DICȚIONARUL
LIMBII ROMÂNE

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI, DE INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN CLUJ ȘI DE CENTRUL DE LINGVISTICĂ, ISTORIE LITERARĂ ȘI FOLCLOR DIN IAȘI, SUB ÎNDRUMAREA COMISIEI DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE

ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL VIII

PARTEA 1

LITERA P

P—PĂZUI

1972

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Str. Gutenberg 3 bis—BUCUREȘTI

Redactori responsabili:

IORGU IORDAN
Membru al Academiei Republicii Socialiste România

ALEXANDRU GRAUR
Membru al Academiei Republicii Socialiste România

ION COTEANU
Membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Partea 1 a tomului al VIII-lea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de lingvistică din Bucureşti, de următorul colectiv:

Redactori:

Alexandra BURNEI
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Elena CIOBANU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Eugenia CONTRAŞ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Eleonora COSMOPOL
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Zorela CREŢA
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Ion DĂNĂILĂ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL

Finuţa HASAN
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL

Valentina HRISTEA
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Iulia MANOLIU
DOCUMENTARIST ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL

Lucreţia MAREŞ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Dumitru MARMELIUC

Georgeta MITRAN
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Lidia SADOVEANU-CUCU

Luiza SECHE
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Elena STÎNGACIU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Zizi ŞTEFĂNESCU-GOANGĂ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Tatiana ŢUGULEA
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Ileana VULPESCU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Ileana ZAMFIRESCU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Revizori:

Ion DĂNĂILĂ
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL

Florica FICŞINESCU
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC

Luiza SECHE
CERCETĂTOR ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL, DOCTOR ÎN FILOLOGIE

Au fost consultaţi pentru *etimologiile* din acest tom: Alexandru GRAUR, membru al Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti; Emil PETROVICI membru al Academiei Republicii Socialiste România, Cluj; Grigore BRÎNCUŞ, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Theodor HRISTEA, doctor în filologie, conferenţiar, Universitatea Bucureşti; Maria ILIESCU, doctor în filologie, cercetător principal la Institutul de lingvistică din Bucureşti; Bela KELEMEN, doctor docent în filologie, profesor, Universitatea din Cluj; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor în filologie, profesor, Universitatea Bucureşti; Cicerone POGHIRC, doctor în filologie, profesor, Universitatea Bucureşti; Nicolae URSU, doctor în filologie, cercetător principal la Centrul de lingvistică, istorie literară şi folclor din Iaşi.

Corelaţii:

Stela TOMA
DOCUMENTARIST ŞTIINŢIFIC PRINCIPAL

Operaţii tehnoredacţionale:

Aurelia MIHAILOVICI, Stela TOMA
DOCUMENTARIŞTI ŞTIINŢIFICI PRINCIPALI

Redactori responsabili ai tomului al VIII-lea (partea 1):

ION COTEANU
Membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

MIRCEA SECHE
Doctor în filologie, şeful Sectorului de lexicologie de la Institutul de lingvistică din Bucureşti

BIBLIOGRAFIE

(Completare la Bibliografia dată în tomul al VI-lea, p. XXIII ş.u.)

F. AARON, I. L. = F. Aaron, *Elemente de istoria lumii pentru trebuinţa tinerimei începătoare...* Bucureşti, Tipografia Colegiului, 1847.

ABC MAR. = *ABC marinăresc.* Vocabular de termeni marinăreşti în cinci limbi: româna, engleza, franceza, germana şi italiana. [f.l.], [f.e.], [f.a.].

ABC SĂN. = *ABC-ul sănătăţii.* Enciclopedie medicală populară. Bucureşti, Editura medicală, 1964.

AGÎRBICEANU, S. = Ion Agîrbiceanu, *Strigoiul.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1969.

ALEXANDRESCU, MEROPA = Voltaire, *Meropa.* Tragedie în cinci acte. Tradusă de Gr. Alexandrescu. Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1847.

ALEXANDRESCU, POEZII = Gr. Alexandrescu, *Poezii.* Bucureşti, Tipărite la Zaharia Carcalechi, 1838.

ALEXANDRIA (1794) = *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia şi a lui Darie din Persida împăraţilor.* Sibii, Tipografia lui Petru Bart, 1794.

ALEXANDRU, I. M. = Tiberiu Alexandru, *Instrumente muzicale ale poporului român.* Bucureşti, Editura de stat pentru literatură şi artă, 1956.

ARGHEZI, L. = Tudor Arghezi, *Lina.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

ARGHEZI, S. I Ş.U. = Tudor Arghezi, *Scrieri.* Vol. I—XXII. Bucureşti, Editura pentru literatură, [1962—1969].

BACALBAŞA, S. A. I—II = Anton Bacalbaşa, *Scrieri alese.* [Vol.] I—II. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1965.

BARBU, G. = Eugen Barbu, *Groapa.* Roman. Ediţia a IV-a. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1968.

BARBU, PRINC. = Eugen Barbu, *Princepele.* Roman. [Bucureşti], Editura tineretului, [1969]

BARBU, Ş. N. II = Eugen Barbu, *Şoseaua Nordului.* Roman. Vol. II. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1967.

G. BARBU, A. V. = G. Barbu, *Arta vindecării în Bucureştii de odinioară.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1967.

I. BARBU, J. S. = Ion Barbu, *Joc secund.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966.

I. BARBU, O. = Ion Barbu, *Ochean.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1964.

BĂNULESCU, I. = Ştefan Bănulescu, *Iarna bărbaţilor.* Nuvele. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966.

BÎRLEA, L. P. M. I—II = Ion Bîrlea, *Literatură populară din Maramureş.* [Vol.] I—II. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1968.

O. BÎRLEA, A. P. I—III = Ovidiu Bîrlea, *Antologie de proză populară epică.* [Vol.] I—III. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966.

BLAGA, G. = Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1966.

BLAGA, H. = Lucian Blaga, *Hronicul şi cîntecul vîrstelor.* [Bucureşti], Editura tineretului, [1965].

BLAGA, POEZII = Lucian Blaga, *Poezii.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966.

BLAGA, Z. = Lucian Blaga, *Zări şi etape.* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1968.

BORZA, D. = Al. Borza, *Dicţionar etnobotanic cuprinzînd denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor din România.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

BUZNEA, P. V. = *Pavel şi Virghinia.* Alcătuită franţuzeşte de Bernarden de la Sen-Pier... Acum întîia oară tălmăcită şi tipărită rumâneşte de Iancu Buznea. Iaşi, 1831.

CANTEMIR, I. I. I—II = Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică.* [Vol.] I—II. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1965.

CĂLINESCU, B. = G. Călinescu, *Estetica basmului.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

CĂLINESCU, B. I. = G. Călinescu, *Bietul Ioanide.* Roman. Ediţia a II-a. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

CĂLINESCU, C. N. = G. Călinescu, *Cartea nunţii.* Roman. [Bucureşti], Editura „Adevărul" S. A., [f.a.].

CĂLINESCU, C. O. = G. Călinescu, *Cronicile optimistului.* Cu un cuvînt înainte al autorului. Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964.

CĂLINESCU, L. L. = G. Călinescu, *Lauda lucrurilor.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1963.

CĂLINESCU, O. I Ş.U. = G. Călinescu, *Opere.* [Vol.] I ş.u. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965 ş.u.

CĂLINESCU, S.C.L. = G. Călinescu, *Studii şi cercetări de istorie literară.* [Bucureşti], Editura tineretului, [1966].

CINEMA = *Cinema.* Revistă lunară de cultură cinematografică. Bucureşti. Anul I (1963) ş.u.

COCEA, S. I—II = N. D. Cocea, *Scrieri.* [Vol.] I—II. Bucureşti, [vol.] I: Editura pentru literatură, 1969; [vol.] II: Editura Minerva, 1970.

COD. CRIM. = *Codica criminală.* A doua oară tipărită... Eşii, Tipografia Albinei, 1838.

CODRU-DRĂGUŞANU, R. = Ioane Germaniu Codru [-Drăguşanu], *Rudimentele gramaticei romane.* Estrase din *Tentamen criticum,* cu adaus de regule simple şi diverse anotăciuni pentru usul scolarilor începători. Bucureşti, Tipografia Colegiului Săntu-Sava, 1848.

CONSTANTINESCU, S. I—III = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri.* [Vol.] I—III. [Bucureşti], Editura pentru literatură, [vol.] I—II: 1967; [vol.] III: 1969.

L. COSTIN, GR. BĂN. II = Lucian Costin, *Graiul bănăţean.* [Vol. II]. Turnu-Severin, Tipografia Luiza I. Niculescu şi Ion N. Bojneagu, 1934.

COTEANU, R. L. = I. Coteanu, *Româna literară şi problemele ei principale.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1961.

H. DAICOVICIU, D. = Hadrian Daicoviciu, *Dacii.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1965.

DAMÉ, T.$_2$ = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français... comprenant le lexique roumain-français et français-roumain de la terminologie paysanne.* Bucarest, Librairie Socecu & Cie, 1900.

DC = *Dicţionar de chimie.* Elaborat de un colectiv sub coordonarea dr. Grigore Bălănescu. Bucureşti, Editura tehnică, 1964.

D. MED. = *Dicţionar medical.* Vol. I—II. Bucureşti, Editura medicală, 1969.

DN^2 = Florin Marcu-Constant Maneca, *Dicţionar de neologisme.* Ed. a II-a revăzută şi adăugită. Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1966.

FL. A. = *Flori alese din poezia populară.* Antologia poeziei lirice. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1960.

FOLC. MOLD. I—II = *Folclor din Moldova.* [Vol.] I—II. Texte alese din colecţii inedite. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1969.

FOLC. OLT.-MUNT. I—V = *Folclor din Oltenia şi Muntenia.* Texte alese din colecţii inedite. [Bucureşti], Editura pentru literatură şi Editura „Minerva", 1967—1970.

FORM. CUV. I Ş.U. = *Formarea cuvintelor în limba română.* Volumul I. Bucureşti. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1970.

GHELASE, U. P. = Gh. I. Ghelase, *Tehnica pescuitului.* Vol. II: *Uneltele de pescuit şi confecţionarea lor.* [Bucureşti], Editura tehnică, 1951.

C. GIURESCU, P. O. = Constantin C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobeştilor din cele mai vechi timpuri pînă la 1918.* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1969.

GL. OLT. = *Glosar dialectal Oltenia* întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967.

GRAUR, N. P. = Al. Graur, *Nume de persoane.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1965.

D. GUSTI, P. A. = Dimitrie Gusti, *Pagini alese.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1965.

HEPITES, B.-A. = G. C. Epitis, *Însuşire fisică a apei minerale numită Balta-Albă.* Bucureşti, Tipărit la Zaharia Garcalechi, 1847.

HRISTEA, P. E. = Theodor Hristea, *Probleme de etimologie.* Studii, articole, note. Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1968.

I. IONESCU, B. C. = Ion Ionescu, *Calendar pentru bunul cultivator.* Ediţiunea a treia. Bucureşti, Tipografia statului-Nifon, 1861.

IONESCU-RION, S. = Raicu Ionescu-Rion, *Scrieri.* Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1964.

IORGA, P. A. I—II = N. Iorga, *Pagini alese.* [Vol.] I—II. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

IRIMIE, P. = Cornel Irimie, *Portul popular din zona Perşanilor. Ţara Oltului.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1958].

IST. LIT. ROM. I Ş.U. = *Istoria literaturii române.* [Lucrare colectivă condusă de acad. G. Călinescu, apoi de acad. Emil Petrovici]. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964 ş.u.

IST. L. ROM. I Ş.U. = *Istoria limbii române.* [Comitetul general de coordonare: acad. Al. Rosetti, redactor responsabil, B. Cazacu şi I. Coteanu, redactori responsabili adjuncţi ş.a.]. Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965 ş.u.

IST. ROM. I Ş.U. = *Istoria României.* [Comitetul de coordonare: acad. P. Constantinescu-Iaşi; acad. Em. Condurachi; acad. C. Daicoviciu; acad. A. Oţetea; acad. D. Prodan ş.a.] [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960 ş.u.

IST. T. I Ş.U. = *Istoria teatrului în România.* [Lucrare colectivă sub îngrijirea acad. G. Oprescu]. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965 ş.u.

IVELA, D. M. = A. I. Ivela, *Dicţionar muzical ilustrat.* Bucureşti, Editura Librăriei „Universala"-Alcalay Co., [1927].

JEBELEANU, S. H. = Eugen Jebeleanu, *Surîsul Hiroshimei*. Ediția a II-a. [București], Editura tineretului, [1966].

JUD. ROM. SOC. = *Județele României Socialiste*. București, Editura politică, 1969.

LESNEA, VERS. = George Lesnea, *Versuri*. [București], Editura pentru literatură, 1964.

LEXIC REG. II = *Lexic regional*. [Vol.] 2. Redactor coordonator: Lucreția Mareș. București, Editura științifică, 1967.

H. LOVINESCU, T. = Horia Lovinescu, *Teatru*. [București], Editura pentru literatură, 1963.

LUNGIANU, C. = Mihail Lungianu, *La Cruci. Icoane de la țară*. Ediția a II-a. București, Editura „Cartea românească", 1923.

MAGAZIN IST. = *Magazin istoric*. [Revistă de cultură istorică. Societatea de științe istorice și filologice din Republica Socialistă România]. Anul I (1967) ș.u.

MAIORESCU, CRITICE = Titu Maiorescu, *Critice*. [București], Editura pentru literatură, 1966.

S. MARIN, C. B. = Sanda Marin, *Carte de bucate*. Ediția a VII-a. București, Editura tehnică, 1969.

MĂS. GR. = *Măsurile și greutățile românești și moldovenești în comparație cu ale celorlalte neamuri*. București, Tipografia C. A. Rosetti și Winterhalder, 1848.

MDD = *Mic dicționar diplomatic român*. [Lucrare colectivă]. București, Editura politică, 1967.

MIHĂESCU, D. A. = Gib Mihăescu, *Donna alba*. [București], Editura pentru literatură, 1968.

H. MIHĂESCU, GR. = H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966.

MIHĂILĂ, Î. = G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*. Studiu lexico-semantic. București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

MINULESCU, VERS. = Ion Minulescu, *Versuri*. [București], Editura pentru literatură, 1964.

MIRONESCU, S. = I. I. Mironescu, *Scrieri*. București, Editura pentru literatură, 1968.

MISSAIL, A. = G. Missail, *Prescurtare de astronomie populară*. Tradusă din franțozește. București, Tipografia August Ruof, 1839.

NAGY, P. = Nagy Jenő, *Portul popular maghiar din Trascău*. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1958].

OPRESCU, A. M. = G. Oprescu, *Considerații asupra artei moderne*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Meridiane, 1969.

OPRESCU, S. = G. Oprescu, *Scrieri despre artă*. București, Editura Meridiane, 1966.

PANAITESCU, O. Ț. = P. P. Panaitescu, *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orînduirea feudală*. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964.

PANN, G. M. = Anton Pann, *Mică gramatică musicală, teoretică și practică, care coprinde în sine învățătura a tutulor semnelor și a scărilor musicii bisericești*. București, Tipografia A. Pann, 1854.

PARASCHIVESCU, C. Ț. = M. R. Paraschivescu, *Cîntice țigănești*. [București], Editura tineretului, [1969].

PELIMON, C. I. = A. Pelimon, *Coliba indiană și poesii diverse*. București, Tipografia Iosef Copainig, 1850.

PILLAT, P. = Ion Pillat, *Poezii*. [București], Editura pentru literatură, 1965.

PLR I—II = *Presa literară românească*. Articole-program de ziare și reviste (1789—1948). Ediție în două volume, note, bibliografie și indici de I. Hangiu. [București], Editura pentru literatură, 1968.

PO = *Palia de la Orăștie 1581—1582*. Text — facsimile — indice. Ediție îngrijită de Viorica Pamfil. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

I. POENARU, D. L. = I. B. Henry (Des Vosges), *Curs elementariu de desemnulu liniariu de agrimensură (arpentage) și de architectură*. Tradus în românește de I. M. Poenaru. A 5-a ediție (cu littere). București, Imprimeria statului, 1865.

POPA, S. = Victor Ion Popa, *Sfîrlează cu fofează*. Ediția a IV-a. [București], Editura tineretului, 1967.

PREDA, I. = Marin Preda, *Intrusul*. Roman. [București], Editura pentru literatură, 1968.

RESMERIȚĂ, D. = Alexandru Resmeriță, *Dicționarul etimologico-semantic al limbei române*. Craiova, Institutul de editură „Ramuri", 1924.

ROMÂNIA LITERARĂ = *România literară*. Săptămînal de literatură și artă. Anul I (1968) ș.u.

RUSET, E. = [Corneille], *Eraclie, împărat al Răsăritului*. Tragedie în cinci acturi de Corneil și tradusă din franțozește de D. I. Roset. [f.l.], [f.t.], 1831.

SADOVEANU, O. XIX Ș.U. = Mihail Sadoveanu, *Opere*. [Vol.] 19 ș.u. [București], Editura pentru literatură, [1964—1967] și Editura Minerva, [1970 ș.u.].

SCURTU, T. = Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966.

SEBASTIAN, J. = Mihail Sebastian, *Jocul de-a vacanța.* Bucureşti, Editura pentru literatură, 1964.

SFC IV—V = *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română.* Voi. IV—V. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967—1969.

SORESCU, I. = Marin Sorescu, *Iona.* (Teatru). [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1968.

SORESCU, P. = Marin Sorescu, *Poeme.* Versuri. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

SORESCU, S. = Marin Sorescu, *Singur printre poeți. Parodii.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1964.

SORESCU, U. = Marin Sorescu, *Unde fugim de-acasă? (Aproape teatru, aproape poeme, aproape povești).* [Bucureşti], Editura tineretului, [1966].

SPORTUL = *Sportul.* Ziar al Consiliului național pentru educație fizică şi sport. [Bucureşti], 1968 ş.u.

STANCU, M. I. = Zaharia Stancu, *Ce mult te-am iubit.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1968.

STANCU, Ş. = Zaharia Stancu, *Şatra.* Roman. Ediția a II-a. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1969.

STOICESCU, C. S. = Nicolae Stoicescu, *Curteni şi slujitori.* Contribuții la istoria armatei române. Bucureşti], Editura militară, 1968.

STOICESCU, S. D. = Nicolae Stoicescu, *Sfatul domnesc şi marii dregători din Țara Românească şi Moldova (sec. XIV—XVII).* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968.

ŞĂINEANU[2] = Lazăr Şăineanu, *Dicționar universal al limbei române.* A doua ediție cu totul prelucrată şi adăugită. Craiova, Institutul de editură „Samitca", I. Samitca şi D. Baraş, 1908.

TAVERNIER, A. = Alcibiad Tavernier, *Amărunturi apărătoare şi higienice pentru miserere sau holeramorbus şi alte boale epidemice.* [Text bilingv francez-român]. Bucureşti, [f.t.], 1831.

TEAMPE, O. S. = Radu Teampe, *Oglinda statului bisericesc şi politicesc sau învățătura năravurilor celor bune şi a vieții creştinești.* Tom. I. Braşov, Tipografia Ioan Gatt, 1835.

TEODOREANU, C. B. = Ionel Teodoreanu, *În casa bunicilor.* Ediția III-a. Bucureşti, Editura „Cartea românească", [1942].

TEODOREANU, U. C. = Ionel Teodoreanu, *Ulița copilăriei.* Bucureşti, Editura „Cartea românească" 1935.

TITULESCU, D. = Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice.* Bucureşti, Editura politică, 1967.

TOPÎRCEANU, O. A. I—II = G. Topîrceanu, *Opere alese.* Vol. I—II. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, 1959.

TUDORAN, O. = Radu Tudoran, *Al optzeci şi doilea.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966.

UDRESCU, GL. = D. Udrescu, *Glosar regional Argeş.* Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967.

VAHMANN, M. = I. Vahmann, *Principuri generale de muzică europeenească modernă.* Bucureşti, Tipografia C. A. Rosetti şi Winterhalder, 1846.

VARONE, JOC. ROM. N. = G. T. Niculescu-Varone, *Jocuri românești necunoscute.* Cu un indice alfabetic şi bibliografic al tuturor jocurilor noastre populare. Bucureşti, Imprimeriile „Independența", 1930.

VIANU, L. R. = Tudor Vianu, *Studii de literatură română.* [Bucureşti], Editura didactică şi pedagogică, 1965.

VIANU, L. U. = Tudor Vianu, *Studii de literatură universală şi comparată.* Ediția a II-a revăzută şi adăugită. [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1963].

VIANU, P. = Tudor Vianu, *Postume. Istoria ideii de geniu. Simbolul artistic. Tezele unei filozofii a operei.* Bucureşti, Editura pentru literatură universală, 1966.

VINEA, L. I—II = Ion Vinea, *Lunatecii.* [Vol.] I—II. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

VLĂDESCU, M. = G. M. Vlădescu, *Moartea fratelui meu.* [Bucureşti], Editura tineretului, [1965].

VOICULESCU, P. I—II = V. Voiculescu, *Povestiri.* [Vol.] I : *Capul de zimbru.* II : *Ultimul Berevoi.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1966.

VOICULESCU, POEZII, I—II = V. Voiculescu, *Poezii.* [Voi.] I—II. [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1968.

VOROBCHIEVICI, A. M. = Is. Vorobchievici, *Manual de armonia musicală.* Cernăuți, Tipariul lui Rudolf Echardt, 1869.

VUIA, P. = Romulus Vuia, *Portul popular al pădurenilor din regiunea Hunedoara.* [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1958].

VUIA, PĂST. = Romulus Vuia, *Tipuri de păstorit la români (sec. XIX — începutul sec. XX).* [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964.

VULPESCU, P. = Romulus Vulpescu, *Poezii.* [Bucureşti], Editura pentru literatură, 1965.

P s.m. invar. A optsprezecea (iar după reintroducerea literei *â*, a nouăsprezecea) literă a alfabetului limbii române şi sunetul corespunzător (consoană oclusivă bilabială surdă). *Subiectul să se însemneze prin „s", predicatul prin „p".* MAIORESCU, L. 44. *„F", „v" sînt pronunţate numai cu buza de jos (şi cu dinţii superiori), pe cînd „b", „p" se articulează cu amîndouă buzele... De aici numele de labiodentale, dat lui „f", „v", şi cel de bilabiale pe care-l poartă „b", „p".* IORDAN, G. 23, cf. GRAM. ROM.[1] I, 66.

PA[1] interj. Termen de salut folosit mai ales la despărţire de către copii şi în vorbirea cu copiii sau, familiar, între adulţi; la revedere! salutare! (regional) servus! (familiar) salve! V. n o r o c (1). *Pe noi iertaţi-ne ... Mergem să căutăm melcişori ... Pa! Domnule doctor.* GALACTION, O. A. I, 122. *Duse degetul la buze: Pa! şi noapte bună!* C. PETRESCU, C. V. 55. *Strînse mîinile bucuros... Pa! Ionel! Articolul tău din astă-seară e o adevărată bijuterie.* id. ib. 245. *Veniţi şi dumneavoastră mai tîrziu? — Poate, Jef... Du-te acum! Pa!* SEBASTIAN, T. 51. *Pa! zisese Nory, cu un semn de salut spre frunte.* ap. IORDAN, STIL. 49.

— Cf. germ. (austriac) p a, magh. p á.

PA[2] prep. v. **pe**.

PAÁR s.n. v. **pahar**.

PAARNICÍ vb. IV v. **păhărnicel**.

PAC[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvînt care redă zgomotul produs de o lovitură (puternică), de ciocnirea unor obiecte tari, de căderea unui obiect tare sau greu, de declanşarea unei arme de foc etc. V. p o c. *Biciul pac! mîngîie pe Davie* [căţeaua]. D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG. *Mă pomenii cu vornicu' Cărăbăţ jiit cu sabia şi pac, cu latul pe spinarea mea.* DELAVRANCEA, O. II, 95. *Un medic grăsuliu... mustruluia un soldat... — (Pac!) Ce-ai făcut castravetele, mă?* BRĂESCU, O. A. I, 147. *Miluţă se repede la armă, o apucă şi aruncă la întîmplare focurile: pac! pac!* SADOVEANU, O. XIV, 402. *Pac! pac! pac! slobozeam cu bărbăţie, dar şi cu fiori de spaimă trei dopuri* [dintr-un pistol]. S ianuarie 1961, 43, cf. ALR II 3 258/762. *Pac, pac, Pînă o bag, Coţ, coţ, Pînă o scoţi* (Cizma). GOROVEI, C. 78. *Flş, flş Prin păiş, Paci, paci Prin copaci* (Coasa). id. ib. 114. *Pac, pac, prin copac* (Securea). PASCU, C. 108. ◇ (Substantivat) *Cînd se descalţă, dă drumul ghetelor să cadă de la înălţime pe duşumeaua goală: pac! şi după un răstimp alt pac!* C. PETRESCU, C. V. 43. ✦ (Repetat; în forma *paca*) Cuvînt care redă ţăcănitul roţilor de tren. V. ţ a c. Cf. SCRIBAN, D.

2. Cuvînt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc şi neaşteptat al unei mişcări, al unei acţiuni, al unei întîmplări etc. *Cum se poate, coniţa mea, s-o dau înapoi* [scrisoarea]?... *Mai trebuie ş-aldată... La un caz iar... pac: la „Războiul".* CARAGIALE, O. VI, 155. *N-ai idee cum ţi-o scot* [măseaua]: *pînă să clipeşti din ochi, o dată, pac!* id. ib. 181, cf. 183. *A stat la masă pînă pe la unsprezece noaptea cu nişte invitaţi şi cînd s-a sculat, pac! Miine îl îngroapă.* CĂLINESCU, E. O. II, 225, cf. 29.

— Şi: (rar) **páca**, **pael** interj.

— Onomatopee.

PAC[2] s.n. (Regional; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică conţinutul) Pachet **(1)**, legătură; ghem; s p e c. pachet de tutun, (regional) p a ş c ă. V. p a c l ă. *El îşi pregătea armele, adică o piatră rotundă legată de capătul unui pac de şfară.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 72. *Se abătea şi pe la cîrciumă, cerşind şi acolo un pac de tutun.* SANDU-ALDEA, D. N. 188. *Ioane, ia şi un pac de patruzeci.* DUNĂREANU, CH. 13, cf. TDRG. *Deasupra vetrei se înşirau pacurile de tutun pentru cîteva luni.* C. PETRESCU, S. 38, cf. id. R. DR. 140, 146. *O cinzeacă de trăscău sau un pac de mahorcă.* M. I. CARAGIALE, C. 62. *Zăcea pînă mai deunăzi în rafturile mele un pac pătrat.* GALACTION, A. 119. *Du-te şi adă un pac de tutun.* SADOVEANU, O. I, 116, cf. II, 98, IX, 22. *Cît îţi dăm? — De-un pac, bre.* CAMILAR, N. I, 66, cf. 166. *S-a dus la cîrciumă cu trei ouă în batistă şi s-a întors cu un pac de tutun.* T. POPOVICI, SE. 16. *Li-i ud pînă şi pacul de tabac.* LABIŞ, P. 64. *Am pornit-o către fabrica de ciment să-i duc un poc la un neam de-al nevestei.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 19, cf. I. CR. II, 22. *Neguslorule, dă-mi un pac de bumbac şi unul de tutun.* BOCEANU, GL., cf. COMAN, GL., ALR I 1 538/214, 508, 528, 542, 878, 885. *Tutun din pac.* ALR II 4 292/414, cf. ALR II/I MN 148, 3 928/325, TEAHA, C. N. 254, A III 12, V 15, 16. *Am un poc la poştă.* MAT. DIALECT. I, 87. *I-am trimis poc feciorului în cătane.* ib. 186. *Avea un poc subsuoară.* ib. ✦ (Prin vestul Transilv.; în forma *poc*) Pungă de hîrtie. TEAHA, C. N. 254.

— Pl.: *pacuri*. — Şi: **poc** s.n.

— Din germ. **Paek**. Cf. it. p a c c o, fr. p a c q u e. — **Poc** < magh. **pakk**.

PÁCA interj. v. **pac**[1].

PÁCE s.f. **1.** (În opoziţie cu r ă z b o i) Stare de bună înţelegere între popoare, situaţie în care nu există conflicte armate sau războaie între state, popoare, populaţii. *Puse* [în] *hotarele tale pacele.* PSALT. HUR. 124[r]/3. *Dereptu fraţii miei şi vecirii miei grăii pace de tire* [Ierusalime]. PSALT. 270, cf. 275. *Şi voiu da pace ţărei voastre... şi veţi goni vrăjmaşii voştri.* CORESI, EV. 459. *De-ar fi tot pace, are putea fi jumătate* [din oameni] *tot poleiţi* (a. 1660). GCR I, 178/21. *Au ţinut şi pe musii (adecăte pe strbi) în pace credincioasă.* ANON. CANTAC., CM I, 36. *Domnia a avut pace şi răsuflu într-acest an în ţară.* R. GRECEANU, CM II, 168. *Rilorul poate... să tragă pre ascultătoriu la orice voiaşte, la război sau la pace, la mănie sau la milă.* MOLNAR, RET. 12/19, cf. 84/1. *Toţi acu de arme s-apucasă; Numa Parpangel de lina pace îubitoriu, ce nu să mestecasă La nici un sfat, priveşte şi tace.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 411. *Pe Moldova, cînd ferice era-n pace şi-n războiu, Schiţi, panoni, sarmaţi ş-Asia n-a putut nicicum să sfarme.* ASACHI, S. L. I, 52, cf. 164. *Aceste adunări se convocau de domn... pentru holărîre de război sau de pace.* BĂLCESCU, M. V. 9. *Relaţiile mele cu toate puterile străine îmi dau încrederea că pacea lumii este asigurată.* CR (1848), 27[1]/36, cf. 10[1]/32. *Prin ştiinţe şi prin arte, naţiile, înfrăţite În gîndire şi în pace, drumul gloriei găsesc.* ALEXANDRESCU, M. 16. *Aşa avem noi lăsat cu blăslem de la moşi-strămoşi: pace şi răgaz să n-avem cu neamul lor cel urgisit.* ODOBESCU, S. I, 67. *Puterile luptătoare începu a înclina spre pace.* id. ib. 267. *Ce vrei tu? — Noi? Bună pace!* EMINESCU, O. I, 146. *Strigînd înfierbîntaţi, unii „pace", alţii „război"... Poetul a înaintat pînă la masă şi, cu glas olimpian, a tunat; Pace!* CARAGIALE, O. IV, 167. *Oastea nu era ţinută pe picior în timp de pace.* XENOPOL, I. R. IV, 143. *Parte de pace, mai multă, avea-voi strîngîndu-i eu dreapta.* COŞBUC, AE. 135. *Da, pace de jur-împrejurul ţării ca şi înlăuntrul ei.* DELAVRANCEA, O. II, 19. *Eu iubesc mai mult pacea decît războiul.* GALACTION, A. 5. *E pace, tată! Toată lumea se bucură de pace.* SAHIA, N. 25, cf. 54. *Decît războiul, e mai bună pacea.* SADOVEANU, O. XII, 245. *2 octombrie, ziua internaţională a păcii.* CV 1949, nr. 6, 5. *Ştiinţa este rodul păcii.* CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/1. *„Pace" nu este numai un cuvînt, nu este numai o dorinţă, ci şi un bun suprem pe care trebuie să-l cucereşti şi să-l aperi.* V. ROM. septembrie 1953, 199. *Ni se sporeşte vlaga şi grîul ni se coace Mai repede-n războaie decît în timp de pace?* ARGHEZI, VERS. 393, cf. 397, BLAGA, L. U. 26. *Copiii... trebuie să crească pentru pace, pentru fericire.* STANCU, U.R.S.S. 93, cf. 102, 155. *Ce bine-ar fi să fie pace... Să laşi grenada, baioneta Şi slobod să colinzi planeta!* BENIUC, M. 68. *Noi am vrut să fie pace între popoare.* ISAC, O. 301. *Dinspre celelalte cartiere picară şi muncitorii de la Herdan, de la Saturn, strigînd în cor: Pace! Muncă!* BARBU, P. 171. *La ora asta-n lume, copiii lumii cîntă Colindul cald al Păcii, cel mai frumos colind.*

LABIȘ, P. 198. *Mihail Sadoveanu a fost un militant de seamă în lupta pentru marea cauză a păcii.* IL octombrie 1961, 43. *Că de-o fi vreo pace-n țeară... Eu mă voi întoarce iară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 295. *Întîi la pace, apoi la război să gîndești.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 440. *Pacea, cea mai mare fericire a popoarelor.* ZANNE, P. VIII, 441. ◇ Loc. adv. **Cu (bună) pace** = fără vărsare de sînge, fără războaie; pașnic, în liniște. *Împărății... sultan Ahmet 14 ai tot cu pace* (a. 1650). GCR I, 149/22. *Tocmitu-ș-au Radul Vod țara cu bună pace că încă nu era de turci împresurată* (a. 1650—1675). id. ib. 190/8. *Nu i-au putut ajunge și s-au dus cu paci.* NECULCE, L. 100. *Moscalii să prinsese că nu va avea nici o bîntuială dăspre dînșii, ci-i vor da cale dă va trece cu pace.* R. GRECEANU, CM II, 204. *Acest boier al împărăției... merge la Focșani supt protecție chesaricească, fiind chemat de soli la congres, să treacă cu pace.* VĂCĂRESCUL, IST. 283. *Chestiunea din Ferrara s-a învoit cu pace și amicabil.* CR (1848), 2¹/39. ✦ (Învechit, rar) Siguranță. *Boinicul întrarmat străjuiaște casa sa, și sămt în pace toate cîte are.* VARLAAM, C. 207.

2. (Adesea în legătură cu verbe ca „a cere", „a face", „a încheia", învechit „a lega", „a așeza", „a pune" etc.) Acord al părților beligerante asupra încetării războiului, tratat de încheiere a unui conflict armat. *Cere pace.* PSALT. 60. *Tocmiră pace bună cu grecii și se făgăduiră că se vor creștina.* MOXA, 389/39. *Cerșură pace, că să le dea dajde.* id. 403/27. *S-au tîmplatu acestu războiu, a șasea zi după pacea ce făcusă la Crasna.* URECHE, L. 80. *Ei au hotărît a cere pace de la craiul Sfeziei.* IST. CAROL XII, 33ᵛ/2. *Le-au dat hotar și olat Bugeacul și au făcut pace.* NECULCE, L. 7. *Ș-acolo la Carlovici s-au strînsu din toate țărîle Europii soli... de ș-au aședzat păcile cu toți.* id. ib. 142, cf. 351, GCR II, 35/8. *Legară pace și să dăruiră cu daruri scumpe.* ANON. CANTAC., CM I, 129. *Dat-au voie veziriul măriii-sale domnului să mijlocească... ca doară s-ar putea înnoi pacea între împărății.* R. GRECEANU, CM II, 178. *Legătuindu-se pacea cu ponturi, ca să nu mai facă turcii creștinilor rău.* DIONISIE, C. 223. *Pacea s-au încheiet între a mea înaltă Poartă și Curtea Rusască.* AR (1830), 5¹/7. *Fără declarație de război, pacea se călcă la 1592.* BĂLCESCU, M. V. 35. *Înduplecă pe toți la părerea sa d-a ține pacea cu turcii.* id. ib. 39. *Elveția va conserva pacea.* CR (1848), 10¹/32. *Basarab încheie pacea cum vrăjmașii lui o cer. Dar românii nu vor pacea, nu vor trista umilință.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Pacea ce-mi propune este o sclavie.* BOLINTINEANU, O. 36. *Văcărescu ne spune cu ce nespusă bucurie primiră ei, la septemvrie 1774, vestea cum că pacea s-a încheiat.* ODOBESCU, S. I, 271. *Îi îndatoră, cînd făcură pace, ca ei să dea, la fiecare șapte ani, cîte șapte flăcăi și șapte fete.* ISPIRESCU, U. 117. *Daruri să-i ducă și-n schimb troienilor pace s-aducă.* COȘBUC, AE. 132. *S-a mărîtat după încheierea păcii.* GALACTION, O. A. I, 69. *Pacea se încheiase. Așteptam în Moldova liberă retragerea dușmanului.* BRĂESCU, O. A. I, 137. *Apele se duc, păcile se strică, și toate ale oamenilor sînt schimbătoare.* SADOVEANU, O. X, 435. *Coconul Săndrel... a fost sortit să fie zălogul păcii.* id. ib. XII, 353, cf. 355. *Înălțate împărate, Pune pace, nu te bate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 316, cf. 317, FOLC. TRANSILV. I, 171. *Pacea ce vei face, cu mînerul cuțitului s-o pecetluiești și cu vîrful lui s-o păzești.* ZANNE, P. IV, 533. ◇ *Sol de pace* = trimis al uneia dintre părțile beligerante pentru a cere sau a duce tratative în vederea încetării războiului. *Văzînd Decheval că și de scaunul crăiei lui să apropie... au trimis soli de pace la Traian cu multă rugă.* ANON. CANTAC., CM I, 17. *Iată, vine-un sol de pace c-o năframă-n vîrf de băț.* EMINESCU, O. I, 146. *Osman trimite soli de pace.* GALACTION, O. A. I, 269. (Fig.) *Ningea cu fulgi mari, înfloriți, soli de pace, ce se scoborau parcă din bărbi cucernice de patriarhi.* BRĂESCU, O. A. II, 19. ✦ *Lada păcii* = ladă în care, în templele evreiești, se păstrau tablele cu legile lui Moise și toiagul lui Aron; chivotul legii. *Și să deschise besearica lui Dumnezău în ceriu și să văzu lada păciei lui în besearica lui.* N. TEST. (1648), 312ʳ/2, cf. CADE. *Carte de pace* = carte de hirotonisire. *Iară pentru cartea de pace face știre... că după rînduială s-a hirotonit cu darul duhului sfînt.* ap. CADE.

3. (**În** opoziție cu **ceartă, neînțelegere, vrajbă**; adesea în legătură cu verbe ca „a avea", „a fi", „a trăi" etc.) Stare, situație etc. lipsită de tulburări, de agitație, de vrajbă; bună înțelegere, armonie, împăciuire, (rar) concordie. *Se ia codrii pace de la oamenri și munții dereptatea.* PSALT. HUR. 61ʳ/24, cf. 110ᵛ/12. *Grăindu pace către soții săi e reu într-ărema sa.* PSALT. 47, cf. 268. *Și unde e pacea, de acolo toată cearta și protivirea gonește-se.* CORESI, EV. 242. *Acești bărbați sînt cu noi în pace și li-e voia să lăcuiască în pămîntul nostru.* PALIA (1581), 139/5. *Și pre noi ai pacei și ai dragostei făcutu-ne-au ficiori.* COD. TOD. 9ʳ/16. *Iară de să va întoarce acesta... și să vor împăca, să fie amîndouă părțile în pace.* EUSTRATIE, PRAV. 25/15. *Caute pace și să îmble după ea.* N. TEST. (1648), 184ᵛ/5. *Că dară și omul păcii meale... mărit-au asupra mea piadecă* (a. 1680). GCR I, 248/30. *Să zice Că ar hi dă tîlhari căile pline. Noi n-am vrea să avem cu dînșii price, Ci am trăi cu toată lumea în pace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 99. *Tot omul... Să știe ce face, Și atunci va fi prea sigur Că are cu toții pace.* GORJAN, H. IV, 61/4. *Iubitori ai păcii, nu vom primi în foaia noastră nici discuții ce ar putea să se schimbe în vrajbă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 40. *Dulce-armonie de pace Care farmăcă și place.* ASACHI, S. L. I, 56. *Au trăit cu muierea lui, Ana, mai mulți ani în pace și cu cinste.* BĂRAC, T. 5/7. *Boieri dumneavoastră, să trăim de acuma în pace, iubindu-ne ca niște frați.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Au trăit apoi în pace și în liniște ani mulți și fericiți.* EMINESCU, N. 30. *Cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă.* CREANGĂ, A. 119. *Au trăit ei așa cu toții la curte, în bună pace.* CARAGIALE, O. II, 151. *Trăia în pace și în liniște cu sofia și cumnatele sale.* ISPIRESCU, L. 8. *Le aflțau una contra alteia, fără nădejde de pace, ceea ce le ustura și mai mult.* DELAVRANCEA, T. 148. *Eu bolnav și mîndra zace, De-aș muri să fie pace, Că pîn-am fost sănătos, Destulă mînie-a fost.* FOLC. TRANSILV. II, 47. *În acea casă nu e pace, Unde găina cîntă și cocoșul tace.* ZANNE, P. I, 475. *Șoarecii cînd au pace cu pisica, se primejduiesc bucatele.* id. ib. 660. *Mai bună e o bucată de pîine goală în pace, decît o mie de dulcețuri cu ceartă.* id. ib. IV, 53. *Pacea, rodul dragostei.* id. ib. VIII 441. ◇ *Judecătorie de pace* (sau *de ocol)* = prima treaptă în ierarhia judiciară din trecut, avînd atribuții limitate. Cf. DA II_2, 46. *Judecător de pace* (sau *de ocol)* sau (regional) *om de pace* = magistrat care conducea o judecătorie de pace; (regional) pacient **(2)**. Cf. DA II_2, 45. *Tata era om de pace, judecător de pace.* GLOSAR REG. 51. ◇ Expr. **A (se** sau **a-și) face (bună) pace** (cu cineva) = a (se) restabili buna înțelegere, a (se) ajunge la o înțelegere, a (se) împăca. *Plodulu dereptății întru împăcare semără-se, făcîndu pace.* COD. VOR. 126/30. *O, fericați de oamenii ceia ce fac pacile și împacă sfădiții.* COD. TOD. 91ᵛ/7, cf. CUV. D. BĂTR. II, 466/20. *Nu vor putea părinții, nici rudele călugăriței, ca să facă pace cu cela ce să va fi împreunat trupeaște cu călugărița lor.* PRAV. 197, cf. 107, 143. *Peste doo, trei luni ș-au făcut paci Cernat de greșala ce-au făcut... ș-au venit în țară.* NECULCE, L. 136. *Și să făcu pace bună de toate părțile.* id. ib. 147, cf. 184. *De-aici purceasă încolea și încoace... făcînd pretutindene pace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 329. *S-a făcut pace între Ion și George, încît și-au dat mîna.* REBREANU, I. 177. *Acuma, că rămînem singuri, e timpul să facem pace.* SEBASTIAN, T. 172. *Cînd se iveau pricini... sărea în ajutor și nu se lăsa pînă nu făcea pace.* VLASIU, A. P. 75. *Și junii fac certele Și bătrînii pacele.* ALECSANDRI, P. P. 151. *Și deac-am văzut, Pace c-am făcut.* TEODORESCU, P. P. 46. **A cădea** (sau, învechit, **a veni) la pace** = a ajunge la o înțelegere, a cădea la învoială, a se învoi. *Pă urmă au venit la pace frații amîndoi și ș-au împărțit țara.* R. POPESCU, CM I, 247. *Nădăjduise însă că... va putea sili pe vînzător să cadă la pace.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 184. **A strica pacea** (cu cineva) = a curma raporturile de bună înțelegere, a rupe relațiile de prietenie, a ajunge la conflict (cu cineva). *Cela ce va strica pacea ce au fost făcut cu vrăjmașul său, ...să va certa mai puțin.*

PRAV. 255, cf. 114. *Nu cumva să găsesc vreun fir de mac printre năsip sau vreunul de năsip printre mac, că atunci am stricat pacea.* CREANGĂ, P. 263. **O mie de ani pace,** formulă familiară de salut. Cf. DL, DM.

4. Liniște sufletească, stare de calm sufletesc ; tihnă, repaus, odihnă ; lipsă de zgomot și de mișcare, l i n i ș t e, c a l m, t ă c e r e. *Bunătate voao și pace se mulțească-se.* COD. VOR. 138/28. *Blînzii îndulci-se-vor în multe paci.* PSALT. 68. *Nu e pace în oasele meale de fața păcatelor meale.* ib. 71. *Văzut fu tuturor ucenicilorŭ Hristos, pace dînd lor.* CORESI, EV. 128. *Trupul său pace dat-au apostoliloru.* COD. TOD. 9^{r}/12. *O, pizmă!... Viață fără pace.* MOXA, 371/22. *Toate-s stătătoare și neschimbate, cu pace și cu odihnă.* VARLAAM, C. 233. *Nici am avut pace, nici mi-au ticnit, nici m-am odihnit.* BIBLIA (1688), 364^{2}/23. *Să ia oamenii pacea măgurilor și dereptatea munților* (a. 1710). GCR I, 367/12. *Dumnezeul păcei să fie cu măria ta.* ANTIM, P. XXVIII. *Pravoslavnicului cititoriu, milă, pace, spăsenie de la Dumnezeu* (a. 1742). GCR II, 30/12. *Însă văzînd pace în toate părți, să mai îndemnară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 282. *Statornicia trupului tot într-un loc se numește pacea lui.* M. DRĂGHICI, F. I, 6^{v}/6. *Și din clime seninoase se întoarnă lină pace.* ASACHI, S. L., I, 50. *Nu-mi găsesc locul și pacea.* PANN, P. V. I, 26/4. *N-am un minut de pace.* BOLINTINEANU, O. 200. *Preoți cu pleata rară Trezeau din codri vecinici, din pace seculară Mii roiuri vorbitoare.* EMINESCU, O. I, 91. *Norii se posomorîră, cutreierînd d-a rostogolul pacea văzduhurilor.* DELAVRANCEA, S. 102. *Mai dulce sunetul de fluier, mai lenșă a nopței pace.* MACEDONSKI, O. I, 63, cf. 187. *Cînd trec pe drumul vechi și părăsit, O pace tristă parcă mă-mpresoară.* PĂUN-PINCIO, P. 83. *Pace tristă peste lume, peste stinșii în durere.* NECULUȚĂ, Ț. D. 117, cf. 17, 82. *Dintr-un timp și vîntul tace, Satul doarme ca-n mormînt... Liniște-n văzduh și pace Pe pămînt.* COȘBUC, P. I, 48. *Nechezul înspumatei guri Speria tăcerea din păduri Și pacea văii-nguste.* id. ib. 195, cf. II, 8. *Căldura sobei părea că revarsă pace în toate cele.* D. ZAMFIRESCU A. 145. *Cînd doarme plugul pe rotile în pacea serilor de toamnă, La voi coboară Costînzeana.* GOGA, P. 10, cf. 11; id. C. P. 17. *Pace și încredere adîncă se strecurau din sînul acestui codru puternic.* AGÎRBICEANU, A. 63. *Era în duhul lui, mai presus de orice, farmecul păcii care pogoară peste lume, mai-nainte de apriderea luceafărului.* GALACTION, A. 63. *Fata mea dragă! Culcă-te în toată pacea.* id. O. A. I, 65. *Într-un ciob, pe colțul mesei, ardea tămîie cu fum albăstrui... împrăștiind pace și speranță.* BRĂESCU, O. A. II, 53. *Cel dintăi lucru plăcut pentru oboseala bolnavului a fost pacea acelei blînde pustii.* SADOVEANU, O. IX, 162, cf. I, 110, II, 203, 204, VIII, 288, 416, X, 229. *Umbroase păduri acoperite de o pace profundă.* BOGZA, C. O. 100, cf. 67. *Ce liniște, ce pace! Parcă nici n-ar fi război.* BARBU, P. 284. *Ciprian se apropiă de pat, pusă mîna pre clopoțel... îl ținu strîns, și fu pace.* CĂTANĂ, P. B. I, 25. ◇ *Eterna pace* = totală nemișcare. *Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface Și în sine împăcată stăpînea eterna pace.* EMINESCU, O. I, 132. ◇ L o c. a d v. **În** (sau, rar, **cu**) **(bună) pace** = în liniște, fără să fie tulburat, stingherit, supărat (de cineva sau ceva). *Și tu te veri duce la părinții tăi cu pace.* PALIA (1581), 58/5. *Și în pace se despărțiră de el.* ib. 103/13. *Așa-i era năravul, cînd vrea fi în pacea: oarece vrea, cugeta de demineață.* MOXA, 363/6. *Pînă atunce ține mente cuvîntul lui Dumnedzău, pînă-i în pace de supărarea diavolului.* VARLAAM, C. 277. *Să nu aibă nimic treabă cu ocinele lui... ce să fie în pace.* PRAV. 5, cf. 13. *Gîndea că* [pe copac] *va fi în pace* (a. 1654). GCR I, 165/26, cf. BUL. COM. IST. V, 217. *Și așea legătura cu care s-au legat, o au dat lui Esop și în pace l-au trimis* (a. 1812). GCR II, 210/27. *Să apucăm fuga ha sănătoasă Încolo și să mergem în pace.* BUDAI-DELEANU, Ț. 107. *Făcîndu-și Tilu trebile sale frumos și stăpînul său bucurîndu-să s-au culcat cu pace.* BĂRAC, T. 56/8. *Ce lumină de minune Învață pe dobitoace... A-și face cu gloata toate lăcuințî întemeiete, Pentru a trăi în pace în locuri neaproplete?* CONACHI, P. 294. *Fuma în pace pe capră.* CR (1848), 3^{2}/16, cf. 35^{3}/60. *Nu te frămînta atîta, coane Mișule! Închide ochii și dormi în pace.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 19. *Puteau să trăiască în bună pace.* VLASIU, A. P. 22. *Au călătorit cu pace din sat în sat, pînă la Brăila.* SADOVEANU, O. X, 288. *Dar namila cu coarne tot rumegînd în pace, Noroc că n-are gustul de-a-mpunsul să se joace.* ARGHEZI, VERS. 396. *Cuminte ar fi fost să treacă înainte și să-și caute în pace de drum.* C. PETRESCU, A. R. 10. *Cine va să trăiască în pace, aude, vede și tace.* BARONZI, L. 63, cf. ZANNE, P. II, 778. ◇ E x p r. **A da (cuiva) (bună) pace sau a lăsa** (pe cineva) **în pace** (sau **în pacea lui**) = a nu deranja, a nu supăra (pe cineva), a nu se atinge (de cineva sau de ceva), a nu tulbura, a lăsa (pe cineva) în voia lui. *Dați-i pace, ce o supărați pre ea?* N. TEST. (1648), 59^{v}/33. *Au scris cărți la împăratul și la viziriul turcescu să deie pace leșilor.* NECULCE, L. 58, cf. 352. *Într-această vară, au dat pace rumânilor.* R. POPESCU, CM I, 318. *Mai avut-au Matei Vodă supărare de Vasilie Vodă, că nu-l lăsa în pace.* id. ib. 358. *Singur acel Vlad de-l lași în pace, Gata-i a prăpădi păgînimea.* BUDAI-DELEANU, Ț. 76. *Dar, rîzînd, bătrînul zice: ... Lasă paserea în pace.* ASACHI, S. L. I, 107. *Lasă-mă în pace cu frazile tale.* CR (1848), 33^{3}/57. *Dă-mi pace și-ți caută de treaba dumitale.* NEGRUZZI, S. I, 84. *Îndestul că l-a înduplecat să deie pace bisericei.* id. ib. 170. *Lasă îngerii în pace, Și de vrei plăcere-a-mi face, Ca poet adevărat, Fă în viață o minune.* ALECSANDRI, P. I, 211, cf. 75. *Da dă-mi pace, cuconașule, ce te tot legi de mine cînd mă vezi?* id. T. I, 346, cf. 152. *Vă dau pace și ție și neamului păsăresc.* ODOBESCU, S. III, 32. *Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri, Dă-mi pace, fugi departe!* EMINESCU, O. I, 174. *Cucoșul... se duce în treaba lui și lasă pe boieri în pace.* CREANGĂ, P. 67. *Lupi și alte dihănii mi-au ieșit înainte... le-am dat bună pace, m-am făcut că nici nu-i văd.* id. ib. 120, cf. 190. *O clipă nu-mi dă pace.* CARAGIALE, O. II, 181. *Se pusese pe scaun lîngă dînsul și nu-i mai dădea pace.* SLAVICI, N. I, 181. *Cine este vipera aceea, care nu-ți dă pace și-ți otrăvește bătrînețele?* ISPIRESCU, L. 12. *Tacă-ți floanca și mă lasă în pace!* id. ib. 384. *Mi s-a părut un tip curios acest om, care... nu te lasă, în pace pîn'nu te credea plin de persoana lui.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 193. *Și dacă ochii ei atunci Mai tulburi se vor face, N-o mîngîia! E de prisos, Te rog s-o lași în pace.* COȘBUC, P. I, 79. *Dați pace fetei.* DELAVRANCEA, O. II, 13. *Văzuse că n-are încotro și-l lăsa în pace.* GÎRLEANU, L. 68, cf. id. N. 170. *Ia, mai lasă-n pace copilul, moșule.* REBREANU, I. 335. *Și-a trîntit căciula în cap și a plecat bombănind: Ia lasă-mă în pace.* GALACTION, O. A. I, 121. *Mă mir de ce nu mă lasă în pace să trăiesc cum știu eu.* C. PETRESCU, Î. II, 176. *Mîntuiți o dată... Dați-mi bună pace!* BRĂESCU, A. 32. *Atunci știrbi înțeleși. Îmi lași telefonul în pace.* SEBASTIAN, T. 74, cf. 378. *Mama... își pierdea răbdarea și se răstea zicînd s-o las în pace.* VLASIU, A. P. 8. *Dă-mi pace, dadacă! răspunse fata.* SADOVEANU, O. X, 355. *Lasă în pace straja săbiei, Bogdănuț.* id. ib. XI, 264. *Aurica a înțeles greșit vizitele mele. Cum o fac să mă lase în pace?* CĂLINESCU, E. O. I, 74. *Femeia nu-i dădu pace. Iarăși veni lîngă el.* STANCU, R. A. III, 39. *L-a lăsat în pace ursul, a plecat, s-a pierdut printre arbori.* id. ib. 54. *Ci dă-i pace și vezi de ale tale.* DAVIDOGLU, M. 60. *De ce nu-l lași în pace?* PREDA, M. 26. *O lăsară în pace vrun an.* id. R. 10. *Nu alunga cu pietre paseri Și lasă fluturii în pace.* ISAC, O. 114. *Să-mi lași fata-n pace... Vreau să scot om din ea.* T martie 1962, 22. *Ba, cucule, ba, Nu te-oi asculta, Dă-mi tu bună pace.* ALECSANDRI, P. P. 7. *Frunză verde trei alace, Lasă-mă, măicuță-n pace, Să trăiesc cu mîndrele Ca codru cu frunzele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 58. *Ucigă-te crucea, drace, Ce nu dai babelor pace, Să mai facă rugăciuni, Să nu tot poarte minciuni.* id. ib. 466. *Lasă-mi bună pace să mîninc.* MARIAN, T. 313. *Nici inima mea nu te-a trage, Și gura mea da-ți-a pace.* FOLC. TRANSILV. I, 295, cf. 455. *Copacul va să odrăslească și bruma nu-i dă pace,* se zice cînd cineva întîlnește piedici în realizarea unei acțiuni, a unui țel. Cf. ZANNE, P. I, 148.

Cînd doarme cineva, lasă-l în pace. id. ib. 380. *Trei lucruri nu lasă în pace pe om: vinul, femeia și banul.* id. ib. II, 156. *Lasă în pace pe cel beat, că singur va cădea.* id. ib. 463. *Fugi d-acolo, vină-ncoace, Șezi binișor, nu-mi da pace.* id. ib. 572. *Zi-i Mihai și lasă-l în pace!* se zice despre un om prost. Cf. id. ib. VI, 204. **Dă-l pace!** = a) nu te deranja, nu te sinchisi; lasă-l în plata Domnului. *Cînd, la adunare multă, Spui ceva și nu te-ascultă, Dă-le pace tutulora, Și îți zi că ești la moară.* PANN, P. V. III, 9/16; **b)** asta e! (Regional) **A nu avea pace de cineva** = a fi deranjat, a fi tulburat, a fi chinuit de cineva. *Trebuie întîi să omorîm pe zmeu... căci pînă va fi acesta deasupra pămîntului, pace de el nu veți avea.* ISPIRESCU, L. 195. *Această zmeoaică era așa de rea, încît nimeni dintre vecinii ei n-avea pace de dînsa.* id. ib. 313, cf. 318. (Regional) **A sta pe pace** = a sta nemișcat. *Ajunseră la ușa de la soba babei..., văzu că baba doarme, iar vergeaua cu clopoțelul stă pre pace.* CĂTANĂ, P. B. I, 25. **Mergi** (sau **du-te, umblă, rămîi,** învechit, **pasă** etc.) în (sau **cu**) **pace** = (ca formulă de urare la despărțire) mergi (sau du-te, umblă, rămîi, pasă etc.) cu bine, cu sănătate. *Păsați cu pace.* COD. VOR. 120/20. *Tu pasă cu pace oriunde vei vrea.* ANON. CANTAC., CM I, 89. *Mergeți în pace, dragii mei, De-acum înainte, Dumnezeu știe cînd ne-om mai vedea.* CREANGĂ, P. 199. *Duceți-vă cu pace. Eu vreau să fiu singur.* SADOVEANU, O. XII, 137. *Rămîneți cu toții-n pace! Eu mă duc că n-am ce face, Că-i poruncă-mpărătească.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 322. (Regional) **A se da la pace** = a se liniști. *După aceste vorbe, Stan se dete la pace, cu inima îmbucurată.* SLAVICI, N. I, 50. **Fii pe** (sau, rar, **în**) **pace** = să nu ai nici o grijă! fii liniștit (căci totul se va rezolva)! *Fii în pace, răspunse prințesa.* CR (1848), 28[1]/73. *Fii pe pace; n-ai venit degeaba.* DELAVRANCEA, T. 47. *Poți să fii pe pace. Mie mi-a spus că are să mă mărite după un prinț.* AGÎRBICEANU, A. 96. *Fii pe pace, moșule, de buni sîntem buni ca pînea cea bună.* HOGAȘ, DR. I, 56. *Fii pe pace și fără grijă.* REBREANU, R. I, 88. (Regional) **Pace bună!**, formulă de salut folosită mai ales la despărțire. Cf. L. ROM. 1959, nr. 6, 50. *Pače buńă! — Doamńe-ajută.* A II 10. **Pace vouă!**, formulă (bisericească) de salut sau de binecuvîntare. *Pace voao de Hristosu Isusu.* COD. VOR. 165/6. *Grăi lor: „Pace voao!"* CORESI, EV. 124, cf. 127. *Buni sosiți! Pace vouă, soli iubiți!* ALECSANDRI, P. II, 111. *Vă crezusem... O blestemată bălărie proastă. Dar ați răzbit în piatră: Pace vouă! Și binecuvîntare cui v-a dat.* ARGHEZI, VERS. 230. ✦ (În concepțiile religioase) Liniște veșnică a omului după moarte, odihnă de veci; (rar) pacificare **(2).** *Izbăvit cu pace sufletul meu.* PSALT. HUR. 46[r]/16. *În pace depreună adurmiiu și răpausu.* PSALT. 5, cf. 106. *Doamne, cine-și va face Lăcuință de pace, Să șază-n a ta casă.* DOSOFTEI, PS. 41/18. *Iară sufletul tău vesel sus în veci va gusta pace.* ALECSANDRI, P. I, 199. *O binefacere ne dă pămîntul... El ne permite ca să ne întoarcem... În sînul lui — în sînul lui și-al păcii... Da! pace căutăm, fără s-o știm.* EMINESCU, O. IV, 89. *Care om nu s-ar gîndi că prin acea stare de nesimțire și de pace vecinică va trece și el.* DELAVRANCEA, T. 250. *Emilgar doarme în pace.* GALACTION, A. 190. *Iată că părul meu se face Ca o cenușe ce-a înflorit. În curînd fi-va pace. Și pe pămînt un sfîrșit.* BLAGA, P. 207. ✧ (În formule privitoare la morți) **Dormi în pace** (sau **odihnească în pace**)! *O, dormi în pace pe-aceste maluri.* ALECSANDRI, P. I, 219. *O, dormi, o, dormi în pace printre făclii o mie.* EMINESCU, O. I, 69. *Dormi în pace alături de nuielușa ta, binefăcătorul meu dascăl!* CARAGIALE, O. IV, 132. ✦ (Regional; adverbial) Bine (Poiana Sibiului-Sebeș). ALR II/130. *Ce mai faci? — Pače!* ib. ✦ (Popular; adverbial; adesea determinat prin „bună") Nimic **(1)**, nici vorbă, nici gînd. *Unde sînt erezii celuilalt? Pace!* HASDEU, I. C. I, 119. *Mai încolo... pace! Condeiul nu lua din loc.* GANE, N. III, 144. *Se iețește el pe colo, se iețește pe dincolo, dar, pace bună. Iezii nu-s nicăieri.* CREANGĂ, P. 24. *Începe a striga, de da duhul dintr-însu: „Ioane! Ioane, Ioane!" și Ion — pace!* id. ib. 164, cf. 110. *Se plictisise de oraș mic. Un an aproape nu ieșise mai nicăieri. Petreceri, plimbări — pace!* CONTEMPORANUL, VI[2], 196. *Așa zise împăratul, și așa trebuia să se facă. Că hîr, că mîr, pace.* ISPIRESCU, L. 376. *Costea se urcă pe capră. Cînd însă s-o ia din loc, pace.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 61. *Am dat să mă dau jos din căruță, pace: nu puteam și nu puteam.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 252. *Tot îl întreb, tot îi vorbesc de vreo șase luni, de cînd a venit; el, pace!* SĂM. VI, 165. *De-am avea la car o cergă mare și două prăjini lungi să le-ntindem spre cer și să acoperim soarele. Pace bună.* STANCU, D. 193. *După ce-a murit bătrînul, au adunat... nouăzeci și nouă care lemne... dar cînd dau să le aprindă — pace!* RETEGANUL, P. III, 42. *Cînd vine sf. Vasile... de abia ctîiva plugarași cu clopoțelul. Încolo, pace bună.* ȘEZ. III, 180, cf. I, 147. *Cîinii, cînd încep a lătra, te mai lasă, dar gura lumii... pace.* ZANNE, P. II, 176. ✧ Expr. **(E) pace de** (sau, rar, **cu**) **cineva** (sau **ceva**) = s-a terminat cu cineva (sau ceva). *Dacă... la sumele care sînt a se întrebuința la negoțiile interne ale unei țări... se mai poate face și altă sustragere, atunci e pace de autonomia țărilor.* BARIȚIU, P. A. III, 237. *Eu văz că focul mă* [sic!] *călcat, acum de mine pace.* PANN, E. V, 44/10. *Iar cînd sumeția, crescută-n palate, Tăia țeara-n două: în liberi și sclavi, Atunci a fost pace de-a ei libertate, Nutrită cu sînge de fiii cei bravi.* MUREȘANU, P. 96. *Li era frică că de m-or vedea turcii, pace de mine.* CONTEMPORANUL, V[1], 298. *De mîne încolo, pace cu știința... Mă voi odihni.* DELAVRANCEA, O. II, 44. *Atunci socoteam că m-oi îneca, că va fi pace de mine.* SBIERA, P. 18. *Să nu deie cineva ca să-mi pierdeți vrun mățișor, c-apoi va fi pace de capul vostru.* id. ib. 112, cf. 74, 132. *Dar, pace de învoială.* MERA, L. B. 122, cf. ZANNE, P. IV, 95, MARIAN, O. II, 29. ✦ (Popular; adverbial; precedat de „și" și adesea determinat prin „bună") Gata, s-a sfîrșit, nimic altceva; degeaba mai vorbim. *Ei, nu mă pot liniști, și pace.* ALECSANDRI, T. 206, cf. 512. *De voie, de nevoie, nunta s-a făcut, și pace bună.* CREANGĂ, P. 8. *Trebuie să merg cu Harap Alb, și pace bună.* id. ib. 274, cf. 168. *Nu mai vrea să trăiască cu ea, și pace bună.* CARAGIALE, O. II, 80. *Zi-i făptură sucită, și pace bună.* DELAVRANCEA, S. 31. *Fierb peștele în apă, și pace.* CONTEMPORANUL, IV, 142, cf. VI[1], 485. *De, zise unul, dacă nu-i noroc, nu-i, și pace.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Cînd m-oi întoarce, am să trec iar pe-aici... am prins dragoste de tine, și pace.* HOGAȘ, DR. I, 133. *În mintea ei se făcuse însă un gol, un întuneric chinuitor. Nu și-l aduse aminte* [cîntecul], *și pace.* BASSARABESCU, V. 12. *Eu zic că trebuie spînzurat, și pace.* CAMIL PETRESCU, T. III, 432, cf. 410, id. O. II, 525. *Ajutorul a fost mutat disciplinar. Nu s-a lăsat coloneleasa, și pace!* BRĂESCU, O. A. I, 45, cf. id. A. 53. *Nu știu, nu știu, și pace.* SEBASTIAN, T. 82. *Hm! N-am avut noroc, și pace.* VLASIU, D. 238. *Mi-a scos flăcăul din minți, și pace.* SADOVEANU, O. I, 643. *Se știa atîta, că el și ea se întîlnesc, și pace bună.* id. ib. II, 313. *Unde nu-i mamă, nu-i și pace.* RETEGANUL, P. I, 42, cf. V, 17. *Zi-i lume, și pace.* ZANNE, P. IV, 216.

— Pl.: (rar) *păci* și (învechit, rar) *pace, paci.*

— Lat. **pax, pacis.**

PACEÁ s. f. **1.** (Învechit) Partea de la genunchi în jos a piciorului la animalele cu blană; p. ext. blană prelucrată, de calitatea a doua, de pe picioarele unor astfel de animale; garnitură, căptușeală confecționată din asemenea blană. *Un țîmbar roș cu patcea de sobol, un țîmbar de adamască galben cu pacea de jder* (a. 1669). ȘIO II[1], 279. *L-au îmbrăcat cu contoș frumos cu pacea de samur.* R. GRECEANU, CM II, 158. *Blane patce de sobol, părechea 4 lei* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 158. *1 dulamă de lastră cu pacea dă samuru* (a. 1740). IORGA, S. D. XI, 266. *Vodă era... cu o scurteică lungă de pambriu verde îmblănită cu pacea de samur.* GHICA, S. 4, cf. 501. *Îmbrăcată cu o... tunică de lastră vișinie cu pacea de samur.* F (1872), 234. *1 dulamă de serasir cu pacea de samur.* ODOBESCU, S. I, 421, cf. DDRF, ALEXI, W. *Se alegea, dîn „sorocul"*

de blană, paceaua, piciorul, pentru anumite podoabe. IORGA, C. I. I, 129.

2. (Regional, mai ales în Dobr.; de obicei la pl.) Mîncare (3) asemănătoare cu piftia, preparată din picioare de viţel sau miel, mai rar din burtă de vacă, pasăre etc., cu adaos de ouă şi oţet sau usturoi. Cf. CIHAC, II, 602. *Dar capamale, Ghiveci, sarmale, D-apoi pacele cu usturoi.* CONV. LIT. XI, 89, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, H XIV 351, 378, CHEST. VIII 51/19, ALR I 745/679, 684, 984. ✦ (Prin vestul Olt.; la pl.; în forma *păcele)* Căpăţînă de oaie, umplută cu usturoi şi ardei copt. Cf. I. CR. VII, 312. ✦ (Învechit, prin Transilv.; la pl.) Plăcintă; lipie; turtă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

3. (Învechit, prin Transilv.) Cusur, defect, infirmitate. Cf. GHEŢIE, R. M. *Cal cu pacea.* id. ib.

— Pl.: *pacele* şi (regional) *păcele.* — Şi: **paiceá** (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.), **paiceá** s.f.

— Din tc. **paça.**

PACEAGERÍE s.f. (Învechit) **1.** Ocupaţia, îndeletnicirea paceagiului. *S-au apucat mulţi iarăşi de plăcintărie şi pacegerie* (a. 1782). ŞIO II$_1$, 279.

2. (Cu sens colectiv) Diferite feluri de pacele **(2).** *Bucătarii cei ce ţin alişveriş de paceagerie* (a. 1794). ŞIO II$_1$, 279.

— Pl.: *paceagerii.* — Şi: **pacegerie** s.f.

— **Paceagiu** + suf. *-erie.*

PACEAGÍU s.m. (Învechit) Persoană care prepara şi vindea pacele **(2).** *Unii fără meşteşuguri, iar alţii cu meşteşuguri, cojocari, croitori, zlătari, simigii, paceagii, pitari* (a. 1764). MAG. IST. II, 177/13, cf. URICARIUL, V, 337/4, CIHAC, II, 602.

— Pl.: *paceagii.*

— Din tc. **paçacı.**

PACEARÍZ, -Ă s.m., adj. **1.** S. m., adj. (Prin Ban. şi Olt.) (Persoană) care are un defect fizic, care este urîtă, pocită. Cf. CADE, CIAUŞANU, V. 185, L. ROM. 1960, nr. 5, 35.

2. S. m. Copil sau om mic de statură, vioi, poznaş, obraznic. Cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 152, L. ROM. 1961, nr. 3, 237.

— Pl.: *pacearizi, -e.* — Şi: **pacearís, -ă** (CIAUŞANU, V. 185), **paceríz, -ă** (CADE), **păceríz, -ă** (L. ROM. 1960, nr. 5, 35) s. m., adj.

— Din scr. **pačariz** „stricăciune", „pagubă".

PACEARÍS, -Ă s. m., adj. v. **peceariz.**

PACEARÍT, -Ă adj. (Prin nord-vestul Olt.) Care are un defect fizic, care este urît, pocit; (regional) **păceariz (1).** Cf. PAŞCA, GL.

— Pl.: *paceariţi, -te.*

— Cf. p a c e a r i z.

PACEAÚRĂ s. f. **1.** (Regional) Cîrpă, zdreanţă, otreapă **(1)** (de şters praful, de spălat vasele, podelele etc.). *Otrep şi păceaură se zice pînza cu care ştergem străchini, tingiri şi alte asemene vase.* I. GOLESCU, în ŞEZ. XVIII, 146, cf. VALIAN, V., POLIZU, CIHAC, II, 602, LM, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DL, IORDAN, L. M. 198.

2. Epitet depreciativ pentru o femeie proastă, urîtă, murdară, şireată, prefăcută, rea de gură, cu înfăţişare şi apucături grosolane, uşuratică sau destrăbălată. *Eu să mai pun picioru-n bizuina ta? Atunci s-ajungi tu! — ... Paceavura!* ALECSANDRI, T. 1 593, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, DR. I, 275. *Ia uite, paceaura, zici că are gusturi proaste!* IOVESCU, N. 144. *Ce cauţi tu, orbeaţă paceaură? Eşti luna, moartea, hîrca sau nebuna?* ARGHEZI, C. O. 129. *I-a căzut să ajungă ordonanţă la un căpitan. Căpitanul, însurat c-o paceaură care zmintea în bătăi ordonanţele.* STANCU, D. 39. *Ce v-aţi spoit aşa?... Fete de preot sînteţi, sau paceaure?* PAS, L. I, 14. *Panciură... femeie destrăbălată (se zice şi panceaură).* N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, cf. IORDAN, L. M. 198, MAT. DIALECT. I, 232.

— Pl.: *paceaure* şi (rar) *paceauri* (TDRG). — Şi: (regional) **panceavúră, panceaúră, panceavúră** (com. din DOBRENI-PIATRA NEAMŢ), **panciúră, păceaúră,** (învechit) **pasaúră** (POLIZIU, CIHAC, II, 602) s. f.

— Din tc. **paçavra,** ngr. **πατζαβοῦρα, πατζαοῦρα.**

PACEAVÚR s. m. (Regional) Om care se ţine numai de rele (Valea Hagei-Vaslui). I. CR. VII, 156.

— Pl.: *paceavuri.*

— Derivat regresiv de la **paceavură.**

PACEAVÚRĂ s. f. v. **paceaură.**

PACEFĂCĂTÓR s. m. (Învechit) Pacificator, împăciuitor. *Ferice pacefăcătorii, că aceia fiii Domnului chema-se-vor.* CORESI, TETR. 7, cf. DRLU, DDRF, DHLR II, 365.

— Pl.: *pacefăcători.*

— **Pace** + **făcător** (după slavonul миротворець).

PACÉFIC, -Ă adj. v. **pacific.**

PACEGERÍE s. f. v. **paceagerie.**

PACERÍZ, -Ă s. m., adj. v. **paceariz.**

PÁCESĂ s. f. v. **pacişă.**

PACÉSIU subst. v. **pacişă.**

PÁCEŞĂ s. f. v. **pacişă.**

PACÉŞTI s. f. pl. v. **pacheşcă.**

PACFÓN s. n. v. **pacfong.**

PACFÓND s. n. v. **pacfong.**

PACFÓNG s. n. **1.** Aliaj de cupru, nichel şi zinc, care imită argintul şi se întrebuinţează mai ales la fabricarea tacîmurilor. *Linguri de pacfon.* BULETIN, G. (1840), 299. *Nichelul se întrebuieşte... în compunerea pacfondului.* STAMATI, M. 14, cf. id. D. *Ce frumos erau împodobite sfeşnicele, de la cele de aur pînă la cele de pacfon!* CARAGIALE, O. II, 183, cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Se înfăţoşa cu un teanc de farfurii adînci şi cu linguri de bacfong frecate curat.* HOGAŞ, H. 43, cf. id. DR. II, 21. *Packfong laminat sau ciocănit, în bare sau table.* NICA, L. VAM., cf. CADE, DM, DN, LTR [2]. ✦ (Regional; în forma *pafonf)* Alamă (Topliţa). Cf. ALR SN II h 577/228.

2. (Regional; la pl.; în forma *pacfonluri)* Obiecte de pacfong **(1)** (Teregova-Caransebeş). Cf. H XVIII 282.

— Scris şi: (după germ.) *packfong.* — Şi: **pacfón, pacfónd, paktóng** (LTR [2]), (regional) **pacfónt** (pl. *pacfonturi),* **pafónt, bacfóng** s. n.

— Din germ. **Packfong,** fr. **pacfung.**

PACFÓNT s. n. v. **pacfong.**

PACHEBÓT s. n. Navă (mare) care transportă mai ales călători. Cf. I. GOLESCU, C., AR (1834), 336, GHICA, A. 340, LM, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. [Trenul] *văzut de departe arată ca pachebotul fantomă cu pasageri strigoi.* C. PETRESCU, C. V. 7. *E un vapor militar sau un pachebot?* BART, S. M. 49, cf. SCRIBAN, D. *În graiul lor de ţărani vorbesc despre pachebóturi.* BOGZA, C. O. 306. *S-a oprit mai întîi pe chei pentru a admira frumuseţea şi mărimea pachebotului.* V. ROM. februarie 1956, 22

— Pl.: *pachebóturi* şi (învechit) *pachebóte* (I. GOLESCU, C.). — Şi: (învechit) **pachebótă** (pl. *pachebóte)* s. f. id. ib.

— Din fr. **paquebot.** Cf. engl. p a c k e t - b o a t.

PACHEBÓTĂ s. f. v. **pachebot.**

PÁCHER s. n. Dispozitiv cu care se realizează închiderea etanşă a spaţiilor inelare dintre pereţii găurii de sondă şi diferitele elemente tubulare intro-

duse în aceasta. *După felul construcției și după rolul lor, se deosebesc packere cu un singur sens, packere universale și packere speciale.* LTR², cf. DN². *Pentru a realiza etanșarea, packerul este prevăzut cu o serie de garnituri de cauciuc.* DER.

— Scris și: *packer.* — Pl.: *pachere.*

— Din germ. **Packer**, rus. **пакер**, fr. **packer.**

PACHÉȘCĂ s. f. (Mold.; mai ales la pl.) Bretea (pentru susținut pantalonii bărbătești). Cf. PANN, în CONTRIBUȚII, I, 41. *Îmbrăcămintea îmi era ușoară. Pantalonași cu pacheșți, un surtucaș și atîta tot.* ap. TDRG. *Pacheșți sau bretele.* BIANU, D. S. *Este bine ca omul să poarte pateșți sau bretele, decît să se încingă cu o curea sau un brîu.* id. ib. 560, cf. PAMFILE, J. II, 158; ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ARHIVA, XXVIII, 74, IORDAN, L. R. 292, BL I, 27, SCL 1969, 131.

— Pl.: *pacheșți.* — Și: **pachéștă** (TDRG) s. f., **pacéști** (DDRF), **patășei** (PANN, în CONTRIBUȚII, I, 41) s. f. pl., **patéșcă** (SCRIBAN, D., ARHIVA, XXVIII, 74) s. f.

— Din rus. **подтяжки.**

PACHÉȘTĂ s. f. v. **pacheșcă.**

PACHÉT s. n. **1.** Grup de obiecte (de același fel) strînse și legate la un loc sau înfășurate într-o învelitoare de protecție, pentru a se putea păstra sau transporta mai ușor, l e g ă t u r ă, (regional) p a c²; s p e c. teanc, top, fișic; p. e x t. obiect împachetat (în hîrtie, carton etc.), împreună cu ambalajul; p. r e s t r. ambalaj de hîrtie, carton etc. în care se păstrează diverse obiecte. *Dintru acești zeace bănuți trebuie să se facă pacheturi, adecă legături.* PETROVICI, P. 148/3. *Vor primi fieștecarele pacheturile sighilate.* AR (1829), 207²/20. *Sper dar că vei fi și tu în cursul săptămînii, împreună cu pachetul ce-l reclam.* ib. (1848), 5¹/45, cf. 24²/9. *Luminări... din care jos-iscălitul plecat alăturează... și o mică probă în trei pacheturi* (a. 1849). DOC. EC. 957. *Pachetul tău din urmă... l-am primit tîrziu.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 604. *Ține acest pachet... să-l dai la adresa sa.* NEGRUZZI, S. I, 208. *Factorii de la poștă îmi aduc pacheturi.* ALECSANDRI, S. 150. *Într-o mînă cu pachetele de la cofetărie, în alta cu două buchete, sună.* CARAGIALE, O. II, 58. *Ambalagiu, învelitoarea unei mărfi, a unui pachet, colet etc.* I. PANȚU, C. 288. *Începură să coboare geamantane, pachete.* AGÎRBICEANU, A. 35. *Găsii înlăuntru un mare pachet cu îngrijire făcut.* HOGAȘ, M. N. 59. *Din fundul unei cutii a scos un pachet mare.* BASSARABESCU, V. 138. *Observă că pe o masă din apropiere stă un pachet dreptunghiular și plat.* GALACTION, O. A. I, 113. *Alergă cu un pachet învelit în hîrtie de mătase.* C. PETRESCU, Î. I, 147, cf. II, 170. *Intră prin stînga... încărcați cu valize, pachete, șaluri.* SEBASTIAN, T. 106. *Primise un pachet expediat de la Iași.* TEODOREANU, M. II, 32. *Fac cumpărăturile de care au nevoie și pleacă cu pachetele sub braț.* STANCU, U.R.S.S. 15. *Vîrî mîna în buzunarul hainei și scoase un pachet învelit în celofan.* PREDA, R. 347. *În pachetele acelea se aflau niște semințe sau rime.* BARBU, P. 19, cf. ALR I 1 538 bis/186, 190, 249, 576, 590, 684, 900. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu" sau „de", care arată conținutul) *Am primit pachetul cu scrisorile domniei tale.* CR (1829), 251/3, cf. URICARIUL, VII, 224. *Ia și acest pachet (mînuchiu) de fișe.* CONV. GEOM. 12/30. *Îmi imagin că n-avem nevoie mai mult de o oră spre a schimba două pacheturi de scrisori.* CR (1848), 7³/79. *Venind la birtul unde găzduiam, am găsit un mare pachet cu scrisori de la Iași.* NEGRUZZI, S. I, 55. *S-a găsit la el un pachet de dinamită.* CARAGIALE, O. II, 10. *Pachetele de cărți treceau din mînă în mînă.* DELAVRANCEA, S. 123, cf. 122. *Își scoase din buzunarul de la piept un pachet de foițe înguste.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 222. *Desfăcînd încet pachetul de țigări, mă uitam la el.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 5. *Scosei un pachet de tutun..., îl desfăcui.* HOGAȘ, DR. I, 291. *Ne-a trimes bani... și niște pachete cu cozonaci.* BASSARABESCU, V. 153. *Nu fumez, dar spune să vie și un pachet de țigări.* CAMIL PETRESCU, T. I, 342. *Căută seringa și culia cu fiole, pachetul de vată, flaconul cu alcool.* C. PETRESCU, Î. I, 204, cf. 127, II, 15. *O băcănioară mică și curată... deasupra tejghelei pachete cu lumînări galbene.* BRĂESCU, O. A. I, 11, cf. 54. *Desfășură pe masă pachetul vechi de cărți de joc.* SADOVEANU, O. XI, 510, cf. 94, I, 704. *Ieși în vîrful picioarelor și se întoarse imediat c-un pachet de pînzeturi.* BART, E. 382. *De sărbători, Stănică arunca la cutie un pachet de felicitări.* CĂLINESCU, E. O. II, 79. *Se întoarse cu un lighean, cu o sticluță de alcool și cu un pachet de vată.* STANCU, R. A. III, 166, cf. 50, I, 246, PREDA, M. 125. *Un pachet galben de „Plugar" zbură peste păturile pestrițe.* BARBU, P. 269, cf. 215. *Pochet de bumbac.* ALR I 1 278/255. (Eliptic) *Luă foița și pachetul, ca să-și mai facă o țigară.* SLAVICI, N. I, 264. *Desfăcu pachetul, mirosi tutunul dînd din cap în semn de aprobare.* C. PETRESCU, Î. II, 7. *Vreți să-mi dați și mie o țigară?... Doctorul se întinse spre noptieră, luă pachetul și îl servi.* PREDA, R. 27. ◇ (Glumeț) *Permiteți-mi, vă rog, a vă trimite... un pachet de salutări pentru toată lumea.* CARAGIALE, O. VII, 163. ◇ F i g. (Predominînd ideea de grup) *Doar trenul singur se-nfioară De-atîta veșnică povară, El singur poartă mai departe Pachetele-omenești, culcate... Pe bănci de pluș capitonate!* MINULESCU, V. 77. *În pîntecul vaporului pachete de mizerabili dormeau cu capul pe saci.* BRĂESCU, O. A. II, 132, cf. SAHIA, U.R.S.S. 25. (Pornind de la imposibilitatea de a distinge și de a preciza natura obiectului împachetat, sugerează ideea de masă informă) *Auzea surd prin fășiile încrucișate peste urechi... Se mișcau numai mîinile pachetului fără figură.* C. PETRESCU, Î. II, 46, cf. SAHIA, N. 17. ◇ (Ec. pol.) *Pachet de* (sau *cu*) *acțiuni* = număr de acțiuni emise de o anumită societate și aflate în posesia unui acționar. *În dimineața cînd a hotărît, a dus scrinurile plușate cu bijuterii și pachetul cu acțiuni.* C. PETRESCU, C. V. 353. *A cumpărat serioase pachete de acțiuni petroliere.* BENIUC, M. C. I, 133. (Rar) *Pachet de lemne* = stivă de lemne. V. s t î n j e n. *Intrăm într-o pădure de fagi, în care se văd pachete de lemne aranjate în linie.* SAHIA, U.R.S.S. 13. ✦ (Adverbial; pe lîngă verbe ca „a trimite", „a trece", „a zvîrli") În mod silit, cu forța, fără voia lui. V. r a m b u r s. *C-o mînă l-ar fi smuls de guler, să-l treacă pachet peste gratii.* C. PETRESCU, Î. II, 148. *Doi agenți l-au încleștat în brațe Și l-au zvîrlit pachet într-o mașină.* V. ROM. aprilie 1954, 118. *Dar dacă eu te arestez acuma și te trimit pachet la căpitan?* S ianuarie 1961, 34.

2. Ansamblu de piese identice, suprapuse sau alăturate și legate între ele pentru a forma o singură piesă care poate fi folosită într-un sistem tehnic. Cf. DL, DM, LTR².

3. (Regional) Bloc de ogoare mărginit de patru drumuri care se întretaie (Reviga-Slobozia). BUL. FIL. V, 170.

4. (Geol.) Succesiune de straturi care au aproximativ aceleași caractere litologice, dar care se deosebesc, din anumite puncte de vedere, de rocile din pat¹ **(9)**. Cf. LTR².

— Pl.: *pachete* și (învechit și regional) *pacheturi.* — Și: (regional) **păchét** (ALR I 1 538/1, 12, 18, 26, 61, 116, 174, 831, 839, 850), **pochét** s. n.

— Din fr. **paquet**, germ. **Packet.** Cf. magh. p a k é t.

PACHEȚÉL s. n. Diminutiv a lui p a c h e t **(1)**; p. r e s t r. pungă (de hîrtie), cornet, (regional) coștei. *Iau un pachețel de bomboane.* CARAGIALE, O. II, 98. *Se uită la pachețelul ce i-l lăsase maiorul.* D. ZAMFIRESCU, R. 251. *Intră repede într-o prăvălie și, după cîteva minute, ieși cu trei pachețele.* AGÎRBICEANU, A. 38. *Cînd le dete pachețelul, își aruncară ochiri furișe.* BASSARABESCU, V. 91. *Cînd văzu toate pachețelele și pricepu, se simți umilită.* C. PETRESCU, Î. II, 170, cf. 12. *M-am dus la gazdă, mi-am luat pachețelul și, cu primul tren, m-am înapoiat la Iași.* BRĂESCU, O. A. II, 113, cf. SAHIA, N. 17. *Aduse spre el un pachețel, înfășurat într-o bucată de gazetă.* SADOVEANU, O. VIII, 192. *Adă-mi de pe masa din grădină un pachețel.* TEODOREANU M.

II, 131. *Să băgați de seamă, să nu ia nimeni nimic din casă, să nu iasă nici c-un pachețel.* CĂLINESCU, E. O. II, 40, cf. id. S. 337. *Aveai pachețelul tău cu mîncare.* PAS, Z. I, 268. [Avionul] *a început să lase, la mici intervale, pachețele mărunte, care se desfăceau apoi ca niște flori.* S mai 1960, 61.
— Pl.: *pachețele.*
— **Pachet** + suf. *-el.*

PACHIDÉRM s. n. v. **pahiderm.**

PACHIDERMÍE s. f. v. **pahidermie.**

PACHIMENINGÍTĂ s. f. v. **pahimeningită.**

PACHIOÁNĂ s. f. (Regional) Femeie proastă (Jorăști Tecuci). I. CR. VI, 315.
— Pl.: *pachioane.*
— Etimologia necunoscută.

PACHIÓNȚ adj. (Regional) Sașiu (Zimnicea). ALR II/899.
— Etimologia necunoscută. Cf. c h i o m p.

PACHISTANÉZ, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Pachistanului sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Pachistan.
2. Adj. Care aparține Pachistanului sau pachistanezilor **(1)**, privitor la Pachistan sau la pachistanezi, originar din Pachistan.
— Scris și: *pakistanez.* — Pl.: *pachistanezi, -e.*
— Din fr. **pakistanais.**

PACI[1] s. m. (Prin nord-vestul Olt.) Par[1] **(1).** CV 1952, nr. 1, 36.
— Pl.: *paci.*
— Etimologia necunoscută.

PACI[2] interj. v. **pac**[1].

PÁCICĂ s. f. v. **pașcă.**

PACIÉNT, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană bolnavă care se găsește în tratamentul unui medic. *Grija lui este mai departe de a ține jurnalul boalei fiecărui pațient.* CUCIURAN, D. 11/12, cf. 44/10. *Vistea i se lățise într-atîta încît din toată Europa îl căutau învățații și pacienții.* VASICI, M. I, 12/1. *Pacientul are se mănînce în toate zile doi loți după prînz și doi loți după cină.* NEP. VIND. 41/4. *Pațientul ș-au dat sufletul în 19 august 1505.* CALENDAR (1853), 54/11, cf. STAMATI, D. *Puterile pacientului nu se mai reîntoarseră.* F (1869), 256. *Dimineața pe la 6 seau 7 ore să se ungă bine pațientele* [cu medicament]. TELEGRAFUL (1854), 42[2]/44. *Pațienta au scris doctorului ei... de schimbarea cea mare ce s-au operat la dînsa după patru luni a curei.* CALENDAR (1862), 27/4, cf. ALEXI, W. *Ca o pacientă rău îngrijită... gemea acum trăsura, pe arcurile ei obosite.* ANGHEL, PR. 90. *Domnule profesor, trebuie să vedeți pe pacientul de la 19.* CAMIL PETRESCU, T. III, 181. *Ridică ochii la cicatricele din obrazul pacientului.* C. PETRESCU, Î. II, 241, cf. SAHIA, U.R.S.S. 119. *Din fundul coridorului venea spre noi un pacient cu capul înfășurat într-un ștergar.* VLASIU, D. 15. *Ieșim, domnule profesor, cum nu e în interesul pacientului.* CĂLINESCU, E. O. II, 278. *Își privea pacientul drept în ochi.* PREDA, R. 145, cf. 27. *Pînă cînd a sosit primul pacient, am jucat șah în sala de gardă.* BARBU, P. 36, cf. T februarie 1962, 31. *Pentru... pacienți s-a introdus metoda prenotării, rezolvîndu-se telefonic... și consultațiile.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 255. ✦ (Învechit) Persoană supusă unui supliciu. *Călăul n-avea decît să învîrtească grindeiul ca să zugrume pe pațient.* NEGRUZZI, S. I, 311. *Unul dintre arnăuți... începu a trage pe pațient după sine, pe cînd alți doi... îl loveau pe spinare cu nuiele de salcie.* FILIMON, O. I. 298.
2. Adj. (Astăzi rar; despre oameni) Care are (sau manifestă) răbdare, c a l m, r ă b d ă t o r, î n g ă d u i t o r; p. e x t. (despre acțiuni, fapte ale omului) care este făcut cu răbdare, p e r s e v e r e n t, s t ă r u i t o r. Cf. NEGULICI, BARONZI, I. L. I, 207/2. *Se face folositor lumei printr-o muncă pacientă și dezinteresată.* VLAHUȚĂ, D. 319, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE, DL, DM. ✦ (Regional; despre oameni) Căruia îi place liniștea și buna înțelegere între oameni, p a ș n i c[2] **(1)**; p. e x t. împăciuitor (Drăgușeni-Pașcani). A VI 26. ✦ (Prin Bucov.; substantivat, m.) Judecător de pace, v. p a c e **(3).** Cf. A V 29. *Tata era om de pace, judecător de pace, pacient.* GLOSAR REG.
— Pronunțat: *-ci-ent.* — Pl: *pacienți, -te.* — Și: (învechit) **paciínte** (ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 504) adj., **pațiént, -ă** s. m. și f., adj., **pațiénte** s. m.
— Din lat. **paciens, -ntem,** fr. **patient,** germ. **Patient.**

PACIENTÁ vb. I. I n t r a n z. (Franțuzism rar) A avea pacientă, a fi răbdător. Cf. CADE.
— Pronunțat: *-ci-en-.* — Prez. ind.: *pacientez.*
— Din fr. **patienter.**

PACIÉNȚĂ s. f. (Astăzi rar) Răbdare, calm; îngăduință. *O barbă mărțiale, un piept ce sparge soarta, C-o tare pațientă și brațe musculoase.* HELIADE, O. I, 231, cf. id. D. J. 36/2. *Cine va vedea ca mine cîtă mărime, cîtă pațientă și cîtă mizericordie e în sufletul dumitale?* CR (1848), 21[1]/53, cf. 27[3]/51. *De mai ai a zice ceva, termină; poate că pațienta mea te va înfrăgezi.* LĂZĂRESCU, S. 13/18. *Prosopalgia (durere de obraz parțială...) face parte dintr-acele boale care reclamă pacienta, atît a pătimașului, cît și a medicului.* DESCR. APE, 173/9. *Au ajuns bănățenii la un moment, într-care s-a curmat și pațienta lor de oaie.* BARIȚIU, P. A. III, 134, cf. I, 277, 321, PROT.-POP., N. D. *Se rupse și firul pacienței mele.* F (1870), 16. *Trebuie să abuzez de pacienta d-tale și să-ți povestesc o mică întîmplare.* CARAGIALE, O. VII, 296. *Studiază-ți eroul cu pacientă.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 30, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. [Imaginile] *par brodate... cu o grijă specific feminină, cu deprinderea și pacienta femeii care execută o broderie rară.* IBRĂILEANU, S. L. 132, cf. ȘĂINEANU, D. U. *D-voastră trebuie să aveți pacientă, noi avem răspunderea.* BART, S. M. 107. ✧ (Cu valoare de interjecție) *Nu poate produce diamant și chimistul? Pacientă, domnilor!* BARASCH, M. II, 215/3. *Se va ridica vălul dupe acest mister, și atunci vom ști cui să fim recunoscători. Pacientă, fiul meu, pacientă!* FILIMON, O. I, 331.
— Pronunțat: *-ci-en-.* — Și: (învechit) **paciínță** (BARONZI, I. L. I, 232/11), **pațiéntă** s. f.
— Din lat. **patientia,** fr. **patience.**

PACIEȘÉLE s. f. (pl.) v. **pacișele.**

PACIÉȘI s. f. (pl.) v. **pacișă.**

PACÍFIC, -Ă adj. (Învechit) **1.** Pașnic[2] **(1).** *Aduse și pe pacificul vezir Muhsun... de la Moreea.* VĂCĂRESCUL, IST. 282. *Nu numai că nu turbura pe acești lăcuitori pacifici, dară încă-i și apăra.* LAURIAN, în MAG. IST. I, 30/28, cf. NEGULICI. *Revistă științifică..., diplomatică, medicală, pacefică.* CR (1848), 24[2]/29. *Elveția au fost totdeauna vecinul cel mai pacefic.* TIMPUL (1856), nr. 4, 2[2]/10, cf. LM, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DN[2]. *În Europa a apărut o nouă forță pacifică.* CONTEMP. 1949, nr. 160, 10/5. ✦ P. e x t. Care exprimă liniște (sufletească), bunătate, blîndețe; de om pașnic **(2)**, calm, blajin. [Avea] *schinteietori ochi ageri, sprîncene ebenine, Un nas roman, o buză pacefică, ridente.* HELIADE, O, I, 230. *Ne pomenim că ne sosește dascăl acest musafir cu cherestea uriașă și cu înfățișare pacifică.* GALACTION, A. 33. ✦ P. a n a l. (Geogr.; învechit; ca determinativ pe lîngă „mare" sau „ocean"; astăzi ca nume propriu, în sintagma *Oceanul Pacific,* sau substantivat, m.) Termen folosit pentru a denumi oceanul situat între Asia, Australia, America și Antarctica. *A doao înfrunecare a soarelui...*

va fi văzută în India orientală... în insolele mării pacifice. DIARIU (1817), 107/20. *Oceanul cel mare sau pacific.* EG 5/4. *Oceanul cel mare sau pacific, având o mărime de 1/4 parte a suprafeței pământului.* BARASCH, M. II, 130/3. *Partea care deosibește partea orientală a Asiei din partea occidentală a Americei o numesc mai cu seamă oceanul pacific.* ISIS (1859), 26/1. *Marea pacifică sau oceanul pacific.* LM. *Navile se afla pre Pacific.* id. *Oc. pacific. E cel mai vechi și mai adînc dintre toate; cuprinde singur aproape jumătatea globului.* MEHEDINȚI, G. F. 56, cf. SCRIBAN, D., DER. ✦ *Locomotivă pacific* (și substantivat, n.) = locomotivă cu viteză mare, folosită la trenurile de călători. Cf. DL, DM, DN [2].

2. Care tinde spre un acord, spre o împăcare prin soluționarea pe cale pașnică [2] **(1)** a conflictelor. *Nu cumva lucrurile să fi venit la un punt încît să fie dificilă o soluție pacefică.* CR (1846), 21[2]/16. *Făcură și ei revoluțiunea lor politică, cea mai pacifică din cîte au fost vreodinioară.* ap. GHICA, A. 120, cf. ARISTIA, PLUT., ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *pacifici, -ce.* — Și: (învechit) **pacéfic, -ă** adj.

— Din lat. **pacificus, fr. pacifique.**

PACIFICÁ vb. I. Tranz. **I.** A face să înceteze conflictele armate, luptele, dezordinile, a restabili pacea **(1)**; a readuce la ordine; a restabili buna înțelegere. *Se crede că emirul are scopul de a scula iarăși semințiile șelifului de curînd pacificate.* CR (1846), 23[1]/30, cf. NEGULICI. *A pacifica o țară.* LM. ✦ (Complementul indică conflicte, certuri, neînțelegeri) A pune capăt; a înlătura, a aplana. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN [2].

2. (Rar) A restabili liniștea sufletească (a celui chinuit de păcate), a aduce împăcarea; a atenua durerea fizică; a liniști, a potoli. *Acela fă să fie pacifical, dezlegat și primit în cămările tale.* GALACTION, O. 219. *Durerea nu l-a strîns avar numai în carapacea lui de vată. Pacificat, a putut asculta gemînd lumea.* C. PETRESCU, Î. II, 75.

— Prez. ind.: *pacific.*

— După fr. **pacifier.**

PACIFICÁRE s. f. Acțiunea de a pacifica și rezultatul ei.

1. Restabilire a păcii **(1)**, (învechit) pacificație, păceluire, păciuire, păciuilire; trecere (treptată) spre o muncă pașnică [2] **(1)**; înlăturare a neînțelegerilor, a conflictelor, a dezordinii, aplanare. *După pacificarea țării... a știut să apere acelea ținuturi, în tot decursul războiului, de foc, de pradă și devastațiuni.* BARIȚIU, P. A. II, XVI, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *A refuzat net să recurgă la amestec străin pentru pacificarea unor dezordini interioare.* REBREANU, R, II, 79. *Paralel cu opera de pacificare, se făcea instalarea întreprinderilor de exploatare.* BRĂESCU, A. 222. *Toate măsurile de pacificare luate de guvern s-au dovedit ineficace.* OȚETEA, T. V. 161. *Propusese autorităților turcești de la graniță un armistițiu care să permită ambasadorului rus stabilirea condițiilor de pacificare.* id. ib. 208. *Puterile coloniale, încercînd să zdrobească mișcarea pentru libertate a popoarelor exploatate, pretind că urmăresc pacificarea coloniilor.* CV 1949, nr. 6, 5. *Acțiunea de pacificare a țării trebuia dusă la capăt cu orice preț.* GALAN, Z. R. 334, cf. DL. DM. ✦ (Rar) Împăcare (cu cineva cu care s-a aflat certat, în conflict). Cf. NEGULICI, DDRF. *Alexandru Vardaru vru să pună din nou mîna pe mîna lui Radu Comșa. Avea cuvintele de pacificare pe buze.* C. PETRESCU, Î. II, 90.

2. Fig. (Rar) Liniștea de veci a omului după moarte; odihnă de veci; pace **(4)**. *Cu o mare și bucuroasă lumină, aștepta scufundarea în veșnica pacificare.* C. PETRESCU, R. DR. 217.

— V. **pacifica.**

PACIFICATÓR, -OÁRE s. m. și f., adj. (Persoană) care pacifică **(1)**. Cf. NEGULICI, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La curent cu scopurile eteriei, își luase rolul de pacificator în serios și... amenința să strice socotelile eteriștilor.* OȚETEA, T. V. 167. ◇ (Ironic) *La 1788, în Viena... nu știm ce căuta pacificatorul nepoftit al constrîngenilor săi.* IORGA, L. II, 287.

— Pl.: *pacificatori, -oare.*

— Din **fr. pacificateur.**

PACIFICĂȚIE s. f. (Învechit) Pacificare **(1)**. *Nu vă mai rămîne îndoială despre planul pacificației al conferenției de la Londra.* AR (1829), 128[1]/12, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *O pacificațiune generală.* TIMPUL (1856), nr. 1, 2[3]/55. *Românii din Transilvania compuseseră, în anul 1848, un comitat de pacificațiune care produsese cele mai bune rezultate.* LM, cf. ALEXI, W. *Noul ban plecă să-și ocupe provincia și, stabilindu-se în Craiova, începu opera de pacificație.* IORGA, L. I, 153, cf. SCRIBAN, D., DL, DM.

— Și: **pacificațiúne** s. f.

— Din **fr. pacification, lat. pacificatio.**

PACIFICAȚIÚNE s. f. v. **pacificație.**

PACIFÍSM s. n. **1.** Atitudine de pacifist **(1)**; propovăduire a politicii de pace **(1)**. *Faze de pacifism alternează cu faze de belicism.* RALEA, S. T. III, 120, cf. DL, DM.

2. Curent politic ai cărui reprezentanți se pronunță împotriva oricăror războaie, condamnîndu-le indiferent de conținutul lor politic sau de clasă. **Cf. CADE,** DL, DM, DN [2], DER.

— Din **fr. pacifisme.**

PACIFÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Adept al pacifismului; p. ext. umanitarist. Cf. CADE. *Cadalzo este umanitarist, pacifist în termenii de azi.* CĂLINESCU, I. 380. ✦ Persoană care dorește pacea **(1)**, care luptă pentru pace; luptător pentru pace.

2. Adj. Care ține de pacifism, care se referă la pacifism; care are ca scop menținerea păcii **(1)**. Cf. CADE. *Pompoase fraze pacifiste.* CONTEMP. 1948, nr. 107, 3/4. *Mare serbare pacifistă.* ib. 1949, nr. 158, 11/2. *Discursurile pacifiste ale lui Chamberlain.* ib. 1949, nr. 162, 14/5, cf. DL, DM, DN [2].

— Pl.: *pacifiști, -ste.*

— Din **fr. pacifiste.**

PACIÍNTE adj. v. **pacient.**

PACIÍNȚĂ s. f. v. **pacientă.**

PÁCILĂ s. f. (Prin nord-estul Transilv.) Femeie mică de statură și slabă. Cf. BUGNARIU, N. 262/63.

— Etimologia necunoscută.

PACÍN s. m. (Regional; mai ales la pl.) Papuc de casă făcut din cîrpă sau din lînă. Cf. ALR II/27, A V 14, 15, VI 4, LEXIC REG. 105, GLOSAR REG.

— Accentuat și: *păcin.* GLOSAR REG. — Pl.: *pacini.*

— Din germ. **Patschen.**

PACINÁȚI s. m. pl. (Învechit) Pecenegi, v. pecineg **(1)**. *Hunii, goții, cumanii, pacinații și alte orde barbare nu au putut risipi aceea ce au plantat marele Traian.* FILIMON, O. II, 32. *Peceneghii sau pacinații sînt iarăși un popor de rasă mongolă.* XENOPOL, I. R. II, 187, cf. BARCIANU.

— Din lat. **Pacinatae.**

PÁCINIC, -Ă adj. v. **pașnic [2].**

PACINICÍE s. f. v. **păcinicie.**

PACIÓC [1] s. n. (Regional) Pachet de tutun; p. restr. tutun. V. pașcă. Cf. ȘEZ. III, 83. *Toți mă-ntreabă de ce-o gioc. Eu o gioc că-mi dă pacioc. Două gioace, Trei pacioace.* CV 1950, nr. 11-12, 40, cf. GLOSAR REG., ALR I 1 538 bis/363, 370, 375, 378, 552, 554, ALR II 4 292/365, A V 18.

— Pl. : *pacioace.*
— Din ucr. **пачка**, rus. **пачка.**

PACIÓC ² subst. Primul strat de var aplicat direct pe tencuială sau pe glet. Cf. DL, DM.
— Pl. : ?
— Cf. germ. patschokieren.

PACIÓȘĂ s. f. v. **pacișă.**

PACÍSĂ s. f. v. **pacișă.**

PACÍȘĂ s.f. (Popular ; de obicei la pl. ; la sg. cu sens colectiv) Fire de in sau de cînepă de calitate inferioară, care rămîn în piepteni în timpul operației de pieptănare a fuiorului ieșit din ragilă ; (regional) **cîlți, cîlțișori, pacișele, pășunele.** *Iesă mulți buci, cîlți, pacișă.* I. IONESCU, C. 154/23. *Perietul se face totdeauna la răcoare și de la dînsul iesă pacișile.* id. ib. 156/12, cf. CIHAC, II, 236. *Acelea fire care rămîn în perie se numesc... paciușe, sing, paciușă.* F (1885), 318. *Din paciușe ies încă un fel de pînză care e ceva mai subțire ca pînza cea de cîlți.* ib., cf. DDRF, LIUBA-IANA, M. 118, GHEȚIE, R. M., DAMÉ, T. 45, BARCIANU. *Păciușele de in unse sau muiete în spumă de albuș sînt bune de pus la rană.* MARIAN, O. II, 253. *Imediat se și răstoarnă paharul peste focușorul aprins cu pacieși.* N. LEON, MED. 152, cf. ALEXI, W. *Dacă fuiorul tras prin ragilă se perie, ies păcișele, care se torc și se fac din ele ștergare mai groase.* CREANGĂ, GL. *Fuiorul ieșit din raghilă se perie... Ceea ce rămîne în perie se numește cîlțișori sau păcișe, păcișele.* PAMFILE, I. C. 208. *Și la bătălău se lasă cîte oleacă de buci, și la meliță, și la perie, oleacă de pacișe.* id. A. R. 168, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Caierele sînt... de paciță (cînepă de a treia clasă).* H XVIII 268. *Pacesiu.. fuior scurt ieșit din cel lung.* ib. 278. *Paceșă... firele cari rămîn în perie cînd se perie cînepa.* Com. MARIAN, cf. ȘEZ. V, 115, IX, 143, N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, com. din OHAVIȚA și din ZAHAREȘTI-SUCEAVA. *Pacioșă, ceea ce rămîne din a doua tragere sau scărmănătură mai deasă a fuiorului de cînepă, din care se face tort de o calitate inferioară.* T. PAPAHAGI, M. 228. *Paciuci, firele ce rămîn în perie cînd se perie fuiorul.* Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *În perie rămîne păcțș'i.* A III 2, cf. 4.

— Accentuat și: *păcișă.* CIHAC, II, 236, BARCIANU. — Pl. : *pacișI* și *pacișe.* — Și : (învechit) **pacisă** (ALEXI, W.), **păcesă** (BARCIANU), (regional) **paciéși** s.f. (pl.), **paciósă, paciță** s. f., **păcluci** subst. (pl.), **păciușă** (pl. *paciușe)* s. f., **pacésiu** subst., **păceșă** (pl. *paceșe*, com. MARIAN și *paceși*, LIUBA-IANA, M. 118) s. f., **păceși** (A III 4) s. f. (pl.), **păciș** (ȘEZ. V, 115) subst., **păcișe, păciúșe** s. f. (pl.), **păcișI** subst. (pl.).
— Din ucr. **пачоси.**

PACIȘÉLE s. f. (pl.) (Regional) Pacișă. *Făcu o luminiță de ceară, o așează pe niște păciușele.* SBIERA, F. S. 88. *Pe pele pune doftoroaia, la locul unde voiește a trage vătămătura, o lurtiță mică și subțire de pacieșele sau de scamă.* N. LEON, MED. 152. *Ouăle se ung cu grăsime... după care se șterg cu o ctrpă, otreapă, buci sau pacișele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 188. *Să afumă cu păcișele de in pe partea cea bolnavă și durerea încetează.* GOROVEI, CR. 249, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, H XVII 237. *Cămeșă de păcișele.* MARIAN, NU. 554. *Păciușea... păciușele.* Com. MARIAN. *Ș-am tors păcișele, Să-mi dai barizele.* SEVASTOS, N. 161. *Mamă, ... mi-i toarce niște păcișele?* ȘEZ. IV, 159, cf. V, 115. *Păcișele... dar prin Vereșmort... zic: pătieșele.* VICIU, GL. *În perie rămîn cîlți fini numiți păcișale, pe care... ți face caieri.* BREBENEL, GR. P. *Cămașă de păcișele Nălbită în copăcele.* PĂCALĂ, M. R. 174. *Cine nu ș-a tors păcișelele, Să-i cază măștelele.* ALRT II 70, cf. A VI 9, LEXIC REG. 93.

— Și : **pacieșéle, paciucéle** (com. din BUCOV.) s. f. (pl.), **păchiușél** (com. FURTUNĂ ; pl. *păchiușele,* id.) s. n., **păcișále, păcișéle** s. f. (pl.), **păclușeá** (pl. *păciușele)* s. f., **pătieșéle** s. f. (pl.).
— **Pacișă** + suf. *-ele.*

PACÍȚĂ s. f. v. **pacișă.**

PÁCIUCI subst. (pl.) v. **pacișă.**

PACIUCÉLE s. f. (pl.) v. **pacișele.**

PACIUÍ vb. IV v. **păciui.**

PACIÚLI s. f. invar. Plantă erbacee labiată din regiunile tropicale, din care se extrage un ulei eteric cu parfum puternic *(Pogostemon patchouly)* ; p. ext. parfum care se fabrică din uleiul extras din frunzele acestei plante. *Rochii de atlaz... mirosind a paciulie cale de-o poștă.* VLAHUȚĂ, D. 278, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Polcuța ei verde, care miroase a paciuli.* În SCL 1969, 131. *Ți-aduci aminte... de batiste de dantelă, de parfumul de paciuli.* TEODOREANU, M. U. 157. *Îi duhni în obraz un iz dulceag de paciuli.* VINEA, L. I, 15, cf. DL, DM, DN². *Miroase a patchouli, și cînd o scutur, iată, De-un nor de molii albe odaia e-mpuiată.* CĂLINESCU, L. L. 71. *Uleiul de paciuli e una dintre cele mai importante materii prime pentru parfumerie.* LTR². *Foile de paciuli, uscate și pulverizate, se întrebuințează pentru a parfuma și a apăra de insecte hainele.* ib.
— Scris și (după fr.) : *patchouli.* — Și : **paciúlie** (accentuat și *paciulie*, ALEXI, W., CADE) s. f.
— Din fr. **patchouli.**

PACIÚLIE s. f. v. **paciuli.**

PÁCIUȘĂ s. f. v. **pacișă.**

PACK s. n. (Geogr.) Porțiune a unei banchize provenite în urma sfărîmării acesteia datorită furtunii. Cf. LTR².
— Pl : *packuri.*
— Din fr. **pack.**

PÁCLĂ s. f. (Regional ; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Pachet (1) (mai ales de tutun, de țigări, de bumbac). Cf. VÎRCOL, M., GR. BĂN., N. REV. R. VIII, nr. 6, 87. *Cu zece crițari loam trii pacl'e dăe duhan.* GREGORIAN, CL. 54. *Două pacle de duhan.* CHEST. V 24/26. *Pachă de bumbac.* ALR I 1 278/351. *O pagtă de duhan.* ib. 1 538 bis/266, cf. A VII 2. *Dă-mi o pachă de tăbac de pipă.* MAT. DIALECT. I, 184. *Mă duc să-mi cumpăr o pagtă de tabac.* ib. 286, cf. 263, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 248. ✦ (Prin vestul Transilv.) Pachețel. Cf. CV 1951, nr. 3—4, 46. ✦ (Regional ; la pl.) Chibrituri (Călanu Mic-Hunedoara). Cf. VICIU, GL. 103.
— Pl : *pacle* — Și : **págtă** s. f.
— Din magh. **pakli.**

PÁCÎMPĂR subst. v. **pocumpăr.**

PACLIȘÍ vb. IV v. **piclișI.**

PÁCLOMĂ s. f. v. **plapumă.**

PACMIÉZ s. n. v. **peemez.**

PÁCOSTE s.f. **1.** Ceea ce provoacă cuiva mari neplăceri, necazuri, suferințe, **năpastă** (I 4), **nenorocire** (1), **belea,** (învechit și regional) **nafaca** (II 4), (regional) **păcostenie** ; situație în care se află cel asupra căruia s-a abătut o asemenea năpastă. *Deci îl luo la dins, că-i păru că au scăpat de pacoste.* MOXA, 352/19. *Arătă... ctt sămt de nevoitori* [dracii] *spre pagubă și spre pacostea oamenilor.* VARLAAM, C. 175. *Cînd va păți copilul această pacoste, sodomia... nu să va certa.* PRAV. 212. *Și ziseră slugile lui Faraon către el : Pănă cînd va fi noao această pacoste?* BIBLIA (1688), 46¹/28. *Luatu-s-au piadeca, lipsește pacostea; nu se veade vrăjmașul.* CANTEMIR, IST. 123. *Căzu la mare pacoste și năpaste pentru multe ptri mincinoase.* ANON. CANTAC., CM I, 124. *Să lase oastea țării la margine, să fie de pază, să nu să întîmple vreo pacoste sau vreo primejdie țării.*

R. GRECEANU, CM II, 124, cf. 180, 189, VARLAAM-IOASAF, 52ᵛ/4. *Aşa să face zăbavă şi urmează nebrodire de vreame, din care curge pacoste şi smintează sau ctrtire* (a. 1794). BV II, 367, cf. ŢICHINDEAL, F. 234/6, LB. *Ştiam că locurile sînt cutreierate zi şi noapte de hoţi şi mă feream de vreo pacoste.* RUSSO, S. 147. *Ce pacoste s-arată: e... iadul întrupat.* BOLLIAC, O. 189. *Se vede că autorul acestui articol ti însurat şi se teme de vro pacoste căsătorească.* ALECSANDRI, T. 296, cf. 669, 1 717, CREANGĂ, A. 52. *Cînd va cădea vro pacoste pe capul norodului tău, gîndeşte-te că este pe lume un Ţugulea.* ISPIRESCU, L. 328, cf. 374, 397, id. U. 44. *La orice pacoste, Chiar şi la dragoste, Eu vin de hac.* I. NEGRUZZI, S. IV, 469. *Mult greu şi pacoste i-a dat.* COŞBUC, P. II, 173. *Titluri lungi... sînt o pacoste atît pentru bibliografi, cît şi pentru cine vrea să le citeze.* BUL. COM. IST. I, 81. *Toate au mers cum au mers... pînă ce a dat pacostea războiului peste bieţii oameni.* REBREANU, P. S. 145. *Să nu mai afle boierul cel mare şi să iasă iarăşi pacoste pe oameni.* id. R. I, 234, cf. 98, 296, id. I. 130, 465, id. N. 123, 227. *Păcurarii sînt datori să arate vreun semn din oaie* [dacă a fost mîncată de lup]... *prin care să dovedească pacostea oii.* PRECUP, P. 10. *Dragostele vin şi trec, ca pacostele.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 233, cf. II, 179. *Iată cutremurul, de pildă. Mare pacoste a fost pe om şi ţară.* TEODOREANU, M. U. 107, cf. 216. *Din prima ta faptă pricepeam numai o nenorocire, o pacoste.* DEMETRIUS, C. 32, cf. VORNIC, P. 171. *Umblu după dragoste Şi dau peste pacoste.* TEODORESCU, P. P. 273, cf. 354. *Neştiind de pacostea celor ce intră în puf, s-au cobortt într-însul.* SBIERA, P. 227. *Am venit să te rog să mă ajuţi... să scap de pacostea aceasta.* RETEGANUL, P. II, 50. *Ziua după dragoste, Noaptea după pacoste.* DOINE, 61, cf. 183, ŞEZ. III, 203, IX, 19. *A scăpat de pacoste.* CĂTANĂ, P. B. I, 46, cf. III, 10. *La ce pacoste grea m-ai cumpătat tu pe mine.* MERA, L. B. 10. ◇ (În legătură cu verbul „a face") *Nu faci pacoste numai ţie unuia, ce şi fratelui tău eşti povaţă către păcat* (a. 1644). GCR I, 133/23. *Multă pacoste şi pedeapsă făcea lui Pătru Vodă.* URECHE, L. 147. *Mulle pacoste făcea Iancul pravoslavnicilor* (sfîrşitul sec. XVII). în REV. CRIT. I, 384. *Vrăjmaşul... începu a-i face pacoste.* MINEIUL (1776), 10ᵛ¹/27. *Ludovic... avea pe unii din domnii cei mari nepriateni, carii în tot chipul îi făcea pacoste.* ŢICHINDEAL, F. 174/13. *Cade copacul peste car de-l sfarmă şi peste boi de-i ucide. — Na! că făcui pacostea.* CREANGĂ, P. 46. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Pacostea de zmeu băgă de seamă că voinicul se frămîntă cu firea pentru sănătatea mă-sii.* ISPIRESCU, L. 128, cf. id. U. 115. *Toate păcatele le-a ispăşit în viaţă, avînd o pacoste de nevastă.* REBREANU, N. 91. *Să treacă o dată şi pacostea asta de război!* GALACTION, O. A. I, 276. *Ion mergea... dus pe gînduri, că de ce se mai întîlni cu pacostea asta de ţigan.* VISSARION, B. 117. ◇ (În imprecaţii; în legătură cu verbul „a bate") *Or umbla bîrfelile Să-mi oprească dragostea, Bată-mi-le pacostea!* NECULUŢĂ, Ţ. D. 34. *El dă din cap scrţşnind din dinţi Şi-o cam grăbeşte din picioare. „Oh, bată-l pacostea, soare!"* COŞBUC, P. II, 234. ◇ (În fraze exclamative sau interogative, precedat de „ce" sau „cum", exprimă nemulţumire, enervare sau indignare) *Apoi el pleacă şi se duce Pe trepte pîn'la filozof, Să vadă, să cunoască modul, Cum pacostea de-i ploua podul.* id. ib. 174. *Ce pacoşti i l-or fi trimis pe Spiru în casă!* GALAN, B. II, 286. ◇ Expr. **A lăsa** (pe cineva sau ceva) **în pacoste** = a renunţa, a nu se mai ocupa (de cineva sau ceva).

2. (Concretizat) Fiinţă care provoacă cuiva tot felul de neplăceri. V. belea, năpastă (I 4). *O dihanie de lup... se strecura în fiecare noapte în gospodăriile de la margine... Era o adevărată pacoste.* SADOVEANU, O. I, 470. *Ana protestă atît cît să reiasă că Titi nu e o pacoste.* CĂLINESCU, E. O. I, 193, cf. 300, II, 264. *Coco Conduraky, pacostea lor.* C. PETRESCU, A. R. 10. *Fugiţi de acolo, ăia sînt pacostea mahalalelor.* V. ROM. decembrie 1954, 55.

3. (Învechit, rar) Neînţelegere, diferend, controversă, dezacord. *Despre pacostele ce s-ar putea naşte între supuşii leşeşti şi moldoveneşti să giudece părcălabii din Cameniţă.* ŞINCAI, HR. II, 97/37.

4. (Învechit) Călcare a unei legi, abatere de la o normă (religioasă); faptă vinovată, greşeală, vină, păcat² (1). *Şi pre dînsul nevătămat şi fără de pacoste să-l socotească.* PRAV. GOV. 76ʳ/5, cf. 106ᵛ/15. *Senatorii... cu multă jeale după împăratul au rămas şi de pacostea ce făcusă, tare căindu-se.* CANTEMIR, HR. 226. ◇ Loc. adv. **Cu pacoste** = în mod nedrept, fără a fi vinovat. *Şi cu cuvinte rele şi cu pacoste dosădindu-l, ti grăi lui* (a. 1692). GCR I, 305/2. ◇ Expr. **Este pacoste** = nu se cuvine, nu e drept, nu e bine, e păcat. *Pacoste iaste a rîde de cei bolnavi.* ŢICHINDEAL, F. 109/11.

— Pl: *pacoste* şi (rar) *pacoşti.*

— Din slavonul пакость.

PACÓSTNIC, -Ă adj. (Învechit) Care aduce pacoste (1); păgubitor. *Omul ar trebui să-şi curăţească inima de această pacostnică răotate.* ŢICHINDEAL, F. 403/27, cf. 322/11, 359/4, DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl: *pacostnici, -ce.*

— Din slavonul пакостьникъ.

PACOTÍLĂ s. f. (Franţuzism) Marfă de calitate inferioară. (Fig.) *Pacotilă de versuri „grămadă de versuri proaste".* KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUŢII, I, 81. *Orchestra, compusă din elemente de strînsură..., nu ne-a dat pînă acuma decît aceea ce se poate numi producţie mediocră, pacotilă, marfă ieftină de artă.* CARAGIALE, O. III, 306.

— Din fr. **pacotille.**

PACT¹ s. n. **1.** Înţelegere (scrisă) între două părţi, învoială, convenţie, legămînt; p. ext. contract. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Să luăm iniţiativa la pactul naţional, la unitatea românilor.* BOLLIAC, O. 240. *Poporul s-a oferit de monstruoasa învoire dată lui Zaharaki, ca să facă din sătenii ţării robii lui: el cere să se desfiinţeze acest pact de crudă şerbire.* ALECSANDRI, T. 1 446, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pactul către debitori şi creditori a fost încheiat.* SEVERIN, S. 153, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Pactul încheiat între boieri şi Tudor a fost adus la cunoştinţa ţării printr-o proclamaţie.* OŢETEA, T. V. 234, cf. 138, id. R. 194. *Ia să presupunem că eu, care am experienţă, şi dumneata, la care ţin ca la un frate mai mic, facem un pact.* CĂLINESCU, E. O. II, 28, cf. 80. ◇ Fig. *Îi trebuia ... să încheie pact cu persecuţiunile, cu exilul şi cu proscripţiunea.* GHICA, S. 135, cf. GALACTION, A. 112. *Acest pact cu demonii mai ajută pe bietul pămîntean să poată trece punţile nenorocirii.* SADOVEANU, O. X, 195. ◇ (Rar) *Pact fundamental* = constituţie (a unui stat). *O propunere de modificare a pactului fundamental a fost adusă sub forma concretă a unei adrese.* MAIORESCU, D. I, 54, cf. II, 140. (Rar) *Pact constituţional* = înţelegerea dintre cetăţenii unei ţări de a respecta stipulaţiile constituţiei. *Vine un jurnal şi violează pactul constituţional.* id. ib. I, 174. *Pact succesoral* = înţelegere prin care una dintre părţi se obligă să cedeze celeilalte o parte din drepturile sale de moştenire. Cf. HAMANGIU, C. C. 168.

2. Denumire dată unor tratate internaţionale, bilaterale sau multilaterale, cu caracter solemn, privind relaţii politice între state, încheiate în special în scopul menţinerii păcii sau al colaborării strînse între semnatari. V. acord. *Sofietăţile... au consacrat oarecare penalităţi pentru cei ce violează pactul.* CONCORDIA, 18¹/49, cf. DDRF. *Pactul Atlanticului de nord a fost semnat.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 913. *Pact de asistenţă mutuală.* DER. *Pact de neagresiune.* ib., cf. DN².

— Pl: *pacte* şi (învechit) *pacturi* (DDRF, BARCIANU).

— Din fr. **pacte**, lat. **pactum**, germ. **Pakt.**

PACT² s. n. (Prin Bucov. şi Ban.) Arendă. *O luvat pămîntu-m pact.* ALR II 3 637/2, cf. ALRM SN I h 102/386, GLOSAR REG.

— Pl.: *pacturi.* — Şi: **paht** s. n. ALRM SN I h 102/386.

— Din germ. **Pacht.**

PACTÁ vb. IV. Intranz. (Transilv.) A pactiza. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Gazetele opoziţiei* [din Ungaria] *făceau trădător de patrie guvernul care ar fi pactat cu popoarele nemaghiare.* AGÎRBICEANU, L. T. 190, cf. IORDAN, L. R. A. 241.
— Prez. ind.: *pactez.*
— V. **pact** [1].

PACTIZÁ vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A se înţelege, a cădea la învoială, a face un pact [1] **(1)** cu cineva; spec. a face cauză comună cu un adversar, trădînd interesele propriei comunităţi; (regional) a pacta. Cf. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 253, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *A dat peste o putere egală sau superioară, cu care a pactizat.* GALACTION, O. A. II, 237, cf. IORDAN, L. R. A. 241, SCRIBAN, D. *Oameni care au pactizat cu duşmanii ţării.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 6/3. *L-am răsfăţat prea mult, am contribuit ... să pactizeze cu duşmanul.* V. ROM. septembrie 1955, 107, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 57, DN [2].
— Prez. ind.: *pactizez.*
— Din fr. **pactiser.**

PACTIZÁRE s. f. Acţiunea de a pactiza şi rezultatul ei; încheiere a unui pact [1] **(1)**; p. ext. întîlnire paşnică cu inamicul (pe front). *Muta unităţile... dintr-un sector într-altul, ca să împiedice pactizarea cu inamicul.* PAS, Z. III, 237, cf. DL, DM, DN [2].
— V. **pactiza.**

PACTÓL subst. (Regional) Rîu mic (Topleţ-Orşova). L. COSTIN, GR. BĂN. 152.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PACUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov.) A împacheta; p. ext. a aşeza, a rîndui. *I-o dat cele trii reghimenturi de calane şi straiţe împărăteşti şi coroana, pacuite frumos aşa într-o ladă.* I. CR. II, 40, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Prez. ind.: *pacuiesc.*
— V. **pac** [2]. Cf. germ. packen.

PACUSTÍ vb. IV. Intranz. (Prin nord-vestul Transilv.) A i se întîmpla cuiva ceva rău; a păgubi. Cf. TEAHA, C. N. 248.
— Prez. ind.: *pacustesc.*
— V. **pacoste.**

PADĂU s. n. (Regional) Ocol pentru vite (Graşi-Tîrgu Neamţ). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *pădăie.*
— De la **padoc**, cu schimbare de suf.

PADELÁ vb. I. Intranz. (Rar) A vîsli cu ajutorul padelelor. Cf. DN [2].
— Prez. ind.: *padelez.*
— De la **padelă**, după germ. paddeln, engl. paddle.

PADÉLĂ s. f. Vîslă de formă specială, cu una sau cu două pale, folosită la canoe sau la caiac pentru înaintare rapidă pe apă. Cf. LTR [2], DL, DM, DN [2]. *Vîslirea cu padele se execută prin mişcări alternative în cele două borduri.* DER.
— Pl.: *padele.*
— Din germ. **Paddel.**

PADÍ interj. (Învechit, prin Mold.; de obicei repetat) Cuvînt cu care se îndemnau la mers caii înhămaţi la căruţă. *Naintaşii pe care-i mîna un frumos băiat ca de 16 ani, strigînd neîncetat padi! padi!* NEGRUZZI, S. I, 37.
— Din rus. **поди.**

PÁDIE s. f. v. **padină.**

PÁDIMĂ s. f. v. **padină.**

PADIMÉNT subst. (Transilv., Maram., Ban.) Pardoseală (de scînduri, la casă). Cf. KLEIN, D. 177, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., CHEST. II 202/6, 331, ALR II/I h 237. *Şurulim padimentu.* ALR II 3 395/334, cf. 3 395/284. ✦ (Regional) Fundul scocului (la moară) (Beclean-Dej). ALR II 6 732/260.
— Pl.: ?
— Din magh. **pádimentom, pádimentum.**

PÁDINĂ s. f. **I. 1.** Loc aproape plan sau uşor scobit (acoperit cu iarbă), aflat pe vîrful unui munte sau al unui deal, între doi munţi sau două dealuri, pe coastă ori chiar la poalele muntelui sau dealului. V. platou, plai, zăpodie. *Dunărea din padina Orsiavei pînă la podul de sus.* I. IONESCU, M. 22. *Serile... vezi în faţa ta... focurile ce ard la crame, prin paghine şi pe fînefele acum cosite.* SLAVICI, O. II, 90. *Am pus pomi pe marginea paghiei săteşti.* ap. TDRG. *Pe padina dintre două ridicături de munţi, e adunătură multă.* LUNGIANU, CL. 184, cf. 57. *Almăjelul... se întindea pînă aproape de Vlădaia, pe padină... la locul ce se zice Lăcuţ.* RĂDULESCU-CODIN, L. 97. *Poiana Muierii... E o padină de o frumuseţă, cum rar se întîlneşte.* DRAGOMIR, O. M. 21. *Cătunele Cîmpului fiind răspîndite prin diferite padini, hîrtoape sau cleanţuri, satul... nu se poate vedea decît succesiv.* ARH. FOLK. VII, 37. *Locul era minunat: o padină împrejmuită cu fagi.* BENIUC, M. C. I, 123. *În padinile aceste se mai face grîul.* H V 147. *Cîntă cucul pe padină, Mîndra plînge şi suspină.* HODOŞ, P. P. 91. *Am să te învăţ cînd să pui bucatele pe coastă şi cînd ai să le pui pe padină.* PAMFILE, D. 92. *Din padina mare se auzi un nechezat de cal.* PLOPŞOR, C. 14. *Drumuleţu c-apuca La stîna din padina.* GEORGESCU-TISTU, B. 47. ✦ Mică depresiune circulară sau alungită, formată de obicei pe loess; crov, găvan. Cf. DER, N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, GR. BĂN. ✦ (Regional) Ogor între două răzoare (Răchita-Sebeş). A II 6.
2. (Regional) Teren umed, mlăştinos, mocirlos. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CIAUŞANU, V. 185, ALR II/928.
II. 1. (Prin Transilv., Ban. şi Olt.) Jgheab la moară. Cf. ALR I 390/12, 164, 837.
2. (Prin nordul Munt.) „Spărtură naturală la un lemn retezat". RĂDULESCU-CODIN.
3. (Regional) Molid **(1)** *(Picea excelsa).* Cf. BORZA, D. 130.
— Accentuat şi: *padină.* — Pl.: *padini* şi *padine*, (regional) *pădini* (CIAUŞANU, V. 185). — Şi: **pădină** (ALR II 5 058/157), **pădie** (MARIAN, NA. 393), **pădină** (H XVIII 137, N. REV. R. VIII, nr. 6, 87, GR. BĂN., ALR I 390/12) s. f.
— Din bg. **падина.**

PÁDIŞ subst. (Prin Mold., Bucov.) „Rugi mici de zmeură, merişoare, afine, încărcaţi de fructe". ŞEZ. V, 115, cf. SCL 1969, 131.
— Şi: **padíşă** s. f. SCL 1969, 131.
— Etimologia necunoscută.

PADIŞÁH s. m. Titlu purtat (în trecut) de monarh în unele ţări din Orientul Apropiat şi Mijlociu; persoană care poartă acest titlu. V. sultan. *Otoman acesta, de carele pomenim acum că să trage neamul împăraţilor turceşti. De aceea să şi numescu Otoman-patişah.* R. POPESCU, CM I, 230. *Padişah, adică împărat.* VĂCĂRESCUL, IST. 251/22. *Lupta eroică de la Războieni între moldoveni, subt Ştefan cel Mare, şi între otomani, subt padişahul Mohamed II.* ARHIVA R. I, 93/8. *Prinţul răspunse, după obicei, cu protestaţii de credinţă către padişah.* BĂLCESCU, M. V. 41, cf. 98. *Padişahul mi-a dat sabie şi topuz, ca să vă sfărîm oasele.* FILIMON, O. I, 112, cf. 170. *Ienicerii jurat-au pe Allah Să deie pradă morţei viziri şi padişah.* ALECSANDRI, P. III, 349. *Padişahul vostru... Va să facă ţara un pămînt turcesc.* BOLINTINEANU, O. 36, cf. 14, 69, ODOBESCU, în CONTRIBUŢII, I, 118. *Era să se urce ca mare padişah pe tronul otomanilor.* XENOPOL, I. R. IV, 212, cf. 238, BARCIANU, ALEXI, W. *Cad cu frunţile-n ţină, înaintea padişahului Soliman.* DELAVRANCEA, O. II, 235. *A străbătut multe*

țări supuse padișahului. GALACTION, O. A. II, 410. *Padișahul nostru m-a trimis la tine Să-i plătești tributul ce i se cuvine.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 90. *Se întorceau oștile padișahului biruitoare.* SADOVEANU, O. VI, 152, cf. X, 292. *Toanele padișahilor greu de îndurat de cei supuși lor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 480, cf. DL, DM, DER. ◇ *Padișah sultan* = șahinșah. *N-aș vrea să fiu vizir, n-aș vrea nici padișah sultan.* ALECSANDRI, P. I, 148.
— Pl.: *padișahi.* — Și: (învechit) **patișáh** s. m.
— Din tc. **padișah**, fr. **padishah.**

PADÍȘĂ s. f. v. **padiș.**

PÁDIȘTE s. f. v. **pajiște.**

PADLÁGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PADLÉȚ s. m. (Rusism) Om ticălos. *Măi, padlet, da cum iei tu în trăsură pe un pui de bodaproste mititel și singur ?* ap. SCL 1969, 131. *Să-și bată țiganii și mujicii, ce să muncească padleții cît îi dau pricazanie.* ib.
— Pl.: *padleți.*
— Din rus. **подлец.**

PADNÓȘCĂ s. f. (Mold.) **1.** Scară (la un vehicul). Cf. PASCU, s. 271.
2. Curea (de elastic) cusută la marginea ghetrei sau a pantalonului și petrecută pe sub talpă, pentru a ține pantalonii întinși pe picior sau pentru a fixa pintenii. Cf. CIHAC, II, 237.
3. (În forma *patnoșcă)* Gaică (ce strînge la spate o haină). Cf. PAMFILE, C. 49.
— Pl: *padnoșle* și (rar) *padnoșli* (CIHAC, II, 237).
— Și: **patnóșcă** (PAMFILE, C. 49), **podnóșcă** (SCRIBAN, D.) s.f.
— Din rus. **подножка.**

PADÓC s. n. Loc îngrădit într-o pășune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit și amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreținerii și mișcării animalelor domestice în aer liber. V. o c o l. *La mînji se produce* [sinovita] *atunci cînd ei, galopînd în padocuri, se opresc brusc pe jarete.* ENC. VET. 24, cf. 284. *Au fost construite padocuri, prevăzute, vara, cu umbrare, pentru a feri animalele de insolație.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2891, cf. DL, DM. *Construirea de grătare în padocul animalelor pentru depozitarea fînului.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849. *Intrăm la padocul porcilor.* IL februarie 1961, 45, cf. DER. ✦ S p e c. Loc îngrădit lîngă boxa unui cal de curse sau lîngă un hipodrom, unde sînt lăsați în libertate sau plimbați caii, înainte de alergări. *Acum toată lumea se revarsă spre padoc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 179, cf. DL, DM, DN².
— Pl.: *padocuri.*
— Din fr. **paddock**, engl. **paddock.**

PÁDRI prep. v. **pedri.**

PADRUPÉD adj., s. n. v. **patruped.**

PADUÁNĂ s. f. Găină de rasă originară din Padova. *Acolo au putut vedea găini cu adevărat vrednice de văzut: paduane moțate de nu li se mai văd nici ochii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 175.
— Pronunțat: *-du-a-.* — Pl.: *paduane.*
— **Padua** (n. pr.) + suf. *-ană.*

PADZÉRH s. n. v. **panzehru.**

PAESÁGIU s. n. v. **peisaj.**

PAF interj. **1.** (Adesea în corelație cu „pif", „puf" sau „poc") Cuvînt care imită zgomotul produs de o apăsare puternică, de o lovitură, de o pocnitură etc. Cf. BOLINTINEANU, O. 372. *Cu luleaua de pămînt în gură... dă drumul pasului, paf, puf, înainte.* JIPESCU, O. 80. *Zici c-ai văzut dumneata cînd i-a aruncat cu vitrion în ochi?... Am văzut eu, firește. A strigat o dată: „Na, mizerabile!" și paf (face gestul).* CARAGIALE, O. VI, 228, cf. DL, DM.

2. (Familiar; în e x p r.) **A rămîne** (sau **a face** pe cineva **să rămînă**) **paf** = a rămîne (sau a face pe cineva să rămînă) surprins, uimit peste măsură, uluit, nemișcat, a rămîne tablou; p. e x t. (în argoul școlarilor) a nu putea răspunde la întrebările puse de profesor. Cf. IORDAN, STIL. 374. *Este dînsa. Rămîn deodată paf.* BENIUC, C. P. 46, cf. DL, DM. **A face paf** (pe cineva) = a uimi (pe cineva), a(-l) da gata, a face praf, a învinge într-o discuție. Cf. IORDAN, STIL. 374, DL, DM, SCL 1969, 131.
— Onomatopee. Cf. germ. p a f f „încremenit, înmărmurit", fr. p a f „beat, lovit".

PAFNÓDURI s. n. (pl.) (Prin Ban.) Un fel de prăjitură de casă făcută din aluat. Cf. DDRF.
— Din germ. **Backnudeln** „tăiței la cuptor".

PAFÓNT s. n. v. **pacfong.**

PAFTÁ s. f. (Mai ales la pl.) **1.** Încheietoare ornamentală la haine, la cingători etc., executată din metal sau din alte materiale, de obicei decorată artistic, uneori bătută cu pietre prețioase; p. e x t. cingătoare alcătuită de obicei din plăci de metal legate între ele cu lănțișoare sau fixate între ele cu ținte. *2 paftali de argint, de brîu, cu tasma de fir* (a. 1734). BUL. COM. IST. IV, 68. *1 cunună cu diamanturi și cu rubinuri în 16 paftali* (a. 1745). URICARIUL, XI, 224, cf. IORGA, S. D. XII, 97, BUL. COM. IST. V, 283. *Se obligă a-i da acestuia din averea maicii sale 80 lei, o casă, o pereche paftale, un inel de aur* (a. 1785). ȘTEFANELLI, D. C. 159, cf. URICARIUL, XIV, 234. *Fetele strălucind de mătasă, salbe și paftale de metal fin, întinseră o horă jur-împrejurul mesei.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 7. *Era încinsă cu un colan de aur, ce se încheia cu mari paftale de matostat.* NEGRUZZI, S. I, 145, cf. BARONZI, L. 95. *Ți-oi da salbă de mărgele Și paftale și inele.* ALECSANDRI, T. 228, cf. id. POEZII, 200. *Dragă copiliță, dă-mi o sărutare Și-ți voi da paftale cu mărgăritare.* BOLINTINEANU, O. 76, cf. ODOBESCU, S. I, 134, III, 638. *O pereche de paftale turnate în argint.* DELAVRANCEA, T. 51, cf. CONV. LIT. XVI, 196. *Peste șurț o încingea cu paftale de argint.* PITIȘ, ȘCH. 112. *Apoi cu o pafta (pahla)... izbesc în scîndura zăplazului.* PAMFILE, J. I, 275, cf. id. I. C. 367. *Se poartă încinși cu colane de califea cu paftale de argint.* HOGAȘ, M. N. 144, cf. 128. *Poiana venea rotundă și înclinată pe pieptul unui deal... ca o pafta de piatră verde.* GALACTION, O. 281, cf. C. PETRESCU, R. DR. 41. *Subt paftaua de la cataramă Ieșeau strînși creții de la cameșoi.* D. BOTEZ, F. S. 67. *Un chimir lat, cu paftaua lui de fier învechit.* BRĂESCU, O. A. II, 87, cf. I, 167. *Sabia aceasta scumpă,... era ținută de o cingătoare de fir cu paftale de argint.* SADOVEANU, O. I, 488, cf. IX, 224, 294, CĂLINESCU, S. 163. *Iaca mîndra de pe vale! Cu rochiță în paftale Cum mă-ntîmpină în cale.* ALECSANDRI, P. P. 353, cf. 117, H II 81, 271, IV 87, X 540. *Cînd vorba isprăvea Poala de galbeni i-umplea, Cu paftale-o dăruia.* TEODORESCU, P. P. 564, cf. 80, 334, 553. *Să jucăm cucoanele, Să sune paftalele.* MARIAN, NU. 557, cf. ȘEZ. I, 235, II, 198, BIBICESCU, P. P. 63, ȘEZ. V, 115. *Să-i dea parale, Salbe și paftale.* PĂSCULESCU, L. P. 290. ◇ F i g. *Gura ta sub firișoare Pafta-i cu mărgăritare.* ARGHEZI, V. 180. *Noaptea afară-i deplină. Stelele ies cu lucitoare paftale.* ISANOS, Ț. L. 48. ✦ Dispozitiv (metalic) de închidere a unui obiect (carte, cutie etc.). *Cartea cu scoarțe de califea și paftale de argint le aștepta.* TEODOREANU, M. U. 72. *Un cuțit, o lingură și un colac de șervet, închise într-o cutie de atlaz, cu copci și paftale bisericești.* ARGHEZI, C. J. 144.
2. (Învechit și regional) Încuietoare la ușă (POLIZU, TDRG); balama, țiță (POLIZU, DDRF, CHEST. II 176/82). *Paftale pentru încuietori din aramă, simple.* NICA, L. VAM.
3. Piesă simplă confecționată din tablă de oțel și folosită pentru fixarea cablurilor pe zidurile clădirilor. Cf. LTR².
— Pl.: *paftale.* — Și: (regional) **pahtá** s. f.
— Din tc. **pafta.**

PAG[1] s. m. v. **paj.**

PAG[2], -Ă adj. (Despre părul sau culoarea cailor, p. ext. despre cai sau, mai rar, despre alte animale) Negru sau roşcat cu pete albe. V. p e s t r i ţ, p ă t a t, b ă l ţ a t, t ă r c a t. *Văzui... la carul al 4-lea cai peagi şi suri.* BIBLIA (1688), 608[1]/19. *Biholul... la trup iaste negru, la cap alb, la picioare pag.* CANTEMIR, IST. 376, cf. HEM 3 082. *În frunle-i colonelul, semeţ pe calu-i pag.* ALECSANDRI, POEZII, 446. *Cînd clopotul va plînge cu-al serei dulce ton, Atunci eu mă voi duce pe calul pag călare.* EMINESCU, O. IV, 155, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Se duse să-şi dezlege căluţul pag dintr-un cotlon.* SADOVEANU, O. XIV, 88, cf. X, 545, XIII, 133, H V 430, IX 18, X 535, XI 428, com. MARIAN. *D-o fi nuntaşul cu calu piag, Să-i dea postav de-l tocat.* MAT. FOLK. 110, cf. 1 250. *Zări un drac di mocanaş... Cu doi cai alăturea, Unu şarg şi unu pag.* VASILIU, C. 59, cf. I. CR. V, 278, VI, 218, L. COSTIN, GR. BĂN. 153, CHEST. V 75, ALRM SN I h 179, A V 14. *Cuculeţ, pasăre peagă, Ocoleşte lumea-ntreagă Şi te du la mîndra-mi dragă.* UDRESCU, GL. *Am o viţeluşă pagă, Care tot timpul aleargă, Numa-n tufiş nu se bagă* (Coasa). GOROVEI, C. 113. ✦ (Substantivat) Cal care are părul de culoarea descrisă mai sus. *Porunci hangiului să deie orz din bielşug trăgătorilor săi boiereşti şi, de asemeni, să nu uite pagul fecioraşului.* SADOVEANU, O. XIII, 133, cf. com. MARIAN. *Codrean afară ieşea, Pe pagul înfierbînta, Peste ziduri că-mi sărea.* I. CR. I, 12. *Trăiască peaga beînica, Care fuge cu luna.* PĂSCULESCU, L. P. 262. *La umbră de viţă, Sub neagră boltiţă, Ei descălecau, Pagii slobozeau.* BALADE, II, 198. ✦ (Prin Mold.; despre gîşte) Cu penajul jumătate de culoare albă şi jumătate de culoare neagră. Cf. H III 288, REV. CRIT. IV, 291. ✦ (Prin nord-estul Olt.; despre oameni; în forma *peg*) Cu pete de culoare închisă pe faţă. CIAUŞANU, V. 187.

— Pl.: *pagi, -ge.* — Şi: (învechit şi regional) **peag, -ă,** (regional) **peg, peágă** adj.

— Din v. sl. ***pěgъ.** Cf. SCL 1962, 383.

PAGÁIE s. f. Vîslă scurtă cu o singură pală, care se manevrează cu ambele mîini, fără a o sprijini de ambarcaţie. Cf. DN[2], DER.

— Pl.: *pagăi.*

— Din fr. **pagaie.**

PAGALĂU adj. (Prin Maram.; despre berbeci) Care are lîna roşcată. Cf. T. PAPAHAGI, M. 228.

— Pl.: ?

— **Pag[2]** + suf. *-ălău.*

PAGANÍSM s. n. (Franţuzism) Păginism (1). Cf. STAMATI, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Paganismul se prăbuşeşte, iar creştinismul neluîndu-i încă locul, scepticismul stăpînea lumea antică.* LOVINESCU, C. IV, 53.

— Şi: **paganízm** s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. **paganisme.**

PAGANIZÁ vb. I. T r a n z. (Franţuzism rar) A păgîniza. Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind.: *paganizez.*

— Din fr. **paganiser.**

PAGANÍZM s. n. v. **paganism.**

PÁGHINĂ s. f. v. **pagină.**

PAGINÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică pagini) A numerota. Cf. BARCIANU, V., ŞĂINEANU, D.U. *Aşeza locul pe suportul unde mai aşteptau o jumătate de duzină..., pagina foile.* C. PETRESCU, C. V. 143.

2. (Complementul indică materiale tipografice culese în şpalturi) A aranja în pagini (1) pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte. Cf. DM, DN.

3. (Complementul indică fie materiale tipografice neculese încă în şpalturile unui periodic, fie periodice; folosit şi a b s o l.) A schiţa cu anticipaţie (înainte de culegere) locul în pagină (1) (al fiecărui articol). *Dacă paginez din nou, nu garantez apariţia la timp a ziarului.* STANCU, R. A. IV, 344. ✦ A include în pagina (1) unui periodic; a insera. (R e f l. p a s.) *Acolo unde în mod obişnuit se paginează ştiri importante... se publică un... reportaj în versuri.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 4/5.

— Prez. ind.: *paginez.*

— V. **pagină.** Cf. fr. p a g i n e r.

PAGINÁRE s. f. Acţiunea de a p a g i n a; paginat[1], paginaţie. Cf. DDRF, V. MOLIN, V. T. 60.

— Pl.: *paginări.*

— V. **pagina.**

PAGINÁT[1] s. n. Paginare.

— V. **pagina.**

PAGINÁT[2], -Ă adj. (Despre o pagină, un text) Numerotat[2]. *File paginate.* DDRF. *De opt feţe, paginate, era epistola Elenuţei.* AGÎRBICEANU, A. 258.

— Pl.: *paginaţi, -te.*

— V. **pagina.**

PAGINATÓR, -OÁRE s. m. şi f. Muncitor tipograf calificat care face paginaţia (3). *Cu o regularitate omorîtoare, paginatorul vine de îe someză să-i dai materie.* PETICĂ, O. 302, cf. V. MOLIN, V. T. 60. *Eu sînt paginator.* CAMIL PETRESCU, T. I, 181, cf. 179, id. N. 20, NOM. PROF. 52. *Nici o fărîmă de spaţiu alb. În condiţiile în care se tipărea „Iskra" nu era loc pentru fantezia paginatorului.* STANCU, U.R.S.S. 27.

— Pl.: *paginatori, -oare.*

— **Pagina** + suf. *-tor.*

PAGINATÚRĂ s. f. (Învechit) Paginaţie (1). *Această psaltire e un volum... de hîrtie ordinară fără paginatură.* ODOBESCU, S. I, 355. *37 caiete de cîte 8 foi, fără custos şi paginatură.* BV I, 23.

— **Pagina** + suf. *-tură.*

PAGINÁŢIE s. f. **1.** Numerotare a paginilor (1, 2); şir de numere succesive care reprezintă această numerotare; paginare, paginat[1], (învechit) paginatură. Cf. DDRF. *Cînd avem mai multe m*[anu]s[cri]*s*[e], *se înţelege că se va arăta la marginea textului paginaţia numai a m*[anuscri]*ş*[ului] *care ne serveşte ca bază.* BUL. COM. IST. I, 75, cf. ŞĂINEANU, D. U., DN.

2. Aranjare în pagini (1) a materialului tipografic cules în şpalturi, pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte; paginat[1], paginare. Cf. DM, DN.

3. Schiţare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină (1) al fiecărui articol; mod în care se face această schiţare; paginat[1], paginare. Cf. ROMANESCU, ZEŢ. 51. *Făceam paginaţia ultimului număr al unui ziar săptămînal.* STANCU, R. A. II, 286. *Paginaţia noastră e sinistră! E ţeapănă, e mereu aceeaşi.* VINEA, L. I, 351.

4. Secţie într-o tipografie unde se execută paginaţia (2). *Hohotele interpreţilor alrăseră şi alţi muncitori, de la paginaţie.* V. ROM. iulie 1954, 297.

— Şi: (învechit) **paginaţiúne** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

— Din fr. **pagination.**

PAGINAŢIÚNE s. f. v. **paginaţie.**

PÁGINĂ s. f. **1.** Fiecare dintre cele două feţe ale unei foi de hîrtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar, registru etc.; faţă. *Să vor însămna după pildele care s-au adus înainte în faţa foii (paghina) 1 şi 2.* AŞEZ. 69/25. *S-au zis în pagina 58 că vorbele... sînt de două feliuri.* ŞINCAI, P. P. 144/15, cf. id. HR. I, 211/15. *În cea dintîi să însemnează paghina (faţa) giurnalului.* NICHIFOR, P. 19/18. *A publicat 26 de mari volume pînă la 700 pagini fiecare.* CR (1848), 2[3]/39, cf. GHICA, în CONTRIBUŢII, II, 173. *M-am simţit... dator să-ţi trămit ţie prinosul acestui vraft de pagine manuscrise.* ODOBESCU, S. III, 4, cf. CREANGĂ, A. 88, DELAVRANCEA, T.

216. *Începe să scrie. Cît te-ai șters la ochi, a și umplut o pagină.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 200, cf. 193, 201. *Are el vreun drept să-i scrie un șir pe pagina întîi?* AGÎRBICEANU, A. 54, cf. V. MOLIN, V. T. 60. *Nu se codi să-i scrie patru pagini pline.* BASSARABESCU, V. 15, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 266. *Puse întîi numere de ordine pe cotoarele unei pagini întregi din condica de recipise.* C. PETRESCU, Î. II, 148, cf. SAHIA, N. 49. *Cartea sta deschisă la pagina albă.* ARGHEZI, VERS. 209. *Pe ultima pagină a scrisorii... era următoarea însemnare.* CĂLINESCU, S. 76, cf. STANCU, U.R.S.S. 180. ◇ Fig. *Un trecut care adaugă o pagină la poezia amintirilor.* SADOVEANU, O. III, 548. ◇ Loc. vb. **A pune în pagină** = a pagina (2). ✦ (Bot.; rar) Fiecare dintre cele două fețe ale unei frunze. *Paginea inferioară a foilor.* GRECESCU, FL. 29.

2. Cuprinsul, textul unei pagini (1); p. ext. fragment, capitol dintr-o scriere sau din ansamblul unei opere mai mari; p. gener. scriere, operă. *Deschid sînta carte, ... ca să pun dinaintea ochilor fiilor ei cîteva pagine din viața eroică a părinților lor.* BĂLCESCU, M. V. 25, cf. NEGULICI. *Ne-au lăsat pagine frumoase românești.* RUSSO, S. 47. *Autorul ne-o va spune în precuvîntarea sa, care este totdeodată o pagină caracteristică pentru viața, simțimintele, aplecările și studiile sale.* ODOBESCU, S. I, 311, cf. EMINESCU, O. I, 154. *Citi liniștit o pagină.* DELAVRANCEA, T. 197. *Paginile lui de polemică pot sluji ca model de discuție serioasă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 235, cf. II, 259, III, 75. *Am reprodus o pagină întreagă din articolul d-lui Maiorescu.* GHEREA, ST. CR. II, 60, cf. I, 11, 208. *În Împărat și proletar, Eminescu scrie cîteva pagini de admirabilă poezie revoluționară.* IBRĂILEANU, S. L. 152. *Lecturile le reducea la pagina sportivă a ziarelor și a revistelor ilustrate.* C. PETRESCU, C. V. 87. *Zarzărul a înflorit de multe ori în paginile mele.* TEODOREANU, M. U. 15. *Paginile acestea frumoase despre noi puțini le cunosc.* SADOVEANU, O. VI, 253, cf. IX, 520. *Pagina aceasta este o mare reușită a realismului românesc în epoca începutului nostru de veac.* VIANU, A. P. 202, cf. 75, 134, 210. *Citea un curs, străduindu-se să memoreze pagină cu pagină.* CĂLINESCU, E. O. II, 24, cf. STANCU, R. A. V, 302. *În paginile lor vibrează o sensibilitate deosebită.* S IANUARIE 1961, 64.

3. Fig. Moment, eveniment, fapt demn de reținut, dată importantă; episod însemnat din viața unui om. *La Călugăreni..., românii scriseră cu sabie și cu sînge paginea cea mai strălucită din analele lor.* BĂLCESCU, M. V. 124. *Republica de la Ploiești..., deși a durat numai vreo cinsprezece ore, a marcat desigur o pagină celebră în istoria contemporană.* CARAGIALE, O. III, 156. *Calafatul își are de mult paginile lui de suferință.* VLAHUȚĂ, R. P. 12. *Și totuși nu-i aceasta cea mai tristă pagină din viața lor!* id. O. A. II, 91. *Una din paginile vii ale istoriei.* HOGAȘ, DR. I, 28. *Marea Revoluție din Octombrie 1917 a însemnat o pagină nouă în viața proletariatului mondial.* CONTEMP. 1953, nr. 367, 1/5.

— Pl.: *pagini* și (rar) *pagine.* — Și: (rar) **págine,** (învechit) **pághină** s. f.

— Din lat. **pagina,** germ. **Pagina.**

PÁGINE s. f. v. **pagină.**

PÁGIRĂ s. f. v. **pajură.**

PÁGIRE s. f. v. **pajură.**

PAGÍRN s. m. v. **panțir.**

PÁGIȘTE s. f. v. **pajiște.**

PĂGIU s. m. v. **paj.**

PÁGLĂ s. f. v. **paclă.**

PAGÓDĂ s. f. **1.** Templu la unele popoare din Orient, compus din mai multe etaje care se retrag succesiv, dînd edificiului o formă piramidală. *Acolo iaste acea mare pagodă sau capește carea să cercetează de hagiii a toatei Indii.* LEON ASACHI, B. 88/1. *La o pagodă (mănăstire păgînească) este un copaciu de nu-l pot îmbrățișa 10 oameni.* UNIVERSUL (1845), 46/23. *Se zărește minareaua de costor cu-aur suflată Și pagoda cea de nacru cu roz acoperămînt.* NEGRUZZI, S. II, 132. *Ochiul vesel întîlnește pe colnice-nverzitoare Turnuri nalte și pagode unde cîntă vechiul bonz.* ALECSANDRI, P. III, 84, cf. MACEDONSKI, O. I, 205. *Ia trezește-te puțin și nu mai visa în limba sanscrită, ... nici te strămuta cu închipuirea în umbra pagodelor.* HOGAȘ, DR. I, 74. *Stînca, de pildă, are în chip așa de evident aspect de pagodă.* CĂLINESCU, S. 113, cf. RALEA, O. 103. *Pagodele se scaldă-n aur și flștie drapele multe.* ISAC, O. 112. *S-au păstrat pînă azi două pagode din acele timpuri.* V. ROM. octombrie 1955, 132. *Pagodele birmane ... se împodobesc cu ghirlande de felinare pictate cu flori.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 6/4.

2. (În dicționarele din trecut) Idol adorat într-o pagodă (1). Cf. STAMATI, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

3. (Rar) Bibelou (chinezesc sau japonez) de porțelan, reprezentînd o figură grotescă cu capul mobil. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *pagode.*

— Din fr. **pagode.**

PAGÓN subst. (Rusism rar) Epolet. Cf. SCL 1959, 405.

— Pl.: ?

— Din rus. **погон.**

PÁGUBĂ s. f. **1.** (Adesea în legătură cu verbe ca „a face", „a aduce", „a avea", „a suferi" etc.) Pierdere materială adusă cuiva sau suferită de cineva, stricăciune care provoacă o pierdere, daună; p. ext. neajuns[1] (2); necaz (1); nenorocire (1). *Nu amu fi-va moartea pagubă, ee cale de înviere.* CORESI, L. 470/2, cf. id. EV. 60, 238. *Cum noao nice o pagubă nu veri face, cum noi încă tine nu vom atinge.* PALIA (1581), 103/7, cf. 123/11. *O, amar leu cu suflet crunt și cu minte de fiară vrăjmașe, cttă pagubă feceși!* MOXA, 380/22, cf. GCR I, 61/32. *După aceaia s-au dus Mihal la tătari și multă pagubă au făcut leșilor.* URECHE, L. 78, cf. 61. *Nu iaste datoriu neștine... să puie în svadă pentru cela ce vor să-i facă pagubă.* PRAV. 311, cf. 6, 92. *Au venit înaintea noastră... pentru o pagub(ă) ce au făcut Andronic* (a. 1651). GCR I, 151/3. *Cînd vezi pre vecinul tău că-i vine pagubă, nu te bucura.* FL. D. (1680), 17v/5. *Să spăriasă Brîncovanul că i-a sminti domnia, pentru multă cheltuială și pagubă ce-i făce totdeauna.* NECULCE, L. 175, cf. 67, 109. *Au venit în țară lăcustele și au făcut mare pagubă.* R. POPESCU, CM I, 286, cf. 242. *Acelui lacom și rău vizir să i să trimită ceva pentru ca să nu facă mai mare pagubă și cheltuială săracilor.* R. GRECEANU, CM II, 138, cf. 186. *Ticălosul, de ar fi luat unul un dar și celalalt doao, ce pagubă i-ar fi avut celalalt?* (a. 1700). GCR I, 341/32. *Împăratul..., pentru ca să nu fie pag[u]bă de obște, au poruncit zicînd* (a. 1705). id. ib. 354/23. *Cîte sate au fost pe Siret pot zice că i-au prădat tătarii, că nu puțină pagubă au avut* (a. 1729). id. ib. II, 25/33. *De va fi tunet într-această zi, pagubă la arătură.* CALENDARI (1733), 58/6. *Va fi... pagubă în oi, a treia parte de abie vor rămăne* (a. 1750). GCR II, 59/37. *În paguba ta m-ai lăsat să mă duc, căci eu am în gușă o piatră scumpă.* VARLAAM-IOASAF, ap. GCR II, 77/33, cf. 197/1. *Fiecare își află și vrea să-și afle folosul și norocirea în paguba și nenorocirea altuia.* HELIADE, O. II, 16, cf. MARCOVICI, C. 4/5. *Au văzut că paguba nu era atîta pe cît el o socotea.* DRĂGHICI, R. 116/20. *Tatăl său văzîndu-și paguba l-au bătut cu cureaoa.* BĂRAC, T. 10/10. *Calculînd foloasele cum și păgubile ce i-ar putea veni primind această propunere, găsi cu cale că interesul nu o iartă a primi să mîntuie o nație chinuită.* BĂLCESCU, M. V. 27, cf. 58, PANN, P. V. I, 42/6, ALEXANDRESCU, O. I, 200, ODOBESCU, S. I, 38. *Ca tovarăș, era părtaș la toate, și la pagubă, și la cîștig.* CREANGĂ, P. 247. *Focul, deși bătea un vînt puternic, a fost năbușit în cîteva minute. Pagubele nu prea sînt însemnate.* CARAGIALE, O. III, 22, cf. II, 208, ISPIRESCU, L. 151. *Așa să*

fie ptrtul Horincei adîncit şi curăţit! n-ar mai face attta pagubă bieţilor oameni, cînd vine primăvara. Sp. Popescu, M. G. 80, cf. Agîrbiceanu, A. 50, Hogaş, M. N. 198. *Fericit c-a scăpat fără pagube, închise repede uşa.* Rebreanu, I. 39, cf. N. A. Bogdan, C. M. 25. *Zelos să repar o pagubă, pricinuiam alta, repezindu-mă, răsturnînd ulcica pornită să dea în foc.* Brăescu, O. A. II, 72, cf. I, 277. *Dar pe cînd acolo i se adăogea, din altă parte avea pagubă.* Sadoveanu, O. XII, 342, cf. 260. *Le mai dă ceva şi Pascalopol pentru pagubele aduse.* Călinescu, E. O. I, 255, cf. Camil Petrescu, O. II, 149. *Ieşea în pagubă mai mare cînd lucra la alt antreprenor.* Pas, Z. I, 33, cf. Scînteia, 1954, nr. 2867. *Iar Costea, cînd se-ntorcea, Mare pagubă-şi vedea, Că lui, mări, nu-i venea, Nici laptele la mulsoare, Nici caşul la-nchegătoare.* Alecsandri, P. P. 55. *De unde ştii tu că am vreo pagubă? ţi zise păgubaşul.* Sbiera, P. 254, cf. Şez. VI, 40, XII, 155. *Pagubă de o piţulă, Că n-ai nici un dinte-n gură.* Mat. folk. 471, cf. ALR I 692/158, 1 403/590. *Cine-i cu pagubă, şi cu păcat.* Creangă, P. 133, cf. Zanne, P. V, 467. *Unde e marfă şi pagubă.* Pann, P. V. II, 80/17, cf. Slavici, O. II, 181, Zanne, P. V, 400. *Mai bine cu un vrednic la pagubă decît cu un nevoiaş la cîştig.* Pann, P. V. II, 64/12, cf. Negruzzi, S. I, 248. *Tovarăş numai la cîştig, La pagubă pune cîrlig.* Zanne, P. IV, 230, cf. V, 153. *Nu s-alege cîştigul din pagubă,* se spune cînd o afacere este puţin rentabilă. Cf. Baronzi, L. 47, Zanne, P. V, 154. ◇ (Regional; ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Pagubă de cal.* DR. V, 108. ◇ (În fraze interogative şi exclamative, arată lipsa de importanţă, de valoare a unui lucru, nepăsarea faţă de cineva sau de ceva) *Nu-i vro pagubă c-or muri cîteva sute.* Negruzzi, S. I, 153, cf. 234. *O belle mai mult sau mai puţin pentru o isprăvniceasă... nu-i cea pagubă.* Alecsandri, T. 477, cf. id. T. I, 441. *Ei, ş-apoi? ce mare pagubă?* Creangă, A. 105. *Ea şi-a amintit C-a lăsat aprinsă albă lumînare. D-apoi ce? Attta pagubă mai mare!* Coşbuc, P. I, 248. *Attta pagubă să am ca de nunta tatii!* Zanne, P. IV, 529. *De te-ar trăsni n-ar fi mare pagubă, răcni bădicul.* Agîrbiceanu, A. 227. *Faci mofturi, attta pagubă!* Brăescu, O. A. II, 187. *Tot una ni-i. Dacă murim, attta pagubă!* Sadoveanu, O. II, 91. *Aşa cum era el îmbrăcat, nici o pagubă!* C. Petrescu, A. R. 6. (Expr.) **Pagubă-n ciuperci!** v. ciuperci. ◇ Loc. adv. **În pagubă** = (în legătură cu verbe ca „a lucra", „a ieşi", „a merge" etc.) fără folos material, fără cîştig, pierzînd bani, timp; în pierdere. *Ţăranul lucrează pretutindeni în pagubă, graţie sistemului de învoieli ce i s-a impus.* Rebreanu, R. I, 261. (Regional) **Pe paguba lui** = expunîndu-se primejdiei, pierderii (materiale), riscînd. *O mărs pă paguba lui.* ALR II 3 208/310. ◇ Loc. vb. **A da (pe cineva) de pagubă** = a păgubi (pe cineva). *A furat ceasornicele cîtorva prieteni. Reîntors în patrie, a mai dat de pagubă pe cîte-un unchi, pe cîte-o mătuşă.* Vlahuţă, O. A. I, 197. ◇ Expr. **(A fluiera, a vorbi, a sufla** etc.) **a pagubă** = (a fluiera, a vorbi etc.) manifestîndu-şi părerea de rău, surprinderea pentru o pierdere suferită, sau nedumerirea în faţa unei anumite situaţii. *Plecă şi ţi lăsă cu buzele umflate, cu braţele încrucişate şi fluierînd a pagubă.* Ispirescu, L. 249, cf. 139, Pamfile, J. II, 158. *Dacă stăpînirea împarte moşia, apoi are s-o împartă la cei săraci şi fără pămînt, iar dînşii suflă a pagubă!* Rebreanu, R. I, 239. *Îşi scotea deseori diploma, o făcea sul, o ducea la gură şi sufla în ea ca într-o goarnă, a pagubă.* Stancu, R. A. I, 311. *Le răsfoi, apoi fluieră a pagubă.* Preda, R. 178. **E rău de pagubă** = (în superstiţii) e semn rău, prevestitor de rele, e piază-rea; are ghinion. Cf. Pamfile, S. T. 115, 213. *Cînd te spurcă cucul (mînzul) e rău de pagubă.* Şez. XII, 153. *Nu e bine să se puie casa pe locul unde a fost arie, căci e rău de pagubă.* ib. 154. ✦ (În legătură cu verbe ca „a scoate", „a plăti", „a întoarce") Valoarea, contravaloarea, preţul pierderii suferite de cineva sau pricinuite cuiva. *Să plătească toată paguba ce va fi făcut dobitocul lui.* Prav. 17. *Să-i întoarcă pagubele ce au avut în pribegie.* Neculce, L. 290. *Şi barem d-ar da băutura curată, ne-am mai scoate şi noi paguba, boteznd-o.* Camil Petrescu, O. I, 78. *Nenea Adrian nu-şi regăseşte echilibrul pînă nu-şi scoate paguba.* V. rom. aprilie 1954, 27. *Intrau prin cîrciumi... Beau, spărgeau. Plăteau pagubele pricinuite.* Stancu, R. A. III, 167. ✦ (Învechit) Risipă, irosire. *O muiare avînd un vas de alabastru cu unsoare de mult preţ şi-l vărsă pre capul lui..., ucenicii lui să mirară zicînd, pentru ce aceasta pagubă?* N. Test. (1648), 34v/5. *Derept ce fu aceasta pagubă a unsorii?* ib. 59v/30.

2. Fig. Ştirbire, pierdere a calităţii, a valorii unui lucru; prejudiciu moral. *Iară dragostea argintului mare neputinţă iaste şi pagubă sufletului.* Coresi, Ev. 52, cf. 238, Prav. 294. *Şi iată toate-s deşertare... văzut-au înţeleptul acela şi noi în toate zilele, cu mare pagubă ispitim, precum am zis, că neamul omenesc urmează numai lucrurile ceale deşarte.* Biblia (1688), [prefaţă] 3/25, cf. R. Greceanu, CM II, 148. *Defăimînd iarăşi aurul... vom zice că iaste un tiran inimii omeneşti, pagubă sufletului.* Molnar, Ret. 27/24. *După ce au cunoscut paguba carea urma la obşte din pricina aceasta, au început fieştecare neam a-şi împodobi limba sa cea vorbitoare* (a. 1826). GCR II, 252/34. *Orbiţi de dragostea jafului la care foarte mulţi se deprinseseră cu paguba disciplinei, călcară credinţa dată şi se aruncară asupra sărmanilor turci.* Bălcescu, M. V. 74. *Dintr-o dramă a unui mare poet liric se pot şterge multe şiruri, nu numai fără pagubă, ci chiar poate cu folos.* Caragiale, O. III, 59. *La acestea se mai adaugă şi alte pagube morale.* id. ib. IV, 146. *Articolul de care amintesc cuprindea constatări grave pe care nu le-am putea trece cu vederea decît spre cea mai mare pagubă comună.* Galaction, A. 421. *S-a gîndit că pagubă mare nu-i dacă nu ştie.* Sadoveanu, O. I, 403. ◇ Loc. prep. **În paguba** (cuiva sau a ceva) = ştirbind calitatea, prestigiul, autoritatea etc. (cuiva sau a ceva), aducînd un prejudiciu. *Nepotrivirea cu un loc de onoare mi s-a părut totdeauna mai onorabilă cînd este în paguba persoanei decît cînd este în paguba locului.* Caragiale, O. VII, 248. *Nu vreau să te seduc în paguba dragostei dumitale.* Călinescu, E. O, I, 282. *Uşurinţa şi graba cu care le scria erau în mod fatal în paguba calităţii.* S iulie 1960, 82. ◇ Expr. (Regional) **Pagubă că...** (sau **de...**) sau **e pagubă să...** = păcat că... (sau de...); e păcat, e regretabil să... *Pagubă că n-au însămnat ce ţimir au fost în pecete şi de unde au scris hrisovul.* Şincai, Hr. I, 342/32, cf. 49/4, 135/18, II, 220/18. *Însă ce pagubă că nu-mi spusă Jundadel mai chiar şi mai curat Pentru hăl voinic pre minunat!* Budai-Deleanu, Ţ. 330. *Pagubă că nu sînt slobode să treacă gazetele româneşti în patria noastră!* GT (1839), 6. *Pagubă că Toderică n-a avut la el o daltă în loc de credă, ca să poată săpa mîntuitorul semn!* Negruzzi, S. I, 89. *Iarba e foarte bună, să zici că-i pagubă să pască oile în ea.* Slavici, N. I, 41. *E pagubă să petrecem timpul frumos într-o peşteră plină de fum şi infecţie.* F (1887), 62. *Pagubă că fratele dumitale nu a îmbrăţişat cariera medicală.* Agîrbiceanu, A. 124, cf. 62. *Pagubă că dumnealui n-a putut lua parte.* id. L. T. 312. *Pagubă, mîndră, de tine Că nu eşti în sat cu mine.* Reteganul, Tr. 117. *Prin grădină pe cărare, Pagubă că-i iarba mare Şi nu poci mere horind.* Jarnîk-Bîrseanu, D. 253. *Ce pagubă că nu mai stă!* ALR II 4 397/228, cf. 4 397/250, 279.

— Pl.: *pagube* şi (regional) *păgubi.*

— Din v. sl. пагоүба.

PAGÚBNIC, -Ă adj. (Învechit) Vătămător, dăunător. *Dacă rana iaste pagubnică piciorului, cu un cuţit ascuţit să o tăiem.* Calendariu (1814), 176/13, cf. Scriban, D., TDRG. ✦ Fig. Care aduce prejudicii morale. *Asterie, ce-l avem în loc de ep[is]c[o]p şi-l vedem că-i pagubnic şi necredincios.* Dosoftei, V. s. octombrie 72v/28.

— Pl.: *pagubnici, -ce.*

— Din slavonul пагоүбникъ.

PAGÚR s. m. (La pl.) Nume dat unor crustacee decapode marine al căror abdomen moale este adăpostit

într-o cochilie goală (părăsită de gasteropode); (și la sg.) crustaceu din acest grup. Cf. DER.
— Pl.: *paguri*.
— Din fr. **pagure**.

PÁHA s. f. (Învechit și regional; în superstiții) Unul dintre numele dracului. Cf. GCR II, 172/8, I. CR. IV, 40, PAMFILE, S. T. 101.
— Și: **píha** (GCR II, 172/8, I. CR. IV, 40), **púha** (PAMFILE, S. T. 101) s. f.
— Etimologia necunoscută.

PAHÁR s. n. **1.** Mic vas de sticlă, de material plastic, de metal etc., de diferite forme și mărimi, din care se bea apă sau alte lichide; (regional) mesel. V. c u p ă, p o c a l, p o t i r. *Și luund în mînă strugurii, storșuiu în păhar.* PALIA (1581), 163/12. *Beau din păhară di aramă.* HERODOT (1645), 105/11, cf. 204/19, 510/20. *Au răpit pre acel tînăr, încă ființd în mână păharul de sticlă* (a. 1675). GCR I, 224/10. *Be vin mai mult din oală roșie decît din păhar de cristal.* NECULCE, L. 32, cf. 8, R. POPESCU, CM I, 553, GCR I, 332/1. *Cînd dau bolnavolui ierbi amară se be, ei ungu pre den afară usnele păharului cu dulceață* (a. 1710). GCR I, 363/33, cf. IORGA, S. D. VIII, 8. *Dincolea balta dă vin le îmbie, iară căuș, păhar sau urcior Zăcînd afli îndată lîngă tine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 326, cf. IORGA, S. D. XII, 174, 228. *Umplu un păhar de aur cu vin de tămtioasă.* GORJAN, H. I, 91/3, cf. ALECSANDRI, T. I, 141, BOLINTINEANU, O. 333. *Pe colacul fîntînei erau două pahare de argint.* CREANGĂ, P. 290. *Gîtul șipului începu să clănțăănească tare pe buzele paharului.* CARAGIALE, O. I, 63, cf. II, 35, SLAVICI, N. I, 71. *Zece stropi nu pot să-ncapă: Prea e mic păhar de apă.* COȘBUC, P. I, 97, cf. II, 180. *Paharul domnesc, în formă de ptînie înaltă și subțire, e de aur.* DELAVRANCEA, O. II, 195. *Paharele se umpleau, se deșertau cu o iuțeală de necrezut.* HOGAȘ, DR. II, 32, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 160, NICA, L. VAM. *La un geam, într-un pahar, O roză galbenă.* BACOVIA, O. 49. *Desfundă sticla, turnă în pahare.* C. PETRESCU, Î. II, 155. *Se va servi răcoritoare în pahare curate.* BRĂESCU, O. A. I, 39, cf. 12, SEBASTIAN, T. 10. *Ce-i acolo?... vociferă Dănuț... arătînd cu degetul pe bufet portocalele tăiate alături de două pahare aburite.* TEODOREANU, M. II, 14. *Vinul grecesc, turnat în pahare, strălucea auriu.* BART, E. 328. *Tăie două lămîi în jumătate și... turnă zeama într-un pahar.* CĂLINESCU, S. 792. *Prietenul meu a luat sticla din mîna chelnerului și a turnat în pahare.* PREDA, R. 44. *Cîteva pahare de aluminiu fură purtate din mînă în mînă.* BARBU, P. 11. *Naiba să te ia, crășmar, Că paharu-i cît un cui, Dacă-l pui la gură nu-i.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 388, cf. ALR II 3 955, ALR SN III h 854, A I 22, 23, 34, 35, II 3, III 7, 16. *Du-te, bade, în grădină, Că-i viderea la fîntînă Și paharul lîngă ie, Ia-ți, bade, apă și be.* FOLC. TRANSILV. I, 302, cf. 217, 233, 273, 453. *Pahar fără fund la masă nu se pune*, se spune despre un lucru nepotrivit la locul respectiv. Cf. ZANNE, P. IV, 44. *Unde masă șt pahare, Acolo șt Stan călare.* id. ib. VI, 313. ◇ (Ca termen de comparație sau metaforic, sugerează ideea de curățenie, ordine) *Pe dinăuntru odăile erau pahare, pe dinafară pînză nălbită.* DELAVRANCEA, T. 138. *Intrînd cineva în casă, s-o vadă ca un pahar, s-aminoase, nu altceva.* PAMFILE, CR. 3. *În două zile grădinița Voiculesii era ca un pahar.* AGÎRBICEANU, L. T. 45. *Nici unul, pînă acum, n-a fost în stare să-i ție căsuța pahar.* BASSARABESCU, V. 96. *Îi aștepta cantina, curată ca un pahar.* ARGHEZI, B. 141. *Vechiul bordei, pe care Safta îl făcuse ca nou și-l văruia mereu, ținîndu-l curat ca un pahar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 305. *Dinții ți-s mărgăritar, Gura pahar de cliștar.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 20, cf. 95, CIAUȘANU, GL., CHEST. II 51/64, ZANNE, P. IV, 42. ◇ F i g. *În ctrșma lăcomiei, cu paharul răutății, vinul vicleșugului bea.* CANTEMIR, IST. 123. *Și din pahare nalte bea aurora Cu spume de nori albi.* EMINESCU, O. IV, 87. *Tală-său vrea să dea așa pahar de cristal în mîinile unui tînăr curat la suflet și la trup, cum ești dumneata.* CĂLINESCU, E. O. II, 146. *Domnul, Dumnezeul mare Mi-a umplut două pahare Din cerescul lui rachiu Scos din lună cu burghiu.* ARGHEZI, VERS. 247. ◇ (Regional) *Pahar de cale albă* = **pahar (1)** pe care părinții miresei îl dăruiesc tinerilor căsătoriți, la plecarea acestora din casa lor. Cf. MARIAN, NU. 597. ◇ E x p r. (Regional) **A bea dintr-un pahar** (cu cineva) = a fi intim, prieten (cu cineva), a fi de aceeași teapă (cu cineva), a mînca din aceeași strachină cu cineva. Cf. UDRESCU, GL. *Ce mă tutuiești, mă; ce, am băut amîndoi dintr-un păhar?* id. ib. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu"; fără determinări indică de obicei o băutură alcoolică) Conținutul unui pahar **(1)**; conținutul împreună cu vasul respectiv. *Și așa să mănînce dentr-această pită și dentr-acela păhar să bea.* CORESI, EV. 110. *Să împarță săracilor... păhar de apă reace.* id. ib. 321, cf. 207, 549. *Cine va da băutură unuia den cești mai mici, numa un pahar de apă reace,... nu va piarde plata lui.* N. TEST. (1648), 14r/4, cf. GCR I, 285/1. *Că îț să va-ntoarce darul Cum ne-nchini tu cu păharul.* DOSOFTEI, PS. 464/16. *Întru care ospăț zic că trei păhară au închinat mari.* IST. Ț. R. 91. *Le-u dires împăratul în mîna lui tuturor ctle un păhar de vin.* NECULCE, L. 227, cf. CANTEMIR, IST. 184. *O răcluță cu rădăcini pisate Dete în păhar cu apă fetei să beie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 134. *Să răcori cu vro ctleva oale și pahară de vin.* BĂRAC, T. 6/10. *Patisierul în toată maiestatea sa ardică un pahar sau un toast.* CR (1848), 24²/41. *Cînd e bolnav n-are cine un păhar apă să-i dea.* PANN, P. V. II, 115/13. *Dă-mi un pahar de apă cu gheață.* NEGRUZZI, S. I, 63. *Aprinseră pipele și sorbiră ctte o dată din paharăle cu berea.* FILIMON, O. II, 166. *Oaspeții uimiți Se-ncînt d-armonie, deșartă pahare, Se cred fericiți.* BOLINTINEANU, O. 78, cf. 31. *Luînd paharul, se închină la toți cu sănătate.* CREANGĂ, O. 232. *Beau un pahar de bere în sănătatea voastră.* CARAGIALE, O. VII, 396. *Pe fiecare noapte să-i dea... ctte un pahar de vin bun.* ISPIRESCU, L. 92, cf. 296, 352. *Înghițiră ctteva pahare de vin.* DELAVRANCEA, T. 187, cf. 31. *Iar bătrînii la o parte, La pahare își fac parte.* BELDICEANU, P. 56, cf. 54. *Ia-nchinați-mi cu paharul, Să-mi mai vie glas.* COȘBUC, P. II, 34, cf. I, 59, GOGA, P. 78. *Prin Oltenia... se împart cei 44 de bradoși ce se fac cu o zi înainte și 44 de pare (pahare) de vin.* PAMFILE, A. R. 108. *Ia, hai, înapoi, să cinstim un pahar de vin.* GÎRLEANU, N. 25. *Sorbea de duște Ctle un pahar de pelin.* BUJOR, S. 65. *Își turna un pahar de vin.* HOGAȘ, DR. II, 105. *Bău ctteva pahare de apă.* REBREANU, I. 60. *Să-ți dau un pahar de vin.* GALACTION, O. A. I, 62. *După cinci pahare vorbești franțuzește.* CAMIL PETRESCU, T. I, 421, cf. II, 101. *Dădu pe gît două pahare, unul după altul.* C. PETRESCU, Î. II, 188, cf. 193. *Prezența colonelului un pahar de zeamă profirie.* BRĂESCU, O. A. I, 95, cf. SEBASTIAN, T. 114. *Fumăm țigara și bem paharul de bere.* SADOVEANU, O. IX, 256. *Maiorul Orlac a băut un pahar mai mult decît se cuvenea.* id. ib. 521, cf. 427. *O doamnă cere curtezanului un pahar de vin.* VIANU, A. P. 386. *Își turnă o jumătate de pahar de ceai.* CĂLINESCU, S. 794. *Bea pahar după pahar și fața lui roșie devenise stacojie.* STANCU, R. A. I, 318, cf. 297. *Oamenii erau la ctleva pahare și erau toți voioși.* PAS, Z. I, 205. *Să-mi dea mama un păhar de lapte.* BENIUC, C. P. 84. *Vrei să-mi dai un pahar cu apă?* H. LOVINESCU, C. S. 45, cf. PREDA, Î. 104, 8 martie 1960, 35. *Beți cu noi un pahar.* T februarie 1962, 32, cf. TEODORESCU, P. P. 16. *Știi, bădiță, cum cereai, Seara, cînd la noi veneai, Să-ți dau păharul cu miere.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 517. *Mesenii i-au închinat, Tot cu pahare de vin, Să-i deie cinste deplin.* BUD, P. P. 5, cf. ȘEZ. XVIII, 47, 193, ALR I 1 726, A I 22, 35. *Vină-ncoa, mîndruță dragă, Și-mi adă-un pahar cu apă.* FOLC. TRANSILV. I, 301. *Păharăle cine le cinstește, Cu nimica se găsește.* ZANNE, P. IV, 39. *Din păhar bei și dulce și amar.* id. ib. *A te întrece în pahară, Poți să fii și de ocară.* id. ib. 42. *Averea crîșmarului În fundul paharului* (= vînzarea mare de băutură alcoolică aduce circiumarului bogăție). Cf. id. ib. V, 211. ◇ F i g. *Cu păghar de biruință Ț-voi închina cu credință.* DOSOFTEI, PS. 400/13. *Bine ați făcut că ați venit să luați parte la un pahar de veselie.* VLASIU, A. P. 66. ◇ (Regional) *Pahar*

dulce (sau *de dar)* = conținutul unui pahar (**1**), de vin sau de țuică (de obicei îndulcit cu miere), care se oferă oaspeților, la nuntă, cînd aceștia dăruiesc bani mirilor; p. ext. obiceiul respectiv. *Cînd eram mireasă,... iată că năvălesc turcii în sat..., eram tocmai la masa cea mare, se-nchinau pahare dulci.* CONTEMPORANUL, V_1, 298. *Cinstitul nun mare... vrea să pornească un pahar de dar pe seama finilor d*[omniei]*-sale.* MARIAN, NU. 679, cf. 672. *Le-a ieșit înainte comisoaia cu veste mare și cu pahar dulce.* SADOVEANU, O. XIII, 852. *Negoțitoriul, după ce a băut paharul cel dulce, a dăruit celor tineri o căruță plină de odoare scumpe.* MARIAN, O. II, 321. ◇ Loc. adj. **Bun de pahar** = căruia îi place să bea; chefliu. *Prînzea totdeauna împreună cu doispreceze ciraci ai săi..., toți buni de pahar și vînători.* GANE, N. I, 171. **La un pahar de** (sau **cu vin**) = în timp ce bea (împreună cu alții), la băutură; p. ext. la chef, la petrecere. *S-a răsuflat la un păhar cu vin, către un prieten al său, despre întîmplarea din codrul Bălaurului.* CREANGĂ, P. 136. *Dezbaterile la un pahar de vin i se păreau cam futile, dacă nu comice.* REBREANU, R. I, 38. *Îi pofti în curte la un pahar de vin.* V. ROM. iulie 1962, 7.

2. Fig. Necaz (**2**), suferință, durere, chin. *Foc și piatră pugioasă, duh de vihor partea păharrele loru.* PSALT. HUR. $8^r/1$. *Păharul amu iaste moartea ce pre ea ca un somn o trecu Hristos.* CORESI, EV. 89, cf. 90. *Și beu și el păharul ce adapa pre alalți.* MOXA, 369/21. *Băuse de la laconi păhară de bătăi multe.* HERODOT (1645), 480. *Putea-veți bea păharul carele eu am a-l bea?* N. TEST. (1648), $26^r/31$. *Le-a trimite lafuri, păghar de pierzare.* DOSOFTEI, PS. 36/16, cf. CHEIA ÎN. $99^r/3$, MAG. IST. I, 129/5. *Au adus pre Grigorie Voievod la moarte de sabie, care îndată și pre dînsul cu acel pahar l-au judecat.* CANTA, LET. III, 187/29. *Ce necazu, ce ostîndire... ce otrăvitoriu paharu!* BELDIMAN, ap. GCR II, 242/13. *Acum aș vrea și cu drojdii să dășărt acest păhar Amestecat cînd de fiere, cînd de dulcele nectar.* HELIADE, O. I, 105. *Ca cum paharul relelor nu era destul de plin, îngrozitoarea ciumă își împreunase cu dînsa pustiirile sale.* BĂLCESCU, M. V. 80, cf. PANN, E. IV, 109/24. *Sperăm curînd Să te vedem bînd Un amar pahar Ce ți-e destinat.* ALEXANDRESCU, O. I, 369. *Beau paharul mizeriei pînă la drojdie.* EMINESCU, G. P. 44, cf. id. O. I, 155. *El, așa de bun, care n-a amărît-o niciodată, să-i dea asemenea păhar, să se îndure a pleca fără dînsa?* CONTEMPORANUL, V_1, 107, cf. MARIAN, Î. 312. *Dar multe, Doamne, l-au bătut — I-a fost paharul plin.* COȘBUC, P. I, 229. *Treacă și acest pahar cum au trecut altele.* SADOVEANU, O. XII, 348, cf. 342, ZANNE, P. IV, 41. ◇ *Paharul morții* (sau, rar, *mortal)* = moarte (**2**). *Iată ceasul amărît, Ceasul cel de despărțit! Ah, cu cîtu-i mai amar Decît al morței pahar!* CONACHI, P. 197, cf. 50. *Așa i-a fost păharul morții.* MARIAN, Î. 45. *Ce pahar mortal ți se dădură!* NECULUȚĂ, Ț. D. 22, cf. PAMFILE, DUȘM. 347. ◇ Expr. **A bea** (sau **a primi**) **paharul morții** (ori **de moarte**) = a muri[1] (**1**). *Beu acolo păharul cumplit de moarte.* MOXA, 376/34. *Bărbat de omenie, au primit păharul morții cel amar.* ȘINCAI, HR. I, 309/3, cf. ZANNE, P. II, 630, ALR II 2 700/260. ✦ (Învechit; în limbajul bisericesc) Har, binecuvîntare divină. *Uns-ai cu untu capul mieu, păharul tău ce mă adapă.* PSALT. HUR. $18^v/20$. *Gătit-ai înaintea mea masă spre protivire celor ce urăsc mine, uns-ai cu unt capul mieu și cu păharul tău adăpași-mă.* CORESI, EV. 484, cf. 191. *Beți din păharul mieu vin al veseliei de veaci* (a. 1642). GCR I, 100/10. *Nu puteți bea păharul D*[o]*mnului.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 262/19.

3. (Transilv. și prin Maram.) Cană, ulcică. *Pe toarta păharului Scrisă-i raza soarelui.* BUD, P. P. 68, cf. ALR I 694.

4. (Popular) Ventuză (folosită în scopuri curative). *Ventuzele se împart în seci sau uscate (pahare) și în ... stîngerale.* POLIZU, P. 27/25, cf. BIANU, D. S. *I-o pus baba Maranda Cuțuianca pahare și n-are voie să iasă din casă.* C. PETRESCU, R. DR. 205. *În pahar se trage și vătămătura.* ȘEZ. VIII, 92.

5. (Regional) Lingură de lemn, cu coada foarte scurtă, cu care se bea apă din izvoare. V. căuș, scafă. (Runcu Salvei-Năsăud). CHEST. V 131/66.

6. (Regional) Măsură cu care se ia vama la moară (Petrești de Jos-Turda). ALR II 6 790/250.

7. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.) Sticlă de lampă. Cf. I. CR. VI, 126, A VI 14, GLOSAR REG.

8. P. anal. (Popular) Caliciu (al florii). V. cupă. *Păharul sau cupa care cuprinde floarea.* AMFILOHIE, G. F. $244^v/2$. *Trunchiul cununei din afară îl acopere scafa (păharul) carea de rînd e vearde și frunzoase.* ÎNV. POM. 29/25, cf. FLORA MOLD. II, 45.

9. (Regional; la pl.) Numele unui dans popular nedefinit mai de aproape. SEVASTOS, N. 282, VARONE, D.

— Pl.: *pahare* și (regional) *paharuri* (A II 8). — Și: (învechit și regional) **páhár**, (învechit) **páhăriu** (R. POPESCU, CM I, 553), **păghár**, **pehár** (ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX.), (regional) **paár** (ALR II 3 955/769, 791), **par** (VICIU, GL.), **păăr** (ALR I 1 726/748), **păr** (ib. 1 994/790, 890), **pohár** (LEX. MARS. 129, 191, 245, FD II, 99, A III 7) s. n.

— Din v. magh. **pahár**, scr. **pehar**. — **Pohar** < magh. **pohar**.

PAHÁRNEC, -Ă s. m. și f. v. **paharnic**.

PAHÁRNIC, -Ă subst. **1.** S. m. și f. (Rar la f.) Titlu dat în evul mediu, în țările române, boierului care avea grijă de băutura domnului, iar la ospețe sau în împrejurări deosebite îl servea chiar pe domn, gustînd băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită; boier care avea acest titlu; (regional) ceașnic. V. cupar. Cf. BUL. COM. IST. V, 39, CUV. D. BĂTR. I, 101/14. *Costea paharnicul cu alte oști, ce gonise pre turci de-i trecuse Siretul, au sosit* (cca 1625). GCR I, 72/5. *Stratul Bolea ce-au fost păharnic și Ionașco Avram dvornicul de Poartă... iscălit-au toți și și-au pus pecețile* (a. 1631). id. ib. I, 75/37. *Tăie Ștefan Vodă pre Isaiia vornicul și pre Negrilă păharnicul.* URECHE, L. 88. *Stoico păharnicul și cu alții... au făcut cum au putut ș-au fugit ș-acee în Moldova.* NECULCE, L. 64, cf. GCR I, 340/28. *Alixandru Vodă au trimis înainte pre Dragomir vornec,... Bratul păharnic și Ion pîrcălab.* R. POPESCU, CM I, 303, cf. 119. *L-au ospătat dumnealui paharnecul foarte frumos și cu mare cinste.* R. GRECEANU, CM II, 154, cf. 133. *Îm pare că întîi de toate cheamă Pe a voastră înțăleaptă socotință Alegerea vreunui vodă harnic, Unui ban, vel spătariu și păharnic.* BUDAI-DELEANU, Ț. 398, cf. 335. *Mai slobozea domnii după vremi de lăsa barbe și alții din mai mici trepte care să cuprind în dodecadă, cum am zice cluceri, paharnici și alții.* ZILOT, CRON. 76. *Vestitul paharnic Lupul și căpitanul Buzdugan pradă și măcelăresc pe toți grecii din țeară.* BĂLCESCU, M. V. 22. *Să-i șoptești că-l faci paharnic și își pune muma-n streang.* BOLLIAC, O. 171. *Paharnicul... turna de băut la masa principelui, bînd el cel dintîi.* XENOPOL, I. R. III, 175, cf. 191, BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, C. I. II, 152, I. BRĂESCU, M. 69, DELAVRANCEA, O. II, 39. *Paharnicul oferea numai primul pahar, cuparul pe celelalte.* BUL. COM. IST. V, 137, cf. 27. *Paharnicul a dres iar vin în cupe și înălțimea sa Birtoc a lăcrămat.* SADOVEANU, O. XII, 375. *Dară sora Miutui, Paharnica domnului, Cu pahar la masă-mi da.* MAT. FOLK. 184. ◇ *Vel* (sau *mare) paharnic* ori *marele paharnic, paharnic mare, paharnicul cel mare* = dregător de curte cu atribuții speciale la ospețele domnești și care avea și sarcina de a administra viile și pivnițele domnești; șeful paharnicilor. *Iară pre sama păharnicului celui mare trebuiesc iar 2 păhar(ă) să fie tot cu capac(e)* (cca 1635). IORGA, B. R. 93. *Paharnic mare și pîrcălab la Cotnari și la Htrlău are obiceaiu să direagă domnului la zile mari, la mese cu pahar.* URECHE, LET. I, 104/24. *După dvorba păharnicului celui mare, dvorește la masă.* id. ib. 105/28. *Adecă eu Gheorghe, marele păha(r)nic, scriu și mărturisescu cu acest zapis al mieu* (a. 1651). GCR I, 151/27, cf. SIMION DASC., LET. 22. *Și boieri pe-cești boieri:... Ion Buhuș, vel-păharnic; Iordachi Rusăt, vel-visternic.* NECULCE,

L. 133, cf. BUL. COM. IST. V, 137, GCR I, 343/13. *Trimis-au pre Cernica vel Armaș cu cîțiva slujitori..., fiind și Cornea Brăiloiu vel paharnic acolo* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 174/16. *Ion Sturzea marele paharnec.* R. GRECEANU, CM II, 158, cf. 137, GCR II, 97/21, ȘĂINEANU, D. U. *A venit lîngă măria sa, cu pocal de argint, marele paharnic.* SADOVEANU, O. XI, 336. (Cu alte determinări care arată ierarhia) *Păharnicul al doile... dvorește la masă și direge pahare cu băuturi la domnu.* URECHE, LET. I, 105/28. *Păharnicul al treilea... cînd nu direge și el la masa domnului.* SIMION DASC., LET. 24. ◇ Fig. *Paharnice, ne toarnă în primăvară nouă Străvechiul vin al toamnei.* PILLAT, P. 15. ◆ Titlu dat boierului care strîngea, de obicei la oraș, dările de pe vinul vîndut; persoană care avea acest titlu. *Voi păharnicilor..., numai să vă luați păhărnicia de circiumile den oraș, iar în sat, nemic să nu mergeți* (a. 1 627). BUL. COM. IST. V, 135.

2. S. m. (Învechit și regional; prin lărgirea sensului) Persoană care toarnă băutura în pahare, la diverse ocazii (ospețe, nunți etc.). *Fu iară după aceaia cum păharnicul lu craiu den Eghipet și cocătoriul de pite greșiră... înaintea craiului.* PALIA (1581), 162/7. *Greși cel mai mare peste păharnicii împăratului Eghipetului și cel mai mare peste făcătorii de pîine.* BIBLIA (1688), 30¹/20, cf. PANN, P. V. II, 8/10. *Astăzi paharnic e Hîltruna, Copila cea frumoasă, că-i vechiul obicei Al neamului, paharul la zile mari să-l bei Turnat de cea mai dragă fecioară ce-i în casă.* COȘBUC, P. I, 161. *De-a vedea că ești harnic, Te-a pune de paharnic.* BÎRLEA, B. 58, cf. ALR II/I h 164.

— Pl.: *paharnici.* — Și: (învechit și regional) **păhărnic, -ă,** (învechit) **pahárnec, -ă** s. m. și f.

— **Pahar** + suf. *-nic.*

PAHARNICEÁSĂ s. f. v. **păhărniceasă.**

PAHARNICÉL s. m. v. **păhărniceel.**

PÁHĂ s. f. v. **palhă²**.

PAHÍBĂ s. f. (Regional) Cusur, defect (Berbești-Sighetul Marmației). Cf. IORGA, S. D. XVII, 17. *Iară, de cumva cineva va afla ceva pahiba...*, cu iertare *să îndrepte cu d(u)hul blîndeților* (a. 1820). id. ib.

— Pl.: *pahibe.*

— Cf. h i b ă.

PAHIDÉRM s.n. Denumire generică dată animalelor masive cu piele groasă, cu păr puțin (ca elefantul, hipopotamul, rinocerul, porcul), care fac parte din diferite categorii taxonomice. *Clasificația sugătoarelor... să împărțește în 13 ordinuri, precum: ...pahidermele sau cu piele groasă.* J. CIHAC, I. N. 15/26, cf. STAMATI, M. 70. *Zonele tropicale înfățișează animalele cele mai gigantice din ordinul pahidermelor (cu pele groase), s. e. elefanți, rinoceri, ipopotami, cămile.* ISIS (1856), 50²/3. *Mamiferele ce au pele groasă cu păr foarte mic și care nu rumegă se numesc pahiderme.* BARASCH, I. N. 289, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Față de volumele de azi... chitoburele acelea, cu scoarțe dintr-o scîndură și cu slovele cît bondarii, erau întocmai ca niște pachiderme antedeluviane.* CONV. LIT. XLII, 81, cf. ȘĂINEANU, D. U., ENC. AGR., SCRIBAN, D. ◇ (Adjectival) *Animal pahiderm.* ◆ (Rar) Epitet batjocoritor pentru o persoană lipsită de bun-simț, obraznică. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *pahiderme* și (m.) *pahidermi* (DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE). — Și: **pachidérm, pașidérm** (URSU, T. §. 249) s. n.

— Din lat. **pachyderma**, fr. **pachyderme.**

PAHIDERMÍE s. f. (Med.; rar) Elefantiazis. Cf. BIANU, D. S.

— Și: **pachidermíe** s. f. BIANU, D. S.

— Din fr. **pachydermie.**

PAHIMENÍNGE s. n. (Anat.) Duramater. Cf. DER.

— Pl.: *pahimeninge.*

— Din fr. **pachyméninge.**

PAHIMENINGÍTĂ s. f. (Med.) Meningită a pahimeningelui. Cf. BIANU, D. S.

— Pl.: *pahimeningite.* — Și **pachimeningítă** s. f. BIANU, D. S.

— Din fr. **pachyméningite.**

PAHIPLEURÍTĂ s. f. (Med.) Îngroșare și alipire a foițelor pleurei, ca urmare a unui proces inflamator cronic. Cf. DN², DER.

— Pronunțat: *-ple-u-.* — Pl.: *pahipleurite.*

— Din fr. **pachypleurite.**

PAHÍU subst. (Bot.; regional) Garoafă *(Dianthus cargophyllus).* Cf. BORZA, D. 59.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÁHNĂ s. f. (Regional) Noroi¹ **(1).** *Cînd e frig, cînd pahna e întărită și ochiurile de apă sînt înghețate, distanțele se parcurg ca pe o șosea bătută.* V. ROM. iunie 1960, 67.

— Pl.: ?

— Cf. b a h n ă.

PAHÓNȚ, -OÁNȚĂ subst. (Popular) **1.** S. m. Soldat (cărăuș) din armata țaristă. Cf. FILIMON, O. II, 181. *Dar ce-ai pățit, mă, pohonțule, de te-ai sculat cu noaptea-n cap și faci așa larmă?* CREANGĂ, P. 304. *Nevasta sa fugise c-un pahonț.* CONTEMPORANUL, V₂, 147. *În fața Vidinului stau românii, în locul vagoanelor erau pahonții.* D. ZAMFIRESCU, R. 188. *Ticălosul de Neagu s-a îmbătat ca un pahonț.* GALACTION, O. A. I, 71. *Acolo au aflat muscalii că se potolise bătălia... Atunci... s-a mai muiat inima pahonților.* RĂDULESCU-CODIN, L. 79, cf. 127. ◆ (În dicționarele din trecut) Cărăuș, surugiu, birjar (de origine rusă). V. m u s c a l¹ **(2)** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

2. S. m. și f. Epitet depreciativ pentru o persoană grosolană, necioplită sau murdară. Cf. ZANNE, P. V, 470, PAMFILE, J. II, 158. *Și fiindcă flăcăii stăteau locului, le strigă cît ce putu: — Afară... la treabă — ... hait! pahonților.* GÎRLEANU, N. 135. *La ocnă, mînca-te-ar holera, pahonțule!* SADOVEANU, O. I, 483.

— Pl.: *pahonți, -oanțe.* — Și: (regional) **pohónț, -oánță** s. m. și f.

— Cf. rus. пехотинец „infanterist".

PAHÓRNIȚĂ s. f. v. **podhorniță.**

PAHT s. n. v. **pact²**.

PAHTÁ s. f. v. **paíta.**

PAHUÍ vb. IV. R e f l. (Prin Bucov.; despre ochi) A se împăienjeni, a se încețoșa. Cf. LEXIC REG. 105.

— Prez. ind. pers. 3: *pahuiește.*

— Etimologia necunoscută.

PAHUIÁC subst. (Prin Bucov.) „Băț (bunișor)". LEXIC REG. 105.

— Pronunțat: *-hu-iac.* — Pl.: ?

— **Păhui¹** + suf. *-ac.*

PAHUIÁLĂ s. f. (Prin Bucov.) Încețoșare, împăienjenire a ochilor. Cf. LEXIC REG. 105.

— Pronunțat: *-hu-ia-.*

— **Pahui** + suf. *-eală.*

PAHUÍȘTE s. f. (Prin vestul Transilv.) Pădure tînără de păhui¹; copaci tineri, drepți și înalți. Cf. TEAHA, C. N. 249.

— **Păhui¹** + suf. *-iște.*

PAHÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p a h ă. V. p a l h ă². (Stroiești-Suceava). Cf. COMAN, GL.

— Pl.: *pahuțe.*

— **Pahă** + suf. *-uță.*

PAI[1] s. n. **1.** Tip de tulpină simplă, subțire, tubulară, în general neramificată, cu internodurile lipsite de măduvă, caracteristic pentru cereale (grîu, orz, ovăz, orez etc.) și pentru alte plante din familia gramineelor; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini uscate rămase după treierat avînd diferite întrebuințări. *Luă bozii și-i puse supt paiele cămilelor și șăzu desupra.* PALIA (1581), 126/18. *Ceia ce vor pune foc la grajd sau la alt loc unde va sta fînul sau paiele, acestora ca să li se taie mînule.* PRAV. 23. *Fîn nu iaste, paie nu-s sînt* (a. 1649). IORGA, B. R. 46. *Unde mănea... nice frunze, nice paie ori iarbă... nu rămînea.* M. COSTIN, LET. I, 324/12. *Paie... multe sînt-la noi și loc de odihnit.* BIBLIA (1688), 16²/9. *Au pus lease împletite bine, așternînd paie și pleavă peste lease.* N. COSTIN, LET I A, 64/22. *Ca paiele preste arie măturîndu-le într-acesta chip le întoarse.* CANTEMIR, IST. 97. *Într-o sanie cu paie l-au pus, avînd numai un covor și o perină.* R. POPESCU, CM I, 458. *Gropile să hie acoperite Cu frunzare, paie și nuiele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 115. *Nu pot... să ia macar un pai fără voia stăpînului moșiei* (a. 1827). URICARIUL, II, 202. *Vîntul să-i risipească ca paiele din arie!* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 85, cf. CONACHI, P. 272. *Porunci să pună... praf de pușcă pe care-l acoperi cu paie.* BĂLCESCU, M. V. 159. *P-un pat de paie numai un biet bătrîn bolește.* BOLLIAC, O. 16. *Ca trestia cea naltă să fie paiul nalt!* ALECSANDRI, POEZII, 43. *Jandarmii ți închiseră într-o casă de gard învelită cu paie.* BOLINTINEANU, O. 448. *Vîntul aruncase paie aprinse pe învelitoare.* ODOBESCU, S. I, 157. *Sub o stîncă lîngă focul ce pereții ți afumă, Cezaru-i culcat pe paie, singur.* EMINESCU, O. IV, 138, cf. id. N. 35, 43. *Spune-i că nu primești bani, ci numai atîta grîu, cu paie cu tot, cît ți putea duce d-ta în spate.* CREANGĂ, P. 155. *Să vă ascund eu în șira asta de paie din bătătură.* ISPIRESCU, L. 294, cf. 45. *Privea galeș, răsucind vrun pai în mînă.* DELAVRANCEA, S. 26, cf. id. T. 123. *Unii cară clăile de pe cîmp, alții adună paiele în șiră.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 70, cf. 72, 81. *Paiele și stuhul încep a curge în toate părțile.* SEVASTOS, N. 317. *Zace greu pe-un strat de paie, lîngă-un coșcovit perete.* NECULUȚĂ, Ț. D. 114. *Paiele din cîmp, de spaimă, În vîrtej acolo prinse se rotesc.* COȘBUC, P. II, 17, cf. 198. *Atîta strălucire-ncape În bordeiașul vost' de paie.* GOGA, P. 10, cf. 69. *Gospodarii seamănă cereale nu numai pentru negoațe, ci și pentru a-și face paiele trebuincioase ca nutreț.* PAMFILE, A. R. 102, cf. 96, id. I. C. 193. *Colosatul paielor de grîu sau de secară, cari urmează să fie folosite la împletituri pentru pălării, nu e meșteșug nou.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 218. *Părea un sat sărac,... cu case mici, acoperite cu paie.* AGÎRBICEANU, A. 44. *Unul făcu un șumuioc de paie, îl vîrî în păcură și-i dădu foc.* GÎRLEANU, N. 39, cf. 189. *Negara cu paiul subțire își mlădia dulce... spicu-i rar.* HOGAȘ, DR. I, 105. *Patul i se părea de fier, oricît îndrepta paiele sub cearșaf.* REBREANU, I. 190, cf. 10, id. R. I, 116. *Mănîncă mămăligă neagră, iar boii, paie.* GALACTION, A. 154, cf. id. O. 40. *Băiatul întinse un țol de cînepă pe maldărul de paie.* C. PETRESCU, Î. I, 252, cf. SAHIA, N. 34, IOVESCU, N. 41. *În căciuli de stuh și paie, Stupii stau pitiți în ploaie.* ARGHEZI, VERS. 253, cf. 229, 323, BLAGA, P. 129. *Avea un păr ca paiele.* CAMIL PETRESCU, O. I, 42. *Nu-mi bate capul ce-or gîndi... N-am cosit din holda lor un pai.* BENIUC, V. 9. *Ardea un soare de ziceai că acuși iau foc paiele.* V. ROM. februarie 1955, 150, cf. GALAN, Z. R. 68. *Umpluse căruța cu niște paie de ovăz.* PREDA, M. 275. *Adună fragi și pe un pai le-nșiră.* LABIȘ, P. 113. *Văzu apoi lîngă ușă, pe niște paie, un vițel.* S aprilie 1960, 59. *Cîte paie sus pe casă, Atîția galbeni pe masă.* ALECSANDRI, P. P. 103, cf. 391, TEODORESCU, P. P. 139. *Dorul meu n-are sălaș Nici pe paie, nici pe fîn, Numai la bădița-n sîn.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 138, cf. 260, 276. *Fie-i trupu cît un pai.* MÎNDRESCU, L. P. 19. *Muierea mea ți-aduce paie ici-n casă și-ți așterne.* RETEGANUL, P. I, 65. *Cînd zburdă vițele și porcii cu paie în gură, vremea are să se strice.* ȘEZ. I, 18. *Crește mîndru, grîuleț, La pai gros, la spic măreț.* HODOȘ, P. P. 45. *Grîul era copt, răscopt, În spic ca vrabia, în pai ca trestia.* ȘEZ. III, 242, cf. 48, 121, PAMFILE, B. 55, 62. *Mura-n casă-l slobozea, Jos pe paie-i așternea.* FOLC. TRANSILV. I, 203, cf. 57, 187. *Era spicul răsărit, Era spicul aurit, Era-n pai ca trestia.* FOLC. MOLD. I, 267. *Vede paiul din ochiul altuia, dar nu vede bîrna din ochiul lui,* se spune despre cel care observă cu ușurință greșelile sau defectele altora, dar pe ale lui, mai evidente, nu le vede. Cf. LM, ZANNE, P. II, 327. *Tatăl aduce paiele ca aurul, fiul risipește aurul ca paiele.* ZANNE, P. IV, 652. *De paie Nu se îngrașă o oaie.* id. ib. 623. *Cu un pai găina nu se-ngrașă.* id. ib. I, 472. *Pîntecele se umple și cu paie și cu fîn* (= omul poate mînca și mai bine și mai rău). Cf. id. ib. II, 391. *Paiul, cît de mic, își are umbra lui* (= orice lucru, cît de neînsemnat, are o anumită importanță). Cf. BARONZI, L. 61, DDRF. *Timpul cumpără paiele și nevoia le vinde.* BARONZI, L. 63. *Cu vreme și cu paie Mușmulele se moaie* (= cu răbdare se atinge ținta dorită). Cf. ZANNE, P. I, 224. *Leagă-l de gard și dă-i paie,* se spune despre un om prost, nătîng. Cf. id. ib. III, 163. *Oastea unui crai Într-un vîrf de pai* (Macul). SĂGHINESCU, V. 97. *Am un cal cu-n dinte, Toată ziua mănîncă paie Și baligă nu face* (Cîrligul de *paie).* PAMFILE, C. 19. ◇ Fig. *Vai, jupîne!... Nu cerșește un român, Nu cerșește cît mai are un pai de nădejde-n sîn.* HASDEU, R. V. 10. *A dat foc paielor închipuirii populare.* GALACTION, O. A. I, 335. *Prin ceața mînjită cu humă Se micșorează carul cu paie de brumă.* ARGHEZI, VERS. 233. ◇ (Adesea la sg. cu valoare de pl.; ca material de confecție) *Măriuca cea micuță avea o pălărie de paie.* SLAVICI, N. I, 27. *Luminița își scoase pălăria de pai.* C. PETRESCU, Î. I, 6, cf. id. C. V. 90, 204, id. A. 362. *Pălăria de pai era pusă pe ceafă.* TEODOREANU, M. II, 125, cf.id. M. U. 236. *Își așează cu grijă pe păru-i castaniu o pălărie mare de pai negru.* SADOVEANU, O. VIII, 316, cf. VII, 82. *Două suluri moi de catifea se sprijineau la capete pe speteze ornamentate cu împletituri de pai.* CĂLINESCU, E. O. I, 31, cf. 91, id. S. 65, 287. *Are o pălărie de paie.* S iunie 1960, 70. ◇ (Rar) *Țigară cu pai* = țigară cu carton. *Erau* [țigări] *de cele cu pai de care fumează numai domnii.* RETEGANUL, P. I, 64. ◇ Loc. adj. (Popular) **În paie** = (despre grîu) care nu a fost secerat sau treierat. *Să-mi las boi și grîu în paie Și s-o iau către bătaie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 302. *Eu mă duc la grea bătaie, Tu rămîi cu grîu-n paie.* id. ib. 316. ◇ Expr. **A da în pai,** se spune despre cereale cînd începe să le crească tulpina. Cf. CIHAC, I,190, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. **A-și aprinde paie-n cap** = a-și atrage, a stîrni nemulțumirea, mînia cuiva, a se băga în belea, a-și găsi beleaua. *Dintr-o vorbă îți aprinzi paie în cap.* PANN, P. V. III, 9/7, cf. BARONZI, L. 47. *Văzînd că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de acasă.* CREANGĂ, A. 41, cf. id. O. 6, ZANNE, P. II, 828, V, 536. *Să nu ne vadă nevastă-mea, că-mi aprind paie în cap.* SEBASTIAN, T. 253, cf. CV 1949, nr. 8, 19. *Să vezi ce mai paie-n cap ai să-ți aprinzi.* GALAN, Z. R. 393, cf. T septembrie 1962, 51, com. din PIATRA NEAMȚ. **A pune paie pe (sau peste) foc sau a stinge focul cu paie** = a întărîta și mai mult, a aținta (pe cineva); a înrăutăți, a agrava (o situație). *Au stins bine focul cu paie.* NECULCE, L. 127. *Cică vrei să stingi cu paie Focul cînd e-n clăi cu fîn.* COȘBUC, P. I, 226, cf. ZANNE, P. I, 180. *Oamenii trag cu urechea și, dîndu-și coate, rîd și pun paie pe foc.* VLASIU, A. P. 81. **Arde foeu-n paie ude,** se zice despre un sentiment, o pornire care mocnește (fără a izbucni). *Dăduse și el în pîrpăra însuratului... Vorba ceea: arde focu-n paie ude.* CREANGĂ, P. 166, cf. ZANNE, P. I, 180, PAMFILE, J. II, 158. **Foe de paie** = entuziasm, sentiment, pasiune de scurtă durată, trecătoare. *Amor!... vorbă să fie!... foc de paie, lumină de licurici.* GANE, N. III, 102, cf. ZANNE, P. I, 181, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. **A întemeia** (ceva) **pe paie** = a clădi (ceva) pe temelii nesigure, șubrede, a clădi pe nisip. *La ei norocul este întemeiat pe paie.* NEGRUZZI, S. II, 241. **A nu lua un pai de jos** = a nu face absolut nimic. *Cînd ți fi mai sănătos Să nu iai un pai de jos.* RETEGANUL, TR. 134, cf. SEVASTOS, C. 26. **A nu se prieepe să împartă un pai**

la doi boi sau **a nu ști să încurce două paie, a fi bun de paie,** se spune despre un om care nu este în stare să priceapă un lucru cît de simplu, care nu e bun de nimic, care e prost. *Nu te pricepi să împarți un pai la doi boi.* PANN, P. V. I, 7/13, cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 3. *Cer sfat la un cap* [de] *muiere care nu știe să încurce două paie.* ZANNE, P. I, 237, cf. IX, 498. **Om** (sau, rar, **tată** etc.) **de paie** = persoană etc. (lipsită de personalitate, de valoare, de caracter) pe care cineva o folosește drept paravan, pentru a-și atinge scopul. *Tatăl adevărat își cultivă, în depărtare, clienții și celebritatea, iar celălalt, de paie, pufnește și înjură situația.* GALACTION, O. A. I, 53. *Cumpără moara cu două mii de lei printr-un om al lui de paie.* SADOVEANU, O. VII, 148, cf. ZANNE, P. II, 380. (Familiar) **Văduvă** sau (rar) **văduv de paie** = soție sau soț care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soț sau, respectiv, fără soție. (Regional) **A fugi ca tăunul cu paiul** = a fugi foarte repede. *Fuge și Scaraoschi după ceilalți, ca tăunul cu paiul.* CREANGĂ, P. 306, cf. ZANNE, P. I, 668. (Regional) **Fîn ori paie?** = bine sau rău? *Ei, da ce-i tată: fîn ori paie?* RETEGANUL, P. V, 9. **Ăl cu paie, ăl cu fîn!,** se spune, ironic, unei persoane (mai ales unui ostaș) care nu știe să țină cadența în mers (într-un grup), care nu știe să deosebească piciorul stîng de cel drept. (Familiar) **La paie!** = **a)** strigăt cu care se gonesc cîinii; p. ext. se spune, ironic, oamenilor care cască cu zgomot sau chicotesc. Cf. BUL. FIL. V, 170, 182, GRAUR, E. 123; **b)** se spune cuiva pentru a-l determina să tacă sau să stea de-o parte. Cf. GRAUR, E. 123. ✦ Fragment de pai [1] (1) sau tub subțire dintr-un material plastic, cu care se sorb unele băuturi. *A băut spirturi tari din sticle cu forme ciudate, cu un pai înfipt în plută.* C. PETRESCU, Î. II, 228. *Își sorbea mazagranul printr-un pai lung și gros.* STANCU, R. A. I, 233. ✦ P. ext. (Adesea urmat de determinări care indică planta) Tulpina unor plante nepăioase. *Iar paiul malaiului și al susanului cît să face ca un copaciu.* HERODOT (1645), 80, cf. DRLU. *În lucrarea bobului gospodarii bagă foarte mult în samă paiele lui, fiindcă aceste... dau un nutreț minunat pentru cai, vaci și oi.* I. IONESCU, C. 160. *Coceanul... se mai numește strujean... Pe alocuri i se mai zice și pai de cucuruz.* PAMFILE, A. R. 87. *La un fir de cînepă deosebim rădăcina, firul, bățul sau paiul.* id. ib. 169. *După ce fasolele au fost bătute..., paiele se scutură bine în furcă, făcîndu-se din toate un porcoi.* id. ib. 186, cf. ALR SN I h 96/95, A II 7, 12.

2. P. anal. (Urmat de determinarea „de chibrit") Băț de chibrit. Cf. SĂGHINESCU, V. 97. *Să nu îți paiele de chibrit cu gămălia în fundul cutiei.* GOROVEI, CR. 260. *Pîlpîita flăcăruie Tremură pe paiul de chibrit.* LABIȘ, P. 367. *Două pai di chibrituri.* ALR I 1 610/590, cf. A IX 5.

3. (Mold.; art.; și în construcția *de-a paiul,* PAMFILE, S. V. 160) Numele unui joc de copii în care cei care joacă stau așezați în cerc și așteaptă cu mîinile la spate paiul [1] (1) pe care unul dintre ei îl poartă pe la fiecare. Cf. PAMFILE, J. III, 17, H X 87, 378, 454, XII 229, 376, XVI 153, ȘEZ. IX, 17.

4. (Astron.; regional, mai ales Transilv. și Ban.; în sintagmele) *Paiele țiganului* (sau *țiganilor, lui nănașu)* ori *carul* (sau *cărarea, calea, drumul) de paie* (sau *cu paiele)* ori *cărarea* (sau *drumul) paielor* ori *calea* (sau *drumul) țiganului cu paie* = calea lactee. Cf. PAMFILE, CER. 188, DR. III, 423, H XVIII 78, VAIDA, ALR I 1 226, ALR II/36, 2 464/223.

5. (Regional; și în sintagma *pai lung,* PĂCALĂ, M. R. 24) Plantă din familia pirului *(Carex canescens).* Cf. H II 207, XI 338.

6. (Munt.) Flori-de-paie *(Helichrysum bracteatum).* Cf. BORZA, D. 82.

— Pl.: *paie* și (regional) *paiuri* (A III 3). — Și: (regional) **păie** s. n.

— Lat. **palea.**

PAI [2] s. n. (Regional) **1.** Lînă nouă, mărunță, care le crește oilor primăvara, înainte de a fi tunse. Cf. DR. I, 416, XI, 121. *Oile prind să aibă pai.* CHEST. V 159/46, cf. 159/21, 37, 61, ALR I 1 777/215, A V 14, GLOSAR REG.

2. Grăsime de pe lîna oilor (Corbu-Borsec). Cf. CHEST. V 164/19.

— Etimologia necunoscută.

PAIÁ [1] s. f. **1.** Demnitate, funcție înaltă în Imperiul otoman. *Nu mult după aceasta s-a făcut... chehaia gineri-său Mehmed și într-această vreme i-a dat și paiaua ce o are chehaialîcul acum.* VĂCĂRESCUL, IST. 273, cf. ȘIO II_2, 93.

2. Titlu onorific dat, în ierarhia boierească din țările române, boierilor care nu aveau slujbă de stat, (învechit, rar) paielîc; persoană care avea acest titlu. Cf. mazil (I 1). *Mînca rușferturi destule, căzînd la boierii, căci era paielele ieftine* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 201/11. *Atunce au adus pe fiiul său și l-au îmbrăcat cu căftan dîndu-i paia de comisia cea maree* (sfîrșitul sec. XVIII). ib. 251/31. *Le-au făcut multă cinste... dîndu-i... cucă și sangiac și două tuiuri, paia de trei.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Vă cinstim cu paiaua polcovniciei Craiovei* (a. 1788). ȘIO II_2, 93, cf. TDRG, ALEXI, W., I. BRĂESCU, M. 69. *A scris niște însemnări în care arăta cum se înfățișa o reuniune boierească la marele vornic, paia în vremea aceea.* CAMIL PETRESCU, O. II, 433. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Toți boierii divaniști cei halea, mădulările obștești adunări și boierii de rangul I-iu paia, vor sta în rînd pe amîndouă părțile.* CR (1834), 103^2/44. *Vodă adunase pe boierii halea și paia.* GHICA, S. 322, cf. ȘIO II_2, 93, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. (Precedînd denumiri de dregători) *Așa și pe boierii pămînteani le-au dat boieriile grecilor... pă dumn(ea)lui cluc(e)rul Gianoglu din cluc(e)r, paia spăt(a)r, pă mine din pah(a)r(nic), paia post(elni)c* (a. 1786). FURNICĂ, I. C. 137. ◇ Expr. (Învechit și regional) **A da paiele** (cuiva) = a măguli, a flata (pe cineva); a îngădui (cuiva) prea multe, a fi prea îngăduitor, a da nas. *Începe voroava cu pașa, Farmachi îl lăuda, măgulituri și paiele încît se putea ți da.* BELDIMAN, E. 90/2. *Încă te uiți la ei, bărbate, zicea mama, și le dai paiele! așă-i?* CREANGĂ, O. 199, cf. ZANNE, P. I, 236. *Nu-i mai da paiele că-i destul de pornit!* COMAN, GL.

— Pl.: *paiele.*

— Din tc. **pâye.**

PAIA [2] s. f. (Prin nordul Munt.) Piatră lată folosită de copii la anumite jocuri. cv 1951, nr. 9—10, 47.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PAIÁJEN s. m. v. **păianjen.**

PAIÁJÎN s. m. v. **păianjen.**

PAIÁNDRU s. m. v. **paiantă.**

PAIÁNGĂN s. m. v. **păianjen.**

PAIANGĂNÉL s. m. v. **păienjenel.**

PAIÁNGEN s. m. v. **păianjen.**

PAIÁNGIN s. m. v. **păianjen.**

PAIÁNGINĂ s. f. v. **păianjen.**

PAIANGINÉL s. m. v. **păienjenel.**

PAIANGINÓS, -OÁSĂ adj. v. **păinjinos.**

PAIÁNJEN s. m. v. **păianjen.**

PAIANJENÍȘ s. n. v. **păienjeniș.**

PAIÁNJIN s. m. v. **păianjen.**

PAIÁNJINE s. m. v. **păianjen.**

PAIÁNT s. n. v. **paiantă.**

PAIÁNTĂ s. f. **1.** Fiecare dintre piesele de lemn, rotunde sau fasonate, care proptesc stîlpii caselor țărănești, c h e z a ș; sistem de construcție a pereților unor case, care constă dintr-un schelet de lemn ale cărui spații goale sînt umplute sau acoperite cu diferite materiale (împletituri de nuiele tencuite cu lut, chirpici etc.); p. r e s t r. material care umple sau acoperă scheletul de lemn amintit; p. e x t. perete astfel construit. *37 paianturi bez 4 dați cu țidulă* (cca 1821). IORGA, S. D. XXI, 416. *40 grinzi pentru paiente* (a. 1828). DOC. EC. 414. *Casa este cu... caturi în paiente.* CR (1834), 348²/36, cf. DOC. EC. 770. *Între două săgeți se pun și cîte 4 paianturi cruciș închiate.* I. IONESCU, C. 167/26. *A făcut o casă în paienturi.* id. P. 59, cf. JIPESCU, O. 68. *Se ridică... casa ruinată, în ale căreia ziduri se vedea, pe ici pe colo, paianta.* SLAVICI, N. I, 268. *Cele două-trei circiumi zidite în paiente... își dau obloanele de pereți.* MACEDONSKI, O. III, 50, cf. ȘIO II₁, 280. *Se întindea în fund un șir de odăi joase zidite în paienlă.* CONV. LIT. XXV, 521. *Casa cădea. În paiente huruiau nevăstuici.* KLOPȘTOCK, F. 187, cf. 287. *Nu ținem să oferim... teatre de paiantă.* CĂLINESCU, S. 210. *Li se arătă mai întîi o magazie de paiantă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 450. *Tinda a fost împărțită în două printr-un zid de paiantă.* STANCU, D. 437, cf. 273. *Apar pricăjite și rustice curți domnești și boierești din paiantă săracă.* V. ROM. ianuarie 1954, 207. *Se minunau de cîte se făcuse acolo din pînză și paiantă.* PAS, Z. II, 65, cf. V. ROM. decembrie 1958, 21. *Sistemul de construcție în paiantă e folosit... la executarea construcțiilor provizorii.* LTR², cf. H II 118, XIV 351, CHEST. II 102, 124, ALR I 653, 689.

2. (Regional; în forma *paiant*) Cui lung și gros, cu floarea mare, care servește la fixarea căprioriior sau a grinzilor (Bogdana-Vaslui). LEXIC REG. 61.

3. P. a n a l. (Regional) Cartilagiul nasului (Nucșoara-Cîmpulung). ALR II/I MN 5, 6 839/784.

— Pl.: *paiante* și *paiente.* — Și: (regional) **paiánt** (CHEST. II 124/186; pl. *paiante* și *paianturi)* s. n., **paiándru** (ib. 102/189) s. m., **paiént** (ib. 102/30; pl. *paienturi)* s. n., **paiéntă** s. f., (neobișnuit) **paidántă** (PAMFILE, I. C. 420) s. f.

— Din tc. **payanda** „proptea, suport".

PAIÁNȚ s. m. v. **paiață.**

PAIÁȚ s. m. v. **paiață.**

PAIAȚARLÎC s. n. (Rar) Bufonerie; f i g. lucru de nimic, f l e a c. *Nu sînt fonduri? Dar pentru lucruri inutile cum sînt fonduri? Pentru toate paiațarlîcurile cum ies bani?* ULIERU, C. 71, cf. IORDAN, L. R. A. 190.

— Pl.: *paiațarlîcuri.*

— De la **paiațărie.**

PAIÁȚĂ s. f. **1.** Personaj comic în reprezentațiile de circ, la diferite serbări populare etc., m ă s c ă r i c i, s a l t i m b a n c, c l o v n; bufon. Cf. STAMATI, D. *Împăratul e comic, are cu sine păieți.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 35, cf. POLIZU. *Ce și-a făcut el socoteala? — să intre în circ pe mofturi și să rămtie cu sfanțul să ia tutun și alune prăjite pentru paiațe.* CARAGIALE, O. I, 20, cf. III, 65, DDRF, BARCIANU, TDRG. *La amîndouă textele se mai adaug persoanele menite să facă partea glumeață: paiața, moșul și harapul.* PAMFILE, CR. 158. *Mulțimea se aprinde Și rîde, strigă-njură. Paiața se desprinde Din gloată.* PETICĂ, O. 82. *Văzut-ați voi, bre, paianți de cei cu muslețile rase, care joacă pe frînghie și se dau de-a tumba?* HOGAȘ, DR. II, 131. *Săteni cu fețele liniștite... se purtau încet spre comedii unde urlau paiațe pestrițe.* LUC. VI, 93. *Eu pretutindeni caut în viață Prilej de rîs la fiecare pas — Și-adesea plîng subt fardul de paiață.* TOPÎRCEANU, P. O. 92, cf. TEODORESCU, P. P. 121. ✦ Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol etc. *Arta nu-i de voi. — În lături, stîrpituri fără simțire... Dar la glorie-n ce vremuri și în care țar-ajung Astfel de paiați?* VLAHUȚĂ, P. 87. *Ludovic al XXVII-lea era o nenorocită făptură omenească, o paiață încoronată, fără voință și fără cap.* LIT. ANTIMONARHICĂ, 161, cf. ZANNE, P. IV, 533.

2. Păpușă îmbrăcată ca o paiață **(1).** *Niște jucători pe frînghie... un paiaț, un sofragiu și un arap... Aceste păpuși se pleacă și să ocîrmuiesc după voința mehanicului.* CR (1830), 108¹/37. *Celor nevinovați, păpușile ori soldații de plumb sau toate dihăniile și paiațele vorbitoare li se cuvin.* ANGHEL, PR. 179. *Sub pătură dezvelise... o paiață de plisă.* C. PETRESCU, S. 205. *De-un picior al pianului* [era] *rezemată o păpușă: o paiață cu talgere.* SADOVEANU, O. VI, 515, cf. XII, 656. *O paiață umplută cu tărîțe.* H. LOVINESCU, C. S. 49.

— Pl.: *paiațe.* — Și: (învechit) **paiáț** (pl. și *păieți),* **paiánț** s. m.

— Din rus. **паяц,** fr. **paillasse,** germ. **Paiazze.**

PAIAȚĂRÍE s. f. Artă, meserie de paiață **(1).** *Italienii... întrec pe oricine în paiațărie.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 242. ✦ Exhibiție executată de o paiață **(1);** clovnerie, bufonerie, (rar) paiațarlîc. *După toate jocurile...., focuri de artificii, paiațării, ieșea și domnișoara Henriette cătare.* CARAGIALE, N. S. 123, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. ✦ P. e x t. Reprezentație scenică lipsită de valoare. *Subvenția avînd o altă destinare decît aceea de a încuraja paiațeriile actuale.* ALECSANDRI, S. 5, cf. DL, DM. ✦ F i g. Purtare sau atitudine neserioasă, caraghioasă. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *paiațării.* — Și: (învechit) **paiațerîe** s. f.

— **Paiață** + suf. *-ărie.*

PAIAȚERÍE s. f. v. **paiațărie.**

PAÍC s. m. Soldat din garda personală a sultanului sau a domnitorilor țărilor române; p. g e n e r. soldat din garda unui suveran; p. e x t. sol, curier. *Acmu pune păicii tăi la toate porțile cetății.* HERODOT (1645), 38, cf. 51, 196, 201, 278. *Sînt paici pînă la 100, aceștiia toți nu lipsesc de lîngă curtea împăratului.* URECHE, L. 122, cf. 240. *Mai aproape merg selații... Și dinainte și dinapoi sînt și paici.* SIMION DASC., LET. 109. *Au nemerit un glonț den stneață și pre Matei Vodă... și l-au priceput îndată un peic și au năvălit la scara lui Matei Vodă să nu cumva cază.* M. COSTIN, LET. I, 313/15. *Au purces... cu alai domnesc, șiimeni, paici, pînă la curte.* N. COSTIN, LET. II, 86/5. *I-au venit veaste precum Gothofred au perit ucis de paicii săi.* CANTEMIR, HR. 350, cf. 344. *Pe doi paici împărățești, cu caftane îmbrăcîndu-i, s-au dus la gazdă.* R. GRECEANU, CM II, 128. *Printre paicii domnului, merg și alți oameni împărățești, aproape de domn.* GHEORGACHI, LET. III, 290/9, cf. 298/8, 321/30. *I-a dat și peici împărățești cum da numai hanului.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *I-au trimis întru împărăția carea îi era lui rînduită cu paici (sau ciohodari) luminați.* VARLAAM-IOASAF, 157ᵛ/17. *Umbla prin cetate avînd șase paici înaintea sa și un șerb după sine.* ȘINCAI, HR. II, 232/14, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Paicii slujeau lîngă domn și erau încinși cu brîne de argint și purtau săbii și lănci.* BĂLCESCU, M. V. 650, cf. 645, BARONZI, L. 116, ȘIO II₂, 95, DDRF, ALEXI, W. *Vînatul se împarte între vînători: pieile și blănile le iau paicii ce încunjură pe domn.* IORGA, C. I. I, 173, cf. TDRG. *Doi paici țineau de frîu calul domnului.* SADOVEANU, O. V, 628, cf. X, 180, XI, 293, XIII, 32. *El din cuib n-a zbura Pînă ce el n-a mînca Carne dulce de paic.* MARIAN, O. I, 111.

— Accentuat și: *páic.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *paici.* — Și: (învechit) **paicíu** (ALEXI, W.), **păle, peie** s. m.

— Din tc. **peyk.**

PÁICĂ adv. v. **pareă** [1].

PAICEÁ s. f. v. **pacea.**

PAICÍU s. m. v. **paie.**

PAIDÁNTĂ s. f. v. **paiantă.**

PAIDÁŞ s. n. v. **păitaş.**

PAIDÓS subst. (Învechit) Repaus (după lucru); siestă. *Nici un ban să nu le oprească sărdariul, nici leu de car, nici ort de om pedestru la purces, nici bani de paidos..., ci toată plata lor să li se dea deplin* (a. 1741). URICARIUL, IV, 402, cf. CIHAC, II, 602, ZEITSCHRIFT, XIX, 388, ŞIO II_2, 158, TDRG, CADE. ✦ (Cu valoare de interjecţie) Exclamaţie care reprezintă un semnal de încetare a lucrului. Cf. CIHAC, II, 602, I. BRĂESCU, M. 69, SCRIBAN, D.

— Accentuat şi: *páidos.* CIHAC, II, 602, SCRIBAN, D.

— Din tc. **paydos.**

PAIDÚŞCĂ s. f. (Cor.; Dobr.; mai ales art.) Învîrtită. *Vioara zicea o melodie săltăreaţă ca în paiduşca.* PÎRVESCU, C. 48, cf. 187, VARONE, D., ALR I 1 477/679.

— Din bg. **пайдушка.**

PÁIE s. n. v. **pai** [1].

PAIÉJINE s. m. v. **păianjen.**

PAIÉJÎN s. m. v. **păianjen.**

PAIELÍC s. n. (Învechit, rar) Paia [1] (2). *Boieriile cele numeroase, numite paieltcuri, care le împărţea persoanelor ce nu era în dregătorii* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 137, cf. ŞIO II_2, 93.

— Pronunţat: *pa-ie-.* — Pl.: *paieltcuri.*

— **Paia** [1] + suf. *-lic.*

PAIÉNGIN s. m. v. **păianjen.**

PAIÉNGINE s. m. v. **păianjen.**

PAIÉNJEN s. m. v. **păianjen.**

PAIENJENÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PAIÉNJIN s. m. v. **păianjen.**

PAIÉNJINE s. m. v. **păianjen.**

PAIÉNT s. n. v. **paiantă.**

PAIENTÁ vb. I. Tranz. (Prin Olt.) A construi din paiantă (1). Cf. CHEST. II 124/22, GL. OLT.

— Pronunţat: *pa-ien-.* — Prez. ind.: *paientez.* — Şi: **păienţi** vb. IV. GL. OLT.

— V. **paiantă.**

PAIÉNTĂ s. f. v. **paiantă.**

PAIÉRCIC s. n. v. **paierie.**

PAIÉRIC s. n. Semn grafic în scrierea chirilică, de obicei fără valoare fonetică, pus după consoană, pentru a înlocui ierul mic (ъ) sau ierul mare (ъ) în poziţie neintensă. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. CADE, DL, DM. *De foarte multe ori în funcţie de paieric apar ierurile.* L. ROM. 1966, 147.

— Accentuat şi: *paieric.* ALEXI, W. — Pronunţat: *pa-ie-.* — Pl.: *paierice.* — Şi: (rar) **paiércie** s. n. CADE.

— Din slavonul паиерьчикъ. Cf. slavonul ѥ р и к ъ.

PAIÉŞ s. m. (Regional) Persoană care se ocupă cu strînsul paielor [1], în timpul treieratului (Vaşcău). TEAHA, C. N. 249.

— Pronunţat: *pa-ieş.* — Pl.: *paieşi.*

— **Pai** [1] + suf. *-aş.*

PAIÉT s. n. Dispozitiv pentru astuparea provizorie, din exterior, a spărturilor mici produse în bordajul unei nave, sub linia de plutire. Cf. DN [2]. *Paietul e confecţionat din pînză groasă de vele dublă, în general, pătrată.* LTR [2]. *Paietul face parte din mijloacele de salvare pe cari nava de mare... trebuie să le aibă în permanenţă la bord.* ib.

— Pronunţat: *pa-iet.* — Pl.: *paiete.*

— Din fr. **paillet.**

PAIÉTĂ s. f. (Mai ales la pl.) Mică piesă rotundă, din foi metalice, sticlă subţire, celofan etc. (cu o gaură la mijloc) care se coase sau se lipeşte pe haine, pe stofe etc., obţinîndu-se prin aceasta un anumit efect de strălucire, care înfrumuseţează obiectul, în special la lumina de seară; (popular) fluture. *Păretele de cărbune... străluceau în lumina slabă a lămpilor ca paietele pe rochiile cucoanelor.* ARDELEANU, V. P. 35, cf. CADE. *Faţa oceanului părea îmbrăcată într-o mantie de catifea albastră, bătută cu paiete scînteietoare, în toate culorile ce se pot închipui.* TUDORAN, P. 432, cf. DL, DM, DN [2]. *Paietelele sînt întrebuinţate la ornamentarea costumelor naţionale româneşti (ii, fote etc.)..., la confecţionarea îmbrăcămintei exterioare pentru femei (rochii de seară, de ocazii etc.).* LTR [2].

— Pronunţat: *pa-ie-.* — Pl.: *paiete.*

— Din fr. **paillette.**

PAÍJĂN s. m. v. **păianjen.**

PAILÁGHEN subst. (Învechit, rar) Anexă (la un document). *Să puie însuşi a sale scrisori de frunte şi pailaghen (adecă scrisorile acele care sînt trebuincioasă la scrisorile de frunte ca să să facă ceva dovadă asupra a cee ce să arată).* RÎND. JUD. 231/12, cf. 361/12.

— Pl.: ?

— Din germ. **Beilagen.**

PAÍNG s. m., s. n. **1.** S. m. Păianjen (1). *Văzu den direapta svîntului prestol ca un caier de fuior pălăind de vînt sau ca neşte painjine de paing.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114^r/20. *În mreajea paingului alte lighioi nu să pot prinde, fără numai musculiţe.* CANTEMIR, HR. 24. *Se uită vulturul şi vede înadins Paingu lîngă el cum mreja au întins.* DONICI, F. I, 15/2, cf. 14/16. *Paingului cine spune Cu meşteşug să întindă o mreajă.* CONACHI, P. 294, cf. 269. *Pe noi femeile... un paing ne sparie.* NEGRUZZI, S. I, 22. *Paingul are cuib de mătasă.* ALECSANDRI, T. I, 370, cf. II, 123. *Sus, paingul, pe un frasin, urzind pînza-i diafană Cu-al său fir de-argint subţire face-o punte-aeriană.* id. P. III, 48. *Un paing torcînd un fir, coboară Asemeni unui saltimbanc.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 18. *Aţa paingului.* PAMFILE, C. Ţ. 282. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Peste toată lumea, vrăjmaşii cei sufleteşti spre oameni întind ca şi paingul carele întinde mrejile sale.* CHEIA ÎN. 10^v/10. *Gîndesc că-n lumea noastră Sînt mulţi asămine ca şi paingu meu.* DONICI, F. I, 15/17.

2. S. n. P. ext. (La pl.) Păienjeniş (1). *Mă-nvăluia uitarea-n uscatele painguri.* V. ROM. aprilie 1956, 10.

— Pronunţat: *pa-ing.* — Pl.: *paingi* şi (2) *painguri.*

— Din v. sl. ***pa(j)ǫkъ.** Cf. slavonul п а ж к ъ.

PAINGARÍŢĂ s. f. v. **paingăriţă.**

PAÍNGĂN s. m. v. **păianjen.**

PAINGĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Numele unei plante din familia scaietului, nedefinită mai de aproape. Cf. BARONZI, L. 140, LM, BARCIANU, ALEXI, W., JAHRESBER. V, 324.

— Pronunţat: *pa-in-.* — Pl.: *paingăriţe.* — Şi: **paingaríţă** (LM), **păingăriţă** (BARCIANU, JAHRESBER. V, 324) s. f.

— Probabil din **paing** + suf. *-ăriţă.*

PAÍNGEN s. m. v. **păianjen.**

PAINGENÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PAÍNGIN s. m. v. **păianjen.**

PAÍNGINE s. m. v. **păianjen.**

PAINGINÉL s. m. v. **păienjenel.**

PAINGÍNÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAÍNGÎN s. m. v. **păianjen.**

PAINGÎNĂRÁIE s. f. (Regional; cu sens colectiv) Păienjeniş (1). *Au crescut dudăie şi buruieni împrejurul...* [fîntînii] *şi paingînăraie de i-a acoperit gura de nu se vedea nimic într-însa.* PAMFILE, CR. 112.
— Pronunţat: *pa-in-*.
— **Paingîn** + suf. *-ăraie.*

PAÍNJEN s. m. v. **păianjen.**

PAINJENÉL s. m. v. **păienjenel.**

PAINJENÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAINJENÍRE s. f. v. **păienjenire.**

PAINJENÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PAINJENÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PAÍNJIGĂ s. f. v. **păianjen.**

PAÍNJIN s. m. v. **păianjen.**

PAÍNJINĂ s. f. v. **păianjen.**

PAÍNJINE s. m. v. **păianjen.**

PAINJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAINJINÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PAINJINÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PAINJINÓS, -OÁSĂ adj. v. **păinjinos.**

PAIÓL s. n. Pardoseală de lemn, linoleum, material plastic etc. care acoperă faţa interioară a navelor, pentru a împiedica contactul direct dintre încărcătura din magazii şi podea sau pentru a proteja mărfurile de umezire. Cf. cv 1950, nr. 5, 29, LTR [2].
— Pronunţat: *pa-iol.* — Pl.: *paioale.*
— Din rus. **пайол.**

PAIÓN s. n. (Rar) I. Con sau cilindru de paie [1] care serveşte ca ambalaj de protecţie pentru sticle. Cf. NICA, L. VAM. *Din paie se mai fac paioane, învelitori conice care servesc la ambalarea sticlelor cu băuturi fine.* ENC. AGR. 413.
2. Unealtă nedefinită mai îndeaproape folosită la descărcatul vapoarelor. *Daţi lopătarilor paioanele.* SCL 1969, 131.
— Pronunţat: *pa-ion.* — Pl.: *paioane.*
— Din fr. **paillon.**

PAIPANÉLE s. f. pl. (Prin nord-estul Olt.) Papainoage. V. p a p a i n o g [1] (1). Cf. CIAUŞANU, GL.
— Cf. p a i p a n o g.

PAIPANOÁGĂ s. f. v. **papainog [1].**

PAIPANÓG s. n. v. **papainog [1].**

PAIR s. m. Titlu purtat de marii vasali ai regelui în Franţa şi în Anglia, în epoca feudală, mai tîrziu (1814—1848) de membrii uneia dintre cele două camere legislative din Franţa, iar în prezent de membrii Camerei Lorzilor din Anglia; persoană avînd acest titlu. *Acest feliu de oameni sînt ştiuţi, Pe la noi, supt nume de viziri, De miniştri, de lorzi, de pairi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 355. [Parlamentul englez] *se împarte în Camera Perilor seau cea de sus, cu 367 lorzi sau peri, şi în Camera Cumunilor (obştiei) sau cea de gios.* AR (1829), 51[1]/30. *Ce-i pasă domnului, fiul domitale, daca Carol cel Mare a întocmit cei doisprezece pairi ai Franţei?* CĂPĂŢINEANU, B. 14/4. *Aceste camere sînt două: a parilor sau perechilor, adică a nobilor, şi a doua, Camera Deputaţilor.* CR (1830), 409[1]/18, cf. 180[2]/40. *Trimişii Camerii Pairilor au adus răspunsul lor către cuvîntul m*[aiestăţii] *s*[ale]. ib. (1832), 347[2]/31, cf. I. GOLESCU, C. [Puterea legislativă] *se înfăţişeşte prin două curţi sau cămări: prin Curtea Perilor sau de sus şi prin Curtea Deputaţilor sau de jos.* RUS, I. I, 199/7. *Aceste adunări... judicau asemenea în pricinile de vini mari politice, cum fac Camerile Lorzilor şi Pairilor în Englitera şi Franţa.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Domnilor pairi şi domnilor deputaţi, sînt ferice reaflîndu-mă în mijlocul dumneavoastră.* CR (1848), 26[3]/30, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM.
— Pronunţat: *per* şi (rar) *pa-ir.* — Scris şi: *per.* — Pl.: *pairi.* — Şi: (rar) **par** s. m.
— Din fr. **pair.** — **Par** < lat. **par.**

PAIREÁSĂ s. f. (Franţuzism învechit, rar) Soţie de pair. Cf. NEGULICI.
— Pronunţat: *pe-*. — Pl.: *pairese.*
— Din fr. **pairesse.**

PAIRÍE s. f. (În dicţionarele din trecut) **1.** Calitate, demnitate de pair. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., CADE. ◆ (Rar) Totalitatea pairilor. *A aplica, de exemplu, constituţia engleză la Moldo-Valahia, a forma din marea boierie o clasă politică, o peerie moştenitoare, ar fi a se consacra, a învecinici abuzul cel mai monstruos.* CALENDAR (1861), 79/24.
2. Feudă de care era legată demnitatea de pair. Cf. PROT.-POP., N. D.
— Pronunţat: *pe-*. — Scris şi: *peerie.*
— Din fr. **pairie.**

PAIS s. n. (Plutărit) **1.** Mişcare prin care se deplasează un buştean, într-o anumită direcţie, cu ajutorul ţapinei, fără a-l rostogoli. Cf. ARVINTE, TERM. 91. ◇ (Adverbial) *Dacă lemnul trebuie tras la deal sau mai la vale, îl prinzi cu ţapina pais şi-l tragi.* id. ib. ◆ (Cu valoare de interjecţie) Comandă la care se execută o astfel de deplasare. *Pais înainte, pais înapoi!* ARVINTE, TERM. 158, cf. LEXIC REG. 105.
2. Bucată de lemn care se pune sub ţapină pentru a ridica un buştean. Cf. ARVINTE, TERM. 158. *Cu ţapinele înfipte în trunchiul de brad, făceau mişcarea de ansamblu ca să salte lemnul. Vătaful, cel care comandă, face cu ţapina lui pîrghie, adică paiţ.* SADOVEANU, O. XIV, 555.
3. Un fel de ţapină cu vîrful în sus (Izvorul Alb-Piatra Neamţ). A V 33.
— Pl.: *paisuri.* — Şi: **paiţ** s. n.
— Din retorom. centrală **paès.**

PAISÁGIU s. n. v. **peisaj.**

PAISÁC s. m. (Med.; prin Transilv.) Furuncul. Cf. GHEŢIE, R. M., BL VI, 192, ARL II/I h 117/219.
— Pl.: *paisăci.* — Şi: **paisîc** (BL VI, 192), **păisác** (GHEŢIE, R. M.) s. m.
— Etimologia necunoscută.

PAISÎC s. m. v. **paisăc.**

PÁISPCE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁISPCI num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁISPIE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁISPRECE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁISPRECELEA, -CEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PÁISPREZECE num. card., s. m. **I.** Num. card. Numărul care, în numărătoare, are locul între treisprezece și cincisprezece.

1. (Cu valoare adjectivală) *Patrusprădzeace dzile sântu astădzi de cîndu așteptați nemîncați.* COD. VOR. 92/20, *Prespre patrusprăzeace aii, eu iarăși merș la Ier*[u]*s*[a]*lim.* CORESI, ap. GCR I, 15/28. *Au tăiat Patrusprăzăci mii de prunci Din doi ani în gios mai mici* (a. 1784). GCR II, 140/16. *La paisprezece ani, nimeni n-a avut douăzeci de ochi.* DELAVRANCEA, T. 137, cf. Id. S. 24. *Paisprezece sate din Vrancea pornesc proces... contra cotropitorului.* DIACONU, P. 13. *Toți cei patruspre-zece ofițeri ai batalionului de acoperire sîntem îngrămădiți aici.* CAMIL PETRESCU, U. N. 8. *Vedea codana..., ductnd toată gospodăria la paisprezece ani.* C. PETRESCU, Î. II, 170. *Era povestea a doi amorezați... scrisă cu paisprezece veacuri în urmă.* SADOVEANU, O. X, 261, cf. 601. *Cînd o fată ajungea la vîrsta de paisprezece ani, vorbea în mod liber de măritiș.* CĂLINESCU, E. O. II, 96. *Am împlinit paisprezece ani. Sînt aproape flăcău.* STANCU, R. A. III, 17. *Ai paisprezece pogoane de pămînt.* PREDA, M. 160. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *Copil să cheamă de la patru pînă la patruspre zeace* (a. 1652). GCR I, 164/5. *A doua zi arestuiră capii opoziției în număr de patruspre zece.* BĂLCESCU, M. V. 44. *Avem un vin cu opșpe și unu cu paișpe.* P. CONSTANT, R. 141. *La Brașov trebuia să se mai urce cinci necunoscuți și la Oradea paisprezece.* BARBU, P. 58. *Eu de șepte, Ea de șepte, Amîndoi de patruspre ce.* CĂTANĂ, B. 103. ◇ (În corelație cu „treisprezece" sau cu „cincisprezece" indică un număr aproximativ, nedefinit) *Vreo paispce... cinspce. — Apoi să le numărăm, coane Fănică.* CARAGIALE, O. VI, 78.

2. (Numărul abstract corespunzător) Cf. LEX. MARS. 240, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

3. (Intră în componența numeralului adverbial corespunzător) *De paisprezece ori a încercat să dea un telefon.* ◇ (Cu valoare de numeral multiplicativ) Cf. LEX. MARS. 240, LB.

4. (Precedat de „cîte", intră în componența numeralului distributiv corespunzător) *Merg cîte paisprezece în rînd.* ◇ (Cu valoare adjectivală) *Le-am dat cîte paisprezece cărți la fiecare.*

5. (Cu valoare de numeral ordinal) Al paisprezecelea, a paisprezecea. *În cîte o fi astăzi? Uneori, mi se pare că e în unșpce... Am pierdut toate socotelile. O fi treișpe, o fi paișpe.* SEBASTIAN, T. 82. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat, de obicei subînțelegîndu-se „ora", „ziua", „data" etc.) *În paisprezece ale lunii. Trenul vine la paisprezece.*

II. S. m. Semn grafic care reprezintă numărul paisprezece **(I I)**; p. ext. desen, figură în forma acestui semn. *A scris un paisprezece pe tablă.*

— Și: **pătrusprezece,** (regional) **páisprece, páisprizeee** (ALR I 223/350, 536, 538), **páispce, páispci** (ib. 223/594, 618, 695, 708, 740, 744, 748, 890), **páispie** (ib. 223/770), **páișpee, páișpe, pásprizece** (ib. 223/370, 385), **pátrusprăzeee, pátrusprece** num. card., s. m. — **Patru**[1] + **spre** + **zece.**

PÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treisprezecelea și al cincisprezecelea. *A patrasprăzeace noapte fumu purtați noi întru gerure.* COD. VOR. 90/5. *Dumeneca a patrasprădzeace.* VARLAAM, C. 502. *Pentru a patraspredzeace pricină ce micșureadză giudețul certarea.* PRAV. 292. *Într-a patrasprăzeace zi a lunii dentăi către seară.* BIBLIA (1688), 100[1]/6. *La al patrusprăzeace ani pornind Dometian a doao gonire* (a. 1693). GCR I, 308/18. *Moartea lui Ludovic al patrusprezecilea.* R. POPESCU, CM I, 542. *La al patrusprăzecilea an al domnii*[i] *măririi sale lui Constandin Vodă.* R. GRECEANU, CM II, 120. *Era acum a patrusprezecea oară... de cînd puterile creștine se uneau împreună.* BĂLCESCU, M. V. 37, cf. POLIZU, DDRF.

— Și: **pátrusprezecilea, -zecea,** (regional) **páisprecelea, -cea** (POLIZU), (învechit) **pátrasprăzeacelea, -zeacea, pátrasprezeacelea, -zeacea, pátrusprăzeacele, -zeacea, pátrusprăzeeilea, -zecea, pátrusprecelea, -cea** (POLIZU) num. ord.

— **Paisprezece** + **lea.**

PÁISPRIZECE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PAIȘ s. n. v. **păiș.**

PÁIȘPCE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁIȘPE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁIȘTE s. f. v. **păiște.**

PÁITĂ s. f. (Transilv.) Covată pentru frămîntat plinea; scîndură pe care se împarte aluatul înainte de a fi pus la copt. Cf. LB, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Plinea se pune pe lopată sau pe paită și se gătește de a fi pusă în cuptor.* PAMFILE, I. C. 196, cf. VICIU, GL.

— Pl.: *paite.*

— Etimologia necunoscută.

PAIȚ s. n. v. **pais.**

PAIVÁN s. n. (Ban., Transilv. și Olt) Funie, șfreang cu care se priponesc sau cu care se împiedică animalele la păscut, p r i p o n; p. g e n e r. funie. Cf. LB, CONV. LIT. XX, 1 015, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., TDRG. *Întocmai ca și funiile se fac odgoanele... poivanele sau păivanele și frînghiile mai mici.* PAMFILE, I. C. 213, cf. SCRIBAN, D. *Iată că venea, Murgu-m paivanea Cu paivan d-argint.* F (1872), 340. *Ți-o aduc eu împăivănată Cum mai mîndru-nproponată Cu paivane de argint.* BIBICESCU, P. P. 308. *Șaua căpătîi punere Și murgu că-m paivanere Cu paivanu d'e mătasă.* ALEXICI, L. P. 38. *Cînd era Stoian de-un an Fura calul din păivan.* VICIU, S. GL. 2, cf. GRAIUL, I, 15. *Umblă parcă are păivane la picioare.* BOCEANU, GL., cf. DENSUSIANU, Ț. H. 151, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 155, TODORAN, GL., ALR I 1 129/9, 30, 35, 40, 51, 61, 85, 320, ALR II 2 528/47, 53, A I 12, 17, III 18, FOLC. TRANSILV. II, 485. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Sînt între noi niște tineri bolnăvicioși și ar trebui legați cu niște lanțuri poivane.* SEVASTOȘ, N. 234. ◆ Țăruș, par de care se leagă frînghia cu care se priponesc vitele (la păscut); pripon. Cf. A I 12, 13, III 5.

— Pl.: *paivane* și *paivanuri* (ALR I 1 129/24, 26, 79, 116, 118, 305, 308, 315). — Și: **păiván, poiván** s. n.

— Din scr. **pajvan.**

PAJ s. m. **1.** (În orînduirea feudală, în Europa apuseană) Tînăr nobil care se afla în serviciul unui senior, al unui rege, al unui principe etc. pentru a învăța meșteșugul armelor și pentru a se deprinde cu manierele de la curte; (în unele țări, în sec. XIX și începutul sec. XX) copil de casă. *Au început a striga și neviind vreunul dintre feciorii cei de boieri, ce era pagi lîngă domnul, însuși domnul s-au sculat din pat.* ȘINCAI, HR. III, 118/14, cf. MACHEN, 3[v]/8. *Școală unde să învață pajii crăiești.* GOLESCU, în CONTRIBUȚII, II, 48. *Mergea cîțiva ofițeri de rang înalt; o parte de jandarmi, 8 paji de curte, cîte 4 de fieștecare parte.* AR (1829), 102/8. *Era vioi însă nu așa deștept în toate ca un pagiu.* HELIADE, D. J. 22/21, cf. I. GOLESCU, C. *În sfita ei se afla și pajul Mazepa.* ASACHI, S. L. II, 9, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., PROT.-POP., N. D. *O vasală pagi nu are, Nici vasalul scutieri.* NEGRUZZI, S. II, 76 cf. III, 308. *Bătrînul Silva intră împreună cu pagii și gentilomii săi și-i provoacă la duel.* FILIMON, O. II, 261, cf. BARONZI, I. L. I, 207/3. *Pagiul intră, se închină cu genunchiul la pămînt.* CONV. LIT.

XI, 152. *Un paj ce poartă pas cu pas A-mpărătesii rochii, Băiat din flori şi de pripas, Dar îndrăzneţ eu ochii.* EMINESCU, O. I, 173, cf. 85, 154. *Un paj, copil din casa împăratului, se îndrăgeşte de fată şi ea de dînsul.* GHEREA, ST. CR. I, 163, cf. DDRF. *Coboară pe favoritul ei, Petru Schiopul, la rangul de paj.* XENOPOL, I. R. V, 18. *Căci toată bogăţia şi prinderea din ele N-aveau atîta farmec, ca ochii vii şi dragi A pagului, a celui mai tînăr dintre pagi.* COŞBUC, P. II, 198, cf. BARCIANU, ALEXI, W., IORGA, C. I. II, 158, ANGHEL, PR. 154. *Fată... cu breton negru tăiat pe frunte, ca de paj.* BRĂESCU, A. 175, cf. id. O. A. I, 77. *Era tînărul Ludovic, unul dintre pajii cei mai viteji şi mai preţuiţi ai castelanului.* SADOVEANU, O. XI, 78. ◇ Fig. *De gătelele din baluri, Pajul sexului frumos Scrie cronici parfumate.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 171. *E prietenul meu, e pajul meu.* SEBASTIAN, T. 20, cf. 25.

2. (Invar.) Pieptănătură feminină (cu breton) asemănătoare cu cea a pajilor **(1)**. Cf. DM.

— Pl.: **(1)** *paji.* — Şi: (învechit, **1**) **păgiu, pag** s. m.

— Din fr. **page,** germ. **Page.**

PÁJĂ s. f. **1.** (Prin Bucov.) Clin (la mîneca cămăşii). V. p a l h ă [2]. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, cf. ALR II 3 305/386.

2. (Regional) Bucată de pămînt. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p a l h ă [2].

PÁJĂRĂ s. f. v. **pajură.**

PÁJĂRE s. f. v. **pajură.**

PĂJERĂ s. f. v. **pajură.**

PÁJERE s. f. v. **pajură.**

PÁJEŞTE s. f. v. **pajişte.**

PAJIMĂ s. f. (Regional) Cobiliţă (Rugi-Caransebeş). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 144.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *pajime.*

— Etimologia necunoscută.

PÁJIRĂ s. f. v. **pajură.**

PÁJIŞTE s. f. **1.** Teren acoperit cu vegetaţie ierboasă perenă (măruntă şi deasă), folosită ca nutreţ, (regional) p a j i ş t i n e; p. r e s t r. vegetaţie ierboasă care acoperă acest teren. *Răsări pajişte viteei şi iarba.* PSALT. HUR. 86[v]/12. *Ce răsărişi pajişte* (f î n d) *vitelor şi iarba în slujba oamenilor.* PSALT. 215. *Porunci năroadelor să şază în rînd pre pajişte.* N. TEST. (1648), 19[r]/20. *Aruncă apă pre pajeşte* (a. 1675). GCR I, 218/34. *Aflînd un loc cu şes de pajişte, descălecară.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 118[v]/21. *Tu dai fînului să crească... Şi creşti pajiştea cea moale.* id. PS. 354/9. *Să făcură ca iarba ţarenii şi vearde buruiană, pajişte.* BIBLIA (1688), 282[1]/38, cf. 380[1]/7. *Cîte sate au fost, tot au mîncat, de au rămas pajişte.* N. COSTIN, LET. II, 100/22. *Unele* [păsări] *muşte prin aer gonea, altele, lăcuste prin pajişte prindea.* CANTEMIR, IST. 129, cf. MINEIUL (1776), 28[v2]/6. *Oile ce pasc... pe pajiştile serate a ţărmurilor mării... sînt ferite de gălbază.* I. IONESCU, C. 4/16, cf. BĂRAC, A. 47/23, 77/21. *Pe pajiştea verde, cavaleri şi dame tropăiau de răsuna pămîntul.* NEGRUZZI, S. I, 104, cf. 192, BARONZI, L. 126. *Pe-o pajişte întinsă cu flori îmbelşugată Păştea zimbrul voios.* ALECSANDRI, P. I, 204, cf. BOLINTINEANU, O. 427. *Ochii i se painjeniră şi el căzu ca mort în iarba pajiştei.* EMINESCU, N. 20, cf. id. O. IV, 137. *Am să durez o mănăstire pe pajiştea asta.* CREANGĂ, O. 31, cf. 100. *Nu se vedea nici o mişcare în iarba înaltă a pajiştii.* CARAGIALE, O. I, 117, cf. SLAVICI, N. I, 66. *El întinse pe pajişte nişte scoarţe scumpe.* ISPIRESCU, L. 109. *Lanuri şi pajişti s-aştern în răzoare, pe coaste de grinduri uşor trăgănate.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 126. *Aproape de flăcări, pe pajişte stau Bărbaţii sălbatici şi chiote dau.* COŞBUC, P. I, 143, cf. 161, CANDREA, F. 159. *Şi pe pajiştea-nfloritâ Nici un cîntăreţ nu cîntă.* GOGA, P. 131. *Pajiştile verzi, ca nişte covoare bine îngrijite, mărginesc drumurile.* ANGHEL, PR. 114, cf. 57, I. BRĂESCU, M. 69. *Sorbea cu lăcomie aerul primăverii, mireasma pajiştei tinere.* AGÎRBICEANU, A. 42, cf. 113, 249, GÎRLEANU, N. 140. *Pajiştea înverzită, presărată cu rouă, sclipea, în bătaia razelor de soare.* BUJOR, S. 155. *Pe nesimţite, pajiştea înflorită făcu loc unui aşternut de foi uscate.* HOGAŞ, DR. I, 16, cf. 83. *E ca o floare artificială Pe-o pajişte cu maci arzînd în soare.* CAZIMIR, L. U, 91, cf. C. PETRESCU, C. V. 204, id. Î. I, 112, II, 242, VLASIU, D. 6. *În poienile sorîte, pămîntul se ochise bine şi înverzeau pajişti.* SADOVEANU, O. X, 627, cf. I, 344, 616, CĂLINESCU, S. 114. *Iarba deasă de sub coloanele lor puternice era ca o pajişte de legendă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 325. *Zîne de rouă, Mă rog vouă, Să mă primiţi În pajiştea unde dormiţi.* ISANOS, Ţ. L. 63. *Copiii pornesc pe pajiştea verde, pe care se văd, în depărtare, turme de oi şi de bivoli.* V. ROM. mai 1954, 180, cf. ib. noiembrie 1954, 57, DEMETRIUS, A. 10. *Mergem către marginea oraşului, la cîmp, şi ne aşezăm pe pajişte.* VORNIC, P. 210, cf. 201. *Pajiştile alpine în aceşti munţi au extinderea cea mai mare.* MG I, 710. *Cînd merg pe pajişti, tălpile-mi umile Trec printre flori cu teamă.* LABIŞ, P. 235. *Este necesar şi posibil... ca producţia pajiştilor să crească la cel puţin 10 tone masă verde la hectar.* SCÎNTEIA. 1960, nr. 4 845. *La furi drept să mă duci, Pe urmele oilor, Prin pajiştea florilor.* ALECSANDRI, P. P. 55, cf. H IV 86. *Unde şede dragostea Să-nverzeşte pajiştea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 14, cf. 9, 15, 222. *Fata de împărat ieşi din pădure şi merse prin pajiştea cea verde şi înflorită a unei cîmpii întinse.* POPESCU, B. I, 54, cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 354. *Ştii, mîndrule, de atunce Cînd şedeam pă pajuşte Şi grăiam de dragoste.* ŢIPLEA P. P. 56, cf. BUD, P. P. 3, com. din ZAGRA-NĂSĂUD, CHEST. IV 121/172 d, 125/68, 102, 161, v/21, ALR I 1 980, ALR SN I h 125/172, A V 2, 14, 15, 33, LEXIC REG. 93. *N-are cine-mi cuvînta. Taică am, dar nu mă vede, Pe maica-i pajişte verde.* FOLC. TRANSILV. II, 16, cf. 58. ◇ Fig. *Mînie-se băsăul tău pre oile pajiştiei tale.* PSALT. HUR. 63[v]/17, cf. PSALT. 146. *Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pajiştile şi din răzoarele domeniului său psihofiziologic.* GALACTION, O. A. I, 70. *De sub deal, ca dintr-o strungă, Norii vin şi trec în fugă, Cîrduri albe de mioare Pasc pe-o pajişte de soare.* CORBEA, A. 45. ◇ L o c. a d v. (Învechit; după verbe ca „a zidi", „a face", „a ridica" etc.) **Din pajişte** = de la început, din temelie. *De să va prileji vreun om sărac să-şi facă casă sau să răsădească vie pre locul altuia, să se apuce să facă tot den pajişte.* PRAV. MOLD. 14[v]/7. *Mănăstirea Hangul la munte, den pajişte o au zidit.* M. COSTIN, LET. I, 261/13. *Şi feceră şi mă[nă]stiri din pajişte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 184[v]/24. *Biserica cea albă de lîngă feredee, în Iaşi, bătrînă şi veche... au stricat-o Duca Vodă de tot şi au zidit-o din pajişte.* N. COSTIN, LET. II, 23/13. *Au stătut păn au zidit din pajişte trei cetăţi.* CANTEMIR, HR. 232, cf. 314. *S-au săvîrşit şi mănăstirea... care iar den pajişte şi den temelie o au zidit* (sfîrşitul sec. XVIII). MAG. IST. II, 330/3.

2. (Prin Transilv. şi Mold.) Glie (cît se poate lua dintr-o dată cu hîrleţul). Cf. ALR I 950/65, 576, 578.

3. (Învechit) Fondul, culoarea dominantă a unei picturi, a unei ţesături etc.; cîmp. *Cînd vrei să faci pajişte sau cîmp, dă întîi proplazmă* (cca 1800). GRECU, P. 395. *Privirea ochilor lui... şi vorba lui erau molcome, odihnitoare, catifelate şi scumpe ca pajiştea covoarelor persane.* GALACTION, A. 59.

4. (Plutărit; prin nordul Mold. şi prin Bucov.) Ţărmul drept al unui rîu, unde pot fi ancorate plutele. ARVINTE, TERM. 158.

— Pl.: *pajişti* şi (învechit) *păjişti* (PLEŞOIANU, T. I, 131/30). — Gen.-dat. şi: (învechit, **1**) *pajiştiei.* — Şi: (învechit) **pájeşte, págişte** (DDRF, TDRG, H X 534), (regional) **pájoşte** (BL VI, 185, 204), **pájuşte, pádişte** (A III 8), **párişte** (LEXIC REG. 93), **párişcă** (ALR I 950/65),

párişte (ib. 950/578, com. din ZAGRA-NĂSĂUD), **pávişte** (T. PAPAHAGI, C. L., SCRIBAN, D.), **plájişte** (H I 23), **poárişte** (ALR I 950/576) s. f.

— Din v. sl. пашиште.

PÁJIŞTINE s. f. (Regional) Pajişte (1) (Lăureni-Tîrgu Mureş). ALR I 1 980/231.

— Pl. : ?

— **Pajişte** + suf. *-ină*.

PÁJNIC subst. v. **pasnic**.

PÁJOR subst. v. **pajură**.

PÁJORĂ s. f. v. **pajură**.

PÁJORE s. f. v. **pajură**.

PÁJOŞTE s. f. v. **pajişte**.

PÁJURĂ s. f. **1.** Numele mai multor specii de păsări răpitoare de zi, din familia acvilidelor : **a)** (şi în sintagmele *pajură imperială*, BĂCESCU, PĂS. 119, *pajură împărătească*, id. ib., *pajură mare*, id. ib., *pajură de munte*, id. ib. 223) pasăre mai mică decît vulturul, dar mult mai puternică şi mai iute în mişcări decît acesta, cu gheare lungi şi ascuţite, cu ciocul masiv şi tăios, cu privirea ageră şi cruntă, care se hrăneşte numai cu carne proaspăt sfîşiată ; acvilă, iepurar, (regional) aciră, hoală, ortan, zgripţor, zgripţoroaică, uligaie, vultan, vultur *(Aquila chrysaëtos)*. Cf. SIMIONESCU, F. R. 166, ENC. AGR., LINŢIA, P. II, 164, BĂCESCU, PĂS. 119, 223 ; **b)** (şi în sintagma *pajură de cîmp*, BĂCESCU, PĂS. 225) acvilă imperială *(Aquila heliaca)*. Cf. LINŢIA, P. II, 169, BĂCESCU, PĂS. 119, 225 ; **c)** numele a două specii de acvilide de dimensiuni mai mici, cele mai întîlnite în ţara noastră *(Aquila pomarina* şi *pennala)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 223. *Pajorile, şerpii... să-i apuce, clonţurile îşi vîrea.* CANTEMIR, IST. 129. *Frate-n depărtare, O pajură mare Se-nalţă mereu.* ALECSANDRI, P. I, 197. *Pajura sau zgripsoroaica nu e numai o pasăre închipuită, mitologică, după cum ne-o înfăţişează poveştile poporane, ci totodată şi o pasăre reală.* MARIAN, O. I, 145, cf. HOGAŞ, M. N. 224. *Tresări numai cînd auzi sus, în aurul luminii, un strigăt de pajură.* SADOVEANU, O. X, 632, cf. VII, 505, XII, 110. *Vulturii şi pajurile acelor părţi munteneşti erau mai mici decît cuteză̆torii condori ai altor munţi mai falnici.* V. ROM. aprilie 1954, 96. *Aceasta este pajura ce-a dat miez multora din poveştile noastre.* BĂCESCU, PĂS. 224. *La cap pajere, la spate seceră, cocoş e, nătărăule, ai priceput, măi boule?* (Cocoşul). POP., ap. GCR II, 371, cf. GOROVEI, C. 94. ◇ F i g. *Nu-i prea departe frontul... Cum s-arată vreo lumină în întinderea asta, sosesc deasupra pajuri care leapădă ouă.* SADOVEANU, M. C. 101. *M-ai smuls din ghearele de pajură ale deznădejdii.* V. ROM. octombrie 1954, 5. ◇ *Pajură porumbacă* = acvilă porumbacă *(Aquila fasciata)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 119. *Pajură de stepă* = acvilă de stepă *(Aquila nipalensis orientalis)*. id. ib. 119, cf. 126. ◇ C o m p u s : **pajură-de-mare** = vultur-pescar *(Pandion heliaëtus)*. id. ib. 119. ◆ (Regional) Barză *(Ciconia)*. *În alte părţi, noţiunile şi-au schimbat conţinutul : pajură, de ex., însemnează... barză.* BĂCESCU, PĂS. 223, cf. H III 144. ◆ (Regional) Pasăre de noapte, nedefinită mai de aproape (Nehoiaşu-Ploieşti). BĂCESCU, PĂS. 223.

2. (În mitologia populară) Pasăre uriaşă, cu înfăţişări variate, de obicei fioroase, înzestrată cu puteri supranaturale. *Iată pajuri năzdrăvane, care vin din neagra lume, Aducînd pe lumea albă feţi-frumoşi cu falnic nume.* ALECSANDRI, POEZII, 20. *Pajura..., după credinţa poporului român, e o pasăre uriaşă şi năzdrăvană.* MARIAN, O. I, 137. *Un basm cu pajuri şi cu zmei Începe-acum o fată.* COŞBUC, P. I, 192, cf. II, 21, 139. *Te fac, fără voie, să doreşti a te afla pe aripile vreunei pajuri din poveste.* HOGAŞ, DR. I, 24. *Şi-a prins a se aduna pasări fel de fel:... pajori cu două capuri, pasări mari şi mici.* RETEGANUL, P. V, 65. *Nimene n-ar să te poată scoate de aici, fătul meu, numai pajura din pădurea zmăului cel mare.* ŞEZ. II, 206, cf. V, 115. *Vîntul scornit de zgripţoroaice, de pajere ori scorpii, răstoarnă pămîntul cu susu-n jos.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 325, cf. 172. *Şi la mine să-l porneşti, Pajură împăjurată, Pe apă lăsată, Cu foc îmbrăcată.* PĂSCULESCU, L. P. 141, cf. ALR II 6 211/76, 219, 279, 325, 353, 362.

3. Figură simbolică reprezentînd o pajură (1) sau un vultur (cu unul sau două capete, de obicei cu aripile întinse) care serveşte ca semn convenţional distinctiv pe stemele, steagurile, peceţile sau monedele unor ţări ; p. e x t. stemă, emblemă avînd o asemenea figură. *Carte... cu pecete de ceară tare neagră, cu pajură cu două capete* (a. 1791). URICARIUL, XI, 275/11. *Apropie-le către mine, o, gheneraliule!... Adu-mi acum şi pajura, ca şi pre aceea să o sărut.* NAPOLEON, 39/22, cf. PIRAMIDA, 5/24. *M-am văzut la colţul unei curţi unde era marca unei pajore spintecate* (a. 1819). URICARIUL, VII, 83. *Vulturul este pajera împărăţiei nemţeşti.* BĂLCESCU, M. V. 141. *Armăturele aceste sînt : capul zimbrului moldav ţiind în coarnele sale pajura împărătească cu aripele întinse.* NEGRUZZI, S. I, 42. *Iacă teşcherele şi din vremea turcilor şi din vremea ruşilor şi din vremea nemţilor... Tot cu pajure împărăteşti.* ALECSANDRI, T. 90. *Prin deasa întrebuinţare se tocesc monetele şi se pierde chipul şi pajura exprimate pe ele.* MAIORESCU, CR. I, 31. *Îl duseră de subţiori pînă la strana poleită ce se-nălţa pe trei trepte... purtînd pajerea ţării săpată în lemn.* ODOBESCU, S. I, 72, cf. 112. *Galbeni de cei cu pazăre împărătească.* T. PAPAHAGI, C. L. *Într-o monedă cu pajura ştearsă de două mii de ani, nu vedea numai o gravură stîngace.* C. PETRESCU, R. DR. 35. *Nimeni nu-l putea înşela c-un ban cu pajură străină.* SADOVEANU, O. VII, 541, cf. III, 481, id. A. L. 6. *Cu tobele nainte, mergeam ca la paradă, Cu pajura pe steaguri, o pasăre de pradă.* ARGHEZI, VERS. 393, cf. 99, 280. ◇ F i g. *Deasupra vechiului continent, pajura hiliristă îşi desfăcuse aripele picurînd sînge asupra naţiilor zdrobite.* CAMILAR, N. I, 13. ◇ E x p r. (Învechit) **A merge înainte ca pajura nemţească** = a înainta fără întrerupere. Cf. ZANNE, P. IV, 534, VI, 233. ◆ Una dintre cele două feţe ale unei monede, pe care este imprimată stema ţării (de obicei, o pajură **3**). V. r e v e r s. *S-a început orleanca, un fel de joc în pajură ori număr.* CONTEMPORANUL, III, 571. *De cînd moneda austriacă e în uz şi-n România, spun copii[i] de-acolo, cînd o aruncă : pajure sau număr?* MARIAN, O. I, 145, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *Iată un ban de argint pe care-l arunc, şi eu cer să cadă pajura.* SADOVEANU, O. XI, 103, cf. SCRIBAN, D. *Dacă dai cu banul şi-l laşi să cadă... nu poţi să ştii cînd are să fie pajură sau număr.* BENIUC, M. C. I, 496, cf. BĂCESCU, PĂS. 225.

4. (Prin Munt.) Graniţă, hotar. *Printre arvaţi, în tabăra lui Ipsilante, era şi un popă grec, ăla de care vorbeşte şi acum lumea şi-i zice : popa de la pajură (graniţă).* RĂDULESCU-CODIN, L. 101. ◇ F i g. *Noaptea să împrăştie uşor ca o umbră... din pajurea zorilor pîn' la scăldătoarea soarelui.* DELAVRANCEA, S. 164.

— Pl. : *pajuri* şi (învechit) *pajure*, (regional) *păjuri* (ALR II 6 211/537). — Şi : (regional) **pájure, pájară** (RĂDULESCU-CODIN, Î. 140, ALR II 6 211/353), **pájăre** (LINŢIA, P. II, 169, BĂCESCU, PĂS. 119, ALR II 6 211/362), **pájeră, pájere, pájiră** (LM) s. f., **pájor** (LINŢIA, P. II, 169, BĂCESCU, PĂS. 119) subst., **pájoră, pájore, págiră** (MARIAN, O. I, 137, DDRF, LINŢIA, P. II, 164), **págire** (BĂCESCU, PĂS. 119), (neobişnuit) **pázăre** s. f.

— Din ucr. **пажера** „fiinţă lacomă, nesăţioasă".

PÁJURE s. f. v. **pajură**.

PÁJUŞTE s. f. v. **pajişte**.

PAKTÓNG s. n. v. **pacfong**.

PAL[1] subst. v. **pală[1]**.

PAL [2], -Ă adj. **1.** (Astăzi rar; de obicei despre față sau despre părți ale feței; p. ext. despre oameni) Palid **(1).** *Și fruntea mea pală pe pieptu-ți așezi.* EMINESCU, O. IV, 18. *Valuri îndîrjite urca în mine ura, Domnea Satan în mine, magnific înger pal.* MACEDONSKI, O. I, 90, cf. DDRF. *Și parcă-n pieptu-i înceд de mult s-a stins viața, E pal ca fiert la foc.* COȘBUC, P. II, 187, cf. I, 110, ALEXI, W. *Doi spadasini. Schimb de cuvinte. Un zăngănit, un jalnic glas... Un felinar pe-obrazul pal.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 42. *Privesc atent și brusc se depărtează, Cu ochii-ntunecați Și buze pale.* CAMIL PETRESCU, V. 78. *La geamul unei fabrici o pală lucrătoare Aruncă o privire în zarea de azur.* BACOVIA, O. 69, cf. 56, 59. *Plecîndu-și ostenita frunte... A ațipit poetul pal.* V. ROM. ianuarie 1954, 46. ◇ Fig. *Te duceai mereu-nainte înspre-o umbră întunecată Ca o pală rătăcire coborînd din alte zări.* BACOVIA, O. 107.

2. (Despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Care este lipsit de intensitate; care răspîndește o lumină slabă; care este fără strălucire; stins, palid **(2).** *Cînd luna aruncă o pală lumină Prin merii în floare-nșirați în grădină, La trunchiul unuia, pe tine te-aștept.* EMINESCU, O. IV, 18. *Într-o noapte cu pal luminiș De lună,... pe furiș Din pat ea se scoală.* COȘBUC, P. II, 208. *Prin bolta cerului... și-a făcut apariția luna pală și tăcută.* PETICĂ, O. 283. *Sînt solitarul pustiilor piețe Cu tristele becuri cu pală lumină.* BACOVIA, O. 21. *În apele lunii, Îndepărtat lunar Olimp, În pală rază Ei te visează.* BENIUC, V. 57. ✦ (Despre momente ale zilei) Lipsit de suficientă luminozitate. V. mohorît (2), întunecat. *E pală trista seară Ce cade-așa de lină.* PETICĂ, O. 195. *Simții atunci că-n juru-mi se revarsă Un pal amurg, ce umple de-ntristare Văzduhul.* TOPÎRCEANU, B. 88. *O dimineață pală împrăștia zorile sărace peste paturile acoperite cu cearceafuri plumburii.* BRĂESCU, O. A. I, 271. ✦ (Despre ochi, privire) Cu o expresie stearsă, stinsă. *Din ochii pali ai mamei, ca bobul, picuri ies.* COȘBUC, P. II, 188.

3. (Despre culori) Care este puțin intens, șters, estompat sau spălăcit; (despre obiecte sau ființe) care are o culoare puțin intensă, stearsă, estompată sau spălăcită; palid **(3).** *Mii de hornuri și furnale înscriu acum pe cerul pal Cu litere de fum reclama.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 34. *Crai-nou verde-pal, și eu singur Prin crengile cu sunet de schelei.* BACOVIA, O. 71. *Din oglinzi, piciorul fin, Pe mătasa moale, Se răsfrînge ca un crin Cu nuanțe pale.* TOPÎRCEANU, P. O. 100. *Alege migdale curățate..., le înfige în aluatul de aur pal.* BRĂESCU, A. 71. *Eozina, de culoare roz pal, dă o splendidă fluorescență portocalie.* ENC. TEHN. I, 104. *Carnația se broda cu mătase albă, cu puțin roz sau gri pal.* OPRESCU, S. 169. *Un aer călduț, parfumat, Sub cerul de-un pal ivoriu.* ISANOS, V. 267. *Peste fața lui Ca de ceară pală, creanga codrului Se-ndoia domoală.* BENIUC, V. A. II, 139. *Știu, palele petale ce-n veselii ușoare, Grăbindu-se-n vîrtejuri, hazliul joc și-l fac.* LABIȘ, P. 276. ◇ Fig. *A venit și toamna cu palele-i triști. Și curg încet frunze și-s pașii mai înceți.* id. ib. 153.

4. Fig. (Rar; despre sunete) Lipsit de intensitate, de stridență. *Și-n ceață se plînge un viers trist pe coarde... — Ah, viersul acesta în sufletu-mi arde Și-n notele pale e-o-ntreagă serbare.* PETICĂ, O. 79.

— Pl.: *pali, -e.*

— Din fr. **pâle.**

PALÁBRĂ s. f. (Franțuzism) Palavră. *Va fi o nesfîrșită palabră.* ap. IORDAN, L. R. A. 481.

— Pl.: *palabre.*

— Din fr. **palabre.**

PĂLA-BÚHĂ s. f. (Prin Bucov.) **1.** (Ornit.) Bufniță *(Bubo bubo).* ȘEZ. III, 84.

2. Epitet depreciativ pentru o femeie nepieptănată. ȘEZ. III, 84.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. buhă.

PALACHÍDĂ s. f. (Grecism învechit) Concubină. *Sînt mici toate palachidele tale.* AETHIOPICA, 35[v]/13. *A tras cu pistolul în Alexandra, palachida lui* (a. 1795). GÁLDI, M. PHAN. 216.

— Pl.: *palachide.*

— Din ngr. παλλακίς, -ίδος.

PALADÍN s. m. **1.** Nobil slujitor la palatul unor regi din apusul Europei; p. ext. cavaler rătăcitor din evul mediu, în continuă căutare de aventuri eroice. V. palatin [2] **(1).** Cf. I. GOLESCU, C. *Începu a visa că nimic n-ar fi mai frumos... decît a învia iarăși cavaleria rătăcitoare, alergînd singur călare, armat ca paladinii.* HELIADE, D. C. 5, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu mai vorbesc despre întrarea bruscă a cavalerilor evului mediu în imaginația noastră... Acești paladini ai onoarei stîrneau tot entuziasmul tinereții noastre.* SADOVEANU, O. IX, 515.

2. Fig. Bărbat curajos, îndrăzneț, însuflețit de sentimente cavalerești. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., CADE, DM, DN [2].

— Pl.: *paladini.*

— Din fr. **paladin.**

PALÁDIU [1] s. n. **1.** Statuie a zeiței Pallas Atena, considerată, în antichitate, protectoare a cetăților. *Dacă Troia-n a ei ziduri paladiul ar fi păstrat... Teafără-ntre pericoli pe temeiuri ar fi stat.* ASACHI, S. L. I, 129, cf. NEGULICI, ARISTIA, PLUT., BARONZI, I. L. IV, 203/30, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM.

2. Fig. (Astăzi rar) Ceea ce servește ca mijloc de conservare, de apărare, de protecție; chezășie, garanție. *Istoria românească, mai ales, să ne fie cartea de căpetenie, să ne fie paladiul naționalității noastre.* ARHIVA R. I, V/23. *Poezia poporală devine paladium al limbei și al obiceiurilor strămoșești.* RUSSO, S. 187. *Spre a păstra românilor acest paladium, adică scrierile acestor bărbați, noi ne-am propus să publicăm o colecție a tuturor cronicarilor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 46, cf. FILIMON, O. I, 375. *Limba noastră a fost, acum șeptesprezece secoli, paladiul naționalității române.* ODOBESCU, S. III, 331. *Numai țăria înnăscută a românului putu să reziste și să păstreze... paladiul național, limba, obiceiurile și credința.* HOGAȘ, DR. II, 168, cf. SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *paladii.* — Și: (învechit) **paládium** s. n.

— Din lat. **palladium, fr. palladium.**

PALÁDIU [2] s. n. Metal alb-cenușiu, lucios, foarte maleabil, din familia platinei, întrebuințat drept catalizator în unele reacții sau ca înlocuitor al platinei la fabricarea unor instrumente de precizie, a unor obiecte de artă etc. Cf. STAMATI, D., BARONZI, I. L. IV, 203/30. *Înscriem numele tuturor corpurilor simple cunoscute pînă acuma... paladiu.* PONI, CH. 29, cf. NICA, L. VAM., ENC. TEHN. I, 76, 406, MDT, LTR, MACAROVICI, CH. 239, 418, 419.

— Din fr. **palladium.**

PALÁDIUM s. n. v. **paladiu** [1].

PALADIZÁRE s. f. Operație de depunere, de obicei prin procedee electrolitice, a unui strat subțire de paladiu [2] pe suprafețe metalice. *Paladizarea se execută... prin depunere electrochimică, băile electrolitice respective fiind constituite din săruri de paladiu și din diferite substanțe acceleratoare.* LTR [2].

— Cf. paladiu [2].

PALAFÍTĂ s. f. Locuință lacustră (din epoca neolitică), construită pe piloți sau pe un podium susținut de pari. Cf. HASDEU, I. C. I, 230. *Au crezut a vedea palafite ca cele din Elveția, din Savoia și din alte locuri.* ODOBESCU, S. II, 148, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DM, DER, DN [2].

— Pl.: *palafite.*

— Din fr. **palafitte.**

PALÁGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PALAMÁR [1] s. m. v. **pălămar [1].**

PALAMÁR [2] s. n. v. **pălămar [2].**

PALAMÍDĂ s. f. v. **pălămidă [1].**

PALAMÓJDII s. f. pl. (Prin nordul Munt.) Palavre. V. p a l a v r ă. Cf. RĂDULESCU-CODIN.
— Etimologia necunoscută.

PALÁN [1] s. n. Utilaj de ridicare manuală sau mecanizată, format din doi sau mai mulţi scripeţi în jurul cărora sînt înfăşurate cabluri, frînghii sau lanţuri. V. m a c a r a (1), m u f l ă (2), p a s t i c ă. *Troliile,... palanele etc. vor fi prevăzute cu clichete de reţinere.* PREV. ACCID. 80, cf. MDT. *Muflele şi palanurile de care ne servim la ridicarea greutăţilor mari sînt construite dintr-un număr mai mare de scripeţi.* CIŞMAN, FIZ. I, 65, cf. SCL 1960, 250. *Sarcina se agaţă de palan, de asemenea, printr-un cîrlig sau printr-un alt dispozitiv de prindere.* LTR [2], cf. DER. ✦ S p e c. (În forma *palanc)* Macara (1) folosită în marină. V. b i g ă. Cf. CADE, ABC MAR., SCRIBAN, D., SCL 1960, 250. *Palancul poate ridica obiecte din afara bordului.* LTR [2].
— Pl.: *palane* şi *palanuri.* — Şi: **paláne** s.n.
— Din fr. **palan.** — **Palane** < it. **palanco.**

PALÁN [2] s. n. v. **palancă [1].**

PALÁNC [1] s. n. v. **palan [1].**

PALÁNC [2] s. n. v. **palancă [1].**

PALÁNCĂ [1] s. f. **1.** (Astăzi rar) Palisadă (1); p. e x t. loc întărit pentru apărare, tabără închisă, cetate (construite de obicei din lemn şi pămînt). *Perşii... fugiră în pălanca cea de lemn.* HERODOT (1645), 493. *Aceştia tot să bătea tare cu ceia ce intrasără în pălancă.* id. ib. 505, cf. 503. *Pre unde am intrat în ţeara Ardealului prin mijlocul munţilor era o palancă de zid.* M. COSTIN, LET, I, 339/37. *Fiind cetatea cu palangă împrejur... atîta năvală au dat tătarii cît s-au umplut şanţurile de dinşii.* IST. Ţ. R. 33. *Nice oaste au gătit împrotiva turcului..., nice ţara lor nu să bejenisă pen pălănci.* NECULCE, L. 44, cf. 249. *Ş-au trimis pre Coslandin hatmanul... să strîci pălăncile ce li făcusă nemţii.* id. ib. 354. *Începu a-şi face steaguri multe şi tunuri... şi palangă împrejurul mănăstirii.* ANON. CANTAC., CM I, 172. *S-au trimis salahori şi au făcut pălăngi.* R. POPESCU, CM I, 532. *Început-au a ieşi du pren munţi şi du pren pălăngi.* R. GRECEANU, CM II, 32. *Straja nemţească ce au fostu păzindu la o palangă ce făcuse la hotarul ţărti o au lovit.* ANON. BRÎNCOV. CM II, 37, cf. MAG. IST. III, 57/2. *Făcuse şi nemţii o pălancă la Dorna pe Bistriţă, unde se hotăresc cămpu-tungenii cu Ardealul.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 152/38. *Nici satele de pe margine n-au apucat să se bejănească să intre prin pălănci.* MUSTE, LET. III, 14/2. *S-au tras în munţii lor unde au avut meterezuri, palancă de copaci clădiţi unul pe altul şi era acolo ca o cetate.* DIONISIE, C. 232. *Am dat oştilor poruncă... de a lua cu asalt pălăncile.* AR (1829), 60²/29. *Au luat de la duşman arteleria şi pălăncile lui.* ib. 63²/20, cf. 54¹/14, POGOR, HENR. 231/10. *Bătrînul vizir prezida la facerea podului, al cărui cap era ocrotit, ca de o palancă, de cetăţuia din insulă.* BĂLCESCU, M. V. 110. *Zise Alexandru să puie tabăra acolo, să se odihnească oştile şi făcură palangă de către munte.* ALEXANDRIA, 93/13, cf. CIHAC, I, 190, II, 239, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 69. *Se căută a se face... o palancă la pasul Oiluzului.* BUL. COM. IST. II, 189. *Palanca era dublată... de un şanţ, care servea în acelaşi timp ca adăpost pentru apărători şi ca obstacol în calea atacatorilor.* LTR [2], cf. DER. ✦ (Adverbial) Lungit, culcat, doborît (la pămînt). *Cînd am vinţu acasă n-am găstu cokiii pălangă pe latu toţi.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 145. *Toate oile erau palangă la pămînt.* I. CR. II, 194. [Porumbul] *l-am găsit căzut jos palancă.* LEXIC REG. 49. ◇ E x p r. **A da (sau a face ceva) palancă (la pămînt)** = a culca la pămînt, a doborî, a călca în picioare. *Şi eu fuga, şi ea fuga, ptnă ce dăm cinepa toată palancă la pămînt.* CREANGĂ, A. 49. *Mi-a dat palancă la pămînt cinepa din grădină.* SADOVEANU, E. 90. *Feciorul acela de vînt... făcea palancă toate la pămînt.* PAMFILE, VĂZD. 54. *A venit o furtună şi a făcut orzul pălancă.* id. J. II, 158. *Au intrat porcii în porumbi şi i-au făcut palangă.* I. CR. VII, 312, cf. CIAUŞANU, V. 186. ✦ S p e c. (Regional) Pădure doborîtă de vînt; (regional) plavie, picătură (8) (Crucea-Vatra Dornei). ARVINTE, TERM. 158.

2. P. a n a l. Numele mai multor construcţii rudimentare cu diverse întrebuinţări:

a) (Transilv.; în formele *palane, palan, palant, pălan, pălant, păland)* Gard de scînduri (late), de leaţuri, de pari sau de nuiele. *Fieştecare stăpîn de vînătorie este volnic să-ş îngrădească şi pădurile lor şi luncile cu gard de scînduri (palanc) sau de nuiale.* COD. SILV. 49, cf. 54. *Mai iaste încă de a să direage: pălanul împrejur, un şop şi alte în casă* (a. 1796). IORGA, S. D. XII, 120, cf. KLEIN, D. 394, BUDAI-DELEANU, LEX. *Turcii descopere case şi iau leamne pentru foc, ard garduri, pălanuri, stobori, porţi, uşi* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 151, cf. LB, DRLU. *Pierderea relative puţină din acea zi la imperiali se esplică numai din poziţiunea lor de la circiumă, apărată mult de case şi de palanul (stoborul) de scînduri.* BARIŢIU, P. A. II, 466, cf. LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ALEXI W. *Între două curţi învecinate e dosul casei părete despărţitor şi numai pe o mică distanţă pălanul.* PĂCALĂ, M. R. 439. *În dosul casei e grădina de rînd închisă cu gard de nuiele ori cu pălan de scîndură.* MOLIN, R. B. 288. *Toate acestea sînt împrejmuite cu pălanu de scînduri, care nu-ţi permite intrarea în curte.* GR. S. V, 301, cf. VI, 242. *Într-o zi am luat cleştele şi ciocanul şi am început să repar pălandul.* VLASIU, A. P. 246, cf. H XVIII 145. *Pe colea p-îngă pălan, Mă-ntîlnii c-un bogătan.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 435, cf. VAIDA. *Cînd e coalea la-nserat Nu şuieră la pălant.* F (1891), 292. *Cîntă cucu pe pălan, Numai trei zile mai am.* ŞEZ. II, 56. *Struţişor de pe palant Vreme-i, mîndră, de lăsat.* BUD, P. P. 61, cf. 80. *Am făcut un pălan bun.* VÎRCOL, V. 97, cf. CABA, SĂL., T. DINU, Ţ. O. 34. *Ce mi-i mie a sări... Trei garduri şi on pălant? Bîrlea, C. P. 21. La Ţărigrad, Este-on pămînt înhirluit, Cu pălant e d-ingrădit.* id. B. 16. *Scînt'eută din palant N-ai văzut pă mîndra-n sat?* T. PAPAHAGI, M. 28, cf. 228. *Curtea am închis-o cu un pălan de scînduri.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 145, cf. com. VARONE, CV 1950, nr. 4, 33. *Oaia începe să să scharchine de orice pom ori pălan.* CHEST. V 167/29, cf. ib. II 403/3, 46, 49, 51, 56, 258, 260, 278, 289, 300, ALR II/I h 267, 268, ib. MN 124, 3 836 bis/157, MN 125, 3 838/172, ALRM II/I h 359, 360, A I 31, 35, II, 3, 6, 7, 8, 9, 12, III 3, 13, 17, IV 5. *Dacă nu deschizi poarta sai peste pălant.* MAT. DIALECT. I, 184, cf. 84, 263, 286, GLOSAR REG., L. ROM. 1961, nr. 4, 318, LEXIC REG. II, 104. ✦ (Regional; în forma *pălane)* „Partea bătută cu scînduri la pridvor" (Dobra-Deva). CHEST. II 274/4. ✦ P. r e s t r. (În forma *pălanc)* Leaţ, scîndură. *Gardul uscat se poate face... de bîrne sau de pălanc, carele şi mai în mare cheltuială vine.* ECONOMIA, 116/1. *Gard de pălănc.* ALR II/I MN 125, 3 838/349, cf. ALRM II/I h 361. ✦ (Regional; în forma *pălang)* Par în care se pun oalele la uscat (Cîlnic-Sebeş). A II 12.

b) (Prin Olt.) Loc pe lîngă casă împrejmuit cu scînduri groase, aşezate puţin înclinat, în care se adăpostesc iarna oile sau caprele. Cf. VICIU, GL., N. REV. R. VIII, nr. 6, 87.

c) (Prin vestul Olt., Ban. şi sud-vestul Transilv.) Construcţie rudimentară în care se adăpostesc oile şi caprele (CHEST. II 429/10, 18); staul (A III 7).

d) (Regional) Adăpost rudimentar pentru vite, făcut în cîmp sau la munte din doi stîlpi înfipţi în pămînt, care susţin prăjini, peste care se pun paie, frunziş sau stuf. Cf. LTR [2], H XVIII 261. *O făcut cum st*

ztşi-n muntenească burcl sau pălanct di-a noastrl moldovineasct şt s-o pus la hodinit la ştejar tn pădure. GRAIUL, I, 339, cf. CHEST. II 39/11.

e) (Olt.) Plasă care se întinde în prelungirea acoperişului casei, pentru a o adăposti de intemperii (HI X 89); şopron lipit de o clădire (LEXIC REG. 49); şopron deschis (ALR II/I MN 123, 3 827/876).

f) (Regional; în forma *palangă*) Acoperământ de lemn care adăposteşte cuptorul construit afară din casă (Căpreni-Tîrgu Jiu). CHEST. II 326/42.

g) (Prin Transilv.) Acoperământ al unui gard sau al unei porţi. CV 1951, nr. 3, 46.

3. (Prin Ban.) Fiecare dintre parii groşi din care se fac garduri sau pe care se împletesc nuiele la casele ai căror pereţi sînt făcuţi din gard de nuiele. *Gard făcut din pălănci (pari).* H XVIII 145. *Se bat în pămînt pari groşi ce se zic pălănci.* CHEST. II 102/8.

4. (Regional) Fiecare dintre bîrnele pe care se urcă butucii în vagoane. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. ◆ Rangă pe care se urcă trunchiurile la joagăr (Glimboca-Caransebeş). Cf. ALR II 6 459/27.

5. (Regional) Puntea stavilei (Chizătău-Lugoj). ALR II 6 727/76.

6. (Regional) Postată (Vatra Moldoviţei-Gura Humorului). ALR I 920/375.

7. (Regional) Epitet pentru un cal slab sau rău (Crihalma-Rupea). LEXIC REG. II, 46.

— Pl.: *pălănci.* — Şi: (învechit şi regional) **palángă** s. f., (regional) **palán, paláne, paláng** (LB, A II 7, 12, IV 5), **palánt, pălán, păláne** s. n., **pălăneă** s. f., **păláng** (ib. 403/51, II 3, 9, III 13, 17, MAT. DIALECT. I, 263) s. n., **pálángă** s. f., **pălánt, pălăne, pălîne** (VICIU, GL., CHEST. II 403/46) s. n., **balăneă** (com. din STRAJA-RĂDĂUŢI) s. f.

— Din tc. **palanka,** pol. **palanka,** magh. **palánk.**

PALÁNCĂ [2] s. f. (Mold.) Turtă din făină de porumb, coaptă în spuză. Cf. DAMÉ, T.$_2$ 45, SCRIBAN, D., H III 229, 476. *A doua zi, dîndu-i o bucăţică de palancă, coaptă în spuză şi plină de cenuşă, îl porni cu iapa la păscut.* ŞEZ. VII, 10, cf. 11. *Îşi luă o palancă în traistă şi plecă.* I. CR. III, 261, cf. VI, 29, CV 1950, nr. 4, 46. ◇ Expr. **A fi palancă** = a fi foarte beat, a fi beat turtă. Cf. ZANNE, P. IV, 42.

— Pl.: *pălănci* şi *palance* (SCRIBAN, D.), *pălănci* (id. ib.).

— Din ucr. **палянка.**

PALANCÉL s. n. (Rar) Diminutiv al lui palanc [1]. V. palan [1]. Cf. ABC MAR.

— Pl.: *palancele.*

— **Palanc**[1] + suf. *-el.*

PALANCHÍN s. n. (Astăzi rar) Lectică. *Se dă jos din palanchinul său şi merge cîteva pasuri pe picioare.* NICOLAU, P. 58/16. *I-au dat un palanchin sau scaun purtătoriu cu perdeale de mătasă.* LEON ASACHI, B. 22/10, cf. NEGULICI. *Mai cu odihnă e palanchinul, adecă un pat sau divan aşternut şi deasupra lui un coperiş pentru apărarea soarelui şi a ploiei.* SP I, 198/21. *Se zăreşte minareaua de costor cu-aur suflată,... Palanchinul care trece prin papura argintie, Cu perdelele-i de-argint.* NEGRUZZI, S. II, 132, cf. ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *palanchine* şi *palanchinuri,* (rar, m.) *palanchini,* (ALEXI, W.).

— Din fr. **palanquin.**

PALANÉŢ s. n. (Transilv.) Turtă făcută din aluat de pîine, coaptă pe vatră sau pe plită, uneori umplută cu brînză, cu urdă, cu magiun etc.; (regional) langălău, grăbiţel. Cf. CADE, VICIU, GL., PAŞCA, GL., com. din FRATA-CLUJ, ALR II 4 030/284, MAT. DIALECT. I, 83, 286. ◆ P. ext. Pîine nedospită şi prost coaptă. Cf. CHEST. VIII 22/27. *Mi-a făcut nevasta un palaneţ, ca vai de el!* MAT. DIALECT. I, 184.

— Pl.: *palaneţe.* — Şi: **pălăniţă** s. f. ALR SN IV h 1 075/682.

— Din ucr. **паляница.**

PALANÉŢE subst. pl. (Bot.; Transilv.) Ruşi-de-toamnă *(Callistephus chinensis).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 56, PANŢU, PL., BORZA, D. 38.

— Etimologia necunoscută.

PALÁNG s. n. v. **pălancă** [1].

PALÁNGĂ s. f. v. **palancă** [1].

PALÁNIŢĂ s. f. v. **balanţă.**

PALÁNT [1] s. n. v. **palancă** [1].

PALÁNT [2] s. n. v. **pălant** [1].

PALÁNŢĂ s. f. v. **balanţă.**

PALÁNŢIE s. f. v. **balanţă.**

PALÁS s. n. (Franţuzism) Mare hotel de lux. *Huzurul legănat în perne de piele, pe arcuri flexibile, pe roţi de cauciuc, între reşedinţele de iarnă şi de vară, în marile palasuri.* VINEA, L. I, 122.

— Pl.: *palasuri.* — Scris şi: (după fr.) *palace.*

— Din fr. **palace.**

PALÁSCĂ [1] s. f. (Transilv. şi prin Ban.) Ploscă (în care se ţine băutură). Cf. CIHAC, II, 266. *Îşi împodobeau cu panglici colorate şi cu flori palasca, pe care o umpleau cu vin sau cu rachiu.* PRIBEAGUL, P. R. 47. *Duc cu ei beutură în palasca de lemn.* id. ib. 119, cf. VAIDA, CABA, SĂL., com. BENIUC. *Păcurarii iau cu ctrligul picuri din apa fîntînilor şi le bagă în palască.* CHEST. V. 179/27, cf. ALR SN IV h 1 038.

— Pl.: *pălăşti.* — Şi: **palăşcă** (CIHAC, II, 266, ALR SN IV h 1 038/531), **palăţcă** (KLEIN, D. 149, VAIDA), **palóţcă** (CABA, SĂL.), **pălăscă** (ALR SN IV h 1 038), **pălăţcă** (BL II, 50; ALR SN IV h 1 038/76) s. f.

— Din magh. **palaszk.**

PALÁSCĂ [2] s. f. v. **palaşcă** [1].

PALÁŞCĂ [1] s. f. (Învechit şi regional) **1.** Cartuşieră. *Soldaţii aruncîndu-şi după dînşii puştile şi pălăştile* (a. 1769). ŞIO II_2, 93. *O palaşcă de cele de iegăr cu cheie* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 19. *Epoleturile, palaşca şi marca de la chiveră vei putea să mi le trimeţi pe Dunăre la Viena.* KOGĂLNICEANU, S. 111, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Şi cu pielea după barbă S-o fac palaşcă de iarbă.* H XI 307.

2. P. ext. Taşcă, geantă care se poartă la şold. *Ţiind în mîini arce cu pălăşci şi măzdrace cu suliţă* (a. 1805). GRECU, P. 105, cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, PAMFILE, S. V. 143, id. I. C. 50. *Palaşca cu zapisul... era după gîtul lui Sarsailă.* MUSCEL, 77. *A intrat în rai cu palaşca în care era zapisul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 201, cf. 354, com. din TURNU MĂGURELE. ◆ (Regional) Pungă pentru tutun (Vladimiru-Tîrgu Jiu). ALR I 1 544/815.

— Pl.: *pălăşti* şi *pălăşci, palaşte* (SCRIBAN, D.), *palaşce* (id. ib.). — Şi: **palăscă** (POLIZU), **pălăşcă** (IORGA, S. D. VIII, 83, ŞIO II_2, 93), **păleăşcă** (CADE) s. f.

— Din tc. **palaşka,** ngr. **παλάσκα.**

PALÁŞCĂ [2] s. f. v. **palască** [1].

PALÁT [1] s. n. Clădire somptuoasă care serveşte ca reşedinţă unui suveran, unei personalităţi, unei autorităţi, unei instituţii etc.; p. gener. clădire mare, luxoasă. Cf. CORESI, EV. 524. *Să vor duce în polatele cetăţei ceii de sus.* VARLAAM, C. 25, cf. URECHE, L. 240, N. TEST. (1648), 37^v/6. *Şi periră oameni mulţi şi mai vîrtos c-au căzut paleaţul lui Chindian, de i-au omorîtu-i şi doi senatori.* DOSOFTEI, V. S. februarie

56v/30. *Paleaţul cel de sfat.* id. ib. noiembrie 126v/7. *L-au dăruit norocul cu de tot felu de bine,... avuţii multe, case, pălaturi, sate.* R. POPESCU, CM I, 484, cf. GCR II, 39/5. *Vei fi cinstită... în palaturile împărăteşti.* MINEIUL (1776), 144r2/30, cf. 186v1/26. *Într-o vale au aflat palatul Sirsiii care era zidit cu pietri foarte frumoase* (a. 1780). GCR II, 84/27. *După ce au prădat şi ars pălata domnească... s-au întunat.* ŞINCAI, HR. 303/29, cf. IST. AM. 10v/11. *Aceia lăcuiesc în palaturi attta de mari, cît să arată ca neşte oraşe.* MOLNAR, RET. 61/3. *N-aflară nici una Dintru cele învăţături alese... Nu în pustii, nici în păduri dese..., Nu în peşteri, ci în palaţuri nalte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 333, cf. 394. *Era musele închise în mănăstiri şi în palaturi* (a. 1826). GCR II, 252/32, cf. MARCOVICI, D. 3/9. *Îi orîndui un palat foarte frumos.* GORJAN, H. I, 4/7, cf. 5/4. *S-au dus... toţi la palaţul înălţiii sale, pentru audenţă de despărţire.* GT (1838), 15[1]/16. *Auritele pălaturi nalţă turnuri către nor.* ASACHI, S. L. I, 52, cf. 60, 218. *Sosi a-şi vedea palatul a doua zi la unsprezece.* CR (1846), 27[1]/40. *Bogatul acela zidisă nişte palaturi.* BĂRAC, T. 19/8. *Împresurase palatul şi îl împroşcau cu două tunuri.* BĂLCESCU, M. V. 55, cf. 33, 47, 50. *Este a se construi în Persia, la Teheran, un palat destinat pentru solul Franţei.* CR (1848), 3[1]/41, cf. BARIŢIU, P. A. II, 101. *Îi va da şi aur oricît va voi Şi c-un palat mare îl va dărui.* PANN, P. V. I, 30/21, cf. II, 7/16. *Se plimba singur prin sala palatului domnesc.* NEGRUZZI, S. I, 143, cf. 149, GHICA, S. 151, ALEXANDRESCU, O. I, 69, 163. *Începuse a spera că peste puţin va părăsi ocna ca să se mute iarăşi în palaturile sale.* FILIMON, O. I, 295. *În palate aurite... Ţi-oi da zile fericite.* ALECSANDRI, P. I, 191, cf. id. T. I, 435. *Ea intră mîndră în palatul ei de stînci.* EMINESCU, O. IV, 127, cf. I, 170. *Cum ajunge în tîrg, se duce cu pieptul deschis drept la palatul împăratului.* CREANGĂ, O. 42, cf. 45. *Se făcea că mă rătăcisem într-un palat pustiu şi-ntunecos.* CARAGIALE, O. II, 293. *Văzură palatul strălucind astfel, de, la soare te puteai uita, dar la dînsul ba.* ISPIRESCU, L. 7, cf. 6, 8. *Toate lucrurile din casă-mi fac rău şi, totuşi, nu m-aş muta nici într-un palat.* DELAVRANCEA, T. 47. *Zadarnic, falnice palate Sînt în pămînt rădăcinate; Nici o pieire nu s-amînă.* MACEDONSKI, O. I, 36, cf. 46, 141. *Nu era chip să se apropie sărac de pragul palatului lui.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 218, cf. 210, 216. *Interiorul casei... e atît de sărac pentru că e văzut de departe, dintr-un oraş plin de palate luxoase.* GHEREA, ST. CR. III, 395, cf. SP. POPESCU, M. G. 54. *Cînd fata i-a jurat, Vîndutu-şi-a palatul şi-n taberi a plecat.* COŞBUC, P. I, 133, cf. 146, 279. *Palatul de justiţie.* CADE, cf. EFTIMIU, Î. 110, BACOVIA, O. 37. *Din palatul lui cu-o sută de odăi şi de terase, Ai fugit.* MINULESCU, V. 146. *Regăseam însă în palatele sturzeşti pe martorii unui trecut mai nou.* GALACTION, A. 16. *În palatul administrativ... nu puteam să mai găsesc nimic din urmele curţilor domneşti.* id. ib., cf. id. O. A. I, 62, 89. *Mergem mîine la palat... Cum ne îmbrăcăm?* CAMIL PETRESCU, T. III, 248. *La palat, ceasul arăta unsprezece.* C. PETRESCU, C. V. 123. *De aici porneşte panorama Iaşilor, fudulindu-se cu palatul ce se proiectează pe fond de clopotniţe.* BRĂESCU, O. A. II, 7, cf. 142. *I-au clădit un catafalc în una din sălile palatului.* SADOVEANU, O. IX, 265, cf. VIII, 139, 394. *Uite şi cheile de la palat.* ARGHEZI, VERS. 296, cf. 279, 399. *Lua parte... la banchete şi recepţii, prin palatele nobililor spanioli.* VLASIU, D. 103. *Nădăjduiesc să ridic un palat cultural într-un oraş nou.* T septembrie 1962, 7, cf. V. ROM. noiembrie 1962, 55. *Îndată să poruncşti Palatele să gătească.* TEODORESCU, P. P. 113. *Fost-ai în casa de către răsărit a palatei mele?* MARIAN, NA, 128, cf. id. D. 141. *Cînd în uşă la pălat, Şedea un grec gulerat.* MAT. FOLK. 734. *Într-a ograda palaturilor în care şădea balaurul.* ŞEZ. VI, 11, cf. CHEST. II 53/26, ALRM II/I h 371. *Mai bine în bordeiul tău decît în palatul altuia.* ZANNE, P. III, 28, cf. 127, 429, I, 454. ◇ (Glumeţ) *Ştii că-mi plac palaturile tale?... şi ne arătă prispa jerpelită a cocioabei lui.* HOGAŞ, DR. I, 132, cf. 130. *Vino să-mi vezi palatul; stau de nouă ani la aceeaşi gazdă,... cu aceiaşi patruzeci de lei pe lună.* BASSARABESCU, V. 127, cf. CHEST. II 54/9 a. ◇ Fig. *L-au pus ca pre un împărat în palatul aceştii lumi, mai mare cu stăpînire preste toate ceale ce sînt.* MOLNAR, RET. 19/10. *Însuşi noianul de lume ce-l am palat de primblare, Îmi găteşte înalt tronul pe a ceriului spinare.* CONACHI, P. 265. *În lume îmi zîmbise cu faţa-i de părinte Lăsînd deschisă uşa l-al inimei palat.* MACEDONSKI, O. I, 47, cf. 43. *Curg nourii, palate, ruine de jăratic.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 73. *Se clădesc din diamantele gheţii palate.* ISAC, O. 116. ◆ Suveranul împreună cu anturajul său. *Locuitorii se îngroziră; Vestea se duse pîn' la palat.* ALEXANDRESCU, O. I, 229, cf. XENOPOL, I. R. V, 33. *Palatul e supărat foc pe noi.* STANCU, R. A. IV, 324. *Poate că ar fi momentul să marcăm o altă atitudine faţă de palat.* id. ib. 343, cf. III, 33. *Cînd şi-a scris unchiul cartea lui..., l-a felicitat chiar palatul.* H. LOVINESCU, C. S. 20.

— Pl. : *palate* şi (învechit şi popular) *palaturi.* — Şi : (învechit şi popular) **pălát** s. n., (învechit) **palátă** (CONTRIBUŢII, III, 31) s. f., **palaţ** (pl. *palaţuri*), **paleáţ** s. n., (regional) **palútă** s. f.)

— Din ngr. παλάτι, lat. **palatium**, pol. **pałac**, slavonul ПАЛАТА, ПОЛАТА.

PALÁT[2] s. n. (Şi în sintagmele *palat tare*, DER, *palat dur*, ib.) Peretele superior al cavităţii bucale, în formă de boltă, alcătuit din apofizele palatine[1] ale celor două maxilare superioare, precum şi din oasele palatine[1], acoperite de o mucoasă groasă; cerul-gurii, (învechit) părat. *Palatul sau limba cu care gustăm.* I. NAT. 48. *Boala aceasta... împresură gura din lontru, mai vîrtos limba, palatul, adecă ceriul-gurei, gingiile.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 72/20. *Cu limba atingem în palatul sau cerul-gurii.* HELIADE, O. II, 374. *Şi prea rafinata măiestrie de a găsi bucatele încă se ţine aicea. Vai! şi trebuie să ostndim aicea tocma pe cel mai mare prietin al palatului (cerului-gurii) nostru.* VASICI, M. II, 33/16. *Două* [oase] *se numesc plafondice, alcătuind ceriul seau palatul gurei.* CORNEA, E. I, 197/13. [Cărţile de bucate] *nu cată mult la sănătatea şi la economia casei, ci la îmbărbătarea palatului (ceruluigurei).* TELEGRAFUL (1855), 41[1]/29. cf. CRĂINICEANU, IG. 10, BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. *Toate nuanţele lui „ţ" din graiurile româneşti au în comun articularea alveolo-dentală a vîrfului limbii, însoţită de apropierea dosului limbii de palat.* SCL 1950, 178, cf. 176. *Dosul limbii atinge palatul gurii.* ib. 1953, 211. ◇ *Palat moale* sau *vălul palatului* = porţiune musculară care continuă, în partea posterioară a cavităţii bucale, palatul[2]; vălul palatin[1]. *Poziţia vălului palatului în timpul articulării determină caracterul oral sau nazal al sunetelor.* DER IV, 828. *Palat artificial* = mulaj al palatului[2], folosit în fonetica experimentală pentru a se vedea suprafaţa atinsă de limbă la pronunţarea unui sunet. *Prin inventarea unor aparate ingenioase, începînd cu simplul palat artificial..., s-a dat... o dezvoltare din ce în ce mai mare foneticei experimentale.* PUŞCARIU, L. R. I, 59. *Mijloacele noastre de cercetare au fost... palatul artificial, cu care am obţinut palatograme.* SCL 1955, 7. *O metodă de cercetare care, prin folosirea anumitor aparate (cilindru inscriptor, palatul artificial...), determină acele particularităţi ale sunetelor vorbirii care nu pot fi percepute numai cu ajutorul simţurilor.* GRAUR, I. L. 44.

— Din lat. **palatum**. Cf. fr. p a l a i s.

PALATÁL, -Ă adj. **1.** (Anat.) Relativ la palat[2], care aparţine palatului[2], al palatului[2], din regiunea palatului[2]; palatin[1]. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

2. (Fon.) Care se produce în regiunea palatului[2]; s p e c. (despre sunete) care se articulează prin atingerea sau prin apropierea dosului limbii de palat[2], (învechit) p a l a t i n a l[1]. Cf. ŞĂINEANU, D. U.,CADE. *Elementul labial s-a dezvoltat în detrimentul celui palatal.* ROSETTI, I. L. R. I., 97. *De o palatalizare propriu-zisă poate fi vorba numai atunci cînd consoana e însoţită de un zgomot de fricţiune palatală.* SCL 1950, 179. *Consoanele palatale, propriu-zise, sînt consoanele a*

căror articulație se face pe bolta palatului. ib. 1955, 202, cf. 31, 33. *Pe diferitele părți ale palatului dur... se articulează cu diferite părți ale limbii consoanele palatale.* GRAUR, I. L. 47. ◇ (Substantivat) *Sunetele se pot împărți în labiale..., palatale.* PUȘCARIU, L. R. I, 63. *În anumite cuvinte, toți meglenițiii au palatale, în altele, toți rostesc labialele.* id. ib. 249. ◇ (Adverbial) *A pronunța palatal.* SCRIBAN, D. ◆ Care conține sunete a căror articulație se face în regiunea palatului [2]. *Pentru diferitele graiuri românești e caracteristică trecerea unor consoane din seria palatală în seria nepalatală, și invers.* SCL 1950, 199. ◆ (Despre timbrul sunetelor) Care este propriu sunetelor articulate în regiunea palatului [2]. *Ceea ce... consideră drept o nuanță palatală a lui „d" este, de fapt, un sunet propriu-zis.* L. ROM. 1959, nr. 4, 8. *Vocala radicală, în fața lui „i" din sufix a luat timbrul palatal „e".* GRAUR, E. 38.
— Pl.: *palatali, -e.*
— Din fr. **palatal.**

PALATALIZÁ vb. I. Tranz. (Fon.) A modifica o consoană oarecare într-o consoană palatală **(2)**, mutîndu-i locul de articulație în regiunea palatului [2]; a muia **(8)**. Cf. CADE. *În acele graiuri românești unde labialele au fost puternic palatalizate, „f" urmat de „i" și de iod a putut deveni o fricativă palatală surdă.* SCL 1950, 199. ◇ Refl. pas. *Cuvintele „fie", „fierbe", „fiu-meu", sînt pronunțate, în unele graiuri în care se palatalizează labialele, cu o fricativă palatală în locul lui „f".* ib. *Avem pe de o parte sufixul -incă, iar pe de altă parte, rădăcina „sădi", în care „d" s-a palatalizat.* GRAUR, E. 28.
— Prez. ind.: *palatalizez.*
— Din fr. **palataliser.**

PALATALIZÁRE s. f. (Fon.) Faptul de a (s e) palataliza; modificare fonetică prin care o consoană devine palatală (2); muiere [2] (3). *Palatalizarea labialelor e generală și colectivă la aromâni.* PUȘCARIU, L. R. I, 249, cf. 61, 99. *Muierea (palatalizarea) lui „d" urmat de „e" trebuie confruntată cu lipsa totală de palatalizare (muiere) a lui „d" urmat de „ă".* SCL 1950, 180. *Toate aceste palatalizări ale consoanelor... se datoresc unor cauze fiziologice.* ib. 215. *Palatalizarea lui „f" (în cuvinte ca „fier", pronunțat regional „x'er") nu poate fi prea veche.* GRAUR, F. L. 162, cf. 61. *Petru Maior... este cel dintîi care pune problema vechimii palatalizării, crezînd fenomenul de origine latină.* MACREA, F. 44, cf. 41.
— Pl.: *palatalizări.*
— V. **palataliza.**

PALATALIZÁT, -Ă adj. (Fon.; despre consoane) Care a suferit fenomenul palatalizării; muiat [2] **(6)**, moale [1] **(II 4)**. *Un mare număr de substantive feminine cu singularul în -ă se termină la plural în consoană palatalizată.* CONTRIBUȚII, I, 10. *Pentru consoanele palatalizate e caracteristică articulația suplimentară a dosului limbii, care se apropie de palat aproximativ în poziția unui „i" sau a unui „e".* SCL 1955, 33. *Consoanele palatalizate sau moi sînt consoanele a căror articulație a devenit palatală, sub influența unei vocale sau semivocale palatale.* ib. 202, cf. 31, 162.
— Pl.: *palatalizați, -te.*
— V. **palataliza.**

PALÁTĂ s. f. v. **palat [1].**

PALATÍN [1], -Ă adj. (Anat.) Relativ la palat [2], care aparține palatului [2], al palatului [2], din regiunea palatului [2]; palatal **(1)**. *În jos și înăuntru, această față internă se continuează cu apofiza palatină.* KRETZULESCU, A. 107/22. *Bolta palatină alcătuiește peretele de sus al gurii.* id. ib. 273/15, cf. 109/11. *Oasele palatine sau ale cerului-gurei formez gura posterioară.* POLIZU, P. 15/27, cf. SCRIBAN, D. *Osul palatin amintește pe acela al păsărilor cîntătoare.* LINȚIA, P. II, 5. ◇ *Vălul palatin* = vălul palatului, v. palat [2].
— Pl.: *palatini, -e.*
— Din fr. **palatin.**

PALATÍN [2], -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Titlu dat, în orînduirea feudală, unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcții la curte sau la palatul [1] unui mare senior; principe posesor al unui palatinat **(2)**; guvernator al unei provincii în Germania sau în Polonia; vicerege în Ungaria; persoană care avea unul dintre aceste titluri. V. paladin. *Acolo au venit Elia, fiiul lui Alecsandru, palatinul Moldovei.* ȘINCAI, HR. I, 390/37, cf. 393/38. *Aceaste sînt cuvintele rezoluției înălțatului palatin, din 10 octombrie 1813.* MAIOR, RĂSP. 3/11. *Palatinul Ungariei... în grabă adună pre mai marii țărei spre o alegere.* NICOLAU, P. II, 343/22. *Ales-au... pre Robert electorul și palatinul Rinului.* IST. UNIV. III, 104/22, cf. KOGĂLNICEANU, S. 7, VALIAN, V., NEGULICI. *Încă nu se putea ști dacă va mai fi sau nu restaurată demnitatea și funcțiunea de palatin, ca locțiitor al regelui în Ungaria.* BARIȚIU, P. A. III, 46, cf. I, 309, 519, 521. *O droaie de peșitori cnezi ruși, grafi nemți, palatini poloni... își disputau mîna ei.* NEGRUZZI, S. I, 105, cf. 177, DDRF. *În anul 1409 găsim o scrisoare a lui Neagu, palatinul domnului muntean, Radu cel Frumos.* XENOPOL, I. R. III, 211, cf. 126, BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *Acești oșteni și boieri din trecute războaie alcătuiau palatinului un alai impunător.* SADOVEANU, O. XII, 348, cf. 347, 349. ◇ (În titluri de noblețe; atribuind calitatea ca un adjectiv) *S-au rugat a mijloci către arhiduca palatin.* AR (1848), 9[2]/20. *E vărcu doamna noastră, e conte palatin.* ALECSANDRI, T. II, 101. *Contele palatin se afla în ceartă cu arhiepiscopul de Maiența.* SADOVEANU, O. XII, 226, cf. 248.
2. Adj. Care aparține unui palatin [2] **(1)**, privitor la un palatin [2]; care ține de un palatinat **(2)**. *Casa palatină.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. *Școala palatină.* SCRIBAN, D. ◆ (Despre o rasă de porci) De origine din palatinatul Podoliei, cu greutate mare; podolian. *Rasa palatină sau podoliană.* ENC. VET. 590. ◇ (Substantivat) *Palatinii se fac mari de tot.* I. IONESCU, M. 363, cf. DER.
— Pl.: *palatini, -e.*
— Din fr. **palatin.**

PALATINÁL [1], -Ă adj. (Învechit; despre sunete) Palatal (2). *Fără limbă nu s-ar putea produce nici sonurile dintali, nici cele palatinali.* HELIADE, O. II, 374. ◇ (Substantivat) *„L", „r", „n" sînt consoane ce se pronunță cu limba în cerul-gurei, și de aceea se zic limbale sau palatinale.* CR (1848), 15[3]/9.
— Pl.: *palatinali, -e.*
— **Palatin [1]** + suf. *-al.*

PALATINÁL [2], -Ă adj. (Rar) Referitor la palatin [2] **(1)**, al palatinului [2]. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: *palatinali, -e.*
— **Palatin [2]** + suf. *-al.*

PALATINÁT s. n. **1.** Demnitate, funcție de palatin [2] **(1)**. Cf. NEGULICI, POLIZU, DDRF, BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DM.
2. Teritoriu sau provincie guvernată de un palatin [2] **(1)**. *În școalele mai înalte ale palatinaturilor învață 8 982 de tineri.* CR (1830), 110 [2]/44. *Prezidentul și judecătorii tribunalului de negoț în palatinatul Mazoviii au înnoit... jurămîntul credinții.* ib. (1831), 288[1]/18. *S-a primit o circulară din partea guvernului adresată către toate palatinaturile Ungariei.* ib. (1832), 312[1]/3, cf. NEGULICI, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., DM. ◆ P. ext. Populația unui palatinat **(2)**. *Toate palatinaturile crăiești cere să să facă o dietă.* IST. CAROL XII, 31[r]/23.
— Pl.: *palatinaturi* și *palatinate* (BARCIANU, SCRIBAN, D.).
— Din fr. **palatinat.**

PALATÍNĂ s. f. (Rar) Etolă sau pelerină femeiască scurtă de blană, care se poartă la gît și pe umeri. Cf. VALIAN, V., SCRIBAN, D., DN[2].
— Pl.: *palatine.*
— Din fr. **palatine.**

PALATOGRÁMĂ s. f. (Fon.) Reprezentare grafică a suprafeței palatului [2] atinse de limbă în timpul emiterii unui sunet. *Pentru lingvist este mai puțin hotărîtor ceea ce distinge ochiul — palatograma sau oscilograma — decît ceea ce percepe și poate analiza urechea.* PUȘCARIU, L. R. I, 59. *Palatogramele lui „pia" seamănă foarte bine cu palatogramele lui „ia".* SCL 1955, 9. *Dacă autorii gramaticii ar fi dat... palatogramele articulațiilor (adică urmele lăsate de mușchiul lingual în contact cu palatul), diferența dintre cele două categorii de consoane ar fi fost imediat sesizabilă.* ib. 162.
— Pl.: *palatograme.*
— Din fr. **palatogramme.**

PALÁȚ s. n. v. **palat [1].**

PALAȚÁNDRĂ s. f. (Rar) Prostituată. Cf. CIHAC, II, 239, DDRF, PHILIPPIDE, P. 147, PASCU, S. 18.
— Pl.: *palațandre.* — Și: **palațóndră** s. f. DDRF.
— Etimologia necunoscută.

PALÁȚCĂ s. f. v. **palască [1].**

PALAȚÓNDRĂ s. f. v. **palațandră.**

PALAURDÍ vb. IV. T r a n z. (Regional; în e x p r.) **A o palaurdi** = a fugi pe furiș, (familiar) a o șterge, a o tuli, a spăla putina. Cf. ȘEZ. V, 116. *Dac-au văzut așa, au palaurdit-o pe poartă afară.* ib. VIII, 95. *Atunci am pălăurdit-o pe poartă afară și mînă înainte.* VASILIU, P. L. 18, cf. 260. (I n t r a n z.) *El a luat și a părlăudit de acolo.* COM. SAT. V, 74.
— Prez. ind.: *palaurdesc.* — Și: **pălăurdí, părlăudí** vb. IV.
— Cf. țig. p a l e „îndărăt" și h ă u o r d e „vino aici". BL II, 115, 116.

PALAVÁTIC, -Ă adj. v. **pălăvatic.**

PALAVRÁ vb. I v. **pălăvri.**

PALAVRAGEÁLĂ s. f. v. **pălăvrăgeală.**

PALAVRAGÍ vb. IV v. **pălăvrăgi.**

PALAVRAGIOÁICĂ s. f. Femeie flecară, care spune palavre; flecară, limbută, guralivă. Cf. DDRF, CADE, DM.
— Pl.: *palavragioaice.*
— **Palavragiu** + suf. *-oaică.*

PALAVRAGÍU s. m. Persoană care spune palavre, care vorbește verzi și uscate; flecar, limbut, guraliv, (regional) pălăvatic (2), pălăvrăgit [2], pălăvrăgitură (2), (familiar) farfara, moftangiu. Cf. POLIZU. *Cine nu cunoaște pe acest palavragiu care... tot vorbește fără să-l înțeleagă cineva?* ISIS (1859), 12/1. *Unii-mi zic ritor hazliu, Alții-mi zic palavragiu!* ALECSANDRI, T. 34, cf. BARCIANU, V. *Bun de gură și palavragiu de frunte.* ISPIRESCU, ap. ȘIO II$_1$, 281, cf. DDRF, TDRG. *Conu Leonida e mai degrabă un palavragiu.* IBRĂILEANU, S. 48, cf. id. SP. CR. 130, L. ROM. 1959, nr. 2, 44, ALR II/I h 30, ZANNE, P. II, 181. ◇ (Adjectival) *Locuitorii de pe malurile lui au reputația de a fi palavragii.* ALECSANDRI, ap. CADE. *E vesel curtezanul și palavragiu, dar e cam ftîftît la vorbă.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Îl vedea utilizînd cu îndemînare toate apucăturile de școlar leneș și chiulangiu, turbulent și palavragiu.* C. PETRESCU, C. V. 107.
— Pl.: *palavragii.*
— Din tc. **palavracı.**

PALÁVRĂ s. f. (Familiar; mai ales la pl.) Vorbă, afirmație lipsită de seriozitate sau de temei; fleac, minciună (I 1), (familiar) baliverna, brașoavă, (franțuzism) palabră, (grecism învechit, rar) mateologhie. Cf. VALIAN, V. *Tu îți pierzi vremea și pe tine stînd fără nici o ispravă ca să asculți palavrele turcești.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 592. *Țăranul fiind iar un D-ăi de palavre cam bun... Stătu cu el în obor, să-i fie lăudător.* PANN, P. V. III, 106/16. *N-avem timp de pierdut cu palavre.* ALECSANDRI, T. 739. *Începi a tăia la palavre vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 45. *Îmi fac datoria să țin pe tinerii confrați vreo trei sferturi de ceas cu palavre.* CARAGIALE, O. II, 162. *Ia lasă! Ca palavre acestea sînt prea bune. Dar ține-le pe seamă și nu mi le mai spune!* MACEDONSKI, O. II, 82. *Ești un răutăcios! zise Ana... rezumîndu-și în aceste cuvinte... impresia ei generală asupra attor palavre care începeau s-o ostenească.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 70. *Rostitorii de palavre nu prea facă mare gură.* BELDICEANU, P. 119, cf. COȘBUC, S. 42, ȘIO II$_1$, 281. *Ce palavre vă mai spune boierul?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 352. *Îi reaminti întîlnirea din tren și palavrele lui Rogojinaru.* REBREANU, R. II, 145, cf. id. I. 110, id. NUV. 231. *Și-a sfîrșit treaba și are acum vreme de palavre.* C. PETRESCU, Î. II, 183. *Să-și spună una alteia palavre?* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 281. *Prinse gust de palavre.* SADOVEANU, O. II, 504, cf. 39, VIII, 363. *Tu știi că eu pot deosebi ce e adevărat de ce e palavră în vorbele lui Stănică.* CĂLINESCU, E. O. II, 107, cf. id. S. 81. *Femeile, în general, cred astfel de palavre.* STANCU, R. A. III, 136, cf. II, 147. *Iar ascult palavre.* V. ROM. ianuarie 1954, 137, cf. ib. octombrie 1954, 38. *I s-au spus palavre.* PAS, Z. II, 245. *Îi arde să asculte palavrele lui Moromete.* PREDA, M. 142. *Ciobanul crezu palavrele babei.* ȘEZ. VI, 110. *Stau la palavre.* ALR I 1 322/584.
— Pl.: *palavre.*
— Din tc. **palavra,** ngr. **παλάβρα.**

PÁLĂ [1] s. f. **1.** Cantitate de iarbă sau de păioase care se taie dintr-o singură tragere cu coasa; cantitate de fîn, de paie etc. care se poate lua o dată cu furca; p. e x t. grămadă (mică) de fîn, de iarbă, de paie etc.; (regional) palhă [1]. Cf. LB. *Trebuie să sleie... întins pe lan în pale sau în mănunche.* I. IONESCU, C. 131/15, cf. 108/4, 114/2. *Din fîlece pală făceai un snop.* DELAVRANCEA, S. 18, cf. 206. *Dormea... pe palele mirositoare de fîn.* VLAHUȚĂ, N. 123. *Fără să se dea jos de pe stog, el știa unde să-l mai îmbrace, de unde să mai ia, unde să lege palele.* SANDU-ALDEA, A. M. 182. *Blondă, ca o pleată bogată, se pleca holda, așezîndu-și aurul pale-pale, pe unde treceau cu aripile lor secerătorile.* ANGHEL, PR. 83. *Din mai multe mănunchiuri* [de grîu] *se alcătuiește o pală și din pală se face snopul.* PAMFILE, A. R. 121, cf. 133, PĂCALĂ, M. R. 140. *Pe uliță venea încet Ion, cu o pală de fîn proaspăt agățată în coasă.* REBREANU, I. 72. *Se cumpănea spre lucrul lui, sfărmînd pale de trestie.* SADOVEANU, O. VIII, 415, cf. I, 645, IX, 169, IONESCU-MUSCEL, FIL. 23. *De cînd îi stăpîn iesta Se dă fînul cu pala, Sare cu bucățica Și apă cu donița.* MARIAN, Î. 522. *Pus-am gînd la socoteală Să mi-l iernez eu vo iarnă, Și să-i dau fînuțu pale Și să mi-l adăp la vale.* ȘEZ. VII, 43. *Și-a luat în furcă o pală de ciulini.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 321, cf. VICIU, GL. *Nu mi-ai dat și mie o mînă (pală) de fîn.* I. CR. II, 288, cf. BOCEANU, GL., CIAUȘANU, GL., ALR I 933, 934, ALR II 5 267, ALR SN I h 131, A I 31, 35, V 14, 15, 16, 21, 34, VI 4, 26. ◇ F i g. *De-a pururi sta-vor troienite, Sub vremea ce s-așterne-n pale, A mele visuri risipite.* VLAHUȚĂ, P. 33. *Dușmanii se prăvălesc în pale, ca iarba sub coasă.* SADOVEANU, O. I, 261. ✦ P. e x t. (Neobișnuit) Furcă pentru fîn, pentru paie etc. Cf. LM.

2. P. e x t. (Adesea urmat de determinări care arată felul, natura) Strat, pătură; fîșie, șuviță; val, suflare (puternică și de obicei intermitentă); undă, adiere. *Se pune o pătură... de paie, peste care se pune o pală de țărnă.* I. IONESCU, C. 238/13, cf. 216/6. *O pală groasă de zăpadă-l izbi peste obraji.* DELAVRANCEA, S. 187, cf. 74, 98. *Pale de umbră se lățesc pe măguri.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 170. *Pe bolți un nor de-argint se rupe-n pale.* id. P. 69. *Se îngrămădea apoi în urma lui în pale de vînt.* SANDU-ALDEA, A. M. 24, cf. 49. *Vîntul bate cîteodată mai domol..., cînd și cînd te lovesc aripele lui, palele lui.* PAMFILE, VĂZD. 27. *Fumul vînăt, pișcător, zbura luat în pale mici de vînt.* AGÎRBICEANU, A. 58. *Palele de ceață se rup peste tufișuri.* CAMIL PETRESCU, V. 32, cf. 10, id. O. I, 69, II, 249, III, 235. *Ploaia curgea purtată în pale de*

vînt. C. PETRESCU, î. I, 132, cf. II, 32. *Pale de vînt ne înfrigurau, măturînd colbul de pe stradă și frunzele moarte.* BRĂESCU, A. 24, cf. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 39. *O pală castanie de păr rebel,..., îi atîrna totdeauna ...peste frunte.* SADOVEANU, O. IX, 610, cf. VII, 346. *Veni dinspre pădure o pală de vînt.* STANCU, R. A. II, 137, cf. 68. *Nu se liniști pînă nu trase în nări și nu-l păli în față o pală a unei bori fierbinți.* CAMILAR, N. II, 387, cf. I, 317. *Cît de arzător umplea plămînii Ozonul curs pe palele de vînt!* LABIȘ, P. 264. *Palele de fum atîrnau, de undeva de sus, ca niște cortine zdrențuite.* T. POPOVICI, S. 34, cf. 401. *După ce au smult păru, îl scarmănă în mîni, formează mai multe pale (pături).* ȘEZ. II, 62. *Luceferii străluceau ca pietrele cele scumpe și găinușa să pitulă după o pală de nouraș.* CARDAȘ, C. P. 10, cf. CHEST. V 159/53, ALR II 5 268/605, 727, ALR SN III h 799, A V 15, GLOSAR REG. ◇ (Ca termen de comparație) *Fața parcă i să topea și să risipea ca o pală de fum împrăștiată de vînturi.* DELAVRANCEA, S. 74. *Și așa ca o pală de vînt a ieșit pe fereastră.* DUMITRAȘCU, STR. 18. *Stoluri de mii de graure se ridicau și se înclinau coborîndu-se, ca niște pale de fum.* SADOVEANU, O. XIII, 418. *Te arătai la sfîrșitul cîte unui cuvînt, Erai ca un fulger, ca o pală de vînt.* ISANOS, Ț. L. 53. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Se plimbă Dragoș călare, Cu cămeșa albă floare, Cusută de-o fată mare. Din țigară trăgea pale. De poteră habar n-are.* PAMFILE, C. Ț. 68.

3. Semifabricat în formă de bandă sau de panglică, obținut după ce fibrele au fost pieptănate și înfășurate pe bobine, în cruce. Cf. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 26. *Sub formă de pale vine materialul fibros în secția de preparație pentru filare din filaturile de lînă pieptănată.* LTR [2].

— Pl.: *pale* și (regional) *pele* (ALR I 933, ALR II 5 267, ALR SN I h 131), *peale* (ALR I 933/12), *păli* (ib. 933, ALR II 5 267), *păle* (ALR I 933/85, A I 31). — Și: (regional) **pal** (PAMFILE, A. R. 253) subst., **pălie** (ALR SN III h 791/605) s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. alb. p a l ë.

PÁLĂ [2] s. f. (Învechit) Paloș. *Și noi biet nu cunoșteam Nici cum se ține pala, nici cum se-npumnă lancea.* HELIADE, O. I, 223, cf. 231. *De brîu atîrna o pală de Taban împodobită cu aur și rubine.* BĂLCESCU, M. V. 380, cf. 416. *Brațul românului încă va fi știut ... să despice cu pala uriași d-aramă.* CR (1848), 18[2]/24. *Tudor se vede pășind cu fală, C-o ghebă scurtă și-ncins c-o pală.* BOLLIAC, O. 161. *Cuconașii nu lăsau să le scape nici un prilej de a se îmbrăca... cu mintean..., a-și atîrna pala de gît.* GHICA, S. 45. *Pala ta cea lungă pe cîmpi de bătălie Făcea cărări prin dușmani.* ALEXANDRESCU, O. I, 355. *Dar viteazul cu a sa pală Face drum printre năvală.* ALECSANDRI, P. II, 16, cf. 10, I, 75. *Cu aceste vorbe toți sînt în unire, Și toți trage pala spre a lui lovire.* BOLINTINEANU, O. 46. *O pală de Taban cu apele negre pe tăiș și cu mîner de pietre scumpe.* ODOBESCU, S. I, 132. *Făt-Frumos lovea cu pala de zvînta în toate părțile.* ISPIRESCU, L. 156, cf. id. M. V. 24, id. U. 46. *Din aramă faceți zale Și din fier viteze pale.* I. NEGRUZZI, S. V, 112. *Pala... o-ncinge pe-un șold.* COȘBUC, AE. 159, cf. ȘIO II[1], 280. *Își smulge din teacă cuțitul Cel atîrnat pe la șold alături de pala cea lungă.* MURNU, I. 59, cf. 26. *Leahul trase pala.* SADOVEANU, O. VII, 171, cf. I, 175. *Ghirai, hanul cel bătrîn, Trage pala de la sîn.* ALECSANDRI, P. P. 78, cf. 114. ◇ F i g. *Armasarii Anadolului nechează..., pala pustiește țărmul.* RUSSO, S. 137. *Tu nu ești omul care poate ctrmui pala răzbunătoare a tribunalului suprem.* I. NEGRUZZI, S. V, 228.

— Pl.: *pale.*
— Din tc. **pala.**

PÁLĂ [3] s. f. (Învechit, rar) Lopată; s p e c. lopată cu care se scoate plinea din cuptor. Cf. LM. ✦ P. e x t. Sapă. Cf. LM.

— Pl.: *pale.*
— Din germ. **Pale.**

PÁLĂ [4] s. f. Organ al unei elice de avion, de vapor etc. sau al unui rotor de mașină hidraulică, pneumatică sau eoliană, de forma unei aripi, încastrat sau articulat, la unul din capete, în butucul elicei sau al rotorului, avînd rolul de a asigura transferul de energie de la rotor la mediul fluid în care se rotește, sau invers; paletă (2). Cf. ABC MAR., MDT, LTR [2], DER. *Unul mic de tot înaintează cu mîna întinsă: ar vrea să pipăie cu degetul palele elicei.* S iunie 1960, 70.

— Pl.: *pale.*
— Din fr. **pale.**

PÁLĂ [5] s. f. (Învechit și regional; mai ales la pl.; în legătură cu verbe ca „a avea", „a apuca" etc.) Capriciu, toană. V. p a l i u [3]. *Am și din natură Un arțag, o pală, de cam cert din gură.* PANN, P. V. II, 99/8, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *L-au apucat palele.* REV. CRIT. III, 163. *Are pale, săracu.* RĂDULESCU-CODIN, 56.

— Pl.: *pale.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p a l i u [3].

PÁLĂ [6] s. f. (Regional; în e x p r.) **A-i păzi pala** (cuiva) = a pîndi (pe cineva), a ține calea (cuiva) (Prisăcani-Iași). Cf. ȘEZ. I, 282. *Într-o zi, îi păzi pala cînd venea de la apă.* ib.

— Etimologia necunoscută. Cf. p ă l i.

PÁLĂ [7] s. f. Veșmînt constînd dintr-o bucată de pînză dreptunghiulară pe care o puneau, peste rochie, femeile romane. Cf. DN[2].

— Pl.: *pale.*
— Din lat. **palla.**

PĂLĂHĂ s. f. v. **palhă** [1].

PALC s. n. (Italienism învechit) **1.** Loc (mai ridicat) într-o sală de spectacole, destinat spectatorilor; p. r e s t r. lojă. *Cîteva dame elegante și cîțiva bărbați privelegiați ocupau palcurile dinaintea scenei.* CR (1846), 32[1]/26. *Îi mulțumea de bunavoință ce a avut a-i da un loc lîngă dînsul pe palcul său.* ib. (1848), 4[1]/69, cf. 2[1]/49.

2. Eșafod. *O parte din mulțime, repezindu-se asupra palcului, luă pe condamnatul.* CR (1848), 3[3]/76.

— Pl.: *palcuri.*
— Din it. **palco.**

PÁLCĂ [1] s. f. (Mold.; de obicei la pl.) Vargă, nuia (1). *Poruncește să-mi aducă niște palce, că am să-i bat la stroi.* CREANGĂ, O. 140. *Să-ți aducă palce cîte vrei și fă-ți datoria cum știi.* id. P. 305, cf. 306, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. ✦ Lovitură dată cu varga. *Căpitanul... poruncește să-i deie 100 de palce.* ap. TDRG.

— Pl.: *palce.*
— Din rus. **палка.**

PÁLCĂ [2] s. f. v. **opaleă.**

PALEÁRCTIC, -Ă adj. Care corespunde, aparține, este specific Europei și părții nordice și temperate a Asiei. *Degetele anterioare... (cel puțin la toate formele palearctice) sînt legate total sau numai pe jumătate.* LINȚIA, P. III, 5.

— Pronunțat: *-le-arc-.* — Pl.: *palearctici, -ce.*
— Din fr. **paléarctique.**

PALEATÍV, -Ă adj., s. n. v. **paliativ.**

PALEÁȚ s. n. v. **palat** [1].

PALÉCI s. n. v. **palici.**

PALÉE [1] s.f. Element intermediar de susținere a unui pod de lemn sau a unui cintru, care are rolul de a transmite către fundație sarcinile cu care este încărcat podul sau cintrul. Cf. DM, LTR [2], DER.

— Pl.: *palee.*
— Din fr. **palée.**

PALÉE [2] s. f. Înveliș floral al plantelor graminee, alcătuit din două frunzișoare care se află pe axa spiculeţului. Cf. LTR [2]. *Palee inferioară sau externă... și palee superioară sau internă, membranoasă.* DER.
— Pl. : *palee.*
— Etimologia necunoscută.

PALEGORISÍ vb. IV v. **parigorisi.**

PALÉLĂ s. f. (Regional) Om prost. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Pl. : ?
— Etimologia necunoscută.

PALEO- Element de compunere care înseamnă „vechi" și care servește la formarea unor substantive ca : p a l e o c l i m ă și a unor adjective (și substantive) ca : p a l e o s l a v. DICȚ.
— Pronunțat : *-le-o-.*
— Izolat, prin analiză, din împrumuturi ca **paleontologie, paleogeografie, paleozoic** etc.

PALEOANTROPOLOGÍE s. f. Parte a antropologiei care studiază omul fosil, preistoric. Cf. DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-an-.*
— Din fr. **paléoanthropologie.**

PALEOBOTÁNICĂ s.f. Parte a paleontologiei care se ocupă cu studierea plantelor fosile și cu modul lor de evoluție în decursul timpului geologic ; paleontologie vegetală, paleofitologie. Cf. LTR [2], DN, DER.
— Pronunțat : *-le-o-.*
— Din fr. **paléobotanique.**

PALEOCÉN, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparține primei epoci a paleogenului **(2)** sau a eocenului, care se referă la una dintre aceste epoci. Cf. LTR [2]. *Se găsesc depozite paleocene în zona flișului Carpaților Orientali.* DER.
2. Subst. Prima epocă a paleogenului **(2)** sau a eocenului, caracterizată prin apariția unor noi asociații de foraminifere și prin dezvoltarea rapidă a mamiferelor placentare. Cf. LTR [2], DER.
3. Subst. Serie de straturi geologice din paleocen **(2).**
— Pronunțat : *-le-o-.* — Pl. : **(1)** *paleoceni, -e.*
— Din fr. **paléocène.**

PALEOCLÍMĂ s. f. Climă din trecutul geologic al pământului, studiată indirect, pe baza distribuției geografice a solurilor, a fosilelor de plante și animale, a formațiunilor geologice, precum și pe baza unor trăsături ale reliefului. Cf. DER.
— Pronunțat : *-le-o-.* — Pl. : *paleoclime.*
— **Paleo- + climă.**

PALEOCLIMATOLOGÍE s. f. Studiul variațiilor climei în decursul perioadelor geologice trecute, în diferitele etape ale dezvoltării pământului. Cf. LTR [2], DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-.*
— Din fr. **paléoclimatologie.**

PALEOETNOLÓG, -Ă s. m. și f. Specialist în paleoetnologie. DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-et-.* — Pl. : *paleoetnologi, -ge.*
— Din fr. **paléoethnologue.**

PALEOETNOLÓGIC, -Ă adj. Care aparține paleoetnologiei, referitor la paleoetnologie. Cf. DN[2].
— Pronunțat : *-le-o-et-.* — Pl. : *paleoetnologici, -ce.*
— Din fr. **paléoethnologique.**

PALEOETNOLOGÍE s. f. Știință care studiază popoarele azi dispărute. Cf. DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-et-.*
— Din fr. **paléoethnologie.**

PALEOFITOLOGÍE s. f. Paleobotanică. Cf. DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-.*
— Din fr. **paléophytologie.**

PALEOGÉN, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparține primei perioade a neozoicului **(2)**, care se referă la această perioadă. Cf. LTR [2], DER.
2. Subst. Prima perioadă a neozoicului **(2)**, caracterizată printr-o floră în care predomină fanerogamele dicotiledonate și monocotiledonate și printr-o faună variată ; numulitic. Cf. DM, LTR [2]. *În Depresiunea Panonică și în Depresiunea Transilvaniei, apele mării au pătruns chiar de la începutul paleogenului.* MG I, 108, cf. 125. *La începutul paleogenului, ținuturile europene erau încadrate de două mări principale.* GEOLOGIA, 91, cf. DER.
3. Subst. Serie de straturi geologice din paleogen **(2).**
— Pronunțat : *-le-o-.* — Pl. : **(1)** *paleogeni, -e.*
— Din fr. **paléogène.**

PALEOGEOFÍZICĂ s. f. Știință care studiază legile și modificările fenomenelor geofizice. DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-ge-o-.*
— Din fr. **paléogéophysique.**

PALEOGEOGRAFÍE s. f. Ramură a geologiei care are ca obiect studierea și reprezentarea pe hartă a condițiilor fizicogeografice care au existat în diferite epoci ale istoriei geologice a pământului. *Paleogeografia are o mare importanță practică, atît pentru geografie, cît și pentru geologie.* LTR [2], cf. DN [2]. *Studiile de paleogeografie contribuie la identificarea și delimitarea regiunilor în care au existat, în trecutul geologic, condiții favorabile pentru formarea unor zăcăminte de substanțe minerale utile.* DER.
— Pronunțat : *-le-o-ge-o-.*
— Din fr. **paléogéographie.**

PALEOGRÁF s. m. Specialist în paleografie. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., NEGULICI, BARCIANU, V., DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Avea o slujbă... ca paleograf și arhivar al unei însemnate instituții.* SADOVEANU, O. VII, 699. *Paleografii noștri sînt de acord că printre copiștii scrierilor moldovenești au fost și munteni.* VARLAAM-SADOVEANU, 68, cf. DM, DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-.* — Pl. : *paleografi.*
— Din fr. **paléographe.**

PALEOGRÁFIC, -Ă adj. Care se referă la paleografie, care aparține paleografiei, de paleografie. *Aceste trei pietre sînt și de interes istoric și de un mare interes paleografic.* BOLLIAC, O. 281. *Eroare paleografică.* MAIORESCU, CR. III, 208, cf. DDRF, BARCIANU. *Manuscriptul măhăcean reproduce apoi felul de a se scrie cuvintele fără despărțire care se întîmpină și în textele cele mai vechi ; el dă astfel icoana paleografică a acestora.* IORGA, S. D. VII, XXVII, cf. ȘĂINEANU, D. U., DM, DN [2].
— Pronunțat : *-le-o-.* — Pl. : *paleografici, -ce.*
— Din fr. **paléographique.**

PALEOGRAFÍE s. f. Știință auxiliară a istoriei, care se ocupă cu descifrarea corectă, cu datarea și cu stabilirea autenticității documentelor vechi. Cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Paleografia din evul mediu ni arată că minusculele „d" și „r" se asemănau în scriere.* HASDEU, I. C. I, 20, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W *Acele lucruri mici... prezintă însă un oarecare interes pentru paleografie, istoria limbii.* BUL. COM. IST. I, 87, cf. 5, ȘĂINEANU, D. U., DM, LTR [2], DN [2], DER.
— Pronunțat : *-le-o-.*
— Din fr. **paléographie.**

PALEOLÍTIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparține celei mai vechi faze din istoria omenirii, care se referă la această fază. Cf. ODOBESCU, S. II, 421, DM, LTR [2], DER.
2. Subst. Cea mai veche fază din istoria omenirii, care începe o dată cu apariția omului, cuprinzînd primele etape ale orînduirii comunei primitive. Cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 1, 35, LTR [2], DER.
3. Subst. Serie de straturi geologice din paleolitic **(2).**

— Pronunţat : *-le-o-*. — Pl. : **(1)** *paleolitici, -ce.*
— Din fr. **paléolithique.**

PALEOLÓG s. m. (Rar) Persoană care se ocupă cu studiul limbilor vechi. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., BARCIANU, V., ALEXI, W., DN [2].
— Pronunţat : *-le-o-*. — Pl. : *paleologi.*
— Din fr. **paléologue.**

PALEONTOLÓG s. m. Specialist în paleontologie. Cf. DM, DN [2].
— Pronunţat : *-le-on-*. — Pl. : *paleontologi.*
— Din fr. **paléontologue.**

PALEONŢOLÓGIC, -Ă adj. Care aparţine paleontologiei, care se referă la paleontologie, care datează din timpurile geologice sau este specific acestor timpuri. Cf. BARASCH, M. II, 16/19. *Vestitul Cuvier deosibeşte trei strate sau tărîmuri, după... caractere*[le] *rămăşiţelor împietrite (paleontologice).* ISIS (1859), 9/2. *În alte cîteva puncte în care apare în malul Prutului..., buglovianul are aceleaşi caracteristici petrografice şi paleontologice.* ONCESCU, G. 20. ◇ (Adverbial) *Vîrsta stratelor nu poate fi precizată paleontologic, deoarece lipsesc fosile caracteristice.* id. ib. 44, cf. 66.
— Pronunţat : *-le-on-*. — Pl. : *paleontologici, -ce.*
— Din fr. **paléontologique.**

PALEONTOLOGÍE s. f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul complex al organismelor animale şi vegetale fosile, care au populat pămîntul în timpurile geologice. Cf. NEGULICI. *Ştiinţa paleontologiei, adică cunoştinţa fosilelor.* BARASCH, I. N. 79, cf. id. M. II, 216, ŞĂINEANU, D. U., DM. *Astăzi se poate vorbi de multe ştiinţe geologice, între care principalele sînt... paleontologia sau studiul fosilelor.* GEOLOGIA, 4, cf. 57. *Paleontologia oferă date despre viaţa din trecutul pămîntului.* B. DARW. 4. ◇ *Paleontologie vegetală* = paleobotanică. Cf. LTR [2]. *Paleontologie animală* = paleozoologie. Cf. ib.
— Pronunţat : *-le-on-*.
— Din fr. **paléontologie.**

PALEOSLÁV, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la limba veche slavă, care este scris în această limbă. Cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., DM. ✦ (Substantivat, f.) Limba veche slavă. *Formaţii cu „anti-" întîlnim în secolele trecute, dar în cuvinte împrumutate din latineşte sau, mai ales, din paleoslavă.* SFC II, 17.
2. S. m. şi f. Persoană care aparţinea celor mai vechi popoare slave.
— Pronunţat : *-le-o-*. — Pl. : *paleoslavi, -e.*
— **Paleo-** + **slav.**

PALEOTÉRIU s. m. Animal mamifer fosil erbivor, din prima jumătate a erei terţiare, asemănător cu tapirul. Cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DM, DN [2].
— Pronunţat : *-le-o-te-ri-u.* — Pl. : *paleoterii.* — Şi : **paleotérium** (CADE), (suspect) **palestériu** (ALEXI, W.) s. m.
— Din fr. **paléothérium.**

PALEOTÉRIUM s. m. v. **paleoteriu.**

PALEOZÓIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine celei de a doua ere geologice, care se referă la această eră. Cf. MEHEDINŢI, G. F. 7. *Munţii Măcinului sînt formaţi din depozite paleozoice străbătute de mase eruptive vechi.* ONCESCU, G. 36, cf. LTR [2], DER.
2. Subst. A doua eră geologică, a cărei floră se caracterizează prin prezenţa talofitelor, prin predominanţa criptogamelor vasculare şi prin apariţia gimnospermelor şi în a cărei faună se întîlnesc toate grupele de nevertebrate şi primele vertebrate. Cf. LTR [2]. *Depozite... formate în paleozoicul inferior şi poate chiar din precambrian.* MG I, 108, cf. DER.
3. Subst. Grupă de straturi geologice din paleozoic **(2).**
— Pronunţat : *-le-o-zo-ic.* — Pl. : **(1)** *paleozoici, -ce.*
— Din fr. **paléozoïque.**

PALEOZOOLOGÍE s. f. Parte a paleontologiei care studiază animalele fosile; paleontologie animală. Cf. LTR [2], DN [2], DER.
— Pronunţat : *-le-o-zo-o-*.
— Din fr. **paléozoologie.**

PALÉR [1] s. m. **1.** (Transilv.) Contramaistru zidar (LB, BARCIANU, V., CIHAC, II, 519, GHEŢIE, R. M., VAIDA, CABA, SĂL. 99) sau dulgher (VAIDA), arhitect (LB, BARCIANU, V., LM, ALEXI, W.), conducător de şantier (LM, ALEXI, W.). *Atunş visază maoru al mai mari, păliru Mănulia, visază iel că atunşa vo sta zîdu.* ARH. FOLK. III, 60.
2. (Maram., Transilv. şi Bucov.) Cantonier. Cf. ALR I 805/80, 341, 343, 345, 347, 348, 350, 351, 354, 360, 385, 388, ALR SN III h 872/346, A I 35, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 249, LEXIC REG. II, 117, 126.
3. (Prin Bucov.) Caporal. Cf. LEXIC REG. 105.
— Accentuat şi : *păler.* TEAHA, C. N. 249. — Pl. : *paleri.* — Şi : **paliér** (LM), **palír** (CIHAC, II, 519), **păleáriu** (LB, CIHAC, II, 519), **pălér** (BARCIANU, ALEXI, W., LEXIC REG. II, 117), **pălír** s. m.
— Din magh. **pallér,** germ. **Palier.**

PALÉR [2] subst. (sg.) (Învechit) Praf de puşcă. *Foiţa de tîrguieli, cum arată în jos: ...1 funt paleri, 2 funturi alice de ale mărunte de vrăbii* (a. 1778). IORGA, S. D. VIII, 3, cf. FURNICĂ, I. C. 92. *20 funţ paler bun* (a. 1792). IORGA, S. D. VIII, 24, cf. CIHAC, II, 240, T. PAPAHAGI, C. L. 34.
— Din scr. **paler.**

PALESTÉRIU s. m. v. **paleoteriu.**

PALESTINEÁN, -Ă s. m. şi f., adj. v. **palestinian.**

PALESTINIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Palestinei sau care este originară de acolo. Cf. DRLU.
2. Adj. Care aparţine Palestinei sau palestinienilor **(1)**, privitor la Palestina sau la palestinieni, originar din Palestina. *O dată cu cucerirea macedoneană, cultura palestiniană s-a integrat culturii şi artei elenistice.* DER.
— Pronunţat : *-ni-an.* — Pl. : *palestinieni, -e.* — Şi : **palestineán, -ă** s. m. şi f., adj.
— **Palestina** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. p a l e s t i n i e n.

PALÉSTRĂ s. f. **1.** (La vechii greci şi la romani) Şcoală sau loc în care tinerii erau pregătiţi în domeniul educaţiei fizice, al luptelor etc.; p. g e n e r. şcoală. *Nu pociu crede... să fie dus din Ţeara Bîrsei 400 de prunci şi în loc de a-i învăţa limba românească... să fie aprins palestra preste ei.* ŞINCAI, HR. II, 42/31, cf. STAMATI, D., GHEŢIE, R. M., DN [2], DER.
2. (La vechii greci şi la romani) Loc special amenajat pentru exerciţii corporale (de gimnastică, de luptă etc.). Cf. DRLU, STAMATI, D., CONTRIBUŢII, I, 120. *De cele mai multe ori deschise, rareori acoperite, palestrele cuprindeau un spaţiu central.* DER. ✦ P. e x t. Exerciţii corporale. ŞĂINEANU, D. U., CADE.
3. Armă de luptă asemănătoare cu arbaleta. *Ciobanul, de după spini, cu palestra... sigeata printr-inimă ti pătrunse.* CANTEMIR, IST. 196, cf. 17.
— Pl. : *palestre.*
— Din lat. **palaestra.**

PALÉSTRIC, -Ă adj. Care aparţine palestrei, privitor la palestră. Cf. DRLU, I. GOLESCU, C., SCRIBAN, D., DN [2].
— Pl. : *palestrici, -ce.*
— Din fr. **palestrique.**

PALÉTĂ s. f. **1.** Placă de lemn, de metal etc., prevăzută cu o deschizătură pentru a putea fi ţinută cu mîna, pe care pictorii îşi aşază şi îşi amestecă culorile. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Paleta, tabla subţire pe care pictorii pun colorurile cînd zugrăvesc.* CALENDAR (1861), 128/27. *Apare deodată-n faţa mea Vasumati, regina,*

și cu putere-mi ia Paleta și penelul. COȘBUC, s. 147. *Își pregătește paleta și își îmbină culorile.* ANGHEL, PR. 156, cf. 166. *Pianul cu coadă era masă, birou și locul de odihnă al paletei.* ARDELEANU, U. D. 9. *A început a aduce acolo oameni cu palete și șevaleturi.* SADOVEANU, O. X, 419. *Paleta-i plină de culori și mîna plină de penele.* V. ROM. decembrie 1954, 152. *Pe paletă ar trebui să pui numai negru și un plumburiu pentru cer.* CONTEMP. 1956, nr. 487, 3/1. ◇ Fig. *Cît pentru pasteluri... mi-au înghețat penelul și culorile s-au sleit pe paletă.* ALECSANDRI, S. 40. *Deși trăind în romantism, adică într-o epocă în care paleta scriitorilor s-a încărcat de culoare..., Bălcescu rămîne un scriitor sobru.* VIANU, S. 79, cf. id. A. P. 228. *Doar pentru cele ce-s adaos Venind din sfînta ta planetă, Culori eu n-am în graiul lumii Și nici uleiuri pe paletă.* BLAGA, P. 135. *Alecsandri... în „Călătoriile" sale revarsă, pe paleta lui, toate bogățiile curcubeului.* L. ROM. 1953, nr. 1, 40. *Cum o să încapă pe scena de păpuși ... toată paleta plină de culori a vieții de astăzi a copiilor.* T septembrie 1962, 68. ✦ Fig. Gamă cromatică specifică unui pictor sau unei picturi, cromatică, colorit; p. ext. măiestrie artistică a pictorului, pastă (2); p. gener. măiestrie artistică. *Chiar atunci cînd, în anii maturității, prestigiul paletei sale îi aduce o situație materială ameliorată, el nu are nimic din ceea ce un artist de talia sa cere imperios.* S martie 1960, 53, cf. DER.

2. Piesă (plată) de forme variate, folosită ca unealtă de presat, de netezit, de fățuit etc. sau la diferite mecanisme și instrumente; p. restr. pală [4]. *O paletă mică, presată pe inel de un resort, îndreaptă uleiul spre locurile de ungere.* ORBONAȘ, MEC. 149. *Ținînd seama că..., la sosirea semnalelor, curentul se anulează, rezultă că paleta e atrasă tot timpul și se eliberează, stabilind și un contact.* ENC. TEHN. I, 186. *Diametrul unei elice* [de propulsiune] *se înțelege diametrul cercului descris de extremitatea paletelor cînd elicea se învîrtește.* ib. 233. *Un ax cu palete se învîrtește în interiorul lăzii, bătînd și scuturînd materialul.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 425. *Carotieră cu palete.* NOM. MIN. I, 42. *Succese deosebite a obținut și colectivul care lucrează paletele turbinei.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 393. *Pompa centrifugă constă dintr-un cilindru metalic în interiorul căruia se poate învîrti... o axă ce are cîteva palete îndoite.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 176.

3. Lopățică rotundă de lemn, acoperită cu cauciuc sau cu plută, cu care este lovită mingea la tenisul de masă. V. racheță. DICȚ.

4. Bucată de carton sau placă (transparentă și colorată) de material plastic, celuloid etc., fixată deasupra parbrizului, în interiorul mașinii, și care protejează pe conducător de razele soarelui. *Cobori paleta de ebonit verzui să-și apere ochii de soare.* V. ROM. septembrie 1958, 11.

— Pl.: *palete.*

— Din fr. **palette.**

PÁLEȚĂ s. f. v. **paliță.**

PALÉUCĂ s. f. (Prin Transilv.) Mîncare preparată din pîine uscată sau din mămăligă unsă cu ulei și muiată în apă caldă. Cf. PAȘCA, GL., MAT. DIALECT. I, 213.

— Pl.: ?

— Din ucr. **полівка** (dial. *полеўка*).

PÁLHĂ [1] s. f. (Transilv., Maram. și nordul Mold.) Pală [1] **(1).** Cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., PAȘCA, GL., com. din HERECLEAN-ZĂLAU, ALR I 933/273, 278, 280, 295, 315, 320, 335, 337, 339, 363, ALR II 5 267/279, 316, 334, A I 17, MAT. DIALECT. I, 25, 214.

— Pl.: *palhe* și *palhuri* (ALR II 5 267/334), *pălhi* (ALR I 933/278). — Și: **pálăhă** (pl. *pălehe*) s. f. ALR II 5 267/325.

— Etimologia necunoscută.

PÁLHĂ [2] s. f. (Regional) Petic de forma unui pătrat sau a unui romb care se pune la răscroiala de la subsuoara cămășilor țărănești, pentru a le da lărgime; (regional) pălăcrinț. V. clin. Cf. KLEIN, D. 149, 394, LB, POLIZU, CIHAC, II, 520, LM, HEM 933, DDRF, TDRG, ALEXI, W. *Pentru ca cămașa să nu fie strîmtă subsioară i se pune o pavă.* PAMFILE, I. C. 353, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pavă de la cămeși de forma unui romb.* ȘEZ. IX, 37, cf. V, 116, VICIU, GL., com. din ZAHAREȘTI-SUCEAVA, ALR II 3 305/192, ALR SN IV h 1 168.

— Pl.: *palhe.* — Și: **pálvă** (ALR II 3 305/192), **páhă** (KLEIN, D. 149, HEM 934, GHEȚIE, R. M., FRÎNCU-CANDREA, M. 103, ALR SN IV h 1 168), **pávă** s. f.

— Din magh. **pálha.**

PALIATÍV, -Ă adj., s. n. **1.** (Medicament) care ameliorează sau care înlătură simptomele unei boli pentru un timp scurt, care are un efect aparent, fără să suprime cauza bolii. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *O rană pe care o tratară cu paliativuri pînă se înveninâ.* ROM. LIT. 420. *Tratarea paliativă.* PAT. CHIR. 111[r], cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DL.

2. Fig. (Mai ales la pl.) (Soluție, măsură) care rezolvă temporar sau aparent o situație dificilă. *Oricîte măsuri se vor fi luat în contra acelor încercări barbare, toate au putut fi numai paliative.* BARIȚIU, P. A. I, 394. *Cei cari într-o societate dezmățată sînt pentru paliative fac tocmai ca acei grădinari nepricepuți.* DELAVRANCEA, T. 111. *Nu-i macar un paliativ pentru atîta mizerie.* CONTEMPORANUL, VI[1], 507, cf. REBREANU, R. I, 35. *Remedii parțiale, soluții paleative au fost și sînt încă încercate în anumite țări.* V. ROM. noiembrie 1962, 87.

— Pronunțat: *-li-a-.* — Pl.: (adj.) *paliativi, -e* și (s. n.) *paliative* și (învechit) *paliativuri.* — Și: **paleativ, -ă** adj., s. n.

— Din fr. **palliatif.**

PALICÁR s. m. Voluntar grec în războiul pentru independență al Greciei din 1821; p. ext. bărbat voinic, viteaz. *Ieși, palicare! Nu ți-e rușine Să-ți pierzi junimea la cioclovine?* BOLLIAC, O. 145, cf. 158. *Au luptat pentru liberarea Greciei alături cu cei mai eroici palicari.* GHICA, ap. CADE. *Unul din acei palicari muleratici, purtînd fustanelă fîlfîndă și strînsă la mijloc.* ODOBESCU, S. I, 132. *Mai rar așa palicar! înalt, spătos și mustăcios — o mîndrețe de arnăut!* CARAGIALE, O. II, 239. *Ce palicar isteț.* I. NEGRUZZI, S. IV, 497, cf. 492, ALEXI, W., CHIRIȚESCU, GR. 252, ȘĂINEANU, D. U. *Nu încerc nici într-un chip să-mi lămuresc cum și de ce palicarii aceia nebuni au sărit asupra domniei tale.* SADOVEANU, O. X, 342, cf. V, 12. *Un bărbat care părea mai curînd matur cu mustața lui de palicar și obrajii trași.* CAMIL PETRESCU, N. 34, cf. id. O. II, 115. *Mai la vale, se hîrjoneau un cîrd de pici mucoși..., pînă ce i-a băgat în răcori un palicar.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Furios, a început să-și mănînce mustățile lungi și groase, de palicar.* STANCU, R. A. IV, 371. *Se înclină, fără să se scoale, salutîndu-l cu demnitatea palicarului.* TUDORAN, P. 354.

— Pl.: *palicari.*

— Din ngr. **παλικάρι.**

PALÍCI s. n. (Mold. și prin Bucov.) Păhăruț **(1)**; pahar (1). V. cinzeacă, țoi. Cf. CIHAC, II, 273. *Toată lumea... rîdea cu chef ciocnind paliciuri.* SADOVEANU, O. VII, 589. *Șneaps-palici de rachiu.* ȘEZ. III, 89, cf. I. CR. II, 22, ȘEZ. XX, 139, ALR II 3 955/414. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu"; fără determinări indică de obicei o băutură alcoolică) Conținutul unui păhăruț (1) sau al unui pahar (1); conținutul împreună cu vasul respectiv. Cf. SCRIBAN, D. *Duceți-vă de mai cinstiți cîte un palici de vin cu logofătul.* SADOVEANU, O. I, 214, cf. 100. *Cîrciumarul... să-i trimită un paliciu de vin.* SCL 1969, 132. *Vine doar la crîșmă un palici să tragă.* SEVASTOS, ap. CADE. *Iei trei alămți, un palici de miere, unul de rachiu, unul de untdelemn.* PAMFILE, B. 23.

— Pl. : *paliciuri* şi (m.) *palici* (ALR II 3 955/414). — Şi : **palíclu, paléci** (ŞEZ. XX, 139) s. n.
— Cf. scr. p o l i ć.

PALÍCIU s. n. v. **palici.**

PALICRISÉRI s. m. v. **paracliser.**

PÁLID, -Ă adj. **1.** (Despre faţă sau despre părţi ale feţei) Care este fără culoare, g a l b e n, (astăzi rar) p a l[2] **(1)**; p. e x t. (despre oameni) cu obrazul fără culoare, (astăzi rar) p a l[2] **(1)**. V. l i v i d. *Faţa lui cea palidă, ... era invioşată de doi frumoşi ochi albaştri.* ASACHI, S. L. II, 13. *Era palid ca moartea.* CR (1848), 3[1]/68, cf. 13[2]/48. *O întristare deznădăjduită se vede pe faţa sa palidă.* NEGRUZZI, S. I, 37. *A mea frunte palidă, obosită.* ALEXANDRESCU, M. 7. *A doua zi se scula, Faţa palidă-şi spăla.* ALECSANDRI, P. I,105. *El deveni palid de mînie.* BOLINTINEANU, O. 445. *El vine trist şi gînditor, Şi palid e la faţă.* EMINESCU, O. I, 172, cf. IV, 51. *Trebuia să se întoarcă în scenă repede, palidă şi desfigurată de groază.* CARAGIALE, O. I, 1. *Slab, palid, cu capul mare şi tuns mărunt.* DELAVRANCEA, T. 8. *Chipul lui palid se rumeni deodată.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 12. *El era june şi faţa sa arăta palidă şi suferitoare.* I. NEGRUZZI, S. III, 436. *Cuprinde gîtul lui plîngînd Şi-n aspra-i coamă îngroplnd Obrajii palizi.* COŞBUC, P. I, 110. *S-apleacă şi obrajii cei palizi ti sărută.* IOSIF, PATR. 89, cf. id. V. 159. *O fată palidă la faţă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 167. *Fu scîrbit de beţia lor, de feţele palide de nesomn.* AGÎRBICEANU, A. 70, cf. 47. *Moş Gheorghe, palid la faţă, însă sănin şi surîzător, se arătă în pragul uşii.* BUJOR, S. 157. *Sudori cît bobul de mazăre curgeau de pe fruntea răce şi palidă a bietului flăcău.* HOGAŞ, DR. I, 66, cf. 230. *Era... subţirel, cu obrajii de faţă, puţin palizi,* REBREANU, I. 347, cf. id. R. I, 22. *Un palid visător s-a împuşcat.* BACOVIA, O. 50. *Cei trei foşti colegi ascultau, palizi de insomnie şi de încordare.* GALACTION, O. A. I, 102. *Cred că am devenit palid ca un mort şi mă clatin.* CAMIL PETRESCU, U. N. 425, cf. id. T. III, 463, C. PETRESCU, Î. II, 85, id. R. DR. 119. *Oacheşe, frumuşică, dar palidă ca după naştere.* BRĂESCU, V. 7. *Palid... a luat baioneta jandarmului.* SAHIA, N. 69. *Ieri era mai palidă, azi dimineaţă mai aprinsă.* SEBASTIAN, T. 144. *Intra palid..., cu cearcăne de insomnie.* TEODOREANU, M. U. 25. *Auzind acestea, tînărul s-a făcut palid.* SADOVEANU, O. XI, 602, cf. I, 333. *Palidă, c-un zîmbet melancolic, avea nişte ochi adînci, măriţi de cearcăne negre.* BART, E. 363. *Cu ceafa-n iarba rece, voinicul doarme dus. E un oştean... E palid în aşternutul verde.* ARGHEZI, VERS. 333, cf. 394, id. P. T. 9, id. B. 83. *Arăta foarte palid la faţă.* CĂLINESCU, S. 30, cf. id. E. O. I, 45. *Părea nedormită, palidă şi trasă la faţă.* STANCU, R. A. III, 104. *Palidă, uluită, ea nu ştia cum să-i răspundă.* DEMETRIUS, A. 224. *Avea o faţă palidă, ştearsă, cu creţuri mărunte.* V. ROM. septembrie 1955, 94. *De unde veniţi? întrebam, Aproape palidă de mirare şi frică.* ISANOS. Ţ. L. 22. *Liniştită şi palidă, fata a ridicat mîna.* PREDA, R. 58. *Erau palizi, slabi şi irascibili, stăpîniţi de nervozitatea tocită a fugărilului.* BARBU, P. 233, cf. ŞEZ. II, 47. ◇ F i g. *Te văd... Suind, palid suflet, a norilor schele.* EMINESCU, O. I, 37. *Minciuna palidă-şi topeşte glasul.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 38.

2. (Despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Care este lipsit de intensitate; care răspîndeşte o lumină slabă; care este fără strălucire; stins, pal[2] **(2)**, pălit [2] **(2)**. *Durata zilei este mărită prin fenomenul crepusculei, adică acea lumină palidă care se vede dimineaţa înainte de răsăritul soarelui.* DRĂGHICEANU, C. 91. *Soarele rotund şi palid se prevede printre nori.* ALECSANDRI, P. III, 9, cf. 3, I, 183. *Priveau visînd în faţa cea palidă a lunei.* EMINESCU, G. P. 23. *Spre apus se vedeau încă stelele sclipind într-o lumină palidă.* GANE, N. I, 125. *Lampele din birt împrăştiau o lumină gălbuie, flacăra lor devenea tot mai palidă.* AGÎRBICEANU, A. 181. *În lumina palidă a candelei se vedea patul mare, alb.* REBREANU, R. I, 226. *Reci şi palide-n senin Se ivesc deasupra stele.* TOPÎRCEANU, B. 39, cf. 13, CAZIMIR, L. U. 41. *Patru luminări de ceară tremurau flăcări palide în lumina zilei.* C. PETRESCU, Î. I, 254, cf. id. C. V. 364. *Pretutindeni erau valuri şi troiene, sub soarele palid.* SADOVEANU, O. XII, 360. *Numai umerii şi capul i se desenau negre pe lumina palidă a nopţii.* DEMETRIUS, A. 328. *Stelele se făceau tot mai palide.* ISAC, O. 215. *Soarele e palid, Dus în vechi poveşti.* LABIŞ, P. 176, cf. 39.

3. (Despre culori) Care este puţin intens, care este şters, estompat sau spălăcit; (despre obiecte, fiinţe etc.) care are o culoare puţin intensă, ştearsă, estompată sau spălăcită; pal[2] **(3)**. *Văzui trecînd moartea pe palidu-i cal.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Şi, iată-i pe o culme, nocturnii călători, Lucind sub cerul palid în mantie de zori!* ALECSANDRI, P. I, 288. *Luna trecea ca un vis prin norii palizi şi reci.* EMINESCU, G. P. 56. *Efebul cu ochi palizi.* MACEDONSKI, O. I, 174, cf. 225. *Lacrămile-n ochii palizi ti sînt singura podoabă.* COŞBUC, P. I, 120. *În părul ei sînt prinse flori palide.* PETICĂ, O. 284. *Dimprejurul alb al braţului ei mijeau, cu sclnteieri palide-roşii, boabele mari ale unei brăţări de mărgean.* HOGAŞ, M. N. 20. *Tu dai naturii palide decoruri.* CAZIMIR, L. U. 38. *Are părul auriu şi albastrul ochilor palid.* CAMIL PETRESCU. U. N. 218. *Septembrie veni cu cer palid şi nopţi clare.* C. PETRESCU, Î. I, 125. *Florile cele mai palide nu sînt destul de palide pentru line.* SEBASTIAN, T. 354. *Deasupra, văzduhul era albastru palid.* SADOVEANU, O. I, 385. *Ceru-i palid ca laleaua.* ARGHEZI, VERS. 238, cf. 200, 232, id. B. 45. *Roşul de pe creştet şi de pe pîntece este deseori foarte palid.* LINŢIA, P. II, 63. *Foşnesc adînci frunzare împrejur, Pe cerul palid suie prima rază.* V. ROM. ianuarie 1954, 74. ✦ F i g. Lipsit de vigoare; şters, searbăd. *O imitare palidă a lui Musset.* MAIORESCU, CR. I, 320. *Aşa cum era slabă... te sorbea în atmosfera palidă şi tristă ce plutea şi să învîrtea în juru-i.* DELAVRANCEA, T. 223. *Contrastul e şi mai mare cînd trece cineva de la generaţia de istorici români a lui Constantin Căpitanul... la epigonii palizi, cari sînt în Moldova Ienachi Kogălniceanu şi Canta.* IORGA, L. I, 468. *Noaptea se-nlinde-n singurătate, Peste adîncuri veşnic stăpînă, — Palide vise cresc pe-nnoptate.* PETICĂ, O. 49. *În locul palidelor abstracţii sufletul lui s-a îmbogăţit cu intuiţiunile ce i-au rămas neşterse în amintire.* LOVINESCU, C. IV, 163. *Obiectez cu voce palidă că îmi sînt oamenii obosiţi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 338. *Cuvîntul vechi... Îl simt sărac şi palid.* D. BOTEZ, P. O. 10. *Îmi ceteau... poezii aşa de palide, urmate îndată de articole aşa de stridente.* SADOVEANU, E. 105. ◇ (Adverbial) *Cînd însă ne întoarcem la tristul glas al trecutului..., înţelegem ceea ce cuvintele nu pot exprima decît foarte palid.* id. ib. 11.

— Pl. : *palizi, -de.*
— Din lat. **pallidus,** it. **pallido.**

PALIDITÁTE s. f. Faptul sau însuşirea de a fi palid **(1)**; culoare, aspect al unei persoane care are faţa palidă **(1)**; paloare **(1)**, (popular) gălbeneală, gălbeaţă. *O paliditate de moarte acoperi gingaşa-i faţă.* ROM. LIT. 298[1]/36. *Măgrltatea şi paliditatea erau înspăimîntătoare.* CALENDAR (1862), 25. *Era urîtă cu pudra pe obraz, pe care nu o pusese decît ca să-şi ascundă paliditatea.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 39, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Paliditatea visătoare a obrajilor ei.* KLOPŞTOCK, F. 322. *E ceva spectral... în paliditatea de vis a chipului umbrit de buclele unui profund păr negru.* I. BOTEZ, B. I, 148. *Barba rară încadra o paliditate mortală.* SADOVEANU, O. I, 83. *Uneori se constată semne evidente de şoc (paliditate, temperatură subnormală, nelinişte).* BELEA P. A. 171. ◇ F i g. *Părul din Mesopotamia păstrînd în paliditatea discretă a poamelor lui pufoase poezia orizonturilor virginale.* KLOPŞTOCK, F. 73.

— **Palid** + suf. *-itate.* Cf. it. p a l l i d i t a.

PALÍE[1] s. f. (Învechit) Carte care conţine Vechiul testament. *Aceasta e parte paliei de întîi.* PALIA (1581), 3/14, cf. BARCIANU, DHLR II, 547.

— Accentuat şi: *pálie.* — Pl.: *palii.*
— Din ngr. *παλαιά.*

PÁLIE [2] s. f. v. **palá [1].**

PALIÉR [1] s. n. **1.** Organ de maşină care serveşte la rezemarea şi la ghidarea unui arbore sau a unei osii şi care permite o mişcare de rotaţie sau de oscilaţie a acestora; lagăr. *Uleiul se reînnoieşte la un interval de 2—3 luni, cu care ocazie se va face şi spălarea palierelor.* ENC. TEHN. I, 284. *Palierele sînt elemente de maşină ce servesc pentru sprijinirea fusurilor arborilor.* SOARE, MAŞ. 72. *Scripetele fixat cu paliere de pîrghie.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 494.
2. Platformă orizontală amenajată pe parcursul scării interioare a unei clădiri, care permite accesul în apartamentele unui etaj şi care serveşte ca loc de odihnă pentru cei care folosesc scara; odihnă **(8)**, (învechit, rar) podest, podestru. *De sus, de pe palierul scării, se aude o uşă trîntită, rîsete şi glasul lui Petru.* H. LOVINESCU, C. S. 5.
3. Porţiune orizontală din traseul unei căi ferate sau al unui drum. Cf. LTR [2], DER.
— Pronunţat: *-li-er.* — Pl.: *paliere.*
— Din fr. **palier.**

PALIÉR [2] s. m. v. **paler [1].**

PALIGORÍ vb. IV. Tranz. (Argotic) A ocărî **(1)**. *De ce mă paligoreşti, dacă n-am făcut nimica?* BUL. FIL. IV, 109.
— Prez. ind.: *paligoresc.*
— Derivat regresiv de la **paligorie.**

PALIGORÍE s. f. v. **parigorie.**

PALIGORISÍ vb. IV v. **parigorisi.**

PALILALÍE s. f. Tulburare a vorbirii care constă în repetarea involuntară a unuia sau a mai multor cuvinte dintr-o frază. Cf. DN [2].
— Din fr. **palilalie.**

PALIMÁR [1] s. m. v. **pălămar [1].**

PALIMÁR [2] s. n. v. **pălămar [2].**

PALIMÁR [3] s. n. v. **pălimar [1].**

PALIMARGÍU s. n. (Învechit) Băţ cu fitil la vîrf, pentru aprins felinarele. Cf. CIHAC, II, 240, DDRF, ALEXI, W.
— Şi: **palinargíu** s. n. CIHAC, II, 240.
— **Palimar[3]** + suf. *-giu.*

PALIMĂ s. f. (Regional; în expr.) **Nici palimă** = nici urmă, nici vorbă, nici pomeneală (Drăuşeni—Rupea). COMAN, GL. *Nici palimă nu e de ploaie.* id. ib.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

PALIMPSÉST s. n. Pergament de pe care s-a şters sau s-a ras scrierea iniţială, pentru a putea fi utilizat din nou, şi pe care de obicei se mai pot citi urmele vechiului text. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CIŞMAN, FIZ. I, 299.
— Pl.: *palimpseste.*
— Din fr. **palimpseste.**

PALINARGÍU s. n. v. **palimargiu.**

PALÍNCĂ [1] s. f. (Transilv. şi Ban.) Rachiu; p. restr. ţuică. Cf. LB, CIHAC, II, 240, DDRF, GHEŢIE, R. M., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *N-am mai băut eu aşa ceva, decît în ţara ungurului, de-i zicea trăscău, spre deosebire de altul mai slăbuţ, de-i zicea palincă.* C. PETRESCU, R. DR. 131, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 317. *Bău palincă şi se încălzi.* STANCU, R. A. IV, 7. *Palincă de prună nu era.* T. POPOVICI, SE. 69, cf. id. S. 30, H XVIII 21, 77. *Multu-mi place vinarsu Şi departe-i Reghinu! Multu-mi place palinca Şi departe-i Bistriţa!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 388, cf. 230. *Pălincă cu săcărea, M-am jurat că nu te-oi bea.* MÎNDRESCU, L. P. 154. *Şi-aduceţi vin şi palincă Să ne facem cină bună, Să petrecem împreună!* RETEGANUL, TR. 46, cf. CANDREA, Ţ. O. 26. *S-a făcut vinul oţet Şi palinca lapte fiert.* BUD, P. P. 55. *Voie bună pot avea, Măcar pălincă n-oi bea.* I. CR. II, 274. *De-a fi palincă, N-am zice nimică; De-a fi vinars, Am da şi la ăştialalţi.* PAMFILE, CR. 46. *Mama m-o făcut rîzînd Şi tata pălincă bînd.* ARH. FOLK. I, 170, cf. VI, 298. CHEST. V 155, VIII 103, ALR I 1 673, 1 717, 1 726, ALR II 4 155, 4 156, 6 347, 6 348, ALR SN IV h 1 029, 1 130, ALRM SN I h 163. *Du-mă, Doamne, şi mă lasă, Unde-i pălinca pe masă! Du-mă, Doamne, şi mă pune Unde-i pălinca de prune!* ANT. LIT. POP. I, 217. *Toi pălincă şi pălincă De joi pînă duminică.* FOLC. TRANSILV. I, 191. ✦ Cantitate de rachiu sau de ţuică cît încape într-un pahar, într-o cinzeacă etc. *Hai să bem o palincă, mă Vlas, că io am mai beut două.* VLASIU, D. 150. *Poftеşte în casă să te încălzeşti cu o palincă.* V. ROM. februarie 1954, 65.
— Accentuat şi: *pálincă.* LB. — Pl.: *palinci.* — Şi: **pălíncă** s. f.
— Din magh. **pálinka.** Cf. ucr. палинка.

PALÍNCĂ [2] s. f. (Prin Mold.) Mămăligă mică şi moale. Cf. I. CR. III, 378, V, 183. ✦ (În forma *pălincă)* Turtă făcută din făină de porumb învelită în foi de porumb şi coaptă în vatră, sub cenuşă; (regional) bulcă, sfîrleică. Cf. SCRIBAN, D., SCL 1969, 139.
— Pl.: *palinci.* — Şi: **pălíncă** s. f. SCRIBAN, D., SCL 1969, 139.
— Etimologia necunoscută. Cf. palancă [2].

PALINCÚŢĂ s. f. v. **pălincuţă.**

PALINDRÓM s. n. Grup de cuvinte sau cuvînt care pot fi citite de la stînga la dreapta şi de la dreapta la stînga fără să-şi piardă sensul; p. ext. joc distractiv constînd în găsirea unui cuvînt care, citit normal sau invers, fie să aibă acelaşi înţeles, fie să dea un cuvînt cu alt sens. Cf. DN [2]. ✦ Vers care se poate citi şi de la sfîrşit către început fără să-şi piardă sensul. Cf. DN [2].
— Pl.: *palindromuri.*
— Din fr. **palindrome.**

PALINGENÉZĂ s. f. Fenomen de formare a magmei prin topirea unor roci preexistente, ca gnaise, şisturi, granite etc. Cf. DM, LTR [2], DER.
— Cf. fr. palingénésie.

PALINGENÉZIC, -Ă adj. Referitor la palingeneză, care aparţine palingenezei, de palingeneză. Cf. DN [2].
— Pl.: *palingeneziei, -ce.*
— Din fr. **palingénésique.**

PALINGENEZÍE s. f. Concepţie metafizică, strins legată de teoria ciclului istoric, care susţine renaşterea, învierea periodică a tuturor fiinţelor. V. metempsihoză, reîncarnare, transmigraţie. Cf. BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. ◇ Fig. *O palingenezie a antichităţii în renaştere ni se pare un fapt cu totul contestabil.* VIANU, L. U. 37. ✦ Fig. Înnoire, regenerare (morală). Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Aşa s-a întîmplat cu toţi marii poeţi ai lumii, figuri în veşnică schimbare, în palingenezie neîncetată.* VIANU, L. R. 322.
— Din fr. **palingénésie.**

PALINÓDIC, -Ă adj. (Rar) De palinodie, privitor la palinodie, specific palinodiei; care retractează, retrage cele spuse, care îşi schimbă părerea. Cf. DN [2].
— Pl.: *palinodici, -ce.*
— Din fr. **palinodique.**

PALINODÍE s. f. (Rar) Operă literară sau discurs în care autorul retractează idei şi sentimente exprimate anterior; p. ext. schimbare de părere, retractare. *După încheiarea siloghismului acestuia, palinodiia ritoriceasca a poftori începu.* CANTEMIR, IST. 42, cf. 82, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., GÁLDI, M. PHAN. 216, DM, ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 316, DER.
— Pl.: *palinodii.*
— Din fr. **palinodie.**

PALINODÍST s. m. (Rar) Autor de palinodii. Cf. DN ².
— Pl.: *palinodişti.*
— Din fr. **palinodiste.**

PALINOLOGÍE s. f. Ramură a botanicii care studiază polenul şi sporii. Cf. DER.
— Din fr. **palinologie.**

PALIPÁŞ s. m. (Iht.; regional) Zglăvoacă *(Cottus gobio)* (Pecinişca—Băile Herculane). BĂCESCU, P. 42, cf. 171.
— Pl.: *palipaşi.*
— Etimologia necunoscută.

PALÍR s. m. v. **paler** ¹.

PALÍRIE s. f. (Învechit; mai ales la pl.) Maree. *S-au asemănat stăpînirea ei cu paliriile, adecă cu apele ceale ce de dimineaţa pînă la o vreame curg în sus, iară de la o vreame îş întorc curgerea lor în jos.* CHESARIE, M. ianuarie (1779), [prefaţă] IV/19. *Precum sînt şi paliriile mării, de bat şi să ivesc... în mai multe feluri şi rînduri.* PISCUPESCU, O. 72/23. *Poliriile, adecă tragerile mărilor pe alocuri şi iarăşi întoarcerile.* CONACHI, ap. TDRG, cf. DDRF. ✦ Reflux. *Această mare s-au uscat odată de o ciudată palirie, încît s-au văzut fundul.* IST. UNIV. I, 35/23.
— Pl.: *palirii.* — Şi: **polírie** s. f.
— Din ngr. **παλίρροια.**

PALISÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică ramurile pomilor fructiferi) A lega de un suport, de un spalier, pentru a împiedica ruperea ramurilor în caz de furtună sau pentru a le da o anumită formă. (Refl. pas.) *Altoaiele se palisează pe cepul portaltoaielor... pentru a asigura creşterea lor fără îndoituri.* LTR ².
— Perz. ind.: *palisez.*
— Din fr. **palisser.**

PALISÁDĂ s. f. **1.** Element de fortificaţie, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groşi şi lungi, bătuţi în pămînt, legaţi între ei cu scînduri, fringhii etc. şi avînd între spaţii împletituri de nuiele, uneori şi umplutură de pămînt bătut; (astăzi rar) palancă ¹ **(1)**. V. parapet **(1)**. *Cum se săvîrşi întărirea palisadelor cetăţuiei, Sinan-paşa puse într-însa două tunuri mari.* BĂLCESCU, M. V. 132, cf. 134, STAMATI, D. *Palisadele de lemn au perit negreşit, mistuite de incendiu.* ODOBESCU, S. II, 281, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DM. *Palisadele erau construite pe culmea unor valuri de pămînt înconjurate de şanţuri cu apă.* DER.
2. (Bot.) Mod de aşezare a unor celule alungite, cilindrice sau prismatice, care stau una lîngă alta, perpendiculare pe suprafaţa organului; celule astfel aşezate. *Nuca* [de cocos] *are un înveliş cărnos exterior, acoperit de o palisadă de fibre amestecate cu o substanţă asemănătoare plutei.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 393, cf. DER.
— Pl.: *palisade.*
— Din fr. **palissade.**

PALISÁDIC, -Ă adj. (Bot.) În felul palisadei **(2)**, de palisadă. *Parenchimul palisadic din frunză.* DER III, 644.
— Pl.: *palisadici, -ce.*
— Din fr. **palissadique.**

PALISÁJ s. n. Legare a ramurilor unor pomi fructiferi de un suport, de un spalier, pentru a le da forma dorită şi pentru a feri pomii de vînt sau de furtună; palisare. *Palisajul este o lucrare frecventă în pepinierele pomicole şi în livezile tinere.* DER.
— Din fr. **palissage.**

PALISÁNDRU s. m. Arbore exotic cu lemn tare, de culoare neagră-violetă, cu miros plăcut, din care se fac mobile *(Jacaranda obtusifolia)*; p. restr. lemnul acestui arbore. *Aci se află magnifica familie a curmalelor..., palisandru (vine din America meridională).* DRĂGHICEANU, C. 114. *Stă la masă, pe un scaun de palisandru.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 7, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U. *Parcă mobilele de palisandru s-ar fi întunecat şi s-ar fi mistuit dintr-o dată.* SADOVEANU, O. VI, 516, cf. ENC. AGR.
— Pl.: *palisandri.*
— Din fr. **palissandre.**

PALISÁRE s. f. Acţiunea de a palisa şi rezultatul ei; palisaj. *Prima palisare se face cînd lăstarul altoiului are lungimea de 8...10 cm.* LTR ², cf. DN ².
— Pl.: *palisări.*
— V. **palisa.**

PALÍSĂ s. f. (Regional) Pală ¹ (de fîn) (Cîlnic-Sebeş). A II 12.
— Pl.: ?
— Cf. pală ¹.

PALISÎCRÉRI s. m. v. **paraeliser.**

PÁLIŢĂ s. f. **1.** (Regional, mai ales Transilv.) Par¹ **(1)**; nuia **(1)**, vargă; băţ. *Veni... cu gloate multe, cu arme şi cu paliţe.* VARLAAM, C. 76. *Este bărnă lungă sau paletă lungă.* URECHE, LET. I, 58/21. *Fu bătut cu paliţe de 16 voinici.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 7/26, cf. 8/5, ANON. CAR., KLEIN, D. 394, POLIZU, BARONZI, L. 92, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ATILA, P. 29. *Baterea... cu lăstarul sau paliţa... e o neghiobie.* COMŞA, N. Z. 52, cf. H XVII 180. *Pentru-o mîndră ca a mea, Multă cale-aş trepăda; Dară pentru maică-sa, Nici o urmă n-aş călca, Că-mi deschide portiţa Şi mă ia cu paliţa.* BIBICESCU, P. P. 391, cf. 194.
2. (Regional) Epitet dat unui om foarte înalt şi subţire (Şercaia—Făgăraş). LEXIC REG. II, 52.
3. (Regional) Năravă **(2)**, meteahnă **(3)** (Bistriţa-Turnu Severin). LEXIC REG. 49.
— Pl.: *paliţe.* — Şi: (învechit şi regional) **páleţă** s. f.
— Din v. sl. палица.

PÁLIU ¹ s. n. (sg.) (Latinism) **1.** Ornament sacerdotal de lînă albă pe care sînt brodate cruci negre, purtat în jurul gîtului de papă şi de înalţii prelaţi (catolici). *Şi celor doi mitropoliţi de curînd sfinţiţi le-au trimis cîte un pallium.* MAIOR, I. B. 33/26. *A dat lăudatului arhiepiscop paliul, mitra şi inelul.* MAG. IST. I, 59/15, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
2. Mantie regească. *Urma... regele cu coroana şi paliul lui Ştefan.* BARIŢIU, P. A. III, 452.
3. Mantie purtată de vechii greci şi adoptată de romani. *Paliul lui Traian.* F (1877), 554, cf. CADE. ✧ (Glumeţ) *Am să-ţi pun palium-ul în cap.* HOGAŞ, DR, II, 120.
— Pronunţat: *-li-u.* — Şi: **pálium** (scris şi, după lat., *pallium*) s. n. (sg.).
— Din lat. **pallium.**

PALÍU ², **-ÍE** adj. (Prin Munt. şi Olt.) **1.** (Despre picioare; p. ext. despre oameni sau animale) Schilod, infirm; paralizat **(1)**; şchiop. *Are picioare palii şi, dacă îl mînă vreo treabă pe la primărie,... e purtat de două slugi pe braţe.* STANCU, D. 30, cf. CIAUŞANU, V. 186. *Are picerili palii, nu e zdravăn.* CV 1951, nr. 11, 37. ✦ (Adverbial) Şontîc, strîmb, şchiop. *Fie că răcise, fie că-l lovise vrun alt cal peste şoldul din urmă, destul că ajunsese cîrlanul să meargă paliu.* VISSARION, în SCL 1969, 132.

2. (Despre ochi; p. ext. despre oameni) Saşiu. Cf. SCRIBAN, D., com. din fostul judeţ VÎLCEA. *Om paniu.* COMAN, GL., cf. LEXIC REG. II, 16. ◇ (Adverbial) *Se uită cam paliu.* STANCU, D. 44. *Ce te uiţi paniu?* COMAN, GL., cf. CV 1951, nr. 11, 37. ◆ (Adverbial) Într-o parte, strîmb. *Nu sta paniu că te doare gîtul.* COMAN, GL.
— Pl.: *palii.* — Şi: **paníu, -íe** adj.
— Etimologia necunoscută.

PALÍU [3], -ÍE adj. (Prin Munt. şi Olt.) Nebun **(I 2)**, aiurit, trăsnit; prost. Cf. SCRIBAN, D., TOMESCU, GL., ALR II/762, UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Mă, paliule, unde-ţi stau gîndurile; tu n-auzi ce spui eu?* UDRESCU, GL.
— Pl.: *palii.* — Şi: **paníu, -íe** adj. SCRIBAN, D.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a l ă [5].

PALÍU [4], -ÍE adj. (Prin Munt.) Viteaz, cutezător. Cf. CHIRIŢESCU, GR. 252.
— Pl.: *palii.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p a l ă [2].

PÁLIUM s. n. (sg.) v. **paliu [1]**.

PALIVÁN s. m. v. **pehlivan.**

PALÍZ subst. (Învechit, rar) Apoplexie. *La al treile ceas de noapte l-au lovit de paliz, adecă cataroi, şi după acea lovitură au mai trăit încă o săptămînă.* N. COSTIN, LET. II, 36/33.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PALM s. m. (Rar) Palmier **(1)**. *Abia se zăreau cîţiva copaci din aceia cu ramurile nalte şi şuie care se cheamă palmi.* ODOBESCU, ap. CADE. *Palmii risipiţi în crînguri, auriţi de-a lunei rază, Nalţă zveltele lor trunchiuri.* EMINESCU, O. I, 44, cf. DDRF. *Eu nu am cîntul vesel din temple larg deschise, Nici fruntea-ncununată de verzi cununi de palmi.* PETICĂ, O. 40, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM.
— Pl.: *palmi.*
— Din fr. **palme**, germ. **Palme.** Cf. p a l m ă [1].

PALMÁC s. n. Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită mai ales în Moldova, egală cu 3,484 cm şi echivalînd aproximativ cu a opta parte dintr-o palmă [1] **(3)**. *Fost-au un omăt, mărime lui de cinci palmaci* (a. 1781). CAT. MAN. II, 231. *Fiind ograda... 21 stînjeni, 7 palme, 4 părmace* (a. 1800). URICARIUL, V, 322/25. [Bucăţile de aur] *să afla numai de 2 parmace subt pămîntul ierbei.* AR (1829), 191[2]/36. *Un palmac preţuieşte 12 linii.* ASACHI, E. I, 96. *Am devenit proprietar pe nici un palmac mai puţin decît 4 000 de fălci.* KOGĂLNICEANU, S. A. 147. *Era un abecedar cu slove de-un palmac de mari.* NEGRUZZI, S. II, 235, cf. I, 7, 206. *Fluturul e de 4 palmace mare.* CUPARENCU, V. 46/2, cf. 17/5, ŞIO II[1], 284, PAMFILE, A. R. 230. *Începurăm a zări... poloboace mari de stejar groase în doage de două palmace.* HOGAŞ, DR. II, 28, cf. id. M. N. 183. *Stînjenul se împarte în 8 palme, palma în 2 palmace, palmacul în 10 degete.* N. A. BOGDAN, C. M. 173. *Palma domnească se împărţea în 8 parmace, un parmac avînd, aşadar, oficial, 0,03484 m.* C. GIURESCU, P. O. 89. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică lucrul măsurat) *Nu-şi poate cîştiga nici un palmac de teritoriu ca proprietate a sa.* BARIŢIU, P. A. I, 536. *N-am nici un palmac de moşie.* ALECSANDRI, T. 1 660. *Toată lumea s-a pus cu furie pe cultura florilor; n-a rămas palmac de pămînt neînflorit.* CARAGIALE, O. III, 75. *Mai rămăsese* [din cal] *coşul gol al coastelor şi cîteva palmace de piele întinsă pe cap şi pe spinare.* MIRONESCU, S. A. 120. *Nu se va afla palmac de pămînt necutropit.* SADOVEANU, O. XIII, 258, cf. X, 422. *Pe palmacul lui de pămînt trebuia să-şi ridice fiecare vitele şi plozii.* GALAN, Z. R. 89. *Un palmac de moşie Şi un sac de hîrtie.* ZANNE, P. V, 470.
— Pl.: *palmace* şi (m.) *palmaci.* — Şi: **parmác** s. n.
— Din tc. **parmak**, sub influenţa lui *palmă* [1].

PALMACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate, avînd ca reprezentant tipic palmierul **(1)**; (şi la sg.) plantă din această familie. *Palmaceele... cuprind circa 170 de genuri, cu aproximativ 1 500 de specii.* LTR [2], cf. DN [2].
— Pl.: *palmacee.*
— Din lat. **palmaceae.**

PALMÁR, -Ă adj. (Rar) Care aparţine palmei [1] **(1)**, din regiunea palmei [1]. Cf. DN [2].
— Pl.: *palmari, -e.*
— Din fr. **palmaire.**

PALMARÉS s. n. Listă în care se înscriu succesele sau victoriile (sportive, artistice etc.) obţinute de cineva; totalitatea unor astfel de succese sau de victorii. [Actorii] *au adus în interpretarea rolurilor... inteligenţă, măsură, farmec şi conştiinţă, înscriind mari biruinţe... în palmaresul lor personal.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 2/5. [Ciclistul] *şi-a înscris în palmares o splendidă victorie internaţională.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 844, cf. DN [2]. *Au rămas în afara palmaresului şi a menţiunilor..., deşi au aspirat... la recunoaşterea juriului.* RL 1969, nr. 7 586.
— Pl.: *palmaresuri.*
— Din fr. **palmarès.**

PALMÁT, -Ă adj. **1.** (Despre frunzele simple sau foliolele unei frunze compuse) Care are marginile cu crestături adînci şi cu ieşituri dispuse ca degetele răsfirate ale unei palme [1] **(1)**; (rar) palmiform **(1)**, digitat. Cf. DRLU. [Frunze] *palmate sau digitate.* CAIET, 74[v]/17, cf. BARASCH, B. 19, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DS. DM. *Izvoare ascunse pe sub floare Şi pe sub frunze mari, palmate, Furau parfumuri şi culoare Şi mă-mbiau cu claritate.* V. ROM. august 1962, 26, cf. LTR [2]. *Frunza de castan sălbatic este palmat-compusă, frunza de viţă de vie este palmat-nervală.* DER.
2. (Despre picioarele păsărilor înotătoare sau a unor animale acvatice sau semiacvatice) Cu degetele împreunate printr-o membrană. *Picioarele ei sînt palmate (cu ghiarăle unite printr-o piele).* MN (1836), 89[1]/9, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., ENC. AGR., DM, LTR [2].
— Pl.: *palmaţi, -te.* — Şi: (învechit, adaptat la sistemul fonetic popular) **pălmát, -ă** adj.
— Din fr. **palmé.**

PALMATÚRĂ s. f. (Rar) Malformaţie care constă în reunirea printr-o pieliţă a degetelor mîinii, la om. Cf. DN [2].
— Pl.: *palmaturi.*
— Din fr. **palmature.**

PÁLMĂ [1] s. f. **1.** Partea dinăuntru a mîinii, de la încheietura cu antebraţul pînă la vîrful degetelor. *Boraşte-ţ şi tu laptele măni-ta în palmă* (a. 1550—1580). GCR I, 7/13. *Ca să aflu şi eu în palma lui Dumnedzău plată.* VARLAAM, C. 307. *Un om ca acela ce crescuse Ştefan Vodă pe palmele lui.* URECHE, LET. I, 154/15. *Cela ce va lovi cu toiag sau cu palma pre cela ce-l va sudui cu cuvîntul, să să cearte după voia giudeţului.* PRAV. 114. *Dzilele cu număr mi-s la tine-n palmă.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 211/29. *Pănă cînd tu o pîine să-ţ agoniseşti în palmă.* CANTEMIR, ap. GCR I, 326/12. *Unii îl lovea cu palmă peste obraz* (cca 1760). GCR II, 69/27. *Cît putu încăpea în palma cufundă Atît lută şi sorbi îndată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 186, cf. 263. *O bucăţică de pîne, macar cît palma.* DRĂGHICI, R. 85/31, cf. ASACHI, S. L. I, 178. *Nerodului i se pare Că toate-n palmă le are.* PANN, P. V. I, 88/20. *Stupeam în palma stîngă, apoi trînteam cu muchea palmei celeilalte în stupit şi în care parte sărea el, într-acolo apucam şi eu.* CREANGĂ, A. 141. *Se sprijineşte în palma stîngă pe poartă şi cu dreapta îşi acopere ochii.* CARAGIALE, O. I, 64, cf. II, 279. *Peste cîteva zile au început a-l mînca palmele; îi părea că i se sfoieşte pielea.* SLAVICI, N. I, 53. *Nu îndrăzneşte... nici să deschiză, nici să-şi tragă palma arsă de ger.* DELAVRANCEA, S. 35, cf. id. T. 148. *Îşi duse palma*

la gură spre a-şi ascunde un căscat. VLAHUŢĂ, O. A III, 59, cf. 23, II, 29, 177. *Şi-ngrop în palme capul Şi-mi cînt amarul tot.* COŞBUC, P. I, 60, cf. 200, II, 7. *Din vechime, ca unitate de lungime, se socotea palma omului de mijloc.* I. BRĂESCU, M. 7. *Şi puse-n palmă o hîrtie de douăzeci de coroane.* AGÎRBICEANU, A. 33, cf. 63. *Moşneagul ridică palma dreaptă şi-l lovi peste obraz.* GÎRLEANU, N. 13, cf. 74. *Văzură pe Zenobia coborînd în vale cu copilul în palme.* REBREANU, I. 311, cf. id. R. I, 135. *Mîinile ei îi prinseră obrajii în pălmi şi-l mîngîie.* ARDELEANU, D. 222, cf. 191. *Se apropie în vîrful picioarelor, pe la spate, şi-i acoperi ochii cu palmele.* C. PETRESCU, Î. I, 113, cf. 255, II, 21, 46, 77. *Tu ai zidit attea mari palate, Cu gotice coloane şi cu dale, Dar niciodată n-au fost ale tale, Tovarăşe cu palmele crăpate.* D. BOTEZ, F. S. 46. *Întorcîndu-şi buzunarul pe dos, răsturnă praful de tutun în palmă.* BRĂESCU, O. A. I, 141, cf. 226, II, 13. *Mama îi sărută palmele crude.* SAHIA, N. 49, cf. 81. *Lectură şi vis lung, cu fruntea în palmă.* TEODOREANU, M. U., 156. *Îşi pun palma streşină la ochi.* SADOVEANU, O. I, 425, cf. 148, II, 347, VIII, 228, XI, 375, IORDAN, L. R. A. 68. *Dă-mi mîna ta fără putere, Cu fînul de-a valma. Taurul vrea să-ţi lingă palma.* ARGHEZI, VERS. 189, cf. 192, 223, 245, 251, 302, 366, 383, 385. *Aurica privea nemişcată cu faţa între palme.* CĂLINESCU, E. O. I, 25, cf. 227, 277. *Ţi-am pus un sărut în mijlocul palmei.* BLAGA, P. 43, cf. 24, 69. *Tresări încruntat şi-şi împreună palmele.* CAMIL PETRESCU, O. II, 128. *Omul le mîngîie cu palma lui aspră, bătătorită.* BOGZA, C. O. 32. *Palmele lui Tobei sînt îngroşate de bătături.* STANCU, D. 275. *Croitorul pipăi cu palma ceainicul.* V. ROM. martie 1954, 118. *Palmele tale erau aspre de muncă.* ib. iunie 1954, 147. *Cu faţa lipită de pieptul lui, să-i simtă capul, mîinile, în palme.* DEMETRIUS, A. 266. *Anton îşi trece palma peste obraz.* DAVIDOGLU, M. 25. *Se loveşte cu palma peste frunte.* H. LOVINESCU, C. S. 95. *Ne desparte un lat de palmă.* PREDA, R. 34, cf. id. M. 77. *Un om bărbos ţinea o floare albă În aspre palme.* LABIŞ, P. 19, cf. 42. *Are palma pietroasă.* DEŞLIU, G. 25. *Cît aş fi vrut... Să-mi plec fruntea înghefată În palmele calde, puternice.* S martie 1960, 50. *În palmă mai simţi multă vreme mîna umedă a celuilalt.* BARBU, P. 292, cf. 41, 198. *Ea în palme să-ţi tot cară Apă turbure şi-amară.* ALECSANDRI, P. P. 18. *Pe palme să mă spăl eu, De sîngele frate-meu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 496. *Eu ţi dau un blid de lapte, El îmi dă cu palma-n spate.* MARIAN, SA. 5. *Cînd îi zice tu doina, Da-o-a mutu cu palma.* FOLC. TRANSILV. I, 210. *Decît cioara de par, mai bine vrabia în palmă* = mai bine puţin şi sigur, decît mult şi nesigur. Cf. ZANNE, P. I, 415, 701. *I-a crescut păr în palmă,* se zice despre omul leneş. id. ib. II, 398, cf. 80, 389, 390, 399, 725. *Dă în palme cînd mănîncă,* se zice despre un om care n-are dinţi. Cf. id. ib. III, 624, VI, 466. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **Ca în palmă** = **a)** cu suprafaţa fără asperităţi, netedă; (în legătură cu pielea de pe cap a omului) chel. *Cînd mă cătam în oglindă, barbă şi muşteţe ca în palmă.* CREANGĂ, A. 86. *Calcă bine... Nu-ţi fie teamă, e ca-n palmă.* DELAVRANCEA, O. II, 288. *Au rămas preoteasa pe cap ca-n palmă.* SEVASTOS, ap. TDRG; **b)** (regional) de loc; nicăieri. *Dau în dreapta, întreabă-n stînga..., sora nu-i, ca-n palmă!* RETEGANUL, P. V, 23. *Dar ce văzură? Fîrtatul lor era fiert în căldare..., iară urieşii, ca-n palmă.* CĂTANĂ, P. B. III, 53, cf. ZANNE, P. II, 387; **c)** foarte bine; în cele mai mici amănunte; cu mare uşurinţă; cu certitudine, clar. *Îţi citeşte ca în palmă.* PANN, P. V. I, 170/22. *Cunoştea ca în palmă toate cotiturile munţilor.* ODOBESCU, ap. TDRG. *O! cunosc ţara ca-n palmă, cu drumurile, cu ascunzătorile.* DELAVRANCEA, O. II, 246. (Rar) **Ca din palmă** = pe nevăzute, repede. *Vine un hoţ şi mi-o fură ca din palmă.* ALECSANDRI, T. 456. ◇ E x p r. **Bătînd din palme** sau **cît ai bate din** (ori **în**) **palme** = **a)** cu cea mai mare repeziciune, foarte repede, într-o clipă. *Prăpădi şi el, cît ai bate în palme, tot ce cîştigase.* NEGRUZZI, S. I, 81. *Se puse cu familia roată împrejurul mesei şi, cît ai bate din palme, mămăliga cea mare se făcu nevăzută.* GANE, N. I, 219, cf. 91. *Cîte alte lucruri de gospodărie, făcute de mîna lui Chirică, cît ai bate din palme!* CREANGĂ, P. 153. *Îi aduse, cît ai bate din palme, un pahar de apă.* REBREANU, I. 70. *Cît ai bate din palme, veni friptura.* SADOVEANU, O. II, 145. *Cînd avea nevoie de o trăsură, trimitea un călăreţ şi i-o aducea, cît ai bate din palme.* CAMIL PETRESCU, O. I, 212. *Asta nu se poate face bătînd din palme.* DEMETRIUS, C. 58. *Asta nu se face bătînd din palme.* T februarie 1962, 24, cf. ALR II 3 257, ALR SN V h 1 408; **b)** (rar) cîtuşi de puţin, nici un pic, de loc. *Ieri, cît a fost ziua, nu s-astîmpăra Nici cît baţi din palme.* COŞBUC, P. I, 245. **A bate din** (sau **în**) **palme** v. b a t e. **A ţine** sau **a duce, a purta,** (învechit) **a căuta** (pe cineva **ca**) **pe** (sau **ca în**) **palmă** (sau **palme**) = a îngriji foarte bine (pe cineva), a avea grijă să nu ducă lipsă de nimic; a răsfăţa. *Copilului nou-născut vor căuta pe palme.* CR (1848), 24²/11, cf. ZANNE, P. II, 387. *Pentru că mi-ai curăţit casa de draci, am să te ţin ca pe palmă.* CREANGĂ, O. 141. *Nevasta, ca-n palmă o ţine.* STANCU, D. 30. *Pe palme mă ţinea.* BENIUC, V. CUC. 60. **A bate palma cu cineva** v. b a t e. **A avea** (pe cineva sau ceva) **în** (sau **ca în**) **palmă** = a avea (pe cineva sau ceva) la discreţia sa, în puterea sa. *Izbînda, ca cum în sîn şi dobîndă în palmă ar avea.* CANTEMIR, IST. 116. *Răzvan te-avusese-n palmă..., Ar fi putut să te facă praf, pulbere şi ţărînă.* HASDEU, R. V. 67, cf. ZANNE, P. II, 387. *Mult m-ai purtat..., de-acu te am şi eu în palmă.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. *Întregul oraş... îl avui ca-n palmă.* STANCU, R. A. I, 159. **A cădea în palma cuiva** = a ajunge la discreţia, în puterea cuiva. Cf. ZANNE, P. II, 389, CADE. **A juca** (pe cineva) **pe palmă** = a dispune de cineva după bunul plac; **a juca** pe degete. Cf. ZANNE, P. II, 387. (Rar) **A fi în palmă** = a fi aproape, la îndemînă. *Raşul e departe, nu-i colea în palmă.* N. A. BOGDAN, ap. TDRG. **Cu palma** sau **cu palmele** = cu braţele, manual. *Şi-l scot dator cu două fălci de arat, una de prăşilă şi treizeci de zile cu palma.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 54. *Chemarea la primărie înseamnă bir mai mare... zile de muncă cu palmele pentru pălmaşi.* STANCU, D. 54. **A fi greu la palmă** sau **a avea palmă grea** v. g r e u. **A fi cu sufletul** sau **cu zilele în palmă** (sau **în palme**) = a fi în mare primejdie, a fi în primejdie de moarte; a fi cu un picior în groapă. Cf. ZANNE, P. II, 440. *Stau cu mare spaimă şi cu zilele în palme, aşteptîndu-l pe Buga Strîmbul.* SADOVEANU, O. X, 238. (Regional) **A(-i) pune palma** (**în spate** cuiva) = a părtini, a-i lua partea (cuiva); a ocroti, a răzgîia, a favoriza (pe cineva). Cf. CIAUŞANU, GL., UDRESCU, GL. (Rar) **A face palma bici** = a bate pe cineva. ZANNE, P. II, 389. **Cînd va creşte păr în palmă** = niciodată. *S-o procopsi, cînd mi-o creşte Păr în palmă.* PANN, P. V. I, 170/15, cf. ZANNE, P. II, 398. **A se bate cu palma peste gură** v. b a t e. **A-l mînca** (pe cineva) **palma** (sau **palmele**) = a simţi dorinţa nestăvilită, a fi nerăbdător să bată pe cineva. Cf. ZANNE, P. II, 388. (În superstiţii) **Îl mănîncă palma dreaptă** = simte o senzaţie de mîncărime în palma [1] dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. Cf. ŞEZ. III, 47. **Îl mănîncă palma stîngă** = simte o senzaţie de mîncărime în palma [1] stîngă, semn că va primi o sumă de bani. Cf. ib. (Rar) **A căuta peri în palmă** = a-şi pierde vremea în zadar. ZANNE, P. II, 399. (Regional) **A vedea pe Sfîntul Gheorghe în palmă** = a scăpa de iarnă. Cf. id. ib. VI, 121. ✦ *De-a palma* sau *palma furată* = numele unui joc la priveghi. *Afară de jocurile înşirate pînă aici se mai joacă... palma furată.* MARIAN, Î. 222. *O mulţime de jocuri, care de care mai comice, precum: cristei, foi, scroafă, limba de clopot, palma furată.* FRÎNCU-CANDREA, M. 174, cf. ALR II 4 334/228, 284, 4 338/95, 182. *Spin în palmă* = numele unui joc de copii, care constă în a face un spin să dispară şi să reapară (înfigîndu-l în palmă [1]). Cf. PAMFILE, J. I, 52.

2. (Adesea în construcţii cu verbe ca „a da", „a trage", „a cîrpi", „a arde", „a rade", „a şterge" etc.) Lovitură aplicată cuiva (peste obraz) cu palma [1] **(1)**; (rar) pălmită, (popular) leapşă, (regional) cleapşă. *Un om de va fi încins cu arme şi de va da cuiva o palmă numai, ucide-l-va de tot cela cu palma şi nu să va certa.*

PRAV. 114, cf. 322. *Şi-i deaderă palme preste obraz.* N. TEST. (1648), 36[r]/27. *Dă multă bătaie şi palme gîndea că va să moară.* R. POPESCU, CM I, 405. *Cine au dat palmă lui Hristos în vreme patimilor lui* (a. 1750). GCR II, 63/1. *Am poruncit ca să-l lovească cu palmă cumplită.* MOLNAR, RET. 51/5. *Şi atîta îi şterge o palmă de tare, Cît sătana-i cade denainte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 263, cf. 406. *Să-i dau semn de legătură... Două palme preste gură.* BĂRAC, A. 62. *Femeia mea se răpezi la dînsa şi-i dete o palmă.* CR (1848), 27[3]/76. *Şi-i şterge o palmă prin somn.* CREANGĂ, P. 303, cf. 208, id. O. 90, 243. *Îi trag două perechi de palme.* CARAGIALE, O. II, 134, cf. IV, 135. *Îi trase o palmă de auzi ctinii în Giurgiu.* ISPIRESCU, L. 47, cf. 10. *De mic nu deosebeam între o palmă şi-o vorbă rea sau urîtă.* DELAVRANCEA, T. 207, cf. id. S. 208. *Se repezi furios, îi dete două palme şi ieşi trîntind uşa.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 66, cf. 249, I, 167, 214. *Pînă ce surorile nici nu se putură gîndi ce să fie, le arse cîte două palme.* AGÎRBICEANU, A. 483. *Sări jos, dădu calului o palmă şi sărul îşi luă vînt spre herghelie.* GÎRLEANU, N. 16. *Unde? făcu George întorcîndu-se brusc la el, parcă i-ar fi tras o palmă.* REBREANU, I. 24, cf. id. R. I, 99. *Drept leafă, o palmă; drept mulţumire, ocări.* BASSARABESCU, V. 95, cf. 161. *Mi-a tras, din pricina aceasta, prima pereche de palme.* GALACTION, O. A. I, 99. *Mi-a dat numai o palmă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 29, cf. 35. *Omul a ieşit ameţit din maşina de palme.* C. PETRESCU, Î. II, 136. *Cîteva palme împărţite de mamaia ne împrăştie ca pe nişte pui de păltrniche.* BRĂESCU, V. 24, cf. id. A. 245. *Fulgerat în palme, ce curgeau ca ploaia, sergentul Udrea ... se plecă înainte şi pe spate.* id. O. A. I, 28, cf. 82, 147, II, 347. *Surtde şi-i dă o uşoară palmă peste obraz.* SEBASTIAN, T. 164. *I-am tras o palmă.* CĂLINESCU, S. 82. *Se năpusti asupra lui şi-i prinse faţa într-un vîrtej de palme scăpărătoare.* STANCU, R. A. III, 290, cf. 365. *Am mîncat de la el nişte pălmi peste urechi.* V. ROM. mai 1955, 29. *Nu ştiu cui trebuie să-i dau palme, ţie sau mie.* DEMETRIUS, C. 68. *Cînd ţi-oi da o palmă după ceafă..., ameninţă omul.* PREDA, M. 11, cf. id. Î. 88. *Plecă umilit, ca după o palmă usturătoare şi nemeritată.* BARBU, P. 306. *O palmă să-i daţi.* ALECSANDRI, P. P. 65, cf. 314. *Na, copile, şi te-nvaţă, Că pînă te-i învăţa, Multe palme-i căpăta!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 318, cf. 377, 461. *Atunci îi rase o palmă, dar după aceea se căi.* RETEGANUL, P. II, 14. *După ce-i trage două palme zdravene, se întoarce înapoi.* ŞEZ. I, 263. *Turcul, de cîte ori în chimniţă mergea, Cîte două trei pălmi la nevasta Marcului trăgea.* MAT. FOLK. 1 072, cf. 1 039, ŞEZ. XX, 106. *Cioclrlanul îi şterge o palmă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 285. *Pentru o muscă îşi dă palme,* se zice despre omul iute, mînios şi îndărătnic. ZANNE, P. I, 564. *Muierea rea, singură îşi dă palme şi-şi bate capul de pereţi.* id. ib. II, 282, cf. 388, 389. *Palma de la neam te ustură mai rău decît (ca cea) de la un străin.* id. ib. IV, 485, cf. 267. ◇ Expr. **A lua** (pe cineva) **în** (sau la) **palme** = a lua (pe cineva) la bătaie; a pălmui **(1)**. PAMFILE, J. II, 158. **A duce** sau **a purta** (pe cineva) **în palme** = a bate într-una pe cineva (în mers). *Văzîndu-se astfel înşelat, într-atîta s-a turburat, de-i purta în palme ca pe nişte mere pe amîndoi voinicii.* RETEGANUL, P. V, 41.

3. Unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut, egală cu aproximativ 25—28 cm, corespunzînd distanţei dintre extremitatea degetului celui mare şi a celui mic, bine întinse în lături. *Că cu palma măsurate pus-ai zilele meale.* PSALT. 74. *Patrudzeaci şi două de pămînturi, şi pămîntul cîte 20 de paşi şi pasul sias(s)e palme* (a. 1719). IORGA, S. D. VI, 153. *Am făcut otgon de 30 stînjeni şi stînjenul de 8 palme, cu palma care s-a însemnat pe aceasta* (a. 1759). I. BRĂESCU, M. 7, cf. 4. *Moşia Zălucenii este de douăzeci şi patru de otgoane şi otgonul de treizeci de stînjeni şi stînjenul de 8 palme* (a. 1776). URICARIUL, II, 192. *6 oameni săpînd la un puţ într-o zi, l-au săpat 42 de palme.* AMFILOHIE, E. 98/9. *Căutînd gloata murgie Sta cu gura de o palmă căscată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 116. *Care podini să fie dă stijar bun, lung 32 palme* (a. 1820). DOC. EC. 239. *Se vinde cu mezat o sfoară de moşie..., stînjini două sute douăzeci şi patru şi două palme.* CR (1833), 132[2]/22. *Un zid... avînd opt palme lăţime.* DRĂGHICI, R. 164/31. *Au mai rămas... trei funii şi opt palme, socotită funia cîte 24 paşi şi pasul de 6 palme proaste* (a. 1838). URICARIUL, XIV, 38. *Tăişul sabiei foarte bine lucrat era de şapte palme lungime şi patru lăţime.* BĂLCESCU, M. V. 62. *S-au informat din nou un crater înalt 18 palme.* CR (1848), 24[1]/1. *În cap avea un şlic de o circonferenţă cel puţin de şepte palme.* NEGRUZZI, S. I, 16, cf. 59. *Acest edificiu avea lungimea de optsprezece stînjeni, iar lăţimea de nouă şi cîteva palme.* FILIMON, O. I, 226. *Două palme de lemne.* BOLINTINEANU, O. 283. *O brumă... de trei palme de groasă.* CREANGĂ, P. 254. *Să aşternuse zăpada de trei palme.* DELAVRANCEA, T. 145, cf. id. S. 5, 249, VLAHUŢĂ, O. A. I, 202, VICIU, GL. *Unitatea de lungime a fost stînjenul, împărţit în 8 palme.* I. BRĂESCU, M. 3. *Trebuia să fie mai largă c-o palmă ca să-l cuprindă.* AGÎRBICEANU, A. 37. *Stînjenul se împarte în 8 palme, palma în 2 palmace, palmacul în 10 degete.* N. A. BOGDAN, C. M. 173. *Unul a căzut la cel mult o palmă de capul meu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 290, cf. id. T. II, 499. *Cîte un consilier de primărie îşi înalţă casa cu o palmă.* BRĂESCU, O. A. I, 108. *Vrăjmaşul cu carele mă lupt mi-a mai tăiat cu plugul din ocina părintească doi stînjeni şi cinci palme.* SADOVEANU, O. VIII, 468. *Capul lui Oroş ajunse cam la trei palme de duşumea.* STANCU, R. A. III, 81, cf. VICIU, GL., ALR II 5 171/64, 987. *Nu măsura pe alţii cu palma ta.* BARONZI, L. 60. *Am un lemn, Nici de-o şchioapă, Nici de-o palmă Şi face: Două mese mesuite, Şi două albii scobite Şi un potcap călugăresc* (Ghinda). TEODORESCU, P. P. 229. ◇ *Palmă îngenuncheată* (sau *domnească*) = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decît palma[1] **(3)**. *Turnul... nalt la 600 palme domneşti.* AR (1829), 204[1]/38. *Acest turn are o înălţime de 436 de picioare. Măsura piciorului îi ca palma domnească de mari.* KOGĂLNICEANU, S. 52. *Frumuseţa şi puterea legumelor atîrnă foarte mult de la adîncimea săpăturii grădinii, carea trebuie să aibă cel puţin o palmă domnească.* I. IONESCU, C. 13/16. *Îi rezemă* [drugii] *de casă la o depărtare de o palmă domnească unul de altul.* ISPIRESCU, L. 59. *Palmă îngenuncheată, fiindcă pentru măsurătoarea ei, după ce se întinde mîna, se îndoaie, se îngenunchează degetul cel mare, adăugîndu-se astfel jumătatea acestui deget (aproximativ 3 cm) la lungimea palmei.* I. BRĂESCU, M. 7, cf. 6. *Boruna are nişte dinţi de fier sau de lemn, lungi cam de o palmă domnească.* PAMFILE, I. C. 127. *Opt palme îngenuncheate fac un stînjen împărătesc.* UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A scurta de o palmă** (pe cineva) = a tăia capul (cuiva). Cf. ZANNE, P. V, 470. (Regional) **A fi de şapte palme în piept** = a fi om voinic, zdravăn. id. ib. II, 422. (Regional) **A fi de şapte palme în frunte** = a fi foarte deştept, a fi ager la minte. Cf. id. ib. 161, UDRESCU, GL. ✦ (Urmat de determinări ca „loc", „pămînt", „cer" etc., introduse prin prep. „de") Distanţă sau suprafaţă foarte mică (din ceva). *O palmă de loc... te leneşti a merge.* VARLAAM, C. 401. *Apropie-te, pipăie, şi vei vedea că nici o palmă de loc nu e departe de tine corabiia aceia.* MAIOR, P. 19/1, cf. DRĂGHICI, R. 33/29. *De la Fălticeni la Neamţ era pentru noi atunci o palmă de loc.* CREANGĂ, A. 116. *Mai curînd se spînzură decît să mai vîndă o palmă de loc.* REBREANU, I. 49, cf. 395. *Te apleci să priveşti cu o lupă deasupra unei palme de pămînt.* C. PETRESCU, Î. II, 16. *Dar Pocravu-i colea, o palmă de loc.* SADOVEANU, O. IX, 84. *Fiecare om are o palmă de loc.* BOGZA, Ţ. 42. *I s-a dat o palmă de loc la marginea satului.* STANCU, D. 45, cf. GALAN, Z. R. 8. *Pentru-o palmă de pămînt, Zilele mi-am dat în vînt.* ALECSANDRI, P. P. 227, cf. CIAUŞANU, GL. *Omul învăţat o palmă de loc n-are, dar şi lumea toată, ţara lui.* Cf. ZANNE, P. V, 349.

4. (Regional) Mistrie **(1)**. ALR II/I h 241, cf. GLOSAR REG.

5. Bătător de covoare. Cf. DM.

6. (Bot.; regional) Limbă *(Phyllocactus ackermanni).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 65, BORZA, D. 129. ◇ Compuse: **palmă-cu-spini** = broască *(Opuntia Ficus*

indica). Cf. PANŢU, PL.,BULET. GRĂD. BOT. V, 63; **palma-Sfintei-Mării** = mîna-Maicii-Domnului, v. m î n ă [1] **(I 1)** *(Anastatica hierochuntica).* Cf. BORZA, D. 18; **palma-Maicii-Domnului** = plantă cu frunza în formă de palmă [1] **(1)**, întrebuinţată în medicina populară; (regional) bujor, iarba-şarpelui, limba-cucului, mîna-Maicii-Domnului *(Orchis maculata). De atunci rămase acelei buruieni numele de palma-Maicii-Domnului, pentru că are frunză în chip de palmă, iar boala cea grabnică de atunci are leac prea lesne.* PAMFILE, B. 15, cf. id. S. T, 28, BORZA, D. 120; **palma-pămîntului** = plantă cu frunze palmate, folosită, în medicina populară, împotriva sifilisului; (regional) ură, limba-cucului, mîna-Maicii-Domnului *(Gymnadenia conopea).* Cf. BORZA, D. 79; **palma-tîlharului** = salată-sălbatică *(Lactuca serriola).* id. ib. 95; **palma-voinicului** = cinci-degete *(Potentilla alba).* id. ib. 137.
— Pl.: *palme* şi (popular) *pălmi.*
— Lat. **palma.**

PÁLMĂ [2] s. f. (Rar) Ramură de palmier **(1)** (considerată ca semn al biruinţei); motiv ornamental (în formă de ramură de palmier). *Pe dînsul avea o hlamidă de sevai roşu cusută cu palme de fir pe poale.* ODOBESCU, S. I, 133, cf. DN. ◇ *Palmele academice* = distincţie în formă de frunză de palmier **(1)** stilizată, acordată de Academia Franceză oamenilor de ştiinţă şi artiştilor. Cf. DN[2].
— Pl.: *palme.*
— Din fr. **palme.**

PALMÉR s. n. Şurub micrometric, v. m i c r o m e t r i c **(1)**. Cf. ENC. AGR. *Palmerul sau şurubul micrometric, de asemenea, serveşte la măsurarea grosimilor mici.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. I, 8, cf. LTR [2].
— Pl.: *palmere.*
— Din fr. **palmer.**

PALMÉTĂ s. f. Motiv ornamental reprezentînd o frunză de acant stilizată. *Palmetele sînt folosite la decorarea antefixelor de pămînt ars sau a frizelor.* LTR [2], cf. DN [2]. *Palmeta, sub diferite forme de interpretare, a ocupat un loc important în ornamentica orientală.* DER. ✦ Formă dată arborilor fructiferi ale căror ramuri sînt susţinute de spaliere, pentru ca să crească într-un singur plan. *Palmeta are ramuri verticale, oblice sau orizontale, după cum e condusă creşterea ei.* ENC. AGR. *Se realizează şi palmete cu mai multe ramuri verticale (în etaje) sau orizontale sau alte forme.* LTR [2], cf. DN [2].
— Pl.: *palmete.*
— Din fr. **palmette.**

PALMIÉR s. m. **1.** (La pl.) Nume dat mai multor genuri de arbori cu trunchiul drept, neramificat, avînd în vîrf o coroană de frunze penate sau palmate **(1)**, care cresc în zonele tropicale şi subtropicale şi au o mare importanţă economică; (şi la sg.) arbore care face parte din unul dintre aceste genuri, (rar) p a l m. *Palmierile erau cele dintîi care au nutrit pe om.* ISIS (1859), 21/1, cf. MEHEDINŢI, G. F. 108, 173. *Glasul ei mai dulce ca murmurul de palmieri în nopţi senine mi-a spus cuvîntul suprem.* PETICĂ, O. 287. *Sub coroana palmierului se făcuse-aproape noapte.* TOPÎRCEANU, P. O. 118, cf. 66. *Pînă şi palmierii (Phoenix) se pot creşte în casă; sînt mici, e drept, dar împodobesc odaia cu frunzele ca un buchet.* SIMIONESCU, FL. 415. *Soră-mea Ileana o rupt toate frunzele palmierului.* SAHIA, N. 48. *Ici-colo, buchete de palmieri îşi desfăşurau frunzişurile.* SADOVEANU, O. V, 482. *Un palmier fibros, uscat, era înfipt într-un ghiveci.* CĂLINESCU, E. O. I, 179. *De la Cordoba în jos..., pădurile de măslini şi palmieri se întreţesc.* RALEA, S. T. I, 347. *Am să văd în zarea tremurătoare siluete înalte şi subţiri de palmieri.* STANCU, R. A. IV, 394. *Gările sînt acoperite de acăţătoare meridionale şi umbrite de palmieri.* V. ROM. noiembrie 1954, 73. *Foşneau frunzele palmierului.* TUDORAN, P. 348. *Se aşezară la masă... în faţa unui palmier uriaş.* VORNIC, P. 145. *Lacheul priveşte-n salon la palmieri.* ISAC, O. 122.

2. Curmal *(Phoenix dactylifera).* Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE.

3. C o m p u s: **palmier-cu-nuci** = cocotier *(Cocos nucifera). Palmierul-cu-nuci (Cocos nucifera) răspîndit numai pe ţărmul oceanului.* MEHEDINŢI, G. F. 110, cf. ENC. AGR.

— Pronunţat: *-mi-er.* — Pl.: *palmieri,* art. şi (învechit, n.) *palmierile.*
— Din fr. **palmier.**

PALMIÉRĂ s. f. **1.** Bucată dreptunghiulară de piele groasă care protejează palmele [1] **(1)**, folosită la mînuirea anumitor materiale. *Pentru manipularea materialelor ce pot pricinui răniri mîinilor vor fi puse la dipoziţia lucrătorilor palmiere din piele.* PREV. ACCID. 22.

2. (Regional) Instrument cu care se netezeşte tencuiala; fătuitoare, dreptar. V. m i s t r i e **(1)**, p a l m ă [1] **(4)**. (Coverca-Vatra Dornei). Cf. A V 14, GLOSAR REG.
— Pl.: *palmiere.* — Şi: (regional) **pălmiéră** s. f. A V 14.
— **Palmă** [1] + suf. *-ieră.*

PALMIFÓRM, -Ă adj. **1.** (Rar) Palmat **(1)**. Cf. GRECESCU, FL. 542, DM.

2. (Despre unele coloane egiptene) Care are capitelul în forma unui mănunchi de frunze de palmier **(1)**. Cf. DM, LTR[2], DN[2].
— Pl.: *palmiformi, -e.*
— Din fr. **palmiforme.**

PALMIPÉD s. n. (La pl.) Denumire dată păsărilor acvatice cu picioare palmate **(2)**; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest grup. Cf. NEGULICI, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Gîştele sînt păsări... care fac parte din ordinul palmipedelor.* ENC. VET. 792, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Afară de... palmipede — se găsesc aici cormoranii negri.* SADOVEANU, O. VI, 71, cf. ENC. AGR., DM, DER, DN [2].
— Pl.: *palmipede.*
— Din fr. **palmipède.**

PALMITÁT s. m. Sare a acidului palmitic. Cf MACAROVICI, CHIM. CANT. 539, DM, LTR [2], DN [2].
— Pl.: *palmitaţi.*
— Din fr. **palmitate,** germ. **Palmitat.**

PALMÍTIC adj. (În sintagma) *Acid palmitic* = acid gras în stare solidă, de culoare albă, inodor şi insipid, care se găseşte în cele mai multe uleiuri şi grăsimi naturale şi care are diverse întrebuinţări în industrie. *Acizii superiori care se găsesc în mod constant în grăsimile şi uleiurile naturale sînt: acidul palmitic..., acidul stearic.* MACAROVICI, CHIM. CANT. 539, cf. DN. *Acidul palmitic e utilizat, liber sau sub formă de săruri, la fabricarea săpunului, la impermeabilizarea ţesăturilor.* LTR [2].
— Din fr. **palmitique.**

PALMITÍNĂ s. f. Substanţă solidă, grasă, obţinută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina. *Seul curat e incolor, are 75% palmitină, 20% oleină şi punctul de topire 43°—50°.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 127, cf. LTR [2], DER.
— Din fr. **palmitine.**

PALNISÍ vb. IV v. **planisi** [1].

PALOÁNE s. f. v. **păloaie.**

PALOÁRE s. f. **1.** Culoare, aspect al unei persoane care are faţa palidă **(1)**; faptul de a fi palid **(1)**; paliditate, (popular) gălbeneală, gălbejeală. *Fruntea lui, coperită de paloarea morţii.* HELIADE, D. J. 139/7. *Nu te mira de această cerere, ţi zise Timoteu..., prefăcîndu-se că nu-i vede paloarea.* CR (1848), 33[2]/62, cf. FIS. 234. *Faţa ei e slabă de-o paloare crudă, Ochii ei sînt turburi, pleoapele asudă.* EMINESCU, O. IV, 364, cf. I, 29, 211, id. G. P. 46, id. N. 11, 77. *O paloare de leşin i se aşterne pe*

față. VLAHUȚĂ, O. A. II, 220. *Licărirea cea de arme pe fugarii cai spăimîntă Și paloarea, pe obrajii călăreților, împlîntă.* OLLĂNESCU, H. O. 122. *Mîini pioase aduceau crizanteme ... galbene ca și paloarea celor în agonie.* ANGHEL, PR. 135. *După paloarea feții... înțelegeam că e la marginea puterilor.* GALACTION, O. 95. *Fața lui paralizează prin paloarea ei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 174, cf. id. O. I, 413. *Băiețașul ăsta alît de ofticos, cu palori de nufăr în obraji.* I. BOTEZ, B. I, 74. *Peste față li se întinsese paloarea fricii.* SAHIA, N. 77. *Părea mereu apăsat de o migrenă care-i dădea și o paloare adecvată.* TEODOREANU, M. U. 29. *Albăstrimea ochilor se zărea de la distanță, din cauza palorii feței.* CĂLINESCU, S. 656, cf. 123, id. I. 66. *Părul lui cînepiu dezvăluia o frunte mare, care prin suprafața ei sporea paloarea feței.* BENIUC, M. C. I, 95. ◇ F i g. *Începea să se simtă paloarea serii.* GALACTION, O. 348.

2. Culoare ștearsă. *Amesteci* [lămîile] *într-o undă de untdelemn p-ale cărui miros și limpede paloare nu le dezminte soarele... Provenței.* ODOBESCU, S. I, 464.

— Pl.: *palori.*

— Din fr. **pâleur.**

PALÓG s. n. v. **polog** [1].

PALOGRÁF s. n. Instrument care înregistrează oscilațiile verticale și orizontale ale unei nave. Cf. DM. *Principiul de funcționare al palografului e similar celui al seismografului.* LTR [2], cf. DN [2].

— Pl.: *palografe.*

— Din fr. **palographe.**

PALOGRÁMĂ s. f. Curbă de reprezentare a oscilațiilor unei nave, obținută cu ajutorul palografului. Cf. LTR [2].

— Pl.: *palograme.*

— Din fr. **palogramme.**

PALONIÉR s. n. Mecanism alcătuit dintr-o pirghie articulată cu două pedale la extremități, legat prin tije și cabluri de organul mobil al unui avion, al unei ambarcații etc. și folosit la dirijarea acestora. Cf. DM, DN, LTR [2], DER.

— Pronunțat: *-ni-er.* — Pl.: *paloniere.*

— Din fr. **palonnier.**

PALÓS s. n. v. **paloș.**

PÁLOȘ s. n. Sabie lată cu două tăișuri, uneori încovoiată la vîrf; spată, (învechit) pală [2]. *Și era mîndru și bogat, și umbla... cu buzduganul și cu paloșe.* NECULCE, L. 26. *Cu paloșul deodată le rătează.* CANTEMIR, IST. 80, cf. 19. *Scoase paloșul și lovi pă aga Buliga.* R. POPESCU, CM I, 373. *Văzînd cardinalul că cu rugămintea nu poate îmblînzi pre secui, au prins palușul.* ȘINCAI, HR. II, 274/25. *Și-i pusăi paloșul cel di morte în costele-i* (a. 1799). GCR II, 171/28. *Răspund învîrtind în mîini paloșele și lăncile.* BĂLCESCU, M. V. 118, cf. 123, 168, 580. *Să simț paloșul român.* CR (1848), 173 1/7. *Paloșul cu două ascuțite taie în carne vie.* RUSSO, S. 128. *El ținea un paloș lat.* NEGRUZZI, S. I, 295. *Armele românilor... erau cele obicinuite p-atunci: arcu, lancea, sulița, securea, sabia, paloșul.* MO (1860), 447/24. *Scot paloșele-n soare c-un freamăt de oțel.* ALECSANDRI, P. III, 227, cf. 433. *Capul ce se pleacă, paloșul nu-l taie.* BOLINTINEANU, O. 58. *Radu scoase al său paloș și sluga puse mîna pe o pușcă.* ODOBESCU, S. I, 156, cf. 12, 72, 111. *Scoate... un arc, niște săgeți, un paloș și un buzdugan.* CREANGĂ, P. 194, cf. 206, 231, 278. *Paloșul și sulița să le ții la îndemînă.* ISPIRESCU, L. 4, cf. 3, 12, 17, 28. *Apărarea și dreptatea sînt în brațul și paloșul.* DELAVRANCEA, S. 80, cf. 52, id. T. 121. *A-nfipt recele paloș în palidul argat, Sfărmîndu-l bucățele cu spada și toporul.* COȘBUC, P. II, 178, cf. I, 70, ȘIO II$_1$, 280. *Paloșu-i atîrnă-n cui, Aninat de-o cracă.* IOSIF, V. 110. *Dreptatea-i veșnic cu două tăișuri ca paloșul în mîna ostașului viteaz.* REBREANU, I. 434. *Fiecare se visează un făt-frumos, ... stînd în luptă cu dihăniile uriașe ce vor pica dintr-o singură lovitură de paloș.* ARDELEANU, D. 297. *Uite, paloșul și-acuma-i plin de sînge.* EFTIMIU, Î. 129, cf. 50, 119. *Dădaca ne spunea povești cu zmei înaripați, înarmați cu paloșe de oțel.* BRĂESCU, O. A. II, 21. *Paloșele vîjîie și șfîșie în carne.* SADOVEANU, O. I, 331, cf. X, 184, XII, 321. *Am un paloș de oțel.* ALECSANDRI, P. P. 11, cf. 21, 64, 73, 91, 124. *Turcii rău se mîniа, Paloșele toți scotea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 493. *Nici călare, nici pe jos, Numai cu palușu scos.* ȘEZ. I, 114. *Se repezi la dînsul și cu o lovitură de paloș îi reteză capul.* POPESCU, B. II, 18. *Și scoțîndu-și palușul de la brîu îi tăia capul.* ȘEZ. VII, 9, cf. VICIU, GL. *Am văzut un flăcău... cu armă de-a șoldu și cu un paluș.* VASILIU, P. L. 233, cf. 64, 91, 112, 224, 228, 230. *Cînd cu paloșul că da, îi lua capul cu spata.* PĂSCULESCU, L. P. 214, cf. 206, 229, 251, 264, 267, 268, 269, 277, 283. *Dă-ți palosu pă doi boi, Să plugărim amîndoi.* DENSUSIANU, Ț. H. 184, cf. ARH. FOLK. III, 101. *Mîna pe paloș punea, De stăpîni s-apropia Și cum paloșu-aducea, Capetele le tăia.* ANT. LIT. POP. I, 493. ◇ F i g. *Paloșul și focul intrară în țara vrăjmașă.* SADOVEANU, O. I, 9.

— Pl.: *paloșe.* — Și: (regional) **palós, páluș** s. n.

— Din magh. **pallos.**

PALOȘÍ vb. IV. I n t r a n z. (Regional) A vorbi (într-una). V. f o r f e c a, m e l i ț ă [1] **(2).** (Costești-Rîmnicu Vîlcea). Cf. MAT. FOLK. 674. *Numai eu voinic frumos Cu chica groasă, Din gurița paloșind, Lumea seara sorocind.* ib., cf. GR. S. VI, 102.

— Prez. ind.: *paloșesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p a l o ș.

PALÓTĂ s.f. v. **polată.**

PALÓTIE [1] s. f. (Mold. și prin Bucov.) Istorioară hazlie, s n o a v ă ; șotie, poznă, boroboață. Cf. CREANGĂ, GL., PAMFILE, VĂZD. 176. *Țăranul... le numește: poloticuri, palotii, iznoave... și de cele mai multe ori povești și minciuni.* FURTUNĂ, C. 139, cf. ȘEZ. V, 116. *De nu l-ar mai înțăpeni acolo pe Aghiuță, cine știe ce palotii ar mai lucra prin lume.* I. CR. III, 275.

— Pl.: *palotii.*

— Etimologia necunoscută.

PALÓTIE [2] s. f. (Prin Transilv.) Mănunchi de fire de grîu. V. p o l o g, o t c o ș. *Prin unele părți ale Ardealului, mănunchiul se numește palotie, iar prin alte părți i se zice otcoș sau chiar și polog.* PAMFILE, A. R. 121, cf. VICIU, GL.

— Cf. p a l ă [1].

PALÓȚCĂ s. f. v. **palașcă** [1].

PALPÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Complementul indică părți ale corpului) A atinge ușor cu mîna, pentru a determina dimensiunile, modificările de formă și de consistență, sensibilitatea (unor țesuturi sau organe) și pentru a putea stabili diagnosticul; a pipăi **(2).** Cf. BARCIANU. *Palpă splina, ficatul, pîntecele.* CĂLINESCU, S. 603. *Începu, ușor și profund, să-i palpeze abdomenul.* PREDA, R. 477. ◇ F i g. *Feerească Dumnezeu... să vie în contact cu acele zecimi și sutimi de nevăzute tentacule sufletești, care îl dibuiesc, îl palpează și-l ghicesc fără de greș.* GALACTION, A. 11.

2. (Complementul indică suprafața unor obiecte) A examina (cu mîna sau cu palpatorul) gradul de netezime. Cf. ALEXI, W. *Palpînd cu mîinile toate marmurele, Babighian ajunse... în ușa salonului.* CĂLINESCU, S. 70. *Colecționarul se scoală de pe fotoliu și, apropiindu-se de comodă, începu s-o palpeze.* id. ib. 74.

— Prez. ind.: *palpez.*

— Din fr. **palper.**

PALPÁBIL, -Ă adj. Care poate fi pipăit, de care se poate lua cunoștință prin palpare, c o n c r e t ; f i g. evident, clar, neîndoios. Cf. STAMATI, D. *Rezultatul cel mai palpabil pentru folosul civilizațiunei.* BARASCH, I. 95/5. *Probele... sînt destul de palpabile sau înve-*

derate. FIS. 31/2. *Adevărul ce se arată aci... ar sluji să dovedească şi să facă mai palpabil (pipăit) acest principiu.* ib. 73/25. [Îngrăşarea] *nu produce efecte palpabile în acest pământ nisipos.* I. IONESCU, D. 272. *Figurile sînt... zugrăvite cu un realism atît de palpabil, încît nu ne putem îndoi că ele au fost luate din viaţa adevărată.* MAIORESCU, CR. III, 14, cf. I, 16. *Le retnviază în faţă, din ce în ce mai palpabilă, figura vechiului prieten.* CARAGIALE, O. II, 40. *Îşi ţine mîna dreaptă-nchisă, ca şi cum ar strînge în palma lui... toată senzaţia acelei dulci întîlniri, ceva palpabil din iubirea ei.* VLAHUŢĂ, D. 207, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd l-am prins... a vrut să se împuşte... Ce dovadă mai palpabilă decît încercarea de sinucidere?* REBREANU, P. S. 17. *Jean Bart ştie să dea ficţiunii evidenţa realităţii palpabile.* IBRĂILEANU, S. 88. *Îşi aminti pasagii... de-o realitate mai palpabilă decît viaţa trăită a oamenilor din juru-i.* G. PETRESCU, O. P. II, 165. *Demonstrare a posibilităţii picturii de a reprezenta, aproape palpabil, atmosfera care înconjoară lucrurile.* OPRESCU, S. 73. *Aburi ieşeau palpabili din pielea cailor osteniţi.* CĂLINESCU, N. 34. *Avea să se întoarcă... în lumea obişnuită, lipsită de vrajă, în care toate sînt palpabile.* DEMETRIUS, A. 76. *Sînt convinşi că viitorul înseamnă ceva palpabil.* S aprilie 1960, 35.

— Pl.: *palpabili, -e.*

— Din fr. **palpable.**

PALPABILITÁTE s. f. (Rar) Însuşirea de a fi palpabil; fig. evidenţă, claritate. *Acest portret... i se redeştepta acum în spirit cu o perfectă palpabilitate, pînă în cele mai nensemnate amănunte.* CARAGIALE, O. I, 60, cf. CADE, DM, DN.

— Din fr. **palpabilité.**

PALPÁRE s. f. Acţiunea de a palpa şi rezultatul ei; (rar) palpaţie, (învechit) pipăire **(I 2).** Cf. DM, DN, DER. *La palparea glandei mamare se găseşte o tumoare de mărimea unei alune.* ABC SĂN. 16. *Tuşeul poate fi completat prin palpare cu mîna rămasă liberă.* ib. 368.

— Pl.: *palpări.*

— V. **palpa.**

PALPATÓR s. n. Element sensibil al unui instrument de măsurat sau de controlat neregularităţile de pe suprafeţele corpurilor solide (de obicei metalice). *Palpatorul folosit pentru determinarea netezimii unei suprafeţe sesizează asperităţile acesteia, pentru a putea fi constatate sau înregistrate.* LTR², cf. DN². *Prin mişcarea palpatorului pe suprafaţa prelucrată a unei piese, acesta sesizează asperităţile suprafeţei.* DER.

— Pl.: *palpatoare.*

— **Palpa** + suf. *-tor.*

PALPÁŢIE s. f. (Rar) Palpare. *Palpaţiunea este un procedeu de cercetare de care ne servim cînd voim să examinăm o tumoră... sau să atingem o suprafaţă tare.* BIANU, D. S. *Simplul examen prin palpaţie nu poate da indicaţiuni de proporţia ţesutului glandular.* PARHON, B. 27, cf. DN.

— Pl.: *palpaţii.* — Şi: (învechit) **palpaţiúne** s. f.

— Din fr. **palpation.** Cf. lat. palpatio, -onis.

PALPAŢIÚNE s.f. v. **palpaţie.**

PÁLPĂ s. f. Fiecare dintre cele două organe în formă de apendice, aşezate sub maxilarul inferior al insectelor, care servesc pentru a pipăi alimentele şi pentru a le ţine în gură în timpul mestecatului. *Palpele sau mădulărele fălcii de gios, cu care apucă hrana.* J. CIHAC, I. N. 178/28, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *palpe.*

— Din fr. **palpe.**

PALPEBRÁL, -Ă adj. Care se referă la pleoapă, care aparţine pleoapei. *Art*[eriile] *palpebrale interne merg în pliope şi în sacul şi canalul lacrimal.* POLIZU, P. 156/24, cf. PROT.-POP., N. D. *Reflex palpebral.* DER.

— Pl.: *palpebrali, -e.*

— Din fr. **palpébrale.**

PALPEBRÁŢIE s. f. (Învechit) Clipire deasă din ochi, constituind simptomul anumitor boli. Cf. PROT.-POP., N. D.

— De la **palpebră.**

PALBÉBRĂ s.f. (Învechit) Pleoapă; p. ext. geană. Cf. PROT.-POP., N. D.

— Pl.: *palpebre.*

— Din lat. **palpebra.**

PALPÍT s. n. (Învechit) Palpitaţie. *V-aţi deprins a vă sui pe stînă fără palpit de inimă!* în PR. DRAM. 200. *În palpit crud sloboade o lungă suspinare.* BOLLIAC, O. 69. *Cît iubesc a triumfa Preste astă turburare şi al inimei palpit.* SION, C. 37/3. *Un palpit şi o nerăbdare stăpîneşte pe fiece român.* ROMÂNUL (1857), 3¹/67. *Le lipseşte... puterea imaginaţiunii şi palpitul inimei!* ODOBESCU, S. II, 241. *Pipăie pulsul şi-i ascultă palpitul inimii.* F (1888), 139. *Primi dumnezeieştile taine, cu ultimul şi supremul palpit al sufletului ce se eliberează.* GALACTION, O. 203. *Îţi simt palpitul respiraţiei.* T februarie 1964, 27. ◇ Fig. *Acele triste schelete de tei şi de platani... sînt ... pline de palpite şi de susur.* GALACTION, A. 365. *Un turculeţ de-o şchioapă face meremetul narghilelei, potrivind c-un cleşte de aramă un cărbune cu palpit de rubin.* TEODOREANU, M. U. 93.

— Accentuat şi: *pălpit.* — Pl.: (rar) *palpite.*

— Postverbal al lui **palpita.** Cf. it. palpito.

PALPITÁ vb. I. Intranz. **1.** (Despre inimă) A bate mai puternic, mai rapid decît e normal, sau neregulat, din cauza unei emoţii, a unui efort sau a unei boli; a zvîcni. *O femeie... a cărei inimă încă palpita de apucămînt.* CALENDARIU (1794), 36/38. *Sînt... dame aşa de graţioase încît numai mersul lor te face să-ţi palpite inima.* HELIADE, D. J. 95/14. *N-au putut... a face să-mi palpite inima stinsă.* CR (1848), 22²/56, cf. STAMATI, D. *Cînd inimile credincioase nu mai palpită... cine ar mai vrea să locuiască singur astă lume pustie!* NEGRUZZI, S. II, 45. *Amorul cel adevărat... face să palpiteze inima şi înalţă spiritul.* FILIMON, O. I, 114. *Inima-mi şi acuma palpită încă de bucurie.* F (1869), 381. *Pică plîns al tinereţii pe un sîn ce nu palpită.* MACEDONSKI, O. I, 124, cf. 141, 251, POLIZU, BARCIANU. *Am aflat o „singură" inimă carea... cred că palpitează, că bate cu vioiciune pentru... mine.* SBIERA, F. S. 279, cf. ALEXI, W. *Nici atunci şi nici acum nu palpitase o inimă mai nerăbdătoare în pieptul cuiva, cum palpita inima Tincuţei.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. ✦ (Despre oameni) A fi stăpînit de o emoţie puternică, a fi tulburat, a se înfiora. *Vezi! nu-ţi spuneam eu că-i tîrziu! zice palpitînd cocoana către profesor.* CARAGIALE, O. I, 82. *Se îndreptează, palpitînd — transfigurată, Spre clavirul ce-i zîmbeşte.* MACEDONSKI, O. I, 86. *Pentru a nu şti cîta oară, Radu palpită.* BASSARABESCU, S. N. 168. *Fecioare pale, La ferestre deschise, palpită.* BACOVIA, O. 88.

2. P. anal. A se mişca ritmic, a se legăna; a tremura, a fremăta; a sclipi uşor şi intermitent, a licări, a pîlpîi. *Numai un fluture palpita printre perdele.* IBRĂILEANU, S. L. 26. *Marea palpita printre vapoare şi printre odgoanele de strmă.* GALACTION, O. A. I, 389. *În jurul ei, hlamida ta palpită.* CAZIMIR, L. U. 39, cf. id. GR. 24. *Stelele se aprind şi se sting, palpitînd deznădăjduite.* C. PETRESCU, C. V. 267. *Ar fi fost în stare să îmbrăţişeze piatra din ogradă pe care palpita un fluture de noapte.* TEODOREANU, M. II, 191. *O flacără roşie de rubin scînteia o clipă..., apoi se schimba încetîncet pînă ce rămînea palpitînd în locul ei un licurici violet.* SADOVEANU, O. VI, 506, cf. VIII, 340, IX, 128. *Apa mării se umflă, palpită, te stropeşte în obraz!* CĂLINESCU, S. 71. *Luă ceaşca, o apropie de gură, o mirosi îndelung şi nările îi palpitară.* STANCU, R. A. III, 341.

Pînă la urmă nu rămînea decît un sul de cărbune care palpita răsucit în scrum. VINEA, L. I, 95. *Femeia rupse ptinea şi le dădu bucăţi mari care în mtinile lor palpitară.* PREDA, M. 370. *Patrusprezece jaruri de ţigară palpitau în noaptea aceea.* s iunie 1960, 51.

3. Fig. A se manifesta cu putere, a trăi intens; a fremăta, a pulsa, a vibra. *Sufletul lor palpita-n a lor sinuri.* ALECSANDRI, POEZII, 266. *Sub puful aripelor palpită un sînge atît de cald!* CARAGIALE, O. III, 16. *Peste-al ţărmurilor silex palpitează-o-nflăcărare.* MACEDONSKI, O. I, 161, cf. IV, 140. *Acelaşi dor, acelaşi suflet Palpită-n fiecare floare.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 60, cf. 80, II, 102. *A trăit în cea mai strînsă intimitate cu natura şi, de aceea, în creaţiunea lui, ea palpită de viaţă.* GHEREA, ST. CR. III, 361. *În visurile acestea palpită tot rostul fiinţei mele.* REBREANU, P. S. 143, cf. id. R. I, 158. *Viaţa ce aci palpită E lipsită De confort occidental.* TOPÎRCEANU, P. O. 21. *Pe sufletu-mi ce palpita odată Se prinde nepăsarea, ca o crustă.* CAZIMIR, L. U. 88. *Sînt dimineţi cînd toată viaţa oraşului palpită spumos.* C. PETRESCU, C. V. 290, cf. 56. *Acoperi... cu trupul său fiinţa mică a cărei viaţă palpita lîngă dînsa.* SADOVEANU, O. XI, 94. *Viziunea insulelor Prinkipos palpită cu mai multă sensibilitate.* VIANU, A. P. 88. *Viaţa palpită... sub fiecare trăsătură de pensulă.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 3/5. *Şi palpitînd printre meridiane, Simţi zi şi noapte că eşti.* BLAGA, P. 186, cf. 25. *Să vă palpite viaţa... Sub toga unui soare blajin şi ideal.* LABIŞ, P. 207, cf. 133. *Cehov a lăsat... o operă în care palpită viaţa.* s ianuarie 1960, 94. *Cuvintele-s platforme de lansare Imaginilor care-n noi palpită.* BRAD, O. 10.

— Prez. ind.: *palpít* şi (rar) *palpítez.*

— Din fr. **palpiter.**

PALPITÁNT, -Ă adj. **1.** (Învechit, rar; despre oameni) Care palpită (1), care este cuprins de o emoţie puternică, de un viu interes. *Voi fi spectatorul nelipsit şi palpitant la drama lui.* CR (1848), 18³/57.

2. Care trezeşte un interes viu, puternic; pasionant, captivant. *Studiu estetic de palpitantă actualitate.* CARAGIALE, O. II, 168. *Ambele curente ce au ieşit din acest război sînt încă prea palpitante.* MACEDONSKI, O. IV, 127. *Se petrec atîtea drame palpitante aci, sub ochii noştri.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 24, cf. ALEXI, W. *Cartea... a trebuit să circule la curte într-o vreme cînd problema românească era o problemă palpitantă.* IORGA, L. II, 588, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Această scenă... îi amintea episoadele văzute la teatru şi în filmele palpitante.* C. PETRESCU, O. P. I, 120. *Cărţile mele sînt mult mai palpitante decît un roman.* id. A. 461. *Nu concepea mai deplină satisfacţie decît aceea pe care ţi-o dă o viaţă... închinată lecturilor palpitante cu mistere.* TEODOREANU, M. II, 419. *Veneau la sufletul meu un glas ... viu şi palpitant şi instrumente însufleţite de oameni vii.* SADOVEANU, O. IX, 580. *Momentul emoţionant al exploziei... da fiori ca un joc palpitant de mare senzaţie.* BART, S. M. 72, cf. RALEA, S. T. II, 85.

— Pl.: *palpitanţi, -te.*

— Din fr. **palpitant.**

PALPITÁRE s. f. Acţiunea de a palpita.

1. Cf. palpita **(1).** Cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Tinereţea mi s-a dus... Palpitări fac să-mi bată inima repede.* MACEDONSKI, O. III, 114, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *N-apucă să i se liniştească palpitările pieptului tînăr.* AGÎRBICEANU, A. 144. ✦ (Rar) Emoţie. *Pe-orizontul vieţii mele eu te văd cu palpitare.* BOLINTINEANU, O. 286.

2. P. anal. Cf. palpita **(2).** *O seară de octombre cu palpitări discrete De frunze, De imagini.* MINULESCU, V. 92. *În palpitarea apei, dîre lungi şi lucii însemnau cărările unei corăbii nevăzute.* C. PETRESCU, Î. I, 80. *În palpitările luminii violete, se mişcă ca o umbră.* SADOVEANU, O. I, 543.

3. Fig. Cf. palpita **(3).** *Palpitarea robustă a pămîntului deşteptat de sărutarea soarelui la o viaţă nouă.* VLAHUŢĂ, O. A. 463.

— Pl.: *palpitări.*

— V. **palpita.**

PALPITÁŢIE s. f. Senzaţie de bătaie mai puternică, mai rapidă sau neregulată a inimii provocată de o boală, de o emoţie (violentă), de efort etc.; bătaie de inimă, palpitare **(1),** (învechit) palpit. *Nu ştiu de ce am astă seară o palpitaţie de inimă nespusă.* în PR. DRAM. 132. *Palpitaţia (bătaia) inimei.* CORNEA, E. I, 91/15, cf. NEGULICI. *Sînt aceşti oameni supuşi întotdeauna boalelor următoare... palpitaţie a inimei şi celelalte.* DESCR. APE, 21/16, cf. MAN. SĂNĂT. 283/29, POLIZU. *Ai dori să te privesc ca p-o icoană, să trăiesc cu tusea şi junghiurile, cu ahurile şi palpitaţiile d-tale?* DELAVRANCEA, S. 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd însă, dintr-o pricină oarecare, inima bate mai tare şi mai iute ca de obicei... atunci zicem că avem palpitaţiuni sau bătăi de inimă sau bătaie de piept.* BIANU, D. S. *Palpitaţiunile sînt caracterizate nu numai prin aceea că bătăile inimii sînt mai iuţi, dar şi prin aceea că ele se fac în mod neregulat şi cîteodată şi inegal.* id. ib., cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ceea ce mă îngrijea, însă, mai mult decît orice erau nişte... palpitaţii care mă sufocau.* GALACTION, O. A. I, 102. *Am palpitaţiuni înspăimîntătoare şi leşinuri. Pune mîna să vezi!* CĂLINESCU, E. O. I, 100. *Acestea excită inima, ducînd la dureri, palpitaţii şi oboseală.* BELEA, P. A. 240, cf. DER. ◇ Fig. *Noaptea era foarte caldă şi învăluia întregul cartier cu palpitaţia ei imensă şi diafană.* V. ROM. august 1955, 15. ✦ Fig. (Mai ales la pl.) Simţire, sentiment; emoţie. *Cît de-nfocate sînt palpitaţiile inimei sale.* FILIMON, O. I, 135. *Eu care i-am jertfit toate palpitaţiile inimei mele!* ALECSANDRI, T. 1 015. *Pînă la revedere şi în aşteptarea cu palpitaţii a telegramei dv. sînt... adînc stimatoriu.* CARAGIALE, O. VII, 27. *Ce sigur era de izbîndă, şi cu ce palpitaţii aştepta despoierea scrutinului!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 227.

— Pl.: *palpitaţii.* — Şi: (învechit) **palpitaţiúne** s. f.

— Din fr. **palpitation.**

PALPITAŢIÚNE s. f. v. **palpitaţie.**

PALPITĂTÓR, -OÁRE adj. (Rar) Tremurător, fremătător. *Luminoasă şi voioasă ţi-era casa părintească... La intrare verzii dafini o-nfloreau palpitători.* MACEDONSKI, O. I, 75. *În acele ultime zile de vară, cu marea palpitătoare în preajmă, cu sfîşietoare păreri de rău în aer, doctorul Taifun s-a hotărît să prefacă... vila lui.* GALACTION, O. A. I, 52.

— Pl.: *palpitători, -oare.*

— **Palpita** + suf. *-tor.*

PALPITÍND, -Ă adj. (Rar) Care palpită **(1).** *Un sîn palpitînd.* BOLLIAC, în SFC IV, 261.

— Pl.: *palpitînzi, -de.*

— V. **palpita.**

PALPLÁNŞĂ s. f. Element de construcţie din lemn, oţel sau beton, de forma unei grinzi cu lungime mare, care se foloseşte la executarea unor pereţi ce susţin săpăturile, sprijină malurile înalte etc. *Pentru ca laptele de ciment să nu se scurgă, suprafaţa pe care o închidem o apărăm cu palplanşe.* CV 1949, nr. 7, 31. *Palplanşele fără îmbinări nu realizează o etanşare bună a peretelui.* LTR², cf. DER.

— Pl.: *palplanşe.*

— Din fr. **palplanche.**

PÁLTEN s. m. v. **paltin.**

PÁLTIN s. m. Numele a doi arbori: **a)** (şi în sintagma *paltin de munte,* DER) arbore mare, cu frunzele crestate adînc, cu florile mici şi fructele prevăzute cu aripi, avînd trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc.; creşte prin pădurile din regiunea montană şi subalpină şi se cultivă uneori prin parcuri, ca plantă ornamentală; (regional) mojdrean **(2)** *(Acer pseudoplatanus);* **b)** (şi în sintagma *paltin de cîmp,* BORZA, D. 9) arţar *(Acer platanoides).* Cf. ST. LEX. 174ᵛ/2. *Fiind un paltin,*

copaciu mare. NECULCE, L. 14. *Plopul, chiparisul şi paltinul, copaci fără roadă.* CANTEMIR, IST. 170, cf. GCR I, 356/34, 357/6, COTEANU, PL., BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Parcul meu se compune de doi plopi plutaşi, trei paltini, cîţiva tei, ulmi şi salcii.* NEGRUZZI, S. I, 96, cf. POLIZU. *Tufani, palteni, ghindarii se îngroziră foarte.* ALEXANDRESCU, O. I, 196. *Aici se află gorun, fag, paltin, jugastru.* I. IONESCU, M. 603, cf. BARONZI, L. 140. *Săgeata... Piere, trece mai departe şi-ntr-un paltin vechi s-au frînt.* ALECSANDRI, P. I, 34. *De-a stînga rîului sînt dealuri pe care cresc amestecaţi brazi şi paltini.* ODOBESCU, S. I, 164. *Paltinii pe dealuri se înşir ca mîndră oaste.* EMINESCU, O. IV, 134. *Oceanul... Se-nalţă şi recade şi murmură într-una Cînd lunecă pe negre păduri de paltin luna.* id. ib. 423. *Lîngă fîntînă sînt opt paltini frumoşi.* SLAVICI, N. I, 28, cf. BRANDZA, FL. 209. *Sub paltin aici e răcoare.* COŞBUC, P. II, 20, cf. 148, CANDREA, F. 96. *Zadarnic cat stolul de visuri Ce printre paltini se pierdură.* GOGA, P. 36, cf. PAMFILE, VĂZD. 80. *În paltini... primăvara, se face borte de se scurge seva, care-i bună şi dulce.* ŞEZ. XV, 100. *Paltini cît lumea de bătrîni, cu trunchiuri albe şi goale, îşi împreunau sus de tot frunzişurile.* HOGAŞ, DR. I, 9. *La poartă, doi paltini mari păzesc intrarea.* BASSARABESCU, V. 101. *Paltinii stăteau deşi ca peria.* GALACTION, O. 280. *Un paltin uriaş... înnegrea noaptea.* id. O. A. II, 170, cf. SIMIONESCU, FL. 51. *Se opri lîngă un tufar mărunt, în marginea poienii de la paltini.* SADOVEANU, O. IX, 23, cf. X, 192. *Din paltinul în frunză curg picături de lună.* PILLAT, P. 15. *Şi parcă o pădure întreagă, la răspîntie, Din ulmi, din fagi şi paltini se ridica să cînte.* ARGHEZI, S. P. 93. *Se trînti pe o căpiţă de fîn subt un paltin şi aşteptă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 132, cf. 266. *Spre adîncimi, zăpezile s-au rupt Sub rădăcini de paltini şi de zadă.* LABIŞ, P. 367. *Trimiţi copilul cu-o desagă S-o pună-n paltinul trăsnit.* V. ROM. octombrie 1954, 28. *M-am dus în mai multe păduri: de brad, De stejar, de paltin.* s martie 1960, 24, cf. DER, BORZA, D. 9. *Suflă Doamne-un vînt... Brazii să-i despoaie, Paltini să îndoaie.* ALECSANDRI, P. P. 189. *Prin păduri umbla, Paltin c-alegea.* TEODORESCU, P. P. 36. *Că de străin eu mă leagăn Ca frunzuţa în cel paltin.* RETEGANUL, TR. 156. ✦ Lemnul arborilor de mai sus. *Şi luo Iacov toiag... de nuc şi de paltin.* BIBLIA (1688), 22²/7. *De trei ori în giur răsună toaca de paltin durată.* ASACHI, S. L. I, 204. *Era o căruţă uşoară... cu speteze subţiri de paltin.* SADOVEANU, O. X, 192. *Atunci Noe, ca un sfînt, făcu o toacă dă paltin.* ŞEZ. III, 106.

— Pl.: *paltini.* — Şi: (popular) **pálten,** (regional) **páltine** (DR. V, 763, ALR I 1 933/80), **páltir** (ALR I 1 933/93) s. m.

— Lat. **platanus.**

PÁLTINE s.m. v. **paltin.**

PÁLTIR s. m. v. **paltin.**

PALTÓN s. n. Haină de iarnă făcută din stofă groasă, căptuşită, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte. Cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Îşi puse în cui paltonul ud.* EMINESCU, N. 35. *Îmbrăcat într-un palton lung... se plimba prin odaie cu mîinile la spate.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 99, cf. ALEXI, W. *Îi aruncă paltonul pe umeri.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 233. *Paltonul femeiesc astăzi nu se mai poartă decît foarte rar.* PAMFILE, I. C. 362. *Se ascunse mai bine în largul palton de iarnă.* AGÎRBICEANU, A. 59, cf. 35. *Îşi ia grăbit... pălăria şi paltonul.* GÎRLEANU, N. 65. *Un rînd de haine, un palton vechi, cîteva rufe cusute de surori, ies una după alta.* BASSARABESCU, V. 137. *Îşi îmbrăcă încet paltonul şi se duse pînă la uşă.* REBREANU, I. 155. *Purta un palton lung, cafeniu.* GALACTION, O. A. II, 276. *Îmbrăcată cu un palton bărbătesc peste hainele ei de pensionară nevoiaşă.* C. PETRESCU, Î. I, 154. *Îmbrăcă paltonul acompaniat de această muzică.* id. ib. II, 151, cf. I, 148, 209. *Îmbrăcă... paltonul, îşi aşează fularul în faţa oglinzii, cu gesturi ordonate.* BRĂESCU, O. A. I, 214. *Îşi aduse aminte că şi-a uitat paltonul la magazin.* SAHIA, N. 103. *Încărcaţi cu valize, pachete, şaluri, paltoane.* SEBASTIAN, T. 106. *Avea un palton bleumarin, care-o strîngea.* VLASIU, D. 99. *Vîntul purta prin stropi pulpanele descheiate ale paltonului.* SADOVEANU, O. I, 442, cf. 80, VIII, 140. *Învelit într-un palton gros şi verzui de vechime..., bătrînul mergea cu capul în jos.* CĂLINESCU, E. O. II, 218, cf. id. S. 6. *Ne dezbrăcăm paltoanele în săliţa de la intrare.* STANCU, U.R.S.S. 39. *Îşi puseseră pălăriile şi paltoanele în cuierul din colţ.* id. R. A. III, 70, cf. 72. *Noul-venit îşi aruncă paltonul pe bancheta roasă de alături.* BARBU, P. 288. *Am impresia că dumneata mergi pe ger cu un palton de voal.* T septembrie 1962, 27, cf. H I 349, II 31, 81, 132, 223, V 5, VII 337, X 142, 489, 506. *Dă-mi şi un cojoc mocănesc, Să-ţi dau un balton turcesc.* MAT. FOLK. 162. ✦ (Prin Olt., Munt. şi Dobr.) Veston bărbătesc (civil). Cf. ALR II 3 327/836, 928, 987. ✦ (Regional) Polcă (Ruşeţu-Buzău). H I 262.

— Pl.: *paltoane.* — Şi: (regional) **baltón** s. n.

— Din fr. **paletot.** Cf. BL IV, 107, GRAUR, E. 56.

PALTONÁŞ s. n. **1.** Diminutiv al lui p a l t o n. *După ce-şi atîrnă pălăria şi paltonaşul, îşi suflă în degetele-i delicate.* CARAGIALE, O. II, 171. *Junele supleant strîngea din spete în paltonaşul său de bonjurist.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 180. *Deschiseră un dulap şi luară paltonaşul de iarnă al fetei.* AGÎRBICEANU, A. 482. *Am adus un paltonaş pentru copil.* CAMIL PETRESCU, T. I, 545, cf. 525. *E îmbrăcată într-un paltonaş negru, strîns pe trup, cu guler pufos.* C. PETRESCU, A. 459. *Prin fereastra mică, se vedea afară copilul, îmbodolit în paltonaş, la gît cu o legătoare de lînă albă.* id. Î. I, 203. *Se întoarse... cu un paltonaş subţire.* SADOVEANU, O. II, 151. *Îşi ducea într-o mînă paltonaşul şi în cealaltă taşca.* id. O. XIX, 77. *A dîrdîit de frig în paltonaşul căptuşit subţire.* PAS, Z. III, 42, cf. H I 349, II 89, III 141, VI 228, XII 174.

2. (Regional) Scurteicuţă (femeiască) (Pietroiu-Feteşti). H VII 360.

3. Pieptul iei, cusut cu flori; (regional) ciupag. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *paltonaşe.* — Şi: (regional) **baltonăş** s. n. H I 349.

— **Palton** + suf. *-aş.*

PALTONÁT, -Ă adj. (Neobişnuit) Care este îmbrăcat cu palton. (Substantivat) *Bătea sub picioare zăpada... şi făcea pîrtie — pîrtie largă să încapă pe ea toţi paltonaţii.* MACEDONSKI, O. III, 85.

— Pl.: *paltonaţi, -te.*

— **Palton** + suf. *-at.*

PALŢĂUĂ s. f. v. **palţău.**

PALŢĂU s. n. **1.** (Transilv.) Par[1] **(1),** nuia **(1),** vargă; băţ. Cf. LB, LM, VAIDA. *Doamne, rău m-ai putut bate, Fără bici, fără palţău, Numai cu norocul meu.* ap. MÎNDRESCU, UNG. 95, cf. CABA, SĂL. 99. *Un om... în ajunul nunţii umblă din casă în casă şi poartă în mînă, ca semn distinctiv, „on palţău cu peri".* ARH. FOLK. VI, 298, cf. I, 153, ALR II/I MN 89, 2 712/310, 316, ALR II 3 360/279, 334, 346, ALRM II/I h 403, LEXIC REG. II, 112. ✦ (Prin nord-vestul Transilv.) Lambă (la crucea căruţei). Cf. ALR SN II h 346. ✦ Băţ din interiorul ştiubeiului, pe care albinele îşi construiesc fagurii; (regional) pretce (Moftinu Mic-Carei). ALR SN I h 269/334. ✦ (Prin nord-vestul Transilv.) Băţ împodobit cu funde de diferite culori, folosit de staroste la nunţi. LEXIC REG. II, 108.

2. (Regional) Cheie de fier cu care se desfac şuruburile la o căruţă. Com. din VAŞCĂU.

— Pl.: *palţăie.* — Şi: **palţăuă** (ALR SN II h 346/334) s. f., **pălţău** (ALR II 3 360/346, ALRM SN I h 229) s. n.

— Din magh. **pálca.**

PALÚDĂ s. f. (Învechit) Baltă; mlaştină. *Ca alte rele, mai crude, Sînt miasmele din palude, Cercetînd, din an în an, Cu friguri bietul cojan.* CODRU-DRĂGUŞANU,

c. 11. *Vara aerul e cam încărcat de miasmele paludelor formate de acest fluviu.* id. ib. 55. *O vedea... răpezindu-şi negrul cal peste palude.* CR (1848), 12[1]/60.
— Pl.: *palude.* — Şi: **palúdiu** subst. STAMATI, D.
— Din lat. **palus, -udis.**

PALUDEÁN, -Ă adj. (Rar) Palustru. Cf. SCRIBAN, D. ◇ *Friguri paludeene* = paludism. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE.
— Pronunţat: *-de-an.* — Pl.: *paludeeni, -e.* — Şi: **paludiăn, -ă** adj. SCRIBAN, D.
— Din fr. **paludéen.**

PALUDIÁN, -Ă adj. v. **paludean.**

PALÚDIC, -Ă adj. Bolnav sau infectat de paludism, care provine din paludism. Cf. V. ROM. iulie 1962, 124, DN[2]. ✦ (Substantivat) Persoană care suferă de paludism; malaric. *Voi înainta deci... tablouri de numărul tuberculoşilor, alcoolicilor,... paludicilor, guşaţilor, orbilor.* ULIERU, c. 61.
— Pl.: *paludici, -ce.*
— Din fr. **paludique.**

PALUDÍSM s. n. Boală infecţioasă provocată de hematozoar (transmis prin înţepătura ţînţarilor anofeli); malarie, impaludism, friguri (palustre), (rar) friguri paludeene. *Parazitul paludismului se prezintă sub formă de corpusculi plasmatici.* BABEŞ, O. A. I, 342. *Ce măsuri a luat pentru combaterea paludismului şi pelagrei.* C. PETRESCU, R. DR. 46. *Cercetarea a avut loc în timpul unui acces de paludism.* PARHON, B. 43. *A dispărut paludismul, acest flagel al Dobrogei care secera anual sute de vieţi omeneşti.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 357.
— Din fr. **paludisme.**

PALÚDIU subst. v. **paludă.**

PALUDRÍNĂ s. f. Preparat farmaceutic care se prezintă sub formă de pulbere albă, cu gust amărui, fără miros, puţin solubil în apă, folosit împotriva paludismului. Cf. LTR[2], DER.
— Din fr. **paludrine.**

PALÚGĂ s. f., interj. v. **pălugă.**

PALURĂ s. f. (Regional) Lînă trasă în pieptănuşi (Scurta-Adjud). CHEST. V 6/75. *Din palură se face caierile pentru tors.* ib.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

PALÚSTRU, -Ă adj. (Astăzi rar) De baltă, din regiunea sau de pe malurile bălţilor; băltos, mlăştinos, (rar) paludean. *Palustru, băltos, mocirlos.* FONTANIN, c. 109/18. *Oricine ar fi scăpat de miasmul palustru, nu scăpa de furia unui torent de invaziune.* HASDEU, I. C. I, 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Plante palustre.* ŞĂINEANU, D. U. ◇ (Curent) *Friguri palustre* = paludism. *Pe cîmpul viran, dătător de friguri palustre ..., nici un pas nu trezea vreun ecou.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 98. *Frigurile palustre sînt legate de prezenţa oarecăror formaţiuni ameboide în sînge şi mai cu seamă în globulele roşii.* BABEŞ, O. A. I, 334. *Bolnava pare că nu ar fi suferit decît în cîteva rînduri de friguri palustre.* PARHON, O. A. I, 270. (Rar) *Locuinţe palustre* = locuinţe lacustre, v. l a c u s t r u. Cf. DN[2].
— Pl.: *palustri, -e.*
— Din fr. **palustre.**

PĂLUŞ s. n. v. **paloş.**

PALÚŞCĂ s. f. **1.** (Prin Dobr.) Cătea (mică). Cf. H II 243, ALR I 1 146/984. ✦ Cline mic de casă. Cf. H II 281, 298.
2. (Regional) Numele unei stele nedefinite mai de aproape (Oltina-Medgidia). H II 285.
— Pl.: *paluşti* şi *paluşte.*
— Etimologia necunoscută.

PALUŞCHÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p a l u ş c ă (1); căţeluşă (Ciobanu-Hîrşova). H II 252.
— Pl.: *paluşchiţe.*
— **Paluşcă** + suf. *-iţă.*

PALÚTĂ[1] s. f. v. **pălută.**

PALÚTĂ[2] s. f. v. **palat[1].**

PĂLVĂ s. f. v. **palhă[2].**

PÁMĂT s. n. v. **pamet[1].**

PÁMBLICĂ s. f. v. **panglică.**

PAMBLICÚŢĂ s. f. v. **panglicuţă.**

PAMBLÍU s. n. v. **pambriu.**

PAMBRÍA s. f. v. **pambriu.**

PAMBRÍU s. n. **1.** (Învechit) Stofă de lînă merinos. *Acest meşteşug... asupra hainilor ce sînt făcute dă lînă, cum postavuri, pambriuri, şaluri... este pricinuitor dă mare folos* (a. 1826). DOC. EC. 372. *Giubeaua de pambriu albastru blănită cu samur.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Un fel de logofăt în scurteică lungă de pambriu verde se arată înaintea cailor.* GHICA, S. 240, cf. 4. *Nu faceţi nici pambriuri, nici flanelă, nici postav, nici măcar stambă?* id. ib. 555. *Purtînd ca veşmînt de căpetenie o fermenă de pambriu... sta în scara caselor marelui postelnic.* FILIMON, O. I, 99. *Îmbrăcat cu anteriu de maniţă, cu giubea de pambriu, lungă pînă la pămînt.* id. ib. 108. *Cu şal verde de pambriu şi beniş portocaliu.* ALECSANDRI, T. 81, cf. LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Pităreasa a dat la o parte scurteica de pambriu verde, căptuşită cu vulpe roşcată.* CAMIL PETRESCU, O. I, 11. *El strîmba din nas cînd îl vedea acum pe State îmbrăcat ca marii negustori, cu anteriu, încins cu şal, cu giubea de pambriu şi cu şapcă.* id. ib. II, 64. *Dar nu-i poartă ciobăneşte, ci mi-i poartă chip domneşte, Cu caftane de pambriu, cu cizme de irmiziu.* TEODORESCU, P. P. 474.
2. (Prin Munt.) Un fel de haină. Cf. H II 118, VII 228.
3. (Prin Munt.) Testemel; năframă (**I 1**); basma. *Pe nevastă aş vreo s-o-nbrac cu scurteică şi să-i cumpăr şi de un pambriu.* JIPESCU, O. 143.
4. (Regional) „Un fel de brîu de încins peste mijloc" (Tătăruşi-Paşcani). VASILIU, C. 204. *Mîna-n buzunar băga, Ş-om pambriu verdi scotea Şi pi el sî-nfăşura, Şi pi cal încăleca.* id. ib. 13.
5. (Prin Munt.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. Cf. VARONE, D. 122, RĂDULESCU-CODIN, 56.
— Pl.: *pambriuri.* — Şi: **pambría** (LM) s. f., **pamblíu** (VARONE, J. R. 43), **pambríu** (id. D. 122) s. n.
— Etimologia necunoscută.

PAMBRÍU s. n. v. **pambriu.**

PÁMENTE s. f. **1.** (Învechit) Amintire, memorie **(2).** *Veseli-se prevednicii de Dumnezău spunreţi pamentea svenţiei lui.* PSALT. HUR. 81[r]/12. *Se piară de pre pămîntu pamentea lui.* ib. 96[r]/18. *Numele tău în veacu şi pamentea ta în neamu şi neamu.* PSALT. 282. *Şi cealea ce-au fostu mai de mult darure dulci înnoiaşte-le cu pametea (ce se zice, cu ce aduce aminte).* CORESI, EV. 266. *Pamente fapt-au ciudelor sale.* id. ib. 316, cf. 381. *Faceţi pamet lui Domnedzeu şi sfinţiloru cu dragoste* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 50/22. *Noi, în toţi aii, prăznuim pamentea lor.* VARLAAM, C. 196/9. *Păsăruica... cu miloase glasuri pamintea şi moartea puilor săi cu jeale cînta.* CANTEMIR, IST. 193. ✦ P. e x t. Pomenire, ceremonie religioasă pentru un mort. *Pametea să prăznuim întru această duminecă sfinţilor şi de Dumnezeu purtători părinţi ai noştri.* CORESI, EV. 182. *Să facă pamente lui Trifan* (a. 1620). GCR I, 63/11, cf. 62/27. *Şi de datorii*

după pamenți, ca să aibă a da pre la mănăstiri, să-mi facă slujbe (a. 1635). IORGA, S. D. XVI, 186. *Într-aceastași dzi să face pamentea pr*[ea]*p*[o]*d*[o]*bnicului Luca.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 10r/34. *Îl îngropară, făcîndu-i-se pogrebania și pamele mare, cumsăcade.* ANON. CANTAC., CM I, 186. *Făcură pamite mare cu bani la săraci.* id. ib. I, 220. *Tămăie, zmirnă, tot de cele ce s-au cumpărat la pamete dentăi* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 74.

2. (Prin sudul Transilv.; în forma *pamet*) Necaz **(1)**. *I spune tot pamelul cu fiică-sa.* REV. CRIT. I, 40/19.

— Pl.: *pamenți.* — Și: (învechit și regional) **pămet** s. m., (învechit) **pămete, páminte, pámite** s. f.

— Din slavonul ПАМѢТИ.

PÁMEŞ s. n. (Regional) Fiecare dintre cele două părți ale sacului umplut cu paie sau fîn, care se pune pe spatele calului, spre a-l apăra de rosătura greutăților pe care le poartă (Șoimuș-Aiud). VICIU, S. GL.

— Pl.: *pameșe.*

— Etimologia necunoscută.

PÁMET[1] s. n. (Prin Ban. și Olt.) Pricepere, înțelepciune; minte **(1)**, cap. Cf. ANON. CAR. *N-ai pamet hici, degeaba ai fost la școală.* BOCEANU, GL. *I-a luat Dumnezeu pametul din cap.* DENSUSIANU, Ț. H. 244, cf. 327, L. COSTIN, GR. BĂN. 153. *N-are pămăt.* NOVACOVICIU, C. B. I, 18, cf. LEXIC REG. 49.

— Și: **pămăt** s. n.

— Din scr. **pamet.**

PÁMET[2] s. m. v. **pamente.**

PÁMETE s. f. v. **pamente.**

PAMFLÉT s. n. Specie literară (în versuri sau în proză) sau, p. g e n e r., orice scriere cu caracter satiric, în care autorul înfierează anumite tare morale, concepții retrograde, trăsături de caracter ale unei persoane etc.; (învechit) paschil, paschinadă. Cf. STAMATI, D. *Scrisoarea unui boier moldovean e un pamflet în 32 pagine manuscrise.* RUSSO, S. 124. *Proclamațiile, broșurile, pamfletele care ploua din toate părțile... străbătea, cu toate măsurile guvernului de atunce.* ROM. LIT. 54. *Critica mea o numește rezbel fără cauză... și, în sfîrșit, articolul prin care l-am criticat îl califică de pamflet.* ib. 197. *Uriașul Napoleon apare... mai puțin decît mic în pamfletul lui Victor Hugo.* HASDEU, I. V. 214, cf. LM, DDRF, BARCIANU. *Satire grecești, pamflete în aceeași limbă, scrise de greci contra grecilor.* IORGA, L. I, 5, cf. ALEXI, W. *„O scrisoare pierdută"... este și un pamflet de ocazie împotriva evenimentelor la ordinea zilei.* IBRĂILEANU, SP. CR. 234, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Avem deci pamfletul, ce urlă din toate părțile ca o furtună dezlănțuită.* LOVINESCU, C. IV, 53. *Prin pamflete..., ai căutat să discreditezi pe membrii comitetului.* CAMIL PETRESCU, T. II, 603. *Va vorbi peste zece-cincisprezece ani pamfletul... în care sînt portretizați... mai marii vremii din Principate.* id. O. I, 260. *Pamflete împotriva stăpînirii turcești au fost introduse chiar și sub porțile consulatelor străine.* OȚETEA, T. V. 127. *Macedonski a scris o seamă de pamflete în versuri.* CONTEMP. 1954, nr. 390, 3/5. *Pamfletul arghezian a fost ... o categorică îmbinare de inventivitate scatologică și lubrifiantă.* CONSTANTINESCU, S. I, 62. *Între pamflet și admirație încap toate nuanțele.* S ianuarie 1961, 63.

— Pl.: *pamflete.*

— Din **fr. pamphlet.**

PAMFLETÁR s. m. (Adesea depreciativ) Autor de pamflete; pamfletist. *Nu sînteți jurnaliști, dar niște mișei pamfletari, niște hulitori publici.* ALECSANDRI, T. 1 711, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Nu cunoaștem idealurile morale sau sociale ale celor mai mulți dintre pamfletarii români.* LOVINESCU, C. IV, 62. *A fost ziarist, pamfletar, diletant politic.* GALACTION, A. 250. *Pamfletar de îndîrjit talent, prețuit în redacțiile de stînga.* CAMIL PETRESCU, T. III, 490, cf. id. P. 206. *Epoca restaurării Burbonilor face din el un pamfletar.* SADOVEANU, O. IX, 521. *Se arată în acest capitol al lucrării sale un desăvîrșit pamfletar.* V. ROM. ianuarie 1954, 269. *Dacă n-aș scrie și eu pamflete, ar fi cel mai mare pamfletar al țării.* STANCU, R. A. IV, 356, cf. II, 210. ◆ (Adjectival) Care are caracter de pamflet. Cf. LM. *Cum toți vor să cucerească opinia publică pe calea negației, atitudinea pamfletară a devenit covîrșitoare.* LOVINESCU, C. V, 161. *Căutăm împreună adevărul... Într-o asemenea muncă, de o asemenea noblețe, nu are deci ce căuta spiritul mărunt,... cusurgiu, pamfletar.* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/2.

— Pl.: *pamfletari.*

— Din **fr. pamphlétaire.**

PAMFLETĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Care se referă la pamfletar, de pamfletar; care este specific pamfletului. *Talentele publicistice și pamfletărești ale lui... Timon nu mai avură unde se dezvolta.* STANCU, R. A. II, 163.

— Pl.: *pamfletărești.*

— **Pamfletar** + suf. *-esc.*

PAMFLETÍST s. m. Pamfletar. *Pamfletist călduros și convins... se poate asemălui numai cu un om în istorie.* RUSSO, S. 112. *Răspunsul unui pamfletist către un moralist.* ROM. LIT. 194. *M-am întîlnit... cu filozoful, poetul și pamfletistul Norocel Tăunosu.* STANCU, R. A. IV, 352, cf. V, 168.

— Pl.: *pamfletiști.*

— **Pamflet** + suf. *-ist.*

PÁMINTE s. f. v. **pamente.**

PÁMITE s. f. v. **pamente.**

PÁMPA s. f. v. **pampas.**

PÁMPAS s. n. Cîmpie întinsă, acoperită cu ierburi, caracteristică regiunilor cu climă subtropicală și temperată din America de Sud. V. s t e p ă. *Pampa și lanos în America... sînt cîmpuri nisipoase sau acoperite de mari bălării bălțoase, fără copaci și bune de pășune.* GENILIE, G. 120/29, cf. ENC. AGR. *Se oprea cu privirea la o anumită pată... verde de codri și pampasuri, savane și jungle.* G. PETRESCU, O. P. II, 45. *Curtea largă era acoperită cu un covor de vegetație mică și deasă, ca de pampa.* GĂLINESCU, S. 263. *Un loc pe pămînt în pampa voi găsi orientd.* id. ib. 618. *Pampa se dezvoltă pe soluri nisipoase, uneori mineralizate... sub un climat mai umed.* LTR [2], cf. DER, DN [2].

— Pl.: *pampasuri.* — Și: **pámpa** s. f.

— Din **fr. pampa.**

PAMPLICÚȚĂ s. f. v. **panglieuță.**

PAMPÓN s. n. v. **pompon.**

PAMPÚȘCĂ s. f. (Prin Bucov.) Gogoașă (de mîncat). Cf. GLOSAR REG., LEXIC REG. II, 127.

— Pl.: *pampușe* și *pampuști.* — Și: **panpúșcă** s. f. GLOSAR REG.

— Din ucr. **пампушка.**

PAN[1]- Element de compunere care înseamnă „tot", „întreg" și care servește la formarea unor substantive ca: *panlirism, pannaturism* și a unor adjective ca: *panortodox, panromanic* etc.

— Din **fr. pan-**, ngr. **παν-.**

PAN[2] s. m. Denumire dată (în evul mediu) nobililor polonezi; persoană care purta acest titlu. V. m a g n a t **(1)**. *A! d-ta eșli, pan Egor? — Da, da, eu.* ALECSANDRI, T. 552. *Ai o scrisoare de la pan Vladislav și nu-mi spui mai curînd?* SADOVEANU, O. X, 16. *Cetiseră vorbele înflăcărate ale lui Pan Ian Dlugosz.* id. ib. XII,

349. *În mai puțin de două săptămîni, Polonia panilor se prăbuși.* STANCU, R. A. III, 29. ◆ P. a n a l. (Mai ales în Mold.) Titlu dat marilor boieri români; boier care purta acest titlu. *Cire ias[te] pan Pogan Jurj, șpan ot Maramoreș* (a. 1593). ROSETTI, B. 46. *Puind și martori la aceasta...* [pe] *pan Manolache Brîncoveanu vel-ban, pan Const. Ghica* (a. 1804). TES. II, 335. *Pan Constantin Crețulescu, vel ban, pan Barbu Văcărescu* (a. 1823). DOC. EC. 304. *Apelativul nobilului era jupîn, care se întîlnește la început în Muntenia și în Moldova, fiind mai apoi înlocuit în această de pe urmă țară cu cuvîntul polonez de pan.* XENOPOL, I. R. III, 171. *Văd eu că dumneata, pan Tudor, ești cunoscător.* SADOVEANU, O. V, 593. *Alexandru cel Bun întărește panului Dragomir satele Cornii și Strîmbii.* PANAITESCU, O. Ț. 101. *Trecînd... la numirile sub care sînt cunoscuți membrii sfatului și divanului domnesc... avem de a face cu o serie de termeni: dregători, boieri, sfetnici și primsfetnici, pani și jupani.* STOICESCU, S.D. 26.

— Pl.: *pani.*

— Din pol. **pan.**

PANABRÍCI adj. (Regional; în sintagma) *Mere panabrici* = numele unei specii de mere, de mărime mijlocie, de culoare galbenă, asemănătoare cu merele pătule. Cf. BIANU, D. S. 445, BULET. GRĂD. BOT. I, 77, DR. II, 705.

— Și: **panavrîci** adj. DR. II, 705.

— Etimologia necunoscută.

PANACÁDĂ s. f. v. **panacod.**

PANACAGÍU s. m. (Rar) Panacodar. *Vine apoi panacagiul, care transportă franzelele la gura cuptorului.* SCL 1969, 132.

— Pl.: *panacagii.*

— Cf. p a n a c o d a r.

PANACÉE s. f. v. **panaceu.**

PANACÉU s. n. (În practica alchimiștilor și în medicina veche) Leac despre care se credea că avea puterea să vindece orice boală. *Panachie să numește o doftorie ce poate sluji la toate boalele.* VEISA, I. 172/28, cf. 33/1. *Toate aceleă greutăți... s-ar rădica prin îmbinarea celor trei mari panacee (leac pentru toate boalele), adecă: mișcarea trupului, aerul slobod și veselirea inimei.* VASICI, M. II, 171/9. *Și bucuria este unul din cele mai mari panacee (leac de obște) de viață.* id. ib. 229/12. *Apele de Karlsbad sînt considerate ca adevărate panacee în contra podagrei de toate formele.* CALENDAR (1862), 22/4. ◇ F i g. *Toată gîndirea se îndreaptă către domeniul inconștientului, care deodată trebuia să devie panaceu al științei.* RALEA, S. T. II, 11. *S-a lansat o formulă care trebuia să servească de panaceu.* id. ib. III, 296. (Pleonastic) *El este mîngăierea lor, panaceea lor universală, idolul lor.* NEGRUZZI, S. I, 316. *Metodă care a făcut multă vîlvă la începutul ei, fiind considerată ca un panaceu universal.* V. ROM. ianuarie 1960, 110. *Un copil în chip de panaceu universal.* T februarie 1962, 45.

— Pl.: *panacee.* — Și: (învechit) **panacée, panachíe, panacíe** (NEP. VIND. 47/13) s.f.

— Din ngr. **πανάκεια,** lat. **panacea,** fr. **panacée.**

PANACHÍDĂ [1] s. f. Tăbliță sau placă de metal, de piatră ori de lemn pe care, în trecut, școlarii învățau scrierea alfabetului. *Scrise... nu în pănăchidă de piatră.* CORESI, ap. DHLR II, 547. *Un... om bătrîn dascăl primește prîncul, dîndu-i panachidă scrisă* (a. 1805). GRECU, P. 253. *Merge la școală cu trăistuța de gît și cu panachida în mînă* (a. 1805). id. ib., cf. LB. *Văzură un copil mititel... cu o panachidă de gît.* PR. DRAM. 169, cf. POLIZU, CIHAC, II, 681, LM. *Și, cerînd el panachida, a scris* (a. 1894). ap. TDRG, cf. BARCIANU, ALEXI, W., GÁLDI, M. PHAN. 217. ◇ F i g. *Scrise... în pănăchida trupului și a inimei.* CORESI, ap. DHLR II, 547.

— Pl.: *panachide.* — Și: **pănăchídă, pinaechídă** (SCRIBAN, D.) s. f.

— Din bg. **панакида.** — **Pinaechídă** < ngr. **πινακίς, -κίδος.**

PANACHÍDĂ [2] s. f. v. **panahídă.**

PANACHÍE s. f. v. **panaceu.**

PANACÍDĂ s. f. v. **panahídă.**

PANACÍE s. f. v. **panaceu.**

PANACOÁDĂ s. f. v. **panacod.**

PANACÓD s. n. Scîndură de anumite dimensiuni, care se acoperă cu o cîrpă curată și pe care se așază bucățile de aluat, înainte de a fi introduse în cuptor; formă, tipar pentru aluat. *Panacoadele cu bucățile de aluat se introduc în dulapuri dospitoare... unde se produce fermentația finală.* LTR[2].

— Pl.: *panacoade.* — Și: (regional) **panacót** (SCRIBAN, D.) s. n., **panacădă** (ALR I 775/795), **panacoădă** (ALR II/987) s. f.

— Din ngr. **πινακωτή.**

PANACODÁR s. m. Lucrător care duce pîinea la cuptor; (rar) panacagiu. Cf. SCRIBAN, D. *Panacotarul tocmai scotea din cuptor pîine rumenită și mare cît roata plugului.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 553, cf. ib. 1961, nr. 5 220.

— Pl.: *panacodari.* — Și: **panacotár** s. m.

— **Panacod** + suf. *-ar.*

PANACÓT s. n. v. **panacod.**

PANACOTÁR s. m. v. **panacodar.**

PANÁDĂ s. f. (Rar) Supă falsă preparată dintr-o fiertură de pîine, unt și lapte. Cf. DN[2].

— Din fr. **panade.**

PANAGHIÁR s.n. **1.** Taler sau cutie de metal (mai ales de aur sau de argint) împodobite cu incrustații artistice, pe care se pune panaghia **(2).** *I panaghiar de argintu* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 195/6. *De o execuție deosebit de rafinată sînt „panaghiarele", mici cutii rotunde, în care... se punea sfînta cumînecătură.* OPRESCU, S. 172.

2. Icoana Maicii Domnului. *A făcut acest panahiar (sau icoană a Maicii Domnului) jupan Drăghci.* ap. ODOBESCU, S. I, 396.

— Pronunțat: *-ghi-ar.* — Pl.: *panaghiare.*

— **Panaghie** + suf. *-ar.*

PANAGHÍE s. f. **1.** (Ca nume propriu) Fecioara Maria; p. e x t. iconiță cu chipul Fecioarei Maria sau, p. e x t., cu Dumnezeu, Isus Hristos, purtată de ierarhi pe piept, (grecism) e n g o l p i o n. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◆ Ceremonie care se face pentru sfințirea pîinii în cinstea Maicii Domnului. Cf. MURNU, GR. 41. ◆ Parte din pîinea în cinci colțuri care se așază pe o măsuță înaintea icoanei Maicii Domnului. Cf. ȘĂINEANU, D. U. ◆ Bucată de prescură care se mănîncă în mănăstiri, în prima săptămînă după Paști. V. a n a f u r ă. Cf. DM.

2. Prescură pe care preotul o ridică de pe masă, în timpul slujbei religioase făcute la patruzeci de zile după înmormîntarea cuiva. *După acea să cînte sfînta liturghie și să rădice panaghia* (a. 1645). ap. TDRG. *Să ridici panaghie sfîntă pentru dînsul și, căzînd cu fața jos,... te roagă.* NEAGOE, ÎNV. 228. *Se face masă, pentru pomenirea sufletului celui repausat, la trei, la nouă și la douăzeci de zile, iar la patruzeci de zile se cheamă preotul de-i rădică panaghia.* MARIAN, Î. 370, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◇ E x p r. (Regional) **A ridica** (cuiva) **panaghia** = **a)** a ucide (pe cineva). *Tocmai unde și-a lăsat potcoavele biata gloabă! Se vede că aici i-a ridicat lupul panaghia.* PAMFILE, COM. 3; **b)** a înjura (pe cineva) de panaghie **(2).** *Atîta i-a trebuit lui moș Luca,*

ş-apoi lasă pe dînsul; cîte părăstase şi panaghii, toate i le-a rădicat. CREANGĂ, A. 127.

— Pl. : *panaghii.* — Şi : (învechit) **panaghíon** (CADE 458), **panaghíu** (id. ib.) subst.

— Din slavonul панагиа, ngr. **παναγία.**

PANAGHÍON subst. v. **panaghie.**

PANAGHÍU subst. v. **panaghie.**

PANAHÍDĂ s.f. Serviciu religios care se face după moartea cuiva, parastas pentru pomenirea celui răposat. *Acolo slujea panihida, adecă bdeniile.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 39v/15. *Pomenirele ori panahidele pentru ctitori... să se săvîrşească cu toată sîrguinţa* (a. 1810). URICARIUL, VI, 353. *La trei zile după înmormîntare... se face colivă, colaci şi praznic, numite panachidă.* MARIAN, Î. 370, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Bătrîna îi dăduse în grijă că, dacă o închide ochii, să-i facă panahida de patruzeci de zile.* DUNĂREANU, CH. 10, cf. ŞĂINEANU, D. U. *După panahidă..., zaporojenii s-au aşezat la ospăţ.* SADOVEANU, N. P. 267. *Praznicele, panahizele, ospăţurile, pomenele... au de scop de-a uşura... viaţa din ceea lume.* ŞEZ, II, 158. *La praznice şi la panahizi vin de stau nevăzute şi sufletele morţilor.* ib. III, 238. *Oi saracu preutu, Cînd aude clopotu, Pune coasa-n buruiene Şi se duce la pomene; Ori o pune-ntr-o răchită Şi fuge la panahidă.* ib. IV, 232. *Mîncă pînea numai la ocazii... la panahizi, la morţi, la cumătrii.* ib. V, 137, cf. CHEST. VIII 27/1. ✦ (Regional) Parte a prohodului care se cîntă la scoaterea mortului din casă. *Cînd se scoate mortul din casă spre a se duce la ţintirim,... la cîntarea panachidei,* [toiagul] *se aprinde iarăş.* MARIAN, Î. 152. ✦ (Regional ; de obicei determinat prin „de grîu") Colivă. ALRM II/I h 224. ✦ (Prin nordul Mold. şi Bucov.) Colac mare care se duce la biserică. A V 15, VI 26.

— Pl. : *panahide* şi (regional) *panahize, panahizi.* — Şi : (regional) **panachídă, panacidă** (A VI 26), (învechit) **panihídă** s.f.

— Din slavonul панаХида, панниХида, ngr. **παννυχίς, -ίδος.**

PANAÍR s. n. (Dobr. şi prin Munt.) Tîrg de ţară (anual); bîlci, iarmaroc. *Caii se cumpără ori se vînd mai mult în panaire.* DR. V, 216. *Mă duc la panair cu boarfe.* COMAN, GL., cf. com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ, ALR I 1 580/986, 988, 1 583/690, ALR II/705.

— Pl. : *panaire.*

— Din tc. **panayır,** bg. **панаир.**

PANÁJ s. n. v. **panaş.**

PANAMÁ[1] s. f. **1.** Împletitură făcută din paie de Panama ; p. ext. ţesătură care imită împletitura din paie de Panama. *Bărbaţii... se înghesuiau pe lîngă ferestre, făcîndu-şi vînt cu cîte o imensă pălărie de panama.* MACEDONSKI, O. III, 96. *Panama caracterizată prin legarea a două sau mai multe fire de urzeală, peste două sau mai multe fire de bătătură.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 39. *Papuci... împletiţi dintr-un pai moale, ca acela al pălăriilor de panama.* CĂLINESCU, S. 287. *Panamaua regulată are numărul firelor de urzeală egal cu numărul grupului de fire de bătătură.* LTR[2].

2. Pălărie moale, foarte mlădioasă, împletită din foile unui arbust din America Centrală. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Era cu un domn... cu faţa ascunsă de umbra unei panamale demodate, cu borurile foarte largi.* C. PETRESCU, Î. I, 12, cf. 23. *Purta o panama băieţească şi o rochie de pînză de in.* SADOVEANU, O. IX, 92. *Sub panamaua pleoştită... am identificat numaidecît o cunoştinţă.* id. ib. XI, 568. *Se strecură afară pe poartă şi bătrînul cu panamaua lui.* CĂLINESCU, E. O. I, 47. *Era un tînăr îmbrăcat de sus pînă jos în alb, cu o panama cu boruri largi.* id. s. 260. *Un necunoscut, cu panamaua pe ochi,... i se propti în drum.* VINEA, L. II, 290.

— Pl. : *panamale.*

— Din fr. **panama.**

PANAMÁ[2] s.f. (Cu aluzie la delapidările comise cu ocazia săpării canalului Panama) Afacere frauduloasă de mari proporţii, în care sînt implicate multe persoane ; escrocherie în stil mare. *Statul român pune capăt acestei scandaloase panamale şi sancţionează fosta conducere a societăţii.* CONTEMP. 1948, nr. 112, 7/6. *Au rămas de pomină delapidările, cheltuielile pentru coruperea unor parlamentari, care şi-au vîndut votul în favoarea acordării concesiei acestei companii. De atunci „panamaua" defineşte acest gen de „afaceri".* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6 135, cf. SCL 1969, 132.

— Pl. : *panamale.*

— Din n. pr. **Panama.**

PANAMERICÁN, -Ă adj. Care priveşte, care se referă la (toată) America. *Efecte ale revoltei izbucnite... în timpul conferinţei pan-americane de la Bogota.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 12/1.

— Scris şi : *pan-american.* — Pl. : *panamericani, -e.*

— Din fr. **panaméricain.**

PANAIC s. m. (Regional) Frasin *(Fraxinus excelsior)* (Făget-Lugoj). H XVIII 71.

— Accentul necunoscut. — Pl. : *panaici.*

— Etimologia necunoscută.

PANAR subst. (Regional) Nume dat unei flori albe de grădină nedefinite mai îndeaproape. Com. din POIANA-VAŞCĂU.

— Accentul necunoscut. — Pl. : ?

— Etimologia necunoscută.

PANARÁ s. f. v. **panoramă.**

PANARÁMĂ s. f. v. **panoramă.**

PANÁRD, -Ă adj. (Despre cai) Cu picioarele posterioare strîmbe în afară, din cauza devierii copitei de la poziţia normală. *La calul panard, sprijinul făcîndu-se mai mult în partea dinăuntru a piciorului, aceste părţi se obosesc mai mult.* ENC. VET. 123, cf. 16, 122.

— Pl. : *panarzi, -de.*

— Din fr. **panard.**

PANARÍCIU s. n. v. **panariţiu.**

PANÁRIS s. n. v. **panariţiu.**

PANARÍŢIU s. n. Infecţie localizată la degete (în jurul unghiilor) ; (popular) sugel, sugiu, (regional) păducel **(III 3)**, puşiţ. Cf. N. LEON, MED. 125, ALEXI, W. *Panariţiu... este mai grav la degetul mare şi la degetul mic.* BIANU, D. S., cf. ŞĂINEANU, D. U. *Panariţiile reprezintă cele mai frecvente inflamaţiuni supurative... la degetele mîinii şi ale piciorului.* A. POP, CHIRURG. 317. *Abcesul localizat la nivelul degetelor se numeşte panariţiu.* BELEA, P. A. 135. *Panariţiul se dezvoltă, de cele mai multe ori, pe o plagă mică neglijată.* DER.

— Pl. : *panariţii.* — Şi : (rar) **panaríciu** (SCRIBAN, D.), **panáris** (ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.) s. n.

— Din lat. **panaricium.** — **Panaris** < fr. **panaris.**

PANÁRIU s. m. v. **pănar.**

PANÁŞ s. n. Mănunchi de pene[1] **(II)** (colorate) care împodobea odinioară (în unele ţări, şi astăzi) chipiul sau coiful militarilor ; (rar) penaj **(1)**, peniş **(1)**. V. s u r g u c i, p o m p o n. [Stema] *înfăţişează un scut..., deasupra un coif cu vizieră şi cu un pănaş mare resfirat.* CARAGIALE, O. VI, 389. *L-am văzut... cu purpura şi cu pănaşul galben.* I. NEGRUZZI, S. V, 517, cf. 519, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Pentru confecţionarea panaşului au fost utilizate în special penele albe de struţ.* DER. ◇ F i g. *Sultanul cu surguciul lui Soliman în frunte, Ce arde ca panaşul de flăcări pe un munte.* ALECSANDRI, POEZII, 377. ✦ P. g e n e r. Orice mănunchi de pene[1] **(I 1)** folosit ca podoabă. *Şi s-a gătit de soacră mare, cu rochie*

de mătase prăzulie şi cu panaş la cap. BASSARABESCU, S. N. 86. *O fărîmă de panaş adăoga ceva distins la portretul administrativ şi didactic.* ARGHEZI, T. C. 123. ◇ F i g. *Disprețul pentru valorile morale e un panaş, o fanfaronadă.* T septembrie 1962, 25. ✦ Element de decor care constituie un semn distinctiv de nobleţe. V. b l a z o n. *Avînd ca panaş al noblefei, el, o măturâ cu coadă, iar ea, o piele de căprioară.* ARDELEANU, D. 181.
— Pl.: *panaşe* şi *panaşuri.* — Şi: (popular) **panáj** (BRĂESCU, A. 218), **pănáş** s. n.
— Din fr. **panache.**

PANAŞÁT, -Ă adj. (Rar) Împodobit, ornat cu un panaş. Cf. DM.
— Pl.: *panaşaţi, -te.*
— Din fr. **panaché.**

PANATENÁIC, -Ă adj. (Rar) De panatenee, care se referă la panatenee, care aparţine panateneelor. Cf. DN[2].
— Pronunţat: *-na-ic.* — Pl.: *panatenaici, -ce.*
— Din fr. **panathénaïque.**

PANATENÉE s. f. pl. Cea mai importantă festivitate religioasă şi politică din Atena antică, celebrată, anual sau la patru ani o dată, în cinstea zeiţei Atena, cu care prilej aveau loc întreceri la alergări, la lupte, aruncarea cu discul, curse de care, concursuri poetice, muzicale etc. Cf. DN[2], DER.
— Din fr. **panathénées.**

PANAVRÍCI adj. v. **panabrici.**

PÁNĂ[1] s. f. **I. 1.** Fiecare dintre formaţiile epidermice cornoase care acoperă corpul păsărilor, servind la protecţia lui şi la zbor, compusă dintr-un cotor pe care, lateral, sînt aşezate simetric fire (pufoase). *Pasări cu peane.* PSALT. 157. *Lăudaţi Domnul... fierile şi toate vitele, şarpele şi pasări cu peane.* ib. 306. *Voi trimeate iară spre voi nişte pasări cu capelele clt de bou, şi peanele lor vor fi ca u coseţă... despletită* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 48/21. *Iaste un iazăr... de undi fetile satilor, cu pene de pasăre unsă cu smoală, să afundă şi scot aur din fundul apei.* HERODOT (1645), 269, cf. 388. *Se string puii lor... şi le dau hrană pînă ce le cresc penele şi-şi vin în fire* (a. 1777). GCR II, 111/6. *În loc de steag purta ei o cioară De argint, cu penele răşchierate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 92. *Scoice, peşti din ocean, Fiare, paseri cu verzi pene, Bolovani şi buruiene.* ASACHI, S. L. I, 252. *Aduse înainte-i trupurile fraţilor săi..., le împodobi cu turbane şi pene de cocori.* BĂLCESCU, M. V. 80, cf. NEGRUZZI, S. I, 66. *A leşinat!... Colonie... oţel... pene arse la nas.* ALECSANDRI, T. I, 363. *La poalele lor, cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre.* ODOBESCU, S. III, 16, cf. I, 140, 161. *Le mînca aşa crude cu pene cu tot.* CREANGĂ, P. 245. *Două pene* [de pasăre] *cu totul şi cu totul de aur.* ISPIRESCU, L. 74, cf. 229. *Cobzarii schimbau necontenit penele de gîscă rupte d-atîta zor.* DELAVRANCEA, S. 58. *Vulturul i-a clădit un cuib din puf de boboc, din pene de cănăruţi.* id. ib. 253. *Mă fac că scot o păsărică, Şi-ncep să-nşir ce pene are.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 47. *Cocoşul îşi înfoie penele.* GÎRLEANU, N. 196. *Cu pene albe, pene negre, O pasăre cu glas amar Străbate parcul secular.* BACOVIA, O. 11. *Un pui de piţigoi... Stă cu penele vulvoi.* TOPÎRCEANU, B. 41. *Papagalul moţăia cu penele prăfuite.* C. PETRESCU, Î. II, 121, cf. I, 145. *Cobzarul... îşi plimba cotorul de pană pe strune.* SADOVEANU, O. I, 236. *Au căzut... două raţe frumoase, cu nişte pene de-a dragul.* id. ib. III, 84. *Curcanul, umflat în pene, Scoate moţul din sprîncene.* ARGHEZI, VERS. 268. *Aripile ce le simt în spate Aievea sînt din pene de argint.* BLAGA, P. 131. *Paserea paradisului, schimbîndu-şi penele, Presară poienele.* ISANOS, Ţ. L. 76. *De sub penele negre se vedeau doi pui albi.* S aprilie 1960, 59. *C-amîndoi ne potrivim, Şi la ochi şi la sprîncene, Ca doi porumbei la pene.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 50. *De m-aş face, unde ştiu, Cuc la pene argintiu... Aş gîndi să nu mai viu Prin locul ăsta pustiu.* id. ib. 145, cf. 205, 270. *Cuculeţ cu pene verzi, Ce caţi vara prin livezi?* ŞEZ. I, 290. *Cucule cu pene verzi, Umbli vara prin livezi.* HODOŞ, P. P. 42. *Cucule, peană galbină, Nu strica a mea inimă.* PODARIU, FL. 6, cf. ALR I 1 004, A III 3, 7, 16, IV 3. *Cucule cu pene sure, Ce cînţi vara prin pădure?* FOLC. TRANSILV. II, 62. *Cu tichia de frenghie, Cu pene de cioctrlie,* se spune despre omul care se fudulește cu îmbrăcămintea pe care o poartă. Cf. ZANNE, P. III, 397. *E uşor a te ridica pe penele altora.* id. ib. IX, 680. *Şi la pene, dar şi la cuib ca pupăza,* se spune despre femeile care se gătesc, dar nu sînt curate. id. ib. *Pană de puică, în coadă la cloşcă,* se spune pentru a arăta că îmbrăcămintea unei persoane tinere nu se potriveşte uneia mai în vîrstă. id. ib. *Pană împăunată Pe apă lăsată, Meşteşugul omului Cu voia Domnului* (Corabia). PĂSCULESCU, L. P. 79. *Pană retezată Pe apă lăsată Cu ştirea Domnului, Cu fapta omului* (Moara). id. ib. 90. *Pana cocostîrcului Bate faţa tîrgului* (Clopotul). GOROVEI, C. 86. ◇ (Ca termen de comparaţie, sugerează ideea de uşurătate, moliciune, gingăşie etc.) *O ardicai ca pe o pană pintre mulţime.* CR (1848), 19[2]/63. *Lăpuşneanul o apucă de mijloc şi, rădicîndu-o ca pre o pană, o puse pe genunchii săi.* NEGRUZZI, S. I, 145. *O iau la subţioară Şi fug, căci era mică, ca pana de uşoară.* BOLLIAC, O. 104. *Are să ţi se pară că eşti uşor cum ti pana.* CREANGĂ, O. 89. *Ninge de-o minune, cu fulgi înfoiaţi ca penele de gîscă.* GÎRLEANU, N. 51. *Se şimţea uşor ca o pană.* V. ROM. februarie 1955, 254. ◇ F i g. *Chipul ei din calea noastră orice piedică gonea Şi făcea din mine pană şi din roibu-mi rîndunea.* EFTIMIU, Î. 36. *Mîndră, mîndruleana mea ! Sprîncenele dumitale, Pene de privighetoare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 24. *Puiculiţă, dalbă-n pene Şi subţire la sprîncene, Pare că nu-ţi stă prea bine Cu doi drăguţi lîngă tine.* id. ib. 249. ◇ E x p r. (Rar) **Uşor în pene** = îmbrăcat subţire, sumar; p. e x t. prost îmbrăcat, zdrenţăros. *Ţiganul, uşor în pene, Nu-şi făcu bordei de lene.* PANN, P. V. I, 107/24. (Rar) **Smuls de pene** = ruşinat, umilit. *Viteji din gură, care s-au întors acasă smulşi de pene, de nu şi-au mai venit în fire.* ap. TDRG. (Regional) **A lua** (pe cineva) **în** (sau **prin**) **pene** = a mustrului **(2).** Cf. ZANNE, P. IX, 681. *Fără grijă se duce la împăratul. Acolo, măria sa, gata să-l ia prin pene.* PAMFILE, DUŞM. 90. *Cum m-a văzut, m-a luat în pene.* CIAUŞANU, GL., cf. MAT. DIALECT. I, 232. **A se umfla în pene** = a se fuduli, a se îngîmfa, a se lăuda. Cf. ZANNE, P. IX, 681, PAMFILE, C. 48. *Îşi crezu singur argumentele. Se umflă în pene.* STANCU, R. A. IV, 124. (Regional) **A umbla cu pălăria** (sau **cu căciula**) **pană** = **a)** a ţine pălăria (sau căciula) pe vîrful capului. *Şi cu pălăria pană, Aşezată pe-o sprînceană, Mi-a făcut inima rană.* UDRESCU, GL.; **b)** (ironic) a se fuduli, a se îngîmfa. Cf. id. ib. (Regional) **A scăpa ca prin pene** = a scăpa cu greu dintr-o situaţie complicată, dintr-o primejdie etc., a scăpa ca prin urechile acului. Cf. ZANNE, P. IX, 681. (Regional) **A scăpa din pene rele** sau **a-i da** (cuiva) **penele cele bune** = **a)** a ajunge să-şi cîştige singur existenţa. id. ib. 680; **b)** a se însănătoşi. id. ib. (Regional) **A scoate pene** = a ajunge într-o situaţie bună; a se îmbogăţi. Cf. id. ib. 681. ◇ C o m p u s e : **pana-zburătorului** = **a)** plantă erbacee cu frunze păroase şi cu flori mari, violete sau albe, fără miros *(Lunaria annua).* Cf. BRANDZA, D. 36, PANŢU, PL., H VI 104, XVI 280, VICIU, GL.; **b)** ferigă *(Struthiopteris germanica).* Cf. PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L. 387; **c)** iarba-fiarelor *(Vincetoxicum officinale).* Cf. SIMIONESCU, FL. 46, BORZA, D. 55; **pana-gîştei** = specie de muşchi cu tulpina puternică, dreaptă, cu ramuri dispuse neregulat formînd tufe mari, verzi sau gălbui *(Hylocomium triquetrum).* Cf. PANŢU, PL.; **pana-cocoşului** = plantă din familia liliaceelor *(Aspidistra elatior).* Cf. BORZA, D. 26. ✦ P. e x t. (Rar) Aripă. *Poţi să auzi fîlfîitul penelor de uliu pîndind în cer găina imprudentă care traversează o ogradă.* BARBU, P. 39. *Face din pene şi zboară.* ALR I 1 005/772. ◇ F i g. *Voioşi ca şoimul cel uşor Ce zboară de pe munte, Aveam chiar pene la picior.* ALECSANDRI, POEZII, 436. ✦ S p e c. Aripă (mai ales de gîscă) folosită la măturatul vetrei, la ştersul prafului etc. *Uneltele cele de lipsă la rătezat*

[stupii]... *peana cea de șters albinele despre faguri.* ECONOMIA, 196/9. *Trist, c-o pană mătur vatra, solitar.* BACOVIA, o. 14, cf. com. MARIAN. ✦ Smoc de pene[1] **(I 1)** de la aripă sau din coada păsărilor, care servește la uns (mai ales foile de plăcintă). ✦ (Prin sinecdocă) Pasăre **(I 2).** *Acei vînători... aveau întocmire să fie cu vînat, fie fiară, fie pană, fie păstrăv, cuhniile măriei sale.* SADOVEANU, o. XII, 258. *Din tot vînatul Țării Moldovei — păr și pană —, măriei sale îi place mai cu osebire prepeliță, învălită în slănină afumată.* id. ib. XIII, 98.

2. (La pl.) Fulgi și pene[1] **(I 1)**, de obicei curățate de cotoare, folosite la umplerea pernelor, saltelelor etc. *Se suie iute în pod și scoboară de acolo un știubei cu pene rămase locmai de la răposata soacră-sa.* CREANGĂ, P. 5. *Cînd te-i sătura de strujit pene, vei pisa malaiu.* id. o. 4. *Abia apucă să se vadă și ea la masă cu scărmănătorii de pene.* SLAVICI, N. I, 45. *Penele de pasere — găină, rață, gîscă, curcă... se întrebuințează la umplutul pernelor.* PAMFILE, I. C. 14, cf. PAPAHAGI, C. L., NICA, L. VAM. 189. ✦ P. ext. Așternut de pat (bun, cu perne de puf); fig. situație bună; comoditate. *Norocul bun nu-i în pat cu pene, Nice să însoțește cu trîndava lene.* BUDAI-DELEANU, Ț. 140. *Le era mai drag a zăcea în pene Ș-a face săboară pe întrecute.* id. ib. 149. *Pitariul l-au sculat, dar nu vrea să se scoale din peane.* BĂRAC, T. 16/19. *Fecioru, care-i fecior, Doarme pe pămîntul gol, Dar tu, bade Ionaș, Tot în pene ai sălaș, Ca un pui, cînd îl îngrași.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 460.

3. Pană[1] **(I 1)** din aripă (mai ales de gîscă), ascuțită și despicată la vîrf, folosită altădată ca ustensilă de scris cu cerneală, (învechit, rar) penuș[1] **(1)**; p. gener. (mai ales în limbajul poetic) tot ceea ce servește ca ustensilă de scris (cu cerneală). *N-ar ajunge o mie de pene, Nici toată hîrtia din țară, Ca să să poată scriere toate Rînduielele lor așezate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 339. *Pene de gîscă pentru scris* (a. 1832). N. A. BOGDAN, C. M. 138. *Avem hîrtie, ceară roșie, pene de gîscă.* CR (1846), 4[2]/41. *Mai bine trec cu tăcerea sau îmi frîng pana.* GHICA, S. 89. *Ea luă pana și hîrtia și scrise ce dictai.* BOLINTINEANU, O. 339. *De ce, pana mea rămîne în cerneală, mă întrebi?* EMINESCU, O. I, 137. *A scris în fuga mare, de scîrțîia pana strașnic.* CARAGIALE, O. II, 296, cf. 171, 288. *Am luat pană și hîrtie, ca să scriu.* SLAVICI, N. I, 198. *Abia cînd este prețul pe masă numărat, Începe să lucreze cu pană și cu sfat.* I. NEGRUZZI, S. II, 51. *Plin de grije, peană nouă moaie popa-n călimară.* GOGA, C. P. 26. *De-i băiat cel de curînd născut, i se mai pune* [sub pernă] *o pungă cu bani, o armă, o carte, călămări, hîrtie și-o pană.* PAMFILE, DUȘM. 7. *Am rămas la peniță, adică, față de stilou, la pana de gîscă a vechilor calemgii.* GALACTION, A. 77. *Ca să ajungi să porți cu agerime acest instrument mic și slab... o pană de gîscă — se cere mult mai multă ucenicie.* id. ib. 150. *Acî, pe masa asta, ai hîrtie de scris și o pană.* CAMIL PETRESCU, T. II, 199. *Tatăl scoate ceasul din buzunar, moaie peana în călimară și înseamnă în psaltire.* CĂLINESCU, E. 47. *Muie pana de gîscă în cerneală și scrise.* SADOVEANU, O. X, 261. *Își mușca încă buzele... și-și frămînta între degetele albe și subțiri pana de gîscă.* id. ib. XI, 242. *După pana ce te-a scris, Vii și tu din somn și vis.* ARGHEZI, VERS. 241, cf. 316. *Răsunătoarele lui articole porneau ca niște monoloage interioare, dictate penei care le așternuse pe hîrtie.* V. ROM. decembrie 1954, 47. *În trecut se scria cu pana de gîscă, de aceea pană a ajuns să aibă înțelesul de instrument cu care se scrie.* GRAUR, I. L. 109. *Cînd m-am dus io la școală, scriia învățătoru tabla și dipă aia ceteam. Tabla area de mucava, scriiam cu peană de gîscă.* VÎRCOL, V. 21. *Mni-aș lua peană și hîrtie Ș-apoi m-aș tomni ș-aș scrie.* T. PAPAHAGI, M. 52, cf. ALR II 3 751. *Mă dusei în prăvălie, Să-mi iau pană și hîrtie, Să învăț și eu a scrie.* ANT. LIT. POP. I, 141. *Cucuf, pasăre verzie, Adă-mi pană și hîrtie, Tu o adă, eu oi scrie.* FOLC. TRANSILV. I, 242. *Badea care-mi place mie N-are curte, nici moșie, Numai peană și hîrtie.* ib. II, 27. *Să bag mîna-n buzunar, Să scot peană, călămar.* BALADE, II, 37. ✦ (Rar) Penel **(1)**. *Dintr-un tunecuș cu pana I s-a-ncondeiat sprinceana.* ARGHEZI, VERS. 222. *Opere capitale ieșeau apoi din pana sa cu o regularitate impresionantă.* OPRESCU, S. 253. ✦ Fig. Scriere, scris. *Trecerea uniunei la p[unctul] 3 o considera numai ca eroare de peană.* BARIȚIU, P. A. II, 144. *Ne va fi, credem, iertat a cerceta, în răpezirea penei, din ce străbuni ilustri s-au pogorît așa lăudați urmași.* ODOBESCU, S. I, 251. ◇ Expr. (Rar) **A avea pană (frumoasă)** = a avea scris frumos, a scrie frumos. Cf. ZANNE, P. V, 470. ✦ Fig. Stil, mod de a scrie al unui autor; îndemînare, măiestrie, talent de scriitor; arta de a scrie; p. ext. scriitor. *Istoria noastră... are portrete care nicidecum n-ar rămînea mai prejos decît eroii celor vechi, dacă acestora li s-ar scoate aureola poetică cu care pana geniului i-a înfrumusețat.* KOGĂLNICEANU, S. A. 56. *Paprocki își vindea peana pe bani.* HASDEU, I. V. 239. *Un nou luciu... aștepta* [satira], *sub puternica pană a lui Juvenal.* ODOBESCU, S. I, 49. *Aș fi fost desigur foarte fericit să primesc o polemică cu una dintre penele agere ale literaturii noastre.* MACEDONSKI, O. IV, 88. *În nuvelă era descrisă, cu o pană artistică, o femeie în care se cunoștea ea ca într-o oglindă.* CONTEMPORANUL, VI[2], 119. *Eu sînt acțiunea răzvrătirii, el este pana grevei.* MILLE, V. P. 214. *Oricît de meșter și de pătrunzător ar fi un critic de literatură, față cu producțiile unei pene noi sau neînțelnite, el trebuie să rămînă gînditor și rezervat.* GALACTION, A. 184. *Altea pene competente ... au scris și au adunat sumedenie de studii asupra acestui subiect.* id. ib. 310. *Ar trebui să aibă pentru laude o pană epică ca a lui Omer.* SADOVEANU, O. VI, 79. *Sub pana lui Eminescu, limba românească s-a înmlădiat armonios.* id. E. 73. *Cînd însă moralistul și logicianul privește la spectacolul lumii externe, pana sa devine mai puțin ingenioasă.* VIANU, A. P. 122. *Una din cele mai active pene poetice ale momentului a fost aceea a lui George Ranetti.* V. ROM. martie 1957, 13.

4. Plută făcută din cotorul unei pene[1] **(I 1)**, folosită pentru a ține cîrligul undiței la adîncimea voită. *Doi băiețandri zvîrleau și trăgeau undițele și urmăreau cu ochii, încordați, fuga pe unde a penei.* SADOVEANU, ap. TDRG, cf. ALR II 6 243/130. ✦ (Regional) Momeală **(2)**, nadă[1] **(II 1)** (artificială) (Roșia-Beiuș). ALR II 6 245/310.

5. Podoabă, făcută din una sau mai multe pene[1] **(I 1)**, care se poartă la pălărie, în păr etc.; p. restr. penaj **(1)**, panaș. *Avea... la cap coifuri cu peni cununate.* HERODOT (1645), 388. *Purta în cap și pene de șoim.* C. CANTACUZINO, CM I, 78. *Oșteni... aruncînd dinapoia lor peanele ce umbrea coifurile lor.* BELDIMAN, N. P. I, 44/8. *Nu putea cineva să șază lîngă dînsa fără să nu fie lovit în față, în fiecare moment, de evantaliul și de penele sale.* CR (1848), 24[2]/62. *Și eu trimite-voi Ce-i mai mîndru pe la noi; Oastea mea cu flamurile, Codrul și cu ramurile, Coiful nalt cu penele, Ochii cu sprîncenele.* EMINESCU, O. I, 149. *Omul învîrtește o dată pălăria, apoi îi netezește pana de păun.* GÎRLEANU, N. 132. *Jandarmii cu penele de cocoș s-au topit.* REBREANU, I. 316. *O pană subțire și curbă* [la pălărie] *tremura ca o antenă de insectă.* C. PETRESCU, Î. I, 50. *Flăcăii, abia răsăriți, cu pene de păuni la pălărie..., fumau cu patimă.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *Le făcea semne, zbătînd în aer mîna dreaptă în care-și ținea pălăria cu pană.* SADOVEANU, O. XI, 27. *Viziunea este construită din perspectiva negustorilor, a căror naivitate este izbită de podoaba cavalerească a ducelui, coiful lui cu pană.* VIANU, A. P. 235. *Are mantăi, pălărie cu pană, spadă.* CĂLINESCU, B. I. 257. *Pe cap, căciulă cu pană, ca a lui Peneș Curcanul.* STANCU, R. A. I, 231. *Pana din părul Vulturului Argintiu căzu, retezată de un glonț.* H. LOVINESCU, C. S. 7. *Badiu care-mi place mie N-are casă, nici moșie, Numai peană-n pălărie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 39. *Fă-mă peană-n clopul tău, Ca să te umbresc mereu.* id. ib. 63. *Bădișor de preste vale, Ce porți pană așa mare? Poartă pana relezată, Cum îți stau boii-n poiată.* VAIDA. *Măi, bădiță de pe dos, Ce tot umbli mîndos, Mîndos, cu voie rea, Cu peana după curea? Ia-ți bădiță peana-n mînă, Și umblă cu voie bună.*

PODARIU, FL. 28, cf. 92. *Nu-i ficior care-i cu peană, Că-i ficior cine-i cătană.* GR. S. VI, 217, cf. ALR II 1 021, ALR II 3 278, A II 6, III 16. *Trimis-o-mpăratul carte, La feciorii de prin sate, Să nu poarte pene-n clop, Că-i țara în mare foc.* FOLC. TRANSILV. I, 117. *Pana după clopul meu Va cădea de dorul tău.* ib. 125, cf. 459.

6. (Transilv., Ban. și prin Mold.; de obicei urmat de determinări care arată felul) Floare (de grădină sau de cîmp); p. ext. podoabă pentru pălărie (purtată mai ales de flăcăi), confecționată din flori naturale sau artificiale. V. păun **(2)**. *Datorită sensului „floare" pe care îl are pană în Transilvania, pană a început să însemne în aceeași regiune și „floarea-burghiului".* SCL 1957, 241. *Pălării mici cu pene mari de mușcată și de ochiul-boului.* VLASIU, A. P. 112, cf. 63. *Am un bădișor muntean Cu peana de măgheran.* H XVIII 114. *Aibi de grijă, Juliană, C-am o mîndră ca o peană Și m-așteaptă fără seamă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 139. *Foaie verde, verde peană, Astă iarnă era iarnă, Bătea vîntul și ningea Și badea la noi venea.* id. ib. 165, cf. 75, MÎNDRESCU, L. P. 243, com. MARIAN. *Bat'e vîntu, Uscă cîmpu, Nu rămîn'e buruiană, Să facem la bad'ea peană.* DENSUSIANU, Ț. H. 198. *Da nu-i soare răsărit, Că-i Ion împodobit Cu trei pene-n comănac: Una-i peana crinului Una-i a bujorului.* VICIU, GL. *Facim curuni... dim peni di pi cîmpu.* ARH. FOLK. V, 127, cf. COMAN, GL., CV 1951, nr. 5, 27, com. din TIMIȘOARA, ALR I 674, 975, 1 904, 1 905, 1 906, 1 907, 1 909, 1 910, 1 911, 1 912, 1 917, 1 927, 1 935, 1 938, 1 941, 1 943, 1 955, ALR II 6 254, 6 267, 6 275. *Pui cununi de pene și din grădină și de pe cîmp.* ALRT II 62. *Nici o pană nu-i pălită, Ca fata cînd se mărită, Nici o pană nu-i domoală, Ca feciorul cînd se-nsoară.* FOLC. TRANSILV. I, 77. *Tătăniță snop, Pană busuioc* (Cerbul). GOROVEI, C. 62. ◇ Fig. *Bade, peană de mușcată, Ce nu vii la noi vreodată?* PODARIU, FL. 8. ◇ (Învechit) *Pană grecească* = floare artificială. *Celor patru fele li se mai dă să țină în mînă... și cîte un măr frumos în care este înfiptă o pană grecească, adică o floare artificioasă de dugheană.* MARIAN, Î. 254. ◇ Compuse: (regional) **pene-fecioreşti (-mierii)** sau **pene-de-toamnă, pene-de-ale-domneşti** = ruși-de-toamnă *(Callistephus chinensis)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3—4, 56, BORZA, D. 38; **peană-de-iarnă** sau **pene-de-iarnă** = tufănică *(Chrysanthemum indicum* și *Chrysanthemum sinense)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 56, BORZA, D. 47; **pene-de-mătase** = arșinic *(Lychnis chalcedonica)*. Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, nr. 3-4, 60, BORZA, D. 102; **peană-de-hohie** = drobiță *(Genista tinctoria)*. PĂCALĂ, M. R. 20; **peană-de-ture** = *Phyteuma tetramerum Schur.* id. ib. 15; **pana-vîzgoiului** = păpădie *(Taraxacum officinale)*. Cf. BORZA, D. 168; **pana-leului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape, probabil, gura-leului. *Fă-mă pana-leului În dunga părăului.* H XVIII 131. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă peana-leului Pe marginea rîului.* HODOȘ, P. P. 56; **pana-soarelui** = floarea-soarelui *(Helianthus annuus)*. Cf. ALR I 1 904/56, 94; **pana-cucului** = **a)** garoafă *(Dianthus caryophyllus)*. Cf. ib. 1 935/30; **b)** mierea-ursului *(Pulmonaria mollissima)*. Cf. BORZA, D. 139; **peană-crudă** = floare-grasă *(Sedum spurium)*. Cf. id. ib. 158; **pene-domnești** = **a)** canale *(Impatiens balsamina)*. Cf. id. ib. 87; **b)** mușcată [1] *(Pelargonium zonale)*. id. ib. 125; **pene-albe** = moșițel-prost *(Matricaria inodora)*. Cf. id. ib. 108; **pene-bătucite** = cîrciumăreasă *(Zinnia elegans)*. Cf. id. ib. 189. ◆ (Prin sudul Mold.) Trestie *(Phragmites communis)*. Cf. BORZA, D. 129. ◆ (Regional) Lemnul-vîntului *(Syringa josikaea)*. Cf. BORZA, D. 166. ◆ (Regional) Cunună de spice (folosită ca podoabă). *Fiecare sătean, cînd termină cu seceratul, împletește din spice o frumoasă peană sau cunună, pe care cu mîndrie o duce acasă.* FRÎNCU-CANDREA, M. 137. ◆ (Regional) Pămătuf de busuioc (cu care se aghesmuiește); (regional) peniță **(I 2)**. *Cu pana dă bosioc.* ALR II 2 771/36. *Fetele iau bostioc din pana lu popa, să fie drăgăstoasă.* ALR II/I MN 110, 2 802/76, cf. ALRM II/I h 246. ◆ (Nordul Transilv., Maram. și prin Bucov.) Borul pălăriei. *Pana pălăriei.* Com. MARIAN. *Mîndru meu îl poți cunoaște... Cu părul negru și creț Care nu poți să mai vezi, Și pe pana clopului Un bumbuț mîndru de-argint.* BÎRLEA, B. 48. *Pana clopului.* ALR I 1 859/215, cf. 1 859/217, 218, 268, 269, 347, 348, 350, 351, 357. *Pana de la clop.* ALR I 1 859/343. ◆ (Prin Transilv. și Ban.) Motiv ornamental (în formă de floare) pentru broderii, țesături sau pentru imprimat pe piele; (regional) păun **(2)**. Cf. PĂCALĂ, M. R. 515, PODARIU, FL. 92. *Cos cu pene.* ALR I 1 762/24. *Facem pene cu bumbac alb.* ib. 1 762/80. *Cusătură cu pene.* ib. 1 762/148. *Fac peane ori forme.* ALR II 5 778/64, cf. A I 12, 13, III 12.

7. (Regional) Pănușă **(I)**. *După ce se desfac popușoii de pene se cară la coșer.* I. IONESCU, C. 104/9. *Porumbul adus acasă... se dezghioacă (se desfacă) știuleții de foi (pănuși sau pene) și se aruncă la grămadă.* DAMÉ, T. 62. *Culegătorii... încep prin a desface penele sau pănușele știuleților cu unghiile degetelor mari.* PAMFILE, A. R. 218, cf. 88. *Foile care învălesc pănușa se numesc pănușe sau pene.* I. CR. IV, 249, cf. ALR I 902, 903, 906, ALR II 5 136, 5 145, 5 177, 5 180, ALRM SN I h 72, 75, 77, A VI 16.

8. (Rar) Aripă, aripioară (de pește); înotătoare. *Prindem frumoase ochene cu pana roșie, plătici și costrași.* SADOVEANU, O. IX, 358. *Eu am înotat Marea-n lung și-n lat; D-asla-s vinovat: Că m-am pedicat D-uă peană De mreană.* TEODORESCU, P. P. 56.

9. (Sport; în sintagma) *Categoria pană* = categorie în care intră boxerii având greutatea corpului între 54 și 57 kg.

II. 1. Bucată de lemn sau de metal, de obicei de forma unei prisme triunghiulare, întrebuințată pentru despicarea lemnelor, pentru detașarea unor bucăți dintr-un material etc.; (regional) ic, nadă [1] **(I 2 b)**, penuș [1] **(2)**. *Muncitorul n-are alte unelte decît o cusutură, o pană și un mai.* I. IONESCU, M. 397. *Se iau trei pene de lemn cu care s-au despicat lemne.* ȘEZ. II, 167. *Pană de lemn cu care se despică bulucii.* PAMFILE, J. II, 158. *Traseră cu oțelul zimțuit care fîștia și rîdea mușcînd în lemn, Apoi același glas strigă: Dă cu nădejde în pana cea mare!* SADOVEANU, O. IX, 194. *Pana de despicat este altă variantă a planului înclinat.* CIȘMAN, FIZ. I, 68. *Pana de crăpat are de obicei forma unei prisme triunghiulare.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ, I, 85, cf. FD I, 177, com. MARIAN, VICIU, GL., PĂSCULESCU, L. P. 366, ALR I 951, ALRM II/I h 410, A III 1, 2, 7, 12, 16, 17, V 26, VI 20, IX 4. *Două lemne, Două pene, Și o mie de surcele* (Spata-războiului). PAMFILE, C. 32. ◇ Fig. *A băgat un fel de pană între direcție și șefia de redacție.* VINEA, L. I, 332. ◆ (Tipogr.) Piesă care se intercalează între matrițele de linotip, pentru a le spația. Cf. DM. ◆ (Regional) Felioară de slănină cu care se împănează carnea, cînd se gătește. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM.

2. Numele mai multor piese sau obiecte (asemănătoare cu o pană [1] **II 1**), folosite de obicei la fixare:

a) Piesă de lemn sau de metal (în formă de prismă), folosită la fixarea sau la întepenirea unor obiecte sau părți ale lor, la asamblarea (demontabilă) a unor organe de mașini, a unor elemente de construcție etc.; grindă de lemn, de oțel sau de beton armat, așezată transversal pentru a susține căpriorii și învelitoarea acoperișului unei construcții. *În amnarele morii sînt băgate aripile, înțepenite prin niște icuri ce se numesc pene.* HEM 1 097, cf. DAMÉ, T. 87. *Peana servește pentru înțepenirea fierului* [cuțitului]. I. APOLZAN, U. 8. *Înțepenirea brățării* [coasei] *se face cu ajutorul unei pene de lemn.* PAMFILE, A. R. 126. *Ca să nu joace în dăltuitură, grindeiul se înțepenește cu pene de lemn.* id. I. C. 149, cf. 176, 238. *Podarul trînti cîte o „pană" de buturugă la roți, ca să le împiedice.* CONV. LIT. XLIV, 39. *Fusul* [morii] *e legat de colacul roții prin o cruce de lemn, înțepenită într-insul cu cîteva pene.* PĂCALĂ, M. R. 466. *Abaterile de la orizontală, constatate cu nivela, se corectează prin pene de fier.* ORBONAȘ, MEC. 122. *Penele sînt elemente de legătură, care servesc să împiedice deplasarea a două piese una față de cealaltă, într-o anumită direcție.* SOARE, MAȘ. 43. *Penele de reglaj sînt de fapt pene transversale ce servesc*

la potrivirea așezării unei piese față de alta. id. ib. 44. *Mașina de înfășurat urzeala... are forma unei capre prevăzută cu o serie de bare consolidate prin pene.* IONESCU-MUSCEL. ȚES. 158. *Biroul avea o masă simplă de stejar, încheiată însă rustic cu ajutorul unor pene de lemn.* CĂLINESCU, E. O. I, 82. *Piese mici — pene, șuruburi etc.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 844, cf. H II 29. *Pana din lemn tare se bate între mănușă și toporîște și înțepenește coasa cu măsaua în toporîște.* I. CR. III, 227, cf. CHEST. II 125/61, ALR II 6 430, 6 443, 6 453, 6 471, 6 690, 6 691, ALR II/I h 254, ALR SN I h 50, 163, 172, A I 36, VI 26.

b) (Popular) Bucată de lemn care ridică sau coboară (fixînd) piatra morii. Com. din SĂLIȘTE-SIBIU, cf. ALR II 6 762/2, 27, 36, 76, 386, 762, 886.

c) (Popular) Schimbătoare (la plug). *Plugul se compune din: grindei..., otic, rotile, pene.* H IV 11, cf. II 80, 146, IV 56, 253, X 479, 500, ALR II 5 013/531, 574, 833.

d) Betișor cu care se răsucește frînghia ferăstrăului pentru a întinde pînza; cordar, (regional) încordător, sucitor. Cf. PAMFILE, I. C. 121.

e) (Regional) Lemn crestat care se fixează pieziș în vîrtejul din acoperișul stînii și de care se prinde căldarea în care fierbe laptele (Rășinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 450.

f) (Prin Mold. și Bucov.) Cui de lemn de care se atîrnă strecurătoarea cu caș; scîndurică pe care se așază strecurătorile pentru a se scurge cașul. Cf. A V 25, LEXIC REG. II, 117.

3. Partea lată și (mai) plană a unor obiecte, instrumente etc.:

a) Partea ciocanului, opusă capului, prelungită și subțiată spre vîrf. Cf. JAHRESBER. IX, 228. *Pana ciocanului trebuie să fie mai lată la partea subțiată, iar coada trebuie să fie fixată drept.* IOANOVICI, TEHN. 118. *Ciocanul este un bloc de oțel forjat și călit, la care distingem trei părți: capul, pana și ochiul.* id. ib. 210, cf. ORBONAȘ, MEC. 208.

b) Lama metalică a unor instrumente de tăiat; tăiș. *Un cuțit ros, subțire, cu pana numai jumătate.* SADOVEANU, O. II, 538. *A bătut în cal cu pana săbiei și n-a mai așteptat.* id. ib. X, 367, cf. XIII, 388, ALR II 3 969/520, 3 970/2, 29, 414, 514, 551, 6 630/386, A V 14, 15, VI 16, 19, 26. ◇ (Ca termen de comparație) *Numai privirile agere se furișau de sub sprîncene spre stăpîn, strălucind ca pene de săbii.* SADOVEANU, O. I 41. *Mezinul se înmlădia, ca o pană de sabie.* id. ib. 301.

c) (Rar; la instrumentele muzicale de suflat) Ancie. Cf. DM.

d) Partea turtită a undiței, opusă cîrligului, de care se leagă sfoara. Cf. ATILA, P. 31. *Tot ca mai sus... se procedează la legarea undiței cu pană.* id. ib.

e) Partea lată de la capătul vîslei, care intră în apă. Cf. ABC MAR., ALR SN III h 841/284.

f) Parte a cîrmei unei nave, care poate fi rotită în jurul unui ax vertical și asupra căreia se exercită presiunea apei cînd se schimbă direcția de mișcare a navei. Cf. ABC MAR., DM.

g) (Transilv. și Maram.) Fiecare dintre paletele de scîndură de la roata morii de apă. *Între bontău și moară curge apa care învîrte penele roatei.* VAIDA, cf. ALR II 6 738/219, 260, 272, 279, 284, 346, 349, 353, 362. *Trebuie să pun cîteva pene pe roata de apă.* MAT. DIALECT. I, 185.

h) (Prin nordul Transilv.) Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului. Cf. ALRM II/I h 375, 376.

4. (Tipogr.) Lopățică întrebuințată pentru frecarea și ungerea literelor cu cerneală. Cf. V. MOLIN, V. T. 50.

5. Placă mică de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele la unele instrumente muzicale; plectru. Cf. DM. ✦ (Regional; la cobză) Cordar. *Cobza are: peană, strune, scaun, gît și șurupuri.* H X 262, cf. III 229, XII 142.

6. (În sintagma) *Pana căpăstrului* sau *pană de căpăstru* = știreang sau curea cu care se prinde calul. *Patru peni di căpestri* (a. 1837). IORGA, S. D. XXII, 336, cf. DAMÉ, T. 49. *O rană ce se produce la chișiță atunci cînd calul se încurcă în lanț sau în pana căpăstrului, cu unul din picioarele dinapoi sau dinainte.* ENC. VET. 95. *Soldați... purtînd cu sfințenie în mînă, care o pană de căpăstru proaspăt lăcuită, care o pereche de cizme.* BRĂESCU, M. B. 159, cf. A VI 19, 26.

7. (Regional) Șfichi (la bici). Com. din LUNGANI-PAȘCANI.

8. (Regional) Crestătură făcută la urechea oii, pentru a o recunoaște; (regional) furculiță. Cf. PRECUP, P. 23, CHEST. V 156/24.

9. (Regional) Tăietură în formă de pană[1] **(II 1)**, care se face la diferite procedee de altoire. Cf. ALR I 961/704, ALR II 6 102/537, 682, 876. ◇ Expr. **A tăia-n pană** (ceva) = a despica în curmeziș, oblic, ascuțit, în formă de pană[1] **(II 1)**. *Să tai copacul în pană, ca să se scurgă apa de pe butură.* UDRESCU, GL.

10. (În sintagma) *Pană de somn* = bucată de somn de la burtă sau de la coadă, de obicei sărată. *Exemplarele grase* [de somn] *se sărează și așa-zisa pană de somn sau somnul îndulcit formează unul dintre alimentele favorite ale poporului.* ANTIPA, F. I. 97. *Pană de somn cu usturoi.* SADOVEANU, O. XI, 389.

III. (Regional; la sg.; adjectival) Umplut pînă la refuz; plin, doldora, ticsit. *Am făcut căruța pană de snopi.* UDRESCU, GL. *Am două lăzi pană de foale, zestrea fetii.* id. ib.

— Pl.: *pene* și (regional) *pane* (CHEST. II 230/71), (învechit) *peni*. — Și: (învechit și regional) **peână** s.f.
— Lat. **pinna.**

PĂNĂ[2] s. f. **1.** Orientare a velelor unei nave cu pînze în așa fel încît să se opună vîntului și să rămînă pe loc; operație de oprire a unei corăbii. *Era avertismentul să stăm pe loc și să arătăm pavilionul; am pus îndată pînzele în pană.* GHICA, S. 400, cf. CADE, ABC MAR.

2. (Adesea cu determinări care arată felul defecțiunii) Oprire incidentală a funcționării unui mecanism, a unui vehicul, a unei instalații etc. provocată fie de un deranjament al unui organ al mașinii sau al vehiculului, fie de lipsa unui material de consum sau de întreținere; imposibilitate accidentală de funcționare. *Să sperăm... că nu o să avem nici o pană de motor.* CAMIL PETRESCU, U. N. 102. *Biroul e în întuneric..., fiindcă e o pană de electricitate.* id. T. III, 291. *Pana de motor m-a silit la o staționare prelungită pe marginea șoselei.* BRĂESCU, O. A. II, 338. *O pană de electricitate ne-a lăsat o clipă în întuneric.* TEODOREANU, M. U. 43. *Adevărat, drumu-l bun și vremea-i lină. Dar poate s-avem o pană!* SADOVEANU, O. VII, 627. *Pe drum, o pană de motor oprește automobilele.* VIANU, A. P. 385. *La întoarcere, voiam să mă abat prin comună pe la mine. Am avut o pană... și n-a mai fost timp.* BARANGA, I. 203. *Trebuiau reparate niște pene de răcire la un furnal.* V. ROM. iunie 1958, 70. *S-a întîmplat o mică stricăciune — una dintre acele pane destul de obișnuite în filaturi.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 846. ◇ Expr. (Familiar) **A lăsa în pană** = a pune pe cineva în încurcătură, a-l lăsa încurcat. *Să nu plece la București, la înmormîntare, și să ne lase în pană.* C. PETRESCU, O. P. II, 212. **A fi** (sau **a rămîne**) **în pană** = a fi împiedicat într-o activitate, a se afla într-o situație (materială) neplăcută; a duce lipsă de ceva; a nu mai avea bani. *Trebuie să avem o rezervă ca să nu rămînem în pană.* STANCU, R. A. IV, 341, cf. SCL 1969, 132.

— Pl.: *pene* și (rar) *pane*.
— Din fr. **panne.**

PĂNĂT s. n. (Regional) Chin, suferință. Cf. REV. CRIT. III, 163, SCRIBAN, D.

— Pl.: *penete.*
— Postverbal al lui **pănăta.**

PANC[1] interj. v. **bang.**

PANC[2] s. m. v. **opancă.**

PANC[3], **-Ă** adj. (Prin nord-vestul Munt.) Nebun, trăsnit, aiurit, zăpăcit, țicnit. (Substantivat) *Cu*

pancu-ăla de băiat m-am luat de gînduri; nu mai e de înțeles; s-a făcut un derbedeu, un nebun. UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A umbla pane** = a umbla fără rost, aiurea; a bate cîmpii. id. ib.
— Pl.: *panci, -ce.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p a n c e a u r.

PANCÁRTĂ s. f. Bucată (dreptunghiulară) de carton, pînză, lemn, tablă, pe care este scrisă o lozincă, o înștiințare etc.; placardă. Cf. LM, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Bătrînul se uita mereu la afișele și pancartele fără număr, care toate chemau lumea la diferite distracții.* REBREANU, R. I, 255. *În apartamentul lui Dănuț, Monica pusese florile... și Olguța o pancartă.* TEODOREANU, M. II, 276. *Au numărat... batistele roșii și pancartele.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 3/6. *Razele soarelui înconjurau... pancartele pe care erau înscrise lozinci.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 749. *Veneau alții, cu steaguri și pancarte.* PAS, Z. IV, 200. *O pancartă, purtînd înscrisuri cu litere roșii, era ridicată pe brațe.* VORNIC, P. 215. *Se vedea o pancartă, pe care scria, cu litere de hîrtie, „Brigada tineretului".* PREDA, R. 124, cf. 400.
— Pl.: *pancarte.*
— Din fr. **pancarte.**

PÁNCĂ s. f. v. **bancă.**

PANCEAÚR, -Ă adj. (Regional) Nebun, trăsnit, aiurit, zăpăcit, țicnit. Cf. LEXIC REG. 37, UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Unde-a mai plecat panceaura aia?* UDRESCU, GL.
— Pl.: *panceauri, -e.* — Și: **panuceaúr, -ă** (LEXIC REG. 37), **pauceaúr, -ă** (ib.), **plenceúr, -ă** (L.ROM. 1960, nr. 5, 35) adj.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a c e a u r ă.

PANCEAÚRĂ s. f. v. **paceaură.**

PANCEAVÚRĂ s. f. v. **paceaură.**

PANCHIOÁNĂ s. f. (Regional) Femeie care umblă „într-o ureche", „calcă-n strachini", „cu un ochi la slănină și cu altul la făină" (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a n c h i o a n c ă.

PANCHIOÁNCĂ s. f. (Regional) Femeie care nu vede bine, cu vederea slăbită. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a n c h i o a n ă.

PÁNCHIȚĂ s. f. (Rar) Femeie de moravuri ușoare. Cf. DDRF.
— Pl.: *panchițe.*
— Etimologia necunoscută.

PANCILITĂ adj. (Regional; despre femei) Fudulă; gătită (Zorleni-Bîrlad). I. CR. II, 134. *Uite la ea cîtu-i de pancilită.* ib.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *pancilite.*
— Etimologia necunoscută.

PANCIÓC s. m. (Prin Bucov.) Papuc de casă. LEXIC REG. 106.
— Pl.: *pancioci.*
— De la **pane**[1].

PANCIÚRĂ s. f. v. **paceaură.**

PÁNCOF s. n. v. **pancovă.**

PÁNCOȘ s. n. v. **pancovă.**

PÁNCOTĂ[1] s. f. (Prin nordul Munt.) **1.** Om îndărătnic la muncă. V. c î r n i c. Cf. RĂDULESCU-CODIN, 56.
2. Om fără căpătîi, derbedeu. PASCU, S. 275.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a n e[2].

PÁNCOTĂ[2] s. f. v. **pancovă.**

PÁNCOV s. n. v. **pancovă.**

PÁNCOVĂ s. f. **1.** (Transilv. și Ban.; mai ales la pl.) Gogoașă; minciunică (2); uscățele (v. u s c ă ț e l). Cf. KLEIN, D. 394. *Ceale mai alese pașteluri, turte, crofețe (perișoare), pancove și alte dulcețuri.* ȚICHINDEAL, F. 446/10, cf. LB. *A doua zi, păreau că-s pancove și mirodii.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 150, cf. POLIZU, CIHAC, II, 241, LM. *Tortatele, prăjiturile de ciocolată, pancovele sînt cu mult mai grele decît prăjiturile de poame.* F (1883), 262. *Frig cîte un pui și coc pancove de aluat.* MARIAN, NU. 661, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Toma... întinse mîna după o pancovă. Mușcă din ea încet.* V. ROM. februarie 1952, 111, cf. august 1960, 69. *S-a dus în odaia dinainte, după niște vin și după niște pancove.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 103. *Aduce... apoi pancove (perișoare), cu care se sfîrșește masa.* BÎRLEA, B. 133. *Din aloatu de pită se fac pancove.* CHEST. VIII 26/5, cf. 8/15, ALR II/I MN 82, 2 692/47, ALR SN IV h 1078, A V 14, LEXIC REG. 24, 66, MAT. DIALECT. I, 184.
2. (Regional; mai ales la pl.) Clătită (Prundu Bîrgăului-Bistrița). ALR SN IV h 1 077/219.
3. (Bucov., Transilv.; mai ales la pl.) Colțunași. CADE.
4. (Regional) Ochiuri. V. o c h i[1] **(B V 1).** Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, VICIU, GL.
5. (Regional; în forma *pancoș*) Omletă (Rîșnov). VARONE, J. R. 65.
— Pl.: *pancove.* — Și: **păncov** (VICIU, GL.), **páncof** (KLEIN, D. 149), **páncoș** (VARONE, J. R. 65, ALR II 4 082/182; pl. *pancoșuri*, SCRIBAN, D. și rar, m., *pancoși*, ALR II 4 082/182) s. n., **păncotă** (ALR SN IV h 1 078/574) s. f.
— Din magh. **pánkó.**

PANCREÁS s. n. Glandă mixtă, de formă alungită, situată înapoia stomacului, care are legătură cu splina și cu duodenul; (rar) glandă pancreatică, (învechit, rar) gîlca folcuțului. Cf. AMFILOHIE, G. F. 280[r]/8. *Ghindurile pîntecelui numite pancreas.* ALBINEȚ, M. 172/12. *Se mai alătură acestui organ al stomacului și altul, ce este o mură numită pancreas, lipită de fundul de jos al stomahului.* EPISCUPESCU, O. Î. 101/1. *Pancreea ce se află în dosul stomahului.* KRETZULESCU, A. 7/16. *Pancreasul este un organ glandular.* id. ib. 305/2. *Cea mai mare ghindură este pancreatul.* CORNEA, E. I, 204/1. *Pancreas este o glandulă lungă și cam turtită.* POLIZU, P. 112/1, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Rolul pancreasului în digerarea corpilor grași.* MARINESCU, P. A. 74, cf. NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM. *Structura pancreasului seamănă cu aceea a glandelor salivare.* DER.
— Pronunțat: *-cre-as.* — Pl.: *pancreasuri.* — Și: (învechit) **pancreát** s. n., **pancrée** s. f.
— Din lat. **panereas,** ngr. **πάγκρεας,** fr. **pancréas,** it. **panerea(s).**

PANCREÁT s. n. v. **panereas.**

PANCREÁTEC, -Ă adj. v. **panereatic.**

PANCREÁTIC, -Ă adj. Care aparține pancreasului, al pancreasului, privitor la pancreas. *Hilu... să mestecă cu fiere și cu mustul pancreatecul.* AMFILOHIE, G. F. 277[r]/6. *Sucul pancreatic (succus pancreaticus) sau sucul gîlcii folcuțului.* ANTROP. 67/4. *Sucul pancreatic... slujește pentru alinarea și tîmpirea lucrărilor fierii.* ALBINEȚ, M. 179/3. *Canalul pancreatic... merge de se deschide... de-a dreptul în duoden, unde își varsă lichidul ce secretează.* KRETZULESCU, A. 305/22. *Acid pancreatic.* CORNEA, E. I, 177/28. *Sucul pancreatic se aseamănă cu saliva și contribuie la mistuirea bucatelor.* POLIZU, P. 112/8, cf. BARCIANU. *Pancreasul secretă sucul pancreatic, care să varsă în mat și transformă materiile amidonate în zahăr.* BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU,

D. U., CADE, DM, DN. ◇ (Rar) *Glandă pancreatică* = pancreas. Cf. LTR[2].
— Pronunţat : *-cre-a-*. — Pl. : *pancreatici, -ce.* — Şi : (învechit, rar) **pancreátec, -ă** adj.
— Din lat. **pancreaticus**, ngr. **παγκρεατικός**, fr. **pancréatique.**

PANCREATÍNĂ s. f. Substanţă extrasă din pancreasul animalelor, folosită în tratamentul tulburărilor intestinale. Cf. BIANU, D. S. 5, NICA, L. VAM. 182, LTR[2], DN, DC.
— Pronunţat : *-cre-a-*.
— Din fr. **pancréatine.**

PANCREATÍTĂ s. f. Boală manifestată prin inflamaţia acută sau cronică a pancreasului. *Simptomele abdomenului acut se localizează mai des în partea dreaptă a abdomenului, atît în partea superioară (perforaţie de ulcer, piatră la fiere, pancreatită acută...), cît şi în partea inferioară.* BELEA, P. A. 172, cf. DN, DER.
— Pronunţat : *-cre-a-*. — Pl. : *pancreatite.*
— Din fr. **pancréatite.**

PANCRÉE s. f. v. **pancreas.**

PANCROMÁTIC, -Ă adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil (dar nu în mod egal) la radiaţiile luminoase din întreg spectrul vizibil. Cf. DL, DN. *Emulsia pancromatică e deci specială pentru fotografia la lumina artificială.* LTR[2], cf. DER.
— Pl. : *pancromatici, -ce.*
— Din fr. **panchromatique.**

PANDAHÚZĂ s. f. v. **pantahuză.**

PANDALÁLE s. f. pl. v. **pandalie.**

PANDALÍE s. f. (Popular ; mai ales la pl. ; în legătură cu verbele „a avea", „a-i veni", „a-l apuca" etc.) Criză nervoasă, (familiar) n e v r i c a ; s p e c. criză epileptică, (popular) n ă b ă d a i e **(1)**, (regional) n ă v î r l i i ; p. e x t. capriciu, toană, (popular) hachiţă, (învechit şi regional) nacafa (v. n a f a c a **II 3)**, (regional) năbădăi (v. n ă b ă d a i e **2)**. *Dar el nu s-a sinchisit de pandaliile ei şi i-a vorbit încet.* CARAGIALE, S. N. 57, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Femeia mai ales socoate Cum s-o tratezi; sînt mii şi mii Ale ei boale, pandalii, Dar cu un leac le vindeci toate.* GORUN, F. 84. *Cel mai de căpetenie lucru pe care-l face Finuleţ cînd îi vin pandaliile e că aprinde douăsprezece lumînări.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 337. *O mai şi chinuieşte... cînd îi vin pandoliile.* LUNGIANU, ap. CADE. *Avea, în răstimpuri, furii, „pandalii" groaznice.* M. I. CARAGIALE, C. 60. *Nixis, paraxîn şi pandalii erau nuanţele gradate ale nevricalelor lor, cum li se spune astăzi.* TEODOREANU, M. U. 126. *Şi-ntr-adevăr, pe alguazil îl apucau pandaliile şi cincisprezece oameni abia-l ţineau.* CĂLINESCU, I. 96. *Ce ne mai bătea cînd îl apucau pandaliile.* STANCU, R. A. I, 118. *Alţii prăznuiesc tot anul pandaliile regilor.* GALAN, Z. R. 10. *Nu mai vorbi..., Costică, că îmi vin pandaliile.* H. LOVINESCU, C. S. 19. *Ca împăratul o ducea Franzeluţă pînă dădea soarele primăverii şi-l apucau iar pandaliile să plece.* BARBU, P. 97, cf. I. CR. VII, 52, CIAUŞANU, V. 186, COMAN, GL. *Îi veniră pandalalele.* CV 1950, nr. 4, 37, cf. LEXIC REG. 49. *Are-o pandară a lui.* UDRESCU, GL.
— Pl. : *pandalii.* — Şi : (regional) **pandalále** s. f. pl., **pandará** (pl. *pandarale*, UDRESCU, GL.), (învechit, rar) **pandolíe** (accentuat şi *pandólie*, ALEXI, W.), **pantalíe** (DDRF) s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. n. pr. P a n t e l i m o n.

PANDALIÓS, -OÁSĂ adj., s. m. şi f. (Prin nord-vestul Munt. şi prin nord-estul Olt.) (Persoană) care are pandalii ; (om) furios. Cf. LEXIC REG. II, 29. *Cu pandaliosu-ăla nu vreau să mai dau ochi.* UDRESCU, GL.
— Pronunţat : *-li-os.* — Pl. : *pandalioşi, -oase.*
— **Pandalie** + suf. *-os.*

PANDANTÍF s. n. v. **pandantiv.**

PANDANTÍV s. n. **1.** Bijuterie care se poartă (la gît) atîrnată de un lănţişor sau de o panglicuţă. V. m e d a l i o n **(2)**, b r e l o c. *Exemplele de astfel de mici figuri omeneşti în aur, argint ori bronz, purtate ca podoabe, în special ca pandantive de coliere, sînt nenumărate.* PÂRVAN, G. 31. *Cît despre ceasuri, cumpărase o sută : pandantive, brăţări, de buzunar.* CĂLINESCU, S. 45. *Pandantiv cu smaragde.* STANCU, R. A. III, 345, cf. LTR[2], DM, DN.
2. Element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vîrful în jos, situat în colţurile arcurilor mari care sprijină o cupolă sau o turlă. *Pe dasupra...* [stîlpilor] *stă aşezată, cu ajutorul unor triunghiuri boltite sau pendentive, cupola centrală.* ODOBESCU, S. I, 390. [Bolta] *se razimă, prin intermediul pendentivelor, pe patru arcuri de cerc.* MON. IST. I, 28. *Cupola Pantocratorului... se uneşte prin pandantifi.* ib. I, 36. *O cupolă mică, emisferică, pe plan patrat şi fără pendentivi.* NAUM, IST. ART. 102, cf. LTR[2], DM, DN. *Preluat din arhitectura bizantină, pandantivul a fost frecvent folosit în arhitectura veche românească.* DER.
— Pl. : *pandantive.* — Şi : (rar) **pandautíf** (pl. şi m., *pandantifi*), **pendentív** (pl. şi m., *pendentivi*) s. n.
— Din fr. **pendentif.**

PANDARÁ s. f. v. **pandalie.**

PANDEÁ s. f. (Regional) Lemn fasonat pentru construcţii, cioplit pe două părţi (Bogdăneşti-Fălticeni). CHEST. II 80/223.
— Pl. : *pandele.*
— Etimologia necunoscută.

PANDÉCTE s. f. pl. Culegere de opinii ale juriştilor romani asupra principalelor probleme de drept, publicate în vremea lui Iustinian şi puse de acord în timp cu cerinţele noilor instituţii, d i g e s t e ; p. g e n e r. lege sau hotărîre cu caracter de lege. *Pandectele doftoriei ce fură scrise în anul 1317.* MAIOR, IST. 239/33. *Se lămureşte prin aceste de mai gios, de pe tălcuirea lui Enecone, în pandecte, partea I* (a. 1819). URICARIUL, IV, 210/23, cf. VALIAN, V. *Pandectele sau digestul,* ROM. LIT. 397[2]/20, cf. POLIZU. *Un profesor de la Universitatea din Iaşi a ajuns a fi vestit prin stăruinţa ce o pune pe la toţi studenţii lui ca să zică „pîndepte" în loc de „pandecte".* MAIORESCU, CR. I, 374, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DM, DN[2], DER.
— Şi : (învechit, rar) **pandétă** s. f. BUDAI-DELEANU, LEX.
— Din lat. **paudectes**, ngr. **πανδέκτης**, fr. **pandectes.**

PANDÉL subst. v. **bandieră.**

PANDELĂŞ s. n. (Prin Munt. şi Mold. ; de obicei art.) Numele unui dans popular ; melodie după care se execută acest dans. *Nuntaşii se prind la joc... cam cu următoarele jocuri :... păhărele, pandelaşul, păpuşasca.* SEVASTOS, N. 282. *Pandilaşu şi şchioapa... se joacă sărind.* H I 288, cf. III 465, XII 120.
— Şi : **pandiláş** s. n.
— Probabil de la n. pr. P a n d e l e. Cf. p a n d e l ă.

PANDÉLĂ s. f. v. **bandieră.**

PANDÉLE s. f. pl. (Regional) Numele unei specii de prune (Vlăsineşti-Botoşani). COM. FURTUNĂ. *Pandele fierte şi borş cu zamfirele.* id.
— Etimologia necunoscută.

PANDÉMIC, -Ă adj. (Despre boli) Care are caracter de pandemie ; de pandemie. Cf. DN[2].
— Pl. : *pandemici, -ce.*
— Din fr. **pandémique.**

PANDEMÍE s. f. Epidemie care se extinde pe un teritoriu foarte mare. Cf. DN. *În trecut erau foarte frecvente pandemiile de variolă, ciumă, holeră.* DER, cf. ABC, SĂN. 271.
— Pl. : *pandemii.*
— Din fr. **pandémie.**

PANDEMÓNION s. n. v. **pandemoniu.**

PANDEMÓNIU s. n. **1.** (Livresc) Loc unde domnește corupția, dezordinea ; adunare zgomotoasă (în care se complotează, în care se pun la cale fapte reprobabile). Cf. HELIADE, O. I, 239. *Aici încep necurmatele dispute între învățații pandemoniului nostru literar.* NEGRUZZI, S. I, 268, cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2].
2. (În dicționare) Capitala imaginară a infernului ; adunare, consiliu al demonilor. Cf. NEGULICI, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN[2]. ✦ (Rar) Iad. ALEXI, W.
— Pronunțat : *-ni-u.* — Pl. : *pandemonii.* — Și : (grecism învechit, rar) **pandemónion** s. n. I. GOLESCU, C.
— Din fr. **pandémonium.** — **Pandemonion** < ngr. **πανδαιμόνιον.**

PANDÉRĂ s. f. v. **bandieră.**

PANDESPÁNE s. n. v. **pandișpan.**

PANDEȘPÁNE s. n. v. **pandișpan.**

PANDÉTĂ s. f. v. **pandecte.**

PANDIÉRĂ s. f. v. **bandieră.**

PANDILÁȘ s. n. v. **pandelaș.**

PANDIȘPÁN s. n. Numele unei prăjituri făcute din făină, ouă și zahăr (cu adaos de diferite substanțe aromatice). *Astă- noapte-n vis visam Pandeșpane că mîncam.* MUMULEANU, C. 147/19, cf. I. GOLESCU, C. *Am auzit pe o codonacă zicînd că ea mînîncă pandișpanuri, că umblă numai în caleașcă.* JIPESCU, O. 123, cf. 60, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Au fost berechet pandișpanuri cu inscripția : „Trăiască Napoleon cu soția", turnate în zahăr.* BASSARABESCU, S. N. 86. *În casa lui mîncam toate bunătățile : tăiței de casă cu magiun, turtă dulce înflorită cu miez de nucă, pandișpan.* BRĂESCU, O. A. II, 73. *Deșerta pe tăvi mari de aramă... pandișpanuri cu miere.* SADOVEANU, O. XI, 52. *Se obișnui și cu pandișpanul cu miros de mucegai, cu budincele avînd un dubios gust amărui și acru.* BENIUC, M. C. I, 310. *Bea și-nfulecă hălpău Vinu-ăl bun și pandișpanu.* V. ROM. martie 1956, 106, cf. DM.
— Pl. : *pandișpanuri* și *pandișpane.* — Și : (învechit, rar) **pandespáne** (I. GOLESCU, C.), **pandeșpáne** s. n.
— Din ngr. **παντεσπάνι.**

PÁNDLICĂ s. f. v. **panglică.**

PANDLICEÁ s. f. v. **panglicea.**

PANDOCRÁTOR subst. v. **pantocrator.**

PANDOLÍE s. f. v. **pandalie.**

PANDÓR s. m. v. **pandur.**

PANDOSÍ vb. IV. R e f l. (Prin nord-estul Transilv.) A se duce în lume (astfel încît să i se piardă urma). BUGNARIU, N. 262/121.
— Prez. ind. : *pandosesc.*
— Etimologia necunoscută.

PANDOSÍT, -Ă adj. (Prin nord-estul Transilv. ; despre oameni) Prăpădit. Cf. BUGNARIU, N. 262/121. ✦ (Regional ; despre plante sau părți ale lor) Pipernicit (Gurghiu-Reghin). Cf. VICIU, S. GL. *Napii-s pandosiți (nu s-au făcut cum se cade).* id. ib.
— Pl. : *pandosiți, -te.*
— V. **pandosi.**

PANDÚL s. n. v. **pendul.**

PANDÚR s. m. **I. 1.** Soldat care făcea parte dintr-unul din corpurile armatei habsburgice din secolul al XVIII-lea ; p. e x t. soldat din secolul al XIX-lea care făcea parte din oastea pămînteană neregulată a Țării Românești ; s p e c. soldat din armata lui Tudor Vladimirescu ; p. g e n e r. ostaș. Cf. ANON. CAR. *Bătrînul, țapul și trei soldați (cătane sau panduri).* ȚICHINDEAL, F. 347/16. [Solul francezilor] *luat-au seama ce e prin curtea lui vodă și, văzînd ciohodari, arnăuți, panduri și catane..., n-au zis nimărui nimic.* DIONISIE, C. 205. *Toți arnăuții, pandurii ce era risipiți prin țară s-au tras spre Tîrgoviște* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 143. *Grigore Ghica puse temelia armatei românești, organizînd trupul de panduri.* BĂLCESCU, M. V. 630, cf. POLIZU. *Vino de privește-oltenii ! Vin de vezi pandurii mei !* BOLLIAC, O. 179, cf. 142, 158. *Comandînd pandurii în toate bătăliile în contra turcilor, de la anul 1806 pînă la 1812, dobîndise grad de ofițer.* GHICA, S. 99, cf. 16. *Și te uită peste lume, De-i vedea, pe cai în spume, Cete de panduri trecînd.* BOLINTINEANU, O. 8. *O mulțime de panduri... se repeziră cu săbiile goale asupra lui.* ODOBESCU, S. I, 157. *Vine-un chiot dinspre munte, Vine freamăt din păduri — Tudor domnul vine-n frunte, Cu mulțime de panduri.* COȘBUC, P. II, 109. *Tudor chema pe panduri, pe plăieși... la viață și la arme.* GALACTION, O. 157. *Volintirii din Oltenia s-au numit panduri, după un vechi termen, de origine ungurească.* OTETEA, T. V. 93, cf. 49, 73. *În ținutul Gorjului a apărut Tudor Vladimirescu și cu pandurii săi.* RALEA, S. T. I, 10. *Umbla zvonul pretutindeni că pandurii vin cu urgie asupra boierilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 7, cf. 58. *Părintele său, fost pandur de-al lui Tudor.* C. PETRESCU, A. R. 56. *Bălcescu a început organizarea armatei naționale pe baza unui nucleu format din panduri și voluntari.* CONTEMP. 1953, nr. 328, 5/6. *Pandurii olteni, recrutați dintre moșneni, au constituit baza oștirii lui Tudor Vladimirescu.* DER. *Veni-va badea Tudor, Să mai strîngă din păduri Cete mîndre de panduri, Ca s-alunge de la noi... Pe ciocoi.* ALECSANDRI, P. P. 292. *Ci oștile-au tăbărît, Mîndre cele-au poposit, De plăieși Și de panduri, Ca de șoimi și de vulturi.* TEODORESCU, P. P. 477. ✦ Militar din divizia „Tudor Vladimirescu" a armatei Republicii Socialiste România. Cf. DM. ✦ (Prin nordul Munt.) Luptător în revoluția de la 1848. *Pe panduri, la Cireș, i-au cupit rău turcii, la munte.* RĂDULESCU-CODIN, L. 102, cf. 127.
2. (Învechit și popular) Haiduc. *Acuma nu știi pe unde să mai șăzi, că pîn sat sînt tot plin*[i] *cu pandur*[i] *și fac jafur*[i] *pe la negustor*[i] (a. 1807). IORGA, S. D. VIII, 124, cf. 141. *Toți voinici, aleși panduri, Oaspeți ageri de păduri.* ALECSANDRI, P. P. 162. *Du-mă, roibule-n păduri, Să port arme de panduri.* TEODORESCU, P. P. 350. *N-ați auzit d-un Jian... Ce se plimbă prin păduri, Cu șaisprezece panduri ?* MAT. FOLK. 166, cf. 391, FOLC. MOLD. I, 383.
II. (Transilv.) **1.** (În trecut) Agent de poliție sau jandarm. *Se deșteptă în casă, spre spaima familiei sale, cu un pandur înarmat, care îi aduse mandatul ca mîne să se prezente nesmintit la oficiosul comitatului.* BARIȚIU, P. A. II, 269, cf. I, 355. *Frunzuliță miez de nucă, Vin pandurii să mă ducă, Într-un mijloc de oraș, Să-mi fac slujba-n calarași.* ȘEZ. I, 110. *Tocmai cînd voia să se urce peste zidurile cetății, ca să intre înuntru..., iată că-i sar înainte o mulțime de panduri înarmați.* MARIAN, T. 302, cf. CABA, SĂL. 99. *Pă soția mîeu, Puț Pătru, l-o pușcat în pîncete pandorii, aicea, în Crăcești, toamna.* T. PAPAHAGI, M. 169, cf. ARH. FOLK. VI, 298. *Și pe la ușile mele, Stau pandurii santinele.* FOLC. TRANSILV. II, 486. *Mai bine panduru la spate, decît popa la cap.* ZANNE, P. IV, 535.
2. Persoană care are sarcina de a păzi și de a întreține un drum. V. p i c h e r. Cf. COMAN, GL., ALR I 805/148, 227, 229, 243, 247, 249, 251, 255, 257, 266, 269, ALR II 6 478/260. *Pandurul repară drumul și astupă găurile cu piatră.* MAT. DIALECT. I, 184, cf. 83, 286.

— Pl. : *panduri.* — Şi : (regional) **pandôr** s. m.
— Din scr. **pandur,** magh. **pandúr.**

PANDURÉSC, -EÁSCĂ adj., s. f. **1.** Adj. Care aparţine pandurilor **(I),** privitor la panduri; de panduri. *Izbucneau te miri de unde năprasnice cîntece pandureşti, să te străpungă pînă la măduva oaselor.* C. PETRESCU, A. R. 44.
2. S. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. VARONE, D.
— Pl. : *pandureşti.*
— **Pandur** + suf. *-esc.*

PANDURÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulţime de panduri **(I 1);** (în special) ostaşi din armata lui Tudor Vladimirescu. *Tabăra fierbea de pandurime.* BOLLIAC, O. 151. *Slugerul Tudor... trece Oltul, ajunge în munţii Gorjului şi Mehedinţului şi începe a scula pandurimea.* GHICA, S. 101, cf. CADE, DM, SFC V, 188.
— **Pandur** + suf. *-ime.*

PANDUROÁICĂ s. f. (Neobişnuit) Soţie sau fiică de pandur **(I 1);** p. e x t. femeie aprigă şi vitează (ca un pandur). *Aici se naşte şi-o panduroaică, Ce joacă ochiul ca o şerpoaică.* BOLLIAC, O. 138.
— Pl. : *panduroaice.*
— **Pandur** + suf. *-oaică.*

PANÉ[1] adj. invar. (Despre carne, caşcaval etc.) Prăjit în grăsime, după ce a fost dat prin făină, ou şi pesmet. *Bolnavilor digestivi nu le vom da carne prăjită sau pané.* BELEA, P. A. 243. *Se moaie feliile de creier în aluat şi se frig în untură fierbinte. Se servesc ca şi creierii pane.* S. MARIN, C. B. 119.
— Scris şi : (după fr.) *pané.*
— Din fr. **pané.**

PANÉ[2] s. f. v. **pangea.**

PANEGERÍST s. m. v. **panegirist.**

PANEGHÍRIC, -Ă adj., s. n. v. **panegiric.**

PANEGIRÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A lăuda, a elogia (în mod excesiv). *Aşa-i ţara, aşa-i traiul!... Acum văz cum au bîrfit Cîţi mi-o au panegirit.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 12.
— Prez. ind. : *panegiresc.*
— Derivat regresiv de la **panegiric.**

PANEGÍRIC, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit; despre discursuri, aprecieri etc.) Elogios, laudativ. *Un cuvînt panighiric va spune măreţele isprăvi la care în veci nu aţi gîndit.* MARCOVICI, C. 61/14, cf. NEGULICI, POLIZU, BARCIANU, SCRIBAN, D.
2. S.n. Discurs public, îndeosebi la vechii greci şi la romani, pentru elogierea unei personalităţi de seamă contemporane oratorului, pentru preamărirea faptelor eroice ale precursorilor etc.; p. e x t. laudă (exagerată), elogiu (excesiv), a p o l o g i e. *Făcui panegiricul... României.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 52, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Un jurnal cu titlul frumos... publică... un panegiric al sistemelor limbistice.* RUSSO, S. 65. *Să fac o apologie, să scriu un panegiric Acestor pitici gigantici şi la alţi oameni de nimic.* BOLLIAC, O. 172. *Cuvinte prin care Păturică, fără voia sa, făcea panegiricul omului pe care voia să-l vînză.* FILIMON, O. I, 261. *Ne ceti un panegiric al exprincepelui.* BOLINTINEANU, O. 249. *Profesorul... a făcut panegiricul lui Bărnuţ.* MAIORESCU, D. I, 98. *Cine ar putea să rostească tot ce spune ochiului şi minţii aceste splendide idealizări plastice ale artei vînătoreşti, acela ar face cel mai minunat panegiric al acestei arte.* ODOBESCU, S. III, 53, cf. 563, BARCIANU, ALEXI, W. [Cronica lui Neculce] *nu e o cronică de ură şi nu e nici un panegiric.* IORGA, L. I, 246, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu voi încerca să-i fac panegiricul.* D. GUSTI, P. A. 64, cf. SCRIBAN, D., DM, DN[2], DER.
— Pl. : *panegirice.* — Şi : (învechit) **paneghíric, -ă** (STAMATI, D.), **panighiric, -ă** adj., s .n.
— Din ngr. **πανηγυρικός,** fr. **panégyrique.**

PANEGIRICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar; despre discursuri, aprecieri etc.) Elogios, laudativ. Cf. POLIZU.
— Pl. : *panegiriceşti.*
— **Panegiric** + suf. *-esc.*

PANEGIRÍST s. m. Persoană care face un panegiric **(2);** persoană care aduce laude (exagerate) la adresa cuiva sau a ceva. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Voiesc să aibă panegerişti carii să le laude generozitatea.* CALENDAR (1852), 74/32. *Au putut să-ţi impuie tăcerea, iar nu de a te face ehul tuturor panegiriştilor din principate.* ROM. LIT. 185 [2]/25, cf. POLIZU. *Panegiristul voia să-şi înceapă cuvîntul său de laudă.* F (1889), 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Judecîndu-l la urmă, istoricul şi panegiristul său îl găseşte „cinsteş om şi în filozofii şi în istorii".* IORGA, I. L. I, 120, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Va spulbera întreaga legendă... alcătuită de cîţiva panegirişti şi adulatori plătiţi.* LIT. ANTIMONARHICĂ, 144, cf. DM, DN [2].
— Pl. : *panegirişti.* — Şi : (învechit) **panegeríst** s. m.
— Din fr. **panégyriste.**

PANEGIRIZÁ vb. I. T r a n z. (Învechit, rar) A lăuda, a elogia (în mod excesiv). *Lasă-mă să-ţi panegirizez naţia franceză, naţia cea mare.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 237, cf. 218.
— Prez. ind. : *panegirizez.*
— Din ngr. **πανηγυρίζω.**

PANÉL s. n. Placă alcătuită dintr-un miez de şipci, de scînduri înguste, de fîşii de lemn, de talaş, acoperit şi încleiat pe ambele feţe cu un strat de furnir. *Uşile cu tăblie sînt făcute fie din brad, fie din placaj, fie din panel.* CV 1949, nr. 9, 28. *Panelele se întrebuinţează la fabricarea mobilei.* LTR [2], cf. DM, DN [2], DER.
— Pl. : *panele* şi *paneluri.*
— Din germ. **Paneel.**

PANELÉNIC, -Ă adj. (Rar) Panelenistic. Cf. SCRIBAN, D. *Peste rivalităţile locale, Rhigos voia să creeze un curent panhellenic.* OŢETEA, T. V. 117.
— Scris şi : (după fr.) *panhellenic.* — Pl. : *panelenici, -ce.*
— Din fr. **panhellénique.**

PANELENÍSM s. n. Concepţie politică care preconiza unirea tuturor populaţiilor elenice într-un singur stat. *Ideile de panelenism ce Ipsilant şi căpitanii lui le manifestau.* FILIMON, O. I, 281, cf. SCRIBAN, D.
— Din fr. **panhellénisme.**

PANELENÍST, -Ă s. m. şi f., adj. (Rar) **1.** S. m. şi f. Adept al panelenismului. Cf. SCRIBAN, D.
2. Adj. Panelenistic. *Congres panelenist.* SCRIBAN, D.
— Pl. : *panelenişti, -ste.*
— De la **panelenism.**

PANELENÍSTIC, -Ă adj. Care ţine de panelenism, privitor la panelenism sau la panelenişti **(1);** care cuprinde, care are în vedere toate populaţiile elenice; (rar) panelenic, panelenist **(2).** *Poemele homerice şi chiar instituţia panelenistică a jocurilor olimpice n-au putut înrădăcina, astfel, în minţile cele mai luminate ale antichităţii, principiul naţionalităţilor.* LOVINESCU, C. VI, 83.
— Pl. : *panelenislici, -ce.*
— **Pan-**[1] + **elenistic.**

PANÉR[1] s. n. **1.** Obiect de diferite forme, făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decît coşul, care serveşte la transportarea sau la depozitarea unor obiecte, mai ales a unor alimente; (franţuzism, rar) panier **(2).** *Se despărţea în două ceate şi unile purta pinerul... pline de flori şi de*

poame (a. 1773). GCR II, 89/3. *Ei ducea nişte panire.* IST. AM. 46[r]/15. *Şi eu ducu-mă cu a mea pinără, Eu încă, în codru, la fragi roşii.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 309, cf. 310. *Aş voi să învăţ cum să împletesc panerii.* DRĂGHICI, R. 105/15. *O scrisoare căzu în panerul unde îşi avea macaroanele cu scorţişoară.* CR (1848), 32[3]/61. *Panerul ce am onoarea a vă trămite cu scrisoarea aceasta.* NEGRUZZI, S. I, 100, cf. II, 37, 256. *Îmi aşezam hainele în geamandane şi merindele în panere.* GANE, N. III, 86. *Panere albe... cari se folosesc îndeosebi la păstrarea rufelor curate, se fac din răchită.* PAMFILE, I. C. 174, cf. 175. *Panere de răchită.* GALACTION, A. 67. *Axinia şi-a ridicat dintre ferigi panerul plin de ulcele cu smîntînă.* CAZIMIR, GR. 246, cf. 87. *Panerul... cu franzelufe dolofane şi aurii.* C. PETRESCU, C. V. 64. *Am plecat cu Ileana, desculţă, cu panerul după noi.* BRĂESCU, A. 76. *Într-o sară, ne strînseserăm la şcoală, la împletit panere.* SADOVEANU, O. III, 49. *Văzu un paner mare, cu nişte căpşuni cît perele.* V. ROM. decembrie 1954, 45, cf. DM. *În timp, bucatele se duc cu baniţa, cu postava,... cu panere.* H IX 51. *Se aduc acasă strugurii în panere.* ALR II 6 140/47, cf. ALR II/I h 266, ib. MN 124, 3 835/682, A VI 26. ◇ Fig. *În paner de raze, ziua Pune soarele şi pleacă.* LESNEA, I. 146. ✦ (Regional) Traistă de pus merindele pentru drum (Boloteşti-Panciu). ALR I 727/596.

2. (Regional) Leasă de nuiele care se întrebuinţează la pescuit (Cerneţi-Turnu Severin). ALR I, 1 735/850.

3. (Prin Mold.) Trăsură uşoară cu coşul făcut din nuiele. *Nu poposi decît o clipă..., atît cît era necesar să se pregătească panerul cu cei doi căişori murgi.* SADOVEANU, O. XII, 402.

— Pl.: *panere* şi (învechit, rar, m.) *paneri.* — Şi: (învechit şi regional) **panéră** (BUDAI-DELEANU, LEX., A VI 14) s. f., (învechit) **panír** s. n., **pinără** s. f., **pinér, pînér** (ALEXI, W.) s. n.

— Din ngr. **παναΐρι.** — Pentru **paneră**, cf. it. p a n i e r a. — Pentru **pîner**, cf. lat. p a n a r i u m.

PANÉR [2] s. n. v. **panier.**

PANERÁR s. m. (Rar) Persoană care face panere [1] **(1).** Cf. BARCIANU.

— Pl.: *panerari.* — Şi: (învechit) **pînerár** s. m. ALEXI, W.

— **Paner** [1] + suf. *-ar.*

PANERÁŞ s. n. Diminutiv al lui p a n e r [1].

1. Cf. p a n e r [1] **(1).** *Voi face un paneraş mic pentru Elena.* DRĂGHICI, R. 105/18, cf. POLIZU. *Văz apărînd, dintr-un paneraş de lingă cocoana, capul unui căţel lăţos.* GARAGIALE, O. II, 95, cf. id. M. 331. *O fetiţă c-un paneraş de flori se tot milogeşte pe lîngă noi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 200. *La picioare-i stă un paneraş cu flori.* CAZIMIR, GR. 30. *Pălării ca nişte paneraşe de flori.* SADOVEANU, O. IX, 231, cf. ŞEZ. I, 217. ✦ (Rar) Lumînare subţire şi lungă (de doi-trei metri), împletită ca nuielele de la paner [1] **(1).** Cf. SCRIBAN, D.

2. (Prin Mold.) Cf. p a n e r [1] **(3).** *Ieşeau în paneraşul ei cu doi cai la arat.* SADOVEANU, O, VII, 489, cf. XIV, 71, XIX, 26.

— Pl.: *paneraşe.*

— **Paner** [1] + suf. *-aş.*

PANÉRĂ s. f. v. **paner** [1].

PANEVGHENÍE s. f. (Grecism învechit; urmat de un adj. pos.) Termen reverenţios cu care se adresa cineva unui boier. *A panevgheniei tale smerită şi umilă slugă.* FILIMON, O. I, 101. *Pe mine mă ţine şapte sute de lei, dar pentru prea cinstitul obraz al panevgheniei tale le dau tot cu acest preţ.* id. ib. 147, cf. CADE, DM.

— Pl.: *panevgheniі.*

— Din ngr. **πανευγένεια.**

PANFOBÍE s. f. (Med.) Teamă morbidă faţă de orice lucru, care apare ca simptom al anumitor boli mintale; (rar) pantofobie. DN [2].

— Din fr. **panphobie.**

PANGÁL s. n. v. **pangar.**

PANGANÉT s. n. (Învechit şi regional, mai ales în Transilv.) Baionetă. *Poruncit-au soldaţilor, de au dat iuriş, adecă năvală într-înşii,... numai cu panganeturile în puşti.* DIONISIE, C. 177, cf. CADE, DM, H II 206. *Şi în loc de şase boi, Pătrontaşul dinapoi Şi în locul zbiciului, Teaca panganetului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 317. *Ţ-oi trimite, mamă, carte, Şi n-oi scri-o cu cerneală, Că de aia-i multă-n ţară, Ci, pe laturi, Pîngăneturi, În mijloc, Pară de foc.* HODOŞ, P. P. 203. *Da cum ăsunăe lîngă cort, îl văzu mumă-sa şi zisă: — Dragu copilu maişi, că iel îi cu cascaňet şi cu pangaňet.* ALEXICI, L. P. 254, cf. VICIU, S. GL.

— Pl.: *panganeturi.* — Şi: **pîngánét** s. n.

— Din magh. **panganet.**

PANGÁR s. n. Masă sau tejghea la care se vînd lumînările în biserică; p. ext. vînzare a lumînărilor în biserică; venit realizat de biserică din această vînzare. Cf. POLIZU. *Sta la biserică la pangar, făcea treabă prin piaţă.* M. I. CARAGIALE, C. 26. *Asta s-o spui babelor dumitale de la pangar, nu mie.* GALACTION, P. A. I, 179, cf. DM. *De la pangar s-a strîns la hram 2000 lei.* Com. din PIATRA-NEAMŢ.

— Pl.: *pangare.* — Şi: (rar) **pangál** s. n. POLIZU, CIHAC, II, 681, SCRIBAN, D.

— Din ngr. **παγκάρι.**

PANGEÁ s. f. (Bot.; Mold.) Numele a două specii de plante din familia leguminoaselor; **a)** sfeclă *(Beta vulgaris).* Cf. BORZA, D. 30; **b)** (şi în sintagmele *sfeclă pangea*, ALR I 858/540, *sfeclă pangele*, GREŢESCU, FL. 502, ŞIO II[1], 281) sfeclă roşie *(Beta rubra).* Cf. CIHAC, II, 603, DDRF, GHEŢIE, R. M., GREŢESCU, FL. 502, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PANŢU, PL,, ŞĂINEANU, D.U., BORZA, D. 30.

— Pl.: *pangele.* — Şi: (cu schimbare de suf.) **pangícă** (BORZA, D. 30), **pané** (ALR I 858/538) s. f.

— Din tc. **panear.** — **Pangică:** cu schimbare de suf.

PANGERMANÍSM s. n. Concepţie politică care preconiza unirea tuturor populaţiilor de origine germană într-un singur stat. Cf. CADE, SCRIBAN, D.

— Şi: (rar) **pangermanízm** s. n. SCRIBAN, D.

— Din fr. **pangermanisme.**

PANGERMANÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f., adj. (Persoană) care susţinea pangermanismul *Petrecea tot în Braşov ca contabil la librărie, poet entuziast şi pangermanist.* BARIŢIU, P. A. II, 169, cf. CADE, SCRIBAN, D.

2. Adj. Care aparţine pangermanismului, privitor la pangermanism.

— Pl.: *pangermanişti, -ste.*

— Din fr. **pangermaniste.**

PANGERMANÍZM s. n. v. **pangermanism.**

PANGHÍ vb. IV. I n t r a n z. (Argotic) A fura. Cf. BUL. FIL. IV, 103, 107, BL VI, 166.

— Prez. ind.: ?

— Din ţig. **pando** (part. lui *pand-).*

PANGÍGĂ s. f. v. **pangea.**

PÁNGIN s. m. v. **păianjen.**

PANGLICÁR s. m. **1.** (Ieşit din uz) Persoană care fabrica sau vindea panglici **(1)**; ţesător de panglici. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

2. Artist (de circ) care face scamatorii cu panglici **(1).** V. s c a m a t o r, b o s c a r. *Se strîngeau acolo... ghicitori, cîntăreţi şi panglicari şi păiaţele.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DM. ✦ Fig. (Familiar) Şarlatan, escroc. *N-avem oameni ce se luptă cu retoricele suliţi în aplauzele*

grele a canalieĭ de uliți, Panglicari în ale țării, care joacă ca pe funii, Măști, cu toate de renume, din comedia minciunii ? EMINESCU, O. I, 150, cf. ZANNE, P. III, 267, DM. *Panglicari politici.* în SCL 1969, 133.
— Pl. : *panglicari.*
— **Panglică** + suf. *-ar.*

PĂNGLICĂ s. f. **1.** Fișie subțire și îngustă de țesătură de bumbac, de mătase, de catifea etc. folosită mai ales ca podoabă ; (regional) primă. V. c o r d e a, b a n t ă, s a l b ă, p e t e a, s î r m ă, ț o p. *3 coț pantlică cu hir prost* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45. *Să se prindă cîte un fir de pantică sau altă ață groasă, cu care are a se lega cel ce ia obrezariul în cap.* TOMICI, C. A. 60/22. *Toți avea în cap pălării mari, legate cu o panglică lată.* GOLESCU, Î. 75. *Era încinsă peste talia rochiii numai cu o panglică lată de atlaz.* CR (1846), 140[2]/26. *Își cearcă iar rochița, Panglica care-o prinde.* BOLLIAC, O. 89. *Escamatori arabi și turci... scoleau panglice din guri.* FILIMON, O. I, 210. *Tineri, mîndri flăcăi, cu pălăriile numai în pandlice.* ODOBESCU, S. I, 469. *O să-ți spuie de panglice, de volane și de mode, Pe cînd inima ta bate ritmul sfînt al unei ode.* EMINESCU, O. I, 159. *Tînărul Goe poartă... pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică : Le Formidable.* CARAGIALE, O. I, 267, cf. 19, IV, 160. *Mîna-i dreaptă rupse panglica albă care o lega de stînga.* DELAVRANCEA, T. 37. *Îl tivesc cu primă (petea, pantlică) mierie.* MARIAN, NU. 251. *Covoarele, năfrămile, panglicele și bertițele sînt împrumutate de pe la fețele fruntașilor.* PAMFILE, CR. 166. *La toate cîte lucrează pentru copil, le-a pus panglici albastre.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 173. *O fundă de pamblică roșie.* ARDELEANU, V. P. 72. *Calul se duce în tîrg cu un căpăstru nou, cu un fir de busuioc, legat în panglicele (planticele...) ce-i împodobesc coada, coama și moțul din frunte.* DR. V, 216. *Lucrurile ei scăldate în panglici și parfumuri.* BASSARABESCU, V. 138. *Și, din pălărie, Ca prin minune-ncep acum să iasă Un porumbel, un iepure de casă, Cutii, panglici, o-ntreagă florărie.* TOPÎRCEANU, P. O. 89, cf. SAHIA, N. 66. *Nevastă-mea i-a dat ..., să-i cumpere, de la București, niște panglici, niște ace.* SEBASTIAN, T. 194. *Găsesc... bucăți de panglici și multe alte nimicuri, prin saltare.* SADOVEANU, O. I, 703, cf. III, 663. *Urzitul nu se face deodată cu toate firele, decît în cazul panglicilor și al țesăturilor înguste.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 86. *Coamele împletite în panglici roșii, cu vîrfurile libere fluturînd pe grumaz, se răscoleau o dată toate.* ARGHEZI, B. 99, cf. id. VERS. 391. *Știa că avusese părul lung, înnodat în panglici.* CĂLINESCU, E. O. I, 43, cf. 31, 77, 327. *Vizitiul poartă țilindrul cu panglici.* STANCU, D. 50, cf. PAS, Z. I, 125. *Fotografia ta cu părul pe spate, prins într-o panglică.* T septembrie 1962, 33. *Panglicele și le pun pe deasupra hainelor și rochiilor și sînt de diferite colori, lungimi și lățimi.* H II 223, cf. IX 94, XVII 39. *Ia vezi cheala cum se poartă... Cu panglice ciadirii, Altrnate de chelii.* TEODORESCU, P. P. 337, cf. 205. *Frunză verde ș-o plănțică.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 187, cf. 228. *El în mînă c-o lua, Pamblică verde-i trîntea.* ȘEZ. II, 77. *Tot cu băieri de plantici, Cum le place la voinici.* BIBICESCU, P. P. 215. *Ți-oi cumpăra o cunună, Și pantlică de un cot, Și ne-om duce la preot.* MAT. FOLK. 923. *Frunză verde trei oglici, Cu pîntici.* PAMFILE, J. II, 121. *Pălăriile de paie, Planticile de dudaie.* VÎRCOL, V. 83. *Plăntica asta prisăcie te prinde bine.* BOCEANU, GL. *Panglică pentru rochii.* I. CR. VII, 155. *Plantică de pălărie.* CIAUȘANU, GL. *Pentru doliu...* [bărbatul] *pune pănclică ńagră la pălărie.* ARH. FOLK. III, 58. *Om mietru de pantică.* ALRT II 217. *Cunună și pantiși vo triizăș.* ALR II/I MN 80, 2 680/574, cf. ALR II 3 276, ALR SN IV h 1 204. ◇ (Ca termen de comparație) *Orzurile și finețele, subțiate ca niște panglici, șerpuiau, se strecurau printre arinii tăbărîți în văi.* GALACTION, O. 37. *Drumul lucește în soare ca o panglică.* S ianuarie 1961, 4. ◇ F i g. *Se-ntinde pe hîrtie a versului panglică.* MACEDONSKI, O. I, 109, cf. 42, 107. *Mi-i dor de ducă, spre mine încă chem Acele panglici albe, pudrate-n colb de lună.* LABIȘ, P. 151. ◇ E x p r. **A scoate panglici pe nas** v. n a s[1] **(1).** ◆ Bandă dintr-un material textil special, impregnată pe una din părți cu cerneală și rulată pe un mosor special, folosită la mașina de scris și la diverse aparate înregistratoare. Cf. NICA, L. VAM., LTR[2], DM. ◆ P. g e n e r. Fișie, șuviță. *Toată sala e panglici de serpentine, verzi, galbene, roșii.* C. PETRESCU, Î. II, 192, cf. I, 150. *Telegraful bale. Șeful urmărește panglica hîrtiei.* SEBASTIAN, T. 202.

2. (Telm.) Obiect flexibil de metal sau de alt material, cu grosime și lățime mici în raport cu lungimea ; bandă. *Fierăstrău cu panglică.* IOANOVICI, TEHN. 322. *Deosebim : frînele cu saboți, cu con de înfrînare, cu panglică.* SOARE, MAȘ. 192, cf. 191. ◆ Instrument pentru măsurarea directă a distanțelor, confecționat dintr-o bandă de oțel lungă, de obicei, de 50 m, și lată de circa 15 mm, avînd la capete două inele de alamă, care servesc la întinderea ei. V. r u l e t ă. Cf. LTR[2]. ◆ (Ban. ; în formele *pantlică, plantică)* Șiret de ghete. ALR SN IV h 1 191.

3. (Zool. ; popular) Tenie *(Taenia).* Cf. POLIZU, LM, CANDREA, F. 328, ENC. VET. 639. *Cestoizii sînt viermi ... paraziți ; ... cel mai cunoscut : cordeaua sau panglica.* SIMIONESCU, F. R. 446, cf. BELEA, P. A. 276, DM, H XIV 104, XVII 34.

4. (Bot. ; la pl. ; regional) Iarbă-albă *(Phalaris arundinacea).* Cf. BORZA, D. 127, H II 26, DR. I, 362.

5. (Prin nord-estul Olt.) Basma subțire. Cf. LEXIC REG. II, 29.

— Accentuat și : *panglică.* — Pl. : *panglici* și (popular) *panglice.* — Și : (regional) **pándlică, păntlică, pămblică, pănclică, păntică** (A III 19), **păntlică** (ALR II 3 277/64), **plámbică** (BUL. FIL. V, 170), **plántică** (accentuat și *plantică*, ALR SN IV h 1 191/2), **plántigă** (ALR II/I h 128/872, ALR SN IV h 1 204/872), **plăntică, plentică** (ALR SN h 1 204/836), **plîntică** s. f.
— Din magh. **pántlika.**

PANGLICĂRÍE s. f. **1.** Fabrică, țesătorie sau prăvălie de panglici **(1).** Cf. BAHCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. Cantitate mare de panglici **(1).** sorturi de panglici. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U.

3. Scamatorie (cu panglici **1)** ; f i g. (familiar) șarlatanie, escrocherie ; intrigă, uneltire. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un ghem de panglicărie politică, aruncat cu dibăcie în societate.* ap. TDRG. *Peste această statuetă, străinătatea a aruncat toate panglicăriile sale.* HOGAȘ, DR. II, 172, cf. ȘĂINEANU, D. U., CONTEMP. 1949, nr. 156, 10/3.
— Pl. : *panglicării.*
— **Panglicar** + suf. *-ie.*

PANGLICEÁ s. f. (Regional) Panglicuță **(1).** Cf. DM. *De cînd te-ai dus, băiețele, N-am mai mîncat cu plăcere Și la gît n-am pus mărgele Nici la coadă, panglicele, Nici la degete, inele.* ȘEZ. V, 13, cf. MAT. FOLK. 449.
— Pl. : *panglicele.* — Și : **pandliceá** (BARONZI, L. 95) s. f., **planticéle** (MAT. FOLK. 449) s. f. pl.
— **Panglică** + suf. *-ea.*

PANGLICÚȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui p a n g l i c ă **(1)** ; panglică îngustă ; (regional) panglicea. *Numai ce văzură că unii saș se prezentau cu... pantlicuțe.* BARIȚIU, P. A. II, 48. *Băiețelul scoate capul cu panglicuțe.* CARAGIALE, O. II, 96, cf. CANDREA, F. 202. *Colindă toate prăvăliile ca să găsească niște panglicuțe fără de care rochia ei n-ar fi avut nici un farmec.* REBREANU, I. 472. *Văzui atunci... Un pudel gras și plin de panglicuțe.* TOPÎRCEANU, B. 97. *Șorț lucrat în găurele și panglicuțe.* BRĂESCU, O. A. I, 250. *A fost împins pînă aci și un mămular cu mosoare de ață și panglicuțe.* CAMIL PETRESCU, O. II, 462. *Caii aveau împletite în capete lungi panglicuțe roșii.* MIHALE, O. 468. *Pamplicuța ta cea verde Te scoate dintre fete Și te pune-ntre neveste.* COM. SAT. V, 14, cf. ALR SN IV h 1 204/723. *Să nu-mi vezi umbra pîn casă, Nici panglicuța pe masă!* FOLK. TRANSILV. I, 213. *Panglicuță învărgată Peste mare aruncată* (Curcubeul). GOROVEI, C. 124.

2. (Bot.) Iarbă-albă *(Phalaris arundinacea)*. Cf. GRECESCU, FL. 597, SIMIONESCU, FL. 408, BORZA, D. 127, H IV 53.
— Pl.: *panglicuțe*. — Și: **pănglicúță**, (regional) **pantlicúță, pamblicúță** (ALR SN IV h 1 204/723), **pamplicúță** s. f.
— **Panglică** + suf. *-uță*.

PANGOLÍN s. m. Nume dat unui gen de mamifere tropicale din ordinul edentatelor care au corpul și coada acoperite cu solzi cornoși, printre care sînt presărate fire răzlețe de păr, și care se hrănesc cu insecte *(Manis)*. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DM, DN 2. *Pangolinul se hrănește cu furnici și cu termite.* DER.
— Pl.: *pangolini*.
— Din fr. **pangolin.**

PÁNIC, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Învechit; despre spaimă, frică etc.) Care se produce brusc, intens (și de obicei fără motiv), care tulbură brusc și violent pe cineva. *Se porniră și leșii și nemții asupra turcilor, ce dosea dimpreună cu veziru, avînd o înfricoșare panică.* VĂCĂRESCUL, IST. 268. *Deodată, cuprinși de o spaimă panică, se împrăștie.* ASACHI, S. L. II, 8. *O mulțime fără seamă de oameni și de vite se înghesuise pe pod în cea mai mare neorînduială; o spaimă panică stăpînise toate mințile.* BĂLCESCU, M. V. 165. *Teroare panică.* NEGULICI. *Neașteptata sa înfățoșare au cuprins pe hoți de o frică panică.* CALENDAR (1858), 76/6, cf. ALEXI, W., CADE.
2. S. f. Spaimă subită și violentă, în general neîntemeiată și avînd de obicei caracter colectiv. *În București era o panică nespusă.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 41. *Am produs o panică (spaimă mare).* GM (1854), 4[3]/39. *Din causa vîntului violente... incendiul a produs o mare panică printre cetățeani și cetățeane.* CARAGIALE, O. III, 23. *Căutîndu-și mîntuirea, fug de panică cuprinși.* MACEDONSKI, O. I, 106. *Vă închipuiți ce panică a produs în guvern știrea asta.* REBREANU, R. II, 34, cf. 21. *Cred că mi-am apărat totdeauna foarte abil interesele, cu multă voință, dar niciodată cu pasiune și cu panică.* CAMIL PETRESCU, U. N. 36, cf. id. T. II, 556. *Ochii prietenului citiș̦e un început de panică.* C. PETRESCU, Î. I, 261, cf. 135. *Elena, iar începi să-ți creezi panică din senin.* id. C. V. 11. *În învălmășeala produsă de panică, așa încurcată în spini s-a rupt și zmeul a plecat.* BRĂESCU, A. 111, cf. id. O. A. I, 163. *Din depărtare se aude un duduit care crește... Întreaga gară a fost cuprinsă de panică. Vine trenul.* SAHIA, N. 50, cf. 44, 71. *N-au avut, în prima clipă de panică, decît hotărîrea de a se salva.* SADOVEANU, O. XI, 662, cf. IX, 518, 586, X, 496. *De teama represaliilor turcești, mulți locuitori părăsesc orașul și panica se întinde și la țară.* OȚETEA, T. V. 184. *Risipindu-se ca o oaste cuprinsă de panică.* CONTEMP. 1954, nr. 407, 7/1. *Panica orașului îl înnebuni de-a binelea.* V. ROM. ianuarie 1955, 93. *Doamnele sînt cuprinse de panică.* PAS, Z. III, 14, cf. H. LOVINESCU, C. S. 34. *Unul dintre ofițeri porunci atunci, cuprins de panică, întoarcerea jandarmilor și a polițiștilor spre prefectură.* VORNIC, P. 79. ◇ E x p r. **A intra în panică** = a se neliniști, a se alarma (în cel mai înalt grad); a se speria (foarte tare). *Făcu semn fraților lui să nu intre în panică.* STANCU, R. A. IV, 106.
— Din ngr. **πανικός**, fr. **panique.**

PANICÁRD, -Ă s. m. și f. (Rar; peiorativ) Persoană care se lasă cuprinsă de panică (și-i influențează și pe alții). *Băgați-i între strme pe panicarzi și alarmiști.* în SFC II, 122.
— Pl.: *panicarzi, -de*.
— Din fr. **paniquard.**

PANÍCUL s. n. (Bot.) Inflorescență formată dintr-un ciorchine compus, ale cărui ramuri secundare sînt și ele ramificate și poartă spiculețe sau capitule. *Florile* [ovăzului] *sînt așezate ca o paniculă.* J. CIHAC, I. N. 282/8. *Floare... în forme de panicule.* ISIS (1859), 38[1]/38, cf. BARASCH, B. 24. *Inflorescența paniculului.* V. ROM. decembrie 1960, 39, cf. LTR 2, DM, DN 2, DER. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Inflorescența paniculă piramidală.* GRECESCU, FL. 23.
— Pl.: *panicule*. — Și: (învechit) **panículă, panícură** (MIHALI, C. 140) s. f.
— Din lat. **panicula, fr. panicule.**

PANICULÁT, -Ă adj. (Bot.; despre plante sau despre inflorescențe) Care are florile în panicul, cu panicul; (despre inflorescențe) care are formă de panicul. Cf. GRECESCU, FL. 131. *Florile roșii-purpurii,... reunite în mici spice oblonge sau cilindrice, formînd corimbe paniculate, terminale.* PANȚU, PL. 284, cf. DN 2.
— Pl.: *paniculați, -te*.
— Din fr. **paniculé.**

PANÍCULĂ s. f. v. **panicul.**

PANÍCURĂ s. f. v. **panicul.**

PANIÉR s. n. **1.** Jupon cu balene care servește pentru a ține fusta înfoiată pe șolduri; p. e x t. rochie cu un astfel de jupon. *Binevoi a-i permite să cază la picioarele prințesei Venerandei și să nu strice așa grosolan panierul ilustrei persoane.* CR (1848), 24[1]/71. *O Otilie din alte vremuri..., în rochie cu panier și cu un mare zuluf căzut peste umăr, ținea de braț un bărbat gras.* CĂLINESCU, E. O. I, 61. *Le-a înfățișat poznd pe femeile tinere, cu rochii... strînse pe talie și largi în jos, ori puse pe demodate panere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 400.
2. (Franțuzism, rar) Paner [1] **(1).** Cf. ALEXI, W.
— Pronunțat: *-ni-er*. — Pl.: *paniere*. — Și: (rar) **panér** s. n.
— Din fr. **panier.**

PANIFICÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică făină) A transforma în pîine, cornuri, chifle etc. Cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 58, DN 2.
— Prez. ind.: *panífic*.
— Din fr. **panifier.**

PANIFICÁBIL, -Ă adj. (Despre cereale, făină) Care poate servi ca materie primă pentru fabricarea pîinii, cornurilor, chiflelor etc.; care panifică. *Cereale panificabile.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 752, cf. DM, LTR 2, DN 2.
— Pl.: *panificabili, -e*.
— Din fr. **panifiable.**

PANIFICÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a p a n i f i c a și rezultatul ei; panificație. Cf. DN 2.
— V. **panifica.**

PANIFICÁȚIE s. f. Proces de transformare a făinei de grîu și de secară în pîine, în produse de franzelărie etc.; (rar) panificare. *Valoarea de panificație a grînelor stă în strînsă legătură cu conținutul în proteină.* SĂVULESCU, M. U. I, 153, cf. DM, LTR 2, DER. *Întreprinderile de panificație din Capitală produc o serie de sortimente dietetice.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 255. *La Sibiu a intrat în funcțiune noul complex de morărit și panificație.* RL 1967, nr. 7 065, 5/5.
— Și: (rar) **panificațiúne** s. f. CADE.
— Din fr. **panification.**

PANIFICAȚIÚNE s. f. v. **panificație.**

PANIGHÍR s. n. (Grecism învechit, rar) Tîrg. *Cei mai mulți sînt din bogosieri, ce nu mai aduc marfă de cojocărie de la panighirurile țării turcești* (a. 1785). GÁLDI, M. PHAN. 217.
— Pl.: *panighiruri*.
— Din ngr. **πανήγυρις.**

PANIGHÍRIC, -Ă adj., s. n. v. **panegiric.**

PANIHÍDĂ s. f. v. **panahidă.**

PANÍR s. n. v. **paner [1].**

PANISLAMÍSM s. n. Concepție politico-religioasă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, larg răspîndită în Orient, și care propovăduia unirea tuturor popoarelor de religie islamică. Cf. DN [2].
— Din fr. **panislamisme.**

PANÍȚĂ s. f. Termen de politețe cu care cineva se adresa fiicei sau soției unui pan [2]; p. ext. (învechit, prin Mold.) boieroaică. *Chipurile ctitorilor: pan Hagi Mladen... și panița Hagica Stanca cu pălărie roșie și albastră* (a. 1832). IORGA, S. D. XV_2, 85.
— Pl.: *panițe.*
— Din pol. **pannica.**

PANÍU [1], -ÍE adj. v. **paliu [2].**

PANÍU [2], -ÍE adj. v. **paliu [3].**

PÁNJAN s. m. v. **păianjen.**

PANJĂNÍȚĂ s. f. v. **pălnjeniță.**

PÁNJEN s. m. v. **păianjen.**

PÁNJENE s. m. v. **păianjen.**

PÁNJIN s. m. v. **păianjen.**

PĂNJINE s. m. v. **păianjen.**

PANLIRÍSM s. n. (Neobișnuit) Lirism integral. *Panlirismului d-nei Hortensia Papadat-Bengescu trebuia să-i răspundă un stil impetuos, exaltat și prolix.* LOVINESCU, C. VII, 63.
— **Pan[1]-** + **lirism.**

PANLOGÍSM s. n. Doctrină idealist-obiectivă potrivit căreia tot ce este real este integral inteligibil și poate fi construit după legile proprii ale spiritului. Cf. DN [2].
— Din fr. **panlogisme.**

PANLOGÍST, -Ă adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține panlogismului, care se referă la panlogism, specific panlogismului. *Hegel concepe esența formelor logice într-un mod panlogist.* CF 1960, nr. 1, 111.
2. S. m. și f. Adept al panlogismului. *El e un panlogist, extinzînd ideea, pînă la proporții metafizice, peste tot.* RALEA, S. T. II, 282.
— Pl.: *panlogiști, -ste.*
— De la **panlogism.**

PANMIELOFTIZÍE s. f. (Med.) Boală a măduvei osoase hematopoetice, provocată de agenți fizici, toxici sau infecțioși, caracterizată prin scăderea pînă la dispariție a celulelor care fabrică elementele celulare ale sîngelui. DER.
— Pronunțat: *-mi-e-.*
— Din fr. **panmyélophtisie.**

PANNATURÍSM s. n. Concepție care susține că, în afara realităților naturii, nu există nimic altceva. *Naturismul a devenit pannaturism.* RALEA, S.T. III, 35.
— **Pan[1]-** + **naturism.**

PANOFTALMÍE s. f. (Med.) Infecție supurativă acută care cuprinde în întregime ochiul. Cf. DN [2], DER.
— Din fr. **panophtalmie.**

PANÓN s. m. Persoană care făcea parte din una dintre populațiile Panoniei sau era originară de acolo. *Pe Moldova, cînd ferice era-n pace și-n război, Schiți, panoni, sarmați și-Asia n-a putut nicicum să sfarme.* ASACHI, S. L. I, 52.
— Pl.: *panoni.*
— Derivat regresiv de la n. pr. **Panonia.**

PANONIÁN, -Ă adj., subst. (Geol.) **1.** Adj. Care aparține pliocenului din bazinul panonic sau, p. restr., etajului inferior al pliocenului ori subetajului superior al sarmațianului; care se referă la una dintre aceste perioade. *Depozitele panoniene ... conțin local intercalații de cărbuni.* LTR [2].
2. Subst. Nume dat pliocenului din bazinul panonic; p. restr. etajul inferior al pliocenului din Europa orientală; subetajul superior al sarmațianului. Cf. DM, DER.
3. Subst. Serie de straturi geologice din panonian (**2**). *În cadrul panonianului se deosebesc două mari diviziuni.* LTR [2], cf. DM.
— Pronunțat: *-ni-an.*
— Din fr. **pannonien.**

PANÓNIC, -Ă adj. Care aparține Panoniei, referitor la Panonia; originar din Panonia. *În anul 6 d. Hr., se revoltă, însă, popoarele panonice și acele din Dalmația.* XENOPOL, I. R. I, 89. *Hunii s-au așezat mai ales în centrul Europei, în cîmpia panonică.* id. ib. II, 20.
— Pl.: *panoniei, -ce.*
— **Panonia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PANOPLÍE s. f. Colecție de arme aranjate pe un panou; panou pe care sînt așezate arme sau, p. ext., obiecte care servesc la practicarea unor sporturi, trofee vînătorești sau sportive etc. *Văd floretele scoase din panoplie.* ALECSANDRI, T. 1 316. *În părete îmi făcui o panoplie de arme, unde aninai un iatagan vechi, două pistoale ruginite, pușca.* GANE, N. II, 176. *În părete, o panoplie cu toate trebuincioasele pentru vînat.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 346. *Între ferestre, în spre fund, o panoplie de scrimă: măști, florete, mănuși.* CAMIL PETRESCU, T. I, 179. *Pe părețele din spatele biroului, trei panoplii.* TEODOREANU, M. II, 22. *Deodată se opri înaintea unei panoplii scînteietoare și fînti armele lucii, în care jucau undele luminii.* SADOVEANU, O. I, 47. *Panoplii de arme vechi încrustate cu sidef, pipe, narghilele... se întîlneau aici de-a valma într-o artistică neorînduială.* BART, E. 172. *Dar în urma voastră mai rămîne un cuvînt, și pe acela vreau să-l aleg, ca pe un pistol dintr-o panoplie.* BOGZA, A. Î. 670, cf. DM, DN [2], DER. ◇ Fig. *Primul lucru pe care îl văzu... fu, dincolo de panoplia scînteietoare a Dunării, biserica la care el liturghisea.* GALACTION, O. 191. *Cu G. Topîrceanu, umorul reia unele din armele panopliei lui Anghel.* VIANU, A. P. 293.
— Pl.: *panoplii.*
— Din fr. **panoplie.**

PANÓPTIC s. n. **1.** Clădire, încăpere (de obicei muzeu) construite astfel încît, din oricare punct ai privi, să cuprinzi cu ochii întreg interiorul. Cf. NEGULICI, CADE, CONTEMP. 1949, nr. 159, 3/6, DM, DN [2].
2. Expoziție, muzeu, colecție de figuri de ceară; (rar) panoramă (**4**). *Respirația i se scurtase și pieptul i se ridica grăbit, ca al unei păpuși de ceară într-un panopticum.* ARDELEANU, V. P. 251. *Arăta ca un urs păduratic într-un panoptic cu figuri de ceară.* C. PETRESCU, Î. I, 44, cf. id. A. 487. *Sandi... părea un personaj coborît din panopticul unui teatru de păpuși.* VLASIU, D. 56. *Lumea pare, în asemenea nopți, o stranie și lugubră priveliște de ceară, dintr-un panopticum.* BOGZA, C. O. 199. *Vedea, ca într-un panopticum, fețele lor roșii, cefele groase.* T. POPOVICI, SE. 509, cf. DM, DN [2]. ◇ Fig. *Thérèse este și ea o străină, în acest panoptic de manechine automate.* CONTEMP. 1957, nr. 542, 2/2.
— Accentuat și: *panoptíc.* — Pl.: *panoptice.* — Și: (livresc) **panópticum** s.n.
— Din fr. **panoptique,** germ. **Panoptikum.**

PANÓPTICUM s. n. v. **panoptic.**

PANORAMÁ s. f. v. **panoramă.**

PANORÁMĂ s. f. **1.** (Adesea ca termen de comparație) Tablou de mari dimensiuni plasat de jur-împrejurul unei încăperi circulare în care spectatorul se află în centru, de unde privește imaginile luminate

ale tabloului; p. ext. clădire circulară în care se află un asemenea tablou. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Istoria singură poate, ca într-o panoramă întinsă, să ne arate împărăţiile trecute.* KOGĂLNICEANU, S. A. 52. *Mintea cititorului... ar vedea, ca într-o panoramă, desfăşurîndu-se dinainte-i toate acţiunile pornite din această cruda, dar bărbătească, aplecare a firei omeneşti.* ODOBESCU, S. III, 51. *Ca-ntr-o panoramă, i se arăta acum satul răvărsat pe vale.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 14, cf. II, 159. *Iaşul, în cadrul verde al dealurilor ce-l înconjoară, se arată ca într-o panoramă.* MILLE, V. P. 156. *Veţi vedea, ca-ntr-o panoramă, toate manifestările geniului vieţii noastre naţionale româneşti.* SP. POPESCU, M. G. 21. ◇ Fig. *Şi tot ce e-n natură, obiecte şi fiinţe, Panorama de umbre, se-ntunec, se strecor.* ALEXANDRESCU, O. I, 106.

2. Vastă privelişte (circulară) din natură, văzută din depărtare (şi de la înălţime). *O, panoramă fermecătoare* [munţii şi Oltul], *cînd te voi revedea!* GODRU-DRĂGUŞANU, C. 2. *Minunata panoramă a munţilor Pirinei.* ROM. LIT. 8[1]/12. *Cugetarea şi privirea lui erau absorbite de frumoasa panoramă a cerului.* FILIMON, O. I, 115, cf. 109, 292, 331. *Acolo mai cu seamă unde sînt munţi, natura grămădeşte, într-un îngust spaţiu, panorama apropape a întregului glob pămîntesc.* HASDEU, I. C. I, 179. *Se desfăşură la picioarele drumeţilor panorama mirifică a Sinaiei.* CARAGIALE, O. II, 7, cf. III, 73. *De jur-împrejur avem măreaţa panoramă a munţilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 89. *De pe înălţimi, se vedea întreaga panoramă a malului sting.* D. ZAMFIRESCU, R. 82, cf. id. I. 78. *Îmbrăţişă cu o privire fericită măreaţa panoramă a celor şapte coline.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 12. *Oraşul părea că mă cheamă, Să-i văd în lumina albastră, Fantastica lui panoramă.* TOPÎRCEANU, B. 62. *De aici porneşte panorama Iaşilor, fudulindu-se cu palatul ce se proiectează pe fond de clopotniţe.* BRĂESCU, O. A. II, 7. *Unul din coridoare avea o fereastră din care se vedea panorama unei grădini.* VLASIU, A. P. 323. *Am urcat, printre vii, în piscul cel mare, de unde se vede capitala Moldovei, într-o panoramă fără pereche.* SADOVEANU, O. X, 489, cf. VI, 148. *În faţa panoramei Tangerului, el construieşte un adevărat tablou de pictor.* VIANU, A. P. 77. *Omul privi casele din vale, apoi, ridicînd fruntea, roti capul încet spre dreapta, îmbrăţişînd cu vederea jumătate din panorama oraşului.* V. ROM. august 1955, 15. *Începu să contemple panorama oraşului adormit.* PREDA, R. 499. ✦ Fig. Privire de ansamblu consacrată unui domeniu, unei probleme etc.; frescă. *Voi da o panoramă a infernului, în stilul lui Virgiliu şi Omer.* HELIADE, D. J. 81/26. *Cu ajutorul cuvîntului, Caragiale a reuşit să ne ofere o vastă panoramă a societăţii timpului său.* L. ROM. 1953, nr. 1, 49. *Concepută în spiritul istoriei ştiinţifice, panorama Bucureştiului se desfăşoară neîntrerupt, din preistorie spre zilele noastre.* S aprilie 1960, 72.

3. Spectacol de bîlci cu vizionări de panorame (1), cu scamatorii, cu reprezentaţii acrobatice etc.; p. ext. baracă unde se dă un astfel de spectacol. *Praterul, care este o pădure mare cu tot felul de înglidisiri, precum case de joc, cafinele..., panoramale unde să vede în mare, zugrăvit, toate tîrgurile Evropei.* KOGĂLNICEANU, S. 12. *Tîrgul se ţine în toate pieţele... oraşului şi pe strade: turtă dulce, gogoşi, alune prăjite, tot ce poftesţi: panorame, căluşei etc.* CARAGIALE, O. VII, 451, cf. 300. *Apoi nu vi-i ruşine obrazului..., eu ţs de panoramă, la vîrsta mea?* SP. POPESCU, M. G. 25. *Pe la răspîntii şi în pieţe, căişori, leagăne, panorame.* SANDU-ALDEA, D. P. 30. *Şi oraşul cu trei sute de biserici, De trei zile, Pare-a fi pictat în dosul unui geam de panoramă.* MINULESCU, V. 56. *Panorămi, cu-o ferestruică Şi cu-o maimuţă.* TOPÎRCEANU, P. O. 144. *Lumini multicolore... străluceau, ornînd feeric intrări de panorame, ca pe nişte porţi de rai.* BRĂESCU, O. A. I, 277, cf. TEODOREANU, M. U. 168. *În tîrg, mare iarmaroc, cu panorame şi comedii.* SADOVEANU, O. VIII, 431, cf. III, 58, XI, 420. *Ah! dar cum a ucis cinematograful panorama!* ARGHEZI, B. 66, cf. 67. *Marina, oprită în uşă, privea ca la panoramă.* CĂLINESCU, E. O. II, 234. *Se dăduseră în dulap şi cu barca, întraseră prin panorame, văzînd acolo lucruri nemaivăzute.* PAS, Z. I, 18, cf. ALR SN V h 1 505. ◇ Expr. (Familiar) **A (se) face de panoramă** = a (se) face de rîs, v. rîs. ✦ (Familiar) Ceartă, scandal (care atrage pe curioşi); (familiar) teatru, bîlci. *Cu ce să mă lămuresc şi pentru ce atîta panoramă?* T martie 1962, 35.

4. (Rar) Panoptic (2). *Pentru lumea din mahalale, s-a deschis, acolo unde era circul Suhr, o panoramă... întruchipînd ostaşi care bombardează Vidinul şi Rusciucul.* PAS, L. I, 297.

— Accentuat şi: (învechit) *panórama.* ALEXANDRESCU, O. I, 106. — Pl.: *panorame* şi (popular) *panorămi.* — Şi: (învechit) **panoramá** (pl. *panoramale*), (regional) **panará** (ALR SN V h 1 505/514; pl. *pănărăli*, îb.), **panarámă** (ib. h 1 505/551, 605, 682, 987; *panarămi*, îb. h 1 505/899), **pănărámă** (ib. h 1 505/531) s. f.

— Din fr. **panorama**, germ. **Panorama**, ngr. **πανόραμα.**

PANORÁMIC, -Ă adj. Care ţine de panoramă (2), privitor la panoramă, de panoramă, care are orizont larg; de ansamblu. *Artist neasămănat este apoi Eminescu în zugrăvirea vastelor perspective panoramice, a lucrurilor văzute de departe şi de sus.* VIANU, A. P. 107, cf. 41, 261, DN [2]. ◇ *Fotografie panoramică* = fotografie luată, de obicei, din avion, care cuprinde un peisaj extins. Cf. DN [2]. *Ecran panoramic* = ecran de cinematograf de formă semicirculară, cu lăţimea mult mai mare în raport cu înălţimea. Cf. LTR [2] VII, 47. ✦ (Rar; substantivat, n.) Privire de ansamblu. *De la detaliu, el se înalţă totdeauna la panoramic, la privirea cuprinzătoare.* S ianuarie 1961, 64.

— Pl.: *panoramici, -ce.*

— Din fr. **panoramique.**

PANORTODÓX, -Ă adj. Privitor la toate bisericile ortodoxe; al întregii ortodoxii. Cf. DM, DN [2].

— Pl.: *panortodocşi, -doxe.*

— **Pan[1]- + ortodox.**

PANÓU s. n. **1.** Planşă, tăblie de lemn, de tablă, de carton etc., de mărimi variate, pe care se scriu sau se lipesc lozinci, afişe etc. *Pe un perete..., e agăţat un enorm panou, reprezentînd originalul placatului-reclamă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 9. *Drumeţul trece-ncet printre panouri, El însuşi mîndru cum n-a fost vreodată. Citeşte nume şi tresar ecouri: Sînt foştii lui tovarăşi de-altădată.* D. BOTEZ, F. S. 40. *Pe peretele din stînga, în două panouri uriaşe, este reprezentată munca în colhoz şi în fabrică.* SAHIA, U.R.S.S. 9, cf. 23. *Este o sală în care China a depus vase uriaşe de porţelan şi Japonia panouri vaste.* SADOVEANU, O. IX, 308. *Panouri pe care se află scris: „Nu mă ţineţi de vorbă, sînt în întrecere".* CONTEMP. 1948, nr. 104, 19/2. *Panourile decorative din pieţe şi parcuri au redat aspectele variate ale situaţiei politice internaţionale.* ib. 1949, nr. 156, 12/8. *Un panou uriaş care înfăţişează harta R.P.R. atrage privirile tuturor vizitatorilor.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 361. *Pe panou, surîdea domnul ministru.* STANCU, R. A. II, 157, cf. DM, DN [2], DER.

2. (În sintagma) *Panou de comandă* = placă (de marmură, de bachelită etc.) pe care sînt centralizate toate dispozitivele de comandă ale unei maşini, ale unei uzine, ale unei nave etc. *Panoul de comandă are 6 butoane.* ENC. TEHN. I, 184, cf. DM. *Dirijează, de la panoul de comandă, complicate procese de producţie.* GL 1962, nr. 459, 1/1.

3. (Mil.; şi în sintagma *panou de tragere*, DM, DN [2], DER) Ţintă în formă de panou (1), pe care sînt trasate cercuri concentrice şi care este folosită pentru trageri. Cf. DM, DN [2], DER.

4. (Sport) Placă dreptunghiulară din lemn sau din material plastic, pe care este fixat coşul de baschet. Cf. DM, DN [2], DER.

5. Element de construcţie în formă de perete plin sau alcătuit din bare, care are grosimea mică şi e asamblat, de obicei, cu alte elemente asemănătoare, pentru a forma un sistem tehnic, o construcţie etc. Cf. LTR[2], DM, DN [2], DER.

6. (Min.; în sintagma) *Panou de exploatare* = porțiune dintr-un cîmp de exploatare cuprinsă între două galerii. Cf. DM, DN 2.
— Pl.: *panouri.*
— Din fr. **panneau.**

PANPSIHÍSM s. n. Concepție potrivit căreia toate elementele naturii ar fi însuflețite și înzestrate cu psihic. V. a n i m i s m. DN 2.
— Din fr. **panpsychisme.**

PANPÚȘCĂ s. f. v. **pampușcă.**

PANROMÂNIC, -Ă adj. Care se referă la toate popoarele sau limbile romanice ori neolatine, care aparține tuturor popoarelor sau limbilor romanice ori neolatine, al tuturor popoarelor sau limbilor romanice ori neolatine. *Vocala organică „e" și sensul cel fundamental panromanic al cuvîntului, ambele s-au păstrat la noi intacte.* HEM 1 557, cf. DM, DN 2.
— Pl.: *panromanici, -ce.*
— **Pan**[1]**-** + **romanic.** Cf. germ. p a n r o m a n i s c h.

PANROMÂNÍSM s. n. (Rar) Concepție politică care preconiza unirea tuturor românilor într-un singur stat. Cf. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 554.
— **Pan**[1]**-** + **românism.**

PANSÁ vb. I. T r a n z. **1.** A aplica un pansament **(2)**; a bandaja, (învechit și popular) a obloji **(1).** *Îl speli, îl pansezi și mergi spre bine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 199. *Coana Tasica, după ce a pansat rana argatului și i-a turnat toată sticluța de tinctură de iod pe ea, și-a liniștit sufletul amărît.* POPA, V. 289. *Rănitul fu dezbrăcat, examinat, pansat provizoriu.* CĂLINESCU, S. 200. *Îi pansase arcada spartă și îl ajutase să-și schimbe hainele.* STANCU, R. A. V, 8, cf. DM, DN 2. ◇ A b s o l. *De cu noapte, tăiem, pansăm, operăm.* C. PETRESCU, Î. II, 45. ◇ R e f l. p a s. *Să-i facem dispensar lui Simion; cînd s-o mai înjunghia, să aibă unde să se panseze.* T februarie 1962, 29. *Locul mușcăturii se dezinfectează și se pansează în timpul cel mai scurt.* ABC SĂN. 366, cf. 355. ◇ R e f l. *Se pansează singur.* ◇ F i g. *O altă rană-n piept, Pe care i-a pansat-o neaua.* CAMIL PETRESCU, V. 79. *Viața consolează, pansează rănile.* RALEA, S. T. I, 111.
2. (Rar) A țesăla. *Argații nu uitau să dea grăunțe calului și să-l panseze.* SADOVEANU, O. XI, 610, cf. DM, DN 2.
— Prez. ind.: *pansez.*
— Din fr. **panser.**

PANSÁJ s. n. Acțiunea de a pansa **(2)**; țesălat. Cf. ENC. VET. 161, LTR 2, DM, DN 2.
— Pl.: *pansaje.*
— Din fr. **pansage.**

PANSAMÉNT s. n. **1.** Acțiunea de a (se) pansa **(1)**, p a n s a r e; mijloc de a proteja contra infecțiilor, a traumatismelor etc. o rană, un organ bolnav etc. prin acoperirea lor cu comprese sterile, cu calmante, dezinfectante sau cicatrizante lichide. Cf. KRETZULESCU, M. 76/6, 171/14, TURNESCU, MED. OP. 269[v]/19. *Nu era ora pansamentelor.* C. PETRESCU, Î. II, 46, cf. VOICULESCU, L. 210. *Te pricepi la pansamente?* STANCU, R. A. I, 86. ◇ L o c. v b. **A face pansamente** = a pansa **(1).** *Li se făceau pansamentele și se întorceau îndată la loc.* SADOVEANU, O. VI, 494, cf. VIII, 260. *Era obișnuită să îngrijească bolnavii și să facă pansamente ca cel mai abil chirurg.* BART, E. 313.
2. Material folosit pentru pansament **(1)**; s p e c. fașă, bandaj; (popular) oblojeală. *Dame și domnișoare... învață să schimbe pansamentele.* MAIORESCU, D. II, 134. *Doctorul... trecu de la pat la pat, stabilind ici o diagnoză, colo schimbînd un pansament.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 200. *Scotea din camera suferindei ligheanul cu pansamentele murdare schimbate.* CAMIL PETRESCU, U.N. 93. *Cînd am să înțeleg că vreți să mă dați afară, rup singur pansamentele.* C. PETRESCU, Î. II, 56. *Infirmierul cu lădița lui de pansamente era la fața locului.* BART, S. M. 74. *Procesul s-a judecat după ce-au fost scoase pansamentele.* ARGHEZI, C. J. 238. *Sînt doctori și sanitari puțini. N-au pansamente. N-au tinctură de iod.* PAS, Z. III, 14. *Lîngă el, cel cu bărbia rănită vorbește prin somn tare, prin pansament.* DEMETRIUS, A. 289. *Emilio, trusa cu pansamente.* H. LOVINESCU, C. S. 40. *Fixarea unui pansament se face prin fești sau cu ajutorul leucoplastului.* BELEA, P. A. 21, cf. DM, DN 2. *Mirosea a iod, a pansament putrezit.* BARBU, P. 259.
— Pl.: *pansamente.* — Și: (învechit) **pansemént** s. n. KRETZULESCU, M. 76/6, 171/14.
— Din fr. **pansement.**

PANSÁRE s. f. Acțiunea de a (s e) p a n s a **(1)**; pansament **(1).** Cf. DN 2. *Tratamentul preventiv constă în dezinfecția oricărei înțepături... și pansarea ei.* ABC SĂN. 7.
— V. **pansa.**

PANSEÁ s. f. (Bot.; mai ales la pl.) **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia violaceelor: **a)** plantă cu tulpina mică, simplă sau ramificată, cu frunze late, ovale, de culoare verde-închis, cu flori nemirositoare cu cinci petale inegale de culori foarte variate; este cultivată ca plantă decorativă; panseluță **(2 b),** (regional) barba-împăratului, gușa-găinii, trei-frați-pătați *(Viola Wittrockiana);* **b)** (și în sintagma *pansele sălbatice,* BORZA, D. 181) trei-frați-pătați *(Viola tricolor). Mă usuc, mă topesc din picioare, Ca o pansea arsă de vînt.* ALECSANDRI, T. 1 008. *Fluturii colorați ... se legănau ușori prin aer, ca niște pansele purtate de mîni nevăzute.* SANDU-ALDEA, A. M. 158. *Pansele negre, catifelate, Pe marmora albă s-au vestejit.* BACOVIA, O. 74. *Stau mirate, cu înfățișare de chipuri omenești, trei pansele de catifea violetă.* CAZIMIR, GR. 131, cf. 65. *Pe fereastră se vedea grădina cu iarba tunsă, poteci de nisip galben..., rondurile de pansele.* C. PETRESCU, A. 352. *Înaltă, rotundă și rurală, o floarea-soarelui, dominînd peluniile, vizdoagele, panselele, crăiesele.* TEODOREANU, M. II, 54. *Întinse mîna spre vasul de pe masă și scoase o pansea.* SADOVEANU, O. II, 233. [Casa] *era cenușie, de piatră, înveselită la toate ferestrele cu salbe de pansele ruginii.* DEMETRIUS, A. 124, cf. DM, DER. *E de un albastru de pansea.* T septembrie 1962, 24, cf. BORZA, D. 181, H XI 337.
2. Plantă cu tulpina înaltă, cu frunze ovale, lanceolate, cu inflorescență ramificată, cu flori de culoare roz *(Silene Armeria).* Cf. BORZA, D. 160.
3. C o m p u s: (prin Munt.) **pansele-boierești** = zorea *(Pharbitis purpurea).* Cf. BORZA, D. 127.
— Pl.: *pansele.*
— Din ngr. **πανσές,** fr. **pensée.**

PANSELÚȚĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui p a n s e a Cf. PASCU, S. 156, DM.
2. (Mai ales la pl.) Numele a două specii de plante erbacee din familia violaceelor: **a)** (regional; și în sintagma *panseluțe de cîmp,* GRECESCU, FL. 89, BIANU, D. S., BORZA, D. 181) trei-frați-pătați *(Viola tricolor).* Cf. BORZA, D. 181; **b)** pansea **(1 a)** *(Viola Wittrockiana).* Cf. BORZA, D. 181. ◇ (Regional) *Panseluțe de munte* = unghia-păsării *(Viola declinata).* Cf. GRECESCU, FL. 88, PANȚU, PL.
— Pl.: *panseluțe.*
— **Pansea** + suf. *-uță.*

PANSEMÉNT s. n. v. **pansament.**

PANSÉU s. n. (Franțuzism, ironic) Gîndire, cugetare, părere; maximă, sentință. *Șerica citi prietenilor un panseu.* CĂLINESCU, S. 370, cf. GRAUR, E. 50, L. ROM. 1960, nr. 1, 63, DN 2.
— Pl.: *panseuri.*
— Din fr. **pensée.**

PANSEXUALÍSM s. n. (Filoz.) Teorie care exagerează în mod nejustificat rolul instinctului sexual

în viața psihică. *De aici exagerările cunoscute care au transformat fecundele sale observațiuni clinice ori psihologice într-un pansexualism metafizic și universalist.* RALEA, S. T. II, 43.
— Pronunțat: *-xu-a-*.
— Din fr. **pansexualisme**.

PANSINUZÍTĂ s. f. (Med.) Inflamație a tuturor sinusurilor oaselor craniene. V. sinuzită. Cf. DER.
— Din fr. **pansinusite**.

PANSIÓN s. n. v. **pensie**.

PANSIONÁ vb. I v. **pensiona**.

PANSIONÁR, -Ă s. m. și f. v. **pensionar**.

PANSIONÁT s. n. v. **pensionat**.

PANSIONÉR, -Ă s. m. și f. v. **pensionar**.

PANSIONÍST, -Ă s. m. și f. v. **pensionist**.

PANSÍV, -Ă adj. (Franțuzism; astăzi de obicei ironic; despre oameni sau despre manifestări, atitudini, realizări etc. ale oamenilor) Meditativ, gînditor. *Tăcut și pensiv.* HELIADE, D. J. 36/6. *Atitudinea-i tăcută și pensivă.* CR (1848), 17³/61, cf. 28²/74. *Totdauna pensiv, totdauna visător.* LĂZĂRESCU, s. 43/13. *Fruntea senină, însă pansivă.* FIS. 106/22. *Apăru înaintea mea cu un aer pansiv și plin de grații.* FILIMON, O. I, 323. *Privește ce pansiv stă.* CV 1950, nr. 4, 17, cf. DN². ◇ (Substantivat) *Face pe pansivul.* CV 1950, nr. 4, 17.
— Pl.: *pansivi, -e.* — Și: (învechit) **pensív,-ă** adj.
— Din fr. **pensif**.

PANSLAVÍSM s. n. Curent politic, apărut în secolul al XIX-lea în Rusia, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave. Cf. RUSSO, s. 75. *În zadar campionii panslavismului au cercat chiar prin acturi oficiale a întuneca adevărul!* ROM. LIT. 141²/20, cf. CALENDAR (1861), 87²/27, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, FD IV, 66, DN².
— Din fr. **panslavisme**.

PANSLAVÍST, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care susține panslavismul. Cf. CADE, DN².
2. Adj. Care aparține panslavismului, privitor la panslavism.
— Pl.: *panslaviști, -ste.*
— Din fr. **panslaviste**.

PANSOFÍE s. f. (În dicționarele din trecut) Înțelepciune universală. Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D.
— Din ngr. **πανσοφία**.

PANSTEREORÁMĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Reprezentare în mărime naturală și în relief a unui obiect. Cf. NEGULICI, COSTINESCU.
— Pronunțat: *-re-o-*. — Pl.: *panstereorame*.
— Din fr. **panstéréorama**.

PANSTÚRĂ s. f. v. **păstură²**.

PANTACÚZĂ s. f. v. **pantahuză**.

PANTAGRUÉLIC, -Ă adj. (Livresc; despre poftă, foame) Demn de Pantagruel, devorant, extraordinar, colosal; (despre ospățuri) extraordinar de bogat, sardanapalic. *Mîncase, în lipsă de pîine și cu o foame pantagruelică, sardele de cutie cu mămăligă caldă.* HOGAȘ, DR. I, 229. *Mi-aș fi mîncat..., cu poftă ciclopeană ori pantagruelică, toate bunătățile.* CIAUȘANU, R. SCUT. 57, cf. DN². ◇ Fig. (Adverbial) *O fabrică de cherestea-și-nalță, Peste păduri, acoperișul sur,... Și trunchiuri mari de brad, pantagruelic, Înfulecă-ntre dinți, de ferăstrău.* LABIȘ, P. 115.
— Pronunțat: *-gru-e-*. — Pl.: *pantagruelici, -ce*.
— Din fr. **pantagruélique**.

PANTAHÚZĂ s. f. Listă de subscripție (de obicei în formă de registru), cu care se strîngeau în trecut fonduri pentru construirea sau repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere etc.; cutie închisă și sigilată în care se strîngeau astfel de fonduri. *Ministerul Cultelor a încuviințat pantahuza care va circula în România, pentru construirea unei biserici creștine ortodoxe, în comuna Euriș.* ap. TDRG. *Oferind colegilor săi străini veniți în România, cu pantahuză,... o somptuoasă și sibaritică ospitalitate în castelul său.* M. I. CARAGIALE, C. 158, cf. CADE. *Ce ajutor pot să-ți dau, la îndeplinirea unui plan atît de cutezător? Bani, recomandații, pantahuză?* GALACTION, O. A. I, 145, cf. DM, UDRESCU, GL. ◇ Expr. **A umbla cu pantahuza** = **a)** (și în forma a **pleca cu pantahuza**) a umbla (cu o listă de subscripție) pentru a strînge fonduri. Cf. ZANNE, P. VII, 53, CADE. *De aceea și-a mărit el cazarma făcînd intervenții pentru fonduri..., umblînd cu pantahuza la armatori?* PAS, Z. III, 23. *Ce, mă, iar ați plecat cu pantacuza?* UDRESCU, GL.; **b)** a umbla din loc în loc purtînd vorbe, minciuni. Cf. ZANNE, P. VII, 53, CADE.
— Pl.: *pantahuze*. — Și: (regional) **pantaeúză, pandahúză** (GÁLDI, M. PHAN. 217) s. f.
— Din ngr. **πανταχοῦσα**.

PANTALÉR s. n. v. **bandulieră**.

PANTALÍE s. f. v. **pandalie**.

PANTALÓN s. m. **1.** (Mai ales la pl.) Îmbrăcăminte bărbătească purtată peste lenjerie și care acoperă, de la brîu în jos, corpul și fiecare dintre membrele inferioare. V. nădrag (**1**), berneveci, cioareci, ițari, șalvari. *Pantaloni plnă în genunche.* GOLESCU, Î. 123. *Pantaloni căzăcești, ciuboate negre cu pinteni, după moda franțeză.* AR (1829), 15¹/26. *Începu a-și trage călțunii, izmenele, pantalonii, cu un cuvînt a se îmbrăca.* CR (1848), 3²/33, cf. 14¹/25. *Să schimbăm pantalonul și surtucul, pe togă.* RUSSO, S. 49. *Cu pantaloni un crac negru și-altul alb.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 41. *Am două frace, trei surtuce și patru perechi pantaloni.* NEGRUZZI, S. I, 199. *Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc peticit și o pălărie purtată.* SLAVICI, N. I, 160. *La sîn își ghemuise copilul îmbrăcat cu niște zdrențe de pantaloni.* DELAVRANCEA, S. 184, cf. 136. *Își vîrî iute cărțile și caietele în buzunările largi ale pantalonului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 3, cf. 83. *Aceste postavuri așteaptă apoi datul lor la piuă..., înainte de a se face... sumane, mantale, pantaloni (bernevigi), ițari.* PAMFILE, I. C. 288, cf. 355. *În ușa birtului se ivi un om mijlociu de stat, uscat ca o seîndură, îmbrăcat în pantaloni.* AGÎRBICEANU, A. 70. *Din jocul pantalonului strîns pe gleznă, ieșeau și se întindeau, lipite pe dușamea, botinele roșii.* HOGAȘ, DR. I, 173. *Poartă un inel cu briliant, pantaloni cu genunchi.* BASSARABESCU, V. 118. *Dacă nu-i dai rata pe luna trecută, nu-ți mai face un crac de pantalon măcar.* CAMIL PETRESCU, T. I, 403. *Își scuturâ cu mănușile gri pantalonul și potrivi dunga pe picior.* C. PETRESCU, Î. II, 123. *Maestrul croitor ... va continua cu transformarea mantalelor de reformă în pantaloni de cazarmă.* BRĂESCU, O. A. I, 38. *Dacă ar avea cu ce, i-ar cumpăra lui Simion măcar de pantaloni.* SAHIA, N. 98. *Pantaloni albi de pînză.* SEBASTIAN, T. 46. *Călcatul pantalonilor era ceva asemănător cu săparea unui tunel prin munți de granit.* TEODOREANU, M. II, 164, cf. id. M. U. 19. *Intră institutorul, un om de treabă, stors la față, care-și ridica mereu pantalonii prea largi.* CĂLINESCU, E. O. I, 24. *Pantalonul își trage numele de la Pantaleone..., personaj din commedia dell'arte, teatrul popular italian în evul mediu.* GRAUR, N.P. 155, cf. id. E. 56. *Un băiețel... îmbrăcat în niște haine boțite, de catifea, ... cu mînuțele vîrîte în buzunarele pantalonilor, se uită la tine*

cu niște ochi imenși, rotunzi. H. LOVINESCU, C. S. 53. *Victor... avea pantaloni... bufanți și ghete galbene.* PREDA, M. 88, cf. id. R. 99. *Sub dubla platoșă de carton i se zăreau spențerul peticit și pantalonii sumeși.* BARBU, P. 170. *Gerul o silise să îmbrace și pantalonii vătuiți.* S ianuie 1960, 13. *Să-i vezi, ea în pantaloni și el în halat, de dimineața pînă seara.* T septembrie 1962, 9, cf. H II 31, 126, 147, 168, 176, 207, III 500, IV 57, V 129, 258. *Haida, mîndrucă, cu mine Și te uită, mîndră, bine Cum m-or îmbrăca pe mine,... Pentru cioareci românești, Pantaloni mîndri domnești.* RETEGANUL, TR. 76, cf. ALR SN IV h 1 176, 1 177. ◇ (Prin sinecdocă) *Clte un pantalon creț, calfă de măcelar cu mînecile răsfrînte, se ivea pe strada Colței.* MACEDONSKI, O. III, 77.

2. Chiloți; izmene. *Trecu plecîndu-se de două ori pe sub cămășile și pantalonii spînzurați, pantaloni femeiești și bărbătești...: pantaloni de mătase, negri, verzi, roz și lila, pantaloni cu dantelă și alții cazoni, de pînză groasă.* C. PETRESCU, Î. I, 221, cf. ALR I 1 877/516, 842.

3. (Tehn.) Piesă de tablă sau de metal turnat, în formă de pantalon (1), goală în interior, care este folosită la bifurcarea unei conducte. Cf. LTR [2], DM, DN [2], DER. ◆ (În sintagma) *Pantaloni frecători* = dispozitiv la mașina de țesut, care are rolul de a mișca, de a transporta materia primă spre diferite părți ale mașinii. *Acest dispozitiv, denumit „pantaloni frecători", are 2 pînze fără sfîrșit..., care se mișcă... pentru a mîna înainte semitortul spre ochiul conducător.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 293.

4. (Familiar; la pl.) Gaură făcută cu tacul în postavul mesei de biliard. Cf. CADE, com. din URCA-CÎMPIA TURZII.

— Pl.: *pantaloni.* — Și: (regional) **păntălón** s. m. ALR I 1 877/516, 842, ALR SN IV h 1 177.

— Din ngr. **παντελόνι**, fr. **pantalon.**

PANTALONÁDĂ s. f. (Franțuzism) Comedie burlescă (în care apare Pantalone, personaj din commedia dell'arte); p. ext. bufonerie. *Nimic nu l-a clintit din loc. Nici pantalonadele bufonilor și arlechinilor, nici fluierăturile păcătoșilor.* CARAGIALE, O. V, 86, cf. DN [2].

— Pl.: *pantalonade.*

— Din fr. **pantalonnade.**

PANTALONÁR s. m. **1.** Denumire depreciativă dată, în secolul trecut, de către boierii reacționari tinerilor cu idei progresiste, care adoptaseră îmbrăcămintea occidentală. V. bonjurist, duelgiu. *Nenorocirile ne vin, cum se zicea la 1848, de la bonjuriști, de la pantalonari.* GHICA, în SCL 1953, 104. *Clt pentru noi, tinerii întorși din străinătate, societatea ieșeană a inventat o categorie deosebită; noi sîntem pantalonari.* ALECSANDRI, în SCL 1953, 104. *Clnd se mîniau, dădeau și ei tinerilor clte-un ibrișin pe la nas, numindu-i: „bonjuriști, duelgii, pantalonari...", cu toate că și unii și alții erau pentru „Unire".* CREANGĂ, A. 153, cf. ZANNE, P. III, 267, CADE. *Pantalonari din aceștia, procopsiți de curînd, prin politica nouă, unii deochiați, de clnd cu 48..., nu aveau ce căuta aici.* PAS, L. I, 103.

2. (Popular) Nume depreciativ dat de țărani persoanelor care poartă pantaloni (1); spec. orășean, tîrgoveț; nădrăgar. V. surtucar. *Cealaltă zi, vreo clteva care cu cioarecari și pantalonari porniră la drum.* F (1875), 9. *Mai erau și alți pantalonari în sat: perceptorul, casierul, învățătorul.* SADOVEANU, O. I, 605, cf. III, 37, X, SCL 1953, 104. *Persoanele mai simandicoase, printre care-s socotiți pantalonarii, se așază în capul mesei.* ȘEZ. I, 36, ib. V, 40. *Păstăile prăjite nu se văd decît pe la țăranii bogați, umblați printre pantalonari.* ib. VIII, 7. ◆ (Regional) Om de nimic. Cf. PASCU, S. 80, ȘEZ. II, 187, III, 82.

3. (Rar) Croitor specializat în confecționarea pantalonilor (1). Cf. CADE, SCL 1953, 135. *Lipsesc de pildă* [din dicționar] *cuvintele „mesadă"..., „pantalonar", din vocabularul croitorilor.* L. ROM. 1959, nr. 1, 67.

— Pl.: *pantalonari.*

— **Pantalon** + suf. *-ar.*

PANTALONÁȘ s. m. (Mai ales la pl.) **1.** Pantalon (1) (scurt) pentru copii. *Cum dai murele? — Trei pitaci cofățelu... Ori niscai vechituri, să îmbrac copiii. O fustișoară, o cămășuță, o pereche de pantalonași.* BRĂESCU, O. A. II, 37. *Îmbrăcămintea lui Puiu se compunea dintr-o... pereche de pantalonași de flanelă albă, foarte scurți..., strînși la mijloc cu o centură albă.* TEODOREANU, M. II, 257. *Măcar că desculți și cu capul gol..., aveați, totuși, pantalonași și cămășuțe ca la oraș.* PAS, Z. I, 49.

2. Obiect de lenjerie femeiască purtat sub rochie, care acoperea (pînă la glezne) fiecare dintre membrele inferioare și care era împodobit cu volănașe de dantelă. V. chilot. *Încă nu aveau curajul să arate, asemeni odraslelor boierești, și pantalonașii albi legați cu panglici pe glezna piciorului și împodobiți cu volănașe de dantelă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 84.

— Pl.: *pantalonași.*

— **Pantalon** + suf. *-aș.*

PANTANÓG, -OÁGĂ adj. v. **pintenog.**

PANTARÁURA adv. v. **pantaura.**

PANTÁRCĂ s. f. (Ornit.; prin Bucov.) Bibilică *(Numida meleagris).* BĂCESCU, PĂS. 119.

— Pl.: *pantarce.*

— Din ucr. **пантарка.**

PANTASÍE s. f. v. **fantezie.**

PANTAÚRA adv. (Prin Olt. și Munt.; în expr.) **A umbla pantaura** = a umbla toată ziua de colo pînă colo fără rost, a umbla haimana. *Umblau hoții pantaraura.* BARBU, G. 405. *Pe unde-mi umbli pantaura?* CV 1950, nr. 4, 37.

— Și: **pantaráura** adv.

— Etimologia necunoscută. Cf. pantahuză.

PANTAZÍE s. f. (Bot.; prin Mold.) Mușcată[1] *(Pelargonium).* TDRG.

— Etimologia necunoscută.

PÁNTĂ[1] s. f. **1.** Porțiune de teren cu suprafața înclinată față de planul orizontal și care formează de obicei versanții unor forme de relief; clină, coastă, povîrniș, muchie (4), (învechit și regional) piază (1), (regional) piezișea. Cf. COSTINESCU. *O brișcă sprintenă ți ajunse din urmă suind panta în trap.* REBREANU, I. 324. *Pe celălalt trotuar, urca panta vehiculul verde.* C. PETRESCU, A. 313, cf. id. C. V. 42, id. Î. II, 159. *Scoboram vertiginos, cu inima strînsă de frică, cu roțile înfrînate, panta de la Bîrnova.* BRĂESCU, O. A. II, 7, cf. 312, id. A. 213. *Urc și eu mărunta pantă din stînga șoselei albe.* SAHIA, N. 16, cf. id. U.R.S.S. 128. *Grupuri de oameni urcă din sat panta pieptișă care ți aduce deasupra colinei.* BOGZA, C. O. 214, cf. 63, MG I, 295. *Clteva clădiri și clteva magazii așezate pe o pantă.* S ianuarie 1961, 15. ◇ Fig. *Și pe această pantă gîndurile mi se rostogolesc de-a lungul istoriei.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. ◇ Loc. adj. și adv. **În pantă** = înclinat, povîrnit [2], pieziș. *Drumul a început să coboare în pantă.* VLASIU, A. P. 227, cf. id. D. 17. *Se îndreaptă spre ieșirea în pantă a groapei, cu ușurința unui uriaș.* CĂLINESCU, S. 60, cf. 328. *Făcură clțiva pași pe o stradă în pantă.* STANCU, R. A. IV, 259. *Căruța cobora... în pantă spre debarcader.* V. ROM. aprilie 1954, 125. *Amorțiseși căscînd ochii la toate vitrinele de pe strada în pantă.* PAS, Z. I, 262, cf. III, 189. ◇ Expr. **A cădea (sau a aluneca) pe panta...** (sau **pe o pantă...**) = a) a se lăsa prins, antrenat de..., în... *Un poet, un artist, un creator care cade pe panta lingușirii, ratează de la început.* VLASIU, D. 132; b) a se îndrepta către..., a duce către... *Cercetările... începuseră să alunce pe o pantă nouă.* STANCU, R. A. V, 200.

2. Unghi ascuțit format de o dreaptă sau de un plan, cu o dreaptă orizontală sau cu un plan orizontal; tangenta trigonometrică a acestui unghi; înclinare față de orizontală. *Facerea drenagiului se reduce la*

săpatul șanțurilor, dîndu-le o pantă de scurgere. I. IONESCU, M. 324. [Căpitanul] *ne-a învățat practic... cum se află linia de cea mai mare pantă.* BRĂESCU, A. 248, cf. LTR[2], DM, DN[2], DER.
— Pl. : *pante.*
— Din fr. **pante.**

PÁNTĂ[2] s. f. v. **pată.**

PÁNTĂ[3] s. f. v. **bantă.**

PANTEÍSM s. n. Concepție filozofică monistă potrivit căreia divinitatea și natura sînt identice. Cf. NEGULICI. *Panteismul anticilor, înlocuit de doctrina ebraică.* BOLINTINEANU, O. 310, cf. CADE. *Eu unde am citit am aflat că filozofia asta se cheamă panteism.* CĂLINESCU, E. O. II, 9. *De la această stare de spirit pînă la panteism, e numai un pas.* RALEA, S. T. III, 246. *Panteismul... îl identificăm într-un simț al bucolicului, de gingășie rustică.* CONSTANTINESCU, S. I, 272, cf. DM, DN, DER.
— Din fr. **panthéisme.**

PANTEÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Relativ la panteism, care aparține panteismului, (rar) p a n t e i s t i c; care admite, susține panteismul. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Niciodată n-au fost mai mulți decît astăzi: poeți creștini, poeți realiști, poeți panteiști.* ROMÂNUL (1857), nr. 35, 4[3]/21. *Povestitorul îi îmbrățișează destinul cu pietate panteistă.* VIANU, A. P. 216, cf. DM, DN[2].
2. S. m. și f. Adept al panteismului. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., DM, DN[2].
— Pl. : *panteiști, -ste.*
— Din fr. **panthéiste.**

PANTEÍSTIC, -Ă adj. (Rar) Panteist **(1).** *Prin revărsarea nestăvilită de sentimente panteistice, ea mergea pe cu totul altă cale decît autorii „Mioriței".* BENIUC, M. C. I, 189.
— Pl. : *panteistici, -ce.*
— **Panteist** + suf. *-ic.*

PANTELÍR s. n. v. **bandulieră.**

PANTEÓN s. n. **1.** Monument consacrat memoriei oamenilor iluștri ai unei țări (și în care se află rămășițele pămintești ale acestora). *Au mormintrurile lor la înaltul panteon.* CUGETĂRI, I, 103[r]/1, cf. NEGULICI, STAMATI, D., CADE. *Un tren „personal", care se oprește în nenumărate gări, ne duce... către panteonul regilor Spaniei.* RALEA, S. T. I, 327, cf. LTR[2], DM, DN[2], DER. ✦ P. e x t. Totalitatea oamenilor iluștri dintr-o țară sau din lume. Cf. CADE. *Numele meu* [va fi] *în panteonul istoriei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 590. *Prin Eminescu, literatura română a făcut cea mai mare cucerire în panteonul uman.* CONSTANTINESCU, S. II, 535, cf. DM, DN[2]. *Între pictorii români care pot figura cu cinste în panteonul mondial, Luchian definе un loc de frunte.* s august 1960, 57.
2. (În antichitatea greco-romană) Templu consacrat tuturor zeilor din religia respectivă; p. e x t. totalitatea divinităților unei mitologii sau ale unei religii politeiste. Cf. VALIAN, V., NEGULICI, STAMATI, D., CADE, DM, DN[2], DER.
— Pronunțat : *-te-on.* — Pl. : (rar) *panteoane* (SCRIBAN, D.) și *panteonuri* (CADE).
— Din fr. **panthéon.**

PANTÉR s. m. v. **panteră.**

PANTÉRĂ s. f. Animal mamifer carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu și musculos, cu blana gălbuie cu pete negre sau, rar, cu blana neagră, lucioasă, puternic, agil și feroce, care trăiește în Africa și Asia; leopard, (învechit) pardos[1] **(1),** (învechit, rar) pardal *(Felis pardus).* Cf. DRLU, I. GOLESCU, C. *Acolo sînt mulți tigri, panteri, pardosi.* KOGĂLNICEANU, S. 13. *Mamiferele cari trăiesc în această zonă sînt... pantera,... hiena.* DRĂGHICEANU, C. 114. *Pașii săi, asemenea acelora a unei pantere, nu răsuna de fel pe pietrișul și prundul cel mărunt.* EMINESCU, G. P. 166. *Chiar pantera — pisicoasă — însă crudă ca femeia, Se trăgea din a lui cale.* MACEDONSKI, O. I, 118. *Alături, o panteră cu ochi de o frumusețe sălbatică.* DEMETRESCU, O. 118. *Colosul... sări repede ca o panteră pe umerii lui Criton.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 37. *Știm noi că pe-aici, prin buruiene, Se află o panteră-n libertate.* TOPÎRCEANU, B. 97. *E acum ca o panteră care se ghemuiește.* C. PETRESCU, Î. II, 193. *Un leu și o panteră se închinau pe labe în fața fetei.* CĂLINESCU, S. 130, cf. 829. ◇ F i g. *Văzui tigru și panter În oameni de minister.* I. VĂCĂRESCUL, P. 364/3.
— Pl. : *pantere.* — Și : (învechit) **pantér** s. m.
— Din fr. **panthère.**

PÁNTICĂ s. f. v. **panglică.**

PANTÍN s. m. (Învechit) Jucărie reprezentînd o figură comică ale cărei membre sînt mișcate cu ajutorul unei sfori. *Danț al foilor de aur și al pantinilor.* MARIN, F. 268/25, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl. : *pantini.*
— Din fr. **pantin.**

PANTÍNĂ s. f. v. **patină**[2].

PANTIOÁGĂ s. f. (Regional) Femeie înaltă. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Etimologia necunoscută.

PÁNTIȘ, -Ă adj. (Regional, despre cai) Șarg (Stupinii-Zălau). ALR I 1 492/283.
— Etimologia necunoscută.

PĂNTLICĂ s. f. v. **panglică.**

PANTLICÚȚĂ s. f. v. **panglicuță.**

PANTOCRÁTOR subst. Pictură pe cupola de deasupra naosului din bisericile ortodoxe, reprezentînd pe Isus Hristos ca împărat al lumii; p. e x t. cupola de deasupra naosului, unde se află această pictură. Cf. VÎRNAV, F. M. II, 102 2/4. *În mijlocul bisericii, sub pantocrator, stete mitropolitul Cozma.* ap. TDRG. *O mică gaură în bolta de la pantocrator lăsa să pătrundă ploile.* MON. IST. I, 65. *Zidăria căsca sus, în boltă, unde fusese pantocratorul, o gură năprasnică.* GALACTION, O. 80, cf. DM. ✦ (Învechit, rar) Icoană reprezentînd pictura descrisă mai sus. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Icona pantocrator ferecat* (a. 1578). CUV. D. BĂTR. I, 195/8.
— Și : (rar) **pandocrátor** subst. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.
— Din ngr. **παντοκράτωρ.**

PANTÓF s. m. **I. 1.** (Adesea cu determinări care precizează materialul, utilizarea etc.) Încălțăminte de stradă care acoperă laba piciorului pînă la gleznă; papuc[1] **(1),** (regional) jumătăți. V. i m i n e i, c o n d u r. *Pentru pantofi*[i] *ce-mi scrii dum*[nea]*ta să te înștiințăz cît să fie de mari, să fie pe picioru cocone*[i] *Păunicăi* (a. 1783). IORGA, S. D. VIII, 8. *Pantofi de piele fără toc, însă verde una și doo negre* (a. 1806). id. ib. 41, cf. LB. *Pantofii sînt în forma imiinilor, la tăitură rătunzi, iar nu prelungi ca imiinii.* I. GOLESCU, C. *Îți spun că cocoana Zinca, să mă ierte Dumnezeu, știe din limba nemțească cît știe pantoful meu.* PR. DRAM. 114, cf. POLIZU. *Picioarele ei ce părea că se joacă în niște mici pantofi.* NEGRUZZI, S. I, 44, cf. II, 189, BARONZI, L. 95, CIHAC, II, 241. *Într-un pantof i-așterne cîrpe, îi face loc, ș-o cuibărește.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 47, cf. DDRF, BARCIANU, BIANU, D. S. *Pantofii de pîslă parcă nu duceau pe nimenea, așa de puțin zgomot făceau.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 75. *Bine v-ar ședea în toalete de bal, cu pantofi albi și pe jos.* REBREANU, I. 74, cf. NICA, L. VAM., ȘĂINEANU, D. U. *Pantofii cu mărgele i-ai pus în geamantan?* BASSARABESCU, V. 41. *Valsa*

o blondă-n alb şi cu pantofi de-argint. BACOVIA, o. 84. *Ai devenit sentimental, Privind... Pantoful delicat de bal.* TOPÎRCEANU, B. 66, cf. id. M. 4. *Nu răspunse şi îşi privi cu insistenţă vîrful pantofului.* C. PETRESCU, Î. I, 113, cf. id. C. V. 49. *Umbla sprinten în pantofii uşori.* SADOVEANU, O. VIII, 202, cf. I, 671, XI, 526. *Ştiţi că se poartă pantofi din piele de şarpe?* BRĂESCU, O. A. II, 259. *Pantofi de tenis.* SEBASTIAN, T. 46. *Întregi nu s-au găsit decît două berete de marinar şi un pantof.* BART, S. M. 75. *Pantofii înalţi, Cu care-ai să te-ncalţi.* ARGHEZI, VERS. 189, cf. 214, 323, 355. *Cum ai venit aşa, fără pantofi în picioare?* CĂLINESCU, S. 788, cf. 106, id. E. O. I, 32, 77, II, 176. *Începură să-i dezlege şireturile de la pantofi.* STANCU, R. A. III, 70, cf. 142. *Stătu o clipă locului, încercînd să-şi amintească dacă ploaia ce-i udase pantofii căzuse azi sau... ieri.* V. ROM. octombrie 1954, 100. *Copiii* [erau] *în hăinuţe de catifea turnate parcă pe măsura lor, cu pantofi de lac.* PAS, Z. I, 23. *Petre Sterian se aşează pe sofaua din sufragerie şi îşi scoase pantofii.* PREDA, R. 115, cf. id. M. 176. *Ce pantofi să-şi pună în picioare?* BARBU, P. 157. *Ai spus că tu nu porţi pantofi din bani furaţi.* T noiembrie 1962, 28, cf. H II 89, 126, IV 12. *Îi dau... Pantoful din picior.* TEODORESCU, P. P. 305. *Numai o pereche de pantofi să-ţi opreşti.* ŞEZ. VI, 170. *Unde eu că am văzut Piciorul albişor Şi pantoful gălbior.* MAT. FOLK. 92, cf. 526, ALR I 1 664/590, A IX 1. ◇ (Prin sinecdocă) *Unde vede vro figură, vro tînără, vreun pantof, Stă, să uită, cască gura, şi se alege cu of!* PANN, P. V. II, 115/9. ◇ Expr. (Învechit) **A sta sub pantofu cuiva** = a fi sub papucul (cuiva), v. papuc[1] **(I)**. (Cu schimbarea construcţiei) *Sufere pe tiran casnic, ce-ai căutat, acuma ai, Şi, precum provorba zice, sub pantofla ei să stai.* ASACHI, S. L. I, 215.

2. (Transilv., Maram. şi Bucov.) Papuc[1] **(I)**. Cf. ALR SN IV h 1 196.

II. Compuse: (Bot.; regional) **pantofiul-doamnei** = blabornic *(Cypripedium calceolus)*. PANŢU, PL.; **pantofii-doamnei** = papucul-doamnei, v. papuc[1] **(II 3 a)** *(Impatiens roylei)*. BORZA, D. 87.

— Pl.: *pantofi.* — Şi: (regional) **pantófliă** (pl. *pantofle*, ALR SN IV h 1 196/334) s. f., **pantóflu** (ALEXI, W., ALR SN IV h 1 196) s. m.

— Din germ. **Pantoffel.**

PANTOFÁG, -Ă adj. (Rar; despre animale) Omnivor. Cf. DN[2].

— Pl.: *pantofagi, -ge.*

— Din fr. **pantophage.**

PANTOFAGÍE s. f. (Rar) Însuşirea de a fi omnivor. Cf. DN[2].

— Din fr. **pantophagie.**

PANTOFÁR s. m. Persoană care face sau repară pantofi **(I 1)**; p. gener. cizmar; p. ext. negustor sau vînzător de încălţăminte. Cf. POLIZU, COSTINESCU. *Cinase, ca de obicei, cu Găleanu, tot pantofar ca dînsul.* SLAVICI, N. I, 219. *Huiduit de un pantofar, îmbrîncit de un grec care vindea coase şi secure, căzu pe brînci.* DELAVRANCEA, T. 125, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ştia că era feciorul fostului pantofar al casei lor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 276. *Se constituiesc în subîmpărţiri ale aceloraşi meserii, cum se întîmplă cu ciubotarii, cari fac o breaslă aparte pentru cei ce lucrau încălţăminte proastă (cizmari), pantofari, pentru ciubote de teletin.* N. A. BOGDAN, C. M. 176, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ana alerga de la croitoreasă la modistă, de la pantofar la magazinele cu piepteni.* C. PETRESCU, C. V. 168. *Negustorii, frizerii, pantofarii au dat năvală în jurul camionului.* SAHIA, N. 92. *Fane pantofarul.* KLOPŞTOCK, F. 222, cf. NOM. PROF. 46. *Teo era fiul unui pantofar, origine cu care se mîndrea.* VLASIU, D. 75. *Feciorul pantofarului.* SADOVEANU, O. V, 463, cf. LTR[2], DM, H XIV 187, ALR I 1 664/576, 786, 954.

— Pl.: *pantofari.* — Şi: (regional) **pantoflár** s. m. Com. MARIAN.

— **Pantof** + suf. *-ar.*

PANTOFĂREÁSĂ s. f. (Rar) Soţie de pantofar. Cf. POLIZU.

— Pl.: *panlofărese.*

— **Pantofar** + suf. *-easă.*

PANTOFĂRÍE[1] s.f. Meseria pantofarului. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, H II 81, VII 359, XI 259.

— **Pantofar** + suf. *-ie.*

PANTOFĂRÍE[2] s.f. Atelier în care se confecţionează sau se repară pantofi **(I 1)** ori, p. gener., orice fel de încălţăminte, cizmărie; p. ext. magazin în care se vinde încălţăminte. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Îl jena... staţionarea îndelungă la vitrinele parfumeriilor şi pantofăriilor.* C. PETRESCU, Î. II, 213, cf. DM.

— Pl.: *pantofării.*

— **Pantof** + suf. *-ărie.*

PANTOFIÓR s. m. Diminutiv al lui pantof **(I 1)**. Cf. POLIZU. *Picioruşul d-sale grăsuliu* [era] *strîns în nişte pantofiori de marochină neagră.* HOGAŞ, DH. II, 81. *Agitînd în aer un drac de pantofior lucios şi negru.* BRĂESCU, O. A. I, 104, cf. DM, FD II, 87.

— Pl.: *pantofiori.*

— **Pantof** + suf. *-ior.*

PANTOFLÁR s. m. v. **pantofar.**

PANTÓFLĂ s. f. v. **pantof.**

PANTÓFLU s. m. v. **pantof.**

PANTOFOBÍE s. f. (Rar) Fanfobie. DN[2].

— Din fr. **pantophobie.**

PANTOGRÁF s. n. (Tehn.) **1.** Aparat care serveşte la reproducerea unui desen, a unui plan, a unei hărţi etc., la aceeaşi mărime sau la o scară diferită de cea a modelului. Cf. NEGULICI, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Pantograful e constituit... din patru bare articulate astfel..., încît segmentele intersectate... să formeze un paralelogram deformabil.* LTR[2], cf. DM, DN[2], DER.

2. Dispozitiv instalat pe acoperişul unor vehicule electrice, prin care se realizează un contact electric mobil între firul de contact şi instalaţia electrică montată pe vehicul. *Se construiesc diferite tipuri de pantografe, deosebite după felul vehiculelor.* LTR[2], cf. DM, DN[2], DER.

— Pl.: *pantografe.*

— Din fr. **pantographe.**

PANTOGRAFÍE s. f. (Tehn.) Reproducere a unui desen cu ajutorul pantografului **(1)**. Cf. DN[2].

— Din fr. **pantographie.**

PANTOMÉTRU s. n. Instrument topografic utilizat pentru măsurarea prin vize scurte a unghiurilor orizontale. Cf. NEGULICI, SCRIBAN, D., LTR[2], DM, DN[2], DER.

— Pl.: *pantometre.*

— Din fr. **pantomètre.**

PANTOMICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Pantomimic. *Nu ştiu ce au grăit prin pantomiceşte semne* (a. 1819). URICARIUL, VII, 79.

— Pl.: *pantomiceşti* şi (f. şi) *-te.*

— **Pantomie** + suf. *-icesc.*

PANTOMÍE s. f. v. **pantomimă.**

PANTOMÍM, -Ă s. f., s. m. **1.** S. f. Exprimare a ideilor şi a sentimentelor prin gesturi, mimică, dans; p. ext. ansamblu de gesturi, de mişcări prin care se exprimă asemenea idei şi sentimente. Cf. VÎRNAV, F. 208[v]/16. *În instituturiie... surdomuţilor..., se învaţă, prin*

oarecare semne și pantomii, a-și împărtăși ideile unul altuia. AR (1829), 63¹/35. *Era și aceea hotărîtă ca numai prin pantomime (semne) să dea porunci slujitoriului său.* FL (1838), 16¹/20. *Un rege a Pontului, văzînd la Roma minunatele pantomime a unui dănțuitor vestit, rugă pe Neron să i-l deie ca interpret..., încredințat că, prin singura putere a gesturilor, să va înțălege cu acele națiĭ barbare.* CALENDAR (1851), 93/13, cf. STAMATI, D., POLIZU. *După pantomima ce-l văd făcînd aș giura că-i în corespondență cu dînsa.* ALECSANDRI, T. 961, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI W., ȘĂINEANU, D.U., CADE. *Unii filozofi și lingviști... aduc în discuție rolul mimicii și al pantomimei în apariția limbajului.* GRAUR, I. L. 33, cf. DM.

2. S. f. Gen de reprezentație teatrală în care actorii exprimă diverse acțiuni dramatice (numai) prin pantomimă, v. p a n t o m i m **(1)**; piesă de teatru creată și jucată în acest gen. *Se joacă asemenea pe scenă și bucăți unde, vorbirea cu totul lipsind, actorii se exprimează sau se înțeleg prin semne, gesturi sau mișcări. Și bucățile acestea se numesc pantomime.* CR (1834), 34¹/26, cf. ib. (1848), 6²/72. *Frații Foureaux făcură, într-o casă veche, o sală de teatru..., ca să gioace pantomima și danțul pe frînghie.* NEGRUZZI, S. I, 341, cf. CADE. *Ne înțelegem prin semne, ca în pantomime.* SADOVEANU, O. VII, 611. *Filmul acesta cuprinde o excelentă scenă de pantomimă cu copii.* CONTEMP. 1957, nr. 581, 4/5. *Pantomima, gen dificil și complex, realizat, astăzi, în lume, la nivelul maximei exigențe.* T septembrie 1962, 66. ◇ E x p r. (Popular) **A i se întîmpla** (cuiva) **o pantomină** = a avea ghinion. Cf. BUL. FIL. IV, 123. ✦ (Rar) Baracă unde se joacă pantomime **(2)**. *A plecat circul..., pantomimele au amuțit cu adevărat.* KLOPȘTOCK, F. 299.

3. S. m. Mim **(2)**. Cf. VÎRNAV, F. 208ᵛ/6, I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DN ².

— Pl.: *pantomime.* — Și: (popular) **pantomînă** (BUL. FIL. IV, 123), (învechit, rar) **pantomie** (pl. *pantomii*) s. f.

— Din fr. **pantomime**, germ. **Pantomime.**

PANTOMÍMIC, -Ă adj. De pantomimă, ca într-o pantomimă, exprimat prin pantomimă; (învechit, rar) pantomicesc. Cf. STAMATI, D., POLIZU. *Autorul ne descrie atitudinea pantomimică a actriței, mișcările, gesturile ei.* CL 1957, 234, cf. DM, DN ².

— Pl.: *pantomimici, -ce.*

— Din fr. **pantomimique.**

PANTOMÍNĂ s. f. v. **pantomimă.**

PANTOPÓN subst. (Farm.) Substanță extrasă din opiu, care se prezintă ca o pulbere brună, cu gust amar, solubilă în apă, cu acțiune analgezică similară opiului, morfinei etc. Cf. BIANU, D. S., NICA, L. VAM., DER, DC.

— Din fr. **pantopon.**

PANTÚM s. n. Specie fixă a poeziei lirice, în care al doilea și al patrulea vers dintr-un catren formează primul și al treilea vers din catrenul următor. Cf. DN ², DER.

— Pl.: *pantumuri* și *pantume.*

— Din fr. **pantoum.**

PANȚARÓLĂ s. f. Numele unui joc de cărți care se joacă în trei persoane. *Vremea aceea pre cărea o cheltuiți la jocul panțarolii... și a altor deșertăciuni* (a. 1807). BV II, 519, cf. ROM. LIT. 391¹/7. *Facem un otuzbir de englingea pînă se va găti masa? — Mai bine o panțarolă.* FILIMON, O. I, 180. *Aici se joacă... pichet, mai dincolo... panțarola..., giordum..., stos.* BOLINTINEANU, O. 367, cf. TDRG. *Începe să joace panțarolă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 246, cf. CADE.

— Pl.: *panțarole.*

— Din pol. **pancerola**, it. **panzeruola.**

PÂNȚĂ s. f. (Regional) Veston de pînză ordinară cu care se îmbracă băieții în timpul lucrului (Crișcior-Brad). PAȘCA, GL.

— Pl.: *panțe.*

— Etimologia necunoscută. Cf. germ. P a n z e r.

PANȚÍR s. m. **1.** (Învechit, rar) Cuirasă, platoșă. ANON. CAR.

2. Mercenar dintr-un corp de oaste (călare) din trecut, însărcinat mai ales cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu aducerea la îndeplinire a unor porunci, hotărîri etc. ale autorităților; p. g e n e r. (popular) ostaș. *Oastea lui Jalcovski hatmanul era 1 600 de husari tot în her, 4 000 de călărești, ce le zic panțiri înzăoați.* URECHE, LET. I, 238/36. *Au rînduit... panțirii, carii sînt cu zale, și au dat năvală în șanțuri.* R. POPESCU, CM I, 427, cf. MAG. IST. I, 377/11, III, 56/26, AMIRAS, LET. III, 146/30. *Carte... pentru podvoz, olăcării, dată panțirilor de Comănești, să ș-apere, nim*[e] *să nu s-atingă de dînșii* (a. 1737). IORGA, S. D. VI, 210, cf. CAT. MAN. I, 492. *Iată, bădiță, c-am trimes aceast pănțăr la dum*[neata] *să-mi dai țăganul să mi-l aducă* (a. 1760). IORGA, S. D. XVI, 332. *Să n-aibă voie ispravnicul a le trimele călărași sau panțiri să le strîngă banii* (a. 1777). URICARIUL, XV, 318, cf. XIX, 373, XXII, 217. *Îi au mai rău și decît pe panțiri* (a. 1803). ib. IV, 146/4, cf. 77/12. *Ispravnici, vătafi și dă hăi care Urmează, pănă la mica spiță Dă panțiri și plăiași.* BUDAI-DELEANU, Ț. 398. *Panțirii isprăvniciei să vor împărți în trei cete* (a. 1820). URICARIUL, I, 256. *Armata Moldovei... se compunea din: darabanii..., călărașii de țară..., panțirii.* BĂLCESCU, M. V. 644. *Paharnicul Coste iarăși avea pe sama lui dați panțirii și leficiii toți cu zale îmbrăcați.* NEGRUZZI, S. I, 124, cf. 29. *Lîngă un asemenea ispravnic, panțirii i-ar fi format mai bine anturajul său decît pompierii impuși a fi priviți ca jandarmi.* FILIMON, O. II, 345. *Timur e un viclean ca și panțirul lui.* I. NEGRUZZI, S. IV, 64, cf. URICARIUL, XXII, 432, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, T. PAPAHAGI, C. L., ȘĂINEANU, D. U. *Îndată măria sa le-a trimes întru întîmpinare pe Boldur vornicul, cu panțiri călări.* SADOVEANU, O. XII, 379, cf. 257, DM, SCL 1958, 236, DER. *Cinci panțiri se alegea, Pe Vaslui în sus mergea, Pîn'zărea, într-o movilă, Un român arînd în silă.* ALECSANDRI, P. P. 168. *Între panțiri mi se duce, Seara ca să nu-l apuce.* MARIAN, Î. 11. *Doi panțuri că-mi alegea, La Stoian că-i trimetea.* MAT. FOLK. 58. ✦ (Prin Mold.) Personaj din jocul de copii de-a minzulica (v. m ĭ n z u l i c ă **2**). *Comisarul deschide cartea sa și întreabă: — Care este panțir?* MARIAN, Î. 211, cf. PAMFILE, J. III, 25.

3. (Regional) Disc mic de metal, sclipitor, folosit ca ornament la diferite obiecte de îmbrăcăminte (femeiești). V. p a i e t ă, f l u t u r e. (Jupa-Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 146.

— Pl.: *panțiri.* — Și: **panțîr** (SCRIBAN, D.), **panțúr, pănțăr, pagírn** (ȘINCAI, HR. III, 113/9) s.m.

— Din pol. **pancerz**, rus. **панцырь**, germ. **Panzer**, scr. **pancir.**

PANȚÎR s. m. v. **panțir.**

PANȚÓHER s. n. v. **panzehru.**

PANȚÚR s. m. v. **panțir.**

PANȚÚRĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Femeie ușuratică. Cf. POLIZU, CIHAC, II, 242, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Accentuat și: *pănțură.* BARCIANU, ALEXI, W. — Pl.: *panțure.*

— Cf. p a n ț u r.

PANȚÚȘCĂ s. f. (Regional) Femeie ușuratică (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *panțușe.*

— De la **panțură**, cu schimbare de suf.

PANUCEAÚR, -Ă adj. v. **paneeaur.**

PANUNIONÁL, -Ă adj. (Rar) Care se referă la întreaga Uniune Sovietică, din tot cuprinsul Uniunii Sovietice. Cf. CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/4.
— Pronunțat: *-ni-o-*. — Pl.: *panunionali, -e.*
— **Pan-**[1] + **unional** (după rus. *всесоюзный*).

PÁNZĂ s. f. (În sudul Transilv. și prin nordul Olt.) Fiecare dintre prăjinile care se leagă împreună la unul dintre capete și care se așază pe vîrful stogului (de fîn); (regional) păușă. V. martac (1 e), păianjen (3), păuză (1). Cf. ALR SN I h 137/836, A III 1, 12, 17, 18, 19, IV 5.
— Pl.: *panze* și *pănși* (A III 4).
— Etimologia necunoscută. Cf. pînză, păianjen, păuză.

PANZÉHRU s. n. (Învechit) Piatră formată în organele unor animale, considerată de medicii orientali ca un antidot. *Cu această tocmeală, că alt mai mare vînat să-i aducă, sau 1 000 de dramuri de panzehri să-i dea.* CANTEMIR, IST. 307. *I-au trimis și puținele daruri: un ceasornic de aur, panzehruri.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 143/37. *S-au mîntuit, alții lutnd panțoherul dobitoacelor și a șerpilor.* CORNEA, E. I, 117/12, cf. ȘIO II$_2$, 93. *Va fi rupt și ceva turcește, căci îl vedem vorbind cu competență de „panzehruri" și „tenzuhuri", care sînt necunoscute profanilor.* IORGA, L. I, 133.
— Pl.: *panzehruri* și (m.) *panzehri.* — Și: **panțóher, padzérh** (CANTEMIR, IST. 16) s. n.
— Din tc. **panzéhir.**

PÁNZER s. n. (Rar) Numele unui tip de tanc german din cel de-al doilea război mondial; p. gener. (germanism, rar) tanc. *Panzere în Olanda. Panzere în Iugoslavia. Panzere în Grecia. Și pretutindeni, lîngă aceste uriașe mașini de război, soldați cu căști turtite pe cap.* STANCU, R. A. II, 374.
— Pronunțat: *panțer* și *panțăr.* — Pl.: *panzere.*
— Din germ. **Panzer.**

PÁNZÎN s. m. v. **păianjen.**

PANZOOTÍE s.f. Extindere a unei boli contagioase a animalelor pe teritorii foarte întinse, putînd cuprinde țări și continente întregi. V. epizootie. Cf. DER.
— Din fr. **panzootie.**

PÁOR s. m. v. **paur.**

PAORÁT subst. (Regional, suspect) Agricultură (Lipova). Cf. JAHRESBER. IV, 330.
— **Paur** + suf. *-at.*

PÁORĂ s. f. (Prin Ban.) Unitate de măsură pentru pămînt, egală cu 32 de iugăre. Com. din TIMIȘOARA, ALR II/36.
— Pl.: *paore.*
— Cf. paur.

PÁORE s. m. v. **paur.**

PÁOS s. n. **I.** (Învechit și regional) Repaus, odihnă **(1)**; liniște, calm. *Dinioare, noapte-amiază, Cîndu-i paos preste tot..., Deodată, cu grăbire, L-a mea ușă bate-Amor.* ASACHI, S. L. I, 89. *După furtună paos vine, În veci tunericul nu ține.* id. ib. 127. *Sînt în paus! Înaintea mea vă duceți, La toți feciorii umblați.* MARIAN, S. R. III, 108, cf. PÎRVESCU, C. 78. ✦ Fig. Decădere, declin. *Așa dup-a Romei paos, În alese frumusețe, Răsărit-au noi luceferi: Ariost, Rafaele.* ASACHI, S. L. I, 61.
II. (În practicile religiei creștine) **1.** (Învechit și popular) Pomană (la înmormîntări, la parastase etc.) care constă din a împărți colaci, mîncăruri și, mai ales, băuturi sau apă; (concretizat) ceea ce se dă de pomană (cu acest prilej). *Cine știe, cîndva-i va-ntoarce și-i va căi, și va lăsa bl*[ago]*s*[lo]*venie după sine, jărtvă și paos D*[o]*mn*[u]*lui D*[umne]*dzăului vostru.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 264/1. *Să aibă a face pomenire domniei mele... sara, după obicei, parastas și paos... și a doua zi aștjderea, colivă și paos și masă* (a. 1829). URICARIUL, XIV, 110, cf. POLIZU. *Pausul, numit altmintrelea, și mai ales în Moldova, „paos" și „apaos", constă dintr-un șip plin cu vin, apoi dintr-un colac care atîrnă de grumazul șipului și dintr-o lumînă care se vîră de regulă sau în gîrliciul șipului sau se lipește de colac.* MARIAN, Î. 157, cf. 158. *Acest colac va fi dus la paștele morților la morminți, spre a fi ridicat „paus".* PRIBEAGUL, P. R. 77. *Nu mă împușca, frate Petre, mai bine lasă-mă să trăiesc, că de-om trăi — ți-om mulțămi, de-om muri — paos ți-a fi.* LUC. II, 68, cf. GOROVEI, CR. 355. *Apoi dau preotului cîte doi colaci, numit așa-zis „pausul", lumînare și carne.* ȘEZ. XVIII, 119, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din PODENI-AIUD. *Să-mi dai o cupă de ȋin, ... De-oi trăi, ți oi plăți, De-oi muri, paust ț-a și.* T. PAPAHAGI, M. 25. *Și după aia să face iar părăstaș: doi colaș, crestată, după aia două scări, un blid cu cutiie și după aia o litră de vin și luțină pe cutiie, pauz și prescuri.* ALRT II 76, cf. 325. ◇ Expr. **A-i mînca** (cuiva) **paosul** = a vedea mort pe cineva, a-i mînca coliva cuiva. *Ardă focul pe socrul, Mult păzi cu-adaosul Pînă-mi mîncă paosul.* RETEGANUL, P. P. 12. ✦ (Rar) Jertfă (constînd din vin) adusă, în antichitate, morților sau zeilor. *Vin din ulcioare lutnd drept paos îl toarnă pe țărnă; Zeilor veșnici înalță rugări, tuturora se-nchină.* MURNU, I. 59. *Să sapi o groapă, ca de-un cot, în cruce, Și morților să-nchini într-însa paos.* id. o. 176. ◇ Loc. v b. **A face paos** = a jertfi, a închina. *Turnară vin și cu ulcioare pline Făcură paos zeilor cei pururi.* id. ib. 31.
2. (Popular) Vin, untdelemn sfințit sau agheasmă cu care preotul stropește mortul, înainte de a-l îngropa. Cf. KLEIN, D. 395, LB, LM, MARIAN, Î. 158, DDRF. *După ce l-au slobozit în mormînt..., au luat paosul... și au turnat din el cruciș peste moșul în sicriu.* SBIERA, F. S. 13. *Preotul care pune pecetul mortului, stropindu-l cu paus în forma crucii.* PĂCALĂ, M. R. 182. ◇ Expr. **A-i face paosul** (cuiva) = a îndeplini ritualul de stropire a mortului cu vin, cu untdelemn sfințit sau cu agheasmă. *Sfîrșind ectenia,... îi face paosul sau apaosul, adecă îl stropește cu vin, pe alocurea și cu untdelemn, dacă e descoperit, peste trup, iar dacă e acoperit, peste capacul sicriului, în formă de cruce.* MARIAN, Î. 323. ✦ (Prin Transilv.) Vin (sfințit) folosit în ceremonialul cununiei religioase. *Preotul ia tăierul cu coliva și pausul în mîna stîngă, iar cu dreapta prinde mărul de cununie...; iar ceilalți prind numai de tăierul cu colivă sau de sticla cu paus.* SEVASTOS, N. 344. *Pe masă se pune și un tăier de colivă și paus.* MARIAN, NU. 747.
3. (Regional) Lumînare specială pentru mort, făcută din ceară curată (de lungimea mortului) în formă de spirală, și care arde tot timpul cît stă mortul în casă (Stroiești-Suceava). COMAN, GL.
4. (Regional) Cuvîntare la o înmormîntare (Broșteni-Vatra Dornei). H. XII 302.
— Pl.: (rar) *paosuri.* — Și: **páus, păust, páuz, apáos** s. n.
— Lat. ***pausum.**

PAP subst. sg. Substanță preparată din gluten și întrebuințată la lipiri rezistente, în special la încălțăminte; material de lipit, preparat în casă din făină și apă, (popular) cocă, (regional) cir, ciriș, mlat (**11**). V. clei, lipici. *Nu ne trebuiesc calapoade, tălpi, față, căptușeală, ață, pap, cuie, scule?* CARAGIALE, O. II, 137, cf. DDRF, ALEXI, W., NICA, L. VAM., CADE. *A numit directorul un om de-ai lui. Unul colțuros și strîmb, parcă are nasul lipit cu pap.* CAMIL PETRESCU, T. I, 536, cf. KLOPȘTOCK, F. 102. *Păpușile zîmbeau și dansau, cu picioruțe de hîrtie, lipite cu pap.* VLASIU, D. 177. *Sînt numeroase publicațiile care aleg cu predilecție calea celei mai ușoare rezistențe, adică*

aceea a foarfecei și a papului de lipit. CONTEMP. 1948, nr. 109, 5/5. *Emilio, dă-mi niște pap.* H. LOVINESCU, c. s. 106. *La utilizare, papul se înmoaie în apă în proporție de o parte pap la trei părți apă.* LTR [2], cf. SCL 1960, 947, ALRM SN I h 330.
— Din germ. **Papp.**

PAPÁ s. m. sg. (Franțuzism) **1.** Tată (în raport cu copilul sau copiii lui). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Și toate pentru că papa nu mai poate să trimeată cîte 500 lei pe lună.* GHEREA, ST. CR. I, 268. *Bebe, te spun lui papa.* CAMIL PETRESCU, T. II, 360. *Tu știi că papa și cu mine avem o reputație de rău crescuți.* TEODOREANU, M. II, 159, cf. SADOVEANU, O. IX, 93, IORDAN, L. R. A. 91. *Odată, papa mi-a adus o rochie cu guler de dantelă.* CĂLINESCU, E. O. I, 224, cf. 15, II, 34, DN [2]. ◇ (La vocativ, ca termen cu care se adresează cineva tatălui său) *Șopti încet și cu glasul înecat de lacrimi: „Bună sară, papa!".* EMINESCU, N. 39. *Papa dragă, lecția la compue gata!* KLOPȘTOCK, F. 245, cf. 243.
2. (Rar; de obicei urmat de un nume propriu sau de un alt nume de identificare) Termen familiar folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat (mai în vîrstă). *Bunul „papa" Culianu.* MAIORESCU, CR. II, 339.
— Din fr. **papa.**

PAPACIÓC, -OÁCĂ adj., subst. **1.** Adj. (Regional; despre oameni) Urît, scofîlcit, zbircit (de bătrînețe); uricios, rău (Pitești). Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat; ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Ce să mă mai fac cu papaciocu ăla de unchiaș, nu știu!* id. ib.
2. S. f. (Familiar; în forma *papancioacă*) Epitet depreciativ pentru o persoană ridicolă din cauza îmbrăcămintei. *Bine, de mers, merg, dar cu ce? Așa, ca o papancioacă, pe jos, pînă în porumb, și cu pălărie în cap!* KLOPȘTOCK, în SCL 1969, 133.
3. S. m. (Regional) Epitet pentru un om șiret și mucalit. *Ptiu! Fir-ai al naibii, papaciocule! — zbucni hangiul, rîzînd cu hohote.* LUC. VI, 449.
4. S. n. (Regional) Rachiu. Cf. BL II, 178. *Pe I., toată ziua îl vezi cu papaciocul în nas!* COMAN, GL. ✦ Pahar cu rachiu. Cf. ARHIVA, XXIV, 72, SCRIBAN, D.
— Pl.: *papacioci, -oace.* — Și: (familiar) **papancioácă** s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. BL II, 190.

PAPACIOCÁR s. m. (Prin sud-estul Mold.) Om bețiv și vagabond. Cf. ARHIVA, XXIV, 72, SCRIBAN, D.
— Pl.: *papaciocari.*
— **Papacioc** + suf. *-ar.*

PAPACIOCĂRÍȚĂ s. f. (Prin sud-estul Mold.) Femeie „care face pe hamalul în piață și, la nevoie, cerșește". Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *papaciocărițe.*
— **Papacioc** + suf. *-iță.*

PAPACIÚFĂ s. f. v. **papaciupă.**

PAPACIÚPĂ s. f. (Ironic; prin nordul Munt.) Femeie urîtă și îmbrăcată ridicol. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *papaciupe.* — Și: **papaciúfă** s. f. SCRIBAN, D.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a p a c i o c, c i u f ă.

PAPADEÁ s. f. v. **păpădie.**

PAPADIA s. f. v. **popadie.**

PAPADÍE s. f. v. **păpădie.**

PAPAGÁI s. m. v. **papagal.**

PAPAGÁIE s. f. v. **papagal.**

PAPAGÁL s. m. **1.** Nume dat mai multor păsări arboricole cățărătoare caracteristice zonelor tropicale, cu ciocul mare și încovoiat, cu pene felurit și viu colorate, care, dresate, pot imita vorba omului *(Ara macao, Psittacus erythacus, Palaeornis torquata* etc.). *Un om avea o pasăre și grăia ca și omul cu limba și să cheamă papagalo.* FL. D. (1680), 84[v]/5. *Numai papagaia iaste carea mai chiar cu cuvintele dobitocului sămăluitoriu a urma poate.* CANTEMIR, IST. 62. *Măzăreanu... vorbește de menagerie imperială cu „paseri, păpăgai și corbi de Anglia și canari"* (sfîrșitul sec. XVIII). ap. IORGA, L. I, 538. *Oarecineva au cumpărat un papagai.* ȚICHINDEAL, F. 293/5. *Ascultă vreun papagal.* VÎRNAV, F. M. I, 89[r]/16. *Au văzut... mulțime de papagali minunat de frumoși.* DRĂGHICI, R. 97/20, cf. 144/10. *Papagalul... Al său plisc ... au deschis.* ASACHI, S. L. I, 259. *În pădure vru să vie Papagalu-a se plimba.* ALEXANDRESCU, O. I, 304, cf. DRĂGHICEANU, C. 114. *Papagali verzi, roși și galbeni, iubitori de dezmierdări.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. BARCIANU, V. *El veni, copilul mîndru, Călărind pe-un papagal.* EMINESCU, O. I, 236. *Coco, papagalul favorit al coanei Adela..., se încăpățîna să trăiască.* ANGHEL, PR. 41. *Aci sînt papagalii cu pene decadente..., Dar să-i lăsăm în pace.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 200. *Calinic îngrijea el singur de papagalii, de stigleții, de canarii... și de turturelele sale.* HOGAȘ, DR. II, 49, cf. NICA, L. VAM. *Începu să vorbească încet cu papagalul.* C. PETRESCU, Î. II, 122, cf. 121. *Glasul papagalului suna mai uricios.* TEODOREANU, M. II, 20. *Ai fost, ne spui, prin insuli cu nume spaniole Și ai iubit creole și verzii papagai.* PILLAT, P. 62. *Papagali cu penele smulte scoteau din răfturele planete.* SADOVEANU, O. II, 172. *O flașnetă cu papagal.* ARGHEZI, B. 106. *Papagalii pe crengi privesc cum se tîrăște jungla.* BOUREANU, S. P. 24. *Un papagal însă îi zise: — De ce te miri pentru că cîntăm?* FUNDESCU, L. P. I, 53. *Gaie, papagaie, Ce duci în tigaie? Duc papa puiului, În valea plopului* (Uliul și găina). GOROVEI, C. 374. ◇ (Ca termen de comparație, sugerează de obicei repetarea mecanică a celor auzite) *Să se bucure a îngîna ca un papagal.* CUGETĂRI, I, 26[r]/2. *Cu mulțime de cuvinte, însărcinînd mintea ucenicilor, și poroncindu-le acele numai date lor să cetească și ca papagalii să le învețe de-rost* (începutul sec. XIX). URICARIUL, III, 16/3. *Oamenii... învață ca papagalii.* LEON ASACHI, B. 52/11. *El vorbește ce au auzit pe alții, ca papagalii.* C. STAMATI, P. 313. *Repetai și eu vorbele lui, ca papagalul.* GHICA, ap. CADE. *Povestesc, ca papagalii, mii de glume și povești, Fără ca să le priceapă.* EMINESCU, O. I, 157. *Profesorul de englezește... ne punea să învățăm, ca papagalii, poezioare pe dinafară, din care nu pricepeam nimic.* I. BOTEZ, ȘC. 56. *M-au îndopat ca pe un papagal, cu cozonac muiat în vin.* BRĂESCU, O. A. II, 54. *Nu mă îngîna ca un papagal.* STANCU, R. A. III, 104. *Ari nas ca di papagal.* ALR II/I h 18/605. ◇ E x p r. (Familiar) **A avea papagal** = a vorbi mult (și convingător), a fi bun de gură. *Trebuie să ai un capital de șaizeci-optzeci de lei, picioare bune, „papagal"* (adică să știi să dai cu gura) *și gata, ești negustor.* V. ROM. decembrie 1953, 161, cf. DM. ✦ Persoană care repetă mecanic părerile sau cuvintele altuia. Cf. POLIZU, DM, DN [2]. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Credem că-i putem împărți în pesimiști sinceri și în pesimiști papagali.* GHEREA, ST. CR. I, 257.
2. C o m p u s e: (Ornit.; regional) **papagal-țigănesc** = stăncuță *(Coloeus monedula).* Cf. MARIAN, O. II, 26, DDRF, ALEXI, W., JAHRESBER. XII, 141, XIX—XX, 50, DOMBROWSKI, P. 57, BĂCESCU, PĂS. 157, DM; **papagal-de-brazi** = forfecuță *(Loxia).* Cf. POLIZU, BĂCESCU, PĂS. 119.
3. Clește cu dinți, folosit la lucrările de montare sau de reparare a țevilor. Cf. LTR [2].
4. (Prin nord-estul Olt.; în forma *papagaie)* Ciocan pneumatic de abataj. Cf. LTR [2].
5. (Prin Bucov.; în forma *papagală)* Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. *Frunzișoara papagală, La Focșani între hotară, Este un nuc cu frunza rară, Unde vin cucii din țară.* ȘEZ. I, 12, cf. XV, 101.
— Pl.: *papagali.* — Și: (învechit și regional) **papagál** s. m., **papagáie** s. f., **păpăgái** s. m., (regional) **papagálă** s. f., (învechit, rar) **papagálo** s. m.

— Din ngr. **παπ(π)αγάλ(λ)ος**, it. **pappagallo**. — **Papagal, papagaie** etc. < germ. **Papagei.**

PAPAGÁLĂ s. f. v. **papagal.**

PAPAGÁLIC, -Ă adj. (Rar) Papagalicesc **(1)**. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *papagalici, -ce.*
— **Papagal** + suf. *-ic.*

PAPAGALICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) **1.** De papagal **(1)**, ca de papagal, (rar) p a p a g a l i c; p. e x t. mecanic **(III 3)**. Cf. SCRIBAN, D., DM. *Memorie papagalicească.* SFC I, 116.
2. F i g. Imitat în mod servil; copiat. *Un scriitor avînd, pentru romanul ce face, ca material pesimismul papagalicesc, iar ca erou un ins pătimaș de această boală, nu-și va înțelege eroul.* GHEREA, ST. CR. I, 264.
— Pl.: *papagalicești.*
— **Papagal** + suf. *-icesc.*

PAPAGALICÉȘTE adv. Ca papagalul **(1)**; p. e x t. în mod mecanic **(II 3)**. *El, sărăcuțul, se trudește, cu figura speriată, să le pronunțe, să-nvețe papagalicește ceea ce nici dascălul nu pricepe.* VLAHUȚĂ, D. 47. *E... un manual scolastic, tradus papagalicește; un instrument de tortură și zăpăceală.* IORGA, L. II, 252, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Unii oameni citesc încă superficial sau învață papagalicește.* V. ROM. octombrie 1954, 131, cf. DM.
— **Papagal** + suf. *-icește.*

PAPAGALICÍ vb. IV. T r a n z. (Rar) A reproduce în mod mecanic **(II 3)** sau a imita în mod servil. *Jupînesele... se deprindeau de a papagalici graiul și felul de trai al femeilor din Fanar.* C. GANE, TR. V. 329, cf. SFC IV, 41.
— Prez. ind.: *papagalicesc.*
— **Papagal** + suf. *-ici.*

PAPAGALÍSM s. n. (Rar) Reproducere, imitare mecanică, lipsită de judecată. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *papagalisme.*
— **Papagal** + suf. *-ism.*

PAPAGALÍȚĂ s. f. (Rar) Femela papagalului **(1)**. Cf. IORDAN, L. R. A. 186, ARGHEZI, S. IX, 39.
— Pl.: *papagalițe.*
— **Papagal** + suf. *-iță.*

PAPAGÁLO s. m. v. **papagal.**

PAPÁIA s. f. Numele unei plante tropicale din care se extrage papaina *(Carica papaya)*. Cf. DN [2].
— Din it. **papaia.**

PAPAÍNĂ s. f. (Biol.) Enzimă extrasă din planta numită papaia, care acționează asupra proteinelor, desfăcîndu-le în peptone și în aminoacizi. Cf. MACAROVICI, CH. 638. *Papaina a fost obținută în stare cristalină.* LTR [2], cf. DN [2], DER.
— Din fr. **papaïne,** germ. **Papain.**

PAPAINÓG [1] s. n. (Mai ales la pl.) **1.** Fiecare dintre cele două prăjini, prevăzute cu cîte un suport pe care se pun picioarele, cu care se umblă la înălțime (în locuri noroioase, prin ape mici etc.); cataligă, piciorong **(I1)**. *Umbla, de parcă era pus în papainoage.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. BARCIANU, ALEXI, W. [De pereți] *atîrnă... velințe, cu păsări înțepenite ca prinse în cuie, cu porci diformi... sau cu fete în papainoage.* IOVESCU, N. 67, cf. 91. *Și-a adus nevastă de la oraș, nevastă care umblă în vîrful picioarelor. Ca-n papainoage.* STANCU, D. 92, cf. DM. ◇ L o c. a d j. și a d v. **În papainoage** = (care este) în echilibru nestabil, gata să cadă, șubred. *Masa... e-n papainoage.* CIAUȘANU, GL. 63, cf. LEXIC REG. II, 29. (Ironic) *Un lazaret clădit în papainoage Slujește-n șes s-adune pe răniți.* ARGHEZI, C. O. 137. ◇ E x p r. (Regional) **A merge** (sau **a călca, a umbla**) **în papainoage** = a merge ca și cînd ar avea catalige; a merge greu, nesigur, sărind. Cf. ZANNE, P. III, 273, UDRESCU, GL. **A călca** (sau **a umbla**) **în papainoage** = a se îngîmfa, a se fandosi, a-și da aere, a merge cu nasul pe sus. Cf. UDRESCU, GL. **A vorbi în papainoage** = a vorbi cu aroganță, de sus, a lua pe cineva peste picior. Cf. RĂDULESCU-CODIN, com. I. PANȚU.
2. (Prin Munt. și Olt.) Proptea (de sprijinit). *Bordeiul, fie cît de rău, măcar de-ar sta în papainoage, numai să fie al tău.* REV. IST. I, 453, cf. CONV. LIT. XLV, 936.
— Pl.: *papainoage.* — Și: (regional) **palpanóagă** (ZANNE, P. III, 265) s. f., **palpanóg** (CIAUȘANU, GL.) s. n.
— Cf. scr. p a n o g a „ciot".

PAPAINÓG [2] s. n. (Regional) **1.** Pîine făcută din amidonul obținut din cartofi rași, amestecat cu puțină făină (Lisa-Făgăraș). Cf. LEXIC REG. 93.
2. Numele unei mîncări ciobănești nedefinite mai îndeaproape (Sarai-Hîrșova). Cf. CHEST. V 153/73.
— Pl.: *papainoage.*
— Etimologia necunoscută.

PAPÁL, -Ă adj. Care aparține papii [2], care emană de la papă [2], privitor la papă [2], de papă [2], care reprezintă pe papă [2], (învechit) p ă p e s c, (învechit, rar) p a p i c e s c; p. e x t. catolic. *Plătesc de mai mulți ani chirie gubernului papal.* CR (1848), 2[2]/2, cf. STAMATI, D., POLIZU, BARCIANU, V. *Un misionar papal... a găsit în Moldova un episcopat armenesc.* HEM 1 697. *Prin diploma papală... papa îi învoiește și baterea monedei care să-i poarte chipul.* XENOPOL, I. R. II, 237, cf. ALEXI, W. *Din pricina unirii unei părți dintre români cu biserica papală, se înființează școli românești.* IBRĂILEANU, SP. CR. 9. *Eminența sa nunțiul papal, priza din cînd în cînd tabac.* SADOVEANU, O. XI, 650, cf. DM. *Întărirea puterii papale.* DER III, 655.
— Pl.: *papali, -e.*
— Din fr. **papal.**

PAPALÁIE s. f. v. **pălălaie.**

PAPÁLĂ s. f. v. **păpălău.**

PAPALĂU s. m. v. **păpălău.**

PAPALÉI s. m. v. **păpălău.**

PAPALÉTE s. m. v. **parpalec.**

PAPALITÁTE s. f. sg. **1.** Demnitatea de papă [2]; (rar) păpie. *A aspira la papalitate.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN [2]. ◆ P. e x t. Timpul cît un papă [2] ocupă demnitatea pontificală. *Papalitatea lui Leon X a văzut izbucnirea Reformei.* SCRIBAN, D., cf. DM, DN [2].
2. Instituția centrală de conducere religioasă și politică a bisericii catolice, în fruntea căreia se află papa [2]; (învechit și regional) papistășie, (învechit) papat. *Cele două instituții universale, papalitatea și imperiul, care au stăpînit lumea medievală, își pierd puterea lor de atracție.* OȚETEA, R. 22. *Aristocrația conducătoare sau papalitatea sau tirania absolutistă a regilor restrîngea drepturile populației.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 11/1, cf. DM. *Ascensiunea papalității a fost temporar oprită de subordonarea papilor față de împărații germani.* DER.
— Din lat. **papalitas, -tatis.**

PAPALÎU s. m. v. **păpălău.**

PAPALÚDĂ [1] s. f. v. **paparudă** [1].

PAPALÚDĂ [2] s. f. v. **păpăludă** [1].

PAPALÚGĂ [1] s. f. v. **paparudă** [1].

PAPALÚGĂ [2] s. f. v. **paparugă** [1].

PAPALÚNGĂ s. f. (Bot.; prin sud-estul Transilv.) **1.** Păpădie *(Taraxacum officinale)*. Cf. PANȚU, PL., DR. IV, 839, BORZA, D. 168.
2. Podbal *(Tussilago farfara)*. Cf. BORZA, D. 173.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă p ă d i e, p a p a r u d ă [1].

PAPANĂȘ s. m. (Mai ales la pl.) **1.** Preparat culinar, fiert sau prăjit, făcut din brînză de vacă, ouă, făină (sau griș); (regional) găluștele. *Cuconaș hrănit cu papanași!* GANE, N. III, 64, cf. DDRF, *Cel cu dare de mînă și cu vreme face păpănași sau găluștele ca în Țepu, sau „sai că-l înghit", cum zic cîrnicenenii Iașului, cu făină, ou și brînză.* PAMFILE, I. C. 24, cf. CADE. *Departe de dezmierdările părinților și ale papanașilor, pe care n-avea să-i mai guste.* I. BOTEZ, B. I, 58, cf. DM, H VI 215.
2. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori mici, alburii sau trandafirii; (regional) chercară, cercură, păpușoi **(II 4)**, clopoțel, cotocei, culbeceasă, ghizdei, mielușel **(III 2)**, mițișor **(II 3)**, mîțucă **(II 3)**, mohorel **(1)**, motocei (v. m o t o c e l **II 1 b**), pepenări, pepenei, pepenea, pepeniță, pepinăriță, pisici (v. p i s i c ă), pufișor, pufușor, trifoi, coada-mîței, iarba-somnului, trifoi-iepuresc *(Trifolium arvense)*. Cf. DDRF, BRANDZA, FL. 100, BARCIANU, ALEXI, W. *Dacă cineva voiește să aibă pepeni mulți, să culeagă de pe cîmp buruienile numite păpănași și să le pună între straturile de pepeni.* PAMFILE, A. R. 177, cf. DM, BORZA, D. 171, ȘEZ. XV, 101, ALR SN III h 658.
— Pl.: *papanași*. — Și: (regional) **păpănăș, popanăș** (DDRF) s. m.
— C f. p a p ă [1].

PAPANCIOÁCĂ s. f. v. **papacioc**.

PAPANDÉCĂL s. n. v. **papăndecăl**.

PAPANDÉCLU s. n. v. **papăndecăl**.

PAPANDÚRĂ s. f. (Regional) Deschizătură în acoperișul unei case, prin care pătrunde lumina și aerul în pod, sau prin care iese fumul (Branișteа-Tecuci). Cf. CHEST. II 262/113.
— Pl.: *papanduri*.
— Etimologia necunoscută.

PAPAPÚNGĂ s. f. (Bot.; prin sud-estul Transilv.) Podbal *(Tussilago farfara)*. Cf. BORZA, D. 173.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă p ă d i e, p a p a r u d ă [1].

PAPARÁDĂ s. f. v. **păpăradă**.

PAPÁRĂ s. f. **1.** Mîncare preparată din bucăți de pîine (prăjită), de obicei presărate cu bucăți de brînză, și opărite în apă, în supă, în lapte etc. ori puse la cuptor; (regional) moieți, păpăruie [3]. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 394. *Papara se face cu bucăți de pîine uscată, fierte în lapte dulce cu puțină sare.* VOICULESCU, L. 240. *Rupeați bucăți mici de pîine uscată și le băgați în cană și făceați un fel de papară.* PAS, Z. I, 22, cf. H I 239, II 45, XVII 39. *Ce-ai mîncat aseară? Pîine cu papară!* TEODORESCU, P. P. 196, cf. CHEST. V/153, ALR II 4 083/886. *Cine a mîncat papară Știe dulce-i or amară.* PANN, P. V. II, 14/24, cf. ZANNE, P. IV, 64. *Cine s-a fript la papară, suflă și în iaurt.* ZANNE, P. II, 557, cf. III, 487. ◇ E x p r. **A mînca** sau **a înghiți** etc. **(o) papară** sau **a mînca papara** (cuiva) = **a)** a mînca bătaie, v. m î n c a **(1)**. *Aleargă iute, ca să nu mănînci o papară de anul nou.* ALECSANDRI, T. 1 330. *Smărăndița a mîncat papara și, pe urmă, ședea cu mîinile la ochi și plîngea ca o mireasă, de sărea cămeșa de pe dînsa.* CREANGĂ, A. 3. *Ai dat peste niște oameni a lui Dumnezeu, dar să fi fost cu alții, hei, hei! mîncai papara pînă acum.* id. o. 114. *A mîncat o papară cumplită, într-o noapte, de la un găligan picat pe neașteptate de la drum.* V. ROM. noiembrie 1953, 92; **b)** a fi învins. *Rudolf... carele domnea și în țara ungurului, cel ce se afla în război cu turcii și le mîncase papara de atîtea ori.* ISPIRESCU, M. V. 34. *A mîncat turcul papară și de data asta!* SADOVEANU, O. II, 79; **c)** a fi (aspru) certat. **A se alege cu o papară** (de la cineva) = a fi (aspru) certat. *Moruzi e chemat de ministrul internelor și se alege cu o papară.* PAS, Z. II, 47. **A trage cuiva o papară (ca aceea** sau **ca acele)** = **a)** a bate pe cineva. *Fug, că mă vede mămuca și-mi trage o papară ca acele.* C. PETRESCU, Î. II, 23; **b)** a mustra (cu asprime) pe cineva. **A face (pe cineva** sau **din ceva) papară** = a bate (pe cineva); a învinge, a nimici, a distruge (pe cineva sau ceva). *Lupul... neîncetat căuta, avînd ctștig, cum va face din vulpe păpară.* ȚICHINDEAL, F. 12/9. *D-o fi luat vulpea chiar pe dracul de bărbat, Ne-a făcut pe toți papară, sîntem periți, ne-a mîncat.* PANN, P. V. III, 56/22, cf. id. H. 48/7. *De le vom cădea în gheară, pe toți ne fac pupară.* id., ap. DDRF, cf. ZANNE, P. IV, 65, CV 1949, nr. 3, 15. (Regional) **A (i se) găti (cuiva) o papară** sau **a (i se) fierbe (cuiva) papară** = a (i se) pregăti (cuiva) un rău, a (i se) întinde (cuiva) o cursă. *Bogdan mirosi cam ce papară îi se gătește.* ISPIRESCU, ap. DDRF, cf. ZANNE, P. IV, 65, ALEXI, W. **A ști păpara cuiva** = a cunoaște (foarte bine) firea (aspră a) cuiva, a ști moarea cuiva; a avea de suportat supărarea, mînia, toanele cuiva. *Cu omul împărătesc nu e de glumă, că-i știu păpara.* GHICA, S. 242. *Aoleo, Spiridoane, nu te-oi prinde eu o dată!... Săracul Sf. Nicolae! Îi știi tu păpara lui!* CARAGIALE, O. VI, 13. *Știi tu ce pericol mă amenință? — Ba bine că nu! Dacă n-oi ști eu păpara lui juptnul!* id. ib. 48. ✦ F i g. (Învechit) Bătaie; înfrîngere. *Alții zic că au pierit mai mulți îndoit și întreit, ce dacă nu s-au numărat, adevărul nu se știe; iar dintr-aceea papară au pierit mulți, că în loc i-au depărtat pre turci.* N. COSTIN, LET. II, 119/15. *Turcii se spăimîntase de popara nemților.* DIONISIE, C. 177.
2. (Regional) Omletă. Cf. MARIAN, O. II, 253. *Buna... a făcut papară din două ouă.* VLASIU, A. P. 265. *Cei din bătătură sfîrșiră cu întinsul boților de mămăligă în tigaia plină cu papară, căci găsiseră la un vecin un boț de brînză uscată ca să-l puie peste ouă, că e mai sățios.* CAMIL PETRESCU, O. II, 194, cf. H XVIII 146, CHEST. VIII 64/7, ALR II 4 082/157, 172.
3. (Regional) Mîncare făcută din mălai copt, ceapă și miez de nucă sau șimburi de dovleac (Peștișani-Tîrgu Jiu). Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 22.
4. (Regional; în sintagma) *Papară acră* = mîncare preparată din slănină și ceapă fierte cu pastă de făină de grîu (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 116.
5. (Regional; în sintagma) *Papară domnească* = delicatesă. *Nu mai mănînc, să fie și papară domnească!* PLOPȘOR, V. O. 12.
— Pl.: *păpări*. — Și: (regional) **păpără, popără, pupără** s. f.
— Din bg. **попара**. Cf. ngr. π α π ά ρ α.

PAPARÉC s. m. v. **parpalec**.

PAPARÉȚ s. m. v. **parpalec**.

PAPARÍGĂ s. f. v. **păpurică**.

PAPAROÁNĂ s. f. v. **paparună**.

PAPARÚDĂ [1] s. f. **I. 1.** (Popular) Fată sau femeie care, în vreme de secetă, își înfășoară corpul (gol) în verdeață, cîntă și dansează pe uliță și invocă ploaia, fiind stropită cu apă de țărani; (regional) mutoașcă, păpăruie [2]. [Femeia] *aleargă lipan s-adune, Rupe, împrejur își pune Și tocma ca paparuda Viind își primi ruda.* PANN, P. V. I, 159/5, cf. POLIZU, LM. *Prin sat aleargă paparude, Țăranca apă le azvîrle.* IOSIF, PATR. 47. *Păpăluga, îmbrăcată în boji, sare, joacă și cîntă.*

PAMFILE, VĂZD. 137, cf. 135. *Are să cheme o paparudă, să-i dea un gologan.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 274. *După ce adună banii, paparudele pleacă mai departe şi le aud iar cîntînd.* ULIERU, C. 125. *Plesnesc paparudele din palme, strigă... şi saltă în joc repezit.* STANCU, D. 111, cf. H II 34, 127, 152, III 294, IX 430, XII 519. *Paparudă, rudă, Vino de ne udă, Ca să-nceapă ploaie, Să curgă şiroaie.* TEODORESCU, P. P. 210. *Păpălugă! Ieşi din a ta glugă, Suie-n sus la rugă, Secita să fugă.* MARIAN, D. 301. *Acu doi ani, pă arşiţa aia mare ..., iacă, într-o vineri, o păpălugă. Iera-mbrăcată toată cu boji şi sărea şi juca trecînd di la casă la casă.* GRAIUL, I, 252. *Să-mbracă-n boj. Ş-atunş pleacă prin sat cîntînd şi ies muierili şi le udă cu apă. Cîntarea lor i-aşa: Rugă, păpărugă, Ia iej dă ne udă C-o găleată d-apă Prăstă lumea toată.* ARH. FOLK. III, 138. *O udă cu apă pe papalugă.* ALR II 4 251/520, cf. 4 251/704, 727, 762, 784. ✦ (La pl.) Jocul şi ritualul paparudelor **(1)**. *În timpul verii, cînd sînt seceţi mari, se întrebuinţează multe mijloace pentru a porni ploaia; între acestea sînt paparudele.* ŞEZ. I, 154, cf. DER, H III 22, IV 46, 67, 76, V 438, XI 236, XVIII 290, TEODORESCU, P. P. 208. ✦ Ziua în care are loc jocul şi ritualul paparudelor **(1)** şi care este, de obicei, a treia joi după paşti. Cf. MARIAN, S. R. I, 113. *Căluianul se face a treia zi după paşti, în chip de om, care se îngroapă, şi a treia zi, joi, — această joi se numeşte paparudă — se dezgroapă.* PAMFILE, VĂZD. 132, cf. id. J. II, 253. *Paparuda este o zi, în care toată lumea se udă unii pe alţii ca să ploaie toată vara.* H II 177, cf. 4, 15, 90, 121, 208, 228, 246, III 76, 314, 373, XI 430, ALR II/I MN 112, 2 834/682, 769.

2. (În superstiţii) Personaj mitologic, închipuit ca o femeie (îmbrăcată zdrenţăros) care, arătîndu-se în lume, aduce ploaia. *Noaptea,... toate stihiile năpădesc pe mine...: strigoii, moroii, tricolicii..., plnă şi papaluga, plnă şi turca.* ALECSANDRI, T. 616, cf. H II 34, 83, 170, III 439.

3. (Familiar) Epitet depreciativ pentru o femeie îmbrăcată ridicol sau fardată exagerat; p. gener. persoană caraghioasă. *Nu era mai bine să te-nsori cu mine?... spune drept! — Piei din ochii mei, papalugă!* ALECSANDRI, T. 643, cf. BARCIANU. *Cine-i paparuda asta?* SCRIBAN, D., cf. ŞEZ. II, 126.

4. (Regional) Persoană care, la nuntă, se îmbracă caraghios şi înveseleşte nuntaşii cu glume, măscări etc. V. măscărici (Poiana Sibiului-Sebeş). ALR II/I MN 81, 2 689/130.

5. (Învechit şi regional) Momîie **(1)**; p. ext. epitet dat unei persoane care produce frică, sperietoare. Cf. POGOR, HENR. 231. *Da ce?... eu o spariu? Stahie sînt? strigoi sînt? papalugă sînt ca s-o spariu?* ALECSANDRI, T. 1 233, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

6. (Prin Mold.; în forma *păpălugă*) Epitet depreciativ pentru o persoană înaltă şi foarte slabă. Cf. SCRIBAN, D., ALR II/I h 83/520.

II. (Ornit.; regional; în forma *păpăludă*) Lipitoare *(Caprimulgus europaeus)*. CIHAC, II, 251.

— Pl.: *paparude*. — Şi: (regional) **paparúgă** (PAMFILE, VĂZD. 134), **papalúdă** (SCRIBAN, D.), **papalúgă, păpălúdă** (CIHAC, II, 251), **păpălúgă, păpărúdă** (H II 83, 90, 246, III 5, 373, IV 46, ALR II 4 251/704, 727, 762, 784), **păpărúgă, babarúgă** (PAMFILE, VĂZD. 134) s.f.

— Din bg. **пеперуда, пеперуга**. Cf. scr. pepeljuga.

PAPARÚDĂ² s. f. v. **paparúgă¹**.

PAPARÚGĂ¹ s. f. (Entom.; regional; şi în sintagma *păpărugă lungăreaţă*, ALR SN III h 752/36) Buburuză *(Coccinella septempunctata)*. *Păpărugă şi păpăruie se numeşte* [buburuza], *probabil din acea cauză fiindcă coloarea elitrelor sale este roşiatică tocmai ca şi coloarea macului roş, sau, după cum se numeşte planta aceasta în unele părţi locuite de români, paparună şi paparoane.* MARIAN, INS. 108, cf. 107, PAMFILE, J. II, 93, 94, BL IV, 98, DM, L. ROM. 1961, nr. 1, 22, H XVIII 42, com. MARIAN, VAIDA, L. COSTIN, GR. BĂN. 154, ALR I 1 889, ALR II 4 366/36, 53, 76, 334, 346, 362, ALR SN III h 752.

— Pl.: *paparuge*. — Şi: **paparúdă** (BL IV, 98, L. ROM. 1961, nr. 1, 22), **papalúgă,** (BL IV, 98), **păparúză** (VAIDA), **păpălúză** (MARIAN, INS. 107), **păpărúdă** (ALR I 1 889/850, 856), **păpărúgă, păpărújă** (LEXIC REG. II, 112; pl. *păpăruji*, ib.), **păpărúză** (MARIAN, INS. 107), **peperúge** (ALR II 4 366/29), **pipiliúgă** (ALR I 1 889/280) s. f., **pipiríg** (ib. 1 889/257) s.m., **pipirígă** (ib. 1 889/270, 278, ALR II 4 366/272, 279), **pipirújă** (ALR I 1 889/215) s.f.

— Etimologia necunoscută. Cf. păpăruie¹, păpăruţă², buburuză.

PAPARÚGĂ² s.f. v. **paparúdă¹**.

PAPARÚIE s. f. v. **păpăruie¹**.

PAPARÚNĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia papaveraceelor: **a)** mac³ **(1 a)** *(Papaver somniferum)*. [Afionul este] *o doftorie ce se face din mustul macului, paparunii, ce aduce somn.* I. GOLESCU, C., cf. CIHAC, II, 682, BUJOREAN, B. L. 387, BORZA, D. 123; **b)** mac³ **(1 c)** *(Papaver Rhoeas)*. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 187, BRANDZA, D. 5, id. FL. 116, CANDREA, F. 294, MARIAN, INS. 108, BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 124. ✦ (La pl.) Floarea (uscată a) paparunei **(1)**, din care se face ceai. Cf. GRECESCU, FL. 45. *I se dă bolnavului să bea ceai de „paparoane", adică de flori de mac roşu.* CANDREA, F. 294, cf. PANŢU, PL. *Paparoanele sînt florile uscate ale macului roşu de cîmp.* VOICULESCU, L. 249. *Florile macului, cînd sînt uscate, se numesc paparoane.* ŞEZ. XV, 63.

2. Mac-cornut *(Glaucium corniculatum, Glaucium phoeniceum)*. Cf. POLIZU, NEGRUZZI, S. I, 100, BARONZI, L. 140, CIHAC, II, 682, BARCIANU, PANŢU, PL., BORZA, D. 77.

3. Albăstrea *(Centaurea cyanus)*. Cf. POLIZU, LM, ALEXI, W.

4. Rostopască *(Chelidonium majus)*. Cf. BORZA, D. 45.

— Pl.: *paparune* şi *paparuni*. — Şi: **paparoánă, păpărúnă** (BORZA, D. 77) s. f.

— Din ngr. **παπαρούνα**, bg. **папаруна**.

PAPÁT s.n. sg. (Învechit) Papalitate **(2)**. *Papatul deveni abia o slabă umbră a trecutei sale măriri.* HASDEU, I. V. XIX, cf. BARCIANU, V.

— Din fr. **papat**.

PAPATÁCI subst. (În sintagma) *Febră papataci* = boală infecţioasă şi contagioasă care se manifestă prin dureri de cap şi musculare, oboseală şi febră produsă de un virus.

— Din [Phlebotomus] **pappatasi** (sau **papatasii**), numele ştiinţific al insectei care transmite boala.

PAPAVERACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee, anuale şi perene, cu flori solitare sau grupate în inflorescenţe, cu fructul o capsulă sau o nucule, folosite ca plante de consum, medicinale sau în tehnică; (şi la sg.) plantă din această familie. Cf. BARASCH, I. N. 186, BRANDZA, D. 4, 5, id. FL. 116, GRECESCU, FL. 11, DM, DN², DER, L. ROM. 1961, nr. 2, 118, 119, 122. ◇ (Adjectival) *Plantă papaveracee*. SCRIBAN, D.

— Pl.: *papaveracee*.

— Din fr. **papavéracées**.

PAPAVERÍN s. n. v. **papaverină**.

PAPAVERÍNĂ s. f. Alcaloid extras din opiu sau preparat sintetic, cu diverse întrebuinţări în medicină, datorită acţiunii sale spasmolitice. *Opiul cuprinde mai mulţi alcaloizi care sînt ...: morfina, narcotina, narceina, papaverina.* BIANU, D. S. 533, cf. NICA, L. VAM., MACAROVICI, CHIM. CANT. 614. *Papaverina se prepară din opiu şi este puţin toxică.* BELEA, P. A. 267, cf. DM, DN², DER.

— Şi: (rar) **papaverín** s. n. NIŢA, L. VAM.

— Din fr. **papavérine**. Cf. germ. Papaverin.

PÁPĂ [1] s. f. sg. **I. 1.** (Învechit şi popular) Mîncare pentru copii (mici) făcută din lapte (sau apă) cu adaos de făină, de griş etc.; p. g e n e r. (în limbajul copiilor sau al celor care se adresează copiilor) mîncare **(3).** Cf. ANON. CAR., LB. *Din faşe... a-nceput cu-atîta dragoste să-l crească, încît singur... îl hrănea cu papă şi cu pîine muiată în vin, întocmai ca o mumă.* PANN, A. 4, cf. POLIZU. *Cobori iute, că ţi-am adus papă.* ALECSANDRI, T. 896, cf. BIANU, D. S., DR. III, 685, PUŞCARIU, L. R. I, 100, 281, BUL. FIL. VI, 182, H IV 22, GOROVEI, C. 374. ◇ C o m p u s: (Bot.; regional) **papa-găinii** = păpădie *(Taraxacum officinale).* Cf. N. LEON, MED. 55, BORZA, D. 168, com. MARIAN. ✦ (Regional; şi în sintagma *papă domnească)* Delicatesă. *Cînd ţi-a fi foame, borşul ista o să-ţi pară papă.* PAMFILE, J. II, 158. *Nu mînînc, să fie şi papă domnească.* CIAUŞANU, V. 186.

2. (Regional) Numele mai multor mîncări (îngroşate cu făină sau cu mălai):

a) Mîncare preparată din mălai şi bucăţi de slănină (Geoagiu-Orăştie). Cf. MAT. DIALECT, I, 263.

b) Mîncare preparată din smîntînă cu unt şi îngroşată cu mălai (Cernădia-Tîrgu Jiu). Cf. CHEST. V 154/17.

c) Mincare, nedefinită mai de aproape, preparată din mămăligă (Ilva Mică-Năsăud). Cf. CHEST. VIII 21/15.

3. (Nordul Mold., Bucov. şi nordul Transilv.) Omletă. Cf. HEM 563. *Face alivenci, face papă cu smîntînă şi cu ouă şi fel de fel de bucate.* CREANGĂ, O. 17. *Din ouăle acestora fac „papă".* MARIAN, O. II, 253, cf. H X 33, XII 302. *Şede curca şi se ouă, Şi se ouă două ouă, Să vă facă papă vouă.* MARIAN, NU. 363, cf. ŞEZ. II, 42, VII, 117, I. CR. II, 218, com. din BILCA-RĂDĂUŢI şi din STRAJA-RĂDĂUŢI, CHEST. VIII 64/7, ALR SN IV h 1 101, A IV 9, V 14, 15, 20, 33, 35. *A făcut o papă din 10 ouă.* MAT. DIALECT. I, 184.

4. (Regional) Mincare ciobănească preparată din caş şi urdă prăjite împreună. [Păstorii] *cîteodată mănîncă sorbeală..., balmoş, coctrţă, zăvîrdacă şi papă.* PRECUP, P. 17.

5. (Prin sudul Transilv.) Mălai amestecat cu apă, care se dă ca hrană puilor mici (de găină). Cf. ALR II 4 106/157, CV 1952, nr. 3, 42, MAT. DIALECT. I, 263.

6. (Prin sudul Transilv. şi prin Ban.; şi în sintagma *papa puietului,* CHEST. VI 95/20, 30) Lăptişor-de-matcă. Cf. ib. 94/13.

II. (Prin nordul Transilv.) Urdoare. Cf. BL VI, 188, ALRM I/I h 24. *Are papă pi la uoc.* ALR II/I h 17/219.

— Lat. **pappa.**

PÁPĂ [2] s. m. Şeful bisericii romano-catolice (şi al statului Vatican); (învechit, rar) papij. *Patriarşii carei era purtători sfîntului săbor a toată lumea, era aceştea: Silivestru, papa den Roma, Alexandru den cetatea lu Costandin.* CORESI, EV. 183. *Întru vremea aceaia, muri papa Adrian den Rim.* MOXA, 382/11. *În zilele acestui domnu, fu săbor mare în Florenţia... Şi de ţara noastră încă au fostu trimis pre Grigorie Ţamblac. Iar de la apus, singur papa Hristofor cu gardinalii.* URECHE, L. 72. *Supt oblastiia papei de Rim... au dat aşa un tatî pre fecioru-şi.* PRAV. 296. *Disputaţia preafericitului papei lui Silvestru cu Zambri, jidovul vrăjitoriul* (cca 1650). GCR I, 146/21, cf. SIMION DASC., LET. 25. *Avrelian, împăratul Rimului, cînd omorî, în cetatea Rimului, pre sfîntul papă Alexandr.* CHEIA ÎN. 2[r]/17. *După săvîrşenia svîntului papa de Alexandria..., s-au hirotonit... arhiepiscopu Alexa[n]driei.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 109[r]/28, cf. septembrie 23[r]/18, decembrie 248[r]/4. *Leşii au agiunsu... şi la papa.* NECULCE, L. 58, cf. 108, 274. *Pomenirea... părintelui nostru Agaton, papa de Rîm* (a. 1698). GCR I, 321/9. *Turburata stăpînire a papei iaste pricină dejghinării besearicilor* (a. 1699). id. ib. 328/10, cf. 332/8. *Papa... nu numai la ale bisearicii şi la clirici iaste mai mare şi să ameastecă, ci şi la ceale mireneşti şi la stăpîniri.* C. CANTACUZINO, CM I, 60, cf. R. POPESCU, ÇM I, 241. *Papa vinde darurile sfinte,* BUDAI-DELEANU, Ţ. 223, cf. id. LEX., LB. *Papa îi dele mîna.* CR (1846), 27[1]/35. *Va invita pe papa a lua sub protecţia sa pe prinţul şi staturile sale.* BĂLCESCU, M. V. 69, cf. 15, 36, 43, 199. *Izraeliţii... prepară o adresă către papa.* CR (1848), 2[3]/12, cf. POLIZU. *Papa cu-a lui trei coroane, puse una peste alta.* EMINESCU, O. I, 146, cf. DDRF. *El scrie în două rînduri papei.* XENOPOL, I. R. V, 125, cf. III, 69, 72, ALEXI, W., SEVERIN, S. 51. *Aceste glorioase instituţii... ţineau odinioară piept regilor şi papilor.* SADOVEANU, O. VI, 242, cf. XII, 221, 222, 336. *Sanctitatea sa papa ar fi primit cu multă consolaţie ştirea unei atari convertiri.* CĂLINESCU, S. 23. *Papa, imediat după alegere, îşi ia un nume diferit de cel pe care-l purta înainte.* GRAUR, N. P. 105, cf. DM, DN [2], DER. ◇ *Legea papei* = religia romano-catolică.

— Pl.: *papi.*

— Din slavonul папа, lat. **papa.**

PAPĂDÍE s. f. v. **păpădie.**

PÁPĂL s. m. v. **păpălău.**

PAPĂLĂU s. m. v. **păpălău.**

PÁPĂNDEC s. n. v. **papăndecăl.**

PAPĂNDÉCĂL s.n. (Ban., Transilv. şi Bucov.) Carton; mucava **(1).** *Arăie d-a groasă, popîndecl.* ALR II 3 666/2, cf. ALR SN IV h 919, LEXIC REG. 106. *Un capac de papăndec.* MAT. DIALECT. I, 184. ✦ (Prin Bucov.; în forma *papîndecă)* Carton gudronat. Cf. LEXIC REG. II, 127.

— Pl.: *papăndecăluri.* — Şi: **pápăndec** s. n., **papăndéclă** (ALR SN IV h 919/27) s. f., **păpăndecli** (ib. h 919/228), **papandécăl** (ib. h 919/105), **papandéclu** (MAT. DIALECT. I, 84), s. n., **papîndécă** (LEXIC REG. 106, II, 127) s. f., **popîndécl, pópundecăl** (ALR SN IV h 919/260) s. n.

— Din germ. **Pappendeckel,** magh. **papondekli.**

PAPĂNDÉCLĂ s. f. v. **papăndecăl.**

PÁPĂNDECLI s. n. v. **papăndecăl.**

PAPĂRÁDĂ s. f. v. **păpăradă.**

PÁPĂRĂ s. f. v. **papură [1].**

PÁPCĂ s. f. (Ornit.; regional) Raţă *(Anas).* Cf. PASCU, S. 232.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PAPEGIOÁRE s. f. pl. (Bot.; regional) Pupezele *(Lapyrus vernus).* Cf. BORZA, D. 77.

— Etimologia necunoscută.

PÁPEL s. m. v. **păpălău.**

PAPÉLĂ s. f. v. **păpălău.**

PAPÉLCĂ s. f. **1.** (Prin Olt.) Fată care ştie să se îmbrace şi să se comporte în mod corespunzător. Cf. ARH. OLT. VI, 108.

2. (Regional) Femeie neserioasă (Cepari-Curtea de Argeş). Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *papelci.*

— Etimologia necunoscută.

PÁPELCRAUT subst. (Germanism învechit) Nalbă **(1)** *(Malva). Ia: nalbă sau papelcraut.* CALENDARIU (1814), 184/23.

— Pl.: ?

— Din germ. **Pappelkraut.**

PAPERINĂ s. f. (Bot.; învechit, rar) Scînteiuţă *(Anagallis arvensis).* Cf. BORZA, D. 18.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. παπερίνα.

PAPETÁR, -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Fabricant sau vînzător de articole de papetărie **(1);** (în dicţionarele din trecut) papetier. Cf. ALEXI, W.

2. Adj. Care se folosește la fabricarea hîrtiei. *Se vor construi... fabrici cu o capacitate totală de circa 360 000 tone/an celuloză și semiceluloză papetară.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *Celuloză papetară pentru hîrtie și cartoane.* ib. nr. 4 850. ◇ *Produs papetar* = **a)** produs sub formă de foi sau de obiecte presate, obținut din pastă de fibre celulozice. Cf. LTR [2], DER ; **b)** produs obținut prin prelucrarea cartonului, a hîrtiei sau a mucavalei. Cf. LTR [2], DER.
— Pl. : *papetari, -e.*
— Derivat regresiv de la **papetărie.**

PAPETĂRÍE s. f. **1.** Magazin sau secție într-o librărie în care se vînd caiete, hîrtie, creioane, peniță etc. ; articolele care se vînd într-un astfel de magazin. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., NOM. PROF. 59. *În față... era locuința patronului, iar pe dreapta depozitului de hîrtie, de mucava și de accesorii pentru papetărie.* PAS, Z. I, 264, cf. LTR [2], DM.
2. (Rar) Fabrică de hîrtie. Cf. CADE, SCRIBAN, D.
3. (Rar) Editură. NOM. PROF. 59.
— Pl. : *papetării.* — Și : (rar) **papeterie** s. f.
— Din fr. **papeterie.**

PAPETERÍE s. f. v. **papetărie.**

PAPETIÉR s. m. (În dicționarele din trecut) Papetar **(1).** Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pronunțat : *-ti-er.* — Pl. : *papetieri.*
— Din fr. **papetier.**

PAPICÁȘ s. n. v. **papricaș.**

PAPICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Papal. *Trupele papicești s-au tras acum spre partea nordului, pînă la Ferara.* CR (1832), 83[1]/33.
— Pl. : *papicești.*
— **Papă** [2] + suf. *-icesc.*

PAPICI s. m. pl. (Bot. ; prin Transilv.) Dediței de pădure *(Anemone silvestris).* Cf. BORZA, D. 19.
— Accentul necunoscut.
— Din magh. **pápics.**

PAPICÚȚ s. m. (Rar) Diminutiv al lui p a p a. *Doamna Giuseppe nu se apropie de papicuț.* VINEA, L. II, 306.
— Pl. : *papicuți.*
— **Papa** + suf. *-icuț.*

PAPÍE s. f. v. **păpie.**

PÁPIJ s. m. (Învechit, rar) Papă [2]. *Săboarele sv[i]nte din toată lumea: cîte, cînd și unde și la ce-mpărat și la ce papij și patriarh,... toate le vei afla într-aceaste pravețe.* DOSOFTEI, v. s. decembrie 248[v]/2.
— Din slavonul папежь, pol. **papiez.**

PAPILÁR, -Ă adj. Cu papile, format din papile. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D., LTR [2], DM, DN [2].
— Pl. : *papilari, -e.*
— Din fr. **papillaire.**

PAPÍLĂ s. f. **1.** (Anat.) Mică proeminență conică a pielii, a unor mucoase sau a feței interne ori externe a unui organ. *Acestea rădăcări se numesc papilele gustătoare.* ANTROP. 167/16, cf. 26/3, 27/25. *Din aceste scosături..., unele... sînt pline și negăurite, acestea sînt papilele.* KRETZULESCU, A. 280/9, cf. 269/2, 448/23. *Aceste papile sînt ele ceva mai aspre la alte animale?* BARASCH, I. N. 242. *Papilele dermului se atrofiază iar vasele lor încearcă, de asemeni, modificările obișnuite în țesuturile bătrînilor.* PARHON, B. 59, cf. 63, 65, DM, DN [2], DER.
2. (Bot.) Mică ridicătură conică pe stigmatul plantelor. *Căzut pe stigmată, grăuntele de polen se fixează între papilele stigmatei și emite un tub polinic.* SANDU-ALDEA, S. 145, cf. DN [2].
— Pl. : *papile.*
— Din lat. **papilla,** fr. **papille.**

PAPILIONACÉU, -ÉE s. f., adj. **1.** S. f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate care are corola asemănătoare cu aripile unui fluture ; (și la sg.) plantă din această familie. Cf. BRANDZA, D. 100, id. FL. 71, ENC. AGR., DM, DN [2].
2. Adj. (Despre corola unor plante) Care seamănă cu un fluture sau cu aripile unui fluture ; (despre plante) care are o asemenea corolă. *Avem și caliciu și corole neregulate polisepale și polipetale, iară în diferite forme, s[pre] e[xemplu], forma papilionacee, precum mazere, fasole.* BARASCH, B. 25. *Corola neregulată, papilionacee.* GRECESCU, FL. 14. *Subdiviziunea leguminoaselor, avînd corola papilionacee.* DS 214. *Am observat... o plantă mare cu floarea galbenă, ca un struguraș papilionaceu.* SADOVEANU, O. IX, 289.
— Pronunțat : *-li-o-.* — Pl. : *papilionacei, -cee.*
— Din fr. **papilionacé.**

PAPILÓM s. n. (Med.) Tumoare epitelială benignă care se formează pe piele și pe mucoase. Cf. DN [2], DER.
— Pl. : *papiloame* și *papilomuri.*
— Din fr. **papillome.**

PAPILIÓTĂ s. f. v. **papiotă.**

PAPILÓS, -OÁSĂ adj. (Bot.) Acoperit cu papile **(2).** Cf. GRECESCU, FL. 90, 225.
— Pl. : *papiloși, -oase.*
— Din fr. **papilleux.**

PAPILÓTĂ s. f. v. **papiotă.**

PAPÍNĂ s. f. (Popular) Femeie desfrînată. *Unul pe altul nu se știa cum se jefuiesc de acea hoțoaică de papină.* GORJAN, H. II, 204/4, cf. POLIZU, HEM 2 666. *Cînd e-ndîrjit... îi zice ce-i vine la gură, adică: ... tîrîtură, papină, pațachină.* JIPESCU, O. 56, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., CADE.
— Pl. : *papine.*
— Din bg. **папиня.**

PAPIÓN s. m., s. n. **1.** S. n. Un fel de cravată bărbătească înnodată în formă de aripi de fluture. Cf. DM, DN [2]. *Înspre masă, venise un bărbat rotofei, cu papion, îmbrăcat în smoking.* BARBU, Ș. N. II, 78.
2. S. m. (Rar) Specie de cîine pitic cu urechile lungi, clăpăuge, cu părul lung de diferite culori. Cf. ENC. VET. 714.
— Pronunțat : *-pi-on.* — Pl. : **(1)** *papioane* și **(2)** *papioni.*
— Din fr. **papillon.**

PAPIÓTĂ s. f. **1.** Sul mic de hîrtie pe care femeile își răsucesc părul pentru a-l bucla. V. m o ț [1] **(1),** b i g u d i u. *Adio, scumpă și neprețuită modistă!... înger cu bonetă și cu papiliote, care-mi îndulcești viața.* ALECSANDRI, T. 1 105, cf. 333, ALEXI, W. *Strujituri blonde, ca niște papiliote desfăcute, zăceau aruncate în toate părțile.* ANGHEL, PR. 82. *Țața Eliza... apărea războinătoare în pragul ușii, cu părul în papiote.* BRĂESCU, A. 30. *Nevastă-sa, cu părul rar, spălăcit, împodobit cu papiote de hîrtie, se învîrtea în jurul lui, agitată.* T. POPOVICI, S. 264, cf. A IX 6.
2. Sul mic de hîrtie pe care se înfășoară ața de cusut ; p. e x t. ața de cusut înfășurată pe acest sul (împreună cu sulul). Cf. LTR [2], DM, DN [2].
— Pronunțat : *-pi-o-.* — Pl. : *papiote.* — Și : (învechit și regional) **papilótă** (ALEXI, W., A IX 6), (învechit) **papiliótă** s. f.
— Din fr. **papiliote.**

PAPÍR s. n. **1.** (Transilv., Maram., Ban. și Bucov.) Hîrtie. Cf. ANON. CAR. *Papir sau hîrtie.* ȘINCAI, Î. 46/16. *Dați-m, rogu-vă, negreală și papiră (artie).* CALENDARIU (1794), 29/3, cf. DRLU. *Iobăgițele trebuie să dea trențe*

(zdreamțe, cîrpe, rîze, petice) pentru morile de papir. BARIȚIU, P. A. I, 477, cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., BL VI, 180, CV 1949, nr. 3, 34. *De-ar fi ceriu piporuș, Și bădița notaruș, Totuși nu s-ar putea scrie Traiul nostru din pruncie.* MÎNDRESCU, UNG. 97. *Mîndra mea, de mîndră mare, Nici obiele-n cizme n-are, Că se-ncalță cu hîrtie, Ca să-mi fie dragă mie; Și se-ncalță cu popir, Nu mi-i dragă nici un fir.* ȘEZ. XX, 36, cf. com. din HERECLEAN-ZĂLAU și din LUGAȘU DE JOS-ORADEA, ALR II/I MN 31, 2 183/279, ALR II 3 404/279, 334, 346, 353, 5 757/349, ALR SN IV h 918, LEXIC REG. II, 74. ◇ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de subțirime) *Moi aluatu șt-l frămînț bine. Iei druga și-l suși păn-o fași ca papiru.* GREGORIAN, CL. 48, cf. LEXIC REG. 106. ◆ Foaie de hîrtie scrisă; s p e c. scrisoare. *Bătrînul scoase din buzunarul paltonului său o mulțime de papire, începu a le parcurge repede și a se ocupa cu ordinarea lor.* F (1871), 148. *Să-i dai papirul ăsta chiar astă-dimineață.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D.U. *Veste acasă a trimis, Popiruș cu sînge scris.* MÎNDRESCU, UNG. 97. ◆ (Prin Transilv.) Registru, condică. *Morți tăi de notariș, Că m-ai scris la popiriș.* FOLC. TRANSILV. I, 419. ◆ Foiță de țigară. *Pacioc am, da n-am papir.* CV 1950, nr. 11—12, 40, cf. NF. 4, 33, nr. 5, 31. *Țigară făcută din popiruș.* ALR I 1 539/278, cf. 1 540, ALR SN IV h 918, A V 15, LEXIC REG. 106. *Dă-mi un popir să-mi răsucesc o țigară.* MAT. DIALECT. I, 187, cf. LEXIC REG. II, 74. ◆ (Transilv. și Maram.) Carton; mucava **(1)**. *Tablă de popiroș.* ALR SN IV h 919/346, cf. ib. h 919. ◆ (Prin Transilv.; la pl.; în forma *popirușe*) Specie de nuci cu coaja foarte subțire. Cf. ENC. AGR.

2. (Învechit, rar) Papirus **(1)**. *Au interesat pre a sa ț*[nălțime] *mai cu seamă o rolă de papir eghiptinesc.* AR (1829), 141[1]/21.

— Pl.: *papire.* — Și: (regional) **papíră** s. f., **papiros** (CV 1949, nr. 3, 34; accentul necunoscut) s. n., **papirușe** (ENC. AGR.; accentul necunoscut) s. f. pl., **păpír, păpiros** (ANON. CAR.; accentul necunoscut), **păpiruș** (MÎNDRESCU, UNG. 97; accentul necunoscut), **piporos** (CV 1949, nr. 3, 34; accentul necunoscut), **piporúj** (ALR II 3 666/310), **piporúș, poapír** (ALR I 1 540/305), **popír** (pl. și *popiruri*, ib. 1 540/85, 361), **popiriș** (accentul necunoscut), **popirós** (ib. 1 540/354; accentuat și *popíros*, ALR I 1 540/354), **popirúș** (accentuat și *popíruș*, ib. 1 540/278, 343), **popirúș** (accentuat și *popíruș*, ib. 1 539/34, 278; pl. și *popirușuri*, ib. 1 540/283) s.n., **popirúșă** (ALR II 3 404/279) s. f.

— Din germ. **Papier,** magh. **papír.** — Variantele cu *-oș, -uș, -uj* < magh. **papirós.**

PAPÍRĂ s. f. v. **papir.**

PAPIRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) De hîrtie. Cf. DRLU.

— Pl.: *papirești.*

— **Papir** + suf. *-esc.*

PAPIRÍG s. m. v. **pipirig**[1].

PAPIROLÓG s. m. (Rar) Specialist în papirologie. Cf. DN[2].

— Pl.: *papirologi.*

— Din fr. **papyrologue.**

PAPIROLOGÍE s. f. Ramură auxiliară a științei istorice care studiază papirusurile **(1)**, precum și documentele scrise pe pergament, lemn și alte materiale. Cf. DM, DN[2], DER.

— Din fr. **papyrologie.**

PAPIROS s. n. v. **papir.**

PAPÍRUS s. n. **1.** Material sub formă de foiță, fabricat din tulpina papirusului **(2)**, pe care se scria mai ales în antichitate; (învechit, rar) papir **(2)**. *Dar pe toate foile de papirus și pe toate fășiile de pergament nu s-a făcut atîta artă în două civilizații antice întregi, cîtă se face într-un an numai pe hîrtie de la Letea.* CARAGIALE, O. III, 78, cf. CADE. *Să facă socoteala pe o foaie de papirus.* SADOVEANU, O. XI, 584, cf. DM, DN[2], DER. ◆ Manuscris pe papirus **(1)**. *Reconstituire a unui papirus rămas neatins de flăcările ce au mistuit biblioteca din Alexandria.* ARDELEANU, U. D. 54, cf. CADE, DM, DN[2], DER.

2. Plantă erbacee acvatică, cu tulpina formată din foițe membranoase, care crește mai ales în Delta Nilului și în Africa centrală *(Cyperus papyrus)*. Cf. CADE, DM, DN[2]. *Unele state au plantat iarba alfa, bambus, papirus.* V. ROM. iunie 1960, 65, cf. DER.

— Pl.: *papirusuri.*

— Din lat. **papyrus,** fr. **papyrus.**

PAPIRUȘE s. f. pl. v. **papir.**

PAPÍSM s. n. (Învechit) Catolicism; supunere, aderare la autoritatea papei[2]. *Crescut în Spania, în acea țară clasică a papismului, el fu în toată viața lui jucăria viclenelor unelțiri ale iezuiților.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Lordul... a fost tăiat... pentru vinovăție de papism și de rebelie.* NEGRUZZI, S. III, 281. *Disprețuia fanaticul papism al noului rege polon.* HASDEU, I. V. 111. *Papismul introdusese oficialitatea latinității.* id. I.C.I, 43, cf. BARCIANU, V. *Domnirea papismului care — inamic a tot ce răspîndește lumina — persecuta încă din început dezvoltarea artei teatrale.* F (1872), 244, cf. ALEXI, W., CADE, DM, DN[2].

— Din fr. **papisme.**

PAPÍST, -Ă s. m. și f., adj. (Astăzi rar) **1.** S. m. și f. Catolic. *Papiștii nu lăsară pe poloni să scrie cu slovele lor.* NEGRUZZI, S. I, 347, cf. BARCIANU, V., CADE, BUL. FIL. VI, 43, SCRIBAN, D.

2. Adj. Catolic. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *papiști, -ste.*

— Din fr. **papiste.**

PAPISTÁȘ, -Ă s. m. și f., adj. (Învechit și regional, mai ales în Transilv.; adesea depreciativ) **1.** S. m. și f. Catolic. *Țeara Podoliei..., avînd mare zearvă și price cu papistașii pentru lege, așteptă cu bucurie pe Mihai Vodă să vie, știindu-se de o lege cu dînsul.* M. COSTIN, LET. I, 223/3. *Războiul acesta s-au tîmplat în zua svintului Martin, ce-l sărbază papistașii.* N. COSTIN, L. 449. *Le zic papistași, adecăte mai mult cred într-ale papei, decît într-ale adevărului.* C. CANTACUZINO, CM I, 61. *Toma Spițeru era de lege papistaș* (a. 1741). URICARIUL, V, 420/13. *Întrebările lui Panaiot filosoful cu Azmet pipistașu* (a. 1792). CAT. MAN. I, 630, cf. KLEIN, D. 402. *Popistași foarte puțin au remas.* MAIOR, IST. 255. *Într-acest oraș sînt și trei biserici frumoase, una a papistașilor, alta a uniților și a treia a neuniților.* GOLESCU, Î. 12, cf. LB. *După acea de pe urmă statistică, s-au aflat la Hina 64 327 hinezi creștini, papistași avînd 40.* CR (1832), 12[1]/28. *Iaca frumoasele isprăvi ale învățăturii papistașilor.* NEGRUZZI, S. I, 13. cf. BARCIANU, V., LM. *Oare Clara asta să nu fie o sfîntă de a papistașilor?* I. NEGRUZZI, S. I, 135, cf. PHILIPPIDE, P. 64. *Această partidă din Muntenia pretexta a se teme că, sub papistași, să nu piară libertatea religioasă de care se bucurase sub turci.* XENOPOL, I. R. V, 147, cf. III, 71. *Te trudește papistașa cu grozavul ei blestem?* DAVILA, V. V. 180. *Să-i fi luat dracul de papistași!* AGÎRBICEANU, A. 36. *L-or duce în grabă la popii unguri, ca să fie el cu papistașii lui.* SADOVEANU, O. X, 94. *Toți ne-am trezit mai bătrîni cu treisprezece zile, numărînd zilele, sărbătorile și posturile după moda papistașilor.* id. ib. 588, cf. V, 602. *Cu transportul tributului românesc, era însărcinat un preot ardelean..., jumătate papistaș.* ARGHEZI, B. 32. *Un prinț român nu poate să fie papistaș! se supără Hangerlioaica.* CĂLINESCU, S. 25, cf. DM. *Cu papistașii și reformații nu voia să aibă de-a face.* T. POPOVICI, SE. 24, cf. VAIDA, CABA SĂL., ALR II/I MN 103, 2 775. ◇ (Adjectival) *Apor îi era inemic de moarte,*

ca şi ceilalţi domni papistaşi. BARIŢIU, P. A. I, 250. *Nu mai poate fi îndoială asupra rînduielii acelui călugăr papistaş.* SADOVEANU, O. X, 254, cf. XII, 373. ✦ (Regional, depreciativ) Greco-catolic, unit. Cf. BUL. FIL. VII—VIII, 378, ALR II/I MN 104, 2 777/36, 316. ✦ (Regional; în forma *popistaş)* Sas (luteran) (Poiana Sibiului-Sebeş). ALR II/I MN 103, 2 775/130. ✦ (Învechit şi regional) Ungur (catolic). *Radul Negrul Vod*[ă]... *rădicatu-s-au... cu toată casa lui şi cu mulţime de năroade, român*[i], *papistaş*[i], *saş*[i], *de tot feliul de oameni* (a. 1650—1675). GCR I, 189/18, cf. SLAVICI, O. II, 14. ✦ (Rar) Eretic. Cf. SCRIBAN, D.

2. Adj. Catolic. Cf. BARCIANU, V. *Unirea cu biserica papistaşă a pătruns mai greu în Banat ca în Ardeal.* MOLIN, R. B. 419. *Dincolo este o mănăstire papistaşă.* VLASIU, D. 232.

— Pl.: *papistaşi, -e.* — Şi: **popistáş, -ă,** (învechit) **pipistăş, -ă,** (regional) **papistráş, -ă** (ALR II/I MN 104, 2 777/36), **popiştáş,-ă** (ib. MN 103, 2 775/130) s. m. şi f., adj.

— După magh. **păpista.**

PAPISTAŞÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **papistăşesc.**

PAPISTĂŞÉSC, -EÁSCĂ adj. (Adesea depreciativ) **1.** (Învechit şi regional, mai ales în Transilv.) Catolic. *Au luat multe biserici luterăneşti şi calvineşti den Ţara Ungurească dă Sus, de le-au făcut papistăşăşii.* R. POPESCU, CM I, 411. *El era cu adevărat călugăr papistaşesc, căci pentru ca să amăgească şi să agonisească cinste, ce nu făcea?* (sec. XVIII). ARHIVA R. I, 158/26. *Dintre aceştia, doi au fost preoţi (papistăşeşti).* ŞINCAI, HR. II, 316/36, cf. 305/27, KLEIN, D. 152. *Un profesor popistăşesc din Bălgrad... judecată au dat.* MAIOR, IST. 258/32. *Au trecut în legea papistăşască.* DIONISIE, C. 211. *Alfons Carilio scria atunci... că mulţi... au venit la credinţa papistăşească.* BĂLCESCU, M. V. 141, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Asta-i o limbă calvinească şi păpistăşească, şi îndată ce-o înveţi, te zăpăceşti.* SLAVICI, N. I, 161, cf. DDRF, CADE. *Cum pot eu, prinţesă română, să intru cu urmaşul familiei Hangerliu într-un cimitir papistăşesc?* CĂLINESCU, S. 26, cf. DM.

2. (Rar) Eretic. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *papistăşeşti.* — Şi: (învechit) **papistəşésc, -eáscă, păpistăşésc, -eáscă, popistăşése, -eáscă** adj.

— **Papistaş** + suf. *-esc.*

PAPISTĂŞÉŞTE adv. (Rar) Ca la catolici; în felul catolicilor. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D. *În cleştarul firidei din paraclis strălucea o mitră de aur, mai latâ în betelia frunţii decît orice altă mitră şi tiară, şi înaltă aproape papistăşeşte.* ARGHEZI, B. 117.

— **Papistaş** + suf. *-eşte.*

PAPISTĂŞÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Învechit şi regional) A (se) catoliciza. *Alţii, acolo rămînd, să papistăşescu.* C. CANTACUZINO, CM I, 41. *El este episcop unit de lege grecească, dar întru adevăr era episcop rusesc papistăşit.* ŞINCAI, HR. III, 165/9. *Călugări de-ai papei cutreierau ţările şi cereau să le papistăşească.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, DM.

— Prez. ind.: *papistăşesc.* — Şi: (învechit) **păpistăşí** vb. IV.

— V. **papistaş.**

PAPISTĂŞÍE s. f. (Învechit şi regional; adesea depreciativ) Papalitate **(2)**; catolicism. *Ce iaste păpistăşia sau ce zice papa, pentru dînsa, că iaste şi pentru ce?* (a. 1699). GCR I, 328/29. *A pribegit...* [din Ardeal] *din pricina păpistăşiei.* CREANGĂ, O. 189, cf. DDRF, CADE, SCRIBAN, D., DM, SFC IV, 297.

— Şi: (învechit) **păpistăşíe** s. f.

— **Papistaş** + suf. *-ie.*

PAPÍSTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Catolic. BARCIANU, V.

— Pl.: *papistici, -ce.*

— Din germ. **papistisch.**

PAPISTRÁŞ, -Ă s. m. şi f., adj. v. **papistaş.**

PÁPIŞTE s. f. (Regional) Om lacom, apucător (Stăneşti-Curtea de Argeş). L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

— Pl.: *papişti.*

— **Papă** [1] + suf. *-işte.*

PAPIŢĂ adj. (Familiar; cu sens neprecizat, probabil) Mîncăcioasă. *Cam papiţă cucoana şi cam rea, cum o arăta faţa.* În SCL 1969, 133.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *papiţe.*

— Cf. p ă p a.

PAPÎNDÉCĂ s. f. v. **papăndecăl.**

PÁPLĂMĂ s. f. v. **plapumă.**

PAPLEÁGĂ s. f. (Regional) Femeie proastă (Stîlpeni-Cîmpulung). UDRESCU, GL.

— Pl.: *paplege.*

— Etimologia necunoscută. Cf. b l e g.

PAPLEC s. m. (Regional) Papuc [1] **(I)**; pantof vechi (Frumoasa-Zimnicea). CV 1950, nr. 3, 36.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *papleci.*

— Etimologia necunoscută.

PAPLÍN s. n. v. **poplin.**

PAPLOÁMĂ s. f. v. **plapumă.**

PÁPLOMĂ s. f. v. **plapumă.**

PÁPLONĂ s. f. v. **plapumă.**

PÁPLUMĂ s. f. v. **plapumă.**

PAPOÁRĂ s. f. (Regional) Urdoare (mare) (Voşlobeni-Gheorghieni). Cf. DR. IX, 430, ALRM I/I h 24/576.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÁPORĂ s. f. v. **papură** [1].

PAPÓRNIŢĂ s. f. (Regional, mai ales în Munt.) **1.** Coş împletit din papură [1] **(1)**; p. gener. coş (din nuiele); (rar) papură [1] (1). Cf. BARCIANU, CADE. *Doamna... coborî din tren, depunîndu-şi paporniţa pe un ciot de copac uitat în marginea terasamentului.* P. CONSTANT, O. 54, cf. SCRIBAN, D. *Şi mai e ceva de papură: paporniţa... care constituie un ambalaj proaspăt şi curat, mai frumos decît o ladă, mai flexibil, mai elastic şi mai răcoros.* ARGHEZI, B. 39, cf. 38. *Bocănită pe pietrele sparte ale trotuarului paşii unei muieri grase, cu o uriaşă paporniţă goală.* STANCU, R. A. I, 159. *Muierile cu paporniţele pline se supăraseră că pierdeau piaţa.* BARBU, P. 49, cf. LTR [2], DM, I. CR. V, 279, ALR II/872.

2. Sticlă îmbrăcată cu împletitură de papură [1] **(1)**. *Toate aceste mezelicuri erau aşezate după o regulă militară, avînd, la fiecare distanţă de două palme, cîte o carafă cu vin galben de Drăgăşani, cu pelin roşu din viile mănăstirei Bistriţa şi cu vinuri orientale de diferite colori şi gusturi, fără a lipsi paporniţile cu anason de Chio.* FILIMON, O. I, 186, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PASCU, S. 268, CADE. *Există... crapii umpluţi cu stafide şi coconari, paporniţe cu anason de Chio.* C. PETRESCU, C. V. 77, cf. SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *paporniţe.* — Şi: (regional) **popórniţă** s. f. I. CR. V. 279.

— **Papură** [1] + suf. *-orniţă.* Cf. GRAUR, E. 33.

PAPOROTNEC subst. (Bot.; regional) Obligeană *(Acorus calamus).* Cf. BORZA, D. 11.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PAPÓS s. n. v. **popas.**

PAPRICÁ vb. I. Tranz. (Transilv. și Maram.) A pipăra (cu boia de ardei). Cf. ALR I 733/333, ALR II 4 094/157, 172, 219, 228, 235, 250, 260, 272, 279, 346, 349, 353, 362, 365. *Mi-am papricat tare zama.* MAT. DIALECT. I, 87, cf. 187.
— Prez. ind.: *paprichez.* — Și: **poprică** (ALR II 4 099/250; prez. ind. și *poprîc*, ib.) vb. I.
— V. **paprică.**

PAPRICÁȘ s. n. **1.** Un fel de tocană (cu multă boia de ardei roșu și adesea cu găluști de făină); (regional) paprică **(3).** V. gulaș. *Am mîncat întîia dată papricaș, un fel de ciulama ungurească, ardeiat să-ți scapere gura și să-ți usture sufletul.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 29. *Puse* [pe masă] *pâne, o cratiță cu papricaș și mai multe cane cu vin.* CONV. LIT. XVII, 157, cf. ALEXI, W. *Între timp însă, doamna Herdelea găsi destulă vreme... să le servească la amiază un papricaș cum n-au pomenit ei.* REBREANU, I. 414, cf. MOLIN, R. B. 289. *Puțin lucru e... să mănînci două porții de papricaș, la birt unguresc?* STĂNOIU, C. I. 54. *Petrea se învățase să se bucure de-o zeamă de pui cu usturoi, de-un papricaș cu smîntînă, de-o mămăligă cu brînză.* V. ROM. iulie 1953, 122. *Unele familii poartă cu mîndrie faima sarmalelor, altele a papricașului cu găluști.* VORNIC, P. 12. *Cînd taie un pui sau o rață și face tocană, o numește papricaș.* H IV 179, cf. VI 215, IX 43. *Biń-ai vińit bace Mihai, t'e așt'eptăm cu ctită papricaș și vin bun.* ALEXICI, L. P. 239, cf. com. din TIMIȘOARA, CHEST. VIII 8/2, 9/34, ALR SN IV h 1 095, MAT. DIALECT. I, 87. ✦ (Regional; în forma *papricaș*) Friptură de pui (Petrești de Jos-Turda). Cf. ALR II 4 070/250.
2. (Mold.) Boia (de ardei). *Și-n prăvălia de alături intră gospodine grăbite ca să cumpere papricaș ori zahăr.* SADOVEANU, O. X, 384. *Pune... papricaș să-i facă culor.* ALR II 4 099/531, cf. ALR SN IV h 1 107.
— Accentuat și: *pápricaș.* — Pl.: *papricașuri.* — Și: (regional) **papicáș** (ALR II 4 099/605, ALR SN IV h 1 107), **păpricáș** (CHEST. VIII 9/34), **popricáș,** (prin metateză) **prăpicáș** (ALR SN IV h 1 095/47) s. n.
— Din magh. **paprikás.**

PAPRICÁT, -Ă adj. (Transilv. și Maram.) Piperat **(I 1).** *Ne ducea moșneagul la un birt bun, gospodăresc, unde ne ospăta cu supă caldă, cu tocană d-aia popricată, ungurească, și cu friptură.* MOROIANU, S. 22, cf. ALR II 4 100/219, 260, 279, 362.
— Pl.: *papricați, -te.* — Și: **poprícat, -ă** adj.
— V. **paprica.**

PÁPRICĂ s. f. **1.** (Transilv.; și în sintagma *paprică verde,* BORZA, D. 39) Ardei *(Capsicum annuum);* p. restr. fructul comestibil (de culoare roșie) al acestei plante, întrebuințat ca aliment sau condiment. Cf. LB, POLIZU, HEM 1 515, CIHAC, II, 246, LM, BRANDZA, FL. 342, BARCIANU, GHEȚIE, R. M., N. LEON, MED.192, BIANU, D. S., PANȚU, PL., DM, com. din LUGAȘU DE JOS-ORADEA, ALR SN IV h 1 099, A III 9. *Am cumpărat trei poprici de un leu.* MAT. DIALECT. I, 87, cf. 187.
2. (Transilv.) Boia (de ardei). *Ardeiul măcinat se numește paprică.* HEM 1 515, cf. DDRF, ALEXI, W., CADE. *Îmbucînd ia așa niște hartane de slană crudă, tăvălită prin sare și prin paprică.* C. PETRESCU, R. DR. 131. *Cum se scula dimineața, înghițea cîteva linguri mari de unsoare de porc, fără pîine, numai cu paprică.* T. POPOVICI, SE. 565, cf. DM, CHEST. VI 114/3, ALR II 4 099/334, 386, ALR SN IV h 1 107, CV 1951, nr. 2, 35. *Pune un pic de poprică în tocană.* MAT. DIALECT. I, 187, cf. 87.
3. (Mold.) Papricaș **(1).** *Am mîncat paprică ungurească.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE.
— Accentuat și: *paprícă.* LB, BARCIANU, ALEXI, W., ALR II 4 101/574, A III 9. — Pl.: *paprici* și *paprice.*
— Și: **poprícă** s. f.
— Din magh. **paprika.**

PAPUÁȘ, -Ă s. m. și f. Persoană care face parte din populația de rasă neagră a Melaneziei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populație de rasă neagră care locuiește în Melanezia. *Papuașii au părul foarte creț, iar în deosebire de negri, au fruntea frumos boltită și barba mare.* MEHEDINȚI, G. F. 200. *I-a deschis aceeași subretă oacheșă, cu alunițe strmoase și păr de papuaș.* VINEA, L. I, 303, cf. DM, DER.
— Pronunțat: *-pu-aș.* — Pl.: *papuași, -e.*
— Din fr. **papouas.**

PAPÚC¹ s. m. (Mai ales la pl.) **I.** Încălțăminte ușoară (fără călcîi), care se poartă în casă, (regional) pantof **(I 2),** paplec; p. gener. pantof **(I 1),** în special pantof ușor, de vară. V. cipic. *Se ivește Perseu de multe ori; arată și un papuc a lui, de vro doi coți, zicînd că iaste sămn de bișug cînd se arată aceala.* HERODOT (1645), 117. *Ieșind den Tîrgoviște, și-au scuturat papucii dă prah și l-au afurisit pe domn.* R. POPESCU, CM I, 255, cf. ANON, CAR. *Papuci cu meștii, 10 părechi* (cca 1726). N. A. BOGDAN, C. M. 160. [Cheltuieli] *pentru făcut... o păreche papuci* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 59. *Trimete „2 pâre[chi] papuci de Țarigrad"* (a. 1784). id. ib. VIII, 9. *2 lei... papuci cu mestii, bărbătești* (a. 1792). URICARIUL, IV, 134/9. *Petru își puse coroană de aur pe cap și încălță păpuci roșii.* MAIOR, IST. 210/9. *Destul iaste păpucariului numai pentru păpuci să vorbească, să nu meargă mai departe de la păpuci.* ȚICHINDEAL, F. 116/6. *Zice... că eu nice păpuci în picioare n-aș fi ovut, cînd au venit în casa mea* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 173, cf. LB, CLEMENS. [Piei] *din care fac ciubote și papuci.* DRĂGHICI, R. 142/9. *Din papuci, picioare goale, Albe, se vedeau prin poale.* BĂRAC, A. 47, cf. 69. *Era un adevărat turc, solemnel, emfatic și frumos, sau de s-ar fi prosternat într-o geamie sau de și-ar fi scos papucii spre a se sui în pat.* CR (1848), 361/58. *Pe loc voi fi gată, Să-ți dau o pereche papuci galbeni, plată.* PANN, P. V. I, 54/18. *Atît ți fu frică de acea bătrînă, Încît nici papucii nu-i dete în mînă, Ci i le întinse c-o prăjină lungă.* id. ib. 59/10. *Era încins cu un șal roș cu flori, din care o poală i se slobozea pe coapsa stîngă, iar capetele... cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni.* NEGRUZZI, S. I, 16. *Te văz îmbrăcat bine, cu giubea, cu anteriu, cu fermenă, cu papuci galbeni.* FILIMON, O. I, 132. *Devenind catolic..., mergea la Roma să sărute papucul papei.* HASDEU, I. V. 208, cf. BARONZI, L. 95. *La orice pas Alunec, cad, răcnesc în mare glas Și chiar papucii-mi las La orice pas!* ALECSANDRI, T. I, 351. *Iară împrejuru-i frămînta pămîntul un ungur lung cu picioarele goale băgate în papuci mari umpluți cu paie.* EMINESCU, N. 35. *Drept știință-avînd în minte vreun vals de Bal-Mabil, Iar în schimb cu-averea toată, vrun papuc de curtezană.* id. O. I, 151, cf. 84, IV, 321. *Părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii, fugind mai mult pe brînci decît în picioare.* CREANGĂ, A. 79. *La întîiul pas, nisipul strivit sub papucul lui face o scrîșnitură prea indiscretă.* CARAGIALE, O. I, 62. *Papucii cari tîrșiau prin casa lipită cu pămînt galben, ca și cuvintele omenești, mi-erau dopotrivă.* DELAVRANCEA, T. 17. *Tiberie e singur, în papuci, se plimbă prin casă și fumează.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 227, cf. GHEȚIE, R. M. *Uite-i, mă, basîbuzucii, Eu de-aici le-aud papucii.* COȘBUC, P. II, 48, cf. 134, ALEXI, W., BIANU, D. S. 373. *Coborînd la vale, Turcii-și pierd giubelele Și papucii-n cale.* IOSIF, V. 111. *Într-o vreme, se purtau papuci de stofă, ornați cu cusături colorate și mărgeluri.* PAMFILE, I. C. 350, cf. id. J. II, 406. *E îmbrăcat în papuci, pantaloni rupți de materie închisă.* PETICĂ, O. 227. *Încălțămintea obișnuită e și la femei opinca; în sărbători și la oraș, preferă însă papucii și ghetele.* PĂCALĂ, M. R. 125. *Lumea o să vreie să vadă măcar o pereche de... papuci din mîna noastră.* GÎRLEANU, N. 53, cf. 17. *Nu ne mirarăm deloc, cînd văzurăm, pe drumul mănăstirii, încrucișîndu-se moda lumească cu uniforma bisericească: rochia cu rasa, comanacul cu pălăria..., umilitul papuc pe talpă cu îndrăznețul călcîi Louis Quinze.* HOGAȘ, DR. I, 12. *Diminețile..., lua papucii în picioare și scurteica cu blană în spinare.* SLAVICI, O. II, 200. *Să știi că-i fac miresii tale o pereche de papuci.* GALACTION, O. A. I, 276, cf. 280. *Cînd ajunse la pat, își lepădă papucii scuturîndu-i pe ciment.* C. PETRESCU, Î. II, 52, cf. I, 221. *Învăluit în fum de țigară,*

se plimba în papuci, cu mîinile în buzunar, îmbrăcat într-un flanel roș. BRĂESCU, O. A. I, 127, cf. II, 247. *Pe covoraşul din faţa patului, o pereche de papuci turceşti, brodaţi.* TEODOREANU, M. II, 59, cf. 146. *I-a pregătit papucii jos, pe blana de lup, ca totdeauna.* SADOVEANU, O. II, 626. *Un bărbat în vîrstă, cu papuci verzi în picioare şi cu o broboadă pe umeri, mişca mîinile asupra mesei.* CĂLINESCU, E. O. I, 19, cf. 180. *Îi cumpăra barişe, ciumbere, papuci.* STANCU, D. 13. *Maestrul Nicu, urmat de tot clanul, în papuci şi desculţi, a ieşit din vagonul şchiop.* s iulie 1960, 12. *Auzi paşii în papuci tîrşiţi ai doamnei... tîrîndu-se spre uşă.* V. ROM. noiembrie 1962, 67. *Şi ţi-oi da eu ţie... Papuci în badii Aduşi din Indii.* ALECSANDRI, P. P. 121. [Mă duc] *cu papucul tîrşind, Cu condurul tropăind.* id. ib. 351, cf. H II 89, 126, TEODORESCU, P. P. 273. *Potrivnică n-am găsit Nici la stat, nici la purtat, Nici la păpuc de-ncălţat.* MARIAN, ap. GCR II, 294, cf. DOINE, 193. *Nu găsi pe nici o fată căria să i se lovească papucul.* ŞEZ. V, 67. *În pimniţă că intra, Papuci pe talpă-şi lua.* MAT. FOLK. 210. *Catincuţă, un(di) ti duci Numa-n fustă şi-n papuci?* VASILIU, C. 103. *Iese baba, dar nu vede pe nimeni, doar peste gard vede o prăjină şi în prăjină, papucii.* PAMFILE, D. 15. *Îş puñi ñişĉi galbiñ îm păpuc; şică să fie norocoasă.* ARH. FOLK. III, 53. *Mă roa'e... păpucu.* ALR SN IV h 1 188/260. *Merg ficiorii toţi pe rînd, Cu păpucii tropotind.* ANT. LIT. POP. I, 96, cf. FOLC. MOLD. I, 68. *Geaba vii, geaba te duci, geaba rupi bieţii papuci.* Com. din REVIGA-SLOBOZIA. *Tropa, tropa din papuci, Şi cu nasu plin de muci.* ZANNE, P. II, 632. *Într-un papuc ş-o opincă, Lipa, lipa, nea Stănică,* se zice omului leneş. Cf. id. ib. VI, 324. *Iese dracul dintr-o bortă C-un papuc şi c-o ciubotă.* Com. din REVIGA-SLOBOZIA. *Cînd oi vedea vulpea cu papuci, Umblînd după puici* (= niciodată). ZANNE, P. I, 709. *Poţi să mergi cu papuci galbeni,* se zice atunci cînd e curat pe jos (în casă). Cf. id. ib. III, 274. *Cel încălţat cu papuci nu cunoaşte pe cel cu opinci.* Cf. id. ib. 273. ◇ Expr. **A fi sub papuc(ul cuiva)** = a fi sub ascultarea cuiva, a se lăsa condus de cineva, (învechit) a sta sub pantoful cuiva. *Grozavul Mavrogeni, acea „poznă a firei", era aşadar sub papucul nevestei.* C. GANE, TR. V. 168, cf. DM. **A ţine** (sau **a pune pe cineva) sub papuc** = a ţine (sau a pune) sub ascultare (pe cineva), a conduce (pe cineva). *Ştiut este că multe femei au meşteşugul de a pune pe bărbaţii lor sub papuc.* GANE, N. I, 175, cf. ZANNE, P. III, 276. *O femeie foarte senzuală m-a pus sub papuc!* VLASIU, D. 267. **A o lua** (sau **a o şterge) la papuc** = a pleca repede, a fugi (de undeva), a-şi lua tălpăşiţa. *Apoi o ia la papuc şi hai-hai, hai-hai, ajunge în sat la frate-său.* CREANGĂ, P. 47, cf. ZANNE, P. III, 275. *Cum o lua baba paluşu, o luat-o la papuc şi nu s-o răsuflat... pînă la împaratul Negru.* ŞEZ. IV, 202. *O droaie de porci sălbatici se strînseră...şi erau să sfîrtice pe lup, dacă n-ar fi şters-o la papuc.* ib. VI, 155. (Cu schimbarea construcţiei) *Nu sta locului nicicum: O lua papuc la drum, Tot oraşul colinda.* HELIADE, O. I, 234. **A-i da** (sau **a i se da cuiva) papucii** = a da (pe cineva) afară sau a fi dat afară, a-l invita să plece sau a fi invitat să plece. Cf. ZANNE, P. III, 275. *I s-ar fi dat papucii numaidecît, după tot ce-a făcut.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 483. **A călca (pe cineva) pe papuci** = a supăra, a jigni (pe cineva). Cf. ZANNE, P. III, 275. **A-şi pierde papucii** = a muri. Cf. id. ib. **A lăsa (pe cineva) la papuci** = a sărăci complet (pe cineva). *O duci pe cît o duci... Şi creditorii-n urmă te lasă la papuci.* MACEDONSKI, O. II, 50. **A fi cu papuci galbeni** = a se găsi foarte rar. *Aşa-i la ţară, banii îs cu papuci galbeni, trec luni şi nu vedem bănuţ în ochi.* CONTEMPORANUL, VI$_{11}$, 506. **A bate** (sau **a toca) la papuc** = a cheltui (mulţi bani) în jocuri şi petreceri. Cf. ZANNE, P. III, 276. ✦ (Regional) Gheată. *Duminica şi în sărbători, fetele şi nevestele încalţă cizme scumpe, ba şi ghete (păpuci).* PAMFILE, I. C. 369. *În picioare au păpuci (ghete negre cu şireturi) sau pantofi negri cu ciorapi albi de bumbac.* VARONE, D. 7, cf. VASILIU, C. 103, com. din TIMIŞOARA, ARH. FOLK. V, 117. *Păpuc, ghete mai fine.* ALR SN IV MN h 1 190/284, cf. LEXIC REG. II, 41. ✦ (Transilv.) Bocanc (cazon). *Of, săraca catana! Cîndu-i vine porunca Îşi descultă opinca Şi încaltă papucul Şi ia drumu de-a lungul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 313. *Şi te uită, mîndră, bine, Cum m-or îmbrăca pe mine... Pentru opinci cu obiele, Păpuci mîndri cu curele.* RETEGANUL, TR. 76.

II. (Bot.) **1.** (Regional; şi în sintagmele *papucul doamnei,* POLIZU, DDRF, BRANDZA, FL. 460, BORZA, D. 56, *papucul Maicii Domnului,* BORZA, D. 56, *păpucul domnului,* id. ib., *păpucul vinerei,* id. ib.) Blabornic *(Cypripedium calceolus).* Cf. SIMIONESCU, FL. 67, DR. IX, 503, DM, BORZA, D. 56, H III 242, ŞEZ. XV, 101.

2. (Regional) Ciumăfaie *(Datura stramonium).* Cf. BORZA, D. 57.

3. Compuse : **papucul-doamnei** = **a)** plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele lungi, cu flori mari de culoare roz-liliachie; (regional) papucaş **(II 1),** pantofii-doamnei *(Impatiens roylei).* Cf. BORZA, D. 87; **b)** (regional) arăriel *(Cynoglossum officinale).* Cf. id. ib.; **c)** (regional) călţunul-doamnei *(Geum rivale).* Cf. id. ib.; **d)** (regional) omag **(1)** *(Aconitum napellus).* Cf. ALR II 6 302/172; (regional) **papucul-domnişoarei** = **a)** *(Impatiens sultani).* Cf. BORZA, D 87; **b)** (şi în forma **păpucii-domnişoarei)** canale *(Impatiens balsamina).* Cf. BULET. GRĂD. BOT. V, 60, PANŢU, PL., BORZA, D. 87; (regional) **papucul-cucului** = **a)** ciuboţica-cucului *(Primula officinalis).* Cf. ALR I 1 955/280; **b)** floarea-paştilor *(Anemone nemorosa).* Cf. ALR SN III h 644/64.

III. Numele mai multor piese metalice sau din lemn (în formă de papuc[1] **I),** care servesc ca element de protecţie, de sprijin sau de legătură :

a) (Tehn.) Piesă metalică fixată la capătul inferior al unui pilon, pentru a împiedica strivirea capătului acestuia cînd este bătut în pămînt. Cf. LTR[2]. ✦ (Min.; regional) Capătul de jos, acoperit cu fier, al stîlpilor şteampului. Cf. VICIU, GL. 97.

b) (Tehn.) Piesă de lemn care se aşază la baza unui stîlp, pentru a-i mări acestuia suprafaţa de sprijin. Cf. MDT, DM.

c) (Tehn.) Palier pentru rezemarea pe capre a cablului purtător al unui funicular. Cf. DM.

d) (Regional) Calup (la casele ţărăneşti). Cf. DAMÉ, T. 99, ŞIO II$_1$, 406, LTR[2].

e) (Regional) Bucată de lemn triunghiulară care se aşază între acoperiş şi căpriori, pentru a ridica streaşina casei şi pentru a feri pereţii de ploaie (Bărcăneşti-Slatina). CHEST. II 246/87.

f) (Prin Olt.) Bucată de lemn sau de fier care se adaugă unei grinzi ca umplutură sau ca întăritură. Cf. CHEST. II 125/82, cv 1951, nr. 12, 37.

g) (Tehn.) Piesă de cupru sau de aluminiu care serveşte la legarea capătului unui conductor electric la bornele unei instalaţii electrice sau ale unui aparat electric, în vederea stabilirii unui contact demontabil. Cf. LTR[2], DM, DER.

— Pl. : *papuci.* — Şi : (învechit şi popular) **păpúe** s. m., (regional) **păpúeă** (ALR II 3 344/164) s. f., **păpúci** (BORZA, D. 56), **pepúe** (ALR II 3 345/29) s. m.

— Din tc. **papuç,** magh. **papucs.**

PAPÚC[2] s. m. v. **papucă.**

PAPUCÁR s. m. (Învechit şi regional, mai ales în Transilv. şi Ban.) Meseriaş care confecţionează (şi vinde) papuci[1] **(I);** p. gener. cizmar. *Au venit păpucarii, şi zicea că aceşti păpuci ar fi stătut mai bine aşa decît cum sînt.* ŢICHINDEAL, F. 115/26, cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Acolo are un ginere păpucar, care ziua, noaptea, stă pe scăunel şi iacă tot aşa bale din ciocan.* AGÎRBICEANU, L. T. 31, cf. NOM. PROF. 46. *Avea un copil pe care, încă în iarna aceea, l-a trimis la oraş, să se facă păpucar.* VLASIU, A. P. 274, cf. DM, H XVII 48, 123, XVIII 143, ALR I 1 664/30, 35, 49, 63, 69, 79, 131, 144, 158, 164, 166, 223, 268, 298, 571, ALRM SN I h 328.

— Pl.: *papucari*. — Şi: **papucáriu** (H XVII 48, 123), **păpucár, păpucárlu** s. m.
— **Papuc**[1] + suf. *-ar*.

PAPUCÁRIU s. m. v. **papucar**.

PAPUCÁŞ s. m. Diminutiv al lui p a p u c[1].
I. Cf. p a p u c[1] **(I)**. Cf. LB. *Cei trei* [copii] *mai mărişori aveau păpucaşi din oraş*. SLAVICI, N. I, 27. *Dacă cel mort este un prunc mic..., se încalţă cu păpucaşi noi*. MARIAN, Î. 66, cf. DDRF. *Papucaşii în care-i revăzu forma piciorului*. în SCL 1969, 134. *Mama îi cumpărase papucaşii şi pălăria*. CAMILAR, C. 49. *Picioarele lui treceau printre opinci ca broaştele printre papucaşi şi opincuţe de copii*. id. N. II, 317, cf. DM. *Am adus la dumneavoastră... Nişte papucaşi, Că-s drăgălaşi*. SEVASTOS, N. 137. *Am adus ptn-aice... Nişte păpucaşi Tare drăgălaşi*. MARIAN, NU. 334, cf. PAMFILE, J. III, 92. *Dimineaţa s-o sculat, Pe ochi negri s-o spălat, La icoane s-o-nchinat, Papucaşi negri-o-ncălţat*. ŞEZ. I, 76.
II. (Bot.; regional) **1.** Papucul-doamnei *(Impatiens roylei)*. Cf. ARH. SOM. XXIII, 463, BORZA, D. 87.
2. (La pl.; în forma *păpucaşi*; şi în sintagma *păpucaşi deşi*, BORZA, D. 87) Canale *(Impatiens balsamina)*. Cf. id. ib.
3. (La pl.; în forma *păpucaşi*) Cocoşei *(Aconitum stoerkianum)*. Cf. BORZA, D. 10.
— Pl.: *papucaşi*. — Şi: (regional) **păpucáş** s. m.
— **Papuc**[1] + suf. *-aş*.

PAPÚCĂ s. m. (Învechit) Bunic. *Moşul se zice şi papucă*. I. GOLESCU, C., cf. POLIZU. *Închipuieşte-te încungiurat de vro giumătate de duzină de nepoţi şi nepoţele... care... să-ţi zică cu glasul lor de îngeraşi: moşu..., papucu*. ALECSANDRI, T. 1 209, cf. CADE, GÁLDI, M. PHAN. 217, DM.
— Şi: **papúc, păpúcă** (POLIZU) s. m.
— După ngr. παππούς (adaptat probabil după *babacă*).

PAPUCĂREÁSĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Femeie care făcea sau care vindea papuci[1] **(I)**. Cf. POLIZU, LM.
— Pl.: *papucărese*.
— **Papucar** + suf. *-easă*.

PAPUCĂRÍE[1] s. f. (În dicţionarele din trecut) Meseria papucarului; (regional) papucătorie, (învechit, rar) papugire. Cf. LM, CADE.
— **Papucar** + suf. *-ie*.

PAPUCĂRÍE[2] s. f. (În dicţionarele din trecut) Atelier în care se confecţionează sau se repară papuci[1] **(I)**; p. e x t. magazin de papuci[1]. Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., CADE.
— Pl.: *papucării*. — Şi: **păpucărie** s. f. GHEŢIE, R. M.
— **Papuc** + suf. *-ărie*.

PAPUCĂTORÍE s. f. (Regional) Papucărie[1] (Ohaba-Făgăraş). H XVII 152.
— Pl.: *papucătorii*.
— **Papuc**[1] + suf. *-ătorie*.

PAPUCÉL s. m. Diminutiv al lui p a p u c[1].
I. Cf. p a p u c[1] **(I)**. Cf. ŞIO II[1], 283. *Pe fereastră, găsi boneţica..., supt pat, un papucel rupt*. GÎRLEANU, N. 155, cf. CADE. *Bătînd pămîntul pe loc cu papuceii*. CAZIMIR, în SCL 1969, 134. *Că tu-i ieşi afară Numa-n fustişoară, Numa-n cămeşoară, Numa-n papucei*. TEODORESCU, P. P. 329. *Cîte fete-n Ţarigrad ... Nici una nu mi-a scăpat... Neştidilată, Pe papucel necălcată*. id. ib. 640. *Foaie verde măcieş,... Mă duc cu tata la Ieşi... Să-mi cumpere papucei*. ŞEZ. I, 75. ✦ (Prin Ban. şi prin Transilv.; la pl.) Ghete pentru copii. Cf. ALR II 3 345/2, 182.
II. (Bot.; regional; la pl.; în forma *păpucei*) **1.** Surguci *(Consolida ambigua)*. Cf. PANŢU, PL., BULET. GRĂD. BOT. V, 58, BORZA, D. 50.
2. Cocoşei *(Aconitum stoerkianum)*. Cf. BORZA, D. 10.
— Pl.: *papucei*. — Şi.: (regional) **păpucél** s. m.
— **Papuc**[1] + suf. *-el*.

PAPUCIÓR s. m. (În poezia populară) Papucel **(I)**. *Papuci pe talpă-şi lua. Lua papuciori gălbiori, Numai pe piciorul gol*. MAT. FOLK. 210.
— Pl.: *papuciori*.
— **Papuc**[1] + suf. *-ior*.

PAPUGERÍE s. f. (Învechit, rar) Potlogărie, şarlatanie, înşelătorie. Cf. DDRF, SFC IV, 72.
— Pl.: *papugerii*.
— **Papugiu** + suf. *-erie*.

PAPUGÍRE s. f. (Învechit, rar) Papucărie[1]. *Neculaie copilu... s-au dat d. chir Dumitrache, papugiu..., ca să-l înveţe meşteşugu papugirii în soroc dă patru ani şi să-l scoată calfă* (a. 1837). DOC. EC. 694.
— De la **papugiu**.

PAPUGÍU s. m. **1.** (Învechit şi regional) Cizmar. *L-au făcut staroste de papugii, ca să fie cu purtare de grijă pentru bresla papugiilor din Bucureşti* (a. 1791). ŞIO II[1], 283. *Stoian ..., papugiu, Ilie sin Manole..., zidar* (a. 1818). DOC. EC. 190. *Chir Dumitrache, papugiu ot mahalaoa Popa Nanu* (a. 1837). ib. 694, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., BUL. FIL. II, 276, ALR I 1 664/859.
2. F i g. (Familiar) Om de nimic, fără nici un rost, care se ţine de înşelăciuni, care trăieşte din şiretlicuri; (familiar) potlogar, pişicher, şarlatan. *Fir-ar a dracului moda, să fie, care dă drept tuturor papugiilor după uliţă să intre netam-nesam în casele creştinilor şi să le ceară fetile în căsătorie*. PR. DRAM. 266. *Pe cînd domnii greci, Cei fanaragii, Mii de parpaleci Şi de papugii Aici alergau, Lipsiţi de parale, Şi se-mbogăţeau*. ALECSANDRI, T. 138. *A fugit papugiul fără să-mi plătească cele două zile de şedere în olei*. GANE, ap. CADE. *Iacă, nişte papugii..., nişte scîrţa-scîrţa pe hîrtie*. CARAGIALE, O. VI, 3, cf. 6. *Unii îl făceau, nu e vorbă, pişicher, papugiu de Bucureşti*. DELAVRANCEA, S. 24. *Ia, un papugiu din Bucureşti, care vine şi el la război cînd sîntem pe la isprăvite!* CONV. LIT. XVII, 68, cf. ZANNE, P. III, 726, ŞIO II[1], 283. *Un papugiu de Bucureşti fluiera un vals vechi*. SANDU-ALDEA, U. P. 129. *Ce s-aude printre papugii dumneavoastră? Şi-au făcut bagajele?* SADOVEANU, O. VI, 449, cf. IORDAN, STIL. 367, CV 1951, nr. 6, 3, SCL 1953, 122. *La Divanuri au fost cocoţaţi papugii*. PAS, L. I, 107.
— Pl.: *papugii*. — Şi: (regional) **păpugíu** s. m. ALR I 1 664/859.
— Din tc. **papuççu**.

PÁPULĂ s. f. Leziune superficială a pielii, caracterizată printr-o mică ridicătură roşiatică sau neagră, dură, de mărime variabilă, care apare în unele boli de piele şi în sifilis. V. b ă ş i c u ţ ă, c o ş. Cf. BIANU, D. S. *Papulele se vindecă uşor*. SEVERIN, S. 35. *Papulele mai mari sînt turtite, au marginile rotunde*. ENC. VET. 582, cf. DN[2], DER.
— Pl.: *papule*.
— Din lat. **papula**.

PAPÚNĂ s. f. (Regional) Mama-pădurii; p. e x t. femeie foarte urîtă (Săcele). MOROIANU, S. 61. *Atîta însuşire avea şi această nefericită de fiinţă, care era atît de urîtă — o adevărată papună — că s-ar fi spariat de ea dihăniile*. id. ib.
— Pl.: *papune*.
— Etimologia necunoscută.

PÁPURĂ[1] s. f. **1.** (Şi în sintagma *papură de baltă*, BORZA, D. 173, 174) Numele a două specii de plante acvatice cu tulpina neramificată, înaltă şi subţire, cu flori unisexuate grupate într-un spic compact, una cu frunzele îngust-lineare, în formă de uluc în partea inferioară *(Typha angustifolia)*, cealaltă cu frunzele

lat-lineare, plane în partea inferioară *(Typha latifolia)*, (regional) b ă ţ e a, b e r b e c u ţ, b u c ş ă u, c u l m, ş o v a r, s p e t e a z ă; p. r e s t r. frunzele acestor plante, din care se fac rogojini, coşuri etc. sau care servesc ca material de legat. *Nişte papură şi altile ce să fac într-apă, acestea usucă şi le fac pîine.* HERODOT (1645), 117. *Că ţeara într-acea foamete era într-acel an, cît mînca oamenii papură, care o usca şi o măcina de făcea pîne.* M. COSTIN, LET. I, 350/14. *Preste rane frecară cu hărburi şi pîrlită cu papură.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 95[r]/2. *În zădar... au ostenit, pre avuţie, dentru care nu va gusta, ca o paporă nemestecată, neînghiţită.* BIBLIA (1688), 371 [2]/40, cf. 366[2]/24, 381[1]/8. *Mulţi din sărăcime mînca rădăcini de papură şi îmbla pe drumuri cerînd pită.* AMIRAS, LET. III, 126/3, cf. GCR I, 355/29. *Îl ardea cu papură.* MINEIUL (1776), 186[v1]/2, cf. COTEANU, PL. 31. [La altoirea pomilor] *unge rana cu flaştrom sau cu lut cleios şi o leagă cu scoarţă de tei, sau cu spetează (papură), aşa ca mugurul să nu cadă supt legătură.* ECONOMIA, 132/6. *Aşteaptă tu că-ţi voi fiarbe papora, te voi opări eu cu zama carea o voi fiarbe pentru tine.* ŢICHINDEAL, F. 476/5, cf. DRLU, LB. *Roua dimineaţa beu, Papura e stratul meu.* ASACHI, S. L. I, 187. *O masă de papură... servea de tapet.* CR (1848), 12[2]/54. *Palanchinul... trece prin papura argintie, Cu perdelele-i de argint.* NEGRUZZI, S. II, 132. *Ei aduc papura din Blahniţa.* I. IONESCU, M. 704, cf. BARONZI, L. 140. *Printre papuri cînd şi cînd El aude triste şoapte.* ALECSANDRI, P. I, 13. *Leşiţele speriate se da afund şi se ascundeau în stuful şi în papura de pe mal.* ODOBESCU, S. I, 142. *Papura se mişcă-n freamăt de al undelor cutrier.* EMINESCU, O. I, 152. *Colo jos, în vale, pe unde sînt bălţile cele multe, nu cresc numai sălcii şi răchite; pe ici pe colea este şi şovar, pipirig, papură, ba chiar şi cîte un fir de trestie.* SLAVICI, N. I, 20. *Verdea papură vuieşte pe cîmpia uriaşă.* MACEDONSKI, O. I, 29. *Stufişuri de papură-naltă, deasă ca peria, astupă viroagele.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 122. *Se aflau o mulţime de... lacuri şi iazuri... împănate cu trestie, paporă, pipirig, plămînă şi alte diferite plante.* MARIAN, O. II, 289. *Prin papura cea verde, broaştele orăcăiesc.* BELDICEANU, P. 57, cf. BRANDZA, D. 396, id. FL. 464. *Coteţele, mrejele sau lesurile sînt făcute cu trestii împletite cu papură.* DAMÉ, T. 125, cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 641, N. LEON, MED. 56, ALEXI, W. *Noaptea creştea neagră şi vîntul clocotea în întinsul papurii.* DUNĂREANU, CH. 191, cf. ANTIPA, P. 52. *S-a fost pornit un vînt molatic Să mişte papura din baltă.* GOGA, C. P. 20. *Dracul şede prin tiharaiele de stuh şi papură.* PAMFILE, A. R. 102, cf. 149, id. I. C. 244, 245, PĂCALĂ, M. R. 24, DR. IV, 484. *Un stol de raţe sălbatece se lasă în papură, cu aripile strînse.* C. PETRESCU, S. 28. *Iar papura, mişcată în treacăt de zefiri, Nălţa mănunchi în aer tremurătoare săbii.* TOPÎRCEANU, B. 37, cf. 47, DS, BUJOREAN, B. L. 387. *Trecură... pe marginea pădurilor de trestii şi papură.* SADOVEANU, O. I, 297, cf. PUŞCARIU, L. R. I, 259, SIMIONESCU, FL. 274. *Vara, în papură cîntă cucul şi se piteşte cioctrlia în mături.* ARGHEZI, B. 39. *Curtea era plină de butoaie, de doage, de scînduri scurte de stejar, de papură.* CĂLINESCU, E. O. II, 86. *Ziua întreagă trăgeau la vîsle, iar noaptea se culcau pe aşternuturi de papură dedesuptul cărora bolbocea apa.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 744. *Se spune că nu e chiar aşa de greu să împleteşti ţîmbiluri din papură.* V. ROM. ianuarie 1954, 128. *Şiruri de căruţe trase de căluţi slabi acoperite cu coviltire de ţoluri de foi de cort şi de papură.* CAMILAR, N. I, 9, cf. 130. *Cumpărarăm amîndoi un coş de papură şi-l umplurăm cu tîrguieli de Anul nou.* S ianuarie 1961, 56, cf. H III 66, 139, V 416, VII 148, X 20, 67, 205, 534, XI 327, XVI 30, 146, 280, XVII 118. *Raţa paşte papura, Cu răţoiul după ea.* TEODORESCU, P. P. 349. *Badi, di uritu tău, Mă fac papurt-m parău.* VASILIU, C. 121. *Bate vîntul salcia, Salcia şi trestia, Să hîţînă papura.* PĂSCULESCU, L. P. 247, cf. 294. *Vîrvu păpurii.* ALR I 1 907/394, cf. 1 907/418, 590, 810, ALR II/I MN 150, 3 933/228, ALR II 5 248/414. ◇ (În context figurat) *Dansează zvelt şi cîntă cea papură uşoară.* ARGHEZI, VERS. 355. ◇ *Papură mică* (sau *mititică*) = tîrsă *(Typha minima)*. Cf. DRLU, BRANDZA, FL. 465. ◇ E x p r. **A căuta** (sau **a găsi cuiva**) **nod în papură** v. n o d **(II 1).** (Regional) **Cît papură în baltă** = în cantitate foarte mare. Cf. ZANNE, P. IX, 502. (Regional) **A avea dinţi de papură**, se spune despre cineva care numai ameninţă, fără a fi în stare să treacă la fapte. Cf. id. ib. II, 118. ✦ P. e x t. (Învechit, rar) Rogojină. *Rezemîndu-şi picioarele pe o papură împletită în cununi.* URECHE, ap. TDRG. ✦ P. e x t. (Rar) Paporniţă **(1).** *Trăgeau în sate, într-acoace, Încăpătoarele cerdace, Carele-nalte (putini, boloboace, Coşuri şi papuri) încărcînd cu plin Caş, miere, grîu, porumb şi vin.* ARGHEZI, VERS. 289.

2. (Bot.; regional) Pipirig [1]**(1g)** *(Holoschoenus vulgaris)*. Cf. DRLU, ALR SN III h 637.

3. (Bot.; şi în sintagma *papură de baltă*, DAMÉ, T. 185) Rogoz *(Carex)*. Cf. POLIZU, BARCIANU.

4. (Bot.; regional) Stînjen-galben *(Iris pseudacorus)* (Mircești-Pașcani). ALR II 6 270/537. ◇ *Papură de cîmp* (sau *de şes*) = săghioară *(Iris halophita)*. BORZA, D. 88.

5. C o m p u s e : (Bot.; regional) **papură-de-rogojină** = crin-de-baltă *(Butomus umbellatus)*. BORZA, D. 34; **papură-flocoasă** = mălaiul-cucului *(Lusula campestris)*. id. ib. 102; **papură-roşie** = obligeană *(Acorus calamus)*. *Rădăcina de papură-roşie fiartă se bea în contra diareei.* N. LEON, MED. 56, cf. BORZA, D. 11, H IV 84, XVI 146, 280. *În contra diareei... băbăresele recomandă... rădăcină de papură-roşie.* ŞEZ. IV, 24; **papură-rotundă** = pipirig [1]**(1a)** *(Schoenoplectus lacustris)*. BORZA, D. 157; **papură-bună** = plantă nedefinită mai de aproape. Cf. H XVI 146; **papură-albă** = plantă nedefinită mai de aproape. Cf. ib. IV 84.

— Pl.: (rar) *papuri*. — Gen.-dat. şi: (regional) *păpurii*. — Şi: (învechit şi regional) **páporă**, (regional) **păpără** (ALR I 1 907/418, 590) s. f.

— Lat. * **papura**. Cf. gr. π ά π υ ρ ο ς.

PĂPURĂ [2] s. f. **1.** (Învechit) Numele unei ţesături (cu fir) nedefinite mai de aproape. *Papure cu fir, bucata 95 bani* (a. 1726—1733). N. A. BOGDAN, C. M. 160. *2 feţi de perne mari şi 4 mici de papură (sic) şi cu răţăli cu hiru* (a. 1765). IORGA, S. D. XI, 62. *Şase rochie, două de dimie, una de maltin, una de papură* (a. 1813). URICARIUL, XIV, 234.

2. (Neobişnuit) Pernă. *Primi pe Fată la picioarele lui, să şadă pe o papură de catifea cusută cu aur.* ARGHEZI, C. J. 5.

— Pl.: *papure*.

— Etimologia necunoscută.

PAPURÓS, -OÁSĂ adj. v. **păpuros.**

PAR[1] s. m. **1.** Lemn (potrivit de) lung şi (de) gros, ascuţit sau fasonat la (unul dintre) capete, folosit, mai ales, ca element de susţinere, de fixare etc. în diferite construcţii (rudimentare) sau ca pîrghie, ca ciomag etc.; (regional) paci [1], pălpag, măciucă **(I 1).** V. ţ ă r u ş, s t i l p. *Dzeul mieu punre ei ca un par şi ca mlădiţă înraintea vîntului.* PSALT. HUR. 71[r]/8. *Pune copii pin pari şi slobodzie robii de pin obezi.* NECULCE, L. 76, cf. LEX. MARS. 233. *Au socotit pe urma parilor celor veachi de s-au fost pus gardul* (a. 1721). URICARIUL, XI, 302. *Din haracii pentru vie, din beţele pentru cercuri şi din pari încă să deie zeciuială din zece unul* (a. 1794). ib. IV, 44/7. *Gardul uscat se poate face... din nuiele şi pari.* ECONOMIA, 115/14. *Însuşi trebuinţa ce o are mănăstirea de pari, nuiele şi alte cherestele nu o poate împlini* (a. 1821). URICARIUL, II, 126, cf. DRLU. *Cetăţuia Brăilei era închisă cu un zid gros şi întărit cu pălimare de pari.* BĂLCESCU, M. V. 73. *Aici e hotarul Unde ş-a bătut el parul.* PANN, P. V. II, 189/16. *Au sărit cu parul şi au omorît zece ciocli.* GHICA, S. 30. *E-n stare a mă lega de-un par, A mă sfîşia cu biciul.* ALECSANDRI, T. II, 200. *Îl omoară şi-i pune capul într-un par.* EMINESCU, N. 18. *Ucide cu parul pe stradă oameni sănătoşi.* CARAGIALE, O. II, 127. *Bătu parii în pămînt, puse spinii printre pari şi gardul fu gata.* SLAVICI, N. I, 21.

Dacă fie-mea te va găsi, capul ți se va tăia și se va pune în parul ce a mai rămas. ISPIRESCU, L. 44. *Aruncară ochii spre gardul ce le despărțea și din care nu mai rămăseseră decît parii înșiruiți în linie dreaptă.* DELAVRANCEA, T. 157, cf. DDRF, ALEXI, W., CANDREA, F. 350, ANTIPA, P. 147, 350, 578. *Pînă să legăm noi caii de cîte un par al unui gard de răzlogi, Axinia se și duse la ușa crîșmei.* HOGAȘ, DR. I, 93. *Fînul..., adunat în cîteva clăițe proptite cu pari, umplea văzduhul cu un miros îmbătător.* REBREANU, I. 19, cf. DUMITRAȘCU, STR. 8. *Parii de la garduri ieșeau din troiene.* GALACTION, O. A. I, 279. *Ne ațineau calea cu parul în mînă.* BRĂESCU, A. 143. *Ce e parul ăsta pe care-l porți după tine?* SEBASTIAN, T. 25. *Avea el un par greu de corn, pe care îl ținea lîngă dînsul pentru nevoi de acestea.* SADOVEANU, B. 103. *Ce poți să faci cînd trei inși te pîndesc noaptea cu parul după poartă?* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Cu cinci ciocoi avem de încheiat socoteli. Să mergem să le încheiem cu parul, cu focul și pîrjolul.* STANCU, D. 101. *Groful împrejmuise acest parc de vînătoare cu un gard de pari.* BENIUC, M. C. I, 71. *Cine să le fie judecătorii? Parul sau toporul?* CAMILAR, N. II, 123. *Frate, frate de stejar! Lasă-mă să tai un par Să-mi fac osie la car.* ALECSANDRI, P. P. 44, cf. H II 222. *Foaie verde din costiță, Ridică-te neguriță, De pre pari, de pre nuiele, De pre ochii mîndrei mele!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 134, cf. ȘEZ. VI, 52. *Să batem parul drept în inima strigoiului.* PAMFILE, DUȘM. 205, cf. CHEST. II 102/6, IV 129/42, ALR I 651/940, 673/190, ALR II/I h 293, ALRM II/I h 299, ALR II 5 069, 5 634, 6 762, 6 784, 6 785, ALRM SN I h 116, A VI 16, 22. *Nu mă tem nici de jăndari, Pînă sînt bote și pari.* FOLC. TRANSILV. I, 152. *Ie, Doamne, drăguți de-a mei Și-ngrăde gardu cu ei! Unde-o fi gardu mai rar, Ie-i, Doamne, și-i pune pari!* ib. 234. *Nu da vrabia din mînă pentru cea de pe par.* ZANNE, P. I, 700. *Păsările fripte nu se găsesc în parii gardului.* id. ib. IV, 69. *Am doi frați Cu un brîu legați (Parii).* GOROVEI, C. 273. ◇ (Regional) *Legatul parilor* = obicei după care fata — în ajunul Crăciunului — leagă cu fir roșu, la întîmplare și pe întuneric, unul dintre parii[1] **(1)** înfipți special în curte, pentru ca, după forma parului[1] legat, să deducă cum va arăta persoana cu care se va mărita. Cf. UDRESCU, GL. (Regional) *Pus pe par* = criminal; tîlhar; ocnaș; bătăuș. Cf. MAT. DIALECT. I, 233. ◇ L o c. a d v. **Cu parul** = cu forța, silit. Cf. DM. **Cît cioara în par (și apa în ciur)** = (foarte) puțin timp. Cf. DDRF, ZANNE, P. II, 418. ◇ E x p r. **A sta** (sau **a ședea, a se simți**) **ca cioara în par (și găina între lemne)** = a se afla într-o stare (fizică sau materială) rea, într-o situație (foarte) neplăcută. Cf. ZANNE. P. II, 732. (Regional) **A sta par (în calea** sau **în drumul, înaintea cuiva)** = a sta neclintit, nemișcat (încurcînd în acțiune pe cineva sau încercînd să-l împiedice). Cf. CIAUȘANU, GL., UDRESCU, GL. (Regional) **A(-i)pune (cuiva) parul în** (sau **la) ușă** = **a)** a împiedica (pe cineva) să iasă din casă. Cf. DDRF; **b)** a pune (cuiva) sechestru pe avere, a-i scoate (cuiva) averea la vînzare; p. e x t. a sărăci (pe cineva). Cf. ZANNE, P. III, 278, UDRESCU, GL. (Regional) **A pune parul în ușă și mărăcini la fereastră** = a închide, a părăsi locuința. Cf. UDRESCU, GL. (Învechit și regional) **A bate par(ul) (în cutare loc)** = a se stabili (într-un anumit loc). *Pe locurile acele să nu fim volnici a bate par.* AMIRAS, LET. III, 172/12. *Orașele, satele sînt adesea drăcuite cu cel ce a bătut întîi parul în ele.* CIAUȘANU, GL., cf. LEXIC REG. II, 29. (Regional) **A pune potcapul în par** = a fugi de la mănăstire. Cf. ZANNE, P. III, 317. (Regional) **A umbla cu parul pe sus** (sau **în spinare**) = a se ține (numai) de certuri, a se certa (cu toată lumea). Cf. UDRESCU, GL. **A-i da(cuiva) cu parul în cap** = a bate (foarte) tare (pe cineva); p. e x t. a omorî (pe cineva) în bătaie; a împiedeca în mod brutal (pe cineva) să promoveze, să acționeze etc. Cf. ZANNE, P. III, 278. *Cu parul n-are să-i dea în cap.* REBREANU, I. 349. *Nu știu cum dracu a înghițit, eu i-aș fi dat cu parul în cap.* PREDA, D. 126. **Parcă mi-a** (sau **ți-a, i-a** etc.) **dat cu parul în cap,** se spune cînd cineva a primit, pe neașteptate, o veste neplăcută sau cînd cineva a fost insultat grav. **A lua (la goană) cu parul (pe cineva)** = a alunga (pe cineva). Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **Parcă a stat** (sau **s-a ținut numai) cu parul la drum,** se spune despre cineva căruia îi merg rău treburile. Cf. MAT. DIALECT. I, 233, UDRESCU, GL. ✦ S p e c. (Regional) Prăjină ascuțită la capete și înfiptă în pămînt, în jurul căreia se clădesc clăile de grîu sau de fîn; p. e x t. claie de grîu sau de fîn clădită în jurul acestei prăjini. Cf. ALR I 254/90, 926/90, ALRM SN I h 93. *Un par de grîu.* A I 35, cf. III 16, MAT. DIALECT. I, 263. ✦ S p e c. (Transilv.; și în sintagma *par de vie*) Arac. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, DDRF, BARCIANU. *Cîntă cucu-n par de vie, Să mă duc la cătănie.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 302, cf. 38. *Cîntă cucu-n par de vie, Las'să cînte-n sărăcie.* FOLC. TRANSILV. I, 479, cf. 172. *Vița de la par nu se delungă,* se zice despre femeia care întotdeauna se sprijină pe bărbat. Cf. ZANNE, P. I, 306. ✦ S p e c. (Regional) Stîlpul din mijlocul ariei de treierat cu cai; (regional) steajăr. Cf. ALR SN I h 72. ◇ E x p r. **A(i) se apropia** (sau **a i se strînge) (cuiva) funia la** (sau **de) par** = **a)** a îmbătrîni, a fi aproape de moarte. *Îmi place, șoimane, dar pare-mi-se că s-apropie funia de par.* ALECSANDRI, T. II, 19. *Văd eu, că mi s-a strîns funia la par.* CREANGĂ, O. 148, cf. ZANNE, P. V, 472. *Anul ista mă simțesc mai slab... S-apropie funia la par.* SADOVEANU, O. VII, 412; **b)** a se apropia termenul fixat (pentru îndeplinirea unei activități). Cf. ZANNE, P. V, 472. (Regional) **A dezlega funia de la par** = a termina (cu bine) o treabă, a găsi soluția (cea mai) potrivită pentru rezolvarea unei situații (foarte) dificile. Cf. id. ib. 471. ✦ (Rar; în sintagma) *Par de telegraf* = stîlp de telegraf. *A pornit un viscol turbat, care a ținut trei zile (reglementar); a rupt copaci, poduri, pari de telegraf.* CARAGIALE, O. VII, 129. *Mai rămîn cețile de porțelan izolator, de pe parii de telegraf.* GALACTION, A. 416. *Parii de telegraf bîzîiau.* IOVESCU, N. 30.

2. Cracă groasă de copac. *Au fost piatra veche hotar din jos de o salce, ce s-au făcut dintr-un par de salce de la o grădină* (a. 1757). URICARIUL, XX, 143, cf. DM. ✦ (Regional; și în sintagma *par de oale,* ȘEZ. VIII, 92) Par[1] **(1)** lung și gros, înfipt în pămînt, făcut dintr-un copac (mai tînăr) prin retezarea crăcilor aproape de tulpină, astfel ca să se obțină crăcane și clenciuri de care se atîrnă diferite obiecte casnice (mai ales vase) ca să se scurgă, să se usuce etc.; (popular) prepeleac. Cf. PAMFILE, I. C. 152, H V 447, ȘEZ. VIII, 92, CHEST. V 58/74, A I 22, II 6.

3. Numele mai multor unelte făcute, de obicei, dintr-un par[1] **(1)** sau dintr-o prăjină, dintr-un băț:

a) (Regional) Lemn ascuțit la unul dintre capete, cu ajutorul căruia se fac gropile în pămînt cînd se seamănă, în cuiburi, porumbul sau fasolea; (regional) chitong. *Numă-n jos se pune cu paru, că pun cuiburi.* ALR II 5 107/537, cf. 5 046/130, 284, 791, 812, 848, 876, 928, 5 107/791, 848, UDRESCU, GL.

b) (Regional) Furcă cu rețea pentru pleavă; (regional) lingură (Negrești-Baia Mare). Cf. ALR II 5 223/346.

c) (Regional) Furcă cu coadă lungă pentru aruncat fînul pe claie (Iscroni-Petroșeni). A III 7.

d) (Prin Transilv.; și în sintagma *par de legat,* ALR II 5 635/172, 784) Bucată de lemn cu care se răsucește funia trecută peste o sarcină (de fîn, de lemne etc.), pentru a o strînge; (regional) ceatlău. Cf. ib. 5 635/584.

e) (Regional) Fiecare dintre țărușii cu un capăt în formă de furcă, care servesc la tras urzeala. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 141.

— Pl.: *pari.*

— Lat. **palus.**

PAR[2] s. m. v. **pair.**

PAR[3] s. n. v. **pahar.**

PAR[4], -Ă adj. (Despre numere întregi, puteri etc.) Care este divizibil cu numărul 2. Cf. LTR[2], DM, DER.

— Pl.: *pare.*

— Din lat. **par.**

PARA[1]- Element de compunere: **a)** însemnează „foarte", „tare", „puternic", „dincolo de..." şi serveşte la formarea unor adjective ca: p a r a r o ş u şi substantive ca: p a r a l e u ; **b)** (depreciativ, precedat de cuvîntul simplu) însemnează „mult, prea numeros" şi serveşte la formarea ocazională a unor substantive folosite la plural. Cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 208, id. STIL. 205, id. L. R. 317, MDT, LTR[2], DM, DER.
— Din ngr. *παρά*.

PARA[2]- Element de compunere care însemnează „apără" şi care serveşte la formarea unor substantive ca: p a r a c ă z ă t o r, p a r a f o c [1], p a r a f u l g e r.
— Izolat, prin analiză, din cuvinte împrumutate ca **parabază**. Cf. fr. p a r a-.

PARÁ[3] s. f. **1.** Monedă turcească mică, de argint, care a circulat în ţările române (şi a cărei valoare era egală cu a patruzecea parte dintr-un leu vechi sau cu a suta parte dintr-un leu nou); unitate divizionară monetară românească egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; (sens curent) ban de valoare mică. *Au scos întîi banii steagului, cîte 105 parali de om.* NECULCE, L. 382. *Să ia cîte o para de stupi* (a. 1757). URICARIUL, X, 223. *4 lei 20 parale ciubotele roşii de saftian* (a. 1792). N. A. BOGDAN, C. M. 70. *Această monetă iaste de patruzăci şi opt de parale.* IST. AM. 27[r]/18. *A treia parte dintr-o pără.* AMFILOHIE, E. 61/14. *A plătit Ghiţă cîte 40 de parali la car* (a. 1800). IORGA, S. D. XII, 129. *N-avea el de-acasă nice o pără, Totuşi zeifeturi adeseori da.* BUDAI-DELEANU, T. V. 126, cf. MUMULEANU, în CONTRIBUŢII, I, 9. *Eu n-am dat nimunuia nimic dintr-aceşti bani, măcar o para.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 64. *Unitatea banilor e leul..., subîmpărţirea e paraua, adecă a patruzecea parte.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 18. *De cînd n-am văzut paraua, I-am uitat cum e turaua.* PANN, P. V. I, 17/3. *Cel mai bine plătit din toţi avea cîte douăzeci de parale.* GHICA, S. 56. *Ştia, şi încă foarte bine, să tortureze pe nenorociţii ţărani,... ca să le ia cea mai din urmă para din pungă.* FILIMON, O. I, 121. *Nu-ţi scoate să-ţi dea o para.* BOLINTINEANU, O. 339. *Rămaşi fără nici o para, beau paharul mizeriei pînă la drojdie.* EMINESCU, G. P. 44. *Pentru puţină mîncare şi cîte-oleacă de paşcă de cea de trei ocă la para, slujea toată casa.* CREANGĂ, O. 224. *Era culegător la un mare ziar cotidian: Trei parale bîrfirea, două minciuna, şi nerozii... două de-o para.* CARAGIALE, O. III, 21. *Se întorsese acasă cu bănişori frumoşi, adunaţi para cu para în timp de patru ani.* SLAVICI, N. I, 241. *Să nu te mai văd cumpărînd cărţi, că nu mai vezi para în ochi.* DEMETRESCU, O. 97. *1 leu vechi valora 40 parale.* N. A. BOGDAN, C. M. 169. *Pentru o jumătate de porţie de varză cu carne... nu mi se lua decît douăzeci de parale vechi turceşti.* HOGAŞ, DR. II, 48. *Nu-i păgubeşte nimeni nici cu o para.* REBREANU, R. I, 169. *Să nu-mi ceri nici o para, nici pentru doctorii, nici pentru doctor, că nu-ţi dau.* GALACTION, O. A. I, 60. *Conu Costache, conu Alecu, conu Vasilică şi moş Nicu,... jucau preferanţ la o para fisa.* BRĂESCU, O. A. II, 73. *Nu mai are nici o para în stn.* SADOVEANU, O. IX, 422. *Oferea cîte cinci parale.* ARGHEZI, B. 51. *O pîine costa 25 de bani şi o para.* CĂLINESCU, E. O. II, 163, cf. DM, DER. *Hîrzobul Şi galbinul, Nojiţa Şi leiţa, Curaua Şi paraua.* ALECSANDRI, P. P. 105. *Cum dai cotul de iaurt? Trei parale mărunte.* TEODORESCU, P. P. 120. *Trec mocani cu sare, Ocaua patru parale.* PĂSCULESCU, L. P. 157. *Hai la bărbat de vînzare, Că-l dau pe două parale! De ţi-o fi că nu ţi-l ia, Să-l laşi naibii-ntr-o para.* I. CR. VI, 279. *Nu-i dăm nici cîinê parali.* ALR SN IV MN h 1 017/728, cf. h 1 017. *Cît a fost vara de mare N-am iubit de cinci parale.* FOLC. MOLD. I, 121. *Greu se adună paraua şi uşor se cheltuieşte.* I. IONESCU, C. 244/16. *Badea cu căciulă lungă N-are nici o para-n pungă.* ZANNE, P. III, 39. *Cine nu cruţă paraua, nici de galben nu-i e milă.* id. ib. V, 474. ◇ (Popular) *La o para cinci* = ruletă. *Alţii iarăşi jucau la o para cinci şi stos pe despuiate.* FILIMON, ap. ŞIO II[1], 284, cf. ŞĂINEANU, D. U. 552. ◇ L o c. a d v. **Pînă într-o para** sau **pînă la (o) para** = pînă la ultimul ban; tot, exact (din punct de vedere bănesc). *Nu mai datora nimănui nimic; achitase pe Lambrino pînă într-o para.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 81. *Şi-i vorbea tot acru, de parcă nu i-ar fi înapoiat pînă la para cheagul împrumutat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 64, cf. DM. ◇ E x p r. **A nu avea (nici o) para (chioară** sau **frîntă** ori **de ac)** = a nu avea bani; a fi sărac. *Se afla omul la bătrîneţe, împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecît măritate, şi el n-avea para frîntă, nemite cu ce să le-nzestreze.* CARAGIALE, O. IV, 142, cf. ZANNE, P. V, 482, 484. *Dă-mi, mamă, mia dumitale, să negustoresc că eu nu mai am para chioară.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 6. (Cu schimbarea construcţiei) *Mocanii noştri merse toată ziua întinsă pe drum şi seara ajunse la o cîrciumioară lihniţi de foame şi fără chioară para în pungă.* POPESCU, B. III, 90. **A şti cîte parale face (cineva)** = a fi bine lămurit în ceea ce priveşte capacitatea, meritele etc. mediocre ale cuiva, a şti că cineva nu preţuieşte (prea) mult. Cf. ZANNE, P. V, 483. *Ştiu eu cîte parale faci tu.* PAMFILE, J. II, 407, cf. DM. (Regional) **A nu şti** (sau **a nu vedea) cîte parale face sfanţul** = a nu preţui (ceva sau pe cineva) la timpul potrivit. Cf. UDRESCU, GL. **A nu(-i mai) face (pielea nici) două parale** sau **a nu plăti două parale** ori **a nu face parale** (sau **nici o para chioară**) ori (regional) **a fi trei de o para** = a nu avea (nici o) valoare, a nu fi bun (de nimic). *Cîte-o adimeniseră în trecut nu mai făceau două parale.* DELAVRANCEA, S. 59, cf. ZANNE, P. V, 483. *Se poate foarte bine ca unul care a ieşit la examen cu note strălucite, mai pe urmă, să se prostească şi să nu-i mai facă pielea două parale.* I. BOTEZ, B. I, 218. *Capul... nu face două parale, inima e totul.* BRĂESCU, O. A. II, 271. *Înţelepciunea mea nu face două parale pe lîngă prostia ta.* SADOVEANU, O. XI, 229. *Fără sănătate, omul nu face două parale.* STANCU, R. A. III, 296. *Teoria fără practică nu face două parale.* H. LOVINESCU, C. S. 69. *Ea crede că omul muncitor şi harnic trebuie să ajungă la bunăstare oricum, iar dacă nu izbuteşte, înseamnă că el e de vină şi nu plăteşte două parale.* T. POPOVICI, S. 137, cf. DM. **A lega paraua cu zece noduri** V. n o d **(I 1).** (Familiar) **A lua** (sau, regional, **a apuca) la trei parale (pe cineva)** = a-i cere socoteală cuiva pentru ceea ce (crede că) a făcut. *Îl iei la trei parale.* PANN, P. V. III, 53/18, cf. BARONZI, L. 41. *Hoţul cel de pălămariu m-o luat la trei parale.* ALECSANDRI, T. 918. *Va lua la trei parale pe toţi d[om]nii autori.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 214, cf. ZANNE, P. V, 484, DM. *Ciobanii... începură a se pune cu buna pe lîngă dînsul temîndu-se ca nu cumva Pintea, mîniindu-se şi mai tare, să-i apuce pre toţi la trei parale.* MARIAN, T. 294. (Cu parafrazarea expresiei) *Vrei să-i mulţumeşti omului că ţi-a făcut un bine şi cînd colo ieşi de două parale.* PREDA, D. 65. **A lua la** (sau **în) trei parale (pe cineva)** = a-şi bate joc (de cineva). *Te-om învăţa noi, berbantule, să ne iai în trei parale!* ALECSANDRI, T. 889, cf. 227, 521, 766, ZANNE, P. V, 483. **A face (pe cineva) de trei** (sau **de două) parale** = a certa (aspru) pe cineva. Cf. ZANNE, P. V, 483, 484, DM. (Familiar) **Ca o para** = fără discuţie, sigur, clar; (familiar) ca un leu. *O moşie care face 25 de mii de lei ca o para.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. DM.

2. Monedă **(2).** *O pără de 3 bani.* CALENDARIU (1814), 154/17. *Începură... a vorbi despre sfîrlici, toiag, năsălie, paraua din mîna mortului.* CREANGĂ, P. 14. *La mort se leagă o para la degetul mijlociu.* ŞEZ. III, 45. *În jud[eţul] Muscel, înainte ca cineva să îmbrace o cămaşă sau o haină nouă, se trece prin ea o para de aur sau de argint.* CANDREA, F. 247. *O para făcută sucălete în jurul unui ac.* MUSCEL, 48. *Se zice că-i bine să te baţi în frunte cu o para de argint sau de aur şi, la nevoie, cu o para oarecare, ca să ai parte.* PAMFILE, VĂZD. 90, cf. id. B. 48. *Călimanii s-or usca Şi pe noi ni-or depărta, Unde-i iarba ca strmа Şi frunza ca paraua.* ŞEZ. I, 166. *Cu şeapte coade pe spinare, Înţăsate de parale, Tot parale turalii, Luate de la agii.* PĂSCULESCU, L. P. 239. ✦ (Regional) Bancnotă (Sălcioara-Bucureşti). Cf. ALR II 4 277/928.

3. (Familiar; mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Bani; p. ext. avere. *Purta cu sine și de vînzare Seceri, cuțite, foarfece, zale Și nu le lipsea, numa parale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 94. *În domnia lui, toate slujbele și caftanurile se dau pe parale.* GHICA, S. 37. *Și-am arătat acelui care cerea parale Că viața e scurtă și vrednică de jale.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Lapte, brînză, unt și ouă de-am putea sclipui să ducem în tîrg ca să facem ceva parale.* CREANGĂ, P. 6. *Isnaful mai numără o dată paralele.* CARAGIALE, O. III, 145. *Acum ce să facă el? Parale n-avea.* ISPIRESCU, L. 207. *Și în aceste amețeli, casa i se întorcea împrejur, masa de joc i se depărta cu restul paralelor.* DELAVRANCEA, S. 128. *Își vînd p-a lor stăpînă pe frică sau parale.* MACEDONSKI, O. I, 247. *Avea ceva parale și perspectiva unei moșteniri de la un unchi.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 60. *El auzise pe Scatiu că i-ar da el parale.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 177. *Nu e treaba nimănui ce fac eu cu paraua mea.* PETICĂ, O. 204. *Sînt vreo cinci care cîștigă parale mai bune și mai mult cu afacerile decît cu avocatura.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 191. *Babacu îți trimite sute de mii de franci, tu... papi paralele.* GÎRLEANU, N. 54. *Părinții mai săraci se împrumutase de la cei mai cu dare de mînă, ca să poată da băieților lor parale de cheltuială și de drum.* BUJOR, S. 38. *Nu sîntem decît niște oameni flămînzi și vroim să cumpărăm ceva de-ale mîncării; cred că cu parale o să ne dai.* HOGAȘ, DR. I, 97. *S-a învoit pînă în cele din urmă, mai ales că toată treaba n-avea să-l coste multe parale.* REBREANU, I. 52. *Vezi, presimțeam eu că paralele astea o să-mi fie odată bune, la vreme.* BASSARABESCU, S. N. 160. *Mă duc, că mă așteaptă cu paralele.* GALACTION, O. 183. *La parale nu mă uit.* BRĂESCU, O. A. I, 14. *I-a numărat paraua adunată, apăsîndu-i-o în palmă.* TEODOREANU, M. U. 66. *Strici ușa și mă costă o groază de parale.* SADOVEANU, O. IX, 147. *A cheltuit ta-su o grămadă de parale pe doctori.* CĂLINESCU, E. O. II, 267. *L-au costat destule parale și aceste toane ale nevestii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 128. *Grozav avocat, domnule. Ce de mai parale cîștigă!* STANCU, R. A. II, 28. *Făcuseră grădinărie, cîștigau parale.* PREDA, D. 227. *Scoți ceva parale din treaba asta?* BARBU, P. 216. *Dragă mi-i fata săracă, Că cu mîna ei se-mbracă; Dar fata de gazdă mare, Tot cu mîna la parale.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 438, cf. ȘEZ. I, 278. *Dacă am cheltuit atîta părale barăm să m-aleg cu ceva.* ALR I 312/885, cf. 282/510, 312/170, ALR II/I MN 110, 2 801/414, 520, 531, 605, ALR II 3 233/414. *Crîșmuța s-a poticnit, Paralele s-au gătit.* FOLC. MOLD. I, 159. *La însurătoare și la moarte nu se poate să nu ai parale — și una și alta cer cheltuială mare.* ZANNE, P. IV, 400. *Găsești parale în drum și tot trebuie să le numeri.* id. ib. V, 472. *Ce folos de cușmă lungă Dacă nu-s parale-n pungă.* id. ib. 474. ◇ **Expr. Parale bune** = bani mulți. *Omul cu căciula ciobănească, după ce și-a vîndut tot ce avea în două căruțe și a făcut parale bune, ar vrea să-și cumpere, de la cuțitarul ambulant, un briceag și o perie.* ARGHEZI, B. 107. *Are moșie, are parale bune, îți poate face toate gusturile.* CĂLINESCU, E. O. I, 245. (Familiar) **A face parale** = a fi valoros, de preț. *Are strînsă o avere bunicică în bani și vinaturi bine îngrijite, o marfă care totdeauna face parale.* CARAGIALE, O. I, 55. *Acuma-i vremea să ne grăbim... Acuma face parale calul bun și prietinul statornic.* SADOVEANU, O. III, 181.

4. (Regional) Model de împletitură (de ciorapi) făcută cu andrelele (Rășinari-Cisnădie). *De la acest ornament în jos pînă la călcîi, se face nadăla, din ochiuri și paraua.* PĂCALĂ, M. R. 523.

— Pl.: *parale* și (regional) *paraua*. — Și: (regional) **pără, părăuă** s. f.

— Din tc. **para.**

PARÁ [4] vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (La duel, scrimă etc.; complementul indică o lovitură a adversarului) A evita (răspunzînd cu o contralovitură). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu te da-ndărăt!... Trage-i-nainte! Eu parez.* GORUN, F. 168. *El, în mod cu totul neașteptat, a întins brațul, fără să mai pareze.* CAMIL PETRESCU, T. I, 126. *Părea netnvățat cu mînuirea floretei, dar izbuti și de astă dată să pareze.* STANCU, R. A. I, 274. ✦ P. gener. A face față, a evita. *Care va să zică procesul îl pornim?... — Să ne gîndim din vreme la armele adversarilor noștri. Să parăm loviturile lor.* C. PETRESCU, O. P. I, 253. *Rîdea din tot pîntecele, rezista la cele mai grozave insinuații păgîne, parînd cu glume prudente loviturile, ferindu-se de a se compromite.* CĂLINESCU, E. O. II, 237. *Îl folosi ca un jucător de șah, care, cu o mutare simplă, parează un atac primejdios.* VINEA, L. II, 142.

— Prez. ind.: *parez*. — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **părá** vb. 1. DR. III, 698.

— Din fr. **parer.**

PARABÁZĂ s. f. Parte a comediei vechi grecești situată, de obicei, la începutul piesei, alcătuită dintr-un grup de cîntece sau de pasaje recitate și în care, prin gura corifeului, autorul își expunea propriile păreri în legătură cu faptele înfățișate. Cf. ANTONESCU, D., ALEXI, W., SCRIBAN, D., DN[2], DER, SFC IV, 16.

— Pl.: *parabaze*.

— Din fr. **parabase**, germ. **Parabase.**

PARÁBIL, -Ă adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care poate fi evitat sau apărat.

— Pl.: *parabili, -e*.

— Din fr. **parable.**

PARÁBOL subst. v. **parabolă** [1].

PARÁBOLĂ [1] s. f. Povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral, pildă **(1)**; numele unor producții literare apropiate, prin structura lor alegorică, de fabulă; p. ext. exprimare alegorică, afirmație care ascunde un anumit tîlc. V. fabulă, alegorie, metaforă. Cf. DRLU. *Parabola și toate alegoriile își au începui în părțile Orientului și putem zice că s-a născut deodată cu primele soțietăți.* HELIADE, O. II, 64. *Să fure o comparație de la Omer, un parabol de la Esiod.* GTN (1836), 49/8, cf. NEGRUZZI, S. I, 8, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. *Tîlcuiește mie parabola aceasta, adică din care laturi vezi tu venind amenințarea?* GALACTION, O. A. I, 123. *Nu înțelegea ce voia să spună milionarul acesta cu obraz de scapet și obicinuit să se exprime în parabole obscure.* C. PETRESCU, A. 306. *Ruset zîmbea amintindu-și de această parabolă arăbească.* SADOVEANU, O. X, 124. *Codul moral al lui Anton Pann provine din experiența multiseculară a poporului mai curînd, decît din parabolele sfinte.* V. ROM. noiembrie 1954, 144, cf. DM, DN[2], DER.

— Pl.: *parabole*. — Și: (învechit, rar) **parábol** subst.

— Din fr. **parabole**, lat. **parabola**, idem.

PARÁBOLĂ [2] s. f. Curbă plană care reprezintă locul geometric al punctelor egal depărtate de un punct fix, numit focar, și de o dreaptă fixă, numită directoare. *O eliptică ca aceasta, carea au ieșit peste hotarele soarelui... să numească parabole.* SIBINEANU, C. 55/27. *Această ecuație înfățișează o elipsă, o parabolă sau o iperbolă.* ORESCU, T. 126/23. *Porțiunea de orbită pe care o descrie o cometă în tot timpul vizibilității sale se poate asimila cu un arc de parabolă.* CULIANU, C. 356, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Parabola geometrică seamănă cu o jumătate elipsă infinit de mare.* ȘĂINEANU, D. U. *Dama de treflă, aruncată și ea, descrise o parabolă și căzu după sobă.* SADOVEANU, O. XI, 511. *Vîna de lichid ce reprezintă traiectoria fiecărei particule de lichid, ia forma unei parabole.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 173, cf. DM, DN[2], DER. *Pentru reprezentarea grafică a trinomului de gradul II este nevoie de o curbă remarcabilă, numită parabolă.* ALGEBRA, IX, 97.

— Pl.: *parabole*. — Și: (învechit, rar) **parábole** s.f.

— Din fr. **parabole**, lat. **parabola**, idem.

PARÁBOLE s. f. v. **parabolă** [2].

PARABÓLIC [1], -Ă adj. (În dicționarele din trecut) De parabolă [1], în pilde; alegoric. Cf. STAMATI, D., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Pl.: *parabolici, -ce.*
— Din lat. **parabolicus, fr. parabolique.**

PARABÓLIC [2], -Ă adj. Care are forma unei parabole [2]; curbat, (învechit, rar) paravolicesc. *Oglinzi parabolice.* STAMATI, F. 109/22. *Linii strîmbe (iperbolice sau parabolice).* BARASCH, M. II, 120/2. *Boltirea părților ce se înalțau la patru, cinci stînjeni în sus, îngustîndu-se într-o linie cam parabolică.* ODOBESCU, S. I, 443. *Mișcarea parabolică fiind mișcarea rezultantă a unei componente orizontale și a uneia verticale.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 173. *Un al doilea reflector sferic metalic, așezat în fața oglindei parabolice.* ENC. TEHN. I, 134, cf. LTR², DM, DN². *S-a inovat introducerea unui protector interior... avînd o formă conică-parabolică.* VÎN. PESC. noiembrie 1964, 8.
— Pl.: *parabolici, -ce.*
— Din fr. **parabolique**, germ. **parabolisch.**

PARABOLÍSTIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Alegoric. *În arhitectură se arată aceeași tendință parabolistică, ca și-n poezie.* GHEREA, ST. CR. II, 123.
— Pl.: *parabolistici, -ce.*
— **Parabolă [1]** + suf. *-istic.*

PARABOLOÍD s. m. (Mat.; adesea cu determinări care arată felul) Suprafața descrisă de o parabolă [2] care se deplasează astfel încît planul ei rămîne mereu paralel cu el însuși, iar vîrful ei descrie o altă parabolă [2] fixă, conținută într-un plan perpendicular pe planul parabolei [2] mobile. *Paraboloidul iperbolic sau plan strîmb.* ORESCU, T. 116/8. *Paraboloid de revoluție.* ENC. TEHN. I, 52. *Suprafața lichidului ia forma unui paraboloid de revoluție.* MARIAN-ȚIȚEICA, FIZ. I, 147, cf. LTR², DM, DN², DER, SFC IV, 16.
— Pl.: *paraboloizi.*
— Din fr. **paraboloïde.**

PARABOLOIDÁL, -Ă adj. Care are formă de paraboloid, ca paraboloidul. *Caracteristica de radiație a antenei cu reflector paraboloidal are un lob principal dirijat în lungul axei paraboloidului.* LTR [2] XII, 77.
— Pronunțat: *-lo-i-.* — Pl.: *paraboloidali, -e.*
— Din fr. **paraboloïdal.**

PABABÚTEA subst. (Regional; în loc. adv.) **De-a parabutea** = de-a rostogolul (Vlăsinești-Botoșani). Com. FURTUNĂ. *Dă bostanul de-a parabutea.* id.
— Etimologia necunoscută. Cf. b u t e.

PARACATATÍCHI s. f. (Grecism învechit, rar) Depozit (în păstrare). *Puindu-le* [sineturile] *într-un sipet, l-au dat în mînele arhimandritului David Cotroceanu, să stea la cuviosia sa ca o paracatatichi* (a. 1797). GÁLDI, M. PHAN. 218.
— Pl.: ?
— Din ngr. **παρακαταθήκη.**

PARACĂZĂTÓR s. n. (Min.) Dispozitiv de siguranță pentru oprirea din cădere a coliviei ascensorului, în cazul ruperii cablului sau al defectării instalației. Cf. MDT. *Paracăzătoarele sînt echipate cu piese de fricțiune în formă de pană.* LTR², cf. DER.
— Pl.: *paracăzătoare.*
— **Para² -** + **căzător.**

PARACENTÉZĂ s. f. Puncție într-o cavitate naturală, în vederea evacuării lichidului conținut în aceasta. Cf. BIANU, D. S. *Am făcut paracenteza timpanului și puroiul a început să curgă.* GALACTION, O. A. I, 55, cf. DM, DN². *Paracenteza se practică în boli ca ascită, pleurezie, pericardită etc.* DER, cf. SFC IV, 16.
— Pl.: *paracenteze.*
— Din fr. **paracentèse.**

PARACHÉRNIȚĂ s. f. Plantă erbacee din familia urticaceelor, acoperită cu peri, cu tulpina dreaptă, cu frunzele ușor alungite spre vîrf și cu flori verzui, care crește prin locuri umbroase și umede și care este folosită ca plantă medicinală; (regional) mătrice **(III 1)**, politrică, grîul-potîrnichii, urzică-moartă, (învechit) parietarie *(Parietaria officinalis).* Cf. BRANDZA, FL. 111, DDRF, DAMÉ, T. 189, GRECESCU, FL. 518, BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., CADE, VOICULESCU, L. 211.
— Pl.: *parachernițe.* — Și: (învechit și regional) **parechérniță** (DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., ȘEZ. XV, 39), (învechit) **parachésniță** (ALEXI, W.), **părăchérniță** (BARCIANU), **părechérniță** (POLIZU, BARCIANU, V.), **părechérniță** (CIHAC, II, 194, ALEXI, W.) s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. lat. p a r i e t a r i u s.

PARACHÉSNIȚĂ s. f. v. **paracherniță.**

PARACHINISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit) A îndemna, a stimula. *Dragoste ce s-au încuibat mă parachinisăște și la bagateluri să sufăr dragostea dumitale* (a. 1808). GÁLDI, M. PHAN. 218. *Să vede că vremea cea frumoasă au parachinisit pre dumnealui boierul, ca să facă primblare afară.* KOTZEBUE, U. 18[r]/9. *Deci cheamă pre Filaret De-l trămise la nemți drept Ca să-i parachinisească Cum mai curînd să pornească* (a. 1817). GÁLDI, M. PHAN. 218. *Pe călători și negustori îi parachinisăsc să-și caute trebuințele ce au* (a. 1821). IORGA, S. N. 154, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Prez. ind.: *parachinisesc.*
— Din ngr. **παράκινῶ.**

PARACHÍNISIS subst. (Grecism învechit) Îndemn, îmbold. *Cunoscîndu-să oameni fără de frică de păcat, după parachinisis ce au făcut lui Coman* (a. 1793). GÁLDI, M. PHAN. 218. *(Numita Maria) au venit... mai mult din parachinisis al părîntului* (a. 1822), id. ib.
— Pl.: ?
— Din ngr. **παρακίνησις.**

PARACLĂU s. n. v. **parapleu.**

PARACLÉS s. n. v. **paraclis.**

PARACLÍS s. n. **1.** Bisericuță sau capelă construită de obicei, alături de o biserică mai mare sau în interiorul unei clădiri. *Atuncea s-au isprăvit și paraclisul de la mitropolie, care s-au făcut iar cu cheltuiala și cu mila măriii-sale.* R. POPESCU, CM I, 537. *Se înmulțesc bisericile și paraclisurile* (a. 1764). URICARIUL, I, 313. *Oamenii cei bogați au cîte un paraclis în case.* IST. AM. 70[r]/4. *Locuitorii... au dus crucea românească în cetate, iar în locul ei au zidit în urmă un paraclis carele stă și astăzi.* AR (1829), 148²/19. *Vodă va asculta sf*[înta] *liturghie în paraclisul palatului său* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 187. *Într-o slava sfintei... treimi... s-au zidit acest paraclis* (a. 1850). ap. TDRG. *Mai multe biserici și paraclise se zidiră.* NEGRUZZI, S. I, 214, cf. POLIZU. *Se aflau, d-a rîndul, paraclisul, haznaua sau comoara și patul domnesc.* ODOBESCU, S. I, 128. *Adă-mi o garafă de vin și un ciubuc în odaia cea boltită de lîngă paraclis.* GANE, N. I, 177. *S-a sfințit paraclisul spitalului din Tîrgu-Neamțului.* CREANGĂ, A. 75, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Se face slujba în paraclisul de lîngă arhondaric.* HOGAȘ, DR. I, 13. *Acolo se înalță o clădire de piatră și cărămidă, un fel de paraclis rotund, deschis din toate părțile.* SADOVEANU, O. IX, 185. *Ușa unui paraclis, sculptată după un model corect și banal.* VIANU, A. P. 272. *Patriarhia de azi... avea, și-l mai păstrează, un paraclis.* ARGHEZI, B. 116. *Odaia părea un paraclis.* CĂLINESCU, S. 140, cf. DM.
2. (În religia creștină ortodoxă; adesea în construcție cu verbele „a se face", „a sluji" etc.) Slujbă religioasă oficiată în cinstea Fecioarei Maria sau a unui sfînt; rugăciune închinată Fecioarei Maria sau unui sfînt (citită sau cîntată la o astfel de slujbă); p. e x t. carte

care cuprinde astfel de rugăciuni. *Paraclis precestei pre limba rumănească.* PARACLIS (1639), 244. *Şi-au intrat în beserica domnească pe poartă şi au cîntat un paraclis.* NECULCE, L. 232. *Au tras toate clopotele şi au făcut paraclis şi acatist.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 158/9. *Îmblînd pre la toate mănăstirile de s-au închinat, făcînd paraclise.* CANTA, LET. III, 193/22. *Poronceşte de să face şi paraclisul sfintei.* GHEORGACHI, LET. III, 318/6. *Şi să slujească paraclesul* (cca 1750). GCR II, 66/30. *Tot feliu de arteleríe cerească Ca pre vrăjmaşul să biruiască... Miruri, paraclise, liturghii, Canoane, agheazme şi tămîie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 261. *Îţi cînt acătist şi paraclise.* ZILOT, CRON. 348, cf. LB, POLIZU. *Să facă paraclise şi lumînări să ducă.* NEGRUZZI, S. II, 204. *Ah, sfinte Panteleimoane! scapă-mă din ghearele lor, că ţi-oi da trii paraclisuri.* ALECSANDRI, T. 1 121. *Era acum soarele sus. Un mic paraclis se făcu în cîmp.* GANE, N. II, 105. *Popa Cioacă... venea...să-şi citească paraclisul pe un sfanţ.* MACEDONSKI, O. III, 32. *Daniile, ia-ţi ceaslovul Şi mai zi un paraclis.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 163. *Părintele Gavril e prieten cu multe case boiereşti şi mai ales cu acele case blagoslovite unde se cetesc încă paraclisuri.* I. NEGRUZZI, S. I, 17, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Simbătă după-amiazi, zi de paraclis.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 298. *Seara, ea nu se mai culca niciodată fără să aprinză mai întîi tămîie şi să zică paraclisul.* MOROIANU, S. 85. *Să-mi ceteşti un paraclis.* DOINE, 228. ✦ (Regional) Sfeştanie (Grădiştea-Rîmnicu Vîlcea). *Numai la zile mari, la prazniče, cînd îi e ziua, face paraclis.* ALR II/I MN 103, 2 773/812, cf. ALRM II/I h 248/812.

— Pl. : *paraclise* şi *paraclisuri.* — Şi : (învechit, rar) **paraclés** s. n.

— Din slavonul параклисъ, ngr. **παρεχλήσιον, παράχλησις.**

PARACLISÉR s. m. Persoană însărcinată cu îngrijirea şi paza unei biserici, îndeplinind şi unele servicii la oficierea cultului; (popular) ţîrcovnic, (regional) cîrsnic, pălămar[1], făt. V. d a s c ă l. *Al lui Samuil ieromonah par*[a]*cli*[s]*iarul ot mitr*[opolie] (a. 1838). IORGA, S. D. XIII, 74. *Precupeţi ce retipăresc la psaltiri şi ceasloave pentru speculaţie, ale căror corectori au fost ceva mai jos decît paracliseri.* CR (1848), 8[1]/45, cf. POLIZU. *Se preumblă peste cîmpuri milioane de ţînţari... Prin cîntări mă desfătează parc-ar fi paracliseri.* ALEXANDRESCU, O. I, 187. *În noul recensămînt... s-au exclus... cîntăreţii şi paracliserii.* I. IONESCU, M. 229. *Intră părintele Matache urmat de paracliserul lui.* CARAGIALE, O. II, 53. *Sînt feciorul paracliserului din Văideni.* SLAVICI, N. I, 158, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Paracliser la biserica Manu Cavafu.* ARDELEANU, D. 17. *Dar cheia de la biserică unde este? — E la moş Pintilie, paracliserul.* GALACTION, O. 41. *Monahul Averchie este paracliser.* STĂNOIU, C. I. 7. *Ion bucătarul toca ptrjoale în tacturi diferite, cum toacă un paracliser la schit vecernia.* BRĂESCU, O. A. II, 55. *Lache paracliseru a pus o vorbă „bună" şi Trică Ilie a rămas tot omul bisericii.* KLOPŞTOCK, F. 67. *Cămaşa e a paracliserului.* STANCU, R. A. III, 379. *Întrebă, vorbind pe nas ca un paracliser.* VINEA, L. I, 263. *Astăzi, în sfîrşit, îi pot scrie tatei, care-i paracliser.* VINTILĂ, O. 45. *Se însurase cu nemţoaica şi-şi găsise o slujbă nenorocită : paracliser la biserica din deal.* T. POPOVICI, S. 75, cf. ALR I 580/530, 596, 690, 725, 746, 776, 782, 820, 850, 856, ALR II/I h 179/848, ib. MN 93, 2 735/848, 987.

— Pl. : *paracliseri.* — Şi : (învechit şi regional) **paraclisiér** (com. din Iaşi), (învechit) **paraclisiár,** (regional) **palicriséri** (ALR I 580/856), **palisicréri** (ib. 580/850), **părăclisări** (ALR II/I h 179/848) s. m.

— **Paraclis** + suf. *-ar.*

PARACLISERÍŢĂ s.f. (Neobişnuit) Femeie însărcinată cu îngrijirea şi paza unei biserici, îndeplinind şi unele servicii la oficierea cultului. (Prin lărgirea sensului) *Cu fecioarele vestale...*, *Dumnezeu fu milostiv, dîndu-le munca uşoară de paracliserife.* ARGHEZI, în SCL 1969, 134.

— Pl. : *paracliserife.*

— **Paracliser** + suf. *-iţă.*

PARACLISIÁR s. m. v. **paracliser.**

PARACLISIÉR s. m. v. **paracliser.**

PARACRONÍSM s. n. (Rar) Eroare care constă în a situa un eveniment mai tîrziu decît a avut loc în realitate. V. a n a c r o n i s m. Cf. DN[2].

— Pl. : *paracronisme.*

— Din fr. **parachronisme.**

PARADÁ vb. I. I n t r a n z. (Ironic) A se arăta ca la paradă **(1)**, a se pune în evidenţă, a face caz, paradă de ceea ce face ori spune; (neobişnuit) a părădui[2]. V. a f i ş a, e x p u n e. *Uliţa satului unde paradează Don-Juanii patrupezi.* EMINESCU, N. 105. *Da, vrea să paradeze cu tot ce are.* AGÎRBICEANU, L. T. 138. *Seniorii aceia semeţi... îşi făceau de cap, paradau şi se luptau ori aici, în Friza, ori în pămîntul sfînt.* SADOVEANU, O. I, 220. *O casă solidă nu paradează şi nu caută să-ţi ia ochii cu faţada.* REBREANU, R. I, 257. *Oscar Wilde a paradat, făcînd artă pentru artă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 70. *Pe cînd primeau veşti despre ocuparea Bucureştilor, observă pe cei doi fraţi Mehtupciu, paradînd în văzul femeilor pline de admiraţie.* VIANU, A. P. 69, cf. DM, DN[2].

— Prez. ind. : *paradez.*

— Din fr. **parader.**

PARADÁICĂ s. f. v. **paradaisă.**

PARADÁIS subst. v. **paradaisă.**

PARADÁISĂ s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) **1.** Pătlăgea **(I 2)** *(Lycopersicum esculentum).* Cf. GRECESCU, FL. 423. *Carne proaspătă se mănîncă... cu cartofi, lîngă care se pun şi acrituri : castraveţi, ardei, pipară, pătlăgele, „părădăici".* MOLIN, R. B. 289. *Udînd toată noaptea cararabe, varză, ceapă, paradaise.* I. BOTEZ, B. I, 233. *Ne-am deprins cu paradaisele umplute.* SADOVEANU, O. X, 382. *Elemente de limbă specifice vorbirii din Transilvania... „paradaisă" în loc de „pătlăgele roşii".* SCL 1955, 316, cf. BORZA, D. 102, I. CR. XIII, 115, GREGORIAN, CL. 61, A III 13, L. ROM. 1959. nr. 5, 73, LEXIC REG. 55, TEAHA, C. N. 249.

2. Numele unei varietăţi de viţă de vie nedefinite mai de aproape (Mehadia-Orşova). DR. I, 360.

— Pl. : *paradaise.* — Şi : **paradáis** (DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., H X 201) subst., **paradáieă** (pl. şi *părădăici, părădaice,* BORZA, D. 102), **paradáisână** (LEXIC REG. 83) s. f., **paradíce** (BORZA, D. 102), **paradíse** (id. ib.) s. f. pl., **paradiză** (H XVII 348) s. f., **părădái** (BORZA, D. 102) s. f. pl., **părădáică** (id. ib.), **părădáie** (PĂCALĂ, M. R. 116, ALR II 4 081/102), **părădáisă** (LEXIC REG. II, 41) s. f., **părădáişi** (BORZA, D. 102) s. f. pl., **părădíică** (F 1880, 359) s. f., **părídăici** (BORZA, D. 102), **porobíci** (id. ib.) s. f. pl., **porodáică** (GREGORIAN, CL. 61, CHEST. VIII 84/5, BORZA, D. 102), **porodáie** (CV 1950, nr. 4, 33, BORZA, D. 102) s. f., **porodái** (BORZA, D. 102), **pordáici** (id. ib.), **porodéici** (id. ib.) s. f. pl., **porodíe** (L. ROM. 1960, nr. 2, 21) subst., **porodícă** (BORZA, D. 102) s. f., **porodíciuri** (id. ib.) s.f. pl.; **prădáisă** (LEXIC REG. 55) s. f., **prădáiste** (GL. OLT.) s. f. pl.

— Din germ. dial. **Paradeis,** magh. **paradicsom.**

PARÁDĂ s. f. **1.** Festivitate militară la care defilează trupele; defilare a trupelor cu prilejul unei festivităţi militare; p. e x t. alai, cortegiu solemn; ceremonie, solemnitate, pompă; serbare; (învechit) parisie[1] **(2).** *Dăruim o cîrjă arhimandriască care să fie... la ceremoniile bisericeşti şi altor paradii duhovniceşti* (a. 1788). URICARIUL, XIV, 181/1. *Ceată de ceată în paradă şi cu rînduială Să treacă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 88. *Şi d-abia să iasă pe săptămînă o dată la paradă.* KOTZEBUE, U. 17[r]/6. *Norodul romanilor îi gătea o primire cu mare paradă.* BELDIMAN, N. P. I, 61/8. *La acest feliu de paradie, unii înjură, alţii scuipă, şi muierile blestemă.* GOLESCU, Î. 20, cf. LB. *Această paradă este mai mare decît toate alte pompe şi firmonii.* MUMULEANU, C. 8/14. *Această sărbă-*

toare fu urmată de o paradă la care era de față vizirul cel mare. CR (1829), 244[1]/4. *Gvardia de onor încungiura această paradă.* AR (1830), 23[2]/2. *Mulțumire... tuturor... ofițerilor miliției ce s-au aflat la paradă* (a. 1833). URICARIUL, VII, 223, cf. STAMATI, D., POLIZU. *În ziua aceea era paradă domnească.* NEGRUZZI, S. I, 29. *Vede casa voastră-n veci tot în paradă.* BOLLIAC, O. 92. *În fruntea paradei ctinele pornește.* ALEXANDRESCU, O. I, 162, cf. LM. *Îți place, pe la baluri, la nunți și la paradă, Să porți o uniformă ca vechea Baba Radă?* BOLINTINEANU, O. 134. *S-a făcut botez cu paradă mare.* CARAGIALE, O. II, 150. *Nu era paradie ori vreun alai sau serbare, ca să nu fie și el.* ISPIRESCU, L. 192. *Parada, cum se vede, e bine întocmită... Am popi, jandarmi și fete, iar poarta e cernită.* MACEDONSKI, O. I, 43. *Părăzi, decor de teatru, luminații, Tot ce pe vulg și pe copii înșală, Aceasta-i toată slava la regală.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 39. *Notarul Rodean le împărți două sute de zloți pentru paradă.* AGÎRBICEANU, A. 107. *Pentru că n-ați luat parte la parada Bobotezii..., vă pedepsesc cu cinci zile închisoare.* BRĂESCU, O. A. II, 171. *A ieșit majestatea sa la paradă și erau toți miniștrii cu el.* SADOVEANU, O. VIII, 111. *Cu tobele nainte, mergeam ca la paradă, Cu pajura pe steaguri.* ARGHEZI, VERS. 393. *Comandantul părăzii rostește o scurtă comandă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 749. *Ce să fie, mă? se lămuresc țăranii. E paradie.* PAS, L. I, 290. *Domnii și-mpărații Mă pun la paradă.* TEODORESCU, P. P. 353. *Au poruncit împăratul să-l aducă numaidecît la curte în cea mai mare paradă.* SBIERA, P. 128. *Făt-Frumos și fiica lui Alb Împărat intrară cu mare paradă... în cetatea lui Roșu Împărat.* POPESCU, B. I, 30. ◇ (Ironic) *Și așa toți cu paradă, cu muzică de lătrat, Cu subțiri și groase glasuri îl petrecură din sat.* PANN, P. V. III, 36/19. *Și, pentru ca parada să fie deplină, o adiere de seară... făcu să filfîie mîndru deasupra tuturor acestor bravi prosopul alb curat, aninat sus, la ușa bărbieriei.* CARAGIALE, O. III, 18. ◇ L o c. a d j. **De paradă** = **a)** care participă la o paradă **(1).** *Cai de paradă.* DR. V, 217. *La ora 4 s-a strîns compania de paradă.* SAHIA, N. 119; **b)** festiv, ceremonios; de sărbătoare; pentru ocazii deosebite. *Alexandru, din porunca sultanului, fu luat din casa sa și, în haine de paradă domnești, azvîrlit în mare.* BĂLCESCU, M. V. 32. *Era-nvestiți cu toții ca-n zile de paradă.* HELIADE, O. I, 221. *A ales o garnitură de pietre scumpe care aparținea îmbrăcămintei de paradă a executatului.* GHICA, A. 625. *În haine ca-n zi de paradă, Țin ptinea-nghețată la foc, Stînd unul într-altul grămadă.* COȘBUC, P. II, 46. *În partea de către stradă a locuinței, este o odaie mare, numită „soba mare", de paradă, „paragie".* MOLIN, R. B. 287. *Sînt dureri care-l apasă sub haina aceea de paradă.* V. ROM. decembrie 1954, 153. *Curtea cazărmii avea aspect de paradă.* VINTILĂ, O. 13. ✦ F i g. Atitudine, comportare etc. ostentativă, prin care cineva încearcă să producă impresie, să atragă atenția asupra sa. *Atent, mai mult din paradă, la consultarea lui Costache, nu descoperi, de data aceasta, mare lucru.* CĂLINESCU, E. O. I, 213. *Țipătul și parada sînt ale neofitului.* S iulie 1960, 30. ◇ L o c. a d j. și a d v. **De paradă** = (care se face, este etc.) de formă, de ochii lumii, formal. *Nu cumva titulatura marelui Mircea va fi fost numai de paradă?* HASDEU, I. C. I, 28. *Elemente burgheze pun stăpînire pe toate serviciile publice... și reduc la un simplu rol de paradă pe reprezentanții nobilimii și clerului din consiliul regal.* OȚETEA, R. 87. *Patrioți de paradă... jupuiau țara și de ultima piele a inimii amărîte.* ARGHEZI, B. 136. *Critica și autocritica servesc la dezvăluirea lipsurilor și la lupta împotriva prezentării de paradă a lucrurilor într-o lumină trandafirie.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 684. ◇ L o c. a d v. **Cu paradă** = ostentativ, cu ostentație, acordîndu-și o importanță exagerată. *Merg cu paradă de se pun cu obrăznicie lîngă însuși locașul Dumnezeului dreptății.* NEGRUZZI, S. I, 31. *Acest vițiu inocent... îl cultiva cu paradă.* CĂLINESCU, S. 164. ◇ E x p r. **A (se) face paradă (de** sau **cu ceva)** = a (se) face ceva ostentativ pentru a produce efect, a (se) acorda unei probleme o importanță exagerată (pentru a se scoate pe sine în evidență); a parada, a (se) face caz. *Ștefan Tomșa, în domnia sa de cîteva lune, făcea paradă de o antipatie febrilă contra Poloniei.* HASDEU, I. V. 206. *Gentilom ridicol, ce face paradă cu titlurile și armele familiei sale.* BOLINTINEANU, O. 366. *Ar fi neplăcut să fac, după vechile calapoade încă la modă, paradă ridiculă de erudițiune într-o simplă notiță literară.* CARAGIALE, O. III, 102, cf. DDRF, BARCIANU. *Era cinstit și leal fără să facă paradă.* SADOVEANU, O. VI, 266. *Făcea paradă de cinism spre a-și ascunde mizeria.* CĂLINESCU, S. 48. *Nu i se părea clipa potrivită pentru ca să se facă paradă de competență.* CAMIL PETRESCU, O. II, 632.

2. (La duel, scrimă etc.) Evitare a unei lovituri încercate de adversar (urmată de o contralovitură). *Potrivnicul său eschivă lovitura printr-o paradă puțin obișnuită.* STANCU, R. A. I, 274.

— Pl.: *parade* și (popular) *părăzi, părăzi,* (regional) *păraduri* (ALR SN IV h 959/334). — Și: (învechit și regional, **1) parădie, părădie** (GOLESCU, Î. 43, ALR SN IV h 959), (regional, **1) paráde** (ALR SN IV h 959), **parádi** (ib.), **párádă, párade** (ib.), **párádi** (ib.), **páródie** (ib.), **porádă** (ib.), **poráde** (ib.), **prádie** (ib.) s. f.

— Din **(1)** germ. **Parade,** fr. **parade,** magh. **parádé, (2)** fr. **parade.**

PARADĂISÁNĂ s. f. v. **paradaisă.**

PARADĂU subst. (Prin estul Olt. și prin Munt.; în e x p r.) **A se alege (ca praful și) paradăul (de ceva** sau **de cineva)** = a se alege praful (de ceva sau de cineva), v. p r a f. *S-a ales ca praful și părădăul de ei.* RĂDULESCU-CODIN, L. 56, cf. LEXIC REG. II, 16. *S-a ales părădăul de ogrăzile și holdele oamenilor.* UDRESCU, GL.

— Și: **părădău** subst.

— Etimologia necunoscută. Cf. p a r a d i[1].

PARÁDE s. f. v. **paradă.**

PARADENTÓZĂ s. f. Boală degenerativă a țesuturilor de susținere și de fixare a dinților, caracterizată prin formarea locală de pungi de puroi cu distrugerea țesuturilor ligamentare și a alveolelor dentare și urmată de căderea dinților; gingivită expulzivă. Cf. DN[2], DER.

— Pl.: *paradentoze.*

— Din fr. **paradentose.**

PARADÍ[1] vb. IV. (Familiar) **1.** T r a n z. și r e f l. A (se) strica; a (se) deteriora; a (se) distruge. *Și motocicleta, că-i de fier, și tot o să ți se paradească.* V. ROM. iulie 1954, 307. *Mi-ai paradit bunătate de căciulă.* UDRESCU, GL.

2. R e f l. (Despre oameni) A se șubrezi de boală sau de bătrînețe. *S-a paradit unchiașul.* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *paradesc.*

— Din țig. **pharado** (part. al lui *pharaz).*

PARÁDI[2] s. f. v. **paradă.**

PARADÍCE s. f. pl. v. **paradaisă.**

PARADÍCHIU subst. (Prin Munt. și Olt.; în e x p r.) **A se alege (praful** sau **pulberea și) paradichiul (de cineva** sau **de ceva)** = a se alege praful (de cineva sau de ceva), v. p r a f. *O să ne audă vecinii și s-alege paradichiul de planul și secretul nostru.* IOVESCU, N. 60, cf. 75. *Paradichiu s-alege de tine.* TOMESCU, GL., cf. LEXIC REG. II, 16, UDRESCU, GL. ◇ (În imprecații) *Alege-s-ar pulberea și paradichiul de ei!* UDRESCU, GL.

— Și: **paradíciu** (LEXIC REG. 46), **puradíchiu** (UDRESCU, GL.) subst.

— Etimologia necunoscută. Cf. p a r a d ă u.

PARADÍCIU subst. v. **paradichiu.**

PARÁDIE s. f. v. **paradă.**

PARADÍGMATA s. f. pl. v. **paradigmă.**

PARADIGMÁTIC, -Ă adj. (Gram.) Care face parte dintr-o paradigmă **(2)**, care are paradigmă; care are loc în paradigmă. *În seria paradigmatică a cuvîntului respectiv, există un „o" accentuat.* SCL 1955, 46, cf. ib. 1956, 97, ib. 1959, 281.
— Pl.: *paradigmatici, -ce.*
— Din fr. **paradigmatique.**

PARADÍGMĂ s. f. **1.** (Învechit) Exemplu; model **(1)**; pildă; învăţătură. *Precum se zice cuvîntul: un nebun o pietricea în fundul mării aruncă pre carea o mie de înţelepţi să o scoată vreadnici nu sînt, care paradigmă lesnirea facerii şi nevoia desfacerii arăta.* CANTEMIR, IST. 269, cf. 381, CĂLĂTORIE, I, 83r. *Mai dezvălit se vor vedea în paradigma sau esemplu ce îl vom aduce mai jos.* MAIOR, IST. 244/20. *După paradigmata cele pînă acum urmate* (a. 1808). GÁLDI, M. PHAN. 218. *Paradigma cea dintîi a înţălepciunei cei mare a lui Solomon fu aceasta.* CALENDARIU (1814), 124/20. *Englitera, fară slobodă, vrednică de a lua paradigmă de la dînsa* (a. 1822). URICARIUL, IV, 286/18. *În aşa feliu de întîmplări va urma şi Englitera paradigmei Spaniei.* AR (1829), 232¹/39, cf. 166²/5. *Dacă voi aţi fi urmat paradigma acestei istorioare, nu eraţi să vă plîngeţi acuma.* FILIMON, O. I, 190. *Propoziţia redusă la paradigmele obişnuite în manualele de şcoală (toţi „s" sînt „p") glăsuieşte: tot răul este din egoism.* MAIORESCU, CR. II, 370, cf. DM.

2. (Gram.) Totalitatea formelor unui cuvînt, a unor opoziţii fonologice etc.; tablou al formelor unui cuvînt dat ca model pentru flexiunea unei părţi de vorbire sau a unei clase din cadrul unei părţi de vorbire. Cf. CADE. *Gramaticii au născocit, din vechime, paradigmele de declinare pentru nume şi pronume.* PUŞCARIU, L. R. I, 137. *Limba noastră posedă un număr de forme verbale care lipsesc obişnuit în paradigmele gramaticilor.* IORDAN, STIL. 162. *Paradigmele de declinare sau de conjugare formează şi ele serii asociative.* SCL 1955, 44. *Un caz puţin deosebit este acela al verbului românesc „a vrea", „a voi", care amestecă în paradigmă forme de origine latină şi forme de origine slavă.* GRAUR, F. L. 170. *Vocativul se încadrează în paradigma declinării masculine articulate.* SG I, 9, cf. DM, DN ², DER.
— Accentuat şi: (învechit) *parádigmă.* GÁLDI, M. PHAN. 218. — Pl.: *paradigme.* — Şi: (grecism învechit, rar) **paradígmata** s. f. pl.
— Din lat. **paradigma**, ngr. **παράδειγμα.**

PARADÍS s. n. **1.** Grădină fabuloasă din cer în care ar fi trăit Adam şi Eva pînă la săvîrşirea păcatului originar (v. e d e n) şi în care ar ajunge după moarte sufletele oamenilor fără păcate; rai. Cf. DRLU, STAMATI, D., CANELLA, V. *Eşti frumoasă, înger eşti din paradis Şi mă tem privind la tine.* EMINESCU, O. IV, 38. *Sînt în viaţă rătăciri de acelea care preţuiesc mai mult decît drumul cel mai drept la paradis.* HOGAŞ, H. 104. *Sînt jos nişte chiriaşi, trei negustori, după ei, paradisul n-a fost în cer, ci la catul al doilea, aici, la stăpînii casei.* BASSARABESCU, V. 90. *Fără glumă, mă întreb adesea, o fi existînd oare paradisul?* BRĂESCU, O. A. I, 408. *Unii din vrednicii nobili scontau o plată în viaţa viitoare şi petreceri identice în grădinile paradisului.* SADOVEANU, O. XI, 53. *Locuitorii din Ceilan sînt încredinţaţi că acolo a fost paradisul terestru.* CĂLINESCU, I. 377. *O fată frumoasă e O fereastră deschisă spre paradis.* BLAGA, P. 94, cf. DM, DN ². *Din prăvălia lui răsuna un cîntec dulce de vioară furată parcă din paradis.* BARBU, P. 186, cf. DER. ◇ *Măr paradis* = varietate de măr¹ nedefinită mai de aproape. *Adevărat este că, într-un măr păduref, se poate altoi măr paradis.* GORJAN, H. II, 160/6, cf. BARONZI, L. 93. ◇ Loc. adj. **De paradis** = splendid, minunat **(3)**. *Peste balconul de ghirlande Te-aplecî şi stai pierdută-n vis Ca o coloană de lumină Într-un amurg de paradis.* PETICĂ, O. 47. *Flori de paradis, flori măiestre, flori.* GÎRLEANU, N. 229. ✦ (Adesea fig.) Peisaj foarte frumos, privelişte încîntătoare; loc splendid, care oferă cele mai bune condiţii de trai, de dezvoltare (spirituală) etc.; ceea ce încîntă, desfată (privirea, sufletul); fericire supremă. *Prin cea legătură, ce-mi minea un paradis, în acest timp de libertate, între sclavi mă văd înscris.* ASACHI, S. L. I, 216. *O femeie frumoasă este un paradis pentru ochi, un infern pentru suflet şi un purgatoriu pentru pungă.* CR (1846), 184²/44. *Poziţia acestui orăşel este atît de romantică..., încît nu te poţi opri de a nu te plăcea în paradisul acest încîntător.* NEGRUZZI, S. I, 326. *Întru unirea Vieţi-mi cu tine, mi-e fericirea, Legea, speranţă şi paradis.* BOLLIAC, O. 143. *Cine dar va să admire pe pămînt un paradis de flori esotice de felul cel mai extraordinar, să viziteze o florărie de orhidee.* ISIS (1859), 24/2. *Parisu-i un paradis Plin de ademenire.* ALECSANDRI, T. I, 312. *Luminile, ştiinţa şi artele plăcute Făcuseră acolo al lumii paradis.* BOLINTINEANU, O. 187. *Nici un paradis nu e frumos ca acela pe care şi-l zugrăveşte omul în sufletul său. Raiul unuia poate să fie iadul altuia.* REBREANU, I. 475. *Şi repetă, întîrziind pe cuvinte, plimbîndu-se cu amintirea prin paradisul interzis.* C. PETRESCU, Î. I, 5. *Vrăjiţi, trăiau în paradisul iubirii.* BART, E. 168. *Atunci, paradisul nuferilor, acest vis de necrezut al Oltului, încetează pentru totdeauna.* BOGZA, C. O. 161. *Aşa cum e acum, insula e un adevărat paradis: munţi de marmuri policrome, vegetaţie luxuriantă.* V. ROM. iulie 1954, 221. *Peisaj melancolic... Eşti pentru unii Aievea, simbolic Al ţării din vis Dorit paradis.* BENIUC, V. 57. *Soţul ei este un tînăr bun şi curat şi prăbuşirea lui din paradisul iubirii va fi cu atît mai crudă.* CONTEMP. 1956, nr. 521, 2/3. *Tot acest paradis al copiilor, cu căluşei, teatru de păpuşi, barăci pentru tir, peştera groazelor, pitici şi nenumărate minuni, era pustiu.* V. ROM. iulie 1957, 94. *Lucăceşti... e un încîntător paradis al copiilor.* S ianuarie 1961, 22.

2. (Prin Transilv.) Şotron. Cf. ALR SN V h 1 300/260, MAT. DIALECT. I, 263.
— Pl.: *paradisuri.* — Şi: (regional, **2**) **paradíz** s. n. ALR SN V h 1 300/260.
— Din fr. **paradis**, germ. **Paradies.**

PARADÍSE s. f. pl. v. **paradaisă.**

PARADISIÁC, -Ă adj. v. **paradiziac.**

PARADÍŞ adj. (Regional; despre cai; în sintagma) *Cal paradiş* = cal de trăsură. Cf. DR. V, 99.
— Pl.: *paradişi.*
— Din magh. **parádés.**

PARADÍT, -Ă adj. (Familiar) **1.** (Despre obiecte) Stricat; deteriorat; distrus. Cf. p a r a d i¹ **(1)**. *Luară barca. O scoaseră afară. O cercetară. — E paradită.* STANCU, R. A. I, 257. *Mai am o biată de căciulă paradită.* UDRESCU, GL.

2. (Despre oameni) Şubrezit de boală sau de bătrîneţe. Cf. p a r a d i¹ **(2)**. *Am fost pe la mătuşă: am găsit-o în pat, paradită.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *paradiţi, -te.*
— V. **paradi¹.**

PARADÍZ s. n. v. **paradis.**

PARADÍZĂ s. f. v. **paradaisă.**

PARADIZIÁC, -Ă adj. Din paradis **(1)**, ca în paradis; minunat **(3)**, splendid, încîntător. *Nestrăbătute păduri, ale căria paradizice frumuseţe nu le poate condeiul prescrie.* AR (1830), 22²/33. *Căutai cu ochii asupra împrejurimii paradiziacei Campanii şi nu mă săturam de frumuseţea naturii.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 168. *O lumină pe care numai oamenii timpurilor paradisiace trebuie s-o fi cunoscut.* PETICĂ, O. 343. *Copilul care sorbea roua răsurilor şi se tăvălea, ca într-o beţie paradiziacă, prin pierseciul înmirezmat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 11. *Avem în minte o imagine fericită şi paradisiacă a României viitoare.* SADOVEANU, O. IX, 343. *Teii erau*

în floare și răspîndeau un balsam paradisiac. CĂLINESCU, S. 199. *Balsamul florilor și puritatea aerului formează o atmosferă paradiziacă.* RALEA, O. 30. *Domoala trecere a norilor dădea la iveală... vaste pajiști paradisiace.* BOGZA, M. S. 50. *Peisajele întîntătoare ale acestui paradiziac colț de lume.* V. ROM. iulie 1954, 222. *Gîzele și stihiile au aceeași esență; universul acesta aproape șăgalnic, în solidaritatea lui totală, e un basm pentru copii de o candoare paradiziacă.* CONSTANTINESCU, S. I, 98. *Femeile se perindă pe lîngă el; un surîs paradiziac le flutură pe buze.* S martie 1960, 27. *Totul e nemaipomenit de pitoresc, aproape paradiziac.* T februarie 1962, 25.

— Pronunțat: *-zi-ac.* — Pl.: *paradiziaci, -ce.* — Și: (rar) **paradisiác, -ă,** (învechit, rar) **paradízie, -ă** adj. — Din fr. **paradisiaque.** — **Paradízie** < germ. **paradisisch.**

PARADÍZIC, -Ă adj. v. **paradiziac.**

PARADÓS [1] s. n. (Mil.) Parapet de pămînt în spatele unei tranșee, care apără pe cei adăpostiți de loviturile venite din spate. *Paradosul era acoperit cu iarbă.* LTR [2], cf. DN [2].

— Pl.: *paradosuri.*

— Din fr. **parados.**

PARÁDOS [2] s. n. v. **paradosis.**

PARADOSÍ vb. IV. (Învechit) **1.** Tranz. și refl. A (se) preda (inamicului). *Cînd vor să paradosască cetate* (a. 1715). GÁLDI, M. PHAN. 219. *Prințipul Ghica putea să scape și să fugă la turci, dar fiindu-i frică să nu-și piardă capul... s-a paradosit de nevoie.* VĂCĂRESCUL, IST. 280.

2. Tranz. A preda, a înmîna; a da. *Pohtesc ca să întrebi dumn(eata) pe cinevaș de aici, care vei socoti că are știință de acest lexicon, și cunoscăndu-l cinevaș, dupe cum ți-l va paradosi dumitale, să ne înștiințezi aici* (a. 1778). GÁLDI, M. PHAN. 219. *Să îndatoreze pe ptrita a-și paradosi curata socoteală* (a. 1813). id. ib. 218. *Pe larg să arate în socoteala ce au paradosit către domnia mea* (a. 1815). IORGA, S. D. XXII, 159. *Au pus în lucrare feluri dă mijloace spre a-l îndupleca să-i paradosească socoteală curată* (a. 1817). DOC. EC. 174. *Au paradosit la isprăvnicie catastiih* (a. 1820). GÁLDI, M. PHAN. 218. *Să chemăm pe dumneata a paradosi aici, la maghistrat..., socoteala de bani* (a. 1832). id. ib.

3. Tranz. (Complementul indică rezultate obținute într-un domeniu de activitate, învățătură, cunoștințe etc.) A preda. *Am orînduit domnia mea dascăl musicos pe Mihalache ca să le paradosească învățătura cîntărilor* (a. 1784). GÁLDI, M. PHAN. 219. *Le învața de rost și le paradosea celorlalți.* IST. AM. 59[2]/8. *Vei intra în voroavă cu dl Budai ca să-ți arăte ce matemi poate să paradosească în școala Socolei* (a. 1815). URICARIUL, VII, 69. *Pentru a-ți paradosi limba românească după toată rînduiala..., trebuie să începem de la început.* NEGRUZZI, S. I, 8, cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Refl. pas. *Am întărit și domnia me școala elinească în orașul Eșii, în care se paradosește învățăturile* (a. 1793). URICARIUL, II, 53/27. *Arithmetica, algevra și gheometria se paradosesc de șeic Asan.* AR (1829), 171[1]/26. *Aceasta istorie... începută a se paradosi în seminaria Socola de părintele iconom Costache* (a. 1836). CAT. MAN. II, 274. *Se vor paradosi și acele științe pregătitoare care sînt de folos vieței monahicești* (a. 1843). GÁLDI, M. PHAN. 219. ✦ (Învechit, rar) A îndruma, a instrui. *I-au întrebat pe nume, precum îi paradosise Chiurci-bașa* (a. 1715). GÁLDI, M. PHAN. 219. ✦ Refl. A se informa; a se interesa. *Oarecare însemnări avîndu-le de la dascălii noștri, cînd ne-am paradosit* (a. 1806). GÁLDI, M. PHAN. 219.

4. Tranz. A raporta; a relata. *La sosirea noului caimacam,... să-i paradosești orice treabă pe larg* (a. 1794). GÁLDI, M. PHAN. 219.

— Prez. ind.: *paradosesc.* — Și: **paradoxí** vb. IV. — Din ngr. **παραδίδω.**

PARADOSÍE s. f. (Învechit) **1.** Predare (la inamic). Cf. paradosi **(1).** Cf. PONTBRIANT, D.

2. Predare (de cunoștințe). Cf. paradosi **(3).** Cf. LM.

— Pl.: *paradosii.*

— **Paradosi**+suf. *-ie.*

PARADOSÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) paradosi și rezultatul ei.

1. Predare (la inamic). Cf. paradosi **(1).** Cf. PONTBRIANT, D.

2. Predare, înmînare (a unui bun, a unui obiect). Cf. paradosi **(2).** *Gata sînt ca să intru în regularisirea canțelariei și paradosirea socotelilor atinse de datoriile mele* (a. 1848). în CONTRIBUȚII, II, 129.

3. Predare (de cunoștințe). Cf. paradosi **(3).** *Pentru paradosirea învățăturilor,...: profesorii au compus (alcătuit) cărțile elementare.* CR (1832), 30[1]/33. *Paradosirea știinților în limba patriei.* GEOGR. DAC. 40/17, cf. LM, DDRF. *Introducerea, la Institutul teologic de aice..., a limbii românești ca limbă a paradosirii tuturor științelor teologicești.* SBIERA, F. S. 425.

— Pl.: *paradosiri.* — Și: **parodosíre** s. f. GÁLDI, M. PHAN. 219.

— V. **paradosi.**

PARÁDOSIS subst. (Grecism învechit) **1.** Tradiție. Cf. CANTEMIR, IST. 16, GÁLDI, M. PHAN. 219.

2. Raport. *Le-au făcut prin scrisoare paradosis la vizirul* (a. 1715). GÁLDI, M. PHAN. 219. *Să se facă... o catagrafie de toate ale mănăstirii, ca să poată fi văzut în vreme perilavi al meu și paradosis ce am face* (a. 1801). id. ib.

3. Predare (la inamic); capitulare. *Pe dată au scos semne dă paradosis al Parisului și așa, la 31 mart. nemțesc, au intrat Alexandru împărat... în Paris* (a. 1821). GÁLDI, M. PHAN. 219.

4. Predare (de cunoștințe); învățămînt. *Odăile de paradosis* (a. 1820). GÁLDI, M. PHAN. 219. *Să fie de față la paradosis de allodidactică* (a. 1831). id. ib. ✦ Sală de clasă. *Au trebuință de un mic meremet, spre a fi patru paradosuri mari, trei odăi pentru dascăli și o odaie pentru portari* (a. 1831). GÁLDI, M. PHAN. 219. *Prețuirea meremetului a 2 paradosis* (a. 1831). id. ib. *Pentru cursul învățăturilor... patru paradosuri... sînt indestule* (a. 1832). id. ib.

— Pl.: ? — Și: **parádos** (pl. *paradosuri* și, m., *paradosi,* GÁLDI, M. PHAN. 219) s. n.

— Din ngr. **παράδοσις.**

PARADOSÍT [1] s. n. (Învechit) Faptul de a (se) paradosi.

1. Predare, înmînare (de bunuri, de obiecte). Cf. paradosi **(2).** *Paradositul zestrei* (a. 1815). GÁLDI, M. PHAN. 219.

2. Predare (de cunoștințe). Cf. paradosi **(3).** *Pentru ședere, paradosit, pentru cuhnie, pentru slugi* (a. 1803). GÁLDI, M. PHAN. 219.

— Pl.: *paradosituri.*

— V. **paradosi.**

PARADOSÍT [2]**, -Ă** adj. **1.** (Învechit; despre cunoștințe, învățătură) Care este sau a fost predat. Cf. paradosi **(3).** *Toate chestiile objectelor paradosite* (a. 1841). GÁLDI, M. PHAN. 219.

2. (Învechit, rar; în forma *părădosit)* Împrăștiat, risipit. Cf. ASACHI, S. L. II, 357.

— Pl.: *paradosiți, -te.* — Și: **părădosít, -ă** adj. ASACHI, S. L. II, 357.

— V. **paradosi.**

PARADÓX s. n. Enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil; părere (absurdă) contrară unui adevăr unanim recunoscut; p. ext. ciudățenie, enormitate, absurditate (a unei afirmații, a unei situații etc.); (învechit, rar) paradoxie. *Acest paradox este prea îndrăznef.* CR (1829), 236[2]/27. *Această definiție slujește la paradoxul acesta ca să ne apropiem de 7 cît*

vom voi, cu toate că această rădăcină nu se poate afla. HELIADE, A. 77/5, cf. STAMATI, D. *Acest paradox se explică.* MARIN, F. 219/12, cf. POLIZU. *Să nu se pară un paradox această zicere.* NEGRUZZI, S. I, 312, cf. DELAVRANCEA, T. 8. *Un scriitoraș necunoscut, care caută să ajungă celebru prin paradoxe.* GHEREA, ST. CR. I, 15, cf. DDRF, ALEXI, W. *Și d-ta ești tot ca mine, cu deosebire numai că-ți plac paradoxele.* D. ZAMFIRESCU, A. 15. *Aici e gălăgie, e neutrul teren unde se revarsă canalurile, unde se adună paradoxele.* ANGHEL, PR. 33. *Opus prin definiție paradoxului, banalul reușește să devină, totuși, paradoxal prin însăși proporțiile lui.* LOVINESCU, C. V, 112. *E un paradox stupid.* CAMIL PETRESCU, T. II, 107. *Mare amator de paradox, dar practicîndu-l fără ostentație.* TEODOREANU, M. U. 40. *București, la anul 1848, era orașul tuturor paradoxelor.* CĂLINESCU, N. 23. *Aici e un aparent paradox.* L. ROM. 1953, nr. 4, 54, cf. CONTEMP. 1955, nr. 475, 1/3. *Dumneata cultivi paradoxul.* H. LOVINESCU, C. S. 28. *S-ar părea că afirm o enormitate sau enunț un paradox facil.* CONSTANTINESCU, S. I, 150, cf. DM, DN [2], DER. *Heraclit a înfățișat, în paradoxele sale, o viziune dialectică asupra lumii.* CF 1960, nr. 4, 122. *Această idee își face drum prin meandrele unor paradoxuri sceptice.* T februarie 1962, 13. ◇ (Adjectival) *Dați-mi voie a răspunde la un cuvînt foarte paradox (ciudat).* CR (1830), 284[2]/13, cf. POLIZU. *Propoziție paradoxă.* BARCIANU, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *paradoxuri* și *paradoxe.*

— Din ngr. **παράδοξος**, fr. **paradoxe.**

PARADOXÁL, -Ă adj. Care conține sau constituie un paradox; care este contrar unui adevăr unanim recunoscut ori bunului-simț; care folosește paradoxul; care este plin de contradicții; p. ext. ciudat, absurd. *Este paradoxal... că gheața emițînd căldură, iar nu frig, se poate cineva mira că oglinda, concepînd această căldură, produce o răcire mai considerabilă.* MARIN, F. 219/10. *El califica discursul meu de himeră, o himeră ciudată, paradoxală.* KOGĂLNICEANU, S. A. 228. *Am găsit acolo multe opiniuni paradoxale.* HASDEU, I. C. I, 98. *Un spirit paradoxal ar putea îndrăzni să spună că sînt două lumi întregi, două universuri.* CARAGIALE, O. III, 67. *Revoltat, paradoxal, explozibil, aici izbește cu pumnul în masă s-o sfărîme, aici izbucnește într-un rîs zgomotos și captivant.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. *O teză care va părea multora ciudată, paradoxală.* GHEREA, ST. CR. I, 10. *Situația literaturii lui Hogaș este însă și mai paradoxală, întrucît nu-i nici măcar contestată, ci, cîteva decenii de la producerea ei, se află încă necunoscută.* LOVINESCU, C. V, 5. *Voi fi un element paradoxal și rău venit în salonul dumneavoastră.* GALACTION, O. A. I, 173. *Situația vi se pare paradoxală fiindcă nu ne cunoașteți și deci nu ne înțelegeți.* CAMIL PETRESCU, T. I, 286, cf. id. U. N. 119. *Cînd fantazia încetează să producă imaginele sale, intervine verva paradoxală.* VIANU, A. P. 358. *Așa se explică faptul, la prima vedere paradoxal, că, în timpul răscoalelor agrare, țăranii adeseori, în loc să-și împartă cerealele și vitele boierești, dau foc hambarelor și grajdurilor.* OȚETEA, T. V. 232. *Ferește-te de a îmbrățișa idei paradoxale spre a fi interesant în cerc îngust.* CĂLINESCU, S. 501, cf. 710, DM, DN [2]. *Tu ești așa de paradoxal.* T. POPOVICI, S. 108. *Formulă paradoxală doar în aparență.* L. ROM. 1965, 394. *Cercetătorul preocupat de identificarea surselor oboselii nervoase descoperă însă și un aspect care, la prima vedere, pare cel puțin paradoxal.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 543.

— Pl.: *paradoxali, -e.*

— Din fr. **paradoxal.**

PARADOXÍ vb. IV v. **paradosi.**

PARADOXÍE s. f. (Învechit, rar) Paradox. *Și aici avem un ardelean, pe Pumnu, are și el paradoxiile sale, dar am dori să ne dea Dumnezeu o sută ca el.* F (1884), 38.

— Pl.: *paradoxii.*

— **Paradox** + suf. *-ie.*

PARAFÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică acte, documente etc.) A semna prin parafă **(1)**; a întări prin semnătură cu parafă; a aplica o parafă **(2).** *Registrele vor fi numerotate, șnuruite, parafate pe fiecare pagină de președintele tribunalului.* HAMANGIU, C. C. 20. *Judecătorul, după ce va fi ascultat pe reclamant și-i va face observațiunile ce va socoti de trebuință, va parafa cererea și dovezile alăturate.* id. ib. 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN. ◇ Refl. pas. *Dacă ai zece mii de lei de prisos, te alegi cu un stilou minunat, cu care s-au parafat o mulțime de acte istorice.* CĂLINESCU, S. 47. ✦ Spec. (Complementul indică proiecte de tratate ori acorduri internaționale) A întări prin semnătură prescurtată acordul împuterniciților statelor participante. Cf. DER. *Acordul a fost parafat.* RL, 1967, nr. 7 083.

2. (Complementul indică cusătura unor registre sau dosare ori, p. gener., registre, dosare) A pecetlui cu ceară roșie ca să nu se poată scoate sau adăuga foi. V. sigila. Cf. V. MOLIN, V. T. 61, CADE. *Registrul jurnal trebuie să fie numerotat, șnuruit, parafat și semnat de șeful secțiunii financiare respective.* BO (1951), 841, cf. DM, DN [2].

— Prez. ind.: *parafez.*

— Din fr. **parafer.**

PARAFÁRE s. f. Acțiunea de a parafa și rezultatul ei. Cf. parafa **(1).** Cf. LM. *Șnuruirea, sigilarea, parafarea și viza de închidere anuală a registrelor de contabilitate se vor face de către organele de control.* LEG. EC. PL. 228. *Vizarea registrelor se va face prin numerotarea și parafarea filelor.* BO (1951), 491, cf. RL 1967, nr. 7 083.

— Pl.: *parafări.*

— V. **parafa.**

PARAFÁT, -Ă adj. **1.** (Despre acte, documente) Prevăzut, semnat, întărit cu parafă. Cf. parafa **(1).** Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Măria sa disprețuiește actele parafate.* SADOVEANU, O. XII, 552. *Istoria nu e pentru noi un capitol încheiat, parafat și sigilat cu peceți.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 4/1.

2. (Despre cusătura unor registre sau dosare ori, p. gener., despre registre, dosare) Pecetluit cu ceară roșie (pentru a nu se putea scoate sau adăuga foi).

— Pl.: *parafați, -te.*

— V. **parafa.**

PARÁFĂ s. f. **1.** Trăsătură adăugată la o iscălitură spre a o deosebi de altele sau spre a o împodobi; iscălitură cu o astfel de trăsătură, pusă, de obicei, pe un act, pe un document (pentru a le întări); p. ext. linie de ornament. *Gravat cu litere latine cursive fine și împodobite cu parafe.* ODOBESCU, S. I, 459, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DM. ◇ Fig. *Un vapor alb trecea departe, în razele jucăușe, cu o parafă de fum în urmă.* C. PETRESCU, Î. I, 80. ✦ Iscălitură prescurtată (formată din inițiale). Cf. DM, DN [2].

2. Ștampilă cu iscălitura sau cu numele cuiva (cu prescurtări sau cu inițiale); p. gener. ștampilă (a unei instituții). *Așterne, ca și cum ar pune o parafă, o semnătură clară, groasă, apăsată.* STANCU, U.R.S.S. 201.

— Pl.: *parafe.*

— Din fr. **paraphe, parafe.**

PARAFÉRN s. n. v. **parafernă.**

PARAFERNÁL, -Ă adj. (Jur.) Care aparține parafernei, care se referă la parafernă; extradotal. *Administrațiunea bunurilor care sînt parafernale.* HAMANGIU, C. C. 58. *Dacă femeia dă bărbatului său procurațiune ca să administreze averea parafernală, bărbatul va avea către femeia sa toate obligațiunile unui mandatar.* id. ib. 330, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN [2].

— Pl.: *parafernali, -e.*

— Din fr. **paraphernal.**

PARAFÉRNĂ s. f. (Jur.) Avere ce aparține soției căsătorite sub regim dotal care nu este constituită ca dotă și asupra căreia soția își păstrează dreptul de administrare și de folosință. Cf. STAMATI, D., CIHAC, II, 683, DDRF. *Femeia avînd chiar paraferna, nu o poate da, înstrăina... fără concursul bărbatului.* HAMANGIU, C. C. 56, cf. ALEXI, W. *Toată averea femeii care nu este dotală este paraferna sau avere extradotală.* ap. TDRG, cf. CADE, DN [2], DER. ◇ F i g. *Îl întrerupsei ca să-l întreb dacă se gîndise și la cele două paraferne ce puteau veni în urmă : copiii și coarnele.* M. I. GARAGIALE, C. 99.
— Pl. : *paraferne.* — Și : (învechit) **paraférn** s. n. GÁLDI, M. PHAN. 219.
— Din ngr. **παράφερνα.**

PARAFINÁ vb. I. (Tehn.) **1.** T r a n z. (Complementul indică probe de rocă obținute prin carotaj) A acoperi cu un strat (subțire) de parafină **(1)**, pentru a conserva conținutul de fluide. Cf. DM, DN [2].
2. R e f l. (Despre parafine) A se depune (în procesul de producție a țițeiului).
— Prez. ind. : *parafinez.*
— Din fr. **paraffiner.**

PARAFINÁRE s. f. (Tehn.) Acțiunea de a (s e) p a r a f i n a și rezultatul ei.
1. Cf. p a r a f i n a **(1)**. Cf. DM, DN [2], DER.
2. Cf. p a r a f i n a **(2)**. Cf. LTR [2], DER.
— Pl. : *parafinări.*
— V. **parafina.**

PARAFÍNĂ s. f. (Chim.) **1.** Substanță solidă, albă și translucidă formată dintr-un amestec de hidrocarburi saturate obținute la distilarea țițeiului sau a cărbunilor, întrebuințată la fabricarea luminărilor, la impregnarea hîrtiei și a țesăturilor pentru a le face impermeabile, ca materie primă în industria chimică etc. *Un amestec de hidrocarburi solide numit parafină.* PONI, CH. 290, cf. BIANU, D. S. *Parafină rafinată sau nerafinată.* NICA, L. VAM. *Parafina... este o substanță albicioasă ce se topește la 50°—60° C.* IOANOVICI, TEHN. 21. *Pentru a mă vindeca mai repede, mi se face un tratament cu parafină fierbinte.* V. ROM. mai 1954, 143, cf. DM, DN [2], DER. ◇ *Ulei de parafină* v. u l e i.
2. (La pl.) Alcani. *La temperatura ordinară, primii patru termeni din seria parafinelor sînt substanțe gazoase.* LTR [2], cf. DER.
— Pl. : *parafine.*
— Din fr. **paraffine.**

PARAFÍNIC, -Ă adj. Care aparține parafinei, privitor la parafină, de parafină. *Combinații parafinice.* MACAROVICI, CH. 450, cf. DM, DN [2].
— Pl. : *parafinici, -ce.*
— **Parafină** + suf. *-ic.*

PARAFINÓS, -OÁSĂ adj. Care conține parafină. Cf. DM, DN [2].
— Pl. : *parafinoși, -oase.*
— Din fr. **paraffineux.**

PARAFLÁCĂRĂ s. f. (Tehn.) Piesă metalică pentru protecția tijei pistonului contra flăcărilor din cilindru la motoarele cu autoaprindere. *Paraflacăra... de obicei e răcită, printr-un circuit de apă.* LTR [2], cf. DER, SFC IV, 17.
— Pl. : *paraflăcări.*
— **Para**[2] **-** + **flacără.**

PARAFÓC [1] s. n. Zid care apără de flăcări o parte (mai sensibilă) a unui cazan de aburi. Cf. MDT, DN [2], DER, SFC IV, 17.
— Pl. : *parafocuri.*
— **Para**[2] **-** + **foc.** Cf. fr. p a r a - f e u.

PARAFÓC [2] subst. (Regional) Culoare galbenă-portocalie, care se folosește la vopsirea lînii și a țesăturilor. Com. din ȘPRING-SEBEȘ.
— Pl. : ?
— **Para**[1] **-** + **foc.**

PARAFRÁSTIC, -Ă adj. (Rar) Care ține de parafrază **(1)**, care constituie o parafrază, care este redat printr-o parafrază, de parafrază, cu parafrază. Cf. DN [2].
— Pl. : *parafrastici, -ce.*
— Din fr. **paraphrastique.**

PARAFRÁZ s. n. v. **parafrază.**

PARAFRAZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică un text, o comunicare orală etc.) A exprima prin parafraze **(1)**; (rar) a perifraza. *Evanghelia... pusă în rînd hronologic și parafrazată după cei patru evangheliști* (a. 1840—1850). CAT. MAN. II, 265, cf. BARCIANU. *La început îl vedem* [pe Neculce] *parafrazînd sfîrșitul cronicii lui Miron Costin.* IORGA, L. I, 250. *O istorie... redactată în grecește și pe care ar fi fost parafrazat-o apoi călugărul Ambrosie Pamperis, profesor la Iași.* id. ib. 525, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Discuția pe care o are cu ducele... o parafrazez din memorie.* T. februarie 1962, 7, cf. DM, DN [2]. *Dacă am parafraza cuvintele maestrului Arghezi, ar trebui să spunem că „puțină pondere tinereții îi șade bine".* V. ROM. februarie 1963, 184.
— Prez. ind. : *parafrazez.*
— Din fr. **paraphraser.**

PARAFRAZÁRE s. f. Acțiunea de a p a r a f r a z a și rezultatul ei. *Sultanii..., figuri fără relief..., cu aceeași aureolă banală de laudă, care, după ce a trecut de la un cronicar turc la altul, e reprodusă neapărat și în această din urmă a lor parafrazare.* IORGA, L. I, 387. *Chiar parafrazarea ne poate da deș indicațiuni prețioase.* BUL. COM. IST. I, 57, cf. DM, DER.
— Pl. : *parafrazări.*
— V. **parafraza.**

PARAFRÁZĂ s. f. **1.** Exprimare, expunere într-o formulare personală (amplificată, dezvoltată) a ideilor dintr-un text, dintr-o comunicare orală etc.; text, comunicare orală etc. astfel formulate. Cf. DRLU. *Traduții și parafrazuri poetice a portretului marelui Odin.* BOLLIAC, în CONTRIBUȚII, I, 97. *O parafrază a explicării sferelor încrucișate și exclusive ale noțiunilor.* MAIORESCU, L. 94, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Capitolul începuse cu o parafrază a sfîrșitului cronicii „publicate" de Miron.* IORGA, L. I, 101, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Toate acestea sînt parafraza unor lucruri pe care le citeam — și el și eu — acum vreo cincizeci și mai bine de ani.* GALACTION, A. 330.
2. (Muz.) Piesă instrumentală de virtuozitate care constituie o prelucrare liberă a unei teme muzicale cunoscute. Cf. DM, DN [2], DER.
— Pl. : *parafraze.* — Și : (învechit) **parafráz** (scris și *parafras*, POLIZU ; pl. *parafrazuri*) s. n.
— Din fr. **paraphrase.**

PARAFÚLGER s. n. **1.** (Învechit) Paratrăsnet. *Cestiunea a fost rezolvită de Franklin, prin construirea parafulgerului.* PONI, F. 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM.
2. Dispozitiv de protecție contra supratensiunilor în instalațiile de telecomunicații pe linii aeriene. *Parafulgerele sînt constituite din doi electrozi de plăcuțe de carbon, dispuse față în față și despărțite între ele prin izolatoare de mică.* LTR [2], cf. DM, DN [2], DER.
— Pl. : *parafulgere.*
— **Para**[2]**-** + **fulger.** Cf. fr. p a r a f o u d r e.

PARAGÁT s. n. Unealtă de pescuit marin, alcătuită dintr-un șir de cîrlige cu nadă, fixate pe un odgon și folosită, mai ales, la pescuitul calcanului și al sturionilor. *Pescarii turci și greci de la Constanța prind*

nisetrul în mare cu niște pripoane de fund... purtînd numele turcesc de paragate. ANTIPA, P. 318, cf. LTR [2], DM. *La paragate l-am prins. Intrase cuțitul în ele.* T februarie 1962, 25.
— Pl.: *paragate.*
— Din tc. **paragat.**

PARÁGEN s. n. v. **paraginǎ.**

PARAGENÉZĂ s. f. Formarea, în aceeași epocă, a mai multor minerale asociate. Cf. LTR [2], DM, DN [2]. ✦ Asociație de minerale din zăcăminte, formată în urma unui anumit proces geologic. Cf. MDT, LTR [2], DM, DN [2], DER.
— Pl.: *parageneze.*
— Din fr. **paragénèse.**

PARÁGHIE s. f. sg. (Regional) Joc de copii care constă din aruncarea unei pietre pe deasupra apei astfel încît să atingă apa de cît mai multe ori și să ajungă cît mai departe; (regional) părăluțe, v. p ă r ă l u ț ă **(III)** (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC. REG. 83.
— Etimologia necunoscută.

PARÁGIN s. n. v. **paraginǎ.**

PARÁGINĂ [1] s. f. **1.** Pămînt, teren, loc care nu a fost lucrat niciodată sau care a fost lăsat multă vreme nelucrat, neîngrijit, p î r l o a g ă, ț e l i n ă, p ă r ă g i n e a l ă, (învechit și regional) o g o r **(I I)**, (regional) p ă r ă g i n i t u r ă; teren neproductiv. *Nefiind rozoare împlinite cu viță... fără numai paragină* (a. 1725). URICARIUL, VII, 16. *Am vîndut un pogon de paragină drept cincisprezece lei bani gata* (a. 1732). ib. XXIV, 437. *Lăsîndu-și viile lor de tot paragină* (a. 1755). ib. VI, 176. *A vîndut un petecel de părăgină dă vie* (a. 1815). BUL. COM. IST. V, 292. *O vie rămasă paragină, în curs de trei ani supusă la cultură, dă rod.* I. IONESCU, P. 225. *A venit un timp în care țarina rămîne părăgină.* ODOBESCU, S. III, 322. *Cînd zorul primenelei sosește, cu pînze de flori pe cîmpii și bălării prin părăgini, rugii și troscotul se tîrăsc către colibă ș-o acoper.* DELAVRANCEA, S. 163. *Venise... să vadă o grădină miraculos răsărită din paragină.* C. PETRESCU, Î. I, 146. *Palatul stă și acum, lîngă grădini care unele au rămas paragină.* SADOVEANU, O. XII, 76. *Nu rareori, cîte o turmă de oi cu lîna năclăită de noroaie invada aceste paragini.* CĂLINESCU, S. 6. *Asta-i măsura, Pune natura Luncilor margini, Lege-n paragini.* BLAGA, P. 36, cf. H IX 310, X 511, XVI 117, CHEST. IV 123/386. ◇ F i g. *Cărările lumii se ridică spre creștete, Se desfac din paragini deșteptate popoare.* DEȘLIU, G. 54. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Deci viind acele vii părăgene în partea d-sale logofătului, le-au vîndut* (a. 1687). URICARIUL, XXII, 232. *Un pogon iaste vii părăgină, numai rădăcina* (a. 1801). IORGA, S. D. VII, 84. *Ca-n paragină cîmpie un greu gemăt amorțit. La auzul meu răsună de pe turnul învechit.* ASACHI, S. L. I, 72. *Într-o vie paragină își făcuse culcușul o vulpe.* ISPIRESCU, ap. GCR II, 367.

2. Ruină, dărîmătură; construcție, casă dărăpănată, d ă r ă p ă n ă t u r ă. [Timpul] *întinde pe creneluri, pe ziduri și pe porți, Din mușchiul de paragini o fină țesătură.* MACEDONSKI, O. I, 24. *În apropiere..., se văd părăginile unei ziduri îndrăznețe.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Oamenii se adunară lîngă o paragină pe jumătate îngropată în zăpadă.* GALACTION, O. A. I, 279. *Și cîmpul e deșert. Un zid neterminat. Paragină, miros de cucută.* BENIUC, V. A. II, 37, cf. CHEST. II 41/76. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Se tîra pînă la paragina de casă unde se adăpostea biata nănașă-sa.* SADOVEANU, O. I, 625. ◇ F i g. *Bordeiu-l mîncase părăgina.* ȘEZ. VI, 142. ◇ (Învechit, rar; adverbial; legat de un adjectiv prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ absolut) *Nu sînt, în sfîrșit, vechi, paragine de vechi, toate virtuțile și toate viițiurile.* DACIA LIT. 33/14.

3. (Adesea în construcție cu verbe ca „a lăsa", „a cădea" etc.) (Stare de) părăsire (a unui teren, a unei construcții etc.); (astăzi rar) neîngrijire **(1)**. *Nu se însoară de mila florilor și a pomilor, pe care îi e teamă că le-ar lăsa în părăginǎ.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 304. *Palatul unui fost voievod român, lăsat în paragină.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 39. *Zaplazuri nalte împrejmuiau grădina întinsă, căzută în paragină.* SADOVEANU, O. I, 699. *Arătă amănunțit în ce stare de paragină a găsit el sediul și terenurile fermei.* GALAN, B. I, 123. ◇ F i g. *Cîte și mai cîte... nu întreprind pe toată ziua cei mai mulți dintre noi! Și apoi curînd le lasă părăgene.* ODOBESCU, S. III, 621. *A îngăduit ca întregul județ să cadă în paragină.* STANCU, R. A. II, 266. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Se întoarce în curte, o curte paragină de mahala și aprinde un chibrit.* GARAGIALE, O. III, 145.

— Pl.: *paragini* și (învechit) *paragine,* (regional) *părăgini.* — Și: (învechit) **parágin** (CIHAC, II, 246), **parágen** (ALEXI, W.) s. n., **părágenă, părăgînă,** (regional) **părăngînă** (TODORAN, GL.), **părăgînă** s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. magh. p a r r a g.

PARÁGINĂ [2] s. f. v. **părangină** [1].

PARAGINÓS, -OÁSĂ adj. v. **părăginos.**

PARAGLOBÍNĂ s. f. (Biol.) Paraglobulină. Cf. DM, DN [2].
— Din fr. **paraglobine.**

PARAGLOBULÍNĂ s. f. Substanță proteică din sînge care ajută la formarea fibrinei; paraglobină. Cf. DN [2].
— Din fr. **paraglobuline.**

PARAGÓGĂ s. f. (Fon.; rar) Adăugare a unui sunet sau a unei silabe la sfîrșitul unui cuvînt; (rar) epiteză. Cf. GHEȚIE, R. M., CADE, SCRIBAN, D., DN [2].
— Pl.: *paragoge.* — Și: (ieșit din uz) **paragóge** s. f. CADE, SCRIBAN, D.
— Din fr. **paragoge.**

PARAGÓGE s. f. v. **paragogă.**

PARAGÓGIC, -Ă (Fon.; rar; despre cuvinte sau despre forma lor) Cu paragogă, care este format prin paragogă; (despre sunete sau silabe) care se adaugă la sfîrșitul unui cuvînt; referitor la paragogă, de paragogă. Cf. CADE. *Infinitiv paragogic.* SCRIBAN, D., cf. DN [2], SFC IV, 16.
— Pl.: *paragogici, -ce.*
— Din fr. **paragogique.**

PARAGRÁF s. n. **1.** Fiecare dintre subdiviziunile unui capitol dintr-un text de lege, dintr-un tratat, dintr-un statut etc., însoțită adesea de un număr de ordine pus înainte (și de un semn grafic special); prevedere, afirmație etc. conținută într-o asemenea subdiviziune. V. a r t i c o l a l i n e a t. *La ștatuta așa scrie, la al patrulea carte, titula 5, paragrafos 4* (a. 1748). IORGA, S. D. XII, 50. *Scrie în paragraful 14 al Istoriei moldovenești.* ȘINCAI, HR. I, 364/36. *În pandecte partea I parag*[raf] *101* (a. 1819). URICARIUL, IV, 210/23, cf. AR (1830), $20^{1}/5$. *Fieșcare judecătorie căria i se va face cunoscută de către logofeția cea mare vreo vînzare prin mezat, va fi datoare să o publicarisească prin afișe, cum s-au zis la articolul patru, paragraful 1.* CR (1831), $294^{1}/10$. *Toate cîtățimele arătate în pomenita tablă la paragraful al 5-lea, supt literile a, b, c, d și e, să socotește de ajuns și încă de prisos* (a. 1832). DOC. EC. 497. *Va avea leafa pe lună cîte cinci sute lei, din paragraful cheltuielilor extraordinare* (a. 1832). URICARIUL, VIII, 169, cf. VALIAN, V. *Camera deputaților a urmat ieri și astăzi discuția paragrafului al patrulea.* CR (1846), $53^{2}/41$. *Paragraful al 16*[-lea] *din legea pentru recrutație.* ib. (1848), $5^{3}/33$. *Anume paragraf din regulament*

şi din aşezămîntul anului 1851. KOGĂLNICEANU, S. A. 129, cf. ASACHI, S. L. I, 277. *Dacă ai vreo judecată, Mergi la Donici de-o arată, Că el, pînă şi-n pilaf, Va găsi vrun paragraf.* NEGRUZZI, S. I, 333. *Găseşte-mi un singur paragraf, într-o condică, unde legiuitorul pedepseşte fapta cu bună învoială făcută între doi.* BOLINTINEANU, O. 323. *Să-i prevadă şi un paragraf în budget.* MAIORESCU, D. I, 88. *Şi, prin ochelari de aur, bucherind un paragraf,... Schimbă legile în jaf.* BELDICEANU, P. 118, cf. DDRF, BĂNUŢ, T. P. 8, 86. *Iată pravila aici şi ială paragraful care vă priveşte.* GALACTION, O. A. I, 108, cf. DM. ✦ (Neobişnuit) Principiu, regulă. *Acesta e unul din paragrafele sistemului meu.* SADOVEANU, O. IX, 100.

2. Semn grafic special care se pune pentru a marca începutul unui capitol, al unui articol sau al unui alineat (dintr-o lucrare, dintr-un text etc.). *Paragraf sau semnul de început.* CARTE TREB. II, 98/24. *Semnele care se întrebuinţează spre ajutorul dreptei cetiri* [sînt :]... *punctul...*, *întrebătoarea...*, *paragraful.* LAZĂR, P. T. 35/23, cf. STAMATI, D., V. MOLIN, V. T., CADE, SCRIBAN, D.

3. Pasaj al unei lucrări despărţit de restul textului printr-un alineat nou şi, uneori, printr-un paragraf **(2)**; fragment dintr-un text (care prezintă o anumită unitate de gîndire sau de compoziţie). Cf. VALIAN, V. *Alăturea cu paragrafe scrise lămurit, unele chiar ingenioase..., dăm de paragrafe pripite.* MAIORESCU, CR. III, 52. *Temeiul noţiunilor elementare şi regulelor formulate în paragrafii următori.* id. L. 3. *Din cînd în cînd îşi lăsa capul greu pe carte şi dibuia, ca prin întuneric, frînturi de înţeles ca să cirpească un paragraf din lecţie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 100. *Un ultim aspect al problemei puse în acest paragraf este locul limbii române în grupul limbilor romanice.* IORDAN, L. R. 16, cf. DM, DN [2]. *În concluzie la acest paragraf, subliniem faptul că terminologia utilizată... pentru a desemna sfatul şi divanul domnesc nu este totdeauna prea precisă.* STOICESCU, S. D. 25.

4. (Regional) Motiv ornamental care se coase pe pieptar, deasupra buzunarului (Răşinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 515.

— Pl.: *paragrafe* şi (învechit, rar) *paragrafuri* (LB), (m.) *paragrafi.* — Şi: (grecism învechit, rar) **parágrafos** s. n.

— Din ngr. **παράγραφος**, lat. **paragraphus**, fr. **paragraphe.**

PARAGRAFÍ s. f. v. **paragrafie.**

PARAGRAFÍE s. f. (Jur.; învechit) Prescripţie. *Paragrafie, adecă prescripţia* (a. 1782). GĂLDI, M. PHAN. 219. *Oprirea stăpînirii au fost ori paragrafia vremii sau această adeverinţă de mărturie* (a. 1790). BUL. COM. IST. V, 287. *Paragrafie numim sorocul prigonirii, de cînd şi pînă cînd are voie a să porni.* CARAGEA, L. 89/19. *S-au închis în cursul legiuitei paragrafii dritul de a mai porni jalobe* (a. 1835). URICARIUL, XIV, 46. *Orice pornire de judecată pentru poliţă...* [are] *paragrafie de cinci ani* (a. 1840). ap. TDRG. *Pravelile legiuiesc paragrafia de 30—40 ani* (a. 1844). URICARIUL, VIII, 97. *Logofătului Conachi nu i-a fost deschis proţes peste paragrafie?* (a. 1848). GĂLDI, M. PHAN. 219, cf. STAMATI, D. *O subvenţiune... la care... îşi pierduseră dreptul... prin prescripţiune sau, cum se zice în România, prin paragrafie.* BARIŢIU, P. A. III, 34, cf. POLIZU, CIHAC, II, 683. *Nu se poate, domnule; vei fi avînd dreptate, n-avem ce-ţi face — a trecut paragrafia.* CARAGIALE, O. III, 311, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE.

— Pl.: *paragrafii.* — Şi: **paragrafí** s. f. GĂLDI, M. PHAN. 219.

— Din ngr. **παραγραφή.**

PARAGRAFISÍ vb. IV. Refl. (Învechit, rar; despre drepturi, prevederi, legi etc.) A se prescrie. Cf. ALEXI, W.

— Prez. ind. pers. 3: *paragrafiseşte.*

— Din ngr. **παραγράφω.**

PARAGRAFISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a se paragrafisi şi rezultatul ei. Cf. ALEXI, W.

— V. **paragrafisi.**

PARAGRAFISÍT, -Ă adj. (Învechit, rar; despre drepturi, prevederi, legi etc.) Care s-a prescris. Cf. paragrafisi. *La cazul dintîi, nefiind în vreme pornită, reclamaţia să socoteşte paragrafisită* (a. 1841). GĂLDI, M. PHAN. 219, cf. ALEXI, W. ✧ Fig. *Dacă te duci pe la cunoştinţe ziua sau sara, nu vei putea întîlni decît figuri paragrafisite, gheburi, zbîrcituri, ochelari.* HOGAŞ, DR. I, 13.

— Pl.: *paragrafisiţi, -te.*

— V. **paragrafisi.**

PARÁGRAFOS s. n. v. **paragraf.**

PARAIÉLE s. f. pl. (Regional; în sintagma) *Luat din paraiele* = paralizie (Ţepu-Tecuci). PAMFILE, B. 26. *Damblaua se mai numeşte şi luat din iele (paraiele, paralie).* id. ib.

— **Para[1]-** + **iele.**

PARAISTÁS s. n. v. **parastas.**

PARALÁCTIC, -Ă adj. Care aparţine paralaxei, referitor la paralaxă, de paralaxă. Cf. POLIZU, CADE, SCRIBAN, D., DM, DN [2]. ✧ *Maşină paralactică* = ecuatorial. *Instrument... căruia i se dă numirea de ecuatorial sau maşină paralactică.* CULIANU, C. 27.

— Pl.: *paralactici, -ce.*

— Din fr. **parallactique.**

PARALAGHÍE s. f. (Învechit) Solfegiu. *Paralaghie pregătitoare* (a. 1843). GĂLDI, M. PHAN. 220. *Iar să cînt pe parlaghie Am uitat acum de tot.* CONTEMPORANUL, II, 11, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: *paralaghii.* — Şi: **parlaghíe** s. f.

— Din ngr. **παραλλαγή.**

PARALAGHISÍ vb. IV. Intranz. (Învechit) A solfegia. *Cunoşteam acum notele...*; *paralaghiseam la fugă.* ap. TDRG, cf. GĂLDI, M. PHAN. 220.

— Prez. ind.: *paralaghisesc.*

— **Paralaghie** + suf. *-isi.*

PARALÁX s. n. v. **paralaxă.**

PARALÁXĂ s. f. **1.** (Astron.; şi în sintagmele *paralaxă astronomică*, LTR [2], *paralaxă geocentrică*, DER) Unghiul sub care se vede, din centrul unui astru, depărtarea dintre centrul pămîntului şi un observator de pe suprafaţa pămîntului; (şi în sintagmele *paralaxă anuală a stelelor, paralaxă astronomică*, LTR [2], *paralaxă stelară*, ib., DER) unghiul maxim sub care se vede, dintr-o stea, raza orbitei pămîntului în jurul soarelui, (învechit) semiosie. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Unghiul care se află în dreptul acestei laturi... ne este cunoscut, fiindcă este paralaxa lunii.* BARASCH, M. II, 79/29, cf. POLIZU. *Va fi de ajuns a ne baza pe paralaxa anuală a stelelor.* CULIANU, C. 235, cf. 205, 206, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Paralaxa e nulă, cînd astrul e la zenitul, şi maximă cînd astrul e la orizontul observatorului.* LTR [2], cf. DM, DN [2], DER.

2. (Geom.) Unghiul dintre dreptele care unesc un punct foarte depărtat cu extremităţile unei baze de observare. Cf. LTR [2], DM, DN [2].

— Pl.: *paralaxe.* — Şi: (învechit, rar) **paraláx** s. n. NEGULICI.

— Din fr. **parallaxe**, lat. **parallaxis.**

PARALEASĂ s. f. **1.** (Regional) Oală mică (Cleşneşti-Tîrgu Jiu). Cf. H IX 43.

2. (Învechit şi regional; cu sens neprecizat, probabil) Toartă. *I tîngire cu capacu ei, de untdelemn, cu două părălese i pălnia ei* (a. 1815). IORGA, S. D. XIX, 59, cf. H IX 43.

— Accentul necunoscut. — Pl. : *paralese*. — Şi : **părăleasă** s. f.

— Etimologia necunoscută.

PARALÉL, -Ă subst., adj. **1.** S. f. (Rar n. şi m.; şi în sintagmele *paralel terestru, paralel pămîntesc,* LTR [2], *paralel de latitudine,* ib.) Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele de aceeaşi latitudine de pe suprafaţa pămîntului şi care rezultă din intersectarea pămîntului cu un plan paralel cu planul ecuatorului. V. t r o p i c, c e r c p o l a r. Cf. GHEOGRAFIE, ap. URSU, T. Ş. 250. *Cercuri a tropicelor şi a polarilor şi altele, ce să cheamă paralele.* AMFILOHIE, G. 173/18. *Cercurile ce se pot trage* [pe glob] *de la răsărit spre apus se numesc paralele.* CR (1830), 51[1]/48. *Ecuatorul şi paralelele arată cursul trupurilor cereşti.* GENILIE, G. 100/21, cf. POLIZU. *Paralelii tai*[e] *latitudinea în mai multe părţi şi fiecare paralel poartă un număr particular care arată gradul latitudinei.* DRĂGHICEANU, C. 55, cf. ALEXI, W. *Intersecţiunea unui meridian terestru cu un paralel terestru determină poziţiunea unui loc de pe pămînt.* CULIANU, C. 76, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D.U. *Insulele Canare... se află pe a 28-a şi 29-a paralelă nordică.* TUDORAN, P. 412. *Principalele paralele sînt: tropicul cancerului şi cercul polar de nord în emisfera boreală, tropicul capricornului şi cercul polar de sud în emisfera australă.* LTR[2], cf. DM, DN[2]. ◇ (Glumeţ) *Bedreag scoase din brecinar o aţă lungă şi groasă şi, c-o destoinicie de matematic, apăsă meridiane şi paralele pe hemisferul cald al mămăligii.* HOGAŞ, DR. I, 289.

2. S. n. (Mat.) Cerc situat pe o suprafaţă de rotaţie, obţinut prin intersecţia acestei suprafeţe cu un plan perpendicular pe axa ei de rotaţie. Cf. DER. ◇ (Astron.) *Paralel ceresc* = cerc mic al sferei cereşti descris de o stea în mişcarea ei diurnă. ib.

3. Adj., s. f. (Dreaptă, plan etc.) care are toate punctele la aceeaşi distanţă de o dreaptă sau de un plan cu care nu se întretaie oricît s-ar prelungi. *Dungi paralile.* GHEOM.-TRIGON. 12[v]/12. *Va fi... paralilos... cu eli.* ib. 14[v]/23. *Liniile paralele sau drept alergătoare.* LAZĂR, A. 6[r]/16. *Razele paralele.* ANTROP. 181/27, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *O mulţime de străde... paralele cu cheiul.* GHICA, ap. CADE. *Cercurile pe cari stelele le descriu în mişcarea lor diurnă sînt paralele cu ecuatorul.* DRĂGHICEANU, C. 4, cf. ALEXI, W. *Oglinzile paralele înmulţeau nesfîrşit... mesele, scaunele... şi întreaga adunare.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Planurile paralele cu ecuatorul ceresc.* CULIANU, C. 16, cf. DDRF. *Două linii paralele determină un plan.* MELIK, G. 161, cf. 167, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U. *Ca într-un tablou istoric vin din ţară, paralele, coloane de soldaţi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 274. *Oraşelul, împărţit în pătraţele regulate, prin străzi drepte, nisipoase, paralele.* BRĂESCU, O. A. II, 300. *Culcară două brazde lungi şi paralele.* SADOVEANU, O. IX, 171. *Răzoare paralele fug şi se întretaie din canal în canal.* id. ib. 274. *Între două linii paralele..., se întindea un loc de fînaţ, de pe care iarba fusese cosită.* CĂLINESCU, E. O. I, 118, cf. DM, DN[2], DER. *Arcele cuprinse între două coarde paralele sînt egale.* GEOMETRIE, VIII, 123. *O paralelă dusă la una din laturile unui triunghi împarte pe celelalte două în segmente proporţionale.* GEOMETRIE, IX, 11. ◇ F i g. *Ne place scriitorul atîta timp cît se menţine între paralelele priceperii şi ale prejudecăţilor noastre.* GALACTION, A. 341. ◇ (Adverbial; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „cu") *Începu să bată o nouă galerie..., care să meargă paralel cu cea dintîi.* AGÎRBICEANU, A. 213. *Paralel cu divizia noastră, merg alte două.* CAMIL PETRESCU, U. N. 345. *Printre pomii galbeni din grădină, Soarele în asfinţit, întinde, Paralel, covoare de lumină.* D. BOTEZ, P. O. 43. *Un drum... mergea paralel cu malul, spre fermă.* V. ROM. martie 1954, 30. *Culmile sînt rotunjite şi se dispun paralel.* GEOLOGIA, 114. ✦ *Legătură (electrică) în paralel* = ansamblu de două sau mai multe conductoare electrice, acumulatoare, pile etc. care au aceeaşi tensiune electrică la borne. Cf. LTR[2], DM.

4. Adj. Care există concomitent cu altceva, care se produce concomitent şi evoluează în mod similar cu altceva; de acelaşi fel, asemănător. *Rhodope, un munte în Tracia, care este muntelui Hemu paralel, adecă mai asemenea.* MOLNAR, I. 455/6, cf. POLIZU. *Aceste două mari şcoli paralele... nu au putut încă să prindă adînci rădăcini.* MACEDONSKI, O. IV, 93. *Două redacţiuni paralele ale unui şi aceluiaşi pasagiu.* BUL. COM. IST. I, 10. *Soarta lui Werther este pregătită, dacă nu chiar demonstrată, prin două pilde paralele, prin două nenorociri cu acelaşi înţeles.* GALACTION, A. 163. *Mama şi surorile mele au trecut de partea lui şi au pornit acţiuni paralele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 37. ◇ (Rar; substantivat, f.) *Pentru înţeles, vezi paralela românească „poarnă — ţuica care porneşte întîi pe ţeava alambicului".* GRAUR, E. 36. *Avem un caz tipic de „paralele lingvistice", atît de numeroase mai cu seamă în domeniul sintaxei.* SCL 1959, 182. ✦ (Adverbial; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „cu") În acelaşi timp, concomitent. *Paralel cu această diferenţă, constatăm... următoarea propoziţiune limitativă.* MAIORESCU, CR. I, 48. *Cancelaria domnească s-a dezvoltat paralel cu dezvoltarea generală a ţării.* BUL. COM. IST. V, 107. *Ideea se propagă din ce în ce mai insistent. N-o judec. Constat. Paralel, progresează agitaţia ţăranilor.* REBREANU, R. I, 257. *Lucrează ca toţi savanţii... consultînd paralel mai multe texte.* CAMIL PETRESCU, T. III, 219, cf. BRĂESCU, O. A. I, 22. *Paralel cu ocupaţiile acestea, contrastul cere ca oamenii să fie şi cei mai buni navigatori din lume.* SADOVEANU, O. IX, 253. *Paralel cu amenajarea terenurilor destinate cultivării cu legume irigate, trebuiesc pregătite răsadniţele.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 898. *Pe lîngă această dragoste şi paralel cu ea, există dorinţa aproape generală a personajelor de a se obiectiva ironic.* T februarie 1962, 9. *Paralel, este bine să li se prezinte elevilor maşinile folosite pentru condiţionarea şi tratarea seminţelor.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1.

5. S. f. Comparare a două persoane, a două opere, fenomene etc.; paralelism **(1)**, (rar) paralelizare **(2)**. Cf. POLIZU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Mi-aduc aminte, deşi e cam mult de atunci, de mărturia unui profesor... făcută cu prilejul unei paralele între epoca însufleţită şi anii următori.* GALACTION, A. 421, cf. DM, DN[2]. ◇ E x p r. **A (se) pune în paralelă** (sau **în paralel**) **(cu...)** = a (se) compara. *Un obiect al gîndirii se pune în paralelă cu altul.* MAIORESCU, CR. I, 27. *Alături de viaţa mea, am pus în paralelă cariera grabnică şi strălucită.* GALACTION, A. 389. ◇ (Adjectival) *Cercetarea lor paralelă se impunea deci de la sine.* BUL. COM. IST. V, 40. *Vieţile paralele ale lui Plutarh vor fi banale faţă de cronica vremurilor noastre.* CĂLINESCU, S. 60. ✦ (Lit.) Variantă a portretului care constă în prezentarea simultană a două personaje şi în compararea lor, în scopul sublinierii trăsăturilor specifice fiecărui personaj. Cf. DER.

6. S. f. (La pl.) Aparat de gimnastică format din două bare orizontale şi paralele **(3)** aşezate (la înălţimi diferite sau identice) pe stîlpi; (la sg.) fiecare dintre cele două bare ale acestui aparat; p. ext. (la pl.) probă de gimnastică practicată la acest aparat. *La sul, la paralele era cel mai bun.* AGÎRBICEANU, L. T. 30. *Pe lemnul paralelelor s-au coborît două vrăbii.* BASSARABESCU, V. 114. *Ce nu aveau ei acolo? Scrînciob, mingi de toate mărimile, paralele şi capră de gimnastică.* BENIUC, M. C. I, 71, cf. DM, DN[2], DER.

7. S. n. Instrument folosit la trasarea, pe o piesă, a unor distanţe sau a unor linii paralele **(3)** cu un plan dat. *Paralelul este compus dintr-un suport cu soclu şi un braţ mobil, pe care alunecă port-acul.* IOANOVICI, TEHN. 225. *Paralelul este poate cea mai caracteristică sculă din întreg inventarul trasatorului.* ORBONAŞ, MEC. 172, cf. DM, DN[2].

— Scris şi: (învechit) *parallel.* NEGULICI. — Pl.: *paraleli, -e* şi (n., **7)** *paraleluri* (DM). — Şi: (învechit) **paralíl, -ă** adj., **parálilo** (GHEOGRAFIE, ap. URSU, T. Ş. 250; scris şi *parallilo,* ib.) s. f., **parálilos** s. f., adj.

— Din lat. **parallelus,** it. **parallelo,** fr. **parallèle,** germ. **Parallele.** — **Paralíl, parálilo** < ngr. **παράλληλος.**

PARALELEPIPÉD s. n. v. **paralelipiped.**

PARALELIPIPÉD s. n. Prismă ale cărei baze sînt paralelograme şi care are şase feţe, opt vîrfuri şi douăsprezece muchii. *Să faci pe loc netid... un paralilepipedon.* GHEOM.-TRIGON. 120^{v}/4. *Paralelopiped dreptunghi.* ASACHI, G. 83^{v}/15. *Paralelepipedele, prizmele... au tot o temelie şi tot o înălţime.* LAZĂR, A. 14^{r}/1. *Paralelipipedul este un trup mărginit de şase paralelograme.* DESEN ARH. 8/33, cf. POENARU, G. 207, NEGULICI, POLIZU. *Într-un paralelipiped cele şase feţe sînt paralelograme.* MELIK, G. 189, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DM, DN^{2}, DER.

— Scris şi: *parallelipiped.* NEGULICI. — Pl.: *paralelipipede.* — Şi: (învechit) **paralelipipíd** (TEM. GHEOM. II, ap. URSU, T. Ş. 250), **paralelepipéd, paralelopipéd, paralilepipéd** (GHEOM.-TRIGON. 128^{r}), **paralilepipédon, paralilopipéd** (EGT, ap. URSU, T. Ş. 250) s. n.

— Din fr. **parallélipipède.** — **Paralilepiped, paralilepipedon** < ngr. **παραλληλεπίπεδον.** — **Paralelepiped** < it. **parallelepipedo,** germ. **Parallelepipedon,** fr. **parallélépipède.**

PARALELIPIPÉDIC, -Ă adj. Care are forma unui paralelipiped, care seamănă cu un paralelipiped, de paralelipiped. *Cristaluri paralelipipedice.* COBÎLCESCU, G. 27/6. *Pe sub umbra a doi tei imenşi, se înalţa o clopotniţă paralelipipedică.* CĂLINESCU, E. 49. *Pana longitudinală are de obicei o formă paralelipipedică.* SOARE, MAŞ. 44. *Coloanele care susţineau tavanul erau paralelipipedice, îmbrăcate cu oglinzi.* CAMIL PETRESCU, N. 30. *Sonometrul, o cutie paralelipipedică de lemn.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 37, cf. DM, DN^{2}.

— Pl.: *paralelipipedici, -ce.*

— Din fr. **parallélipipédique.**

PARALELIPIPÍD s. n. v. **paralelipiped.**

PARALELÍSM s. n. **1.** Comparare a două persoane sau a două opere, fenomene etc., paralelă, v. paralel **(5)**, (rar) paralelizare **(2)**; dezvoltare paralelă **(4)**. *Paralelism între limba română şi italiană.* [Titlu]. HELIADE, PARALELISM, cf. POLIZU. *Un nou şir de reflecţiuni decurge din acest paralelism între poezie şi simţimînt.* MAIORESCU, CR. I, 85, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Legea paralelismului sociologic.* D. GUSTI, P. A. 117. *Între vorbitor şi ascultător trebuie stabilită o legătură sufletească, o concordanţă, un paralelism conceptual şi afectiv.* PUŞCARIU, L. R. I, 113. *În veacurile care au urmat, paralelismul dintre oameni şi aur devine mai valabil, mai acut.* BOGZA, Ţ. 13. *Există în nuvelă un subtil paralelism pe planuri psihologice.* V. ROM. aprilie 1961, 156.

2. Însuşirea de a fi paralel **(3)**; (rar) paralelitate. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., ŞĂINEANU, D. U., DM, DN^{2}.

— Pl.: *paralelisme.*

— Din fr. **parallélisme.**

PARALELITÁTE s. f. (Rar) Paralelism **(2)**. *Pentru controlul paralelităţii liniei centrelor la paturile sau mesele maşinilor, se întrebuinţează dornuri şlefuite de oţel.* ORBONAŞ, MEC. 125.

— Pl.: *paralelităţi.*

— **Paralel** + suf. *-itate.*

PARALELIZÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică obiecte sau părţi ale unor obiecte) A aşeza, a dispune paralel **(3)**. Cf. ALEXI, W. *Filaturile fabrică fire simple, împreunînd, paralelizînd şi răsucind fibrele între ele.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 37, cf. IORDAN, L. R. 465.

2. (Rar; complementul indică persoane, opere literare, fenomene etc.) A compara.

— Prez. ind.: *paralelizez.*

— Din fr. **paralléliser.**

PARALELIZÁRE s. f. Acţiunea de a paraleliza şi rezultatul ei.

1. Cf. paraleliza **(1)**. *Pentru paralelizare e nevoie ca fibrele să fie descreţite şi îndreptate.* LTR^{2}. *S-au făcut chiar paralelizări între bazinele hidrografice învecinate.* MG I, 49.

2. (Rar) Cf. paraleliza **(2)**. *Paralelizarea chipului omenesc cu aspectele naturii apare şi la T. Arghezi.* VIANU, M. 86.

— Pl.: *paralelizări.*

— V. **paraleliza.**

PARALELIZÁT[1] s. n. (Rar) Paralelizare **(1)**. *Un urzitor propriu-zis, prevăzut cu mecanisme pentru paralelizat, întins, măsurat şi învălătucit urzeala.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 89.

— V. **paraleliza.**

PARALELIZÁT[2], **-Ă** adj. Care este dispus, aşezat paralel **(3)**. Cf. paraleliza **(1)**. *Prin subţierea panglicii, fibrele alunecă între ele, iar cele rămase în aceeaşi secţiune devin mai paralelizate.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 145.

— Pl.: *paralelizaţi, -te.*

— V. **paraleliza.**

PARALELOGRÁM s. n. **1.** Patrulater care are laturile opuse paralele şi egale. *Paralilograma, rînduri de stîlpi puşi unii împotriva altora.* CĂLĂTORIE, I, 186^{v}. *Paralilogramon este o shimă cu patru plăşi, din care cele dinprotivă sînt paralila.* GHEOM.-TRIGON. 14^{v}/9. *Cari va fi înălţimea paralilogramului.* ib. 100^{r}/1. *Paralelogramul este un patrulatnic a căruia laturile împotrivite sînt paralele.* ASACHI, G. 57^{r}/16, cf. TEM. GHEOM. I, 5^{r}/22, LAZĂR, A. 10^{r}/21. *Paralelipipedul este... mărginit de şase paralelograme.* DESEN ARH. 8/33, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Vom construi... un paralelogram.* PONI, F. 11. *Într-un paralelogram, unghiurile opuse sînt egale.* MELIK, G. 30, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Dacă cele patru laturi ale unui paralelogram sînt egale, figura se numeşte romb.* LTR^{2}, cf. DM, DN^{2}, DER. ◇ *Paralelogramul forţelor* (sau, învechit, rar, *puterilor*) = regulă şi construcţie grafică cu ajutorul cărora se determină rezultanta a două forţe concurente. *Această regulă e cunoscută sub numele de paralelogramul puterilor.* PONI, F. 11. *În aceleaşi constatări se ajunge pe cale grafică cu ajutorul paralelogramului forţelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 235, cf. LTR^{2}, DM, DN^{2}, DER.

2. Obiect, construcţie, teren etc. care are forma unui paralelogram **(1)**. *În paralelogramul acela, pe scocuri subţiri, se conduceau din jilipuri vine de apă.* AGÎRBICEANU, A. 68.

— Scris şi: *parallelogram.* NEGULICI. — Pl.: *paralelograme.* — Şi: (învechit) **paralilográm** (ASACHI, G. 61^{r}/4) s. n., **paralilógrama** s. f. pl., **paralilógramon** s. n.

— Din germ. **Parallelogramm,** fr. **parallélogramme.** — **Paralilogram, paralilogramon, paralilograma** < ngr. **παραλληλόγραμμον.**

PARALELOPIPÉD s. n. v. **paralelipiped.**

PARALEOÁICĂ s. f. (Neobişnuit; depreciativ) Femeie care se consideră înzestrată cu calităţi excepţionale, care vrea să pară importantă, remarcabilă. *Cînd paraleul se întîlneşte în societate cu paraleoaica, ei sînt unii cu alţii de o politeţă... rezervată.* I. NEGRUZZI, S. I, 89, cf. 95, 96.

— Pl.: *paraleoaice.*

— **Paraleu** + suf. *-oaică.*

PARALÉŞI s. n. v. **paralizie.**

PARALÉU s. m. (De obicei în corelaţie cu leu; adesea atribuind calitatea ca un adjectiv) Leu deosebit de mare şi de puternic (considerat ca prototip al vitejiei şi curajului); p. ext. fiinţă înzestrată cu însuşiri supranaturale. *De acum înainte, şi lei şi paralei... tot cu o lovală va prăpădi.* CANTEMIR, IST. 196, cf.

POLIZU, LM, DDRF. *Şi-apoi povestesc de-a dragul, stînd pe laviţele vetrii, Despre crai cu stemă-n frunte, despre lei şi paralei.* COŞBUC, P. II, 135, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *În fund atîrnă un leu-paraleu..., un leu galben zugrăvit pe o perdea.* TEODOREANU, M. U. 167, cf. IORDAN, L. R. 317, id. STIL. 205. *Al cui e ăst cal?... Ăst leu, paraleu, Este darul tău.* TEODORESCU, P. P. 45, cf. 262. *Feciori voinicei, Voinici paralei.* MARIAN, SA. 266. *Ş-acolo că sînt trei cai Lei paralei de la crai.* SEVASTOS, C. 309. *Ard munţii că le-a dat foc zmeii paraleii.* ŞEZ. I, 60. *Ho! ho! Cal de zmeu, leu-paraleu! Să nu se clătească nici un fir de păr din capul şi de pe carnea stăpînu-tău.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 135. *Cînd o simţît că nu mai are mult, îşi adună pe toţi paraleii p'îngă el.* PRIBEAGUL, P. R. 103. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Măi, Florine, dragul meu, parcă eşti un paraleu.* ALECSANDRI, T. 898. *Numai iacă şi împăratul vine ca un leu-paraleu, să-şi ieie fata pe samă.* CREANGĂ, P. 269. *Un viteaz... care să ştie... să călărească ca un zmeu paraleu.* ISPIRESCU, L. 12. *Cînd alergai ca un paraleu în butca ta lustruită şi cu harmasarii tăi cu hăţuri de mătasă roşie, nu m-ai stropit de glod de sus şi pînă jos?* HOGAŞ, DR. II, 101. *Să ridici pămîntul în coarne ca un paraleu.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 239. *Mi se trîntesc Ca doi zmei, ca lei, Ca lei paralei.* ALECSANDRI, P. P. 67. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Era numai o fetişcană, dar cu ochii în patru şi inimioară cît zece paralei de voinici.* DELAVRANCEA, S. 228. ◇ E x p r. **A se face (sau a face pe cineva) leu paraleu** = a (se) înfuria peste măsură, a deveni (sau a face să devină) fioros ca un leu. *Eu, cînd mă mînii, mă fac leu..., leu paraleu.* ALECSANDRI, T. 517. *Se făcea într-însa leu paraleu, cînd bărbatul ei îşi dădea pe faţă slăbiciunea pentru vreo altă femeie.* SLAVICI, O. II, 148. *Zmeul e năbădăios şi se face leu paraleu.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF. ◇ (Adjectival) *Dada om cu chibzuială, A luat la socoteală... Pe toţi feţii săi, Ăi mai paralei.* MARIAN, SA. 265. ✦ (Depreciativ) Epitet dat unui bărbat care se consideră înzestrat cu calităţi excepţionale, care vrea să pară important, remarcabil. *Paraleul are mulţi amici şi mai cu seamă pe toate persoanele care însemnează ceva prin talentul, averea sau poziţiunea lor.* I. NEGRUZZI, S. I, 86, cf. 85, 89, 95. *Aceşti contimporani ai mei... Deşi par lei şi paralei N-au cu talentul vreun raport.* MACEDONSKI, O. I, 184.

— Pl. : *paralei.*

— **Para[1]- + leu.**

PARALÍE s. f. (Regional; în sintagma) *Luat din paralie* = paralizie (Ţepu-Tecuci). *Damblaua se mai numeşte şi luat din iele (paraiele, paralie).* PAMFILE, B. 26.

— Cf. p a r a l i z i e, p a r a i e l e.

PARALÍJ s. n. v. **paralizie.**

PARALÍL, -Ă adj. v. **paralel.**

PARALILEPIPÉD s. n. v. **paralelipiped.**

PARALILEPIPÉDON s. n. v. **paralelipiped.**

PARÁLILO s. f. v. **paralel.**

PARALILOGRÁM s. n. v. **paralelogram.**

PARALILÓGRAMA s. f. pl. v. **paralelogram.**

PARALILÓGRAMON s. n. v. **paralelogram.**

PARALILOPIPÉD s. n. v. **paralelipiped.**

PARÁLILOS s. f., adj. v. **paralel.**

PARALÍŞ s. n. v. **paralizie.**

PARALÍTIC, -Ă adj., s. m. şi f. (Om) bolnav de paralizie; (popular) damblagiu. *Nu se văd printre dînşii paralitici, orbi, şchiopi.* IST. AM. 80[r]/15, cf. DRLU. *Bătrîneţea acestui om am văzut-o foarte verde şi nevestejită, dar o parte a trupului său era paralitică.* CR (1831), 339[2]/18, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, BOLLIAC, O. 109. *Paralitici care, zguduiţi de spaimă într-o noapte de incendiu, se pomenesc alergînd.* VLAHUŢĂ, D. 164, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Într-un pat o femeie paralitică, prăpădită.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 268. *Statisticile... arătaseră odinioară prezenţa sifilisului în antecedentele tabeticilor şi paraliticilor generali.* MARINESCU, P. A. 80, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Răspunsul mojic şi murdar făcu erupţie numai în creierul gelatinat al paraliticului.* C. PETRESCU, Î. II, 227. *Paralitică, se tîra schiloadă pînă la portiţă, şontîc, şontîc.* BRĂESCU, O. A. II, 21, cf. SCRIBAN, D. *Institutorul întinse mîna lui Felix şi-l conduse cu atenţie la uşă, cum conduci un paralitic.* CĂLINESCU, E. O. I, 25. *A studiat mai de curînd... creierul de demenţi precoci sau paralitici.* PARHON, B. 98, cf. DM, DN[2].

— Pl. : *paralitici, -ce.*

— Din ngr. **παραλυτικός, fr. paralytique.**

PARALIZÁ vb. I. **1.** I n t r a n z. şi r e f l. (Despre oameni, despre corpul ori despre părţi ale corpului lor) A se îmbolnăvi de paralizie; (popular) a (se) damblagi. *Adeseori* [esofagul] *se paralizează (slăbeşte în atîta, încît nu-i în stare să poată înghiţi bucatele).* CORNEA, E. I, 120/6, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 344, SCRIBAN, D. *Poate i s-a paralizat un braţ, un picior.* CĂLINESCU, E. O. I, 300, cf. DM, DN[2]. *Cîte mîndre-am sărutat, Toate s-o paralizat.* FOLC. MOLD. II, 132. (R e f l. p a s) *Am adormit şi simţeam pare-că, cum creierii mei se paralizează de carbon.* EMINESCU, P. L. 150. ◇ (Prin analogie) *I se paralizesc puterile muschilor.* PENESCU, M. 21/12. *Reumatismul îi coprinsese tot corpul, ochii i se împlase, facultatea auzului i se paralizase.* FILIMON, O. I, 296. ✦ T r a n z. f a c t. (Complementul indică fiinţe sau părţi ale corpului lor) A face să-şi piardă mobilitatea şi sensibilitatea; a înţepeni, a amorţi; p. e x t. a electrocuta. *Gerul începu a îngheţa şi a paraliza buzele.* CR (1846), 20[1]/30. *De firele electrice paralizată, Ca un simbol, O pasăre cade-n oraş, ca o tristeţe mai mult.* BACOVIA, O. 63. *Abia pot vorbi, că mi-e paralizat gîtlejul de atîta înghiţit în sec.* CAMIL PETRESCU, U. N. 360. *Peştii rămîn încremeniţi..., ca şi cum un fluid electric îi s-ar fi descărcat pe şira spinării, paralizîndu-i.* BOGZA, C. O. 302. *Dezgustul veni mult mai tîrziu, el nu-l simţi decît ca pe o otravă care te-ar paraliza cu încetul.* BARBU, P. 241.

2. T r a n z. (Complementul indică oameni) A face incapabil de a se mişca, de a simţi, de a acţiona etc., a i m o b i l i z a; a încremeni (de spaimă, emoţie etc.). *Neştiinţa în care sînt de ceea ce se petrece în Constantinopol mă paralizează în lucrările mele aci.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 276. *Tăcerea-i avu o elocinţă ce paraliză pe tată-său.* CR (1848), 35[2]/45. *Era dintre acei oameni pe care condeiul îi paralizează.* IBRĂILEANU, S. 39. *Chinuit de propria-i povară sufletească şi paralizat de teama cine ştie căror martori ascunşi după uşă, se încercă să liniştească pe exaltată.* GALACTION, O. A. I, 59, cf. 101. *Cînd visam noaptea că iau parte la lupte, eram paralizat de groază.* CAMIL PETRESCU, U. N. 208. *Timiditatea te paralizează, te face dezorientat în faţa oricui.* TEODOREANU, M. II, 325. *Proprietarul lemnelor e încă paralizat de surpriză.* CĂLINESCU, S. 22. *Lupta dintre cei doi se desfăşurase fulgerător, atît de fulgerător încît mă uluise şi mă paralizase.* STANCU, R. A. II, 131, cf. V, 336. *Vestea îl paralizase.* BENIUC, M. C. I, 259. *Flăcăul tresări, parcă zgîlţîit din somn. Nu era greu de văzut că teama îl paralizase.* PREDA, D. 208. ✦ (Complementul indică sentimente, acţiuni, realizări etc. ale oamenilor) A împiedica să se manifeste, să acţioneze, a n e u t r a l i z a **(1)**, a a n u l a; a face să stagneze, a o p r i. *Rivalitatea... între aceşti doi*

puternici vecini... paraliza aplicațiunea puterii comune. ASACHI, S. L. II, 82. *Cărțile... Blestemată patimă! Cum degradezi junimea! Cum îi paralizezi și cele mai nobile, cele mai sfinte simțimente.* PR. DRAM. 136. *O agitație neînvinsă îi paraliza mintea ingenioasă.* CR (1848), 13¹/56. *Paraliza încurgerile tatare a ordei de aur.* CALENDARIU IAȘI (1851), 36. *Se însoțiră de a descuraja pe oameni, a paraliza activitatea lor.* ROM. LIT. 283¹/13. *Industria se continuă fără a fi paralizată în mersu-i dezvoltarea sa progresivă.* CONCORDIA (1857), nr. 2, 4/2. *Aurul ciocoiului paraliza toate măsurile stăpînirii.* FILIMON, ap. CADE. *Orice amestec oficial, cîtuși de platonic, la opera voastră cetățenească, precum și orice subscripție pe cale publică i-ar paraliza cu desăvîrșire scopul.* CARAGIALE, O. VII, 328. *Cît despre avocat, mîna țăranului ce i se plimbase prin păr îi paralizase orice voință.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 187. *Acest incident, probabil cu totul neînsemnat în univers, îmi paralizează inteligența.* IBRĂILEANU, A. 92. *Criza financiară... a zdruncinat tot creditul și paralizează orice posibilitate de mișcare.* REBREANU, R. I, 47. *Ești acuzat că prin intrigi ai încercat să paralizezi Apărarea Națională.* CAMIL PETRESCU, T. II, 603. *Strigoii n-au ce căuta aici. Nu pot privi îndărăt la dînșii, să-mi paralizeze fiecare act, cu o poruncă din lumea lor moartă.* C. PETRESCU, R. DR. 182. *Ea plecă fruntea... știind... că-i destul un cuvînt ori o mișcare ca să paralizeze efuziunile agresive ale lui Ortac.* SADOVEANU, O. XI, 526. *Cei doi caimacami anunță consulilor străini că se retrag la Giurgiu, din cauza progresului spiritului de revoltă și anarhiei care paralizează activitatea guvernului legitim.* OȚETEA, T. V. 221. *Felix înțelese îndemnul spiritual al fetei, dar o sfială grozavă îi paraliza orice gest.* CĂLINESCU, E. O. I, 282, cf. CONTEMP. 1953, nr. 368, 5/1. *Nu mai rămîne loc nici pentru judecăți morale, nici chiar pentru teamă de moarte, fiindcă acestea ar întîrzia sau ar paraliza acțiunea.* S ianuarie 1961, 14. (Refl. pas.) *Nu vezi că din această cauză toate lucrurile se paralizează?* BOLINTINEANU, O. 431. *Gîndul egoist se paralizează de alt gînd egoist.* MAIORESCU, CR. II, 126. (Refl. recipr.) *Vream să-ți arăt că nu prea ne paralizăm lucrările unii altora* (a. 1840). ap. GHICA, A. 88. ◇ (Prin analogie) *Mistreții se opresc, ascultă, șovăie și nu mai îndrăznesc; se întîmplă ceva care le paralizează chiar cele mai feroce instincte.* BOGZA, C. O. 246.

— Prez. ind.: *paralizez;* pers. 3 și: (învechit) *paralizâ.* — Și: (învechit) **paralizí** vb. IV.

— Din fr. **paralyser.**

PARALIZÁNT, -Ă adj. **1.** Care face ca un organism, un organ etc. să-și piardă mobilitatea și sensibilitatea; care înțepenește, care amorțește. Cf. paraliza **(1).** *Medicamente paralizante ale peristaltismului intestinal.* BELEA, P. A. 275, cf. DM.

2. Care împiedică, care stînjenește sau care neutralizează o manifestare, o acțiune etc. Cf. paraliza **(2).** *Uneori, și cu unii oameni, era timid: paralizantă timiditate, ca un frac de împrumut.* TEODOREANU, M. II, 280. *Soluțiile... sînt nu numai false, dar paralizante și fără viitor.* OȚETEA, R. 190. *O căsătorie numaidecît mi se pare ceva pedant, paralizant.* CĂLINESCU, E. O. II, 315, cf. DM, DN².

— Pl.: *paralizanți, -te.*

— Din fr. **paralysant.**

PARALIZÁRE s. f. Acțiunea de a (se) paraliza și rezultatul ei. Cf. POLIZU, ALEXI, W. *Trebuie să mai adăugăm aici... și tulburarea în fața iubitei, paralizarea aparatului perceptor.* IBRĂILEANU, S. L. 32, cf. DN².

— Pl: *paralizări.*

— V. **paraliza.**

PARALIZÁT, -Ă adj. **1.** (Despre oameni, despre corpul ori despre părți ale corpului lor) Bolnav, atins de paralizie; (regional) mereu **(III 1).** Cf. paraliza **(1).** *Trăia retrasă într-o mînăstire: biata fată era paralizată din copilărie.* CARAGIALE, O. III, 4. *Rămîne neom... Ori cu fața strîmbă, ori cu piciorul paralizat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 292. *Ne-a privit patru zile paralizat.* SADOVEANU, O. VI, 515. *S-a ales cu o mînă și un picior paralizate.* ULIERU, C. 3. *Să vedem, mai tîrziu, dacă poate vorbi, dacă n-are vreo parte paralizată.* CĂLINESCU, E. O. II, 160. *Grunz rămăsese ca paralizat.* STANCU, R. A. III, 319. *Nu putea să se miște, era aproape paralizat, neînțelegînd bine ce-i cu el.* V. ROM. septembrie 1958, 16. *Un alt personaj, fiul lor, este paralizat, orb.* S mai 1960, 114, cf. ALR II/I h 115/514.

2. (Despre oameni) Incapabil de a se mișca, de a simți, de a acționa etc., imobilizat; încremenit (de spaimă, de emoție etc.). Cf. paraliza **(2).** *Noi ne-ntrebăm paralizați: E oare jocu-acesta tragic Un fel de fioroasă babă oarbă?* CAMIL PETRESCU, V. 48, cf. DM, DN². ◇ (Prin analogie) *Înțelenite și paralizate în mijlocul cîmpului, ca niște mătăhale monstruoase, mașinile stăteau acuma ridicole și neputincioase.* ANGHEL, PR. 83. *Alți pești așteaptă încremeniți, paralizați, deși presimt parcă, în îngrozita lor fixitate, ce are să li se întîmple.* BOGZA, C. O. 303.

3. (Regional) Nebun **(I 4),** smintit. Cf. BUL. FIL. V, 170, ALRM I/I h 192.

— Pl.: *paralizați, -te.*

— V. **paraliza.**

PARALIZÁȚIE s. f. (Învechit) Paralizie. *Doctoria înăuntru de attle ori trebuie renoită, pe cît attla atacul de paralizație se vide mai tare.* DRĂGHICI, D. 21/26, cf. POLIZU, ALEXI, W.

— Pl.: *paralizații,* — Și: **paralizațiúne** s. f. BARCIANU.

— Din fr. **paralysation.**

PARALIZAȚIÚNE s. f. v. **paralizație.**

PARALÍZĂ s. f. v. **paralizie.**

PARALIZÍ vb. IV v. **paraliza.**

PARALIZÍE s. f. Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a mobilității voluntare și a sensibilității corpului sau a unei părți a lui, datorită unei leziuni a sistemului nervos central sau periferic; apoplexie, (popular) dambla, gută, poceală, (învechit) paralizație, (regional) luat din iele, luat din paraiele, luat din paralie. *Paralij, adecă ameție umblătură.* CALENDARI (1733), 24/14. *Mîna cea stîngă era din paralis luoată* (a. 1757). GCR II, 54/5. *Paraleși, adecă damla.* LUCR. FOL. 27/13. *Paralizia (înțăpenirea mădulărilor).* FLECHTENMACHER, T. 27ᵛ/4. *Pentru paralizie (apoplexie).* DRĂGHICI, D. 21/18. *Acești aburi pricinuiesc mai adeseori paralizis în plămîi, dabla și nevindecătoare țăpîniri.* ALBINEȚ, M. 86/6. *Lovit la picioare de paralizie, fu nevoit a se întorna la reședința sa.* ASACHI, S. L. II, 85. *Paralizia esofagului (dăblăgiunea gîttejului).* CORNEA, E. I, 120/3. *Diferitele forme de paralizie și reumatism.* DESCR. APE, 58/20. [Băile reci se folosesc] *la spasm, la paralizie, la catalepsie.* FĂTU, D. 21/14. *Lovit de paralizie,... a rămas ca un mort printre vii.* ALECSANDRI, S. 155. *Punga stomacului lor, umflîndu-se peste măsură, are să producă sau o paralizie a creierilor...,* sau o hipertrofie a inimii. GANE, N. I, 220, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Constantin Vodă-și expune viața înaintea boierilor săi, de pe patul de moarte, unde-l aruncase paralizia.* IORGA, L. I, 297, cf. BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U. *Accidentul... i-a adus o îndelungă și completă paralizie.* SADOVEANU, O. XI, 564. *Ologul își scotea jelania teatrală, logosul și drepturile, din paralizie.* ARGHEZI, B. 64. *O ușoară paralizie îi ținea acest braț.* CĂLINESCU, E. O. II, 164. *O paralizie a centrului respirator.* BELEA, P. A. 145. *Stătea nemișcat și tăcut ca într-o paralizie.* PREDA, R. 455. *Această „apă întîlnită" este bună de poceli (paralizii).* ȘEZ. III, 104. (Fig.) *Este veridic pusă în film această paralizie morală progresivă.* CONTEMP. 1957, nr. 575, 5/1. ◇ *Paralizie infantilă* = boală infec-

ţioasă, epidemică sau contagioasă, care se datoreşte unui virus specific şi care se manifestă prin febră, prin tulburări digestive, prin somnolenţă, prin dureri în muşchii membrelor şi prin paralizarea membrelor (inferioare); poliomielită. Cf. DM, DN² 285, DER. ✦ Fig. Imposibilitate de a acţiona, de a se dezvolta etc.; încremenire; oprire, stagnare. *Comerciul este cu desăvîrşire în paralizie.* CR (1836), 33¹/23. *Pretutindeni paralizie şi descurajare, invidie şi calomnie.* DÎMBOVIŢA (1859), 149¹/36. *Au lovit de paralizie toate instituţiunile independente.* MAIORESCU, D. II, 156.

— Pl.: *paralizii.* — Şi: (învechit) **paralízis** s. n., **paralíză** (POLIZU) s. f., **paralíj, paraliş, paralési** s.n.

— Din fr. **paralysie.** — **Paralízis** < ngr. **παράλυσις,** lat. **paralysis.**

PARALÍZIS s. n. v. **paralizie.**

PARALÍC s. n. (Învechit şi regional; cu sens colectiv) **1.** Mărunţiş **(III 2).** Cf. POLIZU, ŞIO II₁, 284, TDRG. *Duhovnicul a trecut... zimbind discului încărcat cu dumicaţi albi de anaforă şi de paralic.* KLOPŞTOCK, F. 56. ◇ Loc. adv. (De obicei în legătură cu verbe ca „a vinde", „a cumpăra", „a da") **Cu paralícul** sau (regional) **la paralíc** = în cantitate (foarte) mică, cîte un pic; cu bani puţini. Cf. POLIZU. *A vîndut cu paralicul şi cu bucata, să nu mai stea să cîntărească.* CARAGIALE, O. II, 195, cf. III, 154, ŞIO II₁, 284, CADE, DM. *Vînd ceapa la paralic.* CIAUŞANU, GL. ◇ Expr. (Adverbial) **A o şterge paralíc** = a se duce aiurea, a umbla fără rost. Cf. ŞIO II₁, 284.

2. Bănet. *Paralicul se rostogolea vijelios în gumelasticul pungii.* KLOPŞTOCK, F. 31, cf. IORDAN, L. R. A. 190.

— **Para** [3] + suf. *-líc.*

PARALÍU, -ÍIE adj. (Învechit; despre oameni) Bogat. Cf. ŞIO I, 277, SCRIBAN, D.

— Pl.: *paralíi, -íie.*

— Din tc. **parali.**

PARALOGHÍZM s. n. v. **paralogism.**

PARALÓGIC, -Ă adj. (Rar; despre cuvinte şi despre forma lor) Rezultat prin paralogie; (despre comunicări) cu paralogie; referitor la paralogie, de paralogie. Cf. DN².

— Pl.: *paralógici, -ce.*

— Din fr. **paralogique.**

PARALOGÍE s. f. (Rar) Transformare analogică a formei unui cuvînt prin apropierea lui formală de alt cuvînt asemănător; cuvînt rezultat printr-o astfel de transformare; enunţ, afirmaţie care conţine asemenea cuvinte. *Juna bucătăreasă ascultă toate paralogiile lui Rîmătorian cu o surpriză nelnţeleasă.* FILIMON, O. I, 378, cf. DN².

— Pl.: *paralogii.*

— Din fr. **paralogie.**

PARALOGÍSM s. n. Raţionament fals făcut din ignoranţă, fără intenţia de a induce în eroare. *Pedeapsa înşelăciunelor şi a paraloghizmurilor.* VÎRNAV, F. M. I, 135ᵛ/20, cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT.-POP., N. D., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN², DER.

— Pl.: *paralogisme.* — Şi: (învechit) **paraloghízm** (pl. *paraloghizmuri*) s. n.

— Din fr. **paralogisme.** — **Paraloghízm** <ngr. **παραλογισμός.**

PARALUÍ vb. IV. Intranz. impers. (Prin Maram.; construit cu dativul) A-i merge cuiva bine; a avea succes. *Nu-i paraluieşte.* CV 1951, nr. 3, 43.

— Prez. ind. pers. 3: *paraluieşte.*

— Etimologia necunoscută. Cf. **para** [3].

PARAMAGNÉTIC, -Ă adj. Care prezintă fenomenul de paramagnetism, care are paramagnetism; referitor la paramagnetism, de paramagnetism. V. diamagnetic. *Printre substanţele paramagnetice găsim sodiul, potasiul, aluminiul.* CIŞMAN, FIZ. II, 394. *Proprietăţile paramagnetice sînt expuse mai departe numai pentru corpurile paramagnetice propriu-zise.* LTR² XII, 93, cf. DM, DN².

— Pl.: *paramagnetici, -ce.*

— Din fr. **paramagnétique.**

PARAMAGNETÍSM s. n. Proprietate a unor corpuri sau substanţe de a se magnetiza temporar prin mărirea intensităţii locale a cîmpului magnetic. *Acest paramagnetism constant este caracteristic substanţelor aşa-zise antiferomagnetice.* CIŞMAN, FIZ. II, 402, cf. 398, 557, LTR², DER.

— Din fr. **paramagnétisme.**

PARAMÁN s. n. Bucată de postav pe care este brodată o frază cu conţinut religios, purtată de călugări pe spate, sub rasă, timp de cîteva zile după ce intră în tagmă. *I se dă cingătoare de curea..., mantie... şi paraman* (a. 1877). ap. TDRG, cf. GÁLDI, M. PHAN. 220. *A luat paramanul din mîna preutului.* ap. SCRIBAN, D.

— Pl.: *paramane.* — Şi: **perimán** s. n. ALEXI, W.

— Din ngr. **παραμανδύας.**

PARAMÉNT s. n. **1.** (Rar; cu sens colectiv) Odoare, odăjdii bisericeşti. Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.

2. Faţa exterioară, finită, a unei construcţii, a unui element de construcţie, a unui zid etc., acoperită cu blocuri de piatră cioplită şi făţuită sau cu cărămidă specială; material care îmbracă (în scop ornamental) această faţă. Cf. MDT, LTR², DM, DN². *Paramentul... facilitează armonizarea — pe cît permite diferenţa de stil — cu formele fastuoase ale Casei Centrale a Armatei.* V. ROM. aprilie 1961, 167, cf. DER.

— Pl.: *paramente.*

— Din germ. **Parament,** fr. **parement.**

PARAMÉTRIC, -Ă adj. Care ţine de parametru, referitor la parametru, de parametru. Cf. LTR², DN², SFC IV, 17.

— Pl.: *parametrici, -ce.*

— Din fr. **paramétrique.**

PARAMÉTRU s. m. Mărime ale cărei valori permit să se deosebească între ele elementele unei mulţimi; mărime proprie a unui obiect sau fenomen, care determină caracteristicile lor (în comparaţie cu alt obiect sau fenomen); (sens curent) caracteristică. Cf. STAMATI, D., ALEXI, W. *Principiul alegerii parametrului de bază al piesei de normalizat.* IOANOVICI, TEHN. 236, cf. MDT. [Fenomenele meteorologice] *privesc în special aerul şi vaporii de apă, unde parametrii de transformare sînt presiunea, volumul şi temperatura.* CIŞMAN, FIZ. I, 543, cf. VRĂNCEANU, G. D. II, 99. *Considerînd temperatura ca un parametru, care poate lua diferite valori, pentru fiecare valoare a ei se poate trasa o curbă într-un sistem de axe.* MARIAN-ŢIŢEICA, FIZ. II, 91. *Cu ajutorul satelitului artificial se vor putea analiza în primul rînd parametrii fizici ai atmosferei — temperatura, presiunea, densitatea.* CONTEMP. 1955, nr. 478, 4/6, cf. DM. *Se urmăreşte stabilirea principalelor caracteristici statistice, stabilirea entropiei şi redondanţei, precum şi a altor parametri privind datele teoretice şi de informare privitoare la limbă.* L. ROM. 1959, nr. 3, 78, cf. DN². *Maşini şi utilaje agricole cu parametri constructivi şi funcţionali superiori.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 437, cf. DER, CONTEMP. 1969, nr. 1 180, 9/2.

— Pl.: *parametri.*

— Din fr. **paramètre.**

PARAMILITÁR, -Ă adj. (Despre formaţii, detaşamente etc.) Care este înarmat în cadrul unei organizaţii politice, spre a sprijini acţiunile acesteia; (despre acţiuni şi manifestări ale oamenilor) care are un pronunţat caracter militar, care susţine militarismul.

Trupă paramilitară. SCRIBAN, D., cf. DL, DM. *Au început numaidecît să facă instrucție militară... și alte formații paramilitare profasciste și revanșarde.* BENIUC, M. C. I, 150, cf. DN[2].
— Pl.: *paramilitari, -e.*
— Din fr. **paramilitaire.**

PARÁNGIN subst. v. **părangină[1].**

PARÁNGINĂ s. f. v. **părangină[1].**

PARANGONÁJ s. n. (Tipogr.) Așezare a unui cuvînt cules cu litere mai mici între cuvinte culese cu un corp de literă mai mare. Cf. V. MOLIN, V. T. 61.
— Pl.: *parangonaje.*
— Din fr. **parangonnage.**

PARANGÓZ s. m. v. **marangoz.**

PARANGÚ adj. v. **parangun.**

PARANGÚN adj. (Învechit) Roșu aprins, stacojiu. *Camuhai parangu de 7 coți: 1 leu* (a. 1726 — 1733). N. A. BOGDAN, C. M. 159, cf. ȘIO II$_2$, 158.
— Și: **parangú** adj.
— Din tc. **parangon.**

PARANÍMFĂ s. f. (Astăzi rar) Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la nuntă; domnișoară de onoare. Cf. DRLU, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM. ✦ Fig. Însoțitoare. *La neagra-i durere îi pune hotar Făclnd să-i apară în negru talar A lumii paranimfă-moartea.* EMINESCU, O. I, 11.
— Accentuat și: *paránimfă.* EMINESCU, O. I, 11. — Scris și: *paraninfă.* SCRIBAN, D. — Pl.: *paranimfe.*
— Din lat. **paranympha,** ngr. **παράνυμφος.**

PARANÓIA s. f. Nume generic pentru un grup de boli psihice cronice care se manifestă prin lipsă de logică în gîndire, prin idei fixe, prin susceptibilitate, prin orgoliu exagerat, prin mania persecuției, prin halucinații etc.; boală care face parte din acest grup. Cf. ENC. ROM. *Regăsesc un caz distractiv, vai, cum e de obicei nebunia, un caz, zic, de paranoia.* CĂLINESCU, C. O. 13, cf. DM, DN[2], DER.
— Din fr. **paranoïa.**

PARANÓIC, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f., adj. (Persoană) care suferă de paranoia. Cf. DM, DN [2]. *Lungului alai din trecut al mutilaților morali și fizici, al schizofrenicilor și paranoicilor, al scepticilor și cinicilor, i-a luat loc omul nou, întreg și frumos la minte și trup.* GL 1961, nr. 4, 7/3.

2. Adj. Care ține de paranoia sau de paranoici **(1),** privitor la paranoia sau la paranoici. Cf. CONTEMP. 1949, nr. 138, 6/1.
— Pronunțat: *-no-ic.* — Pl.: *paranoici, -ce.*
— **Paranoia** + suf. *-ic.*

PARANOMÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Ilegalitate. *Măriia-sa Vodă... această paranomie n-au îngăduit să se facă.* R. POPESCU, CM I, 545.
— Pl.: *paranomii.*
— Din ngr. **παρανομία.**

PARANPLÉI s. n. v. **parapleu.**

PARANTÉS s.n. v. **paranteză.**

PARANTÉZ s. n. v. **paranteză.**

PARANTÉZĂ s. f. **1.** Numele a două semne de punctuație: **a)** (și în sintagma *paranteză rotundă,* DER) semn de punctuație care constă din două arcuri de cerc dispuse cu deschiderea spre textul intercalat care reprezintă un adaos, o completare, o explicare, o precizare făcută tot de autor; **b)** (și în sintagmele *paranteză dreaptă,* ib., *paranteză franceză*) semn de punctuație care constă din două dreptunghiuri cărora le lipsește latura lungă situată spre textul intercalat care reprezintă de obicei un adaos la un text citat; (învechit) cuprinzătoare, închizătoare. *Unele cuvente le-am pus pre rînd, ce le-am închis în parintijiș cumu-s aceastia ( ), iară altele le-am pus pre margene* (a. 1651). BV I, 189. *Cuprinzătoarea sau parentesul prinde ceva între sine ce să cuvine către înțăleagerea vorbei.* CARTE TREB. II, 98/14. *Cuprinzătoarea sau parentezul.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 31/17. *Parantesul sau cuprinzătoarea.* LAZĂR, P. T. 35/24, cf. LB. *În parentes se închid oarecare ziceri care fac mai luminată o propoziție.* HELIADE, GR. ROM. 159/22. *Parintezul, cuprinzătoarea sau închizătoarea.* ALBOTEANU, GRAM. 99^{v}/4, cf. POLIZU. *Un semn de întrebare pus în paranteză.* MAIORESCU, CR. II, 57, cf. GHEREA, ST. CR. I, 136. *Parantezele sînt un fel de arcuri cu cari închidem cuvinte sau fraze intercalate.* V. MOLIN, V. T. 61. *Perfecțiunea unui text dramatic este să facă inutile indicațiile incluse, de obicei, între paranteze.* VIANU, A. P. 135. *Notă în susul paginii, și desenă, alături, în paranteză, o linie îndoită.* GALAN, B. I, 12. *Apar, în paranteze, numeroase variante fonetice și, mai ales, dublete lexicale.* CL 1957, 66. ✦ Paranteză **(1)** în care apare o expresie algebrică pentru a arăta că operația dată se efectuează asupra întregii expresii; p. ext. expresie algebrică care apare astfel. *Semnul... căruia i se dă numele de paranteză.* CULIANU, A. 3. *Dacă o paranteză are semnul + înaintea ei, o putem suprima.* ALGEBRA, VIII, 10.

2. Cuvînt, text etc. cuprins în paranteză **(1);** p. ext. explicare, completare, digresiune. *Să va feri ritorul de parenthesurile lungi și dese, adecă de punerea cuvintelor despre alt lucru printre povestire.* MOLNAR, RET. 138/4. *Cu întoarcerea parentisului, cuvîntul Blasii, ca nu știu ce cuvînt strein și spre batjocura românilor, îl aduce.* MAIOR, IST. 139/19. *Să vă esplic parentesa mea.* HELIADE, D. J. 140/27. *Aici deschid o mică paranteză privitoare la fostul reprezentant al Principatului.* GHICA, ap. CADE. *Deschid o mică paranteză istorică explicativă.* CARAGIALE, O. V, 340. *Toate comediile lui sînt pline, împestrițate, cu paranteze.* GHEREA, ST. CR. I, 357. *În manuscript lipsește sfîrșitul cronicii, care cuprinde povestirea evenimentelor din ianuarie pînă în iulie 1774, arătată în ediția Kogălniceanu în paranteză.* BUL. COM. IST. II, 141. *Trebuie să deschid aici o mică paranteză.* HOGAȘ, DR. II, 49. *Dar acest parantez este o completare care nu are a face cu tema noastră.* IBRĂILEANU, S. L. 32. *Scrisul îl era ca și vorba; grăbit, cu întreruperi, cu reveniri, cu paranteze.* VLASIU, D. 113. *Sînt nevoită, oricît te vei indigna, să deschid o nouă paranteză.* TEODOREANU, M. II, 149. *Făcu o paranteză la istoricul familiei Zănoagă.* CĂLINESCU, S. 63. *Am urmărit ca, în jocul Rosalindei ca și într-al lui Orlando și al Celiei, parantezele de satiră să se mențină.* T februarie 1962, 8. ✧ Fig. *Poate să să zică că această vreme au fost un eclipsis pentru sufletul mieu și o parenthes de a me viață.* CRITIL, 11/3. ✧ Loc. adv. **În paranteză** = în treacăt, între noi. *În paranteză vorbind, Halunga era omul cel mai monosilabic din cîți există pe pămînt.* HOGAȘ, DR. I, 148. *Mă rog, așa, în paranteză, fraude a făcut ?* CAMIL PETRESCU, T. I, 285.

— Pl.: *paranteze* și (învechit, rar) *parantezuri* (IORDAN, L. R. A. 73). — Și: (învechit) **parantéz, parantés, parentés** (scris și *parenthes*; pl. *parenthesuri*) s.n., **parentésă** s. f., **parentéz** s. n., **parentéză** (DDRF, ALEXI, W.) s. f., **paréntheziș** (VĂCĂRESCUL, ap. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 431), **parentís, parintéz** s. n., **parintéză** s. f., **parintíjiș** s. n.
— Din ngr. **παρένθεσις,** lat. **parenthesis,** germ. **Parenthese,** fr. **parenthèse.**

PARAOÁCHE s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) Femeie proastă, toantă, zăpăcită. (Ca termen de compa-

rație) *Te duci ca o paraoache.* H XVII 175. *Uite la ea, e ca o paraoache.* COMAN, GL.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PARAPANGÉLE s. f. pl. v. **parpangică.**

PARAPÁNGHELOS interj. (Învechit, în Mold.) Exclamație care marchează sfîrșitul unei situații, al unei acțiuni, concluzia unei afirmații; (familiar) amin!, adio! *În coșciug și tu, Ioane; parapanghelos!* ALECSANDRI, T. 65. *Poți să te făleștí că ai părăsit guvernul cu zgomot mare, cu mîndrie, cu demnitate, ori că ai ieșit pe nesimțite, cu modestie..., tot una-i..., parapanghelos!* I. NEGRUZZI, S. I, 374. *Am vrut să-ți fac bine, dar dacă ești așa de îndărătnic: parapanghelos!* ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Etimologia necunoscută. Cf. BL II, 119, 179.

PARAPÉI s. n. v. **parapet.**

PARAPÉT s. n. **1.** Partea din față a lucrărilor de fortificație de campanie, amenajată sub forma unui mic terasament (din pămîntul rezultat la săparea lucrărilor), cu scopul de a proteja pe luptători contra focului și pentru observarea terestră a inamicului. *Aflînd moartea timpurie pe-a forteței parapete.* ASACHI, S.L.I, 223, cf. NEGULICI. *Prin mii de baionete, Urcăm, luptăm, ... iată-ne-acum Sus, sus, la parapete.* ALECSANDRI, P. III, 443. *Pe parapetul redutei.* MAIORESCU, D. II, 94. *Trupele însă trag mereu cu îndîrjită mînie asupra parapetelor ce le ascund pe dușmani.* ODOBESCU, S. III, 589. *Căci s-adunau păgînii gloată Și-un om era reduta toată Și-ntregul parapet un fes.* COȘBUC, P. II, 43. *Ocheau tot în cealmaua imamilor de pe parapet.* D. ZAMFIRESCU, R. 242. *Ziduri înalte, Tari parapete, Mîndre, rebele, Fragede fete, Partea ne fie!* GORUN, F. 39. *S-a repezit peste parapet, parcă ar fi vrut să se ia la întrecere cu căprarul.* REBREANU, N. 282. *Căciularii scoteau lopețile de la cingătoare și începeau a întoarce parapetul spre dușman.* SADOVEANU, O. II, 37. *Sare cu ușurință peste parapetul tranșeului.* V. ROM. mai 1954, 99, cf. DM, DN², DER. *Căpitanu... Se suie pe parapet Cu nouă gloanțe pîn piept.* MAT. FOLK. 355. *Soldații o prins a zîse „ura" ș-o sărit în pirapete turșești.* GRAIUL, I, 400. *I-an ținut în pirapete vo șinspreszește dzile.* ib. 485. ◇ (Prin analogie) *Trăgătorii își vîrau adînc capetele sub morți, îi trăgeau și-i potriveau unii peste alții, făcînd din ei parapete pentru mitraliere.* CAMILAR, N. I, 49.
2. Perete puțin înalt de piatră, de lemn, de metal etc., care servește la îngrădirea teraselor, a podurilor, a marginii unei șosele etc. V. b a l u s t r a d ă, p a r m a c l î c **(1)**, p ă l i m a r¹, p a r m a c¹, p l i m b. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Auz un sunet de vîsle și de chitară pe apă... Se duce la parapet.* NEGRUZZI, S. III, 283, cf. DDRF. *De cealaltă parte a podului, o umbră stă rezemată de parapet.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 267, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Parapetul șanțului șerpuia ca o boțitură cenușie, frîntă pe alocuri, pierzîndu-se în zare.* REBREANU, N. 68. *Se întorcea pe cheiul Dîmboviței, oprindu-se să privească de pe parapetul podurilor.* C. PETRESCU, Î. II, 159. *Urcară așa, la pas, din parapet de pod în parapet de pod.* SADOVEANU, O. X, 628. *Un parapet din blocuri de piatră întărea peretele malului.* CĂLINESCU, S. 493. *Omul, apropiindu-se de parapet, rămîne lîngă el vreme îndelungată, ascultînd.* BOGZA, C. O. 321. *Parapetul podului... a început să se înnegrească.* V. ROM. septembrie 1954, 130, cf. august 1958, 77, DM, DN². ◇ (Prin analogie) *Schitul Sihla se arată sub un parapet de stînci cărunte.* GALACTION, O. A. II, 204. *Trecea printre parapetele de zăpadă adunate la marginea trotuarului.* BENIUC, M. C. I, 348. ✦ Perete care mărginește puntea superioară a unei nave și care protejează oamenii, instalațiile și obiectele de pe punte contra valurilor. *Anton Lupan stătea aplecat deasupra parapetului, cercetînd marea.* TUDORAN, P. 359, cf. DM, DN².
3. Obstacol artificial așezat la capătul unei linii ferate. Cf. CADE, DM.
4. (Regional; în forma *parapei*) Pervaz **(2 b)** (la fereastră) (Pecica-Arad). CHEST. II 180/412.
— Pl.: *parapete.* — Și: (regional) **parapéi** (CHEST. II 180/412), **pirapét** s. n.
— Din fr. **parapet,** germ. **Parapett.**

PARAPLÉGIC, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană) care suferă de paraplegie. *Alți bătrîni arterioscleroși, paraplegici... sînt de cele mai multe ori incapabili de o muncă eficientă.* PARHON, B. 98, cf. DM, DN².
— Pl.: *paraplegici, -ce.*
— Din fr. **paraplégique.**

PARAPLEGÍE s. f. Boală care se manifestă prin paralizia membrelor inferioare. *Paraplegia lovește mădularile de jos.* MAN. SĂNĂT. 330/17. *Paraplegiile și alte diferite asemenea forme de boale.* DESCR. APE, 58/22, cf. BIANU, D. S. *Paralizia picioarelor poartă numele de paraplegie.* ENC. VET. 76, cf. CADE. *O manifestațiune ce merită a fi notată e paraplegia senilă.* PARHON, B. 84, cf. DM, DN², DER.
— Pl.: *paraplegii.*
— Din fr. **paraplégie.**

PARAPLÉI s. n. v. **parapleu.**

PARAPLÉU s. n. (Învechit și regional) Umbrelă. Cf. LB, LM, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Mi-o prins bine parapleul ce mi l-ai dat, că o venit o ploaie grozavă.* Com. din LUPȘA-ABRUD, cf. com. din MONOR-REGHIN, și din MORĂRENI-REGBIN, ALR I 1 879/85, 90, 94, 98, 100, 112, 118, 129, 223, 227, 229, 240, 269, MAT. DIALECT. I, 84, TEAHA, C. N. 249.
— Pl: *paraplee* și *parapleauă* (LEXIC REG. II, 62). — Și: **parapléi** (POLIZU, ALR I 1 879/125, 150), **paraplíău** (ALR I 1 879/131, 136, 218, 268, 360; pl. *parapliauă*, ib.) s. n., **paraplíe** (LEXIC REG. 83; pl. *paraplii*, ib.) s. f., **paraplóu** (I. GOLESCU, C.), **paraplúi** (STAMATI, D.), **paraclău** (ALR I 1 879/103; pl. *paraclaie*, ib.), **paranpléi** (ib. 1 879/156; pl. *paranpleauă*, ib.), **părăpléu** (ib. 1 879/116, LEXIC REG. 101), **părlăpréu** (ALR I 1 879/107), **pralapói** (ib. 1 879/144), **praplău** (ib. 1 879/215) s. n.
— Din magh. **paraplé,** fr. **parapluie.**

PARAPLIĂU s. n. v. **parapleu.**

PARAPLÍE s. f. v. **parapleu.**

PARAPLÓU s. n. v. **parapleu.**

PARAPLÚI s. n. v. **parapleu.**

PARAPÓD s. n. (Zool.) Apendice decanotor al polichetului, care reprezintă o prelungire laterală a corpului acestuia. Cf. DER. *Fiecare parapod este format dintr-o porțiune bazală și din doi lobi.* ib.
— Pl.: *parapode.*
— Din fr. **parapode.**

PARÁPON s. n. (Astăzi familiar) Supărare, nemulțumire **(2)**; tristețe; jale; necaz **(3)**, ciudă. *Cu îndrăzneala îți arătăm paraponul nostru* (a. 1774). GÁLDI, M. PHAN. 220. *Vezi că scrie chir Marco cu politică și cu parapono* (a. 1786). id. ib. *Pentru acele ale tale cu dreptate parapone* (a. 1787). id. ib. *Și paraponul nostru nu poate fi de alt, decît că vedem că vremea trece fără nici un rod din cele ce așteptăm să cîștigăm* (a. 1788). id. ib. *Apoi dar nu-ț rămăi cuvînt de parapon* (a. 1820). id. ib. *Dorința de a vedea rîsîpindu-se deodată toate paraponurile Rosiei* (a. 1825). id. ib. *Mă rog... să mă ierți și să nu aibi nici un parapon asupră-mi, căci cunoști bine că eu nu sînt de nici o vină la această rea întîmplare.* PR. DRAM. 167. *De vreme ce ai parapon asupră-i, sînt gata să-l pedepsesc.* ALECSANDRI, T. 1 407. *Cine n-a rîs din inimă de... nespusul parapon al*

bietului coconu Gligoraşcu. ODOBESCU, S. I, 244. *Îi zise cu un aer de parapon: — Da, bine, Marghiolifo, azi e ziua ta sau ba? Se poate să nu avem lăutari?* GANE, N. II, 193. *S-a pornit pe plîns ca o babă bătrînă, copleşită de parapon.* CARAGIALE, M. 59, cf. id. O. III, 47, 48, IV, 40. *Începu să plîngă cu un parapon care o punea chiar şi pe cocoana Mariţa pe gînduri.* SLAVICI, N. I, 284. *Îşi vărsau paraponul pe aceste persoane.* VLAHUŢĂ, D. 266, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CONV. LIT. XLIII, 406. *Turcii îl scoaseră cu parapon şi-l mînară la Constantinopol, unde se stinse în curînd.* IORGA, C. I. I, 25. *Ptrdalnica de dragoste, mînca-o-ar elinii!... răspunse Grigoriţă cu ciudă, oarecum şi cu parapon.* HOGAŞ, DR. II, 1. *M-am ridicat cu parapon şi am cerut să fie adus în faţa noastră vinovatul.* I. BOTEZ, B. I, 100. *Noaptea, în dormitor, prima noapte petrecută între străini..., am plîns cu parapon.* BRĂESCU, O. A. II, 68. *Plînsese cu parapon de plod încolţit de cîini.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 252. *Uneori era aşa de vesel, că pînă şi conu Leon îşi mai uita din vechiul lui parapon.* POPA, V. 56. *Vecinele plecară, învineţite de parapon.* BART, E. 37. *Vorbesc şi eu ce văd — spuse Aurica plină de parapon, dar simulînd gingăşia.* CĂLINESCU, E. O. II, 264. *Şufuleasa a chibzuit, cu parapon, că multă vreme nu va mai putea să înfrunte urgisirea.* PAS, L. I, 108. *Parcă mi s-a luat cu mîna tot paraponul.* id. Z. III, 289, cf. I, 55, IV, 77.

— Pl.: (rar) *paraponuri* şi (învechit, rar) *parapone.* — Şi: (învechit, rar) **parápono** s. n.

— Din ngr. **παράπονον.**

PARAPONISEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Supărare, nemulţumire **(2)**; necaz **(3)**, ciudă. *Da, tu eşti cuminte, însă lumea ar crede că votezi din paraponiseală.* I. NEGRUZZI, S. IV, 274.

— Pl.: *paraponiseli.*

— **Paraponisi** + suf. *-eală.*

PARAPONISÍ vb. IV. Refl. (Învechit) **1.** A se plînge (de cineva), a-şi exprima nemulţumirea (faţă de cineva). *Rău şi făr'de cale te paraponiseşti asupra mea* (a. 1779). ARH. OLT. IV, 189. *Paraponisindu-se către jăluitor* (a. 1804). GÁLDI, M. PHAN. 220. *Te paraponiseşti asupra me îndestul, din pricina retrimesului banilor rînduielii* (a. 1814). id. ib. *A venit şi s-a paraponisit mie.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. A se supăra. *Nu trebuie să te paraponiseşti, căci eu mă silesc, dar am cam multe în cap* (a. 1820). IORGA, S. N. 143, cf. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., GÁLDI, M. PHAN. 220. ◇ Refl. pas. *Să faci... ca să să mulţumească, iar să nu să paraponisească oameni* (a. 1820). IORGA, S. N. 206. ✦ Intranz. (Construit cu dativul) A duşmăni, a-i purta pică cuiva. *Că d[u]m[nea]ta să nu-m paraponiseşti, că rămîne fii-meu Scarlat* (a. 1804). IORGA, S. D. XII, 154.

— Prez. ind.: *paraponisesc.*

— Din ngr. **παραπονῶ.**

PARAPONISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a se paraponisi şi rezultatul ei. *Dum[nea]v[oastră] făr[ă] de nici o paraponistri toate să le îndreptaţi şi să le alcătuiţi precum va fi mai cu rînduială* (a. 1784). CAT. MAN. II, 76. ◇ (Glumeţ) *Lică Panglică, candidat de paraponisire.* ALECSANDRI, ap. GÁLDI, M. PHAN. 220.

— Pl.: *paraponisiri.*

— V. **paraponisi.**

PARAPONISÍT, -Ă adj. (Astăzi familiar) Supărat, necăjit **(1)**, nemulţumit **(1)**; dezamăgit; amărît, prăpădit. *Ca să nu rămăie paraponisită că nu mi-am adus aminte de dînsa, ţi mai dau încă toată părţile di moşii* (a. 1810). GÁLDI, M. PHAN. 220. *Pînă acum, era la Cişmegiu o masă de amploiaţi paraponisiţi, acum se va înfiinţa şi o masă de deputaţi paraponisiţi.* DÎMBOVIŢA (1859), 124²/16. *I se răspunde că e paraponisit, nebun, că vînează minister, că voieşte răsturnarea stării de lucruri.* GHICA, S. 143, cf. DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM. ◇ (Adverbial) *Să vedem, nu vă lăudaţi dinainte, aţi mai păţit-o la şaptezeci, am răspuns paraponisit, stîrnind protestări violente.* BRĂESCU, O. A. II, 130. ◇ (Substantivat) *Regulamentul mesii paraponisiţilor.* DÎMBOVIŢA (1859), 172²/45. *Orizontul politic e posomorît ca un paraponisit fără slujbă.* ALECSANDRI, T. 128. *S-a hotărît să intre şi el în vestita cafenea a lui Fialkowski, ce însufleţea... Piaţa Teatrului cu paraponisiţii guvernelor care găseau acolo adăpost.* MACEDONSKI, O. III, 84. *A fost toată viaţa lui un paraponisit, adică un acru nemulţumit.* GALACTION, A. 200.

— Pl.: *paraponisiţi, -te.*

— V. **paraponisi.**

PARÁPONO s. n. v. **parapon.**

PARARÓŞU, -IE adj. (Într-un descîntec) Roşu intens, foarte roşu. *O năpîrcă roşie, roşie pararoşie, a fătat nouă pui.* I. CR. III, 311.

— Pl.: *pararoşii.*

— **Para**[1]**-** + **roşu.**

PARASÁNG s. n. Veche unitate de măsură a lungimii, echivalentă cu patru mile² **(1)** sau cu 3 750 de paşi. *Şi de iaste măsurată bine calea împărătească şi părăsangul iaste patru mile, sînt 450 de parasange, fac mile 1 700 de la Sardis pănă la Susa.* HERODOT (1645), 293. *Încă patru parasanghe (mile mari) nu mersease.* CANTEMIR, HR. 405. *Şi netrecînd patru parasange, iată vinea un om carele găfăind spunea că nemicii nu departe de acolo se întoarnă cu prada.* ŞINCAI, HR. I, 225/13.

— Pl.: *parasange* şi *parasanghe.* — Şi: (învechit) **părăsáng** s. n.

— Din ngr. **παρασάγγης.**

PARASCÎNTÉI s. n. (Tehn.) **1.** Dispozitiv montat la locomotive, la cubilouri etc., care reţine particulele solide incandescente, pentru a preveni incendiile. Cf. LTR², DER.

2. Ecran izolant care previne descărcările electrice sau deteriorările pe care acestea le-ar putea produce. Cf. MDT, LTR ².

— Pl.: *parascîntei.*

— **Para**[2]**-** + **scîntele.**

PARASCOVÉNIE s. f. (Familiar, adesea depreciativ; de obicei la pl.) Nerozie **(2)**, prostie; aberaţie, absurditate; (cu sens atenuat) fleac, nimic **(III)**. V. ciudăţenie. *Multe parascovenii... are limba noastră... Nu-mi vine în minte toate.* NEGRUZZI, S. I, 258. *Spuneam parascovenii.* BOLLIAC, O. 192. *Cucoană Gahiţă, m-am săturat de toate parascoveniile şi de toate farafastîcurile d-tale.* ALECSANDRI, T. 1 016. *Puneţi-vă pe făcut... parascovenii..., măi băieţi.* CREANGĂ, O. 200. *Încetaţi cu astfel de parascovenii ce n-au seamăn.* ISPIRESCU, L. 138, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cum putea chiar Alecu să lase asemenea parascovenii? El nu cunoştea dăcît chirilicile.* KLOPŞTOCK, F. 186. *Cum să nu rîd amar, cînd de un ceas îmi ţii predici despre... conspiraţii şi alte parascovenii?* C. PETRESCU, A. R. 33. *Ofiţerul... istorisea nu ştiu ce parascovenii grupului de civili beţi.* CAMILAR, N. II, 218. ◇ (În formule exclamative de mirare, de nedumerire etc.) *Şi-i dai leafă? — Sigur. O dată pe lună — Mare parascovenie!* TEODOREANU, M. U. 168. *Uite, parascovenie! Şi-n copii a intrat diavolul.* STANCU, D. 151, cf. COMAN, GL.

— Pl.: *parascovenii.*

— Etimologia necunoscută. Cf. CIHAC, II, 245.

PARASELÉN s. n. (Învechit) Cerc luminos în jurul lunii. V. halo. *Parhelii cu paraselenele, adecă înmulţiţii sori cu înmulţitele lune.* ŞINCAI, ÎNV. 89. *Paretii şi parselinele ori soriorii şi lunioarele.* GENILIE, G. 111/23, cf. ALEXI, W.

— Pl.: *paraselene* şi (învechit, rar, m.) *paraseleni* (ALEXI, W.). — Şi: **parselín** s. n.

— Din fr. **paraséléne,** it. **paraselene.**

PARASILÁBIC, -Ă adj. v. **parisilabic.**

PARASÍMĂ s. f. (Învechit) Stemă; semn distinctiv. *Ernăm întru ostrovul alexăndresc şi parasima dioscoru* (cărţiia-i era sămnul dioscori N. TEST. 1648, care era însămnată dioscurilor BIBLIA 1688). COD. VOR. 99/1, cf. CORESI, ap. DHLR II, 547, ARISTIA, PLUT., ROSETTI, L. R. VI, 256.
— Pl.: ? — Şi: **părisímă** s. f. CORESI, ap. DHLR II, 547.
— Din ngr. **παράσημα.**

PARASIMPÁTIC adj. (În sintagma) *Sistem (nervos) parasimpatic* = una dintre cele două părţi periferice ale sistemului nervos neurovegetativ. Cf. DN², DER.
— Din fr. **parasympathique.**

PARASÍN s. m. (Bot.; regional) **1.** Tremurătoare *(Briza media)*. Cf. COTEANU, PL. 14, LB, POLIZU, BARONZI, L. 140, GHEŢIE, R. M., BRANDZA, FL. 492, TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 33.
2. Numele a trei mici plante erbacee: **a)** (în forma *părasin*) mălaiul-cucului *(Lusula pilosa)*. Cf. BORZA, D. 102; **b)** (în forma *părăşin*) horşti *(Lusula silvatica)*. Cf. id. ib.; **c)** (în forma *părăşin*) horşti *(Lusula lusuloides)*. Cf. id. ib.
— Pl.: *parasini*. — Şi: **părasín** (BORZA, D. 102), **părăşín** (BARCIANU, BORZA, D. 102) s. m.
— Cf. bg. **перушина.**

PARASÍNĂ s. f. (În dicţionarele din trecut) Numele unei pînze groase. Cf. CIHAC, II, 245, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: ? — Şi: **părăsínă** s. f. GHEŢIE, R. M.
— Din rus. **парусина.**

PARASINTÉTIC, -Ă adj., s. n. (Cuvînt, derivat etc.) care este format atît cu un prefix, cît şi cu un sufix. *Verbele ... denumite parasintetice trebuie considerate derivate cu o acumulare de mijloace de derivaţie.* SCL 1954, 297. *La baza numeralelor multiplicative trebuie socotite derivatele parasintetice verbale de tipul „încinci".* SFC I, 45, cf. DN².
— Pl.: *parasintetici, -ce.*
— Din fr. **parasynthétique.**

PARÁSNIC s. m. (Învechit) Ţăran. Cf. LEX. MARS. 193, 242, DR. VI, 657, VII, 260.
— Pl.: *parasnici.*
— Din scr. **parasnik.**

PARASÓL s. n. **1.** (Învechit şi regional) Umbrelă (de soare). *Nişte parazoale..., un ştuc postav..., să am ştire, venitu-ţi-au la mînă* (a. 1778). IORGA, S. N. 125, cf. POLIZU, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Le iese înainte un domnişor... cu nişte cărţi... aninate de vîrful unui parazol.* PAMFILE, D. 67, cf. T. PAPAHAGI, C. L., CADE. *În uşa crîşmei „Pui de lup" îl apucă de braţ o femeie cu parasol.* CAMILAR, N. II, 195. *Oi lua şi un parasol şi l-oi ţinea... în sus.* SBIERA, P. 250. *Lutndu-şi părăzoru şi puntndu-şi în cap o pălărie cît un horn, să duse.* ALEXICI, L. P. 240, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, COMAN, GL., ALR I 1 879, L. ROM. 1959, nr. 5, 72, A V 19, 20, VI 3, LEXIC REG. II, 126, 127, GLOSAR REG. ◆ P. ext. (Învechit, rar) Paraşută. *Suindu-se la înălţime, au lăsat de acolo aceşti aeronotători un parazol.* AR (1829), 134²/32. ◆ (Învechit, rar) Apărătoare împotriva muştelor, a ţînţarilor etc., confecţionată din fişii subţiri de pînză, din fire de rafie, din şiraguri de mărgele (din lemn) etc., fixată în partea de sus a tocului unei uşi, astfel încît să acopere întreaga deschidere a uşii şi să permită totodată aerisirea continuă a încăperii. *Baraca conică de stuh şi paie, cu parasol vîntilator era de preferat.* CALENDAR (1862), 36/2.
2. Aripă de avion monoplan aşezată deasupra fuzelajului. Cf. LTR², DM.
— Pl.: *parasoluri* şi **(1)** *parasoale* (BARCIANU). — Şi; învechit şi regional) **parazól,** (regional) **parazór** (ALR I 1 879/75), **pălăzól** (ib. 1 879/49), **părăzól** (L. ROM. 1959, nr. 5, 72, ALR I 1 879/1, 12, 24, 26, 30, 35, 45, 77, 363), **părăzór** (pl. *părăzoară*, ALR I 1 879/51, 56, 59), **părizól** (com. din LIMBA-ALBA IULIA), **parozól** (ALR I 1 879/18, 28), **părînzór** (LEXIC REG. II, 41) s. n.
— Din germ. **Parasol, fr. parasol.**

PARASOLÁR s. n. **1.** Apărătoare montată la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat, pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat. Cf. LTR².
2. Apărătoare formată dintr-o placă transparentă (colorată fumuriu) sau opacă, montată în interiorul unui autovehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe şofer sau pe cel care stă lîngă şofer de lumina directă a soarelui.
— Pl.: *parasolare.*
— **Para²-** + **solar.** Cf. fr. **parasoleil.**

PARASTÁS s. n. **1.** Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea morţilor (v. **pomană, panahidă**); p. ext. praznic care se face după o astfel de slujbă (v. **pomană**). *14 oca ceară s-au făcut 40 făclii mari de preuţi şi de cele 7 parastase* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 74. *N-a avut parte nici de parastasul de trei zile.* DELAVRANCEA, S. 56. *Se face parastas pentru sufletul celui repausat.* MARIAN, Î. 158, cf. id. O. II, 177. *De parastas şi sărindare, nici vorbă pentru Pipăruş!* COŞBUC, P. II, 254. *Au făcut cele rînduite lutului şi sufletului..., cu pomeni şi parastase.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 77. *Pomenim pe Caragiale... nu cu inima resignată şi cucernică, precum cere parastasul, ci neliniştiţi şi stăpîniţi de mari frămîntări.* GALACTION, A. 270. *Voievodul se afla la mănăstirea Putnei, la slujba parastasului de patruzeci de zile a răposatului Alexăndrel Vodă.* SADOVEANU, O. XII, 370. *Cartea veche singură se răsfoieşte. Învăţată de boantele deşte... Ale schivnicilor, la liturghii şi parastase.* ARGHEZI, VERS. 193. *Săvîrşi, cu respectul datinilor, parastasele pentru Gigi.* CĂLINESCU, S. 473. *Oameni buni, nu uitaţi că sîntem la nuntă, şi nu la parastas.* CAMIL PETRESCU, O. I, 109. *Ioniţă Dorogan, prescurarul şi colivarul pomenilor de parastase.* C. PETRESCU, A. R. 8. *Nu putuse fi în Bucureşti la parastasul de 40 de zile al lui Mitiţă Filipescu.* V. ROM. octombrie 1953, 72. *Prietenii au fost la parastas.* BENIUC, V. 119. *Îşi cunoştea reputaţia şi, la vreme potrivită — chef, pocher, botez sau parastas — avea grijă să se poarte aşa fel, încît s-o confirme.* GALAN, Z. R. 160. *Popa catolic refuză să le facă parastas.* T. POPOVICI, SE. 33, cf. H II, 82. *Aş plăti şi parastasl Ca sî meri la rai cu paci.* ŞEZ. VI, 122. *Făcem tot părăstas şi facem meştorică-n casă.* ALR II/I MN 88, 2 720/848, cf. GL. OLT. ◇ (În imprecaţii) *Atîta i-a trebuit lui moş Luca, ş-apoi lasă pe dînsul; cîte părăstase şi panaghii, toate i le-a rădicat.* CREANGĂ, A. 127. ◇ Fig. *Bătrîn... născut cu lumea într-un ceas, El parcă-i viul parastas Al altor vremi.* COŞBUC, P. I, 150. ◇ Expr. **A-i purta (cuiva) parastasele** = a-i dori (cuiva) moartea. ŞEZ. IX, 147. ◆ (Regional) Colivă (Pecenişca-Băile Herculane). ALRM II/I h 224/2.
2. (Regional) Sumă de bani care se dă unui preot pentru oficierea unui parastas **(1)**. *Vai, săracu diacul..., Pentr-o ţîr'de parastas îţi zbiară pîn'la amiaz.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 470. *Dau la popa sărindare, Liturghii şi părăstase.* RETEGANUL, ap. CADE. ◇ (Prin analogie) *Răsăritul au luat frumoase parastase şi pre grase sarandare de la clerul nostru* (cca 1860). URICARIUL, V, 149/6.
3. (Popular) Colac care se dă preotului la oficierea unui parastas **(1)** sau a unui maslu, ori persoanelor care au luat parte la un parastas. Cf. VAIDA. *Din făină de grîu se fac şi parastasele după cei morţi.* ŞEZ. V, 137, cf. VIII, 182. *„Faci şi parastaţ", un colac în formă de cruce.* ARH. FOLK. V, 132, cf. TODORAN, GL., ALRT II 5, 76, 327, ALR II/I h 172. ◆ (Prin Transilv.) Colac care este folosit la îndeplinirea unor ritualuri de nuntă. *Pe mese, pun ulcioarele şi, lîngă*

fiecare ulcior, se pune un parastas cu pom în el. MARIAN, NU. 746, cf. SEVASTOS, N. 343.

4. Compus: (regional) **parastasul-popii** = salbămoale *(Evonymus europaeus)*. Cf. BORZA, D. 66.

— Pl.: *parastase* şi (regional) *paraslasuri* (TOPÎRCEANU, P. O. 31). — Şi: (regional) **parastát** (ALR II/I h 172/102), **parastáţ, paraistás** (GR. S. V, 122, GL. OLT.; pl. *paraistasuri*, GL. OLT.), **paristás** (ib.), **părăistás** (ALR II/I h 176/848), **părăistáş, părăstás, părăstáş** (ib. h 172), **perestáş** (ib. h 172/29) s. n.

— Din slavonul парастасъ, ngr. **παράσταση**.

PARASTÁT s. n. v. **parastas.**

PARASTÁŢ s. n. v. **parastas.**

PARASTISEÁLĂ s. f. (Învechit, rar) Reprezentaţie, spectacol. *Este o parastiseală ce o numesc aşa: Doi cirlani.* PR. DRAM. 263.

— Pl.: ?

— **Parastisi** + suf. *-eală*.

PARASTISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A comunica, a transmite; a expune, a explica, a prezenta. *Ni-a parastisit al nostru sfetnic şi camerier, conte (Ceachi) ... scrisorile ... tale* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 220. *I-am dat acest înscris, iscălit de mine, adeverit şi de boieri marturi, cărora le-am parastisit... pricină toată* (a. 1833). ARH. OLT. VII, 200. *Parastiseşte-i cît ai vrea saturnalele anarhiei* (a. 1859). GÁLDI, M. PHAN. 221. ◇ Intranz. *Parastisesc la nişte dascali a neamului peruvienesc.* IST. AM. 52r/18.

2. (Complementul indică piese de teatru) A reprezenta, a juca; (complementul indică personaje sau roluri din piese de teatru) a interpreta. *Mi-aduc aminte de tragodia lui Orest, oh!, ce frumos au parastisit-o!* PLEŞOIANU, în BV III, 650. *Am parastisit pe fiii lui Brutus cu epicul Aristia.* GHICA, S. 258. *Da ce părăstuieşti în astă-seară? — O piesă nouă.* ALECSANRI, T. 443, cf. 1 760, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. ◇ Refl. pas. *Comediile, tragodiile şi celelalte să parastisesc mai cu samă în limba grecească.* PLEŞOIANU, în BV III, 650. *La teatru... se parastuia două piese nouă.* ALECSANDRI, T. 1 398. ◇ Intranz. impers. *Am auzit că zilele astea o să parastisească „Italiana din Algir", bucată cu cîntece.* FILIMON, O. I, 222.

— Prez. ind.: *parastisesc.* — Şi: **parastuí, părăstuí,** vb. IV.

— Din ngr. **παρασταίνω**.

PARASTISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acţiunea de a parastisi **(1)**; prezentare, expunere. *În urmarea unei asemine parastisiri... întăresc pe dumnealui Ghica în rang de vornic de Ţara de Sus* (a. 1833). URICARIUL, VII, 226.

— Pl.: *parastisiri.*

— V. **parastisi.**

PARASTUÍ vb. IV v. **parastisi.**

PARAŞIÚT s. n. v. **paraşută.**

PARAŞIÚTĂ s. f. v. **paraşută.**

PARAŞÚT s. n. v. **paraşută.**

PARAŞUTÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică oameni sau obiecte) A lansa din avion cu paraşuta. *E foarte secret cum a picat aici..., cred că a fost paraşutat.* CĂLINESCU, S. 724. *Fuseseră paraşutaţi, noaptea, în diferite locuri din ţară.* STANCU, R. A. I, 248, cf. CONTEMP. 1953, nr. 367, 6/3. *A fost salvat şi tunelul. Ne-au ajutat ei, un grup care a fost paraşutat anume.* V. ROM. septembrie 1954, 50. *Nici un duşman paraşutat.* BENIUC, V. CUC. 55, cf. DM, DN 2. ◇ Refl. Fig. *Ceaţa difuză cu care se luptă mereu soarele are formula ei. Sînt moleculele de negru de fum care se paraşutează într-o invazie lentă şi atotcuprinzătoare pe fiecare milimetru patrat de suprafaţă terestră.* V. ROM. august 1960, 80.

— Prez. ind.: *paraşutez.*

— Din fr. **parachuter.**

PARAŞUTÁRE s. f. Acţiunea de a paraşuta; lansare, aruncare din avion cu paraşuta. *Paraşutarea medicamentelor din avioanele sanitare aduce o preţioasă contribuţie în lupta pentru apărarea sănătăţii oamenilor muncii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 807, cf. LTR 2, DM. *Va veghea asupra transportului de sînge şi ser şi asupra paraşutării lor.* 8 iunie 1960, 69, cf. DN 2.

— Pl.: *paraşutări.*

— V. **paraşuta.**

PARAŞUTÁT, -Ă adj. Care a fost lansat, aruncat din avion cu paraşuta. (Substantivat) *Vom avea la vară paraşutaţi cu arme şi cu tot felul de aparate.* BENIUC, V. CUC. 38.

— Pl.: *paraşutaţi, -te.*

— V. **paraşuta.**

PARAŞÚTĂ s. f. Dispozitiv în formă de umbrelă cu suprafaţă mare, folosit pentru aterizarea lentă a unui corp lansat de la înălţime, de obicei dintr-un avion în zbor; (învechit, rar) parasol **(1)**. *Paraşiut, adecă feritoare de cădere.* AR (1832), 272²/25. *Paraşiută (cortel de cobortt în aer).* IC. LUM. (1841), 174¹/2. *Pielea coastelor dintre picerele dinainte şi dindărăt se dezvoltă atît de mult încît formează un fel de paraşut.* ISIS (1862), 18²/46. *Paraşuta coboară mai curînd din cerul avionului, agresiv.* TEODOREANU, M. U. 123. *Veneau ploşniţele pe tavan, în batalioane, pînă-n dreptul nostru şi-şi dădeau drumul, ca cu paraşutele, drept peste noi.* CAMILAR, N. II, 93, cf. LTR 2, DM. *Reporterul ocupă locul improvizat din spate, alături de paraşute.* 8 iunie 1960, 69, cf. 71, DN 2, DER. ◇ *Paraşută luminoasă* = paraşută cu care se lansează spre sol un material pe bază de magneziu, care se aprinde în contact cu aerul, luminînd puternic terenul de aterizaj, obiectivul de recunoaştere etc. Cf. DM, DN 2.

— Pl.: *paraşute.* — Şi: (învechit) **paraşút, paraşiút** s. n., **paraşiútă** s. f.

— Din fr. **parachute.**

PARAŞUTÍSM s. n. Ramură sportivă care cuprinde probe de lansare cu paraşuta de la diferite înălţimi; tehnica executării unor astfel de lansări. *În anii puterii populare, paraşutismul a devenit un adevărat sport de masă.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 761, cf. LTR 2, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DER.

— Din fr. **parachutisme.**

PARAŞUTÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană (în special militar) care s-a specializat în lansările cu paraşuta. Cf. IORDAN, L. R. A. 183. *Paraşutişti..., spune colonelul, în şopot, cu ochii măriţi de spaimă.* CAMILAR, N. I, 428, cf. DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 84, DN 2.

2. Adj. (Rar) De paraşutist **(1)** sau de paraşutism, caracteristic paraşutistului sau paraşutismului. *N-am auzit călătorii discutînd decît despre motoare..., despre recorduri paraşutiste.* SAHIA, U.R.S.S. 215.

3. S. f. (Argotic) Prostituată. BUL. FIL. II, 206.

— Pl.: *paraşutişti, -ste.*

— Din fr. **parachutiste.**

PARATÁCTIC, -Ă adj. (Despre raporturi sintactice) Exprimat prin parataxă; (despre fraze, propoziţii, texte etc.) care alcătuieşte o parataxă; (despre propoziţii sau despre părţi de propoziţie) care constituie unul dintre elementele parataxei. *O primă caracteristică a vorbirii familiare şi, cu deosebire, a celei populare, este fraza paratactică: propoziţii principale juxtapuse, legate obişnuit prin „şi".* IORDAN, STIL. 241, cf. DM. *Intonaţia se schimbă şi după locul secundarei paratactice în frază.* L. ROM. 1960, nr. 1, 23, cf. SCL 1960, nr. 3, 489, DN 2.

— Pl. : *paratactici, -ce.*
— Din fr. **parataetique.**

PARATALÁSIA s. f. (Grecism învechit, rar) Fiord. Cf. URSU, T. Ș. 23.
— Pl. : ?
— Din ngr. **παραθαλασσία.**

PARATÁXĂ s f. Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele alcătuitoare ale unei propoziții sau fraze, care constă în simpla lor alăturare, fără ajutorul vreunui cuvînt de legătură; juxtapunere. *Caracteristica cea mai izbitoare, poate, a vorbirii familiare și populare este parataxa.* IORDAN, STIL. 251. *Folosirea parataxei... permite pronumelui să-și sporească rolul apozițional și, în același timp, îi consolidează locul la începutul propoziției.* S. C. ȘT. (CLUJ), 1957, 229, cf. DM. *Se afirmă, în genere, că trecerea de la parataxă la hipotaxă ar fi un fenomen caracteristic tuturor limbilor.* L. ROM. 1960, nr. 1, 24, cf. DN [2], DER.
— Pl. : *parataxe.*
— Din fr. **parataxe.**

PARATÁXIS subst. (Grecism învechit; de obicei precedat de prep. „cu") Pompă, ceremonie (deosebită); alai. *S-au făcut alaiul Inicer-agăi, ieșind și el cu toată parataxis și cu pohvala lui* (a. 1715). GÁLDI, M. PHAN. 221. *Cu frumoasă parataxis l-au dus pînă la sftnta mănăstire.* R. GRECEANU, CM II, 150. *Scultndu-se domnul din scaun cu toată parataxis.* GHEORGACHI, LET. III, 297/33. *Ceasurile se citesc în biserica curței... făr'de parataxis* (a. 1819). GÁLDI, M. PHAN. 221, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Din ngr. **παράταξις.**

PARATERISÍ vb. IV v. **paratirisi.**

PARATESÍ vb. IV v. **paretisi.**

PARÁTIC, -Ă adj. v. **păratic.**

PARATICĂ adj. v. **peratic.**

PARATÍFIC, -Ă adj. (Med.; despre simptome, procese etc.) Care se referă la paratifos, care ține de paratifos; (despre microbi, bacili) care provoacă paratifosul. Cf. DM, DN [2].
— Pl. : *paratifici, -ce.*
— Din fr. **paratyphique.**

PARATIFOÍDĂ adj. (Med.; în sintagma) *Febră paratifoidă* = paratifos. Cf. DL, DM, DN [2].
— Din fr. **paratyphoïde.**

PARATÍFOS s. n. Boală infecțioasă din grupul febrei tifoide, produsă de un bacil specific; febră paratifoidă. Cf. DL, DM, DN [2], DER.
— **Para[1]-** + **tifos** (după fr. *paratyphus*).

PARATIFÓZĂ s. f. (Med. vet.) Salmoneloză. *Paratiphosa ... este o boală foarte contagioasă.* ENC. VET. 640. *Paratifoza este o boală a păsărilor.* ib. 824, cf. DL, DM, DN [2], DER.
— Scris și: (după fr.) *paratiphosă.*
— Din fr. **paratyphose.**

PARATIRISÍ vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) (Învechit) A băga de seamă, a fi atent, a observa. *Paratirisind domnia mea... aflăm* (a. 1796). GÁLDI, M. PHAN. 221. *Să paratirisești dumneata asupra ridicării țiganilor de a nu fi vreunul din ei molipsit* (a. 1813). id. ib. *Am paratirisit că beizadeaua îi mai vesel cînd mistuiește.* ALECSANDRI, T. 1 241.
— Prez. ind.: *paratirisesc.* — Și: **paraterisí** (GÁLDI, M. PHAN. 221), **paretirisi** (id. ib.) vb. IV.
— Din ngr. **παρατηρῶ.**

PARATÍRISIS subst. (Grecism învechit, rar) Inspecție, cercetare, control. *Făcînd paratirisis moșiilor, viilor, țiganilor* (a. 1809). GÁLDI, M. PHAN. 221.
— Din ngr. **παρατήρησις.**

PARATIROÍDĂ adj. (În sintagma) *Glandă paratiroidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele patru glande cu secreție internă care sînt situate, două cîte două, de o parte și de alta a glandei tiroide și care au rol în metabolismul calciului. *Cînd avem de-a face cu o turburare în fixarea calciului, să căutăm a vedea dacă aceasta nu este pricinuită... de o alterare a glandei paratiroide.* ENC. VET. 9. *În specia umană..., glandele paratiroide sufăr, probabil, la bătrîni.* PARHON, B. 32, cf. DN [2].
— Pl. : *paratiroide.*
— Din fr. **parathyroïde.**

PARATISÍ vb. IV v. **paretisi.**

PARATISÍRE s. f. v. **paretisire.**

PARATONÉR s. n. (Astăzi rar) Paratrăsnet. Cf. MN (1836), 87. *Paratonerul e minunatul instrument ce răpește fulgerul și-l abate aiurea.* UNIVERSUL (1846), 186/37, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Au introdus... pe toată corabia un paratoner (un instrument apărător în contra trăsnetului).* ISIS (1859), 16/2, cf. ALEXI, W., CADE. *Pe creștetul acoperișului se afla o cruce mică de tablă..., pe care baba Sinica o considera un paratoner.* CĂLINESCU, S. 440, cf. DN [2].
— Pl. : *paratonere.*
— Din fr. **paratonnerre.**

PARATRĂSNET s. n. Instalație de protecție a construcțiilor și a instalațiilor împotriva efectelor produse de loviturile directe de trăsnet; (astăzi rar) paratoner, (învechit) parafulger **(1)**, paratunet, ferifulger, feritun, magnet de trăsnet. *Ochii lui văzură cupola de plumb de deasupra intrării principale a spitalului, cu o prăjină înfiptă în ea ca un paratrăsnet.* ARDELEANU, U. D. 107, cf. KLOPȘTOCK, F. 221, SCRIBAN, D. *Paratrăsnetul a fost inventat de Franklin.* CIȘMAN, FIZ. II, 168, cf. LTR [2], DM, DN [2], DER.
— Pl. : *paratrăsnete.*
— **Para[2]-** + **trăsnet** (după fr. *paratonnerre*).

PARATÚNET s. n. (Învechit) Paratrăsnet. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. 161.
— Pl. : *paratunete.*
— **Para[2]-** + **tunet** (după fr. *paratonnerre*).

PARÁU s. n. v. **piriu.**

PARAÚLĂ s. f. **1.** (Prin Munt. și Olt.) Obicei rău. Com. din TURNU-MĂGURELE, cf. I. CR. VIII, 344, LEXIC REG. 37.
2. (Regional; în forma *ptrăură*) Gînd, idee. Cf. PAMFILE, CR. 246. *Mi-a venit o ptrăură.* id. ib.
3. (Regional; în expr.) **A sta la paraulă cu...** = a se considera egal cu ... (Mățău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl. : ? — Și: **pîrăură** (accentul necunoscut) s. f. PAMFILE, CR. 246.
— Etimologia necunoscută.

PARÁUR adj. (Regional; într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Ca aurul, de aur (Tîrnova-Alexandria). ȘEZ. IV, 21. *Așa să faci, cocoș paraur, Cu coada de aur.* ib.
— Pl. : ?
— Probabil **para[1]-** + **aur.**

PARAVALÁNȘĂ s. f. Construcție de piatră sau de beton destinată apărării unei căi de comunicație de pe coasta unui munte de avalanșele de zăpadă. Cf. LTR [2], DER.
— Pl. : *paravalanșe.*
— Din fr. **paravalanche.**

PARAVALISÍ vb. IV. Tranz. (Învechit; complementul indică texte, registre, socoteli, acte etc.) A confrunta, a compara (spre a vedea dacă se potrivesc). *Să paravalisiți catastihu ce s-a dat domniei mele* (a. 1791). GÁLDI, M. PHAN. 221. *După ce s-au întors numitul înapoi, paravalisind socoteala ce i-au trimis-o de la Moscva cu catastișile sale..., au văzut cu multă mirare a sa o foarte mare diafora la acestea și că l-au năpăstuit prea mult* (a. 1817). DOC. EC. 174. *Să paravalisim mai întîi condeiele ca să vedem dacă se potrivește catastihul meu cu al dumitale.* FILIMON, O. I, 237, cf. GÁLDI, M. PHAN. 221, DM. ◇ Refl. pas. *Adeverința... paravalisindu-se cu alte scrisori ale Velicului, să dovedi neadevărată* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 339.

— Prez. ind.: *paravalisesc.*

— Din ngr. **παραβάλλω.**

PARAVÁN s. n. **1.** Perete subțire sau piesă de mobilier alcătuită, de obicei, din unul sau mai multe panouri articulate, acoperite cu placaj, mătase, carton etc. frumos decorate și care servește pentru a despărți o anumită porțiune dintr-o încăpere. *Coridorul cel mare despărțit de bolnavi numai prin o perde care slujește drept paravan.* CUCIURAN, D. 37/19, cf. STAMATI, D. *Papagalii ... se pun ... pe mîndre paravane de mătasă diafană.* ALECSANDRI, P. III, 87. *Un paravan ascundea patul artistului.* EMINESCU, N. 109. *Un paravan, ce ascundea o parte a salonului, despărțea scena de public.* I. NEGRUZZI, S. III, 212. *După un paravan, copilul dormea în palul lui.* D. ZAMFIRESCU A. 145. *Paravane de mătase.* GALACTION, O. 324. *Între pat și ușă, un paravan... maschează lavoarul și cuierul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 527, cf. II, 173, DM, DN [2]. ✦ (De obicei fig.) Ceea ce servește să protejeze ascunzînd; ceea ce ascunde, maschează. *Te-am ales pe tine de cavaler. — Zi mai bine că m-ai ales de paravan.* ALECSANDRI, T. 1 305. *Tu, cu inima și mintea, poate ești un paravan După care ea atrage vreun june curtezan.* EMINESCU, O. I, 162. *Bărbați însurați, figuri naive, casnice paravane în dosul cărora tot satul știe ce se petrece afară de ei.* GANE, N. II, 214. *Ori cu cîte paravane de umbră ai căuta să te înconjori,... printr-o crăpătură lumina tot va pătrunde.* ANGHEL, PR. 126. *Își ascunse flacăra roșie a părului după paravanul de foi* [de ziar]. C. PETRESCU, A. 317. *Atunci, pe mine pentru ce m-au primit chiriaș? — Ca paravan.* STANCU, R. A. V, 312. *Normele învechite sînt un paravan în dosul căruia se ascund, de cele mai multe ori, lipsuri serioase în organizarea producției.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 596. *Din multe cugetări adevărate Mi-am înjghebat un jalnic paravan.* LABIȘ, P. 238. ✦ (În dicționarele din trecut) Apărătoare de metal care se pune în fața unei sobe, a unui cămin etc. pentru a feri podeaua de scîntei sau de dogoarea focului. Cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

2. (Rar) Parazăpadă **(2).** *Ca să oprim zăpada pe semănături..., folosim garduri, numite paravane sau parazăpezi, pe care le așezăm în locuri deschise în timp.* SCÎNTEIA, 1950, nr. 1 954.

3. (Rar) Baraj de tablă, cu baza în formă de semicerc, fixat în pămînt în fața stolurilor de lăcuste călătoare. Cf. DM.

4. (Mold.) Încăpere mică într-o gospodărie țărănească, care servește de obicei ca magazie (pentru unelte) sau ca adăpost pentru vite ori păsări. V. șopron, polată, chiler. *În acest paravan, urmă omul, încap multe cioveie ale casei, ca într-o cămară.* SADOVEANU, O. V, 244. *Spre nord și vest se fac, adesea, un fel de camere, sub același acoperiș, care se numește: chileri, paravan.* CHEST. II 248/173, cf. ALR I 689/512, ALR II/I MN 123, 3 827/537.

5. Un fel de cutie, făcută din sfoară împletită, pentru prinderea suveicilor la războiul de țesut; plasă [1]. *Plasele sau paravanele vor fi așezate la ambele capete ale războaielor.* PREV. ACCID. 13.

— Pl.: *paravane* și (învechit) *paravanuri* (DDRF). Și: (regional) **paravắn** (CHEST. II 248/173), **părăván** (ALR II/I MN 123, 3 827/537), **peravắn** (CHEST. II 248/173) s. n.

— Din fr. **paravent.**

PARAVÁT, -Ă adj. (Grecism învechit; și substantivat) Apostat, renegat. *Paravatul Iulian începu a cînta mai tare cu fecioarele.* MINEIUL (1776), 52[1r]/17. *Cum că foarte cu greu i-au fost lui Traian a face aceasta, mărturisește Iulian Augustul și paravatul.* ȘINCAI, HR. I, 8/6. *Cu brațul său cel puternic și acum ne izbăvi de paravatul Iulian.* ZILOT, CRON. 343.

— Pl.: *paravați, -te.*

— Din ngr. **παραβάτης.**

PARAVĂN s. n. v. **paravan.**

PARAVERTEBRÁL adj. (În sintagma) *Ganglion paravertebral* = fiecare dintre ganglionii simpatici care se află de-a lungul ambelor părți ale coloanei vertebrale. Cf. DN [2].

— Pl.: *paravertebrali.*

— Din fr. **paravertébral.**

PARAVÎNT s. n. Dispozitiv de protecție împotriva curenților de aer, format din șiruri de arbori sau de panouri situate de-a lungul liniilor unei stații de triaj. *Paravînturile sînt formate... fie din mai multe rînduri de arbori, fie din panouri de lemn cu goluri.* LTR [2], cf. DER.

— Pl.: *paravînturi.*

— **Para**[2]**-** + **vînt** (după fr. *paravent*).

PARAVLEPSÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A trece cu vederea, a nu lua în seamă, a nu ține socoteală (de ceva). *Mai nainte putea să paravlepsească un vătaf de plai acest avaet..., îndestulîndu-se din alte catahrisuri* (a. 1824). DOC. EC. 317. *Paravlepsind orice ursuzlîc ți se va întîmpla, să poftești pînă la mine* (a. 1853). GÁLDI, M. PHAN. 221.

2. (Complementul indică probleme, afaceri) A rezolva, a soluționa. *Avem divanul nostru ce fără bănuială Paravlepsea cu pace oricare socoteală.* BOLINTINEANU, O. 147.

— Prez. ind.: *paravlepsesc.*

— Din ngr. **παραβλέπω.**

PARAVOLICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Parabolic [2]. Cf. GHEOM.-TRIGON. 148[2]/5.

— Pl.: *paravolicești.*

— Cf. ngr. παραβολικός.

PARAZÍU s.n. v. **porozău[1].**

PARÁXEN, -Ă adj. v. **paraxin.**

PARAXÉNIE s. f. (Grecism rar) Ciudățenie; capriciu, toană. *Cucoana Luxița... avea paraxenii nevinovate.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 270, cf. CADE, GÁLDI, M. PHAN. 221, DM, L. ROM. 1959, nr. 6, 78.

— Pl.: *paraxenii.*

— Din ngr. **παραξενιά.**

PARÁXIN, -Ă adj. (Grecism, astăzi rar; despre oameni și despre acțiunile, manifestările lor) Ciudat, curios, bizar. Cf. BARCIANU, v. *Soră-sa, da, asta era cam „paraxină".* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 270, cf. CADE, DM. ◇ Expr. (Adverbial) **A-i fi** (cuiva) **paraxin** = a i se părea ciudat, curios, bizar, a se mira. *Cei care nu se învrednicesc a fi hagii, nici a ști carte, nu le este paraxin a nu-ș cunoaște dreptul* (a. 1779). GÁLDI, M. PHAN. 221. *Boierule, să nu-ți fie paraxin unde ne vezi că am venit numai amîndoi.* ISPIRESCU, L. 291. (Adverbial) **A-i veni (cuiva) paraxin** = a nu-i conveni, a fi șocat (de ceva). *Asta-mi vine cam paraxin, arhon șatrar, dar d-tale?* ALECSANDRI, T. 1 125. ✦ (Substantivat, n.) Capriciu, toană. *Și de la București au adus scrisorile: spaimă destulă, nu-i paraxine*

(a. 1821). IORGA, S. N. 154. *Se va plînge şi domnului, ca pentru o urmare de paraxen la ramura judecătorească* (a. 1835). GÁLDI, M. PHAN. 221. *Aşa mi-o venit un paraxîn, că am ieşit din lozniţă.* ALECSANDRI, T. 454. *Nixis, paraxîn şi pandalii erau nuanţele gradate ale nevricalelor, cum li se spune azi.* TEODOREANU, M. U. 126.
— Pl. : *paraxini, -e.* — Şi : **paráxen, -ă** adj., **paráxine** s. n., **paráxîn, -ă** adj.
— Din ngr. **παράξενος.**

PARÁXINE s. n. v. **paraxîn.**

PARÁXÎN, -Ă adj. v. **paraxîn.**

PARAZĂPÁDĂ s. f. **1.** (De obicei la pl.) Construcţie (dig de pămînt, gard, zid etc.) sau plantaţie aşezată lîngă o şosea sau lîngă o cale ferată, pentru a le feri de înzăpezire. Cf. LTR [2], DL, DM, DER.

2. (De obicei la pl.) Mijloc de reţinere şi de repartizare uniformă a zăpezii pe semănături, constituit din panouri de scînduri, din împletituri de nuiele, din plantaţii etc.; (rar) paravan **(2).** *Au oprit zăpada pe semănături, construind din timp parazăpezi din tulpini de floarea-soarelui.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 238. *Am reţinut zăpada pe semănături cu ajutorul parazăpezilor.* ib. 1954, nr. 2 862, cf. LTR [2], DL, DM, DN [2], DER.

3. Grilaj metalic, montat la marginea streşinii unei clădiri, pentru a opri căderea zăpezii de pe acoperiş. Cf. LTR [2], DM.
— Pl. : *parazăpezi.*
— **Para[2]-** + **zăpadă.**

PARAZIÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Care conţine nisip (fin), care este acoperit cu nisip (fin). *Fundul e bine să ni-l alegem nisipos, pietros, parazios, cu acel fin nisip de rîuri.* ATILA, P. 48. *Locurile cele mai preferate de ei* [de scobari]... *sînt prundurile şi fundurile nisipoase sau parazioase.* id. ib. 238.
— Pronunţat : ? — Pl. : *parazioşi, -oase.*
— Etimologia necunoscută.

PARAZÍT, -Ă subst., adj. **1.** S. m. şi f., adj. (Organism animal sau vegetal) care trăieşte şi se hrăneşte pe seama altui organism, de obicei provocîndu-i boli sau chiar moartea. Cf. DRLU. *Parazite sau trematode trăitoare în trupuri de animale.* J. CIHAC, I. N. 238/1, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. [Tăciunele] *este un fel de ciupercă parazită pe care botaniştii o numesc Uredo siurens.* ISIS (1862), 40[2]/12. *Cu cît pămîntul va fi mai curat, cu atît semănăturile se fac mai bine..., mai rodite, fiindcă nu au lîngă dînsele parazite care trăiesc pe spinarea pămîntului.* I. IONESCU, M. 328, cf. GRECESCU, FL. 17. *Între paraziţii din regnul animal avem: purecii, păduchii, ploşniţele, rîia.* BIANU, D. S. *Mi se părea această Adamonă... o insectă parazită.* GALACTION, O. 241. *O buruiană parazită, bizară, arunca din pom în pom reţelele sale.* CĂLINESCU, S. 284. *Uredinalele, fiind paraziţi intercelulari,... provoacă... o scădere a cantităţii de protoplasmă din celule.* SĂVULESCU, M. U. I, 96. *Influenţa ciupercilor parazite asupra energiei de fotosinteză este considerată ca unul din factorii care determină cele mai însemnate vătămări plantelor atacate.* id. ib. 102, cf. DM, DN [2], DER. ◇ Fig. *Niciodată n-am simţit sub coastele din stînga dureroasa... rozătură a viermelui invidiei. Slavă ţie, Doamne! în inima mea... n-am locşor într-însa şi pentru groaznicul parazit verde!* CARAGIALE, O. II, 170. *Lună, soră cu pămîntul, în zadar de mii de veacuri, tu cu raze-mprumutate Fermecat-ai paraziţii uriaşului tău frate.* TOPÎRCEANU, P. O. 127.

2. S. m. şi f., adj. Fig. (Persoană, clasă socială etc.) care trăieşte din munca altora, din exploatare. V. trîntor, profitor. Cf. DRLU. *Casa lui devenise un loc public unde se adunau toţi paraziţii Bucureştilor.* FILIMON, O. I, 254. *Ei trăiesc ca un fel de paraziţi intelectuali.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 200. *Tu, scufie făr'de creier, multe forme ai de slugă, Parazit ce din mulţime ştie stîngele să-l sugă.* BELDICEANU, P. 118. *Un instinct obscur îi spunea ei, se vede, că noul venit în casa lor nu e decît un parazit.* ANGHEL, PR. 42. *Această clasă parazită trăieşte exploatînd munca claselor pozitive.* IBRĂILEANU, SP. CR. 186. *Sînt oameni... care nu se mulţumesc să fie paraziţi auriţi şi îndantelaţi ai popoarelor.* LIT. ANTIMONARHICĂ, 16. *Sînt considerat aci ca un parazit.* C. PETRESCU, A. 461. *Soarta lui era a unui parazit.* SADOVEANU, O. VI, 289, cf. CV 1949, nr. 1, 8. *Vedea în el... un veninos parazit... al poporului român.* V. ROM. iulie 1954, 32, cf. DM, DN [2]. ✦ (În Roma antică) Persoană care era invitată la masa unui bogătaş, pentru a-l amuza ; (ieşit din uz) persoană care are obiceiul de a mînca totdeauna la masa altuia. Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Poate-n gînd mi-ar trece... Şi paraziţi să am la masă.* MACEDONSKI, O. I, 68, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN [2].

3. Adj. Fig. Care este lipsit de un rol util, care este de prisos, inutil; parazitar **(2).** *Geniul limbii respinge netncetat orice vorbe străine, barbare şi parazite.* HELIADE, O. II, 386. *Prefer... a sfîrşi scrisoarea... a cărui scop este de a chema ajutorul literaţilor români spre izgonirea slovei parazite.* NEGRUZZI, S. I, 262. *Bine ar fi să... contribuiţi, prin influenţa d-voastră, la curăţirea ortografiei de acea literă parazită.* ALECSANDRI, S. 6, cf. DM, DN [2].

4. S. m. pl. (Şi în sintagma *paraziţi electromagnetici*, LTR [2], DER) Perturbaţii electromagnetice de origine externă, de tipul zgomotelor, produse în transmisiile radiofonice, de telecomunicaţii etc. (din cauza descărcărilor electrice din atmosferă, a scînteilor de la unele aparate electrice etc.). *E fericit că poate să prindă, fără paraziţi, toate oraşele mari din Europa.* SAHIA, U.R.S.S. 131. *Un receptor de radio a putut recepţiona nişte semnale asemănătoare paraziţilor radiofoniei.* ENC. TEHN. I, 106. *Cu toate amestecurile paraziţilor* [la radio], *am rămas atent.* SADOVEANU, O. IX, 580, cf. DM, DN [2], DER.

5. S. m. (Rar) Fibră secundară pe firul unei gogoşi de mătase. Cf. DM.
— Pl. : *paraziţi, -te.*
— Din lat. **parasitus,** germ. **Parasit,** fr. **parasite.**

PARAZITÁ vb. I. (Rar) **1.** Tranz. (Complementul indică organisme animale sau vegetale) A îmbolnăvi, a infesta (trăind pe ele ca parazit **1).** *Această ciupercă parazitează boabele de secară care se îndoaie ca un corn.* BELEA, P. A. 162.

2. Intranz. Fig. A trăi, a acţiona ca un parazit **(2).** *Condiţiile sociale... au creat o asemenea situaţie în care filozofia idealistă a putut să paraziteze cu mai mult succes pe baza progreselor ştiinţei.* CF 1962, nr. 1, 45.
— Prez ind : *parazitez.*
— Din fr. **parasiter.**

PARAZITÁR, -Ă adj. **1.** (Despre organisme animale sau vegetale) Care trăieşte şi se hrăneşte pe seama altui organism, parazit **(1);** (despre boli, simptoame etc.) care este pricinuit de un parazit. *Bolile parazitare sînt datorite microbilor.* ap. CADE. *Căruţele moţilor... încărcate cu ciubere şi doniţi de lemn... stau îngrămădite... ca o uriaşă vegetaţie parazitară.* BOGZA, C. O. 327, cf. DM, DN [2].

2. Fig. (Despre oameni, despre clase sociale etc.) Care trăieşte din munca altora, din exploatare; parazit **(2).** *Aşa trăiau aceşti legendari eroi parazitari ai vechilor noastre gospodării.* ANGHEL, PR. 110. *Elementele parazitare încet-încet au fost eliminate.* SADOVEANU, O. X, 451, cf. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 384. *Restul venitului naţional este cedat prin regulament boierimii parazitare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 663, cf. DM, DN [2]. ◇ (Adverbial) *Tragedii... din astea superficiale fac numai cei care trăiesc parazitar.* CAMIL PETRESCU, T. I, 311. ✦ Care este lipsit de un rol util, care este de prisos, inutil; parazit **(3).** *Critica ar fi deci o lucrare de artă grefată pe o altă lucrare de artă, o melodie în acompaniament şi, în esenţă, un exerciţiu parazitar.* VIANU, A. P. 10. *Vlaga poporului istovit pe*

ogoare și năpăstuit în industrii parazitare era suptă de două guri. V. ROM. ianuarie 1957, 11.
— Pl.: *parazitari, -e.*
— Din fr. **parasitaire.**

PARAZITICÍD, -Ă adj. (Și substantivat, n.) (Substanță chimică) care are proprietatea de a distruge paraziții (1). V. insecticid. Cf BIANU, D. S., LTR [2], DM, DN [2], DER.
— Pl.: *paraziticizi, -de.*
— Din fr. **parasiticide.**

PARAZITÍSM s. n. 1. Relație între două organisme de specii diferite, în cadrul căreia unul dintre ele devine, parțial sau în totalitate, mediu necesar de viață pentru celălalt; mod de viață specific paraziților (1). *Parazitismul estern sau intern... al viermilor, al larvelor.* MAN. SĂNĂT. 24/7, cf. CADE. *Factorul hotărîtor în apariția și evoluția parazitismului la ciuperci îl reprezintă variabilitatea aparatului fermentativ.* SĂVULESCU, M. U. I, 90. *Uredinalele sînt ciuperci parazite, evoluate pe treapta cea mai înaltă a parazitismului.* id. ib., cf. LTR [2], DM, DN [2], DER.
2. Fig. (Despre oameni sau despre clase sociale) Faptul de a trăi ca un parazit (2); mod de viață al paraziților. Cf. CADE. *Profiturile capitaliste și parazitismul capitalist au fost... înlăturate.* CONTEMP. 1948, nr. 106, 1/1. *Pamfletele lui ... înfierează... descompunerea și parazitismul claselor suprapuse.* ib. 1954, nr. 386, 3/5, cf. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 871, DM, DN [2].
— Din fr. **parasitisme.**

PARAZITOFOBÍE s. f. (Rar) Teamă exagerată, bolnăvicioasă de paraziți (1). V. microbofobie. Cf. DN [2].
— Din fr. **parasitophobie.**

PARAZITOLÓG s. m. Specialist în domeniul parazitologiei. *Parazitologii... lucrează la izbăvirea oamenilor de boli.* CONTEMP. 1950, nr. 180, 6/5, cf. DM, DN [2].
— Pl.: *parazitologi.*
— Din fr. **parasitologue.**

PARAZITOLOGÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studierea organismelor parazite și cu măsurile de prevenire a infestării și de combatere a paraziților (1). Cf. LTR [2], DM, DN [2], DER.
— Din fr. **parasitologie.**

PARAZITOTRÓP, -Ă adj. (Despre substanțe medicamentoase) Care acționează în mod direct asupra paraziților (1) din interiorul unui organism. Cf. LTR [2], DM, DN [2].
— Pl.: *parazitotropi, -e.*
— Din fr. **parasitotrope.**

PARAZITÓZĂ s. f. Infectare a organismului uman sau animal cu paraziți (1). *Parazitoza intestinală este extrem de răspîndită.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 7/5, cf. DM, DN [2]. *Se disting parazitoze cutanate, intestinale, hepatice etc.* DER.
— Pl.: *parazitoze.*
— Din fr. **parasitose.**

PARAZÓL s. n. v. **parasol.**

PARAZÓR s. n. v. **parasol.**

PÁRĂ[1] s.f. 1. (Învechit, rar) Emanație puternică, exalație. *Deci se turbură atunce și acealea, de aciia pară iute dentr-aceale udături* [ale trupului] *ieșind, clătesc crierii capului și întorc omul.* CORESI, EV. 275.
2. (Învechit, rar) Sul (de fum). *Sămnul lui era... ca să rădice... pară de fum de la cetate.* BIBLIA (1688), 190[2]/55.
3. Parte luminoasă, mobilă (și dogoritoare) care se înalță dintr-un corp aprins, flacără; spec. vîlvătaie; p. ext. dogoare. *Văpaie, arse păcătoșii (parră* H, *para* D). PSALT. 224. *Ieși o pară din foc mare... și arseră toți într-acel ceas* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 154/9. *Am mers... de am făcut jărtvă și au ieșit para din pept.* HERODOT (1645), 337. *Au dețunat un galion mare împărătesc... și, aprinzîndu-se..., ardea cu mare pară.* M. COSTIN, LET. III, 285/30. *Vărsînd pară cuptoriul afară, arsă de umorî 70 de oameni.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21[r]/3. *Să vede numai para cum ieșe din pușci.* NECULCE, L. 243. *Dragă muză! scoate-mă afară Din borta iadului puturoasă Că mă nădușesc de fum și pară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 233. *Focul îndată s-a aprins și a umplut de pară și de fum... cuptorul.* NEGRUZZI, S. I, 92. *Departe vede-orașul pe sub un arc de pară, Și lumea nebunise gemînd din răsputere.* EMINESCU, O. I, 94. *Cît aș da să văd un flutur Tăind para luminării! Vlahuță, O. A. I,* 82. *Prin vînt se-nvolbură-n streșini aprinse Flăcări cu nalte văpăi și răzbit e văzduhul de pară.* COȘBUC, AE. 47. *În sobă, focul ardea liniștit, într-o pară rumână.* DUNĂREANU, N. 79. *Tremurînd, para gălbuie . . . Cît pe-aici era s-apuie.* GOGA, P. 70. *Pun făcliile de ceară Fața negrului altar Într-o vie, caldă pară.* PETICĂ O. 33. *Luă moneda, o întoarse, o suci, o sună pe tejghea, o cercetă aproape de para luminării.* HOGAȘ, DR. I, 100. *Para luminării... își așterne pe podele umbra lungă.* EFTIMIU, Î. 175. *Para se înălța spre cer și lumina bătea în poiană.* SADOVEANU, O. III, 219. *Topitorul, prăjit la față din cauza parei și plin de funingine, umbla cu un linguroi semisferoidal.* CĂLINESCU, S. 852. *Măgură privea moarta la para scurtă a chibriturilor.* CAMILAR, N. I, 75. *Focul s-aprindea, Vreascurile-ardea, Para se suia.* ALECSANDRI, P. P. 118. *Nu mă pociu apropia...,* *De para făcliilor, De fumul tămîlor.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 514. *Și grîul l-am pus în casă, Ș-a meu bine-a ars cu pară.* MÎNDRESCU, L. P. 17. *Fă-te tu pară vînătă iar eu mă fac pară galbină și care pară să va înălța mai sus, acela să fie învingătorul.* RETEGANUL, P. III, 73. *Înfige o sămînță de cînepă într-un ac, pune-l în para luminării.* SEVASTOS, C. 24. *Frunzuleanț di sacarț, Ieș afarț Mărioarț, Cît-ț ardi casa cu parț!* ȘEZ. III, 20. *Ui, ce pară mare s-a ridicat.* ALR I 678/227, cf. 678, ALR II 4 003/29, 36, 76, A I 22, II 6. *Din scîntei scăpărătoare, pară arzătoare se face.* ZANNE, P. I, 280. ◇ (Cu aluzie la puterea de distrugere a focului) *Intrase sabie în țară... Zaveră..., ciumă..., jaf și pară!* IOSIF, PATR. 5. *Au umplut satul de groază și pară.* LABIȘ, P. 30. *Dat-a para, Ars-a țeara Ș-o rămas o porumbea, Semănă lelea cu ea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 429. ◇ (În imprecații) *Pentr-o pușcă, arz-o para, Îmi lăsai locul și țara.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 319. *Ardă-l focu, Bată-l para, Că m-o iubit toată vara... Și s-o dus și m-o lăsat.* ȘEZ. III, 125. *Mamă, cînd l-oi cununa, Cu gura l-oi blăstăma... Cu blăstăm mare de pară.* FOLC. TRANSILV. I, 188. *Și te-oi blăstăma cu pară, Să trăiești să n-ai tihneală.* ib. 234, cf. 300. ◇ (Ca termen de comparație) *Clopotul vechi împle cu glasul lui sara, Sufletul meu arde-n iubire ca para.* EMINESCU, O. I, 231. *Ca într-o pară mistuitoare se topea inima lui.* IONESCU-RION, C. 120. *Ruga voastră atît de îndurerată Mă arde ca o pară sub tîmple zbuciumată.* PETICĂ, O. 187. *Dar nimeni patima-i ca para. Să-i afle n-a putut vreun pic.* V. ROM. ianuarie 1954, 45. *Alte vînturi, proaspete, frămîntă Codrii tineri, zilele-s ca para.* BENIUC, V. 80. *Vedeai tălăzuind ca mări de pară, Prin crăpătură, lumea dinafară.* LABIȘ, P. 158. *Vin'că dorul mă omoară Și mă arde ca o pară.* ALECSANDRI, P. P. 212. *Soacră, soacră, Poamă acră,... Ieși afară Ca o pară, Intri-n casă Ca o coasă.* CREANGĂ, P. 10. *Maică-ta-i fimei ră, Intră-n casă ca o coasă, Ies-afari ca o parț.* MAT. FOLK. 1 349. ◇ (Determinat prin „de foc" sau „focului") *Glasul domnului tăie văpaia focului (para* focului C [2], *para* de foc D, cu *parră* de foc H). PSALT. 49. *Ei ar da aur de se-ar plăti de para de foc... și se-ar scumpăra dentr-acea muncă de vecie.* CORESI, EV. 73. *Pre mijlocul nuorului era pature în parț de foc* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 328/19. *Văzu un șarpe*

mare... işa din gura lui pară de foc. NEAGOE, ap. GCR I, 142/18. *Suindu-să para focului sus.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 35[v]/34. *Darul norocului în para focului să aruncăm?* CANTEMIR, IST. 97. *Iar pe turnuri şi pe dealuri, pe pădurile-nvechite, Para focului lumine răspîndea mult felurite.* NEGRUZZI, S. II, 85. *Zi frăţine-tău... să-şi arunce stăpînu-n nouri... şi l-oi adapa cu pară de foc.* EMINESCU, N. 27. *Bieţii zmei ţipau de usturime în para focului.* ISPIRESCU, L. 294. *Acele jertve... şi le închipuiau jumulite, trecute prin pară de foc, albe şi grase.* SADOVEANU, O. X, 48. *O femeie ţînără, voinică, se ivi în prag, luminată ca o madonă de para focului din vatră.* BRĂESCU, O. A. I, 245. *În poiană, la mijloc, Joacă o pară de foc.* DEŞLIU, M. 48. *Toţi voinicii merg pe-acasă Şi la para focului Zac de dorul codrului!* ALECSANDRI, P. P. 287. *Nu se obîntească Rana de la mînă... Nici prin deochi, Nici prin pări de foc.* TEODORESCU, P. P. 382. *Clenguţa mohorului Arde-n para focului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 123, cf. 161. *Deodată se prefăcu în part de foc.* ŞEZ. VII, 13, cf. III, 84, A I 20. (În imprecaţii) *Dar lasă-i în para focului că li-i bine..., se vede că nu i-a fript nici un năcaz.* REBREANU, N. 201. *Ard-o para focului s-o ardă! izbucni ascuţit şi cu oţărtre nevasta lui Cîrtan.* SADOVEANU, O. VII, 320. (Ca termen de comparaţie) *Li să arătară lor limbi împărţite ca o pară de foc.* VARLAAM, C. 141. *Căruia-i sînt ochii ca para de foc.* N. TEST. (1648), 305[r]/20. *Apa mărilor şi a tuturor apelor... vor clocoti ca para de foc* (a. 1815). GCR II, 217/17. *Plin de feliurimi de peşte, din care cel mai mult ca faţa argintului şi roşii ca para focului.* GOLESCU, Î. 50. *Cuptorul... era roşu ca para focului.* ISPIRESCU, L. 323. *Soarele... a deschis la orizont apărătoarea sa năprasnică, roşie ca para focului.* DELAVRANCEA, T. 56. *Cînd se întoarse clericul lîngă diac, era aprins ca para focului, ochii îi străluceau.* AGÎRBICEANU, A. 139. *Purtam la gît un fionc mare de cordea latâ, roşie ca para focului.* BRĂESCU, O. A. II, 66. *De vînt faţa lui Volodia era roşie ca para focului şi ochii albaştri îi lăcrămau.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 905. *Se făcu roşu ca para focului.* PREDA, M. 267. *Fata se pregătea să-i răspundă, roşie ca para focului.* s iunie 1960, 18. *Lăsă la iveală frumoasele vesminte de catifea roşie... care începură să strălucească ca o pară de foc.* POPESCU, B. III, 50. *Inimioara ei şi-a lui, Ard ca para focului.* FOLC. TRANSILV. I, 291. ◇ (În contexte figurate) *Azi mînuim o maşină, un plug, Un condei, o idee ce arde cu pară.* LABIŞ, P. 435. *Mîndra seceră secară, Năframa-i arde cu pară.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 124. ◇ Fig. *Lăcaşul săracului foc şi viaţa-i pară de foc este.* CANTEMIR, IST. 154. *În obraji* [păpuşilor] *le arde para.* MACEDONSKI, O. I, 208. *Amurgul îşi tremură para în duioşia serii.* PETICĂ, O. 289. *Limpede-asfinţit coboară; Crezi că-n uriaşa-i pară Un oraş întreg, o ţară Arde dincolo de zări.* TOPÎRCEANU, P. O. 38. *Mere murgul Radului Din picioare scînteind, Din gură pară ţiptnd.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 497. ◇ Loc. adj. **De (sau în) pară** = arzător, dogoritor; roşu aprins (ca para focului). *Încendiul, în braţele-i de pară, Va strînge lumea de păcat pătată.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 24. *Soarele din drumul lui de pară Îşi trimetea săgeţile aprinse.* GOGA, P. 122. *Apusul joacă într-un potop de pară, Se duce craiul zilelor de vară Spre alte lumi.* IOSIF, P. 33. *Rămase aşa, minunat, în faţa răsăritului care ardea în pară.* GÎRLEANU, N. 196. *Şi cerul e roşu Şi ceru-i de pară.* TULBURE, V. R. 41. *Şi steaua izbînzilor, steaua de pară, Sus, peste Griviţa proletară!* DEŞLIU, G. 19. ◇ Loc. adv. **Cu foc şi pară** = înverşunat, aprins, tare. *Blestema cu foc şi pară pe afurisita de ghicitoare.* ISPIRESCU, L. 55. ◇ Expr. **A treece (sau a sări) prin foc** (sau, rar, **prin apă**) **şi pară** = a înfrunta orice primejdie, a face tot posibilul pentru atingerea unui scop. *Era gata pentru ea să sară Prin apă şi pară.* COŞBUC, P. II, 147, cf. DM. **A se face foc şi pară (de mînie)** = a se supăra, a se înfuria, a se mînia foarte tare. *Auzind zmeul aceasta, se făcu foc şi pară de mînie.* ISPIRESCU, L. 27. *Morarul... se face foc şi pară de mînie că nu umblă moara bine.* MARIAN, Î. 205. *Să nu fi aflat cumva că lua împrumut de la vecini, doamne fereşte, că se făcea foc şi pară.* VLASIU, A. P. 299. *Cuconaşul Ionică se făcu foc şi pară.* SADOVEANU, O. I, 427. **Foc şi pară** = **a)** înfierbîntat, îndîrjit, înverşunat; pornit; extrem de supărat, înfuriat. *He! Opreşte-te! Iată-te foc şi pară!* I. NEGRUZZI, S. VI, 8. *Dragii moşului, în ţară Vin păgînii foc şi pară, Dar cum vin s-ar duce iară.* COŞBUC, P. I, 83. *Dar tu cînd să te gîndeşti? Eşti foc şi pară.* SADOVEANU, O. XVII, 299; **b)** (regional) iute, sprinten, ager. *Mînzu ăsta e foc şi pară, mai abitir decît al zmeului.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 72. ◇ (Adverbial; ca determinant al adjectivului „iute", căruia îi dă valoare de superlativ absolut) *Grigoriţă... gustă dintr-un ardei; ardeiul, iute para focului.* HOGAŞ, DR. II, 12. ✦ (Adverbial; rar; pe lîngă verbul „a roşi") Foarte intens, foarte tare. *Sabina roşi pară, fiindcă întîia oară o trata cineva ca pe o domnişoară.* C. PETRESCU, C. V. 14. ✦ Fig. (Învechit, rar) Tărie, intensitate. *În vreamea de ger, para gerului raza soarelui trage-le.* CORESI, EV. 236. ✦ Fig. Sentiment puternic (şi chinuitor); înflăcărare; chin sufletesc; dorinţă chinuitoare. V. foc. *Sărăcuţi inimioară, Cum te arzi în pară? Du-te la stăpînă, Cu suspin te închină* (a. 1800). GCR II, 181/9. *Inima săgetată de-a amorului lovire şi aprinsă de-a lui pară, Trebuie ori să iubească ori să rabde şi să moară!* CONACHI, P. 84. *Dimineaţa dacă vine, Dorul calea îmi aţine; Şi de mă-nttlnesc cu sara, Tot nu mi s-alină para.* BELDICEANU, P. 93. *El zice-aşa, să zică iară, Să-i facă gîndul ei uşor, Iar gîndu-i se topea de pară.* COŞBUC, P. I, 124, cf. 131. *La ce-nttlnire mărturii tăcute Mi-aţi fost Ce ochi cuminţi ori plini de pară, Privind la voi cu drag, se bucură?* IOSIF, P. 36. *Dă zor-nainte, inimă bolnavă, Şi arde, gînd, în vîlvătăi şi pară!* BENIUC, V. 17. *Tu la tîrg şi eu la ţară, Pe-amîndoi ne arde-o pară.* ŞEZ. I, 106. *Oftînd... cu pară.* ib. II, 79. *Sufletul le arde-n pară, La dragoste n-au ticneală.* FOLC. TRANSILV. I, 287. ◇ (Determinat prin „de foc") *Ţi-o trimite, bade, carte, Pe de laturi Cu bănaturi, În mijloc Pară de foc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 135.

4. (Regional) Trăsnet (Certege-Abrud). ALR I 1 243/96.

5. Compus: (regional) **para-focului** = **a)** (Ornit.) guşă-roşie *(Erithacus rubecula rubecula).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 119; **b)** (Bot.) garofiţe *(Dianthus chinensis).* Cf. BORZA, D. 59; **c)** (Bot.) arşinic *(Lychnis calcedonica).* Cf. id. ib. 102.

6. (Regional) Tăişul toporului (Răcăşdia-Oraviţa). Com. NOVACOVICIU.

— Pl.: (rar) *pare,* (regional) *pări, peri* (ALR I 678/359), *pere* (ib. 678/255). — Şi: (regional) **párâ** s. f. ALR I 678/361.

— Din v. sl. пара.

PĂRĂ[2] s. f. I. (Bot.) **1.** Fructul părului[2] **(1).** *Pica ca perile turcii şi tătarii.* NECULCE, L. 363, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 239, MAN. GÖTT. *Meare, peare, prune, nuci multe.* CALENDARI (1773), 13/16. *Se află şi roade pomătului, cereşe, prune..., pere, mere* (a. 1793). URICARIUL, VI, 168/16, cf. KLEIN, D. 394, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *Îi cere inimioara pere, mere acre.* GORJAN, H. II, 179/8. *Se sui în păr ca să culeagă o pară.* NEGRUZZI, S. I, 90. *Părul... era încărcat de pere galbene ca ceara.* CREANGĂ, P. 290. *Mama-mi dăduse două pere.* SLAVICI, N. I, 150. *În cale, dete peste un păr plin de pere de aur.* ISPIRESCU, L. 224. *Unchiaşul mîncă o pară dulce ca mierea.* DELAVRANCEA, S. 249. *Şi ea mi-a dat s-aleg pe plac din sîn o pară.* COŞBUC, P. I, 172. *Varietăţile cele multe de pere au diferite epoci de coacere.* BIANU, D. S. *Gospodinele pregătesc... pere fierte, tocmagi cu zahăr, grîu îndulcit cu miere.* PAMFILE, CR. 18, cf. id. S. T. 3. *Magiunul (lictarul) se extrage din mere şi pere, cireşe şi prune.* PĂCALĂ, M. R. 280. *Chema pe cei şepte copii ai cucoanei Mărioarei şi le dădea la fiecare cîte o pară.* HOGAŞ, DR. II, 89, cf. NICA, L. VAM. *La masa de sub nuc, îţi aştepta un coşuleţ împletit, cu mere, piersici şi pere.* C. PETRESCU, Î. II, 85. *Am cumpărat un kilogram de pere.* BRĂESCU, O. A. II, 105.

Clefăiesc amîndoi încetişor din para aproape crudă. SADOVEANU, O. II, 542. *Coşuleţe în care se recoltează... caisele aurii, perele gălbui, merele rumene.* ARGHEZI, B. 41. *Măi bădiţă, buze moi, Mută-ţi casa lîngă noi, C-am un păr cu pere moi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48. *Cînd îs merele şi perele cele mici mai plăcute şi mai bune de mîncat?* SBIERA, P. 322. *Perele, ca să le avem bine păstrate pentru iarnă, se pun în stog ori într-o cutie cu paie.* ŞEZ. VIII, 37, cf. PODARIU, FL. 42. *Frunză verde foi de pere, Hai la maica de mă cere.* FOLC. TRANSILV. I, 241, cf. 137. *Pică pară mălăiaţă în gura lui Nătăfleaţă,* se zice unui om leneş, care aşteaptă să-i vină toate de-a gata. Cf. ZANNE, P. I, 243, VI, 219, GALAN, Z. R. 393. *Cînd o face plopul pere şi răchita micşunele* (= niciodată). Cf. ISPIRESCU, L. 1, JARNÍK-BÎRSEANU, D. 45. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Şi aşe cădе turcii, ca cînd ar cădе nişte pere coapte dintr-un păr.* NECULCE, L. 238. *A cădea ca o pară coaptă.* BARONZI, L. 43. *Rămîi, puică sănătoasă... Ca o pară germănoasă.* ŞEZ. I, 9, cf. FOLC. TRANSILV. I, 213. ◇ (Cu determinări care indică specia) *Pere arăpeşti, pere boiereşti, pere busuioace, pere de-ale chiperului, pere cînezi, pere codeşe, pere condiţia, pere corune, pere crăieşti, pere crăiţe, pere faraoane, pere de-ale finului, pere foiaşte, pere galbene, pere gălbioare, pere guşate, pere harbuzeşti, pere hartămprinţ, pere de iarnă, pere ienţăne, pere izămboarte(ne), pere marialuizăne, pere mălăieţe, pere cu miezul roşu, pere moi, pere murgi, pere muscat, pere muşcătareţe, pere nacaveţe, pere Napoleon, pere negre, pere oarzăne, pere ovăseşti, pere păstrăvioare, pere pergamute, pere pogăneşti, pere popeşti, pere porceşti, pere prăsade, pere prescurărîţe, pere roşioare, pere sieşti, pere de sînt Ilie, pere de sînta Marie, pere de sîn Petru, pere şulăreşti, pere tămîioase, pere tomnatice, pere untoase, pere urseşti, pere văratice, pere verzi, pere vieşti, pere de-ale zaharului.* ◇ *Pară pădureaţă* v. pădureţ **(I 2).** ◇ Expr. (Regional) **A-i bate** (cuiva) **perele** = a-i arăta (cu de-amănuntul) ce să facă, a cicăli cu sfaturile (pe cineva). *Bătutu-i-a mulerea perele cum să se poarte..., cum să se roage de iertare.* RETEGANUL, P. IV, 26. **A-l plea** (sau **a-i cădea** cuiva) **para în gură** = a obţine ceva fără efort, fără muncă. *Bine să zice: cui vra norocul Şi durmind îi cade peara în gură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 206. **Nu plăteşte nici o pară putredă,** se spune despre cineva sau ceva lipsit de orice valoare; nu face (nici) doi bani, nu face (nici) cît o ceapă degerată. *Altul striga: „Ba să hie în ţară o tocmală, dar nu dă hele Care nu plătesc nice o peară putrădă".* BUDAI-DELEANU, Ţ. 335. (Regional) **A face** (averea) **pere-mere** = a risipi, a irosi. Cf. LEXIC REG. 12. **A mînea şi pere pădureţe** v. pădureţ **(I 2).** ✦ (Regional; în construcţia) **De-a perele scuturate** = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Gherăseni-Buzău). H. II 101.

2. (Transilv.; şi în sintagmele *pere galbene,* BORZA, D. 162, *pară de pămînt,* LB, LM, BORZA, D. 162) Cartof *(Solanum tuberosum).* Cf. LB, LM, HEM 2 476. *Cartofii se mai numesc: mere, pere.* MÎNDRESCU, UNG. 76, cf. VAIDA, VICIU, GL., CABA, SĂL., ALR SN I h 196/284, IV h 1 102/284, LEXIC REG. II, 74.

3. (Transilv. şi prin Ban., Maram., nordul Olt.; şi în sintagma *pară de brad,* ALR I 974/26, 116, A III 5, 8, GL. OLT.) Con de brad. Cf. ALR I 974/178, 347, ALR II 6 385/836, A III 12, 16, 17, 19.

4. Compuse: (Transilv.) **pară-de-pămînt** = **a)** oreşinţă *(Lathyrus tuberosus).* Cf. LB, LM, BARCIANU; **b)** nap **(1)** *(Brassica napus esculenta).* Cf. BORZA, D. 32; **pere-iernatice** = nap **(2)** *(Helianthus tuberosus).* Cf. id. ib. 81, ALR SN I h 194/172; **pere-bolînde** = bostănei chinezeşti *(Thladiantha dubia).* Cf. BORZA, D. 169; **pere-cureubete** = tidvă *(Lagenaria siceraria).* Cf. id. ib. 95.

II. P. anal. **1.** Numele unor obiecte, al unor piese tehnice etc. care seamănă, ca formă, cu o pară [2] **(I 1):**

a) Ciocan (la războiul mecanic de ţesut). *Într-o scobitură... se înşurubează un holţ care susţine o piesă denumită pară sau ciocan.* IONESCU-MUSCEL, ŢES. 448.

b) Întrerupător (de lumină, de sonerie etc.). *Întinzînd braţul spre para de la lampa suspendată, sună prelung.* SADOVEANU, O. VIII, 154.

c) (Prin Transilv.) Bec (electric); spec. (sens curent) partea de sticlă a becului (electric). *Şi-a cumpărat o pară tare.* CV 1952, nr. 4, 31. *Adă altă peară, că asta s-a ars.* MAT. DIALECT. I, 185.

d) (Regional) Greutate (de cîntar) (Sînnicolau Român-Oradea). ALR II 4 279/316.

e) Unealtă pentru îndreptarea, prin lovire, a burlanelor turtite dintr-o coloană în exploatarea petrolieră. DP.

2. (Adesea la pl.) Numele unor preparate culinare care seamănă, ca formă, cu o pară [2] **(I 1):**

a) (Prin Transilv.) Sarma (cu păsat). Com. din fostul judeţ BIHOR, cf. MAT. DIALECT. I, 263.

b) (Prin sud-vestul Transilv.) Perişoară (cu păsat). CHEST. VIII 7/2.

c) (Regional; în forma *peară)* Gogoaşă (Voiniceni-Tîrgu Mureş). ALR SN IV h 1 078/235.

3. (Regional) Capul calului (Viile Apei-Baia Mare). DR. V, 277, cf. 280.

4. (Regional; în sintagma) *Para gîtului* = laringe. Com. din SÎNNICOLAU ROMÂN-ORADEA.

— Pl.: *pere.* — Şi: (învechit şi regional) **peără** s. f. — Lat. **pira.**

PARĂU s. n. v. pîrîu.

PARBRÍZ s. n. Apărătoare transparentă (din sticlă) contra curenţilor de aer, a prafului etc., dispusă în partea din faţă a unui vehicul, înaintea locului ocupat de conducător. *Cu ochii mereu pe fîşia şoselei ce năpădea sub sticla parbrizului, cu mîinile bine prinse pe volan, Mabel vorbea în cuvinte rărite.* ARDELEANU, U. D. 172. *Cristalul parbrizului.* în SCL 1969, 135, cf. LTR [2], DM. *O rîndunică se izbi de parbrizul autobuzului.* BENIUC, M. C. I, 23. *Maşina galbenă a staţiunii alerga cu parbrizul lăsat.* MIHALE, O. 21. *Sergentul şofer ştergea din vreme în vreme parbrizul cu un ciorap vechi de lînă.* T. POPOVICI, S. 238. *Maimuţoiul de pîslă de pe parbriz... începu să se învîrtească în jurul sîrmei subţiri de care atîrna.* V. ROM. septembrie 1958, 11. *Copiii... se joacă, veseli, cu ursuleţul de pîslă atîrnat de parbriz.* îb. august 1960, 35, cf. DN [2]. *Pentru curăţat, lustruit şi protejat parbrizul... folosiţi Sticlin.* RL 1967, nr. 7 205.

— Pl.: *parbrize* şi *parbrizuri.*

— Din fr. **pare-brise.**

PARC s. n. **1.** Suprafaţă de teren întinsă, cu plantaţii, cu alei şi bănci, adesea cu lacuri sau bazine, cu diferite construcţii adecvate, amenajată ca loc public de odihnă şi agrement. *La 23 au năvălit împotriva ostaşilor şi au stăpînit iarăşi piaţa crăiască... şi cîteva case de la parc.* CR (1830), 242[1]/24. *Păduricea Bănesei..., acuma parc, este locul cel mai romantic în preajma capitalei noastre.* BOLLIAC, O. 214. *Se urcă în birjă şi merg drept la parc.* CARAGIALE, O. II, 3. *Prin umbra parcului discret Nu se strecoară mascarade.* MACEDONSKI, O. I, 180. *Singur mă primblu prin aleele tăcute ale parcului.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 131. *Un vînt pribegilor în parc Bătea-n frunziş duetul.* COŞBUC, P. II, 221. *Copacii albi, copacii negri Stau goi în parcul solitar.* BACOVIA, O. 11. *Iat-o azi dormind în parcuri, lîngă apele în care i s-a înecat iubitul.* GALACTION, O. 325. *Prin parcul liniştit să stai Cu ea pe-o bancă solitară.* TOPÎRCEANU, B. 67. *Aleile din parc erau mult pustii,... iar bărcile de pe lac întoarse cu fundul în sus.* VLASIU, A. P. 433. *În liniştea parcului..., tremura, din cînd în cînd, o adiere.* SADOVEANU, O. V. 226. *Şoseaua palatului Cotroceni suie la porţile de sus într-o neîntreruptă mare tăcere de parcuri.* ARGHEZI, B. 95. *Parcurile sînt pline de oameni care au venit să guste, la umbră, răcoarea plăcută a verii.* STANCU, U.R.S.S. 125, cf. CONTEMP. 1953, nr. 354, 1/1. *S-a dus poezia întomnatului parc Şi tristele iubiri din altă vreme.* BENIUC, V. 133. *Se văd din parc, sclipind la ceasul din amurg,*

Cupolele clopotnițelor aurite. LABIȘ, P. 374. *Traversau un parc pustiu.* BARBU, P. 29. ◇ *Parc național* = suprafață întinsă de teren, păzită și îngrijită, în care exploatările de orice fel (silvică, minieră, vînătorească, agricolă etc.) sînt oprite, pentru a se păstra natura (care conține exemplare rare) neschimbată. Cf. DS, DM. ✦ (Și în sintagma *parc de vînătoare)* Teren (împrejmuit) unde vînatul este crescut și îngrijit pentru reproducție și vînătoare. V. r e z e r v a ț i e. Cf. DS. *Animalele sălbatice cu păr sau cu pene... în libertate sau în parcuri de vînătoare și care formează obiectul vînătoarei... sînt proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor.* BO (1953), 35, cf. DM. ◇ (Cu determinări care arată specia) *Organizase o făzănărie și un parc de cerbi.* SADOVEANU, O. VIII, 439. ✦ Grădină mare în jurul unei clădiri, cu alei, copaci, adesea cu bazine, chioșcuri etc. *O vedea... călcînd întinsele locuri... ale parcului său.* CR (1848), 12[1]/59. *Parcul meu se compune de doi plopi plutași, trei paltini, cîțiva tei, ulmi și salcii și, ca lux, am și un vișin.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Ștefan a sosit... — Unde-i? — În capătul parcului.* ALECSANDRI, T. 1 317. *Din cărți de joc, din hîrtioare, Ea-și face parcuri și palate.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 46. *În faptul dimineții, prin parc, îngîndurată, Se plimbă visătoare Fatma.* COȘBUC, P. I, 52. *Copacii din parcul conacului, închideau ca un zid negru zarea.* REBREANU, R. II, 105. *E o curte veche cu parc și cu iaz.* SADOVEANU, O. XI, 538. *Vara, parcul din jurul spitalului trebuie să fie o adevărată minune.* STANCU, R. A. I, 124. *Erau niște nalbe înalte... așa cum nu existau în parcul pensiunii.* DEMETRIUS, A. 195. ◇ F i g. *Dă zilelor aripi de aur... Și-n parcul vieții noastre aruncă Cu mîna plină diamante!* DENSUSIANU, L. A. 12. *Aceștia sînt artiștii... care, în parcul artei lor, sapă gropile urîciunii morale.* GALACTION, A. 74. ✦ Suprafață de teren parcelată pentru locuințe (avînd numeroase spații verzi). *Ulițele parcului ardeau.* CR (1846), 141[1]/34. *Vream să construiesc pentru noi doi o vilă în parcul de pe Calea Dorobanților.* CAMIL PETRESCU, T. III, 90, cf. SCL 1956, 279, DM. ✦ (Rar; eufemistic) Cimitir. *Am hoinărit... pe la mănăstirile vecine și prin parcul cu cruci al lui Șerban Vodă.* GALACTION, A. 327. ✦ (Regional) Țarcul oilor (Baia-Fălticeni). ALR I 1 796/552.

2. Loc neacoperit (și neîngrădit) de staționare mai îndelungată a vehiculelor (și a animalelor necesare acestor vehicule) sau de depozitare a materialelor; p. e x t. vehiculele (cu animalele de tracțiune) și materialele aflate în acest loc; (adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de", rar, „din", care arată felul) totalitatea vehiculelor, a mașinilor, a aparatelor etc. unei întreprinderi, ale unei instituții, ale unei armate etc. *Corpul insurgenților... venea în urma lor cu un parc mare de artilerie.* BARIȚIU, P. A. II, 480. *Tabăra dușmană... era așezată în următorul mod. Parcul, compus din căruțe și cămile, forma dosul.* HASDEU, I. V. 86. *În fața șoproanelor, mai mulți soldați spălau două automobile, alături de un întreg parc de motociclete.* REBREANU, P. S. 255. *Am obținut ca secția noastră... să facă paza parcului de artilerie.* CAMIL PETRESCU, T. II. 371. *Poseda un parc de tractoare.* SAHIA, U.R.S.S. 103. *Cu trei sute de mii de călăreți..., cu rezerve de parcuri de căruțe îndărăt..., a supus China.* SADOVEANU, O. XII, 209. *Piese de schimb... pentru asigurarea bunei întrețineri a întregului parc de tractoare și utilaj agricol.* LEG. EC. PL. 430. *Nivelul producției curente și al parcului de tractoare de care vor dispune țările de democrație populară.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 14/3, cf. DM. *Folosirea la maximum a parcului de utilaje.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 845, cf. DN[2]. *O tot mai mare însemnătate capătă modernizarea parcului de mașini-unelte existent.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 15. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul) Totalitatea instalațiilor mecanice de pe un teren de unde se extrage minereu sau unde sînt amenajate sonde. *Se va moderniza parcul de instalații de foraj.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 837. *De aici se desfac alte drumuri, către secții, parcuri de extracție și sonde.* S ianuarie 1961, 11. ✦ (În sintagma) *Parc electric* = rețea centrală de distribuire a curentului electric. Cf. DM.

— Pl.: *parcuri.*

— Din fr. **parc.**

PARCÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Rar; complementul indică animale sau oameni) A închide într-un țarc mare, într-o îngrăditură etc. Cf. ALEXI, W. *Se vedea... o îngrămădire de prizonieri parcați între rățele de sîrmă.* SADOVEANU, O. VI, 472. *Sălbăticiunile stăteau ascunse în adîncimea pustietăților: nu erau nici parcate, nici aduse în cuști la locuri poruncite, anume amenajate.* id. ib. X, 459. *Oamenii au parcat vitele în staule și perdele.* id. ib. XII, 282.

2. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică mașini, vehicule) A trage, a opri, a așeza într-un parc **(2)** sau în alt loc accesibil, pentru un anumit timp; (complementul indică materiale, utilaje etc.) a depozita într-un parc. Cf. BUL. FIL. III, 185, DM, DN[2].

— Prez. ind.: *parchez.*

— Din fr. **parquer.**

PARCAGÍU s. m. (Rar) Paznic, îngrijitor al unui parc **(2).** *Parcagiul... s-a cățărat să stingă, cu primejdia vieții, coșul de gaze care ardea aprins de fulger.* GL 1959, nr. 257, 2/3.

— Pl.: *parcagii.*

— **Parca** + suf. *-giu.*

PARCÁJ s. n. Parcare. Cf. DM, DN[2].

— Pl.: *parcaje.*

— Din fr. **parcage.**

PARCÁL s. n. v. **pereal.**

PARCÁLĂ s. f. v. **pereal.**

PARCÁN s. n. **1.** (Mil.) Fortificație făcută în trecut din bîrne, scînduri etc.; zid de apărare. *Sinan Pașa... au înconjurat Bucureștii... cu șanț și cu părcane.* N. COSTIN, LET. I A, 110/32. *Dedese tătarii năvală la parcane de intrase și le arsese.* id., ap. DDRF. *Strînsă oaste pre taină și treimis-într-o noapte pe hatmanul Antohie de-au lovit părcanele de supt Cetatea Nemțului fără veste.* NECULCE, L. 127. *Au ruptu vro 100 de cară și le-au luat care nu apucas-a întra în părcane.* id. ib. 238. *Făcînd pălănci și părcane de apărare* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 57/2. *Închiși în părcane, apărîndu-se de năvala turcilor* (începutul sec. XVIII). ib. 347/1. *Nu voiu merge a mă ascunde în dosul părcanelor mele ce de acum de curînd am făcut.* BELDIMAN, N. P. I, 134/1, cf. STAMATI, D. *Pentru a-și asigura această importantă poziție, ei înconjurară orașul cu un parcan.* HASDEU, I. V. 102, cf. BARCIANU, V. *Mirat privea Ulise ce limanuri, Ce loc de întrunire, ce zid mare Și lung și cu părcane-aveau feacii.* MURNU, O. 110. *Fugind, trecură părcanul și șanțul După ce mulți au perit răzbiți de-a troienilor arme.* id. I. 163, cf. ȘĂINEANU, D. U., DM.

2. Numele unor construcții (rudimentare) sau ale unor părți de construcții (rudimentare) care au rolul de a delimita, de a încadra etc.:

a) (Regional; în forma *părcan)* Parte a podului casei construită pe capetele ieșite în afară ale grinzilor (Mănășturel-Dej). Cf. CHEST. II 217/348.

b) (Regional) Perete despărțitor (făcut din scînduri). Cf. BARONZI, L. 116. *Eu ședeam răzimat de parcana foișorului casei.* F (1881), 349. [Divanul] *judecă pricinile jeluitorilor, la care ascultă și împăratul în dosul unor parcane.* ap. TDRG.

c) (Regional) Zid care alcătuiește temelia casei și pe care se pun tălpile (Brașov). Cf. CHEST. II 90/64.

d) (Regional) Gard din scînduri sau din nuiele (Glimboca-Caransebeș). Cf. ALR II/I h 267/27, 268/27.

e) (Prin Maram. și Bucov.) Gardul stînii. Com. DAN, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, CHEST. V. 8/15.

f) (Regional) Strungă (prin care trec oile la muls) (Straja-Rădăuți). Cf. ALR I 1 797/388.

3. (Regional) Bîrnă, stîlp întrebuinţat la diferite construcţii. *Se spune că departe, pe rîu de mărgărint, Sînt poduri cu părcane cioplite din argint.* COŞBUC, P. II, 195. *Prizonierii dăduseră ajutor la repararea unui dig de pămînt cu parcane.* SADOVEANU, M. C. 99.

4. (Regional) Îngrămădire de buşteni (aduşi de ape) (Poiana Grinţieşului-Borsec). Cf. GLOSAR REG.

5. Numele unor părţi de elemente de construcţie sau de instalaţii care au rolul de a sprijini, de a fixa etc.:

a) (Prin Transilv.) Tocul uşii. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104, PAMFILE, I. C. 439, MAT. DIALECT. I, 184.

b) (Prin Transilv.) Tocul ferestrei. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 104, PAMFILE, I. C. 439, MAT. DIALECT. I, 184.

c) (Prin Transilv.) Pervaz la fereastră. Cf. CHEST. II 180/264, 311.

d) (Regional; în forma *părcan)* Prag (la uşă) (Mureşenii Bîrgăului-Bistriţa). Cf. CHEST. II 154/264.

e) (Regional) Bucată de scîndură subţire care se află în partea de sus a unui cuier şi care este puţin ieşită în afară (Răşinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 474.

f) (Regional) Şipcă aşezată de-a lungul peretelui, în unghiul pe care acesta îl face cu podeaua (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 84.

g) (Regional) Fiecare dintre cele două piese care opresc jugul joagărului să sară din şanţul pe care alunecă; (regional) cioacă (Topliţa). Cf. ALR II 6 443/228.

6. Numele unor obiecte sau ale unor părţi de obiecte (de uz casnic):

a) (Prin Transilv.) Cadru, ramă (la un tablou, la o icoană etc.); p. ext. chenar. *Chipuri de o execuţie foarte rudimentară, închise în părcane (privazuri) negre sau de coloarea lemnului, alcătuiesc decoraţia pereţilor.* PĂCALĂ, M. R. 413, cf. ALR II/I MN 143, 3 913/95.

b) (Regional; în forma *părcan)* Dungă colorată trasă în partea de jos a peretelui casei (Sanislău-Carei). Cf. LEXIC REG. 9.

c) (Regional) Rama dulapului (Deda-Topliţa). Cf. MAT. DIALECT. I, 184.

d) (Prin Transilv.) Şanţul de îmbinare al şindrilei. Cf. CHEST. II 240/54. [Şindrilele] *vin băgate în părcamuri.* ALR I 668/144.

7. Numele mai multor unelte:

a) (Regional; în forma *părcan)* Unealtă cu care se sapă şanţul de îmbinare al şindrilei (Popeni-Zălau). Cf. CHEST. II 239/358.

b) (Regional) Cuţit special cu care se execută înfloriturile în lemn (Moiseiu-Vişeu de Sus). Cf. GLOSAR REG.

c) (Regional) Unealtă de zidărie nedefinită mai de aproape (Ohaba-Făgăraş). Cf. H XVII 152.

8. (Prin sudul Transilv.; în forma *părcan)* Model de înflorităra în lemn nedefinită mai de aproape. *Făceau pe ele* [pe ciomege] *tot felul de flori, cruci, biserici, oameni, şerpi şi diferite „părcane", iar la capătul cel mai gros... făceau măciuca.* DRAGOMIR, O. M. 54, cf. SCL 1969, 134.

9. (Regional; în forma *părcan)* Cărare printre straturile grădinii (Petroşeni). Cf. A III 13. *Du-te pe părcan, nu călca pe strat.* MAT. DIALECT. I, 264.

— Pl.: *parcane.* — Şi: (regional) **parcánă** s. f., **părcăm** (pl. *părcamuri)*, **părcán** s. n., **părcánă** (CHEST. II 180/264) s. f., **pîrcám** (ALR II/I MN 143, 3 913/95), **pîrcán** (com. din BUCEŞTI-TECUCI) s. n.

— Din pol. **parkan**, ucr. **паркан**, magh. **párkány.**

PARCÁNĂ s. f. v. **parcan.**

PARCÁNIE s. f. (Prin Bucov.) Închidere a unei părţi sau a unui braţ dintr-un rîu, spre a putea fi prinşi butucii sau plutele scăpate din grămadă. Cf. PASCU, S. 226, ŞEZ. V, 116.

— Pl.: *parcanii.*

— **Parcan** + suf. *-ie.*

PARCÁRE s. f. Acţiunea de a parca (2) şi rezultatul ei; parcaj. *La parcarea în oraşe, vehiculele se aşază, în general, cu spatele la marginea drumului, perpendicular sau oblic faţă de axa străzii.* LTR [2]. *Acolo erau butoaiele cu motorină, benzină şi ulei, iar mai într-o parte vagonul de dormit şi locul de parcare al tractoarelor.* MIHALE, O. 93.

— Pl.: *parcări.*

— V. **parca.**

PÁRCĂ [1] adv. (Exprimă îndoială, aproximaţie sau probabilitate, restrîngînd sau făcînd ipotetică afirmaţia, constatarea etc. verbului determinat) Se pare că..., s-ar zice că..., s-ar crede că..., ai impresia că; într-o măsură, cam; (în construcţii negative) nu prea. *Aceşti copaci... parcă samănă cu răchiţile din patria mea.* DRĂGHICI, R. 48/30. *Nu-i venea parcă să dea crezămînt Că va fi cîrpaciul vreun ghicitor.* PANN, P. V. I, 35/8. *Eram... parcă sînt încă!... la orele acele Cînd ochiul rătăceşte.* ALECSANDRI, P. I, 133. *Nu văd fipenie de om... Da parcă zăresc ceva acolo, sub tufă.* id. T. I, 430. *Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape.* EMINESCU, O. I, 154, cf. 96. *Ştiu eu ce să fac? Parcă tot m-aş însura.* CREANGĂ, P. 161. *Turturica parcă n-ar fi voit, dar calul n-o mai întreabă de ce-i e cojocul.* id. îb. 274, cf. 153. *Cum îl văzu, se uită la el cu milă, şi parcă nu se îndura să se depărteze de dînsul.* ISPIRESCU, L. 15. *Parcă mă încearcă frigurile.* DELAVRANCEA, T. 13. *Ce te uiţi? Parcă n-ai crede, Diavol mic cu ochi frumoşi.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 55. *Cînd trec i-e milă parcă şi mă lasă Să sorb tot farmecul privirii sale.* PĂUN-PINCIO, P. 72. *În pragul zilelor de mult Parcă te văd pe tine, tată.* GOGA, P. 20. *Parcă văd plutind ironic — Neschimbat — surîsul tău.* DENSUSIANU, L. A. 36. *Parcă într-adins afară e o vreme nesuferită.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 245. *Pădurea creştea în jurul lor tot mai puternică, tot mai uriaşă parcă.* AGÎRBICEANU, A. 63. *Un nuc străşnic... care suge parcă tot sucul locului dimprejur.* GÎRLEANU, N. 7. *Ardeii mă otrăviseră pînă-n vîrful unghiilor şi ceva, parcă, mă furnica prin tot trupul.* HOGAŞ, DR. II, 13. *Satul parcă e mort.* REBREANU, I. 9. *Tăcu molcom, căci parcă nu-i venea să tăgăduiască.* MIRONESCU, S. A. 61. *Cînd explica la tablă, parcă huruia o tărăbuţă.* GALACTION, A. 10. *Parcă şi acu făcea apel la compătimirea celorlalţi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 66. *Cum văd, parcă tot eu sînt vinovat.* C. PETRESCU, C. V. 54. *Două femei desculţe, ieşite parcă din boală, stau la o parte.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *Licăreşte parcă un început de înţelegere.* SEBASTIAN, T. 125. *O caldă pustietate cădea prin ogrăzi şi pe drumuri, parcă dinadins ca să nu fie nimeni să mă întrebe, să mă iscodească.* VLASIU, A. P. 24. *Parcă o uşurare, o împăcare îi alina inima.* BART, E. 351. *Lirismul capătă o pedală gravă şi simplă şi reflecţia generală aderă parcă mai adînc la impresia directă.* VIANU, A. P. 186. *A luat gura ei tipar, Parcă de la nenufar.* ARGHEZI, VERS. 223. *Parcă silit a ieşit din calmul normal.* CĂLINESCU, S. 19. *Aerul prin care trecea lumina zilei şi mai zburau păsări a încetat aproape să existe. Apa i-a luat locul, parcă moleculă cu moleculă.* BOGZA, C. O. 63. *Are atîta avere şi parcă e milog!* PREDA, M. 20. *Parcă te văd şi azi înaintea cafenelii... picior peste picior.* ISAC, O. 318. *Şi-aud inimă de frate Care parcă-n mine bate Şi mă-ndeamnă şi mă cheamă De-mi trece trudă şi teamă!* DEŞLIU, M. 26. *A doua zi mă liniştisem parcă, Dar mai simţeam în mine cum se strîng Pletoase neguri, cum încet mă-ncarcă.* LABIŞ, P. 263. *Ochii parcă îi rîdeau mai tare.* BARBU, P. 47. *Lupii căutau la el parcă miraţi.* IL octombrie 1962, 47. *Parcă te cunosc — îi spun preşedintelui.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 992. *Cîte flori pe cîmpurele Nu seamănă mîndrei mele, Numai una mititea, Frumuşea şi gingăşea, Parcă seamănă cu ea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 28. *Parcă-s lupu din păduri.* MAT. FOLK. 1 425. *Paică-i o zînă.* ALR I 1 402/878, cf. ALR II/I MN 19, 6937/2, LEXIC REG. 83. *Foaie verde foi domneşti, Cînd iubeşti Parcă glumeşti, Şi la urmă te căieşti.* FOLC. TRANSILV. II, 46. ◇ (În corelaţie cu sine însuşi sau, rar, cu „pare că") *Uneori parcă s-ar teme, uneori parc-ar iubi?* CONACHI, P. 122. *Parc-ascult*

și parc-aștept Ea din trestii să răsară Și să-mi cadă lin pe piept. EMINESCU, O. I, 74. *Îl privi în ochi — parcă mînios, parcă speriat — dar nu răspunse nimic.* GALAN, B. I, 68. *Cînd traduci pare că scrii Și cînd scrii parcă traduci.* S februarie 1961, 3. ◇ (În propoziții exclamative, interogative, retorice, de obicei pozitive cu sens negativ, întărește ideea exprimată de ele) *Știi de unde a venit?... Parcă cine poate ști de unde vine dihania!* SADOVEANU, O. VII, 471. *Dar ce? l-ascultă vreo vacă, parcă? Și cu îndemnuri proaste vitele s-adapă?* ARGHEZI, VERS. 482. *Ține asta, parcă ce pierzi?* CĂLINESCU, E. O. II, 18. *Parcă eu mai țin minte? Am auzit atîtea lucruri în viața mea.* S ianuarie 1961, 28. ✦ (Îndeplinește funcția unei propoziții întregi) Este posibil, se pare că da. *Mă mai cunoști, Ufo? — Parcă... parcă... abia înghină nana Ufa.* SADOVEANU, O. XVII, 325. ✦ (Cu valoare de conjuncție; introduce o propoziție circumstanțială de mod sau, rar, o propoziție predicativă, ambele construite ca niște comparative condiționale) Ca și cum, ca și cînd. *Tot se arată mort! parcă s-ar fi precurmat mișcarea ce dă viață universului.* MARCOVICI, C. 8/6. *Ia privește-i cum stau toți treji și se uită țintă în ochii noștri parcă au de gînd să ne zugrăvească.* CREANGĂ, A. 39. *Pînă să isprăvească ea, băiatul a pierit, parc-a intrat în pămînt.* CARAGIALE, O. II, 252. *Eu mergeam la plug în laz Și, cînd trec, Lina s-ascunde, Parcă nici nu m-a văzut.* COȘBUC, P. I, 49. *Boii stăteau gata prin poieți și prin grădini, parcă simțeau și ei drumul lung ce au de făcut.* BUJOR, S. 132. *Cînd mări o fată e parcă ți-ar arde casa, oftă Herdelea încheind socotelile nunții.* REBREANU, I. 261. *Nu-mi răspunde... Parcă n-ar avea gură. Parcă ar fi mut.* STANCU, R. A. III, 51. *Ia uitați-vă cum ține mătura, parcă ar trage la coasă.* T februarie 1962, 27. *La ușă cîn mergea, Cu pumnu-n ușă cîn da, Ușa, paică fu de spumă, Așa sări din țîțînă.* GRAIUL, I, 64, cf. ALR I 1 483/846, 878. ✦ (Îndeplinește funcția unei propoziții întregi) Ca și cum ar fi, ca și cînd ar fi. *Printre plaiurile umbrite acea oaste inimoasă Vinea parc-un rîu de foc.* ASACHI, S. L. I, 69. ◇ (Precedat de conj. „de" sau în corelație cu „așa de" etc., cumulează și o nuanță consecutivă) *Așa luneca hrinca aceea de ușor pe gît, parcă era unsă cu unt.* CREANGĂ, A. 31. *Și cîte nu ne veneau în cap, și cîte nu făceam cu vîrf și îndesate, mi-aduc aminte, de parcă acum mi se întîmplă.* id. ib. 40. *Caii zburau de parcă n-atingeau pămîntul.* ISPIRESCU, L. 38. *Ș-așa încremenite tac grădina, strada, De parc-auzi cum cade liniștit zăpada.* GAZIMIR, L. U. 38. *Ctnele... privea la stăpîni cu doi ochi așa de deștepți, parcă numai glasul îi lipsea.* SADOVEANU, O. II, 148. *Mi-au ieșit muncitorii înainte și mi-au vorbit de parcă mă cunoșteau de cînd lumea.* BARANGA, I. 160. *S-a auzit un zurgălău cum sună Îndepărtat, cum sună subțirel, De parcă nopții ar fi vrut să-i spună Durerile știute doar de el.* LABIȘ, P. 27. *Se uită la mine de parică nu m-ar cunoaște.* MAT. DIALECT. I, 184.

— Și: (regional) **párică, páică** adv.

— **Pare** (prez. ind. al lui *părea*) + **că.**

PÁRCĂ [2] s. f. (În mitologia romană; mai ales la pl.) Fiecare dintre cele trei zeițe ale destinului oamenilor, reprezentate în chipul unor femei bătrîne, despre care se credea că una toarce, alta deapănă, iar a treia taie firul vieții oamenilor. V. ursitoare. Cf. NEGULICI, STAMATI, D., BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Dacă ochilor tăi le-ar plăcea Nevăzutul și neștiutul, ai putea Veni la mine, parcă.* ARGHEZI, VERS. 185. *Această mînă ca de parcă Ce firul vieții mi-l torcea.* V. ROM. martie 1956, 116, cf. DM, DER. ✦ (Rar) Moartea (1). Cf. NEGULICI, CADE.

— Pl.: *parce.*

— Din lat. **Parca,** fr. **Parque.**

PARCEÁ s. f. **I. 1.** (Învechit și popular) Bucată (mai mică) din ceva. *Isaia cu oștile lui... au cuprins și acea părcea de țeară ce se numește Craima.* DIONISIE, C. 221. *Se taie* [argintul] *în parcele mărunte și... se pun în apă tare.* I. IONESCU, M. 714, cf. CIHAC, II, 603, DDRF, TDRG. *Urechile mele, vedea-v-aș parcele.* POP., ap. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Regional) Parcelă (1) (Cepari-Curtea de Argeș). UDRESCU, GL.

2. (Învechit) Legătură, pachet etc. compus dintr-un număr de obiecte de același fel strînse împreună pentru a forma, la vînzare, o unitate. V. testea. *Bice, 5 la o parcea... și parceaua 19 parale bucata* (a. 1761). ȘIO II_1, 284. *Brîie de Rumeli... cîte 4 la o parcea, de 14 parcele 1 leu vechi* (a. 1761). ap. TDRG. *O parcea are 6 fire.* ȘIO II_1, 284. *Bucățile sau unitățile diferitelor obiecte se specificau prin testele..., parcele, sorocuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 173.

II. (Pesc.; rar) Carmac. *O carmacă sau o parcea, adică o șiră are 70—75 cîrlige.* ANTIPA, P. 327. *De obicei se leagă două parcele sau două carmacuri de cîte 70—75 de cîrlige una de alta, pentru a forma o lavă.* id. ib. 330.

— Pl.: *parcele.* — Și: (învechit) **părceá** s. f.

— Din tc. **parça.**

PARCEALAGÍU s. m. (Prin Munt.) Parlagiu. Cf. ARHIVA, XXVIII, 74.

— Pl.: *parcealagii.*

— De la **parcea.**

PARCÉL s. n. v. **parcelă.**

PARCELĂ vb. I. Tranz. (Complementul indică locuri, terenuri, păduri etc.) A împărți în parcele **(1)**; (regional) a răclui. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Pămînturile... au fost parcelate și vîndute.* SADOVEANU, O. IX, 250, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 327. ◇ Absol. Fig. *Munca scriitorilor parcelează, înalță temelii dintr-un beton indestructibil.* CONTEMP. 1949, nr. 167-168, 4/6.

— Prez. ind.: *parcelez.* — Și: (regional) **părțălá** vb. I. DENSUSIANU, Ț. H. 327.

— Din fr. **parceller.** — **Părțăla** < germ. **parzellieren.** Cf. parte, împărți.

PARCELÁR, -Ă adj. (Rar) Care este sau care se face pe porțiuni delimitate. *Leziunile parcelare ale rinichilor bătrîni.* PARHON, B. 108.

— Pl.: *parcelari, -e.*

— Din fr. **parcellaire.**

PARCELÁRE s. f. Acțiunea de a parcela. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vile se clădiseră aci, în plin cîmp, după un plan de parcelare.* CAMIL PETRESCU, P. 149. *Dincolo de pavajul de cărămizi, deși se făcuse parcelarea, nu s-a ridicat nici o clădire.* V. ROM. octombrie 1954, 92. ✦ (Concretizat) Teren împărțit în parcele (1); grup de parcele care alcătuiesc un ansamblu aranjat conform unui plan. *Strada era pavată și canalizată, dar aproape fără nici o casă, întocmai ca și celelalte străzi din parcelare.* CĂLINESCU, S. 5, cf. LTR [2].

— Pl.: *parcelări.*

— V. **parcela.**

PARCELÁT, -Ă adj. (Despre terenuri) Împărțit în parcele **(1).** Cf. ALEXI, W. *La marginea terenurilor parcelate, subt scheletul schelelor se ridicau alte clădiri.* C. PETRESCU, Î. II, 245.

— Pl.: *parcelați, -te.*

— V. **parcela.**

PARCELATÓR s. m. (Rar) Persoană specializată în operația de parcelare. Cf. NOM. PROF. 68.

— Pl.: *parcelatori.*

— **Parcela** + suf. *-tor.*

PARCÉLĂ s. f. **1.** Porțiune de teren precis delimitată (destinată unei anumite întrebuințări); (învechit și regional) rază, (regional) parcea **(I 1).** Cf. BARCIANU. *Ambele lui fiice... vîndură... locurile, afară de două parcele.* SBIERA, F. S. 401, cf. ALEXI, W. *La marginea*

satului începea coasta lină cu sute de parcele. REBREANU, I. 51, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Cumpărau în tovărăşie o parcelă divizată.* C. PETRESCU, R. DR. 220, cf. DS. *Insula de dughene din spatele Casei de depuneri, construită ca o parcelă de cavouri.* ARGHEZI, B. 47. *Se recomandă gospodăriilor agricole colective să rezerve, pentru fiecare stupină, parcele speciale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. *Pînă la prînz au cercetat parcelă cu parcelă, smulgînd firişoarele lipsite de viaţă.* V. ROM. august 1954, 22. *Sînt patru parcele una lîngă alta... Nimeni nu vrea să cumpere acolo.* DEMETRIUS, A. 118. *Modul de divizare în parcele rezultă din necesităţile speciale de exploatare.* LTR [2]. *Făcuseră împreună un plan de asolament, împărţind întinderea pămîntului de la Pănoiu în patru parcele mari.* MIHALE, O. 393. *Se oprise din drum în capul orezăriei şi privea intens peste parcelele acelea mici, inundate de apă.* V. ROM. septembrie 1962, 60, cf. com. din TURNU-MĂGURELE, CHEST. IV 96/178, ALR SN I h 8, LEXIC REG. 93. ◇ (Popular; determinat prin „de loc") *Mai merg un parcel de loc Şi-i mai da un junghi cu foc.* MAT. FOLK. 1 077. ◇ Fig. *Trunchiurile brazilor ale căror ramuri împart... cerul în mici şi disparate parcele.* BOGZA, C. O. 88. ✦ (Prin Bucov.; în forma *parţăl*) Suprafaţă de teren de aproximativ douăzeci de ari. Cf. LEXIC REG. 114.

2. (Regional) Loc unde închid ciobanii oile noaptea pentru a îngrăşa pămîntul (Braşov). Cf. CHEST. IV 128/180$_2$.

— Pl.: *parcele.* — Şi: (învechit şi regional) **parţélă** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f., (regional) **parcél, párţăl** (LEXIC REG. 114) s. n., **părţálă** (ALRM SN I h 6/36), **părţălă** (ALR SN I h 8/27) s. f., **pîrţăle** (com. din TURNU-MĂGURELE) s. f. pl.

— Din fr. **parcelle.** — Pentru variantele cu *-ţ-*, cf. germ. Parzelle, magh. parcella şi rom. împărţi, parte.

PARCHERIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică piese de fier sau de fontă) A trata la cald cu o soluţie de fosfat de fier şi de mangan, pentru a acoperi cu un strat protector, anticorosiv. Cf. DL, DM, DN [2].

— Prez. ind.: *parcherizez.*

— Din fr. **parkériser.**

PARCHERIZÁRE s. f. Acţiunea de a parcheriza şi rezultatul ei. Cf. LTR [2], DER.

— Pl.: *parcherizări.*

— V. **parcheriza.**

PARCHÉT s. n. **I.** Pardoseală **(1)** executată prin asamblarea în forme geometrice a unor piese din lemn (tare), prelucrate special; p. restr. fiecare dintre piesele întrebuinţate la executarea unei astfel de pardoseli. *Parchetul era acoperit de prea fine rogojine.* LEON ASACHI, B. 29/27. *A însămna toate manierele pentru de a pardosi un apartament cu parcheturi ecvale, care să aibe forma unui poligon regulat.* ASACHI, E. III, 120/20. *Pe pereţi, tapete-ntinde şi covoare pe parchet,* id. S. L. I, 218. *Ochii ei erau aţintaţi asupra parchetului.* CR (1848), 17^3/60. *Am admirat... frumoasele parcheturi în mozaic de lemn.* ROMÂNUL (1857), nr. 32, 4^c/1, cf. ARISTIA, PLUT. *Patruzeci şi şepte de trupuri zăceau pe parchet!* NEGRUZZI, S. I, 152, cf. ALECSANDRI, T. I, 129. *Lunecînd pe strălucitoarele parchete, se amestecă în mulţimea ce se învîrtea prin saloanele pline de lumină.* GANE, N. II, 205. *Şapte ani am lustruit parchetele saloanelor cu pantofii mei albi şi cu trenele mele de mătase.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 61, cf. HAMANGIU, C. C. 119. *Pică picuri mari de ploaie Pe parchetul în ruină.* COŞBUC, P. II, 98. *Cu şanţuitorul se fac şanţurile... pentru lemnele care vin încheiate ca la dusumele (podine), parchete, frizuri de uşi.* I. APOLZAN, U. 12. *Parchetele deveneau lucii ca oglinda.* ANGHEL, PR. 5. *Împărtăşeau cu bucurie hotărîrea colonelului de a pune la anul parchet în salonul clubului militar.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 164. *Parchete de lemn, netncheiate, nelustruite, marchetate.* NICA, L. VAM. 184. *Parchete şi frize de stejar, gata de întrebuinţat.* id. ib. 291. *Luna toarnă pe parchet Blonde tuberoze.* TOPÎRCEANU, P. O. 100. *Paşii sunau deşert pe parchet, în sălile înalte.* C. PETRESCU, Î. I, 36. *Luciul parchetului.* BRĂESCU, O. A. I, 377. *A pus mîna pe o cîrpă udă şi-a spălat parchetul.* VLASIU, D. 51. *Lunecînd cu prestanţă pe luciul parchetului.* TEODOREANU, M. II, 23. *Paşi de pe covor pe parchet.* SADOVEANU, O. VIII, 266, cf. IX, 224. *Se lasă pe spate cu braţele şi salută pieziş, ridicînd piciorul puţin de pe parchet.* ARGHEZI, C. J. 161. *A şters parchetul cu benzină, uitînd să deschidă geamurile.* CĂLINESCU, E. O. II, 36. *Cu mîinile pe genunchi, Filip privea parchetul.* V. ROM. martie 1954, 11. *Parchetele sînt folosite la executarea unor pardoseli la clădiri, la nave etc.* LTR [2]. *Parchetul era foarte curat, galben ca lămîia.* PREDA, R. 20. *Parchet de fag calitatea întîi, aplicat pe duşumea.* RL 1968, nr. 7 387.

II. Fiecare dintre suprafeţele delimitate în care este împărţită o pădure, în vederea exploatării ei; p. ext. suprafaţă delimitată de teren de pe care a fost tăiată o parte a pădurii sau pădurea, (regional) curătură. *Să dă o vade de patru ani stăpînilor pădurilor... de a măsura şi a împărţi pădurile în parcheturi regulate.* BULETIN, F. (1843), 183^2/8, cf. STAMATI, D. *Cinci parcheturi sînt vîndute... În fiecare an se taie cîte unul.* I. IONESCU, P. 462. *Cînd sînt în apropiere parchete scoase în tăiere, se duc, cu femei, cu copii şi lucrează la cherestea.* VLAHUŢĂ, ap. CADE, cf. DDRF, ALEXI, W. *Peste puţin, scăpălarăm de la umbră şi ieşirăm într-un luminiş de seminceri. Ne aflam în parchetele de pe Cracăul Negru.* HOGAŞ, DR. I, 9. *Muntele din faţă e cu pădurea pe jumătate tăiată; a fost acolo un parchet.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Am luat pe aceşti oameni, cu care am isprăvit toate aici, în acest parchet.* SADOVEANU, O. IX, 80. *În parchetele de păduri... se vor astupa... toate drumurile.* PREV. ACCID. 36. *Avea să aducă cîţiva stînjeni de lemne din parchet.* BENIUC, M. C. I, 213. *Aria parchetului, respectiv a parchetelor anuale, depinde de volumul lemnos exploatat în fiecare an.* LTR [2], cf. CHEST. IV 99/552, ALR I 956/214, 387, 532, 552, 554, 556, 558, 679, 746.

III. Instituţie judiciară care funcţiona, în trecut, pe lîngă unele instanţe judecătoreşti, cu atribuţia de a exercita acţiunea penală şi de a susţine acuzarea la judecarea proceselor penale; local în care funcţiona această instituţie; funcţionarii instituţiei (prin care se exercitau atribuţiile ei). *De la apărirea ei în lumea pariziană află suceptibilităţile parchetului şi fu condusă pentru purtările dumneaei la poliţia corecţională.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 3^1/34, cf. BARCIANU, V. *A spus că-i va trimite la parchet.* MAIORESCU, D. II, 166. *Nu-nţelegem de loc nepăsarea parchetului, care nu intervine.* CARAGIALE, O. II, 121. *Figurile severe ale judecătorilor de instrucţie şi toate aparenţele magistrale şi solemne ale parchetelor... nu-i mai făceau nici o impresie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 147, cf. DDRF. *Eu sînt agent auxiliar al parchetului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 192. *Patru copişti avea cancelaria parchetului curţii.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 262. *Procurorul general e la parchet.* ŞĂINEANU, D. U. *Prefectul Baloleanu trecu apoi repede la primărie, urmat de membrii parchetului.* REBREANU, R. II, 235. *Mă duc la parchet să depun plîngere împotriva ei.* GALACTION, O. A. I, 120. *Va fi nevoit să ceară anchetă oficială şi, firesc, să înainteze apoi dosarul parchetului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 285. *Era citat la parchet sub grave învinuiri.* C. PETRESCU, C. V. 188, cf. 92. *Au fost trimişi la parchet pentru hoţie.* I. BOTEZ, ŞC. 95. *S-a introdus o reclamaţie la parchet contra ei.* CĂLINESCU, S. 365. *Parchetul vine şi constată moartea individului.* STANCU, R. A. III, 281. *Voi sesiza parchetul chiar în noaptea aceasta.* id. ib. 325. *În sistemul judiciar al statului burghez, parchetul era un organ de urmărire penală, de susţinere a acuzării în faţa instanţei şi de punere în executare a hotărîrilor judecătoreşti.* PR. DREPT, 748. *Un politician nervos şi plin de ifose... determină o descindere a parchetului la bietul Luchian.* S august 1960, 58.

— Pl.: *parchete* și (învechit) *parcheturi*. — Și: (prin adaptare la sistemul fonetic popular) **părchét** s. n. ALR I 956/214.
— Din fr. **parquet**.

PARCHETÁ vb. I. Tranz. **1.** (Complementul indică încăperi, camere) A pardosi cu parchet **(I)**, a pune parchet. Cf. STAMATI, D., POLIZU, BARCIANU, V., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM.
2. (Complementul indică terenuri împădurite, păduri) A împărți în parchete **(II)**. Cf. DM, DN [2].
— Prez. ind.: *parchetez*.
— Din fr. **parqueter**.

PARCHETÁR s. m. Meseriaș care se ocupă cu montarea parchetului **(I)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Se vede că parchetarii au rupt undeva firul* [electric]. CAMIL PETRESCU, T. I, 84, cf. NOM. PROF. 39, IORDAN, L. R. A. 162. *Străbătură saloane peste saloane, pășind printre mozaicari și parchetari*. CĂLINESCU, S. 438, cf. LTR [2].
— Pl.: *parchetari*.
— **Parchet** + suf. *-ar*.

PARCHETÁRE s. f. Acțiunea de a parcheta. Cf. DM.
1. Cf. parcheta **(1)**. Cf. POLIZU, LTR [2].
2. Cf. parcheta **(2)**. Cf. POLIZU. *Din aceste parchete s-au tăiat până acum 9..., cu mult înainte de parchetarea pădurii*. I. IONESCU, D. 413.
— Pl.: *parchetări*.
— V. **parcheta**.

PARCHETÁT, -Ă adj. **1.** (Despre camere, încăperi) Pardosit cu parchet **(I)**. *Cînd i se arătă camera parchetată, tencuită parțial și de probă cu calcio-vecchio, rămase în extaz*. CĂLINESCU, S. 144.
2. (Despre terenuri împădurite, păduri) Împărțit, delimitat în parchete **(II)**. *Pădurea parchetată... trebuie curățită spre a putea crește bine*. I. IONESCU, D. 413.
— Pl.: *parchetați, -te*.
— V. **parcheta**.

PARCHETĂRÍE s. f. (Rar) Meseria parchetarului. Cf. SCRIBAN, D.
— **Parchetar** + suf. *-ie*. Cf. fr. parqueterie.

PÁRCHING s. n. Loc, teren, construcție (special amenajate) unde se parchează mașinile. Cf. CINEMA, 1968, nr. 1, 30.
— Pl.: *parchinguri*.
— Din engl. **parking**.

PARCIMONÍE s. f. (Livresc) Economie excesivă și meschină, legată mai ales de lucrurile mărunte. Cf. CN 29, STAMATI, D., GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Pentru acest motiv, prefera să înghită toate avaniile și să scoată, cu oricîtă parcimonie, bani din buzunar, cînd nu mai avea încotro*. CĂLINESCU, S. 239, cf. V. ROM. ianuarie 1960, 117. ✦ Fig. Pondere, reținere. *Vorbește cu parcimonie*. DL, cf. DM.
— Accentuat și: *parcimónie*. BARCIANU. — Pl.: *parcimonii*. — Și: (învechit) **parsimonie** s. f. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **parcimonie**, lat. **parcimonia**.

PARCIMONIÓS, -OÁSĂ adj. (Livresc; despre oameni) Care manifestă parcimonie, care dă dovadă de parcimonie; (despre manifestările oamenilor) care denotă parcimonie. Cf. KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 81, ALEXI, W. ◇ Fig. *Romancierul a făcut o „selecție" în multitudinea de momente a desfășurării istorice, dar alegerea este parcimonioasă, lipsită de perspectivă*. V. ROM. aprilie 1961, 146. ✦ Fig. Măsurat [2] **(3)**, reținut, ponderat. *Dozajul înțelept și parcimonios al tiradelor și izbucnirilor pătimașe ar fi contribuit, de pildă, să diferențieze înfruntările esențiale de ciocnirile lăturalnice*. GL 1958, nr. 204, 5/6.
— Pronunțat: *-ni-os*. — Pl.: *parcimonioși, -oase*. — Și: (învechit) **parsimoniós, -oásă** adj. ALEXI, W.
— Din fr. **parcimonieux**.

PARCIUHĂ subst. (Regional; depreciativ) Evreu. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Din ucr. **паршивка**.

PARCURÁ vb. I v. **parcurge**.

PARCÚRGE vb. III. Tranz. **1.** (Complementul indică spații, distanțe etc.) A străbate, a circula pe toată întinderea (în diverse sensuri), de la un capăt la altul; p. gener. a merge **(I 1)**, a se deplasa (pînă la capăt). *Ne plimbam noaptea, parcurînd de cîte zece și cincisprezece ori distanța*. GHICA, A. 52. *Percurse toată Italia, lăsînd pîn toate părțile urme de marele său talent muzical*. FILIMON, O. II, 300. *Din munții județului Mehedinți izvorăsc mai multe ape... ce merg de se varsă în Dunăre, parcurînd județul*. I. IONESCU, M. 65. *Ne închipuim că în același mod vizibil se micșorează distanța de pe linia pămîntului, ce o parcurge cineva fugind*. MAIORESCU, CR. I, 113. *Corpul acestor vegetale este parcurs de un oarecare număr de fascicule vasculare*. GRECESCU, FL. 10, cf. ALEXI, W. *În felul acesta, tablele de sudat sînt parcurse în mod continuu de electrozi, realizîndu-se o sudură continuă*. IOANOVICI, TEHN. 175. *Se urcă în avion să parcurgă cinci sute de kilometri în două ore*. C. PETRESCU, Î. II, 268. *De ce să parcurgem pe jumătate un drum pe care îl putem străbate și mai departe?* VIANU, A. P. 11. *Sălile... sînt parcurse zilnic de mii de oameni ai muncii*. SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395. *Șoselele, străzile sînt parcurse de tramvaie, autobuze și automobile*. ARGHEZI, B. 61. *Soarele... parcurge, unul după altul, meridianele*. BOGZA, C. O. 250. *Restul drumului îl parcurseră în tăcere*. PREDA, R. 61. ◇ Fig. *Am parcurs viața întovărășit de-o asemenea amăgire, spuse tîrziu omul*. C. PETRESCU, C. V. 21. *Ce drum anevoios, dar bogat în roade a parcurs în numai cîțiva ani minunata noastră mișcare!* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 397. *La dregătoria de mare ban... ajungeau de obicei marii dregători care parcurseseră și alte funcții*. STOICESCU, S. D. 69. *În ultimii ani, regia a parcurs drumul unor căutări îndrăznețe*. T septembrie 1962, 42. *Așa cum arată creația artiștilor plastici din ultima vreme..., artele parcurg, ascendent, o etapă semnificativă*. V. ROM. noiembrie 1962, 149.
2. (De obicei determinat prin „cu privirea", „cu ochii") A privi, a examina (succesiv și) repede; a se uita în treacăt la ceva. *Privește lung biblioteca, parcurge cu privirea rafturile*. CAMIL PETRESCU, T. I, 355. *Parcurse distrat cu ochii calea laptelui*. C. PETRESCU, Î. I, 18. *Miile de kilometri de schele și construcții pe care le parcurge cu privirea călătorul de-a lungul și de-a latul țării*. SCÎNTEIA, 1963, nr. 6 002. ◇ Fig. *Își parcurge viața cu ochii unui străin, ca și cum altul ar fi trăit-o*. CONTEMP. 1954, nr. 426, 4/2. ✦ A citi repede și superficial; a răsfoi; p. gener. a citi. *A parcurge o carte*. ȘĂINEANU, D. U. *Parcurse cîteva rînduri, dar nu putu citi mai departe*. C. PETRESCU, A. 317. *Parcurgea vertiginos kilometrii de tipar, uitînd de toate, înstrăinat de el și de ceilalți*. TEODOREANU, M. II, 418. *Pe birou găsi hîrtia oficială, pe care o parcurse cu pierderea treptată a zîmbetului*. CĂLINESCU, S. 513. *Suci hîrtia pe toate fețele, dar n-avu răbdare s-o parcurgă*. V. ROM. aprilie 1955, 186. *Pe fața lui se vedea cum încordarea creștea cu fiecare rînd parcurs*. MIHALE, O. 131. *Am primit de la un prieten un număr recent din ziarul Scînteia... În timp ce-l parcurgeam, îmi răsunau în minte frînturi din convorbirea cu inginerul*. S mai 1960, 65.
— Prez. ind.: *parcúrg*. — Și: (învechit) **pareurá** vb. I, **pereúrge** vb. III.
— Din fr. **parcourir** (influențat de *curge*). — **Pereurge** < lat. **pereurrere** (influențat de *curge*).

PARCÚRGERE s. f. Acțiunea de a parcurge. **1.** Străbatere a unei distanțe, a unui drum etc. (de la un capăt la altul). Cf. parcurge **(1)**. DICȚ. **2.** Citire (rapidă și superficială); răsfoire. Cf. parcurge **(2)**. *O parcurgere de cîteva pagini prin opere de interes variat.* LOVINESCU, C. IV, 86. *Parcurgerea numeroaselor declarații publicate... nu lasă nici o îndoială asupra prezenței imaginilor fanteziei printre răsunetele unei metafore.* VIANU, M. 69. ✦ Efectuare, îndeplinire. *În unele școli se întîlnește fenomenul de parcurgere prea lentă a prevederilor programei.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3.
— Pl.: *parcurgeri.*
— V. **parcurge.**

PARCÚRS s. n. Faptul de a parcurge **(1)**, de a străbate o distanță, un drum etc. (de la un capăt la altul); (concretizat) drum, traseu pe care îl efectuează sau pe care trebuie să-l efectueze cineva sau ceva pentru a se deplasa de la un punct la altul. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ana savura parcursul acesta, înfășurată în mantaua de zibelină.* C. PETRESCU, C. V. 240. *N-am schimbat trei vorbe în tot parcursul.* BRĂESCU, A. 254. *Laminajul datorit pierderilor, prin parcursul materialului în mașină.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 149. *Plecarea ca și nesfîrșitul parcurs prin stepe sînt realizate emoționant.* LL I, 93, cf. LTR [2]. ◇ *Liber parcurs* = permisiunea de a trece nestingherit, libera trecere. Cf. LTR [2]. (Glumeț) *Să-mi faceți rost de un bilet de liber parcurs, pentru ca să pot asista și la ultimile două repetiții și la prima reprezentație.* CARAGIALE, O. VII, 530. ◇ Loc. adv. **Pe parcurs** = cu timpul; între timp; în interval. *Sentința mea de condamnare a și fost scrisă... Pe parcurs, se poate ivi azi ceva și mîine altceva.* STANCU, R. A. V, 274. *Pe parcurs apar... unele rezerve care să constituie obiectul raționalizării și simplificării evidenței.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 6 002. ◇ Loc. prep. **Pe parcursul** = în limitele..., în cuprinsul..., în decursul. *Ceea ce uluiește la Cehov este extraordinara viabilitate a tipurilor... Cîteva pagini... și pe parcursul lor oamenii iubesc, urăsc, se bucură și suferă.* CONTEMP. 1954, nr. 405, 3/2. *S-ar fi putut analiza cu mult folos tematica studioului* [cinematografic] *pe parcursul unui an.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 2, 87.
— Pl.: *parcursuri.* — Și: (învechit) **percúrs** s. n. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.
— Din fr. **parcours.** — **Percurs** < lat. **percursus.**

PÁRDA interj. v. **varda.**

PARDÁF s. n. (Munt. și Olt.) Scîndură subțire (tăiată de la marginea unui buștean). V. lătunoaie. *Butucii se cioplesc și se prefac în scînduri, tinichele, lăturoi, doage, pardafuri, șindilă.* ȘIO II, 284, cf. SCRIBAN, D. ◇ Expr. **A-i merge pardaful** sau **a (se) face pardaf** = a (se) distruge, a (se) face praf. *Te trîntesc de-ți merge pardafu!* COMAN, GL. *Mi s-a făcut cămașa pardaf.* UDRESCU, GL. *Mi-au făcut grădina pardaf afurisiții ăia de porci.* ib. id. *Vijelia asta, cum a venit, toate le-a făcut pardaf.* id. ib. **A face** (pe cineva) **pardaf** = a certa cu asprime (pe cineva); a bate. Cf. id. ib. **Pardaf de bătaie** = o bătaie strașnică. CIAUȘANU, GL. **Pardaf de somn** = somn adînc. id. ib.
— Pl.: *pardafuri.*
— Din tc. **padavra** (influențat de *perdaf*).

PARDÁL s. m. (Învechit, rar) Panteră *(Felis pardus). Lei, pardali, tigri, fiarăle cele mai sălbatece.* GOLESCU, E. 300/13. *Insula... este pustie din pricina a multor pardali.* GORJAN, H. IV, 111/28.
— Pl.: *pardali.*
— Din ngr. **πάρδαλις.**

PARDÁLE s. f. pl. (Prin Munt.; în expr.) **A face** (ceva) **pardale** = a distruge, a nimici. *Au intrat vacile-n cîmile de grîu și mi le-a făcut pardale.* UDRESCU, GL.
— Cf. pardaf.

PARDESIÁȘ s. n. Diminutiv al lui pardesiu. DM. ◇ (Depreciativ) *Ioseph, în pardesiașul lui negru și pîrpiriu, era apărat numai de o iluzie.* C. PETRESCU, R. DR. 206.
— Pronunțat: *-si-aș.* — Pl.: *pardesiașe.*
— **Pardesiu** + suf. *-aș.*

PARDESÍU s. n. Obiect de îmbrăcăminte, mai subțire decît paltonul, care se poartă peste îmbrăcămintea obișnuită, de obicei, primăvara și toamna *Îmbracă un pardesiu castaniu.* DELAVRANCEA, S. 116, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Înghesui cîte o botină în fiecare buzunar al pardesiului și, suflecîndu-și pantalonii..., intră în apă.* HOGAȘ, DR. I, 316, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un chelner luă pălăria și pardesiul lui Titu.* REBREANU, R. I, 33. *Își vîrî mîinile în buzunarele pardesiului.* GALACTION, O. A. I, 81. *Maria s-a dezbrăcat... de pardesiu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 220. *Se plimbă în hainele de sport, cu jambiere galbene și cu pardesiu de ploaie.* C. PETRESCU, Î. II, 200. *Aerul e cald. Regreți că ai luat pardesiul.* BRĂESCU, O. A. II, 408. *Mircea, încheie-te la guler și pune-ți pardesiul!* TEODOREANU, M. II, 214. *Își încheie un bumb de la pardesiu.* SADOVEANU, O. XI, 442. *Era îmbrăcat cu un pardesiu gri.* CĂLINESCU, S. 66. *O fetișcană blondă, îmbrăcată într-un pardesiu cenușiu.* STANCU, R. A. III, 21. *Se resemnă și-și îmbracă singur pardesiul.* V. ROM. octombrie 1954, 100. *Învăluit într-un pardesiu larg de păr de cămilă... venea îngîndurat... către institut.* BENIUC, M. C. I, 103. ✦ (Argotic) *Pardesiu de scînduri* = sicriu. IORDAN, STIL. 324.
— Pl.: *pardesiuri* și *pardesie.* — Și: (regional) **pardisíu** s. n. Com. din LUGAȘU DE JOS-ORADEA și din CURTEA DE ARGEȘ.
— Din fr. **pardessus.**

PARDISÍU s. n. v. **pardesiu.**

PARDÓN s. n., interj. **1.** S. n. (Învechit; adesea în construcții cu verbele „a cere", „a da", „a avea" etc.) Absolvire, scutire (de o pedeapsă sau de o obligație); iertare; scuză. *S-au milostivit prea înălțatul împărat, acel de obște pardon încă pe șase luni a-l mai întlungi.* INSTR. D. 1/7. *Au dat semne de îndreptare după pedeapsa suferită sau după pardonul dobîndit.* FUND. 29/27. *Înălția sa craiul din Neapol au venit la ghenerariul Miloradovici, ca să se roage, străjile sale să capete pardon.* PIRAMIDA, 15/18, cf. LB. *Și de va fi și aceasta precum tu zici..., nu voi mai căuta ceea ce am hotărît și îți voi cere pardon.* GORJAN, H. IV, 9/32. *La cea întîi bătaie ce a urmat, polonii nu dădură nici un pardon prizonierilor moldoveni.* ASACHI, S. L. II, 94. *Generalul... voiește să poarte un războiu prăpăditoriu, nedînd pardon nici la unul din cîți vor cădea în mînile lui.* GT (1839), 3/22. *A dat la cîțiva pardon, opt însă au fost executați.* BARIȚIU, P. A. II, 259. *De la toți pardon îmi cer Cu rugăciuni pîn'la cer.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 41. *Zoe, nu sînt demn de pardon... am jucat în cărți.* BOLINTINEANU, O. 398. *Jupîn Dumitrache, adică să am pardon de impresie, eu gîndesc că numa ți-ai făcut spaimă degeaba.* CARAGIALE, O. VI, 6, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Copilul rîse scuturîndu-și palmele de nisip și, cuminte, ceru pardon.* C. PETRESCU, Î. II, 250. *Vino și cere pardon, să vă împăcați.* BRĂESCU, O. A. I, 419. *Acum sărută mîna și cere pardon.* TEODOREANU, M. II, 57. *Ai să pușți pe oricine ar veni noaptea-n vie, nu-i iertat să dai la nime pardon; priceputu-m-ai?* RETEGANUL, P. I, 19.
2. Interj. (Folosit ca formulă de politețe pentru a cere scuze, permisiunea, îngăduința) Iertați-mă! scuzați! să am iertare! *Și să zici încai pardon?* HELIADE, în CONTRIBUȚII, I, 65. *Pardon! pardon! Manoile...., sînt nebună!* ROM. LIT. 425[2]/10. *Pardon, răspunse șireata, cu un zîmbet nevinovat,* NEGRUZZI, S. I, 227.

Au pus mîna pe sabie; omul au strigat plecîndu-să: „Pardon, domnul meu!“ CALENDAR (1859), 48/17. *Întreabă pe cucoana Caliopi. — Ba, pardon..., pe giuptneasa Balaşa.* ALECSANDRI, T. 967. *Eu, dom' judecător, reclam, pardon, onoarea mea.* CARAGIALE, O. I, 85. *V-aţi speriat? pardon! Mă recomand! Miţa Baston.* id. ib. VI, 241. *Bree, da nu te credeam aşa de prost; pardon, voiam să zic şiret.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 99. *Se apropie, zicînd cu sfială: — Pardon.* REBREANU, I. 125. *Pardon că te-am întrerupt.* BASSARABESCU, V. 59. *Priveşte cel puţin prin borta cheii... — Pardon! Aşa fac doar lacheii.* TOPÎRCEANU, B. 96. *Pardon! Ascult. De ce să n-ascult? se apără moale colonelul.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Era ăla... cum ti zice... Dăscălescu... ginerele popii, ăla era, pardon, dator şi la ctini, dom'le.* BRĂESCU, O. A. I, 100. *Voiajezi fără bilete... — Ba pardon. Nu voiajăm fără bilete.* SEBASTIAN, T. 116. *Pardon! răcni omul. Asta-i şagă şi nu-mi pasă!* SADOVEANU, O. I, 621, cf. IX, 319. *Am să mă uit la dumneata ca la un tată, pardon, ca la un frate.* CĂLINESCU, E. O. I, 290. *Pardon, domnule,... întreţineţi-vă cu cine v-aţi mai întreţinut.* PREDA, R. 7. *Care nu şi-o trimete copilul la şcoală, o să-l amendez şi o să-l usture, pardon de expresie, ştiţi dumneavoastră unde.* id. M. 309. ◇ Expr. (Familiar; glumeţ sau ironic) **Pardon eu capul spart,** se spune ca răspuns unei persoane care îşi cere scuze după ce te-a lovit zdravăn, ţi-a cauzat un prejudiciu etc. ◇ (Substantivat) *Făcîndu-mi loc printre dame, cotind uniforme în dreapta şi în stînga cu zicerea „pardon“... am alergat la celălalt capăt a galeriei.* NEGRUZZI, S. I, 38. *Funcţionăraşul îşi face loc cu pardon prin înghesuiala prăvăliei şi ajunge pînă la taraba de marmură.* CARAGIALE, O. III, 153.

3. S. n. (Familiar; eufemistic) Şezut, dos. Com. din BUCUREŞTI. ✦ Penis.

— Pl.: (rar) *pardoane.* POLIZU.

— Din germ. **Pardon,** fr. **pardon.**

PARDONÁ vb. I. Tranz. (Învechit) A absolvi, a scuti (de o pedeapsă sau de o obligaţie); a graţia; a ierta; a scuza. *Au mai fost condamnaţi la moarte alţi 48 de secui..., au fost însă pardonaţi şi judecaţi numai la captivitate de fortăreţe.* BARIŢIU, P. A. II, 724, cf. POLIZU, FILIMON, în CONTRIBUŢII, III, 297. *Revizorul... au fost culpabil... şi recunoaşte făcuta greşeală... rugîndu-se ca să-l pardonez* (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 439, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM.

— Prez. ind.: *pardonez.*

— Din fr. **pardonner.**

PARDONÁBIL, -Ă adj. **(Franţuzism învechit) Scuzabil. Cf. COSTINESCU, ALEXI, W.**

— Pl.: ***pardonabili, -e.***

— Din fr. **pardonnable.**

PARDONÁRE s. f. **(Învechit, rar) Iertare. Cf. LM.**

— V. **pardona.**

PÁRDOS [1] s. m. (Învechit) **1. Panteră** *(Felis pardus). Leu, pardos, tigru, toţi fac pui mănioşi cum sămtu şi ei.* MOXA, 362/19. *Fiara ce văzui asămăna-să pardosului.* N. TEST. (1648), 312^v/26. *Leul de s-ar şi pleca nouă, dar de ce treabă ar fi? Asemenea şi pardosul.* NEAGOE, ÎNV. 12/27. *Pardosul şi toată seminţia lui.* CANTEMIR, IST. 96, cf. LEX. MARS. 212. *Cu mare noroc stăpîneaşte pre cei putearnici..., pe leu şi pardos.* CALENDARI (1733), 27/6. *Are jivini de deosebite feluri... lei, tigri, pardoşi, inorogi.* AMFILOHIE, G. 136/16. *Am văzut că, în loc de pardoşi sau de lei, nu era închipuiţi în faţa zidirii decît nişte bătrîni şărpi.* CRITIL, 71/10. *Ieşi-va inorogul şi va goni pre toţi pardoşii.* ALEXANDRIA (1794), 67/13. *Ajunge la cortul crăiesc, vede pe craiul Romei culcat pe o piele de pardos.* BELDIMAN, N. P. I, 132/2, cf. DRLU. *Nişte armăsari frumoşi, Parcă sînt lei sau pardoşi.* MUMULEANU, C. 143/20. *Leul de multă vreme ridicase oştire, Să se bată cu riga sa, ce se numea pardos.* DONICI, ap. CADE, cf. ALEXANDRIA, 50/7. *Defăimă năpăstuirea, Pe urşi, tigri, lei, pardoşi, Arătînd a lor turbare Şi a stîngelui vărsare.* ALEXANDRESCU, O. I, 298. *Voieşti să întru în vizunia pardoşilor şi să le tai cozile?* ALECSANDRI, T. 1 301. *Făt-Frumos se... pomeni cu doi arapi, ageri şi sprinteni ca nişte pardoşi.* ISPIRESCU, L. 107, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W. *Întîi se face leu bărbos, pe urmă Ba un balaur, ba gligan, ba pardos.* MURNU, O. 65, cf. TDRG. *La vechea noastră stemă... a adăugat... un pardos negru.* M. I. CARAGIALE, C. 70. *S-a destins c-o săritură de pardos, dînd o lovitură iute şi piezişă cu sabia.* SADOVEANU, O. XIII, 727. *Pardos mînios, Duce porcii-n jos* (Pieptenele). PĂSCULESCU, L. P. 366. ✦ Fig. Om viteaz, curajos. *Voi pardoşi de la Lipneţ, vultani din Războieni.* ALECSANDRI, POEZII, 217. *Arhiereul Gherantie să iasă înaintea biruitorului cu pîine şi sare. Şi dacă închinăciunea e bine primită, am să văd; socot că mă voi osteni şi eu pînă la curte, să îmblînzesc leul şi pardosul.* SADOVEANU, O. XVIII, 389.

2. Piele, blană de pardos **(1).** *Mulţi pun şi aripi tocmite de vultur sau de alte pasiri mari şi cei mai de-a-firea cu pardoşi peste platoşe.* N. COSTIN L. 597. *Slugile care nu au pardos pun scoarţă turceşti.* id. ib.

— Accentuat şi: *pardós.* — Pl.: *pardoşi.* — Şi: **párdoţ** (LEX. MARS. 212), **párduţ** (ib. 223) s. m.

— Din slavonul пардосъ, ngr. **πάρδος. — Parduţ, pardoţ** < magh. **párdue.**

PÁRDOS [2] subst. (Învechit) Pardoseală **(1).** *Iară cuconul de frig şi de giosul* (text marginal: *pardosul*) *vîrtos unde zăcea... tremurînd... să-ntorcea şi-şi tindea mînuşiţele.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 237^v/24.

— Pl.: ?

— Postverbal de la **pardosi.**

PARDOSEÁ s. f. v. **pardoseală.**

PARDOSEÁLĂ s. f. **1.** Înveliş care acoperă solul unei încăperi sau al unui spaţiu pe care se circulă mai ales cu piciorul, confecţionat din diferite materiale (scîndură, mozaic, piatră etc.), podea, (învechit) pardos [2], pardosítură, (grecism învechit) patos [2], (latinism învechit) pavíment; p. ext. pavaj. V. duşumea. *Din cetate au fost 2 părţăseale... de piatră pre cale* (cca 1660—1680). GCR I, 176/26. *Şi clădi pereţii casei denlăuntru cu lemn de chiedru de la pardoseala casei şi pînă la pereţi.* BIBLIA (1688), 246^1/57. *Au început a zidi,... împodobindu-o măria-sa cu zugrăveale pă denlăuntru şi cu pardoseale şi cu toate altele cîte trebuiesc aceştii sfinte biserici.* R. GRECEANU, CM II, 123. *Pardoseala curţii plină fiind de impistruiri şi de zugrăvituri* (a. 1746). ap. TDRG. *Din porţi înlăuntru, era pardoseala de aur.* MINEIUL (1776), 29^{12}/1. *Arunca crengi de pădure pentru ea să facă pardosala pe care trebuia a merge.* IST. AM. 61^v/20. *Mărgăritarari nepreţuite... împodobesc pardoseala acei fericiţi celăţi.* MOLNAR, RET. 30/13. *Biserica înlăuntru umplîndu-o, i-au dat foc... Păcat de-a ei pardoseală, că-n Moldova alta na-i.* BELDIMAN, E. 82/13. *Pardoseala uliţilor.* GOLESCU, Î. 77, cf. LB, POLIZU, LM. *Intrară în başca rotundă cu pereţii şi pardoseala de piatră.* ODOBESCU, S. I, 130, cf. 443. *El intră în curtea... mănăstirei, cu pardosala ei de petre patrate.* EMINESCU, N. 95. *Fiul împăratului nu cuteza să calce pe pardoseala băii.* ISPIRESCU, L. 38, cf. 294. *De spaimă, scăpă cele patru chei cari zornăiră pe pardoseală.* DELAVRANCEA, S. 96. *Pe pardosele erau aşezate, păn-afară în cerdăcuţ lăicerele de zestre.* I. NEGRUZZI, S. I, 15, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Copitele cailor răsunau clar, în tacturi dese, regulate, pe pardoseală.* AGÎRBICEANU, L. T. 307. *O pată de lumină tulbure-ceţoasă zăcea pe pardoseala de lespezi albe a salonaşului de rezervă.* REBREANU, P. S. 117, cf. id. I. 394. *Castelanii au coborît de mult sub pardoseala catedralelor.* GALACTION, A. 111. *Pardoseala este de marmoră albă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 173. *Copiii aduceau pe pardoseala clasei dîre de noroi.* I. BOTEZ, ŞC. 34. *Pardoseala dinlăuntru era curată şi bine bătucită.* SADOVEANU, A. L. 194, cf. id. O. XII, 110. *În lustrul pardoselii de lespezi reci..., Zărea o licărire.*

ARGHEZI, VERS. 292. *În sufrageria de jos, pardoseala e din cărămidă cernită.* CĂLINESCU, S. 80. *Paznica, bocănind cu tălpile cizmelor pe pardoseala de piatră a coridorului, îi răspunse morocănoasă.* V. ROM. martie 1954, 169. *Pardoseala din pământ era humuită proaspăt.* ib. februarie 1955, 238. *Cît ținea podul, pardoseala era căptușită cu tot felul de cărți și reviste.* PAS, Z. I, 272. *Pardoselile trebuie să îndeplinească și anumite condiții din punctul de vedere al izolării fonice... și termice.* LTR [2]. *Pardoseala* [era] *de ciment cu pigmenți negri.* BARBU, P. 261. *Pardoseli de mozaic în cîmp de marmură.* RL 1968, nr. 7 837, cf. CHEST. II 196/20, 72, ALR II/I h 237. ◇ Fig. *Stive înalte de turtă și pardoseli de turtă de-a lungul și latul meselor de vînzare ... dădeau prăvăliilor izolate... aerul unei expoziții de cărămizi poroase, ușoare.* ARGHEZI, B. 66.

2. (Mold.) Apărătoare făcută din nuiele, din stuf, din ogrinji etc., care protejează împotriva vîntului sau a ploii; (regional) zahată, dos. Cf. H I 62, ȘEZ. IX, 156, CHEST. II 196/220.

3. (Regional; în forma *părdosală*; cu sens nepreciz. probabil) Căptușeală (la haină) (Rastu-Băilești). JAHRESBER. VII, 80. *A venit astă-vară... Cu pistoale în părdosală.* ib.

— Pl.: *pardoseli* și *pardosele*. — Și: (rar; sg. refăcut după pl.) **pardoseá** (BL I, 30, IORDAN, L. R. A. 103), (învechit) **părtăseálă**, (regional) **părdosálă** s. f.

— **Pardosi** + suf. *-eală*.

PARDOSÍ vb. IV. Tranz. (De obicei urmat de determinări, care arată materialul, introduse prin prep. „cu") A acoperi sau a căptuși cu pardoseală **(1)**; p. ext. a pava. *Aceastea toate românii le-au părtăsit cu mare cheltuială* (a. 1660—1680). GCR I, 176/34. *Mare foarte groapă făcînd și cu lespezi pardosind-o și pe deasupra bine tocmind-o, iar au dat apa peste acea groapă.* C. CANTACUZINO, CM I, 20. *Pardosi toată biserica... cu marmură albă.* ANON. CANTAC., CM I, 108. [Biserica] *o au zugrăvit și o au pardosit cu lespezi de piatră* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. II, 347/28. *Intrarăm într-o curte pardosită cu marmură* (a. 1783). GCR II, 130/8. *Să pardosim rîtul cu piatră.* CALENDARIU BUDA (1813), 57/11. [Ulițele] *sînt pardosite cu lespezi de piatră mari.* GOLESCU, Î. 77, cf. DRLU. *Intrarăm într-o curte pardosită cu marmură albă.* GORJAN, H. IV, 149/31. *A pardosi un apartament cu parcheturi ecvale.* ASACHI, E. III, 120/19. *Sala era pardosită cu lespezi mormîntale.* NEGRUZZI, S. III, 376. *O începere în octogon, pardosită cu cărămidă.* BOLLIAC, O. 286. *Cea de-a doua* [cameră], *destinată pentru locuință, era pardosită (pavată) cu cărămizi spoite cu văpsea roșie.* FILIMON, O. I, 265. ***Această sală pardosită cu lespezi... slujea... ca loc de adăstare.*** ODOBESCU, S. I, 127. ***Un pod de aur pardosit cu pietre scumpe.*** CREANGĂ, O. 41. ***Bata era pardosită cu tot felul de marmură lustruită.*** ISPIRESCU, L. 38, cf. DDRF. *Drumul era pardosit cu piatră de rîu.* AGÎRBICEANU, A. 59. *Curtea era strîmtă, pardosită cu piatră.* REBREANU, I. 124. *Și-au adus păgînii piatră șlefuită și au pardosit cu ea locul judecății.* KLOPȘTOCK, F. 184. *Casa... era pardosită cu scînduri albe de brad.* CĂLINESCU, S. 348. *Mult timp încă tropăiseră pe loc caii pe piața pardosită cu lemn.* DEMETRIUS, A. 212. *Străbătură curtea cea mare, pardosită cu cărămidă.* T. POPOVICI, SE. 67. *Peronul larg, pardosit cu plăci galbene.* id. s. 30. *Drumu ți l-aș pardosi.* HODOȘ, P. P. 59. *În mijlocul unei cămări boltite și pardosită cu lespezi de piatră, se afla o mîrțoagă de cal.* POPESCU, B. IV, 44. *Tot orașu era pardosît cu piatră.* DENSUSIANU, Ț. H. 180. *De-aș ști, badeo, că-i vent Drumul ți l-aș pardosi.* FOLC. TRANSILV. II, 38, cf. FOLC. MOLD. I, 499. ◇ Fig. *Luna... pardosea cerdacul cu un mozaic fantastic de puncte albe.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 18. *E pardosită lumea cu lumină.* ARGHEZI, V. 21. *A ajuns și acolo vîrtejul ploii... Toată împrejurimea a fost pardosită ca-n pînză cenușie de sită.* SADOVEANU, O. XIII, 863. *Ferindu-se de mușcăturile urzicilor nalte care luaseră în stăpînire aleile, ieși în ograda pardosită cu troscot.* id. ib. XIV, 81. *Apele sînt limpezi și scăzute, iar fundul lor pardosit cu mii de pești.* BOGZA, C. O. 303. *Potecuță prin pădure Pardosită cu alune.* ȘEZ. I, 71. *El cu Miu că-mi pleca, P-o potecuță strîmtă și boltită Cu alune pardosită.* MAT. FOLK. 159, cf. VASILIU, C. 97. ✦ P. gener. (Rar) A acoperi; a căptuși. *Avea opt ori zece cuști cu grijă pardosite cu verdeață.* SADOVEANU, O. VI, 170. *Pe dădacă n-o zăriseră... ieșind pe poarta pardosită cu fier.* id. ib. X, 334.

— Prez. ind.: *pardosesc*. — Și: (învechit) **părtăsí** vb. IV.

— Etimologia necunoscută.

PARDOSÍRE s. f. Acțiunea de a pardosi. Cf. DRLU. *Pardosirea uliților cu petri, rădicarea școalelor* (a. 1827). BV III, 552, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM.

— Pl.: *pardosiri*.

— V. **pardosi**.

PARDOSÍT, -Ă adj. Care are pardoseală **(1)**, cu pardoseală. *Ulițile sînt largi, drepte, bine pardosite.* IST. AM. 22[r]/13, cf. 4[v]/18, DRLU, LB. *Automobilele circulă numai pe străzile pardosite.* PRIBEAGUL, P. R. 24.

— Pl.: *pardosiți, -te*.

— V. **pardosi**.

PARDOSITÓR s. m. Meseriaș care execută pardoseli **(1)**. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Pardositorii rășinăreni sînt foarte prețuiți.* PĂCALĂ, M. R. 315.

— Pl.: *pardositori*.

— **Pardosi** + suf. *-tor*.

PARDOSITÚRĂ s. f. (Învechit) Pardoseală **(1)**. BUDAI-DELEANU, LEX.

— Pl.: *pardosituri*.

— **Pardosi** + suf. *-tură*.

PÁRDOȚ s. m. v. **pardos** [1].

PÁRDUȚ s. m. v. **pardos** [1].

PÁRE vb. III v. **părea** [1].

PAREÁSIMI s. f. pl. v. **păresimi**.

PAREÁTCĂ [1] s. f. (Învechit și regional) **1.** Birocratism; tipic; rutină. *Prin pareatcă, căciulire, Guvernul... La director m-a urcat.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.

2. Epitet dat unui om birocrat, tipicar sau, p. ext., **unei persoane cu obiceiuri și cu concepții învechite, demodate.** ***[Îmi zic] că-s pareatcă fără haz.*** **ap. TDRG, cf. ȘĂINEANU, D. U.** ***O pareatcă de slujbaș.*** **SCRIBAN, D.** ***Cu tinerii de azi mă pot socoti și eu o pareatcă.*** **Com. din PIATRA-NEAMȚ.** ***Știe multe, că-i pareatcă.*** **COMAN, GL.**

— **Pl.: *pareatce*.**

— **Din rus. порядка (gen. al lui *порядок*).**

PAREÁTCĂ [2] s. f. (Învechit și regional) Cîrpă, zdreanță. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *paretce*.

— Etimologia necunoscută.

PARECHÉRNIȚĂ s. f. v. **paracherniță**.

PAREGÓRIC s. n. (Neobișnuit) Mîngîiere **(1)**, consolare. *Numai asta i-e leacul... Încolo, degeaba orice și oricîte paregorice!* CARAGIALE, O. V, 185.

— Pl.: *paregorice*.

— Cf. paregorie.

PAREGORÍE s. f. v. **parigorie**.

PARÉLIC, -Ă adj. v. **parhelic**.

PARELÍE s. f. v. **parhelie**.

PAREMIÁRIU s. n. v. **parimiar.**

PARÉMIC s. n. v. **parimic.**

PAREMÍE s. f. v. **parimie.**

PAREMIOLÓG s. m. Specialist în paremiologie. Cf. CADE, DL, DM.
— Pronunţat: *-mi-o-*. — Pl.: *paremiologi.*
— Din fr. **parémiologue.**

PAREMIOLÓGIC, -Ă adj. Care ţine de proverbe sau de studiul lor, privitor la proverbe sau la studiul lor. Cf. CADE, DL, DM. *S-a repetat de nenumărate ori valoarea de antologie paremiologică a operei humuleşteanului.* VARLAAM-SADOVEANU, 282.
— Pronunţat: *-mi-o-*. — Pl.: *paremiologici, -ce.*
— Din fr. **parémiologique.**

PAREMIOLOGÍE s. f. Disciplină care se ocupă cu studiul şi culegerea proverbelor; (cu sens colectiv) totalitatea proverbelor dintr-o limbă. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Printre cei care s-au ocupat în ţara noastră de paremiologie se numără G. Dem. Teodorescu, Artur Gorovei, Tudor Pamfile, I. Zanne ş.a.* DER.
— Pronunţat: *-mi-o-*.
— Din fr. **parémiologie.**

PARENCHÍM s. n. **1.** (Bot.) Ţesut vegetal fundamental, moale şi bogat în spaţii intercelulare. *În beşicuţăle de la parenhima, adică la suptstare din lontru.* AMFILOHIE, G. F. 241^{v}/5. *În (ţesetura) parenşimul foilor se insinuie cinips.* Isis (1862), 18^{2}. *Fiind fragede şi verzişoare au primit numele de parenhimă.* CAIET, 74^{v}/3, cf. 68^{r}/7. *Substanţa cea verde care împle găurile acestei site se numeşte parenhimul (parenchyme) foilor.* BARASCH, I. N. 125/14, cf. id. B. 5, 17. *Sistemul lor tegumentar..., împreună cu parenchimul cortical, constituiesc scoarţa sau coaja caracteristică la aceste plante.* GRECESCU, FL. 5, cf. DM. *Parenchim de absorbţie, parenchim de asimilaţie.* DER.
2. (Anat.) Ţesut spongios, vascularizat, specific organelor glandulare. Cf. BIANU, D. S. *Ficatul... prezintă atît la suprafaţă cît şi în profunzimea parenchimului cîteva abcese de mărime variabilă.* BABEŞ, O. A. I, 363, cf. DM.
— Pl.: *parenchime.* — Şi: (rar) **parenchímă** (SCRIBAN, D.) s. f., (învechit) **parenhím** s. n., **parenhímă** s. f., **parenşim** s. n.
— Din it. **parenchima,** fr. **parenchyme.**

PARENCHIMÁTIC, -Ă adj. (Rar) Parenchimatos. Cf. LTR^{2}.
— Pl.: *parenchimatici, -ce.*
— De la **parenchimatos.**

PARENCHIMATÓS, -OÁSĂ adj. Care se referă la parenchim, care aparţine parenchimului, specific, caracteristic parenchimului; (rar) parenchimatic, (învechit) parenchimic. *Ţesut parenchimatos.* LTR^{2}.
— Pl.: *parenchimatoşi, -oase.*
— Din fr. **parenchymateux.**

PARENCHÍMĂ s. f. v. **parenchim.**

PARENCHÍMIC, -Ă adj. (Învechit) Parenchimatos. *Prelungiri parenchimice.* GRECESCU, FL. 5, cf. 184.
— Pl.: *parenchimici, -ce.*
— **Parenchim** + suf. *-ic.*

PARENÉTIC, -Ă adj. (Franţuzism) Moralizator (1). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Scrieri parenetice.* ŞĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *parenetici, -ce.*
— Din fr. **parénétique.**

PARENÉZĂ s. f. (Franţuzism) Discurs moral; îndemn la virtute; exortaţie. Cf. GHEŢIE, R. M., ENC. ROM., SCRIBAN, D., DN^{2}.
— Pl.: *pareneze.*
— Din fr. **parénèse.**

PARENHÍM s. n. v. **parenchim.**

PARENHÍMĂ s. f. v. **parenchim.**

PARENŞÍM s. n. v. **parenchim.**

PARENTÁLIA s. f. pl. v. **parentalii.**

PARENTÁLII s. f. pl. Sărbătoare anuală la romani, pentru pomenirea morţilor. Cf. ENC. ROM., CADE, DN^{2}.
— Şi: **parentália** s. f. pl. ENC. ROM.
— Din lat. **parentalia,** fr. **parentalies.**

PARENTERÁL, -Ă adj. (Despre modul de administrare a medicamentelor) Care se face pe altă cale decît prin tubul digestiv. Cf. DL, DM, DER, DN^{2}.
— Pl.: *parenterali, -e.*
— Din fr. **parentéral.**

PARENTÉS s. n. v. **paranteză.**

PARENTÉSĂ s. f. v. **paranteză.**

PARENTÉZ s. n. v. **paranteză.**

PARENTÉZĂ s. f. v. **paranteză.**

PARÉNTHESIS s. n. v. **paranteză.**

PARENTÍS s. n. v. **paranteză.**

PARÉP s. m. v. **parip.**

PARÉSIME s. f. pl. v. **păresimi.**

PARÉSIMI s. f. pl. v. **păresimi.**

PARESIMIÉR s. n. v. **păresimier.**

PARESTEZÍE s. f. Tulburare subiectivă de sensibilitate (furnicături, amorţeli, înţepături etc.), datorată unor afecţiuni la nivelul nervilor sau al sistemului nervos central. Cf. DER, ABC SĂN., DN^{2}.
— Pl.: *parestezii.*
— Din fr. **paresthésie.**

PÁREŞ, -Ă adj. v. **pariş.**

PARETCÁR adj. (Învechit şi regional) Tipicar; birocrat. *Un vameş pareteari.* ap. TDRG, cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *paretcari.*
— **Pareatcă**^{1} + suf. *-ar.*

PARÉTE^{1} s. m. (Prin vestul Transilv.) Bîrnă. *Facem... pareţ cioplit sau pareţ crepat.* TEAHA, C. N. 249.
— Pl.: *pareţi.*
— **Par**^{1} + suf. *-ete.*

PARÉTE^{2} s. m. v. **perete.**

PARÉTESIS s. n. v. **paretisis.**

PARETIRISÍ vb. IV v. **paratirisi.**

PARÉTIS s. n. v. **paretisis.**

PARÉTISĂ s. f. v. **paretisis.**

PARETISÍ vb. IV. (Învechit) **1.** T r a n z. (Complementul indică funcţii, demnităţi) A părăsi, a renunţa la..., a lăsa. *Kir Veniamin... în vremea oştirilor paretisise scaunul mitropoliii* (a. 1812). GÁLDI, M. PHAN. 221. ◇ R e f l. *Temîndu-mă că voi fi întrebat şi pentru greşalele mele şi pentru ale turmei mele... paritisîndu-mă de lucrul acesta mai presus de puterea*

mea, am dat locul lui Iacov cel puternic (a. 1811). BV III, 34. *Se fie în viitorime domnii îmbrăcaţi cu această vrednicie pe viaţă, afară numai de întîmplările prevăzute prin pomenitul osăbit act, au însuş ii de bună voie paratisindu-se.* AR (1829), 215[1]/45.

2. Intranz. A demisiona. *Mitropoliţi paralesiţi de bună voie* (a. 1819). GÁLDI, M. PHAN. 221. *Episcopul Gheorghie... a paretisit de la scaunul episcopiei* (a. 1874). ap. TDRG.

— Prez. ind.: *paretisesc.* — Şi: **paratesí, paratisí, paritisí** vb. IV.

— Din ngr. **παρήτησα** (aor. al lui παραιτῶ).

PARETISÍRE s. f. (Învechit) Acţiunea de a (se) paretisi şi rezultatul ei; demisie; abdicare. *Schimbare de domn, urmată prin moarte, paratisire seau legiuită depunere din această vrednicie.* AR (1829), 216[2]/17. *Chrisovul domnului Michai Sturza, la paretisirea prea osfinţitului mitropolit... Veniamin Costachi* (a. 1842). CAT. MAN. I, 20.

— Şi: **paratisíre** s. f.

— V. **paretisi.**

PARÉTISIS s. n. **1.** (Învechit; adesea în construcţii cu verbele „a face", „a da") Demisie (mai ales dintr-o înaltă funcţie bisericească). *De vom face paretisis călcăm porunca şi făgăduiala.* ANTIM, P. XXVII, 9. *Acest mitropolit Iacov însă au dat paretis.* CANTA, LET. III, 185/21. *De bună voia sfinţiei sale au făcut par*[etis]*is şi au lăsat scaunul său iubitului său ucenic chir Grigore episcop* (a. 1748). BV II, 106. *Şi aşa făcînd* [mitropolitul] *paretisă, şi-au luat zioa bună de la domn* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 251/1. *Ce obicei este cînd face mitropolitul sau episcopul paretisis.* GHEORGACHI, LET. III, 320/1. *Am trimes presfinţiei tale şi cinstiţilor boieri, prin duhovnicul Silvestru, paretisis al meu de eparhia sfintei mitropolii* (a. 1802). URICARIUL, X, 122/23. *Trebuia... să dea paretisis (înscris că de sineşi face depărtare de la scaunul mitropoliei).* ZILOT. CRON. 74. *Neprimindu-i-se paretisul, au luat iară asupra sa comanda.* AR (1829), 47[2]/20. *Se zice că este întrebarea de a îndatori pe Don Miguel de a face paretesis şi de a-i orîndui o pensie.* ib. (1830), 18[2]/36. *Să poci da paretisis din huznetul în care mă aflu.* PR. DRAM. 171, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *El spuse că dacă nu mai este ascultat, îşi va isculi pe loc paretisul, demisia din scaunul metropolitan.* CAMIL PETRESCU, O. II, 326, cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 96.

2. (Învechit, rar) Încetare, oprire, suspendare (a unei activităţi, funcţionări etc.). *De la 1823 septembrie 13, i s-au dat voie a deschide el fabrică şi plnă la 1824, iulie 30, cînd el prin jalbă către măriia ta au cerut paretisis de fabrică* (a. 1824). DOC. EC. 339.

— Şi: **parétis** s. n., **parétisă** s. f., **parétesis, parítis** (CAT. MAN. I, 337) s. n.

— Din ngr. **παραίτησις.**

PARÉZĂ s. f. Lipsă de activitate a unui organ; p. ext. paralizie uşoară, incompletă, care permite mişcări de amplitudine redusă şi cu forţă diminuată; p. gener. paralizie. Cf. ALEXI, W. *Acest iepure moare... după ce prezentase cu trei zile mai înainte o temperatură scăzută plnă la 36° şi pareză generală.* BABEŞ, O. A. I, 224, cf. IORDAN, L. R. A. 37. *Sindrom caracterizat prin pareza facială, turburări de vorbire şi deglutiţie.* PARHON, B. 83, cf. SCL 1960, 252. *Pareză, deficit motor parţial avînd aceeaşi cauză şi localizare ca şi paralizia.* ABC SĂN.

— Pl.: *pareze.*

— Din germ. **Parese.**

PAREZÍE s. f. Paralizie uşoară, incompletă. V. pareză. Cf. BIANU, D. S. *Dacă numai mişcările lipsesc, iar sensibilitatea există, atunci se zice parezie.* ENC. VET. 76, cf. SCL 1960, 252.

— Pl.: *parezii.*

— Din fr. **parésle.**

PARFANÁR s. m. (Regional) Vagabond (Largaiaşi). ALR II 2 885/520. *Ce parfanari o fi aista?* ib.

— Pl.: *parfanari.*

— Etimologia necunoscută.

PARFÉ s. n. Îngheţată (de ciocolată) preparată cu frişcă bătută. Cf. L. ROM. 1959, nr. 5, 21, DM, DN[2].

— Scris şi: (după fr.) *parfait.* — Pl.: *parfeuri.* — Şi: **parféu** s. m. DM, DN[2].

— Din fr. **parfait.**

PARFÉU s. n. v. **parfe.**

PÁRFIE s. f. **1.** (Prin Olt.) Năravi **(2)**, cusur. *Are parfia de-a ascunde.* cv 1951, nr. 5, 26.

2. (Prin Munt.) Cauză, pricină. Cf. I. CR. VIII, 344. *Din parfia lui s-a îmbolnăvit.* L. ROM. 1961, nr. 1, 24. *Din parfia asta să nu duci grijă.* ib.

— Etimologia necunoscută.

PARFÚM s. n. **1.** Miros plăcut şi de obicei pătrunzător (emanat mai ales de flori); mireasmă **(1).** *Numele lău va fi ca un parfum desfătat.* PLEŞOIANU, T. III, 59/10. *Cîntaţi, flori, bucuria şi... vă exalaţi profumul.* HELIADE, O. I, 359, cf. I. GOLESCU, C. *Luă buchetul fără profum, îl contemplă un moment.* CR (1848), 12[3]/56. *Suflarea la e dulce ca profumul florilor.* ROM. LIT. 403[2]/24, cf. 331[1]/36. *Micşunelele ne îmbălsămau cu dulcele lor parfum.* NEGRUZZI, S. I, 223. *Un parfum agreabil s-a exalat din sarcofagiu.* BOLLIAC, O. 274. *Parfumul îmbătător al florilor se înalţa în văzduh.* ALECSANDRI, O. P. 86, cf. id. P. I, 120. *Dulcele parfum al florilor şi al rîului intră în cameră.* BOLINTINEANU, O. 317, cf. 315. *În aer e parfum de roze.* MACEDONSKI, O. I, 63. *În parfumul brazilor, se amestecau mirosuri de mîncări.* REBREANU, I. 417, cf. id. R. I, 248. *Vîntul ducea mai departe parfumul iasomiei.* BASSARABESCU, V. 139. *Parfumul rozelor... Te cheamă pe tine.* BACOVIA, O. 111. *Petunii grele de parfum.* TOPÎRCEANU, P. O. 136. *Oraşul era învineţit de o noapte de primăvară cu parfum de liliac.* TEODOREANU, M. U. 47. *Aspiră parfumul otrăvit al crinilor.* SADOVEANU, O. I, 671. *Straiul lui de mătasă verde risipea un uşurel parfum.* id. ib. XI, 69. *Amintirea trecutului cade peste ei şi-i copleşeşte cu parfumul florilor din preajmă.* VIANU, A. P. 43. *Felix îi sorbea parfumul părului ei risipit sub chiar obrajii lui.* CĂLINESCU, E. O. I, 156. *Parfumul renumitei esenţe a trandafirilor de pe cîmpiile Bulgariei.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 733. *Narcisele miroseau suav, şi, peste mireasma lor..., veneau parfumurile umede, grele de pămînt,... ale pădurii.* DEMETRIUS, A. 133. *Din văi se ridica adîncul parfum al fragilor.* ISAC, O. 214. *Primesc aceşti oameni în dar Ghiveciuri cu flori şi iarbă cu parfum tineresc.* S mai 1960, 71. *Ai tu grijă să nu mă ameţească parfumul grădinilor.* V. ROM. august 1962, 24. ◇ Fig. *Parfumul ieftior al linguşirilor.* MAIORESCU, CR. I, 252. *Adio fericire cu fragede profume, Ce coşi în plnza vieţii strălucitoare flori!* MACEDONSKI, O. I, 246. *Poetul beteag, se tîrăşte din stih în stih pe burtă şi oftează cu nasul în parfume pe care nu-i în stare să le evoce.* ARGHEZI, T. C. 31, cf. id. B. 153. *Sălăşluia în noi o altă lume, Nelogică, dac-o privim acum, O lume populată de imagini Fantastice, cu-amestecat parfum.* LABIŞ, P. 136. ✦ Miros îmbietor, apetisant răspîndit de produsele comestibile; aromă. *Acum să zic două vorbe astor piftii... Ce miros, ce parfum, ce arom!* ALECSANDRI, T. 394. *Din amîndouă colţurile vine profumul de mititei.* CARAGIALE, O. I, 280. *Visul fantastic al povestirii începe să se ţească în acea atmosferă saturată de parfumul băuturilor piperate cu mirodenii.* VIANU, A. P. 359. ✦ (Rar) Miros **(2)**, emanaţie. *Vibrau scînteie de vis... noian de negru, Carbonizat, amorul fumega — Parfum de pene arse.* BACOVIA, O. 25.

2. Substanţă aromatică; spec. produs (lichid) cu miros plăcut obţinut prin amestecarea unor substanţe odorante naturale (de origine vegetală, mai rar animală) sau sintetice; p. ext. produsul împreună cu ambalajul lui; (mai ales la pl.) feluri, sorturi din

astfel de produse. *Un chimist... scoate... un parfum, carele cu plăcerea sa ar întrece toate mirezmele aflate pînă acum.* AR (1829), 176[1]/37. *O sticlă sau dozis cu parfumuri.* FL (1838), 104/19, cf. STAMATI, D. *Pe metalice tripede ard parfumuri arăpești.* MACEDONSKI, O. I, 104. *În odaia lui se vedeau mai multe cutioare și sticle de parfum decît cărți.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 192. *Sărutai cu o prefăcută evlavie această dreaplă care, dacă nu mirosea tocmai a smirnă și a tămîie, apoi mirosea, cel puțin, a un parfum obișnuit pe vremuri.* HOGAȘ, DR. I, 13, cf. NICA, L. VAM. *Lucrurile ei scăldate în panglici și parfumuri.* BASSARABESCU, V. 138. *Toarnă pe covoare parfume tari. Adu roze pe tine să le pun.* BACOVIA, O. 39. *Ce crezi că eu nu știu cu ce plătești dumneata ciorapii, pantofii și parfumurile dumitale?* GALACTION, O. A. I, 101. *Femeia se feri și scăpă o batistă mototolită și mirosind puternic a parfum prost.* C. PETRESCU, Î. I, 24. *Un miros pătrunzător de parfum ieftin o neliniștea.* BRĂESCU, O. A. I, 7. *Parfumuri și articole de toaletă.* NOM. PROF. 58. *Miroase a parfum cînd trece.* SEBASTIAN, T. 206. *Se vinde numai pudră și parfum.* VLASIU, D. 14. *Un minuscul flacon cu parfume suave.* ARGHEZI, în SCL 1969, 135. *Miroase a parfum de lavandă fină.* CĂLINESCU, S. 94. *Pe mese... parfumuri, piepteănașe, pile.* V. ROM. ianuarie 1954, 9. *Fabrică de parfumuri sintetice.* DER. *Sintem tocmai din Berdun Undi-i fabrica di parfum.* FOLC. MOLD. II, 49.

3. Fig. Notă specifică, atmosferă caracteristică. *A candelei lumină Se-nalță, se coboară... Și un profum de viață dintr-însa se exală.* HELIADE, O. I, 214. *Cea de a doua* [melodie]*... este suspinul de durere al românului, este profumul de amor și melancolie ce esală inima banditului înamorat.* FILIMON, O. II, 349. *Substantivul „frăgezime" aplicat în sfera ideală își aduce cu sine tot parfumul meseriei, de la care este împrumutat.* MAIORESCU, CR. I, 193. *A știut mai bine decît oricare să împrospăteze cu o nouă dulceață și cu un mai viu profum limba îmbătrînită a lui Ronsard.* ODOBESCU, S. III, 83. *Despre ce parfum de loc și de vreme se degajează din această lucrare, voi avea plăcerea să mai stau de vorbă cu d-ta.* CARAGIALE, O. VII, 172, cf. 92. *Bag de seamă că de la o vreme diminețile încep să aibă un parfum de tristețe misterioasă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 231. *Parfumul poeziei lui Macedonski se va păstra inalterabil, multă vreme.* GALACTION, A. 253. *Străine priveliști fugare! Voi nu știți că-n inimă port O dulce mireasmă de floare, Parfumul trecutului mort.* TOPÎRCEANU, B. 63. *Fără a exagera, am căutat deci să redăm anumite pasagii cu întorsăturile și parfumul graiului moldav.* S iulie 1960, 53.

4. (Bot.; regional) **Petunie** *(Petunia hybrida).* BORZA, D. **126.**

— Pl.: ***parfumuri*** și (rar) ***parfume***. — Și: (învechit) **profúm** s. n.

— Din fr. **parfum.** — **Profum** < it. **profumo.**

PARFUMÁ vb. I. **1.** Tranz. A umple, a impregna cu un miros plăcut (și pătrunzător); a înmiresma, a miresma **(1)**, a îmbălsăma. *Dezvoalte-se-orice floare, resfire-se mirosul, S-adoarne, să profume talamul tău de nuntă.* HELIADE, O. I, 359, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., COSTINESCU, DDRF. *Parfumează-vă tot mai tare parfumul îmbătător al florilor de tei.* PETICĂ, O. 267. *Un sfîrșit de toamnă încălzită de ultimele raze, parfumată de ultimele flori.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Ierburile erau înflorite și parfumau aerul cald.* SADOVEANU, E. 119. ◇ Fig. *Vorbele-i erau parfumate de înțelepciune și politețe.* GALACTION, O. A. II, 241.

2. Refl. și tranz. A (se) stropi cu parfum **(2)**, a(-și) da cu parfum. *Acum fața netedă Vă profumați, giunele, Și-ncingeți negre coamele Cu nouă floricele.* ASACHI, S. L. I, 151. *Cel întîi lucru a unui călător după ce ajunge în colonia Agripina este să viziteze fabrica lui Jean Marie Farina, care are privilegiul a parfuma cu apa lui ambele emisfere.* NEGRUZZI, S. I, 325, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, D. U. *Mă parfumasem din nou.* CAMIL PETRESCU, P. 11. *Unde ai învățat, dîavole, să te parfumezi așa?* TEODOREANU, M. II, 58. *I-am privit cum se bărbieresc și se parfumează.* SADOVEANU, O. VI, 458. ◇ (Glumeț) *S-a dus la ea parfumat cu usturoi.* PREDA, D. 28. ✦ (Învechit) A (se) înmiresma cu anumite plante plăcut mirositoare. *Parfumîndu-se cu plante aromatice.* MN (1836), 26/5. *Era un fel de iarbă aromatică ce crește în India și cu care își profuma totdauna vestmintele și mobilele.* CR (1848), 12[1]/48.

3. Tranz. (Rar) A aromatiza. *Ceai fierbinte, simplu ori amestecat cu lapte, parfumat cu cuișoare.* I. BOTEZ, B. I, 12.

— Prez. ind.: *parfumez.* — Și: (învechit) **profumá** (prez. ind. pers. 3 și: *profúmă)* vb. I.

— Din fr. **parfumer.** — **Profuma** < it. **profumare.**

PARFUMÁR s. m. (Neobișnuit) Parfumier. *Un trandafir spunea: Sînt minunea universului. Oare un parfumar va avea curajul să mă facă să sufăr?* ALAS 22 III 1931, 4/4.

— **Parfum** + suf. *-ar.*

PARFUMÁRE s. f. Acțiunea de a (se) parfuma. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, DM, DN [2], LTR [2]. *Parfumul... se utilizează ca atare sau pentru parfumarea diferitelor produse cosmetice.* DER III, 665.

— Pl.: *parfumări.* — Și: (învechit) **profumáre** s. f. DDRF.

— V. **parfuma.**

PARFUMĂȘI s. m. pl. (Bot.; regional) Pejmă **(1 a)** *(Amberboa moschata).* BORZA, D. 43.

— **Parfum** + suf. *-aș.*

PARFUMÁT, -Ă adj. Care miroase frumos; care răspîndește parfum **(1)**; care este impregnat cu parfum **(1, 2)**; înmiresmat, miresmat, îmbălsămat, (învechit) parfumator **(1)**, (învechit, rar) miresmător, mirosnic. *Această cameră atît de albă și atît de profumată.* CR (1848), 12[2]/75. *Pe malurile fragede Creșteau flori parfumate.* BOLINTINEANU, O. 121. *Aerul răcoros și parfumat ne îmbătase.* id. ib. 359, cf. 459. *Dispărea iar în parfumatul ei ietac.* EMINESCU, N. 59. *Mîna aceasta care m-atinge e caldă, moale și parfumată.* DELAVRANCEA, T. 71, cf. id. S. 76, 140. *Mai sînt încă roze... Și tot parfumate și ele.* MACEDONSKI, O. I, 195. *Florile-s așa de parfumate!* VLAHUȚĂ, O. A. 85. *Era o căldură dulce și parfumată.* id. O. A. I, 192. *O umbră rătăcită Peste-o seară parfumată.* PETICĂ, O. 35. [Fluturele] *așezîndu-se în potirul parfumat, alb ca zăpada... își destinse aripele puțin, să se odihnească.* GÎRLEANU, N. 227. *Prin fereastra deschisă, venea o adiere parfumată, de toamnă.* **BASSARABESCU**, V. 16. *Părul sta în bețe drepte, netede, unse cu pomadă parfumată.* id. ib. **75, cf. 139.** *Cîr de noapte parfumat.* **BACOVIA, O. 91.** *Ploaia parfumată a primăverii.* **KLOPȘTOCK, F. 307.** *Își stropesc cu apă parfumată părul.* **SADOVEANU, O. XI, 425, cf. VII, 89.** *Părul și-l piaptănase de două ori pînă atunci și-l unsese cu briliantină parfumată.* **BARBU, P. 173, cf. 337.** ◇ (În contexte figurate) *Copacii somnoroși ne cheamă, S-acopere iubirea noastră Sub parfumata lor marămă.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 75. *Mîna, cu părul parfumat și creț, Povestea nu știu ce florilor.* ISANOS, Ț. L. 7. ◇ Fig. *Auzi... o rugăciune ușoară, pare că parfumată, fantastică.* EMINESCU, N. 46. *Primăvară... O pictură parfumată cu vibrări de violet.* BACOVIA, O. 54. *Tu citești nazalizînd O poemă decadentă, cadaveric parfumată.* id. ib. 58. *Era o atmosferă parfumată, o atmosferă de idei înalte, frumos spuse.* SADOVEANU, E. 102. ✦ (Despre produse comestibile) Aromat (și plăcut la gust). *O minune de cafe, plăcută, parfumată.* ROM. LIT. 17[2]/27. *Grangurul... abia expus la dogoreala jaraticului ... se preface într-o sărmăluță de grăsime profumată.* ODOBESCU, S. III, 33. *De o dulceață parfumată, necunoscută altor fructe, cireșele de la Pîngărați alcătuiau... deliciul rar al ospețelor boierești de la oraș.* HOGAȘ, DR. II, 37.

— Pl.: *parfumați, -te.* — Și: (învechit) **profumát,-ă** adj.

— V. **parfuma.**

PARFUMATÓR, -OÁRE adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit) Parfumat. *Flori aromatice care împle aerul cu odorile lor profumătoare.* DESCR. APE, 31/21. *Aerul recoros și profumătoriu ne îmbătase.* ROM. LIT. 377[1]/13. ◇ Fig. *Să nu uităm pe Grandea, care, după frumosul său buchet de „Miozotis", ne-a dat, chiar acum trei sau patru ani, un alt buchet, tot atît de profumător prin tipărirea unei mici broșuri, intitulată „Poezii noi".* MACEDONSKI, O. IV, 18.

2. S. n. Aparat special cu ajutorul căruia se face odorizarea gazelor combustibile. Cf. LTR [2].

— Pl. : *parfumatori, -oare.* — Și : **(1) profumătór,-oáre, profumătóriu, -oáre** adj.

— **Parfuma** + suf. *-tor.*

PARFUMĂRÍE s. f. v. **parfumerie.**

PARFUMERÍE s. f. **1.** (La pl.) Nume generic sub care sînt incluse parfumuri (2), articole de toaletă, cosmetice etc. *Magazia lui sinior Toea de unde se revarsă ape, lapte, parfumării și cosmetice făcătoare de metamorfoze.* CR (1848), 12[1]/9. *Iată că aceste plante n-au trebuință de mosc și de alte parfumerii ca să placă.* ISIS (1859), 23/2. *Să le cumpere veștminte noi, diamante și parfumării.* FILIMON, O. I, 217, cf. BARCIANU, V., CADE. *De la Lipsca... aduc stofe fine, museline..., parfumerii.* OȚETEA, T. V. 45.

2. Arta, meșteșugul de a prepara, de a fabrica parfumuri (2); industria parfumurilor. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Cînd parfumurile... se prepară din substanțe chimice, parfumeria se numește de sinteză și funcționează, de cele mai multe ori, ca anexă a altor industrii chimice.* LTR [2]. *Interesant la acest animal este prezența unei glande pe abdomen, care produce o substanță mirositoare numită mosc, întrebuințată în parfumerie.* ZOOLOGIA, 183. ✦ Meseria de parfumier. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

3. (Rar) Fabrică de parfumuri (2), de articole de toaletă, de cosmetice etc. Cf. PONTBRIANT, D., ȘĂINEANU, D. U.

4. Magazin în care se vînd parfumuri (2), articole de toaletă, cosmetice etc. Cf. PONTBRIANT, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Îl jena... staționarea îndelungă la vitrinele parfumeriilor, modistelor și pantofăriilor.* C. PETRESCU, Î. II, 213.

— Pl. : *parfumerii.* — Și : (învechit) **parfumărie** s. f.

— Din fr. **parfumerie.**

PARFUMIÉR s. m. Persoană care fabrică sau vinde parfumuri (2) sau produse de parfumerie (2); (franțuzism, rar) parfumor, (neobișnuit) parfumar. Cf. L. ROM. 1961, nr. 3, 235.

— **Pronunțat : *-mi-er.*** — **Pl. : *parfumieri.***

— **De la parfum.**

PARFUMÓR s. m. (Franțuzism, rar) Parfumier. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— **Pl. : *parfumori.***

— Din fr. **parfumeur.**

PARGÁMEN s. n. v. **pergament.**

PARGAMÉNT s. n. v. **pergament.**

PARGAMÍNĂ s. f. v. **pergament.**

PARGAMÍT, -Ă adj. v. **pergamut.**

PARGAMÚT, -Ă adj. v. **pergamut.**

PARHÁIȚĂ s. f. v. **prahaiță.**

PÁRHAL s. m. (Prin Mold.) **1.** Om plin de rîie; rîios. Cf. CONV. LIT. XV, 205, TDRG.

2. (Regional) Rîie. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

3. Epitet depreciativ pentru evrei. Cf. DR. I, 338, II, 650, CADE, SCRIBAN, D., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

— Pl. : *parhali.* — Și : **párhar** s. m. SCRIBAN, D.

— Cf. p a r h ă.

PÁRHAR s. m. v. **parhal.**

PÁRHĂ s. f. (Prin Mold.) **1.** Rîie. Cf. DR. I, 338, II, 650.

2. Epitet depreciativ pentru evrei. Cf. DR. I, 338, II, 650. ✦ (Regional) Epitet pentru un om murdar și plin de bube (Pârhăuți-Suceava). LEXIC REG. II, 126.

— Din ucr. **парх.**

PARHÉLIC, -Ă adj. Care ține de parhelie, referitor la parhelie. *Cerc parelic.* LM, cf. DN [2].

— Pl. : *parhelici, -ce.* — Și : (învechit) **parélie, -ă** adj.

— Din fr. **parhélique.**

PARHELÍE s. f. Fenomen optic care constă în apariția în jurul soarelui a unor pete luminoase, rotunde, adesea colorate; (învechit, rar) sorior. *Parhelii... adecă înmulțiții sori.* ȘINCAI, ÎNV. 89. *Parelii și parselinele ori soriorii și lunioarele.* GENILIE, G. 111/23. *Parelii sau soriorii... cari se produc de refringerea razelor solarie prin nește nori ce stau din contra soarelui.* FONTANIN, C. 25/6, cf. LM, CADE, LTR [2], DN [2].

— Accentuat și : *parhélie.* — Pl. : *parhelii.* — Și : (învechit) **parelíe** s. f.

— Din fr. **parhélie.**

PARHÉT s. n. v. **barhet.**

PARHÍU s. m. (Regional) Spahiu (Beleți Negrești-Pitești). Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 94. *D-alei voi ostașilor Și mai mari parhiilor, Faceți bine, m-ascultați.* id ib., cf. 127.

— Pl. : *parhii.*

— Etimologia necunoscută. Cf. s p a h i u.

PARÍ s. n. v. **pariu.**

PÁRIA [1] s. m. invar. **1.** (În India; în concepția brahmanilor) Persoană care se află în afara castelor și care este lipsită de orice drepturi; p. e x t. clasa socială din care face parte o astfel de persoană. *Paria este o nelegiuită tagmă la India.* LEON ASACHI, B. 95/27, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN [2], DER.

2. Fig. Persoană disprețuită, urgisită, căreia nu i se recunoaște nici un drept; p. e x t. colectivitate disprețuită, urgisită. *Aici toate popoarele sînt libere, cu drepturi politice egale și nici unul nu e „paria", ca noi.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 215. *Confesiunea religioasă a omului era condițiune indispensabilă de a se bucura cineva de drepturi politice... sau din contra ca să fie considerat și tractat numai ca sclav, ca pariah al societății.* BARIȚIU, P. A. I, 228. ***Românul ce din securi, prin intrige dușmane, A fost menit de „paria" în ast pămînt frumos.*** MUREȘANU, P. 68/17. ***Eu voi trece nepăsător prin această viață, ca un exilat, ca un paria.*** EMINESCU, N. 114. ***Urgisit de cer și oameni... Am fost paria-n mijlocul țării mele.*** MACEDONSKI, O. I, 11. ***Paria al lumii strivit și-ades flămînd.*** MILLE, V. P. 37. *Chilon Chilonides este desigur un intelectual, este un paria persecutat.* IBRĂILEANU, SP. CR. 143. *Nu era oare... o întorsătură providențială împrietenirea mea cu nababul acestui cartier de paria?* GALACTION, O. A. I, 161. *Gospodin trecuse, prin mahalaua cu nume rușinos, netnțeles și singur, un paria bun să coasă papuci.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 237. *Trăia, ca un paria, afară din sat.* VOICULESCU, P. I, 106. *Între bărbații aceștia care treceau în haine de vilegiatură,... Ladima se simțea un fel de paria.* CAMIL PETRESCU, N. 85.

— Pronunțat : *-ri-a.* — Și : (învechit) **parláb, pariát** (PONTBRIANT, D.) s. m. invar.

— Din fr. **paria.**

PARIÁ [2] vb. I. Intranz. **1.** A stabili (adesea formal) o convenție prin care fiecare dintre persoanele care susțin lucruri contrare se obligă să plătească o sumă sau o compensație de altă natură celui care va avea dreptate; a face prinsoare, a pune rămășag. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Puneți-l d-voastră să*

treacă pe jos peste Marea Mediterană și eu pariez că n-are să-și ude nici măcar tălpile ciobotelor. HOGAȘ, DR. II, 123. *Uite, Comșa, pariez că o să găsim un foc la „Casa neamțului".* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Eu pariez cu tine că numai după cum pronunță bancherul „dau", „dau carte" sau „carte dau", că altfel n-are cum, eu știu la sigur ce puncte are.* BRĂESCU, O. A. I, 75. *Îi recomandă să parieze cu negustorii din Novgorod că în lacul Ilmen există pești cu pene de aur.* IL I, 100. ◇ Tranz. *Acum nu mai pariem nimic. Să așteptăm să vedem ce se întîmplă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 67. ✦ A lua parte la o întrecere cu obligația de a plăti o sumă sau de a da o altă compensație celui care va ciștiga. *Pariau care putea bea mai mult.* AGÎRBICEANU, A. 281.

2. A participa la anumite jocuri (de noroc), în special la curse de cai, angajînd sume de bani. *Mergem împreună la curse. O să ne amuzăm admirabil. Te învăț să pariezi.* C. PETRESCU, C. V. 375. *N-am pariat cum paria Abramovici... urmînd pronosticul presei de sport, ci la noroc, pe Norma pentru că era șargă.* BRĂESCU, A. 243. ◇ Tranz. (Complementul indică valoarea bănească angajată) *Du-te colo, lîngă masă și pariază sume mari... Eu le-oi finea... în glumă.* ALECSANDRI, T. 785.

— Pronunțat: *-ri-a.* — Prez. ind.: *pariez.*

— Din fr. **parier.**

PARIÁH s. m. invar. v. **paria** [1].

PARIÁT s. m. invar. v. **paria** [1].

PARÍC subst. (Rusism învechit) Perucă. Cf. SCL 1958, 236.

— Pl.: ?

— Din rus. **парик.**

PÁRICĂ adv. v. **parcă** [1].

PARICÍD, -Ă subst., adj. **1.** S. n. Ucidere a părinților; crima de a-și omorî părinții; (rar) patricid **(2)**, (învechit, rar) paricidere. *Zeid va rupe mîinile sale d-acest mare parucid.* HELIADE, O. I, 441, cf. PONTBRIANT, D. *Paricidul și hoția... Trec pe rînd prin al meu cuget ca un fulger arzător.* MACEDONSKI, O. I, 279, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Oedip... torturat de gîndul paricidului.* V. ROM. februarie 1963, 164.

2. S. m. și f. Persoană care și-a ucis părinții. *Joe și el însuși este paricid.* GTN (1836), 69[1]/31. *Paricidul... scrîșnind după el purcede.* ASACHI, S. L. I, 205, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT., PONTBRIANT, D. *Paricidul încremenit apare De spaima ce-l cuprinde.* ALECSANDRI, POEZII, 303. *Paricizi îndemnați la crimă de însăși mama lor.* id., ap. GHICA, S. 75, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., JN 1 955, 1 159.

3. Adj. Care și-a ucis părinții; care se referă la uciderea părinților. *Cu un fier sfînt eu armat-am brațul lui cel parucid.* HELIADE, O. I, 433, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *paricizi, -de.* — Și: (învechit) **paricídiu** (SCRIBAN, D.) s. n., **parucíd, -ă** subst., adj.

— Din fr. **parricide.** — **Parucíd:** prin apropiere de *ucide.*

PARICÍDERE s. f. (Învechit, rar) Paricid **(1)**. Cf. STAMATI, D., ARISTIA, PLUT.

— Pl.: *paricideri.* — Și: **parucídere** s. f. STAMATI, D.

— Contaminare între **paricid** și **ucidere.**

PARICÍDIU s. n. v. **paricid.**

PARICOPITÁT s. n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore mari, terestre, cu piciorul adaptat pentru fugă, terminat cu două degete dezvoltate, acoperite cu cîte o copită, și cu două degete mici, reduse; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. *Copitatele cu degete perechi (paricopitale)... reprezintă o ramură în plină desfășurare.* SIMIONESCU, F. R. 37. *Paricopitatele au la fiecare picior un număr perechi de degete.* ZOOLOGIA, 181. ◇ (Adjectival) *Animal paricopitat.*

— Pl.: *paricopitate.*

— De la **copitat,** după modelul unor cuvinte de tipul *paripenat, parisilabic* etc.

PÁRIE [1] s. f. (Învechit) Copie (după un act). Cf. KLEIN, D. 395, LB, BARCIANU, V., GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CONTRIBUȚII, III, 121.

— Pl.: ?

— Din lat. **paria, magh. pária.**

PÁRIE [2] s. f. (Regional) Pereche (Girișu de Criș-Oradea). LEXIC REG. 71.

— Pl.: ?

— Din magh. **párja.**

PARIÉRE s. f. Acțiunea de a pária [2] și rezultatul ei; încheiere a unui pariu. Cf. DN [2].

— Pronunțat: *-ri-e-.*

— V. **paria** [2].

PARIETÁL, -Ă adj. **1.** (Anat., Bot.) Care se referă la peretele unei cavități a organismului sau a unei părți a lui, care ține de peretele unei cavități. *Regia parietală.* POLIZU, P. 78/12. *Placentația parietală.* GRECESCU, FL. 11, cf. LTR [2], DER. ◇ *Os parietal* (și substantivat, n. sau, învechit, m.) = fiecare dintre cele două oase pereche care formează partea de mijloc a bolții cutiei craniene, situate între osul frontal și osul occipital. *Parietarii, în număr de doi, ocupă părțile laterale și superioare ale craniului.* KRETZULESCU, A. 101/4, cf. 91/1, NEGULICI. *Oasele parietale.* POLIZU, P. 12/16. *Pereții capului sînt pe oasele parietale pînă la linia arcuată timporală.* id. ib. 78/13, cf. ALEXI, W. *Parietalul drept.* SCRIBAN, D., cf. DER.

2. (Rar) Mural **(2).** *Neagoe Basarab... nu ne-a spus nicăiri, nici în inscripțiunile parietale ale bisericei sale, nici în cartea... ce el a scris pentru învățătura fiului său... cu ce oameni s-a servit spre a înălța așa minune artistică.* ODOBESCU, S. II, 505, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *parietali, -e.* — Și: (învechit, **1**) **parietár, -ă** adj.

— Din fr. **pariétal.**

PARIETÁR, -Ă adj. v. **parietal.**

PARIETÁRĂ s. f. v. **parietarie.**

PARIETÁRIE s. f. (Bot.; învechit) Parachernită *(Parietaria officinalis).* Cf. ȘINCAI, în DR. V, 560, NEGULICI, COSTINESCU, BRANDZA, FL. 111, id. D. 374.

— Pl.: ? — Și: **parietáră** s. f. NEGULICI, COSTINESCU.

— Din lat. **parietaria.** — **Parietară** < fr. **parietaire.**

PARIGÍNĂ s. f. (În dicționarele din trecut) Sobă de fier cu ardere lentă și continuă. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl.: ?

— Din it. **parigina.**

PARIGORÍE s. f. **1.** (Învechit și regional) Mîngîiere **(1)**, consolare. *Iarăși singur șie parigorie și mîngăiare făcîndu-și.* CANTEMIR, IST. 292, cf. 16. *Paligoria Frăsinii o au mai măngăiet-o oarșce* (a. 1800). GCR II, 182/7. *Pentru parigoria care î[n] scrisoarea de la 3 noemi[brie] mă parigorisești, sînt foarte mulțămit dragostii dumitale* (a. 1808). FURNICĂ, I. C. 269. *Fiindu-mi aceasta spre parigorie-mi* (a. 1814). GÁLDI, M. PHAN. 222. *Felurimi de miroase minunate... pe care le făcea fermecătoarea aceea numai... pentru parigoria ticălosului ei de ibovnic.* GOBJAN, H. I, 76/31. *Ce folosește bolnavului patul de aur! Dar este Parigorie de om bolnav.* PANN, P. V. III, 142/11, cf. BARCIANU, V., CIHAC, II, 684. *Parigorie de om bolnav.* CONV. LIT. XVI, 114. *Frazele și parigoriile s-au răsuflat și cad.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 182. *Să-i*

mai dea cu cărțile, ca, barim și dacă nu i-o spune vreun adevăr, cel puțin, știi, să le mai facă [fetelor ei] o parigorie oarecare. ap. TDRG. *Sărmanul doctor, ultima rețetă scrie Celui care e pe ducă, numai de parigorie.* DEMETRESCU, o. 42. *Mă mai iau cu parigoria și mai îmi trece focu.* KLOPȘTOCK, F. 258. *Farmecul parigoriei de o clipă — parigoria minciunei farmecului!* id. ib. 264. ◇ L o c. a d v. **În** (sau **de-o**) **parigorie** = de hatîrul cuiva, în mod concesiv; p. e x t. de formă, într-o doară. *Nu doar că el știe mai mult decît mine, da ia așa, de-o parigorie.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 175, cf. UDRESCU, GL. ✦ (Prin nordul Mold.) **Măgulire (2).** Cf. MAT. FOLK. 1 210.

2. Prostie, aiureală. *Am vrut să plec ieri, da fiindcă era marți, nevasta... parigorii...* BRĂESCU, O. A. II, 187.

— Accentuat și: *parigórie.* — Pl.: *parigorii.* — Și: (învechit) **paregorie** (GÁLDI, M. PHAN. 222), **paligorie** s. f.

— Din ngr. **παρηγορία.**

PARIGORISÍ vb. IV. T r a n z. (Învechit și regional) **1.** A consola, a mîngîia **(II 1)**; a desfăta, a distra. Cf. LET. III, 201/20. *S-au învoit împărăteasa cu sultanul acela să-l mulțumească... să-i orînduiască un general cu 12 000 ostași... ca totdeauna să-l parigorisească și să-l veselească cu tot felul de musice și mustrele ostășești.* DIONISIE, C. 169. *Pentru parigoria care ț[n] scrisoarea de la 3 noemi*[brie] *mă parigorisești, sînt foarte mulțămit dragostii dumitale* (a. 1808). FURNICĂ, I. C. 269. *Să parigorisească și să îmbărbăieze pe lehuse.* CHIRIACOPOL, D. Î. 51/23, cf. NEGRUZZI, S. I, 3, DDRF, GHEȚIE, R. M. *Împăratul... începu să o parigorisească și să-i zică că, decît să se prăpădească, mai bine lipsă de copil.* POPESCU, B. II, 4. ◇ R e f l. *Cînd eu un om or pasăre, de la palat de zăresc, Simț bucurie nespusă și mă parigorisesc.* PANN, E. II, 5/4, cf. DDRF.

2. (Învechit, rar) A sfătui. *Casa vămilor toate le păgubea; deci parigorisiți-mă ce facem și unde ne aflăm* (a. 1820). IORGA, S. N. 147. ◇ R e f l. r e c i p r. *Peste două trei zile voi veni la măria ta și ne vom parigorisi unul cu altul.* DIONISIE, C. 195.

— Prez. ind.: *parigorisesc.* — Și: (învechit) **palegorisí** (BUL. COM. IST. II, 147), **paligorisí** (LET. III, 201/20) vb. IV.

— Din ngr. **παρηγορήσω** (aor. al lui παρηγορῶ).

PARIGORISÍRE s. f. (Învechit, rar) Acțiunea de a (s e) p a r i g o r i s i **(1)**; consolare, mîngîiere **(1).** Cf. DDRF.

— Pl.: *parigorisiri.*

— V. **parigorisi.**

PARIGORISÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Consolat, împăcat. *Mă surghiuni atuncea în țar-arnăuțească; Acolo ai mei creieri cu timpul au răcit, Deci mă-ntorsei în țară ca parigorisit.* BOLINTINEANU, O. 164.

— Pl.: *parigorisiți, -te.*

— V. **parigorisi.**

PARÍHLĂ s. f. (Prin Bucov.) **1.** „Cîine fără stăpîn". LEXIC REG. 106.

2. Epitet dat unui om rău. Cf. LEXIC REG. 106.

— Pl.: *parihle.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p a r h ă.

PARIMÉIU s. n. v. **parimie.**

PARIMIÁR s. n. Carte bisericească în care se cuprind (fragmente din) proverbele lui Solomon; parimie **(2)**, (învechit, rar) parimic **(2).** Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-mi-ar.* — Pl.: *parimiare.* — Și: (învechit) **parimiér** (CADE), **parimiériu** (DRLU), **paremiáriu** (DDRF) s. n.

— **Parimie** + suf. *-ar.*

PARÍMIC s. n. (Învechit, rar) **1.** Proverb, zicătoare; maximă, sentință. Cf. LM.

2. Parimiar. Cf. LM.

— Pl.: *parimice.* — Și: **parémie** s. n. LM.

— **Parimie** + suf. *-ic.*

PARIMICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Proverbial. Cf. DRLU.

— Pl.: *parimicești.*

— **Parimie** + suf. *-icesc.*

PARIMICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca în proverbe în mod proverbial. Cf. DRLU.

— **Parimie** + suf. *-icește.*

PARIMÍE s. f. **1.** (Astăzi rar) Proverb, zicătoare; maximă, sentință; pildă **(1)**, învățătură. *Ipoclid răspuns*[e]: *„Nu-i grijă lui Ipoclid". De aicea să zice aceasta paremie.* HERODOT (1645), 351. *Urma era să arete că adevărată iaste parimia veache („Cămila cercînd coarne și-au perdut și urechile").* CANTEMIR, IST. 102, cf. C. CANTACUZINO, CM I, 51. *După veselie, zice veichea parimie, vine și întristare.* R. POPESCU, CM I, 525. *„Nu știe dulcile, cel ce n-au gustat amarul", aceasta este o părimie veache.* CUGETĂRI, I, 104[r]/21. *Capul plecat, după parimie, de sabie nu va fi tăiat.* VĂCĂRESCUL, IST. 255/18, cf. MAIOR, IST. 115/2. *Deșertăciunea grecilor care slujește cu dreptul spre parimie sau pildă.* MOLNAR, I. 299/23, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Dupre parimie, cui pe cui scoate afară* (a. 1819). în L. ROM. 1965, 227. cf. DRLU, LB. *Pentru aceaia au și țăranii această parimie: că mălaiul în Țara de Jos și merele în Tara de Sus nu au coajă.* CANTEMIR, S. M. 83, cf. 22, KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 78. *Să cuvine ca să împrospătez sătenilor noștri parimia veche că: „fînul și pînea să nu și le vîndă niciodată de la casă".* I. IONESCU, C. 68/1, cf. 78/8. *Paza bună trece primejdia cea rea, zice parimia.* FILIMON, O. I, 125. *Ai uitat oare parimia grecului?* id. ib. 195. *D-ta ești... un om cetit... ai vorbe cu parimii.* ALECSANDRI, T. 1 232. *Istoria băiatului corupt de laude și aplauze este numai o parimie.* CARAGIALE, O. V, 273, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. 319, ALEXI, W. *Să lăsăm parimiile, ca să nu întîrziem învățătura copilului.* SADOVEANU, O. XV, 356.

2. (Mai ales la pl.) Fragment din biblie (în special proverbele lui Solomon) citit seara la diferite slujbe bisericești. Cf. LB. *Auzise ea spunînd la biserică, în parimeiu, că omul învațat, înțelept va fi.* CREANGĂ, A. 12, cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. ✦ Parimiar. *Parimiile preste an. Tipărite... cu poslușania smeritului Dosothei mitropolitul* (a. 1683). GCR I, 263/22, cf. LM. *Mitropolitul Dosoftei dă, în versurile sale adause la „Parimiile"... din 1683, numele acestei dintăi doamne a Moldovei: Maria.* IORGA, C. I. I, 172.

3. (Rar; la pl.) Nume dat unor formule în versuri la jocurile de copii. *Una din parimiile arătate la jocul de-a ascunselea.* ISPIRESCU, ap. TDRG.

— Pl.: *parimii.* — Și: (învechit) **parimínă** (LB), **paremíe** s. f., **parimé:u** s. n., **părimíe** s. f.

— Din ngr. **παροιμία.**

PARIMIÉR s. n. v. **parimiar.**

PARIMIÉRIU s. n. v. **parimiar.**

PARIMÍNĂ s. f. v. **parimie.**

PÁRIN [1] subst. (Învechit, rar) Marmură [1] **(1)** (din insula Paros). *Belciugi de aur și de argint, pre stîlpi de parin și de piatră.* BIBLIA (1688), 355[2]/42.

— Din ngr. **πάριvov** „construit cu marmură din insula Paros".

PARÍN [2] s. m. v. **părîng** [1].

PARINÁ vb. I v. **parini.**

PÁRINĂ s. f. (Prin Bucov.) Arătură făcută toamna pe un ogor, care primăvara se ară din nou; arătură

repetată a unui ogor, înainte de a-l semăna. Com. MARIAN.
— Pl.: *parine.*
— Din ucr. **парина.**

PARÍNC s. m. v. **părîng** [1].

PARÍNDIE s. f. v. **părîngă.**

PARINEÁLĂ s. f. (Regional) Dezmiriştire (Vicovu de Sus-Rădăuţi). Cf. GLOSAR REG.
— Pl.: *parineli.*
— **Parini** + suf. *-eală.*

PARÍNG s. m. v. **părîng** [1].

PARINÍ vb. IV. Tranz. **I.** (Prin Bucov.; complementul indică terenuri, ogoare) A ara a doua oară (sau de mai multe ori) (înainte de a fi semănat). Com. MARIAN. ◇ Refl. pas. *Locul unde are să se seamene se ară sau se sapă din nou, adică se parinează bine şi apoi se aruncă sămînţa de cînepă.* F (1885), 316. *Primăvara se parineşte.* Com. MARIAN.
2. (Regional; în forma *parina)* A dezmirişti (Vicovu de Sus-Rădăuţi). Cf. GLOSAR REG.
— Prez. ind.: *parinesc.* — Şi: **parină** vb. I.
— V. **parină.**

PARINTÉZ s. n. v. **paranteză.**

PARINTÉZĂ s. f. v. **paranteză.**

PARINTÍJIŞ s. n. v. **paranteză.**

PARÍP s. m. (Transilv.) **1.** (În opoziţie cu mîrţoagă) Cal tînăr, sprinten şi frumos (folosit, mai ales, pentru călărie). V. bidiviu, telegar. Cf. ANON. CAR. *Foarte de dimineaţă s-au sculat şi au încălecat pe paripul său cel mai bun.* ŞINCAI, HR. II, 268/1, cf. KLEIN, D. 394. *Încălăcînd a sărire apucă, Gîndeai că-i pe un parip ce zboară în vînt.* BUDAI-DELEANU, T. V. 137, cf. DRLU, LB. *Într-o oară şi jumătate curmarăm distanţa de vreo trei mile cu parepii mocăneşti.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 7, cf. CIHAC, II, 684. *Parip (cal înfocat, neîmblînzit).* F (1875), 318, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., H XVII 269. *Stoinicele, Stoinicele... Dă-m barem paripul mie, De vrei bine se-ţi mai fie.* RETEGANUL, TR. 44. *Au dat cu piciorul în căpăţîna cea de cal şi o dată a sărit un parip, de-ţi era mai mare dragul de el.* id., ap. CADE, cf. REV. CRIT. IV, 145, BUGNARIU, N. 53/462, DR. V, 217, LEXIC REG. 96. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Am cumpărat un parip de cal.* DR. V, 217. ✦ P. ext. (Regional) Copil mic (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 184. *Ce-i, paripule, ce mai faci?* ib. *Plin de păipi în casă.* Com. din SASCA MONTANĂ-MOLDOVA NOUĂ. ✦ (Învechit) Cal lăturaş (care merge pe lîngă cel din ham). Cf. KLEIN, D. 394, LB, POLIZU, BARCIANU, V., ŞĂINEANU, D. U. ✦ Pui de măgar (Bocşa-Reşiţa). LEXIC REG. II, 37.
2. (Adesea depreciativ) Cal sau mînz mic, slab, nedezvoltat. V. mîrţoagă. Cf. DR. V, 85, 217, MAT. DIALECT. I, 184.
— Accentuat şi: *părip.* KLEIN, D. 150, DR. V, 217. — Pl.: *paripi.* — Şi: (învechit) **parép,** (regional) **părip** (DR. V, 217) s. m., **parípă** s. f., **păip** s. m.
— Din magh. **paripa.**

PARIPENÁT, -Ă adj. (Despre frunzele compuse) Cu un număr pereche de foliole, dispuse în formă de pană. Cf. CADE, DM, DN [2].
— Pl.: *paripenaţi, -te.* — Şi: **paripinăt, -ă** adj. CADE.
— Din fr. **paripenné.**

PARIPINÁT, -Ă adj. v. **paripenat.**

PARISÍE [1] s. f. (Învechit) **1.** Prezenţă; participare. Cf. CANTEMIR, I. I. II, 322. *Cînd este hramul vreunii mănăstiri, vine egumenul acei mănăstiri... şi poftеşte pe domn ca să ia osteneală, să cinstească prăznuirea sfintei mănăstîri cu mergerea şi parisia cea domnească.* GHEORGACHI, LET. III, 311/1, cf. 317/31. *Pentru paruzie care de bunăvoie să face la mănăstiri, la parohii sau la vlădici, cei ce nu sînt porţiaşi să plătească 37 fl.* (a. 1784). IORGA, S. D. XIII, 15, cf. TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 223.
2. Paradă **(1)**; alai; pompă, fast. *Au intrat domnul în scaunul Bucureştii cu mare alaiu şi cu frumoasă parisie.* R. POPESCU, CM I, 572. *S-au săvîrşit toată slujba tîrnosaniii şi... sfînta liturghie cu mare parisie.* R. GRECEANU, CM II, 153. *Acolo era şi domnul cu toată boirimea şi alt norod mult şi adunare, care frumuseţe şi parisie condeiul nu o poate arăta.* id. ib. 157.
— Pl.: *parisii.* — Şi: **parusíe** (TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 223), **paruzíe** s. f.
— Din ngr. **παρουσία.**

PARISÍE [2] s. f. (Învechit; în loc. adv.) **În parisie** = pe faţă, deschis, sincer. *Ca cum advocatul liliacului s-ar fi făcut şi despre partea lui în parisie voroavă ar fi făcut, într-acest chip* [maimuţa]... *au început.* CANTEMIR, IST. 148, cf. GÁLDI, M. PHAN. 222.
— Din ngr. **παρησία.**

PARISILÁB, -Ă adj. (Rar; în opoziţie cu imparisilab) Parisilabic. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W.
— Pl.: *parisilabi, -e.*
— Din fr. **parisyllabe.**

PARISILÁBIC, -Ă adj. (Despre substantive, adjective; în opoziţie cu imparisilabic) A cărui temă păstrează acelaşi număr de silabe în cursul declinării, cel puţin la formele cazuale considerate fundamentale; (rar) parisilab. Cf. BARCIANU, V., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DER.
— Pl.: *parisilabici, -ce.* — Şi: (rar) **parasilábie, -ă** adj. SCRIBAN, D.
— Din fr. **parisyllabique.**

PARÍSIMI s. f. pl. v. **păresimi.**

PARISTÁS s. n. v. **parastas.**

PÁRIŞ, -Ă adj. (Regional, mai ales în Transilv.; în sintagma) *Măr pariş* (şi substantivat, m.) = varietate de măr cu fructe mari, de culoare albă-verzuie sau roşie-gălbuie; p. restr. (şi substantivat, n.) fructul acestei specii de măr. Cf. LB, BULET. GRĂD. BOT. I, 77, COMŞA, N. Z. 48, DENSUSIANU, Ţ. H. 327, MAT. DIALECT. I, 263.
— Pl.: *parişi, -e.* — Şi: **páreş, -ă** adj. DENSUSIANU, Ţ. H. 327, MAT. DIALECT. I, 263.
— Din magh. **paris**[alma].

PARIŞOŞIR s. m. (Învechit; cu sens neprecizat, probabil) Epitrop. *Rămînînd satul fără preot, s-au legat de mine să le fiu preot şi m-am tocmit cu satu dinaintea parişoşirilor de-aieea* (a. 1767). IORGA, S. D. XIII, 85.
— Accentul necunoscut. — Pl.: *parişoşiri.*
— Etimologia necunoscută.

PÁRIŞTE s. f. v. **pajişte.**

PARITÁTE s. f. **1.** (Învechit) Situaţie egală, egalitate (în drepturi). *De la anglezii nu se poate lua paritate la naţia noastră.* IORGOVICI, O. 79/14. *Oareşcare pretensie de paritate (rang deopotrivă cu Ungaria).* CR (1848), 2[1]/7.
2. Egalitate numerică, număr egal cu altul. *O întîmplătoare paritate de voturi.* MAIORESCU, CR. III, 185, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DER. ✦ (Mat.) Proprietate a unui număr întreg de a fi divizibil cu doi. Cf. LTR [2].
3. (Ec. pol., Fin.) Egalitate valorică, echivalenţă în valoare. *Rezultatele arbitrajurilor se numesc parităţi şi exprimă valoarea unei cantităţi determinată de monedă din o piaţă, cu ajutorul unei cantităţi de monedă din altă piaţă.* CLIMESCU, A. 294. *În condiţiile circulaţiei*

libere a monedelor din aur sau argint, paritatea valutară era de regulă egală cu paritatea monetară. DER.
— Pl.: *parităţi.*
— Din fr. **parité**, lat. **paritatis.**

PARÍTIS s. n. v. **paretisis.**

PARITISÍ vb. IV v. **paretisi.**

PARÍU s. n. (De obicei în legătură cu verbele „a pune", „a face", „a susţine" sau cu echivalente ale acestora) **1.** Convenţie prin care fiecare dintre persoanele care susţin lucruri contrare se obligă să plătească o sumă sau să dea o compensaţie de altă natură celui care va avea dreptate; (popular) prinsoare, rămăşag. *Nu pui pariu?* C. PETRESCU, Î. II, 3. *Două ciocănituri scurte în uşa lui îi dovedirâ că n-ar fi pierdut pariul.* id. C. V. 51. *E vorba de un însemnat pariu.* SADOVEANU, O. VII, 610, cf. LL I, 96. ◇ *Pariu la egal* = convenţie în care părţile se angajează să plătească aceeaşi sumă în caz de pierdere. *Ion Ozun ar fi pus la mijloc toţi cei 377 lei într-un pariu la egal.* C. PETRESCU, C. V. 50.
2. Joc de noroc, în special la cursele de cai, constînd dintr-o miză (pe unul sau mai mulţi cai) care, în caz de cîştig, dă participantului dreptul la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut. *Făceam pariuri ca la un spectacol de box.* STANCU, R. A. II, 41. *În strana numărul 7... sta bătrînul Dilă, cel ce ţinea Agenţia de pariuri la cai de curse.* BARBU, P. 145.
— Pl.: *pariuri.* — Şi: **parí** s. n. CADE.
— Din fr. **pari.**

PARÍZĂR s. n. v. **parizer.**

PARÍZEN s. n. v. **parizer.**

PARÍZER s. n. Sortiment de mezel proaspăt din carne de vită tocată sub formă de pastă şi din slănină tocată, afumate la cald şi apoi fierte. *Aşa Crăciun bogat de mult nu văzuseră: şuncă, parizer, cartaboş, purcel fript, vin roşu.* CONV. LIT. XXXVI, 63. *Mîncară şi mîncară bine: burtican, parizen, lebenvuş şi, la urmă, gogoman.* BRĂESCU, O. A. I, 178. *Ar fi vrut să între-n vorbă cu vecinul de drum, dar acesta jupuia cu un aer foarte preocupat o felioară de parizer.* V. ROM. ianuarie 1957, 87. *Se încinge untura într-o tigaie şi se aşază feliile de parizer.* S. MARIN, C. B. 60, cf. SCL 1969, 135. ✦ Epitet (depreciativ) dat unei persoane grase. *Parcă ele, cotoroanţa aia uscată de Smochina şi parizerul ăla numai ostnză de Batoza, ca să nu mai vorbim de Vrăbioara..., sînt oameni?* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 32, cf. DM, DN [2].
— Şi: **parízăr** (MÎNDRESCU, I. G. 71), (familiar) **parízen** s. n.
— Din germ. **Pariser.**

PARIZIÁN, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Parisului sau este originară de acolo; (la pl.) locuitorii Parisului. *Parisienii s-au sculat împotrivă la a treia constituţie.* FL (1838), 68[1]/11, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Ce credeaţi că noi am rămas în urma parizienilor?* BOLINTINEANU, O. 417, cf. DDRF. *Orientalismul vieţii în care el, parizianul fin,... era silit să trăiască.* IBRĂILEANU, SP. CR. 137, cf. CADE.
2. Adj. Care aparţine Parisului sau parizienilor **(1)**, privitor la Paris sau la parizieni, (originar) din Paris, adus din Paris, specific Parisului; (neobişnuit) parizienesc. *Vezi o damă parisiană învestită în costumul său naţional.* HELIADE, O. II, 336. *Orictţi cunosc ediţia franceză ilustrată vor simţi o vie mulţumire cînd vor vedea că un artist român s-a pus... a egala o ediţie din cele mai frumoase pariziene.* CR (1848), 4[3]/51. *Marfă pariziană.* ROM. LIT. 21[2]/10, cf. POLIZU. *Zice agentul francez în raportul său către curtea pariziană.* HASDEU, I. V. 11. *Mulţi... îşi vor aduce aminte de această drăgălaşă copilă atît de pariziană în spiritul său, atît de română în inima sa.* ALECSANDRI, O. P. 128, cf. HOGAŞ, DR. I, 173. *Ziarul parizian L'Humanité publică un apel al lui Romain Rolland.* GALACTION, A. 215. *O farsă rimată din repertoriul lui Paulus, celebrul comic parizian din vremea aceea.* BRĂESCU, O. A. II, 129. *Fasoanele pariziene se etalează pe manechine moderne.* SADOVEANU, O. IX, 231, cf. 254, VIII, 125. *Femeile urmează... moda pariziană.* OŢETEA, T. V. 61. *Ai... modiste pariziene, croitori englezi, băcani greci.* ARGHEZI, B. 17, cf. 143, 144. *Ai cravate?... Minunate! Adevărat pariziene.* CĂLINESCU, E. O. II, 115. *Poseda un apartament parizian.* id. S. 14, cf. T. POPOVICI. S. 313. *Primii săi cinci sau şase ani de viaţă pariziană sînt plini de lumină.* S FEBRUARIE 1960, 52. *Mentalitatea şi slăbiciunile burgheziei pariziene din prima jumătate a secolului al XIX-lea.* ib. 82.
— Scris şi: (după fr.) *parisian.* — Pronunţat: *-zi-an.* — Pl.: *parizieni, -e.*
— Din fr. **parisien.**

PARIZIÁNCĂ s. f. (Rar) Pariziană. V. p a r i z i a n **(1)**. Cf. CADE, DL.
— Pronunţat: *-zi-an-.* — Pl.: *parizience.*
— **Parizian** + suf. *-că.*

PARIZIANÍSM s. n. (Rar) Atitudine, fel de a fi, de a vorbi propriu parizienilor **(1)**. *Din interes de clasă şi, personal, din „parizianism"... rezultă tendinţa sa patruzecioptistă.* IBRĂILEANU, SP. CR. 138, cf. 137.
— Pronunţat: *-zi-a-.*
— Din fr. **parisianisme.**

PARIZIANIZÁ vb. I. T r a n z. (Rar) A da caracter, aspect parizian **(2)**. Cf. BUL. FIL. II, 225.
— Pronunţat: *-zi-a-.* — Prez. ind.: *parizianizez.*
— Din fr. **parisianiser.**

PARIZIENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Neobişnuit) Parizian **(2)**. *Unele pălării sînt parizieneşti, nu glumă! încărcate de flori ori garnisite cu cireşe şi scumpe foc.* MACEDONSKI, O. III, 38.
— Pronunţat: *-zi-e-.* — Pl.: *parizieneşti.*
— **Parizian** + suf. *-esc.*

PARIZÓN subst. (Regional) Şotron (Petreştii de Jos-Turda). ALR II 4 359/250.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PARÎMÁ vb. I. T r a n z. (Nav.; prin Dobr.) A lega cu parîme. Cf. SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *parîmez.*
— V. **parîmă.**

PARÍMĂ s. f. Cablu textil sau metalic folosit la bordul unei nave; p. g e n e r. odgon **(1)**, (popular) pălămar[2]. Cf. DDRF, TDRG. *Vulpe se frămînta, da sfaturi, striga: — Luaţi parîma!* DUNĂREANU, CH. 48, cf. 94, ABC MAR. *Corpul vasului, urmînd să se învîrtească în loc cu prova spre ieşire, se leagă de la uscat cu o parîmă enormă, cît braţul de groasă.* BART, E. 235. *Sute de şlepuri sînt ancorate de-a lungul malurilor, priponite cu parîme groase de sîrmă împletită, ca să înfrunte puterea sloiilor ce curg spre mare.* id. ib. 330. *Se aşeza gînditoare pe un colac de parîme.* TUDORAN, P. 333, cf. LTR [2]. *Ce tare sctrţtie parîmele.* T septembrie 1962, 21.
— Pl.: *parîme.*
— Din tc. **parîma.**

PARÎMĂRÍE s. f. (Prin Dobr.; cu sens colectiv) Cantitate mare de parîme. Cf. SCRIBAN, D.
— **Parîmă** + suf. *-ărie.*

PARÍNC s. m. v. **părînc** [1].

PARÍNG s. m. v. **părîng** [1].

PARÍNGĂ s. f. v. **părîngă.**

PÁRÎȘCĂ s. f. v. **pajiște.**

PÁRÎȘTE s. f. v. **pajiște.**

PÁRJĂ s. f. v. **perjă.**

PARJÚR s. m. v. **sperjur.**

PARLĂC[1] s. n. (Regional) Postată (Zidurile-Găiești). Cf. ALR I 920/750.
— Pl. : *parlace.*
— Etimologia necunoscută.

PARLÁC[2] subst. (Bot.; prin Maram.) Țăpoșică *(Nardus stricta).* BORZA, D. 115.
— Pl. : ?
— Etimologia necunoscută.

PARLAGHÍE s. f. v. **paralaghie.**

PARLAGEÁ s. f. v. **pătlăgea.**

PARLAGÍCĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PARLÁGINĂ[1] s. f. v. **părangină**[1].

PARLÁGINĂ[2] s. f. v. **pătlagină.**

PARLAGÍU s. m. Măcelar **(1)** care se ocupă cu tăierea vitelor de consum (la abator); (regional) parcealagiu. Cf. BARONZI, L. 116. *Se umplu de sînge de sus pînă jos. Așa plin, ca un parlagiu de la zalhana, se întoarse fuga la împăratul.* ISPIRESCU, L. 343, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Ca un taur lovit drept în mijlocul frunții de toporul parlagiului, se abătu pe dușumeaua aprinsă.* CONV. LIT. XLII, 455. *Parlagiii de la abatorul din capitală au declarat că nu vor tăia vite în ziua de sf. Gheorghe.* ap. TDRG. *Am suflat cu putere praful, cum fac parlagiii la tăiere cînd umflă și jupoaie mielul de blană.* I. BOTEZ, ȘC. 197, cf. NOM. PROF. 49. *Geamătul adînc, ca de vită sfîngaci lovită de parlagiu.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 330. *Își lăsă capul în piept, afectat pînă la distrugere, marcînd un gemut de animal răpus de parlagiu.* P. CONSTANT, O. 50. *Unde-i circiumă mai puturoasă, acolo-l găsești, cu parlagiii și hingherii.* ARGHEZI, S. XI, 24. *Grunz... se obișnuise să omoare oameni. Așa cum se obișnuiește parlagiul să ucidă vite la abator.* STANCU, R. A. III, 283, cf. II, 106. *Se auzeau icniri și gemete ca de vită izbită de parlagiu în creștet.* PAS, L. I, 207. *Mă gîndesc la măcelari și hingheri, la parlagiii din micile abatoare.* V. ROM. martie 1957, 82. *Scoase de la brîu un cuțit lung și greu, ca de parlagiu.* MIHALE, O. 272. ✦ Fig. (Rar) Asasin. Cf. DDRF.
— Pl. : *parlagii.*
— Din tc. **parlacı.**

PARLAMÉNT s. n. **1.** (Învechit) Adunare (a conducătorilor); sfat. *Care au loc la sfaturi sau parlamenturi.* GHEOGRAFIE, 43[r]. *În cutare zi a să să facă un parlament.* IST. AM. 24[r]/8. *Înștiințarea aceasta... în toate parlamenturile și oștile să se împartă.* LP 14/5, cf. VALIAN, V.
2. (În unele țări) Organ legislativ compus din una sau din două camere și constituit din reprezentanți ai diferitelor partide politice, aleși (în întregime sau parțial) prin votul cetățenilor; p. ext. sesiune de lucru în care se întrunește acest organ. *Toate corposurile statului dau jalobă la craiu cerînd să să adune parlamentul.* IST. CAROL XII, 31[r]/25, cf. LB. *La 12 iulie s-au făcut prorogația (închiderea) parlamentului prin o comisie.* AR (1829), 51[1]/19. *Parlamentului i-ar trebui se i să facă cereri împrotiva unor pravili.* ib. (1830), 19[2]/46, cf. VALIAN, V. *Parlament, adecă... dietă sau adunare de țară.* GT (1838), 2[1]/51. *Episcopii Britaniii sînt mădulari în parlament.* ib. 22[2]/59. *Era determinat... a propune parlamentului niște măsuri care să poată fi cerute în interesul serviciului public.* CR (1846), 1[2]/17. *Parlamentul va termina peste curînd chestiunile ce îi motivaseră convocația estraordinară.* ib. (1848), 6[2]/42. *În anul viitor ne vom întîlni la parlament.* ib. 23[1]/55, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Cu toții apoi am hotărît ca în parlamentul României toate proiectele, toate propunerile,... să se trimită la toate secțiunile Adunării.* KOGĂLNICEANU, S. A. 135. *Vom deschide parlamentul.* NEGRUZZI, S. III, 342. *Parlamentul, în ședința din 16 februariu..., votă un premiu „pentru continuarea Istoriei critice a românilor".* HASDEU, I. C. I, X, cf. DDRF, IORDAN, G. 58, BĂNUȚ, T. P. 87. *Și-l vom găsi în fruntea inamicilor proletariatului, în presă, în parlament.* GALACTION, A. 431. *În parlament trecea drept un strălucit orator.* CAMIL PETRESCU, T. I, 273. *Orașul acesta de reședință... a parlamentului și a miniștrilor olandezi și străini are un caracter cu totul deosebit.* SADOVEANU, O. IX, 308. *În parlamente... se dezvoltă o nouă stare de spirit favorabilă menținerii păcii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 394. *Parlamentul actual, după ce pacea a fost semnată, are o singură datorie: să procedeze la dizolvarea sa.* PAS, z. IV, 171. *Dar asta e materie care depășește consiliile de administrație, parlamentul.* VINEA, L. II, 246. *Domnule, ce discută ei în parlament?* PREDA, M. 77, cf. 138. *Parlamentul a votat un prim fond de cîteva milioane.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 755. *Oamenii muncii din țările capitaliste luptă ca să-și trimită reprezentanții lor în parlament, în scopul respectării și extinderii drepturilor și libertăților lor democratice.* DER. ✦ Clădire în care au loc sesiunile parlamentului **(2).** *Incinta Camerei răsună de cîntecele manifestanților socialiști care trec în procesiune prin fața parlamentului.* V. ROM. ianuarie 1954, 191. *Parlamentul rămase în întuneric din pricina grevei de la uzină.* PAS, Z. IV, 182.
— Pl. : *parlamente* și (învechit) *parlamenturi.* — Și : (învechit, rar) **parleménd** s. n. NEGULICI.
— Din fr. **parlement.**

PARLAMENTÁ vb. I. Intranz. A duce tratative cu dușmanul (în vederea încheierii unui armistițiu, a păcii, a schimbului de prizonieri etc.). *Comandantul... castelului... dete tristul semn că voiește a parlamenta și a se preda.* BĂLCESCU, M. V. 174, cf. STAMATI, D. *În a patra zi turcii încep a parlamenta.* HASDEU, I. V. 162, cf. ȘĂINEANU, D. U. ✦ (Adesea cu determinări introduse prin prep. „cu") A duce tratative pentru a ajunge la o înțelegere, a negocia **(1)**, a trata; a discuta, a vorbi cu cineva despre o anumită chestiune. Cf. POLIZU, BARCIANU, V. *El trimise pe nevastă-sa să parlamenteze cu un personaj de mare influență.* CARAGIALE, O. I, 69. *Pe cînd parlamenta din trăsură, Scatiu trecu ca fulgerul pe lîngă el.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 182. *Veruzi încercă să parlamenteze cu veselie silită.* SADOVEANU, O. IX, 88. *S-au prezintat unul altuia, strîngîndu-și mîinile cu sentiment, parlamentînd cîteva minute.* ARGHEZI, C. J. 266. *Madam Valsamaki-Farfara parlamenta și gesticula cu un grup de țărani.* CĂLINESCU, S. 34. *A încercat un slujbaș, în poartă, să parlamenteze cu Nicu Meț.* PAS, Z. I, 59. *Muncitorii din stradă parlamentează. Vor să intre în sală și să țină o întrunire.* id. ib. IV, 55.
— Prez. ind. : *parlamentez.*
— Din fr. **parlementer.**

PARLAMENTÁR[1], **-Ă** adj., s. m. **I.** Adj. **1.** Care ține de parlament **(2)**, privitor la parlament; din parlament; care are loc în parlament. *Cu prilejul dezbaterilor parlamentare asupra pricinii Greciei.* CR (1830), 18[1]/1, cf. CONTRIBUȚII, II, 89, NEGULICI. *Apoi invocă viitorul, gloria parlamentară și strălucirea vieței politice.* CR (1848), 12[1]/68. *Cauza noastră a rămas în etern înscrisă în protocoalele parlamentare ale Marei Britanie* (a. 1849). ap. GHICA, A. 803, cf. POLIZU, DDRF. *Un proiect despre reforma parlamentară.* ROMÂNUL (1857), nr. 34, 1[1]/18. *Sprijinul pe care îl poate aduce majorității parlamentare un element valoros.* C. PETRESCU, A. 423. *Întreaga activitate a partidelor social-democrate din Internaționala a II-a era orientată înspre lupta*

parlamentară, partidul însuși fiind socotit un apendice al fracțiunii parlamentare. LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 36. *Grupările parlamentare din opoziție protestau împotriva cenzurii.* PREDA, M. 137. ✦ (Despre o formă de stat) Cu parlament **(2)**, bazat pe parlament. *Auzim necontenit vorbindu-se de guvernul constituțional, de formele și uzanțele regimului parlamentar.* KOGĂLNICEANU, S. A. 132, cf. 204. *În soviete, Lenin a văzut acea formă superioară de organizare politică menită să înlocuiască republica parlamentară și să îndeplinească sarcinile dictaturii proletariatului.* CONTEMP. 1954, nr. 381, 2/1.

2. Conform uzanțelor din parlament **(2)**; p. ext. care este de o politețe riguroasă (și rigidă), ceremonios, protocolar, convențional. *Aceste opiniuni... deacă ni-ar fi iertat a ne esprima într-un stil parlamentar, nu sînt decît amendamente... la una singură ipotesă.* HASDEU, I. C. I, 111. *Cum să o numim cu un termen parlamentar?* MAIORESCU, CR. I, 262. *Ești prea parlamentar, ia-o mai românește... Hei, de ce nu-s eu în locul tău, i-aș da eu mojicului!* CONTEMPORANUL, III$_1$, 488. *Îngăduiți-mi, ți spuse căminarul, cu o afectare oarecum parlamentară, să nu fiu de această părere.* CAMIL PETRESCU, O. I, 305. ✦ (Substantivat, f.; familiar, ironic, cu aluzie la violența discuțiilor din parlament) Ceartă. *Mă duc să fac parlamentară cu mama.* BUL. FIL. IV, 124.

II. S. m. Membru al parlamentului **(2)**. V. deputat, senator. Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W. *Ridică scrisoarea între două degete, se făcu că o străbate într-o clipă și, ca și cînd ar fi fost o notiță de avocat sau de parlamentar, o păstră între degete, plimbînd-o în sus și în jos.* GALACTION, O. A. I, 93, cf. IORDAN, L. R. 118.

— Pl: *parlamentari, -e.* — Și: (învechit, rar) **parlementár, -ă** adj. NEGULICI.

— Din fr. **parlementaire.**

PARLAMENTÁR[2], -Ă s. m., adj. **1.** S. m. Persoană delegată pentru a duce tratative (de armistițiu, de pace etc.) cu inamicul. V. sol, trimis, delegat. *Ai dat pușcături asupra parlamentariului nostru.* PIRAMIDA, 16/8. *Îndată cum a ajuns înaintea Algirului, a trimis un parlamentar la deiul ca să afle dacă voiește să intre în negoțiație (vorbire) de a da sfîrșit prietenește neînvoirilor.* CR (1829), 181[2]/7. *Fu trimis ca un sol (parlamentar).* ib. (1830), 59[2]/9. *Trimite pe un ofițer... în calitate de parlamentariu cu o proclamațiune la Bem.* BARIȚIU, P. A. II, 433, cf. STAMATI, D. *Parlamentarul se duse. Asaltul începu.* NEGRUZZI, S. I, 173, cf. PONTBRIANT, D., BARCIANU, V., ȘĂINEANU, D. U. *Un rînd de călăreți se mișcă după parlamentar.* SADOVEANU, O. I, 323. *La ceasurile nouă, un parlamentar ieși din întăriturile turcești, cu steag alb, în fața Griviței noastre.* id. ib. II, 94. *Ce doriți? — Eliberarea parlamentarilor și autorizația de înapoiere în România.* V. ROM. octombrie 1954, 38.

2. Adj. Care ține de acțiunea de a parlamenta, privitor la acțiunea de a parlamenta. ◇ *Steag parlamentar* = steag (alb) arborat de o solie. *După cîteva vorbiri preliminare, corabia „Provența" și bricul „Alert" au intrat la 30 iulie în limanul Algirului sub protecția steagului parlamentar.* CR (1829), 196[1]/28. *Steag parlamentar (de solie).* ib. 196[2]/22.

— Pl.: *parlamentari, -e.* — Și: (învechit, **1**) **parlamentáriu** s. m.

— Din fr. **parlementaire.**

PARLAMENTÁRE s. f. Acțiunea de a parlamenta și rezultatul ei. Cf. POLIZU, DDRF. *După oarecare parlamentare depărtată amestecată cu pași care se apropiau, ușa bibliotecii se deschise.* GALACTION, O. A. I, 90.

— Pl.: *parlamentări.*

— V. **parlamenta.**

PARLAMENTARÍSM s. n. Sistem de guvernare în statele cu regim parlamentar[1] **(I 1)**. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ✦ Tactică politică bazată pe utilizarea formelor parlamentare[1] **(I 1)** în lupta politică. *Parlamentarismul modern era cunoscut numai în Anglia.* BARIȚIU, P. A. I, 361. *Avea sentimentul că i-a dat lui Ion Cîmpineanu... o adevărată lecție de parlamentarism.* CAMIL PETRESCU, O. II, 421. *Parlamentarismul, purtînd și el pecetea formalismului burghez, este un mijloc steril și ineficace de luptă.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1957, 297.

— Din fr. **parlementarisme.**

PARLAMENTÁRIU s. m. v. **parlamentar[2].**

PARLATÓRIU s. n. (Învechit) Vorbitor (la un internat, la un cămin, la o închisoare etc.). *Ministerul războiului au poruncit... a să despărți parlatoriul, ca să să poprească cu aceasta orice comunicație a românilor cu pasagerii din malul drept al Dunării* (a. 1836). DOC. EC. 626, cf. CONTRIBUȚII, II, 98, LM.

— Pl.: *parlatorii.*

— Cf. parloar.

PARLEMÉNT s. n. v. **parlament.**

PARLEMENTÁR, -Ă adj. v. **parlamentar[1].**

PARLOÁR s. n. (Franțuzism) Vorbitor (la un internat, la un cămin, la o închisoare etc.). Cf. VALIAN, V., COSTINESCU. *Anecdotele auzite în parloarul avocaților.* VINEA, L. II, 94. *Multă vreme stătură astfel, fiecare bănuind gîndurile celuilalt, despărțiți, ca într-un parloar de închisoare, printr-o rețea.* CĂLINESCU, S. 129.

— Pl.: *parloare.*

— Din fr. **parloir.**

PARLOVÁNCĂ s. f. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans (Mălăiești-Huși). Cf. H VI 173.

— Etimologia necunoscută.

PARMÁC[1], -Ă subst. **1.** S. m. (Învechit) Grilaj; balustradă. *Toți beii cu catargele lor, ieșind afară la parmac, stau de-a rîndul* (a. 1715). ȘIO II$_1$, 284. *Aceste odgoane le întinde... La fieștecare pod cele pe de laturi era mai rădicate... ca să slujească în loc de un mic parmac pe de laturi.* IST. AM. 61[v]/15, cf. ALEXI, W.

2. S. m. Par[1] **(1)** sau stîlp (de susținere) folosit la diverse construcții deschise (prispe, pridvoare, garduri etc.). *Cheltuiala ci s-au făcut... la tăietul a 189 bolovani,... 12 parmaci* (a. 1786). IORGA, S. D. VI, 190. *Pașa... s-au dus la casa lui și îndată... au făcut tărie împrejur de parmaci groși.* DIONISIE, C. 185, cf. POLIZU, LM. *Merg vreun gard din apropiere și întîmplător se opresc la un parmac.* MARIAN, S. R. I, 189. *Numără înspre stînga, cum îi vine gardul în față, pînă la al zecelea parmac.* id., ap. CADE. *Biata noastră casă se dezgrădinase. Parmacii se aplecaseră în jos, bulconul... se clătina la bătaia vîntului.* CONV. LIT. XXV, 856, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M. *Parmacii pridvorului... erau îmbrăcați numai în frunziș de stejar.* SANDU-ALDEA, U. P. 151, cf. LTR[2], DER, VÎRCOL, V. 97, PAMFILE, I. C. 403. *Taie curmu și ptrmacii Că s-a-ntărîtat dinacii!* MAT. FOLK. 426. [Calul] *afară că mi-l scotea, De parmac că mi-l lega.* POP., ap. TDRG. *Ăl băiat... dă fuga în pădure și taie ptrmaci, face nouă oboare și pune nouă lacăte la ele.* I. CR. II, 229. *A văzut că-n fiecare ptrmac al grădinei este cîte-un cap de om.* ib., cf. VIII, 187. *Azi nu se mai fac garduri din ptrmaci, cari erau pari lătăreți, băgați în pămînt pe un șențuleț, iar la capul de sus avînd pleter de nuiele.* ARH. OLT. XXI, 271, cf. CHEST. II 119/70, ALR II/I h 268/728, ALR II/I MN 125, 3 838/812, ANT. LIT. POP. I, 607. ✦ (Regional) Par[1] **(1)** gros care se trece prin urechile hîrdăului pentru ca acesta să poată fi transportat de două persoane (Gvardenița-Strehaia). Cf. I. CR. VII, 155.

3. S. m. (Prin Olt.) Ciomag mare. Cf. LEXIC REG. 43.

4. S. m. (Rar) Bastonaș. Cf. BARCIANU.

5. S. f. (Regional) Greblă mică aplicată la coasă, ca să așeze în brazdă grînele sau iarba cînd se cosește;

(regional) hreapcă (Piua Petrei-Feteşti). Cf. ALRM SN I h 42/705.
— Pl.: *parmaci, -ce.* — Şi: (regional) **părîmăci** (VÎRCOL, v. 197), **pîrmăc** s. m.
— Din tc. **parmak.**

PARMÁC² s. n. v. **palmac.**

PARMACLÍC s. n. v. **parmaclîc.**

PARMACLÍC s. n. **1.** Construcţie de lemn, de piatră etc. de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă construcţie (pod, casă etc.) sau un element de construcţie (pridvor, balcon, scară etc.). V. balustradă, parapet **(2)**, pălimar¹, plimb, părmac¹ **(1)**. *Se trece gîrla Aar pe un pod de piatră foarte temeinic şi frumos, avînd pe amîndouă părţile, în loc de parmaclîc, balcoane de her.* GOLESCU, Î. 132, cf. POLIZU, BARCIANU, V., CIHAC, II, 604. *Dincolo de tindă, se deschidea o largă sală... al cărei fund ieşit mai afară din păretele casii, ca un pridvor rotund cu parmaclîc* [tipărit: *parmaclîl*], *era cu totul deschis.* ODOBESCU, S. I, 127. *Se rezimă de parmaclîcul punţei.* ap. DDRF. *Ana se primbla liniştită prin faţa caselor... Cum îl văzu, veni şi se rezemă cu braţele de parmaclîc.* D. ZAMFIRESCU, R. 113. *Bine v-am găsit! repetă dînsul întrînd în cerdac şi scuturîndu-şi umbrela peste parmaclîc.* REBREANU, I. 131. *Dăscăliţa Aglaia se apucă cu amîndouă mîinile de parmaclîcul cerdacului.* id. NUV. 241. *Rezemat de şubredul parmaclîc, el îşi aţintea privirea asupra albei scînteieri a luceafărului.* M. I. CARAGIALE, C. 35. *Aruncară bani albi de argint scînteietor peste parmaclîcul podului.* SADOVEANU, O. I, 685, cf. V, 199, X, 628, XI, 384. *Vedea, cu ochii amîntirii, căsuţa cu prispă şi cu parmaclîc.* GALACTION, O. A. I, 282. *Cotirăm pe pridvorul cu parmaclîc putred, ne oprirăm la o uşiţă.* I. BOTEZ, ŞC. 65. *Se urni încet de tot,... cu mare caznă ridicîndu-şi capul peste parmaclîcul sălii.* IOVESCU, N. 61, cf. 64. *Pe stînga sînt un şir de odăi joase, ţărăneşti, cu prispă lipită cu lut, fără parmaclîc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 205, cf. 254. *Parmaclîcul, între stîlpi, era acoperit cu ţgheab de lemn vopsit, în care creşteau muşcate şi cerceluşi.* id. N. 66, cf. LTR². *De la mine, d-aici, de pe parmaclîc, îl vedeam cum îi tremură mîinile.* PREDA, Î. 122. *Calul... se opri lîngă prispă şi întinse gîtul lîngă parmaclîc.* id. M. 10, cf. 149, 199, DER, CHEST. II 220/182, 274/73, 76, 185, ALR II/605, A V 22, VI 9, 26. ◇ Fig. *Grădină îmi sta cerul, iar munţii parmaclîc.* I. BARBU, O. 79. ✦ (Neobişnuit) Peretele de sticlă (colorată) al unei marchize. *Înaintau vorbind spre casa tihnită cu parmaclîc de sticlă colorată.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 75.

2. Gard (de leaţuri); grilaj; (rar) fiecare dintre leaţurile, scîndurile, barele etc. care formează un gard sau un grilaj. *Universitatea este peste drum de la operă. Îi o mare zidire cu trii rînduri, despărţită de uliţă cu un parmaclîc de fer.* KOGĂLNICEANU, S. 86. *Eu acum ţin o casă... Cînd aş fi eu proprietarul, ar trebui... să stric gardul, să fac parmaclîcuri.* NEGRUZZI, S. I, 303. *Curtea acestei case era îngrădită cu uluci de stejar ascuţite la vîrf şi foarte înalte; iar în partea despre faţada uliţei avea parmaclîcuri cioplite şi aşezate cu mare gust.* FILIMON, O. I, 264, cf. ÎM, DAMÉ, T.₂ 46. *Am aşteptat pînă şi-a îmbrăcat scurteica... şi ne-am despărţit la parmaclîcul livadei.* SĂM. I₂, 205. *Se ducea în grădină şi-l chema la parmaclîc de-i umplea pestelcuţa cu bucăţi de zahăr.* GÎRLEANU, N. 159, cf. ALR II/I h 268/605.

3. (Regional; în forma *parmaclîc*) Pîrghie (Sălcioara-Bucureşti). Cf. ALR II/I h 293/928.
— Pl.: *parmaclîcuri.* — Şi: **parmalíc**, (regional) **parmaclíe** (SEVERIN, S. 148, CHEST. II 274/185, ALR II/I h 268/605) s. n.
— Din tc. **parmaklık.**

PARMAGEÁ s. f. v. **pătlăgea.**

PARMALÍC s. n. v. **parmaclîc.**

PARMANGÉLE s. f. pl. v. **pătlăgea.**

PARMAZÁN s. n. v. **parmezan.**

PÁRMEN adj. (În sintagma) *Măr parmen (auriu)* (şi substantivat, m.) = varietate de măr¹ originar din Anglia, cu fructele de culoare galbenă-aurie cu dungi carmin; (şi substantivat, n.) fructul acestei varietăţi de măr¹. Cf. COMŞA, N. Z. 48, LTR², DER.
— Pl.: *parmeni, -e.* — Şi: (regional) **parmín** adj. Com. din LUGAŞU DE JOS-ORADEA.
— Din fr. **parmain** [d'or], germ. **Parmäne.**

PARMEZÁN s. n. Specialitate italienească de caşcaval (uscat); p. ext. caşcaval ras. *4 loţ parmazan caş* (a. 1754). IORGA, S. D. XII, 67. *Un guzgan... Au întrat... într-un caş de parmezan.* ASACHI, P. 124/7. *Prăjituri de parmezan.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 239/22 cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Deci tîrgoveţul falnic, pre şoarecul ţăran, îndată îl cinsteşte cu nişte parmezan.* NEGRUZZI, S. II, 300. *Vom dănţa şi vom cînta, Vom dormi şi vom mînca Parmezan cu macaroane Şi confete şi bomboane.* id., în PR. DRAM. 486, cf. POLIZU. *Un şoarece de neam... Petrecea retirat într-un vechi parmazan.* ALEXANDRESCU, O. I, 205, cf. PONTBRIANT D., BARCIANU, V., COSTINESCU, DDRF, ŞĂINEANU, D. U., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D., LTR². *Cu această pastă se umplu ciupercile, se presară cu parmezan ras.* S. MARIN, C. B. 27. ◇ (Adjectivul) *Brînză parmazană.* BARCIANU, V., cf. COSTINESCU.
— Pl.: *parmezane.* — Şi: (învechit) **parmazán** s.n.
— Din germ. **Parmesan**, fr. **parmesan.**

PARMÍN adj. v. **parmen.**

PARNAJÁC s. n. v. **părnăjac.**

PARNASIÁN, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine parnasianismului, care se referă la parnasianism, care este specific parnasianismului; care scrie sau care este scris în maniera specifică parnasianismului. *Însuşirile plastice ale poeziei parnasiene.* LOVINESCU, C. IV, 16. *O dală — o singură dală — m-am prins în alaiul poeţilor parnasieni.* GALACTION, O. 17. *Profunzimea... vieţii sufleteşti pe care o închizi în versul tău parnasian sau liber.* id. A. 122. *Îndeletnicirea autorului pare oarecum parnasiană, mai ales în unele fragmente izolate ale acestor poezii.* S aprilie 1960, 72. *Poezia lui Apollinaire, scrisă la începutul veacului, venea după experienţa parnasiană şi simbolistă.* ib. august 1960, 74. *Întreaga poetică romantică, parnasiană... cultivă... ideea sonorităţii şi expresivităţii limbii.* L. ROM. 1966, 22.

2. S. m. şi f. Reprezentant sau adept al parnasianismului. *Théophile Gautier, şeful aşa-numiţilor parnasieni, susţine că singurul lucru de căpetenie în poezie e forma.* IONESCU-RION, C. 100. *Macedonski e un parnasian şi nu un simbolist.* LOVINESCU, C. IV, 16. *Acest poet e un parnasian.* GALACTION, A. 122. *Cine mai este oare în stare să citească versurile parnasienilor?* V. ROM. decembrie 1953, 267. *Parnasienii... cultivau muzica, bine scandată, a sonetului.* L. ROM. 1966, 22.
— Pronunţat: *-si-an.* — Pl.: *parnasieni, -e.*
— Din fr. **parnassien.**

PARNASIANÍSM s. n. Curent poetic apărut în Franţa, pe la jumătatea secolului al XIX-lea, care transformă poezia într-un joc gratuit, dar savant, de virtuozităţi imagistice şi care cultivă evocarea grandioasă a civilizaţiilor trecute sau a naturii, descrierea strălucirii exterioare a lucrurilor (mai ales a podoabelor rare şi preţioase). Cf. DN², DER. *Macedonski evoluează şi într-un alt cadru estetico-ideologic, acela al romantismului european, apoi al parnasianismului.* L. ROM. 1965, 383.
— Pronunţat: *-si-a-.*
— Din fr. **parnassianisme.**

PARNÁSIE s. f. (Bot.; rar; şi în sintagma *parnasie de mlaştini*, BRANDZA, FL. 151) Şopîrlaiţă-albă *(Par-*

nassia palustris). Cf. POLIZU, BARCIANU, V., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FL. 151, ALEXI, W., PANȚU, PL. 272.
— Din lat. **parnassia.**

PÁRNAT subst. (Regional) **1.** Podul osiei (la car) (Mihăileni-Miercurea Ciuc). Cf. ALRM SN I h 225/574.
2. Telegău (la car) (Mihăileni-Miercurea Ciuc). Cf. ALR II 5 633/574.
— Pl.: ?
— Din magh. **părnăt** (acuz. al lui *párno)* „cuzinet".

PARNAVÉL s. m. (sg.) (Argotic) Copil de țigan. Cf. BL II, 119, 179.
— Pl.: ?
— Din țig. **parnave** (pl. al lui *parnavo* „prieten"). Cf. BL II, 179.

PÁRNIC[1] s. n. (Prin Mold.) Vas mare (pentru păstrat vinul). *Două poloboace cît lumea de mari, numite parnice.* SCL 1969, 135.
— Pl.: *parnice.*
— Din rus. **парник.**

PÁRNIC[2], **-Ă** s. m. și f. v. **partnic.**

PARNÍU, -ÍE adj. (Regional) Zăpăcit; capiu (Morunglav-Balș). Cf. L. ROM. 1959, nr. 1, 63. *Găină parnie.* ib.
— Pl.: *parnii.*
— Etimologia necunoscută.

PARÓC s. m. v. **paroh.**

PAROCÁȘ s. m. (Învechit, prin Transilv.) Perucher. Cf. KLEIN, D. 395.
— Pl.: *parocași.*
— Din magh. **parókás.**

PARÓCĂ s. f. (Transilv. și Ban.) Perucă. Cf. KLEIN, D. 395. *Omul pleșug nelegindu-și bine paroca sa pe cap... un vînt tare... îi luă cu pălăria împreună și paroca.* ȚICHINDEAL, F. 355/16, cf. LB, BARCIANU, V., LM, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
— Accentuat și: (neobișnuit) *párocă.* KLEIN, D. 395.
— Pl.: ? — Și: **părócă** s. f. GHEȚIE, R. M.
— Din magh. **paróka.**

PAROCHÍMEN s. m. v. **prochimen.**

PARÓCUȘ s. m. v. **paroh.**

PARODÉSC adj. (Regional; în sintagma) *Măr parodesc* (și substantivat, m.) = specie de măr[1] nedefinită mai îndeaproape; (și substantivat, n.) fructul acestei specii de măr[1] (Poienari-Cîmpulung). Cf. H IX 389.
— Pl.: *parodești.*
— Etimologia necunoscută. Cf. r o d.

PARODIÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică opere literare, autori etc.) A imita (preluînd temele, motivele, mijloacele artistice) cu intenții satirice sau pentru a obține efecte comice. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, STAMATI, D. *O comedie curat numai franțeză, ce neapărat cu greu se poate parodia dinaintea unui public.* GM (1854), 89[2]/3, cf. POLIZU. *Îmi venea să parodiez pe marele Corneille.* GHICA, S. 319, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A parodiat versul plastnd o ironie, urmată de un hohot de rîs prelungit în cascade.* VLASIU, D. 62. *Se întrebuințează... perfectul simplu cu ironie... cînd parodiem stilul din cărți.* LL I, 137. ◆ (Complementul indică vorbirea, aspectul fizic, gesturile și mișcările sau acțiunile cuiva) A imita, a reproduce (într-o manieră grotescă); (neobișnuit) a parodiza. *Milo a voit să-l parodieze în rolul paracliserului din „Florica" lui Alecsandri.* GHICA, ap. CADE. *Toți călătorii ce erau acolo fixară ochii la nasul meu; unii dintr-înșii, mai impertinenți, începură a mă parodia în față, puind țigaretele la nas.* FILIMON, O. II, 24. *Femei ridicule își strîmbau gura cu gingășie, parodiind surîsul.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Vor intra o dansatoare și un dansator, iar o dată cu ei, un pitic cocoșat, care le va parodia dansul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 116, cf. 118, id. U. N. 236. *Fluierînd scurt, se întinti la pămînt; stete o clipă, se ridică, fluieră din nou și se pitulă lîngă sobă, parodiind în toate aceste mișcări instrucția de luptă a soldatului.* BRĂESCU, G. A. I, 55, cf. II, 138. *Costache mărturisi:... — E departe de conservator. — E departe de bărbați — îl parodie Aglae.* CĂLINESCU, E. O. I, 136. *Sări pe fotoliu și parodie coregrafic pe dansator.* id. S. 790. *Nu, desigur, nu vor îndrăzni, își repetă Silion, parodiind în închipuire accentul lui Danton.* VINEA, L. I, 19, cf. H. LOVINESCU, C. S. 7. *Suferă de a nu se putea depăși altfel decît parodiind o atitudine sau alta.* V. ROM. iunie 1958, 108. *Bufonul... parodiază această lume încă din primele tablouri.* T februarie 1962, 6. ◇ F i g. *Cînd bate luna pe troiene, grădina mea cu pomii ninși Parodiază fără voie grădinile Semiramidei.* CAZIMIR, L. U. 40. *E parodiată astfel pretenția așezărilor burgheze de a ascunde o rațiune profundă.* V. ROM. februarie 1957, 171. *Palele petale ce-n veselii ușoare, Grăbindu-se-n vîrtejuri, hazliul joc și-l fac, Parodiind tumultul furtunilor din soare.* LABIȘ, P. 276.
— Pronunțat: *-di-a.* — Prez. ind.: *parodiez.*
— Din fr. **parodier.**

PARODIÁNT, -Ă adj. (Rar; și substantivat) (Persoană) care parodiază pe cineva. *Citase, cu mimică și gest parodiant, finalul unei explicații la istorie a profesorului Oanță.* TEODOREANU, M. II, 293. [Era] *uneori parodiant hăzos, alteori frenetic.* id. M. U. 34.
— Pronunțat: *-di-ant.* — Pl.: *parodianți, -te.*
— Din fr. **parodiant.**

PARODIÁRE s. f. v. **parodiere.**

PARÓDIC, -Ă adj. (Rar) Parodistic. Cf. NEGULICI, ANTONESCU, D., COSTINESCU.
— Pl.: *parodici, -ce.*
— Din fr. **parodique.**

PARODÍE s. f. **1.** Imitație neizbutită, inferioară sau caricaturală a unui prototip, a unui original. *Parodia unui sunet la un cîntec.* VÎRNAV, F. M. II, 149[v]/24. *O parodie de critică.* HASDEU, I. C. I, XI. *Aceste lucrări sînt parodia artei, nu artă.* GHEREA, ST. CR. II, 68. *Care Dumnezeu? Dumnezeu care îngăduie parodia de dreptate la a cărei desfășurare asistă zilnic la tribunal?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 214. *În „Scrisoarea pierdută"... avem, pe de o parte, aparențele unei consultări libere a voinții naționale, iar pe de alta..., parodia unei întruniri contradictorii cu discuții de „principii".* LOVINESCU, C. VI, 22. *Patronul acestei parodii de bar american.* G. PETRESCU, A. 411, cf. CONTEMP. 1949, nr. 178, 4/2. *Locuitorii planetei Marte din romanele lui Wells, salamandrele lui Čapek sînt parodii ale societății omenești.* V. ROM. decembrie 1953, 265. *Așadar, altul e pe pînză. E un străin. Un ins fictiv. E parodia mea.* ib. decembrie 1954, 152. *Fondul întunecat al libretului nu a putut sugera compozitorului decît o muzică dezolantă în ce privește calitatea, o parodie ușuratică a stilului operei clasice.* M 1961, nr. 1, 33. *Amorul lui... este și el de fapt o parodie... a apucăturilor de la curte.* T februarie 1962, 6. ◆ P. e x t. Bătaie de joc. *Aventura dumitale cu un strașnic aer de parodie.* CAMIL PETRESCU, T. I, 111. *Să faceți să înceteze parodia. Să vi se dea atențiunea ce vi se cuvine.* ULIERU, C. 75.
2. Creație literară în care se preiau temele, motivele și mijloacele artistice ale unei opere literare sau ale unui autor, în scopul de a obține un efect satiric sau comic. Cf. VALIAN, V. *Parodia fabulei.* CALENDAR (1847), 55/32, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., SEVERIN, S. 103,

ȘĂINEANU, D. U. *Minulescu, devenit în scurt punctul de plecare al unei exploatări literare sub cele două forme distincte: a imitației și a parodiei.* LOVINESCU, C. VII, 34. *Parodii originale* [Titlu]. TOPÎRCEANU, P. O. *Îi veni îndată în minte o scenă de acum doi ani: ea și cu două prietene amuzîndu-se extraordinar de lectura versurilor lui Dan Șcheianu... Făcuse atunci și o parodie foarte izbutită.* C. PETRESCU, Î. I, 2 42. *Ai scris o parodie după „Hora Unirii".* PAS, Z. I, 280.

— Pl.: *parodii.*

— Din fr. **parodie.**

PARODIÉRE s. f. Acțiunea de a p a r o d i a. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. *Asistăm la parodierea celor două tragedii ale lui Euripide.* V. ROM. septembrie 1954, 221.

— Pronunțat: *-di-e-.* — Pl.: *parodieri.* — Și: (învechit) **parodiáre** s. f. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF.

— V. **parodia.**

PARODÍST s. m. (Rar) Autor de parodii **(2)**. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, POLIZU, CADE, DN [2].

— Pl.: *parodiști.*

— Din fr. **parodiste.**

PARODÍSTIC, -Ă adj. Care se referă la parodie **(2)**, care este specific parodiei, care ține de parodie; (rar) parodic. *Comportarea lui... este doar o modalitate convențională și parodistică de a arăta că el se include în lumea pe care o satirizează.* T februarie 1962, 7. ◇ (Adverbial) *Cum se vede, N. D. Cocea imită parodistic tiradele presei patriotarde.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 15/4.

— Pl.: *parodistici, -ce.*

— **Parodie** + suf. *-istic.*

PARODIZÁ vb. I. T r a n z. (Neobișnuit) A parodia. (R e f l. p a s.) *În piesă se parodiza un soldat..., prezentîndu-ni-se în cele mai neghioabe și proaste ipostaziuni.* F (1872), 225.

— Prez. ind.: *parodizez.*

— **Parodie** + suf. *-iza.*

PARODOSÍRE s. f. v. **paradosire.**

PARÓF s. m. v. **paroh.**

PAROFIÁL, -Ă adj. v. **parohial.**

PAROFIÁN, -Ă s. m. și f. v. **parohian.**

PAROFÍE s. f. v. **parohie.**

PARÓH s. m. Preot care conduce o parohie **(1)**. *Popa Iacov Lăcătușu, parohușul sfînt[ei] biserici... ajutînd cu 10 florinț* (a. 1786). IORGA, S. D. XIII, 126. *Pruncii în credință și în carte să se învețe și de acolo... iscusiți și procopsiți parohi... să poată ieși.* ȘINCAI, HR. III, 284/5. *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor, la îngropăciunea pruncilor morți, culease de Petru Maior... paroh Sas-Reghinului* [Titlu]. MAIOR, ap. GCR II, 201/11, cf. KLEIN, D. 395. *Ion Grec, p[aro]hușul Saraseului* (a. 1808). IORGA, S. D. XIII, 167, cf. DRLU, LB, BARCIANU, V. *Alt paroc... mai tînăr și de sistem mai nou.* F (1867), 283, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Nu aveam prieten și sfetnic decît pe înțeleptul părinte Vasile, parohul parohiei noastre.* GALACTION, O. A. I, 100, cf. D. POP, M. 155. *De atunci lipsesc de-acasă Un paroh și-o preoteasă.* ARGHEZI, S. P. 128. *Alături de bancă... se afla casa parohului.* PREDA, M. 214, cf. VÎRCOL, V. 97. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Mi-ai asigurat actuala mea situație de preot paroh.* GALACTION, O. A. I, 143. *Preut paroh.* SCRIBAN, D. *Se așezară la masă, la preotul paroh al Islazului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 187.

— Scris și: *paroch.* BARCIANU, V., ALEXI, W. — Pl.: *parohi.* — Și: (învechit și regional) **paróhuș,** (regional) **paróf** (VÎRCOL, V. 97), (învechit, rar) **paróe** (accentuat și *pároc,* KLEIN, D. 395), **paróeuș** (DR. X, 329) s. m.

— Din lat. **parochus,** germ. **Parochus,** magh. **parochus.**

PAROHIÁL, -Ă adj. Care ține de o parohie **(1)**, care aparține unei parohii, privitor la o parohie; (învechit) parohialnic. Cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nu stabilisem decît mai tîrziu că... face parte din poporul meu parohial.* GALACTION, O. A. I, 139, cf. GLOSAR REG. ◇ *Biserică parohială* = biserică în care slujește parohul; (învechit) biserică parohialnică. *Mitropoliții privați... îi pune* [pe scutieri] *la cîte o biserică parohială.* HELIADE, D. C. 236/14, cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Statul, lutîndu-i întreaga avere ... a redus-o la rolul netnsemnat de mică biserică parohială.* ARH. OLT. I, 175, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Casă* (sau *locuință) parohială* = clădire, proprietate a bisericii, în care se află locuința și cancelaria parohului. Cf. CALENDAR (1858), 40/35, BARCIANU, V. *Fiecare preot... pornește cu crucea... pe la casele parochienilor săi începînd de regulă de la casa parochială, adecă de la sine.* MARIAN, S. R. I, 169, cf. ALEXI, W. *Porniră amîndoi spre casa parohială.* AGÎRBICEANU, A. 112. *Elenuța, îmbujorată de frig, se arătă în pragul locuinței parohiale.* id. ib. 442. *Casele parohiale erau tot acolo unde sînt și acum — pustii — pe culmea celui mai înalt deal din sat.* DAN, U. 62.

— Scris și: *parochial.* — Pronunțat: *-hi-al.* — Pl.: *parohiali, -e.* — Și: (învechit și regional) **parofiál, -ă** adj.

— Din lat. **parochialis,** germ. **parochial.**

PAROHIÁLNIC, -Ă adj. (Învechit) Parohial. *Moșia lor parohialnică.* FUND. 42/8, cf. KLEIN, D. 69. *Dealorințele presviterilor parohialnici* (a. 1817). BV III, 186. ◇ *Biserică parohialnică* = biserică parohială, v. p a r o h i a l. *Slujba... în besearica parohialnică, cu cheltuialele ceatelor se va sluji.* ȘT 33/5.

— Pronunțat: *-hi-al-.* — Pl.: *parohialnici, -ce.*

— **Parohie** + suf. *-alnic.*

PAROHIÁN, -Ă s. m. și f. (Învechit și regional) Enoriaș. Cf. DRLU, LB, BARCIANU, V. [Preotul] *se pornește... cu botezul pe la casele parochienilor săi.* MARIAN, S. R. I, 169. *Văzînd parohienii că frate-meu scoate pe locurile sale gunoi... prinseră... a se minuna.* SBIERA, F. S. 322, cf. ALEXI, W., CADE. *Preutul... s-au dus la morariu uitîndu-se încolo și-ncoace pe cîmp să vadă cum ară parofienii săi.* SBIERA, P. 241.

— Scris și: *parochian.* — Pronunțat: *-hi-an.* — Pl.: *parohieni, -e.* — Și: (regional) **paroflán, -ă** s. m. și f.

— Din lat. **parochianus,** germ. **Parochian.**

PAROHÍE s. f. **1.** Cea mai mică unitate administrativă bisericească; p. e x t. sediul acestei unități; comunitate religioasă creștină care ține de această unitate administrativă bisericească; biserica dintr-o astfel de unitate; (învechit, livresc, prin Transilv.) maternă. V. e n o r i e. *Cînd se întîmpla numitul Mihnea Vodă în ziua fericitului papei Grigorie din parohia cetății către sălașul său,... cu moarte amară i-au stins viața.* ȘINCAI, HR. II, 125/32, cf. DRLU, LB, BARCIANU, V., CIHAC, I, 195, II, 684. *Dar tu ești dus pe 'gînduri! ca popa ce rămîne Neales de parohie la tronul păstoresc.* BOLINTINEANU, O. 224. *Niște salahori dintr-o parochie engleză nu aveau mai mult de 300 de vorbe în vocabularul lor.* MAIORESCU, CR. II, 269. *A început să-l ieie pe Hufu de departe, să-l întrebe despre parochiile vacante.* SLAVICI, N. I, 205, cf. DDRF. *Brutti întreprinse deci curățirea parohiilor catolice de eretici.* XENOPOL, I. R. V, 115. *Bălcăuții făceau... o părofie cu 69 de familii.* SBIERA, F. S. 81, cf. ALEXI, W. *Sărac, fără altă avere decît venitul a trei pogoane din pămînul parohiei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 167. *Au ajuns vacante două dintre cele mai frumoase parohii din eparhia întreagă.* AGÎRBICEANU, A. 413, cf. 44, 448. *Merge la parohie.* ȘĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Feciorul preotului trebuise să ia o parohie, de altfel destul de bună, tocmai prin*

Gorj. REBREANU, R. I, 107. *De-abia l-a pulut îndupleca... să închine un pahar de vin pentru viitorul parohiei din Pripas.* id. I. 480. *Nu aveam prieten şi sfetnic decît pe înţeleptul părinte Vasile, parohul parohiei noastre.* GALACTION, O. A. I, 100. *În parohia lui, cînd un creştin se întîlnea... cu popa Tonea, era ca şi cînd i-ar fi ieşit cu plin.* id. O. 173. *Te-a dat la vreo parofie?* STĂNOIU, C. I. 18, cf. SCRIBAN, D. *Un tînăr învăţător... reuşise să împartă chiar anul acesta parohia în două.* PREDA, M. 217, cf. CIAUŞANU, V. 187, GLOSAR REG.

2. (Prin Mold.; în forma *parofie)* Porţiunea de sat destinată unui grup de flăcăi care umblă, la sărbători, cu colindul, cu pluguşorul etc. Cf. SCL 1969, 134.

— Scris şi: *parochie.* — Pl.: *parohii.* — Şi: (învechit şi regional) **parofie, părăfie** (SCL 1969, 134), **părofie** s. f.

— Din lat. **parochia,** germ. **Parochie.**

PARÓHUŞ s. m. v. **paroh.**

PARÓI[1] s. n. **1.** Roiul ieşit dintr-un roi care a roit şi el în aceeaşi vară. *Un ştubei, adică o matcă poate să dea un roi, un paroi, cîteodată chiar şi un al treilea roi.* I. IONESCU, D. 249. *Noul stup căpătat din cel vechiu* [se numeşte] *paroi, de unde apoi verbii: roieşte şi paroieşte.* HEM 744, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M. *Paroiul este roiul ieşit din ptrvac.* DAMÉ, T.$_2$ 120, cf. BARCIANU. *Paroi, roiul roiului din aceeaşi vară.* SĂGHINESCU, S. 29, cf. TDRG. *Cu ceara de paroi se afumă cei ce au durere de cap.* MARIAN, INS. 176. *Paroii... se produc de regulă numai în verile cele mai frumoase şi mai mănoase.* id. ib. 177, cf. 146, PAMFILE, I. C. 93, id. COM. 46, ŞĂINEANU, D. U. *Se dovedise, de asemenea, puţin spor la stupi. În acea vară nu ieşiseră nici paroi.* SADOVEANU, O. XIII, 347, cf. H X 31, 151, 499, XII 374, com. MARIAN, com. FURTUNĂ, CHEST. VI 135/3, A V 14, 22, 25, MAT. DIALECT. I, 25. ✦ (Regional) „Roi care n-a roit într-o vară". SCRIBAN, D.

2. (Prin Mold.) Ceară produsă de un paroi[1] **(1).** *Cînd te duci să sapi o comoară,... de ai lumînare de paroi, nu-ţi mai trebuie alt nimic.* ŞEZ. V, 108. ✦ (Regional) „Ceară de naft". Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: *paroiuri* şi (rar, m.) *paroi.*

— Din ucr. **парій,** rus. **парой.**

PAROÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. A roi a doua oară în aceeaşi vară. Cf. p a r o i[1] **(1).** *Roii cei dintîi, dacă timpul este bun, paroiesc (roieşesc şi ei) mai tîrziu.* I. IONESCU, M. 380. *Noul stup căpătat din cel vechiu — paroi, de unde apoi verbii: roieşte şi paroieşte.* HEM 744. *Roiul paroieşte.* DDRF, cf. MARIAN, INS. 146, PAMFILE, I. C. 93, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., A V 25.

— Prez. ind. pers. 3: *paroieşte.*

— V. **paroi**[1].

PAROÍT s. n. (Popular) Acţiunea de a p a r o i[2] şi rezultatul ei. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 46.

— V. **paroi**[2].

PARÓL interj. v. **parolă.**

PARÓLĂ s. f. **1.** (Astăzi rar) Promisiune, legămînt, angajament; cuvînt de onoare. *N-aţi vrut să păziţi tocmealele şi legăturile, cum zic la noi, la neamţi, parola.* IST. Ţ. R. 23. *Neamţul l-au dat pe parolă ca să nu-i facă nemică.* NECULCE, L. 293. *Domnul şi stăpînul meu crocodilul iasle... şi, pînă preţul îi voi plăti, de la mine sfîntă parolă au luat.* CANTEMIR, IST. 214, cf. 16. *Multa rîvnă ce avea să se ştie de cuvînt nesilit şi să nu-şi strămute parola.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *După vro cîteva luni au venit poruncă de la împăratul ca Şaroşi să se sloboadă pe parola cea boierească.* ŞINCAI, HR. III, 206/9, cf. KLEIN, D. 395. *Iosif, împăratul nemţilor, atunci s-au unit cu împărăteasa Ecalerina... de va face trebuinţă să dea ajutor unul altuia şi au întărit parola.* DIONISIE, C. 170, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., CONTRIBUŢII, II, 26, DRLU, LB. *Iată acest inel... Să-l porţi şi să-ţi aduci în gînd de parola cea dală.* PANN, E. III, 98/5. *Prea tîrziu văzîndu-mi cursa, eram să las toate cele, Dar parola şi... trei sate ce-s vecine cu a mele M-a făcut a-nchide ochii.* ASACHI, S. L. I, 216, cf. VALIAN, V. *Iată parola cinstită: că de-acum cît oi trăi, Dintr-a tale muritoare, pe alta n-oi mai iubi!* CONACHI, P. 123. *Lionel speră în adevăr. Avea de motive o parolă a Laviniei şi toate argumentele amoriului său propriu.* CR (1848), 21[2]/61. *Antiunioniştii mai puneau temei... încă numai pe parola monarhului.* BARIŢIU, P. A. II, 83, cf. STAMATI, D. *Tatăl său... hotărî ca a doua zi să fie gata de a se cununa cu tînărul polon, către care era angajată parola sa de domn.* NEGRUZZI, S. I, 107, cf. POLIZU, BARCIANU, V. *Consulul zisese măcelarului arab să-i păstreze două cotlete de viţel; măcelarul aflînd preţ mai bun, le vînduse la vapor. Pentru această lipsă de parolă, consulul se supără.* BOLINTINEANU, O. 290. *Îţi făgăduiesc pe împărăteasca mea parolă că nici în ţările mele, nici în slujba mea nu-i voi ţinea.* ODOBESCU, S. I, 287. *I-am promis pe parola de onoare că nu-l mai întreb nimic.* CARAGIALE, O. II, 14. *Nu tremura! Pe parola mea de onoare, eşti scăpat.* id. ib. VI, 166. *Adeseori minciunile cele mai sfruntate sau lucrurile cele mai indiferente se pun supt scutul parolei de onoare.* SĂM. V, 258, cf. TDRG, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D. ◇ L o c. a d j. **De parolă** = (despre oameni) care se ţine de cuvînt, care îşi respectă angajamentele; punctual. Cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. ◇ E x p r. **A(-i) da** (sau **a-şi da) (parola de onoare)** sau (învechit) **a(-i) da** (ori **a pune) parolă** = a se angaja în mod solemn, a(-şi) da cuvîntul; a promite, a făgădui. *Au poftit Moţoc să vorbească cu Anton Ungurul, amîndoi puind parolă.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Mergea unii la alţii şi iarăşi se împăca şi da parola* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 25/12. *Au dat parola în 15 zile să nu se apuce de arme nice unii, nice alţii.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 156/23. *Lui Aristald, comitului ţinutului aceluia, varvarul i-au dat parolă.* ŞINCAI, HR. I, 261/8. *Te aştept dar piste o jumătate de ceas, sînt încredinţat, mi-ai dat parola.* KOTZEBUE, U. 40[r]/9. *Dau parolă, să întoarce vesel că s-au mînluit.* BELDIMAN, E. 90/35. *Butu-i dă parola sa C-a veni ş-o va lua.* ASACHI, S. L. I, 194. *Şi-a dat parola că toate promisiunile făcute ţării şi nouă ni se vor împlini.* BARIŢIU, P. A. III, 206. *Noi îţi dăm parola noastră de regină că primim.* NEGRUZZI, S. III, 318. *Îi dă parola de onoare că nu-l va trăda.* FILIMON, O. II, 262. *Îţi dau parola mea că ţi-oi împlini dorinţa.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Nu este secretul meu, şi nici n-am dat parola să tac.* BOLINTINEANU, O. 346, cf. 339. *Am dat parola de onoare să nu-i spun numele.* CARAGIALE, O. II, 25. *Trebuia să venim; ne-am dat parola.* SADOVEANU, O. XI, 426. (Glumeţ) *Zău, la timp de trier, Dau parola mea de grier, Înturna-voi toată soma.* ASACHI, S. L. I, 236. (Regional) **A aduce** (sau **a bate) parola** = a cădea la învoială, a încheia o tranzacţie. Cf. DR. V, 86. **A se ţine de parolă** sau **a(-şi) ţine** (ori, învechit, **a-şi păzi) parola** = a se ţine de cuvînt, a(-şi) respecta promisiunea făcută. *Cantimir Vodă n-au ţinut parola.* NECULCE, L. 99. *Mergea unii la alţii, pînă cînd se ţinea de parolă* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 25/13. *Despre partea mea fie iertat, numai, altă dată, îş păzască parola mai bine* (a. 1747). URICARIUL, XXIV, 445. *Nu să ţine de parola sa.* CUGETĂRI, II, 46[r]/7. *Camilia păzeaşte parola ce mi-a dat.* BELDIMAN, N. P. II, 45/25. *Mă voiu ţinea de parolă, ca să mă cinstesc cu venirea în casa dumilale.* GORJAN, H. II, 130/6, cf. POLIZU, CADE. ✦ (Franţuzism; cu valoare de interjecţie; în forma *parol)* Pe cuvînt!, zău!, serios! Cf. POLIZU. *Nu voi, ţi-am spus o dată... — Zău! ţăţico, parol! să mă-ngropi!* CARAGIALE, O. VI, 23, cf. 22. *Domnişoara exclamă ofensată: — Parol! Cum aş putea altfel să colportez asemenea lucruri dacă n-aş fi văzut cu ochii mei?* C. PETRESCU, Î. II, 147, cf. L. ROM. 1962, nr. 2, 223. ◇ (Interogativ, adesea ironic, exprimînd o neîncredere, o îndoială, o provocare) *Voi încheia cît se poate mai scurt... — Parol?... Numai dacă te-i ţinea de vorbă!* CARAGIALE, O. VI, 129. *Hai, Aristică, să luăm o halbă!... Astăzi fac eu cinste ... — Parol? strigă Aristică*

bătîndu-l prietenește pe umăr. REBREANU, NUV. 9. *Știi să cînți și nemțește? — Sigur că știu. — Parol? — Zău!* BRĂESCU, A. 176. *Am angajat o spălătoreasă fainâ. — Parol?* id. o. A. I, 217. *A dat-o afară de la Petrovicioaia. — Parol? — Serios, așa am auzit.* id. ib. 341.

2. (Învechit) Cuvînt, vorbă; afirmație, spusă. *La viclean parola dumnezeiască și basna poeticească toț o cinste au.* CANTEMIR, IST. 243. *Li se dete în gură parola că: „Nobilii nu pot fi supuși la plata de impozite".* BARIȚIU, P. A. I, 638. *Pe parola sătenilor săi, nu-l putea primi de om mare.* RUSSO, S. 164, cf. 16, PROT.-POP., N. D. ◇ Expr. **A da parolă** = a ordona. *Cînd au fostu în dzua de Sînpetru la velet de la Adam 7217, datu-s-au parola de bătaie.* NECULCE, L. 187. *Aproape de tabăra moscalului au tăbărît și șvedul și au dat parola precum este tocmala oștilor temeinice de-și punu zi de bătaie, iar nu fără de veste și cu înșălăciune.* MUSTE, LET. III, 42/38. *Ca mijloc de a teroriza se dedese și parola devastării pădurilor.* BARIȚIU, P. A. II, 653. ✦ (Cu valoare de interjecție; la unele jocuri de cărți; în forma *parol;* și în sintagma *pas parol)* Pas[1]. Com. din BUCUREȘTI. ✦ (Familiar) Vorbă bună, sfat. *Cînd vrea omul să fie cinstit și să-mi spuie o parolă, ascult. Poate să fie și aspru!* ap. IORDAN, STIL. 367. ✦ (Familiar) Discuție facilă, flecăreală. *Existau grupuri și prietenii stabile, pe bază de idei comune sau numai pe baza muncii comune ori a obiceiului de a merge împreună la cîrciumă, la „o parolă".* BENIUC, M. C. I, 441. ◇ Expr. **A sta la o parolă** = a sta de vorbă; a flecări. *Am stat la o parolă cu X.* CV 1950, nr. 4, 17.

3. (Germanism) Lozincă. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Parole revoluționare decorează fațada fabricei.* SAHIA, U.R.S.S. 84, cf. 26, 159.

4. Cuvînt secret, convențional, folosit de militarii care au anumite misiuni, pentru a fi recunoscuți de alți militari cunoscători ai consemnului. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Eu iau porțul asupră-mi... — Eu soldații... — Parola voi afla-o eu.* I. NEGRUZZI, S. V, 454, cf. ȘĂINEANU, D. U., TDRG, SCRIBAN, D., DM. ◇ Expr. **A da parola** (sau **parolă**) = **a)** a stabili cuvîntul secret de recunoaștere; a comunica celor în drept acest cuvînt. *Comendanșii corăbiilor de război vor da parolă.* RÎND. N. 8/24. *Primul comandante al țînutului să dea și celor de gloate (lăncerilor) parola.* BARIȚIU, P. A. II, 304. *Observînd neregula cu care se dă corpurilor parola și neconvenientele ce pot izvorî din aceasta.* MO (1860), 707/13; **b)** a rosti cuvîntul secret, de recunoaștere. *Cine-eee? — Căpitanul de jandarmi. — Înaintează la ordine și dă-ți parola!* BRĂESCU, O. A. II, 89. ✦ P. gener. Cuvînt secret de recunoaștere. *Formula lui Neculai era... rostită ca și cum ar fi spus o parolă conspirativă.* TEODOREANU, M. II, 73. *Carnavalul pașnic și fără măști care se întrunea în fiece seară, treptat, ca o conspirație a unui cult secret, fără parole și fără catacombe.* VINEA, L. II, 103.

5. (Învechit) Numele unui dans; melodie după care se executa acest dans. *Boieriu... își anina poalele anteriului în brîu... și giuca parola.* ALECSANDRI, T. 82. *Îi trăsnise prin cap să mă puie să-i joc parola.* id., ap. CADE.

— Pl.: *parole.* — Și: (franțuzism) **paról** interj.

— Din lat. **parola,** it. **parola,** germ. **Parole,** rus. **пароль,** fr. **parole.**

PÁROLI s. m. invar. (La unele jocuri de cărți; adesea în construcție cu verbe ca „a face", „a lăsa" etc.) Dublare a sumei mizate în jocul precedent; mizâ realizată în acest fel. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., NEGRUZZI, S. I, 74, ALEXI, W., CADE. *Șămenul nu se joacă cum îl jucați voi. Eu nu risc un pol plină nu calculez ce are să se întîmple cu el. Pun un pol, las paroli.* BRĂESCU, O. A. I, 75. *Jucă după principiul lui o carte studiată, pierdu, făcu paroli, pierdu din nou și plecă trîntind ușa.* id. ib. II, 332.

— Pronunțat trisilabic.

— Din fr. **paroli,** it. **paroli.**

PAROLÍST, -Ă adj. (Familiar) Care se ține de cuvînt, care își respectă angajamentul luat. Cf. VALIAN, V., STAMATI, D., POLIZU, DDRF. *Nu se prea ține de vorbă... Dar acum e omul cel mai parolist.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 183. *L-a admis în casă, în odaia ei, în văzul părinților și al cunoscuților și apoi tînărul n-a fost parolist.* CĂLINESCU, E. O. I, 73, cf. DM, DN[2]. ◇ (Substantivat) *O... bătrînă impacientă, bosumflată și ciupită, așteptînd, cu privirea în pămînt, un... „parolist întîrziat".* KLOPȘTOCK, F. 272.

— Pl.: *paroliști, -ste.*

— **Parolă** + suf. *-ist.*

PAROLIȚĂ s. f. (Regional) Inel (Negrești-Piatra Neamț). Cf. H X 357.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *parolițe.*

— **Parolă** + suf. *-iță.*

PARÓM s. n. (Prin nord-estul Mold. și prin Bucov.) Pod plutitor. V. b a c. *Cînd... paromul cel greu nu se putea urni de la mal de valuri, luntrea lui Ion zbura ca o săgeată.* CONTEMPORANUL, III, 774. *Tot pedestru am plecat... mai departe prin niște sate din dreapta Mureșului pre care l-am trecut pe un poron în apropiere de Deva.* SBIERA, F. S. 119, cf. JAHRESBER. XXVI—XXIX, 34.

— Pl.: *paroame.* — Și: **porón** s. n.

— Din ucr. **паром.** Cf. rus. п а р о м.

PARÓN adj. (Grecism învechit) Prezent, de față. *Cînd au dat caimeaua, zic cum să fie fost paron numai Căzlar-aga și Silihdar-aga* (a. 1713). GÁLDI, M. PHAN. 222.

— Din ngr. **παρών.**

PARONÍM s. n. Cuvînt asemănător, ca sunete, cu un alt cuvînt, dar deosebit, ca sens (și ca origine), de acesta. Cf. VALIAN, V., POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Există oriunde și oricînd foarte multe omonime și paronime: termeni deosebiți ca înțeles, dar identici sau foarte asemănători ca sunete.* IORDAN, STIL. 89, cf. SCRIBAN, D. *Covertă și corvetă sînt paronime.* SCL 1958, 514. *Din paronime, cum au fost la început, cele două cuvinte au devenit (pentru cei mai mulți vorbitori) omonime.* ib. 1959, 266. *Pentru o mică parte dintre cei ce mînuiesc condeiul, paronimele devin sinonime.* L. ROM. 1959, nr. 5, 54, cf. DER. ◇ (Adjectival) *Cuvinte paronime.*

— Pl.: *paronime.*

— Din fr. **paronyme.**

PARONÍMIC, -Ă adj. Care ține de paronime, referitor la paronime. Cf. PONTBRIANT, D. ◇ *Atracție paronimică* = modificare a formei unui cuvînt sub influența altui cuvînt, asemănător cu el. Cf. DER III, 671.

— Pl.: *paronimici, -ce.*

— Din fr. **paronymique.**

PARONIMÍE s. f. Însușirea a două sau a mai multor cuvinte de a fi paronime; situația, relația în care se află mai multe paronime. Cf. CADE, DM. *Nu avem a face decît cu o coincidență, cu o paronimie.* I. ROM. 1965, 435.

— Pl.: *paronimii.*

— Din fr. **paronymie.**

PARONOMASÍE s. f. (Rar) Paronomază. *Paronomasia, adecă prefacerea și schimbarea de nume.* MOLNAR, RET. 209/2, cf. SCRIBAN, D., DM.

— Pl.: *paronomasii.* — Și: **paronomazíe** s. f. SCRIBAN, D.

— Din ngr. **παρονομασία,** fr. **paronomasie.**

PARONOMÁSTIC, -Ă adj. (Rar) Care ține de paronomază, privitor la paronomază. Cf. CADE, DM, DN[2].

— Pl.: *paronomastici, -ce.*

— Din fr. **paronomastique.**

PARONOMÁZĂ s. f. Figură de stil care constă în asocierea a două cuvinte asemănătoare ca formă, dar deosebite ca înțeles; (rar) paronomasie. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN [2], DER.
— Pl.: *paronomaze.*
— Din fr. **paronomase.**

PARONOMAZÍE s. f. v. **paronomasie.**

PAROSÍE s. f. (Învechit; cu sens neprecizat, probabil) Cerere; jalbă. *Bătrîne ostașule, scrie o parosie la mănăstirea împărătească.* ȚICHINDEAL, F. 342/1.
— Pl.: *parosii.*
— Etimologia necunoscută. Cf. ngr. παρουσία.

PAROSÍSM s. n. v. **paroxism.**

PARÓȘ, -Ă adj. v. **paroșu.**

PARÓȘCĂ s. f. v. **piroșcă.**

PARÓȘU, -IE adj. (Prin Olt.; în descîntece) Foarte roșu. *Și voi veni cu plugul roș, Paroș, Cu pogăniciu roș, Paroș, Cu boii roși, Paroși, Și te voi ara.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 100. *Buba bubelor, Sora ciinilor, Bubă vînătă, Bubă albastră, Bubă roșie, bubă paroșie.* PAMFILE, B. 18. *O năptrcă roșie, roșie paroșie, a fătat nouă pui paroși.* I. CR. III, 311.
— Pl.: *paroși, -ii.* — Și: **paróș, -ă** adj.
— **Pa[ra][1]- + roșu.**

PAROTÍDĂ adj. **1.** (În sintagma) *Glandă parotidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande salivare așezate în dosul urechilor, de o parte și de alta a maxilarului inferior. *Mai sînt de fiecare parte a gurei... glande mari care se numesc glandele parotide.* KRETZULESCU, A. 282/24, cf. POLIZU, P. 99/15, BARCIANU, ALEXI, W. *Saliva este produsă de 6 glande, numite salivare, cîte 3 de fiecare parte și anume: glanda parotidă, submaxilară și sublingvală.* BIANU, D. S. 645, cf. 768. *Parotida e așezată dedesuptul urechilor.* ENC. VET. 104, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Secreția parotidei conține fermenții care încep digestia hidrocarbonaților în cavitatea bucală.* DER. *De la debut se constată umflarea glandei parotide.* ABC SĂN. 275.
2. (Rar) Oreion. *Parotidă se zice umflătura rîndurilor de sub urechile omului.* CORNEA, E. I, 122/4, cf. LM, ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *parotide.* — Și: (învechit, rar, **2**) **parotítă** s. f. LM.
— Din fr. **parotide.**

PAROTIDIÉN, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la parotidă **(1)**, care ține de parotidă. *Regia parotidienă se află între obraz și între ureche.* POLIZU, P. 79/23.
— Pl.: *parotidieni, -e.*
— Din fr. **parotidien.**

PAROTIDÍTĂ s. f. (Și în sintagma *parotidită epidemică*) Oreion. Cf. LM, BIANU, D. S. *Parotidita este inflamația glandei parotide.* ENC. VET. 104, cf. DN [2], DER. *Parotidită epidemică... boală infecto-contagioasă acută.* ABC SĂN.
— Pl.: *parotidite.*
— Din fr. **parotidite.**

PAROTÍTĂ s. f. v. **parotidă.**

PAROXÍSM s. n. **1.** Intensitate maximă a simptomelor unei boli; acces, criză. Cf. DRLU. *Și se sfîrșește paroxismul...* [frigurilor] *în șapte-opt ceasuri.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 100/28, cf. I. GOLESCU, C. *Zama aceasta... să se beie... cîte o lingură de masă la tot ceasul în ziua cînd nu urmează paroxismul.* DRĂGHICI, D. 52/16. *Se află paroxismuri de moarte părută.* KRETZULESCU, M. 101/5. *Parosismul frigurilor.* CORNEA, E. II, 42/30, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Stă calul trist... cu paroxismuri de friguri.* CUPARENCU, V. 23. *Paroxisme artritice sub formă de podagră.* CALENDAR (1862), 19/8, cf. BARCIANU, V., ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM. ✦ (Învechit) Febră; frison. Cf. STAMATI, D., POLIZU, ALEXI, W.
2. Punct culminant la care ajunge o senzație, un sentiment, o stare, un proces, o acțiune în desfășurare etc. *În paroxismele politice precum era și acel din 1860 se cred orice faime absurde.* BARIȚIU, P. A. III, 18. *Mulțimea ce intrase în paroxismul beției.* ALECSANDRI, ap. CADE. *Uraganul entuziasmului creștea mereu, cînd o onoare neînchipuită veni să-l ridice la paroxism.* CARAGIALE, O. III, 158, cf. DDRF. *Moartea tatălui său se întîmplase într-un moment cînd vrăjmășia între conducătorii țerilor noastre ajunsese la paroxism.* IORGA, I. L. I, 330. *Paroxismul neliniștei.* TEODOREANU, L. 204. *Salomeea răpitoare și simbolică împinge răpirea minților și a simțurilor pînă la paroxism și crimă.* GALACTION, A. 391. *Era, fără îndoială, un paroxism, o undă de nebunie în furia ei.* CAMIL PETRESCU, U.N. 93. *Era numai, dusă la paroxism, anglomania de totdeauna a vărului meu excentric și original.* VOICULESCU, P. II,65. *O dezlănțuire de furie care atinge paroxismul.* BOGZA, C. O. 59, cf. 170. *Formațiunile care intră în constituția Carpaților s-au cutat în mai multe faze de paroxism orogenic.* ONCESCU, G. 9. *Larma creștea, ajunse la un fel de paroxism, cînd aproape întreg localul prinse să cînte „Gaudeamus".* CAMILAR, N. II, 143. *Toți se agită frenetic într-un paroxism de mișcări ale corpului întreg.* V. ROM. februarie 1954, 202. *Julieta e o ființă practică, realistă și sănătoasă, iar exaltarea ei, paroxismul iubirii sale,... toate aceste lucruri stau pe linia perfectei sănătăți și luciditați.* CONTEMP. 1957, nr. 553, 4/5. *Paroxism al scrupulului și al conștiinței cetățenești sau artistice, „eternul debut" arghezian e simbolul grav al ireversibilității sensului exprimat.* S iulie 1960, 30, cf. DER. ◇ Fig. *Prin acest paroxism de vegetație curg vertiginos, printre stînci roșii ca sîngele închegat, rîuri albastre de culoarea peruzelei.* V. ROM. aprilie 1954, 63. ◇ Loc. adv. **(Pînă) la paroxism** = cu intensitate maximă, foarte tare. *Jazzul urla la paroxism.* C. PETRESCU, C. V. 182. *Tata mi-a lăsat la poarta cimitirului sclavia unei tinereți în care aveam să înfățișez, pînă la paroxism, splendoarea sărăciei.* KLOPȘTOCK, F. 334. *Toate obiectele stricate și zgomotoase care s-au găsit în sat... se află împrăștiate în cîmp și oamenii se duc spre ele în fiecare seară, făcîndu-le să sune pînă la paroxism.* BOGZA, C. O. 248. ✦ Surescitare, tulburare extremă. *Singurătatea, palul său de paie și mîncarea cea puțin hrănitoare îl adusese într-o stare grozavă de paroxism și de furie.* FILIMON, O. I, 295.
— Pl.: *paroxisme* și (învechit) *paroxismuri.* — Și: (învechit) **parosísm** s. n.
— Din fr. **paroxysme**, germ. **Paroxysmus**, it. **parossismo.**

PAROXÍSMIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Paroxistic. Cf. COSTINESCU.
— Pl.: *paroxismici, -ce.*
— Din fr. **paroxysmique.**

PAROXÍSTIC, -Ă adj. **1.** Care a ajuns la paroxism **(2)**; extrem, (învechit, rar) paroxismic. Cf. ENC. VET. 26. *Expresia de suferință paroxistică, atît de frecventă în arta lui Rodin, își are aici ecoul.* OPRESCU, S. 124. *Un englez se trezește cu o senzație paroxistică de rău general.* PREDA, R. 63, cf. DER. ◇ Fig. *Printre mijloacele stilizării artistice, acela pe care Galaction îl folosește cu precădere este „potențarea". Împrejurarea poate fi urmărită în observarea adjectivelor sale, culese de obicei din registrul lor paroxistic.* VIANU, A. P. 262.
2. (Despre boli, simptoame) Care survine brusc sau atinge un maximum de intensitate. *Tahicardie paroxistică.* DER.
— Pl.: *paroxistici, -ce.*
— Din fr. **paroxystique.**

PAROXITÓN, -Ă adj., s. n. **1.** Adj., s. n. (Cuvînt, formă gramaticală) care are accentul pe silaba penultimă. *„A" din silaba accentuată a tulpinei se preface în „ă" la substantivele feminine paroxitone care fac pluralul în „-i".* PUȘCARIU, L. R. I, 28. *A făcut o categorie aparte din cuvintele paroxitone de două silabe, afirmînd că-și lungesc vocala neaccentuată din silaba finală... și aceasta, fiindcă nu-i posibil altfel.* IORDAN, STIL. 59, cf. 57. *Categoria de teme verbale... conține deci forme paroxitone la persoanele 1° și 2°.* SCL 1954, 87. *Paroxitonele și proparoxitonele nu pot să-și formeze pluralul cu „-uri".* LL I, 116, cf. DM, DN [2].

2. Adj. (Despre modul de accentuare a cuvintelor, rime etc.) Care se caracterizează prin plasarea accentului pe silaba penultimă. *La poloni, conform accentuării paroxitone care predomină în limba lor, toate rimele, adică „clauzulele" tuturor versurilor, sînt și ele paroxitone.* L. ROM. 1959, nr. 2, 62.

— Pl.: *paroxitone.*

— Din fr. **paroxyton.**

PAROXITONÍE s. f. (Rar) Însușirea de a fi paroxiton. Cf. SCL 1954, 87.

— **Paroxiton** + suf. *-ie.*

PAROZÓL s. n. v. **parasol.**

PARPALÁC [1] interj., s. m. v. **pitpalac.**

PARPALÁC [2] s. n. v. **pîrpălac.**

PARPALÁC [3] subst. (Bot.; regional) Săricică *(Salsola kali).* Cf. ȚOPA, C. 221, BORZA, D. 154.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. ucr. перекотиполе.

PARPALÁG s. n. v. **pîrpălac.**

PARPALÉC s. m. **1.** (Învechit) Vînzător ambulant (grec) de covrigi și de plăcinte; p. ext. negustor de mărunțișuri. Cf. ȘĂINEANU, D. U., com. MARIAN. ✦ Epitet depreciativ dat grecilor. *„Ah! ah! vah!..." și o leșinat parpalecu, bată-l concina!* ALECSANDRI T. 48. *Domnii greci, Cei fanaragii, Mii de parpaleci Și de papugii, Aici alergau, Lipsiți de parale Și se-mbogățeau Înghițind locmale.* id. ib. 138, cf. 1 751. *Hai, din casa mea ieșiți Parpaleci afurisiți!* I. NEGRUZZI, S. IV, 513, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, C. 49. ✦ (Prin Mold. și Munt.) Epitet depreciativ dat unei persoane (de la oraș) care nu merită considerație. *Măi parpalecule, nu cumva ești botezat de sfîntul Chirică Șchiopu, care ține dracii de păr?* CREANGĂ, P. 149, cf. com. MARIAN. *Le iese înainte un domnișor... Însă acela nu era domnișor, ci era dracul în chip de domnișor învățat... Pe acest parpalec dară îl întrebară și diavolul dădu dreptate leneșului.* PAMFILE, D. 68. *Ne-a venit notar nou, un papalete de la Pitești.* UDRESCU, GL. ✦ (Prin Munt.; în forma *papalete)* Epitet dat unui om prostănac, bleg. LEXIC REG, II, 16.

2. (În dicționarele din trecut) Grataragiu. Cf. CIHAC, II, 243, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *parpaleci.* — Și: (regional) **parpaléte** (UDRESCU, GL.), **parpalét, papaléte, paparéc** (LM, BARCIANU, ALEXI, W.), **paparét** (LB, POLIZU), **păpărét** (DDRF) s. m.

— Etimologia necunoscută.

PARPALÉTE s. m. v. **parpalec.**

PARPALÉȚ s. m. v. **parpalec.**

PARPALÍC subst. (În ghicitori) Penis. Cf. GOROVEI, C. 274, PASCU, C. 186.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PARPANDÉL s. m. (Popular) Copil de țigan; (popular) danci, puradel. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, BL II, 179. *Cîtăva vreme se află bine țiganul cu parpangeii lui lîngă curtea împărătească.* RETEGANUL, P. P. 100. ✦ (Prin Ban.) Făt. *Nu apucaseră însă a gusta bine cățeaua... bucătăreasa și împărăteasa din acei pești și se simțiră tustrele îngreuiate... drept semn cum că învîase parpandelul și cum că leacul a fost leac, nu șagă.* CĂTANĂ, P. B. I, 85.

— Pl.: *parpandei.* — Și: (regional) **parpangél, parpanghél** (BL II, 179) s. m.

— Etimologia necunoscută.

PARPANGÉL s. m. v. **parpandel.**

PARPANGHÉL s. m. v. **parpandel.**

PARPANGÍCĂ s. f. (Transilv.) Arpagic. *Ceapă mărunță cît vîrful degetului, care se mai numește și harpacică, arpacică, harpagică... iar prin unele părți din Ardeal parpangică.* PAMFILE, A. R. 254, cf. BORZA, D. 14, VICIU, GL., ALRM SN I h 128/105.

— Pl.: *parpangele.* — Și: **parapangéle** (REV. CRIT. IV, 145) s. f. pl., **părpăngél** (com. BENIUC) s. m.

— Etimologia necunoscută. Cf. arpagic.

PÁRPARIȚĂ s. f. v. **pîrpăriță.**

PARPELEÁC, -Ă adj. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Peltic. *Toți care erau flăcăi și au venit să te ceară, ba că ăla e nălting, ba că ăla e parpeleac..., Dumnezeu să te mai înțeleagă.* AL LUPULUI, P. G. 13.

— Pl.: *parpeleci, -ce.*

— Etimologia necunoscută. Cf. părpelatic, parpalec, cepceleag.

PARPIÁN s. m. **1.** Mică plantă erbacee cu flori dispuse în capitule albe sau roz care trăiește prin locuri uscate; (regional) flocoșele, lînariță, părălei, mărunc **(4 a)**, siminoc, floarea-patului, laba-mîțîi, scînteiuță-de-munte, sunătoare-de-munte, talpa-pisicii *(Antennaria dioica* sau *Gnaphalium dioicum).* Cf. COTEANU, PL. 29, LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 520, GHEȚIE, R. M., BRANDZA, FI. 274, BARCIANU, GRECESCU, FL. 301, ALEXI, W., TDRG, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL., VOICULESCU, L. 212, CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 20.

2. (Regional) Numele a două specii de plante erbacee: **a)** flocoșele *(Filago arvensis).* BORZA, D. 70; **b)** firicică *(Filago germanica).* id. ib.

— Pronunțat: *-pi-an.* — Pl.: *parpiani.* — Și: (învechit) **parpién** (PONTBRIANT, D.), **părpián** (LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, II, 520, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 20), **perpián,** (BORZA, D. 20) s. m.

— Etimologia necunoscută.

PARPIÉN s. m. v. **parpian.**

PARSÉC [1] s. m. Unitate de lungime folosită în astronomie, care corespunde unei distanțe de la care raza orbitei pămîntești se vede sub un unghi de o secundă și care este egală cu distanța parcursă de lumină în 3,26 ani-lumină. Cf. DM, LTR [2], DER.

— Pl.: *parseci.*

— Din fr. **parsec.**

PARSÉC [2] s. n. v. **parsechi.**

PARSÉCHI s. n. (Transilv.) **I.** Dulap de bucătărie (cu ușă de sticlă). V. bufet. *Am găsit în peharsechi pahară de vinarsu mici 12, de cele de vin 12* (cca 1700). IORGA, S. D. IV, 69. *Maistorița Vela intră în tindă, scoase dinlr-un parsechi o farfurie încărcată cu aluaturi și repede plecă înapoi.* POPOVICI-BĂNĂȚEANU, V. M. 65. *Dă-mi plinea din parsăchi.* CV 1951, nr. 2, 35, cf. ALR II 3 960/102, 192, A II 6, IV 3, L. ROM. 1962, nr. 1, 97. ✦ P. restr. (Regional) „Partea de jos a dulapului" (Clopotiva-Hațeg). GREGORIAN, CL. 57.

2. Garderob, şifonier. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 395, LB, BARCIANU, V., LM, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., MÎNDRESCU, UNG. 96, DENSUSIANU, Ţ. H. 327, GR. S. V, 45, GREGORIAN, CL. 61, ALRM II/I h 350/102, A II 8, III 1, 18.
3. Poliţă (de scînduri). Cf. PAŞCA, GL., A II 6, 7.
4. Firidă. Cf. CHEST. II 194/52, A II 8.
— Pl.: *parsechiuri.* — Şi: (învechit şi regional) **parsée** (KLEIN, D. 395, LB, BARCIANU, V., LM, MÎNDRESCU, UNG. 96, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 147), (învechit) **peharséchi**, (regional) **parşiét** (ALR II 3 960/102), **parşit** (A II 8), **păharsée** (DR. IV, 1 567), **părséchi** (DENSUSIANU, Ţ. H. 327, CHEST. II 194/52), **părsét** (ALRM II/I h 350/102), **perséchi** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 147), **pîrséchi** (id. ib.) s. n.
— Din magh. **pohárszék.**

PARSELÍN s. n. v. **paraselen.**

PARSEMÁT, -Ă adj. (Franţuzism rar) Presărat, împestriţat. *Aveau nişte valtrapuri de catifea roşie pînă la genunchii cailor şi parsemate cu bucăţi de aur.* LĂCUSTEANU, A. 84.
— Pl.: *parsemaţi, -te.*
— Din fr. **parsemé.**

PARSIMONÍE s. f. v. **parcimonie.**

PARSIMONIÓS, -OÁSĂ adj. v. **parcimonios.**

PARŞEMÍN s. n. (Franţuzism învechit) Pergament **(1)**. Cf. ALEXI, W.
— Pl.: ?
— Din fr. **parchemin.**

PARŞIÉT s. n. v. **parsechi.**

PARŞÍT s. n. v. **parsechi.**

PARŞÍV, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar) (Foarte) murdar **(1)**; scîrbos; neîngrijit **(1)**. Cf. CIHAC, II, 247, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, JAHRESBER. XXVI—XXIX, 34, SCRIBAN, D., ALR I 639/518. ◇ (Adverbial) *A scrie parşiv.* SCRIBAN, D.
2. (Popular şi familiar) Care are caracter josnic; mizerabil **(3)**, ticălos, mîrşav **(3)**. *El, Topor sin Vasile, să se teamă de un mazil parşiv?* CONTEMPORANUL, IV, 299, cf. ib. VI$_1$, 99. *E mînă-aci de niscai om parşiv.* ARGHEZI, S. III, 121. *O să ne-ngropi şi strănepoţii, Parşivă spiţă de boier, Şi ne jupoi, rugîndu-te la cer.* id. ib. 197. *Tot o mai încurca că-s hoţi şi parşivi!* LĂNCRĂNJAN, C. II, 50, cf. ALR I 1 548/588. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Ce-s zgîrieturile astea-n obraz?... — Ia, o parşivă de miţă!* C. PETRESCU, O. P. II, 92. ◇ Fig. *Boala e parşivă şi te-ntoarce.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 151. ✦ (Regional) Cicălitor (Grumezoaia-Huşi). Cf. ALR I 1 564/508. ✦ (Substantivat) Vagabond, puşlama. Cf. DDRF, JAHRESBER. XXVI—XXIX, 34, SCRIBAN, D.
3. (Popular şi familiar) Desfrînat, neruşinat **(2)**, impudic. *Aşa? le-ai închis cu parşiva cea de ţărancă?* ALECSANDRI, T. 1 599. *Un muntean spătos de pe şesurile Ialomiţei, cu un rînjet parşiv, baţjocoritor în colţul gurii.* I. BOTEZ, B. I, 117. *A izbucnit în rîs şi l-a tras de păr într-un fel parşiv, muşcîndu-l de ureche.* PREDA, R. 74. ◇ (Substantivat) *Te-a gherăit o femeie, Puiule, fir-ar ea afurisită să fie... Spune-mi cine e, Puiule, că mă duc la parşivă acum, noaptea, şi-o omor.* STANCU, R. A. III, 166. ◇ (Adverbial) *Muierea rîse parşiv.* BARBU, G. 335. ✦ Care exprimă, trădează o senzualitate (exagerată şi) vulgară, provocator; insinuant. *Purta o mustaţă aurie ca grîul pe o buză parşivă, şi ochii lui — Doamne scapă-mă! — parcă aveau cărbuni pe dinăuntru, şi cum o mai scormonea cu ei pe cumnată-sa.* BARBU, P. 144. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Dinspre rampa gunoierilor cădea un miros greu de floare de salcîm, dulce şi parşiv.* id. G. 271.
— Pl.: *parşivi, -e.*
— Din ucr. **паршивий.** Cf. rus. паршивый.

PARŞIVĂRÍE s. f. (Prin Munt.) Ticăloşie, mîrşăvie. *Asta e curată parşivărie.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *parşivării.*
— **Parşiv** + suf. *-ărie.*

PARŞIVÉNIE s. f. **1.** (Rar) Murdărie **(1)**. Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.
2. (Popular şi familiar) Ticăloşie, mîrşăvie. Cf. SCRIBAN, D., UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Bătrîna nu era o bătrînă, ci o parşivenie de bărbat destul de bine deghizat în femeie. Era convins că se dusese să anunţe Siguranţa.* BENIUC, M. C. I, 257.
3. (Popular şi familiar) Neruşinare, dezmăţ. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *parşivenii.*
— **Parşiv** + suf. *-enie.*

PARŞIVÍ vb. IV. (Rar) **1.** Tranz. şi refl. A (se) murdări. Cf. parşiv **(1)**. Cf. SCRIBAN, D. *Ţi-ai parşivit pestelca de sos!* PAŞCA, GL.
2. Refl. A se ticăloşi. Cf. parşiv **(2)**. Cf. SCRIBAN, D.
3. Tranz. şi refl. A (se) deprava. Cf. parşiv **(3)**. Cf. SCRIBAN, D.
4. Tranz. A adresa (cuiva) epitetul de „parşiv". *Ia nu mă mai parşivi atîta!* SCRIBAN, D.
— Prez. ind.: *parşivesc.*
— V. **parşiv.**

PART interj. (În corelaţie cu şart) Cuvînt care redă zgomotul produs de o lovitură dată cu palma. *Unde ai stat pînă acuma, nemernicule? zbiară juptnul... şi şart! part! o pereche de palme fierbinţi peste urechile degerate.* CARAGIALE, O. I, 135. *N-apuc să răspunz, domnule, şi şart! part! trosc! pleosc! patru palme: îmi turteşte pălăria şi mi-o aruncă cît colo.* id. ib. VI, 202, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DM.
— Onomatopee.

PARTÁC subst. (Regional) Bucată (Arpaşu de Jos-Victoria). ALR SN IV h 1 126/172. *Un partac de slănină.* ib.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. parte, partal.

PARTÁGIU s. n. v. **partaj.**

PARTÁJ s. n. (Jur.) Operaţie de împărţire a unei averi (în special, a unei moşteniri) între persoanele îndreptăţite să o stăpînească, împărţeală; act oficial în care se consemnează modul în care a fost efectuată o astfel de operaţie. *În toate cazurile în cari reprezentaţiunea este admisă, partagiul se face pe tulpină.* HAMANGIU, C. C. 160, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, IORDAN, L. R. A. 29, SCRIBAN, D., COD. PEN. R.P.R. 487. *Casa a grevată de datorii... Mă mir de ce au mai cerut partajul!* CĂLINESCU, S. 177. *Împărţirea (sau partajul) este deci operaţia prin care se determină în fapt drepturile fiecărui moştenitor.* PR. DREPT, 434, cf. 819, DER. ◇ Fig. *Omul are în partagiu (este înzestrat) seriozitatea.* FIS. 244/20.
— Şi: (învechit) **partágiu** s. n.
— Din fr. **partage.**

PARTAJÁ vb. I. Tranz. (Rar) A face operaţia de partaj. Cf. ALEXI, W.
— Prez. ind.: *partajez.*
— Din fr. **partager.** Cf. partaj.

PARTÁL s. n. **1.** (Popular; de obicei cu determinări introduse prin prep. „de") Parte **(11)**. *Deodată răsări-n drumul logofătului un partal de loc, mare cît o arie şi plin de viorele.* SANDU-ALDEA, U. P. 180. *Partale de slănini afumate.* SĂM. IV, 221, cf. TDRG, CHIRIŢESCU, GR. 252. *Se taie un partal pătrat de gheaţă de întinderea năvodului sau plasei.* ATILA, P. 138, cf. I. CR. III, 257, GR. S. VI, 242, com. din LOMAN-SEBEŞ, CHEST. V/3, 17,

20, 23, 44, 52, 60, 73, 82, 86, 94, com. din Ţepeş Vodă-Cernavodă. *Un partal dă slănină.* ALR SN IV h 1 126/182. ✦ (Regional; în forma *pârtal)* Postată (Fundata-Zărneşti). Cf. ALR I 920/772. ✦ (Regional) Cîrd de oi despărţit din turma cea mare (Colacu-Panciu). CHEST. V/20.

2. (Regional) Parte **(I 3)** (Cîmpulung Moldovenesc). CHEST. V/15.

— Pl.: *partale.* — Şi: (regional) **partálă** (com. din Ţepeş Vodă-Cernavodă) s. f., **pârtăl** (I. CR. III, 257, GR. S. VI, 242, CHEST. V/3, ALR I 920/772), **pîrtál** (com. din Loman-Sebeş, CHEST. V/17) s. n.

— Din bg. **партал.**

PARTÁLĂ s. f. v. **partal.**

PARTÁLĂŞ, -Ă s. m. şi f. v. **partaleş.**

PARTÁLEŞ, -Ă s. m. şi f. (Prin Transilv.) Părtaş **(1)**. Cf. LB, TEAHA, C. N. 249.

— Pl.: *partaleşi, -e.* — Şi: **partălăş, -ă** s. m. şi f. TEAHA, C. N. 249.

— Cf. p a r t e.

PARTÁM s. n. (Mold. şi prin Bucov.) Parte **(I 1)**, bucată (mai mare). Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, ŞEZ. III, 84, V, 72, L. ROM. 1959, nr. 6, 53.

— Pl.: *partamuri.*

— Contaminare între **parte** şi **hartam.**

PARTÁNT s. m. (Franţuzism rar) Participant (la jocuri sportive). Cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 89.

— Pl.: *partanţi.*

— Din fr. **partant.**

PÁRTĂ [1] s. f. **1.** (Maram. şi prin Ban.) Panglică (întărită) împodobită cu monede de aur sau de argint (CADE) ori cu mărgele (LEXIC REG. 16), care se poartă în păr (ALR II 3 361/346), legată pe frunte (CADE) sau la pălărie (ARH. FOLK. VI, 298, ALR II 3 277/346, LEXIC REG. 16). *Femeile tinere şi fetele mari se îngroapă cu bani înşiraţi ca pártă, legată pre frunte.* LIUBA-IANA, ap. CADE. *Ieu, mîndruţă, n-am bărtoc, Numai parta p'îngă clop!* ARH. FOLK. VI, 298. ✦ (Ban.) Salbă de mărgele sau de bani. Cf. CADE, SCRIBAN, D., ALR II 3 287/76.

2. (Ban.) Cingătoare (cu mărgele). Cf. DDRF. *Cîl fusei la mama fată Purtai chită după pártă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 154. *Neicuţă, brăciri cu pártă.* FOLC. TRANSILV. II, 516. ✦ (Prin Maram.) Betelie. Cf. ALR SN IV h 1 175.

3. (Regional) Fiecare dintre dungile colorate ale unei ţesături, ale unei pături (Vălcani-Sînnicolau Mare). ALR II/47.

— Pl.: *perţi* şi *pârţi* (ALR SN IV h 1 175/349), *perle* (ib. h 1 175/334).

— Din magh. **párta.**

PÁRTĂ [2] s. f. v. **hartă.**

PARTĂU subst. (Regional) „Nume de fînaţ". Com. din Poiana-Vaşcău.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÁRTE s. f. **I.** (Cu sens cantitativ sau predominant cantitativ) **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „din") Ceea ce se desprinde dintr-un tot (ca rezultat al unei fragmentări, al unei îmbucătăţiri), dintr-un ansamblu, dintr-un grup etc., în raport cu întregul, b u c a t ă, f r a g m e n t, p o r ţ i u n e; un număr sau o cantitate oarecare, nedeterminată precis (din ceva); (popular) partal **(1)**, (învechit şi regional) părtenie. *Iară amu că trei părţi semănătura piarde, şi carea spăseaşte una iaste.* CORESI, EV. 355. *Mearse Iacov în Salim... şi cumpără o parte de pămînt de la feciorii lui Emor.* PALIA (1581), 136/7. *Şi i se împărţi împărăţia în 4 părţi.* MOXA, 351/25. *Am vîndul o partea de ocină a mea* (a. 1642). GCR I, 93/2. *Au dat a lor parţi de ocină, din sal din Dărmăneşti, giumătate* (a. 1651). id. ib. 151/9. *O parte mare de acea monarhie supt jugul turcului supusă iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 58. *Tot ce au avut el: sate, cetăţi, avuţie, în trei părţi le-au făcut.* R. POPESCU, CM I, 437. *Deate multă parte din avuţia lor la săraci.* MINEIUL (1776), 51[r2]/24. *Sigismund se întocmise pre ascuns cu Basta ca Ardealul să fie în două... partea de preste Mureş..., supt Sigismund.* ŞINCAI, HR. II, 293/11. *Cine va începe să plătească parte din datorie nu poate pricinui că n-au luat suma ce să coprinde în carte.* CARAGEA, L. 97/1, cf. LB. *Nenorocirile vremelor au hrăpit o parte din averea ta.* MARCOVICI, D. 15/18. *Din laptile acesta, o parte îl stringe totdeauna în hrubă.* DRĂGHICI, R. 149/1. *Dezlipi o parte din oştirea lui ca să pustieze în preajma Oradiei.* BĂLCESCU, M. V. 45. *O parte din mulţime, repezindu-se asupra palcului, luă pe condamnatul.* CR (1848), 3[3]/75, cf. STAMATI, D., POLIZU. *O mică parte de locuitori rămîne închisă în munţi.* ODOBESCU, S. I, 227. *Scaraoschi..., văzînd că parte din slugile lui se zăbăvesc, porneşte.* CREANGĂ, P. 303. *Scoase toate avuţiile ce adusese de cînd tîlhărea şi le făcu douăsprezece părţi.* ISPIRESCU, L. 144. *Parte din semănături erau pălite la pămînt.* DELAVRANCEA, S. 195. *Mă hotărăsc să-mi notez de azi înainte o parte din impresiile şi gîndurile ce mă vor străbate.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 229. *Bietul critic, otrăvit De-ale slujbaşilor insulte, Trei părţi din zi era silit Mereu s-asculte.* COŞBUC, P. I, 85. *Umbra se ţine pitulată pe lîngă o parte din ziduri.* BASSARABESCU, V. 114. *Treci lăsînd în urmă, la răspîntii mute, Umbre solitare şi necunoscute, Treci ducînd o parte din tristeţea lor.* TOPÎRCEANU, B. 13. *Aducea în traistă o pîine mare albă, o jimblă. Mama o frîngea în nouă părţi, după numărul fraţilor şi surorilor mele.* SAHIA, N. 32. *Femeia nu-şi poate retrage, după voinţă, partea de suflet pe care a adus-o în contopirea iubirii.* VIANU, A. P. 390. *Izbînda, dacă sorţii n-o fură s-o ascundă, Altrnă-n întregime de-o parte de secundă.* ARGHEZI, VERS. 383. *Îşi avea şi el o parte din vină.* STANCU, R. A. III, 116. *Munca este o parte din viaţa omului.* V. ROM. decembrie 1953, 264. *Partea din produsul social care rămîne după înlocuirea mijloacelor de producţie consumate constituie venitul naţional.* CONTEMP. 1954, nr. 382, 2/1. *Parte din figurile de la geamuri îi erau cunoscute.* GALAN, Z. R. 10. *O parte din sumă s-a recuperat.* PREDA, R. 111, cf. ALR I 984/343, ALR SN IV h 1 126/157. *La unul parte şi altuia părticică.* ZANNE, P. IV, 485. ◇ (Adverbial) *Am citit „Europolis" pe vapor şi la dus şi la întors şi parte în Sulina.* GALACTION, A. 48. ◇ (Pe lîngă numerale ordinale, formează, împreună cu acestea, numerale fracţionare) *A treia parte da den avuţia lor.* CORESI, EV. 16. *Iaca sămînţă: sămănaţi pămîntul şi a cincea den grîu daţi lui faraon, cea a patra parte fie a voastră.* PALIA (1581), 200/7. *A triia parte de sat* (a. 1609). GCR I, 43/23. *Iară a 3 parte să iarte lui d[u]hovnicu său.* PRAV. GOV. 39[v]/5. *A treia parte den bucatele lui să să dea la visteria domnului.* PRAV. 32. *A treia parte de pămînt arse.* N. TEST. (1648), 309[v]/5, cf. ST. LEX. 172/1. *Nice a zece Parte din făptura cea iubită A lui Savaot nu va petrece În grădina raiului slăvită!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 229, cf. DRLU, PONTBRIANT, D. *A zecea parte din cîştigul dinlr-o singură vară.* GALACTION, A. 416. *Umblu ţara jumătate Şi Moldova a treia parte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 18. *Vai de copilul străin, Cînd munceşte la stăpîn, Că slujeşte cu dreptate Şi ia leafa jumătate Şi mîncare-a treia parte.* FOLC. TRANSILV. I, 164. ◇ (Învechit şi regional; pe lîngă numerale cardinale, formează, împreună cu acestea, numerale multiplicative) *Stealele ceriului era mai strălucminate şi soarele mai herbinte cu 7 părţi.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 80[v]/19. *S-au apucat Mihai Vodă de iznoavă de... au făcut* [curţile], *cu 2 părţi mai frumoase de cum era întăiu.* NECULCE, L. 298. *Pe cît era însă omul acesta de bogat, cu zece părţi era el mai zgîrcit.* MARIAN, INS. 91. ◇ **În parte** = **a)** l o c. a d j. (învechit) personal, propriu, individual. *Care dintre noi... va umbla numai după al seu în parte*

interes... să aibă asupră-şi blestemul lui D[umne]*zeu* (a. 1782). URICARIUL, VI, 461. *Fac bine aproapelui, numai atunci cînd interesul lor cel în parte nu poate fi cît de puţin bîntuit.* MARCOVICI, D. 330/2. *Biruinţele ce ar fi fost numai pentru al său în parte folos.* id. C. 133/5; **b)** l o c. a d j. şi a d v. (adesea întărit prin „fiecare", „oricare" sau prin echivalente ale acestora) separat, deosebit; pe rînd. *Privigherea, în parte, a fieştecăruia ne aduce la dreptul adevăr.* PISCUPESCU, O. 43/18. *Lucrarea... omenirei colective asupra fiecărui om în parte.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Oricare din aceste frumuseţi în parte ar fi fost de ajuns ca să deştepte un simţimînt de mirare.* NEGRUZZI, S. I, 44, cf. COSTINESCU. *Va fi greu a socoti folosul ce va avea fiecare în parte.* ODOBESCU, S. II, 110. *Să privim în parte fiecare din aceste categorii.* CARAGIALE, O. V, 248. *Fraţii beau şi cinste fac, În sănătatea cea de veac A fiecărui sînt în parte.* COŞBUC, P. I, 115. *Am vrut numai să văd cît preţuiţi fiecare-n parte.* GÎRLEANU, N. 17. *Ochii cercetînd, în timp ce cuvînta, pe fiecare dintre ascultători în parte.* C. PETRESCU, Î. II, 105. *Ilie se uita la fiecare în parte.* PREDA, D. 120. *Fiecare fir de apă-n parte E-o presimţire-a apei celei mari.* V. ROM. noiembrie 1962, 73; **c)** l o c. a d v. (în opoziţie cu î n g e n e r a l) în special, în mod deosebit, în particular. *Eu nu ţi cei în parte nimica pentru mine.* ALEXANDRESCU, M. 6, cf. PONTBRIANT, D. *Numit... vistier..., apoi spătar, el se ocupă, în parte, a regula seama acestor dregătorii şi, în general, a da puternicul său ajutor domnitorului în toate reformele ce se silea a face.* ODOBESCU, S. I, 271; **d)** l o c. a d v. în oarecare măsură, parţial[1]. *Această situaţiune să explică în parte prin istorie* (a. 1865). URICARIUL, X, 373, cf. ALEXI, W., CADE. *Capul boului care stă în picioare se ascunde în parte şi, ceea ce se mai vede, se vede rău.* GALACTION, A. 155. *Felix se temu, şi-n parte acesta era şi adevărul, că moş Coslache construieşte casa cu banii lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 141. *Eu nu spun că n-ai dreptate, dar numai în parte.* DEMETRIUS, C. 23. *Îi spuneau lucruri în parte cunoscute.* PREDA, D. 30; **e)** l o c. a d v. reciproc, şi de-o parte şi de alta. *S-au bătut în parte, n-a fost biruinţa cea de pe urmă nici a muscalilor, nici a francezilor.* DIONISIE, C. 213, cf. SCRIBAN, D., CIAUŞANU, GL. *Rîde unul de altul în parte Şi fiecare are un răvaş în spate.* ZANNE, P. II, 694; **f)** l o c. a d v. (în legătură cu verbele „a vorbi", „a spune" sau cu echivalente ale acestora) făcînd abstracţie de (unii dintre) cei de faţă; aparte; în secret, confidenţial. *Toţi vorbesc în parte, nimenea n-ascultă.* CARAGIALE, O. IV, 353, cf. TDRG, DM. ◇ L o c. a d v. **În (cea mai) mare parte** sau (învechit, rar) **spre cea mai multă parte** = în (foarte) mare măsură, în majoritate. *Au desăvîrşit... spre cea mai multă parte pre cea de tot folositoare şi scumpă.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/27. *Inscripţiunile slavone...*, [călugării] *în mare parte, sînt învăţaţi a le privi ca o literă moartă.* ODOBESCU, S. I, 401, cf. TDRG. *În mare parte grădinile de astăzi au fost scoase din mlaştini.* SADOVEANU, O. IX, 250. *Fiind în cea mai mare parte o lucrare de stilistică, încercarea de faţă trebuie să-şi precizeze situaţia cel puţin în raport cu stilistica tradiţională.* VIANU, A. P. 8. *Pereţii erau în cea mai mare parte acoperiţi cu lemn sculptat.* CĂLINESCU, S. 284. *Lecţia este... activitatea de care depinde în cea mai mare parte succesul în munca educativă.* GÎ 1963, nr. 692, 3/1. ◇ E x p r. **(Cea mai) mare parte (din... sau dintre...)** = majoritatea, mulţi (din... sau dintre...). *Din bătrîni încă mai mare parte Sta pe aceaia ca cît mai de grabă Să meargă la Spăleni.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 167. *Oştile turceşti de supt Omar Paşa se află cea mai mare parte în Negropont.* AR (1830), 3[1]/27, cf. PONTBRIANT, D. *Trebuie să ştiţi că, şi între oameni, cea mai mare parte sînt dobitoace care trebuiesc ţinuţi din frîu, dacă ţi-i voia să faci treabă cu dînşii.* CREANGĂ, P. 209. *Înţelepteşte ai grăit, împărate, răspunseră cea mai mare parte din sfetnici.* ISPIRESCU, L. 328. *Cea mai mare parte dintre invitaţi plecaseră.* CAMIL PETRESCU, U. N. 118. *Cea mai mare parte dintre profesori şi învăţători se pregătesc pentru lecţii.* GÎ 1963, nr. 691, 2/1. (Popular) **A (se) face (în) părţi** = a (se) rupe în bucăţi; a (se) împărţi; a (se) risipi, a (se) împrăştia. *Hainele să nu mi le strice, Şi le feceră părţi fără price.* DOSOFTEI, PS. 67/6. *Faceţi-vă toţi în părţi Că eu m-ascunz dup-o stîncă.* PANN, P. V. III, 59/15. **Parte..., parte...** = atît..., cît şi...; fie..., fie...; ori..., ori... *Parte din mulţimea stîngelui pierdut, parte din ostineala călătoriei, simţindu-se aproape de oara lui de pe urmă, rugă pe marinimosul său mîntuitoriu a se îngriji de nepoata sa.* ASACHI, S. L. II, 51. *Averea, moş Ilie a cîştigat-o parte prin negoţ, parte prin contrabanda ce-o face acuma.* GHEREA, ST. CR. I, 178. *Parte greceşte, parte franţuzeşte, cei doi oameni... izbutiseră totdeauna să se înţeleagă singuri.* SADOVEANU, O. X, 303. *Parte dintr-o modestie înnăscută familiei ridicate de jos, parte din lipsă de gust, nu făcea observaţii jignitoare.* CĂLINESCU, E. O. II, 148. ✦ (În corelaţie cu sine însuşi) Unii oameni..., alţi oameni...; unele lucruri..., alte lucruri... *Turcimea trimisă S-adună: o parte pe mare în vasă Alergînd spre Ţara Românească... Iar o parte duce cu pas iute Sultanul păgîn.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 173. *Ei găsiră în capitală 70 tunuri din care parte le luară, parte le încuiară.* BĂLCESCU, M. V. 66. *Fură omorîţi atunci, parte cu Andrei, parte în fuga lor.* id. ib. 392. *Se pun nişte regule, parte universale, parte întemeiate pe natura limbei.* CR (1848), 15[1]/21, cf. POLIZU. *Mai erau şi avocaţi, dar parte erau tot la cărţi, iar parte discutau politică.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 164. *Cîteva capete de bîrnă mai steteau ici şi colea din lemnăria, parte putrezită, parte furată.* GALACTION, O. A. I, 279, cf. SCRIBAN, D. *Vreo zece sau cincisprezece bărbaţi, parte în picioare, parte aşezaţi pe mese ori pe scaune, fumau, vorbeau, se certau.* GALAN, B. I, 24. ◇ (Eliptic) *Înţelease amu Pavel că o parle iaste saduchei e altă, farisei.* COD. VOR. 48/7.

2. Element care intră în structura unui tot (fiind precis delimitat în cadrul lui), element constitutiv; fază, element legat de componenţa, de esenţa, de calitatea unui lucru; p. e x t. sector, compartiment. *Că în patru părţi împartu noaptea străjuitorii... întîia strajă de noapte..., a doua strajă de noapte..., a treia strajă..., a patra strajă.* CORESI, EV. 266. *Sufletul are trei părţi, voia şi înţeleagerea şi gîndul.* VARLAAM, C. 239. *Cîte părţi are pocăinţa? — Trei. Întîia parte iaste înfrîngerea inimii. A doa ispoveadania. A treia lucrul, adecă făpturile ceale bune.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 115/21, cf. DRLU. *A lumilor... părţile înfeliurite Pentru a-nchega pre totul sînt înţelept potrivite.* CONACHI, P. 272. *Pascal zicea că toate părţile lumei sînt lănţuite într-un astfel de chip, că e peste putinţă de a cunoaşte una fără celelalte şi fără totul.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Şi eu sînt mică parte din trista omenire.* ALEXANDRESCU, O. I, 86. *Cîte părţi are gramatica română? — Gramatica română are patru părţi care sînt: 1. etimologia, 2. sintaxa, 3. ortografia şi 4. prosodia.* CREANGĂ, A. 88. *Oricare alt număr va putea fi considerat ca compus din doi sau mai mulţi numeri, cari vor fi părţile numărului considerat.* CLIMESCU, A. 17. *Subprefectul, care se propusese la început pentru partea literară, optase... pentru catedrele de gimnastică şi cînt.* BRĂESCU, O. A. I, 107. *Peisagiile lui Russo nu sînt cu toate acestea, cel puţin în această parte a operei lui, evocări concrete şi pitoreşti.* VIANU, A. P. 41. *Sfaturile populare, parte a suprastructurii politice, contribuie la întărirea şi dezvoltarea bazei socialiste.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 12, 101. *Lucrări practice privind cunoaşterea părţilor minerale şi organice ale solului.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. ◇ (Urmat de determinări care arată şi poziţia, locul în cadrul întregului) *Şezînd lepădat gios, În parte casăi den dos* (a. 1777). GCR II, 117/26, cf. DRLU. *Alt pocnit s-a auzit în partea cea mai de gios a corăbiei.* DRĂGHICI, R. 10/17. *Băteau partea de sus a cetăţii cu zece tunuri.* BĂLCESCU, M. V. 151, cf. PONTBRIANT, D. *Din partea dinainte a podului se trece în partea dindărăpt.* PĂCALĂ, M. R. 425. *Casa avea un singur cat... Partea de sus privea spre stradă.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. ◇ (Gram.) *Parte de vorbire* (sau *de cuvînt*) = fiecare dintre clasele de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental şi după caracteristicile morfologice şi sintactice. Cf.

TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Atributul poate fi exprimat prin diverse părţi de vorbire: adjectiv, substantiv, pronume, numeral, verb şi adverb.* IORDAN, L. R. 591. *O modalitate curioasă a metaforei lui Macedonski este aceea construită printr-un verb derivat dintr-altă parte de cuvînt.* VIANU, A. P. 247. *Prima delimitare a cuvintelor în grupuri numite părţi de vorbire a fost făcută în antichitate.* GRAUR, I. L. 138. *La „Morfologie" se prezintă, la fiecare parte de vorbire, mijloacele specifice de formare a cuvintelor din categoria respectivă.* L. ROM. 1959, nr. 4, 37, cf. DER. *Parte de propoziţie* = cuvînt sau grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziţii, care poate fi identificat ca unitate sintactică aparte, după funcţiunea specifică îndeplinită în cadrul propoziţiei. *Singurul lingvist care are meritul de a se fi ocupat de sectorul lingvistic al sintaxei părţilor de propoziţie este N. Drăganu.* SCL 1954, 100. *Părţile de propoziţie sînt de două feluri: a) principale... b) secundare.* DER. ◇ Expr. **A lua (sau, învechit, rar, a avea) parte la...** = a participa la...; a contribui la... *Cu groaznică moarte Porunci ca pe toţi să-i înţepe Ce la tîlhărie avură parte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 172. *Să meargă la marele principe al Moscovei spre a-l îndemna să ia parte la războiul creştinătăţii.* BĂLCESCU, M. V. 37. *La alegerea comitetului în anul 1850, vor lua parte toţi aderenţii* (a. 1849). ap. GHICA, A. 798. *Numai tu să nu iei parte la obştească înfrăţire?* ALECSANDRI, P. II, 6. *Trece călugărul nostru neluînd parte la fărmăcata stare a firei.* EMINESCU, N. 50. *Tovarăşii care iau parte la pescuit.* ANTIPA, P. 492. *Nici chiar şeful cancelariei nu se putea împiedica de a lua parte la veselia lor.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 263. *Omul luase parte la război.* GALACTION, A. 277. *Un ţînţar nervos şi foarte slab de constituţie În zadar vrea să ia parte Şi el la discuţie.* TOPÎRCEANU, B. 47. *Pentru că n-aţi luat parte la parada Bobotezii şi v-aţi prezentat ca civil... vă pedepsesc cu cinci zile închisoare.* BRĂESCU, O. A. II, 171. *Bine aţi făcut că aţi venit să luaţi parte la un pahar de veselie, să mai uitaţi şi dumneavoastră de năcazuri.* VLASIU, A. P. 66. *După o petrecere de cîţiva ani între cazacii din Caucazia,* [Tolstoi] *ia parte la războiul din Orient.* SADOVEANU, E. 229. *Luasem parte la multe atacuri cu baioneta.* STANCU, R. A. I, 64. *Cînd se îmbrăca să se ducă în sat, aproape toată familia lua parte la plecarea lui.* PREDA, M. 180. *O operaţie grea la care am luat parte amîndoi ne-a reîmprietenit.* BARBU, P. 37. (Glumeţ) *Ni se puse pe masă o coşcogea mămăligă pe un fund de lemn, un scrob la care se părea că luase parte găinile unui sat întreg.* HOGAŞ, DR. I, 119. (Cu parafrazarea expresiei) *Cel mai însemnat dintre soli, hotărît cu obştească învoire a senatului, să ia toată partea la această faptă de bine public.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Egumenii greci luînd o parte mai mult sau mai puţin activă la revoluţia Greciei* (a. 1855). URICARIUL, IV, 429. *Politica cea mai sigură pentru dînşii... a fost d-a nu lua nici o parte la aceste războaie ale turcilor cu puterile vecine.* ODOBESCU, S. I, 308. *Căci la attea mari evenimente Eu am luat o glorioasă parte.* TOPÎRCEANU, P. O. 47. **A face parte din...** (sau **dintre...**) = a fi unul dintre elementele componente (şi principale) ale unui tot; a fi membru al unei grupări, al unei organizaţii etc. *Eşti amic sau tu faci parte din cumpliţii ani de rele Ce-au depus în al lor treacăt peste fruntea ţării mele O coroană de martir?* ALECSANDRI, P. II, 75. *Lumea mi se părea o minune din care nu făceam parte.* DELAVRANCEA, T. 253. *Făceam parte amîndoi dintr-o confrăţie sufletească mai largă.* GALACTION, A. 3. *Plăcerea pe care o resimţim faţă de succesul unui astfel de exerciţiu riscat face parte din ordinea satisfacţiilor pe care ni le procură jocul şi virtuozitatea.* VIANU, A. P. 264. *Făcea parte din aceeaşi castă.* CĂLINESCU, S. 53. *Totul părea atunci că face parte dintr-o dramă a lumii, surdă, de proporţii imense.* BOGZA, C. O. 36. *Familia asta eu o reneg. Nu mai fac parte din ea.* H. LOVINESCU, C. S. 85. *Un soldat care se liberase din armată şi care făcuse parte din corpul de gardă.* PREDA, M. 421. *Eşti cel mai indicat ofiţer să facă parte din delegaţie.* BARBU, P. 333. ✦ Spec. Porţiune a corpului unui om sau al unui animal (care formează de obicei o unitate cu caracteristici proprii în cadrul întregului). V. regiune. [Oasele corpului] *s-au împărţit în regii sau părţi: regia cerbicală; dorsală; lomberă.* KRETZULESCU, ap. URSU, T. Ş. 268. *Regiile sau părţile unui organ.* POLIZU, ap. id. ib. *Marcu ridică partea de dinainte a trupului.* SLAVICI, N. I, 26. *Stătuse la mal pe partea de dinapoi, sprijinit în labele de dinainte.* SADOVEANU, O. XI, 141, cf. VIII, 155. *De după colul apei se ivi, printre frunzele aplecate ale răcălor de sălcii, partea de la genunchi în jos a picioarelor cuiva.* PREDA, M. 18. *Îşi acoperi partea de jos a feţii cu o spumă abundentă şi se rase cu un brici foarte subţire.* s august 1960, 11, cf. CHEST. II 66/30. ◇ (Învechit, rar) *Parte nobilă* = viscere. Cf. COSTINESCU. (Eufemistic) *Părţile ruşinoase* (sau, rar, *naturale)* = organele genitale; sex. Cf. COSTINESCU, TDRG. (Eliptic) *Cum mi să clealenă inima de fără veste, şi nu ştiu pentru cine; nu-i bănuiesc nici partea, nici chipul, nici soarta. Dar-ar Domnul, d-o fi băiat, cîmpul lui să dea nouă spice dintr-un bob.* DELAVRANCEA, S. 169. (Învechit, rar) *Părţile bărbăteşti* = organele genitale masculine. *Brebul, părţile bărbăteşti pierzîndu-şi, în zavistie cade şi pizmă vecinică nu numai asupra bărbaţilor, ci şi a muierilor.* CANTEMIR, IST. 69. (Regional) *Partea albă* = cornee. Cf. ALRM I/I h 28. ✦ Spec. Diviziune a unei lucrări, a unei opere literare, muzicale etc. (cu caracteristici bine precizate în cadrul ansamblului), secţiune; p. ext. capitol, pasaj **(1).** *Trei părţi ce sînt într-această carte* (a. 1643). CP 125/6. *Partea de întîiu de blînzie şi cum sîntem datori a nu ne mînia pre fraţi* (a. 1644). GCR I, 112/14. *Ev*[anghe]*lia lui Marc are trei părţi.* N. TEST. (1648), 40r/25. *Ulfila... au tălmăcit unile părţi ale sfintei scripturi spre limba lor.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/23. *În partea a treia s-au pus învăţături.* ANTIM, ap. GCR II, 28/20, cf. DRLU. *Partea aceasta nu merită nici o critică decît în nomenclatura terminilor unde şi unde.* CR (1848), 3⁵/4. *„Dumbrava minunată" are mai multe părţi.* IBRĂILEANU, S. 3. *Începu să cînte „Rapsodia ungară" de Liszt, indictnd cu multă vigoare părţile grave.* CĂLINESCU, E. O. I, 38. *Părţile care compun o mare frescă muzicală.* M 1961, nr. 1, 43. *La partea etimologică a DLRM s-au făcut unele obiecţiuni interesante.* SCL 1961, 193. ✦ Spec. (Muz.) Ceea ce revine fiecărui interpret sau fiecărui instrument dintr-o partitură muzicală (scrisă pentru ansambluri). Cf. CADE. *Copiase tot ce-i picase în mînă: arii populare, romanţe italiene, fragmente de operă pentru partea cîntăreţului solist.* CĂLINESCU, E. O. I, 63. ✦ Spec. (Învechit) Rol (în teatru). *Sinonimul băştinaş al lui „rol" este „parte".* BUL. FIL, IV, 162. ✦ Spec. (Învechit, rar) Moleculă. Cf. ŞINCAI, ap. URSU, T. Ş. 81. ✦ (Geogr.; învechit, rar) Grad de longitudine. *Gradurile lungimei, care şi mire adecă părţi să zic.* GHEOGRAFIE, ap. URSU, T. Ş. 215. ✦ (Învechit şi popular; la pl.) Trăsătură caracteristică, particularitate; spec. defect, cusur. *Au lăudat foarte mult părţile hrănitoare a popuşoiului.* I. IONESCU, C. 59/21. *Am părţile mele, recunosc. Da' nu-s afurisit şi nici hapsîn!* în BUL. FIL. IV, 162.

3. Ceea ce revine sau urmează să-i revină cuiva printr-o împărţire, printr-o învoială, dintr-o moştenire etc.; drept, (rar) părtăşie, (regional) partal **(2).** *Zise cel fecior mai mic părintelui: „Dă-mi ce mi se cade partea den avuţie".* CORESI, EV. 24, cf. 343. *Acel sat iaste direaptă moşie ei şi s-au venit în partea ei* (a. 1620). GCR I, 62/29. *Episcopul sau egumenul puteare să aibă spre toată putearea bisericii să împarţă den partea ce-i e zis lui către săraci.* PRAV. GOV. 83r/6. *Partea celuia ce samănă pre locul altuia, de va fi sămînţa lui şi cu toată cheltuiala, sînt a lui 9 snopi şi a celuia ce au dat pămîntul un snop.* PRAV. 7. *Orcine va ascunde comoara, daca va găsi, pentru să nu dea nemică celuia ce i să vine, piarde-ş-va şi partea sa, ce i să vine.* ib. 83. *Iacov, luîndu-l părtaş de moştenire pre partea sa, să chemă nu numai frate lui D*[um]*nezeu, ci şi drept.* MINEIUL (1776), 136v2/9, cf. COSTINESCU. *Faceţi ca-n astă lume să aibă parte dreaptă, Egală fiecare, şi să trăim ca fraţi.* EMINESCU, O. I, 60. *Ţine, frate, partea*

dumitale şi fă ce vrei cu dînsa. CREANGĂ, A. 145. *Îşi vînduse partea din turmă... şi plecase.* SLAVICI, N. I, 127. *Nu făcea alta decît să se ciondănească mereu cu oamenii şi să le mănînce, cînd putea, din părţi.* GÎRLEANU, N. 9. *N-am putut să-mi iau întreaga parte de moştenire cuvenită.* CAMIL PETRESCU, U. N. 33. *Îţi vei primi şi domnia ta partea.* SADOVEANU, O. XII, 78. *Vezi casa asta? E a ta, Nu poţi rămîne fără parte Argat şi slugă pîn'la moarte.* ARGHEZI, VERS. 293. *L-a lăsat vechil peste partea ei de moşie.* STANCU, R. A. I, 43. *Zece zile mai aşteaptă Ca să ai tu parte dreaptă.* ALECSANDRI, P. P. 180. *Maică, măiculeana mea, De te lasă inima, Din partea mea cea din casă, Fă, maică, masă frumoasă; Din partea mea din moşie, Dă, maică, o liturghie Şi mi-o fă pomană mie!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 198. *Ş-o ales partea lui.* ŞEZ. XVIII, 169. ◇ Fig. *Atunci vor cere din neantul vieţii, La sfîntă zi, a răzbunării parte.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 18. *Cînd vrei să urci mai slobod ai înnoirii munţi I-i dat şi renunţării să-şi aibă-n toate partea.* LABIŞ, P. 142. ◇ Expr. **A(-i) face** (cuiva) **parte (de... sau din...)** sau, învechit, **a scoate parte** (cuiva) = a(-i) da (cuiva) ceva (ce îi revine de drept), a(-i) face rost (cuiva) de ceva, a(-l) avea în vedere cu...; a hărăzi, a destina. *Şi bozului de la Olimbia scoasără parte.* HERODOT (1645), 498. *Alţi rezeşi nu vor să-i întoarcă nimica Ursului şi ei şed pe moşie de se hrănesc şi încă iau şi de a zecea şi Ursului nime parte nu-i face* (a. 1719). URICARIUL, VI, 350. *Ar fi rămas mulţi bani de la tatul lor Chiriac Sturdza, şi lor nu va mastcha lor să le facă parte.* NECULCE, L. 86. *Să-i facă D[umne]zeu parte de orce să va ruga.* PANN, P. V. III, 126/27. *Puneam lumea la cale împreună şi făceam parte bună şi României.* GHICA, S. 370. *Voi scri la toţi boierii din vechiul principal, Ca să vă aibă bine ca oameni ce ştiţi carte Şi loi de bună slujbă ei să vă facă parte.* BOLINTINEANU, O. 165. *Îi făcuse D[umne]zeu parte de un băiat şi bun şi frumos.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Rămîneţi în veselie, Ca Codreanu-n haiducie Şi-mi faceţi parte şi mie.* ALECSANDRI, P. P. 92. *De-l căutaţi Cu răutate, Nu v-ar face sfîntul parte.* TEODORESCU, P. P. 539. *Pe drăguţu din vecini Să-l amuţi sara cu cîni..., Da'drăguţul de departe Dintr-on măr îţi face parte.* MÎNDRESCU, L. P. 83. *Roagă-l pe Sîn-Niculai Să-ţi facă parte de rai.* MARIAN, Î. 518. *Fă parte celor şapte, ca şi celor opt.* ZANNE, P. V, 484. (Cu schimbarea construcţiei) *A trebuit negreşit ca dintr-o aşa numeroasă prăsilă să fac şi partea engherului.* ODOBESCU, S. III, 42. **A avea parte** = a) a avea dreptul la..., a i se cuveni. *Are parte la moştenire.* PONTBRIANT, D. *Ai carte, ai parte.* ZANNE, P. V, 141; b) (mai ales în construcţii negative) a primi, a căpăta, a obţine. *Să n-aibe nemică parte dentru aveareа lui.* PRAV. 98. *N-au avut nici o parte dintre-acele bucate.* N. COSTIN, LET. II, 30/37. *Altceva de la mine n-o să mai ai parte, că nu eşti numai tu!* PREDA, R. 9. **A-şi face parte (din...)** = a lua, a-şi însuşi (în mod abuziv) ceva. Cf. TDRG. *Să adoarmă stevarii, Să le fur armăsarii. Apoi singur îmi fac parte, Aleg steava-n jumătate.* ALECSANDRI, P. P. 314. *Cine împarte, parte-şi face.* BARONZI, L. 51, cf. ZANNE, P. V, 281. (Regional) **A căpăta parte (din...)** = a moşteni. *Capătă parce din cutare aviere.* ALR II/I MN 90, 2 716/76. (Neobişnuit) **A-i cuveni** (cuiva) **partea** = a-i da dreptate (cuiva). *Unii îl făceau, nu e vorbă, pişicher, papugiu de Bucureşti, dar mai toţi îi cuveneau partea.* DELAVRANCEA, S. 24. **A(-i) fi** (sau **a-i veni**) (cuiva) **partea** (sau, rar, **parte**) = a(-i) reveni, a (i) se atribui (cuiva) ceva. *Astfel gingaşa Rucsanda ajunsesă a fi parte biruitorului.* NEGRUZZI, S. I, 144. *Măriri, averi, putere, Aici sînt partea celui ce ştie-a zice: — Vreu!* ALECSANDRI, T. II, 69. *Vrem să cumpărăm noi moşia cuconiţei ca s-o muncim fiecare cît ne-o veni partea.* REBREANU, R. I, 142. **Partea leului** (sau, rar, **a lupului**) = cantitatea (cea mai mare) dintr-un bun, folosul sau cîştigul (cel mai de seamă dintr-o afacere, dintr-o acţiune realizată în comun) pe care cineva şi le rezervă (fără să le merite, prin abuz etc.). Cf. COSTINESCU, ZANNE, P. I, 507, 526. *E păcat de cheltuieli, deşi partea leului o bag eu în buzunar.* REBREANU, I. 266. *Văd că... partea leului e pusă la o parte, mormăi cu ironie.* VORNIC, P. 167. **Partea sufletului** = a) (învechit) mulţumire sufletească, cîştig, profit moral. *Nu i-au lipsit nimic de care ochii lui au poftit, dar acestea au fost toate darurile nărocului iar nu cîştigate de dînsul că aceaia ce cîştigă cineva în lume iaste partea sufletului... şi pentru aceaia se şi laudă.* R. POPESCU, CM I, 484; b) (popular) ceea ce pune cineva deoparte, încă din timpul vieţii, cu scopul de a fi folosit la îndeplinirea obiceiurilor şi ritualurilor legate de înmormîntare. Com. IORDAN. ✦ (Învechit şi popular) Zestre. *Să fie şi să nască dintru noi feciorel sau fecioriţă. Noi da-l-am sfinţie-tale cu toată partea ei* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 145/9. *Se cade părinţilor a se griji de featele lor şi de daruri şi de parte şi nuntă.* PRAV. GOV. 72r/14, cf. H XVIII 269. *Mîndro, cît fuse vara, Tot aşa-ţi umbla gura, Că la toamnă ne-om lua. Dar cînd fuse la luat, Mamă-ta s-a dus pe sate Să ceară feciori cu parte.* DOINE, 38. *Ia tu, june, fata mea, Că parte cu ea ţi-oi da, Ţi-oi da car cu şase boi.* HODOŞ, P. P. 148. *Să vorbieşci cu părinţi fieci şe parce dă la fată.* ARH. FOLK. III, 51. *La fieci trebę să dăm parci.* ALR II/I h 168/29.

4. (În legătură cu verbe ca „a avea", „a da", „a face", „a lua" sau echivalente ale acestora; adesea determinat prin „dreaptă", „egală") Contribuţie în bani sau în muncă la o întreprindere, la o afacere, dînd drept la o cotă corespunzătoare din beneficiu; cota respectivă care revine fiecărui participant. *Ne-am asoţiat cu nişte neguţători din Corfu ce au parte egală din foloasele noastre.* CR (1848). 37[1]/42, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Să aplicăm cu străşnicie în ţară legile agrare Şi în lucrarea cea comună să-şi aibă parte fiecare.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 63. *Şi ai merge la aceste terenuri, parte dreaptă cu societatea noastră.* C. PETRESCU, R. DR. 187. *Am şi eu parte la cîştig.* SCRIBAN, D. ◇ (Ieşit din uz) *Partea apei* (sau *a proprietăţii*) = cotă din suma realizată prin vînzarea peştelui pescuit de o echipă de pescari, care revenea proprietarului bălţii din care s-a scos peştele. *Partea apei... e a proprietarului bălţii.* ANTIPA, P. 492. *Partea năvodului* = cotă din suma realizată prin vînzarea peştelui pescuit de o echipă de pescari, care revenea proprietarului uneltelor de pescuit. *Partea năvodului pe care şi-o împart între ei proprietarii năvodului.* id. ib. *Partea muncii* = cotă din suma realizată din vînzarea peştelui pescuit de o echipă de pescari, care revenea membrilor echipei respective, proporţional cu rolul pe care-l avea fiecare în munca echipei. *Partea muncii şi-o împart toţi tovarăşii care iau parte la pescuit şi variază, pentru fiecare, după importanţa funcţiunii ce o are în cumpanie.* id. ib. *Parte socială* = contribuţie în bani, în unelte etc. pe care o aduce fiecare membru cooperator la intrarea în cooperativa agricolă de producţie. *Pentru întărirea organizaţiunilor cooperatiste... se va face... controlul părţilor sociale vărsate.* LEG. EC. PL. 246. ◇ Loc. adj. şi adv. **În parte** = a) (care se face) în cote corespunzătoare, proporţional. *Cînd să va tîmpla să se strice cevaşi la mori sau la iaz, iarăşi să fie cheltuială în parte* (a. 1784). URICARIUL, XX, 355; b) (în sistemul de arendare a pămînturilor) (care se face) în dijmă, cu plata unei dijme. *Plugariul ce va lua pămînt în parte de la cineva, ce va fi dus în vreo cale, şi el să va părăsi şi nu-l va lucra, acesta ca să plătească îndoit roada pămîntului.* PRAV. 8, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Pămînturile din ţarină... le-a fost dat în parte.* SLAVICI, N. I, 23. *Că am, părinţăle, pămînt şi-l dau în parte să-l muncească.* STĂNOIU, C. I. 65. *Treizeci de ani am lucrat pămîntul în parte, ca un străin, deşi pămîntul era al meu.* VLASIU, D. 221. *Greutăţile vieţii l-au silit într-un timp... să se ducă la muncă „în parte".* SADOVEANU, E. 92. *Moşia era dată în parte.* PREDA, M. 108. *Oamenii care luau pămînt în parte se înţelegeau cu un maior, soţul fetei mai mari a bătrînei.* id. ib. 108. *Măi bărbate, nu mă bale, Că eu nu-s ca celelalte Să-mi dau cînepa în parte.* MARIAN, SA. 140, cf. A III 19. **La parte** = (în sistemul de retri-

buire a angajaților la un patron) (care este angajat) cu plata într-o anumită cotă din beneficiul realizat (mai mare decît cel mai ridicat salariu fix). *M-am hotărît și eu, cum m-oi vedea la un fel cu meremetul caselor, îl fac tovarăș la parte și-l însor.* CARAGIALE, O. VI, 8. *Tudose muncea... După zece ani, ajuns la parte, după alți cinci, tovarăș cu stăpînul său.* DELAVRANCEA, H. T. 18. *Cum o fi aflat el că bărbatu de al doilea a răposatei soacră-mea a avut atelier de tapițerie și a vrut să mă ia la parte?* V. ROM. ianuarie 1954, 112. *Se bucura cînd putea să-i înfunde, ca și cum ar fi fost la parte cu stăpînul.* PAS, Z. I, 151. ◇ Expr. **Parte și parte** = contribuție egală în bani sau în muncă la o întreprindere, dînd drept la cotă egală de beneficiu. *La cîștig mergem parte și parte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 224. ✦ (Prin Transilv.) Fiecare dintre acțiunile pe care le deținea cineva (la o întreprindere, la o mină etc.). *Părinții nu-și mai ține părțile pe la băi. O zis că le mai dă și dracului.* AGÎRBICEANU, A. 66, cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 43. ✦ (Învechit, rar) Obligație (de îndeplinit). *La nevoia țării, ce le-a fi partea, să-ș de.* NECULCE, L. 371.

5. (Popular; adesea construit cu verbul „a avea" și în construcții negative) Ceea ce îi este sortit cuiva (în bine sau în rău), predestinare, soartă, ursită, destin; p. ext. șansă, noroc **(1)**; bucurie, fericire; folos. *Că cui e dat parte de la Dumnezeu, nimea nu o poate să adaugă sau să scază.* CORESI, EV. 220. *Are parte de slujirea bodzilor.* PRAV. GOV. 110v/10. *Au avut noroc și parte de Brîncovanul Vodă, că-i era cuscru și au stătut tare pentru dînsul la Poartă.* NECULCE, L. 229. *Domnii n-avură parte, Că de ce nu s-au temut, Aceea acum le-au sosit* (sfîrșitul sec. XVIII). GCR II, 103/2. *C-au fost pungi pe nedreptate Și n-am avut d-ele parte* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 284/41. *Întreabă a ta simțire Ca un hrismos de-a mea parte, Și vezi a sa hotărire: Priimește a mea moarte?* CONACHI, P. 26. *Cu Dumnezeu înainte Și Cum ț-o fi partea.* PANN, P. V. II, 114/11. *Să vezi cine are parte Să poarte sabia mea.* id. E. II, 60/1. *Avui parte să văd un îngerel.* ALECSANDRI, P. I, 180. *N-avuse parte de o creștere mai aleasă.* CONV. LIT. XV, 97. *N-am avut parte a constata... talentele poliglote ale acestui... neam de păsări.* ODOBESCU, S. III, 31. *Noroc să dea Dumnezeu! Să-ți aibi parte de car și eu de boi!* CREANGĂ, P. 41. *Am avut, țațo, parte că a sărit nenea Dumitrache și cu Nae Ipistatul!* CARAGIALE, O. VI, 21, cf. I, 21. *Se gîndea că nici în anul acesta n-o să aibă parte de merele lui.* ISPIRESCU, L. 83. *Nu mă mai stîrni zadarnic, dor nebun și fără parte.* VLAHUȚĂ, P. 79. *Așa i-a fost ei partea: ce să mai știe și părinții?* id. O. A. II, 52. *Să aibă Leana-n frunte stea, Nu-i partea ei ce-i partea mea.* COȘBUC, B. 126. *N-are parte de lumină.* MARIAN, Î. 32. *În luptă, oricare căde-le-va partea, Ei cîntă și luptă și nu se-nspăimîntă De culmi și abisuri.* NECULUȚĂ, Ț. D. 30. *N-am avut parte de copii.* DELAVRANCEA, O. II, 38. *Se mai fac și vrăji pentru a afla partea, norocul sau norocirea.* PAMFILE, S. T. 144. *N-are parte să se desfete multă vreme.* REBREANU, I. 16. *N-au avut parte, în viața lor trudită, să mai găsească aleanul.* GALACTION, A. 302. *Niciodată n-am avut parte de dragoste.* SADOVEANU, O. II, 291. *De nimic să nu ai parte, Nici de viață nici de moarte.* ARGHEZI, VERS. 318. *N-ai avut parte de viață, Evanghelino.* STANCU, R. A. I, 58. *Cîntecul, florile-și au partea lor în viață.* LABIȘ, P. 286. *Dulgheria-i partea ta pe lume, că la dînsa te trage inima.* SEVASTOS, ap. TDRG. *Numai eu, o păsărea, Avui partea cea mai rea; Făcui cuibul lîngă drum Într-o crenguță de-alun.* ȘEZ. I, 12. *Măi soață și măi fîrtate! Se vede că n-avem parte; Partea și cu binele Ni l-au luat cîinii, Bată-i toate zilele.* ib. V, 47, cf. VASILIU, C. 176. *Dacă nu-i noroc și parte, Geaba te mai scoli din noapte.* PAMFILE, DUȘM. 65, cf. GR. S. I, 322, ALR II 3 091/705. *Mă mir ce parte Ai avut bărbate, Că toți s-au înecat Și tu ai scăpat.* ZANNE, P. IV, 256. ◇ Expr. (Familiar; adesea ca formulă de urare, de jurămînt sau în imprecații) **A (nu) avea parte de** (sau, învechit, **cu) cineva** = a (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia, de tovărășia sau de existența cuiva; a (nu) avea fericirea să conviețuiești cu cineva drag. *Să nu voiu spăla pre tine, n-ai parte cu mine.* N. TEST. (1648), 124r/6. *Ferească Dumnezău pe-o fimeie să se mărite cu vornicu satului, că nu mai are parte de bărbat!* ALECSANDRI, T. I, 241. *Doamne, zise capra suspintnd, de ce ți-i mai drag în lume, tocmai de-aceea n-ai parte.* CREANGĂ, O. 18. *Care amic? — Știi d-ta.— Să n-am parte de Joițica dacă știu.* CARAGIALE, O. VI, 104. *Numai un copil o să faceți. El o să fie fătfrumos și drăgătos și parte n-o să aveți de el.* ISPIRESCU, L. 1. *De cocon... n-ai să ai parte.* DELAVRANCEA, S. 86. *De nu-l fac eu cenușă, să n-am de mama parte.* COȘBUC, P. II, 194. *Vai de ea, sărmana-i mamă, Milă mi-e de ea acu, — Căci așa de scurtă vreme Parte de copil avu!* id. ib. 272. *Să n-am parte de viața mea, de copiii mei dacă mint!* ap. TDRG. *Să ai parte de el, muiere dragă.* STANCU, R. A. III, 15. *Poporul pe aice, ca jurăminte are următoarele:... să n-am parte de tine...* H III 20. *Avui parte d-un mișel, Pică țundra de pe el.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 277. *Sturzul... își scotea puișorii, de care însă nu avea parte.* ȘEZ. III, 185. *Aibi parte de mireasă!* STĂNCESCU, B. 257. *Trandafir de pe cetate, Spune mîndrei sănătate, Că de mine n-are parte, Că-mpăratul ne desparte!* HODOȘ, P. P. 80. *Foaie verde și-o lalea, Păcat de dragostea mea, Eu o fac și altu-o ia. Las's-o ia, s-o ia, s-o ia, Bage-o-n ochii mumă-sa, N-ar avea parte de ea.* ȘEZ. IV, 138. *Fiind mîndra departe, De iubită n-am eu parte.* FOLC. MOLD. I, 103. (Glumeț) *Să n-am parte de oale sparte,* se spune pentru a arăta că cele afirmate nu sînt adevărate. Cf. BARONZI, L. 86, ZANNE, P. IV, 21. ✦ (Popular) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soț (sau soție) cuiva. *Unele nu se mărită pentru că, după cum crede poporul, le-a murit ursitul sau nu le-a sosit încă partea.* MARIAN, NU. 15. *Fata... care voiește să-și vadă partea... ia lumînarea de la Paști, se duce cu dînsa la fîntînă, pleacă capul în fîntînă... și dacă are să se mărite în acel an își vede partea.* id. S. R. I, 139. *Te-am îndrăgit de pe mers, Că ți-i mersul legănat, La inimă mi-ai picat. — Cum dragă nu ți-oi pica, Dacă tu ești partea mea.* SEVASTOS, C. 48, cf. id. N. 6. *Pentru a ști încotro are să să mărite, fala merge călare pe melesteu, se suie pe poartă și zice: „U! partea mea! Unde ești?"* ȘEZ. I, 145. *Noaptea visază că partea îi aduce apă.* ib. 146. *Flecăul sau fata stătută (îmbătrînită), cînd nu se poate însura, i s-a măritat partea.* ib. II, 166. ◇ Expr. (Regional) **A-și face pe parte** = a face vrăji pentru a-și afla ursitul. Cf. ALR I 1 397/85. ✦ (Popular) Partidă **(5)**. *Parcă tot m-aș însura cînd aș da peste o parte bună.* CREANGĂ, P. 161, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ea vede bine că ei are să-i iasă nume rău și că n-ar'să mai aibă nici o parte.* MIRONESCU, S. A. 93, cf. SCRIBAN, D.

II. (Cu sens spațial) **1.** (Adesea urmat de determinări în genitiv) Regiune (geografică), ținut, zonă; loc; țară. *Și se piardză semănța loru în limbi și sparse-i în părți* (în laturi H, prin țară D, în alte țări B 1938). PSALT. 225. *Ugodescu între Domnulu în partea* (laturea H, țara D, pămîntul B 1938) *viiloru.* îb. 245. *Derept aceaia în multe părți am întrebat ș-am căutat pînă o am aflat.* CORESI, EV. 5. *Adună tot cel fecior mic și se duse într-o parte, departe.* id. ib. 21. *Și-i spune lui de toate, să fugă într-altă parte ca să să izbăvască de gîndul tătîni-său* (a. 1600—1625). GCR I, 67/3. *C-au și pogorît mainte în părțile ceale de adînc a pămîntului.* N. TEST. (1648), 260r/23. *Corabii umblă către părțile Eghipetului* (a. 1648). GCR I, 130/10. *Pogorîndu-să craiul Cazimir spre părțile rusăști, ieșit-au înaintea craiului muma lui Roman Vod*[ă] (a. 1650—1675). id. ib. 190/35. *Al șeasele ținut să cheamă Calotan. Aceasta e de margine de Ardeal și de alte părți ale țării* (cca 1660—1680). id. ib. 177/13. *Traian... îndată s-au apucat de oaste împotriva... dachilor, ființilor acestor părți.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Înotam pre mare, noaptea, într-aceaste părți.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 152r/34, cf. septembrie 31r/30. *Aceaste părți de lume unde trăiesc moscalii.* N. COSTIN, ap. GCR II, 3/14. *Mult să mira, cum spre partea lor nu să face vin*

cu pelin aşe bun. NECULCE, L. 227. *Pre acele vremi s-au rădicat un beiu turcu despre partea Indiei.* id. ib. 295. *Cei ce vor fi scris că o cheamă aşa, nu vor fi fost umblat într-aceaste părţi.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Pre cei ce sînt pricina răutăţii ti ştiu cine sînt... Unii de aicea şi alţii dintr-altă parte.* ANTIM, P. XXVI. *Lu Sim i s-au venit părţile ce caută spre răsărit, în Asia cea mare* (a. 1750). GCR II, 50/9. *Au ieşit din cetate, din Roma şi au aflat un vas şi s-au dus la cetatea Leodichia, la Siria parte* (cca 1760). id. ib. 68/37. *În unele... ţin[u]turi sau părţi, pînă ce se ară de semtnţă, se întoarce de două ori.* ECONOMIA, 28/11. *Sclavii cei din părţile Lepuşului, în Ţeara Ungurească.* MAIOR, IST. 184/26. *Patru mii de călărime aleasă Făcu să să strîngă de prin ţară Şi în taină, la părţile din care Era Hamza, să-i ţie cărare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 159. *Intrase şi în Palastina, adecă în părţile Ierusalimului.* DIONISIE, C. 198. *Şi făctnd pentru dtnşii cerire boierilor starosti de ceea parte, cît şi pentru acei ce sînt în ţinutul Putnei, am şi trimis să să aducă după la saiile unde să găsesc* (a. 1819). DOC. EC. 196. *În munţii aceştia, la părţile de miazănoapte, să discopăr multe producturi împietrite ale climelor de amiazăzi.* AR (1830), 4[1]/12. *Nu ştii, frate, că este o parte a pămîntului care să numeşte Africa?* DRĂGHICI, R. 15/22. *La toate părţile pămîntului cele călduroasă, sub liniile tropice, niciodată este iarnă.* id. ib. 67/27. *Atmosfera se împarte în trei părţi sau regioane.* GENILIE, ap. URSU, T. Ş. 268. *În părţile Persiei erea un neguţetor bogat.* GORJAN, H. I, 15/15. *Doreşte puţinel a se plimba În părţile Euripului.* PANN, E. I, 70/13. *În părţile răsăritului toate femeile ... obicinuiesc să mestece în gură sactz.* id. H. 7/16. *Se deosebea trei feluri de cai, acei din partea muntelui era mici.* I. IONESCU, C. 90/3. *Faptele cunoscute ale lui îi cîştigau inima poporului şi întmbîiau numele lui în toate părţile ţărei.* BĂLCESCU, M. V. 28. *Nimic nu poate da o idee de frumuseţea cerului în această parte a lumii.* CR (1848), 45[2]/43, cf. 8[2]/60. *În părţile muntelui ţăranul nu este supus... decît la o rentă fixă, anuală.* KOGĂLNICEANU, S. A. 150. *În părţile greceşti răscularea lua un caracter din ce în ce mai grav.* GHICA, S. 108. *Ah! durere, în ce parte De tine să fug departe?* ALECSANDRI, P. II, 102. *Stau cîteodată şi-mi aduc aminte ce vremi şi ce oameni mai erau în părţile noastre.* CREANGĂ, A. 1. *Pînă să ajungă el, craiul, pe de altă parte şi ajunsese acasă.* id. P. 186. *Împăratul îi ieşi pe de altă parte înainte, mai la marginea împărăţiei.* ISPIRESCU, L. 13, cf. 16. *Ca să poată scrie îi trebuie linişte şi cel puţin un an de trai între ţărani, în deosebitele părţi ale ţării.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 57. *Corăbiile genoveze pătrunseră în toate acele părţi unde se mai păstra stăpînirea... constantinopolitană.* IORGA, ap. TDRG. *Noi sîntem de prin partea muntelui.* BART, S. M. 35. *Poate că era întîia oară cînd se ivea în aceste părţi, adînc ignorante şi pline de păduri, luminiţa tremurătoare a ideii didactice.* GALACTION, A. 27. *Intrară la Mititelu, o băcănioară mică şi curată, cum numai prin părţile Moldovei se întîlneşte.* BRĂESCU, O. A. II, 11. *În părţile noastre, deseori se întîmplă să umble dintr-un hotar în altul scrisori.* SADOVEANU, O. X, 299. *Împărat al părţilor germane se afla atunci Frederic III.* id. ib. XII, 221. *Precizarea filologică ar putea merge mai departe, stabilind ce datora Delavrancea ţărănimii din preajma Bucureştilor sau aşezărilor ţărăneşti recente din marginea lui şi ce datora el altor părţi ale ţării.* VIANU, A. P. 172. *În altă parte se vindeau caii iuţi, purtaţi de geambaşi în hamuri verzi.* ARGHEZI, B. 105. *Păstorii care trăiesc vara pe înălţimile Hăşmaşului Mare sînt martorii, adeseori înspăimîntaţi, ai unora din cele mai năprasnice furtuni din cîte izbucnesc în partea aceasta a lumii.* BOGZA, C. O. 55. *De prin părţile noastre, la răscoală, mulţi s-au dus.* STANCU, D. 8. *Undeva, într-o fabrică din fară sau din altă parte.* BARBU, P. 253. *Tu te duci, bade, departe, Să n-ai bine-n nici o parte!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 264. *Şi a întîrziat mult Negru Vodă prin părţile acelea, luptîndu-se cu vrăjmaşii.* I. CR. VI, 238. *În părţile noastre.* ALR II 2 494/76. ◇ (Învechit şi popular; determinat prin „de loc" sau „locului") *Ţinutu-s-au acea împărăţie tare şi biruitoare într-acele părţi de loc.* FL. D. (1680), 54[r]/3. *Cerea să le dea o parte de loc a Ardealului unde sînt cetăţile acestea.* IST. Ţ. R. 14. *Schimbare a hainelor aduce şi locul, de le caută a face îmbrăcăminte trupului precum iaste şi firea ceriului şi pe soare a vreunii părţ de loc.* N. COSTIN, ap. GCR II, 5/13. *Au fugit amîndoi într-o parte de loc.* NECULCE, L. 198. *Într-aceale părţi de loc să află vînaturi multe.* R. POPESCU, CM I, 282. *Să pază pomenirea lor mai mult decît într-alte părţi de loc.* IST. AM. 59[r]/11. *Cunoscură părţile locului în care ne aflam.* GORJAN, H. II, 70/14. *Ia spune-mi, flăcăule, din ce parte de loc eşti?* ISPIRESCU, L. 298. (L o c. a d j.) **Din** (sau **de prin**) **partea** (sau, rar, **părţile**) **locului** = care este din (sau de prin) regiunea despre care se vorbeşte, originar, băştinaş din...; care se află (situat) în regiunea despre care se vorbeşte. *Mihail grecul din părţile locului.* VĂCĂRESCUL, IST. 250/37. *Coprinseră mai multe cetăţi din partea locului.* BĂLCESCU, M. V. 64. *Eşti din partea locului? îmi pari cunoscut şi nu-mi amintesc de unde.* C. PETRESCU, S. 170. *M-a găzduit un boier din partea locului.* SADOVEANU, O. I, 85. *Aşezările nomade din partea locului îi dau impresia străniе a unei continuităţi neîntrerupte din adîncimile vremurilor preistorice.* VIANU, A. P. 237. *În porţi apăreau femeile din partea locului.* CĂLINESCU, S. 300. *Telegescu..., fiind din partea locului, putea să fie de mare folos.* CAMIL PETRESCU, O. II, 12. *Era de prin partea locului.* BENIUC, M. C. I, 53. *Îmi scrie că s-a însurat şi anume nu cu o fată de la el din sat, ci cu una de acolo, de prin partea locului.* PREDA, R. 30. (L o c. a d v.) **În** (sau **prin**) **partea locului** = în regiunea despre care se vorbeşte; pe acolo. *Să înştiinţeze la dumn(ea)lui vel spătar de verice s-ar întîmpla şi s-ar sămţi în partea locului* (a. 1819). IORGA, S. D. VII, 70. *Nişte rămăşiţe de fundamente despre care se zice, în partea locului, că ar fi fost o întăritură.* ODOBESCU, S. II, 213. *O bună întîmplare pe care am cinstit-o, ca prin partea locului, cu ore de lenevie şi cu ceşti de cafea turcească.* GALACTION, A. 47. *Am ascultat unele istorisiri care se păstrau în partea locului.* SADOVEANU, E. 102. *Au fost înmormîntaţi pe vremuri prin partea locului.* CĂLINESCU, S. 26. *Prin partea locului, o ocupaţie de seamă a ţăranilor muncitori o constituie cultivarea legumelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 832. (Glumeţ) *Mai răsturnă clondirul pe beregată şi îl mai supse o leacă tocmai de pe fund că numai în partea locului să mai stivea ca la un deşt.* DELAVRANCEA, S. 228. ◇ L o c. a d v. **În** (sau **din, prin**) **toate părţile** sau (învechit şi regional) **de toate părţile** ori **de toată parte** sau **în toate părţi** = (de) peste tot, (de) pretutindeni; în (sau din) toate direcţiile, încoace şi încolo. *În toate amu părţile învaţă Dumnezeu de iubirea oamenilor.* CORESI, EV. 40. *Ieşi cuvîntul ciudeseei... pren toate părţile.* id. ib. 349. *Încungiurară casa, de la mici toţi pînă la mari, toţi oamenii de în toate părţile.* PALIA (1581), 69/15. *Adunase de împrejur toate ţările asupra Ţarigradului, iară în mijlocu se trudea cetatea ca o corabie de valure în mijloc de mare şi de toate părţile era neprecepuţi.* MOXA, 376/7. *Şi de toate părţile te va cuprinde nevoie şi greutate* (a. 1645). CP 346/6. *Nu ştia încătro vor mearge, în toate părţile rătăcea.* URECHE, L. 85. *Odriiu, de a căruia sv[1]ntă şi bună viaţă ieşind veaste în toate părţile, s-au audzit şi în Ţara Rumânească* (a. 1650—1675). GCR I, 192/22. *Îndată au trimis în toate părţile, ca să-l găsească pre acel om.* NECULCE, L. 11, cf. ANON. CANTAC., CM I, 86. *Dar iacă zmeuaşii de toată parte Năpădind, m-apucă unul de nădragă, Altul de cizme.* BUDAI-DELEANU, T. V. 92. *O ţipsioară Strălucind în toate părţi cu raze.* id. Ţ. 93. *Lumea îngrozită fugea în toate părţile şi se ascundea.* HELIADE, O. II, 30. *Nenorocirea va năvăli asupră-i din toate părţile.* MARCOVICI, D. 9/1. *Acum ce mi-a rămas? Un trup de ţărînă care din toate părţile să dărapănă.* id. C. 16/9. *Putea să vadă mai cu lesnire în toate părţile.* DRĂGHICI, R. 62/14. *Abure un vîntişor dulce din toate părţile.* id. ib. 80/22. *Vitele, trase de instinctul firesc al periculului, mugind, se adăuna din toate părţile spre a afla un adăpost*

între oameni. ASACHI, S. L. II, 19. *S-apucară să pustiască țeara în toate părțile.* BĂLCESCU, M. V. 65. *Mai deunăzi se suna tare în toate părțile în capitală că se adună o comisie.* CR (1848), 4³/4. *Fugeau toți în toate părțile dinaintea zavergiilor și a pandurilor.* GHICA, S. 102. *Tîrăsc în toate părțile după ei corturile și vitele.* BOLINTINEANU, O. 300. *Vîlvoarea de flăcări o înconjură de toate părțile.* ODOBESCU, S. I, 21. *Purcelul zburda și se tologea numai pe covoare, în toate părțile.* CREANGĂ, P. 95. *Vede un ostaș mătăhăind pe drum în toate părțile.* id. ib. 298. *Caprele se obrăzniceau în toate părțile.* SLAVICI, N. I, 93. *Toți din toate părțile se adunară.* ISPIRESCU, L. 31. *Te-am căutat cu toții în toate părțile, căci te-ai făcut nevăzut.* DELAVRANCEA, T. 72. *Pierdută de spaimă privește în toate părțile.* id. S. 33. *Aplaudați din toate părțile, ei își croiesc drum larg.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 182. *Forfoteau toți, în toate părțile.* GÎRLEANU, N. 181. *Din toate părțile nădejdile bune surîdeau.* REBREANU, I. 184. *Am aflat că m-ați căutat în toate părțile.* CAMIL PETRESCU, T. II, 321. *Muncitorii sînt înconjurați din toate părțile.* SAHIA, N. 45. *Din toate părțile dușmanii se arată ca niște haite de fiare.* SADOVEANU, O. I, 14. *Țiganii începură a umbla forfota în toate părțile.* id. ib. 52. *Sufletul te trage în toate părțile și spre rău și spre bine.* VLASIU, D. 39. *Alarmat,... se uită în toate părțile, să vadă dacă lumea nu-i ascultă cumva.* CĂLINESCU, S. 48. *Cînd minerii pornesc la lucru, felinarele lor apar din toate părțile.* BOGZA, Ț. 50. *Bătrîna aruncă priviri speriate în toate părțile.* STANCU, D. 158. *Ca niște albine roșii, sar în toate părțile scîntei.* id. R. A. I, 38. *Fiftie coada, ca vulpea, în toate părțile,* se spune despre oamenii vicleni. ZANNE, P. I, 432. **În altă parte** = aiurea. *Îl vezi cînd ici cînd colo, cu gîndul în altă parte.* BASSARABESCU, V. 132. *Nu pleca... de ce să cauți fericirea-n altă parte, cînd o vezi că-i lîngă tine?* EFTIMIU, Î. 107, cf. SCRIBAN, D. **(Pe) de o parte..., (pe) de altă parte** = într-un loc..., în altul; (pe) aici..., (pe) dincolo. *Așa era voroviți și cu împăratul neamțului: el să meargă pe de o parte și celălalt pe de alta.* NECULCE, L. 108. *Boierii care au rămas de nu i-au închis au ieșit din Iași tot cîte unul: unul pe de o parte, altul pe de alta.* id. ib. 166. *Într-un buc au și ales năsipul de-o parte și macul de altă parte.* CREANGĂ, P. 264. *Dete de o cîmpie, pe de o parte cu iarbă înflorită, iară pe de altă parte pîrlită.* ISPIRESCU, L. 5. ✦ Veche unitate teritorial-administrativă din epoca feudală, care servea la împărțirea pămînturilor obștii; judecie, unghi. *Mai multe documente... determină întinderea satului dăruit de domnitor după aceea a judeciilor ce cuprindea, care judecii mai sînt însemnate și cu termenii părți sau unghiuri.* XENOPOL, I. R. III, 190. *Împărțirea pe părți a întregului sat, părți care rămîn în amintirea obștii ca unități de subîmpărțire a pămîntului, este o variantă mai largă și în același timp mai generală pe țară a sistemului pe bălrîni.* PANAITESCU, O. Ț. 153.

2. Margine **(I 8)**, extremitate, latură; spec. fiecare dintre cele două laturi (dreapta și stînga) ale corpului unei ființe sau (prin analogie) ale unui lucru, ale unui drum etc., ori fiecare dintre fețele sau muchiile unui obiect. *Rădicarea tu Dumnedzeu în grumadzul lor, și spate d-îmbe părțile ascuțite întru mărule lor.* PSALT. 307. *Ca o sabie d-îmbe părțile ascuțite.* VARLAAM, C. 190, cf. CP 364/5. *De va fura și a doua oară, să-l însămneadze la nas de o parte.* PRAV. 34. *Cela ce are spală ascuțită de îmbe părțile.* N. TEST. (1648), 30ʳ/1. *Precum munții cei înalți și malurile ceale înalte, cînd să năruiescu de vreo parte, precît sîntu mai înalți, pre atîta și durăt fac mai mare.* M. COSTIN, ap. GCR I, 199/30. *Întinsără sv[ì]nta de 4 părți și pusă să o despice cu hiresteul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 21ʳ/30. *S-au tînsu cîteva bucăți de atlazuri și de tăfți pre îmbe părțile de uliță.* NECULCE, L. 42. *Mai fiind și alte scaune de acolea mai în jos de o parte și de alta, șezut-au toți boiarii.* R. GRECEANU, ap. GCR I, 335/9. *De o parte de monetă bălea chipul lui, și de ceaia parte tipărea podul.* C. CANTACUZINO, CM I, 16. *Trecu muntele de ceia parte.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Luna... face rînduială la crieri și la toată partea stîngă.* CALENDARI (1733), 48/4. *Eu mă lăsam tot spre partea dreaptă, de mă cumpăneam ca nu cumva să scapăt să caz.* MINEIUL (1776), 28ʳ¹/29. *Să ruga să sălășluiască de o parte a acelui lăcaș.* ib. 35ʳ¹/26. *Povața lor și vrednicul jude Era iubitoriul de dreptate Neagul, ce numai de o parte aude.* BUDAI-DELEANU, Ț. 94. *Puțină durere au simțit în partea pe care au căzut.* DRĂGHICI, R. 41/26, cf. 68/16, VALIAN, V. *P-o parte și alta să legăna amețit.* PANN, E. II, 87/4. *Mihai puse de patru părți de deteră foc casei unde erau turcii adunați.* BĂLCESCU, M. V. 52. *Așază-te tu colo, Dumitru mai departe, Ion pe aceea piatră și Stancu d-altă parte.* ALEXANDRESCU, O. I, 347. *Un pod de aur, pardosit cu pietre... și feliu de feliu de copaci, pe de o parte și pe de alta.* CREANGĂ, P. 77. *Moș Nichifor... vindea cîte-o iapă chiar în mijlocul drumului, și atunci rămînea oiștea goală pe de-o parte.* id. ib. 106. *Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase.* CARAGIALE, O. I, 57. *Domnul se scoală, trece pe dinaintea mesei în partea cealaltă.* id. ib. II, 36. *Calul se urcă repede ca săgeata pînă cam deasupra și se lăsă asupra ei cam pe de o parte.* ISPIRESCU, L. 6. *Pe creasta casei, d-o parte și de alta, scîrțîie, la fiece bătaie de vînt, două limbi de tinichea.* DELAVRANCEA, S. 3. *Stă la masă, cu capul plecat pe stînga, de partea ochiului cel sănătos și se uită ca găinile.* GÎRLEANU, N. 131, cf. 109. *Vîră-te iar în tohoarcă, Mitre, și întoarce-te pe partea cealaltă.* SADOVEANU, O. X, 540, cf. XII, 332. *De o parte și de alta mici case oblonite în largi curți de verdeață.* LOVINESCU, C. IV, 181. *Doarme pe partea dreaptă.* GALACTION, O. A. I, 58. *Negreștii, un tîrgușor cuminte din cuprinsul județului Vaslui, se întinde, împărțindu-și prăvălioarele frățește, de o parte și de alta a drumului.* BRĂESCU, O. A. I, 266. *Trecu poarta și se aflară pe o alee bătută cu pietriș mărunt, cu stîlpi scurți de piatră de o parte și de alta.* CĂLINESCU, E. O. I, 111. *Sînt apoi nopți cînd norii se află în partea cealaltă a cerului, de-a dreptul sub razele lunii.* BOGZA, C. O. 52, cf. 369. *Se așezară pe cele două bănci, de o parte și de alta a mesei.* PREDA, D. 57. *În strana cu numărul 7, pe partea dreaptă, sta bătrînul Dilă.* BARBU, P. 144. *Satele se înșirau de o parte și de alta a drumului.* s ianuarie 1961, 3. *Arde-te-ar focul, cetate! Pe trei părți cu lemne verzi, Nici urma să nu-ți mai vezi, Pe de-o parte cu uscate, Că prea mulți îți în bănate Fără nici o dreptate!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 313, cf. CHEST. IV 86/20. ◇ Fig. *Arhiereii și preuții, învățătorii de suflete să-i ascultăm în toate chipurile să le slujim de ce ne învață cu bine, ca den partea ceaia stînga să ne izbăvim și de acea înfricoșată și groaznică judecată să scăpăm.* CORESI, EV. 43. ◇ Loc. adv. **Într-o** (sau **la o**) **parte** = pieziș, oblic, strîmb. *„Mircea" deodată se culcă într-o parte, așa că apa năvălește înăuntru pe punte.* BART, S. M. 19. *Îi puse căciulița cu precauțiuni și cam la o parte.* GALACTION, O. A. I, 122. **La o** (sau **într-o**) **parte** = la (oarecare) distanță; deoparte; izolat, separat. Cf. VALIAN, V. *La o parte chemîndu-l i-au zis: bine, cilibiule!* BĂRAC, T. 32/14, cf. PONTBRIANT, D. *Să-nlemnim stînd la o parte, nemișcați ca un buștean.* HASDEU, R. V. 125. *Convorbirea aceasta făcută la o parte nu fu auzită de nimeni.* BOLINTINEANU, O. 353. *Pavel cu pieptul ars și Ion cu călcăiul fript ședeau la o parte gîfuind.* CREANGĂ, A. 113. *Dacă calul nu făcea o săritură la o parte, lupul înfigea ghearele într-însa.* ISPIRESCU, L. 14. *Nu putem să stăm la o parte ca niște cerșetori.* DELAVRANCEA, S. 113. *Mai la o parte-nspre pădure-i mănăstirea Cheia.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Două femei desculțe, ieșite parcă din boală, stau la o parte, jos.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *N-o văd pe Monica decît la o parte de lume.* TEODOREANU, M. II, 155. *Inspectorul împinse cafeaua cu silă, mai la o parte.* STANCU, R. A. III, 57. *Birjarii... așteptau mai într-o parte mușterii.* BARBU, Ș. N. 13. ◇ Expr. **A se da la o** (sau **într-o, de-o**) **parte** = a se da în lături, a face loc să treacă cineva; a se retrage, a se feri (din calea cuiva); p. ext. a se eschiva. *Și zisă el așa și să dîdie într-o parte.* HERODOT (1645), 448. *Ori hai să ne grăbim, ori hai să ne dăm într-o parte, nu cumva ostașul cela să aibă*

harțag. CREANGĂ, P. 298. *Fierarii... sărutară în treacăt pulpana anteriului boieresc; apoi se dădură într-o parte umiliți.* SADOVEANU, O. I, 41, cf. SCRIBAN, D. *Dați-vă la o parte!* REBREANU, I. 22. *Femeile se dădură la o parte, și preotul văzu chipurile celor trei îngropați.* BARBU, P. 200. (Folosit ca ordin, ca poruncă) **La o parte!** = dă-te în lături! fugi! fă loc! ferește-te! Cf. TDRG. *Se grăbiră să dea ajutor primarului strigînd; — La o parte!* REBREANU, I. 23, cf. SCRIBAN, D. **A da (la o parte** = a deplasa în lături, a îndepărta, a înlătura pe cineva sau ceva). *El însă deodată o dete la o parte.* SLAVICI, N. I, 105. *Din cînd în cînd își da la o parte o șuviță de păr.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191. *Fata voi să-i ajute; ea o dădu la o parte cu cotul.* SADOVEANU, O. X, 543. *Dă la o parte niște hîrtii de pe grătar.* GALACTION, O. A. I, 70. *Dete plapoma la o parte.* BRĂESCU, O. A. I, 214. *Dădu la o parte brusturii care îi acopereau picioarele.* BOGZA, C. O. 28. *El dă așternutul la o parte, dezvelește pe copil, care doarme mereu.* PREDA, M. 323. *Somnul ca vameșul, viața pă jumătate ne-o dă la o parte.* ZANNE, P. II, 737. **A lăsa la o parte** = a nu mai face un lucru, a înceta cu..., a renunța la...; a abandona, a părăsi; a nu mai vorbi despre... *Ia las' șaga la o parte, măi omule.* CREANGĂ, P. 127. *Pe masă, ceașca era numai începută și lăsată la o parte, rece.* C. PETRESCU, Î. II, 130. *Lăsă la o parte securea.* SADOVEANU, O. VIII, 353. *Lăsă la o parte scuturatul flanelei și se apropie cu pași mari și leneși de gardul vecinului.* V. ROM. iulie 1962, 17. **A pune la** (sau **de**) **o parte** = a economisi; a strînge. *O cîrpă din gunoi este o muncă de om peste care te faci stăpîn dacă o pui de-o parte.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *De pe pămîntul cît avea, abia scotea cît să trăim, decum să poată pune la o parte puținul care-i mai trebuia pentru datoriile rămase.* VLASIU, A. P. 74, cf. SCRIBAN, D. (Regional) **A da într-o parte** = a ocoli, a evita, a feri. *Am dat într-o parte de dînsu.* ALR I 1 996/637. (Regional, familiar) **A pune mai** (sau **prea) mult într-o** (sau **de o, pe o) parte** sau **a fi nea-ntr-o parte, a-l atîrna într-o parte** = a se îmbăta (foarte tare). *A pus mai mult de o parte.* PANN, P. V. I, 112/5, cf. ZANNE, P. II, 393, SĂGHINESCU, V. 52, CADE, MAT. DIALECT. I, 233. (Popular) **A se pune** (sau **a o apuca) într-o parte (ca Uca),** se spune despre o persoană care nu ascultă, care o ia razna. Cf. ZANNE, P. VI, 426. **A fi (cam) într-o** (sau **pe o) parte** sau (regional) **a fi nea-ntr-o parte, a aluneca într-o parte, a fi hop, de o parte** = a fi nebun. Cf. id. ib. II, 474, 581, TDRG, CADE. *Eu sînt așa, cam într-o parte! Și-și flutură lîngă tîmple degetele rășchirate.* SADOVEANU, O. VI, 440, cf. I, 638, V, 22, ȘEZ. IX, 149, CIAUȘANU, GL. ✦ (De obicei precedat de „ceea" și urmat de determinări care arată locul în spațiu, în raport cu un punct de referire) Mai[1] **(3);** țărm. *Îndemnă Isus ucenicii lui să intre în corabie și să treacă în ceaia parte.* CORESI, EV. 256. *Să treacă în corabie de ceaia parte de mare către lume.* VARLAAM, C. 197. *Și întrînd el în corabie, mearsără după el ucenicii lui... Și dacă veni I*[su]*s în ceaia parte, în ținutul gherghesineanilor, tîmpinară pre el doi îndrăciți.* N. TEST. (1648), 11²/3, cf. ST. LEX. 169ᵛ/2. *Trecură Dunărea de aceia parte și scăpară toți* (a. 1654). GCR I, 172/6. *Peste puține zile de de ceia parte orășeanii iarăși noaptea veniră și ei.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 29ʳ/5. *Am luat pre tatăl vostru, pre Avraam, de de ceaia parte de rîu.* BIBLIA (1688), 171²/13. *Șerban Vodă... s-agiunsesă cu toate capeteli strîmbei pe di ciea parte de Dunăre.* NECULCE, L. 101. *Și pre o parte și pre altă parte de apă... cîmpul cu otava înverzea.* CANTEMIR, IST. 125. *De ceaia parte, peste Tisa... sta năroadele iazighii... și carpodachii.* id. HR. 69, cf. C. CANTACUZINO, CM I, 77. *Vedea oastea aceaia pe de ceaia parte de Tibru.* BELDIMAN, N. P. II, 192/5. ✦ Fig. Aspect, înfățișare pe care o ia un anumit lucru; latură. *Trebuie să priviți societatea în care ați intrat pe partea ei comică.* XENOPOL, ap. TDRG. *Orice nenorocire are partea ei comică, care consolează.* BRĂESCU, O. A. II, 407.

3. (Adesea în construcții în care este în corelație cu „alta", pentru a arăta poziția contrară, opusă) Direcție, sens (în spațiu). *Fugindu unii într-o parte, alții într-alta și cu multe jalbe la Poartă alergîndu.* R. GRECEANU, CM II, 132, cf. 129. *Bate vîntul frunza-n dungă Cîntăreții mi-i alungă; Bate vîntul dintr-o parte — Iarna-i ici, vara-i departe!* EMINESCU, O. I, 214. *Și-au plecat, care călare, care pe jos, unii-ntr-o parte, alții-ntr-alta, alergînd ca nebunii.* CARAGIALE, O. II, 233. *Unii merg într-o parte, alții într-alta.* SLAVICI, N. I, 85. *Ea se uită apoi într-o parte, el într-alta.* CAMIL PETRESCU, T. III, 17. *Cucoanele lepădară mănușile, apoi pălăriile, iar ofițerii renunțară și ei la galanteria de a le mai ține umbrelele deschise de partea soarelui.* BRĂESCU, O. A. II, 177. *Se întoarse înspre partea unde se înțeleau... glasurile copiilor.* SADOVEANU, O. I, 157. *Catrina zîmbi întorcîndu-și în altă parte obrazul.* id. ib. X, 228. *Un ceasornic vechi de lemn, prins în perete, își plimbă limba dintr-o parte în alta.* STANCU, U.R.S.S. 40. *M-a zărit și el, dar s-a făcut că se uită într-altă parte.* VORNIC, P. 20. *Dinspre partea aceea... se auzea cineva plescăind prin apă.* PREDA, M. 18.

4. Fig. Punct de vedere, privință. *Apostolicești bisearecі în multe părți te-ai arătat ajutoriu.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/50. *Vor avea și purtare de grijă pentru partea sănătății* (cca 1800). URICARIUL, IV, 285. *Cu altă ocazie se vor descoperi generozitățile sale în partea literelor.* CR (1848), 25³/8. ◇ Loc. adv. **(Pe) de o parte** (sau, învechit și popular, **pe o parte)...,** **(pe) de altă parte** (sau, învechit și popular, **pe altă parte)...** = într-o privință..., în altă privință; dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere. *De o parte-l bat și-l gonesc, pre de altă parte să întoarce și vine.* VARLAAM, C. 263. *Au purces cu tabăra spre Prut și așa, lutnd pe de o parte Troianul, iară pe de altă parte se apăra.* N. COSTIN, LET. II, 33/11. *Mi-am precizat crezul meu artistic... pe de o parte sub înrîurirea operei lui Dobrogeanu Gherea, pe de altă parte sub farmecul demiurg al marilor scriitori sociali.* GALACTION, A. 73. *Deosebim, pe de o parte, romanul cu preocupări de scris „artistic"..., de altă parte romanul în care predomină preocuparea analitică.* VIANU, A. P. 368. *Unii deosebesc pe de o parte judecata de valoare care apreciază, pe de altă parte judecata de realitate care constată.* RALEA, S. T. I, 34. (Eliptic; cu lipsa parțială sau integrală a uneia dintre părțile corelative ale locuțiunii) *Și purta de grijă Brîncovanul Vodă de zahere de le da tot de ajuns de ce le trebuia, iar pe de altă parte au făcut știre la Poartă și la tătari să vie.* NECULCE, LET. II, 261/23. *Și pre o parte făcea și bine, că se sfîrșise tîlhăritul. Iară mulți peria și derepți.* id. ib. 399/31. *Pe de o parte sunetul clopotelor vestește în revărsatul zorilor începerea anului și pe de alta, cîntări sfinte binecuvîntează iubirea lor.* MARCOVICI, D. 2/21. *Dacă pe de o parte răul a ne trage se silește, Pe de altă, iarăși, mintea la bine ne hotărește.* CONACHI, P. 295. *Sfiala lui o luă drept dovada statorniciei... Pe altă parte, ca să scape de gura lumei..., ascultă mîncinoasele propuneri ce îi făcu Iancu că o va lua de soție.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Împăratul, văzînd așa mare obrăznicie, pe de o parte i-a venit a rîde, iară pe de alta se turbură grozav.* CREANGĂ, P. 83. ◇ Expr. **Din** (sau **dinspre,** învechit și popular, **despre) partea** (cuiva sau a ceva) = în ceea ce privește (pe cineva sau ceva), din punctul de vedere (al cuiva), cît despre..., referitor la...; sub aspectul..., sub raportul... *Omul... de scărbe multe iaste cuprins; nu numai despre partea boalelor.* VARLAAM, C. 250. *Și despre partea maicii măriei tale într-acestaș chip au fost și iaste.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/22. *Bărbatul, despre partea lui, poate să ptrască la giudeț pre cela ce va fi suduit pre muiarea lui.* PRAV. 237. *Iară cît despre partea mea,... încă de demult îmbletele Șoimului nu-m plăcea.* CANTEMIR, IST. 273. *Cît este despre partea inorogului... în tot chipul am ispitit, pentru ca doară cu dînsul împreunare avînd.* id. ib. 342. *Mazepa, hatmanul cazăcesc..., dăspre partea împăratului său să hiclenise.* R. GRECEANU, CM II, 175. *Din parte-și Elena îi păstrase în toată puterea al doilea amor asemenea de profund... ca și cel dîntîi.* CR (1846), 26¹/26. *Bathori, din partea sa, nu va cruța*

nici cheltuieli, nici îngrijiri. BĂLCESCU, M. V. 70. *Calităţile care se cer din partea trupului.* CR (1848), 5³/31. *Despre partea închinării însă, Doamne, să ne ierţi.* EMINESCU, O. I, 146. *Din partea apei, mi se pare că i-om duce dorul.* CREANGĂ, P. 204. *Din partea mea, mîncarea-i numai o zăbavă.* id. ib. 258. *Despre partea lui juptn Titircă-Inimă-Rea, halal să fie de oasele mele! M-ar cotonogi!* CARAGIALE, O. VI, 17. *Să nu zăboveşti mult, căci ne este frică singuri. — Fiţi pe pace din partea asta.* ISPIRESCU, L. 334, cf. TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Ar fi o temeritate din partea noastră să ctrtim împotriva unei tradiţii atît de bine stabilite.* GALACTION, A. 258. *Era tare despre partea neamurilor.* BRĂESCU, O. A. I, 100. *Nu e cinstit din partea mea să stau deoparte.* SEBASTIAN, T. 61. *Toată lumea îşi luase nădejdea dinspre partea ploii.* SADOVEANU, O. VIII, 7. *Nouă nu ne pare rău decît dinspre partea vînătorii.* id. ib. IX, 201. *Să aveţi grijă să ţineţi odaia curată... — Din partea asta să nu duceţi nici o grijă.* STANCU, R. A. II, 404. *Despre partea asta, n-am nici o grijă.* VORNIC, P. 173. *Despre această parte nu era nici o greutate.* MERA, L. B. 192.

III. 1. Tabără, grup; partidă (2). *Cădea-va de partea ta mii şi întunearece.* CORESI, PS. 253/3. *Împărţire fu întru nărod derept el (cineş întru partea luiş împărţea-se).* id. EV. 196. *Se loviră de făţiş cu grecii... şi nice o parte nu birui.* MOXA, 353/12. *Cînd vor fi tot unii ca alalţi amîndoă părţile* (a. 1646). CP 364/9. *Dînd război vitejaşte dispre amîndoauă părţile, birui Pătru Vodă pre Alixandru Vodă.* URECHE, L. 82. *De îmbe părţile multă vărsare de sînge s-au făcut.* id., ap. GCR I, 72/17. *Au înfrînt partea lui Costantin V*[oiev]*od pre partea lui Mihăilaş V*[oiev]*od.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Dzic că la acel războiu să fie fostu mai mult izbînda despre partea căzacilor.* NECULCE, L. 105. *Nu puţină vărsare de sînge dintr-amîndouă părţile s-au făcut.* C. CANTACUZINO, CM I, 20. *Întreagă să păzească ţeara şi fără primejdie dă către amîndoaoă părţile, adecă şi dă către turci şi dă către moscali.* R. GRECEANU, CM II, 178. *Au zăbovit biruinţa a se cunoaşte de la ce parte spînzură.* VĂCĂRESCUL, IST. 252/36. *Amîndouaă acum să înoţărîră Părţile şi acum depreună Toată tabăra în arme s-adună.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 410. *Nu pot ei cînd să desparte Să petreacă mulţumiţi Şi o parte şi alta parte Umblu şi şed tot mîhniţi.* PANN, E. IV, 131/8. *Libertăţile şi apucăturile pe care le toleram artiştilor sînt, drept vorbind, derogări de la ordinea comună şi de la bunul-simţ. Dar e bine cînd aceste lucruri se ştiu şi într-o parte şi în cealaltă.* GALACTION, A. 257. *Ostilităţile începură cu înverşunare egală de ambele părţi.* BRĂESCU, O. A. II, 172. ◇ Loc. adj. **Din** (sau **dinspre**) **partea mamei** (sau **a tatălui**) = care face parte din familia mamei (sau a tatălui), pe linia de înrudire dinspre mamă (sau dinspre tată). *Bunicu-meu din partea mamei era zugrav.* CAMIL PETRESCU, T. I, 469. ◇ Expr. **Din** (sau, învechit, **despre**) **partea** (cuiva) = în numele, ca reprezentant (al cuiva); trimis de cineva; de la, de către cineva. *Atunce m-au trimis şi pe mini cu solie despre partea domniei.* NECULCE, L. 181. *Acea îngăduială iaste despre partea miloserdiei lui Dumnezeu.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Întîi despre partea împăratului trimiţînd pre îmbrihorul cel mic la Ţarigrad.* R. GRECEANU, CM II, 130. *L-au rugat şi l-au poftit pen scrisoare ca despre partea sfinţiii-sale... să cunune.* id. ib. 163. *Divan-Efendi încă îmbracă pre Schemni-Agasi cu blană de samur din partea domnului.* GHEORGACHI, LET. III, 291/19. *Nu nădăjdui... cinste din partea oamenilor.* MARCOVICI, D. 10/24. *Luînd veste de venirea sa, din partea fratelui său, ţi ieşi spre întîmpinare.* GORJAN, H. I, 2/25. *Dădu domnului o scrisoare din partea regelui.* ASACHI, S. L. II, 23. *Se promisese din partea trupelor că se vor ierta toţi aceia carii se vor închina.* CR (1846), 44¹/3. *Se adună o comisie din partea asociaţiei literare.* ib. (1848), 4³/5. *Trămise un om din parte-i la domn.* BĂLCESCU, M. V. 54. *Iată pistoalele pe care i le-am cerut ca din partea frăţîne-meu.* NEGRUZZI, S. I, 28. *Acei bani erau din partea împăratului.* GHICA, S. 96. *Aştept din parte-ţi... Că-mi vei da prins pe-acela ce umilit ţi-l cer.* EMINESCU, O. I, 91. *Spînul se înfăţişează înaintea împăratului cu cartea din partea craiului.* CREANGĂ, P. 208. *Spune-i, Ivane, din partea mea, că poruncesc să moară trei ani de zile de-a-rîndul numai oameni bătrîni.* id. ib. 313. *Atît de delicată atenţiune din partea unui spirit distins ca al dumitale îmi face multă onoare.* CARAGIALE, O. VII, 299. *Du Oltului din partea mea O caldă sărutare.* COŞBUC, B. 56. *Gălbeneala feţei... ţi cîştigase din partea lui Tomaidi porecla de „Floarea dovleacului".* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 262. *Aducea plocon, din partea lui tătîne-său, un crap pe care îl desfăşa din cîrpe.* BRĂESCU, O. A. II, 300. *A poftit, din partea boierului, pe nevastă la curte.* SADOVEANU, O. X, 70. *Spune-i veste bună din partea domniţei.* id. ib. 225. *Vin din partea Ministerului Industriei.* DEMETRIUS, C. 26. *Am primit o sesizare din partea direcţiei.* PREDA, R. 111. *Nu vă uimească... Atîtea steaguri şi flori din partea mea la porţile oraşului.* V. ROM. noiembrie 1962, 71. *Trimite-le complimente din partea mea.* T noiembrie 1962, 39. **A fi** (sau **a se declara**) **de partea cuiva** = a fi alături de cineva, a ţine cu cineva, a sprijini pe cineva, a se ralia la punctul de vedere al cuiva (susţinîndu-l pe cel în cauză). *Eu, deşi nu sînt de partea imitatorilor, îi dau cuvînt.* BOLINTINEANU, O. 358. *Venind la Roma se declară cu totul de partea lui Octavian.* OLLĂNESCU, ap. TDRG. *Toată familia Herdelea era cu trup şi suflet de partea lui Ion.* REBREANU, I. 60. *Publicul... s-a împărţit ca de obicei în două tabere; una democrată, care ţine totdeauna cu poporul persecutat, şi alta care este de partea ordinei, chiar cu preţul dezordinei.* BRĂESCU, O. A. I, 356. *Mă rog, tu de partea cui eşti?* DEMETRIUS, C. 18. *Pe toţi ceilalţi din organizaţie care erau de partea lui Anghel îi ştiau.* PREDA, D. 95. **A avea de partea...** = a avea alături, în favoarea, în sprijinul..., a fi susţinut de... *Avea de partea sa binecuvîntările celor slabi.* ap. TDRG. *În lupta lui pentru unitate şi pace, poporul german are de partea lui toate popoarele iubitoare de pace.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 744. (Învechit şi popular) **A trage** (pe cineva) **în** (sau **spre**) **partea sa** = a atrage, a face să adere la... [Solul] *pre vizirul şi pre alte capete... în partea sa i-au tras.* N. COSTIN, LET. I A, 43/40. *Domnul au agiuns în taină la Hîncul şi l-au tras spre partea sa.* AMIRAS, LET. III, 88/38. **A(-i) lua** sau **a(-i) ţine cuiva partea** (sau **parte** ori, învechit, **de parte**) = a apăra; a susţine; a favoriza. *Dară că ce Doamne te mutaşi departe La loc de nevoaie şi nu ne ţii parte?* DOSOFTEI, PS. 32/2. *Iară fărti, prostimei, vre să le arete milă şi dreptate şi vre să le ţie de parte.* NECULCE, L. 197. *Unele din... condiţii erau: a nu da nici un ajutor ardelenilor, muntenilor şi moldovenilor revoltaţi asupra Porţei, nici a le lua parte în viitor.* BĂLCESCU, M. V. 88. *Acea critică în versuri a năravurilor... urzicînd pe cei demni de rîs şi de reprobaţiune, spre a ţine parte virtuţii... are o origine foarte vechie.* ODOBESCU, S. I, 32. *Unii-l iau grăbit la vale, Alţii-n glumă parte-i ţin.* COŞBUC, F. 65. *Omul holba ochii la muiere... ca să nu-l audă băiatul că-i ia partea.* CONV. LIT. XLIII, 916, cf. TDRG. *Cînd o spus moşneagul că o să mă spînzure... ai tăcut şi-acum ţi iei partea.* GÎRLEANU, N. 30. *Văzînd că flăcăii ţin... partea lui Ion, se simţea umilit.* REBREANU, I. 31. *Nici nu i-am furat nimic şi nici nu l-am huiduit dac-am luat partea băieţelului!* id. R. II, 41. *Să ne ţie parte în aceste procese.* GALACTION, O. A. I, 61. *Mă vezi tu că-i ţiu parte?* PREDA, M. 48, cf. HODOŞ, P. P. 224. *Prea-i ţin'e part'e.* ALR II/I h 150/105. (Popular) **A se arunca** (sau **a se da**) **în partea cuiva** = a semăna cu cineva. *Nu ştiu în partea cui le-ai dat: poate într-a mîni-ta.* ap. TDRG. *Dacă s-a aruncat în partea mîne-sa, ce-i vinovat el?* CREANGĂ, P. 201, cf. ZANNE, P. IV, 462, CADE, CIAUŞANU, V. 187.

2. (Adesea cu determinări care indică felul) Categorie socială, profesională etc., tagmă; (cu sens colectiv) reprezentanţii uneia dintre aceste categorii. V. breaslă. *Nu numai aceasta nevoie preimeaşte a noastră parte* [a argintarilor] *întru oblicire a venri.* COD. VOR. 10/5. *Scularâ-se cărtularii, partea fariseiască, şi se păzea urulu, altu.* ib. 48/23. *De va naşte şi coconi,*

să îndrăznească partea cea credincioasă întru credința lui cea adevărită să-i îndirepteaze. PRAV. GOV. 78r/12. *Ctt iaste fără de cale și fără de cuviință părții cei bisericești a să amesteca în lucrurile ceale politicești!* R. GRECEANU, CM II, 184. *Partea slujitorească ce rîndială are.* GHEORGACHI, LET. III, 293/21. *Partea bisericească cum și politicească, toată boierimea* (a. 1764). URICARIUL, I, 298. *Al părții tuturor, al ceii bisericești și-al ceii politicești, fierbinte rugătoriu către Dumnezeu, Chesarie.* MINEIUL (1776), [prefață] 5/23. *Îngenunchind către toți de obștie, parte bisericească și mirenească, mari și mici și către tot norodul, cu umilință cer iertăciune* (a. 1805). URICARIUL, XI, 323. *Se va popri intrarea celor ce nu vor fi parte neguțătorească* (a. 1836). DOC. EC. 650. *Dar eu, domnilor, ca parte politienească, nu poci să-i las și trebuie să-i dau la asprimea legilor.* PR. DRAM. 294. *Partea bisericească... deprinde cea mai mare influință.* CR (1848), 5²/32, cf. PONTBRIANT, D. *Harabagiul nostru s-a hotărît ca de-acum să aibă a face mai mult cu parte negustorească.* CREANGĂ, P. 111. *Cînd e crai nou, atunci la partea călugărească se cîntă marele tropar.* GOROVEI, CR. 82, cf. CADE, ALR II/705, 899. ◇ (Popular) *Parte(a) bărbătească* sau (regional) *partea bărbatului* = (ființă de) sex masculin; totalitatea bărbaților. *Călugărul ce va cădea cu parte bărbătească.* PRAV. GOV. 153r/14. *Ce să va naște dintr-înșii, oare parte bărbătească, oare muierească, să-l dăruiască lui Dumnedzău.* VARLAAM, C. 383. *Să va împreuna cu dobitoc, parte bărbătească.* PRAV. 212. *Îi vei obrezui toată partea bărbătească.* BIBLIA (1688), 48¹/52. *Au luat Noe în corabie den toate dobitoacele și hiarăle pămîntului și pasîri zburătoare, de cele curate, cîte șeapte părechi și de cele necurate, cîte doauă părechi, parte bărbătească și fămeiască.* N. COSTIN, L. 59. *Tineri, parte bărbătească* (a. 1750). GCR II, 51/36. *Și pe alții, de știu că se mai trag dintr-acele neamuri, să-i arate la noi... parte bărbătească* (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 118. *Nevrîstnicul partea bărbătească.* PRAVILA (1814), 93/3, cf. BELDIMAN, N. P. II, 123/9, DRLU. *Mai la 15 băieți se naște o fată, adică partea bărbătească se naște totdauna mai mult.* CR (1832), 20¹/7. *După socoteala făcută pe anul 1838, lăcuitorii Vienii fac 334 500; dintr-aceștia, 161 057 sînt parte bărbătească.* GT (1839), 37¹/29. *Nu este slobod să între nici o parte bărbătească.* BĂRAC, ap. TDRG. *Dacă Bathori va muri fără copii, parte bărbătească, Transilvania și țările ce se țin de dînsa vor rămînea pe seama împăratului.* BĂLCESCU, M. V. 69. *El făcîndu-o cu vină, Cum că ea e de pricină, Pîntre fete să nu nască Și o parte bărbătească.* PANN, P.V. III, 40/22, cf. PONTBRIANT, D. *Din cele trei împărătese ce mi-au slujit de soții, n-am avut... parte bărbătească.* DELAVRANCEA, S. 86. *Dacă partea bărbătească are părul la ceafă ca o coadă, este făcută după fată, iar de va fi rotund, după băiat.* GOROVEI, CR. 226. *Animal de partea bărbătească.* SCRIBAN, D. *N-avea copii de partea bărbătească nici unul.* SBIERA, P. 73, cf. ALR I 489/295. (Cu inversarea elementelor sintagmei) *Bărbătească parte și muierească faptă iaste?* TETRAEV. (1574), 232. *Și tăiară împregiur toți bărbătească parte carii în orașul lor era.* PALIA (1581), 139/17. *Parte femeiască* (sau, învechit și regional, *muierească*) = (ființă de) sex feminin; totalitatea femeilor. *Iaste neputincioasă partea muierească.* PRAV. GOV. 72r/11. *Bărbatul ce să va împreuna cu dobitoc, parte fămeiască.* PRAV. 212. *Svinții, temîndu-să să nu să cumva eale sparie de groază, ca nește parte femeiască, fire slabă..., le-mbărbăta.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 48r/16. *Den toate să bagi în chivot... parte fămeiască.* BIBLIA (1688), 5¹/22. *Unul ca acela să fie slobod de robie..., asemine să urmeaze și la partea femeiască* (a. 1785). URICARIUL, I, 325. *Domnul făcea zăfchiuri cu zicături, cu primblări, cu jocuri, iubind și partea muierească* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 235/3. *Această netnțeleaptă părere, mai vîrtos în partea cea muierească, e foarte de stricăciune.* ȚICHINDEAL, F. 122/15. *Această lamă fiind parte femeiască... doi miei îi urma.* DRĂGHICI, R. 99/18. *Știu că partea femeiască... Se bucură-n gîndul său.* PANN, E. I, 112/3. *Va fi moarte între partea muierească.* CALENDARIU (1814), 73/5. *De această dată s-au suit în balon cu numitul și o persoană de partea femeiască.* AR (1829), 134²/29. *Așa sîntem noi, partea femeiască,... slabe de oțele.* ALECSANDRI, T. I, 341. *Cînd se taie pînza și în casă este femeie îngreunată, încalecă pe fușteI și ieși afară. De vei vedea animal ori om... parte femeiască* [femeia] *va naște fată.* GOROVEI, CR. 227. *Stînd de vorbă cu oamenii și cu partea femeiască, am așa o plăcere din tinerețe și din copilărie.* SADOVEANU, O. X, 398, cf. ALR I 491.

3. Fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile de persoane angrenate, interesate într-o acțiune, în special într-o afacere sau într-un proces. V. p ă r t a ș. *Sudalma se cheamă iertată cînd să tocmesc amîndouă părțile și să împacă.* PRAV. 242. *De... va dzice c-au greșit și să vor împăca, să fie amîndouă părțile în pace.* EUSTRATIE, PRAV. 25/15. *Arvona... iaste ca o închiezășluire pentru ca să se ție părțile de cuvînt.* PRAVILA (1814), 42/14. *Care parte nu va urma a veni la soroc, se va aduce cu zapciu* (a. 1821). URICARIUL, X, 269, cf. DRLU, COSTINESCU. *După ce mobilele și imobilele s-au estimat și s-au vîndut, judecătorul... trimite pe părți la un arbitru.* HAMANGIU, C. C. 177. *Însăși partea mărturisise înaintea judecătorului de ocol dreptatea potrivnicului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 197. *Ascultă cu mare seriozitate amîndouă părțile și, la sfîrșit, dădu dreptate tuturor.* REBREANU, I. 74. *Primul proces. Să se strige părțile!* KLOPȘTOCK, F. 311. ◇ *Parte adversă* (sau *în proces, litigantă*) = fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile de persoane care valorifică un drept sau se apără în fața unui organ de jurisdicție, împotriva dreptului valorificat de altă persoană sau grup de persoane. Cf. DRLU, COSTINESCU, TDRG, CADE. *Partea adversă a cumpărat slugile și pe doctorul curant.* CĂLINESCU, E. O. I, 271, cf. DER. *Parte civilă* = persoană care, în cadrul procesului penal, exercită acțiunea civilă. Cf. COSTINESCU, TDRG. *Dumneata, partea civilă, spune cum s-au întîmplat lucrurile.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 120. *Procesul trebuia să continuie negreșit chiar dacă partea civilă s-ar fi retras.* REBREANU, I. 283. *În cazul cînd partea civilă nu a fost despăgubită, jumătate din produsul muncii condamnatului va servi pentru reparațiunea daunelor suferite.* COD. PEN. R.P.R. 51. *În instanță, de partea civilă a vorbit o muncitoare.* V. ROM. aprilie 1957, 80. *Dacă acel care a suferit daune nu se constituie parte civilă, atît organele de urmărire, cît și instanțele au îndatorirea să-i atragă atenția asupra dreptului pe care îl are de a cere să fie despăgubit, constituindu-se parte civilă.* PR. DREPT, 837, cf. DER. *Parte responsabilă civilmente* = persoană care, în cadrul procesului penal, răspunde de pagubele pricinuite prin infracțiunea săvîrșită de o altă persoană, aflată sub tutela sa sau pe care o reprezintă. Cf. DER. *Parte vătămată* = persoană căreia, prin săvîrșirea unei infracțiuni, i s-a cauzat o vătămare, pe care încearcă să o recupereze printr-un proces penal. *Pentru a se putea stabili dacă... cuvintele spuse de inculpat au fost susceptibile de a alarma pe reclamant..., trebuie a se ține seama de împrejurările de fapt și de psihologia părții vătămate.* COD. PEN. R.P.R. 531, cf. DER. *Parte contractantă* = fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile, statele etc. între care a fost încheiat un contract, un acord etc. Cf. COSTINESCU. *Convențiunile legal făcute au putere de lege între părțile contractante.* HAMANGIU, C. C. 229, cf. CADE, DER.

— Pl.: *părți* și (învechit) *parți.*

— Lat. **pars, -tis.**

PARTECIPÁ vb. I v. **participa.**

PARTENÉR, -Ă s. m. și f. Fiecare dintre participanții la o întrecere sportivă, la un joc (de cărți) etc., considerat în raport cu ceilalți participanți; (învechit, rar) partizan (3). V. c o e c h i p i e r. *Într-o seară, jucînd vist, între parteneri era și Vulpea.* LĂCUSTEANU, A. 100. *Mulți tineri se opresc în loc să privească, nu că jocul în sine ar prezinta vreun interes pentru spectatori,*

dar între parteneri sînt cîteva domnișoare drăguțe. VLAHUȚĂ, O. A. III, 34, cf. ALEXI, W. *Devine acru și stîfos de cîte ori se întîmplă să-i meargă rău la preferanță... Cum s-o întîmpla să între de două ori pe rînd și l-or năcăji și partenerii, se supără foc.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 221. *Nu observam cîte cărți au luat ceilalți... Partenerii mei se enervaseră la început de asemenea sistem de joc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 115. *Nu facem o partidă?... — Am făcut astăzi una cu dumneata și mi-e de-ajuns... — Am rămas fără partener.* SEBASTIAN, T. 103. *Monica, eleganță jucătoare, dar rară parteneră de cînd cu întîrzierea lui Dănuț.* TEODOREANU, M. II, 253. *Mi-a cerut să-i fac onoarea de a-l accepta ca partener de șah.* SADOVEANU, A. L. 5. *S-au văzut... învățați măsluind cărțile ca să poată sustrage zestrea proaspătă a unui partener.* ARGHEZI, B. 19. ◆ P. ext. Fiecare dintre persoanele care formează un cuplu, un grup, o societate, o asociație etc., considerată în raport cu aceste persoane. V. pereche, tovarăș, soț. *Dacă legea divorțului ar permite, ar fi bucuros s-o ia la el pe Floreal..., a fost, tot timpul, o delicioasă parteneră.* GALACTION, O. A. I, 50. *Are un fel de sinceritate moale în voce, rapidă, gîndită, care încurajează uneori pe partener.* CAMIL PETRESCU, T. II, 174. *Cînd, din discuția generală, se desprindea o chestiune vrednică numai de un mai strîns auditoriu, partenerii se ridicau cu o aprobare a pleoapelor și treceau în biroul lui.* C. PETRESCU, C. V. 179. *Eu aș putea spune că mai doresc să mîncînc o friptură... — Se poate! răspunse numaidecît cuconu Lai și bătu în palme. Apoi... începu să se plimbe prin fața partenerilor săi.* SADOVEANU, O. XI, 428. *Popa Țuică, partener obișnuit în astfel de nevinovate dialoguri sfinte, privi cu tristețe la ceașca goală de țuică.* CĂLINESCU, E. O. II, 242, cf. CONTEMP. 1949, nr. 159, 6/5. *Nu ți-ai înșelat niciodată partenerii de afaceri?* STANCU, R. A. IV, 231. ◆ Spec. Fiecare dintre cele două persoane care execută împreună, într-un spectacol, un număr, o scenă etc., considerată în raport cu cealaltă. *Partenerul meu, care interpretează pe Siegfrid, este tînăr.* CĂLINESCU, S. 789. *Ajutat într-o bună măsură de discreția partenerei sale... a izbutit... să fie convingător.* T decembrie 1962, 74.

— Pl.: *parteneri, -e.* — Și: (rar) **pártner** s. m. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

— Din fr. **partenaire.** — **Partner** < germ. **Partner.**

PARTENOGENÉTIC, -Ă adj. Care se referă la partenogeneză, care aparține partenogenezei. Cf. DL, DM, DN[2].

— Pl.: *partenogenetici, -ce.*

— Din fr. **parthénogénétique.**

PARTENOGENÉZĂ s. f. Formă de înmulțire sexuată, la unele animale inferioare și la unele plante, care constă în dezvoltarea unui nou organism dintr-un ovul nefecundat. *Diverși agenți fizici și chimici au fost întrebuințați ca agenți determinanți ai partenogenezei artificiale.* MARINESCU, P. A. 67, cf. FAUNA R.P.R. VIII$_1$, 22, 34. *Partenogeneza este frecventă la nevertebrate... precum și la anumite plante.* DER.

— Din fr. **parthénogénèse.**

PARTÉR s. n. **1.** Parte a unei săli de spectacol (situată la nivelul solului și) cuprinsă între scenă și fundul sălii. *Prețul locurilor. Parter... 2 lei, 30 parale* (a. 1820). BV III, 365, cf. CR (1830), 48^1/25, VALIAN, V., STAMATI, D. *A zidit un teatru... în toată forma, cu parter, cu stale, cu scenă și cu mai multe rînduri de loje.* GHICA, S. 44. *E o piesă frumoasă... dar n-am înțeles nimic... toate femeile, jos în parter, făceau o gălăgie ca în port.* CAMIL PETRESCU, T. II, 226. *Sala are înfățișarea unui teatru fără scenă, cu parter lipsit de scaune și cu două rînduri de loji.* SADOVEANU, O. IX, 321, cf. id. E. 65. *Mă plimbam prin saloanele vaste, pe culoarele largi ale parterului.* STANCU, U.R.S.S. 47, cf. LTR[2]. *Publicul amestecat, format din negustori cu nevestele și fiicele lor, totdeauna instalați la parter.* BARBU, P. 179. ◆ Totalitatea spectatorilor care ocupă locurile din această parte a sălii. *Vorbele se cunoșteau că era bune, însă ieșite dintr-o inimă rece și spunea la tot parterul că sînt învățate pe dinafară.* GTN (1835), 10^2/12. *Parteru nu înțelege limba nemțască.* HELIADE, F. 38/5. *Socot cu totul abătută de buna voință însușirea ce-și ia parterul de a bate în palme la o piesă.* RUSSO, S. 3. *Pe actor îl formează un parter înțelegător și pe magistrat îl formează opinia publică.* BOLLIAC, O. 263. *Publicul rechemă pe fericita copilă, care se prezintă cu modestie, salută lojele și parterul, zîmbindu-le grațios.* ALECSANDRI, O. P. 131. *La teatru, aparița ei în lojă solidariza ochii galeriei cu binoclurile lojelor și parterului.* TEODOREANU, M. II, 70.

2. Parte a unei clădiri situată la nivelul solului (sau foarte puțin deasupra lui); totalitatea încăperilor din această parte a clădirii. Cf. G. POP, G. 171, DDRF, BARCIANU. *Mulți susțin și acum că tata va închiria parterele pentru prăvălii.* AGÎRBICEANU, A. 344. *Locuia în două camere de la parter.* CAMIL PETRESCU, T. I, 222. *Sub dormitorul nostru, la parter, locuia directorul.* BRĂESCU, O. A. II, 122. *El ocupă etajul de sus... Meitani cu Domnița lui și cu soacră-sa, Doamna, fiind nevoite să se mute jos, la parter.* C. GANE, TR. V. 451. *Casa avea un singur cat așezat pe un parter scund.* CĂLINESCU, E. O. I, 8, cf. id. S. 211. *Procop, care era la parter, a spus că te-a văzut pe scări.* DEMETRIUS, C. 66, cf. LTR[2]. *Ne aude vecinul de la parter și o să spună că ne certăm.* T noiembrie 1962, 27.

3. Parte plană dintr-o grădină sau dintr-un parc, rezervată pentru cultivarea florilor sau a gazonului. *Prin înflorit parter, Cu-nvățatul guverner, Tinerelul... Dialect vorbea străin.* ASACHI, FABULE, 72/17. *Parterul meu e semănat cu... neghină... și trifoi.* NEGRUZZI, S. I, 96. *Partere de gazon... cu florile cele mai delicate, mai rare și mai frumoase.* GHICA, ap. CADE. *Grădina în care se plimbă principesa frumoasă, neasemănată... Parterul de flori este unic într-adevăr.* CAMIL PETRESCU, T. III, 416. *Stăteam în Cișmigiu pe o bancă... în adorațiune dinaintea unui parter de flori minunate.* BRĂESCU, O. A. I, 268, cf. DM, LTR[2], DN[2].

— Pl.: *partere.*

— Din fr. **parterre.**

PARTEȚIÚNE s. f. v. **partițiune.**

PARTEZÁN, -Ă s. m. și f. v. **partizan.**

PÁRTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Parțial[1]. *Se împarte ascitida în... partică și totală.* CORNEA, E. I, 28/34.

— Pl.: *partici, -ce.*

— **Parte** + suf. *-ic.*

PARTICÍP s. n. v. **participiu.**

PARTICIPÁ vb. I. Intranz. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „la") A lua parte, a fi părtaș; a contribui. Cf. HELIADE, D. J. 174/25. *România, așezată la mijloc,... între Ungaria, Polonia și Bulgaria... participa firește de genul productivității și tranzacțiunilor tuturor acestor regiuni.* HASDEU, I. C. I, 102, cf. DDRF, ALEXI, W. *Să-și dea socoteală la ce bătălie uriașă participă.* C. PETRESCU, A. 461. *Ochii lui Gheorghiță participau activ, în locul mîinilor, la bătălia ale cărei urmări dezordonate el avea să le sufere.* TEODOREANU, M. II, 137, cf. id. M. U. 31. *Are drept să se lumineze prin școală și carte și să participe la viața politică a statului.* SADOVEANU, E. 25, cf. 228. *Oricît s-ar fi silit Felix să nu participe la convorbire, fața lui exprima jena.* CĂLINESCU, E. O. I, 113, cf. id. S. 189. *Îi pofti pe toți în sala de marmură a ziarului Globul. Participai și eu. Discuțiile durară o noapte.* STANCU, R. A. I, 273, cf. 285, III, 7. *Poeții au început... să participe la realizările și lupta oamenilor muncii.* BENIUC, P. 75. *Într-o iubire totală, cei care se iubesc devin — cum să spun — eterni, participă la eternitate.* H. LOVINESCU, C. S. 16. *Enumerarea instituțiilor și forurilor care participau la acțiune ar fi trebuit să-i dea de gîndit.* PREDA, R. 81, cf. 258.

Participase la cîteva lupte locale de mică importanță. BARBU, P. 302. *La consfătuiri au participat... directori de școli, inspectori metodiști, șefi ai secțiilor de învățămînt raionale.* GÎ 1963, nr. 692, 1/3. ✦ A împărtăși starea de spirit sau sentimentele cuiva, a fi solidar cu cineva într-o împrejurare dată. *Să înțelegi că la cele ce suferi tu, participăm și noi.* C. PETRESCU, Î. II, 47.
— Prez. ind.: *particip.* — Și: (rar) **parteciṕă** vb. I.
— Din fr. **participer**, lat. **participare.**

PARTICIPÁNT, -Ă s. m. și f. Persoană care participă la ceva, care contribuie la realizarea unei acțiuni comune; părtaș (3). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lista participanților s-a stabilit.* SADOVEANU, O. IX, 68, cf. 267. *„Boierii noștri" — a înțeles Filip — erau ceilalți participanți la ședință.* GALAN, B. I, 116. *Îl făcu să ia cunoștință de evenimentele în care fusese implicat ca participant anonim.* PREDA, R. 248.
— Pl.: *participanți, -te.*
— Din fr. **participant.**

PARTICIPÁRE s. f. Acțiunea de a participa; (rar) participație, (învechit) parisie[1] (1), (învechit, rar) părtnicie. Cf. NEGULICI. *Prin participarea esențială a clasei proprietare la guvern se dezvăli într-însa un spirit de clasă.* ROM. LIT. 337²/30. *Participarea ministrului de culte la lucrările sinodului* (a. 1865). URICARIUL, X, 379. *Cu luarea Plevnei... participarea armatei române se apropie de sfîrșit.* MAIORESCU, D. II, 109, cf. id. CR. III, 102. *Reflecția generală este topită și dusă de valul participării lirice a poetului.* VIANU, A. P. 200. *Pandurii s-au împrăștiat pe la casele lor, unde aveau să fie urmăriți și de autoritățile românești și de cele turcești pentru participare la rebeliune.* OȚETEA, T. V. 302. *Puneau aceeași conștiinciozitate, dar fără participare sufletească.* CAMIL PETRESCU, O. II, 567. *Beethoven aparține epocii sale, nu numai prin faptul de a fi reacționat cu intensitate la toate evenimentele ei, dar și prin participarea lui la toată cultura vremii.* S mai 1960, 81.
— Pl.: *participări.*
— V. **participa.**

PARTICIPÁȚIE s. f. (Astăzi rar) Participare. Cf. NEGULICI. *Soarta grăbise finitul lui Alexandru Vodă, fără participațiunea regelui polon.* HASDEU, I. V. 198. *Hrisant... e mult lăudat pentru participația sa la opera de cultură a domnului.* IORGA, L. I, 140. *Mentalitatea primitivului e dominată de un fel de lege de participație.* RALEA, S. T. II, 61. ✦ (Sens curent) Faptul de a participa la o întreprindere comercială, investind bani sau alte bunuri materiale; cotă cu care participă cineva la o întreprindere comercială. *Sînt grupuri de oameni... care au plasat bani și au avut participații în societățile comerciale.* CONTEMP. 1949, nr. 162, 3/2. *Sistemul participațiilor intensifică fuziunea capitalurilor bancare cu cele industriale.* DER.
— Pl.: *participații.* — Și: (învechit) **participațiúne** s. f.
— Din fr. **participation.**

PARTICIPAȚIÚNE s. f. v. **participație.**

PARTICIPIÁL, -Ă adj. Care se referă la un participiu, care provine dintr-un participiu, care este exprimat printr-un participiu. *Lista nu epuizează toate cazurile de astfel de derivate, atestate în dicționar sub formă de adjective participiale.* SFC II, 45. ◇ *Construcție participială* = grup sintactic care cuprinde un participiu și are funcțiune de parte de propoziție dezvoltată. Cf. DL, DM.
— Pronunțat: *-pi-al.* — Pl.: *participiali, -e.*
— Din fr. **participial**, lat. **participialis.**

PARTICÍPIU s. n. (Urmat adesea, în vechea terminologie a gramaticii limbii române, de determinarea „trecut") Mod verbal impersonal și nepredicativ, care, mai ales sub formă de adjectiv, denumește acțiunea suferită de un obiect; (învechit) împărtășire, părtășire, părtișitiv. *Participie, adică părtășire.* VĂCĂRESCUL, GR. 17/5. *Participipiul sau părtășirea.* id. ib. 18/3. *Participia este un nume mutarnic.* TEMPEA, GRAM. 160/5. *Participiumul (sau împărtășirea).* ALBOTEANU, GRAM. ROM. 22ᵛ/10. *Participiul este cuvînt care poartă înțelegerea verbului în forma numelui însușitoriu.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 145/3. *Participiul este o zicere mutarnică.* GR. R.-N. I, 174/5, cf. CR (1848), 7³/1, CONTRIBUȚII, II, 173, DDRF, ALEXI, W. *Infinitivul și participiul sînt un fel de forme nominale ale verbului, căci primul arată cum se cheamă o acțiune..., iar celălalt exprimă acțiunea ca o însușire care poate fi atribuită unui obiect sau unei alte acțiuni.* IORDAN, G. 79, cf. 163, id. L. R. 559. *La fel se petrec lucrurile și cu participiile substantivate.* LL I, 107. *Participiul verbelor din locuțiuni, cînd are sens pasiv, poate de asemenea să dea naștere unor formații adjectivale.* SCL 1956, 41. *Prin natura lui de verb și totodată de adjectiv, participiul are trăsături specifice față de ale celorlalte categorii.* DER. ◇ (În vechea terminologie a gramaticii limbii române) *Participiu prezent* = gerunziu. ◇ Expr. (Învechit, rar) **A vinde participiuri** = a da lecții (particulare) de gramatică. *Hotărît să vîndă participiuri, dar puțini amatori găsi de limba nemțească.* NEGRUZZI, S. I, 206.
— Pl.: *participii.* — Și: (învechit) **particíp** (pl. *participiuri*) s. n., **partițípie** s. f., **partițípiu, partițípium** s. n.
— Din lat. **participium**, it. **participio**, germ. **Partizip**, fr. **participe.**

PARTICOLÁR, -Ă adj., s. m. v. **particular.**

PARTICOLÁRNIC, -Ă adj. v. **particularnic.**

PARTICOLÉR, -Ă adj., s. m. v. **particular.**

PARTÍCUL s. n. v. **particulă.**

PARTICULÁR, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. **1.** Care este propriu unei singure ființe, unui singur lucru sau unei singure categorii de ființe sau de lucruri, cărora le dă un caracter original și distinctiv, specific, caracteristic; p. ext. special, deosebit, aparte; (rar) particularist[1]. *Trebuie să judece precum în fiecare altă pricină particulară de judecată.* RÎND. JUD. 353/2. *Un particular priveleghiu a Limii.* IST. AM. 6ᵛ/13. *Fiecare animal își are organismul său distins spre a-și da o voce particulară a sa.* HELIADE, O. II, 370. *Acel suveran domnea preste ambele țări, însă fiecare avea legile și privilegiile sale particulare.* ASACHI, S. L. II, 32. *Constantinopole, ce e drept, și-a pierdut fiziocnomia sa particulară, originală.* CR (1848), 14²/13. *Mîndria aceea plină de fanfaronadă ce este particulară beizadelelor din țara noastră.* FILIMON, O. I, 181. *Ceea ce are de particolar această biserică este marea ei boltă picturală.* id. ib. II, 146. *S-a constatat că toate* [planetele] *au mișcarea lor particulară de revoluțiune împregiurul soarelui.* DRĂGHICEANU, C. 76. *O poemă cu o formă determinată, cu un caracter particular.* ODOBESCU, S. I, 46. *Setea ei de a-l asculta îl animează, dă minții și glasului lui o elasticitate și o vibrare particulară.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 63, cf. II, 101. *Zilele treceau și zgomotul particular al sărbătorilor mă întrista și mai mult.* BACOVIA, O. 245. *Și-a adus aminte, deodată, unde a mai văzut el această particulară inscripție frenologică.* GALACTION, O. A. I, 74. *Un frig particular, straniu; un altfel de frig decît acela care lovește oasele... nu îndeajuns acoperite.* KLOPȘTOCK, F. 150. *Bălcescu nu aspiră către redarea lucrurilor și ființelor văzute în trăsăturile lor particulare și pitorești.* VIANU, A. P. 32, cf. 218. *Vă amintiți scăunelele pentru gura sobii, fundul de lemn de la care pastrama își capătă gustul ei particular pe masă?* ARGHEZI, B. 43. *De o particulară prospețime, schițele înmănuncheate în această culegere povestesc întîmplări încărcate de un umor suculent.* V. ROM. martie 1954, 260. *Fiecare vede lumea de mîine printr-o prismă personală, marcată de gusturi și înclinații particulare.* ib. iulie 1962, 149. ◇ Loc. adv. **În particular** = în mod deosebit, în special, mai ales. *Totul e exact, dar nimic în particular*

nu are o formă care să placă mai mult decît simpla și reala natură. ODOBESCU, S. III, 59. *Rogu-te și pe d-ta în particular să vezi scrisoarea mea și să îngrijești cît se poate să apar convenabil.* CARAGIALE, O. VII, 339. *Înainte de a vorbi despre transformările edilitare în general și despre grădina din colț în particular, să încep cu...* H. LOVINESCU, C. S. 47.

2. (În opoziție cu g e n e r a l) Care se referă la indivizi izolați, care privește fiecare caz în parte, fiind apanajul (exclusiv al) unuia, care are un caracter izolat, individual; (învechit) particularistic, particularnic **(1)**, partnic **(II 2)**, (învechit, rar) părtnicesc. *Găsindu-să cîștigul cel obștesc prin adunarea cîștigurilor particulare, vederat este că operația bine s-a făcut.* ASACHI, E. I, 168/14. *Într-o țară fericirea generală Se compune totdeauna din acea particulară.* ALEXANDRESCU, O. I, 264. *Principiul general... nu poate el însuși să fie primit ca adevărat, dacă există încă îndoială asupra vreunuia din cazurile particulare subordinate lui.* MAIORESCU, L. 72. *Epitetul său este general și ornant, nu particular și sensibil.* VIANU, A. P. 41. *Asta nu e un caz particular. Așa se va întîmpla în chip necesar... cu oricine se însoară.* CĂLINESCU, E. O. II, 60. ◇ L o c. a d v. **În particular** = de către fiecare individ în parte. *Legile și rînduielile ce sînt făcute împrotiva religiei catolice în comun sau în particular de orice neam, cetate sau oraș, cu totul se strică.* ȘINCAI, HR. III, 213/7. ✦ (Substantivat, n.) Categorie filozofică a materialismului dialectic, reprezentînd o treaptă mai înaltă de generalitate a singularului în raport cu el însuși. *Imaginile artistice oglindesc particularul și concretul în care se întruchipează generalul și tipicul.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 5/4. *Arta poetului, puterea lui de sugestie, de a cuprinde generalul în particular, a reușit să înalțe cu mult peste fapt o idee exprimată în imagini.* V. ROM. mai 1954, 292. *Gîndirea dialectică ne arată că generalul nu se manifestă decît în particular.* L. ROM. 1959, nr. 4, 21. *Lenin a dat o mare importanță problemei raportului dintre general și particular în istorie.* CF 1961, 63.

3. (În opoziție cu p u b l i c, o f i c i a l) Care are caracter (strict) personal, neoficial, care nu este destinat publicului sau publicității; privat; intim, confidențial; (învechit) particularnic (2). *De să rădică vreo gîlceavă particulară le dau voie de să bat.* IST. AM. 83^{v}/12, cf. URICARIUL, I, 247. *Scrisori particolari.* COMODIA, 29^{r}/10. *O scrisoare particulare înștiințază că...* AR (1829), 35^{1}/1. *Scrisori particulare de la Lisbona înștiințează că soldații portughezi s-au revoltat din nou.* CR (1831), 291^{2}/7. *Îl vedeau alergînd mereu... în audiență particulară cu solii.* BĂLCESCU, M. V. 200. *Domnul Rodolfo are a sa particulară intrare... s-o încui și pe aceea.* NEGRUZZI, S. III, 491, cf. I, 313. *Neobicinuita activitate ce se urma în serviciul său particolar.* FILIMON, O. I, 246, cf. 269. *E starea sufletească a cuiva care se simte prea scriitor, prea social, ca să irosească în corespondențe particulare lucrurile interesante.* IBRĂILEANU, S. 229. *Mărturisește că nu a cultivat nici „prietiniile particulare".* id. ib. *Vizitele particulare strict oprite în birou.* CAMIL PETRESCU, T. I, 382. *Își făcea haine vădit particulare, cizme pe care le invidiau sublocotenenții.* BRĂESCU, A. 244. *Fiecare actor poate să joace pe scenele cluburilor de cultură, în uzine sau fabrici, unde sînt plătiți în mod particular, de către instituțiile sau întreprinderile care i-au invitat.* SAHIA, U.R.S.S. 157. *Deva e în flăcări... Nimeni nu poate avea decît știri particulare.* SADOVEANU, O. X, 379. *Sfera socială de activitate nu se poate separa de sfera de activitate particulară,... ele se interferează, se influențează.* V. ROM. martie 1954, 319. *Motivul plecării mele este o chestiune particulară.* S iunie 1960, 20. ◇ *Viață particulară* = viață intimă, de familie. *Să faci bine să nu te amesteci în viața mea particulară.* SEBASTIAN, T. 372. *Scriitorul pătrunde în viața particulară a oamenilor..., scoțînd în evidență chiar aspectele obișnuite, cotidiene, ale vieții de familie.* V. ROM. martie 1954, 318. ◇ (Adverbial; rar) *Au arătat o scrisoare cu leat 1824... scrisă particulare către dumnealui biv vel logofăt Conslandin Cîmpineanul* (a. 1827). DOC. EC. 397. ◇ L o c. a d v. **În particular** = într-un grup restrîns, separat; în așa fel încît să nu devină public, oficial; confidențial. *Acestea zicea Sigismund în public și în particular.* BĂLCESCU, M. V. 42. *Rugă pe prințesa a-l asculta un moment în particular.* CR (1848), 44^{2}/74. *Ca să nu se întîmple certuri sau discuții în divan asupra unor chestii noi, se adunau să le dezbată în particular.* BOLINTINEANU, O. 278. ✦ (Despre bunuri, obiecte etc.) Care aparține unei (sau unor) persoane fizice, care este proprietate individuală a cuiva, care nu este proprietate de stat. *Nu puțin însă ne-au servit... bibliotecele particulare ale d-lor Alessandru Odobescu, Gr. N. Manu.* HASDEU, I. C. I, IX. *Costumurile d-voastră sînt de la grandirop ori particulere?* CARAGIALE, O. VI, 215. *Îmi făceam iluzia că o instituție care mînuiește bani trebuie să fie organizată cel puțin ca o bancă particulară.* SADOVEANU, O. IX, 507. ✦ (Despre școli) Care nu aparține statului. *Școale obștești sau particulare.* GOLESCU, E. 66/7. *Era o școală particulară ungurească, unde... învățau mai mult copiii funcționarilor.* BENIUC, M. C. I, 69. ◇ *Lecție* (sau *oră*) *particulară* = lecție pe care un profesor o predă unui elev în afara școlii (în schimbul unei remunerații). *Am strîns. Economii, lecții particulare.* SEBASTIAN, T. 227. *De ce nu dai lecții particulare ca să cîștigi?* CĂLINESCU, E. O. I, 75, cf. II, 16. *A făcut pension pentru fiii de boieri și mai da pe deasupra și lecții particulare de franceză.* CAMIL PETRESCU, O. I, 249. *Profesor particular* = profesor care predă cuiva lecții în afara școlii. *Un profesor particular, acel „diac Pătrașcu dascălul".* IORGA, L. I, 36. *Bătrîna era contesa de Verner-Sternberg, profesoară particulară de limbile franceză și engleză.* CĂLINESCU, S. 12. *Elev particular* (și substantivat, m.) = elev care se pregătește fără a frecventa cursurile unei școli, prezentîndu-se numai la anumite date pentru a susține examene. *Cînd a sosit vremea examenelor, băgînd de seamă că taxele pentru particulari sînt și mai urcate..., a renunțat la școală.* REBREANU, I. 61. *Examen particular* = examen (susținut în fața unei comisii de la o școală de stat) la care se prezintă elevii care s-au pregătit fără a frecventa cursurile școlii. [Recurgea] *probabil la examene particulare pentru a recîștiga anii pierduți.* CĂLINESCU, E. 32. ✦ (Adverbial; și în l o c. a d v. **în particular**) Fără a urma cursurile unei școli. *Erau domnișoarele pregătite în particular și care veneau acum să depună examenul.* GALACTION, O. 57. *Trăia la Vălenii de Munte și după cît știam își completa particular liceul la Ploiești.* VLASIU, D. 270. *Se poate însă ca ceilalți frați să fi rămas în Cernăuți, așa cum va face mai tîrziu și Mihai, spre a se pregăti în particular.* CĂLINESCU, E. 66. *Ținea s-o prepare în particular.* SADOVEANU, O. III, 317. *Mai dăduse vreo două examene în particular.* PAS, Z. I, 180. *Asta e una din consecințele negative ale faptului că am urmat cursul inferior în particular.* PREDA, R. 118.

II. S. m. Persoană care nu deține o funcție oficială; p. e x t. persoană considerată ca individ, în raport cu statul sau cu o instituție a statului; persoană care nu face parte dintr-un grup social constituit, considerată în raport cu acesta. *Particular... însemnează o persoană ce trăiaște fără deregătorie sau rang de boierie.* LEON ASACHI, B. 96/4. *Nimărui va fi iertat... a se atinge de orișice avere a particularilor.* AR (1829), 74^{2}/18. *O mulțime de oameni îmbrăcați în haine de particulieri.* CR (1830), 305^{2}/18. *Trimite pricinile particularilor la judecătorii rînduiți pentru ele.* PLEȘOIANU, T. IV, 124/20. *A îndestula trebuința consumației de ceară, atît la cantelarii, cît și la particulari* (a. 1839). DOC. EC. 728. *Un particolar scăpătat, înzestrat cu geniu înalt.* MARCOVICI, D. 139/27, cf. 260/12. *O țeară întreagă ajunse roaba unor particulari.* BĂLCESCU, M. V. 19. *Pe lîngă aceste două fabrice se prepară a mai stabili și alte trei de cordovane și alte obiete de prima necesitate pentru care pe tot anul ies atîtea sume din țară, cumpărînd fiecare particular mai scump.* CR (1848), 25^{2}/25. *O numeroasă adunare de militari și particulari se îndeletniceau a be ciubuce.* RUSSO, S. 27. *Dănuirlle făcute bisericei sau de domnii țărei din averea*

statului sau de particulari din însăşi averea lor (a. 1855). URICARIUL, IV, 425/18. *Vinăriciul, oieritul şi fumăritul erau dăjdii indirecte ce plăteau particolarii către stat.* FILIMON, O. I, 121, cf. 215. *Nici un particular, ba chiar nici un voievod n-a putut, fără ca să se abată din lege, să dăruiască pe străini.* ODOBESCU, S. II, 11, cf. 13. *Eu n-am prăvălie, domnule; eu nu sînt cupeţ, sînt particoler.* CARAGIALE, O. VI, 244. *Intrarea particularilor oprită.* SEBASTIAN, T. 189. *Morala prinţilor e una şi a particularilor alta.* SADOVEANU, O. X, 217. *Asta e o metodă clasică de a pune mîna pe paralele particularului.* CĂLINESCU, E. O. II, 37. ◇ (Adjectival) *Cine va fura de la om particular să se dea prin tîrg cu bătaie.* CARAGEA, L. 83/29.

— Pl.: *particulari, -e.* — Şi: (învechit şi popular) **particulér, -ă** (pl. f. şi *particuleri,* MUMULEANU, în CONTRIBUŢII, I, 21), **particolár, -ă** (pl. f. şi *particolari),* **particolér, -ă,** (învechit) **particuláre** adj., s. m., **particuliér** s. m.

— Din lat. **particularis,** germ. **partikular, Partikular,** t. **particolare,** fr. **particulier.**

PARTICULÁRE adj., s. m. v. **particular.**

PARTICULARÍSM[1] s. n. Concepţie ideologică şi politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părţi dintr-un stat. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Conştiinţa naţională a Italiei n-a fost destul de puternică pentru a învinge particularismul diferitelor republici şi principate care o compuneau.* OŢETEA, R. 37, cf. 38, DN[2].

— Din fr. **particularisme.**

PARTICULARÍSM[2] s. n. (Rar) Caracter intim, personal, specific al cuiva sau a ceva. *S-a distrus, ce-i drept, particularismul, discret însă izolant, al vechii prietenii.* SCL 1950, 247. *Sufocat de particularismul filozofiei europene, vrea o sinteză cosmică a spiritului.* CONSTANTINESCU, S. I, 264.

— **Particular** + suf. *-ism.*

PARTICULARÍST[1], **-Ă** adj. (Rar) Particular **(I 1).** *O serie de fonetisme... îşi pierd caracterul particularist şi servesc ca material alcătuirii poetice.* VARLAAM-SADOVEANU, 325. *Atitudinea noastră constant estetică ne obligă să vedem în ce măsură scriitorul izbuteşte să exprime obiectiv o lume atît de particularistă.* CONSTANTINESCU, S. I, 203.

— Pl.: *particularişti, -ste.*

— **Particular** + suf. *-ist.*

PARTICULARÍST[2], **-Ă** s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Adept al particularismului[1]. Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN[2].

2. Adj. Care ţine de particularism[1], care este caracteristic particularismului[1]. *Particularismul a fost mai puternic decît sentimentul unităţii, fiindcă economia italiană era organizată pe baze particulariste.* OŢETEA, R. 37, cf. DN[2].

— Pl.: *particularişti, -ste.*

— Din fr. **particulariste.**

PARTICULARÍSTIC, -Ă adj. (Învechit) Particular **(I 2).** *Românii nu s-au luptat, n-au sacrificat 40 de mii pentru decoraţiuni sau interese particularistice, ci pentru de a se dovedi demni de drepturi şi libertăţi.* F (1877), 530.

— Pl.: *particularistici, -ce.*

— Din germ. **partikularistisch.**

PARTICULARITÁTE s. f. Caracterul a ceea ce este particular **(I);** trăsătură caracteristică, caracter specific, notă distinctivă prin care o persoană, un lucru, un fenomen etc. se deosebesc de altele. *Această particularitate ne dă pricină de a întreba...* MN (1836), 12[1]/10. *Particularităţile italianei.* HELIADE, PARALELISM, II, 1/16. *Duşa de rază înfăţişează următoarele particularităţi.* FĂTU, D. 35/20. *O sumă de particularităţi esenţiale ale poeziilor frumoase se explică numai pe baza acelui adevăr.* MAIORESCU, CR. I, 11. *Şi mai mult insistă asupra acestei particularităţi Buffon.* ODOBESCU, S. III, 30. *Este încă o particularitate... asupra căreia dorim să atragem luarea-aminte.* GHEREA, ST. CR. I, 357. *Ar mai fi în sfîrşit de relevat unele particularităţi dialectale.* BUL. COM. IST. II, 148, cf. V, 157, BRĂESCU, O. A. I, 416. *Punctele acestea luminoase au şi altă particularitate.* SADOVEANU, O. XI, 425. *Şcoala, presa, radioul, conferinţele publice etc. sînt cel mai sigur mijloc de înlăturare a particularităţilor dialectale.* IORDAN, L. R. 186. *Ceea ce îl preocupă atunci cînd face să vorbească pe vreunul din eroii săi este să prindă cu exactitate particularitatea lui lingvistică.* VIANU, A. P. 71, cf. 63, 370. *Fiecare naţiune, indiferent dacă e mare sau mică, posedă particularităţile sale calitative, specificul său.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 2/4. *Particularitatea esenţială a fiecărui lucru.* RALEA, S. T. I, 217. *Fiecare lecţie îşi are particularităţile ei.* GÎ 1962, nr. 683, 5/2.

— Pl.: *particularităţi.*

— Din fr. **particularité.**

PARTICULARIZÁ vb. I. Refl. şi tranz. fact. A deveni sau a face să devină particular **(I 2);** a (se) individualiza. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Nu facem decît să particularizăm în cazul schiţei un adevăr al artei cu conţinut socialist.* CONTEMP. 1949, nr. 184, 5/1. *Figurile minerilor erau insuficient particularizate, omul, principalul subiect al lucrării, fiind lipsit de expresia lui specifică.* V. ROM. noiembrie 1962, 145. *Modul de producţie şi suprastructura corespunzătoare sînt laturi generale, comune tuturor orînduirilor sociale. Totodată, pe fiecare treaptă a istoriei ele se particularizează, capătă trăsături calitativ distincte.* CF 1962, 29.

— Prez. ind.: *particularizez.*

— Din fr. **particulariser.**

PARTICULARIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care particularizează, individualizează. *Cînd cetăţeanul turmentat este arătat cu degetul de Caragiale, el reprezintă şi o trăsătură particularizantă a lui şi o trăsătură cu tendinţă de generalizare.* V. ROM. iulie 1961, 99.

— Pl.: *particularizanţi, -te.*

— **Particulariza** + suf. *-ant.*

PARTICULÁRNIC, -Ă adj. (Învechit) **1.** (Şi substantivat) Particular **(I 2).** *Interesul cel particularnic totdeauna iaste vrajmaşiu interesului celui obştesc.* LEON ASACHI, B. 10/10. *Particularnic iaste împrotiva de gheneral (obştesc).* id. ib. 96/10. *Văzum cum preface biata iubire de sine Pe acel particularnic în acel de obşte bine.* CONACHI, P. 304.

2. Particular **(I 3).** *Soţietăţi particularnice.* MAN. ÎNV. 61/18. *Particolarnica sa viaţă.* VÎRNAV, F. 120[v]/9. [Podurile] *particularnice s-au poprit cu totul* (a. 1830). DOC. EC. 469. *Mulţi din particularnicele feţe... nu s-au arătat pînă acum la sfatul administrativ* (a. 1833). CONTRIBUŢII, II, 87. *Să binevoiască să ne aşeze... într-o casă particularnică.* KOGĂLNICEANU, S. 72. *Încet cîte încet neamul se priface în popol sau naţie; bogăţiile particularnice şi dignităţile îşi fac loc.* RUSSO, S. 97. ◇ (Adverbial) *Nefiind niminea slobod a aduce de negustorie cărţi de peste hotar şi a le vinde particularnic aice în oraşul Iaşii* (a. 1823). URICARIUL, V, 56/24.

— Pl.: *particularnici, -ce.* — Şi: **particolárnic, -ă** adj.

— **Particular** + suf. *-nic.*

PARTÍCULĂ s. f. **1.** (Lingv.) Afix sau alt element invariabil (lipsit de sens) ataşat la un cuvînt; termen generic pentru diverse cuvinte cu corp fonetic redus, mai ales pentru părţi de vorbire neflexibile ca: prepoziţii, conjuncţii, adverbe de afirmaţie şi de negaţie etc. *Punînd numerii cei mai mici înainte, adăugăm particula „spre", apoi punem zeace şi aşa numărăm pînă la noaosprezece.* ŞINCAI, Î. 3/5. *Particula „a".* TEMPEA, GRAM. 29/5, cf. ARITM. (1806), 4/5, ALBOTEANU, GRAM. ROM. 26[r]/13. *Particula aceasta „a" pe care o întrebuinţăm şi în ghenetiv.* HELIADE, GR. ROM. 80/13.

Însă faceți pluralul, domnilor, de la singular, și pe urmă puneți-i articolele cuvenite și apoi particula (a). CR (1848), 23¹/13, cf. STAMATI, D., POLIZU. *Cuvinte formate cu ajutorul particulelor negative ale limbei.* MAIORESCU, L. 35. *Un rol important în economia limbii îl au instrumentele gramaticale, acele cuvințele (particule) fără sens autonom și absolut, care împlinesc anumite funcțiuni gramaticale sau stabilesc anumite raporturi între părțile propoziționii.* PUȘCARIU, L. R. I, 38. *Este sigur că particulele interogative se articulează și mai „tare", nu numai mai „sus" decît restul propoziției.* IORDAN, STIL. 73, cf. id. G. 208. *Socotim necesar să arătăm schimbările produse în ce privește poziția particulelor neaccentuate în frază.* SCL 1956, 83. *Uneori particulele afirmă sau neagă un cuvînt sau o propoziție.* L. ROM. 1960, nr. 5, 4. *Trebuie respinsă ipoteza că în limba română particulele ar putea constitui o parte de vorbire.* ib. 8. *În limba română „a" final din adverbul „acuma" sau din pronumele „acesta" este particulă.* DER. ◇ (Glumeț) *Interjecția e, fără îndoială, singurul tîlmaci al sublimului în limba omenească... și nemărginitei feerii ce se desfășura înainte-mi nu-i răspundea în sufletul meu decît o netnsemnată... particulă gramaticală!* HOGAȘ, DR. I, 36. ✦ (La sg.) Parte de vorbire care cuprinde diverse cuvinte cu corp fonetic redus, mai ales neflexibile. *Există însă lucrări mai recente care consideră particula o parte de vorbire neflexibilă, deosebită de prepoziție, conjuncție și adverb.* L. ROM. 1960, nr. 5, 4.

2. Cuvînt întrebuințat înaintea numirilor unor boierii, pentru a le preciza ierarhia. *E posibil ca acest Mircea să fi fost vornic al doilea sau vornic mic și diacul să nu-i fi adăogat particula lămuritoare.* BUL. COM. IST. V, 69, cf. 81, 111. ✦ Prepoziție întrebuințată înaintea numelui de familie, indicînd un titlu de nobleță. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacă am face o statistică, ies în romanele acestui domn Bourget de două ori mai mulți indivizi cu particulă și blazon decît numără toată Franța laolaltă.* C. PETRESCU, Î. II, 55.

3. Fragment, parte foarte mică de materie; părticică. *Particularite organicescului foc.* VÎRNAV, F. M. I, 62ᵛ/14, cf. POLIZU, CONTRIBUȚII, I, 98, ALEXI, W. *Particulele unui corp.* ȘĂINEANU, D. U. *Acțiunea la distanță dintre corpuri se explică prin emanațiunea unor particule din materia divizibilă la infinit care pătrunde în toate corpurile.* MARINESCU, P. A. 31. *Particulele... au o masă egală cu a atomului.* MACAROVICI, CH. 198, cf. LTR². *Particule de sînge.* BELEA, P. A. 82. ◇ (Fiz.) *Particulă elementară* = particulă constitutivă a materiei care își conservă individualitatea și care (în stadiul actual al cunoștințelor) nu poate fi divizată. Cf. LTR². *Electronul și protonul, împreună cu neutronul (care de asemenea este o particulă elementară cu viață relativ lungă), sînt constituenții tuturor atomilor.* DER, cf. DC.

— Pl.: *particule.* — Și: (învechit) **partícul** (pl. *particuluri*) s. n.

— Din lat. **particula, fr. particule.**

PARTICULÉR, -Ă adj., s. m. v. **particular.**

PARTICULIÉR s. m. v. **particular.**

PARTÍD s. n. **1.** (Învechit) Partidă **(2).** *Partitu austriac.* CR (1829), 40¹/36. *Astăzi în Franța se află o mare luptă între partituri și, dacă guvernul va învoi această luptă, va veni sau la o republică sau la o nemărginită stăpînire (absolută).* ib. (1832), 7²/29. *Partidul unionsl s-a împărțit în mai multe cîmpuri.* DÎMBOVIȚA (1858), 2²/14. *Alergările după fonciuni, samsarîcul la concesiuni, partituri ce frămîntă țara pentru interesele a vreo 200 de individe.* HELIADE, O. II, 55. *Mihai, însoțit de partidul ce voia să-l pună pe tron, plecă îndată.* BĂLCESCU, M. V. 31. *Ținea de partidul boierilor.* FILIMON, O. I, 258.

2. (Adesea urmat de determinarea „politic" sau de alte determinări care arată caracterul, structura etc.) Grupare de oameni uniți și organizați în vederea realizării unor scopuri generale cu caracter politic. *Partitul conservatoriu duce la prezidenție pe d. Sauzet.* CR (1846), 5²/8. *E prezentat pentru anul ăsta de candidat la prezidența camerei de către partidul conservator.* ib. (1848), 2³/29. *Înainte de a avea partid politic... noi am fundat jurnale politice.* MAIORESCU, CR. I, 271, cf. GÎRLEANU, N. 84. *Cînd îi venea partidul la putere, era și domnu Guță numit la primărie.* BASSARABESCU, V. 54. *Sînt om politic și, ca atare, nu pot să fac nimic decît în deplină solidaritate cu partidul meu.* GALACTION, O. A. I, 146, cf. 100, 152. *Nu sînt înscris în nici un partid.* C. PETRESCU, R. DR. 85. *Într-un club, crescut ca o ciupercă la umbra unui partid politic, face erupție, ziua-n amiaza mare, o femeie tînără, dar foarte hotărîtă.* BRĂESCU, O. A. II, 200. *În acel timp, studențimea constituia o masă cetățenească din care partidele politice își recrutau cadre, e drept mai mult electorale.* VLASIU, D. 153, cf. 289. *Îi lămuream asupra scopurilor partidului nostru.* STANCU, R. A. I, 246, cf. III, 247. *Ostașul de rînd al partidului mi se spune Și mi-i drag să aud.* BRAD, O. 7. *Dacă trădezi partidul să nu te mai prind la fierăire, Moromete!* PREDA, M. 126. *Partidul clasei ne veghează zborul Pe marele istoriei talaz.* LABIȘ, P. 307, cf. 98, 283. *Prin munca școlilor și cadrelor didactice, îndrumate de organele de partid și de stat, se obțin an de an rezultate tot mai bune în instruirea și educarea comunistă a elevilor.* GÎ 1963, nr. 691, 2/1. ◇ *Partide comuniste și muncitorești* v. m u n c i t o r e s c. *Membru de partid* = membru al unui partid comunist sau muncitoresc. *Eu sînt membru de partid și am obligația să execut sarcinile... care mi se încredințează.* PREDA, R. 37. *Partide istorice* = nume dat partidelor burgheze care s-au succedat la conducerea țării noastre pînă la instaurarea regimului democrat-popular. ◇ L o c. a d j. **Fără de partid** = (despre oameni; în țările în care clasa muncitoare deține puterea) care nu face parte din partidul comunist sau muncitoresc aflat la putere.

— Pl.: *partide.* — Și: (învechit) **partít** (pl. *partituri*) s. n.

— Din it. **partito,** ngr. **παρτίδον,** fr. **parti.**

PARTÍDĂ s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică felul) Desfășurare completă a unui joc distractiv sau sportiv, cu toate fazele succesive și în urma căreia se stabilesc cîștigătorii; întrecere între doi jucători, între doi sportivi, între două echipe etc. *În toate serile face partida sa de vist (gioc de cărți).* AR (1829), 256²/38, cf. CR (1830), 349²/12. *După asta, neavînd nimic a mînca, am giucat în arșicuri și cel ce va perde partida era îndatorit a da soțietății o friptură.* CALENDAR (1850), 80¹/25. *Se ducea la o partidă de cărți.* NEGRUZZI, S. I, 15. *Îmi venea să-l poftesc la masă, să-i propun o partidă de arșici.* GHICA, S. 84. *Să facem împreună partida noastră de concină.* ALECSANDRI, T. 1 197, cf. 1 101. *Se juca o partidă interesantă.* CARAGIALE, O. I, 9. *Regele Claudius... convinge pe Laert... să facă cu Hamlet o partidă de scrimă cu o floretă otrăvită.* GHEREA, ST. CR. II, 284. *O fi rămas omul la vreo partidă mai serioasă, la club.* D. ZAMFIRESCU, A. 114. *Andrei ducea o viață așezată, necunoscînd alte petreceri decît cetitul, vioara, lungile plimbări împrejurul Bucureștiului și regulatele partide de șah cu Klein.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 168. *Se ducea la cafeneaua din ulița mare, unde avea partidă de concină.* HOGAȘ, DR. II, 88. *Cu el... am jucat prima partidă de biliard.* BRĂESCU, A. 194, cf. id. O. A. I, 328. *Am fost bucuros cînd, după masă, s-au organizat partide de joc de cărți.* CAMIL PETRESCU, U. N. 115, cf. 247. *Ne întoarcem la partida de șah.* SEBASTIAN, T. 181, cf. 103. *Niște amici m-au încurcat la o partidă de cărți.* TEODOREANU, M. U. 109. *A dorit să joace cu mine o partidă.* SADOVEANU, O. XI, 638, cf. XII, 510. *Se adunau seara obișnuiții partidei de tabinet.* CĂLINESCU, E. O. I, 76, cf. 120. *Nu te bați cum ai vrea să cîștigi o partidă de tenis.* BARBU, P. 346. ◇ E x p r. (Familiar) **A pierde partida** = a nu reuși într-o acțiune sau într-o întreprindere, a suferi un eșec; a nu mai avea nici o șansă.

Om mai vedea... să ne mai gîndim... — A! zic eu în gîndul meu... atunci, partida nu-i pierdută! CARAGIALE, O. II, 157. *Vorbea șters, fără energie, ca un om care a pierdut definitiv partida.* V. ROM. iulie 1955, 92. ◆ (Astăzi rar; de obicei determinat, după limba franceză, prin „de plăcere" sau, învechit, prin „plăcerii") Petrecere, distracție organizată în grup. *Prinzurile era urmate de preîmblări, preîmblările de partite la țară.* CR (1846), 32²/21. *La băi, partitele plăcerii reușesc mai totdauna.* ib. (1848), 5³/49. *Am pentru partida de plăcere un plan, pe care, fără să mă laud, cred că-l veți aproba.* CARAGIALE, O. VII, 166, cf. II, 8. *Partidele acestea de plăcere ale tineretului m-au impresionat în chip plăcut.* SADOVEANU, O. IX, 293.

2. Grup de persoane care susțin și apără aceleași opinii, au aceleași năzuințe etc.; grupare, tabără, parte **(III 1)**, (învechit) partid **(1)**. *Aceștie ar pute alcătui o partidă puternică în favorul rigăi de Spania.* AR (1829), 7¹/25. *Partita lui Don Mighel.* CR (1830), 426¹/1. *Ambițiosul leu și țara-i în partizi oare-o dezbină?* ASACHI, S. L. I, 224. *El se văzu nevoit a se strămuta în Ungaria și în Transilvania cu partida sa, compusă de un număr de nemulțămiți munteni și moldoveni.* id. ib. II, 107. *Partida domnilor îmbrățișa mai întotdauna pe unguri.* BĂLCESCU, M. V. 14. *Reînviirea catolicismului... aici în Transilvania însemna înmulțirea și consolidarea partidei dinastice, paralizarea totală a partidei turcești.* BARIȚIU, P. A. I, 152, cf. 249. *Vom fi ostndiți nu după greutatea luptei și a vremei de atuncea, ci după patima partizilor și după placul opiniei mulțimei.* RUSSO, S. 34. *Mulți din cei mari... înjghebară o partidă contrarie.* NEGRUZZI, S. II, 145. *Azi aspiră a fi cap de partidă.* BOLINTINEANU, O. 419. *Reiesă că în istoria Munteniei, în această perioadă, se întîmplă... o luptă crîncenă și încăpățînată între două mari partide de boieri care voiau să aibă pe tron reprezentanții intereselor lor.* XENOPOL, I. R. IV, 200, cf. V, 31. *Cînd, în secolul al XVI-lea sau al XVII-lea, o partidă boierească era nemulțămită sau învinsă... ea lua drumul exilului.* IORGA, L. I, 19. *Lupta pentru scaunele din București și din Iași se dădea pe clanuri, pe partizi, pe familii.* C. GANE, TR. V. 118. *În lupta pentru Unire, pe Vasile Alecsandri îl găsim fruntaș al partidei unioniste.* V. ROM. ianuarie 1959, 18. ◇ (Glumeț) *Ce să fie aici? se interesă partida feminină a excursiei.* SADOVEANU, O. VII, 347. ◇ *Spirit* (sau, învechit, *duh*) *de partidă* = atitudine părtinitoare față de un anumit grup; solidaritate cu concepțiile unei grupări. *Am părăsi, prin urmare, acel duh de partidă.* MAG. IST. I, 1/13. [Jurnale] *mînate de un spirit de partidă* (a. 1855). URICARIUL, V, 193/17. *Să avem patriotismul a lăsa de o parte spiritul de partită.* CARAGIALE, N. S. 72. ◇ Expr. (Învechit) **A fi de partida cuiva** = a aparține unui grup, a fi partizanul unei grupări. *A fost o luptă cu pietre între orășenii ce erau de partida lor, cu ceilalți.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 253. (Învechit) **A lua partida cuiva** = a trece, a fi de partea cuiva, a lua apărarea cuiva. *Fără a mă cunoaște, luasă partida mea și căuta să înduplece pe Cecilia în favorul meu.* DACIA LIT. 275. *Femeile, mai generoase decît bărbații, au luat partida ta.* BOLINTINEANU, O. 405. ◆ (Rar) Partid **(2)**. Cf. KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 74. *Dacă-mi permiți întrebarea... din partida liberală, nu?* GALAN, Z. R. 16.

3. (Contabilitate) Cont. *Bilanțu va să zică: cumpănă cu care să cumpănesc toate partidele (conturile) ca să le facă deopotrivă.* NICHIFOR, P. 17/20. *Ia condica de amaneturi și trece banii boierului la partida plătilor.* FILIMON, O. I, 243. *Numim... partidă socoteala ținută în parte de toate sumele date și primite, relative la o persoană sau la un compt de valori, de es. mărfuri, efecte etc.* ȘTEFĂNESCU, C. 23. *Erau toți... robi cu partidă în registrele acestui patrician al vremurilor noastre.* GALACTION, O. A. I, 147. ◇ *Partidă dublă* (sau, învechit, *îndoită*) = înregistrare și reflectare în două conturi a unei operații economice și care constă în trecerea aceleiași sume atît în debitul unui cont cît și în creditul altui cont. *Socotelele se țin în partidă îndoită.* BREZOIANU, R. 10/9. *Contabilitatea în partidă dublă care consistă în transcrierea fiecărui articol în două posturi: unul creditor și altul debitor, a apărut mai întîi în secolul al XIV-lea.* OȚETEA, R. 60, cf. DER. *Partidă simplă* = înregistrare și reflectare a unei operații economice într-un singur cont. *Sistema de comptabilitate în partidă simplă, numită și incompletă sau veche, constă în a trece numai sumele debitoare sau creditoare ce rezultă din operațiunile făcute cu persoane.* ȘTEFĂNESCU, C. 125.

4. Cantitate de mărfuri care formează un lot (vîndut sau cumpărat cu ridicata). *Partidă de mărfuri.* I. GOLESCU, C. *O magazie lungă... în care se depozita marfa gata, în baluri și partide.* ARDELEANU, D. 102. *Are și el treburi ale lui... cu partida de porci îngrășați ce are a trimite la București.* SADOVEANU, M. C. 203.

5. Proiect de căsătorie; persoană vizată pentru un astfel de proiect, considerată din punctul de vedere al situației sale sociale sau materiale; (popular) parte **(I 5)**. *Aceasta nu este o partidă de lepădat.* LĂZĂRESCU, S. 16/23. *Buna mumă... rămase încîntată văzînd că se înfățoșează o astfel de partidă.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Postelnicul George era partidă strălucită în București.* BOLINTINEANU, O. 414. *O, cîte partide nu ne-o venit, Doamne, n-am păr în cap.* BASSARABESCU, V. 19. *Universul i se înfățișa ca un inepuizabil rezervoriu de „partide" viitoare ori posibile.* C. PETRESCU, C. V. 177. *Se fac... și alte căsătorii. S-a găsit o partidă extra și pentru domnișoara.* SADOVEANU, O. XI, 490. *Am pentru tine niște partide strălucite.* CĂLINESCU, E. O. II, 114. ◆ (În legătură cu verbul „a face") Căsătorie. *Partide strălucite fac fetele cu o cultură completă.* AGÎRBICEANU, A. 221. *Eleva lui Virgil face o bună partidă.* C. PETRESCU, Î. I, 216.

6. (Muz.) Parte dintr-o compoziție armonică executată de unul dintre membrii unui ansamblu sau de mai mulți membri la unison. *Reliefarea expresiei în partida solistică.* M 1962, nr. 4, 36. ◆ (În forma *partită*) Veche denumire a suitei. Cf. DN². *J. S. Bach a scris celebre partite pentru vioară.* DER.

— Pl.: *partide* și (învechit și popular) *partizi.* — Și: (învechit) **partită** s. f.

— Din ngr. **παρτίδα**, it. **partita**, fr. **partie**.

PARTÍE s. f. **1.** (Prin Bucov., Transilv. și Ban.) Echipă de muncitori sau grup constituit de oameni. Cf. ARVINTE, TERM. 158, LEXIC REG. 106, TEAHA, C. N. 249, ALR I 456/9, 26.

2. (Prin Transilv.) Căsătorie. *Ai făcut partia cea mai strălucită dintre cîte am fost în internat.* AGÎRBICEANU, L. T. 416, cf. 181.

— Pl.: *partii.* — Și: **părtie** s. f. ALR I 456/9, 26.

— Din germ. **Partie.** Cf. magh. párti.

PARTIFÍLU s. m. (Regional) Șef al unei echipe de lucrători forestieri (Vișeu de Sus). ARVINTE, TERM. 158.

— Pl.: ?

— Din germ. **Partieführer.**

PARTÍNIC, -Ă adj. Care reprezintă interesele unui partid și luptă pentru realizarea lor; spec. care reprezintă și apără interesele partidului clasei muncitoare, care corespunde cu spiritul, ideologia, programul acestui partid. Cf. IORDAN, L.R.A. 177. *Principalul este dacă munca poetului reușește să concretizeze în imagini puternice, vii, ceea ce poetul pătruns de spiritul său partinic a selectat din univers.* V. ROM. ianuarie 1954, 214, cf. DN². *Transformarea perspectivei creatorului — rezultat nemijlocit al poziției sale partinice — se manifestă prin înțelegerea superioară a dinamicii sociale.* S mai 1960, 91. *Arta realismului socialist este în esență o artă partinică.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 87.

— Pl.: *partinici, -ce.*

— Din rus. **партийный.**

PARTINITÁTE s. f. Faptul de a fi partinic; caracteristică principală a oricărei ideologii, exprimînd apartenența ei de clasă. *Unitatea și întrepătrunderea acestui proces dialectic de cunoaștere cu rolul etic al actorului, cu poziția sa ideologică marxist-leninistă, condiționează partinitatea creației actorului.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 9/5. *Metoda realismului socialist, întemeiată pe principiul leninist al partinității în literatură, cere creatorului redarea veridică, istoricește corectă, a realității în dezvoltarea ei socială.* V. ROM. februarie 1954, 265, cf. DN². *Partinitatea comunistă în artă devine condiția sine qua non a reflectării veridice.* S iunie 1960, 46, cf. GL 1961, nr. 357, 1/6. *Propria-i atitudine umană, pe care artistul realist-socialist o include în opera sa, implică cu necesitate manifestarea partinității comuniste.* CF 1961, 52.

— **Partinic** + suf. *-itate.*

PARTÍT s. n. v. **partid.**

PARTÍTĂ s. f. v. **partidă.**

PARTITÍV, -Ă adj. (Gram.; despre părți de propoziție, de vorbire, forme flexionare sau construcții) Care exprimă ideea de parte dintr-un întreg sau întregul din care s-a luat o parte; (despre articole) care se atașează la un cuvînt partitiv. *Ajjectivi partitivi.* HELIADE, PARALELISM, II, 57/11; cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Numeralele substantivale sau partitive. Exprimă o parte sau o fracțiune dintr-un număr de obiecte de același fel.* IORDAN, G. 160. *În secolul al XII-lea și al XIII-lea, articolul nehotărît este foarte aproape de cel hotărît, de care nu se desparte decît după apariția articolului partitiv.* SCL 1958, 32. *În limba română există atribute cu sens partitiv.* DER. ◇ (Substantivat, n.) *Cînd vor avea după sine un partitiv la înmulțit, verbul atunci se pune iarăși după voie.* HELIADE, GR. ROM. 85/26.

— Pl.: *partitivi, -e.*

— Din fr. **partitif.**

PARTITÚRĂ s. f. Notație care cuprinde toate părțile orchestrale sau vocale ale unei compoziții muzicale, scrise astfel încît să poată fi urmărite separat sau concomitent; p. ext. compoziție muzicală; (rar) partițiune. Cf. STAMATI, D., ALEXI, W. *Cîntă aceeași frîntură de partitură.* ARDELEANU, U. D. 36. *Bagheta lui... Bătînd frenetica măsură, înscrie notele în aer pe-o-nchipuită partitură.* TOPÎRCEANU, P. O. 85. *Șuieram partiturile operelor romantice de la un capăt la altul.* TEODOREANU, M. U. 84. *Partitura lui Wagner prindea viață puternică sub degetele femeii.* V. ROM. februarie 1956, 44. *Mozart preconizează, dimpotrivă, totala subordonare a „poeziei" (adică a libretului) față cu partitura.* S iulie 1960, 81. *Partitura nu este prea încărcată.* M 1962, nr. 4, 35. *În partitura modernă notația se face pe portative suprapuse într-o ordine determinată, astfel încît sunetele care trebuie emise simultan să se găsească unele sub altele.* DER.

— Pl.: *partituri.*

— Din it. **partitura,** germ. **Partitur.**

PARTÍȚIE s. f. v. **partițiune.**

PARTIȚÍPIE s. f. v. **participiu.**

PARTIȚÍPIU s. n. v. **participiu.**

PARTIȚÍPIUM s. n. v. **participiu.**

PARTIȚIÚNE s. f. (Rar) Partitură. *În trei zile partiția din Otello era dată și copiată.* CR (1846), 32¹/2. *Frumoasele părțiuni ale maestrului Verdi.* FILIMON, O. II, 190. *Partițiunea muzicală a acestui rol.* id. ib. 206. *De cîte ori s-a dat Lucia* [de Lamermoor] *la noi nu se mai poate număra... nu e strengar de uliță, care să nu cunoască întreaga partiție pe de rost.* CARAGIALE, O. V, 265. *Vrafuri de partițiuni muzicale, scrise cu mîna, stau împrăștiate pe jos.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Numai cunoașterea deplină a solfegiului permite coristului să-și însușească în timp relativ scurt partiția.* M 1961, nr. 2, 3, cf. CONTEMP. 1965, nr. 999, 6/7.

— Pl.: *partițiuni.* — Și: **partíție,** (învechit) **partețiúne** s. f.

— Din fr. **partition.**

PARTIZÁN, -Ă s. m. și f. **1.** Persoană care adoptă și susține cu convingere o opinie, o teorie, o ideologie; cel care e de partea cuiva, sprijină pe cineva, luptînd alături de el pentru o cauză comună; susținător, (rar) părtaș (3), (învechit) părtean. *Să facă giudecată partizanilor lui Pombei.* CUGETĂRI, II, 32ʳ/14. *Partizanii principilor Sobeski era toți legați pe taină cu craiul Sfeziei.* IST. CAROL XII, 31ʳ/7. *Partizanii frățne-său.* IST. AM. 30ʳ/8. [Bătălia] *cu totul au fost nenorocită pentru partizanții craiului Stanislav de la Polonie.* L. ASACHI, J. 18/6. *S-au omorît împreună cu trei sute de partezani ai săi.* IST. UNIV. II, 34/3. *Partizanii ucișilor au aprins iarăși focul insurecției.* CR (1830), 247¹/37. *Se vede că ungurii avea partizani între leși.* KOGĂLNICEANU, S. 226. *Cu agiutoriul partizanilor săi s-au rînceput rezbelul cetățenesc între ambii frați pretendenți.* ASACHI, S. L. II, 34. *Partizanii împăratului știură bine a esploata aceste temeri.* BĂLCESCU, M. V. 42, cf. 200. *Literatura română se împarte astăzi în două școli: una ce își are cuibul în București... al doilea, ce s-ar putea numi eclectică, are mai mulți partizani în Moldova.* RUSSO, S. 47. *Partizanii lui au fost tăiați în bucăți.* NEGRUZZI, S. III, 281. *Nu se ocupă decît d-a susține, d-a apăra unii pe o persoană, alții pe alta, adică d-a se declara oarecum ca partizan de persoane, iar nu de principiu* (a. 1849). ap. GHICA, A. 766. *Lordul Arlur Talbot, partizan al Stuarzilor.* FILIMON, O. II, 275. *Bogdan, ca toți principii detronați, mai numera vro cîțiva partizani între boieri.* HASDEU, I. V. 18. *Voi știți, o știți ca mine, că Tomșa se repede Acuma spre Suceava cu partizanii săi.* ALECSANDRI, T. II, 163. *În politică este legitimist sau partizan al lui Enric al V-lea.* BOLINTINEANU, O. 320. *Ești partizan hotărît al uneia din cele două teorii.* CARAGIALE, O. III, 50. *Ia să ne înțelegem, zicea dl. Alexandriu, partizanul prefectului.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 55. *Era într-adevăr hotărît să mulțumească pe Herdelea cînd i se va prilejui. Astfel cîștiga un partizan.* REBREANU, I. 350. *Partizanii drepturilor mulțimii.* IBRĂILEANU, SP. CR. 128. *Amicii mei erau socialiști și partizanii lui Gherea.* GALACTION, A. 180. *Ai încredere în mine?... — Mai multă decît în toți girondinii, decît în toți partizanii bărbatului d-tale.* CAMIL PETRESCU, T. II, 347, cf. BRĂESCU, O. A. I, 108. *M-am declarat cu bună-credință și eu partizan al acestui principiu.* SADOVEANU, O. IX, 454, cf. id. E. 151. *Nu am ținut seamă de scrisoarea deputatului guvernamental... de a nu izola la spital doi copii... ai unui partizan de-ai lui.* ULIERU, C. 9. *Acțiunea piesei înfățișează lupta încordată ce se dă între partizanii păcii și progresului și partizanii războiului și morții.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 5/4. *Zi de zi se fac tot mai simțite roadele luptei partizanilor păcii împotriva războaielor.* ib. 1953, nr. 340, 6/2. ◇ (Adjectival) *Forțele partizane ale păcii sînt atît de mari și puternice, încît... planurile agresorilor vor da un faliment deplin.* ib. 1949, nr. 156, 14/2. *Deși nu disprețuiește spiritul partizan, Maiorescu nu-l exagerează niciodată.* VIANU, L. R. 184.

2. Persoană care, fără a face parte din forțele armate regulate, participă la lupta populară organizată împotriva unui cotropitor. V. f r a n c t i r o r. *Iarnă și vară, zi și noapte, îndurînd foamea și setea și gerul năpraznic, au suferit, au luptat, au pierit mii și mii de partizani, unii bălrîni, încărcați de ani, alții copii aproape.* STANCU, U.R.S.S. 107, cf. id. R. A. II, 261. *Blestemat să fie cine ne-a trimis în Rusia... Dacă nu ne vor omorî partizanii, poate vom ajunge acasă.* BENIUC, M. C. I, 351. *Mai fă o inspecție și ai grijă pe aici. Incursiunile partizanilor s-au cam înmulțit.* BARBU, P. 295.

3. (Învechit, rar) Partener. *Mă determinai a mă prinde la preferanț, în care excelam... Partizanii*

mei erau o damă ca de 50 ani și doi băieței. BOLINTINEANU, O. 367.

— Pl.: *partizani.* — Și: (învechit) **partizánt, -ă, partezán, -ă** s. m. și f.

— Din fr. **partisan,** rus. **партизан.**

PARTIZANÁT s. n. (Rar) Faptul de a fi partizan; stare, atitudine, activitate de partizan.

1. Cf. partizan **(1).** *Rezultatul acestui proces dualist e creațiunea unei culturi de tabere. Pentru fiecare din cele două poziții posibile se creează un partizanat.* RALEA, S. T. III, 18, cf. DN[2].

2. Cf. partizan **(2).** *Trebuie să mă întorc la București. Iar cu partizanatul, cum va hotărî partidul.* BENIUC, M. C. I, 407, cf. DN[2].

— **Partizan** + suf. *-at.*

PARTIZÁNT, -Ă s. m. și f. v. **partizan.**

PÁRTNER s. m. v. **partener.**

PÁRTNIC, -Ă s. m. și f., adj. (Învechit) **I.** S. m. și f. **1.** Părtaș. *Să să facă partnic patimilor despuitoriului nostru.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 155[v]/22, cf. decembrie 192[v]/24, ANON. CAR. *Unul ca acela să nu fie partnic daniei mele* (a. 1758). URICARIUL, X, 235.

2. Fiecare dintre persoanele care aparțin unei grupări, unei colectivități etc. sau care sînt adepții unei idei, ai unei credințe etc. V. partizan **(1).** *Iară nu numai cu treacerea... dachii să fie apucat o parte din limba românească (precum Zamoschie leahul și alalți aceștii păreri parnici vînturează).* CANTEMIR, HR. 221. *Partnicii să hulesc, să defaimă, Să lupță, să gonesc și să sfarmă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 372.

II. Adj. **1.** Parțial[1]. Cf. AR (1832), ap. URSU, T. Ș. 251. ◇ *Product partnic* = produs parțial, v. parțial[1]. *Fac soma acestor trii producturi partnice.* ASACHI, E. I, 25/12. *Producturile partnice să scriu unul supt altu.* A. TEODORESCU, A. 15/22. *Adunăm pe toate productele partnice, a cărora sumă, numită product total, este productul căutat.* LAZARINI, M. 50/16.

2. Particular **(I 2).** *Dolgorucii priveau mai mult la partnicul lor interes decît de la al patriei.* NEGRUZZI, S. II, 145.

— Pl.: *partnici, -ce.* — Și: **párnic, -ă** s. m. și f.

— **Parte** + suf. *-nic.*

PÁRTOȘ adj. (Regional) Fățarnic (Lechința-Tîrnăveni). ALR I 1 552/148.

— Pl.: *partoși, -e.*

— Din magh. **pártos.**

PÁRȚĂL s. n. v. **parcelă.**

PARȚÉLĂ s. f. v. **parcelă.**

PARȚI s. m. pl. Populație scitică stabilită în vestul Asiei, unde a întemeiat un regat puternic pe la anul 260 î.e.n. *El se pune în legături cu sarmații, bastarnii, roxolanii, pînă și cu îndepărtații parți.* XENOPOL, I. R. I, 92. *Stat sclavagist creat... de triburile parților.* DER III, 678.

— Din fr. **Parthes.**

PARȚIÁL[1], -Ă adj. Care reprezintă numai o parte **(I 1)** dintr-un tot; care se efectuează numai în parte, care nu cuprinde sau nu acoperă întregul sau totalitatea; (învechit) partnic **(II 1)**, parțialnic, (învechit, rar) partic. *Într-acesta an 1690, în a 15 zi mai, avînd noi parțialiș săbor pentru îndreptarea a multe trebi* (a. 1690). IORGA, S. D. XII, 233. *Uneori comunitatea cea mare se împarte în mai multe parțiale sau mai mici comunități.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 5/20. *Lipsa parțială a luminii sau întunerecul care se mărginește prin lumină îl numim umbră.* DESEN ARH. 11/23. *Eclipsul soarelui sau al lunii poate să fie total sau parțiel.* MN (1836), 50/47. *Unghiurile parțiele... fiind dopotrivă între ele, arcurile vor fi asemenea dopotrivă.* POENARU, G. 60/26. *Întunecime sau eclipsis parțial este o umbrire a unei părți din lună.* GENILIE, G. 80/19, cf. NEP. VIND. 48/9. *Chestiunea dezrobirii țiganilor... a început a se agita prin însăși inițiativa parțială a stăpînilor de țigani.* KOGĂLNICEANU, S. A. 194. *Printr-un război parțial ostenește pe dușmani și le închide calea Ardealului.* BĂLCESCU, M. V. 135, cf. 47, NEGULICI. *Obstrucțiile se împart:... în parțiale și totale.* CORNEA, E. I, 51/28. *Băi parțiale se numesc acele la care nu tot trupul, ce numai o parte șede în apă.* FĂTU, D. 23/4. *Carburi de hidrogen ce rezultă din cărbunele de pămînt, trecînd prin niște cilindri încălziți foarte tare, cearcă o descompoziție parțială și produc cărbune metalic.* MARIN, PR. I, 44/9. *O eclipsă solară parțială se întîmplă mai adeseaori.* BARASCH, M. II, 94/19, cf. ROM. LIT. 358[2]/42. *Avurăm ocaziunea de a analiza numai resoartele parțiale ale fiecării din bătăliele lui Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 121, cf. CONTRIBUȚII, I, 187. *Tolerîndu-vă acele privilegii parțiale, vor să răpească independența țării.* BOLINTINEANU, O. 422. *O singură speranță mai rămînea pentru un succes parțial.* MAIORESCU, D. II, 95. *Dar o dată ce toate acestea nu sînt decît fenomene parțiale, ele încetează de a mai cuprinde însăși rațiunea celorlalte fenomene.* PETICĂ, O. 486. *Defavoarea parțială cu care a fost primită această piesă a izvorît îndeosebi de aici.* GALACTION, A. 264. *Campania electorală a unei alegeri parțiale.* C. PETRESCU, Î. I, 11. *Figura pe lista candidaților la alegerile parțiale.* BRĂESCU, O. A. I, 280. *Cînd se menține presiunea constantă, volumul amestecului de gaze este egal cu suma volumelor parțiale.* MACAROVICI, CH. 53. *Imposibilitatea figurării elementelor de legătură logică despică visul manifest în mai multe visuri parțiale.* VIANU, M. 51. *Invaliditatea de gradul III... provoacă pierderea parțială a capacității de muncă.* BO (1962), 202. ◇ *Produs* (sau, învechit, *product) parțial* = fiecare dintre produsele separate ale unei înmulțiri în care înmulțitorul are mai multe cifre și care, adunate, dau produsul total; (învechit) product partnic. Cf. DAS 62/10. *Fiecare product parțial trebuie astfel scris ca unimile lui să fie puse într-aceeași ordină cu țifra înmulțitoare.* G. POP, E. 23/30. *Întîia țifră însemnătoare a fiecărui produs parțial se scrie sub acea țifră a mulțitorului cu care se mulțește.* ANDRIEVICI, A. 46/9. *Suma algebrică a productelor parțiale.* CULIANU, A. 21. *La înmulțirea unui număr prin altul, se capătă atîtea producte parțiale cîte cifre cu valoare (semnificative) sînt în înmulțitor.* CLIMESCU, A. 31. (Rar) *Deîmpărțit parțial* = fiecare dintre resturile obținute la o împărțire și care servesc ca un nou deîmpărțit. *Pentru fiecare cifră a cîtului corespunde un deîmpărțit parțial.* id. ib. 53. ◇ (Adverbial) *Totul era hotărît parțial și fracționar.* ARGHEZI, B. 82. *Se ascunse după o draperie care acoperea parțial o nișă.* CĂLINESCU, S. 436. *Tractorul... este acum parțial demontat.* GALAN, B. I, 68. *Mi-a plăcut și felul cum această concepție s-a realizat parțial în armonizarea jocului actoricesc cu costumația și decorul.* T februarie 1962, 6. *O bună parte din orele de dirigenție la care au asistat membrii brigăzii au avut o serie de deficiențe, fapt care a făcut ca scopul lor să fie numai parțial realizat.* GÎ 1963, nr. 691, 2/5.

— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *parțiali, -e.* — Și: (învechit) **parțiáliș, parțiél, -ă, părțiál, -ă** adj.

— Din lat. **partialis,** fr. **partiel.**

PARȚIÁL[2], -Ă adj. (Rar) Părtinitor **(1).** Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN[2].

— Pronunțat: *-ți-al.* — Pl.: *parțiali, -e.*

— Din fr. **partial.**

PARȚIÁLIȘ adj. v. **parțial[1].**

PARȚIALITÁTE s. f. (Rar) Părtinire **(1).** *Parțialitatea lui, întru împărțirea facerilor de bine întră supușii săi, pănă și celor streini e cunoscută și urîtă.* MAIOR, I. B. 247/19. *Să-și pună fiecare mîna pe cuget și să se întrebe, fără nici o ură și parțialitate, cum am fost gubernați.* BARIȚIU, P. A. II, 620. *Criticul... să arate adevărul fără parțialitate sau pasiune.* FILIMON, O. II,

226. *Fără nici o parțialitate vă declar că ați avut o frumoasă inspirare cînd ați scris versurile ce mi-ați trimis.* ALECSANDRI, S. 48. *Știrea era oficială, mai presus, prin urmare, de orice bănuială de parțialitate.* CARAGIALE, O. III, 236, cf. II, 167, CADE, LOVINESCU, C. VI, 51, DN².
— Pronunțat: *-ți-a-*. — Pl.: (rar) *parțialități.*
— Din lat. **partialitas, fr. partialité.**

PARȚIÁLNIC, -Ă adj. (Învechit) Parțial¹. *Se va întîmpla... a patra parțialnică a lumei întunecare în 22 noiembrie.* CALENDARIU BUDA (1816), 32/20.
— Pronunțat: *-ți-al-*. — Pl.: *parțialnici, -ce.*
— **Parțial¹** + suf. *-nic.*

PARȚIÁR adj. (Jur.; în sintagma) *Colon parțiar* = persoană care ia o bucată de pămînt în arendă, cu condiția de a împărți beneficiul cu proprietarul. *Drepturile colonului parțiar ce vor fi existat la începutul sau la finele uzufructului, nu pot fi vătămate de dispoziținea precedentă.* HAMANGIU, C. C. 133.
— Pronunțat: *-ți-ar.*
— Din lat. **partiarius.**

PARȚIÉL, -Ă adj. v. **parțial¹.**

PARȚÓN s. n. (Prin Olt. și Munt.) Porție (CIAUȘANU, v. 187, com. din TURNU-MĂGURELE); tain (CIAUȘANU, v. 187); cantitate de lucru repartizată, la muncile agricole, fiecărui om (LEXIC REG. 46).
— Pl.: *parțoane.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p o r ț o n.

PARÚCIC s. m. v. **porucic.**

PARUCÍD, -Ă subst., adj. v. **paricid.**

PARUCÍDERE s. f. v. **paricidere.**

PARÚRĂ s. f. Podoabă, găteală; s p e c. (astăzi mai ales) podoabă din lămîiță și beteală pe care o pun miresele pe cap. *Alungă din parura lor orice culoare strălucitoare.* HELIADE, D. J. 141, cf. NEGULICI. *Le plac luxul și parura (podoaba).* BARASCH, I. N. 461, cf. ARISTIA, PLUT., ALEXI, W., DM.
— Pronunțat și: *parúră.* — Pl.: *paruri.*
— Din fr. **parure.**

PARUSÍE s. f. v. **parisie¹.**

PARÚȘ s. m. (Zool.; regional) **1.** Șoarece *(Mus musculus)* (Brînceni-Alexandria). Cf. H XIV 21.
2. Popîndău *(Citellus citellus)* (Turnu-Măgurele). Cf. H XIV 104.
— Pl.: *paruși.*
— Etimologia necunoscută.

PARUȘCÁN s. m. (Regional) Om foarte înalt. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.
— **Par¹** + suf. *-ușcan.*

PARUZÍE s. f. v. **parisie¹.**

PARVÁC s. m. v. **pîrvac.**

PARVENÍ vb. IV. I n t r a n z. **1.** A obține fără merite, prin mijloace neoneste, o foarte bună situație materială sau socială; a pătrunde într-o pătură socială înaltă; (popular) a se ajunge. *Ambiție ascunsă d-a parveni cu orice preț.* ROMÂNUL (1857), nr. 2, 23/80. *Lupta pentru existență și lupta pentru a parveni absorbe toate puterile păturii așa-zise culte.* GHEREA, ST. CR. III, 193. *Caută, cu orice preț, să parvină.* IBRĂILEANU, SP. CR. 142, cf. CADE.
2. (Franțuzism; urmat de un infinitiv sau de un conjunctiv) A ajunge la ceva, a izbuti, a reuși (să...). *Grenié a parvenit a face un organ ce merită în mai multe privințe numele de...* MARIN, F. 413/19. *În fine, am parvenit, peste cinci ore, să plec și am ajuns ltrziu.* BOLLIAC, O. 270. *Soldatul, avînd mai toată ziua pușca în mînă, se familiarizează negreșit cu dînsa... parvenind a o mînui în toate chipurile.* MO (1860), 30/25. *Cum văd, ai pierdut trei săptămîni degeaba, dacă n-ai parvenit să cunoști pe nimeni.* C. PETRESCU, C. V. 66. *Vreau să notez că aceste filme nu parvin să ruleze pe ecranele franceze.* CONTEMP. 1955, nr. 473, 2/5. ◆ (Despre știri, scrisori etc.) A ajunge la destinație, a fi remis destinatarului; a sosi. *Să însărcineze pe Bolliac să facă să parvie în mîinile comandirului armatei turcești un dar de valoare.* GHICA, A. 625. ◆ (Despre lumină, zgomote etc.) A se propaga prin spațiu pînă la un anumit punct, a se face simțit. *Din zgomotul străzii nu parvenea decît foarte rar, ca prin vată, claxonul cîte unui automobil.* PREDA, R. 109.
— Prez. ind.: *parvín* și (familiar) *parvlu.* — Și: (rar) **pervení** vb. IV. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **parvenir.**

PARVENÍRE s. f. Acțiunea de a p a r v e n i și rezultatul ei. Cf. p a r v e n i **(1)**. *Aceste două mari mijloace de parvenire nu se dezvoltează... decît prin învățătură.* FILIMON, O. I, 121. *Toți aveau în comun lipsa... de orice alt ideal decît al ciștigului și al parvenirei.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 196. *Creștea, în zorii independenței naționale, o vajnică burghezie netrăită, lacomă de parvenire și de viață.* GALACTION, A. 65, cf. 176. *În înțelesul de om dornic de parvenire prin orice mijloace, ciocoiul a existat de cînd există o societate împărțită pe clase antagonice.* CV 1949, nr. 6, 26. *În unele locuri știința e o trambulină de parvenire arivistă.* RALEA, S. T. III, 133.
— Și: (rar) **pervenire** s. f. GHEȚIE, R. M.
— V. **parveni.**

PARVENÍT, -Ă adj. (Depreciativ; mai ales substantivat) (Persoană) care a reușit să parvină **(1)**, care a pătruns într-o pătură socială înaltă; (popular) ajuns. *Parvenitul camatar pe al său fiu așa-ndeamnă.* ASACHI, S. L. I, 226. *Scapă pre alegii poporului de complotul unor lichelo și parveniți.* NEGRUZZI, S. I, 290. *Pepiniera în care cresc acești inemici ai onoarei... este mai totdeauna casa bogatului și mai cu seamă a bogatului parvenit.* FILIMON, O. I, 95. *Femeia sa, tip de bădărancă parvenită.* BOLINTINEANU, O. 417. *Mă face să rîd cu manierele ei de parvenită.* id. ib. 429. *Sărăcia care te alungă să-ți slugărnicești viața în casele bogate ale parveniților.* DELAVRANCEA, T. 207. *Bogătași ce cu piciorul dați la inimi în gunoi, Parveniți fără rușine..., N-am cu voi nici un amestec.* MACEDONSKI, O. I, 97. *Asista la spectacole și-și purta pretutindeni același aer triumfător al parvenitului fericit.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 7. *Aveam o curiozitate mare să văd biblioteca acestui milionar parvenit.* DEMETRESCU, O. 99. *Niște parveniți care și-au mobilat casa cu un lux infect.* BASSARABESCU, S. N. 191. *Acest parvenit mă răzvrătea cu toate gesturile lui.* GALACTION, O. A. I, 152. *Să veniți d-voastră la balul unor parveniți.* CAMIL PETRESCU, T. I, 70. *Se înarma cu trista nepăsare a parvenitului.* SADOVEANU, O. VI, 288. *Parveniții își cumpără ranguri boierești.* V. ROM. noiembrie 1954, 140. *Domnul Nicu al dumitale era un parvenit.* CĂLINESCU, S. 65, cf. 55. *Parveniții întrec orice simț de măsură.* RALEA, S. T. II, 223. ◇ F i g. *În locul caselor mărunte, unele cu prispă și pridvor ca la țară și în locul maidanelor, clădiri parvenite, cu două, trei etaje.* PAS, Z. I, 12.
— Pl.: *parveniți, -te.* — Și: (rar) **pervenít, -ă** adj. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— V. **parveni.**

PARVENITÍSM s. n. Tendința sau dorința de a parveni **(1)**; situație de parvenit; mod de comportare, atitudine de parvenit. *Te izbește nu știu ce particularitate de parvenitism și de exagerare.* GALACTION, O. A. II, 423. *Triumfă vulgaritatea, insolența și parvenitismul.* C. PETRESCU, O. P. I, 241. *Asta strică tot farmecul străzii, gîndi Stelian Minea, miroase a parvenitism.* id. Î. II,

215, cf. KLOPȘTOCK, F. 126. *Nu căzuse în stridențele parvenitismului.* CĂLINESCU, S. 142. *Totul e construit într-un vizibil parvenitism, din materii scumpe: marmoră, esențe rare de lemn, metale prețioase.* V. ROM. aprilie 1954, 66. *Mobilierul amestecat, destul de scump, dar fără gust... dovedind bogăție și parvenitism.* BENIUC, V. CUC. 31. ◇ Fig. *Limba... împrumută de la dînșii un caracter de parvenitism bufon, ca cel din „Burghezul gentilom".* MACEDONSKI, O. IV, 119.
— **Parvenit** + suf. *-ism.*

PAS¹ interj. (La diferite jocuri de cărți) Cuvînt pe care îl rostește un jucător pentru a arăta că nu vrea sau nu poate să deschidă jocul. ✦ (În sintagma) *Pas parol* = formulă rostită de un jucător care nu vrea sau nu poate să participe la joc în turul respectiv. Cf. BUL. FIL. V, 192.
— Din fr. [je] **passe.**

PAS² s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** Mișcare pe care o face un om sau un animal punînd un picior înaintea celuilalt, pentru a se deplasa; distanță efectuată cu o asemenea mișcare sau, p. ext., (de obicei determinat prin „un", „doi", „cîțiva" etc.) distanță mică, apropiere; (concretizat) picior sau, p. restr., talpa piciorului văzute în mișcare; (învechit și regional) pășitură (1). *Și spre tine-mi deregi pașii.* DOSOFTEI, PS. 21/9. *Mergînd mai nainte trei paș, află într-o groapă apă* (a. 1692). GCR I, 299/29. *De acolo împăratul s-au întorsu îndărăt, iar pă cîțiva pași.* R. POPESCU, CM I, 420. *Stăi, voinic străin, nu păși nainte, Nici un pas mai mult, că te bagi la moarte!* BUDAI-DELEANU, Ț. 141, cf. 256. *Îndoindu-și pașii către fugă cu atîta iuțală,... au căzut la pămînt.* DRĂGHICI, R. 160/11. *Să vă faceți nevăzuți; hotaru e la zece pasuri.* PR. DRAM. 295. *Și o capră sălbatică s-ar fi temut să facă un pas mai mult.* CR (1848), 16³/78, cf. 11²/72. *Laurul e cunun-a bravului ostaș Care nu se trage din foc nici un paș.* MUREȘANU, P. 152/16. *Duc pasurile mele Ce pipăiesc cărarea, în fundul unui crîng.* ALEXANDRESCU, O. I, 250, cf. 83. *De-abia pot să-mi cumpănesc pasurile pe pod.* ALECSANDRI, O. P. 312, cf. id. O. 84. *Un zgomot se auzi în camerele vecine, zgomot surd de pași, de vorbe.* BOLINTINEANU, O. 449, cf. 299. *Pașii noștri trozneau pe zăpada înghețată.* EMINESCU, G. P. 48. *Sărut urma pasurilor tale.* id. N. 74. *Face cîțiva pași spre dînsa.* CREANGĂ, P. 272. *Și nu fac pas, să nu dau de ea, tot de ea și iar de ea.* CARAGIALE, O. IV, 159. *Zărind-o, se dete, cu capul plecat și cu fața galbenă, un pas înapoi.* SLAVICI, O. II, 196. *N-apucă să facă zece, douăzeci de pași.* ISPIRESCU, L. 42. *Cînd mergea nu făcea mai mult zgomot decît umbra ce însoțește pașii omului.* DELAVRANCEA, S. 48, cf. 33. *Salutînd, scoate-o hîrtie, Și, tușind, mai face-un pas.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 180. *Sub pașii noștri foșneau frunzele de curînd căzute.* id. ib. II, 237. *Din ce în ce picioarele mai grele Mi le simțeam, de lutul cel cleios Ce se lipea de pasurile mele.* ANGHEL-IOSIF, C. M. I, 187. *Un turn din zile vechi rămas. Doi spadasini. Schimb de cuvinte. Pas înapoi, pas înainte. Un zăngănit, un jalnic glas.* id. ib. II, 42. *Vine încet, cu pași mărunți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 258, cf. 298. *Pînă să facă Hufan un pas, eu făceam trei și totuși mergeam alături.* HOGAȘ, M. N. 200. *Ion merse pe cărare doi-trei pași, apoi coti.* REBREANU, I. 19, cf. 30. *Eu trăsc pe turc colea, la cîțiva pași.* GALACTION, O. A. I, 280. *După cîțiva pași, oamenii se opresc.* CAMIL PETRESCU, U. N. 394, cf. id. T. I, 427. *Prietenul îl întovărășî cîțiva pași.* C. PETRESCU, Î. I, 47, cf. 75. *Intră în ogradă în vîrful pașilor, ca un vinovat.* id. ib. II, 175. *La primul pas, dușumelele au pocnit așa de tare, că am rămas fără inimă în mijlocul odăii.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *După cîțiva pași, se oprește.* SEBASTIAN, T. 35, cf. 56. *Ridicîndu-se, a pornit cu pași rari spre poartă.* VLASIU, A. P. 106. *Făcea numai un pas pînă la grădina îmbulzită de lume.* SADOVEANU, O. XI, 536. *Își auzea zgomotul pașilor răsunînd cadențat în liniștea nopții.* BART, E. 212. *Cobori și urci în tine ca printr-un turn o scară. Ea singură scoboară și suie în spirală, Ori că o umblă pasul, ori că rămîne goală.* ARGHEZI, VERS. 389, cf. 286. *Se auzi zdruncinătura scării de pași ai cetei care urca,* CĂLINESCU, S. 162. *Pe sub zarea unde rar Ne era popasul. Ne lăsăm pecețile Urmele cu pasul.* BLAGA, P. 79. *Merse cu el cîțiva pași și-l așeză pe scaun.* STANCU, R. A. III, 320, cf. I, 20. *Și frămîntînd cu pașii lutul. Trăsc în urma mea trecutul.* BENIUC, V. 54. *A pornit către punte, cu pași mari, apăsați.* GALAN, Z. R. 96. *Se îndepărtă cîțiva pași de șanțul șoselei.* PREDA, M. 38. *Am pornit pe urmele pașilor tăi.* LABIȘ, P. 67. *Mai avea cîțiva pași pînă la ei.* BARBU, P. 196. *Și unde calcă astăzi pe glie pașii tăi, Să crească spice grele.* HOREA, P. 32. *Se apropie cu pași mari și leneși de gardul vecinului.* V. ROM. iulie 1962, 17. *Prin aceste locuri pe unde pașii mei au trecut.* S mai 1964, 42. *La horă dacă se prinde... Sare, pasurile-ndească.* ALECSANDRI, P. P. 350. *Și cînd vei călca cu pasul, Să-ți pară că-mi auzi glasul.* FOLC. TRANSILV. II, 52. *Pașii pripiți îi face greșiți,* se spune despre cei care grăbindu-se strică totul. Cf. ZANNE, P. II, 666. *Pasul scurt lungește viața.* id. ib. ◇ Fig. *Vremea un pas a mai făcut.* ALEXANDRESCU, O. I, 69. *Și cu mare nerăbdare pasul vremii măsurînd, Cele trei domnițe dalbe că așteaptă rînd pe rînd.* EFTIMIU, Î. 11. *Mă clatină spre pat al insomniei pas.* BACOVIA, O. 84. *Mi-e greu, mi-e rușine, calc pe jeratic, cu acești pași de spovedanie.* GALACTION, O. A. I, 36. *De la sublim la ridicol este un singur pas.* VIANU, A. P. 75. *De la versuri la plimbarea de seară... n-a fost decît un pas.* BARBU, P. 38. *Visarea umblă astăzi cu pași de-argint prin spații.* BRAD, T. 59. ◇ *Pas înainte* = progres. *Victoria de la 6 martie 1945 a însemnat un pas înainte spre instaurarea regimului democrat-popular.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 904. *Pas înapoi* = regres. *Pare adesea un repaos, o stare în calea progresului, un pas înapoi, o oscilație istorică.* BĂLCESCU, M. V. 4. ◇ Loc. adv. **Pas cu** (sau, rar, **de**, învechit, **la**, **din**) **pas** = (mai ales în legătură cu verbe de mișcare) încetul cu încetul; foarte aproape, din aproape în aproape, foarte strîns; rînd pe rînd, treptat; mereu, neîncetat. *Trăgea pas din pas toate informațiunile necesare spre a lucra în bună înțelegere cu frații lor de un sînge.* BARIȚIU, P. A. III, 23. *Am căpătat pînă acum, mergînd pas la pas pe calea analizei, o perfectă imagine a Țării Românești.* HASDEU, I. C. I, 33. *Îi va permite a urmări de aproape, pas cu pas, pre trufașu-i antagonist.* ODOBESCU, S. II, 366. *Și pas cu pas pe urma ei Alunecă-n odaie.* EMINESCU, O. I, 168. *O singură clipă nu le slăbește; se ține pas cu pas de ele.* CARAGIALE, O. III, 61, cf. II, 3. *Cosașii mergeau înainte, pas cu pas, culcînd lanul greu în brazde lungi și groase.* SLAVICI, O. I, 238. *Nimeni nu știe pe-aceste vremi În vînt și ger, cînd trupul îi-l scuturi și îi-l gemi Tot pas de pas.* COȘBUC, P. II, 189. *Ceilalți l-au urmărit cu privirea, pas cu pas.* SEBASTIAN, T. 42. *Pas cu pas, trecutul mort se deșteptă.* SADOVEANU, O. I, 64, cf. XII, 379. *Ziua de ieri... S-a pierdut neputincioasă și pribeagă după ce vremea întreagă M-a urmat, pas cu pas, pînă azi.* ARGHEZI, VERS. 195. *Bătrînul... are o familie lacomă, care-l prinde pas cu pas, ca nu cumva să lase averea domnișoarei pe care ai văzut-o.* CĂLINESCU, E. O. II, 280. **La tot pasul** sau **la fiecare pas** = la orice mișcare; pretutindeni; necontenit. *Aproape la tot pasul întîlnește cîte un cunoscut.* SLAVICI, N. I, 29. *Și vede prăbușirea la tot pasul.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 38. *Școala... ar trebui să caute a combate la fiecare pas moliciunea de voință.* id. ib. 184. *Pînă cînd am să mă împiedec la tot pasul de dumneata?* CAMIL PETRESCU, T. III, 160. *Toată familia îți repetăm la fiecare pas: — „E pace, e pace"!* SAHIA, N. 25. *Să dovedească la tot pasul că știe să conserve sănătatea odraslei.* CĂLINESCU, E. O. I, 192. *La fiecare pas are să i se întîmple ceva.* PREDA, D. 139. **Nici** (un sau, popular, **de-un**) **pas** = de loc, cu nici un chip, nicidecum, cîtuși de puțin. *Nu te las nici chiar de-un pas, Nici chiar morții nu te las.* ALECSANDRI, POEZII, 161. *Voi priveghea nurorile... și nu le-oi lăsa nici pas a ieși din casă.* CREANGĂ, P. 4. *Bădiță, bădiță! Că bărbatul rău mă teme, Nici de-un pas el nu-mi dă vreme.* ALECSANDRI, P. P. 324.

◇ Loc. vb. (Regional) **A da pas** (sau **pasul**) = a păși, a merge. *Dă, murgule, pasu mare, S-ajungem în sat cu soare.* DOINE, 165. *Copilul tău s-o învățat să deie pas?* MAT. DIALECT. I, 263. ◇ Expr. **(A face) primul** (sau **cel dintîi, cel întîi**) **pas** = (a face) începutul, primele demersuri, primele încercări; (a avea) inițiativa. *Se gîndi îndelung, cum ar putea înduplека pe Costi să facă cel întîi pas de împăcare cu tatăl său.* SADOVEANU, O. VIII, 303. **A (nu) da (cuiva) pas** sau (rar) **a (nu) avea pas** = a (nu)-i da (cuiva) sau a (nu) avea voie, posibilitate, răgaz să facă ceva; a (nu) permite, a (nu) îngădui. *La grabă ca aceie, neavînd nimică pas, nici vreme de gătire.* M. COSTIN, O. 50. *Ei și-au cerut soroc, ce mai mult pas de o jumătate de ceas nu le-au dat.* N. COSTIN, LET. II, 68/8. *Cuprind ei în silă și nu dau pas altor negustători ca să cumpere.* R. GRECEANU, CM II, 203. *Tentația fu mare și o simți ca omul Cui nu-i dă pas laboarea.* HELIADE, O. I, 390. *Pacea în ziua de astăzi dă pas neamurilor să săvîrșească cîteva lucruri care folosesc mai mult.* CR (1829), 244¹/18. *Voi dați pas unui dușman îngrozit și în răsipă a-și aduna puterile.* BĂLCESCU, M. V. 372. *Ți-ar fi dat pas de ar fi fost putință.* CR (1848), 33²/62. *Nu-ți dă pas de vorbă.* PANN, P. V. I, 15/9. *Pe sus în case, nu-ți dă nimeni pas să vorbești cevași în taină.* ODOBESCU, S. I, 82. *Cei ce nu au avut pas să intre, se trîntesc... la pămînt.* CARAGIALE, O. V, 346. *Vru el să întrebuințeze armele, dară unde îi dădu ăla pas.* ISPIRESCU, L. 254. *Dînd pas limbii, prinse a mi se căina.* VLAHUȚĂ, N. 124. *Cînd îi dai pas la vorbă, începe să-ți spună cu tîlc și ca din carte.* PITIȘ, ȘCH. 104. *Cum vrea măria ta, așa vreau și eu... Voința măriei tale nu-mi dă pas să voiesc altfel.* DELAVRANCEA, A. 129. *Ușa zăvorîtă nu dă pas nimănui să calce pragul.* GÎRLEANU, L. 24. *Nu ți-oi da niciodată pas de bănuială.* ap. TDRG. *Onoarea tagmei dumitale și datina bisericii nu-ți dau pas să te codești.* GALACTION, O. A. I, 151. *Înțelese că se spun lucruri de laudă deși puține, căci lingura nu dădea pas.* SADOVEANU, O. X, 50. *Tîrgoveții erau mulți și tari... Nu i-au dat pas. L-au suduit și s-au repezit la el.* STANCU, R. A. II, 395. *Dar și Costea ce făcea? Pas lui Fulga nu-i dădea, Ci la el se repezea.* TEODORESCU, P. P. 511. *Unde am eu pas și răspas să mănînc o bucățică de trestie? Că te-aș face, voinice, mii de fărîme.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 103. **A da** (sau **a ceda**) **pasul** = a lăsa pe altul să treacă înainte, a se lăsa depășit (în mers, într-o acțiune etc.). *Eclipsase în guvern pe ceilalți doi colegi ai săi, care în toate ocaziunile îi cedau pasul.* GHICA, A. 38. *Guvernul trece-ntîi. Dau pasul cu plăcere ministrului.* NEGRUZZI, S. VI, 212. ◆ (Construit de obicei cu verbe ca „a auzi", „a asculta") Zgomot pricinuit de fiecare mișcare a picioarelor, în cursul mersului. [*Se aud*] *pasuri în odaie.* KOGĂLNICEANU, în CONTRIBUȚII, I, 73. *Auzi pasuri ce coboară.* EMINESCU, O. I, 154. *Activitatea... fetiței fu întreruptă de niște pasuri, după care se auzi o batere în ușă.* F (1882), 31. *Cîteva minute auzii pașii apăsați ai căpitanului.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 206. *Nu le simți nici pasul, nici nu le-auzi strigarea.* COȘBUC, P. I, 158. *S-aud pași. Vin boierii.* DELAVRANCEA, O. II, 132. *Nimic nu se aude decît pașii lor pe cărărușa netedă.* AGÎRBICEANU, A. 480. *Înspre ziuă, bătrînul îi auzi pașii în tindă.* GÎRLEANU, N. 19. *Ion se pomeni din urmă cu niște pași foarte grăbiți.* REBREANU, I. 41. *Pașii i se mai auziră pe ulîță, leopăind rar.* id. ib. 119. *Ascultă. Pașii lui Gîngu se aud înconjurînd bordeiul.* C. PETRESCU, S. 58. *Nu răsună pe trotuare Decît pașii celor care merg.* MINULESCU, V. 135. *Pe șosea se aud pași mulți.* SAHIA, N. 44. *Îndată ce auzi pașii cunoscuți, măria sa Voichița porunci fetelor și fecioarelor sale să se retragă.* SADOVEANU, O. XII, 352. *Auzi... pași ușori de picioare goale.* CĂLINESCU, E. O. II, 317. *Cele două femei mergeau fără cuvînt, ascultîndu-și pașii.* V. ROM. iulie 1953, 104. *Nu se auzise nici poarta, nici pașii ei în verandă.* PREDA, R. 121. *Pașii tăi nu i-am auzit și nu te-am văzut niciodată.* ISAC, O. 215. ◆ Fig. Stadiu, etapă. *Să cunoști deplin datoriile dumitale întru toate pasurile lucrării acestia* (a. 1823). URICARIUL, V, 183/17. *Gardul era întîiul pas spre îmbogățire.* CAMIL PETRESCU, O. I, 82. ◆ Fig. (Construit de obicei cu verbe ca „a face", „a păși", „a merge" etc. și urmat de determinări ca „mare", „repede", „uriaș" etc.) Înaintare; propășire, progres. *Am rămas din suflet mulțămit văzînd acest mare pas făcut în gospodăria moldovană.* I. IONESCU, C. 252/19. *Țara... mergea cu pași răpezi spre o ruinare totală.* BĂLCESCU, M. V. 18. *Grecia... făcu pași repezi în civilizație.* CR (1848), 22²/33. *Lumea... pășește cu pas mare către-un țel de mult dorit.* ALECSANDRI, P. II, 6. *Încredință pe toți că un astfel de tînăr... avea să facă pași mari în viață.* CĂLINESCU, E. O. II, 251. ◆ Fig. (Construit de obicei cu verbe ca „a face", „a întreprinde" etc.) Acțiune, act, faptă; hotărîre, întreprindere. *Guvernul au făcut chitite pasuri spre introducerea unui regulat județ.* AR (1829), 152¹/37. *Cît sînt eu de desfrînată, Dar mai-mai că m-a-ntrecut. Numai eu îi știu adîncu Și ce pasuri au făcut...* PR. DRAM. 101. *Nicidecum va primi să facă acest pas.* DRĂGHICI, R. 5/14, cf. 180/9. *În acest pas greu... el căută a scăpa prin vîrtutea sa.* BĂLCESCU, M. V. 209. *Pasul ce l-am făcut îmi ridică stima dumitale.* CR (1848), 42¹/77. *Copilul n-are minte să judece rău pas.* PANN, Ș. I, 49/23. *Rudele mele niciodată nu mi-ar ierta un așa pas.* NEGRUZZI, S. I, 25. *Un general e dator a da seama de toate pasurile sale.* HASDEU, I. V. 113, cf. 165. *Nu-mi pare rău de acest pas al lui, căci nu prea aveam încredere în competența sa de profesor.* ALECSANDRI, S. 14. *Parcă tot m-aș însura; cînd aș da peste-o parte bună aș face poate și eu pasul acesta.* CREANGĂ, P. 161. *Făcînd un pas ca acesta nu mai putem da înapoi.* CARAGIALE, O. II, 288. *Pentru mine e mare pas aista ce-l fac.* CONTEMPORANUL, V₂, 491. *Pasul ce făcuse era atît de neașteptat, că toate încercările mele ca să-l explic rămîneau trudă stearpă.* GALACTION, O. 224. *Într-o zi tot va trebui Să fac un asemenea pas.* CAMIL PETRESCU, T. III, 459, cf. I, 158. *Astfel de pas neauzit și nepomenit în știința oamenilor a făcut cucoana Catinca.* SADOVEANU, O. V, 346. *Înainte de pasul decisiv, el a luat principalilor săi colaboratori din nou jurămîntul de credință.* OȚETEA, T. V. 125. *Trebuia să vă gîndiți bine înainte de a face pasul ăsta.* CĂLINESCU, E. O. I, 91. *Te rog să întreprinzi negreșit acest pas, i se adresă președintele.* VORNIC, P. 156.

2. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Mod de a umbla; mers[1] (1), umblet, pășit. *Tremurînd, cu pas încet, De lac s-a apropiet.* ASACHI, S. L. I, 191, cf. 75. *Astfel de frumoși la trupuri și astfel la pasuri vii Încît alți cai asemenea nu să află-n herghelii.* PANN, E. II, 25/17. *Sentinela... Zidul ia de-a lungul cu pasu-i măsurat.* BOLLIAC, O. 82. *Am văzut cîrdurile de dropii, cutreierînd cu pas măsurat... acele șesuri fără margine.* ODOBESCU, S. III, 14. *La curcani vînătă-i creasta Și cu pasuri melancolici meditînd îmblă-n ogradă.* EMINESCU, O. I, 46. *Intră cu pasul hotărît.* CARAGIALE, O. II, 78. *Îndemna caii la pas iute.* SLAVICI, O. I, 215. *Sfiicioasă, visătoare, Vine-ncet, cu pasuri line.* NECULUȚĂ, Ț. D. 72. *Cu pasul slab, cu ochii beți, El a plecat gemînd p-afară.* COȘBUC, P. I, 101. *Porni cu pas domol și cam descurajat.* ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 10. *Vino, lasă-ți pasu-n voie.* EFTIMIU, Î. 124. *Doar pasul tău ușor, În omăt strălucitor, Lasă urme viorii.* TOPÎRCEANU, B. 7, cf. 21. *Ulițele bătute de pasul săltăreț al lui Toprceanu.* TEODOREANU, M. U. 14. *În pas bălăbănit suim pe deal.* BENIUC, V. 45. *Cu pas de vînt s-au ridicat spartanii.* BOUREANU, S. P. 4. *Omu care-i necăjit, Se cunoaște pe pășit; Că i-i pașu mărunțel Și năcazu-i după el.* MÎNDRESCU, L. P. 19. *Hai murgule în pas mai tare.* ȘEZ. I, 10. *Ieși din sat afară și să pusă vaca în paș aspru și merge și merge pînă la nouă otară.* ALEXICI, L. P. 244. ◇ Fig. *Norocul la un loc nu stă, Într-un ceas schimbă pasul.* M. COSTIN, O. 321. *Amintirea-n țara ei mă poartă, Cu pas încet, în carul ei de aur.* GOGA, P. 27. *Înșelătoare, o stafie cu pasul dincolo de vis prelins.* LABIȘ, P. 158. ◇ *Pas alergător* = mers (ostășesc) în fugă. *Pornim în pas alergător.* SAHIA, N. 121. *Mergea toată vremea în pas alergător.* SADOVEANU, O. II, 481. *L-ar fi văzut cineva trecînd de la o comună la alta în pas alergător.* ULIERU, C. 16.

Pas de marş (sau *de voie*) = mers ostăşesc obişnuit. *Îi veni în minte ziua eliberării... ascultînd sunarea... pasului de voie.* SĂM. VI, 325. *Pornim în drumul lung în pas de voie.* SADOVEANU, O. II, 442. *Pas de front* (sau *de defilare*) = mers ostăşesc de paradă, cu cadenţă bine marcată. ◇ L o c. a d j. (Învechit) **Bun de paşi** = care merge repede, sprinten. [Cetatea] *era departe de Dunăre, cale de cinci zile omului bun de paşi.* ŞINCAI, HR. I, 81/25. ◇ L o c. a d v. **La pas** sau (rar) **în pas** (ori **paşi**) sau **în pasul calului** = în ritm de mers obişnuit; domol, încet. *Doi tineri mergeau alăturea la pas.* NEGRUZZI, S. I, 30. *Calul era obosit şi nu mai putea merge decît în pas.* EMINESCU, G. P. 117. *Atunci calul porneşte la pas, pînă ce iese mai încolo.* CREANGĂ, O. 93. *Porneşte şi el mergînd în pasul calului.* id. P. 198. *„Caravana" urca la pas printr-o rarişte de mesteacăni.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 44. *Pe El-Zorab nu-l vei vedea De-acum, urmîndu-te la pas.* COŞBUC, P. I, 111, cf. 143. *Calul mergea la pas.* DUNĂREANU, CH. 7. *Se întorcea de la Moghileni în pasul calului.* GÎRLEANU, N. 39, cf. 188. *Porniră îndată la pas.* REBREANU, I. 126. *Caii... mergeau încet, la pas, de-abia mişcînd trăsura.* MIRONESCU, S. A. 135. *Urmă a călări la pas, în tăcere.* SADOVEANU, O. X, 202, cf. 141. *Căruţa mergea la pas.* CAMIL PETRESCU, O. II, 132. *Străbăteam la pas satul.* STANCU, U.R.S.S. 84. *Careta luxoasă, trasă la pas de un măgar cenuşiu.* VINEA, L. I, 49. *Fugea ea, dar şi tătarii nu mergeau după dînsa numai în paşi.* MARIAN, T. 266, cf. A I 31. (Fig.) *Societatea noastră a mers şi ea, cînd mai la pas, cînd mai în galop.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 25. *Muncind, vei învăţa să faci gîndul să se mişte pe hîrtie, cum i-este voia: la pas, în trap ori vijelios.* GALACTION, A. 209. ◇ E x p r. **A se ţine de pasul cuiva** = a se ţine de cineva, a urmări pe cineva. *Te duci, ş-am înţeles prea bine Să nu mă ţin de pasul tău.* EMINESCU, O. I, 117. **A ţine pasul** (sau, regional, **paş**) = a nu ieşi din ritmul de mers (într-un grup organizat), a păstra cadenţa. *Treci în front, ţine pasul!* PREDA, M. 98. *Porunceşte la dobaş Să bată doba de marş, Să ţie feciorii paş.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 305. **A ţine pasul (sau pas) cu... ori a fi, a merge** etc. **în pas cu...** = a avea acelaşi mers, ritm, cadenţă etc. cu cineva; a se menţine pe acelaşi plan, la acelaşi nivel etc. cu cineva sau cu ceva. *Aşa e lumea, aşa e viaţa: ori renunţi la ele, ori trebuie să joci în pas cu ceilalţi.* DELAVRANCEA, S.113. *Popa Tonea... mergea în pas cu strîbul.* GALACTION, O. 177. *Necazul era că fetele nu puteau ţine pasul cu noi.* VLASIU, A. P. 358. *Bătrînii ţineau pas cu tinerii.* STANCU, U.R.S.S. 50. **A da pas** sau **a-i da drumul** (ori **vînt, brînci** etc.) **pasului** (sau **la pas**) = a se grăbi, a se zori. *Flăcăii dau pas ca să aducă vitele de la păşune.* EMINESCU, N. 139, cf. UDRESCU, GL. **A-şi iuţi (sau lua) pasul** = a fugi. Cf. BUL. FIL. V, 170. ✦ Mişcare ritmică a picioarelor, caracteristică unui anumit dans. *Ia vezi, mama, nişte pasuri care m-a-nvăţat Diupor, Şi l-aş face şi mai bine, dar mă doare un picior.* PR. DRAM. 106. *Trebuie să faci pasuri şi complimente bune.* ALEXANDRESCU, O. I, 192. *Veni în pas de vals.* GÎRLEANU, N. 56. *Busuioc... schiţă cu mîna la ceafă un pas de brîuleţ.* BRĂESCU, V. 54.

3. Unitate de măsură a lungimii folosită (în trecut) pentru terenuri, distanţe etc., care variază între patru şi şase palme[1] (3) şi reprezintă distanţa dintre cele două picioare depărtate în mersul obişnuit al unui om; p. e x t. distanţă reprezentată de această unitate de măsură. *Mergea prea departe ca la 1000 şi mai bine de paşi bărbăteşti.* NECULCE, L. 239. *Măsoară cu funia de 30 paşi şi pasul de 6 palme de mijloc* (a. 1761). BUL. COM. IST. IV, 209. *Nu mersă doară pasuri trei sute... şi-ntinzînd mîna i-arătă un loc.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 295. *L-au aruncat preste 375 de paşi.* BĂRAC, ap. GCR II, 240/38. *Ziua de arătură, în moină, este de 10 paşi în curmeziş, iar în ţelină, de 8 paşi, pasu cuprinde 6 palme domneşti* (a. 1830). I. BRĂESCU, M. 23. *Era departe ca la o sută de paşi.* DRĂGHICI, R. 167/30. *Socotită funia cîte 24 paşi şi pasul de 6 palme proaste* (a. 1838). URICARIUL, XIV, 38. *Se pun... un rînd de snopi depărtaţi de un pas de la par.* I. IONESCU, C. 185/14. *Pămîntul, între răzeşi, se vinde cu pasul şi pasul are 6 palme.* id. P. 379. *Pentru măsurat distanţele mici pe pămînt, pescarul, cînd e la baltă, întrebuinţează „pasul".* ANTIPA, P. 765. *Îl sili să măsoare cu pasul, împreună, lăţimea locurilor.* REBREANU, I. 94. *Le luă ochii această vale adîncă... largă de o mie de paşi.* CAMIL PETRESCU, O. II, 193, cf. 150. *În Ţara Românească, la 1571..., avem prima menţiune a măsurătorii pămîntului în paşi.* PANAITESCU, O. Ţ. 165. *Am cerut boi într-un ceas Ca să-mi ar şi eu de-un pas, Nevoii să nu mă las.* ALECSANDRI, P. P. 285.

4. Urmă lăsată de talpa piciorului sau a încălţămintei în mers. *Nici un zbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas.* ALECSANDRI, P. III, 18. *Paşii lor se cunosc prin desfundăturile munţilor.* VLAHUŢĂ, R. P. 10. *Şi paşii mei pe nisip nu se mai cunosc.* SADOVEANU, O. XII, 345. ◇ E x p r. (Învechit) **A călca** (sau **a urma, a merge**) **pe paşii** (sau **pasurile**) **cuiva** = a face în acelaşi fel, a urma exemplul cuiva. *După moartea lui Ştefan, în Moldova, Bogdan fiul său şi Petru Rareş călcă pe pasurile lui.* BĂLCESCU, M. V. 16, cf. 584.

II. S. n. P. a n a l. **1.** Distanţă între două elemente consecutive identice ale unui sistem tehnic, măsurată în direcţia în care se repetă elementele. *Mărimea pasului variază după felul maşinii.* LTR[2], cf. DN[2], DER. ◇ *Pas de filet* sau *pasul filetului* = distanţa dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axei filetului. *De foarte multe ori abateri inexplicabile, nepotriviri în pasul filetului... se datoresc lipsei de orizontalitate a patului maşinii.* ORBONAŞ, MEC. 123, cf. SOARE, MAŞ. 30, DN[2], DER.

2. (Învechit şi regional) Unealtă de lemn în formă de compas, folosită în dulgherie, rotărie, dogărie etc.; (învechit şi regional) pasnic (4), (regional) păşari. *Ţărcălamul cerului şi ţencurile şi pasul di la vavilonenі au luat grecii.* HERODOT (1645), 121. *Îi pun sub căpătăi diferite unelte... precum: ciocan, topor, bardă, pasul cu care a îndreptat piatra morii ca să fie rotundă.* MARIAN, Î. 39, cf. DAMÉ, T. 115, PAMFILE, I. C. 162, 170, H VII 407, XII 118.

— Pl.: **(I)** *paşi* şi **(II,** învechit şi regional şi **I)** *pasuri.* — Şi: (învechit şi regional, sg. refăcut după pl.) **paş** s. m., s. n.

— Lat. **passus.** Pentru **II 2,** cf. şi c o m p a s.

PAS[3] s. n. **1.** (Învechit şi regional) Paşaport. *Numerul pasurilor slobozite de la april 1828 şi pînă la april 1829... trece peste 3000.* AR (1829), 79/21. *Don Carlos cere pasuri, spre a putea merge unde va vrea.* GT (1839), 163[2]/23. *Se zice că nime nu poate călători fără pas, minciuni!* CR (1848), 24[2]/13. *Ni se cer pasurile, ni le cercetează, sîntem întrebaţi de scopul călătoriei.* MILLE, V. P. 202. *I-am arătat că am un pas francez.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 413. *Eu am hîrtie... am pass, merg oriunde.* CAMILAR, N. II, 254. ✦ (Regional) Autorizaţie pentru vînzarea-cumpărarea vitelor (Părteştii de Jos-Gura Humorului). LEXIC REG. II, 117.

2. Loc mai coborît (de obicei de-a lungul văii unei ape) care permite trecerea peste o creastă sau o culme de munte ori de deal; trecătoare, (regional) obîrşie (3). V. d e f i l e u, c h e i. Cf. STAMATI, D. *În luna lui mai 335 el plecă din Amfipolis, trece prin pasurile muntelui Hemus şi atacă.* XENOPOL, I. R. I, 42. *Rămînem visători în fereastra vagonului, întrebîndu-ne la subjugătoarele pasuri ale Oltului.* GALACTION, A. 97. *Pe înălţimile din pasul Rucărului au loc vii lupte de infanterie.* CAMIL PETRESCU, U.N. 419, cf. DS. *A învăţat pe anume slujitori... să închidă pasurile în munţi.* SADOVEANU, O. XII, 258, cf. LTR[2]. *Din punct de vedere geologic, Carpaţii Orientali încep de la pasul Dukla.* GEOLOGIA, 114, cf. CHEST. IV 22/89. *Şapte luni am stat, măi frate, La pasul Oituzului.* FOLC. MOLD. I, 159. ◇ F i g. *Umbră mai multă a trecut Prin pasurile sufletului.* ARGHEZI, VERS. 206.

— Scris şi: (după germ.) *pass.* — Pl.: *pasuri.* — Din germ. **Pass.** Pentru sensul **2,** cf. şi fr. p a s s,

PAS[4] s. n. v. **pasă[1]**.

PASÁ vb. I. Tranz. **1.** (Franţuzism; astăzi familiar) A da sau a ceda (pe timp limitat); a face să ajungă în mîna cuiva, a trece, a transmite altuia. Cf. ODOBESCU, în CONTRIBUŢII, I, 121. *Poţi să-mi pasezi şi mie o hîrtie de o sută pînă iau chenzina?* C. PETRESCU, C. V. 55. *Vrei să mi-o pasezi iarăşi înapoi.* în SCL 1969, 135.

2. (Complementul indică fructe sau legume) A trece prin sită; p. ext. a zdrobi, a mărunţi.

3. (Folosit şi absol.) (Sport; complementul indică mingea) A trimite unui coechipier. *Apărarea dinamovistă se deplasează spre dreapta şi pasează în stînga.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 587. *Mingea trebuie pasată.* ib. nr. 6 656. *De la circa 25 m, fără să întîrzie nici o clipă..., a reluat puternic mingea ce i-o pasase Grozea.* ib. 1966, nr. 7 120.

— Prez. ind.: *pasez.*

— Din fr. **passer.**

PASÁBIL, -Ă adj. (Familiar) Care este destul de bun, de frumos etc. pentru a fi acceptat sau utilizat, care corespunde într-o oarecare măsură scopului; bunicel, acceptabil, admisibil. V. mediocru. Cf. HELIADE, în SFC I, 93, I. GOLESCU, C. *Acest poet de talent mijlociu, exprimînd viaţa pe care el-însuşi o trăieşte, va face o operă pasabilă.* GHEREA, ST. CR. III, 161, cf. ALEXI, W. *Fiind întîmplat, şi-a făcut spre stradă nişte case pasabile, care se văd şi acum.* CĂLINESCU, E. O. II, 123. ◇ (Adverbial) *Bărbaţii cheltuiesc între 4—5000 piaştri pentru a se îmbrăca pasabil, dar cel puţin moda lor nu se schimbă.* OŢETEA, T. V. 61.

— Pl.: *pasabili, -e.*

— Din fr. **passable.**

PASACÁLIE s. f. Vechi dans spaniol şi italian, cu o mişcare lentă şi gravă, executat pe o temă muzicală cu repetate variaţiuni; melodie după care se execută acest dans; p. ext. piesă muzicală instrumentală, în formă de variaţiuni polifonice pe o temă expusă la început, care se execută într-un tempo moderat sau lent şi în măsura de trei timpi. Cf. DN[2]. *Această admirabilă passacaglie... nu este oare de o mie de ori mai bogată şi mai expresivă decît surlele şi trîmbiţele multor alte finaluri?* M 1962, nr. 4, 2. *Pasacalia s-a răspîndit în Europa meridională şi apuseană în prima parte a sec. al XVII-lea.* DER.

— Scris şi: (după it.) *passacaglia.* — Pronunţat: *-li-e.* — Pl.: *pasacalii.*

— Din it. **passacaglia.**

PASACHÍNĂ s. f. v. **paţachină.**

PASAGÉR, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f. Persoană care este numai în trecere (în cursul unei călătorii) printr-un loc, printr-o localitate etc.; persoană care circulă sau călătoreşte folosind un mijloc de transport în comun; călător. *Pasagerul, la locul 1, plăteşte 16 lei* (a. 1847). N. A. BOGDAN, C. M. 155. *Măsura ci trebuia să luăm pintru pasajerii ci intră în Moldova* (a. 1848). CONTRIBUŢII, II, 132, cf. POLIZU, ANTONESCU, D. *Aici s-opreşte vasul, debarcă pasagerii.* BOLINTINEANU, O. 233. *L-a cercetat cum cercetează vameşii paşapoartele pasagerilor.* C. PETRESCU, Î. II, 67. *Coborau şi urcau, intrînd şi ieşind, pasageri grăbiţi.* id. C. V. 124, cf. 262. *În lumea asta mică şi vie... nu distonau decît pasagerii obişnuiţi, cari îşi aşteptau trenurile.* POPA, V. 209. *De sus, de pe puntea superioară, o pasageră îl privea.* CĂLINESCU, S. 62. *Treceau de cîteva ori pe zi, pe lîngă casa noastră, trenuri iuţi, de pasageri.* STANCU, D. 240. *Bucătarul... să găsească un fel de bucate cu care să recîştige inima năzuroasei pasagere.* TUDORAN, P. 336. *Hotelul... dispune de 246 locuri. Asta înseamnă 246 de pasageri pe zi.* RL 1967, nr. 7 024, cf. T. PAPAHAGI, C. A. 69. *Paşaşir sau păşuşer... pe lîngă sensul de „pasager" mai are şi unul depreciativ.* DR. IV, 1016. ◆ (Prin Transilv.; în formele *paşaşir, păşuşer*) Haimana, derbedeu. Cf. DR. IV, 1 016.

2. Adj. (Rar; în opoziţie cu permanent) Vremelnic, trecător. *E un împrumut pasager, aş putea spune; e o sumă destul de mică.* SADOVEANU, O. XIV, 232. *Arzătoare feluri, pasagere visuri.* BENIUC, C. P. 103, cf. DN[2].

— Pl.: *pasageri, -e.* — Şi: (învechit) **pasajér,** (regional) **paşaşir, păşuşér** s. m.

— Din fr. **passager.**

PASÁGIU s. n. v. **pasaj.**

PASÁJ s. n. **I.** Fragment dintr-un text scris, dintr-o lucrare literară sau muzicală (citat sau reprodus de cineva). *Să ştie cînta cîteva pasajuri din opere.* FL (1838), 104/2. *Frumuseţea unor pasagiuri elocuente.* MAG. IST. I, 252/4. *Cîteva pasage din cărţi sînte.* HELIADE, D. J. 6/15. *Vom începe prin a traduce întregul pasagiu.* HASDEU, I. C. I, 14. *Pasagele elocvente ale d-lui Barnuţiu.* MAIORESCU, CR. III, 158. *Nu ezităm de-a cita cîteva pasaje dintr-o epistolă a lui Théophile Gautier.* EMINESCU, N. 84. *Acea fericire pe care o simţim de cîte ori facem pe cineva să admire cu noi un chip, un tablou, un pasaj frumos într-o carte.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 87. *În primul pasaj, toate propoziţiile au predicatul în locul întîi.* IORDAN, G. 247, cf. IBRĂILEANU, S. L. 107. *Întreg pasagiul din cronică în care se vorbeşte de originea banului oltenesc este... de origine cultă.* BUL. COM. IST. V, 60. *În acest pasaj Goethe trecuse uşor pe lîngă ceea ce este natural.* GALACTION, A. 162. *Murmura versuri, pasagii de proză.* TEODOREANU, M. U. 31. *Recitează pasagii întregi pe dinafară.* SADOVEANU, O. VII, 239, cf. X, 142, id. E. 159. *În pasagiul în care este povestită scena execuţiei neizbutite a lui Mihai..., după o serie de perfecte simple, apare prezentul revelator.* VIANU, A. P. 36. *Diferite pasaje ale celor două versiuni.* CL 1957, nr. 1—2, 52. *Zări pe pagina cărţii semnul la care se sfîrşea pasajul pe care-l învăţa Andrei.* MIHALE, O. 260. ◇ Fig. *Nu este zi pe lume ca cea aniversare... În asta-ţi vin aminte pasage de întristare Ca şi de bucurie.* MUREŞANU, P. 98/12. ◆ Figură muzicală realizată, în urma dezvoltării unui motiv (**II 1**), dintr-un şir de note scurte, egale, cîntate repede şi care face trecerea între diferitele teme ale unei piese muzicale. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., DL, DM, DN[2], DER.

II. 1. (Învechit) Deplasare (în spaţiu); trecere; succedare. *Pasagiul norilor pe dinaintea soarelui.* CR (1848), 23[1]/71. *O protestaţiune... s-au făcut în contra pasagiului (trecerei) trupelor prusiane.* TIMPUL (1856), nr. 4, 2[1]/13, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Concretizat; rar) Loc de trecere, spaţiu de circulat, drum; (sens curent) spaţiu amenajat între două rînduri de clădiri sau în interiorul unei clădiri, aşezat de obicei la nivelul străzii, care serveşte pentru trecerea pietonilor sau, rar, a vehiculelor dintr-o stradă în alta, de la un corp de clădire la altul etc. *Scaunele şi mesciorele împiedecă pasagiul de dinafara cafeurilor.* CR (1848), 32[3]/47, cf. NEGULICI. *Pe împrejurul bisericii se încovoaie un pasaj strîmt, închis, întunecos, veşnic umed şi glodos.* ALECSANDRI, S. 16. *Era o adevărată orgie de culori şi mirosuri: faţade-ntregi de palate pe bulevarde kilometrice, pasajuri, monumente, toate numai în flori.* CARAGIALE, O. VII, 448, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Pe toate fundacurile şi pasajele, o groază de copii.* SADOVEANU, O. IX, 234, cf. LTR[2], DL, DN[2], DER. ◇ Fig. *Prima lacrămă... îşi deschidea un pasagiu pintre lungile sale gene negre.* CR (1848), 28[3]/55. ◆ Porţiune de stradă cu marcaje speciale, folosită ca loc de traversare pentru pietoni. *Strada este marcată cu semne de circulaţie care... trebuie revopsite. Şi pasajele pentru pietoni sînt urîte.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 7 059. ◆ Încrucişare între o cale ferată şi o cale de circulaţie rutieră, amenajată, după importanţa căilor, la acelaşi nivel *(pasaj de nivel)* sau la nivele diferite *(pasaj denivelat). Întreprinderile sînt obligate... a asigura... paza liniei şi a pasajelor de nivel.* PREV. ACCID. 69. *Pasajele de nivel sînt echipate cu indicatoare fixe şi pot fi nepăzite sau păzite de un cantonier.* LTR[2], cf. DL,

DN [2], DER. ✦ Încrucișare la nivele diferite între două sau mai multe căi de circulație rutieră. Cf. DER.

3. (Biol.) Migrație (2) periodică a păsărilor de la locurile de cuibărit la cele de iernare și înapoi, deplasare a păsărilor sau a unor animale sălbatice, la anumite ore ale zilei, de la locul de odihnă la cel de hrană și înapoi; p. ext. loc de trecere, drum (fix) străbătut în cursul acestor deplasări. *Urmarăm dramul înainte, pe lîngă alte perdele de trestii, pe sub pasajul de dimineață al rațelor.* SADOVEANU, O. IX, 383. *Pădurile înmugureau cu grabă și sitarii își împinseră pasajul de primăvară spre nord.* id. ib. XII, 582. *În timpul pasajului, aci își fac popasul cîrduri de păsărele care se adună înainte de a-și lua drumul în zbor peste apa Mării Negre.* BART, E. 167, cf. STOICA, VÎN. 18, IORDAN, L. R. A. 481. *Pasajul de toamnă ține de la mijlocul lui august pînă la finele lui octomvrie și ajunge punctul culminant la mijlocul lui septemvrie.* DOMBROWSKI, P. 300. *La noi în țară* [pasărea] *apare probabil în partea de răsărit, în cursul pasajiilor.* id. ib. 301. ◇ L o c. a d j. **De pasaj** = care este în trecere prin țara noastră, în perioada migrațiilor. *În unii ani se mai adaugă la numărul păsărilor băștinașe și forfecuțe de pasaj, care locuiesc la nord.* id. ib. 126. *În România, F. peregrinus este numai pasăre de pasaj.* LINȚIA, P. II, 133. ✦ Cîrd, stol (aflat în deplasare, în migrație). *Pasajul de rațe pornise pe sub cer, deasupra noastră.* SADOVEANU, O. IX, 478. *Am observat deasupra capitalei, venind din direcția N—SE, un mare pasaj de berze.* VÎN. PESC. octombrie 1960, 18.

4. (Tehn.; și în sintagma *pasaj de laminare)* Trecere (consecutivă) a metalelor, a fibrelor textile etc. printre doi sau mai mulți cilindri metalici, care sînt așezați în laminor la distanță reglabilă și se rotesc în sens invers; p. ext. loc de trecere a acestor metale, fibre textile etc., de dimensiuni diferite, după distanța la care sînt fixați cilindrii. *Pentru laminarea acestui profil avem nevoie de cinci calibre ce corespund la cinci pasaje de laminare.* IOANOVICI, TEHN. 144. *Parcursul prin diferitele capete ale laminorului constituie așa-numitele treceri (pasaje).* IONESCU-MUSCEL, FIL. 144.

— Pl.: *pasaje* și (rar) *pasajii,* (învechit) *pasajuri.* — Și: **pasăgiu** s. n.

— Din fr. **passage,** it. **passaggio,** germ. **Passage.**

PASAJÉR s. m. v. **pasager.**

PASAMÉNT s. n. v. **pasmant.**

PASAMENTÁRIU s. m. v. **pasmantier.**

PASAMÉTRU s. n. Instrument mecanic de măsură, folosit pentru măsurarea cu precizie a dimensiunilor exterioare ale unor piese, prin indicarea abaterii față de un etalon de comparație. *Pasametrul e utilizat pentru măsurări în fabricația în serie de piese de diferite dimensiuni.* LTR [2], cf. DL. *Pasametrul este prevăzut cu un mecanism amplificator cu pîrghie, un ac indicator și un cadran cu diviziuni.* DER.

— Pl.: *pasametre.*

— Din fr. **passamètre,** rus. **пассаметр,** germ. **Passameter.**

PASÁNT adj. (În sintagma) *Contor pasant* (și substantivat, n.) = contor care înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general. *Vînd șifonier triplu, paravan, contor pasant.* RL 1968, nr. 7 417.

— Pl.: *pasante.*

— Din fr. **passant,** germ. **passant.**

PASAPÓRT s. n. v. **pașaport.**

PASÁRE [1] s. f. (Rar) Acțiunea de a p a s a și rezultatul ei.

— Pl.: *pasări.*

— V. **pasa.**

PASÁRE [2] s. f. v. **pasăre.**

PASARÉLĂ s. f. **1.** Pod îngust de lemn, de metal sau de beton armat, construit la înălțime peste o cale ferată, o șosea, un canal etc., pentru a permite trecerea pietonilor. *Paserele (cu trecerea pietonilor pe deasupra liniilor sau, pe sub linii, tunele de pietoni și bagaje).* NOM. MIN. I, 309. *Fumul rămase... împrejurul paserelei înalte.* v. ROM. noiembrie 1950, 4, cf. LTR [2]. *Împletiturile de metal ale pasarelei de la Basarab abia mai sclipeau.* BARBU, Ș. N. 10, cf. DER.

2. Punte mobilă, de lemn sau de metal, care leagă de chei un vapor ancorat, pentru a permite îmbarcarea sau debarcarea pasagerilor. *Un șuierat scurt, pasarela..., se trage la o parte, parîmele se desprind de babale, iar vasul... pornește slobod în josul Dunării.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 828, cf. DL, DM, DN [2], DER. ✦ Platformă pe puntea de sus a unei nave, pe care stă de obicei ofițerul de cart sau timonierul și unde se află camera hărților și a instrumentelor de navigație. Cf. ABC MAR., DL, DM, DN [2].

3. Galerie care face legătura directă între două clădiri, la nivelul etajelor; punte îngustă de lemn, de metal sau de beton armat, care face legătura între două construcții sau între două părți ale aceleiași construcții. Cf. LTR [2], DL, DN [2], DER.

— Pl.: *pasarele.* — Și: **paserélă** s. f.

— Din fr. **passerelle.**

PASÁT subst. (Geogr.; învechit) Alizeu. *Pasatul este un vînt regulat între tropice.* GENILIE, G. 109, cf. FABIAN-BOB, 18/2.

— Din germ. **Passat**[wind].

PASAÚRĂ s. f. v. **paceaură.**

PÁSĂ [1] s. f. **1.** Mișcare pe care trebuie să o depună jucătorii de cărți la fiecare nou tur. *Am urmărit pasa în gînd, tocmai de cinci ori ținea; făceam 180 de lei.* DELAVRANCEA, S. 142, cf. CADE, SCRIBAN, D., DN [2]. ✦ (Rar) Tur (la jocul de cărți). *Habar n-ai de joc... În pasă se stă la cinci.* BRĂESCU, O. A. I, 204, cf. DM. ✦ (În e x p r.) **A avea** (sau **a fi în**) **pasă (bună** sau **proastă)** = a trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile); a-i reuși (sau a nu-i reuși) cuiva ceea ce întreprinde într-o anumită perioadă; a avea noroc (sau nenoroc). *Am avut o pasă bună, cîștigam destul de mult.* VLAHUȚĂ, ap. CADE.

2. Mișcare pe care un hipnotizator o face cu mîna pentru a adormi un mediu [1] **(3).** *Un gest magnetic, ca o pasă de magnetizator.* ALAS 25 II, 1934, 4/6, cf. 9/7. *Îndreaptă-le spre lumea duhurilor, îți strigă doctorul Zănoagă poruncilor, făcînd cu mîinile pase asupra trupului ei de la cap înspre picioare.* CĂLINESCU, S. 403.

3. (Sport) Trimitere a mingii unui coechipier. Cf. p a s a **(3).** *Pasele imprecise... au făcut ca jocul să se desfășoare la un slab nivel tehnic.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 767. *În ansamblu, par inexplicabile încă jocul lateral pe centrul terenului, pasele date înapoi, combinațiile inutile.* ib. 1960, nr. 4 853. *Nu se află în plenitudinea forțelor lui, a greșit multe pase, a intervenit nesigur, n-a colaborat bine cu ceilalți coechipieri.* ib. 1965, nr. 6 601. ✦ Înaintare către adversar, la scrimă. Cf. DN [2].

— Pl.: *pase.* — Și: **(3) pas** s.n.

— Din fr. **passe,** engl. **pass.**

PÁSĂ [2] s. f. (Tehn.) Trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matrițele care-l fasonează. *Spre deosebire de forjarea la cald,... în cazul forjării la rece, în matrițe sînt necesare trei și mai multe pase.* IOANOVICI, TEHN. 137, cf. LTR [2].

— Pl.: *pase.*

— După fr. **passée.**

PÁSĂMITE adv. (Învechit și popular) Pesemne, probabil; într-adevăr, vezi bine că... Cf. POLIZU, BARCIANU, v. *La o înghesuială... iacă se întîlnesc cei*

doi fraţi şi nu le vine să crează ochilor, şi se iau în braţe că, pasămite, îşi tăinuise unul altuia şiretenia de acasă. CARAGIALE, O. I, 121. *A treia zi cum se sculă, plecă iarăşi la marginea eleşteului. Pasămite îl trăgea ala la ursita lui.* ISPIRESCU, L. 35. *Cînd tocmai se gîndea că lumea d-aci încolo nu mai e ca lumea, pasămite să uluise el că iar a dat peste oameni ca şi dînsul.* DELAVRANCEA, S. 243. *Pasămite i se făcu milă de el babei.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 60, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Ajungînd aici la tine, pe la ora 12 noaptea, am găsit pe oamenii tăi în aşteptare... Pasămite, le-ai trimis cuvînt că vii spre miezul nopţii.* GALACTION, O. A. I, 84. *Pe la-nceputul dulce-al primăverii Satul şi-aduce-aminte de poveşti Şi frunza tremură pe crengi cereşti Şi, pasămite-n taină şi boierii.* ARGHEZI, VERS. 80. *Pasămite erau oasele zmeului.* RĂDULESCU-CODIN, Î.104. *Numai aur şi pietre scumpe, pasămite acele erau comorile zmeilor.* I. CR. II, 205.

— Scris şi: *pasă-mi-te.* CADE.

— **Pasă** (< *păsa* < *pensare* „a cîntări", fig. „a examina, a chibzui, a gîndi") + **mite** „chiar". Cf. GRAUR, E. 124, SCL 1960, 429, L. ROM. 1960, nr. 5, 14.

PĂSĂRE s. f. **I. 1.** (Transilv., Ban. şi Bucov.; şi în sintagmele *pasăre de casă*, MARIAN, O. I, 408, BĂCESCU, PĂS. 120, *pasăre căsărească*, ALR II 6 217/310, *pasărea mălaiului*, MARIAN, O. I, 409, BĂCESCU, PĂS. 121, *pasăre de şură*, BĂCESCU, PĂS, 121, ALR II 6 217/235, *pasărea şurii*, BĂCESCU, PĂS. 124, *pasăre porcească*, id. ib. 121, *pasăre suratică*, id. ib., *pasăre ţigănească*, id. ib.) Vrabie *(Passer domesticus). Într-o biserică bătrînă lăcuia mare putere de brăbeţi sau paseri, care să înmulţea acia.* ŢICHINDEAL, ap. CADE. *Sub aceste două numiri „pasere" şi „vrabie" înţeleg românii pe una şi aceeaşi pasere.* MARIAN, O. I, 408, cf. CABA, SĂL. 91, CANDREA, Ţ. O. 51, ALR I 1 014/40, 93, ALR II 6 217/47, 325, A I 12, 13, 20, 21, 22, 31, 36. ◇ *Pasăre de munte* = specie de vrabie care trăieşte în regiunile de munte *(Passer montanus).* Cf. MARIAN, O. I, 408, BĂCESCU, PĂS. 120. ✦ (Regional; şi în sintagmele *pasăre de fîn*, BĂCESCU, PĂS. 120, *pasăre de holdă*, id. ib., *pasăre galbenă*, id. ib. 121) Numele a două specii de presură *(Emberiza citrinella* şi *calandra). Presura galbănă, numită în unele locuri precum... în Banat, pasere, iară în alte locuri şi scatiu.* MARIAN, O. I, 380, cf. BĂCESCU, PĂS. 120. ✦ (Regional; în forma *păsare)* Gaiţă *(Garrulus glandarius)* (Banloc-Timişoara). ALR I 1 035/35. ✦ (Regional) Codobatură *(Motacilla alba)* (Grindu-Urziceni). ALR I 1 042/725.

2. P. g e n e r. Nume dat vertebratelor ovipare, cu trupul acoperit cu pene, cu membrele anterioare transformate în aripi (pentru zbor) şi cu fălcile acoperite de formaţii cornoase. *Paserile ceriului şi peştii mariei.* PSALT. HUR. 5^{r}/12. *Gadinile şi pasările pănoase.* ib. 24^{v}/7. *Toată firea fierilor şi pasărilor... ustenesc şi muncescu-se cu firea omenească.* COD. VOR. 124/3. *Nu toată carnea aceaiaşi carne... alta a peaştelui, alta a pasărilor* (a. 1569—1575). GCR I, 14/13. *Căutaţi spre pasările ceriului, că nu seamănă, nece seaceră.* CORESI, EV. 215, cf. id. PS. 438/8. *Pasîrile mînca den capul mieu den coşniţă.* PALIA (1581), 164/9. *Zise Dumnezeu: apele să facă şi să rodească jiganii vii şi pasări zburătoare spre pămînt, supt tăria ceriului.* ib., ap. GCR I, 34/31, cf. CUV. D. BĂTR. II, 48/20. *O pasere ce-şi hrăneaşte puişorii.* MOXA, 386/35, cf. 390/28. *În oameni mare va fi premenire şi pasărilor perire.* PARACLIS (1639), 255. *Oricine va mînca... paseri ce nu să mănîncă... de va fi preot, să fie lepădat de preoţie* (a. 1645). GCR I, 116/35. *Zic că fără de samă să află pasări multe.* URECHE, L. 116. *Aruncă neştine într-un dobitoc sau într-o pasere cu o piatră.* PRAV. 85. *Că toată firea fierilor şi pasărilor... să îmblînzăsc şi să biruiesc de firea omului.* N. TEST. (1648), 178^{r}/25. *Gripsorul iaste o pasăre mare* (a. 1654). GCR I, 167/35. *Deaca crescu, fu mai mare de toate buruianele şi să făcu copaciu, cît era şi pasărilor ceriului a veni şi a petreace.* CHEIA, ÎN. 14^{r}/32. *Au luat Noe în corabie den toate dobitoacele şi hiarăle pămîntului şi paseri zburătoare.* N. COSTIN, L. 59. *Nu l-au lăsat să între şi i-au dzis că pasirea în cuibul său nu piere.* NECULCE, L. 9. *Trupul lui nici fierăle, nici pasările, nici pămîntul nu l-au putut mînca.* ANON. CANTAC., CM I, 99. *De om nicicum nu-i era milă, ca de o pasăre.* R. POPESCU, CM I, 452, cf. GCR II, 111/14. *Cîntă pasările, rodesc pomii.* MOLNAR, RET. 76/24. *Vezi cele paseri pre rămurele Ce, jucîndu-să vesele, cîntă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 132. *Pe paserea nu o putea goni* (a. 1812). GCR II, 211/4. *Pasări zburătoare aveţi destule.* KOTZEBUE, U. 23^{r}/5. *Trec paseri, păsărele şi ciripă şi cîntă.* HELIADE, O. I, 365, cf. II, 48. *Au socotit ca să urmeză după chipul pasărilor, adecă să să suie într-un copaci înalt, unde să poată petrece noaptea fără frică.* DRĂGHICI, R. 40/27, cf. GORJAN, H. I, 4/31. *Înlesnirea cu care se prinse această pasăre, domesnicia şi netnspăimîntarea ei... făcură ca ostaşii să privească această întîmplare ca o minune şi ca un augur.* BĂLCESCU, M. V. 140. *Pasere din colivie, Soartea ta cu soartea mea A legat o prietinie.* MUREŞANU, P. 3/4. *Se cîntau versurile acestea: Pe pod pe la Spiridon, Toate paserile dorm.* FILIMON, O. I, 137. *Pasărea ce pleacă în locuri depărtate Se-ntoarce iar în ţara de unde a plecat.* BOLINTINEANU, O. 4. *Veneau în Roma augurii, acei preoţi care citeau viitorul în fulgerile cerului şi în zborul paserilor.* ODOBESCU, S. I, 40. *La mijloc de codru des Toate păsările ies.* EMINESCU, O. I, 215, cf. 228. *O pocitanie de om umbla cu arcul după vînat paseri.* CREANGĂ, P. 244. *Miile de paseri cîntau.* ISPIRESCU, L. 17. *Pasările zburau de colo colo.* DELAVRANCEA, T. 44. *O linişte ca de vis mă împresoară, nu zăresc o pasăre zburînd.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 178. *Veniţi, dragi păsări înapoi — Veniţi cu bine!* COŞBUC, P. I, 90. *Un ţipăt răsare Pe deal şi pe luncă Grăbitele pasări Cu vuiet aleargă.* id. ib. 188. *Paseri n-au să fure din boabe sămănate.* id. ib. II, 192. *În afară de grindină... care poate strica cu desăvîrşire cînepa, de cea mai mare primejdie sînt şi pasările, printre cari mai ales se socot vrăbiile.* PAMFILE, A. R. 168. *Nici un murmur de pîrău, nici un ciripit de pasăre... nu turbura liniştea adîncă a pădurilor.* HOGAŞ, DR. I, 49. *O pasăre cu glas amar Străbate parcul secular.* BACOVIA, O. 11. *Pasărea aceea care vine buimacă... trebuie să fie un biet ciuhurez.* GALACTION, A. 390. *Numai colo-ntr-un frunzar Galben în lumină, Stă pe-o creangă de arţar Pasăre străină.* TOPÎRCEANU, B. 10. *Pasărea pestriţă piui, scuturîndu-şi aripile.* C. PETRESCU, Î. II, 184. *Nu era cuib de pasăre pe care să nu-l ştim noi.* VLASIU, A. P. 22. *Suna susur de paseri în frunzişuri.* SADOVEANU, O. X, 294. *O să ne iasă pasări înainte, rîndunele ascuţite, vrăbii grăsulii şi cioroi de-ăia marii.* ARGHEZI, C. J. 24, cf. id. B. 45. *Auzi ţipete de păsări.* CĂLINESCU, S. 787. *Aerul prin care trecea lumina zilei şi mai zburau păsări, a încetat aproape să mai existe.* BOGZA, C. O. 63. *Prin aer parcă treceau păsări uriaşe şi nevăzute.* PREDA, Î. 149. *Paseri obosite, De-o lungă zi, Adormeau printre frunze-aurite.* ISANOS, Ţ. L. 61. *Podul cel mare s-a rupt. Parcă o pasăre uriaşă şi-ar fi lăsat aripile Să-i cadă sleite, trosnind, dedesupt.* LABIŞ, P. 30, cf. 39. *Forma „copac", care a înlocuit mai vechiul „copaci (u)", sau forma „păsări", care s-a extins în dauna lui „paseri", sînt la origine greşeli, rezultate ale nerespectării regulelor gramaticale ale limbii la un moment dat.* L. ROM. 1961, nr. 6, 13. *Păsările sînt animale adaptate la zburat.* ZOOLOGIA, 161. *Dragă turturică, Pasere dălbică, Nu-mi fi duşmănică.* ALECSANDRI, P. P. 7, cf. GCR II, 345. *În jurul Oraştiei se pronunţă păseare sau mai acurat păsare.* H XVIII 59. *Cucule, pasăre sură, Ce tot cînţi la noi pe şură?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 122, cf. 171, 219, 376. *Fă-mă, Doamne, ce mi-i face, Fă-mă pasere pe luncă, Să văd mîndra unde lucră.* HODOŞ, P. P. 57. *Cine strică dragostile, Mînce-i grîul paserile.* PAMFILE, A. R. 97. *Nu fac cuiburi păsurile.* ARH. FOLK. VI, 174. *Păsarea zboară.* ALR II 3 470/36. *Zboară pasirea, pasiri zbor.* ib. 3 470/95. *O zburat pasîrea.* ib. 3 470/365. *Pasarea zboară.* ib. 3 470/833. *Să zbate în mînă biata păsare.* ib. 3 471/36. *Cucule, pasăre blîndă, Du-te-n pădure şi cîntă.* FOLC. TRANSILV. I, 459. *Cine să temi de pasări nu samănă mălaiu.* GCR II, 121/10. *Nu toate paserile cîte zboară sînt bune de mîncare.* MARIAN, NU. 83, cf. ZANNE, P. I, 644.

Fiecare pasăre își iubește cuibul. ZANNE, P. I, 454. *Paserea vicleană dă singură în laț.* id. ib. 581. *Pasărea mălai visează.* id. ib. *De pe pene se cunoaște paserea și de pe vorbe, omul.* id. ib. IX, 683. *Toată pasărea pe limba ei piere* (= fiecare plătește într-un fel sau altul pentru faptele sale). Cf. NEGRUZZI, S. I, 247, ODOBESCU, S. III, 10, CREANGĂ, P. 24, DELAVRANCEA, S. 41, ZANNE, P. I, 583, II, 225, IX, 683. *Mai bine o pasăre în mînă decît zece pe gard.* ZANNE, P. I, 580, cf. IX, 682. *Am o pasăre-mpănată și pe apă lăsată* (Moara). GOROVEI, C. 231, cf. PASCU, C. 51. ◇ (Ca termen de comparație) *Sufletele noastre ca paserea izbăvi-se de cursa vînătorilor.* PSALT. HUR. 111r/18. *Prămăndească prin codri ca pasărea.* PSALT. 16. *Lăcuiașe pren codri ca pasîrea.* CORESI, PS. 24/3. *Corabia, în plutirea ei, se părea ca o pasere ce zboară prin aer.* DRĂGHICI, R. 9/8. *Vară-mea e... vivace ca o pasăre.* CR (1848), 6³/80. *Vin ca pasere-ntr-un zbor.* ALECSANDRI, P. I, 9. *Cuvintele... N-ajung la el, se-opresc ca pasări care cad rănite.* DENSUSIANU, L. A. 31. *Ca o pasăre cu aripa însingerată, mai mult se tîra decît fugea.* BUJOR, S. 169. *Noaptea fîlfîia vîntul pe lîngă pereți ca o pasere cu aripi prea grele.* C. PETRESCU, Î. II, 243. *Eu mă simt ca o pasăre. Oricît aș colinda, nu obosesc.* STANCU, R. A. I, 19. *Culorile cîntă ca păsările depărtate Apropiind necunoscutul.* S ianuarie 1961, 9. *Mîndruț, cum te-ai îndurat De te-ai dus și m-ai lăsat, Ca pe-o pasere în gard?* BÎRLEA, C. P. 107. ◇ Fig. *Vînt? A fost numai un pui, Pasăre din țara lui. Aripile de dantele Încă-s cu bruma pe ele.* ARGHEZI, VERS. 235. ◇ *Pasăre măiastră* v. măiestru (3). *Pasăre cu cioc de fier* = **a)** (popular) ființă fabuloasă din basme. *Se delectau mai mult cu citirea întîmplărilor lui Alexandru Machedon care s-a bătut cu furnicile și cu păserile cu ciocu de fer, decît cu citirea mîniei fiului lui Peleu.* GHICA, S. 52; **b)** (regional) epitet depreciativ dat unui om lacom și hrăpăreț. Cf. H I 44, II 171. ◇ Expr. **Pasăre rară** (calc după lat. *rara avis*), se spune despre ceva deosebit de rar și greu de găsit. ✦ (În construcția) *De-a pasărea zboară* = numele unui joc de copii în care jucătorii trebuie să reacționeze rapid la întrebările unei persoane, ridicînd în sus mîinile în cazul cînd aceasta se referă la o pasăre, și ținîndu-le nemișcate cînd ea se referă la altceva. Cf. PAMFILE, J. I, 28, II, 41, 159, III, 19, ȘEZ. IX, 10. ✦ Fig. (Urmat de determinări care precizează sensul) Avion. *De după culmi ar fi așteptat poate să se înalțe o pasere de metal.* C. PETRESCU, Î. II, 201. *Trăim într-un veac în care trenurile și automobilele brăzdează pămîntul, vapoare uriașe oceanele, paseri de fier văzduhul.* SADOVEANU, E. 62. *Păsările de argint, ale morții, au venit, au ucis, s-au dus.* BOUREANU, S. P. 9. *Furtuna mai mocnește în fundurile zării Și-ncearcă să-și pornească din nou smintitul joc Luînd bărbații-n lupte și-n loc mîntnd puzderii De păsări vuitoare cu moarte și cu foc.* LABIȘ, P. 197. ✦ Epitet peiorativ la adresa țiganilor; cioară. Com. IORDAN.

3. Spec. (Mai ales la pl.; și în sintagmele *pasăre de casă, pasăre de curte,* DM, regional, *pasărea casei,* ALR SN II h 361/784, *pasăre de poiată, pasăre domestică,* ȘEZ. II, 229, ALR SN II h 361/784) Nume generic pentru păsările **(I 2)** crescute pe lîngă casa omului, în scop economic, orătanie, (regional) galiță, oară, cobaie, cojbăliță; p. restr. găină. *La toate păsările de poiată boala provine din aceea de vor mînca pîne stricată.* CUPARENCU, V. 37/12. *O vie cu livadă frumoasă, vite și multe păseri alcătuiau gospodăria babei.* CREANGĂ, P. 3. *Ilinca a ieșit c-un căuș de grăunțe să dea de mîncare la păsări.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 48. *Dintre pasările de casă nu toate au carnea deopotrivă de ușor de mistuit.* BIANU, D. S. *Se coborî în curte să deschidă cotețele pasărilor.* AGÎRBICEANU, A. 56. *După ce dădu de mîncare pasărilor, Irina își luă cofa și plecă în vale, la apă.* BUJOR, S. 90. *O femeie... hrănea un popor de păsări lacome: rațe caraghioase, găște proaste ce stăteau de harță, găini prinse de panică, ce se strecurau țiptnd pe sub nasul curcanilor simandicoși.* BRĂESCU, O. A. I, 209. *Îi rămăsese de la moșneag toată gospodăria: caru cu boii, vaca, casa cu tot cuprinsul ei și, în fine, păsări.* ȘEZ. I, 52. ✦ P. restr. Carne de pasăre **(I 3)**, folosită ca aliment; p. ext. mîncare preparată din astfel de carne. Cf. CADE. *A făcut o supă de pasăre delicioasă.* CAMIL PETRESCU, T. II, 345. *Avem aici puțină brînză și fructe ș-un pateu rece de pasere după rețeta bucătăriei franceze.* SADOVEANU, O. X, 102. *Se servi la masă friptură de pasăre.* CĂLINESCU, S. 499.

4. Compuse: **pasărea-liră** = pasăre cu coada în formă de liră, care trăiește prin pădurile din Australia *(Menura superba).* Cf. CADE, DM; **pasărea-muscă** = colibri *(Trochilus). Ochii așteptau fără mirare să vadă apărînd și făpturi potrivite priveliștei: șerpi groși cît brațul, pasărea-muscă, o maimuță balansîndu-se în leagănul de liane.* C. PETRESCU, R. DR. 214, cf. DL; **pasărea-paradisului** sau (rar) **pasăre-de-paradis, paserea-raiului** = pasăre cu pene bogate și frumos colorate, care trăiește în insulele Malaeziei, în China și în India *(Paradisea apoda). Zărisem o capelă roză împănășată ca o pasere-de-paradis.* NEGRUZZI, S. I, 38, cf. CADE. *Am văzut cum intră... ienicerii cu ciubote ferecate și calpace nalte albe, podobite cu pene de paserea-raiului.* SADOVEANU, O. XIII, 893, cf. DL. *Pasărea-paradisului, schimbîndu-și penele, Presară poenele.* ISANOS, Ț. L. 76, cf. DM; **pasărea-omătului** = pasăre mică cu penajul în diferite culori printre care predomină albul, care trăiește în Munții Carpați, coborînd numai rareori, iarna, și în regiunile de dealuri sau de cîmpie; (rar) presură-de-iarnă, presură-de-omăt *(Plectrophenax nivalis). Paserea-omătului... mai cu samă în Munții Carpaților se află într-un număr foarte însemnat.* MARIAN, O. I, 386, cf. DOMBROWSKI, P. 133, 161, BĂCESCU, PĂS. 122, 140; **pasărea-furtunii** (sau, rar, **-vijeliei**) = furtunar *(Puffinus puffinus yelkouan).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 121, 122, 271; (popular) **pasăre-galbenă-n-cioc** = mierlă *(Turdus merula).* Cf. id. ib. 121. *Pasere-galbenă-n-cioc, Rău mi-ai cîntat de noroc.* ALECSANDRI, P. P. 373; (Transilv.) **pasăre-cîineaseă** = privighetoare roșie *(Luscinia megarhynchos).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 120; (Transilv.) **pasăre-de-aur** = specie de pitulice *(Phylloscopus trochillus).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 30, BĂCESCU, PĂS. 120; (Transilv.) **pasăre-de-bere** = cinteză de iarnă *(Fringilla montifringilla).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 120; **pasăre-de-brădet** = **a)** (prin Transilv.) cocoș-de-munte *(Tetrao urogallus).* Cf. id. ib.; **b)** (prin Maram.; probabil) forfecuță *(Loxia curvirostra). Cu numele de forfecuță mi-a fost semnalată pasărea în pădurile de brad din Munții Orăștiei..., iar cu cel de păsări-de-brădet, de la Botiza.* id. ib. 300, cf. 120; **pasăre-galbenă** = **a)** (prin Ban.) scatiu *(Carduelis spinus).* Cf. id. ib. 121, ALR II 6 208/53; **b)** (prin Transilv.) grangur *(Oriolus oriolus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 121; (prin Transilv.) **pasăre-de-pădure** = grangur *(Oriolus oriolus).* Cf. id. ib.; (prin Transilv.) **pasăre-de-hîrău** = **a)** sfrancioc-de-iarnă *(Lanius excubitor).* Cf. id. ib. 120; **b)** berbecel *(Lanius collurio).* Cf. id. ib.; (prin Transilv.) **pasăre-de-uli** = sfrancioc-de-iarnă *(Lanius excubitor).* Cf. id. ib. 121; **pasăre-țigănească** = **a)** (prin Transilv.) berbecel *(Lanius collurio).* Cf. id. ib.; **b)** (prin Bucov.) codobatură *(Motacilla alba).* Cf. MARIAN, O. I, 327, DOMBROWSKI, P. 213, BĂCESCU, PĂS. 64, 121, DM, ALR I 1 042/138, 140, 164, 166, 247, 255, 278, 320; **pasărea-plugului** = **a)** (prin Transilv. și Maram.) ciocîrlie *(Alauda arvensis).* Cf. DRLU, BĂCESCU, PĂS. 122. *Pasărea-plugului cîntă.* ALR II 6 202/316, cf. 6 202/250, 334; **b)** (prin Transilv.) codobatură *(Motacilla alba).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 122; **c)** (prin Transilv.) pițigoi *(Parus major).* Cf. id. ib. 122, 328; (prin Transilv.) **pasărea-aratului** (sau **-plugarului**) ori (prin Munt.) **pasăre-turbată** = ciocîrlie *(Alauda arvensis).* Cf. id. ib. 122, VAIDA; (prin Mold.) **pasăre-de-jir** = ciocîrlie-sibirică *(Melanocorypha leucoptera).* Cf. DOMBROWSKI, P. 165, BĂCESCU, PĂS. 120; (prin Mold.) **pasăre-de-mătase** sau (prin Transilv.) **pasărea-frigului** = mătăsar **(3)** *(Bombycilla garrulus garrulus).* Cf. DOMBROWSKI, P. 276, BĂCESCU, PĂS. 120, 121; (prin Transilv.) **pasăre-de-scai** sau **pasărea-scaiului** = sticlete *(Carduelis carduelis).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 121, 122, 293; (regional) **pasărea-mugurilor** sau **pasăre-roșie** = căldăraș *(Pyr-*

rhula). Cf. id. ib. 114, 121, 122; (prin Transilv.) **pasăre-domnească** = **a)** cinteză *(Fringilla coelebs)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 30, CADE, BĂCESCU, PĂS. 121; **b)** sticlete *(Carduelis carduelis)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 121; **c)** căldăraş *(Pyrrhula)*. Cf. MARIAN, O. I, 419, DOMBROWSKI, P. 120, 122, BĂCESCU, PĂS. 121; (prin Transilv.) **pasăre-împărătească** = ierunca *(Tetrastes bonasia)*. Cf. ŞINCAI, în DR. V, 557, DRLU, BĂCESCU, PĂS. 121; (prin Transilv.) **pasăre-legănată** sau (prin Maram.) **pasăre-de-apă**, (prin Bucov.) **pasăre-de-gheaţă** = pescărel-negru *(Cinclus cinclus)*. *Mă încredinţai îndată că păscărelul despre care a vorbit el mai nainte era păscărelul-negru, numit almintrelea, în Bucovina, şi... pasere-de-gheaţă.* MARIAN, O. I, 299, cf. BĂCESCU, PĂS. 120, 121; (prin Transilv.) **pasăre-cerească** = pescărel-albastru *(Alcedo atthis)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 29, BĂCESCU, PĂS. 120, 279; (prin Olt.) **pasăre-mînuitoare** = cojoaică *(Certhia familiaris)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 121; (prin Transilv.) **pasăre-pistriţă** = coţofană *(Pica caudata)*. Cf. id. ib.; (prin Bucov. şi Mold.) **pasăre-tătărească** = nagîţ [1] **(1)** *(Vanellus vanellus)*. Cf. MARIAN, O. II, 292, BĂCESCU, PĂS. 121, 441, DM; (prin Ban.) **pasăre-vorbitoare** = **a)** gaiţă *(Garrulus glandarius)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 121; **b)** papagal **(1)** *(Psittacus)*. Cf. id. ib.; (prin Transilv.) **pasărea-ai-mare** = bibilică *(Numida meleagris)*. Cf. id.ib.; (prin Transilv.) **pasărea-cîmpului** sau (prin Munt.) **pasăre-cu-pup** = ciocîrlan *(Galerida cristata)*. Cf. id. ib. 120, 121; (regional) **pasărea-cînepii** = cînepar *(Carduelis cannabina)*. Cf. MARIAN, O. I, 396, DOMBROWSKI, P. 107, DM, BĂCESCU, PĂS. 121; (regional) **pasărea-inului** = inăriţă *(Carduelis flammea)*. *Inăriţei îi place să mănînce seminţe oloioase şi, mai ales, semînţă de in, de unde se vede că-i vine... şi numirea de inăriţă sau paserea-inului.* MARIAN, O. I, 398, cf. DOMBROWSKI, P. 109, BĂCESCU, PĂS. 121; (prin Transilv., Ban. şi Maram.) **pasărea-mortului** (sau **-morţii, -morţilor**) ori **pasăre-de-moarte, pasărea-sărăcii** = cucuvea *(Athene nocturna)*. Cf. MARIAN, Î. 4, DM, BĂCESCU, PĂS. 122, 252, ALR SN III h 711; (prin Transilv.) **pasărea-pămîntului** sau (prin Dobr.) **paserea-ciobanului** = sitar *(Scolopax rusticola)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 122, H II 289; (prin Olt.) **pasere-pustielnică** = bufniţă *(Bubo bubo)*. *Bufniţa se mai zice şi pasere-pustielnică.* H V 132; (regional) **pasăre-de-balegă** = pupăză *(Upupa epops)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 120; (regional) **pasărea-lui-Hristos** sau **pasăre-cu-cioc-încrucişat** = forfecuţă *(Loxia curvirostra)*. Cf. CADE, DOMBROWSKI, P. 123, BĂCESCU, PĂS. 120; (rar) **pasărea-ogorului** = ploier-ochios *(Burhinus oedicnemus)*. Cf. BĂCESCU, PĂS. 122, 135; (prin Transilv.) **pasăre-de-noroc** = nume dat unor specii de papagali sau canari care se foloseau (de flaşnetari) pentru scoaterea biletelor de noroc. Cf. id. ib. 121; (prin Transilv.) **pasăre-de-spini** = numele unei păsări nedefinite mai de aproape. Cf. id. ib.; (prin Mold.) **pasărea-lupului** = numele unei păsări nedefinite mai de aproape. Cf. id. ib.

II. (Învechit şi regional) Termen eufemistic folosit pentru a denumi organul genital la oameni sau, uneori, la animale. *Pasirile alţii le lasă cum le-au făcut firea, iar ei le taie la margine.* HERODOT (1645), 105/3, cf. DAMÉ, T. 32, 49. *Pasăre e un metaforic foarte mult întrebuinţat... După unele răspunsuri, cu termenul „pasăre" se numeşte numai organul genital al altor animale.* DR. V, 310, cf. ŞEZ. III, 84, com. din VAŞCĂU, ALR I 1 103/140, 148, 214, 217, 218, 227, 249, 259, 360, 370, 381, 542, 573. ◇ (Cu determinări care precizează sexul) *Un măşcoi au născut măşcoi, avînd şi pasăre bărbătească şi pasăre femeiască.* HERODOT (1645), 381/4.

— Pl.: *păsări* şi (astăzi rar) *pasări*, (regional) *păsuri*. — Şi: (învechit şi popular) **pásere** (pl. şi, regional, *păseri*), (învechit şi regional) **pásire**, (regional) **pasáre, pásîre, păsáre, păseáre** s. f.

— Lat. **passer**.

PASCÁL, -Ă adj. (Rar) Privitor la paşti [1] **(1)**; din zilele de paşti [1], de (la) paşti [1]. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Mielul pascal.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Ceaşca cu împărtăşania pascală.* KLOPŞTOCK, F. 202, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DN [2]. ◇ *Ciclu pascal* = perioadă de 532 de ani după care sărbătoarea paştilor [1] revine exact la aceeaşi dată. Cf. CADE.

— Pl.: *pascali, -e*.

— Din fr. **pascal**.

PASCALĂU s. n. v. **păscălău** [2].

PASCALÍE s. f. **1.** (În biserica creştină) Calendar special cu ajutorul căruia se poate stabili dinainte (pe o perioadă lungă de ani) data paştilor [1] **(1)** şi a altor sărbători religioase care nu au loc la date fixe. *Făcură acolo* [la Niceea] *şi păscăliile, cum vor ţinea creştinii sărbătorile şi cînd vor face paştile.* VARLAAM, C. 193, cf. AAT 54[v]/2, BUDAI-DELEANU, LEX. *Pashalia pe 100 de ani întocmită.* CALENDARIU (1814), 1/8, cf. LB, I. GOLESCU, C., POLIZU. *Păscălia îşi are legile ei de la care nu te poţi abate.* F (1883), 63, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. ◇ Expr. **A-şi pierde pascalia** (sau **pascaliile**) = a face erori de calcul; a pierde socoteala, a se încurca. Cf. POLIZU, DDRF, ZANNE, P. V, 485, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U.

2. Carte astrologică populară cu ajutorul căreia se crede că se poate ghici viitorul cuiva. V. zodiac. *Fata... îndătinează a-şi căuta înainte de* [căsătorie]... *soartea şi norocul în pascalii.* MARIAN, NU. 163. *Ce mai spune păscălia? şi planeţii cum o duc?* COŞBUC, P. II, 133. *Şi descîntătorii Bobi pe masă-ntins-au, Păscălii deschis-au.* id. ib. 148. *Dragă mi-i şi nice prea, Că ştiu bine că-i a mea; C-am căutat în păscălie Şi mi-o dă maică-sa mie!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 81.

— Pl.: *pascalii*. — Şi: (învechit şi popular) **păscălíe**, (învechit) **pashalíe** (accentuat şi *pashálie*, AAT, 54[v]/2) s. f.

— Din ngr. **πασχαλία**, lat. **pasehalia**.

PASCARĂL s. m. v. **peseărel**.

PÁSCĂ s. f. v. **paşti [1]**.

PASCĂLĂU s. n. v. **păscălău** [2].

PASCHÍL s. n. (Învechit) Pamflet. Cf. DRLU, LB, STAMATI, D., BARCIANU, V., LM, GHEŢIE, R. M.

— Pl.: *paschile*. — Şi: **paseuíl** (GHEŢIE, R. M.), **pasevíl** (DRLU, STAMATI, D.), **paşevíl** (LB) s. n.

— Din fr. **pasquin**, it. **pasquillo**, germ. **Pasquill**. — Pentru variantele cu *-cv-*, cf. lat. pasquillus.

PASCHINÁDĂ s. f. (Învechit) Pamflet. *Acolo au înfipt a lor paschinade.* CUGETĂRI, I, 73[r]/2, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *paschinade*.

— Din fr. **pasquinade**.

PASCHÍNĂ s. f. (Prin Olt.) Bluză. Cf. H V 211. LEXIC REG. 37.

— Pl.: *paschine*.

— Etimologia necunoscută.

PÁSCOM subst. (Regional) Păşune **(1)** (Vînători-Sighişoara). ALR SN II h 317/157.

— Pl.: ?

— Din magh. **páskom** (influenţat de *paşte* [2]).

PASCUÍL s. n. v. **paschil**.

PASCVÍL s. n. v. **paschil**.

PASEÍSM s. n. Atitudine de admiraţie exagerată faţă de trecut (proprie mai ales romantismului şi unor concepţii conservatoare din domeniul filozofiei), manifestată prin idealizarea trecutului şi prin preconizarea întoarcerii omenirii la epoci istoriceşte depăşite; predilecţie pentru trecut. Cf. IORDAN, L.R.A. 181, CONTEMP. 1949, nr. 120, 4/2. *Pluteşte greu în paginile acestei „literaturi"... paseismul siropos, idealizarea*

sărbădă, transfigurarea idilică a trecutului după cea mai autentică reţetă a refugierii în trecut. v. ROM. ianuarie 1954, 198, cf. iunie 1957, 176. *Paseismul este tipic romantismului evazionist.* DER.
— Din fr. **passéisme.**

PASEÍST, -Ă adj., s. m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la paseism, caracteristic paseismului, de paseism. *Socialismul ştiinţific dă naştere unei literaturi noi, care... părăseşte cultul paseist.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 3/3. *Poezie de factură romantică, paseistă.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, 43.
2. S. m. şi f., adj. (Care este) adept al paseismului; (care este) admirator al trecutului. *Deşi scrie atît de mult despre trecut, Bogza nu este un paseist romantic.* V. ROM. decembrie 1953, 281. *Romanele istorice ale lui M. Sadoveanu... pot să dea, cui nu le citeşte adînc, ideea că scriitorul e un paseist, puntnd toate fericirile în trecut.* CONTEMP. 1960, nr. 735, 3/4.
— Pl.: *paseişti, -ste.*
— Din fr. **passéiste.**

PASÉLNIC subst. (Regional) „Loc unde pasc viţeii". Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: ?
— Cf. ucr. пасене.

PASÉNŢĂ s. f. v. **pasienţă.**

PÁSERE s. f. v. **pasăre.**

PASERÉLĂ s. f. v. **pasarelă.**

PASERÍ vb. IV v. **păsări.**

PASERIFÓRMĂ s. f. (La pl.) Ordin de păsări de talie în general mică (vrăbii, rîndunici) sau mijlocie (ciori, sturzi), rareori mare (corbi, pasărea-liră), ai căror pui ies din ou golaşi şi orbi; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. *Ordinul paseriformelor. Acest ordin de păsări este cel mai bogat în specii.* ZOOLOGIA, 158. *Multe paseriforme sînt bune sau excelente cîntăreţe.* DER. ◇ (Adjectival) *Pasăre paseriformă.*
— Pl.: *paseriforme.*
— Din fr. **passeriformes.**

PASERÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Care a dobîndit unele trăsături caracteristice păsărilor. *Pentru alegerea aceii pasiri dobitocite sau jiganii paserite, încă mai mare era dihonia.* CANTEMIR, IST. 33. *Cine vreodată pasire dobitocilă sau dobitoc paserit au văzut?* id. ib. 39.
— Pl.: *paseriţi, -te.*
— De la **pasere.**

PASERÍŢĂ s. f. v. **păsăriţă.**

PASHALÍE s. f. v. **pascalie.**

PÁSHĂ s. f. v. **paşti** [1].

PASIÁNS s. n. v. **pasienţă.**

PASIÁNSĂ s. f. v. **pasienţă.**

PASIÁNŢ s. n. v. **pasienţă.**

PASÍBIL, -Ă adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care poate sau trebuie să fie supus la...; susceptibil de... Cf. NEGULICI, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN [2]. *Lucrarea... reprezintă o elaborare fructuoasă, pasibilă de aplicări cît şi de îmbunătăţiri ulterioare.* SCL 1967, 101. *Au apărut în proces numai ca martori, deşi erau pasibili de pedeapsă penală cel puţin pentru tentativă.* RL 1967, nr. 7 042. *Aprovizionarea şi, implicit, alimentaţia... sînt pasibile de îmbunătăţiri.* ib. 1968, nr. 7 385.
— Pl.: *pasibili, -e.*
— Din fr. **passible.**

PASIBILITÁTE s. f. (Rar) Însuşirea de a fi pasibil. Cf. NEGULICI, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.
— Din lat. **pasibilitas, -atis.**

PÁSIE s. f. v. **pasiune.**

PASIÉNŢĂ s. f. (Mai ales în legătură cu verbul „a face") Combinare a cărţilor de joc după anumite reguli, de reuşita căreia jucătorul superstiţios leagă împlinirea unei dorinţe. Cf. STAMATI, D. *Trei ani erau acum de cînd trăia în singurătate, ziua umblînd la vînat şi sara jucînd stos cu vătaful lui şi făcînd pasians.* NEGRUZZI, S. I, 82. *Bătrînul şedea toată ziua în casă, făcea pasenţe.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 81. *Cucoana... sfîrşise şi mai multe pasiansuri.* I. NEGRUZZI, S. I, 126, cf. GHEŢIE, R. M. 321. *S-apucase în cele din urmă să facă pasenţe sau să dea cu cărţile.* SANDU-ALDEA, U. P. 175, cf. ALEXI, W. *Pe meşcioara de lîngă patul lui era un roman şi o pereche de cărţi, cu care făcuse pînă atunci pasienţe.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, Î. 34. *A făcut „oftica", o pasenţă botezată astfel de popor pentru că reuşeşte din an în paşte.* BRĂESCU, O. A. II, 217. *Făcea dintîi o pasienţă şi după aceea pritocea tutunurile.* TEODOREANU, M. U. 193. *Fă-mi o pasienţă... să vedem ce-mi mai iese pe mîine.* PAS, L. I, 244. *Pe divan, un fel de matroană placidă,... făcea pasienţe.* VINEA, L. I, 67. *Niciodată n-ai fost capabilă să faci o pasienţă.* H. LOVINESCU, C. S. 60. ◇ Expr. (Familiar) **A (nu) ieşi pasenţa** = a (nu) obţine rezultatul dorit, a (nu) reuşi într-o acţiune. Cf. GRAUR, E. 126.
— Pronunţat: *-si-en-.* — Pl.: *pasienţe.* — Şi: **pasénţă** s. f., (învechit) **pasiáns** (pl. *pasiansuri*) s. n., **pasiánsă** (ALEXI, W.) s. f., **pasiánţ** (CADE, GRAUR, E. 126) s. n.
— Din ngr. **πασιέντσα**, fr. **patience**, rus. **пасьянс.**

PASIFLORÁL subst. Medicament calmant sub formă de soluţie, preparat din extractul fluid al plantei *Passiflora incarnata*, cu adaosuri de alte substanţe sedative şi de sirop. *Pasifloralul e indicat în stări de excitaţie şi de neliniştе ale sistemului nervos central.* LTR [2] XII, 150. [Medicamente calmante] *se găsesc gata preparate sub formă de bromoval..., pasifloral sirop sau sedonal sirop.* BELEA, P. A. 267.
— **Pasifloră** + suf. *-al.*

PASIFLÓRĂ s. f. Numele mai multor specii de plante tropicale agăţătoare, cu tulpina lemnoasă, cu frunze palmate şi cu flori albăstrii, folosite, de obicei, ca plante decorative *(Passiflora);* cea mai cunoscută specie este *Passiflora incarnata*, folosită şi în industria farmaceutică pentru extragerea pasifloralului. Cf. DL, DM.
— Şi: (neobişnuit) **paţifloáre** s. f. ALEXI, W.
— Din lat. **passiflora**, fr. **passiflore.**

PASIÓN s. n. v. **pasiune.**

PASIONÁ vb. I. **1.** Tranz. A trezi interes deosebit, a stîrni pasiune **(3)**; a captiva. Cf. NEGULICI. *Scriitori care să pasioneze publicul cu operele lor mari şi puternice.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 23, cf. ALEXI, W. *Ziarele îl pasionau.* REBREANU, I. 65. *Nici nu mi-aş fi închipuit, tată, că te poate pasiona atît de mult politica!* id. R. I, 263, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Nu-l mai pasionau peripeţiile altora. Îl acaparaseră total peripeţiile proprii.* C. PETRESCU, C. V. 47. *Era un sport care-l pasiona altădată.* id. Î. II, 152. *Cîteva zile în şir... fusese văzut umblînd cu bădiţa Traian, discutînd chestia viitorului proces care începuse a pasiona toată lumea portului.* BART, E. 265. *Mai mult decît muzica propriu zisă, îl pasiona colectarea materialului.* CĂLINESCU, E. O. I, 83. *Viaţa în general îl pasionează pînă la completă uitare de sine.* RALEA, S. T. III, 117. *Vîrtejul jurnalisticii... mă pasiona pînă la robire.* STANCU, R. A, I, 46, cf. IV, 393. *Făcea parte din conducerea Uniunii Scriitorilor şi-l pasionau problemele de muncă obştească în aceeaşi măsură în care îl pasionau problemele de creaţie.*

CONTEMP. 1954, nr. 382, 1/3. *Bag seamă cu durere la inimă că te pasionează mai mult sportul decît viitoarea noră.* V. ROM. februarie 1954, 110. *Continuă însă să dea lecții numeroase, uneori cîte șapte ore pe zi, dar, deși ele îl pasionează, nu-și dă seama cît de mult îl consumă.* S februarie 1960, 52.

2. Refl. A se interesa în mod deosebit, a se preocupa cu pasiune **(3)** de ceva; a pune pasiune în...; a face o pasiune, v. pasiune **(3)**. *Se pasionă de ocultism.* CĂLINESCU, s. 389. *În fiecare zi, de la opt dimineața pînă la unu,... se pasiona în rezolvarea unei ecuații.* V. ROM. iunie 1954, 157.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Prez. ind.: *pasionez.*

— Din fr. **passionner.**

PASIONÁL, -Ă adj. **1.** (Despre însușiri, sentimente, acțiuni etc.) Care ține de pasiuni, care se referă la pasiuni. *Obiecte ale simțimîntului sau pasionale.* MAIORESCU, CR. I, 47. *Afectele pasionale se dezvăles în toată puterea lor.* I. NEGRUZZI, S. I, 230, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Demisionase de la orice veleități pasionale.* CĂLINESCU, s. 120. ◆ Determinat de pasiune, izvorît dintr-o (mare) pasiune; care exprimă o (mare) pasiune; în care se ciocnesc pasiuni (violente). *O expunere de idei, fie aceste idei cît de pasionale și cît de filozofice, nu poate să fie ce se numește poezie.* MACEDONSKI, O. IV, 102. *A trecut de mult epoca controverselor pasionale asupra originii limbii noastre.* SCL 1954, 15. *Roman pasional, dramă pasională.* ◆ (Rar) Care trezește pasiune. *Ioana era și ea pasională, în sensul că sugera pasiunile.* CĂLINESCU, B. I. 175.

2. (Rar; despre oameni) Pasionat **(3)**. *Se formează atunci un tip omenesc nou, luptător și pasional, curajos în gîndire.* S mai 1960, 79.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *pasionali, -e.* — Și: (învechit, rar) **pasionále** adj. LAURIAN, în CONTRIBUȚII, I, 187.

— Din fr. **passionel**, lat. **passionalis, -e.**

PASIONALÍSM s. n. (Rar) Pasionalitate. *Esența acestei sensibilități credem că se cuprinde în caracterul unui adînc pasionalism.* CONSTANTINESCU, S. I, 69.

— Pronunțat: *-si-o-*.

— **Pasional** + suf. *-ism.*

PASIONALITÁTE s. f. (Rar) Însușirea de a fi pasional, caracter pasional; (rar) pasionalism. *Făcea mișcări de o suavitate și o pasionalitate extraordinare.* CĂLINESCU, s. 797. *Înseși evocările lirice de ardentă pasionalitate sînt străbătute de o undă narativă puternică.* CONSTANTINESCU, S. II, 506. *Pasionalitatea omului modern se manifestă în luptele pentru libertate.* S mai 1960, 79.

— Pronunțat: *-si-o-*.

— **Pasional** + suf. *-itate.*

PASIONÁNT, -Ă adj. Care trezește interes deosebit, care pasionează **(1)**; captivant, palpitant **(2)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U. *Am mai găsit... cîteva povești vechi și noi, dar mai ales o pasionantă colecție de haiduci.* GALACTION, O. 12. *Citea rapoartele zilnice, așa cum ai cîli un roman pasionant publicat în foiletoane.* POPA, V. 193. *„Băiatul de la periferie" este povestirea pasionantă a creării unei invenții.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/2. *Cînd se apuca să citească ceva pasionant, era obișnuit să nu ia seama la bătăile în ușă.* CĂLINESCU, s. 389. *Nu continuați? Era o discuție pasionantă.* H. LOVINESCU, C. S. 25. *Îți închipui că profesiunea asta a noastră n-are partea ei pasionantă?* BARANGA, I. 163. *O lecție închinată unuia din cele mai pasionante subiecte ale istoriei moderne cere din partea profesorului... o grijă deosebită pentru cursivitatea expunerii.* GÎ 1961, nr. 637, 4/3. *E inginer energetician și convorbirea cu el dezvăluie una dintre pasionantele noastre realități economice.* RL 1967, nr. 7 002. ◆ Care se manifestă, care acționează cu pasiune **(3)**; aprig, violent. *Final pasionant la fotbal. Dinamo București — din nou campioană.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 663.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *pasionanți, -te.*

— Din fr. **passionnant.**

PASIONÁT, -Ă adj. **1.** (Despre însușiri, sentimente, acțiuni etc.) Determinat de pasiune, izvorît dintr-o (mare) pasiune, care exprimă o (mare) pasiune, în care se ciocnesc pasiuni (violente), pasional **(1)**; p. ext. pătimaș. *O întrevorbire pasionată.* CALENDARIU (1794), 29/5. *Obiectul celor mai pasionate atacuri.* I. IONESCU, V. 6. *Fu în toată viața lui jucăria viclenelor unelțiri ale iezuiților și ale svaturilor pasionate ale curții Spaniei.* BĂLCESCU, M. V. 36. *Lăsam să se audă cele mai pasionate și mai sentimentale compoziții ale marilor maeștri.* FILIMON, O. I, 324. *Eu pun la dispoziția talentelor voastre experiența, munca mea cea mai pasionată.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 25. *Rîvnea mult o iubire pasionată.* REBREANU, I. 63. *„După douăzeci de ani" e istoria unei iubiri pasionate, aprinsă în două suflete de o extremă delicatețe.* IBRĂILEANU, S. 91. *Contemporanii au vorbit adeseori despre remarcabilele înclinații muzicale ale lui Caragiale, despre melomania lui pasionată.* VIANU, A. P. 138. *Trăsătura de căpetenie a adevăratului creator contemporan de artă este... participarea activă, prezența sa înflăcărată, interesul său pasionat, angajarea totală în această gigantică încleștare între vechi și nou.* M 1961, nr. 1, 2. ◇ (Adverbial) *Autorul trecea, cu drept cuvînt, ca unul dintre profeții fericirilor viitoare, pasionat așteptate.* GALACTION, A. 35. *Scrisese repede și pasionat cu stiloul, pe cînd arhitectul vorbea.* CĂLINESCU, S. 109. ◆ (Despre voce, ton, gesturi etc.) Care exprimă, care trădează pasiune. *Hazardă două sau trei fraze pasionate.* CR (1848), 16^3/55. *Îmi vorbeai cu un glas atît de pasionat.* ib. 22^2/58. *Nu înțeleg nicidecum... tonul cel pasionat al scrisorii tale.* I. NEGRUZZI, S. III, 220. *Privea această figură toridă și oacheșă, de la sprîncenele arcuite pînă la gura pasionată și amară.* GALACTION, O. A. I, 61. *Erau cele dintîi cuvinte pasionate rostite c-o voce în care nu era nici copilărie, nici gravitate.* SADOVEANU, O. IX, 135.

2. (Despre oameni și, p. ext., despre caracterul lor) Stăpînit, dominat de pasiuni sau de patimi; pătimaș **(3)**. *N-o cunoștea decît de o femeie pasionată.* CR (1848), 14^3/61. *Ca să placi unei italiene, trebuie să te arăți totdeauna curagios, brav și pasionat.* TIMPUL (1856), nr. 1, 4^3/31. *Sînt oameni, chiar înțelepți, dar foarte pasionați, care lucrez dupe pasiunile lor oarbe.* ISIS (1859), 123^1/31. *Ei vor lucra... ca oameni pasionați (cu patimi), dar nu ca oameni înțelepți.* ib. 123^1/36. *Repedea îmflare a nărilor și vioaia sclipire a ochilor lui semnala o inimă din cele nebune, un caracter pasionat.* EMINESCU, G. P. 8. *Tînăra sentimentală, văzînd reîntoarcerea iubitului ei, deveni și mai pasionată.* CARAGIALE, O. II, 120. *Ea, pasionată și violentă, l-a izbit drept în piept.* GHEREA, ST. CR. III, 263. ◆ (Rar) Părtinitor **(1)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U.

3. (Despre oameni) Care pune pasiune **(3)** în tot ceea ce face, care acționează cu pasiune; fervent, entuziast, (rar) pasional **(2)**. *Au fost protectorul cel mai pasionat a frumoaselor arte din Bavaria.* ROM. LIT. 122^2/10. *Cititor pasionat, el era unul din cei mai adînci cunoscători ai limbii și literaturii noastre.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 247. *Împrăștie pe jos sacîz, ca să nu se facă lunecușuri să-și frîngă picioarele vreun dansator prea pasionat.* REBREANU, I. 141. *Eu sînt un vînător pasionat. Am tot dichisul.* BRĂESCU, O. A. I, 16. *N-a existat, socot, om mai sincer, mai pasionat ca mine în toate acțiunile sale.* id. A. 211. *Este un admirator pasionat al lui Chateaubriand.* SADOVEANU, O. VII, 238. *A fost un mare și pasionat vînător.* id. ib. X, 458. *Colecționar pasionat, se entuziasma în așa fel de unele tablouri ce-i picau în magazin, încît... tremura de frică să nu vină cineva să le cumpere.* CĂLINESCU, S. 72. *Sub ochii lor de alchimiști pasionați, pămîntul... e prefăcut.* BOGZA, C. O. 217, cf. SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 779. ◇ (Substantivat) *Miron e un poet, un pasionat, un ambițios,... iar în politică e un entuziast.* IORGA, L. I, 78.

— Pronunțat: *-si-o-*. — Pl.: *pasionați, -le.*

— V. **pasiona.**

PÁSIRE s. f. v. **pasăre.**

PASIUNÁLE adj. v. **pasional.**

PASIÚNE s. f. **1.** Dragoste manifestată ca o înclinație puternică (și de durată) față de o persoană de sex opus. V. iubire, adorație, patimă. *Inima sa îmbătată de pasionele sale.* CALENDARIU (1794), 37/3. *Inima sa fusese sperjură în mai multe pasiuni.* CR (1848), 7³/50. *O văzuse... abandonîndu-se, încrezătoare la toate tempestele pasiunii.* ib. 14¹/65. *Ochi frumoși... în care străluceau mintea și pasia.* CALENDAR (1852), 79/31. *Trei zile a crezut că îl iubește, că în sfîrșit a descoperit pasiunea cea mare și purificatoare.* G. PETRESCU, Î. II, 228.

2. (Învechit) Nume dat stărilor sau fenomenelor afective involuntare (ca frica, aversiunea, lăcomia, mînia etc.). V. emoție, sentiment, impuls. *Sînt oameni, chiar înțelepți, dar foarte pasionați, care lucrez dupe pasiunile lor oarbe.* ISIS (1859), 123¹/32.

3. Stare afectivă și intelectuală deosebit de intensă și stabilă, manifestată ca o tendință care polarizează procesele psihice ale omului, dominîndu-l prin intensitatea efectelor sau prin permanența acțiunii lor. *Afecturile sufletului și pasiile renasc.* ANTROP. 189/6. *Pasiune se numește orice mișcare mare a sufletului.* PARAB. 47/20. *Inima acestuia se aprinse de gelozie..., acea pasiune culpabilă.* FILIMON, O. I, 119. *Împingea bucuria pînă la un fel de pasiune.* id. ib. 201. *Acu-i vremea să-i dovedesc ce este pasia amoriului.* ALECSANDRI, T. 1 011. *Orice pasiune este o agitațiune permanentă, încordată, fixă, a sufletului, cum este amorul, gelozia, ura.* BIANU, D. S. *Mă simțeam pătruns de glasul lui, deodată încălzit de o pasiune lăuntrică.* SADOVEANU, O. XI, 215. *Scriitor cu multe mijloace intelectuale, Gala Galaction este în același timp un analist al pasiunilor intense.* VIANU, A. P. 262. *La pasiunea arzîndă din sufletul eroului, la dragostea lui pentru oameni..., ar mai trebui să mediteze actorul.* T decembrie 1962, 52. *În teatru, pasiunile (și, împreună cu ele, voințele) se ciocnesc.* CONTEMP. 1962, nr. 845, 1/6. ◇ Loc. adv. **Cu pasiune** = pasionat **(1)**, înflăcărat, entuziast; intens. *Citise mult și cu pasiune.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 76. *Titu Herdelea se întoarse acasă, se închise în odaia lui și începu să lucreze cu pasiune.* REBREANU, R. I, 183. *Olimpia... citea cu pasiune.* BRĂESCU, A. 41. *Mi-era frică de d-ta... Vorbeai cu atîta pasiune.* SEBASTIAN, T. 305. *Cîntam, se vede, cu atîta pasiune, încît tata, atras, s-a așezat pe un scaun lîngă ușă.* CĂLINESCU, S. 84. *Nu-ți trebuie decît să te avîntți cu pasiune și elan, cu credință, pe drumul care l-ai ales.* V. ROM. august 1954, 141. *Copilul... poate trăi cu pasiune.* T septembrie 1962, 64. ◇ Expr. **A face (o) pasiune** (pentru cineva sau pentru ceva) = a se simți atras în mod deosebit (de cineva sau de ceva); a se pasiona **(2)**. *Ai făcut o pasiune pentru zoologie, bunico.* H. LOVINESCU, C. S. 30. ✦ (Concretizat) Ceea ce deșteaptă un sentiment, o afecțiune deosebită. *Una din pasiunile sale era florile.* NEGRUZZI, S. I, 110. *Ilenuța e una din pasiunile ei.* IBRĂILEANU, A. 107.

4. Înclinație vie însoțită de atașament și plăcere pentru obiectul studiat sau urmărit, precum și pentru activitatea, pentru profesiunea desfășurată. *Pasionul grecilor spre fabule* [text marginal]. MOLNAR, I. 198. *Vînatul pentru dînsul e o pasiune nelnvinsă.* BOLINTINEANU, O. 329. *Tînărul avea o mare aplicare pentru matematici, dar, totuși, notițele nu și le făcea din pasiunea asta.* AGÎRBICEANU, A. 223. *Alții au văzut, în pasiunea politică, cifrul personalității lui.* TEODOREANU, M. U. 53. *Pasiunea vînatului... ne vine de departe.* SADOVEANU, O. IX, 374. *Abia mai ținziu cu doi ani își va fixa pasiunea de cercetător la domeniul literaturii.* V. ROM. septembrie 1954, 144. *În orice muncă, pasiunea este prima chezășie a izbîndei.* RL 1967, nr. 7 009. ✦ Tendință lăuntrică spre realizarea sau dobîndirea unui lucru; dorință, aspirație. *Trăia pentru o singură pasiune, veche și ireductibilă: eliberarea patriei sale.* SADOVEANU, E. 239.

5. Tendință puternică și nestăpînită însoțită de o preocupare exagerată și obsedantă pentru satisfacerea anumitor dorințe; patimă **(4)**, viciu, (familiar) boală. *Avea un temperament de o excesivă inegalitate, și cînd o pasiune îl apuca, era o tortură nemaipomenită.* CARAGIALE, O. III, 4. *Orice pasiune este... o aplicare violentă, imperioasă, irezistibilă, pentru... o acțiune cum este patima beției, patima jocului de cărți, patima fumatului etc.* BIANU, D. S. *N-avea nici un vițiu, nici o pasiune, decît tutunul, pe care-l fuma cu patimă.* BRĂESCU, O. A. I, 219. ✦ (Rar) Părtinire **(1)**, Cf. ȘĂINEANU, D. U.

6. (Învechit) Patimă **(2)**. Cf. NEGULICI, STAMATI, D.

— Scris și: (învechit, rar) *passiune.* LAURIAN, în CONTRIBUȚII, I, 186. — Pronunțat: *-si-u-.* — Pl.: *pasiuni.* — Și: (învechit) **pásie** s. f., **pasión** s.n.

— Din lat. **passio, -onis, fr. passion,** germ. **Passion,** it. **passione.**

PASÍV, -Ă adj., s. n. (În opoziție cu activ) **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) (Diateză, conjugare, formă verbală) care arată că subiectul gramatical suferă acțiunea (făcută de altcineva). *Verburile pasive.* TEMPEA, GRAM. 150/2. *Verburile pătimitoare sau pasive.* DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 112/3, cf. PLEȘOIANU, C. 132/22. *Conjugare de verburi pasive.* HELIADE, GR. ROM. 63/8. *Forma conjugații[i] verburilor pasive.* VIDA, GRAM. 330/28. [Cer] *nominativul... verburile pasive formate din: „a numi", „a chema", „a zice", „a face", „a naște"... cum: „eu m-am născut român".* GR. R.-N. II, 30/22. *Propoziția se poate muta din forma activă în cea pasivă dacă nominativul... se va pune în ablativ cu prepoziția „de".* ib. 25/19, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Pasivul se exprimă mai ales prin reflexiv.* PUȘCARIU, L. R. I, 243. *Diateza pasivă arată că acțiunea este suferită de subiectul gramatical.* L. ROM. 1953, nr. 3, 26. *Pasivul apare numai la verbele tranzitive.* ib. *Diateza pasivă arată că acțiunea, săvîrșită de altcineva, este suferită de subiectul gramatical.* GRAUR, I. L. 151. *În multe limbi... pasivul se formează cu ajutorul verbului „a fi" și cu participiul trecut al verbului de conjugat.* GRAM. ROM¹. I, 243. *La Mumuleanu... pasivul cu verbul „a fi" se bucură de o mai mare răspîndire.* CONTRIBUȚII, I, 11. *Apariția diatezei pasive marchează un progres în gîndire și în exprimare.* IST. L. ROM. I, 172. *Pasivul impersonal se întîlnește și la autorii clasici.* ib. 217.

2. (Despre oameni) Care nu reacționează în nici un fel la o excitare sau la o acțiune din afară, care nu acționează de loc; spec. care nu participă direct la o acțiune, care este lipsit de inițiativă; p. ext. care manifestă o stare de indiferență; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, indică, trădează etc. inactivitate, lipsă de inițiativă, indiferență. V. inert, imobil, inactiv, neutru, indiferent, resemnat. *Starea cea pasivă, pătimitoare este a neputinții.* EPISCUPESCU, O. Î. 203/16. *Mișcările să împart în active (lucrătoare) și pasive (pătimitoare).* ALBINEȚ, M. 161/19. *Somnul pune trupul într-un stat mai mult pasiv.* VASICI, M. I, 54/2. *Își împlineau datoria cu acea supunere mută și pasivă cu care îi deprinsese.* CR (1846), 32¹/1, cf. NEGULICI. *Revolta lui Eminescu e pasivă, melancolică.* GHEREA, ST. CR, I, 130, cf. BARCIANU. *Un tip pasiv, șters, nu bine conturat.* IBRĂILEANU, S. L. 36, cf. C. PETRESCU, Î. II, 67. *La rîndul lor, caimacanii, pretextînd că nu cunosc încă împrejurările, nu luau nici o inițiativă, ci stăteau pasivi.* OȚETEA, T. V. 169. *Regulamentul... impune... nu numai o obligațiune pasivă, de a suporta verificările, ci și una pozitivă de a supraveghea.* COD. PEN. R.P.R. 501. *La unele obiecte... elevilor li se atribuie un rol cu totul pasiv în predarea noilor cunoștințe.* GÎ 1963, nr. 691, 2/3. *Fără istoria obștii, rezistența pasivă și activă a țărănimii libere și aservite în cadrul orînduirii feudale nu poate fi înțeleasă.* PANAITESCU, O. Ț. 5. ◇ (Adverbial) *Sînt prea nerod, își zise el în fine, a asista pasiv la această mistificație.* CR (1848), 16³/68. *Scriitorul...*

nu a descris pasiv realitatea înconjurătoare. S mai 1960, 51. ◇ *Vocabular* (sau, rar, *lexic, fond) pasiv (al limbii)* = parte a vocabularului care nu este folosită în mod frecvent în vorbire (deși este cunoscută de vorbitor). *Au fost excluse din dicționar o serie de cuvinte învechite, care nu intră nici în vocabularul pasiv al vorbitorului.* SCL 1954, 248. *Între vocabularul activ și vocabularul pasiv nu există o barieră fixată o dată pentru totdeauna.* GRAUR, I. L. 101. *Glosarul conține, de asemenea, un număr de cuvinte intrate în fondul pasiv al limbii noastre.* CONTRIBUȚII, I, 139. *Drept electoral pasiv* = dreptul de a fi ales în diverse organe legislative. *Dreptul electoral al cetățenilor este alcătuit din dreptul electoral activ — dreptul de vot — și dreptul electoral pasiv — dreptul de a fi ales în Marea Adunare Națională și în sfaturile populare.* PR. DREPT, 76. *Apărare pasivă* = formă de apărare a populației civile de atacurile aeriene inamice; totalitatea măsurilor necesare pentru realizarea acestei acțiuni. ✦ (Chim.; rar) Care nu intră într-o reacție, nu participă la o combinație, care rămîne liber. *În orice combinație, oxigenul se absoarbe și azotul rămîne pasiv.* MARIN, PR. I, 68/36.

3. (Despre metale, aliaje) Care are pasivitate **(2)**. *Dacă fierul se înmoaie în acid azotic concentrat..., devine pasiv, adică nu mai este atacat de acizi.* MACAROVICI, CH. 413. *Se pot determina condiții în care orice metal să treacă într-o stare mai mult sau mai puțin pasivă, însă pot trece ușor în stare pasivă, afară de fier, cromul, nichelul, cobaltul.* LTR [2] XII, 151. *Fierul pasivizat în acid azotic concentrat își menține starea pasivă și în acid azotic diluat.* ib.

II. S. n. **1.** (Fin.) Totalitatea mijloacelor economice ale unei întreprinderi, ale unei instituții sau ale unei organizații economice, privite din punctul de vedere al surselor de constituire și al destinației lor. Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, DER. ◇ (Adjectival) *Directorul este dator... a face o catagrafie exactă a stării active și pasive a sofietății* (a. 1845). DOC. EC. 857. ✦ Partea din dreapta bilanțului, în care sînt înscrise, în expresie valorică, sursele de constituire a pasivului **(II 1)** și rezultatele financiare ale activității unei întreprinderi, ale unei instituții sau ale unei organizații economice la un moment dat. *La pasiv* [intră] *totalitatea obligațiunilor.* LEG. EC. PL. 39, cf. DM, DER.

2. (Fin.; Jur.) Parte a patrimoniului unei persoane fizice sau juridice, alcătuită din datorii și din obligații evaluabile în bani; totalitatea datoriilor și a obligațiilor evaluabile în bani care depășește bilanțul activ al unei întreprinderi, al unei instituții sau al unei organizații economice. *Criza cea mare comercială din 1857/8 răsturnase și în acea piață vreo 15 case, dintre care jumătate au fost românești, căzute cu pasive de cîte 30—70—170 pînă la 190 de mii de florini.* BARIȚIU, P. A. III, 33. *Casa e grevată de datorii, pasivul e mai mare decît activul.* CĂLINESCU, S. 177, cf. DER.

— Pl.: *pasivi, -e.*

— Din lat. **passivus, -a, -um,** fr. **passif,** germ. **Passiv.**

PASIVÍSM s. n. (Rar) Atitudine a omului pasiv **(I 2)**, tendință spre pasivitate **(1)**; spec. tactică politică adoptată în 1869 la conferința de constituire a Partidului Național Român din Transilvania, prin care membrii acestui partid, nerecunoscînd dualismul austro-ungar și alipirea Transilvaniei la Ungaria, au hotărît să boicoteze alegerile și viața parlamentară din Ungaria. *În vocabularul presei noastre apar... „levată", „organizatoric", „pasivism", „șarjă".* CV 1949, nr. 1, 26, cf. DER.

— **Pasiv** + suf. *-ism.*

PASIVÍST s. m. (În opoziție cu activist) Nume dat în secolul al XIX-lea, în Transilvania, fiecăruia dintre membrii Partidului Național Român care adoptaseră tactica pasivismului. *Acea diversitate de credințe și de opiniuni politice au produs la românii ardeleni dezbinarea lor în două partide, care apoi au figurat cîțiva ani sub numirile rău alese de activiști și pasiviști.* BARIȚIU, P. A. III, 474. *Pasiviștii întoarseră... acel compliment activiștilor așa că, în comitet, au ales chiar și președintele dintre activiști.* id. ib. 491.

— Pl.: *pasiviști.*

— **Pasiv** + suf. *-ist.*

PASIVITÁTE s. f. **1.** Stare a omului pasiv **(I 2)**; lipsă de participare la o acțiune, lipsă de inițiativă, renunțare la acțiune, inactivitate, inerție; indiferență, nepăsare **(2)**; resemnare. *A activității lucrătoare de ziuă, din a pasivității pătimitoare de noapte.* EPISCUPESCU, O. Î. 126/10. *Activitate și pasivitate se numește urmarea lucrătoare seau pătimitoare, a cărora reciprocitate este condiția tuturor ființelor.* ASACHI, L. 79[r]/50. *O simplă pasivitate și aversiune aplicată în sfera activității sale ca cultivatori de pămînt.* BARIȚIU, P. A. II, 669, cf. POLIZU, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *N-a înregistrat cu pasivitate evenimentele.* VIANU, A. P. 154. *Sublinia cu oarecare patetism destinul ei de pasivitate.* CĂLINESCU, E. O. II, 19. *Adevăratul comunist este un om de acțiuni energice și bine orientate, căruia îi sînt străine pasivitatea și nepăsarea.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 845. *Eu — începu atunci tînărul, cu o voce neașteptat de groasă și de bărbătească — eu cred că ei profită de... pasivitatea noastră.* V. ROM. martie 1954, 36. *E mai bine să te chinuiești o viață întreagă, tînjind după o geană de lumină, pe care o întrevezi la orizont, decît să te bălăcești în confortul pasivității.* H. LOVINESCU, C. S. 11. *Ne izbim de pasivitatea unor critici față de materialul prezentat.* M 1962, nr. 2, 8. *Li s-ar putea reproșa... o anumită pasivitate.* T septembrie 1962, 66

2. (Chim.) Proprietate a unor metale (fier, crom, aluminiu etc.) sau aliaje de a rezista la acțiunea unor acizi concentrați, deși sînt atacate de aceiași acizi diluați. Cf. MACAROVICI, CH. 367. *Pasivitatea e starea de mare stabilitate la coroziune a unui metal sau a unui aliaj.* LTR [2] XII, 150, cf. DC.

— Din fr. **passivité,** germ. **Passivität.**

PASIVIZÁ vb. I. (Chim.) **1.** Refl. (Despre metale, aliaje) A rezista la acțiunea unor acizi concentrați, a avea pasivitate **(2)**. *Se pot obține aliaje cu capacitate mare de pasivizare prin alierea unui metal care se pasivizează slab cu unul care se pasivizează intens.* LTR [2] XII, 151.

2. Tranz. fact. (Complementul indică metale, aliaje) A face să capete pasivitate **(2)**. *Apa oxigenată... pasivizează mai puțin fierul decît bicromatul de potasiu.* LTR [2] XII, 150.

— Prez. ind.: *pasivizez.*

— **Pasiv** + suf. *-iza.*

PASIVIZÁRE s. f. (Chim.) Acțiunea de a (se) pasiviza și rezultatul ei. Cf. pasiviza **(1)**. *Procesul de pasivizare poate fi accentuat prin coborîrea temperaturii.* LTR [2] XII, 151.

— Pl.: *pasivizări.*

— V. **pasiviza.**

PÁSÎRE s. f. v. **pasăre.**

PASLION subst. (Bot.; regional) Zîrnă *(Solanum nigrum).* Cf. BORZA, D. 161.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PASMÁNT s. n. (Învechit și regional, mai ales în Transilv.) Ceapraz, firet (pentru împodobit haine sau draperii etc.). Cf. KLEIN, D. 403, LB, POLIZU, CIHAC, II, 522. *Ghiordia de la subțioară pînă la brîu avea o îndoitură și pe la îndoitură era cusut posomant. Posomantul e un șiret mai lat de un deget, făcut din fire în coloarea aurului.* PITIȘ, ȘCH. 111, cf. DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 73, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM. *În altă chilie află haine împărătești, toate numai posomanturi și petre scumpe.* RETEGANUL, P. II, 4, cf. GR. S. V, 45.

— Pl. : *pasmanturi.* — Şi : **pasmént** (LM), **pasaménț** (id. ib.), **posománt, posomónt** (KLEIN, D. 153) s. n.
— Din fr. **passement.** — **Posomant, posomont** < germ. **Posament,** magh. **poszomónt.**

PASMANTÉR s. m. v. **pasmantier.**

PASMANTERÍE s. f. **1.** (Rar; la sg. cu sens colectiv) (Obiecte, sortimente de) ceaprazărie; garnitură la haine sau la mobile etc. din astfel de materiale. [La ilic] *marginile deschiderii lui de la piept sînt garnisite cu nasturi de bumbac sau de lînă şi cu alte pasmanterii.* MANOLESCU, I. 174, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cei doi stîlpi... sînt zugrăviți în medalioane, legate prin decoraţiuni de pasmanterie.* MÓN. IST. II, 126. *Pasmanterie din fire de cauciuc, fire metalice comune, de argint, de lînă, de mătase, de orice textile vegetale.* NICA, L. VAM., cf. CADE. *Împletitor la maşini* [de] *pasmanterie.* LEG. EC. PL. 296, cf. DM. *Realizarea de modele pentru confecţii, tricotaje, încălţăminte, accesorii, pasmanterie.* RL 1967, nr. 7 065.
2. (Învechit; în forma *posomanterie*) (Atelier sau magazin de) ceaprazărie. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
3. Ramură a industriei textile care produce, cu maşini adecvate, un sortiment variat de articole textile ca panglici, broderii pentru perdele, articole de lenjerie, costume naţionale, mănuşi şi pălării, fireturi pentru uniforme militare şi şcolare, şireturi, panglici elastice etc. Cf. LTR [2].
— Pl. : *pasmanterii.* — Şi : (învechit) **posomanterie** s. f. BARCIANU, ALEXI, W.
— Din fr. **passementerie.**

PASMANTIÉR s. m. (Învechit şi regional, mai ales în Transilv.) Ceaprazar. Cf. POLIZU, BARCIANU, V., LM, DDRF, GHEŢIE, R. M., ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. CADE, SCRIBAN, D., DM.
— Pronunţat : *-ti-er.* — Pl. : *pasmanlieri.* — Şi : **pasmantér** (POLIZU), **pasmentáriu** (LM), **pasamentáriu, posomantár** (GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.), **posomantáriu** (BARCIANU, V.), **posomantér** (DDRF), **basmantér** (POLIZU) s. m.
— Din fr. **passementier,** germ. **Posamentier.**

PASMARGHIÓL s. m. (Prin nordul Munt.) Şarlatan. *Păunaşu codrului, Pasmarghiolu tîrgului, Iubeţul nevestelor, Drăgăstosul fetelor.* GEORGESCU-TISTU, B. 31, cf. 88.
— Pl. : *pasmarghioli.*
— Etimologia necunoscută. Cf. m a r g h i o l.

PASMÉNT s. n. v. **pasmant.**

PASMENTÁRIU s. m. v. **pasmantier.**

PÁSNIC, -Ă adj., subst. **1.** Adj. (Prin Munt. şi Olt.; despre cai) Cu pasul [2] **(I 1)** mare; care merge repede. *Cal pasnic.* H XII 25, cf. CIAUŞANU, GL. 48.
2. S. m. (Regional) Numele unui vierme nedefinit mai de aproape (Unirea-Calafat). H V 393.
3. S. m. (Regional; în forma *paşnic)* Persoană care măsoară (cu paşii [2]) un teritoriu. *Şi el i-a zis: Hotarnicule, paşnicule, creminalistule! Te-ai apucat şi-ai măsurat cu paşii pămîntul şi-ai pus hotarele, pentru ca oamenii de la hotară să se bată.* PAMFILE, VĂZD. 42.
4. S. n. (Învechit şi regional) Unealtă de lemn în formă de compas, folosită în dulgherie, rotărie, dogărie etc.; (învechit şi regional) pas [2] **(II 2),** (regional) păşari. Cf. LB, DAMÉ, T. 87, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 162, H X 33, 317. *Paşnic... compas de făcut gardini la vase de lemn.* ŞEZ. V, 116, cf. com. din SASCA MONTANĂ-MOLDOVA NOUĂ şi din STRAJA-RĂDĂUŢI, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 148, ALR SN II h 564.
— Pl. : *pasnici, -ce.* — Şi : (învechit şi regional) **pásnie** s. m., s. n., (regional) **pájnie** (ALR SN II h 564/27) subst.
— **Pas** [2] + suf. *-nic.*

PASÓC subst. (Bucov.) Curea îngustă de piele folosită ca cingătoare. Cf. s. c. ŞT. (IAŞI), 1958, 176, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, din VICOVU DE JOS-RĂDĂUŢI şi din VICOVU DE SUS-RĂDĂUŢI, LEXIC REG. 106.
— Din ucr. **nacoĸ.**

PASÓLE s. f. v. **fasole.**

PÁSOŞ [1] adj. (Regional; despre oameni) Care merge cu paşi [2] mari; (despre mers) cu paşi [2] mari (Girişu Negru-Salonta). LEXIC REG. II, 87.
— Pl. : *pasoşi.*
— **Pas** [2] + suf. *-oş.*

PÁSOŞ [2] s. n. v. **paşuş.**

PASPÁI s. n. v. **pospai.**

PASPALER s. n. v. **paspoal.**

PASPOÁL s. n. Şiret sau fîşie îngustă de stofă, de mătase sau de bumbac aplicată ca garnitură la rochii sau la haine, de obicei de-a lungul unei cusături, la marginea buzunarelor, la gulere etc.; p. r e s t r. vipuşcă. *Paspalerul pe la cusătura pantalonilor în lung.* PELIMON, ap. CĂLINESCU, S. C. L. 77. *Capota fără broderii, cu paspoale garans, ca a infanteriii.* MO (1860), 22/15, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN [2]. *Au reapărut garniturile albe la gît şi mîneci — gulere, manşele, plastroane, eşarfe — garnituri cu paspoaluri, flori.* RL 1968, nr. 7 242. ◆ Bandă, de obicei din piele sau din material plastic, fixată la unele feţe de pantofi sau la diferite obiecte de marochinărie pentru a le întări marginile sau pentru a ascunde unele cusături şi a crea efect decorativ. Cf. LTR [2], FD IV, 47.
— Pl. : *paspoaluri* şi (învechit) *paspoale.* — Şi : (învechit, rar) **paspaler** (accentul necunoscut) s. n.
— Din fr. **passepoil.**

PASPOALÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A împodobi sau a dubla cu paspoal, a fixa paspoalul.
— Prez. ind. : *paspoalez.*
— V. **paspoal.**

PASPOALÁRE s. f. Acţiunea de a p a s p o a l a. *Operaţia de fixare a paspoalului se numeşte paspoalare şi se efectuează cu maşina de paspoalat.* LTR [2] XII, 151.
— Pl. : *paspoalări.*
— V. **paspoala.**

PASPÓRT s. n. v. **paşaport.**

PÁSPRÎZECE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁSSIM adv. (Fil.; folosit în lucrările ştiinţifice pentru trimiteri la diferite pasaje din alte opere sau din alţi autori) În diverse locuri, ici şi colo, din loc în loc, în numeroase alte locuri (din aceeaşi operă). Cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, DN [2].
— Din lat. **passim.**

PASTARNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PÁSTĂ s. f. **1.** (Adesea cu determinări care arată componenţa, utilizarea etc.) Materie vîscoasă şi densă cu aspect omogen, constituită dintr-o pulbere fină şi o cantitate de lichid care udă aceasta pulbere. V. a l u a t, c o c ă. *Dintru acele să faci pastă, adecă aluat, cu care să încrustezi, adecă să ungi sau să alipeşti înflatele picioare ale vitei şi aprinsele unghii.* ÎNVĂŢĂTURĂ, 80/2, cf. POLIZU. *Vrînd să rază perii capului c-o pastă (cocă) făcută de var nestins şi d-alte materii cu care-şi ung capu, şi îndată capul să face ca palma.* ISIS (1859), 138 [2]/47, cf. DDRF. *Pasta cu care sînt fabricate diversele olării.* PONI, CH. 236, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Sînt şi... paste care să întrebuinţează pe dinafară, cum sînt acelea care să recomandă în boalele*

de piele. BIANU, D. S. *Pastă de grafit pentru înnegrit și lustruit fonta și fierul.* NICA, L. VAM. *Pastă... de lemn, de paie și de alte fibre vegetale... servind la fabricarea hîrtiei.* id. ib. *Părțile active ale matriței se lustruiesc cu îngrijire... folosindu-se o unsoare sub formă de pastă de săpun cu un conținut de 0,1 % leșie.* IOANOVICI, TEHN. 139. *Poleirea se face la mașinile de poleit, cu ajutorul discurilor confecționate din material mai moale..., întrebuințînd praf sau pastă de poleit.* id. ib. 339. *Băiețelul... a încercat peria de dinți pe colțișorii lui ca de fierăstrău, a luat apoi tubul de pastă și a pus cîte un moț pembe în vîrful galoșilor trîntiți pe jos.* I. BOTEZ, B. I, 136. *Cumpără săpun și pastă de dinți.* VLASIU, A. P. 419. *Întreprinderile producătoare de panglici pentru mașină de scris, hîrtie carbon, indigo, paste și cerneluri pentru șapirograf.* LEG. EC. PL. 28. *Prin folosirea resurselor locale, s-a înlocuit varul de Viena, care pînă nu de mult se importa din străinătate, cu un alt produs necesar la fabricarea pastei de lustruit obiecte metalice.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 766. *Cele mai răspîndite... sînt pastele de lianți, în construcții (pasta de var, de ciment etc.), pastele cosmetice (...pasta de ras...).* LTR [2]. *Pastele sînt niște preparate medicamentoase moi, formate dintr-un amestec de zahăr și gumă arabică, în care se încorporează diferite medicamente.* BELEA, P. A. 257. *Tratamentul constă în... administrarea de medicamente desensibilizante, iar local paste sau mixturi calmante.* ABC SĂN. 345. ◇ Fig. *Aceste personaje, ridicate spre suprafață, sînt pasta amorfă pe care formele nouă lasă aceeași pecete.* IBRĂILEANU, SP. CR. 241. ✦ (Și în sintagma *pastă alimentară*, DER) Produs concentrat sau semifabricat (conservat) obținut prin tocarea, strecurarea etc. unor produse alimentare și prin amestecarea lor cu diverse condimente, conservante etc. *Paste de sardele.* NICA, L. VAM. *Pasta de fructe.* LTR [2]. *Pastă de carne.* DER. *Gălbenușurile se pun într-un castron și se adaugă: untul și o linguriță de pastă de pește.* S. MARIN, C. B. 17. ◇ *Paste făinoase* = produse alimentare de diferite forme și dimensiuni obținute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grîu (cu adaosuri de lapte, ouă etc.). *Sectorul alimentar cuprinde morile, presele de ulei, fabrica de paste făinoase, fabrica de mezeluri.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 869. *După compoziția (rețeta) aluatului, pastele făinoase se împart în: paste făinoase simple sau obișnuite; paste făinoase cu amelioratori; paste făinoase cu adaosuri de gust și arome.* LTR [2]. (Eliptic) *La prepararea aluatului pentru paste,... pe lîngă făina de grîu și apa potabilă, se mai pot adăuga: lapte, ouă, cazeină.* ib.

2. Culoare (folosită în pictură) de obicei preparată cu ulei. *Rămăsese încîntat de un tablou mare de Luchian, reprezentînd un maldăr de garoafe albe. Florile erau cărnoase, suave, răcoroase, și pasta de ulei părea un pulp vegetal.* CĂLINESCU, S. 70. ✦ Fig. (Rar) Paletă (**1**). *Artistul a simțit nevoia unei paste mai pline, mai suculente ca înainte.* V. ROM. noiembrie 1962, 145.

— Pl.: *paste.*

— Din ngr. πάστα, germ. **Pasta, Paste,** it. **pasta.**

PASTÉL s. n. **1.** Poezie descriptivă cu fond liric, în care poetul exprimă stări afective prin zugrăvirea unor tablouri după natură. *Pasteluri* [Titlu]. ALECSANDRI, POEZII, 1. *Există pasteluri lirice ca ale lui Iosif..., drame epice ca ale lui Delavrancea.* IBRĂILEANU, S. L. 58. *Nu are nici un pastel, nici o poezie consacrată numai naturii.* id. S. 156, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Multe începuturi de capitole sînt adevărate pasteluri în proză.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 398. *Alecsandri a creat un gen: pastelurile.* RALEA, S. T. I, 10. *De la Văcărescu și Conachi pînă la pastelurile lui Alecsandri a trecut aproape o jumătate de secol.* SADOVEANU, E. 79. *Poezia de dragoste sau pastelul le găsim din plin reprezentate prin bucăți de o reală grație și ingenuitate.* S mai 1960, 88.

2. Lucrare muzicală lirică descriptivă sau compusă pe versurile unui pastel (**1**). Cf. DN [2].

3. Creion moale de pictură, colorat, în general, în tonuri deschise, făcut din pigmenți sau din coloranți în pulbere fină amestecați cu talc și cu o soluție de gumă arabică. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Annie în rochia ei vaporoasă și fină ca praful albastru de pastel.* G. PETRESCU, C. V. 176. *Taraba... plină cu pastele, ghiozdane și rotogoale.* KLOPȘTOCK, F. 21. *Am început să lucrez în cancelaria bateriei un portret în pastel.* VLASIU, A. P. 429. *Titi își procura un program cu desene sau fotografii de actori... și le copia în pastel sau în acuarelă.* CĂLINESCU, E. O. II, 211. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Creion pastel.* LTR [2].

4. Desen în culori, executat în pastel (**3**); pictură reprezentînd un peisaj după natură (executată în pastel sau în tonuri deschise de acuarelă ori ulei). *Am lăsat pastelurile și-am început să modelez.* VLASIU, D. 385. *Desene în peniță neagră erau tratate de cei doi artiști în ulei de două tonuri, negru și alb, pastelul sau acuarela, de asemeni, erau imitate servil în culori grase.* CĂLINESCU, E. O. I, 57, cf. LTR [2].

— Pl.: *pasteluri* și (rar) *pastele.*

— Din fr. **pastel, it. pastello.**

PASTÉLCĂ s. f. v. **pesteleă** [1].

PASTELÍST s. m. **1.** Pictor de pasteluri (**4**). Cf. ȘĂINEANU, D. U., DER III, 682.

2. Poet care compune pasteluri (**1**). *Eugen Lovinescu a scris despre mine că sînt un gingaș pastelist.* STANCU, R. A. V, 210. *Rîndurile care urmează ni-l relevă în aceeași măsură și pe pastelist.* S ianuarie 1961, 65.

— Pl.: *pastelișți.*

— Din fr. **pastelliste.**

PASTELIZÁ vb. I. Intranz. (Rar) A crea un pastel; a da impresia de pastel. Cf. BUL. FIL. II, 225.

— Prez. ind.: *pastelizez.*

— **Pastel** + suf. *-iza.*

PASTELIZÁNT, -Ă adj. (Rar) Care dă impresia unui pastel (**1**), ca de pastel. *Sentimentalismul pastelizant cu care sînt zugrăvite etapele călătoriei în orient.* V. ROM. ianuarie 1960, 125.

— Pl.: *pastelizanți, -te.*

— **Pasteliza** + suf. *-ant.*

PASTÉT s. n. **1.** (Învechit și regional) Pateu (**1**). Cf. KLEIN, D. 395. *Cele mai alese pașteturi, turte, crofene.* ȚICHINDEAL, F. 446/9. *Pastet cu carne.* DRLU, cf. LB, POLIZU, ALEXI, W. *Paștitom... prăjitură excelentă.* LEXIC REG. 9.

2. (Învechit) Pateu (**2**). Cf. KLEIN, D. 395, POLIZU. *Du-te... și spune-i să-ți facă pentru dejun un paștet din cele ce se cheamă „Paté de grives".* ODOBESCU, S. III, 24, cf. F (1887), 268, GHEȚIE, R. M. *Pastiță caldă de rărunchi.* ap. TDRG. *Pastete de sardele, hamsii etc.* NICA, L. VAM.

— Pl.: *pastete.* — Și: (învechit) **pastétă** (PUȘCARIU, L. R. I, 413), **pastiță** s. f., **paștét** (pl. *paștеturi*) s. n., **paștétă** (F 1887, 268) s. f., **paștétom** (KLEIN, D. 194), (regional) **paștítom** subst.

— Din germ. **Pastete,** it. **pasteta.** — **Paștetom, paștitom** < magh. **pástétom.**

PASTÉTĂ s. f. v. **pastet.**

PASTEURELÓZĂ s. f. **1.** Numele unei boli microbiene grave a animalelor; septicemie hemoragică. *Pasteureloza... este o boală care se observă la toate animalele.* ENC. VET. 575.

2. Holera păsărilor. Cf. DER.

— Pronunțat: *-tō-.*

— Din fr. **pasteurellose.**

PASTEURIZÁ vb. I. Tranz. (Complementul indică produse alimentare, mai ales lapte) A încălzi în pasteurizator, la temperaturi cuprinse, de obicei, între 70° și 75°, și a răci apoi brusc, pentru a obține și a menține sterilizarea fără alterarea gustului sau distrugerea vitaminelor, pentru a obține învechirea pe cale artificială sau pentru a conserva. V. steriliza.

Cf. IORDAN, L. R. A. 43, LTR [2] XII, 163, DL, DM, L. ROM. 1959, nr. 2, 58, DN [2]. ◇ Refl. pas. *Laptele se pasteurizează.* L. ROM. 1959, nr. 2, 58.
— Scris şi: *pasteriza.* IORDAN, L. R. A. 43. — Pronunţat: *-tö-.* — Prez. ind.: *pasteurizez.*
— Din fr. **pasteuriser.**

PASTEURIZÁRE s. f. Acţiunea de a (se) pasteuriza. V. sterilizare. *Colectarea laptelui pentru pasteurizare.* ENC. AGR. IV, 485. *Se vor instala 3 staţii noi de pasteurizare.* LEG. EC. PL. 438. *Pasteurizarea vinului consistă în încălzirea la temperatură adecvată, în pasteurizatoare, a vinului, pentru a-l steriliza, pentru a-l învechi pe cale artificială şi pentru a-l conserva.* LTR [2], cf. DER, DN [2], DC.
— Pronunţat: *-tö-.*
— V. **pasteuriza.**

PASTEURIZÁT, -Ă adj. (Despre produse alimentare, în special despre lapte) Care a fost supus pasteurizării, sterilizat prin încălzire în pasteurizator. *Tehnica modernă a industriei de lăptărie... pune la dispoziţie un lapte igienic, apropiat mult de laptele crud, din toate punctele de vedere, şi care este cunoscut sub numele de lapte pasteurizat.* ENC. AGR. IV, 485. *Întreprinderile producătoare de... lapte pasteurizat.* LEG. EC. PL. 29. *Laptele pasteurizat e folosit în alimentaţie sau în industrie, rece sau încălzit sub temperatura de fierbere, la fabricarea brînzeturilor etc.* LTR [2] XII, 163. *Băuturi calde nealcoolice şi băuturi răcoritoare ca nectarul, sucuri pasteurizate din fructe, sucuri de roşii etc.* RL 1967, nr. 7 024.
— Scris şi: *pasterizat.* IORDAN, L. R. A. 43. — Pronunţat: *-tö-.* — Pl.: *pasteurizaţi, -te.*
— V. **pasteuriza.**

PASTEURIZATÓR s. n. Aparat folosit în industria alimentară pentru pasteurizare. V. sterilizator. *Pasteurizatoarele sînt utilizate pe o scară mare în special în industria laptelui, a conservelor, a vinului, a berii.* LTR [2].
— Pronunţat: *-tö-.* — Pl.: *pasteurizatoare.*
— **Pasteuriza** + suf. *-tor.*

PASTÍCĂ s. f. (Tehn.) Muflă (2). Cf. ABC MAR., LTR [2], DN [2].
— Pl.: *pastici.*
— Din it. **pasteca.**

PASTÍLĂ s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată componenţa, utilizarea etc.) Mic preparat farmaceutic sau zaharos de formă circulară. V. tabletă, bomboană, comprimat, pilulă, drajeu. *Nu te încrede... în pastile fie oricare numele lor şi în erburi aromatice.* KRETZULESCU, M. 27/11. *Pastile sau hapuri de bună resuflare.* MAN. SĂNĂT. 174/2, cf. 96/3. *Deschise cutia şi examină pastilele.* CR (1848), 44[3]/61, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pastilele să sug sau să înghit.* BIANU, D. S., cf. ŞĂINEANU, D. U. *Trei pastile de şocolată.* CAZIMIR, GR. 58. *Scoase din buzunarul vestei o cutiuţă de email cu pastile parfumate şi, înainte de a se servi, o întinse Sabinei.* C. PETRESCU, C. V. 14. *O doamnă intră încărcată de pachete şi, după ce le lăsă portarului, se aşeză pe jilţul din faţă, începînd să ronţăie pastile de ciocolată dintr-o cutie rotundă.* id. ib. 124. *Pe cînd îşi căuta enervat prin buzunare cutiuţa cu pastile de zaharină, veni un impiegat vamal alarmat.* BART, S. M. 85. *Dacă se întîmplă să vă fie iar rău, luaţi o pastilă din acestea.* PREDA, R. 64. *Înghiţi o pastilă şi se culcă.* id. ib. 213. *Pastilele sînt dure, mai mult sau mai puţin fragile, se conservă uşor şi se ingerează ca atari sau dizolvate în apă, în scopuri medicale.* LTR [2]. ◇ *Pastile de parfumat* = mici conuri în a căror compoziţie intră diferite substanţe care, în momentul cînd ard, parfumează aerul. Cf. NICA, L. VAM., CADE.
2. (Tehn.) Piesă în formă de disc mic folosită la unele maşini sau la unele mecanisme. *Partea sensibilă a aparatului... constă dintr-o pastilă A de aliaj fuzibil.* ENC. TEHN. I, 319, cf. DN [2].
— Pl.: *pastile.*
— Din fr. **pastille,** germ. **Pastille.**

PASTILÍNĂ s. f. v. **plastilină.**

PASTINÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PASTINÁCĂ s. f. v. **păstîrnac.**

PASTIRNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PASTÍŞ s. n. v. **pastişă.**

PASTIŞÁ vb. I. Tranz. (Folosit şi absol.) (Complementul indică stiluri, maniere ale unor scriitori, ale unor pictori, muzicieni etc. sau, p. ext., persoane, fenomene, obiecte etc.) A imita; a copia. *Creează o altă lume alăturea de cea reală, o pastişează prea mult pe aceasta.* IBRĂILEANU, S. L. 69. *Un plop pe malul Oltului, o cioară Şi-un glas ce pastişează veşnicia.* MINULESCU, V. 152. *Rîde de tot ce spune..., o pastişează chiar, probabil fără să-şi dea seama.* TEODOREANU, M. II, 312. *Pastişează fără prea mult gust o diversitate de stiluri.* CONTEMP. 1948, nr. 113, 10/2. *Copilul care imită pe omul matur în vorbă, în mers, în atitudine, pastişează.* CONSTANTINESCU, S. II, 93. *O dragoste exagerată pentru regionalisme există la numeroşi scriitori. Unii le folosesc în mod obişnuit chiar atunci cînd povestesc ei înşişi şi fără să fie sau măcar să aibă eroi originari din regiunea al cărei grai îl pastişează intenţionat.* L. ROM. 1959, nr. 2, 73.
— Prez. ind.: *pastişez.*
— Din fr. **pasticher.**

PASTIŞÁRE s. f. Faptul de a pastişa.
— Pl.: *pastişări.*
— V. **pastişa.**

PASTÍŞĂ s. f. Lucrare literară, muzicală sau plastică, de obicei lipsită de originalitate şi de valoare, în care autorul preia temele sau motivele şi mijloacele de expresie ale unei personalităţi artistice; imitaţie, copie. Cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Pastişa istorică nu-i este străină lui Topîrceanu.* VIANU, A. P. 294. *Poeme care seamănă a pastişă.* V. ROM. mai 1954, 292. *N-a izbutit să ajungă decît la o pastişă hibridă a expresiei populare.* LL II, 36, cf. LTR [2]. *Sînt şi false pastişe, reveniri, aparent naive, la linii vetuste, cu scopul de a face şi mai evidentă noutatea.* V. ROM. aprilie 1958, 112. *Sînt mult mai rare încercările de pastişă, care abundau anii trecuţi în creaţia unor tineri.* ib. noiembrie 1962, 146. *Grijă, de toţi resimţită, de a nu îngădui stagnarea, rutina, pastişa în munca şi creaţia lor.* T decembrie 1962, 2, cf. DER, DN [2].
— Pl.: *pastişe.* — Şi: (învechit) **pastíş** s. n. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., GRAUR, E. 47.
— Din fr. **pastiche.**

PASTIŞÓR s. m. (Rar; depreciativ) Persoană care pastişează. *Nu sînt de partea pastişorilor şi epigonilor lui Enescu şi ai lui Bartók.* M 1961, nr. 1, 45.
— Pl.: *pastişori.*
— Din fr. **pasticheur.**

PASTÍŢĂ s. f. v. **pastet.**

PASTÎNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PASTÎRNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PASTÓI subst. (Învechit) Încartiruire, găzduire. *Pastoiul obştesc să rînduiaşte prin toate casele.* CR (1830), 249[2]/5. *Toţi surugiii poştilor i ceauşi, rotari... să fie casele lor slobode de ostăşăscul pastoi, rămînd apăraţi şi de recruţie.* ib. (1833), 95[1]/10.

— Pl. : ?
— Din rus. **постой.**

PÁSTOR s. m. Preot protestant. *2 - pastori (sau duhovnici).* N. COSTIN, LET. II, 73/29, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Pe vremea lui nu exista psihologism și sociologism — ca pe vremea lui Ibsen, formidabilul pastor protestant.* IBRĂILEANU, S. L. 65, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Documentul l-a căpătat un pastor anglican.* C. PETRESCU, A. 462. *În jurul pastorului se adunaseră credincioși.* SADOVEANU, O. IX, 242. *Își plecau umiliți fruntea pe cărți de rugăciuni, sub ochiul uscat al pastorului.* ib. X, 390. *Londra e o lume de ceață, de păcură..., de pastori puritani, de pajiști de flori.* RALEA, S. T. I, 277. *De ce să vă mai duceți acasă? se mira pastorul.* T. POPOVICI, SE. 21.
— Pl. : *pastori.*
— Din lat. **pastor,** germ. **Pastor.**

PASTORÁL, -Ă adj., s. f. **1.** Adj., s. f. (Parte a teologiei) care inițiază pe preoți în problemele conducerii bisericești și religioase. [Profesorii] *Vasile Filipan, a canoanelor, Dimitrie Vaida, a moralișului și a pastoralișului* (a. 1812). IORGA, S. D. XIII, 18. *Teologhia pastorală.* CALENDARIU BUDA (1818), 128/2, cf. LB. *Se mai aflau în fiecare an și esterni ascultători de teologie morală, de pastorală și ritul bisericesc.* BARIȚIU, P. A. II, 70.

2. Adj. (Învechit) Care se referă la pastori, care aparține pastorilor, propriu, caracteristic pastorilor, de pastor; p. gener. care se referă la preoți, care aparține preoților, preoțesc; p. ext. episcopal. *O veargă pastorală și sacrele vestminte, Pontificala mitră lucea-naintea crucii.* HELIADE, O. I, 220, cf. STAMATI, D., BARCIANU. *Cîrjă pastorală.* ȘĂINEANU, D. U.

3. S. f. Mesaj al unui arhiereu (episcop, mitropolit, patriarh) adresat preoților și credincioșilor cu ocazia marilor sărbători religioase sau a unor evenimente importante. *Urmă citirea pastoralei mitropolitane.* CR (1846), 121²/22, cf. BARCIANU. *Patriarhul citește apoi o pastorală prin care îndeamnă pe toți credincioșii la supunere și-i dezleagă de jurămîntul prin care s-ar fi legat față de rebeli.* OȚETEA, T. V. 207, cf. DM, DN ².

4. Adj. Care aparține păstorilor (1), privitor la păstori, specific păstorilor, de păstor, păstoresc (1), ciobănesc; p. ext. de (la) țară, țărănesc, cimpenesc, rustic. Cf. LB. *Își alese Viața pastorală, a turmelor sporire.* HELIADE, O. I, 388. *Petrec o viață pastorală.* IC. LUM. (1840), 8/2, cf. NEGULICI, STAMATI, D., POLIZU. *Trăind la țară, ne vom deda la o viață dulce, pastorală.* BOLINTINEANU, O. 406, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Avid de odihnă și de muncă pașnică, nutrește în sufletul lui un sentiment pastoral.* BRĂESCU, O. A. I, 331. *Olanda a rămas cu grădinile și cu vacile ei. O țară agricolă și pastorală.* SADOVEANU, O. IX, 252. *Turismul și viața pastorală vor continua să dețină un rol însemnat.* MG I, 713. *Munca în economia pastorală implică existența unor păsuni care ocupă cea mai mare parte a teritoriului obștii.* PANAITESCU, O. Ț. 87. *O parte din această populație... a adoptat pentru cîteva veacuri o economie predominant pastorală.* V. ROM. iunie 1960, 85.

5. Adj., s. f. (Operă literară, bucată, fragment literar etc.) care înfățișează idilic viața păstorilor sau a țăranilor în general. V. bucolic, eglogă, idilic, idilă. *Nu citesc lucru moral, Ci vrun romanț pastoral.* MUMULEANU, C. 132/3, cf. HELIADE, GR. P. 48/2, CR (1830), 331²/3, NEGULICI. *În loc să faci un roman sau o tragedie — te vei trezi că ai făcut o novelă pastorală.* ROM. LIT. 450¹/16. *Văzînd că pastoralele... nu-mi pot împrăștia melancolia, m-am culcat.* NEGRUZZI, S. I, 60. *Poeziile pastorale.* DEMETRESCU, O. 158, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *În locul cantilenelor, legendelor, pastoralelor false..., iată realitatea care stă în amfiteatru înaintea celui ce se va încumeta să fie scriitor român de azi-nainte.* GALACTION, A. 199. *Isprăvește... traducerea delicatei povestiri pastorale grecești „Daphnis și Chloe".* SADOVEANU, O. IX, 521. *Poezia pastorală... în literatura spaniolă.* CĂLINESCU, I. 191. *Scrie un roman pastoral.* LL I, 120, cf. DL, DM, DER, DN ². *Există o latură pastorală în această piesă.* T februarie 1962, 15.

6. Adj., s. f. (Lucrare muzicală) care evocă crîmpeie din viața păstorească sau țărănească. Cf. HELIADE, GR. P. 48/2. *Cîntecele pastorale.* PLEȘOIANU, C. 115/3, cf. TIM. POPOVICI, D. M., DL, DM. *„Scena pastorală" pentru flaut de Petre Elinescu.* DER III, 683.
— Pl. : *pastorali, -e.* — Și : (învechit) **pastorăliș** subst.
— Din lat. **pastoralis,** fr. **pastoral,** germ. **pastoralisch,** it. **pastorale.**

PASTORALÍSM s. n. Curent în literatură și în artă, caracterizat prin folosirea temelor idilice din viața de la țară. *A existat în veacurile trecute o modă a pastoralismului care bîntuia în societatea aristocrată.* V. ROM ianuarie 1957, 13, cf. DM, DN ².
— **Pastoral** + suf. *-ism.*

PASTORÁLIȘ subst. v. **pastoral.**

PÁSTRA s. f. (Prin Dobr.) Tabinet. Cf. H II 262 XIV 347.
— Din tc. **pastra.**

PASTRAHÓLȚ subst. (Regional) Fiecare dintre lemnele pe care se sprijină podeaua sau temelia casei. Cf. CHEST. II 100/5, 201/11, 250.
— Și : **posterhólț** (CHEST. II 100/5), **pașterhólț** (ib. 201/250) subst.
— Din germ. **Pflasterholz** „pavaj de lemn".

PASTRAMÁ s. f. v. **pastramă.**

PASTRAMÁR s. m. v. **păstrămar.**

PASTRAMAGÍU s. m. **1.** (Ieșit din uz) Persoană care făcea sau vindea pastramă ; (învechit și regional) păstrămar (1). *Se duce la pastramagiul din colț..., ia o feliuță, îi face de petrecanie.* DELAVRANCEA, H. T. 11. *Astfel, zi de zi, sporea numărul cojocarilor, opincarilor... și al găietănarilor, cu maghernițe de băcani și pastramagii printre ei.* CAMIL PETRESCU, O. II, 63.

2. (Familiar) Epitet depreciativ la adresa unui om de nimic și cu apucături grosolane. V. bădăran, țopîrlan, derbedeu. *Nene, moartă, tăiată, nu mai stau cu mitocanul, scapă-mă de pastramagiul!* CARAGIALE, O. VI, 10.
— Pl. : *pastramagii.*
— **Pastramă** + suf. *-agiu.*

PASTRÁMĂ s. f. Preparat de carne (mai ales de oaie sau de capră) din anumite regiuni musculare, conservat prin sărare sau prin băițuire și supus afumării sau uscării. Cf. MAN. GÖTT. 11. *Păstrăma care vine din țara turcească* (a. 1792). ȘIO II₁, 285. *Acești calmuci... mîncă* [carnea] *ca pastramaua de Țarigrad.* DIONISIE, C. 222. *Îl hrănea cu carne și pastramă.* DRĂGHICI, R. 104/17. *La masă am... pastramă de vacă* (a. 1846). N. A. BOGDAN, C. M. 141. *Am mîncat ce să cheamă Un mezelic de pastramă.* PANN, P. V. I, 17¹/14. *N-ar mînca pastramă, macar orice le-ai face.* NEGRUZZI, S. II, 176. *Cu cîteva bucăți de pastramă, covrigi și trei-patru păpuși de smochine, ținea băcănie.* GHICA, ap. TDRG. *Iarna,* [carnea] *o mănîncă sub formă de pastramă, adecă svîntată de toate sucurile ei și uscată.* I. IONESCU, M. 203. *Ți-ai găsit! La berărie, pastramă...* CARAGIALE, O. II, 43. *Sacul nu era cu haine, era plin îndesat cu pastramă trufandă.* id. ib. 194. *Ce e în sacul ăla mare-le?... — Malai, fasole, pastramă, pește sărat.* ISPIRESCU, L. 268. *Să mănînci pastramă.* ZAMFIRESCU, R. 208. [Carnea de oaie] *se face pastramă și cea de vacă.* PAMFILE, I. C. 53. *Pastramă se face și din carne de porc macră.* id. ib. 54. *Am pastramă bună, am brînză bună.* HOGAȘ, DR. I, 97. *Un berbec întreg, făcut pastramă, a început să sfîrtie pe jăratic.* GALACTION, O. 267. *Tăie felii subțiri de pastramă usturoiată.* C. PETRESCU, Î. II, 135. *Pastrama foarte pipărată...*

sfîrlie îndelung pe grătarul cu jar. SADOVEANU, O. IX, 607. *Mîncam mai bucuros brînză de burduf cu mămăligă de mei şi pastramă friptă pe cărbuni.* id. ib. XI, 250. *Vă amintiţi scăunelele pentru gura sobii, fundul de lemn de la care pastrama îşi capătă gustul ei particular pe masă?* ARGHEZI, B. 43. *Mi-a venit un gust de pastramă.* CĂLINESCU, E. O. II, 192. *Nu-i prieşte nici rachiul, Nici pastrama, nici piftia.* V. ROM. mai 1954, 224. *Mîncară în fugă caş proaspăt, lapte rece şi pastramă gustoasă de oaie.* ib. iulie 1954, 82. *Nu avea altceva decît tuică, salam şi pastramă de viţel.* PREDA, D. 27. *Slab, urît ca o pastramă.* BIBICESCU, P. P. 143, cf. ŞEZ. VI, 79, CHEST. V 153/74, VIII 40/3, 54/32, 60/3. ◇ Fig. *La ieşire* [din apă] *unii găseau cămaşa pastramă, înnodată, udată şi bătută cu bolovanul.* SADOVEANU, O. II, 510. ◇ Expr. (Familiar) **A face** (pe cineva) **pastramă** = a bate foarte tare, a snopi (pe cineva) în bătaie, a face praf. *Am să te fac pastramă!... Am să te ard de viu!* MACEDONSKI, O. II, 67, cf. ZANNE, P. IV, 69, CV 1949, nr. 3, 15. *Ia să-mi dai tu mie seamă, Ia să-mi dai pe mîndra vamă, Ca să nu te fac pastramă.* TEODORESCU, P. P. 628. (Regional) **A ţine** (pe cineva) **la pastramă** = a ţine (pe cineva) închis. *Am să te ţin la pastramă hăt şi bine. De-acum în turbincă au să-ţi putrezească ciolanele.* CREANGĂ, P. 318. **A se face** (sau **a fi**) **pastramă** = a slăbi foarte tare. Cf. CIAUŞANU, GL. ✦ (La pl.) Sortimente sau bucăţi din preparatele de carne definite mai sus. *Masa plină de pastramuri, lapte acru, caşcaval.* ASACHI, S. L. I, 217. *De-i nevoie în casă de dulceţi, de pînză, de păstrămuri, de orice în sfîrşit..., Marghiolifa poartă de grijă de toate.* ALECSANDRI, T. 342, cf. TDRG. *Începură a rupe cu dinţi albi din păstrămuri.* SADOVEANU, O. XI, 13. *Pe zeci de cîrlige, zeci de porci întregi, slănini gigantice şi păstrămuri.* ARGHEZI, B. 122.

— Pl.: *păstrămuri* şi (învechit, rar) *pastramuri.* — Şi: (învechit şi regional) **păstrămă,** (învechit) **pastramă,** **păstrămă** s. f.

— Din ngr. παστραμᾶς, tc. **pastırma.**

PASTRAVÁL s. n. v. **prăstăvală.**

PASTRAVÁLĂ s. f. v. **prăstăvală.**

PASTRÚGĂ s. f. v. **păstrugă.**

PASTRÚNGĂ s. f. v. **păstrugă.**

PĂSTURĂ s. f. v. **păstură** [2].

PASÚLĂ s. f. v. **fasole.**

PASÚLE s. f. v. **fasole.**

PASUŞ s. n. v. **paşuş.**

PAŞ [1] s. m., s. n. v. **pas** [2].

PAŞ [2] s. m. v. **paşă** [1].

PAŞ [3] s. n. v. **paşuş.**

PAŞÁ s. f. v. **paşă** [1].

PAŞALÍC s. n. v. **paşalîc.**

PAŞALÍU s. m. Persoană aflată în slujba unui paşă [1] (1); om al paşii [1]. *Odată s-au sculat paşa... ieşind din saraiu să se primble prin cetate cu paşaliii lui.* DIONISIE, C. 185. *Îndată au poruncit la patru agale... să meargă cu o sută de paşalii turci.* id. ib. 200, cf. ŞIO II$_1$, 287, DDRF, TDRG.

— Pl.: *paşalii.*

— Din tc. **paşalı.**

PAŞALÍC s. n. 1. Provincie a Imperiului otoman guvernată de un paşă [1] (1); p. ext. provincie sau ţară care era subjugată de turci şi condusă de un paşă [1]; (rar) păşie (2). V. vilaet, raia. *Această crăie, de atîtea ori luată şi cuprinsă cu războaie, paşalîc să se facă.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Provinţii şi paşaluguri, aceluia care da mai mult, începură a le vinde.* ŢICHINDEAL, F. 301/1. *Grecia, Bulgaria, Serbia cădea şi devenea paşalîcuri turceşti.* HELIADE, O. II, 407. *Turcii intervin cu multă îndemînare, pun mîna pe ţeară şi o declară paşalîc.* BĂLCESCU, M. V. 17, cf. 131. *Stă gata a preface umbra ţărilor în paşalîcuri.* RUSSO, S. 114. *Ca şi cînd, nainte de anul 1821, românii ar fi fost simple raiale turceşti şi ţeara lor, paşalîc.* ODOBESCU, S. III, 391. *Sinan Paşa cel ce vine să facă ţara paşalîc.* ISPIRESCU, M. V. 25. *Se întemeiază..., în Ungaria propriu-zisă, un paşalîc turcesc.* XENOPOL, I. R. II, 194. *Simţind însă că încercarea lor de a preface Muntenia în paşalîc se lovea de mari greutăţi, se leapădă de planul întronării lui Mehmet bei.* id. ib. 202. *Îşi creease în paşalîcul său de la Vidin o stăpînire independentă.* OŢETEA, T. V. 94. *Soluţia care ar fi convenit mai mult turcilor era transformarea principatelor în paşalîcuri, dar ei îşi dădeau seama că lucrul acesta era cu neputinţă din cauza opoziţiei Rusiei.* id. ib. 336. ✦ Fig. Ţară, regiune etc. în care domneşte despotismul; guvernare despotică. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Alt paşalîc e la Bacău, unde domneşte prefectul.* PAS, L. I, 300.

2. Reşedinţă a unui paşă [1] (1); reşedinţă de paşalîc (1). *Au luat-o toată, cu toate cetăţile ce era întru acea Ţară Moree şi au aşădzat într-însele paşalîcuri.* NECULCE, L. 319, cf. ŞIO II$_1$, 286, BARCIANU.

3. Demnitatea, titlul, funcţia de paşă [1] (1); (rar) păşie (1). *Au poruncit tefterdariului să scrie... să-i trimită tuiu şi ferman de paşalîc.* DIONISIE, C. 188. *Un firman prin care-i conferă paşalîcul Moreii.* GHICA, ap. TDRG.

— Pl.: *paşalîcuri.* — Şi: (învechit) **paşalîc, paşalúg** s. n.

— Din tc. **paşalık.** — **Paşalug** < scr. **pašaluk.**

PAŞALÚG s. n. v. **paşalîc.**

PAŞÁN, -Ă adj. v. **pîşîn.**

PAŞAPÓRT s. n. Document eliberat unui cetăţean de către autoritatea competentă a statului său, prin care se certifică identitatea şi cetăţenia posesorului şi i se dă acestuia dreptul de a călători în străinătate, servindu-i acolo ca act de identitate; (învechit şi regional) paşuş, pas [3] (1), (învechit) răvaş de drum. *Mi se dete un paşoport.* VĂCĂRESCUL, IST. 283. *Să binevoieşti a da numitului... pasaport dă a merge în Transilvania* (a. 1811). DOC. EC. 103. *Paşporturile celor ce vor trece peste hotar pe la acea graniţă urmează a să da prin această nazărie* (a. 1815). URICARIUL, I, 248. *Cu cinste pohteşte pă exelenţia sa... să bine-voiască a-i da un paşaport dă drum* (a. 1818). DOC. EC. 186, cf. DRLU. *Hîrtii şi pasaporturi din partea guvernului.* AR (1830), 260^2/35. *Se face de al doilea cunoscut că oricine va avea vreo pretenţie asupra numitelor să se arate la divan, căci se apropie sorocul a li se da pasaport.* CR (1830), 81^2/3. *Orice călător va veni în carantină este dator, de va fi european, să-şi înfăţişeze paşaportul său.* ib. (1834), 298^2/15, cf. KOGĂLNICEANU, S. 3. *Aceşti doi tineri se prinseră că voia să iasă afară din oraş în călătorie, fără pasport, fără răvaş de drum.* PR. DRAM. 167. *Cucoane mi-am pierdut paşportu.* ib. 298. *Paşaportul adevărat.* CR (1848), 24^2/13. *Se luaseră deci măsurile cele mai aspre contra propagandelor, cenzura draconică,... vizitări minuţioase de paspoarte.* BARIŢIU, P. A. I, 547, cf. POLIZU. *Îi voi da paşaportul meu şi o sută de galbeni ca să se ducă unde va voi.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 631. *Tot străinul ce intră în principate este dator, îndată ce va sosi, la oricare punct de hotar, a-şi înfăţişa pasportul la comandirul punctului.* MO (1860), 25/6. *A adus paşaport cum că este străin.* I. IONESCU, P. 360. *Peste vro trii zile vă las cu lacrimile pe obraz,... aştept numai paşportul.* ALECSANDRI, T. 536. *Vroind a descrie un portret, întrebuinţează chipul obişnuit în pasporturi.* id. O. P. 61. *Şezurăm pe acest*

vas trei zile, fiindcă unii din noi nu aveau paşapoarte. BOLINTINEANU, O. 264. *Avea cu dînsul paşport austriac.* ODOBESCU, S. I, 268. *Scot portofelul cu paşaportul şi cu alte hîrtii.* CARAGIALE, O. II, 199. *În loc de paşport, necunoscutul arată două mîni zdravene.* CONTEMPORANUL, III, 575. *Voiesc să trec Aici dovada că sînt grec. Şi-aici am paşaportul.* COŞBUC, P. I, 307, cf. ALEXI, W. *Avea tot dreptul să ne întrebe de paşapoarte.* HOGAŞ, DR. I, 5. *Titu, avînd încă îneurcături cu recrutarea, nu putea obţine paşaport pentru străinătate.* REBREANU, I. 437. *Chestiunea paşaportului era ceva mai grea.* GALACTION, O. 145. *Vă rog să-mi înmînaţi... biletul de tren şi paşaportul.* CAMIL PETRESCU, T. III, 260. *L-a cercetat cum cercetează vameşii paşapoartele.* C. PETRESCU, Î. II, 67. *Am arătat paşaportul.* BRĂESCU, A. 201. *Trecu... la prefectura de poliţie, ca să reguleze chestia paşapoartelor.* SADOVEANU, O. VIII, 235. *Vătaful avea să supravegheze pe toţi călătorii: pe cei cu pasport avea să-i lase să treacă, pe cei fără pasport să-i oprească şi să înştiinţeze pe spătar.* OŢETEA, T. V. 75. *Am paşaport argentinian.* CĂLINESCU, S. 534. *Avea paşaportul în regulă.* V. ROM. iulie 1954, 24. *Le putea da şi paşapoarte pe nume străine.* ib. decembrie 1954, 45. *E pusă viza pe paşaport?* BENIUC, V. 96. *Are dreptul să... prelungească paşapoartele şi alte documente personale.* BO (1963), 29. ◇ Fig. *Actul acesta de smerenie ne sluji drept paşaport pentru arhondaric.* HOGAŞ, DR, I, 13. *Numai astfel operele noastre vor avea paşaport şi ţinta călătoriei precis afirmată: slujirea interesului poporului.* M 1961, nr. 1, 39. ◇ Expr. (Familiar) **A-i da (cuiva) paşaportul** = a îndepărta, a alunga, a expedia (pe cineva); p. ext. a da afară din serviciu (pe cineva); (regional) a-i da (cuiva) păşuşul. *Îşi luă asupră-şi să-i dea pasportul.* CONV. LIT. XI, 236/2, cf. DDRF, ZANNE, P. V, 488, ŞĂINEANU, D. U., DM. ✦ (Învechit) Certificat eliberat unui vas de comerţ prin care se dovedeşte că s-au plătit taxele şi că vasul are dreptul să părăsească portul. *Să navigheze (plutească) pe Dunăre... în puterea pasaporturilor guvernului lor.* CR (1829), 293[1]/5. ✦ Dosar care cuprinde toate actele necesare editării unei cărţi; dosar de carte.

— Pl.: *paşapoarte* şi (învechit) *paşaporturi.* — Şi: (rar) **paspórt,** (învechit) **paşopórt, paşpórt, pasapórt** s.n.

— Din it. **passaporto,** ngr. **πασσαπόρτι,** fr. **passeport,** rus. **пашпорт, паспорт.**

PAŞAPORTÁR s. m. (Rar) **1.** Persoană care aparţine ca cetăţenie altei ţări decît cea în care se află şi care stă în ţara respectivă cu paşaport. Cf. IORDAN, L. R. A. 162.

2. Traficant de paşapoarte. Cf. IORDAN, L. R. A. 162.

— Pl.: *paşaportari.*

— **Paşaport** + suf. *-ar.*

PAŞAŞÍR s. m. v. **pasager.**

PÁŞĂ[1] s. m., s. f. invar. **1.** S. m. Titlu conferit, în Imperiul otoman, vizirilor şi beilerbeilor, iar, din secolul al XIX-lea, şi altor înalţi funcţionari civili sau militari (miniştri, guvernatori de oraşe sau de provincii turceşti şi supuse turcilor, generali), care aveau ca semn al demnităţii lor două sau trei tuiuri; însărcinare exercitată de aceşti demnitari; p. ext. persoană care avea acest titlu; p. gener. (învechit) conducător de stat sau de armată. *De aciia tremise Mahamet un paş de dobîndi iară Smederova.* MOXA, 406/5. *Redică-se Mahamet cu oşti mari spre Izum Hasan, şi nu putu folosi nemică, ce-şi pierdu voievozii şi paşii şi mai oastea cu totul la valea Efratului.* ib. 406/17. *Cu credinţă slujbă au arătat beiglerbeiului sau paşei.* SIMION DASC., LET. 108. *Ion Vodă... s-au gătit să meargă la paşa în tabăra turcească.* id. ib. 233/15. *Ieşea paşi (domni) de la Rîm, la unele pre un an, la altele pre trei ani şi mai mulţi.* M. COSTIN, LET. I, 14/25. *Le-au dat cîţiva paşi cu oaste turcească.* IST. Ţ. R. 30. *Paşi ieşea şi la Ierusalim... tot de la această împărăţie.* N. COSTIN, L. 105. *Vizirul au chemat pre toţi paşii ce era la poarta împărătească.* NECULCE, L. 20. *Aşijdere au scris şi paşa de Tighine.* id. ib. 208. *Paşa rămase la cetatea de la Ruşciuc.* ANON. CANTAC., CM I, 122. *Strînse toţi paşii şi toate căpeteniile oştilor.* id. ib. 125. *Împăratul, văzînd că nu şi-au aflat om după pohta voii lui, l-au mazilit, făcîndu-l paşă la Eghipt.* R. GRECEANU, CM II, 174. *Chemat-au paşa iară pe ciorbagii şi pe iniceri.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 164/24. *Hamza, precum se ştie la istorie, au fost paşă la Vidin pe acea vreme.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 156. *Paşii credea că acum ar fi minutul favoritoriu scoposului lor.* AR (1829), 74/5. *Paşa de Eghipet... încetase cîtăva vreme cu înarmarea oştilor.* CR (1830), 417[2]/5. *Valahia singură plătea atunci Porţei un butoi (o tonă) de aur... afară de darurile pe la paşi şi miniştri.* BĂLCESCU, M. V. 57. *Despre paşa nu se ştia de a scăpat sau de a rămas mort.* id. ib. 98. *Un paşă... ca toţi paşii — se înnebunea de pilaf.* CR (1848), 16[2]/31, cf. DDRF. *Atîţi paşali din Turcia ori din Persia.* BARIŢIU, P. A. III, 52. *S-a schimbat hotărîrea; Acum s-a găsit cu cale, De la paşa şi agale, Spînzuraţi să nu-i răpuneţi, Ci de vii în ţepi să-i puneţi.* PANN, P. V. II, 39/28. *Ştafetele lui Neculai Vodă plecau ca să vestească vezirului, hanului şi paşii de Bender, venirea acestui oaspet la Iaşi.* NEGRUZZI, S. I, 180. *Desele năvăliri ale oştirilor lui Pasvant-Oglu şi ale altor paşi răzvrătiţi în contra împărăţiei turceşti spăimîntase atît de mult pe locuitorii ţării.* FILIMON, O. I, 285. [Povestea] *tindea numai a da o idee pitorească de bogăţia paşalelor turci de atunci.* HASDEU, I. V. 119. *Cu cincizeci mii oameni paşa vă loveşte.* BOLINTINEANU, O. 69. *Dobîndeşte... voie de a merge în Adrianopole şi petrece acolo iarna, cinstit şi iubit de toţi paşii turci.* ODOBESCU, S. I, 318. [Sultanul] *trimise un paşă cu două mii de ostaşi ca să prinză pe Mihai.* ISPIRESCU, M. V. 15. *Se măritaseră cu două paşale vestite în toată împărăţia.* DELAVRANCEA, ap. TDRG. *Soldaţi şi paşi fug laolaltă lăsînd şi arme şi steaguri.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 120. *Era un român renegat, trecut la religia turcească şi ajuns la rangul de paşă în oştirea otomană.* XENOPOL, I. R. IV, 186. *Hassan a jurat Să zacă de spaimă o lună. Văzut-au şi beii că fuga e bună Şi bietului paşă dreptate i-au dat.* COŞBUC, P. I, 207, cf. ALEXI, W. *Toate peşcheşurile făgăduite paşalelor şi vizirilor... nu l-au scăpat.* CIAUŞANU, R. SCUT. 90. *Îi soseau mereu, de la ceilalţi paşi turceşti, proviant, muniţii şi soldaţi.* GALACTION, O. A. I, 266. *Îl ridică paşalele pe braţe şi-l duc într-o căsuţă de pe malul drept al Vidinului.* id. ib. 268. *A strigat să-i vie toţi vizirii, şi dregătorii şi paşalele.* SADOVEANU, O. XII, 324. *Toate paşalele se suiră în caleşti şi se îndreptară spre oraş.* CAMIL PETRESCU, O. III, 173. *Şed paşalele În gură cu ciubucele.* TEODORESCU, P. P. 131. *Strigă paşa-al Diului... — Turceşte-te, Iancule, Turceşte-te, beiule, Beiule, creştinule!* id. ib. 480. *Ia faceţi de-mi trimeteţi Cam vro cincizeci de agale, Cam vro cincizeci de paşale.* id. ib. 481. *Paşa dacilor, adică cel mai mare peste dînşii.* MARIAN, T. 4. *Barem, de m-aş turci, să mă fac paşă* (= dacă mă supun la un neajuns, cel puţin să-mi folosească la ceva). Cf. ZANNE, P. IV, 544. *Merge paşa pe uliţă Cu trei mii de suliţă* (Ariciul). ŞEZ. IV, 42. ◇ (Ca termen de comparaţie, sugerează o atitudine mîndră, semeaţă, bunăstare, lipsă de griji, pasivitate etc.) *Cu mîinile aduse la spate, ca un paşă cu trei tuiuri..., începu a păşi tacticos prin mijlocul drumului.* CONV. LIT. XLV, 364. *Stătea hoinarul tolănit pe frunzişoarele moi, ca un paşă.* GÎRLEANU, N. 228. *Doarme ca un paşă!* GALACTION, O. A. I, 92. *Bem cafele şi stăm la taifas ca paşalele.* STANCU, R. A. V, 170. *Fumează ca paşa de la Vidin,* se spune despre cineva care fumează foarte mult. Cf. ALECSANDRI, T. 882. *Parcă-i paşa din Ruşciuc (cînd bea cafea şi ciubuc),* se spune despre un om mîndru. Cf. id. ib. 81, ZANNE, P. VI, 293. *Parcă ar fi paşa din Dii* sau *stă ca paşa Diului,* se spune despre un om leneş, care nu muncşte, făcînd pe boierul. Cf. MAT. FOLK. 53, ZANNE, P. VI, 79. (Fig.) *Bahlui!... ce dormi, chiar ca un paşă, pe patul tău de glod.* ALECSANDRI, P. I, 202.

2. S. f. invar. (Învechit; în forma *paşa;* adăugat după numele propriu) Titlu onorific conferit ca semn al unei înalte demnităţi militare sau civile. V. b e i, b a ş. *Atunce au perit şi Topal paşa.* NECULCE, L. 360. *Au trimis pe Mustafa paşa cu mulţime de turci.* ANON. CANTAC., CM I, 121. *L-au mazilit, puind vizir în locul lui pre un Mehmet paşa..., om bun şi blînd.* R. GRECEANU, CM II, 139. *El numi... în Moldavia pe Giafer paşa.* BĂLCESCU, M. V. 86. *Era Hasan paşa, beilerbeiul Rumeliei.* id., în DL I, 225. *Jurnalul de Constantinopole din 6 decem*[brie] *anunţă depărtarea din minister a lui Hosreb paşa.* CR (1848), 13[1]/5. *Mulţimile lui Ahmed paşa au dat îndărăt.* SADOVEANU, O. I, 183. ◇ C o m p u s : **căpitan-paşa** = comandantul flotei turceşti. *L-au mazilit, puind vizir în locul lui pre un Mehmet..., care fusese căpitan-paşa, om bun şi blînd.* R. GRECEANU, CM II, 139. *Da-n caic cine era? — Era căpitan-paşa, Baş-agaua turcilor.* ALECSANDRI, P. P. 124.

— Pl. : *paşi.* — Şi : (învechit) **paş** s. m., **paşă** (pl. *paşale,* şi, rar, *paşali*) s. f.

— Din tc. **paşa.**

PÁŞĂ [2] subst. **1.** (Regional) Păşune **(1).** Cf. CHIRIŢESCU, GR. 252.

2. (Bot.; Munt.) Rogoz *(Scirpus maritimus). Porcii aveau paşă de păscut, noroi de tăvălit şi peşte cînd secau mlăştinile.* SĂM. I, 11, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

3. (Estul Munt.) Numele a trei specii de plante erbacee acvatice cu frunze submerse : **a)** plantă cu tulpina patrunghiulară, comprimată, verde-roşiatică, ramificată, cu frunze roşietice la baza tulpinei şi verzui în partea superioară, cu flori verzui, pedunculate, unite în spice, ce creşte în ape stătătoare sau lin curgătoare *(Potamogeton crispus).* Cf. ANTIPA, P. 53, PANŢIU, PL., BORZA, D. 136 ; **b)** broasca-apei *(Potamogeton lucens).* Cf. ANTIPA, P. 221, PANŢU, PL. ; **c)** broscariţă *(Potamogeton natans). Tot felul de plante acvatice, pe care poporul nostru le numeşte cosor, brădiş, sau altele ca paşa.* ANTIPA, P. 53, cf. PANŢIU, PL.

— Pl. : ?

— Din bg. **паша.**

PAŞC s. m. v. **paşti** [1].

PÁŞCĂ s. f. (Bucov.) Pachet (de tutun). *Cumpără o paşcă de tutun şi ceva de mîncare.* în SCL 1969, 136. *O paşcă de tabac.* Com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUŢI, cf. ALR I 1 538 bis/385, 388. ◆ (Mold. şi Bucov.) Tutun (de calitate inferioară). V. m a h o r c ă **(1).** *Pentru puţină mîncare şi cîte-oleacă de paşcă de cea de trei ocă la para slujea toată casa.* CREANGĂ, A. 82, cf. TDRG, CADE, DL, DM. *În gură cu o ţigară din pacică de cea scumpă.* PAMFILE, D. 67, cf. com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl. : *păşti.* — Şi : **páceică, poáşcă** (ALR I 1 538/618) s. f.

— Din ucr. **пачка,** rus. **пачка.**

PAŞCHIÚLĂ s. f. (Învechit) Săculeţ, pungă de piele pentru bani. V. t a ş c ă. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl. : *paşchiule.* — Şi : **păschiúlă** s. f. LB, CIHAC, I, 197.

— Etimologia necunoscută.

PAŞCULÍE s. f. (Prin vestul Transilv.) Colac mare care se face la paşti [1] **(1).** TEAHA, C. N. 250.

— Pl. : *paşculii.* — Şi : **păşculíe** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. p a s c ă.

PAŞCVÍL s. n. v. **pasehil.**

PAŞIDÉRM s. n. v. **pahiderm.**

PAŞÍME s. f. (Învechit, rar) Mulţime, grup de paşi [1] **(1).** *Omer, numitul Paşă de frunte şi mult vestitul Avînd supt sine ş-altă paşime De pedestrime şi călărime.* ZILOT, CRON. 353.

— **Paşă** [1] + suf. *-ime.*

PĂŞIUŞ s. n. v. **paşuş.**

PAŞLÍ vb. IV. T r a n z. (Mold.) **1.** (În e x p r.) **A o paşli** = a fugi pe furiş, a o şterge. *Mă puteam repezi, din cînd în cînd* [la Humuleşti], *pişlind-o aşa cam pe după toacă.* CREANGĂ, A. 116. *Ba că chiar că erai să ne dăruieşti cu milă şi cu daruri împărăteşti, dacă nu te vedeam cînd ai paşlit-o, farmazoană ce eşti.* id. P. 268, cf. DM.

2. F i g. A fura, a şterpeli. *Moş Bodrîngă paşlise o grămadă de buci pentru aţîţat focul.* CREANGĂ, A. 99, cf. MIRONESCU, S. 619, DM.

— Prez. ind. : *paşlesc.* — Şi : **pîşli** vb. IV.

— Din rus. **пошли** (trecutul pl. al lui *noŭmu*).

PAŞMÁGI s. m. pl. (Învechit) Pantofi fără călcîi. V. b u ş m a c h i u. *Şi-l găsiră că-ş mînca tot: şi paşmagii, şi meslii şi braţele ca de striini.* MOXA, CRONOGRAF (Manuscris), 65[v].

— Şi : (suspect) **paşmáţi** s. m. pl. MOXA, 370/7, 389/13, ZEITSCHRIFT, XVII, 396, DDRF, TDRG.

— Din scr. **pašmadzi** (pl. dial. al lui *pašmag*).

PAŞMÁŢI s. m. pl. v. **paşmagi.**

PÁŞNIC [1] s. m., s. n. v. **pasnic.**

PÁŞNIC [2], **-Ă** adj. **1.** (Despre oameni sau colectivităţi umane) Care iubeşte şi susţine pacea, care evită orice conflict, care trăieşte în pace, care este partizan al relaţiilor prieteneşti; (despre gîndurile, sentimentele şi manifestările oamenilor) care exprimă, care denotă pace, care susţine pacea; (despre fenomene sociale, politice etc.) care are loc, care se desfăşoară în pace ; (învechit) pacific **(1),** păciuit, nepricinuitor, (învechit, rar) nezărvitor. *Socotea ei să fie în 30 ani pacinici cu laconii.* HERODOT (1645), 404. *Ţara aceasta... au hălăduit foarte cu linişte mare şi cu pacinică şi neclintită stare.* R. POPESCU, CM I, 565, cf. DRLU, HELIADE, O. I, 148. *Cu o tinerime neastîmpărată au tulburat conferinţile cele pacinice, dînd un asalt în tabăra insurgenţilor.* ASACHI, S. L. II, 8. *Mihai singur nu desperează, ci, văzînd că nu e nici un mijloc pacinic de mîntuire, hotărăşte a deştepta ţeara.* BĂLCESCU, M. V. 33. *Vii... S-aduci jale în locaşul unor pacinici muncitori!* NEGRUZZI, S. I, 119. *Al tău îngeresc nume Veacurile îl vor şti, Între două ţări vecine Object pacinic de unire.* ALEXANDRESCU, O. I, 345. *Această caravană... urma cu mărfuri paşnica noastră armie.* BOLINTINEANU, O. 302. *Aici începe un nou period în existenţa acestui om eminent, period de activitate, de producţiune, în care inteligenţa sa vie şi sporitoare se dezvoltă prin fapte şi prin scrieri, se răspîndi în cursul unei domnii mai pacinice.* ODOBESCU, S. I, 271. *Era încîntat de această idee de pacinică manifestaţiune.* SLAVICI, N. I, 326. *Or fi ştiind oare paşnicii locuitori de pe acest ostrov din ce vremi de vijelie au rămas zidurile năruite?* VLAHUŢĂ, R. P. 11. *Şi-osebit mai cu-ncredere Dido Pacinice gînduri le poartă şi voie deplină cu totul.* COŞBUC, AE. 18. *Sfaturile lui paşnice însă mai mult întărîtau pe Ion.* REBREANU, I. 149. *N-avem a ne teme de răutăţi... fiind tatarii oameni foarte paşnici.* SADOVEANU, O. XI, 252. *Acei vameşi negri erau deprinşi cu neguţători paşnici.* id. ib. XII, 69. *Veniţi, navigatori îndrăzneţi, Veniţi, armate paşnice şi egale.* BARANGA, V. A. 27. *O preocupă în mod constant... viaţa de luptă a poporului... în perioada reconstrucţiei paşnice.* s ianuarie 1961, 65. *Coexistenţa paşnică este un proces dialectic.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 1, 38. *Problema folosirii strîmtorii... trebuie rezolvată în mod paşnic.* RL 1967, nr. 7 044. ◇ (Substantivat) *Noi aducem pacea pentru cei paşnici.* REBREANU, R. II, 235. ◆ (Substantivat, m. ; învechit, rar) Judecător rural de pace, ales dintre săteni. Cf. ASACHI, S. L. II, 357.

2. Care este calm, potolit, liniştit, tihnit, care denotă, exprimă calm, linişte, tihnă. *Îndelungat şi pacinice stăpînirea lor* (a. 1817). URICARIUL, IV, 330/25. *Că durerea... Nu-i cu semne de iubire pacinică şi măsu-*

rată, Ci-i ca fulgerul. CONACHI, P. 82. *Trăsăturile feţei postelnicului... arătau acum o mulţumire pacinică.* FILIMON, O. I, 134. *Păianjenii îşi executau tăcuta şi pacinica lor industrie.* EMINESCU, N. 38. *Şi tot ce-i încongioară, deal, luncă, şes, izvor, E paşnic ca blîndeţea din sufletele lor.* ALECSANDRI, O. 246. *Rar, cîte un zgomot din sat venea să turbure paşnica tăcere a cîmpului.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 75. *Acasă se liniştea îndată şi-şi vedea de pacinica lui ocupaţie.* AGÎRBICEANU, A.550. *Am regăsit-o pe Roxana în atmosfera pacinică, îmbietoare şi caldă pe care o simţeam de obicei în jurul ei.* GALACTION, O. A. I, 215. *Te-ai ridicat speriat din culcuşul tău de cimbru şi te-ai uitat peste paşnicul tablou, răsfrînt colea devale în ape somnoroase.* id. A. 367. *În paşnicul oraşel de la malul Dunării, civilii şi militarii erau aşa cum obişnuiesc să fie civilii şi militarii într-un paşnic oraşel de provincie.* BRĂESCU, O. A. II, 169. *Bătrînii, în tîrguşorul acela liniştit..., duceau o viaţă foarte paşnică.* SADOVEANU, O. II, 154. *Lumina de aur a soarelui luceşte blînd într-un colţ paşnic de natură.* id. ib. VI, 167. *E plină de dulceaţă Moldova, am spus... Cu cerul ei blajin. Cu oamenii ei paşnici.* STANCU, R. A. I, 83. *Andrei îşi lăsă privirea să alunece de-a lungul pustei învăluite de o înserare paşnică, domoală.* T. POPOVICI, S. 393. *Nu-i oboseală, e doar ceasul paşnic Cînd sună melodii, se-aud concerte.* S mai 1960, 44. ◇ (Adverbial) *Pacinic d-a lungul prin văi se-nşiruie cîrdul şi paşte.* COŞBUC, AE. 15. *Dacă tu vei căuta Să se-nalţe paşnic fumul Jertfei tale, nu uita Că, de ai spre soare drumul, Umbra este-n urma ta.* id. P. I, 314. *Omul şi-a aşezat paşnic amîndouă coatele peste maldărul de dosare.* V. ROM. martie 1954, 11. *O, cum se bucurau rădăcinile Care paşnic respiră şi cresc.* ISANOS, Ţ. L. 23. *În grădini lucrau paşnic femei în salopete.* BARBU, P. 67.

— Pl.: *paşnici, -ce.* — Şi: **păcinie, -ă** adj.

— **Pace** + suf. *-nic.*

PĂŞNIŢĂ s. f. (Prin nordul Munt.) Femeie stricată. RĂDULESCU-CODIN.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PAŞOÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Femeie care merge cu paşi mari, greoi şi apăsaţi. V. p a ş o l e a. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p a s[2].

PAŞÓL interj. (Rusism regional) Cuvînt peiorativ cu care alungi pe cineva, îi porunceşti să plece; du-te! marş! **(II 2).** *Paşol, crapusnoiule! ... Auleu! că rău m-a tulburat!* ALECSANDRI, T. 1 675, cf. 1 388. *Vă mai aştept încă trei zile şi atunci, parale, ori haiti, paşol!* CONTEMPORANUL, V_2, 195, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CHIRIŢESCU, GR 252, ŞEZ. XX, 139.

— Din rus. **пошёл.**

PAŞOLDÍE s. f. v. **başoldie.**

PAŞÓLEA s. m. (Prin vestul Munt.) Bărbat care merge cu paşi mari, greoi şi apăsaţi. V. p a ş o a l ă. Cf. UDRESCU, GL.

— Etimologia necunoscută. Cf. p a s[2].

PAŞOPÓRT s. n. v. **paşaport.**

PAŞÓPT num. card. (Rar) Patruzeci şi opt. Cf. SFC I, 125, 181.

— **Pa**[truzeci] + **ş**[i] + **opt.**

PAŞOPTÍSM s. n. (Rar) Ideologia participanţilor la revoluţia de la 1848 din ţările române. *Patruzecioptismul lui Alecsandri are... mai mulţi factori.* IBRĂILEANU, SP. CR. 146, cf. com. GRAUR.

— Şi: **patruzecioptísm** s. n.

— **Paşopt** + suf. *-ism.*

PAŞOPTÍST, -Ă s. m. şi f., adj. **1.** S. m. şi f., adj. (Persoană) care aparţine generaţiei participanţilor la revoluţia de la 1848 din ţările române, (persoană) care a susţinut paşoptismul, a luptat pentru el. Cf. PASCU, s. 422. *În Muntenia vom găsi o legiune de patruzecioptişti.* IBRĂILEANU, SP. CR. 11. *Enache Iloveanu, tatăl lui Boldur, om purtat prin străinătăţi şi paşoptist cu idei occidentale, a schimbat altă rînduială.* C. PETRESCU, R. DR. 94. *Articolul pe care l-ai scris despre critica literară a lui Cezar Bolliac relevă mult din ce a rămas valabil şi astăzi în studiul pe care înflăcăratul paşoptist l-a intitulat „Despre poezie".* CONTEMP. 1949, nr. 162, 5/1. *Odobescu... a reprezentat deci tipul moral al paşoptistului, cu tot ce întrunea acesta ca patriotism vibrant, ca dorinţă de însuşire a formelor mai înalte ale culturii, ca aspiraţie către libertatea naţională şi socială.* GL 1954, nr. 15, 1/3, cf. PAS, L. I, 37. *Scriitorii noştri paşoptişti, din grupul cărora făcea parte şi Bolliac, îmbogăţesc mereu limba literară cu elemente moderne.* CONTRIBUŢII, I, 110. *O serie de discuţii în presă... arată că este necesară cunoaşterea mai aprofundată a activităţii scriitorilor paşoptişti.* V. ROM. iulie 1962, 168.

2. Adj. Care aparţine paşoptismului sau paşoptiştilor **(1)**, privitor la paşoptism sau la paşoptişti, caracteristic paşoptismului sau paşoptiştilor. *Preţuirea ideilor înaintate paşoptiste şi cunoaşterea directă a vieţii grele a poporului asuprit... şi-au pus pecetea pe cele mai valoroase opere ale lui Ciprian Porumbescu.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 792. *Programul de bază al poetului la „Literatorul" ţine de cea mai strictă esenţă paşoptistă.* L. ROM. 1965, 381.

— Pl.: *paşoptişti, -ste.* — Şi: (rar) **patruzecioptíst, -ă** s. m. şi f., adj.

— **Paşopt** + suf. *-ist.*

PÁŞOŞ s. n. v. **paşuş.**

PAŞPÓRT s. n. v. **paşaport.**

PÁŞTE[1] s. f. v. **paştie.**

PÁŞTE[2] s. m. v. **paşti[1].**

PÁŞTE[3] vb. III. T r a n z. **1.** (Folosit şi a b s o l.) (Mai ales despre animalele erbivore; complementul indică iarbă, trifoi, frunze etc.) A mînca **(1)** la păşune; a păşuna **(1).** *Era departe de ei o turmă de porci mulţi, păştea.* CORESI, EV. 232. *De-ş va culeage neştine via şi vor rămînea alte vii neculease a vecinilor lui şi el va aduce dobitocul său să pască la via lui şi vor face pagubă... să plătească paguba.* PRAV. 17. *Era acolo lîngă munte o turmă mare de porci păscînd.* N. TEST. (1648), 46[v]/2. *Dobitoacele, neavînd ce paşte, le dărîma frunză.* N. COSTIN, L. 560, cf. LB. *Un cal slobod aicea păştea în voie bună: A vîntului suflare prin coamă-i se juca.* HELIADE, O. II, 115. *Turmele oamenilor de dincolo care pasc şi se prăsesc aci în ţeară.* CR (1846), 4[2]/49. *Dar el, sărmanul, tot vesel... Paşte, zburdă pe verdeaţă întrînd, ieşind din turmă.* CONACHI, P. 262. *Caii lor păşteau priponiţi nu departe.* NEGRUZZI, S. I, 108. *Orişicine aici se naşte, Om sau vită care paşte, Nu se naşte în zadar.* ALECSANDRI, T. I, 386. *Pe-o pajişte întinsă cu flori îmbelşugată Păştea zimbrul voios.* id. P. I, 204. *Pustiile se vor schimba în... livezi roditoare, în păşuni verzi şi fragede, pe care vor paşte frumoasele vite ale României.* ODOBESCU, S. I, 25. *Pe cînd caii pasc alături, Ea-l privea cu suflet dus.* EMINESCU, O. I, 67. *Iepele mele pasc numai noaptea.* id. N. 19. *Locul îi ferit şi iepele au ce paşte.* CREANGĂ, P. 128. *Cînd vede că toţi* [berbecii] *pasc, latră încă de cîteva ori, ca semn al privegherii sale, şi se întoarce încet lîngă stăpînul său.* SLAVICI, N. I. 39. *Ajunseră pe tărîmul unde păşteau iepele.* ISPIRESCU, L. 27. *Caii lor, tîrînd căruţa, le da tîrcoale, păscînd de jur-împrejur.* DELAVRANCEA, S. 209. *Trei cai, înhămaţi la o căruţă, păşteau, sforăind, iarba grasă şi necălcată.* id. T. 34. *Pe sub marginea pădurii Boii pasc pe lîngă car.* COŞBUC, P. I, 262. *Prin mirişti de se paşte vitele păşteau, mutînd după ele stoluri*

de grauri. ANGHEL-IOSIF, C. L. 23. *Din cînd în cînd se auzeau sforăind caii, care păşteau alături.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 138. *Între îndoiturile verzi ale dealurilor, turmele albe păşteau în larg iarba fragedă a colinelor.* HOGAŞ, DR. I, 46. *Un cerb cu coarne-nalte umbla păscînd agale.* EFTIMIU, Î. 141. *Vacile le duc eu să pască.* SEBASTIAN, T. 179. *Caii păşteau în desişul întunecos iarba moale.* SADOVEANU, O. I, 195. *Malul... era acoperit vara cu buruieni, pe care le păşteau vitele locuitorilor.* CĂLINESCU, S. 5. *Calul se odihnise bine, păscuse iarbă grasă de livadă şi acum se frămînta nerăbdător.* CAMIL PETRESCU, O. I, 331. *Caii împiedicaţi la o aruncătură de piatră pasc iarba.* STANCU, D. 257. *Pasc vacile iarba.* DAVIDOGLU, M. 28. *Simţind aerul cald şi mirosul de ierburi crude, caii începură să sforăie de plăcere, dar, fiindcă erau ţinuţi pe loc, îşi plecară capetele şi începură să pască.* PREDA, M. 105. *Un altul propune să fie aduşi în ajutor doi asini care pasc... pe aproape.* s iunie 1960, 71. *Murgul apă n-a băut, Iarbă verde n-a păscut. De-a păscut în cîmp vreodată, A păscut iarbă uscată.* ALECSANDRI, P. P. 248. *Să nu se lase oile a paşte pe mlăşniţi şi mociorle căci se umplu de gălbează.* H XI 505, cf. XII 7, 430, 442, XIII 67, XV 379, XVI 237. *Foaie verde ş-o lalea, Raţa ici, raţa colea, Raţa paşte papura.* TEODORESCU, P. P. 349. *Murgul paşte şi rîncheză, Mîndra plînge şi oftează.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 255. *Trecui podu la amiază Şi lăsai murgu să pască.* MAT. FOLK. 1262. *Paşti, murgule, să te-ngraşi, Da să paşti iarbă din faţă, Să te faci cu coamă creaţă.* VÎRCOL, V. 38. *Oile s-or togmi-n rînd Şi mi-or paşte pe mormînt.* FOLC. TRANSILV. I, 329. *Creşte iarbă şi dudău, Să pască şi murgul meu.* FOLC. MOLD. I, 104. *Mintea, de-ar creşte pe toate cărările, ar paşte-o şi măgarii.* PANN, P. V. I, 86/1. *Calul paşte unde-l priponeşti.* ZANNE, P. I, 356. *Cînd lupii cu mielu împreună vor paşte şi leul cu boul împreună vor mînca,* se spune despre un lucru care nu se poate realiza ori produce niciodată. Cf. id. ib. 507. *Aşteaptă, murgule, pîn-ăi paşte iarbă (verde).* id. ib. 557. *Paşte iarba care-o cunoşti.* id. ib. IX, 479. *Am o vacă priană, Toată noaptea paşte-n poiană* (Luna). GOROVEI, C. 212. *Am un bou: Unde calcă Nu se vede, Unde paşte, Se cunoaşte* (Puricele). id. ib. 308. ◇ Refl. (Învechit) *Şi vineră sus de apă şapte vite grase frumoase şi păscîndu-se îmbla în iarbă.* PALIA (1581), 165/6. *Alte 7 vaci... să păştea... lîngă marginea rîtului.* BIBLIA (1688), 30[v]/37. *După ce caii să păscură bine, Iară să luară în călătorie.* BUDAI-DELEANU, T. V. 88. *Lupul au văzut o capră păscîndu-se.* ŢICHINDEAL, F. 52/4. *Cole subt deal se pasc mulţime de oi grasă.* DONICI, F. I, 20/14. ◇ Fig. *Cînd a aflat însă cuconul Costache că persoane cu mustăţi şi cu barbă se îndeletnicesc cu aşa vorbe ruşinoase şi cu mucegaiuri lepădate de limbă, şi-a făcut cruce: — Apoi, cucoane, să mă ierţi mata, mi-a zis dumnealui, da eu n-oi putea să pasc într-asemenea suhat!* SADOVEANU, O. IX, 425. *Ca nişte turme al căror păstor nu se mai vede, aşa pasc satele pe aşternutul verde al ţării.* ARGHEZI, P. T. 9. ✦ P. anal. (Învechit) A culege; a-şi procura; p. ext. a hrăni, a îndestula. *Te-ai moştenit pre pămîntul care Domnul D[u]mnezeul tău dă ţie cu sorţu să-l paşti.* BIBLIA (1688), 140[2]/5. ◇ Refl. *Nădăiaşte în Domnul şi fă dulceaţă; împle pămîntul şi paşte-te întru bogăţie-i.* PSALT. 67, cf. CORESI, PS. 9/12. *Hameleonului cu aer a se paşte şi cu vînt a se hrăni firea fiindu-i.* CANTEMIR, IST. 250. ✦ Fig. (Complementul indică stări sufleteşti, facultăţi psihice etc.) A întreţine; a dezvolta, a cultiva; a întări. *Marcu Aurelie Antonin, filosoful, din multă cetire, cu care ş-au păscut mintea dar ş-au plătit trupul şi sănătatea, au murit.* ŞINCAI, HR. I, 13/26. *Şi asta se cheamă vastitatea literaturei moderne şi popularizarea artei literelor; toţi o cultivă, toţi o pasc, toţi o rumegă.* CARAGIALE, O. III, 75. *Erau trei luni aproape, de cînd Dinu păştea în sufletul lui un dor pe care numai Florica, fata lui moş Ion Florea, putea să i-l potolească.* BUJOR, S. 23. *Numai cine-a păscut dorul, Ştie cin' mi-a albit părul Şi mi-a ofilit trupşorul.* TEODORESCU, P. P. 327. ✦ (Învechit; despre viermi, boli etc.) A mînca (5), a roade, a distruge. *Sînt nişte muşte care pînă cînd iaste tînără glăvăţina mieilor o găuresc... şi slobod într-însa ouă din care apoi se fac viermii, carii după aceaia pasc crierii.* ECONOMIA, 96/5. ◇ Fig. *Au supus ţinutul Smalinelor şi toate cele mai aproape ca o ciumă păscîndu-le.* ŞINCAI, HR. I, 233/7. *Astfel a zis şi pe chipuri zadarnice sufletu-şi paşte, Jalnic gemînd şi cu rîuri de lacrămi îşi turbură faţa.* COŞBUC, AE. 22. (Refl.) *Nimic nu bagă-n gură şi în dureri se paşte, Şi singurică numai de lacrem-are sete.* HELIADE, O. I, 307. ◇ Expr. (Învechit) **A paşte cinstea** (cuiva) = a dezonora (pe cineva). *Iară de va face pentru să-i pască* (să-i strice MUNT.) *cinstea lui... atunce nu să va certa ca un suduitoriu de domnie iară cu alte certări mari.* PRAV. 72. ✦ Intranz. (Învechit, rar) A rătăci. *Fiii voştri vor fi păscînd* (rătăcind B 1938) *în pustiu.* BIBLIA (1688), 106[1]/42. ✦ Refl. (Popular; despre păr) A se toci. *Cine se scoală abia după ce şi-a scos Sîn-Toader caii săi la păşune..., aceluia se crede şi se zice că i se paşte părul peste tot anul.* MARIAN, S. R. II, 53. *Să te păzeşti să nu-ţi ieie nimeni din păr fără ştire că ţi se paşte vîrful cozilor.* GOROVEI, CR. 261, cf. CANDREA, F. 36. ✦ Fig. (Rar) A tunde. *Avea o mustaţă păscută de foarfece ca să-l facă să pară mai tînăr decît era.* SADOVEANU, O. XIV, 140. ✦ (Complementul indică terenuri, culturi etc.) A folosi ca loc de păşune. *De va paşte neştine ţarină sau vie.* BIBLIA (1688), 54[2]/49. *Alta, facem ştire dumitale pintru muntele nostru care l-aţi păscut dumnev[o]astră cu ciurda pănă acum* (începutul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 202.

2. (Despre oameni; complementul indică mai ales animale erbivore) A duce la păşune, a duce să pască [3] **(1)**. a păzi în timp ce paşte[3]; a păşuna **(2)**, a păstori **(1)**. *Mic era întru fraţii miei... păştea oile tătărelui mieu.* PSALT. 309. *Tremease el la satul lui să pască porcii.* CORESI, EV. 21, cf. 238, 486. *Şi Iacov păştea lui Laban alalte oi.* PALIA (1581), 121/17. *Le era viaţa cu porcarii, de păştea turme şi fura.* MOXA, 355. *Spune svănta evanghelie că-l tremite în holdele lui de paşte porcii.* VARLAAM, C. 16. *Pentru păstori, ce să dzice văcarii şi boarii ce pasc ciredzi.* PRAV. 12, cf. LEX. MARS. 233. *Acea doamnă tinerică Turma paşte peste plai.* ASACHI, S. L. I, 170. *Călărimea uşoară... sta acolo odihnindu-şi şi păscîndu-şi caii.* BĂLCESCU, M. V. 114. *Un mîndru flăcăuaş Mînă boii la izvoare şi îi paşte la imaş.* ALECSANDRI, POEZII, 42. *Vrei să-mi pasti iepele poate?* EMINESCU, N. 19. *Toată ziulica bate prundurile după scăldat, în loc să pască cei ctrlani.* CREANGĂ, O. 186. *Să intri la stăpîn? D-apoi tu nici de păscut gîştele nu eşti bun.* id. P. 148. *De patru săptămîni îşi paşte turma şi încă nu şi-a botezat chiar nici pe berbecul ce poartă clopotul cel mare.* SLAVICI, N. I, 40. *Ce faci toată ziua acolo sus cu caprele? — Alerg după ele... le pasc... şi pe urmă stau aşa.* N. REV. R, I, nr. 1, 35. *Din cînd în cînd ne întîlneam cu băieţandri care-şi păşteau în şanţuri boulenii albi cu coarnele lucii.* SADOVEANU, O. III, 47. *Noi am păscut caii noştri pe mirişte.* STANCU, D. 36, cf. id. R. A. II, 271. *Mă trimitea prin păduri în fiecare zi, ca să pasc patru capre albe.* s ianuarie 1961, 46. *Atîte miorele, Cîte viorele, Nişte berbecei Ca şi vulturei! Păcurarul meu... Le păştea la ţară.* POP., ap. GCR II, 329. *În fundul grădinii noastre Un voinic patru boi paşte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 405. *Ţăranul paşte vaca şi arendaşul o mulge.* ZANNE, P. V, 14. *Cîmpul alb, Oile negre, Cîn'le paşte Le cunoaşte* (Cartea). GCR II, 371. ◇ Refl. pas. *Boii şi oile încă să nu se pască în dereptul muntelui* (a. 1574). GCR 79/28. *După moartea lui Atila, pămîntul Panoniei îl numea romanii păşune, pentru că turmele lor se păştea în pămîntul Panoniei.* MAIOR, IST. 67/12. ◇ (Prin analogie) *Cînd văd cloşca păscînd bobocii de raţă pe malul bălţei se miră.* ODOBESCU, S. III, 13, cf. DOINE, 76. ◇ Fig. *Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur.* EMINESCU, O. IV, 110. (Absol.) *Precum ar fi al codrilor de stele Cînd s-ar mişca din loc, şi-n mers Păstorul alb, învindu-se-ntre ele, Şi-ar face drum, păscînd prin univers.* ARGHEZI, VERS. 94. (În limbajul bisericesc; sugerează ideea de îndrumare, de povăţuire)

Isus Hristos, cel ce spodobi pre noi o turmă a fi, păscută de acela însuși adeveritul Dumnezeu. CORESI, EV. 489. *Stătu fericitul acesta egumen îndreptînd bine... turma ce-i fu încrezută și păscînd-o pe pășuni de spășenie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 119[v]/26. *Și învață* [pe episcopi] *cum vor purta de grijă(ă) și vor paște oile carile sînt date în sam(ă)* (a. 1660—1680). GCR I, 193/15. (Refl.) *Nu căutară păstorii de oile meale, ce se păscură pre eișe.* CORESI, EV. 478. ◇ Expr. **A paște boboci** (sau **bobocii, muștele,** învechit, **vîntul, vînturile**) = a pierde vremea. *Și carei se întăresc spre minciuni, aceia pasc vînturile.* CORESI, EV. 164. *Mulți nerozi găuresc pămîntul, comori în el căuînd, Dar neștiind cum, pasc vîntul, surdă și-în deșert umblînd.* PANN, P. V. II, 89/28. *D-voastră, cinstiți oaspeți, se vede că păsteți boboci, de nu vă pricepeți al cui fapt e acesta.* CREANGĂ, P. 233. *Dar tu — strigă el cu energie militară — ce paști muștele? Vrei să ne ajungă iarna aici?* SLAVICI, N. II, 234. *Ia, mai bine spune-mi ce-am zis pîn-acum, că eu nu pasc boboci acilea!* BACALBAȘA, S. A. I, 102. *Nu pasc bobocii cum crede el.* PAMFILE, J. II, 133. (Familiar) **A paște mingea = a)** a se juca mult (cu mingea), a bate mingea; **b)** (la unele jocuri cu mingea) a fi la prinsul mingii. COM. GRAUR. (Familiar) **N-am păscut porcii** (sau **giștele, bobocii** etc.) **împreună** (sau **cu tine, cu el** etc.), se spune pentru a-i atrage cuiva atenția că-și permite prea multe. (Rar) **A paște** (pe cineva) **cu prăjina** = a pîndi pentru a bate (pe cineva). *Ce vorbe?... da de cînd vă pasc eu cu prăjina?* ALECSANDRI, T. 459, cf. ZANNE, P. III, 322. (Învechit) **A paște cinstea cuiva** = a respecta pe cineva, a se îngriji de bunul renume al cuiva. *Cela ce cunoaște că iaste datoriu să pască cinstea altuia să cade să fugă dennainte-i cîndu-l va vedea că vine suduind.* PRAV. 115. *Iară sv[i]nt[u]l Dimitrie apucă înainte de le ieși în tîmpinare, deschizîndu-le ușea și privitindu-i ca nește cunoscuți veniț de la împăratul și păscînd cinstea-mpărățului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 88[r]/14. ◇ Compus: (popular și familiar) **paște-vînt** s. m. = pierde-vară. *De s-ar purta cît de bine, d-ar umbla ca un sfînt, Tot îl defaimă oricine și îi zice „paște-vînt".* PANN, P. V. II, 114/28, cf. ȘĂINEANU, D. U., UDRESCU, GL. ✦ (Învechit; în limbajul bisericesc) A avea grijă, a păzi; a conduce, a îndruma. *Paște-i veri cu toiag de fieru.* PSALT. HUR. 1[v]/23. *Puse-vă cercetători a paște besereca D[om]nului.* COD. VOR. 22/10, cf. 162/2. *Domnul paște-me și de nemică nu me lasă.* PSALT. 39, cf. 48. *Și le dă lor să pască oamenii moșteniei sale.* CORESI, EV. 483. *Den tine amu ieși-va județ cela ce va paște oamenii miei.* id. ib. 499. *Să petreci în lume cu viață curată Și Domnul te paște cu mînă-ndurată.* DOSOFTEI, PS. 121/6. *Păscînd în sv[i]nție pravoslavnicul popor.* id. V. S. decembrie 200[2]/10. *Biserica sa să o învețe și să o pască cu cuvîntul și cu pilda.* ȘINCAI, HR. III, 53/11. ✦ (Neobișnuit; în expr.) **A-și paște privirea** = a se sătura privind. *Pască-și privirea tiranul dardan, de pe mare pe-acestea Flăcări.* COȘBUC, AE. 82.

3. (Folosit și absol.) (Despre primejdii, păcate, moarte, noroc etc.) A urmări cu perseverență, a amenința dintr-un moment în altul sau a favoriza pe neașteptate, a pîndi. *Ca oile întru iad pușî sînt, moartea paște-i.* PSALT. 94. *Moartea paște-i.* CORESI, PS. 129/3. *Simțea, cunoștea prè bine cum că-i paște un păcat.* BELDIMAN, E. 23/14, cf. HASDEU, R. V. 153. *Nu fie de diochi..., mă paște bine norocul cărților.* ALECSANDRI, T. 457. *Să vede că-l paște păcatul astăzi.* id. ib. 1 000. *Nevoia te pîndește ca un hoț, te paște ca păcatu.* id. ib. 1 539. *Părînd pe veci a răsări, Din urmă moartea-l paște, Căci toți se nasc spre a muri Și mor spre a se naște.* EMINESCU, O. I, 178. *Tot chinuindu-ne așa, era să ne pască alt păcat: cît pe ce să ne toropească bradul aprins.* CREANGĂ, A. 31, cf. 246. *Pe băietul meu, Dinu, l-o păscut un păcat mare.* BUJOR, S. 53. *Biata nevastă-sa nici nu bănuiește ce primejdie îi paște și nici ceilalți ai casei.* REBREANU, R. I, 96. *N-am noroc și pace bună! De! M-o paște vrun păcat!* EFTIMIU, Î. 60. *Se vede că mă paște un păcat cum a păscut și pe alde tata și mama.* GALACTION, O. 135. *Afla și dînsul ce i s-a întîmplat altuia, ce-l paște pe al treilea.* C. PETRESCU, O. P. I, 160. [Frica] *îi păștea zilele și fiece mișcare, amintindu-i fără preget de ostînda lui.* POPA, V. 39. *Mă paște un gînd.* PUȘCARIU, L. R. I, 397. *Din aleanul trupului Sufletul se naște, Dragă-mi este dragostea Ce de ani mă paște.* BLAGA, P. 121. *Taci, omule. Te paște spînzurătoarea.* STANCU, R. A. III, 13. *Pușcăria ne mănîncă..., ocna ne paște.* id. ib. 173. *Cu capul lui, mă mir că nu ne-a păscut mai demult falimentul.* id. ib. V, 66. *Chiar de va fi să pier în drum, Doar moartea m-a păscut mereu, Garoafă roșie, de-a pururi Vei înflori pe pieptul meu!* BENIUC, V. 104. *Ce năpastă m-o mai fi păscînd?* GALAN, Z. R. 35. *Mare primejdie te paște.* SBIERA, P. 235. *P-acela știu că l-a păscut un noroc.* RETEGANUL, P. IV, 28. *Frunză verde grîu spalat, Cîți flăcăi au fost în sat, Tăți o-mblat și m-o-ntrebat Și nădejde nu le-am dat, Că m-o păscut un păcat.* ȘEZ. V, 47. *După povața lui Tuliman, zburau, nu mergeau, că de la spate îi păștea alt foc.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 95, cf. ȚIPLEA, P. P. 114. *Neamul lui se prăpădească, Păcatul în veci să-l pască.* FOLC. TRANSILV. I, 425, cf. UDRESCU, GL. (Expr.) **Să nu te pască păcatul să...** = să nu cumva să..., nu care cumva să... *Să nu te pască păcatul să pleci!* ◇ (Despre oameni) *De cînd îi pasc eu, că doar i-oi prinde cu oca mică și să-i trîntesc la dubă.* ALECSANDRI, T. 452. *Pe babă de mult o pasc, de cînd eram băiat mi-i cloanța urîtă.* CONTEMPORANUL, V_2, 498. *Las'că i-am păscut, dom'le premar. Dacă nu i-oi cunoaște eu, apoi nici dracul nu-i mai cunoaște.* PETICĂ, O. 204. *Apoi gură mare ca a ta mai rar, măi Petrică! zise cîrciumarul... Și țîfnă și semeție! Lasă că te-am păscut de cînd te-ai întors de la oaste!* REBREANU, R. II, 40. *Chiriță se încolți cu oamenii și mîncă la repezeală niște pumni de la Toader Strîmbu care de mult îl păștea.* id. ib. 175. *Și el mă dușmănește acum și mă paște, dar mie nici nu-mi pasă.* C. PETRESCU, Î. II, 29. *N-au remas carne pe mine... Pentr-un cîne de dușman Ce mă paște iaste-un an.* SEVASTOS, C. 230, cf. CIAUȘANU, V. 187. *L-am cumpărat eu pe nenea Ion! Știu eu cîte parale-i face pielea, știu ce-i poate capul, l-am păscut eu.* CIAUȘANU, GL. 19. (Expr.) (Familiar) **Ce pași (aici** sau **acolo)?** = de ce nu ești atent?; ce urmărești? ce faci? ce ai de gînd?; (familiar) ce păzești (aici)? *Crezi tu că se putea să apară acum un asemenea poem? Cenzura ce paște?* STANCU, R. A. II, 230. (Învechit) **A(-și) paște prilejul** (sau **vremea**) = a pîndi momentul potrivit. *Și sosind boierii la Poartă, ș-au păscut prilejul și, cînd au ieșit împăratul..., ei ș-au aprinsu rogojine în cap.* NECULCE, L. 207. *Toate după voie a isprăvi neputînd, vremea paște, ca cînd va putea atuncea să isprăvească.* CANTEMIR, IST. 240. **A paște sîmbetele** (cuiva) v. sîmbătă.

— Prez. ind.: *pasc.*

— Lat. **pascere.**

PAȘTEALUÍ vb. IV. Intranz. (Prin Bucov.) A înjura de pași[1] **(1)**; (regional) a pași[2], a păștui **(2)**. Cf. LEXIC REG. 114.

— **Pași**[1] + suf. *-ălui.*

PĂȘTERE s. f. (Învechit și regional) Păscut[1] **(1)**. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., UDRESCU, GL. ◇ Expr. (Regional) **A lua în păștere** = a scoate (vitele) la păscut[1] **(1)**, a lăsa (vitele) să pască în voie. Cf. UDRESCU, GL.

— Și: (regional) **păștére** s. f.

— V. **paște**[3].

PAȘTÉT s. n. v. **pastet.**

PAȘTÉTĂ s. f. v. **pastet.**

PAȘTÉTOM subst. v. **pastet.**

PAȘTI[1] subst. **1.** S. m. Sărbătoare religioasă celebrată de creștini în amintirea învierii legendare a lui Hristos, iar de mozaici în amintirea exodului lor din Egipt și a eliberării lor din robia egipteană; (regional)

păscuţă (I 2). *Aceastea sînt paştile de bucurie şi de veselie şi a veacilor bunătate sufletească.* CORESI, EV. 123. *Praznicul paştilor, de pomenirea ieşitului den Eghipet şi den slobozirea lor.* id. ib. 190. *La paşti să guste agheazmă.* PRAV. GOV. 34[r]/5. *Mieluşelul paştilor ce închipuia izbăvirea din robiia satanei.* VARLAAM, C. 35. *Să să sărute unul pre altul cumu-i la paşti.* PRAV. 242. *Apropiindu-să sărbătoarea azimelor carea să cheamă paştile.* N. TEST. (1648), 98[v]/33, cf. GCR I, 146/24. *Cu lopata la paşti să nu să bată* (a. 1675). GCR I, 219/1. *În postul mare înaintea paştilor.* M. COSTIN, ap. GCR I, 201/1. *Dzi de adevărată pashă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28[r]/1. *Va face paştele D[o]mnului în luna a doao într-a patrasprăzeacea zi.* BIBLIA (1688), 100[1]/29. *Pasca legii în care mînca jidovii azimele s-au făcut sîmbătă* (a. 1699). GCR I, 330/35. *După ce paştile au trecut, a doao zi, luni,... au pus pe viziriul ca să cheme pre măriia-sa Costandin Vodă la Odriiu.* R. GRECEANU, CM II, 124, cf. ANON. CAR. *De nu va fi această lună friguroasă, paştile friguroase.* CALENDARI (1733), 58/8. *Le s-au pus soroc pînă după paşti în sărbători să meargă la ispravnicul ţinutului* (a. 1744). URICARIUL, XVII, 215. *Marea duminică a paştilor* (a. 1746). GCR II, 35/31. *Înaintea paştilor opt zile în tot anul va fi un examen şi pe urmă cincisprezece zile vacanţă.* CR (1833), 256[1]/49. *Vom purcede... pentru Vindsor unde vom face paştele.* NEGRUZZI, S. III, 342. *Ţara mai întîi de toate. Paştele mai pe urmă!* HASDEU, I. V. 19. *Nici că să ruşina să rămîie la crăciun fără porc, la paşte fără veşminte noi.* DELAVRANCEA, T. 133. *Mi-a rămas adînc în minte noaptea paştelor.* MACEDONSKI, O. I, 10. *Era după paşti şi era un timp bun.* COŞBUC, P. II, 204, cf. PAMFILE, A. R. 84. *Am fost la Bucureşti acum doi ani, de paşte.* SEBASTIAN, T. 337. *De sfintele sărbători ale paştilor, s-a dus Ursu acasă.* SADOVEANU, O. I, 398. *Se desprimăvăra repede şi paştile, ca şi anul acesta, cădeau devreme, la sfîrşitul lui martie.* id. ib. VI, 501, cf. DOINE, 218. *Cum va fi în ziua de florii, va fi şi în ziua de paşti.* ŞEZ. I, 192. *Cum e în ziua de mucenici, ţine pînă la paşte.* ZANNE, P. I, 50. *La paşte umblă cu cojoc.* id. ib. III, 59. *Să te bată paştele De iubeşti pe altele.* HODOŞ, P. P. 127. *De la paşti pînă la Ispas, Multe necazuri am tras.* MAT. FOLK. 1 286. *Nouă paştiuri a trecut, Ou roşiu că n-am văzut, Pic de vin că n-am băut.* PĂSCULESCU, L. P. 219, cf. PAMFILE, B. 59. *La crăciun joacă colacul, La paşte joacă cozonacul.* FOLC. MOLD. I, 155. *Nu e în toate zilele paşti* (= nu se petrec în fiecare zi evenimente plăcute sau fericite). Cf. NECULCE, L. 351, BARONZI, L. 55, ISPIRESCU, L. 269, MARIAN, T. 275, UDRESCU, GL. *Crăciunul sătul şi paştele fudul.* ZANNE, P. I, 56. *Paştele săracului e cînd are pe masă ouă şi îmbracă cămaşă nouă,* se spune despre cei cu posibilităţi materiale modeste. Cf. ZANNE, P. V, 554, UDRESCU, GL. *Paştele nu vine cu măciuci.* UDRESCU, GL. *Se loveşte ca fasolea în ziua de paşti,* se zice despre un lucru nepotrivit într-o anumită împrejurare. Cf. ZANNE, P. III, 483, 548. ◇ (În imprecaţii) *Liniştează-te, mă băiete,... ce zvîrcneşti ca o şoptîrlă, nu te emoţiona, mă!... n-auzi să nu te emoţionezi?... paştele şi grijania cui te-a închinat!* BRĂESCU, O. A. I, 58. *Ei... Paştele mă-ti! spuse el şi începu să-l înjure pe Ţugurlan îndelung şi minuţios.* PREDA, M. 144. *Să nu mai văd unu lîngă mine, ce, aici e Maglavit sau ce paştele mamei voastre e?* BARBU, P. 197, cf. LEXIC-REG. 114. (E x p r.) **(A fi) dat în paşte** (sau **în paştele măsii**) = (a fi) foarte şmecher, abil. *Era dat în paşte, dat dracului.* M. I. CARAGIALE, C. 59. ◇ (Regional) *Paştele (alea) mici* sau *paşcu al mic* = sărbătoare care este prăznuită de credincioşi în duminica Tomii. Cf. ALR II/I MN 110, 2 813/4, 8, 29, 36, 47, 53, 76, 316. *Paştile blajinilor* = **a)** sărbătoare care este prăznuită de credincioşi în duminica Tomii. Cf. ALR II/I MN 110, 2 813/646; **b)** sărbătoare care este prăznuită de credincioşi în prima luni de după duminica Tomii. *Paştele blajinilor cade totdeauna luni după duminica Tomei.* ŞEZ. II, 29, cf. ALR II/I MN 113, 2 850/431. *Paştile rohmanilor* = **a)** sărbătoare care este prăznuită în miercurea a patra de la paşti[1] **(1)**. *Altă sărbătoare necreştinească pe care o cinstesc unii români din Bucovina sub numele de... paştele rohmanilor; ea cade miercuri în a patra săptămînă după paşti.* PAMFILE, S. V. 34; **b)** (în forma *paştele rogmanilor*) înălţarea Domnului. Cf. ALR II/I MN 110, 2 814/362. ◇ E x p r. **Din an** (sau **din joi, de joi, din paşti**) **în paşti** sau **din paşti în crăciun** = la intervale mari de timp, foarte rar. *La biserică mergi din paşti în paşti. Aşa cauţi tu de suflet?* CREANGĂ, A. 17, cf. ZANNE, P. I, 43, IV, 255. *Fără să ştiu de eînd, venea din an în paşti, să se odihnească două-trei zile la noi, un moşneag cu barba încîlcită, cu plete argintate şi opinci mari.* BRĂESCU, O. A. II, 37. **Paştile cailor** (sau **calului**) = niciodată. *Vei mai căpăta şi tu cap la moşii ăi verzi ori la paştele cailor.* ISPIRESCU, L. 261. *Bună dimineaţa! strigam eu. Gata-i dulapul? — Îl gătăm la paştile cailor, răspundeau calfele rîzînd iar i-am tras pielea de pe el!* VLASIU, D. 31, cf. com. MARIAN, com. din PIATRA-NEAMŢ. ◇ C o m p u s e: (Bot.; regional) **paştile-calului** (sau **-cailor**) = **a)** traista-ciobanului *(Capsella bursa-pastoris).* Cf. BRANDZA, FL. 142, GRECESCU, FL. 74, BORZA, D. 39, ŞEZ. XV, 134; **b)** (şi în forma **paştile-cîinelui**, BORZA, D. 40) stupitul-cucului *(Cardamine pratensis).* Cf. BRANDZA, FL. 123, DAMÉ, T. 186, PANŢU, PL., BORZA D. 40; **paştele-găinilor** = struna-cocoşului *(Cerastium vulgatum).* BORZA, D. 44; **paştile-porcului** = plantă nedefinită mai de aproape. Cf. CATANELE, 31. ✦ (Entom.) Vaca-domnului *(Lygaeus equestris).* Cf. MARIAN, INS. 424. *Este un gîndăcel mititel, cît vîrful acului, care se cheamă paşti. E roş şi fraged.* GOROVEI, CR. 354, cf. ALR SN III h 752/605, 705.

2. Subst. Pîine sfinţită care se împarte în biserică în ziua de paşti[1] **(1)**. *Derept aceaia şi noi să ne nevoim să ne spodobim a ne cumineca cu acealea paşti de la Hristos Isus.* CORESI, EV. 124. *Care popă va da paştile, să le porte mirenii pre de afară, de nu le va da cu mîna lui, să i să ia popia* (a. 1675). GCR I, 217/22. *Să nu-ţ aduc paşti nici să le guşti* (a. 1825). IORGA, S. D. XII, 211. *Dorind a se cumineca sau, cum se zice în mai multe părţi ale ţării, a lua paşti, pentru ca să poată mînca de dulce, adunau mugurii unor arbuşti şi... din acei muguri înghiţeau.* BARIŢIU, P. A. I, 125. *Aceia dintre sătenii carii doresc să dea paştile, adecă pînea şi vinul cu cari au să se cuminice poporenii..., să facă de ţimpuriu cunoscut preotului.* MARIAN, S. R. III, 89, cf. 149. *Scoal' c-a adus bunică-ta paşte!* KLOPŞTOCK, F. 201. ◇ C o m p u s: (Bot.; prin Bucov.) **pasea-găinii** = păpădie *(Taraxacu mofficinale).* Cf. H I 19, ALR I 1 919/388.

3. S. f. (În forma *pască)* Miel pe care îl sacrificau evreii, conform ritualului, la sărbătorirea zilei de paşti[1] **(1)**; p. e x t. (sens curent) preparat alimentar tradiţional, făcut din aluat nedospit, copt în foi subţiri, pe care îl mănîncă evreii la această sărbătoare, în locul pîinii, a z i m ă. *Mergînd, luaţi-vă voao oi dupe neamurile voastre şi junghiaţi pasha.* BIBLIA (1688), 47[2]/31. *Veţ zice lor jîrtvă paştile aceastea Domnului.* ib. 47[2]/47, cf. POLIZU, ALEXI, W., DL, DM.

4. S. f. (Mold., Munt. şi prin Transilv.; în forma *pască)* Cozonac făcut din aluat dospit umplut cu brînză de vaci, zahăr şi stafide, cu smîntînă sau cu orez fiert în lapte şi îndulcit, care este mîncat la paşti[1] **(1)** de către creştinii ortodocşi (după ce a fost sfinţit de preot la slujba învierii). *Unii dîndu-le vedre de vin, alţii paşte şi ouă.* GHEORGACHI, LET. III, 314/30, cf. POLIZU. *Face ea sarmale, face plachie, face alivenci, face pască cu smîntînă şi cu ouă şi feli de feli de bucate.* CREANGĂ, P. 29. *Părintele Marinache cu dascălul Haralambie cărînd în curtea bisericii toată ziua, în nişte basmale mari cadrilate, recolta de ouă roşii şi de pască.* CARAGIALE, O. II, 183. *A doua zi... este datină de a se duce... cumătrii unul la altul cu pască.* MARIAN, NA. 292, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Se vedeau... munţi de paşte, de cozonaci, ridicaţi pe mese în faţa altarului.* BRĂESCU, A. 80. *Am ieşit muşcînd lacom dintr-o bucată de pască cu orez.* id. ib. 83. *Domnica scotea pasca din cuptor.* SADOVEANU, O. I, 388. *Paştile şi ouăle roşii... se înşirau pe o masă lungă în fund.*

id. ib. II, 180. *Se așază aluatul în formă ca pentru pasca cu sminttnă.* S. MARIN, C. B. 209. *Foarte mult s-a bucurat văzînd ei atîta pască.* TEODORESCU, P. P. 264. *Cojile de ouă cu care să fac paștile să le dai pe vale.* ȘEZ. I, 128, cf. 201, VII, 33, CHEST. VIII 26/7, 15, 26, 27.

— Pl.: (m.) *paști* și (popular, n.) *paștiuri.* — Și: **păște** s. m., **păscă** (pl. *pești* și *păști, paște),* (învechit) **páshă** s. f., (regional) **paște** s. m.

— Lat. **paseha, -ae.** — **Pashă** < ngr. **πάσχα.**

PAȘTÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Prin Bucov.) A înjura de pași[1] **(1);** (regional) a păstealui, a păștui **(2).** LEXIC REG. 114.

— V. **pași**[1].

PAȘTÍCĂ s. f. (Glumeț; în e x p r.) **Din florică în paștică** = foarte des, la intervale scurte. *La biserică a mers Prea de multe ori și des Din florică în paștică.* PANN, P. V. III, 6/26.

— **Pași**[1] + suf. *-ică.*

PÁȘTIE s. f. (Prin sudul Transilv.) Loc nearat. Cf. CHEST. IV 125/162, ALR I 915/166.

— Pl.: ? — Și: **páște** s. f. CHEST. IV 125/162, ALR I 915/166.

— De la **paște**[3].

PAȘTILE adj. (Regional; în sintagma) *Mere paștile* = specie de mere de calitate inferioară. Cf. BULET. GRĂD. BOT. I, 77.

— Accentul necunoscut.

— Etimologia necunoscută.

PAȘTÍTOM subst. v. **pastet.**

PAȘTÍȚĂ s. f. v. **păștiță.**

PAȘÚȘ s. n. (Învechit și regional) Pașaport **(1).** *Pe mine nemți[i] nu mă lasă să mă duc far'de pașoș* (a. 1770). FURNICĂ, I. C. 23. *Apoi am căzut eu cu rugăciune de acei domnișori să-m dea vreo scrisoare la mînă, că pașușu ce l-am avut să pierduse* (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 127, cf. KLEIN, D. 395. *I file rachiu de drojdii la comăndașul pentru pașiuș* (cca 1800). IORGA, S. D. XII, 130. *Ieșindu-mi sorocu pașoșului, m-am dus iar înapoi în Ardeal* (a. 1818). id. ib. XI, 269, cf. LB. *Ca să ne ducem cu lină, cu piei, cu miere sau cu unt peste graniță sau peste Dunăre, ne trebuia pașuș nemțesc.* GHICA, S. 171. *Anunță-mă cînd e să vii pentru pașuș cu două zile înainte, ca să mă aranjez să fiu și eu liber.* CARAGIALE, O. VII, 140, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pe cale nainte Să-ți fie d-aminte, Pui de golumbei, Mîndri, sprintenei, Pașul ți l-or cere.* MARIAN, Î. 297. *De unde ești? Ce cauți pe-aici? Ai pășuș? Cum te cheamă?* RETEGANUL, P. III, 28, cf. VÎRCOL, V. 97. *Cînd mergi în altă țară trebuie să ai poșuș și să-l arăți la graniță.* MAT. DIALECT. I, 188, cf. LEXIC REG. II, 47. ◇ E x p r. (Regional) **A-i da (cuiva) pășușul** = a-i da (cuiva) pașaportul, v. p a ș a p o r t. Cf. ZANNE, P. V, 490. ◆ (Prin nord-vestul Transilv.; în forma *pășuș)* Bilet, dovadă, permis. Cf. ARH. FOLK. VII, 121. *Aduce pe mire și zice că el are pășuș pe cine coată.* ib. 64. ◆ (Regional) Bilet pentru vînzarea vitelor. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 148, COMAN, GL., ALRM SN I h 209. ◆ (Prin Transilv.) Ordin (scris). *A venit poruncă-n țară, Să meargă feciorii iară: A venit cărți și pașuș, Să meargă la număruș.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 323. ◆ (Suspect; regional) Primar (Turnu Rueni-Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. 155.

— Pl.: *pașușuri.* — Și: (învechit) **pășluș, pășoș,** (regional) **paș, pásoș** (FD I, 197), **pasuș** (accentul necunoscut; LEXIC REG. II, 41), **păsúș** (ALRM SN I h 209), **pășúș, poșúș** s. n.

— Din magh. **passzus.**

PAT[1] s. n. **1.** Mobilă de lemn sau de metal, prevăzută, de obicei, cu saltea sau cu somieră, în care se culcă omul; p. e x t. așternut. *Patul mieu udu-l.* PSALT. HUR. 4[r]/24, cf. 113[v]/3. *Se întrare în fsatul caseei meale sau suire în patul stratului mieu.* PSALT. 278. *Sculatu-te-ai den pat.* CORESI, EV. 146. *Puse Domnul nărodul pe iarbă de învață pre noi smereniei și sărăciei, ca nu în pature și în așternuturi a căuta să ne răposăm.* id. ib. 260. *Trase picioarele sale într-una pre pat și muri.* PALIA (1581), ap. GCR I, 37/7. *Gătă patu de ospeți și se colcară și. în miadză-noapte scolă-se Isacu din patul său* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 192/6. *Pre mijlocul nuorului era pature în pară de focu și spre iale zăce nărod mult, bărbați și muieri* (a. 1600). ib. 328/18. *Era tot bolnav și mai mult împărăția den pat.* MOXA, 371/36. *Și afla corturi cu aur și cu argint și paturi cu aur și cu argint.* HERODOT (1645), 497. *Care muiare va apuca sabia bărbatului-și sau cuțit sau altă armă ce va fi pus bărbatul supt patu-ș..., să nu aibă nice o certare.* PRAV. 113. *Cela ce nu va lăsa pre muiare-și să doarmă într-un pat cu dîns, să cheamă că de vrăjmășie nu o lasă.* ib. 154. *Soacra lui zăcînd în pat de friguri.* N. TEST. (1648), 10[v]/8. *Domnul agiuta-va lui la patul boalei lui.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/21. *Văzu în patul lui oarecarii ctini negri ce era pre lîngă el și cei ce era acolo nu-i vedea, făr' numai bolnavul* (a. 1692). GCR I, 301/1. *Din pat nu s-au mai sculat, și-n scurtă vreme au murit.* NECULCE, L. 177. *Matei Vodă, fiind rănit de războiul căzăcesc, zăcea în patul lui.* ANON. CANTAC., CM I, 160. *L-au rădicat și l-au pus în pat; acolea trii zile au zăcut și au murit.* R. POPESCU, CM I, 460. *Inventar... aflat în casa călugărițîi Nemfodorii din Sad:... sac vechiu, pat de paie, cioareci muierești* (a. 1752). IORGA, S. D. XII, 63. *Zace fără chip într-un pat podoaba neamului.* MOLNAR, RET. 129/18. *Mergînd eu de la dînșii, ei era în pat și dormea* (a. 1799). GCR II, 170/18. *Deci plin de necaz că n-o găsește Se culcă pe un pat ș-afipește.* BUDAI-DELEANU, Ț. 176, cf. 289. *Adormiți și strînși în brațe în patul împărătesc.* GORJAN, H. I, 3/25. *Veneam de le sforțam a le pune în pat.* CR (1848), 8[1]/69. *Bărbatu-i se vîrîse pe supt pat de frica ei.* PANN, P. V. I, 22/10. *Iancu o ridică și o puse în pat.* NEGRUZZI, S. I, 19. *Pe patu-mi de trudă dormeam obosit.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Camera ce ni se deschise, cu tot numele de simandicoasă, nu avea nici geamuri la ferestre, nici așternut în paturi.* BOLINTINEANU, O. 294. *Și de-atunci în orice noapte Plîng pe patul meu deștept.* EMINESCU, O. I, 236. *Umbra... căzu ca moartă pe pat.* id. N. 62. *Piua-i în căsoaia de alături, fusele în oboroc sub pat, iar furca după horn.* CREANGĂ, P. 5. *Nenorocita drumeață a îngenuncheat lîngă patul soțului ei.* id. ib. 97. *Las ferestrele deschise și lumînarea aprinsă și mă așez în pat.* CARAGIALE, O. I, 76. *Intră în cămara zmeului, îi puse mănunchiul său de flori, luă pe al lui și, punîndu-l la capul patului său, se culcă.* ISPIRESCU, L. 20. *Pe patul de scînduri e așternută o scoarță aleasă.* DELAVRANCEA, S. 8. *Soba de lîngă pat o vedeam ș-o auzeam cum să dărîmă.* id. T. 25. *O rogojină ruptă acopere singurul pat.* VLAHUȚĂ, O. A. 92. *Să sar din pat, s-alerg în prag Să te cuprind!* COȘBUC, P. I, 147. *Născută în pat de rege, din mamă-ncoronată, Era Teodolinda, cea mai frumoasă fată.* id. ib. II, 198. *Pe policioara din perete, pe scaunul de la căpătîiul patului sînt cărți.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 129. *Sări din pat și văzu, abia acum, că durmise îmbrăcat.* AGÎRBICEANU, A. 57. *Ea se clătina, dar slujnica o prinse repede ș-o așeză pe pat.* id. ib. 375. *Mama Paraschiva-i bolnavă tare! Alaltăieri dimineața am văzut-o în pat.* BUJOR, S. 105. *Pe cele trei paturi erau făcute acum trei așternuturi.* HOGAȘ, DR. I, 78, cf. NICA, L. VAM. 185. *Începu a scoate și a clădi pe colțul patului poclăzi.* SADOVEANU, O. X, 560. *Zamfir e într-un pat de fier alb, cu capul bandajat.* CAMIL PETRESCU, U. N. 424. *Umblă prin sat să caute un pat de dormit pentru copil.* C. PETRESCU, Î. I, 153. *Acum are patul lui, singur. Cu cearceaf.* SAHIA, N. 113. *E tîrziu... Eu vă las. Patul de colo (arată cu degetul spre dormează...). Așternutul în dulap.* SEBASTIAN, T. 265. *Într-o zi, scultndu-mă, am găsit casa răsturnată cu susul în jos; erau scoase afară lada și paturile, fotorile de lînă și pernele, blidarul și alte multe mărunțișuri.* VLASIU,

A. P. 22. *El nu se-alinse nici de pat Şi s-a culcat încins şi îmbrăcat.* ARGHEZI, VERS. 298. *Se urcă din nou în odaia lui Felix şi se culcă de-a binelea în patul lui.* CĂLINESCU, E. O. II, 197. *Am văzut palul celălalt răvăşit.* STANCU, R. A. III, 7. *Nemaifiind paturi, aceştia sînt culcaţi sub paturi.* PAS, Z. III, 15. *Lăuta o aşezase în pat, ca pe un bolnav obosit.* ISAC, O. 207. *Eu lucrez în pat, ca pe vremea studenţiei.* PREDA, R. 20. *Copilul meu... Din multe semne-ai să-nţelegi că-s eu Cînd am să viu lîngă patul tău.* ISANOS, Ţ. L. 58. *Ochii săi încercănaţi se redeschideau, priveau ca la un loc străin podelele, manechinele ţepene şi patul nedesfăcut, cu pernele dolofane, cu cearşaful imaculat.* BARBU, P. 166, cf. H XVIII 141. *Mărita-m-aş şi eu, biata, Rufele de pat nu-s gata.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 442, cf. 455. *Cu această cîrpă aprinsă afumă copilul, iar ce rămîne se pune sub căpătîiul patului.* PAMFILE, B. 54. *Aseară ş-alaltăseară Mă culcai cu patu-afară.* FOLC. TRANSILV. I, 115. *Nu-ţi întinde piciorul pînă nu te ajunge patul.* BARONZI, L. 54. *Eu ţi-am dat voie în pat şi tu m-ai băgat sub pat.* ZANNE, P. III, 280. *Lasă-mă sub pat, lasă-mă în pat.* id. ib. *Cine doarme pe pat moale, nu doarme în odihnă.* id. ib. 281. *Muierea-n pat, bărbatul sub pat,* se zice cînd bărbatul e sub ascultarea nevestei. Cf. id. ib. IV, 263. *Nici în pat, nici sub pat,* se zice despre omul veşnic nemulţumit. Cf. id. ib. 283. *Mai bine sărac şi cu trupul sănătos, decît bogat şi cu răni în pat.* id. ib. V, 89. *D-aci pînă la munte, Tot paturi aşternute* (Grînele). GOROVEI, C. 179. *Unul zice: de-ar veni noaptea să mă hodinesc, altul zice: de-ar veni ziua să mă uşurez* (Uşa şi *patul).* PAMFILE, C. 34. ◇ F i g. *Că nu se cade noao să ne sculăm den păcate numai sau a înţeleage numai că greşim, ce patul să purtăm (ce se zice trupul să-l nevoim spre lucrul cela bun şi spre faptele bune).* CORESI, EV. 64. *Vino de-ţi fă pat lin în inimă-mi* (a. 1600—1650). GCR I, 137/2. *Este ora ceea cînd un fluturel Scutură de rouă capu-i tinerel Şi lăsîndu-şi patul cel de florişoare Pe o rază dulce zboară către soare.* BOLINTINEANU, O. 39. *Stelele toate se duc Pe patul de nori să se culce.* GOGA, P. 53. *Da cîrma balonului? Ah! ce pat moale e şi cîrma asta pentru leneşi.* GÎRLEANU, N. 54. *Îţi lua ochii... lanurile de grîu care dăduseră în copt, iar jos, în patul luncii, verdele gras al păşunilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 193. ◇ E x p r. **A cădea la pat** v. c ă d e a. **A sta în pat** v. s t a. **A părăsi patul** v. p ă r ă s i. **(A fi) pe patul de moarte** sau **pe patul morţii** v. m o a r t e **(1).** (Rar) **A da pat** = a adăposti. (Cu schimbarea construcţiei) *Cîrciumarul... l-au mai dăruit cu un pahar de vin şi pat i-au dat spre noapte.* BĂRAC, T. 15/15. (Învechit, rar) **Vremea patului** = timpul de culcare. *Acum, iată că să apropie vremea patului şi văz că v-aţi veselit.* HERODOT (1645), 281. ◇ C o m p u s: (Bot.) **patul-vîntului** = ciupercă parazită care trăieşte pe ramurile unor specii de arbori *(Melampsorella cerastii).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 195. ◇ (Cu referire la relaţiile sexuale sau la cele conjugale) *Să vă păziţi, bărbaţilor şi muierilor, patulu-vă nespurcat ca şi nunta cu cinste păzită să fie.* CORESI, EV. 412. *Muiarea de va vrea să se ţie de bărbatul ei, ce să zice de patul lor, sau bărbatul să se ţie de către patul muierii lui, acelora le trebuieşte amîndurora să se tocmească.* PRAV. GOV. 74[v]/4. *Cinstea patului meu şi bunătatea mea cea multă nu au putută să te aducă la cunoştinţă ca să-mi fii cinstită şi credincioasă.* GORJAN, H. IV, 185/21. *Se grăbeşte ca mireasa la pat.* ZANNE, P. IV, 454. (E x p r.) (Regional) **A avea pat** (cu cineva) = a avea legături intime, relaţii sexuale (cu cineva). *Femeia care are pat cu bărbatul în timpul lăuziei se crede că se spurcă.* PĂCALĂ, M. R. 166. (Învechit) **Despărţire de pat** = divorţ. *Cerură despărţirea de pat pentru nepotrivirea caraclerelor.* CR (1846), 25[1]/34. (Învechit) **Muiere de pat** = amantă. *Mearse Ruven şi durmi cu Vilha, cu muiarea de pat a tătîni-său.* PALIA (1581), 144/3. ✦ (Prin metonimie) Femeie, nevastă **(3).** [Şerban] *nu înceta a umbla şi după patul şi după tronul prinţului.* ŞINCAI, HR. III, 125/8. *Nici să rîvneşti la pat străin, necum să şi îndrăzneşti.* ZANNE, P. VIII, 435. ✦ Ceea ce serveşte cuiva drept culcuş, aşternut. *P-un pat de paie numai, un biet bătrîn boleşte.* BOLLIAC, O. 96. *Cu flori de munte face fraged pat.* BOLINTINEANU, O. 86. *Pe sub şure şi la vatra bordeiului ospătul şi paturile se gătesc după cum pe fiecare-l taie capul.* ODOBESCU, S. III, 18. *Nu voi mormînt bogat, Cîntare şi flamuri, Ci-mi împletiţi un pat Din tinere ramuri.* EMINESCU, O. I, 221. *Ajuns de oboseală, le-ai lăsat pe pat de muşchi, la umbra cetinei.* GALACTION, A. 113. *Ne simţim bine pe paturile de fîn mirositor.* SADOVEANU, O. III, 507. ◇ F i g. *Îngrijise aristocraţia să-l descrie* [Blajul] *ca pe adevăratul pat cald al tuturor atrocităţilor comise în această ţară.* BARIŢIU, P. A. II, 716. ✦ (Regional) Aşternut pentru vite; (regional) pătul[1] **(I 3 b)** (Corni-Botoşani). Cf. ALR I 646/418.

2. (Popular; şi în sintagma *pat mortuar)* Năsălie **(1).** *Purta un mort... Şi se apropie, pipăi-se de pat, purtătorii stălură, şi zise tînărului: ţie grăiesc, scoală!* CORESI, EV. 345. *Văzu doi îngeri mergînd pe urma patului mortului.* PRAV. GOV. 142[v]/22. *Carile va muri la război îi fac chipul foarte frumos şi-l pun într-un pat şi aşa îl aduc.* HERODOT (1645), 330. *Petreceau la mormînt un cadaver aşezat într-un coşciug modest şi purtat de patru postelnicei pe un pat mortuar.* FILIMON, O. I, 299. *În unele părţi din Ţeara Românească, cel însărcinat cu împlinirea celor necesare mortului aruncă la fiecare colţ al patului, adecă al năsăliei, cîte 5 sau 10 bani.* MARIAN, Î. 290, cf. ALR II/I h 171.

3. Parte a unei instalaţii sau a unui sistem tehnic, cu faţa superioară plană şi aproximativ orizontală, pe care se reazemă, alunecă sau se rostogolesc materiale sau anumite părţi ale instalaţiei sau ale sistemului tehnic. Cf. V. MOLIN, V. T. *Orizontalitatea perfectă a patului maşinilor este una din condiţiunile esenţiale ale unui control just.* ORBONAŞ, MEC. 124. *Presiunea exercitată de piesă pe cuţit se transmite patului maşinei prin intermediul suportului.* id. ib. 269, cf. LTR, DER.

4. Numele unor instalaţii rudimentare asemănătoare, ca formă, cu patul[1] **(1):**

a) (Regional) Suport de scînduri, raft pe care se pun la uscat sau la dospit caşul, brînza, sau pe care se păstrează laptele etc.; (regional) leasă. *Pe jos se află: coşul de bucate, patul de grinzi pentru aşezarea vaselor de lapte.* PĂCALĂ, M. R. 436. *Patu unde se aşază caşul.* H XVII 16, cf. 36, CHEST. V 61/19, 120/43, 121/84, 124/68, A V 15, 33, 34, 35, GLOSAR REG. *Şi făcam pat, iară, de blăni aşa... şi puneam caşu acolo ca să să dospească.* GL. OLT.

b) (Învechit) Instalaţie rudimentară pe care se creşteau viermii de mătase. *Despre paturile viermilor celor ce slobod şi fac mătasă.* ECONOMIA, 219/8.

c) (Învechit) Raft pe care se fabricau lumînările. *Eu, făcînd un pat dă lumînări dă ceară albă în mahalaua Sfîntului Gheorghe... unde, după poruncile ce sînt date, mi s-au stricat* (a. 1832). DOC. EC. 502.

5. Numele unor instrumente ori unelte sau ale unor părţi de instrumente ori unelte asemănătoare, ca formă, cu patul[1] **(1):**

a) (Adesea cu determinări care indică arma) Partea de lemn a armei pe care se fixează ţeava şi mecanismele şi care serveşte la imobilizarea armei în poziţia dorită în timpul tragerii, prin sprijinirea ei de umărul trăgătorului; (regional) maiul[2] puştii. Cf. DRLU. *Un turc bărbos Izbi turbat de sus în jos În piept cu patul puştii.* COŞBUC, P. II, 43. *Puşca se cumpără din tîrg, dar gospodarii şi tineretul priceput îi face patul cu frumoase crestături.* PAMFILE, I. C. 152. *Şiruri lungi de ţărani... mînaţi subt izbiturile paturilor de armă... se tîrîiau în urlete dureroase, de-a lungul satului.* MIRONESCU, S. A. 23, cf. D. BOTEZ, F. S. 30. *Paturile de puşcă plesnesc în plin pe muncitorii care n-au nici măcar pietre.* SAHIA, N. 45. *Un soldat de santinelă ne prezintă arma izbind-o cu patul în pămînt.* BART, S. M. 21. *Năvăleau asupra lui cu pumnii şi cu paturile armelor.* STANCU, R. A. V, 136. [Casele] *păstrau porţile şi uşile cu zăvoare şi lacăte astfel că soldaţii le spărgeau cu bocancul şi patul armei.* PAS, Z. III, 9. *Paturile armelor începură a izbi surd ca într-un coşciug.*

VORNIC, P. 207. *Plutonierul îi privi pe rînd și bătu cu palma pe patul puștii.* BARBU, P. 198. *O chestiune esențială este patul puștii potrivit cu talia trăgătorului.* VÎN. PESC. martie 1964, 19. *Să-ntorc pușca cu patul Și să-i zdrobesc lui capul.* DOINE, 107, cf. ALR SN III h 723. ◇ Expr. (Rar) **A împușca cu pat de pușcă grecesc** = a bate cu bățul. Cf. ZANNE, P. IV, 388. ✦ (Rar) Mînerul revolverului. *Paturile cîtorva pistoale... erau destulă probă.* GALACTION, O. 270.

b) Partea de jos, mai masivă, a vîrtelniței sau a sucalei, pe care se sprijină întreaga unealtă; scaun, butuc, talpă, (regional) pitrucă. Cf. DAMÉ, T. 140. *Sucala se învîrtește în patul sucălii, o scîndură de lemn.* PAMFILE, I. C. 260, cf. H X 77, 539, 585.

c) Parte a războiului de țesut alcătuită din mai multe lemne groase, și care susține celelalte părți ale uneltei; (regional) reazem, strat, trup. *Lemnele cele groase ce alcătuiesc patul, stratul sau trupul războiului.* DAMÉ, T. 134. *Războiul... se compune din mai multe părți, unindu-se în complexul lui razăm, pat, strat.* PAMFILE, I. C. 271.

d) (Transilv.; la joagăr) Căpătîi. Cf. ALR II 6 445/172, 219.

e) (Prin Transilv. și Ban.) Partea superioară a jugului. Cf. ALR I 831/63, 138, 140.

f) (Prin Ban. și Mold.; la căruță) Podul osiei. Cf. A V 33, ALRM SN I h 225/53.

g) (Prin Mold.; la plug) Grindei, talpă. Cf. H X 110, 326.

h) (Regional) Parte a mesei de tras doage. Cf. DAMÉ, T. 87.

i) (Regional) parte a ragilei de pieptănat fuioarele, formată dintr-o placă de lemn pe care este fixat pieptenele; (regional) coadă, scîndură. Cf. PAMFILE, I. C. 207.

j) (Transilv.; la gealău) Față. Cf. ALR II 6 689/102, 141, 272.

j) (Prin Mold. și Transilv.; la moară) Scaunul coșului. Cf. H III 18, ALR SN I h 173.

k) (Prin Olt.) Un fel de podeț pe care stă cel ce prinde pește. Cf. ANTIPA, P. 133, H IX 36.

l) (Regional) Schelă (Grădiștea-Rîmnicu Vîlcea). Cf. ALR II/I h 238/812.

6. Numele părții inferioare a unei construcții sau a unui element de construcție:

a) (Prin Mold. și Munt.) Temelie, fundație (la casă). Cf. CHEST. II 90/174, ALR II/I h 223/769.

b) (Regional) Scîndura de jos a ferestrei (Înfrățirea-Urziceni). CHEST. II 180/97.

c) (Popular) Suport pe care se clădește o claie sau un stog; baza clăii de fîn; pătul[1] **(I3a)**. Cf. A V 33, ALR SN I h 134.

7. Colibă ciobănească (la stînă); (regional) pătul **(I 2 f)** (Zărnești). CHEST. V 38/98.

8. (Tehn.) Strat de material, orizontal sau înclinat, cu fața superioară aproximativ plană, pe care se așază de obicei alte materiale. Cf. ARVINTE, TERM. 158, DM. *Deși temperatura în aer a ajuns sub zero grade, scafandrierii portului Constanța își continuă activitatea sub apă. Ei au terminat construirea patului din piatră a noului chei pe o lungime de 156 m.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 6 113. ✦ (Geol.) Strat care se află dedesubtul unui anumit strat sau al unei falii. *Paturile acestui timp sînt astrucate de alte paturi care conțin scoici pietrificate.* F (1874), 306.

9. Strat. *Voind a prăsi cît de mulți frăgari, supt frăgari al căruia crengi cu anevoie s-ar putea pleca la pămînt trebuie făcut un pat înalt pînă în crengi, pre carele se pun mai multe vase de lut sau lădățui de scîndură pline de pămînt în care... se omilluiesc crengile ceale mai tinere.* ECONOMIA, 211/9. *Ca printr-un pat adînc de ape străvezii disting și azi, cînd mă aplec și caut în cisterna trecutului, un profil gingaș.* GALACTION, O. 57. *Soarele cernea praf de argint... pe patul galben de frunze moarte.* SADOVEANU, O. I, 423, cf. ALRM SN I h 126/325. ✦ (Regional; calc după magh. *melegágy*; și în sintagma *pat cald*) Strat de gunoi (de grajd) pus peste pămîntul unei răsadnițe (pentru a ține cald semănăturilor); (regional) pătul[1] **(I 3 b)**. *Pe la finea lui faur se plantează cîteva tubercule în un pat cald.* F (1886), 6, cf. ALRM SN I h 125.

10. Albie, matcă **(4)**. *Către apus o apă... Ce udă ținutul setos Și-n ramuri multe-mpărțită, Curge mîndră, liniștită, Pe patu-i cel nisipos,* ALEXANDRESCU, O. I, 129. *Aceste rîuri, deși nu sînt adînci, dar sînt repezi; și patul lor este plin cu pietre.* BOLINTINEANU, O. 427. *La o cotitură mai largă... Bistrița, obosită oarecum de iuțeala mersului ei și adunată în genune se odihnește o clipă pe o așezătură mai revărsată a patului său.* HOGAȘ, DR. II, 3, cf. DM, CHEST. IV 33/132, ALR I 422/268, 341.

11. (Regional) Numele unui dans popular (Poiana-Tîrgu Jiu). H V 390.

— Pl.: *paturi* și (învechit) *pature*.

— Din ngr. **πάτος** „drum bătut".

PAT[2] s. n. Situație ivită în cursul unei partide de șah, atunci cînd toate piesele rămase ale unui jucător sînt blocate, iar regele, neatacat, nu poate fi mutat, deoarece toate cîmpurile din jur sînt atacate, partida încheindu-se remiză. Cf. DM, DER.

— Pl.: *paturi*.

— Din fr. **pat**.

PATÁC s. m. v. **pitac**[1].

PATÁCĂ s. f. v. **pitac**[1].

PATACHÍR subst. (Regional) Leasă paralelipipedică, așezată pe un lemn scobit ca o albie, în care sînt călcați strugurii ca să curgă mustul (Turcinești-Tîrgu Jiu). PLOPȘOR, V. O. 13.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PATÁCI subst. (Bot.; regional) Floarea-paștilor *(Anemone nemorosa)*. Cf. BORZA, D. 19.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p a t a ș c ă[1].

PATAGÓN, -Ă s. m. și f., adj. (Astăzi rar) **1.** S. m. și f. Patagonez **(1)**. *Lasă-l, domnule... E firesc să vorbească așa fiindcă și-a făcut studiile în Germania. Dacă și-ar fi făcut studiile în Patagonia, patagonii ar fi fost, desigur, superiori germanilor.* BRĂESCU, O. A. II, 189. *Apele dintre Tunisia și Sicilia au mai mult aur decît toate mările chitailor, ale indienilor și ale patagonilor.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 5/5.

2. Adj. Patagonez **(2)**.

— Pl.: *patagoni, -e*.

— Din fr. **patagon**.

PATAGONÉZ, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Patagoniei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populație care locuiește în Patagonia; (astăzi rar) patagon **(1)**. Cf. SFC II, 219.

2. Adj. Care aparține Patagoniei sau patagonezilor **(1)**, privitor la Patagonia sau la patagonezi, originar din Patagonia; (astăzi rar) patagon **(2)**.

— Pl.: *patagonezi, -e*.

— **Patagonia** (n. pr.) + suf. *-ez*.

PATALAMÁ s. f. (Adesea depreciativ) Dovadă scrisă, înscris; certificat sau diplomă de studii. Cf. POLIZU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *El arătă pretutindini patalamaua ce i-a dăt parintele mitropolit.* ZEITSCHRIFT, XIX, 389. *De cînd se obișnuise cu gîndul că e pensionar, era nerăbdător să-și aibă patalamaua la mînă.* REBREANU, I. 470. *Sînt doctor ca toți ceilalți, am patalamaua ca și ei, dar lecuiesc altfel decît ei.* GALACTION, O. A. I, 302. *Uite patalamaua, frate Averchie!* STĂNOIU, C. I. 14. *Crezi că eu n-am învățat? Am și eu patalama!* SADOVEANU, O. I, 443. *Mă hotărîsem să dau examene. Să devin și eu un om cu patalama.* STANCU, R. A. II, 33. *Biata coana Aretie! Și cîte patalamale i-ai adus.*

VINEA, L. I, 114, cf. com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ. ◇ Fig. (Ironic) *Să intre în vorbă... folosind un mod de rostire ca pentru a arăta că are patalamaua străzii.* PAS, Z. I, 83.

— Pl.: *patalamale.* — Și: (regional) **batalamá** s. f. DDRF, GR. S. IV, 382.

— Din tc. **batalama**, bg. **баталама**.

PATARAMÁ s. f. v. **pataramă**.

PATARÁMĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Pățanie, întîmplare (neplăcută). *Împăratul, carele știa de pataramа celei dintîi fete, nu se împotrivi.* ISPIRESCU, L. 392, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, D. U., H I 350. *Și, din una în alta, se iau la vorbă și-și spun pataramа, dă, ca oamenii ce nu s-au văzut de mult.* PAMFILE, D. 26. ◇ Expr. **A da** (sau **a cădea**) **în** (sau **a ajunge, a gusta**) **pataramа cuiva** = a o păți (la fel cu altcineva). *De vă veți mai împotrivi mie la orice voi face, toți o să gustați pataramа celorlalți și încă și mai cumplit decît ați văzut.* GORJAN, H. IV, 102/7. *Că n-o să cază el, căprarul, în pataramа d-lui sublocotenent.* DELAVRANCEA, S. 39. *Dar și eu te-oi blestema S-ajungi pataramа mea.* UDRESCU, GL. *Bă, fin'te bine să nu dai și tu-n pataramaua ăluia!* id. ib. **A ști pataramа cuiva** = a cunoaște firea, obiceiurile, cusururile cuiva; (regional) a ști moarea cuiva. *Trebuie să mergem la ei numaidecît. Știu eu pataramа lor. Să-i iei cu repedea, că le piere piuitu.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 154.

2. (În dicționarele din trecut) Năsălie **(1)**. Cf. POLIZU, LM, DDRF, GHEȚIE, R. M.

— Pl.: *pataramе* și (învechit) *pătărămi* (POLIZU). — Și: (învechit și regional) **pătărămă** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, J. II, 159), (regional) **pataramă** s. f.

— Cf. păt ă r a n i e.

PATARAȚÍNĂ s. f. (Nav.) Parîmă folosită la fixarea de borduri și spre pupă a arborilor unei nave cu vele. Cf. ABC MAR., LTR [2], DER.

— Pl.: *pataraține.*

— Cf. it. p a t e r a z z o.

PATÁȘCĂ [1] s. f. **I. 1.** Numele mai multor mijloace (rudimentare) de transport sau al unor părți componente ale acestora:

a) (Prin Mold. și Bucov.) Targă (pentru transportat materiale). *Boierii, cum i-au văzut cartea, îndată au făcut pătăști și au fugit pe potică, în Țara Ungurească.* NECULCE, L. 74, cf. LEXIC REG. II, 126.

b) (Mold.) Brancardă. *Tîmplatu-s-au de era bolnav și așe, cu pataşca, l-au luat siimenii și tot acolo l-au ținut, păn-au venit Mihai Vodă.* NECULCE, L. 183. *Craiul șvezesc... în pătașcă, că era rănit de mai înainte... într-un picior.* MUSTE, LET. III, 43/1, cf. DDRF, TDRG. *Trecu cea din urmă pataşcă albă, cu cel din urmă rănit.* SADOVEANU, O. II, 26. *Au făcut pataşcă din toporișți și astfel au cobortt cu el dealurile, l-au dus la... maică-sa și l-au pus pe prispă.* CAMILAR, C. P. 112.

c) (Regional, mai ales în Mold.) Năsălie **(1)**. Cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CV 1950, nr. 2, 15.

d) (Mold.) Dric. *În unele părți se duce pe mîni* [mortul] *în altele pe năsălii.... iar în orașe, cei mai avuți se duc și cu pataşca sau caravana.* MARIAN, Î. 250, cf. BARCIANU, ALEXI, W., IORDAN, L. M. 200.

e) (Prin nordul Mold.) Roabă. Com. din DARABANI-DOROHOI, cf. ALR I 724/402, LEXIC REG. II, 121.

f) (Prin nordul Mold.) Platformă de scînduri care formează fundul căruței. Cf. LEXIC REG. II, 123.

g) (Mold., Bucov. și Dobr.) Corlată (la car sau la căruță); loitră (la car sau la căruță). *Carul era cu pătașcă, și deasupra fînului era loc cît lumea.* în SCL 1969, 136, cf. com. din BILCA-RĂDĂUȚI, ALR I 819/420, 518, 684, ALR II 5 231/520, 682, A VI 9, 20, 22, 26, GLOSAR REG.

h) (Regional) Fiecare dintre drugii care se leagă de laturile unui autovehicul imobilizat în noroi, zăpadă etc., pentru a putea fi scos cu ajutorul animalelor de tracțiune (Popești-Iași). CV 1950, nr. 2, 15.

i) (Rar) Un fel de platformă folosită ca șa (pentru femei). *Genoveva doamna călătorea pe o pataşcă de brocart, așezată pe un cal mare, alb.* SADOVEANU, O. XI, 38.

2. (Regional) Tașcă. Cf. LB. *Striga... uitîndu-se prin casă spre a-și alege cele ce-i făceau trebuință la drum, pușca, pătașca, cornul.* SLAVICI, în CV 1950, nr. 2, 15. *Aicea-s bani grei, arătă el bătînd pataşca cu palma.* în SCL 1969, 136, cf. LEXIC REG. II, 90.

3. (Regional) Fiecare dintre cele două lemne între care stă animalul cînd este potcovit (Dobrovăț-Iași). CV 1950, nr. 2, 15.

II. (Prin Transilv.; în forma *pătașcă*) Un fel de colțunași umpluți cu griș. Cf. LB, VICIU, S. GL.

III. (Bot.; regional; la pl.) Dediței de pădure (*Anemone silvestris*). BORZA, D. 19.

— Pl.: *pataște* și *pătăști*, *pataști* (BORZA, D. 19). — Și: (regional) **pătășcă** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. ucr. т а ч к а, rus. т а ч к а. — Pentru sensul **I 2**, cf. și p a t r o n t a ș, p a t r o n t a ș c ă.

PATÁȘCĂ [2] s. f. Veche monedă (austriacă) de argint, care a circulat și în țările române; pitac. *Plăti Izvoreanului pă țanc: un cerceaf, trei bumbăsci, două pataşce.* CHIRIȚESCU, GR. 182. *Mi-a luat doctorul o pataşcă, başca timbrele și hîrtiile.* STANCU, D. 259. *La al dă juca bine ți da ctti-o pătacică dă treisprezece.* GRAIUL, I, 143.

— Pl.: *pataște.* — Și: **pătăcícă** s. f.

— Din rus. **патачка** (gen. lui *патачок*).

PATÁȘCI s. f. pl. v. **pacheșcă**.

PÁTĂ s. f. (Atestat prima dată la ANON. CAR.) **1.** (Adesea cu determinări care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.) Urmă lăsată pe suprafața unui obiect de o substanță străină obiectului, prin acoperire sau impregnare; suprafață pe care se întinde o astfel de urmă; substanță care a lăsat această urmă; (regional) pătătură **(1)**, (neobișnuit) maculatură [2]. *Dar ce să vază! Pete de sînge!* BOLLIAC, O. 159. *El văzu că pe obrazul lui din stînga sînt niște pete negre.* ISPIRESCU, L. 377. *Pe un colț cîteva pagini dintr-o fizică ce stă să cadă. Vîntul din ajun a deschis-o la legile lui Pascal, niște legi pline de pete: poate lacrimile unui corigent.* BASSARABESCU, V. 114. *Cînd sfîrși, își ascunse batista sub perne să nu se vadă petele roșii.* C. PETRESCU, Î. I, 233. *Vorbește fără să ridice fruntea, zgîriind cu unghia o pată de noroi uscată pe postavul genunchiului.* id. ib. II, 79. *Vara mă sculam de noapte. Prin fereastra deschisă vedeam cum se pierde luna, albindu-se, dispărînd ca o pată de ceară.* BRĂESCU, O. A. II, 35. *Felinarele ardeau prin întuneric, ca pete de sînge.* SADOVEANU, O. II, 76. *Povestitorul se comprimă la dimensiunile musculiței pentru a resimți ceara picurată pe colțurile ceaslovului ca pe niște pereți sau pentru a recunoaște în pata de zahăr, rămasă pe una din foi, urma unor degete de copii.* VIANU, A. P. 215. *Purta... pe frunte o bască de hîrtie de ziar, stropită cu pete mici de var.* BARBU, P. 31, cf. ALR SN IV h 1 221/102, h 1 222. ◇ Fig. *Acest fel fu sfîrșitul lui Alexandru Lăpușneanul, care lăsă o pată de sînge în istoria Moldaviei.* NEGRUZZI, S. I, 165. *Decît în cartea țării să las o neagră pată, Mai bine cu-al meu sînge s-o văd azi inundată.* ALECSANDRI, T. II, 178. *Pe inimă-i de-atuncea s-a pus o neagră pată.* EMINESCU, O. I, 96.

2. (Adesea cu determinări care arată culoarea, dimensiunea etc.) Porțiune pe corpul animalelor, păsărilor, peștilor etc. unde părul, penele, solzii etc. sînt de altă culoare față de rest; părul, penele, solzii etc. din această porțiune; (regional) pătătură **(2)**. *Peștele-a sărtat... De-aur pete strălucea*

Pe spinarea-i delicată. ASACHI, S. L. I, 188. *Graurii noştri, cu penele negricioase şi presărate cu pete albe sau sure.* ODOBESCU, S. III, 31. *Pete de hermină sînt petele negre aşezate pe părţile pintenoage.* ENC. VET. 153. *Vreo douăzeci de porci... cu pete mari, negre, cu bot ascuţit se bălăceau în marginea apei.* CAMIL PETRESCU, O. I, 313. *Mielul era negru, cu două pete albe deasupra ochilor.* VLASIU, A. P. 266. ◆ Porţiune a pielii corpului omenesc sau a animalelor diferit colorată faţă de rest. *Aceste hapuri... curăţă şi limpezeşte obrazul de pete.* PISCUPESCU, O. 291/5. *La încheierea anului carile adaoge la viaţa lor cîte 365 zile, la faţă cîte o... pată, la cap cîte un păr cărunt.* CR (1848), 12[1]/1. *Cîteva pete rumene cu cearcăne gălbui îi răsăriră în obraji.* DELAVRANCEA, S. 114. *Pete pe obraz.* CANDREA, F. 223, cf. BIANU, D. S., PAMFILE, B. 53. *Femeile cari au pete şi pistrui pe faţă se spală cu zeamă scoasă prin fierberea înăduşită, fără apă, a pelinului.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 201. *Semne locale: durere, inflamaţie şi pete hemoragice la nivelul înţepăturii.* BELEA, P. A. 163. *Pe spătarul scaunului, mîna administratorului, mare, puternică, cu pete cafenii şi albe... s-a adunat pumn.* V. ROM. martie 1954, 33. *I-au mai ieşit şi nişte pete roşii pe tot trupul.* PREDA, M. 277. ◆ (Regional) Aluniţă. Cf. BIANU, D. S. 504, ALR II/I MN 21, 6 943/102, 105, 130, 958, ALRM II/I h 85.

3. (Cu determinări care arată felul, culoarea, dimensiunea etc.) Element, porţiune colorată care apare în cîmpul vizual, pe un fond de culoare mai mult sau mai puţin uniform. *Pe culmile de munte focuri au aprins străjerii Ca şi pete mari de aur'n-umbra văilor adînci, Ele par sus prinse în nouri.* EMINESCU, O. IV, 137. *Ceru-i fără pată cît de slabă în tot largu-i de jur-împrejur.* CARAGIALE, O. I, 219. *Spre miazăzi, dincolo de Valea Zăbalii, cad pete de soare pe Munţii Vrancii.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 94. *Pe alocuri, lumina punea pete mari, albe.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Fugea mereu, tîrîndu-se spre pata aceea albă ce mijea mai departe în întuneric.* BUJOR, S. 170. *Vîntul îşi îndoise furia şi... nici o pată de azur sus nu se mai zărea.* HOGAŞ, DR. I, 110. *Acum se mai ofilise locul. Ici şi colo ieşeau la iveală pete, tot mai mari, mai îmbinate, din fire galbene.* BASSARABESCU, V. 18. *Pete rotunde şi goale în pămînt arată pecingini în care n-a mai putut prinde viaţă nici o iarbă.* C. PETRESCU, Î. II, 203. *Ici-colo, pete de lumină sarbădă indicau reşedinţele comandanţilor.* id. ib. 288. *E o pată roşcată pe Haşmaşul Mare.* SEBASTIAN, T. 144. *Puse şi el o pată de umbră mişcătoare pe zidul vechi al bisericii.* SADOVEANU, O. IX, 35. *Norii alergau nebuni pe bolta sură a cerului şi pete negre se formau sub ei.* BART, S. M. 69. *În faţa panoramei Tangerului, el construieşte un adevărat tablou de pictor, alternînd suprafeţele albe ale locuinţelor cu petele de culoare ale caselor consulare şi cu alte detalii ale peisagiului.* VIANU, A. P. 77. *Trecutul nu moare, se-njgheabă Din ziua trăită Cu grabă, Ieşind din tablou ca o pată A unei culori de altădată.* ARGHEZI, VERS. 354. *La orizont se iviră nişte pete negre.* CĂLINESCU, E. O. I, 106. *Lumea toată E un singur alb. Coboară din înalt Moartea petelor.* BLAGA, P. 109. *Zările... acoperite din loc în loc de petele roşii şi verzi ale satelor.* BOGZA, C. O. 153. *Codrule, tu ştii mai bine şi cunoşti, Eu văd numai pete roşii-brune, Dar jalea veştilelor oşti Doar tu o poţi spune.* BENIUC, V. 97.

4. Porţiune de nuanţă diferită care se observă cu ochiul liber sau cu telescopul pe discul soarelui, al lunii sau al altor corpuri cereşti. *Eu sînt de cînd pe mîndrul soare Nu erau pete arzătoare.* ALECSANDRI, T. I, 392. *În secolul al XVI[-lea] Galileu făcu multe descoperiri în aceasta parte a astronomiei prin adjutorul lunetelor, care revelară existenţa petelor solare.* DRĂGHICEANU, C. 20. *Vezi tu, colo, în lună, nişte pete?* CREANGĂ, P. 57. *Soarele creştea din pele Şi din valuri violete Peste pacea împrejur.* LABIŞ, P. 261, cf. DM, LTR [2]. ◇ Expr. **A căuta pete-n soare** = a căuta cu orice preţ defecte acolo unde nu sînt. Cf. ZANNE, P. I, 72. (Cu schimbarea construcţiei) *Iar cine caută pete, le găseşte chiar în soare.* HASDEU, R. V. 133.

5. Fig. Faptă, atitudine, situaţie etc. reprobabilă, care dezonorează pe cineva; stigmat, ruşine. *După alalte nenumărate pete ce avea şi învăţătura oştenirii au schimbat-o în jocuri.* CANTEMIR, HR. 203, cf. MARCOVICI, C. 127/11. *E bine că omul vreodată P-alt să nu defaime, să-i puie vro pată.* PANN, P. V. I, 13/10. *Sînt însă cazuri fatale cînd un om ce are cel mai mic simţiment de onor nu poate face altfel şi trebuie să se facă ucigaş sau jertfă dacă nu voieşte a lăsa o pată numelui său şi o ruşine familiei sale.* NEGRUZZI, S. I, 212. *Nu-mi convine viaţa mişelnic cîştigată Nici pata fărdelegei în fruntea-mi înfierată.* ALECSANDRI, POEZII, 295. *De nu ai p.te-n viaţă, cu atîta e mai rău, O pată-i mai văzută cînd află locul său.* BOLINTINEANU, O. 159. *Vor căta viaţii tale Să-i găsească pete multe.* EMINESCU, O. I, 134. *Pe fruntea mea n-am nici o pată — Zadarnic! — Sînt un ostndit.* MACEDONSKI, O. I, 39. *Eu eram chemată să şterg pata ce ea pusese pe pergamentul neamului şi să-i poleiesc din nou blazonul şters.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 60. *Moartea lui în casa aceasta i se pare o pată dezgustătoare.* GALACTION, O. A. I, 79. *Despre sora aceasta coanei Leanca nu-i venea la îndemînă să vorbească... fiindcă aruncase o pată asupra familiei.* PAS, Z. I, 183. *O sancţionare a dumitale e o pată pentru toţi ceilalţi.* T ianuarie 1962, 4. ◇ Loc. adj. şi adv. **Fără (de) pată** = curat, nevinovat, neprihănit, cast. *Ea răspundea cu acea credinţă fierbinte a unei inimi curate şi fără de pată.* ODOBESCU, S. I, 17. *Viaţa ei viitoare o vedea fără pată, fără nici una din micile şi meschinele mizerii ale vieţii.* SADOVEANU, O. V, 219. *A călcat în picioare onoarea mea fără pată.* id. ib. XI, 159. *Ce umbră curată Aruncă-n lumină o fată! E aproape ca nimicul, Singurul lucru fără pată.* BLAGA, P. 94.

— Pl.: *pete.* — Şi: (învechit şi regional) **peátă** (LB, ALR SN IV h 1 222, MAT. DIALECT. I, 84), (regional) **pántă** (LEXIC REG. 17; pl. *pente*, ib.), **peártă** (ALR SN IV h 1 222/833, A III 10) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PATCEÁ s. f. v. **pacea.**

PATÉ s. n. v. **pateu.**

PATEFÓN s. n. **1.** Aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe un disc aşezat pe un platan care se roteşte cu ajutorul unui arc; gramofon. V. picup. *Se îndreptă încet spre patefonul care se oprise.* CAMIL PETRESCU, T. III, 188. *Ziua se adăogau trilurile de flaut, răbufneala foalelor sculturate, patefonul domnişoarei Sonia.* C. PETRESCU, C. V. 49. *O familie fericită a luat pe baltă şi patefonul.* I. BOTEZ, B. I, 203. *De sus, de la etaj, unde locuia medicul-şef, se auzea un patefon.* VLASIU, D. 64. *Pe urmă te întorci şi ne veselim cît vrei. Punem şi patefonul să ne înte.* STANCU, R. A. V, 292. *Cîţiva foşti mari negustori... năvăliseră aici... cu patefoane.* BARBU, P. 81. *Vrea să-şi cumpere patifon.* T februarie 1962, 32. *Apariţia muzicii mecanice (patefon, radio, magnetofon).* M 1962, nr. 4, 28.

2. (Bot.; regional; la pl.; în forma *patifoane*) Zorele *(Pharbitis purpurea).* Cf. BORZA, D. 127.

— Pl.: *patefoane.* — Şi: (regional) **patifón** s. n.

— Din fr. **pathéphone.**

PATÉLĂ s. f. (Regional) Tingire, tigaie (Ostra-Gura Humorului). GLOSAR REG.

— Pl.: *patele.*

— Din ucr. **патель.**

PATELÍN, -Ă adj. (Franţuzism rar) Mieros **(3).** *Poftiţi ceva? îl întrebă impresariul cu un ton patelin.* CR (1846), 31[2]/22.

— Pl.: *patelini, -e.*

— Din fr. **patelin.**

PÁTEMĂ s. f. v. **patimă.**

PATÉNĂ s. f. **1.** (Învechit, rar) Farfurie. *Fiecăruia i se pune dinainte nu un taler, ci o patenă monstruoasă, plină cu vîrf de macaroane.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 162.

2. Vas sfințit, de aur sau de argint (aurit), folosit în ritualul bisericii catolice. *Iată ce fel de opere influențau aurfăurăria creștină. Răsfrîngerile lor se văd în patenele, vase ce serveau la împărtășenia episcopilor.* NAUM, IST. ART. 153.
— Pl.: *patene.*
— Din fr. **patène,** germ. **Patene.**

PATÉNT [1] s. n. v. **patentă.**

PATÉNT [2], **-Ă** adj. (Despre însușiri, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care este evident, care nu se poate tăgădui, e v i d e n t, f ă ț i ș, n o t o r i u; autentic, veritabil. *S-a dovedit, cu acte patente..., că puterile apusene ale Europei ... n-au voit sau n-au putut să ne pună sub scutul lor apărător.* ODOBESCU, S. I, 431. *Opera de artă are căpătată insuflarea de viață de la talent. Viața aceasta însă este numai latentă: pentru ca să devie patentă, trebuie concursul unei inteligențe, unei priceperi și judecăți ale altuia.* GARAGIALE, O. III, 51. *Să stau nepăsător cînd pot să-ți dovedesc că solidaritatea umană poate deveni patentă prin voința mea?* id. ib. VII, 256. *Aceasta devine nedreptate patentă.* SBIERA, F. S. 268. *Rezultatul fu ceva mai bun decît patentul meu nesucces din ziua precedentă.* GALACTION, O. 233. ◇ (Adverbial) *Foarte adesea mă întîlnesc cu oameni patent mediocri.* CĂLINESCU, C. O. 36.
— Pl.: *patenți, -te.*
— Din fr. **patent.**

PATÉNT [3], **-Ă** adj. (Despre sisteme și obiecte tehnice) Construit în chip special pentru a prezenta garanții de soliditate, de bună funcționare sau pentru a putea fi folosit ușor. V. p r a c t i c. *Deschise așadar lacătul său patent.* C. PETRESCU, C. V. 44. ◇ *Clește patent* (și substantivat, n.) = clește special cu care se pot executa diferite operații de apucare, de tăiere etc. ✦ (Substantivat; regional) Capsă (de încheiat). Cf. SFC III, 204, com. din AUREL VLAICU-ORĂȘTIE, din SATU MARE și din CURTEA DE ARGEȘ. ✦ (Substantivat, n.; regional) Un fel de tîrnăcop folosit în mine; (regional) chilaviță (Vulcan). FD I, 156.
— Pl.: *patenți, -te.*
— Din germ. **Patent.**

PATENTÁ vb. I. T r a n z. **1.** (Învechit) A acorda cuiva o patentă **(1).** *Guvernul..., în Monitorul oficial..., a patentat 21 de învățați.* MAIORESCU, CR. I, 331. ◇ (Ironic) *Colegii săi se grăbesc a-i deschide cu fericire coloanele d-lor, a-l patenta drept literat.* id. ib. 314.
2. (Astăzi rar; complementul indică o invenție) A breveta. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Realizările inginerilor din industrie nu apăreau în reviste, fiind considerate monopol al societății proprietare și patentate de aceasta.* CONTEMP. 1953, nr. 373, 5/4, cf. DM.
3. (Învechit) A supune la patentă **(3).** Cf. ȘĂINEANU, D. U., DM.
4. (Tehn.; complementul indică sîrme sau benzi de oțel) A trata termic pentru a mări rezistența (la prelucrarea la rece). Cf. LTR, DM.
— Prez. ind.: *patentez.*
— Din fr. **patenter,** germ. **patentieren.**

PATENTÁL, -Ă adj. (Învechit, rar; despre salarii, indemnizații etc.) Care este acordat în virtutea unei patente **(1).** *Subofițerii și acei militari cari au căpătat defecte în timpul servițiului să primească leafa patentală.* ap. BARIȚIU, P. A. II, 189.
— Pl.: *patentali, -e.*
— **Patentă** + suf. *-al.*

PATENTÁR adj., s. m. (Învechit) (Persoană) care plătea patentă **(3);** (persoană) cu patentă. *Acești lucrători îi iau după la meșteri patentari* (a. 1833). DOC. EC. 530. *Jurnalul negustătorilor patentari din orașul Roman* (a. 1857). CAT. MAN. I, 13. *Domnu comisar se opri și mulțumi orășenilor cum și delegațiilor patentarilor ce țineau steagurile corporațiilor respective.* ROMÂNUL (1857), nr. 12, 2[3]/23, cf. POLIZU. *Clasele plătitoare de dări erau cîrciumarii..., negustătorii patentari, meseriașii patentari.* I. IONESCU, D. 117. *1 dezrobit patentariu de clasa I.* id. M. 186. *Patentarii s-au sporit deodată de la 631, cîți erau în 1863, la 1 742 în 1864.* id. P. 141, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *patentari.* — Și: **patentáriu** adj., s. m.
— **Patentă** + suf. *-ar.*

PATENTÁRE s. f. Acțiunea de a p a t e n t a. Cf. p a t e n t a **(4).** *Cuptor de patentare.* NOM. MIN. I, 90, cf. DM. *Patentarea se poate efectua fie înainte de începerea prelucrării la rece, fie între diferitele faze ale acesteia.* LTR [2]. *Prin patentare se obține și sîrma coardă de pian.* DER.
— Pl.: *patentări.*
— V. **patenta.**

PATENTÁRIU adj., s. m. v. **patentar.**

PATENTÁȘ s. m. (Învechit, rar) Patentar. Cf. STAMATI, D.
— Pl.: *patentași.*
— **Patentă** + suf. *-aș.*

PATENTÁT, -Ă adj. **1.** (Despre invenții; astăzi rar) Brevetat. Cf. p a t e n t a **(2).** Cf. DM.
2. (Învechit; despre oameni) Care plătește patentă **(3).** Cf. p a t e n t a **(3).** Cf. ȘĂINEANU, D. U.
3. F i g. (Peiorativ; despre oameni și însușirile lor) Notoriu, evident. Cf. CONTEMP. 1950, nr. 184, 2/1. ✦ (Rar) Care are o proastă reputație; interlop. *Era silit... să-i întovărășească prin localuri patentate.* MACEDONSKI, O. III, 82.
— Pl.: *patentați, -te.*
— V. **patenta.**

PATÉNTĂ s. f. **1.** Act, lege, dispoziție care emana de la o autoritate (supremă) și care conferea o funcție, un grad, stabilea un drept sau un privilegiu; p. e x t. certificat, dovadă. *Acest craiu se scria la patentele sale: leu nebiruit.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 183/17. *S-au cerut din bunăvoința lor... să vie la noi pentru... blagoslovenie, ca să poată rămîne laolaltă pe lege, precum li s-au și făcut după cerere, după cum arată patentul nostru lor dat* (a. 1779). IORGA, S. D. XII, 291. *Ca să nu se facă vreo rescoală pentru aceea în țeară, de la împăratul și de la cardinalul Colonici au adus patenturi, ca să aibă volnicie preoții cei românești a se uni cu măcar carea religie.* ȘINCAI, HR. III, 193/25. *Urmînd paragrafului 13 și 14 al patentului din 20 februarie.* CALENDARIU BUDA (1813), 92/3. *La patentile ce are, una rusească și una nemțească, îl numesc numai Ioan Dimitriu, fără nici un țunamen* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 172. *Era cunoscut și de către cinstita aghenția cu patenta la mînă* (a. 1823). id. ib. 180. *Patenta împărătească prin carea portul de Veneția se declarează franco-porto... să va pune în lucrare de la octomvrie viitoriu.* AR (1829), 58[2]/28. *Patentă de gheneral..., patentă de șef al unui batalion.* ib. 169[1]/13. *Consulatu Franții poftește pe toți cîți cred că au drepturi de a fi subt protecția sa ca să se înfățișeze la canțelarie de la 10 ceasuri pînă la unu, unde are să se cerceteze și să se înregistreze pasaporturile, patentele sau titlurile lor de protecție.* CR (1831), 316[2]/17. *Patenta sau legea din 21 iunie 1854 în puterea cărei sute de mii de familii țărane rămîn împroprietărite definitiv pe moșioarele lor.* BARIȚIU, P. A. II, 692. *Schmerling supuse împăratului un alt act constituțional, care văzu lumina sub titlu de patentă.* id. ib. III, 85. *Această nouă constituțiune imperială... se promulgă... prin mai multe patente împărătești.* SBIERA, F. S. 156, cf. 216. ◇ F i g. *Junghiurile în picioare și podagra îmi chezășuiesc pentru restul vieței cea mai nerevocabilă patentă de incapacitate în deprinderile... vînătoriei.* ODOBESCU, S. III, 13. ◇ *Patentă consulară* = scrisoare

de acreditare a unui consul. *Consulii își vor putea începe activitatea oficială după prezentarea patentei consulare.* BO (1962), 222. *Consulii... vor prezenta statului de reședință patenta consulară.* ib. (1963), 27. (Nav.) *Patentă de sănătate* = act care se dă unui vas la plecarea dintr-un port și prin care se confirmă starea sanitară bună a echipajului și a portului respectiv. Cf. ABC MAR. *Medicul portului se îmbarcă și controlează patenta de sănătate.* BART, S. M. 38.

2. Drept exclusiv care se acordă unui inventator de a-și exploata o invenție proprie; p. e x t. act, diplomă care atestă acest drept; brevet (de invenție). *Proiectul de lege referitor la patentele de invențiune.* GOLOGAN, C. R. 119. *Napoleon a intervenit în orașul Lyon, al cărui fiu era Jacquard, ca patentul acestuia să fie adoptat.* IONESCU-MUSCEL, ȚES. 231. *Se interzice atribuirea de patente în domeniul tehnicii atomice.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 3/2, cf. DM, DN[2], DER. *Un patent românesc brevetat al cercetătorilor din industria alimentară.* RL 1968, nr. 7 483. ◇ F i g. (Ironic) *Dar vai d-acela care-ndrăznește Să ia patentă de autor.* ALEXANDRESCU, O. I, 363. *Unii au patentul picanteriilor, alții al calomniilor.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/5. ◆ F i g. (Rar) Sistem, procedeu. *Are el patenta lui. Cui nu i-o plăcea să-i radă o sprînceană.* C. PETRESCU, Î. II, 136. *Avea patentul lui: colabora cu unii gangsteri împotriva altora, lichidîndu-i pe rînd.* CONTEMP. 1948, nr. 109, 3/2.

3. (Învechit) Drept de a profesa, de a exercita (pe cont propriu) o meserie; impozit anual plătit de negustori, meseriași, liber-profesioniști etc. pentru acest drept; p. e x t. dovadă prin care se confirma plata acestui impozit. *O taxie de patentă* (a. 1831). URICARIUL, II, 217. *Făcea parte din toate braslele neguțătorești, fără ca să plătească patentă la vreuna dintr-însele.* FILIMON, O. I, 146. *Patentul din județul Dorohoi nu se suia la catagrafia din 1851 decît la 2 340 lei de neguțători.* I. IONESCU, D. 121. *Meseriașii plătesc, pe lîngă contribuțiunea personală și de șosele, și impozitul de patente.* id. M. 222. *Comersanții cari plătesc patentă de clasa a doua.* MAIORESCU, D. I, 63. *Nu plătesc patentă și bir la comună.* TEODOREANU, M. II, 200, cf. DM, DER, ALR I 384/842.

— Pl.: *patente.* — Și: **patént** (pl. învechit și *patenturi*) s. n.

— Din germ. **Patent**, fr. **patente.**

PÁTER[1] adj. (Regional) Nebun **(I 2)** (Mozăceni-Găiești). CV 1951, nr. 11, 38. *Mai are Dumitru un copil pater, umblă dă colo pînă colo.* ib.

— Etimologia necunoscută.

PÁTER[2] s. m. **1.** (Latinism) Călugăr sau preot catolic. *Trimiși pe fiul meu Ioniță la învățătură și... nu iaste cu putință a mai ședea cu paterii* (a. 1723). IORGA, S. D. XII, 22. *Eu sînt epitrop sau pateri* (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 90. *Ioniper, paterul ce este iconom la bărăția... din Tîrgoviște, dăduse în judecată pe Lazăr Chiașca* (a. 1785). IORGA, S. D. I—II, 237. *Adevărat..., oftă cu nevinovăție bunul pater Guida; am îmbătrînit, respectabile domnule abale.* SADOVEANU, O. X, 141, cf. ALRM II/I h 237/157, LEXIC REG. 93.

2. (Transilv.) Nălucă **(1)**. *În puterea nopții poporul zice că umblă paterii — năluci îmbrăcate în haine albe lungi și de bun augur dacă le întîlnești.* FRÎNCU-CANDREA, M. 18, cf. PAMFILE, DUȘM. 80.

— Pl.: *pateri.*

— Din lat. **pater.**

PATÉRĂ s. f. Cupă largă și puțin adîncă folosită de antici în timpul sacrificiilor, la libațiuni etc. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Statuetele de femei... țin cu amîndouă mîinile un vas înaintea lor, ca figura centrală a paterei de aur de la Pietroasa.* PÂRVAN, G. 322. *Aurfăurăria religioasă creștină... continuă să fie înviorată de spiritul romano-alexandrin, creatorul cantarelor de argint..., al paterei și craterului din tezaurul de la Hildesheim.* NAUM, IST. ART. 153, cf. DM.

— Pl.: *patere.*

— Din fr. **patère**, lat. **patera.**

PATERÍC s. n. Colecție de texte bisericești în care sînt cuprinse viețile unor părinți (canonizați) ai bisericii creștine-ortodoxe; text care face parte dintr-o astfel de colecție; (învechit) otecinic. *Otecinic sau pateric, povești din viața mai multor sfinți* (sec. XVII). CAT. MAN. I, 158. *Pateric 90..., graiurile sfinților precuvioșilor părinți* (a. 1808). GCR II, 198/19. *După cum se spune la cartea numită pateric, călugării se adună neștiindu-se, trăiesc fără să se iubească.* STĂNOIU, C. I. 6. *Ai citit povestea din pateric cînd un duhovnic bătrîn a poruncit ucenicului să înfigă răsadul în pămînt?* id. îb. 139, cf. DM.

— Pl.: *paterice* și *patericuri* (SCRIBAN, D.).

— Din slavonul патерикъ. Cf. ngr. πατερικόν.

PATERÍȚĂ s. f. Toiag, cîrjă episcopală. *Mitropolitul îmbrăcat în mantie cu paterița a mînă.* GHEORGACHI, LET. III, 298/16. *Mitropolitul merge către masă cu paterița în mînă.* id. ib. 308/30. *Luînd domnul paterița, i-au dat-o* [mitropolitului] *în mînă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 251/16, cf. CIHAC, II, 684, BARCIANU, ALEXI, W.

— Accentuat și: *patériță* (BARCIANU, ALEXI, W.), *páteriță* (CIHAC, II, 684, JAHRESBER. VIII, 158). — Pl.: *paterițe.*

— Din ngr. πατερίτσα.

PATÉRN, -Ă adj. (Livresc) Părintesc **(1)**. *Întîia vorbă a discursului meu patern.* CR (1848), 28[1]/67. *Le voi mărturisi că n-am putut niciodată să împac ideea simțimentului patern... cu acea sete de desfrînare.* MAN. SĂNĂT. 228/21, cf. BARCIANU, V. *Intonațiile glasului patern.* C. PETRESCU, C. V. 94. *Bătrînul... nutrește pentru pupila lui un amestec de sentimente paterne și drăgăstoase.* VIANU, A. P. 345. *Uza și de această manieră paternă spre a fi familiar.* CĂLINESCU, S. 138, cf. DM. ◇ (Adverbial) *Patern și grav am sfătuit-o să se căsătorească.* IBRĂILEANU, A. 96. *Începu să-l privească prietenos și chiar patern.* CĂLINESCU, E. O. I, 79.

— Pl.: *paterni, -e.*

— Din fr. **paterne.** Cf. lat. p a t e r n u s.

PATERNITÁTE s. f. **1.** Stare, calitate de tată; faptul de a fi tată (cuiva). Cf. ALECSANDRI, T. I, 384. *Datoria către societate mă îndeamnă să caut fericirea paternității de care sînt privat după moartea lui Relu.* CĂLINESCU, E. O. II, 307. *Dialogul cu copilăria și sentimentul paternității... definesc, după cum am încercat să arătăm, una din laturile esențiale ale universului poetic arghezian.* S mai 1960, 21. ◆ (Jur.) Legătură, filiație pe linia tatălui. *Erau ochii lui Peruianu... care răsărise deodată pe chipul Lorii... expresia severă și încruntată a tatălui, marca profundă a paternității.* VLAHUȚĂ, D. 260. *Bărbatul nu va putea tăgădui paternitatea copilului născut mai înainte de una sută optzeci zile de la data căsătoriei.* HAMANGIU, C. C. 77. *Căutarea paternității unui... copil* [nelegitim] *era cu totul interzisă.* SAHIA, N. 107. *Privită dinspre mamă, legătura de filiație se numește maternitate, iar dinspre tată se numește paternitate.* PR. DREPT, 460. *Instanța de judecată... va stabili paternitatea copilului.* RL 1968, nr. 7 290.

2. F i g. Calitate de autor al unei lucrări, al unei idei etc. *Paternitatea ilustră a exemplelor citate.* MAIORESCU, CR. I, 241. *Simțul duios al paternității pentru lucrul mînilor mele se răzvrătì în mine.* HOGAȘ, DR. I, 281. *Asemănarea ideilor nu poate rezolva controversa în privința paternității* [textelor în discuție]. BUL. COM. IST. II, 107. *Paternitatea ideii și-a însușit-o deplin cînd a fost vorba de miza în scenă a camerei principale.* SADOVEANU, O. VII, 661. *În sprijinul paternității lui Mumuleanu asupra poeziilor... pot fi invocate și unele fapte strict lingvistice.* L. ROM. 1965, 591.

— Pl.: *paternități.*

— Din fr. **paternité.**

PATÉŞCĂ s. f. v. **pacheşcă.**

PATÉTIC, -Ă adj. **1.** Plin de patos[1] **(2)**; care impresionează, emoţionează, înduioşează puternic; plin de afectare, de emfază. *Cu un cuvînt, la ideea unui obiect patetic..., simţimenturile se nasc mulţime.* HELIADE, GR. P. 11/3. *O bucată din cele mai patetice din nopţile lui Jung.* MARCOVICI, R. 76/20. *Stil... patetic, sentimental, comic.* FL (1838), 12²/23, cf. NEGULICI. *Scoaseră din viori şi cobze nişte accente foarte patetice pentru timpii de atunci.* FILIMON, O. I, 137, cf. II, 276. *Se sculă deci în picioare, vorbindu-i cu aceeaşi căldură patetică.* REBREANU, I. 105. *El însuşi îşi dădu seama că a devenit patetic, că tonul lui nu cadrează cu locul, şi tăcu mai jenat chiar decît Dumescu.* id. R. I, 41. *Îşi notează direct senzaţiile în pagini patetice de lirism.* LOVINESCU, C. IV, 52. *Luminiţa fredonă, cu mîna pe inimă..., să-şi dea înfăţişarea mai patetică.* C. PETRESCU, Î. I, 7. *Cînta cu o intonaţie atît de patetică, cu o tristeţe care parcă voia să învie zidurile reci ale oraşului.* VLASIU, D. 114. *De asta se temea... cu o patetică şi candidă cochetărie.* TEODOREANU, M. U. 28. *Patetica-i melodie... îmi umple sufletul ca de o înflorire.* SADOVEANU, O. IX, 572. *A scris... pagini de patetică sinceritate.* D. GUSTI, P. A. 66, cf. 64. *Costache Negruzzi..., în locul expresiei patetice a propriilor sentimente, preferă observaţia exactă a realităţii exterioare, însufleţită uneori prin comentariul său ironic.* VIANU, A. P. 47, cf. 125. *Ne atrage în personalitatea acestui artist... acea nevoie pe care i-o simţim, la tot pasul, pentru subiecte patetice.* OPRESCU, S. 117. *Avea nevoie de o dramă ca să devină patetică şi arogantă.* CĂLINESCU, S. 53. *Poporul român, a cărui trăire pe malurile acestei ape a fost totdeauna mai intensă şi mai patetică, dintre apele lui, cel mai mult va iubi-o şi va cînta-o.* BOGZA, C. O. 42. *Pare preocupat să amplifice şi să dezvolte momente patetice ale unei drame amoroase.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 229. *Vrînd să fie o dramă patetică şi introducînd episoade netraductibile coregrafic, spectacolul uza larg de pantomimă.* CONTEMP. 1958, nr. 593, 1/1. *Se aud cuvintele patetice ale lui Karl Moor în „Hoţii".* S mai 1960, 80. ◇ (Adverbial) *Izbînda trebuie să vie! glăsui... patetic, gesticulînd şi cu nişte ochi tremurători de emoţie.* REBREANU, P. S. 54. *O, dac-ar fi ea!... declamă dînsul patetic.* id. I. 103. *Nimic nu se poate numi deranj, îi trase domnul Emil Sava înainte, vorbind tare şi patetic.* C. PETRESCU, R. DR. 85. *La toast, fostul ministru a vorbit patetic.* ULIERU, C. 13. *Stănică încerca să protesteze patetic.* CĂLINESCU, E. O. II, 84. *În loc să vină patetic spre Mini, cum făcuse în vis, aruncă vioara pe capacul pianului.* id. S. 127. *Ne înfăţişă patetic retragerea pe Valea Prahovei.* STANCU, R. A. II, 40. (Ironic) *N-a putut dormi cîteva nopţi, fiindcă tovarăşul de cameră dormea patetic.* C. PETRESCU, Î. II, 53. ◆ (Substantivat, n.) Patos[1] **(2)**. *Acel sublim, patetic, melancolic, graţios şi buf care o înalţă.* BOLLIAC, în CONTRIBUŢII, I, 97. *Pieri fără veste o fiinţă gingaşă de care n-am vorbit nimic în tot cursul acestei tragedii pline de caractere seau prea mari, seau prea mici, dar numai bărbăteşti: îi rezervăm pateticul finalului.* HASDEU, I. V. 171.

2. (Despre nervi) Care inervează muşchii oblici ai ochiului. *Pe lungul marginilor de din afară ai protuberinţii să văd nervurile perechi d-al 4-lea sau nervu patetic.* KRETZULESCU, A. 479/19. *A patra pereche* [de nervi] *este acea numită patetică (pătimitoare).* CORNEA, E. I, 204/20. *Nervul patetic resare din natura noastră.* POLIZU, P. 181/26, cf. DER III, 499.

— Pl.: *patetici, -ce.*

— Din fr. **pathétique,** germ. **pathetisch.**

PATETÍSM s. n. Însuşirea de a impresiona, de a emoţiona, de a înduioşa puternic; caracterul patetic **(1)**, emoţionant al unui lucru, al unei opere etc.; atitudine patetică. V. p a t o s[1] **(2)**. *Uneori ar fi înclinat să dea frîu liber patetismului.* VIANU, A. P. 53. *Dickens... a surprins patetismul umilei existenţe zilnice a celor mulţi.* V. ROM. ianuarie 1954, 267. *A păstrat cu fidelitate patetismul sincer din glasul tatălui.* PREDA, R. 442, cf. DM, DN[2]. ◇ L o c. a d v. **Cu patetism** = în mod patetic **(1)**. *Vorbea cu patetism.*

— Din fr. **pathétisme.**

PATÉU s. n. **1.** Preparat de patiserie din aluat cu mult unt, umplut cu brînză sau cu tocătură de carne, de şuncă, de peşte etc. care se consumă, de obicei, ca aperitiv; (învechit şi regional) pastet **(1)**. *Cum îi ziceţi voi acelui pateu delicios, cu spanac?* GALACTION, O. A. I, 34. *Mîncă un pateu ce fusese servit la supă.* CĂLINESCU, S. 792, cf. S. MARIN, C. B. 206.

2. Pastă condimentată de ficat, de carne, de peşte etc., care se consumă (unsă pe felii de pîine) proaspătă sau conservată; (învechit şi regional) pastet **(2)**. *Sarmalele, maioneza şi pateul de iepure sînt specialitatea mea.* SADOVEANU, O. IX, 530. *Avem... puţină brînză şi fructe şi-un pateu rece de pasere.* id. ib. X, 102, cf. ARGHEZI, B. 17. *În curînd se văzu conţinutul pachetelor în care se aflau lucruri de mîncare fine, felii de pateu, brînzeturi fermentate.* CĂLINESCU, E. O. I, 49. *Se spală ficatul; se curăţă cu grijă ca să nu rămînă nici o urmă de fiere care poate amări pateul.* S. MARIN, C. B. 26.

— Pl.: *pateuri.* — Şi: (familiar) **paté** s. n.

— Din fr. **pâté.**

PATHOLA s. f. (Învechit, rar) Ură. *După această ocară ce-i veni din fapta lui, avea pathola asupra domnului, adecă inimă stricată, şi cerca vreme să facă rău domnului.* IST. Ţ. R. 74.

— Accentul necunoscut. — Şi: **pathoma** (accentul necunoscut) s. f. IST. Ţ. R. 74.

— Etimologia necunoscută.

PATHOMA s. f. v. **pathola.**

PATIBULÁR, -Ă adj. (Rar) Care merită să fie spînzurat. *În preajma mea tot felul de figuri patibulare apar şi dispar.* ANGHEL, PR. 104.

— Pl.: *patibulari, -e.*

— Din fr. **patibulaire.**

PÁTIC, -Ă adj., s. m. **1.** Adj. (Mold.; despre fiinţe) Cu picioare scurte. Cf. SĂGHINESCU, S. 62, DR. IV, 799. *Raţa e patică.* SCRIBAN, D., cf. H III 307. *Găinile sînt şi palici, cu picioarele scurte.* I. CR. V, 376, cf. ŞEZ. XIX, 12, COMAN, GL. ◆ Cu picioare strîmbe. Cf. CIHAC, II, 248, JAHRESBER. V, 325. ◆ (Regional) Pipernicit (Somova-Tulcea). ALR II/I h 81/682.

2. S. m. (Rar; în legende) Pitic. *Hronicile vechi a mai tuturor popoarelor... aduc minunate poveşti despre un clas de patici, lăcuitori ai munţilor, cari cu statornicie să îndeletnicesc făcînd arme fericate.* PAMFILE, DUŞM. 376.

— Accentuat şi: *patîc.* SCRIBAN, D., ALR II/I h 81/682. — Pl.: *patici, -ce.*

— Din ucr. **патика** „neisprăvit".

PATICARÍE s. f. (Învechit, rar) Farmacie. *Plastrul acela care îl numesc la paticarie „De baccis lauri".* MEŞT. DOFT. II, 33ᵛ/18.

— Pl.: *paticarii.*

— **Pătlear** + suf. *-ie.*

PATIFÓN s. n. v. **patefon.**

PÁTIMĂ s. f. **1.** (Învechit) Nenorocire **(1)**; necaz **(1)**. *Hatmanul perşilor, Otanis, văzînd patema perşilor..., porunci: pre carile dintru cetăţeni... îl vor prinde, să-l omoare.* HERODOT (1645), 204, cf. 507. *Să trezi ca din somn şi luă sama de patima ce au păţît de gazdă.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 117ᵛ/14. *N-au vrut D[u]mnezeu să-ţi arate patima cetăţii aceştia, să nu te mîhnească.* id., ap. GCR I, 256/17. *Nu i-ar hi venit Lupului vornicul asupră nice o patimă despre nime.* N. COSTIN, LET. II, 127/12. *Nu i-au slujit nărocul ceastă dată, c-au păţît rău, precum scrie mai sus patima lor.* NECULCE, L. 359. *Aşea dară, şi într-acesta chip, cu*

patemele şi primejdiile altora şi ale sale învăţîndu-se, legătura şi pacea... foarte cu drag au îmbrăţăşeat-o. CANTEMIR, HR. 22. *Mireea, fugind la tat'său şi spuindu-i patima, s-au rădicat şi au fugit în Ţara Ungurească.* R. POPESCU, CM I, 259. *Auzind dă Gligorie Vodă că s-au pus domn, îndată au purces de s-au dus la dinsul la Odrii, spuindu-şi patimile şi nevoile.* id. ib. 416. *Costea Caragea... s-au dus la Vasilie Vodă de i-au spus patima* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. I, 297/26, cf. 227/8. *Să povestim şi dă patimile... patriii noastre, Ţara Rumânească* (a. 1769). GCR II, 126/22. *Polidor... au fost tovarăş patimilor mele* (a. 1800). id. ib. 180/8. *Arghir toate patimile... înşiră şi povesteaşte.* BĂRAC, A. 77.

2. Suferinţă, chin fizic pe care îl îndură, la care este supus cineva, c a z n ă, t o r t u r ă, s u p l i c i u; p. e x t. suferinţă, chin moral; (învechit) pasiune (6). *Săcă mîna antipatului şi păţînd aceasta patimă şi Procliani.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 31^{v}/17. *M-au scos din groapa patimilor şi din tina cea adîncă.* NECULCE, L. 219, cf. CANTEMIR, HR. 82. *Huleaşte, părîndu-i că cu acealea îşi mai oleşaşte şi-şi răcoreaşte doară patimile sufletului.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Trimis-au de au scos şi pre Stoica logofătul care au fost în patimă* [= la închisoare] *ani doi făr' două luni.* ANON. CANTAC., CM I, 202. *Patima direptului proroc* (a. 1698). GCR I, 321/33. *Săracul, cînd n-are ceale de treaba hranii, socoteaşle patima nerăbdată* (a. 1700). id. ib. 338/30. *Patimile cele sufleteşti.* ANTIM, P. 2. *Patimile ce sufere iubiţii mei simpatrioţi.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *Cuprins fiind el de spaimă..., nu au putut nicidecum să doarmă..., la cît agiunge omul cînd patimile îi întunecă mintea!* DRĂGHICI, R. 162/7. *Gîndiţi la durerile, la patimile, la lipsurile trecutului lor.* KOGĂLNICEANU, S. A. 184. *Ochii ei negri, pe care adesea îi ştergea, ne spunea că pătimeşte, şi patima ei era sublimă.* F (1868), 90. *Vremea va potoli necunoscuta ei patimă.* ODOBESCU, S. I, 138. *Revarsă linişte de veci pe noaptea mea de patimi.* EMINESCU, O. I, 179, cf. IV, 283, id. N. 64. *Alungă patimile mele, Pe veci strigarea lor o frînge.* GOGA, P. 6, cf. 24. *Am să mai privesc o dată la zugrăvelile judecăţii de apoi în care se arată monahiceştile patimi.* SADOVEANU, O. IX, 54. *Numa frundza şi iarba Ştii di patima mea, Pătimes nu pătimes, N-am cui si mă jăluies.* ŞEZ. IV, 223. ✦ S p e c. (De obicei la pl.; în limbajul bisericesc) Chinurile îndurate de Isus Hristos în săptămîna premergătoare răstignirii sale; supliciul răstignirii. *Cununa cea de spini carea puseră lui H*[risto]*s la înfricoşatele patime ale lui* (a. 1652). ap. TDRG. *Patina cea de bună voaie au suferit pentru spăseniia noastră.* DOSOFTEI, ap. BV I, 211. [Apostolilor] *li s-au pus pre sine viu înainte, după patima sa* (a. 1683). GCR I, 261/25. *După patima Domnului* (a. 1693). id. ib. 307/25. *Cine au dat palmă lui H*[risto]*s în vremea patimilor* (cca 1750). id. ib. II, 63/1. *Port a lui Hristos moarte Şi a patimii lui soarte* (a. 1801). id. ib. 187. ◇ (În limbajul bisericesc; se referă la săptămîna dinaintea paştilor[1] sau la zilele acestei săptămîni, începînd de miercuri) *Antonie Vodă cu toţi boiarii lui, cu agă turc şi cu steag au venit în ţeară..., în vinerea cea mare a patimilor* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 3. *Antonie Vodă..., în simbăta cea mare a patimilor, împărţi toate boieriile* (începutul sec. XVIII). ib., cf. URICARIUL, I, 255/6. *De ce nu vă astîmpăraţi în mănăstire şi să vă căutaţi de suflet măcar în săptămîna patimilor?* CREANGĂ, P. 110. *În săptămîna patimilor oamenii ţin postul.* SLAVICI, N. I, 237. *Toate cele sfinte sînt îmbolbojite în mănunchi de busuioc şi siminoc din vinerea patimelor.* DELAVRANCEA, S. 8. *Încă din vinerea patimilor Marcu adusese rochiţele fetelor.* HOGAŞ, DR. II, 152. *La frumoasele slujbe din săptămîna patimilor va cînta în strană.* AGÎRBICEANU, A. 59. *În simbăta patimilor... omul a pornit spre satul lui.* SADOVEANU, O. I, 398, cf. MARIAN, S. R. I, 115. *Vinerea sară din săptămîna patimelor.* ŞEZ. III, 201.

3. (Învechit) Boală. *Rana obrintindu-se şi patima învechindu-se a se vindeca cu nevoie va fi.* CANTEMIR, IST. 274. *Doftorii... luptă patima să o supuie.* ANTIM, P. 1. *Cite fimei era proaste şi neputincioase, ascundea patema trupului cu înfrînare* (a. 1773). GCR II, 91/4. *Cel ce era îngreoiat la boaşe spunea pricina patimii.* MINEIUL (1776), 120 ^{v}1/7. *Această apă foloseşte asemenea la patimile de care am vorbit.* AR (1829), 32/41. *De bucurie că s-au învrednicit a-şi vedea pe bietul fiu, putea să cadă în vreo patimă.* DRĂGHICI, R. 310/8, cf. VASICI, M. I, 212/30. *Apă sulfuroasă alcalină... se întrebuinţează ca baie şi de băut la felurite patimi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 74. *Ştiinţa nu este în stare a limita timpul încuibărei acestei patime.* ISIS (1862), 8^{1}/38. *Sărmana copilă, Ce patimă grea! Mă apuc-o milă Cînd privesc la ea.* ALECSANDRI, T. I, 209. ◇ (Pleonastic) *Belejindu-se de vreo patimă de boală* (a. 1803). URICARIUL, VII, 130. ◇ (Cu determinări care indică felul, natura) *Întrebuinţarea aceştii ape ce iaste caldă pînă la 26 grade poate fi recomandată mai cu deosebire femeilor ce sînt supărate de... patimi nervoase.* CR (1829), 118^{2}/17. *Unul era orb, unul cu patimă lunatică, altul cu dropică.* GORJAN, H. IV, 219/4. *Fu coprinsă de patima temutului.* ISPIRESCU, L. 76. ◇ (Învechit, rar) *Patimile mării* = rău de mare. *Luînd-şi sorţul, Ioan mearse în Asiia,... mîhnindu-să, cunoscînd patemile mării.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 28^{v}/5.

4. Tendinţă puternică şi nestăpînită însoţită de o preocupare (exagerată şi) obsedantă pentru satisfacerea anumitor dorinţe, p a s i u n e (5), (familiar) b o a l ă; deprindere rea, v i c i u, n ă r a v (2), (regional) n a t u r ă (3); iubire intensă, excesivă, plăcere exagerată; părtinire (1), subiectivism. *Cuvîntul cel de sus... fără patim*[ă] *şi fără putrejune* (a. 1692). GCR I, 303/15. *Întru toate patimile omului..., nici una nu e, precum mi se pare, carea să facă pre om mai netrebnic întru lucrările sale şi mai de rîs, precum frica cea prea mare a morţii.* MAIOR, P. 34/10. *Şi răpit de patimă fierbinte, Era cap să-i crepe ca ş-o nucă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 410, cf. 136. *N-au nici metahne trupeşti Nici patime sufleteşti.* MUMULEANU, C. 139/18. *Patima mea ţ-e ştiută, ştii cu ce foc te iubesc.* PR. DRAM. 100. *Lenevirea sau patimele sale sînt singurele pricini pentru care...* [omul] *are a să teme.* MARCOVICI, D. 16/12. *Urîcioasele patimi a două sau trei fiinţe încoronate.* id. C. 22/1, cf. 24/26. *Numai singură căsătoria poate face o virtute din această patimă.* CR (1846), 186^{1}/53. *Am voi... Ca inima... Să nu fi fost tulburată de-a patimilor pornire.* CONACHI, P. 266. *Noi fără patimă vom arăta aceea ce am văzut cu ochii noştri.* BĂLCESCU, ap. TDRG. *Surîde de pielate, cugetînd la acele vulgare rezultaturi a tuturor patimilor care se sting.* CR (1848), 14^{1}/51. *Cît pentru mine, mă cutremur la singura ideé de a iubi, pentru că cunosc urmările acestei grozave patimi.* NEGRUZZI, S. I, 45, cf. 74. *El critica fără patimă, fără interes şi fără venin.* GHICA, S. 62. *Patimile, voinţa şi, într-un cuvînt, tot ce constituie caracterul sînt atîtea cauze de inegalităţi.* id. ib. 227. *Zici c-amorul te-ngrozeşte, Că e patimă cumplită.* ALEXANDRESCU, O. I, 97, cf. id. M. 248. *De cînd m-ai prins mata-n lanţ, Sufăr boale-nfricoşate! Zău, sînt vrednic de-a ta jale, Vindecă-mi patima grea.* ALECSANDRI, T. I, 33. *Şi sufletele slabe şi fără de mărire, L-a patimilor voce mai repede alerg.* BOLINTINEANU, O. 29. *La acelaşi şir de patimi deopotrivă fiind robi, Fie slabi, fie puternici, fie genii ori neghiobi.* EMINESCU, O. I, 130, cf. 140. *În asemenea cărţi el răscolea c-un feliu de patimă.* id. N. 80. *Aci... a lucrat alt factor mult mai puternic decît interesul — patima.* CARAGIALE, O. I, 71, cf. III, 8. *Ce vrei cu acel ticălos? strigă Mihu purtat de patimă.* SLAVICI, N. I, 119. *Era foarte bun la matematici şi avea patimă pentru aceste ştiinţe.* CONTEMPORANUL, IV, 5. *Mai ce s-a scuturat biata fată, mai ce-a căutat să frîngă patima; nu e şi nu e, că dragostea n-are leac.* DELAVRANCEA, S. 23, cf. id. T. 112. *În firea unui om s-alegé o patimă care covîrşeşte şi întunecă pe celelalte.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 217, cf. II, 224. *Batjocur-au pus ele-n cînt Şi patimă, dragă, şi ură.* COŞBUC, P. I, 81, cf. id. S. 51. *Vînturile patimilor rătăcesc şi ele, aleargă de ici-colo.* ANGHEL, PR. 123. *Un beţiv se poate dezbăra de urîta lui patimă.* GOROVEI,

CR. 19. *Avea o singură patimă: raţiunea.* AGÎRBICEANU, A. 58. *A văzut... o-ntreagă ţesătură de patimi.* GÎRLEANU, N. 240. *Avea maica Filofteia nişte ochi căprii şi mari, care... ardeau... de focul unei tinereţi mistuite de văpaia unor patimi înăbuşite.* HOGAŞ, DR. I, 6. *Oboseala îl întărîta ca o patimă.* REBREANU, I. 53, cf. 396. *Rostul vieţei mele nu e-n patima lumească.* EFTIMIU, Î. 47. *Calul, vesel, simte locul Şi s-abate scurt din cale, Ca-nvăţat şi dobitocul Patima sfinţiei sale.* TOPÎRCEANU, B. 18. *Cu pofta deschisă de aceste hrisoave, Zaharia Duhu căpătase patimă pentru alte cărţi şi alte citiri.* C. PETRESCU, R. DR. 31, cf. id. A. R. 39. *Cazacii iubesc caii pînă la patimă.* SAHIA, U.R.S.S. 100. *Patimă mare cărţile, dom' profesor.* SEBASTIAN, T. 195. *Tutunul... ţine mai mult de patimă decît de artă.* TEODOREANU, M. U. 190. *Am fost cuprinsă de patimă înfricoşată pentru tînărul cavaler.* SADOVEANU, O. XI, 602, cf. I, 145, X, 346. *Cine ar fi bănuit vreodată că o plăpîndă fiinţă... ar putea dezlănţui furtuni de patimi.* BART, Ş. M. 85. *Îţi recunoşti ruşinea şi patima cu greu.* ARGHEZI, S. V, 21. *Cînd eram mînios ori cuprins de o patimă puternică, ochii mei se făceau verzi.* CĂLINESCU, S. 823. *Murmură dor de pereche. Patima cere răspuns.* BLAGA, P. 174, cf. 201. *Patima lui nestatornicită răscolea în ea o durere care durase ca jăratecul subt cenuşă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 124. *Presa, pentru care prinsesem, încă din tinereţe, patimă.* STANCU, R. A. II, 205. *Nu simt eu patimile cărnii.* BENIUC, M. 36, cf. VORNIC, P. 151. *Nu absintul, nu boema, numai patima sublimă, Neastîmpărul tău tragic te-a-nviat aici, acum.* LABIŞ, P. 294, cf. 169. *Mîndra mea Să-şi asculte pasărea, Cum îi cîntă patima.* MÎNDRESCU, L. P. 91. *Acum vedea bine şi lămurit că iubea cu foc pe necunoscut şi că această patimă nu era trecătoare.* POPESCU, B. III, 46. *Patima sufletească, vierme neadormit.* ZANNE, P. VIII, 437. *Răceala la bătrîneţe, patimile la tinereţe.* id. ib. 438. *Biruinţa patimilor, fericirea omului.* id. ib. 439, cf. 436. ◇ (La sg.; urmat de determinări în genitiv, mai rar introduse prin prep. „de", indică felul, natura) *Pe alţii apucă patima de domnie şi, în urmă, neputîndu-şi săvîrşi proiectele, pier cu toată familia sa.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 368. *Alţii încă mînaţi, ca totdeauna, de patima ambiţiei şi a urei individuale,... se uniră şi complotară ca să doboare pe Mihai şi să cheme pe turci.* BĂLCESCU, M. V. 75. *Ai patima puterii, această tristă boală, Ce umblă pretutindeni?* BOLINTINEANU, O. 134. *Ursitele lor le dăruise cu patima jocului.* ISPIRESCU, L. 232. *Patima jocului de cărţi începu să sape în el o groapă care se făcea tot mai adîncă.* AGÎRBICEANU, A. 359. *Pruncul, tînărul, se părea că luptă din greu să se lase de patima beuturii.* id. ib. 546. *Grigoriu avea patima ecuaţiilor.* HOGAŞ, DR. II, 124. *Patima culorilor îl cuprinse.* ARDELEANU, U. D. 32. *Un amor nenorocit şi patima cărţilor îl înglodaseră în datorii.* BART, E. 366. *Defaimă purtarea cavalerului căruia îi atribuie patima jocului şi alte apucături rele.* CĂLINESCU, I. 138, cf. id. E. O. I, 50. *Sînt mulţi oameni cu gărgăuni. Unii suferă de patima filateliei.* V. ROM. februarie 1954, 128. *Era băiat bun, lucra destul de bine, dar dăduse în patima motocicletei.* ib. iulie 1954, 302. *Are dreptate Matei, am căzut în patima zoologiei.* H. LOVINESCU, C. S. 30. *Silion avea patima simplificărilor grăbite.* S martie 1960, 28. *Eu am patima mîniei.* SBIERA, P. 8. ◇ Fig. *Tu ţi-otrăveşti încă şi-acele Puţine zile ce din viaţă Îţi rămîn fericite şi-a tele, Dîndu-te patimilor în braţă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 367. *Mii de patimi ascuţite Stau la pîndă, te-nconjoară.* DAVILA, V. V. 21. *În sufletele lor gemeau multe doruri şi multe patimi.* SADOVEANU, O. I, 192. *Vrăbii pe crăngile goale Aşteaptă-nnoirea luminii, Patima sevelor calde.* S ianuarie 1961, 25. ◇ Loc. adv. **Cu patimă** = pătimaş **(3)**. *Rugîndu-l cu patimă să le spuie cuconul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 59r/5. *Nu se vorbea domol şi cu chibzuinţă, ci cu patimă.* SLAVICI, O. II, 16. *Pentru întîia şi cea din urmă dată în viaţa mea strînsei în braţe pe această femeie, sărutînd-o cu patimă pe amîndoi obrajii.* HOGAŞ, DR. I, 181. *Închide această femeie, la care ţii cu patimă, într-un harem al izolării.* GALACTION, O. A. I, 125. *În cazarmă, recruţii, întorşi de la ceai, tremură înşiruiţi de-a lungul zidurilor, sugînd cu patimă mucuri de ţigări.* BRĂESCU, O. A. I, 54. *Cînta şi el cu patimă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 20. *Irina (cu patimă): — Simţeam eu că nici tu nu mai crezi în el.* H. LOVINESCU, C. S. 49. *Vroiau parcă să-şi dovedească unul altuia ceva şi se supuneau acestei porniri orbeşte, cu patimă şi înverşunare.* PREDA, R. 7. ✦ Ceea ce constituie obiectul unei patimi **(4)**. *Am în mini pe ţiitoarea grecului, patima lui cea mai de căpetenie.* FILIMON, O. I, 126.

— Pl.: *patimi* şi (rar) *patime*, (învechit) *pătimi* (POLIZU). — Şi: (învechit) **pătină, pătemă** s. f.

— Din ngr. **πάθημα.**

PATÍN s. n. v. **patină**[2].

PATINÁ[1] vb. I. **1.** Refl. (Despre obiecte de cupru sau de orice alt metal oxidabil, despre obiecte de piatră, construcţii, clădiri etc.) A căpăta patină[1] **(1)**. V. oxida, rugini, învechi. *Blocul s-a patinat.* ✦ P. anal. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se uza, a se învechi (prin purtare). *Are să umble prin ploaie cu ea* [cu uniforma] *să nu-i mai cureţe praful, pînă s-o patina la fel cu toate.* C. PETRESCU, Î. I, 263. ◇ Tranz. *Un individ... îmbrăcat... cu haine patinate de întrebuinţare.* CĂLINESCU, S. 45.

2. Tranz. fact. (Despre obiecte de artă de metal, de piatră etc.) A face să capete patină[1] **(2)**, a da patină. *Mai erau puţine zile pînă la deschiderea expoziţiei, zile pe care le-am pierdut patinînd unele lucrări.* VLASIU, D. 51.

— Prez. ind.: *patinez.*

— Din fr. **patiner.**

PATINÁ[2] vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A se deplasa pe gheaţă cu patinele[2] **(1)** prin alunecare. *Îmi scrii că patinezi, că te săniezi pe drumurile albe.* AGÎRBICEANU, A. 339. *Îşi aminti că n-a patinat de mulţi ani.* C. PETRESCU, Î. II, 152. *O după amiază întreagă patinaseră împreună.* TEODOREANU, M. II, 13. *Îl lua pe Vaniuşa de mînă, ieşea cu el în parc, patinau amîndoi.* STANCU, U.R.S.S. 42. *Sclipeşte rîu-n strai de gheaţă, Băieţii-n pîlcuri alergînd, Sonor o taie, patinînd.* V. ROM. ianuarie 1954, 34. ✦ P. gener. A se deplasa, prin alunecare, pe o suprafaţă lucie. *Tom sosi patinînd pe parchet.* C. PETRESCU, C. V. 194. *Patinează pe luciul parchetului.* I. BOTEZ, ŞC. 177.

2. (Despre roţile motoare ale vehiculelor, ale angrenajelor etc.) A se învîrti pe loc; (despre vehicule) a nu putea înainta din cauza roţilor care se învîrtesc pe loc. *Efectele patinării... se manifestă... prin apariţia unor solicitări suplimentare, datorită măririi turaţiei roţilor care patinează.* LTR[2] XII, 175, cf. DM, DN[2].

3. (Despre roţile vehiculelor, ale angrenajelor etc.) A aluneca pe calea de rulare (cu sau, mai ales, fără învîrtire); (despre vehicule) a se deplasa prin alunecarea roţilor (abătîndu-se de la direcţia de înaintare). V. derapa. *Luminiţa... mînă... năpustind maşina la viragii de patinau roţile în prund.* C. PETRESCU, Î. II, 100. *Peste două ceasuri, cînd se făcea noapte, maşina ieşea din curte patinînd prin gropile cu apă.* V. ROM. martie 1955, 123.

4. (Tehn.) A glisa. Cf. DN[2].

— Prez. ind.: *patinez.*

— Din fr. **patiner.**

PATINÁJ s. n. **1.** Patinare[2] **(1)**; ramură sau probă sportivă practicată pe gheaţă cu ajutorul patinelor[2] **(1)**. *Ce frumos ar fi un ceas de patinaj... pe această gheaţă minunată.* GALACTION, O. A. II, 232. *Sporturi de iarnă: patinaj,... schi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 9. *Arabescuri de patinaj.* BRĂESCU, O. A. I, 117. *Numai petrecerile de iarnă ale patinajului i-au asociat.* SADOVEANU, O. IX, 335. *A II-a ediţie a concursului internaţional de patinaj artistic.* SP. POP. 1968, nr. 119, 4/3. ✦ P. ext. (Rar) Temperatură (foarte) scăzută, potrivită pentru patinare[2] **(1)**. *Barometrul arată tempestă mare; iar termometrul coboară la patinaj.* CARAGIALE, O. VII, 20.

2. Patinoar. *A cunoscut-o astă iarnă la patinaj.* TEODOREANU, M. II, 133.
— Pl.: **(2)** *patinaje.*
— Din fr. **patinage.**

PATINÁRE[1] s. f. Acțiunea de a (se) patina[1] și rezultatul ei. Cf. DM, LTR[2].
— Pl.: *patinări.*
— V. **patina**[1].

PATINÁRE[2] s. f. Acțiunea de a patina[2] și rezultatul ei.
1. Deplasare pe gheață cu patinele[2] **(1)** prin alunecare; patinaj **(1)**, (rar) patinat[1]. Cf. DM.
2. (Și în sintagma *patinare de rostogolire)* Învirtire pe loc. *Viteza de avans a sîrmei este aleasă cu 10-15% mai mare decît viteza periferică a cilindrului 2, pentru compensarea patinării posibile între rolă și sîrmă.* IOANOVICI, TEHN. 346. *Patinarea de rostogolire apare cînd aderența ajunge la limită.* LTR[2].
3. (Și în sintagma *patinare de alunecare)* Alunecare a roților unui vehicul sau a unui vehicul pe calea de rulare (de obicei fără învîrtirea roților). *Patinarea de alunecare apare cînd se depășește limita de aderență.* LTR[2].
4. (Tehn.) Glisare. *Patinarea e de cele mai multe ori o mișcare alternată între limite bine determinate.* LTR[2].
— Pl.: *patinări.*
— V. **patina**[2].

PATINÁT[1] s. n. (Rar) Patinare[2] **(1)**. *În patinat era un adevărat maestru.* AGÎRBICEANU, L. T. 146.
— V. **patina**[2].

PATINÁT[2]**, -Ă** adj. Care are patină[1] **(1)**, care a căpătat patină[1]. *De undeva, dintre zidurile acestea patinate, a fost adusă, cu sprijinul său și la cererea lui Vasile Lupu, întîia tipografie în Moldova.* S mai 1960, 47.
— Pl.: *patinați, -te.*
— V. **patina**[1].

PATINATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care practică patinajul **(1)**; (ieșit din uz) patinor[2]. *Între cunoscuții mei sînt foarte slabi patinatori.* AGÎRBICEANU, L. T. 153, cf. 164. *Era un patinator mlădios și experient.* GALACTION, O. A. II, 234. *Picioarele... arătau mușchi pe patinatoare.* TEODOREANU, M. II, 71, cf. 158, DM, DN[2].
— Pl.: *patinatori, -oare.*
— **Patina**[2] + suf. *-tor.*

PATÍNĂ[1] s. f. **1.** Strat de coclează care se formează cu timpul pe suprafața obiectelor de cupru sau de aliaje de cupru, de obicei sub acțiunea agenților atmosferici, coclează; strat asemănător cu cel descris mai sus care se formează, cu timpul, pe suprafața unor obiecte (de metal, de piatră etc.), a unor clădiri etc.; culoare, aspect (mai întunecat) pe care-l capătă cu vremea anumite obiecte, clădiri etc. *O lulea de bronz, care se recomandă mai mult prin frumoasa ei patină (coclează) verde decît prin forma ei.* ODOBESCU, S. II, 301. *Argintul s-a învechit și a prins patină — argint vechi.* STANCU, D. 488, cf. id. U.R.S.S. 85, LTR[2], DL, DM, DN[2]. ◇ Fig. *Eroul nostru a descoperit că e din linia strălucită a lui Veverița și democratismul lui a prins și patina timpului.* LOVINESCU, C. V, 91. *Cuvîntul generațiilor trecute are de obicei patina respectabilă a vechimei.* PUȘCARIU, L. R. I, 390. *Zveltul castel al Huniazilor înconjurat de legende misterioase și eroice dădea o patină de vechi orașului.* CONTEMP. 1956, nr. 516, 1/5. *Anii au trecut și totul se mai întunecă, faptele capătă patina legendei.* BARBU, P. 54. *Simțeam balastul vîrstei după somnolența vocii, după patina ei amorfă și definitivă, după gesturile mai greoaie.* S iunie 1960, 51.
2. Strat artificial cu care se acoperă un obiect; culoare, lustru care i se dă unui obiect, în scopuri decorative, pentru a crea impresia de vechime sau pentru a-l proteja împotriva coroziunii. *Sculpturile erau pe jos și din cînd în cînd Leon lăsa pe ele cîte-o picătură de vin care se prelingea încet îmbogățindu-le patina.* VLASIU, D. 403.
— Din fr. **patine.**

PATÍNĂ[2] s. f. **1.** (Mai ales la pl.) Obiect de metal format dintr-o șină cu elemente de legătură care o fixează de talpa ghetelor (de patinaj) și cu care cineva se deplasează prin alunecare pe gheață; (regional) mîță **(III 20)**, pinten **(II 3e)**, corcie. *Mută de pe un braț pe celălalt cureaua patinelor.* C. PETRESCU, C. V. 115. *A împrumutat într-o zi patinele unui băiat în Cișmigiu.* BRĂESCU, O. A. I, 199, cf. KLOPȘTOCK, F. 333, DM, DN[2], ALR SN V h 1 311. ◆ (Adesea urmat de determinări ca „cu role", „pe role", „cu rotile", „pe rotile" etc.) Obiect de metal prevăzut cu patru rotile și cu elemente de legătură care le fixează de talpa ghetelor, cu care cineva se deplasează pe sol. Cf. NICA, L. VAM., CADE. ◆ (Rar) Fiecare dintre cele două tălpi ale saniei. *A urcat din goană sania pe o movilă de prund, a desenat o splendidă curbă numai pe o patină și a răsturnat-o frumos.* C. PETRESCU, Î. I, 190. ◆ (Rar) Schi. *Mi-a pus în picioare patine lungi de ici pînă hăt colo și umblam pe scoarța omătului.* SADOVEANU, O. VI, 389.
2. (Tehn.; adesea cu determinări care indică felul, utilizarea etc.) Piesă prin intermediul căreia un mecanism cu ghidaje poate executa o mișcare alternativă de translație. *Patinele se prind de partea principală a capului de cruce, de obicei prin șuruburi.* SOARE, MAȘ. 183, cf. 182, IONESCU-MUSCEL, FIL. 189. *Patină de conducere a coliviei ascensorului.* LTR[2], cf. DM, DN[2], DER. ◆ Organ al mașinilor agricole de recoltat, destinat rezemării pe sol a aparatului de tăiere și reglării înălțimii de tăiere a plantelor. Cf. LTR[2], DER.
— Pl.: *patine* și (regional) *patini* (ALR SN V h 1 311).
— Și: (regional) **patín** (ib.; pl. și *pateni*, ib. h 1 311/899) s. n., **pantínă** (ib. h 1 311/219) s. f.
— Din fr. **patin.**

PÁTINĂ[3] s. f. v. **patimă.**

PATINOÁR s. n. Teren special amenajat pentru practicarea patinajului **(1)**; patinaj **(2)**. *Ninge mereu pe un trist patinor.* BACOVIA, O. 17. *Au început pregătirile în vederea activității sportive de iarnă: ... amenajarea de pîrtii pentru schi, terenuri de hochei, patinoare.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. *Urcară pe terasa vastă cît un patinoar.* T. POPOVICI, S. 54. *Concursul va avea loc în incinta patinoarului artificial „23 August".* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7 384.
— Pl.: *patinoare.* — Și: **patinór** s. n.
— Din fr. **patinoire.**

PATINÓR[1] s. n. v. **patinoar.**

PATINÓR[2]**, -OÁRE** s. m. și f. (Ieșit din uz) Patinator. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM.
— Pl.: *patinori, -oare.*
— Din fr. **patineur.**

PATISERÍE s. f. **1.** Aluat fin, cu diferite compoziții, din care se fac pateuri **(1)**, plăcinte, prăjituri etc.; (cu sens colectiv) pateuri, plăcinte, prăjituri etc. Cf. ALEXI, W., NICA, L. VAM. *Datorită valorii nutritive mari, produsele de patiserie se numesc și concentrate alimentare de calitate superioară.* LTR[2], cf. DL, DM, DN[2].
2. Magazin unde se prepară sau se vînd (și se consumă) produsele de patiserie **(1)**; plăcintărie. V. cofetărie. Cf. ALEXI, W., CADE, DL, DM, DN[2].
— Pl.: *patiserii.*
— Din fr. **patisserie.**

PATISIÉR s. m. (Rar) Persoană care prepară și vinde produse de patiserie **(1)**. *Palisier sau făcător de plăcinte, de gogoși și altele.* CR (1848), 24[2]/39, cf. 24[2]/41, ALEXI, W.

— Pronunţat: *-si-er.* — Pl.: *patisieri.*
— Din fr. **patissier.**

PATIŞÁH s. m. v. **padişah.**

PATÍŢĂ s. f. (Învechit) Talpă la saboţi. Cf. CIHAC, II, 685, BARCIANU, ALEXI, W.
— Accentuat şi: *pătiţă.* CIHAC, II, 685. — Pl.: *patiţe.*
— Etimologia necunoscută.

PATÍNG s. n. v. **potîng.**

PATLÁGE s. f. pl. v. **pătlăgea.**

PATLAGEÁ[1] s. f. v. **pătlăgea.**

PATLAGEÁ[2] s. f. v. **pătlagină.**

PATLAGEÁNĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PATLAGENÍU, -ÍE adj. v. **pătlăginiu.**

PATLAGÍCĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PATLÁGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PATLÁGINE s. f. v. **pătlagină.**

PATLAGINÍU, -ÍE adj. v. **pătlăginiu.**

PATLÁJ s. n. v. **podlaş.**

PATLÁNJER s. n. v. **pătlagină.**

PATLĂCI s. f. pl. (Bot.; prin Olt.) Cîrciumărese *(Zinnia elegans).* BORZA, D. 189.
— Etimologia necunoscută.

PATLĂGEÁN s. m. v. **pătlăgea.**

PÁTMĂ s. f. (Regional) Gaică (ce strînge la spate o haină). Cf. PAMFILE, C. 49, DM.
— Pl.: *patme.*
— Etimologia necunoscută.

PATNÓG subst. v. **podnojie.**

PATNÓJĂ s. f. v. **podnojie.**

PATNOŞCĂ s. f. (Regional) Gaică (ce strînge la spate o haină). Cf. PAMFILE, C. 49.
— Accentul necunoscut.
— Din rus. **подножка.**

PATOGÉN, -Ă adj. (Despre microbi, agenţi, factori, sau despre proprietăţile, acţiunile acestora) Care provoacă infecţii. Cf. ALEXI, W. *Însămînţarea într-o altă cultură împiedică uneori proprietăţile patogene ale altor microbi.* BABEŞ, O. A. I, 51. *Experienţele noastre mai tînd să demonstreze că se poate vaccina cu substanţe ce sînt la limita acţiunii lor patogene.* id. ib. 130. *Experienţele lui Pasteur au demonstrat că bolile infecţioase sînt datorite unor agenţi specifici patogeni.* MARINESCU, P. A. 74. *Presiunea, ca agent patogen, cauzează, la nivelul ţesuturilor vii, leziuni de diferite aspecte anatomo-patologice.* A. POP, CHIRURG. 4. *Zone afectate endemic de agenţi patogeni.* LEG. EC. PL. 490. *Agenţii patogeni provocatori ai tifosului exantematic... au fost cercetaţi.* CONTEMP. 1950, nr. 184, 7/3. *Fiecare proprietate fundamentală* [a miocardului] *reacţionează independent la factorii patogeni.* DANIELOPOLU, F. N. II, 234. *Agentul patogen al tifosului exantematic este un microorganism special.* ABC SĂN. 356, cf. 342.
— Pl.: *patogeni, -e.*
— Din fr. **pathogène.**

PATOGENÉTIC, -Ă adj. Care aparţine patogeniei, care se referă la patogenie, de patogenie; (rar) patogenic. *Tratamentul* [îmbătrînirii]... *pe bază palogenetică.* PARHON, B. 106, cf. BELEA, P. A. 263, DM.
— Pl.: *patogenetici, -ce.*
— Din fr. **pathogénétique.**

PATOGENEZÍE s. f. (Învechit, rar) Patogenie. Cf. NEGULICI.
— Din fr. **pathogénésie.**

PATOGÉNIC, -Ă adj. (Rar) Patogenetic. *Chestiunea miasteniei este din cele mai interesante din punct de vedere simptomatologie, patogenic şi terapeutic.* PARHON, O. A. I, 343.
— Pl.: *patogenici, -ce.*
— Din fr. **pathogénique.**

PATOGENÍE s. f. Ramură a medicinii care studiază mecanismul prin care o boală provoacă în organism tulburări funcţionale sau organice care stau la baza simptoamelor bolii; (învechit, rar) patogenezie. Cf. BIANU, D. S. *Studiul patogeniei bătrîneţii.* PARHON, B. 8, cf. DM, DER.
— Pl.: *patogenii.*
— Din fr. **pathogénie.**

PATOGENITÁTE s. f. Proprietatea de a provoca infecţii. *Eu am aflat bacili asemuitori care pot avea acelaşi grad de patogenitate ca şi bacilii febrei tifoide.* BABEŞ, O. A. I, 233. *Patogenitatea rezultă din capacitatea microorganismelor de a se înmulţi în ţesuturile vii ale gazdei.* DER III, 685.
— **Patogen** + suf. *-itate.*

PATOGNOMÓNIC, -Ă s. f., adj. (Med.) **1.** S. f. (Învechit) Semiologie. Cf. FIS, 7/12, ALEXI, W.
2. Adj. Care este caracteristic unei boli, pe baza căruia se poate stabili diagnosticul unei boli. *Scuipatul ca zeama de prune şi care să lipeşte de fundul vasului este un semn patognomonic al pneumoniei.* BIANU, D. S., cf. DER. ◇ Fig. *Cînd discutai excesivul unei asemenea judecăţi, înţelegeai din primele cuvinte ale preopinentului că pentru el asemenea greşeli aveau o semnificaţie patognomonică.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 5/3.
— Pl.: **(2)** *patognomonici, -ce.*
— Din fr. **pathognomonique.**

PATOGNOMONÍE s. f. (Med.; învechit, rar) Semiologie. Cf. FIS. 7/11.
— Cf. patognomonic.

PATOLÓG s. m. (Rar) Specialist în patologie. Cf. POLIZU.
— Pl.: *patologi.*
— Din germ. **Patholog.**

PATOLÓGHIC, -Ă adj. v. **patologic.**

PATOLOGHICÉŞTE adv. (Învechit, rar) Din punct de vedere patologic. *Pe lîngă aceasta să căutăm a face trupul nesimţibil sau, cum se zice, a-l întări patologhiceşte, spre care scop recomandăm următoarele reguli dietetice.* VASICI, M. II, 241/9.
— **Patologhie** + suf. *-iceşte.*

PATOLOGHÍE s. f. v. **patologie.**

PATOLÓGIC, -Ă adj. Care se referă la patologie, care aparţine patologiei, de patologie; care se referă la starea unei boli; care indică o boală fizică sau psihică; care este provocat de o boală, de boală; care prezintă anomalii. V. bolnav, morbid, anormal. *Alte mai dinainte petrecute boale... fac întăriturî de piei şi creşcături patologice care apăs nervii ochilor şi-i amorţesc.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 365/4. *Directorul are a îndatori pe primari... să gîndească la înavuţirea cabinetului patologic.* CUCIURAN, D. 7/19. *Cu această limpezită părere despre grăsime ca un material arzătoriu animal şi ca un izvor de căpe-*

tenie a puterii și căldurii, se unesc toate a noastre patologice și fisiologice cunoștințe foarte bine. NEP. VIND. 30/14. *Simptomele patologice ale amețelei.* MAIORESCU, CR. II, 5. *Din punctul de vedere al manifestării individuale..., aceste caractere vor fi... lipsă de voință, deprimare sufletească care poate merge pînă la manifestări patologice.* GHEREA, ST. CR. III, 105, cf. BRĂESCU, A. 196. *Despre vreo manifestațiune patologică hotărîtă nu avem însă, după cum vom vedea, nici un indiciu serios.* CĂLINESCU, E. 31. *Inculpatul a comis o serie de furturi din cauze patologice.* COD. PEN. R.P.R. 564, cf. 502. *Sensul patologic e cel mai frecvent întrebuințat.* RALEA, S. T. II, 12, cf. 26. *Cercetători diferiți... s-au ocupat de studiul bătrîneții și în special de latura ei patologică.* PARHON, B. 9. *Medicamentele digitalice... le întrebuințăm în stările patologice în care factorii patogeni au produs un dezechilibru între forțele antagoniste.* DANIELOPOLU, F. N. II, 215. *În leziunile patologice ale miocardului găsim proprietăți exagerate, alături de proprietățile micșorate.* id. ib. 234. *După expulzia fătului se pot produce unele accidente ca dezlipirea patologică a placentei.* BELEA, P. A. 185. *La început, singurul fenomen patologic constă într-o stagnare a sîngelui în vena dilatată.* ABC SĂN. 381. ◇ *Anatomie patologică* = parte a anatomiei care studiază transformările anatomice intervenite în structura țesuturilor și a organelor, sub influența unei boli. *Să hotărăște a se face o nouă organizație în academia crăiască a științelor doftoriei, aceasta în urmare să va alcătui... din cursul anatomiei și al fiziologiei,... din a anatomiei patologhice.* AR (1829), 191¹/4. *Anatomia, cînd se ocupă de organe în starea sănătății, se numește anatomie fiziologică, și anatomie patologică cînd, împotrivă, se ocupă de organe bolnave.* KRETZULESCU, A. 2/12. *Anatomia patologică... descrie* [părțile corpului] *cum sînt ele cînd nu sînt sănătoase.* POLIZU, P. 1/14, cf. TURNESCU, MED. OP. 278. ◇ (Adverbial) *Patologic, cazul lui Don Quijote nu poate fi încadrat precis în nici o entitate clinică.* LL I, 124. *Patologic, se poate găsi o creștere enormă a leucocitelor.* ABC SĂN. 326. ◇ (Substantivat, n.) *Gustul pentru diform și morbid, pentru temele luate din patologic, a devenit... precumpănitor în opera lui.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 12/1. *Înălțau în slavă iraționalul, subconștientul sau de-a dreptul patologicul.* ib. 1949, nr. 164, 8/1.

— Pl.: *patologici, -ce.* — Și: (învechit) **patológhie, -ă** adj.

— Din fr. **pathologique**, ngr. **παθολογικός**, germ. **pathologisch.**

PATOLOGÍE s. f. (Adesea urmat de determinări care precizează domeniul) Ramură a medicinii care studiază bolile din punctul de vedere al naturii, al cauzelor, al mecanismului de producere, al simptoamelor etc. lor. Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 99/3. *Să hotărăște a se face o nouă organizație în academia crăiască a științelor doftoriei, aceasta în urmare să va alcătui: 1 din cursul anatomiei și al fisiologiei, 2 din al patologhiei doftorești.* AR (1829), 190²/49. *Acești oameni cu suflet și fără să înveție fiziologia sau patologia știe că mai degrabă moare omul de săte decît de foame.* C. VÎRNAV, H. 81/31, cf. NEGULICI, MARIN, PR. I, V/15, POLIZU, PAT. CHIR. 3ʳ, DDRF, BARCIANU. *Patologie externă sau chirurgicală.* BIANU, D. S. *Printre problemele biologice rezolvate cu ajutorul chimiei și fizicei găsim... un mare număr de probleme de patologie.* MARINESCU, P. A. 88. *Institutul de patologie și higienă animală.* LEG. EC. PL. 85. *Patologia mentală a oferit și ea un bogat material.* RALEA, S. T. II, 104. *Această perioadă istorică este dominată în medicină de concepția celulară a patologiei.* PARHON, O. A. I, VII. *Mai interesante pentru lectori erau însă scrisorile de dragoste, îndeosebi cele pornografice, căci se ofereau și astfel de cazuri, demne să figureze în tratatele de patologie sexuală.* BENIUC, M. C. I, 372. *Am ajuns, continuă el, la o concepție unitară a patologiei integrale.* VINEA, L. II, 71. *A scris numeroase lucrări de patologie.* ABC SĂN. 304. ◆ (Rar) Stare patologică. *Ana îl surprinde cu sora sa, glaciala Laura, care, printr-o patologie contagioasă, se îndrăgostește și ea de superba nepăsare a lui Cezare.* LOVINESCU, C. IV, 116. *Plimbarea pe Calea Victoriei iese din domeniul igienei și cade în domeniul patologiei sociale.* GALACTION, A. 424. ◆ Totalitatea manifestărilor unei boli. V. s i m p t o m. *Pentru a înțelege mai bine patologia și primul ajutor al acestor cazuri speciale, le vom împărți în intoxicații cu caustice, metale și metaloizi..., alimente și otrăvuri provenite de la animale.* BELEA, P. A. 149.

— Și: (învechit) **patologhíe** s. f.

— Din ngr. **παθολογία**, fr. **pathologie**, germ. **Pathologie.**

PATONEA s. f. (Bot.; regional) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*) (Somova-Tulcea). BORZA, D. 81.

— Accentul necunoscut. — Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PÁTOS[1] s. n. **1.** (Învechit) Ură, dușmănie; ciudă. *Avînd patos pi el* (sfîrșitul sec. XVIII). BUL. COM. IST. II, 147. *Acea cercetare s-au făcut cu patos asupra ocnii și au îndatorat pe ptrgari la o plată nesuferită* (a. 1827). DOC. EC. 382, cf. GÁLDI, M. PHAN. 223.

2. Însuflețire pasionată, avînt, entuziasm; patetic **(1).** V. p a t e t i s m. *Mă încercai singur a face o poezie... Am pus în joc patos, sentimente.* HELIADE, O. II, 400. *Eternul patos al amanților dizgrațiați.* CR (1848), 7¹/71. *Spunea versuri, proprii și străine, cu un patos sigur de sine și impresionat.* GALACTION, A. 298. *Gingășia unui glas de femeie, duioșia unei voci înecate în lacrimi sau patosul unui entuziast pot convinge mai mult decît conținutul celor spuse de ei.* PUȘCARIU, L. R. I, 80. *Trăsătura caracteristică fundamentală a acestor romane închinate producției pașnice este patosul noilor construcții.* CONTEMP. 1949, nr. 156, 5/1. *Poemul reușește cu prisosință să comunice patosul revoluționar al zilelor de crîncenă luptă de la Grivița.* V. ROM. ianuarie 1954, 221. *Pentru a vorbi omului de azi, scriitorul nu are nevoie de altă limbă, ci de patos revoluționar, de optimism, de o concepție superioară de viață și de măiestrie creatoare.* ib. iunie 1957, 176. *Ura puternică îl face uneori să întrebuințeze un stil plin de patos viguros.* VARLAAM-SADOVEANU, 115. *Autorul apare înclinat spre problematica filozofică a vieții, animat pe alocuri de un anumit patos romantic.* M 1962, nr. 2, 36. *Patosul și reculegerea erau exprimate cu o profundă tensiune emoțională.* IL august 1962, 49. *Cuprins în patosul mișcării De-o strălucire australă, Cu ritmul vîntului și-al mării Te înălțai ca pe-o spirală.* V. ROM. august 1962, 26. ◇ L o c. a d v. **Cu patos** = în mod entuziast; avîntat, pasionat **(1)**, înflăcărat. *Cucoane Mihăiță, îmi zise el cu patos; eu ți-oi spune drept că acu mă lepăd cu totul de ceilalți.* SADOVEANU, O. IX, 435, cf. X, 306. ◆ Falsă însuflețire, patetism deplasat; emfază, afectare. *Răul este că au scris multe și de toate după visurile gramaticale și au deschis era literaturii cu patosul.* RUSSO, S. 49. *Galeria aplaudă... La-nceput semn de patos, la-nceput sforăire, Înscrise sau nenscrise în fiecare rol.* MACEDONSKI, O. I, 49, cf. D. GUSTI, P. A. 115. ◇ L o c. a d v. **Cu patos** = în mod afectat, emfatic. *Frazeologia, sărăcia ideilor ... și obiceiurile literaturilor străine introduse cu patos în pămîntul român.* RUSSO, S. 149. *Niculăieș își rosti orația cu patos și gesturi, în cîteva fraze.* SADOVEANU, O. X, 99. *Alexandru Valea se ridică însuflețit: — Bine să iasă, încolo toate-s nimicuri, declară cu patos.* VORNIC, P. 144.

— Din ngr. **πάθος**, fr. **pathos.**

PÁTOS[2] subst. (Grecism învechit) Pardoseală **(1).** *De să va prileji să cază [sfintele daruri] pre vreun mărmure ce este jos pre patos* (a. 1645). ap. TDRG.

— Pl.: ?

— Din ngr. **πάτος** „strat".

PATPĂDÚCHI interj., s. m. v. **pîtpalac.**

PATRACHÍR s. n. v. **patrafir.**

PATRAFÍR s. n. Obiect din odăjdiile bisericești, în formă de fîșie lungă de stofă brodată cu motive religioase, pe care preoții ortodocși îl poartă petrecut pe după gît, în față, în timp ce oficiază. V. orar[1], stolă, paliu[1] (1). *1 patrafir de sîrmă cu 12 nasturi și 6 canafi* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 197/3, cf. 201/21. *Iară svîntul de sărg l-au prins și cu al său epitrahil l-au legat.* DOSOFTEI, V. S. februarie 76[r]/17. *Diaconi... stau gata îmbrăcați în epetrafile și în feloane.* GHEORGACHI, LET. III, 300/27. *Măria au cumpărat o icoană cu strană,... un patrahir* (a. 1767). IORGA, S. D. XIII, 161. *Au dat la sfînta mănăstire zloți 12 și o psaltire... și un epetrafir de lastră* (a. 1777). CAT. MAN. I, 566. *1 petrailu ibrișim* (cca 1800). IORGA, S. D. XII, 129. *Un patrahir... de stofă, galben, cu fir, cu șireturi de fir păn prejur* (a. 1808). id. ib. XIII, 63, cf. LB. *Popa Stoica luase obicei, după săvîrșirea liturghiei, de-și lăsa patrahilul și, armîndu-se cu securea, pleca în capul sătenilor de vîna la turci.* BĂLCESCU, M. V. 185. [Popa] *dă pe ușă busta cu pătrahilu-n gît.* NEGRUZZI, S. II, 243. *Popa Costa... își pune patrahirul de gît.* GHICA, S. 365, cf. PONTBRIANT, D. *Mă dusesem... să cumpăr o stofă de patrahire pentru biserica de la țară.* ALECSANDRI, T. 1 426, cf. CIHAC, II, 657. *Popi cu patrafire în sală se arată.* BOLINTINEANU, O. 220. *Epitrahilul de mătase pe care se vede figurat chiar banul Barbu.* ODOBESCU, S. I, 335. *Dar venerabilul nostru preot, cuviosia sa părintele Marinache!... Barba lui strălucește mîndră ca un fuior de borangic alb pe patrahirul roșu.* CARAGIALE, O. II, 183. *Popa Cioacă... venea în ajunul Crăciunului să ne pună patrafirele în cap.* MACEDONSKI, O. III, 32. *Ei mai susțin că Gavril ar fi slujit de cîteva ori fiind cu chef, că... ar fi ieșit cu patrahirul pe dos.* I. NEGRUZZI, S. I, 16. *Popa... lutnd epitrahirul în gît, a început sfintele rugăciuni.* CONV. LIT. XI, 101. *Preotul... merge de regulă în fruntea suitei sale, cu epitrachilul (patrahirul) după grumaz.* MARIAN, S. R. I, 172, cf. id. NA. 121, DDRF. *Unul se încurcă în anteriu, altul în patrafir.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 116, cf. ALEXI, W. *Lasă-ți freamătul să-mi pară Un molcom zvon de patrafire Ce bîtnd asupra mea-și pogoară Duioasa lor hirotonire.* GOGA, P. 37, cf. TDRG. *Nu-mi mai rămîne decît să împart mînăstirilor, ca la treisprezece ani, nebedernice, feloane, epitrahile și să le fac danii.* DELAVRANCEA, O. II, 90. *Popa își desfăcu patrafirul... și-l puse după cap.* AGÎRBICEANU, A. 435. *Popa, ca să dea curaj poporenilor, își attrnă epitrahilul de gît.* LUNGIANU, CL. 69, cf. SEVERIN, S. 53, ȘĂINEANU, D. U. *Popa Tonea și-a luat epitrahilul.* GALACTION, O. 184, cf. id. O. A. I, 325. *Făcu trei cruci, băgă grăbit capul în patrafirul de aur mort și începu a blagoslovi pomana.* BRĂESCU, O. A. II, 53. *Dintr-un ștergar eu mi-am făcut un patrafir, cum se cuvenea unui preot.* VLASIU, A. P. 128. *Părintele Vasile a trimes să-i aducă basmaua cea roșă cu patrafirul, cartea și celelalte scule ale sfinției sale.* SADOVEANU, O. X, 598, cf. II, 616. *Pe epitrahile, care ne-au rămas în mare număr, nu puteau fi reprezentate, din cauza formei și dimensiunilor lor, decît scene mici.* OPRESCU, S. 169, cf. 171. *Omoforul, rucavițele, tiara, epitrahilul... vin de la Dosilhei.* ARGHEZI, P. T. 25. *Acest popă Țuică... se văita chiar în biserică, la lume, de bătrînețe și dureri prin încheieturi și spovedea copiii care-i rîdeau sub patrafir.* CĂLINESCU, E. O. II, 236. *Popa... veni cu epitrafilul pe el.* id. ib. 252, cf. 237. *Preotul se așează în strană și o chemă pe mama sub patrafir.* PREDA, M. 396, cf. 14. *Popa ... își ia ceaslovul și patrachirul subsuoară.* RETEGANUL, P. II, 64. *Popa își puse patrahiru în gît și începu a se ruga.* ȘEZ. IV, 2. *Patrafir la gît punea Și-ncepea a boteza.* PĂSCULESCU, L. P. 246, cf. com. din JINA-SEBEȘ. ◇ Fig. *Trei mierluște-n patrafire Să cetească-al meu prohod.* ALECSANDRI, POEZII, 532. *S-aștern bobițele de rouă Pe-ntisul luncii patrafir.* GOGA, P. 55. ✦ Fig. Îndeplinire a obligațiilor de preot; ceea ce cîștigă un preot de pe urma oficiilor făcute în parohie. *Și daca m-am vlădicit eu, vlădica Grigorie, cu milostenie după la creștini și cu epetrahirul meu am făcut mînăstirea* (a. 1632). IORGA, S. D. XI, 101. *Norma, adică rînduiala veniturilor patrahirului* (a. 1784). id. ib. XIII, 14. *Mai lipsea să se micșoreze și venitul din patrafir, pentru ca popii cu familiile lor să rămîie peritori de foame.* BARIȚIU, P. A. I, 430. *Orice cîștigă cu epitrahilul împărțește la săraci.* NEGRUZZI, S. I, 313. *La proprietatea solului se adaogă avantagiile unor monopoluri, produsul dijmelor și venitul epitrafirului.* OȚETEA, R. 303. *Patrafirul aduce cît o moșie.* UDRESCU, GL. ✦ Fig. Putere, autoritate preoțească; p. ext. putere, autoritate spirituală. *Către acel săhastru Ștefan au năzuit și, plecînd armele petrahilului, din codri căută și adusă biruințî în tabere* (cca 1770). ARHIVA, R. I, 51/7.

— Pl.: *patrafire.* — Și: **epitrahíl**, (rar) **epitrafíl**, **epitrafír**, (învechit și regional) **patrahír**, **epitrahír**, (învechit) **patrahíl**, **pătrahíl**, **petrahíl**, **petraíl**, **epatrahír** (CIHAC, II, 657, ALEXI, W.), **epetrafíl**, **epetrafír**, **epetrahír**, (regional) **patrachír**, **petrachír** (LM), **epitrachíl**, **epitráhiliu** s. n.

— Din slavonul петрохилъ, ngr. ἐπιτραχῆλι.

PATRAHÍL s. n. v. **patrafír.**

PATRAHÍR s. n. v. **patrafir.**

PATRALIÓN s. n. v. **catralion.**

PATRANGÉLE s. f. pl. v. **pătlăgea.**

PATRANGULÁR, -Ă adj. v. **patrunghiular.**

PATRANOÁȘTE s. f. pl. v. **patrunoște.**

PATRÁNT s. m. v. **evadrant.**

PÁTRASPRĂZEACELEA, -ZEACEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PÁTRASPREZEACELEA, -ZEACEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PATRÁT, -Ă s. n., adj. v. **pătrat.**

PATRÁTIC, -Ă adj. v. **pătratic.**

PATRATÚRĂ s. f. v. **evadratură.**

PATRAÚLĂ s. f. v. **patrulă.**

PATRAVÁNGHEL s. n. (Neobișnuit; în imprecații, cu sens neprecizat, probabil) Tetraevanghel. Cf. COCEA, în SCL 1969, 137.

— Pl.: *patravanghele.*

— Cf. tetraevanghel.

PÁTRĂLEA num. ord. v. **patrulea.**

PATREÓT, -Ă s. m. și f. v. **patriot.**

PATRÉR s. m. (Regional) **1.** Carte de joc marcată cu numărul patru. V. șeptar, optar, nouar, decar. (Părhăuți-Suceava). LEXIC REG. II, 126.

2. Nota patru (la un examen) (Părhăuți-Suceava). Cf. LEXIC REG. II, 126.

— Pl.: *patreri.*

— De la **patru.**

PATRÉT s. n. v. **portret.**

PATRIÁC subst. (Regional) Grup de patru obiecte de același fel (Scărișoara-Abrud). ALR II/95.

— Pronunțat: ? — Pl.: ?

— De la **patru.**

PATRIÁJ s. m. v. **patríarh.**

PATRIÁRC s. m. v. **patriarh.**

PATRIARCÁL, -Ă adj. v. **patriarhal.**

PATRIARCÁT s. n. v. **patriarhat.**

PATRIÁRH s. m. **1.** Fiecare dintre strămoşii mitici ai omenirii înfăţişaţi în Biblie ca şefi ereditari (spirituali şi politici) ai unor mari familii gentilice ebraice; p. ext. nume dat unor personaje venerabile din Biblie. *Că pentru credinţă strămoşu nostru patriarhul Avraam dereptă-se.* CORESI, EV. 224, cf. 156. *Patriarşii slăviţi şi slujitorii ceriului* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 338/17. *Patriarhii sfinţi Avraam, Isac, Iacob şi alţi mulţi.* PALIA (1581), 9/24. *Patriarşii încep cîntare.* COD. TOD. 197. *Chemă pre Gherman patriarhul de vru să-l împreuneze a rău sfatul lor.* MOXA, 379/35. *Iară grăieşte din sfinţii ot*[e]*ţi marele patriarhul Ioan Zlataustu, învăţătorul a toată lume* (a. 1654). CUV. D. BĂTR. II, 463/9. *Pentru ruga svinţilor celora ce-au fost dentăi patriarşi mai mari: Avraam şi Isac şi Iacov* (a. 1669). GCR I, 186/22. *Că Dumnezeu au arătat încă cînd era Avraam lăcuitoriu pre pămînt patriarhul legii cei vechi.* CHEIA ÎN. 5[r]/7. *Eretici spurcaţi... îl mărea pre Cain de patriarh lor.* N. COSTIN, L. 54. *Lângă apele lale ceale curate... pohtesc sufletele în poal*[a] *părintelui patriarhului lui Avram.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Cel întocma la o cinste cu patriarşii, cu proorocii şi cu cuvioşii.* MINEIUL (1776), 132[v2]/38. *Ceata strămoşilor şi a patriarşilor şi a prorocilor* (a. 1805). GRECU, P. 207. *I*[sus] *H*[ristos] *nu să numeşte mare pentru că unii din strămoşii săi au fost împăraţi şi patriarşi.* MARCOVICI, C. 123/3. *Oaia patriarşilor păstori (Avraam, Isac şi Iacob) de care vorbeşte Biblia a venit din oaie sălbatică.* ISIS (1856), 47[2]/40, cf. POLIZU, FILIMON, O. II, 7, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Începuturile lumii, numele patriarhilor, războaiele sfinte... s-au întîlnit cu meditarea şi ţinerea mea de minte.* GALACTION, O. 12, cf. id. O. A. I, 121. *Să-i binecuvîntaţi Precum a binecuvîntat... Iacov pre cei 12 patriarşi Care de Dumnezeu ereau aleşi.* TEODORESCU, P. P. 167. *Cei doisprece patrierşi Cari au fost mai aleşi.* MARIAN, NU. 322. *Dumnezeu a bagoslovit pe cei 12 patrieji.* FOLC. MOLD. I, 237. ✦ Şef de familie în faza superioară a orînduirii gentilice. ✦ Bătrîn venerabil cu numeroşi descendenţi. *Înfrînt de greutatea unor ani de patriarh... S-afunda în maiestatea morţii sale de monarh.* MACEDONSKI, O. I, 118. *Fiecare, privindu-l, gîndeşte cu jind la viaţa acestui patriarh, aşa de iubit şi ocrotit de fii şi de nepoţi.* ANGHEL, PR. 62. ✦ Fig. Întemeietor (din vechime sau în vîrstă) al unei doctrine, al unei concepţii etc.; îndrumător sau iniţiator în vîrstă şi cu foarte mare experienţă într-un domeniu spiritual. *Tot petecul de pămînt mai conservă încă întipărită pretutindeni memoria patriarcului naţionalităţii române.* HASDEU, I. C. I, 37. *Blîndeţea patriarhului poeziei de alunei, Alexandru Macedonski.* KLOPŞTOCK, F. 206.

2. Cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre bisericile ortodoxe (sau eterodoxe) autocefale; persoană care deţine acest rang. *Această carte o-u tremes patriarhol de la I*[e]*r*[u]*s*[a]*l*[i]*m* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 54/5. *Pre patriarşi de în scaune cu ruşine a-i scoate.* MOXA, 369/28. *Teodor... fu pus patriarh la cetatea lui D*[u]*mn*[e]*zău ce să cheamă acum Antiohia, carea oblăduiaşte toată partea răsăritului* (a. 1632). GCR I, 78/13. *Că nu se cade episcupului să-şi judece patriarhul său.* PRAV. GOV. 11[v]/15, cf. 98[v]/18. *Patriarşii, vlădicii... au destoinicie mai mare decît împăraţii.* VARLAAM, C. 246. *În zilele acestui domn fu săbor mare în Florenţia, în ţara Italiii, adunare mare de părinţi... la care săbor însuşi patriarhul Ioasaf de Ţarigrad şi cu împăratul Ioan Paleolog, cu mulţi mitropoliţi şi episcopi au fost.* URECHE, L. 72. *Nice un vlădic sau patriarh nu poate... să slobozească pre vrun bărbat să-şi ia doo muieri.* PRAV. 132, cf. 245. *Cu blagoslovenia părintelui mieu Paisie, patriarhul Ierusalimului* (a. 1652). GCR I, 159/10. *Fu pus mitropolit... de svîntul patriarh Metodie.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 60[v]/8. *Fotie patriarhul Ţarigradului.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/52, cf. 8/57. *Au chemat pe toţi patriarşii creştineşti.* IST. Ţ. R. 85. *Cantemir Vodă să mîniese pe cel mitropolit şi-i făcusă afurisănie de la patrierhi.* NECULCE, L. 98, cf. 117, 135. *Iasle şi mitropolit acolo, grecescu, carele ascultă de patriarhul Ţarigradului.* C. CANTACUZINO, CM I, 33. *Patriarhul Ţarigradului... iaste patriarh a toată lumea.* ANON. CANTAC., CM I, 110. *Întîmplîndu-să a fi preaosfinţitul părinte patriarhul Ierusalimului... aici în ţară.* R. GRECEANU, CM II, 120. *Nu veţi putea-o face cu buna: Ca patriarci şi vlădici o dată Sau şi metropoliţi de moşie Şi bieţii noştri ţigani să fie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 395. *Patriarchii iscălisă şi din sinod cei mai mulţi.* BELDIMAN, E. 19. *Proiectează încă o cruciată... pentru care se adresază către Poartă şi patriarhului de Constantinopoli.* ASACHI, S. L. II, 24, cf. CONACHI, P. 301. *Mitropoliţii, la înscăunarea lor, luase drept obicei a cere şi încuviinţarea patriarhului de Constantinopoli.* NEGRUZZI, S. I, 241, cf. URICARIUL, X, 367. *Patriarhul era din neamul Paleologilor.* ODOBESCU, S. I, 123. *Relaţiile lui cu patriarhul ortodox au fost dintre cele mai blînde.* SADOVEANU, O. XII, 217, cf. X, 284, BART, S. M. 43. *Eu visam să mă călugăresc, să ajung episcop, mitropolit, poate patriarh.* STANCU, R. A. III, 299, cf. S mai 1960, 54. *Cine-şi zice ruga sfîntă? Nouă popi, nouă dieci Şi p-atîţia patrierci.* BUD, P. P. 65.

— Scris şi: *patriarch.* — Pronunţat: *-tri-arh.* — Pl.: *patriarhi* şi (învechit şi regional) *patriarşi,* (învechit) *patrierhi,* (regional) *patrierşi.* — Şi: (învechit şi regional) **patriáre** (pl. *patriarci* şi *patrierci),* (regional) **patriáj** (pl. *patrieji)* s. m.

— Din slavonul патрнархъ, ngr. **πατριάρχις.**

PATRIARHÁL, -Ă adj. **1.** Care aminteşte de vechime, care este ca în vremurile de demult; care se referă la simplitatea obiceiurilor şi a traiului din trecutul îndepărtat, simplu; p. ext. liniştit, tihnit; bătrînesc, tradiţional; ţărănesc, rustic. *Frumoasa simplitate a năravurilor, vechea curăţenie a vieţii patriarcale să pierdură.* MARCOVICI, D. 213/4, cf. RUSSO, S. 44. *Figurează-ţi unul din acei vechi boieri... cu deprinderi patriarhale, cu haine lungi.* NEGRUZZI, S. I, 221, cf. 271. *Poporul nostru... este blînd, înţelept, patriarhal.* ALECSANDRI, T. 1202, cf. id. S. 26. *Timpii patriarcali şi eroici ai domniilor străbune.* ODOBESCU, S. III, 89. *Nu-mi plac petrecerile patriarhale; eu sînt orăşean, mie-mi place oraşul.* CARAGIALE, O. II, 211. *Reînviază ca prin farmec idilele patriarcale.* MACEDONSKI, O. I, 64. *Cînd amurgu-şi împînzea misterul, Umplînd cu joc de umbre atelierul, Grăiam încet de vremi patriarhale.* IOSIF, P. 39. *Mă găseam vinovat că... schimbasem o viaţă patriarhală şi ticnită pe o pribegie fără de ţintă.* HOGAŞ, M. N. 184. *Rămăseseră încă la obiceiul patriarhal din Turnu, unde se mulţumeau să ia, seara, la iuţeală, o bucată de salam sau de caşcaval.* BASSARABESCU, S. N. 185. *Trebuie să recunosc, cu plăcere, aceeaşi primire patriarhală şi prietenoasă.* GALACTION, O. A. II, 426. *Să te saturi de viaţa Şi dulceaţa Traiului patriarhal.* TOPÎRCEANU, P. O. 25, cf. TEODOREANU, M. U. 171. *Aplica acelaşi postulat al autorităţii în propria familie şi faţă de subalterni...,* proferînd înjurături răcoritoare *şi patriarhale.* CĂLINESCU, E. 22, cf. 26. *O linişte patriarhală domneşte asupra saraiurilor.* SADOVEANU, O. I, 219, cf. III, 23, IX, 579. *Evocînd o lume idilică şi patriarhală...,* Ionel Teodoreanu este un pictor de scene *graţioase, creatorul unui adevărat „rococo" moldovenesc.* VIANU, A. P. 368. *Exploatarea ţăranilor care, sub regimul economiei naturale, era limitată prin caracterul patriarhal al vieţii..., se intensifică în mod simţitor la sfîrşitul acestei perioade.* OŢETEA, T. V. 33. *Acest oraş patriarhal nu exista precis pe harta ţării.* CONTEMP. 1953, nr. 374, 4/2. *Viaţa lor liniştită şi patriarhală a fost invadată de oameni de afaceri, de gangsteri şi de curtezanele lor.* V. ROM. noiembrie 1954, 77. ✧ (Glumeţ) *Figura vechiului lui stăpîn, ce sta pe acelaşi jeţ unde stă acum potrivnicul, se refăcea la loc... cu patriarhalul halat cu care el era deprins de atîta vreme.* ANGHEL, PR. 44. *Crîşmarul — omul acela gras, cu mustaţă patriarhală, îi va zîmbi, se va foi în jurul lui.* T. POPOVICI, SE. 390. ✧ (Adverbial) *Acolo nimic nu e ostentativ modern. Totul se înfăţişează patriarhal.* TEODOREANU, M. U. 154.

2. Care ține de patriarhat **(3)**, care se bazează pe patriarhat. *Și atunci filiațiunea patriarhală se formează. Tatăl devine centrul și puterea familiei.* RALEA, S. T. II, 100.

3. De patriarh **(2)**, referitor la patriarh; care aparține patriarhului sau patriarhiei **(2)**; (învechit) patriarhicesc, patriarșesc. *Trebuie să admitem că țările romdne nu atîrnau economicește de nici una din episcopiile bulgare de pe malul Dunării, ci erau în supunere directă către scaunul patriarchal bulgar.* XENOPOL, I. R. II, 120. *Actul patriarhal promitea amnistie deplină acelora care ar depune armele.* OȚETEA, T. V. 229. ◇ *Biserică patriarhală* = patriarhie **(3)**. *Cum se săvîrșea înștiințarea noului numit,... cum intra în biserica patriarchală salutat cu cîntări de bucurie și slăvire, aceasta nu trebuie arătat.* IORGA, C. I. I, 164.

— Scris și: *patriarchal.* — Pronunțat: *-tri-ar-.* — Pl.: *patriarhali, -e.* — Și: (învechit) **patriarcál, -ă** adj.

— Din fr. **patriarcal** (după *patriarh*).

PATRIARHALÍSM s. n. Tendință de întoarcere la tradițiile și datinile din trecut; obicei, tradiție, mod de viață etc. care amintește de timpurile patriarhale **(1)**. *Pentru noi etatea de aur a patriarchalismului literar... a dispărut.* MAIORESCU, CR. I, 394. *Nu numai pușcașii și pescarii sînt oameni ai naturii, ci toate personagiile sale..., mai întîi prin patriarhalismul lor.* IBRĂILEANU, S. L. 108. *În „Amintirile" sale... Brăescu anexează și un sector nou al moravurilor, raporturile dintre stăpîni și slugi într-o anumită lume moldovenească spre sfîrșitul veacului trecut, amestec de patriarhalism și abuzivitate medievale.* VIANU, A. P. 292.

— Scris și: *patriarchalism.* — Pronunțat: *-tri-ar-.*

— **Patriarhal** + suf. *-ism.*

PATRIARHALÍST, -Ă adj. (Rar) Care ține de patriarhalism, privitor la patriarhalism, caracteristic patriarhalismului. *Țărănismul... patriarhalist* [al lui Alecsandri]. IBRĂILEANU, SP. CR. 151.

— Pronunțat: *-tri-ar-.* — Pl.: *patriarhaliști, -ste.*

— **Patriarhal** + suf. *-ist.*

PATRIARHALITÁTE s. f. Însușirea de a fi patriarhal **(1)**, aspect patriarhal, viață patriarhală; simplitate. *Cu toată modernizarea de fațadă, mai sînt totuși colțuri și cuiburi de patriarhalitate, de muncă și de puritate.* PERPESSICIUS, M. III, 227. *Există o anumită patriarhalitate orientală, făcută din lene, din glumă, din romantism.* RALEA, S. T. I, 65. *Este oarecum tema țăranului venit la oraș, a adaptării dificile..., a nostalgiei după o patriarhalitate lăsată în urmă.* V. ROM. februarie 1963, 116.

— Pronunțat: *-tri-ar-.*

— **Patriarhal** + suf. *-itate.*

PATRIARHÁT s. n. **1.** (Rar) Patriarhie **(2)**. *Patriarcatul Constantinopolei... în ochii lumii creștine, înfățișează unitatea bisericei ortodoxe răsăritene* (a. 1865). URICARIUL, X, 379. *Fiindcă, după ideile de atunci, un împărat nu putea să stea fără un patriarh lîngă dînsul, Simion ridică mitropolia Bulgariei la rangul de patriarhat.* XENOPOL, I. R. II, 115. *Ierarhul celei mai vechi mitropolii din patriarhatul de Constantinopol... era aici și oficia sfînta liturghie.* GALACTION, O. 90.

2. (În dicționare) Demnitatea, funcția de patriarh **(2)**; (învechit) patriarhie **(1)**. Cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D., DM.

3. Denumire a ultimei perioade din istoria orînduirii comunei primitive, corespunzătoare epocii bronzului și începutului epocii fierului, în care bărbatul avea rol predominant în viața economică și socială, iar apartenența la gintă se stabilea pe linie descendentă paternă. Cf. DM. *În patriarhat a apărut familia monogamă.* DER.

— Pronunțat: *-tri-ar-.* — Pl.: **(1)** *patriarhate.* — Și: (învechit) **patriarcát** s. n.

— Din fr. **patriarcat** (după *patriarh*).

PATRIARHICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Patriarhal **(3)**, *Hrisoave întărite și prin patriarhicești singili* (a. 1785). URICARIUL, I, 118. *S-au ținut sobor numai patriarhicesc în Țarigrad.* ȘINCAI, HR. I, 66/11. *În soborul acesta Fotie s-au afurisit pentru că răpise scaunul patriarhicesc.* id. ib. 161/32, cf. 237/36, II, 222/4. *Sfîntă mînăstire patriarchicească a noastră* (a. 1819). GÁLDI, M. PHAN. 223.

— Scris și: *patriarchicesc.* — Pronunțat: *-tri-ar-.* — Pl.: *patriarhicești.*

— **Patriarh** + suf. *-icesc.*

PATRIARHÍE s. f. **1.** (Învechit) Demnitatea, funcția de patriarh **(2)**; (în dicționare) patriarhat **(2)**. *Elu-l goni den patrierșie.* MOXA, 380/1. *Să ne scoață din patrierșii și din vlădiciile noastre.* NEAGOE, ÎNV. 166/28. *Fu gonit în necinsle din patriarhie.* ODOBESCU, S. I, 150. ✦ Timpul cît păstorea un patriarh **(2)**. *L-au pus după aceea patriarh Țarigradului, dară numai 14 zile au ținut patriarhia.* ȘINCAI, HR. III, 51/32.

2. Organizație bisericească ortodoxă (sau eterodoxă) autocefală, condusă de un patriarh **(2)**; sediul acestei organizații; (rar) patriarhat **(1)**. *Au trimis la patriarșia de Ohrida, de au luat blagoslovenie.* N. COSTIN, L. 192. *Că iată numai acealea, cari și acealea din voia și din politia turcilor să îngăduiesc, adecăte ceale patru patriarhii și oarecîte mitropolii.* C. CANTACUZINO, CM I, 42. *Patriarhia are o tipografie.* BOLINTINEANU, O. 298. *Veneau tovărășie și cuvioși monahi de la prea sfînta patriarhie, cu binecuvîntare de la slăvitul stăpîn al ortodoxiei.* SADOVEANU, O. XII, 366. *Biserica românească trăia sub vasalitatea unei patriarhii străine.* ARGHEZI, B. 31, cf. DER.

3. Biserica centrală a unei patriarhii **(2)**; biserică patriarhală, v. p a t r i a r h a l **(3)**. *Diaconul de la marea și dumnezeiască besearică, sfînta patriarșie* (a. 1632). GCR I, 78/8. *Era un diacon întru Alexandria la patrierșie.* VARLAAM, C. 133. *Biserica cea mare... carea era patriarșie.* GAVRIL, NIF. 18/22. *Îl dusără întîi în sfînta patrierhie.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 258/37. *Fiind împăratul la biserica cea mare, la patriarhie* (a. 1760). GCR II, 73/20. *Patriarhia Antiohiei, unde este hramul sfîntului Nicolai* (a. 1769). id. ib. 82/6. *De acolo a ieșit Chivu, de la biserica Enii..., care mai în urmă a ajuns cîntăreț în strana din dreapta la patriarchie.* GHICA, S. 56, cf. ARGHEZI, B. 97, DM.

— Scris și: *patriarchie.* — Pronunțat: *-tri-ar-.* — Pl.: *patriarhii.* — Și: (învechit) **patriarșie, patrierhie, patrierșie** s. f.

— Din slavonul патриархиа, ngr. πατριαρχία.

PATRIARHÍSM s. n. (Rar) Conducere politică exercitată de către patriarhi **(2)**; epocă de dominație a patriarhilor. V. p a p i s m. *Patriarchismul furișase la noi slavitatea cea oficială.* HASDEU, I. C. I, 43.

— Scris și: *patriarchism.* — Pronunțat: *-tri-ar-.*

— **Patriarh** + suf. *-ism.*

PATRIARȘÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Patriarhal **(3)**. *Scaunul cel svînt patriarșesc ce-i în oltar.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie $123^{v}/8$, cf. $160^{v}/1$. *Iaste de împărătesc și patrieșăsc neam.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/36. *Domnul dimpreună cu patriarșii și cu arhiereii s-au suit sus în casele cele patriărșăști unde s-au și ospătat.* R. GRECEANU, CM II, 157, cf. 152, 153. *Aleargă la cinstea patrierșească* (a. 1702). IORGA, S. D. XIV, 6. *Această dajde grea, văcăritu, a pune pe țară s-a oprit... cu cărți patrierșești și cu hrisoave domnești.* DIONISIE, C. 192. *Și la Caragea ascmene jurămînt am făcut iarăși cu toții prin obștească anafora, cu mare blestem și cu afurisanie prin carte patrieșască.* PR. DRAM. 69.

— Pronunțat: *-tri-ar-.* — Pl.: *patriarșești.* — Și: **patrierșése, -eáscă, patrieșése, -eáscă** adj.

— **Patriarh** + suf. *-esc.*

PATRIARȘÍE s. f. v. **patriarhie.**

PATRICHIÁN, -Ă s. m. și f. v. **patrician.**

PATRÍCHIE s. m. v. **patríciu.**

PATRÍCHIU s. m. v. **patríciu.**

PATRICIÁN, -Ă subst. **1.** S. m. şi f. (În antichitatea romană) Persoană care aparţinea, prin naştere, aristocraţiei gentilice şi care se bucura de toate privilegiile; (învechit) patriciu **(2).** Cf. Vîrnav, f. 5r/10, Negulici, Şăineanu, d. u., cade, Scriban, d., dl, dm, dn2. ✦ (Adjectival) Care aparţine patricienilor **(1),** privitor la patricieni, de patricieni. *Era născut în Roma, bărbat erudit şi fiul unei familii patriciene.* calendar (1852), xxiv/13. *Junimea patriciană se lepădă de aceste jocuri poporane.* Odobescu, s. i, 42. *Numele patrician „Claudius" avea o variantă populară „Clodius".* Graur, n. p. 100.

2. S. m. şi f. P. g e n e r. Nobil **(1),** aristocrat. *Guvernul transilvan compus în marea sa majoritate din magnaţi şi patriciani maghiari şi saşi.* Bariţiu, p. a. i, 193, cf. ii, 624, 722. *Madona ta ţi-a dat Mîne mici de patriciană Şi ochi mari de sărutat.* Alecsandri, p. i, 160. *Ne pupăm în gondolă ca doi patricieni de pe timpul ilustrului doge.* Caragiale, ap. cade, cf. Alexi, w. *Erau toţi... robi cu partidă în registrele acestui patrician al vremurilor noastre.* Galaction, o. a. i, 147, cf. Camil Petrescu, t. ii, 206. *Pe scări coboară încet o fată înaltă, elegantă, zveltă, cu păr bogat, cu ochii negri, albă, cu mîini delicate de patriciană.* Brăescu, o. a. i, 233. *Copiii patricienilor poartă mătasă şi catifea.* Sadoveanu, o. ix, 279, cf. 232. *În mijlocul acestui peisagiu care ne ademeneşte cu adierile lui,... izbucnesc deodată rîsetele vesele şi zglobii ale patricienilor.* Vianu, a. p. 160. ✦ (Adjectival) Care aparţine patricienilor **(2),** privitor la patricieni, de patricieni. *Era o sărbătoare cu totul patriciană.* gtn (1836), 56l/19. *Vedeai multe frunţi patriciane încreţite şi posomorîte.* Bariţiu, p. a. iii, 37. *Dragomir... cutezase a se înamora cu fiica lui Radu Mihne, pîngărind cu plebea lui sîngele patrician.* Negruzzi, s. i, 184, cf. Bărcianu. *Vei fi sărbătorit în calitate de comandant în saloanele... şi în budoarele patriciene.* Camil Petrescu, t. ii, 198. *Ofiţerii începeau să se îngraşe şi să capete gusturi patriciene.* C. Petrescu, î. i, 8. *Răspundea la saluturi cu o înclinare patriciană din cap.* id. c. v. 240. ◇ F i g. *Patricianul păun cu egreta lui de pietre scumpe pe creştet fraterniza cu domestica ginte laolaltă.* Anghel, pr. 97.

3. S. m. Cîrnat preparat din tocătură de vită care se consumă fript la grătar. *Un prînz împărătesc,... patricieni la grătar; un purcel la frigare.* Caragiale, o. ii, 146. *Pregăteau tocătura pentru patricieni.* I. Botez, şc. 21. *Bînd cîteva „idei", cum botezase fuicile, mîncînd doi „patricieni", cum le spunea cîrnaţilor..., Orăşanu dăduse drumul limbii.* Pas, l. i, 48.

— Pronunţat: *-ci-an.* — Pl.: *patricieni, -e* şi (învechit) *patrieiani, -e.* — Şi: (învechit) **patriehián, -ă** (Cantacuzino, n. p. 155r/24), (după fr.) **patrisián, -ă** (Vîrnav, f. 5r/10) s. m. şi f.

— Din fr. **patricien.**

PATRICIÁT s. n. **1.** Calitatea de patriciu **(1).** Cf. Negulici, cade.

2. Demnitatea, calitatea de patrician **(1).** *Comiţiele tribute sînt adunări de „proprietari" fără distingere de patriciat sau plebeiat.* Maiorescu, cr. iii, 117, cf. Bărcianu, cade, Scriban, d.

3. Instituţia patricienilor **(2);** totalitatea patricienilor. *Patriciatul săsesc se consulta şi căuta tot feliul de mijloace cum ar putea paraliza dreptul de concivilitate acordat popoarelor de către Iosif.* Bariţiu, p. a. i, 524. *Constituţiunea cea mucedă şi ruginită... devenise un anacronism şi o adevărată ruşine pentru aristocraţie şi pentru patriciat.* id. ib., cf. ii, 654, cade, Scriban, d. *Pînă către sfîrşitul veacului trecut patriciatul francez, fără să mai ofere vreo utilitate, şi-a menţinut privilegiile politice şi economice.* Ralea, s. t. i, 90. *Clasa bogată din oraşele medievale din Europa centrală şi apuseană, patriciatul, patricii, purtau în acte şi numele de bătrînii oraşului.* Panaitescu, o.ţ. 194.

— Pronunţat: *-ci-at.*

— Din fr. **patriciat,** lat. **patriciatus.**

PATRICÍD, -Ă subst. (Rar) **1.** S. m. şi f. Persoană care şi-a ucis tatăl. V. p a r i c i d **(2).** Cf. Polizu, Barcianu, v., Alexi, w. ◇ F i g. (Adjectival) *Moldovo neferice! Din... fiii tăi chiar unul a trebuit să vie Şi arma patricidă să-ţi vîre-n carne vie.* I. Negruzzi, s. ii, 24.

2. S. n. Paricid **(1).** Cf. Barcianu, Alexi, w. ◇ F i g. *Mascatul... trădător, carele, după ce vînduse păgînului trecătoarea Dunării, se grăbea acum a cîştiga deplin preţul patricidului.* Hasdeu, i. v. 148.

— Pl.: *patricizi, -de.* — Şi: (învechit) **patricídiu** s. n. Barcianu, v.

— Din lat. **patricida.**

PATRICÍDIU s. n. v. **patricíd.**

PATRÍCIU s. m. **1.** Titlu instituit în Imperiul roman de către Constantin cel Mare, păstrat şi în Imperiul bizantin; persoană care avea acest titlu. *S-au suit [Flor] în rîndul patrichiilor.* Dosoftei, v. s. decembrie 226v/6, cf. 216r/14, octombrie 62v/28. *Diregătorie de patrichii.* biblia (1688), [prefaţă] 7/1. *Acest fericit Artemie, dux şi avgustalic Alexandriei fiind şi patrichie.* Mineiul (1776), 119r2/33. *Vitige, nemaiputînd suferi foamea în Ravenna, s-au dat pre sine lui Belisarie rob, pre carele ducîndu-l Belisarie în Ţarigrad, Iustinian Augustul l-au făcut patrichiu, dară nu mult au trăit ca patrichiu.* Şincai, hr. i, 102/31, cf. Negulici. *Păstrînd titlul de regi ai francilor, ei adaug bucuros titlurile în totul romane de principe, patriciu sau om ilustru.* Xenopol, i. r. ii, 39. *Văzuse o clipă pe binecredincioasa împărătească Irina... împresurată de patrici şi sfetnici.* Sadoveanu, o. xii, 32, cf. 103.

2. (Învechit) Patrician **(1).** *La 509 a. Ch. se răstoarnă monarhia şi se introduce o republică aristocratică, cu consuli luaţi numai dintre patricii.* Maiorescu, cr. iii, 102. *Comedia oscă, acea petrecere întîmplătoare a junilor patrici şi a oamenilor fără treabă, nu putea să aibă nici o legătură din naştere cu drama satirică.* Odobescu, s. i, 44.

3. (Astăzi rar) Nobil **(1),** aristocrat. *„Nobiles", adecă Cei aleşi din neam, la carii să număra patriţii.* Budai-Deleanu, ţ. 362. *Tu eşti senator, eşti patriciu şi nu prooroceşti nimic?* cr (1834), 38²/18. *Aceasta este o faptă grandioasă şi vrednică de patria acelor dogi şi acelor patricii.* ib. (1846), 2¹/38. *Patriciul Bedeus s-a putut bucura din suflet pentru acea împlinire a vechei sale dorinţe.* Bariţiu, p. a. ii, 678, cf. iii, 328. *În spaţioasa sală a dogelui erau adunaţi 609 patricii... spre a asculta mesagiul dogelui.* f (1869), 6, cf. Alexi, w. *Clasa bogată din oraşele medievale din Europa centrală şi apuseană, patriciatul, patricii, purtau în acte şi numele de „bătrînii oraşului".* Panaitescu, o. ţ. 194.

— Pl.: *patricii* şi (rar) *patrici.* — Şi: (învechit) **patríchie, patríchiu, patríţiu** s. m.

— Din ngr. **πατρίκος,** lat. **patricius.**

PATRÍDĂ s. f. (Grecism învechit) Patrie **(1).** *Prea ticăloasă şi de fericire prea înstrăinată iaste patrida aceaia întru ceia ce să lipsesc îndreptările* (a. 1757). cat. man. ii, 339. *Cu mila lui Dumnezeu au vrut să ne împreunăm în pămîntul patridei noastre* (sfîrşitul sec. xviii). let 2. iii, 242. *Aicea s-au strigat ieri prin ţîrg că... toţi cari au arme să meargă la ordiia cea mare,... să să scrie şi să să bată pentru patrida şi pentru lege, şi li se vor da leafa împărătească* (a. 1821). Iorga, s. d. viii, 136, cf. tdrg.

— Pl.: *patride.*

— Din ngr. **πατρίδα.**

PĂTRIE s. f. **1.** Mediu politic, social şi cultural în care îşi desfăşoară viaţa şi lupta fiecare popor; teritoriu locuit de un popor; ţară în care s-a născut

cineva şi al cărei cetăţean este; (învechit şi popular) moşie[1] **(2)**, (învechit) naştere **(II 2)**, (grecism învechit) patridă, (învechit, rar) moştenire **(3)**. V. ţară, pămînt. *Curăţitoriu de tiranii patriei.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/47. *Cel ce gîndeşte să-şi răscumpere patria lui din robia tirănească întîi trebuie să caute folosul cel de obşte.* IST. Ţ. R. 20. *Să învîrtejaşte la patria lui, încărcat de laude* (a. 1694). FN 26. *O au dejghinat şi o [au] închinat nemţilor acea parte du peste Olt, răi vrajmaşii patriii lor, boiarii aceia.* R. POPESCU, CM I, 519, cf. 543. *Cu bună chiverniseala măriii-sale... şi mai mult pentru ţară şi patrie din inemă dorind, dă acea grea primejdie... bine au păzit.* R. GRECEANU, CM II, 183. *Tălmăciri în limba românească cea de moşie în patria noastră* (a. 1730). BV II, 40/25. *Au sosit la cea de pre urmă în patria sa* (cca 1750). GCR II, 82/19. *Să ne supunem la leagea patriei, alegînd mai întîi folosul patriei decît folosinţele noastre.* AETHIOPICA, 74[v]/10. *Rugăciunile acestor sfinţi au făcut ochiul bînd al împărăţiei asupra ticăloasei patrii.* MINEIUL (1776), [prefaţă] 4/39. *Laudă lumea pre Mutie romanul pentru că au pierdut dreapta pentru patria sa.* MOLNAR, RET. 95/13. *Radul Vodă, văzînd că în patria sa nu va putea rămînea de frica vrăjmaşilor,... au trecut la împăratul Matia.* ŞINCAI, HR. II, 327/29. *Apreg pedepsea pe cei care Asupra patriii făcea sfaturi Ş-avea cu turcii vro meştecare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 152. *Lui e patria ca dulce mamă, Iar el patriii ca ş-un băiat.* id. ib. 360. *Această fabrică a sticlăriei este şi pentru podoaba patriii* (a. 1819). DOC. EC. 199. *Am fost în slujbele patriii.* GOLESCU, Î. 24. *Rîvnitoriu... spre îmbunătăţirea stărei de obştie a patriei* (a. 1823). N. A. BOGDAN, C. M. 108. *Cu miile-i vin planuri întru restabilirea A drepturilor patriii.* HELIADE, O. I, 214. *De mîngîiere patriei este aseminea faptă că şi la noi cii buni sînt razămul bunelor aşezăminturi.* AR (1830), 12[2]/26. *Vezi... pe vînzătorul patriii că doreşte să între în mormînt de viu ca să fugă mînia şi ura compatrioţilor.* MARCOVICI, C. 19/8. *Aceşti copaci... parcă samănă cu răchiţile din patria mea.* DRĂGHICI, R. 48/31, cf. 141/5. *Cu primejdia vieţei, patriei sale era scut.* ASACHI, S. L. I, 65, cf. 170, II, 16. *Aceasta este o faptă grandioasă şi vrednică de patria acelor dogi.* GR (1846), 2[1]/38. *Asemenea lui Andrei şi Ştefan Bathori..., li se confiscară bunurile, declarîndu-i trădători şi izgoniţi pentru totdeauna din patria lor.* BĂLCESCU, M. V. 45. *Inima lor ardea de dorinţa de a-şi da viaţa pentru patrie.* id. ib. 116. *Datoria către patrie se arată nu numai pe timpul bătăliei, dară ori şi unde se cere jertfa vieţei.* RUSSO, S. 29. *Femeile cîntau patria îndepărtată şi durerile pribegiei.* id. ib. 135. *Vechii noştri boieri — sprijeni a patriei şi a tronului.* NEGRUZZI, S. I, 192, cf. 111. *A patriei iubire E averea cea mai rară, Cea mai scumpă moştenire.* ALEXANDRESCU, O. I, 261, cf. 105, id. M. 32. *Pentru-a patriei iubire... Viaţa noastră să jertfim.* ALECSANDRI, P. II, 7, cf. id. T. I, 88. *Întors în patria lui, se uni cu stăpînu-său.* BOLINTINEANU, O. 305, cf. 427. *Aceşti doi boieri îşi revăzură patria.* ODOBESCU, S. I, 261, cf. 28. *Nu totdeauna sîntem din ţara ce ne-a văzut născînd şi de aceea căutăm adevărata noastră patrie.* EMINESCU, N. 84, cf. id. O. I, 8, 142. *Am plecat din Franţa către patrie.* CARAGIALE, O. II, 201. *Reîntors în patrie, a mai dat de pagubă pe cîte-un unchi, pe cîte-o mătuşă.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 197, cf. 220, ALEXI, W., TDRG. *Venea din nord, Venea din Rosmersholm — Din patria lui Ibsen.* MINULESCU, V. 124. *Aţi auzit voi despre patrie?* SAHIA, N. 120. *Văzuse lumina lumii în fericita patrie a lui Dante.* SADOVEANU, O. VII, 547, cf. IX, 264. *Am căutat mereu Umbra genelor Pe un obraz..., Numai tîrziu am găsit-o. Aci, În patria mea, la seminţia mea.* BLAGA, P. 104, cf. 24. *M-am jertfit pentru patrie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 129. *Profesorii din toate şcolile patriei noastre sînt angajaţi acum din plin în lupta pentru o cît mai bună pregătire a elevilor.* GÎ 1962, nr. 683, 3/1. *Şi dacă avem putere sau virtuţi, să le cheltuim aici, pentru patria noastră.* T septembrie 1962, 25. *Nu trecu mai multă vreme, Iată, patria mă cere.* FOLC. MOLD. I, 148. ◇ *Patrie mumă* (sau *mamă*) = ţară din care s-a desprins o altă ţară, o provincie etc., care sînt legate de prima prin unitate naţională, de limbă, culturală etc. *Li se înflăcăra* [obrazul] *pentru alipirea cu patria mumă.* PAS, Z. IV, 144. (Bis.) *Patrie obştească* (sau *cerească*) = cerul; raiul, paradisul. *Aşteaptă ziua dorită În care... Va merge fără de veste către patria obştească.* CONACHI, P. 263, cf. CADE. ✦ Ţară în care locuieşte, în care se stabileşte cineva (fără a-i aparţine ca origine). *Se pogorî împărăteasa de pe cuvertă la arsenal unde o aştepta împăratul cu tot strălucitul corpos al curţei, călcînd pe pămîntul patriei sale celei nouă.* AR (1830), 23[1]/45. *Colonii romani din această ţeară nu pregetară a apăra cu bărbăţie patria lor adoptivă.* BĂLCESCU, M. V. 7. *Cei carii lăcuiesc în acea patrie fără a se fi naturalizat nu pot face testament (dietă).* CR (1848), 1[1]/32. *Era tipul levantinului cu mai multe patrii, îmbogăţit la Dunăre.* BART, E. 303.

2. Loc de origine al cuiva sau a ceva; loc de baştină. V. leagăn. *Patria cafelii este Arabia, de unde în al 16 veac s-au introdus la Eghipt.* CR (1832), 16[1]/21. *Alexandrescu era născut în Tîrgovişte, în patria Văcăreştilor, a lui Eliad şi a lui Cîrlova.* GHICA, S. 134. *Care este patria...* [pupezelor] *nu s-a putut stabili.* LINŢIA, P. II, 24.

3. Loc, climat propice dezvoltării cuiva sau a ceva. *La cîte păsări sînt zburătoare, Sloboda viaţă e lucru mare; Natura e patria lor.* ALEXANDRESCU, O. I, 225. *Atena era odinioară patria artelor frumoase.* ŞĂINEANU, D. U., cf. CADE. *Staţiunea de la Topliţa, aflată în preajma acestor înălţimi, înregistrează iarna cele mai scăzute temperaturi, iar buletinele meteorologice o pomenesc ca pe o înfricoşătoare patrie a frigului.* BOGZA, C. O. 55.

— Pl.: *patrii.*

— Din lat. **patria, fr. patrie.**

PATRIEHÍE s. f. v. **patriarhie.**

PATRIERŞÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **patriarşesc.**

PATRIERŞÉŞTE adv. (Învechit, rar) Ca un patriarh **(2)**, în calitate de patriarh. *Cu puterea ce ni s-a dat..., patrierşeşte... blagoslovim pe toţi cei cu bună vrere spre rîvna binelui patriei* (a. 1777). FURNICĂ, I. C. 54.

— **Patriarh** + suf. *-eşte.*

PATRIERŞÍ vb. IV. Intranz. (Învechit, rar) A fi patriarh **(2)**, a deţine şi a exercita funcţia de patriarh. *Au patrierşit sv[i]nţia sa numai un an şi dzeace luni.* DOSOFTEI, V. S. februarie 70[v]/21.

— Prez. ind.: *patrierşesc.*

— V. **patriarh.**

PATRIERŞÍE s. f. v. **patriarhie.**

PATRIEŞÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **patriarşesc.**

PATRIHÓŢ s. m. (Familiar; de obicei la pl.) Fals patriot **(2)**. *Unii vrednici patrioţi, Dar mai vrednici patrihoţi, Latră, urlă furios, Pîn-ce-apucă vreun os.* ALECSANDRI, T. I, 96. *Patriot bun se înţelege cel ce cu credinţă slujeşte ţării sale, iar patrihoţ cel dimpotrivă.* ZANNE, P. VIII, 739.

— Pl.: *patrihoţi.*

— Contaminare între **patriot** şi **hoţ.**

PATRILATÉR s. n. v. **patrulater.**

PATRIMONIÁL, -Ă adj. Care constituie un patrimoniu, care se referă la patrimoniu, care ţine de patrimoniu. Cf. NEGULICI. *Aşa-numitele judecăţi patrimoniale domneau şi în acelea ţări ca şi bunăoară în Ungaria.* BARIŢIU, P. A. I, 358, cf. II, 23, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *În caz de lichidare... a unei întreprinderi..., situaţia patrimonială... se va reglementa prin decizia organului tutelar.* LEG. EC. PL. 179. ◇ *Raporturi patrimoniale* = raporturi juridice care au un conţinut economic. PR. DREPT, 134, cf. 16. *Bunuri patrimoniale* = bunuri care pot fi evaluate

în bani. *Un titlu de credit perfect... păstrează caracterul de bun patrimonial.* COD. PEN. R.P.R. 592.
— Pronunțat: *-ni-al.* — Pl.: *patrimoniali, -e.*
— Din fr. **patrimonial.**

PATRIMÓNIU s. n. **1.** (Jur.) Totalitatea drepturilor și obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, aparținînd unei persoane (fizice sau juridice); (sens curent) bun moștenit de la părinți, posesiune ereditară, (învechit și popular) m o ș i e[1] **(1)**; avere părintească. Cf. DRLU. *Moșteniseră de la muma lor un patrimoniu destul de însemnat.* CR (1846), 6[r]/40, cf. NEGULICI, STAMATI, D., HAMANGIU, C. C. 138. *Și-a cheltuit averea și și-a îndatorat patrimoniul.* SADOVEANU, O. V, 596. *Patrimoniul bisericii s-a constituit din danii.* OȚETEA, R. 303. *În cazul încetării din viață, patrimoniul persoanei se transmite la moștenitori.* PR. DREPT, 147. *Patrimoniul este deci totalitatea drepturilor și obligațiilor care au valoare economică, aparținînd unei persoane.* ib. 195, cf. DER. ◇ *Separație de patrimoniu* sau *separațiune a patrimoniului* = detașare a bunurilor personale ale cuiva de cele moștenite, sau a bunurilor soțului de zestrea soției. *În cursul anului 1868 au intrat în tribunal... 7 separațiuni de patrimoniu.* I. IONESCU, P. 190. *Pot cere, în orice caz, și în contra oricărui creditor, separațiunea patrimoniului defunctului de acela al eredelui.* HAMANGIU, C. C. 185. *Femeia va avea același drept în curs de 10 ani după separațiunea patrimoniilor.* id. ib. 319, cf. DER. ✦ P. g e n e r. proprietate, bun, avere. *Cronicarul polon numește Pocuția patrimoniu iar nu patrie a lui Ion Vodă.* HASDEU, I. V. 222.

2. (De obicei urmat de determinări care indică domeniul) Totalitatea bunurilor materiale care aparțin întregului popor și sînt administrate de către organele statului; bun public. *Ministerul silviculturii... are în sarcina sa... îndrumarea și gospodărirea patrimoniului silvic și vînătoresc al țării.* LEG. EC. PL. 86. *Orice edificiu construit..., orice pod..., orice tunel și cale nouă, de orice soi, sînt o sporire a patrimoniului național.* V. ROM. iulie 1954, 31. *În estetica spațiilor verzi, premisa de bază este respectul patrimoniului vegetal existent.* ib. august 1963, 155. ✦ Bunuri spirituale (moștenite din generație în generație) care aparțin întregului popor; moștenire culturală. *Aduce o contribuție bogată în patrimoniul comun al literaturii noastre noi.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 398. *Invenții verbale* [ale lui Caragiale]... *au trecut în patrimoniul limbii vorbite a întregului popor.* L. ROM. 1953, nr. 1, 55. *Patrimoniul lor spiritual se mărginea la legende moștenite din generație în generație.* V. ROM. octombrie 1955, 145. *O operă serioasă, matură..., demnă să figureze în patrimoniul poetic al literaturii noastre.* s mai 1960, 87. *Ce om nu e mîndru de patrimoniul spiritual al poporului său?* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 549. ✦ P. e x t. Bunuri spirituale, culturale etc. care aparțin întregii omeniri. *Ceea ce este impersonal este din patrimoniul comun al omenirei întregi.* MAIORESCU, CR. II, 126. *Literatura sovietică ajunge la realizările destinate să biruiască timpul, așezîndu-se în patrimoniul artei universale.* SADOVEANU, E. 196, cf. RALEA, S. T. II, 159. *Această lucrare de sinteză ca și lucrările sale ulterioare asupra aceluiași subiect au intrat de mult în patrimoniul științei universale.* CONTEMP. 1953, nr. 346, 5/1. *Compozitorii au izbutit... să creeze capodopere care au intrat definitiv în patrimoniul cultural al omenirii.* M 1961, nr. 1, 18.
— Pl.: *patrimonii.*
— Din lat. **patrimonium, fr. patrimoine.**

PATRIOÁTĂ s. f. v. **patriot.**

PATRIÓT, -Ă s. m. și f. **1.** (Învechit; de obicei determinat de adj. pos.) Compatriot. *Patrioții mei vor număra aceasta între alte bune lucrări* (a. 1773). GCR II, 86/18. *Am dat biserica din Dobrețin părintelui Isaie, călugărului de la Sfetagora și patriotului meu.* ȘINCAI, HR. III, 162/32. *Să-i învețe năravuri bune, carte și limbi ca acelea care sînt de lipsă în țeara Ardealului și în care să se poată înțelege cu patrioții săi.* id. ib. 227/13, cf. 285/22. *Am vrut prin aceasta să deștept pre patrioții miei.* BUDAI-DELEANU, LEX. I, 30[v]/16. *Patrioții săi ce călătorea pe mare.* DESC. AM. 7/15. *M-am înștiințat de la un cuvios preot... carele este patriotu lui* (a. 1816). IORGA, S. D. XII, 171. *Oșteanul acesta să fie ca un leu asupra vrăjmașului, și ca un miel către patriotul său.* BELDIMAN, N. P. II, 158/19. *Am slujit patriii și patrioților mei* (a. 1824). CAT. MAN. I, 90. *Chiar cu ai lor cunoscuți, Patrioți cu ei crescuți, Cînd îi văd d-abia tușesc, De silă cevași vorbesc.* MUMULEANU, C. 135/6. *Am lăsat atîtea monumenturi de lucruri bune, încît toți vecii nu le vor putea șterge dintre patrioții mei.* GORJAN, H. IV, 51/25. *Un patriot corespondent al nostru, care petrece mai de mulți ani în București, ne scrie următoarele.* GT (1838), 15[2]/14. *Patriotul nostru Iakab se ocupă în scrierea sa foarte mult și cu românii.* BARIȚIU, P. A. II, 71. *Noi avem dreptul a-l reclama de patriot al nostru.* NEGRUZZI, S. I, 313. ✦ Persoană originară din locul despre care se vorbește; localnic. *Cine va ceti pă aceste mineie mă va pomeni și pă mine, fiindcă m-am ostenit dă am făcut multe lucruri vrednice dă pomenire,... fiind și patriot de la măn[ă]stirea spita[lu]lui sfîntul Pantelimon* (a. 1834). IORGA, S. D. XV[2], 50. *S-au bucurat dar cetatea... pentru că biruitorul s-a întîmplat patriot.* PANN, E. II, 158/18.

2. Persoană care își iubește patria **(1)**. Cf. CANTACUZINO, N. P. 145[r]/10. *Și cine e care să ne poată chizăși cum că urmașii lui toți Vor fi ca dînsul buni patrioți?* BUDAI-DELEANU, Ț. 354. *Mai pre urmă, sfătuind ei adunarea, l-au rînduit să stea Spartei cei necăjite întru ajutoriu, carele au și împlinit chemarea lui ca un patriotă adevărat.* MOLNAR, I. 337/3, cf. LB. *Dacă pînă acum, în nenorocita noastră țară, se arăta cineva patriot, era un păcat din cele mai mari.* CR (1829), 99[2]/4. *Patriotul cel bun nu este fanatic, el este iubitor de oameni și știe că natura nu cunoaște neamț, englez, francez, grec sau român, ci numai om.* ib. (1832), 341[1]/10. *Amar mie, soartă crudă, am pierdut pe-al meu părinte, Sărimanii mîngîierea, iar Moldova-un patriot.* ASACHI, S. L. I, 62, cf. 52, 118. *Curțius patriotul... morței se jertfește.* CONACHI, P. 283. *Nu vor ieși la lumină* [cărțile] *pînă nu se va găsi un patriot care să știe prețui asemenea osteneli.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 46. *Bărbatul tău, jupîneasă,... A căzut pe cîmpul slavei ca un viteaz patriot.* NEGRUZZI, S. I, 132, cf. 158. *Voi negustori din țară cu mari pretențiuni De patrioți, vă credeți doar fără slăbiciuni.* BOLINTINEANU, O. 144. *Toți... Vrînd să aibă glas profetic, suflet nalt de patrioți.* MACEDONSKI, O. I, 100, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Tatăl lui Eminescu era un înfocat patriot.* GALACTION, A. 160. *Patrioți de paradă... jupuiau țara și de ultima piele a inimii amărîte.* ARGHEZI, B. 136, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 17, LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 7, 103. ◇ (Ironic) *Încă pînă a nu mă naște, eu am fost patriot mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 264. *Dar eu n-asud, eu sufăr tot, Căci sînt un mare patriot.* ALECSANDRI, T. I, 231, cf. 174, 285. ◇ (Adjectival) *Damele, pretutindeni mai patrioate, au organizat un teatru de amatori.* CR (1848), 12[1]/36. *Doamna Sturza* [era] *fiica patrioatei familii Hurmuzache.* BOLINTINEANU, O. 278. ✦ (Adjectival; învechit, rar) Patriotic **(1)**. *La serbare și la triumf nu mai cheamă pe giunime Cel cuvînt ce-n inimi nobili patriot-amor aprinde.* ASACHI, S. L. I, 130. *Așa fapta patriotă, ce-a zeimei este fiică, Timpu-nfrînă și cu soarta pe invidia răpune.* id. ib. 140.
— Pronunțat: *-tri-ot.* — Pl.: *patrioți, -te.* — Și: (învechit) **patriótă** s. m., **patrioátă** s. f., **patreót, -ă** (GÁLDI, M. PHAN. 223) s. m. și f.
— Din ngr. **πατριώτης**, fr. **patriot**, germ. **Patriot.**

PATRIOTÁRD, -Ă adj., s. m. și f. (Persoană, operă literară etc.) care face paradă de patriotism, care dovedește, care exprimă un fals patriotism. *Oamenii gravi, stîlpii guvernamentali, patrioții și patriotarzii*

aveau noapte între sprîncene. GALACTION, A. 449. *Poeziile acestea patriotarde erau false, convenționale.* CONTEMP. 1949, nr. 161, 10/1, cf. nr. 156, 15/4. *Spunea* [adevărul] *deschis și hotărît, adesea cu riscul de a fi socotit de patriotarzii timpului un „dușman al neamului".* CV 1950, nr. 2, 11. *Poporul pentru Eminescu nu era cel convențional al patriotarzilor.* SADOVEANU, E. 83. *Reliefez atitudinea demagogilor patriotarzi din secolul trecut față de limbă.* L. ROM. 1953, nr. 3, 74, cf. nr. 4, 9. *Un patriotard semidoct, habotnic, fățarnic și ipocrit.* PREDA, R. 84. *Kogălniceanu a atacat în discursurile sale atitudinea teroristă și îngîmfată a lui Ion Brătianu și a partidului său patriotard.* CONTRIBUȚII, I, 86. *Condamnă... pe poeții patriotarzi.* S. C. ȘT. (IAȘI), 1958, 78. *Romanțiosul, bizareriile și dulcegăriile melodramatice se îmbinau cu misticismul și poza patriotardă.* S martie 1960, 60. ◇ (Adverbial) [Cațavencu] *revendică desperat, patriotard și șovin, să avem și noi faliții noștri.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 23/3.

— Pronunțat: *-tri-o-*. — Pl.: *patriotarzi, -de.*

— Din fr. **patriotard.**

PATRIÓTĂ s. m. v. **patriot.**

PATRIOTÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Patriotic **(1).** *Voi..., spre lauda cea mai mare, Dați ajutoare patriotești.* I. VĂCĂRESCUL, P. 297/18.

— Pronunțat: *-tri-o-*. — Pl.: *patriotești.*

— **Patriot** + suf. *-esc.*

PATRIÓTIC, -Ă adj. **1.** (Despre sentimentele, manifestările, acțiunile oamenilor) Care exprimă, demonstrează patriotism; care servește patria **(1)**; făcut din patriotism; (învechit) patriotesc, patrioticesc **(1)**, (învechit, rar) patriot **(2).** *Țara așteaptă cu nerăbdare punerea în lucrare a înaltelor, bunelor și patrioticelor sale cugetări.* HELIADE, F. 9/18. *Binevoitorii așezămintelor patriotice, prenumerîndu-se la această foaie, vor da strguitoriului redactor... mijloacile și îndămînările cuviincioase.* AR (1830), 4^2/24. *Dragostea aproapelui și jertfirea pentru ceilalți oameni este... fapta cea mai patriotică.* MARCOVICI, D. 458/10, cf. 243/3. *Prin cheltuieli însemnătoare... a le însufla cinstea și sîntimentele... patriotice.* GTN (1835), 3^2/34. *Opoziției i se pare că lucră în înțeles patriotic.* CR (1848), 21^3/13. *Adunarea, neîndoindu-se nicidecum de patrioticele d-voastre sentimente, a socotit de netăgăduită datorie, în numele suferințelor patriei, ajutorul și cooperația d-voastră.* ap. GHICA, A. 797. *Cercările poetice tipărite în 1839 sînt pline de sentiment patriotic.* RUSSO, S. 153, cf. 57. *Datorie patriotică și vrednică de toată lauda.* NEGRUZZI, S. I, 174, cf. 260. *Destăinuiesc într-însul un suflet adînc poetic, o inimă adevărat patriotică, ce prometeau mult țării lui.* ODOBESCU, S. I, 238, cf. VLAHUȚĂ, O. A. I, 181. *Un poet... se impune fără de ajutorul îndemnurilor patriotice și al protecției criticilor.* GHEREA, ST. CR. III, 187, cf. DEMETRESCU, O. 161, ALEXI, W. *Încheie cu un gest care voia să exprime maximul de îngrijorare patriotică.* REBREANU, R. I, 299. *Este sigur că via simțire patriotică a poetului este moștenită de la tatăl său.* GALACTION, A. 160. *Primadonele... cîntau cu gesturi simetrice imnuri patriotice.* BRĂESCU, O. A. II, 123, cf. I, 20. *Făcu unele declarații patriotice.* SADOVEANU, O. XI, 427. *Educația patriotică și internaționalistă a oamenilor muncii este o contribuție esențială în lupta pentru înălțarea grandiosului edificiu al socialismului.* CONTEMP. 1951, nr. 235, 3/6. *În scrierile sale, Bălcescu urmărea să trezească în popor mîndria patriotică pentru faptele vitejești din trecutul său de luptă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 540. *Timp de doi ani au răsunat... cuvîntări patriotice.* PAS, Z. III, 7. *Iată cum trebuie privite uriașele demonstrații de forță patriotică de la Cluj, de la Brașov.* BENIUC, M. C. I, 60. *Ceea ce vrea să facă Petru e foarte nobil și patriotic.* H. LOVINESCU, C. S. 39, cf. 19. *Copiii cîntau ușurel cîntece patriotice.* ISAC, O. 269. ◇ (Adverbial) *Patriotic și înțelept ați primit tractatul.* MAIORESCU, D. II, 238. ✦ (Învechit, rar; despre oameni) Care își iubește patria **(1).** *Să adune sume și dănuiri ci au făcut sau vor face grecii patriotici atît din țară cît și din afară.* AR (1829), 178^1/1.

2. (Învechit) Care aparține patriei **(1)**, din patrie; (învechit) patrioticesc **(2).** V. n a ț i o n a l, a u t o h t o n. *Nemaiauzind de cîțiva ani accente dulci patriotice ca acestea, la așa mare distanță de patria mea..., ca un farmec îmi atinseră urechile.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 141. *Înlesnirea negoțului patriotic.* CR (1848), 14^3/12.

— Pronunțat: *-tri-o-*. — Pl.: *patriotici, -ce.*

— Din fr. **patriotique.**

PATRIOTICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) **1.** Patriotic **(1).** *Iată acum prilejul... să-și arate gîndurile lor patrioticești.* CR (1829), 99^2/8.

2. Patriotic **(2).** *S-a scos* [hrisovul] *din limba elinească pe aceasta patrioticească de stolnicul Gheorghe Gramaticul* (a. 1816). URICARIUL, II, 235/26. *Să vă arătați fierbinți apărători credinței și drepturilor patrioticești* (a. 1821). ib. V, 88/9, cf. POLIZU.

— Pronunțat: *-tri-o-*. — Pl.: *patrioticești.*

— **Patriot** + suf. *-icesc.*

PATRIOTICÉȘTE adv. (Învechit, rar) Ca în patrie **(1)**, după obiceiurile din patrie. *Egumenul ne găzdui și ne ospătă patrioticește.* NEGRUZZI, S. I, 318.

— Pronunțat: *-tri-o-*.

— **Patriot** + suf. *-icește.*

PATRIOTÍSM s. n. Sentiment de dragoste față de patrie **(1)** și față de poporul din care face parte. [Văcărești] *și-au slăvit neamul lor și mai mult prin vrednicii și patriotismos* (a. 1787). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Dovedita cinste, strguința și patriotismul ce aveți* (a. 1828). URICARIUL, III, 11/21. *Veți cumpăni cît de interesant este lucrul cel încredințat patriotismului.* AR (1830), 3^1/11. *Spune-m*[i], *rogu-te, despre acest boier Băleanu, ce feliu de bărbat este? Că auz că are un patriotizmos mare* (a. 1834). GÁLDI, M. PHAN. 224. *Nu sînt vremile departe cînd adevăratul patriotism va fi ascultat.* GT (1839), 159^2/57. *Mihnea ia cu putere, înțelepciune și patriotism cîrma țării.* BĂLCESCU, M. V. 16. *S-ar cere ca omul... să fie cu mare luare aminte la firul lucrărilor opoziției așa cum e acela țesut spre a putea judeca patriotismul ei.* CR (1848), 14^3/21. *Sofronie Miclescul... este vrednic de însemnat prin patriotismul* [său] (a. 1851). URICARIUL, V, 147/16. *Cu iubire de patriotism ajută pentru tipărirea cîntărilor în limba națională.* PANN, în CONTRIBUȚII, I, 46, cf. RUSSO, S. 58. *Și acum, domnilor,... nu voi mai chema în ajutorul țăranilor noștri decît umanitatea și patriotismul dumneavoastră.* KOGĂLNICEANU, S. A. 184. *Mai mulți domni buni s-au deosebit prin patriotismul... lor.* NEGRUZZI, S. I, 283. *Au dat dovezi d-o mare abnegație și d-un mare patriotism.* BOLLIAC, O. 236. *Talentul și patriotismul cu care au fost concepute și redactate într-acei nenorociți timpi ne impun recunoștință.* ap. GHICA, A. 6, cf. id. S. 56. *Patriotism, virtute, frumoasă cugetare.* BOLINTINEANU, O. 117, cf. 312. *Patriotismul* [este] *cel mai important simțimînt pentru cetățeanul unui stat, în acțiunile sale de cetățean.* MAIORESCU, CR. II, 187, cf. ODOBESCU, S. I, 307, MACEDONSKI, O. I, 46. *Această nepieritoare întrupare a vitejiei și jertfii este și va fi pururea cea mai minunată lecție de patriotism.* VLAHUȚĂ, R. P. 79, cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Ai încredere în mine, în patriotismul meu?* CAMIL PETRESCU, T. II, 347, cf. 507. *Patriotismul zgomotos nu este un patriotism curat.* BRĂESCU, O. A. II, 348. *Patriotismul local... a stimulat construcția operelor monumentale.* OȚETEA, R. 333. *Patriotismul nu poate fi despărțit de internaționalismul proletar.* CV 1950, nr. 1, 16. *Patriotismul lor însemna dorință arzătoare și luptă pentru realizarea idealurilor omenirii.* SADOVEANU, E. 191. *Școala noastră are datoria să educe tineretul în spiritul patriotismului și internaționalismului proletar.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 766. *Patriotismul acestor mase nu s-a stins a doua zi după Dictatul de la Viena.* BENIUC, M. C. I, 60. *A avea în vedere propășirea econ-*

tenită a acestui popor este adevăratul patriotism. CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/4, cf. H. LOVINESCU, C. S. 39. *Principalul este să pregătiți poporul în vederea zilei cînd va fi chemat să facă dovada patriotismului său.* VORNIC, P. 136, cf. GÎ 1963, nr. 692, 3/2. ◇ (Glumeț) *Îi lipsește, prin aberație, bunul simț al meritului, patriotismul catalogului și civilizația matricolei generale.* ARGHEZI, C. J. 13.

— Pronunțat: *-tri-o-*. — Și: (învechit) **patriotismós, patriotizmós** s. n.

— Din ngr. πατριωτισμός, fr. **patriotisme.**

PATRIOTISMÓS s. n. v. **patriotism.**

PATRIOTIZÁ vb. I. Refl. (Învechit, rar) A se însufleți de sentimente patriotice. *Convorbirăm... și ne patriotizarăm cu toată căldura, cît furăm împreună.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 142.

— Pronunțat: *-tri-o-*. — Prez. ind.: *patriotizez.*

— **Patriot** + suf. *-iza.*

PATRIOTIZMÓS s. n. v. **patriotism.**

PATRISIÁN, -Ă s. m. și f. v. **patrician.**

PATRÍSTIC, -Ă s. f., adj. **1.** S. f. Doctrină teologică-filozofică prin care s-au pus bazele dogmaticii și cultului creștin, completînd biblia și studiind viața, opera și concepția părinților bisericii; patrologie **(1)**. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Considerînd credința ca superioară științei și subordonînd filozofia teologiei, patristica a croit drum scolasticii.* DER.

2. Adj. (Rar) Care se referă la părinții bisericii; care ține de doctrina acestora, propriu acestei doctrine. *Năstrușnicul gînd patristic... că cu cît trupul este mai mucenicit, cu atît sufletul își capătă puteri nebănuite, era pretinsul temei al acestei diabolice canoniri zadarnice.* CIAUȘANU, R. SCUT. 62. *Nenumărate traduceri și prelucrări din... literatura patristică.* IST. LIT. ROM. II, 45.

— Pl.: **(2)** *patristici, -ce.*

— Din fr. **patristique.**

PATRÍȚĂ s. f. **1.** Piesă cu care se presează materialul într-o matriță și al cărei relief constituie negativul obiectului matrițat. Cf. LTR 2, DER.

2. Piesă de oțel a mașinii tipografice pe care se gravează în relief o literă sau un semn tipografic și cu ajutorul căreia se obține matrița necesară la turnatul literelor și al semnelor tipografice. Cf. V. MOLIN, V. T. 61. *Oțelul din care se execută patrița se decălește.* LTR 2 X, 247.

— Pl.: *patrițe.*

— Din germ. **Patritze.**

PATRÍȚIU s. m. v. **patriciu.**

PÁTRÎLEA num. ord. v. **patrulea.**

PATRÎNTÁȘ s. n. v. **patrontaș.**

PATRÎNZĂL s. m. v. **pătrunjel.**

PATROÁNĂ s. f. v. **patron 2.**

PATROÁNCĂ s. f. (Regional) Monedă, ban (Vatra-Dorohoi). GRAIUL, I, 552. *Ni-ț da o patroancă di cinci franci.* ib.

— Pl.: ?

— Cf. patronic.

PATROCINÁ vb. I. Tranz. (Latinism; în dicționarele din trecut) A patrona. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *patrocinez.*

— Din lat. **patrocinari.**

PATROCÍNIU s. n. (Latinism învechit) Patronaj. *Cîteva zeci de mii familii, care n-au niciodată nici trebuință de vreun salariu, subvențiune, favoare, patrociniu de la nici un gubern.* BARIȚIU, P. A. III, 26, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Din lat. **patrocinium.**

PATRÓL s. m. v. **patrulă.**

PATROLÁ vb. I v. **patrula.**

PATRÓLĂ s. f. v. **patrulă.**

PATROLOGÍE s. f. **1.** Doctrină teologică-filozofică prin care s-au pus bazele dogmaticii și cultului creștin, completînd biblia și studiind viața, opera și concepția părinților bisericii; patristică **(1)**. *Clasa de filozofie... fu pedepsită la închisoare pînă la șapt ceasuri sara de profesorul de patrologie.* CONTEMPORANUL, III, 619, cf. BARCIANU, CADE, SCRIBAN, D. *Profesor de patrologie.* STANCU, R. A. III, 299.

2. Colecție care cuprinde scrierile părinților bisericii; p. ext. carte din această colecție. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Din fr. **patrologie,** germ. **Patrologie.**

PATROLÓI s. n. v. **petrol.**

PATRÓN 1 s. m. v. **potron.**

PATRÓN 2 s. n. **1.** (Mai ales în Transilv. și Ban.) Glonț; cartuș. Cf. LB. *Șefii de regiment vor dispune deocamdată de cîte 10 patroane de soldat.* MO (1860), 729. *Împarte patroane.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U. *De cu seară îmi făcui atîtea patroane că aș fi avut de unde să stîrpesc toate zburătoarele.* GANE, N. II, 177, cf. ALEXI, W., STOICA, VÎN. 19. *Nu se poate povesti bucuria pe care i-o făcu pistolul nemțesc cu două cocoașe și punga de patroane.* CAMIL PETRESCU, O. II, 194. *Puneți în pușcă patroane.* BÎRLEA, B. 8. *Io pui patroană în pușcă.* ALR I 1 214/218, cf. 1 412, ALR SN IV h 947, com. din VAȘCĂU. ✦ (Și în sintagma *patron de dinamită*) Bucată cilindrică de exploziv folosită în mine. V. cartuș. *Sacul în spinare, felinarul în mînă, „patronul" de dinamită în buzunar și băiețul coboară la sute de metri în pămînt, să caute aur.* BOGZA, Ț. 52, cf. FD I, 151, 161, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ. *În gaura asta să bagi 5 patroane de dinamit.* COM. PAȘCA.

2. (Regional) Potricală 1 (Briheni-Dr. Petru Groza). TEAHA, C. N. 250.

— Pl.: *patroane.* — Și: **patroánă, pătrăoáne** (ALR SN IV h 947; pl. *pătrăoni,* ib.) s. f., **pătrăón** (ib.) s. n., **pătroánă** (ALR I 1 412/9, 45, ALR SN IV h 947) s. f., **pătrón** (ALR I 1 412/63, ALR SN IV h 947) s. n.

— Din germ. **Patrone.**

PATRÓN 3 s. n. (Rar) Tipar după care se croiește un obiect de îmbrăcăminte. Cf. BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D. ✦ Desen, model după care se execută o țesătură. IONESCU-MUSCEL, ȚES. 298.

— Pl.: *patroane.*

— Din germ. **Patrone,** fr. **patron.**

PATRÓN 4, -OÁNĂ s. m. și f. **1.** Sfînt considerat protector al unei persoane, al unui așezămînt, al unei comunități etc. (care, de obicei, îi poartă numele); zi calendaristică în care se prăznuiește un sfînt; ziua numelui unei persoane. *Mai adauge acestei biserici un patron pe sărbătoarea întîmpinării Domnului* (a. 1695). URICARIUL, V, 140/19. [Castelul] *fu rezidit pe la anul una mie după Christos de genovezi, de la cari luă și numele de San-Giorgio, patronul acelei neguțătoare republici.* BĂLCESCU, M. V. 163. *Această cuvioasă patroană a orașului niciodată... nu-și părăsi locașul.* NEGRUZZI, S. I, 283, cf. 168. *Nu puteam alege altă patroană, spre a-i încrede secretele mele rugăciuni, decît sfînta Cecilie.* ALECSANDRI, O. P. 18, cf. ODOBESCU, S. III, 60. *Sfîntul Mihail, patronul căpitanului.* VLAHUȚĂ, D. 266. *Sf. Ioan Botezătoriul e patronul pruncilor.* MARIAN, S. R. I, 221. *Fiecare comunitate aparte* [sărbătorea]

cu mult alai patronul său o dată cu al bisericei la care era afiliată. N. A. BOGDAN, C. M. 177. *Duhovnicul meu... mi-a hărăzit patron pe sfîntul Nicolae.* GALACTION, O. A. I, 65. *Nădăjduiam mai mult de la sfîntul Mercurie, patronul drumeților și al negustătoriei.* SADOVEANU, O. XI, 11, cf. VII, 108, GALAN, Z. R. 260, ALR II/I h 218. ◇ (Glumeț) *Sfîntă patroană a tehnicii! Ctte ți-e dat să auzi.* V. ROM. aprilie 1954, 18. ◇ Expr. **A face patron** = a-și serba ziua numelui. *Fași patron la dztua lui.* ALR II/I h 217/514, cf. h 218.

2. Ocrotitor, protector, apărător, susținător. [Constantin Brîncoveanu] *fiind patronoș adevărat al sfintei mitropolii de aici, din Ardeal* (a. 1699). BV I, 375. *Eu mă foarte rog dumitale ca unui bun stăpîn și patron* (a. 1760). IORGA, S. D. XII, 73. *Prea cinstite stăpîne birău, mie milostiv patron* (a. 1780). id. ib., 101. *Patronul cel mare al lui Brîncoveanu, împăratul Leopold I..., a răposat în 5 mai.* ȘINCAI, HR. III, 217/8, cf. II, 201/16. *Patronii în cauza carea o apără să nu mărturisească.* MICU, în CONTRIBUȚII, III, 128. *Românii, de curînd întorși la unire, avea lipsă de un patron mare, tare și cu rîvnă.* MAIOR, I. B. 253/25. *Nu este așa de fără minte socotință în lume care să nu fie avut patronul și-apărătoriul său.* BUDAI-DELEANU, Ț. 335, cf. 73. *Prea vrednice patroane al episcopiii neunite din Ardeal* (a. 1821). IORGA, S. D. XII, 178. *Biserica...* [s]*-au rădicat și isprăvit de fiii dumnealor și patronii bisericii* (a. 1831). id. ib. XIII, 180. *El avuse de gînd a se turci cînd crezu că favoarea patronului său și revolta domnilor îi vor deschide calea de a dobîndi un tron.* BĂLCESCU, M. V. 58. *Cu acel metod credea acel episcop și consistoriul său că-și vor cîștiga patroni și apărători în mulțimea membrilor.* BARIȚIU, P. A. I, 605, cf. 372. *Să trăiești stăpînă pe înaltu-ți tron, Să ne fii la toate pururea patron.* PANN, P. V. I, 125/4, cf. ARISTIA, PLUT. *Pe turci îi avea patroni, pe poloni amici.* HASDEU, I. V. 29, cf. BARCIANU. *Pe timpul cînd Duca își lua rolul de patron al culturii elenice..., succesorul său în Țara Românească, Șerban Vodă,... nu renunța la lupta pe acest teren.* IORGA, L. I, 33, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Cele două-trei ziare de la noi care n-au patroni în cluburile politice și se străduiesc să fie adevărate organe ale opiniei publice sînt un tip deosebit.* GALACTION, A. 464, cf. TEODORESCU, P. P. 22. ✦ (Regional) Cap de familie (Ștefănești-Urziceni). CHEST. II 6/95. ✦ (Regional) Persoană însărcinată cu pazza unei comune (în timpul nopții) (Prundu Bîrgăului-Bistrița). ALR SN III h 902/219.

3. Proprietar al unei întreprinderi, al unui local, al unui atelier etc. care exploatează muncă salariată (în raport cu angajații sau cu clienții săi). V. stăpîn, meșter. *Grevele au reușit uneori a sili pe patroni să acorde o sporire de salarii.* GHICA, ap. CADE, cf. FILIMON, O. I, 176. *După rînduiala breslei nu putea să intre în rîndul patronilor decît acela care și-a făcut anii de ucenicie.* SLAVICI, O. II, 35. *Patronul afară-l alungă — Bătrînul sub anii cei grei, Cu glasul în lacrimi suspină: „Furi pîinea copiilor mei!"* DEMETRESCU, O. 74. *Patronul se crede pe cuvîntul său.* HAMANGIU, C. C. 376. *Patronul... își primește clienții personal și ceremonios.* REBREANU, R. I, 203. *Într-o berărie numai patronul făcea socoteli într-un registru.* BACOVIA, O. 232. *Patronul era în oraș și trebuia să sosească în curînd.* GALACTION, O. A. I, 288. *Pe mine nu mă plătește gazeta, nici pe dumneata,... ne plătește patronul tipografiei.* CAMIL PETRESCU, T. II, 181. *Și-a comandat patroana o duzină de fotografii.* id. ib. 395. *La mijlocul nopții, obloanele se lăsară cu vuiet, patronul ceru iertare că închide.* C. PETRESCU, Î. II, 189, cf. id. C. V. 157. *Cei doi patroni stau în spatele lui.* SAHIA, N. 107, cf. 103. *Eram numai noi în librărie. Patronul își meremetisea registrele în birou.* VLASIU, D. 302, cf. 32. *Vine și patronul în ajutorul chelnerului.* SADOVEANU, O. IX, 257. *Șefii poștelor — vătafii — tovarăși pe subt mînă cu patronii cafenelelor din port,... erau datori să ia la rînd un număr egal din toate naționalitățile.* BART, E. 289. *Dezarmarea... lovește... beneficiile fără limită ale patronilor de trusturi.* CONTEMP. 1948, nr. 108, 2/2. *Florica era fata unui tîmplar, a unui fost patron, la drept vorbind, cu calfe și ucenici.* CĂLINESCU, S. 156, cf. id. E. O. I, 294. *Ca să nu se supere patronul că-i tocește scaunul pe degeaba, Rafira ceru un sfert de palincă.* STANCU, R. A. III, 99. *Vrei să lupte pentru mine fata patronului.* V. ROM. martie 1954, 112. *S-ar fi zis că nici patronilor nu le convenea să se grăbească a scoate lucrători noi.* PAS, Z. I, 259, cf. IV, 71. *Patroana își scobea în liniște un dinte.* CAMILAR, N. II, 141. *Lucrăm la un patron, un croitor.* GALAN, Z. R. 257. *Erai consilier la Astra româno-germană, de pe cînd se numea Astra româno-americană. Ar trebui să-ți cunoști patronii.* H. LOVINESCU, C. S. 24. *Patroana magazinului de îmbrăcat mirese ieșea în ușă... și își cumpăra ctte ceva de mîncare.* BARBU, P. 135, cf. 43.

4. Patrician roman considerat în raport cu libertii și cu clienții săi. *Întîlnim pe un libert... care dedică o piatră lui Mithras pentru sufletul patronilor săi.* XENOPOL, I. R. I, 127, cf. 171, DM. ✦ (Jur.) Cetățean care, în Imperiul roman, făcea oficiul de apărător al administrației locale în litigiile acesteia cu administrația centrală; defensor. *Pe lîngă autoritatea municipală și peste ea era patronul orașului, numit și defensor, care avea rolul de a apăra interesele cetății înaintea administrației centrale.* XENOPOL, I. R. I, 172.

— Pl.: *patroni, -oane.* — Și: (rar) **patrónă** (SCRIBAN, D.) s. f., (învechit) **patronoș** (accentul necunoscut) s. m.

— Din lat. **patronus,** germ. **Patron,** fr. **patron.** — **Patronoș** < magh. **patrónus.**

PATRONÁ vb. I. Tranz. A ocroti, a proteja, a sprijini, a susține, (latinism, în dicționarele din trecut) a patrocina; a dirija, a conduce (ocrotind, sprijinind). Cf. patron[4] **(2).** *Știem... patronați... de niște bărbați ce atîtea au scris, atîtea au vegheat.* CR (1848), 8[3]/43. *Tudor... intrase în Eterie creztnd-o patronată de împăratul Alexandru.* GHICA, S. 100. *Arhimandritul... nu s-a sfiit a frecventa oamenii dezordinei, a patrona ideile lor* (a. 1865). URICARIUL, X, 368. *Pray, scriind la 1787, patrona o ipoteză analogă cu a lui Gebhardi.* HASDEU, I. C. I, 75, cf. 40. *Era cu totul îndrăzneț din partea lui Arbore a vroi să urmeze înainte față cu polonii politica cea de pace și de înfrățire, patronată de el, cînd stăpînul său se afla ofensat personal de ei.* XENOPOL, I. R. IV, 223, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Lui Nicolaie Mavrocordat îi era păstrată onoarea de a recomanda și patrona scrierea marei cronici a Moldovei.* IORGA, I. L. I, 62, cf. 512. *Toate tovarășele de sindrofie se adunară aici, patronate de doamna Filipoiu.* REBREANU, I. 141. *În revista „Viața", patronată odinioară de domnii Vlahuță și doctor Ureche, a apărut o schiță glumeață.* GALACTION, A. 189, cf. 4, 35. *O serată, doamnă, pe care o patronați d-voastră.* CAMIL PETRESCU, T. I, 443, cf. II, 568. *Unele gazete de șantaj îl acuză că patronează tripouri și cercuri de morfinomani.* CĂLINESCU, E. O. II, 319. *Palatul... inițiase ori patronase atîtea asasinate politice.* STANCU, R. A. III, 33. ◇ Intranz. *Sănătos, întru zile îndelungate, patronînd legii creștineșt(i)..., toată eparhia neunită a Ardealului de la inimă pofteaște să petreci* (a. 1821). IORGA, S. D. XII, 178.

— Prez. ind.: *patronez.* — Și: (învechit, rar) **patroní** vb. IV.

— V. **patron[4].** Cf. fr. patronner.

PATRONÁGIU s. n. v. **patronaj.**

PATRONÁJ s. n. Ocrotire, protecție, sprijin; conducere, egidă; (în dicționarele din trecut) patronat **(2),** (învechit și regional) patronie, (latinism învechit) patrociniu. *Acest patronagiu ce le dă turcii aruncă privirile moldovenilor către nemți și poloni.* BĂLCESCU, M. V. 23. *Unii ca aceștia... părăduiesc pădurile sub patronajul egumenilor* (a. 1853). URICARIUL, VII, 119. *Acest giurnal românesc, aflătoriu... sub patronagiul înaltului cler* (a. 1855). ib. V, 194/10. *Sub patronajul său s-au inaugurat teatrul.* CALENDAR (1861), 47/20. *Puternicul patronagiu acordat poporului de jos contra*

claselor de sus avea în ideea lui Ion Vodă, precum lesne ne-am putut convinge, mai cu deosebire o ţintă financiară. HASDEU, I. V. 45, cf. LM, MAIORESCU, CR. III, 172. *Unei asemenea cărţi, ca să nu-i lipsească nici ei patronagiul mitologic sau divin..., i-aş da în fiecare din părţile sale cîte un titlu luat din regiunile ideale ale vînătoriei.* ODOBESCU, S. III, 51, cf. I, 341, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Întreaga federaţiune* [va fi] *pusă, cum e regula, sub patronajul alteţei sale regale.* BRĂESCU, O. A. I, 21. *Ion Ghica... înfiinţează Societatea studenţilor români din Franţa, care se va bucura de patronajul poetului Lamartine.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1956, nr. 2, 68. ✦ (În regimul capitalist) Asociaţie, societate de binefacere; acţiune de ocrotire a săracilor şi a celor incapabili de muncă pe care o desfăşurau aceste societăţi.

— Pl.: *patronaje.* — Şi: (învechit) **patronágiu** s. n.

— Din fr. **patronage.**

PATRONÁL, -Ă adj. (Rar) **1.** Care ţine de ziua numelui cuiva, de patron[4] **(1)**, al patronului[4]. *Se adunaseră la dînsul spre celebrarea serbătoarei patronale.* CR (1846), 88[1]/48, cf. NEGULICI, ŞĂINEANU, D.U., SCRIBAN, D.

2. Care se referă la patron[4] **(3)**, care aparţine patronului[4], format din patroni[4]. Cf. SCRIBAN, D. *Muncitorii... au repus în funcţiune fabrica ţinută închisă doi ani de către conducerea patronală.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 19/2. *Munca comuniştilor trebuia să ducă la extinderea influenţei partidului asupra maselor largi de muncitori..., pregătind astfel mobilizarea muncitorilor împotriva ofensivei patronale.* LUPTA DE CLASĂ, 1954, nr. 1, 118.

— Pl.: *patronali, -e.*

— Din fr. **patronal.**

PATRONÁRE s. f. Acţiunea de a patrona şi rezultatul ei; ocrotire, sprijinire, susţinere, sprijin; dirijare, conducere. Cf. DRLU. *Dacă această tipografie au ajuns a serba a doua sa aniversară..., aceasta nu se cuvine a mulţămi decît patronărei guvernului* (a. 1851). URICARIUL, XIII, 324, cf. DDRF.

— Pl.: *patronări.* — Şi: (învechit, rar) **patroníre** s. f. DRLU.

— V. **patrona.**

PATRONÁT s. m. **1.** Drept pe care îl avea în trecut un prelat sau un senior laic de a numi pe cineva într-o demnitate ecleziastică. *Împăratul Carol VI... să aibă cădinţă de patronat preste episcopia Făgăraşului de a numi şi prezenta pre episcopii Făgăraşului papei pentru întărire.* ŞINCAI, HR. III, 246/35, cf. 198/29. *Reformaţiunea desfiinţase ierarhia, dreptu*[l] *canonic, patronatu*[l] *şi toate urmele domniei politice ale catolicismului.* BARIŢIU, P. A. I, 9.

2. (În dicţionarele din trecut) Patronaj. Cf. NEGULICI, BARCIANU, ALEXI, W.

3. Calitatea de patron[4] **(3)**; mulţime de patroni[4] sau totalitatea patronilor[4]. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., CADE, IORDAN, L. R. A. 165.

— Din lat. **patronatus,** fr. **patronat,** germ. **Patronat.**

PATRÓNĂ s. f. v. **patron**[4].

PATRONEÁSĂ s. f. v. **patronesă.**

PATRONÉSĂ s. f. (Franţuzism rar) Femeie care patronează o acţiune (culturală, de binefacere etc.). *Ea este patronesă în comitetul unei sau mai multor societăţi române de binefacere sau de cultură naţională.* CARAGIALE, O. IV, 101, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE.

— Pl.: *patronese.* — Şi: **patroneásă** s. f. SCRIBAN, D.

— Din fr. **patronnesse.**

PATRONÍ vb. IV v. **patrona.**

PATRONÍC s. m. v. **potronic.**

PATRONÍE s. f. (Învechit şi regional) Patronaj. *Patronind lejii creştineşt(i) care să întăreaşte prin patronia ce bine ai voit a o lua asupră* (a. 1821). IORGA, S. D. XII, 178, cf. MARIAN, Î. 311.

— Pl.: *patronii.*

— **Patron**[4] + suf. *-ie.*

PATRONÍMIC adj. (În sintagma) *Nume patronimic* (şi substantivat, n.) = **a)** nume de familie, v. n u m e **(1 1)**. Cf. BARCIANU. *Să li se piardă numele patronimic o dată cu numele de botez.* D. ZAMFIRESCU, Î. 160, cf. ALEXI, W. *Ca şcolar al meu, îşi purta numele său patronimic.* HOGAŞ, DR. II, 53, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *A adăugat numele cronicarului Ureche la numele său patronimic.* S. C. ŞT. (IAŞI), 1957, 275. *În Germania primele patronimice apar prin secolul al XII-lea.* GRAUR, N. P. 77; **b)** (la unele popoare) nume dat după tată membrilor unei familii cu ajutorul unui sufix special. Cf. DER.

— Pl.: *patronimice.*

— Din fr. **patronymique.**

PATRONÍRE s. f. v. **patronare.**

PATRONÍT subst. Sulfură naturală de vanadiu. Cf. MACAROVICI, CH. 401, LTR[2].

— Din fr. **patronite.**

PATRONOŞ s. m. v. **patron**[4].

PATRONTÁŞ s. n. (Popular) Cartuşieră. *Semnul de colonel... îl poartă pe piept, din partea stîngă, ceva dedesuptul curălei patrontaşului.* AR (1829), 248[1]/22, cf. STAMATI, D. *Armătura* [grănicerilor] *este puşca cu baioneta şi pătruntaşiu.* I. IONESCU, M. 272. *Am luat o puşcă bătrînă, care clănţănea din toate încheieturile cînd umblam, mi-am încins centuronul cu patrontaşul peste palton şi am plecat prin lapoviţă cu cîrdul companiei.* CARAGIALE, O. III, 162. *Patrîntaş Ne-a fi nănaş, Săbiuţa, Nănăşuţa.* F (1890), 403. *Un plic de vreo 60 de soldaţi, aleşi printre cei ce ştiau să înoate, fu coborît în prundul gîrlei, numai cu puştile şi patrontaşele.* D. ZAMFIRESCU, R. 118, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Aşa era ţinuta de război — cu şepci, patrontaşe şi puşti.* CAMIL PETRESCU, O. II, 255. *Pot să vă anunţ că patrontaşele sînt pline.* V. ROM. decembrie 1954, 76. *Cătănire-aş cătăni, Numai puşca de n-ar fi; Puşca şi oţelele, Alea-mi mîncă zilele; Pătrontaşul, mijlocul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 303, cf. 317. *În loc de curea cu bumbi, Patrîntaşul plin de plumbi.* DOINE, 267. *Mîndro, dă-mi tu ochii mie, Să-i învălui în hîrtie Şi să-i pun în pătrîntaş, Că plec mîne la oraş.* HODOŞ, P. P. 218. *Aş fi bucuros cătană, De-ar fi puşca de tocană, Patrontaşul plin de zeamă.* MAT. FOLK. 446, cf. 921. *Puşca-mi roade umerile, Baioneta, şoldurile, Pătruntaşu, pîntecele.* ŞEZ. IX, 60, cf. PAMFILE, C. Ţ. 317. *De-ar fi puşca de cucută, pătrăntaşu plin de urdă.* ŞEZ. XIX, 54. *Astă vară făcea caş, Ş-anu poartă potăntaş.* ib. XXI, 3.

— Pl.: *patrontaşe.* — Şi: (regional) **pătrîntáş, pătrăntáş, pătrîntáş, pătrontáş, pătruntáş, potăntáş** s. n.

— Din rus. **патронташ,** germ. **Patrontasche.**

PATRONTÁŞCĂ s. f. (Regional) Cartuşieră. *Se duse şi se îmbrăcă în haine cătăneşti din creştet pînă-n talpe şi, luînd o puşculiţă frumoasă şi sabie şi o patrontaşcă cu plumbi..., merse la calul gătit de mai înainte.* RETEGANUL, P. III, 13, cf. BUL. FIL. VI, 142, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 256.

— Pl.: *patrontaşte.* — Şi: **pătrîntáşcă** (BUL. FIL. VI, 142), **potrîntáşcă** (GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 256), **potruntáşeă** (GLOSAR REG.) s. f.

— Contaminare între **patrontaş** şi **taşcă.** Cf. germ. P a t r o n t a s c h e.

PÁTRU[1] num. card., s. n. **I.** Num. card. (Adesea în componenţa unor numerale cardinale compuse)

Numărul care, în numărătoare, are locul între trei și cinci.

1. (Cu valoare adjectivală) *Acela avea patru feate vărgure.* COD. VOR. 26/13, cf. 30/11. *Luară veșmintele lui și făcură patru părți.* CORESI, ap. GCR I, 21/33. *Vedem taină minunată, Cum învise mort de patru zile* (a. 1600—1650). GCR I, 137/15. *Să se pocăiască patru ai.* PRAV. GOV. 89[v]/18. *Patru luni iaste nebun și cinci, șease iaste înțelept.* PRAV. 266. *Patru cărți să văd a fi și întru Testamentul vechi* (a. 1683). GCR I, 260/17. *Au tocmit ceale patru cărți de astronomie.* BIBLIA (1688), [prefață] 8/36. *Și l-au aflat pre om în sus, pre apa Vasluiului, cale de patru ceasuri.* NECULCE, L. 11. *Cărticeaua ce istorește pe scurt de patru monarhii ale lumii.* C. CANTACUZINO, CM I, 12. *Lupul Vodă intrase în Valahia cale de patru zile.* ȘINCAI, HR. III, 31/29. *Patru mii de călărime aleasă Făcu să să strîngă de prin țară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 159, cf. DRLU. *O luptă care trebuia să țină aproape patru secoli începu atunci.* BĂLCESCU, M. V. 8, cf. 139. *Am mîncat... un mezelic de pastramă Cu un dumicat de pîine, De sînt patru zile mîine.* PANN, P. V. I, 17/16. *Am... la brîu patru pistoale.* ALECSANDRI, P. I, 17. *Patru bucăți teatrale jucate în aceeași zi.* ODOBESCU, S. I, 34. *Fie-ți milă de două suflete nevinovate, care se chinuiesc de patru ani.* CREANGĂ, P. 100, cf. 239. *Portița se făcu din patru pari înțepeniți cu alți doi.* SLAVICI, N. I, 21. *Un cal gras, trupeș și cu patru aripi.* ISPIRESCU, L. 3. *A trecut prin patru clase de gimnaziu.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 197, cf. 190. *Patru inși, vorbind în șoaptă, L-au dus în giulgiuri învălit.* COȘBUC, P. I, 81. *Laie Chioru, Cîntăreț din patru strune.* GOGA, P. 71. *De patru ani era Ierotei slugă la popa.* AGÎRBICEANU, A. 58. *De vorba lor ascultau pînă mai dăunăzi patru sate.* GÎRLEANU, N. 9. *Avea să le plătească restul pînă la patru zloți.* REBREANU, I. 30. *La ora patru dimineața vine cu cel mai confortabil autobuz.* GALACTION, O. A. I, 69. *Reprezentația se desfășura într-un clarobscur admirabil nuanțat de patru felinare ce-și făceau cu ochiul.* BRĂESCU, O. A. I, 20, cf. II, 15. *Patru săptămîni n-ai auzit decît greierii țîrîind.* SEBASTIAN, T. 166, cf. 30. *Cele patru umbre începură a se zbate cu furie.* SADOVEANU, O. I, 535, cf. XI, 197, 451. *S-a ridicat părechea de lei cu patru pui.* ARGHEZI, VERS. 384, cf. 245. *Nu cred să fi avut mai mult de patru clase comerciale.* CĂLINESCU, S. 64. *Ședeau de-a latul patului patru inși.* CAMIL PETRESCU, O. I, 135. *Rămăsei cu patru junci Și-i dădui pe buze dulci.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 445, cf. 278, 374. *Ceteraș cu patru strune, Gura mea mai multe spune.* FOLC. TRASILV. I, 132. *Cine știe carte are patru ochi.* ZANNE, P. V, 143. *Ava zile grămădite Cît carul cu patru vite,* se spune despre cei bătrîni care au reușit să scape cu viață dintr-o primejdie de moarte. Cf. id. ib. II, 536. ◇ (Învechit; așezat după substantiv) *Au împărățit ani 14, luni patru, zile 28.* ȘINCAI, HR. I, 26/31. *Stihii a lumei patru... Străbateți voi pămîntul și a lui măruntaie.* EMINESCU, O. I, 94. ◇ *Patru clase* = (în vechea organizare a învățămîntului) **a)** învățămîntul elementar; **b)** cursul inferior al liceului; gimnaziu. *Veni să-și scoată certificatul de patru clase.* BASSARABESCU, V. 4. *Patru scînduri* = sicriu. *Mîna care-au dorit sceptrul universului și gînduri Ce-au cuprins tot universul încap bine-n patru scînduri.* EMINESCU, O. I, 134. *Că urîtu n-are leac, Făr' patru scînduri de brad Și-o piatră mare la cap.* HODOȘ, P. P. 140. ◇ Expr. **Între patru ochi (sau pereți)** = în taină, confidențial, fără martori; în doi. *Zice că trebuie să vorbească între patru ochi cu dumneata.* AGÎRBICEANU, A. 366. *Îți închipuiești prea bine că mesele noastre erau mese între patru ochi.* GALACTION, O. A. I, 123. *Spune sincer..., știnem doar între patru ochi — nu sînt eu băiat bun?* id. ib. 326. *O să-mi spuie altădată..., Cînd vom vorbi între patru ochi.* ARGHEZI, VERS. 207. *Între patru ochi, Stănică merse și mai departe.* CĂLINESCU, E. O. I, 101, cf. 246, ZANNE, P. II, 350, III, 289. **În (cele) patru zări (sau colțuri, vînturi** etc.) = spre toate punctele cardinale principale, în toate părțile, în toate direcțiile, pretutindeni; p. ext. fără urmă. *Mormîntu lui... s-a pustiit, nu țîrzie vreme după aceea, în patru vînturi.* SADOVEANU, O. XII, 212. *De unde muezinii au început a striga în patru zări numele lui Alah.* id. ib. 333. *Zilele mele risipite în cele patru colțuri ale lumii.* STĂNCU, R. A. I, 8. (Regional) **În patru ițe** = beat. Cf. ZANNE, P. V, 359. ◇ Compuse: (învechit) **eu-patru-picioare** sau **în-patru-picioare** = patruped. *Precum zburătoarelor epitrop Corbul, iară în-patru-picioarelor Struțocamila s-au ales.* CANTEMIR, IST. 165, cf. LEX. MARS. 239. *1) neamul omenesc, 2) celi cu-patru-picioare, 3) păserile, 4) peștii.* AMFILOHIE, G. F. 250[r]/13, cf .LB; (regional) **patru-popi** = capră cu care se ridică piatra unei mori. Cf. ALR II 6 785/76. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *Iară de vor fi împreună doo* [prepuși] *sau trei și patru, atunce-l vor munci.* PRAV. 66. *Den patru și cuvîntătorul suflet al omului să veade a fi: den minte, den chibzuială, den cuvînt și den fantasie* (a. 1683). GCR I, 260/15. *Cincizeci și două de oi din care patru negre.* BĂLCESCU, M. V. 78. *Alte patru sînt scene vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 73. *O bucată de pîine rămasă de la dumneata și cu patru de la istalalt fac la un loc cinci bucăți?* CREANGĂ, A. 149. *E ca și cînd cei patru ar avea un secret.* CAMIL PETRESCU, T. III, 455, cf. I, 10. *Dintre numele de învățați ai timpului, patru sînt acelea care pot pretinde cu mai multe drepturi a fi luate în considerare.* VIANU, A. P. 140. *Dă-mi degetul cel mare, Din celelalte patru, mai depărtat și sprinten.* ARGHEZI, VERS. 385. *Începu să deschidă ușile odăilor care dădeau în coridor. Erau cel puțin patru.* CĂLINESCU, E. O. I, 30. *Am fost cinci frați... acum nu mai știnem decît patru.* 8 ianuarie 1961, 5. *Are mîndra nouă ii: Trei sînt rupte, patru sparte.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 442. (Loc. adv.) **În patru** = în patru părți (egale); în sferturi. *Rupe-n patru Dă și celui de pe vatră.* ZANNE, P. V, 243, cf. III, 46. (Expr.) **A(-și) deschide** (sau **a-și face, a avea** etc.) **ochii și (urechile** sau, rar, **urechile în) patru** sau **(a fi) (cu) ochii (în) patru** = (a fi) foarte atent, (a proceda) cu mare băgare de seamă. *Cînd vei vrea să te însori deschide ochii patru ca să nu aduci pe dracul cu lăutari în casă.* PANN, A. 27/8. *Să te văd..., adică să te aud... Îmi deschid urechile-n patru.* ALECSANDRI, T. 447. *Deschide-ți ochii și urechile în patru.* id. ib. 1131. *Chiriac, puiule,... fii cu ochii-n patru.* CARAGIALE, O. VI, 31. *Deschizîndu-și ochii patru, își dădu cu socoteala că pentru această treabă are să verse multe nădușeli.* ISPIRESCU, U. 55. *Era numai o fetișcană, dar cu ochii în patru.* DELAVRANCEA, S. 228, cf. DDRF. *Bagă de seamă că bărbatul ei și-a făcut ochii în patru și că nici un pas nu mai poate face.* AGÎRBICEANU, A. 389. *Eu sînt cu ochii în patru să nu se rupă vreun fir.* CĂLINESCU, S. 329. *Suflete, acum fii înțelept! Ochii-n patru.* BENIUC, V. 41. **A despica** (sau **a tăia) firul (de păr** sau, rar, **un fir de păr, părul) în patru** = a cerceta în mod amănunțit, a se ocupa de ceva cu minuțiozitate exagerată, mai mult decît este necesar. *Aș vrea să știu... dacă-i om statornic, econom? — El?... e în stare să taie un fir de păr în patru.* ALECSANDRI, T. 774, cf. ZANNE, P. II, 159, 400. (Popular) **A face pe dracul în patru** = a-și da toată silința, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilitățile pentru a izbîndi într-o acțiune. *Măcar să faci pe dracul în patru..., dar numaidecît să-mi aduci pielea cerbului.* CREANGĂ, P. 218. *Făcu pe dracu în patru și se urcă deasupra muntelui.* ISPIRESCU, L. 195. *Baba i-a făgăduit că a face pe dracu-n patru să izbîndească voința împăratului.* ȘEZ. II, 50, cf. ZANNE, P. VI, 627. (Regional) **A se face în patru** = a munci din greu, a se strădui, a depune eforturi mari. *De cînd o lăsase Pătru Mușat, Măriuca se făcuse-n patru.* ap. TDRG. (De obicei în legătură cu verbe ca „a mînca", „a bea", „a lucra" etc.) **Cît patru** = foarte mult, depășind limitele obișnuite. *Mănîncă cît patru.* ZANNE, P. III, 624. ◇ (În legătură cu „trei" sau cu „cinci", indică un număr aproximativ, nedefinit, de obicei mic) *Un om au luat un cal de la o rudă a lui... să îmble cu dîns numai trei, patru dzile.* PRAV. 53. *Trii, patru ceasuri toată oastea l-au gonit și de abia l-au ucis.* NECULCE, L. 145, cf. 189. *Trecînd trei, patru zile..., au purces de s-au dus iarăși înapoi la Moldova.*

R. GRECEANU, CM II, 172, cf. 181. *Vede cineva trei oameni la un loc care petrec patru și cinci ceasuri.* BOLLIAC, O. 49. *La trei, patru luni se întîmpla ca nici unul să nu aibă locuință.* AGÎRBICEANU, A. 233. *Simțea că putea vorbi așa trei, patru ceasuri.* GÎRLEANU, N. 80. *Satul are trei, patru mii de suflete.* ISAC, O. 266. (Cu elipsa substantivului determinat) *Are împăratul, între alți sfetnici mai aleși, trei sau patru, ce le zice vezîri sau azemi.* URECHE, L. 123. *Dar și cîți sînteți voi împreună Ca să puteți apărare o țară? De, vreo trii, patru mii, o mînă!* BUDAI-DELEANU, Ț. 390. *Of, drăguța mea lelită,... Nu ieși seara-n ulită... Eu ies și mă spațiresc, Cu trei, patru te găsesc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 246, cf. 248.

2. (Numărul abstract corespunzător) Cf. ANON. CAR., LEX, MARS. 240, BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LB, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DM. *Hai să zîșem patru, Să să facă șinș.* ALEXICI, L. P. 203. *Doi și cu doi fac patru,* se spune despre un lucru foarte evident, categoric. Cf. ZANNE, P. V, 279.

3. (Precedat de prep. „de" și urmat de „ori", intră în componența numeralului adverbial corespunzător) *Că de patru ori a se plăti pre leage era învățătura.* CORESI, EV. 453, cf. 450. *De patru ori să mănînci peaște.* PRAV. GOV. 78[v]/14. *Vor da de patru ori într-un an.* NECULCE, L. 149, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., BARCIANU. *Născu de patru ori și crescu trei copii.* PREDA, R. 14.

4. (Precedat de prep. „de" și urmat de „ori" intră în componența numeralului multiplicativ corespunzător) Împătrit. *Să am cineva obidit, întorc de patru ori.* CORESI, EV. 446. *De patru ori pe atîta.* LB.

5. (Precedat de „cîte", intră în componența numeralului distributiv corespunzător) Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W. *A doua zi ne-au îmbrăcat și, încolonați, cîte patru, am plecat într-un marș de probă.* VLASIU, A. P. 412. *Se opreau cîte patru, cîte patru.* SADOVEANU, O. II, 481. *Merg răgute tinerele Cîte trei și cîte patru.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 309. ◇ (Cu valoare adjectivală) *Le-am dat cîte patru nuci.*

6. (Cu valoare de numeral ordinal) Al patrulea, a patra. *Am început să prepar... examenele de anul patru.* CAMIL PETRESCU, T. III, 285. *Am trecut și pe la facultate și am luat programul cursurilor pentru anul patru.* H. LOVINESCU, C. S. 89. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat, de obicei subînțelegîndu-se „ora", „ziua", „data" etc.) *Au murit în patru februarie, în vîrstă de 66 de ani.* ȘINCAI, HR. I, 16/18, cf. POLIZU. *La patru despre ziuă, sar din pat.* CARAGIALE, O. II, 136. *Să tragi un pui de somn pînă pe la patru.* AGÎRBICEANU, A. 289. *Aude toctnd de patru la biserica Amzei.* BASSARABESCU, V. 36. *Nu e permis decît după patru.* C. PETRESCU, Î. II, 43. *Du-te repede, mă, și ți spune că la patru este revistă de efectiv, să vină negreșit.* BRĂESCU, O. A. I, 141. *După masă, la patru, veniți cu mine pe lac.* SEBASTIAN, T. 156. *Deșteptarea, după program, era la patru.* SADOVEANU, O. II, 399. *Către patru, soarele risipi umbra de tot.* BARBU, P. 220, cf. 135. *Cînd bătea ceasul la patru, Mă duc, mîndră, la-mpăratu.* JARÍNK-BÎRSEANU, D. 300.

7. (Învechit; pe lîngă numerale ordinale formează, împreună cu acestea, numeralul fracționar corespunzător) *Însă mainte să dea drept ce au luat acea vamă, de a una patru la vistierie.* PRAV. 48.

II. S. n. **1.** Semn grafic care reprezintă numărul patru (**I 1**); p. ext. desen, figură în forma acestui semn. Cf. DL, DM.

2. Notă (**I 5**) cuprinsă între notele trei și cinci. Cf. DL.

3. Carte de joc sau fațeta zarului marcate cu patru (**I 1**) puncte. Cf. DL.

— Pl.: (rar, **II**) *patruri.*

— Lat. **quattuor.**

PÁTRU[2] num. ord. v. **patrulea.**

PATRUCOLȚURÁT subst. (Învechit, rar) Patrulater. *Patrucolțuratu sau patratu este figura aceea care are patru laturi.* TEM. GHEOM. I, 4[v]/1.

— Pl.: ?

— Calc după ngr. τετράγονον.

PATRUFOLIÁT, -Ă adj. (Rar; despre frunze) Care este alcătuit din patru lobi; p. ext. (despre planuri arhitectonice, construcții) care seamănă cu o frunză cu patru lobi. *Bazilici civile și terme cu trei sau patru abside, orientate în diferite direcțiuni, ceea ce da planul treflat sau patrufoliat.* NAUM, IST. ART. 106, cf. 172.

— Pronunțat: *-li-at.* — Pl.: *patrufoliați, -te.*

— Din fr. **quadrifolié** (după *patru*[1]).

PATRUÍLĂ s. f. v. **patrulă.**

PÁTRUL[1] num. ord. v. **patrulea.**

PATRÚL[2] s. m. v. **patrulă.**

PATRULÁ vb. I. Intranz. (Despre unități militare sau servicii de pază, p. ext. despre ambarcații, nave) A merge, a înainta (pe jos, călare, pe apă) pentru a îndeplini o misiune de cercetare, de pază, de control sau de legătură. Cf. LM, BARCIANU, ALEXI, W. *În sal, pe ulițele viscolite, patrulau în lung și-n lat dorobanții.* MIRONESCU, S. A. 23. *Ați patrulat, fără odihnă, pe Vid, pe Isker, spre Vidin.* GALACTION, O. A. I, 262. [Jandarmul] *se hodinește că a patrulat pînă mai acu un ceas.* POPA, V. 79. *Plîcuri de soldați patrulau și păzeau marginile tîrgului.* SADOVEANU, O. VI, 200, cf. X, 418. *Membrii gărzii se strîngeau seara la biserica din cartier: jumătate rămînea acolo, iar ceilalți patrulau pe străzi.* OȚETEA, T. V. 271. *Toată noaptea patrulară luntrele în jurul ostrovului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 174. *Armata română patrula pe ulițele orașului.* BENIUC, M. C. I, 181. *Departe, în larg, patrulau cîteva vase de coastă.* BARBU, P. 343.

— Prez. ind.: *patrulez.* — Și: (învechit și regional) **patrolă** (LM, BARCIANU, ALEXI, W.), (regional) **pătrolá** (ALR I 1 428/831), **peatrulă** (ib. 1 428/255) vb. I.

— De la **patrulă.** Cf. fr. patrouiller.

PATRULÁRE s. f. Acțiunea de a patrula; misiune de cercetare, de pază, de control sau de legătură îndeplinită prin deplasarea pe teren ori pe apă. *Dacă mergi spre dușman, înseamnă că mergi în patrulare.* REBREANU, N. 288. *Plutonierul se întorsese... dintr-o patrulare mai lungă.* MIHALE, O. 464. *Scoase de la fund pistolul nemțesc, luat de la un ofițer prins într-o patrulare.* T. POPOVICI, SE. 65.

— Pl.: *patrulări.*

— V. **patrula.**

PATRULATÉR s. n. Poligon cu patru[1] (**I 1**) laturi; (învechit, rar) patrucolțurat, (în dicționarele din secolul trecut) patrunghi. *Paralelogramul este un patrulatnic a căruia laturile împotrivite sînt paralele.* ASACHI, G. 57[r]/17, cf. id. E. III, 108/21, EGT, ap. URSU, T. Ș. 251. *Suma unghiurilor unui cuadrilater este dopotrivă cu două unghiuri drepte înmulțite cu 4—2.* POENARU, G. 32/15. *Patrilaterul* SAOC *este dopotrivă cu patrilaterul* FDPF. id. ib. 195/9. *Dacă două laturi ale unui patrulature sînt paralele..., i se dă numele de trapez.* CONV. GEOM. 73/7, cf. G. POP, ap. URSU, T. Ș. 251. *Se află suprafața unui patrulature cunoscînd diagonalele.* TRIGON. DR. 110/24. *Filip găsi băiețași și fetițe adunați pe grupuri în fața unor patrulatere împărțite în careuri cu ajutorul unui băț cu care se zgîriase pămîntul.* CĂLINESCU, S. 307. *Două drepte antiparalele față de un unghi formează cu laturile unghiului un patrulater inscriptibil.* GEOMETRIA, IX, 46. ✦ (Adjectival) Care are forma poligonului descris mai sus, care are patru[1] (**I 1**) laturi; (învechit) patrulateral. *Trapezul este o figură patrulatură a căria două laturi sînt paralele între sine.* ASACHI, E. III, 108/14. *La regia lombară, apofizele spinoase sînt largi, groase, cuadrila-*

tere. KRETZULESCU, A. 25/6. *Marmolitul... se împarte în lame paralele laturilor unei prisme cvadrilatere.* COBÎLCESCU, G. 33/4. *Deasupra sectorului median se ridică, ceva mai înăuntru, în mijlocul complexului, un edificiu patrulater.* CĂLINESCU, s. 211, cf. 114. *Într-o piramidă regulată patrulateră, unghiul diedru de la bază este egal cu α.* TRIGONOM. 169. ✦ Obiect, construcție, loc etc. care are forma unui poligon cu patru[1] (I 1) laturi. *Trăsura ieși din patrulaterul șurilor și o luă pe ctmp.* CĂLINESCU, E. O. I, 18, cf. II, 86.

— Pl.: *patrulatere.* — Și: (învechit) **patrulătnie, patrulătur, patrulături, patrilatér, cuadrilatér, cvadrilatér** s. n.

— Din lat. **quadrilaterus**, fr. **quadrilatère** (după *patru*[1]). — **Patrulatnie:** adaptat după modelul unor cuvinte terminate în *-nic.*

PATRULATERÁL, -Ă adj. (Învechit; despre obiecte, construcții etc.) Patrulater. *Figuri trilaturale, figuri patrulaturale... după cum are trii, patru... laturi.* GEOMETRIA A. M. 16²/11. *Figură patrulăturată.* TEM. GHEOM. I, 3ᵛ/17. *Pe un deal mare se află un loc numit Cetățuia, unde se vede o platformă patrulaterală de 8 prăjini.* ODOBESCU, S. II, 176.

— Pl.: *patrulaterali, -e.* — Și: **patrulaturál, -ă, patrulăturát, -ă** adj.

— După fr. **quadrilatéral** (după *patru*[1]). — **Patrulăturat:** adaptat după modelul unor cuvinte terminate în *-at.*

PATRULÁTNIC s. n. v. **patrulater.**

PATRULÁTUR s. n. v. **patrulater.**

PATRULATURÁL, -Ă adj. v. **patrulateral.**

PATRULÁTURE s. n. v. **patrulater.**

PATRÚLĂ s. f. (Adesea cu determinări care arată scopul, componența etc.) Grup de militari (rar de civili) pe jos, călare, pe mașini de luptă sau pe nave izolate, care îndeplinește o misiune de cercetare, de pază, de control sau de legătură; p. r e s t r. persoană care face parte dintr-un astfel de grup. Cf. LB, I. GOLESCU, C. *Într-aceeași vreme el porni o patrulă spre București.* BĂLCESCU, M. V. 129. *Peste noapte și în ziua următoare patroale de grenadiri au cutrierat stradele.* BARIȚIU, P. A. I, 582. *Toți termenii militari cu amărunță deslușire asupra înțelesului lor, cum: patrulie, vedetă, avantgardă, arier-gardă.* MO (1860), 479/2. *Liniștea solemnă a naturei nu era turburată de nimeni, afară de desele patrulii militare.* FILIMON, O. I, 375. *Patrulele românești privegheau acum malul drept al Dunării.* ODOBESCU, S. III, 575. *În patrulă erau vreo opt oameni de toți.* BACALBAȘA, S. A. 227, cf. DDRF. *S-a încins o sfîntă de bătaie care nu s-a sfîrșit decît atunci cînd a năvălit un domn epistat, cu patrula.* ap. TDRG, cf. ALEXI, W. *O patrulă mi-a adus aseară știrea că dincolo se fac pregătiri grăbite.* REBREANU, P. S. 111. *Prin sat umblau acuma mai des patrule de jandarmi.* id. I. 281. *Pe această vale o patrulă va porni la noapte.* CAMIL PETRESCU, V. 43. *În lumina străvezie, Merge-agale o patrulă.* TOPÎRCEANU, M. 68, cf. BRĂESCU, O. A. I, 37. *Pe străzi e plin de patrule.* VLASIU, A. P. 445. *Trecea o patrulă pe drum c-un ofițer tînăr.* SADOVEANU, O. XVII, 208, cf. II, 85. *Patrulele de recunoaștere se arată adesea în fața acvilelor imperiale.* OȚETEA, T. V. 254. *Se auzeau uneori rare împușcături de patrule.* STANCU, R. A. III, 34. *Se strecurase cu greu printre patrulele de jandarmi.* V. ROM. martie 1954, 155. *Din rîndurile patrulelor se desprindeau perechi-perechi de jandarmi, răsplndindu-se.* VORNIC, P. 77, cf. RETEGANUL, TR. 107. *Împăratul se minună de acest munte grozav și trimise o patrolă de 3 cătane prin acea gaură ca să vază ce va fi de cealaltă parte.* CĂTANĂ, P. B. I, 50. *Tîndală zisă cătă pătrăulă: — Măi oamiń, voi șid'eț așiia și niște oamiń mînă un on cît o ploașcă d'e mare.* ALEXICI, L. P. 242. ◇ E x p r. **A face de patrulă** = a păzi (1). *El, Crișu, făcea de patraulă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 165. **A merge în patrulă** = a cerceta, a iscodi. *Merg în pătrulă de să căutăm dușmanu.* ALR I 1 428/24, cf. 1 428/103, 231, 259, 320, 346, 552, 594, 596. ✦ Formație de zbor alcătuită din trei sau patru avioane de luptă. Cf. DN², DER.

— Pl.: *patrule.* — Și: (învechit și regional) **patrólă** (pl. *patroale*) s. f., (învechit) **patrúl** (LM) s. m., **patrúlie, patruílă** (STAMATI, D., POLIZU) s. f., **patról** (LB) s. m., (regional) **patraúlă, pătrăúlă, pătrúlă, peatrúlă** (ALR I 1 428/259) s. f.

— Din germ. **Patrulle.** Cf. fr. p a t r o u i l l e, rus. п а т р у л ь.

PATRULĂTURÁT, -Ă adj. v. **patrulateral.**

PÁTRULEA, PÁTRA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al", „a") **1.** Care se află între al treilea și al cincilea. *În a patra straje ce e de noapte, mearse către-tnșii.* CORESI, EV. 262. *Irod al patrul putearnic oblicit fu de el* (a. 1580). CCR 11/17. *A patra zi începu a podobi ceriul cu steale și cu luceaferi.* MOXA, ap. GCR I, 57/23. *Al patru domnitoriu.* N. TEST. (1648), 79ᵛ/7. *Al patru an săl-ntoarsără și spusără că nice pre mama n-au aflat, nice pre cuconi.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 151ᵛ/31. *Și veți trîmbița semnu al patrulea și se vor rădica taberile.* BIBLIA (1688), 100²/31. *După venirea măriii sale, deci a patra zi..., i-au pornit de s-au dus la Odriiu.* R. GRECEANU, CM II, 129. *După aceasta veni și la al patrăle fecior al său* (a. 1760). GCR II, 70/23. *În 9 zile ale lui noiembrie, întru al patrulea ceas al zilei, Simeon au mers cu nenumărate oști încungiurat.* ȘINCAI, HR. I, 175/31, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 93. *Se însoți în a patra cununie cu Sofia.* ASACHI, S. L. II, 32. *Onoarea de a ilustra familia prin oameni demni de lauda națiunii fu rezervată posterității fratelui al patrulea.* ODOBESCU, S. I, 258. *Apoi începu un duo pe coarda a treia și-a patra.* DELAVRANCEA, T. 47. *Și roata pentru tine-a fost A patra dimensiune.* COȘBUC, P. I, 274. *Alți colegi de-ai lui din anul al patrulea puteau vorbi cu siguranță, de logodnă.* AGÎRBICEANU, A. 45, cf. 209. *Dați-mi voie să ocup eu latura a patra.* GALACTION, O. A. I, 93, cf. 259. *S-a deșteptat în a patra dimineață fără el.* C. PETRESCU, Î. II, 228. *A patra zi a venit o scrisoare de la vărul Jean.* BRĂESCU, O. A. II, 113. *Al patrulea, Sigismund, avea și el nevoie de moșie.* SADOVEANU, O. XII, 363. *Al patrulea proiect era al unei localități balneare.* CĂLINESCU, S. 492. *Era pe clasa a patra primară și învăța bine.* PREDA, M. 150. *Era la al patrulea păhărel.* T. POPOVICI, SE. 44. ◇ (Cu aglutinarea articolului posesiv) *Eram în clasa patra primară.* I. BOTEZ, B. I, 59. *Licean în clasa patra.* TEODOREANU, M. II, 105. *Cînd eram prin clasa patra secundară, am primit o epistolă.* GALACTION, A. 29. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *Al patru, sînge amestecat de se vor amesteca veri premari.* PRAV. GOV., ap. GCR I, 90/20. *Al patrul stmt carii priimăsc cuvîntul lui Dumnedzău cu inimi bune și direapte.* VARLAAM, C. 279, cf. 259. *A patra venind să văzură Fierarii cu ale sale baroase.* BUDAI-DELEANU, Ț. 93. *O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte.* SLAVICI, N. I, 17. *Apoi venea al patrulea și-al cincilea cu scorneli, care mai de care mai încornorate.* DELAVRANCEA, H. T. 105. *Trei copii, cei dintîi, îi muriseră înainte de a împlini un an de zile. Ana a fost al patrulea.* REBREANU, I. 56. *Pe samarul celui de-al patrulea ne-am grămădit bucluciurile.* SADOVEANU, O. VIII, 428, cf. ARGHEZI, VERS. 385. *Stătu trei ani la școală și nu mai vru să-l urmeze și pe al patrulea.* PREDA, M. 116. *Astea sînt lucruri în care... al patrulea nu avea nici un rost să se amestece.* BARBU, P. 22. *Unde erau trei, eu eram al patrulea,* se spune despre o persoană a cărei prezență nu este dorită. Cf. ZANNE, P. IV, 232.

2. (La f.; urmat de „parte", intră în componența numeralului fracționar corespunzător, indicînd un sfert dintr-un tot) *Luase cu sila și de nevoia muiarea lui și a patra parte de ținut.* CORESI, EV. 545. *Să fie vin... a patra parte de cofă.* PRAV. GOV. 163ᵛ/9. *Să*

dea mulerii sale a patra parte de ctiu-i va fi dzeastrea. PRAV. 159. *Asiia este a patra parte de lume.* M. COSTIN, O. 323. *Aceasta nu face nici a patra parte din greutăţile ce le poartă.* CR (1848), 14³/45.

3. (La f.; urmat de „oară", intră în componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Sinan-paşa fu numit in locu-i mare vizir pentru a patra oară.* BĂLCESCU, M. V. 101. *Pentru a patra oară m-am cercat în asemenea excursiuni.* BOLLIAC, O. 265. *A patra oară, ştii sistemul meu: pălăria şi bastonul.* C. PETRESCU, C. V. 133.

— Şi: (învechit şi popular) **pătrălea, pătrîlea,** (învechit) **pátru, pátrul** num. ord.

— **Patru**[1] + **-lea.**

PATRÚLIE s. f. v. **patrulă.**

PATRUMÁN, -Ă adj. v. **evadruman.**

PATRUMÎNÁL, -Ă adj. v. **evadruman.**

PATRÚNGHI s. n. (În dicţionarele din secolul trecut) Patrulater. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., POLIZU.

— *Pl.:* *patrunghiuri.*

— **Patru**[1] + **unghi.**

PATRUNGHIÁR, -Ă adj. (Învechit, rar) Patrunghiular. ALEXI, W.

— Pl.: *patrunghiari, -e.*

— **Patrunghi** + suf. *-ar.*

PATRUNGHIULÁR, -Ă adj. (Despre figuri geometrice, planuri, construcţii etc.) Care are patru unghiuri; (învechit, rar) patrunghiar. Cf. ARISTIA, PLUT. *Combinaţia variată a planului lor (cînd patrunghiular, cînd cu abside şi cînd lipsite de ele).* NAUM, IST. ART. 92. *Groapă patrunghiulară.* H IV 86.

— Pl.: *patrunghiulari, -e.* — Şi: (învechit) **patrangulár, -ă** adj. BARCIANU, ALEXI, W.

— **Patru**[1] + **unghiular** (după fr. *quadrangulaire*).

PATRUNJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PATRUNÓŞTE s. f. pl. (Prin Transilv.) Mătănii. V. m ă t a n i e **(3).** VICIU, GL., cf. LEXIC REG. 9.

— Şi: **patranoáşte** s. f. pl. LEXIC REG. 9.

— Cf. lat. p a t e r - n o s t e r.

PATRUPÉD, -Ă adj., s. n. (Animal) care are patru[1] **(11)** picioare. *Numesc patrupede au cvadrupede vitele ce au patru picioare, precum calul, ctinele.* PLEŞOIANU, C. 40/15. *Din vite patrupede, sălbatice în munţi sînt: urşi, lupi, vulpi, rîşi.* GENILIE, G. 187/20. *Toate patrupedele (cele cu patru picioare), atît cele mari cît şi cele de mijloc cît şi cele mai mici trăiesc de obşte o vreme de opt ori atîta cîtă petrec pînă a ajunge la întreaga lor naştere.* PR. 6/1. *Ornitorincul..., dobitoc foarte curioz, sămănînd cu cvadruped (4 picioare) şi cu o raţă.* AR (1837), 39¹/15. *Din animale — are fel de fel de patrupede... sălbatice: urşi, lupi, iepuri.* GEOGR. DAC. 18/5, cf. VALIAN, V., NEGULICI. *Nu cunoştea, din patrupede, decît ctinii şi pisicile.* CR (1848), 24³/52, cf. 12²/42. *Cărnurile patrupedelor.* CORNEA, E. III, 188/5. *Printre patrupede, şoarecii de cîmp, şobolanii, ctrtiţele.* BREZOIANU, A. 154/24. *Al ei cap numai o dată de cumva îl vei ciunta, De un soi de catrupede gura îţi va cuvînta.* CALENDAR (1850), 104/8, cf. STAMATI, D. *Patrupedele răsuflă prin plămîni, au sînge roşu şi cald.* MARIN, P. 20/13. *Pe insula Madagascar... nici unul din animalele mari cuadrupede (cu 4 picioare) din Africa nu se găseşte acolo.* BARASCH, M. II, 158/17. *Tot în Asia găsim şi un padruped bizar numit monotrem.* ISIS (1856), 51/2, cf. ARISTIA, PLUT., POLIZU. *O mare parte din copiii acestui secol atît de glorios pentru progresul său creşte pe găcite, pe paveaua stratelor seau pe la ţară, în compania cuadrupedelor.* CALENDAR (1862), 43/18. *Zice că..., dintre păsări, cea mai bună de mîncare este turdus, iar, dintre patrupede, iepurele.* ODOBESCU, S. III, 24, cf. DM.

— Pl.: *patrupezi, -de.* — Şi: (învechit) **padrupéd, -ă, eadrupéd, -ă, catrupéd, -ă, cuadrupéd, -ă, evadrupéd, -ă** adj., s. n.

— Din lat. **quadrupes, -dis,** fr. **quadrupède** (după *patru*[1]).

PATRUPÉDIC, -Ă adj. (Învechit) Patruped. *Leul..., un asesor patrupedic, giudecînd cu uşa-nchisă, Nu încheie o sentinţă ce rămîne numai scrisă.* ASACHI, S. L. I, 224. *100 capete de deosebiţi pasageri patrupedici.* CALENDAR (1856), 41/33.

— Pl.: *patrupedici, -ce.*

— **Patruped** + suf. *-ic.*

PATRÚPLU, -Ă adj. v. **evadruplu.**

PÁTRUSPRĂZEACELE, -ZEACEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PÁTRUSPRĂZECE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁTRUSPRĂZECILEA, -ZECEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PÁTRUSPRECE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PĂTRUSPRECELEA, -CEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PÁTRUSPREZECE num. card., s. m. v. **paisprezece.**

PÁTRUSPREZECILEA, -ZECEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PATRUZÉCELEA, -ZÉCEA num. ord. v. **patruzecilea.**

PATRUZÉCI num. card., s. m. **I.** Num. card. (Adesea în componenţa unor numerale cardinale compuse) Numărul care, în numărătoare, are locul între treizeci şi nouă şi patruzeci şi unu.

1. (Cu valoare adjectivală; de obicei precedă substantivul determinat, de care este legat prin prep. „de") *Patruzeci de ani nu socotiiu de gîntul acel.* PSALT. 199, cf. 329. *În patruzeci de zile, seamnele-ş arată.* CORESI, EV. 133, cf. 144, 176, 305. *În patruzeci de zile să meargă.* PRAV. GOV. 48ᵛ/18. [Partea mea] *i-am vîndut dumisali drept patruzăci de galbeni* (a. 1642). GCR I, 103/6. *De cinci ori cîte patruzeci de bătăi fără una am luat.* N. TEST. (1648), 248ᵛ/1. *Să vor înălţa apele mărilor... în sus, de patruzăci de coţi şi vor sta ca nişte ziduri* (a. 1815). GCR II, 217/6. *Patruzeci de biruinţe lauda-i adunasă.* ASACHI, S. L. I, 172. *Patruzeci de ani de-a pururea călare pe cîmpul bătăliei.* BĂLCESCU, M. V. 14, cf. 78. *În patruzeci de ore vei avea şi răspunsul meu.* CR (1848), 21²/55. *Moş Dediu i-a dăruit patruzeci şi nouă de mioare, oacheşe numai de cîte un ochi.* CREANGĂ, P. 105. *De patruzeci de ani purta Cu el acest cuţit.* COŞBUC, P. I, 231, cf. II, 54. *Comandă în numele meu o cină cu şampanie pentru patruzeci de persoane.* AGÎRBICEANU, A. 229, cf. 56. *Crîşmarul, un român cam de patruzeci de ani, venea cu de-ale mîncărit.* HOGAŞ, DR. I, 125. *În patruzeci de ani nu călătorisără decît o singură dată, la Giurgiu.* BASSARABESCU, V. 39. *Trece în lumea umbrelor fără să fi atins vîrsta de patruzeci de ani.* GALACTION, A. 189, cf. I. BOTEZ, B. I, 115. *O melodie de flaşnetă, venită de departe, auzită acum patruzeci de ani, mă copleşi de amintiri fermecătoare.* BRĂESCU, O. A. II, 7, cf. 370. *O fată de şaisprezece ani nu stă bine lîngă un om de patruzeci şi cinci.* CĂLINESCU, E. O. II, 98, cf. id. S. 15. *De patruzeci de ani viefuieşte... în acest ţinut.* SADOVEANU, O. XII, 76. *Am ridicat sus steagul cu patruzeci şi şapte de stele.* DEŞLIU, G. 42. *Bătrînii se înţeleseseră de minune timp de patruzeci de ani.* BARBU, P. 143, cf. 8. *Casa era şi ea veche de patruzeci de ani.* V. ROM. iulie 1962, 13. *Cele patruzeci de zile Ce le-am postit pentru tine.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 259, cf. ALR II 2 320, A I 24. *Vine ceata lui Baboi Ca la patruzeci şi doi,* se spune despre o adunătură de oameni

de nimic. Cf. ZANNE, P. VI, 447. *Mai lasă din patruzeci și opt*, se spune despre un om care ține cu încăpățînare la drepturile sau părerile lui. Cf. id. ib. 257. *O dată în patruzeci de ani zboară o gîscă grasă.* id. ib. I, 482. ◇ Expr. **A aștepta** (pe cineva) **cu patruzeci de ochi** = a aștepta (pe cineva) cu mare nerăbdare. Cf. id. ib. II, 349. (Regional) **A fi cu patruzeci de inimi** = a fi foarte atent, a fi numai ochi și urechi. Cf. CIAUȘANU, V. 187. ◇ Compuse: **(cei-)patruzeci-(și-patru)-de-sfinți** (sau **-de-mucenici**) = mucenici, v. mucenic[2] (2). *Venirăi cei-patruzeci-și-patru-de-mucenici, vremea dădu în cald.* DELAVRANCEA, S. 50, cf. MARIAN, S. R. II, 145, PAMFILE, A. R. 258, id. DUȘM. 106, id. VĂZD. 69, 88, 106, 112; (Entom.) **patruzeci-de-picioare** = scolopendră *(Scolopendra cingulata).* PAMFILE, B. 48. ◇ (Cu elipsa substantivului determinat) *Era mai mulți de patrudzeci cei ce acesta giurămîntu feaceră.* COD. VOR. 50/16. *Și merg ei o zi și merg două și merg patruzeci și nouă.* CREANGĂ, P. 199. (Prin exagerare, indică un număr mare, nedeterminat) *Noi rîdem de unul, doi, Și patruzeci rîd de noi.* ZANNE, P. II, 677. ◇ (În corelație cu „treizeci" sau cu „cincizeci" indică un număr aproximativ, nedefinit) *Că mai mult de cu vo treidzăci, patrudzăci de oameni n-au vinit de la Țarigrad.* NECULCE, L. 133, cf. 96. *Jucau în mic, pînă se pierdea ori se cîștiga patruzeci, cincizeci de zloți.* AGÎRBICEANU, A. 357. *Împușcau cîte treizeci, patruzeci de prepelițe.* BRĂESCU, O. A. II, 94. ◇ (Substantivat; rar; în imprecații) *Patruzecile mîne-sa de golan!* CREANGĂ, A. 197. (Învechit) *Postul patruzecilor* = păresimi. Cf. CORESI, EV. 393.

2. (Numărul abstract corespunzător) Cf. LEX. MARS. 239, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM.

3. (Precedat de prep. „de" și urmat de „ori", intră în componența numeralului adverbial corespunzător) *S-a aplecat de patruzeci de ori.*

4. (Precedat de „cîte", intră în componența numeralului distributiv corespunzător) *Împarte cîte patruzeci de foi de hîrtie la fiecare.*

5. (Cu valoare de numeral ordinal) *Capa patruzeci și doi* (a. 1785). GCR II, 145/24.

II. S. m. **1.** Semn grafic care reprezintă numărul patruzeci (**I 1**).

2. (La pl. art.; regional) Numele colăceilor sau al plînșioarelor care se dau la pomana mortului (Salcia-Calafat). GL. OLT.

— **Patru**[1] + **zece.**

PATRUZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al treizeci și nouălea și al patruzeci și unulea. Cf. LB. *Unele prietine puteau să șoptească răutăcios despre o vîrstă care o apropia de anul al patruzecilea.* SADOVEANU, O. VII, 177.

— Și: (învechit) **patruzécelea, -zécea** num. ord. POLIZU, DDRF.

— **Patruzeci** + **-lea.**

PATRUZECÍME s. f. (În dicționarele din trecut) **1.** A patruzecea parte dintr-un întreg. Cf. BARCIANU. **2.** Păresimi. Cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU.

— Pl.: *patruzecimi.*

— **Patruzeci** + suf. *-ime.* — Pentru **2**, cf. și lat. quadragesima.

PATRUZÉCINIC, -Ă adj. (Învechit; despre slujbe religioase) Care se face după patruzeci de zile de la moartea cuiva. *Să deie 10 lei pentru patruzecinica liturghie a mortului.* URICARIUL, II, 198/7, cf. BARCIANU, FD II, 87.

— **Patruzeci** + suf. *-nic.*

PATRUZECIOPTÍSM s. n. v. **pașoptism.**

PATRUZECIOPTÍST, -Ă s. m. și f., adj. v. **pașoptist.**

PATULÍC s. m. v. **pitulici**[1].

PATUOGI subst. pl. v. **podnojie.**

PÁTVAGON s. n. (Popular) Vagon de bagaje. Cf. CV 1951, nr. 6, 26, DM, SCL 1960, 245.

— Pl.: *patvagoane.*

— Etimologie populară, după germ. *Packwagen.*

PAȚACHERÍI s. f. pl. (Ieșit din uz) Mezeluri. V. mezel[1]. Cf. SCL 1969, 137.

— De la n. pr. **Pațac.**

PAȚACHÍN s. m. v. **pațachină.**

PAȚACHÍNĂ s. f. **1.** (Regional) Numele mai multor specii de arbuști sălbatici care cresc prin tufișuri și păduri și care au fructe în formă de boabe roșii sau negre: **a)** verigar *(Rhamnus cathartica).* Cf. CIHAC, II, 249, BRANDZA, D. 99, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., DR. IV, 882, GR. S. VI, 325, FLORA R.P.R. VI, 273, BORZA, D. 146, VICIU, GL.; **b)** crușin *(Rhamnus frangula).* Cf. COSTINESCU, BRANDZA, FL. 208, BARCIANU, GRECESCU, FL. 151, ȘEZ. XV, 118, TDRG, PANȚU, PL., DS, FLORA R.P.R. VI, 272, BORZA, D. 146; **c)** roibă *(Rubia tinctorum).* Cf. DDRF, DAMÉ, T. 186, GRECESCU, FL. 277, PAMFILE-LUPESCU, CROM. 55, PASCU, S. 208, PANȚU, PL., BORZA, D. 150; **d)** tulichină *(Daphne mezereum).* Cf. ALEXI, W. *Pă moșia sa..., fiind rodire de pațachină, pă care vînzînd-o, îl apucă vameșii să plătească vamă* (a. 1824). DOC. EC. 326. *Pațachina ce să vinde prin tîrguri, să dea vînzătorul din zece bani 1 ban, iar vînzîndu-se prin sate să dea vînzătorul vama* (a. 1827). ap. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 55, cf. GHEȚIE, R. M., TDRG. *Restul grădinii e numai tufișuri dese de lemn-cînesc, bațachină și de rugi.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, Î. 10. *Vopseaua roșie se scotea pe vremuri dintr-o oarecare plantă ierboasă, numită pațachină sau roibă.* CV 1949, nr. 9, 6, cf. H IV 83. ◇ (Regional; în forma *pațachin*) Vișin-sălbatic *(Prunus fructicosa)* (Rasova-Cernavodă). H II 297. ◆ (Rar) Cerneală tipografică de culoare roșie. CV 1950, nr. 3, 34.

2. (Familiar) Epitet injurios pentru o femeie îmbrăcată și fardată strident; epitet injurios pentru o femeie de moravuri ușoare. Cf. JIPESCU, O. 56, HEM 2 666, DDRF. *„Fire-ai a dracului de pațachină!" Îmi ziceam în gînd, privind... chipul colorat, mustăcios..., cu buze roșii.* BRĂESCU, O. A. II, 197, cf. BUL. FIL. II, 274. *Ce pui de muierușcă îmi ești! Ce pațachină! Vino să te pup!* COCEA, în SCL 1969, 137, cf. CV 1949, nr. 9, 6. *Dumnealui s-a încurcat c-o pațachină tinerică.* STANCU, R. A. II, 277, cf. I, 162, CIAUȘANU, GL. ◆ Epitet injurios pentru o persoană lipsită de seriozitate; om de nimic. *Pațachina. Nu-i bun decît să-nghită comisioane!* GALAN, Z. R. 345. *Te porți ca o pațachină!... am să te bat iar!* PREDA, R. 289.

3. (Regional) Epitet pentru o femeie leneșă și proastă. Cf. I. CR. VII, 312, DR. IX, 470.

— Pl.: *pațachine.* — Și: (învechit și regional) **pasachínă** (DDRF, BRANDZA, FL. 208, BARCIANU, ALEXI, W., ȘEZ. XV, 118, TDRG, BORZA, D. 146), **pățachínă** (GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG) s. f., (regional) **pațachín** (BORZA, D. 146, H II 297) s. m., **bațachínă, bațiachínă** (COSTINESCU) s. f.

— Cf. scr. pasjakovina.

PAȚAÍ vb. IV. Refl. (Prin Bucov.) A se bîlbîi, a se gîngăvi. LEXIC REG. 117.

— Prez. ind.: ?

— Etimologia necunoscută.

PAȚAÍLĂ s. m. (sg.) (Prin Bucov.) Persoană bîlbîită, gîngavă; (regional) pațareagă. LEXIC REG. 117.

— Etimologia necunoscută.

PAȚAÍT, -Ă adj. (Prin Bucov.) Gîngav, bîlbîit. LEXIC REG. 117.

— Pl.: *pațaiți, -te.*

— V. **pațai.**

PAȚAREÁGĂ s. m. (sg.) (Prin Bucov.) Persoană bîlbîită, gîngavă; (regional) paţailă. LEXIC REG. 117.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a ţ a i l ă.

PÁȚĂLĂ s. f. v. **paţilă.**

PÁȚĂR s. m. (Rar) „Desenator litograf care lasă urme şi pete pe desen". cv 1950, nr. 3, 34.
— Pl.: *paţări.*
— Din germ. **Patzer.**

PAȚIÉNT, -Ă s. m. şi f., adj. v. **pacient.**

PAȚIÉNTE s. m. v. **pacient.**

PAȚIÉNȚĂ s. f. v. **pacienţă.**

PAȚIFLOÁRE s. f. v. **pasifloră.**

PÁȚILĂ s. f. (Prin Maram.) Păţanie. *Eu de-acolo mi-am venit... Pîn-aici la dumata, Să-ţi povestesc paţila.* BUD, P. P. 13.
— Pl.: *paţile.* — Şi: **páţălă** s. f. BUD, P. P. 81.
— **Păţi** + suf. *-ilă.*

PAȚÍRCĂ s. f. (Rar) Femeie lipsită de seriozitate, uşuratică. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Împăratul avea o paţircă de fată, slujitoare.* ISPIRESCU, L. 323.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PAȚÍIÉNE s. f. pl. v. **pţiană.**

PAȚÓC s. m. v. **poţoc.**

PAȚÓG s. m. v. **poţoc.**

PAȚÓNCĂ s. f. v. **păţoancă.**

PÁUĂR s. m. v. **paur.**

PÁUCĂ[1] s. f. **1.** (Învechit şi regional) Timpan. V. t î m p i n ă, t o b ă. Cf. BARONZI, L. 116. *Începură a suna din tobe din pauce, din trîmbiţe şi din surle.* ODOBESCU, S. I, 72, cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DM.
2. (Prin Mold.; în forma *peucă*) Fluier cu care se joacă copiii, făcut dintr-o coajă de salcie, dintr-o frunză de ceapă etc. Cf. SCRIBAN, D.
— Pl.: *pauce.* — Şi: (regional, **2**) **péucă** s. f.
— Din germ. **Pauke.**

PÁUCĂ[2] s. f. v. **poe**[2].

PÁUCEAÚR, -Ă adj. v. **panceaur.**

PAUCÉNIE s. f. v. **poucenie.**

PAULIÁNĂ adj. (În sintagma) *Acţiune pauliană* = acţiune judiciară prin care un creditor poate cere debitorului său rezilierea unui contract, anularea unui act etc., dacă acestea sînt posterioare creanţelor. *Bineînţeles că ne era peste poate să mai ascultăm la acţiunea pauliană, la sărurile cuprului, la funcţiile ficatului.* DELAVRANCEA, T. 6. *Creditorii cari exercită acţiunea pauliană trebuiesc a dovedi că creanţele lor existau în momentul facerii actului a cărui anulare o cer.* HAMANGIU, C. C. 230. *Acţiunea pauliană, cum se va vedea, cînd este îndreptată împotriva unui contract cu titlu oneros, impune, pentru a fi admisă, condiţii mai stricte decît în cazul revocării unui contract cu titlu gratuit.* PR. DREPT, 294.
— Pronunţat: *pa-u-li-a-.*
— Din fr. **paulienne.**

PAÚNJ s. m. v. **păianjen.**

PAÚNJIN s. m. v. **păianjen.**

PAÚNJINE s. m. v. **păianjen.**

PAÚNŞIN s. m. v. **păianjen.**

PAUPÉR, -Ă adj. (Livresc; despre oameni) Lipsit de mijloace de existenţă, redus la starea de extremă sărăcie. Cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DN[2]. ◇ F i g. *Nu se aştepta la o prefaţă care să fie... o succintă rezumare aridă şi pauperă a lucrării.* V. ROM. septembrie 1963, 185.
— Pl.: *pauperi, -e.*
— Din lat. **pauper.**

PAUPERÍSM s. n. (Livresc) Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; (livresc) paupertate. *Nu este de ajuns însă a îndestula vremelniceşte neajungerea muncii, trebuie încă a-i prevedea pricinile şi a lovi în izvorul său însuşi, ticăloşia zămislită prin pauperism.* KOGĂLNICEANU, S. A. 80, cf. STAMATI, D., BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, DM, DN[2].
— Din fr. **paupérisme.**

PAUPERIZÁ vb. I. T r a n z. (Livresc; complementul indică oameni sau colectivităţi) A aduce în stare de mizerie, a reduce la treapta cea mai de jos a sărăciei (prin exploatare). Cf. DL, DM, DN[2].
— Prez. ind.: *pauperizez.*
— **Pauper** + suf. *-iza.*

PAUPERIZÁRE s. f. (Livresc) Acţiune de a p a u p e r i z a şi rezultatul ei. *Dezvoltarea agriculturii pe drumul colectivizării, pe drumul socialismului, scapă pentru totdeauna masele muncitoare ale ţărănimii de pauperizare şi ruinare.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 3—4, 91, cf. nr. 5, 33, DM, DN[2].
— V. **pauperiza.**

PAUPERTÁTE s. f. (Livresc) Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; (livresc) pauperism. Cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Nu-mi place să văd oamenii în stare de paupertate.* V. ROM. decembrie 1958, 54. ◇ (Ieşit din uz) *Act* (sau *certificat*) *de paupertate* = act prin care se atesta că o persoană nu posedă nici un fel de avere. Cf. DDRF. *Mă mir cum a putut scoate acte de paupertate, cînd avem moşie în judeţ.* C. PETRESCU, Î. II, 67. *S-ar putea afla că bătrînul are avere, însă el avea să facă rost de un act de paupertate.* CĂLINESCU, E. O. II, 46, cf. DM, DN[2]. ◇ F i g. *Paupertatea scenăriilor.* ap. IORDAN, L. R. A. 481.
— Din lat. **paupertas, -atis.**

PÁUR s. m. (Regional, mai ales Ban.) Ţăran. Cf. MOLIN, R. B. 418, T. PAPAHAGI, C. L., com. din TIMIŞOARA şi din SATU MARE, LEXIC REG. II, 41. ✦ Muncitor agricol care locuieşte la oraş. Cf. DDRF, JAHRESBER. X, 201, XIX, 70, DR. VIII, 202, MOLIN, R. B. 418.
— Pl.: *pauri.* — Şi: **păure** (DDRF, com. din MARAMUREŞ), **páuăr** (DR. VIII, 202), **páor** (MOLIN, R. B. 418, T. PAPAHAGI, C. L., LEXIC REG. II, 41), **păore** (com. din TIMIŞOARA) s. m.
— Din germ. dial. **Pauer.**

PÁURE s. m. v. **paur.**

PAURÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A jefui (Checea-Jimbolia). ALR I 1 430/40.
— Prez. ind.: *pauresc.*
— Etimologia necunoscută.

PÁUS s. n. v. **paos.**

PÁUST s. n. v. **paos.**

PAUŞÁL subst. Sistem de plată pentru o prestaţie de serviciu, pentru un consum de energie, de apă,

de combustibil etc., prin fixarea cu aproximație a unei sume globale. Cf. DL, DM, DER. ◆ (Ieșit din uz) Sumă globală pusă la dispoziție cuiva pentru anumite cheltuieli. *Pausal de călătorie, de cancelarie.* GHEȚIE, R. M.
— Pronunțat: *pa-u-.* — Și: (regional) **păușală** s. f. Com. din IAȘI.
— Din germ. **Pauschale.**

PÁUZ s. n. v. **paos.**

PÁUZĂ s. f. **I. 1.** Întrerupere a unei acțiuni sau a unei activități pentru un interval de o durată variabilă; interval de timp cît are loc o astfel de întrerupere; (învechit) păuzare **(2)**. V. oprire, repaus. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, STAMATI, D., BARCIANU. *Pe la ora două după miezul nopții urmă pauza cea mare. Lumea tăbărî în bufet.* REBREANU, I. 146. *Fac o pauză. Pentru moment sînt obosit.* SEBASTIAN, T. 85. *Fuma cumplit, dar cu pauzele impuse de un ritual al lui.* TEODOREANU, M. U. 84. *După masă..., avu impresia că a căzut într-o pauză prea lungă.* SADOVEANU, O. IX, 130. *Pînă atunci dansaseră și acum făceau o pauză.* PREDA, R. 152. ◇ (În context figurat) *Își împlinise noaptea pe jumătate cursul Și pare că făcuse o pauză solemnelă.* HELIADE, O. I, 211. ◇ Loc. adv. **Fără pauză** = fără încetare, continuu, neîntrerupt. *Toată lumea din ogradă cîntă fără pauză.* TOPÎRCEANU, M. 39. ◆ Spec. Întrerupere, de durată variabilă, în cursul vorbirii, al unei lecturi, recitări etc. *Dascălul... tușî spre a-și drege glasul și începu rar și cu dese pauze.* NEGRUZZI, S. I, 8. *După o pauză, Costică întrerupse tăcerea.* CARAGIALE, O. II, 43. *De mult nu-l mai auzise vorbind atîta și inconștient ea dădea din cap la fiecare pauză.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 85, cf. I, 205. *După o pauză, tunător, aproape răstindu-se una la alta, își întîlniră glasurile într-unul singur.* BASSARABESCU, V. 23, cf. 154. *După o pauză, continuă cu alt glas.* REBREANU, R. I, 79, cf. 18, 169. *Vorbește foarte repede..., cu pauze mari.* CAMIL PETRESCU, T. III, 25, cf. SEBASTIAN, T. 157. *Saltul de la o idee la alta, revenirile și mai ales intonația, cu pauze lungi la mijlocul frazelor..., îți cereau multă răbdare ca să-l asculți.* VLASIU, D. 131. *Intonația și pauza prezintă o mare importanță practică în lectura operelor științifice, artistice etc.* IORDAN, L. R. 544. *După o pauză lungă, Aglaie zise autoritară lui Simion: — Bea puțină apă.* CĂLINESCU, E. O. I, 95, cf. 19. *Se folosi de pauza dintre două paragrafe.* VINEA, L. II, 305. *Pauzele dintre frazele fonetice sînt redate în scris de obicei prin punct.* GRAUR, I. L. 53. *Moromete citea cu pauze mari.* PREDA, M. 137. *Era o convorbire... în care intrau multe tăceri și pauze ciudate.* BARBU, P. 10. ◆ Spec. Perioadă de timp dintre două acte sau două părți ale unui spectacol, cînd reprezentația este întreruptă; antract. *Cei care nu căpătau bilete așteptau pe afară pînă se sfîrșea actul întîi, apoi se strecurau în pauză printre public.* CĂLINESCU, E. 84. ◆ Spec. Recreație (la școală). Cf. DL, DM. ◆ Spec. Întrerupere a executării unei bucăți muzicale pentru un anumit timp. *Muzica are sincope și pauze.* M 1962, nr. 4, 14, cf. DER.

2. (Concretizat) Semn de punctuație în formă de linie orizontală, care marchează o oprire în lectură, aproximativ similară cu aceea indicată de virgulă, pentru a delimita o enunțare incidentă, pentru a reda diferite valori stilistice etc. Cf. ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Pauzele închid unele părți explicative din frază.* V. MOLIN, V. T. 50. *Pauza și intercalarea altor atribute marchează caracterul apozitiv al propoziției.* SG I, 150, cf. DER. ◆ Semn grafic pus pe portativ, care notează întreruperea și durata intervalului de tăcere în executarea unei bucăți muzicale. *Sub textul pentru violină era și acompaniamentul la piano forte, pe care, din lipsă de partener, Ioanide îl ignora, nerespectînd pauzele.* CĂLINESCU, S. 446, cf. DER.
— Pl.: *pauze.*
— Din lat. **pausa,** fr. **pause,** germ. **Pause.**

PAVÁ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Complementul indică șosele, străzi, curți, încăperi etc.) A acoperi cu pavaj; (învechit) a pavelui, (învechit, rar) a pavela. V. pietrui. *Una din cele două camere... destinată pentru locuință era pardosită (pavată) cu cărămizi spoite cu vărsea roșie.* FILIMON, O. I, 265, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *La periferia orașului nu mai era pavat.* AGÎRBICEANU, L. T. 99. *A izbutit să paveze, să canalizeze și să lumineze străzile din centru.* GALACTION, A. 446. *În centru strada e pavată.* SEBASTIAN, T. 258. *Vom reface grădina publică; vom pava străzile.* STANCU, R. A. I, 294. *Partea dinspre oraș a falezei... era pavată cu lespezi de piatră.* CĂLINESCU, S. 493.
— Prez. ind.: *pavez.*
— Din fr. **paver.**

PAVAGÍU[1] s. m. (Rar) Pavator. Cf. BL IX, 54. *Pavagiii — în hîrdău — Fierb, pe bulevard, catranul.* V. ROM. martie 1956, 106.
— Pl.: *pavagii.*
— **Pava** + suf. *-giu.*

PAVÁGIU[2] s. n. v. **pavaj.**

PAVÁJ s. n. Acțiunea de a pava; (concretizat; adesea cu determinări care arată materialul) strat neted de blocuri (cubice) de piatră, bucăți de lemn, cărămizi, dale etc., așezate strîns unele lîngă altele pe o fundație de nisip sau de mortar, cu care se acoperă un drum, o curte, o încăpere etc.; caldarîm, (latinism învechit) paviment, (ieșit din uz) pavea **(2)**; pardoseală **(1)**. Cf. POLIZU. *Pavagiul (pardoseala) templului, care era uscată în 1807, astăzi se află sub apă.* ISIS (1862), 44[2]/21, cf. PROT.-POP., N. D. *Asfaltarea pavagiului care încungiură biserica.* ALECSANDRI, S. 18, cf. id. O. P. 136. *Pavajul de piatră rece ni s-ar părea desigur mai fierbinte decît smoala clocotită.* CARAGIALE, O. II, 45, cf DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Pavagiul desfundat de bolovani, adîncind groapă lîngă groapă.* ARDELEANU, D. 9. *Își ținea ochii... pe pietrele cubice ale pavajului.* BASSARABESCU, V. 86. *Cît poate să mai țină răbdarea acestor oameni care știu ce este electricitatea, pavajul, canalizarea și alte binefaceri ale omenirii civilizate?* GALACTION, A. 445. *Am traversat bulevardul și ne-am trezit pe cheiul Dîmboviței... cu pavajul uscat de vînt.* CAMIL PETRESCU, P. 16. *Se auzeau bătăi nerăbdătoare cu bastonul în pavaj.* C. PETRESCU, Î. I, 12. *Dosarele vorbeau de pavaje în granit.* SADOVEANU, O. VI, 228. *Băleau pavajul de cărămidă cu saboții de lemn.* id. ib. XI, 36. *Pavajul de cărămidă al îngrijitelor așezări omenești din Brabant.* VIANU, A. P. 235. *L-au aruncat în curte, pe pavaj, de la etajul șapte.* STANCU, R. A. III, 227, cf. DEMETRIUS, A. 255. *Pe străzi..., se împiedica de pavajul stricat.* V. ROM. octombrie 1954, 89, cf. 92, DER.
— Pl.: *pavaje* și (învechit) *pavajuri* (POLIZU).
— Și: (învechit) **pavágiu** (pl. *pavagii*) s. n., **pavégii** (N. A. BOGDAN, C. M. 65) s. n. pl.
— Din fr. **pavage.**

PAVÁNĂ s. f. Dans vechi de origine spaniolă sau italiană, cu ritm și mișcări lente și cu caracter solemn; melodie după care se execută acest dans. *Patru vile cochete aminteau eleganța a patru grații într-un dans de pavană la o curte feudală.* ARDELEANU, V. P. 71. *A fost bal în lumea mare, ori pavană la palat la care să nu danseze el?* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 281, cf. DM, DER.
— Pl.: *pavane.*
— Din fr. **pavane.**

PAVÁRE s. f. Acțiunea de a pava și rezultatul ei; pavat[1]. V. pietruire. Cf. DDRF, DS. *În loc să hotărască pavarea drumurilor,... închipuie un gigantic plan de sistematizare a apei.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 3/2.
— Pl.: *pavări.*
— V. **pava.**

PAVÁT[1] s. n. Pavare. Cf. DL, DM.
— V. **pava.**

PAVÁT[2], -Ă adj. (Despre drumuri, curți, încăperi etc.) Acoperit cu pavaj. *Mie dați-mi străzi pavate, Măturate, Dați-mi cinematograf.* TOPÎRCEANU, P. O. 25. *Am defilat pe dinaintea hotelurilor cu trei caturi, cu portari galonați, pe străzi pavate.* BRĂESCU, O. A. II, 133. *Ogradă pavată și grădină cu chioșc de verdeață.* TEODOREANU, M. II, 21. *Umbla un tramvai pe strada pavată.* SADOVEANU, O. V, 450. *Pe aceste uliți rău pavate Sună pasul meu.* BENIUC, V. 59.
— Pl.: *pavați, -te.*
— V. **pava.**

PAVATÓR s. m. Muncitor calificat care execută pavaje; (rar) pavagiu[1]. Cf. NOM. PROF. 39, LEG. EC. PL. 294, DM, LTR[2]. *Se auzeau glasurile pavatorilor de drumuri.* BARBU, P. 48.
— Pl.: *pavatori.*
— **Pava** + suf. *-tor.*

PÁVĂ[1] s. f. v. **palhă[2].**

PAVĂ[2] s. f. v. **pavea.**

PÁVĂȚĂ s. f. v. **pavăză.**

PÁVĂZĂ s. f. **1.** Armă defensivă de diverse forme (dreptunghiulară, rotundă, ovală) sau mărimi, confecționată din metal, lemn, piele etc. și folosită în antichitate și în evul mediu; scut. *Se lăuda că va îngrădi cetatea cu sulițele, cu plavezele și, de către mare, cu corabiile.* MOXA, 375/22. *Purta arme greale în tot ceasul prejur el și pavețele, coifurele.* id. 395/8. *Au făpt întăi toarte de prins pavăța, că mai nainte numai ce o spînzura de grumazi cu curăle și apăra prost.* HERODOT (1645), 70. *Au pus pavețele cele mari perșii dennainte și sigeta.* id. 490. *Acolea au frînt săgețile arcului, pavăța, spata* (a. 1658). CCR 108/21. *Dacă se învăța bine cum va purta sulița, cum va muta pavăza,... îi scotea la război.* M. COSTIN, LET. I, 19/29. *Pavăță de aramă întru mijlocul umerilor lui.* BIBLIA (1688), 207[2]/26, cf. 282[1]/59. *Dînd și solilor daruri..., căftan cu sîrmă țăsut, pavează cu petre scumpe împodobită.* N. COSTIN, LET. I, 47/21. *Învălite sînt gîrlele de paveze, de sabii și de sulițe toate marginile gîrlelor acoperite sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 66. *Au venit și au stătut supt zid..., însă făr'de pavăze.* AETHIOPICA, 14[v]/7. *Cu sabie într-o mînă și cu pavăza într-alta.* IST. AM. 25[v]/20. *Cu toate pavăzele ce le pun drept..., tot să rănește un mare număr.* ib. 83[r]/10. *Scoaseră pavăza lui Patrichie împărat, învăluită cu piale de aspidă.* ALEXANDRIA (1794), 67/5. *Să dea în loc de tribut trei mii de segeți și patru mii de paveze.* ȘINCAI, HR. II, 10/3. *Din paveze înșirîndu-ș Coperiș de fier făcîndu-ș.* BĂRAC, ap. GCR II, 240/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU. *O pavăză făcută din șapte piei de bou.* BELDIMAN, N. P. I, 72, cf. LB. *Femei se văzură chiar apucînd lancea și pavăza.* ASACHI, S. L. II, 69. *Armele românilor, atît ofensive, cît și defensive, erau cele obicinuite p-atunci: arcu, lancea,... haina de fer, pavăza.* MO (1860), 447/25. *Scutierii trec acuma Purtînd paveze în mîni.* NEGRUZZI, S. II, 78. *În pulbere, în flăcări viteji și caii pier Și armele răsună pe paveze de fier.* BOLINTINEANU, O. 52. *Vînătorii de lei... au toți paveze mari rotunde.* ODOBESCU, S. III, 119. *Această piele de leu... slujindu-i drept scut, adecă pavăză.* ISPIRESCU, U. 32. *Zvîrlindu-mi pavăza pornii Din luptă-n fuga mare.* OLLĂNESCU, H. O. 136, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Sînt bravi meșteri a mînui sulița și pavăza.* BOGDAN, O. 424. *Iute se-ncaieră paveze, lănci și... războinici.* MURNU, I. 81. *Aveau... paveze ușoare de lemn de tei.* SADOVEANU, O. III, 205. ✦ Fig. Ceea ce constituie ajutor, apărare, sprijin, protecție pentru cineva sau ceva. *Spre toate lutnd pavăza credinței.* N. TEST. (1648), 262[v]/10. *Domnul mă scuteaște cu pavăță tare.* DOSOFTEI, PS. 81/5. *Supt scutul a pavăța mînii sale mă ascunsă* (a. 1683). CCR 243/24. *Pavăză de foc cu care ne apărăm de săgețile... satanii.* BIBLIA (1688), [prefață] 4/7. *Și cu coiful acoperămîntului tău să se îmbrace și cu pavăța nebiruirei să să acopără.* N. COSTIN, L. 317. *Publicația acestei gazete, ce supt prea puternică pavăză a împărăției Rosiei s-au privileghiat.* AR (1829), 2[1]/9. *Au scăpat teferi sub pavăza codrului.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 151. *Singur vei pleca, căci singur ești sub pavăza soliei.* DAVILA, V. V. 167. *Iubirii de neam, ce de-a pururi ne-a fost o pavăză-n lupte, Și-n pace — adăpost, Cîntămu-i supremul ei cîntec.* COȘBUC, P. II, 103. *Noi nu ne temem! Avem pavăză credința noastră.* SADOVEANU, O. XI, 269. *Îi slujise de pavăză și-l călăuzise pas cu pas.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 283. *Fii o pavăză teribilă împotriva infamiei care trădează.* CAMIL PETRESCU, T. II, 466. *Precum un ulcior Pe roata olarilor, Crești zveltă, ușor, Subt pavăza larilor.* BLAGA, P. 110. *Societățile omenești își creează așadar paveze care să le asigure independența față de mediu.* RALEA, S. T. II, 113. *Defilarea unităților armatei noastre populare, pavăză de oțel a cuceririlor poporului muncitor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 749. *Statul democrat-popular este pavăza încercată a drepturilor și libertăților cetățenești.* ib. nr. 2 775. *Se pierdu sub pavăza frunzișului albăstrui al desișurilor.* STANCU, R. A. II, 127. *Potera șase orfani fără pavăză A lăsat în coliba lui badea Mihai.* LABIȘ, P. 353. *Acest decavat simpatic și alcoolic era pavăza ei cea mai bună.* BARBU, Ș. N. II, 148. *Un elev miop, taciturn, pentru care ochelarii erau paveze, iar tăcerea un brîu de pîndă și apărare.* S MARTIE 1960, 37.

2. (Învechit) Stemă, blazon. *În fața zelii ce purta la piept, avea ca o pavăză capul Gorgonii* (a. 1773). GCR II, 90/25. *Să facem steaguri și să punem pre steaguri paveze.* ALEXANDRIA (1794), 41/7. *Supt mitra cea prințească, în povază, era un corb cu aripile întinse.* ȘINCAI, HR. III, 236/3. *Să punem pre steaguri paveze să să știe la cine slujim.* ALEXANDRIA, 26/4, cf. DDRF.

3. (Învechit) Copcă, agrafă. *Vei face paveze* (s p o n c i B 1938) *de aur curat.* BIBLIA (1688), 59[1]/44. *Scoaseră pavăză de iachint piatră.* ALEXANDRIA, 52/12.

4. (Bot.; regional) Numele a două specii de plante: **a)** jaleș *(Stachys germanica).* Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., PANȚU, PL., BORZA, D. 164; **b)** jaleș-de-cîmp *(Stachys recta).* Cf. BORZA, D. 146.
— Pl.: *paveze* și (învechit) *pavăze.* — Și: (învechit) **păvățĕ, păvezĕ, plăvăză, plăveză** (DDRF), **povază** (accentul necunoscut) s. f.
— Din pol. **pawęż.** Cf. it. p a v e s e.

PAVEÁ s. f. **1.** (De obicei la pl.) Bucată (de formă cubică, prismatică etc.) de piatră, de lemn, mai rar de beton, de cărămidă etc., folosită la executarea unui pavaj. Cf. NEGULICI. *Întîlnindu-l pe uliță dînd peste trăsuri, încurcîndu-se în pavelele și butucii cu care era podit Iașul.* RUSSO, S. 28. *Deodată se aude troscotul unei birje, care zdrobește pavelele stradei.* HASDEU, I. V. 159. *Sînt două feluri de pietre de granit întrebuințate la pavatul șoselelor: cuburi mari și cuburi mărunte (10/10 cm) numite pavele.* CV 1949, nr. 9, 28, cf. DM, DER. ◇ Expr. **A bate** (sau **a număra**) **pavelele** = a umbla fără nici o treabă, fără nici un rost; a umbla creanga. *Cînd sînt fără treabă, îmi place a lăinici pe uliță — sau, cum se zice, a număra pavelele.* NEGRUZZI, S. I, 320, cf. DR. IV, 176, DM.

2. (Mai ales la sg.; ieșit din uz) Pavaj. *Paveaua capitaliei și facerea drumurilor celor mari au a să lucra cu plată* (a. 1835). URICARIUL, VIII, 132/19. *Pe paveaua sunătoare Treci, tovarăș avînd numai al tău cîne.* NEGRUZZI, S. II, 92, cf. I, 291. *Mă îndreptai către catedrală cu scop a mă arunca din vîrful turnului ei pe paveaua de piatră.* FILIMON, O. I, 328. *Mi-am zdruncinat șelile prin droșce pe paveaua noastră.* ALECSANDRI, T. 1 012. *Ce tropot se aude pe paveaua sunătoare?* CONV. LIT. XI, 152. *Tropăind voinicește cu piciorușele lor goale pe paveaua încinsă de soarele de vară.* CARAGIALE, O. III, 18, cf. ALEXI, W. *Un duruit de trăsură cutremură paveaua lăuntrică a mănăstirii.* HOGAȘ, DR. II, 17, cf. 39, BL IX, 54. *Pavele de piatră sau de brad.* ȘĂINEANU, D. U. *Ulița domnească are tre-*

buință de pavealâ. v. ROM. mai 1954, 180. *S-au săturat să mai meargă pe ulița fără pavea.* ib. 181. ✦ (Învechit, rar) Impozit, taxă pe care o plătea un proprietar pentru construirea sau întreținerea pavajului. *Dar cînd aș fi eu proprietarul ar trebui să plătesc pavele, să plătesc curățit ae uliță.* NEGRUZZI, s. I, 303.

— Pl.: *pavele.* — Și: (învechit) **paveálă, pavă** (STAMATI, D.) s. f.

— Din fr. **pavé.** — **Pavealâ,** sg. refăcut după **pavele** (pl. lui *pavea*).

PAVEÁLĂ s. f. v. **pavea.**

PAVECÉRNIE s. f. (Învechit) Pavecerniță. Cf DOSOFTEI, MOL. 84.

— Pl.: *pavecernii.*

— Din slavonul **павечерние.**

PAVECÉRNIȚĂ s. f. Slujbă religioasă scurtă care se face seara (la mînăstiri), după vecernie; (învechit) pavecernie. *Metanii să faci ziua și noaptea la... pavecerniță 3, dimineața 3.* PRAV. GOV. 135r/10, cf. 31r/13. *Aceasta sv[t]nt[u]l au făcut și m[o]lt[i]tva de la pavecerniță.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 42r/23. *Pavecerniță să citească în chilii sau de va vre mai marele și în biserică* (cca 1750). CAT. MAN. II, 481. *Metaniile toate și ceale de la canonul cel mare, de la pavecerniță, trebuia să le facem în toată ziua.* MICU, ap. IORGA, L. II, 165, cf. CIHAC, II, 452, DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM. ✦ Carte bisericească care cuprinde rugăciunile și tipicul acestei slujbe. Cf. DM.

— Pl.: *pavecernițe.*

— Din slavonul **павечерница.**

PAVÉGII s. n. pl. v. **pavaj.**

PAVELÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A pava. *Cu piatra...* [cetății] *pavelau ulițile Galaților.* NEGRUZZI, s. I, 203, cf. ALEXI, W.

— Prez. ind.: *pavelez.*

— V. **pavea.**

PAVELUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A pava. Cf. STAMATI, D., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

— Prez. ind.: *paveluiesc.*

— **Pavea** + suf. *-ui.*

PAVEZÁR s. m. (Învechit) Meșteșugar care făcea paveze (1). *Să se strîngă meșterii toți, faurii,... pavezarii și sulițarii.* ALEXANDRIA, 26/8. *Porunci Alexandru să facă faurii coifuri... și pavezarii paveze.* ib. 26/12.

— Pl.: *pavezari.*

— **Pavăză** + suf. *-ar.*

PÁVEZĂ s. f. v. **pavăză.**

PAVIÁN s. m. (La pl.) Gen de maimuțe cu capul mare, cu botul ascuțit ca de cîine, cu caninii dezvoltați și cu corpul acoperit cu peri lungi și rari *(Papio);* (și la sg.) maimuță care face parte din acest gen. Cf. STAMATI, D., LM. *Locuitorii din Africa de miază-noapte prind pavianii cei sălbatici puindu-le la locurile unde se adună vase pline cu bere.* MAIORESCU, CR. II, 3. *Cu dramul acesta* [de creier] *ar fi făcut și dintr-un pavian un om.* I. NEGRUZZI, S. VI, 106, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Rotund ca un cartof și cu o chelie lucioasă ca posteriorul unui pavian.* BENIUC, M. C. I, 25. ✦ Epitet depreciativ pentru un om urît. Cf. STAMATI, D.

— Pronunțat: *-vi-an.* — Pl.: *paviani.*

— Din germ. **Pavian.**

PĂVIE s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) Cureaua de la șa care se trece pe sub coada calului. V. curar, bucar, vînar, hamut. Cf A III 5, 19.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PAVILIÓN s. n. **1.** Construcție ușoară, de dimensiuni reduse, situată într-un parc, într-o grădină etc. și care servește ca umbrar sau ca loc de adăpost, chioșc; p. ext. clădire izolată (de dimensiuni reduse) situată într-o pădure, pe malul unui lac etc. *În piața Uiazdova va fi astăzi ospățu public pentru popor. Împărățeștile sale maiestăți... aflîndu-să de față într-un pavilon (chioscu) rădicat spre acest scopos.* AR (1829), 13¹/30. *În mijlocul acestei piață s-au rădicat un pavilion (chiosc).* ib. 17¹/30. *Artificia aprindea cerul,... parcul ardea, ulițele parcului ardeau, pavilionul era de foc.* BOLLIAC, O. 219. *Se opri înaintea unui pavilion lucrat în stil oriental.* FILIMON, O. I, 105. *Voiam să intru în chioșc (pavilion) spre a mă deda meditațiilor mele.* BOLINTINEANU, O. 317. *Trimise doi oameni să mă cheme la duel... Locul, pavilionul de la Băneasa.* id. ib. 401. *Acest pavilion stăpînea peste o grădină încîntătoare.* GALACTION, O. 328, cf. id. O. A. II, 191. *Privea pavilionul capelei vieneze.* C. PETRESCU, Î. I, 4. *Pavilionul de vară al bunicilor e de lemn zugrăvit albastru și-i cuprins de jur-împrejur de viță.* TEODOREANU, M. U. 263, cf. 249. *Pavilionul,... sera,... căsuța portarului, toate erau lovite de vreme, cu ziduri le coșcovite.* SADOVEANU, O. VII, 102. *Este și un fel de pavilion de lemn cu masă și scaune.* CĂLINESCU, S. 323. *Să se construiască trei pavilioane de vînătoare pe malul lacului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 27. *În împrejurimile Parisului își cumpără un pavilion cu grădină de flori și de legume.* RALEA, S. T. I, 111. *A venit... tata într-o seară cu o colivie frumoasă, rotundă ca un pavilion.* PAS, Z. I, 204. *În grădina din față există un pavilion.* V. ROM. ianuarie 1957, 132. *Un pavilion de lemn, vopsit în trei culori.* BARBU, P. 357.

2. Fiecare dintre clădirile de sine stătătoare ale unui ansamblu de clădiri care formează o singură unitate administrativă sau care sînt destinate aceluiași scop. V. secție. *Sub porticul edificiului s-a aranjat un al doilea pavilion de florile cele mai alese și mai rare și unde s-a făcut intrarea la expoziținea de producte agricole* (a. 1865). N. A. BOGDAN, C. M. 146. *Murind infirmierul de la pavilionul de tifos exantematic..., s-au gîndit toți la Cărămidă.* MIRONESCU, S. A. 124. *În ușa unui pavilion, un medic în halat apăru cu mînecile sumese.* C. PERTESCU, Î. II, 42. *Cazarma — pavilioane cu trei caturi, așezate în careu.* BRĂESCU, O. A. II, 134. *În care pavilion stai dumneata?* VLASIU, D. 164. *Își lasă toată averea... ca să se facă un nou pavilion cu treizeci de paturi la spitalul din Turnu Măgurele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 222, cf. III, 42. *Fiecare delegație s-a grăbit să vadă întîi pavilionul propriei sale republici.* V. ROM. octombrie 1954, 173, cf. RL 1967, nr. 7 001.

3. Un fel de cort mai mare, (de formă cilindrică și) cu vîrful ascuțit, care servea de obicei ca locuință căpeteniilor armatei în timpul campaniilor. *Ostașii lui își întocmeau acolo tabăra și își întindeau corturile și pavilioanele.* BĂLCESCU, M. V. 140. *Pavilioanele de mătase contrastau cu hainele proaste ale românilor și săcuilor.* id. ib. 176, cf. NEGULICI, POLIZU, LM, ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.

4. Drapel (de forme și culori diferite) arborat de o navă pentru a-i indica naționalitatea, compania de navigație căreia îi aparține, un semnal din codul special de semnalizare etc.; p. ext. naționalitate pe care o indică un asemenea drapel. *Cinci corăbii... plutesc acum pe Marea Neagră și pe Mediterană, pavilionul (steagul) românesc, necunoscut pînă aci, fîlfîie într-acest minut pe țărmurile Bosforului.* CR (1836), 61²/14, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Cînd vei ajunge bine în porturi depărtate..., Atunci tu pavilionu-ți să-l lași să fîlfîiască.* BOLLIAC, O. 133. *Drugul ista-i de la un vas grecesc: iaca la capat îi legat pavilionul albastru.* CONTEMPORANUL, VI₁, 29. *Moldovenii... făceau oarecare comerț pe apă, măcar sub pavilion turcesc.* N. A. BOGDAN, C. M. 117, cf. ABC MAR. *Cunoștea, după colorile pavilionului,*

naționalitatea fiecărui vapor. BART, E. 386. *Pînă la apusul soarelui pavilionul tricolor al canonierei fusese lăsat la jumătate în semn de doliu.* id. s. M. 76, cf. 102. *Un vas de război... ancoră la Buiucdere, sub pavilionul unui vas de comerț.* OȚETEA, T. V. 212. *Mereu cu alte pavilioane la pupă..., lasă în urmă două rînduri de valuri.* BOGZA, C. O. 406. *Ce vapor, sub ce pavilion Trece iar?* BENIUC, V. A. I, 124. *Scoteau fum puzderie de vapoare, pavilioanele lor, fluturate de briză, întindeau de la un chei la altul un freamăt în care se împleteau toate culorile.* TUDORAN, P. 340. *Sosise în dimineața aceea vasul și, între catarge, îi și flutura un pavilion albastru cu un patrat alb.* V. ROM. februarie 1956, 22. *La dane se află vase de diferite tonaje purtînd pavilionul multor țări.* SCÎNTEIA, 1963, nr. 5 791. *Consulii au dreptul să acorde asistență navelor care navighează sub pavilionul statului trimițător.* BO (1963), 29. ✦ Drapel arborat de unele autorități portuare pe fațada sediului lor. *Pavilionul portului a fost rupt în mii de bucăți.* SAHIA, N. 39. *Pe la amiază, pavilionul de la căpitănia portului lăsat arăta că e ora repaosului.* BART, S. M. 59. ✦ Drapel (al pionerilor, al unor asociații sportive etc.) care se înalță la anumite festivități. Cf. DL, DM.

5. Partea largă ca o pîlnie a unor instrumente muzicale de suflat. Cf. TIM. POPOVICI, D. M., LTR, DL, DM. ◇ *Pavilion chinezesc* = instrument de fanfară militară, format dintr-o pălărie conică de metal, de care sînt atîrnați clopoței. Cf. CADE. ✦ Pîlnia acustică a unui receptor telefonic, a unui megafon etc. Cf. LTR.

6. (De obicei determinat prin „urechii") Partea vizibilă, cartilaginoasă, a urechii externe. *Urechea de din afară alcătuiește un fel de pîlnie..., pavilionul urechii.* KRETZULESCU, A. 469/4. *Anestezia pavilionului urechii.* A. POP, CHIRURG. 512. *Urechea externă este prevăzută cu un cornet numit pavilion.* ZOOLOGIA, 166, cf. DER. ✦ Porțiune dilatată (în formă de pîlnie) situată la extremitatea anumitor conducte ale organelor interne. Cf. DER.

— Pronunțat: *-li-on.* — Pl.: *pavilioane.* — Și: (învechit) **pavilón** s.n.

— Din fr. **pavillon**, germ. **Pavillion.**

PAVILÓN s. n. v. **pavilion.**

PAVIMÉNT s. n. (Latinism învechit) Pardoseală **(1)**; pavaj. *Pavimenturile acele de mozaic pun dovadă pentru strguința și statornicia lor.* FL. (1838), 18¹/19, cf. NEGULICI, *Să sperăm că ni se vor da cuvenitele mijloace și pentru pavimente.* ROMÂNUL (1858), 8, cf. ANTONESCU, D., ODOBESCU, în CONTRIBUȚII, I, 121, BARCIANU, ALEXI, W. *Cîteva decorațiuni... și un paviment... iată tot ce s-a descoperit.* NAUM, IST. ART. 46, cf. SCRIBAN, D., DER.

— Pl.: *pavimente* și *pavimenturi.*

— Din lat. **pavimentum.**

PĂVIȘTE s. f. v. **pajiște.**

PAVÍȚ subst. (Regional) Viță de vie (Șovarna Motru). GL. OLT. *Fata moșului... a dat... d'-un paviț. Ș-a spus pavițu că „curăță-mă și pe mine, că cîn oi întuarșe, oi mînca struguri".* ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. v i ț ă.

PAVLICEÁN, -Ă s. m. și f. v. **pavlichian.**

PAVLICHIÁN, -Ă s. m. și f. Participant la mișcarea socială antifeudală din secolele al VI-lea—al IX-lea din Imperiul bizantin, mișcare care-și îmbrăca protestul în haină religioasă, pretinzînd că adepții ei sînt urmași fideli ai apostolului Pavel și preconizînd suprimarea ierarhiei bisericești, simplificarea cultului, abolirea cultului icoanelor etc. *Noi, pavlichienii de lege catolică, spunem... cum că am venit din țara turcească.* ap. IORGA, S. N. 94. ◇ (Adjectival) *Bulgarii pavlichieni, deveniți catolici, aveau privilegii de negoț și moșii.* d. ib.

— Pronunțat: *-chi-an.* — Pl.: *pavlichieni, -e.*

— Și: **pavliceán, -ă** s. m. și f. DER.

— Din slavonul ПАВЛИКИАНИНЪ.

PAVLICHIÁNCĂ s. f. Pavlichiană. V. p a v l i c h i a n. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Avea femeaie pavlichiancă și multă dovadă-i făcea să o-ntoarcă la eresa ei.* DOSOFTEI, v. s. septembrie 20ᵛ/3.

— Pronunțat: *-chi-an-.* — Pl.: *pavlichience.*

— **Pavlichian** + suf. *-că.*

PAVLOVÍSM s. n. Orientare în medicină și în psihologie bazată pe descoperirile lui I. P. Pavlov privitoare la activitatea nervoasă superioară. Cf. DER.

— **Pavlov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

PAVLOVÍST, -Ă adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aparține pavlovismului, privitor la pavlovism, care se bazează pe pavlovism.

2. S. m. și f. Adept al pavlovismului.

— Pl.: *pavloviști, -ste.*

— **Pavlov** (n. pr.) + suf. *-ist.*

PAVOÁZ s. n. Ansamblul de pavilioane **(4)** sau de lumini pe care le arborează o navă cu ocazia unor sărbători. *Vasele de pază și acele negustorești vor înălța bandierele lor, împodobind catargurile lor cu pavoazele* (a. 1834). URICARIUL, VIII, 181, cf. LTR², DER. ◇ *Marele pavoaz* = ansamblul pavilioanelor codului internațional de semnalizare dispuse în ordinea culorilor naționale ale statului sărbătorit și ridicate la catargele de la proră și pupă. *Vaporul însuflețit intra în sărbătoare; nu lipsea decît să se înalțe la catarge... stegulețele colorate ale marelui pavoaz.* BART, E. 47. *Pe navele noastre militare s-a ridicat marele pavoaz, o veche tradiție marinărească.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 796. *O briză răcoritoare sufla dinspre larg, fluturînd sub cerul albastru marele pavoaz multicolor pe toate vasele.* V. ROM. februarie 1956, 57, cf. DM, DER. *Micul pavoaz* = ansamblul pavilioanelor naționale arborate la proră, la pupă și la catargele navei. Cf. DER.

— Pl.: (rar) *pavoaze.* — Și: (învechit, rar) **pavoazeă** s. f. GRAUR, E. 49.

— Din fr. **pavois.**

PAVOAZÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică săli, fațade de clădiri, nave etc.) A împodobi cu steaguri, tablouri, flori etc., în semn de sărbătoare. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D.U. *Două zile spitalul fusese spălat..., dezinfectat, pavoazat.* C. PETRESCU, Î. II, 70. *Capitala e pavoazată în semn de bucurie generală.* BRĂESCU, O. A. II, 384. *Tot localul era pavoazat cu steguleție adunate de la vapoarele din port.* BART, E. 140. *Scena... era pavoazată cu zeci și zeci de drapele.* STANCU, U.R.S.S. 47, cf. DM. ✦ P. g e n e r. A împodobi, a orna, a găti. *O enormă lumînare pavoazată cu flori și panglici.* C. PETRESCU, C. V. 177. ◇ F i g. *Îl întîmpina acum numai orașul pavoazat de ninsoare,* id. îb. 163. *Un cireș alb, plecat peste marginea unui gard, era destul să pavoazeze o înfundătură.* id. Î. II, 179.

— Prez. ind.: *pavoazez.*

— Din fr. **pavoiser.**

PAVOAZÁRE s. f. Acțiunea de a p a v o a z a și rezultatul ei. Cf. DM.

— Pl.: *pavoazări.*

— V. **pavoaza.**

PAVOAZÁT, -Ă adj. (Despre săli, clădiri, nave etc.) Care este împodobit cu steaguri, tablouri, flori etc., în semn de sărbătoare.

— Pl.: *pavoazați, -te.*

— V. **pavoaza.**

PAVOAZEÁ s. f. v. **pavoaz.**

PAXIMÁT subst. (Învechit) Pezmet. *Paximalul uscat la simigii* (a. 1792), ŞIO II_2, 94, cf. ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 338.
— Pl. : ? — Şi : **peximédii** subst. pl. TDRG.
— Din ngr. **παξιμάδι**.

PAZÁR s. n. v. **bazar.**

PAZARGHIÁN s. m. v. **pazarghidean.**

PAZARGHIDÁN s. m. v. **pazarghidean.**

PAZARGHIDEÁN, -Ă s. m. şi f. (Turcism învechit; rar la f.) Persoană care se ocupa cu achiziţiile de mărfuri, cu aprovizionarea cu alimente într-o gospodărie, care făcea cumpărături (pentru alţii) sau servea ca intermediar într-o tranzacţie. *Pazarghideanul... de la Ţarigrad au şi început a cheltui bani şi a amesteca pre Mihai Vodă.* NECULCE, L. 301, cf. 302. *Hamalul gîndea în sineşi... cum o astfel de cocoană să fie pazarghideană, căci chipul ei nu o arăta nici de roabă, nici de slujnică.* GORJAN, H. I, 87/6. *17 pazarghideni la 17 judeţe.* ARICESCU, ap. ŞIO II_2, 16, cf. POLIZU. *La fiecare poartă era cîte o şandrama, un fel de gheretă în care se adăpostea cîte un servitor pus acolo pazarghidan (comisionar pentru tîrguielile de pîine, de carne, de zarzavaturi).* GHICA, S. 31. *Să te îmbraci cu haine de fecior prost..., căci o să te trimit cu coşniţa în tîrg şi nu voi ca pazarghideanul meu să poarte ceacşiri şi işlic.* FILIMON, O. I, 133, cf. BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U.
— Pl. : *pazarghideni.* — Şi : **pazarghidén** (ŞIO II_2, 16), **pazarghidán, pazarghián** (TEODORESCU, P. P. 677), **bazarghideán** (POLIZU, DDRF), **bazarghidén** (TDRG, ŞIO II_2, 16, SCRIBAN, D.) s. m.
— Din tc. **pazara-giden.**

PAZARGHIDÉN s. m. v. **pazarghidean.**

PAZARLÍC s. n. v. **pazarlie.**

PAZARLÎC s. n. (Turcism învechit) Comerţ, negustorie **(1)**. *Ştiu că nu-l agiunge capul să facă asemenea pazarlîcuri.* ALECSANDRI, T. 1 237, cf. ŞIO II_1, 287, BARCIANU, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM.
— Pl. : *pazarlîcuri.* — Şi : **pazarlíc** (ALEXI, W.), **bazarlíc** (POLIZU, DDRF, TDRG) s. m.
— Din tc. **pazarlık.**

PAZÁRNIC s. m. (Învechit) Gardian, poliţai (însărcinat cu paza unei pieţe, a unui tîrg). *Am făcut slujbe statului, slujbe ca acele: am fost zapciu, călăuză, pazarnic, cvartalnic.* PR. DRAM. 238. *Era oprit de a se vorbi de năpraznica boală... sub pedeapsa pazarnicului.* GHICA, S. 277. *Intră în curte vestitul pazarnic, urmat de un cazac.* id. ib. 527, cf. ŞIO II_1, 288, ZEITSCHRIFT, XIX, 389, TDRG, ŞĂINEANU, D. U., DM.
— Pl. : *pazarnici.*
— **Pazar** + suf. *-nic.*

PAZAVÁN s. m. v. **pazvan.**

PÁZĂ s. f. **I. 1.** (De obicei precedat de prep. „de", rar „în", şi în construcţii cu verbele „a sta", „a fi", „a rămîne", „a pune", „a face" etc.) Faptul de a veghea, de a supraveghea ca ceva sau cineva să fie în siguranţă, să nu fugă, să nu fie luat, să nu dispară etc.; străjuire, supraveghere, (rar) păzit[1], (învechit) păzire **(1)**, (regional) păzeală **(1)**. V. v e g h e. Cf. p ă z i **(I 1)**. *Acesta, vinindu-i rîndul de pază, au mers şi, adormind, au venit lupii şi au mîncat 60 de oi.* HEHODOT (1645), 502. *Alte bulucuri cu mare tocmală stau de paza celor ce fac război.* N. COSTIN, L, 118. *La Cameniţă erau numai vro 6 000 de drăgani de paza porţilor.* NECULCE, L. 44. *Pre voi pre toţi vă lăsăm spre întărire şi pază* (a. 1702). GCR I, 346/34. *I-au pus acolo iară de pază.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *Să lase oastea ţării la margine, să fie de pază.* R. GRECEANU, CM II, 124. *S-au ostenit... a cîştiga această pecete minunată ce stă sub paza mea* (a. 1783). GCR II, 131/36. *Ca un Argos cu mulţi ochi, priveghează totdeauna pentru paza turmei cei creştineşti.* MOLNAR, RET. 38/1. *Iată ţăranii, săraci, în pripă, Las-o turmă de oi fără pază, Cari încătro purced în răsipă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 174. *Ia asupră-şi grija pazei şi aceea de apărare.* CONACHI, P. 295. *Paza acestui post... fu încredinţată lui Lala-Mahomet-paşa.* BĂLCESCU, M. V. 84. *Ei se aflaseră puşi de pază la capul podului pe malul românesc,* id. ib. 168. *Lasă pentru paza Iaşului şi a domnului pe Duca.* GHICA, S. 106. *Să-i prindem, căci noi sîntem de pază Aici, la pragul ţării.* ALECSANDRI, T. II, 63. *Porneşte... urmat de cîţiva oşlaşi, în paza cărora l-a dat împăratul.* CREANGĂ, P. 84. *Vizitiul lui stătu de pază o bună bucată de timp.* ISPIRESCU, L. 109, cf. 255. *Un singur suflet stă de pază, În tot acest repaus sfînt.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 30, cf. DDRF. *Iar calul, vedenie mută, Cu coama de vînturi bătută, Stă-n noapteа cu neguri de pază Lui Gelu.* COŞBUC, P. II, 32. *Stau la căpătîie trei poloboace cu vin rînduite sub paza lui Neagu.* GÎRLEANU, N. 114. *Toţi locuitorii erau siliţi să facă ei înşişi pază drumurilor.* N. A. BOGDAN, C. M. 36. *Aţi stat de pază în jurul taberei de la Plevna.* GALACTION, O. A. I, 262. *N-are altă îndeletnicire decît paza vitelor.* SADOVEANU, O. IX, 53. *Spune-i să intre şi stai tu de pază în tindă.* id. ib. X, 128. *Se mărgini... să organizeze o pază severă de noapte.* CĂLINESCU, S. 103. *Acelor ce stau pază În noapte, în ceaţă, în vînt O, cum aş vrea să le cînt!* ISAC, O. 125. *Soldatul sta în pază şi privea la stele.* id. ib. 214. *Pentru pază avea puşcă cu sare.* PREDA, M. 109. *Că de pază mi-i păzeşte Şi la capu-i străjuieşte.* ALECSANDRI, P. P. 135. *Nici nu păştea, Nici apă nu bea, Că se strejuia Şi de pază-mi sta.* TEODORESCU, P. P. 60. ◇ (Regional) *Paza usturoiului* = petrecere tradiţională din noaptea sfîntului Andrei, la care fiecare mesean ţine în faţă o căpăţînă de usturoi, pe care se crede că trebuie s-o păzească tot timpul ca să nu i-o fure strigoii. Cf. PAMFILE, S. T. 139. (Rar) *Pază de sine* = stăpînire, reţinere; tact, rezervă. *Cu chipu-i blînd şi plin de cuviinţă, modestă, cam sfioasă şi de-o aleasă pază de sine.* MOROIANU, S. 36. ◇ L o c. a d j. **De pază** = care păzeşte **(I 1)**; care ocroteşte. *L-au închis pe Duca Vodă în casa ce mică ş-au pus la uşi turci de pază.* NECULCE, L. 165. *Au luat Caliupoli, unde iasle mare îngustă, de trec lesne de la răsărit la apus şi de la apus la răsărit, fiind celate de pază a grecilor.* R. POPESCU, CM I, 236. *O, nu-i umbra ei aceea, esle îngeru-i de pază, Lîngă marmura cea albă văd fiinţa-i aeriană.* EMINESCU, O. I, 51, cf. id. G. P. 76. *Între stelele de pază Am avea şi noi o stea.* GOGA, P. 73. *Cine de pază nu simţea mai bine ca el.* AGÎRBICEANU, S. P. 16. *Voia şi el să facă ce făceau dulăii de pază.* SADOVEANU, O. X, 500. *Paşii soldatului de pază bocăniră grăbiţi.* STANCU, R. A. III, 67. *Aţi pus oameni de pază la toate magaziile.* DEMETRIUS, C. 58. ✦ Vînătoare la plndă, v. p l n d ă. Cf. STOICA, VÎN. 19. *Vînătoarea după modul cum se face poartă numele de goană, pază şi hurc.* H IV 337.

2. (Rar) Faptul de a avea grijă, de a se îngriji de cineva sau de ceva. Cf. p ă z i **(I 2)**. *Cîte nopţi de pază la căpătîiul tău.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 15.

3. (Astăzi rar) Ocrotire, protecţie, apărare. V. s c u t. Cf. p ă z i **(I 3)**. *Călţuni iau care i se întorc, spre pază să fie loruşi, ca să poată călca spre şarpe şi spre scorpia.* CORESI, EV. 30. *La sfîrşit pază de tunet şi de fulger.* CALENDARI (1733), 24/14. *Găseşte în mintea sa destule dovezi spre paza cinstei.* IST. AM. 93v/17. *Să-i avem de rezervă, cum zic franţezii, ca o oaste din urmă spre pază la orice lipsă.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 68. *Numai cu un rînd de răchiţi supţiri nu putea să aibă sigură pază.* DRĂGHICI, R. 52/26. *Atuncea mintea, spre paza împrejurărilor mele, Vru să plec gîtul la pravili.* CONACHI, P. 304. *Îmbrăţişă pe toate prietenele ei şi le lăsă sub paza Domnului.* ODOBESCU, S. I, 10. *Ia-mă în paza ta.* CARAGIALE, O. II, 279. *Să-l aibă Domnu-n sfînta-i pază.* COŞBUC, P. I, 115. *Unde bărbatul lipseşte, ca gardul cînd lipseşte, pază nu se*

mai găseşte. ZANNE, P. II, 15. ◇ Fig. *Se simţea atît de liniştit supt copacul acesta, care îl primea ca un altar, supt paza frunzelor lui.* GÎRLEANU, N. 24. *Bună pază scăpărată dintr-o stea, Preacurata-i albă rază Casei candelă să stea.* ARGHEZI, VERS. 236.

4. (Popular; de obicei precedat de prep. „cu") Luare-aminte, băgare de seamă, grijă; prudenţă, precauţie, fereală. Cf. păzi **(I 4).** *Cu pază şi cu nevoinţă dumnezeiasca cîntare şi cetenia să ascultăm.* CORESI, EV. 199. *Şi ce e dentr-acealea ale sufletului folosuri să căutăm cu pază, cu grija inimiei ispitind, sfătuindu-ne.* id. ib. 241. *Voi să hiţi cu pază, Deşchişi ochi avînd şi minte trează.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 271. *Robinson urma în calea sa cu mare pază.* DRĂGHICI, R. 64/1. *Vrea el cu vreo pază Copaciul spre deal să cază.* PANN, P. V. I, 91/9. *Cu mare grijă vine: Cu frică şi cu pază.* BOLLIAC, O. 122. *Vaporul merge mai încet, mai cu pază.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 115. *Ar fi vrut să stea la pîndă mai cu pază.* SADOVEANU, O. I, 663. *Paza bună trece primejdia re.* NECULCE, L. 134, cf. FILIMON, O. I, 125, SANDU-ALDEA, U. P. 26, STANCU, R. A. III, 9, com. din PIATRA-NEAMŢ. *Pază bună la toate a avea să îngrijeşti ca să nu te poticneşti.* ZANNE, P. VIII, 434.

5. (Învechit) Faptul de a respecta o lege, o poruncă, un angajament etc., faptul de a se conforma, de a se supune; (învechit) păzitură **(I 2).** Cf. păzi **(II 1).** *Să facem faptele ceale luminate..., direptatea, smerenia, curăţia..., paza besearecii.* VARLAAM, C. 343. *Aceste folosuri sînt pricinuite din paza cea bună a legii.* IST. AM. 20ᵛ/12. *Să privească spre a legilor pază.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 380. ✦ P. ext. Poruncă, dispoziţie, sfat. *Vor păzi pazele meale ca să nu ia pentru iale păcat.* BIBLIA (1688), 87¹/26. ✦ (Rar) Rînduială, obicei, regulă. *Au păzit păzile casii dumnezăului lor şi păzile curăţirei.* BIBLIA (1688), 353¹/53. *Nu vrem să ieşim din „paza veche".* BRĂESCU, M. B. 129. ✦ (Învechit, rar; concretizat) Cîntec bisericesc (cu un anumit tipic). *El este cela ce au făcut, cela ce rînduieşte păzile* (cîntările de biruinţă B 1938) *de noapte.* BIBLIA (1688), 378²/3.

6. (Învechit, rar) Faptul de a păstra, de a menţine ceva. Cf. păzi **(II 2).** *Eu nu numai pentru agonisirea ce şi pentru paza cinstei mă nevoiesc, căci spre agonisirea şi cîştigarea cinstei sudorile trupului destule sînt.* CANTEMIR, IST. 43.

7. (Rar) Preocupare, străduinţă de a face ceva; rîvnă, zel. *Aceasta ştiu că cu pază era întru apostoli că nu se temea apostolii a învăţa şi bine să vestuiască cuvîntul lu Dumnezeu.* CORESI, EV. 192. *Nouă ne-a stat întotdeauna paza Celui ce face noaptea şi amiaza.* ARGHEZI, VERS. 314.

II. 1. (Concretizat) Om sau grup de oameni care păzesc **(I 1)** pe cineva sau ceva. V. paznic² **(1),** gardă, escortă. *Spartianii pusără pază de socotea pre îmă-sa, neştiind ea pentru ce o păzăsc.* HERODOT (1645), 328. *Cel nebun nu se cade să îmble pre drumuri slobod, ci să aibă pază, să fie pre lîngă oamenii săi, pînă să va înţelepţi.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 123/31. *Domnu cu paza în toate părţile şi pe la toate porţi, nu s-au putut feri ce-i era să-i vie asupră.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/24. *Au pus în Idumea păzi.* BIBLIA (1688), 225²/15. *Ş-au închis pe Iordachi la vătavul de aprozi, cu mare urgie şi pază.* NECULCE, L. 181. *Rugăm dar pă măria sa foarte ca să ne deie pă drum vro pază.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 100, cf. 159. *Au sosit miazănoapte, paza tace, Pas de cal s-au auzit.* ASACHI, S. L. I, 197. *Mergea cu pază bună În acel drum.* PANN, P. V. II, 39/3. *Pază forestieră.* DS 211. *Paza lui, prinzînd însă de veste din vreme..., îl ascunsese în pădure.* CAMIL PETRESCU, O. II, 569. *Cînd ţi-a fost rău a fost aici pază militară în regulă.* CĂLINESCU, E. O. II, 201. ◇ Fig. *Cînd gîndul era pază de vis şi de eres, Era pe lumea asta o mîndră-mpărăţie.* EMINESCU, O. IV, 152. *O, Cer, pe veci, Nădejdii mele pază.* GOGA, P. 26.

2. (Învechit; de obicei în construcţie cu verbele „a pune", „a şedea" etc. şi precedat de prep. „la") Închisoare; loc unde era închis cineva. *Nu l-au crezut, ce încă l-au pus la pază.* HERODOT (1645), 11. *L-au prins Ian Ciola şi l-au dat la pază la cetatea Şirafului şi de ajuns i-au dat hrană.* URECHE, L. 76. *Giudeţul îl va pune* [pe nebun] *la pază pînă să va înţilepţi.* PRAV. 267. *Şi au stătut la poarta păzii.* BIBLIA (1688), 353¹/34. *Alergînd la locul unde să afla sfîntul Dimitrie la pază, căzu la picioarele sale.* MINEIUL (1776), 168ᵛ¹/19. *Ilie au şezut la pază pînă ce au venit din Ţara Muntenească fratele lui Mihai Vodă şi l-au slobozit.* MUSTE, ap. DDRF.

III. 1. (Regional) Regim alimentar, dietă; tratament. Cf. POLIZU, DDRF. *Paza e ca şi cea de mai sus..., bolnavul se fereduieşte, se schimbă, i se dă un pat anumit şi o odaie.* ŞEZ. IV, 184.

2. (Învechit şi regional) Numele unei boli caracterizate prin crampe la stomac. Cf. ANON. CAR. *Taĭ toate pezele... Cu cuţitul le-am tăiat.* MARIAN, NA. 39. *Omul bolnav de pază sufere ca şi de izdat.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 142, cf. VICIU, GL.

3. (Regional) Insectă imaginară care se crede că ar provoca paza **(III 2).** *Se crede că în noaptea aceea vine o insectă neagră numită pază.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 144.

— Pl.: *paze* şi (învechit) *păzi,* (regional) *peze.*
— Derivat regresiv de la **păzi.**

PĂZĂRE s. f. v. **pajură.**

PĂZIE¹ s. f. **1.** (Prin Mold.) Fiecare dintre leaţurile transversale fixate pe stîlpii unui gard. Cf. TDRG. *Trebuie să schimb paziile, căci altfel se dărîmă gardul.* Com. din PIATRA-NEAMŢ. ✦ (Prin Mold. şi Bucov.) Leaţ care se pune între stîlpi şi de care se fixează scîndura care înfundă cerdacul. Cf. A V 22, VI 9, 32. ✦ (Regional) Fiecare dintre grinzile din care sînt alcătuite prispa, pridvorul sau tîrnaţul (Bogdăneşti-Fălticeni). CHEST. II 271/223. ✦ (Regional) Stîlp care leagă grinzile prispei cu cele ale acoperişului (Vînători Neamţ-Tîrgu Neamţ). CHEST. II, 270/216.

2. Bucată de tablă aşezată între cîrligul de susţinere al burlanului şi acoperişul de tablă al casei, pentru a împiedica infiltrarea apei pe sub acoperiş. Cf. CV 1949, nr. 9, 26.

— Pl.: *pazii.*
— Cf. păzi.

PĂZIE² s. f. (Învechit) Topaz. *Preaiubiiu dzisele tale mai vărtos de aurul şi pazia* (topazion D, draghicamie H. PSALT. 262. *Iubti zisele tale mai vărtos de pazia.* CORESI, PS. 346/2.

— Pl.: *pazii.*
— Cf. ngr. τοπάζιον.

PAZMANGÍE s. f. v. **pazvangie.**

PAZMANGÍU s. m. v. **pazvangiu.**

PAZNIC¹ s. n. (Pescuit; prin vestul Olt.) Deschizătură făcută la marginea laterală a oriei; (regional) ghizdă. Cf. ANTIPA, P. 442.

— Accentul necunoscut. — Pl.: *paznice.*
— Din rus. **пазник** „scobitură".

PĂZNIC², **-Ă** subst. **1.** S. m. şi f. (Rar la f.) Persoană (sau fiinţă) care are sarcina de a păzi **(I 1)** pe cineva sau ceva; păzitor **(I 1).** V. străjer, străjă, pazvan, navectăr. *Chip de slugă iaste cine... face vistiar şi i-e paznic.* CORESI, EV. 430. *Lasă paznici să păzească Ţarigradul.* MOXA, 379/12. *Să rugă oaminilor să-i dea paznici să-l păzească.* HERODOT (1645), 24. *De să va fi făcut vreo pagubă în turmă, atunce să o plătească toată acela ce va fi ucis dulăul, pentru căci au omorît pre socotitoriul (paznicul* MUNT.*) turmei.* PRAV. 20. *Au paznic fratelui mieu sînt eu?* BIBLIA (1688), 3²/26, cf. 208¹/11. *Au aşezat lăcuitori şi paznici aceslor ţări.* C. CANTACUZINO, CM I, 37. *Încă au dat paznici pre la tîrguri şi pre la sate de le păzea* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 35/11. *Paznicul acela al beseariciĭ spuse către toţi minunea.* MINEIUL (1776), 161ᵛ¹/37,

cf. LB. *Stringe pe lîngă dînsul... o seamă de paznici din volentiri.* BĂLCESCU, M. V. 98, cf. 26. *Înconjurat de paznici, cu fiarele-n picioare,... Căzu la gura ocnei.* BOLLIAC, O. 103. *Noaptea şi ziua ea veghea deşteaptă...*, *impunînd mai mult paznicilor prin puterea morală a înfăţişării ei.* ODOBESCU, S. I, 18. *Obloanele se închid, luminările se sting, paznicii de noapte trec.* EMINESCU, N. 51. *Porunci ca paznici să se puie, să prinză pe hoţi.* ISPIRESCU, L. 72, cf. 322, id. U. 7. *Paznicul cimitirului mătură de pe morminte stratul de frunze scuturate peste noapte.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 33. *Eşti un smintit, Tu paznicule-al poştii!* COŞBUC, P. I, 309. *Singurul paznic, moş Trifu, tot răzămat de poarta ţarinei, mai căuta să zărească convoiul.* BUJOR, S. 70. *Ce poate paznicul de holde, cu toiagul lui bun pentru viţei, în faţa unei furtuni, tot atît şi moralistul critic în faţa lui Werlher.* GALACTION, A. 166. *Venea... paznicul atelierului, un bătrîn reumatic.* VLASIU, D. 33. *Pe moş Gheorghe, paznicul şi groparul, îl găseam în cimilir.* SADOVEANU, O. VII, 547. *O viespe uriaşă, dungată castaniu...*, *se năpustise spre portiţa cu dulce miros de miere şi ceară. Înşfăcase-n cîngi o lucrătoare, iar paznicele intrării săriseră asupră-i.* id. ib. IX, 556. *Cu de la sine voie...*, *Au slobozit ţăranii şi-au dezarmat pe paznici.* ARGHEZI, VERS. 488. *Am intrat la un proprietar de herghelii ca paznic de cai.* CĂLINESCU, S. 291. *Uite-l pe Grivei, paznicul neadormit, cu botişorul burat de ger.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 860. *În pragul celulei se ivi paznica încălţată cu cizme soldăţeşti.* V. ROM. mai 1954, 169. *Încercase de cîteva ori să intre în vorbă cu paznicul de la uşă.* STANCU, R. A. IV, 138. *În afară de un administrator, maiorul mai ţinea trei paznici pentru magazii, casă şi cîmp.* PREDA, M. 109, cf. id. R. 86. *Paznicul veghează pesle avutul obştesc.* T martie 1962, 24. *Paznic de stînă.* CHEST. V 6/31. *Paznăc dă cîmp.* ALR SN III h 903/310.

2. S. m. şi f. (Rar) Persoană care observă ce face cineva, care iscodeşte, spionează. *Era trii paznici di la Convis de lua aminte tot ci făcea.* HERODOT (1645), 152. *Savista era o paznică nepreţuită şi-i raporta în fiecare seară fiece pas al nevestii.* REBREANU, I. 441.

3. S. m. Membru al consiliului comunal care era însărcinat cu strîngerea impozitelor. *Vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămanul şi cîţiva nespălaţi de mazili, se purtau printre oameni de colo pînă colo.* CREANGĂ, A. 8, cf. 50, id. GL., DDRF, TDRG.

4. S. n. (Regional) Arătător la ceas (Uricani). Cf. A III 2.

— Pl. : *paznici, -ce* şi (regional, m.) *paznăci.*

— **Pază** + suf. *-nic.*

PAZVÁN s. m. (Învechit şi regional) Paznic[2] **(1).** Cf. ŞIO II_2, 94, ZEITSCHRIFT, XIX, 389. *Frunză verde de tufan, Iată colo că Gruian, Gruia, pazavan Gruian, La pui de corb se ducea.* TEODORESCU, P. P. 615.

— Pl. : *pazvani.* — Şi : (învechit) **pazvánd** (DIONISIE, C. 185), (regional) **pazaván** s. m.

— Din tc. **pazvan.**

PAZVÁND s. m. v. **pazvan.**

PAZVANGÍE s. f. Rangul de bei ; termen de reverenţă pentru o persoană care deţinea acest rang. *Begule, domnia ta, Şi cu pazmangia la, Să ne faci judecata.* MAT. FOLK. 60, cf. 61.

— Şi : (regional) **pazmangíe** s. f.

— De la **pazvangiu.**

PAZVANGÍU s. m. **1.** Ostaş care făcea parte din trupele lui Pazvan-Oglu, care au participat la dese incursiuni de pradă în Ţara Românească la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului următor, (învechit) pazvantlîu, pazvant[1], pazvantoglu ; p. ext. (învechit) tîlhar, hoţ, jefuitor. *Şi răcnind au strigat către pazvangiii lui : — Luaţi-l şi-l aruncaţi-în închisoare.* DIONISIE, C. 187. *Să nu mai prade ţara după cum au prădat-o cîrjaliii şi pazvangiii.* id. ib. 223. *Au orînduit domnul Moruzi pe marginea Dunării... ca să străjuiască, să nu mai poată trece picior de pazvangiu dincoace.* ZILOT, ap. ŞIO II_2, 94. *Acum un veac, a fost cătană sub Ipsilante Vodă, pe vremea pazvangiilor.* VLAHUŢĂ, S. A. III, 300, cf. DDRF, TDRG, CADE. *În toamna anului 1800, pazvangiii... au călcat Craiova, prădînd şi jefuind prăvăliile şi pe negustori.* OŢETEA, T. V, 94, cf. DER. ◇ *Pazvangiu-aga* = bei. Cf. ŞIO II_2, 95. *Mîna pe el că punea, La Begu că-l aducea Şi la pazmangiu-aga.* MAT. FOLK. 62.

2. (Regional ; în forma *pazmangiu*) Bufon. *Nu se făcea nuntă fără pazmangiu, că el era de făcea lumea să rîză, de încăleca pe cal şi dindăratele şi prindea calul de coadă, în loc de căpăstru.* CONV. LIT. XXIV, 931.

— Pl. : *pazvangii.* — Şi : (regional) **pazmangíu** s. m.

— **Pazvant**[1] + suf. *-giu.*

PAZVĂNT[1] s. m. (Învechit) Pazvangiu **(1).** *Altă sumă de cîrjalii, cu pazvanzi amestecaţi, au venit în Craiova şi au prădat ce au mai găsit.* DIONISIE, C. 201. *Nu sîntem oare în primejdie ca vreo cîteva sute de pazvanţi să ne facă iarăşi a apuca drumul pribegiei?* BĂLCESCU, M. V. 636.

— Pl. : *pazvanţi* şi (rar) *pazvanzi.* — Şi : **pazvănte** s. m. TDRG.

— De la n. pr. **Pazvant**[oglu] *(= Pazvan-Oglu).* Cf. tc. pazvant.

PAZVÁNT[2] subst. (Turcism) **1.** (Regional) Brăţară (groasă) (Plopeni-Mangalia). GRAIUL, I, 366. *Pazvanta asta s-o dai lu gineri-tău.* ib. *A sumeţat mîna şi s-a văzut pazvantu ăla care iera dă la...* [tatăl său] *lăsat.* ib. 367, cf. DR. III, 733.

2. (Învechit ; în forma *pazvat)* Piedică **(2).** *40 tal(eri) on pazvat de cai* (a. 1594). HURMUZAKI, XI, 398.

— Pl. : ? — Şi : (învechit, **2) pazvát** subst., (regional, **1) pazvántă** s. f.

— Din tc. **pazvend.**

PAZVÁNTĂ s. f. v. **pazvant**[2].

PAZVÁNTE s. m. v. **pazvant**[1].

PAZVANTLÍU s. m. v. **pazvantlîu.**

PAZVANTLÎU s. m. (Învechit) Pazvangiu **(1).** *M-am pomenit într-o zi cu două sute pazvantîîi că-l înconjoară din toate părţile.* FILIMON, O. I, 166. *Zarinca se uita la pehlivani, la pazvantîîi, fără sfială.* STANCU, D. 10.

— Pl. : *pazvantîîi.* — Şi : **pazvantlíu** s. m. ŞIO II_2, 95.

— **Pazvant** + suf. *-îiu.*

PAZVANTÓGLU s. m. (Învechit) Pazvangiu **(1).** *S-au şi lovit turcii de colea pe de colea cu pazvantoglii.* ZILOT, ap. ŞIO II_2, 94, cf. TDRG.

— Pl. : *pazvantogli.*

— De la n. pr. **Pazvantoglu** *(= Pazvan-Oglu).*

PAZVÁT subst. v. **pazvant**[2].

PĂ prep. v. **pe.**

PĂÁR s. n. v. **pahar.**

PĂĂRÚŢ s. n. v. **păhăruţ.**

PĂBĂŢĂ s. f. (Prin estul Olt.) Prăjină lungă. I. CR. VI, 252.

— Pl. : ?

— Etimologia necunoscută.

PĂBÎÍ vb. IV. Intranz. (Prin Bucov. ; despre păsări) A filfîi. Cf. GOROVEI, C. 230. *O zis Prea-Curata Că i-am furat vaca Şi i-am dat vacă Pentru vacă Şi o rafă Creaţă : Cu aripile păbtia Şi clonţul cioc̆ănea* (Moara). id. ib.

— Prez. ind. pers. 3 : ?

— Etimologia necunoscută.

PĂC s. n. v. **pacure.**

PĂCÁ vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A supune' a îmblînzi. V. împăca. *Doamne..., arată putearea ta şi pacă pre ciastă fiară rea supt piciorele miale ca să vadză toţi oamenii că eşte* [sic!] *tu domn a toată lumea* (începutul sec. XVII). în DR. III, 698.
— Prez. ind.: *pac.*
— Lat. **pacare.**

PĂCÁLĂ subst. **1.** S. f. (Regional) Păcăleală. *Nu e ghiceală şi păcală ca să ne dea... de ocară.* DELAVRANCEA, ap. TDRG.
2. S. m. Om isteţ, glumeţ şi poznaş, care îşi bate joc de toată lumea, (popular) pepelea; om sucit. cf. KLEIN, D. 392, LB, POLIZU. *Nu te băga cu păcalii.* LM. *Iaca, mă!... da de unde-ai ieşit, păcală?* CREANGĂ, O. 296. *E păcală întreg.* DDRF. *Nu pot să te las să corespondezi cu tinerii, aşa sub ochii mei... Anna rîdea liniştită. — Zău, Nicule, păcală eşti! Citeşte-o dacă vrei.* D. ZAMFIRESCU, R. 66, cf. ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., ALR II 4 245/64, 353. ◇ Expr. **S-a găsit păcală cu tindală,** se zice cînd s-au întîlnit două persoane care se potrivesc (în a face glume şi cărora le place să-şi bată joc de toată lumea). Cf. ZANNE, P. VI, 250. ✦ (Învechit, rar) Şarlatan. *Îl duce la un păcală ca să-l vindece.* VASICI, M. II, 73/15. ✦ (Prin nordul Mold.) Persoană care spune vorbe de duh, glume etc. (pentru a păcăli); (regional) păcălici **(1).** *Depozitarului de acest soi de zicale îi zic şi păcală. Şi cînd începe a spune, ceilalţi îl întîmpină cu vorba: — Tăceţi, că-ncepe păcală cu păcăliturile.* ŞEZ. VI, 158.
— Pl.: **(1)** *păcale* şi **(2,** rar) *păcali.*
— Postverbal de la **păcăli.**

PĂCÁT¹ interj. (Adesea repetat) Onomatopee care imită strigătul caracteristic pe care-l scoate bibilica. Cf. DDRF. *Bibilica plăie sau face păcat-păcat!* DR. I, 104. *Prichile cînd cîntă fac păcat, păcat.* H III 498, cf. VII 226, ALR II 5 745/386, 414, 520, 531, 537, 551, 682, 705, 723, 728, 762, 769, 791, 836, 848, 876, A II 2, GLOSAR REG., UDREŞCU, GL.
— Onomatopee.

PĂCÁT² s. n. **1.** Călcare (gravă) a unei legi sau a unei porunci bisericeşti, abatere (gravă) de la o normă religioasă, fărădelege; p. gener. abatere (gravă) de la preceptele morale, de la ceea ce este bun sau drept, faptă vinovată, greşeală; vină, vinovăţie, (învechit) pacoste **(4).** *Şi amu Iasur cunruşi venre şi fură în păcătul fecio*[ri]*lor a lui Lot.* PSALT. HUR. 70ᵛ/23. *Iară ei fac voie trupului seu de grămedesc păcate pre păcate* (cca 1550). GCR I, 2/4. *Pohta începînd, naşte-se păcat.* COD. VOR. 112/29. *Coperi-va mulţimea păcatelor lui.* ib. 136/20. *Curăţ păcatul mieu, că mult e.* PSALT. 42. *Nece după păcatele noastre dat-au noao.* ib. 211. *De 7 or voiu mai tare mulţi bătăile pre voi, după păcatele voastre* (a. 1560). GCR I, 4/39. *Acela va amu mîntui oamenii lui de păcatele lor.* TETRAEV. (1574), 21. *Mulţi dentr-aceştea, cu păcatul măriei deşarte, prinşi fură.* CORESI, EV. 13. *Postul iaste, nu numai să ne ţinem de bucate, ce de toate păcatele să ne ferim.* id. ib. 51. *Şi grăi capul de dinainte a păharnicilor lui Faraon şi zise: acmu vine-m a minte păcatul miu.* PALIA (1581), 166/4. *Curăţeaşte multul păcatelor noastre* (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 216/3. *Fiecarele face păcat* (cca 1618). GCR I, 48/35. *Să nu pomeneşti păcatele oamenilor* (cca 1633). id. ib. 86/26, cf. 80/19. *Curăţiţi-vă păcatele cu ispovedania.* VARLAAM, ap. GCR I, 107/6, cf. 104/37. *Dragostea... acoapere mulţime de păcate* (a. 1644). GCR I, 113/2. *După moartea lui, pănă astăzi îi zicu sveti Ştefan Vodă, nu pentru sufletu..., că el încă au fostu om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejeşti.* URECHE, L. 111. *Păcatul sîngelui amestecat.* PRAV. 214. *Acela va izbăvi pre oamenii săi den păcatele lor.* N. TEST. (1648), 3ᵛ/29, cf. 8ʳ/32. *Şi eu ruga curăţeaşte păcatele.* ST. LEX. 172ʳ/2. *Nu m-oi abate Dintr-a ta poruncă să merg în păcate.* DOSOFTEI, PS. 52/8, cf. 34/16. *Nu vrură să să pocăiască de păcatele lor.* CHEIA ÎN. 2ᵛ/17. *Va mărturisi păcatul carele au făcut.* BIBLIA (1688), 97²/11. *Nu va să ierte păcatul şi greşala aceştii ţări.* NECULCE, L. 151. *Vor trimite tătari de vor robi ţara şi va fi un păcat prea mare.* R. POPESCU, CM I, 427. *Păcatele lui l-au dat în mîna lor, pă dînsul şi cu feciorii lui.* R. GRECEANU, CM II, 131, cf. ANTIM, P. XXVIII. *Iară leagea păcatului o ştiind dusă împotriva legii minţii meale, cu dragostea lucrurilor acestor de aicea.* VARLAAM-IOASAF, 10ʳ/19. *Păcatul la suflet iaste după cum şi la trup boală.* MOLNAR, RET. 53/15. *Nevăzut, ispitind la toate, Să apere pre oameni de păcate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 167, cf. 211, CLEMENS, DRLU, HELIADE, O. II, 338. *Întăi au rugat pe Dumnezeu pentru iertarea păcatelor sale.* DRĂGHICI, R. 54/9. *Doamna-n hîrcă se încrede Şi se-mplîntă în pacat.* ASACHI, S. L. I, 197. *Moartea lui, ca şi viaţa, Păcatul i-au fost povaţa.* BĂRAC, T. 4/5, cf. 73/25. *De păcate nu am frică, c-am rămas fără simţire.* CONACHI, P. 104. *Mustrarea cugetului, pomenirea păcatului său i-au atacat sănătatea.* NEGRUZZI, S. I, 54, cf. 79. *Păcate mai multe De moşii lui făcute.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *Se porneşte fără grijă de păcat.* ALECSANDRI, P. I, 11, cf. id. T. I, 400. *Da, mă voi naşte din păcat, Primind o altă lege, Cu vecinicia sînt legat, Ci voi să mă dezlege.* EMINESCU, O. I, 173. *Fratele cel serac — serac să fie de păcate — tot avea şi el o păreche de boi.* CREANGĂ, P. 37. *Vezi cît eşti de avan, moş Nichifor, cum îţi încarci sufletul de păcate?* id. ib. 134. *Care a stat mai multă vreme aici, s-a curăţit de păcate.* SLAVICI, N. I, 10. *Ştia că a făcut un păcat de a călcat pe moşia slutului.* ISPIRESCU, L. 43, cf. 102. *Mai bine să-şi lege o piatră de moară de gît şi să s-arunce în rîu, decît să-şi trască zilele încărcate de aşa păcat.* DELAVRANCEA, S. 43. *Durerosul tău amor Nu-i un păcat, ci e o lege Poruncitoare tuturor.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 32, cf. II, 95. *Nu vreau să iau păcatul asupra-mi.* ap. DDRF. *„Păcat", termin religios care înseamnă tocmai călcarea legii..., este de origine veche în limba română.* XENOPOL, I. R. II, 95. *Obrazul ascuns sub năframă E martor păcatului meu.* COŞBUC, P. I, 65, cf. 251. *Mura de păcat se teme foarte.* GOGA, P. 69. *Faptul acesta nu-l ţinea de păcat şi nu se simţea vinovat.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Aştepta să i se dea în vileag păcatul, şi aşteptarea aceasta era mai chinuitoare ca însăşi conştiinţa greşelii.* REBREANU, I. 179. *Lipsurile, greşelile şi păcatele care se ţin de paşii noştri cît trăim.* GALACTION, A. 253. *Dac-am păcătuit acuma, cine n-o săvîrşit păcat să ridice piatra şi arunce.* C. PETRESCU, Î. II, 176. *Să faci chipuri de om, asta li se părea nu numai pierdere de vreme, dar şi păcat.* VLASIU, D. 202. *Dar ce caut eu, nu pricep. Poate să răscumpăr nişte pacate trecute.* SADOVEANU, O. X, 313. *Căzu în genunchi..., mărturisindu-şi păcatul.* id. ib. XII, 60. *Pentru iertat în ris păcatele, Molitvele-s citite de-a-ndaratele.* ARGHEZI, VERS. 357, cf. 367. *De suduit, nu suduia, că era bisericos şi credea că e păcat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 215. *Amîntindu-şi atîtea şi atîtea imagini din istoria lumii, norii au sfîrşit prin a se încărca de toate păcatele şi crimele ei.* BOGZA, C. O. 54. *Pădure, sora mea, la tine vin, La tine vin să-mi spovedesc păcatul.* LABIŞ, P. 122. *Sînt păcatele pe care nici moartea nu le poate şterge.* STANCU, R. A. III, 32. *Numai păcatele nu te lasă să dormi.* PREDA, M. 60. *Marin înjura din groaza lui de toate lucrurile sfinte pe care le cunoştea. Maică-sa asculta resemnată, rugîndu-l încet: — Mărine, e păcat, muică, e păcat!* BARBU, P. 207. *Spre deosebire de mulţi alţii, Păcatul nu îl murdărea.* T noiembrie 1962, 25. *Vai de omul cu păcat!* ALECSANDRI, P. P. 205. *Ochii şi sprîncenele Fac toate păcatele.* TEODORESCU, P. P. 301. *Trage-ţi, lele, cununa... Cam pe coada ochiului, Izvorul păcatului.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 18. *Crişcă iadul şi mă cere Pentru păcate de-a mele.* id. ib. 468. *Nu gîndi, bade, că-mi placi, Că numai păcate-ţi faci.* MÎNDRESCU, L. P. 71. *O murit îm păcati.* ALR II/I h 145/551. *Iartă-i, Doamne, păcatile Cui o făcut fintînile!* FOLC. TRANSILV. I, 161. *Părăseşte de păcate Şi fă iscusite fapte.* FOLC. MOLD. I, 93. *Hoţul cu un păcat şi păgubaşul cu zece,* se spune pentru a arăta că păgubaşul, bănuind pe mai

mulţi, săvîrşeşte mai multe greşeli decît cel care a furat. Cf. PANN, P. V. II, 29/29, ZANNE, P. V, 467. *Nu e păcat ceea ce intră în gură, e păcat ceea ce iese.* ZANNE, P. II, 170. *Mai bine sărac şi curat, decît bogat şi cu păcat.* id. ib. V, 566. *Ceasul care-l pierzi fără nici o muncă, să-l socoteşti de cel mai mare păcat.* id. ib. VIII, 469. *Am două mure negre, Pe cîmp aruncate Şi văd multe păcate* (Ochii). GOROVEI, C. 251. ◇ (Învechit; determinat de „cădere"; calc după slavonul грѣхопаденїе) *A păcatelor cădere cinre o înţelege?* PSALT. HUR. 15[2]/7. *Cînd fereaşte plătire multă, păcate cădeare cine înţeleage?* PSALT. SCH. 56/9, cf. SCL 1960, 606. ◇ (Cu determinări ca „mare", „rău", „greu", „capital", „de moarte", care subliniază gravitatea greşelii comise) *Şi mă curăţescu de păcate mari.* PSALT. 32. *Mai multe şi mai greale sînt păcatele noastre.* CORESI, EV. 47. *Să fugim amu fraţilor de păcatele cealea realele.* id. ib. 48. *Care certare să cade să să ţie în samă la un păcat mare ca acesta.* PRAV. 176. *Aicea sămt doo păcate mari de moarte.* ib. 196. *Mare păcat este, dar şi nemărginită ruşine tuturor* (a. 1764). URICARIUL, I, 292. *Toate păcatele mari, dă moarte, Au şi pedepse după măsură.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 316. *Mi-era păcat de moarte oricare slăbiciune.* HELIADE, O. I, 173. *Păcat de moarte.* BARCIANU, V. *Legile civile pedepseau cămătăria cu confiscarea averii, iar canoanele o considerau ca păcat capital.* OŢETEA, R. 305. *Hoitul de sub piatra mea Şi-a dus viaţa pe saltea. Toate păcatele grele I-au fost pături şi saltele.* ARGHEZI, VERS. 343. *De n-ar fi ochi şi sprîncene, N-ar mai fi păcate grele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Un cal aprig ca un leu, Negru ca păcatul greu.* ALECSANDRI, P. I, 4. *Se-nălţa, pe albăstreala întunecată a cerului, un părete îngust şi negru..., cu laturile crăpate fioros şi cobitor ca un păcat în amurgul conştiinţei.* ODOBESCU, S. I, 162. *Azi aşa, mîne aşa, trecea zilele ca păcatele de iute.* ISPIRESCU, L. 337. *Uite, ca păcatele, am uitat, mînca-m-ar pămîntul.* DELAVRANCEA, T. 137. *Vestea condamnării lui Herdelea s-a răspîndit ca păcatul prin Armadia.* REBREANU, I. 330. *Avea un fecior: negru ca păcatul şi frumos ca ispita.* GALACTION, O. 68. *Pe deal, într-o podgorie stropită vînăt, Te-aş duce uneori, să ne lovim de soare. Să ne întîmpine o piersică pe creangă Ca un păcat de aur, toamna, pe dogoare.* BLAGA, P. 87. *Noaptea, grea ca un păcat.* V. ROM. septembrie 1954, 58. ◇ F i g. *Şi va fi cu voi lumina, cînd în negrele morminte Vor dormi păcate negre şi gunoi de moaşte sfinte.* BELDICEANU, P. 125. ◇ *Păcatul strămoşesc* (sau *originar*, rar, *omenesc*, învechit, *neascultării, născutului*) = (în concepţia religiei creştine) greşeala neascultării săvîrşită faţă de Dumnezeu de primul om, Adam, şi care ar apăsa asupra omenirii. *Păcatul născutului.* ANON. CAR. *A mîntui pre omul din mînile vrăjmaşului şi a-l aduce la frumuseţea cea dintîi şi la vrednicia de la care au căzut pentru păcatul neascultării.* ANTIM, P. 1. *Păcatul strămoşesc.* BARCIANU, V. *Aceea care a zămislit în sine pe răscumpărătorul păcatului omenesc.* SADOVEANU, O. X, 283. *Negarea dogmei păcatului originar... trebuia să vină în conflict cu Reforma.* OŢETEA, R. 321, cf. 220. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **Cu păcat** = greşit; nedrept; oprit, vinovat. *Toţi să cură cu... pricini cu păcat neavînd nici o grije de cina cea dulce a d[u]mn[e]zăeştii mease.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 3/33. *Am socotit că ar fi cu pacat* (a. 1767). URICARIUL, X, 200. *Şi nu cumva ar fi vreun prilej uşor, Macar cam cu păcat, Să capele vînat?* DONICI, F. I, 20/8. *Spunea... În doina ei de-un ulm rotat Şi de-o iubire cu păcat Sosită de pe-aiurea.* COŞBUC, F. 109. *De ce-mi arunci tu vina, Tot vină cu păcat?* id. P. I, 266. *Nu prea-ndesi la jurat, Că e lucru cu păcat.* POP., ap. DDRF. **Fără (de) păcat** sau (popular) **fără leac de păcat** = nevinovat **(1)**; corect, drept, legiuit. *Iară a ogodi de a trupului nevoie, neoprit iasle şi fără păcat.* CORESI, EV. 46. *Cîte roabe deosebi va putea a robi sau a cumpăra, să le aibă fără păcat ca şi soţiele.* VĂCĂRESCUL, IST, 249. *Aş veni la voi aici Cu o ceată de voinici, Şi-aş fura făr'de păcat Fata popii din Galaţi.* BOLINTINEANU, O. 98. *Ce n-ar fi dat să fie tihnită, cu gîndul fără păcat şi cu vechea prietenie.* DELAVRANCEA, T. 149. *Vezi de-mi dă în gură cîte ceva ori de cîte ori voi căsca gura spre line, căci aminteri te mănînc fără leac de păcat.* MARIAN, O. I, 149. ◇ E x p r. (De obicei exclamativ) **(E) păcat (de..., sau să..., că...)** sau **(e) păcat de Dumnezeu, (e mai) mare păcat(ul), păcat mare,** formule care atrag atenţia cuiva că o faptă sau o atitudine duce la călcarea preceptelor bisericeşti, morale etc. sau care arată regretul cuiva pentru cineva sau ceva, pentru o situaţie, pentru o întîmplare (neplăcută), pentru o greşeală etc. *Păcat că n-ai fost la atunce cu Robinson, căci pulei a-i da bune povăţuiri.* DRĂGHICI, R. 44/20. *Ah! vai, păcat mare, cum nu i-au fost milă de bietul dobitoc?* id. ib. 65/27. *De giunia ta-i păcat.* ASACHI, S. L. I, 195. *Mi-a lăsat nişte cărţi foarte frumoase; păcat că nu ştiu a ceti.* NEGRUZZI, S. I, 59. *Mai dăunăzi ţi-abătuse strigoaicei ca să-mi puie coarne de fier... De nu era duduca ca să mă apere, păţam ruşinea. — Păcat, că bine ţi-ar fi prins coarnele.* ALECSANDRI, Ţ. 939. *Păcat de Dumnezău să ne laşi a fi de batgiocură!* id. T. I, 170. *Un viteaz ca tine E păcat să moară.* BOLINTINEANU, O. 69. *Păcat că ştiinţa necromanţiei şi acea a astrologiei s-au pierdut.* EMINESCU, N. 33. *Uite florile... şi d-ta să şezi ghemuită acolo, nu-i păcat de Dumnezeu?* CREANGĂ, P. 123. *Păcat, sărmanul, să moară ca un cîne fără de lege.* id. ib. 330. *Păcat că trec aşa de repede ceasurile de mulţumire.* CARAGIALE, O. II, 49. *A murit aseară, luni. Păcat de el!* ib. ib. VII, 421. *Păcat de tinereţele tale.* ISPIRESCU, L. 102. *Păcat c-avea un obraz ca floarea săpunelului alb şi dulce, dar şi-a aruncat în el o dihonită de păcură.* DELAVRANCEA, S. 43, cf. 79. *Veneră, din valuri scoasă, Cu ochi mort — făr-o scînteie, E păcat că eşti femeie Şi păcat că eşti frumoasă!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 68. *Nu de asta-s tulburat, Ci de cîte văd mi-e milă, Maică, şi-i păcat.* COŞBUC, P. II, 105. *Mă bagi în puşcărie şi e mai mare păcatu.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 254. *Păcat că nu-i părtaş!* AGÎRBICEANU, A. 50. *De treabă om Neclarie, urmă cuviosul Stratonic, păcat numai că nu-i de călugăr.* HOGAŞ, DR. II, 8. *Mai descarcă de greutate cel păr harbuzesc din fundul grădinii, c-are să cadă la pămînt, săracul, şi-i păcat.* id. ib. 89. *Atîta ghiuden, parizel şi sardele de Nisa cît mi-aţi consumatără,... este mai mare păcatul, că am casă grea.* BASSARABESCU, V. 33. *Nu-i păcat de-atîta cate şi viaţă risipită?* EFTIMIU, Î. 49. *Ar fi păcat să nu înţelegem ceea ce se înfăţişează atît de intuitiv priceperii noastre.* GALACTION, A. 397, cf. 213. *O foarte inteligentă domnişoară, păcat că prea poetică şi sentimentală.* C. PETRESCU, Î. I, 113. *E păcat, măi băiete, să-ţi pierzi vremea degeaba.* BRĂESCU, O. A. II, 127. *Pe Mediterană şi mai ales aici, pe lîngă coastă..., nu sînt furtuni. — Păcat că nu sînt.* SEBASTIAN, T. 35. *De ce să vă omorîţi?... — Şi de ce tocmai aici? Nu e păcat? Sînt şi eu om cu familie, cu greutăţi.* id. ib. 249. *Păcat că nu ştii ruseşte să-l citeşti pe Gogol, dar mai ales pe Cehov.* VLASIU, D. 170. *Flăcăul era vrednic şi muncitor şi era păcat să rămîie aşa cu sminteală.* SADOVEANU, O. I, 571. *Ce om de treabă şi vrednic eşti tu, măi băiete! Păcat că n-ai parte de-o femeie cumsecade.* id. ib. 622. *Vînd şi un mărgăritar, Cinci ocale la cîntar, Dar păcat de greutate, Că scade la jumătate.* ARGHEZI, VERS. 245, cf. 183. *Din nefericire, Otilia rămîne fără nimic. — Păcat, regretă Stănică, fata asta merită mai mult.* CĂLINESCU, E. O. II, 292, cf. 33. *Păcat mă, păcat de tine.* STANCU, R. A. III, 64. *E un element excepţional... Era păcat, era mare păcat să fie uitat aici.* id. ib. 298. *Dar tu eşti un boboc de floare. Păcat de tine să stai aici.* ISAC, O. 150. *Mai mare păcatul de ce făceau.* V. ROM. iulie 1962, 5. *Floricică-n foi albastră, Păcat de dragostea noastră!* TEODORESCU, P. P. 302. *Că-i păcat de Dumnezeu Să pice voinic ca eu.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 103. *Păcat ce om bun!* ALR II 4 397/260. *Îi păcat de Dumnezeu că nu mai stai la noi.* ib. 4 397/284. *Păcat, că nu vrea să mai steie la noi!* ib. 4 397/386. *Păcat de el.* ib. 4 397/872, cf. 4 397, FOLC. TRANSILV. I, 291. *Mare e limba boului, păcat că nu poate grăi,* se spune pentru a arăta că împrejurările te silesc să taci. Cf. ODOBESCU, S. III,

23, ZANNE, P. I, 326. *Îi bun de spînzurat de o cracă uscată, că-i păcat să strici una verde pentru el*, se spune despre un om foarte rău, despre un netrebnic. Cf. ZANNE, P. V, 606. **A(-şi) face păcat** (sau **păcate**) **cu cineva** = a comite o faptă rea în dauna cuiva; a oropsi, a nedreptăţi pe cineva. *Nu-ţi face păcat cu mine, că mult bine ţi-oi prinde şi eu vreodată.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Nu vă faceţi păcat cu noi, domnişorilor, că nu e vinovat.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 119. *Bine, nene Şerbescule, ce ţi-ai făcut păcat cu ăsta?* GÎRLEANU, N. 71. **A vorbi** (sau **a grăi**) **cu păcat** = a se face vinovat spunînd lucruri neadevărate sau nedrepte (şi năpăstuind astfel pe cineva). *Aici ai vorbit cu păcat, că Irina mea numai vina lenii n-a avut-o.* DELAVRANCEA, T. 138. *N-aş vrea să grăiesc cu păcat.* STANCU, R. A. II, 199. **A intra** (sau **a cădea**) **în** (ori, învechit, **întru**) **păcat** sau (rar) **a da de păcat** = a face ceva condamnabil, a comite o greşeală (pierzîndu-şi stăpînirea de sine). *Va cădea întru acest păcat.* PRAV. GOV. 32^{v}/18. *Ia adu-ţi aminte bine şi nu intra în păcat.* PANN, P. V. III, 114/4. *Ei, apoi să nu-l stropşeşti? Mă duc...; ca să nu întru în vrun păcat.* ALECSANDRI, T. 611. *Să nu-l văd pe aici, că dau de păcat.* SLAVICI, O. II, 59. *Nu blestema... Cel de sus vrea să-ţi încerce evlavia şi tu cazi în păcat!* V. ROM. ianuarie 1954, 109. **A vîri pe cineva în păcat** = a determina, a împinge pe cineva să comită o faptă condamnabilă. *Fără să vrei te vîră în păcat.* CREANGĂ, P. 143. **A trage păcatul** (sau **păcatele cuiva**) = a suporta consecinţele greşelii altuia. *Se vede că i-a fost sortit să tragă şi el păcatul.* GANE, N. III, 159. *Îmi spunea că săracu Niţă o să tragă păcatele cuconaşului Alexandru.* BUJOR, S. 37. (Regional) **A-şi lua păcatele pe cineva** = a bănui pe cineva; a avea suspiciuni asupra cuiva. Cf. CIAUŞANU, V. 185. ✦ Stricăciune, desfrîu, viciu. [Oraşul] *rămîne-n urma noastră în ceaţă învelit..., Cu-ntreaga lui satiră de lux şi de păcate.* MACEDONSKI, O. I, 46. *Nemernico! Păcatul azi colcăie în tine!... Şi-n urmă vei ajunge, pierzînd al tău onor, Pe paturi criminale, nevastă tuturor.* COŞBUC, P. II, 200. ✦ (Învechit şi popular) Canon, pedeapsă, osîndă primită pentru ispăşirea unei vini. *La ficiorii acestor doi s-au plinit păcatul poslaneţilor.* HERODOT (1645), 399. *Turcii sărea şi fugea, Dar păcalu-i ajungea! Care scăpa de Stîlpan Nu scăpa de buzdugan!* ALECSANDRI, P. P. 126. *Pentr-un pic de sărutat Nici popa nu-ţi dă păcat.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 367. *De pupat, de sărutat Popa nu ne dă păcat.* ZANNE, P. II, 681. *Ce păcat popa ţi-a dat? — Să nu-mi ţin drăguţ în sat.* BUD, P. P. 49. *Îi dă păcate.* ALRM II/I h 254/284. *Să-ţi fie, mumo, păcat După ce urît m-ai dat.* FOLC. TRANSILV. II, 523.

2. (Adesea în construcţie cu verbele „a avea", „a fi" etc.) Defect, cusur, scădere; slăbiciune, patimă, viciu. *Aurul acum stăpîneşte în lume, Prin acesta cumpăr eu toate inimile; Cu mici sau cu mari sume Neguţez tot feliu de păcate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 223. *Trecutul... îşi are păcatele sale.* GHICA, S. 200. *Ş-apoi eu mai am un păcat, mi-s dragi fetele şi nevestele.* ALECSANDRI, T. I, 439. *Eu am păcatu-a crede că lupul schimbă perii, Nu însă şi năravul... Aşa sînt şi boierii.* BOLINTINEANU, O. 158. *Oricît de bun băiet ar fi fost, avea şi el păcatele lui.* SLAVICI, N. I, 183. *Din cer să fi picat şi tot am fi avut mai multe păcate.* DELAVRANCEA, S. 227. *Versurile tale sînt fără păcat ca formă.* VLAHUŢĂ, O. A. 325. *Sînt copil şi plîng uşor. Plînsul meu e-al tuturor; Ce păcat e-ntrînsul?* COŞBUC, F. 130. *Avea păcatul ei: o turmă întreagă de cîini şi de pisici.* BASSARABESCU, V. 149, cf. 128. *E un păcat al dumnealui să nu intre în vorbă cu persoanele străine.* id. S. N. 20. *Cum îndrăzneşte el să spună pe faţă lipsurile, relele şi păcatele noastre?* GALACTION, A. 181. *Numai un pacat a avut Alexandru: cam beţiv!* SADOVEANU, O. I, 76. *Simion, omul aşa de blînd..., avea din cînd în cînd toane, considerate ca „păcatele lui".* CĂLINESCU, E. O. I, 53. *Tu nu vrei să fii iubit. Tu vrei să fii adorat: aici e păcatul.* VINEA, L. I, 32. *Cată nod în papură şi păcate-n mîndălaci*, se spune despre un om cusurgiu. Cf. DELAVRANCEA, S. 13. ◇ (Glumeţ) *Am şi eu un biet păcat: Cînt, potcoava cînd o bat.* ARGHEZI, VERS. 319. ◇ Expr. **A împinge** (sau **a îndemna, a duce**) **pe cineva păcatul** (sau **păcatele**) **să...** (sau **de...**) = a simţi un imbold spre ceva oprit, a fi îndemnat de un gînd rău, de o slăbiciune, a face ceva îndemnat de un gînd rău, de o slăbiciune. *Ard-o focu isprăvnicie!... De cînd m-o împins păcatele să fiu în slujbă..., tot dojane primesc de la departament.* ALECSANDRI, T. I, 196. *Apoi, ian să te împingă păcatu să zici.* id. ib. 356. *Îndeamnă păcatul pe bădiţa Vasile să puie pe unul... să mă procitească.* CREANGĂ, A. 5. *De i-ar împinge păcatul să-mi deschidă uşa, halal să-mi fie!* id. O. 12, cf. 46. *Să nu te ducă păcatele să vinezi p-acolo!* ISPIRESCU, L. 41. (Prin apropiere de „a trage aţa") *Pesemne păcatul şi aţa îi trage, Amîndoi viaţa în nevoi să-şi bage.* PANN, P. V. I, 57/27. ✦ (Regional; în sintagma) *Păcatul copiilor* = epilepsie (Mihăileşti-Rîmnicu Vîlcea). H XI 102.

3. (Popular; adesea în legătură cu verbele „a cădea" sau „a da") Nenorocire **(1)**, năpastă **(I 4)**, pacoste **(1)**, necaz **(1)**, belea. *Întîi creştinătatea să piară; Războiu în tot pămîntul să fie, Întunericul să întoarcă iară Cu tot feliul de păcat şi-urgie.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 220. *Vedeţi, zise, ce soartă şi ce păcat pe mine?* ALEXANDRESCU, O. I, 190. *Un păcat cu nişte ţigani, de nu s-ar teme de sfîntu Neculai cel din cui, ar da foc casii.* ALECSANDRI, T. 941. *De cînd m-o adus păcatele aici, am obosit ca un cal de poştă.* id. T. I, 137. *Tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între fraţi.* CREANGĂ, A. 64. *Aşa am scăpat şi cu de cîinii lui Trăsnea, atunci cînd am dat peste păcat cu ei şi ei cu mine.* id. ib. 68. *Vai de mine, nevastă hăi, zise baba; ce păcat mi-am găsit cu tine!* id. P. 174, cf. 302. *Omoară-mă, spînzură-mă, n-am ce face dacă a dat păcatul peste mine.* ISPIRESCU, L. 176. *Păcatele o vrut să trăiască şi fecioru-meu tot aşa.* GÎRLEANU, N. 110. *Apăi, ce să mai fac?... Ia, păcate şi necazuri, bătrîneţe şi neputinţă.* GALACTION, O. A. I, 291. *Saracul, toate pacatele cad pe capul lui.* SADOVEANU, O. I, 519. *Păcalul l-a gonit, Cu moarte l-a pedepsit.* ALECSANDRI, P. P. 162. *Na păcatul! ce văzui Pe colnic, lîngă Vaslui?* id. ib. 326. *Cînd este să dai peste păcat, dacă este înainte, te sileşti să-l ajungi, iar dacă este în urmă stai să-l aştepţi.* DDRF. *Cine are feciori are şi păcate* (= cine are copii are şi necazuri şi greutăţi). Cf. ZANNE, P. II, 140. ◇ (Personificat) *Fetile, cînd sînt... Ce că-ţi zic? Nişte păcate.* PR. DRAM. 104. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Toţi ştiţi a vă bate gioc de provinţie şi nu videţi în ce păcat de coclaură trăiţi.* ALECSANDRI, T. I, 149. *Ce cioarele de nu dau peste plcatele de buruiene! zice mama Tinca mînioasă.* CONTEMPORANUL, V_2, 144. *De cînd cu păcatul cel de „Ad-hoc", n-am mai avut zi bună cu megieşul meu cel puternic.* CREANGĂ, A. 158. *Un păcat de om.* TDRG, cf. IORDAN, STIL. 368. (Glumeţ) *Şi mai fost-au poftiţi încă crai, crăiese şi împăraţi, oameni în samă băgaţi, ş-un păcat de povestiari fără bani în buzunari.* CREANGĂ, P. 279. ◇ Loc. adv. **Din păcate** = **a)** spre regretul cuiva; din nenorocire. *Eram şi eu mărişor acum, din păcate.* CREANGĂ, A. 41. *Din păcate, era şi evlavios moş Nichifor.* id. P. 110. *Tocmai atunci, din păcate, iată că şi feciorul văduvei trecea pe acolo în treaba lui.* ISPIRESCU, L. 353. *Din păcate, impresiile celor ce stau mai departe de şcoală sînt tot aşa.* GALACTION, A. 422, cf. 308. *Din păcate, mi se pare că o viaţă de om nu e de ajuns.* CAMIL PETRESCU, T. III, 63. *Am lucrat vreo lună, sculptînd vreo zece reliefuri mici, dar, din păcate, înaintam greşit.* VLASIU, D. 385, cf. CĂLINESCU, S. 329. *Faceţi o eroare pe care, din păcate, o fac şi persoane ilustre.* PREDA, R. 20. *Din păcate, mai există la unii compozitori „simfonişti" o anumită mentalitate.* M 1962, nr. 4, 5. *Cel balaur, din păcate, Înghiţise giumătate Trup cu arme ferecate.* ALECSANDRI, P. P. 11; **b)** (regional) din întîmplare. *Oliolo, ciocoi bogate, Ici de-ai trece din păcate Să-ţi arunc doi glonţi în spate.* id. P. I, 58. ◇ Expr. (Exclamativ) **(Vai de) păcatele mele** (sau **tale, noastre** etc.) sau **păcatele mele cele** (sau, regional, **ale**) **grele!**, se spune pentru a-şi exprima supărarea, necazul, regretul nemulţumirea. *Păcatele mele, aceasta nu*

ştiem! DRĂGHICI, R. 45/11. *Păcatele mele, cumnăţele!... iar am rămas văduvă.* ALECSANDRI, T. I, 385. *Lina asta ne mănîncă, păcatele noastre, dar n-am mai veni noi.* CREANGĂ, P. 110. *Bine, nene, păcatele mele, de ce n-ai venit la berărie?* CARAGIALE, O. I, 149. *Vai! păcatele mele, că mult mi-e foame.* DELAVRANCEA, S. 255. *Eu cu grăsimea asta... vai de păcatele mele!* id. O. II, 284. *Ce sînt ei de vină, păcatele lor, dacă le-a căzut pe sat o aşa grozavă nenorocire.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG. *Păcatele mele! făcu deznădăjduit crîşmarul.* AGÎRBICEANU, A. 50. *Vai de mine, boierule, păcatele mele!* REBREANU, NUV. 257. *Păcatele mele!... am uitat să te întreb... dacă le-ai gîndit să mănînci ceva.* GALACTION, O. A. I, 62. *Vai de păcatele noastre, îmi răspunde unul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 342. *Nu-s astea. Nu-s bune. Altele. — Cum să nu fie bune, păcatele mele?* SEBASTIAN, T. 116. *Ai să spui ori n-ai să spui? — Am să spun, vai de păcatele mele!* SADOVEANU, O. X, 321, cf. IORDAN, STIL. 367. *E un dulgher Deprins cu scule de fier, Cu, buşteni, cu grinzi, cu rîngi şi rindele, Vai de păcatele mele!* ARGHEZI, VERS. 322. *Nu cîştig nimic, păcatele mele.* CĂLINESCU, S. 375. *Uiţi că eşti în anchetă? — Nu uit, păcatele mele! Măcar de ar uita alţii.* V. ROM. august 1953, 59. *Ia ascultă, domnişoară Aurico, dumneata de ce nu mai ieşi în lume?... — Unde, păcatele mele, să ies, coană mare?* BARBU, P. 150. *M-am bucurat la avere şi vai de păcatele mele.* ZANNE, P. V, 25. (Exclamativ) **Ce păcat!** = cît îmi pare de rău!, regretabil!, ce pagubă! *E-o frumoasă locuinţă, Ce păcat că e pustie!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 67. *Ce păcat că în atelierul nostru nu-ţi urmează pilda toată lumea!* GALAN, Z. R. 333. *Mîndruţa s-o măritat, Vai de mine, ce păcat!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 99. *Doamne, ce păcat, Bună palmă-am căpătat.* id. ib. 377. *Untul-de-lemn, ce păcat, Că-n oală proastă s-a vărsat,* se spune pentru a exprima regretul referitor la o pierdere. Cf. ZANNE, P. IV, 162. (Exclamativ) **Mai ştii păcatul?!** = cine ar putea şti?!, se prea poate! *Se vede că pune ţeara la cale... Mai ştii păcatul?!* ALECSANDRI, T. 139. *Te văd că eşti un băiet isteţ şi, mai ştii păcatul?! poate şi harnic.* CREANGĂ, O. 62. *Mai ştii păcatul?! poate să-ţi iasă înainte vrun iepure, ceva.* id. P. 187. (Regional) **Păcate amărîte** (sau **înecrosuiate**)!, exclamaţie care exprimă compătimirea şi regretul în legătură cu o nenorocire, cu o situaţie grea prin care trece cineva. Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 66. (Regional) **Atîta păcat de...** = o cantitate atît de mare, aşa de mult, încît îţi creează probleme şi încurcături. *Cum să le taie, cum să le care, cine să cumpere atîta păcat de lemne?* SLAVICI, O. II, 64. ◆ (Regional; la pl.; în sintagma) *Păcate femeieşti* = menstruaţie (Pipirig-Tîrgu Neamţ). ALR II 4 210/551.

4. (Eufemistic; de obicei art.) Drac, diavol. *Ş-apoi ia, să-l fi pus păcatul să se întreacă cu dedeochiul, căci baba şi cu fiică-sa îl umplea de bogdaprosti.* CREANGĂ, P. 285. *Unde, păcate, se duce cînele aşa?* SLAVICI, N. I, 40, cf. IORDAN, STIL. 367. ◇ (În imprecaţii) *Mă duc. — Du-te la păcatele!* CARAGIALE, O. VI, 257. *Ce bine de dumneata că ai servitoare! — Dă-o păcatelor, îi curg ochii după soldaţi, toată ziua stă la poartă!* BRĂESCU, O. A. I, 316. *Duceţi-vă-n păcate!* IORDAN, STIL. 367. *Mai bine-l lăsa păcatelor şi nu se mai apuca de el.* T martie 1962, 30. *Vinu-i bun, vinarsu-mi place, Om bogat eu nu m-oi face; Să se mai ducă-n păcale Şi carele ferecate Şi mioarele brumate.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 387. ◇ (Ca epitet) *Guliţă... Vină să te-mbrac, păcatule!... Vină... şi nu mă supăra.* ALECSANDRI, T. 407. ◇ Loc. adv. **Al păcatelor (de...)** = foarte, straşnic, grozav, cumplit (de...); al naibii (de...). *Am venit într-o căruţă şi mi-a fost frig al păcatelor.* STĂNOIU, C. I. 61. ◇ Expr. **Ce păcatul** (sau **păcatele**)? = ce dracu?, ce naiba? *Ce păcatele suflu aşa?* DELAVRANCEA, O. II, 28. *Ţi-am spus să nu mai pomeneşti pe ucigă-l crucea. Ce păcatele, doar eşti preot bătrîn.* CĂLINESCU, E. O. II, 239. *Ce păcatele faci?* PUŞCARIU, L. R. I, 116. *Să fie locul necurat... sau ce păcatele să fie?* MARIAN, T. 68. (Regional) **Ba pe păcatele!** = ba pe naiba!, atît mai trebuia! Cf. CIAUŞANU, V. 185.

— Pl.: *păcale.* — Şi: (învechit) **păcăt** s. n.
— Lat. **peccatum.**

PĂCĂÍ vb. IV v. **pîcîi**[2].

PĂCĂLEÁLĂ s. f. Faptul de a (se) păcăli, înşelare, amăgire, (familiar) pingeluială; glumă cu care este păcălit cineva, farsă, şotie, renghi; păcălitură, păcălit[1], (regional) păcală **(1)**. *Nu vrea la început să vie..., zicea că e păcăleală de întîi aprilie, parcă nouă de păcăleală ne ardea.* CARAGIALE, O. VI, 521, cf. III, 58. *Vrei să ne tragi o păcăleală. — O, nu, ar fi prea mare îndrăzneală Cu nişte domni aşa de seamă.* GORUN, F. 97. *Toată ziua a rîs de aşa păcăleală.* BASSARABESCU, V. 79. *Te pomeneşti că... a auzit vreo minciună, vreo păcăleală.* GALACTION, O. 292, cf. id. A. 97, 267. *Le arătă tot felul de tururi cu cărţile, de păcăleli, de jocuri de societate.* BRĂESCU, O. A. I, 17. *Prestidigitatorul..., după reprezentaţie, te invita să repeţi păcăleala în familie.* ARGHEZI, B. 66. *Îi spune păcăleala şi ţiganu rămîne ruşinat.* GRAIUL, I, 249.
— Pl.: *păcăleli.*
— **Păcăli** + suf. *-eală.*

PĂCĂLÉŢ, -EÁŢĂ adj. (În dicţionarele din trecut; despre oameni) Păcălitor **(1)**. Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF.
— Pl.: *păcăleţi, -e.*
— **Păcăli** + suf. *-eţ.*

PĂCĂLÍ vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) (Complementul indică oameni) A induce în eroare prin viclenie sau minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza; a înşela, a amăgi, (familiar) a pingeli, a pingelui. Cf. KLEIN, D. 392, LB. *Ş-au pus gînd, de ar şi cheltui ceva, să-l păcălească.* BĂRAC, T. 57/27. *Prostul, Pune-l să stea să-ţi vorbească, De vrei să te păcălească.* PANN, P. V. I, 81/3. *Şi rîzînd că l-a păcălit, postilionul lăsă pre curios să caute pre alţii, ca să-i deie mai lămurit respuns.* NEGRUZZI, S. I, 197. *M-ai păcălit, leliţă!* ALECSANDRI, T. 719. *Văzură în cele din urmă că sînt păcăliţi, se cătrăniră de mînie, însă înghiţiră găluşca.* ISPIRESCU, L. 248, cf. id. U. 87, DDRF, ALEXI, W. *Toată tîrguiala fu reluată de la început cu mai multă rîvnă şi violenţă, fiecare parte urmărind să păcălească cît mai tare pe potrivnic.* REBREANU, I. 230, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Ne-a legat la gard, bătrîna! Rău mai furăm păcăliţi.* EFTIMIU, Î. 64. *Femeia de care vrea să-şi lege capul îl păcăleşte groaznic.* GALACTION, O. A. I, 50, cf. 32. *Sînt furioşi de parcă ar fi fost păcăliţi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 362. *Copiii... mă păcăleau îndemnîndu-mă să fac ce nu trebuia, apoi tot ei rîdeau de mine.* VLASIU, A. P. 12, cf. 41. *Un vînzător care vrea să păcălească.* SADOVEANU, O. IX, 323. *Un hamal ghiduş, care-i păcălea pe toţi în port, strigă în gura mare o cimilitură.* BART, S. M. 88. *M-am lăsat păcălit şi am pierdut un tablou de preţ.* CĂLINESCU, S. 438, cf. id. E. O. I, 98. *Încercase să-i păcălească şi să-şi bată joc de ei.* STANCU, R. A. III, 201, cf. II, 72. *Te-am păcălit, bibicule!* PAS, Z. I, 56, cf. 252. *L-am păcălit cu două sute de lei, repetă Moromete. I-am dat numai o mie.* PREDA, M. 162, cf. 165. *De ocară m-a făcut Că n-am hal de vitejit Şi nici duh de păcălit.* TEODORESCU, P. P. 640. *Numai împrejurarea că mînca foc îl făcu să nu creadă că mumă-sa l-ar fi păcălit.* RETEGANUL, P. II, 9. *Pe toţi îi pîrlea, iar pe el nimenea nu-l putea.* ŞEZ. III, 129. *M-o pîrlit.* ALR II 3 705/130. *Păcală care te păcăle.* ib. 4 245/362. ◇ (Ironic) *Ai văzut cum Dumnezeu ne păcăleşte, De ne trec bucuriile printre deşte?* ARGHEZI, VERS. 364. ◇ Refl. pas. *Se păcăleşte demonul bolii în diferite chipuri.* CANDREA, F. 412. ◇ Refl. recipr. *Pe cîmpia noastră se cîntă mult, se glumeşte şi se rîde mult, se păcălesc unii pe alţii.* PRIBEAGUL, P. R. 16. *Aţi încercat să vă păcăliţi unul pe altul.* PAS, Z. I, 281. ◆ Refl. A aprecia greşit într-o împrejurare, în defavoarea sa, a-şi greşi socotelile; a se înşela. *Gată să vorbim şi despre puntuaţie,*

căci ea ne face multe încurcături şi aduce lucrurile... a se păcăli nişte bărbaţi cari înaintea mea sînt atît de respectabili cît n-are cum mai fi. CR (1848), 19[2]/14. *Dacă... mi-ai lua locul,... grozav te-ai păcăli.* DELAVRANCEA, O. II, 258. *S-au păcălit, Froso,... Bieţii oameni!* BASSARABESCU, V. 48. *Să păcăle omu.* A III 11. *Cine se pripeşte se păcăleşte.* DDRF. ✦ Intranz. (Învechit, rar) A unelti împotriva cuiva. *Acela amăgeu păcăli de cădzu la-nchisoare Leon.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 223[r]/19.

— Prez. ind.: *păcălesc* şi (regional) *păcăl.*

— Etimologia necunoscut ă. Cf. DR. I, 237, BL IV, 92.

PĂCĂLÍCI s. m. **1.** Persoană care are obiceiul să păcălească pe alţii, să facă farse pe socoteala cuiva. Cf. POLIZU. *Între cei poftiţi se afla şi o rugină de moşnean, păcălici ce voia să rîză de toată lumea.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Dacă nu este un nebun, este totuşi un păcălici.* MACEDONSKI, O. III, 74, cf. DDRF, ALEXI, W., PAMFILE, J. I, 30, ŞĂINEANU, D. U., DM. ✧ (Adjectival) *A fost odată un om pticlici, Păcală, ce-l fugăreau oamenii din casele lor afară. De ce? Pentru că pe toţi îi pticlea.* ŞEZ. III, 129. ✦ (Regional) Persoană care spune vorbe de duh, glume etc. (pentru a păcăli); (regional) păcală (2) (Ţepu-Tecuci). PAMFILE, J. II, 125.

2. Numele unui joc de copii care se joacă cu un set de cărţi de joc speciale care reprezintă mai multe perechi de figuri şi o cartă fără pereche şi în care fiecare jucător caută să-şi împerecheze cît mai repede cărţile din mînă, iar cel care a rămas cu cartea care nu are pereche a pierdut; p. restr. cartea fără pereche de la acest joc; p. ext. set de cărţi folosit la acest joc. V. popa-prostu.

— Pl.: *păcălici.*

— **Păcăli** + suf. *-ici.*

PĂCĂLÍRE s. f. Acţiunea de a (se) păcăli şi rezultatul ei. Cf. POLIZU. *M-ai pticlit, leliţă; dar vorba ceea: pticlire de leliţă, cere plată o guriţă.* ALECSANDRI, T. 719, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *păcăliri.*

— V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[1] s. n. Faptul de a (se) păcăli; înşelare, amăgire, păcăleală. *Se ieu ei ba din tîlcuri, ba din cimilituri, ba din pticlit, ba din una, ba din alta.* CREANGĂ, P. 168, cf. DDRF, DM.

— V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[2], **-Ă** adj. Indus în eroare, tras pe sfoară; înşelat, amăgit. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., DM. *Mie, dormind mi-au furat hainele, ceea ce se poate întîmpla orişicui, dară pe tine deştept şi treaz te-au furat, ba încă te-au şi amăgit că te duc de viu la rai! Care dintre noi doi ţi cel mai păcălit? Hm?* SBIERA, P. 266.

— Pl.: *păcăliţi, -te.*

— V. **Păcăli.**

PĂCĂLITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre oameni) Care păcăleşte, (în dicţionarele din trecut) păcăleţ; (despre cuvinte, afirmaţii etc.) cu care este păcălit cineva. Cf. POLIZU. *Îi luau vorba din gură şi-l cam dedeau în tărbăcală cu graiuri care mai de care păcălitoare.* ISPIRESCU, L. 36, cf. DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., DM. ✧ (Substantivat) *Ia ascultă cum acel primejdios păcălitor de Béranger îţi va întoarce pe franţuzeşte zicătoarea românului: ce ştie salul nu ştie bărbatul.* ODOBESCU, S. III, 98, cf. PAMFILE, J. I, 129.

2. (Prin Transilv. şi nordul Mold.; despre oameni) Cicălitor. Cf. ALR I 1 564/118, 186, 394.

— Pl.: *păcălitori, -oare.*

— **Păcăli** + suf. *-tor.*

PĂCĂLITÚRĂ s. f. Faptul de a (se) păcăli, înşelare, amăgire, păcăleală; vorbă de duh, glumă etc. (cu care este păcălit cineva); întorsătură sau repetare de cuvinte, joc de cuvinte (spuse pentru a păcăli). Cf. LB. *Săritură frumoasă aceasta...,* *însă şi păcălitură pentru toţi rivalii săi.* BARIŢIU, P. A. I, 500, cf. POLIZU. *Povestind, glumind şi rîzînd de păcăliturile ce-şi adresau.* ALECSANDRI, ap. TDRG. *După această pacalitură mi-am pus pofta-n cui d-a rămîne mai departe în Viena.* F (1874), 56. *Toată breasla veselă şi uşoară a vînătorilor... îţi va răspunde în cor cu o păcălitură vînătorească, zicîndu-ţi: — Vezi d-aia n-are ursul coadă!* ODOBESCU, S. III, 49. *Un bătrîn, român neaoş, cuminte şi vesel, vestit pentru păcăliturile şi glumele lui.* CARAGIALE, O. II, 169. *Încetul cu încetul învaţă omul să cunoască păcăliturile şi după ce-ţi vin anii, ştii ce ai să crezi şi ce să nu crezi.* SLAVICI, N. I, 192, cf. DDRF, ALEXI, W. *Şi fiecăruia, vergelatorul, bun de gură şi de glume, îi face cîte o urare sau îi alcătuieşte cîte o păcălitură.* HOGAŞ, DR. II, 192, cf. ŞĂINEANU D. U. *Firea glumeaţă a ţăranului a scornit fel de fel de vorbe şagalnice şi iscusite, pentru a stîrni şi a mări veselia tuturora. În rîndul acestora intră, cu drept cuvînt, frămîntăturile de limbă...* [cărora] *li se mai zic şi pticăliturî.* ŞEZ. VI, 157.

— Pl.: *păcăliturî.*

— **Păcăli** + suf. *-tură.*

PĂCĂLUÍ vb. IV v. **pocoli.**

PĂCĂNEÁLĂ s. f. Zgomot scurt, repetat şi sacadat, produs de ceva sau de cineva; ţăcănit, ţăcănitură, păcănit[1], păcănitură, păcănire. *Îi cunosc căruţa după păcăneală.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *păcăneli.*

— **Păcăni** + suf. *-eală.*

PĂCĂNEÁŢĂ s. f. (Regional) **1.** Clopot mic (de aramă) care se pune la oi. Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

2. Epitet depreciativ pentru un om prost (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 83.

— Pl.: *păcăneţe.*

— **Păcăni** + suf. *-eaţă.*

PĂCĂNÉL, -EÁ s. m., s. f. pl. **1.** S. m. (Zool.; prin nord-estul Olt.) Brotăcel *(Hyla arborea).* LEXIC REG. 83, cf. UDRESCU, GL.

2. S. f. pl. (Prin vestul Munt.) Cele două beţe de la războiul de ţesut, ale căror capete sînt legate de cîte o iţă, iar mijlocul de prăjină. Cf. TOMESCU, GL.

— Pl.: **(1)** *păcănei,* **(2)** *păcănele.*

— **De la păcăni.**

PĂCĂNÍ vb. IV. Intranz. A produce un zgomot scurt, repetat şi sacadat; a ţăcăni. *Hoţul se ia după trăncănitul căruţii... şi apăi nu păcănea mai prost jurata aia de teleagă!* SĂM. II, 503. *Păcănea grăbit murgul din copite.* SADOVEANU, O. III, 155. *Au căzut obuzele în baterie şi păcăneau schijele în cheson.* PAS, Z. III, 216. *Bubuiau tunurile, păcăneau mitralierele.* CAMILAR, N. II, 177. *Mitraliera porni iar să păcăne.* V. ROM. august 1955, 46. *Motorul de tăiat lemne începe să mai păcăne.* ib. septembrie 1958, 31, cf. DM. *Barza păcăneşte.* H VII 50, cf. XII 171. *De departe se aude cum păcăneşte căruţa vecinului Stan.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ.

— Prez. ind. pers. 3: *păcăne* şi *păcăneşte.*

— **Pac**[1] + suf. *-ăni.*

PĂCĂNÍRE s. f. Zgomot scurt, repetat şi sacadat, produs de ceva sau de cineva; ţăcănit, ţăcănitură, păcănit[1], păcănitură, păcăneală. *Pe dealuri unde plăieşii-au bucinat, Clădiri roşcate urcă cu aburi în spinare, Spre alte lupte sună cu glas neaşteptat Egala păcănire a multelor tractoare.* LABIŞ, P. 366.

— Pl.: *păcăniri.*

— V. **păcăni.**

PĂCĂNÍT[1] s. n. Zgomot scurt, repetat şi sacadat, produs de ceva sau de cineva; ţăcănit, ţăcănitură, păcănire, păcănitură, păcăneală. *Liniştea întreruptă de păcănitul motorului de tăiat lemne, gata-gata să*

funcţioneze. V. ROM. septembrie 1958, 31. *Cîte un păcănit se mai aude din cînd în cînd.* Com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ. *S-aud păcăniturile căruţii.* UDRESCU, GL. ◇ (Prin exagerare) *Mă cuprindea o spaimă, un păcănit al pulsului ori de cîte ori mă aşteptam să-mi vorbiţi.* CĂMIL PETRESCU, T. III, 221.

— Pl.: *păcăniluri.*

— V. **păcăni.**

PĂCĂNÍT[2], **-Ă** adj. (Prin vestul Munt.; despre oameni) Smintit, ţicnit, trăsnit. Cf. UDRESCU, GL.

— Pl.: *păcăniţi, -te.*

— V. **păcăni.**

PĂCĂNITOÁRE s. f. **1.** (Rar) Castanietă. *O vedea alunecînd la rampă cu ciurul de piele într-o mînă, cu păcănitoarele prinse de vîrful degetelor celeilalte.* CONV. LIT. XLV, 368.

2. (Regional) Morişcă (3) (Săpata de Sus-Piteşti). UDRESCU, GL.

— Pl.: *păcănitoare* şi *păcănitori* (SCRIBAN, D., UDRESCU, GL.).

— **Păcăni** + suf. *-toare.*

PĂCĂNITÚRĂ s. f. (Rar) Zgomot scurt, repetat şi sacadat, produs de ceva sau de cineva; ţăcănit, ţăcănitură, păcănit[1], păcăneală, păcănire. *O barză... începu deodată să toace pe vreun coperiş şi toaca ei măiestrită, adînc răsunătoare în liniştea nopţii, aducea cu o păcănitură de oase uscate.* SANDU-ALDEA, U. P. 31. *De departe răsună păcănîturile dogarilor.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *păcăniturí.*

— **Păcăni** + suf. *-tură.*

PĂCĂRÁIE s. f. v. **pocăraie.**

PĂCĂT s. n. v. **păcat[2].**

PĂCĂTÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care a călcat normele religioase sau morale, care a comis multe păcate[2] (1); p. ext. (om) nemernic (3), netrebnic (3), ticălos, nelegiuit (2). *Lucrară păcătoşii, delungară fărădelegea sa.* PSALT. HUR. 112[v]/11. *Cinre întoarce păcătosului din rătăcirea calei lui.* COD. VOR. 136/17, cf. 162/13. *Ferice bărbat ce nu merge la sfeatul necuraţilor şi pre calea păcătoşilor* (greşiţilor H) *nu stă.* PSALT. 1, cf. 144. *Bucurie fi-va la ceriu de un om păcătos ce se pocăieşte.* CORESI, EV. 5, cf. 166. *Se cade cu destoinicie a se veseli şi a se bucura de pocaaniia păcătoşilor.* id. ib. 31. *Păcătoşi pare-li-se mitarii.* id. ib. 453, cf. 33. *Şi se afunda păcătoşii şi nu pute zice miluieşte-ne, Doamne* (cca 1580). CUV. D. BĂTR. II, 346/4. *Voiu să vădzu sufletele oamenilor, direptilor şi a păcătoşilor* (sec. XVI). ib. 421/6. *Cuventele ceale greale ce grăiră spr-insu păcătoşii* (cca 1618). GCR I, 50/5, cf. 86/12. *Mult păcttoase oame, văzu moartea ta!* (a. 1642). id. ib. 102/14. *Lăcui Domnul cu păcătoşii, însă cu ceia ce s-au pocăit.* VARLAAM, C. 346. *Au scris un om păcătos şi încîlcit în toate valurile şi undele ceştii lumi.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 79/32. *Fiul omenesc să va da în mînile păcătoşilor.* N. TEST. (1648), 35[v]/12. *Aşa şi noi ceia ştintem păcătoş să ne nevoim cu ruga* (a. 1661). GCR I, 180/7. *Va ploua Domnul cu iarbă pucioasă Preste păcătoşii.* DOSOFTEI, PS. 36/14. *Pentru mînluire păcătoşilor* (a. 1692). GCR I, 299/4. *Cunoscîndu-mă pre mine mai păcătos şi mai nevrednic decît toţi oamenii pămîntului.* ANTIM, P. XXV. *Este mînie mea spre păcătoşi* (cca 1750). GCR II, 57/22. *Pedeapsa acelui păcătos nu se cade dreptate a avea săvîrşit.* VĂCĂRESCUL, IST. 249. *Păcatul iaste otrava sufletului, aşadar păcătosul să otrăveşte cînd păcătuieşte.* MOLNAR, RET. 40/3. *Nu ştii tu că în trupul păcătos Nu este slobod a intra nimărui Aici, în raiul nostru frumos?* BUDAI-DELEANU, Ţ. 322, cf. CLEMENS, DRLU, LB. *Domnul al puterei, ce pre omul păcătos Pentru lucrul cel nevrednic... ceartă, Îmbîtnzitu-s-a acuma.* ASACHI, S. L. I, 50. *Judecau că ea trebuie să fie vro nenorocită păcătoasă care venise să se spăsească.* NEGRUZZI, S. I, 44. *Nebunit-ai, păcătosule? Cere viaţa de veci şi iertarea fărădelegilor tale.* id. ib. 83. *Toată noaptea cambanele sunară, ca să aducă aminte sufletelor celor bune a se ruga pentru mîntuirea sufletului celui păcătos.* CR (1848), 2[1]/54. *Mulţi sînt ca nisipul mării, Mulţi ca ghearele mustrării Într-un suflet păcătos.* ALECSANDRI, P. II, 15. *Sufletele păcătoase ale muritorilor* [care]... *îşi petrecuse viaţa în dezmierdări lumeşti.* ODOBESCU, S. III, 34. *Trebuie să-i ascultăm că sfinţiile lor ştiu mai multe decît noi, păcătoasele.* CREANGĂ, P. 116, cf. id. A. 121. *Îşi aduse aminte şi de păcătoasa de soru-sa..., o găsi deci plîngîndu-şi păcatele.* ISPIRESCU, L. 344. *Încap şi păcătoşi ca noi pe lumea asta.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 7. *Eu mă cunosc; sînt un păcătos, Că prea am dus-o-n rîs şi-n glume.* COŞBUC, P. I, 198. *Na! zise el mai dîndu-i o tiflă; păcătoaso şi mîngosito! Da aşa te-am învăţat eu să fii?* HOGAŞ, M. N. 145. *Cele mai păcătoase o bîrfeau mai stăruitor, ca omul care nu poate avea odihnă din pricina paiului din ochiul aproapelui.* REBREANU, I. 179. *Sînt un biet păcătos care mă duc să mă călugăresc.* GALACTION, O. 83. *Ai milă de mine, păcătoasa.* id. O. A. I, 62. *Cenuşa schivnicului cuvioasă S-amestecă încet, pe veşnicie, Cu tînăr trup de fată păcătoasă.* CAZIMIR, P. 130. *El numai se roagă pentru noi, păcătoşii.* C. PETRESCU, Î. II, 7. *Iart-o, şi Magdalena a fost păcătoasă, dar a suferit şi s-a pocăit.* BRĂESCU, O. A. I, 414. *Oamenii nu puteau să-i judece, pentru că erau tot aşa de păcătoşi ca şi ei.* SADOVEANU, O. I, 541. *Am stat închis. Cinci ani... Am înjunghiat pe un păcătos.* id. ib. VII, 592, cf. IORDAN, STIL. 13, 54. *Era un bărbat grozav de păcătos.* STANCU, R. A. V, 41. *Era furioasă că ţinea totuşi la el, aşa păcătos cum era.* PREDA, M. 165. *Am muiere scurtă, groasă, Aoleu, ce păcătoasă! Nici cu asta nu fac casă.* TEODORESCU, P. P. 272. *Fire-ai, bade, blăstămat Că tare m-ai înşelat, De nu-s nici cu fetele Şi nici cu nevestele, Făr'cu ticăloasele Şi cu păcătoasele!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 279. *Tocmai atuncea, întorcîndu-se păcătosul său de hargat de la moară acasă şi trecînd pe-acolo, au spăriet îngerii.* SBIERA, P. 266. *Gura păcătosului adevărul vorbeşte.* PANN, P. V. I, 52/12, cf. ROMÂNUL GLUMEŢ, 3. ◇ Fig. *Am arătat acelui care cerea parale Că viaţa e scurtă şi vrednică de jale, Că aurul, argintul, metaluri păcătoase, La omul ce-o să moară nu sînt trebuincioase.* ALEXANDRESCU, O. I, 181. *Cu amarnice dureri am ispăşit, vai! şi eu păcătoasa-mi rătăcire!* ODOBESCU, S. I, 168. *N-am să plîng! zise ea cu îndărătnicie, şi lacrămile, păcătoasele de lăcrămi, o năpădiră.* SLAVICI, O. II, 75. *Suflare omenească n-o mai rămas pe păcătosu de pămînt!* ŞEZ. II, 3. ✦ De proastă calitate, inferior, rău; plin de cusururi; defectuos. *Mulţimea... privea cu gurile căscate o păcătoasă luminaţie.* ALEXANDRESCU, ap. CADE. *Tipografiile noastre sînt păcătoase.* ALECSANDRI, S. 95. *Parcă-i dete şi lui brînci inima să ştie ce este în acel păcătos de tronişor.* ISPIRESCU, U. 99. *În jurul măcelăriilor, pe resturile păcătoase, aveau loc cele mai crunte bătălii.* GALACTION, O. 309. *Seara beam un rachiu păcătos, verde, sub şopronul de frunze uscate al circiumii.* BARBU, P. 80. *Cu cît locul va fi mai păcătos, cu atît va fi mai bine.* T februarie 1962, 21, cf. CHEST. II 49/30. ◇ (Adverbial, rar) *Da păcătos mai scrii, măi!* SCRIBAN, D. ✦ Care aduce neplăceri, care cauzează greutăţi; defavorabil; supărător. *Primim ordin să transportăm o sută douăzeci capete de vile cornute la Malta. Cel mai păcătos caric de dus pe apă e marfa asta vie.* BART, S. M. 81. *Vodă cu oştile, popa cu babele, asta era o vorbă foarte păcătoasă a lor.* SADOVEANU, O. XII, 249. *Deodată au început să circule nişte zvonuri păcătoase: că nu mai vii, că eşti trimisă undeva la Hunedoara, la Cugir.* V. ROM. aprilie 1954, 13. *Ştia însă cît de păcătoasă este lupta de stradă.* BARBU, Ş. N. II, 243.

2. (Familiar) Care este vrednic de milă[1] (II), sărac, sărman, nefericit, nenorocit (1), biet, (livresc) mizer (1); slab, neputincios (1). *Fiind noi neputincioşi (ce se zice păcătoşi).* CORESI, EV. 295. *Îmi da ranguri pe tot anul situind regulamentul, Pe cînd mulţi păcătoşi alţii, lipsiţi de capacitate, Servind ţării din pruncie, stau cu buzele umflate.* ALEXANDRESCU, M. 170. *Pe mine m-a împrumulat cu două baniţe de*

mălai și sînt trei ani de cînd tot i le plătesc, păcătosul de mine. FILIMON, O. I, 162. *Păcătosul de mine!* CIHAC, I, 187. *Sînt slab și păcătos și am făcut lucrurile după potriva nevredniciei mele.* GALACTION, O. A. I, 235. *O singură fată frumoasă este în țara asta păcătoasă și v-au luat-o voinicii noștri cu sabia.* SADOVEANU, O. XI, 342. *N-ai haine? Dar ce, eram să-ți fac eu haine? din pensia ta păcătoasă?* CĂLINESCU, E. O. II, 48. *Rar avem prilejul să ne distrăm în orașul acesta păcătos.* STANCU, R. A. II, 73, cf. III, 294. *Mîndra mea, de mîndră mare, Nici un dinte-n gură n-are, Și cumu-i de păcătoasă, Tot se ține de frumoasă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 440. *Sermana inima mea, Iar au prins a mă durea Ș-așa mă doare de tare, De nu pot merge călare; Nici călare, nici pe jos, Cum e omul păcătos.* SEVASTOS, C. 12, cf. ALR II/I MN 50, 2 272/514, ALR II/I h 142. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *La marginea satului, Dolna, călare pe un păcătos de cal, se opri.* CONTEMPORANUL, III, 921. ◇ (Substantivat; de obicei ca epitet) *Sîntem niște păcătoși fără litere, fără carte?* CR (1848), 4³/31. *Hai, ia dați-vă deoparte, măi, păcătoșilor, că numai ați crîmpoțit mîncarea.* CREANGĂ, O. 118. *N-ai nimic în car, păcătosule?* DELAVRANCEA, S. 206. *Iaca și păcătosul ista străin s-o mai înviorat parcă.* SADOVEANU, O. I, 514.

— Pl.: *păcătoși, -oase.*

— **Păcat** [2] + suf. *-os.*

PĂCĂTOȘÉNIE s. f. Faptul de a fi păcătos; faptă de om păcătos; stare de decădere; ticăloșie, nemernicie (3), păcătoșie, (învechit, rar) păcătuință. *Pricina de frunte a curentului decepționist, în literatura noastră, este păcătoșenia civilizației burgheze.* GHEREA, ST. CR. I, 82. *Vai de atîția prunci care au să îndure amar pentru păcătoșenia noastră!* C. PETRESCU, Î. II, 10. *Vinovatul își va cere iertare, recunoscîndu-și, cu umilință, în fața publicului, păcătoșenia.* id. ib. 141. ✦ (Rar) Boală gravă (care duce la degradarea fizică). *Se zice că ar fi avînd pe lîngă sine un vraci care-l caută de păcătoșenia lui.* SADOVEANU, O. XIII, 328.

— Pl.: *păcătoșenii.*

— **Păcătos** + suf. *-enie.*

PĂCĂTOȘÍ vb. IV. Refl. (Mai ales familiar) A deveni păcătos; a ajunge în stare de decădere, a decădea; a se strica, a se ticăloși. *Trimite-mi gazetele cu știri despre această minunată împrejurare. Universul meu s-a păcătoșit de tot.* CARAGIALE, O. VII, 454, cf. TDRG. *După ce Ardealul a intrat în stăpînire ungurească, voievozia de acolo a scăzut și s-a păcătoșit, ajungînd pe aceeași treaptă cu cnejia sau cu judecia.* IORGA, C. I. II, 146.

— Prez. ind.: *păcătoșesc.*

— V. **păcătos.**

PĂCĂTOȘÍE s. f. Faptul de a fi păcătos; faptă de om păcătos; stare de decădere, de mizerie; ticăloșie, nemernicie (3), păcătoșenie, (învechit, rar) păcătuință. *Este păcătoșia iarăși a noastră.* JIPESCU, O. 125. *Toate patimile cele rele și cususurile oamenilor, tot felul de boale și de păcătoșii d-ale muritorilor.* ISPIRESCU, U. 101. *Avîntarea departe de real, de păcătoșiile traiului, sacrul entuziasm pentru tot ce e mare, nobil, frumos.* MACEDONSKI, O. IV, 110, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Și tu îndrăznești să-mi ieși înainte cu asemenea păcătoșii?* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Stricatul! Și-a furat copiii! Mizerii, lipsă tot nu l-au plecat Să-și pună frîu păcătoșiii!* GORUN, F. 133. *Mă privi c-o adîncă milă... privitoare nu numai la mine, ci la întreaga mizerie și păcătoșie omenească.* HOGAȘ, DR. II, 13. *Gospodăria jalnică duhnea a păcătoșie și a negrijă.* POPA, V. 259. *Atîta păcătoșie în satul aista, de mă mir cum mai răbdăm!* T. POPOVICI, S. 150.

— Pl.: *păcătoșii.*

— **Păcătos** + suf. *-ie.*

PĂCĂTOȘÍT, -Ă adj. (Rar) Care a decăzut, care a ajuns în mizerie (1); ticăloșit. (Substantivat) *Puternic fiind, lasă să să prelungească lipsa la cel sărac și să să ciuruiască zdrențile la cel păcătoșit.* JIPESCU, O. 5.

— Pl.: *păcătoșiți, -te.*

— V. **păcătoși.**

PĂCĂTUÍ vb. IV. Intranz. A călca normele religioase sau morale, a comite un păcat [2] (1); p. gener. a comite o greșeală, a greși. *Păcătuit-am, nelegiuit-am, făcut-am strîmbătate.* BIBLIA (1688), 580²/3. *Numai o dată să păcătuiască omul, încă iaste mult.* ANTIM, ap. GCR II, 4/33. *Adam cît păcătui, Și din grație ieși.* AARON, ap. GCR II, 193/13, cf. CLEMENS. *Cînd am păcătuit, tu ne-ai făcut să înțelegem glasul tău cel părintesc.* MARCOVICI, D. 4/20. *Ar crede că ar păcătui asupra amorului și respectului ce ți sînt datori.* CR (1848), 24²/77. *Cît de des păcătuiesc scriitorii în contra unei așa de elementare regule!* MAIORESCU, CR. I, 34, cf. III, 42. *Să nu păcătuiesc, cocoane,... toate sînt bune la domnia-ta.* ODOBESCU, S. III. 45. *Cine nu lucrează, greu păcătuiește.* SLAVICI, N. I, 12. *Păcătuia dacă deschidea fereastra?* id. O. II, 26. *Sfatul împărăției găsi cu cale că împăratul n-ar păcătui de ar lua de soție pe fie-sa.* ISPIRESCU, L. 307. *Îi părea chiar că a păcătuit împotriva Elenuței.* AGÎRBICEANU, A. 41. *Dac-am păcătuit acuma, cine n-o săvîrșit păcat, să ridice piatra și arunce.* C. PETRESCU, Î. II, 176, cf. 156. *Leib n-a păcătuit cu nimic. Patruzeci și opt de ani a muncit pe brînci.* SAHIA, N. 94. *Te rog să mărturisești dacă ai ieșit vreodată din casa mea cu mîna goală.— Ba, draga mea, dacă aș spune asta, aș păcătui.* SADOVEANU, O. X, 536. *Păcătuiește uneori prin artificialitate.* T septembrie 1962, 53. *Iartă-mă, mîndro, de glume, Că nu-i om să nu glumească Și să nu păcătuiască.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 363. *Nu gîndi că-mi trebuiești, Că nu mai păcătuiești.* MÎNDRESCU, L. P. 71. *Animalele... toate-s bune neștiind cum să păcătuiască.* ȘEZ. III, 238. *Nu gîndi că te iubesc, Că numai păcătuiești.* FOLC. TRANSILV. I, 182. ◇ Fig. *Păcătuiește raza curată, viorie Cînd se oprește-n drumu-i pe-o strașină pustie?* GOGA, P. 115. ◇ Tranz. *Să vedem și noi, fraților, cum sîntem și ce păcătuim.* CORESI, EV. 286. *Ce-a păcătuit ea, ca să-i cadă toate aceste pe cap?* SLAVICI, O. II, 158. ◇ Refl. (Neobișnuit) *Cum de te-ai păcătuit Să te-apuci de plugărit Tocma-n zi de sărbătoare.* ALECSANDRI, P. P. 169. ✦ (Despre femei) A avea relații sexuale în afara căsătoriei; (despre fete) a-și pierde virginitatea înainte de a se căsători. V. curvi, preacurvi. *Au curvit sau a avut a păcătui cu cineva.* PRAVILA (1814), 99/8. *Pățania fetei aducea apa tocmai la moara lui. Îi părea chiar bine că a păcătuit, că așa Gheorghe va trebui să o ia mai repede.* REBREANU, I. 180. *Și maica a păcătuit cu stăpînul cel vechi al moșiei.* SADOVEANU, O. II, 581. *A păcătui cu un tînăr simpatic este acum pentru mine, fără ipocrizie, singura distracție în viață.* CĂLINESCU, E. O. I, 282.

— Prez. ind.: *păcătuiesc.*

— **Păcat** [2] + suf. *-ui.*

PĂCĂTUÍNȚĂ s. f. (Învechit, rar) Păcătoșenie. Cf. BARCIANU.

— **Păcătui** + suf. *-ință.*

PĂCĂTUÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a păcătui și rezultatul ei; greșeală, vină, păcat [2] (1). Cf. DRLU, POLIZU, BARCIANU, V. *Eu însumi am căzut în această păcătuire generală și am dat votul pentru un om vechi.* BOLINTINEANU, O. 457, cf. DDRF, ALEXI, W., DM.

— Pl.: *păcătuiri.*

— V. **păcătui.**

PĂCĂTUITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Păcătos (1). Cf. DRLU.

— Pl.: *păcătuitori, -oare.*

— **Păcătui** + suf. *-tor.*

PĂCĂTÚȚ s. n. (Învechit) Păcățel. *Sudălmile... și alte călcări de porunci se socotesc păcătuțe.* MAIOR, P. 104, cf. CIHAC, I, 187, SFC IV, 151.

— Pl.: *păcătuțe.*
— **Păcat**[2] + suf. *-uț.*

PĂCĂȚÉL s.n. (Rar) Diminutiv al lui păcat[2]; păcat[2] mai puțin grav; (învechit) păcătuț. Cf. CONTEMPORANUL, III, 427, SFC IV, 151.
— Pl.: *păcățele.*
— **Păcat**[2] + suf. *-el.*

PĂCĂU s. m. (Ornit.; regional) Dumbrăveancă *(Coracias garrula)* (Budești-Oltenița). BĂCESCU, PĂS. 122.
— Pl.: *păcăi.*
— Etimologia necunoscută.

PĂCĂÚȚ s. m. (Regional) Chiriaș (Arad). CHEST. II 8/411.
— Pl.: *păcăuți.*
— Etimologia necunoscută.

PĂCEAÚRĂ s. f. v. **paceaură.**

PĂCÉL s. n. v. **pătucel.**

PĂCELUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A împăca; a pacifica (1). V. păciui. Cf. DDRF.
— Prez. ind.: *păceluiesc.*
— **Pace** + suf. *-ălui.*

PĂCELUÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a păceluí și rezultatul ei; împăcare; pacificare (1); pace (1). [Tratat] *pentru păceluirea și viitoarea organizație a Grechiei.* AR (1829), 36[1]/12. *În Irlanda începe iarăși a se ivi tulburări, în urma păceluirei.* ib. 46[1]/45, cf. DDRF.
— Pl.: *păceluiri.* — Gen.-dat.: *păceluirei.*
— V. **păcelui.**

PĂCELUÍT, -Ă adj. (Învechit) Mulțumit (I). *Păceluiți, bine învoiți... amîndoi împreună pre o cale... a îmbla... îi învăța.* CANTEMIR, ap. TDRG, cf. DDRF.
— Pl.: *păceluiți, -te.*
— V. **păcelui.**

PĂCERÍZ, -Ă s. m., adj. v. **pacearlz.**

PĂCEȘI s. f. (pl.) v. **pacișă.**

PĂCHÉT s. n. v. **pachet.**

PĂCHIUȘÉL s. n. v. **pacișele.**

PĂCICÁR s. m. v. **apotecar.**

PĂCÍCĂ s. f. v. **apotecă.**

PĂCICÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui pacică. V. paşcă. (Straja-Rădăuți). GLOSAR REG. *O păcicuță de tabac.* ib.
— Pronunțat trisilabic. — Pl.: *păcicuțe.*
— **Pacică** + suf. *-uță.*

PĂCINICÍE s. f. (Învechit) Stare de pace, de liniște Cf. DDRF, BARCIANU.
— Și: **pacinície** s. f. DDRF.
— **Pacinic** + suf. *-ie.*

PĂCIȘ subst. v. **pacișă.**

PĂCIȘÁLE s. f. (pl.) v. **pacișele.**

PĂCÍȘE s. f. pl. v. **pacișă.**

PĂCIȘÉLE s. f. (pl.) v. **pacișele.**

PĂCITÚRĂ s. f. v. **pocitură.**

PĂCIUÍ vb. IV. Intranz. și refl. (Învechit și regional) A ajunge la înțelegere, la pace (1), a curma conflictul cu cineva. V. împăciui, păcelui. *Să va păciui țara noastră și a măriirilor (sic!) vostrea* (cca 1650). IORGA, D. B. I, 91. *Sighismund, paciuindu-se cu Moscova, trimisă o ambasadă strălucită.* ASACHI, S. L. II, 98, cf. SFC IV, 140. *Nici haraciul nu-i plătit, Nici cu turcii păciuit.* PAMFILE, C. Ț. 83. ✦ A trăi în bună înțelegere cu cineva, a fi în relații amicale. Cf. KLEIN, D. 392, BUDAI-DELEANU, în CONTRIBUȚII, III, 40, DRLU, CIHAC, I, 188. *Nici o sută de ani n-au păcuit.* JIPESCU, ap. DDRF. ✦ Refl. A se astîmpăra, a se potoli. *De ce nu te păciuiești? Să-ți vezi de treabă ca și pînă acum.* CONTEMP. 1948, nr. 104, 17/5.
— Prez. ind.: **păciuiesc.** — Și: (învechit) **păcuí, paciuí** vb. IV.
— **Pace** + suf. *-ui.*

PĂCIUILÍRE s. f. (Învechit, rar) Împăcare; pacificare (1). *Voroava spre începătura păciuilirii am întors.* CANTEMIR, I. I. II, 200.
— Pronunțat: *-ciu-i-.*
— Cf. păciuire, păceluire.

PĂCIUÍRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a (se) păciui și rezultatul ei; pacificare (1); (bună) înțelegere, pace (1), împăcare; liniște, tihnă. V. împăciuire. *Am ales mai spre folosul mieu a cere și a cădea cu dumnealor la păciuire* (a. 1761). IORGA, S. D. XII, 73. *S-au băut și aldămaș de păciuire* (a. 1776). id. ib. 92, cf. DRLU, LB. *Românul tinde mîna la dreapta păciuire, Știind că numai astfel Ardealul va înflori.* MUREȘANU, P. 76/5. *Întărind legăturile unirei între osăbitele părți..., ți vor întări și înmulți păciuirea.* AR (1829), 52[1]/27. *Vin înștiințări despre păciuirea și liniștea supușilor.* CR (1830), 375. *Totdeauna să predomine aceste pricine de clemență și de păciuire.* ib. (1846), 33[1]/24. *Albinele cer căldură, timp lin și păciuire.* ap. TDRG.
— V. **păciui.**

PĂCIUÍT, -Ă adj. (Învechit) Pașnic[2] (1). *Pre noi... de... păciuită tocmală fereaște.* DOSOFTEI, V. s. ianuarie 47[r]/32. *Englitera a primit cele mai holărîte încredințări de cugetări păciuite către toată lumea.* CR (1830), 60, cf. DRLU. *Se cerea... răspundere personală pentru ținuta păciuită a poporului.* BARIȚIU, P. A. I, 661. *Să încredințeze pe toți cum că românii sînt oamenii cei mai păciuiți și n-au nici un cuget dușmănos în contra cuiva.* id. ib. III, 81, cf. 38. ✦ Calm, liniștit, tihnit. *Iubita de înțelepciune și păciuita viață.* DOSOFTEI, V. s. februarie 79[v]/25. *Să calc p-acel hotar Unde viața păciuită În veci s-află mulțumită.* I. VĂCĂRESCUL, P. 126/4. *Fu scos din locuința sa păciuită.* BARIȚIU, P.A. II, 271. ✦ De pace, în care are loc pacea. *Vine ziua păciuită, De direpți de mult dorită.* AARON, ap. GCR II, 193/5.
— Pl.: *păciuiți, -te.*
— V. **păciui.**

PĂCIUITÓRIU, -OÁRE adj., s. m. (Învechit) **1.** Adj. Împăciuitor. Cf. DRLU, LB.
2. S. m. Persoană care păciuiește. Cf. LB.
— Pl.: *păciuitorii, -oare.*
— **Păciui** + suf. *-tor.*

PĂCIÚMB s. m. v. **poclumb.**

PĂCIÚND s. m. v. **poclumb.**

PĂCIÚRCĂ s. f. (Ornit.; regional) Bibilică *(Numida meleagris)* (Frătăuții Noi-Rădăuți). BĂCESCU, PĂS. 122, cf. 128.
— Etimologia necunoscută. Cf. pichere.

PĂCIÚȘE s. f. (pl.) v. **pacișă.**

PĂCIUȘEÁ s. f. v. **pacișele.**

PĂCÎȘI subst. (pl.) v. **pacișă.**

PĂCLÍE s. f. (Ban.) Haină ciobănească, fără mîneci și fără guler, lungă pînă la glezne, făcută din piele de oaie cu lîna în afară și avînd la spate o glugă din piele de miel. *Iarna să acopăr* [paturile] *și cu păclii, adecă cojoace mari fără mîneci.* LIUBA-IANA, M. 98. *Pentru iarnă e cojocul mare, alb, păcurăresc, „păclia".* MOLIN, R. B. 416, cf. H XVIII 145, VICIU, GL., com. din SASCA MONTANĂ-MOLDOVA NOUĂ, L. COSTIN, GR. BĂN. 152. [Ciobanii] *iarna poartă păclii din pei de oaie.* CHEST. V. 165/61. *Vrieme dă marțișor: acuș pluaie, acuș ninje. Cînd s-o udat păclia dasupra, o lăpădat-o.* ALRT II 31, cf. 30, 323, ALR SN IV h 1 185. *Cîte mițe-n păclie, Atîtea sate o să știe,* se spune despre cei care nu pot păstra un secret. Cf. ZANNE, P. VI, 299.
— Pl.: *păclii.* — Și: **peclíe** s. f. ALR SN IV h 1 185/29.
— Din scr. **opáklija.**

PĂCLIȘÍ vb. IV v. **pîelișí.**

PĂCLIȘÍT, -Ă adj. v. **pîelișít** [1].

PĂCÓRNIȚĂ s. f. Vas (confecționat mai ales din lemn sau din scoarță de copac) în care țin țăranii păcura pentru uns roțile căruței; (regional) dohotniță. Cf. CIHAC, II, 236. *De inima căruței attrnau păcornița cu feleștiocul.* CREANGĂ, P. 106, cf. GHEȚIE, R. M. *Păcornița se atîrna de carîmbul de jos, între roți.* DAMÉ, T. 13, cf. BARCIANU, ALEXI, W., CANDREA, F. 22, PAMFILE, I. C. 139. *Păcornițele colbăite attrnau..., aninate de osii cu cîrlige de fier.* HOGAȘ, DR. II, 39, cf. H XII 288, CHEST. V/33, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, A V 14, 15, 16. *Am o ulcică cu miere, Șede la lelea în buruiene (Păcornița). ȘEZ.* VII, 120. *Umblă tala după Stana, Cu cocița cu untură, S-o ungă la crăpătură (Păcornița).* I. CR. II, 294. *Am o babă și-un moșneag, Horș, în oala cu chișleag (Păcorniță).* GOROVEI, C. 274. *Ploscuță cu apă neagră, Unge mula și aleargă (Păcornița).* PAMFILE, C. 28.
— Pl.: *păcorniște.* — Și: (regional) **păseórniță** (CHEST. V supl. 22), **poeórniță** (CIHAC, II, 236, TDRG, DR. VIII, 206, com. MARIAN), **poseórniță** (CHEST. V supl. 33) s. f.
— **Păcură** + suf. *-orniță* (prin haplologie). Cf. GRAUR, E. 33.

PĂCOSTÁȘ, -Ă adj. (Regional) Cicălitor (Șimand-Arad). ALR I 1 564/61.
— Pl.: *păcostași, -e.*
— **Pacoste** + suf. *-aș.*

PĂCOSTEÁLĂ s. f. (Prin Bucov.) (Foiță de) poleială. *Busuioc și brebenei ale căror frunze se lipesc cu păcosteală.* MARIAN, Î. 247. *Se împodobește cu brebenei ale căror frunze se ung cu miere și se lipesc cu păcosteală.* id. NU. 299.
— Cf. p o c o s t i.

PĂCOSTÉNIE s. f. (Regional) Pacoste **(1).** Cf. DDRF. *Așa i-au spus bobii și așa i-au ieșit din cărți, că scăpava de această păcostenie.* MERA, L. B. 179.
— Pl.: *păcostenii.*
— **Pacoste** + suf. *-enie.* Cf. GRAUR, E. 116.

PĂCTUÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Prin Bucov.; complementul indică terenuri cultivabile) A arenda. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, cf. LEXIC REG. 105.
2. (Regional; complementul indică imobile) A închiria (Bucovăț-Craiova). CHEST. II 7/30.
— Prez. ind.: *păctuiesc.*
— **Pact** [2] + suf. *-ui.* Cf. germ. (v e r) p a c h t e n. Cf. SFC IV, 139.

PĂCÚI [1] s. n. v. **pieui** [1].

PĂCUÍ [2] vb. IV v. **păciui.**

PĂCUÍN, -Ă adj. (Transilv.; despre oameni) Blînd, potolit, liniștit, pașnic [2] **(1).** Cf. DENSUȘIANU, Ț. H. 327. *Băiatul tău ți tare păcuin.* MAT. DIALECT. I, 263, cf. LEXIC REG. II, 101.
— Pl.: *păcuini, -e.*
— De la **păcui** [2].

PĂCUÍNĂ s. f. **1.** (Transilv., Maram., Bucov.; mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Vite mici; s p e c. oaie (cu lapte). V. m î n z a r e. Cf. CIHAC, I, 200, DDRF. *Păcuini înfricate de vrun tropot Fac să sune glas de clopot.* COȘBUC, P. II, 167. *Turmele cu păcuine... se țin vara la munte.* PUȘCARIU, L. R. I, 351. *De cu primăvară... alcătuiesc așa-zisă stînă care constă pînă la 500—600 de oi cu lapte numite pecuini.* BÎRLEA, B. 129. *Lapte de păcuină.* ȘEZ. III, 84, cf. CANDREA, Ț. O. 51, com. din ZAGRA-NĂSĂUD. *Cîte oi ai? — Am la o sută de păcuini.* Com. din MARAM., cf. T. PAPAHAGI, M. 228, CHEST. V 65/66, ALR I 1 766, A V 14, 15, GLOSAR REG.
2. (Prin Transilv.; la pl.) Orătănii. V. o r ă t a n i e. Cf. ALEXI, W.
3. (Prin Transilv.) Fermă. GHEȚIE, R. M.
— Accentuat și: *păcúină.* GLOSAR REG. — Pl.: *păcuini* și *păcuine.* — Și: **pecuínă** s. f.
— Lat. **pecuina** (femininul lui *pecuinus).*

PĂCULÁR s. m. v. **păcurar** [1].

PĂCUMPÁR subst. v. **pocumpăr.**

PĂCURÁI s. m. v. **păcurar** [1].

PĂCURÁR [1] s. m. **1.** (Învechit și regional) Cioban, păstor **(1).** Cf. D. BOGDAN, GL. *Și Avel fu păcurariu, e Cain un plugari.* PALIA (1581), 23/18. *Avea nește frați răi, porcari... păcurari.* MOXA, 396/23. *Și piramidile încă le zic a păcurarului Filitios, carile atunce păștea oile acolo.* HERODOT (1645), 129. *Niște mițe ce s-au tuns de la oi s-au vîndut, de au fost de mîncat păcurarilor* (a. 1674). IORGA, B. R. 153. *Nimeri la niște pecurari* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. IV, 294. *Fugi pîn-în codrii Ciucului... și nimeri la niște păcurari.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *Călugării... să nu fie văcari au prisăcari au păcurari* (a. 1741). URICARIUL, IV, 401/25. *Povățuindu-l un păcuraiu, însuși Forgaci, cu o parte au mers în Moldova.* ȘINCAI, HR. II, 328/12. *Toți păstorii, adecă pecurarii, boarii, văcarii și viețelarii.* ECONOMIA, 94/26, cf. 88/5. *Păcurariul vorbind, niciodată nu va face sminteală asupra gramaticei cei din lontru a limbei sale.* MAIOR, IST. 265/15. *Păcurariul mulge oile sale.* BUDAI-DELEANU, Ț. 364. *Păcurariul omului aceluia zicea că* [oile] *nu de călbează au perit.* CALENDARIU (1814), 191/8. *Veneau păcurarii cu tulnice-n mîni.* COȘBUC, P. II, 204, cf. 128. *Fac apoi coliba și celelalte lucruri necesare oilor și păcurarilor.* PRECUP, P. 6. *Aș fi vrut... să-mi fac o măciucă, așa cum văzusem la Pașcu, păcurarul.* VLASIU, A. P. 53. *Am luat sălașele cărbunarilor și stînile păcurarilor.* SADOVEANU, O. VI, 360. *Oile se trimit la turmă sub îngrijirea păcurarului.* PRIBEAGUL, P. R. 72, cf. 101. *S-a tocmit păcurar în sat și a umblat vreo cîteva veri cu oile.* LĂNCRĂNJAN, C. I, 38. *Partea unde șed ciobanii sau păcurarii la muls se cheamă comarnic.* H XVII 233, cf. 48, 368. *Locuința păcurariului se numește stînă.* IB. XVIII 25, cf. 45, 141, 227, 261, 268, 277. *Acest păcurariu... are Oi atît de multe, Cîte flori pe munte.* POP., ap. GCR II, 328, cf. 329. *Păcurar cu oile, De te-ar bate ploile.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 279, cf. 188. *Picurușul picură, Trepădușul treapădă, Alea Malea ține calea (Pecurariul).* SBIERA, P. 323. *Și-mi ies bourei cu boi Și păcurarii cu oi.* MARIAN, Î. 178. *Fetele de pe la noi, Fă-le, Doamne, toate oi Și pe mine păcurar.* DOINE, 294. *Păcurar cu oi băluță.* HODOȘ, P.P. 121. *Plecat-or trei păcurari la munte cu trei pîlcuri de oi.* ALEXICI, L. P. 206. *Fetele de pe la noi, Face-le-ar Dumnezeu oi Și pe mine-un păcurar, Că știu treaba la șuștar.* MAT. FOLK. 943. *De păcurari te îngrijește, C-acesta nu mai*

slujeşte. PĂCALĂ, M. R. 175. *Se vaietă un păcurar Din floier şi din caval.* GRAIUL, I, 83. *Mergi sănătos, păcurarule.* CANDREA, F. 353. *Eu, mămucă, mi-aş mînca Groşcioraş cu armurari, Cu unt de la păcurari.* BUD, P. P. 21. *Oaie laie, bălaie, Zbiară-n vale. Păcurar şuieră-n deal.* PĂSCULESCU, L. P. 148. *Stau trei păcurari Şi trei lotri mari.* PAMFILE, CR. 76, cf. id. C. Ţ. 351, com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ, DENSUSIANU, Ţ. H. 327. *Pe mine m-o auzit Păcurarii de la oi Şi boarii de la boi.* BÎRLEA, B. 42. *Păcurar la oi am fost, Fetele nu mă cunosc.* T. PAPAHAGI, M. 228, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 152, ARH. FOLK. III, 152. *Păcurar la oi oi fi, Pînă zile voi trăi.* FOLC. TRANSILV. I, 154, cf. 325, ALR I 619, 1 470, 1 669, 1 789, 1 807, 1 808, ALR II 3 280, 3 335, 3 337, 3 360, 4 225, 4 841, ALR II/I h 209, ALRT II 321, ALRM SN I h 257, A I 12, 17, 21, 23, 35, II 7, III 3, V 15, 16, com. din MONOR-REGHIN. ◇ Fig. *Popa Ionăşel, fiind păcurar şi păstor turmei lui H[risto]s pe acea vreme* (a. 1743). IORGA, S. D. XVII, 64. *Şi, cu lacrămi grăind norodul: cum ne ţinem cu stăpîn sau păcurari sufletesc şi nu ne apără?* (a. 1765). id. ib. XIII, 256. ◇ *Păcurarul cel mic* = strungar la oi. Cf. ALRM SN I h 262. *Păcurarul cu oile* = numele unui joc de copii; cloşca. ALR SN V h 1 298/102. ✦ (Regional) Păstor de capre. Cf. CHEST. V 32/17, 26. ✦ (Regional) Văcar, bouar. Cf. DRLU, STAMATI, D. ✦ (Regional) Porcar. Cf. DRLU.

2. Art. (Prin Transilv.) Numele unui dans popular care se dansează în ritm de horă; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.

3. (Ornit.; regional; şi în sintagma *păcurar mare*, BĂCESCU, PĂS. 122) Ciocîrlan *(Galerida cristata)*. Cf. DOMBROWSKI, P. 170, BĂCESCU, PĂS. 122.

— Pl.: *păcurari.* — Şi: (învechit şi regional) **păcurăriu, păcurái, pecurár,** (regional) **păcurár** (VARONE, JOC. ROM. N. 28), **pecuár** (id. ib.), (învechit) **pocurár** (LEX. MARS. 232) s. m.

— Lat. **pecorarius.**

PĂCURÁR[2] s. m. (Regional) Muncitor care se ocupă cu extragerea păcurii **(I 1)** din pămînt; (sens curent în trecut) negustor (ambulant) care vindea (prin sate) păcură şi petrol lampant, g ă z a r. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Păcurarii... ce umblă prin sate cu desfacerea păcurii sau gazului.* PAMFILE, I. C. 244, cf. ŞĂINEANU, D. U., DM, CHEST. V 32, ALR I 1 669, 1 808, A V 25. *Cu păcurarul cînd trăieşti, Trebuie să te mînjeşti.* PANN, P. V. I, 60/10.

— Pl.: *păcurari.*

— **Păcură** + suf. *-ar.*

PĂCURÁRIU s. m. v. **păcurar[1].**

PĂCURÁŞ s. m. v. **păcurăraş.**

PĂCURĂ s. f. **I. 1.** Ţiţei brut; lichid vîscos, negru sau brun-închis, rămas de la distilarea atmosferică a ţiţeiului, care se utilizează drept combustibil şi ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale şi a asfaltului. V. m a z u t. *Numai cu silitră şi cu păcură ti smolesc.* HERODOT (1645), 116. *Şi-i turnară în sv[l]nt[u]l rost dzămi iuţi amestecate cu oţăt şi păcură.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 128[r]/10. *9 lei p[en]t[ru] păcură, pentru traba carălor* (a. 1742). IZVOADE, 255. *5 oca de păcură* (a. 1792). URICARIUL, IV, 132/26. *Banii daţi pentru păcura ce s-au dat la carăle împărăteşti* (cca 1806). IORGA, S. D. VI, 205. *Păcură, smoală, răşină aprinsă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 320. *Să nu fie volnic a vinde păcură şi dohot în ţîrgul acesta* (a. 1813). URICARIUL, V, 5, cf. I. GOLESCU, C. *De o parte şi de alta erau îngropate butoaie pline de păcură.* BOLLIAC, O. 218. *Cînd sătenii nu mai aveau cu ce să plătească, îi ungea cu păcură şi îi lega de copaci.* FILIMON, O. I, 288. *Slobozeau în mijlocul gloatei cîte o vulpe cu coada muiată în păcură aprinsă.* ODOBESCU, S. I, 136. *Pădurea cea neagră de lîngă gîrla de păcură care aruncă cu pietre şi foc pînă la cer.* ISPIRESCU, L. 114. *Mă cufundam într-o prăpastie neagră, în care clocoteau păcură şi smoală.* DELAVRANCEA, T. 24, cf. id. S. 43. *V-am văzut poarta unsă cu păcură.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 52, cf. DAMÉ, T. 13. *O mare bogăţie pentru locuitorii din acest ţinut sînt puţurile cu păcură.* MEHEDINŢI, P. 44, cf. BIANU, D. S., PAMFILE, I. C. 349. *Descoperirea... de izvoare de păcură în împrejurimile Tîrgoviştei ridica necontenit deasupra oamenii de jos.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 272. *Unul făcu un şumuioc de paie, îl vîrî în păcură şi-i dădu foc.* GÎRLEANU, N. 39. *Se pomeneşte, de asemeni, şi de exploatări ale unor fîntîni de păcură.* N. A. BOGDAN, C. M. 12, cf. NICA, L. VAM. *Şi pomii purtau pecetea locului, adică a păcurii.* C. PETRESCU, A. 315. *Morarul a scris cu păcură pe pereţele morii lui.* SADOVEANU, O. IX, 209. *Păcura avea multă căutare la oraş.* CAMIL PETRESCU, O. II, 27, cf. I, 22. *Păcura se scurge ca o sudoare stoarsă în spasme.* BOGZA, A. Î. 27. *Această ţară are minunate izvoare şi puţuri de păcură.* V. ROM. aprilie 1954, 106. *Îl strigase pe Vatică să-i aducă oala cu păcură din grajd... şi să ungă osiile căruţei.* PREDA, M. 275, cf. LTR[2], DC, H II 87, IV 245, X 204, XIV 431. *Cu păcură mi-o ungea, Foc de la picioare-i da.* TEODORESCU, P. P. 576, cf. com. MARIAN. *Un hîrb cu păcură.* ŞEZ. VI, 48. *Are păcură-n cap.* ALR I 1 518/980, cf. A V 14. ◇ (Ca termen de comparaţie pentru „foarte negru", „negru strălucitor" etc.) *Începu a curge... nişte sînge negru ca păcura.* ISPIRESCU, L. 317. *Flăcăiandrul cu coama neagră şi lucie ca păcura.* DELAVRANCEA, S. 100. *Întunericul negru ca păcura.* id. ib. 155. *Privirile îi scăpau ca două ţîşnituri de păcură.* GÎRLEANU, N. 28. *Umbrele erau negre ca petele de păcură.* GALACTION, O. 345. *Balta de sînge lucea întunecată ca păcura sub luminile tremurătoare.* C. PETRESCU, C. V. 35, cf. BRĂESCU, O. A. II, 292. *Şi-l privea cu ochi mici şi negri ca păcura.* SADOVEANU, O. IX, 154. *Negru ca păcura.* ALR II 3 399/414. ◇ Fig. *Mărturia lui asupra Vidrii, de păcura zavistiii neimată şi neîntinată, să se socotească nu se poate.* CANTEMIR, IST. 52. *Stoluri de ciori... s-abat păcură pe hîrcile albe ale bivoli şi de boi.* DELAVRANCEA, T. 165. *Trei mii de pogoane de pămînt gras ca untul, negru-păcură.* SĂM. IV, 5. *Priveşte cu ochii deschişi în întunericul de păcură.* C. PETRESCU, Î. II. 21. *Jandarmul a rămas pe loc, pînă n-a mai văzut nimic în păcura din cuprinsul nopţii.* POPA, V. 123. *Prin văzduh, pe sub păcura norilor, fugeau coloane de neguri despletite.* SADOVEANU, O. I, 431. *E păcură pe el cămaşa.* ALR I 640/690. ✦ (Popular) Exploatare de ţiţei. *Cumpărînd de la părîtul ceauş păcurile de la Ţintea şi Doftana* (a. 1822). DOC. EC. 253. *Îşi ia boarfele într-o traistă şi se duce la păcură, la Moreni, unde munca se plăteşte în bani.* PREDA, Î. 114.

2. Lichid vîscos asemănător cu păcura **(I 1)**, extras din diferiţi arbori şi întrebuinţat, de obicei, la ungerea roţilor carului. Cf. LB. *Păcură de mesteacăn.* CUPARENCU, V. 30. *Păcură* [este] *untura cea neagră făcută din coajă de mesteacăn cu care se ung carăle.* Com. MARIAN, cf. BIANU, D. S.

3. (Învechit) Infern. *Muri, îngropă-se..., pogorî pre păcură* (a. 1648). CUV. D. BĂTR. II, 726, cf. ANON. CAR.

II. 1. (Transilv.) Ceaţă deasă, pîclă; beznă. Cf. LB, BL VI, 203, FD I, 200, com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ, ALR I 1 260/65, MAT. DIALECT. I, 25.

2. (Regional) Nor de praf (Vima Mare-Tîrgu Lăpuş). ALR I 1 365/270. *Mă omoară păcura di pă drum.* ib.

3. Fig. (Regional) Cantitate, număr mare; mulţime, grămadă. V. n e g u r ă **(3)**. *Oi, vite, oameni s-adună, vin păcură.* Com. BENIUC.

— Lat. **picula.**

PĂCURĂRÁŞ s. m. **1.** (Mai ales în poezia populară) Păcurărel. *Frunză verde mărăraş, Am drăguţ păcurăraş, Vine seara, -aduce caş.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 410, cf. MÎNDRESCU, L. P. 59. *Stătu oaia de zgherat. Începu păcuraş de şuierat.* MAT. FOLK. 1 534. *De-aş trăi cît piatra-n munte, N-aş iubi fecior de frunte, C-aş iubi păcurăraş, Să-mi aducă sara caş.* BUD, P. P. 46, cf. 80. *De-aş muri de dor de caş, N-aş iubi păcurăraş.* T. PAPAHAGI, M. 28.

2. Art. (În forma *pecuraraşu)* Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.
— Pl.: *păcurăraşi.* — Şi: (regional) **păcuráş, pecuraráş** (VARONE, D.), **pocăráş** (ALRM SN I h 262) s. m.
— **Păcurar**[1] + suf. *-aş.* — **Păcuraş**, prin haplologie.

PĂCURĂREÁSĂ s. f. (Regional) Ciobăniţă, păstoriţă. Cf. DDRF, L. ROM. 1962, nr. 2, 17.
— Pl.: *păcurărese.*
— **Păcurar**[1] + suf. *-easă.*

PĂCURĂRÉL s. m. (Mai ales în poezia populară) Diminutiv al lui păcurar[1] **(1)**; (regional) păcurăraş **(1)**. *Am şi eu un frate, Un frumos păcurărel.* MARIAN, Î. 108. *Ce voinic mă auzea? Voinicel păcurărel, Din vîrful plaiului, De la stîna craiului.* BUD, P. P. 20. *Ai fost păcurărel, Ţ-ai pus stîna lîngă drum Ş-o trecut şi rău şi bun.* T. PAPAHAGI, M. 78, cf. LEXIC REG. 12. *Sus, pe plaiul cel cu tei, Mergu-şi trei păcurărei, Cu oilc după ei.* FOLC. TRANSILV. I, 325. *Sus, în vîrfu muntelui... Erau trei păcurărei, Cu oile p'îngă ei.* ib. 328, cf. 198.
— Pl.: *păcurărei.*
— **Păcurar**[1] + suf. *-el.*

PĂCURĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit şi regional) Ciobănesc, păstoresc **(1)**. Cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 43. *Alegînd cinci pietri... le puse în taşca sa cea păcurărească.* CALENDARIU (1814), 121/26. *Vulpea, văzînd, într-o colibă păcurărească, lapte, brînză şi carne, s-a vîrît pre o gaură micuţică.* ŢICHINDEAL, F. 92/6, cf. LB, POLIZU. *Somnu-mi-i şi aş dormi Şi bine m-aş odihni Pe suman păcurăresc.* F (1888), 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cinară un balmoş păcurăresc.* RETEGANUL, P. IV, 16. *Cojoc păcurăresc.* ALR SN IV h 1 185/130. ◇ *Cîine păcurăresc* = cîine ciobănesc, v. ciobănesc. Cf. ALR SN III h 662. ✦ Zdravăn, voinicesc, straşnic. *Prinse feciorul meu plosca-n mînă şi trase din ea una păcurărească.* RETEGANUL, P. III, 58.
— Pl.: *păcurăreşti.*
— **Păcurar**[1] + suf. *-esc.*

PĂCURĂRÉŞTE adv. (Învechit şi regional) Ciobăneşte, păstoreşte. Cf. LB, BARCIANU, SFC II, 147. *Tu, Dolfo, căţea bătrînă, S-apuci pe Fulga de vînă Şi sprijine-l ciobăneşte, Ca să-i trag io, haiduceşte, Şi...păcurăreşte!* TEODORESCU, P. P. 516.
— **Păcurar**[1] + suf. *-eşte.*

PĂCURĂRÍ vb. IV. Intranz. şi tranz. (Învechit şi regional) A ciobăni, a păstori **(1, 2)**. Cf. LB, BARCIANU, ALEXI, W. *Ai păcurărit nouă ai, Tăt cu stînă lîngă drum.* T. PAPAHAGI, M. 77.
— Prez. ind.: *păcurăresc.*
— V. **păcurar**[1].

PĂCURĂRÍE[1] s. f. (Învechit şi regional) Păstorie **(1)**. Cf. DRLU. *Bărbatul meu... De-a fi la păcurărie, Să vie cu voinicie, Ca el altul să nu fie.* MARIAN, INS. 41.
— **Păcurar**[1] + suf. *-ie.*

PĂCURĂRÍE[2] s. f. (Învechit) Prăvălie, loc în care se vindea păcură **(I 1)**. *Mănăstirea... să nu facă căsăpii, pitării, bucătării...* , *păcurării, sărării, tiutungirii* (a. 1806). URICARIUL, X, 214.
— Pl.: *păcurării.*
— **Păcură** + suf. *-ărie.*

PĂCURĂRÍT[1] s. n. (Regional) Faptul de a păcurări; păstorie **(1)**, păstorit[1]. *De la ciurdărit şi de la păcurărit venea un cîştig sigur.* LĂNGRĂNJAN, C. II, 97, cf. SFC IV, 299. *Cojocăritul, pescăritul, vînătoria, păcurăritul.* H XVII 325.
— V. **păcurări.**

PĂCURĂRÍT[2]**, -Ă** adj. (Regional) Plin de păcură **(I 1)**, negru ca păcura; p. ext. murdar **(1)**. *M-ai văzut pe prisp-afară, Cămeşa neagră cerneală; Cămeşa păcurărită, Cu inima arsă friptă.* MARIAN, Î. 504.
— Pl.: *păcurăriţi, -te.*
— De la **păcură.**

PĂCURĂRÍŢĂ s. f. (Învechit şi regional) Ciobăniţă, păstoriţă. *Păcurăriţa... scăpă de năpastă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 161, cf. CLEMENS, POLIZU.
— Pl.: *păcurăriţe.*
— **Păcurar**[1] + suf. *-iţă.*

PĂCURĂROÁIE s. f. (Învechit) Soţia păcurarului[1] **(1)**. Cf. D. BOGDAN, GL.
— **Păcurar**[1] + suf. *-oaie.*

PĂCURĂRÓI s. m. (Regional) Augmentativ al lui păcurar[1] **(1)**. *Vină, ia tu fata mea, Şese boi ţi-oi da cu ea Şi un boteiaş de oi Şi cu trei păcurăroi.* BUD, P. P. 49. *De-aş muri de dor de oi, N-aş iubi păcurăroi.* T. PAPAHAGI, M. 28. *Este-un boteiaş de oi. Da la alea cine-ş îmblă? Îmblă-ş doi păcurăroni.* ARH. FOLK. I, 174, cf. VI, 207.
— Pl.: *păcurăroi.*
— **Păcurar**[1] + suf. *-oi.*

PĂCURE s. f. pl. (Învechit şi regional) (Turmă de) oi, animale, vite. Cf. CIHAC, I, 199.
— Şi: (suspect) **păc** (REV. CRIT. II, 48; pl. *pecuri*, ib.) s.n.
— Lat. **pecus, -oris.**

PĂCURÉLE s. f. pl. (Învechit, prin Transilv.) Diminutiv al lui păcure. *Ca droaia de lupi cînd apucă La mandra cu slabe păcurele... Face perire, ucide, strică ş-apasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 256.
— **Păcure** + suf. *-ele.*

PĂCURÉT adj. (Învechit) Care se ocupă cu exploatarea şi cu vînzarea păcurii **(I 1)**. *Moşnenii păcureţi nu sînt următori ca păcura ce o scot să o puie în vase a fieşcăruia puţu spre a să limpezi* (a. 1823). DOC. EC. 272. *Moşnenii păcureţi... mijloc dă plată nu au, pînă nu să va deschide alişverişul să poată vinde păcură* (a. 1824). ib. 319.
— Pl.: *păcureţi.*
— **Păcură** + suf. *-et.*

PĂCURÍ vb. IV. Refl. (Regional) A se face negru ca păcura **(I 1)**; p. ext. a se murdări. *Dacă nu veţi spune drept, Să se rupă cămăşile Şi să se păcurească pînzele.* PĂSCULESCU, L. P. 244, cf. 366, MAT. DIALECT. I, 233.
— Prez. ind.: *păcuresc.*
— V. **păcură.**

PĂCURÍME s. f. (Regional; cu sens colectiv) Oi multe la un loc, turmă de oi. Cf. ARH. FOLK. VI, 298.
— **Păcure** + suf. *-ime.*

PĂCURÍU, -ÍE adj. De culoarea păcurii **(I 1)**, ca păcura; negru **(1)**. *Numiri de porumbei; ... Catifeluţi. Păcurii. Pept-albi.* BARONZI, L. 95. *Nori păcurii se ridicaseră deasupra capitalei.* C. PETRESCU, Î. II, 129. *O faţă galbenă, încercuită de linia păcurie a barişului călugăresc.* KLOPŞTOCK, F. 258.
— Pl.: *păcurii.*
— **Păcură** + suf. *-iu.*

PĂCURÓS, -OÁSĂ adj. Care conţine păcură **(I 1)**, plin de păcură; care seamănă cu păcura, ca păcura. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., IORDAN, L. R. A. 191, SCL 1969, 138.
— Pl.: *păcuroşi, -oase.*
— **Păcură** + suf. *-os.*

PĂDĂÍ[1] vb. IV. **1.** Refl. (Prin Transilv. şi Maram.) A se găti, a se dichisi. *S-a pădăit mireasa.* VICIU, GL. *Mă pădăiesc şi viu în sat.* ALR I 791/359.
2. Tranz. (Regional; complementul indică casa) A curăţa, a vărui (Libotin-Baia Mare). LEXIC REG. II, 112.
— Prez. ind.: *pădăiesc.*
— Etimologia necunoscută.

PĂDĂÍ[2] vb. IV. Refl. (Prin Maram.) A se grăbi. Cf. T. PAPAHAGI, M. 228. *Mă padaiesc.* CV 1951, nr. 3—4, 43.
— Prez. ind.: *pădăiesc.*
— Din ucr. **подаватися** „a se îndrepta spre..., a porni".

PĂDĂÍ[3] vb. IV v. **pădăia.**

PĂDĂIÁ vb. I. Tranz. (Nordul Transilv.) A lovi tare; a bate zdravăn. *L-a pădăiat cumsecade.* Com. din ZAGRA-NĂSĂUD. *P-acela ştiu că l-o pădăiet, că, o dată, l-am văzut cu cracii-n sus.* PAŞCA, GL. *Aşa l-a pădăit o dată, de-a şi căzut jos.* MAT. DIALECT. I, 286.
— Prez. ind.: *pădăiesc.* — Şi: **pădăí** vb. IV.
— Din ucr. **подавати** „a da".

PĂDĂÍT, -Ă adj. (Regional; despre case) Curăţat, văruit (Libotin - Baia Mare). LEXIC REG. II, 112.
— Pl.: *pădăiţi, -te.*
— V. **pădăi**[1].

PĂDÁSTRU, -Ă adj. v. **pedestru.**

PĂDÉSTRU, -Ă adj. v. **pedestru.**

PĂDINĂ s. f. v. **padină.**

PĂDINÓS, -OÁSĂ adj. (Despre locuri, terenuri) **1.** Care are aspect de padină (**I 1**), care este uşor scobit. *Coasta ostică a Tîlvei Mari... e pădinoasă (la poale) ca un scof (o corită sau troacă mică de lemn).* LIUBA-IANA, M. 86.
2. (Regional) Care este apătos, umed, mocirlos. Cf. CHEST. II 73/43, IV 63/807, MAT. DIALECT. I, 233.
— Pl.: *pădinoşi, -oase.*
— **Padină** + suf. *-os.*

PĂDINÚŢĂ s. f. (Prin Bucov. şi Mold.) Diminutiv al lui padină (**I 1**). Cf. ŞEZ. III, 84, A V 33.
— Pl.: *pădinuţe.*
— **Padină** + suf. *-uţă.*

PĂDIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui padie. V. padină (**I 1**). *Sus, pe o pădioară, părinţele zvtrcolindu-se într-un stufăriş.* LUNGIANU, ap. CADE. *Ce ţi-e guşa gălbioară? — Tot mîncînd la pădioară.* MAT. FOLK. 331. *Porni...* [iepurele] *de-i strigă pe toţi la sfat într-o pădioară.* PLOPŞOR, C. 84.
— Pronunţat: *-di-oa-.* — Pl.: *pădioare.*
— **Padie** + suf. *-ioară.*

PĂDIŞOÁRĂ s. f. (Regional) Policioară (la jug) (Cîlnic-Sebeş). A II 12.
— Etimologia necunoscută. Cf. pod.

PĂDLÁGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂDRI prep. v. **pedri.**

PĂDUCÁRIŢĂ s. f. (Regional) Bălbisă *(Stachys silvatica).* Cf. BORZA, D. 164.
— Pl.: *păducariţe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. păduche.

PĂDUCEÁ s. f. (Transilv.) Fructul cărnos, de culoare roşie şi cu sîmbure lemnos al păducelului (**II**). Cf. LB, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Eram micşor, aduceam păducele.* GRAIUL, I, 77, cf. ALR SN III h 629/182.
— Pl.: *păducele.*
— De la **păducel,** după modelul unor cuvinte ca *porumbea.*

PĂDUCÉL s. m. **I. 1.** Diminutiv al lui păduche (**I**); păduche mic. Cf. CIHAC, I, 188, PHILIPPIDE, P. 64, com. din TĂRCĂIŢA-BEIUŞ. ◇ Compus: **păducel-de-lemn** = specie de furnică albă *(Termes bellicosus).* Com. MARIAN.
2. Insectă parazită care trăieşte pe plante şi care, mai ales toamna, atacă şi animalele, provocîndu-le erupţii pustuloase, uneori mortale *(Leptus autumnalis).* Cf. ENC. AGR., ALR I 1 206/786.
II. (Şi în sintagmele *păducel mic,* GRECESCU, FL. 741, *păducel alb,* com. LIUBA) Numele a doi arbuşti spinoşi din familia rozaceelor, înalţi pînă la 8 m, cu florile albe mirosind a migdale, dispuse în buchete, unul cu frunzele ascuţite şi crestate şi cu fructul globulos, (regional) mărăcine (**1 b**), căcădară, gherghin *(Crataegus monogyna),* celălalt cu frunzele rotunjite şi fructele ovale, (regional) gherghin, măceş (**2**), (învechit) ramn *(Crataegus oxycantha),* care se cultivă ca plante ornamentale sau în perdele de protecţie. *Să nu poată să să tragă Preste spini fără de vlagă, Ca păduceii să seace De pojar şi de vînt reace.* DOSOFTEI, PS. 190/1, cf. GCR I, 356[1]/26, COTEANU, PL. 22. *Să să facă garduri vii cu punere de tot soiul de spini, cum e porumbelul, spinul, măceşul şi păducelul.* COD. SILV. 35. *Păduceii sînt cei mai buni de a face garduri.* ECONOMIA, 116/14, cf. KLEIN, D. 396, DRLU, LB, POLIZU. *În pădurea de la Vînju este gorun, ... peri şi păducei.* I. IONESCU, M. 664, cf. BARCIANU, V., LM, BARONZI, L. 140. *La umbra unui păducel, ... Drăgan sta oropsit p-un buture de stejar.* DELAVRANCEA, S. 28. *Atributul acestei zeiţe era măceşul sau păducelul.* MARIAN, NA. 58, cf. id. S. R. II, 138, BRANDZA, FL. 63, 64, 65, id. D. 147, DAMÉ, T. 183, GRECESCU, FL. 220, 741, ALEXI, W., CANDREA, F. 247. *Din trei părţi, aria popasului era înconjurată cu tufari, cu păducei şi cu gheorghinari.* GALACTION, O. 267, cf. SIMIONESCU, FL. 30, VOICULESCU, L. 212, DS. *Copiii se înghimpă în păducei şi răsuri, se agaţă cu picioarele în ruguri de mure.* SADOVEANU, O. X, 491. *Într-un loc găsiră nişte tufe de păducel.* BENIUC, M. C. I, 458, cf. 73, BORZA, D. 53. *Ş-o izbii de-un păducel Sări coasa din cîţel.* ALECSANDRI, P. P. 259, cf. 263, H I 18, 284, II 11, 79, 218, III 225, 305, IV 52, 54, 83, X 205, XI 325, XII 286, 300, XVI 9. *Iară Fulga, fur bălrîn... Răzimat d-un păducel, Mînca la carne de miel.* TEODORESCU, P. P. 515, cf. HODOŞ, P. P. 172. *Supt umbră de păducel, Frumos doarme-un grănicer.* MAT. FOLK. 358. *Ardă-mă între hotare, Să mă facă scrum şi pară; Cu spini şi cu păducei.* BUD, P. P. 27, cf. 80. *Cînd primăvara vor înflori porumbeii (păduceii) vrăjmaş, e semn că anul acela o să fie zlotos.* ŞEZ. VI, 52. *Măcieşul..., numit şi păducel, gheorghin, trandafir de cîmp, creşte pe dealuri, prin tufişuri şi pe sub poalele pădurilor.* ib. XV, 64, cf. IORDAN, L. M. 194, PLOPŞOR, C. 20, 58. *Poţi mîndrucă sămăna La fereastră păducei, Că eu n-oi mai sări-n ei.* BÎRLEA, C. P. 120. *Sub cel corci de păducel Şede-n hireş pribegel.* T. PAPAHAGI, M. 104, cf. 34, ALR I 1 207, ALR SN III h 629, 630, A III 5. *O să-mi fac d-un cojocel, ca coaja de păducel.* ANT. LIT. POP. I, 74. *Printre flori şi păducei, Pasc oiţe şi cu miei.* FOLC. TRANSILV. I, 332, cf. II, 568. ◇ *Păducel negru* = specie de păducel (**II**) care creşte pe coastele pietroase ale munţilor *(Crataegus nigra).* Cf. BRANDZA, FL. 539, CANDREA, F. 375, ŞEZ. XIII, 171. ◇ Compus: **păducel-pătat** = *Mespilis melanocaspa.* Com. LIUBA.
III. 1. Boală de piele care se manifestă prin mîncărime puternică pe tălpi sau între degetele picioarelor (şi care provoacă îngroşarea pielii în locul respectiv), (regional) păduchelniţă (**III**), must (**II**), funigel, furnicel, bătătură, trintitură; p. gener. (regional) bătătură. Cf. KLEIN, D. 392, DRLU, LB, POLIZU, BARCIANU. *Păducelul... se face în talpa piciorului la cei ce umblă des-*

culți. N. LEON, MED. 310, cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 140, GOROVEI, CR. 270, PĂCALĂ, M. R. 265. *Această oblojeală e bună și împotriva păducelului.* PAMFILE, B. 28, cf. H X 428, XII 303, com. MARIAN. *Păducelul, o boală care produce multă mîncărime.* ȘEZ. XV, 99, cf. I, 121, V, 116, BREBENEL, GR. P., CABA, SĂL., CIAUȘANU, V. 185, LEXIC REG. 9, MAT. DIALECT. I, 233, ALRM I/I h 185, 188, ALR II/I h 77, A II 8.

2. (Prin Munt. și Olt.) Umflătură care se face sub pielea de la gîtul unor vite de tracțiune (din cauza jugului). Cf. ALR I 1 658/768, LEXIC REG. 83. ✦ (Prin Olt.; la pl.) Rîie (la vite). SCRIBAN, D.

3. (Regional) Panarițiu (Sălcioara-București). ALR II/I h 122/928.

— Pl.: *păducei.* — Și: (învechit și regional) **peducél** s. m. ROSETTI, L. R. IV, 41, ALRM I/I h 185/85. — Lat. * **peducellus.**

PĂDÚCHE s. m. **I.** Nume generic dat mai multor specii de insecte din ordine diferite, parazite pe om, pe animale sau pe plante.

1. (La oameni): **a)** (și în sintagma *păduche de cap,* POLIZU, BARCIANU, N. LEON, MED. 100, MARIAN, INS. 466, BIANU, D. S., SIMIONESCU, F. R. 370) insectă de circa 2 mm lungime, cu corpul oval-alungit, de culoare cenușie, cu marginile mai întunecate și cu numeroși peri, care trăiește pe pielea și în părul capului, depunînd ouă (lindini) care se lipesc de firele de păr, și care transmite tifosul exantematic și febra recurentă; (regional) mișcoi[1], mișcoce, nicoreț[1] *(Pediculus capitis).* Cf. MARIAN, INS. 466, BIANU, D. S., SIMIONESCU, F. R. 370, DER; **b)** (și în sintagmele *păduche de haine,* SIMIONESCU, F. R. 370, *păduche de rufe,* POLIZU, TDRG, *păduche de straie,* MARIAN, INS. 467, *păduche de cămașă,* N. LEON, MED. 100, MARIAN, INS. 467, *păduche de corp,* BIANU, D. S.) insectă lungă de circa 3 mm, cu corpul oval-alungit, de culoare albă-cenușie, cu un punct negru pe spate și cu peri puțini, care trăiește și își depune ouăle în încrețiturile hainelor, și care transmite tifosul exantematic și febra recurentă *(Pediculus vestimenti* sau *corporis).* Cf. N. LEON, MED. 100, MARIAN, INS. 466, BIANU, D. S.; **c)** (și în sintagma *păduche lat,* POLIZU, N. LEON, MED. 100, MARIAN, INS., 467, BIANU, D. S., SIMIONESCU, F. R. 369) insectă lungă de circa 1,5 mm, cu corpul lat, de culoare albicioasă sau galbenă, care stă nemișcată înfigîndu-și adînc capul în pielea de la rădăcina părului din regiunea pubiană, uneori și din regiunea axilară *(Phthirius pubis* sau *inguinalis).* Cf. N. LEON, MED. 101, MARIAN, INS. 467, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 140, BIANU, D. S., DER; **d)** (și în sintagma *păduche de piele,* N. LEON, MED. 100, MARIAN, INS. 467, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 140) insectă mică care se înmulțește foarte repede, răspîndindu-se mult pe întreg corpul *(Pediculus tabescentium).* Cf. MARIAN, INS. 467. *Iar popii lor, tot a tria zi, să rad, tot trupul, pentru ca să nu să ție sau păduchi sau alciva în părul* [lor]. HERODOT (1645), 105. *Lindini, păduchi, lipitori, și circei, sculîndu-se la glrlele Grumazii-Boului să dusă.* CANTEMIR, I. I. II, 54, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 234. *Șezînd la soare, ucidi cîți păduchi găsești în cămași.* GCR II, 119/30, cf. KLEIN, D. 392, DRLU, LB. *Îi aplecă însăși capul pe genunche, —Stăi să văz, zicîndu-i, ai vreun păduche?* PANN, P. V. I, 58/10. *De cel prost și bicisnic se țin numai păduchii.* CONTEMPORANUL, VI$_1$, 500, cf. DAMÉ, T. 45. *Păduchele e unul dintre insectele cele mai urieioase și mai grețoase.* MARIAN, INS. 468, cf. CANDREA, F. 223, ȘĂINEANU, D. U. *Sînteți nespălați, aveți păduchi pe sub peruci.* CAMIL PETRESCU, T. II, 210. *Îi umpleau păduchii.* I. BOTEZ, B. I, 13. *Să te speli, să te cureți de rîie, de păduchi, băiete!* VLASIU, A. P. 338, cf. SAHIA, N. 115. *Să se curețe vagoanele... — Să se curețe de proști și de păduchi.* SADOVEANU, O. XVII, 243. *Stă-n beci de ani de zile, nu bea și nu mănîncă. S-au înmulțit cu anii Gîndacii lungi, păduchii, șobolanii.* ARGHEZI, S. P. 80. *Te-au cuibărit pe undeva-ntr-o buche Și stai în slovă strîns ca un păduche.* id. VERS. 336, cf. id. V. 73. *Soldații erau plini de păduchi, căci stăteau în gropi de peste două săptămîni.* CAMILAR, N. I, 385. *Dormi dus. Nu simți că-l năpădesc păduchii.* STANCU, R. A. IV, 275, cf. I, 98. *Ia uită-te, cum îi umblă păduchii în cap!* PREDA, Î. 16. *Se scărpina în capul plin de păduchi.* BARBU, P. 87, cf. 235. *Cămeașă n-o să ai pe tine, Foamea, păduchii te-or scoate de la mine!* TEODORESCU, P. P. 120. *Voi, păduchi dă la 9 săraci, Să-l mușcați, Să-l pișcați.* ȘEZ. XII, 195, cf. PAMFILE, B. 32, ALR I 1 204/85, 820, 825, 850, 856, 874, 932, 940. *Păduchele cînd se satură, iese-n frunte.* PANN, P. V. I, 129/23, cf. ZANNE, P. I, 577. *Nu mi-i ciudă că trece păduchele prin barbă, dar mi-i ciudă că face cărare,* se spune despre un lucru care e supărător nu atît pentru ceea ce reprezintă el, cît mai ales pentru marea lui frecvență. Cf. ZANNE, P. II, 12. *Se scarpină dracul în deal și trosnește păduchile în vale.* id. ib. VI, 571, cf. VIII, 464. *Caută păduchi în capul altuia* (= se preocupă de defectele altuia, fără să-și vadă propriile lipsuri). Cf. id. ib. IX, 679. *Are păduchi în loc de bani,* se spune despre cineva care este complet lipsit de mijloace de trai. Cf. MARIAN, INS. 476. *Az, buche și-un păduche,* se spune pentru a arăta că cineva nu știe carte. Cf. PAMFILE, J. II, 130. *Pentru un păduche, nu da cojocul pe foc.* Com. din PIATRA-NEAMȚ. *Petrea felegos mînă porci în jos* (Pieptenele și *păduchii).* SBIERA, P. 323. *Nu-s rari, da-s mari (Păduchii).* ȘEZ. I, 221. *Ce e mic, mititel, Și-ți ridici căciula pentru el? (Păduchele).* ib. VII, 120, cf. XIII, 27. *Se plimbă lupul prin tufe, Fără ca să sufle (Păduchele).* ib. XVI, 167. *Cinel, cinel, Ce-i ciuchel? (Păduchele).* ib. XXII, 62. ◇ Expr. **A ieși ca păduchele (în frunte** sau **înainte),** se spune despre cel care caută să se pună în evidență, care apare la timp și la moment nepotrivit, care stinghерește, supără, plictisește. *Bețivul iese la iveală ca păduchele în frunte.* ZANNE, P. III, 474. *Nu m-am înghesuit să ies niciodată în frunte ca păduchele.* BENIUC, V. CUC. 66, cf. UDRESCU, GL. *Nu se mai astîmpără lumea, fiecare vrea să iasă-nainte, ca păduchele.* BARBU, P. 216. (Regional) **Păduche leșinat** = **a)** om lacom, apucător. *Fereaască cerul de păduche leșinat: unde pișcă, bășică!* UDRESCU, GL.; **b)** om foarte slab și lihnit de foame. Cf. ZANNE, P. I, 578. ✦ Epitet dat unui om parazit **(2)** sau lacom. Cf. CADE. *Plătește cu amîndouă mîinile în stînga și-n dreapta rușfet la toți păduchii dă la agie și dă la vornicie?* CAMIL PETRESCU, O. II, 673.

2. (La animale): **a)** (și în sintagma *păduche de vită,* MARIAN, INS. 481) mică insectă parazită care trăiește mai ales pe vitele rău întreținute; (regional) hîră *(Pediculus vituli);* **b)** (și în sintagma *păduche de bou,* id. ib. 482, TDRG) insectă parazită care trăiește pe vitele cornute *(Haematopinus eurysternus);* **c)** (și în sintagma *păduche de porc,* MARIAN, INS. 482, TDRG) insectă parazită care trăiește pe porci *(Haematopinus suis);* **d)** (și în sintagmele *păduche de cîine,* MARIAN, INS. 482, TDRG, *păduche cînesc,* MARIAN, INS. 482) insectă parazită care se prinde de firele de păr din blana cînelui *(Haematopinus piliferus);* **e)** (și în sintagma *păduche de găină,* com. MARIAN, ALR II 5 720/47, 76, 279, 310, 325, 365, 414, 514, 682, 876, 899) parazit din familia arahnidelor, de dimensiuni foarte mici, care trăiește pe găini *(Dermanysus avium);* **f)** (și în sintagma *păduchele crapului,* SIMIONESCU, F. R. 424) crustaceu mărunt care trăiește ca parazit pe crap, prinzîndu-se de solzii acestuia cu ajutorul a două ventuze *(Argulus foliaceus);* **g)** (și în sintagma *păduchele albinelor,* MARIAN, INS. 404) insectă foarte mică, de culoare roșie-întunecată, acoperită de perișori negri, care se lipește de perii albinelor, mai ales ai trîntorilor și ai mătcii *(Braula coeca). Mai bun leac, spre a depărta sau a apăra dobitoacele de a nu căpăta păduchi, iaste ca să le hrănim bine.* CALENDARIU (1814), 180/20. *Dacă oile întru lîna lor capătă păduchi, trebuie să pisăm rădăcină de jugastru... și cu aceea să spălăm oile.* ib. 192/15. *Cînd se umplu păserile de păduchi se pune boz în poiată și atunci păduchii vin toți de se pun pe boz.* N. LEON, MED. 140, cf. MARIAN, INS. 482,

483, GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 16. *Vilele slabe... fac păduchi.* ŞEZ. I, 127. *Zeama de tilipin e bună... de spălat viţeii, cînd au păduchi.* ib. XV, 133. *Păduchi alği şi mărunţi se găsesc la oi mai mult iarna.* GR. S. VI, 61. ✦ (Zool.; popular) Căpuşă (la oi) *(Ixodes ricinus).* Cf. ALR I 1 206/69, 77, 85, 87, 159, 679, 704, 725, 727, 744, 748, 750, 768, 790, 805, 839, 900, 926, 960.

3. (La plante; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care indică specia, mediul de viaţă etc.) Nume dat unor insecte parazite pe frunzele pomilor sau ale altor plante, şi care se hrănesc cu sucul acestora. V. muşiţă. *Şi veniră... păduchi* (muşine D, ţînţari H) *în toate hotarele lor.* în JAHRESBER. III, 179. *Începură a se înmulţi tot soiul de insecte, precum: cărăbuşi, păduchi de pom, omizi.* MARIAN, O. I, 399. *Muscariul e un insect răpitor care se nutreşte... mai cu seamă cu păduchi de frunze.* id. INS. 59. *Cei mai stricăcioşi* [paraziţi] *sînt acei care trăiesc în socoteala plantelor cultivate, cum sînt: păduchele mărului, părului, tutunului, porumbului.* id. ib. 461, cf. 462. *Păduche de cireş.* id. ib. 462. *Păduche de curechi.* id. ib. *Păduche de perj.* id. ib. *Păduche de piersic.* id. ib. *Păduche de prun.* id. ib. *Păduche de soc.* id. ib. *Păduche de trandafir.* id. ib. *Păduche de grîu.* PĂCALĂ, M. R. 32. *Din ou iese iarăşi o insectă... Aşa e la păduchele de trandafir, aşa e la cele mai multe dintre neamurile lui.* SIMIONESCU, F. R. 349. *Ceea ce sînt cicadele pentru ţinuturile calde, la noi sînt păduchii numiţi şi pureci de plante.* id. ib. *Păduchele de măr... e păduchele care distruge şi ulmii.* id. ib. 353. ◇ *Păduche ţestos* = insectă parazită, de formă variată, caracterizată prin însuşirea de a secreta o ceară care formează un scut protector solzos unde sînt adăpostite ouăle şi, mai tîrziu, adulţii, şi care aduce prejudicii arborilor fructiferi, viţei-de-vie, plantelor ornamentale (de tipul leandrului) etc. *(Chermes). Majoritatea păduchilor ţestoşi prezintă o singură generaţie pe an.* ENC. AGR. *Păduchele ulmului* = insectă parazită care atacă puieţii de ulm *(Chermes ulmi).* Cf. DS 210. *Păduche roşu* = insectă parazită care atacă mai ales merii, înmulţindu-se repede şi pricinuind uscarea pomului *(Schizoneura lanigera).* Cf. MARIAN, INS. 462. *Păduche de* (sau *din) San* (ori *St.) José* = insectă parazită originară probabil din China, descoperită în California şi răspîndită pe întreg pămîntul, de dimensiuni foarte mici, aproape invizibilă, acoperită cu un fel de solzişor protector, şi care atacă pomii fructiferi *(Aspidiotus perniciosus). Aproape tot aşa cum a fost filoxera pentru viţa de vie, ameninţă acum pomii noştri fructiferi un păduche de plante numit de San José.* SIMIONESCU, F. R. 352. *Are scutul... asemănător cu al păduchelui de St. José.* id. ib. 353. *S-a constatat..., pe mere şi pere, existenţa unui parazit ca foarte primejdios, păduchele din San José.* ENC. AGR. (Regional) *Păduche de cîmp* = ploşniţă de cîmp *(Palomena prasina).* Cf. ALR I 1 899/776.

II. Compuse: **1.** (Zool.; popular) **Păduche-de-lemn** sau (Transilv.) **păduche-de-perete** = ploşniţă *(Cimex lectularius).* Cf. LB, DDRF, BARCIANU, N. LEON, MED. 103. *Se întîlneşte o dată pe o cercevea de fereastră un păduche-de-lemn şi o muscă.* MARIAN, INS. 373, cf. 430, CANDREA, F. 407. *Păduchii-de-lemn, numiţi în Moldova ploşniţe, iar în Oltenia stelniţe, se omoară cu gaz sau se presoară, pe unde sînt, praf de var şi se stinge cu apă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 17. *Păduchii-de-lemn... sînt nişte insecte cari dau un miros urît după ce le-ai strivit.* BIANU, D. S., cf. GOROVEI, CR. 656, PĂCALĂ, M. R. 32, ŞĂINEANU, D. U.; (Transilv.) **păduche-de-cal** = coropişniţă *(Gryllotalpa vulgaris).* Cf. MARIAN, INS. 550.

2. (Bot.; popular) **Păduchele-calului** (sau **-calicului, -elefantului)** = colţul-babei *(Tribulus terrestris).* Cf. BRANDZA, FL. 112, PANŢU, PL., BORZA, D. 171; (Transilv.) **păduchi-de-ţigan** = dentiţă *(Bidens tripartitus).* Cf. TDRG, PANŢU, PL., BORZA, D. 31; (regional) **păduchii-popii** = spînz *(Helleborus purpurescens).* ALR II 6 345/141.

— Pl.: *păduchi.*
— Lat. **peduculus.**

PĂDÚCHEA[1] s. f. (art.) (Învechit, rar) Femela păduchelui. Cf. păduche **(I).** *Banul face banii şi păduchea, păduchii.* PANN, P. V. II, 74/12.
— Pl.: ?
— De la **păduche.**

PĂDUCHEÁ[2] vb. I. Tranz. şi refl. A (se) căuta de păduchi **(I)** pentru a-i omorî, pentru a scăpa de ei; a (se) despăduchea. V. deparazita. *În ce chip păduche păstoriul haina lui.* BIBLIA (1688), 521 [2]/28, cf. ANON. CAR., DRLU, LB, POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU. *Cînd unul sau altul caută păduchi, se zice că: se păduche sau se păduchează.* MARIAN, INS. 468. *Dacă va veni bărbatul tău, să te faci a-l păduchi şi să tai trei peri din barbă.* PAMFILE, D. 25, cf. BUL. FIL. III, 106. *Puzderii de soldaţi se păducheau jur-împrejurul iazului.* CAMILAR, N. I, 249, cf. 385. *Îndată şi-au băgat şi el capul acolo ca să i-l păduche.* SBIERA, P. 290. *Şi-ş(i) usca obgelili şi-ş(i) paducea izmenili.* VASILIU, C. 186, cf. ALR I 1 205, A I 24. ◇ Refl. recipr. *Am dat peste două babe păduchindu-se pe prispă afară la soare.* SBIERA, P. 290. ✦ Tranz. Fig. (Familiar) A examina (ceva) cu de-amănuntul; a purica. *A păduchi în comun literatura şi arta.* în SCL 1969, 138.
— Prez. ind.: *păduchez* şi (regional) *păduchi.* — Şi: (regional) **păduchí** vb. IV.
— V. **păduche.**

PĂDUCHEÁRE s. f. (Învechit, rar) Păduche **(I).** Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.
— Pl.: *păducheri.*
— De la **păduche.**

PĂDUCHEÁRIŢĂ s. f. (Bot.; regional) Clocotici *(Rhinanthus minor).* BORZA, D. 117.
— Pl.: *păduchearíţe.*
— **Păduche** + suf. *-ariţă.*

PĂDUCHEÁŞ s. m. Diminutiv al lui păduche; (regional) păduchel. Cf. păduche **(I 1).** Cf. LB, BARCIANU. *Păduchele numit şi păduchele de cap, diminutiv păducheaş... şi păducheş.* MARIAN, INS. 466, cf. CADE.
— Pl.: *păducheaşi.* — Şi: **păduchéş** s. m.
— **Păduche** + suf. *-aş.*

PĂDUCHÉL s. m. (Regional) Păducheaş. Cf. MARIAN, INS. 466.
— Pl.: *păduchei.*
— **Păduche** + suf. *-el.*

PĂDUCHÉLNIŢĂ s. f. (Regional) **I.** (Depreciativ) Persoană plină de păduchi **(I 1).** V. păduchios **(1).** Cf. LB, LM.
II. (Bot.) **1.** Păducherniţă **(II 1)** *(Lepidium ruderale).* Cf. KLEIN, D. 66, BARONZI, L. 140, DAMÉ, T. 188.
2. Vîrtejul-pămîntului *(Pedicularis verticillata).* Cf. BORZA, D. 125.
III. Păducel **(III 1)** (Ferendia-Reşiţa). ALRM I/I h 185/30.
— Pl.: *păduchelníţă.*
— **Păduche** + suf. *-elniţă.*

PĂDUCHEOÁIE s. f. (Regional) Plantă erbacee nedefinită mai de aproape (Viştea de Jos-Victoria). H XVII 424.
— Pl.: ?
— **Păduche** + suf. *-oaie.*

PĂDUCHÉR s. m. (Bot.; regional) **1.** Vîrtejul-pămîntului *(Pedicularis verticillata).* Cf. POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BRANDZA, PL. 363, BARCIANU, GRECESCU, FL. 444, ALEXI, W., PANŢU, PL., BORZA, D. 125.

2. Colțul-babei *(Tribulus terrestris)*. Cf. BORZA, D. 171.
— Pl.: *păducheri.*
— **Păduche** + suf. *-ar.*

PĂDUCHERÍE s. f. (Cu sens colectiv) Mulțime mare de păduchi; p. ext. cuib, loc unde se fac păduchi. Cf. BARCIANU, MARIAN, INS. 468, IORDAN, L. R. A. 168, SFC IV, 72, SCL 1969, 138.
— **Păduche** + suf. *-ărie.*

PĂDUCHÉRIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Colțul-babei *(Tribulus terrestris)*. Cf. POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ Compus: **păducheriță-de-apă** = cornaci *(Trapa natans)*. Cf. POLIZU, BARCIANU.
— Pl.: *păducherițe.*
— **Păduche** + suf. *-ariță.*

PĂDUCHÉRNIȚĂ s. f. **I.** (Depreciativ) **1.** Loc, casă în care mișună păduchii; p. ext. locuință murdară, veche și sărăcăcioasă; (la pl.) lucruri vechi, fără valoare, boarfe, zdrențe. *Jandarmi trași de o parte, la marginile păducherniților omenești îngrămădite în tot lungul coridoarelor.* CAMILAR, N. II, 318. *Își ducea amărîtele zile o cheșmelie de școală, sălășluită, de milă, într-o păducherniță burdușită, plină de umezeală,... înecată în cucuți.* CIAUȘANU, R. SCUT. 79, cf. DM.
2. (Regional) Femeie murdară, plină de păduchi **(I 1)**. Cf. MARIAN, INS. 468, CADE.
II. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, urît mirositoare, cu tulpina ramificată și cu flori fără petale (întrebuințată în popor pentru stîrpirea ploșnițelor); (regional) păduchelniță **(II 1)**, păsățel **(3)**, moartea-stelnițelor, mărăraș-de-friguri *(Lepidium ruderale)*. Cf. GRECESCU, FL. 75, N. LEON, MED. 54, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., DR.V, 779, 790, DM, BORZA, D. 98.
2. (Regional) Colțul-babei *(Tribulus terrestris)*. Cf. BRANDZA, FL. 112, DDRF, DAMÉ, T. 188, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, RL.
3. (Regional) Vîrtejul-pămîntului *(Pedicularis verticillata)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 18, BORZA, D. 125.
— Pl.: *păducherițe* și *păducherniți.*
— **Păduche** + suf. *-erniță.* Cf. GRAUR, E. 32.

PĂDUCHÉȘ s. m. v. **păducheaș.**

PĂDUCHÍ vb. IV v. **păduchea** [2].

PĂDUCHIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. Care are mulți păduchi **(I 1)**, plin de păduchi; p. ext. murdar, nespălat, scîrbos; fig. (depreciativ; mai ales despre oameni) lipsit de mijloace materiale, sărac, nevoiaș **(1)**; de nimic, ticălos. *O slugă care ș-ar pune dulămile lui cele păduchioase în hainele stăpînu-său* (a. 1691). ap. TDRG, cf. ANON. CAR. *A unge pre atare dobitoc păduchios numai... cu ulei de lemn.* CALENDARIU (1814), 180/21, cf. DRLU, LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., MARIAN, INS. 468, ALR II/I MN 2, 6 810/29, ALR II 2 880/2. ◇ (Substantivat) *Cîți săraci, cîți păduchioși sînt ce cîntă în lume frumos! Și carii de la natură au glas dulce, mîngăios.* PANN, E. I, 88/18. *S-a-ntovărășit rîiosul Cu chelul și păduchiosul.* id. P. V. II, 74/4, cf. POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W. *Cu așa păduchioși..., ce faceți toată ziua în gropi?* CAMILAR, N. I, 385, cf. SFC V, 190. ✦ (Regional; despre țesături de bumbac) Făcut din fire de calitate inferioară în care au rămas prinse puncte negre (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR II/574.
2. S. f. (Regional) Numele unei specii de presură nedefinite mai îndeaproape (care are pe penele capului larve de căpușe, luate din iarba în care ciugulește) *(Emberiza)* (Poeni-Iași). Cf. BĂCESCU, PĂS. 122.
— Pl.: *păduchioși, -oase.*
— **Păduche** + suf. *-os.*

PĂDUCHIOȘÍE s. f. (Rar) Boală de piele nedefinită mai de aproape provocată de păduchi **(I 1)**. Cf. BARCIANU, MARIAN, INS. 468.
— **Păduchios** + suf. *-ie.*

PĂDUCHÍȚĂ s. f. (Bot.; regional; în sintagma) *Păduchița pămîntului* = colțul-babei *(Tribulus terrestris)*. BORZA, D. 171.
— Pl.: *păduchițe.*
— **Păduche** + suf. *-iță.*

PĂDURÁR s. m. Persoană însărcinată cu paza unei păduri **(1)**; (învechit și regional) gornic, (regional) păduraș, păduraș. Cf. KLEIN, D. 392, LB. *Poți căpăta ușor... voia de a vîna întovărășit de un pădurar.* NEGRUZZI, S. I, 330, cf. 245. *Numai un pădurariu se bizuiește la treaba asta.* CREANGĂ, O. 92. *Pădurarul împărătesc făcuse prinsoare cu părintele Ivan.* SLAVICI, O. II, 94. *Gligori-i dus de azi dimineață prin pădure, că-i pădurar.* HOGAȘ, DR. I, 208. *Toma pădurarul mă ținuse pe genunchi.* C. PETRESCU, S. 143. *Pădurarul și vizitiul intrară și ei în casă.* SADOVEANU, O. I, 433, cf. X, 317, XI, 208. *S-au încăierat cu pădurarii statului.* STANCU, R. A. IV, 102. *Pădurarul o să-și spună sie: „Pe-aici trecu de bună seamă un balaur".* BENIUC, V. A. II, 62. *Bătrînul pădurar visează.* LABIȘ, P. 87. *Face acum pădurariul cercetare prin sat pe la case.* SBIERA, P. 239, cf. ALRM SN I h 395. ✦ (Prin nordul Transilv. și Maram.) Lucrător care muncește la pădure **(1)**. Cf. ALR II 6 411/325, 349. ✦ (Eufemistic) Lup *(Canis lupus)*. *Românul... cînd e nevoit să vorbească de lup, îl pomenește numai cu cîte un termen general ori cu un epitet măgulitor sau de ocară. I se zice dînsul, pădurarul sau hoțul.* CANDREA, F. 263. ✦ (În mitologia populară) Personaj fantastic care trăiește în păduri, demon al pădurilor. V. mama-pădurii, păduroi **(3)**, pădureană, pădurencă, pădurídă, pădurоaică **(1)**. *Sf. Spiridon, Cu pușca, Cu sabia, Păzea și străjuia după N. De leu cu leoaica..., De Pădurarul cu Păduroaica.* PAMFILE, DUȘM. 227, cf. 234.
— Pl.: *pădurari.* — Și: **pădurăriu** s. m.
— **Pădure** + suf. *-ar.*

PĂDURÁREȘ s. m. (Regional) Pădurar (Clopotiva-Hațeg). GREGORIAN, CL. 60.
— Pl.: *pădurarești.*
— De la **pădurar.**

PĂDURÁRIU s. m. v. **pădurar.**

PĂDURÁȘ s. m. (Regional) Pădurar (Măceșul de Jos-Băilești). ALRM SN I h 395/872, cf. SFC I, 83.
— Pl.: *pădurași.*
— **Pădure** + suf. *-aș.*

PĂDURÁT, -Ă adj. (Rar; despre locuri, terenuri etc.) Împădurit, păduros. *Ei plecară de aici printre dealuri și văi verzi și pădurate.* BOLINTINEANU, O. 434, cf. DM. *Peste dealul pădurat fuge-un iepure bălțat* (Soarele care apune). SBIERA, P. 322, cf. GOROVEI, C. 350, PASCU, C. 186.
— Pl.: *pădurați, -le.*
— De la **pădure.**

PĂDURÁTEC, -Ă adj. v. **păduratic.**

PĂDURÁTIC, -Ă adj. **1.** (Astăzi rar; despre locuri, terenuri etc.) Păduros, împădurit. *Bătrînul Dan trăiește ca șoimul singuratic, În peșteră de stîncă, pe-un munte păduratic.* ALECSANDRI, POEZII, 280. *Trecurăm Mestecănișul, un munte mare, păduratic.* GANE, N. III, 74, cf. 190. *Peste cîmpii păduratici... Fug de panică coprinși.* MACEDONSKI, O. I, 106. *Flota sub larg-boltuitele stînci ascunzînd-o la malul Cel păduratec.* COȘBUC, AE. 18. *Plecă pe urmă Hermes Prin păduraticul ostrov.* MURNU, O. 169. *Protipendada prea păduraticei și prea ruralei Valahii.* C. PETRESCU, A. R. 11. *În vremile tre-*

cute..., munții din ținutul Dornei erau mai pădurateci. MARIAN, T. 289.

2. (Rar; despre plante) Păduret **(I 1)**, sălbatic. *Sînt flori de măgură, flori păduratice.* BOLINTINEANU, O. 115.

— Pl.: *păduratici, -ce.* — Și: **pădurătec, -ă** adj. — **Pădure** + suf. *-atic.*

PĂDURĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit; despre ființe) Care trăiește în pădure **(1)**. *Să mai asculte ce-i vrăjește Iha, fata cea pădurănească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 182, cf. CONTRIBUȚII, III, 34.

— Pl.: *pădurănești.*

— **Pădurean** + suf. *-esc.*

PĂDURĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Care există în pădure **(1)**. *Pădurele din munți s-ar putea tăia și cobort la Dunărea, dacă ar fi drumuri pădurărești.* I. IONESCU, M. 129.

— Pl.: *pădurărești.*

— **Pădure** + suf. *-ăresc.*

PĂDURĂRÍE s. f. **1.** Ocupația pădurarului, viață de pădurar; pădurărit **(1)**. Cf. TDRG, IORDAN, L. R. A. 178. *Breasla celor care stau aici, pustiiți în codri, e pădurăria.* SADOVEANU, O. XI, 211. *Era lemn bun și cu multă căutare, ultima lui rezervă din vremea pădurăriei.* IL ianuarie 1962, 35, cf. H XII 32.

2. (Învechit) Silvicultură. *Gazeta... să tipărească... despre... pădurărie, despre pietre, ghii, fînețe.* JIPESCU, O. 105, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCRIBAN, D.

3. (Învechit) Pădure **(1)**, codru. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

4. Locuința din pădure a pădurarului, sediul, gospodăria pădurarului. Cf. GHEȚIE, R. M. 314, TDRG. *Trecură în miriști, pe cînd docarul apuca drumușorul spre pădurărie.* SADOVEANU, O. VIII, 42, cf. 43. *În vremea asta s-au auzit cucoșii de la pădurărie cîntînd.* id. ib. XI, 293, cf. id. N. F. 60, SCL 1969, 138.

— Pl.: **(3)** *pădurării.*

— **Pădurar** + suf. *-ie.*

PĂDURĂRÍT s. n. **1.** Ocupația pădurarului, viață de pădurar; pădurărie **(1)**. *Cînd ceilalți mergeau la pădurărit, el umbla cu o mătură de pene după muște moarte.* V. ROM. ianuarie 1957, 40.

2. (Rar) Silvicultură. Cf. GHEȚIE, R. M. *Înainte... de a trece la problemele pe care le ridică terminologia pădurăritului, considerăm că sînt necesare cîteva observații.* ARVINTE, TERM. 3.

3. Impozit sau taxă plătite în trecut (de proprietari) pentru păduri **(1)**. Cf. GHEȚIE, R. M., ENC. AGR. ✦ Plată pentru paza pădurii **(1)**. Cf. ENC. AGR.

— **Pădure** + suf. *-ărit.*

PĂDURĂRÍȚĂ s. f. (Rar) Soție de pădurar. Cf. LB, SCL 1969, 138.

— Pl.: *pădurărițe.*

— **Pădurar** + suf. *-iță.*

PĂDÚRE s. f. **1.** Întindere mare de teren acoperită de arbori; ansamblul arborilor care cresc într-o strînsă dependență pe această suprafață de teren; arbori care fac parte din acest ansamblu, împreună cu alte numeroase specii de plante (mușchi, ciuperci, ierburi, arbuști etc.) și de animale care cresc aici; (învechit) pădurărie **(3)**. V. codru. *Acea pădure chema-se Somor.* CORESI, EV. 155. *Văpaia ce aprinde pădurile.* id. PS. 229/6. *Au vîndut a lui direaptă ocină... din vatra satului și din cîmp și... din pădure* (a. 1591). GCR I, 38/30. *Și de în țarină și de în cîmp și de în pădure... tot a tria... au co(m)părat* (a. 1609). id. ib. 43/24. *Tocmai iezerele și izvoarele și... codrii, pădurile* (a. 1620). id. ib. 57/21. *Veni un lup de în pădure.* MOXA, ap. GCR I, 58/31. *Întîi au dat dos a fugi, de i-au înșirat, gonindu-i spre o pădure.* URECHE, L. 73. *De să va apuca neștine de vreun laz strein părăsit, să fie spinos și plin de pădure... de-l va fi curățit, trei ai să să hrănească cu roada lui.* PRAV. 4. *Cela ce va slobozi ptrjol în pădure streină... pre acesta să-l pecetluiască.* ib. 22, cf. 3, ST. LEX. 172^{v}/1. *Să fugă pre la munte cu pădure deasă, Ca o vrăbiuță.* DOSOFTEI, PS. 35/13, cf. 87/19. *Pădurile lor să le tăiați.* BIBLIA (1688), 131^{1}/15. *Au agiuns într-un desuș de pădure* (a. 1692). GCR I, 297/14. *Oamenii fug la păduri.* NECULCE, L. 213. *Oștile lui Selim fugea pen păduri.* R. POPESCU, CM I, 261. *Cîte sînt frunzele în păduri* (a. 1700). GCR I, 339/12. *Palatul era împregiurat cu păduri* (a. 1750—1780). id. ib. II, 84/27. *Fugea la păduri ca cum ar fi fost nește hiară.* MOLNAR, RET. 57/3. *Veni într-astă pădure deasă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 184. *Rio de Janeiro... se privede... învălită în dreapta și în stînga de nestrăbătute păduri.* AR (1830), 22^{2}/32. *Întunecoasa desime a unei păduri.* MARCOVICI, C. 13/16. *Cu flori împodobite păduri.* DRĂGHICI, R. 61/7, cf. 164/18. *În pădure, pe înalt tufos stejar, Tupulat văzu-ntre frunze pe Amorul cel fugar.* ASACHI, S. L. I, 107, cf. 77, 103. *Pădurea Au tăiat-o cu săcurea.* BĂRAC, ap. GCR II, 239/29. *Urieșii din pădure, din cenușa lor, fragi dau.* CONACHI, P. 212. *Segban-Bași cu douăsprezece mii ianiceri se așază în pădure.* BĂLCESCU, M. V. 114. *Vîntul... bate în lungile păduri de pini.* CR (1848), 20^{3}/51. *În pădurea-ntunecată, Printre frunzele clătite, am zărit-o licurind.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Încotro au apucat? Spre pădure.* ALECSANDRI, T. I, 453, cf. id. P. I, 16. *Fuge ca vîntul; Sună pădurile, fîșie frunzele.* BOLINTINEANU, O. 74, cf. 167. *A prins capra în pădure.* ODOBESCU, S. III, 84. *De treci codri de aramă de departe vezi albind Ș-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint.* EMINESCU, O. I, 85. *Ieșise din pădure și se dusese în treaba lui.* CREANGĂ, O. 58, cf. id. P. 120, 240, 252. *S-a ascuns în pădurile Peleșului.* CARAGIALE, O. II, 10, cf. SLAVICI, N. I, 140. *Lăsară în urmă păduri dese.* ISPIRESCU, L. 22. *Să luăm calea pădurilor.* DELAVRANCEA, S. 202, cf. id. T. 43. *Nu se aude decît foșnetul pădurii.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 155. *Pe sub marginea pădurii, Boii pasc pe lîngă car.* COȘBUC, P. I, 262. *Un ciuhurete înfioară pădurea cu strigătul lui.* SANDU-ALDEA, U. P. 71, cf. PAMFILE, S. T. 137. *Asupra pădurii veghează de sus Cetatea eternelor stele.* GOGA, P. 52. *Durăitul ei răsuna în pădurile ce începeau să se îvească.* AGÎRBICEANU, A. 60, cf. GÎRLEANU, N. 10. *Zărea într-acolo... alte sate, alte păduri.* BUJOR, S. 82. *Nici un clătinat de frunze nu turbura liniștea adîncă a pădurilor.* HOGAȘ, DR. I, 49. *La orizont se vedea petecul arămiu al pădurii Amara.* REBREANU, R. I, 116, cf. id. I. 181. *Pădurile de sălcii par Castele negre feodale.* MINULESCU, V. 22. *Frumoasă ești, pădurea mea, Cînd umbra-i încă rară.* TOPÎRCEANU, B. 8. *De la o vreme merg prin pădure, fără să mai văd nimic.* CAMIL PETRESCU, U. N. 242. *S-ar fi spus că pădurea e pustie.* C. PETRESCU, Î. II, 4. *Un singur plop, cu foile înstrngerate de rugină, apărea pe deal la marginea pădurii.* BRĂESCU, O. A. II, 254. *Auzi cum freamătă păduri și oceane.* SEBASTIAN, T. 319. *Mergea domol, spre umbra pădurii.* SADOVEANU, O. IX, 170, cf. XII, 296. *Privighetoarea... cîntă pădurilor închise, cînd celelalte păsări dorm.* ARGHEZI, B. 45, cf. id. VERS. 244. *Calul a simțit ceva lîngă o pădure și s-a speriat.* CĂLINESCU, E. O. II, 190. *Dar în pădurea de pini De la Estoril, sub soarele torid, O umbră nu găsești printre lumini.* BLAGA, P. 187, cf. 193. *Dincolo de pădurile de brad înghețate, crestele uriașului munte se zăresc.* BOGZA, C. O. 56. *Plec cu oamenii în munte, la pădure.* STANCU, R. A. III, 19, cf. BENIUC, V. A. I, 73. *Pe o văioagă cobora pădurea cu horbota ei proaspătă de verdeață.* BARBU, P. 188. *Și dealul s-o surupa Și pădurea s-o usca.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 115, cf. 18, 129, 153, 165, 206. *Hai, mîndrule, să fugim Prin pădurea de mălin.* FOLC. TRANSILV. I, 278, cf. 127, 168, 223, 299. *Ș-apoi prin pădurea deasă, Lupu-nainte să-ți iasă.* FOLC. MOLD. I, 74. *Tăietor de pădure.* ALR II 6 411/987. *Puținel foc mare pădure aprinde.* N. TEST. (1648), 178^{r}/20. *Cine este învățat la cîmp, să nu margă la păduri* (a. 1779). GCR II, 120/37. *Nu e pădure fără uscături.* ZANNE, P. I, 232, cf. PAMFILE, J. II, 158. *Un copac nu face pădure.* ZANNE,

P. I, 145. *Focul în pădure din scînteie mică s-aprinde.* id. ib. 173. *Nu merge în pădure fără secure.* id. ib. IX, 497. *Pădurea de coada ei piere.* id. ib. I, 233. *De securea fără coadă n-are frică pădurea.* id. ib. 234. *Şi coada securii Face rău pădurii.* id. ib. V, 590. *Cu cît mai afund intri în pădure, cu atîta de mai multe lemne dai.* id. ib. IX, 497. *Cîmpul e cu ochi, pădurea cu urechi.* id. ib. I, 232. *La ureche ce se zice, în pădure se aude.* id. ib. II, 456. *Foamea pe lup îl scoate afară din pădure.* id. ib. I, 512. *Oala la foc şi iepurele în pădure* sau *tocmeşti* (ori *vinzi) pielea ursului din pădure* sau *vulpea în pădure şi pielea i-o tocmim în tîrg,* se spune despre cei care făgăduiesc un lucru de care nu dispun, fac planuri pe baze nerealiste sau trag concluzii premature. Cf. id. ib. I, 680, 703, IV, 12, V, 632. *Se sfădeşte pe pielea ursului din pădure* (= se ceartă pe un lucru care pentru cei în cauză nici nu există). Cf. id. ib. I, 511. *Tot el de către pădure* (= tot vinovatul strigă mai tare). Cf. id. ib. IX, 497. ◇ *Pădure neagră* = **a)** (regional) pădure de brad. Cf. ARVINTE, TERM. 158; **b)** (în credinţele populare) ţinut îndepărtat şi pustiu. *Îi ducea în copitele cerbilor, În coadele mărilor, în pădurea neagră, Acolo să şează.* MAT. FOLK. 553. *Nimeri în pădurea neagră, unde-l îndreptară nişte oameni.* ŞEZ. X, 12. *Vîntul înşală pe feţi-frumoşi că gîrla care înconjoară pădurea neagră... se poate trece pe buşteanul ielelor.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 325. *Fata pădurii* = numele unei zîne, fantome, năluci (care trăieşte în pădure). V. f r u m o a s e l e, d î n s e l e, i e l e l e. Cf. ALR I 1 402/257, 280, 341, 348, 1 405/350. ◇ L o c. a d j. **De (la) pădure** = **a)** (despre plante şi animale; în opoziţie cu c u l t i v a t, sau respectiv, cu d o m e s t i c) sălbatic. *Jivinele sălbatice de pădure voiu trimite pre voi carele vor mînca coconii voştri* (a. 1560). GCR I, 4/40. *Capră de pădure.* ALR I 1 164/359. *Cocoş de pădure.* ALR II 6 213/95. *Ţap de pădure.* ALR SN III h 682/346; **b)** care (parcă) a crescut în pădure **(1)**; p. e x t. deprins cu pădurea. *Rîdea pe ascuns de cele mure A lui Viorel, mari, de pădure.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 311. *Se-nlîmplă, pentru ochii tăi (ochi de pădure) Să-nchipui uneori o vînătoare-n vis.* BLAGA, P. 87. *Om de pădure sînt şi-mi place frunza.* id. ib. 187; **c)** (despre oameni) fără maniere, necioplit, necivilizat. *Ce are să creadă lumea?... Desigur că e vreun neam de-al nostru, pe care îl ţinem ascuns. Un neam de la pădure.* C. PETRESCU, C. V, 99. ◇ L o c. a d v. **La pădure!** = (în limbajul plutaşilor de pe Valea Bistriţei) la dreapta! Cf. BL VI, 35, 204, ARVINTE, TERM. 158. ◇ E x p r. **(A fi) butuc de pădure** sau **pară ar fi născut** (sau **crescut) în pădure,** se spune despre un om a cărui comportare denotă lipsă de educaţie, de maniere alese. Cf. ZANNE, P. I, 127, PAMFILE, J. II, 158. **Ciuhă, Buhă Din pădure,** se spune despre o femeie neîngrijită. ZANNE, P. I, 342, cf. 420. **A fura ca în** (sau **într-o) pădure** sau **a fura ca în pădurea Vlăsiei** = a fura mult şi cu îndrăzneală, fără nici o teamă, a fura ca în codru; a jefui, a prăda. Cf. id. ib. I, 234, VI, 444. **A căra lemne în pădure** = a face un lucru de prisos. Cf. id. ib. I, 234. ◇ F i g. *Pădurea lin suspină.* EMINESCU, O. I, 83. *Pădurile dorm în şuietul izvoarelor.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 136. *Rîdea fericită pădurea.* COŞBUC, P. I, 237. *Viaţa ei năvalnică pătrunde Pădurile de linişti dimprejur.* LABIŞ, P. 115. ◇ (Prin analogie şi exagerare, urmat de determinări introduse prin prep. „de") *La stînga, o pădure de spini se pleca asupra abisului.* CR (1848), 12 3/68. *Întinsa pădure de spice se îndoaie în valuri sclipitoare.* VLAHUŢĂ, R. P. 18, cf. BRĂESCU, O. A. I, 89. *Un susur uşor scutura pădurea de trestii.* SADOVEANU, O. I, 410. *Lacul are puţină adîncime; i se vede fundul, din care se ridică pădurea nouă de stuh.* id. ib. VI, 29. *Felurite soiuri de zburătoare fîlfîie deasupra pădurilor de stuf.* BART, E. 309. ✦ F i g. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate mare sau mulţime nesfîrşită de obiecte sau de fiinţe de acelaşi fel (aflate de obicei în poziţie verticală); mulţime (nesfîrşită). *Înnegrind tot orizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi, Se mişcau îngrozitoare ca păduri de lănci şi săbii.* EMINESCU, O. I, 147. *Popor de checherifi, ce trebuie să fi mişunînd prin pădurea deasă de miţe ale blănilor de oi moarte.* HOGAŞ, DR. I, 59. *Uraaa! răcnea mulţimea, ridicînd în sus o pădure de cuşme.* SADOVEANU, O. I, 307. *Vor creşte-n caiete păduri de cuvinte.* TULBURE, V. R. 43. *Vaporul intră într-o pădure de catarge.* RALEA, S. T. I, 315. *Pierea fără veste năprasnicul geamăt Stîrnit din pădurea de robi şi iobagi.* DEŞLIU, G. 37. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *De cînd maica m-a făcut n-am văzut aşa pădure de barbă.* SADOVEANU, O. III, 223.

2. (Învechit) Deal mare sau munte (păduros). *Tremurat fu pămîntul şi urziturile pădurilor sementră-se şi se rădicară.* PSALT. 25, cf. 92. *Zăpădeaşte-se în Selmon Pădurea zeului, pădurea grasă, Pădurea închegată.* CORESI, PS. 173/4.

— Pl.: *păduri.*

— Lat. **padule** (< *palus, -udis* „baltă, mlaştină").

PĂDUREÁN, -Ă adj., subst. **1.** Adj. (Adesea substantivat) (Persoană) care trăieşte, locuieşte în pădure **(1)** sau într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo; s p e c. (persoană) care locuieşte în partea de est a judeţului Hunedoara. Cf. KLEIN, D. 392. *Mozeş, Care se însură şi luă pe fata unui olătaş pădurean din Bozeş.* BUDAI-DELEANU, T. V. 35, cf. 161, LB, POLIZU. *Ştiuse el că va găsi pădureni la Şiria.* SLAVICI, O. I, 215, cf. 217, 219, DDRF, DAMÉ, T. 45, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, SCL 1969, 138, REV. CRIT. III, 84. *Aoleo, măi pădurene, Oleoleo, frate codrene! Tu, codrean, şi eu, mocan, Să bem vinu făr'de bani.* MAT. FOLK. 926, cf. VÎRCOL, V. 97, ALR II 4 851/105. ✦ (Despre alte fiinţe sau despre plante) Care trăieşte sau se găseşte în pădure **(1)**. *Umblînd el razna de trebile împărăţiei, încoace şi încolo, se cunoscu cu Pan, un zeu pădurean.* ISPIRESCU, U. 107. [Fata-pădurii] *o fost pădureană, muiere sălbatică, era flocoasă, cu păr mare, hîdă.* ARH. FOLK. I, 218. ✦ (Învechit, rar) Acoperit cu pădure **(1)**, pe care creşte o pădure. *El văzu răsărind din stînci pădurene o mănăstire veche.* EMINESCU, N. 126.

2. S. f. art. (Regional) Mama-pădurii, v. m a m ă **(III)**. *Femeia, după ce a născut, trebuie tare bine să coate de copil, ca nu cumva să vie pădureana şi să-l schimbe cu al ei.* MARIAN, NA. 129, cf. CANDREA, F. 165, PAMFILE, DUŞM. 258, LEXIC REG. 23, ALR I 1 402/273, ALR II 4 237/272, 349.

3. S. m. şi f. Nume dat unei vite născute în pădure (DAMÉ, T. 29, PASCU, S. 304, H VIII 95, CHEST. V 76/51) ori unei vite de culoare neagră sau roşie-închis (HV 97, com. MARIAN, A V 14, 15). *Rag gioielele În genuni, Pădurenele În păduri* (Apa şi vîntul). GOROVEI, C. 16.

— Pl.: *pădureni, -e.*

— **Pădure** + suf. *-ean.*

PĂDUREÁNCĂ s. f. **1.** Femeie care trăieşte în pădure **(1)** sau într-o regiune de pădure sau de munte. V. p ă d u r e a n **(1)**. *Nu era Simina, era numai o pădureancă, o fată.* SLAVICI, O. I, 216. *Acum, dimpreună cu oamenii de la păduri, i se ivi şi chipul pădurencii.* id. ib., cf. 217.

2. Art. (Regional) Mama-pădurii, v. m a m ă **(III)**. *Sînt sora zmeului, pădureanca, mama-pădurii.* ALECSANDRI, T. I, 437, cf. CANDREA, F. 168.

— Pl.: **(1)** *pădurence.*

— **Pădurean** + suf. *-că.*

PĂDURÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit şi regional; despre plante) Pădureţ **(I 1)**. *Alături cu ograda aveam nişte pomi pădureşti din care s-au şi holtuit cîţiva* (a. 1702). IORGA, S. D. I, 87, cf. PASCU, S. 66.

— Pl.: *pădureşti.*

— **Pădure** + suf. *-esc.*

PĂDURÉȘTE adv. (Rar) Ca la pădure **(1)**; în felul pădurarilor. *Eu să iau atunci măsura pădureşte, cu clupa.* V. ROM. septembrie 1962, 57.
— **Pădure** + suf. *-eşte.*

PĂDURÉTE s. m. v. **pădureț.**

PĂDURÉȚ, -EĂȚĂ adj., subst. **I.** Adj. **1.** (Despre plante, mai ales despre arborii fructiferi) Care trăiește, crește, se dezvoltă în pădure **(1)** sau care crește, se dezvoltă într-un anumit mediu fără să fi fost cultivat, îngrijit, altoit; sălbatic, (rar) păduratic **(2)**, (învechit și regional) păduresc. Cf. ANON. CAR. *2 locuri... dă vin de dau în ctrligătur*[ă] *şi cu cela cap dau în părul cel pădureț* (a. 1719). IORGA, S. D. I, 231. *Unde este sălcea din jos lîngă un măr pădureț* (a. 1757). URICARIUL, XX, 144/3, cf. KLEIN, D. 392. *Drăgan care era mai viteaz, Într-un măr se sui pădureț.* BUDAI-DELEANU, Ț. 272, cf. LB, POLIZU. *Mentă creață, pădureață.* COȘBUC, P. II, 229. *Scoarță de măr pădureț.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 114, cf. 27, 182. *Ana scotea oalele din coș, în umbra unui măr pădureț.* REBREANU, I. 58, cf. 309, 423. *Se îndreptă spre mărul pădureț.* CAMIL PETRESCU, O. II, 383. *Costițe tîrșite, schimbate în pășune, împestrițate ici și colo cu meri și peri pădureți.* BENIUC, M. C. I, 70. *Numiri de arbori sălbatici sînt: gorun..., meri și peri pădureți.* H IV 83. *Cireș pădureț.* ib. XI 325, cf. I 33. *Mi-am luat Frunză de măr pădureț, Om calic și tot măreț.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 168. *Maică, nu m-ai ascultat, Ori cineva te-o-nvățat Să pui tu măr pădureț.* MÎNDRESCU, L. P. 29, cf. GRAIUL, I, 487. ✦ (Substantivat, m.) Arbore fructifer pădureț **(I 1)**; spec. măr pădureț. *Păduretul carele nu va fi ultuit, acela nu să cheamă pom.* PRAV. 21. *Bate hotarul mănăstirii... și lovește în pădureț* (a. 1734). URICARIUL, XX, 222. *Lemnu de pădureț fiind tare, sătenii îl strîng pentru cuie.* ȘEZ. XV, 99, cf. H IX 374, TEODORESCU, P. P. 281, cf. 344. *Frunză verde pădureț, Oliolio, frate răzleț, Pe la noi tîrziu te-arăți.* SEVASTOS, C. 7. *Fata sta-n tîmpu șela supt un pădureț cu căporalu.* GRAIUL, I, 487, cf. VASILIU, C. 124. ✦ (Substantivat, m.) Puiet sau lăstar de pom sălbatic sau altoit care dă fructe de calitate inferioară celora din care provine și care se folosește ca portaltoi; p. ext. portaltoi. *Hultuise cu mlăzi bune păduretii de măr și de păr.* SADOVEANU, O. V, 637, cf. ENC. AGR., ALR SN I h 220. ✦ (Substantivat, m.; prin Ban.; în forma *pădurete*) Copac, pom. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 152.

2. (Despre fructele unor arbori fructiferi, mai ales despre mere și pere) Produs de un arbore pădureț **(I 1)**, care provine de la un asemenea arbore, (popular) mistreț **(II 1)**, (regional) mistricit (v. mistrițat, **2**); p. ext. cu gust acru, astringent. *Fărină de castane (ghistine pădureațe).* CALENDARIU (1814), 187/4. *Măsurai afundișul codrilor, ținîndu-mi zilele cu porumbe sălbatice și cu pere păduretе.* DELAVRANCEA, S. 197. *Cel sărac, mergînd, din frunze, de pe jos mereu strîngea Niște mere păduretе.* CONTEMPORANUL, II, 57. *Perele păduretе se coc foarte tîrziu.* PAMFILE, I. C. 242. *Am strîns... 45 măji de mere păduretе.* COMȘA, N. Z. 46. *Un măr sucit de bătrînețe Aruncă-n tren cu mere păduretе.* CAZIMIR, P. 175. *Mă miram ce-mi place mie... Mărul roșu pădureț, Badea nalt și albineț.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 41. *Foaie verde izmă creață De-ai fi poamă pădureață Ai veni la mine-n brațe.* ȘEZ. I, 174. *Măruț roșu pădureț, Am drăguț și-i cam măreț.* FOLC. TRANSILV. I, 304. ◇ Expr. **A mînca și mere (sau pere) păduretе** = a accepta să facă orice. *De nevoie trebuie să se învețe Să mănînce și pere păduretе.* PANN, P. V. I, 146/7. *Cînd văd că mîța face mărazuri ț-o strîng de coadă, de mănîncă și mere păduretе, căci n-are încotro.* CREANGĂ, P. 230, cf. ZANNE, P. III, 635. **A se sătura** (de ceva sau de cineva) **ca de mere păduretе** = a fi foarte plictisit (de ceva sau de cineva), a nu mai putea suferi (ceva sau pe cineva), a-i fi lehamite (de ceva sau de cineva). *Du-te de zi cuconașului să tacă, că m-am săturat de mojică ca de mere păduretе.* ALECSANDRI, T. I, 125. *M-am săturat de ei ca de mere păduretе.* CREANGĂ, O. 200, cf. ZANNE, P. I, 217. **A alege ca în pere păduretе** = a nu prea avea de unde alege. Cf. ZANNE, P. IV, 66. ◇ *Cireșe păduretе* = cireșe amare. Cf. ALR SN I h 209/260, 346, 349, 723, 762. ◇ (Substantivat) *Se va da lor hrană... păduretе pisate.* CUPARENCU, V. 12/22, cf. BARONZI, L. 93. *Măr sălbatic a cărui păduretе au culoare roșie.* MARIAN, CH. 8, cf. id. NU. 102. *Din păduretele acre..., brațul și sapa muncitorului au scos fructele fine care împodobesc mesele.* SADOVEANU, O. VI, 176. *Au săpat buruiana și au aflat la rădăcina ei niște bubuiețe ca păduretele.* SBIERA, P. 297. *Păduretе iernatice, bune de pus la murat.* ȘEZ. V, 42, cf. 68. *Țăranu nu știe ce-i șofranu, Dar nici tîrgovețu ce-i păduretu.* ZANNE, P. V, 427.

3. (Rar; despre animale) Care trăiește în pădure **(1)**; sălbatic. *Șderii păduretі cu blana ruginie, deasă, moale.* ODOBESCU, S. III, 185, cf. DDRF. *Aici, cu voi alături, copaci bătrîni și fiare păduretе, Vreau să-mi prindă rădăcină visurile.* BENIUC, C. P. 85.

4. (Rar; despre locuri, terenuri etc.) Păduros, împădurit. Cf. LB. *Un teritoriu de vreo 14 miluri patrate, mai întreg muntos și pădureț.* ap. BARIȚIU, P. A. II, 553. *Hăituit și-nconjurat, A fugit cîndva din sat Colo-n munții păduretі Cu jivine și mistreți.* V. ROM. septembrie 1954, 201. ✦ (Regional) Care a fost despădurit de curînd (Căzănești-Slobozia). ALRM SN I h 400/723. ✦ (Prin Transilv., despre sol) Înțelenit, neroditor, sterp. *Pămîntul de arat sau sămănat, fiind „pădureț" și „sarbăd", are multă trebuință de a fi „dres", adecă gunoit.* PAMFILE, A. R. 26.

5. (Popular; despre oameni) Care locuiește în pădure, pădurean **(1)**; p. ext. care nu este civilizat. *În oastea care sculă Xers, împăratul Persiii, asupra grecilor să afla niște oameni păduretі care purta cu sine acest feliu de lațuri.* BUDAI-DELEANU, Ț. 114, cf. ALR II/833. ✦ P. ext. Grosolan, necioplit **(2)**. (Substantivat) *Le-au spart capetile... ca s-aveți o idee ce păduretі lipsiți di orce onoare de om.* BĂNUȚ, T. P. 9. ✦ Fig. Sălbatic, singuratic, retras, nesociabil, ursuz, (regional) păduricios; rușinos. *Era odată un negustor, ș-avea o fată — da fata, cam pădureață și scumpă la vorbă.* VLAHUȚĂ, O. A. 498. *Unde ai fost, păduretul mamei? bag-sama nu te prea trage inimioara către casa ta.* MERA, L. B. 142, cf. LEXIC REG. II, 46.

II. Subst. **1.** S. n. (Popular; eufemistic) Sifilis. Cf. CANDREA, F. 260. VAIDA, PAȘCA, GL. *Mănînce-te păduretu.* T. PAPAHAGI, M. 228, cf. 68.

2. Subst. art. (Regional) Numele unui dans popular nedefinit mai de aproape (Tungujei-Iași). H XVI 313.

3. Subst. art. (Regional; și în sintagma *de-a păduretul*, H X 318) Numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape (Hangu-Piatra Neamț). H X 318.
— Pl.: *păduretі, -e.* — Și: (regional) **păduréte** s. m. L. COSTIN, GR. BĂN. 152.
— **Pădure** + suf. *-eț.*

PĂDUREȚÍE s. f. (Rar) Faptul de a fi pădureț **(I 5)**, grosolan. *Talaba piciorului cît scaunul îi arăta corcirea și păduretia lui.* CIAUȘANU, R. SCUT. 90.
— **Pădureț** + suf. *-ie.*

PĂDURÍ vb. IV. (Regional) **1.** Intranz. A tăia (pentru gospodăria proprie) lemne din pădure (Şercaia-Făgăraş). LEXIC REG. II, 52.
2. Refl. (Despre viţa de vie) A creşte mare şi stufoasă (din cauză că n-a fost tăiată la timp) (Pojaru-Tîrgu Jiu). GL. OLT.
— Prez. ind.: *pădur**esc**.*
— V. **pădure.**

PĂDURÍCĂ s. f. (Rar) Pădurice. Cf. POLIZU, DDRF. *Pădurile şi pădurelele, codrii şi dumbrăvile încep iarăşi a slobozi mugurul.* MARIAN, O. I, 1.
— Pl.: *pădurele.*
— **Pădure** + suf. *-ică.*

PĂDURÍCE s. f. Diminutiv al lui pădure **(1)**; pădure tînără; pădurişă, (rar) pădurică, (regional) mărunţuş **(I)**. V. crîng. *Un ostrov împodobit cu o pădurice.* GOLESCU, Î. 52. *Palat ... încunjurat de trei părţi cu o grădină..., cu pădurici şi dumbrăvioare.* GORJAN, H. I, 66/12. *Cîteva fantasme licuresc pe drumurile păduricei rătăcite.* CR (1846), 142[1]/29. *Păduricea Bănesei... este locul cel mai romantic în preajma capitalei.* BOLLIAC, O. 214. *Pe Petreşti se afla Crîngul, o pădurice de stejar.* I. IONESCU, P. 477. *Tăiarăm o pădurice de stejar.* DELAVRANCEA, T. 14, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Hotărî să se oprească o noapte întreagă în colţul unei pădurici.* BUJOR, S. 136. *A fugit într-o pădurice de pe deal.* GALACTION, O. A. II, 99. *Văd pădurica revărsată pe coastă.* SADOVEANU, O. I, 39, cf. 44, VII, 265. *Lîngă pădurice, cimitirul lagărului.* STANCU, R. A. I, 342. *Ocoleau printr-o pădurice tînără de tot.* V. ROM. iulie 1954, 14, cf. ib. aprilie 1955, 117. *Se zăreau avioanele mici de vînătoare de pe aerodrom şi pădurica care înconjura fosta vilă.* BARBU, Ş.N. II, 166. *Pădurice, deasă eşti, Mîndra mea, departe eşti.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 128. *Pădurice, deasă eşti, Măicuţă, departe eşti.* MÎNDRESCU, L. P. 28. *S-a făcut dusă de-acasă În cea pădurice deasă.* RETEGANUL, TR. 30. *Un cioban... să apropie cu turmuşoara lui... de-o pădurice.* ŞEZ. III, 112, cf. ŢIPLEA, P. P. 114. *Pădurice de brad mare, Scoate-mi pe mîndra-n cărare; Pădurice de brăduţ, Scoate-mi pe mîndra-n drumuţ.* BUD, P. P. 37, cf. ALRM SN I h 396. *Pădurice de alun, Vînturile ce-ţi mai spun?* FOLC. TRANSILV. I, 228. *Mă dusei în pădurice, Aflai ouă de bobice; Luai nouă, Lăsai două, Că bobicea să mai ouă* (Cartofii). GOROVEI, C. 19, cf. 41, 336. ◇ (Prin analogie şi exagerare) *Fundul ogrăzii era invadat de o pădurice de morcov sălbatic şi stevie.* SADOVEANU, O. XI, 448. ✦ Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Mulţime. *A intrat în atelierul cu mese lungi pe cîteva rînduri şi cu maşini pe margini cu o pădurice de capete de femei şi băieţi.* PAS, Z. I, 292.
— Pl.: *păduric**i**.*
— **Pădure** + suf. *-ice.*

PĂDURICIÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre oameni) Pădureţ **(I 5)** (Măţău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *păduricioş**i**, -oase.*
— **Pădure** + suf. *-icios.*

PĂDURÍDĂ s. f. (Învechit, rar) Mama-pădurii, v. mamă **(III)**. *Fără îndoială că o să fie vreo pădurídă.* GORJAN, H. II, 174/32.
— Pl.: *păduride.*
— De la **pădure,** prin analogie cu cuvinte de tipul *silfidă, nereidă* etc.

PĂDURÍŞTE s. f. (Rar) Pădure **(1)** (mică). *În păduriştea de mesteacăni de pe poala din bătaia soarelui, păsările primăverii se-ngînă.* CARAGIALE, O. I, 219. *Oamenii... s-au dus pe urmă prin pădurişte.* PAS, Z. I, 163.
— Pl.: *păduriş**ti**.*
— **Pădure** + suf. *-işte.*

PĂDURÍT[1] s. n. (Regional) Faptul de a păduri **(1)**. *Locuitorilor din Ungaria li se dedeseră... drept de pădurit şi ghindărit, oriunde erau păduri.* BARIŢIU, P. A. I, 649, cf. LEXIC REG. II, 52.
— V. **pădurí.**

PĂDURÍT[2]**, -Ă** adj. (Rar) Păduros. *Spinarea... pădurită a unei culmi.* ap. TDRG, cf. BUL. FIL. II, 51, 60.
— Pl.: *păduriţ**i**, -te.*
— De la **pădure.**

PĂDURÍŢĂ s. f. Diminutiv al lui pădure; pădurice, (rar) pădurică. *Era un om sărac carile, într-o păduriţă, sub o colibiţă, era locuitoriu.* CANTEMIR, IST. 70. *Păduriţă foarte întunecoasă.* GOLESCU, Î. 9, cf. LB, DDRF, TDRG. *Această păduriţă... se întindea pe douăzeci de kilometri.* BENIUC, M. C. I, 71. *S-a pierdut printr-o păduriţă din apropiere.* V. ROM. august 1963, 43. *Dorul mîndrei de n-ar fi, Păduriţă verde, M-aş culca, m-aş odihni.* HODOŞ, P. P. 36, cf. CHEST. IV 102/49, 139. *Păduriţă de stejar, Lasă-mă să-mi tai un par.* FOLC. TRANSILV. I, 193, cf. GOROVEI, C. 339.
— Pl.: *păduriţe.*
— **Pădure** + suf. *-iţă.*

PĂDUROÁICĂ s. f. (Regional) **1.** Mama-pădurii (din mitologia populară), v. mamă **(III)**. *Bolnavului de friguri i se mai descîntă de păduroaică.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 74, cf. CANDREA, F. 165, PAMFILE, DUŞM. 212. *Se-ntîlni cu moroicile, Cu strigoicile, Cu păduroicile.* ŞEZ. IV, 27. *Păduroiu cu păduroaicele.* MAT. FOLK. 556, cf. 563. *Voi, moroaicelor, Voi, strigoaicelor, Voi, păduroaicelor, Ieşiţi de la (cutare) Din creierii capului.* MARIAN, INS. 69, cf. GR. S. VI, 144, ALR II 4 237/836.
2. (Bot.) Mama-pădurii, v. mamă **(III)** *(Lathraea squamaria).* Cf. BORZA, D. 96.
— Pl.: *păduroaice* şi *păduroici.*
— **Pădure** + suf. *-oaică.*

PĂDURÓI, -OÁIE subst. **1.** S. n. (Rar) Augmentativ al lui pădure **(1)**. Cf. DDRF.
2. S. m. (Rar) Proprietar de pădure **(1)**. Cf. DDRF.
3. S. m. şi f. (În mitologia populară) Personaj fantastic (masculin sau feminin) care trăieşte în păduri, demon al pădurilor. V. mama-pădurii, pădurar, pădureană, pădureancă, pădurídă, păduroaică **(1)**. Cf. TDRG. *Voi, strigoilor, Voi, păduroilor, Ieşiţi de la cutare.* ŞEZ. IV, 27. *Acolo se-ntîlnea strigoaica cu strigoiu, Muma-pădurii cu păduroiu.* MAT. FOLK. 549, cf. 550, 551. *Se-ntîlni cu moleţii... Şi cu păduroii.* MARIAN, INS. 69. *Ieşiţi păduroi, Cu păduroaie, Din creierii capului Din faţa obrazului.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 117. *Tu, păduroiule, Cu vacile vii, Cu vacile te duci, De la (cutare) să fugi.* I. CR. I, 14, cf. PAMFILE, DUŞM. 224, GR. S. VI, 144, ARH. FOLK. III, 126.
4. S. m. (Bot.; Ban.) Condroniu *(Melampyrum arvense).* Cf. TDRG, PANŢU, PL. 208, CADE, BORZA, D. 108.
— Pl.: *păduroi, -oaie.*
— **Pădure** + suf. *-oi.*

PĂDURÓS, -OÁSĂ adj. (Despre locuri, terenuri etc.) Acoperit cu pădure **(1)**, bogat în păduri; împădurit, (rar) păduret **(I 4)** pădurat, păduratic **(1)**, pădurit[2]. *Ţara lor iaste toată păduroasă.* HERODOT (1645), 241. *Ţinîndu-se în locuri păduroase, sălbatice şi strîmte, au năzuit la Cazimir, craiul Poloniei.* ŞINCAI, HR. II, 77/10, cf. LB. *Drumul... se află strîns şi închis între nişte dealuri păduroase.* BĂLCESCU, M. V. 111, cf. POLIZU. *Iaca vine dimineaţa, Soarbe ceaţa După dealul păduros.* F (1873), 182. *Scena se petrece la poalele unei stînci păduroase.* ODOBESCU, S. III, 59. *Valea Podenilor este o văgăună închisă din patru părţi de dealuri păduroase.* CARAGIALE, O. I, 57. *Munţi păduroşi.* VLAHUŢĂ, ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Soarele... nu scăpătase încă după piscurile păduroase*

ale munților Străjii. HOGAȘ, DB. II, 4, cf. I, 83. *Departe, se ridică în cer munții albaștri și veșnici; dincoace, o umbră deasă sub coastele păduroase.* SADOVEANU, O. II, 600, cf. 436. *Dunărea, leneșă, își lunecă domol undele încovoindu-se printre ostroavele pustii și păduroase.* BART, S. M. 72. *Masive păduroase relativ întinse s-au păstrat numai pe dealurile înalte.* MG I, 679.
— Pl.: *păduroși, -oase.*
— **Pădure** + suf. *-os.*

PĂFĂÍ vb. IV v. **pufăi.**

PĂFĂÍT s. n. v. **pufăit**[1].

PĂFĂITÚRĂ s. f. v. **pufăitură.**

PĂFTĂLÍȚĂ s. f. (Regional) Păftăluță. *De cînd s-a dus neica-n cale... N-am mai pus la gît mărgele, Nici la degete inele,... Nici la mijloc păftălițe.* ȘEZ. XII, 147.
— Pl.: *păftălițe.*
— **Pafta** + suf. *-iță.*

PĂFTĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Rar) A închide cu paftale (1), a prevedea cu paftale. *Cartea... roasă de urechelniță și îmbîcsită de urme de amprente, păftăluită în hălci mucegăite de alpaca.* KLOPȘTOCK, F. 170, cf. SFC IV, 128, 129, 132.
— Prez. ind.: *păftăluiesc.*
— **Pafta** + suf. *-ălui.* Cf. SFC IV, 128.

PĂFTĂLÚȚĂ s. f. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui pafta (1); (regional) păftăliță. *Pentru niște păftăluțe... trimisei și acest ceasornic* (a. 1801). IORGA, S. D. VIII, 38. *Cingătoarea le era de mătase, mai lată decît a căpitanilor și prinse cu cîte două păftăluțe de aur.* ISPIRESCU, M. V. 44, cf. TDRG, SFC IV, 146. *Să puie la gît mărgele Și la degete inele, Paftaluțe și cordele.* ALECSANDRI, P. P. 349.
— Pl.: *păftăluțe.*
— **Pafta** + suf. *-uță.*

PĂFUGÁ vb. I. Tranz. (Transilv.) A alunga, a goni, a fugări. Cf. KLEIN, D. 393, LB, GHEȚIE, R.M., TDRG. *Cînd ne-ngrămădeam prea mulți în drum, Venea argatul Ion să ne păfuge.* BENIUC, C. P. 80. *Am păfugat infanteria, pe urmă or venit tancurile.* T. POPOVICI, S. 399, cf. id. SE. 64. *Acest șoimel... Urma le-a luat Și i-a pefugat Cît n-a mai rămas Un leș.* MARIAN, O. I, 107. *Novac merșa, vîntu întrecea, Pasări păfuga.* ALEXICI, L. P. 20. *Dă-le pace la cai, nu-i tot păfuga.* VICIU, GL., cf. com. BENIUC, ALR II/310. *Ai păfugat lupii ceia?* A I 24. ◇ Refl. recipr. *Se păfugau fluturii și bîzîiau albinele.* MERA, ap. CADE.
— Prez. ind.: *păfúg.* — Și: **pefugă** vb. I, **pefugi** (ALEXI, W.) vb. IV.
— **Pe** + **fugă.**

PĂGHÁR s. n. v. **pahar.**

PĂGÍNGII s. f. pl. v. **pecingine.**

PĂGINIOÁRĂ s. f. (Rar) Diminutiv al lui pagină. Cf. DRLU.
— Pl.: *păginioare.* — Și: **păginoáră** s. f. DRLU.
— **Pagină** + suf. *-oară.*

PĂGINOÁRĂ s. f. v. **păginioară.**

PĂGÍN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care se închină la zei sau la idoli, idolatru, politeist, (învechit, rar) păgîn(e)an; (în opoziție cu creștin) persoană care este de altă religie decît cea creștină; p. restr. turc, mahomedan (2). *Peri-veți păgînrii.* PSALT. HUR. 7[r]/22. *Scoase de la fața lor păgînrii.* ib. 66[v]/26. *Voia păgînriloru a face.* COD. VOR. 158/13. *Eu prorocii întru păgîni* (a. 1569—1575). GCR I, *15/30. *Încungiurase păgînii cetatea Ierusalimului.* CORESI, EV. 170, cf. 86, 340. *Să propoveduiesc cuvîntul lui H*[risto]*s și să spui lor că păgîni-s* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 151/2. *Să răscumpere cetățile carile le luase păgînii de la alții domni.* URECHE, L. 84. *Pre aceștia foarte să-i cearte cu bătaie, ca pre niște păgîni și oameni necredincioși ce sămt.* PRAV. 17, cf. 51. *De nu va asculta nece săborul, fie ție ca un păgîn și publican.* N. TEST. (1648), ap. GCR I, 128/3, cf. GCR I, 133/25, ST. LEX. 174[r]/2. *În calea păgînilor să nu mergeț și în cetatea samarineanilor nu intrați* (a. 1650—1675). GCR I, 194/18. *Calea păgînilor cea strîmbă. Va peri și vor cădea-n grea scîrbă.* DOSOFTEI, PS. 12/21 cf. 34/19. *Și păgînii, cei ce tot fealiul de fără de leage în toate zilele facu, ți aduc aminte de D*[u]*mn*[e]*zău și-l roagă.* BIBLIA (1688), 6/17, cf. ib. [prefață] 3/40. *Mai bine să-ș facă moarte cu mînule sale decît să încap-în mînule păgînilor rob.* NECULCE, L. 45, cf. 50. *Să nu lase țara creștinească în mîinile păgînilor.* ANON. CANTAC., CM I, 114. *Fiind între păgîni tot capete de zorbale, și ales un inicer agă căruia și Cealic îi zicea.* R. GRECEANU, CM II, 133, cf. 149. *Ier*[u]*s*[a]*limul va fi călcat de păgîni, pînă ce să vor plini vremile păgînilor* (a. 1700—1725). GCR II, 22/31, cf. N. COSTIN, ap. GCR II, 9/30. *Nici să cade creștinii să facă jocuri într-aceale zile după cum fac păgînii.* ANTIM, ap. GCR II, 29/30. *Mă voi griji că să poruncesc să să omoare păgîna.* AETHIOPICA, 39[r]/18. *După aceasta, l-au dus pre el păgînii în capiștea idolească* (a. 1809). GCR II, 204/17. *Împrejurul lui, ploauă Trupuri de păgîni tăiate în doauă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 184, cf. 78, DRLU, LB. *Era păgîn ... ce se închina focului arzătoriu pe altarul templului din Vilna.* ASACHI, S. L. II, 31, cf. 8. *Îndemna a contribui la cheltuielile războiului în contra păgînilor.* BĂLCESCU, M. V. 38. *S-a înamorat... de un păgîn , de un idolatra, de turcul Abul.* CR (1848), 26[3]/48, cf. 17[2]/15. *N-a fost război fără ca ei să nu fi sărit asupra păgînilor.* GHICA, S. 18. *Hai, pîn-a nu cădea de vii în mînile păgînilor.* ALECSANDRI, T. II, 14, cf. id. P. I, 5. *Ștefan strînge-oștire Și-nvingînd păgînii-nalță-o mănăstire.* BOLINTINEANU, O. 58. *Această a fost soarta tuturor credințelor religioase ale păgînilor.* ODOBESCU, S. I, 211, cf. 162. *Moșia noastră a să cadă de iznoavă în călcarea păgînilor.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Păgîn sînt parcă, nu creștin!* COȘBUC, P. I, 199, cf. PAMFILE, CR. 173, TDRG. *La tine, creștinul și păgînul sînt tot o mîncare de pește?* GALACTION, O. A. I, 263. *Pentru noi, creștinii, era sărbătoarea sfintei înălțări; la păgîni însă lumea lucra.* SADOVEANU, O. XI, 253, cf. XII, 341. *Îl aduci pe păgîn la legea creștinească.* CĂLINESCU, E. O. II, 256. *Creștin ești, păgîn ești?* STANCU, R. A. III, 313. *Mi-a căzut ghioaga din mînă... A căzut și mîna mea Cu păgînu-alături-ea.* ALECSANDRI, P. P. 169. *Eu... păgîn n-am îndrăgit, Dară turcii m-au robit.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 489, cf. 493, 494. ◇ (La sg. cu sens colectiv) *Au strîns păgînul oști fără număr.* R. POPESCU, CM I, 251. *Sosi vestea că păgînul a tăbărît la Călugăreni.* BĂLCESCU, M. V. 111. *E mult de cînd păgînul Taie capete plecate.* BOLINTINEANU, O. 9. *Norodul și-a plecat iar grumazul sub piciorul păgînului.* SADOVEANU, O. I, 184.

2. Adj. Care aparține unei religii politeiste sau cultului idolilor, care se referă la o astfel de religie; p. ext. care aparține civilizației antice greco-romane, care se referă la antichitatea greco-romană; care aparține unei alte religii decît cea creștină; care aparține păgînilor (1) sau se referă la ei; (învechit, rar) păgînatic; p. restr. turcesc. *Casa lui Iacov de omenri păgări.* PSALT. HUR. 99[r]/3. *Biruiți fură de o muiare păgînă.* CORESI, EV. 326. *Va fi îndemnat de limbă păgînă să între cu dînșii și să slujască bozilor.* PRAV. GOV. 137[v]/10, cf. 82[r]/9. *Închinătorii de idoli rău și amar au petrecut, în robie... luați de limbi păgîne* (a. 1650). GCR I, 146/2, cf. ST. LEX. 174[r]/21. *Toate limbi păgîne și fără de leage.* DOSOFTEI, PS. 31/12. *Au plecat la Ierusalim cu atîte mii de oști păgîne* (cca 1750). GCR II, 55/35. *Să află un mic număr de americani păgîni.* IST. AM. 17 /8. *Mă spăimîntez cînd socotesc puțina cucernicie a creștinilor din vremea de acum... de multe ori cu totul păgîni.* MOLNAR, RET. 56/25. *Cine*

ştie ce limbă păgînă. Doar asupra lui iar s-au sculat. BUDAI-DELEANU, Ţ. 84. *Văzu păgînele turceşti gloate Fugind din ţară.* id. ib. 425, cf. 155, 173. *Lumea veche, civilizaţia păgînă.* BĂLCESCU, M. V. 1, cf. 35. *Pe-un jilţ, tăiat în stîncă, stă... preotul cel păgîn.* EMINESCU, O. I, 93, cf. 148, IV, 261. *Ce ne pasă nouă de ce bănuieşte filisteanul păgîn.* CARAGIALE, O. IV, 257. *Dobort în bătălii attîia vrăjmaşi păgîni cîte zile cu soare sînt într-un an.* ODOBESCU, S. I, cf. III, 55. *Cunoscînd prea bine limba turcească, s-ar fi putut travesti şi trece necunoscut chiar prin lagărul păgîn.* XENOPOL, I. R. V, 105. *Eu rămîn să mor pe-aici Cu liftele păgîne.* COŞBUC, P. I, 77. *Ca să dau şerbării mîndre Din vremi păgîne, dulci fiori, Pusei pe fruntea mea senină Cununi de crini mirositori.* PETICĂ, O. 46. *Zeităţile femeieşti..., plăsmuite de închipuirea păgînă a celor vechi, au trebuit să răsară din înrudirea fermecată dintre floare şi femeie.* HOGAŞ, DR. I, 184. *Strofa din urmă îi rămase stăruitoare în amintire, ca o inscripţie păgînă.* GALACTION, O. A. II, 330. *Morţii păgîni erau risipiţi pe cîmpie.* SADOVEANU, O. II, 49. *Aduceau veşti umănunţite de fiece mişcare a oştilor păgîne.* id. ib. XII, 319, cf. 228. *În opera lui Boccaccio apar, pentru prima dată, zeii păgîni... ca simboluri ale frumuseţii.* OŢETEA, R. 204. ◇ Fig. *Dulci doine din bătrîni Ce cad ca o poveste a codrilor păgîni.* PETICĂ, O. 101. ✦ P. ext. (Adjectival; în opoziţie cu spiritual, sufletesc) Trupesc; senzual. *Pe dînsul rămîne Toată vina poftelor păgîne.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 269.

3. S. m. şi f. (Popular) Persoană care este de altă confesiune creştină decît cea ortodoxă; persoană care se abate de la dogmele unei religii, în special de la dogmele religiei creştine, eretic, schismatic; persoană care nu are nici o credinţă religioasă, ateu. *Pre mulţi din păgîni... armeni, papistaşi şi de alte erese au întors de i-au botezat.* ANON. CANTAC., CM I, 91. *Asupra lui Simon vrăjitorul şi a lui Maned... şi asupra păgînilor* (a. 1765). GCR II, 79/18. *Şi numai pentru dînsa, Sperjur, păgîn se face.* HELIADE, O. I, 314. *Păgîn! — mă curmă dascalul..., iacă frumoasele isprăvi ale învăţăturii papistaşilor.* NEGRUZZI, S. I, 13. *S-o temut să nu-mi pierd legea şi să mă-ntorc înapoi păgîn.* ALECSANDRI, T. I, 47. *Te-ai făcut păgîn?... te-ai lepădat de sfînta biserică!* SLAVICI, N. I, 177, cf. ALRM II/I h 249. ✦ (Peiorativ; prin exagerare) Persoană care nu respectă dogmele sau practicile religiei creştine (şi are o atitudine insultătoare faţă de ele). *Asta vă e... vitejia, neruşinaţi păgîni ce necinstiţi un mormînt?* ODOBESCU, S. I, 110, cf. CADE. *Nici icoanei nu se pleacă... Om sărac — şi tot săracul e păgîn.* EFTIMIU, Î. 76. *Cînd venea preotul cu zi-nţiul,* [tata] *o lua spre fundul curţii, iar mama îi spunea... că e păgîn.* PAS, Z. I, 232. *Păgînul ăsta vrea să tămăduiască bolile.* T februarie 1962, 27. ✦ (Adjectival) Lipsit de pietate, de smerenie, de evlavie. *Să fi început oare sfinţii să-şi piardă puterea? — mi-a venit deodată în minte un gînd păgîn.* V. ROM. ianuarie 1954, 109. ◇ (Glumeţ) *Numai greierul păgîn turbura... ceasul măreţ de rugăciune.* HOGAŞ, DR. I, 278.

4. S. m. şi f. P. ext. Om rău, crud, nemilos, crunt, nelegiuit **(2)**. *Pe acest tirean şi păgîn cu trăsnet să-l detuni* (cca 1800). GCR II, 180/30, cf. ISPIRESCU, L. 65. *Se grăbeşte păgînul a da sfoară în ţară că te-a prins cu mîna în sac.* ODOBESCU, S. III, 147. *Măi, păgînule, zice boierul, ce ai tu cu femeia de-o baţi?* SADOVEANU, O. VIII, 535. *A mea inimă nu-i bună; Că-i legată cu curele, ... Mîncată de mulţi păgîni Ca iarba de boi bătrîni.* MÎNDRESCU, L. P. 16. ◇ (Cu sens atenuat) *Baba... dă din mîini. Dracilor, staţi păgîni?* COŞBUC, P. I, 226. ◇ Fig. *Vîntul, răsfăţat copil, s-apropie tiptil-tiptil... Auzi, dar cine-i el, păgînul, Ca să-mi sărute fete-n drum?* id. ib. 89. ✦ (Regional) Ucigaş. Cf. ALR SN IV h 981/2, 284.

5. Adj. Cumplit, crîncen, aprig; înverşunat, violent; crud, neomenos **(1)**. *Să ţîrşiră cu moarte păgînă De a lui Tandaler groaznică mînă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 417. *Eroii urmează Speranţei stăpîne Şi-n cale, cu monştrii, în luptă păgînă.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 30. *Se-ntoarce-apoi cu ochi păgîni Şi-aruncă fierul crunt din mîni.* COŞBUC, P. I, 114, cf. 120, GOGA, P. 108. *Face-un pas, vrînd s-o lovească, în pornirea lui păgînă.* IOSIF, PATR. 62. *Din nesimţirea în care căzuse după izbucnirea mîniei sale păgîne, îl trezi... o voce clară.* AGÎRBICEANU, A. 476. *Să potolească dumnealui pe Vasile Bacciu, că de ceilalţi oameni nu mai vrea să asculte, atîta-i de păgîn.* REBREANU, I. 199, cf. 219. *Dacă-i inimă păgînă, Tot a căuta pricină.* MARIAN, SA. 41. *Iese cu altă poruncă şi mai păgînă.* RETEGANUL, P. V, 52. *Am o inimă păgînă, de iubeşte fără milă.* MAT. FOLK. 239, cf. ALR II 3 672/2, 537. ◇ (Adverbial) *Urlam tot mai păgîn.* SADOVEANU, O. V, 27. ✦ Pătimaş, sălbatic. *Căci te iubeam cu ochi păgîni Şi plini de suferinţi.* EMINESCU, O. I, 192. *Dragostea păgînă pentru femeia aceasta... îi umplea sufletul.* AGÎRBICEANU, L. T. 351. *Îi văd privirile păgîne.* CAZIMIR, L. U. 72. ✦ Fig. Vitreg, ostil, vrăjmaş, potrivnic. *„Ai! ursită neagră şi păgînă!" Strigă cu lacrăme şi duroare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 124. *Tu, Oltule, să ne răzbuni! Să verşi păgîn potop de apă Pe şesul holdelor de aur.* GOGA, P. 18, cf. 104. *Era să degerăm... Păgînă vreme!* AGÎRBICEANU, A. 468. *Zadarnic flaute cîntă În aste zile păgîne.* BACOVIA, O. 159. *Şi foc păgîn şi schije iuţi şi sparte I-au înfundat obuzele-n plămîn.* LABIŞ, P. 34.

— Pl.: *păgîni, -e.*

— Lat. **paganus.**

PĂGÎNÁTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Păgîn **(2)**. *Pre aceale vremi... împărăţînd păgînaticii iconobo-reţii Mihail hîrcavul şi fiul său Teofil.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 244r/11.

— Pl.: *păgînatici, -ce.*

— **Păgîn** + suf. *-atic.*

PĂGÎNĂTÁTE s. f. **1.** (Învechit) Păgînism **(1)**; însuşirea de a fi păgîn **(1)**, starea de păgîn. *Cu mîinile apostolului schimbîndu-se de în păgînătate, împreună-se cu H[rist]os cu botezul* (a. 1648). GCR I, 131/4. *De frica păgînilor să-ntorsease la păgînătate.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 97r/22, cf. ANON. CAR. *Au dezrădăcinat din toate locurile păgînătatea şi au întins... numele lui Hristos.* ANTIM, P. 188. *Creştinătatea iaste înţelepciunea cea mai mare şi păgînătatea iaste nebunia cea mai mare.* id. ap. GCR II, 4/28. *Strîmtat-ai păgînătatea... cu lăţimea bunei-credinţe ceii adevărate.* MINEIUL (1776), 185r1/34, cf. 158r2/17, 192r2/8. *Ne acoperea înturearecul cel adînc al păgînătăţii şi al păcatelor.* VARLAAM-IOASAF, 16r/22. *Sîntul Ştefan nu pentru păgînătatea lui Giula celui mai tînăr s-au sculat asupra lui, ci pentru că nu l-au putut trage de la legea răsăritului.* ŞINCAI, HR. I, 190/26. *Între norod este o crezătorie vechie, ... încă de pe vremile păgînătăţii.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 121, cf. DRLU, LB. *În India... lăcuitorii petrec încă în negura păgînătăţei.* AR (1829), 15 2/28. *Era cel mai mare şi mai falnic din cîte templori se afla acolo înălţate în vremea păgînătăţii.* CR (1829), 77 2/28, cf. TDRG. *Oamenii... trecuseră prin luminatul botez, lepădînd, ca pe nişte solzi, păgînătatea.* SADOVEANU, O. XI, 10, cf. SFC III, 168.

2. (Învechit) Păcat 2 **(1)**; greşeală (gravă); infamie, ticăloşie, mişelie **(2)**, mîrşăvie. *Roman Vodă ..., neputînd răbda păgînătatea unchiului său Ştefan Vodă, s-au vorovit... şi au prins pe unchiu-său.* URECHE, LET. I, 111/11. *Şi din mila ta să cadză Cu a lor păgînătate.* DOSOFTEI, PS. 21/23. *După păgînătatea lui... vor bate pre el.* BIBLIA (1688), 144 1/16, cf. 84 1/52, 140 2/12. *Această păgînătate săvîrşind Mihnea Vodă.* R. POPESCU, CM I, 386. *Domnul, păgînătatea lui văzînd, îndată au trimis de au făcut jalbă la împărăţie.* R. GRECEANU, CM II, 50. *A vrut... D-zeu să pedepsească pre Ahav... pentru multele păgînătăţi şi nedreptăţi.* ANTIM, ap. TDRG. *Neteamerea ar îndemna pre fieştecare la orice păgînătate.* MOLNAR, RET. 103/11, cf. LB. *Să omoare o astfel de damă... ah, ce păgînătate.* GORJAN, H. II, 126/30, cf. IV, 204/15.

3. (Cu sens colectiv) Mulțime de păgîni (1), neam, popor păgîn (2), p ă g î n i m e; p. r e s t r. turcime. *Singură putearea sa nu iaste să să puie împotriva a atîta păgînătate.* CANTEMIR, HR. 148. *Ar fi scos toată creștinătatea de supt jugul și robia păgînătății turcești.* C. CANTACUZINO, CM I, 59. *Ștefan... au împrăștiat pre păgînătate.* MOLNAR, RET. 48/5. *Țările creștine toate S-au unit ca să doboare spurcata păgînătate.* HASDEU, R. V. 153. *Peste-un ceas, păgînătatea e ca pleava vînturată.* EMINESCU, O. I, 148, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *E tare frumos pe la noi și pămîntul bogat, dar prea des vine urgia păgînătății.* SADOVEANU, O. III, 173.

4. (Popular) Epocă anterioară apariției creștinismului; antichitate. *Cerber, după credința păgînătății, era un cîine cu trei sau mai multe capete.* CR (1832), 24 [1]/38. *Înțelepții păgînătății avea-vor mai multă credință... decît voi care vă siliți a vă arăta mai învățați?* MARCOVICI, D. 336/11.

— Pl.: (2) *păgînătăți.* — Și: (învechit, rar) **păgînitáte** s. f. BARCIANU, V.

— **Păgîn** + suf. *-ătate.*

PĂGÎNĂȚÍE s. f. (Învechit, rar) **1.** Păgînism (1). *Și-ș vor părăsi păgînăția Și să fi să-nchine-n dereptate Toți păgînii.* DOSOFTEI, PS. 69/95, cf. id. V. S. noiembrie 152[r]/9, 166[v]/18, 174[v]/16, 228[r]/7, SFC III, 165.

2. Păcat [2] (1); greșeală (gravă); infamie, ticăloșie, mișelie (2), mîrșăvie. *Către Domnul de mi-am spus păgînăția Și tu, Doamne, mi-ai iertat necurăția.* DOSOFTEI, PS. 106/18. *Îm voi deschide rostul spurcat să-m cei iertare păgînăției meale.* id. V. S. ianuarie 43[v]/32, cf. 99[r]/1.

— Pl.: (2) *păgînății.*

— **Păgîn** + suf. *-ăție.*

PĂGÎNEÁN, -Ă s. m. și f. (Învechit, rar) Păgîn (1). *Se știe că era din țara haldeilor și păgînean.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 217[r]/16.

— Pl.: *păgîneni, -e.*

— **Păgîn** + suf. *-ean.*

PĂGÎNÉSC, -EÁSCĂ adj. 1. Care aparține păgînilor (1, 3) sau păgînismului (1), privitor la păgîni sau la păgînism, de păgîn, caracteristic păgînilor sau păgînismului; p. r e s t r. turcesc. *De va mînca den jărtvele păgînești de voia lui să se pocăiască 8 ai.* PRAV. GOV. 129[r]/5, cf. 138[r]/7. *Care țară odinioară, de demult, cu întunearecul turbării idolești înpăcată era, spurcată de tot și nevoitoare spre lucrurile păgînești* (a. 1648). GCR I, 130/14. *S-au aținat războiul hunilor, carii rămăsease în cea mai denainte a lor păgînească leage.* CANTEMIR, HR. 383. *Începuși a urma obiceiurile păgînești.* ANON. CANTAC., CM I, 192. *Lăcomia păgînească mod și sațiu n-are.* R. GRECEANU, CM II, 147, cf. 144. *Socoteala lui pentru d[u]mn[e]dzăi păgînești.* N. COSTIN, ap. GCR II, 10/19. *Cu multe răutăți era înecat, avînd el leage păgînească.* VARLAAM-IOASAF, 7[r]/18. *Vlad... oastea păgînească frînsă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 298, cf. LB. *Sărbătorele drăcești, Care le ținea norodul în vremile păgînești.* PANN, P. V. I, 141/15, cf. POLIZU. *Amestecul întîmplat în limbile omenești... În vremile păgînești, N-a fost atît de pestriț.* ALEXANDRESCU, O. I, 171. *Intrai în acest colosal templu al lui Bacus și rămăsei uimit de mulțimea adoratorilor acestui zeu păgînesc.* FILIMON, O. II, 163. *Burcel în șanț moare zdrobind O tidvă păgînească.* ALECSANDRI, POEZII, 442. *Sînt multe sute de ani de cînd vulturul și zimbrul românilor n-au călcat în țara păgînească.* GANE, N. II, 101. *Ai zis că limba latinească e o limbă păgînească.* SLAVICI, N. I, 178. *Spune la cărțile păgînești... că la nunta lui Joe cu Junona fu mare tămbălău.* ISPIRESCU, U. 11, cf. ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SFC I, 229, 230 ◇ (Cu valoare de superlativ) *O masă murdară..., o neordine într-adevăr păgînească.* EMINESCU, N. 38. *Prin casă, ce neorînduială păgînească!* D. ZAMFIRESCU, T. S. 84.

2. (Popular) Păcătos (1); p. e x t. ticălos, nelegiuit (2), nemernic (3), netrebnic (3); crud. *Cine va să răpească cinstea și pohtește măria, lucru păgînesc iaste.* CORESI, EV. 91. *Să mîntuiască țara din robia turcilor cea păgînească.* IST. Ț. R. 18. *A gîndi de moarte și a nu te teme de dînsa, iaste lucru păgînesc.* MAIOR, P. 2, cf. POLIZU. *Cînd văz cruzimea Cea păgînească, robii în chin... Aș vrea tiranii să-i sug de vii.* BOLLIAC, O. 156, cf. ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *păgînești.*

— **Păgîn** + suf. *-esc.*

PĂGÎNÉȘTE adv. **1.** În felul păginilor (1, 3), ca păgînii. *Tu încă ești ovrei și vii păgînește și nu ovrieește* (a. 1569—1575). GCR I, *16/22, cf. ST. LEX. 174[r]/23. *Unii... au numit pre eiș păgînește* (a. 1765). GCR II, 79/26. *Păgînește și fără de învățătură... besearica lui D[u]mnezeu a sluji idolilor o făcea.* MINEIUL (1776), 69[r1]/36, cf. DRLU, LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF. *Cei ce-o trăit așa... păgînește, să se cunune.* GÎRLEANU, N. 111, cf. SFC II, 145.

2. Cu cruzime, în mod necruțător (1), fără milă [1]. Cf. DDRF. *Junghiul însă o arse din nou, mai prelungit, mai păgînește.* REBREANU, NUV. 226. *Turcii peste tine-or da, Păgînește te-or lega.* ȘEZ. I, 108.

— **Păgîn** + suf. *-ește.*

PĂGÎNÍ vb. IV. (Învechit și popular) **1.** I n t r a n z. A trăi, a se comporta ca un păgîn (1, 3); a se abate de la normele religiei creștine. V. p ă c ă t u i. *Va muri omul acela și tot norodul auzind să va spămînta și nu va mai păgîni.* BIBLIA (1688), 139 [1]/28. *Va fi vreadnic de bătaie cel ce păgînește și-l vei șădea înaintea judecătorilor.* ib. 144 [1]/14, cf. 238 [2]/7, 367 [2]/8, DRLU, LB. *Scoală, Doamne, nu durmi, Că de cînd ai adurmit Multă lume-o păgînit.* DENSUSIANU, Ț. H. 128. ✦ R e f l. A se înrăi. *Finul să se ducă în toate zilele mari la naș, pînă a împlini 9 ani, că altfel se păgînește cu sufletul.* GOROVEI, CR. 115. *Lumea s-o păgînit. Suduie fecior pe tată.* PAMFILE, A. R. 253.

2. R e f l. A deveni păgîn (1, 3), a se converti la păgînism (1); p. r e s t r. a se turci. *Mustrînd pre spurcatul Iulian și probrăzîndu-l pentru fărădeleage ce s-au păgînit.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 74[r]/23. *Lăsîndu-și legea creștinească și păgînindu-se, i-au dat și fata cea mai mare.* R. POPESCU, CM I, 230, cf. ANON. CAR., POLIZU, DDRF, TDRG, SFC III, 116. ◇ T r a n z. *Vine să ne răpească pămîntul, femeile și copiii noștri, ca să-i turcească și să-i păgînească.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. DDRF, TDRG.

— Prez. ind.: *păgînesc.*

— V. **păgîn.**

PĂGÎNICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Păcătos (1). (Substantivat) *Oh, păgîniciosule și plinule de toată necurăția, tirane!* DOSOFTEI, V. S. decembrie 244[r]/24.

— Pl.: *păgînicioși, -oase.*

— **Păgîn** + suf. *-icios.*

PĂGÎNÍE s. f. (Învechit) **1.** Păgînism (1). *Trăsease de la sv[i]nta besearică pre un creștin cu vicleșug către-nșelăciunea sa și păgînia.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 41[r]/25, cf. 90[v]/16, noiembrie 153[v]/3, 180[r]/24. *Acolo au propoveduit întîi Toma apostol evanghelia lui H[r]i[sto]s, de au întorsu oamenii din păgînie.* FL. D. (1680), 55[v]/13, cf. LB. *Spun că-n vremea păgîniei ar fi fost un împărat De carele toți creștinii se plîngeau neîncetat.* PANN, P. V. II, 36/2, cf. POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., TDRG, CADE, SFC III, 169, 172.

2. Păcat [2] (1); greșeală (gravă); infamie, ticăloșie, mișelie (2), mîrșăvie. *Mare păgînie văz cînd spurcatul acesta giunghe dreptii cum ar giunghe nește vite.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 175[r]/33. *Alta nu iubea fără numai răutatea, păgînia, răsfățăciunile trupului.* ANTIM, ap. TDRG, cf. LB, ALEXI, W. *Baba Frăsina se crucise de păgînia unui asemenea stăpîn, trimes de diavol, nu de Dumnezeu.* în SCL 1969, 138.

— Pl.: *păgînii.*

— **Păgîn** + suf. *-ie.*

PĂGÎNÍME s. f. (Cu sens colectiv) Mulțime de păgîni **(1)**, neam, popor păgîn, păgînătate **(3)**; p. restr. turcime. *Singur acel Vlad de-l lași în pace Gata-i a prăpădi păgînimea.* BUDAI-DELBANU, Ț. 76, cf. LB, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., SFC III, 169. *A-mpietrat orașul cu oameni și toate păgînimile și împrejurimile, ca s-o facă să se cunune cu el.* ȘEZ. VI, 145.
— Pl.: (rar) *păgînimi.*
— **Păgîn** + suf. *-ime.*

PĂGÎNÍSM s. n. **1.** (În opoziție cu creștinism) Credință religioasă a păgînilor (1, 3), (învechit) păgînie **(1)**, păgînătate **(1)**, (învechit, rar) păgînăție **(1)**, (franțuzism) paganism; p. ext. credință religioasă a antichității greco-romane; epocă anterioară apariției creștinismului, (popular) păgînătate **(4)**. Cf. NEGULICI. *Cîntecul lui Linos... unii, poeți iscusiți și dogmatici..., l-au cufundat în subtilizările păgînismului degradat.* ODOBESCU, S. I, 230, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Păgînismul slavilor a fost o piedică pentru o simbioză mai strînsă cu românii creștini.* PUȘCARIU, L. R. I, 248, cf. SCRIBAN, D. *Dualism în jurul căruia se grupează toate celelalte antinomii... păgînism și creștinism.* RALEA, S. T. III, 21, cf. SFC I, 124, III, 169.
2. P. anal. Atitudine filozofică, religioasă, artistică asemănătoare cu cea care se atribuie antichității greco-romane. *Îmi plăcea totuși păgînismul fără ascunsuri al călăuzului nostru.* HOGAȘ, DR. I, 27. *Urmăreau în sport un păgînism estetic, o presimțire de mitologie.* TEODOREANU, M. U. 312. *Autorul Decameronului e considerat, în general, ca reprezentant tipic al păgînismului Renașterii.* OȚETEA, R. 203. *Păgînismul naturist, caracteristic moralei lui Hardy, e vizibil peste tot.* RALEA, S. T. I, 120.
— **Păgîn** + suf. *-ism.*

PĂGÎNITÁTE s. f. v. **păgînătate.**

PĂGÎNITÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Păcat [2] **(1)**; greșeală (gravă); infamie, ticăloșie, mișelie **(2)**, mîrșăvie. Cf. DOSOFTEI, ap. ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 130.
— Pl.: *păgînituri.*
— **Păgîni** + suf. *-tură.*

PĂGÎNIZÁ vb. I. Refl. și tranz. fact. (Rar) A deveni sau a face să devină păgîn **(1, 3)**. V. paganiza. Cf. SFC III, 116.
— Prez. ind.: *păgînizez.*
— V. **păgîn.**

PĂGÎNÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Nelegiuit **(2)**, netrebnic **(3)**, ticălos. *Ce mai urîtă și mai păgînoasă faptă, decît necinstea unei familii cinstite.* GORJAN, H. IV, 70/17.
— Pl.: *păgînoși, -oase.*
— **Păgîn** + suf. *-os.*

PĂGNIE s. f. v. **pîlnie.**

PĂGUBĂȘ, -Ă s. m. și f. (Construit adesea cu verbe ca „a rămîne", „a lăsa") Persoană care suferă o pagubă (materială sau morală); păgubit, (regional) păgubitor **(2)**. *Nu are voie furul să bată cu cela ce-l găsește furînd, ce să dzice, cu păgubașul.* PRAV. 120, cf. 31, 305, 317. *Le-au luat mulți bani cu făgăduieli mincinoasă... și toți au rămas păgubași.* R. POPESCU, CM I, 491. *Mulți au rămas păgubași de tot ce au avut acolo în cetate.* MUSTE, LET. III, 19/26. *Din furtușag, păgubașii nimică nu mai vedea.* BELDIMAN, E. 11/24. *Săracul păgubaș, Tot căutînd pe geambaș, Îl găsi după un an.* PANN, P. V. III, 107/13. *Dacă-i avea bunătate să mergi d-ta să-i grăiești, ... poate nu m-ar lăsa păgubaș.* ALECSANDRI, T. I, 216, cf. id. T. 290. *Să nu ne dea pe față, să fim noi păgubași.* BOLINTINEANU, O. 141. *Păgubașele s-au mulțumit numai cu această armonioasă dezdăunare.* ODOBESCU, S. III, 10, cf. 11. *Păgubașul îți l-am spus eu, dar îmi trebuie tîlharul.* SEVASTOS, N. 294, cf. ALEXI, W., TDRG, REBREANU, R. I, 72. *Și eu și ei știm păgubași.* SADOVEANU, O. X, 34, cf. I, 473, ARGHEZI, VERS. 320. *De ai bani mai multicei, Dă-mi giumătate din ei, Să nu rămîi păgubaș.* ALECSANDRI, P. P. 162, cf. 197, 266. *De unde știi tu că am vreo pagubă? ți zise păgubașul.* SBIERA, P. 254, cf. 87. *Cum e rîndu la oraș? Nu prea bine, Grigoraș, Că e plin de păgubași.* MARIAN, SA. 191. *Nici vorba n-o isprăvea, Păgubașul nemerea.* BIBICESCU, P. P. 326. *Să ne punem la tocmeală, Eu să cer și tu să lași, C-altfel știm păgubași.* ȘEZ. VIII, 31. *Hoțul este numai cu un păcat și păgubașul c-o mie.* PANN, P. V. II, 29/30. cf. ROMÂNUL GLUMEȚ, 43, PAMFILE, J. I, 129. *De n-ar fi păgubași, n-ar fi nici hoți.* PANN. P. V. I, 69/11, cf. ZANNE, P. V, 469. *Hoțul de păgubaș,* se spune, glumeț, despre cel păgubit care, pe lîngă pagubă, are de suferit și învinuirea de a fi provocat-o. Cf. DDRF, TEODORESCU, P. P. 489, ZANNE, P. V, 469. ◇ (Adjectival) *Rămase cuprins de gîndurile omului păgubaș.* SLAVICI, N. II, 64. ◇ Expr. **A se lăsa păgubaș (de ceva** sau **de cineva)** = a renunța (la ceva sau la cineva). *Îi silesc să se lase păgubași de banii reclamați.* N. A. BOGDAN, C. M. 76. *M-am repezit să beau apă din carafa de pe masă, dar... m-am lăsat păgubaș.* BRĂESCU, O. A. II, 50. *Lumea s-a lăsat păgubașă de hoitul lui Manlache și l-a așteptat să iasă singur la mal.* POPA, V. 240. *Vorbea atît de pripit și de peltic, încît învățătorul se lăsa păgubaș să-l mai înțeleagă.* P. CONSTANT, O. 3. *Mîța vru să fie moașe, Dar se lasă păgubașe.* ARGHEZI, VERS. 267. *Promite-mi că ai să mă suporți. Altminteri, mă las păgubaș.* VINEA, L. II, 93. *Îi făcu semn cu capul să se lase păgubaș.* STANCU, R. A. IV, 398, cf. I, 235, II, 110. *Ztcea că s-aruncă-n Olt cu-un pietroi dă gît și se lasă păgubaș.* T martie 1962, 27. *Fu gata să întrebe..., dar se lăsă păgubașă.* V. ROM. noiembrie 1962, 64. *S-a lăsat păgubaș și n-a mai cerut nimănui nimica.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 101. *Se lasă păgubaș de rîșchitoare și vine acasă.* ȘEZ. V, 10.
— Pl.: *păgubași, -e.*
— **Pagubă** + suf. *-aș.*

PĂGUBÍ vb. IV. **1.** Tranz. A lipsi (pe cineva sau ceva) de un cîștig sau de un bun material; a pricinui o pagubă **(1)**; (învechit) a nevoi **(2)**. *Bărbatul nu va putea lua dzestrele și să păgubească pre tatăl muierii.* PRAV. 140, cf. 50. *Nu curvi, nu omorî, nu fura, nu mărturisi strîmbu, nime nu păgubi.* N. TEST. (1684), 54[v]/6. *Deșert către-aproape tot omul grăiaște Și cu-nșelăciune va de-l păgubește.* DOSOFTEI, PS. 37/10. *Și-l vor păgubi pre el cu o sută de sicle.* BIBLIA (1688), 142 1/53. *Tuturor le-au părut rău de păgubirea ce-au păgubit țara.* NECULCE, L. 177. *Să-l păgubească de sume mari de bani.* R. GRECEANU, CM II, 124, cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 393, MAIOR, IST. 171/8. *Nu supără pe nimeni, nu păgubește pe nimeni.* KOTZEBUE, U. 26[r]/6, cf. CLEMENS. *Satură și hrănesc* [hrănesc] *Pe corbii ce-i păgubesc.* MUMULEANU, ap. GCR II, 248/20. *Să mă păgubească de nu știu cîte fălci de pămînt?* ALECSANDRI, T. I, 359. *Voise numai să arate că și el a fost păgubit de rebeli.* REBREANU, R. II, 227. *N-a păgubit comuna cu nici un ban.* SADOVEANU, O. VIII, 270, cf. IX, 151. *Tata n-ar ști și nu-l păgubim cu nimic.* PAS, Z. I, 167. *Vrusăi să dreg cuptoru-ăla, fără să mai păgubesc gospodăria.* T martie 1962, 41. *Nicicum să îndrăznești Pe altul să păgubești.* ZANNE, P. VIII, 468. ✦ (Complementul indică un bun material) A pierde **(II 1)**. *Să plătească stăpînu-său tot cît au păgubit într-acea cale.* PRAV. 47. *Să giuca un orășan în cărți și... păgubi tot ce avu* (a. 1692). GCR I, 296/22. *Stăpînul mai că se întristase Aflînd c-a păgubit Patrusprezece galbeni.* BOLLIAC, O. 130. ✦ (Rar) A distruge, a strica. *Cine l-ar sili ca să păgubească pășunea de pe miriști?* I. IONESCU, C. 66/19.
2. Intranz. și (învechit și regional) refl. pas. A suferi o pagubă **(1)**, a rămîne păgubaș. *Aceasta de o vor face și alți stupari, nu se vor păgubi.* ECONOMIA, 182/2. *Pravila și dreptatea nu primește... să se*

păgubească cineva pentru ctștigul altuia. PRAVILA (1814), 2/3, cf. 87/25, 93/15, LB. *De vei păgubi în vreo negutitorie, să-ți fie de învățătură.* NEGRUZZI, S. I, 251, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *Unde-am fost am păgubit..., Jumătate m-au sorbit.* SEVASTOS, C. 85, cf. ALR II 3 639/284, 574. *Scumpul mai mult păgubește, leneșul mai mult aleargă.* NEGRUZZI, S. I, 248, cf. BARONZI, L. 54, ALECSANDRI, T. 290. *An n-am ctștigat; estim am păgubit; la anul trag nădejde,* se spune despre omul ghinionist în afaceri. Cf. ZANNE, P. V, 153, cf. 444. ◆ (Învechit și regional) A suferi o pierdere; a fi lipsit de... *Ne vom păgubi de cea negrăită și minunată dezmierdăciune.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52r/15. *Așa s-a păgubit sărmana capră și de cei doi iezi.* CREANGĂ, O. 19.

3. Tranz. și intranz. A aduce un prejudiciu moral, a pricinui o știrbire a calității, a valorii. *Atitudinea poetică a autorului păgubește... poeziei lirice.* IBRĂILEANU, S. L. 17. *Sînt scriitori care... păgubesc grav operei.* GALACTION, A. 278.

4. Tranz. și refl. pas. (Învechit) A (se) supune judecății; a (se) osîndi. *De nu ne văm întoarce, temu-mă și mă fricoșez că ne vom păgubi în toată piarderea.* CORESI, EV. 200, cf. DHLR II, 463. *Să nu ne păgubească pre noi inima noastră, îndrăznire avăm către Dumnezeu.* N. TEST. (1648), 195r/31, cf. ANON. CAR.

— Prez. ind.: *păgubesc.*

— V. **pagubă.**

PĂGUBICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Păgubitor **(1)**. Cf. DRLU.

— Pl.: *păgubicioși, -oase.*

— **Păgubi** + suf. *-cios.*

PĂGUBÍE s. f. (Învechit, rar) Condamnare, osîndire. Cf. ANON. CAR.

— **Păgubi** + suf. *-ie.*

PĂGUBÍRE s. f. (Astăzi rar) Acțiunea de a (se) păgubi și rezultatul ei; p. ext. pagubă **(1, 2)**; prejudiciu. *Le-au părut rău de păgubirea ce-au păgubit țara.* NECULCE, L. 177, cf. KLEIN, D. 393. *Jaful acesta de mare păgubire fu protivnicilor lor.* MAIOR, P. 26. *Păgubirea... de două luni va fi simțitoare la acei ce se află slujind domnia me* (a. 1814). URICARIUL, I, 37, cf. 212. *Este... cu cuviință de a conteni acest pricinuitoriu de păgubire obicei* (a. 1815). ib. 122, cf. 240, DRLU, LB. *Cerîndu-și pretenții pentru păgubirile ci li s-au întîmplat* (a. 1825). IORGA, S. D. VII, 101. *Din lipsa ținului se pot tîmpla multe păgubiri.* I. IONESCU, C. 8/8, cf. 66/15, POLIZU, DDRF, ALEXI, W., com. MARIAN.

— Pl.: *păgubiri.*

— V. **păgubi.**

PĂGUBÍT, -Ă adj. Care a suferit o pagubă (materială sau morală). Cf. LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Descoperea... pe hoți în cazul cînd stăpînii păgubiți nu-i denunțau.* AGÎRBICEANU, A. 202. *Socru cel mic și păgubit.* ALR II/I MN 79, 2 681/284. ◆ (Substantivat) Păgubaș. *Așa am pățit! exclamă păgubitul.* TURCU, E. 12.

— Pl.: *păgubiți, -te.*

— V. **păgubi.**

PĂGUBITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. **1.** Adj. Care aduce sau provoacă o pagubă (materială sau morală), (învechit) păgubos **(1)**, pacostnic, (învechit, rar) păgubicios; p. ext. dăunător, vătămător; primejdios; neprielnic, nefavorabil; dezavantajos. *Nice hiclenia cea ascunsă a Satanei, nice cucernicia păgubitoare a lumii... pre tine să nu te amăgească* (a. 1685). GCR I, 274/30. *O! cît de greu și păgubitoriu timpu a fost acela! că... vremile cu nenorocire și nici o sporire au trecut.* R. GRECEANU, CM II, 196, cf. 184. *Să dizrădăcinăm obiceiurile cele rele și... păgubitoare de obștie* (a. 1768). URICARIUL, I, 339/28. *Cu aceasta înarmîndu-să... iaste mai groaznic și mai păgubitoriu vrăjmașilor.* MOLNAR, RET. 7/15, cf. KLEIN, D. 393. *Vedeți dară cît e de păgubitoare o pildă rea.* MAIOR, ap. GCR II, 202/10, cf. CLEMENS, LB. *Obiceiuri... care au ajuns a fi mai mult păgubitoare decît folositoare.* I. IONESCU, C. V/6. *Gîndești că-s așa de prost să fac o asemenea negutitorie păgubitoare?* NEGRUZZI, S. I, 302. *S-a arătat că simpatizează mult cu mine pentru un înscris foarte păgubitor pentru mine.* BOLLIAC, ap. GHICA, A. 632. *A înșăduit... acele dispoziții învechite și devenite acum cu totul păgubitoare.* ODOBESCU, S. II, 37. *Ființă netrebnică și păgubitoare omenirii, zise el, dă-mi paloșul ce mi-ai furat.* ISPIRESCU, L. 227, cf. DDRF, ALEXI, W., GOROVEI, CR. 451. *Întîmplarea... poate să fie păgubitoare pentru măria sa.* SADOVEANU, O. XI, 360. *Șincai arată cît de păgubitoare este situația creată.* CONTEMP. 1954, nr. 388, 5/3. *Nu s-a spus un cuvînt neadevărat sau păgubitor pentru cineva.* T septembrie 1962. 16. ◇ (Substantivat) *Pocăiți-vă păgubitorilor, că voi... iubiți înturearecul* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 49/17. *Răzvrătitorii, păgubitorii și furii să se pedepsească după legi.* ȘINCAI, HR. II, 176/38.

2. S. m. și f. (Regional) Păgubaș. Com. MARIAN.

— Pl.: *păgubitori, -oare.* — Și: (învechit) **păgubitóriu, -oáre** adj.

— **Păgubi** + suf. *-tor.*

PĂGUBITÓRIU, -OÁRE adj. v. **păgubitor.**

PĂGUBITÚRĂ s. f. (Învechit) Moarte **(1)**; pierzanie. *Mulți vor mearge după păgubitura lor, pentru carii să hulește calea adevărului.* N. TEST. (1648), 188r/9. cf. 200r/14. *Era de demult scrisi spre ceastă păgubitură,* ib. 200v/19. *Ne-ai răscumpărat din păgubitura de vecie* (a. 1683). GCR 126/24, cf. ANON. CAR.

— **Păgubi** + suf. *-tură.*

PĂGUBÓS, -OÁSĂ adj. **1.** (Învechit) Păgubitor **(1)**. *Păgubos lucru iaste a mulge oile pînă cînd sug mieii.* ECONOMIA, 91/2, cf. 47/6. *Tocmeala aceasta, măcar că era păguboasă..., au ținut pînă la Traian.* ȘINCAI, HR. I, 2/11, cf. 23/1, II, 132/16, DDRF. ◆ (Rar) Care prejudiciază onoarea, prestigiul cuiva sau a ceva, care trădează o stare de degradare (materială sau morală); degradant. *Căpătă celebritate..., o celebritate urîtă și păguboasă.* STANCU, R. A. IV, 332. *Manechinele aveau în trupul lor de canefas cîte o inimă de lemn, nesimțitoare și păguboasă.* BARBU, P. 165. *Nimic nu se schimbase în aspectul păgubos și jalnic al sălii de așteptare.* VINEA, L. I, 323.

2. Care suferă mereu pagube **(1)**; p. ext. care nu are succes sau noroc în ceea ce întreprinde, nenorocos, ghinionist. *Era păgubos la femei.* CAMIL PETRESCU, O II, 520. *Frumoasă e, a dracului, dar e tare păguboasă.* în SCL 1969, 138. *Simțind-o păguboasă și neajutorată... o tot îmbrîncea de colo-colo.* GALAN, B. II, 5. *E tocmai din tagma asta a iubitelor păguboase și cu inima-n cap.* VINEA, L. I, 57. *Are o mutră de intelectual păgubos.* id. ib. 402. *Cușmuța mea cu nărav A făcut țup, peste gard. Eu, ca omul păgubos, Sării gardul hăl tufos.* MARIAN, SA. 322. (Fig.) *Peste clopotnița Văcăreților atîrna o lună păguboasă.* BARBU, G. 293. ◇ (Substantivat) *Unde scrie că trebuie să mergem cu păguboșii?* PAS, Z. III, 264, cf. IV, 146. ◆ Zdrențăros, jerpelit. *Cu o cravată slinoasă..., păgubos, cu cămașa ctrpită.* CIAUȘANU, R. SCUT. 70.

— Pl.: *păguboși, -oase.*

— **Pagubă** + suf. *-os.*

PĂGURI s. f. pl. (Regional; într-un descîntec) Pistrui (Gherța Mare-Satu Mare). ARH. FOLK. VI, 260. *Apă curgătoare... Am venit la tine... Să mă speli de iest rău mult: De ură urîtă, De ură părăsită, De neguri, De păguri.* ib., cf. 298.

— Etimologia necunoscută.

PĂHÁI, -ÁIE subst. **1.** S. n. (Prin Mold.) Miros **(2)**. *Am o gîscă, cioică, boică, Cu grumajii cobîrloi, Din gură pahai izbește, Sai, domnule, și-o ghicește* (Plosca). GOROVEI, C. 295.

2. S. m. și f. (Mold. și Bucov.) Epitet depreciativ dat unui câine (jigărit); javră. *Jupîn Dulău vor zice... — Ba-ți vor zice chiar pahaie.* CONTEMPORANUL, I, 835. *Țibă, câne, ce scînceşti? Ia, păhaie-afurisită.* ib. II, 263, cf. H X 355, 498, XII 301. *Alungă păhaia aceea.* Com. MARIAN, cf. ŞEZ. V, 115, I. CR. II, 22, com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUȚI, BILCA-RĂDĂUȚI și STRAJA-RĂDĂUȚI, ŞEZ. XVIII, 169, A V 15, VI 26. ✦ (Regional) Nume generic pentru urși sau pentru lupi (Bîrsana-Sighetul Marmației). CHEST. V/8.

3. S. f. (Mold., Bucov. și Transilv.) Epitet depreciativ dat unui om rău, urît, prost sau bătrîn; epitet depreciativ dat unui om netrebnic, de nimic. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ce păhaie mai eşti!* PAMFILE, J. II, 158. *Ce păhaie mai e și omul acesta.* Com. MARIAN, cf. A V 15, LEXIC REG. 105. ◇ (Precedă termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Gîndeşti că l-o lasat pahaia de moşneag să-i strice bordeiu?* ŞEZ. XXIII, 54. *Păhaie de om ca Ion a Mărandei n-am văzut.* CV 1950 nr. 2, 44. *Mi-a ieşit în cale o păhaie de muiere de te sperii de ea.* MAT. DIALECT. I, 184.

— Pl.: *păhăi.* — Și: **păhúie** s. f. BARCIANU.

— Cf. ucr. пах.

PĂHÁR s. n. v. **pahar.**

PĂHÁRIU s. n. v. **pahar.**

PĂHÁRNIC, -Ă s. m. și f. v. **paharnic.**

PĂHARNICÉL s. m. v. **păhărnicel.**

PĂHARSÉC s. n. v. **parsechi.**

PĂHĂIÁLĂ s. f. v. **pufăială.**

PĂHĂRÁR s. m. (Într-o poezie populară; cu sens neprecizat, probabil) Persoană care face pahare **(1).** V. c u p a r. *Dat-am ochii la şoimei, Oasele La ogărei... Carnea pe la măcelari, Unghiile la păhărari, Coarnele la tăbăcari.* TEODORESCU, P. P. 69.

— Pl.: *păhărari.*

— **Pahar** + suf. *-ar.*

PĂHĂRÁŞ subst. **1.** S. n. (Popular) Păhărel **(1).** Cf. LB, ŞĂINEANU, D. U., DM. *Ie-ți N. ziua bună... De la păhăraş cu miere, De la feciori, de la bere.* MARIAN, Î. 262. *Da din rai ce mi-a luat? — Ciubărul botezului, Păhăraşul mirului.* id. S. R. I, 12, cf. A I 12.

2. S. m. și (rar) n. (În dicționarele din trecut) Numele unei plante cu floarea în formă de potir, nedefinită mai de aproape. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U.

— Pl.: (n.) *păhăraşe* și (m.) *păhăraşi.*

— **Pahar** + suf. *-aş.*

PĂHĂREÁ s. f. v. **păhărel.**

PĂHĂRÉL s. n. Diminutiv al lui p a h a r.

1. Pahar **(1)** (mic); păhăruț, (popular) păhăraş, păhăruş. Cf. ANON. CAR., DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Căuta pe un raft păhărelele de țuică.* C. PETRESCU, Î. I, 274, cf. SFC II, 210. *Rămîi, soro, sănătoasă Ca o viorea frumoasă Într-un păhărel pe masă.* ALECSANDRI, P. P. 113. *Sus clondiru rădică, Păhărelu de-şi umple.* TEODORESCU, P. P. 46. *Ce mi-ai adus? — Cocoşel în blidişel, Vinişor în păhărel.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 271, cf. 324, 513. *Ciubărul botezului, păhărelul mirului.* MARIAN, S. R. I, 14. ◇ F i g. (În poezia populară, ca termen de alintare) *Iubitul meu păhărel, Dragu meu ibovnicel, Ori tu mori, ori mi te scoală.* ŞEZ. I, 115. *Iubita mea păhărea, Draga mea ibovnicea, Eu atunci m-oi îndrepta, Cînd tu mie mi-i aduce Mure coapte-n postu mare.* ib. ✦ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu"; fără determinări indică, de obicei, o băutură alcoolică) Conținutul unui **păhărel (1)**; conținutul împreună cu vasul respectiv. *Nu i-ar strica un păhărel de vin grecesc.* CONTEMPORANUL, IV, 134, cf. MARIAN, S. R. II, 75. *Bem cel din urmă păhărel.* COŞBUC, P. I, 116. *M-aş ruga de un păhărel de rachiu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 112. *Se priviră cu înțeles și, ciocnind, sorbiră păhărelele.* AGÎRBICEANU, A. 51. *Un păhărel de rachiu aş putea să capăt?* id. ib. 56. *Își mai ajutau îndrăzneala și înțelepciunea cu păhărele de țuică.* REBREANU, R. I, 131. *Herdelea începuse să închine păhărele cu țăranii.* id. ib. 485 cf. BRĂESCU, O. A. II, 251. *Să mai bem un păhărel.* GALACTION, O. A. I, 122. *Dădu păhărelul de dușcă fără să se sinchisească.* SADOVEANU, O. XI, 578, cf. I, 91, id. M. C. 92. *Aduse și păhărelele cu rom.* STANCU, R. A. V, 58. *Una din femei aduse două păhărele de rachiu.* BARBU, P. 122. *Pentr-un păhărel de vin, m-ai dat, maică, la străin.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 175. ◇ E x p r. (familiar) **A bea un păhărel** = a obișnui să bea băuturi alcoolice, (familiar) a trage la măsea. Cf. SCL 1969, 139.

2. (Regional; la pl.) Nume dat unui model de cusătură la cămășile țărănești. Cf. PĂCALĂ, M. R. 518. *Păhărele de 8 (peste umăr).* id. ib.

3. (Bot.; prin Bucov.; la pl.; și în sintagma *păhărelu-Maicii-Domnului*, PANȚU, PL.) Trîmbița-muș-chiului *(Cladonia pyxidata).* PANȚU, PL.

4. (Regional; la pl.; mai ales art.) Numele unei hore (care se joacă la nuntă, după masa de cununie). Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10.

— Pl.: *păhărele.* — Și: (rar) **păhăreá** s. f.

— **Pahar** + suf. *-el.* — **Păhărea**: cu schimbare de suf.

PĂHĂRNICEÁSĂ s. f. Soția paharnicului; (învechit și regional) femeie care toarnă băutura în pahare, la diverse ocazii (ospețe, nunți etc.). *O păhărniceasă umplu un păhar de aur cu vin de tămîioasă.* GORJAN, H. I, 91/2. *Păhărnicesii Elenchii Bălăceanca* (a.1839). DOC. EC. 729, cf. TDRG. *Naşă la botez, paharniceasa Marghioala.* CĂLINESCU, S. C. L. 180.

— Pl.: *păhărnicese.* — Și: **paharniceásă** s. f.

— **Paharnic** + suf. *-easă.*

PĂHĂRNICÉL s. m. Titlu dat în ierarhia boierească din trecut boierului de rang inferior, subaltern al paharnicului **(1)**, care avea sarcina, la curte, de a turna vinul în pahare oaspeților domnului, sau, la sate și orașe, de a strînge dările de pe vinul vîndut; boier care avea acest titlu. *În tocmala noastră au fostu Focșea păharnicelul din Ruginoasa* (a. 1642). GCR I, 103/8. *Au trimăs pe Macrei, vătaful de păhărnicei, cu slujitori din Roman de l-au luat de-acolo.* NECULCE, L. 110. *Supt dînsul sînt păhărniceii cari merg asemene călări la resbel ca și călăraşii* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. V, 45. *Au mersu și el cu oștile lui... strîngîndu-și den toate breslile: călăraşi, dorobanți..., vornicei, păhărnicei.* R. POPESCU, CM I, 419. *Aceste catane din sate aveau cap pe cîte un boier. Astfel cei de sub dvornic se numeau dvornicei..., cei de sub paharnic, păhărnicei.* BĂLCESCU, M. V. 608. *Cînd păhărniceii dreseră pe la toți prin pahare, Mihnea se scuă, închină... și rosti.* ODOBESCU, S. I, 78. *Postelnicul și paharnicul luau daruri de la o clasă de militari puși sub comanda lor, postelniceii și paharniceii.* XENOPOL, I. R. III, 191, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Păhărniceii... apar adesea ca martori în documentele secolului XVII și li se dă titlul de boieri.* BUL. COM. IST. V, 135, cf. 134, 140. *Au întins îndată cupele către păhărnicei.* SADOVEANU, O. XI, 337, cf. OȚETEA, T. V. 49, SFC III, 92, DER III, 637.

— Pl.: *păhărnicei.* — Și: (învechit) **păharnicéi, paharnicéi** s. m.

— **Paharnic** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit și popular) A turna băutură în pahare (la ospețe). Cf. MAN. GÖTT. 18. *La spate le sta Și păhărnicea Lina Cătălina.* F (1873), 297. *La picioare roica, boica, La ptntece sovîltoica, La gură paharniceşte, De-i găci-ți voi frige-un peşte* (Plosca). GCR II, 369/10. *Am o rață*

toaipă, Boaită, Cu-n picior turlui, Burlui, Și unul păhărnicește (Garafa). ȘEZ. VII, 102, cf. GOROVEI, C. 339, PAMFILE, C. 29.
— Prez. ind.: *păhărnicesc.* — Și: (învechit) **paarnici** vb. IV. MAN. GÖTT. 18.
— V. **paharnic**.

PĂHĂRNICÍE s. f. **1.** Demnitate sau funcție de paharnic **(1)**. *Să s-arate și să s-înveațe oarece dintr-ale păhărniciei.* AETHIOPICA, 33[r]/3. *Cluceriile, căminăriile, păhărniciile și celelalte ajunseră de batjocură.* ZILOT, CRON, 76, cf. LM. *Venin a fost numit stolnic, iar păhărnicia s-a încredințat lui Constantin Sturza.* BUL. COM. IST. II, 179.
2. Bir (pe care-l încasau păhărniceii) de pe vinul vîndut, la sate și la orașe. *Voi, păharnicilor, ... numai să vă luați păhărnicia de circiumele den oraș, iar în sat, nemic să nu mergeți* (a. 1627). BUL. COM. IST. V, 135. *Bani de păhărnicie.* ib.
— Pl.: *păhărnicii.*
— **Paharnic** + suf. *-ie.*

PĂHĂRÓI s. n. Augmentativ al lui p a h a r **(1)**.
— Pl.: *păhăroaie.*
— **Pahar** + suf. *-oi.*

PĂHĂRÚȘ s. n. (Popular) Păhărel **(1)**. *Ea va fi ca păhărușul de... Champagne după un prînz... anevoie de mistuit.* ODOBESCU, S. III, 214. *Lele Ană, n-ai un păhăruș de vin pe aproape?* BENIUC, V. CUC. 76, cf. SFC II, 210.
— Pl.: *păhărușe.*
— **Pahar** + suf. *-uș.*

PĂHĂRÚȚ s. n. Diminutiv al lui p a h a r.
1. Pahar **(1)** (mic); păhărel **(1)**, (popular) păhăraș **(1)**, păhăruș. *La fîntînă, așij lerea păhărușele de argint, nu-i vorbă, erau.* CREANGĂ, P. 293. *Spală un păhăruț în cada cu trei picioare.* CARAGIALE, O. I, 63, cf. MARIAN, S. R. I, 10, DDRF, ALEXI, W. *Turnă domnul Cantaraga în păhărușele de cristal cu picioruș fin.* SADOVEANU, O. XI, 578. *Păhărulul turcului Cu rachiu să-l îndoiești Și cu vin să-l împlinești.* TEODORESCU, P. P. 667, cf. CHEST. II 51/28. *M-am dus în pădure Și-am tăiat un copac, Și-am făcut Un păhăruț de băut apă, Două covețele Și o față de masă* (Ghinda). GOROVEI, C. 174. ◆ (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" sau „cu"; fără determinări indică, de obicei, o băutură alcoolică) Conținutul unui păhăruț **(1)**; conținutul împreună cu vasul respectiv. *Nici un păhăruț de apă reace setosului n-au dat.* CORESI, EV. 368. *Dimineața... să bea cîte un păhăruț de rachiu.* CR (1831), 145. *O luat obicei să aducă la sfîrșitul mesei păhărușe verzi cu apă caldă.* ALECSANDRI, T. I, 196. *A dat drumețel un corn de prescură și un păhăruș de vin.* CREANGĂ, P. 91. *Doar în păhăruț mai află mîngîiere, uneori!* VLAHUȚĂ, O. A. I, 168. *Îi aduse un păhăruț de rachiu.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 112. *Doi țărani vorbeau încet, aproape șoptind, închinînd mereu din păhărușe.* AGÎRBICEANU, A. 48. *Fă bine, domnișorule, și închină cu noi un păhăruț!* REBREANU, I. 36. *Un singur păhăruț dintr-un vin auriu... avea să ne limpezească desăvîrșit mintea.* CAMIL PETRESCU, U. N. 119. *Ie mai be un păhăruț.* BRĂESCU, O. A. II, 252, cf. SADOVEANU, O. IX, 128. *Poți să pui lîngă ele și cîte un păhăruț de rom.* STANCU, R. A. V, 56. *Rămase tăcut ore în șir în fața păhărușului.* PREDA, R. 248. *După nouă zile se poate începe a bea cîte un păhăruț.* ȘEZ. IV, 183. *Fă-mă, Doamne, păhăruț Să mă bea al meu drăguț.* FOLC. TRANSILV. II, 82.
2. P. a n a l. (Bot.; popular) Caliciu (al florii). Cf. URSU, T. Ș. 34.
3. (Bot.; prin Ban. și Transilv.; la pl.) Lăcrimioare *(Convallaria majalis)*. Cf. TDRG, PANȚU, PL., BORZA, p. 51.
— Pl.: *păhărușe.* — Și: (regional) **păărúț** s. n. UDRESCU, GL.
— **Pahar** + suf. *-uț.*

PĂHĂU s. m. (Regional) **1.** Bărbat prostănac (pe care îl înșeală nevasta) (Singeorz Băi-Năsăud). PAȘCA, GL.
2. Cîine bătrîn (Straja-Rădăuți). GLOSAR REG.
— Pl.: *păhăi.*
— Cf. p ă h a i.

PĂHÓC subst. (Regional) Gară. Com. din TIMIȘOARA. ◆ Depozit de lemne (la gară). Com. din TIMIȘOARA.
— Pl.: ?
— Cf. germ. B a h n h o f.

PĂHÓLȚ s. n. (Regional) Fiecare dintre bîrnele pe care se sprijină podeaua de scînduri a casei (Vulcan). CHEST. II 201/46.
— Pl.: *păholțuri.*
— Din germ. **Bauholz** „lemn de construcție".

PĂHÚI[1] subst. **1.** S. m. (Regional) Pădure tînără, desiș, mladă **(2)** (GLOSAR REG.); p. r e s t r. copăcel, arbust, puiet (LB, LM); s p e c. fag mic (H. X 42). ◆ Fag subțire și înalt (VICIU, GL.); copac mai gros, retezat în partea de sus (PLOPȘOR, v. o. 12); copac (netăiat și mai subțire) (CHEST. V 52, A II 6); copac înalt și cu coroana largă, lăsat după tăierea pădurii, pentru sămînță (com. din PODENI-AIUD, ALR I 959/249, MAT. DIALECT. I, 263). *Căpița era făcută pe un păhui pe care... anume l-a lăsat, într-o margine.* F (1883), 443. *Ioane, du-te, taie păhuiul acela.* VICIU, GL. *Am găsit un cuib de uliu într-un păhui.* MAT. DIALECT. I, 263. ◆ (Regional) Epitet dat unui om înalt și bine făcut (Crișcior-Brad). Cf. DR. IV, 763.
2. S. m. (Regional) Molid *(Picea excelsa)*. Cf. BORZA, D. 130.
3. S. m. (În sudul Transilv.) Cînepă de toamnă (semănată în porumbiște); hăldan. Com. din CÎLNIC-SEBEȘ, A II 3, 4, 6.
4. Subst. (Prin Olt.) Loc unde se adăpostesc găinile peste noapte. *Cum se potolesc Păsările-n culcuș, Găinile-n păhui, Vacile-n obor...* CANDREA, F. 349.
— Pl.: *păhui.*
— Din magh. **pagony.**

PĂHÚI[2], **-IE** adj. (Regional) Năuc **(2)**, aiurit, zăpăcit; prost. Cf. LEXIC REG. 93. *Fată păhuie ca tine, mai nu mai e (alta)!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *păhui.*
— Etimologia necunoscută. Cf. t e h u i.

PĂHÚIE[1] s. f. **1.** (Regional) Ramură de fag care se pune la stîlpul porții în ziua de 23 aprilie (Rîmnicu-Vîlcea). LEXIC REG. 83.
2. (Prin sud-vestul Transilv.) Căpiță mare de fîn. Cf. DENSUSIANU, Ț. H. 327.
3. (Prin vestul Munt.; mai ales la pl.) Fiecare dintre prăjinile lungi, care, legate la vîrfuri, se așază pe vîrful clăilor de fîn sau peste coama șirelor de paie, pentru a le face să reziste împotriva vîntului, furtunii etc. V. m a r t a c **(1 e)**, p a n z ă, p ă u ș ă, p ă u z ă. Cf. UDRESCU, GL.
4. (Prin vestul Munt.) Epitet dat unei persoane înalte, slabe și neîndemînatice. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *E o păhuie de om.* id. ib. *Ce păhuie de muiere!* id. ib.
— Pl.: *păhui.*
— **Păhui**[1] + suf. *-ie.*

PĂHÚIE[2] s. f. v. **păhai.**

PĂHUIÉȘ s. m. (Prin vestul Transilv.) Diminutiv al lui p ă h u i[1] **(1)**. *La Irimie să aduce un păhuieș de fag.* ARH. FOLK. VII, 58.
— Pl.: *păhuiești.*
— **Păhui**[1] + suf. *-aș.*

PĂI[1] adj., adv. v. **apoi.**

PĂI[2] vb. IV. Intranz. (Învechit și regional; complementul indică paiele[1] cerealelor rămase după treierat) A aduna și a îndepărta de pe arie. Cf. BARCIANU, TDRG, SCRIBAN, D., ALR SN I h 80. ◇ Refl. pas. *Se vîră caii de trieră pănă ce ies alte paie și apoi se păiește (scoate afară paiele bătute).* I. IONESCU, C. 186/8. *Cînd și acest întors s-a isprăvit se vîră caii..., se face paie din nou... apoi se păiește.* PAMFILE, A. R. 210. ✦ Tranz. (Prin nordul Mold. și prin Bucov.; complementul indică grîul, paiele[1] de grîu) A îmblăti. GLOSAR REG. ✦ Tranz. (Prin vestul Munt.; complementul indică paiele[1] treierate) A întoarce cu furca și a scutura de boabele rămase. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *păiesc.*

— V. **pai[1]**.

PĂIÁGEN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁJEN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁJENE s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁJIN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁJINE s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁJUN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Faptul de a păi[2]. *La păială, copii.* UDRESCU, GL. *Două, trei păieli bune și gata, dăm caii afară.* id. ib.

— Pl.: *păieli.*

— V. **păi[2]**.

PĂIÁNGIN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁNJEN subst. **1.** S. m. (La pl.) Grup de animale arahnide din ordinul araneidelor, caracterizate prin cefalotoracele cu patru perechi de picioare și două glande veninoase și cu abdomenul nesegmentat, care se hrănesc cu insecte mici prinse, de obicei, într-o pînză fină, țesută dintr-o substanță viscoasă pe care o secretă; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. *Țăsătură de painjină.* DOSOFTEI, V. s. octombrie 40[v]/9. *Nelăcuită îi va fi lui casa și păianjăn[u]lui i se va nemeri cortul.* BIBLIA (1688), 366 [2]/31, cf. LEX. MARS. 212. *Legarea cea nedezlegată ca țesătura păianjenului o au rupt.* MINEIUL (1776), 46[r2]/32. *Mă fac ogar, găină,... paijăn* (a. 1799). GCR II, 172/2, cf. KLEIN, D. 393. *Anahars bine au zis odinioară Că cest feliu de legi au sămănare Cu cea pre sumțirică păioară A păinginului.* BUDAI-DELEANU, Ț. 348, cf. id. LEX. *Păianginii **din l** ci **rile** sale se trag și pre ațișoara lor umblă.* CALENDARIU (1814), 86/19, cf. LB. *Firele ce alcătuiesc lăcașul păianjănului.* MARCOVICI, C. 16/21. *Au văzut un paingăn întinzîndu-și mrejile.* DRĂGHICI, R. 80/18. *La adevărații painjini spînzură partea trupului de denapoi.* J. CIHAC, I. N. 203/25, cf. POLIZU. *Alți păiageni, cînd observă că s-apropie o insectă, o înfașă cu firii lor.* ISIS (1859), 59 [2]/2. *A țesut secu dă păianjen o pînză.* JIPESCU, O. 117. *După pînza de painjăn doarme fata de-mpărat.* EMINESCU, O. I, 79, cf. 76. *Sub bolți încenușate, păiajenul își țese Dantela lui subțire.* MACEDONSKI, O. I, 23. *Păiajenii-și întinseră mrejile.* DELAVRANCEA, T. 46, cf. BARCIANU. *O pînză cu simt pe pleoape, Părînd de-un păianjen țesută.* COȘBUC, P. I, 22, cf. TDRG. *Păinjenii se mai prind, dacă se toarnă în gaură apă peste ei.* N. LEON, MED. 101. *Iar dacă razele de soare Printre șindrile facu-și cale, Văd sporul pînzei de păianjen.* GOGA, P. 20. *Painjenii au un fel de venin pe care îl inoculează cu ajutorul unui ctrlig.* BIANU, D. S. *Pînza painjînului.* PAMFILE, S. T. 8, cf. 10. *Scoaterea paingînilor.* id. J. I, 84. *Are, se vede, femeia ceva și din firea paingănului.* HOGAȘ, DR. I, 172, cf. id. M. N. 165. *Sub streșini se împînzise droaie de păianjeni.* REBREANU, I. 399. *Un fund de pește, în mare, unde fojgăiesc caracatițe, crabi, paianjeni de apă.* GALACTION, A. 145. *Musafiri la mine-acasă... Am un șoarec, doi painjeni.* TOPÎRCEANU, B. 57. *Se leagănă sub o glicină Un mic painjen.* CAZIMIR, L. U. 12. *În pavilion se aflau ațe de paiajen.* C. PETRESCU, C. V. 225, cf. id. Î. I, 225. *Geamuri murdare..., case de paianjeni prin unghere.* I. BOTEZ, B. I, 68. *În casa me... nu-i paianjen pentru muscă, dar nu-i nici muscă pentru paianjen.* TEODOREANU, M. U. 136. *Perdelele prăfuite și afumate ale painjenilor se clătinau ușor.* SADOVEANU, O. I, 486. *De ce fac păianjenii dantele, Lacul oglinzi, giuvaere, betele?* ARGHEZI, VERS. 364. *Stă păianjenul în plasă Ca-n-tr-o lume de mătasă.* BLAGA, P. 204. *Păianjenul se sperie și începu să urce către tavan.* STANCU, R. A. III, 117. *Într-un colț al ferestrei, un păianjen își țesu plasa subțire.* V. ROM. martie 1 954, 137. *Păianjenii își întinseră pînzele în toate părțile.* BARBU, P. 221. *Te-i înneca... în ața paingănului.* SEVASTOS, N. 145. *Ața paingînului.* MAT. FOLK. 1 497. *Mușchii celi moarti și cii spîndzurați pi ațlli paingînilor.* ȘEZ. VI, 7, cf. BUD, P. P. 80. *S-o făcut painzen verd'e Și s-o întins pă un părete.* T. PAPAHAGI, M. 110, cf. CIAUȘANU, V. 189, ALR I 1 198, A II 5, IX I, 2, 3, 4, 5. *Din casă de păiajen nu se face haină.* ZANNE, P. III, 178. *Punga la gură i-a făcut păiejini,* se zice despre cei zgîrciți. Cf. PANN, P. V. III, 91/16, ZANNE, P. III, 91. *Pusei chila-n poliță, Fuștele, sub poliță (Păianjenul).* GOROVEI, C. 274. *Mititel, Țese frumușel (Păianjenul).* id. ib., cf. PAMFILE, C. 28. ◇ (Ca termen de comparație) *Topit-ai ca painjină sufletul lui.* PSALT. HUR. 33[v]/4, cf. 77[r]/14, PSALT. SCH. 123/10. *Ca un painjin le e puterea.* MOXA, 385/2. *Toate aceste nici ca un painjen sau umbră n-au avut nici o ascultare sau lucrare* (a. 1828). URICARIUL, XXII, 150. *Tupil în casă șede, ca paingăn în ungheriu.* ASACHI, S. L. I, 215. *Am să vă înfășur în urzeala mea ca și un păianjen infam.* CARAGIALE, O. I, 11. *Vremea, ca un paiajen, și-a întins pînza uitării.* GÎRLEANU, N. 124. *Luntrile se duc spre mal ca niște painjeni de apă.* SADOVEANU, O. X, 410. *Te miști ca un paingăn.* id. ib. XIII, 178. *Se vedea fără putere... acățată ca un paianjen spînzurat de un fir.* DEMETRIUS, A. 264. *Urzește multe ca paingănul.* H III 17. *Acolo să lăcuiești, Să pănzîn'ești Ca panzîn'ile.* DENSUSIANU, Ț. H. 104. ◇ (Urmat de determinări care indică familia, specia etc.) *Păianjen cu picioare lungi.* POLIZU. *Păianjen de casă.* BARCIANU. *Păianjen cu cruce.* PĂCALĂ, M. R. 33. *Păianjen cu casa în labirint.* SIMIONESCU, F. R. 408. *Păianjen de apă.* id. ib. 417. *Prin păduri și alte locuri ferite trăiește păianjenul cu cruce.* ZOOLOGIA, 62. ◇ Fig. *Toți boierii, dușmani oblăduirii mele, Sînt prinși de acest paingăn în desele-i rețele.* ALECSANDRI, T. II, 86. *Să lași..., la lumina slabă a lămpii, țîmplele tale pradă păianjenilor nesățioși ai închipuirii.* GALACTION, A. 280. *Semnele zodiacale ale lunilor, anotimpurilor... au rămas consemnate în painjenii criptografici.* SADOVEANU, O. XII, 13. *Păianjenul visării parc-ar sui... Pe firul nădejdilor întins.* ARGHEZI, VERS. 287, cf. 380.

2. S. m. P. ext. (Mai ales la pl.) Păienjeniș (1). *În curțile lor vei vedea cămările pline de painjină* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/3. *Teancuri de traftoloage... pline de painjeni.* CREANGĂ, A. 134. *Dete de niște porți încuiate, pline de praf și de păiajeni.* ISPIRESCU, L. 359. *Scuturase colbul sau painjenii adăpostiți prin ungherele înalte.* HOGAȘ, DR. I, 34. *Să mături painjenii de prin colțuri.* GALACTION, O. 182. ◇ (Ca termen de comparație) *Vicleșugurile lui ca o painjină de iușor le strica și le rîsipea.* VARLAAM, C. 367. *Toate meșteșugurile lui ceale hicleane ca niște păiajeni să strica.* GAVRIL, NIF., ap. GCR I, 171/25. *I-ai strâns bietul suflet de de-abia să-ngînă Cît nu-i mai di-a hiria de o painjină.* DOSOFTEI, PS. 131/4, cf. ANON. CANTAC., CM I, 93. ◇ Fig. *Painjini sînt anii și zilele noastre.* M. COSTIN, O. 322. *În curata casa sufletului, painjina minciunii a se prinde loc nu are.* CANTEMIR, IST. 296. *Șterge-ți, rogu-te, ochii de pravul zavistiii și painjiga pizmei de pre față ți rîdica.* id. ib. 341. ✦ P. anal. (Regional; în superstiții; în forma *painjină*) Două fire de arnici negru care se pun cruciș peste mort, în sicriu, ca să nu se facă strigoi (Scărișoara-Nucet). ALRT II 63.

3. S. m. (Regional; mai ales la pl.) Fiecare dintre prăjinile, lemnele sau crengile legate cîte două cruciș, care se așază de o parte și de alta a unui acoperiș de paie[1] **(1)**, a unei clăi de fîn etc., pentru a le face să reziste împotriva vîntului, furtunii etc.; (regional) martac **(1 e)**. V. p a n z ă, p ă h u i e[1], p ă u ș ă, p ă u z ă. Cf. PAMFILE, A. R. 163. *Pentru apărarea de viscole mai servesc paianjinii, 2—3 părechi de mestecănei cu crăngile retezate și înnodați, acolo unde se așază pe vîrful clăii.* PĂCALĂ, M. R. 447, cf. VICIU, GL., com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, GREGORIAN, CL. 60, CHEST. II 258/18, 49, 324, ALRT II 98, 329, ALRM SN I h 94. *Am greblat claia și i-am pus panjini, să nu ieie vîntul fînul.* MAT. DIALECT. I, 184, cf. L. ROM. 1963, nr. 2, 154, GL. OLT.

4. S. m. (Tehn.) Unealtă folosită pentru prinderea și extragerea diferitelor piese de dimensiuni mici și de formă neregulată sau a bucăților de cablu rămase sau căzute în sondă. Cf. LTR, DER.

5. S. m. (Sport) Fiecare dintre colțurile de sus ale porții la fotbal, handbal, polo sau hochei. Cf. L. ROM. 1961, nr. 1, 29.

6. S. m. (Anat.; regional; în forma *paiangen)* Diafragmă. Cf. BIANU, D. S.

7. S. m. (Bot.) Chica-voinicului *(Nigella damascena)*. Cf. PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 396, ENC. AGR., BORZA, D. 116.

8. S. f. (Bot.; regional; în forma *paiangină)* Vițelar *(Anthoxanthum odoratum)*. Cf. BORZA, D. 20.

— Pl.: *păianjeni.* — Și: (regional) **păiánjene** (ALR I 1 198/764), **păiánjin** (ib. 1 198/798, 856), **păiánjine** (ALR II/705), **páiángin, păiágen, păiájen, păiájene** (ALR I 1 198/744), **păiájin, păiájine** (ib. 1 198/874), **păiájun** (ȘEZ. XIII, 105), **páiéjin** (ALR I 1 198/808), **păiéjine** (ib. 1 198/810, 815), **păiénjin** (A II 6), **păíngăn** (PAMFILE, C. 28), **păingin, păinjen, păinjin** (ALR I 1 198/51, 140, 150, 249, 347), **păinjîne** (ib. 1 198/148), **páúnjăn** (ALR SN I h 137/27), **păúnjen** (GL. OLT.), **paiájen, paiájîn** (ALR I 1 198/860), **paiángăn** (PAMFILE, S. T. 10), **paiángen** (com. MARIAN), **paiángin** (LB, ALEXI, W.) s. m., **paiánginâ** (BORZA, D. 20) s. f., **paiánjen** (pl. și *paienjini*, ALR I 1 198/839), **paiánjin, paiánjine** (ib. 1 198/846), **paiénjine** (ib. 1 198/820), **paiéjîn** (ib. 1 198/100, 103, 343, 345), **paiéngin** (LB, PAMFILE, A. R. 163), **paiégine** (ALR I 1 198/710), **paiénjen** (ib. 1 198/109, ALR SN I h 137/848), **paiénjin** (ALR I 1 198/98, 363) **paijăn, paíngăn, paingen** (BUDAI-DELEANU, LEX., ALR I 1 198/677), **paingin** (LB, PAMFILE, A. R. 258, ALR I 1 198/387), **paingine** (LB, ALR I 1 198/200), **paíngîn, painjen** s. m., **painjigă** (CANTEMIR, IST. 341) s. f., **paínjin** s. m., **painjină** s. f., **painjine** (DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114[r]/20), **pángin** (VICIU, GL.), **pánjan** (ALR SN I h 137/833), **pánjen** (CHEST. II 258/324, A II 7), **pánjene** (TDRG), **pánjin** (ALR I 1 198/24, 35, 191, ALR SN I h 137/29, A II 3, 8, MAT. DIALECT. I, 184), **pánjine, pánzîn** (ALR I 1 198/840), **paúnj** (ib. 1 198/122; pl. și *păunji*, GREGORIAN, CL. 63), **paúnjin** (PĂCALĂ, M. R. 33, ALR I 1 198/229), **paúnjine** (ALR I 1 198/129), **paúnșin** (TDRG), **poiájen** (ALR I 1 198/782, 803), **poiájin** (CIAUȘANU, V. 189; pl. *poiejini*, ALR I 1 198/932 și *poiejeni*, ib. 1 198/898), **poiánjin** (ib. 1 198/178), **poiéjin** (ib. 1 198/887), **poiéjine** (ib. 1 198/878), **poiénje** (ib. 1 198/159), **spaiéjine** (ib. 1 198/960) s. m.

— Din v. sl. ***pajožina.** Cf. bg. п а н ж и н а.

PĂIANJENÁȘ s. m. (Rar) Păienjenel **(1)**. *Aceste fire ușoare, purtate de vînt, transportă păianjenași, uneori la enorme distanțe.* SIMIONESCU, F. R. 411.

— Pl.: *păianjenași.*

— **Păianjen** + suf. *-aș.*

PĂIÁNJENE s. m. v. **păianjen.**

PĂIANJENÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂIÁNJIN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁNJINE s. m. v. **păianjen.**

PĂIÁNGINÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂÍC s. m. v. **paie.**

PĂIDÁȘ s. n. v. **păitaș.**

PĂIEJENÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂIÉJIN s. m. v. **păianjen.**

PĂIÉJINE s. m. v. **păianjen.**

PĂIENJENÉL s. m. **1.** Diminutiv al lui p ă i a n j e n **(1)**; (rar) păianjenaș. Cf. LM.

2. (Bot.; regional) Liliuță *(Anthericum ramosum)*. Cf. POLIZU, BRANDZA, FL. 438, GRECESCU, FL. 561, PANȚU, PL., BORZA, D. 20.

— Pl.: *păienjenei.* — Și: (regional) **păiejenél** (TDRG), **păianjenéi** (POLIZU), **păiánginél** (JAHRESBER. V, 324), **păiinginél** (BARCIANU), **păinginél** (LM, DDRF, PANȚU, PL., BORZA, D. 20), **păinjenél** (BARCIANU), **păinjinél** (BORZA, D. 20), **paiangănél** (id. ib.), **paianginél** (LM, ALEXI, W.), **painginél** (BRANDZA, FL. 438, GRECESCU, FL. 561), **painjenél** (TDRG) s. m.

— **Păianjen** + suf. *-el.*

PĂIENJENÍ vb. IV. **1.** R e f l. și i n t r a n z. (Despre ochi, vedere) A avea senzația că se acoperă cu o pînză ca de păianjen, cu un fel de ceață, de negură, care împiedică claritatea vederii; p. e x t. a vedea neclar, ca prin ceață (din cauza unei boli, a unei emoții, a oboselii etc.); a se împăienjeni. *Cu urechile greu auziră și ochîi săi păijiniră.* COD. VOR. 104/24. *Și ochii lui păinjeniră și nu putea vedea.* PALIA (1581), 104/3. *Un tremur o cuprinde în tot trupul și ochii i se painjinesc.* CREANGĂ, O. 15. *Ochii începură să i se păinjenească.* SLAVICI, N. I, 42. *Bătrînului ... i se păinjeniră ochii, genunchii i se muiară.* BART, S. M. 63, cf. SCRIBAN, D. ◇ T r a n z. f a ç t. *Un vîrtej parcă îmi păinjinește ochii.* BART, S. M. 17. *Uochii-n cap n'i-a painjinit.* GRAIUL, I, 299.

2. I n t r a n z. (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *pănjini)* A se face ca păianjenul **(1)**. *Acolo să lăcuiești, Să pănzîniești.* DENSUSIANU, Ț. H. 104, cf. 327.

— Prez. ind.: *păienjenesc.* — Și: (regional) **păijini, păingăni** (DA II, 492), **păingini** (ib.), **păinjeni, păinjini, pănjini** (DENSUSIANU, Ț. H. 104), **paingini** (DA II, 492), **painjeni** (DA II, 492), **painjini** vb. IV.

— V. **păianjen.**

PĂIENJENÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) p ă i e n j e n și rezultatul ei; împăienjenire. *Cînd ridică privirea ițrziu, toate jucau înaintea ochilor într-o painjenire.* C. PETRESCU, Î. I, 258. *Toate li tremurau înaintea ochilor într-o păinjenire de ameteală.* id. A. R. 62.

— Și: (regional) **păinjenire, painjenire** s. f.

— V. **păienjeni.**

PĂIENJENÍȘ s. n. **1.** Pînză subțire țesută de păianjeni **(1)**; păianjen **(2)**, paing **(2)**, (rar) păinjinar, (regional) paingînăraie, (învechit, rar) păioară. *Văd păinjenișul între tufe ca un pod.* EMINESCU, O. I, 87, cf. 105, 140. *Vedea înaintea sa bălăriile și gunoiul, pomii plini de păingeniș.* SLAVICI, N. I, 280. *Colbăit, păienjenișul Peste sculuri vechi și steme Ca un giulgi murdar s-anină.* COȘBUC, O. II, 98. [Păianjenii] *își țes pînza sau painjinișul ce le servește ca mreajă.* N. LEON, MED. 101. *Înconjurînd grămăgioara de grăunțe adunată cu un fel de țesătură sau păingăniș, o mănîncă.* MARIAN, INS. 302. *Pe iarba arsă a costișei fîlftia... rețeaua întinsă, argintie, a painjenișului de toamnă.* SADOVEANU, O. II, 647. *Se pregătea să scrie povestea ghemului de păinjenișuri.* ARGHEZI, C. J. 121. *Va pluti paianjenișul În septembre funerar.* BENIUC, C. P. 105. *Dete peste o babă... care torcea păingăniș.* MARIAN, O. I, 360. ◇ (Ca termen de comparație) *Se vedeau în fund, departe, munții sinilii ai Bucovinei ca într-un painjeniș ușor.* SADOVEANU, O. I, 25. ◇ F i g. *Simte somnul că vine pe*

furiș De-ntinde peste ochi-i un văl-paingeniș. ALECSANDRI, POEZII, 453. *Își cîntărea femeia prin paienjenișul pleoapelor întredeschise.* REBREANU, NUV. 36. *Nu mai pot primi să fiu mereu sfîșiată... cu acest păienjeniș de șoapte.* CAMIL PETRESCU, T. III, 464. *Lumina lunii... împrăștia asupra ținutului și asupra curții painjeniș de argint.* SADOVEANU, O. X, 133. *Simțea în tot trupul dureri care o săgetau și-i era capul prins într-un păienjeniș.* PAS, Z. I, 127. *Atît de pal e soarele pieziș, În toate e și moarte și viață Cuprinse-ntr-un comun paianjeniș.* BENIUC, C. P. 60. *Sub roata lunii argintată Străluce Baia Borșa toată În străveziu păienjeniș.* DEȘLIU, M. 35. ✦ Fig. (Neobișnuit) Crețuri, riduri (la ochi). *Silueta zveltă, mersul sprinten, ținuta mîndră compensau oboseala feței, păienjenișul care-i încercuia ochii.* EFTIMIU, N. 27. ✦ Fig. Imagine tulbure, șterșă. *Ochii ei negri se învăluiau uneori în nu știu ce păienjeniș de triste amintiri.* GALACTION, O. A. I, 172. *A repetat... alungînd cu degetele pale păienjenișul unei umbre.* C. PETRESCU, A. R. 47, cf. SFC III, 61. ✦ (Regional) Culcuș pe care și-l fac moliile în faguri (Răcășdia-Oravița). CHEST. VI 122/21.

2. Fig. Rețea, împletitură (deasă); desiș. *Privi din nou la painjenișul de linii roșii.* EMINESCU, N. 47. *În paienjenișul de verdeață..., el tăia în liniște cu briceagul un fluier.* BASSARABESCU, V. 25. *Casele, grădinile erau albe... văzute prin painjenișul liniștit de fulgi.* SADOVEANU, O. II, 279. *Painjenișurile electrice țes văzduhul și pămîntul.* id. ib. XI, 9. *Păienjeniș de șine de cale ferată pornește de aici și se pierde undeva.* CONTEMP. 1950, nr. 180, 2/4. *Păienjenișul de schele a dispărut peste noapte.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4 856. *Apele reziduale sînt absorbite de un întreg păienjeniș de canale.* ib. 1965, nr. 6 657. ✦ (Rar) Uneltire, intrigă (ce se țese în jurul cuiva). *În cazul meu, ai de-a face cu o încurcătură subtilă, cu un păienjeniș absurd.* GALACTION, O. A. I, 37.

— Pl.: *păienjenișuri.* — Și: (rar) **păinjeniș,** (regional) **păingăniș, păingeniș, pănzeniș** (CHEST. VI 122/21), **paianjeniș, paienjeniș, paingeniș, painjeniș, painjiniș** s. n.

— **Păianjen**+suf. *-iș.*

PĂIENJENÍT, -Ă adj. **1.** Acoperit cu păienjeniș **(1).** *Un soare fierbinte de vară încinge sticlele cu rachiuri verzi de la ferestrele păinjinite.* BRĂESCU, O. A. I, 207. ◇ Fig. *Soarele ... plutea în albastrul adînc și painjinit de ceață al bolților cerești.* HOGAȘ, M. N. 52. *Amîndoi erau... cu căciuli nalte și cojoace enorme, cu mustăți de țurțuri și cu ochi painjeniți alb.* SADOVEANU, O. VIII, 423.

2. Fig. (Despre vedere) Lipsit de claritate, ca prin ceață; (despre ochi) acoperit cu un fel de ceață, de negură care împiedică claritatea vederii; p. ext. tulbure, congestionat. *Haina cea plină de falduri și roșie devenea, în ochii mei painjeniți, albă.* EMINESCU, G. P. 65. *Cîntau acum îndrăcit pe ogor, șezînd în coada sapei, cu ochii painjeniți de-atîta uitat.* CREANGĂ, O. 208. *Cu părul stuf și cu ochii păinjenați, băieții se întindeau în pragurile lor.* MACEDONSKI, O. III, 50. *Zdrobitu-s de-atîta oboseală ... Pe ochi păinjiniți, Un văl greoi se lasă.* PETICĂ, O. 165. *Avea ochii painjeniți de lacrimi.* HOGAȘ, DR. I, 181. *Oamenii aveau ochii painjeniți, femeile părul lipit, cu ondulațiile desfăcute.* C. PETRESCU, Î. II, 193, cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *păienjeniți, -te.* — Și: (regional) **păinjenăt, -ă, păinjinit, -ă, painjenit, -ă, painjinit, -ă** adj.

— V. **păienjeni.**

PĂIÉNJIN s. m. v. **păianjen.**

PĂIENȚÍ vb. IV v. **paienta.**

PĂIÉR subst. **1.** S. n. (Regional) Saltea umplută cu paie[1] **(1)** sau cu fîn. V. mindir **(1),** părnăjac, sălmăjac, străjac. *În leagăn se așterne, de regulă, un păieri mic umplut mai ales cu fîn sau cu paie.* MARIAN, NA. 313. *Peste scînduri se întinde păierul sau mindirul cu paie.* PAMFILE, I. C. 405, cf. 409. *Allu are rogojîni așternute pe pat în loc de păiere:* GRAIUL, I, 398.

2. Subst. (Regional) Construcție amenajată pentru păstrarea nutrețului, mai ales a fînului și a păioaselor. V. șopru, șură, magazie **(I 1),** fînar. Cf. CV 1949, nr. 7, 33, CHEST. II 414/136, ALR SN I h 138/872. *Paiele iarăși la fel s-aduc acasă, să pun în păieri pentru hrana vitelor.* GL. OLT. *Îi bagă la păieri coceni.* ib.

3. S. m. (Regional) Fiecare dintre cele două lemne cu care doi oameni cară o grămadă de fîn pînă la locul unde se clădește claia; (regional) rudă, drug (Cristești-Botoșani). ALR SN I h 130/414.

4. S. m. (Regional) Parte a batozei prin care ies paiele[1] **(1)** (Drăgușeni-Tîrgu Neamț). GLOSAR REG.

5. S. m. (Regional) Muncitor care cară paiele[1] **(1)** la treierat (Drăgușeni-Tîrgu Neamț). GLOSAR REG.

— Pl.: **(1)** *păiere,* **(3, 4, 5)** *păieri.*

— **Pai**[1] + suf. *-ar.*

PĂIERÁR subst. (Învechit, rar) Loc în care se păstrează paiele[1] **(1).** Cf. DRLU.

— Pl.: ?

— **Păier** + suf. *-ar.*

PĂIÉRE subst. pl. v. **păioară.**

PĂIÉT s. n. (sg.) (Regional; cu sens colectiv) Mulțime de paie[1] **(1)** (Strehaia). GL. OLT. *(La treieratul cu cai) dam păietu ăla afară.* ib.

— **Pai**[1] + suf. *-et.*

PĂIEȚÍCĂ s. f. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui paiață **(1).** *Moșicule și păiățică, Vă roagă Și moș Ionică să-i faceți o trebușoară mică.* TEODORESCU, P. P. 131.

— Pl.: ?

— **Paiață** + suf. *-ică.*

PĂIÎNGINÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂIÎNGINÓS, -OÁSĂ adj. v. **păinjinos.**

PĂIJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂÍME s. f. (Rar; cu sens colectiv) Paie[1] **(1)** de nutreț. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., SFC III, 57.

— **Pai**[1] + suf. *-ime.*

PĂÍNGĂN s. m. v. **păianjen.**

PĂINGĂNÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINGĂNÍȘ s. n. v. **păienjeniș.**

PĂINGĂRÍȚĂ s. f. v. **paingăriță.**

PĂINGENÍȘ s. n. v. **păienjeniș.**

PĂÍNGIN s. m. v. **păianjen.**

PĂINGINÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂINGINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINÍCHIU subst. (Învechit, rar) Cereală; spec. specie de mei. *Păinichiu, grîu, secară, mălai* (a. 1600—1630). CUV. D. BĂTR. I, 296, cf. DDRF.

— Lat. **paniculus.**

PĂÍNJEN s. m. v. **păianjen.**

PĂINJENÁT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂINJENÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂINJENÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJENÍRE s. f. v. **păienjenire.**

PĂINJENÍŞ s. n. v. **păienjeniş.**

PĂINJENÍŢĂ s. f. **1.** (Rar) Femela păianjenului **(1)**; (regional) păinjenoaică. *Şi nu era păianjen, era păinjeniţă.* ARGHEZI, VERS. 191.

2. (Regional; în formele *panjăniţă, pănjeniţă)* Fiecare dintre prăjinile, lemnele sau crengile legate cîte două cruciş, care se aşază peste o claie de fîn ca să nu o ia vîntul. V. p ă i a n j e n **(3)**, m a r t a c **(1 e)**, p a n z ă, p ă h u i e[1], p ă u ş ă, p ă u z ă. (Crăguieşti-Turnu Severin). Cf. GL. OLT. *Iau nişte beţă... fac nişte panjăniţă, aşa le zicem, de punem patru în vîrf (de fîn), să nu-l ia (vîntul).* ib.

— Pl.: *păinjeniţe.* — Şi: (regional) **pănjeniţă** (GL. OLT.), **panjăniţă** (ib.) s. f.

— **Păinjen** + suf. *-iţă.*

PĂINJENOÁICĂ s. f. (Prin nord-estul Olt., într-un descîntec) Păinjeniţă **(1)**. Cf. GR. S. VI, 137.

— Pl.: *păinjenoaice.*

— **Păinjen** + suf. *-oaică.*

PĂÍNJIN s. m. v. **păianjen.**

PĂINJINÁR s. m. (Rar) Păienjeniş **(1)**. *Ai scutura pe tine toţi păinjinarii din pădure.* GALACTION, O. 47

— Pl.: *păinjinari.*

— **Păinjin** + suf. *-ar.*

PĂINJINEÁ s. f. (Bot.; regional) Liliuţă *(Anthericum ramosum).* Cf. JAHRESBER. V, 324.

— **Păinjin** + suf. *-ea.*

PĂINJINÉL s. m. v. **păienjenel.**

PĂINJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJINÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂINJINÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) **1.** Care este în felul păianjenului **(1)**, ca păianjenul. *Animale păinjinoase.* J. CIHAC, I. N. 12/18. ◇ F i g. *Femeie mistică, frigidă, păinjinoasă sau fatală.* În SCL 1969, 138.

2. Plin de păienjeniş **(1)**, acoperit cu păienjeniş. Cf. ALEXI, W.

3. Ca un păienjeniş **(1)**, în felul pînzei de păianjen **(1)**. Cf. BARCIANU, JAHRESBER. V, 324, IORDAN, L. R. A. 191.

— Pl.: *păinjinoşi, -oase.* Şi: (regional) **pălînginós, -oásă** (BARCIANU), **paianginós, -oásă** (ALEXI, W.), **painjinós, -oásă** adj.

— **Păinjin** + suf. *-os.*

PĂÍNJÎNE s. m. v. **păianjen.**

PĂIOÁGĂ s. f. (Regional) Fîn păios **(1)** (Petrila). ALR II 5 248/833.

— **Pai[1]** + suf. *-oagă.*

PĂIOÁRĂ s. f. (Popular) Văl cu care îşi învelesc faţa femeile (de la ţară, ca să se apere de soare); văl (de mătase) cu care se îmbrobodesc femeile de la ţară în zilele de sărbătoare; ţesătură fină şi străvezie de in, de bumbac sau de mătase. *I-a forat-o casa... ce[n]gătoare: 4 potronece; păiere de 6 potronece* (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 53. *Văzui un nemeţ de păioară scump femeiesc.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 82[v]/26. *I aşternut bun cu beteală de păioară* (a. 1794). IORGA, S. D. XI, 223, cf. DDRF. *Femeile bătrîne au pe cap o învălitoare albă numită păioară.* MOLDOVAN, Ţ. N. 160, cf. GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ŞĂINEANU, D. U. *Aripile... sînt străvezii ca o păioară.* MARIAN, INS. 558. *Faşa-i dalbă de mătasă, Cîrpa-i dalbă peioară.* BIBICESCU, P. P. 239, cf. VICIU, COL. 204. *Aş putea fi domnişoară Şi pe obraz cu păioară.* BÎRLEA, C. P. 226. ◇ F i g. *Zorile arătau nişte păioare de culoarea trandafirilor.* CAMILAR, N. II, 423. ✦ S p e c. Giulgiu (pentru mort). *Se mai pune peste întreg corpul mortului încă şi o pînză albă şi curată de casă..., dacă pînza aceasta este subţirică şi mai ales străvezie se numeşte păioară.* MARIAN, Î. 85, cf. 65, 246, DDRF, com. din ZAGRA-NĂSĂUD, ALRM I/II h 415, com. din MORĂRENI-TOPLIŢA, LEXIC REG. 12, MAT. DIALECT. I, 25. *Mormîntul să mi se sape Sub un tei cu frunze late..., Iar păioara de pe frunte, Fie-mi frunza de cucute.* FOLC. TRANSILV. I, 308. ✦ S p e c. Tifon (Şieu Măgheruş-Bistriţa). MAT. DIALECT. I, 286. ✦ Cămaşă făcută dintr-un material subţire. *Cînd se scălda zinele şi ielele, lăsa păioarele pe mal şi intra în apă.* POP. ✦ (Învechit, rar) Păienjeniş **(1)**. *Cest feliu de legi au sămănare Cu cea pre sumţirică păioară A păinginului.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 348, cf. CONTRIBUŢII, III, 11.

— Pl.: *păioare* şi (regional) *păiori* (MARIAN, D. 339). — Şi: (regional) **păiére** subst. pl., **părioáră** (GLOSAR REG.), **peioáră, perioáră** (ib.), **puioáră** (VICIU, COL. 204) s. f.

— Lat. **palliola.**

PĂIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu tulpina de forma paiului[1] **(1)** sau formată dintr-un pai[1]; p. r e s t r. cu tulpina prea dezvoltată, prea groasă şi aspră, plin de cotoare; (despre culturi) care este format din plante cu asemenea tulpini. Cf. DRLU. *Pe scruntarii pe care să face iarba păioasă să cosăşte foarte devreme.* I. IONESCU, C. 111/24, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Din pămîntul galben creşte un fînaţ rar şi păios.* SADOVEANU, O. VI, 551, cf. SCRIBAN, D., SFC III, 206, 212. *Au terminat recoltatul cerealelor păioase.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6 693. ✦ (Învechit) Care este plin de paie[1] **(1)**, cu multe paie[1]; care este plin de pleavă. Cf. DRLU, LB, BARCIANU. ✦ (Învechit) Care este făcut din paie[1] **(1)**. Cf. DRLU, POLIZU.

2. S. f. (Mai ales la pl.) Cereală a cărei tulpină este un pai[1] **(1)**. Cf. TDRG, SCRIBAN, D. *S-a început recoltatul păioaselor de toamnă.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 395, cf. DM.

— Pl.: *păioşi, -oase.*

— **Pai[1]** + suf. *-os.*

PĂIOŞÍ vb. IV. T r a n z. (Rar; complementul indică păioase) A aduna de pe cîmp; (complementul indică cotoarele păioaselor) a tăia, a smulge şi a strînge. Cf. COSTINESCU, DDRF, DAMÉ, T.[2] 45.

— Prez. ind.: *păioşesc.*

— V. **păios.**

PĂIOŞÍE s. f. (Rar) Faptul de a p ă i o ş i. Cf. COSTINESCU, DDRF.

— **Păioşi** + suf. *-ie.*

PĂÍP s. m. v. **parip.**

PĂISÁC s. m. v. **paisăc.**

PĂÍŞ s. n. **1.** (Învechit şi regional) Păiuş **(1)**; fir de iarbă. Cf. KLEIN, D. 393, LB, POLIZU, BARCIANU. *Presărăm păişe şi ogrinji aşternut* [la vite]. ALR I 646/770.

2. (Învechit şi regional; cu sens colectiv) Mulţime de paie[1] **(1)**; (popular) păiuş **(2)**. *Cînd încep plantele a ieşi trebuie ferite de soare, puntndu-se păiş... pe geamuri* (a. 1882). ap. TDRG, cf. SFC II, 209, 211.

3. (Regional) Fir de cereală rămas nesecerat pe mirişte (Cîlnic-Sebeş). A II 12. ✦ (Prin vestul Munt.; cu sens colectiv) Fire de in sau de cînepă subţiri, galbene, care rămîn după cules; (regional) păişte **(2)**. Cf. UDRESCU, GL. ✦ (Prin vestul Munt.; cu sens colectiv) Fire de fîn rare, subţiri, nedezvoltate normal (din cauza solului sărac); (regional) păişte **(2)**. Cf. UDRESCU, GL. ✦ P. e x t. Mirişte. Cf. POLIZU, DDRF, ALEXI, W.

4. (Popular) Nume generic dat mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina în formă de pai[1] **(1)** (terminată într-un spic), care se găsesc în vegetaţia pajiştilor naturale: **a)** (şi în sintagma *păiş arămiu,* PANŢU, PL., DM) plantă cu tulpina

groasă și cu flori de culoare violet-închis; (popular) păiuș (3 e), (regional) păișor (3), păiușcă uriașă *(Festuca porci)*. Cf. PANȚU, PL., DM; b) păiuș (3 c) *(Festuca pratensis)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 25, BORZA, D. 69; c) *Festuca sylvatica*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 25; d) *Festuca hirsuta*. Cf. id. ib.; e) *Festuca supina*. Cf. id. ib.; f) păiuș (3 b) *(Festuca ovina)*. Cf. BORZA, D. 69; g) *Festuca xanthina*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 25; h) (și în sintagma *păiș subțire*, PĂCALĂ, M. R. 24) păiuș (3 a) *(Aira caespitosa)*. Cf. POLIZU, BARCIANU; i) *Aira flexuosa*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 24; j) *Aira canescens*. Cf. id. ib.; k) colilie *(Stipa pennata)*. Cf. PAMFILE, C. Ț. 351. *Mișuiala discretă a insectelor prin păiș... în romanța mistică a privighetorii.* CARAGIALE, O. III, 17. *Unghia-găiei, cu flori pintenate, și păișul, țesut în orbotă sură, împrejmuiau p-alocurea ciulini, scai și vrejuri de mure.* DELAVRANCEA, S. 60. *Trecui munți, cîmp cu păiș, Pînă la Baia de Criș.* CORBEA, A. 9. *Buruieni sînt cucuta..., păișul.* H IV 52, cf. 44, 84, IX 472. *Cînd merg pe cosițură îmi dau păișele-n gură.* PAMFILE, C. Ț. 335. *Țac, țac Pin copac, Fîș, fîș Pîn păiș* (Coasa). TEODORESCU, P. P. 224. *Ița, ița Prin păiș, Fîța, fîța Prin costiș* (Coasa). GOROVEI, C. 114. *Iș, iș, Prin păiș, Țac, țac Prin copac* (Vîntul). ȘEZ. VII, 125. ◇ *Păiș dulce* = bărboasă *(Andropogon Ischaemum)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 24, PANȚU, PL., ENC. AGR. ✦ (Prin sudul Transilv.) Rogoz *(Carex riparia)*. ALR I 1 913/129, 158.

— Pl.: *păișe* și *păișuri*. — Și: (regional) **păișă** (UDRESCU, GL.) s. f. **paiș** (BORZA, D. 69) s. n.

— **Pai**[1] + suf. *-iș*.

PĂIȘĂ s. f. v. **păiș**.

PĂIȘÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre fîn, iarbă) A se usca, a păli[1] (2), a (se) trece. Cf. UDRESCU, GL. *S-a păișit fînul din coastă, n-ai ce mai cosi.* id. ib.

— Pronunțat: *pă-i-*. — Prez. ind. pers. 3: *păișește*.

— V. **păiș**.

PĂIȘÍT, -Ă adj. (Regional; despre fîn, iarbă) Care s-a uscat prea tare, care s-a trecut, s-a pălit (de arșiță). *Iarba păișită, moșoroaiele holdelor, frunzele veștezite ale copacilor, totul poartă haina bătrîneței.* LUNGIANU, CL. 122, cf. 231. *Fîn păișit.* UDRESCU, GL. *Iarbă păișită.* id. ib.

— Pronunțat: *pă-i-*. — Pl.: *păișiți, -te*.

— V. **păiși**.

PĂIȘÍȚĂ s. f. (Bot.; regional) Țăpoșică *(Nardus stricta)*. Cf. GRECESCU, FL. 640, PANȚU, PL., BORZA, D. 115.

— Pronunțat: *pă-i-*. — Pl.: *păișițe*.

— **Păiș** + suf. *-iță*.

PĂIȘÓR s. n. (Regional) **1.** Diminutiv al lui **pai**[1] **(1)**. Cf. TDRG, com. MARIAN. *Am trăit ca două flori Crescute-ntre păișori. Bîrlea*, C. P. 97. ◇ *De-a păișorul (dracului)* = numele unui joc de copii. Cf. H IV 90, XI 518, XII 195.

2. Bețișor cu ajutorul căruia se înnegresc sprîncenele. *Să-mi gătești păișoare cu bumbac pentru sprincene.* ALECSANDRI, T. 412, cf. TDRG.

3. (Bot.) Păiș **(4 a)** *(Festuca porci)*. Cf. BORZA, D. 69.

— Pronunțat: *pă-i-*. — Pl.: *păișoare* și (rar, m.) *păișori*.

— **Pai**[1] + suf. *-ișor*.

PĂIȘTE s. f. **1.** (În dicționarele din trecut) Mulțime de paie[1] (1) care se află neadunate pe cîmp; p. ext. loc îngrădit în care se păstrează paiele[1]. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU.

2. (Regional) Păiș (3) (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *Nimic nu s-a mai ales din păișele alea.* id. ib. ✦ P. ext. Loc acoperit cu păiș (3) (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *Dați drumul vitelor în păiște.* id. ib.

— Pl.: *păiști*. — Și: (rar) **păiște** s. f. COSTINESCU.

— **Pai**[1] + suf. *-iște*.

PĂÍT s. n. (Regional) Acțiunea de a **păi**[2]. *La păit, muncitorii încep dintr-o margine a ariei opusă acelei părți unde urmează să se înalțe șura de paie.* PAMFILE, A. R. 209. *La al doilea păit, scoateți afară paiele tocate.* UDRESCU, GL.

— V. **păi**[2].

PĂITĂȘ s. m., s. n. **1.** S. m. (Prin Transilv. și Ban.) Prieten; tovarăș. *O venit Ilie din cotune și o zis cătă iel on vecin, care o fost dracu, da iel n-o știut, o gîndit că-i păitaș...* ARH. FOLK. VI, 168, cf. 298. *Ș-o aflat păitaș.* ALR II/29.

2. S. n. (Prin sud-vestul Transilv.; la sg. cu sens colectiv; în forma *păidaș*) Ceată de colindători formată din patru persoane. *Se aleg cîte patru inși într-un păidaș.* DENSUSIANU, Ț.H. 259. *Păidașele din sat... numai în a treia* [zi] *vin în satul lor de umblă cu colinda.* id. ib. 261. ✦ P. gener. (Prin nord-vestul Olt.; la sg. cu sens colectiv; în forma *paidaș*) Grup, ceată, pîlc. Cf. CV 1952, nr. 1, 36. *Hobicenii vin întotdeauna la noi în sat la horă; dor ți vezi cum trec pe drum la deal paidașe-paidașe.* ib.

— Pl.: **(1)** *păitași*. — Și: (regional) **păidáș** (pl. *păidașe*), **paidáș** (pl. *paidașe*) s. n.

— Din magh. **pajtás**.

PĂITÓNIU adj. (Regional; despre oameni) Care este cam aplecat într-o parte (Armeniș-Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 144.

— Etimologia necunoscută.

PĂITUÍRE s. f. (Învechit, rar) Învoială, înțelegere, convenție. *În urma păituirei sau a tocmelei acestia, Dechebal dădea romanilor armele sale.* MAIOR, IST. 4/24. *Dechebal împotrivă de cum era făcută păituirea cu Traian se ciștigă de arme, cetățile le direage.* id. ib. 5/9, cf. SFC IV, 317.

— Pl.: *păituiri*.

— Cf. **păitaș**.

PĂITUÍT, -Ă adj. (Învechit, rar) Asupra căruia s-a căzut de acord, s-a convenit, s-a aranjat. *Darea dajdei cea pre tot anul păituită cu Dechebal.* MAIOR, IST. 4/7. ◇ (Substantivat) [Romanii] *în tot anul plătea păituita, adecă tocmita dare lui Dechebal.* id. ib. 4/2.

— Pl.: *păituiți, -te*.

— Cf. **păitaș**.

PĂÍȚE subst. pl. (Rar) Resturi de paie[1] (1) (făcute șomoiog) cu care se **aț**ițã focul. *Cotrobăi cu cociorva pînă-n fundul cuptorului..., potrivi păițele, puse cruciș brațul de vreascuri și... dădu foc.* CAMILAR, N. II, 397.

— **Pai**[1] + suf. *-iță*.

PĂIÚGĂ s. f. sg. (Regional; cu sens colectiv) Buruieni, ierburi (Șișcani-Hușî). H VI 207.

— **Pai**[1] + suf. *-ugă*.

PĂIÚȘ subst. **1.** S. n. Diminutiv al lui **pai**[1] **(1)**, **păiuț (1)**; spec. pai[1] **(1)** de grîu; p. ext. tulpină sau cotor de plantă erbacee; (învechit și regional) păiș **(1)**. *Tremis-ai mînia ta; mănce ei ca stebele (păiușii* D). PSALT. 310, cf. LB. *Nu trebuie... să așteptăm ca să se îngroașă în rădăcină și păiuș, căci oile mînîncă numai frunzele.* I. IONESCU, C. 68/6, cf. DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Goangele se suiau pe păiușurile de negară.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 104. *Omu cît șchiopu, barba cît cotu, călare p-un iepuraș, răzîmîndu-să-ntr-un păiuș.* ALR II 4 244/362. *Păiuș de chir.* ib. 6 283/537, cf. 5 176/574, 833, A III 4. ✦ (Regional) Partea lemnoasă a tulpinei de cînepă (Coverca-Vatra Dornei). GLOSAR REG.

2. S. n. (Popular; cu sens colectiv) Mulțime de paie[1] **(1)**; (învechit și regional) păiș **(2)**. Cf. LM. *Mortul e întins pe laghiță, pe care s-a așternut întîi păiuș.* ARH. FOLK. I, 159, cf. DR. VI, 326, SCL 1969, 138. ✦ (Regional) Fîn păios (1) (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR II 5 248/574.

3. S. n. (Popular) Nume generic dat mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina în formă de pai[1] **(1)** (terminată într-un spic), care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale: **a)** (și în sintagma *păiușul bălților*, BORZA, D. 58) plantă cu tulpina în formă de tufă și cu flori violacee; (popular) păiș **(4 h)**, (regional) pipiriguță, tîrsoacă, iarbă-lungă, iarba-bălții *(Aira caespitosa)*. Cf. BRANDZA, PL. 489, GRECESCU, FL. 611, PĂCALĂ, M. R. 24, ȘEZ. XV, 99, BORZA, D. 58; **b)** (și în sintagma *păiuș de oi*, NOM. MIN. I, 16) plantă cu frunzele răsucite și cu flori verzui sau violacee; (popular) păiș **(4 f)** *(Festuca ovina)*. Cf. BRANDZA, PL. 497, GRECESCU, FL. 625, ENC. AGR., BORZA, D. 69; **c)** (și în sintagma *păiuș de livezi*, NOM. MIN. I, 17) păiș **(4 b)** *(Festuca pratensis)*. Cf. ib.; **d)** (și în sintagma *păiuș roșu*, ib. 16) *(Festuca rubra)*. Cf. ib.; **e)** păiș **(4 a)** *(Festuca porci)*. Cf. BORZA, D. 69; **f)** (și în sintagma *păiuș de nisipuri*, BORZA, D. 69) plantă care crește în regiuni nisipoase, cu tulpinile foarte ramificate, în formă de smocuri verzi; (regional) părul-porcului *(Festuca vaginata)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 181, BORZA, D. 69; **g)** plantă cu teaca frunzelor dezvoltată, cu unele frunze mai late și altele mai înguste situate pe aceeași tulpină *(Festuca tenuis)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 232; **h)** iarba-cîmpului *(Agrostis alba)*. Cf. GRECESCU, FL. 604, PANȚU, PL., ENC. AGR., BORZA, D. 13; **i)** *(Agrostis tenuis)*. Cf. BORZA, D. 13; **j)** năgară **(1 a)** *(Stipa capillata)*. Cf. BRANDZA, FL. 488, PANȚU, PL., ENC. AGR.; **k)** țăpoșică *(Nardus stricta)*. Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 115; **l)** bărboasă *(Andropogon Ischaemum)*. Cf. ȚOPA, C. 218; **m)** (și în sintagma *păiuș de sărătură*, BORZA, D. 139) iarbă-de-sărătură *(Puccinelia distans)*. Cf. id. ib.; **n)** pir *(Agropyrum repens)*. Cf. ALR SN III h 638. *M-am simțit slab, slab ca păiușul care creștea acolo printre stinci.* GALACTION, O. 347. *Păiușul nalt și galbăn suna înfiorat de pași.* SADOVEANU, O. I, 63, cf. 406. *Căprioarele își ridicau către ei boturile negre de deasupra smocurilor de păiuș.* id. ib. XII, 19, cf. H I 19, III 306, V 28, X 67, 141, 581, XI 5, 95, 230, 436, XII 300, 412, XVI 30, 42, 96, 159, I. CR. I, 9, ȘEZ. XV, 99. *Vîj, vîj Prin păiuș, Țanc, țanc, Prin copaci* (Coasa). ȘEZ. IV, 84, cf. GOROVEI, C. 114. *Huși, huși, Prin păiuș, Cotcodaci, Prin copaci* (Vîntul). GOROVEI, C. 397. *Fțș, hîș, Prin păiuș, Mare tulihoi am scos* [Porumbul]. PAMFILE, C. 30.

4. S. n. (Popular) Loc pe care crește păiușul **(3)**. *Iepurele intrase într-un păiuș.* SADOVEANU, O. VIII, 369.

5. Subst. (Regional) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape (Dolhasca-Fălticeni). H XII 330.

— Pl.: *păiușe* și *păiușuri*, (învechit, m.) *păiuși*.
— **Pai**[1] + suf. *-uș*.

PĂIUȘÁG subst. (sg.) (Regional; cu sens colectiv) Fîn păios **(1)**. *M-am suit în podul cu fîn și am început a bîjbîi pe sub paiele de costreiuri și păiușag.* AL LUPULUI, P. G. 76, cf. ALR II 5 248/833.

— **Pai**[1] + suf. *-ușag*.

PĂIUȘÁN s. m. (Bot.) Specie de obsigă *(Bromus arvensis)*. Cf. BORZA, D. 33.

— Pl.: *păiușani*.
— **Păiuș** + suf. *-an*.

PĂIÚȘCĂ s. f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina subțire și cu flori mici reunite în panicule *(Festuca pseudovina)*. Cf. GRECESCU, FL. 628, PANȚU, PL., BORZA, D. 69. ◇ (Regional) *Păiușcă uriașă* = păiș **(4 a)** *(Festuca porci)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 116, BORZA, D. 69.

— Pl.: ?
— **Pai**[1] + suf. *-ușcă*.

PĂIUȘÍNĂ s. f. (Bot.; regional) Păiuș **(3 i)** *(Agrostis tenuis)*. Cf. BORZA, D. 13, H XVIII 168.

— Pl.: *păiușine*.
— **Păiuș** + suf. *-ină*.

PĂIUȘÍȚĂ s. f. (Bot.; regional) Țăpoșică *(Nardus stricta)*. Cf. PANȚU, PL.

— Pl.: *păiușițe*.
— **Păiuș** + suf. *-iță*.

PĂIÚȚ s. n. **1.** Diminutiv al lui p a i[1] **(1)**, păiuș **(1)**. Cf. TDRG, CDDE, SFC IV, 156, com. MARIAN. ◇ E x p r. (Regional) **A pierdut păiuțul** = „s-a încurcat rău". ZANNE, P. IX, 498.

2. (Regional) Băț de chibrit (Pintic-Dej). VICIU, GL

— Pl.: *păiuțe*.
— **Pai**[1] + suf. *-uț*.

PĂIVĂN s. n. v. **paivan.**

PĂIVĂNÍ vb. IV. T r a n z. (Transilv. și Ban.; complementul indică cai) A priponi; a împiedica. *Iată că venea Murgu-mi paivanea De picior de pat, De pat încheiat, Cu paivan d-argint.* F (1872), 340. *Voinicu că-mi sosește, Murgu păivănește.* POP., ap. ȘIO I, 84, cf. ALEXICI, L. P. 38, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 155.

— Prez. ind.: *păivănesc*. — Și: **polvăná** (L. COSTIN, GR. BĂN. II, 155) vb. I, **poivăní** (POMPILIU, B. 75) vb. IV.
— V. **paivan.**

PĂJESTÓS, -OÁSĂ adj. (Regional; despre locuri, terenuri etc.) Acoperit cu pajiște **(1)** (Satu Mare). SCL 1969, 138.

— Pl.: *păjestoși, -oase*.
— **Pajiște** + suf. *-os*.

PĂJIȘTÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Maram.) A se acoperi cu pajiște **(1)**, cu verdeață. (F i g.) *P-o lature-am putrezit, Pe de alt-am păjiștit, Tu la mine n-ai venit.* BÎRLEA, B. 43.

— Prez. ind.: *păjiștesc*.
— V. **pajiște.**

PĂJUÍ vb. IV. T r a n z. (În dicționarele din trecut) A scobi; a lămbui. Cf. CIHAC, II, 238, BARCIANU, ALEXI, W.

— Prez. ind.: *păjuiesc*.
— Etimologia necunoscută.

PĂJURÉL adj. (În poezia populară; despre cai) Care se mișcă cu ușurință, care este vioi, iute, sprinten. *În deal, în colnicior Și ivir-on voinicel, În cap cu cușmi di mniel, Cu calu sur păjurel.* VASILIU, C. 56, cf. 204.

— Pl.: *păjurei*.
— **Pajură** + suf. *-el*.

PĂJURÍT, -Ă adj. (Rar) Împodobit, smălțat. *A întîlnit un deal nalt, vesmîntat de sus pînă jos cu fîn ca mătasea de moale și păjurit cu flori.* DELAVRANCEA, S. 245, cf. DDRF.

— Pl.: *păjurîți, -te*.
— Etimologia necunoscută.

PĂJUROÁICĂ s. f. (În descîntece) Augmentativ al lui p a j u r ă. Cf. p a j u r ă **(2)**. *Fugi năjite Pricăjite Din umerile obrazului... Că te-ajunge-o prăjuroaică (sic!).* I. CR. VII, 186. *Te-o ajunge-o păjuroaică.* GR. S. VI, 144.

— Pl.: *păjuroaice*. — Și: (suspect) **prăjuroăică** s. f.
— **Pajură** + suf. *-oaică*.

PĂLÁGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂLALÁIE s. f. v. **pălălaie.**

PĂLAMOJDÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin nordul Munt.) A pălăvrăgi. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

— Prez. ind.: *pălamojdesc*.
— Etimologia necunoscută.

PĂLÁN s. n. v. **palancă**[1].

PĂLÁNC s. n. v. **palancă**[1].

PĂLÁNCĂ s. f. v. **palancă**[1].

PĂLÁND[1] s. n. v. **palancă**[1].

PĂLÁND[2] s. n. v. **pălant**[1].

PĂLÁNDRU subst. (Regional) Gard de scînduri. V. p a l a n c ă[1] **(2)**. (Şoimuş-Tîrgu Mureş). CHEST. II 403/281.
— Pl. : ?
— **Pălan** + suf. *-andru.*

PĂLÁNE s. n. v. **palancă**[1].

PĂLÁNG s. n. v. **palancă**[1].

PĂLÁNGĂ s. f. v. **palancă**[1].

PĂLANGIE s. f. (Bot. ; regional) Telegraf *(Zebrina pendula)* (Tiur-Tîrnăveni). Cf. BORZA, D. 189.
— Accentul necunoscut. — Pl. : ?
— Cf. p ă l a n.

PĂLÁNT[1] s. n. **1.** (Transilv.) Răsad. *În grădină... este un pălant.* CV 1949, nr. 3, 34. *Păland di šapă.* ALR SN I h 192/574, cf. LEXIC REG. 71. ✦ S p e c. (Regional) Arpagic (Covasna). ALR SN I h 192/192.
2. (Regional) Pădure tînără, semănată de curind (Crişteiec-Şimleu Silvaniei). CHEST. IV 102/299.
3. (Regional) Vie tînără (Bocşa-Zălau). ARL II 6 120/279.
— Pl. : *pălanturi.* — Şi : **pălántă** (BL II, 50) s. f., **păländ, palánt** (ALR II 6 120/279) s. n.
— Din magh. **palánta.**

PĂLÁNT[2] s. n. v. **palancă**[1].

PĂLÁNTĂ s. f. v. **pălant**[1].

PĂLÁNŢĂ s. f. v. **balanţă.**

PĂLÁSCĂ[1] s. f. v. **palască**[1].

PĂLÁSCĂ[2] s. f. v. **plaşcă.**

PĂLÁŞCĂ s. f. v. **palaşcă**[1].

PĂLÁT s. n. v. **palat**[1].

PĂLÁTĂ s. f. v. **pălută.**

PĂLĂŢCĂ s. f. v. **palască**[1].

PĂLĂCÍCĂ s. f. (Regional) Numele unei monede nedefinite mai de aproape (Poroschia-Alexandria). GRAIUL, I, 143. *Mi-a dat o pălăcică dă douăzeci.* ib.
— Pl. : ?
— Etimologia necunoscută.

PĂLĂCRÍNŢ s. m. (Prin Ban.) Petic de forma unui pătrat sau a unui romb care se pune la răscroiala de la subsuoara cămăşilor ţărăneşti, pentru a le da lărgime ; (regional) palhă[2]. *La mîneci subsuoară spre a lărgi după măsură mîneca către umeri se pun petece cuadrate ce se zic pălăcrinţi sau părăclinţi.* LIUBA-IANA, M.16. ✦ (Regional ; in forma *părăclinţ)* Platcă (la cămăşile barbăteşti) (Ghilad-Timişoara). Cf. ALR SN IV h 1 165/36.
— Pl. : *pălăcrinţi.* — Şi : **părăclínţ** s. m.
— Etimologia necunoscută.

PĂLĂDUÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Munt.) A locui sau a trăi undeva. Cf. UDRESCU, GL. *Am pălăduit şi eu cîndva pe meleagurile astea.* id. ib.
— Prez. ind. : *pălădui* şi *pălăduiesc.*
— Cf. h ă l ă d u i.

PĂLĂGEÁN s. m. v. **pătlăgea.**

PĂLĂGÍNĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂLĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Învechit şi regional) **1.** (Despre foc) A pălălăi[1] **(1)**. *Am lăsat Ptnea-n covată dospind, Focu-n vatră pălăind.* SEVASTOS, c. 312. *Focul pălăieşte în vatră.* id. N. 25. ◇ R e f l. (Învechit) *Rădică-se fum cu mănia lui şi focu de faţa lui învăpăie-se (să va pălăi* D). PSALT. 25. ✦ (Regional ; despre obraz) A se înroşi, a se îmbujora. *L-o făcut de-i pîlîie obrazu de ruşine şi alt nimic.* I. CR. IV, 380. *Cînd l-am văzut beat printre oameni, mi-a pălăiet obrazu de ruşine.* PAŞCA, GL.
2. A fîlfîi, a flutura. *Văzu... ca un caier de fuior pălăind de vînt.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114[r]/19. *Unde te duci... Cu păru pălăind, La soare sărind?* MARIAN, D. 237, cf. id. V. 45, ŞEZ. VIII, 160. *Papuci galbini pleoscăind, Tulpan galbăn pălăind.* CARDAŞ, C. P. 91. ◇ E x p r. (Regional) **A pălăi sămînţa** = a vîntura. Cf. MARIAN, V. 46. ✦ T r a n z. (Regional ; subiectul este „vîntul") A sufla, a bate (Crucea-Vatra Dornei). GLOSAR REG. *Mă pălăieşte vîntul afară.* ib.
— Prez. ind. pers. 3 : *pălăieşte.* — Şi : **pălăí-á** vb. I, **pilíí** vb. IV.
— **Pală**[1] + suf. *-ăi.*

PĂLĂIÁ vb. I v. **pălăi.**

PĂLĂIÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Flecăreală, sporovăială, trăncăneală. Cf. CIAUŞANU, GL.
— Pl. : *pălăieli.*
— **Pălăi** + suf. *-eală.*

PĂLĂIÓR s. n. (Regional) Diminutiv al lui p ă l a n ; (regional) pălănuţ. V. p a l a n c ă[1] **(2 a)**. (Curtea de Argeş). UDRESCU, GL. *Un pălăior de ştacheţi ar trebui la grădiniţa din faţă.* id. ib.
— Pl. : *pălăioare.*
— **Pălan** + suf. *-ior.*

PĂLĂÍT s. n. (Prin nord-estul Olt.) Flecăreală, sporovăială, trăncăneală. Cf. CIAUŞANU, GL.
— V. **pălăi.**

PĂLĂITÚRĂ s. f. (Rar) Pilpîire. *Cîteva pălăituri în aer deşteaptă întîi fum, apoi pară.* ap. TDRG.
— Pl. : *pălăituri.*
— **Pălăi** + suf. *-tură.*

PĂLĂLÁICĂ s. f. (Rar) Pălălaie. *Sania ardea cu palalaice.* în SCL 1969, 132.
— Pl. : *pălălaice.*
— **Pălălaie** + suf. *-că.*

PĂLĂLÁIE s. f. Flacără mare ; vîlvătaie, flăcăraie, (rar) pălălaică, (regional) bobotaie, pălălăială. *Sfădindu-se aşa, prietenii văd fum Cu pălălaie-n casă.* DONICI, F. 71. *Îndată perdeaua luă foc şi dete foc bisericei... Palalaie ! Templul centenar arde într-o clipă.* ALECSANDRI, S. 7. *Dăte* [= dete] *foc la ceva care ardea repede căci să dăslupea bine pălălăile supte de coşul sobii.* DELAVRANCEA, T. 193. *Palalaia focului începe să vînture în şuviţi.* MARIAN, Î. 220, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Văzuşi pălălaia, maică Ioană?* REBREANU, R. II, 109. *Hora izbucneşte ca o pălălaie într-o arie.* GALACTION, O. A. I, 271, cf. 141. *Pălălaia lemnului aprins la uşa cuptorului... îi aruncă pe figură o lumină bizară.* G.M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 34. *Uşoare la ptrjol, acoperişurile de stuf dintr-odată izbucneau în lungi pălălăi spre cer.* SADOVEANU, O. I, 550, cf. 199, III, 212, XI, 287. *Gardianul din far văzu palalaia înălţîndu-se spre cer.* BART, E. 268. *Capacul cuptorului era ridicat şi înăuntru se zărea o pălălaie indescriptibilă.* CĂLINESCU, S. 852, cf. 821. *Acolo pălălaie ! Trosnea acoperişul. Trosneau pereţii.* PAS, Z. III, 254. *În apropierea unuia dintre focurile care ardeau cu pălălaie înaltă, vagonetul încetini cursa.* S iunie 1960, 14. *Pare că vin din istorii Pălălăi dănţuind pe castele.* BRAD, O. 12. *Un vrav de... vreascuri, din care fetişoarele*

fără furcă cară cu brațele de fac palalaie să vadă fetele la tors zestrea. SEVASTOS, N. 2. *Într-o palalaie de foc, ce ținea cît lumea întreagă, se zvîrcolea puzderia pămîntului de lume.* ȘEZ. II, 161, cf. MARIAN, V. 46. *Era gogeamite movilă de jăratec și o palalaie cît casa de mare.* ȘEZ. XXI, 27, cf. A V 15, VI 26, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ◇ Fig. *Sufletul mi-a ars în pălălăi ca-n pătule grîul și secara!* DEȘLIU, N. 62. *Lumea satului... și mai ales pălălaia răscoalelor țărănești au avut o înrîurire hotărîtoare asupra copilului.* V. ROM. noiembrie 1962, 160. ◆ (Determinat prin „de fum") Cantitate mare de fum (care se ridică în rotocoale); fumăraie. *De la o vreme, pălălăi de fum ... să ridicară.* DELAVRANCEA, s. 199. *Pălălăi de fum se învîrtoșau, zvîrcolindu-se.* T. POPOVICI, s. 387.

— Pl.: *pălălăi.* — Și: (regional) **pălalăie, papalăie** (ȘEZ. III, 84, LEXIC REG. 106) s. f.

— De la **pălălăi**[1].

PĂLĂLĂÍ[1] vb. IV. Intranz. **1.** (Despre foc) A arde cu flacără mare, cu pălălaie (producînd un zgomot caracteristic); (despre flăcări, incendii) a se înălța, a se întinde, a se răspîndi; (învechit și regional) a pălăi (1). *Privind cum focul pălălăia vesel..., se simțea fericită bătrîna.* CONTEMPORANUL, VI[1], 23. *Ciobănașii păzesc lîngă focurile roșii ce pălălăiesc în marginea porumbiștilor înguste.* IORGA, ap. CADE.

2. (Popular) A flutura, a fîlfîi. *Zvîrle potcapul deoparte și la joc, de-a valma cu noi, de-i pălălăiau pletele.* CREANGĂ, O. 231. *Joacă cumplit, saltă și bate din călcăie, pletele îi pălălăiesc sub potcapul aplecat pe spate.* MIRONESCU, S. 276. *Sosi la fața locului... și părîntele Uliță-Fierbinte cu antereul pălălăind.* SADOVEANU, O. VII, 406, cf. XIII, 356. *Numai păru-i pălălăia.* MAT. FOLK. 1 470, cf. ȘEZ. VIII, 160. ◇ Tranz. *Nicodim s-a grăbit către cerdac, pășind cît putea de larg..., pălălăindu-și giubeaua de șiac.* SADOVEANU, F. J. 614.

3. A pîlpîi. *De s-a isprăvit oloiul în opaiț, prinde a sfîrîi și sfîrtie o bucată de vreme pălălăind.* N. REV. R. II, nr. 18, 231, cf. ALEXI, W., TDRG.

4. (Prin nord-estul Olt.) A flecări, a sporovăi, a trăncăni. Cf. CIAUȘANU, GL. *Pălălăie ca un nebun.* PAȘCA, GL.

— Prez. ind.: *pălălăiesc* și (regional) *pălălăi.*

— **Pală**[1] + suf. *-ălăi.*

PĂLĂLĂÍ[2] vb. IV v. **bălălăi.**

PĂLĂLĂIÁLĂ s. f. (Prin Olt.) Pălălaie. *Limbile de foc... țîșneau din toate părțile, într-o pălălăială înfricoșetoare.* PLOPȘOR, C. 111.

— **Pălălăi**[1] + suf. *-eală.*

PĂLĂLẮU[1] subst., adj. (Prin nordul Munt.) **1.** Subst. Prăjină groasă. Cf. RĂDULESCU-CODIN.

2. Adj. Înalt și subțire. RĂDULESCU-CODIN.

— Etimologia necunoscută.

PĂLĂLẮU[2]**,-ÍIE** adj. v. **bălălău.**

PĂLĂLÍE s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape. *Foaie verde pălălie, Mă suii în deal la vie.* GR. S. IV, 329, cf. V, 45. ◆ (În forma *pălăltie*) Plantă sau, p. anal., femeie foarte înaltă. Cf. REV. CRIT. IV, 86.

— Pl.: ? — Și: **pălălíie** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. **pălălău**[1].

PĂLĂLÍIE s. f. v. **pălălie.**

PĂLĂMÁR[1] s. m. (Regional, mai ales în Mold.) Paracliser. *Plătesc dar goștina cea mai multă... diaconi, dascăli, palimari* (a. 1827). URICARIUL, VII, 106. *Besearica... să pui pe pălimariul a o curăți și a o mătura* (a. 1838). IORGA, S. D. XXI, 528. *Damele de la curte... erau silite a danța numai cu scriitorul satului, cu palamarul și alții vro doi.* NEGRUZZI, S. I, 105. *Salarul a 2 dascăli, 2 pălămari.* I. IONESCU, D. 115 *O ține una și bună, chiar ca un palamar cu isonu la biserică.* ALECSANDRI, T. I, 4. *D-apoi ce lupi! ... An pe la bobotează au mîncat pe pălămariul de la Frumoasa.* CONTEMPORANUL, VI[2], 293. *Cumpără o cordică roșie de mătasă ..., o duce la biserică, o dă pălimariului.* MARIAN, NA. 5, cf. id. NU. 189. *N-a apucat însă pălimariul a pune bine clopotele în mișcare și numai ce vezi că peregrinii se adună ca albinele.* PAMFILE, S. V. 89. *A fost pălimar, vreo treizeci de ani la biserică.* GALAN, B. I, 119, cf. LEXIC REG. 83, 105, CHEST. V/15, 88, ALR I 580/214, 363, 370, 375, 378, 381, 385, 387, 388, 394, 420, 424, 542, 554, 675, ALR II 2 735/365, 386, A V 14, 15, 16. ◆ Unul dintre personajele jocului de copii numit „clopotul". PAMFILE, J. II, 319. *Atunci unul, care face pe pălimar, caută să amăgească pe un băiat ca să fie limbă de clopot.* MARIAN, Î. 203.

— Pl.: *pălămari.* — Și: **pălămăriu, pălimăr, pălimăriu, palamár, palimár, polimár** (ALR I 580/388), **ponomár** (T. PAPAHAGI, C. L.) s. m.

— Din ucr. **паламарь.**

PĂLĂMÁR[2] s. n. (Popular) Odgon (1), parîmă. Cf. LB, LM. *Îmi arăta și-mi explica folosul și întrebuințarea diferitelor părți ale corăbiei... cîrme, palimari și altele.* ODOBESCU, S. III, 248, cf. DDRF, BARCIANU-ALEXI, W., TDRG, DENSUSIANU, Ț. H. 327, L. COSTIN, GR. BĂN. 153, CHEST. V/34, 41, 61, 94, ALR I 1 870/49, 56, 79, 107, ALR II 2 528/2, 36, 53, 791, 876, 886, 4 326/105, 5 232/105, 5 298/76, CV 1950, nr. 3, 36, L. ROM. 1959, nr. 5, 73.

— Pl.: *pălămare* și *pălămări.* — Și: (regional) **pălimár** (DAMÉ, T.[2] 45, CV 1950, nr. 3, 36, L. ROM. 1959, nr. 5, 73), **palamár** (ȘIO II[1], 280), **palimăr** (pl. și, m., *palimari*), **polimár** (CHEST. V/41, 94) s. n.

— Din tc. **palamar,** ngr. **παλαμάρι.**

PĂLĂMÁR[3] s. n. v. **pălimar**[1].

PĂLĂMÁRIU s. m. v. **pălămar**[1].

PĂLĂMĂRÍE s. f. (Regional) Funcția, ocupația pălămarului[1]. *M-am lăsat de pălămărie.* ALECSANDRI, ap. ȘĂINEANU, D. U.

— **Pălămar**[1] + suf. *-ie.*

PĂLĂMĂTÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A vorbi în somn (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. II, 29.

— Prez. ind.: *pălămătesc.*

— Etimologia necunoscută.

PĂLĂMIDÁR subst. (Rar) Năvod pentru prins pălămidă[3]. L. ROM. 1960, nr. 5, 29.

— Pl.: ?

— **Pălămidă**[3] + suf. *-ar.*

PĂLĂMÍDĂ[1] s. f. (Bot.) **1.** (Și în sintagma *pălămidă seacă)* Plantă erbacee perenă din familia compozitelor, cu tulpina înaltă și rădăcini adînci, cu frunze spinoase, întregi sau crestate, și cu flori roșii, care este foarte dăunătoare pentru semănături; (regional) crăpușnic, scaiete *(Cirsium arvense). Golgotinele de care trebuie plivite... holdele sînt... tot felul de scai, obsiga, lușca și polomida.* ECONOMIA, 47/6, cf. LB, POLIZU, LM. *Palmele aceste țărănești ale noastre, străpunse de pălămidă și pline de bătături, ... vă țin pe dumneavoastră.* CREANGĂ, O. 271. *Așa de bine îngrijeau de grădina lor, încît... nu găseai prin ea nici firicel de pălămidă.* ISPIRESCU, U. 13. *Cînd inima e turnată pe rele ..., tot ciulini și pălămidă caută.* DELAVRANCEA, T. 131. *Pînă țăranul să-și facă și boierescul, cîrta lui se închircește, i-o îngălbinesc mohorul și pălămida.* SEVASTOS, N. 332, cf. DDRF, BARCIANU. *Cucuta crește prin ogradă Și polomida-i leagă snopii.* GOGA, P. 19, cf. PĂCALĂ, M. R. 15. *Smulseră pălămidă și lipiseră lut.* C. PETRESCU, Î. I, 256, cf. GALACTION, A. 413. *Pămînturile cu multă pălămidă se dezmiriștesc cu discuitorul.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 400. *Vîlvătaia se întindea și mai repede prin buruieni, cuprinzînd nesățioasă pălămida uscată.* V. ROM. iulie

1954, 125, cf. BORZA, D. 48, H II 11, 99, 116, 142, 207, 220, III 143, 385, IV 43, 84, 143, V 415, IX 447, X 354, 465, 496, XII 20. *Mîncarea ta să fie slabă, de spini şi polomidă.* POP., ap. GCR II, 357. *Pîn la mine... Lanuri de secară, Verde pălămidă, Chinuri şi obidă.* TEODORESCU, P. P. 284. *Faci bolnavului scăldătoare cu apă nencepută în care ai fiert pălămidă seacă.* PAMFILE, B. 14, cf. ALR I 1 937. ◇ Fig. *Noi toţi epitropii ai şcoalelor naţionale spre a împlini lipsa pricinuită de trecutele întîmplări..., de cuviinţă am socotit a nu lăsa să răsară spini şi pălămidă pre cîmpul cel mănos* (a. 1828). URICARIUL, VII, 178. *Voi şti să curăţ eu pălămida, Voi şti să sfîşiu atunci aspida Ce suge sînge nevinovat.* BOLLIAC, O. 157. *Sînt nevoit să las priveliştii celor ce mă citesc numai neghină şi pălămidă.* GALACTION, A. 433. ◇ Compus: (regional) **pălămidă-grasă** = susai *(Sonchus asper).* BUJOREAN, B. L. 387, cf. BORZA, D. 162. *Faci bolnavului scăldătoare... în care ai fiert pălămidă-grasă.* PAMFILE, B. 14.

2. (Regional) Limba-oii *(Cirsium canum).* Cf. PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 48.

3. (Regional) Holeră *(Xanthium spinosum).* Cf. N. LEON, MED. 41, BIANU, D. S., PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 187.

4. (Regional) Scai (măgăresc) *(Onopordon acanthium).* PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 120.

5. (Regional) Scai-galben *(Centaurea solstitialis).* CADE.

6. (Regional) Volbură *(Convolvulus arvensis).* Cf. COTEANU, PL. 16, KLEIN, D. 393, BORZA, D. 51.

7. (Regional; şi în sintagma *pălămida boiangiilor,* N. LEON, MED. 54, PANŢU, PL.) Gălbinare *(Serratula tinctoria).* CADE.

— Pl.: *pălămizi* şi *pălămide.* — Şi: (regional) **palamídă** (BORZA, D. 48, H I 343, II 79), **polomídă, polomnídă** (BORZA, D. 48), **colomídă** (VICIU, GL. ALR I 1 937/79, 269) s. f.

— Din bg. **паламида.**

PĂLĂMÍDĂ[2] s. f. (Mold.; de obicei determinat prin „lăzii") Despărţitură mică, în formă de cutie, în interiorul unei lăzi sau al unui dulap, în care se păstrează lucruri de valoare, diferite mărunţişuri etc. V. chichiţă. *Să caţi în pălămida lăzii, este o bucăţică de zahar.* CONTEMPORANUL, IV, 393. [Lumînările] *le strînge în pălămida lăzii.* SEVASTOS, N. 308, cf. 6. *Este datina ... de a-i tăia puţin păr care... se păstrează de către neamurile lui în pălămida lăzii.* MARIAN, Î. 54. *Lada are sus la un capăt o cutie cu capac care se numeşte pălămida lăzii.* PAMFILE, I. C. 409. *Scoate din pălămida lăzii un ulcioraş.* ŞEZ. I, 250.

— Pl.: *pălămide.*

— Etimologia necunoscută.

PĂLĂMÍDĂ[3] s. f. Peşte marin răpitor, lung de 30—40 cm, de forma unei torpile, cu solzi mici şi cu numeroşi dinţi pe fălci *(Sarda sarda).* Cf. ANTIPA, P. 274, DER. ◇ Compus: **pălămídă-de-baltă** = peşte mic de baltă cu corpul acoperit cu plăci osoase şi cu spini; (rar) osar, (regional) peşte-ţigănesc, peştele-dracului *(Pungitius platygaster).* Cf. ATILA, P. 353.

— Pl.: *pălămide* şi *pălămizi.*

— Din ngr. **παλαμίδα.**

PĂLĂMIZÍT s. n. (Regional) Plivit[1] (Sadova-Caracal). GL. OLT.

— De la **pălămidă[1].**

PĂLĂNC s. n. v. **palancă[1].**

PĂLĂNCĂRÍE s. f. v. **pălincărie.**

PĂLĂNCÚŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui palancă[2]. *Pentru asta, mîni dis-de-dimineaţă să te scoli să-mi faci o pălăncuţă... Iar cînd moşul se trezi, se sculă în mirosul ce împrăştiase în bojdeucă palanca... coaptă în spuza de pe vatră.* I. CR. I, 103.

— Pl.: *pălăncuţe.*

— **Palancă[2]** + suf. *-uţă.*

PĂLĂNDÍC s. m. (Prin nordul Transilv.) Turtă făcută din făină de porumb amestecată cu seminţe de floarea-soarelui şi coaptă pe plită. Cf. LEXIC REG. 21.

— Pl.: *pălăndici.*

— Etimologia necunoscută. Cf. pălăncuţă.

PĂLĂNGÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A lovi cu putere (doborînd la pămînt). *Bîta lui... Vîjîind să meargă oarbă; Ce-o pica să pălăngească, La pămînt să doboărască.* ŞEZ. IV, 100. *Am o flintă Ghintuită... Cînd o slobozesc, Toţi îi pălăngesc Şi-i hărtăpănesc.* MAT. FOLK. 835. ◆ (În expr.) **Fură de pălăngeşte** = fură mult şi fără teamă, (familiar) fură de zvîntă, fură de stinge (Talpa Ogrăzile-Roşiori de Vede). Cf. COMAN, GL.

— Prez. ind.: *pălăngesc.*

— V. **pălangă.**

PĂLĂNÍŢĂ s. f. v. **palaneţ.**

PĂLĂNŢIOÁRĂ s. f. v. **bălănţioară.**

PĂLĂNÚŢ s. n. (Regional) Pălăior (Curtea de Argeş). UDRESCU, GL.

— Pl.: *pălănuţe.*

— **Pălan** + suf. *-uţ.*

PĂLĂPÁÍ vb. IV. Intranz. (Prin Ban.; despre păsări) A fîlfîi. *Cum cocoşul din aripi o pălăpăi, Lumii Paştele-o vesti.* MARIAN, S. R. I, 187, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 16. ◆ Tranz. (În descîntece) A lovi (pe cineva) cu aripile. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 153. *Cu aripili să-l pălăpăiască, La cutare să-l pornească.* ARH. FOLK. III, 115, cf. 116, 152. ◆ Intranz. A da din mîini în aer sau în apă (înotînd). *Omul pălăpăieşte cu mînile.* H XVIII 175, cf. com. LIUBA.

— Prez. ind.: *pălăpăiesc.*

— Formaţie onomatopeică. Cf. pîlpîi.

PĂLĂREÁR s. m. v. **pălărier.**

PĂLĂRIÁ vb. I. Refl. (Prin Mold.; despre roata carului) A lua forma unei pălării **(1).** GLOSAR REG.

— Pronunţat: *-ri-a.* — Prez. ind. pers. 3: *pălăriază.*

— V. **pălărie.**

PĂLĂRIÁŞ s. m. (Regional) Pălărier. Cf. SFC I, 83, ALRM SN I h 331.

— Pronunţat: *-ri-aş.* — Pl.: *pălăriaşi.* — Şi: **pălăriéş** s. m. ALRM SN I h 331.

— **Pălărie** + suf. *-aş.*

PĂLĂRIÁT, -Ă adj. (Rar) **1.** Care poartă pălărie **(1),** cu pălărie. Cf. DRLU, TDRG.

2. (Despre lămpi cu petrol) Prevăzut cu pălărie **(2 d).** *Arătă spre... o biată lampă pălăriată care se străduia să încălzească apa dintr-un lighean.* IL ianuarie 1962, 32.

— Pronunţat: *-ri-at.* — Pl.: *pălăriaţi, -te.*

— De la **pălărie.**

PĂLĂRÍE s. f. **1.** Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă (cu boruri de forme variate) şi confecţionat din fetru, catifea, pai, piele, fibre sintetice etc. *Pîn pălăria ce era în capul său... un glonţ au trecut.* N. COSTIN, LET. II, 69/14, cf. LEX. MARS. 236, MAN. GÖTT. 133. *Pălăria lui au fost pătrunsă de un glonţ de puşcă.* ALEXANDRIA (1799), 74[v]/4. *Palarii de mătasé faine* (a. 1817). IORGA, S. D. XII, 174. *Toţi avea în cap pălării mari, legate cu o panglică lată.* GOLESCU, Î. 75. *Va telegari şi caleaşcă, va mantale pălării.* PR. DRAM. 103. *El purta de trîizeci ani O mănta de tot cîrpită, Pălărie bortilită.* ASACHI, S. L. I, 267. *Şi-au luat toţi pălăriile din cap.* BĂRAC, T. 50/16. *El trămise apoi prinţului ardelean... o sabie şi o pălărie.* BĂLCESCU, M. V. 184. *Ia-ţi pălăria şi te pleacă.* NE-

GRUZZI, S. I, 195. *Nemțește bine se îmbracă Ș-o pălărie în cap își puse.* ALEXANDRESCU, O. I, 213. *Așa și pălăria pe frunte ți-o apasă, Nicicum să te cunoască cine-ar intra în casă.* ALECSANDRI, P. II, 127. *Pălăria de amazoană fugea în josul rîului.* BOLINTINEANU, O. 427. *De mi-i da o sărutare Nime-n lume n-a s-o știe, Căci va fi sub pălărie.* EMINESCU, O. I, 55. *Lutndu-și pălăria din cap, o pune pe iarbă.* CREANGĂ, P. 238. *Ies după el... ținînd ochii la pălăria lui cenușie.* CARAGIALE, O. II, 27. *Mărioara cea micuță avea o pălărie de paie.* SLAVICI, N. I, 27. *Am rămas singur, îngînă... arunctndu-și pălăria în fîrida sobii.* DELAVRANCEA, T. 46. *Își turtește pe ceafă pălăria spartă.* VLĂHUȚĂ, O. A. II, 4. *Ne-a dat flori de-am pus la pălării.* PĂUN-PINCIO, P. 91. *Întinde piciul istovit O pălărie spartă.* IOSIF, PATR. 53. *Pălăria are culoare neagră, cu... bordurile mari.* PAMFILE, I. C. 363. *Îi salutau, închinîndu-se adînc, căci erau fără pălării.* AGÎRBICEANU, A. 31. *Mîtru își luă pălăria și ieși.* GÎRLEANU, N. 45. *Eu mă scărpinam de ciudă, în creștetul capului și peste pălărie.* HOGAȘ, M. N. 160. *În mîinile uriașe și păroase își frămînta pălăria.* C. PETRESCU, S. 135. *Alerga... cu pălăria puțin pe ureche.* REBREANU, R. I, 23. *Sub pălăria moale, pletele sale încadrau o figură gînditoare.* BACOVIA, O. 220. *Salută cu pălăria la genunchi pe profesor.* GALACTION, O. A. I, 47. *Mă vezi pe mine cu mustață galică...*, *pălărie înaltă și monoclu cu șnur?* CAMIL PETRESCU, T. I, 338. *Potrivindu-mi pălăria pe cap, fața Eliza mă luă în oraș.* BRĂESCU, O. A. II, 66. *Cu pălăria asta nu te mai recunosc.* SEBASTIAN, T. 183. *Umbla fără pălărie, cu părul căzut pe frunte.* VLASIU, D. 55. *Intră în casă, își luă pălăria și pardesiul și ieși.* SADOVEANU, O. IV, 43. *Părul... cădea buclat de sub pălăria de fetru.* CĂLINESCU, S. 8. *Își puseră pălăriile și paltoanele în cuierul din colț.* STANCU, R. A. III, 70. *Opt sute de ochi l-au privit, patru sute de pălării l-au salutat.* GALAN, Z. R. 5. *Domnul bătrîn cu pălăria verde cînta la pian.* DEMETRIUS, A. 260. *Își scoase pălăria și salută.* PREDA, R. 178. *Își aruncă pălăria neagră pe ceafă.* BARBU, P. 10. *E probabil bătrîn și are o pălărie de paie.* S iunie 1960, 70. *Pălăria undi s-o pui? — După ușă este-un cui.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 77. *Trecu badea cu cocia Și-mi făcu cu pălăria.* HODOȘ, P. P. 48; cf. ALR I 1 858/93, 898. *Cînd treci, bade, pe la mine, Pune-ți pălăria bine.* FOLC. TRANSILV. II, 81. *La Ilie, pălărie, și pe vară și pe iarnă* (Streașina). PAMFILE, C. 33. ◇ Fig. *Niciînd noi nu vom îngrășa ogoare Așa cum ei ne văd în visul lor, Prin bălării de foc, nimicitoare, Sub pălării de foc nimicitor.* LABIȘ, P. 28. ◇ Expr. (Familiar) **A lovi** (sau **a pocni, a plesni**) **pe cineva în pălărie** sau **a-i turti** (cuiva) **pălăria** = a nimeri punctul slab al cuiva, a-l atinge cu o vorbă înțepătoare, a-l ofensa, a-l provoca; a da cuiva o veste neașteptată. *Știi că m-ai plesnit în pălărie, măi Chirică!* CREANGĂ, P. 150, cf. ZANNE, P. III, 266, PAMFILE J. II, 406. (Regional) **A azvîrli cu pălăria după lună** = a acționa necugetat. Cf. ZANNE, P. III, 265. (Regional) **A purta pălăria** = (despre femei) a fi mai mare în casă, a porunci. id. ib. 265. (Regional) **A umbla cu flori la pălărie** = a nu-i păsa de nimic, a nu-i fi frică de nimeni, a umbla fără nici o grijă. id. ib. I, 171. (Regional) **A avea casa sub pălărie** = a fi foarte sărac. id. ib. III, 85. ◇ Compuse: (Bot.; Mold.) **pălăria-șarpelui** = **a)** bureți pestrițî *(Amanita muscaria)*. PANȚU, PL., cf. BORZA, D. 191; **b)** burete șerpesc *(Lepiota procera)*. PANȚU, PL.; **c)** ciupercă veninoasă cu partea superioară neagră și cu piciorul alb, cu miros urît, care crește în locurile umbroase din păduri și livezi *(Coprinus picaceus)*. id. ib. cf. ENC. AGR.; (Transilv.) **pălăria-cucului** = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu tulpina ramificată în partea superioară, cu frunze palmat-lobate și cu flori roșii-brune sau violete închis, folosită ca plantă medicinală; (regional) andrișea, pliscariță, priboi, sovîrf *(Geranium phaeum)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 20, PANȚU, PL., ENC. AGR., BORZA, D. 76; (Mold.) **pălăria-cioarei** = burete necomestibil nedefinit mai de aproape. Cf. H X 228.

2. P. anal. Nume dat unor obiecte, unor părți de plante sau de obiecte, unor forme de relief etc. care se aseamănă (prin formă, utilizare, așezare etc.) cu o **pălărie (1)**.

a) Partea superioară, în formă de pălărie **(1)**, a unei ciuperci. *Ciupercă cu miros urît...* [cu] *pălăria neagră ca funinginea.* PANȚU, PL. 209. *Buretele alb se aseamănă cu buretele șerpesc..., care are însă pălăria mai rotunjită.* BELEA, P. A. 155. *Ciuperca ordinară... are o pălărie... albă.* H IV 70.

b) Discul florii-soarelui, în care sînt înfipte semințele. *S-au însilozat resturile de la grădina de legume în amestec cu pălării de floarea-soarelui.* SCÎNTEIA, 1962, nr. 5 708.

c) Abajur. *Aprindea un bec mic, acoperit cu o pălărie de hîrtie îngălbenită.* BARBU, P. 90, cf. GR. S. I, 138, ALR II 3 911/141, 157.

d) Căpăcel de metal de la o lampă cu petrol, prin care se scoate fitilul; (regional) pleașcă. *O lampă cuprinde: stecla, mașina cu pălărie.* PAMFILE, I. C. 59.

e) (Geol.; în sintagma) *Pălărie de fier* = partea superficială din zona de oxidație a zăcămintelor metalifere, bogată în limonit, minerale silicoase, diverși oxizi și hidroxizi, săruri greu solubile ale unor metale etc. Cf. MDT. *În pălăria de fier se acumulează minereuri care pot fi exploatate.* DER.

f) (Regional) Roată dințată făcută din fontă, care învîrtește, la mașina de secerat, altă roată (numită *pepenoaică)*. Com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ.

g) (Regional) Dîmbușor acoperit cu copaci, mai ales cu goruni (Sebiș-Vașcău). CHEST. IV 78/62.

3. (Prin sud-vestul Transilv.) Nume de oaie cu capul negru. DENSUSIANU, Ț. H. 82.

— Pl.: *pălării.*

— Probabil din it. **cappelleria.** Cf. BL XIII, 156.

PĂLĂRIÉR, -Ă s. m. și f. (Rar la f.) Persoană care confecționează, repară sau vinde pălării **(1)**; (regional) pălăriaș. *Looniar Șușter, palarear* (a. 1793). IORGA, S. D. XII, 116, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Ce ar hi pe noi dacă s-ar duce din orașe toți ... pălărieri, toți tăbăcari, berari, fringhieri?* JIPESCU, O. 52, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ce fel de negustorii se practicau în Iași prin acea vreme... pînzari, pălărieri, păslari.* N. A. BOGDAN, C. M. 101, cf. H X 539, ALRM SN I h 331/192, L. ROM. 1961, 235.

— Pronunțat: *-ri-er.* — Pl.: *pălărieri, -e.* — Și: (învechit) **pălăreár** s. m.

— **Pălărie** + suf. *-ar.*

PĂLĂRIEREÁSĂ s. f. (Învechit, rar) Modistă. V. modist **(2)**. Cf. POLIZU.

— Pl.: *pălărierese.*

— **Pălărier** + suf. *-easă.*

PĂLĂRIERÍE[1] s. f. (Rar) Fabrică sau atelier de confecționat pălării **(1)**; p. ext. magazin specializat în vînzarea pălăriilor. Cf. POLIZU, BARCIANU, PASCU, S. 183, CADE, SCRIBAN, D., SFC IV, 71.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *pălărierii.*

— **Pălărie** + suf. *-ărie.*

PĂLĂRIERÍE[2] s. f. (Rar) Meseria de pălărier. Cf. POLIZU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

— Pronunțat: *-ri-e-.*

— **Pălărier** + suf. *-ie.*

PĂLĂRIERÍȚĂ s. f. (Învechit, rar) Modistă. V. modist **(2)**. *Sofica Salmon, palarița. Looniar Șușter, palarear* (a. 1793). IORGA, S. D. XII, 116, cf. LB.

— Pronunțat: *-ri-e-.* — Pl.: *pălărierițe.* — Și: **pălăríță** s. f.

— **Pălărier** + suf. *-iță.*

PĂLĂRIÉȘ s. m. v. **pălăriaș.**

PĂLĂRIOÁRĂ s. f. Diminutiv al lui pălărie **(1)**; pălăriuță. Cf. DDRF, TDRG. *Avea... o pălărioară*

de toată nostimada. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 334. *Își îndreaptă pălărioara peste buclele aurii.* REBREANU, R. I, 185. *Cea cu pălărioara neagră se oprește în drum.* CAZIMIR, GR. 35. *O doamnă... îmbrăcată în pardesiu gris, pălărioară decorată cu fulg și mănuși mușchetar.* SAHIA, U.R.S.S. 6. *Și-au pus pălărioarele deoparte.* SADOVEANU, O. VI, 411, cf. IX, 227, XI, 423. *Se închină de la ușă, ducînd pînă jos pălărioara lui rotundă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 123. *Își vopsi buzele și-și potrivi pe cap pălărioara cu margini mici.* STANCU, R. A. III, 61. *Lina vine fugind, cu o mînă ținîndu-și pălărioara să nu-i cadă.* T martie 1962, 23.

— Pronunțat: *-ri-oa-.* — Pl.: *pălărioare.*

— **Pălărie** + suf. *-ioară.*

PĂLĂRÍȚĂ s. f. v. **pălărieriță.**

PĂLĂRIÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui p ă l ă r i e **(1)**: pălărioară. Cf. LB. *Ți-oi lua de la Folticeni o pălăriuță cu tăsma.* CREANGĂ, O. 213. *Dacă cel mort este un prunc mic..., pe cap i se pune o pălăriuță.* MARIAN, Î. 66, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cu o pălăriuță aproape băiețească pe cap, cucoana Marieta era gata de drum.* HOGAȘ, DR. II, 81. *Salută cu pălăriuța mică și se prezintă dezghețat.* C. PETRESCU, Î. II, 168, cf. id. A. 459, id. R. DR. 76. *Amîndoi sînt descuiți, îmbrăcați rău și cu cîte-o pălăriuță verde... pe vîrfurile capetelor.* SADOVEANU, O. II, 537. *Ia-ți încă cîte un rînd de haine din ale tale, pălăriuța pe cap și apoi le du încotro te-or duce ochii.* SBIERA, P. 71.

— Pronunțat: *-ri-u-.* — Pl.: *pălăriuțe.*

— **Pălărie** + suf. *-uță.*

PĂLĂSCÁȘ s. m. (Regional) Vornicel (care invită la nuntă) (Pecica-Arad). ALR II/I h 161/53.

— Pl.: *pălăscași.*

— **Palaseă**[1] + suf. *-aș.*

PĂLĂSCÚȚĂ s. f. (Prin Transilv.) Diminutiv al lui p a l a s c ă[1]. *Ca să prindă puteri, ... mai trăgea o gură de rachiu din pălăscuța pe care niciodată n-o uita goală.* BENIUC, M. C. I, 198.

— Pl.: *pălăscuțe.*

— **Palaseă**[1] + suf. *-uță.*

PĂLĂTÁR s. n. v. **păretar.**

PĂLĂTUÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. (Regional) **1.** A locui într-un palat[1]; p. e x t. a trăi ca într-un palat[1], a trăi din belșug, fără a duce lipsă de nimic. *Bubă... eu te-am mînat... Unde cocoș nu cîntă. Acolo să pălătuiești.* MAT. FOLK. 603, cf. 1 590. *Să te muți în pămînt, Că sînt buți Cu bani mărunți, Cară cu averuri. Acolo să pălătuiești, Acolo să locuiești.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 29, cf. CIAUȘANU, GL., TOMESCU, GL., LEXIC REG. 43.

2. A locui împreună cu cineva. *În coliba aceea pălătuia un unchiaș și-o babă.* PAMFILE, A. R. 253. *Eu îl cunosc bine, am pălătuit amîndoi.* BOCEANU, GL.

— Prez. ind.: *pălătuiesc.*

— **Palat**[1] + suf. *-ui.*

PĂLĂTUÍ[2] vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Munt.) A vorbi, a se sfătui cu cineva; a pune ceva la cale. Cf. TOMESCU, GL.

— Prez. ind.: *pălătuiesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p a l a t[2].

PĂLĂTUIÁLĂ s. f. (Prin nord-estul Olt.) Faptul de a p ă l ă t u i[1]. Cf. CIAUȘANU, V. 186.

— Pl.: *pălătuieli.*

— **Pălătui**[1] + suf. *-eală.*

PĂLĂTÚȘ s. m. v. **părătuș.**

PĂLĂURÁT, -Ă adj. (Ban.; despre oameni) Smintit. Cf. CADE, com. LIUBA, L. COSTIN, GR. BĂN. 153, II, 145, NOVACOVICIU, C. B. I, 17.

— Pl.: *pălăurați, -te.* — Și: **pălurát, -ă** adj. Com. LIUBA, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 145.

— Etimologia necunoscută. Cf. l a u r.

PĂLĂURDÍ vb. IV v. **palaurdi.**

PĂLĂVÁTEC, -Ă adj. v. **pălăvatic.**

PĂLĂVÁTIC, -Ă adj. **1.** (Regional) Ticălos, netrebnic, nemernic, infam, mișel. Cf. JIPESCU, O. 25. *Un mangosit de sfetnic ... se făgăduise diavolului dacă îl va face să ia el pe fata împăratului... Sfetnicul cel palavatic... merse la împăratul.* ISPIRESCU, L. 227.

2. (Popular) Zănatic, zăpăcit, neserios, nesocotit. Cf. LM, DDRF, BARCIANU. *Așa cum era..., pălăvatică și haihuie, Mina avea hazul ei.* M. I. CARAGIALE, C. 125, cf. REV. CRIT. III, 163, PĂCALĂ, M. R. 140. ✦ Prost; tîmpit. *Locuitorii chinoviei sînt cu toții patru: trei călugări... și un țigan mut și palavatic.* CARAGIALE, O. II, 418, cf. DR. VIII, 205. ✦ (Substantivat; regional) Palavragiu. *Niște palavatici vrură să zică despre această minune... că rău semn este.* ISPIRESCU, M. V. 28, cf. RĂDULESCU-CODIN, ARH. OLT. XXI, 271. *O pălăvralică de muiere; pe toți îi meliță, pe toți îi dărăcește, dar pe ea nu se caută!* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pălăvatici, -ce.* — Și: **pălăvátee, -ă** (SCRIBAN, D.), (prin apropiere de *palavră*) **pălăvrátic, -ă, palavátic, -ă, polovátic, -ă** (SCRIBAN, D.) adj.

— Cf. bg. п а л а в „neastîmpărat", rom. p ă l ă v r ă g i.

PĂLĂVĂCĂÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin vestul Munt.) A pălăvrăgi. Cf. UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *pălăvăcăiesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p ă l ă v r ă g i.

PĂLĂVĂCĂIÁLĂ s. f. (Regional) Pălăvrăgeală (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL.

— Pl.: *pălăvăcăieli.*

— V. **pălăvăcăi.**

PĂLĂVRÁTIC, -Ă adj. v. **pălăvatic.**

PĂLĂVRĂGEÁLĂ s. f. Faptul de a p ă l ă v r ă g i; discuție, afirmații, vorbe lipsite de importanță, inutile, fără rost; vorbărie, trăncăneală, flecăreală, (rar) pălăvrăgit[1], (regional) pălăvrăgitură **(1)**, pălăvrit[1], pălăvăcăială. *Stilul literar al presei... nu cunoaște pălăvrăgeala și procedeele ieftine ale pseudoliteraturii.* CV 1949, nr. 6, 2. *Nu mă ameți cu poveștile tale neroade, cu pălăvrăgeala ta.* STANCU, R. A. I, 208, cf. 187, II, 197, III, 264. *A vorbit uscat, hotărît să curme pălăvrăgeala asta care-l înconjura din toate părțile.* V. ROM. 1954, nr. 3, 33. *Nopțile cu lună niciodată nu m-au predispus la pălăvrăgeală.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 3/1. *Abia aștepta să se vadă acasă, să asculte pălăvrăgeala... copiilor.* T. POPOVICI, S. 239. *Pălăvrăgeala despre copii, albine, pojar, este evident un mijloc prin care... umple insuportabila tăcere a sofului.* T decembrie 1962, 52.

— Pl.: *pălăvrăgeli.* — Și: **palavrageálă** s. f. DM, SCL 1969, 138.

— **Pălăvrăgi** + suf. *-eală.*

PĂLĂVRĂGÍ vb. IV. I n t r a n z. A spune lucruri lipsite de importanță, a vorbi mult și fără rost; a trăncăni, a flecări, (regional) a pălăvri **(1)**, a pălăvrăcăi, a pichirisi[1] **(2)**, a pălamojdi. *Trifon ăsta... pălăvrăgește.* REBREANU, R. I, 238. *Ordonanța... pălăvrăgea cu un capăt de țigare lipit de buza de jos.* C. PETRESCU, Î. I, 87. *Bătrînul pălăvrăgi așa pînă tîrziu după miezul nopții.* CĂLINESCU, E. O. II, 194. *Simțea nevoia să aibă lîngă el un prieten cu care... să pălăvrăgească de dragul de a pălăvrăgi.* STANCU, R. A. IV, 208, cf. 350. *Ar fi vrut ca Prodan să nu mai stea pe capul lui să pălăvrăgească.* V. ROM. octombrie 1954, 135. *Vă întîlneați tot grupul în colțul străzii tale și pălăvrăgeați.* PAS-Z. I, 294, cf. IV, 5. *Pălăvrăgea și glumea.* PREDA, R. 62. *Trebuia să fi realizat ceva, nu să fi tot pălăvrăgit înflă-*

cărat despre realizarea spre care tindeam. T. POPOVICI, s. 165. *Nu avea chef de pălăvrăgit.* BARBU, P. 248. *Nu pălăvrăgește cu alții.* V. ROM. august 1962, 46. (Fig.) *Pălăvrăgea un graur, prindeau copacii grai.* LESNEA, I. 140. ◇ Tranz. *Înaintam astfel spre otacul nostru de sară, pălăvrăgind vrute și nevrute.* SADOVEANU, O. L. 27. *Omul era ușuratic, îi plăcea să pălăvrăgească vrute și nevrute.* STANCU, R. A. III, 188.
— Prez. ind.: *pălăvrăgesc.* — Și: **palavragí** vb. IV. DM, SCL 1969, 138.
— Derivat regresiv de la **palavragiu.**

PĂLĂVRĂGÍT[1] s. n. (Rar) Pălăvrăgeală. *De prea mult vioi pălăvrăgit Și-a pierdut armonica mea glasul.* LESNEA, P. E. 123.
— V. **pălăvrăgi.**

PĂLĂVRĂGÍT[2], -Ă adj. (Regional; și substantivat) (Om) care pălăvrăgește; (regional) pălăvrit[2] (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *Așa e el pălăvrăgit, n-ai ce-i face!* id. ib. *Ho, pălăvrăgito, că nu ți-am zis ție!* id. ib.
— Pl.: *pălăvrăgiți, -te.*
— V. **pălăvrăgi.**

PĂLĂVRĂGITÚRĂ s. f. **1.** (Prin vestul Munt.) Pălăvrăgeală. *Ce i-a găsit atîta pălăvrăgitură!* UDRESCU, GL.
2. (Prin nord-vestul Munt.) Palavragiu. (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *Urîtă pălăvrăgitură de om și ăsta!* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pălăvrăgituri.*
— **Pălăvrăgi** + suf. *-tură.*

PĂLĂVRÍ vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Regional) A pălăvrăgi. *Cine nu cunoaște pe acest palavragiu care tot palavră și tot vorbește fără să-l înțeleagă cineva?* ISIS (1859), 12/1. *Mai pălăvrea despre reaua întrebuințare a cuvîntului „războire".* CIAUȘANU, R. SCUT. 68, cf. CADE. *Se dau la vorbă și pălăvresc ctte în lună și-n soare.* IOVESCU, N. 141, cf. SCL 1969, 138. *Vorbește, pălăvrește într-una vrute și nevrute.* I. CR. IV, 243, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 153, UDRESCU, GL.
2. Tranz. (Prin vestul Munt.) A cicăli. *M-a pălăvrit nebuna de-mi venea să urlu!* UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *pălăvresc.* — Și: (învechit, rar) **palavră** (prez. ind. pers. 3 *palávră*) vb. I.
— V. **palavră.**

PĂLĂVRÍT[1] s. n. (Prin vestul Munt.) Pălăvrăgeală. Cf. UDRESCU, GL.
— V. **pălăvri.**

PĂLĂVRÍT[2], -Ă adj. (Regional; și substantivat) Pălăvrăgit[2] (Cepari-Curtea de Argeș). Cf. UDRESCU, GL. *Cu pălăvritul ăla n-o mai isprăvești, mult ptn'deapucă.* id. ib.
— Pl.: *pălăvriți, -te.*
— V. **pălăvri.**

PĂLĂZÓL s. n. v. **parasol.**

PĂLCIÁNĂ s. f. (Bot.; regional) Vițelar *(Anthoxanthum odoratum).* Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL.
— Pronunțat: *-ci-a-.* — Pl.: *pălciane.* — Și: **pilelíână** s. f. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.
— Etimologia necunoscută.

PĂLDĂU s. m. (Regional) „Flăcău, haidău". PAMFILE, A. R. 253.
— Pl.: *păldăi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. **pălălău[1], haldău.**

PĂLEÁCĂ s. f. **1.** (Prin nordul Munt.) Prăjină (lungă și subțire) de lemn; ciomag. *Cînd zice așa, odată o înhață de păr, o trîntește și-i cară pe spinare cu o peleacă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 80. *Cînd îi-oi da cu păleaca asta vro două!* COMAN, GL.
2. (Prin vestul Munt.; în formele *peleacă, peleleacă)* Nuia groasă. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *păleci.* — Și: **peleácă, peleleácă** (pl. *peleleci* și *pelelece)* s. f.
— **Păli[1]** + suf. *-eacă.*

PĂLEÁLĂ s. f. (Regional) Zbîrcire, chircire a fructelor din cauza arșiței, secetei etc. (Chiojdu-Vălenii de Munte). H II 39. *Scopul pentru care* [țăranii] *ung prunii... este ca să facă prune și să nu pice de păleală.* ib.
— **Păli[1]** + suf. *-eală.*

PĂLEÁRIU s. m. v. **paler[1].**

PĂLEÁȘCĂ s. f. v. **palașcă[1].**

PĂLEÁTĂ s. f. v. **păleață.**

PĂLEÁȚĂ s. f. (Olt.) Par[1] **(1)**, prăjină (lungă și subțire) sau nuia, cu întrebuințări diverse. Cf. ANTIPA, P. 126, I. CR. IV, 251. *Dă cu păleața de scutură vîrfu.* IZV. V, 22. *Căutară copiii să-l mai ajungă după urmă; unul c-o păleață, altul cu niște băicoane.* PLOPȘOR, C. 45, cf. CIAUȘANU, GL., PAȘCA, GL., ALRM SN I h 93/848. ✦ (Regional) Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă prin pomi după fructe (Păușești Otăsău-Băile Govora). COMAN, GL. ✦ Epitet dat unui om foarte înalt (CADE, CIAUȘANU, GL.) sau unui om slab, gălbejit (PAMFILE, J. I, 129). (Ca epitet, precedînd termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de") *O păleață de om.* CIAUȘANU, GL.
— Pl.: *pălețe* și *păleți.* — Și: **păleátă** s. f. PAȘCA, GL., COMAN, GL.
— **Păli[1]** + suf. *-eață.*

PĂLEIÁNĂ s. f. (Bot.; prin Mold.) Vițelar *(Anthoxanthum odoratum).* Cf. BORZA, D. 20.
— Și: **păleínă** s. f. BORZA, D. 20.
— Etimologia necunoscută.

PĂLEÍNĂ s. f. v. **păleiană.**

PĂLÉR s. m. v. **paler[1].**

PĂLETÁR s. n. v. **păretar.**

PĂLÉU s. m. (Regional) Fiecare dintre drugii de lemn cu ajutorul cărora oamenii transportă o grămadă de fîn pînă la locul unde se clădește claia (Glimboca-Caransebeș). ALR SN I h 130/27.
— Pl.: *pălei.*
— **Pală[1]** + suf. *-eu.*

PĂLÍ[1] vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și regional; de obicei despre căldură sau surse de căldură) A încălzi (prea) tare; a arde, a dogori, a pîrli, a pîrjoli. *Ca focul cela ce pălește pădurea, ca para ceaia ce aprinde codrii.* PSALT. HUR. 71[r]/11, cf. 16[v]/1. *Îmblă și călătorește cale multă și-l arde soarele și pălește zăduvul.* VARLAAM, C. 45. *Vara pălit, iarna de răceală și de ger căznit.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 12[v]/6. *Soarele m-au lovit, căldura m-au pălit, vînturile m-au negrit.* CANTEMIR, IST. 262. *Soarele poate pătrunde ici-colo și le mai pălește fața cu sărutările lui fierbinți.* ANGHEL, PR. 3. *Spală și haina mea... Ș-o-ntinde la cheotoare S-o pălească sfîntul soare.* ȘEZ. V, 64. *Măgheran de sub fereastă, Rogu-mi-te, du-te acasă, Că urîtu-i lîngă foc, Își pălește cel cojoc.* BÎRLEA, C. P. 142. (Fig.) *Limba... spurcă tot trupul și pălește împregiurul născutului nostru.* COD. VOR. 124/1. ◇ Absol. *Soarele pălește cam tare azi și se poate să ploaie.* SADOVEANU, O. IX, 387, cf. 392. *Soarele pălea așa de cumplit, de te frigea.* SBIERA, P. 208. ✦ Refl. A se încălzi (la soare, la foc etc.). *O scroafă cu doisprezece purcei... ședeau*

tologiți în glod și se păleau la soare. CREANGĂ, o. 40. *Trei fetițe... își dezmorțesc oasele pălindu-se în dulcea dogoare a focului.* SĂM. I, 385. *Se păli cu puiul de pernă încălzit la gura sobei.* BRĂESCU, O. A. I, 213, cf. PAMFILE, B. 66. ✦ Tranz. și refl. A (se) înnegri, a (se) bronza. *Etiopia iaste lumea despre miazăzi, de-i sînt oamenii negri, păliți de soare.* DOSOFTEI, PS. 294/10. *Fete rumene și pălite de soare.* NEGRUZZI, S. I, 104. *M-a pălit soarele primăverii.* SADOVEANU, A. L. 170. *Așa s-a pălit copilul ăsta de cînd umblă pe-afară.* MAT. DIALECT. I, 286. ✦ Tranz. (Mold. complementul indică mămăliga) A lăsa un timp la foc după preparare, pentru a putea fi scoasă mai ușor. *Pe o vatră mare, plină de jăratic... un flăcăuan... pălea o mămăligă uriașă.* HOGAȘ, DR. I, 141. ◇ Refl. pas. *Mămăliga... după ce s-a pălit, se ia ceaunul și se toarnă mămăliga pe fund.* CHEST. VIII 15/29. ✦ Intranz. (Regional; despre fructe) A da în copt, a fi pe punctul de a se coace. *Încă la vro două locuri din sat era cîte-un cireș vărătec care se cocea — pălea de duminica mare.* CREANGĂ, O. 204, cf. SCL 1969, 139.

2. Intranz. și refl. (Despre plante) A-și pierde vigoarea, prospețimea, a începe să se usuce, să se îngălbenească (din cauza arșiței, a secetei, a frigului, a unei boli etc.); a (se) îngălbeni, a se ofili **(1)**; (regional) a se pîhăvi **(1)**. *Iarba și tufele prăfuite de pe marginea drumului pălesc, ca bătute de pară.* VLAHUȚĂ, R. P. 78. *Popușoii nu se pot răsădi sau muta, deoarece se pălesc îndată și pier, uscîndu-se.* PAMFILE, A. R. 74. *Toamna toate pălesc, prind un fel de rugină.* DELAVRANCEA, O. II, 12. *Stejarii de la marginea pădurii păleau, dar nu-și aruncau frunza.* BENIUC, M. C. I, 122. *Florile au pălit de parcă mîna moartă a toamnei le-a strîns în pumn și le-a mototolit* L. ROM. 1953, nr. 1, 65. *Florile pălesc, se usucă și pier.* V. ROM. august 1954, 71. *A-nflorit un pom pe coastă, A-nflorit Și s-a pălit, S-a pălit și s-a uscat.* HODOȘ, P. P. 107. *Să te usuci, să te pălești.* ȘEZ. IV, 14. *Au înflorit, flori, pe coastă — A-nflorit și s-a pălit Dacă noi nu ne-am iubit.* FOLC. MOLD. II, 284, cf. ALR II 5 262/704. ◇ Tranz. fact. *Lasă holdele... în voia arșiții ce le pălește.* I. IONESCU, C. 124/2. *Soarele... a îngălbenit, a pălit foile porumbului.* BARONZI, L. 116. *Cele dintîi brume păliseră frunzele cireșilor sălbatici.* SADOVEANU, O. IV, 484, cf. XII, 373. *Trei zile sînt înflorită Ș-apoi cad de vînt pălită.* ALECSANDRI, P. P. 232. *Vînturile calde de vară... pălesc cîteodală cerealele.* H V 3. ✦ Tranz. fact. (Complementul indică fire, țesături etc.) A decolora (din cauza soarelui), a spălăci. *Își amintea ca într-un vis... de scoarțele lui pălite de soare.* ANGHEL, PR. 63. [Sculele de lînă] *se înșiră afară la umbră ca să se usuce; puse la soare. acesta le-ar păli.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 25. ✦ Refl. (Despre semințe, fructe, plante etc.) A se pipernici, a se zbîrci, a se chirci. Cf. LB. *Rău faci că pui ovăz aici, îmi zise Bujor; este pămîntul gras și ți se pălește.* SLAVICI, N. I, 70.

3. Tranz. și refl. (Popular) A (se) lovi, a (se) izbi. *Bătea pămîntul sau păretele sau vrun lemn de care mă păleam.* CREANGĂ, O. 198. *Păli pe unul la dreapta, pe altul la stînga.* ISPIRESCU, L. 122. *Pălesc cu dosul palmei pe slujitorul acela care-mi sta în cale.* SADOVEANU, O. X, 361, cf. I, 566, VIII, 415. *Pălește-l, Petre, voinicește!* V. ROM. septembrie 1954, 103. *S-a sculat încet de pe laviță... și l-a pălit cu pumnul între ochi.* T. POPOVICI, SE. 12. *S-a lovit cu capul într-o grindă... și s-au pălit cam tare.* SBIERA, P. 219. *Din față-l loviți, Din dos îl păliți.* MARIAN, V. 24. *M-a pălit cu o zburătură de lemn.* RETEGANUL, P. V, 65, cf. SEVASTOS, N. 206. *Cu un ciomăgel ce ținea în mînă îl păli în cap.* POPESCU, B. II, 99. ◇ Fig. *Te pălești de încăpățînarea dumneaei ca de un fier.* SADOVEANU, O. XI, 478. *S-ar fi părut că-i pălește, dintr-o dată, suflul unei încremeniri ciudate.* VORNIC, P. 79. ◇ (Substantivat, f.; regional; în sintagma *în pălite*) = numele unui joc de copii care se joacă cu nasturi pe masă, și în care, prin lovirea țintei, se cîștigă nasturii partenerului. PĂCALĂ, M. R. 205. ✦ Intranz. și tranz. A ținti, a nimeri **(6)**. *Șede jos și pușcă-n gîște; De pălea ori nu pălea, El zice că nimerea.* ȘEZ. II, 218, cf. ALR I 1 219/510. ✦ Tranz. (Cu determinarea „la pămînt") A doborî. *Ele păliră la pămînt pe toți cei de față.* DELAVRANCEA, S. 103, cf. 195. ✦ Tranz. (Rar) A omorî, a ucide. *Pe cel ce se scula împotrivă-i îl pălea cu hamgerul ori îl detuna cu pistolul.* SADOVEANU, O. VIII, 476. *Dumnealui soțul meu zice că ei ar fi pălit pe oier. Pot să te pălească și pe dumneata.* id. ib. X, 610, cf. XIII, 728, ALRM I/II h 408. ✦ Tranz. Fig. (Despre sentimente, senzații etc.) A cuprinde, a năpădi, a copleși (dintr-o dată, pe neașteptate). *Aducîndu-și omul aminte de norocul ce l-a pălit anul trecut, se duse... la arat.* MARIAN, S. R. II, 151. *Cînd intră bădicul în căldura din casă, păru că-l pălește o ameteală.* AGÎRBICEANU, A. 461. *Pe față o păli frica și începu a bate din buze.* REBREANU, NUV. 7. *M-a pălit așa un dor să-mi văd neamurile.* SADOVEANU, O. VII, 22, cf. I, 391, 615, II, 385. *Mă păli mîhnirea.* STANCU, R. A. II, 81, cf. I, 134. *Da ce mîncași de te păli setea acu?* T martie 1962, 24. *Pe dînsa au pălit-o o jale cumplită.* SBIERA, P. 277, cf. 95. *Cum a ajuns, l-a și pălit somnul și a adormit.* ȘEZ. IV, 170, cf. I, 180, V, 12. *Cîn(d) ți uitai la dînsu, Ți pale rîsu.* VASILIU, C. 181. *Dă-mi, Doamne, ce n-am avut, să mă mir ce m-a pălit,* se zice cînd dobîndim, pe neașteptate un lucru deosebit de important, de valoros. Cf. ZANNE, P. VI, 549.

4. Intranz. (Mold., Transilv.) A sosi, a nimeri undeva (pe neașteptate). *Ajungînd în Salonic cu bine, pălim spre miezul nopții la Belgrad.* SADOVEANU, O. X, 345, cf. 18. *Trecură pe poteci opcina muntelui și păliră în secuime.* id. ib. XII, 264. *D-zău cu S. Petru a pălit la stînă.* VICIU, GL.

— Prez. ind.: *pălesc.*

— Din v. sl. ПАЛИТИ.

PĂLÍ[2] vb. IV. **1.** Intranz. (Despre oameni sau despre fața lor) A deveni palid **(1)** (mai ales din cauza unei emoții). *Conspiratorii, pălind înaintea mulțimii, angajară pe membrii guvernului a ieși în balconul palatului.* BOLINTINEANU, O. 249. *Apucăturile sale cele voinicești făcură pe gîdea să pălească.* ISPIRESCU, M. V. 7. *Nici n-a pălit... cînd spada fioroasă Deasupră-i a zărit.* OLLĂNESCU, H. O. 115. *Văd suava-ți față Pălind.* PETICĂ, O. 140. *Obrajii lui păliră iar ca la un mort.* AGÎRBICEANU, A. 358. *Șeful aruncă ochii la adresă și, văzînd eticheta, păli.* REBREANU, NUV. 60. *Prin săli, ca nimeni să-l vadă, Un elev singuratic pălea.* BACOVIA, O. 69. *Bieții creștini păliră.* GALACTION, O. A. II, 171. *În cerdacul lui păli și simți și el o dorință nebună să se repeadă undeva la adăpost.* SADOVEANU, O. VI, 592, cf. XIII, 494. *Obrazul lui, de obicei calm, păli ușor.* V. ROM. septembrie 1955, 118. *Doctorul Glad Inocențiu păli.* STANCU, R. A. IV, 98. *Am văzut-o pălind.* PREDA, R. 57. *Pălind, cuprins de-o veche amintire, Am stat cu ochii duși.* LABIȘ, P. 26. ◇ Refl. (Învechit) *Fața-i se păli.* CR (1848), 19 1/60. *Vezi, d-aia a slăbit Și s-a pălit copila!* HELIADE, O. I, 189, cf. 314.

2. Intranz. și (rar) refl. (Despre lumină, surse de lumină, corpuri luminoase) A-și pierde intensitatea, strălucirea, a deveni palid **(2)**. *Candelele au pălit.* BOLINTINEANU, O. 95. *Lumină slabă care pătrunde prin ferestruia beciului se pălește.* TAFRALI, S. 148. *Lumina... păli ca o scînteie și se întunecă.* ANGHEL-IOSIF, C. L. 180. *Sus pe bolta adîncă, stelele au pălit.* GÎRLEANU, N. 251. *Am văzut pălind spre ziuă toate stelele din zare.* EFTIMIU, Î. 62. *Soarele atingea creștetele brazilor înspre apus și strălucirea lui începea să pălească.* GALACTION, O. A. II, 198. *Cerul deasupra începea să pălească.* SADOVEANU, O. VIII, 442, cf. I, 194. *Noaptea de iulie începuse să pălească.* CAMIL PETRESCU, O. III, 91. *Zeci de mii de lumini... lucesc în noapte făcînd să pălească stelele cerului.* BOGZA, A. Î. 31. ◇ Fig. *Și noi toți ceilalți pălim, ne micșorăm, uităm cine mai sîntem.* GALACTION, A. 320. *Puținele descrieri de na-*

tură... pălesc în comparație cu acele ale semănătorților. VIANU, A. P. 290.
— Prez. ind.: *pălesc.*
— Din fr. **pâlir.**

PĂLÍ [3] vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică iarbă, păioase etc.) A așeza în pale [1] (1); (regional) a pălui [1] (1). (Refl. pas.) *Prin jud*[ețul] *Muscel poloagele dobîndite prin coasă se pălesc, adecă se fac pale cu ajutorul furcii și apoi palele se leagă în snopi.* PAMFILE, A. R. 133.
— Prez. ind.: *pălesc.*
— V. **palá** [1].

PĂLIÁNDĂ s. f. (Bot.; regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Plenița-Băilești). H IV 374.
— Pl.: *păliande.*
— Etimologia necunoscută.

PĂLÍCI subst. sg. (Regional) Acțiune a soarelui, a vîntului sau a gerului care ofilește plantele. *Soarele a dat un pălici, a îngălbenit, a pălit foile porumbului.* BARONZI, L. 116, cf. DDRF. ✦ (Munt.) Vreme friguroasă cu vînt și ploaie. Cf. H IV 267, XI 388, COMAN, OL.
— **Păli** [1] + suf. *-ici.*

PĂLICIÚNE s. f. **1.** (Învechit, rar) Arșiță, dogoare (a soarelui). *Nu fugim de păliciunea soarelui a lunilor celor de vară, ci... ne vom sili a suferi arșura zilii* (a. 1780). BV II, 255.
2. (Învechit) Ofilire, veștejire, îngălbenire a plantelor datorită arșiței soarelui. Cf. DDRF.
3. (Învechit și regional) Rugină (a plantelor). *Și deade păliciunii roadele lor și ostenealele lor, lăcustei.* BIBLIA (1688), 407 [1]/42. *Coroanele cad de păliciunea și arșița culturii.* JIPESCU, ap. TDRG.
— Pl.: *păliciuni.*
— **Păli** [1] + suf. *-ciune.*

PĂLÍE [1] s. f. (În credințele populare; și în sintagmele *Ilie pălie,* ALRM II/I h 272, *Ilie cu pălie,* ib. 272/551) Sărbătoare ținută în prejma zilei de sfîntul Ilie, cu scopul de a preveni focul, trăsnetele și mai ales arșițele prea mari care distrug semănăturile, (popular) opîrlie. Cf. MARIAN, S. R. I, 113. *Ziua de 22 iulie se cheamă ... „ieșirea pîrlielor, surori ale lui sînt-Ilie".* PAMFILE, S. V. 163, cf. 212. *Pălia... o ținem pentru ca să nu trăsnească, să nu vie foc și ceață pe bucate.* T. PAPAHAGI, M. 164. *Pîrlia, a doua zi după sfîntul Ilie. Nu lucrăm nimica... că-i rău de trăsnete.* ARH. FOLK. III, 45, cf. 153, ALRM II/I h 272.
— Pl.: *pălii.* — Și: (regional, prin apropiere de *pîrli)* **pîrlie** s. f.
— **Păli** [1] + suf. *-ie.*

PĂLÍE [2] s. f. (Regional) **1.** (La plug) Cobilă (Cărbunari-Moldova Nouă). ALR I 895/9.
2. Un fel de leasă care se adaugă la sanie pentru a o înălța spre a putea încărca în ea ceva (Cărbunari-Moldova Nouă). ALR I 833/9.
— Pl.: *pălii.*
— Etimologia necunoscută.

PĂLIMÁR [1] s. n. **I. 1.** Par [1] (1), bîrnă, stîlp sau grindă folosite de obicei ca element de susținere în construcția caselor țărănești; spec. fiecare dintre stîlpii care mărginesc pridvorul sau prispa caselor țărănești (susținînd partea corespunzătoare a acoperișului). *Polimar preste amîndoi stîlpii.* BIBLIA (1688), 247 [1]/58, cf. 246 [1]/27. *Argații slobozîră butoaiele pe pălămări groase în pivniță.* SLAVICI, N. I, 88. *Stă răzimat de pălimarul de lîngă ușe.* PETICĂ, O. 203, cf. VÎRCOL, V. 98, CHEST. II 70/102, 97/94, V/20. ✦ (Regional) Stîlp de telefon (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 83. ✦ (Ban.) Țăruș, pripon (de care se leagă un animal). Cf. ALR I 1 129/45, 49, 63, 65, 75, 87. ✦ (Prin Munt. și Olt.) Cumpănă (la fîntînă). Cf. CHEST. V/86, ALR I 795/926.
2. Împrejmuire (de scînduri) la prispa sau la pridvorul unei case țărănești, la un balcon, la un pod etc. V. balustradă, parmaclîc **(1)**, grilaj. *Unele case au pe marginea prispei un pălimar de scînduri, înalt de 50—70 cm.* ap. TDRG. *Trecu pe lîngă... Se rezemă cu coatele de pălimar.* STĂNOIU, C. I. 93. *Se răzimă numai de pălimarul balconului.* POPESCU, B. III, 49. *Aud pe ied zbierînd... și zvîc! din brațe peste pălimarul podului.* PLOPȘOR, C. 119, cf. CHEST. II 274/29, 94. ✦ (Învechit) Întărîtură de scînduri la o cetate. *Cetățuia Brăilei era închisă cu un zid gros și întărît cu pălimare de pari.* BĂLCESCU, M. V. 73.
3. Cerdac, pridvor; foișor; balcon. *Și au podit cu chiedru casa deasupra și polemare trei.* BIBLIA (1688), 247 [1]/11. *Ieșind în polimari la curțile domnești... au auzit un glas mare de om strigînd.* NECULCE, L. 11. *Sălașul are să aibă 10 odăi în bună stare ... cu palimarul lui* (a. 1825). DOC. EC. 347. *Ședeam pe iarba verde ori pe pălimari, celeam Alexandria.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 3. *Am urcat două trepte într-un pălimar larg.* SADOVEANU, A. L. 161. *O rezemă de un perete pe pălimar.* CĂLINESCU, S. 440, cf. id. E. O. II, 90. ✦ (Regional) Acoperiș oblic care apără de ploi, de zăpadă etc. treptele de la intrare, la casele țărănești fără pridvor (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 113. ✦ (Regional) Șopron (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 433. ✦ (Prin Transilv. și Mold.) Îngrăditură (acoperită) lîngă strungă, folosită de ciobani cînd mulg oile. Cf. VICIU, GL., PĂCALĂ, M. R. 80, CHEST. V/13, 40, 60.
4. (Regional) „Corlată" (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83.
5. (Regional) Targă (de transportat răniții) (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83.
II. (Regional; cu sens colectiv) Paie rezultate de la treier (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83.
III. (Regional) Cablu întins de-a curmezișul unui rîu, de care se ține podul plutitor (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 83.
— Pl.: *pălimare* și (regional, m., *pălimari).* — Și: (învechit) **polemár, polimár,** (regional) **pălămár** (ALR I 1 129/49; pl. *pălămare,* ib. 1 129/65, 75, 87 și *pălămariuri,* ib. 1 129/49, m., *pălămări),* **palimár, polinár** (VICIU, GL.) s. n.
— Etimologia necunoscută.

PĂLIMÁR [2] s. m. v. **pălămar** [1].

PĂLIMÁR [3] s. n. v. **pălămar** [2].

PĂLIMÁRIU s. m. v. **pălămar** [1].

PĂLIMĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Prin nord-vestul Mold.; în limbajul plutașilor, despre noduri, legături etc.) Care se face pentru a uni două capete de pălămar [2], de frînghie, de sîrmă etc. Cf. ARVINTE, TERM. 158.
— Pl.: *pălimărești.*
— **Pălimar** [3] + suf. *-esc.*

PĂLIMĂRÉȘTE adv. (Prin nord-vestul Mold.; în limbajul plutașilor, în legătură cu verbul „a lega") În felul în care se înnoadă pălămarele [2]. ARVINTE, TERM. 158.
— **Pălimar** [3] + suf. *-ește.*

PĂLÍNCĂ [1] s. f. v. **palincă** [1].

PĂLÍNCĂ [2] s. f. v. **palincă** [2].

PĂLINCĂRÍE s. f. (Prin Transilv. și Ban.) Loc, instalație în care se fabrică palinca [1]; (regional) pălincie. V. povarnă, velniță. Cf. CADE, CHEST. II 446/1, ALR SN I h 247.
— Pl.: *pălincării.* — Și: **pălăncărie** s. f. ALR SN I 247/53.
— **Palincă** [1] + suf. *-ărie.*

PĂLINCÍE s. f. (Transilv. și prin Maram.) Pălincărie. Cf. ARH. FOLK. VI, 298, ALR SN I h 247.

— Pl.: *pălincii.*
— **Palincă**[1] + suf. *-ie.*

PĂLINCÚȚĂ s. f. (Transilv., Maram. și Ban.) Diminutiv al lui p a l i n c ă[1]. *Palincuță, draga mea, M-am jurat că nu te-oi bea În toată viața mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 387. *Vinule, frate de cruce, Pălincuță, soră dulce.* MARIAN, NU. 511. *Fetele plnă-s fetițe, Ele nu beau palincuță.* DOINE, 57. *Pălincuță, lumea mea, Pîn'la moarte te voi bea.* BIBICESCU, P. P. 355, cf. ȘEZ. XIX, 175. *Grîul din ladă să-l scot Și să-l duc la crîșmăriță Pentru vin și pălincuță.* BÎRLEA, C. P. 225. *Numai Marcu tăt țși bea Palincuță de cea tare.* T. PAPAHAGI, M. 123. *Pălincuță cu tarhon, Nebunit-ai cap de domn.* FOLC. TRANSILV. I, 251.
— Și: **palincúță** s. f.
— **Palincă**[1] + suf. *-uță.*

PĂLÍND[1], **-Ă** adj. (Rar; despre plante sau despre părți ale lor) Care pălește[1] **(2)**, care se veștejește, se ofilește. *Dormi! o, pală crizantemă, ... În petalele-ți pălinde Au ieșit trei lăcrămioare.* PETICĂ, O. 92.
— Pl.: *pălinzi, -de.*
— V. **păli**[1].

PĂLÍND[2], **-Ă** adj. (Rar) **1.** (Despre oameni, despre fața lor etc.) Care pălește[2] **(1)**, care devine palid **(1)**. *Tu cu iubire privești fața mea pălindă.* EMINESCU, O. I, 42, cf. SFC IV, 258.
2. (Despre lumină, surse de lumină, corpuri luminoase) Care și-a pierdut intensitatea, strălucirea, care se stinge, dispare. Cf. p ă l i[2] **(2)**. (F i g.) *Așa și speranța — c'un licur ușor, Cu slaba-i lumină pălindă, Animă-ne-odată tremîndul picior.* EMINESCU, O. I, 11.
— Pl.: *pălinzi, -de.*
— V. **păli**[2].

PĂLÍR s. m. v. **paler**[1].

PĂLÍRE[1] s. f. **I.** Acțiunea de a (s e) p ă l i[1] și rezultatul ei.
1. (Învechit și regional) Dogoare, arșiță. Cf. p ă l i[1] **(1)**. *Cu pălire de soare te-ai ars pentru dragostea mirelui tău.* MINEIUL (1776), 85[r2]/32, cf. DRLU, POLIZU, DDRF, SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 908.
2. Ofilire, veștejire (a plantelor). Cf. p ă l i[1] **(2)**. Cf. DRLU, DDRF, DM.
II. (Bot.; regional) Cornul-secarei *(Claviceps purpurea).* Cf. BORZA, D. 192.
— Pl.: *păliri.*
— V. **păli**[1].

PĂLÍRE[2] s. f. Faptul de a p ă l i[2]; p. e x t. paloare **(1)**, paliditate. Cf. DRLU. *Umbla de la unul la altul, pipăind mîinile lor înghețate... Abia din răceala și din pălirea lor se putu domiri în sfîrșit că erau toți uciși.* ODOBESCU, S. III, 302, cf. ALEXI, W., DM.
— V. **păli**[2].

PĂLÍȘ, -Ă adv., subst. **1.** Adv. (Olt., Munt.) Oblic, piezîș; dintr-o parte. Cf. CADE, DM. [Săgeata] *a dat-o frati-meu drept; noi s-o dăm pălîș.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 325. *A lovi pălîș.* BOCEANU, GL. ◇ E x p r. **A o lua pălîș** sau (substantivat) **în pălîș** = a o lua de-a dreptul, a o lua pieptiș. Cf. RĂDULESCU-CODIN, Î. 325. **A lua pălîș** sau (substantivat) **în pălîș** (pe cineva) = **a)** a-i vorbi, (cuiva) răstit; a certa, a dojeni. Cf. id. ib.; **b)** a ironiza, a lua peste picior (pe cineva). Cf. id. ib. **A se uita pălîș** (la cineva) = **a)** a se uita pe furiș, cu coada ochiului (la cineva). Cf. UDRESCU, GL.; **b)** a se uita chiorîș, urît, neprietenos sau ironic (la cineva). Cf. id. ib. (Substantivat, n) **A se întinde** (sau **a se da, a se lăsa**) **în pălîșul soarelui** = a se prăji la soare, a se expune razelor soarelui; p. e x t. a lenevi; a se moleși. Cf. UDRESCU, GL. ✦ F i g. În mod greșit, nepotrivit. *Cutare tot pălîș le lovește; vrea să spună ceva și cînd colo e alta.* BOCEANU, GL.

2. S. n. (Regional) Vînt amestecat cu ninsoare sau ploaie, care te izbește pieziș (Hințești-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *E un pălîș de-ți scoate ochii.* id. ib.
3. S. f. F i g. (Prin nord-estul Olt.) Vorbă prostească. Cf. VÎRCOL, v. 97.
4. Adv. F i g. (Regional) În mod peltic (Piatra Olt-Slatina). GL. OLT. *Vorbește pălîș.* ib.
— Pl.: **(2)** *pălîșuri,* **(3)** *pălîșe.*
— **Păli**[1] + suf. *-îș.*

PĂLIȘÁT, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Oblic, piezîș; de-a curmezișul. Cf. CADE, CIAUȘANU, GL.
— Pl.: *pălișați, -te.*
— De la **pălîș.**

PĂLIȘTE s. f. (Regional) Arșiță, dogoare (a soarelui); p. e x t. loc situat în bătaia soarelui. *Pe alocuri, mai în păliște, gospodarii înșiraseră caii la treierul orzului.* SADOVEANU, O. XI, 275. *Dincolo de codru, la Siret, se aflau niște fînațuri fericite, în pălișlea soarelui.* id. ib. XIII, 223, cf. 350, SCL 1969, 139. ✦ Cîmp ars, de arșița soarelui, pîrlit, pălit; (regional) pîrlitură, pălitură **(1)** (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL.
— Cf. p ă l i[1].

PĂLÍT[1], **-Ă** adj. **1.** (Regional; despre oameni sau despre fața lor) Pîrlit, bronzat. Cf. p ă l i[1] **(1)**. DICȚ. *Ai stat mult la soare de ești așa pălit?* MAT. DIALECT. I, 286.
2. (Despre plante sau despre părți ale lor) Veștejit, ofilit **(1)**, îngălbenit, uscat (de arșiță, de vînt, de brumă etc.); (regional) pîhăvit. Cf. p ă l i[1] **(2)**, Cf. DRLU. *Grînele sînt cam pălite.* SLAVICI, N. I, 69. *Ieri a suflat întîiul vînt de toamnă Și-a dobortt pălitele foi.* MACEDONSKI, O. I, 12. *A mele visuri risipite... Le văd în frunzele pălite Și-n pustiirea de pe vale.* VLAHUȚĂ, P. 33, cf. DDRF, ALEXI, W. *Seara care cade... pare că suspină Pe foile pălite a florilor stinghere.* PETICĂ, O. 174. *Flori pălite-nttrziate Ca și noi...* BACOVIA, O. 59. *Cresc rari măslini... abia ducîndu-și zilele în pămîntul... pietros, din care nu mai vine seva să le reînvieze frunzele pălite.* BART, S. M. 54. *Sălcii cu frunzele pălite attrnau nemișcate.* SADOVEANU, O. II, 7, cf. I, 616, XIII, 276. *O bucată de pămînt acoperit cu iarbă măruntă, ușor pălită și galbenă.* T. POPOVICI, S. 399. *Acum ești îngălbenită ca și floarea cea pălită.* HODOȘ, P. P. 139. [Pe bube] *prin frunză pălită de calapăr.* PAMFILE, B. 57. *Bată-te focu, răchită, Că ești neagră și pălită.* BÎRLEA, B. 21, cf. ALR I 973/87, A III 3. *Ș-o rămas creanga pălită Și măicuța năcăjită.* FOLC. TRANSILV. I, 211. ◇ F i g. (Despre oameni sau despre fața lor) *Fața ei era pălită ca a unei flori bătută de vînlul iernei.* FILIMON, O. I, 203. *Ea mi se pare, În mijlocul acestor bătrîni păliți, o floare.* COȘBUC, S. 107. *Era fata care plîngea cîteodată... aceeași fată pălită, uzată, obosită.* DEMETRIUS, A. 249. ✦ (Prin Transilv.) Atins de rugină sau de tăciune. Cf. DRLU, ALEXI, W. ✦ (Prin Ban. și Transilv.; despre holde) Crescut prea repede și fără rod; (regional) hulpit. Cf. ALR II 5 197/53, 228. ✦ (Regional; despre semințe) Insuficient dezvoltat; copt înainte de a fi ajuns la maturitate; sec, zbîrcit, chircit. *Vor cădea numai cele mai sănătoase, întregi și coapte grăunțe; iară ceale mai necoapte și pălite, vor rămînea în spice.* ECONOMIA, 32/8. *Bobul e spălăcit, ușor și uneori zbîrcii; grîul e huchit ori pălit.* I. CR. III, 225, cf. ALR SN I h 44. ✦ F i g. (Regional; despre oameni) Slab, sfrijit (Vălcani-Sînnicolau Mare). ALR II/I h 84/47.
3. Lovit, izbit. Cf. p ă l i[1] **(3)**. Cf. DRLU, ALEXI, W., CADE, DM. ✦ F i g. (Neobișnuit) Pornit, îndreptat. *Era o persoană voinică, îndrăzneață și cu nasul pălit în sus.* SADOVEANU, A. L. 158. ✦ Culcat, doborît la pămînt. *Dacă ptinea* [= holda] *nu-i în picioare... ci-i culcată..., trîntită, pălită..., plugarul iarăși se întristează.* PAMFILE, A. R. 116. ✦ F i g. (Prin vestul Munt.; despre oameni) Nebun, aiurit, țicnit. *A rămas pălit din spăimi.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *păliți, -te.*
— V. **păli** [1].

PĂLÍT [2], **-Ă** adj. **1.** (Despre oameni, despre fața sau despre părți ale feței lor) Palid **(1)**. Cf. p ă l i [2] **(1)**. Cf. DRLU. *Ochii tăi turburați și fața-ți pălită mă fac să crez că în sufletul tău se petrece ceva neobicinuit.* FILIMON, O. I, 111. *Văzut-am fruntea verginei Pălită, dureretă.* BOLINTINEANU, O. 129. *Cu roze să-ncununi fruntea-mi pălită.* EMINESCU, O. IV, 70. *Putu băga de samă că obrazul lui Beizade e slab și pălit.* SADOVEANU, O. X, 231, cf. II, 281, XIII, 684.

2. (Despre lumină, surse de lumină sau corpuri luminoase) Lipsit de strălucire, de intensitate; estompat, palid **(2)**. Cf. p ă l i [2] **(2)**. *Luna-ngrozită în spațiuri vecinici trecea alergînd, Cu stinsele-i raze, cu fața-i pălită.* ALEXANDRESCU, O. I, 90.

— Pl.: *păliți, -te.*
— V. **păli** [2].

PĂLITÁRI s. n. v. **păretar.**

PĂLITÓR, -OÁRE adj. (În descîntece) Care pălește [1] **(3)**, lovește, izbește. *Înapoi întornu-i Faptul înfocat... Cu nouă bice Ce-s pălitoare.* TEODORESCU, P. P. 373. *Cu 99 de cozi lovitoare Și pălitoare Loviți-l, Păliți-l.* MARIAN, V. 24. ✦ (Substantivat, n.; regional) Hădărag (la îmblăciu) (Lipovăț-Vaslui). ALR I 922/510.

— Pl.: *pălitori, -oare.*
— **Păli** [1] + suf. *-tor.*

PĂLITÚRĂ s. f. **1.** Ofilire, veștejire a plantelor (din cauza soarelui, a vîntului, a brumei etc.). V. p ă l i [1] **(2)**. Cf. DDRF, CADE. ✦ (Învechit și regional) Rugină (a plantelor). *Toate cîte ies den lemn ale tale și nodurile pămîntului tău, le va topi pălitura.* BIBLIA (1688), 146 [2]/52, cf. 249 [1]/55, LB, POLIZU, DDRF, ALEXI, W., TDRG, ARL SN I h 45/141. ✦ (Regional) Cîmp ars de arșița soarelui, pîrlit, pălit; (regional) păliște, pîrlitură (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *E tot izlazul o pălitură; mor vitele de foame.* id. ib.

2. Lovitură, izbitură. Cf. p ă l i [1] **(3)**. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Izbise cu toporul în trunchiul uscat... la a doua pălitură, căzu o bucată din trunchi.* C. PETRESCU, R. DR. 154. *Acele săbii... retează un cap și despică un trup dintr-o pălitură.* SADOVEANU, O. XIII, 725, cf. I, 172, VIII, 393. *Scrintitura provine din căzături, din pălituri.* ȘEZ. III, 175. ✦ Urmă de lovitură, de izbitură; contuzie; rană. Cf. N. LEON, MED. 140. *Pentru pălitură (lovitură) se pisează o ceapă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 141, cf. CANDREA, F. 223, BIANU, D. S., ȘĂINEANU, D. U. *Nu se cunoaște vreo pălitură de unealtă de fier.* SADOVEANU, O. X, 652. *Ai avut pălitură de sabie ori de săgeată?* id. ib. XIII, 262.

3. (Prin vestul Munt.) Spaimă. *A rămas șoftîtoc din pălitură, bietul copil.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pălituri.*
— **Păli** [1] + suf. *-tură.*

PĂLIÚR s. m. Arbust spinos de origine mediteraneană, cu frunzele ovale, netede, prevăzute cu doi spini puternici, cu flori mici, galbene-verzui, și cu fructul în formă de pălărie; (regional) dracă, spinul-asinului, spinul-lui-Hristos *(Paliurus spina-Christi)*. Cf. BRANDZA, D. 98, PANȚU, PL., SIMIONESCU, FL. 223, DS, BORZA, D. 123.

— Pl.: *păliuri.*
— Din **Paliurus** [spina-Christi], numele științific al plantei.

PĂLIVÁN s. m. v. **pehlivan.**

PĂLIVẮN s. m. v. **pehlivan.**

PĂLÍNC s. n. v. **palanecă** [1].

PĂLMÁR s. m., s. n. **1.** S. m. (Regional) „Pește de lunginea unei palme [1]" (Totoiești-Iași). GLOSAR REG.

2. S. n. Mănușă specială de piele, cauciuc, material plastic etc., folosită pentru protecția palmei [1] **(1)** în diverse locuri de muncă. DICȚ.

— Pl.: **(1)** *pălmari* și **(2)** *pălmare.*
— **Palmă** [1] + suf. *-ar.*

PĂLMÁȘ s. m. Țăran sărac, fără vite de muncă, fără inventar agricol și de obicei fără pămînt, care își cîștiga existența muncind cu brațele la moșieri sau chiaburi; (regional) brîncaș, pălmășer, nopsamoș **(2)**. V. z i l e r. *Locuitorii după domenul statului s-au împroprietărit, dîndu-li-se pămîntul cuvenit pălmașilor.* I. IONESCU, D. 422. *Dacă* [mortul] *a fost sărman sau chiar un pălmaș..., nu i se fac mai mult decît trei stări.* MARIAN, Î. 287, cf. DAMÉ, T.$_2$ 45. *Muncitor cu brațele (hamal, salahor, corvagiu, ziler, ziuaș, pălmaș).* NOM. PROF. 9, cf. 13. *Tot satul acela din vale e alcătuit de răzăși, cei mai mulți sărăciți și ajunși pălmași.* C. PETRESCU, R. DR. 112, cf. id. A. R. 55. *Mai toți erau pălmași și trăiau împrejurul conacului.* GALACTION, O. A. II, 271. *Avea acareturi întinse și robi și moșii și clăcași și pălmași.* STANCU, D. 8, cf. 54. *Vechilii jupoiau șapte piei de pe-un pălmaș.* V. ROM. februarie 1954, 13. *Tata, un pălmaș care abia se putea iscăli.* CAMILAR, C. P. 165. *S-a sălășluit în sat... și trăiește ca pălmaș pe moșia boierească.* GALAN, Z. R. 122, cf. 41. *Iar în sat vedeam pălmașii Cum judecă bogătașii.* CORBEA, A. 17. *Visai să vezi Pe lemnul zugrăvit cu lut și soare Chipul pălmașilor acestei țări.* LABIȘ, P. 20. *Pălmașii o duceau greu.* T. POPOVICI, SE. 20, cf. H II 239. *Claca era dă trei mîini: fruntașii..., mijlocașii... și pălmașii.* GRAIUL, I, 146, cf. 432, CHEST. II 8/287, ALR I 455/81, 370, 391, 394, 402, 418, 520, 538, 556, 582, 596.

— Pl.: *pălmași.*
— **Palmă** [1] + suf. *-aș.*

PĂLMÁT, -Ă adj. v. **palmat.**

PĂLMĂJÉR s. m. v. **pălmășer.**

PĂLMĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.) A pălmui **(1)**. *La mîne-alergară... Și mîne prinsără Și mă pălmălîră Și mă chinuiră.* ARH. FOLK. VII, 89. *Te pălmălesc cum îmi place.* ALR I 1 438/80, cf. 1 438/257.

— Prez. ind.: *pălmălesc.*
— **Palmă** [1] + suf. *-ăli.*

PĂLMĂLUÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv. și Maram.) A pălmui **(1)**. Cf. ALR I 1 435/90, 350.

— Prez. ind.: *pălmăluiesc.*
— **Palmă** [1] + suf. *-ălui.*

PĂLMĂȘÉR s. m. (Prin Transilv.) Pălmaș. Cf. ALR I 455/269, 270.

— Pl.: *pălmășeri.* — Și: **pălmăjér** (ALR II/251), **pălnișér** (ALR I 455/269) s. m.
— **Pălmaș** + suf. *-ar.*

PĂLMĂȘÉSC adj. (Prin Mold.; în sintagma) *Pămînt pălmășesc* = pămînt dat pălmașilor la împroprietărirea din 1864. Com. din DRĂGUȘENI-PAȘCANI și din HANGU-PIATRA NEAMȚ.

— Pl.: *pălmășești.*
— **Pălmaș** + suf. *-esc.*

PĂLMĂZUÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) A pălmui **(1)** (Mociu-Gherla). ALR I 1 438/247.

— Prez. ind.: *pălmăzuiesc.*
— Cf. p ă l m u i.

PĂLMÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Regional, mai ales în Transilv.) A pălmui **(1)**. Cf. DRLU. *Te pălmesc de-ți zboară dinții.* ALR I 1 435/280, cf. 1438.

2. (Regional) A apăsa cu palma [1] **(1)** (pentru a da o anumită formă unui obiect) (Scărișoara-Abrud). Cf. ALRM II/I h 100/95.

— Prez. ind.: *pălmesc.*
— V. **palmă**[1].

PĂLMÍCĂ s. f. (Rar) Pălmuță; p. ext. lovitură (ușoară) dată cuiva cu palma[1] **(1)**. *Dacă vrei să dai o pălmică, dă-o la spate.* ARGHEZI, C. J. 49.
— Pl.: ?
— **Palmă**[1] + suf. *-ică.*

PĂLMIE s. f. v. **pilnie.**

PĂLMIÉBĂ s. f. v. **palmieră.**

PĂLMÍRE s. f. (Regional) Pălmuire. Cf. DRLU.
— V. **pălmi.**

PĂLMÍȚĂ s. f. (Rar) Palmă[1] **(2)**. *Mamona văzînd aspra pălmită Care sîn-Mihai Sătanei șlearsă... Iute mersă La oastea lui Vlad.* BUDAI-DELEANU, Ț. 264. *Ghierman la răspuns mult nu să îmbie, Ci îndată-i răspunde cu o pălmită.* id. ib. 290, cf. CONTRIBUȚII, III, 36, 38. ◇ (Regional) **De-a pălmitele** = joc (de copii) în care jucătorii stau față în față și își bat reciproc genunchii și palmele[1] **(1)**. Cf. ALR II 4 338/279.
— Pl.: *pălmite.*
— V. **pălmi.**

PĂLMÍȚĂ s. f. (Rar) Pălmuță. *Ea îmi exprima dragostea într-a mă dezmierda cu bălaia de pălmițe.* KOGĂLNICEANU, S. A. 190.
— Pl.: *pălmițe.*
— **Palmă**[1] + suf. *-iță.*

PĂLMOÁCĂ s. f. (Neobișnuit) Pălmoi. *Bunica îl lasă ce-l lasă și-l mătură de-acolo c-o pălmoacă.* TEODOREANU, M. U. 290.
— Pl.: *pălmoace.*
— **Palmă**[1] + suf. *-oacă.*

PĂLMÓI s. n. Augmentativ al lui palmă[1] **(1)**; p. ext. lovitură (puternică) dată cu palma[1] **(1)**; (neobișnuit) pălmoacă. *Maica îmi dete un pălmoi Să țin ochii la război.* DOINE, 51.
— Pl.: *pălmoaie.*
— **Palmă**[1] + suf. *-oi.*

PĂLMUÍ vb. IV. Tranz. **1.** A lovi cu palma[1] **(1)** (obrazul cuiva), a da (cuiva) palme[1], a bate cu palma[1]; (regional) a pălmăli, a pălmălui, a pălmăzui, a pălmi. Cf. LB. *Iar o pălmuiește bine.* BĂRAC, A. 75/2. *De unde vezi floarea, tu, mă? or vei să te pălmuiesc?* PANN, P. V. I, 113/23. *A fost pălmuită în piață publică de gîde.* NEGRUZZI, S. III, 299. *Baciu și-a pierdut răbdarea și l-a pălmuit.* SLAVICI, N. I, 234. *Te-am pălmuit pentru fapta ce ai făcut.* ISPIRESCU, L. 47. *Pălmuia pe cine-i ieșea în drum.* AGÎRBICEANU, A. 546, cf. 364, 483. *Nu se găsește nici un bărbat să te pălmuiască.* CAMIL PETRESCU, T. I, 279. *Îl măsură adînc și, zmucindu-se îndărăt, îl pălmui din două părți.* TEODOREANU, M. II, 18. *După ce l-a pălmuit bine, l-a pus jos, și l-a bătut cu pumnii.* SADOVEANU, O. II, 416. *Soacrămea a pălmuit-o.* CĂLINESCU, E. O. II, 65. *Ridică mîna să mă pălmuie.* STANCU, R. A. II, 72, cf. III, 106, 108. *În zadar îl tot pălmuia Vieru.* CAMILAR, N. I, 201. *Se apropiase de hoț și îl pălmuise.* PREDA, R. 239. *Turcii mîna cînd puneau, Pe Gruia îl pălmuiau.* POP., ap. GCR II, 302, cf. 303. *Bărbatu că mi-a găsit-o Și frumos mi-a pălmuit-o.* MARIAN, SA. 28, cf. ALR I 1 438/118, 808, 835, 870. (Fig.) *Pălmuia cu desprețul tăcerii toată nerozimea guralivă și înțepată.* DELAVRANCEA, T. 231. *Ascultam smeriți, cu ochii în jos, și cuvintele lui ne pălmuiau.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 270. *Simt un dor de răzbunare Împotriva-acelui suflet... care... Mi l-a pălmuit pe-al meu.* DAVILA, V. V. 104. *Acest om necinstit... îl pălmuia în fiecare zi cu zeflemeaua.* BRĂLESCU-VOINEȘTI, P. 204. *Mîndria De-a te simți de sine - o pălmui robia.* ARGHEZI, VERS. 390, cf. id. B. 149. ◇ Refl. *Spuneți-mi cum mă numiți Și vara pentru mine de ce vă pălmuiți?* (Musca). PAMFILE, C. 26.
2. (Învechit, rar) A măsura cu palma[1] **(3)**. Cf. LB.
— Prez. ind.: *pălmuiesc* și (rar) *pălmui.*
— **Palmă**[1] + suf. *-ui.*

PĂLMUIÁLĂ s. f. Pălmuire. Cf. POLIZU, DDRF.
— Pl.: *pălmuieli.*
— **Pălmui** + suf. *-eală.*

PĂLMUÍRE s. f. Acțiunea de a pălmui **(1)**; pălmuială, (regional) pălmire. *Suferi de voie pălmuirile obrazului.* MINEIUL (1776), 123[v1]/2. *Înfrumusețîndu-se, muceniță, obrazul tău de pălmuire.* ib. 178[v2]/6, cf. 44[r1]/8, 72[v1]/32, POLIZU, BARCIANU, V., DDRF, ALEXI, W., DM.
— Pl.: *pălmuiri.*
— V. **pălmui.**

PĂLMUÍT, -Ă adj. Care a fost lovit cu palma[1] **(1)** (peste obraz). *Să o ducă îndărăt la tatăl ei, bine pălmuită.* ODOBESCU, S. I, 9, cf. DDRF. *Neli dă înapoi ca pălmuită.* T februarie 1962, 43. ◇ (Substantivat) *Care pe care, zicu-mi, aci era-ntrebarea. Dar pălmuitul, rece, i-aprinde și țigarea.* ARGHEZI, S. P. 77.
— Pl.: *pălmuiți, -te.*
— V. **pălmui.**

PĂLMULÍȚĂ s. f. (Într-o poezie populară) Pălmuță. *Buvna, buvna, buvnulița, Care bate pălmulița!* MARIAN, Î. 198.
— Pl.: *pălmulițe.*
— **Palmă**[1] + suf. *-uliță.*

PĂLMUȘOÁRĂ s. f. (Rar) Pălmuță. Cf. CDDE 198.
— Pl.: *pălmușoare.*
— **Palmă**[1] + suf. *-ușoară.*

PĂLMÚȚĂ s. f. Diminutiv al lui palmă[1] **(1)**; (rar) pălmiță, pălmușoară, pălmică, (regional) pălmuliță. Cf. DM, SFC IV, 151. *Cînd copilul de țîță ține pălmuțele întinse are să fie darnic, milostiv.* ȘEZ. VI, 47.
— Pl.: *pălmuțe.*
— **Palmă**[1] + suf. *-uță.*

PĂLNIȘÉR s. m. v. **pălmășer.**

PĂLOÁIE s. f. (Transilv., Ban.) Grămadă de fîn, de paie[1] etc. (mai mică decît stogul). *Din mai multe pale puse una lîngă alta și acoperindu-le cu alte pale, se face o grămadă, care se numește porcoi..., porșor, paloanie, purculeț.* PAMFILE, A. R. 158. *Paloanele astea trebuie să le aruncăm pe căpiță.* VICIU, GL. *Ai făcut mulți păloni?* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 145. *Din păloni se fac poșorii, iar din poșori claia de fîn.* id. ib.
— Pl.: *păloaie.* — Și: **pălóniu** s. m., **paloáne, paloánie** s. f.
— **Pală**[1] + suf. *-oaie.*

PĂLÓNIU s. m. v. **păloaie.**

PĂLONÍ vb. IV. Tranz. (Prin vestul Transilv. și Ban.; complementul indică spicele, fînul) A aduna în mănunchiuri; a clădi în stog. Cf. A I 12, LEXIC REG. II, 37.
— Prez. ind.: *pălonesc.*
— V. **paloane.**

PĂLOȘÉL s. n. (Popular) Diminutiv al lui paloș. *Lasă-n urmă-ți teamă, Că te ieu pe seamă... Istui pălosel Cu buza de-oțel.* ALECSANDRI, P. P. 64. *Toiag, toiegelul meu, Fă-le păluselul meu.* ȘEZ. IX, 89. *Iel aminti ș-adusia Tot di-un nic pălușăl, Di cîn iera băiețăl.* DIACONU, VR. 231. *Și-mi scotea de-un pălușel, Pălușel cam colăcel, Pălușelul săruta, Capul popii că zbura.* FOLC. MOLD. I, 80.
— Pl.: *păloșele.* — Și: **păluș́él** s. n.
— **Paloș** + suf. *-el.*

PĂLÓȘTE s. f. (Prin Ban.) Staul (pentru vite). Cf. CADE.
— Pl. : ?
— Etimologia necunoscută.

PĂLPÁG s. n. (Regional) Par[1] **(1)** (Girișu Negru-Salonta). LEXIC REG. II, 87.
— Pl. : *pălpaguri.*
— Etimologia necunoscută.

PĂLTĂGEÁ s. f. v. **pătlăgea.**

PĂLTĂNÚȚ s. m. v. **păltinuț.**

PĂLTINÁȘ s. m. **1.** Diminutiv al lui paltin; (popular) păltinel **(1)**, păltior **(1)**, (regional) păltinuț, păltiniță. *Cum întră și vru să să pogoară, Supt un păltinaș, iacă deodată Doi turci vede, gonind o copilă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 184. *Brazi și păltinași I-am avut nuntași.* ALECSANDRI, P. P. 2. *Este-un păltinaș de aur Cu vro nouă pui de graur.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 517. *Păltinaș cu frunza lată Și cu umbrița rotată, Lasă-mă la umbra ta.* HODOȘ, P. P. 132. *Mă suii-ntr-un păltinaș Și taiei un titiligaș.* ȘEZ. VII, 163, cf. GRAIUL, I, 282. *La capu ńeu St-ńi pui bușiumașu: Bușiumaș di păltinaș.* DIACONU, VR. 15. *Subt un păltinaș Joac-un iepuraș* (Fusul sub caier). SBIERA, P. 320. *Am doi pui de grieraș, Joacă sub un păltinaș* (Ochii). GOROVEI, C. 253.
2. (Bot.; regional) Păltior **(2)** *(Ribes petraeum).* Cf. BORZA, D. 148.
— Pl. : *păltinași.*
— **Paltin** + suf. *-aș.*

PĂLTINÁT, -Ă adj. (Regional; despre un loc) Care este situat pieziș, oblic (Strehaia). Cf. ALR SN III h 810/848.
— Pl. : *păltinați, -te.*
— Etimologia necunoscută.

PĂLTINĂRÍE s. f. (Rar) Păltiniș. Cf. DR. XI, 71, 77.
— **Paltin** + suf. *-ărie.*

PĂLTINĂRÍȘTE s. f. (Regional) Păltiniș. FD IV, 260, cf. 265, ALRM SN I h 408/279.
— **Paltin** + suf. *-ăriște.*

PĂLTINÉL s. m. (Bot.) **1.** (Popular) Păltinaș **(1)**. Cf. DDRF. *Badiță, la chip frumos, Fă-n pădurea cea din dos, Că-i găsi un păltinel, Să durezi luntre din el.* ALECSANDRI, P. P. 51. *La trei Păltinei Tu seama să iei.* TEODORESCU, P. P. 416. *Și pe deal ls păltinei Și-ntre noi doi oameni răi.* SEVASTOS, C. 191. *Fusul e de păltinel, Nu-i pus nici un fir pe el.* DOINE, 278. *Foaie verde cireșel, Sub un vîrf de păltinel, Frumos doarme-un hrănicer.* ȘEZ. II, 8. *Frundză verdi păltinel.* VASILIU, C. 64. *Sub un păltinel Joacă un iepurel* (Fusul). GOROVEI, C. 167. ◇ Expr. (Regional) **A umbla de-a frunza păltinelului** = a umbla fără rost, fără nici un scop, a fi haimana, a umbla (de) frunza frăsinelului. Cf. ȘEZ. II, 151.
2. (Regional) Jugastru *(Acer campestre)* (Corbu-Borsec). ALR I 1 934/571.
3. (Regional) Coacăz *(Ribes rubrum).* Cf. ȘEZ. XIX, 107, ALR I 1 209/375, 554.
4. (Regional) Coacăză *(Bruckenthalia spiculifolia).* Cf. BORZA, D. 34.
— Pl. : *păltinei.*
— **Paltin** + suf. *-el.*

PĂLTINÉLE s. f. pl. (Bot.; regional; și in sintagma *păltinele roșii,* BORZA, D. 148) Coacăz *(Ribes rubrum).* Cf. BIANU, D. S., ENC. AGR., BORZA, D. 148. *Mîninc mugur păltinele Și cînt codrului cu jele.* ȘEZ. I, 140. *Foaie verde păltinele, Pe sub nori și pe sub stele, Trece-un cîrd de rîndunele!* I. CR. III, 342, cf. A V 14, LEXIC REG. II, 117.
— De la **păltinel.**

PĂLTINÉT s. n. (Regional) Păltiniș. Cf. DRLU, DR. XI, 64, 65, 67, 71, 79, 80.
— Pl. : *păltinețuri.*
— **Paltin** + suf. *-et.*

PĂLTINIÓR s. m. v. **păltior.**

PĂLTINÍȘ s. n. (Cu sens colectiv) Pădure de paltini; grup de paltini (care alcătuiesc o pădurice, un crîng); (rar) păltinărie, (regional) păltinăriște, păltinet, păltiniște. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., DM. *Ș-acum se găsesc, De bencheluiesc ... La des păltiniș, Mărunt aluniș.* ALECSANDRI, P. P. 63. *La greu coboriș, Verde aluniș, Galbăn păltiniș, Este așezat Un frumușel pat.* MARIAN, Î. 38, cf. ALRM SN I h 408.
— Pl. : *păltinișuri.*
— **Paltin** + suf. *-iș.*

PĂLTINÍȘTE s. f. (Regional) Păltiniș. Cf. DR. XI, 71, 83, FD IV, 260, SFC II, 59, ALRM SN I h 408.
— Pl. : *păltiniști.*
— **Paltin** + suf. *-iște.*

PĂLTINÍȚĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Păltinaș **(1)**. *Mă suii-ntr-o păltiniță Și tăiei o fluieriță.* ȘEZ. VII, 163.
— Pl. : *păltinițe.*
— **Paltin** + suf. *-iță.*

PĂLTINÚȚ s. m. (Regional) Păltinaș **(1)**. *Culcă-te Și-alină-te În legănuț De păltănuț.* MARIAN, NA. 434. *Leagînuț de păltinuț Da-n leagîn cine-i culcat? Fiu maicii-nfășurat.* BÎRLEA, B. 85.
— Pl. : *păltinuți.* — Și : **păltănúț** s. m.
— **Paltin** + suf. *-uț.*

PĂLTIÓR s. m. **1.** (Popular) Păltinaș **(1)**. Cf. DDRF. *La marginile țării... Sînt trei păltiori Nalți și Gălbiori.* TEODORESCU, P. P. 49. *Mulțămesc ... Pentru acest păhar mîndrișor și gălbior Ca din suc de păltior.* POP., ap. GCR II, 317. *Ist pahar e gălbior Dintr-un suc de păltior.* SEVASTOS, N. 157. *Scutecel De bumbăcel, Legănior De păltinior.* DENSUSIANU, Ț. H. 267. *Fluierașu ńieu di soc, Cari ziči mult cu foc, Tu ńi l-ăi punea Într-un vîrf de păltior, St striği cu dor.* GR. S. III, 298, cf. 343. *Bučiumaș dă arginț, Mult cîntă cu ștînd, Ii st mi-l pui În ćel păltior.* DIACONU, VR. 32.
2. Arbust cu frunze cu lobi ascuțiți, cu flori verzi punctate cu roșu, cu fructe în formă de boabe roșii; (regional) păltinaș **(2)**, pomușoară, coacăz-de-munte *(Ribes petraeum).* Cf. BRANDZA, FL. 152, BARCIANU, GRECESCU, FL. 229, TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D.U., SIMIONESCU, FL. 87, ENC. AGR., BORZA, D. 148.
3. (Bot.; regional) Agriș *(Ribes grossularia).* Cf. DDRF, ALEXI, W.
— Pronunțat : *-ti-or.* — Pl. : *păltiori.* — Și : (regional) **păltiniór** s. m.
— **Paltin** + suf. *-ior.*

PĂLȚĂU s. n. v. **palțău.**

PĂLÚCĂ s. f. (Regional) Mămăligă moale (Birchiș-Lipova). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 145.
— Pl. : *păluce.*
— Etimologia necunoscută. Cf. săs. Palukas.

PĂLÚGĂ s. f., interj. **1.** S. f. (Ban. și Transilv.) Prăjină, drug, par[1] **(1)** (care servește ca pîrghie). Cf. PAMFILE, VĂZD. 176. *Golesc două cară și ... hai, hai! cu turma după ele, răcnind din toate puterile pentru a îndemna porcii la mers, și ridicînd cu „pălugile" pe cei căzuți.* AL LUPULUI, P. G. 170, cf. SCRIBAN, D., L. COSTIN, GR. BĂN. 153. *Taie repede o pălugă să înmutăm bușteanul ăsta.* Com. din LUPȘA-ABRUD. *Adu repede păluga să răsturnăm lemnul ăsta.* CV 1952, nr. 4, 33. *Pun păluga la cumpănă și rădic.* ALR II 3 937/2, cf. ALR II/I h 293/2, A III 1, 16, 17, L. ROM. 1962, 262. ◆ (Adverbial; în expr.) **A da pălugă** = a

rostogoli o bîrnă, un trunchi pe o rampă în sus, pentru încărcarea în vagoane. Cf. MAT. DIALECT. I, 184.

2. Interj. (Prin Bucov.; în forma *paluga)* Comandă care se dă la ridicatul buștenilor cu țapina. Cf. ARVINTE, TERM., LEXIC REG. 106.

— Pl.: **(1)** *pălugi.* — Și: **palúgă** s. f., interj. A III 18, LEXIC REG. 106.

— Din scr. **poluga.**

PĂLUÍ[1] vb. IV. (Regional) **1.** Tranz. (Complementul indică iarbă, păioase etc.) A așeza în pale[1] **(1)**; (regional) a păli[3]. Cf. BARCIANU, TDRG, CIAUȘANU, V. 186, CHEST. V supl./15. *Îl iei pale, pale, după cum este el păluit.* ALR II 5 267/886. ◇ Refl. pas. *Fînul proaspăt pus în căpiți se păluiește.* CHEST. V/4.

2. Tranz. A așeza în straturi, în grămezi. (Refl. pas.) *Lîna încă se păluiește după ce se dă la mașină.* CHEST. V/4.

3. Tranz. (Complementul indică cereale) A vîntura. *Păluiește (vîntură) orzul cu lopata* (a. 1847). URICARIUL, X, 404, cf. POLIZU, CIHAC, II, 241, BARCIANU, MARIAN, V. 46, PAMFILE, J. II, 158, id. A. R. 215, com. din ZAGRA-NĂSĂUD, COMAN, GL. *Păluiește mălaiul.* CHEST. V supl./66.

4. Intranz. (Despre obraz) A se înroși, a se îmbujora. *Îi păluiește obrazu de rușine.* CHEST. V/66.

— Prez. ind.: *păluiesc.*

— **Pală[1]** + suf. *-ui.*

PĂLUÍ[2] vb. IV. Tranz. (Prin sud-vestul Mold.; complementul indică o tranzacție, o învoială) A încheia. Cf. DIACONU, P. 11. *Stabilirea condițiilor de funcționare a unei stîni se cheamă păluiali (am păluit treaba).* id. ib.

— Prez. ind.: *păluiesc.*

— Etimologia necunoscută.

PĂLUIÁLĂ[1] s. f. (Regional) Faptul de a păluí[1]. **1.** Așezare a ierbii, a fînului etc. în pale[1] **(1)**. Cf. păluí[1] **(1)**. Cf. CHEST. V/94, ib. supl./15.

2. Așezare în straturi, în grămezi. Cf. păluí[1] **(2)**. Cf. CHEST. V/54. ✦ Dărăcire. Cf. CHEST. V/49.

3. Vînturare (a cerealelor). Cf. păluí[1] **(3)**. CHEST. V/97.

— Pl.: *păluieli.*

— **Pălui[1]** + suf. *-eală.*

PĂLUIÁLĂ[2] s. f. (Prin sud-vestul Mold.) Tranzacție, învoială (cu privire la administrarea unei stîne). Cf. DIACONU, P. 11. *După o asemenea chibzuire se face tocmala ..., iar stabilirea condițiilor de funcționare a unei stîni se cheamă păluiali.* id. ib.

— Pl.: *păluieli.*

— **Pălui[2]** + suf. *-eală.*

PĂLUIÁLĂ[3] s. f. v. **păruială[1].**

PĂLUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a păluí[1]; (regional) păluit[1]. Cf. păluí[1] **(3)**. *Orzul, ... ovăzul și grîul se mai vîntură o dată. Această vînturare se numește păluire sau păluit.* PAMFILE, A. R. 215.

— Pl.: *păluiri.*

— V. **pălui[1].**

PĂLUÍT[1] s. n. (Regional) Acțiunea de a păluí[1]; (regional) păluire. Cf. păluí[1] **(3)**. Cf. PAMFILE, A. R. 215.

— V. **pălui[1].**

PĂLUÍT[2], -Ă adj. (Regional) Care a fost așezat în pale[1] **(1)**. Cf. păluí[1] **(1)**. *Stogul clădit și păluit bine oprește răzbaterea aerului într-însul.* I. IONESCU, C. 115/1. *Fîn păluit.* BOCEANU, GL. *Își strînse cu coderiștea coasii un porcoiaș de fîn păluit drept căpătîi.* PLOPȘOR, C. 31.

— Pl.: *păluiți, -te.*

— V. **pălui[1].**

PĂLURÁT, -Ă adj. v. **pălăurat.**

PĂLÚȘCĂ s. f. (Bot.; regional) Călin *(Viburnum opulus).* Cf. BORZA, D. 179.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PĂLUȘÉL s. n. v. **păloșel.**

PĂLÚTĂ s. f. (Transilv.) Palat[1]; p. ext. casă mare, frumoasă. *Au ars toate... mănăstirile, pălutele și casele.* ȘINCAI, HR. I, 149/5. *Au mers îndată în pălata în care era adunarea.* id. ib. II, 268/6, cf. LB, GHEȚIE, R. M. *Văd crăiețile palute!* COȘBUC, P. II, 136, cf. 194. *Nu-i lucru mic... a te trezi într-o palută mai pompoasă decît a împăratului.* RETEGANUL, ap. CADE. *Fost-ai în casa de către răsărit a palutei mele?* MARIAN, NA. 128. *A cui sînt aceste curți, aste păluți, Așa nalte, minunate, De Domnul sfînt lăudate?* VICIU, COL. 81, cf. CHEST. II 51/336, 54/276, 392/335.

— Pl.: *pălute* și *păluți.* — Și: **pălátă, palútă** s. f.

— Din magh. **palota.**

PĂMATÚC s. n. v. **pămătuf.**

PĂMĂRÂNȚĂ s. f. v. **pomeranță.**

PĂMĂTÚC s. n. v. **pămătuf.**

PĂMĂTÚF s. n. **1.** Ghemotoc de cîrpe, de cîlți etc. (legat la capătul unui băț) sau mănunchi de paie, de pănușe, de pene etc., avînd diverse întrebuințări. V. mătăuz **(1)**, feleștioc. *Două bucătărițe înarmate cu polonice, cociorve, pomotușe și alte unelte gospodărești.* C. STAMATI, ap. CADE. *Drăgaica stufoasă, fără foaie, parc-ar fi un pămătuf muiat în gălbenuș de ou.* DELAVRANCEA, T. 60. *Scotea o sticlă cu rom, o cutie de tutun și un pămătuf de pene.* D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *Ținînd pămătuful în mînă, umbla și, pe unde-i călca pasul... umblau și mobilele după dînsa.* ANGHEL, PR. 5. *Cenușa și spuza mărunță se scoate afară cu pănătuful... numit, în Suceava, și pămătuv sau pămătuf și pleatfură, o prăjină lungă cu cîrpe prinse la vîrf.* PAMFILE, I. C. 197. *Pentru puntare se folosește mătuful, motocul, feleșteul, ..., pămătuful sau feleștiucul, un bețișor cu cîțiva cîlțișori, bumbac ori scamă de in la un capăt.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 190. *Apucă năcăjita femeie pomotuful... muindu-l în găleata cu apă.* ap. CADE. *Ridicînd cratița cu pămătufuri de cîrpe negre..., turnară amestecul ce curgea argintat.* BRĂESCU, A. 42, cf. 61. *Atunci a intrat una din domnișoare, aducînd sticluța cu eter și un pămătuf.* VLASIU, A. P. 361. *Fanaragiul... scoase pămătuful aprins din felinărașul lui și aprinse lampa de sus.* SADOVEANU, O. II, 164. *Au înflorit spumele violete ale liliacului... ca niște pămătufuri de fulgi pentru scuturatul oglinzilor.* ARGHEZI, C. J. 76, cf. SBIERA, P. 248. *Cu pămătuhul se curățește hornul de funingină.* BUGNARIU, N. 53/452. *Un pămătuz... din sîrmă împletită în cinci.* RETEGANUL, ap. CADE. *Pămătuvul, pămătuful și pleaftura e o petică pusă într-un vîrf de băț și muiată în apă, cu care se potolește cuptoriul cînd îi ferbinte tare.* ȘEZ. VIII, 91. *Calu că mi-l fesăla, Cu pămătufu-l ștergea, Cu peria-l peria.* MUSCEL, 98, cf. ALR SN IV h 1 060, A IX 6, GLOSAR REG. ✦ Smoc sau moț de păr. *Urechile...* [rîsului] *fuguiele, cu pămătufuri de peri negri la vîrf, se ridicase drepte.* ODOBESCU, S. III, 187. [Veveriței] *se opresc din joc, se așază pe pămătufurile cozilor și ascultă cuminți.* SADOVEANU, O. IX, 12. *Omul îl măsură nemulțumit... arătîndu-i... niște ochi căprui și pămătuful unor mustăți teribil de bogate.* V. ROM. aprilie 1954, 138.

2. Spec.: **a)** obiect format din fire de păr prinse într-un mîner, cu care se săpunește fața la bărbierit; poanson, (regional) pomoci. *Cînd se bărbierea... ne*

mînjea pe față cu pămătuful plin cu clăbuc. v. rom. septembrie 1954, 124;

b) (regional) pensulă **(1)**; penel **(1)**. *În bitum, pămătuful înmoaie fără vreun regret, Lăsînd să cadă o cortină pe falsul autoportret.* v. rom. decembrie 1954, 153, cf. alrm ii/i h 405;

c) (regional) bidinea. Cf. Șăineanu, d. u. *Păreții casei se spoiesc cu spoitorul (pămătuful).* chest. ii 382/64, cf. alr ii/i h 291/182;

d) mănunchi de busuioc, cu care preotul stropește cu agheasmă; sfeștoc, (regional) mătăuz **(3)**. *Unul... duce căldărușa cu agheasmă..., iar ajutoarele căpeteniei poartă pămătuful sau molocotul de busuioc cu care iordănesc pe oameni.* Marian, s. r. i, 225. *Cere apoi o crăchiță din pămătuful de busuioc al preotului.* Muscel, 16, cf. alrm ii/i h 246.

3. Floarea unor plante ca trestia, papura etc. *Frumoasă e papura cînd înflorește în al 3-lea an. Pe o ramură netedă, lucitoare și înaltă, sînt două pămătufuri.* Simionescu, fl. 274. *Un vînlișor iute fîlfîi în pămătufurile trestiilor.* Sadoveanu, o. ix, 394. *Găsea... în papura și-n rogozurile Bahluiului, sub pămătufurile trestiei, lupi.* id. ib. x, 469, cf. alr i 1 907/760.

4. (Prin sudul Transilv.) „Firele mici care rămîn după ce se smulge cînepa". Cf. a ii 3, 4, 8.

— Pl.: *pămătufuri* și (regional) *pămătufe* (alr ii/i h 291/182). — Și: (regional) **pămătúe** (alr sn iv h 1 060/260, Glosar reg.), **pămătúg** (alr sn iv h 1 060), **pămătúh, pămătúș** (lb, bl i, 27, alr sn iv h 1 060/279), **pămătúv, pămătúz, pămatúe** (a ii 3, v 15), **pămîntúș** (alrm ii/i h 246/95), **pănătúf, păuătúv** (alr sn iv h 1 060), **plămătúe** (Glosar reg.), **pomătóe** (alrm ii/i h 246/346), **pomătúf** (Polizu, tdrg, Scriban, d), **pomătúg** (alr ii/i mn 102, 2 771/228), **pomotúf, pomotúș, pumătúf** (alr sn iv h 1 060/899) s. n., **mătúf** (Pamfile-Lupescu, crom. 190) subst.

— Din v. sl. ***pometuxъ**. Cf. v. sl. помєсти „a mătura".

PĂMĂTÚG s. n. v. **pămătuf.**

PĂMĂTÚH s. n. v. **pămătuf.**

PĂMĂTUJÉL s. n. v. **pămătușel.**

PĂMĂTUJÍ vb. IV v. **pămătuși.**

PĂMĂTÚȘ s. n. v. **pămătuf.**

PĂMĂTUȘÉL s. n. (Regional) Pămătuf mic. Cf. pămătuf **(2)**. Cf. ddrf. *Trăsăturile pămătujelului de ristic care au ajutat îmbinarea sprincenelor.* ap. tdrg, cf. cade.

— Pl.: *pămătușele.* — Și: **pămătujél, pomătujél** (ddrf) s. n.

— **Pămătuș** + suf. *-el.*

PĂMĂTUȘÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Prin Mold. și Dobr.; complementul indică vatra, cuptorul etc. încinse) A domoli căldura cu un pămătuf **(1)** înmuiat în apă. *Pămătujește cel cuptor că prea-i încălzit!* Coman, gl. *Pămătușim vatra.* alr ii 4 000/682, cf. a ix 6.

2. Tranz. (Regional) A vărui (Piatra Neamț). Coman, gl.

3. Tranz. și refl. (Regional) A (se) badijona (Piatra Neamț). Coman, gl. *Am scăpat de durerea de gît fiindcă m-am pămătujit bine.* id. ib.

— Prez. ind.: *pămătușesc.* — Și: **pămătují, pănătuví** (a ix 9) vb. IV.

— V. **pămătuș.**

PĂMĂTÚV s. n. v. **pămătuf.**

PĂMĂTÚZ s. n. v. **pămătuf.**

PĂMÎNZÁLCĂ s. f. v. **pămînzalcă.**

PĂMENTÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pămîntesc.**

PĂMINTEÁN, -Ă adj. v. **pămîntean.**

PĂMINTÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pămîntesc.**

PĂMINȚÍT, -Ă adj. v. **pămîntit.**

PĂMÎNZÁLCĂ s. f. v. **pămînzalcă.**

PĂMÎNCIÓR s. n. (Popular) Diminutiv al lui pămînt. Cf. pămînt **(4)**. Cf. lb, Polizu. *Cu mare mîhnire găsesc unii pămîncioarele lor din apropierea rîului răscolite de apă.* f (1886), 408, cf. cade. *Ne-om lua cît pămîncior om putea și gata.* T. Popovici, se. 35, cf. Caba, săl., T. Papahagi, m. 229, Ciaușanu, v. 186.

— Pl.: *pămîncioare.* — Și: (regional) **pemînciór** s. n. Caba, săl., T. Papahagi, m. 229.

— **Pămînt** + suf. *-ior.*

PĂMÎNT s. n. **1.** Scoarța globului terestru, suprafața lui pe care trăiesc oamenii și celelalte viețăți. *Ca pulberea ce o mătură vîntul din fața pămîntului.* psalt. 1, cf. 142. *Nu vă ascundeți vistiariul în pămînt* (a. 1574). gcr i, *8/5. *De nu se-ar adăpa pămîntul de multe ori cu ploaia ce destinge den ceriu n-ar fi răsărit ierbi.* Coresi, ev. 87. *Și înghiți pămîntul pre toți ce petrecea în cetate* (cca 1600—1625). gcr i, 68/2. *Tot caută de-pururea cu ochii tăi jos la pămînt.* prav. gov. 127r/20. *Fu cutremur mare de pămîntu peste toată țara.* Ureche, l. 89. *Fură omorîți în cutremurul pămîntului.* n. test. (1648), 311v/18. *Pizmașii ... Viața-n pămînt să-m calce atocma cu pravul.* Dosoftei, ps. 25/5. *În pămînt iară mearge-veri.* Molitvenic (sec. xvii), 303. *Au zidit-o numai din temelie din pămînt pănă la ferestri.* Neculce, l. 19. *La pămînt plecîndu-se, s-au închinat împăratului.* C. Cantacuzino, cm i, 17. *Au trăsnit atît de tare, cît oamenii și dobitoacele au căzut la pămînt.* R. Greceanu, cm ii, 167. *Căzu viteazul. Supt el, pămîntul Să cutremură.* Budai-Deleanu, ț. 280. *Asemenea ape sînt și în patria noastră, dar toate în întunerecul pămîntului.* Golescu, î. 103. *Sămînța doarme iarna ascunsă în sînul pămîntului.* Marcovici, d. 3/25. *Au găsit zăce copaci, alămîi, carii, de multă roadă, altrna la pămînt.* Drăghici, r. 67/11, cf. 160/13. *Abat ochii pre pămînt.* Asachi, s. l. i, 182, cf. 165. *Părule cu vîrfu-n nouri, pe pămînt astăzi ce zaci?* Conachi, p. 204. *Trîntind la pămînt sattrul, fuge.* Bălcescu, m. v. 30. *Pe la 10 ceasuri se simți și la noi un cutremur de pămînt.* cr (1848), 5 1/3. *Pămîntul era acoperit de dărîmături.* Russo, s. 147. *Peștera... se-ntinde departe sub pămînt.* Alexandrescu, m. 11. *Eram pe-un cal aprig care-nfrecea vîntul; Negrele lui coame atingeau pămîntul.* Alecsandri, p. i, 189. *Un sultan... La pămînt dormea finîndu-și căpătîi mîna cea dreaptă.* Eminescu, o. i, 142, cf. 88, 146. *Te plimbai... privind... în jos la lutul pămîntului.* Gane, n. iii, 143. *Ori casa asta nu-i curată ori s-a cutremurat pămîntul.* Creangă, p. 302. *Picioarele lui mici nu atingeau parcă pămîntul.* Slavici, o. ii, 158. *Caii... zburau de parcă n-atingeau pămîntul.* Ispirescu, l. 38. *În jurul horei, femeile în vîrstă nu se mai săturau privindu-și mîndrețele ca fagurii, îndrugînd mai una, mai alta, să le treacă vremea, lipite pămîntului.* Delavrancea, s. 56, cf. id. t. 151. *Sub temelia acestui castel se afla o hrubă uriașă... în umedul întuneric al pămîntului.* Vlahuță, o. a. i, 218. *I se păru că se mișcă supt ea pămîntul.* Gîrleanu, n. 191. *I se părea că nu mai atinge pămîntul. Parcă era fermecată.* Bujor, s. 83. *Pămîntul amorțit parcă respira.* Rebreanu, i. 120. *Ascultă cum greu, din adîncuri, Pămîntul la dînsul ne cheamă.* Bacovia, o. 28. *Nu sînt pline cărările pămîntului de mormintele, mai totdeauna timpuriu săpate, ale celor mai buni dintre noi?* Galaction, a. 376. *Iat-o! ... Așternînd pămîntului Haina ei cu trenă lungă De culoarea vîntului S-a ivit pe culme Toamna.* Topîrceanu, b. 51. *Sub picioare, pămîntul era umed.* Sahia, n. 86. *Clopotul cade la pămînt și se îngroapă pe jumătate.* Vlasiu, d. 203. *Porni înspre desișuri, adulmecînd pămîntul.*

SADOVEANU, O. XI, 112. *Cu urechea la pămînt Lunecînd l-ascult prin foi... Graiul apelor din vînt.* ARGHEZI, VERS. 229, cf. 190. *Tebrizul se rostogoli la pămînt.* CĂLINESCU, S. 50. *Străvechi oraș ce azi e subt pămînt.* BLAGA, P. 72. *Îl frigea pămîntul sub tălpi.* C. PETRESCU, A. R. 18. *Cai năzdrăvani! ... Zburați ca gîndul, Să tremure Subt voi pămîntul!* BENIUC, V. 14. *Seceta nu se abate numai asupra pămîntului.* PREDA, R. 12. *Pămîntul avea culoarea sării și se răcise.* BARBU, P. 251, cf. 7. *Geologia... urmărește fenomenele petrecute mai ales în timp și în interiorul Pămîntului.* GEOLOGIA, 3. *Ca un cîntec din pămînturi Auzeam cum ți se pierde Glasul tău purtat de sălcii.* HOREA, P. 79. *Dare-ar Dumnezeu un vînt, Să rămîie pe pămînt Numai verde pajiște.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 222, cf. 506. *Se duce iar în pămînt de unde a fost luat.* ȘEZ. III, 114. *Bată-te, bădițo, sfîntul, Cum bate ploaia pămîntul.* FOLC. TRANSILV. II, 55. *E slab de-l dă vîntul la pămînt.* ZANNE, P. II, 734. *Bani ascunși în pomînt.* ALR II 4 250/386. *Moartea fură și pămîntul ascunde.* ALEXICI, L. P. 213. *Vîntul la pămînt n-aruncă buriieni, ci pe cei mai mari copaci.* ZANNE, P. I, 145. *Petrile cele scumpe în fundul pămîntului se găsesc.* id. ib. 251. *Cîrtița pă supt pămînt umblă, dar urma ei i se cunoaște dasupra pă pămînt,* se spune despre cei fățarnici. Cf. id. ib. 399. *Ce naște din găină rîtie la pămînt.* id. ib. 473. *Cine doarme pă pămînt n-are frică să cază cînd să întoarce.* id. ib. II, 543. *Ori caftan pînă-n pămînt, ori șreangul la gît,* se spune despre cei care, din dorința de a parveni, riscă totul. Cf. id. ib. III, 51. *Parul să înfige cu căpățîiul în pămînt* (= se pune ca temelie ceea ce este mai tare, mai de nădejde). Cf. id. ib. 278. *Banul ascuns în pămînt nici crește, nici rodește.* id. ib. V, 42. *Pămîntul cel mai credincios, că te păstrează în veci.* id. ib. VIII, 470. *Ce pui în pămînt aia răsare.* id. ib. IX, 500. ◇ (În imprecații) *Înghite-te-ar pămîntul!* DDRF. *Mînca-te-ar pămîntul!* id. ib. ◇ (În legătură cu verbele „a răbda", „a ține", exprimă indignarea față de lipsa de omenie a cuiva) *Păcat de pămînt că-l mai rabdă viu.* ZANNE, P. IX, 501, cf. I, 237. *De-aș fi așa blăstămat Precum îs de judecat, Soarele nu l-aș vedea, Pămîntul nu m-ar ține.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 186, cf. RETEGANUL, TR. 115. ◇ (Precedat de prepoziția „în", sugerează ideea de moarte, de mormînt) *Lăcașul cel din urmă între patru scînduri..., în pămînt.* SADOVEANU, O. XI, 207, cf. ARGHEZI, VERS. 347. *Nevastă cu briu d-argint, Dragă-mi ești pînă-n pămînt.* HODOȘ, P. P. 62. *Și cine ne-a despărțit n-aibă loc nici în pămînt!* FOLC. TRANSILV. I, 290. *Ce intră în pămînt curînd se uită.* ZANNE, P. I, 240. ◇ *Pămînt îngăurit* = epitet pentru un om leneș. Cf. id. ib. IX, 501. ◇ Loc. adv. **Din pămînt** = de jos. *Fata... nu ridică sfîrcul de nas din pămînt.* C. PETRESCU, Î. II, 162. **De la pămînt** = de jos. *S-au sculat de la pămînt și au început a să uita cu mirare împregiurul său.* DRĂGHICI, R. 34/25. **Ca pămîntul** = **a)** (în legătură cu verbul „a uita") cu desăvîrșire, de tot. *Îmi uitai ca pămîntul.* PANN, A. 51/1. *Mi-am uitat ca pămîntul... Să mă odihnesc.* DELAVRANCEA, O. II, 208, cf. CIAUȘANU, GL.; **b)** (în legătură cu verbul „a dormi" sau „a adormi") profund, greu. *A adormit ca pămîntul.* MERA, L. B. 63; **c)** (în construcții negative, în legătură cu verbele „a ști", „a putea") de loc, în nici un fel. *Fiul meu s-a perdut de trei, patru luni, fără să știe ca pămîntul încotro s-a dus.* GORJAN, H. I, 31/26. *Unde-s oare? Nu se știe ca pămîntul!* IOSIF, PATR. 21. *Iacă lucrurile au ieșit altfel decît le-ați prevăzut voi. — Nu se știe ca pămîntul.* BENIUC, M. C. I, 65. **Din pămînt (din iarbă verde)** sau **din fundul pămîntului** = cu orice preț, prin orice mijloace, neapărat. *Din pămînt din iarbă verde, să te duci să-mi aduci herghelia.* ISPIRESCU, L. 27. *Din pămînt trebuie să scot, să-i duc ceva.* CONTEMPORANUL, VI$_2$, 10. *Scoate din fundu pămîntului.* ZANNE, P. IX, 500, cf. I, 240. *Dacă mai ai rom, douăl Dacă n-ai, să scoți din pămînt.* C. PETRESCU, Î. II, 4, cf. id. C. V. 53. *De fiecare dată vreți să scot din pămînt, din iarbă verde, cîțiva vinovați.* BARBU, Ș. N. II, 15. *Zmeul... mi-a cerut să-i duc din pămînt, din iarbă verde, pe fata lui Roșu Împărat.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 146. *Cum îi ști, să-mi aduci cireșe, din pămînt, din iarbă verde..., că altminteri nu mai ai zi bună cu mine!* id. ib. 239. *Să vii din pămînt mîine la mine.* ALR II 3 125/682. **Pînă la** (sau **în**) **pămînt** = (înclinîndu-și capul) foarte adînc, cu politețe exagerată, cu evlavie. *Apropiindu-se de Alexandru Vodă,* [bolerii] *se închinară pînă la pămînt.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Salutîndu-l pînă la pămînt, luă drumul către palatul princiar.* FILIMON, O. I, 113. *Auzind aceste chiar din gura împăratului, se plecă pînă la pămînt.* CREANGĂ, P. 81. *Se feri în lături, să salute pînă la pămînt o doamnă foarte elegantă.* C. PETRESCU, Î. II, 123. ◇ Loc. adv. și (rar) adj. **În** (sau **la**) **pămînt** = (aplecat) în jos (de teamă, de emoție, din modestie etc.). *Ochii săi puseră plecați în pămînt.* PSALT. 23. *Am îngenuncheat turcește și puindu-mi capul în pămînt, vrînd să-l aridic, m-am pomenit cu mîna chesarului la cap.* VĂCĂRESCUL, ap. ODOBESCU, S. I, 284. *Mersă nevăzută Lăsînd pe voinic în uimire adîncă, Cu ochii în pămînt și cu gura mută.* BUDAI-DELEANU, Ț. 140. *Dar pe loc calul s-oprește, În pămînt ochii țintește.* ALECSANDRI, P. I, 30. *S-a călugărit Ghira, pune ochii în pămînt pe lîngă mine.* DELAVRANCEA, T. 144. *Eu mă duc cu ochii-n ceruri, voi cu ochii în pămînt.* MACEDONSKI, O. I, 176. *Cu ochii în pămînt, tăcuți, șed amîndoi pe pat.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 46. *Și iarăși a-nceput cuvînt Străinul, tremurat și rar, Uitîndu-se-n pămînt.* COȘBUC, P. I, 228. *Ea se uita speriată-n vînt. Și ca certat-apoi și-a pus Privirile-n pămînt.* id. ib. 281. *Cei doi societari ieșiră, cu fețele-n pămînt, ca opăriți.* AGÎRBICEANU, A. 216. *Și-nvinețit de gînduri, cu fruntea în pămînt, Omul începuse să vorbească singur.* BACOVIA, O. 44. *Cu emfază Țintea-n pămînt căutătura-i proastă.* TOPÎRCEANU, B. 100. *Stă un lung răstimp cu privirea în pămînt.* CAMIL PETRESCU, T. I, 332. *Omul... a întors ochii în pămînt.* C. PETRESCU, Î. II, 79. *Întreaga mulțime a tăcut cu frunțile și cu ochii la pămînt.* SAHIA, N. 19. *Jef, care pînă acum avea ochii în pămînt, îi ridică asupra lui Ștefan.* SEBASTIAN, T. 171. *Cine se uita în pămînt Credea în ierburi și vînt.* ISANOS, Ț. L. 7. *Anghel, spuse el, oprindu-se și uitîndu-se în pămînt.* PREDA, D. 122. *Eu răspund dintr-un cuvînt, Făr' să pun ochii-n pămînt.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 44. *Vorbă bună nu le da, Ci pune capu-n pămînt, C-or gîndi că ne-am urît!* id. ib. 67. *A pus nasu-n pămînt.* ȘEZ. II, 74. ◇ Expr. **A pune** sau **a băga (ceva) în pămînt** = a semăna, a însămînța; a răsădi; a planta. *Nu se ară și nu se seamănă, sau, cum se mai zice, „nu se bagă în pămînt" în ziua de vinerea seacă.* PAMFILE, A. R. 59. *Toată lumea a pus în pămînt, numai noi nu.* UDRESCU, GL. *Să puneți voi arbagicu-n pămînt, că eu n-am timp.* id. ib. (Popular) **A băga** (pe cineva) **în pămînt** = **a)** a înmormînta. *Frumos, mîndră, frumos, dragă, Frumos în pămînt mă bagă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 149; **b)** (adesea prin exagerare) a omorî. *De n-ar fi ochi și sprîncene, Inima mea n-ar mai geme, Dar ochi și sprîncene sînt Și mă bagă în pămînt!* id. ib. 329; **c)** a intimida, a speria (pe cineva). *Avea o privire ironică și ascuțită care te băga în pămînt.* GALACTION, A. 9. **A cădea la pămînt (în fața cuiva)** = a se prosterna, a îngenunchea (cu fața la pămînt); a se umili (în fața cuiva). *Iară aceaia să cază jos la pămînt și să strige... iertați-mă.* PRAV. GOV. 74^{v}/1. *Ecaterina căzu la* [pă]*mînt cu lacrămi zicînd: Nu sînt vreadnică.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163^{r}/10, cf. DDRF. **A lăsa totul** (sau **toate**) **la** (sau, regional, **în**) **pămînt** = a abandona totul, a lăsa totul baltă. *Văzînd ea că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate în pămînt și se ia după mine la baltă.* CREANGĂ, A. 64. *Am lăsat toate la pămînt și am plecat la oaste.* PAMFILE, J. II, 158. *Credeam că voi lăsa totul la pămînt, mă voi furișa din București și voi veni în conacul tău.* GALACTION, A. 50. **Nu-l încape pămîntul,** se spune despre o persoană lacomă, îngîmfată sau foarte fericită. Cf. DDRF. **A nu-l (mai) ține** (pe cineva) **pămîntul (de bucurie)** = a fi foarte bucuros. *Fata ieși din curte ca fulgerul; n-o mai ținea pămîntul de bucurie.* ISPIRESCU, L. 13, cf. ZANNE,

p. IX, 500. **A nu mai călca pe pămînt = a)** a fi foarte bucuros, fericit. Cf. ZANNE, p. II, 512, CIAUȘANU, GL.; **b)** a fi foarte mîndru, foarte fudul. Cf. ZANNE, p. II, 512. **A nu atinge pămîntul** sau **a nu se ști** sau **a nu se (mai) simți pe pămînt (de bucurie)** = a fi foarte fericit, mulțumit. *Parcă nici nu ne mai simțeam pe pămînt.* ap. TDRG, cf. ZANNE, p. IX, 500, CIAUȘANU, GL. **A nu avea nici cer nici pămînt** = a nu avea nici un adăpost. **A (nu) fi (cu picioarele) pe pămînt** = a (nu) avea simțul realității; (numai în construcții negative) a fi foarte distrat. Cf. DL. **A tăcea** (sau **a fi mut**) **ca pămîntul** = a nu spune nici un cuvînt, a fi foarte tăcut. *Tace ca pămîntul și-i tremură carnea pe dînsul de frică.* CREANGĂ, p. 23, cf. ZANNE, p. I, 241, I. CR. III, 287. **A face** (sau **a ține**) **umbră pămîntului (degeaba)** = a trăi (degeaba); a nu fi bun de nimic, a nu face nimic. *Pînă mai fac umbră pămîntului, să știți și voi... cîte am aflat eu.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Amețim umblînd după treburi, facem umbră pămîntului.* AGÎRBICEANU, A. 51, cf. ZANNE, p. I, 240, II, 451, CIAUȘANU, GL. **A nu(-l) ști** sau **a nu (-l) afla, a nu (-l) auzi, a nu (-l) simți** etc. **nici pămîntul** = a nu ști, a nu afla etc. absolut nimeni (despre cineva sau ceva). *Fii bine încredințată că n-are să ne știe nici pămîntul.* CREANGĂ, p. 171. *Nu mă uita și vină cît de degrabă, dar să nu te știe nici pămîntul.* SADOVEANU, O. X, 184. *Să nu simță nici pămîntul cînd faci ceva.* ZANNE, p. IX, 500. **A așterne** (sau **a trînti, a culca, a da** etc.) **la pămînt** (sau, rar, **pămîntului**) = a dobori; a dărîma; p. ext. a omorî. *Îl răsturnă la pămînt fără simțire* (a. 1783). GCR II, 131/3. *Pe unul din aciia l-au și aruncat la pămînt.* DRĂGHICI, R. 166/20. *Buzeștii... ți biruiră și pre mulți așternînd la pămînt, ți prind sau se predau ei înșii.* BĂLCESCU, M. V. 60. *Avem să fim siliți a-ți da casa la pămînt, pentru ca să treacă drumul.* ALECSANDRI, T. I, 359. *Mihai Plăieșul unde pune mîna dă la pămînt.* GANE, N. I, 64. *Odată mi ți-o înșfacă de cozi, o trîntește la pămînt și-o ține bine.* CREANGĂ, p. 177. *Am văzut pe tată-meu așternut la pămînt și primind treizeci de nuiele din mîna ipistaților de la curte!* GALACTION, A. 418. *Mi-a dat palancă la pămînt cînepa din grădină.* SADOVEANU, E. 90. **Nu se dărîmă pămîntul** sau **se dărîmă pămîntul?**, se zice cînd cineva se arată îngrijorat sau zorit (în mod nejustificat) de ceva. *Și dacă mai pun un sac ce, se dărîmă pămîntul?* UDRESCU, GL. *Ho, ho, că nu se dărîmă pămîntul, plec îndată!* id. ib. **A ieși** (sau **a răsări, a se ivi, a apărea** etc. **ca) din pămînt (din iarbă verde)** = a apărea pe neașteptate, deodată (și fără a fi fost observat înainte de cineva). *Trei ungureni îmbotforați... ieșiră din pămînt.* GANE, N. II, 67. *N-apuca să facă zece pași și tunica roșie ți apărea ca din pămînt.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 67. *Ai răsărit ca din pămînt.* COȘBUC, P. I, 298. *Ca din pămînt răsări Spiridon înaintea notarului.* AGÎRBICEANU, A. 157. *Neputîndu-se lămuri de unde și cum răsărisem noi așa ca din pămînt, se uită la noi, măsurîndu-ne.* HOGAȘ, DR. I, 2. *La sunetele fluierătoarei lui, începură să răsară, ca din pămînt, valuri de oameni.* SAHIA, N. 107. *Și-mi izvorîră înainte, ca din pămînt, jilțurile și canapelele de atlas portocaliu cu flori mari violete.* SADOVEANU, O. I, 702. *În colțul străzii, Stănică răsări ca din pămînt.* CĂLINESCU, E. O. I, 290. *Ca din pămînt, din iarbă verde, au răsărit acolo comandanții.* PAS, Z. III, 11. (Regional) **A pune fața la pămînt** = a muri. *Că pe cine am avut A pus fața la pămînt; A pus fața înflorită Subt o glie veștejită.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 149. **Plînge de udă pămîntul** = plînge mult. *Ele plîngeau de udau pămîntul.* CREANGĂ, p. 175. (Regional) **A sta cu burta la pămînt** = a nu face nimic, a trîndăvi, a sta cu burta la soare. Cf. ZANNE, p. II, 24. **A-i fugi cuiva pămîntul de sub picioare = a)** a-și pierde echilibrul din cauza unei proaste stări fizice sau din cauza unui pas greșit. *Sui scăricica, intru, cînd... simt că-mi fuge pămîntul de sub picioare și, ... dacă nu sare cineva repede să m-apuce, dau să cad pe spate.* CARAGIALE, O. II, 163; **b)** a fi pe punctul de a pierde o anumită situație (materială, socială etc.). **Cu o falcă în cer (și) cu una** (sau **alta**) **în pămînt** = cu mare mînie, cu mare supărare. *Vede că vine ursul, cu o falcă în ceri și cu una în pămînt.* CREANGĂ, p. 214, cf. ZANNE, p. II, 120. **A-i veni cuiva să intre în pămînt** = a se simți foarte stînjenit; a-i fi foarte rușine. *Lui Trică îi venea să intre-n pămînt: îl săgetase prin inimă și era hotărît să nu meargă simbătă.* SLAVICI, O. II, 212. *Nimeni nu zîmbi. Inspectorului îi veni să intre în pămînt.* STANCU, R. A. III, 172. **A intra în pămînt** (**de frică** sau **de rușine**) = a avea un puternic sentiment de teamă sau de rușine. *Iară eu intram în pămînt de rușine.* CREANGĂ, A. 67. *Să se fi încruntat nenea nițel și, ar fi intrat cu toții în pămînt.* BASSARABESCU, V. 150. **(Parcă) a intrat în pămînt** sau **(parcă) l-a înghițit pămîntul,** se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă, care nu poate fi găsit cu nici un preț. *Nu știu părerea m-a amăgit, ori am auzit mai multe glasuri? Da ce Dumnezeu? Parc-au intrat în pămînt... Unde să fie?* CREANGĂ, p. 24. *A găsit nemica toată, căci furnicele parcă întrase în pămînt; s-au mistuit de nu se știe ce s-au mai făcut.* id. ib. 264. *Unde poate să fie Cațavencu? — Nu știu: a fugit, a murit, a intrat în pămînt.* CARAGIALE, O. VI, 149. *Parcă i-a-nghițit pămîntul.* ZANNE, p. I, 242. *Am strigat la el, pînă ce-ai ieșit dumneata; ș-acuma nu-i; parc-ar fi intrat în pămînt.* SADOVEANU, B. 56. *Toate cetele răzlețe de soldați, de alaltăieri, intraseră în pămînt.* C. PETRESCU, Î. I, 147. (Regional) **A răsturna pămîntul într-o dungă** = a realiza lucruri extraordinare. Cf. MAT. DIALECT. I, 233. **La pămînt = a)** nimicit, risipit, zdrobit; (despre oameni) distrus sufletește, într-o situație desperată. *N-ai prea avea motive să te feliciți. Planurile dumitale sînt la pămînt.* CAMIL PETRESCU, T. III, 433. *Toate satele și orașele sînt la pămînt.* OPRESCU, S. 190. *Cîți conservatori sînt azi... la pămînt, biruilorule?* GALAN, Z. R. 359; **b)** (la box) cnoc-daun; **c)** (în armată, sport etc., ca formulă de comandă) culcat! **A duce la pămînt** = a face să eșueze, a duce la pieire, a duce de rîpă. *Prostia grofilor și a nemeșilor a dus la pămînt marea revoluție maghiară.* CAMIL PETRESCU, B. 186. **Plînge pămîntul sub el** (sau **ea** etc.), se spune despre o persoană (foarte) supărată, amărîtă. Cf. ZANNE, p. IX, 501. (Rar) **Geme pămîntul de cineva,** se spune despre cei care se vaită și gem într-una. Cf. id. ib. II, 576. (Rar) **Doarme și pămîntul sub om,** se spune cînd este mare liniște, cînd domnește calmul. Cf. id. ib. 545. (Regional) **Cu inima pe pămînt** = foarte trist, amărît, abătut. Cf. CIAUȘANU, V. 186. (Regional) **A-i crăpa** (**cuiva**) **pămîntul** (**undeva**) = a muri undeva. Cf. ZANNE, p. IX, 500. *Da' bietul Ștefan, păcătosul de frate-meu, a rămas și acolo i-a crăpat pămîntul.* POPA, V. 87. **A frămînta** (sau **a pisa** etc.) **pămîntul** = a juca, a dansa (cu pasiune). *În fața circiumei lui Cușmă, flăcăii frămîntă pămîntul.* GÎRLEANU, N. 141. *Femeile cu mîna la bărbie se uitau uimite la nebunii aceia care... pisau pămîntul în loc.* CAMIL PETRESCU, O. I, 118. (Regional) **A mînca** (sau **a pupa**) **pămîntul** = a atinge pămîntul în treacăt, din zbor. Cf. DDRF, PAMFILE, J. I, 130. (Rar) **A lua pămînt** = (despre avioane) a atinge pămîntul cu roțile (la aterizare). *Avionul luase pămînt și sălta ușor pe roțile de cauciuc.* BARBU, P. 331. **Mingea a mîncat pămînt** (la unele jocuri cu mingea), se spune cînd mingea a depășit linia de demarcație reglementară. **A nu(-l) primi pe cineva (nici) pămîntul,** se spune despre un om foarte păcătos (care moare). *Părinții noștri zicea: „Cine-și calcă giurămîntu, nu-l primește pămîntu!"* ALECSANDRI, T. I, 324, cf. JARNÍK-BÎRSEANU, D. 258. (Regional) **A-i fi greu** (**și**) **pămîntului** (**cu cineva**), se spune despre un om păcătos, rău. Cf. CIAUȘANU, GL. (Regional) **A da** (sau **a răsturna** etc.) **pămîntul cu curul** (sau **cu dosul, cu fundul**) **în sus = a)** a căuta, a scotoci peste tot pentru a găsi un lucru. Cf. CIAUȘANU, GL.; **b)** a fi foarte harnic. Cf. ZANNE, p. IX, 499, PAMFILE, J. II, 158. (Regional) **Ce pămînt?** = ce Dumnezeu? ce naiba? *Tu te duci, bade sărace, Dar eu ce pămînt m-oi face?* ȘEZ. I, 139.

(Regional) **Pămînte, răsufli?** se zice cuiva tăcut, care nu scoate nici o vorbă. Cf. CIAUȘANU, GL.

2. Planetă a sistemului solar locuită de oameni; p. ext. oamenii care locuiesc pe această planetă. *Și așa fu a se toți mîntui spre pămînt.* COD. VOR. 96/7. *Se spămînte-se de Domnul tot pămîntul.* PSALT. 57. *Împărații pămîntului adurară-se.* ib. 91. *Vine să judece pămîntului.* CORESI, EV. 37. *Lacomii și iubitorii de argint nevoiescu-se cum vor strînge comoară pre pămînt.* id. ib. 52, cf. 24, 503. *Au nu tot pămîntul înaintea ta iaste?* PALIA (1581), 51/12. *Pămîntul iară era nepodobit, că era coperit cu-ntunearecul.* MOXA, 345/15. *Cîte-s în ceriu și pre pămînt* (cca 1600—1650). GCR I, 139/22. *Oarecîte veți lega pre pămînt fi-vor legate și în ceriu.* PRAV. GOV. 21^{r}/3. *O, ceriu și pemente, plîngeți cu mene.* VARLAAM, C. 86. *Să înțelegiuiască pre pămînt viața de pace a celor den ceriu* (a. 1644). GCR I, 111/28. *Să mira tot pămîntul mărgînd după fiară.* N. TEST. (1648), 312^{v}/31. *Și vei domni-n tot pămîntul.* DOSOFTEI, PS. 14/24. *După numele celor mari carii sînt pre pămînt.* BIBLIA (1688), [prefață] 6/43. *Astădzi deșartă-i nedeajdea și a pămîntului înșălăciune.* MOLITVENIC (sec. XVII), 310, cf. 308. *O, ceriu și păminte!* CANTEMIR, IST. 236, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 248. *Încît va îndelung răbda Dumnezeu să trăiesc pre pămînt.* ANTIM, P. XXIV. *Și vor fi seamne în soare și în lună și în steale și pre pămînt îmbulzeală păgînilor întru nedomirire* (cca 1700—1725). GCR II, 22/33, cf. MAN. GÖTT. *Acel ou iaste pămîntul, iar acel șarpe mic iaste feciorul tău.* ALEXANDRIA (1794), 15/4. *Iubește-să ceriul cu pămîntul, Iubescu-să mările cu vîntul.* BUDAI-DELEANU, Ț. 131. *Pămînte, trage dantul în cercul horei tale.* HELIADE, O. I, 363. *Pămîntul ce noi lăcuim care să numește și glob pămîntesc.* CR (1829), 123 1/4. *Noi, în patrie, vom culege Avuții de pre pămînt.* AR (1830), 20 2/30. *Deșerte-s măgulirile Ce trec preste pămînt Ca o săgeată repede Pe aripe de vînt!* ASACHI, S. L. I, 96. *Și ceriul și pămîntul De s-ar strămuta, Zulnio, eu nu mi-oi schimba cuvîntul.* CONACHI, P. 102. *Acele minunate reînnoiri ce se fac pe pămînt și scot binele din rău.* BĂLCESCU, M. V. 4. *I se pare că el* [omul], *întitulat domn al pămîntului, e... mai trecătoriu decît iarba cîmpului.* CR (1848), 11^{3}/35, cf. 18^{2}/76. *Diverse probe concur a demonstra că pămîntul este rotund.* DRĂGHICEANU, C. 47. *Încungiuri într-o clipă De trei ori acest pămînt!* ALECSANDRI, P. I, 10. *Dar dacă vrei cu crezămînt Să te-ndrăgesc pe tine, Tu te coboară pe pămînt, Fii muritor ca mine.* EMINESCU, O. I, 173, cf. IV, 106. *Mă rog, unu-i Ochilă pe fața pămîntului.* CREANGĂ, P. 244. *Se împlinea acu...a treisprezecea învîrtează a pămîntului împrejurul soarelui.* CARAGIALE, O. I, 135. *Și-și dete sufletul. Se duse și el ca toată suflarea de pe pămînt.* ISPIRESCU, L. 42. *Să vede că nu ții la nimic pe pămînt.* DELAVRANCEA, T. 15. *Pămîntul tresare din somn, vesel și plin de viață.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 125. *Credința poporului despre pămînt este că Dzeu l-a făcut... drept, întocmai ca un șes foarte întins.* ȘEZ. I, 232. *Ne arde-același soare, ne bate-același vînt, Căci toți sîntem copiii aceluiași pămînt.* NECULUȚĂ, Ț. D. 55. *E lung pămîntul, ba e lat.* COȘBUC, P. I, 53, cf. 58. *Continentele toate și apele ce le împresoară fac împreună pămîntul.* MEHEDINȚI, P. 35. *Diavolii, cari rod furcile pămîntului, amenință la toată clipa să dărîme lumea.* PAMFILE, CR. 207. *Ne bat toate semințiile pămîntului.* GÎRLEANU, N. 56. *Ce altă se poate socoti Hălăuca, dacă nu o nemăsurată scară... între cer și pămînt?* HOGAȘ, DR. I, 50, cf. 289, BASSARABESCU, V. 139. *În infinit, pămîntul se simte tresălțind.* BACOVIA, O. 54. *Întrebarea dumitale... e grea ca tălpile pămîntului.* GALACTION, A. 184. *Am revenit, zburînd prin spații, Căci nu disprețuiam pămîntul.* TOPÎRCEANU, P. O. 56. *Ei, acolo, la institut, știu tot ce se întîmplă pe tot pămîntul.* SEBASTIAN, T. 33. *Deprinzîndu-mă a cerceta scoarța pămîntului..., am ajuns să-mi pun probleme.* SADOVEANU, O. XII, 9. *Du-te, lună, ia-ți veșmîntul Și năframele senine, Dacă numai pentru mine Farmeci noaptea și pămîntul.* ARGHEZI, VERS. 337, cf. 395. *Un glas... răspundea înăbușit din centrul pămîntului.* CĂLINESCU, E. O. I, 122. *O, tu, noian de lavă ce-aveai să fii pămîntul!* I. BARBU, O. 5. *Nu crede tu vîntului, Bătrînul foc călător, Cînd cîntă pe cale Că doruri el n-are Pe fața pămîntului.* BLAGA, P. 107, cf. 46. *Cînd iubești, cuprinzi în brațe cerul și pămîntul.* H. LOVINESCU, C. S. 16. *Ai umplut pămîntul cu deșteptăciunea ta!* PREDA, M. 207, cf. id. D. 105. *Zările Vesteau pămîntului primăverile.* ISANOS, Ț. L. 24. *Era de sînge cerul și pămîntul, plin.* LABIȘ, P. 30. *Milioane de oameni din zone vaste ale pămîntului nu au un acoperiș deasupra capului.* LUPTA DE CLASĂ, 1962, nr. 3, 38. *Să umbli peste toată fața pămîntului.* POP., ap. GCR II, 342. *Cît de mare-i pămîntu Ce-i mai rău ca urîtu?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 8, cf. 282, ALEXICI, L. P. 213. *Cîte-s rele pe pămînt Toate m-o mîncat pe rînd.* FOLC. TRANSILV. I, 179. *Și-a luat cuvîntul, Ca să împodobească pămîntul Cu oameni.* FOLC. MOLD. I, 236. *A bătut vîntul de cînd e pămîntul Și va bate vîntul cît va fi pămîntul!* ZANNE, P. I, 88. *Omul pe pămînt, dar îngerii în cer.* id. ib. II, 369. *De ar muri omul de cîte ori să bolnăvește, n-ar fi oameni pe pămînt.* id. ib. 502. *Cine are parte dă Dumnezeu pă pămînt, are parte și dă cel din cer.* id. ib. VI, 666. *Neam de neam vine și trece iar pămîntul rămîne în veci neclintit.* id. ib. VIII, 469. ◇ (La genitiv; exprimă în gradul cel mai înalt defectele sau calitățile cuiva ori un număr foarte mare) *Era slut, mînia pămîntului.* GANE, ap. TDRG. *Pocitania pămîntului îți zise: — Toți nelegiuiții ce-mi calcă hotarul cad în robia mea.* ISPIRESCU, L. 42. *Mare iarmaroc cît lumea asta și comedii, și muzici, și nemțăria pămîntului bînd bere.* SADOVEANU, O. VIII, 550. ◇ (La pl. cu valoare de sg.) *Pe pămînturi s-a născut Alt împărat mai priceput.* TEODORESCU, P. P. 111. ◇ Expr. **La** (sau **de la, pînă la, din**) **capătul** (sau **marginea** ori **marginile,** popular, **toarta,** rar, **capetele**) **pămîntului** sau **peste pămînt** etc. = (de) foarte departe. *Din capetele pămîntului către tine chemai.* PSALT. 115. *Veni de la marginea pămîntului să auză înțelepția lui Solomon.* N. TEST. (1648), 16^{r}/29. *Răsar-o vijelie din margini de pămînt, Dînd pulberea-mi fărtnii și inima-mi la vînt.* EMINESCU, O. I, 128. *Țara... era tocmai la o margine a pămîntului.* CREANGĂ, P. 183. *La toarta pămîntului.* ZANNE, P. IX, 502. *Și el e om ca și noi, ... avînd subt ascultare toate cuprinsurile, pînă la marginea pămîntului.* SADOVEANU, O. XII, 208. *Parc-am fi undeva la capătul pămîntului.* SEBASTIAN, T. 16. *Că n-o fi peste pămînt!* CIAUȘANU, V. 186. (Regional) **A curma pămîntul** = a colinda toată lumea. Cf. CIAUȘANU, GL. **De cînd (lumea și) pămîntul** = **a)** de (sau din) totdeauna. *S-a trezit ca dintr-un somn și parcă era de cînd pămîntul.* GÎRLEANU, N. 197; **b)** (în construcții negative) niciodată. *Aceasta n-au fost de cînd pămîntu.* IST. Ț. R. 129. *Vede și el ceea ce nu se mai văzuse și nu se mai auzise de cînd lumea și pămîntul.* CREANGĂ, P. 159. *Se duse și el ca toată suflarea... , de pare că n-a fost de cînd lumea și pămîntul.* ISPIRESCU, L. 42. **Cît (e) lumea** (sau, rar, **Prutul**) **și pămîntul** = **a)** totdeauna, veșnic. Cf. ZANNE, P. I, 237; **b)** (în construcții negative) niciodată. *Alt stăpîn, în locul meu, nu mai face brînză cu Harap Alb, cît ți lumea și pămîntul.* CREANGĂ, P. 230, cf. ZANNE, P. III, 137, VI, 269. *Cît ți lumea și pomîntu, după horn nu bate vîntul.* ALR II 4 394/386. (Regional) **Cînd s-or roade furcile pămîntului** = niciodată. Cf. ZANNE, P. I, 240. **Vechi ca pămîntul** = foarte vechi. *Păduricea Bănesei s-ar putea zice: veche ca pămîntul.* BOLLIAC, O. 215. *Ce este fericirea?... E veche ca pămîntul, împodobește firea.* ALEXANDRESCU, O. I, 139. *Se suie în pod și coboară de acolo un căpăstru, un frîu, un bici ... sfărogite și vechi ca pămîntul.* CREANGĂ, P. 194. *Pumni rămuroși se-ncleștau de văzduh scuturîndu-l, Ca-ntr-un rit de revoltă teribil și vechi ca pămîntul.* LABIȘ, P. 257. **Nu e peste pămînt** = nu e departe (de aici). *Hai, mă, du-te, că n-o fi peste pămînt!* UDRESCU, GL. **Ca de la cer la pămînt** sau (rar) **cît cerul de pămînt, ca între cer și pămînt,** se spune pentru a arăta marea deosebire care există între două ființe, două lucruri, două fenomene. *Își*

-isese... că între un doctor și un popă e o deosebire ca între cer și pămînt. REBREANU, I. 88. *Albina dă viespe, cît cerul dă pămînt.* ZANNE, P. I, 313. *De la vorbă pînă la faptă, ca de la cer la pămînt.* id. ib. II, 820. **A (se) jura cu cerul, cu pămîntul** = a (se) jura cu multă convingere (invocînd atît forțele de pe pămînt cît și pe cele cerești). *Nu vă giurați nece cu ceriul, nece cu* [pă]*mîntul.* COD. VOR. 134/16. **Cerul și pămîntul** = (construit de obicei cu verbe ca „a făgădui", „a cere", „a căuta", „a se ruga", „a jurui" etc.) mult; totul; p. ext. lucruri nerealizabile, imposibilul; marea cu sarea. *Juruiește-i ceriul și pămîntul, ca să-ți smomească pe nevasta d-tale și să ți-o aducă acolo.* CREANGĂ, P. 170. *Cine se rugase cu cerul și cu pămîntul de mă-sa, s-o lase să culce vițelul plăpînd cu ea în casă?* CARAGIALE, O. I, 37, cf. DDRF, ZANNE, P. I, 19, CIAUȘANU, GL. **A șterge** (sau **a rade, a stinge** etc.) **de pe** (sau **după, învechit, din) fața pămîntului** = a distruge, a nimici; a ucide. *Romanii den fața pămîntului și marea cetate aceia o au sfîrîmat.* C. CANTACUZINO, CM I, 19. *Dupre fața pămîntului i-au șters și den pomenicul vieții i-au stins.* id. ib. 42. *Iar craii megiești alcătuiesc sfaturi ascunse ca să-l stingă de pe fața pămîntului.* SADOVEANU, O. XII, 361. *De nu faci pînă dimineață toate după cum ți-am poruncit, te sting de pe fața pămîntului!* RETEGANUL, P. V, 49. (Regional) **A veni** (sau **a se duce**) **cu pămîntul** = a veni (sau a se duce) în număr mare, cu tot neamul, cu cățel și cu purcel. Cf. CIAUȘANU, GL. (În legătură cu diverse verbe, pe lîngă care expresia capătă valoare adverbială) **De stinge** (sau **zvîntă**, rar, **sfîrșește** etc.) **pămîntul** = foarte mult, peste măsură, exagerat. *Ai mei mănîncă de sting pămîntul.* DELAVRANCEA, T. 134. *O, acum beau de zvînt pămîntul.* VLAHUȚĂ, O. A. 470. *Cheltuiește de stinge pămîntul.* DDRF, cf. TDRG. **Buricul pămîntului** v. buric. **A fi urechea pămîntului** v. ureche.

3. Substanță, materie din care este alcătuită partea solidă a globului terestru. V. țărînă, tină, glod. *Cum pămîntul primește sămînța de răsare, iară trupul ia sămînța de o putrezește?* CORESI, EV. 507. [Pizmașii] *pusără-și ochiul de mă omoară. Și cu pămîntul mă împresoară.* DOSOFTEI, PS. 47/16. *Vrut-ai amu... cu fire din pămînt trupu să rădici.* MOLITVENIC (sec. XVII), 304, cf. LEX. MARS. 214. *Să facă movile de pămînt și de acolo să bată cetatea.* R. POPESCU, CM I, 276. *Sînt feliurile de munți ci se alcătuiesc de pături sau straturi schimbătoare a feliuri de pămînturi și pietre.* AR (1830), 3²/47. *Într-acel ostrov să afla într-un loc pămînt gras.* DRĂGHICI, R. 79/12. [Castelul] *era atunci clădit, după vechiul obicei, ... fără valuri de pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 164. *Ne-am apropiat de cetate pînă în șanțuri, le-am umplut cu mărăcini și cu saci de pămînt.* GHICA, S. 19. *Recolta maximă... depinde de la îmbunătățirea, de la îngrășarea pămîntului.* I. IONESCU, M. 313. *Iar cînd voi fi pămînt, În liniștea serii, Săpați-mi un mormînt La marginea mării.* EMINESCU, O. I, 223. *Pămîntul negru-gălbui părea un obraz mare ras de curînd.* REBREANU, I. 50. [Atomii] *cei mai mari și mai grei formează pămîntul și apa.* MARINESCU, P. A. 31. *Deasupra criptei și din pămîntul care o acoperea, creșteau o mulțime de ciuperci.* GALACTION, A. 19. *Împroașcă undeva un snop de pămînt răscolit și așchii de sîinci.* C. PETRESCU, Î. II, 14. *Te uiți la toate cîte sînt, Le sapi în cuget bine, Miroși un bulgăr de pămînt, Apoi, te uiți la tine.* LESNEA, I. 117. *Există și astăzi case din pămînt bătut, acoperite cu trestie.* PRIBEAGUL, P. R. 23. *Pămîntul clisos se desfăcea cu plescăiri.* SADOVEANU, O. X, 200. *Duc pămînt pe tălpi.* ARGHEZI, VERS. 205. *În văzduh mocnea răsuflarea caldă a pămîntului reavăn.* CAMIL PETRESCU, O. I, 111. *Morții erau culcați în gropi și acoperiți cu pămînt aspru și pietros.* STANCU, R. A. III, 10. *Noi toți avem curajul de-a gîndi că poate cînd vom fi pămînt, Eforturile noastre... Se vor mai pomeni.* LABIȘ, P. 424. *La despărțire i se dăruie o cupă de argint plină cu pămînt din pămîntul Poloniei.* S februarie 1960, 51. *Spune, mîndră, ce ți-i gîndul De ți-i fața ca pămîntul.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 240. *Ară badea cu plugul Alăturea cu drumul Și răstoarnă pămîntul.* id. ib. 377. *Se pune pe rană năroi (mocirlă), adecă pămînt ud, spre a scoate usturimea.* PAMFILE, B. 12. *Negru ca pămîntu.* ALR II 3399/29. *S-aduci sapă și lopată S-aduni pămîntul grămadă.* FOLC. TRANSILV. I, 127. *Gura lumii numai pămîntul o astupă.* PANN, P. V. I, 7/20, cf. ZANNE, P. II, 176, SADOVEANU, O. XI, 478. *Pămînt fără viermi nicăiri nu găsești.* ZANNE, P. I, 239. *Cu o stropitură de ploaie, pămîntul nu se moaie.* id. ib. *Pămîntul cînd se usucă, ploaie cere să-l adape.* id. ib. *Ce e mai gras decît toate-n lume? (Pămîntul).* ȘEZ. XIII, 27. ◇ (În imprecații) *Taci... Taci... Astupa-ți-ar pămîntul gura.* STANCU, R. A. III, 52. ◇ (Cu aluzie la concepția religioasă asupra creării omului, la ideea vieții limitate a omului ca individ) *Din pămînt ești* (cca 1600—1625). GCR I, 65/5. *După neputința trupului acestuia slab și gros de pămînt.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 77/7. *Pomenii prorocul strigînd: eu sîmt pămînt și cenușe și iară căutai în groapă și văzui oasele goale.* MOLITVENIC (sec. XVII), 303. *Vită-te la tine că ești muritoriu, și pămînt ești.* MAIOR, P. 46/5. *În zadar se muncesc* [filozofii] *a arăta că noi sîntem numai pămînt.* MARCOVICI, C. 12/17. *Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sînt într-un mod fatal legate de o mină de pămînt.* EMINESCU, O. I, 136. *Tu ți-ai învins pămîntul, mormîntul și destinul.* ARGHEZI, VERS. 377, cf. id. V. 48. *Omule, pămînt și lut, Ce te fermi cu gîndul mult?* ȘEZ. III, 160. ◇ Fig. *Cuvintele Domnului, cuvinte curate, argintu arsu și ispitit, pămîntu curatu de șapte ori.* PSALT. 18. *Carei ascultați cuvîntul Domnului muiați pămîntul inimei voastre.* CORESI, EV. 3. *Că-n sufletu-i pămîntul se zbate cu necaz.* EMINESCU, O. I, 94. *Tu încă-ai mai cînta, pe cînd eu fără de auz Înaltului tău recviem i-aș fi pămînt.* BLAGA, L. U. 141. *El zice că gîndul tot pămînt este.* T decembrie 1962, 23. ◇ *Pămînt negru* (sau, regional, *mare*) = cernoziom. Cf. CANTUNIARI, L. M. 131. *Pămînt roșu* v. roșu. *Pămînt de turnătorie* = amestec format din nisip de turnătorie, dintr-un liant, de obicei argilă, și din alte substanțe; amestec de formare. Cf. LTR, DP, DER. ◇ Expr. **A face (lut** sau **tot o apă și un) pămînt** (sau **una cu pămîntul**) sau (rar) **a amesteca** (sau **a asemăna, a face asemenea**) **cu pămîntul** = a distruge, a nimici, a sfărîma, a prăpădi, a face praf. *Au făcut casele Lajilor pămînt* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 223/34. [Oastea] *făr'veste din întuneric iese... Făcînd asemene cu pămîntul Toate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 259. *Albert Kiraly... cetatea Silistrei, cruțată pînă atunci, o asemănă cu pămîntul.* BĂLCESCU, M. V. 73, cf. EMINESCU, O. I, 147. *Îi era frică să nu dea peste dînsa zmeii, căci o făcea una cu pămîntul.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Vînturile porniră bătaie oarbă, turburînd apele și făcînd una cu pămîntul copacii neclintiți de veacuri întregi.* DELAVRANCEA, S. 102. *Fă-mă, Doamne, lut, pămînt, Nu-mi da om care-i urît.* HODOȘ, P. P. 58. *A strîns oaste... și a trimes-o să-i prindă pe fugari și să-i amestece cu pămîntul.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 148. **A fi (toți) o apă și un pămînt** = a fi deopotrivă, la fel. *Jucau babele... Uitaseră anii, bătrînețele, sărăcia, nevoile, junghiurile și greul. Erau toți o apă și-un pămînt.* IOVESCU, N. 150. **A fi** (sau **a se face**) **negru pămînt** (ori **negru ca pămîntul**) = a fi foarte supărat, mîhnit sau mînios. *Hassan, de mirare e negru-pămînt: Nu știe de-i vis ori aieve-i.* COȘBUC, P. I, 205. *Spune, mîndră, ce ți-i gîndul, De ești neagră ca pămîntul?* FOLC. TRANSILV. I, 288. **A se face pămînt la față** sau **a i se face fața ca pămîntul,** (regional) **a-i ieși** (**cuiva**) **pămîntul în față, a-i prinde cuiva fața pămînt** = a slăbi, a se gălbeji. Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 241. *Mult mă-ntreabă sfîntul vînt, Ce mi-a prins fața pămînt?* DOINE, 75. *I-a ieșit pămîntul în față.* CIAUȘANU, GL. **E a pămînt** = prevestește moarte. *De iesă la copil întăi dinții dedesupt, nu e bine; e a pămînt.* ZANNE, P. IX, 301. **Trage a pămînt,** se spune despre cineva care este aproape de moarte, cu un picior în groapă. Cf. MAT. DIALECT. I, 233. **A duce pămînt din deal în vale** = a face o

muncă inutilă. Cf. ZANNE, P. IX, 499. **Cu inima ca pămîntul** = foarte supărat. Cf. CIAUȘANU, GL. ✦ Spec. (Și în sintagma *pămînt galben)* Lut, argilă. *O lampă de pămînt egiptean.* CR (1848), 40²/77. *Un fluieraș de pămînt.* FILIMON, ap. TDRG. *Prispa din față-i e lipită cu pămînt galben.* DELAVRANCEA, S. 3. *Un taler de pămînt.* id., ap. TDRG. *Fierb pe vatră oale mari de pămînt, burticoase.* STANCU, D. 75, cf. ALR SN III h 821. *De-ar fi blidu de pămînt, Să se strice mai curînd.* FOLC. TRANSILV. I, 176. *Pămîntul pînă nu-l calcă, Oale nu poate să facă.* ZANNE, P. I, 239. ◇ (Rar) *Pămînt de porțelan* = caolin. Cf. CANTUNIARI, L. M. 117. *Pămînt stabilizat* = pămînt argilos amestecat cu gudroane, var gras, ciment etc., rezistent la pătrunderea apei și folosit la fundații de drumuri, la construcții agrozootehnice etc. Cf. LTR², DER. *Pămînt activ* (sau *decolorant)* = material natural asemănător argilei, format din hidrosilicați de aluminiu, calciu și fier și avînd proprietatea de a adsorbi și reține substanțe colorante din uleiurile animale, vegetale și minerale. Cf. MDT, DP. *Pămînturile decolorante naturale pot fi supuse unui tratament chimic prin tratarea lor cu acid clorhidric sau sulfuric.* LTR². *Calitatea unui pămînt decolorant se apreciază după capacitatea de adsorpție, dar și după posibilitatea lui de filtrare.* ib. *Prin tratare cu acizi, spălare și uscare, eficacitatea pămînturilor active naturale crește mult.* DER. ✦ *Pămînt amar* = oxid de magneziu. Cf. MACAROVICI, CH. 356. *Pămînturi rare* = grup de oxizi ai unor elemente (metale) rare, foarte asemănătoare din punct de vedere al proprietăților lor chimice. Cf. id. ib. 397, MDT, LTR, DP, DER. *Pămînturi metalice* = oxizii metalelor aluminiu, bor, galiu, indiu și taliu. Cf. MACAROVICI, CH. 366.

4. Sol, teren, considerat sub raportul productivității sau al configurației; întindere, suprafață (delimitată) de teren (agricol). *Lucrătoriul așteaptă cinstitul rodu al pămîntului.* COD. VOR. 132/27. *Rădicați ochii voștri și căutați pămînturile, că sînt plăvițe spre seceriș.* CORESI, EV. 153. *Ieși semănătoriul a semăna sămînța lui. Și cînd semănă, una căzu pre cale și călcată fu... Și alta căzu spre pămînt bun și crescu.* id. ib. 350. *Plugariul... tremite nămiții săi pre pămînturi de sapă spinii și ară.* VARLAAM, C. 274. *Acest pămînt iaste foarte bun, decît toate pămînturile, de rîndul pînii.* HERODOT (1645), 79. *Cu multă cheltuială cearcă și sapă pămîntul.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 118/17. *Bătrînul întrebă pe stăpînul pămînturilor* (a. 1692). GCR I, 306/28. *Roada acelor pămînturi.* C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Sămînța virtoasă să samine la pămînt uscat.* CALENDARI (1733), 54/5. *Ba sînt ca nește lăcuste Ce mîncă a pămîntului grăsime.* BUDAI-DELEANU, Ț. 394. *S-au pus piatră hotar în capul unui pămînt* (a. 1824). URICARIUL, XXII, 225. *Privește vremea ca un pămînt nelucrat care de sineși nu poate da rod nici bun, nici rău.* MARCOVICI, D. 12/11. *Prețul productului de pămînt au scăzut de curînd.* GT (1838), 60 ²/3. *Găsești pămînt ars de focuri? La vatra ta cugetează.* CONACHI, P. 114. *Pămîntul, odinioară altt de roditor, este acum în nelucrare și sterp.* CR (1846), 23 ¹/46. *Boierii... n-aveau... dreptul d-a fi singuri proprietari de pămînt.* BĂLCESCU, M. V. 10. *Este-al brațului pămîntul; A-l lucra, nu a-i robi.* BOLLIAC, O. 204. *Cît pămînt tu vei videa E cuprins de zestrea mea!* ALECSANDRI, P. II, 93. *Vor să-și răpească una de la alta pămînt.* ISPIRESCU, L. 5. *Într-un pămînt gras, gunoios, unde plugul n-a trecut..., năpădesc plantele rele.* DELAVRANCEA, T. 108. *Se împrăștie vorba... să se dea pămînt țăranilor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 210. *Noi vrem pămînt!* COȘBUC, P. I, 207. *Mărturiile trecutului nostru... ne vorbesc de pămîntul de muncă.* PAMFILE, A. R. 1. *Am și eu două pogoane de pămînt și șase copii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 121. *Pămîntul arșiților e nisipos și sterp.* GÎRLEANU, N. 7. *Iubirea pămîntului l-a stăpînit de mic copil.* REBREANU, I. 52. *Aceștia erau țigani mînăstirești, legați pămîntului.* GALACTION, O. 473. *De pe pămîntul cît îl avea, abia scotea cît să trăim.* VLASIU, A. P. 74. *De mi-i cere juvaeruri și pămînturi, ale tale să fie.* SADOVEANU, O. XI, 584. *„Ion" era o largă frescă a vieții românești... lăcomia de pămînt și senzualitatea robustă, afirmate cu șiretenie.* VIANU, A. P. 325. *Alte tocmeli avem pentru pămînt.* ARGHEZI, VERS. 313. *Trăia lutnd cu chirie pămînt pe locurile virane de prin împrejurimi, pe care îl semăna cu cartofi.* CĂLINESCU, S. 21. *Pămînturile ni le muncesc nevestele și nepoții.* STANCU, R. A. I, 343. *Nici o refacere economică și socială nu este posibilă... fără o reformă agrară radicală care... să dea pămînt țăranilor.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 795. *Al nostru-i pămîntul Din care fierul va mușca!* BENIUC, V. 111. *Pădurea a început să se taie, făcînd din ce în ce mai mult loc pămînturilor.* T. POPOVICI, SE. 5. *Duminica trecută au băgat plugurile în pămînturile călugărilor.* BARBU, P. 190. *A cumpărat ocină la Brănești anume cinci pămînturi (ogoare) la un cîmp.* PANAITESCU, O. Ț. 93, cf. 161. *Care va si dzici, amu v-o luat pomîntu.* GRAIUL, I, 525. *Pămînt de casă.* ALR I 648/940. *Stăpînesc o buca di pomînt.* ALR II 3 558/386, cf. LEXIC REG. 12. *Am un pămînt în Moine.* MAT. DIALECT. I, 214. *Mula cere de mîncat, Pămîntu trebe lucrat!* FOLC. TRANSILV. I, 252. ◇ Expr. **(Sărac sau calic) lipit pămîntului** = foarte sărac. *I s-o scos averea la mezat... o rămas lipită pămîntului.* ALECSANDRI, T. 258. *Era odată un zgîrcit ... ferfeniților încît ai fi crezut că-i lipit pămîntului.* GANE, N. III, 13. *Acum era lipit pămîntului și trăia de azi pe mîne.* ap. TDRG 916. *A rămas calic lipchit pămîntului.* ȘEZ. III, 11, cf. ZANNE, P. V, 570. ✦ (În construcția) **(Du-a) pămîntul furat** = numele unui joc de copii nedefinit mai de aproape. *Jocuri copilărești ce le cunoaște poporul sînt: portița..., pămîntu furat.* H IV 12, cf. II 64, 82, 119, XII 176.

5. (Adesea urmat de un nume propriu) Teritoriu, regiune, ținut, cuprins; p. ext. țară; patrie. *Eu stmtu D[o]mnu D[u]mnedzeul tău i eu te-am scos den pămîntul Eghiptului.* PSALT. HUR. 69ᵛ/16. *Trecură în pămîntul Ghenisaretului.* CORESI, EV. 269. *Aceștea sînt feciorii Ham cu rudele lor, limbi, pămînture și oamenii.* PALIA (1581), 43/16. *Și zise Domnul lui Iacov: toarnă-te la pămîntul tătîni-tău și la rudele tale.* ib. 123/3. *Să să păzască și alt(ul) să oștească asupra pămîntului tău.* HERODOT (1645), 357. *Apucatu-m-am și eu a scriere începătura... după cum au fost întăiul țării și pămîntului nostru a Moldovii.* URECHE, LET. I, 95/14. *Țara să cade să-ș socotească și să-și priască și să acopere de asupreale pre oamenii pămîntului său.* PRAV. 123. *Veni în pămîntul lui Izrail.* N. TEST. (1648), 4ᵛ/24. *Să învețe orice limbă le-ar fi voia, pentru ca să se afle oameni învățați și în pămîntul nostru al Moldovii.* NECULCE, L. 386. *Stăpînea dară și lăcuia acest pămînt acele neamuri ce le zicea dachi și gheți.* C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Acesta să nevoia să-și lățească împărăția... gîndind în ce chip ar supune țările și pămînturile striinilor.* R. POPESCU, CM I, 231. *Vrăjmași ai măriii-sale și ai pămîntului.* R. GRECEANU, CM II, 124. *Acel fericit pămînt n-au auzit niceodată vreun blestem.* MOLNAR, RET. 84/6. *Țara Muntenească pe acea vreme nu avea domn, ci numai o samă de boieri căuta trebile pămîntului* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 277/13. *Într-un ceas congiură pămîntul muntenesc.* BUDAI-DELEANU, Ț. 209. *Întîiul sobor ... în cetatea Nicheea în pămîntul Bitinei au fost adunat.* CALENDARIU (1814), 130/5. *În pămîntul Moldovii, împărțealile de țigani au urmat a să căuta fără paragrafi.* PRAVILA (1814), 171/13. *Birnicul Țării Românești... lăcuiaște într-acel bogat și frumos pămînt.* GOLESCU, Î. 58. *A primit toate măsurile de pază ce a luat guvernul pămîntului.* CR (1829), 65 ²/30. *Se pogorî împărăteasa de pe cuvertă... călcînd pe pămîntul patriei sale.* AR (1830), 23 ¹/45. *În vechime, maica Roma, ce-a fost doamnă-n toată lumea, Ne-a lăsat legi și pămînturi.* ASACHI, S. L. I, 47. *O lume necunoscută, un pămînt de fericire.* CONACHI, P. 263. *Să aruncăm dar o ochire asupra trecutului acestei nații române... de cînd se află statornicită pe pămîntul său.* BĂLCESCU, M. V. 5. *Scopul lor este de a introduce pe sțena națională... dramă și comedii îmbrăcate în caracterul pămîntului.* RUSSO, S. 4. *Mulți cred că, de la venirea acestui îm-*

părat [Traian] *în țară..., nu s-a mai petrecut nimica pe pămîntul românesc.* GHICA, S. 53. *Padișahul vostru... Va să facă țara un pămînt turcesc.* BOLINTINEANU, O. 36. *Roma... n-avea alți ctitori decît națiunile ce o împrejmuiau pe pămîntul Italiei.* ODOBESCU, S. I, 45, cf. 253. *Noi ne ducem risipite Prin pămînturi fără zei!* COȘBUC, P. II, 11. *A! pămînt fericit al Moldovei, ți-a fost dat să vezi în scaunul tău bătrîn un domn tînăr.* DELAVRANCEA, O. II, 164. *A trăit departe de pămîntul românesc.* GALACTION, A. 4. *Geaba umblat-am atîtea pămînturi și mări depărtate.* TOPÎRCEANU, P. O. 10. *Nu rareori mă gîndesc și la Rusia. Peste pămîntul ei nesfîrșit am colindat vreme de trei luni.* SAHIA, N. 64. *Mahomet a trebuit să iasă din pămîntul Moldovei.* SADOVEANU, O. XII, 335. *Întîlneau malul fluviului Maroni, de unde începea pămîntul olandez.* BART, E. 278. *Căutam pămîntul unde Mitic să ne-alcătuim.* BLAGA, P. 29. *Acel obscur devotament pe care îl are orice om pentru pămîntul în care s-a născut.* CĂLINESCU, E. O. II, 17. ◇ *Pămîntul făgăduinței* (sau *făgăduit)* = nume biblic dat Palestinei; p. ext. ținut bogat, mănos, fericit; fig. situație de care cineva leagă mari speranțe. *Izrailii... pămîntului făgăduit nu se spodobiră.* CORESI, EV. 4. *Și-a făcut din țara lui loc de scăpare creștinilor și pămîntul făgăduinței.* CR (1848), 18 2/29. *Și toți, îngrămădiți la probă, ca o turmă speriată, muți și palizi, cu respirația tăiată, privesc țintă la orizont spre pămîntul făgăduinții.* BART, S. M. 38. (Expr.) **A trăi ca în pămîntul făgăduinței** = a trăi foarte bine, a trăi ca în sinul lui Avram. Cf. ZANNE, P. VI, 252. *Obiceiul pămîntului* = totalitatea normelor de viață necodificate, stabilite în decursul timpului între membrii unei comunități și transmise prin tradiție, din generație în generație; p. ext. obicei specific unei țări, unei regiuni etc. (păstrat din vechime); (învechit) obicei pămîntesc. *Obiceiul pămîntului ajunge, prin întrebuințare, a se face lege.* NEGRUZZI, S. I, 308. *Așa-i obiceiul pămîntului; fata învață de la mamă și mama de la bunică.* GANE, N. I, 62. *Mai multe documente oficiale... mărturisesc despre asemenea fapte și... le recunosc a fi făcute dupe obiceiul pămîntului.* ODOBESCU, S. II, 17. *I-am lăsat să elaboreze și felurile măsuri și legi, cum e obiceiul pămîntului.* SADOVEANU, O. IX, 504. (Rar, cu primul termen la pl.) *Au stricat obiceiurile cele vechi a pămîntului.* AMIRAS, LET. III, 87/20. *Alecsandri pune... pe socoteala limbii ceea ce ar fi trebuit să pună pe socoteala ciocnirii formelor nouă cu obiceiurile vii ale pămîntului.* IBRĂILEANU, SP. CR. 151. *Birul* (sau *darea, vama) pămîntului* = numele unui anumit fel de impozit nedefinit mai de aproape. *Cei de loc negustitorii care trag biru pămîntului n-au nici o hrană* (a. 1731). URICARIUL, II, 30/22. *Aceia au și plătit vama pămîntului, cîte două parale dă piele* (a. 1823). DOC. EC. 299. *Darea pămîntului.* ALR I 384/93. ◇ Loc. adj. (Învechit) **De pămînt** = pămîntean (2). *Nevoia cu tot mijlocul ca să rădice domn de pămînt.* IST. Ț. R. 5. ✦ (Regional) Punct cardinal. *Plîngeți și voi patru vînturi Din toate patru pămînturi.* MARIAN, Î. 233.

6. (În opoziție cu mare[2] 1; și, învechit, în sintagmele *pămîntul cel sănătos, pămînt cuprinzători, pămînt tare, pămînt statornic,* regional, *pămînt uscat)* Uscat; p. ext. continent. *Era în corabie 276 de suflete... Și deca fu ziuă nu cunoștea pămîntul.* COD. VOR. 94/10. *De-aciia să și știe că poate învățătoriul lor și în mare și pre pămînt a face ciude.* CORESI, EV. 266. *Perșii, trecînd pămîntul cel sănătos și fără apă și șăzură lîngă eghipteani, chemîndu-i la război.* HERODOT (1645), 150. *În foc te vei schimonosi, pămînte, cu apa!* M. COSTIN, ap. GCR I, 203/9. *Pămînt cuprinzători* (a. 1790). ap. URSU, T. Ș. 21. *Au încungiurat Țarigradul pre mare și pre pămînt.* ȘINCAI, HR. I, 124/24. *Columbus... aflătoriul pămîntului statornic din America.* DESC. AM. 127/16, cf. CR (1829), 123[1]/12. *Nicăiurea vide alt pămînt afară de două ostroave mici.* DRĂGHICI, R. 46/29. *El se lăuda că n-a pus niciodată piciorul pe pămînt tare.* CR (1848), 24[3]/45. *Și cîți vîslind spre țărmi cu flori și cînturi... Nu fost-au prăzi oceanului sălbatic, Sub vîtreg cer, departe de pămînturi.* NECULUȚĂ, Ț. D. 25. *Voi nu simțiți cum s-a potolit parcă ceva... Ca și cum ar fi fost o furtună mare și acum s-a ales pămîntul de ape.* H. LOVINESCU, C. S. 107. *Cît te uiți în lung și-n lat, Nu mai vezi pămînt uscat, Ci tot ape tulburele, Umblînd corăbii pe ele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 320.

7. Unitate de măsură pentru suprafețe de teren (agricol), folosită în trecut, a cărei mărime a variat în timp și spațiu. *Au cumpărat vad de moară și trei pămînturi la sat la Cofești și doao pămînturi în frunte de la Căpotești pînă în hotarul Milcovului* (a. 1626). C. GIURESCU, P. O. 257. *Zăcea funii care fac 20 de pămînturi, cîte 10 pași pămîntu și cu vad de moară* (a. 1706). URICARIUL, XXIII, 267. *Patrudzeaci și două de pămînturi, și pămîntul cîte 20 de pași și pasul șas(e) palme* (a. 1719). IORGA, S. D. VI, 153. *Pi un bătrîn s-au venit cîte 38 pămînturi* (a. 1757). C. GIURESCU, P. O. 58. *În Chilău sînt opt pămînturi și un răzor; pămîntu de 4 prăjini în vatra satului, iar la cîmp, în țarină, 5 prăjini* (a. 1780). id. ib. 59, cf. 296. *Măsura pe pămînturi nu se obișnuia în Muntenia.* I. BRĂESCU, M. 22. *Purta numele de moșie sau hotar și se împărțea în bătrîni, jirebii, jireabii, pămînturi ș.a.* PAMFILE, A. R. 16. *Alte diferite măsuri, ale căror dimensiuni sînt puțin sau de loc cunoscute în timpul de față, mai erau: bătrînul, pămîntul, funia.* N. A. BOGDAN, C. M. 173. *Alături de codri și de locuri întîlnim în acte, atît în Moldova, cît, și în Țara Românească ... împărțirea pămîntului arabil pe „pămînturi" sau „ogoare".* PANAITESCU, O. Ț. 168. *Pămîntul... era... o măsură care reprezenta locul ce se poate ara în timpul unei zile de lucru... este deci o măsură de muncă, generală în evul mediu.* id. ib. 169.

— Pl.: *pămînturi* și (învechit) *pămînture,* (regional) *pămînte* (COMAN, GL.), *păminte* (PASCU, C. 187). — Voc.: *pămîntule* și (învechit) *pămînte, păminte.* — Și: (învechit și regional) **pemînt** (ALRM II/I h 236; voc. și: *peminte, pemente;* pl. *peminte),* (regional) **pomînt,** (învechit, rar) **pomónt** (LEX. MARS. 214, 248) s. n.
— Lat. **pavimentum.**

PĂMÎNTÁL s. n. (Învechit, rar) Mineral (1). *Minerale au pămîntale.* PLEȘOIANU, C. 59/4.
— Pl.: *pămîntale.*
— **Pămînt** + suf. *-al.*

PĂMÎNTÁȘ, -Ă adj. (Regional) Pămîntean (2). *Frați și nuntași Și oameni pămîntași... Iertați pe acești doi fii.* SEVASTOS, N. 181, cf. SFC I, 81.
— Pl.: *pămînțași, -e.*
— **Pămînt** + suf. *-aș.*

PĂMÎNTEÁN, -Ă adj. **1.** De pe pămînt (2), care se află sau trăiește pe pămînt, privitor la pămînt, specific pămîntului. *Și ca aceștia olăcari nu iaste alt lucru pemîntean mai iute.* HERODOT (1645), 453. *Eu încă-s om pemîntean din sînge și din carne.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11[v]/19. *Decît un iepure mai slabă și mai pemînteană a fi se arăta.* CANTEMIR, IST. 41. *Ești tu fată de muntean... Viță de om pămîntean Sau de vrun zmeu năzdrăvan?* ALECSANDRI, P. I, 97. *Monahi, cunoscătorii vieții pămîntene.* EMINESCU, O. I, 92, cf. IV, 120. *Pasere măiastră nu vine pe aici, necum om pămîntean.* CREANGĂ, P. 90. *Fulgere, trăsnete, toate acestea se petreceau undeva jos, într-o lume pămînteană.* VLASIU, D. 175. *N-am întîlnit aici pe nimeni. N-am găsit om pămîntean și parc-ar fi pe tărîmul celalalt.* SADOVEANU, O. IX, 99. *În seara aceea... Ceva se schimbase nespus, Aci-n pămînteana epocă.* BLAGA, P. 153. *Cum ai cutezat tu, față pămînteană, să intri-n țeara noastră?* RETEGANUL, P. II, 12. *În munții cei pustii..., Unde cîini negri Nu latră Și om pămîntean nu este.* MARIAN, NA. 371. ✦ (Substantivat) Locuitor al pămîntului (2); (învechit, rar) pămintos (2). *I pare bine de împreunarea cerești cu pămînteanii* (cca 1633). GCR I, 83/10. *Fericit iaste... pămînteanul care știe înțeleagerea.* BIBLIA (1688), [prefață] 3/47. *O minune... cum cel pămîntean s-au adunat cu slujitorii cei cerești.* MINEIUL (1776), 188[r1]/18.

Ceaia ce potolești toată lacrăma de la fața pământeanilor. ib. 201[r2]/24. *A lui toți oamenii, toate neamurile pământenilor* (a. 1785). GCR II, 147/3. *Sinziana... cu alți doi pământeni... umblă acum rătăciți.* ALECSANDRI, T. I, 456. *Primăvară, din ce rai Nevisat de pământeni Vii cu mîndrul tău alai?* TOPÎRCEANU, B. 6. *Pământenii au ajuns azi, orice-am spune, a prețui blîndețea și mila.* SADOVEANU, M. C. 74. *Zăresc țara cu robot și forfotă, Pământenii încinși cu pământul la trîntă.* DEȘLIU, G. 29. *Ce cauți pe aici, pământeanule?* MARIAN, Î. 462.

2. (Despre oameni) Născut în țara despre care este vorba, originar din această țară, care se află din moși-strămoși pe pămîntul pe care locuiește, de baștină; (despre manifestări ale oamenilor, bunuri etc.) care aparține țării sau poporului despre care este vorba, specific acestei țări; băștinaș, indigen, autohton, neaoș (1), pămîntesc (2), (rar) pămîntenesc, (regional) pămîntaș. *Anafora obștească a boierilor pământeni către prea înălțatul domn* (a. 1812). CAT. MAN. I, 5. *Din aceste legi..., traducîndu-le în limba pământeană, au alcătuit o carte de legi* (a. 1817). URICARIUL, IV, 302/25, cf. CLEMENS. *Auzind norodul buna vestire că s-a înnoit țara dă a dobîndit domn pămîntean... a început a să înveseli.* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 57. *Alegîndu-să cel care va fi om mai de ispravă... însă pămîntean, iar nu strein* (a. 1823). DOC. EC. 291. *Am socotit după a cinului datorie, a unui pămîntean doctor, să fac oarecare... luminare.* PISCUPESCU, O. 1/17. *Se vor publica... prețurile producturilor pămîntene și a celor de pe la învecinatele scale.* AR (1829), 234[2]/14. *Fie-ostașul pămîntean Patriei sale apărător.* ASACHI, S. L. I, 105. *Începu lupta în contra boierilor pămînteni.* BĂLCESCU, M. V. 21. *Ceruseră... să li se dea domn pămîntean.* GHICA, S. 92. *Surghiunește-mă ca pe alți alți boieri pămînteni ai țării.* FILIMON, O. I, 113. *Bourul moldovenesc era singur stăpîn pe o țară... locuită de un popor ager și drept pămîntean.* GANE, N. III, 3. *Urmase cu stăruință tipărirea mineielor românești, pe care... le tradusese în limba pământeană.* ODOBESCU, S. I, 298, cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 118. *Boierii pămînteni s-au dat cu Tudor.* GALACTION, O. 158. *Poarta s-a hotărît să nu mai numească domni pămînteni.* OȚETEA, T. V. 30. *Izbutise... să turbure cu ajutorul relațiilor ei pămîntene și internaționale... viața politică.* CĂLINESCU, S. 707. *Toți se trag ... dintr-un spătar sau dintr-un vornic, dacă nu dintr-un voievod pămîntean sau fanariot.* VINEA, L. I, 136. *Ce legi pămîntene Toiagul privirii I-l poartă să-nsemne în cercuri nisipul?* HOREA, P. 19. ◇ (Substantivat) *Tot sufletul care va mînca mortăciune... dentru pămînteani au den nemearnici.* BIBLIA (1688), 84[1]/4. *Nu ne săturam... de măritat fetele după pemînteni, ce dzicem că-s proști și săraci.* NECULCE, L. 360. *Puțini au fost pămîntenii aceștii țări... ca să șază ei să scrie ale patriei lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Multă pagubă și nevoie au pricinuit... pămîntenilor moldoveni într-acele turburate vremi.* R. POPESCU, CM I, 565. *Într-acest an s-au isprăvit și cetatea Benderiului... lucrîndu-se numai cu munca și osteneala săracilor pămînteni.* R. GRECEANU, CM II, 164. *Au stătut domn Istrati Dabija Vodă, din pămînteni.* AMIRAS, LET. III, 85/4. *Au dat două deșătini odată, care nu se va uita lesne de la pămîntenii Moldovii.* MUSTE, ap. GCR II, 25/23. *Fiind tot pornit cuget și gîndul domniii mele spre liniștea și odihna... pămîntenilor lăcuitori țării domniii mele* (a. 1775). BUL. COM. IST. V, 267. *De va și veni vreun pămîntean la legea turcească, să-și piarză patria.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Pămîntenii de vrajbe obosiți De a-și face pravile fură silinți.* BUDAI-DELEANU, Ț. 347. *S-au primejduit mulțime, din pămînteni și străini.* BELDIMAN, E. 60/31. *S-au luat frîiele oblăduirii țării noastre din mîinile streinilor și s-au dat pămîntenilor* (a. 1826). GCR II, 254/5. *Acest noian al neștiinții pămîntenilor miei.* PISCUPESCU, O. 1/19. *Musulmanii ce vor avea bunuri nemișcătoare... vor fi datori a le vinde la pămînteni.* CR (1829), 292[1]/32. *Eu sînt ... pămîntean de acolo, neam din neamul meu.* GORJAN, H. IV, 40/22. *Încă din vremea lui Mihai Voievod, grecii se făcuseră nesuferiți pămîntenilor.* BĂLCESCU, M. V. 21. *Pe tot anul ies atîtea sume din țară, cumpărînd fiecare particular mai scump și nefolosindu-se nici un pămîntean.* CR (1848), 25[2]/26. *În tot cuprinsul Munteniei nu ai fi aflat în acea epocă zece pămînteni cari să fie avut... cunoștință despre legile feudali ale Ungariei.* BARIȚIU, P. A. II, 569. *Adă-ți aminte că ești pămîntean... Cruță pre biată țară.* NEGRUZZI, S. I, 140. *Cele mai multe rele nu vin de pe afară..., ci ni le face toate Un pămîntean d-ai noștri.* ALEXANDRESCU, O. I, 196. *Au doar nu-s și eu pămîntean simpatriot? N-am slujit eu țării?* ALECSANDRI, T. I, 375. *Îndură-te, doamne, de pămîntenii măriii tale și le deschide aripă de apărare!* ODOBESCU, S. I, 68. *El șterse întructîva în ochii pămîntenilor pata de a fi un străin.* IORGA, L. I, 54. *Tot căpitanul... Puie-și la rînd pămîntenii și ducă-i degrabă-n bătaie.* MURNU, I. 46. *Pămîntenii visau răzbunări și războaie.* SADOVEANU, O. XII, 247. *Domnul e autorizat să confere pămîntenilor grade militare.* OȚETEA, T. V. 97. *Pămîntenii au apucat armele să-și apere cetatea.* V. ROM. octombrie 1955, 114. *I-a întîmpinat un pămîntean cu cușmă mițoasă.* CAMILAR, C. P. 84. *Nu mi-e ciudă de străini Cît de pămînteni haini.* ALECSANDRI, P. P. 246. *Pămîntean de aici.* ALR I 444/180. *Vai de pămînteani, cînd străinul să-ncuibează.* ZANNE, P. VIII, 470. ✦ (Rar) Locuitor din aceeași regiune cu altcineva. V. concetățean, consătean. *Să născuse la Grindeni..., nu departe de Turda, deci eram pămînteni.* VLASIU, D. 373.

— Pl.: *pămînteni, -e* și (învechit) *pămînteani, -e.* — Și: (învechit) **pămînteán, -ă, pementeán, -ă** (NECULCE, L. 280), **peminteán, -ă** adj.

— **Pămînt** + suf. *-ean.*

PĂMÎNTEÁNCĂ adj. **1.** (Rar) Pămînteană. V. pămîntean (1). *E, logofete, a crede Precista că e, ca noi, pămînteancă!* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 8. *Cît e țara românească, Nu e floare pămînteancă Ca fetița ardeleancă!* ALECSANDRI, P. P. 301.

2. Pămînteană. V. pămîntean (2). (Substantivat) *Înavuțindu-se, se însurară cu pămîntence.* BĂLCESCU, M. V. 20. *Cei dintîi stăpîni de domni de acest fel fură Cupăreștii, cari... se însurară cu pămîntence.* IORGA, L. I, 466. *Apoi a început a iubi ... pe una din frumoasele noastre pămîntence.* SADOVEANU, O. VI, 257. *Ambițios și energic, însurat cu o pămînteancă, a urcat repede toată scara onorurilor.* OȚETEA, T. V. 167.

— Pl.: *pămîntence.*

— **Pămîntean** + suf. *-că.*

PĂMÎNTENÉSC, -EÁSCĂ adj. (Astăzi rar) Pămîntean (2). *De toată turma de vite mari sau mărunte, pămînteneștí sau streine... se* [va] *lua de la lei 50 și pînă la 80.* CR (1830), 25[1]/12. *Veniamin, prin hotărîrea guvernului vremelnic sau a căimăcămiei pămînteneștí, se exilă.* ib. (1839), 262[2]/39. *Moldoromânii avea la început... a urma tradițiilor pămînteneștí.* RUSSO, S. 48, cf. POLIZU, ALEXI, W., SCRIBAN, D.

— Pl.: *pămînteneștí.*

— **Pămîntean** + suf. *-esc.*

PĂMÎNTENÍ vb. IV. **1.** Refl. (Prin nord-estul Olt.) A se stabili, a se statornici într-un anumit loc. *Ș-a fugit oameni... și mulț s-a pămîntenit aice.* VÎRCOL, V. 21.

2. Tranz. (Regional) A împroprietări. (Refl. pas.) *Acu se cheamă că ne-am pămîntenit. Noi nu ieram răzeș vechi.* GRAIUL, I, 422.

— Prez. ind.: *pămîntenesc.*

— V. **pămîntean.**

PĂMÎNTÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** (Adesea în opoziție cu ceresc) Care aparține pămîntului (2), de pe pămînt, privitor la pămînt, specific pămîntului, care se află sau trăiește pe pămînt; terestru. *Că nu-s acealea preamîndrii de susu deștingătoare, ce pămenteștí, suflete drăcești.* COD. VOR. 126/4. *Nice sabie, nice suliță, nice altă nemică de armele voinicilor pementeștí, ce numai svînta și cinstita cruce.* VARLAAM, C. 44. *Se*

cheamă... îngeri pământeşti. PRAV. GOV. 159ᵛ/1. *Iară voi să o primiţi nu ca un lucru pementesc, ce ca un odor ceresc* (a. 1643). BV I, 139. *Fierile pământeşti.* N. TEST. (1648), 308ᵛ/9. *Toate alte lucruri cereşti şi pemînteşti le făcu Dumnedzău cu cuvîntul* (a. 1650). GCR I, 145/13. *Omul cel dintăi din pămînt, pămentesc, al doilea om, D[o]mnul din ceriu* (a. 1650—1675). id. ib. 233/19. *Nu vădzum nice om, nice vită, nice pasări, nice altă gînganie pemintească.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 46ᵛ/29. *Partea cea mai mare a oamenilor pămînteşti în multe lucruri să dezmiardă* (a. 1683). GCR I, 271/11. *Ţi-au dat ţie schiptrul pămînteştii puteri* (a. 1691). BV I, 317/23, cf. ANON. CAR. *Altul e trupul oamenilor şi altul trupul dobitoacelor... şi trupuri cereşti şi trupure pămînteşti* (a. 1698). GCR I, 316/30. *Şi i se vor închina lui toţi împăraţii pementeşti* (a. 1710). id. ib. 367/23. *Să dăm... şi stîlpnilor pemînteşti ceale ce să cuvine* (a. 1726). BV II, 25. *Pămîntească boare Răsuflă puţinel întru sine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 77, cf. LB. *Se poate numi un paradis pămîntesc.* AR (1830), 22 1/26. *Toate dau şi primesc reazim în pămînteasca viaţă.* CONACHI, P. 290. *Acolo se mărginea cu totul ştiinţele sale asupra istoriei naturale pămînteşti.* CR (1848), 24³/51, cf. POLIZU. *Ce-ai fost în astă viaţă, ţărînă pămînteaască? Bolintinbanu, o. 198. Adînciturile Tartarului erau locuite de umbre purtînd formele lor pămînteşti.* ODOBESCU, S. I, 212, cf. DDRF. *Aşa am făcut şi în cea din urmă dimineaţă pămînteaască a lui Emilgar.* GALACTION, A. 188, cf. 85, id. O. A. I, 116. *Bătrînii s-au petrecut din lumea pămînteaască.* SADOVEANU, O. VI, 464. *Făt-Frumos i-a cerut zînei inelul. — Acesta-i lucru pămîntesc, i-a răspuns ea, zîmbind, ... eu nu port podoabe deşarte.* id. ib. VII, 518. *Zăcăminte mari, de veacuri, De stinge pămîntesc: petrol — Ce dorm în subterane lacuri, Ca mîlul unui negru ghiol.* D. BOTEZ, F. S. 6. *Şi-n redvanul boieresc, Un luceafăr pămîntesc Cu chip dulce, femeiesc.* ALECSANDRI, P. P. 182. ◇ (Substantivat) *Că păcătosul căce pămînteasca caută, trup cheamă-se, şi nu ş-au făcut el sufletului întrebare iuşoară să aibă.* CORESI, EV. 403. *Şi pămînteştile într-una cu cereştile ciudat le împreună* (a. 1648). GCR I, 130/24. *Alta e a cereştilor şi alta e a pămînteştilor.* N. TEST. (1648), 237ᵛ/26. *Au hulit ceale pămînteşti şi au ajuns pre pămînt îngeri.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/6. [Poetul] *aşa de sus întinde şi-atîta e de mare, Încît cuprinde totul: ceresc şi pămîntesc!* MACEDONSKI, O. I, 109. *Văd hălăduind Leul care-şi întinde gheara asupra celor pămînteşti.* SADOVEANU, O. XII, 224. ✦ Care există în mod real, material, concret; p. ext. (ironic) comun, prozaic. *Simţămintele acelea cari... nu privesc de fel viaţa cerească, ci cea pămînteaască.* AGÎRBICEANU, A. 40. *Vrăjit de muza lui, nici nu voia să audă asemenea imputări pămînteşti.* REBREANU, I. 62. *E un poet muncit de gînduri, o minte deschisă frumuseţilor intelectuale, mai mult decît celor pămînteşti.* GALACTION, A. 261. *Eu, lacrima, de tine-o am ascuns... De unde a putut să-nmugurească? Pricina ei o simt că-i pămînteaască.* ARGHEZI, VERS. 303. ✦ Fig. Propriu, specific (firii) omului, de om, omenesc; p. ext. fizic, trupesc. *Aci începe... amorul pămîntesc şi trecător.* CR (1846), 186 2/36. *Nădăjduia de la Roza Lang o iubire mai pămînteaască.* REBREANU, I. 143. *Virtuţi pămînteşti Aduni ca o rodie, Mereu te-mplineşti Sub unica zodie.* BLAGA, P. 110. *Mi-a răsărit ca floarea unui vis Făptura ta de viţă pămînteaască.* BENIUC, V. A. I, 39.

2. Născut în ţara despre care este vorba, originar din această ţară, care se află din moşi-strămoşi pe pămîntul pe care locuieşte, de baştină; care aparţine ţării sau poporului despre care este vorba, specific acestei ţări; băştinaş, indigen, autohton, neaoş **(1)**, pămîntean **(2)**, (rar) pămîntenesc, (regional) pămîntaş. *Slujba care era datoriu să o facă domnilor pămănteşti... n-au fost fără de măsură grea.* ŞINCAI, HR. II, 135/26. *Oile cele ungureşti din cele pămînteşti au mare dăosebire* (a. 1811). DOC. EC. 125. *Au rămas... să ortnduiască în divanul pămănteasc.* BELDIMAN, E. 70/29. *Feliurimi de flori, asemenea pămînteşti şi streine.* GOLESCU, Î. 9. *Divanurile pămînteşti şi domnii ţărei au oprit cu totul pe greci să aibă proprietate.* ODOBESCU, S. II, 10. *Spune muierii porunca cea nouă ce-o a căpătat de la domnul pămîntesc.* RETEGANUL, P. V, 49. ◇ (Învechit) *Obicei pămîntesc* = obiceiul pămîntului, v. pămînt **(5)**. *Uniori urma împărăteştilor pravili celor de obşte şi alteori obiceiurilor celor pămînteşti* (a. 1780). GCR II, 124/21. *Ciubucele cu imanele de chilimbar se înfăţişară... după obiceiul pămîntesc.* GANE, N. III, 131.

3. (Învechit şi popular; în opoziţie cu bisericesc) Laic; civil. *Sălăşluire pentru domnie şi... pentru judecătoriile pămînteşti* (a. 1812). URICARIUL, I, 190. *Ai fost de atîta de mult întrebuinţat în ocîrmuirea pămînteaască.* KOGĂLNICEANU, S. 100. *În acelaşi timp, dumneata du-te la stăpînirea pămînteaască în Piatra.* SADOVEANU, B. 72.

— Pl.: *pămînteşti.* — Şi: (învechit) **pămentése, -eáscă, pământése, -eáscă, pementése, -eáscă, pemintése, -eáscă** adj.

— **Pămînt** + suf. *-esc.*

PĂMÎNTÉŞTE adv. (Învechit) Ca pe pămînt **(2)***i*, ca pămîntenii **(1)**. *Să stea cu frică şi cu cutremur şi nemică pementeaşte să nu gîndească.* VARLAAM, C. 83.

— Şi: (învechit) **pementeáşte** adv.

— **Pămînt** + suf. *-eşte.*

PĂMÎNTÍ vb. IV. Refl. (Regional) **1.** A deveni palid, a căpăta culoarea pămîntului **(3)**, a se face pămîntiu. *I-a ieşit pămîntul (ţărîna) în faţă. S-a pămîntit, îi fierbe coliva în piept.* CIAUŞANU, GL.

2. A se stabili definitiv undeva. V. împămînteni. Cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1959, nr. 3, 66.

— Prez. ind.: *pămîntesc.* — Şi: **pămînţí** vb. IV. BUD, P. P. 80.

— V. **pămînt.**

PĂMÎNTÍRE s. f. (Regional) Parcelă de pămînt împărţită ţăranilor în urma exproprierii moşierilor. *Luă boii de funie Şi îndemnă... spre linia dintre pămînturi, drept prin prund.* CHIRIŢESCU, GR. 136, cf. 252.

— Pl.: *pămînturi.*

— De la **pămînt.**

PĂMÎNTÍT, -Ă adj. **1.** (Maram. şi prin vestul Transilv.; în forma *pămînţit*) Pămîntiu; palid **(1)**. *Na inelul de la mine şi-l pune-n deget la tine; Cînd l-ei vedea pămînţit, Să ştii bine c-am mînţit.* BUD, P. P. 4. *De cînd trăiesc cu urît Mi-e obrazul pămînţit.* id. ib. 26. *El o fo[st] o leacă mai păminţît, că s-o temut.* ARH. FOLK. I, 229. *De cînd trăiesc cu urît, Mi-i obrazu pămînţît.* LEXIC REG. 12.

2. (Prin nord-vestul Transilv.) Nevoiaş **(1)**, sărman, prăpădit. Cf. REV. CRIT. III, 163, MAT. DIALECT. I, 263. ◇ (Substantivat) *O duce tare greu, pămîntita de ea: n-are nici ce mînca!* MAT. DIALECT. I, 263.

— Pl.: *pămîntiţi, -te.* — Şi: **pămînţít, -ă, păminţít, -ă** adj.

— V. **pămînti.**

PĂMÎNTÍU, -ÍE adj. (Mai ales despre faţă) De culoarea pămîntului **(3)**; cenuşiu, întunecat, (regional) **pămîntit (1)**, pămîntos **(1)**. V. pal² **(1)**, palid **(1)**, livid, cadaveric. *Cu feţe pămîntii de ruşine.* GORJAN, H. IV, 79/14, cf. 14/33. *Privea la chelia aceea pămîntie.* AGÎRBICEANU, A. 41, cf. 368. *Faţa i se îngălbeni şi se împestriţă cu nişte pete pămîntii.* REBREANU, I. 181, cf. id. R. I, 109. *Faţa i se întunecă pămîntie.* C. PETRESCU, S. 175. *Gîndul îi adusese o destindere în obrazul ei ostenit şi pămîntiu.* id. C. V. 192. *Ochii ei pămîntii obosiseră.* BASSARABESCU, V. 156. *Din burta aurie se răsturnă un val de icre, care umplu castronul cu o plămădeală pămîntie.* BRĂESCU, O. A. II, 302, cf. 337. *Sînt pămîntii, slabi şi au hainele rupte.* SAHIA, N. 47, cf. 77. *Un bulgăre alb... în strachină pămîntie.* KLOPŞTOCK, F. 148. *Obrajii lui erau pămîntii, buzele vinete.* VLASIU. D. 167. *Era spăimîntat... Se făcuse*

aproape pămîntiu la față. SADOVEANU, O. VI, 532, cf. I, 106. *Slăbise, devenise pămîntie la față și ochii ți luceau.* CĂLINESCU, S. 680. *Era acum... slabă pămîntie la față.* CAMIL PETRESCU, O. I, 43, cf. STANCU, D. 199. *Sub răchițile din marginea satului sta un ofițer cu fața pămîntie.* CAMILAR, N. I, 14. *Pe fața-i pămîntie, unsuroasă, nădușeala-și deschidea către bărbie ptrtiașe întortocheate.* GALAN, B. I, 62. *Obrajii nerași, scofîlciți, erau pămîntii.* T. POPOVICI, S. 147. *L-a ascultat pe secretar cu fața devenită neașteptat pămîntie.* IL martie 1960, 30. *Era neras și pămîntiu la față.* LĂNCRĂNJAN, C. II, 184. *(Om) cu fața pămîntie.* CIAUȘANU, V. 186. ◇ Fig. *Oamenii spărgeau hambarele și pivnița subt privirea pămîntie a arnăuților.* CAMIL PETRESCU, O. III, 237.

— Pl.: *pămîntii.*

— **Pămînt** + suf. *-iu.*

PĂMÎNTÓS, -OÁSĂ adj., s. m. și f. 1. Adj. Care conține (mult) pămînt **(3)**, amestecat cu pămînt; care are o compoziție asemănătoare cu cea a pămîntului **(3)**; de culoarea pămîntului **(3)**, pămîntiu. Cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Ce pămîntoasă era Sena ieri!* CAMIL PETRESCU, T. II, 577. *Metalele ușoare se împart în... grupe: metalele alcaline... și metalele pămîntoase.* MACAROVICI, CH. 334, cf. 336, 354, TEAHA, C. N. 245.

2. S. m. și f. (Învechit, rar) Pămîntean **(1)**. *Păcatul iaste otrava sufletului, așadar, pămîntosul să otrăvește cînd păcătuiește.* MOLNAR, RET. 40/2.

— Pl.: *pămîntoși, -oase.*

— **Pămînt** + suf. *-os.*

PĂMÎNTURÉȘTE adv. (Învechit) După obiceiul pămîntului **(5)**. *Cuciul să ție fune 1, iar alți frați să-și ție pămînturește* (a. 1623). ap. PANAITESCU, O. Ț. 170.

— **Pămînturi** (pl. lui *pămînt*) + suf. *-ește.*

PĂMÎNTÚȘ s. n. v. **pămătuf.**

PĂMÎNȚÉL s. n. **1.** Diminutiv al lui pămînt **(3)**. Cf. DRLU, CADE. [Melcul] *dintr-un fel de pămînțel, Pe care-l știe el, Și cu un fel de meșteșug, Și-a făcut un fel de belciug.* ARGHEZI, VERS. 214.

2. Un fel de argilă colorată folosită în pictură sau la zugrăveli; lutișor. *Gospodinele mai folosesc... pentru facerea brîielor și florilor pe la ferestre, încă și felurite feluri de pămînturi și pămînțele.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 228, cf. SCRIBAN, D., CHEST. II 378/76, ALR II 3 787/682.

3. (Geol.; rar) Diatomit. Cf. DM, LTR[2].

— Pl.: *pămînțele.* — Și: (regional) **pominț**ál s. n. CHEST. IV 61/383.

— **Pămînt** + suf. *-el.*

PĂMÎNȚÍ vb. IV v. **pămînti.**

PĂMÎNȚÍT, -Ă adj. v. **pămîntit.**

PĂMÎNZÁLCĂ s. f. **1.** (Mai ales în Munt.) Bucată de piele, de meșină sau de pînză groasă cu care se leagă de jur-împrejur caierul pe furcă. *Fusul Kirei s-aruncă în lungul firului... Și suge de sub pămînzalcă caierul plăvan.* DELAVRANCEA, S. 166. *Din caierul sugrumat pe la mijloc de pămînzalca de piele prinsă-n furcă printr-un oscior de pasăre, firul curgea.* SANDU-ALDEA, U. P. 205, cf. id. D. N. 162, CHIRIȚESCU, GR. 252, DM, H I 189, 299, II 255, VII 211, 407, com. din ȚEPEȘ VODĂ-CERNAVODĂ, ALR II/705, 723.

2. (În dicționarele din trecut) Amestec de mălai cu apă, în care se moaie firele de bumbac înainte de a se țese, spre a căpăta apret. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Și: (regional) **pămîlzálcă** (H I 207), **pămîzálcă** (ib. II 147), **pămăzálcă** (ib. I 118, CV 1949, nr. 8, 33) s. f.

— Etimologia necunoscută.

PĂMÎSTEÁ s. f. v. **pomoste.**

PĂMÎZÁLCĂ s. f. v. **pămînzalcă.**

PĂMOÁCĂ s. f. v. **pămucă.**

PĂMOSTEÁLĂ s. f. v. **pomosteală.**

PĂMOSTÍ vb. IV v. **pomosti.**

PĂMÚCĂ s. f. (Ban. și Transilv.) Bumbac; vată. *Cei mai cu stare au... paploane sau iorgane împlute cu pămucă (sau bumbac).* LIUBA-IANA, M. 98. *Și-n chilie c-o băga, Și-n pămucă o-nvăluia, Cu zăitin că o ungea, Pe urmă foc ți dădea.* REV. CRIT. II, 336. *Se întoarse cu un călcîi de pîine albă și moale ca pămuca.* MERA, L. B. 188. *Pita era... albă ca colacul și moale ca pămoaca.* id. ib. 220, cf. ALR I 1 278/28, 320, 333.

— Pl.:? — Și: **pămoácă** s. f.

— Din scr. **pamuk.**

PĂMUSTÍ vb. IV v. **pomosti.**

PĂNÁ vb. IV. Tranz. (Prin nord-estul Olt.; complementul indică butucii de vie) A înlocui, a schimba (cu alți butuci tineri). Cf. LEXIC REG. II, 29.

— Prez. ind.: *pănez.*

— V. **pană**[1].

PĂNÁR s. m. (Bot.) **1.** (Vestul Transilv. și prin Ban.) Salcîm *(Robinia pseudacacia).* Cf. ALR I 959/51, 1 207/56, ALR II/316, com. din VAȘCĂU și din ARAD, BORZA, D. 148.

2. (Regional, în forma *penari)* Liliac *(Syringa vulgaris)* (Brăila). COMAN, GL.

— Pl.: *pănari.* — Și: **panáriu** (CV 1950, nr. 11—12, 38), **penári** (COMAN, GL.) s. m.

— **Pană**[1] + suf. *-ar.*

PĂNÁȘ s. n. v. **panaș.**

PĂNÁT, -Ă adj. (Prin Maram.) Înflorit. *Mînce-te focu, moarte, ... Te-ai făcut un ctmp pănat Ș-o fo musai de plecat.* T. PAPAHAGI, M. 70, cf. 228.

— Pl.: *pănați, -te.*

— V. **pană**[1].

PĂNÁȚ s. n. v. **părați.**

PĂNĂ prep., conj. v. **pînă.**

PĂNĂCHÍDĂ s. f. v. **panachidă**[1].

PĂNĂRÁMĂ s. f. v. **panoramă.**

PĂNĂȘÍȚĂ s. f. v. **pănușiță.**

PĂNĂȘLÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre pereți) A se umezi, a se mucegăi (Dobra-Deva). CHEST. II 386/4.

— Prez. ind.: ?

— Din magh. **penészed.**

PĂNĂTÁ vb. I. Intranz. (Învechit) A suferi, a pătimi. *Unul ieste Hristos cel ce părătă derept noi.* PSALT. SCH. 527/12. *Părătaiu* (chinuit-am D) *și zgîrciiu-mă pără în cumplit, în toate dzile tristu îmblaiu.* PSALT. 72. *Și urul iaste Hristos cel ce părătă dereptu noi și dereptu spăsenia noastră.* ib. 336. *Pănătați și lăcrămați.* CORESI, L. 154/9, cf. id. PS. 99/6. ✦ Tranz. și refl. (Prin sud-vestul Transilv.) A (se) plînge, a (se) tîngui, a (se) jeli. Cf. REV. CRIT. III, 163, DENSUSIANU, Ț. H. 327.

— Prez. ind.: *pănăt* și *pănătez.* — Și: **bănătá** vb. I. CADE, SCRIBAN, D.

— Lat. **paenitere.**

PĂNĂTÁRE s. f. (Învechit) Suferinţă, chin. *Celuia ce protivitu-vă tari cu credinţa ştiindu aceaeaşi dintru pănrătari* (scărbe N. TEST. 1648, patimelor BIBLIA 1688) *în lume a face fraţi.* COD. VOR. 164/16, cf. PSALT. 133.
— Pl.: *pănătări.* — Şi: **păriptáre** s. f. PSALT. 133.
— V. **pănăta.**

PĂNĂTÁTE s. f. (Învechit) Suferinţă, chin. *Împutare aşteaptă sufletul mieu şi părătare (pănătate* CC [2], mişălătate D, muncă H). PSALT. 133, cf. CORESI, PS. 179/13.
— Pl.: ?
— De la **pănăta.**

PĂNĂTÚF s. n. v. **pămătuf.**

PĂNĂTÚŞ s. m. v. **părătuş.**

PĂNĂTÚV s. n. v. **pămătuf.**

PĂNĂTUVÍ vb. IV v. **pămătuşi.**

PĂNCĂNEÁLĂ s. f. (Regional) Faptul de a păncăni; atitudinea celui care păncăneşte (Săpata de Sus-Piteşti). UDRESCU, GL. *Ce păncăneli l-o fi mai găsit şi p-ăsta, taman acum în toiul ariei?* id. ib. *Are păncănelile lui!* id. ib.
— Pl.: *păncăneli.*
— **Păncăni** + suf. *-eală.*

PĂNCĂNÍ vb. IV. Intranz. (Prin vestul Munt.) **1.** A face cîte ceva, a nu sta degeaba; a face lucruri neînsemnate, mărunte. Cf. UDRESCU, GL.
2. A umbla fără rost, a bate drumurile de pomană. Cf. UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *păncănesc* şi *păncăn.*
— Etimologia necunoscută.

PĂNCĂNÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt.) Zăpăcit, aiurit, zănatic. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Unde-o fi apucat păncănitu-ăla de băiat?* id. ib.
— Pl.: *păncăniţi, -te.*
— V. **păncăni.**

PĂNCLÍCĂ s. f. v. **panglică.**

PĂNGĂ prep. v. **pîngă.**

PĂNGĂRÍ vb. IV v. **pîngări.**

PĂNGĂRICIÚNE s. f. v. **pîngăricіune.**

PĂNGĂRÍT, -Ă adj. v. **pîngărit.**

PĂNGĂU s. m. v. **pengheu.**

PĂNGLICÚŢĂ s. f. v. **panglicuţă.**

PĂNIE s. f. v. **pîlnie.**

PĂNÍNC s. m. v. **părîng [1].**

PĂNJENÍŢĂ s. f. v. **păinjeniţă.**

PĂNJÍ vb. IV. Tranz. (Prin nordul Munt.) A ocroti. *Ciobanul... dobîndeşte şi un copilaş... de mai mare dragul să trăiască, să-l crească şi să-l pănjească.* I. CR. III, 168.
— Prez. ind.: *pănjesc.*
— Etimologia necunoscută.

PĂNJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂNÓJ s. m. v. **podnojie.**

PĂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **penos.**

PĂNTANÓG, -OÁGĂ adj. v. **pintenog [1].**

PĂNTĂLÓN s. m. v. **pantalon.**

PĂNTĂNÓG, -OÁGĂ adj. v. **pintenog [1].**

PĂNTECE s. n. v. **pînteee.**

PĂNTÍCĂ s. f. v. **panglică.**

PĂNTICÓS, -OÁSĂ adj. v. **pîntecos.**

PĂNTLÍCĂ s. f. v. **panglică.**

PĂNTRE prep. v. **printre.**

PĂNTRIJĂL s. m. v. **pătrunjel.**

PĂNTRÎJĂL s. m. v. **pătrunjel.**

PĂNTRU prep. v. **pentru.**

PĂNTRUÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A avea grijă (de cineva sau de ceva), a îngriji. Cf. SFC IV, 116, GLOSAR REG.
— Prez. ind.: ?
— Din ucr. **пантрувати.**

PĂNTRUÍT, -Ă adj. (Regional) Bine întreţinut, îngrijit (Vicovu de Sus-Rădăuţi). GLOSAR REG. *Măr mai păntruit.* ib.
— V. **păntrui.**

PĂNTU prep. v. **pentru.**

PĂNŢĂR s. m. v. **panţir.**

PĂNŢÓI subst. (Învechit şi regional; în sintagma) *Pănţoi de Braşov* = pînză deasă şi groasă, de calitate inferioară. *1 ştuc pănţoi de Braşov* (a. 1747). IORGA, S. D. XII, 45, cf. com. din BRAŞOV.
— Etimologia necunoscută.

PĂNUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică lemne) A ciopli, a modela în formă de pană [1] **(II 1).** Cf. SFC IV, 125, 140. *Am pănuit un lemn.* CIAUŞANU, GL.
— Prez. ind.: *pănuiesc.*
— **Pană [1]** + suf. *-ui.*

PĂNÚJĂ s. f. v. **pănuşă.**

PĂNURÁR s. m. (În dicţionarele din trecut) Persoană care ţese pănură **(1).** Cf. DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU.
— Pl.: *pănurari.*
— **Pănură** + suf. *-ar.*

PĂNURĂ s. f. **1.** Ţesătură (groasă) de casă, făcută din fire de lînă, care se întrebuinţează mai ales la confecţionarea hainelor ţărăneşti; aba, (regional) dimie. V. postav. *Buţile... trebuie şterse cu un dărab de pănură de cea groasă.* ECONOMIA, 168/12, cf. DRLU, LB. *Neguţătorii perdură la toată bucata de pănură (postav) cîte doi taleri.* GT (1839), 28[2]/30. *Îmbrăcaţi după moda turcească, dar în pănure vinete..., întinseră o horă.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 7. *Ţăranii nenobili să nu cuteze... a purta vestmînt de postav colorat, ci numai pănură ţesută din lînă, aşa cum e tunsă de pre oi.* BARIŢIU, P. A. I, 271, cf. POLIZU, CIHAC, I, 192. *Se aşterne... o bucată de pănură împăturită în patru.* MARIAN, NU. 437. *I se face un comănac de pînză de bumbac ori de pănură.* id. î. 66. *Teancuri de scoarţe şi bucăţi de pănură.* D. ZAMFIRESCU, î. 137, cf. PAMFILE, I. C. 287. [Nisipul aurifer] *îl spălau pe petece de pănură aşezate anume într-un scoc aplecat.* AGÎRBICEANU, A. 68. *Abia mai erau folosite trei-patru războaie de ţesut în tot satul. Pănura, pînzeturile, le cum-*

părau gata. id. ib. 115. *Nu ne mai oprim la neîntrecutele scoarțe, lăicere și pănuri de lînă, cari împodobesc căscioarele satelor noastre.* JUN. LIT. 1923, nr. 1, 47. *Purtînd mai tot anul pantaloni de pănură albă.* MOLIN, R. B. 285. *Era un vechi dobrogean, cu straie de pănură albă.* SADOVEANU, O. XVI, 152, cf. III, 206. *Se și vedea în surtuc de pănură.* CAMILAR, N. II, 373, cf. LTR[2]. *Că-n dosul bundei tale de pănură ca neaua, Pistoale și pumnale își atîrnau cureaua.* HOREA, P. 115. *Mirosul de pănură al paltonului tău Îmbibat de ploaie.* s ianuarie 1961, 7, cf. com. MARIAN, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, T. PAPAHAGI, M. 228, GREGORIAN, CL. 60, CHEST. V/160, ALRM SN I h 321, A II 12, III 4, V 6, 14, 15, 16, 20, VI 4, 19, 22, 26, LEXIC REG. 71. ✦ P. g e n e r. (Regional) Țesătură; stofă; pînză. *Le strecurăm printr-o pînzătură sau pănură.* CALENDARIU (1814), 170/3. *Pănura tricoloră — roșie-albă-verde... fu ruptă.* BARIȚIU, P. A. III, 450. *Cravata... n-a fost alta decît un vesmînt necesar din pănură mai mult sau mai puțin scumpă.* F (1871), 452. *Un june aplecat asupra unui biliard scria cu creta pe pănura verde.* EMINESCU, G. P. 5, cf. ALR I 1 296/357, ALR II 6 953/320, 337, 357, ALR II/349. *Clop d'e pănură.* ALR SN IV h 1 159/284. ✦ (Regional) Bor la pălărie (Avram Iancu-Abrud). Cf. ALR I 1 859/94.

2. F i g. (Regional, mai ales în Transilv.; de obicei precedat de prep. „de") Soi, fel; categorie, teapă. *Vei găsi nesmintit și între noi oameni de pănura ta.* F (1875), 311. *Aleg... pre doi inși de pănura și stamba lor.* MARIAN, NU. 96. *Pe timpul acela nu era... alta oaste învățată cît ar fi fost în stare să deie față cu oastea unui împărat de pănura celui turcesc.* id. T. 124. *Ștefan Vodă, ca și altor dușmani de pănura lor, ... le-a venit de hac.* id. ib. 261. *Se hotărî dară și Toader să facă ca și alții de pănura lui, să ieie bîta-n mînă și lumea-n cap.* FRÎNCU-CANDREA, M. 267. ◇ E x p r. **A fi (tot) de-o pănură (cu cineva)** = a fi la fel, a fi de aceeași categorie cu cineva. *Observai că ei nu sînt de o pănură și cunoscuți, dar își petreceau cu multă plăcere.* F (1873), 52. *Oamenii aceștia-s de-o pănură.* Com. MARIAN. *Nu-s de-o pănură cu tine.* id., cf. ZANNE, P. III, 268. *Noi sîntem noi, Nu de-o pănură cu voi.* FOLC. TRANSILV. I, 433. ✦ (Învechit, rar) Origine **(2)**, neam **(I 7)**. *Cred a fi de pănură străină, bulgară ori greacă, nu română.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 17.

— Pl.: *pănuri* și (învechit, rar) *pănure.* — Și: (regional) **pónoră** (A II 12), **púnără** (ib.) s. f.

— Lat. **paenula.**

PĂNÚȘ s. n. v. **pănușă.**

PĂNÚȘĂ s. f. **I.** (Și, regional, în sintagma *pănuși mințințele,* ALR I 904/337, MAT. DIALECT. I, 214) Fiecare dintre foile care înfășoară știuletele de porumb; (regional) pănușie, penușură, pițiană, pană[1] **(I 7)**. *Hrana boilor cea de iarnă e fînul... și foile cele de cucuruz sau penușele.* ECONOMIA, 82/12, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Pănușile de la dizghiocatul ciocălăilor ar fi... bune de întrebuințat puindu-le pe paturi.* I. IONESCU, C. 60/1. *Cere să rupă oamenii popușoii fără pănuși, ca să rămîie pănușile pe strujeni.* ALECSANDRI, T. 1 571, cf. LM, DDRF. *De Pipăruș nu știu nimică! Săracul, bietul Pipăruș! Ascuns de oameni prin pănuși!* COȘBUC, P. II, 252, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Culegătorii... încep prin a desface penele sau pănușele știuleților.* PAMFILE, A. R. 218, cf. 88. *Foșni o pănușă între degete.* MIRONESCU, S. A. 98, cf. id. S. 619. *Saltă-n valuri jucăușe Și foșnește lung subt soare, Cu mătase la pănușe, Mămăliga viitoare.* TOPÎRCEANU, M. 25. *Cucuruzul se rupe de pe tulei cu „pănușă" cu tot.* PRIBEAGUL, P. R. 74, cf. 29, 57. *Oamenii dezbrăcau păpușoii galbeni de pănuși.* SADOVEANU, O. I, 591. *În loc să-l beie din lulea, îl fac țigară; îl sucesc în pănușă de păpușoi.* id. ib. IX, 24, cf. 279, VI, 388, id. P. 201. *Știuleții-mpletiți cu boaba mare Ca niște faguri de mărgăritare Culeși cu patru fote curate, de pănuși, Ieșeau din subsuoara cocenilor, păpuși.* ARGHEZI, VERS. 289. *Dacă intri în păpușoiști, găsești știuleții cu pănușile desfăcute.* CAMILAR, C. 62. *Cucuruz, penușă verde, Bădiță, sprîncene negre.* MÎNDRESCU, L. P. 56, cf. com. MARIAN, I. CR. IV, 248, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *Cucuruz, pănujă lată, Doru meu, mîndruț, te bată, Mînînd oile la vatră.* BÎRLEA, C. P. 58, cf. ALR SN I h 97, A III 4, V 33, VI 16, 22, 26. *Huș, huș Prin pănuși. Cotcodaci Prin copaci* (Uliul). MARIAN, O. I, 124. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Strugurașii vineți s-au desfăcut din pănușa frunzelor.* CAZIMIR, GR. 175. ✦ (Regional; în sintagma) *Pănuși mari* = tulpinile uscate de porumb, folosite ca nutreț (Someș Gurăslău-Zălau). MAT. DIALECT. I, 214. ✦ (Transilv. și prin Bucov.) Știulete de porumb (cu sau fără boabe). Cf. BRAN, S., ALR I 903/247, 251, 315, 378. ✦ (Regional) Învelișul bobului de grîu; (regional) pănușiță **(I)**. Cf. ȘĂINEANU, D. U., ALR SN I h 88/228.

II. (Anat.; învechit și regional) Peritoneu. *Goliciunea foalelui... cuprinde în sine pănușa.* ANTROP. 35/6. *Mațele și toate părțile sau organele foalelui se îmbracă cu o membrană subțire, lunecoasă carea se numește pănușa (peritoneum).* ib. 63/7, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *La casele din vechime, ferestrele erau și numai de 0,30 m pătrați la cari ... ca ochești se punea „pănuș (pelé de pre ițrbanul de vite") prin care străbătea vederea în chilii.* CHEST. II 33/8. ✦ (Regional; în forma *pănuș*) Abdomen. Cf. DR. V, 325, ALR II/I h 61/27. ✦ (Prin Ban.) Pieliță **(I 1)**. *Se rade cu coasa de peri și se cărnuiește, adică se taie carnea și „pănușul" ce de la belire au rămas pre pei.* LIUBA-IANA, M. 123.

III. (Prin Bucov.) Semn de recunoaștere făcut la urechea oilor; (regional) pănușită (v. p ă n u ș i t **2)**. Cf. GLOSAR REG., A V 6.

— Pl.: *pănuși* și *pănușe.* — Și: **pănúș** s. n., (regional) **pănújă** s. f., **penúș** (A LR SN I h 97/551) s. n. **penúșă** s. f.

— **Pană**[1] + suf. *-ușă.*

PĂNUȘÉIE s. f. v. **pănușie.**

PĂNUȘÉR s. n. (Prin Bucov.) Loc (special amenajat) unde se păstrează, peste iarnă, pănușile **(I 1)** de porumb. Cf. SFC III, 147, com. MARIAN.

— Pl.: *pănușere.*

— **Pănușă** + suf. *-ar.*

PĂNUȘÍ vb. IV. R e f l. (Regional; despre șerpi) A năpîrli (Săcuieu-Cluj). Cf. ALR I 1 182/290.

— Prez. ind. pers. 3: *pănușește.*

— V. **pănușă.**

PĂNUȘÍCĂ s. f. (Prin Bucov.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, care crește prin lunci. Com. MARIAN. *Frunzuliță pănușică, Draga mamii frumușică.* I. CR. III, 52.

— Pl.:?

— **Pănușă** + suf. *-ică.*

PĂNUȘÍE s. f. (Nordul Transilv.) Pănușă **(I)**. Cf. ALR I 904/335, 339, 355. ✦ (Regional) Păpușă **(II 2)** (Moftinu Mic-Carei). ALRM SN I h 75/334.

— Pl.: *pănușii.* — Și: **pănușéie** s. f. ALR I 904/335, 355.

— **Pănușă** + suf. *-ie.*

PĂNUȘÍT, -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Regional; despre piei) Curățat de pielițe (și de păr); p. e x t. prelucrat (Brădișorul de Jos-Oravița). H XVIII 141. *Un burduș din o piele pănușită, pentru a păstra făina.* ib.

2. S. f. (Regional) Pănușă **(III)**. Cf. CHEST. V 156/34, A V 25.

— Pl.: *pănușiți, -te.*

— De la **pănușă.**

PĂNUȘÍȚĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui p ă n u ș ă **(I)**. Cf. ALR I 904/675, GLOSAR REG. ✦ (Regional) Înve-

lișul bobului de grîu; (regional) pănușă (I) (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR II 5 179/574.

II. (Regional) 1. Numele a trei plante erbacee: a) năgară (1a) *(Stipa capillata)*. Cf. BRANDZA, FL. 488, TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 165; b) colilie *(Stipa pennata)*. Cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, PANȚU, PL., BORZA, D. 165, ALR SN III h 648/531; c) trestie de cîmp *(Calamagrostis epigeios)*. Cf. BORZA, D. 37, ȘEZ. XV, 129, CV 1949, nr. 7, 33, ALR SN III h 636/514, A VI 26. *Ne ducem vitele de funie pe locurile noastre, le dăm maldăre de pănășiță crudă, iar mai apoi le scoatem pe miriștele noastre.* SANDU-ALDEA, D. N. 209. *Printre soiurile de plante cari predomină cîteodată în fîn pomenim rogozul, un fel de stuf mărunt, pănășița, papura... etc.* PAMFILE, A. R. 149. *Casa se va învăli cu pănășiță (un fel de rogoz).* id. I. C. 423. *Pănușiță... se numesc lăstarele pipernicite de stuh de prin sărăturile comunelor.* ȚOPA, C. 221. *Ba eu sînt ce sînt și muncesc la stuf și la pănușiță cu palmele goale.* SADOVEANU, P. M. 74. *Pănușița cea mlădie se frămîntă pe loc, suspină și geme cuprinsă de panică.* CONTEMP. 1954, nr. 430, 3/4. *Pusese ochii pe una, Măriuca, mlădioasă ca pănușița, foc la lucru și la horele mari.* CAMILAR, N. I, 21. *Și-am să-i culeg pănușiță.* id. ib. 224, cf. 18, 30. *Vîntul dimineții susura lin în pănușița rărită.* IL septembrie 1960, 7, cf. H I 19, II 273, III 243, 306, VI 25, X 354, XI 486, XIV 349, XVI 103, 216.

2. Spicul papurei[1] (1). Cf. CHIRIȚESCU, GR. 252.

— Pl.: *pănușițe.* — Și: (regional) **pănășiță** s. f.

— **Pănușă** + suf. *-iță.*

PĂNÚȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p a n ă[1]. 1. Cf. p a n ă[1] (I 5). Cf. LB, BARCIANU.

2. Cf. p a n ă[1] (I 6). *Mă tîlnii cu badea-n cale, Cu carufu plin d'i lemńi, Cu clopufu plin d'i pieńi, Io cearui să-n dea panuțl, Iel'isă să-i dau guriți.* ARH. FOLK. V, 139, cf. 173. ◆ Motiv ornamental cu care se împodobesc diverse obiecte. Cf. PĂCALĂ, M. R. 483.

— Pl.: *pănuțe.* — Și: (învechit și regional) **penúță** s. f. LB, BARCIANU, ALEXI, W.

— **Pană**[1] + suf. *-uță.*

PĂNZĂTÚRĂ s. f. v. **pînzătură.**

PĂNZENÍȘ s. n. v. **păienjeniș.**

PĂOÁNĂ s. f. (Regional; mai ales la pl.) Podoabă făcută din una sau mai multe pene de păun (1), pe care flăcăii o poartă la pălărie; (popular) păun (2). *Pălăria ta, Ioane, Tătă-i fluturi și păoane, Și părinții-ți mor de foame.* MARIAN, INS. 475.

— Pl.: *păoane.*

— De la **păun.**

PĂOÁNCE s. f. pl. (Bot.: prin Bucov.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape. ȘEZ. XV, 100.

— Etimologia necunoscută.

PĂOJÍ vb. IV v. **păuji.**

PĂORÍME s. f. (Regional; cu sens colectiv) Țărănime. Com. din BAN.

— **Paur** + suf. *-ime.*

PĂORÍȚĂ s. f. v. **păuriță.**

PĂOSÁ vb. I. I n t r a n z. (Neobișnuit) A face libație, a aduce jertfă (în vin) morților sau zeilor. *După ce ei păosară dintîi și băură pe voie, Solii porniră din cortul măritului crai Agamemnon.* MURNU, I. 178.

— Prez. ind.: *păósez.*

— V. **paos.**

PĂPÁ vb. I. T r a n z. (Familiar) 1. (Mai ales în vorbirea copiilor sau cu nuanță ironică) A mînca (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. *Crudelă! aș vrea să te pap, să te mănînc, să te înghit.* NEGRUZZI, în PR. DRAM. 485. *Ai păpat zacusca astăzi?* ALECSANDRI, T. I, 205. *Un dușman de lup... care de mult pîndea vreme cu prilej ca să pape iezii, trăgea cu urechea.* CREANGĂ, P. 21. *Păsări-Lăți-Lungilă ademenea zburătoarele și, jumulite, nejumulite, ți le păpa.* id. O. 250. *Așa, papă frumos, fii gigea, Papă cu mama, să crești mare.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 47. *Îmi păpă mneaei dăunăzi claponul.* CONTEMPORANUL, V_2, 145. *Și zici, l-au păpat lupii?* ib. VI_2, 293. *Papă puțintel sosue cu ptinișoară.* ARGHEZI, C. J. 170. [Slănina] *tot om păpa-o, îi șopti fîrtate-său.* SBIERA, P. 269, cf. CHEST. VIII 113/21. *Mult tocat, puțin păpat* (= risipă multă, dar puțin folos). Cf. PĂSCULESCU, L. P. 108. *Și-au trăit traiul, Și și-au păpat mălaiul.* ALECSANDRI, T. 216, cf. DELAVRANCEA, S. 237, ZANNE, P. III, 599. ◇ E x p r. **A păpa bătaie** = a mînca bătaie, v. m î n c a (1). *Acolo el se poate încăiera de cîte ori îi vine pe zi, poate să dea și mai ales să pape bătaie.* ARGHEZI, C. J. 30. (Pornind de la expresia de mai sus) *Cum a fost, măi, cu bătaia ceea... pentru care ai păpat cincisprezece zile de închisoare?* SADOVEANU, O. II, 421. ◇ C o m p u s e: **papă-lapte** s. m. = persoană lipsită de energie, de vigoare, de inițiativă. *Las că te-oi pricopsi eu, papă-lapte!* NEGRUZZI, S. III, 25. *Și dumneata ce lesne uiți: Ghigu, papă-lapte de la Huși.* BASSARABESCU, V. 12. *Felicit pe fata care a scăpat, fie și pe această cale, de un papă-lapte sau de un egoist.* BRĂESCU, O. A. II, 395, cf. I, 412, id. A. 197. *Sînt oameni de viață, nu ca voi... niște papă-lapte.* VLASIU, D. 99, cf. V. ROM. ianuarie 1954, 124. *Eu am rămas un țăran pudic... Și un papă-lapte.* T februarie 1962, 42. *Ian taci, tu, papă-lapte, că toate-s a tale fapte!* SBIERA, ap. CADE. *Nu e de samă, e un papă-lapte.* MAT. FOLK. 725. (Adjectival) *E papă-lapte, strigă altul.* GANE, N. III, 64. *Barem să fiu aici și eu, că tu, cît ești de papă-lapte, ai fi în stare să închizi ochii la toate nerușinările!* REBREANU, I. 262. *E grozav de papă-lapte.* IORDAN, STIL. 217. *Ești neglijent..., ești papă-lapte.* STANCU, R. A. III, 288; **papă-tot** s. m. = mîncău[1]. Cf. POLIZU, DDRF, ZANNE, P. IV, 64, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, BUL. FIL. VII-VIII, 138, 139. ◆ P. e x t. A consuma; a termina. *Îmi păpai duhănașu azi la baie.* PAȘCA, GL.

2. F i g. (Complementul indică un bun material) A lua, a-și însuși (pe nedrept); a cheltui, a irosi, a risipi; a distruge, a nimici, a face praf. *De-aveți gînd vro zestrișoară Pe sub mînă să papați, Mie-mi spuneți.* CONV. LIT. V, 273. *Mănăstirea Neamțului... moșia preuților, a păpat-o ca și pe moșia Humulești.* CREANGĂ, A. 80. *Cu rămășagul i-a păpat neichei juncul cel mai grăsun.* DELAVRANCEA, S. 41. *A păpat Teoveanu paralele.* I. NEGRUZZI, S. IV, 381. *Tu, Murguleț, care n-ai nici o pregătire..., papi paralele.* GÎRLEANU, N. 54. *Mi-a păpat tot ce biata am agonisit.* REBREANU, N. 202. *Spuneau în gura mare că George are să pape repede averea bătrînului.* id. I. 369. *Dar dacă jurnaliștii ne vor păpa banii?* STANCU, R. A. V, 116. ◇ (Prin lărgirea sensului; complementul indică oameni) *Toți păscarii din Caterlez sînt în mînele lui; a mai rămas Spirea și cîțiva încă... ar voi să-i pape și pe dînșii, ca să fie stăpîn pe tot satul!* CONTEMPORANUL, VI_1, 27.

— Prez. ind.: *pap.*

— Lat. **pappare.**

PĂPÁRĂ s. f. v. **papară.**

PĂPARÚZĂ s. f. v. **paparugă**[1].

PĂPĂDÍE s. f. 1. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lungi, crestate (care, tinere, se pot mînca uneori sub formă de salată), dispuse în formă de rozetă, din mijlocul căreia pornesc lujerele purtătoare de flori galbene; (regional) buhă, cicoare, crestățea, mîță (II 4), lăptucă, lilicea, papalungă (1), pilug (II), turci, curu-găinii, floarea-broaștei, floarea-găinii, floarea-mălaiului, floarea-sorului, floarea-turcului, flori-galbene, gălbinele-grase, gușa-găinii, ouăle-găinilor, pana[1]-vîzgoiului, papa[1]-găinii, părăsita-găinilor, pui-de-gîscă *(Taraxacum officinale)*; p. r e s t r.

frunzele acestei plante ; floarea acestei plante. *Azime cu papadie vor mînca.* BIBLIA (1688), 47 [1]/45, cf. COTEANU, PL. 28, LB. *Mîncare şi fierturi de verdeţuri dulci... şi mai vîrtos cu sfecle..., cu păpădie şi sparanghel.* PISCUPESCU, O. 283/13, cf. POLIZU, BARONZI, L. 140, CIHAC, II, 603, DDRF. *Gătind-o cu păpădie şi cu mlădiţe de măzărichie, îi zisei, trist...* DELAVRANCEA, T. 33, cf. BRANDZA, FL. 314, 315, 357, id. D. 194, BARCIANU, ALEXI, W. *Ici-colea cîte-o floare de păpădie părea ca un ban de aur.* SANDU-ALDEA, U. P. 91. *Se piseazâ bine rădăcina de păpădie, se prăjeşte în smîntînă proaspătă, se întinde pe frunză de brustur, apoi se pune pe locurile unde se simte reumatismul.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 159. *Pe locurile cu reumatism se pune frunză de brusture după ce s-a întins pe ea rădăcină de păpădie pisată bine şi prăjită în smîntînă.* BIANU, D. S. *Sare o fetiţă blondă Ca un fir de păpădie!* IOSIF, PATR. 22. *Ti-l suflă ca pe un pospai de păpădie.* CONV. LIT. XLIV[1], 41. *Din păpădie fac copiii pîlnii.* PAMFILE, J. I, 70, cf. PAMFILE-LUPESCU, CROM. 59, REBREANU, R. I, 130. *A trecut întîi o boare Pe deasupra viilor Şi-a furat de prin ponoare Puful păpădiilor.* TOPÎRCEANU, B. 45, cf. id. P. O. 153. *Eram galbeni ca păpădia şi ne prindeau sudori reci.* VLASIU, A. P. 37, cf. VOICULESCU, L. 212, BUJOREAN, B. L. 387. *A înflorit aşa de multă păpădie, încît se părea că deasupra ierbii a căzut o uşoară ninsoare.* SADOVEANU, O. III, 299, cf. I, 542, II, 646, IX, 356. *Sare-n vie Ca un fulg de păpădie.* ARGHEZI, S. P. 113, cf. id. VERS. 188, 222, 240. *Alerga vîntul purtînd pe aripile lui, mari şi nevăzute, păpădii şi scaieţi.* STANCU, R. A. II, 394. *Vorba se lega şi se dezlega tot atît de uşor ca păpădia suflată.* DEMETRIUS, A. 167. *Păpădia e totodată o plantă meliferă.* LTR [2]. *Alături de dulamă, un ţîlc de păpădii dormeau cu măciuliile închise.* PREDA, M. 106. *Trezeşte-te, iarbă, treziţi-vă, merilor, Şi tu, măruntă floare, păpădie, Treziţi-vă.* ISANOS, Ţ. L. 12, cf. 31, BORZA, D. 168, DER, H I 57, 284, II 142, 207, III 243, 437, IV 52, 83, V 352, VII 48, X 85, 353, 445, 496, 534, XII 170, 385, XVI 103, 146. *Păpădie, die, Zi mă-tii să vie Pînă-n deal la vie.* TEODORESCU, P. P. 191. *Foaie verde păpădie, Decît la salahorie, Mai bine cu puica-n vie.* ŞEZ. I, 166, cf. XIV, 87, XV, 100, VICIU, GL. *O mîndră păpădie Care creşte la cîmpie.* BUD, P. P. 47. *Galbînă-i ca papadia, Mănînce-o sărăcia.* BÎRLEA, C. P. 7, cf. 25.

2. (Regional) Podbal *(Tussilago farfara)* (Zărneşti). Cf. BORZA, D. 173.

— Pl. : *păpădii.* — Şi : (regional) **papadeá** (pl. *papadele)*, **papadíe, papădíe** (CIHAC, II, 603), **popodíe** (ALR I 1 919/166) s. f.

— Din ngr. **παπαδιά** „preoteasă", bg. **попадия.** Cf. bg. п о п а д и й к а .

PĂPĂGÁI s. m. v. **papagal.**

PĂPĂLÁSCĂ s. f. v. **păpălaşcă.**

PĂPĂLÁŞCĂ s. f. **1.** (Transilv.) Mortar [1] **(1).** Cf. VICIU, GL., CHEST. II 128/61, 279, cv 1949, nr. 7, 31, ALR I 1 677/170, LEXIC REG. 93.

2. (Regional) Lut frămîntat cu apă, folosit ca material de construcţie la casele ţărăneşti. V. n o r o i [1] **(2).** (Arpaşu de Sus-Victoria). Cf. CHEST. II 86/60. ✦ Noroi [1] **(1),** fleşcăraie care se formează, după ploaie, pe drumuri (pe unde circulă cirezile de vite) (Şercaia-Făgăraş). Cf. LEXIC REG. II, 52.

— Pl. :? — Şi : **păpălăseá** s. f. VICIU, GL.

— **Păpăli** + suf. *-aşcă.*

PĂPĂLĂU s. m. (Bot.) **1.** (Şi, regional, în sintagma *papăl beşicos,* BORZA, D. 130) Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-gălbui şi cu fructe roşii-portocalii, de mărimea unei cireşe, folosită în medicina populară ; (regional) băşicuţă, băşică, boborea, bobushii, bubuclie, curcubeţică, dălac, gheorghinar, gogoaşă, cireaşa-evreului, cireaşă-jidovească, fusui-sălbatec, iarba-bubei *(Physalis alkekengi).* Cf. POLIZU, DAMÉ, T. 184, BRANDZA, FL. 342, GRECESCU, FL. 422, BARCIANU. *Beşicurile, numite şi... păpălău, sînt nişte plante cu frunza ca vişinul şi drept fruct fac o pungulîţă înlăuntrul căreia se găseşte o bombiţă ca o vişină.* ŞEZ. XV, 146, cf. CANDREA, F. 314, BIANU, D. S., CADE, SIMIONESCU, FL. 342, VOICULESCU, L. 214, LTR [2], BORZA, D. 130, I. CR. IV, 54.

2. (Regional ; în forma *papalău)* Mătrăgună *(Atropa belladonna).* Cf. BORZA, D. 27.

3. (Regional ; în forma *papelă*) Spanac porcesc *(Chenopodium hybridum).* Cf. BORZA, D. 46.

— Pl. : *păpălăi* (DM) şi (rar, n.) *păpălaie* (LTR [2]). — Şi : **papálă** (BORZA, D. 130 ; pl. *papele,* POLIZU, DDRF, BRANDZA, FL. 342, BARCIANU, TDRG, PANŢU, PL., ŞĂINEANU, D. U., CADE) s. f., (regional) **papaláu** (BARCIANU, BORZA, D. 27), **papaléi** (BORZA, D. 130) **papalíu** (DDRF), **pápăl** (BORZA, D. 130), **papălău** (CIHAC, II, 520, BRANDZA, FL. 342, ALEXI, W., TDRG), **pápel** (TDRG) s. m., **papélă** (BORZA, D. 46) s. f., **pupéle** (DAMÉ, T. 184, BORZA, D. 130) s. f. pl.

— Etimologia necunoscută.

PĂPĂLÍ vb. IV. R e f l. (Prin Transilv. ; despre fructe) A se strivi, a se terciui. *Toate perele s-au papalit pe tren.* CV 1952, nr. 2, 37, cf. MAT. DIALECT, I, 84.

— Prez. ind. pers. 3 : *păpăleşte.*

— **Papă** [1] + suf. *-ăli.*

PĂPĂLÍCĂ s. f. (Regional ; mai ales la pl.) Surcea ; aşchie. Cf. DDRF, RĂDULESCU-CODIN, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl. : *păpălici* şi *păpălicuri.* — Şi : **păpălígă** s. f. DDRF.

— Etimologia necunoscută.

PĂPĂLÍGĂ s. f. v. **păpălică.**

PĂPĂLÚDĂ [1] s. f. Pasăre de culoare cenuşie, cu corpul lunguieţ, cu aripi lungi, înguste şi ascuţite, cu coada trunchiată, cu gîtul scurt şi cu ciocul mic, puţin încovoiat ; lipitoare, (regional) caprimulg, ciobănaş, lipici, spaimă, strigă, văcăraş, şişneab, mulge-capre, mulgătorul-caprelor, rîndunea-de-noapte *(Caprimulgus europaeus).* Cf. CIHAC, II, 251, MARIAN, O. I, 65, DDRF. TDRG, CADE, SIMIONESCU, F. R. 127, BĂCESCU, PĂS, 119, 122, 274.

— Pl. : *păpălude.* — Şi : **papalúdă** s. f. BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., BĂCESCU, PĂS. 119.

— Etimologia necunoscută.

PĂPĂLÚDĂ [2] s. f. v. **paparudă** [1].

PĂPĂLÚGĂ [1] s. f. (Prin nord-vestul Olt.) Mîncare (pentru copii) pregătită cu mămăligă fierbinte şi unt. Cf. CV 1949, nr. 1, 33, LEXIC REG. 46.

— Pl. : *păpălugi.*

— Cf. p a p ă [1].

PĂPĂLÚGĂ [2] s. f. v. **paparudă** [1].

PĂPĂLÚGĂR s. m. (Prin nordul Transilv.) Nume dat fiecăruia dintre flăcăii care, conform unui obicei al locului, primăvara, la o anumită dată, acoperiţi cu frunze verzi, ajută ciobanului să ducă oile în sat, pentru a li se măsura laptele. *Primăvara, cam pe la Sîngiorz, în o zi anumită..., păcurarul cu cîţiva feciori, îmbrăcaţi cu totul în frunze verzi şi cari se numesc păpălugări sau păpălugăre (sing. păpălugăr), mînă toate oile în ograda unui om din sat.* ŞEZ. XVIII, 115.

— Pl. : *păpălugări* şi (n.) *păpălugăre.*

— Cf. p ă p ă l u g ă [2].

PĂPĂLÚZĂ s. f. v. **paparugă** [1].

PĂPĂNÁŞ [1] s. m. v. **papanaş.**

PĂPĂNÁŞ [2] s. m. v. **pepenaş.**

PĂPĂNĂRÍE s. f. v. **pepenărie.**

PĂPĂNOÁICĂ s. f. v. **pepenoaică.**

PĂPĂNÓI s. m. v. **pepenoi.**

PĂPĂRÁDĂ s. f. (Ban., Transilv.) Jumări (de ouă). Cf. KLEIN, D. 64, LB, POLIZU, CARAGIALE, O. I, 103. *Din ouăle acestora fac „papă" sau „scrob"... pe unele locuri se mai zice și păpară și păpăradă.* MARIAN, O. II, 253, cf. DDRF. *Elemente de limbă specifice vorbirii din Transilvania... paparadă în loc de scrob.* SCL 1955, 316. *Cînd sparge oauă și le frige în unsoare, o numește aceea mîncare păpăradă.* H IV 179, cf. XVII 344, XVIII 7, DENSUSIANU, Ț. H. 327. *Se lasă mai mult timp pe foc pînă ferbe bine păpărada.* CHEST. VIII 64/24, ALR SN IV h 1101.
— Pl.: *păpărade.* — Și: **păpărágă** (ALR II/105), **păpăráie** (LB, KLEIN, D. 64, CHEST. VIII 64/30, ALR SN IV h 1 101/235), **paparádă, papărádă** (ALEXI, W.), **pipărádă** (CIHAC, II, 243) s. f.
— De la **papară.** Cf. săs. p a p e r a d e.

PĂPĂRÁGĂ s. f. v. **păpăradă.**

PĂPĂRÁIE s. f. v. **păpăradă.**

PĂPĂRÁNGINĂ s. f. v. **părangină[1].**

PĂPĂRĂU subst. **1.** (Prin Ban.) Un fel de papară **(1)** făcută din felii de mălai opărite cu apă. Cf. CADE, DM.
2. (Regional) Băutură preparată din spirt amestecat cu apă; (regional) spirituș (Brădișorul de Jos-Oravița). Cf. H XVIII 146.
— **Păpară** + suf. *-ău.*

PĂPĂRĂZÍ vb. IV. R e f l. (Regional; despre mîncăruri) A se prinde; a face cocoloașe; a se tăia (Sibiel-Sibiu). Cf. LEXIC REG. II, 62.
— Prez. ind. pers. 3: *păpărăzește.*
— Cf. p ă p ă r a d ă.

PĂPĂRĂZÍT, -Ă adj. (Regional; despre mîncăruri) Prins; cu cocoloașe; tăiat (Sibiel-Sibiu). Cf. LEXIC REG. II, 62.
— Pl.: *păpărăziți, -te.*
— V. **păpărăzi.**

PĂPĂRÉȚ s. m. v. **parpalec.**

PĂPĂRÍCĂ s. f. (Prin Bucov.) Mîncare preparată din mălai amestecat cu smîntînă și coaptă la cuptor. Com. MARIAN.
— **Papară** + suf. *-ică.*

PĂPĂRÚDĂ[1] s. f. v. **paparudă[1].**

PĂPĂRÚDĂ[2] s. f. v. **paparugă[1].**

PĂPĂRÚGĂ[1] s. f. v. **paparudă[1].**

PĂPĂRÚGĂ[2] s. f. v. **paparugă[1].**

PĂPĂRÚIE[1] s. f. (Entom.; regional) Buburuză *(Coccinella septempunctata).* Cf. REV. CRIT. III, 164. *Păpăruie, ruie, Suie-mă-n căruie.* MARIAN, INS. 115, cf. 108, PAMFILE, J. II, 93, ALR I 1 889/24, 26, 112, 116, 118, 354, 835, ALR II 4 366/836.
— Pl.: *păpărui.* — Și: **paparúie** s. f. MARIAN, INS. 107.
— De la **păpăruță[2],** cu schimbare de suf.

PĂPĂRÚIE[2] s. f. (Ban.) Paparudă[1] **(I 1).** *Cînd e secetă, fac păpăruie. Cîntă: Ploaie, Doamne, ploaie! Locu să să moaie.* ALRT II 21, cf. ALR II 4 251/27.
— Pl.: *păpărui.*
— De la **paparudă[1],** cu schimbare de suf.

PĂPĂRÚIE[3] s. f. (Regional) Papară **(1)** (Glimboca-Caransebeș). Cf. ALR II 4 083/27.
— Pl.: *păpărui.*
— **Papară** + suf. *-uie.*

PĂPĂRÚIE[4] s. f. (Bot.; regional) Mac[3] **(1 e)** *(Papaver Rhoeas).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 123.
— Pl.: *păpărui.*
— Etimologia necunoscută. Cf. lat. p a p a v e r.

PĂPĂRÚJĂ s. f. v. **paparugă[1].**

PĂPĂRÚNĂ s. f. v. **paparună.**

PĂPĂRÚȘI subst. pl. (Prin sud-vestul Transilv). Păpăruță[3]. Cf. CHEST. VIII 8/2.
— **Papară** + suf. *-uș.*

PĂPĂRÚȚĂ[1] s. f. (Regional) Diminutiv al lui p a p a r u d ă[1] **(I 1)** (Dobra-Deva). Cf. ALRT II 70. *Păpăruță, ruță, Dă, Doamne, ploiță.* ib., cf. 327, ALR II 4 251/105.
— Pl.: *păpăruțe.*
— **Paparu[dă][1]** + suf. *-uță.*

PĂPĂRÚȚĂ[2] s. f. (Entom.; Transilv.) Buburuză *(Coccinella septempunctata).* Cf. ALR I/85, 103, 190, 251, 831, ALR II 4 366/250.
— Pl.: *păpăruțe.*
— Cf. m ă m ă r u ț ă.

PĂPĂRÚȚĂ[3] s. f. (Prin sud-vestul Transilv.) Mîncare preparată din resturile de plăcinte (rămase de la sărbători) mărunțite și prăjite în unt; (regional) păpăruși. CHEST. VIII 8/2.
— **Papară** + suf. *-uță.*

PĂPĂRÚZĂ s. f. v. **paparugă[1].**

PĂPĂU s. m. (Regional) Mîncău[1] (Abrud). Cf. VICIU, GL.
— Pl.: *păpăi.*
— **Păpa** + suf. *-ău.*

PĂPÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Papal. *Pius al doilea... trăind în scaunul păpăsc 5 ani și luni 2, zile 27, — leat 1464, august 14 au murit.* CANTEMIR, HR. 116. *Au picat Roma cesarilor subt ticăloșia gubernului păpesc.* ALECSANDRI, în DACIA LIT. 287/5.
— Pl.: *păpești.*
— **Papă[2]** + suf. *-esc.*

PĂPÍCĂ s. f. (Mai ales în limbajul copiilor) Diminutiv al lui p a p ă[1] **(I 1);** p. e x t. (familiar) hrană; existență. *Mama face Cocăi păpică.* SĂGHINESCU, V. 62. *Ce să facă cine nu se pricepe la coțcării și... nu are o meserie ca să-și scoată păpica dintr-un calapod și un ac?* PAS, Z. III, 279.
— **Papă[1]** + suf. *-ică.*

PĂPÍE s. f. (Rar) Papalitate **(1).** Cf. POLIZU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG.
— Și: **papíe** s. f. POLIZU, LM, DDRF.
— **Papă[2]** + suf. *-ie.*

PĂPÍR s. n. v. **papir.**

PĂPIROS s. n. v. **papir.**

PĂPIRUȘ s. n. v. **papir.**

PĂPISTĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **papistășesc.**

PĂPISTĂȘÍ vb. IV v. **papistăși.**

PĂPISTĂȘÍE s. f. v. **papistășie.**

PĂPÎNÚȚ s. m. v. **pepenuț.**

PĂPÎŞÓI subst. v. **păpuşoi.**

PĂPÎŞOÍŞTE s. f. v. **păpuşoişte.**

PĂPLÁZ subst. (Regional) Fiecare dintre lemnele care ţin pe loc piatra zăcătoare la moară (Glimboca-Caransebeş). Cf. ALR II 6 784/27.
— Pl. : ?
— Etimologia necunoscută. Cf. z ă p l a z.

PĂPRICÁŞ s. n. v. **papricaş.**

PĂPRÍŞTE s. f. **1.** (Învechit) Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu aproximativ 200 de metri. *Dară acmu pentru ce tncălecă tntr-attta loc, numai 15 păprişti? (Păprişteа iaste 100 de sttnjini; facu-să de toate 1 500 de sttnjini, attta iaste din Vithania ptnă tn Erusalim).* VARLAAM, C. 69. *Au ajuns pînă mai sus de Liov 25 de poprişti.* URECHE, LET. I, 140/26, cf. M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Şi feace Dumnezeu minune de fugi marea 20 de păprişti şi intrară pre fundul mării uscat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 157r/13, cf. DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ✦ (Învechit, rar) Întindere de teren cît se poate cuprinde cu privirea. Cf. BARONZI, L. 116.
2. (Învechit, rar) Perioadă (de timp); durată. *Păprişteа nopţii să o petrecem fără prihană.* DOSOFTEI, PS. 506/11.
— Accentuat şi : *păpríşte.* TDRG, SCRIBAN, D. — Pl. : *păprişti.* — Şi : **popríşte** (accentuat şi : *póprişte,* TDRG, SCRIBAN, D.) s. f.
— Din slavonul пълрище, поприще.

PĂPŞÓI subst. v. **păpuşoi.**

PĂPŞOÍŞTE s. f. v. **păpuşoişte.**

PĂPÚC s. m. v. **papue** [1].

PĂPUCÁR s. m. v. **papuear.**

PĂPUCĂRĂŞ s. m. (Regional) Cizmar (Nojorid-Oradea). ALR I 1 664/320.
— Pl. : *păpucarăşi.*
— **Păpue** + suf. *-arăş.*

PĂPUCÁRIU s. m. v. **papuear.**

PĂPUCÁŞ s. m. v. **papucaş.**

PĂPÚCĂ [1] s. f. v. **papue** [1].

PĂPÚCĂ [2] s. m. v. **papucă.**

PĂPUCĂRÍE s. f. v. **papucărie** [2].

PĂPUCĂRÍŢĂ s. f. (Prin Ban.) Soţia papucarului. *Păpucariul poate păpuci păpucii păpucăriţii, dar păpucăriţa nu poate păpuci păpucii păpucariului.* ALRT II 32, cf. ALR II 4 368/36.
— Pl. : *păpucăriţe.*
— **Păpucar** + suf. *-iţă.*

PĂPUCÉL s. m. v. **papueel.**

PĂPUCÍCHI s. m. pl. (Bot.; regional) Canale *(Impaliens balsamina).* Cf. BORZA, D. 87.
— De la **papue** [1].

PĂPÚCI [1] s. m. v. **papue** [1].

PĂPUCÍ [2] vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul indică încălţăminte) A repara ; a cîrpi (Secăşeni. Oraviţa). ALRT II 32.
— Prez. ind. : *păpucesc.*
— V. **păpue.**

PĂPUCÚŢ s. m. (Transilv.) Ghetuţă (de copil). Cf. LM. *Ce-ai cumpărat de la Turda? — Ia, păpucuţii ăştia pentru copil.* Com. din PODENI-AIUD, cf. com. din CETEA-ALBA IULIA.
— Pl. : *păpucuţi.*
— **Păpue** + suf. *-uţ.*

PĂPUGÍU s. m. v. **papugiu.**

PĂPURÁ vb. I v. **păpuri.**

PĂPURÁR s. m. (Rar) Persoană care confecţionează obiecte împletite din papură [1]. Cf. NOM. PROF. 33.
— Pl. : *păpurari.*
— **Papură** [1] + suf. *-ar.*

PĂPUREZÁ vb. I. T r a n z. (Regional) A cheltui (repede). *Iarna, de mergi la lucru la păduri, iai şi ctte o rublă, da-i păpurezezi pe mtncare.* LUNGIANU, CL, 212.
— Prez. ind. : *păpurezez.*
— Cf. p ă p a.

PĂPURÍ vb. IV. T r a n z. (Complementul indică butoaie, vase de lemn etc.) A introduce şuviţe de frunze de papură [1] **(1)** în spaţiile dintre doage, pentru a asigura etanşeitatea recipientului; a astupa fisurile cu papură [1]. Cf. SĂGHINESCU, V. 63, PAMFILE, J. III, 92, TDRG, CADE. *Crama fu pusă tn funcţiune, teascurile curăţate, păpurile.* CĂLINESCU, S. 183. *Încercuram putini şi le păpuram.* SCL 1969, 139, cf. CIAUŞANU, V. 186. *Cleşte de păpurit polobocu.* ALR II 6 698/514. ◇ R e f l. p a s. [Vasele] *se „păpureau", adică se trăgea papură nouă tntre doage.* C. GIURESCU, P. O. 107.
— Prez. ind. : *păpuresc.* — Şi : (rar) **păpurá** vb. I.
— V. **papură** [1].

PĂPURÍCĂ s. f. (Regional) Numele mai multor plante erbacee care cresc de obicei prin locuri umede şi mlăştinoase : **a)** crin de baltă *(Butomus umbellatus).* Cf. BARONZI, L. 140, BARCIANU, GRECESCU, FL. 541, TDRG, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 34 ; **b)** stînjenel *(Iris germanica).* Cf. BORZA, D. 88 ; **c)** stînjenel galben *(Iris pseudacorus).* Cf. ALR II 6 270/876 ; **d)** pipirig [1] **(1a)** *(Schoenopleclus lacustris).* Cf. BORZA, D. 157 ; **e)** ţipirig *(Schoenoplectus tabernaemontani).* Cf. id. ib. ; **f)** şovar *(Sparganium ramosum).* Cf. id. ib. 163. *E o impresie stranie să simţi că duhul secetei stăpîneşte tn tntuneric, deasupra attor pogoane de apă moartă şi de păpurică.* GALACTION, O. A. II, 210, cf. H IV 268, X 85, XII 391, XVII 424. ◇ *Păpurică galbenă* = crin galben *(Hemerocallis fulva).* Cf. BORZA, D. 83.
— Pl. : *păpurici.* — Şi : **păpurígă** (BORZA, D. 157), **paparígă** (id. ib. 88) s. f.
— **Papură** [1] + suf. *-ică.*

PĂPURÍGĂ s. f. v. **păpurică.**

PĂPURÍŞ s. n. **1.** Desiş de papură [1] **(1)**; loc unde creşte (multă) papură [1]; păpurişte. *Se-nfundară acum tn nişte păpuriş vechi din care nu te vedeai călare.* SANDU-ALDEA, U. P. 44, cf. 42, ANTIPA, P. 196, 534. *Văile apelor sînt... străbătute de mici gîrle, viroage... pe lîngă cari cresc păpurişuri.* PAMFILE, A. R. 151, cf. 254, id. VĂZD. 104. *Din păpurişul de la heleşteu... făceau oamenii rogojini şi coşuri.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 278, cf. 345, CADE. *Ctnd tntunericul tncepea să se ridice din păpurişuri, poposeam.* I. BOTEZ, B. I, 52. *Întorcea capul ca să privească o lişiţă care ieşise din păpuriş.* SADOVEANU, O. IX, 359. *Bahluiul curgea leneş prin păpurişuri.* id. ib. X, 75, cf. id. N. F. 53. *Păpurişul verde prinde a tncolţi.* BART, E. 309, cf. 167. *Păpurişul se-ndoaie-n vtntul serii.* PILLAT. P. 126. *Trestiile dese şi păpurişurile vibrau tn vtntul fierbinte.* V. ROM. noiembrie 1950, 30. *Vedea pentru tntlia oară... cocosttrci... printre lintiţă şi păpuriş.* ARGHEZI, P. T. 160, cf. id. VERS. 241, 301. *Apa se tntindea neagră, liniştită, sprijinindu-se... la margini pe un păpuriş tăiat.* CĂLINESCU,

E. O. I, 119, cf. V. ROM. iulie 1954, 72, ianuarie 1955, 113. *Îi rămînea... treizeci prăjini de păpuriș.* GALAN, Z. R. 41, cf. 38. *S-a-ntîmplat din păpuriș să iasă Ztna cu părul verde.* ISANOS, Ț. L. 29. *Pe malul unei bălți secate, pline de păpuriș, se opriseră o mulțime de care.* T. POPOVICI, S. 391, cf. H I 238. *Balta cu pești..., cu știuh, cu păpuriș,* ȘEZ. VI, 171, cf. ALR II 5 247/520, A V 33. ◇ F i g. *Peste păpuriș de soare bate din aripi privirea.* LESNEA, A. 25.

2. (Bot.; regional) Săbioară *(Iris halophila).* Cf. BORZA, D. 88.

— Pl.: *păpurișuri.*

— **Papură**[1] + suf. *-iș.*

PĂPURÍȘTE s. f. Desiș de papură[1] **(1)**; loc unde crește (multă) papură[1]; păpuriș **(1)**. Cf. POLIZU LM, BARCIANU, ALEXI, W. *Și-i găseam între orizontul nisipurilor arzătoare și păpurișteа marelui fluviu.* GALACTION, O. A. I, 136. *M-am repezit prin păpuriști.* SADOVEANU, O. III, 189.

— Pl.: *păpuriști.*

— **Papură**[1] + suf. *-iște.*

PĂPURÓI subst. (Munt., Dobr. și sudul Mold.) Inflorescența papurii[1] **(1)**. Cf. ALR I 1 907/594, 595, 677, 684, 690, 695, 704, 932.

— Pl.: ?

— **Papură**[1] + suf. *-oi.*

PĂPURÓJNIE s. f. (Regional) Un fel de colac (lung) care se face cu ocazia botezului, la nunți, la înmormîntări etc.; (regional) pupăză (Negreni-Slatina). Cf. ALR II 4 032/791.

— Pl.: ?

— Cf. rus. папорожник.

PĂPURÓS, -OÁSĂ adj. (Rar; despre terenuri) Pe care crește (multă) papură[1] **(1)**, cu papură[1]. Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *păpuroși, -oase.* — Și: **papurós, -oásă** adj. DDRF, ALEXI, W.

— **Papură**[1] + suf. *-os.*

PĂPÚSCĂ s. f. v. **prepușcă.**

PĂPUȘÁ vb. I v. **păpuși.**

PĂPUȘĂR s. m., s. n. **I.** S. m. **1.** (Rar) Fabricant sau negustor de păpuși **(I)**. Cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DM.

2. (În trecut) Persoană care dădea reprezentații cu păpuși **(I 2)** prin bîlciuri, piețe etc.; (astăzi) artist la un teatru de păpuși, care, în cadrul spectacolelor, mînuiește păpușile. *Fă-te-n lături, păpușeriule, și dă pas ostașilor lui Irod împărat!* ALECSANDRI, T. 1 118, cf. 1 398, DDRF, TDRG, CADE. *O cutie mare de scînduri, numită lada păpușarilor,...* [în care] *jucau păpușile trase de sfori de păpușari.* C. GANE, TR. V. 337, cf. SCRIBAN, D. *Sub cele mai diferite forme... au apărut, colindînd toate drumurile, păpușarii, ventrilogii, jongleurii, scamatorii.* CONTEMP. 1949, nr. 126, 11/1, cf. ib. 1955, nr. 479, 2/2. *Poposea prin iarmaroace cîte-un păpușar, care, împreună cu cele două sau trei păpuși ale sale, alcătuia întreaga trupă.* V. ROM. aprilie 1957, 204. *În rîndurile păpușarilor s-a creat o frămîntare interesantă.* T septembrie 1962, 49. [Păpușa] *se îmbracă pe mînă de către mînuitor (păpușar) ca un fel de mănușă.* DER III, 694. *Vin... să ceară dar, Pentru bietul păpușar.* TEODORESCU, P. P. 131, cf. ALR II 4 375/414. ◆ Actor lipsit de talent; cabotin. *Pe scenă, talentul unui artist schimbă chiar defectele în calități, și viceversa, cînd artistul e un păpușer.* ALECSANDRI, S. 65, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 149. ◆ F i g. Escroc, șarlatan, (familiar) panglicar **(2)**. *Alegătorimea... ascultă la gura unor păpușari.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. DDRF, SCRIBAN, D.

II. (Regional) **I.** S. m. Perinoc (la car). Com. din AGRIȘ-ARAD.

2. S. n. Tipar de lemn (incrustat) în care se pun brînzeturile proaspăt preparate, pentru a li se da diferite forme. *Căutînd... furci de tors încrustate, păpușare, căpcele.* COMȘA, N. Z. 4. *Aluatul acesta* [se pune]... *în păpușare pentru a-l face păpuși de cașcaval.* STOIAN, PĂST. 57, cf. 51.

— Pl.: (m.) *păpușari,* (n.) *păpușare.* — Și: (regional) **popușár** s. m. SCRIBAN, D.

— **Păpușă** + suf. *-ar.*

PĂPUȘÁUĂ s. f. v. **păpușică.**

PĂPÚȘĂ s. f. **I. 1.** Jucărie pentru copii confecționată din carton presat, cîrpă, cauciuc, material plastic etc. și care reprezintă de obicei o fetiță; p. e x t. figurină cu chip de om. *Plulari Heroneanul ocărește... pre cîți să înșelară a să-nchina a păpuș ca aceastea.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 163[v]/28, cf. LB. *Sta — în vorbă cu papagalul, ca un prunc ce vorbește cu păpușile* DRĂGHICI, R. 150/2. *Este într-o etate cît să cugete la altceva și nu la păpușe.* CR (1848), 25[3]/59. *Și eu o să dau o păpușă copilului meu.* NEGRUZZI, S. III, 275. *Era fetiță măricică; se juca cu păpușile.* CARAGIALE, O. II, 123, cf. I, 118. *Două păpuși cu rochiile învoalte.* DELAVRANCEA, T. 92. *Vorbește, rîde cu păpușa.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 46, cf. 48, II, 92, 248. *Celor nevinovați păpușile ori soldații de plumb... li se cuvin.* ANGHEL, PR. 179. *Își fac păpușile lor, îmbrăcate exact în costumul locului.* PAMFILE, I. C. 345, cf. id. VĂZD. 118, 128. *Păreau două păpuși.* AGÎRBICEANU, A. 486. *Îmbrăcămintea păpușilor... urmează regimul confecțiunilor.* NICA, L. VAM. 187. *Păpuși mari cum nu mai văzuse niciodată.* BASSARABESCU, V. 146. *Cît de mult ar fi dorit să aibă o păpușă.* GALACTION, O. A. I, 68. *Fă din el păpușe, Să-l strivească-n ușe Fată jucăușe.* TOPÎRCEANU, P. O. 158. *Păpuși umplute cu tărîțe de lemn.* C. PETRESCU, C. V. 24. *Are mișcări sacadate de păpușă mecanică.* id. Î. II, 36. *Orășelul e mic-micuț, cît o batistă de păpușă.* BRĂESCU, O. A. I, 108. *Zări capul lui domnu Ciudin... cu niște ochi rotunzi ca ochii de sticlă ai păpușelor.* SADOVEANU, O. IX, 107, cf. XI, 646. *Era expusă jos o păpușă mare cu cap de cîrpă.* CĂLINESCU, S. 34. *Supărarea îți strică frumusețea ta de păpușă.* H. LOVINESCU, C. S. 25. *Stă în pal și tot îmbracă și își dezbracă păpușa.* S ianuarie 1961, 29. *Mireasa să puie în ladă o păpușă, să fie mirele mut ca păpușa.* ȘEZ. II, 195, cf. 129, I, 80, VI, 51. *În lume păpușă, și în casă mătușă.* BARONZI, L. 52, cf. ZANNE, P. IV, 535. ◇ (Ca termen de comparație, de obicei cu aluzie la dimensiunile reduse sau la frumusețea artificială) *Și așa ca o păpușe Iese îndată la ușe.* PANN, P. V. I, 158/27. *Se ferchezui ca o păpușă și plecă.* REBREANU, I. 60, cf. 139. *Vezi omul care urcă pe-acolea E ca și o păpușă mititică.* D. BOTEZ, P. O. 123. *Un omușor mititel ca o păpușă... se arătă.* SADOVEANU, O. V, 438. ◇ E x p r. **A fi păpușa cuiva** = a se lăsa condus, dirijat de cineva; a fi lipsit de voință. *Șapte ani am fost păpușa celor mai scumpe și mai obraznice croitorese din capitală.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 61, cf. ZANNE, P. IV, 536. (Regional) **A ști de păpușă (unui lucru) = a)** a ști rostul unui lucru, a-i da de capăt. CIAUȘANU, V. 186; **b)** a fi complice cuiva într-o afacere necinstită. id. ib. ◆ Epitet dat unei fete sau unei femei frumoase. *Ce bine o să le pară fetițelor... Ce ușor și ce ieftin poți să împrăștii bucuria în capetele acestor păpuși.* DELAVRANCEA, T. 92, cf. PAMFILE, J. I, 130. ◆ Epitet dat unui om fără personalitate, care execută servil și orbește ceea ce i se cere; manechin **(3)**, marionetă **(2)**. *Mai bine chinul într-a lumei vijelie, Decît viața de păpușă.* EFTIMIU, Î. 22. *Vreau la comandă oameni întregi, nu păpușile altor păpuși caraghioase.* CAMIL PETRESCU, T. II, 199. *Cetatea forfotește de păpuși, Știubeiele sînt pline de căpuși.* ARGHEZI, VERS. 307. *Noi, țîlmacii legii, ne-am hotărît supuși Să ascultăm porunca unei mai mari păpuși. Că-i zice domn sau rege... Tot una e.* id. ib. 397. ◆ F i g. (Lucru de) joacă, fleac, bagatelă. *Gîndești că e măritișul păpușe!* PANN, P. V. II, 108/4. *El credea că claca este păpușă, dar văzu acum că nu începe pe ușă.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf.

ZANNE, P. IV, 535. *Să nu-ți pară lucrul păpușă!* PAMFILE, J. III, 92, cf. I, 130.

2. Personaj în teatrul de păpuși, alcătuit dintr-un cap și două brațe, confecționat din cîrpă, cîlți, lemn etc., care se îmbracă pe mînă, ca un fel de mănușă, de către mînuitor. V. m a r i o n e t ă **(1)**. Cf. PAMFILE, J. II, 95. *Se lucrau păpușile pentru teatrul de copii.* SAHIA, N. 129. *Cu lădița de păpuși după noi, am făcut drumuri lungi și întortocheate.* T iulie 1964, 17. *Spre deosebire de marionetă (păpușă manevrată de sus prin sfori), păpușa, îmbrăcată pe mînă, nu apare spectatorilor întreagă, ci numai pe jumătate.* DER. *Cine primește Steaua cu vicleimu, Cu păpuși, Cu mănuși, Cu ciubote Încălțate, Aruncate După spate.* TEODORESCU, P. P. 100. ◇ E x p r. (Popular) **A juca păpușile = a)** a da un spectacol , o reprezentație cu păpuși **(I 2)**. Cf. CADE. *Ia-ntrebați boierii și cucoanele Cum să jucăm păpușile?... Cu perdea ori fără perdea?* TEODORESCU, P. P. 120; **b)** f i g. a spune minciuni, a înșela pe cineva. Cf. ZANNE, P. IV, 356. ◆ (Și în sintagmele *teatru de păpuși* sau, învechit, *jocul păpușilor*, TDRG, CADE) Gen de spectacol (popular), de obicei cu caracter satiric, realizat de către un păpușar **(I 2)** prin manevrarea păpușilor **(I 2)**. V. p ă p u ș ă r i e **(1)**. *Păpușile românești, tot să stai să le privești!* ALECSANDRI, T. I, 85. *Mai alăturăm și alte datini... pe lîngă vicleime sau irozi, precum sînt păpușele sau alte paiațe.* PAMFILE, CR. 196, cf. 158, id. J. II, 95, CADE. *Teatrul de păpuși va pătrunde pînă în colțurile cele mai îndepărtate ale țării.* CONTEMP. 1949, nr. 120, 12/1. *Părea un personaj coborît din panopticul unui teatru de păpuși.* VLASIU, D. 56. *Am fost și poet pentru copii, așa cum mă văd acum dramaturg pentru teatrul de păpuși.* T septembrie 1962, 60.

II. P. a n a l. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care precizează materialul) Mănunchi (alcătuit dintr-un anumit număr) de fire, de frunze, de foi etc.; legătură (de mai multe obiecte de același fel) făcută într-un anumit mod. *Luă... un gomar de stafide și 100 de păpuș de smochine.* BIBLIA (1688), 215[1]/49. *S-au dat pentru treaba mrejilor sfoară supțire, păpuș 400 i sfoar[ă] groas[ă] păpuș 100, păpușa po bani 3* (a. 1705). IORGA, S. D. V, 362. *10 părate, 10 păpuși smochine de pomelnic* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 72, cf. LB. *Frunzele* [de tutun] *se fac păpuși și păpușele... într-această stare se vînd.* I. IONESCU, P. 413. *Ținînd într-o mînă dreptarul zidarilor...*, *iar în cealaltă păpușa de sfoară pentru măsurătoare.* ODOBESCU, S. II, 513. *Ia opt oca de pîne...*, *două păpuși de smochine.* MARIAN, NA. 299. *Dă-mi o pustie de țigare, că-mi uitai păpușa acasă.* DELAVRANCEA, H. T. 12. *Are zece galbeni pe an, simbrie: două păpuși de tutun pe săptămînă.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 30. *În Ardeal, 20 de fire (de pe răschitor) se numesc păpușe.* PAMFILE, I. C. 211, cf. 293, id. J. I, 130. *Răspunseră oamenii arătîndu-i mai multe păpușe și frunze uscate de tutun.* id. DUȘM. 279, cf. PRIBEAGUL, P. R. 94. *Păpuși de cînepă.* SADOVEANU, O. XI, 452. *Fiecare păpușă are un număr de sculuri care variază cu finețea firelor.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 269. *Așezarea foilor* [de tutun] *după alegere se face... mai ales în păpuși (grămadă de foi netezite, suprapuse și legate la bază cu un fir subțire de rafie), pănușe de porumb sau tei topit.* LTR[2] XVIII, 167. *Păpușa de tutun, cît claia de fîn.* TEODORESCU, P. P. 125, cf. VICIU, GL. *Legătura se numără în păpuși. Păpușa are 12 jerbe, un jerb are 3 fire.* BREBENEL, GR. P. *Tutunu venea în foaie de porumb. Apă area păpușa cam di-o litră.* VÎRCOL, V. 35, cf. TEAHA, C. N. 249, UDRESCU, GL.

2. (Popular) Rodul tînăr al porumbului (înainte de a se forma mătasea și boabele), (regional) p ă n u ș i e; p. e x t. știulete de porumb. *Popușoiul dă sau sloboade (lasă) păpuși.* PAMFILE, A. R. 88, cf. id. J. I, 130. *Știuleții-mpletiți cu boaba mare Ca niște faguri de mărgăritare... Ieșeau din subsuoara cocenilor, păpuși.* ARGHEZI, VERS. 289. *Cînd e verde porumbul, se zice ciucălăului păpușă, iar cînd e uscat, știulete și păpușoi.* I. CR. IV, 249, cf. com. din RĂCĂȘDIA-ORAVIȚA și din FRATA-TURDA, ALR I 902/538. ◆ (Bot.; regional) Porumb *(Zea mays)*. Cf. BORZA, D. 189.

3. (Entom.; popular) Nimfă **(2)**. *Omida are 16 picioare și păpușea să află în pămînt sau învălită într-o țăsălură sau goală.* J. CIHAC, I. N. 188/17, cf. 470/7, MIHALI, C. 98, MARIAN, INS. XIII, CHEST. VI 25/1.

4. (Regional) Bucată de brînză sau de caşcaval căreia i s-a dat o anumită formă prin presare în tipare speciale. *Aluatul acesta* [se pune]... *în păpușare pentru a-l face păpuși de caşcaval.* STOIAN, PĂST. 57. *Mai avem... nouăzeci de păpuși de brînză afumată.* SADOVEANU, O. X, 533. *A însemnat pe hîrtia asta cîte burdufuri de brînză și păpuși afumate... mi-au mai rămas.* id. ib. 562, cf. XIII, 323, id. B. 44. *Păpuștli di caș și cașt sărat preparați cu ajutorul tiparilor di caș și di păpuș.* DIACONU, P. 31.

5. (Popular) Numele unui model de alesătură (pe pînză). *Alesăturile în pînză au diferite numiri: broască, breadurile, omidă, păpușă.* PAMFILE, I. C. 291, cf. 298, 410, VICIU, GL.

6. Unealtă de dogărie folosită pentru a fixa cercurile la vase; (regional) başchie, ciochie, bățic. Cf. DAMÉ, T. 87, TDRG, PAMFILE, J. I, 130, CADE, SCL 1969, 139.

7. Parte (fixă sau mobilă) a unor mașini-unelte care servește la prinderea, susținerea (și rotirea) pieselor de prelucrat. *Păpușa fixă cuprinde arborele principal al strungului și servește la fixarea... pieselor de prelucrat.* IOANOVICI, TEHN. 264, cf. ORBONAȘ, MEC. 274, 275. *Păpușa mobilă se așază pe patul mașinii de-a lungul căruia poate fi deplasată manual.* LTR[2], cf. DER.

— Pl.: *păpuși* și (rar) *păpușe*. — Și: (regional) **popúșă** (SCRIBAN, D.), **pupúșă** (LB) s. f.

— Formație expresivă. Cf. lat. p u p a.

PĂPUȘĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. Care se referă la (teatrul de) păpuși **(I 2)** sau la păpușari **(I 2)**, care ține de păpuși sau de păpușari. *Discuția a abordat mai ales problemele de orientare principială a artei noastre păpușărești.* CONTEMP. 1962, nr. 833, 4/1. *Arta păpușărească se impune tot mai puternic.* T septembrie 1962, 46. *Încearcă să demonstreze existența unor legi specifice genului păpușeresc.* ib. 63. *Teatrul național de păpuși din Cuba... ne-a dezvăluit o formă inedită de artă păpușărească.* FLACĂRA, 1969, nr. 23, 31. ◇ (Rar) *Teatru păpușăresc* = teatru de păpuși, v. p ă p u ș ă **(I 2)**. *Textul oferă o formulă literară de teatru păpușăresc înaintat.* T septembrie 1962, 50.

— Pl.: *păpușărești*.

— **Păpușar** + suf. *-esc*.

PĂPUȘĂRÉȘTE adv. **1.** (Rar) Conform cu principiile teatrului de păpuși (v. p ă p u ș ă **I 2**), ca în (sau pentru) spectacolele cu păpuși. *Nu am putut gîndi păpușărește, mărturisesc.* T septembrie 1962, 60.

2. (Popular) În felul dansului păpușească; (popular) păpușește. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, 92.

— **Păpușă** + suf. *-ărește*.

PĂPUȘĂRÍE s. f. **1.** Spectacol popular cu păpuși **(1)**, frecvent prin bîlciuri. *Hai și noi la cosciug că ne-am săturat de păpușerii.* ALECSANDRI, T. 64, cf. 86, ZEITSCHRIFT, XIX, 388, DER.

2. f i g. (Rar) Prefăcătorie, ipocrizie, mascaradă **(2)**; înșelătorie, șarlatanie. *Pe noi vînturile ne aruncă de ici-colo. De aceea tot ce facem e păpușerie.* REBREANU, I. 358. *Vreau să văd și eu pînă unde ai să mergi cu îndrăzneala... Cît are să dureze păpușeria asta.* CAMIL PETRESCU, T. I, 109.

— Pl.: *păpușării*. — Și: (regional) **popușărie** s. f. SCRIBAN, D.

— **Păpușă** + suf. *-ărie*.

PĂPUȘEÁSCA s. f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *Toți nuntașii*

se prind la joc... cam cu următoarele jocuri: ... pandelașul, păpușasca. SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 10, 92, VARONE, D., DM.
— **Păpușă** + suf. *-esc.*

PĂPUȘÉȘTE adv. (Popular) Păpușărește **(2)**. Cf. SEVASTOS, N. 282, PAMFILE, J. III, 10, 92, SFC II, 146.
— **Păpușă** + suf. *-ește.*

PĂPUȘÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit, rar) A găti, a dichisi; a împopoțona. *Punem... s-o gătească, s-o-mbrace, s-o păpușască, Iar ea alt să nu lucreze, Decît să se oglindeze.* PANN, P. V. II, 155/21.
2. Tranz. (Regional; complementul indică foile de tutun) A lega în mănunchiuri, a face păpuși **(II 1)**. *Rămășiță de tutun care nu se poate păpuși.* PAMFILE, B. 79.
3. Refl. (Învechit, rar; despre larvele insectelor) A deveni nimfă **(2)**. Cf. BARCIANU.
4. Tranz. (Regional; în forma *păpușa)* A micșora, a strîmta, a îngusta (Mățău-Cîmpulung). COMAN, GL. *A păpușat opinca, de nu mai încape.* id. ib.
— Prez. ind.: *păpușesc.* — Și: **păpușă** vb. I. COMAN, GL.
— V. **păpușă.**

PĂPUȘÍCĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui păpușă **(I)**; (regional) păpușiță, pupușuță. Cf. IORGA, S. D. VIII, 81, POLIZU, DDRF. *Venea maica Aegidia, foarte grăbită, ca o păpușică trasă pe sfoară.* SLAVICI, O. II, 12. *La un cap al leagănului altrnă jucării, mătănii, farmece și păpușele.* DELAVRANCEA, O. II, 145. ✦ Epitet dat unei fetițe, fete sau femei tinere și frumoase. *Ce face tata, păpușică?* V. ROM. ianuarie 1954, 171. ✦ (În construcția) *De-a păpușelele* = numele unui joc distractiv pentru copii care se joacă la priveghi cu un fel de păpuși **(I 1)**. *Jocul acesta, numit „de-a păpușelele" sau „de-a băieții", se joacă astfel: se fac doi copii din draniță, un băiat și o copilă, și se îmbracă în forma păpușelor.* MARIAN, Î. 208.
2. (Regional) Numele unui dans popular (Niculițel-Isaccea). H XIV 400.
3. (Regional) Mănunchi de fire de tort sau de bumbac legate împreună (pe răschitor sau la urzitul pînzei). Cf. LEXIC REG. 93, TEAHA, C. N. 249.
— Pl.: *păpușele.* — Și: (regional) **păpușăuă** s. f. TEAHA, C. N. 249.
— **Păpușă** + suf. *-ică.* — **Păpușauă:** cu schimbare de suf.

PĂPUȘÍT s. n. Faptul de a păpuși **(2)**. Cf. LTR[2].
— V. **păpuși.**

PĂPUȘÍȚĂ s. f. (Regional) Păpușică **(1)**. *De ce te temi tu, mîndruță? Poate-n ladă-i păpușiță.* ALEXICI, L. P. 194.
— Pl.: *păpușițe.*
— **Păpușă** + suf. *-iță.*

PĂPUȘOÁICĂ s. f. (Regional) **1.** Păpușoaie **(1)** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Fă-i și lui o păpușoaică din cîrpe!* id. ib.
2. (Bot.) Costrei *(Sorghum halepense)*. Cf. BORZA, D. 163.
— Pl.: *păpușoaice.*
— **Păpușă** + suf. *-oaică.*

PĂPUȘOÁIE s. f. (Regional) **1.** Augmentativ al lui păpușă; (regional) păpușoaică **(1)** (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL.
2. Mănușă **(III)** de in sau de cînepă; glugă, grămadă făcută din astfel de mănuși (Săpata de Sus-Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *Strînge mînușile alea (de cînepă) și fă-le păpușoaie.* id. ib.
3. (Bot.) Costrei *(Sorghum halepense)*. Cf. PANȚU, PL.
— **Păpușă** + suf. *-oaie.*

PĂPUȘÓI subst. **I. 1.** S. m. Augmentativ al lui păpușă **(I)**; spec. păpușă care reprezintă o figură masculină. Cf. POLIZU, TDRG, CADE, ALR II 4 374/876, UDRESCU, GL. [La vicleim] *sîn diferite păpuș: o păpușă ș-um păpușoi.* GL. OLT. ✦ Epitet dat unui bărbat fără personalitate sau unui om de nimic. *Zic cutare că-i urît, Cutare posomorît, Cutare e maimuțoi, Bărbăților, păpușoi.* MUMULEANU, C. 138/22.
2. S. n. (Prin nord-estul Olt.) Sperietoare de păsări. V. momîie **(1)**. Cf. LEXIC REG. II, 30.
II. (Regional) **1.** S. m. (Mai ales în Mold.) Porumb *(Zea mays). Pogonul de păpuși și de părincu.* NECULCE, L. 122. *Au făcut acel om grădină... să samene păpușoi* (a. 1738). URICARIUL, X, 204. *Cucuruzul sau mălaiul, pe care îl numesc în Țara Românească porumb, în Moldova păpușoi.* ECONOMIA, 35/15, cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 160. *M-am îngropat în țărnă, la rădăcina unui păpușoi.* CREANGĂ, O. 182, cf. 247, id. A. 6. *Locul fu arat și semănat cu păpușoi.* SLAVICI, N. I, 23, cf. 22, *Într-o clipă nu se mai zări fir de păpușoi.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 48. *Să le pui să taie păpușoi.* PĂUN-PINCIO, P. 91, cf. BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S. *Popușoiul are diferite numiri: în Moldova și Bucovina se mai numește și păpușoi sau păpîșoi.* PAMFILE, A. R. 68, cf. 65, id. CER. 171, id. CR. 21. *În ciubăr se pun și grăunțe de popușoi.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 167, cf. 174. *Aproape de sal ni s-a pus în cale un lan de popușoi.* IBRĂILEANU, A. 151. *Acasă a început al doilea prășit de păpușoi.* C. PETRESCU, Î. II, 8, cf. BUJOREAN, B. L. 387, LTR[2], BORZA, D. 189. *Păpușoii de aur muced au început să fosnească.* IL noiembrie 1960, 10. *Semănat-am popușoi, Au ieșit iarbă-n fușoi.* ALECSANDRI, P. P. 228, cf. H II 251. *Faptul cu luatul manei griului și al păpușoilor.* TEODORESCU, P. P. 375. *Cauți grăunțe de popușoi ce cad din saci cînd îi duci la moară.* ȘEZ. II, 70, cf. I, 191, VI, 48. *Mănînci grăunțe de popușoi fierte.* PAMFILE, B. 64, cf. ALRM SN I h 67. ◇ (Cu determinări care indică specia) *Păpușoi american, păpușoi chircă, păpușoi cincantin, păpușoi de cinci luni, păpușoi hăngan* sau *hăngănesc, păpușoi huțănesc, păpușoi karanten, păpușoi măselat, păpușoi mocănesc, păpușoi moldovenesc, păpușoi muntenesc, păpușoi nemțesc, păpușoi românesc, păpușoi roșu, păpușoi scorumnic, păpușoi tătăresc, păpușoi turcesc, păpușoi țigănesc.* ◇ *Păpușoi olog* = varietate de porumb **(II 1)** cu știuletele mic. *Popușoiul olog... din 100 de ciocălăi iesă 5 ocă de grăunțe.* I. IONESCU, C. 60/20. ◇ Compuse: **păpușoi-de-mături** = mătură **(2 a)** *(Sorghum vulgare)*. Cf. ALR II/I MN 150, 3 933/514; **păpușoiul-cioarei** = săbioară *(Iris halophila)*. Cf. BORZA, D. 88.
2. S. m. (Mai ales în Mold.) Rodul porumbului (sub formă de știuleți sau de boabe). *Nimi n-au apucat încă a culege viile, pe multe locuri și popușoii* (a. 1784). CAT. MAN. I, 351. *Coșere să facă numai pentru păpușoii aceia* (a. 1805). URICARIUL, II, 138. *Neîndestularea culturei acestui product îndatoresc... de a întrebuința păpușoii și săcara* (a. 1835). ib. VIII, 135. *Grîul cel bun, chila să vîndea cu 65 pînă la 70 de lei, chila de păpușoi cu 35 pînă la 40 lei.* GT (1838), 60[2]/6. *120 chile de păpușoi.* CR (1848), 21[1]/11, cf. BARONZI, L. 160. *Hai la culesul popușoiului, mă!* ALECSANDRI, T. 693. *Știuleții pentru păpușoi, hambare pentru grîu.* CREANGĂ, P. 153. *Porumbiștile primăvăratice erau o podoabă și legaseră păpușoi cu boabe bășicate.* DELAVRANCEA, S. 54. *A luat de la curte doi poli și o mierță de păpușoi.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 54. *Să vă fie de dus la moară grîu și păpușoi.* SEVASTOS. N. 145. *Aruncă păpușoii sau știuleții în urmă.* PAMFILE, A. R. 219. *Prin bătutul popușoilor se înțelege desfacerea sau despărțirea grăunțelor de partea lemnoasă a știuleților.* ib. 225. *Văzu... coșarul semeț... plin ochi cu păpușoi.* REBREANU, I. 194. *Trimetea... un car de păpușoi pentru păsări.*

BRĂESCU, A. 84. *Nici nu ai turme de oi, Nici coșer cu păpușoi.* ALECSANDRI, P. P. 41, cf. SBIERA, P. 221. *Zama de popușoi ferți... cum și laptele fierbinte e bun de tusă.* ȘEZ. III, 13. *Peste cărbuni presari făină de popușoi.* PAMFILE, B. 16, cf. 35, 39, ANT. LIT. POP. I, 16. *Mă închin la coșarul cu păpușoii, Să se însoare flăcăii.* FOLC. MOLD. I, 239. ◇ *Păpușoi de papură* = inflorescența papurii. Cf. ALR I 1 907/387, 558. *Păpușoi de brad* = con de brad. Cf. ALR I 974/387. ◇ Expr. **A-i lua** (cuiva) **păpușoiul de pe foc** = a-i răsturna (cuiva) planurile, a-i juca (cuiva) o festă, a-i lua (cuiva) porumbul de pe foc. Cf. ZANNE, P. I, 266, IX, 515, PAMFILE, J. II, 161. **A da** (sau **a bate, a lovi** etc.) **ca în** (sau **la**) **păpușoi** = a bate tare; a lovi, a izbi cu putere. *Vai, vai! parcă bătea în păpșoi.* ALECSANDRI, T. 24, cf. DDRF, TDRG. (Familiar) **A se face mort** (sau **a face pe mortul**) **în păpușoi** v. mort (I 1). **A o lăsa moartă în păpușoi** v. mort (I 1). ◆ Mănunchi de pănuși (I) (Ciubăncuța-Dej). Cf. COMAN, GL.

3. S. n. (Mai ales la pl.; la sg. cu sens colectiv) Porumbiște. *Din popușoi, un iepur sare-n cale.* IOSIF, P. 34. *Fire de ctnepă semănate prin păpușoaie.* PAMFILE, I. C. 202. *Ia uite, bre, trec de-a dreptul prin păpușoii tăi.* GALAN, Z. R. 98. *Treci... prin păpușoaie, cobori coasta și iaca și ttrgul.* SADOVEANU, O. III, 110, cf. XIV, 30, ISANOS, Ț. L. 18. *Plnili albi, grînele, popușoaili.* ALR SN I h 39/537. ◇ Expr. **A scăpat (boii) în păpușoi**, se zice despre cineva care își pierde autoritatea sau controlul asupra cuiva, care scapă pe cineva din mînă. Cf. ZANNE, P. II, 718.

4. S. m. (Bot.) Papanaș **(2)** *(Trifolium arvense)* (Poiana Sibiului-Sebeș). ALR SN III h 658/130.

5. S. m. (Bot.) Lușcă albă *(Ornithogalum caudatum)*. Cf. BORZA, D. 121.

6. S. m. (Bot.; în forma *popușoi)* Belșiță *(Canna indica)*. Cf. BORZA, D. 39.

III. Subst. (Regional) Numele unui dans popular executat de fete și băieți (Roznov-Piatra Neamț). Cf. H X 436.

— Pl.: **(I 1, II 1, 2, 4, 5, 6,** rar, **II 3)** *păpușoi*, **(I 2, II 3)** *păpușoaie.* — Și: (regional) **păpișói, păpșói** (ALR II 5 152/520), **popîșói** (ALR I 974/387), **popșói** (COMAN, GL., ALR II/I MN 150, 3 933/514), **popușói** subst.

— **Păpușă** + suf. *-oi.*

PĂPUȘOIÉȘ s. m. (Regional) **1.** Diminutiv al lui păpușoi **(II 1)**. *Pe popușoieș l-a prins toamna în patru frunze.* SEVASTOS, N. 332.

2. (La sg. cu sens colectiv) Porumbiște. *În popușoieșii lui... nu se poate ascunde un călăreț cu calul.* SEVASTOS, N. 332.

3. (Bot.) Crin galben *(Hemerocallis fulva)*. Cf. BORZA, D. 83.

— Pl.: *păpușoieși.* — Și: **popușoiéș** s. m.

— **Păpușoi** + suf. *-aș.*

PĂPUȘOÍNĂ s. f. (Prin Bucov.; la sg. cu sens colectiv) Porumbiște. Com. MARIAN.

— Pl.: *păpușoini.*

— **Păpușoi** + suf. *-ină.*

PĂPUȘOÍȘTE s. f. (Regional; la sg. cu sens colectiv) Porumbiște. *Ovăsul se face foarte roditor... în o prosie sau o popușoiște.* I. IONESCU, C. 23/5, cf. 65/8, id. D. 243. *Popușoiștele se iau de proprietar și se seamănă cu grîu.* id. P. 380. *Țarina de popușoi... se numește ciocănărie, ciucălăiște, porumbiște sau popușoiște.* PAMFILE, A. R. 225, cf. 256. *Ici erau miriști; dincolo păpușoișli neculese.* SADOVEANU, O. XIV, 22, cf. VIII, 159. *Au fugărit în păpușoișli vitele noastre.* CAMILAR, C. 61, cf. 48. *Porni cu pas larg, cobortnd valea către păpușoiște.* id. N. I, 377, cf. 337, 383, 407, V. ROM. mai 1958, 57, H X 507, ALRM SN I h 84/386, A VI 14, LEXIC REG. 106.

— Accentuat și: *păpușóiște.* — Pl.: *păpușoișli* și *păpușoișle.* — Și: **păpișoíște** (DR. XI, 72, 83), **păpșoíște** (id. ib. 72, 83), **popșoíște** (id. ib. 72, 83), **popușoíște** s. f.

— **Păpușoi** + suf. *-iște.*

PĂPUȘÓRNIȚĂ s. f. (Regional; la sg. cu sens colectiv) Porumbiște (Călugăra Mare-Bacău). Cf. ALRM SN I h 84/531.

— Pl.: *păpușornițe.*

— **Păpușoi** + suf. *-orniță.*

PĂR[1] s. m. **I. 1.** Formație de origine epidermică, cornoasă, filiformă, flexibilă, care crește pe corpul omului și mai ales pe al unor animale; (cu sens colectiv) totalitatea acestor formații care acoperă corpul omului sau al animalelor; spec. (sens curent) fiecare dintre firele de felul celor de mai sus sau (cu sens colectiv) totalitatea lor care (crescînd lungi și dese) acoperă capul omului. *Mulțiră-se mai mulți de numărul părului capului meu.* PSALT. HUR. 34[v] /2, cf. 56[r] /25, 57[v] /10. *Nece uruia de noi păru din capu nu-i va cădea.* COD. VOR. 92/13, cf. 151/10. *Nece un păr din capul lor nu va fi perit* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 455/4. *Înmulțiră-se mai vîrtos de perii capului mieu, ce uria-me în deșert.* PSALT. 131, cf. 77. *Să fie tuns tot părul capului lui.* CORESI, EV. 425, cf. 94, 102. *Ieși-va un om sălbatic... cu părul capului și cu barba plnă la picioare* (începutul sec. XVII). GCR I, 65/33. *Cărunt cu părul și cu mintea.* MOXA, 384/16, cf. PRAV. GOV. 73[r] /9. *Are stnge și unghii și păr* (a. 1645). GCR I, 117/25. *Arapii au părul drept.* HERODOT (1645), 384, cf. 260. *I-au fost spînzurat cîte doi de păr, că au fost umblînd pre aceale vremi păroși.* URECHE, L. 106. *Iară perii capului nostru încă să numărați toți.* N. TEST. (1648), 13[v] /11, cf. 98[r] /16, 171[v] /8, 304[r] /19. *Le-au ptrjolit părul cu un her înherbtntat* (a. 1650—1670). GCR I, 234/26, cf. 186/35. *La cine iaste părul smult și ochii vineți.* CHEIA ÎN. 90[r] /5, cf. C. CANTACUZINO, CM I, 49. *Pentru tăiatul părului ca să crească.* CALENDARI (1733), 55/14. *Să le răteaze părul capului tuturor* (a. 1760). GCR II, 71/33, cf. 65/7, 109/36, 118/27, 119/39. *Își smulgea perii și-i punea preste pat.* AETHIOPICA, 7[r]/19. *Au început a încununa obrazul cu înflorirea perilor celor galbini.* IST. AM. 20[r] /12. *Canadienii nu țin nici un păr pe toate părțile trupului.* ib. 85[r] /1. *Îi era cosițele părului galbene.* MOLNAR, RET. 86/12. *Căuta la păr slobozit pe spate.* BUDAI-DELEANU, Ț. 287, cf. 92, 120, 272, CLEMENS. *Părul negru încrețit, ochii mari și voioi.* AR (1830), 23 1/13. *De pe capul cel frumos Se deștlinde-un păr undos.* ASACHI, S. L. I, 188, cf. 160, 184. *Păr de aur îi străluce.* BĂRAC, ap. GCR II, 177/12, cf. 172/27. *Gingașele turcoaice mult răsfățate... să le fi văzut... tîrîte de păr.* BĂLCESCU, M. V. 63. *Din păru-i taie patru fire.* PANN, P. V. I, 56/12. *Vedeți colo în umbră un om cu păr zbîrlit?* BOLLIAC, O. 189. *Al ei păr în galben bale.* ALEXANDRESCU, O. I, 223. *După zbîrciturile feței și perii capului cei cărunți, semăna să fie de o etate mult mai înaintată.* FILIMON, O. I, 265. *Părul său negru și luciu ieșea în bucle unduioase de sub o capelă de paie subțiri.* ALECSANDRI, O. P. 11. *Vîntu-i suflă părul lung.* BOLINTINEANU, O. 41, cf. 26, 323. *Nu se arată așa tare încîntat... de coada cea lungă a cînelui..., de perii ei aspri și umbroși.* ODOBESCU, S. III, 67. *Unul caută în oglindă De-și buclează al său păr.* EMINESCU, O. I, 130, cf. 55, 94, 200, id. N. 4. *Avea și el o pereche de boi... porumbi la păr.* CREANGĂ, P. 37. *I-a luat pielea cea de porc... și a dat-o pe foc. Atunci perii de pe dînsa au început a plrti.* id. ib. 88. *Fire de aur, de mii de ori mai subțiri decît părul din cap.* id. ib. 96, cf. 111, 203, 256. *Un cap de taur, părul negru, des, barba și mustețile aspre și împîslite.* CARAGIALE, O. I, 58. *Vorbea mereu despre perii încărunțiți înainte de vreme.* SLAVICI, N. I, 130. *Barba și părul îi albise.* ISPIRESCU, L. 9, cf. 23. *Părul lins, cu unde albăstrui, îl poartă-n tîmple.* DELAVRANCEA, S. 9. *Dar cu păr de-argint Bătrînii Și în somn ne mîngîia.* MACEDONSKI, O. I, 10. *Îi dai părul buclat la o parte.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 29, cf. I, 41, 191,

197. *Ea are flori de crîng la sîn Şi-n păr un trandafir sălbatic Şi părul ei de rouă-i plin.* COŞBUC, P. I, 181, cf. 56, GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 40. *În păr i-altrnă o cunună.* IOSIF, PATR. 65. *Fetele care au părul scurt pun o femeie... să li-l reteze puţin la vîrf cu credinţă că astfel le va creşte părul mare.* PAMFILE, CER. 81, cf. 85. *Părul capului şi l-au cănit acei pe care firele albe i-au înspăimîntat.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 164. *Îi mînglia fruntea înaltă şi părul castaniu.* AGÎRBICEANU, A. 33. *Era voinică, smeadă, cu obrazul rotund, cu părul, ochii şi sprincenile negre.* GÎRLEANU, N. 15. *De sub comanac îi ieşea pe tîmple, în semicercuri, părul ei cărunt.* HOGAŞ, DR. I, 6, cf. 13. *Părul ei, desprins, se împrăştiase pe perna moale.* REBREANU, I. 158. *Bătrîna ştia să le înveţe reţete multe pentru păr şi obraz.* BASSARABESCU, V. 7, cf. 91. *Îl văd şi acum înalt, cu părul rebel, cu barbă orientală.* GALACTION, A. 58. *Părul pe-a ei frunte joacă graţios.* TOPÎRCEANU, P. O. 30, cf. id. B. 13. *Avea toată figura sufocată de păr negru şi aspru.* C. PETRESCU, Î. I, 161, cf. 83, 233, II, 78, 148. *Pe scări coboară încet o fată înaltă, elegantă, zveltă, cu păr bogat.* BRĂESCU, O. A. I, 233, cf. 3, 191. *Umbla fără pălărie, cu părul căzut pe frunte, haiducește.* VLASIU, D. 55, cf. SEBASTIAN, T. 282. *Părul nu mai era lins.* TEODOREANU, M. II, 168. *Părul negru, despletit împresura faţa albă.* SADOVEANU, O. I, 18, cf. 177, X, 507, XI, 380, XII, 375. *Avea ca tine o guriţă... Şi părul ca arama.* ARGHEZI, VERS. 191. *Au rămas în sate vii Numai cîteva stafii Fără păr, fără gingii.* id. ib. 330. *Ştiu asta — răspunse fata — trecîndu-şi degetele prin părul ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 163. *Îi plăcea şoricul de porc, crud, numai puţin ras de peri.* id. ib. II, 190, cf. 167. *Barba tunsă cu foarfecele se zburli ca perii unei pisici.* id. s. 37. *O frunză de fag ca o flacără-n păr îi se-aprinse.* BLAGA, P. 43, cf. 134, 207. *Îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte.* CAMIL PETRESCU, O. I, 143, cf. 94. *În frunte mergea cel mai bătrîn... cu muşchetile zburlite şi cu obrazul acoperit de perii tari ai bărbii.* BOGZA, C. O. 25, cf. 31. *Părul îi era ciufulit, zburlit.* STANCU, R. A. I, 36. *Nu vă uitaţi că rar mi-i părul.* BENIUC, V. A. II, 77. *Cînd mă gîndeam la tine, te vedeam tot cu mînuţe mici, cu părul ciuf.* DEMETRIUS, C. 28. *La animale se deosebesc două feluri de păr: puful, care e ondulat, subţire şi moale, şi jarul, care e mai gros, drept şi rigid.* LTR [2]. *Prin iarnă, părul cailor strălucea ca mătasea.* PREDA, M. 61, cf. 25, id. R. 11. *Un om negru, cu faţa turtită, cu părul creţ.* DEŞLIU, G. 41. *Azi, palmele-i au miros de răşină Şi colb de rumeguş ea are-n păr.* LABIŞ, P. 113. *În neglijenţa părului, în febra ochilor mai păstra ceva foarte frumos.* BARBU, P. 359, cf. 35. *Îi resfiră părul negru presărat cu argint.* S martie 1960, 26. *Arăţi bine... Parcă ţi-ai scurtat părul.* T decembrie 1962, 24, cf. DER. *Măi, bădiţă, păr sucit! Şezi la noi dac-ai venit.* ALECSANDRI, P. P. 370, cf. 15, 149. *Părul ei, mătasă moale, Ca şi inul cînd înfloare.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 35, cf. 20, 319, 499. *Părul ei... sclipea de negru.* RETEGANUL, P. IV, 3, cf. id. CH. 22. *Măi, bădiţă, păr tăiat, Ce vii aşa întîrziat?* DOINE, 14, cf. 22, 104. *Hai, murgule, murguleţ, Nu-ţi mai face părul creţ.* ŞEZ. I, 10, cf. 128, III, 69. *Are păru ca lîna.* BIBICESCU, P. P. 211, cf. GR. S. V, 45, CHEST. VI 56/30. *Vro cincizeci de ieniceri, Groşi la cap, cărunţi la peri.* BALADE, II, 86. *Ochii negri, părul cernit Ca un chip plîngăluit.* FOLC. TRANSILV. I, 340. *Cum te plînge cea mai mare Cu păr galbîn pe spinare.* FOLC. MOLD. I, 51. *Lupul îşi schimbă părul, dar năravul, ba,* se zice despre cei răi, care, deşi par a se fi îndreptat, nu îşi schimbă niciodată firea. Cf. NEGRUZZI, S. I, 248, BOLLIAC, O. 259, ODOBESCU, S. III, 48, ZANNE, P. I, 519. *Păr lung şi minte scurtă.* ZANNE, P. II, 396. *Părul cînd albeşte, inima să topeşte.* id. ib. VIII, 471. *Nu te însoţi cu cine nu eşti din destul a te smulge de păr.* id. ib. IV, 212. *De la un porc sălbatic şi-un fir de păr e de ajuns* (= în realizarea lucrurilor grele să te mulţumeşti chiar şi cu puţin). id. ib. 612. *Cineva cînd locuieşte cu măgarul trîndav, ori păr de el se lipeşte, ori are un alt năravu* (= cine se împrieteneşte cu cei răi capătă deprinderi rele). id. ib. 538. *De drag ce mi-e , l-aş băga de păr în sîn,* se spune despre o persoană pe care nu o poţi suferi. Cf. CADE, UDRESCU, GL. *Şi firul de păr îşi are umbra sa.* ZANNE, P. II, 395. *Nu lăsa să te muşte cîinele fără să-i smulgi din păr.* id. ib. 394. *Are la bază un glonţ Sau un păr cu scîrlionţ* (Litera G). ARGHEZI, VERS. 217. ◇ (Prin Transilv. şi Bucov.) *Fată în păr* = fată (care a rămas) nemăritată; fată bătrînă. *Era, cum s-au zis, Romica fată În toată tabăra mai frumoasă, Fată în păr şi încă nemăritată.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 120. *A rămas fată în păr.* MARIAN, O. II, 197, cf. id. NU. 15, TDRG, CADE. (Prin Ban. şi Olt.) *Părul pintenului* = smoc de fire de păr **(I 1)** lungi şi aspre care cresc pe pintenul calului. Cf. DR. V, 303. (Prin Mold.) *Părul pămîntului* = nume dat plantelor cultivate, semănăturilor. Cf. SCL 1969, 140. ◇ **În doi peri** = **a)** l o c. a d j. (popular; despre animale, mai ales despre cai) care are părul **(I 1)** în două culori; sur; (despre oameni) cărunt; p. e x t. care este între două vîrste. *Auzii fîrîiturile unor coarde false pe cari le schingiuia... un biet copil de ţigan şi-n preajma lui sărea de rupea pămîntul o muiere-n doi peri.* EMINESCU, G. P. 4, cf. DAMÉ, T. 48. *Te ştiam flăcău în doi peri, că de-abia îi s-a dus lipul de după ureche.* ap. TDRG, cf. ALRM SN I h 178/551; **b)** l o c. a d j. şi a d v. (regional; despre oameni) ameţit de băutură; cherchelit, afumat. Cf. ZANNE, P. III, 284; **c)** l o c. a d j. şi a d v. (care este) neprecizat, nedefinit bine, nehotărît, între două stări, nici aşa, nici aşa; p. e x t. îndoielnic, echivoc, confuz. *Adevărat, avem inimă moldovenească, dar am fost copii în doi peri.* ROSSO, S. 34, cf. BARONZI, L. 42. *Una cam limonie la faţă şi cu ochii în doi peri.* ALECSANDRI, T. 9. *Ciocoi, în doi peri, jumătate acăţat de protipendada prin măritişul unei mătuşi... şi jumătate atîrnat în jos de rudele sale de mîna a doua.* id., ap. TDRG. *Rău îmi pare că nu pot veni sîmbătă — sînt rebegit de vremea asta în doi peri.* CARAGIALE, O. VII, 112. *Începură a-l cam lua peste picior cu vorbe în doi peri.* ISPIRESCU, L. 36, cf. 187, id. U. 69. *Cu mintea stearpă şi-n doi peri.* VLAHUŢĂ, P. 55, cf. ZANNE, P. II, 359, 688, 832, III, 284. *Îmi răspunse în doi peri şi-l lăsai în pace.* SANDU-ALDEA, A. M. 128. *Nu ştiu, am răspuns în doi peri.* VLASIU, D. 383. *Cu încuviinţarea în doi peri a bunicii, nu m-am mai dus la şcoală.* TEODOREANU, M. U. 16. *Zîmbea în doi peri.* VORNIC, P. 141. *Mecanicul avea o vorbă în doi peri, mai greu de înţeles... pentru locotenent.* BARBU, P. 240. *Bătrînul mormăi ceva în doi peri.* IL ianuarie 1962, 43. ◇ L o c. a d v. **Pe păr** sau **pe părul calului** = fără şa, pe deşelate. *Căpitanul strîbilor, numai pe părul calului şi gol de giumătate, au trecut Tisa.* ŞINCAI, HR. II, 311/7. *M-am azvîrlit... pe părul unui cal, am alergat acasă.* CREANGĂ, A. 21, cf. TDRG. *Răcnete în toate părţile, poruncă să încalice călăraşi pe păr şi să-l alunge pe fugar.* SADOVEANU, O. XIII, 766. **În păr** = **a)** (regional; în opoziţie cu î n r ă s p ă r) în sensul direcţiei normale de creştere a firelor de păr **(I 1)**. *Începu... a-l netezi pre spate şi pre coaste în păr şi în răspăr.* ŢICHINDEAL, F. 331/23; **b)** cu toţii (prezenţi), fără să lipsească vreunul, în întregime. *Am cercetat la visterie şi să găsesc în păr acum 112 podari* (a. 1813). DOC. EC. 154. *Rămîneam uneori numai patrù-cinci sute...,* dar peste zece zile eram în păr la loc. GHICA, S. 16. *Mitocănimea era... în păr la galerie.* CARAGIALE, O. I, 13. *Purceii erau toţi în păr la ugerul scroafei.* ISPIRESCU, L. 129. *Sîntem toţi în păr.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 7. *Notar, primar erau adunaţi în păr la primărie.* ap. TDRG. *După prînz, flăcăii sosiră în păr.* GÎRLEANU, N. 135. *Familia Herdelea se afla în păr în pridvor.* REBREANU, I. 66, cf. 251. *Deseară toată lumea în păr la danţ şi la teatru!* BRĂESCU, O. A. I, 35. *Echipajul ieşise în păr şi se bucura şi el de privelişlea aceasta neobişnuită.* SADOVEANU, O. VI, 48, cf. I, 557, III, 392. *Satul, adunat în păr.* STANCU, D. 210. *Nimeni n-a fost lipsă la apel. Toţi colegii sînt în păr.* S martie 1960, 35. ◇ E x p r. **Din** (sau **de-a**) **fir în** (ori **a**) **păr** sau (regional) **pînă într-un păr** = de la un capăt la altul

şi cu lux de amănunte, în întregime şi cu multe detalii, în amănunt. *Ne spune Din fir în păr cîte au fost cîntate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 305. *Nenorocitul îşi povesti din fir în păr toate isprăvile.* CARAGIALE, O. I, 166, cf. ZANNE, P. II, 404, III, 284, DELAVRANCEA, O. II, 54. *Tăbărîră pe el să le povestească tot, din fir în păr.* REBREANU, I. 59. *Povesti din fir în păr ce a păţit.* id. ib. 122, cf. CADE. *Îi spun din fir în păr cum am păţit.* VLASIU, A. P. 49, cf. MARIAN, T. 171. **A atîrna de un fir de păr** = a depinde de foarte puţin, de o nimica toată; a avea o poziţie şubredă, precară. Cf. ZANNE, P. II, 401, 801. *Voinţa de a mai trăi a fetei atîrnă de un fir de păr.* GALACTION, A. 262, cf. VASILIU, P. L. 35. **A se lua cu mîinile** (ori, rar, **a se smulge) de păr** sau **a-şi smulge părul** (sau **perii) (din cap)**, se spune despre cineva care este foarte supărat, care este cuprins de desperare. *Îşi smulgeau perii din cap de disperare.* FILIMON, O. I, 247. *Îi venea să-şi smulgă perii din cap.* SLAVICI, O. II, 198. *Cînd auzi... de cele ce se întîmplase se luă cu mîinile de păr.* ISPIRESCU, L. 121. *Începu să plîngă cu hohot şi să-şi smulgă părul.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 53. *Ţi-am spus un adevăr Încît îţi vine să te iei Cu mîinile de... păr.* TOPÎRCEANU, P. O. 110. *Urla... şi-şi smulgea părul din cap, că-i moare nevasta.* SADOVEANU, O. I, 564. *Ţiganul îşi smulgea părul şi blăstăma.* RETEGANUL, P. P. 104. **A se lua** (sau **a se prinde**) (cu cineva) **de păr** = a se lua la bătaie, a se încăiera. *Unii cu alţii să lua de păr.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 336, cf. ZANNE, P. II, 400. *Se încinse o vorbărie de vreo trei ceasuri, aci apropiindu-se, aci gata să se ia de păr.* REBREANU, I. 228, cf. CADE. **A i se ridica** (sau **a i se sui) (tot) părul** (**în cap** sau **în vîrful capului**) sau **a i se face** (sau **a i se ridica** etc.) **părul măciucă** (sau **vîlvoi**, regional, **puică**) **(pe cap** sau **în vîrful capului)** sau **a i se zbîrli** (ori, regional, **a i se arici, a i se înspica tot) părul (în cap)** = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimînta. *Dă groază, tot părul mi să înspică Iar inima-mi tremură dă frică.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 315. *Niciodată n-am văzut curgînd sînge... fără ca să mi se ridice părul de groază.* ODOBESCU, S. I, 13. *Ce-am auzit eu, mi s-a suit părul în vîrful capului.* CREANGĂ, O. 41, cf. id. P. 159. *Urlau dobitoacele de ţi se făcea părul măciucă pe cap.* ISPIRESCU, L. 7, cf. 18. *Cînd am văzut ursul mi s-a aricit părul în cap.* REV. CRIT. III, 86, cf. TDRG. *Mi se ridică părul măciucă în vîrful capului.* SADOVEANU, O. XI, 456. *În iad îl băga Şi de ce-mi vedea Păru-n cap i se zbîrlea.* TEODORESCU, P. P. 413. **A despica** (sau **a tăia) părul** (sau **firul de păr, un fir de păr) în patru** (sau **în şapte** etc.) = a cerceta ceva în mod amănunţit, a se ocupa de ceva cu minuţiozitate exagerată, mai mult decît este necesar. *Cu poznatele lui fapte Despica părul în şapte.* BĂRAC, T. 3/18. *Aş vrea să ştiu... dacă-i om statornic, econom? — El? ... e în stare să taie un fir de păr în patru.* ALECSANDRI, T. 774. *A tăiat firul de păr în patru pentru a prezenta aspecte minunate... şi caracteristice acestui peisaj social.* RALEA, S. T. I, 91. *Despica firul de păr în patru.* STANCU, R. A. III, 116. (Învechit şi popular) **(Nici) un păr (mai mult)** sau **nici cît e un fir de păr** = cît de puţin; de loc, nimic. *Acel popă să nu-i dea [femeii lui] den zestrele ei nici un păr.* PRAV. GOV., ap. TDRG. *Nu vrea a să abate nici cît e un fir de păr de la cele mai nainte poftite.* GT (1839), 160 ²/38. *Decît pielea obişnuită, să nu poţi cere un păr mai mult.* ALEXANDRESCU, O. I, 223. (Învechit şi popular) **Cît s-ar** (ori **ai) rupe un păr (din cap)** = foarte puţin, infim. *Şi aşa au lipsit de n-au luat domnia cît s-ar rumpe un păr.* NECULCE, L. 141. *Cît ai rupe un păr din cap de n-au luat [catanele] pre Mihai Vodă de grumaz.* id., ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 402. **N-am păr în cap** (sau **în barbă**) sau **cît păr în cap, ca părul din cap,** se spune pentru a arăta că ceva este în număr sau în cantitate foarte mare. *Ei! domnule, cîte d-iste n-am cilit eu, n-am păr în cap!* CARAGIALE O. VI, 66. *Lume multă... iac-aşa, ca părul din cap.* BUJOR, S. 134. *O, cîte partide nu ne-a venit, Doamne, n-am păr în cap.* BASSARABESCU, V. 19, cf. CADE. *Am unchi şi mălaşi foarte bogaţi, cît păr în cap.* CĂLINESCU, E. O. II, 180. (Regional) **Cît păr** (sau **cîţi peri) în palmă** (ori **pe broască**) = nimic; de loc. Cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 130, CADE. *Am avut minte cît păr pe broască.* SADOVEANU, O. III, 174. **Tras de păr,** se spune despre o concluzie, o afirmaţie etc. forţată sau exagerată, care denaturează adevărul, despre un lucru nefiresc, silit. Cf. ZANNE, P. II, 403, CADE. (Regional) **A-i lua** (cuiva) **părul foc** = a intra în mari încurcături sau primejdii; a da de belea. *Erau nişte muieruşte cu care nu se putea juca cineva, că-i lua părul foc.* ISPIRESCU, ap. CADE, cf. TDRG, UDRESCU, GL. **A scoate (cuiva) peri albi** = a pricinui (cuiva) multe necazuri şi supărări; a sîcîi, a agasa, a plictisi (pe cineva). *Duceţi-vă de pe capul meu că mi-aţi scos peri albi de cînd aţi venit.* CREANGĂ, P. 270. *Mi-au făcut totdeauna greutăţi, mi-au scos peri albi.* STANCU, R. A. V, 235. **A-i ieşi (cuiva) peri albi** = a îmbătrîni (înainte de vreme) din cauza prea numeroaselor necazuri; a fi hărţuit şi tracasat de ceva. *Mi-o ieşit peri albi de cînd am fată mare.* ALECSANDRI, ap. CADE, cf. DM. **A-i ieşi** (sau **a-i trece) cuiva părul prin căciulă** = a face eforturi deosebite trecînd peste multe greutăţi, a ajunge la limita răbdării (fiind silit să suporte multe neajunsuri). Cf. TDRG, PAMFILE, J. I, 130, II, 159. *Am să ţi-l duc pînă i-o ieşi părul prin căciulă.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 201, cf. CADE. *Noi muncim din greu, cuconaşule. Nouă, pînă ce cîştigăm francul, ne iese părul prin căciulă.* SADOVEANU, O. V, 234, cf. CIAUŞANU, GL. (Regional) **A întoarce părul pe dos** = a se supăra, a se mînia. Cf. ALR II 4 970/514. (Regional) **A se ţine în păr** = a arăta bine, a se menţine (tînăr, sănătos). Cf. UDRESCU, GL. (Regional) **(Cu) păr pe limbă** = lipsit de educaţie, necioplit; prost. *Nu are păr pe limbă.* TDRG. *Voi uniţii cu păr pe limbă şi un şi cu lapte acru.* ALR II 2 777/172. (Popular) **A-şi da părul pe mîna altuia** sau **a fi cu părul în mîna altuia** = a-şi încredinţa soarta cuiva, a se lăsa în voia, la discreţia cuiva, a depinde cu totul de cineva. Cf. ZANNE, P. II, 404, PAMFILE, J. II, 159, UDRESCU, GL. (Regional) **A ţine** (sau **a apuca) pe cineva de păr** = a avea influenţă asupra cuiva, a ţine în puterea sa, a stăpîni, a domina pe cineva. *Noi am mărsu şi cam de frică că ne-u minat cine ne ţine de păr, cum mărgu şi iobagii* (cca 1650). IORGA, D. B. I, 99, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 159, CADE. (Popular) **A se da** (sau **a se lăsa) după păr** = a accepta să se comporte aşa cum i se cere, să facă ceea ce i se cere, a se conforma; a se acomoda. Cf. BARONZI, L. 44. *Ea prinse voie bună... , se dete din ce în ce după păr.* SLAVICI, N. II, 84, cf. TDRG, PAMFILE, J. II, 159, CADE. *Bre, tatar, dă-te după păr! Altfel te lepădăm.* SADOVEANU, O. L. 109. *Toţi trebuiră să se dea după păr şi să facă pe placul bătrînei.* POP., ap. TDRG, cf. ZANNE, P. II, 397. (Regional) **Cu mari peri** = cu mare greutate, cu deosebit efort. Cf. PAMFILE, J. I, 130. (Familiar) **Păr de cîine** = om de nimic, secătură, şarlatan, pezevenchi. V. p o r c. *Eşti un hoţ, un păr de cîine, nu voi să te văz mai mult.* PANN, P. V. III, 114/9. **Are peri de lup,** se spune despre un om rău, hain la inimă. Cf. ZANNE, P. I, 586, IX, 686, UDRESCU, GL. ✦ (Învechit, rar) **Părul purcelei** = „capacul lăzii". Cf. BARONZI, L. 151, DR. XI, 143. ✦ (Fiecare dintre) firele chitinoase care se găsesc pe unele organe sau părţi ale corpului insectelor. *Albina cu pantaloni... la picioarele dindărăt are atîţia peri lungi, încît pare că e cu pantaloni franzuraţi.* SIMIONESCU, F. R. 310. *Corpul* [omidei] *este acoperit cu un tegument moale, diferit colorat, liber sau acoperit cu diferite producţiuni piloase, ca: peri, spini, tuberculi etc.* ENC. AGR. IV, 275. ✦ P. a n a l. (Mai ales la pl.) (Fiecare dintre) firele scurte, ieşite în afară, care acoperă suprafaţa unei ţesături, în special a unui covor. Cf. CADE. *Şi stau toţi îngenuncheţi Pe covor cu perii creţi.* ALECSANDRI, P. P. 77. ✦ P. a n a l. (Prin Transilv. şi Ban.) Mătase (2) de porumb. *Tulpinile verzi de porumb pe alocuri Şi-arată, auriu, părul.* BLAGA, P. 171, cf.

ALR SN I h 106, L. ROM. 1959, nr. 3, 69, A I 12, II 3, 6, 8, 12, III 16, 17, 18, TEAHA, C. N. 250.

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de" care precizează sensul; adesea la sg. cu sens colectiv) Păr **(I 1)** tăiat sau smuls de pe corpul unor animale pentru a fi folosit în diverse scopuri, mai ales ca materie primă. *Am avut... un oca de păr* [de capre] (a. 1786). IORGA, S. D. XII, 109. *Părul* [animalelor lama] *îl întrebuinţează ca lînă pentru straie.* DRĂGHICI, R. 65/4. *Aşternutul era umplut cu peri de cal.* id. ib. 77/13. *Să lucrăm... pălării dă păruri şi dă pîslă.* JIPESCU, O. 70. *Lăutarul să prăpădea cu firea... să-şi rupă arcuşul cu păr negru şi mai multe nu.* DELAVRANCEA, S. 55. *Se trimiteau vite..., păr de porc şi diferite linuri.* N. A. BOGDAN, C. M. 134, cf. NICA, L. VAM. 187. *Părurile animale comparabile linii (părul de bou, de capră, de cămilă) se prelucrează cu oarecari adaptări, după procedeul lînii dărăcite.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 485. *Părul se obţine prin smulgere ori radere de pe pieile animalelor.* LTR[2]. *Sită de păr.* ALR II 3 987/310. ◆ (Învechit şi regional) Blană (de animal). Cf. ALR II 6 536/36. *Cine te întreabă de ce păr îţi este căciula?* se spune cînd cineva nu este luat în seamă. Cf. ZANNE, P. III, 40.

3. (Popular) Lînă (de calitate superioară) cu firul lung, separată prin pieptănare sau dărăcire. *I-au trimis o furcă de aur şi un fus de aur şi cu păr în furcă.* HERODOT (1645), 260. *Lîna se spală de usuc, se scarmănă şi la pieptănat se deosebeşte în păr şi canură.* DAMÉ, T. 68. *Această pînză este îndestul de groasă, provenită din urzeală de păr şi bătaie de canură moale.* PAMFILE, I. C. 290. *Lîna din care se face este părul aspru scos din lîna oilor ţigăi.* id. ib. 354. *Firele mai lungi din lînă se numesc păr.* PRECUP, P. 21. *Se aleg întîi firele mai lungi, păru, întrebuinţat la urzit.* DIACONU, P. 34, cf. 53, STOIAN, PĂST. 60, H V 338, XVI 11, XVIII 268. *Pentru tras păr sînt alţi piepteni, cu cozile lungi şi cu dinţii făcuţi din cuie mari şi lungi.* ŞEZ. II, 228, cf. 185, 226, VII, 192. *Pe drot se pune fuior şi păr.* DENSUSIANU, Ţ. H. 99, cf. 61, CV 1952, nr. 2, 38, L. ROM. 1959, nr. 3, 69, A I 21, 35, II 12, V 2, 8, 14, 15, 21, 23, 28, 33, 34, 35, VI 19, 22, 26, TEAHA, C. N. 250. ◇ Expr. **Păr pe** (sau **în**) **păr,** se spune pentru a arăta că se face un schimb între lucruri echivalente sau în proporţii egale. Cf. ZANNE, P. III, 203, SĂGHINESCU, V. 63. *Se puse pe lîngă dînsul şi-l îmbie ca să schimbe stupii păr pe păr.* MARIAN, INS. 206, cf. DR. V, 80. ◆ (Regional) Fuior de cînepă (Mărăcinele-Băileşti). GL. OLT. *Dacă vrem să scoatem păr, dărăcim... [din cînepă].* ib.

4. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată felul, proveniența) Denumire generală dată fibrelor textile de origine animală; p. ext. ţesătură făcută din asemenea fibre. *Ioan avea veşmintele lui de păr de cămilă.* TETRAEV. (1574), 5[r]/1. *Veşmînt de păr purta.* CORESI, EV. 526, cf. N. TEST. (1648), 5[r]/8. *Haină de păr.* ST. LEX. 170[r2]/3. *I-au frecat trupul cu pînză de păr* (a. 1675). GCR I, 222/6. *Va arde de tot haina... au den păruri, au den inuri.* BIBLIA (1688), 79[2]/35. *Să te îmbraci în haină de păr.* VARLAAM-IOASAF, 16[r]/27. *Două păr[echi] dăsagi: un[a] de piele, un[a] de păr* (cca 1816). IORGA, S. D. VII, 16. *Înfăşurat într-o pelerină vastă de păr de cămilă, model elveţian, se îndreptă... spre locul unde avea să examineze compania de mitraliere.* BRĂESCU, O. A. II, 182. *Şleahticul scăpase cartea pe învelitoarea uşoară de păr de cămilă.* SADOVEANU, O. V, 613. *Îmbrăcat într-o pijama de păr de cămilă, sta răsturnat într-un fotoliu de piele.* BART, E. 296. *Traistă de cal... făcută din păr aspru de capră.* PAMFILE, B. 14. ◆ (Regional) Fibră de lemn (Crăguieşti-Turnu Severin). Cf. GL. OLT. *Lemnu are păru lui, unde dai ca să-l crăpi.* ib.

II. P. anal. **1.** (La sg. de obicei cu sens colectiv) Fiecare dintre filamentele (foarte fine) de origine epidermică existente pe anumite organe ale unor plante. *Filamentele staminelor nude, fără peri lînoşi.* GRECESCU, FL. 16. *Această strînsă legătură* [a grîului, de pămînt] *se face prin perii radiculari, cari se lipesc de pămînt.* SANDU-ALDEA, S. 26. *Minta cu părul parfumat ... povestea nu ştiu ce florilor.* ISANOS, Ţ. L. 7, cf. DER. *Păr de spic.* A IX 4.

2. (Popular) Un fel de abces foarte dureros care se face de obicei la degetele de la mînă. Cf. SĂGHINESCU, S. 98, N. LEON, MED. 140. *De păr la deget suferă mai mult fetele şi femeile ce cos cu acul şi se înţeapă.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 141, cf. CANDREA, F. 28, 224, 304, GOROVEI, CR. 95, ŞEZ. XV, 19, H VI 11, X 402, 548, XII 291, 303, XVI 241, com. MARIAN.

3. Arc în formă de spirală la ceas. Cf. SCRIBAN, D. [Un resort] *în spirală numit păr, fiindcă la primele ceasuri era făcut din păr de porc.* CIŞMAN, FIZ. I, 171.

III. Compuse:

1. (Bot.; regional) **Părul-doamnei** = strașnic *(Asplenium trichomanes)*. Cf. BORZA, D. 26, H X 496; **părul-ciutei** = verigar *(Rhamnus cathartica)*. Cf. DDRF, DAMÉ, T. 186, BRANDZA, FL. 208, GRECESCU, FL. 151. *Se fac copilului scăldători cu părul-ciutei.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 184, cf. BIANU, D. S. 502, CADE, BUJOREAN, B. L. 387, SFC I, 178, BORZA, D. 146, H I 96, ŞEZ. XV, 118; **părul-zînelor** = **a)** colilie *(Stipa pennata)*. Cf. PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 165; **b)** năgară *(Stipa capillata)*. Cf. BORZA, D. 165; **părul-Maicii-Domnului** = **a)** (şi în forma **părul-Maicii-Preciste**) plantă erbacee cu frunzele lunguiețe, triunghiulare şi penate, care creşte prin păduri în locuri umede şi umbroase sau prin crăpăturile stîncilor; (regional) părul-fetei, părul-Sfintei-Marii *(Asplenium adianthum nigrum)*. Cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 26, H II 3; **b)** (şi în forma **părul-Maicii-Preciste**) părul-fetei *(Adianthum capillus-Veneris)*. Cf. BORZA, D. 11; **c)** strașnic *(Asplenium trichomanes)*. Cf. BIANU, D. S., PANŢU, PL., BORZA, D. 26; **d)** năfurică *(Artemisia annua)*. Cf. BORZA, D. 24; **părul-fetei** = **a)** (şi în formele **părul-fetei-mişele, părul-orfanei**) plantă criptogamă înrudită cu feriga, cu peţiolurile lungi şi subţiri, întrebuinţată în medicină şi cultivată, uneori, ca plantă ornamentală; (regional) buricul-Vinerei, buruiană-de-bubă-neagră, părul-Maicii-Domnului, percica-fetei *(Adianthum capillus-Veneris)*. Cf. POLIZU, BARONZI, L. 141, DDRF, BORZA, D. 11; **b)** părul-Maicii-Domnului *(Asplenium adianthum nigrum)*. Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 26; **părul-Sfintei-Marii** = **a)** *Asplenium septentrionale*. Cf. BORZA, D. 26; **b)** torţel *(Cuscuta epithymum* şi *europaea)*. Cf. BRANDZA, FL. 368, DAMÉ, T. 185, ALEXI, W., PANŢU, PL., BORZA, D. 55. *Sînt locurile invadate cu torţel, care se mai numeşte borangic, părul-Sfintei-Marii, steagul-ţinelor.* SIMIONESCU, FL. 328; **c)** părul-Maicii-Domnului *(Asplenium adianthum nigrum)*. Cf. POLIZU; **d)** părul-fetei *(Adianthum capillus-Veneris)*. Cf. DDRF; **părul-porcului** = **a)** coada-calului *(Equisetum telmateja, arvense* şi *silvaticum)*. Cf. BARONZI, L. 141, BRANDZA, FL. 505, PĂCALĂ, M. R. 25, PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 64, H II 116, 130, III 325, 462, IV 9, V 415, X 67, 489, XI 327, XII 24, 385, 389, XVI 146, 159, XVII 7, 307, XVIII 102, 168, VICIU, GL., I. CR. IV, 24, ŞEZ. XV, 146; **b)** (şi în formele **păr-de-pore, păr-de-lup**) ţăpoşică *(Nardus stricta)*. Cf. PĂCALĂ, M. R. 25, ARH. SOM. XXIII, 463, BORZA, D. 115, 116, ŞEZ. IV, 29, VII, 117, VIII, 153; **c)** plantă graminee care creşte prin locuri nisipoase; (popular) păiuş-de-nisipuri *(Festuca vaginata)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 181; **d)** păiuş **(3 b)** *(Festuca ovina)*. Cf. BORZA, D. 70; **e)** iarba-calului *(Festuca sulcata)*. Cf. id. ib.; **f)** ciumăfaie *(Datura stramonium)*. Cf. id. ib. 58; **g)** plantă erbacee cu tulpina împărţită în numeroase ramificaţii subţiri şi aspre, care creşte prin locurile umede de pe lîngă pîraie *(Juncus trifidus)*. Cf. id. ib. 91; **h)** rugină *(Juncus effusus)*. Cf. id. ib.; **i)** brădăţel *(Juncus compressus)*. Cf. id. ib.; **j)** cornişor *(Lycopodium annotinum)*. Cf. id. ib. 102; **k)** piedicuţă *(Lycopodium clavatum)*. Cf. id. ib. 103; **l)** brădişor *(Lycopodium selago)*. Cf. id. ib.; **m)** alior *(Euphorbia cyparissias)*. ALR SN III h 647/2. *Se fierbe în apă pă-*

rul-porcului; se toarnă deasupra puțin undelemn. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 88, cf. II, 11. *Am coborît într-o vale plină de... părul-porcului.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 156. *Pentru descuiatul vilelor cum și al oamenilor (cînd nu se pot pișa) întrebuințează o buruiană ce o numesc părul-porcului.* MAT. FOLK. 699; **părul-crîjei** = nume dat unei specii de lichen; (regional) puricească *(Lecanora confluens).* Cf. BORZA, D. 197; **părul-ursului** = numele unei plante nedefinite mai de aproape. Cf. H XVI 412.

2. (Popular) **Peri-răi** = numele unei boli de ochi care se caracterizează prin creșterea anormală a unor fire de gene pe partea interioară a pleoapei, provocînd iritarea ochiului; p. ext. corp străin intrat în ochi și care provoacă iritarea acestuia. *Oi fi avînd și eu peri-răi și le înșală părerile.* ISPIRESCU, L. 288, cf. N. LEON, MED. 141. *De peri-răi bolnavul îi înglodit (înțepat) în albușul ochilor.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 149, cf. BIANU, D. S. 744, H I 353. *Perii-răi se fac pe partea de către globul ochilor a genelor (pleoapelor).* ȘEZ. I, 256. *Albeața... se iscă din vreun gunoi sau pai căzut, din peri-răi, ori din vrăjile dușmanilor.* PAMFILE, B. 10, ALRM II/I h 12/334; (regional) **părul-porcului** = boală la copiii mici, care se manifestă prin apariția unor peri scurți și aspri pe spinarea copilului, care îi provoacă dureri și înțepături. *Un fel de păr foarte mărunțel și ghimpos, care se numește părul-porcului și care îi înghimpă pe copii.* MARIAN, NA. 392, cf. 21, CANDREA, F. 309.

3. (Astron.) **Părul-Berenicei** = numele unei constelații din emisfera boreală. *Constelațiunea numită părul-Berenicei situată între constelațiunea boarul și leul-mare.* CULIANU, C. 57. *Vom trece de mînă prin inima Septentrionului și, În părul Berenicei topindu-ne, Spre ziuă vom asfinți.* L 1965, nr. 20, 4/6.

— Pl.: *peri* și (rar, n.) *păruri.* — Și: (învechit, rar) **per** s. m.

— Lat. **pilus.**

PĂR [2] s. m. **1.** Pom din familia rozaceelor, cu coroana piramidală, cu frunze ovale, cu flori mari, albe, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Pirus sativa). Și așe căde turcii, ca cînd ar căde niște pere coapte dintr-un păr, cîndu-l scutură oamenii.* NECULCE, L. 238, cf. ANON. CAR. *I-au tăiat pașa capul, supt un păr, în București.* R. POPESCU, CM I, 260. *Am pus piatră lîngă tulchina unui păr mare* (a. 1763). URICARIUL, XX, 406, cf. COTEANU, PL. 22, LB. *Doamne, fă, mă rog, ca cine se va sui în părul acesl... să nu se poată cobori de n-oi vrea eu.* NEGRUZZI, S. I, 84. *Vedeam livada, grădina, ... Părul înalt și tulpina Unde, copil, mă jucam.* ALEXANDRESCU, O. I, 135. *Sînt mulți duzi... unii cu frunza plină și seamănă cu acea a părului.* I. IONESCU, P. 282, cf. BARONZI, L. 141. *Vede un păr frumos și înflorit.* CREANGĂ, P. 286. *Sta în fundul grădinii, sub un păr cu frunzele îngălbenite.* SLAVICI, N. I, 102. *Dete peste un păr plin de pere de aur.* ISPIRESCU, L. 224. *Părul legă pere cari crescură cît pumnul.* DELAVRANCEA, S. 249. *Se cunoștea... mijlocul de a se colora în galben firele cu ajutorul cojii de păr.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 46. *Casa dumneavoastră e numai peste drum, ... se vede după părul ista mare.* C. PETRESCU, Î. I, 272. *La Teofil erau niște peri altoiți, cu niște pere aurii.* VLASIU, A. P. 162. *Dintr-un păr cad frunze roșii.* SADOVEANU, O. I, 704. *Merii și perii grădinilor sînt plini de cîntecul păsărilor.* V. ROM. februarie 1954, 301. *Se sui într-un păr mic.* PREDA, Î. 146, cf. BORZA, D. 140. *Stăteam pe scaun, sub umbra unui păr noduros.* BARBU, P. 39. *Perii noștri au pere anul acesta?* S mai 1960, 30, cf. DER. *Măi, bădițo, buze moi, Mută-ți casa lîngă noi, C-am un păr cu pere moi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 48. *Foaie verde păr crăiesc, Vin, bădiță, cînd gîndesc.* id. ib. 117, cf. 161, 170, 237. *Foileana părului, Sus, la vîrvu muntelui, Cîntă un pui a cucului.* ȘEZ. III, 157. *Așa-mi zice frunza-n păr Să iubesc.* HODOȘ, P. P. 61, cf. ALR I 875/424, 512, 518. *Într-un păr că se suia, De-acolo că fluiera.* BALADE, II, 188. *Mila de la bărbat, Ca frunza de păr uscat.* ZANNE, P. IV, 258. *La părul lăudat cu sacul mare să nu te duci.* PANN, P. V. III, 105/18, cf. ZANNE, P. I, 243. *Sub părul fără roade, nu se adună paserile.* ZANNE, P. IX, 503. *La părul stufos îi trebuie băț gros.* id. ib. ◇ (Cu determinări care indică specia) *Păr ciorâsc, păr harbuzesc, păr motrun, păr orzatic, păr pădureț, păr pergamut, păr sîntilesc, păr sorb, păr tămîios, păr tomnatic, păr untos, păr vărătec.* ✦ Lemn de păr [2] **(1)**, care se întrebuințează în strungărie, în sculptură etc. Cf. PANȚU, PL. 213, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Regional; în sintagma) *Măr-păr* = specie de măr [1] **(1)** cu fructe mici. *Sub o trupină de măr-păr se află un pat.* MARIAN, O. II, 112. *Dar sub măr-păr, pat de brad De mulți măieștri e lucrat.* POP., ap. GCR II, 327, cf. CARDAȘ, C. P. 234.

— Pl.: *peri.*

— Lat. **pirus.**

PĂR [3] s. m. (Bot.; prin Ban.) Sparanghel *(Asparagus officinalis).* Cf. BORZA, D. 140.

— Pl.: *peri.*

— Etimologia necunoscută. Cf. lat. p o r r u m.

PĂR [4] s. n. v. **pahar.**

PĂRÁ [1] s. f. v. **para** [3].

PĂRÁ [2] vb. I. T r a n z. și r e f l. (Învechit) A (se) apăra. *De dzăci de mii de fieri sireape mântuindu-i și părînd.* DOSOFTEI, v. s. februarie 59[v]/19, cf. DR. III, 699.

— Prez. ind.: *par.*

— Lat. **parare.**

PĂRÁ [3] vb. I v. **para** [4].

PĂRÁCĂ s. f. (Prin Ban. și Transilv.) Chiciură. Cf. ALR I 1 260/63, 112.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PĂRÁDĂ s. f. v. **paradă.**

PĂRÁDE s. f. v. **paradă.**

PĂRÁDI s. f. v. **paradă.**

PĂRÁDIE s. f. v. **paradă.**

PĂRÁG subst. (Regional) Fin de calitate inferioară (plin de buruieni) (Ghilad-Timișoara). ALR SN I h 123/36.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p ă r a n g i n ă [1].

PĂRÁGENĂ s. f. v. **paragină** [1].

PĂRÁGINĂ [1] s. f. v. **paragină** [1].

PĂRÁGINĂ [2] s. f. v. **părangină** [1].

PĂRÂNGINĂ [1] s. f. (Bot.; regional) **1.** Vițelar *(Anthoxanthum odoratum).* Cf. LB. *Părlangină e o iarbă cu un miros minunat pe care o poartă nevestele și fetele în sîn.* MARIAN, S. R. II, 65, cf. GRECESCU, FL. 65, DAMÉ, T. 188. *Fînul cădea valuri-valuri și părangina pălită își împrăștia mireasma-i dulce în undele aerului.* SĂM. IV, 909, cf. TDRG. *Rănile se ung cu petroleu sau se aplică pe ele părăgină.* PĂCALĂ, M. R. 266, cf. CADE, BORZA, D. 20, H XI 326, REV. CRIT. III, 164, TODORAN, GL.

2. (În forma *parangină)* Iarba-Sfintei-Mării *(Hierochloë odorata).* Cf. BORZA, D. 84.

3. (În forma *paragină)* Trestie de cîmp *(Calamagrostis epigeios).* Cf. BORZA, D. 37.

4. (În forma *parangin)* Tremurătoare *(Briza media).* Cf. BORZA, D. 33.
— Pl.: *parangini* și *parangine.* — Și: **părángînă** (H XVIII 315), **părăginâ, părăginâ, părlăginâ** (ib. XI 326), **părlănginâ, păpărănginâ** (LEXIC REG. II, 78, MAT. DIALECT. I, 84), **paráginâ** (BARONZI, L. 140, BORZA, D. 37) s. f., **parángin** (BORZA, D. 33) subst., **părănginâ** (POLIZU, CIHAC, II, 246, DDRF, BARCIANU, BRANDZA, FL. 481, GRECESCU, FL. 597, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., BORZA, D. 20, 84), **parlăginâ** (H XVII 15) s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a r a g i n ă [1], p ă t l a g i n ă.

PĂRÁNGINĂ [2] s. f. v. **paraginâ** [1].

PĂRÁNGÎNĂ s. f. v. **părangină** [1].

PĂRASÍN s. m. v. **parasin.**

PĂRÁȘ [1] s. m. (Regional) Pescar care mînuiește parul [1] de care se fixează luntrea cînd se scoate năvodul. *Dacă lotca e bine fixată, părașul trece și el la cameră.* ANTIPA, P. 473.
— Pl.: *părași.*
— **Par** [1] + suf. *-aș.*

PĂRÁȘ [2] subst. (Regional) Curătură (în pădure) (Arefu-Curtea de Argeș). ALR I 956/782.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PĂRÁT s. m. v. **împărat.**

PĂRÁTIC, -Ă adj. (Învechit și regional) Portocaliu. *Stu bubă blîndă, Stu bubă paratică, Stu bubă albastră.* MAT. FOLK. 1 510. ✦ (Substantivat, n.) Culoarea de mai sus; substanța colorantă care are această culoare. *Se plătește cu oca și cu prețurile următoare: cicicu (roșu deschis) 9 lei oca, verde 4 1/2 lei peraticu (portocaliu) 6 lei, conabiu (roșu ca vișina) 10 lei.* I. IONESCU, M. 695.
— Pl.: părătici, -ce.
— Și: (învechit) **perătic, -ă,** (regional) **parátic, -ă** adj.
— Cf. p a r ă [1].

PĂRĂȚ s. n. (Anat.; învechit) Palat [2], cerul-gurii. *Se lepească-se limba mea de părațul* (p ă n a ț u l s, g r u m a d z u l CV, g r ă m a d z i l o r H, g î t l e j u l D) *meu se nu pomeni-voi tire.* PSALT. 286, cf. ANON. CAR.
— Pl.: *părațe.* — Și: **pănăț** s. n.
— Lat. **palatium** (cu sensul lui *palatum).*

PĂRĂUĂ s. f. v. **para** [3].

PĂRĂ [1] prep., conj. v. **pînă.**

PĂRĂ [2] s. f. v. **pară** [1].

PĂRĂ [3] s. f. v. **pîră.**

PĂRĂ [4] s. f. v. **poară.**

PĂRĂCHÉRNIȚĂ s. f. v. **parachernițâ.**

PĂRĂCLĂU s. n. (Transilv.) Ciocan pentru spart piatră. Cf. KLEIN, D. 150, 190, FRÎNCU-CANDREA, M. 43, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUȘ.
— Pl.: *părăclaie.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă r ă c l i.

PĂRĂCLÍ vb. IV. T r a n z. (Regional) (Complementul indică piatra) A sparge, a sfărîma (Crișior-Brad). Cf. PAȘCA, GL.
— Prez. ind.: *părăclesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă r ă c l ă u.

PĂRĂCLÍNȚ s. m. v. **pălăcrinț.**

PĂRĂCLISĂRI s. m. v. **paracliser.**

PĂRĂCLUÍRE s. f. (Prin vestul Transilv.) Spargere, sfărîmare a pietrei. Cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 43.
— Pl.: *părăcluiri.*
— Cf. p ă r ă c l i.

PĂRĂDĂICĂ s. f. v. **paradaisă.**

PĂRĂDÁIE s. f. v. **paradaisă.**

PĂRĂDÁISĂ s. f. v. **paradaisă.**

PĂRĂDÁIȘI s. f. pl. v. **paradaisă.**

PĂRĂDĂI s. f. pl. v. **paradaisă.**

PĂRĂDĂU subst. v. **paradău.**

PĂRĂDÍCĂ s. f. v. **paradaisă.**

PĂRĂDOSÍT, -Ă adj. v. **paradosit** [2].

PĂRĂDUÍ [1] vb. IV. (Regional și familiar; mai ales în Mold.) **1.** R e f l. (Despre imobile, construcții, mobilă etc.) A se dărăpăna, a se strica; a se ruina, a se distruge. *Mi s-au părăduit toate și-am rămas singur în moară.* LUNGIANU, CL. 80, cf. 231. *Eu mult bine ți-am făcut, Cuibușorul ți-am păzit Și nu s-a părăduit.* PAMFILE, C. Ț. 189. ✦ T r a n z. A face de neutilizat; a spurca. *Broască, brosculiță, Tu-n apă să trăiești..., Puțuri să nu părăduiești.* PAMFILE, S. T. 17.
2. T r a n z. (Complementul indică bani, averi, bunuri etc.) A consuma fără socoteală (și pînă la epuizare); a risipi, a irosi. *Aicea vă tot strîngeți și tot părăduiți averea multă.* MURNU, O. 72, cf. MIRONESCU, S. 619. *Apăr bunul pe care-l părăduiește Zaharia.* C. PETRESCU, R. DR. 306. *Vinul, mai mult îl părăduiau în loc să-l bea.* SADOVEANU, O. I, 340. ◇ A b s o l. *De vîndut n-aveau cui vinde, nici grîu, nici orz, nici mălai. Mîncau și părăduiau.* SADOVEANU, O. XIII, 377. ◇ R e f l. *Din zestrea care i-au fost dat-o, vitele și oile s-au părăduit.* id. ib. XIV, 80. (F i g.) *Astfel se părăduise tot ce putea să-i amintească cealaltă viață.* C. PETRESCU, Î. II, 127. *Am bătut drumurile și ne-am părăduit tinerețele!* SADOVEANU, O. VIII, 496.
3. T r a n z. A fura (Larga-Tîrgu Ocna). Cf. I. CR. VII, 154.
— Prez. ind.: *părăduiesc.*
— Etimologia necunoscută. Cf. p a r a d ă u.

PĂRĂDUÍ [2] vb. IV. I n t r a n z. (Neobișnuit; ironic) A parada. *O purtase pe la grădină... unde cîntau lăutarii și părăduiau cavalerii Iașului.* BRĂESCU, O. A. II, 29. *Flăcăii fumau cu patimă... lutndu-se peste picior, părăduind s-audă fetele.* id. ib. 261.
— Prez. ind.: *părăduiesc.*
— **Paradă** + suf. *-ui.* Cf. germ. p a r a d i e r e n.

PĂRĂDUIÁLĂ s. f. (Regional și familiar) Risipă mare. Cf. BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., SFC II, 134. *Mare părăduială la casa moșului, s-a ales părădăul de strînsura lui.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *părăduieli.*
— **Părădui** [1] + suf. *-eală.*

PĂRĂDUÍRE s. f. (Regional) Acțiunea de a (s e) p ă r ă d u i [1] și rezultatul ei; stare de dărăpănare,

de ruină. Cf. p ă r ă d u i[1] (1). *Cișmelele... le-am adus din părăduire la dregerea și ființa lor cea dintîiu* (a. 1804). ap. TDRG.
— Pl.: *părăduiri.*
— V. **părădui[1].**

PĂRĂDUÍT, -Ă adj. (Regional și familiar) **1.** (Despre imobile, construcții, mobilă etc.) Dărăpănat; stricat; distrus. *Vagoanele erau cu ferestre și uși părăduite, cu oameni strînși unii în alții.* PAS, z. III, 37, cf. 215, DM.
2. (Despre bani, averi, bunuri etc.) Risipit, irosit. Cf. DM.
— Pl.: *părăduiți, -te.*
— V. **părădui[1].**

PĂRĂDUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. (Regional) (Om) risipitor. Cf. ȘĂINEANU, D. U.
— Pl.: *părăduitori, -oare.*
— **Părădui[1]** + suf. *-tor.*

PĂRĂFÍE s. f. v. **parohie.**

PĂRĂGENÍ vb. IV v. **părăgini.**

PĂRĂGENÍT, -Ă adj. v. **părăginit.**

PĂRĂGÍ vb. IV v. **părăgini.**

PĂRĂGÍNĂ[1] s. f. v. **paragină[1].**

PĂRĂGÍNĂ[2] s. f. v. **părangină[1].**

PĂRĂGINEÁLĂ s. f. Paragină[1] (1). *Și părăgineala, și bălăriile Ți le plivesc albinele-albastre.* DEȘLIU, G. 14.
— Pl.: *părăgineli.*
— **Părăgini** + suf. *-eală.*

PĂRĂGINÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Despre construcții, clădiri) A ajunge în stare de paragină[1] (2); a se ruina; a se dărăpăna. *Culele — micile castele ale vîlcenilor — s-au părăginit.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG, cf. CHEST. II 13/24, 87, 178. ✦ F i g. A ajunge într-o stare de decădere, a se distruge, a se prăpădi. *Vedea de mult că i se părăginește toată starea.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Așa te-ai părăginit, De bine ce ai trăit.* DEȘLIU, M. 53.
2. (Despre culturi, terenuri cultivabile, drumuri etc.) A ajunge în paragină[1] (3), a se distruge din lipsă de îngrijire. *O! Doamne, cînd i s-ar părăgini via!* ALECSANDRI, T. 279. *Via din ce în ce se părăginea.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Dacă drumurile cele vechi s-au stricat și s-au părăginit, se rup altele noi, printre dărmături.* GALACTION, A. 196. *Moșia, via s-au părăginit complet.* CĂLINESCU, S. 97. *De cînd mîndra n-am iubit, Curtea s-a părăginit, Și portiț-a putrezit.* FOLC. MOLD. I, 122. *Via ce o lași, îndată se părăginește.* ZANNE, P. I, 304. ◇ I n t r a n z. *Părăjește de iznoavă locul tăieturii de pădure.* COD. SILV. 24, cf. 54. ✦ T r a n z. f a c t. A aduce în stare de paragină[1] (3), a lăsa necultivat, neîngrijit. *Frați vitregi ce au părăginit pămîntul mamei sale.* JIPESCU, ap. TDRG. ✦ T r a n z. F i g. A lăsa în părăsire, a uita cu totul. *Obiceiurile bătrînești le-ați cam părăginit și le-ați lăsat.* JIPESCU, ap. CADE. *Foaie verde de cicoare, Subt un deal, lîngă Izvoare, Piatră mare Sta trîntită, De ciocane Ispitită, De veacuri Părăginită.* TEODORESCU, P. P. 555, cf. REV. CRIT. II, 480, BALADE, II, 96.
— Prez. ind.: *părăginesc.* — Și: (învechit) **părăgí,** (regional) **părăgení** (PAMFILE, A. R. 26) vb. IV.
— V. **paragină[1].**

PĂRĂGINÍRE s. f. Acțiunea de a (s e) p ă r ă g i n i și rezultatul ei. Cf. p ă r ă g i n i (1). *De la gară trec prin niște uliți triste: miroase a scăpătare și părăginire.* CARAGIALE, O. I, 74. *Curtea... în mijlocul căreia o biserică informă adauge o culoare mai mult la acel tabel de jalnică părăginire.* ap. TDRG.
— Pl.: *părăginiri.*
— V. **părăgini.**

PĂRĂGINÍT, -Ă adj. **1.** (Despre construcții, clădiri) Care a ajuns în stare de paragină[1] (2); ruinat; dărăpănat. *Ajungeau într-o stație părăginită.* SADOVEANU, M. C. 86. [Fabrica] *tot n-o poate duce cu el, așa că poate să fie și părăginită.* DEMETRIUS, C. 16, cf. CHEST. II 41/20, 50/29, ALRM SN I h 104/769.
2. (Despre culturi, terenuri cultivabile, drumuri etc.) Care a devenit paragină[1] (3), care a fost lăsat în părăsire; neîngrijit (1), sălbăticit, (regional) părăginos. *Se vinde cu mezat o vie părăginită din dealul Sasului.* CR (1833), 220[1]/16, cf. POLIZU. *Erau puse spre vînzare... patru vii lucrătoare, două vii părăginite, șase părechi de case.* FILIMON, O. I, 239. *100 pogoane vii părăgenite.* I. IONESCU, M. 642. *Întîlni o grădină părăginită.* ISPIRESCU, L. 348. *Pămîntul bogat și părăginit nu-l vezi coliliu de flori.* DELAVRANCEA, T. 108, cf. id. S. 221, 236. *Livada părăginită, fîntîna astupată c-un maldăr de spini.* VLAHUȚĂ, O. A. 497. *Stepa părăginită se desfășura nemărginită, netedă ca o foaie de hîrtie.* REBREANU, P. S. 108. *Pe șanțurile părăginite, priveau de departe cîțiva copii desculți.* GALACTION, O. A. I, 333. *Am fost crîng părăginit.* LESNEA, P. E. 71. *Aici, bătătura și mai pustie, ograda mai părăginită, restriștea și mai neîmpăcată.* VOICULESCU, P. I, 220. *Privesc parcul părăginit.* SADOVEANU, O. I, 704. *Privește și-n vale, dincoace, în livada părăginită, casa voastră!* id. îb. VII, 62. *Vom face din aceste locuri părăginite un lucru minunat.* CĂLINESCU, S. 314. *Pămînturile noastre din ostrov... rămîn cu totul părăginite.* GALAN, Z. R. 110. *În dreapta, un drum, cel mai părăginit și mai neumblat dintre toate, mergea paralel cu malul, spre fermă.* V. ROM. martie 1954, 30. *Într-o viie părăjinită își făcusă culcușul o vulpe.* POP., ap. GCR II, 262. *Via cu totul neglijată (păringenită) se zice pîrlog, pîrlogită.* H XVIII 267. ◇ F i g. *Din Alecsandri îi rămase aninat prin părăginitul de creier versul.* CIAUȘANU, R. SCUT. 68. *Și vai, pentru părăginita, trista vioară Și pentru dulcea boemă de-odinioară!* DEȘLIU, G. 18.
— Pl.: *părăginiți, -te.* — Și: (regional) **părăgít, -ă** (ALRM SN I h 104/769), **părăgenít, -ă, păringenít, -ă** adj.
— V. **părăgini.**

PĂRĂGINITÚRĂ s. f. (Regional) Paragină[1] (1) (Lugașu de Jos-Oradea). CHEST. IV 123/296.
— Pl.: *părăginituri.*
— **Părăgini** + suf. *-tură.*

PĂRĂGINÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Părăginit (2). *Ori cărările-s spinoase Ori drumuri părăginoase.* POP., ap. TDRG, cf. H XVII 17.
— Pl.: *părăginoși, -oase.* — Și: **paraginós, -oásă** adj. H XVII 17.
— **Paragină[1]** + suf. *-os.*

PĂRĂGÍT, -Ă adj. v. **părăginit.**

PĂRĂGÚȘ subst. v. **răpăguș.**

PĂRĂÍ vb. IV v. **pîrîi.**

PĂRĂIÁȘ s. n. v. **pîrîiaș.**

PĂRĂISTÁS s. n. v. **parastas.**

PĂRĂISTÁȘ s. n. v. **parastas.**

PĂRĂITÓR, -OÁRE adj., s. f. v. **pîrîitor.**

PĂRĂLEÁLĂ s. f. (Familiar) Faptul de a p ă r ă l i, de a jecmăni (de parale[3]). *Urmîndu-se... cu părăleala, cu apăsarea ca pîn-acum.* JIPESCU, ap. TDRG.
— Pl.: *părăleli.*
— **Părăli** + suf. *-eală.*

PĂRĂLEASĂ s. f. v. **paraleasă.**

PĂRĂLÉI subst. (Bot.; prin Bucov.) Parpian **(1)** *(Antennaria dioica)*. Cf. BORZA, D. 20.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PĂRĂLÉSC, -EÁSCĂ adj. (Prin sudul Mold.) Care se face în bani, în numerar. *Plată părălească.* SCRIBAN, D.
— Pl.: *părăleşti.*
— **Parale** (pl. lui *para*[3]) + suf. *-esc.*

PĂRĂLÉŞTE adv. (Regional) În bani, cu bani, băneşte. Cf. MIRONESCU, S. 619, SCRIBAN, D., SFC II, 141. ◇ Expr. **A face (ceva) părăleşte** = a socoti, a echivala în bani. *Partea mea [din curcă] căţaţi Şi mi-o faceţi părăleşte, Ca să-mi cumpăr nişte peşte.* ap. TDRG.
— **Parale** (pl. lui *para*[3]) + suf. *-eşte.*

PĂRĂLÉT s. n. (Familiar; la sg. cu sens colectiv) Parale[3] multe; bănet. Cf. SCRIBAN, D. *Dacă nu avea dobitoace şi îi îndesa pe toţi cu părălet era ferit să mănînce ocară şi bătaie.* PAS, L. I, 176, cf. DM.
— Pl.: (rar) *părăleţuri.* SCRIBAN, D.
— **Parale** (pl. lui *para*[3]) + suf. *-et.*

PĂRĂLÍ vb. IV. Tranz. (Familiar) A jecmăni (de parale[3]). *Toţi te ciupesc şi te părălesc!* JIPESCU, O. 61.
— Prez. ind.: *părălesc.*
— V. **para**[3].

PĂRĂLUÍ vb. IV v. **răpălui.**

PĂRĂLÚŞĂ s. f. (Regional) Părăluţă **(1)**. Cf. MAT. FOLK. 175, ŞEZ. XIV, 133. *Cată colo după uşă... Că este o căldăruşă Cu cîteva părăluşe.* PĂSCULESCU, L. P. 249.
— Pl.: *părăluşe.*
— **Parale** (pl. lui *para*[3]) + suf. *-uşă.*

PĂRĂLÚŢĂ s. f. **I.** Diminutiv al lui para[3].
1. Cf. para[3] **(1)**. *Fenici de aramă ca părăluţele.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 215. *Cată-n pungă, nu-i nemică, Nici grîfari, nici părăluţe, N-are ce da la drăguţe!* MARIAN, SA. 17. *Peciginile se lăţesc aşa că, de unde la început era ca o părăluţă, uneori ajunge să se întindă pe tot braţul.* ŞEZ. I, 252. *Ne-om ruga Să ne daţi o părăluţă, Să cumpărăm o mănţăluţă.* ib. III, 244, cf. ALR I 1 865/194.
2. Cf. para[3] **(2)**. *S-au repezit asupra băieţilor să-i jecmănească de părăluţe.* STANCU, R. A. II, 140. *(Strînge) părăluţe albe pentru zile negre.* Cf. CREANGĂ, O. 3, AGÎRBICEANU, A. 235.
3. (Familiar; mai ales la pl.; la sg. de obicei cu sens colectiv) Cf. para[3] **(3)**. *Plecai, avînd şi nişte părăluţe pă lîngă mine.* GORJAN, H. II, 116/16. *Îl simţise cu ceva părăluţă.* id. ib. IV, 164/19. *Numa asta cămăşuţă avînd pe el o luai Ca să prinz vro părăluţă, cu dînsa nu-l îngropai.* PANN, P. V. III, 115/10. *Am trei băieţi şi-am strîns şi cîteva părăluţe.* NEGRUZZI, S. I, 296. *În ladă tot e mai sigur, Părăluţa cere pază, Mai bine s-o ţii sub cheie, ca nimene să n-o vază.* HASDEU, R. V. 162. *Mulţi să dau pe lîngă ea, c-ar avea bune părăluţe.* DELAVRANCEA, S. 44, cf. 216. *Ei, ei, cînd să-mi intru eu în părăluţele mele.* id. O. II, 319. *Cu părăluţele adunate s-a dus omul la Piteşti.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 144. *Venise un om cumsecade..., dulgher cu părăluţe.* BASSARABESCU, V. 155. *Mă gîndeam la părăluţele mele strînse.* SADOVEANU, O. VII, 542, cf. I, 464. ◇ Expr. **A face părăluţe** = a agonisi avere, a se îmbogăţi. *A făcut părăluţe cu munca, că e păstrător.* HELIADE, O. I, 277.
II. (Bot.; mai ales la pl.) **1.** (Regional) Bănuţ *(Bellis perennis). Răducanu i-aducea creiţe, busuioc, părăluţe şi calomfir.* DELAVRANCEA, T. 154, cf. DAMÉ, T. 185, GRECESCU, FL. 290, CADE, SIMIONESCU, FL. 361. *Din crini, din chiparoase, din părăluţe şi din tufănică.* SCL 1969, 139, cf. BORZA, D. 29, H II 26.
2. (Regional) Granat *(Chrysanthemum parthenium)*. Cf. BORZA, D. 47.
3. (În sintagma) *Părăluţă de munte* = plantă erbacee cu flori albe, plăcut mirositoare, care creşte în locurile umede şi umbroase din pădurile de molid *(Pyrola uniflora)*. Cf. SIMIONESCU, FL. 88, BORZA, D. 140.
III. (Regional; la pl.) Joc de copii care constă din aruncarea unei pietre pe deasupra apei astfel încît să atingă apa de cît mai multe ori şi să ajungă cît mai departe; (regional) paraghie (Rîmnicu Vîlcea). LEXIC REG. 83.
— Pl.: *părăluţe.*
— **Parale** (pl. lui *para*[3]) + suf. *-uţă.*

PĂRĂMÉT s. n. v. **pecmez.**

PĂRĂNTÚŞ s. m. v. **părătuş.**

PĂRĂPLÉU s. n. v. **parapleu.**

PĂRĂRÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) Părelnic. *Din viseroasă şi părăroasă tîlcuirea lui Maienburg.* CANTEMIR, HR. 264.
— Pl.: *părăroşi, -oase.*
— **Părere** + suf. *-os.*

PĂRĂSÁNG s. n. v. **parasang.**

PĂRĂSĂTÚRĂ s. f. v. **părăsitură.**

PĂRĂSCÚŢĂ s. f. (Entom.; regional) **1.** Ploşniţă *(Cimex lectularius)*. Cf. MARIAN, INS. 430. *Să se caute... părăscuţe sau ploşniţe, să le prindă şi să le afume cu fum de tămîie.* PAMFILE, S. V. 36, cf. ŞEZ. XIX, 192, SFC IV, 145.
2. Ţînţar *(Culex)* (Borşa-Vişeu de Sus). ALR I 1 890/361.
— Pl.: *părăscuţe.*
— Etimologia necunoscută.

PĂRĂSÉTE subst. (sg.) (Regional; într-un descîntec) Numele unei boli de gît care se manifestă prin inflamare şi dureri; (regional) grumăzare (Vaşcău). V. gîlcă, bolfă, uimă. ŞEZ. V, 144. *Să ieşi, bubă! Vă-n vînt ca roua de soare în ţărmurile goale... Ieşi părăsete.* ib.
— Etimologia necunoscută.

PĂRĂSÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Complementul indică fiinţe) A pleca fără a se mai interesa, a se despărţi lăsînd la voia întîmplării, a lăsa singur, a abandona; p. gener. a se despărţi plecînd în altă parte. *Nu părăsi menre.* PSALT. HUR. 16[r]/2, cf. 118[v]/26. *Să ştie că are a-l părăsi.* CORESI, EV. 218, cf. 75, 407. *El era urît tuturor şi-l părăsiră şi se spărie de se junghie însuşi.* MOXA, 359/14. *Să temu ca să nu-l părăsască şi să fugă.* URECHE, L. 103. *I-au spus cum că şi ţara să voroveaşte să-l părăsască.* id. ib. 143. *Pre ai săi toţ îi părăseaşte.* M. COSTIN, ap. GCR I, 205/17. *Tată-meu şi maică-mea mă părăstră.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 248/8. *Te-om părăsi şi ne-om duce de ne-om închina la moscali.* NECULCE, L. 219, cf. ANON. CAR. *Fu Racoţi părăsit şi de sfeţi şi de cazaci.* ANON. CANTAC., CM I, 170. *Au părăsit pă Alixandru Vodă şi au venit de s-au închinat lui Pătru Vodă.* R. POPESCU, CM I, 288. *Este împreunare duhovnicească, carele are datorie pănă la vărsarea sîngelui să nu-şi părăsească turma.* ANTIM, P. XXVII. *Îşi părăsi tînăra muiere Ş-îmbrăcat în zoauă luminoasă, Asupra păgînilor purceasă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 183, cf. CLEMENS. *Ai mei mă părăsiră.* HELIADE, O. I, 166. *Fiind încredinţaţi că nu ne vei părăsi.* MARCOVICI, D. 17/16, cf. 5/18. *Vezi... pe tiran, sctrbit şi părăsit de toţi, că se chinuieşte.* id. C. 19/3. *Sînt de toţi oamenii dispărţit, de toţi părăsit.* DRĂGHICI, R. 47/4. *Amar şi vai de noi! ne-au părăsit.* CR (1848), 24[2]/6. *Ia-o supt a ta-ngrijire, n-o lăsa, n-o părăsi.* PANN, P. V. II, 60/1. *Ca amorul meu să-ţi placă, Părăsii părinţi.* EMINESCU, L. P. 223. *Cînd nu mai am ce le da, văd*

că toți mă părăsesc. CARAGIALE, O. II, 255. *Acum nu mă mai poți părăsi.* SLAVICI, O. II, 209. *De voi nu mă îndur ca să vă părăsesc.* ISPIRESCU, L. 8, cf. DELAVRANCEA, S. 93. *Bătu el multă cale De cînd le-a părăsit.* IOSIF, PATR. 35. *Puțin după asta o părăsi și slujnica.* GÎRLEANU, N. 175. *A început îndată să plîngă... și să-i impute că a părăsit-o.* REBREANU, I. 91, cf. 118, id. R. I, 82. *Ai părăsit pe unii și încă nu te primesc ceilalți.* C. PETRESCU, Î. II, 182. *Spune-i cu toate menajamentele posibile, că eu l-am părăsit.* SADOVEANU, O. VII, 255. *Nu trebuia să părăsesc pe prietenul cel vechi.* id. ib. XII, 346, cf. IX, 455, XII, 345, 351. *E adevărat că Pascalopol a părăsit-o pe Otilia?* CĂLINESCU, E. O. I, 171. *Cu toate că nevasta îi era dragă, o părăsise.* STANCU, R. A. III, 11. *Ira, nu mă părăsi. Trebuie să vii cu mine.* H. LOVINESCU, C. S. 84. *De o bucală de timp îl cam părăsisem pe Tache.* S ianuarie 1961, 55. *Mă tem că mă-i iubi Ș-apoi mă vei părăsi!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 53. *Dar dealul se tot mărește Și badea mă părăsește.* id. ib. 164, cf. 160, 232. *Femeia ... o zis către bărbat să părăsască băieții.* VASILIU, P. L. 232, cf. CIAUȘANU, V. 186. *La față m-am veștejit, Feciorii m-au părăsit.* FOLC. TRANSILV. I, 238, cf. II, 57, ZANNE, P. VI, 506. ◇ Refl. pas. *De-l va afla vinovat în vreunele de carele smentesc preoția... să nu să hirotonisească, ce să să păreasască ca un nedestoinic.* EUSTRATIE, PRAV. 24/20. ◇ Refl. *Omul se-nmuia din încheieturi... ca o viță ce-și pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă că de acuma ea însăși trebuie să se părăsească pe ea însăși.* CARAGIALE, O. I, 65. ◇ Refl. recipr. *Leul au perit neavînd mîncare și puii leilor s-au părăsit unul de altul.* BIBLIA (1688), 364²/47. *Nu vi-e sete? — Ba da, făcură bărbații și se uitară unul la celălalt. Femeia pricepu într-o clipă de ce nu se părăseau și-i ceru ostașului gamela.* BARBU, P. 219. ◇ Fig. *Părăsit dar cu totul de puteri... au fost silit... să rămîie acolo.* DRĂGHICI, R. 160/31. *Numai pe noi mîndria nu ne mai părăsește.* ALEXANDRESCU, O. I, 209. *Deodată puterile m-au părăsit și am căzut jos leșinat.* GANE, ap. TDRG. *Puterile o părăsiră.* DELAVRANCEA, S. 232. *Părerile de rău au prins să-l părăsească.* PĂUN-PINCIO, P. 53. *Fiorul de spaimă... îl părăsește tot atît de iute cum i-a venit.* SP. POPESCU, M. G. 88. *Grijile zilei de mîine începură să-l părăsească.* V. ROM. februarie 1955, 226. ✦ (Rar; construit cu un complement în dativ sau în acuzativ cu prepoziție) A lăsa la bunul plac al..., a lăsa în voia..., a lăsa pradă ... *Vracii părăsindu-l spre moarte, năzui la besearica sv[ì]nt[u]lui.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 86ᵛ/24. *Mai bine fugi de aceste locuri și mă părăsește soartei mele nenorocite.* ALECSANDRI, T. I, 436. ◇ Refl. *Fătul meu, în ce-amăgire cu totul te părăseștI!* HELIADE, O. I, 436. *Se părăsesc visului și creației.* ap. IORDAN, L. R. A. 486. ✦ Refl. (Învechit) A se debarasa, a scăpa de cineva. *Să să părăsească de voi, cum și vulturul lasă pre șoim.* NEAGOE, ÎNV. 235/17. *Văzînd că nu se părăsește domnul de el, au pus gînd rău ca să strice domnului* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 238/38.

2. Tranz. A lăsa (de bunăvoie sau silit de împrejurări), plecînd în altă parte. *Se duce în țări departe și-ș părăsește moșia.* CORESI, EV. 78. *Micșoară era cetatea Vithleemul... că părăsise pre el mulți.* id. ib. 502, cf. 436. *Părăsitu-ș-au moșiile sale.* N. COSTIN, L. 85. *Dederă de lucruri și mai bune, Adecă de tabăra bogată Ce o părăsisă oștile păgîne.* BUDAI-DELEANU, Ț. 285. *Spre ferire de revărsare părăsiseră casele lor.* ASACHI, S. L. II, 23. *Multe familii trebuiră să-și părăsască lăcașurile sale.* GT (1838), 1¹/35. *Părăsindu-și casele... însoțiseră armata în retragerea ei spre munți.* BĂLCESCU, M. V. 128. *Am părăsit Iașul și m-am despărțit de voi.* GHICA, S. 255. *Voi părăsi locașul unde-am nădejduit!* ALEXANDRESCU, O. I, 88. *Părăsi camera stăpînului său.* FILIMON, O. I, 126. *Cîmpul luptei părăsește Și spre munți încet pornește.* ALECSANDRI, P. II, 20, cf. id. T. I, 442. *Casa ta voi părăsi Și deșerturi voi fugi.* BOLINTINEANU, O. 91. *Cu ce hotărîre își părăsise el pustia casă părintească!* ODOBESCU, S. I, 120. *Odin părăsise de gheață nalta-i domă.* EMINESCU, O. I, 91. *Ieronim părăsise mănăstirea.* id. N. 114. *Am părăsit amîndoi, de mici, umilul acoperimînt părintesc.* CARAGIALE, O. VII, 245, cf. II, 45. *Le-a părăsit și părăsit pragul cu vorbă prietenească.* DELAVRANCEA, T. 141, cf. id. S. 59. *Părăsește astfel pentru totdeauna... cea mai bogată și mai puternică țară.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Părăsi sctrbită casa.* AGÎRBICEANU, S. P. 49. *Îl ascultau cu privirile înflăcărate și nu se grăbeau niciodată să-l părăsească.* id. A. 224. *Unul după altul părăsesc tranșeea.* CAMIL PETRESCU, V. 43. *Din cînd în cînd, domnul Tase părăsește salonul sau cerdacul.* BASSARABESCU, S. N. 16, cf. id. V. 50. *Durerea... îl silea adesea să părăsească clasa înainte de vreme.* CĂLINESCU, E. 70, cf. id. E. O. I, 105. *Așa de repede ne părăsiți?* id. S. 47. *Pînă a nu părăsi satul meu,... nu știam despre aceste flori.* GALACTION, O. 56, cf. id. A. 142. *A părăsit pămîntul patriei și a trăit în exil optsprezece ani.* SADOVEANU, E. 228, cf. 101, id. O. IX, 298, X, 275, XI, 288, XII, 376. *Părăsi terenul pe care era deplin stăpîn.* BART, S. M. 89, cf. 12. *Liliecii țîșneau în slavă, Cînd ne părăseam lăcașul.* BLAGA, P. 183. *A părăsi acest spațiu... e fără îndoială cel mai greu lucru.* BOGZA, C. O. 87, cf. 98. *Părăsisem Moscova pe la jumătatea lui noiembrie.* STANCU, U.R.S.S. 80. *Bărbații în putere și flăcăiandrii părăsesc casele pe care le lasă în grija femeilor.* id. R. A. III, 10. *După ce primi banii, părăsi casa vecinului.* PREDA, M. 90. *Îmi fac bagajele. Mîine vă părăsesc.* BARBU, P. 279. *Soldații săi se grăbeau să părăsească locul.* id. ib. 306. *Cloșca nu trebuie să-și părăsească cuibul.* ZANNE, P. I, 422. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Vaporii de apă care au părăsit pămîntul rătăcesc în spațiile vaste.* BOGZA, C. O. 42. *Ploaia stătu și norii părăsiră cerul.* PREDA, M. 59. ◇ Fig. *Vara ne părăsea... pe neștiute și lua cu ea toate podoabele clorofilei.* BARBU, P. 40. ◇ Expr. **A părăsi lumea** = a muri. *Cel ce părăsea lumea nu se cădea să fie îngropat în țintirimul nostru.* SADOVEANU, O. VI, 33. **A părăsi patul**[1] = a se scula din pat[1] (după o boală mai lungă); p. ext. a se însănătoși. *Cînd se deșteptă, era răcorită. Părăsi patul.* BOLINTINEANU, O. 459. *Simion părăsise patul și acum ședea la masă.* CĂLINESCU, E. O. I, 216. (Regional) **A părăsi ulița** = a nu mai hoinări, a nu mai bate drumurile. *Mult mă mustră măicuța Să părăsesc ulița.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 59. ✦ A pleca de lîngă..., a se îndepărta de..., a se duce mai încolo. *Își părăsi o clipă tejgheaua.* REBREANU, R. I, 138. *Mihai se îndreptă de mijloc, părăsind harta.* C. PETRESCU, Î. I, 117. *Nimeni nu părăsește șoseaua.* SAHIA, N. 44.

3. Tranz. (Complementul indică obiecte) A lăsa la o parte, a omite din cercul atenției, al interesului, al preocupărilor, a neglija; a da uitării. *Vreun lucru, de fier făcut... de-l veri ținea ascuns, să stea bine și frumos, și-l veri părăsi... el mai ruginos se face.* CORESI, EV. 407, cf. 75. *Încă și țiganii..., părăsindu-și ciocane și laută Și întrarmați, pe Mahomet se scoală.* BUDAI-DELEANU, Ț. 76. *Florile s-au veștejit De cînd tu le-ai părăsit?* ALECSANDRI, P. I, 109. *O cruce de peatră, părăsită într-un cîmp pustiu, comemorează o faptă vitejească.* ODOBESCU, S. I, 374. *Dacă pe vremea cînd lucrase la fabrica de vagoane își neglija locuința, acum, de cînd se preocupa de șantier, o părăsise cu totul.* V. ROM. octombrie 1954, 114. *Mobila era plină de praf și părăsită.* PREDA, R. 65. ◇ Refl. pas. *Copăceii încă tineri, ce de tot s-a părăsit La voința și-ntîmplare în sălbatica pădure... Vor să piară nesmințit.* ASACHI, S. L. I, 64.

4. Tranz. (Complementul indică abstracte) A înlătura, a îndepărta; a respinge; a nu ține seamă de..., a nesocoti. *Nu părăsi rugăciunea mea.* PSALT. HUR. 45ʳ/17. *Unii amu de aciiaș cînd aud, părăsesc ce-au auzit.* CORESI, EV. 355. *Să nu ne întoarcem și dzisa lui să părăsim.* VARLAAM, C. 262. *Și părăstndu-și gîndirea slabă, Către Dunăre ia fuga în grabă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 297, cf. 79. *Părăstnd datoriile sfinte Acestor să încrede.* id. ib. 356. *Doresc s-o îndrumeze către țeluri necunoscute sau părăsite de multă vreme.* VIANU, A. P. 23, cf. 215.

5. Tranz. (Complementul indică acțiuni, activități, îndeletniciri etc.) A înceta de a mai face; a

opri, a întrerupe, a conteni. *Au poroncit de au părăsit goana de pe creştini.* N. COSTIN, L. 154. *Aceste ostenele Zadarnice şi grele, Cum nu le părăsăşti?* DONICI, F. II, 16. *Orice lucru ar avea de făcut locuitorii..., îl vor părăsi pe loc.* ALECSANDRI, T. I, 248. *Toată lumea a părăsit jocul.* CARAGIALE, O. I, 9. *Tu părăsi-vei odihna cea dulce.* MURNU, I. 26. *Nu se aud decît glasurile oamenilor care părăsesc lucrul.* SAHIA, N. 36. *Toţi părăseau lucrul de pe apă şi coborau la uscat.* BART, E. 294. *Într-o zi, băiatul ăsta bun părăsi lucrul.* PREDA, R. 27, cf. id. M. 117. (Învechit; urmat sau precedat de un verb la infinitiv sau la gerunziu, de obicei introdus prin prep. „de") *E ei, deca văzuru miaşulu şi voinicii, cuntirîră-se (părăsirî* d e b a t e N. TEST. 1648, î n c e t a r ă a b a t e r e BIBLIA 1688). COD. VOR. 34/20. *Derept aceaia şi noi, fraţilor, să nu ne lenim, nici să părăsim a lucra noauă bine.* CORESI, EV. 320. *Nu părăsea de-a învăţarea.* VARLAAM, C. 371, cf. 340. *Văzură pre căpitanul şi vitejii părăsiră de a bate pre Pavel.* N. TEST. (1648), 164r/14 *Să nu să uite lucrurile şi cursul ţării de unde au părăsit a scrie răposatul Ureche vornicul.* M. COSTIN, O. 42. *Vicleanul nu părăseaşte a face rău.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 42v/34. *Părăsi de a se îngriji de nevoile ce-l cuprinsese.* COD. PUŞC. 84. *De la o vreme părăsisă oamenii a mai veni la divan.* NECULCE, L. 320. *Părăsim a însămna a elinilor în Evropa, Asia şi Africa sălaşluiri.* CANTEMIR, HR. 88. *Ce pentru aceastea în ceastă dată mai multe a zice părăsind.* id. ib. 472. *Nu voi părăsi şi nici odinioară de a mă închina.* MINEIUL (1776), 78r2/29. *Nu părăsea a ocărî în toată vreamea.* ib. 181r2/33. *Nici pămîntul n-au părăsit a nu naşte ceale trebuincioase* (a. 1785). GCR II, 148/19. ◇ A b s o l. *Fac începere de unde au părăsit răposatul Nicolai Costin.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 133/2. ◇ R e f l. p a s. *Pînă nu vor face sobor... şi-l vor scoate din scaun, atunce să va părăsi tot lucrul lui.* EUSTRATIE, PRAV. 23/4. *Goanele s-au părăstt.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 102v/3. *Ce gîndise asupra turcilor nu să mai părăsise, ci mai vîrtos să întărise.* ANON. CANTAC., CM I, 175.

6. T r a n z. şi (învechit şi popular) r e f l. A (se) lăsa, a (se) lepăda (de...), a renunţa la...; a se dezbăra de... *Deci părăsiţi* (l e p ă d î n d N. TEST. 1648, BIBLIA 1688) *toată spurcăciunea.* COD. VOR. 114/18. *Derept aceaia acopere lor cu pildă, că ceia ce înţeleg şi de acia se părăsesc, munciei ceia mai grea destoinici sînt.* CORESI, EV. 356. *Ne văm părtsi de toate păcatele.* id., ap. CCR 27/5. *Mulţi să părăsesc de păcate.* VARLAAM, C. 157. *Să se părăsască de reale.* id. ib. 347, cf. 47, 78, URECHE, L. 240. *Vracii să vor fi părtsit, dzicînd, că nu să va tămădui.* PRAV. 129. *Să părăsească eresele.* ib. 149. *Cine au răbdat cu trupul s-au părăsit de păcate.* N. TEST. (1648), 185r/7. *Te părăseaşte de năravurile ceale dinţîi reale.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 112r/26, cf. octombrie 89r/3. *Să vă părăsiţi minciuna.* id. PS. 18/15. *Să să părăsască omul de mîndrie.* id. ib. 31/18. *S-au părăsit de ajutoriul ce aştepta de la dînsul.* COD. PUŞC. 82. *Şi nici cu atîta nu s-au părăsit acel făcător de rău* (a. 1717). URICARIUL, IX, 158. *Săldaţii atunce, perîndu-le capul, s-au părăsit de năvală.* NECULCE, L. 246. *Îl luasă în dragoste, socotind că-şi va părăst năravul.* id. ib. 310. *Doamne, părăseşte-te de aceasta, nu asculta cuvintele lui Bogdan.* ANON. CANTAC., CM I, 97. *Va pleca mintea varvarului cu daruri, să să părăsească de vărsările de sînge ale creştinilor.* R. POPESCU, CM I, 316. *Şi de nu ne vom veni în fire, ca să ne părăsim de răutăţile şi să ne căim, ne vom îneca în veci nesfîrşite.* ANTIM, P. 153. *Le-au arătat fermanul cel împărătesc, zicîndu-le să se părăsească de acest lucru necuvios.* AMIRAS, LET. III, 88/21. *Ci dumita ca un boeri cinstit te părăseşte, nu tot purta oamenii ce-i am acolo la moşie pîn divanuri* (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 102. *Faptele cele dinţîi, de care toţi socotea că se va fi părăsit.* VĂCĂRESCUL, IST. 264. *În tot chipul s-a muncit sfătuindu-l să se părăsească de beţie.* ŢICHINDEAL, F. 225/3. *Pentru ce nu părăseşti relele năraviri?* MARCOVICI, D. 10/12. *Părăsiţi-vă de închinăciunea idolilor.* GORJAN, H. I, 152/12. *Nu se părăsea de rele.* PANN, P. V. II, 32/5. *El nu se părăseşte de gîndul cel bun, ci stăruie din nou.* IORGA, I. L. I, 137. *Gîndindu-te la toate cîte ai îndurat... te vei părăsi poate de ele.* SADOVEANU, D. P. 135. *Nu te mai îngîmfa, numai te opreşte şi te părăseşte.* CHEST. V/173. (Învechit; urmat de un verb la infinitiv, de obicei precedat de prep. „de") *Părăseaşte-te de a muncirea.* MOXA, 357/34. *Te părăseaşte de-a mai greşirea.* VARLAAM, C. 291. *Au nu te vei părăsi a întoarce căile Domnului ceale dereapte.* N. TEST. (1648), 152r/1. *Să se părăsească de a călca Moldova cu oştile lor.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *De atuncea să supuseră aceale muieri supt barbaţii lor şi să părăsiră a avea împărătease.* FL. D. (1680), 65v/19. *S-au părăsit de a zice şi de a gîndi împotrivă ceva.* IST. Ţ. R. 13. *Şi s-au părăsit a mai face oaste împotriva turcului pînă la o vreme.* NECULCE, L. 260. *Romanii... s-au părăsit a-i goni şi s-au întors la tabăra sa.* CANTEMIR, HR. 80. *Este pornit omul din tinereţile lui spre cele viclene şi nu se părăseşte a nu zavistui binele şi cinstea altuia.* ANTIM, P. XXVI. *Şi aşa s-au părăsii şvezii de a ieşire să stingă focul* (a. 1716). GCR II, 19/28. *Iară încă şi vicleanul nu să părăsi a face rău.* MINEIUL (1776), 19r1/14, cf. 163r2/18. *Şi de acum înainte să să părăsască de a mai face stricăciune la pădurea sfintii mănăstiri* (a. 1793). IORGA, S. D. XIV, 145. *Te părăseşte de a mai vorbi cu dînsul.* VARLAAM-IOASAF, 88v/8. *Drept aceasta să să părăsească netînţălepţii tăi filozofi de a mai grăi spre Domnul cuvinte deşarte.* ib. 133r/2, cf. 57r/27. *Să ia preţ mare... cu care să părăsesc oamenii a mai cere bucătari pămînteni* (a. 1823). DOC. EC. 269, cf. 271. *S-a părăsit cu totul a i să împotrivi.* PANN, E. III, 88/22. ◇ R e f l. p a s. *Acum s-au părăsit acealea obiceaie.* PRAV. 83. *Nevoitu-s-au... să lipsească şi să se părăsească ptrile.* N. COSTIN, LET. II, 89/6. ◇ I n t r a n z. *Omule, omule... Părăseşte de păcate Şi fă iscusite fapte.* FOLC. MOLD. I, 93. ✦ R e f l. (Învechit, rar) A se codi, a ezita, a pregeta. *Ce te părăseşti, păcătoase? Ce te leneşti? Ce aştepţi?* VARLAAM, C. 19. *Să nu te părăseşti, o, păcătoase!* id. ib. 346.

— Prez. ind.: *părăsesc.*

— Din m. gr. **παρεάσω** (viit. lui παρεάω). Cf. scr. p a r a s i t i.

PĂRĂSICIÚNE s. f. (Învechit) (Stare de) părăsire **(2)**. *Din părăsiciune rădică-i.* VARLAAM, C. 13. ◇ L o c. a d v. **Cu părăsiciune** = în părăsire, v. p ă r ă s i r e **(2)**. *Nu mă lăsa, Doamne, cu părăsiciune.* DOSOFTEI, PS. 83/3.

— Pl.: *părăsiciuni.*

— **Părăsi** + suf. *-ciune.*

PĂRĂSÍNĂ s. f. v. **parasină.**

PĂRĂSÍNŢĂ s. f. (Învechit, rar) Părăsire. Cf. POLIZU.

— Pl.: *părăsinţe.*

— **Părăsi** + suf. *-inţă.*

PĂRĂSÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) p ă r ă s i şi rezultatul ei; (rar) părăsitură **(1)**, (învechit, rar) părăsinţă.

1. Cf. p ă r ă s i **(1)**. *Nu iasle părăsire carii se vor teame de el.* PSALT. HUR. 28r/3. *Temu-se de Domnul toţi sfinţii lui, că nu e lăsare (părăsire* H, l i p s i n ţ ă D) *temuţilor dînsu.* PSALT. 59, cf. COD. VOR. 156/11, DRLU, LB. *Cu de părinţi părăsire am căutat pribegire.* BĂRAC, A. 53/5, cf. POLIZU, LM. *Pe Abu-Hasan mai mult l-a mîhnit părăsirea din partea prietenilor.* CARAGIALE, O. II, 255, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Te întreb de leac pentru părăsire de dragoste.* SADOVEANU, O. XIII, 393. ✦ (Concretizat; rar) Lucru abandonat, dat uitării, nefolositor. *Ce sînt?... o părăsire, un vreasc făr'de răsad! Ce-oi fi?... un pumn de ţărnă pe-o scîndură de brad!* ALECSANDRI, T. II, 178.

2. Stare a persoanei, a locului etc. care a fost părăsit; p. e x t. singurătate, izolare; părăginire. *Ferestrele crîşmelor aveau un aer de părăsire şi dezolare.* SADOVEANU, O. X, 595. *Una din case cel puţin, cu aer de părăsire,... se ghicea că fusese prăvălie.* CĂLINESCU, E. O. II, 86. *Trandafirul părăsirea-şi spune.* ISAC, O. 135.

◇ Loc. adj. şi adv. **În părăsire** = abandonat, părăsit, uitat (de toţi); singur, izolat. *Şi în părăsire am lăcuit* (a. 1600). CUV. D. BĂTR. I, 215/10. *Ea, în părăsire văzîndu-se uitată, Aice, de trei zile, sosit-a desperată.* ALECSANDRI, T. II, 155. *Rămîi în părăstre Despot, cu-ai tăi străini.* id. ib. 170. *Pe lîngă Neapol am de ştire Că e un cuib între verdeaţă, Eu l-am văzut în părăsire Ş-am fost coprins l-acea privire De melancolica-i dulceaţă.* MACEDONSKI, O. I, 67. *Ca mîine mă voi stinge şi fără de suflare Voi zace-n părăsire.* PETICĂ, O. 147. *Se năpustesc... asupra cărţilor boiereşti lăsate în părăsire.* SADOVEANU, O. I, 339. *Obişnuitele jocuri de iarnă... erau cu totul lăsate în părăsire.* id. O. II, 310. *Şi de sus, din monastire, Unde zac în părăsire, Se văd cîrduri de copile, Care mă sfîrşesc de zile.* ALECSANDRI, P. P. 229.

3. Cf. părăsi (2). *Va face ea cererea de divorţ. Motivul l-a creat el: părăsirea domiciliului.* REBREANU, R. I, 232. *O părăsire materială a domiciliului conjugal.* COD. PEN. R.P.R. 478.

4. (Învechit) Cf. părăsi (4). *După ce auzi bogatul a avuţiei părăsire, setrbi-se şi greime luă.* CORESI, EV. 435. *Părăsirea lucrurilor trupeşti.* id. ib. 507. *Întîi au învăţat părăsire şi pocăinţă de răutăţi.* VARLAAM, C. 143. *Toibe, adecă părăsire de păcatul cel spălat.* VĂCĂRESCUL, IST. 248.

— Pl.: *părăsiri.*

— V. **părăsi.**

PĂRĂSIMĂ s. f. v. **păresimi.**

PĂRĂSÍŞTE s. f. **1.** (Munt.) Loc sau aşezare omenească părăsită, neîngrijită, părăginită. *Era un deal plin cu vii, păduri ... şi părăsiştii.* MUSCEL, 31, cf. CIAUŞANU, V. 186, CHEST. II 41/84, L. ROM. 1961, nr. 3, 274. *Pe părăsiştile din pîrloage, s-au încăierat ciulinii şi scaieţii.* UDRESCU, GL.

2. (Regional) Epitet dat unui om sărac sau neîngrijit (Stăneşti-Curtea de Argeş). L. ROM. 1959, nr. 2, 54.

— Pl.: *părăsişti* şi *părăsiştiuri* (CIAUŞANU, V. 186). — Şi: **părăsíştie.** s. f.

— **Părăsi** + suf. *-işte.*

PĂRĂSÍŞTIE s. f. v. **părăsişte.**

PĂRĂSÍT, -Ă adj., s. f. **I.** Adj. **1.** (Despre fiinţe, mai ales despre oameni) Lăsat singur, la voia întîmplării, fără nici un sprijin; abandonat. *Tărăr fuiu şi adecă bătrăriu şi nu văzuiu dereptul părăsit* (l ă s a t c). PSALT. 69. *Un ritor părăsit... la masă făcu mare laudă.* ŢICHINDEAL, F. 278/19, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Sînt paraponisit Căci mă văd părăsit.* ALECSANDRI, T. 375. *Eu cerc un aspru dor De măicuţa mult iubită, Ce se plînge părăsită.* BOLINTINEANU, O. 90. *Ce durere putea fi mai adîncă... decît aceea de a petrece aceste sărbători... singură şi părăsită.* ODOBESCU, S. I, 18, cf. DDRF. *Stai părăsit şi de nimic nu ţi-i aminte.* PĂUN-PINCIO, P. 48, cf. ALEXI, W. *M-aseamăn, tristă..., Cum sînt de părăsită, luceafărului serii.* PETICĂ, O. 191. *Se simţea neputincioasă şi părăsită.* REBREANU, I. 58, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Stăteam aşa, părăsit, paralizat, fără să pot gîndi.* CAMIL PETRESCU, U. N. 212. *La oameni, părăsiţii mei prieteni, Sfios, dar hotărît am să revin.* LABIŞ, P. 238. *Ibovnică părăsită, Nu gîndi că-mi eşti urîtă.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 157. *De-i face fată părăsită..., babă părăsită,... flăcău părăsit.* MARIAN, V. 197.

2. (Despre obiecte) Care este lăsat nefolosit, care nu se mai întrebuinţează; p. ext. neglijat, uitat. *Caierul de burungic din furcă şi suveica stativelor... stau părăsite şi neatinse.* NEGRUZZI, S. I, 107. *Luna saltă-ngălbinită... Ca o luntre părăsită Pe un ocean turbat.* ALECSANDRI, P. II, 122. *Colo cenuşa sură în părăsita vatră.* EMINESCU, O. I, 93. *Şi-l văzu singur la masa părăsită a domnilor.* DELAVRANCEA, S. 136. *Jugul părăsit să nu se puie pe foc.* CANDREA, F. 241, cf. 374. *Cenuşa veche sta încă în vatra părăsită.* ŞADOVEANU, O. XII, 10. *Mai ţîrziu doniţa cu limonadă părăsită a dat loc unui aparat cu ţevi.* ARGHEZI, B. 110. *Mătură părăsită, Pe uliţă azvîrlită.* MARIAN, V. 176. *Ori cu fuse părăsite, Ori cu linguri părăsite.* id. ib. 198. ◇ (Despre abstracte) *Parcă tot simte... o urmă de nelinişte, grija de a se vedea chemat la o datorie părăsită.* BASSARABESCU, S. N. 68. ◇ (Popular) *Ou părăsit* = ou de găină, mic sau cu coaja moale, după ouarea cărăuia găina încetează ouatul; (popular) părăsitură **(2).** *Află vreun ou de găină „părăsit", adică* cel de pe *urmă pe care îl ouă.* MARIAN, O. II, 251, cf. PAMFILE, DUŞM. 81, GOROVEI, CR. 451. *Găina face ouă părăsite.* ŞEZ. I, 17, cf. II, 97.

3. (Despre clădiri, construcţii etc.) Care (fiind nelocuit sau nefolosit) a ajuns în stare de degradare, de ruină. *În o casă părăsită, depărtată de cotun... De mult şede un săhastru.* ASACHI, S. L. I, 204, cf. 172. *O bucătărie părăsită ne fuse camera.* BOLINTINEANU, O. 267. *Misir miroase de departe unde-i vreun zid părăsit.* ODOBESCU, S. I, 162. *Vede o fîntînă mîlită şi părăsită.* CREANGĂ, P. 287, cf. 291. *Se ascundea prin pivniţi... sau prin vreo culă părăsită.* ISPIRESCU, L. 45, cf. 134. *S-a aruncat într-o fîntînă părăsită din apropierea mănăstirii.* MARIAN, S. R. II, 188. *Baia cea părăsită? Nu-i chiar părăsită: un om sfredeleşte în fiecare zi în stîncă.* AGÎRBICEANU, A. 208. *Oprirăm puţin la o colibă părăsită.* HOGAŞ, DR. I, 10. *Parcă se găsea într-o casă părăsită.* BASSARABESCU, V. 83. *E o fabrică părăsită.* CAMIL PETRESCU, T. I, 415. *Să meargă în pădure plină la o căsoaie părăsită.* id. O. II, 27. *În cîteva clipe,... într-o tăcere de ziduri părăsite, soldatul desfăcu arma.* BRĂESCU, O. A. I, 224. *A căzut, săraca, într-o fîntînă părăsită.* SADOVEANU, O. I, 538. *Şcoala în care învăţam să citesc părea părăsită.* STANCU, R. A. I, 7. *Apele din puţurile şi fîntînele părăsite.* ŞEZ. III, 102, cf. CHEST. II 41/4, ALRM SN I h 104, A I 35.

4. (Despre ţinuturi, terenuri, drumuri etc.) Care a ajuns în stare de paragină[1] **(3),** care este părăginit **(1),** neîngrijit etc.; p. ext. izolat, singuratic; nepopulat, pustiu. *Şi carele e pămîntul, au gras, au părăsit... veţi lua din roadele pămîntului.* BIBLIA (1688), 105[1]/10. *Cela ce se va apuca de vreo vie streină părăsită... sau de vreun laz părăsit, să le tocmască şi să le învoiască.* PRAV. 192, cf. 4. *Începîndu-se hotarul din gura unui drum vechi şi părăsit* (a. 1743). URICARIUL, X, 182. *Îmblu, de urît, cu ziua pe colnice părăsite.* CONACHI, P. 103. *Eram singur în lumea adormită, Şi stelele dasupra, pe lunca părăsită, Luceau ca nişte candeli aprinse p-un mormînt.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Tu ce-alergi făr' de dorinţă În cîmpia părăsită.* ALECSANDRI, P. I, 191. *Cînd pe o cărare, cînd pe un drum părăsit, numai iată ce iar ţi iese spînul înainte.* CREANGĂ, P. 202. *Şi aşa, fără ştirea nimărui, răsări o nalbă roşie în ţărîna părăsită.* GÎRLEANU, N. 124. *Un braţ părăsit al Moldovei, bahnă adîncă, verde, se întindea între plopi deşi.* SADOVEANU, O. III, 485. *Şi hai tu cu mine Pe drum părăsit, Să-mi treacă de urît.* ŞEZ. II, 84.

II. S. f. (Regional) **1.** Compus: (Bot.) **părăsita-găinilor** (sau **-găinii**) = păpădie **(1)** *(Taraxacum officinale).* Cf. DDRF, DAMÉ, T. 189, BRANDZA, FL. 314, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., CADE, BORZA, D. 168, H VI 104, XVI 146, 405, com. MARIAN, ALR I 1 919/508.

2. (Ornit.) Pitulice *(Troglodytes troglodytes)* (Cristeşti-Botoşani). ALR SN III h 699/414.

— Pl.: *părăsiţi, -le.*

— V. **părăsi.**

PĂRĂSITÓR, -OÁRE adj. (Învechit, rar) Care părăseşte. Cf. ANON. CAR.

— Pl. *părăsitori, -oare.*

— **Părăsi** + suf. *-tor.*

PĂRĂSITÚRĂ s. f. **1.** (Rar) Părăsire. Cf. ANON. CAR., TDRG.

2. (Popular; şi în sintagma *ou de părăsitură)* Ou părăsit, v. p ă r ă s i t **(I 2).** Cf. TDRG, CADE, CANDREA, F. 178. *Găinele se ouau părăsituri cît nuca şi aluna.* C. PETRESCU, R. DR. 152. *Ia un ou de părăsitură.*

ŞEZ. IV, 181, cf. I, 157, ALR II/537, A IX 1. ✦ P. a n a l. Epitet dat unui copil degenerat, mic şi sfrijit. *Catinca lui Costache Tîlpăligă a dat naştere şi ea la un fel de părăsitură înainte de vreme.* C. PETRESCU, R. DR. 153.
— Pl.: *părăsituri.* — Şi: (regional) **părăsătură** (A IX 1), **părăşîtură** (ALR II/537) s. f.
— **Părăsi** + suf. *-tură.*

PĂRĂSTÁS s. n. v. **parastas.**

PĂRĂSTÁŞ s. n. v. **parastas.**

PĂRĂSTUÍ vb. IV v. **parastisi.**

PĂRĂŞÍN s. m. v. **parasin.**

PĂRĂŞÎTÚRĂ s. f. v. **părăsitură.**

PĂRĂTÁR s. n. v. **păretar.**

PĂRĂTEÁSĂ s. f. v. **împărătească.**

PĂRĂTÚRĂ s. f. (Regional; în e x p r.) **Părătură de bine** = bună dispoziţie; bucurie; fericire. *O să te ia-n braţe dă părătură dă bine!* STĂNOIU, C. I. 30. *Şi nu ştia ce să-mi facă de părtlură de bine.* ŞEZ. VII, 53.
— **Părea** [1] + suf. *-ătură.*

PĂRĂTÚŞ s. m. **1.** (Regional) Uvulă, omuşor **(2).** Cf. CADE, CANDREA, Ţ. O. 51, ALRM I/I h 48.
2. (Învechit şi regional) Palat [2], cerul-gurii. *Şi limba mea lipise de grumazul* (g u r a H, *părătuşul* D) *mieu.* PSALT. 37, cf. CIHAC, I, 190, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *părătuşi* şi (n.) *părătuşe, părătuşuri.* — Şi: (regional) **părăntúş** (com. LIUBA), **pălătúş** (CIHAC, I, 190, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.; pl. şi, n., *pălătuşe,* DDRF), **pănătúş** (ALRM I/I h 48/594), **peretúş** (DR. IX, 434, ALRM I/I h 48; pl. şi, n., *peretuşe,* SCRIBAN, D.) s. m.
— De la **împărătuş.**

PĂRĂŢÁRI s. m. pl. (Regional) Zidari (Pecica-Arad). ALR II/I h 220/53.
— Cf. p e r e t e.

PĂRĂŢÉL s. m. v. **împărăţel.**

PĂRĂŢÍE s. f. v. **împărăţie.**

PĂRĂU s. n. v. **pîrîu.**

PĂRĂUÁŞ s. n. v. **pîrîiaş.**

PĂRĂUGA s. f. art. (Regional; în l o c. a d v.) **De-a părăuga** = (fiind) ţinut de cap şi de picioare (Marga-Caransebeş). Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 146. *E dus de-a părăuga.* id. ib.
— Accentul necunoscut.
— Etimologia necunoscută.

PĂRĂÚŞ s. n. (Prin Ban.) Pîrîiaş. *Părăuş cu apă rece, Pe la poarta maicii trece.* HODOŞ, P. P. 145.
— Pl.: *părăuşe.*
— **Părău** + suf. *-uş.*

PĂRĂÚŞĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Drajna de Sus-Văleni de Munte). H XI 326.
— Etimologia necunoscută.

PĂRĂÚŢ s. n. v. **pîrîuţ.**

PĂRĂVÁN s. n. v. **paravan.**

PĂRĂZÉL s. n. v. **porozău.**

PĂRĂZÓL s. n. v. **parasol.**

PĂRĂZÓR s. n. v. **parasol.**

PĂRCÁM s. n. v. **parcan.**

PĂRCÁN s. n. v. **parcan.**

PĂRCÁNĂ s. f. v. **parcan.**

PĂRCĂLÁB s. m. v. **pîrcălab.**

PĂRCĂLÁN s. m. v. **pîrcălab.**

PĂRCĂLĂBÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pîrcălăbesc.**

PĂRCĂLĂBÍE s. f. v. **pîrcălăbie.**

PĂRCĂLĂBOÁIE s. f. v. **pîrcălăboaie.**

PĂRCĂNÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Complementul indică un loc, un teritoriu, un obiectiv militar) A întări cu un parcan **(1),** a face un parcan. Cf. DDRF.
2. (Prin Transilv.; complementul indică obiecte din lemn) A construi, a face (întărind cu bare sau cu stinghii). Cf. p a r c a n **(5).** Cf. COMAN, GL.
3. (Învechit şi regional; complementul indică tablouri, icoane etc.) A înrăma, a încadra. Cf. p a r c a n **(6 a).** Cf. LB.
— Prez. ind.: *părcănesc.*
— V. **parcan.**

PĂRCĂNÍRE s. f. (Învechit şi regional) Acţiunea de a p ă r c ă n i. Cf. p ă r c ă n i **(3).** Cf. LB.
— Pl.: *părcăniri.*
— V. **părcăni.**

PĂRCEÁ s. f. v. **parcea.**

PĂRCHÉT s. n. v. **parchet.**

PĂRCI subst. v. **pîrei** [2].

PĂRCÍN s. m. v. **porcin** [1].

PĂRCIÚN s. m. v. **perciune.**

PĂRCULÉTE s. m. v. **porculete.**

PĂRDĂ vb. I. R e f l. (Învechit, rar) A se apăra. *Şi începu dracul a se giura să mă parde de tăria înfricatului scaun* (începutul sec. XVII). DR. III, 698.
— Prez. ind.: *pard.*
— Contaminare între **păra** [1] şi **depăra.**

PĂRDÁLNIC, -Ă adj. v. **pîrdalnic.**

PĂRDĂ prep. v. **pedri.**

PĂRDI prep. v. **pedri.**

PĂRDOSÁLĂ s. f. v. **pardoseală.**

PĂRÉ s. f. v. **pereche.**

PĂREA [1] vb. II. I n t r a n z. şi (de obicei la pers. 3) r e f l. **1.** (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate şi construit mai ales cu un adjectiv ori cu un verb la infinitiv, la conjunctiv sau la indicativ precedat de conj. „că") A da impresia, a crea iluzia; a avea aerul, aparenţa de... *Şi să păru înaintea lor cuvintele acelora ca neşte minciuni.* N. TEST. (1648), 103[r]/11. *Acestea ce zisem pînă aici, pentru alţii doară să par că am ieşit din vorba noastră.* C. CANTACUZINO, CM I, 28. *Părea că nici un chief are.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 136. *Ţearinile să par că făgăduiesc îndestulat seceriş.* AR (1829), 43/25. *Corabia... să părea ca o pasăre ce zboară.* DRĂGHICI, R. 9/8. *Plecînd capul cîtodată, ca un om făr-agiutoriu, Se părea cuprins de patimi sau de un fatal*

amor. ASACHI, S. L. I, 75, cf. II, 24, 29. *Ființele... Se par nedeopotrivă către aceeași țintire.* CONACHI, P. 290, cf. 261, 284. *Niște prevestiri sinistre păreau a-l depărta.* BĂLCESCU, M. V. 40, cf. 4, 70, 82, 163. *A doua zi se servi la masă o piramidă ce se părea a fi de zahăr.* CR (1848), 16 ²/37, cf. 33 ¹/52. *Dama necunoscută nu se pare a-ți fi compatriotă: brunetă și poloneză!* NEGRUZZI, S. I, 45, cf. 143. *Totul se pare în neclintire.* BOLLIAC, O. 161. *Părea unul din acele osianice palate.* ALEXANDRESCU, O. I, 75, cf. 79, 133. *Ochii ei... păreau că cereau o dulce mîngîiere.* FILIMON, O. I, 115. *Confuzul son se pare a promite abia începutul cîntecului.* HASDEU, I. V. 177. *Un român muncind la soare, Falnic, român, plin de viață, se părea și el o floare!* id. R. V. 122. *Soarele pare a descrie împregiurul nostru, într-un an, o elipsă.* DRĂGHICEANU, C. 75. *Ea pare zea Venus cînd a ieșit din unde.* ALECSANDRI, P. III, 4. *Lunca bătută de brumă acum pare ruginită.* id. ib. 7, cf. I, 125, 134. *Adevăratul vodă părea dintre-amîndoi, El.* id. T. II, 99. *Și luna ce pare ca bulgăre d-aur Lucește prin nori.* BOLINTINEANU, O. 83, cf. 452. *Făcură pe boieri ca s-aleagă dintre dînșii pe cel care, prin firea sa mai semeață, se părea că va fi cel mai viteaz apărător al țării.* ODOBESCU, S. I, 71. *Se zguduie tot domul de pare-a fi de scînduri.* EMINESCU, O. I, 94, cf. id. N. 31. *Dară zîna cînd juca părea că n-atinge pămîntul.* ISPIRESCU, L. 39, cf. 21, 28. *Pădurile în depărtare... par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși.* DELAVRANCEA, S. 5. *Domnia-sa nu părea de loc trist de moartea socrului d-sale.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 230. *Un trandafir în văi părea.* COȘBUC, P. I, 57. *Neputincios pari și tu astăzi.* GOGA, P. 18, cf. 27. *Ar vrea să pară liniștit.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 124. *Toată înverea din natură părea că-i anume făcută să-l întărească și mai mult în convingerile ce se așezaseră în sufletul său.* AGÎRBICEANU, A. 43, cf. 32, 55, 125, 210, 370. *Petru Știucă pare încurcat.* GÎRLEANU, N. 66, cf. 39. *Axinia păru că vra să zică ceva, dar se răzgîndi.* HOGAȘ, DR. I, 117. *Satul... părea un cuib de păsări.* REBREANU, I. 364, cf. 34, 377. *Copacii rari și nînși par de cristal.* BACOVIA, O. 35, cf. 15, 33. *Nu sînt ce par a fi, Nu sînt Nimic din ce-aș fi vrut să fiu.* MINULESCU, V. 223, cf. 21. *Ce suflet are omul ăsta care pare că nu are nici un suflet?* GALACTION, A. 10, cf. 143, 246. *Pare o navă fermecată Ce-a ancorat aici.* TOPÎRCEANU, B. 29. *Știe că-l privim toți, dar pare plecat într-o lume a lui.* CAMIL PETRESCU, U. N. 222, cf. 300. *Ea nu făcea nici o aluzie și părea că a uitat.* C. PETRESCU, C. V. 254, cf. id. Î. II, 5, 170. *Recruții, pierduți în ceața ce se îngroșase din ce în ce mai mult, păreau o dungă neagră.* BRĂESCU, O. A. I, 83. *Timpul părea pornit pe moină.* id. ib. 395, cf. II, 33, 102, 165, SEBASTIAN, T. 126. *Casele păreau mai negre.* VLASIU, D. 308, cf. 99, 132, 157. *Atîta fum, că uneori părea ceață.* TEODOREANU, M. U. 24. *Își scuturâ fruntea, părînd a alunga țînțari nevăzuți.* SADOVEANU, O. X, 22. *Unchețul meu a zîmbit cu plăcere, încercînd să nu pară dedesubtul adunării.* id. ib. XI, 266, cf. III, 177, V, 450, VIII, 153, XII, 354. *O umbră părea că se mișcă pe fața netedă a cheiului gol.* BART, E. 185. *Scriitorul pare a fi un relativist.* VIANU, A. P. 254, cf. 160, 167, 391. *Luna ninge chiparișii Cu funingini de argint. Unda pare amurgind.* ARGHEZI, VERS. 336, cf. 253, 312, 383. *În fața moșierului gestul lui părea inutil.* CĂLINESCU, E. O. I, 120, cf. 12, id. S. 6, 17, 813. *Orice așteptare s-ar părea Deșartă.* BLAGA, P. 160, cf. 189. *Trecătorii nu par a se grăbi.* RALEA, S. T. I, 272. *Așa cum stă în ușa morii, nemișcat, el pare să contemple... cerul.* BOGZA, C. O. 147, cf. 16, 52, 138. *Forța ei... părea de nebiruit.* STANCU, R. A. III, 28, cf. I, 7. *Așezările omenești păreau pustii.* PAS, Z. III, 9. *Toderiță era copil palid, nervos, părînd mult mai mic decît Onuț.* V. ROM. februarie 1956, 19. *Părea mai retrasă și mai puțin mîndră.* PREDA, M. 187, cf. 7, id. R. 109. *Plopii... păreau că vor să beie, Cu fruntea răsturnată pe margini de tranșee.* LABIȘ, P. 32, cf. 41, 68, 288. *Cred că ziua aceea a părut întunecată multora dintre noi.* BARBU, P. 19, cf. 84, 229. *Trec pe lîngă oameni, Par singur și sîntem mulți.* HOREA, C. 138, cf. 78. *Pari foarte obosită.* T septembrie 1962, 5. *Haita se opri din hămăit părînd că-l ascultă.* IL octombrie 1962, 47. *Să pai un biet sărac.* ALECSANDRI, P. P. 141, cf. 21. *Și prin lan înaintau De păreau că înotau.* TEODORESCU, P. P. 146. *Să par din față cuconiță.* MARIAN, V. 49. *Casa fără perdele se pare pustie.* ZANNE, P. III, 84. *Bună-i găina mea, tot mai bună pare a fi a vecinului.* id. ib. IV, 235. ◇ (Construit cu dativul pronumelui personal) *Derep-ce vă pare pădurile închegate?* PSALT. 128. *Unii amu ca un trufaș părea-le acesta.* CORESI, EV. 310. *Proaste cuvînte ni se par a fi.* PRAV. GOV. 115ʳ/16. *Inima-m pare că să despică Dă mare jele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 194. *Ni se pare mult mai frumos de cum se arată în portretul trimis nouă.* AR (1830), 23 ¹/8. *Icoana zilelor noastre celor trecute ni să pare ca un vis lung.* MARCOVICI, D. 3/15. *Această viață i s-au părut foarte urîtă.* DRĂGHICI, R. 141/2. *Toate-mi par acum schimbate.* CONACHI, P. 104, cf. 264, 266, 273. *Au tras împreună La o casă care le-au părut mai bună.* PANN, P. V. I, 11/7. *O! cît mi-a părut el de slut!* NEGRUZZI, S. I, 66. *Viața-mi părea lesne, robia-mi părea glumă.* BOLLIAC, O. 128. *Oricare simțimente înalte, generoase, Ne par ca niște basme.* ALEXANDRESCU, M. 5, cf. id. O. I, 177. *Niciodată nu mi-a părut mai tristă Elena.* BOLINTINEANU, O. 455. *O ființă ce i se părea vrednică de cel mai cuvios respect.* ODOBESCU, S. I, 20. *Lumea cea gîndită pentru noi avea ființă Și, din contra, cea aievea ne părea cu neputință.* EMINESCU, O. I, 141. *Ușile și ferestrele îți păreau grozav de mici.* SLAVICI, N. I, 180. *Pîn's-ajungă lîngă tine, Îți părea o veșnicie de-așteptare și de dor.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 34, cf. 76. *Lui moș Gheorghe i se par toate pe dos.* SP. POPESCU, M. G. 52. *Ce-nfiorați îmi par cărbunii.* GOGA, P. 20. *Pomi în floare... O fereastră luminată... Toate-i par ca altădată.* TOPÎRCEANU, B. 71. *Mi se pare una dintre acele coincidențe ciudate.* CAMIL PETRESCU, U. N. 255. *Totul îmi păru din nou simplu.* C. PETRESCU, C. V. 127, cf. BRĂESCU, O. A. II, 142. *Dumneavoastră nu vi se pare ciudat?* SEBASTIAN, T. 21. *Satul mi se părea mare.* VLASIU, A. P. 19. *Spectacolul îți păru ridicol și grotesc.* SADOVEANU, O. VIII, 136. *Frumoasa descriere... nu i se pare suficientă.* VIANU, A. P. 76. *Cînd seceta mai stearpă îți se pare, Atuncea podidește izvorul tău mai tare.* ARGHEZI, VERS. 316. *Să-i spună Otiliei ce se vorbea despre ea i se părea inutil și jignitor.* CĂLINESCU, E., O. I, 219, cf. id. S. 331. *Netnsemnate... îmi par Semințele ce mi le ceri.* BLAGA, P. 24. *Lacrimile tale De iubire-mi par Boabe mari de struguri Și de chilimbar.* BRAD, T. 62. *S-a întîmplat ceva cu tine... Îmi pari schimbat.* T. POPOVICI, S. 279, cf. LABIȘ, P. 377. *Mi se păruse un artist.* BARBU, P. 11. *Moartea mai dulce să-i paiă.* TEODORESCU, P. P. 567, cf. 276. *Îmi părea noaptea micuță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 163, cf. 259. *Nu-ți paie locu urît.* ȘEZ. II, 80. *Așa m-aș duce de pe-aici Că-mi par nopțile prea mici.* FOLC. TRANSILV. II, 10. (L o c. v b.) **A-i părea** (cuiva) **bine** = a se bucura. *Celuia ce-i va părea bine după beție căce au făcut vreo greșală.* PRAV. MOLD. 146ʳ/5. *Nu-i păru bine și zise lor.* N. TEST. (1648), 54ʳ/27. *Audzind aceste fapte răle Vasilie Vodă nu-i părea bine.* NECULCE, L. 26. *Mie bine îm pare că te-au mărit D[u]mnezeu împărat.* ALEXANDRIA (1794), 51/5, cf. 30/7. *Nu le părea prea bine.* BUDAI-DELEANU, Ț. 236, cf. 86. *Îi păru cu totul bine.* GORJAN, H. I, 2/29. *În urmă îți va părea bine că ai aflat aceasta.* BĂRAC, T. 45/31. *Îți pare bine de niște evenimente ferici ale vieței mele.* CR (1848), 6²/54. *Lui Filip bine-i păru de cocon.* ALEXANDRIA, 10/11. *Și mergînd la împăratul duse un fir înflorit, Care-n mîna sa lutndu-l foarte bine i-a părut.* PANN, P. V. I, 6/20. *Mie-mi pare bine că eu te-am scăpat.* BOLINTINEANU, O. 194. *Mi-ar fi părut mai bine-n pămînt să mă cufund.* EMINESCU, O. I, 91, cf. 83. *Auzind caprele din vecinătate de una ca asta, tare le-a mai părut bine.* CREANGĂ, O. 19. *Și așa bine ce-i păru zmeului, cît nu se poate spune.* ISPIRESCU, L. 337. *Îi păru bine că merg în drumul lui.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 191. *Nu se mai simțea umilit de darul acela, ci, dimpotrivă, îi părea bine.* AGÎRBICEANU, A. 38. *Acum*

te văd şi-mi pare bine. TOPÎRCEANU, P. O. 119. *Bine are să-i pară că-l slobozim!* SADOVEANU, O. X, 258. *Îmi pare bine că te-ai întors, Sorocene.* id. ib. XI, 270. *Ce bine-mi pare — zise ea volubil — că ai venit.* CĂLINESCU, E. O. I, 16. *Tare bine ţ-a părut.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 195. *Doamne, bine-i mai păru!* MARIAN, SA. 96. *Doamne, bine ţ-o părut, Nimica nu te-o durut.* FOLC. TRANSILV. I, 161. *Să-ţ paie bine că te-ai făcut sănătos.* ALR II 3 245/192, cf. 3 245/250, 260, 349. **A-i părea** (cuiva) **rău** sau (familiar ori glumeţ) **a-i părea (cu) regret** = a regreta. *Rogu-mă voauă, fraţilor, să nu ne pare rău, nici să ne mîniem de ce se întîmplă noauă.* CORESI, EV. 63, cf. 32, 432, 477. *Acestuia-i părea rău.* PRAV. GOV. 105[v]/4. *Să nu-i paie rău după ce da.* VARLAAM, C. 359. *A tot săborul păru-i rău de aceasta.* id. ib. 392. *Tuturor le-u părut rău de păgubirea ce-au păgubit ţara.* NECULCE, L. 177. *I-au părut rău căci l-au călugărit.* R. POPESCU, CM I, 301. *Foarte rău ti păru de moartea lui.* ANON. CANTAC., CM I, 134. *Nice să le paie rău că-s bătrîni* (începutul sec. XVIII). MAH. IST. III, 33/10. *Ca nu cumva apoi... Cum că n-am iubit, rău să ne pară.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 133. *Îţi pare rău... că Robinson urmează a se pocăi?* DRĂGHICI, R. 14/20. *Să nu-ţ pară rău deacă-ţi va juca vrodată vreun lucru neplăcut.* BĂRAC, T. 65/4. *Rău să nu vă pară de această glumă.* PANN, P. V. I, 12/27. *N-ai mustrare de cuget? Nu-ţi pare rău?* NEGRUZZI, S. I, 30, cf. 149. *Azi nici măcar îmi pare rău Că trec cu mult mai rar.* EMINESCU, O. I, 192. *Să nu-ţi pară rău pe urmă.* CREANGĂ, P. 253, cf. 201, 307. *Eu nu sînt filozof... lucru de care, drept să vă spun, îmi pare rău destul.* CARAGIALE, O. VII, 334, cf. II, 134, VI, 271. *Se prefăcu că-i pare rău.* ISPIRESCU, L. 25. *Ţi-ar părea rău ca să facem din două curţi una singură?* DELAVRANCEA, T. 136. *Îmi părea rău că n-are şi copilul ei talentul lui.* VLAHUŢĂ, O. A. 118. *Dar n-am făcut cu dinadins Şi rău ce-mi pare-acum.* COŞBUC, B. 75. *Îi păru rău că-i spusese cuvîntul acesta.* GÎRLEANU, N. 156. *Numai să nu-ţi pară rău pe urmă!* REBREANU, R. II, 205. *Ne pare rău şi nouă că tinereţea trece.* GALACTION, A. 174, cf. id. O. 77. *Îi părea rău de cele ce rostise.* C. PETRESCU, Î. II, 156, cf. 244, id. C. V. 88. *Îmi pare rău... Nu pot face nimic.* BRĂESCU, O. A. I, 41. *Numai să nu vă pară rău!* SEBASTIAN, T. 47. *Rău îmi părea că nu puteam fi cu el acolo.* VLASIU, A. P. 94. *Să nu-ţi pară rău că le-am dat drumul.* SADOVEANU, O. XII, 72. *Aşa e că-ţi pare cam regret cu chestia armelor?* id. P. M. 105. *Îmi pare rău că te porţi aşa.* CĂLINESCU, E. O. II, 52, cf. 103. *Îmi pare rău că ai să te abaţi din drum.* CAMIL PETRESCU, O. II, 145. *După ce ţi părea ei acum rău?* STANCU, R. A. III, 190, cf. 63, I, 82. *Îl cunoşteau toţi pe Ţugurlan şi le părea rău că era aşa.* PREDA, M. 145, cf. id. D. 101. *Acum îi părea rău că-l căutase pe omul din faţa lui.* BARBU, P. 291, cf. 46. *Tuturor le-a părut rău că plec.* s ianuarie 1961, 5. *Pare-ţi după mine rău?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 155, cf. 158, 221, 431. *După toate-mi pare rău.* DOINE, 94, cf. 53. *Hai, să ne prindem că n-are să-ţi paie rău.* RĂDULESCU-CODIN, L. 38. *Mîndrii rău că i-o părea Că mă duc de lîngă ea.* ANT. LIT. POP. I, 47. *Să nu te întîlnesc eu, Că are să-ţi pară rău.* FOLC. TRANSILV. I, 229, cf. 204, 461. (E x p r.; regional) **A-i părea rău pe cineva** = a avea necaz, a-i fi ciudă pe cineva. [Îmi] *pare rău pă el.* ALR I 1 387/308. ◇ I m p e r s. (La pers. 3; urmat de obicei de o propoziţie subiectivă introdusă prin conj. „că" sau de un verb la infinitiv) *Le-au dat tătarii un chiot cu năvală cît părea c-or trece peste moscali.* NECULCE, L. 342. *Dentîi s-au părut că vor să biruiască turcii, dupe aceea creştinii.* R. POPESCU, CM I, 316. *Frate, nu face sunet mare, ca să nu paia că voi să rădic vro ciştă* (a. 1757). IORGA, S. D. XXI, 244. *Ci măcar că viaţa omului e scurtă, totuşi de ar fi încai statornică pare că nu aş socoti aşa nebun pre păcătos.* MAIOR, P. 21/11. *Şi pare că împrejurul lui ploauă Trupuri de păgîni.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 184, cf. 104, 262, 428. *Mă pomenii în drumu-mi tovarăş că aveam: Pare că mă-nsurasem.* HELIADE, O. I, 166. *Se părea a fi chiar sfîrşitul lumei.* DRĂGHICI, R. 112/20. *Să pare că el nici cu atîta nu să va mulţumi.* GT (1839), 64/4, cf. CR (1846), 1 1/24. *Copaciul... Ce pare că-l văz cu ochii.* CONACHI, P. 101, cf. 265. *Această cutremurare pare că era larma înăbuşită ce prevesteşte o vijelie mare.* BĂLCESCU, M. V. 48. *Pare că o văd! nu era acum Olga acea pe care cu cinci luni în urmă o văzusem.* NEGRUZZI, S. I, 50, cf. 60. *De dincolo de dealuri Părea c-auz un sunet.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Dar pare că eşti supărată?* ALECSANDRI, T. 303. *Eroii de care vorbeşte pare că-i vezi cu ochii.* BOLINTINEANU, O. 327. *Pare că stau părelii şi trag cu urechea.* ODOBESCU, S. I, 82, cf. 235. *Pare că şi trunchii vecinici poartă suflete sub coajă.* EMINESCU, O. I, 85. *Se pare cum că-i altă toamnă, Ci-n veci aceleaşi frunze cad.* id. ib. 204, cf. 94, 96. *Piatra cea mare din capul cerbului străluce de se părea că Harap Alb soarele cu el ducea.* CREANGĂ, P. 228. *Pare că vine dintr-o altă lume care a fost şi nu mai este.* CARAGIALE, O. II, 41. *Începură... nişte ploi care părea că nu vor mai înceta.* SLAVICI, N. I, 26. *Părea că un vînt rece îi goneşte pe sub frunte.* DELAVRANCEA, S. 137. *Cine naiba m-a adus aci, părea că-şi zicea fiecare-n gînd.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 222. *Pare că duhul altei lumi m-atinge.* GOGA, P. 28. *Între cer şi pămînt părea că pluteşte un colb mărunt, un colb scînteietor.* GÎRLEANU, N. 101. *Pare că îl văd!* GALACTION, A. 25, cf. 192. *Adineori se părea că minunea s-a săvîrşit.* C. PETRESCU, Î. I, 236. *Se pare că-i o babă foarte avară.* id. C. V. 298. *Profesorul se pare că nu mai avea nimic de spus.* VLASIU, D. 107. *Părea că ninge cu cenuşă pe unde treceau acei călăreţi.* SADOVEANU, O. X, 140, cf. 589, I, 519. *Se pare că această acţiune nu e tocmai populară.* id. ib. XII, 370. *Pare că urcă strigătele ei de animal înjunghiat.* VIANU, A. P. 326. *Unei noi creşteri... se pare C-am fi hărăziţi şi aleşi.* BLAGA, P. 47. *Se pare că timpul este foarte răbdător cu oamenii.* PREDA, M. 7. *Cerul se roşise la apus. Părea că totul luase foc acolo, deasupra falezei.* BARBU, P. 229, cf. 483. *S-ar părea, la prima vedere, că lucrările practice... sînt mai puţine.* GÎ 1962, nr. 685, 3/1. *Dorule, pare că ştii De mereu la mine vii.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 217, cf. 174, 362, 420. *Îmbucă de pare că se bat lupii la gura lui,* se zice despre cineva care mănîncă cu lăcomie. Cf. ZANNE, P. III, 579. (Numai la forma reflexivă, cu pronumele posesiv postpus, adesea cu elipsa conjuncţiei şi chiar a verbului pe care normal îl determină, exprimă o nuanţă mai accentuată de probabilitate) *Să citesc... această lucrare, pare-se clară şi atrăgătoare.* GALACTION, A 8. *Pare-se că într-adevăr înainte vedeam fapte bune şi vedeam fapte rele.* CAMIL PETRESCU, T. I, 356. *Cînd fusese în şcoala primară, Mihai şezuse, pare-se, la Aron Pumnul.* CĂLINESCU, E. 67. (L o c. a d v.) **Pare că** = parcă [1]. *Sta cu-o garoafă în mînuţa ei albă şi privea — pare că pe gînduri.* EMINESCU, P. L. 55. *Ochii lui albaştri străluceau pare că de putere şi energie.* id. ib. 91, cf. 96. *Marea plină de zbucium, digul bătut de spume... trecură încă o dată nostalgice şi, pare că, definitiv rechemate, prin ochii şi tristeţea profesorului.* GALACTION, O. A. I, 48. *Am înţeles, cum pare că pînă atunci tot nu înţelesesem, că între noi... au căzut obloanele veşniciei.* id. A. 192. (E x p r.) **Pe cît (se) pare** sau (învechit, rar) **de eîte să par** = după aparenţe, după cum se observă, după cum se înţelege. *Ureche vornicul, om învăţat să veade că au fost şi om tocmit de cîte să par că au scris el.* C. CANTACUZINO, CM I, 48. *Nu eşti tu chiar aşa de prost pe cît se pare.* SADOVEANU, O. X, 237. *Ochii, verzi pe cît se pare.* BENIUC, V. 68. ✦ I n t r a n z. A atrage atenţia, a impune (mai mult decît este cazul). *Ce uşor e să pai cînd eşti stăpîn!* DELAVRANCEA, O. II, 86. *Neomeniile pe care trebuia să le comită... în exerciţiul funcţiei explică nevoia bolnăvicioasă de a părea.* OŢETEA, T. V. 60.

2. (Construit cu dativul pronumelui personal şi de obicei urmat de o propoziţie subiectivă introdusă prin conj. „că") A avea impresia, a-şi închipui, a crede. *Şi-mi părea că înţeleşu.* PSALT. 144. *Părea-le că e mort el.* CORESI, L. 67/12, cf. 34/20. *Era trăsnete şi urlete*

de-ți părea că piare lumea. MOXA, 386/10. *Pare-m că-l văz.* PRAV. GOV. 147[v]/13, cf. 25[v]/6. *Nu-ț paie că... cu une îmbunătțuri și menciuni ca aceastea veri birui mentea mea.* VARLAAM, C. 431. *Să nu mai arăți fața la athinei, nici părîndu-ți cum slujăști bine, ne învești a face fărădelege.* HERODOT (1645), 467. *Îi părea că un an ce n-au avut treabă de război... are multă scădere.* URECHE, L. 89. *Să nu vă pară că am venit să stric leagea.* N. TEST. (1648), 7[r]/1. *Trasără-l afară den oraș, păindu-le c-au murit.* ib. 154[v]/20, cf. 185[r]/15. *Să nu vă paie că vă fac rușine.* NEAGOE, ÎNV. 245/67. *Să nu vă pare că am venit să pui pace.* BIBLIA (1688), ap. CP 145/18. *Mică... țară multora au părut că iaste.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Mi se pare că ajuloriul lui Dumnezeu foarte tare s-ar rușina.* ANTIM, P. XXVI. *Să-ți paie cum că vezi în icoană chiar pre însuși făcătoriul.* VARLAAM-IOASAF, 81[v]/26. *Mie îmi pare că nici unui om de pre pământ nu te voi potrivi.* ALEXANDRIA (1794), 48/16. *Mie nu mi să pare că aveți voi mințile așa deschise.* BUDAI-DELEANU, Ț. 82. *I se pare că răzuiește cu picioare... Verdeața și florile.* MARCOVICI, C. 13/13. *I se pare ca cum l-ar înțelege păpușa.* DRĂGHICI, R. 150/2. *În orice copaciu li se părea a vedea un dușman.* BĂLCESCU, M. V. 160. *Mi se pare că dau acestei întrevederi o idee de părere de rău.* CR (1848), 5 [2]/59. *Mi se pare că mi-ai adus un necaz.* id. ib. 6 [2]/55. *Lui i se pare că toate păsările ce zboară se mănîncă.* NEGRUZZI, S. I, 141. *Cînd citește cineva satirele lui, i se pare că aude o conversațiune plină de grații și de spirit.* ODOBESCU, S. I, 48. *Și cînd gîndesc la viața-mi îmi pare că ea cură, încet, repovestită de o străină gură.* EMINESCU, O. I, 71. *I se părea numai că-n luciul băii... vedea ca-n vis chipul mirelui iubit.* id. N. 28. *Așază cele două capete cu dinții rînjiți în ferești, de ți se păreau că rîd.* CREANGĂ, P. 25, cf. 23, 68, 117, 245, 276, 307. *Mi se pare că s-a oprit aici o birje.* CARAGIALE, O. VI, 247. *Lui i se părea că nu mai este cum era la plecare.* ISPIRESCU, L. 30, cf. 36. *Deosebirea între noi e că eu vă înțeleg toate cuvintele vieții voastre, iar voao vi se pare că le înțelegeți p-ale mele.* DELAVRANCEA, T. 31, cf. 32, 93, id. H. T. 55. *Căci azi iubesc: din nou îmi pare Că e întîia mea iubire.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 60. *În privighetori să-mi pară Glasul Linei că-l ascult.* COȘBUC, B. 8, cf. id. P. I, 193, id. F. 130. *Mi se părea că biserica se învîrtește cu mine.* I. NEGRUZZI, S. I, 54. *I se păru că băietanul nu-și prea vedea de treburile lui.* GÎRLEANU, N. 10. *I se părea chiar că aude pașii ei.* BUJOR, S. 24. *Mi se pare că niciodată n-au să mai plece oamenii aceștia.* CAMIL PETRESCU, U. N. 190. *Mi s-a părut așa ... că din nou a venit potopul războiului.* SAHIA, N. 62. *Mi se pare că și dumneata navighezi.* SEBASTIAN, T. 34. *În dimineața aceea mergînd spre gară, mi se părea că sînt în stare să fac orice.* VLASIU, D. 17, cf. 152, 385. *Vitoriei i se păru că brazii sînt mai negri decît de obicei.* SADOVEANU, O. X, 521. *Timpul mi-este însă scump, Căci mi se pare că-i al meu.* ARGHEZI, VERS. 205. *Mi se pare mie că ai dreptate, parcă-l aud și eu!* CĂLINESCU, E. O. II, 194. *Mai pe urmă s-a lăsat de teatru, i s-a părut că nu are talent.* STANCU, R. A. IV, 323, cf. I, 7, 357, III, 25. *Apoi ți-am spus, îmi pare, că vreau să scriu o carte.* BENIUC, V. A. I, 45. *Mi se părea că Anghel știe gîndi.* PREDA, D. 105. *Mi se părea că retrăiesc un mit Cu fata prefăcută-n căprioară.* LABIȘ, P. 39. *Ti-am spus toate acestea pentru că mi se pare că te ptndește o mare primejdie.* BARBU, P. 278. *Mie nu mi se prea pare că-i fire copilărească.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 150. *Omului beat i se pare că-i împărat.* ZANNE, P. III, 461. (Popular; cu pronumele postpuse) *Pare-mi-se să se fie întîmplat vreo minune.* MINEIUL (1776), 131[r1]/1. *Pare-mi-se să o fie zis aceasta apostolul pentru răsplătirea ce iaste să să dea în veacul cel viitoriu.* ib. 34[v2]/1. *Mie totuși mai pare-mi-se că au fost fecior.* ȘINCAI, HR. II, 23/10. *Pare-mi-se, dragă Smărăndiță, că ți-am înțeles planul.* ALECSANDRI, T. 299. *Pare-mi-se că doarme, colo lîngă puț.* id. T. I, 450. *Pare-mi-se c-aveai mai mulți prunci?* ODOBESCU, S. I, 75. *Pare-mi-se că știi tu moarea mea.* CREANGĂ, A. 119. *Dacă bei și mai mănînci, pare-mi-se că nu te usuci* (= voia bună te menține tînăr). Cf. ZANNE, P. III, 452. ◇ Loc. vb. (Învechit și regional) **A-i** (sau **a i se**) **părea cu rușine** (sau, rar, **rușinare**) = a se jena, a se rușina. *I să părea cu rușine de cearta ce se făcea.* PANN, E. II, 64/7. *Și căzînd, zic, în luptare Nu-m va părea rușinare.* id. ib. II, 125/20. ✦ A socoti, a aprecia; a considera, a găsi. *Să-l cearte giudețul... cumu-i va părea pre direptate.* PRAV. 58. *I s-au părut cu primejdie a dormi în acel chioșc.* DRĂGHICI, R. 161/1. *Cum îți pare, prietene, răspunsul?* NEGRUZZI, S. I, 65. *Ei, stăpîne, cum ți se pare?* CREANGĂ, P. 196, cf. 151. *Eram mic, mi se pare de șapte ani.* DELAVRANCEA, H. T. 51. *Nu-ți paie lucru de șagă.* TEODORESCU, P. P. 276. ✦ (Învechit și regional) A-i conveni; a-i plăcea. *Și s-au dus cine încotro le-au părut.* N. COSTIN, LET. II, 122/33. *De toamnă la vii vom mearge, unde ni să va părea.* IST. Ț. R. 87. *Pentru tine iaste mai mare cinstea, că măgariului nu i se pare de cîntarea ta.* ȚICHINDEAL, F. 168/16. *Cum îți pare în ostrov? bine?* DRĂGHICI, R. 93/24. *Dacă nu „i se părea", nu se mai ducea, iar dacă fata ti plăcea, ... o lua.* PITIȘ, ȘCH. 105. *De se cunoștea bine cu fata și dacă nu i se părea, nu se mai ducea.* MARIAN, NU. 103. *Cînd cineva voiește să se însoare, trămete pe una din rudele sale la acea fată care e de seamă lui și i se pare.* H XVI 50. *Din trei drăguți ale mele... Cea din deal s-o măritat, Cea din vale m-o lăsat; Celei din ulița mare Cu mine nu i se pare.* MÎNDRESCU, L. P. 130. *Lui nu i se prea pare pre fărtatul său de ciobănie.* MARIAN, O. II, 83, cf. ȚIPLEA, P. P. 114. *La toț le pare să mănînce bădițe.* ALR I 317/800.

3. (Construit cu dativul pronumelui personal) A se înșela; a i se năzări (3). *Părui mie, doară nu e frica lui Dumnezeu cicea în acest loc.* PALIA (1581), 76/3, MAN. GÖTT., POLIZU. *Nu vine; ți s-o părut... răspunde el.* CARAGIALE, O. I, 57. *Ce trosnește așa? — Ți s-a părut.* DELAVRANCEA, O. II, 223. *Mi s-o părut c-am văzt ceva.* ALR I/I h 98/122.

— Prez. ind.: *par* și (învechit și regional) *pai*, pers. 2 (învechit și regional) și *pai*, pers. 3 (învechit și regional) și *paie;* conj. prez.: pers. 1 și 2 (învechit și regional) și *să pai*, pers. 3 și 6 (învechit și regional) și *să paie;* ger. (învechit) și *păind.* — Și: (rar) **păre** vb. III.

— Lat. **pareo, parere.**

PĂREÁ[2] vb. II v. **apărea.**

PĂREÁSĂ s. f. (Prin Maram.) Văduvă bătrînă care în fiecare sîmbătă a postului paștilor duce prescuri la biserică. Cf. T. PAPAHAGI, M. 161, DR. IV, 747.

— Pl.: *părese.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p ă r e s i m i.

PĂREÁSEMI s. f. pl. v. **păresimi.**

PĂREÁSIMI s. f. pl. v. **păresimi.**

PĂRECHEÁ vb. I. Tranz. **1.** (Prin Ban.) A împerechea. Cf. ALR II 4 588/36, 76.

2. (Prin nord-estul Olt.; complementul indică opinci) A croi, a confecționa perechi dintr-o piele. Cf. CIAUȘANU, V. 187.

— Prez. ind.: *părechez.* — Și: **părechí** vb. IV. CIAUȘANU, V. 187.

— V. **pereche.**

PĂRECHEÁT, -Ă adj. (Prin Ban.) Împerecheat. Cf. ALR II 4 587/36, 76.

— Pl.: *părecheați, -te.* — Și: **părechít, -ă** adj. ALR II 4 587/76.

— V. **părechea.**

PĂRECHÉRE s. f. (Învechit, rar) Împerechere. *Fluturii... Se-ndrăgesc în părechere pe sîn alb de lăcrimioare.* ALECSANDRI, P. III, 48.
— Pl.: *părecheri.*
— V. **părechea.**

PĂRECHÉRIȚĂ s. f. v. **paracherniță.**

PĂRECHÉRNIȚĂ s. f. v. **paracherniță.**

PĂRECHÍ vb. IV v. **părechea.**

PĂRECHÍT, -Ă adj. v. **părecheat.**

PĂRÉDNIC subst. v. **perednic.**

PĂRÉLNIC, -Ă adj. (Astăzi rar) Aparent, imaginar; înșelător, iluzoriu; (învechit, rar) părăros. *Lasă prostului... Îndulcitoarea nădejde de un bine ce-i părelnic.* CONACHI, P. 258, cf. 278. *Totul atîrnă și rezultă din cultivarea pămîntului... Toate puterile ce se trag de aiure, iar nu din pămînt, sînt artificiale și părelnice.* CALENDAR (1856), 13/29. *Văzuși singur că pot să existe și bucurii părelnice.* ib. (1862), 111/4. *Prepusurile lui erau părelnice.* NEGRUZZI, S. I, 158, cf. TDRG. *Dar dacă ar fi coborît geamul, luminița — părelnică amăgire a ochilor — ar fi dispărut și ea.* C. PETRESCU, C. V. 21, cf. id. A. 308, id. R. DR. 315, IORDAN, L. R. A. 170. *Dacă s-ar putea și acum ca tot ceea ce e să fie părelnic, să nu fi fost de loc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 233, cf. 30, 193. *E o asemănare părelnică.* BENIUC, M. C. I, 323. *Deasupra cîmpiei se ridică un soare părelnic.* BARBU, P. 306. *Îi vezi numaidecît nălțînd în zare stînci tremurătoare și părelnice.* S mai 1960, 47. *Avea obrazul brumat de o părelnică tristețe.* V. ROM. mai 1963, 142, cf. SCL 1969, 139. ◇ (Adverbial) *Felinarul cu sticla murdară lumina părelnic fețele țcelor din căruță.* V. ROM. aprilie 1955, 113.
— Pl.: *părelnici, -ce.*
— **Părea**[1] + suf. *-elnic.*

PĂRELNICÍE s. f. (Neobișnuit) Însușirea a ceea ce este părelnic; aparență. Cf. IORDAN, L. R. A. 178.
— Pl.: *părelnicii.*
— **Părelnic** + suf. *-ie.*

PĂRÉRE s. f. **1.** (Învechit) Fel în care se prezintă sau dă impresia că se prezintă ceva sau cineva; înfățișare, aspect (aparent); aparență. *Nu să putea sătura de bună părere a curților.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 120[r]/29. *Cu leacurile gătite... L-au adormit tare foarte Cu o părere de moarte.* BĂRAC, A. 46/24. ◇ Loc. adv. **La părere** = în aparență, la prima vedere, aparent. *În Ungaria, ostilitățile confesionale pierduseră la părere ceva și din agerimea lor.* BARIȚIU, P. A. I, 284. *Inteligența rămase cîteva luni de zile în poziție de observare liniștită la părere, iară în realitate foarte îngrijită.* id. ib. III, 27, cf. 477. *Ce-i drept, Catarina trecea la părere D-o frumseță rară, în al ei pămînt.* MUREȘANU, P. 218/15. *Despot e la părere zburdalnic și ușor, Dar are minte coaptă și ochi pătrunzător.* ALECSANDRI, T. II, 98. **Cu părere că ...** = sub pretext că..., pe motiv că... *Corabnicii... spîndzurară luntrea în mare, cu păreare* (presupt cumpăt N. TEST. 1648, cu prilej BIBLIA 1688) *că din nasu vremu cătuși tinde.* COD. VOR. 92/9.
2. Convingere, credință, impresie neîntemeiată, deșartă, care nu corespunde realității sau logicii faptelor, amăgire, înșelare, rătăcire; ceea ce înșeală, amăgește simțurile sau mintea, iluzie, închipuire, impresie. *Prea cu păreare și cu negrije zilele vieței noastre petreacem.* CORESI, EV. 419, cf. 3, 132, 248, 261, 392. *Fum și umbră sînt toate, visuri și părere.* M. COSTIN, O. 320. *Cu vînt de gînd și cu miere de părere... îndoptndu-se.* CANTEMIR, IST. 121, cf. id. HR. 279. *Cu adevărat fum și umbră, visuri și păreri este cinstea ta.* MUSTE, LET. III, 63/9. *Orice părere Și orice suvenire adînc mă sfîșia.* HELIADE, O. I, 175. *Fericirea nu se va mai depărta de mine: părere..., rătăcire!* MARCOVICI, C. 52/9. *Jucărei și marafeturi ale părerei sau lucruri fermecătorești.* GORJAN, H. I, 97/24. *Superstiție, adică... părere seacă.* id. ib. IV, 123/8; cf. I. VĂCĂRESCUL, P. 23/11. *Singur se scapă din părere-n rătăcire.* CONACHI, P. 275, cf. 129, 284, 285. *Măi, nea vere, Vesel ești, or am părere?* PANN, P. V. I, 16 [2]/19. *Totul se mișcă, umblă, dar toate sînt părere.* ALEXANDRESCU, O. I, 142, cf. 193. *Cine-ar putea crede că acest amor A fost o părere, un vis trecător?* ALECSANDRI, P. II, 31, cf. id. T. II, 129. *Îl liniști cu vorbe bune zicîndu-i că sînt păreri.* ISPIRESCU, L. 57, cf. 288. *Mi să pare că văd păpușile că să mișcă. E o părere.* DELAVRANCEA, T. 93. *Părere să fie, sau ea?* MACEDONSKI, O. I, 146. *Că tot ce ești și tot ce poți, Părere-i tot dacă socoți.* COȘBUC, P. I, 149, cf. 291. *O nouă primăvară de visuri și păreri.* BACOVIA, O. 54. *A fost așadar numai o părere că și-a amintit de el.* C. PETRESCU, Î. II, 226, cf. I, 152. *Era întructîva părere și înșelare că acest nou stăpîn al otomanilor se lasă ademenit de desfătările seraiului.* SADOVEANU, O. XII, 343. *A căzut pe lucruri rouă, Sau e numai o părere?* BLAGA, P. 201. *Lumea asta-i o părere, De avere, de putere.* ALECSANDRI, P. P. 386, cf. H IV 65. ◇ (Ca termen de comparație) *Vremea trecea ca părerea.* REBREANU, I. 153, cf. id. R I, 236. *Am auzit pălind clopotul ca o părere, într-o depărtare mare.* SADOVEANU, O. XII, 592, cf. II, 467. *Era... o ploaie ușoară ca o părere.* CAMIL PETRESCU, O. II, 702, cf. III, 254. *Răzbătea nefiresc cîte un zvon nelămurit, ca o părere.* PREDA, M. 106. ◇ Loc. adj. (Învechit) **Fără (de) părere** = neîndoielnic, cert, categoric. *Preamîndrie... fără păreare* (neîndoită cu gîndul BIBLIA 1688) *și nefățarnică.* COD. VOR. 126/12. *Avu credință bună, fără de păreare.* CORESI, EV. 59. *Și să fie lor mărturii lucrurile mai credincioase și mai fără de păreare.* id. ib. 525. ◇ Loc. adv. **Într-o părere** = a) într-o doară, la întîmplare. *A zîmbii și el așa, într-o părere, de bunăcuviință, întrebîndu-se cu cine-l confundă oare.* C. PETRESCU, C. V. 19; b) (regional) cu toată seriozitatea, insistent, stăruitor. *Și doar mă și feream eu într-o părere să nu mai dau peste vreo pacoste.* CREANGĂ, A. 52. *Mă și sileam eu într-o părere s-o fac a înțălege pe mama.* id. ib. 119. *Aștept eu într-o părere, ce, vreai să pun din punga mea? De-acum s-a sfîrșit, plătești, ori scot în vînzare.* CONTEMPORANUL, VI[2], 11. *M-am și năcăjit eu într-o părere, da unde-o fost chip.* ȘEZ. VII, 135. (Învechit) **Pe părere** = pe bază de simple impresii, din spuse sau din auzite. *În izvoadele răposatului Miron Logofătul, aflu, zicînd pe părere, să fie pe Cogîlnic în Bugeac această cetate.* N. COSTIN, L. 137. ◇ Expr. **O părere de ...** = o cantitate infimă, abia perceptibilă de..., o urmă de... *O părere de lumină vînătă începu a lămuri cîmpia.* SADOVEANU, O. I, 517, cf. 526, II, 670, VI, 511, X, 599. *Mîncau acolo unde era o părere de umbră.* PAS, Z. III, 172. (Regional) **A-și ieși din păreri** = a se lămuri, a se convinge, a se lumina. *Îți spui că ți-e greșit planul Și-ți ieși din aste păreri.* PANN, E. II, 117/20. *Acum mi-am ieșit din păreri, am văzut cu ochii, n-am ce zice!* UDRESCU, GL. ✦ (Concretizat) Nălucire (**I 4**); halucinație; vedenie, fantomă. *Acmu nimică nu se păru năroadelor că e vreo nălucă sau vreo păreare, ce văzură toți oamenii și se mirară.* CORESI, EV. 62, cf. 251. *Visul își schimbă fața și nu mai văz păreri.* HELIADE, O. I, 176. *Iar pe patu-i de zăcere Unde capul și-a turnat, Vede-a fratelui părere Ce-ocolește tristul pat.* BOLINTINEANU, O. 97. *Flăcările... piereau ca niște păreri.* VISSARION, B. 241. *Începură să mi se facă păreri [de teamă].* SCL 1969, 139, cf. ALR I 1 405/402, 792, 803, 874, 890, 896, UDRESCU, GL. ✦ (Învechit) Deșertăciune, nimicnicie, vanitate. *Face aceasta, nu pentru mărie vreunii deregătorii sau pentru altă ceva păreare omenească.* CORESI, EV. 71.
3. Ceea ce gîndește, crede sau afirmă, susține cineva asupra cuiva sau a ceva, fel de a vedea, de a gîndi, punct de vedere; opinie, idee, judecată; concepție.

Hristos împotriva părerei aceluia ca un om grăi lui. CORESI, EV. 291, cf. 478. *Scriu ale lumii lucrurile... dupre părerile oamenilor.* C. CANTACUZINO, CM I, 24, cf. 35. *Știu că au fost părearea celor vechi elini cum că ritorica ar fi dăruirea dumnezeilor.* MOLNAR, RET. 9/1. *Apoi să să aleagă cine a învinge Ș-a cui va fi părerea mai bună.* BUDAI-DELEANU, Ț. 386, cf. 83, 115, 192, 361. *Întîiul șăzătoriul se va uni cu obștească părere.* AR (1830), 21²/27. *El întemeiază chibzuirile și purtarea sa pe niște cuvinte sau păreri nestatornice.* MARCOVICI, D. 8/4, cf. 12/5. *Magariul... În părerea lui pre bine se purta.* DONICI, F. I, 37/4. *Rușinează-te... de a la părere greșită.* CONACHI, P. 272, cf. 105, 263, 264. *Divanul se învoi la această din urmă părere.* BĂLCESCU, M. V. 84, cf. 13, 39, 148, 181. *După părerea oricăruia om cu bună judecată, o femeie legitimă se cuvine a fi o soață blîndă și lină.* CR (1848), 9²/70, cf. 14²/47, 23²/10. *Multe se scriu în literatura lumii... multe păreri greșite.* MAIORESCU, CR. II, 107. *Dupe părerea lui, dintre păsări, cea mai bună de mîncare este turdus.* ODOBESCU, S. III, 24. *Două păreri deosebite s-au ivit asupra unui lucru.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 195. *Își simțește Inima... clătinată-n părere-ndoită.* MURNU, I. 8. *Noi trăim cu părerea că numai omul îmbătrînește.* DELAVRANCEA, A. 35. *Părerile membrilor se împărțiră.* AGÎRBICEANU, A. 449. *Tuna și fulgera împotriva tuturor acelor cari erau de alte păreri.* GÎRLEANU, N. 79. *În toate odăile se schimbau păreri despre noile cunoștințe.* REBREANU, I. 417, cf. id. R. I, 14, 88, 150. *Oricît ai disprețui părerile vulgului, opiniunea zisă publică are totdeauna ceva dreptate de partea ei.* GALACTION, O. A. I, 49. *N-are nici o părere personală.* C. PETRESCU, Î. II, 127, cf. 105, 136. *Te-am întrebat... să-ți aud părerea.* SAHIA, N. 39. *Eu aveam păreri cu totul deosebite despre artă.* VLASIU, D. 173. *Dumneata nu trebuie să-ți faci o părere greșită despre mine.* SADOVEANU, O. III, 422. *În hotărîrile adoptate de adunare trebuie să se reflecte părerile critice ale membrilor.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 10, 55. *Să aibă o atitudine plină de grijă față de părerile și realizările oamenilor muncii.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 830. *Tot omul cu părerea lui.* V. ROM. ianuarie 1954, 12. *Și de părerea lumii n-am habar.* BENIUC, V. 13. *Și-n părerea Irinei, să vă spun drept, am încredere.* BARANGA, I. 157, cf. 193. *Poate că... avea alte păreri politice.* PREDA, M. 140, cf. 159. *N-am nici o părere.* BARBU, P. 270. *Oare voiți noi, de teamă, Să stăm și să vă dăm seamă? Dar nici prin gînd să vă treacă O așa părere seacă!* POP., ap. GCR II, 313. *Cîte capete, attlea păreri.* CADE, cf. DM. *Anevoie a găsi doi de o părere.* ZANNE, P. VIII, 471. ◇ L o c. v b. **A fi de** (sau, învechit, **întru**) **părere** = a crede, a socoti, a considera. *Întru această părere fost-au și Tucidides.* N. COSTIN, L. 35. *El era de părere ca să înceapă a doua zi din nou lupta.* BĂLCESCU, M. V. 126, cf. 148. *Toți sînt de părere că decizia este dreaptă și bine cumpănită.* CARAGIALE, O. II, 55. *Unii sînt de părere că niciodată nu vom izbuti să ajungem acolo.* CAMIL PETRESCU, U. N. 300. **A(-și) da** (sau, rar, **a se da**) **(cu) părerea** (ori **cîte o părere**) = a opina ; a crede, a considera, a aprecia. *Fiecare își dă cîte o părere.* CR (1848), 3³/20. *Tușesc, zîmbesc, mă leagăn și-mi dau a mea părere.* ALEXANDRESCU, O. I, 191, cf. 216. *Ai voit, amice,... să-mi și dau părerea asupră-i.* ODOBESCU, S. III, 9. *Eu dau cu părerea că cinste împărătească să se dea lui Țugulea.* ISPIRESCU, ap. TDRG. *Își dădu părerea că ar putea chema pe Petrică.* REBREANU, R. I, 214. *Are talent, se dădu cu părerea Ion Ozun.* C. PETRESCU, C. V. 219, cf. id. Î. II, 172. *Cineva își dădu cu părerea că Țîlie ar fi fost bolnav de „rast".* VLASIU, A. P. 182. *Ce rost are — își dădu Felix cu părerea.* CĂLINESCU, E. O. I, 90. *Cineva își dădu cu părerea că trebuie să se dea știre și zăvoienilor.* CAMIL PETRESCU, O. II, 283. ◇ E x p r. **A fi de aceeași părere (cu cineva)** sau **a fi de** (ori, regional, **la**) **părerea cuiva** = a avea aceeași opinie, a fi de acord cu cineva. *Ar fi ei de părerea noastră.* CR (1848), 8⁷/16. *E totdeauna de părerea ta.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 210. *E de părerea tuturor.* BRĂESCU, O. A. II, 348. *Doamna e de aceeași părere.* SEBASTIAN, T. 123. *Suferința feței sale dovedea că în fond era de aceeași părere.* CĂLINESCU, E. O. I, 285. *Era vădit de părerea lui Telegescu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 142, cf. I, 93. *Io mi-s la parerea ta.* ALR I 350/85. **A fi de altă părere** = a crede altceva, a considera altfel un anumit lucru ; a nu fi de acord cu cineva sau cu ceva. *Zicea că este de altă părere.* CREANGĂ, A. 138. *Ceilalți tovarăși erau de altă părere.* C. PETRESCU, Î. II, 140, cf. STANCU, R. A. I, 74. **Părere de bine** sau (învechit și regional) **părere bună**, (învechit) **bună părere** = sentiment de satisfacție, de mulțumire, de bucurie ; p. e x t. ceea ce provoacă satisfacție, mulțumire, bucurie. *Vezirul... nu se încredea de părere bună* (începutul sec. XVIII). LET. III, 16/29. *Venit-au Dabijea Vodă domn țării și era tuturor cu păreare de bine pentru domn de țară* (începutul sec. XVIII). MAG. IST. III, 4/16, cf. DRLU. *De păreri bune, obrajii peste tot i s-au roșit.* PANN, E. I, 101/10. *Inima-i de păreri bune sălta.* id. ib. II, 157/14, cf. id. Ș. I, 21/26. *Aflîndu-se cu părere de bine despre asta... nu se lasă pînă ce nu găsește un bușthan putregăios.* CREANGĂ, P. 238. *Mi se cuvenea oarecare întîietate la împărțeala părerilor de bine.* SLAVICI, N. I, 147. *Și-altî de frumoasă tu ești, Că rîzi în părere de bine.* NECULUȚĂ, Ț. D. 58. **Părere de rău** sau (învechit și regional) **părere rea**, (învechit) **părere rău** = sentiment de regret, de căință, de remușcare, de supărare, de ciudă, de necaz. *Părearea rău de binele altuia, adecă zavistia.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 198ʳ/4. *Mare părere de rău au avut după dînsul.* NECULCE, L. 28, cf. 134. *Ștefan Vodă multă părere rea au avut pă Vlad Vodă.* R. POPESCU, CM I, 254, cf. MAG. IST. I, 110/1. *Mi se pare că dau acestei întrevederi o idee de părere de rău.* CR (1848), 5²/60, cf. 1²/65. *Moartea..., cu mare părere de rău, a trebuit să plece spre ceruri.* NEGRUZZI, S. I, 92. *Auzind aceste s-a arătat cu mare părere de rău.* CREANGĂ, P. 91, cf. 176. *Cu părere de rău, nu pot veni la concert.* CARAGIALE, O. VII, 20. *Tăcea și era cuprins de o vie părere de rău.* SLAVICI, N. I, 127. *Să se prăpădească fiul împăratului de părere de rău că o perduse.* ISPIRESCU, L. 310. *Iar o să începi cu prostiile, cu acea părere de rău a copilăriei tale.* DELAVRANCEA, T. 23, cf. 36. *Mă gîndesc la moarte, nu cu frică, nici cu părere de rău pentru mine.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 177. *Macbeth începe prin a exprima părerea sa de rău că crima nu poate să se facă fără a lăsa urme.* GHEREA, ST. CR. II, 47. *Părerile de rău au prins să-l părăsească,* PĂUN-PINCIO, P. 53. *Mustața lui nu se prea observa, spre marea lui părere de rău.* AGÎRBICEANU, A. 36. *Am simțit părerea de rău că nu sînt pictor.* HOGAȘ, DR. I, 163, cf. id. M. N. 36. *Se zăpăci de părere de rău.* REBREANU, I. 45, cf. 118, 369. *Rămăsese cu o părere de rău care o frămînta zilnic.* BASSARABESCU, V. 11. *Toate aceste amintiri și realizări ale trecutului duc cu ele... și destule păreri de rău.* GALACTION, A. 56, cf. 229, 285, 400. *Te cuprind deodată lungi păreri de rău.* TOPÎRCEANU, B. 14, cf. 71. *Cum să-ți arăt toată părerea mea de rău?* CAMIL PETRESCU, T. I, 121, cf. id. U. N. 317. *Simți o părere de rău că și-a întîlnit fostul comandant.* C. PETRESCU, Î. II, 131. *Se îndrăgostise de Tamara, pricinuindu-i nemărturisite păreri de rău poetului Alecu.* VLASIU, D. 369, cf. 62. *Și azi se vorbește de dînsul cu admirație și cu părere de rău.* SADOVEANU, O. VI, 113. *Bogdan Vodă lăsase în urmă lui păreri de rău.* id. ib. XII, 247. *Ne-aduce ușor dintr-acolo suspinul părerii de rău.* BART, S. M. 29. *Felix consimți cu părere de rău.* CĂLINESCU, E. O. I, 330, cf. id. S. 214. *Necruțător, fără păreri de rău.* BENIUC, V. 86. *Cîtă părere de rău simțise de dimineață pe islaz.* PREDA, D. 101, cf. 99. ✦ **Atitudine** fizică, mimică etc. care exprimă sau trădează părerea (3) cuiva. *Ochii lui mici, malițioși..., îl învăluiră cu o părere disprețuitoare, care sugeră celorlalți ideea că marele logofăt e un caraghios dus de nas.* CAMIL PETRESCU, O. II, 363.

— Pl. : *păreri.* — Gen.-dat. și : (rar) *părerei.*

— V. **părea**[1].

PĂRÉRNIC, -Ă adj. (Învechit ; despre oameni) Care nu crede în reușita unui lucru, care se îndoiește

de ceva. V. pesimist, sceptic. (Substantivat) *Că acest părernic și vînătoriu sărac, în loc de vînarea peștilor, mii de oameni vînă.* CORESI, EV. 333.
— Pl.: *părernici, -ce.*
— **Părere** + suf. *-nic.*

PĂRÉSE s. f. pl. v. **păresimi.**

PĂRÉSEMI s. f. pl. v. **păresimi.**

PĂRÉSIMI s. f. pl. (Învechit și popular; în religia creștină) Postul paștilor; perioadă de timp cît durează acest post; (în dicționarele din trecut) patruzecime **(2)**. *S-au pristăvit preoteasa Maria la păreasimi* (a. 1626). CUV. D. BĂTR. II, 243. *Pruncii să nu toace pre păreasimi* (a. 1675). GCR I, 218/39. *Ceale șeapte săptămîni de păreasemi a sv*[î]*ntului post numai 15 smochine uscate mînca.* DOSOFTEI, V. S. februarie 69^{v}/10, cf. februarie 59^{v}/6, octombrie 63^{r}/32, 71^{r}/13, 217^{r}/14. *La mijloc păreasimilor au venit capigiu și cadiu.* R. POPESCU, CM I, 496, cf. MAG. IST. IV, 45/6, ANON. CAR. *A să căuta numai în osebitele zile ceale de jale ale sfîntului post al păreasemilor* (a. 1731). BV II, 44, cf. LB. *A treia săptămînă a păreasimilor nemțești.* CALENDARIU (1844), 40/4. *Acum se afla timpul oportun de a convoca sinodul pe dumineca a treia din paresimi.* BARIȚIU, P. A. III, 249, cf. POLIZU. *E an, acum paresimi, de cînd se chinuiește.* BOLLIAC, O. 98, cf. BARONZI, L. 116. *Dacă copiii sînt de constituție slabă..., atunci de regulă îi lăptează mai mult de un an... Copilul e bine să sugă două parisimi.* MARIAN, NA. 422, cf. 381, id. S. R. I, 115, II, 212. *„Miercurea-strîmbă" din prima săptămînă a păresimilor, e păzită cu sfințenie.* CANDREA, F. 214. *Toamna, iarna, primăvara, vara, la pareasimi.* CONV. LIT. XLIV, 176. *În mijlocul păresimilor înnumără-ți ouăle găinilor.* ȘEZ. XII, 162. *Nu poate lipsi mart din paresime.* ZANNE, P. I, 48. ◇ (Rar la sg.) *Poruncește din Buda în păresima anului 1347.* ȘINCAI, HR. I, 318/5. *Dat în Brașov în a doua duminică a părăsimei din anul Domnului 1395.* id. ib. 366/30. *În a patra săptămînă a păreasemei.* id. ib. II, 33/12.
— Și: (învechit și regional) **părése** (N. COSTIN, L. 552, CREANGĂ, A. 27), **părésemi** (rar sg. *păresemă*, TDRG, CADE), **părĕți** (LET. III, 245/19, MARIAN, S. R. II, 218, 220) s. f. pl., **părăsimă** s. f., **parésime, parésimi, parísimi,** (învechit) **păreásemi** (rar sg. *păreasemă*), **păreásimi, pareásimi** s. f. pl.
— Lat. **quadragesima.**

PĂRESIMIÉR s. n. (Rar) Carte bisericească în care este cuprinsă slujba păresimilor. Cf. PANN, ap. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D.
— Pronunțat: *-mi-er.* — Pl.: *păresimiere.* — Și: **paresimiér** s. n. PANN, ap. ȘĂINEANU, D. U.
— **Păresimi** + suf. *-ar.*

PĂRETĂR s. n. **1.** Scoarță mică, bucată de pînză brodată, hîrtie cu desene colorate etc., care se pun pe pereții caselor țărănești (sau pe laviță, COMAN, GL.) în scop decorativ. *Nimini nu și-ar împodobi casele sale cu păretare.* NEAGOE, ÎNV. 109/32. *Nemic de a lui n-au putut lua, fără numai un car cu covoare, cu păretare.* N. COSTIN, L. 449. *2 părechi de păritare de postav* (a. 1736). IORGA, S. D. XIV, 57. *Cînd aud de Maica Precista, pururea mi-o închipuiesc cu gura strîmbă, căci așa o văzui... pe părelariu, în casa părintească.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 241. *1 pereche părătare, 1 covor încadirlat* (a. 1853). IORGA, S. D. VI, 139, cf. DR. III, 412. *Pe pereții caselor..., sătencele întind un fol subțire cadrilat, zis scoarță, iar în alte părți peritare or zăvastră.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 60. *Scoarțele, foalele (se întindeau pe pereți...), păritarele, plocăzili.* DIACONU, VR. LXIX, cf. H I 24, 315, II 81, IV 87, 139, IX 285, X 77, XI 517, XII 32, 132, 140, XIV 437, TOMESCU, GL., ALRM II/I h 365, A II 9, 10, LEXIC REG. 84, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 249.
2. Scîndură lungă fixată de-a lungul pereților caselor țărănești, pentru a nu se atinge de perete cel care șade pe laviță. Cf. PAMFILE, I. C. 439, PĂCALĂ, M. R. 415, DR. III, 412, FRÎNCU-CANDREA, M. 104.
3. (Învechit) Hartă murală gravată pe o placă de metal. *Un peritari de aramă, într-u carile era scris tot pămîntul și toată marea și toate apile.* HERODOT (1645), 291, cf. DR. III, 421.
4. (Prin Transilv.) „Dungă de muruială, lată de aproximativ o palmă, care se trage în partea de jos a pereților" (MAT. DIALECT. I, 84) sau în partea lor de sus (VICIU, GL.). ◇ *Lut (negru) de păretar* = argilă (neagră) care se folosește la spoitul pereților casei. MAT. DIALECT. I, 264. ✦ (Regional) Substanță colorantă care se pune în var, pentru a da pereților casei o anumită culoare (Tămășești-Baia Mare). CHEST. II 378/369.
5. (Regional) Scobitură, firidă făcută în perete, unde se pun pentru păstrare diferite lucruri (Buza-Gherla). CHEST. II 283/271.
6. (Regional) Stîlp care sprijină streașina casei (Fărău-Aiud). CHEST. II 119/293.
— Pl.: *păretare.* — Și: (regional) **păretáre** (TEAHA, C. N. 249), **păretáriu, părătár, părităr, pălátár** (PĂCALĂ, M. R. 486, MAT. DIALECT. I, 84), **păletár** (PĂCALĂ, M. R. 415), **pălitári** (ȘEZ. XX, 139), **peretár** (H II 13, LEXIC REG. 84), **peritár** s. n.
— Lat. **parietarius** sau **părete** + suf. *-ar.*

PĂRETÁRE s. n. v. **păretar.**

PĂRETÁRIU s. n. v. **păretar.**

PĂRÉTE s. m. v. **perete.**

PĂRÉTNIC subst. v. **perednic.**

PĂRÉTNICĂ s. f. v. **perednic.**

PĂRÉȚ s. m. v. **perete.**

PĂRÉȚI s. f. pl. v. **păresimi.**

PĂRGAMÉNT s. n. v. **pergament.**

PĂRGÁN subst. (Prin Ban. și Transilv.) Pînză subțire și fină (din care se fac cămăși). Cf. VICIU, GL., PAȘCA, GL.
— Etimologia necunoscută.

PĂRGÁR s. m. v. **pîrgar.**

PĂRGÁVIȚ, -Ă adj. v. **pîrgaviț.**

PĂRGĂLÍ vb. IV v. **părgălui.**

PĂRGĂLÍT, -Ă adj. v. **părgăluit.**

PĂRGĂLITÚRĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Părgăluială. Cf. LEXIC REG. 71, TEAHA, C. N. 253.
— Pl.: *părgăliturí.*
— **Părgăli** + suf. *-tură.*

PĂRGĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică alimente) A prăji cu sau fără grăsime; (complementul indică amestecul de ceapă, boia și grăsime) a pregăti în tigaie, la foc, pentru rîntaș sau pentru alte preparate culinare. Cf. ȘEZ. VII, 114, COMAN, GL., LEXIC REG. 71. *Am părgăluit niște varză.* MAT. DIALECT. I, 185. *Am părgăluit cafea.* ib.
— Prez. ind.: *părgăluiesc.* — Și: **pîrgăli** (LEXIC REG. 71), **pîrgălui** (COMAN, GL., TEAHA, C. N. 253), **pîrgălui** (ȘEZ. VII, 114) vb. IV.
— Din magh. **pergel.**

PĂRGĂLUIÁLĂ s. f. (Regional) Ceapă prăjită în untură, care se pune într-o mîncare; (regional) părgălitură (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 185.
— Pl.: *părgăluieli.*
— **Părgălui** + suf. *-eală.*

PĂRGĂLUÍT, -Ă adj. (Transilv. și prin Ban.; despre alimente) Care a fost prăjit (în untură). *Fasole*

părgălită. ALR SN IV h 1 096/235. *Fasole pîrgălită.* ib. h 1 096/250. *Mazîre pîrgălită.* ib. h 1 096/272. *Varză părgăluită.* MAT. DIALECT. I, 185.

— Pl.: *părgăluiți, -te.* — Și: **părgălît, -ă, pîrgălît, -ă** (TEAHA, C.N. 253) adj.

— V. **părgălui.**

PĂRGUÍ vb. IV v. **pîrgui.**

PĂRÍ vb. IV. Tranz. (Prin Bucov.) **1.** (Complementul indică pari[1]) A bate (pentru a fixa). Cf. LEXIC REG. 106.

2. (Complementul indică ființe) A bate cu parul[1]. Cf. LEXIC REG. 106.

— Prez. ind.: *păresc.*

— V. **par[1].**

PĂRIMÍE s. f. v. **parimie.**

PĂRÍNC s. m. v. **părîng[1].**

PĂRINCIÓR s. m. (Popular; mai ales la pl.) Diminutiv al lui părinte. Cf. părinte **(1)**. Cf. DDRF, CADE, DM. *Părinciorii mei, Prînzul ce prînzesc Nu mi-l pot prînzi Tot de mila mea.* TEODORESCU, P. P. 46. *Părinciorii dumitale.* MARIAN, Î. 580. *Plîngeți frați, plîngeți surori, Plîngeți și voi părinciori.* BIBICESCU, P. P. 363. *Ferice de ei, De părinciorii lor.* PAMFILE, CER. 142.

— Pl.: *părinciori.*

— **Părinte** + suf. *-ior.*

PĂRÍNG s. m. v. **părîng[1].**

PĂRINGENÍT, -Ă adj. v. **părăginit.**

PĂRÍNTE s. m. **1.** (La pl.) Tata și mama. *Nu crezură... de el, c-au fost orb și veade, pînă chemară părinții lui.* CORESI, EV. 171. *Pre părinții ce ne-au născut să-i cinstim.* id. ib. 313, cf. 243, CUV. D. BĂTR. II, 156/4. *Îngrupați pre mine cu părinții miei* (a. 1582). GCR I, 36/40. *Să i se de avere de la părinți.* PRAV. GOV. 73[r]/10. *De nu vor fi părinții acelui ucis, acealea ocine să le ție domnia.* PRAV. 92, cf. 284. *Spuse părinților și neamului său celui mai mare* (a. 1654). GCR I, 172/2. *Nu vor putea tncungiura despre ei judecata cea rea cu care au deprins a huli pe părinții vitregi* (a. 1688). id. ib. 278/13, cf. 277/20. [Lacrimi] *pre care lumea le numește amară, fiindcă le varsă pentru moartea părinților.* MOLNAR, RET. 52/14. *Năpădind asară, Frați, surori și părinți tmi tăiară.* BUDAI-DELEANU, Ț. 286. *Să roagă din inimă pentru fericirea părinților.* MARCOVICI, D. 3/2. *Au îndrăznit să calce peste voința părinților săi.* DRĂGHICI, R. 30/18, cf. 6/3. *Căci pentru ca să s-ajute sînt născuți... Și copiii și părinții.* CONACHI, P. 286. *Moșii și părinții noștri și-au împlinit misiunea lor.* CR (1848), 8[2]/6, cf. 5[3]/17. *Toată a lui nerozie E de la părinți moșie.* PANN, P. V. I, 93/10. *Morminte, În care dorm frați, rude, părinți ce m-au iubit.* ALEXANDRESCU, O. I, 153, cf. 138. *Am vîndut d-sale, giupînului Arvinte, casa mea, ce-o am de la părinți.* ALECSANDRI, T. I, 319. *Mirii șapte zile nu se văd: în a opta se adună în casa părinților fetei.* BOLINTINEANU, O. 300. *Părinții ti puseseră numele Ioana.* ODOBESCU, S. I, 6, cf. 25. *Vei pierde dorul de părinți Și visul de luceferi.* EMINESCU, O. I, 176, cf. 83, 167, id. N. 4. *Părinții, cum au văzut-o, s-au bucurat.* CREANGĂ, O. 46, cf. id. P. 86, 168. *Și-ncepe să plîngă și să cază în genunchi la părinți, că-i era mai mare milă mă-sii de el.* CARAGIALE, O. I, 119, cf. II, 68. *Blestemul părinților le-a ajuns.* ISPIRESCU, L. 5, cf. 4, 8, 33. *Era singurul... copil la părinți.* DELAVRANCEA, T. 209, cf. id. S. 24. *Lacrimi de mulțumire umezesc ochii fericiților părinți.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 192. *De părinți, de frați, sărmanii, Să port dor, să-l port cu anii?* COȘBUC, P. II, 170, cf. I, 140. *Ne-au răposat Și moșii și părinții.* GOGA, P. 14. *Nu se gîndea decît la ai lui, la părinți.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Părinții și toate celelalte rude veniră să-l vadă.* BUJOR, S. 44. *Sosirăm la casa părinților flăcăului.* HOGAȘ, DR. I, 70. *George e singur la părinți.* REBREANU, I. 115, cf. 90. *Își vesti părinții că are de gînd să se-nsoare.* BASSARABESCU, V. 38. *Părinții mei voiau să facă din mine un om de lume.* GALACTION, O. 56, cf. id. O. A. I, 148. *Recrutul mărea necontenit suma cerută părinților.* BRĂESCU, O. A. II, 129, cf. 394. *Patronul era copil de negustor pe care... părinții l-au îndreptat spre meserie.* VLASIU, D. 32. *Părinții i-au murit încă de pe cînd era flăcăuandru.* SADOVEANU, O. I, 372, cf. 631, IX, 128, 263, XII, 332. *Ai căutat cu șoaptă din ce părinți te-ai tras?* ARGHEZI, VERS. 389, cf. 216, 390, 393. *Cum ești fără părinți, ți-ar trebui o familie.* CĂLINESCU, E. O. I, 55. *Coboară-n lut părinții, rînd pe rînd, În timp ce-n noi mai cresc grădinile.* BLAGA, P. 199. *Numele cinstit pe care l-am moștenit de la părinți, eu îl mînjesc.* STANCU, R. A. IV, 107. *Părinții mei plecaseră să-și caute norocul.* V. ROM. septembrie 1954, 125. *La părinți, ea nu stătuse niciodată degeaba.* PREDA, R. 12. *Părinții mei nu se dădeau nici ei înapoi de la petreceri.* BARBU, P. 283, cf. 26. *Încă-i țin minte pe-acei ce-au mînat în război... Părinții și frații.* LABIȘ, P. 285. *E vremea să se desprindă puțin de părinți.* T septembrie 1962, 12. *Au participat, pe lîngă un important număr de cadre didactice..., părinți ai elevilor.* GÎ 1963, nr. 692, 1/3. *Pentru mîndra care-mi place, Nici părinții n-au ce-mi face.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 11, cf. 65, 125, 138, 192, 200, 217, 278. *Vai de care se iubesc Și părinții nu-i voiesc.* FOLC. TRANSILV. I, 282, cf. 232, 272, 302, II, 10. *Binecuvîntarea părinților Întărește casa fiilor.* ZANNE, P. IV, 542. *Rău e cînd plîng părinții.* id. ib. *Mai aproape dinții Decît părinții.* id. ib. II, 114. ◇ Expr. **Sărac de părinți** = orfan. *S-a dus un biet de flăcău, rămas sărac de părinți și de noroc.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 62. (Regional și familiar) **Ultimul la părinți** = ultima rezervă de bani, ultimul ban. UDRESCU, GL. ✦ (Rar la sg.) Fiecare dintre cei doi părinți **(1)** (considerați împreună sau formînd o unitate). *Trebuiește fieștecare părinte, au tală, au maică, să aibă nevoința copiilor* (a. 1746). ap. TDRG. *Ca să ne deosebească, trebuia adăugat și numele vreunuia din părinți.* VLASIU, A. P. 18. ✦ Strămoși, străbuni. *Părinții noștri spuseră nouă lucru ce-ai lucrat în dzilele de mainte.* PSALT. HUR. 36[v]/19. *Dumnezeul părinților noștri vru să înțelegi vrere lui.* COD. VOR. 42/1. *La începutul cărței... scrie: „Cu multă cinste și în multe chipuri celora de demult părinților grăit-au pre proroci".* CORESI, EV. 2, cf. 229. *Părinții noștri într-aceasta măgură s-au rugat.* N. TEST. (1648), 109[r]/26. *Mușchiul... pe părinții voștri-ascunde în mormîntul cel tăcut.* ASACHI, S. L. I, 72. *Să pun dinaintea ochilor... cîteva pagine din viața eroică a părinților lor.* BĂLCESCU, M. V. 25. *Căci te iubeam cu ochi plăgni Și plini de suferinți, Ce mi-i lăsară din bătrîni Părinții din părinți.* EMINESCU, O. I, 192. *Știntem stăpîni în această republică a părinților noștri.* SADOVEANU, O. XII, 364. *Sînt copilul unui neam sărac, Bieți români ce scormonesc pămîntul Unde-și au părinții lor mormîntul.* BENIUC, V. 10.

2. Bărbat considerat în raport cu copiii săi; (la vocativ) termen cu care copilul se adresează acestui bărbat; tată. *Și zise cel mai tînăr părintelui: „Părinte, dă-mi ce mi se cade partea den avuție".* CORESI, EV. 20, cf. 445. *Au vîndut... jumătate de parte din partea părintelui său* (a. 1591). GCR I, 38/28. *De-ș va iubi părintele feciorul lui.* PRAV. GOV. 14[v]/13, cf. ST. LEX. 164/2. *Atunce... se vor despărți părinte de fecior și mă de fată* (a. 1643). GCR I, 106/18. *Viață a fericitului părintelui mării tale, răposatului Constantin Cantacuzino.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/21, cf. 7/34. *Ici unul își poartă pruncii în spate, Altul colea pe slabul părinte.* BUDAI-DELEANU, Ț. 174, cf. DRLU. *Amar mie, soartă crudă, am pierdut pe-al meu părinte.* ASACHI, S. L. I, 62, cf. II, 6, 26. *Rămase lîngă părintele ei.* CR (1846), 6[1]/38, cf. ib. (1848), 27[2]/67. *La moartea părintelui ei..., Ruxandra rămăsese în fragedă vrtstă.* NEGRUZZI, S. I, 143, cf. 7. *Al tău prea doritor părinte.* FILIMON, O. I, 127. *Voi să-mi răzbun prin sînge părintele meu mort.* BOLINTINEANU, O. 64. *Crescut în școala părintelui său, promitea a-i semăna.* ODOBESCU, S. I,

316. *Începe a plînge în inima sa, lovit... de apăsătoarele cuvinte ale părintelui său.* CREANGĂ, P. 189. *Sînteţi salvatorii vieţei părintelui copiilor soţiei mele.* CARAGIALE, O. II, 212, cf. DELAVRANCEA, T. 128. *Să trăieşti, cucoane, şi să-ţi trăiască părintele.* REBREANU, R. I, 15. *Nu izbuti să înfrunte aerul ocrotitor al părintelui adoptiv.* BASSARABESCU, V. 109. *Un părinte care a ţîrguit... îmbrăcăminte pentru copii.* BRĂESCU, O. A. II, 382. *Un educator, fie chiar părinte, dacă nu respectă înclinaţiile fireşti ale unui tînăr, greşeşte.* VLASIU, D. 173. *Domniţa Catrina e aici, cu părintele său.* SADOVEANU, O. X, 312, cf. XII, 353, 363. *Parcă mîna părintelui Pe umărul tău s-a lăsat.* S aprilie 1960, 32. *Părintele cu un copil numai, ca orbul cu un ochi.* ZANNE, P. IV, 541. *Nu este sirman acela care nu are părinte, ci acela care nu are minte şi învăţătură.* id. ib. V, 352. *Părinţii pe copii nu se cuvine să-i năpăstuiască.* id. ib. VIII, 245, cf. 241, IV, 541. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Atîta jale era, de plîngea toţi ca după un părinte.* URECHE, L. 111. *Şi-l săruta pe faţă şi pe ochi, ca un părinte pre un fiu al său.* NECULCE, L. 227. *Şi va stăpîni ca ş-un părinte, Pe mine şi pe ai miei ţîrzii nepoţi.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 352, cf. MACEDONSKI, O. I, 47. *Degeaba îţi spun eu ţie, ca un părinte, că tu faci tot cum te taie capul.* REBREANU, I. 57. *Îl socoteam pe unchesul Ştefan ca pe un părinte al meu.* SADOVEANU, O. XI, 308, cf. CĂLINESCU, E. O. I, 178. ◇ Expr. (Regional) **De cînd te-au făcut doi părinţi** = niciodată. *N-ai văzut (sau n-ai auzit, n-ai păţit aşa ceva), de cînd te-au făcut doi părinţi.* UDRESCU, GL. ✦ (Urmat de determinarea „de familie") Capul (bărbătesc al) familiei. *Un părinte de familie muncitor.* MARCOVICI, D. 3/10. *Era părintele de familie din tren, de astă toamnă.* C. PETRESCU, C. V. 184. ◇ Fig. *Părintele planetelor şi ochiul lumii.* CANTEMIR, IST. 73. ✦ Fig. (Adesea urmat de determinările „sufletesc", „spiritual") Îndrumător, călăuzitor, protector. *Păstorii şi învăţătorii sînt dascălii şi părinţii noştri cei sufleteşti* (a. 1632). GCR I, 76/27. *Iară părinţilor celor sufleteşti... cinste să li se facă.* PRAV. GOV. 15r/4. *El adună tot clirosul bisericii şi toţi boiarii, aşteptînd pre părintele său cel sufletesc.* ANON. CANTAC., CM I, 101. *M-au trimis la dumneavoastră să vă fiu păstor, părinte sufletesc.* ANTIM, P. 4. *Şi a văduvei sărmane ar fi razăm şi părinte.* ASACHI, S. L. I, 65. *Să-i fii măria ta sprijin şi părinte.* ODOBESCU, S. I, 68. *Copiii trebuie să ţină... la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletesc.* SLAVICI, N. I, 177. *Un profesor trebuie să fie părintele vostru.* DELAVRANCEA, H. T. 54. ◇ (Regional) *Părinte sufletesc* = naş. A II 4. ✦ Fig. Conducător, oblăduitor. *Trăiască părintele oraşului nostru, primarul!* BARBU, P. 114.

3. Fig. Fondator, întemeietor, iniţiator, creator (al unei ştiinţe, al unei mişcări culturale etc.). *Părinte a multor limbi fu.* CORESI, EV. 224. *Încă Esop, părintele fabulilor, au proclamat limba cel mai mare rău şi cel mai mare bun în lume.* CR (1848), 12I/16. *Acest părinte al poeziei române da compatrioţilor săi... poveţe.* ODOBESCU, S. I, 239. *Ştirile asupra acestor vremuri de mult apuse se culegeau... din părintele istoriei, nemuritorul Herodot.* XENOPOL, I. R. I, 23.

4. Fig. (În limbajul bisericesc; adesea determinat prin „milostiv", „ceresc", „veşnic", „atotţiitor" etc.) Dumnezeu (considerat drept protector al oamenilor). *Şi-ş deade sufletul său în mînile nevăzutului părinte.* CORESI, EV. 136, cf. 46, 203, 222, 510. *Mărturisi-l-voi şi eu pre dînsul înaintea părintelui mieu, carele iaste spre ceruri.* CHEIA ÎN. 1r/3. *Derepţii vor străluci ca soarele întru împărăţia părintelui său.* N. TEST. (1648), 18r/16. *Sporiţi înmergerea înainte pre lauda părintelui în ceriuri.* MOLNAR, RET. 4/10. *Aşa zisă vecinicul părinte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 425. *Să mulţămească bunătăţii cei nemărginite a cerescului părinte.* MARCOVICI, D. 4/10, cf. 20/4, 5/21. *Lacrima picată din ochiul părintelui omenirii, vaietul ieşit din pieptul mumei noastre obşteşti, toate generaţiunile pe rînd le-au vărsat.* ODOBESCU, S. I, 193. *Doar bunul ceriului părinte, De sus, pe frunte vă aşază Cununa razelor lui sfinte.* GOGA, P. 9. *Îţi aduci tu aminte de rugăciunea lui Hiperion din „Luceafărul" lui Eminescu către părintele tuturor lumilor.* GALACTION, O. A. I, 35. ◇ (La vocativ, ca termen de invocaţie) *Părinte sfinte, păzeaşte ei, în numele iubitului fiiului tău.* CORESI, EV. 187. *Părinte, iartă-le lor că nu ştiu ce fac.* CHEIA ÎN. 103v/5. *Iară I[su]s zicea: părinte, iartă lor.* N. TEST. (1648), 102r/6. *Părinte mult milostive, care îngrijeşti de cea mai mică făptură a ta.* MARCOVICI, D. 17/4, cf. 7/4, 9/15. *O, cerescule părinte!* DRĂGHICI, R. 61/27. *De greul negrei vecinicii, Părinte, mă dezleagă.* EMINESCU, O. I, 177. ✦ (De obicei determinat prin „sfînt" sau „nostru" şi însoţit de numele propriu) Şef al religiei creştine, întemeietor sau conducător al bisericii creştine. *Marele Grigorie bogoslovu, părintele nostru după Dumnezeu, aşa grăieşte.* CORESI, EV. 218. *Svenţi părinţi, rugaţi Dumnedzău să să deşchidză gura mea să grăiesc.* VARLAAM, C. 137. *Au doară eşti tu mai mare decît părintele nostru Iacob* (a. 1643). GCR I, 108/8. *Părintele nostru, chir Theodosie mitropolitul.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 4/53. *Chir Neofit, om ales şi sfînt asemene părinţilor celor de dămult.* ANON. CANTAC., CM I, 101, cf. 35. *Preacuviosul părintele nostru, Simeon Stîlpnicul.* CALENDARIU (1814), 5/7. *Toate scrierile sfinţilor părinţi şi dascălilor bisericei.* CR (1848), 8²/23. *Izvoarele lui Maior trebuie căutate îndeosebi în scrierile sfinţilor părinţi din perioada sinodurilor ecumenice.* BLAGA, G. 205. ◇ *(Prea) sfîntul părinte* = papa. *Solul venetian este rugat de Ştefan să spună sf. părinte toate cele ce nu i le poate scrie.* XENOPOL, I. R. IV, 54. *Soliile măriei sale la prea sfîntul părinte de la Roma... nu i-au adus decît vorbe de îmbărbătare.* SADOVEANU, O. XII, 336, cf. 337, X, 284.

5. Fig. Preot; călugăr. *Vă plecaţi lor, ca unor duhovnici părinţi.* CORESI, EV. 550. *Fu săbor mare în Florenţia, în ţara Italiii, adunare mare de părinţi, ca să poată împreuna biserica Răsăritului şi cu Apusului.* URECHE, L. 72. *Merse cu multă nevoinţă... la un părinte bătrîn.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 11r/10. *Căuta pre părintele cela care-i vorovise.* MINEIUL (1776), 51v1/8. *Poate cineva a osîndi pre cel ce nu l-au osîndit aţîţia arhierei şi părinţi?* MOLNAR, RET. 98/8. *Cuviosul părinte s-încinsă Ca focul, cînd cineva-l zădăreşte.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 290. *Iartă cumplita spaimă ce în sînu-mi aprinse Urîciosa privire a foştilor părinţi.* ALEXANDRESCU, O. I, 120. *Ieşîră din curtea bisericii cînd spuse părintele cuvintele din urmă.* AGÎRBICEANU, A. 112, cf. 49. *Acel părinte... făcea într-o vreme multă vîlvă cu predicile lui.* GALACTION, O. A. I, 151. *Părintele înaintă din prag, uitîndu-se cercetător la străin.* C. PETRESCU, Î. II, 206. *Ridicînd uşor braţul încovoiat, aşa ca părinţii bisericii.* CAMIL PETRESCU, O. II, 512, cf. STANCU, R. A. III, 89, BARBU, P. 13. ◇ (Urmat de numele persoanei) *Egumen au fostu părintele Pahomie* (a. 1608). CUV. D. BĂTR. I, 159/3. *Spune părintele Sisoe* (a. 1692). GCR I, 306/25. *Pre acee vreme, fiind mitropolit ţării părintele Ghedeon.* NECULCE, L. 210. *Sfinţia-sa părintele Macariotatos... datoria omenească ş-au dat.* R. GRECEANU, CM II, 148. *Întreabă pre părintele Nisis.* ANTIM, P. XXVI. *Avea îngă dînsul ca duhovnic pe un iezuit, părintele Alfonso Carilio.* BĂLCESCU, M. V. 42. *N-am găsit pe părintele Macovei acasă.* ALECSANDRI, T. I, 323. *Părintele Ştefan... le ţăie vorba.* BOLINTINEANU, O. 293. *Şi părintele Ioan... ce om vrednic şi cu bunătate mai era.* CREANGĂ, A. 2. *Chiar ieri fusese pe la dînsa părintele Isai, preotul de la Şoimoş.* SLAVICI, O. II, 60, cf. id. N. I, 5. *Toată lumea i s-a părut rea d-atunci înainte; mai ales părintele Tudor.* DELAVRANCEA, S. 191. *Se măritase cu părintele Moise Lupu.* D. ZAMFIRESCU, Î. 2. *Se înapoiase de la feştania ce o slujise părintele Mureşanu.* AGÎRBICEANU, A. 476. *Te uitai la părintele Ghermănuţă, cu cîtă îndemînare şerpuia prin desişul înţelcit al pădurii.* HOGAŞ, DR. I, 241. *Se întoarse la chilia părintelui Atanasie.* SADOVEANU, O. IX, 162, cf. X, 184, XI, 221. *Părintele Nae era înzestrat de mic cu o voce pentru teatru.* ARGHEZI, P. T. 5, cf. id. B. 25. ◇ (La vocativ, ca termen de adresare) *Părinte, strigă el, adresîndu-se către monah.* CR (1848), 2²/77. *Ce zici, părinte?* NEGRUZZI, S. I, 162. *Blagosloveşte, cinstite părinte!* CREANGĂ, P. 110. *Părinte,*

u mă-nec din piept. COȘBUC, P. I, 197. *De ce să-l închidă, părinte, dacă nu face rău la nimeni.* GÎRLEANU, N. 97. *Părinte dragă, a pleca din biroul meu... însemnează pentru mine o jignire.* GALACTION, O. A. I, 150. *Sfinţite părinte, a vorbit măria sa cu stăpînire.* SADOVEANU, O. XII, 365, cf. XI, 627. *Părinte, începu mama în şoaptă reculeasă, am un băiat şi nu ştiu ce e cu el.* PREDA, M. 396, cf. id. î. 11. *Gata-i popa cu toaca, Să-nceapă vecernia... Stăi, părinte, nu toca, Că eu încep a lucra!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 426. ◇ (Regional, precedat de „domnule") *Am dreptate, domnule părinte, ori n-am?* REBREANU, I. 227, cf. 22. ◇ (Urmat de determinări care arată titlul, funcţia, gradul în ierarhia bisericească) *Au mărsu pe la Voroneţ, unde trăie un părinte sihastru, pre anume Daniil.* NECULCE, L. 10. *Au aflat şi părintele vlădica şi toţi boierii.* R. POPESCU, CM I, 545. *Părintele călugăraş mai spuse o dată ghicitoarea.* DELAVRANCEA, S. 262, cf. 258. *Îmi trece clară pe dinaintea ochilor figura părintelui catihetu, profesorul nostru de religie.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 243. *Cine e? — E părintele episcop.* SADOVEANU, O. XII, 34. *Părintele stareţ trăgea pe nasu-i monumental tabac.* ARGHEZI, B. 117. *Părintele titular îl ocrotea dintr-o omenie pe care o declara tuturor.* CĂLINESCU, E. O. II, 237.

— Pl.: *părinţi.*

— Lat. **parens, -ntis.**

PĂRINTÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** De părinţi (1) sau de părinte (2), care aparţine părinţilor sau părintelui, care vine de la părinte sau părinţi, ca de (la) părinţi sau părinte, ca un părinte; p. ext. iubitor, plin de dragoste (ca un părinte); (livresc) patern. *Cela ce-ş va trimite pre fiiu-său cel bolnav la spitali, acela-ş va piarde pulearea cea părintască ce au asupra fiilor.* PRAV. 97. *Părintască dragoste.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 184^{v}/12, cf. BIBLIA (1688), [prefaţă] 7/43, ANON. CAR. *Au scris carte la măria-sa Nicolaie Vodă... fiind vechiu şi părintesc prieten.* R. POPESCU, CM I, 562. *Dîndu-i părintească blagoslovenie, l-au aşezat în domnescul... scaun.* GHEORGACHI, LET. III, 295/12. *Dragoste părintască.* AETHIOPICA, 66^{r}/9. *Trei fraţi cu el să născură Din părintească căldură* (a. 1800). GCR II, 173/22. *Astă oblăduire părintească Nu era pusă de nici un sobor.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 346, cf. GCR II, 202/24, BUL. COM. IST. IV, 104. *Creditorii ce au a lua datorii părinţeşti trebuie să îngăduiască treizeci de zile.* MAN. JUR. (1814), 38. *Văz că se răsfăţază în patul cel părintesc.* BELDIMAN O. 39/22, cf. DRLU. *Dojene părinţăşti.* AR (1829), 135^{1}/10. *Părinteasca-i îngrijire eu mai mult o am simţit.* HELIADE, O. I, 437. *Se vinde cu mezat casa părintească a lui Ioan şi Constantin.* CR (1832), 272^{1}/20, cf. 276^{2}/38. *Ne dă din destul să înţălegem cît de mare este părinţasca lui dragoste către noi.* GT (1838), 14^{1}/30. *Glasul tău cel părintesc.* MARCOVICI, D. 4/21, cf. 7/7. *Sînt depărtat de casa părinţască.* KOGĂLNICEANU, S. 51. *Ea revedea în fantazie patria, părinţii..., purcederea ei din casa părinţască.* ASACHI, S. L. II, 55. *Îşi formase projelul de a fugi din casa părintească.* CR (1848), 29^{3}/44, cf. 5^{3}/5, 6^{2}/13. *Buna mumă, iubind pe fetiţa sa cu tot focul dragostei părinţeşti.* NEGRUZZI, S. I, 72. *Mireasa nu se mai întorcea la căminul părintesc.* GHICA, S. 35. *Rîvnă părintească.* ALEXANDRESCU, O. I, 222. *Viaţa cea plină de răsfăţări părinteşti... făcuse să se dezveleaască într-însa o mulţime de dorinţe.* FILIMON, O. I, 117, cf. 127. *Pentru ce vrei numaidecît să ieşi din casa părintească?* ALECSANDRI, T. I, 410. *Să urmezi părinteştile lui poveţe.* ODOBESCU, S. III, 11, cf. 114. *Aruncă o privire părintească spre noi.* CREANGĂ, O. 220, cf. id. P. 286. *După ce tată-său o văzu gata de plecare, îi dete poveţile părinteşti de cum să se poarte.* ISPIRESCU, L. 13. *M-am retras la moşia ei părintească.* DELAVRANCEA, T. 256, cf. id. S. 59. *Din casa părinţască la taberi a plecat.* COȘBUC, P. II, 175. *Simţea, uşor, deliciul apropierii de casa părintească.* AGÎRBICEANU, A. 42. *Opri trăsura în faţa casei părinteşti.* REBREANU, I. 253, cf. id. R. I, 42. *Scăpat din mîinile streinilor, e redat căminului părintesc.* BASSARABESCU, V. 26. *A oprit sania în poarta căsuţei părinteşti.* GALACTION, O. A. I, 282. *Directorul mă învălui cu o privire părintească.* VLASIU, D. 109, cf. 300. *Aşa este alt năravu la moldoveni: să plîngă miresele, cînd se despart de vatra părintească.* SADOVEANU, O. X, 353, cf. I, 133, III, 346. *Se uită cu părintească duioşie şi cu colegială înţelegere la Orbescu.* STANCU, R. A. III, 293. *Surîse apoi ca în silă, un surîs izmenit, plin de plictiseală şi de părintească îndulgenţă.* VINEA, L. II, 307. *Alesese anume acest ceas de părinteasca cercetare a scriptelor şi cărţilor băiatului.* VORNIC, P. 7. *A gonit-o din casa părintească.* PREDA, M. 51.

2. Care aparţine înaintaşilor, strămoşilor, privitor la înaintaşi, la strămoşi, moştenit de la înaintaşi, de la strămoşi; strămoşesc. Cf. BIBLIA (1688), [prefaţă] 6/53. *Noul acesta testament al Mîntuitoriului, fiind într-o limba cea părintească tălmăcit* (a. 1703). GCR I, 348/22. *Să punem într-această cărticică literele noastre cele vechi şi părinteşti* (a. 1801). id. ib. II, 183. *Să se bată pînă la cel mai de pe urmă om pentru ţeara lor ce părintască.* AR (1829), 135^{2}/46. *Această nesocotită ambiţie a lui Bathori... le aduce mereu aminte de vechea cărăie a Daciei, moştenirea lor părintească.* BĂLCESCU, M. V. 97. *Ce soi de părinţi vom fi, dacă lepădăm toată moştenirea părintească?* RUSSO, S. 36. *Limba care o doreşti, Limba acea părintească.* ALEXANDRESCU, O. I, 135, cf. 68. *Aduceţi cu voi şi blăstămurile părinteşti.* CREANGĂ, O. 37. *Aici, în pămîntul părintesc, ai mai multe şi mai tari rădăcini decît îţi închipui.* SADOVEANU, O. X, 444, cf. XI, 537.

— Pl.: *părinteşti.* — Şi: (învechit şi popular) **părinţése, -eáscă** adj.

— **Părinte** + suf. *-esc.*

PĂRINTÉŞTE adv. Ca un părinte (2); p. ext. cu dragoste, cu căldură. *Drept aceea părinteşte cugetînd despre folosul tuturor..., cu glas mare au zis.* ŞINCAI, HR. I, 3/20, cf. DRLU. *Părinteşte a le aduce aminte.* ap. BARIŢIU, P. A. III, 174, cf. POLIZU. *Te povăţuiesc părinteşte să mai mergi pe la unchiul d-tale.* CARAGIALE, O. II, 158. *Sărută părinteşte copilele.* DELAVRANCEA, S. 85. *Întrebă părinteşte pe fiecare bogoslov ce are de gînd să facă.* CONTEMPORANUL, IV, 1. *O femeie mai bătrînă le dezmiardă părinteşte.* MACEDONSKI, O. I, 82, cf. DDRF. *Îi îndeamnă şi-i îndreaptă părinteşte.* GÎRLEANU, N. 210. *Preotul o cuprinse părinteşte.* GALACTION, O. 192. *Mă, răule! rîse căpitanul, mustrîndu-l părinteşte.* C. PETRESCU, Î. I, 273. *Îl privea părinteşte, cu mîinile împreunate pe pîntece.* SADOVEANU, O. I, 245. *Ionică, exclamă el părinteşte.* PREDA, D. 100, cf. ALR SN V H 1 413.

— Şi: (popular) **părinţéşte** adv. ALR SN V H 1 413.

— **Părinte** + suf. *-eşte.*

PĂRINŢÉL s. m. (Familiar) Diminutiv al lui părinte (5). *Eu, părinţele,... Am făcut bune şi rele şi crez că voi fi iertat.* PANN, P. V. I, 75/13, cf. FILIMON, O. I, 158. *Mai trage-i, părinţele, o leturghie.* DELAVRANCEA, S. 7, cf. 17, DDRF. *Cu ce trăieşti..., părinţele, îţi mai întrebai eu.* HOGAŞ, DR. I, 22. *Îs văduvă, părinţele.* SADOVEANU, O. IX, 37. *Vine... ştiţi voi cine? — Ştim. Ne-a vorbit părinţelul.* PAS, L. I, 28. *Ştiţi voi ce-i în cartea asta?... — Nu ştim, părinţele.* TEODORESCU, P. P. 259. *Alelei, măi părinţele, D-auzi cuvintele mele; Murguleţu tare-mi place, Spune-mi mie cîţi bani face?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 487.

— Pl.: *părinţei.*

— **Părinte** + suf. *-el.*

PĂRINŢÉNIE s. f. (Rar) Calitatea de tată, de părinte (2); (rar) părinţie (1). *Îi arăta că înţelege dragostea lui de părinţenie, pentru că n-are decît un singur copil.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 304, cf. SFC II, 103.

— **Părinte** + suf. *-enie.*

PĂRINŢÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **părintesc.**

PĂRINŢÉŞTE adv. v. **părinteşte.**

PĂRINȚÍE s. f. **1.** (Rar) Calitatea de tată, de părinte **(2)**; (rar) părințenie. Cf. CADE. ◇ L o c. a d v. **Cu părințíe** = părinteşte. *Jupîn Dumitrache (cu părințíe):* — *Ei! nu te rușina.* CARAGIALE, O. VI, 51, cf. DDRF, TDRG.

2. (Învechit şi regional) Bucată de pămînt moştenită; p. e x t. patrie **(1)**; (învechit, rar) părințime. V. p r o p r i e t a t e, m o ş t e n i r e, o c i n ă. *Pomenescu-se şi întorcu-se către Domnul toate cumplitele pământului, şi închiră-se într-ânsu toate ocinele (părințíile D) limbilor.* PSALT. 38. *Ne rugară şi poftiră pentru sine de la noi uric asupra satului lor adevărată părințíe şi moşie cu dresuri (privilegii) pe care o avusese cumpărată strămoşul lor.* SBIERA, F. S. 52.

— Pl.: *părințíi.*

— **Părínte** + suf. *-ie.*

PĂRINȚÍME s. f. (Învechit, rar) Părințíe **(2)**. *Aduceți Domnului tătării* (m o ş i i a c[2], *părințímile* D) *limbilor.* PSALT. 200.

— Pl.: *părințími.*

— **Părínte** + suf. *-ime.*

PĂRIOÁRĂ s. f. v. **păloară.**

PĂRÍP s. m. v. **parip.**

PĂRIPTÁRE s. f. v. **pănătare.**

PĂRISÍMĂ s. f. v. **parasimă.**

PĂRIȘÓR s. m. (Rar) Păruş. Cf. BARCIANU, V., ALEXI, W.

— Pl.: *părişori.*

— **Par**[1] + suf. *-işor.*

PĂRITÁR s. n. v. **păretar.**

PĂRÎTĂ s. f. (Regional) Praştie (Micești-Alba Iulia). ALR I 1 697/136.

— Pl.: *părite.*

— Din magh. **parittya.**

PĂRIȚÚNE s. f. v. **piericlune.**

PĂRIZÓL s. n. v. **parasol.**

PĂRÎ vb. IV v. **pîrî.**

PĂRÎMÁCI s. m. v. **parmac**[1].

PĂRÍNC s. m. v. **părîng**[1].

PĂRÎNCĂ s. f. v. **părîngă.**

PĂRÍNG[1] s. m. (Regional) Numele mai multor plante: **a)** mei **(1)** *(Panicum miliaceum)*; p. e x t. (regional) păsat de mei. Cf. LB, BARONZI, L. 140, DDRF, BRANDZA, FL. 480, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 150, DR. IV, 423, PANȚU, PL., ŞĂINEANU, D. U., BORZA, D. 123, IORDAN, L. M. 201, ALR I 734/418; **b)** meişor **(1 a)** *(Milium effusum).* Cf. BARCIANU, V., PANȚU, PL.; **c)** mohor[1] **(1 e)** *(Setaria viridis).* Cf. ŞEZ. XV, 87, BORZA, D. 160; **d)** dughie *(Setaria italica).* Cf. GRECESCU, FL. 596, PAMFILE, A. R. 150, BORZA, D. 160, H II 243, IORDAN, L. M. 201, ALR II/723; **e)** fîn; p. e x t. fînaț. *Au scos de pogonul de păpuşoiu şi de părincu ce-l făce oameni cu sapeli pen curături să nu moară de foame.* NECULCE, L. 122, cf. ANON. CAR. *Părîngu este un feliu de mei roşi care face spicul ca grîul.* I. IONESCU, P. 314, cf. 233, CIHAC, II, 190. *Paringu-şi toarce din pământul umed Tulpini supțiri şi-nalte.* VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Nutreţul ei* [al presurei] *de frunte se compune din ovăz, cînepă..., parinc şi multe alte seminţe.* MARIAN, O. I, 380. *Părîngul, care se mai numeşte şi pering, perînc, dughie sau mei.* PAMFILE, A. R. 150, cf. DR. V, 768. *Peringul este un soi de mei.* H III 66. *Rodul pămîntului este: grîu, orz,... părîng, linte.* ib. 157, cf. ALR I 410/614, 933/614, ALR II 5 203/192, 365, 386, 414, 514, 531, 537, 605, 683, 791, 836. ◇ F i g. [Istoricul] *cînd culeage istoria... trebuie să pomenească şi să dovedească de unde au cules acealea, ce el samănă,... că aceasta nefăcînd, nu grîu, nu săcară, nu o altă sămînță adevărată, ce zizanie şi părîng din sine născut şi plodit va sămăna.* CANTEMIR, HR. 367.

— Pl.: *părîngi.* — Şi: **părîne** (BORZA, D. 160), **părîne, părîng, panîne** (ANON. CAR., SCRIBAN, D.), **parîn** (ŞEZ. XV, 87, BORZA, D. 160), **parîne, parîng, parîne** (BORZA, D. 160), **parîng** (id. ib.), **perîng, perîne, perûne** (SCRIBAN, D.), **perûng** (IORDAN, L. M. 201, SCRIBAN, D.) s. m.

— Lat. **panicum.**

PĂRÎNG[2] s. m. v. **părîngă.**

PĂRÎNGĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Prăjină; s p e c. prăjină, bară, drug cu care se poate transporta o greutate de către două persoane (pe umeri). V. d o r î n g ă. *Vei face parîngi de leamne neputrede.* BIBLIA (1688), 61[1]/43, cf. 310[2]/46. *Steagul, de mînză codalbă o piele Le era de un părîng aninată.* BU DAI DELEANU, Ț. 89, cf. I. IONESCU, P. 251, CONV. LIT- XX, 1 014. *Niște rotelii cari se mişcau pe un furcel, attrnat şi el prin aţe de părînga sprijinită pe caraftele războiului.* PAMFILE, I. C. 276, cf. CADE. *O dată ciubărul plin, el este dus cu părînga de către doi oameni la cramă, parînga fiind un drug de lemn.* C. GIURESCU, P. O. 107, cf. I. CR. III, 376, CV 1950, nr. 4, 33, ALR II 3 571/192, 682, 836, 848, 987, TEAHA, C. N. 249. ◇ L o c. a d v. **În părîngă** = (construit cu verbe ca „a căra", „a duce", „a purta", „a lega" etc.) pe umerii a două persoane (cu ajutorul unei prăjini) sau pe umărul unei singure persoane (greutatea fiind dispusă pe piept şi pe spate). *În unele țări, căpiţele să cară pe ţoluri în parîngă.* I. IONESCU, C. 122/4. *Un ciubăr poate cuprinde 5 sau 6 cofe şi se duce la cramă de către doi oameni în parîngă, pe spete.* id. P. 251. *Doi cazaci ... duceau în părîngă o desagă plină cu galbeni.* VLAHUȚĂ, ap. CADE. *Dacă-s doi, umplu toşca şi punînd-o la mijlocul unui harag, o aduc ambii pe umăr, în părîngă.* PAMFILE, I. C. 217. *Moş Vasile intră cu băţu-n mînă şi cu două trăişti pline, legate-n părîngă, una pe piept, alta pe spate.* MIRONESCU, S. 277. *Purtau în părîngă mistreţii, legaţi cu curmeie de picioarele de dinapoi.* SADOVEANU, O. XI, 24. *Au fost siliți să-l poarte în părîngă pe pat de cetină.* id. ib. XII, 283, cf. XIII, 546, SCL 1969, 139. *Adă apă cu băietul ăsta în parîngă.* VICIU, GL. *Ia hai să ducem în părîngă, ca să ne fie mai uşor.* CV 1951, nr. 9—10, 46. *Ducem în părîngă.* ALR II 3 571/414, cf. 3 571/531, 551, 605, 872, 876. (În construcţia) *Legarea în părîngă* = joc de copii în care un copil legat este purtat de alţi doi pe umeri cu ajutorul unei prăjini. Cf. PAMFILE, J. II, 71. (E x p r.) **A se pune în părîngă cu cineva** = a se împotrivi cuiva, a înfrunta pe cineva. *Nu te pune în părîncă cu mine, că te dau gata.* LEXIC REG. II, 121. ✦ (Regional) Cobiliță (Prundu Bîrgăului-Bistriţa). ALR SN III h 853/219.

2. (Învechit şi regional) Pîrghie (de ridicat greutăți). Cf. M. DRĂGHICI, ap. URSU, T. Ş. 84, com. din TĂRCĂIȚA-BEIUŞ, ALR II 6 785/310, ALR II/I h 293/316, A I 12, 17, 21, 22, 23, 26, 31, 35, 36. ✦ S p e c. Rangă. Com. din TĂRCĂIȚA-BEIUŞ. *Parîngă di her di scos pietri din pamînt.* ALR II 3 571/95, cf. 3 571/53.

3. (Prin Transilv.) Targă. Cf. CANDREA, Ț. O. 51, DENSUSIANU, Ț. H. 315, LEXIC REG. II, 30.

— Pl.: *părîngi* şi *părînge* (LEXIC REG. II, 30). — Şi: **părîng** s. m., **părîncă, părúnde** (A I 35), **părúnghe** (CV 1950, nr. 2, 30), **parîndie** (A I 23), **parîngă** s. f.

— Lat. **phalangae.**

PĂRÎNGĂU s. m. (Regional; în sintagma) **Leu părîngău** = paraleu. *Toate merele din copac o căzut în*

capul leilor părîngăilor. VASILIU, P. L. 153, cf. T. PAPAHAGI, C. L.
— Pl.: *părîngăi.* T. PAPAHAGI, C. L.
— Etimologia necunoscută.

PĂRÎNGEÁN subst. (Prin Olt.) Numele unui vînt care suflă dinspre nord. Cf. H VI 236, ALR I 1 231/825.
— De la n. pr. **Parîng.**

PĂRÎNGOÁRE s. f. (Prin Transilv.) Parte a unui munte lipsită de vegetaţie. Cf. CABA, SĂL. 39, SFC III, 183.
— Pl.: *părîngori.*
— Cf. n. pr. Parîng.

PĂRÎNZÓR s. n. v. **parasol.**

PĂRÍŞ s. m. v. **pîriş.**

PĂRÎTÓRI s. m. v. **pîrîtor.**

PĂRÎTÚRĂ s. f. v. **pîrîtură.**

PĂRÍU s. n. v. **pîrîu.**

PĂRJÓL s. n. v. **pîrjol.**

PĂRJOLÍ vb. IV v. **pîrjoli.**

PĂRLĂGHIE s. f. v. **pătlagină.**

PĂRLĂGHINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂRLĂGINĂ[1] s. f. v. **părangină**[1].

PĂRLĂGINĂ[2] s. f. v. **pătlagină.**

PĂRLÁNGINĂ s. f. v. **părangină**[1].

PĂRLÁZ s. n. v. **pîrleaz.**

PĂRLĂGÍCĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PĂRLĂPRÉU s. n. v. **parapleu.**

PĂRLĂUDÍ vb. IV v. **palaurdi.**

PÁRLEA s. m. art. v. **pîrle.**

PĂRMANÉNT, -Ă adj. v. **permanent.**

PĂRMĂCÉL s. m. (Regional) Diminutiv al lui parmac[1] (2). *Se suiau şi ei pe părmăcei Şi mă priveau şi ei.* GR. S. VI, 120.
— Pl.: *părmăcei.*
— **Parmac**[1] + suf. *-el.*

PĂRMĂCUÍ vb. IV. Tranz. (Învechit, rar) A întări cu parmaci[1] (2). *Toate uşăle şi despărţiturile în 4 cornuri părmăcuite.* BIBLIA (1688), 247[1]/14.
— Prez. ind.: *părmăcuiesc.*
— **Parmac**[1] + suf. *-ui.*

PĂRNĂHÁI s. n. **1.** (În nordul Transilv. şi prin Maram.) Faţă de pernă. Cf. DR. IV, 762, ALRM II/I h 363, LEXIC REG. 21, MAT. DIALECT. I, 214.
2. (Prin Maram.) Epitet dat unui om „mut, nebăgat în seamă". BÎRLEA, B. 29. *Du-te-n treabă, blăstămat, Că la mine şi-o d-îmblat, La ţîrguţ la Sîn-Mihai, Tot un fecioraş de crai, Nu ca tine, un părnăhai.* id. ib.
— Pl.: *părnăhaie* (MAT. DIALECT. I, 214) şi *părnăhaiuri* (LEXIC REG. 21).
— Din magh. **párnahaj.**

PĂRNĂJÁC s. n. (Învechit şi regional) Saltea (umplută cu paie). V. matraţă, mindir, păier, sălmăjac, străjac. *Un cupfer, o ladă de car, o păreache de hamuri cu frînele, un parnajac de piale* (a. 1811). IORGA, S. D. XII, 227, cf. PAŞCA, GL., COMAN, GL., com. din FRATA-TURDA, ALRM II/I h 356/235, MAT. DIALECT. I, 84, 286.
— Pl.: *părnăjacuri.* — Şi: **parnajáe, pîrnăjáe** s. n. COMAN, GL.
— Din magh. **párnazsák.**

PĂRNÚŞ s. m. (Mold.) Numele unei specii de şoareci. Cf. H X 106, XI 487, 517.
— Pl.: *părnuşi.*
— Etimologia necunoscută.

PĂRÓCĂ s. f. v. **parocă.**

PĂRÓDIE s. f. v. **paradă.**

PĂROFÍE s. f. v. **parohie.**

PĂRÓS, -OÁSĂ adj., subst. **I.** Adj. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Acoperit cu (mult) păr[1] (I 1). *Fiind păroşi, să leagă cu cununi şi să ung preste tot trupul.* HERODOT (1645), 81, cf. 35, 277. *Om... păros.* MINEIUL (1776), 18[r2]/32. *Mari şi tari şi păroase coapse, îl arată vîrtos şi necurat om* (a. 1785). GCR II, 145/19, cf. DRLU. *Vede fără veste înaintea sa deodată un zmeu... păros ca un ţap.* GORJAN, H. I, 25/12. *Fac năpăstuiri multe păroşii dregători.* ALEXANDRESCU, O. I, 218. *Avea scrisă pe faţa sa păroasă şi posomorîtă... strîşnicia caracterului său.* ODOBESCU, S. I, 65, cf. III, 65. *Ţăranii despoiaţi, cu pieptul uscat şi păros, ... mişună, ca într-un infern.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 70. *Trecu înaintea cailor, îi trase de urechile păroase.* AGÎRBICEANU, A. 61. *O uşă lăturalnică se deschise şi chenarul ei se umplu cu înfăţişarea neagră, păroasă şi zburlită a unui călugăr înalt.* HOGAŞ, DR. III, 5. *Au picioarele ca de cal, mîinile păroase şi gura largă ca de căpcăun.* DUMITRAŞCU, STR. 15. *Cămaşa lungă era desfăcută pe pieptul foarte păros.* C. PETRESCU, Î. II, 52, cf. BRĂESCU, O. A. I, 29, II, 52. *Îşi văzură gîturile rupte, murdare şi păroase.* SAHIA, N. 73. *E îmbrăcat într-un halat de casă,... care lasă să i se vadă... picioarele păroase.* SEBASTIAN, T. 10. *Un bivol, îndus în eroare de rochia ei albă, îşi apropiase fălcile lungi şi păroase.* CĂLINESCU, E. O. I, 109. *Prinse, cu mîna-i aspră şi păroasă, un cărbune.* SADOVEANU, O. I, 661, cf. III, 214. *O mînă păroasă şi mare se desface deasupra banilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 260. *Bondocul cu mîini mari şi păroase îl izbea cu pumnul în coaste.* STANCU, R. A. III, 55. *Mîinile îi erau păroase, mari.* PREDA, R. 266. *Zmeii să fi fost nişte fiinţi în chip de om..., Trupul lor să fi fost păros de tot.* SBIERA, P. 605. *Ieşă moşu dintr-o casă Cu mînuri păroasă.* ŞEZ. III, 119. ✦ (Despre ţesături sau despre obiecte confecţionate din astfel de ţesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies afară. *Se căţărase pe scara tramvaiului, făcîndu-şi loc cu coatele, în mantaua păroasă.* C. PETRESCU, Î. II, 180. *Îşi făcea haine grosolane de postav de casă, greu şi păros.* CĂLINESCU, E. 309. *Sergentul îşi scoase vestonul gros, păros, de dimie.* T. POPOVICI, S. 420. *Păşea stîngaci, în uniforma cenuşie, păroasă, cu capela în mînă.* id. SE. 128. ◇ (Regional) *Lînă păroasă* = lînă care are firul lung. Cf. A II 12, III 17, GLOSAR REG. ◇ Expr. **Moşi păroşi** v. moş (I 2). ✦ (Despre insecte, omizi etc. şi despre părţi ale corpului lor) Acoperit cu fire chitinoase, cu peri. *Cărăbuşul are picioare foarte păroase.* MARIAN, INS. 22. *Corpul de culoare neagră* [al cărăbuşului] *este mai mult sau mai puţin păros.* ENC. AGR. I, 642. [Cărăbuşii] *de sînt mai păroşi pe pîntece, anul va fi mănos.* SIMIONESCU, F. R. 275.
2. Adj. (Despre frunze, flori, tulpini, plante) Acoperit cu filamente foarte fine, cu fire de origine epidermică. *Sepalele întinse şi aplicate pe dosul petalelor; receptaculul păros.* GRECESCU, FL. 32. *Plantă erbacee...* [cu] *anterele păroase.* PANŢU, PL. 327.
3. S. f. (Regional) Plantă erbacee nedefinită mai îndeaproape. *Foaie verde de păroasă, M-a făcut maica frumoasă Şi mă lasă-nchisă-n casă.* ŞEZ. VIII, 126, cf. XV, 102.

4. S. n. (Regional) Cînepă de calitatea a doua (Potoci-Piatra Neamț). GLOSAR REG.
— Pl.: *păroși, -oase.*
— **Păr**[1] + suf. *-os.*

PĂRPĂRIȚĂ s. f. v. **pîrpăriță.**

PĂRPĂDÚCHE interj., s. m. v. **pîtpalac.**

PĂRPĂGÍN s. m. (Regional) Păgîn **(1).** *A venit un turc bătrîn Cu barba de părpăgîn.* COMAN, GL.
— Pl.: *părpăgini.*
— Cf. p ă g î n.

PĂRPĂLÁC[1] interj., s. m. v. **pîtpalac.**

PĂRPĂLÁC[2] s. n. v. **pîrpălac**[1].

PĂRPĂLÁTIC, -Ă adj. v. **pîrpălatic.**

PĂRPĂLÍ vb. IV v. **pîrpăli.**

PĂRPĂLÍCURI s. n. pl. (Regional) Rămășițe de crengi sau de surcele; crenguțe uscate care ard repede (Stroiești-Suceava). COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută.

PĂRPĂLIȚĂ s. f. v. **pîrpăriță.**

PĂRPĂNGÉL s. m. v. **parpangică.**

PÁRPĂR s. m. v. **perper.**

PĂRPĂRÍT subst. v. **perperit.**

PÁRPĂRIȚĂ s. f. v. **pîrpăriță.**

PĂRPIÁN s. m. v. **parpian.**

PĂRSECÁT, -Ă adj. v. **pierseeat.**

PĂRSÉCHI s. n. v. **parseehi.**

PĂRSÉT s. n. v. **parseehi.**

PĂRSLÉ s. m. v. **prîslea.**

PĂRȘÚNE s. f. v. **pășune.**

PĂRTÁL s. n. v. **partal.**

PĂRTÁȘ, -Ă s. m. și f. (De obicei în legătură cu verbele „a fi" sau „a face") **1.** Persoană care primește, căreia i se dă o parte **(I 1)** dintr-un bun material sau care stăpînește ori folosește un bun material împreună cu o altă persoană; (regional) partaleș, (învechit și regional) părtălaș. V. a s o c i a t, t o v a r ă ș. *Toate cîte să vom avea să vindem, să le dăm mișeilor. Iară să nu de tot, încaile părtaș să facem pre ei.* CORESI, EV. 437. *Și pre alții bunurilor sale părtaș să faci* (a. 1694). GCR I, 326/25, cf. ANON. CAR. *Vor fi părtași la acel plug* (a. 1766). URICARIUL, II, 224/21. *Luîndu-l părtaș de moștenire pre partea sa.* MINEIUL (1776), 136[v2]/8. *S-au legat numiții părtași, ca niciodată... zisa împărțire vreunul dintr-înșii a o strica.* ȘINCAI, HR. III, 296/23, cf. DRLU, POLIZU. *Ca tovarăș, era părtaș la toate și la pagubă și la cîștig.* CREANGĂ, O. 111. *Eu să port paguba, dacă lucrurile nu ies bine, iar la cîștig să fie și el părtaș cu mine.* SLAVICI, O. II, 113. *Începu să urască... baia de aur la care era părtaș principal tatăl Elenuții.* AGÎRBICEANU, A. 45, cf. 50, 123. *Rosturile mele de mare părtaș la treburile societății de petrol ... îmi dădeau acest drept.* C. PETRESCU, A. 337. *Veți fi părtaș la proprietatea unei mine de aur.* VORNIC, P. 163.

2. Persoană care beneficiază, care profită, care se bucură moralicește (împreună cu alta sau cu altele) de un bun spiritual, sau care are de suportat (împreună cu alta sau cu altele) un necaz, o nenorocire. *Se va închoi cu credința sa... și Duhului Sfînt și slavei ceriului părtaș va fi.* CORESI, EV. 100, cf. 350. *Și carii vor fi bolnavi să se ispovedească mai adease... și așa să vor face părtași vieții cei de veaci.* ANTIM, ap. GCR II, 29/7. *Să fie părtaș la tot blăstămul* (a. 1726). URICARIUL, I, 53/28. *Văd omenirea... Rîvnind a fi oarecîndva părtașă Deșertelor noastre în ceriu lăcașă.* BUDAI-DELEANU, Ț. 219. *Voiește a le face părtaș numelui ce au făcătorii de bine* (a. 1815). URICARIUL, VII, 70. *Amara mea viață Cu o ființă dragă părtași o îndulceam.* HELIADE, O. I, 166. *Nu te vei face vrednic de a fi părtaș acei lumi fericite.* MARCOVICI, D. 16/3. *Luminează-mă să urmez faptelor bune, ca să mă fac vrednic a fi părtaș vecinicilor fericiri.* DRĂGHICI, R. 139/20. *Să fiu și eu părtaș de această bucurie.* GORJAN, H. I, 6/30. *Un zeu mă face părtașă divinității sale!* NEGRUZZI, S. III, 55. *Nu era în sat nici un om care nu s-ar fi simțit părtaș de bucuria celor două case.* SLAVICI, N. I, 9, cf. COȘBUC, P. II, 110. *Arhitectul Pogonici răspunse — părtaș și el la această tristețe căzută pe negîndite.* GALACTION, O. A. I, 47.

3. Persoană care participă (alături de alta sau de altele) la o activitate, care ia efectiv parte la o acțiune; participant. *Nu puteți measei D[o]mnului părtaș să fiți și measei dracilor* (a. 1683). GCR I, 262/20. *Trei persoane fuseră omorîte, peste 40 răniți, 18 părtași.* GT (1839), 86[2]/34. *P-a Dîmboviței vale oștiri de s-or ivi, Ai luptelor cumplite părtași ei vor mai fi.* ALEXANDRESCU, O. I, 67. *Părtaș în umblări cu Ulixes.* COȘBUC, AE. 65. *Erau șapte încredințări la număr, pentru arme și bani, către șapte părtași.* C. PETRESCU, A. R. 10. *Bunicul făcuse o faptă bună, eram și eu părtaș la ea.* SADOVEANU, O. IX, 371, cf. id. E. 27. *Sar cîteodată toți părtașii familiei.* ARGHEZI, C. J. 35. ◇ F i g. *Al patrulea* [deget] *iubește, părtaș la o solie Să aibă logodită fecioară de soție.* id. VERS. 385, cf. 338. ◆ S p e c. Persoană care participă (alături de alta sau de altele) la o acțiune reprobabilă. V. c o m p l i c e. *Să face părtaș în faptele lui cele reale.* N. TEST. (1648), 197[v]/32. *De să vor cunoaște că și* [părinții] *au fost părtași cu copiii lor..., atunci să vinuiesc* (a. 1780). GCR II, 125/32. *El insuflă puternicului său frate zavistiosu-i necaz și-l făcu părtaș călduros la a sa răzbunare.* ODOBESCU, S. I, 150. *Să-i ardă inima sfîntul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor săi.* CREANGĂ, A. 9. *O socotește părtașă la vinovăția soră-si.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 238. *Înaintea judecății fu tras, ca părtaș la mai multe hoții.* HOGAȘ, DR. I, 22. *M-ai făcut părtașul fărădelegiuirilor tale.* ARDELEANU, V. P. 231. *Ea nu poate fi părtașă la vreo nebunie.* SADOVEANU, O. X, 615, cf. IX, 468. *La toate aceste contrabande... îl aveți părtaș pe domnul maior.* STANCU, R. A. IV, 132. *Nu sînt părtaș la nici o fărdelege.* LABIȘ, P. 237. *Părinte, sfinția ta, ... Spovedește pe mîndra, Da nu-i da păcate grele, Că și eu-s părtaș la ele.* MÎNDRESCU, L. P. 154, cf. CHEST. V/49. ◆ (Rar) Partizan **(1)**, adept. *Stroe dvornicul Leordeanul... să închină lui Gligorie Vodă și să împreună cu soțiile lui, făcîndu-se părtaș.* ANON. CANTAC., CM I, 197. *A fost ... părtaș al ideilor nouă.* SADOVEANU, O. VI, 226. ◆ Persoană căreia cineva îi încredințează gîndurile, planurile, sentimentele etc. sale intime; confident. *Îl făcea părtașul unor gînduri primejdioase.* REBREANU, P. S. 70. *De ce nu mă faci părtaș la proiectele tale?* CĂLINESCU, E. O. II, 118. *Simțeam nevoia să vorbesc cu maestrul..., cu sentimentul că mă fac părtaș într-un moment din viață al artistului prea trist.* VLASIU, D. 164. *Gîndului vostru mă faceți părtaș Și glumelor voastre tovarăș.* GOGA, P. 44. ◇ F i g. [Toamnă] *e un leac l-a lui durere, un părtaș l-al său suspin.* NEGRUZZI, S. II, 15. *Noaptea este vechea mea părtașă.* PETICĂ, O. 90.
— Pl.: *părtași, -e.*
— **Parte** + suf. *-aș.*

PĂRTĂLÁȘ s. m. și f. (Învechit și regional) Părtaș **(1).** Cf. LM, CHEST. V/11.
— Pl.: *părtălași, -e.*
— Cf. p ă r t a ș, p ă r t ă l u i.

PĂRTĂLÍ vb. IV v. **părtălui.**

PĂRTĂLUÍ vb. IV. Tranz. (Prin Transilv. şi Ban.) A părtini **(1)**, a favoriza. Cf. ANON. CAR., CABA, SĂL. 99.
— Prez. ind.: *părtăluiesc.* — Şi: **părtălí** vb. IV. CABA, SĂL. 99.
— Din magh. **pártol.**

PĂRTĂLUITÓR, -OÁRE adj. (Prin Ban.) Părtinitor **(1)**. Cf. ANON. CAR.
— Pronunţat: *-lu-i-.* — Pl.: *părtăluitori,-oare.*
— **Părtălui** + suf. *-tor.*

PĂRTĂSEÁLĂ s. f. v. **pardoseală.**

PĂRTĂSÍ vb. IV v. **pardosi.**

PĂRTĂŞÁNIE s. f. (Regional) Cumineсătură, împărtăşanie (Voineasa-Călimăneşti). ALR I 589/798.
— De la **împărtăşanie.**

PĂRTĂŞÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Prin sud-estul Mold.) A (se) cumineca, a (se) împărtăşi. *Pomeni ne-au făcut Şi ne-au părtăşit Şi ne-au spovedit.* PAMFILE, CER. 122.
— Prez. ind.: *părtăşesc.*
— De la **împărtăşi.**

PĂRTĂŞÍE s. f. **1.** (Învechit) Faptul de a fi părtaş cu cineva (la împărţirea unui bun material, la o acţiune etc.), de a avea parte de ceva; situaţie în care se află părtaşul. *Cine va avea părtăşie cu necredinciosul* (a. 1654). ap. CADE. *Cela ce slujaşte sfintele şi să cuminecă nevrednic, nemica de aceea n-are părtăşie* (a. 1691). ap. TDRG. *Spre a lui priinţă şi a vicleşugului părtăşie pre alţii a-i întoarce sileaşte.* CANTEMIR, IST. 273. *Ca să nu avem părtăşie cu diavolul.* ANTIM, ap. ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I, 165. *Împărţeala lucrului... ce se face după dezlegarea părtăşiei* (a. 1817). ap. TDRG, cf. DDRF.
2. (Învechit) Părtinire **(1)**. *Nu aşa!... Nu dreptate cu părtăşie. Eu vreau să ne judece divanul şi domnul după urice, după mărturii, după toată rînduiala.* SADOVEANU, O. V, 630.
3. (Rar) Parte **(I 3)**. Cf. CADE.
— Pl.: *părtăşii.*
— **Părtaş** + suf. *-ie.*

PĂRTĂŞÍRE s. f. (Gram.; învechit) Participiu. *Partiţipie, adică părtăşire.* VĂCĂRESCUL, GR. 17/5. *Partiţipiul sau părtăşirea.* id. ib. 18/3, cf. ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 431, 465.
— Pl.: *părtăşiri.*
— V. **părtăşi.**

PĂRTĂŞITÍV s. n. v. **părtişitiv.**

PĂRTEÁN, -Ă s. m. şi f. (Învechit) Partizan **(1)**, adept. *Nu va scăpa de pedeapsă, fără numai dacă, sprijinit de părtenii săi, va apuca în mînă frînele oştirii.* ŞINCAI, HR. I, 229/4. *Şi deveni părteanul Spurcatelor răsplanuri ce-aicea se decretă.* HELIADE, O. I, 314.
— Pl.: *părteni.*
— **Parte** + suf. *-ean.*

PĂRTENÍ vb. IV v. **părtini.**

PĂRTÉNIE s. f. (Învechit şi regional) Parte **(I 1)**. *Să se chibzuiască tot pămîntul cu un măr, însemnat în trei deopotrivă părţi în curmezişul lui, socotind părtenia cea cu coadă polul miezii nopţii.* PISCUPESCU, O. 60/16, cf. 59/21, SFC V, 190, CV 1949, nr. 8, 33.
— Pl.: *părtenii.*
— **Parte** + suf. *-enie.*

PĂRTENÍRE s. f. v. **părtinire.**

PĂRTENITÓR, -OÁRE adj. v. **părtinitor.**

PĂRTÍ vb. IV. **1.** Intranz. (Învechit şi regional) A părtini **(1)**; a proteja. *Că, de nu mi-ar părti Domnul, Puţin sporiu mi-ar face omul.* DOSOFTEI, PS. 324/13, cf. 186/11, A V 15, 16.
2. Tranz. (Regional; în forma *pîrti)* A-şi alege o parte (din ceva). Cf. ŞEZ. XVIII, 169.
— Prez. ind.: *părtesc.* — Şi: (regional) **pîrtí** vb. IV.
— V. **parte.**

PĂRTÍCĂ s. f. v. **părţică.**

PĂRTICEÁ s. f. v. **părticică.**

PĂRTICÍCĂ s. f. Diminutiv al lui parte.
1. Cf. parte **(I 1)**. *O părticea de vie* (a. 1672). IORGA, S. D. VII, 34. *L-au tămăduit atingîndu-l la ochi cu părticea de sv[ţ]nta priceaştenie.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3[r] /34. *Să stea pururea în mijlocul discosului cinstita pâine şi să nu să răsipască părticeale den discos* (a. 1681). GCR I, 244/25. *Nici la puţină părticea de limbi, ce la întregi şi de multe feliuri de noroade.* BIBLIA (1688), [prefaţă] 8/26, cf. IST. Ţ. R. 107, ANON. CAR. *S-au giudecat... pentru o părticea de moşii* (a. 1776). IORGA, S. D. V, 417. *Consilierii aceia... vor giudeca şi îndrepta numita părticea de ţeară aşa, cum au fost pe vremile cele bătrîne.* ŞINCAI, HR. II, 121/19, cf. LB. *Ochiul, carele din toate vede numai părticică, Poate judeca de este potrivit mare sau mică?* CONACHI, P. 261. *Le aruncă, ca din milă, cîte o părticică de voturi.* CR (1848), 21 [3]/16. [Proprietarul] *nu are dreptul de a deposeda pe ţărani de părticelele lor de pămînt.* KOGĂLNICEANU, S. A. 159, cf. POLIZU. *Ca şi-o dalbă zi de mai, Ca şi-o părticea din rai.* F (1870), 301, cf. LM. *Pentru el... orice adevăr ştiinţific era un tot brut a unor părticele de viaţă.* DELAVRANCEA, T. 8, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *La ce m-a lăsat Dumnezeu, dacă n-am părticica mea pe pămînt?* GÎRLEANU, N. 216. ✦ (Regional) Anafură. *Se scoate o părticică de la biserică cînd popa slujeşte leturghia pentru sfintele taine.* GRIGORIU-RIGO, M. P. II, 6, cf. I, 47, PAMFILE, C. Ţ. 352.
2. Cf. parte **(I 2)**. *Silit-am, ca toate părticelele hroniculuí nostru, din istorii şi istorici ca aciia să le alcătuim.* CANTEMIR, HR. 52. *Poftind ca să i se aducă acolo vreo părticea din moaştele sfîntului.* MINEIUL (1776), 161[r2]/11. *Toate părticelele acestei compuneri sînt lucrate... cu o scrupuloasă acurateţă.* ODOBESCU, S. III, 59. *Parcă prin fiecare părticică a trupului meu ies fiori de frig!* SADOVEANU, O. III, 79. ✦ Spec. (Învechit) Moleculă; particulă. *Aburii... nu sînt altă fără numai mărunte părticele de apă.* ŞINCAI, ap. URSU, T. Ş. 239. *Fluide ... a căror părticele se mişcă între ele.* AR (1832), 236[1]/35. *Molecula (părticica) apoasă ce răzbate printre munte, şi care, prin unirea sa cu alte molecule, se face picătură de apă.* SPIC. I, 4/6. *Gravitatea are tendinţa de a apropia părticelele (moleculele) corpului unele către altele.* BARASCH, I. N. 11/17.
3. Cf. parte **(I 3)**. *Numai o părticea dintr-acea ţeară i-au dat franţezul neamţului* (a. 1689). MAG. IST. V, 179. *Va primi părticica lui dă pămînt.* CAMIL PETRESCU, O. II, 283. *Cîte o părticică de la fiecare. Încep şi eu să prind cheag.* VINEA, L. I, 400. *Noi cu el am haiducit... Mult-puţin, ce-am cîştigat, Părticica nu şi-a luat.* TEODORESCU, P. P. 559. *La unul parte şi altuia părticică.* ZANNE, P. V, 485.
— Pl.: *părticele.* — Şi: **părticeá** s. f.
— **Parte** + suf. *-icică.* — **Părticea:** cu schimbare de suf.

PĂRTÍE s. f. v. **partie.**

PĂRTÍGĂ s. f. v. **părţică.**

PĂRTINÁ vb. I v. **părtini.**

PĂRTINÍ vb. IV. **1.** Tranz. și (învechit, construit cu dativul) intranz. (Complementul indică oameni) A ține parte, a avantaja în mod conștient (în dauna altuia); a favoriza, (învechit și regional) a părti **(1)**, (învechit) a părtui, (regional) a părtălui. *Că nu părtenește cronicarul Bielski alor săi.* URECHE, L. 68. *Părtinește oamenilor celor ce sînt în scîrbe.* MINEIUL (1776), 118^{v2}/12. *Nu părtinea el nici boierilor, nici călugărilor.* ȘINCAI, HR. III, 50/22. *Să se învețe a nu să încredința norocului carele, aceluia cui părtinește mai tare, pre urmă se face cumplit vrăjmaș* (a. 1814). BV III, 104. *Eu te văz pătruns foarte, te cunosc că-mi părtinești.* BELDIMAN, O. 53/4, cf. DRLU, LB. *Făr-a-i părtini nimică eu, răspunde-mi, buneoară, Omul în timpul de astăzi după merit se măsoară?* ASACHI, S. L. I, 225. *Sfatul, părtinind spitalmaisterului..., nu putea să hotărască.* BĂBAC, T. 25/2. *Unul ș-altul socotea Pe Erotocrit de vină, iar fiicii lor părtinea.* PANN, E. IV, 3/15. *Iar vinosul Strugur începu să plîngă Și ceru din parte-i mărturii să stringă. Dar și fură-n spate-i trei ce îl iubiră, Și să-i părtineze singure veniră.* id. P. V. I, 125/18, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Era dintre acele femei părtinite de fire, ce rămîn cu inima caldă pînă la bătrînețe.* D. ZAMFIRESCU, A. 85, cf. ALEXI, W. *Titu, singur din toată familia, părtinise pe preotul Belciug.* REBREANU, I. 108. ◇ Absol. *Să le dați ascultare... fără a ave voie sau a părtini* (a. 1803). URICARIUL, IV, 215/25.

2. Intranz. (Învechit; cu determinări introduse prin prep. „la") A participa (în folosul cuiva sau a ceva), a contribui. *Haine drept aceia lucii purta părtndu-i că și acelea la mărire părtinesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 79.

3. Tranz. (Învechit, rar) A se face părtaș **(1)**, a împărți împreună cu..., a împărtăși. *Am primit... să părtinez și să îmbrățișăz... al obștii răpaos cu odihnă și plăcere* (a. 1822). DOC. EC. 249.

— Prez. ind.: *părtinesc.* — Și: (învechit) **părtină** vb. I, **părtení** vb. IV.

— V. **părtean.**

PĂRTINÍE s. f. (Rar) Părtinire. Cf. DDRF.

— **Părtini** + suf. *-ie.*

PĂRTINÍRE s. f. **1.** Faptul de a părtini **(1)**; ocrotire, protejare, (rar) părtinie; (sens curent) favorizare, avantajare; atitudine părtinitoare, lipsită de obiectivitate, patimă **(4)**, (rar) pasiune **(5)**, parțialitate; (învechit) părtășie **(2)**. *Pază și părtinire și ajutătoare întru primejdii arată-se.* MINEIUL (1776), 121^{r1}/31. *Cu părtinirea s-ar fi făcut mărturia aceea* (a. 1776). URICARIUL, XI, 243, cf. DRLU, LB, ASACHI, S. L. I, 255. *Orișicare pentru sineși are ochi de părtinire.* CONACHI, P. 287. *La masa judecății uitat-ai părtinire?* NEGRUZZI, S. II, 187. *La a la dreptate nu este părtinire, Că îngrijești de toate, că fără osebire Ș-asupra mea privești.* ALEXANDRESCU, M. 37. *Poruncile mele voi să fie una pentru toată împărăția mea; la mine părtinire nu este scris.* ISPIRESCU, L. 219, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Avem atîta încredere în judecata lui dreaptă și incapabilă de părtinire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 133. *Părtinirea nu era cu totul dezinteresată.* REBREANU, I. 60, cf. id. R. I, 105, ȘĂINEANU, D. U. *Adevărul cînd cercetezi, părtinirea s-o depărtezi.* I. GOLESCU, ap. DDRF. *Părtinire cu interes nici cum să ții cuiva, ci dopotrivă pe toți cu ochiul dreptății să-i vezi.* ZANNE, P. VIII, 471. ◇ Loc. adv. **Fără părtinire** = în mod obiectiv, imparțial; fără excepție. *Din hainele molipsiților numai ce să pol spăla să se oprească, iar celelalte să se arză fără părtinire.* CR (1829), 89 ^{2}/18. *Cînd ar vrea să se vadă și el fără părtinire, ar vedea, cum vede lumea, Că nu-i și el fără pată.* NEGRUZZI, S. II, 303. **Cu părtinire** = în mod subiectiv, favorizînd pe cineva în dauna altuia. *Judeci cu părtinire.*

2. (Învechit) Participare (în folosul cuiva sau a ceva), contribuție. *Prietenii liniștei obștești, de carea să atîrnă îndeobștie binele tuturor staturilor, trebuie la această mare împlare să aibă cea mai vie părtinire.* AR (1829), 146 ^{2}/2. *Ce folos puteau trage românii din părtenirea lor la asemenea lupte.* ODOBESCU, S. I, 307.

— Pl.: *părtiniri.* — Și: (învechit) **părtenire** s. f.

— V. **părtini.**

PĂRTINÍT, -Ă adj. (Rar; despre oameni) Care este avantajat, favorizat. Cf. DDRF.

— Pl.: *părtiniți, -te.*

— V. **părtini.**

PĂRTINITÓR, -OÁRE adj. **1.** (Despre oameni) Care părtinește **(1)**, care protejează, care favorizează în mod conștient pe cineva sau ceva; (rar) parțial^{2}, pasionat **(2)**, (regional) părtăluitor. V. subiectiv. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *În comisiunea ad-hoc au fost oameni părtinitori.* I. IONESCU, D. 202. *E o caricatură, scrisă de un om părtinitor și pornit.* GHEREA, ST. CR. II, 209, cf. DDRF. *Mai degrabă se poate susține că tocmai satiricul este mai părtenitor.* IBRĂILEANU, SP. CR. 220. ✦ (Substantivat; învechit) Ocrotitor, protector. *Bucură-te părtinitoarea tuturor celor ce te cinstesc pre tine.* MINEIUL (1776), 14^{v2}/30, cf. 101^{v1}/35. *Prin mînia lor eu mi-am pierdut părtinitorii și așa nu mi-oi căpăta nici o slujbă.* F (1877), 243. ✦ (Învechit; despre imprejurări, condiții, soartă) Favorabil, prielnic. *S-au hotărît statornicește cum că încoronația crăiesii Victoria nu în august, ci iunie, pentru mai părtinitor timp... să se mute.* GT (1838), 19 ^{2}/5. *Natura i-a fost părtinitoare.* BOLINTINEANU, O. 431.

2. (Învechit) Care participă sau contribuie la ceva, care activează în favoarea cuiva sau a ceva. Cf. LB. *În viitor și femeile române să poată fi membre părtinitorie ale asociațiunii.* F (1869), 381.

— Pl.: *părtinitori,-oare.* — Și: (învechit) **părtinitóriu, -órie, părtenitór, -oáre** adj.

— **Părteni** + suf. *-tor.*

PĂRTINITÓRIU, -ÓRIE adj. v. **părtinitor.**

PĂRTINÓS, -OÁSĂ adj. (Neobișnuit; despre imprejurări, condiții, soartă) Prielnic, favorabil. *Soarta ta fu părtinoasă.* ȘĂINEANU, D. U.

— Pl.: *părtinoși, -oase.*

— **Părtini** + suf. *-os.*

PĂRTIȘITÍV s. n. (Învechit) Participiu. Cf. SFC IV, 92.

— Pl.: *părtișitive.* — Și: **părtășitív** s. n. SFC IV, 92.

— **Părtășit** + suf. *-iv.*

PĂRTIȘOÁRĂ s. f. (Neobișnuit) Părticică. Cf. părticică **(2)**. *Totuși dintr-ahele, o părtișoară V-oi spune acum.* BUDAI-DELEANU, Ț. 314.

— Pl.: *părtișoare.*

— **Parte** + suf. *-ișoară.*

PĂRTNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit, rar) Particular **(I 2)**. *A însuratului și a măritatului legătură părtnicească fiind.* CANTEMIR, HR. 26, cf. 116.

— Pl.: *părtnicești.*

— **Partnic** + suf. *-esc.*

PĂRTNICÍE s. f. (Învechit, rar) Participare. *Ierusalimul zidim ca cetate, ce era mestecarea (părtnicia* D) *lui depreună.* PSALT. 269, cf. 452, SCRIBAN, D.

— **Partnic** + suf. *-ie.*

PĂRTUÍ vb. IV. Intranz. (Învechit; construit cu dativul) A părtini **(1)**. *Aceia părtuia lui Alexandru al doilea după Olbreht.* M. COSTIN, ap. GÎDEI, 230, cf. SFC IV, 124, 141.

— Prez. ind.: *părtuiesc.*

— **Parte** + suf. *-ui.*

PĂRȚÁ s. f. v. **părțică.**

PĂRȚÁLĂ s. f. v. **parcelă.**

PĂRȚĂLÁ vb. I v. **parcela.**

PĂRȚĂLÁN s. n. v. **porțelan.**

PĂRȚẮLĂ s. f. v. **parcelă.**

PĂRȚEÁ s. f. v. **părțică.**

PĂRȚÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) **1.** A împărți (în părți, în bucăți). *Să o parță* [țara], *să o facă ținuturi.* SIMION DASC., LET. I, 37/27.

2. A împărți (cuiva). *Nu iaste lesne-a-ș părți avuția.* CORESI, EV. 435.

— Prez. ind.: *părțesc* și *part.*

— Lat. **partire.**

PĂRȚIÁL, -Ă adj. v. **parțial¹.**

PĂRȚÍCĂ s. f. (Regional) **1.** Părticică **(1).** Cf. parte **(I 1).** *Iată deci o părtică din dorința lor înfăptuită.* C. GANE, TR. V. 134, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 327. ✦ Spec. (În formele *părța, părțea*) Bucată (îngustă) de pământ (arabil). V. parcelă. Cf. CHEST. IV 96/178, ALR SN I h 8, LEXIC REG. 93. ✦ Spec. (Învechit) Atom. *Părticele care se numesc părțici (atomi).* M. DRĂGHICI, F. I, 2ᵛ/12, cf. 6ʳ/20.

2. (În forma *părtigă*) Părticică **(3).** Cf. parte **(I 3).** Com. din ORAVIȚA. *Mi-am primit părciga de la părinți.* ib.

— Pl.: *părțele* și *părțici.* — Și: **părță** (ALR SN I h 8), **părțeă** (DENSUSIANU, Ț. H. 327, ALR SN I h 8/47, 284), **părtícă, părtígă** (com. din ORAVIȚA) s. f.

— **Parte** + suf. *-ică.* — **Părț(e)a:** cu schimbare de suf.

PĂRȚILÁȘ s. m. (Regional) Părtaș **(1)** (Ghertenișș-Buziaș). L. COSTIN, GR. BĂN. 155. *Părțilaș la grîu.* id. ib.

— Pl.: *părțilași.*

— **Părțală** + suf. *-aș.*

PĂRȚITÍV adj. (Învechit; în sintagma) *Numeral părțitiv* = numeral fracționar, v. fracționar. Cf. SFC IV, 92.

— Pl.: *părțitive.* — Și: **părțiițv** adj. Cf. SFC IV, 92.

— **Părți** + suf. *-iv.* Cf. despărțitiv.

PĂRȚITOÁRE s. f. (Prin sudul Transilv.) Parte a șurii în care se păstrează nutrețul. Cf. CHEST. II 417/64. *Era plină părțitoarea... de fînul cosit de noi.* CV 1949, nr. 8, 35.

— Pl.: *părțitori.*

— Din **părți** + suf. *-toare.* Cf. despărțitoare.

PĂRȚITÚRĂ s. f. (Regional) Loc unde iarna se dă fîn la oi. V. părțitoare. (Jina-Sebeș). Cf. ȘANDRU-BRÎNZEU, JINA, 241.

— Pl.: *părțituri.*

— Din **părți** + suf. *-tură.* Cf. despărțitură.

PĂRȚIȚÍV adj. v. **părțitiv.**

PĂRÚCĂ s. f. v. **perucă.**

PĂRUCEÁN s. m. v. **părugean.**

PĂRUGEÁN s. m. (Regional) Par¹ **(1)** (mic sau potrivit). *Să vie Săbarul mare, Să ia puntea de la vale, Puntea și cu părugenii, Să se-nece săbărenii.* TEODORESCU, P. P. 305. *Uit-te și părugeanu Unde priponeam eu calu.* MAT. FOLK. 253. *Fă-i un gărdulеț cu părugeni de salcie pe marginea iazului, ca să nu mai bușnească apa.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *părugeni.* — Și: **părueeán** s. m. LEXIC REG. 62, SFC II, 211.

— **Par¹** + suf. *-ugean.*

PĂRUGÉL s. m. (Prin nord-estul Olt.) Păruș. *Să rămîie numai parii, Parii și cu părugeii.* CIAUȘANU, V. 59.

— Pl.: *părugei.*

— **Par¹** + suf. *-ugel.*

PĂRUÍ¹ vb. IV. **1.** Tranz. (În tăbăcărie; complementul este părul¹ de pe pielile crude) A îndepărta (prin procedee chimice); a depila. Cf. TDRG, CADE, DM. ◇ Refl. pas. *Cînd începe a ieși părul din piele, se scoate afară* [din cenușar] *și se păruiește, adică se curăță de păr cu cuțitoaia.* I. IONESCU, M. 702. ◇ *Mașină de păruit* = mașină care face operația de îndepărtare a părului de pe piele. Cf. NOM. MIN. I, 382.

2. Tranz. și refl. recipr. (Familiar) A (se) trage de păr¹ **(I 1),** a (se) bate trăgînd(u-se) de păr¹; p. gener. a (se) bate. V. flocăi. Cf. LB, POLIZU, BARONZI, L. 126. *Nu ne supărați, că apoi vă păruim.* ap. TDRG, cf. DR. VI, 220, ȘĂINEANU, D. U. *S-au păruit de li-au mers la amîndoi fulgii.* ap. CADE. *Păruiră, în învălmășeală, pe cine se nimeri.* STANCU, R. A. II, 160. *Ajunseră să se păruiască și să se ciomăgească.* id. ib. III, 384. *E gata să-și păruiască nevasta la cea mai ușoară contradicție.* V. ROM. noiembrie 1954, 143. *Fuseseră colegi la școala primară din sat și nu arareori se păruiau.* BENIUC, M. C. I, 69, cf. ALR II/I h 8.

— Prez. ind.: *păruiesc.*

— **Păr¹** + suf. *-ui.*

PĂRUÍ² vb. IV. **1.** Tranz. (Învechit și regional; complementul indică un teren, un loc etc.) A bate pari¹ **(1)** (pentru a împrejmui sau a delimita). Cf. DRLU, DDRF, BARCIANU, DM, LEXIC REG. 62. ✦ Spec. (Complementul indică vița de vie sau alte plante agățătoare) A pune araci de susținere; a arăci. (Refl. pas.) *După ce s-au păruit, viile... au a se săpa.* ECONOMIA, 153/25.

2. Refl. recipr. (Prin nord-estul Transilv.; despre oameni) A se bate cu parul¹ **(1).** Cf. DR. VI, 220.

— Prez. ind.: *păruiesc.*

— **Par¹** + suf. *-ui.*

PĂRUIÁLĂ¹ s. f. **1.** (Familiar) Acțiunea de a (se) păruí¹ **(2);** (bătaie prin) tragere de păr¹ **(I 1);** p. gener. bătaie; încăierare; (glumeț) mițuială. Cf. POLIZU. *Amoruri zgomotoase care... se termină prin părulieli.* FILIMON, O. I, 135, cf. JIPESCU, O. 1. *Să nu ajungă treaba pînă la păruială.* ISPIRESCU, U. 7, cf. COȘBUC, P. II, 236. *Veniți la Burgdorf cu noi împreună; Sînt fete frumoase și berea e bună, Se-ncing părulieli de prima clasă.* GORUN, F. 36. *La urmă se sfîrșește cheful cu părulieli zdravene.* DUNĂREANU, CH. 103. *Dacă nu ne puteam convinge unul pe altul pe cale de argumente, apoi ne convingem, tot unul pe altul, prin păruială.* HOGAȘ, DR. II, 126. *Cariera lui de histrion s-a încheiat cu o păruială.* GALACTION, O. 118. *Ar merita o păruială zdravănă.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 203, cf. I, 296. *A fost o păruială în toată legea.* CAMIL PETRESCU, O. I, 318. *Se luaseră la harță și la păruială.* STANCU, R. A. V, 401. *Țin'te, nene! Începe bătaia! Începe păruiala!* PREDA, M. 263, cf. SFC II, 136. *De nu-ți place că ți-am călcat țara, ia-te la păruială cu mine, hai la luptă dreaptă, luptă voinicească.* RETEGANUL, P. V, 40. *Ceartă fără păruială ca nunta fără lăutari.* ISPIRESCU, L. 215, cf. DDRF. ✦ (Regional) Batjocură. Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI.

2. (Rar; în tăbăcărie) Unealtă cu care se îndepărtează părul¹ **(I 1)** de pe cergi. V. păruí¹ **(1).** Cf. SCL 1969, 140.

— Pl.: *părulieli* și (regional) *păruiele.* — Și: (regional) **păluiălă** s. f. CHEST. V supl./15, 66, 76.

— **Părui¹** + suf. *-eală.*

PĂRUIÁLĂ² s. f. (Regional) **1.** Acțiunea de a păruí² **(1)** (Bogdana-Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.

2. (Concretizat) Totalitatea parilor[1] (1) așezați vertical între buiandrugi, pentru a fixa vălătucii la casele de lut (Bogdana-Vaslui). Cf. LEXIC REG. 62.
— Pl.: *părurile.*
— **Părui[2]** + suf. *-eală.*

PĂRUÍRE[1] s. f. (Familiar) Acțiunea de a (se) p ă r u i[1] (2) și rezultatul ei. Cf. SFC II, 136.
— V. **părui[1].**

PĂRUÍRE[2] s. f. (Învechit) Păruit[2]. Cf. DRLU, DDRF.
— V. **părui[2].**

PĂRUÍT[1] s. n. (În tăbăcărie) Faptul de a p ă r u i[1] (1). *În această tăbăceală sau dubală stăteau pieile 6 săptămîni, după care se scoteau... În urmă se făcea păruitul, adică luarea părului de pe piei.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 205.
— V. **părui[1].**

PĂRUÍT[2] s. n. (Învechit și regional) Faptul de a p ă r u i[2] (1); (învechit) păruire[2]. Cf. DRLU, DDRF.
— V. **părui[2].**

PĂRULĂ s. f. (Învechit, rar) Flăcăruie. Cf. LEX. MARS. 206.
— Accentul necunoscut. — Pl.: ?
— Cf. p a r ă[1].

PĂRULÉȚ s. m. (Rar) Păruș. Cf. POLIZU, CADE, com. din DOȘTAT-SEBEȘ.
— Pl.: *părulești.*
— **Par[1]** + suf. *-uleț.*

PĂRULÚȚ s. m. (În poezia populară) Perișor[2] (1). *Părulu, creangă cu pere, Iertați-mă voi, veri și vere, Și voi, frați și surorele.* BÎRLEA, C. P. 8.
— Pl.: *părulești.*
— **Păr[2]** + suf. *-uluț.*

PĂRÚMB s. m. v. **porumb.**

PĂRÚNDE s. f. v. **părîngă.**

PĂRÚNGHE s. f. v. **părîngă.**

PĂRÚȘ s. m. Diminutiv al lui p a r[1] (1); (rar) părișor, părulet, părușor (1), părușteau, părui[3], (regional) părușteț, părugel. Cf. BIBLIA (1688), 143[1]/10, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RĂDULESCU-CODIN, M. N. 78. *Și-l căutarăm, Și-l aflarăm, La curți dalbe-a lui Crăciun... Prin nuiele, Luminele, Prin părușii făclii ardea.* DENSUSIANU, Ț. H. 268, cf. ALR I 895/26, 1 711/18.
— Pl.: *părușii.*
— **Par[1]** + suf. *-uș.*

PĂRÚȘCĂ s. f. (Regional) 1. (Bot.) Țăpoșică *(Nardus stricta).* Cf. PĂCALĂ, M. R. 25, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 115, H VII 120. ✦ Iarbă aspră care se cosește greu (Șercaia-Făgăraș). LEXIC REG. II, 52.
2. Loc de pășunat pe un munte (Albești-Cîmpulung). H IX 143.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a r[1], p ă r[1].

PĂRUȘÉL s. m. (Regional) 1. Par[1] (1) pe care se fixează cîrligele la pescuit. V. p r i p o n. ANTIPA, P. 786.
2. (La pl.) Pari (v. p a r[1] 1) pe care se împletesc nuiele (la casele cu pereți din gard de nuiele); părușteți (Dobra-Deva). CHEST. II 102/4. ✦ Scurtături din lemn care se pun pe acoperișul de paie al caselor fără streașină, pentru a feri pereții de ploaie (Jena-Lugoj). CHEST. II 245/6.
— Pl.: *părușei.*
— **Părui** + suf. *-el.*

PĂRUȘÓR s. m. 1. (Rar) Păruș. Cf. CADE, SFC II, 211.
2. C o m p u s: (Bot.; regional) **Părușorul-babii** = năgară (1 a) *(Stipa capillata).* Cf. BORZA, D. 165.
— Pl.: *părușori.*
— **Par[1]** + suf. *-ușor.*

PĂRUȘTEÁN s. m. (Rar) Păruș. *În partea ce trece subt scaun se pune un părușteau (la bătutul inului).* I. IONESCU, C. 146/20, cf. TDRG, CADE, SFC II, 211. *Legîndu-se... trei părușteni unul de altul.* CHEST. V 39/95, cf. 45/64, 61/97.
— Pl.: *părușteni.*
— **Par[1]** + suf. *-ușteau.*

PĂRUȘTÉȚ s. m. (Regional) Păruș. Cf. LB, LM. *Părușețe în gard, printre care să nu intre găinile.* VICIU, GL. 30. *Îl croi pe spinare cu un părușteț de la gard.* COMAN, GL. ✦ (La pl.) Părușei. V. p ă r u ș e l (2). Cf. SFC II, 211, CHEST. II 133/285, 135/54.
— Pl.: *părușteți.*
— **Par[1]** + suf. *-ușteț.*

PĂRÚT[1] s. n. (Rar) Înfățișare (aparentă). *Mamei tale nora-n casă, N-aș fi vrut să merg? E, lasă! Că de-o fată cui-i pasă, Nu se ia după părut!* COȘBUC, P. I, 52, cf. SFC IV, 292.
— V. **părea[1].**

PĂRÚT[2], -Ă adj. (Învechit și regional) Aparent, închipuit; înșelător, amăgitor. *Afară de aceste morți părute încă mai sînt.* DIETET. 140/10. *Cățăluța... în părută sa nebăgare de seamă, nu pierduse nici o mișcare a stăpînului ei.* AR (1832), 84[2]/23. *Această ecliptică... scrie drumul soarelui arătînd părută lui mișcare împregiurul pămîntului.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 118/1. *În părută lui fericire, au voit să-i ascundă încă o prefacere atît de norocită.* ASACHI, S. L. II, 25, cf. 39. *Sfera este dispoziția ceriului după cercurile urzite de astronomi întîpuile mai întîi dupre mișcarea părută a stelelor și a soarelui.* FABIAN-BOB, 9/4. *Despre semnele morții cei adevărate și morții cei părute.* KRETZULESCU, M. 90/9. *Căldura dar, în moartea părută, lucră învederat.* VASICI, M. I, 40/28. *Afuziile se pot întrebuința la spasmul cel mare, ... la turbăciune și la moarte părută.* FĂTU, D. 32/23. *Din adevărata învîrtire a pămîntului în giurul soarelui se naște părută învîrtire a soarelui în giurul pămîntului.* STAMATI, F. 154/9. *Părută nemișcare a brațelor sale pe cînd merge, îi descopere caracterul său de om tăcut.* CALENDAR (1860), 74/2. *Ce deșertăciune! cugetă în sine. Cîte mîni de lucru pentr-un lux părut.* MUREȘANU, P. 140/10, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu mă înșelase părută apropiere a satului.* GALACTION, O. A. II, 209. *Supunerea aceasta poate era părută.* SADOVEANU, O. V, 645.
— Pl.: *păruți, -te.*
— V. **părea[1].**

PĂRÚȚ[1] s. m. (Maram., Transilv.) Perișor[1] (I 1). Cf. SFC II, 211. *Mîndrule, de nu-ți plac eu,... Adă-ți una cu hinteu, Mai frumoasă decît eu, La părui să fie neagră.* BUD, P. P. 29. *Mîndrul meu îl poți cunoaște... Cu părui mîndru și creț, Care nu poți să mai vezi.* BÎRLEA, B. 48. *Cată-mi, hăi, sorucă-n cap, Că de cîn nu mîni-ai căutat Fața mîni s-o-nveștădzit, Părutu mîni-o mucedzît.* T. PAPAHAGI, M. 96. *Cipca din părutul meu N-o ptica de dorul tău!* FOLC. TRANSILV. I, 305.
— Pl.: *părui.*
— **Păr[1]** + suf. *-uț.*

PĂRÚȚ[2] s. m. (Prin Maram.) Diminutiv al lui p ă r[2] (1). *La părutu rămurat O șădzut și-o tilincat, Cu cetera-o ceterat Și lui tăt i-o negurat.* T. PAPAHAGI, M. 228.
— Pl.: *părui.*
— **Păr[2]** + suf. *-uț.*

PĂRÚȚ³ s. m. (Rar) Păruș. Cf. BARCIANU, CADE. ◇ (Regional) *Păruț de lemn* = butucul nicovalei pe care se bate coasa. ALR SN I h 53/886.
— Pl.: *păruți.*
— **Par¹** + suf. *-uț.*

PĂRÚȚĂ s. f. (Prin Maram.) Diminutiv al lui p a r ă¹ **(3).** *Blăstămul de părinte E ca focul cel fierbinte, Și blăstămul de măicuță, Cum te-ar arde în păruță.* BUD, P. P. 25.
— Pl.: *păruțe.*
— **Pară¹** + suf. *-uță.*

PĂRVÁC s. n. v. **pîrvac.**

PĂS s. n. **1.** (Regional) Greutate (de obicei piatră) cu care se apasă brînza, varza etc. (puse la murat). [Brînza] *cea de putină se taie felii din cași, se pune în putină, se sărează și se pune păs pe ea.* H V 189. *După ce ai zmicurat cașu, îl așezi într-un ciubăr, pui frunze pe el și pe frunze un păs greu.* ap. SCRIBAN, D., cf. TODORAN, GL., A III 3, 18, IV 3. [Varza] *o crapăm falii, o punem falii, punem păs pe ea acolo, punem petroi.* GL. OLT. *Și-l leg* [burduful] *și pui ceva păs așa pă el.* ib. ◇ L o c. a d j. (Învechit) **Păs pămîntului** = nenumărat, mult. *Au pornit oștile păs pămîntului, pe mare și pe uscat.* DIONISIE, C. 170/37.
2. Durere (sufletească) greu de suportat (și pe care simți nevoia s-o împărtășești cuiva); suferință, chin; necaz, supărare, nemulțumire; grijă; împrejurare dificilă, grea, i m p a s. Cf. CORESI, EV. 410. *Cunoscînd că au venit lucru la mare și greu păs..., s-au sfătuit cu toți boierii.* R. GRECEANU, CM II, 191, cf. 150, I, 165. *Avînd eu trebuință de bani la păsu mieu..., m-am tocmit cu dumnealui* (a. 1813). DOC. EC. 150. *Vă sfătuiesc ca să îndrăzniți la mine despre orice păs veți avea.* GORJAN, H. IV, 171/11, cf. 66/28, II, 207/2. *Fiecare își știe păsul său.* PANN, P. V. III, 71/18. *Care din ciocoii cei mari a știut... să le cerceteze păsul?* BOLLIAC, O. 238. *Ea înțelege păsul ce pe Sorin străbate.* BOLINTINEANU, O. 205. *Cînd om hi la păs mare, să le facem cu mîna or cu ochiu.* JIPESCU, O. 36. *Eu n-am nici păsuri, nici daraveri... și n-am să cer nimănui nimic.* CARAGIALE, O. II, 259, cf. id. S. 91. *Era atît de simțitor la toate nevoile, la toate păsurile țării.* GHEREA, ST. CR. II, 218. *Ce ți-e păsul? Spune-l, Soare, Ca să-l știu și eu.* COȘBUC, P. II, 86, cf. I, 325. *Toți cunoaștem păsul țării.* DAVILA, V. V. 118. *Gîndul acestuia numai la păsurile lui nu era.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 189, cf. 203. *Cînd aveau vreun păs, toți la el se jeluiau.* BASSARABESCU, V. 71. *Noi avem să rămînem uitați în lumea noastră, cu păsurile noastre să ne ție de urît.* C. PETRESCU, A. R. 54. *Și-ați mers la măria-sa boierul și groful Să vă-nțeleagă de-a buna Păsul și oful.* BRAD, O. 116. *Că turcii unde-l lega? De piciorul hornului, La dogorul focului, Unde-i păs voinicului.* TEODORESCU, P. P. 541, cf. 443. *Voi să te scap de păsul ce ai și să-ți fac bine.* POPESCU, B. II, 104, cf. MAT. FOLK. 177. *Dar cu ce că mi-l bătea?... Cu sfîrcul gîrbaciului, Pe fața obrazului, Unde-i păs voinicului.* MATEESCU, B. 73, cf. PAMFILE, C. Ț. 95. *Să ghiciți... Ce păs are.* GR. S. V, 139. ◇ (Construit cu verbe ca „a spune", „a destăinui", „a împărtăși", „a povesti" etc.) *Spuneți... toate păsurile voastre fără cea mai mică temere.* FILIMON, O. I, 161. *Își împărtășeau păsurile și dorurile inimii.* ODOBESCU, S. I, 144. *Le întrebară de ale sănătății, își spuseră păsurile.* ISPIRESCU, L. 259. *De ce nu vreți să vă spuneți păsul.* VLAHUȚĂ, N. 190. *Ea îi spune iarăși păsul.* MARIAN, S. R. II, 124. *Nevestele și fetele... își istoriseau păsurile lor zilnice.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 114. *Să rabde... fără să-și spuie păsul.* DELAVRANCEA, O. II, 91. *Începură să-și spună păsurile lor.* MIRONESCU, S. A. 48. *Ne-am adunat mai mulți camarazi să ne spovedim păsurile.* C. PETRESCU, Î. II, 116. *Nu vă cerem decît să ne spuneți păsurile, ca să vă putem da o mînă de ajutor.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 179. *Și-au mai muiat inimile... și și-au spus toți păsurile.* SADOVEANU, O. I, 379. *O chemi... și-ți spui păsul.* STANCU, D. 278. *Cînd ne-am spus păsurile, ispravnicul ne-a bătut, boierul ne-a bătut.* CAMIL PETRESCU, B. 156. *Oamenii nu prea îndrăzneau să-și spună păsurile.* T. POPOVICI, SE. 30. *S-apucă omul să-i spuie păsul dracului.* ȘEZ. IX, 66. *Spune-ni mie păsul tău.* GRAIUL, I, 259, cf. ALR SN V h 1 392. *Păsul meu cum am grăit, M-a bătut și m-a gonit.* ANT. LIT. POP. I, 558. *Spune-ți păsul tău, Ca să-l știu și eu!* BALADE, II, 202, cf. 176. ◇ L o c. a d v. **Fără păs** = nepăsător, indiferent. *Am jurat ca peste dînșii să trec falnic, fără păs, Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs.* EMINESCU, O. I, 147. (F i g. *Așa sta, în limpezimea cîmpiilor, fără păs de primejdie, coliba haiducului.* DELAVRANCEA, S. 165, cf. DDRF. ◇ L o c. v b. (Rar) **A nu avea păs de...** = a nu se sinchisi, a nu-i păsa¹ **(2)** de... *N-am păs de viitor.* SIHLEANU, ap. ODOBESCU, S. I, 384. ◇ E x p r. (Regional) **A avea păs pe cineva** = a fi supărat, a avea ciudă pe cineva. NOVACOVICIU, C. B. II, 17. ✦ (Prin Ban.) Dorință. Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 17.
3. (Regional) Boală; s p e c. astmă. *Oamenii cu păsuri... îl chema în casă și, așa, a vindecat săracul lume multă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 120, cf. ALRM I/I h 159/12.
— Pl.: *păsuri.*
— Lat. **pensum.** Cf. p ă s a¹.

PĂSÁ¹ vb. I. I n t r a n z. **1.** (Învechit și popular) A cîntări sau a atîrna greu; a se lăsa greu (peste ceva), a a p ă s a; u n i p e r s. (cu pronumele în dativ) a simți greutatea (unui lucru sau a unei situații), a-i fi sau a-i cădea greu (cuiva), a suporta cu greutate, a-i pricinui (cuiva) neplăceri. *Că zua și noapte păsă spre mere mâra ta.* PSALT. 54. *Bezaconiile meale... greu păsară spre mine.* CORESI, PS. 99/3. *De bir slujitoresc păsându-ne, am căzut la măria sa vodă* (a. 1705). BUL. COM. IST. V, 229. *Să știe că, păsându-mi de bir, mi-au dat gineri-meu* (a. 1744). ib. 247. *Vine Jița smedioară: Pasă-i capul de parale, Urechiuși De cerceluși Și gîtul de mărgeluși.* TEODORESCU, P. P. 54, cf. 490. *Avea și ea o slușenie de fată, urîtă ca ciuma și puturoasă, de-i păsa pămîntului cu ea.* MUSCEL, 38. *Coconița smedioară, Cu cosița gălbioară. Pasă-i capu de flurinți, De flurinți, de bani mărunți.* I. CR. III, 260. *Să nu mai știu de odihnă, Nici cina să mai fie cină, Nici somnul somn, Nici casa casă, Să-i pese, făr-a ști ce-i pasă.* GR. S. V, 139. *Cînd îți pasă pomului dă ceva începe a se vesteji.* ALR I 973/786. ◇ R e f l. *A nu se răzima nimeni pe coptrșeu și a să păsa pe dînsul* (a. 1790). IORGA, S. D. XII, 112.
2. U n i p e r s. (De obicei cu pronumele în dativ; adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de", și în construcții negative, interogative sau exclamative) A simți o neliniște, o grijă, o supărare; a nu rămîne indiferent la ceva; a se îngrijora, a se sinchisi. *Domnului încă nu-i păsa* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 201/10. *Ce-m pasă mie, oricine fie domn..., numai eu să am voie să mă hrănesc din rodul pămîntului* (a. 1799). GCR II, 170/7. *Dar ce ne pasă,... Cînd cu noi e partea cea mai mare!* BUDAI-DELEANU, Ț. 392, cf. 84, 95, LB. *Eu n-am asupră-mi nici bani de cheltuială! — Nu-ți pasă, adaose celălalt, eu tți voi purta grijă.* DRĂGHICI, R. 6/12, cf. 101/2. *D-alt odor dacă nu-ți pasă..., Încetează-a suspina.* ASACHI, S. L. I, 122, cf. 141. *De-mi voi bate capul eu, Cui ce-i pasă?* PANN, P. V. I, 22/19, cf. 108/22. *Ș-apoi ce-mi pasă de lume?* NEGRUZZI, S. I, 17, cf. 204. *Să nu-i pese dacă elevii învață sau nu.* GHICA, S. 51. *Ce pasă bietei turme, în veci nenorocită, Să știe de ce mînă va fi măcelărită?* ALEXANDRESCU, O. I, 87. *Ciocoiul o știe și aceasta, dar îi pasă foarte puțin.* FILIMON, O. I, 97. *Ian priviți, o, sorioare, Cum se drăgostesc la soare Făr-a le păsa de noi.* ALECSANDRI, POEZII, 207, cf. 29, id. T. II, 23, 115. *Ne iubim; ce ne pasă nouă de sărăcie?* ODOBESCU, S. I, 146. *Ce-ți pasă ție, chip de lut, Dac-oi fi eu sau altul!* EMINESCU, O. I, 181, cf. 55, IV, 46, id. N. 73, id. G. P. 46. *Nu le păsau nici de drum, nici de cai.* GANE, N. III, 131. *Ce-i pasă copilului cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții.* CREANGĂ, A. 36. *Onora-*

bile domn, d-ta — prin ce mijloace, nu-mi pasă! — posedezi o scrisoare. CARAGIALE, O. VI, 116, cf. II, 212, VII, 417. *Ea a strîmbat oarecum din nas, ca şi cînd puţin i-ar fi păsut.* SLAVICI, O. II, 29, cf. 39. *El însă o cam băgase pe mînică, dară se prefăcea că nu-i pasă.* ISPIRESCU, L. 203, cf. 26, 34. *Mie nu-mi pasă nici de bătaie, nici de premiu, nici de notă rea.* DELAVRANCEA, H. T. 55, cf. id. T. 191. *De te urăsc, de te sfţişe vrăjmaşii tăi, — ce-mi pasă mie!* VLAHUŢĂ, O. A. I, 27, cf. II, 3. *Ce-i pasă unei lumi întregi De moartea mea!* COŞBUC, P. I, 153, cf. 52, II, 128. *Ce-i pasă...* [trenului]... *Mă duce-n lumea largă!* IOSIF, P. 16. *Puţin îi păsa.* GÎRLEANU, N. 142. *În ochii mei să te uiţi şi... să nu-ţi pese de nimeni!* REBREANU, I. 279, cf. 161. *Ca şi cum nu i-ar fi păsut de vorbele ocnaşului, îl întrebă tot mai stăruitor.* ARDELEANU, U. D. 179. *Ce-i păsa! De acum încolo, adio griji.* BASSARABESCU, V. 149, cf. 50. *Da ce-mi pasă dacă plînge Doamna voastră?* EFTIMIU, Î. 31. *Şi-n noaptea asta, de nimic nu-mi pasă.* BACOVIA, O. 15. *Ce-ţi pasă dumitale?* CAMIL PETRESCU, T. I, 386. *Nu-i pasă de vînturi şi ploaie.* C. PETRESCU, Î. II, 229, cf. id. C. V. 308. *Nu mă înţeleg cu nevasta. — Din ce pricină? — Face politică... — Ce-ţi pasă?* BRĂESCU, O. A. II, 341. *Vouă, la urma urmelor, ce vă pasă?* SEBASTIAN, T. 175, cf. 167. *Societatea din Cluj... nu e pregătită pentru astfel de manifestări, dar vouă să nu vă pese.* VLASIU, D. 131, cf. id. A. P. 17. *Eram băiat tînăr. Atuncea puţin mi-a păsat.* SADOVEANU, O. III, 373, cf. I, 384, 693. *Stai de-un an la noi în casă Şi de chirie nu-ţi pasă.* ARGHEZI, VERS. 215, cf. 392. *Ai văzut cum s-au aşezat la masă, fără să le pese de noi?* CĂLINESCU, E. O. II, 198, cf. id. S. 558. *Cîştigă ştiinţa sctrîţind cu condeiul pe hîrtie, fără să-i pese de ploaie ori de ninsoare.* STANCU, R. A. III, 16. *Nu ne păsa de loc de ameninţările mamei.* BENIUC, V. 24, cf. 86. *Parcă ţi-a păsat ţie vreodată de noi!* PREDA, M. 233, cf. 25, 246. *Debita o enormitate menită să provoace scandal, fără să-i pese de urmări.* T. POPOVICI, S. 320, cf. 74. *Avioanele se învîrteau în jurul cantonamentului, fără să le pese de focul încrucişat al celor de jos.* BARBU, P. 336, cf. SFC III, 114. *Să nu-ţi prea pese, că toate-şi au leacul.* POP., ap. GCR II, 362. *El cîntă pe rămurea Şi zboară pe unde vrea, Nu-i pasă de jalea mea!* ALECSANDRI, P. P. 273. *Aşa-i viaţă de voinic, Că nu-ţi pasă de nimic.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 289, cf. 229, 250, 272. *A zis: „Aşterne-te, măsuţă!" Dară masa, ca şi alte mese, nici nu-i păsa!* SBIERA, P. 197, cf. 146. [Paloşul] *acela tot este ruginit, dar nu-ţi pese, acela să-l iai.* RETEGANUL, P. II, 9. *Ca să ştie şi mîndra Că nu-mi mai pasă de ea.* DOINE, 66. *Ce-ţi pasă... de capul meu!* ŞEZ. IV, 187, cf. III, 15. *Pîn-acuma mi-a păsut, Că minte n-am prea avut, Dar acuma minte-mi vine, Şi mă las, neico, de tine.* HODOŞ, C. 50. *De voi nici că mi-ar păsa, La voi nici că m-aş uita.* ANT. LIT. POP. I, 437. *Oaia-n ţînt-o aşeza, Gloanţele-n ea pîrtia, Oaia numai să scutura, Nimica că nu-i păsa.* BALADE, II, 322. *Nu gîndi, bade, că-mi pasă.* FOLC. TRANSILV. II, 54, cf. I, 160, 244. *Nici nu-i pasă De Năstasă, De Nichita, Nici atîta,* se zice despre un om nepăsător, care nu-şi face griji. Cf. CREANGĂ, P. 46, ZANNE, P. VI, 214, 216. *Pe cine-l doare, să-i pese.* ZANNE, P. II, 550. *Cine, în iarna geroasă, Cînd îngheaţă apa-n casă, Dar lui de ger nici nu-i pasă?* (Vîntul). GOROVEI, C. 397. ✦ (Regional) A simţi o durere (fizică), a-l durea. Cf. BUL. FIL. V, 170. *Îmi pasă unde m-a lovit glonţul!* CIAUŞANU, GL. *Îmi pasă la chicior.* LEXIC REG. II, 62.

— Prez. ind.: *pás*, pers. 2 *peşi*, pers. 3 *pásă;* conj. *să pese;* part.: *păsat* şi (regional) *păsut.*

— Lat. **pensare.**

PĂSÁ ³ vb. I. Intranz. **1.** (Învechit şi regional; folosit mai ales la imperativ) A pleca, a se duce; a merge, a umbla; a păşi **(1).** *Păsaţi cu pace.* COD. VOR. 120/17. *Scoală-te şi pasă în Damasc.* ib. 40/13, cf. 104/16. *Păsaţi după mine.* TETRAEV. (1574), 6. *Pasă de te pocăieşte şi plîngi derept păcatele tale.* CORESI, EV. 5, cf. 94, 139, 208, 223. *Păsăm să vînăm peşte.* id., ap. TDRG. *Pasă după mene şi creade în Domnezeul mieu* (a. 1580). CUV. D. BĂTR. II, 151/11, cf. 153/11. *Zise lală-său lor: păsaţi iară şi cumpăraţi oarece puţină hrană.* PALIA (1581), 178/12, cf. 104/8. *Pasă sv*[i]*nlă maica mea în bucurie domnului tău.* COD. TOD. 217. *Aveţi slujitori, deci păsaţi de străjuiţi cum ştiţi.* VARLAAM, C. 92. *Trimile-mi ficiorul şi pasă dintr-această ţară.* HERODOT (1645), 87, cf. 52, 281. *I-au zis: „Pasă de ucide pre cutare om". El s-au dus şi l-au ucis.* PRAV. 302, cf. 322, 333. *Pasă de te arată preotului şi du darul carele au poruncit Moisi.* N. TEST. (1648), 10ʳ/17, cf. 7ᵛ/22, 164ᵛ/29, CUV. D. BĂTR. II, 461/1. *Ci pasă cu mine în cămară să prînzim astăzi amîndoi.* NEAGOE, ÎNV. 27/11. *Pasă la sv*[i]*ntul patriarh.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 3ᵛ/29. *Păsaţi acasă.* id. ib. 30ʳ/26. *Şi zise slugilor lui: păsaţi înaintea mea.* BIBLIA (1688), 24¹/57, cf. 23¹/5. *Şi pas*[ă] *la masă.* MOLITVENIC (sec. XVII), 312/19. *Alunce Ştefan Vodă s-au ztmbit a rîde şi au dzis la şoltuzul: — Pas' să ţi-o plătească.* NECULCE, L. 21. *Tu, pasă cu pace, oriunde vei vrea.* ANON. CANTAC., CM I, 89. *Voauă v-au dat împăratul domnu pă Gligorie Vodă: păsaţi la dînsul.* R. POPESCU, CM I, 414, cf. ANON. CAR. *Pasă, fătul mieu, şi îţ caută nevasta în cămară* (a. 1760). GCR II, 68/26, cf. 138/23. *Pasă la casa mea să te ospitez bine cu cinste.* VARLAAM-IOASAF, 37ᵛ/7. *Iară turcii zicea: daţi-ne averile voastre şi păsaţi unde voiţi.* ŞINCAI, HR. I, 156/6. *Apoi pasă la bisericile cele zugrăvite de dînsul, pentru ca să scoţi copii sau izvoade* (a. 1805). GRECU, P. 66. *Deci, tu, hatmane, pasă şi-adună Din cetele cele mai viteze întru tot, o leghioană.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 233, cf. 103, LB. *Dar ea pasă înainte Şi mă lasă-ntre morminte.* ASACHI, S. L. I, 120. *Darie zise: pasă, Alexandre, înainte, că vei găsi pre Por.* ALEXANDRIA, 138/24, cf. 100/23, 121/23. *Iar voinicul mîndru pasă Spre Elena cea frumoasă.* CONV. LIT. XI, 336. *Să pas deci pe calea unde a trecut ea.* ODOBESCU, ap. TDRG. *Pasă cu Dumnezeu, fiica mea, şi adu-ţi aminte de învăţăturile mele.* ISPIRESCU, L. 13, cf. 43, DDRF, ALEXI, W. *Navele pasă acum spre noroc.* SĂM. VI, 24, cf. TOPÎRCEANU, P. O. 29. *Pasă după ungur; eu voi merge în urmă.* SADOVEANU, O. XI, 99, cf. IX, 89, XIII, 20. *Ficuleana mea, Pasă şi-l cunună, Nu mai fi nebună.* POMPILIU, B. 49. *Pasă, pas' la împăratul, Că i-oi închina eu capul.* TEODORESCU, P. P. 103, cf. DOINE, 288. *Pas, fată, pe lopată!* ŞEZ. I, 234, cf. PAMFILE, S. V. 123. *Pasă, Văl'ane, în casă, Că-i prînzuţu cald pă masă.* ALEXICI, L. P. 189, cf. MAT. FOLK. 732. *De-a umbruţa cetinii Este-o mîndră floricea. Pa', mîndruluţ, şi ţi-o ia.* T. PAPAHAGI, M. 26. *Pas, drace, îndărăt.* GR. S. V, 138. *Pasă mai dăparte.* ALR II 3 422/316, cf. 3 422/182, 284, 310. *Pas, Burdele, la surcele,* se zice cînd punem pe alţii să facă o treabă a cărei îndeplinire ne priveşte. SBIERA, P. 252, cf. ZANNE, P. I, 292. ✦ (Despre oameni; construit cu pronumele în dativ) A o duce, a-i fi, a-i merge **(IV 2)** (bine sau rău). *Ce mai faci, cum îţi mai pasă?* PANN, P. V. I, 16²/1.

2. (Popular şi familiar; urmat de o propoziţie introdusă de obicei prin „de" sau „să"; cu valoare de îndemn sau de avertisment) Încearcă să..., caută de...; îndrăzneşte de... *Dar pasă, tu, de cere La fiare rînduiele.* DONICI, F. II, 19/10. *Pas apoi de mai trăieşte.* PANN, E. V, 140/6. *Pas de cutează să iei partida unui om.* NEGRUZZI, S. I, 260. *Ei tractau pe domnii noştri ca pe nişte zapcii, le trimeteau ordine scrise şi verbale, ş-apoi pas să nu le fi urmat.* GHICA, S. VI, cf. ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Pas de mai zi.* BARONZI, L. 45. *Şi toate astea, pentru ce?... pentru un şal!... Apoi pas de nu zi că interesul poartă fesul.* ALECSANDRI, T. 1 028, cf. 563. *Pas acum şi te mai îndoieşte de încîntătoarea frumuseţe a muzei lui.* MAIORESCU, CR. II, 8. *Apoi pas, Vaso, de nu urma dupe poruncă!* ODOBESCU, S. I, 438. *Pasă atunci de-i mai învaţă carte.* id. ib. III, 49. *Mai pasă de dă ochi cu mătuşa Mărioara.* CREANGĂ, A. 51, cf. 40, 118. *Patru succese aşa de miraculoase în patru genuri aşa de deosebite! pas de te ţine cu condeiul după ele.* CARAGIALE, O. V, 267. *Pas-acum de mai crede soacrelor.* MARIAN, O. II, 94. *Pas de mai spune ceva.* DR. VII, 4. *Am o raţă Dulubaţă, Coada singură-şi*

negoață; Pas, bădiță, de-o giceşte (Coţofana). GOROVEI, C. 109.

— Prez. ind.: pers. 3 *pásă* şi *pas*, (prin Maram.) *pa;* imper.: *pásă* şi *pas*, (prin Maram.) *pa.*

— Lat. **passare.** Cf. p a s[2].

PĂSÁRE[1] s.f. (Popular) Faptul de a - i p ă s a[1] **(2)**; grijă, interes, preocupare (pentru cineva sau ceva); îngrijorare, teamă. *Puţină păsare are de preţul ei.* I. IONESCU, C. 170/6. *Neavînd teamă nici păsare.* NEGRUZZI, S. II, 93, cf. POLIZU, DDRF. *S-a putut observa... o păsare... din ce în ce mai vioaie pentru o viaţă publică naţională.* SBIERA, F. S. 334, cf. ALEXI, W. *Hei, Ancuţa, draga mea, Facă Dumnezeu ce-a vrea! Tu să n-ai nici o păsare.* ALECSANDRI, P. P. 113, cf. ŞĂINEANU D. U. ◇ L o c. a d j. şi a d v. **Fără (de) păsare** = nepăsător, indiferent. *Căpitanul nostru, dulce şi purtător de grijă pentru noi, iar pentru dînsul fără de păsare.* GANE, N. II, 110. *Merg eu acum fără păsare prin păpuşoi.* CREANGĂ, A. 68. *Boierul o ia fără păsare, o pune în buzunar şi porneşte cu trăsura înainte.* id. O. 20. *Şi cît de fără de păsare Ai fi privit atunci la toate.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 50. *Fetele... munceau... fără păsare de viitor.* ap. TDRG. *Privesc fără păsare la noi.* GALACTION, A. 420. *Trecea fără păsare prin hîrtoape.* SADOVEANU, O. X, 194. *Cei patru hamali îmbrînceau fără păsare pe oricine li se aşeza în cale.* GALAN, B. I, 18. *Întrebarea Zvorîşteanului a căzut rece, grea, fără păsare faţă de şirul vorbăriei procurorului.* id. Z. R. 135.

— V. **păsa[1].**

PĂSÁRE[2] s. f. (Învechit) Casă; palat[1]. *Smirna şi istacti şi casea de cămeşile tale, de păsare* (p ă s o - n i u l H, c a s a D) *slonovnilor, din ei veseliră-te.* PSALT. 87.

— Pl.: ?

— Lat. **pausare.**

PĂSÁRE[3] s. f. v. **pasăre.**

PĂSÁT subst. **I. 1.** Seminţe de mei **(1)** (decorticate şi adesea pisate), m e i **(2)**; p. e x t. boabe de porumb, mai rar şi de alte cereale, pisate sau măcinate mare. V. c r u p e, b u l g u r, u r l u i a l ă. *Le fierbea pasat şi le da şi posmaţi.* N. COSTIN, LET. I A, 83/18, cf. ANON. CAR. *6 ocă unt, păsat, curechi de casă* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 74. *Mălaiul cel mărunt (meiul), din carele se face păsat foarte bun.* ECONOMIA, 35/26, cf. 76/10, DRLU, LB. *Păsatul, fideaua, grişul... hrănesc şi întăresc trupul.* PISCUPESCU, O. 194. *Sămînţa lui* [a meiului] *se mănîncă... făcînd din el găluşte gospodăreşti de păsat.* I. IONESCU, C. 78/1, cf. BOLINTINEANU, O. 133. *Se suie iute în pod şi scoboară de acolo... vreo două dimerlii de păsat.* CREANGĂ, P. 5. *Plachii, uneori făcute cu orez, dar mai de multe ori amestecat cu bulgur şi cu păsat.* MARIAN, NU. 657, cf. id. NA. 147, DDRF. *Păsat este malaiul măcinat mare.* DAMÉ, T. 154, cf. CANDREA, F. 178. *Păsatul, numit încă şi pasat sau pisat, iar în unele părţi ale Ardealului şi pisat, este fructul mălaiului.* PAMFILE, I. C. 243, cf. id. A. R. 196, ŞĂINEANU, D. U., BUJOREAN, B. L. 388, PRIBEAGUL, P. R. 78, SCRIBAN, D. *Borş cu pasat.* H X 512, cf. 95, 106, 464, 496. *Oi sămăna acu mălai mărunţel... şi apoi să-l string, să-l pun în stog, să-l îmblătesc, să-l curăţesc, să-l fac păsat.* SBIERA, P. 55. *Să samene mălai mărunţel (mei),... să răsară, să se coacă... să-l piseze şi să-l facă păsat.* id. ib. 163. *Mălaiul mărunţel, după ce s-a pisat, se numeşte păsat.* Com. MARIAN, cf. ŞEZ. VII, 75. *Că te-oi ţinea foarte bine Cu pîini şi cu masline... Cu găluşte cu pasat.* CARDAŞ, C. P. 132, cf. VICIU, GL., ŢIPLEA, P. P. 114. *Cînd începi să descînţi, ai în apropiere o mînă de păsat.* PAMFILE, B. 12, cf. A III 2, L. ROM. 1959, nr. 6, 51. *Mai bine păsat de mei, Dar să ştiu că-s între-ai mei.* FOLC. MOLD. I, 347. *Bătrînul amorezat e ca chiroşca cu pasat.* NEGRUZZI, S. I, 251. *De la noi şi pîn'la voi păsat vărsat* (Pologul). SBIERA, P. 320. *Sub cel deal îngropilat Fierbe o oală cu ptisat* Nasul). PĂSCULESCU, L. P. 90. ◇ E x p r. **A face** (pe cineva) **păsat** = a nimici, a zdrobi (pe cineva), a face (pe cineva) pilaf. *Strig-Osman: — Păsat vă fac! Încurcaţi pe-aicea treaba.* COŞBUC, P. II, 49.

2. (Regional, mai ales în Transilv.; şi în sintagmele *păsat mărunţel,* ALRM SN I h 99, *păsatul vrăbiei,* H X 104, 353) Mei **(1)** *(Panicum miliaceum). Din sămănătura cîmpului... se face: mazăre, fasole, linte, bob, hrişcă, păsat* (a. 1793). URICARIUL, VI, 168, cf. BRANDZA, FL. 480, CANDREA, F. 178. *Mălaiul, păsatul sau meiul se coseşte după ce i s-au secerat spicele.* PAMFILE, A. R. 150. *Mălaiul, mălaiul mărunţel, păsatul (Panicum miliaceum) se numeşte în Muntenia mei.* ŞEZ. XV, 66. *Foaie verde de pasat, Ş-asară te-am aşteptat.* SADOVEANU, O. II, 437, cf. BORZA, D. 123, H X 581, GRAIUL, I, 452, IORDAN, L. M. 194. ◇ C o m p u s: **Păsatul-vrăbiei** = ciucuşoară *(Berteroa incana).* Cf. BORZA, D. 30.

3. Mîncare preparată din păsat **(I 1)** fiert, care se mănîncă, de obicei, amestecat cu lapte, cu unt şi brînză, cu untură etc., (regional) m e ş n i ţ ă **(1)**; terci de mălai sau de făină, (regional) c i r. *Apoi curechi fierţi cu rîncezeală..., lapte acru, păsat.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 304, cf. LB, DDRF, MARIAN, Î. 379. *Păsatul este tot un terci, însă făina din care acesta este făcut, este mult mai mare măcinată.* MANOLESCU, I. 273, cf. BIANU, D. S. *În strachină se pun flori de grădină, puţină apă şi alte lucruri, precum: pîine, colivă, ptisat, colorezi.* PAMFILE, S. V. 17, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Bun ptisat ai nimerit, dadă!* STANCU, D. 52. *A zis unul cînd s-a ars cu păsatul fierbinte: „Sus e cerul".* BENIUC, V. CUC. 23, cf. H II 40, 119, IV 320, VII 136, 185, XII 34, XVII 8. *De puţintel ce mînca, Lumea toată se mira: Şapte pite şi-un pitoi... Şi-o căldare de păsat Şi tot nu s-a săturat.* MARIAN, SA. 84. *În loc să mănînce la masa împărătească a tătîne-său mîncările scumpe..., mînca bulz şi păsat pe la casele oamenilor.* MERA, L. B. 141, cf. PĂSCULESCU, L. P. 367, CHEST. VIII 13/15, 91/2. *Fierbem apă, punem sare, facem întîi un păsat aşa subţire.* GL. OLT. *Face pasat de mălai or de făină.* ib. *Cine s-a fript cu păsatul, suflă şi în piftie.* ZANNE, P. II, 557. *Parcă i s-a vărsat laptele în păsat,* se spune cînd cineva este vesel. Cf. id. ib. IV, 68. *Femeia care a cercat o dată păsatu nu se dă în lături măcar să o pici cu ceară,* se spune despre femeile îndrăgostite. Cf. id. ib. 67. ◇ E x p r. **A-i curge** (sau **a-i cădea, a-i pica** etc.) (cuiva) **lapte** (sau **mierе**) **în păsat,** se zice despre cineva care are un noroc neaşteptat sau cînd cuiva îi merge foarte bine. *Cum era pe atuncea, bine era, că lui Barbu-i curgea laptele-n pasat şi galbinii în cobză.* ALECSANDRI, T. 83. **A vărsa laptele în păsatul cuiva** = a face un bine cuiva, a-l ajuta. PĂSCULESCU, L. P. 107. **A-i cădea păsat în guşă** = a-i veni cuiva ceva de-a gata, fără muncă şi cam pe neaşteptate. ZANNE, P. IV, 68. **A fi lapte cu păsat** sau **a fi păsat dulce** = a fi lucru bun şi plăcut (de mare folos pentru cineva). Cf. ZANNE, P. IV, 68. *Faptele smintite ale neprietinilor noştri sînt pentru noi pasat dulce, căci ştiu că va sta asupra lor un judeţ înfricoşat.* SADOVEANU, O. XII, 170. ✦ (Regional) Colivă (Vînători-Sighişoara). ALRM II/I 224/157.

II. P. a n a l. (Regional) **1.** Măzăriche **(3)**; mieluşei, v. m i e l u ş e l **(II).** *Din cer pică un feliu de păsat în două cu ploaie şi se preface în polei.* CONTEMPORANUL, V_1, 144, cf. VAIDA, ALR SN III h 797.

2. Alice. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

3. Puroi (în special cel care se stoarce dintr-un coş). V. v i e r m u ş, g r ă u n c i o r. Cf. DR. IX, 430, ALRM I/I h 183/357.

— Şi: (regional) **pisát, pîsát, pusát** (ALR I 734/708, 735/708, 960) subst.

— Lat. **pinsatum.**

PĂSĂÍ vb. IV v. **pîsîi[1].**

PĂSĂLÍ vb. IV. T r a n z. şi r e f l. (p a s.) (Ban. şi Transilv.) A (se) potrivi, a (se) nimeri; a (se) îmbina. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 147, NOVACOVICIU, C. B. II, 16. *Scîndurile se fugăluiesc pe margini ca să se păsăluiască laolaltă.* COMAN, GL. 33, cf. CV 1951, nr. 3—4, 46.

[Șindrilele] *nu-s păsălite.* CHEST. II 236/46. *Mń-o făcut potcoava d'e chiar să păsăluiești'e.* ALR SN V h 1 344/260. *Nu s-o păsălit bine mîncarea.* A III 9, cf. 18, LEXIC REG. 24, 93, II, 41, 76. *Fieru ăl lat nu se păsălește la plug.* MAT. DIALECT. I, 84.

— Prez. ind.: *păsălesc.* — Și: **păsăluí** vb. IV.

— Din magh. **pászol.**

PĂSĂLUÍ vb. IV v. **păsăli.**

PĂSĂMÍNT s. n. (Prin nord-estul Olt.) Grijă necaz, supărare. *N-am vrun păsămînt de el.* VÎRCOL v. 97, cf. SFC V, 55.

— Pl.: *păsăminte.*

— **Păsa**[1] + suf. *-(ă)mînt.*

PĂSĂNGÍU s. m. (Regional; într-o enumerare a termenilor referitori la diferite meșteșuguri; cu sens neprecizat, probabil) Ceaprazar (Teregova - Caransebeș). H XVIII 284.

— Pl.: *păsăngii.*

— Cf. p a s m a n t.

PĂSĂRÁR s. m. **1.** Vînător de păsări (care vînează cu șoimi); (sens curent) vînzător sau crescător de păsări. *Esop pe toți păsărarii i-au chemat și au poruncit să prinză patru pui de vulture* (a. 1812). GCR II, 208/33, cf. DRLU, LB, POLIZU. *Păsărari înzorzonați cu șoimul pe mînă.* ODOBESCU, S. III, 144, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *N-a venit o dată Ioniță păsărarul fără ca să-i dea cu ce să-și cumpere haine copiilor.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 325, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Și începură și slugile să treacă: ... marele păsărar și micii cotețari.* VISSARION, B. 34. *Eu am început a aduce din Rusia, întăi* [privighetori], *îmi zise păsărarul.* SADOVEANU, O. VI, 170. *Era meșter în meseria de păsărar, avînd lațuri presărate cu iscusință.* PAS, Z. I, 209. *Nici un păsărar dintre noi nu o întrecea în găsitul cuiburilor cu puișori.* IL februarie 1961, 22, cf. SFC V, 25.

2. (Și, adjectival, în sintagma *uliu păsărar,* DER IV, 763) Specie de uliu de mărimea unui porumbel, cu spatele de culoare cenușie închisă, cu partea ventrală albă sau roșcată, cu dungi transversale dese de culoare brună întunecată; uliu-păsăresc *(Accipiter nisus).* Cf. MARIAN, O. I, 126, TDRG, ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 168, BĂCESCU, PĂS. 122, GRAUR, E. 132, H XII 429.

3. (Ornit.; regional; și în sintagma *păsărar cu gheare scurte,* BĂCESCU, PĂS. 123) Ulișor *(Accipiter badius brevipes).* Cf. MARIAN, O. I, 126, BĂCESCU, PĂS. 122.

— Pl.: *păsărari.*

— **Pasăre** + suf. *-ar.*

PĂSĂRÁT s. n. v. **păsăret.**

PĂSĂRÁTIC, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Lipsit de seriozitate; fără minte, copilăros, ușuratic. *Mi-am încordat toată firea mea... păsărătică, spulberatică, zăticnită.* CIAUȘANU, R. SCUT. 12, cf. id., GL.

— Pl.: *păsărătici, -ce.*

— **Pasăre** + suf. *-atic.*

PĂSĂRĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) Păsăresc **(1).** *Lăcarii... au început a-și trilui chemările... Filip zîmbea într-un fel care nu dovedea de-ajunsa prețuire față de-un asemenea meșteșug păsărăresc.* GALAN, B. I, 95.

— Pl.: *păsărărești.*

— **Păsărar** + suf. *-esc.*

PĂSĂRĂRÍE s. f. (Învechit) Crescătorie de păsări **(I 3)**; prăvălie în care se vindeau păsări. *Linia grădinilor era întreruptă de un șir de magazii..., o pescărie, o păsărărie și vînătorie de cea mai mare curățenie, cu mese de marmură.* GHICA, S. 534.

— Pl.: *păsărării.*

— **Păsărar** + suf. *-ie.*

PĂSĂRĂRÍT s. n. (Rar) Acțiunea de a vîna păsări **(I 2)**, prindere a păsărilor; profesiunea păsărarului **(1).** *Vînatul, pescuitul, păsărăritul, rămaseră ca tot atîtea monopoluri domnești.* BARIȚIU, P. A. I, 651.

— De la **pasăre** sau de la **păsărar.**

PĂSĂREÁ s. f. v. **păsărică.**

PĂSĂREÁUĂ s. f. v. **păsărică.**

PĂSĂRÉL[1] adv. (Regional) Pe înserat (Săpata de Sus-Pitești). UDRESCU, GL. *Cîtă mai păsărel, mă las și eu pe la voi, să știi!* id. ib.

— **Pe** + **seară** + suf. *-el.*

PĂSĂRÉL[2] s. m. (Învechit și regional) **1.** Bărbătuș (mic) de vrabie; p. g e n e r. bărbătuș (mic) de pasăre **(I 2).** *Poate-n cale va vîna vreun păsărel.* PANN, E. II, 43/4. *Odată am umplut stînul cu pui zburători și cînd m-am dat jos, din fugă, pe scări, mi s-au descins betele și s-a umplut biserica de păsărei.* PLOPȘOR, C. 132, cf. ALR I 1 015/885. [Grîul] *să-l mănînce... ciorile și păsările și păsăreii.* GL. OLT.

2. (Eufemistic) Organ genital al băieților. *Nu ștint fată, că am păsărel, protestează băiatul ridicînd rochița.* BRĂESCU, O. A. I, 316.

— Pl.: *păsărei.*

— **Pasăre** + suf. *-el.*

PĂSĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. **1.** Care aparține păsărilor, privitor la păsări, de păsări, pentru păsări, (rar) păsărăresc. Cf. DRLU, LB, POLIZU. *Hotărît să mai facă vreo călătorie, Ca s-adune respecturi și însuși să privească Cu ce chip îl slăvește națiа păsărească.* ALEXANDRESCU, O. I, 236, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Fericitul neam Păsăresc se deșteaptă-n crîng.* ISANOS, Ț. L. 12. *Alei! corbușorul meu!... Giur... Să mi te tot hrănesc, Nu cu carne păserească, Ci cu carne păgînească.* ALECSANDRI, P. P. 142. *Soare șerpesc, Soare păsăresc, Soare rumânesc... Ieșiți de la (cutare).* MAT. FOLK. 564. ◇ (Ca determinant pe lîngă nume de păsări sau de plante, indică specii ale acestora sau contribuie la formarea unor nume compuse) *Cireșe păsărești.* LB. *Strugure păsăresc.* JIPESCU, O. 53. *Cireșe păsărești.* BARCIANU. *Poamă galbenă, plavană, păsărească, coarnă, tămîioasă, neagră..., babană.* C. GIURESCU, P. O. 171. *Uliu păsăresc.* BĂCESCU, PĂS. 122. *Poamă păsărească.* H III 116, cf. XVI 66, 103, ALR SN I h 209. (Substantivat, f.) *Ionescu de la Brad indică... șaisprezece varietăți de struguri:... păsăreasca, tămîioasa-galbenă și verde.* C. GIURESCU, P. O. 95.

2. (Despre limbi, limbaj, cuvinte etc.) Greu de înțeles; cu aspect de argou sau de jargon; convențional, artificial. *Ar jura fiecine că asistă la glumele flăcăilor de țară în nopțile de șezători și că aude o limbă păsărească.* ALECSANDRI, ap. TDRG. *Vorbea foarte mult și într-o limbă proprie, limba păsărească.* GHEREA, ST. CR. II, 54, cf. MARIAN, O. I, 414. *Ce nu-mi place la jurați e limba păsărească a avocaților.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 118. *Fără cuvinte păsărești, că mă prinde amețeala.* VLASIU, D. 402. *Par să se-nchine, să se spovedească În grai sucit și-n limbă păsărească.* ARGHEZI, VERS. 357. ◇ (Substantivat, f.) *Băieții au născocit o nouă păsărească care constă în a rupe cuvîntul în grupuri de litere, cari să aibă o singură sau două vocale, iar înaintea lor să puie grupulețul: ver.* PAMFILE, J. I, 100.

— Pl.: *păsărești.* — Și: (regional) **păserése, -eáscă** adj.

— **Pasăre** + suf. *-esc.*

PĂSĂRÉȘTE adv. Ca păsările, în felul păsărilor. Cf. LB, POLIZU. *Despre... cai* [se zice] *că zboară păsărește.* MARIAN, O. I, 413, cf. DDRF. *Să vezi cum se trăiește Adevărat și bine păsărește.* ARGHEZI, VERS. 280. *Albă porumbă îmi ridic din cuib, Curată ca un bulgăre de nea, Cu penele crescute păsărește, Dar încă fără zbor, fără ispită-n ea.* BLAGA, P. 149. *Șoimul vesel nechezea, Zborul iute-și repezea Iepurește, ogărește, Păsărește,*

fulgereşte. ALECSANDRI, P. P. 113. *Cîntă cucu păsăreşte.* ŢIPLEA, P. P. 75. *Ţîndră mîndră şede-n grindă şi grăieşte păsăreşte* (Rîndunica). SBIERA, P. 322. ◇ Expr. **A vorbi** (sau **a zice, a grăi** etc.) **păsăreşte** (sau **pe păsăreşte**) = a vorbi într-o limbă care nu se poate înţelege, a vorbi în argou sau în jargon, a spune ceva fără înţeles. *Cei de la bucoavnă rîvneau la dînşii cum vorbeau păsăreşte.* GHICA, S. 50. *Se cunoaşte modul de a vorbi a doi inşi „păsăreşte", ca să nu-ĩ priceapă un al treilea.* PAMFILE, J. I, 80. *Apoi spune aşa, bre, nu-mi vorbi mie păsăreşte.* HOGAŞ, DR. II, 96. *Ei au mai zis pe păsăreşte: „Cine vă apără şi vă păzeşte?"* ARGHEZI, VERS. 314. **A învăţa păsăreşte** = a învăţa pe dinafară (fără a înţelege), papagaliceşte. Cf. ZANNE, P. V, 349.

— **Pasăre** + suf. *-eşte.*

PĂSĂRÉT s. n. (La sg. cu sens colectiv) Mulţime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; spec. păsări de casă; păsărime. *Cîte nu le spunea primăvara cu florile, vara cu poamele şi păsăretul vesel.* DELAVRANCEA, T. 154, cf. 135, DDRF. *Soarele răsărise şi păsăretul sălbatic se deşteptase.* SANDU-ALDEA, U. P. 42, cf. PAMFILE, A. R. 254. *Cînd mama le chema dimineaţa la ceva grăunţe... pui, pui, pui, se umplea bătătura de fel de fel de păsăreturi.* AL LUPULUI, P. G. 50. *Vulturii pluteau neobosit... dînd fiorii morţii păsăretului de casă.* GALACTION, O. 155, cf. id. A. 416, id. O. A. II, 98, 174. *Păsăreturile cerului.* în SCL 1969, 140. *Cailor, cîinilor, pisicilor, păsăretului să li se dea hrana trebuitoare.* PAS, L. I, 94, cf. 310. *Toată povestea asta cu păsăretul i se pare fără importanţă.* V. ROM. ianuarie 1956, 33. *Scriitorul are o atitudine de naturalist faţă de păsăretul bălţii.* VARLAAM-SADOVEANU, 456.

— Pl.: (rar) *păsăreturi.* — Şi: **păsărát** s. n. DELAVRANCEA, S. 81.

— **Pasăre** + suf. *-et.*

PĂSĂRGHÍI s. f. pl. (Rar; cu sens neprecizat, probabil) Păsăret. *Vînat este pe aici? — Este. Toţ văd păsărghii de toate felurile.* SADOVEANU, O. III, 487.

— Cf. pasăre.

PĂSĂRÍ vb. IV. Tranz. şi refl. (Învechit, rar) A (se) transforma în pasăre **(I)**. *Cine vreodată pasire dobilocită sau dobitoc paserit au văzut?* CANTEMIR, IST. 39, cf. 33, SCRIBAN, D. ◆ Intranz. Fig. (Regional) A vorbi fără înţeles (Mehadica-Băile Herculane). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 147. *Nu păsări atîta.* id. ib.

— Prez. ind.: *păsăresc.* — Şi: **paserí** vb. IV.

— V. **pasăre.**

PĂSĂRÍCĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui pasăre **(I)**; păsăruică **(1)**, (învechit şi regional) păsăruie, păsăruţă **(1)**, (regional) păsăriţă, păsărucă. *Au nu doauă păsăreale să vînd întru filerariu.* N. TEST. (1648), 13v/9, cf. ANON. CAR. *Acolo vezi... Tot feliu dă păsărele ciudate Cu viersuri cîntînd pre minunate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 324, cf. 174, DRLU. *De la ţările străine, Păsărele vin ca nori.* ASACHI, S. L. I, 93, cf. 107. *Duhuri curate din ceriuri, oameni, peşti şi păsărele!* CONACHI, P. 270, cf. 262, POLIZU. *Fetiţa şi păserica* [Titlu]. MUREŞANU, P. 3/1. *Astfel, în crînguri, o păsărică Aude-aproape un ciripit.* ALEXANDRESCU, O. I, 102, cf. 226. *Numai păserica mea Toată noaptea ciripea.* FILIMON, O. I, 137. *Pe crengile pădurii, un roi de păserele, Cu-o lungă ciripire, la soare se-ncălzesc.* ALECSANDRI, P. III, 27, cf. II, 73. *Aşa, o păsărică, pe calea sa pierdută, Tot zboară înainte neîncetat cîntînd.* BOLINTINEANU, O. 3, cf. LM. *Romanii cunoşteau... şi aceste două specii de păsărele.* ODOBESCU, S. III, 24. *Cum vînătoru-ntinde-n crîng La păsărele laţul, Cînd ţi-oi întinde braţul stîng Să mă cuprinzi cu braţul.* EMINESCU, O. I, 174, cf. GANE, N. III, 56. *Fata împăratului se preface într-o păsărică.* CREANGĂ, P. 267, cf. id. O. 122. *Din buzunarul hainei Mă fac că scot o păsărică.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 47, cf. 48, DDRF, ALEXI, W. *Putea ea, o păsărică, să lupte cu bolovanii?* BASSARABESCU, V. 51. *Trec păsărele Şi tainic s-ascund.* BACOVIA, O. 10. *Rămîn cuiburile de păsărică... prin şoproanele de acasă.* GALACTION, A. 415, cf. 416. *Din frunzişurile grele... tot mai vin Glasuri mici de păsărele.* TOPÎRCEANU, B. 39. *Inima mi se zbate în piept ca o păsărică.* VLASIU, A. P. 26. *Cîntau cu hărnicie păsărelele mărunte.* SADOVEANU, O. XI, 372. *Cîteva păsărici se certau pe o cracă.* PREDA, M. 185. *C-am avut nuntaşi Brazi şi păltinaşi,... Păsărele mii Şi stele făclii!* ALECSANDRI, P. P. 3, cf. 271. *De-ar fi cucul voinicel, Face-l-aş ibovnicel... Ci e cucul păsărea, Şade tot pe rămurea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 213, cf. 165. *Păsărica cînta-n pari.* MARIAN, V. 93. *Mîncatu-s, Doamne, de rele, Ca holda de păsărele.* RETEGANUL, TB. 157. *Păsărică, păsărea, Mută-ţi cuibul de-acolea, Că-oi veni-ntr-o seară bat, Ţi-i găsi cuibul stricat.* ŞEZ. I, 12, cf. III, 92, IV, 225. *Fă-te o păsărică şi du-te de-mi adu în cioc o picătură de apă ca să-mi potoleşti setea.* POPESCU, B. II, 24. *Păsărica cîntă-n iarbă, Trece badea, nu mă-ntreabă.* BIBICESCU, P. P. 37, cf. 24. *Păsărea de pe hîrcău, N-ai văzut pă badea meu?* DENSUSIANU, Ţ. H. 161. *Ian auz, frăţiuc, auz, Cum îş cîntă păsăreaua!* T. PAPAHAGI, M. 122. *De m-aş face-o păsărea Să alerg prin ţara mea.* ANT. LIT. POP. I, 64, cf. TEAHA, C. N. 250. *Păsărică din vîlcele, Adă leac inimii mele.* FOLC. TRANSILV. II, 46, cf. 301, I, 240, 287. *Păsărică cu cunună, Ce tot cînţi seara pe lună?* FOLC. MOLD. I, 136. *Aşa cîntă o păsărică: Cine strînge, nu mănîncă,* se spune despre omul zgîrcit. Cf. ZANNE, P. V, 610. *Am o păsărea într-un vîrf de nuia, Tot se cainã ca vai de ea, Că nu mere nime să o ia* (Aluna). GOROVEI, C. 11. ◇ Expr. (Familiar) **A avea (o) păsărică** (sau **păsărele**) **la cap** (sau, rar, **sub pălărie**) = a fi nebun, a fi trăsnit, zurliu; a avea idei ciudate, bizare, trăsnite. Cf. ZANNE, P. I, 584, IORDAN, L. R. A. 496. *Să lăsăm glumele — ai o păsărică sub pălărie.* STANCU, D. 303, cf. COMAN, GL. ◆ Fig. (Familiar) Termen dezmierdător pentru o fată. *Maman, cu-cu! bau! — Cu-cu! păsărica maichii!* DELAVRANCEA, O. II, 337. *Hop! leliţă, lelişoară, Păsărica mea uşoară, Tot gîndesc şi iar gîndesc Că pe cine să iubesc?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 42. *Păsărea de pe cîmpie, Scrii o carte, dă-o mie.* DENSUSIANU, Ţ. H. 190. *Păsărica mamii!* UDRESCU, GL.

2. (Regional) Vrabie *(Passer domesticus);* vrăbiuţă. Cf. MARIAN, O. I, 409, BĂCESCU, PĂS. 123, ALR I 1 014/790, 878, 885, 890, 900, 940, 990, ALR II 6 217/928, L. ROM. 1959, nr. 5, 73, A I 23, VI 26.

3. (Regional; şi în sintagmele *păsărica plugului,* BĂCESCU, PĂS. 123, *păsărica domnului,* ALR I 1 042/684) Codobatură *(Motacilla alba).* Cf. ALR I 1 042/679.

4. (La pl.) Ordin de păsări cu capul mic, cu picioare mici şi acoperite cu puf, cu ciocul tare, de obicei cîntătoare; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. Cf. SIMIONESCU, F. R. 118, ENC. AGR.

5. (Regional; în sintagma) *De-a păsărica* = numele unui joc de copii, care constă din baterea palmelor (Măceşu de Jos-Băileşti). ALR II 4 338/872.

6. (În sintagma) *Păsărelele reginei* = numele unui dans popular asemănător cu hora. Cf. VARONE, D.

7. (Prin Transilv. şi prin Bucov.) Turtă din aluat în formă de pasăre **(I)**, făcută special pentru copii; (regional) pupăză, păsăruţă **(3)**, păsăruică **(4)**. Cf. ALR II 4 032/574, TEAHA, C. N. 250, A VI 4.

8. (Familiar; la pocher; cu valoare de interj.) Pas[1] (parol). BUL. FIL. V, 192, cf. 261, BL VII, 129.

9. (Eufemistic) Organ genital femeiesc sau bărbătesc (la copii). Cf. BUL. FIL. I, 213, CIAUŞANU, V. 187.

— Pl.: *păsărele* şi (rar) *păsărici.* — Şi: **păsăreá,** (regional) **păsăreáuă, păsereá, păserícă** s. f.

— **Pasăre** + suf. *-ică.* — **Păsărea, păserea, păsăreauă:** cu schimbare de suf.

PĂSĂRICÓI s. m. (Regional) Vrăbioi (Movileni-Slatina). ALR I 1 015/890.

— Pl.: *păsăricoi.*

— **Păsărícă** + suf. *-oi.*

PĂSĂRÍE s. f. (Învechit, rar) Cuşcă sau coteţ de păsări (I). Cf. DRLU.
— Pl.: *păsării.*
— **Pasăre** + suf. *-ie.*

PĂSĂRÍME s. f. sg. Mulţime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; s p e c. păsări de casă; păsăret. *Ceastă păsărime ce e deasupra noastră.* MOXA, 390/31. *Bătătura nu mai încăpea de vite, păsărime şi lighioi.* DELAVRANCEA, S. 17, cf. 223. *Bătălia părea pierdută pentru păsărime.* MACEDONSKI, O. III, 62, cf. MARIAN, O. I, 409, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Nenea Vasilescu... de la care se cumpără seminţele pentru păsărimea măruntă.* ARGHEZI, B. 44. *Ia vezi călător ce-ţi face, Că te lasă-n Valea rea Ca să-ngraşi păsărimea!* TEODORESCU, P. P. 631.
— **Pasăre** + suf. *-ime.*

PĂSĂRIOÁRĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui p a s ă r e (I 1); vrăbiuţă. Cf. MARIAN, O. I, 409, BĂCESCU, PĂS. 123.
— Pronunţat: *-ri-oa-.* — Pl.: *păsărioare.*
— **Pasăre** + suf. *-ioară.*

PĂSĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Păsărică **(1).** *Paseriţa cea cu prepus, iubitoriul nopţii,... adeca liliacul.* CANTEMIR, IST. 114. *Păsăriţă Pestriţă Se făcu.* MAT. FOLK. I, 144.
— Pl.: *păsăriţe.* — Şi: **paseríţă** s. f.
— **Pasăre** + suf. *-iţă.*

PĂSĂROÁICĂ s. f. (Regional) Augmentativ al lui p a s ă r e **(I).** *O întreabă atunci feciorul pe păsăroaică... ce ar cere de la el.* MERA, L. B. 66.
— Pl.: *păsăroaice.*
— **Pasăre** + suf. *-oaică.*

PĂSĂRÓI s. m. **1.** Augmentativ al lui p a s ă r e **(I)** (bărbătuş). Cf. ALR I 1 018/138, 1 030/138, A III 8.
2. (Regional) Vrăbioi. *Nu te ţinea aşa măreaţă cu cîntarea ta, au zis păsăroiul către privighetoare.* ŢICHINDEAL, F. 367/9, cf. MARIAN, O. I, 409, DDRF, TDRG, PASCU, S. 111, CADE, ALR I 1 015, ALR II 6 217, A I 12, 13, 17, 21, 22, 23, 26, 31, 34, 35, 36. *Aşa zice un păsăroi: Strîngeţi voi, Om mînca noi,* se zice despre cei care adună avere pentru ca alţii să o risipească. Cf. ZANNE, P. V, 611.
3. F i g. (Familiar şi glumeţ) Copil, băiat. Cf. UDRESCU, GL.
— Pl.: *păsăroi.*
— **Pasăre** + suf. *-oi.*

PĂSĂRÚCĂ s. f. (Regional) Păsărică **(1).** *Păscălarii-s păsăruci mai mici ca sarca, ce clocesc între pietre.* BĂCESCU, PĂS. 123. ◇ *Păsăruca plugului* = codobatură *(Motacilla alba).* id. ib.
— Pl.: *păsăruci.*
— **Pasăre** + suf. *-ucă.*

PĂSĂRÚICĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui p a s ă r e **(I);** păsărică **(1),** (învechit şi regional) păsăruie, păsăruţă, (regional) păsăriţă, păsărucă. *Sufletul nostru ca pasărea (o păsăruică* D) *izbăvi-se de cursa vărătorilor.* PSALT. 272. *Sturzi, mierle şi alte păsăruici* (a. 1749). GCR II, 44/30. *Ei ucid din zburare cele mai mici păsăruice.* IST. AM. 92v/5. *De mult plîns... s-au prefăcut întru aceste păsăruice.* ŢICHINDEAL, F. 466/12. *Ţipătul... unei păsăruici care adoarme.* ALECSANDRI, O. P. 13. *Oare ce vor fi zicînd boii în mintea lor, despre acele groaznice păsăruice.* ODOBESCU, S. III, 23. *Acolo zburau şi să veseleau păsăruici.* DELAVRANCEA, S. 89. *Păsăruici mititele sfirtiau din aripi.* D. ZAMFIRESCU, V. Ţ. 146. *Nenea Vasilescu şi tovarăşii lui au cîte-o încăpere... încredinţată păsăruicilor simţitoare la răcoare.* ARGHEZI, B. 44. *Inima tînărului inginer se zbătea ca o păsăruică istovită.* V. ROM. iulie 1954, 101. *Îi stricaţi rostul speriind stolurile de păsăruici.* PAS, Z. I, 209. *O păsăruică roşcată stătea în cuib... clocindu-şi ouăle.* CAMILAR, N. I, 394. *Cîntă păsăruica-n salce, Copila de moarte zace.* ALECSANDRI, P. P. 231. *Ce te socoteşti Şi mă tot priveşti Ţiind frigăruică De fript păsăruică?* TEODORESCU, P. P. 446. *Fă-mă mîndră păsăruică, La mîndruţa-n ferestruică, S-o văd seara cînd se culcă!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 406. *Frunză verde iarbă neagră, Coalea-n vale pin dumbravî Paşte-o păsăruicî iarbă.* ŞEZ. II, 139. *Păsăruici şi păsărele, Voi, frumoase turturele, Să zburaţi în ţara mea Şi-mi căutaţi pe maica mea.* HODOŞ, P. P. 229. *Păsăruică, păsărea, Doară eşti din ţara mea?* BUD, P. P. 23. *Păsăruică, păsărea, Spune la mîndruţa mea.* DENSUSIANU, Ţ. H. 142. *Păsăruică de la munte, Auzit-am că ştii multe.* T. PAPAHAGI, M. 42. *Am văzut o păsăruică frumoasă.* MAT. DIALECT. I, 185. *Păsăruică din olac, Nu mă blăstăma să zac.* FOLC. TRANSILV. II, 306, cf. I, 9. *Albă păsăruică Pe arac se urcă: N-are aripioare, N-are nici picioare* (Fasolea). TEODORESCU, P. P. 226. *Am o păsăruică pestriţă Duce vestea în Bistriţă* (Scrisoarea). GOROVEI, C. 340. ✦ F i g. (Familiar) Termen dezmierdător sau ironic pentru o fată. *Ştiu că-i vor scutura acestei păsăruici o zestre frumoasă.* AGÎRBICEANU, A. 51. *Mîndră mîndruleana mea, Păsăruică uşurea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 379.
2. (Regional) Vrăbiuţă. Cf. MARIAN, O. I, 409, BĂCESCU, PĂS. 123.
3. (Regional; şi în sintagma *păsăruica plugului,* ALR I 1 042/259) Codobatură *(Motacilla alba)* (Corvineşti-Bistriţa). ib.
4. (Regional) Turtă din aluat în formă de pasăre **(I),** făcută special pentru copii; (regional) pupăză, păsărică **(7),** păsăruţă **(3)** (Micăsasa-Mediaş). ALR II 4 032/141.
— Pl.: *păsăruici* şi (învechit şi regional) *păsăruice.*
— Şi: **păserúică** s. f.
— **Pasăre** + suf. *-uică.*

PĂSĂRÚIE s. f. (Învechit şi regional) Păsărică **(1).** *Ceastă păsăruie ce e deasupra noastră.* MOXA, 390/32. *Păsăruie albăstruie, Pîn'la soare mi le suie.* UDRESCU, GL. *Păsăruie ruie pe harag se suie* (Fasolea). PASCU, C. 226.
— Pl.: *păsărui.*
— **Pasăre** + suf. *-uie.*

PĂSĂRÚŢ s. m. (Regional) Cinteză *(Fringilla coelebs)* (Vadu Crişului-Oradea). ALR I 1 047/295.
— Pl.: *păsăruţi.*
— **Pasăre** + suf. *-uţ.*

PĂSĂRÚŢĂ s. f. **1.** (Învechit şi regional) Păsărică **(1).** *De care lucru pentru mica şi rătăcita jiganie, păseruţa aceasta, foarte cu bună socoteală sam-a lua se cade.* CANTEMIR, IST. 146. ◇ (Regional) *Păsăruţa plugului* = codobatură *(Motacilla alba).* BĂCESCU, PĂS. 123.
2. (Regional) Vrabie gulerată *(Passer monlanus).* Cf. BĂCESCU, PĂS. 123.
3. (Prin vestul Transilv.) Turtă din aluat în formă de pasăre **(1),** făcută special pentru copii; (regional) pupăză, păsărică **(7),** păsăruică **(4).** Cf. TEAHA, C. N. 250.
— Pl.: *păsăruţe.* — Şi: **păserúţă** s. f.
— **Pasăre** + suf. *-uţă.*

PĂSĂTÁR s. m. (Prin Bucov.) Puiet de peşte foarte mic. Cf. BĂCESCU, P. 43, com. din BILCA-RĂDĂUŢI.
— Pl.: *păsătari.*
— **Păsat** + suf. *-ar.*

PĂSĂTÍC s. m. (Maram.) Caltaboş (preparat cu sînge); sîngerete. Cf. ALR I 747/348, 351, 354, ALR SN IV h 1 124/353, LEXIC REG. 15.
— Pl.: *păsătici.*
— De la **păsat.**

PĂSĂTOÁRE s. f. (Regional) Unealtă de dulgherie care serveşte la marcarea unghiurilor, la retezarea capetelor scîndurilor etc.; colţar cu limbă (Glimboca-Caransebeş). ALR II 6 649/27.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a s [2].

PĂSĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** (Învechit şi regional) Căruia îi pasă[1] **(2)**, care se îngrijorează, care se sinchiseşte (de cineva sau de ceva); care pune totul la inimă; grijuliu, sensibil. Cf. BARCIANU. *Acesta este un om păsător, nu prea poţi glumi cu el.* Com. din BLAJ.
2. (Regional) Care suportă uşor întîmplările neplăcute; nepăsător (Drăguşeni-Tîrgu Neamţ). GLOSAR REG.
— Pl.: *păsători, -oare.*
— **Păsa**[1] + suf. *-tor.*

PĂSĂTÓS, -OÁSĂ adj. (Transilv.; despre fructe, legume) Făinos, mălăieţ **(1)**; moale[1] **(I 1)**. Cf. LB, GHEŢIE, R. M. *Mere păsătoase.* BULET. GRĂD. BOT. I, 77. *(Barabină) făinoasă, păsătoasă.* ALR SN IV h 1 103/235, cf. MAT. DIALECT. I, 84.
— Pl.: *păsătoşi, -oase.*
— **Păsat** + suf. *-os.*

PĂSĂTUÍ vb. IV. Intranz. (Regional) A ninge cu mieluşei **(II)** (Mihăileni-Miercurea Ciuc). ALR SN III h 797/574.
— Prez. ind. pers. 3: *păsătuieşte.*
— **Păsat** + suf. *-ui.*

PĂSĂŢÉL s. m. (Regional) **1.** Diminutiv al lui păsat **(I 1)** (Ciureşti-Bîrlad). I. CR. II, 175. *Pune pe fiică-ta să-mi strîngă tot păsăţelul cela vărsat în căsoi.* ib. ◇ (Adjectival) *Pere păsăţele* = varietate de pere lungăreţe, gălbui, cu miezul aspru şi cu gust dulce. ŞEZ. V, 68. ✦ Griş (Deda-Reghin). MAT. DIALECT. I, 185. *Supă cu găluşte de păsăţel.* ib.
2. Specie de strugure cu boabe mici (Cosîmbeşti-Slobozia). H VII 130.
3. (Bot.; şi în sintagmele *păsăţelul dealului*, BORZA, D. 98, *păsăţelul vrăbiuţei*, id. ib.) Păducheriţă **(II 1)** *(Lepidium ruderale).* Cf. id. ib.
— Pl.: *păsăţei.*
— **Păsat** + suf. *-el.*

PĂSCÁR s. m. v. **pescar.**

PĂSCÁRE s. f. (Regional) **1.** Păscut[1] **(1)**; (concretizat) păşune **(1)**. Cf. SFC IV, 285. *Şi-am dat oile-n păscare.* MATEESCU, B. 47.
2. (La unele jocuri cu mingea; în opoziţie cu bătaie) Însărcinarea de a prinde mingea, prinsul mingii; (regional) păscăreală, păscut[1] **(3)**. *Se alege prin sorţi cine are să fie la bătaie şi cine la pascare.* CONV. LIT. IX, 7. *Cel ce a aruncat* [mingea]... *mai slab, vine la păscare.* PAMFILE, J. III, 47, cf. com. FURTUNĂ.
— Pl.: *păscări.*
— V. **pasc** (prez. ind. al lui *paşte*[3]).

PĂSCĂLÁR s. m. **I.** (Regional) Pescar **(1)** (Budeşti-Sighetul Marmaţiei). ALR I 1 738/350.
II. (Ornit.) **1.** (Prin Transilv. şi Maram.) Pescăruş. Cf. ALR I 1 046/350, com. din MORĂRENI-REGHIN, GLOSAR REG.
2. (Regional) Numele unei specii de prundăraş nedefinită mai de aproape *(Charadrius)* (Valea Vinului-Satu Mare). BĂCESCU, PĂS. 123. *Păscălarii-s păsăruci mai mici ca sarca, ce clocesc între pietre.* id. ib.
— Pl.: *păscălari.*
— Cf. pescar.

PĂSCĂLĂRÍŢĂ s. f. (Regional) Ciocîrlie *(Alauda arvensis)* (Ieud-Vişeu de Sus). T. PAPAHAGI, M. 228.
— Pl.: *păscălăriţe.*
— Etimologia necunoscută. Cf. pescărel.

PĂSCĂLĂU[1] s. m. (Transilv.) Păscălitor. Cf. GHEŢIE, R. M. *Măi, frate Chim! Eşti norocos, Vorbeşte iară păscălăul.* COŞBUC, P. II, 229, cf. ALEXI, W.
— Pl.: *păscălăi.*
— **Păscăli** + suf. *-ău.*

PĂSCĂLĂU[2] s. n. (Transilv. şi Maram.) Păşune **(1)**. Cf. DR. IV, 1 081, SCL 1959, 222. *Gutîiu o fo de păscălău şi el o fo a nostru.* T. PAPAHAGI, M. 171, cf. com. din LUGAŞU DE JOS-ORADEA, CHEST. IV 113/62, 91, V 21/27, 32, 70, ALR I 409/93, 354, ALRM SN I h 203/310, A I 13, LEXIC REG. 71.
— Pl.: *păscălaie.* — Şi: **pascalău** (T. PAPAHAGI, M. 228, com. din LUGAŞU DE JOS-ORADEA, CHEST. IV 113/91, V 21/27, 32, ALR I 409/93, 354, ALRM SN I h 203/310, A I 13, LEXIC REG. 71; pl. *pascalaue*, ALR I 409/354), **pascălău** (CHEST. IV 113/62) s. n.
— **Paşte**[3] + suf. *-ălău.* Cf. cosălău.

PĂSCĂLÍ vb. IV. Tranz. (Învechit) A prezice, a ghici viitorul (din pascalie). V. profeţi. Cf. LB, POLIZU, DDRF, GHEŢIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Cum să nu mă blastăm, că acolo în casă îmi arde cartea cea de păscălit.* RETEGANUL, ap. CADE.
— Prez. ind.: *păscălesc.*
— Derivat regresiv de la **păscălie.**

PĂSCĂLÍE s. f. v. **pascalie.**

PĂSCĂLIÉR s. m. (Regional) Păscălitor. *Şi m-am dus la păscălierul Nicodim... A deschis cartea cea mare şi mi-a zis: „E spaimă cu întîmpinare de duh rău".* în SCL 1969, 140.
— Pronunţat: *-li-er.* — Pl.: *păscălieri.*
— **Păscăli** + suf. *-ar.*

PĂSCĂLITÓR, -OÁRE s. m. şi f. (Învechit şi popular) Persoană care prezice viitorul (din pascalie). V. zodier, astrolog, profet. Cf. KLEIN, D. 395, LB, POLIZU. *Se duce pe la păscălitori, pe la babe de-i dau cu bobii.* REV. CRIT. I, 40, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 254, id. c. 49.
— Pl.: *păscălitori, -oare.* — Şi: (învechit) **păscălitóriu** s. m. KLEIN, D. 395, LB.
— **Păscăli** + suf. *-tor.*

PĂSCĂLITÓRIU s. m. v. **păscălitor.**

PĂSCĂLITÚRĂ s. f. (Învechit, prin Transilv.) Prezicere, profeţie (pe baza pascaliei). Cf. LB, POLIZU.
— Pl.: *păscălituri.*
— **Păscăli** + suf. *-tură.*

PĂSCĂLÍŢĂ s. f. (Entom.; regional) Buburuză *(Coccinella septempunctata).* Cf. JAHRESBER. XII, 141, cf. 148.
— Pl.: *păscăliţe.*
— **Păscăli** + suf. *-iţă.*

PĂSCĂNÁT s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSCĂNÁŢ s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSCĂNÉŢ subst. (Regional) Păşune **(1)** (Moiseiu-Vişeu de Sus). GLOSAR REG.
— Pl.: ?
— **Paşte**[3] + suf. *-ăneţ.*

PĂSCĂRÁŞ s. m. v. **pescăraş.**

PĂSCĂREÁLĂ s. f. (Regional; la unele jocuri cu mingea) Păscare **(2)**. *Doi băieţi vor fi la... păscăreală... şi unul la bătaie sau la bătut.* PAMFILE, J. I, 20.
— **Păscare** + suf. *-eală.*

PĂSCĂRÉL s. m. v. **pescărel.**

PĂSCĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **pescăresc.**

PĂSCĂRÍ[1] vb. IV. Intranz. (Regional, la unele jocuri cu mingea) A fi la prinsul mingii. V. paşte[3] **(2)**. (Coropceni-Iaşi). ALR SN V h 1 293/514.

— Prez. ind.: *păscăresc.*
— V. **păscare.**

PĂSCĂRÍ[2] vb. IV v. **pescări.**

PĂSCĂRÍE s. f. (Regional; la unele jocuri cu mingea) Rolul jucătorului care trebuie să prindă mingea. *Unul de la porcăreală (și păscărie) zvîrle, prin bățul celui de la bătaie, mingea către celălalt.* PAMFILE, J. I, 21.
— **Paște**[3] + suf. *-ărie.*

PĂSCĂRÍME s. f. v. **pescărime.**

PĂSCĂRÍT s. n. v. **pescărit.**

PĂSCĂRÍȚĂ s. f. v. **pescăriță**[1].

PĂSCĂRÚI s. m. (Ornit.; regional) Pescăruș (Fundătura-Gherla). ALR I 1 046/255.
— Pl.: *păscărui.*
— **Păscar** + suf. *-ui.*

PĂSCĂRÚȘ s. m. v. **pescăruș.**

PĂSCĂTÓR, -OÁRE adj., subst. **1.** Adj. (Rar; despre vite, mai ales despre animalele erbivore) Care paște[3] **(1).** *Zece viței aleși și 20 de boi păscători.* BIBLIA (1688), 245[1]/35, cf. 218[1]/21, 382[1]/5, DRLU. *Șireagul dinților tăi, des, Ca turmă păscătoare De oi nesterpe, care ies Șireag din scăldătoare!* COȘBUC, P. II, 217.
2. S. f. (Popular) Pășune **(1).** *Partea numiților mai sus se hotărește din gios din pîrâul cu apă și merge în sus alăturea cu păscătoarea muntelui* (a. 1790). ȘTEFANELLI, D. C. 190, cf. 319, DRLU, DDRF. *Au gonit herghelia înapoi în paza voiniculuí, în păscălorile unde-l trimisese baba-vrăjitoare.* CAMILAR, C. P. 89, cf. id. N. II, 388, 431, SFC III, 178, 182, SCL 1969, 140. *Le-au lăsat aice să pască pentru că era foarte bună păscătoarea.* SBIERA, P. 8. *Se porni cu oile la păscătoare.* MARIAN, S. R. II, 96. *Primi-vei doisprezece berbeci, de-ai mei la dealul tău, la păscătoare?* id. T. 160. *L-am trimis cu oile la păscătoare.* Com. MARIAN, cf. ȘEZ. V, 170, CHEST. IV 115/262, 123/569, V 21/17, 28, 45, 85, ALR I 409/370, 375, ALRM SN I h 203, A VI 4.
3. S. m. (Regional; la unele jocuri cu mingea) Jucător care este pus la păscare **(2)** (Cristești-Botoșani). ALR SN V h 1 293/414.
— Pl.: *păscători, -oare.*
— **Paște**[3] + suf. *-ător.*

PĂSCĂTORÍE s. f. (Regional) Pășune **(1)** (Sălișteа de Vașcău-Vașcău). CHEST. V 22/100. *Cînd dintr-o păscătorie se termină pășunea, atunci țăranii cumpără hotarul altei comune.* ib.
— Pl.: *păscătorii.*
— **Păscător** + suf. *-ie.*

PĂSCĂTÚRĂ s. f. (Regional) Pășune **(1).** *Păscăturile și stuhurile... cîte se țin de aceste sate.* SBIERA, F. S. 30, cf. ALR II/36, GLOSAR REO.
— **Paște**[3] + suf. *-ătură.*

PĂSCHIÚLĂ s. f. v. **paschiulă.**

PĂSCIÓR s. m. (Rar) Diminutiv al lui p a s[2]. *Ți-a-ndreptat Dumnezeu păsciorii pe-aici.* I. CR. II, 228.
— Pl.: *păsciori.*
— **Pas**[2] + suf. *-cior.*

PĂSCIÚNE s. f. v. **păștiune.**

PĂSCOÁIE s. f. (Regional) Femela păstrăvului[1] **(I).** Com. din POIANA-VAȘCĂU.
— De la **peșteș**[2].

PĂSCÓI s. m. (Popular) Pește[2] **(1)** mascul. *Păscoiul are lapți, peștioaca are icre.* CONV. LIT. XLIV[2], 268.
— Pl.: *păscoi.*
— De la **peșteș**[2].

PĂSCÓRNIȚĂ s. f. v. **păcorniță.**

PĂSCÓS, -OÁSĂ adj. v. **peseos.**

PĂSCRISĂ s. f. (Prin Ban.) „Farmece de dragoste". MAT. DIALECT. I, 138.
— Accentul necunoscut. — Și: **prăserisă** s. f. ARH. FOLK. III, 154.
— Etimologia necunoscută. Cf. s c r i s.

PĂSCUÍ[1] vb. IV. I n t r a n z. (Învechit) A serba paștile[1] **(1).** *Nu pute oaminii nici la biserică să mergă, să-și cati de suflet... sau la paște să păscuiască, ce păscuie prin păduri.* NECULCE, L. 364.
— Prez. ind.: *păscuiesc.*
— **Paști**[1] + suf. *-ui.*

PĂSCUÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Prin Transilv.; complementul indică un rău, o nenorocire etc.) A presimți. *Io păscui că mi se va întîmpla ceva rău astăzi.* VICIU, GL. ✦ U n i p e r s. A face să presimtă, a da sentimentul că se va produce, a prinde. *Cînd te păscuie așa, tot vine el (rău).* VICIU, GL., cf. FRÎNCU-CANDREA, M. 102.
— Prez. ind.: *păscui;* pers. 3 și: *păscuiește* (FRÎNCU-CANDREA, M. 102).
— **Paște**[3] + suf. *-ui.*

PĂSCUÍ[3] vb. IV v. **pescui.**

PĂSCUIÁLĂ s. f. (Regional) Numele unei plante nedefinite mai de aproape (Talpa-Piatra Neamț). H X 489.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

PĂSCUÍT s. n. v. **pescuit.**

PĂSCUITÓR, -OÁRE adj., s. m. și f. v. **pescuitor.**

PĂSCURĂ s. f. v. **păstură**[1].

PĂSCÚT[1] s. n. **1.** Faptul de a p a ș t e[3] **(1);** pășunat **(1),** (rar) pășunare **(1),** (învechit și regional) paștere, pășune **(2),** (regional) păscare **(1),** pășuneală. *Păscutul bucatelor lor li-au fost pe moșie lui Manoli* (a. 1776). IORGA, S. D. V, 256, cf. POLIZU. *Nu e o clipă fără născutul a două flori și păscutul a trei.* CARAGIALE, O. III, 75, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *L-a luat Bodea... să-i ajute la păscutul boilor.* AGÎRBICEANU, S. P. 13. *Pisicuța se opri din păscut.* HOGAȘ, M. N. 110, cf. 107. *Tot e bine dacă părinții au vreo oaie ori vreo vacă și-l trimit cu ea, pe cîmp, la păscut.* GALACTION, A. 415. *O capră lasă păscutul și se cațără pe răchită.* SADOVEANU, O. I, 404, cf. XVIII, 568. *Îngrijeam de caii unui tătar... Mă duceam cu ei la păscut pe cîmp.* STANCU, R. A. II, 53. *Cu oili la păscut.* H X 368, cf. XV 99. *S-a pornit cu oile la păscut.* SBIERA, P. 8. *A luat băietul frîul din capul calului și i-a dat drumul la păscut.* ȘEZ. IV, 172. *Bobocii voiesc a duce gîștele la păscut.* ZANNE, P. I, 324.
2. (Mold.) Pășune **(1).** Cf. DDRF, H VI 55, XV 370, 425, ALR I 409/558. *S-a dus la păscut după viței și s-a întors cu bobocei.* ZANNE, P. II, 548.
3. (Regional; la unele jocuri cu mingea; în opoziție cu b ă t a i e) Păscare **(2)** (Băneasa-Medgidia). H II 290. *Cel de la groapă trece la păscut.* ib.
— Pl.: **(2)** *păscuturi.*
— V. **paște**[3].

PĂSCÚT[2], **-Ă** adj. **1.** (Despre animale) Care este dus, mînat spre a mînca la pășune **(1).** Cf. DRLU, LB, POLIZU, BARCIANU. ✦ F i g. Ocrotit, păzit; îndrumat.

(Substantivat) *E noi oamerii tăi și oile păscutele tale ispovedimu-nă ție, D*[umne]*zeu.* PSALT. 165, cf. 205. *Că el D*[umne]*zeul nostru și noi oamenii păscuții lui și oile mînilor lui.* CORESI, PS. 265/6.

2. (Despre iarbă) Care a fost mîncat de animale. *Imașurile răscoapte de căldura zilei parcă răsuflau, ușurate, mireasma ierbei păscute.* GÎRLEANU, N. 17.

— Pl.: *păscuți, -te.*

— V. **paște** [3].

PĂSCÚȚ s. m. v. **pescuț.**

PĂSCÚȚĂ s. f. **I. 1.** Diminutiv al lui p a s c ă. V. p a ș t i [1] **(2).** *De paști face o păscuță.* SEVASTOS, N. 10. *De paști... trebuie să aibă cîteva păscuțe.* ȘEZ. VII, 33.

2. (Prin sud-vestul Transilv.) Paști [1] **(1).** *La crăciun, on codru bun, La păscuță, O mieluță, La ispas, Un bruș de caș.* DENSUSIANU, Ț. H. 138, cf. 218.

II. (Bot.; regional) **1.** Floarea-paștilor *(Anemone nemorosa).* Cf. REV. CRIT. III, 164. *Pe coasta muntelui... am găsit... cele dintăi păscuți albe.* SADOVEANU, O. VI, 505, cf. XI, 372, H XVII 61, ȘEZ. XV, 102, ALR SN III h 644/349, MAT. DIALECT. I, 138.

2. Bănuți *(Bellis perennis).* Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., PANȚU, PL.

3. Traista-ciobanului *(Capsella bursa pastoris).* Cf. BORZA, D. 39.

— Pl.: *păscuțe* și (regional) *păscuți.*

— **Pască** + suf. *-uță.*

PĂSDÉRE s. f. v. **puzderie.**

PĂSEÁRE s. f. v. **pasăre.**

PĂSEREÁ s. f. v. **păsărică.**

PĂSERÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **păsăresc.**

PĂSERÍCĂ s. f. v. **păsărică.**

PĂSERÚICĂ s. f. v. **păsăruică.**

PĂSERÚȚĂ s. f. v. **păsăruță.**

PĂSEȘĂLÁT adj. (Regional; despre porumb) Care a rămas necrescut, pipernicit (Ghilad-Timișoara), ALR SN I h 113/36.

— Etimologia necunoscută.

PĂSMĂNGÍ vb. IV. R e f l. (Regional) A se trudi, a se strădui; a se necăji **(2)** (Mozăceni-Găiești). cv 1951, nr. 11, 37. *Ce s-a mai păsmăngit cu băiatul pînă l-a făcut om.* ib.

— Prez. ind.: *păsmăngesc.*

— Etimologia necunoscută. Cf. p o s m ă g i.

PĂSMĂNGÍT, -Ă adj. **1.** (Prin sud-vestul Munt.; despre oameni) Slab, uscat, prăpădit. I. CR. VIII, 344. ✦ F i g. (Regional) Amărît, chinuit; greu (Mozacu-Găiești). UDRESCU, GL. *Păsmăngit și dosădit Mi-a fost traiul ce-am trăit.* id. ib.

2. (Prin vestul Munt.) Zăpăcit, aiurit, zănatic. Cf. UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Păsmăngitu-ăla de băiat a lăsat boii nelegați și-au scăpat în grădina cu lucernă.* id. ib.

— Pl.: *păsmăngiți, -te.*

— V. **păsmăngi.** Cf. p o s m ă g i t.

PĂSÓNIU subst. (Învechit) Casă; palat [1]. *Veșmintele tale de păsoniul răzimaților.* PSALT. HUR. 38[v]/5. *Smirna și istacti și casea de cămeșile tale, de păsare* (*păsoniul* H, c a s a D) *slonovnilor, din ei veseliră-le.* PSALT. 87, cf. DR. II, 641.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PĂSTÁICĂ s. f. (Ban.) **1.** Păstaie **(1)** de fasole. Cf. ANON. CAR., GREGORIAN, CL. 61. *Desfac postaica.* ALR I 850/35, cf. 850/1, 9, 28, 853/18. ◇ *Postaică galbenă* (sau *verde*) = fasole *(Phaseolus vulgaris).* Cf. BORZA, D. 128.

2. Roșcovă. Cf. ALR SN IV h 1 143/27, 29, 36.

— Pl.: *păstăici.* — Și: **postăiceă** s. f.

— **Păstaie** + suf. *-că.*

PĂSTÁIE s. f. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de" care arată planta căreia îi aparține) Fruct dehiscent în formă de teacă, caracteristic plantelor din familia leguminoaselor, cu semințe (una sau mai multe) prinse de-a lungul liniei de sudură a carpelei; teacă; s p e c. fruct verde, de acest tip, al unor specii de fasole; p. g e n e r. (regional; și în sintagma *postaie pentru flori,* BORZA, D. 128) nume dat mai multor specii de fasole *(Phaseolus). Mînca păstăi de un feliu de bob sălbatec.* DOSOFTEI, ap. TDRG, cf. DRLU, LB. *Cafeaua se servește în ceșcuțe ca degetarele și... niște cornuțe cît păstăile de fasole.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 34. *Porcii mănîncă păstăile și hlujenii* [de mazăre] *cu mare lăcomie.* I. IONESCU, C. 24/5. *Semăna la frunze, floare și păstăi foarte mult cu acațiul.* MARIAN, O. I, 170, cf. id. Î. 35, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Toate celelalte soiuri... au o tinerețe scurtă, prinzînd îndată ață pe teci, păstăi sau păstăi.* PAMFILE, A. R. 184, cf. DENSUSIANU, Ț. H. 27. [Păstorii] *fac ciorbă de păstăi (fasole) ori de baraboi.* PRECUP, P. 17. *Am cules păstăile.* COMȘA, N. Z. 44. *O păstaie de sulcină A făcut explozie.* TOPÎRCEANU, B. 48. *Dinții sănătoși și albi răsăreau ca boabele dintr-o păstaie coaptă.* I. BOTEZ, B. I, 116. *Ia cîte o păstaie de fasole galbenă și-o curăță de coji.* VLASIU, D. 229. *În scăfițe de lemn* [erau] *cîțiva hribi fierți, puține păstăi de fasole, și usturoi pisat.* SADOVEANU, O. IX, 190. *Primăvara devreme se seamănă bobul, mazărea, iar mai tîrziu fasolea pentru păstăi verzi.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 918, cf. BORZA, D. 128. *Frunză verde trei păstăi.* MARIAN, SA. 190, cf. I. CR. IV, 250, CHEST. VIII 69/1, 10. *O disfac di pi pastarie.* ALR I 850/516. *Mazăre cu postaie.* ib. 853/93. *Postaie de fașui.* ib. 853/837. *Fierbem o oală de postăi.* MAT. DIALECT. I, 187. *Am o vacă slabă de i se văd coastele* [*Păstaia* cu boabele de fasole]. ȘEZ. VII, 120.

2. (Regional; și în sintagmele *păstaie de sînziană,* ALR SN IV h 1 143/353, *păstăi de miere,* ib. 1 143/260) Roșcovă. Cf. ALR SN IV h 1 143/272, 349.

3. (Regional) Ament (de nuc, de alun etc.) (Cochirleni-Cernavodă). Cf. ALR I 990/986. *Păstăi de nuc.* ib.

4. (Regional; la pl.) Ardei iuți *(Capsicum annuum)* (Islaz-Turnu Măgurele). GL. OLT.

5. (Regional; în sintagma) *Postaia lupului* = iarba-fiarelor *(Cynanchum vincetoxicum)* (Șugag-Sebeș). Cf. BORZA, D. 55.

— Pl.: *păstăi.* — Și: (învechit și regional) **păstăre,** (regional) **păstără** (ALR I 853/180, 418, 420, 584, 740) s. f., **păstăl** (ALR I 849/59, 278, 302, 853/290, 298), **păstău** (CANDREA, Ț. O. 51, ALR I 853/10, 249, 251, 283, 335, 337, 343, MAT. DIALECT. I, 84) s. m., **păstîe** (ALR I 853/679), **pîstăie** (ib. 853/815), **postăie** (pl. și *postei,* ib. 853/96) s. f., **postău** (ib. 853/98) s. m., **postîe** (ib. 853/93), **postéiă** (ib. 853/107), **postávie** (ib. 853/387), **postóvie** (ib. 850/118, 853/118) s. f.

— Cf. alb. p i s t a ë.

PĂSTÁRĂ s. f. v. **păstaie.**

PĂSTÁRE s. f. v. **păstaie.**

PĂSTĂ prep. v. **peste.**

PĂSTĂCIOÁRĂ s. f. (Regional) Păstăioară **(1).** *La vale, față, la vale, C-a făcut mazărea floare Și fasolea păstăcioare.* I. CR. I, 22, cf. PAMFILE, C. Ț. 127, ANT. LIT. POP. I, 104.

— Pl.: *păstăcioare.*

— **Păstaie** + suf. *-cioară.*

PĂSTĂÍ vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică plante leguminoase) A păstări[1]. Cf. ALR I 850/56, 684, 980, 984. *Pastaieşte mazărea.* TEAHA, C. N. 250.
— Prez. ind.: *păstăiesc.*
— V. **păstaie.**

PĂSTĂIÁTĂ s. f. (Regional) Lopăţea *(Lunaria rediviva).* Cf. ŢOPA, C. 220, BORZA, D. 101, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI. *Doru-mi-e, mămucă, dor, De păstăiată de munte.* BÎRLEA, C. P. 49.
— Pl.: *păstăiate.*
— De la **păstaie.**

PĂSTĂICÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Regional; despre plante) Păstăios **(1)** (Timişoara). H XVIII 276.
2. S. f. (Rar; la pl.) Plante leguminoase. *Aşa este plăcuta balsamina şi mai toate păstăicoasele cunoscute.* F (1876), 209.
— Pl.: *păstăicoşi, -oase.*
— **Păstaică** + suf. *-os.*

PĂSTĂIÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Prin Transilv.) Păstăios **(1).** Cf. GHEŢIE, R. M., ALEXI, W.
— Pl.: *păstăieţi, -e.*
— **Păstaie** + suf. *-eţ.*

PĂSTĂIOÁRĂ s. f. **1.** Diminutiv al lui păstaie **(1);** (regional) păstăcioară, păstăiuţă.
2. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele lipite de tulpină, cu flori albe şi cu fructul în formă de păstaie **(1);** (regional) punguliţă *(Thlaspi perfoliatum).* Cf. BRANDZA, FL. 140, BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 169.
— Pl.: *păstăioare.*
— **Păstaie** + suf. *-ioară.*

PĂSTĂIÓS, -OÁSĂ adj., s. f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are fructul o păstaie **(1),** (regional) păstăicos **(1),** păstăieţ; p. ext. cu multe păstăi; (despre fructe) în formă de păstaie. *Legumele se împart:... în cele păstăioase... precum sînt fasolea..., mazărea, lintea.* ECONOMIA, 124/23. *Fructe păstăioase.* MARIAN, NA. 16, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Fasolea moldovenească este albă, are boabele mărişoare..., nu-i aşa de păstăioasă.* PAMFILE, A. R. 184, cf. GOROVEI, CR. 452.
2. S. f. (Rar; la pl.) (Familie de) plante leguminoase; (şi la sg.) plantă din această familie. *Păstăioasele, mai simţitoare la răceală, se cultivă numai în zona cîmpeană.* PĂCALĂ, M. R. 276. *Nu seamăn în straturi decît... păstăioase.* COMŞA, N. z. 36. ✦ (La pl.) Fructe ale plantelor leguminoase. Cf. CADE.
— Pl.: *păstăioşi, -oase.*
— **Păstaie** + suf. *-os.*

PĂSTĂIÚŢĂ s. f. (Regional) Păstăioară **(1).** *Trifoiul... de s-au copt se poate cunoaşte de pre păstăuţe.* ECONOMIA, 71/9, cf. MARIAN, CH. 11. *Drobiţa... se culege întotdeauna... cînd e mai înflorită şi are păstăiuţe.* PAMFILE, S. V. 97.
— Pl.: *păstăiuţe.* — Şi: **păstăúţă, păsteúţă** (PAMFILE, A. R. 184) s. f.
— **Păstaie** + suf. *-uţă.*

PĂSTĂL s. m. v. **păstaie.**

PĂSTĂNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂNÁG s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂNÁT s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂRÍ[1] vb. IV. Tranz. (Regional; complementul indică plante leguminoase) A scoate boabele din păstăi **(1);** (regional) a păstăi, a postăci. *Te-aş păstări, da mi-i teamă c-oi zăbovi.* I. CR. IV, 371, cf. ALR I 850/510, 708, 740.
— Prez. ind.: *păstăresc.*
— **Păstaie** + suf. *-ări.*

PĂSTĂRÍ[2] vb. IV v. **păstori.**

PĂSTĂRNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂRNÁCHI s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂRNÁP s. m. v. **păstîrnap.**

PĂSTĂRNÁŢ s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂRNÓC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTĂU s. m. v. **păstaie.**

PĂSTĂÚŢĂ s. f. v. **păstăiuţă.**

PĂSTE prep. v. **peste.**

PĂSTERNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTEÚŢĂ s. f. v. **păstăiuţă.**

PĂSTÍE s. f. v. **păstaie.**

PĂSTÍŢĂ s. f. v. **păştiţă.**

PĂSTÎNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTÎRNÁC s. m. **1.** Plantă erbacee legumicolă bienală din familia umbeliferelor, cu rădăcina pivotantă fusiformă, cărnoasă, albă sau gălbuie, asemănătoare cu cea a pătrunjelului, comestibilă, bogată în substanţe nutritive şi în vitamine, (învechit şi regional) păstîrnap *(Pastinaca sativa hortensis);* p. restr. rădăcina acestei plante. *Să n-aib parte... de morcovi şi pătrinjăt şi postărnac* (a. 1773). GCR II, 98/16, cf. COTEANU, PL. 18. *Legumile se împart: ... în ceale rădăcinoase, precum sînt: napii, petrinjeii, păstărnacii.* ECONOMIA, 124/16, cf. LB, BARONZI, L. 140, ALECSANDRI, T. 951, BRANDZA, FL. 233, GRECESCU, FL. 254, DR. V, 560, SIMIONESCU, FL. 355. *Te-ai uitat la zarzavatul ăsta din oală? Morcovi, pătrunjel şi păstîrnac?* SEBASTIAN, T. 354. *Din sortimentul plantelor legumicole cultivate în grădina de legume nu lipsesc sfecla roşie, ţelina, păstîrnacul.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 918, cf. ALR II 6 022/414, 531, 727, 812, 987. ✧ *Păstîrnac sălbatic* = varietate de păstîrnac care creşte în mod spontan în regiunea de munte *(Pastinaca sativa).* Cf. PANŢU, PL., BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 125. ✧ Compuse: (regional) **păstîrnac-pădureţ** = anghelică *(Archangelica officinalis).* Cf. DDRF; **păstîrnacul-vacii** = crucea-pămîntului *(Heracleum sphondylium).* Cf. BORZA, D. 83.
2. (Regional) Gulie *(Brassica oleracea gongyloides)* (Boloteşti-Panciu). ALR I 861/596.
3. (Regional) Leuştean *(Levisticum officinale).* Cf. BORZA, D. 99.
— Pl.: *păstîrnaci.* — Şi: (regional) **păstînác** (BUJOREAN, B. L. 388), **păstănác** (GRECESCU, FL. 254, JAHRESBER. II, 202, ALR II 6 022/520, BORZA, D. 125), **păstănág** (BORZA, D. 125), **păstănát** (id. ib.), **păstărnác, păstărnáchi** (BORZA, D. 125), **păstărnáţ** (id. id.), **păstărnóc** (ALEXI, W.), **păsternác** (BORZA, D. 125), **păstrănác** (BRANDZA, FL. 233, TDRG, CHEST. VIII 87/32, ALR II 6 022/172, 219, 272, 349, 353, 362, 704, 723, 784, 886, 928, MAT. DIALECT. I, 264, BORZA, D. 125), **păstrănág** (PASCU, S. 218, ALR II 6 022/182), **păstrănáţi** (BORZA, D. 125), **păstrănóg** (BUJOREAN, B. L. 388, TDRG), **păstrenác** (BORZA, D. 125), **păstrînác** (ALR II 6 022/537), **păstrînóg** (BORZA, D. 125), **păseănát** (id. ib.), **păseănáţ** (id. ib. 99), **păşeănát** (H XVIII 168, ALR II 6 022/2, 36), **păştănác** (ALR II 6 022/76), **păştănát** (DR. I, 361), **pastarnác** (H XVI 320, ALR II 6 022/899), **pastinác** (BORZA, D. 125) s. m., **pastinácă** (BRANDZA, D. 172) s. f., **pastîrnác** (BORZA, D. 125), **pastînác** (id. ib.), **pastîrnác** (GRECESCU, FL. 254, BORZA, D. 125), **pestărnác** (BORZA, D. 125), **pesternác** (ALR II 6 022/325), **pestrenác** (com. BENIUC, ALR II 6 022/53), **pestrinác** (ALR II 6 022/64), **peşchenát** (ib. 6 022/29), **peterznác**

(ib. 6 022/235), **pieştenác** (ib. 6 022/27), **postărnác, postărnáchi** (BORZA, D. 125), **postîrnác** (id. ib., H I 243, XVI 224, ALR II 6 022/605, 762, 769, UDRESCU, GL.), **postornáci** (BORZA, D. 125), **postronác** (ALR II 6 022/848), **potîrnác** (ib. 6 022/47), **potîrnáchi** (A IX 1), **prăstamác** (ALR II 6 022/95), **pristinác** (ib. 6 022/316) s. m.

— Din magh. **paszternák**, scr. **pastrnak**, germ. **Pasternak, Pastinak.**

PĂSTÎRNĂP s. m. (Învechit şi regional) Păstîrnac **(1)** *(Pastinaca sativa hortensis). Păstărnapii sînt aşa numiţi şi de englezi.* I. IONESCU, C. 27/18, cf. ALR II 6 022/141.

— Pl.: *păstîrnapi.* — Şi: (învechit) **păstărnáp,** (regional) **păstrănáp** (PĂCALĂ, M. R. 22), **pesternáp** (BORZA, D. 125), **postîrnáp** (id. ib.), **prăştánáp** (id. ib.) s. m.

— De la **păstîrnac.** Cf. n a p.

PĂSTOÁRE s. f. (Prin vestul Transilv.) Servitoare. *No, părinte, să mă cununi cu păstoare.* GR. S. II, 77, cf. ALR SN VI h 1 754/95, ALRM SN II h 720/95.

— Pl. :?

— Cf. p ă z i t o a r e.

PĂSTÓR s. m. **1.** Persoană care păzeşte şi îngrijeşte oile (sau, p. e x t., şi alte animale), ducîndu-le la păscut[1]; cioban, oier **(1 1),** (învechit şi regional) păcurar[1] **(1).** *Şi milostivi-se di înşii, că era smintiţi şi aruncaţi ca oile ce n-au păstoriu.* TETRAEV. (1574), 214. *Iară păstorii fugiră şi se duseră în cetate.* CORESI, EV. 237. *Şi-l aflară neşte păstori de-l luară.* MOXA, 352/16. *Să porni toată turma în mare ... iară păstorii fugiră.* VARLAAM, C. 173. *Văcarul au lăsat pre un păstor în locul său.* HERODOT (1645), 48. *Într-acei păstori ce au nemeritu locul acesta, fost-au şi Dragoş.* URECHE, L. 65. *De să va găsi cineva vreun păstor de oi, să fie mulgînd oile stăpîn-său furiş..., să fie bătut foarte.* PRAV. 9. *Oile ceale de turmă înţeleg şi cunosc glasul păstoriului său.* EUSTRATIE, ap. GCR I, 76/24. *Era răsfiraţi şi rătăciţi ca neşte oi ce n-au păstoriu.* N. TEST. (1648), 12^{v}/2, cf. 33^{v}/23. *Să ne bucurăm, cu păstorii să intrăm să vedem ce-au dat D*[umne]*zău* (a. 1600—1650). GCR I, 136/29. [Vitele] *s-au dat pe mîna păstorilor, dă le păzesc foarte bine* (a. 1658). IORGA, B. R. 291. *Marco, păstoriul de oi.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 34^{v}/12. *Lui Dragoş Vodă mare năpaste-i fac ciia ce zic că au fostu păstoriu.* N. COSTIN, L. 127. *Neşte păstori den Maramureş, umblînd cu dobitoacele lor pen munţi, au dat peste o fiară.* C. CANTACUZINO, CM I, 51, cf. 52, ANON. CAR., LEX. MARS. 233. *Păstorul cel bun îşi pune sufletul pentru oi.* ANTIM, P. XXVII. *Dă simbrie la argaţi şi păstori* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 250, cf. 241. *Deci pe care îngreunează lîna, Aleagă-şi un păcurariu păstoriu, Eu, nu!* BUDAI-DELEANU, Ţ. 365, cf. DRLU, LB. *Şi unde au aruncat păscariul mreja, paşte astăzi păstoriul turmele sale.* AR (1830), 8^{2}/5. *Un nenorocit păstor dimpreună cu turma sa au rămas jărtfă acestui foc.* CR (1833), 121^{1}/13. *Ca un bun păstoriu mulge cu bucurie pe lamă.* DRĂGHICI, R. 101/19. *Păstorii, nice turmele în staul nu au pace.* ASACHI, S. L. I, 150, cf. 169. *În ce chip scoate păstoriu vitele din sat.* BĂRAC, T. 40/31, cf. BĂLCESCU, M. V. 82, POLIZU. *Oile, ctinii şi fluierul păstorului... le erau mai dragi.* GHICA, S. 52. *Încă n-am găsit Un păstor ca în idile.* ALEXANDRESCU, O. I, 187, cf. 163. *Păstorii ... se coboară cu vitele spre a le duce la cîmpie.* I. IONESCU, M. 60. *Şi eu i-am rînduit păstorii la oi.* ALECSANDRI, T. I, 418, cf. 392. *Aş fi făcut ca păstorul antic.* BOLINTINEANU, O. 325. *Muierile şi fetele jăleau pe junele păstor.* ODOBESCU, S. I, 202. *Puse pe trupul său haine de păstoriu.* EMINESCU, N. 5. *Păstorul privi timp îndelungat spre sat.* SLAVICI, N. I, 105, cf. 39. *Dacă nu e nici pirat, nici pescar, nici păstor..., pe cine chemi cînd cînţi?* DELAVRANCEA, S. 71, cf. DDRF, BARCIANU. *Vin păstori cu gluga albă, Din fluier povestindu-şi dorul.* GOGA, P. 16, cf. 53, ŞĂINEANU, D. U. *Auzeam pentru întăia oară cîntecul acesta al păstorilor.* SADOVEANU, O. VIII, 561, cf. IX, 374, XII, 75. *Întîmplările se petrec... la munte, pe unde umblă păstorii.* CĂLINESCU, I. 312. *Păstorii... chiuiră prelung şi apoi se apropiară.* BOGZA, C. O. 30, cf. 71. *Oamenii de la curte se îmbrăcau cu veşminte de păstori.* CONTEMP. 1956, nr. 483, 1/2. *Ciobanii se mai numesc şi păstori.* H IV 99. *Am purces... Ca păstorul după turmă.* TEODORESCU, P. P. 173, cf. 111. *Cîte fete-s pe la noi, Fă-le, Doamne, toate oi, Pe mine mă fă păstoriu.* RETEGANUL, CH. 40, cf. BIBICESCU, P. P. 238. *Că-i cu mîei, cu purcei, Cu păstori după ei.* ALEXICI, L. P. 171. *Păstoriu cailor.* A III 17, cf. V 6, GLOSAR REG. *Trei păstori se întîlniră, Raza soarelui, floarea soarelui.* FOLC. MOLD. I, 254. *A pierit păstorul, s-au risipit oile.* DDRF, cf. ZANNE, P. V, 488. *Cum e păstorul, aşa şi turma.* ZANNE, P. V, 489. *Vai de turma fără păstori.* id. ib. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *A cunoaşte ţara şi limba moldovenilor, ... popor deodată oştean, păstor şi lucrător de pămînt.* ASACHI, S. L. II, 16. *Toţi copiii păstori, care cu caprele, care cu vacile, mă căutau zilnic şi mă chemau să merg cu ei la păscut.* S ianuarie 1961, 46. ◇ C o m p u s: (Astron.; popular) **păstorul-cu-oile** = cloşca-cu-pui. Cf. H II 149. ✦ (Regional) Paznic (de cîmp, de vie etc.). Cf. LB, CHEST. V 32/2, 65, ALR I 1 708/558.

2. F i g. (Mai ales în limbajul bisericesc; de obicei determinat prin „sufletesc" sau „de suflete") Preot; p. e x t. conducător, îndrumător (spiritual). *Păstoriul cela socotitoriul sufletelor voastre.* COD. VOR. 150/29. *Tremise noao sfinţii săi apostoli, încă şi preamîndri ai lumiei învăţători şi păstori.* CORESI, EV. 2, cf. 218, 252, 304. *Învăţători... să ne fie noao ca nişte păstori* (a. 1632). GCR I, 77/19. *Fu pus în scaunul caronilor, să le fie socotitor şi păstor.* DOSOFTEI, V. S. februarie 68^{v}/16, cf. ianuarie 34^{r}/27. *Arătîndu-se începătoriul păstorilor veţi lua cununa mărirei cea neveştedă.* CHEIA ÎN. 5^{v}/18. *S-au tipărit în sfînta mitropolie den Bucureşti, fiind arhiereu şi păstoriu creştinescului acestuia norod... chir Theodosie.* BIBLIA (1688), ap. GCR I, 280/20. *Om dă treabă era şi păstoriu adăvărat turmei cei preavoslavnice.* R. GRECEANU, CM II, 156, cf. 148. *Le-am grăit ca un păstor sufletesc.* ANTIM, P. XXIV. *Eu, smeritul lor păstor, nu lipsesc de-a-mi îndoi rugăciunile pentru turma mea* (a. 1774). URICARIUL, I, 175. *Mieluşălul şi păstoriul şi mîntuitoriul lumii.* MINEIUL (1776), 210^{r2}/31. *Acum iaste părinte şi păstoriu păstorilor* (a. 1798). GCR II, 163/15. *La cine să ne plîngem, cînd păstorul ne dă spre jărtfire?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 79, cf. LB. *Sfătuindu-ne cu învăţătorii şi cu păstorii noştri.* MARCOVICI, D. 371/10. *Mitropolitul..., ca un bun păstoriu,... au organizat a se giuca tombala în agiutoriul săracilor.* CR (1848), 11^{2}/4, cf. STAMATI, D. *Bunul păstor se silea a-i îndrepta.* NEGRUZZI, S. I, 224, cf. POLIZU. *Dacă însă păstorul ce tu ni l-ai alege Va fi tot ca păstorii de care-avem destui, Atunci... lasă în starea-i bătrînă tiranie.* ALEXANDRESCU, O. I, 87, cf. 86, BARCIANU. *S-a preufit şi-a fost denumit păstoriu de suflete.* SBIERA, F. S. 395. *Vestitul păstor de popoare.* MURNU, I, 28, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Mulţimea nu poate trăi fără conducători... Păstorul care-şi părăseşte turma e mai rău ca acela care o conduce greşit.* REBREANU, R. I, 82, cf. id. I. 215. *Turma credincioşilor rămînea fără păstori.* OŢETEA, R. 305. *A ţinut să vie şi cu cîrja mitropolitană ca să corespundă demnităţii de păstor al ţării.* CAMIL PETRESCU, O. II, 331. *Sufletul nu-şi are şi dînsul casa lui şi îngrijire şi păstor nu i se cuvine?* DAVIDOGLU, M. 14.

— Pl.: *păstori.* — Şi: (învechit) **păstóriu** s. m.

— Lat. **pastor.**

PĂSTORÁŞ s. m. (Rar) Păstorel **(1).** *Trecea păstoraşul împărat, doinind şi horind.* EMINESCU, N. 5.

— Pl.: *păstoraşi.*

— **Păstor** + suf. *-aş.*

PĂSTORÉL s. m. Diminutiv al lui păstor **(1)**; (rar) păstoraș. Cf. ANON. CAR. *Gioacă-n horă cu romînca Păstorelul cel voios.* ASACHI, S. L. I, 132, cf. DDRF.

2. (Ornit.; regional) Codobatură galbenă *(Motacilla flava)*. Cf. DDRF, CADE, DOMBROWSKI, P. 197, BĂCESCU, PĂS. 123.

— Pl.: *păstorei.*

— **Păstor** + suf. *-el.*

PĂSTORÉSC, -EĂSCĂ adj. **1.** De păstor **(1)**, care aparține păstorilor, care se referă la păstori sau la viața de păstor; ciobănesc, pastoral **(4)**, (învechit și regional) păcurăresc. Cf. DRLU. *Luă cu sine spre suvenir portul păstoresc.* ASACHI, S. L. II, 42, cf. POLIZU. *Prin viața sa păstorească, se dedă cu cele mai aspre osteneli.* ODOBESCU, S. I, 225. *Acest cîntic păstoresc a trecut peste Dunăre.* id. ib. 231, cf. 228, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *S-auzim Buciumele păstorești Din cîmpii moldovenești.* ALECSANDRI, P. P. 408. ◇ (Învechit) *Cîine* (sau *dulău) păstoresc* = cîine ciobănesc, v. ciobănesc. *Dulăul păstoresc, ce să dzice dulău de turmă de oi.* PRAV. 20. ✦ (Despre regiuni, suprafețe de pămînt) În care se află pășuni, care este favorabil păstoritului. *Cultivatorii... din regiunea muntenoasă și păstorească se dedau foarte mult la înmulțirea și creșterea porcilor.* I. IONESCU, M. 363. ✦ Fig. De dragoste, de împlinire a dragostei (idilice). *Orele cari-n amor se numesc păstorești.* EMINESCU, N. 104.

2. Fig. (Mai ales în limbajul bisericesc) Preoțesc. *Și adună pre noi către ograda ceaia de sus a ceriului cu meșterșugul cuvintelor păstorești.* CORESI, EV. 487. *Măistria cea păstorească.* MINEIUL (1776), 70[v1]/26. *Cu păstoresc toiag au apărat ispitele ceale pornite asupre besearicii.* MOLNAR, RET. 42/22, cf. LB. *A rădica în păstorescul scaun... pre unul din cei adevărați patrioți* (a. 1826). GCR II, 252/5. *Îl auzi uneori, la necaz, sătul de sarcina păstorească, oftînd și povestind.* ARGHEZI, P. T. 5.

— Pl.: *păstorești.*

— **Păstor** + suf. *-esc.*

PĂSTORÉȘTE adv. Ca păstorii **(1)**, în felul păstorilor; ciobănește, (învechit și regional) păcurărește. Cf. LB, POLIZU.

— **Păstor** + suf. *-ește.*

PĂSTORÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Despre oameni; complementul indică mai ales animale erbivore) A duce la pășune, a duce să pască[3] **(1)**, a păzi în timp ce paște[3]; a pășuna **(2)**, (învechit și regional) a păcurări. Cf. DRLU, LB. *Rămas mic de tată cu mumă-sa...*, *băiatul ajunsese ca să păstorească vite.* BARIȚIU, P. A. I, 322. *Păstoresc românii vitele.* MARIAN, O. II, 9. *Să vă las cîmpii iubite; Oi de mine păstorite Să vă las, căci mîne plec!* COȘBUC, P. II, 171. *Noi ne-am sihăstrit aicea ca să păstorim oile.* SADOVEANU, O. VII, 351. *Că ășt oi de le-am prăsil, Acolo le-am păstorit De cînd eram copil mic.* MAT. FOLK. 212. *Oile cine le păstărea?* T. PAPAHAGI, M. 228, cf. TEAHA, C. N. 250. ◇ Expr. (Regional) **L-am păstorit eu!** = îl cunosc bine! știu la ce te poți aștepta de la el! Cf. ARH. OLT. XXI, 272. ✦ (Prin Transilv. și Bucov.; complementul indică locuri, suprafețe cultivate) A păzi (în calitate de paznic). Cf. LB, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. ✦ (Prin Transilv. și Bucov.; complementul indică oameni) A păndi, a urmări. Cf. LB, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI. *D-apoi de cînd îl păstoresc eu.* COM. SAT. III, 80.

2. Intranz. A se ocupa cu păstoritul[1]; a ciobăni, (învechit și regional) a păcurări. [Copilul] *cel mic iată păstorește la turmă.* BIBLIA (1688), 207[1]/2, cf. 28[1]/14. *Păstorind pe plaiuri și în văi... a așteptat cu dor un curcubeu.* SADOVEANU, E. 13, cf. id. O. X, 427.

3. Tranz. (Folosit și absol.) Fig. (Mai ales în limbajul bisericesc) A conduce, a cîrmui, a îndruma (conform cu legile bisericii). *Bine păstorind mearsă către Domnul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 13[v]/29. *Cu înțelepciunea să păstorească pre oameni, dînd învățătură fieștecăruia.* ANTIM, P. 89. *Păstorea besearica lui D[u]mnezeu pînă în vreamea călcătoriului de leage Iulian.* MINEIUL (1776), 52[v2]/34, cf. 136[v1]/29. *Acești preoți... voind a stători în comunele ce le păstoresc.* MARIAN, Î. 288. *După dînsul, păstori mai multă vreme... Climent.* IORGA, L. I, 519. *În Vireag ... este numit el să păstorească.* REBREANU, I. 174. *Acești mici gospodari... mărturisesc, prin atitudinea lor, vrednicia și prestigiul celui ce-i păstorește.* GALACTION, O. A. II, 299. *Înalt prea sfinția ta păstorește pe drept-credincioși în lume.* SADOVEANU, O. VII, 351. ◇ Refl. pas. *Biserica Moldoviei s-a păstorit de către mitropoliți aleși de înaltul cler.* NEGRUZZI, S. I, 240. ◇ Intranz. [Mitropolitul] *Serafim... a păstorit în țară sub Mihnea Vodă.* ODOBESCU, S. I, 429.

— Prez. ind.: *păstoresc.* — Și: (regional) **păstări** vb. IV.

— V. **păstor.**

PĂSTORICÉSC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) Preoțesc; bisericesc. Cf. SFC I, 112.

— Pl.: *păstoricești.*

— **Păstor** + suf. *-icesc.*

PĂSTORÍE s. f. **1.** Ocupația, profesiunea de păstor **(1)**; creșterea vitelor; păstorit[1], (rar) păstorire, (învechit și regional) păcurărie[1], (regional) păcurărit[1]. Cf. DRLU, LB. *Își petrecu viața cu agricultura și păstoria.* NEGRUZZI, S. I, 271, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Singură stîna trebuie să fie aceeași astăzi ca și pe timpul păstoriei dacice.* HOGAȘ, DR. I, 57. [Poporul român] *a trebuit... să trăiască, mai bine de o mie de ani, o viață de păstorie.* IBRĂILEANU, SP. CR. 1, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Nu trebuie să ieși deci din agricultură și păstorie ca să ieși din primitivitate.* SADOVEANU, O. IX, 247. ✦ (Concretizat; rar) Crescătorie de vite. *Județul... este... înaintat și în creșterea vitelor..., se află în județ una din păstoriele cele mai lucrative.* I. IONESCU, D. 187.

2. Fig. (Mai ales în limbajul bisericesc) Conducere, îndrumare religioasă; funcție, demnitate de conducător bisericesc și exercitarea acestei funcții. *Că acesta amu iaste adeverit și păstoriul bun... și toată păstoria arată spre ceia credincioșii.* CORESI, EV. 486. *Pre locul lui fu sfințit Anastasie, om destoinic a umplea slujba păstoriei sale.* URECHE, L. 161. *În vreamea păstoriei prea sfințitului părinte chir Theodosie.* BIBLIA (1688), [prefață] 1/19. *S-au împreunat* [vlădica] *cu măria-sa vodă, sărutîndu-i măria-sa mîna și făcîndu-i frumoasă oratie dă păstoria ce i s-au dat.* R. GRECEANU, CM II, 160. *Te-am făcut mitropolit... și-ți dăm și acest sămn a păstoriei a sfintelor biserici* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 251/15. *Anii însămnați... arată numai un timp din păstoria* [mitropoliților] (a. 1851). URICARIUL, V, 148. *Păstoria mitropolitului Petru Movilă.* ODOBESCU, S. I, 343. *Murise... după doi ani de păstorie ca mitropolit.* IORGA, L. II, 343. *Șoapta trecutului îmi mai amintește... ale păstoriei poetului și psaltului Dosoftei.* ARGHEZI, B. 118.

— Pl.: *păstorii.*

— **Păstor** + suf. *-ie.*

PĂSTORÍRE s. f. (Rar) Acțiunea de a păstori și rezultatul ei; păstorie **(1)**, păstorit[1]. ✦ Fig. Conducere, guvernare. *Dacă el se află căzut în urgisire Atunci a cui să fie a țării păstorire?* MACEDONSKI, O. II, 227.

— V. **păstori.**

PĂSTORÍT[1] s. n. Ocupația, profesiunea de păstor **(1)**; creșterea vitelor; păstorie **(1)**, (rar) păstorire, (învechit și regional) păcurărie[1], (regional) păcurărit[1], oierit[2]. [Românii] *ocupîndu-se cu păstoritul animalelor domestice.* SBIERA, F. S. 344. *Hasdeu ne arată că o mulțime din cuvintele ocupațiunii de păstorit sînt de origine dacă.* PAMFILE, I. C. 16, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Vreme îndelungată ocupația de predilecție a majorității românilor de peste munți a fost păstoritul.* IORDAN, L. R. 17.

Ocupația de bază a poporului... era păstoritul. L. ROM. 1959, nr. 3, 14, cf. BÎRLEA, B. 129.
— V. **păstori.**

PĂSTORÍT [2], -Ă adj. (Rar) Care este îndrumat, călăuzit de un conducător (sufletesc, bisericesc). (Substantivat) *Te afli într-o comunitate sufletească unde legăturile dintre păstor și păstoriți sînt o realitate susținută.* GALACTION, O. A. II, 299.
— Pl.: *păstoriți, -te.*
— V. **păstori.**

PĂSTORÍȚĂ s. f. **1.** Femeie sau fată care păzește și îngrijește oile (sau, p. ext., și alte animale), ducîndu-le la păscut [1]; ciobăniță, (învechit și regional) păcurăriță, (regional) păcurăreasă. *Vai mie! ce-oi dărui păstoriței ce slăvesc.* CONACHI, P. 192. *Ielul fuge și trece lîngă păstorițe.* NEGRUZZI, S. I, 59, cf. POLIZU, ALEXANDRESCU, O. I, 187. *Ea intră simplă ca o păstoriță.* ODOBESCU, S. I, 11. *A găsit-o pe păstoriță în deal.* CARAGIALE, O. IV, 135, cf. DDRF. *Mîne blonda păstoriță, Despletind a ei cosiță Toată ziua la izvor, Va privi cu drag la plete.* COȘBUC, P. I, 157, cf. BARCIANU, ALEXI, W.
2. (Ornit.; regional) Codobatură galbenă *(Motacilla flava).* Cf. MARIAN O. I, 328, DOMBROWSKI, P. 197, 198.
— Pl.: *păstorițe.*
— **Păstor** + suf. *-iță.*

PĂSTÓRIU s. m. v. **păstor.**

PĂSTÓRNIC, -Ă subst., adj. **1.** Subst. (Regional) Loc unde pasc caii (Oprișeni-Rădăuți). Cf. CHEST. IV 115/393.
2. Adj. (Învechit, rar) Preoțesc, bisericesc. *Sînt unii așa de cu puțină grije întru păstornica sa chiemare* (a. 1809). BV III, 9.
— Pl.: *păstornici, -ce.*
— **Păstor** + suf. *-nic.*

PĂSTORNICÉSC, -EÁSCĂ adj. (Învechit) Bisericesc. *Să îndetorează a vălătui, a cerne cauzele supușilor păstorniceștii sale grîji.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 105.
— Pl.: *păstornicești.*
— **Păstornic** + suf. *-esc.*

PĂSTÓS, -OÁSĂ adj. Care are aspectul și consistența unei paste **(1)**, ca pasta; (regional) păsturos. *Piesa... se încălzește înainte de presare, pînă ajunge în stare păstoasă.* IOANOVICI, TEHN. 130. *Dezoxidantul întrebuințat... amestecat cu apă sub formă păstoasă.* ORBONAȘ, MEC. 379, cf. IORDAN, L. R. A. 191, BLAGA, P. 24. *Starea păstoasă... reprezintă o tranziție de la starea solidă la cea lichidă.* CIȘMAN, FIZ. I, 343, cf. 220. ◇ Fig. *Însuflețirea care-i încordase un răstimp liniile păstoase și scînteiase un licăr de neliniște în ochii mici.* C. PETRESCU, C. V. 26. *Din ce în ce mai gros, cu trăsurile mai păstoase și mai lipsite de expresie, cu ochii mai placizi.* id. O. P. II, 166.
— Pl.: *păstoși, -oase.*
— **Pastă** + suf. *-os.*

PĂSTRÁ vb. I. Tranz. **1.** (Adesea cu determinări locale) A ține la loc sigur păzind cu grijă, a pune bine; a ține în bună stare, a avea grijă de...; a ține mai departe în posesia sa. *Scule de aur și de argint pă la mulți s-au găsit, pentru că... avea dat de Costandin Vodă ca să le păstreze.* R. POPESCU, CM I, 485, cf. LB. *Un orb, avînd cinci sute dă galbeni, și neavînd unde să-i păstreze, i-a îngropat* (a. 1830). GCR II, 257/4. *Steagul cel sînt... fusese pînă în acea iarnă cu sîntenie păstrat în Damasc.* BĂLCESCU, M. V. 78, cf. 13. *Cîțiva bani ce-aveam în ladă, Să-i păstrez nu mai gîndeam.* PANN, P. V. I, 19[2]/14. *Urmașii lui au păstrat niște notițiî sumare despre unele procese cărora le dase el hotărîri.* ODOBESCU, S. I, 259, cf. 129, 230, 339. [Furca de aur] *păstreaz-o că ți-a prinde bine la nevoie.* CREANGĂ, P. 91. *Ține această cămeșe și o păstrează bine.* ISPIRESCU, U. 75, cf. id. L. 5. *Păstrez și azi fotografia.* GALACTION, O. A. I, 91. *Să vă păstrați amuniția în regulă.* BRĂESCU, O. A. I, 129, cf. 6, 157, 181. *Păstrează... cărți... scrise și iscălite de mîna măriei tale.* SADOVEANU, O. X, 254, cf. VIII, 138, XI, 338. *Mai am ascunse două covoare... Le păstrez la mine.* ARGHEZI, VERS. 198. *O veche barcă neagră lipită de peretele coridorului. De ani de zile o păstrez aici să nu mi-o șterpelească.* STANCU, R. A. I, 257, cf. id. U.R.S.S. 67. *Tristele vechi mucegaiuri Cu grijă păstrate-n herbarii, Să ardă.* BENIUC, V. A. II, 61. *Fiece nebun știe să cîștige banii, dar nu știe să-i păstreze.* ZANNE, P. V, 48. *Cele mici cînd nu le păstrezi, și pe cele mari le pierzi.* id. ib. VIII, 472. *Toate singur să le vezi, toate singur să le așezi, dacă vrei să le păstrezi.* id. ib. *Lesne a cîștiga, anevoie a păstra.* id. ib. (Fig.) *Aici păstrăm vie flacăra umanității.* C. PETRESCU, Î. I, 226. ◇ Refl. pas. *Oare darul ce de timpuri și de barbari s-a păstrat, Cînd senină soarta luce, fi-va astăzi defăimat?* ASACHI, S. L. I, 47. *Să-mi aduci vasul cu botez, care se păstrează într-o bisericuță.* ISPIRESCU, L. 29. *Cuțitul în teaca lui se păstrează.* ZANNE, P. V, 235. ✦ Spec. (Complementul indică alimente) A conserva în bună stare, ferind de alterare. *Nu puțin să mîhnea, neavînd nici un chip ca să poată păstra carnea să nu se înpută.* DRĂGHICI, R. 85/15. *Poate cineva să păstreze grîul pînă la iarnă?* PREDA, M. 436. ✦ (Complementul indică legi, norme de conduită, angajamente, formalități etc.) A respecta, a păzi; a nu călca, a nu viola. *Doamna, plină d-umilință, Giuruirea i-au păstrat.* ASACHI, S. L. I, 195. *Împăratul și urmașii săi vor jura d-a păstra obiceile, privilegiele.* BĂLCESCU, M. V. 69. *Trebuie să se supuie formalităților necesare, să îmbrace un anumit costum, să păstreze obiceiurile și prescripțiile.* CAMIL PETRESCU, U. N. 89. *Nu-și păstrase cuvîntul jurat.* SADOVEANU, O. IX, 167. *Poetul întrebuințează și el cuvintele limbii, păstrîndu-le înțelesurile lor comune.* VIANU, S. 8. *Ești pus aici pentru ordine, păstrează ordinea!* GALAN, Z. R. 319.
2. (De obicei în opoziție cu a pierde) A izbuti să rămînă în posesia unui bun (amenințat), a unei atribuții, a unei însușiri etc.; a face să dureze, a nu lăsa să dispară. *Iar cînd de război bucinul rage, Nice poate cineva să-și pastre Averea sa, nici dulcea viață.* BUDAI-DELEANU, Ț. 299. *Singură limba română păstrează... energia limbii latine.* HELIADE, O. II, 249. *Îi păstrase în toată puterea al doilea amor asemenea de profund... ca și cel dintăi.* CR (1830), 20[1]/27, cf. MARCOVICI, D. 9/15. *Dumnezău păstra viața lui pentru mai îndelungată vreme.* DRĂGHICI, R. 117/5. *Atunci juram că păstra-voi sentiment nemuritor.* ASACHI, S. L. I, 216. *Evenimentele timpurilor păstraseră aceste trei principate.* BĂLCESCU, M. V. 90, cf. 26, 133. *Aceste două poluri opuse, a răului și a binelui, nu păstrează purure a lor însușire.* CR (1848), 11[1]/37, cf. NEGRUZZI, S. I, 271. *Îmi vei mai păstra, poate, o urmă de amor.* ALEXANDRESCU, O. I, 146, cf. 112. *Fie iarnă, fie vară, Eu păstrez a mea verdeață.* ALECSANDRI, P. III, 23. *Acest oraș n-a păstrat din vechime decît numele său.* BOLINTINEANU, O. 304, cf. MAIORESCU, CR. I, 313. *Satira știu să-și păstreze o mare originalitate în deosebitele căi pe care ea le apucă.* ODOBESCU, S. I, 45, cf. 180, 231. *Sufletul? Cîte speranțe, Cîte visuri a păstrat?* EMINESCU, O. IV, 45, cf. id. N. 31. *Castanii își păstraseră haina lor de frunze.* GÎRLEANU, N. 101. *Ovalul feții sale... ți păstrase... frăgezimea unor vremuri trecute.* HOGAȘ, DR. II, 136, cf. I, 109. *Îi zise, căutînd totuși să-și păstreze demnitatea.* REBREANU, I. 219, cf. 12. *Păstrează dregătoria și în anul următor.* BUL. COM. IST. V, 146. *Urma să soarbă liniștit din cafea, păstrînd încă, pe față, urme din furia rîsului potolit.* BASSARABESCU, V. 160. *Din toată frumusețea zilelor de altădată, cine poate să păstreze mai mult decît mirarea sau regretul!* GALACTION, A. 262, cf. id. O. A. I, 140. *Ar fi păstrat pentru totdeauna altfel de amintire.* C. PETRESCU, Î. II, 131, cf. I, 121, II, 6. *Numai socul... mi-a rămas credincios, păstrînd același umbrar de flori gălbui.* BRĂESCU, O. A. II, 12, cf. I, 80. *Fetele trebuiau să-și păstreze cinstea neatinsă.* VLASIU, A. P. 302. *Femeia aceasta*

naltă și mlădioasă... păstra încă o frumusețe de regină. SADOVEANU, O. VII, 177, cf. II, 601, VIII, 240, X, 489, XII, 381. *Provizia de termeni ai regiunii în care copilărise și din care păstra atîtea amintiri.* VIANU, A. P. 122. *Ca să-și păstreze sceptrul, momîia lor de paie A-mpins... poporul în sînge și-n războaie.* ARGHEZI, VERS. 392, cf. 335. *Continuau să-și păstreze situațiile.* CĂLINESCU, S. 53, cf. 388, id. E. O. I, 74, 132. *Își păstrau buna dispoziție.* STANCU, R. A. IV, 267. *Ce-am mai păstrat din raza privirilor senine?* LABIȘ, P. 78. *Bătrînul păstra... o bătrînețe fermecătoare.* BARBU, P. 72, cf. 337, 359. *Să păstrezi și ciudata senzație De zbor, de sfîrșeală, Din diminețile... de martie.* S ianuarie 1961, 6. *Mîna ei păstrează încă parfumul garoafelor pe care le-a mîngîiat.* IL octombrie 1962, 15. *De-ar da bunu Dumnezeu Să-l păstreze gîndu meu.* FOLC. TRANSILV. I, 159. (Refl. pas.) *Nu știți cum s-adună averea și cu cît amar se păstrează.* SLAVICI, N. I, 235. ◇ Fig. *Și dincolo, în noapte, s-ar putea Ca ochii mei să nu mai moară, De cînd păstrează-n ei frumusețea ta.* BLAGA, P. 160. ◇ Loc. vb. **A păstra tăcere(a)** = a tăcea, a nu vorbi; a nu se destăinui. *Iubind în taină, am păstrat tăcere, Gîndind că astfel o să-ți placă ție.* EMINESCU, O. I, 200. *Mezinul păstra și el tăcerea.* SADOVEANU, O. I, 193, cf. VIII, 447. ◇ Expr. **A păstra amintirea** (sau învechit) **suvenirul** (cuiva sau a ceva) sau **a păstra** (pe cineva sau ceva) **în amintire** (sau **în inimă, în minte, în suflet** etc.) = **a)** a nu uita niciodată (pe cineva sau ceva), a-și aminti fără încetare (de cineva sau ceva). *Să merg o dată Pe tărmuri ce păstrează iubitu-ți suvenir.* ALEXANDRESCU, O. I, 257, cf. 107. *Păstrează-ți în minte... vorbele-aceste.* MURNU, I. 26. *Tu păstrează în minte vorba asta a mea.* SADOVEANU, O. V, 37. *Am păstrat amintirea lor întreagă Înscrisă în inimă.* BENIUC, V. A. I, 79; **b)** a oglindi, a reflecta (ceva din trecut). *Cîntecele rudarilor... păstrau amintirea unor străvechi culturi magice.* VIANU, A. P. 237. **A(-și) păstra cumpătul** (sau **calmul** ori **sîngele rece**) = a rămîne calm, a nu se enerva. *Va putea el să-și păstreze acest cumpăt sfieț și rece?* FILIMON, O. I, 141. *Ne-am păstrat sîngele rece.* STANCU, R. A. I, 79. *Să ne păstrăm în primul rînd calmul!* BARANGA, I. 180. **A păstra în viață** = a lăsa să trăiască, a cruța. *Unii voiau să păstreze în viață vreo cîțiva nobili prinși, iar alții cereau ca să se omoare îndată.* BĂLCESCU, M. V. 393. ✦ Refl. A continua (să existe) sub același aspect, a rămîne neschimbat; a se menține, a dura, a dăinui. *Al căruia fericit nume să păstrează și în fruntea cărții aceștia* (a. 1794). GCR II, 153/13. *Dacă pacea cu Poarta se va păstra, Ieremia va cîrmui țeara.* BĂLCESCU, M. V. 205, cf. 160. *O, străin, vino și te desfătează Pe aceste maluri pline de-nțîntări, Unde tinerețea încă se păstrează, Unde-amorul are încă dulci visări.* BOLINTINEANU, O. 99. *Acum înțelegea că dragostea ei se păstrase ca-n tinerețe.* SADOVEANU, O. X, 544, cf. V, 278, IX, 476, X, 348. *De mii de ani eu mă păstrez Fără cetăți și fără meterez.* ARGHEZI, VERS. 314. *Trebuia să se păstreze viu și zdravăn pentru acea zi.* STANCU, R. A. III, 59. *De m-ar izbi puterile inerte..., Eu m-aș păstra și-atunci în trîndăvia Acestui trai.* LABIȘ, P. 238.

3. (Complementul indică taine, secrete etc.) A ține ascuns, a nu divulga, a nu destăinui. *Taină ce păstrează ceriul în stînurile-i ascunsă.* CONACHI, P. 262. *Această taină-n tine s-o păstrezi.* PANN, P. V. I, 39/18. *Nimănui n-am spus taina..., dar jură-te c-ai s-o păstrezi numai pentru tine.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 140. *Despre mine unul, poți să-ți păstrezi taina o mie de ani.* GALACTION, A. 245, cf. id. O. A. I, 158. *Știa să păstreze secretul.* SADOVEANU, O. X, 8. *Îngăduiți-mi ca, deocamdată, în interesul cercetărilor, să păstrez secretul.* STANCU, R. A. V, 179, cf. III, 289. *Vorbea grăbit ca un om care nu mai poate păstra doar pentru el ce știe.* V. ROM. august 1955, 17. *Să jurăm... Taina s-o păstrăm.* ALECSANDRI, P. P. 188, cf. ANT. LIT. POP. I, 499.

4. (Mai ales construit cu dativul) A pune deoparte, a reține, a rezerva; a lăsa pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop. *Ce-ți păstrează bunătatea lui Dumnezeu.* MARCOVICI, D. 13/3. *Trei gvinei... să le păstrez pentru cheltuiala drumului.* DRĂGHICI, R. 17/5. *Nevinovăția ei și evlavia îi păstrează o viitorime fericită.* ASACHI, S. L. II, 23, cf. I, 131. *Viitorul ce ne este păstrat.* RUSSO, S. 69. *Tu n-ai deșărtat cupa ce încă este plină; Tu nu știi de-ți păstrează otravă sau nectar.* ALEXANDRESCU, O. I, 153. *Cerul ne păstrează ferice viitor.* ALECSANDRI, P. I, 139, cf. 173, id. T. I, 316. *Îmi păstrez încărcătura pentru urs.* BOLINTINEANU, O. 330, cf. 30. *Las'să dorm, să nu știu lumea ce dureri îmi mai păstrează.* EMINESCU, O. IV, 110. *Al patrulea* [an], *deși se anunțase de la început a urma aceeași neabătută cale, păstra pentru mai tîrziu o noutate.* CARAGIALE, O. I, 22. *Grijile și dragostea le păstrează cu zgîrcenie pentru căminul lui.* REBREANU, I. 331. *Îi puneau masă curată și-i păstrau bucățica cea mai aleasă.* BASSARABESCU, V. 4. *Nimeni dintre noi nu putea să ghicească ce surprize ne păstrează viitorul.* GALACTION, A. 15, cf. 354. *Îmi făcui planul să păstrez nouă lei de drum.* BRĂESCU, O. A. II, 104. *Păstrează-ți lacrimile ce ți-au mai rămas pentru tinerețile ce înfloresc acum.* SADOVEANU, N. P. 5, cf. id. O. VIII, 324, XI, 155, 248, XII, 79. *Și-n beciul tău zidit înghețată Neprihănita oamenilor viață, Avîntul, bucuria, puse bine De sîrvul tău, păstrate pentru tine.* ARGHEZI, VERS. 370. *Toate slujbele mari sînt păstrate numai pentru feciorii de boieri... numai pentru că au ieșit din niște foale înscrise în arhondologie.* CAMIL PETRESCU, O. II, 221, cf. I, 407, DEMETRIUS, C. 30. *Gura mea e măsurată Și pentru altul păstrată.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 413. ✦ Refl. (Învechit; despre oameni) A se reține, a se înfrîna. *Cine în viață nu s*[ă] *păstrează, cînd moare să căiește* (a. 1779). GCR II, 121/33. *El se păstrează de a-i împărtăși mai tîrziu acele socotințe.* AR (1829), 52²/25. *În casă dacă intră, De cîteva vorbe groase ca să-i zică se păstră.* PANN, P. V. I, 65/14.

— Prez. ind.: *păstrez*; conj. pers. 3 și (învechit) *să păstre.*

— Din bg. **пастря.**

PĂSTRÁMĂ s. f. v. **pastramă.**

PĂSTRÁN s. m. (Regional) Păstrăv[1] **(I 1)** *(Salmo trutta fario).* BĂCESCU, P. 43, cf. ALR II 6 239/250.

— Pl.: *păstrani.*

— Cf. păstrăv[1].

PĂSTRÁR subst. (Regional) Păstură **(2).** Cf. DAMÉ, T. 120. *Fagurii topiți lasă la fund o parte mai groasă, negricioasă, care se datorește păsturei sau păstrarului.* PAMFILE, I. C. 95.

— Pl.: ?

— Cf. păstra.

PĂSTRÁRE s. f. Acțiunea de a păstra și rezultatul ei.

1. Ținere în bună stare și la loc sigur; punere deoparte, conservare. Cf. păstra **(1).** Cf. LB. *Celelalte spre păstrare le-au pus deoparte.* DRĂGHICI, R. 88/2, cf. POLIZU, DDRF, ȘĂINEANU, D. U. *S-ar fi părut că bijuteria... era pusă acolo numai spre păstrare.* CĂLINESCU, E. O. I, 20, cf. id. S. 59. *O calitate de seamă a lucrătorilor din comerțul socialist trebuie să fie... atenția față de buna păstrare și manipulare a mărfurilor.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2 885. *Cultura pomilor este dezvoltată și există silozuri pentru păstrarea fructelor pe timpul iernii.* GÎ 1962, nr. 685, 3/2. (Glumeț) *Vă reconciliez și vă dau în păstrare unul altuia.* GALACTION, O. A. I, 114. ◇ Loc. adv. **La** (sau **în, spre**) **păstrare** (sau **bună păstrare**) = **a)** la loc sigur, în siguranță; în grijă, la adăpost; sub pază. *În prea bună păstrare cheile le-am avut eu.* PANN, E. I, 102/13. *Mărinimoasa predare a unei comori de o sută treizeci mii galbeni, care se dovedise adunați și puși la păstrare de neamul domnesc al țării.* ODOBESCU, S. I, 158. *L-ar fi pus în podul bisericii spre păstrare.* CREANGĂ, A. 79. *Ca să-i fie pomii la bună păstrare și să nu se atingă nici pui de pasăre de dînșii, îi răsădi într-o grădină.* ISPIRESCU, U. 12.

Avea ş-o blăniţă, bună de pus la păstrare. SADOVEANU, O. XI, 113. *Căută pe cel ce ţinea în păstrare cheile celulelor.* STANCU, R. A. III, 270. *Că mi-i...* [calul] *cam ascuns, La bună păstrare pus.* TEODORESCU, P. P. 533. *Orice e la păstrare, vătămare nicicum are.* ZANNE, P. VIII, 472; **b)** (familiar, ironic) închis; la închisoare. *Deseară d. Caţavencu nu o să fie la întrunire, o să fie în altă parte, la păstrare.* CARAGIALE, O. VI, 87. *Pe dumneata... te vor lua în păstrare ca făptuitor.* STANCU, R. A. III, 325. ✦ Respectare. *Prin păstrarea regulilor, Eminescu e un clasic.* PETICĂ, O. 410.

2. Menţinere **(1)**, perpetuare. [Patimile] *ele nencetat lucrează sau pentru a ei păstrare Sau pentru o pregătire întru cele viitoare.* CONACHI, P. 279, cf. 299. *Moştenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinţii noştri s-au luptat atita în veacurile trecute.* BĂLCESCU, M. V. 26, cf. MAIORESCU, CR. II, 260. *Aceste inconveniente sînt însă o consecinţă chiar a păstrării lor.* ODOBESCU, S. I, 339. *Păstrarea şi mărirea neamului lor.* EMINESCU, N. 53. *Pentru păstrarea uniformităţii, le interzic.* AGÎRBICEANU, A. 40. *Păstrarea lui „g" din „strungă".* DR. VII, 204. ✦ Cruţare. *Dumnezeu voia păstrarea acestui om.* BĂLCESCU, M. V. 30.

— V. **păstra.**

PĂSTRÁT[1] s. n. Faptul de a păstra. *Sta el astfel în toate zilele şi în toate nopţile cu gîndul pironit numai la păstratul şi sporitul banilor.* GANE, N. III, 15, cf. ZANNE, P. V, 155.

— V. **păstra.**

PĂSTRÁT[2], -Ă adj. (Regional) Care este bine îngrijit, care este ţinut în stare bună. Cf. păstra **(1)**. *Îmbli pintr-o grădină bine păstrată şi rînduită.* SBIERA, P. 67.

— Pl.: *păstraţi, -te.*

— V. **păstra.**

PĂSTRAV s. m. v. **păstrăv[1].**

PĂSTRÁVI s. m. pl. v. **păstrăv[2].**

PĂSTRĂ prep. v. **peste.**

PĂSTRĂG s. m. v. **păstrăv[1].**

PĂSTRĂGÁLĂ s. f. v. **prostovol.**

PĂSTRĂGĂLÍ vb. IV. Tranz. (Prin nord-estul Olt.) A rostogoli. Cf. LEXIC REG. II, 30.

— Prez. ind.: *păstrăgălesc.*

— Cf. rostogoli.

PĂSTRĂGÚŞĂ s. f. (Prin Bucov.) Guşă neobişnuit de mare. Cf. ŞEZ. III, 84.

— Pl.: ?

— De la **guşă.**

PĂSTRĂMÁ s. f. v. **pastramă.**

PĂSTRĂMÁR s. m. **1.** (Învechit şi regional) Pastramagiu **(1)**. Cf. DDRF, SFC V, 191.

2. (Familiar) Persoană căreia îi place pastrama.

— Pl.: *păstrămari.* — Şi: **pastramár** s. m. SFC I, 78.

— **Pastramă** + suf. *-ar.*

PĂSTRĂMĂGÍT, -Ă adj. (Neobişnuit) Slab, uscat ca pastrama. *L-a alintat cu un „bă, hîrţoagă păstrămăgită".* V. ROM. martie 1954, 61.

— Pl.: *păstrămăgiţi, -te.*

— De la **pastramă.**

PĂSTRĂMÍ vb. IV. **1.** Tranz. (Prin vestul Munt.; complementul indică animale sau carnea acestora) A face pastramă, a transforma în pastramă. *Păstrămesc mielul.* L. ROM. 1959, nr. 3, 66, cf. UDRESCU, GL.

2. Refl. Fig. (Prin vestul Munt. şi nord-estul Olt.; despre oameni şi animale) A slăbi tare, a rămîne numai piele şi os. Cf. LEXIC REG. II, 16. *Vai, cum s-a păstrămit femeia asta, parc-ar fi ţinut-o cineva numai la fum!* UDRESCU, GL.

— Prez. ind.: *păstrămesc.*

— V. **pastramă.**

PĂSTRĂMIOÁRĂ s. f. (Popular şi familiar) Diminutiv al lui pastramă. Cf. ŞIO II[1], 285. *Că dacă vedea vrun turc, Cu măciuca-l băstorea, Cu singeru-l junghea, Păstrămioară mi-l făcea.* MAT. FOLK. 60. *O bucăţică de păstrămioară cu mămăliguţă caldă, gata masa.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *păstrămioare.*

— **Pastramă** + suf. *-ioară.*

PĂSTRĂMÍT, -Ă adj. (Prin vestul Munt. şi nord-estul Olt.; despre oameni şi animale) Care a slăbit foarte mult, care s-a uscat, s-a sfrijit, s-a scofîlcit. Cf. MAT. DIALECT. I, 233, LEXIC REG. II, 16, UDRESCU, GL. ◇ (Substantivat) *Păstrămita aia, de rea ce e, nu se lipeşte nici carnea pe ea.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *păstrămiţi, -te.*

— V. **păstrămi.**

PĂSTRĂNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRĂNÁG s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRĂNÁP s. m. v. **păstîrnap.**

PĂSTRĂNÁŢI s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRĂNÓG s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRĂTÓR, -OÁRE adj. Care păstrează **(1)** ceva (în bună stare); (în special despre oameni) care are deosebită grijă de un bun, care nu strică, nu risipeşte, nu pierde ceva, cruţător, econom, (regional) păstrielnic. Cf. LB, POLIZU. *Hiece român să hie dăştept, păstrător..., cu dor dă ţara lui.* JIPESCU, O. 33. *O urnă funerară păstrătoare de cenuşi.* ODOBESCU, S. I, 212, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Mai bine e să fie averea pe numele femeii că e mai păstrătoare.* CAMIL PETRESCU, T. II, 166. *Un fir de praf drept mărturie L-a pus tihnit în ciobul păstrător.* ARGHEZI, VERS. 250. *Om iconom, păstrător.* ALR SN V h 1 260/762, cf. 1 260/130, 182, 784. (Substantivat) *Cea mai mare din surori... era păstrătoarea cheilor.* ISPIRESCU, L. 50, cf. DDRF. *Dulapurile de sub bibliotecă..., păstrătoarele arhivei parohiale.* GALACTION, O. A. II, 301. *Femeile acestor păstrători de... aur nu îndrăznesc să iasă... din formele rigide pe care le-au orînduit datinile.* SADOVEANU, O. IX, 232. ◇ (Învechit) *Partid păstrător* = partid conservator. *Partidul guberniului pe care opuitorii îl numesc conservativ sau păstrător.* CR (1848), 14[2]/36. ✦ (Substantivat) Persoană, colectivitate etc. care păzeşte, care respectă, care nu se abate de la legi, tradiţii, obiceiuri etc.; persoană care ştie să ţină un secret, care nu divulgă o taină. V. păzitor. *Păstrătorul şi apărătorul drepturilor şi libertăţilor naţionale române.* KOGĂLNICEANU, S. A. 137. *Ajunsese păstrătorul tainelor politice.* IORGA, I. L. I, 342. *Numai el e păstrătorul credincios al firului neîntrerupt care constituie naţionalitatea noastră.* HOGAŞ, DR. II, 194. *Ţărănimea română... păstrătoarea şi reprezentanta românismului.* IBRĂILEANU, SP. CR. 147. *Şi-n miezul acestei tăceri, un om închis în el (deşi cu zîmbet) ca un păstrător de taine.* TEODOREANU, M. U. 146.

— Pl.: *păstrători, -oare.* — Şi: (învechit) **păstrătóriu, -oáre** adj. LB.

— **Păstra** + suf. *-ător.*

PĂSTRĂTÓRIU, -OÁRE adj. v. **păstrător.**

PĂSTRĂV[1] s. m. **I. 1.** (Şi în sintagmele *păstrăv de Bistriţa,* BĂCESCU, P. 43, *păstrăv de munte,* id. ib. 44, *păstrăv de piatră,* id. ib. 43) Peşte de apă dulce din familia salmonidelor, cu corpul fusiform, de 20—40 cm

lungime, acoperit cu solzi mici, cu spatele verde-măsliniu, stropit cu puncte negre şi roşii, care trăieşte în apele limpezi şi reci de munte, fiind foarte apreciat pentru carnea lui gustoasă; (regional) păstran, pătat **(II 1)** *(Salmo trutta fario). Păstrăvii ce ne-ai trimis dumneata, 17, toţi mari, ni s-au adus* (a. 1698). IORGA, S. D. X, 307, cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *În rîuri de cristale se plec ca să se uite La păstrăvi ce se joacă.* BOLLIAC, O. 134. *Ridică de la pămînt două cutii cu păstrăvi şi cîteva găini.* FILIMON, O. I, 100. *Păstrăvul... iubeşte... apele ce curg prin locurile cu brazi.* I. IONESCU, P. 365, cf. BARONZI, L. 94. *N-ai nimică?... nici hîrzob de păstrăvi?* ALECSANDRI, T. I, 213. *Într-o mînă ţinea o boţă cu păstrovi vii, proaspeţi şi zglobii.* ODOBESCU, S. III, 212. *Făceam cîte-o baie în rîuleţul rece... în undele căruia mă lăfăiam ca un păstrăv.* GANE, N. III, 59. *Seara, vameşul ne ospătează cu păstrăvi proaspeţi.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 136, cf. DAMÉ, T. 127. *Inima Siminei se zbătea în piept Ca pe mal un păstrăv.* COŞBUC, P. I, 253, cf. MARIAN, INS. 56, ANTIPA, F. I. 206, 209, id. P. 82, 84, 97, PĂCALĂ, M. R. 32, ATILA, P. 174. *Scoase din traistă vro zece păstrăvi.* HOGAŞ, DR. I, 205. *Te-ai consacrat exclusiv... pescuitului de păstrăvi.* IBRĂILEANU, S. L. 96. *Păstrăvi proaspeţi sau congelaţi.* NICA, L. VAM. 187, cf. ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 205. *Dibuia cu mîna păstrăvii pe sub bolovanii reci din apa Nemţişorului.* I. BOTEZ, ŞC. 150, cf. DS. *Fulgerau cînd şi cînd păstrăvi ca nişte andrele de argint.* SADOVEANU, O. VII, 403, cf. II, 539, IX, 155, 288, 454, X, 541, XII, 234. *Doar păstrăvii îndrăznesc să meargă împotriva apelor... dezlănţuite.* BOGZA, C. O. 106, cf. 66. *Ceru păstrăvi făcuţi la hîrtie.* PREDA, R. 450. *Creşterea păstrăvului şi reproducerea artificială a acestuia în instalaţiile salmonicole existente au dat rezultate bune.* PROBL. GEOGR. I, 130, cf. H II 12, 144, com. MARIAN. *Cine dracu-o mai văzut Păstrăvu cosînd pe stîncă.* FOLC. TRANSILV. I, 477. *Păstrăvi şi mihalţi la orice tîrg nu găseşti.* ZANNE, P. I, 584. *Ciuşti prin apă, Zup sub piatră (Păstrăvul).* GOROVEI, C. 277. ◇ *Păstrăv american* (sau *irideu, curcubeu, sămănat*) = specie de păstrăv de culoare albastră marmorată, originar din rîurile Americii de Nord şi care, dezvoltîndu-se mai repede, se creşte în pepinierele piscicole *(Salmo trutta iridea).* Cf. ANTIPA, F. I. 200, BĂCESCU, P. 44, C. ANTONESCU, P. 50, DER. *Păstrăv de mare* = specie de lostriţă care trăieşte în mare *(Salmo trutta marina).* ATILA, P. 203, cf. CADE. *Păstrăv icraş* = păstrăv femelă în perioada de reproducere. Cf. BĂCESCU, P. 35, 43, 44. *Păstrăv lăptaş* = păstrăv mascul în perioada de reproducere. Cf. id. ib. ◇ Compus: **păstrăv-de-nisip** = mreană **(2)** *(Barbus meridionalis petenyi).* BĂCESCU, P. 126.

2. (Prin nord-estul Munt.; în forma *păstru)* Zvîrlugă *(Cobitis taenia).* BĂCESCU, P. 126.

II. (Popular; şi, apoziţional, în sintagma *burete păstrăv,* BARCIANU, PAMFILE, I. C. 247, PASCU, S. 281, H VII 432, ŞEZ. VII, 178, ALR II 6 404/95, 102, 310, 551, CV 1951, nr. 9—10, 47, MAT. DIALECT. I, 185) Numele a două specii de ciuperci comestibile care cresc în grupuri pe trunchiul arborilor, una cu pălăria brună-roşcată, cu lamele albe, cu sporii albi şi cu piciorul scurt, burete negru *(Pleurotus ostreatus),* cealaltă cu pălăria cenuşie-verzuie sau roşiatică, cu lamele gălbui şi cu piciorul galben cu puncte negre *(Pleurotus serotinus).* Cf. DDRF, DS. *Păstrăvul (o ciupercă) ce creşte sus în arbore.* H IV 71, cf. 84, IX 298, X 228, XVIII 169, VICIU, GL., DENSUSIANU, Ţ. H. 328, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, CHEST. II 387/72, ALR II 6 404, A III 13, IV 33, BORZA, D. 195. *Doar n-am mîncat păstrăvi* (= doar n-am înnebunit). Cf. ZANNE, P. IV, 70. ◇ *Păstrăv de nuc* = specie de ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă în formă de evantai, de culoare galbenă-roşiatică, care creşte pe trunchiul nucilor, fagilor sau ulmilor; burete de nuc *(Polyporus squamosus).* Cf. BIANU, D. S., PAMFILE-LUPESCU, CROM. 56, PĂCALĂ, M. R. 116, PANŢU, PL. *Păstrăvi roşii* = ciupercă comestibilă cu pălăria zgrunţuroasă, de culoare roşie, cu porii rotunzi, tot roşii care creşte pe arbori *(Polyporus cinnabarinus).* Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 197. *Păstrăv de pămînt* = ciupercă comestibilă moale, fără picior, cu pălăria membranoasă şi albă, care creşte pe ramuri putrede *(Merulius niveus).* Cf. PANŢU, PL. *Păstrăv (roşu) de stejar* = ciupercă comestibilă cu pălăria bombată, purpurie, puţin catifelată, cu piciorul gros, galben şi cu dungi sau puncte roşii; burete de stejar *(Fistulina hepatica).* Cf. BIANU, D. S., PĂCALĂ, M. R. 26, PANŢU, PL., BORZA, D. 193. (Regional) *Păstrăv de pădure* = rîşcov *(Lactarius deliciosus).* Cf. BORZA, D. 194. ✦ (Regional; la pl.) Bureţi de fag *(Dryodon erinaceus).* BORZA, D. 193.

— Accentuat şi: **(I)** *păstrăv* (ALR I 1 741/180, 295, 803). — Pl.: *păstrăvi.* — Şi: (regional) **(I 1) păstrăvă** (ALR I 1 741/45; pl. *păstrăvi,* ib.) s. f., **păstrăg** (DDRF, ALR I 1 741/215, 510, ALR II 6 239/219, 6 404/219, 514, BORZA, D. 193, 195), **păstrav** (LB, DAMÉ, T. 127, ANTIPA, P. 82, 84, 97, BIANU, D. S., PASCU, S. 281, BĂCESCU, P. 48, H IV 84, VICIU, GL., DENSUSIANU, Ţ.H. 328, com. din STRAJA-RĂDĂUŢI, ALR I 1 741/26, 61, 77, 89, 90, 100, 103, 108, 109, 119, 227, 249, 290, 558, ALR II 6 404/95, A III 13, MAT. DIALECT. I, 185; accentuat şi *păstrăv,* ALR I 1 741/93, 94, 96, 98, 112, 148, 289, 339, 350, 573, 582, 861), **(I 1) păstriv** (ib. 1 741/85), **păstrîv** (ANTIPA, F. I. 209, ALR I 1 741/592, 594, ALR II 6 404/130, 551, 554), **păstrov, păstru** (ANTIPA, F. I. 209, BĂCESCU, P. 44, 175, C. ANTONESCU, P. 50, H II 12, ALR I 1 741/200, 354, 735, 740, 764, 768, ALR II 6 239/192, 353, 6 404/353, 762), **(I 1) păstrug** (LB, ATILA, P. 174, BĂCESCU, P. 43), **(I 1) păstruv** (ALR I 1 741/584, 596, 837; accentuat şi *păstrúv,* BĂCESCU, P. 44), **(I 1) păstruve** (ALR I 1 741/596), **(I 1) prăstav** (BĂCESCU, P. 48), **(I 1) prăstăv** (ALR II 6 239/2) s. m.

— Din bg. **пъстърва.**

PĂSTRĂV [2], -Ă adj., s. m. **I.** Adj. (Bucov.) Pestriţ (la culoare). *Prepeliţa-i păstrăva, Dar îi mai păstrăvă Puiul prepeliţii Decît prepeliţa păstrăva.* I. CR. IV, 18. *Cute păstrăvă.* GLOSAR REG.

2. S. m. (Bucov.) Piatră pestriţă din care se confecţionează cutea; (regional) prundar. *Cutea se face din păstrăv.* GLOSAR REG.

3. S. m. pl. (Prin vestul Transilv.; în forma *păstravi)* Pistrui pe faţă. Cf. TEAHA, C. N. 250.

— Pl.: *păstrăvi, -e.* — Şi: **(3) păstrávi** (TEAHA, C. N. 250) s. m. pl., **pîstráv** (id. ib. 253) s. n.

— Cf. păstrăv [1].

PĂSTRĂVÁR s. m. Pescar specializat în prinderea păstrăvilor [1] **(I 1).** Cf. IORDAN, L. R. A. 162. *Cred că un păstrăvar pasionat nu poate avea nimic împotriva drumeţiei.* VÎN. PESC. 1960, nr. 7, 12. *Ca orice vînător de samă, badea Dobreanu e un păstrăvar de frunte.* în SCL 1969, 140.

— Pl.: *păstrăvari.*

— **Păstrăv [1]** + suf. *-ar.*

PĂSTRĂVÁŞ [1] subst. (Regional) Numele unei flori de glastră cu puncte argintii pe frunze, nedefinită mai îndeaproape (Coverca-Vatra Dornei). GLOSAR REG.

— Pl.: ?

— **Păstrăv [2]** + suf. *-aş.*

PĂSTRĂVÁŞ [2] subst. (Regional) Un fel de plăcintă nedefinită mai de aproape (Vicovu de Sus-Rădăuţi). GLOSAR REG.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. păstrăv [1].

PĂSTRĂVĂ s. f. v. **păstrăv [1].**

PĂSTRĂVĂLEÁN s. m. (Regional) Persoană care locuieşte peste o vale (Lisa-Făgăraş). LEXIC REG. 93.

— Pl.: *păstrăvăleni.*

— **Păstră** + **vălean.**

PĂSTRĂVĂRÍE s. f. Crescătorie de păstrăvi[1] **(I 1).** *Unde sînt instalate... păstrăvării, pescăruşul verde poate fi dăunător.* LINŢIA, P. II, 35.
— Pl.: *păstrăvării.*
— **Păstrăv**[1] + suf. *-ărie.*

PĂSTRĂVIÓR, -OÁRĂ s. m., adj. **1.** S. m. Diminutiv al lui păstrăv[1] **(I 1).** Cf. DM. *Cînd să treacă Cerna, apa nu l-a lăsat, pînă cînd nu i-a adus negri păstrăviori.* RĂDULESCU-CODIN, L. 21, cf. 127.
2. S. m. pl. (Prin nordul Munt.) Bureţi comestibili cu pălărie mare, neidentificaţi mai îndeaproape, care cresc la rădăcina unor pomi. V. păstrăv[1] **(II).** Cf. RĂDULESCU-CODIN, L. 127.
3. Adj. (În sintagma) *Pere păstrăvioare* = varietate de pere mici, alungite, galbene-aurii, pe partea însorită rumenite, cu puncte ruginii (asemănătoare cu cele de la păstrăv[1]). Cf. FLORA R.P.R. IV, 208.
— Pl.: *păstrăviori, -oare.*
— **Păstrăv**[1] + suf. *-ior.*

PĂSTRĂVÍŢĂ s. f. (Rar) Femela păstrăvului[1] **(I 1).** Cf. ANON. CAR., DM.
— Pl.: *păstrăviţe.*
— **Păstrăv**[1] + suf. *-iţă.*

PĂSTRĂVÍU, -ÍE adj. (Rar; despre părul animalelor sau, p. ext., despre animale) De culoare albă sau cenuşie, cu pete roşcate. Cf. ENC. VET. 153.
— Pl.: *păstrăvii.*
— **Păstrăv**[2] + suf. *-iu.*

PĂSTRENÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRIÉLNIC, -Ă adj. (Regional) Păstrător (Pecinişca-Băile Herculane). ALR SN V h 1 260/2.
— Pl.: *păstrielnici, -ce.*
— **Păstra** + suf. *-elnic.*

PĂSTRIÓR, -OÁRĂ adj. v. **pestrior.**

PĂSTRIV s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTRÎNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRÎNÓG s. m. v. **păstîrnac.**

PĂSTRÎV s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTROV s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTRU[1] subst. **1.** (Învechit şi regional) Păstrare **(1)**; economisire; cumpătare. *Zic că la păstru firea să-şi deprinză.* PANN, P. V. III, 74/27. *Să aştearnă pe jos ceva negru... ca atunci cînd s-or scutura să se vadă, pentru a le putea aduna şi pune la păstru.* MUSCEL, 64. *Aceste plante se pun apoi la păstru, fiind bune de leac.* PAMFILE, S. V. 170. ◇ Loc. adv. **Cu păstru** = cu măsură, cu economie, în mod cumpătat. *Omul care ştie a trăi cu păstru, Paraua o are la galben cap-păstru.* PANN, P. V. III, 74/13, cf. DDRF, TDRG, ŞĂINEANU, D. U.
2. (Învechit şi regional) Persoană sau colectivitate care păstrează **(1, 2)** ceva, care face să dăinuiască. *Poporul, vorbitorul de căpetenie şi păstrul limbii.* EMINESCU, în L. ROM. 1961, nr. 1, 55.
3. (Familiar) Închisoare. *Mai greşim şi noi. Să ne scuzaţi pentru că vă ţinem la păstru de aproape două săptămîni.* STANCU, R. A. III, 175.
— Pl.: ?
— Derivat regresiv de la **păstra.**

PĂSTRU[2] s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTRUG s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTRUGÁRNIŢĂ s. f. Plasă specială folosită la pescuitul păstrugilor. Cf. DM, GRAUR, E. 32.
— Pl.: *păstrugarniţe.*
— **Păstrugă** + suf. *-arniţă.*

PĂSTRÚGĂ s. f. Peşte marin din familia acipenseridelor, lung de 1,20 pînă la 2 m şi avînd greutatea de 7—30 kg, cu corpul alungit, subţire, cu botul lung şi turtit ca ciocul de raţă, cu pielea pestriţă pe spate şi gălbuie pe pîntece, apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Acipenser stellatus). Să faci plăcintă de icre de nisetru şi de postrugă i de morun* (a. 1749). GCR II, 43/2, cf. POLIZU. *Păstruga este mai subţire şi mai neagră decît nisetru.* I. IONESCU, M. 89, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Nisetrul, morunul, păstruga au căzut cu uşurinţă în cîrmaciu.* SĂM. VI, 366. *Cîrmacele de cegă, cu cari se prinde cega mare... şi păstruga.* ANTIPA, P. 663, cf. id. F. I. 251, ATILA, P. 406, NICA, L. VAM. 188, ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, F. R. 247. *Am poruncit păstrugă la grătar şi vin la răcitoare.* I. BOTEZ, ŞC. 153. *Noi altceva nu vă putem pune dinainte decît morun, nisetru şi păstrugă.* SADOVEANU, O. XIII, 323, cf. VIII, 324. *O păstrugă şi trei sterpane.* DAVIDOGLU, O. 45, cf. H II 281, 299, 319, V 274, IX 27, XIV 397, XVIII 261. *Numai ştiucă şi păstrugă.* TEODORESCU, P. P. 500, cf. 504, com. MARIAN. *Peşte şi postrungă Şi pană de caracudă.* MAT. FOLK. 191, cf. 105, 164, 180, GRAIUL, I, 71. *Numai cegă şi postrugă.* PĂSCULESCU, L. P. 175, cf. ALR I 1 746/675, 677, ARL II 6 239/987. ◇ Expr. (Regional) **A vorbi cegă şi păstrugă** = a vorbi fleacuri, nimicuri. Cf. ZANNE, P. I, 404.
— Pl.: *păstrugi.* — Şi: (învechit şi regional) **postrúgă,** (regional) **păstrúngă, pastrúgă** (H II 319), **pastrúngă** (ib. IX 27), **pistrúgă** (BĂCESCU, P. 23), **postrúngă, răstrúgă** (ANTIPA, P. 616), **răstrúngă** (TDRG, ANTIPA, F. I. 254) s. f.
— Din scr. **pastruga.**

PĂSTRÚN, -Ă adj. (Regional) Pestriţ (la culoare) (Coveiu-Băileşti). Cf. MARIAN, INS. 341. *Frate Iorgovane, Tu de mi-ei aduce De-o cigă păstrună.* id. ib.
— Pl.: *păstruni, -e.*
— Cf. păstrăv[2].

PĂSTRÚNGĂ[1] s. f. v. **păstrugă.**

PĂSTRÚNGĂ[2] s. f. v. **postrungă**[1].

PĂSTRUV s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTRUVE s. m. v. **păstrăv**[1].

PĂSTUÍ vb. IV v. **păsui**[1].

PĂSTÚRĂ[1] s. f. **1.** Polen depozitat de albine în celulele fagurilor şi folosit, pe lîngă miere, ca hrană pentru ele şi pentru puiet. Cf. ANON. CAR. [Viermuleţului] *îi dau de mîncat păstură.* ECONOMIA, 178/15, cf. KLEIN, D. 222, HEM 744, CIHAC, I, 197, DDRF, MARIAN, INS. 146, ŞĂINEANU, D. U. *Urmărea... zborul de glonte al insectelor care plecau şi... căderea lor lină cu încărcăturile grele de păstură.* SADOVEANU, O. IX, 553, cf. LTR[2], DER. *Albina face păstură.* H III 307, cf. X 355, XII 374, com. MARIAN, CHEST. VI 153/18, VI/14, 26.
2. Substanţă răşinoasă, aromată şi amară culeasă de albine de pe mugurii arborilor pentru a o folosi la astupatul crăpăturilor din stup, la lipitul fagurilor etc.; propolis, (regional) păstrar. Cf. CIHAC, I, 197. *În unele celule se află o materie, altă decît mierea, căreia i se zice păstrar sau păstură.* DAMÉ, T. 120. *Prisăcarul... scoate păstura din fagur, căci se-ntinde ca picinginea.* SĂGHINESCU, V. 30, cf. TDRG. *Fagurii topiţi lasă la fund o parte mai negricioasă, care se datoreşte păsturei sau păstrarului.* PAMFILE, I. C. 95, cf. CADE, VOICULESCU, L. 244, ŞEZ. III, 84, CHEST. VI/15. ✦ (Regional; în forma *păscură)* Boştină (obţinută din fagurele stors) (Şimand-Arad). ALR I 1 691/59.
3. (Prin Transilv.) Fagure. Cf. LB, GHEŢIE, R.M.

— Accentuat şi: *păstúră*. DER. — Şi: (regional) **păscurá** (ALR I 1 691/59), **prăstúră** (ANON. CAR.), **prestúră** (CADE) s. f.
— Lat. **pastura**.

PĂSTÚRĂ[2] s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) **1.** Şervet, ştergar în care se învelesc la ţară alimentele (mai ales la cîmp); (regional) merindare[1]. Cf. LB, POLIZU, CIHAC, I, 192, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, REV. CRIT. III, 164, VICIU, COL. 203, BREBENEL, GR. P. ✦ Năframă (**I 1**); broboadă. Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Năframa — păstura — o leagă sub conciu.* PĂCALĂ, M. R. 122, cf. 169, LEXIC REG. 83, 106, II, 126. ✦ Batistă (Sibiel-Sibiu). LEXIC REG. II, 62.
2. Catrinţă, fotă. *Femeile... poartă două păsturi: una mai lată... legată cu mijlocul pe şoldul drept, alta mai îngustă... legată drept înainte.* MOLDOVAN, Ţ. N. 176, cf. ŞĂINEANU, D. U., II VII 124, CV 1950, nr. 4, 33, LEXIC REG. 93.
— Pl.: *păsturi* şi (rar) *păslure* (POLIZU). — Şi: **panstúră** (LEXIC REG. 106, II, 126), **pástură** (LEXIC REG. 83; pl. *paşture*, ib.) s. f.
— Etimologia necunoscută. Cf. pînzătură.

PĂSTURÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui păstură[2] (**1**) (Sibiel-Sibiu). LEXIC REG. II, 62.
— Pl.: *păsturiţe*.
— **Păstură**[2] + suf. *-iţă*.

PĂSTURÓS, -OÁSĂ adj. (Prin Transilv.) Cleios, păstos (ca păstura[1] **2**). Cf. BARCIANU, ALEXI, W.
— Pl.: *păsturoşi, -oase*.
— **Păstură**[1] + suf. *-os*.

PĂSUÍ[1] vb. IV. **I. 1.** Tranz (Complementul indică oameni sau instituţii) A da răgazul necesar pentru a face ceva, a permite să întîrzie cu achitarea unei obligaţii (băneşti), a (mai) lăsa timp, a amîna; a îngădui; spec. a proroga. *Plăti-voi, Doamne, numai ca să mă mai păsuiască pînă la o zi, că sum sărac.* N. COSTIN, ap. DDRF. *Datornicii să păsuiască pe oameni pînă în trei luni.* AXINTE URICARIUL, LET.[2] II, 130. *Neputînd a-i păsui, că era purcezător după turme* (a. 1743). IORGA, S. D. VI, 252. *Pîn va sfîrşi sfînta slujbă au vrut a fi păsuit.* BELDIMAN, E. 88/2. *Bani n-au luat zapciii de la ei, că m-am rugat ca să-i mai păstuiască pînă cînd oi vedea cum rămîne* (a. 1822). IORGA, S. N. 185, cf. LB, CIHAC, I, 196. *Ercule nu-l mai păsui, ci, întinzînd arcul, mi-l ochi tocmai în piept.* ISPIRESCU, U. 57. *Era în întîrziere cu trei rate de credit, nu-l mai puteau păsui.* VLAHUŢĂ, O. A. III, 42. *Fă-mi hatîrul, mai păsuieşte-l vro cîteva luni... garantez eu.* I. NEGRUZZI, S. I, 31, cf. BARCIANU. *Preuţii în restanţă cu plata să fie păsuiţi pînă după facerea uricului.* SBIERA, F. S. 405, cf. 8, ALEXI, W. *Nu ştiu dacă păsui-vor zeii Să vin napoi ori voi pieri la Troia.* MURNU, O. 313, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Gogu o va mai păsui pentru plata datoriei.* REBREANU, R. I, 188. *Să-l înduplece s-o mai păsuiască?* GĂLĂCTION, O. A. I, 153. *Păsuieşte-mă să-mi termin vorba.* IOVESCU, N. 132. *Îi amînase şi-i păsuise cît se putuse de mult.* PREDA, M. 452. *L-am păsuit cît l-am păsuit, d-apoi acuma mi-o ieşit peri albi.* Com. FURTUNĂ. *Eu l-aş plăti, domnule, şi l-aş scoate de la dumneata, dacă m-ai păsui vreo două săptămîni.* Com. din VICOVU DE SUS-RĂDĂUŢI. ◇ Refl. pas, *Cînd iaste ca să se întoarcă zestrea înapoi..., pentru ceale mişcătoare, să se păsuiască două luni.* PRAVILA (1814), 124/19. *Adunarea Congresului Naţional s-au păsuit pe un timp nehotărît.* AR (1829), 67[1]/3. ◇ Intranz. *Acel vărvar nu vru să-l crează, nice vru să-i păsuiască.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 194[r]/25.
2. Intranz. (Învechit) A înceta, a se întrerupe, a se suspenda. *Afară de sărbătorile însemnate, paradosirea învăţăturilor va păsui, în diocopia verei, o lună* (a. 1828). URICARIUL, VII, 174.
II. Tranz. (Rar) A măsura cu pasul[2] (**II 2**). Cf. SĂGHINESCU, S. 98, CADE.
III. Tranz. (Regional) A urmări cu perseverenţă, pas[2] cu pas[2] (pentru a se răzbuna) (Ţepu-Tecuci). Cf. PAMFILE, J. III, 92.
— Prez. ind.: *păsuiesc*. — Şi: (învechit, rar) **păstuí** vb. IV.
— **Pas**[2] + suf. *-ui*.

PĂSUÍ[2] vb. IV. Tranz. **1.** (Complementul indică piese, părţi ale unui ansamblu etc.) A ajusta, a potrivi (pentru a obţine o bună îmbinare); a fixa, a încheia. *Meşterii împestriţau de şindrile nouă acoperişurile; uşile şi ferestrele erau păsuite în rosturile lor.* SADOVEANU, O. XIV, 94, cf. DM. *Paziile nu erau bine păsuite, că a trebuit să umple golurile cu chit.* Com. din PIATRA NEAMŢ, cf. LEXIC REG. II, 126.
2. (Regional) A vaccina; a injecta (Zărneşti). Cf. CHEST. V/98. *Se vindecă dacă le păsuieşte cu sînge de la altă oaie.* ib.
— Prez. ind.: *păsuiesc*.
— Din germ. **passen**.

PĂSÚI[3] subst. v. **fasole**.

PĂSUIÁLĂ s. f. Acţiunea de a păsui[1] şi rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva (pentru îndeplinirea unei obligaţii); amînare, păsuire[1], (învechit şi regional) răzbun. Cf. păsui[1] (**I 1**). *Se rugase să aibă păsuială pînă şi-a îngropa giupîneasa.* N. COSTIN, LET. II, 43/28. *Numai chiria îş plătie, ce şi acee cu păsuială.* NECULCE, L. 312. *Să-i deie păsuială cîteva zile* (sfîrşitul sec. XVIII). LET. III, 281/13. *Se învoi patriarhilor, după ceririle lor, o păsuială de zăce ani* (a. 1855). URICARIUL, IV, 434/18, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Păsuieli de arenzi şi de biruri.* ap. TDRG, cf. ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Merg îndemnaţi cu bunătate, cu prietenie, cu păsuieli.* SADOVEANU, O. VII, 147. ✦ (Învechit, rar) Întîrziere, încetineală cu care are loc un proces, un fenomen. [La rumegătoare] *mistuirea se face mai cu păsuială.* I. IONESCU, C. 4/6.
— Pl.: *păsuieli*.
— **Păsui**[1] + suf. *-eală*.

PĂSUIÉLE s. f. pl. (Bot.; prin Ban. şi Transilv.) Salcîm *(Robinia pseudacacia)*. Cf. DR. I, 362, PANŢU, PL., BORZA, D. 148.
— Etimologia necunoscută. Cf. păsui[3].

PĂSUÍRE[1] s. f. Acţiunea de a păsui[1] şi rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva pentru îndeplinirea unei obligaţii; amînare, păsuială, (învechit şi regional) răzbun. Cf. păsui[1] (**I I**). *Puţina vieţuire nu dete păsuire Acestui împărat S-arate vreo mărire.* VĂCĂRESCUL, IST. 277. *Ai lesnit, cu păsuire, Darea birului în ţară.* CONACHI, P. 44, cf. DDRF. *După o lungă păsuire, iar războiul înteţeşti.* OLLĂNESCU, H. O. 277. *Guvernul trecuse cu păsuirile peste orice limită.* BRĂESCU, O. A. I, 77. *Datornicul ceruse însă o păsuire pentru primul semestru.* SADOVEANU, O. IX, 137. *Şi cu paşi de despărţire, Moartea a prins a socoti: ... „Păsuire-i dau".* CONTEMP. 1948, nr. 108, 6/4. *A văzut săteni care le plîngeau la prag, cerînd păsuire.* CAMILAR, N. I, 332. *Voia să hotărască mama pentru el, dar mai ales spera încă într-o păsuire a sorţii.* VINEA, L. II, 208. *Oamenii au venit din nou la dumneata să le mai îngădui o păsuire.* VORNIC, P. 99.
— Pl.: *păsuiri*.
— V. **păsui**[1].

PĂSUÍRE[2] s. f. Acţiunea de a păsui[2] şi rezultatul ei. *Dificultăţile constau în realizarea unei păsuiri cît mai perfecte a pistoanelor.* CIŞMAN, FIZ. I, 274. *La gaze... se cere o păsuire mult mai exactă a pistoanelor şi a ventilelor.* id. ib. 330.
— Pl.: *păsuiri*.
— V. **păsui**[2].

PĂSUÍT [1], -Ă adj. (Rar) Căruia i se dă răgaz pentru a face ceva sau i se permite să întîrzie cu îndeplinirea unei obligații. Cf. DDRF.
— Pl.: *păsuiți, -te.*
— V. **păsui [1].**

PĂSUÍT [2], -Ă adj. (Despre piese, părți ale unui ansamblu etc.) Care este ajustat, potrivit (pentru a obține o bună îmbinare sau fixare). *Se folosesc așa-zisele șuruburi păsuite, al căror corp cilindric este prelucrat foarte exact.* SOARE, MAȘ. 12. [Fusele] *sînt bine păsuite și echilibrate.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 216. ◇ (Adverbial) *Două pistoane... pătrund păsuit în doi cilindri metalici.* CIȘMAN, FIZ. I, 255. *Fierarul, ca să așeze șina pe roată, o încălzește întîi și o bagă păsuit.* id. ib. 271. ✦ Fig. (Rar) Chibzuit, potrivit. *Mintea îi stă împotrivă cu păsuită gîndire.* CONACHI, P. 277.
— Pl.: *păsuiți, -te.*
— V. **păsui [2].**

PĂSUITÓR, -OÁRE adj. (Rar) Care păsuiește [1] **(I 1)**, care dă răgaz cuiva pentru a face ceva; p. ext. răbdător, îngăduitor, indulgent. *Eram îngăduitor și păsuitor, fiindcă eram bucuros și împăcat.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 175.
— Pronunțat: *-su-i-.* — Pl.: *păsuitori, -oare.*
— **Păsui [1]** + suf. *-tor.*

PĂSÚLĂ s. f. v. **fasole.**

PĂSÚLE s. f. v. **fasole.**

PĂSULÍCĂ s. f. v. **fasolică.**

PĂSULÍȚĂ s. f. v. **fasoliță.**

PĂSÚȘ s. n. v. **pașuș.**

PĂȘÁRI subst. (Regional) Unealtă de lemn în formă de compas, folosită în dulgherie, rotărie, dogărie etc.; (învechit și regional) pas [2] **(II 2)**, pasnic **(4)** (Răcoasa-Panciu). Cf. H XI 517.
— **Pas [2]** + suf. *-ar.*

PĂȘĂLUÍ vb. IV. Intranz. (Familiar, ironic) A stăpîni, a domni (ca un pașă [1]). *Cîtăva vreme pășăluiau aici netulburați de nimeni și clrmaciul, și clrmăcița.* CIAUȘANU, R. SCUT. 79, cf. SFC IV, 128, 132.
— Prez. ind.: *pășăluiesc.*
— **Pașă [1]** + suf. *-ălui.*

PĂȘCĂ vb. I v. **pîșcîi [1].**

PĂȘCĂLĂU s. m. (Regional; glumeț) Flăcău (Mățău-Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.
— Pl.: *pășcălăi.*
— Etimologia necunoscută.

PĂȘCĂNÁT s. m. v. **păstîrnac.**

PĂȘCĂVÍ vb. IV v. **pîșcăvi.**

PĂȘCĂVÍT, -Ă adj. v. **pîșcăvit.**

PĂȘCIÚNE s. f. v. **păștiune.**

PĂȘCULÍE s. f. v. **pașculie.**

PĂȘCÚȚE s. f. pl. (Bot.; regional) Bănuți *(Bellis perennis).* Cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 29.
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă ș t i ț ă.

PĂȘEÁN, -Ă adj. v. **pîșin.**

PĂȘÉN, -Ă adj. v. **pîșin.**

PĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparține pașei [1] **(1)**, emis de pașă [1]. *Se găsiră 14 tuiuri și alte 14 semne pășești* (sfîrșitul sec. XVIII). ȘIO II$_1$, 286. *Fiind în cetate pașă așezat de împărăție, Pazvandoglu au început a-i sta împotrivă la trebile și poruncile pășești.* DIONISIE, C. 185.
— Pl.: *pășești.*
— **Pașă [1]** + suf. *-esc.*

PĂȘÍ vb. IV. Intranz. **1.** (Adesea urmat de determinări modale) A face unul sau mai mulți pași [2] **(I 1)**, a înainta pas [2] cu pas [2], a parcurge o distanță mergînd pe jos, a se deplasa pe jos (călcînd pe ceva). Cf. PSALT. HUR. 29^{v}/17. *Pășiți, oamenii miei și intrați în cămara voastră.* GAVRIL, NIF. 18/10. *Dacă-l pusără pre picioare, au călcat de-au păsit de trei ori.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 19^{r}/2, cf. id. PS. 54/10. *Pre aspidă și pre vasiliscă vei păși* (a. 1689). GCR I, 286/23, cf. ANON. CAR. *Iar leșii, încet păsind, sprijenie năvala turcilor.* NECULCE, L. 48. *Fecioarele ce pășie din loc în loc cu jocul* (a. 1773). GCR II, 89/36. *Atunci omul, poftitorul de viață lungă, păși înaintea lui Dumnezeu* (a. 1816). id. ib. 357, cf. DRLU, LB. *Victima se lasă, păsind l-altar voioasă.* HELIADE, O. I, 389. *Un soldat viteaz pișaște măreț împotriva vrăjmașului.* MARCOVICI, D. 9/6. *De căldură, d-osteneală, a păși el nu mai poate.* ASACHI, S. L. I, 210. *Se apropie, pașeaște.* BĂRAC, A, 24/5. *Înainte și înapoi, pășeau, cu toată cuviința, oștile înarmate.* BĂLCESCU, M. V. 395. *Condamnatul... păsind foarte încet.* CR (1848), 2 [2]/50. *L-a lăsat să dibuiască încoaci, încolo păsind.* PANN, P. V. I, 67/8. *Tudor se vede păsind cu fală.* BOLLIAC, O. 161. *Sămănătorii harnici, cu sacul subsuoară, Pășesc în lungul brazdei pe fragedul pămînt.* ALECSANDRI, POEZII, 43. *Pășește tăcut pe sub bolta întunecată a fagilor și a frasinilor.* ODOBESCU, S. III, 87. *Tu auzi păsind în tindă. E iubitul care vine De mijloc să te cuprindă.* EMINESCU, O. I, 76. *Era militică, pășea mărunt, vorbea scurt.* SLAVICI, O. II, 8. *După dînșii pișau cîteva tactmuri de lăutari.* ISPIRESCU, M. V. 43. *Mai mult o simt decît o aud, așa de-ncet pășește.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 177, cf. DDRF. *Nalt e de statură Și-ndesat pășește.* COȘBUC, P. II, 145. *Pășea iute, mărunt, ușor.* DELAVRANCEA, H. T. 99. *Pășeam în neștire, oprindu-mă la fiecare douăzeci de pași.* DUNĂREANU, CH. 115. *Pășeau voinicește și vorbeau tare de răsunau rîpile.* REBREANU, I. 120. *Cu oaste oțelită în lupte-nverșunate Pășește voievodul din asprul Făgăraș.* PETICĂ, O. 183. *Pășea mărunt, în vîrful ghetelor.* AGÎRBICEANU, A. 389. *Sabina păși în vîrful picioarelor, lipită de perete.* C. PETRESCU, C. V. 17, cf. id. Î. II, 242. *Pășește domol și nu vede pe nimeni.* SEBASTIAN, T. 41. *Este o vorbă: pe omul rău îl cunoști după pleoape, pe hoț după cum pășește.* VLASIU, D. 302. *Pășeau tăcuți în locuri singuratice.* SADOVEANU, O. IX, 132. *De-acu pășește ager că ți-a ajuns totuna De te-or găsi mînia și prigoni furtuna.* ARGHEZI, VERS. 379. *În șirul al doilea pășea un băiat.* CĂLINESCU, S. 9. *Boii pășeau încet.* STANCU, R. A. IV, 12. *Pășea cu siguranța omului care-i la el acasă.* VORNIC, P. 129. *Un țăran înalt ca o prăjină mergea încet, abia păsind.* PREDA, M. 280. *Compania pășește obosită.* ISAC, O. 199. *Prin parcul larg, pășește rar, Printre perechi de-ndrăgostiți.* LABIȘ, P. 377. *Pășea frumos, săltîndu-și pieptul ascuns într-o cămașă aspră.* BARBU, P. 220. *A luat-o încet pe uliță la deal, păsind rar.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 514. [Soldatul] *cînd pășește zdrăngănește.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 407. *Iată că trece o babă... păsind cîtinel.* SBIERA, P. 118. *Aș ieși, nu pot ieși, Căci de ieri nu pot păși.* MARIAN, Î. 178. *Fata... păsind pe o podea, pe două... iată că i se arătă o babă.* RETEGANUL, P. III, 12. *Tot prin lină că pășea.* TEODORESCU, P. P. 690. *Păși, acasă!* MAT. DIALECT. I, 214. *Tu, drăguță ca și eu, Ți-i găsi tare cu greu, Să pășească-n pași ca mine.* FOLC. TRANSILV. I, 296. ◇ (Cu complement intern) *Am păsit un pas la cîmp Ș-am văzut o copiliță.* SEVASTOS, C. 109. *Numai un pas oi păși Și șapte, opt oi găsi.* ȘEZ. VIII, 60. ◇ Fig. *Limba românească acum pișaște către desăvîrșire.*

HELIADE, O. II, 201. *Turchia va să intre într-o cărare de ţivilizaţie în carea Eghipetul au şi început a păşi cu sporinţă.* AR (1830), 18 2/8. *Propunerea este de d-ta primită... păşind totodată şi către punerea ei în lucrare* (a. 1831). URICARIUL, VIII, 203. *Să păşască către o învoire* (a. 1852). ib. III, 248. *Pe fruntea lui senină dreptatea străluceşte, Întocma ca şi-un soare pe sferă cînd păşeşte.* MUREŞANU, P. 65/9. [Luna] *păşeşte-nvăluită în umbra unui nor.* ALEXANDRESCU, O. I, 142. [Lumea] *păşeşte cu pas mare către-un ţel de mult dorit.* ALECSANDRI, P. II, 6. ◇ Expr. (Tranz.; învechit) **A păşi pe cineva din urmă** = a urma foarte de aproape pe cineva, a merge (imediat) după cineva, a se lua după cineva. *Ruset se închină şi sărută mîna domnului, apoi trecu mîndru la ieşire. Fliondor îl păşi din urmă.* SADOVEANU, O. X, 112. ✦ (Urmat de determinări, împreună cu care verbul capătă diverse accepţii) **a)** (Cu determinarea „înainte" sau „mai departe"; adesea fig.) A înainta, a avansa. *Steagurile husăreşti, păşind înainte, au intrat în şanţurile turceşti.* NECULCE, L. 49. *Neamul acesta... mulţi veci tot înainte au păşit şi au crescut.* CANTEMIR, HR. 104. *Alţii păşind înainte muţeşte, Cu armele sale împoncişate, Să trezea prăvăliţi pe spate.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 280, cf. 141, LB. *Acum să recapitulăm... esenţialele concluziuni... grăbindu-ne a păşi înainte.* HASDEU, I. C. I, 162. *Astfel păşea ceata nainte.* ODOBESCU, S. I, 65. *Făcui din ditlogi Pisicuţii chip să păşească înainte.* HOGAŞ, M. N. 95. *Eu nu mai aştept decît întoarcerea măriei tale şi voi păşi înainte.* SADOVEANU, O. XII, 375. *Fără să vadă nimic, fără să audă nimic, Gheorghe Dima a păşit înainte către punte.* GALAN, Z. R. 96. **b)** (Învechit, cu determinarea „împotrivă") A se împotrivi, a se opune. *Pre cei ce vor păşi împotrivă... să-i pedepseşti* (a. 1815). URICARIUL, I, 231. **c)** (Învechit, cu determinarea „la mijloc") A interveni (ca mediator). *Pentru orientali începuse a păşi la mijloc împărăteasa Rusiei.* BARIŢIU, P. A. I, 360. *Membrii consistoriului se temeau cu tot dreptul ca să nu păşească la mijloc gubernul.* id. ib. 633. ✦ Tranz. (Rar; complementul indică spaţii, distanţe) A parcurge, a străbate. *Lina pe furiş, ca dorul, Păşea-n degete pridvorul Şi la mine-n prag venea.* COŞBUC, B. 9. *Găsim ghiocei pe potecă păşind-o alături, iubito.* PILLAT, P. 18.

2. (Cu determinări locale care indică un spaţiu delimitat sau considerat ca atare şi de obicei introduse prin prep. „în") A intra, a pătrunde **(2)**. *Moscalii... păşind în grosimea turcilor, au luat toată armata.* MUSTE, LET. III, 53/23. *Cînd păşi în sală, faţa conului Tase se rumeni.* GÎRLEANU, N. 78. *A păşit în Pocuţia, a însemnat hotar şi a pus ptrcălabi.* SADOVEANU, O. XII, 357. *Îşi aduse aminte de întîia noapte în care păşise în această casă.* CĂLINESCU, E. O. I, 240. *Păşise în curte cu un pas repezit.* PREDA, M. 101. *În casă nu i-aş păşi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 272. ◇ Fig. *Păşind în lume ca pruncul cu dureri, Începi cu lacrimi a tale cărări.* MUREŞANU, P. 204/2. *Iubirea e un înger ce-n casă cînd păşeşte Şi pragul şi căminul cu pasul lui sfinţeşte.* ALECSANDRI, T. II, 107. ✦ Fig. A se apropia de sau a atinge o anumită vîrstă, a intra într-o anumită perioadă de timp. *Cînd fetişoara a început a gîndi la vorba ce i-a spus-o un flăcău, atunci ea păşeşte pe faţă mare.* SEVASTOS, N. 3. *Încă n-am păşit în vîrsta bătrîneţii.* SADOVEANU, O. XI, 20. *Omenirea a păşit în secolul cosmonauticii.* GEOLOGIA, 7.

3. (Cu determinări locale) A ieşi. *Cît voinicul din dumbravă afară Păşi, iacă începu a-ş vini în sine.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 246. *Dar unde o lăsa bătrînul să păşească afară din ogradă?* SADOVEANU, O. III, 188. *Pe neaşteptate deschise poarta şi păşi în stradă.* V. ROM. februarie 1955, 255. *Nici afară n-oi păşi, Şi, zău, altu mi-oi găsi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 248.

4. (De obicei urmat de determinări locale introduse prin prep. „peste") A trece (cu un singur pas [2] sau cu cîţiva paşi [2]) dincolo de ceva. *Nu se sfiise a păşi preste hotar, întru împărăţia romanilor.* MAIOR, IST. 179/18, cf. MARCOVICI, C. 34/2, POLIZU. *Ei păşesc peste hotare.* ALECSANDRI, P. II, 82. *Păşi uşurel peste ostreţele culcate la pămînt.* DELAVRANCEA, T. 49. *Tîrziu de tot păşi peste şinele drumului de fier.* GÎRLEANU, N. 168. *Păşi, fără frică..., peste netnvinsa şi îngrozitoarea stavilă.* HOGAŞ, M. N. 95. *O momîie păşeşte peste şanţ.* C. PETRESCU, Î. I, 128. *Cînd păşeau ei peste treaptă, păşea şi el în aceeaşi mişcare.* V. ROM. august 1954, 99. *Păşi sprinten peste şinele înfierbîntate de soare.* GALAN, Z. R. 10. *Intrară înăuntru cu demnitatea cuvenită, păşind cîte unul peste prag.* PREDA, D. 114. (Fig.) *Păşea peste greutăţi totdeauna cu nădejdea că mîni o să fie mai bine decît azi.* MIRONESCU, S. A. 57. ◇ Tranz. *Acest pîrtiaş netnsemnat, pre care un copil îl poate păşi.* NEGRUZZI, S. I, 316. *Păşiră pragul porţii.* ISPIRESCU, L. 194, cf. N. LEON, MED. 5. *Toader tocmai păşea pîrleazul.* GÎRLEANU, N. 25. *Păşise şanţul să se ferească de împroşcarea stropilor.* C. PETRESCU, Î. I, 152. *Olbriht Crai socotea că a păşit pe neaşteptate hotarul.* SADOVEANU, O. XII, 371. *Cînd cineva trece peste mort ori îl pîşeşce, se face pricolici.* H IV 162. *Ce este lung cît lumea şi lat de-l păşeşte găina?* [Urma lăsată de roata unui vehicul]. TEODORESCU, P. P. 248. ✦ Fig. (Învechit şi regional) A încălca, a nesocoti. *De-om cumva păşi noi peste legăturile şi aşezămîntul ce se însămnează mai gios, nici un ceas să nu se lase dobitoacele, pe locurile Moldovei, să le păşunăm.* AMIRAS, LET. III, 172/3. *Nu cumva... să se ispitească a păşi peste ponturile domneşti* (a. 1815). URICARIUL, I, 122. *Episcopia, păşind peste acele învoieli, au pus în lucrare... şi alte din nou asupriri* (a. 1839). ib. V, 9/12. *Nici nu se mai gîndea nimeni să păşească peste hotărîrea lui Dumnezeu.* RETEGANUL, P. IV, 74.

— Prez. ind.: *păşesc*; imper. (regional) şi *păşi!*
— V. **pas [2]**.

PĂŞIA interj. v. **pîş [1]**.

PĂŞÍE s. f. (Rar) **1.** Paşalîc **(3)**. *Are împăratul... sfetnici... carii toate trebile împărăţiii poartă, şi de pace şi de oaste, şi de păşii şi de domnii a le schimba şi a le da.* URECHE, L. 123. *Şi-i deduse împărăţia păşie lui Cantemir, de se scria paşă.* M. COSTIN, ap. GÎDEI.

2. Paşalîc **(1)**. *Din porunca împărăţiei, au strîns cită oaste au avut din păşia lui.* M. COSTIN, ap. GÎDEI. *Şi astăzi turcii zic acei păşii Mesraim sau Misir.* N. COSTIN, L. 77.

— Pl.: *păşii*.
— **Paşă [1]** + suf. *-ie*.

PĂŞÍN, -Ă adj. v. **pîşin**.

PĂŞÍRE s. f. Acţiunea de a **păşi** şi rezultatul ei.

1. Înaintare în spaţiu pas [2] cu pas [2], parcurgere pe jos a unei distanţe; p. ext. fel de a păşi **(1)**; capacitate de a păşi. Cf. **păşi (1)**. [Şchiopii] *plînsu-s-au vrodinioară Că sînt lipsiţi de păşirea cea slobodă şi uşoară?* CONACHI, P. 287, cf. POLIZU. *Pe fruntea sa energică Un tainic foc străluce Ş-a ei păşire-i sprintenă Ca gîndul care-o duce.* ALECSANDRI, P. II, 157, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd asta Novac auzea, De necaz se aprindea, Se repezea haiduceşte Şi mergea păşiri lupeşte.* POP., ap. GCR II, 303. ◇ Fig. *Să aşteapte vreamea pentru a putea judeca despre păşirile vieţii lor.* ŢICHINDEAL, F. 40/18. *A vieţii nesimţită curgere şi grabnică spre moarte pîşire.* MARCOVICI, C. 35/9. *Se cerea cea mai energică păşire organelor administrative.* AGÎRBICEANU, L. T. 190. ◇ (Rar) *Păşire înainte* = progres. Cf. DDRF. (Rar) *Păşire înapoi* = regres. Cf. DRLU.

2. Intrare (într-un spaţiu), pătrundere **(2)**. Cf. **păşi (2)**. *Încă de la întîia lui păşire în casa doamnei Lazaridi..., mesele de joc îl atrăseseră.* SADOVEANU, O. VII, 241. ◇ Fig. *Pre tinerii universitari ajunşi la pragul păşirii în viaţa publică soţială, îi mai priveam ca pe nişte arbori vigoroşi.* SBIERA, F. S. 380.

— Pl.: *păşiri*.
— V. **păşi**.

PĂȘÍT[1] s. n. Faptul de a păși (1); p. ext. fel de a păși (1), pas[2] (1 2), mers[1] (1), umblet. *Pre pășitul lor și pre căutătură,... le-ar fi cunoscut îndată vina.* M. COSTIN, LET. I, 298/15. *Ztnele-apoi, cu pășit de sfioși porumbei, se grăbiră, Pline de rîvnă fiind, oștirea danae s-ajute.* MURNU, I. 108. *Omul care-i năcăjit Se cunoaște pe păștt.* MÎNDRESCU, L. P. 19.
— V. **păși.**

PĂȘÍT[2], -Ă adj., s. f. **1.** Adj. (Prin vestul Munt.) Care este făcut, executat cu sărituri peste rîndul obișnuit, rar; p. ext. însăilat. *Cusătură pășită.* UDRESCU, GL. *Scris pășit.* id. ib. *Rînduri pășite.* id. ib.
2. S. f. (Prin Olt.) Distanță aproximativ egală cu un pas[2] (I 1) (GL. OLT.) sau cu o jumătate de pas[2] (LEXIC REG. 31).
— Pl.: *pășiți, -te.*
— V. **păși.**

PĂȘITÓR, -OÁRE subst. **1.** Subst. pl. (Zool.; învechit; în compusul) **Pășitoare-pe-unghii** = nume generic dat animalelor digitigrade. Cf. J. CIHAC, I. N. 22/16.
2. Subst. pl. (Regional) Pietre înșirate pe marginea unui drum, pentru a se putea păși pe ele cînd e noroi mare. Com. din ZAGRA-NĂSĂUD.
3. S. m. și f. (Învechit) Persoană care încalcă, nesocotește o lege, o poruncă etc. *A legeei pășitori potribi-se-vor depreunră.* PSALT. HUR. 32/12. *Urit-ai toți pășitorii de la dereptățile tale.* ib. 107/20.
— Pl.: *pășitori, -oare.*
— V. **păși.**

PĂȘITÚRĂ s. f. **1.** (Învechit și regional) Pas[2] (I 1). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 212. *De doi pași și-o ptșitură, Sînt la tine-n bătătură.* MAT. FOLK. 301, cf. ALR II/I MN 45, 2 242/762, 886. ◇ Fig. *Lutnd pre Cel-de-sus într-agiutor, vom fi întru a sa grijă toate pășiturile neprietenești a le întrece.* N. COSTIN, LET. II, 108/28. *Cel mare, rtztndu-și de piticii ce-i stau împotrivă, urmează cu mari pășituri socotealelor lui* (a. 1694). FN 24.
2. (Prin Munt.) Împunsătură rară de ac, făcută ici și colo (sărind peste rînd). Cf. COMAN, GL. *Cusut cu pășitură.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pășituri.*
— **Păși** + suf. *-tură.*

PĂȘOÁIE s. f. (Învechit, rar) Soție de pașă[1]. *Și au luat pre toț turcii robi, iar pre pășoaia lui Colceag au slobozit-o.* NECULCE, L. 369.
— Pl.: *pășoaie.*
— **Pașă[1]** + suf. *-oaie.*

PĂȘTĂNÁC s. m. v. **păstîrnac.**

PĂȘTĂNÁT s. m. v. **păstîrnac.**

PĂȘTE prep. v. **peste.**

PĂȘTÉLE s. f. pl. (Bot.; regional) Flămînzică *(Erophila verna)* (Bozovici-Oravița). Cf. BORZA, D. 65.
— **Paști[1]** + suf. *-ele.*

PĂȘTÉRE s. f. v. **paștere.**

PĂȘTICĂRI s. m. pl. (Prin Transilv.) Persoane care se îngrijesc de aprovizionarea bisericii cu prescură, ulei, tămîie, smirnă etc., mai ales în postul mare și de paști[1] (1). Cf. VICIU, GL., DENSUSIANU, Ț. H. 328.
— De la **paști[1].**

PĂȘTÍȚĂ s. f. **1.** (Regional) Diminutiv al lui **paști[1]** (1). *Că și noi te-om dărui La păștiță cu jîntiță, La stngeorz cu-n miel frumos, La ispas cu-n bulz de caș.* CHEST. V 174/8, cf. UDRESCU, GL.
2. (Bis.; regional; la pl. art.) Bunavestire (Rășinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 191.
3. (Regional; în forma *paștiță)* Sărbătoare prăznuită în prima duminică după paști[1] (1); duminica Tomii, (regional) paștele (alea) mici (Feneș-Alba Iulia). ALR II/I MN 110, 2 813/102.
4. Numele a două plante erbacee: **a)** mică plantă care are una sau două flori galbene-aurii, acoperite pe partea dinafară cu peri moi; găinușă, gălbinele, dediței-galbeni, floarea-paștilor, floarea-paștilor-galbenă, floarea-păsărilor, floarea-vîntului-galbenă, găinușă-galbenă, (regional) breabăn, pînea-paștelui, pînea-paștilor-galbenă, muscerici-galbeni *(Anemone ranunculoides).* Cf. PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 19, DER, H V 287, 458; **b)** (regional) floarea-paștilor *(Anemone nemorosa).* Cf. DDRF, DR. I, 337, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., DS, ALR SN III h 644. *Se arată viorelele, păștița, brebeneii.* GALACTION, A. 365.
— Pl.: *păștițe.* — Și: (regional) **păstíță, paștíță** (ALR II/I MN 110, 2 813/102) s. f.
— **Paști[1]** + suf. *-iță.*

PĂȘTIÚNE s. f. (Învechit și regional) Pășune (1). *Niprul ... are păsciune multe și bune.* HERODOT (1645), 224. *Vitele... să nu se supere de către cuniceri, iar aducîndu-le în păsciune înadins.* (a. 1794). URICARIUL, V, 305/12. *Ce lumină... Învață pe dobitoace a-și alege lor păsciune, A-și cunoaște doftoria, Otrava a nu atinge?* CONACHI, P. 293, cf. H XI 505, XVII 392. *Se minună mult Alexandru de astă vedenie: cum de boii acei mari, în așa bună și multă păsciune, și numai nu cad de pe picioare de slabi.* RETEGANUL, P. V, 53. *Cînd simte de vreme bună, Trage oile-n păștiune.* MAT. FOLK. 116.
— Pl.: *păștiuni* și *păștiune.* — Și: **păsciúne, păsciúne** s. f.
— Contaminare între **paște[3]** și **păsune.**

PĂȘTUÍ vb. IV. (Prin vestul Munt.) **1.** Refl. (În practicile religiei creștine) A lua paști[1] (2); p. ext. a se împărtăși. *Tu te-ai păștuit, mă păcătosule?* UDRESCU, GL.
2. Tranz. A înjura de paști[1] (1); (regional) a paști[2], a paștealui. *Ia nu mai păștui, mă, așa copilul.* UDRESCU, GL.
— Prez. ind.: *păștuiesc.*
— **Paști[1]** + suf. *-ui.*

PĂȘUNÁ vb. I. **1.** Intranz. (Mai ales despre animale erbivore) A mînca (1) iarbă, frunze, trifoi etc. la pășune (1); a paște[3] (1). Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU. *Vitele satului pășunau lacom.* DELAVRANCEA, V. V. 176, cf. ALEXI, W. *Acolo desjugară Și-i slobozîră apoi să pășuneze.* MURNU, O. 100, cf. STOICA, VÎN. 19. *Vor pășuna — în turme — animalele.* BO (1955), 171. *El zice: bătătură, miriște, pîrloagă, sărături, locurilor pe unde pășunează oile.* H VIII 78. *Iarna... oile nu pot pășuni pe cîmp.* CHEST. V 14/44. ◇ Tranz. *Păraiele... udează vrun loc mai cu-ndestulare ce vitele pășunează.* CONACHI, P. 300.
2. Tranz. (Folosit și absol.) (Despre oameni; complementul indică mai ales animale erbivore, turme etc.) A duce la pășune (1), a duce să pască[3] (1), a păzi în timp ce paște[3]; a paște[3] (2), a păstori (1). *Trec cu oile în hotarul cîmpulungenilor moldovinescu, de-ș pășuniadză oile pe munții lor* (a. 1753). IORGA, S. D. VI, 6. *Nu ari acum sărăcime unde să pășunezi căte o vacă ci au pe la casăli lor* (a. 1780). id. ib. V, 261. *Vitele ce le aduc negutitorii dintr-alte părți aicea în țară... nu le vor pășuna mai mult de 2 luni* (a. 1799). URICARIUL, I, 91. *Nu sînt volnici a-și pășuna cîte o vită ce au* (a. 1816). ib. II, 23. *La locul acela... Anais să afla ca să-și pășuneză turma sa.* BELDIMAN, N. P. II, 109/5. *Un stăpîn avînd oi multe Ș-argați destui... Dintr-înșii unul alege, Îi dă-nvățături și lege, Cum el să le pășuneze.* PANN, P. V. II, 43/1, cf. POLIZU. *Dincoace de apă e un cioban, care pășunează o turmă.* CARAGIALE, O. III, 17, cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U. *Ciobanii, după ce au pășunat oile la suhaturi, le aduc la stînă.* H IV 278, cf. III 195, IX 341. *Pe-nserat îl trimetea stăpînul la cai, pe hotar, să-i pășuneze.* RETEGANUL,

P. III, 28. *Păşunam de toamna ptnă primăvara.* GRAIUL, I, 23. ◇ Refl. pas. *Oile se vor păşuna aicea în Moldova* (a. 1799). URICARIUL, I, 90. *Oile se paşuneadzi la imaş.* H VIII$_2$ 24, cf. 283, XVI 22. *Iarna nu se păşunează oile, ci li se dă fîn.* CHEST. V 23/45. ✦ (Învechit; complementul indică plante, terenuri cu iarbă) A face să fie păscut de animale, a pune animalele să pască. *Să nu fie volnic nici să are, nici să coseaşcă, nici bucatele să-şi păşuneze* (a. 1735). URICARIUL, XXI, 157.

— Prez. ind.: *păşunez.* — Şi: (regional) **păşuni** vb. IV.

— V. **păşune.**

PĂŞUNÁR subst. (Regional) Păşune **(1)** (situată pe o coastă de deal) (Feneş-Alba Iulia). Cf. CHEST. IV 116/102.

— Pl.: ?

— **Păşune** + suf. *-ar.*

PĂŞUNÁRE s. f. **1.** (Rar) Păşunat **(1).** Cf. LB, POLIZU. *Venitul de la păşunarea munţilor.* I. IONESCU, P. 111, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Locul de păşunare ptnă la alegerea mieilor se cheamă tnţărcătoare.* H IX 341.

2. (Prin Bucov.) Păşune **(1).** Cf. GLOSAR REG.

— Pl.: *păşunări.*

— V. **păşuna.**

PĂŞUNÁRIŢ s. m. (Regional) Proprietar de oi care îşi încredinţează altuia turma pentru păşunat (Lunca Cernii-Haţeg). DENSUSIANU, Ţ. H. 328.

— Pl.: *păşunariţi.*

— **Păşune** + suf. *-areţ.*

PĂŞUNÁT s. n. **1.** Faptul de a păşuna; păscut[1] **(1),** (rar) păşunare **(1),** (învechit şi regional) paştere, păşune **(2),** (regional) păşuneală. *Locuri de mutări pentru păşunatul oilor* (a. 1800). IORGA, S. D. VI, 7. *Acel loc să fie slobod... pentru păşunat* (a. 1816). URICARIUL, II, 23/4, cf. ŞĂINEANU, D. U. *De la iernat, la păşunat Să-şi ducă renii.* I. BARBU, O. 70. *Am mai fost eu la păşunat prin părţile Dobrogei.* SADOVEANU, O. VI, 367. *Dădusem ... caii la păşunat la niţică iarbă, într-o vîlcea.* V. ROM. octombrie 1954, 13. *Păşunatul trebuie să înceapă după ce solul s-a zvîntat şi cînd ierburile au înălţimea de 8—15 cm.* LTR[2]. *Spaţii zvîntate, acoperite cu păduri de sălcii sau plopi şi cu pajişti, care servesc pentru păşunat.* MG I, 670. *Păşunatul în păduri este permis în locurile şi în condiţiile stabilite.* BO (1962), 236, cf. SFC IV, 291, 301. *Vitele... se împart, în timpul păşunatului, vara, în mai multe vîjdoace, după etate şi după sex.* H XI 417, cf. XV 99. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Poartă albine la păşunat după un meşteşug pe care l-a învăţat în balta Brăilei.* SADOVEANU, A. L. 190.

2. (Regional) Păşune **(1).** Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În unele ţări nobilimea şi-a salvat situaţia materială... transformîndu-şi proprietăţile în imense păşunate închise.* OŢETEA, R. 310, cf. H V 89, XVIII 4, CHEST. V 21/22, 29, 44, 56, 89, 92, 95, A II 6.

— Pl.: **(2)** *păşunaturi* şi (rar) *păşunate.* — Şi: (regional) **păşunít** s. n. CHEST. IV 106/170, 113/177 d, ALR I 409/190, SFC IV, 291.

— V. **păşuna.**

PĂŞÚNĂ s. f. v. **păşune.**

PĂŞUNĂRÍE s. f. (Regional) Păşune **(1)** (pentru cai); (regional) păşunărit. Com. din BĂNIŞOR-ŞIMLEU SILVANIEI.

— Pl.: *păşunării.*

— **Păşune** + suf. *-ărie.*

PĂŞUNĂRÍT subst. (Regional) Păşune **(1)** (pentru cai); (regional) păşunărie. Com. din POMI-BAIA MARE.

— Pl.: ?

— **Păşune** + suf. *-ărit.*

PĂŞÚNE s. f. **1.** Loc acoperit cu vegetaţie ierboasă perenă, unde pasc[3] **(1)** vitele; (popular) păscătoare (v. păscător **2),** (învechit şi regional) păştiune, (regional) păşunare **(2),** păşunat **(2),** păşunet, păscălău[2], pascom, păscătorie, păscut[1] **(2),** paşă[2] **(1),** păscătură, păscăneţ. V. suhat, izlaz, imaş. *Aceştea..., în cîmpi, după păşune, cu dobitoacele umblă.* URECHE, L. 117. *Aflară păşune multe şi bune.* BIBLIA (1688), 290[1]/50. *Cînd se scot oile la păşune.* CALENDARIU (1814), 188/13. *Oare oile sau caii se-ngrijesc d-un nenoroc Cînd s-adună la păşune treisprezece la un loc?* ASACHI, S. L. I, 227. *Calu-mi este la păşune ş-acolo merg să prînzesc.* PANN, P. V. I, 24/18. *Aveam frumoase holde şi turme la păşune.* BOLLIAC, O. 97. *Să culegem împreună, Tu fragi roşi de prin păşună, Eu crini albi pe sînul tău.* ALECSANDRI, P. I, 79. *Mai încolo sînt păşuni verzi, bogate.* ODOBESCU, S. I, 5. *Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vreo limbă Ce cu-a turmelor păşune a ei patrie ş-o schimbă.* EMINESCU, O. I, 142. *În ziua aceea s-a-ntors cu oile de la păşune mai tîrziu ca de obicei.* CARAGIALE, O. IV, 135. *Mergea cu vitele la păşune.* ISPIRESCU, L. 230. *Penteleul îşi desfăşură bogatele-i păşuni.* VLAHUŢĂ, O. A. II, 94. *Aceste întinsori de fîn se vor mai numi şi izlazuri, păşuni.* PAMFILE, A. R. 151. *Turma sosise de la păşune.* HOGAŞ, DR. I, 293. *Luşca, sat mare şi bogat, cu păşuni grase.* REBREANU, I. 313. *Iar la-ntoarcere, să trecem prin păşuni.* TOPÎRCEANU, B. 148. *Regiunea podişurilor, în vecinătatea Atlasului, cu păşuni sărace.* BRĂESCU, O. A. II, 139. *Auzeam sunînd sec piedicile cailor de la păşune.* SADOVEANU, O. X, 398. *Lucrările... de îmbunătăţire a păşunilor alpine.* LEG. EC. PL. 443. *Vitele mele-n păşuni Rumegă.* ARGHEZI, VERS. 184. *Se întorcea cireada salului de la păşune.* CAMIL PETRESCU, O. I, 14. *Se recomandă gospodăriilor... să organizeze păşuni artificiale.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 859. *Păşunea se întindea pe toată coama grindului.* V. ROM. iulie 1954, 79. *Nişte păşuni aflate undeva la marginea lumii.* CAMILAR, N. I, 212. *Pentru păşunile de pe terenuri în pantă trebuie luate măsuri de prevenire şi combatere a eroziunii.* LTR[2]. *În ordinea gradului de degradare, pe primul plan stau terenurile arabile, după care urmează păşunile.* MG I, 178, cf. DER. *Acea jintiţă acră o mănîncă ciobanii la păşune.* H VII 484. *Cu oiţele-mi pornea Şi-n păşune le mîna.* TEODORESCU, P. P. 502. *Făt-Frumos a încălicat pe iapă şi a plecat cu ea spre păşune.* POPESCU, B. IV, 26. *Tăt îl mînă Şi-l adună Cu oile la păşune.* FOLC. TRANSILV. I, 330. ◇ Fig. (În limbajul bisericesc) *Noi oamenrii tăi şi oile păşunriei tale ispoveadimu-ne ţie.* PSALT. HUR. 68[2]/11. *Mînie-se urgia ta spre oile păşuriei tale.* PSALT. 146. *Gloata ta... pe păşunea cea bună să crească.* DOSOFTEI, PS. 86/8. *Să nu vază mulgere de dobitoace nici păşunea mierii şi a untului.* BIBLIA (1688), 371[2]/37. ✦ P. restr. Vegetaţie ierboasă, iarbă. *Cai lăsa păşunea şi mergea de mînca şarpii.* HERODOT (1645), 32. *Toată păşiunea şi otava înverzesc.* CANTEMIR, IST. 86. *Hrana şi păşiunea vilelor oştii împuţinîndu-se, s-au arădicat şi... s-au mutat.* R. GRECEANU, CM II, 177. *Pe unde... ducea el* [vitele], *păşunea era mai cu gust şi mai îndestulătoare.* ISPIRESCU, L. 230. *Dădură de un cîmp neted acoperit cu păşune ca un hipodrom.* CĂLINESCU, S. 373. *Porniţi-l... Peste cîmpi fără păşune, Peste ape fără vaduri.* MARIAN, V. 27. ◇ Fig. *Eu sînt uşe. Şi în mine cine va intra, mîntui-se-va; şi intra-vor şi ieşi-vor, şi păşune afla-vor.* CORESI, EV. 482. *De vremi veţi fi păşune.* I. VĂCĂRESCUL, P. 355/9.

2. (Învechit şi regional) Păscut[1] **(1),** păşunat **(1).** *Dă către nici o parte nu putea să iasă nimenea din tabără, nici măcar pentru păşiunea dobitoacelor.* R. GRECEANU, CM II, 185. *Un ostrovaş... plin de multe livezi, fiind toate udate împrejur, şi avînd din sine multă iarbă şi hrană din destul spre păşunea dobitoacelor.* AETHIOPICA, 46[r]/24. *Să facă să răsară iarbă de păşune* (a. 1795). GCR II, 159/9. *Legea... pentru dreptul păşunei turmelor de oi.* AR (1830), 10[1]/22. *Acolo îşi ţine o parte din turma sa, fiind mai îndemnatic locul de păşune.* DRĂGHICI, R. 160/27. *Vezi ... fineţele...*

lăsate de păşune. SLAVICI, O. II, 90. *Ei aduc oile la păşune pe mirişti, prin păduri, prin bălţi.* H III 131. *Păşunea de cină este noaptea.* ib. X 260.
— Pl.: *păşuni* şi (învechit şi regional) *păşune*, (regional) *păşuniuri* (BL III, 129). — Şi: (regional) **păşúnă, părşúne** (CHEST. IV 113/264) s. f.
— Lat. **pastio, -onem.**

PĂŞUNEÁLĂ s. f. (Regional) Păscut[1] **(1)**, păşunat **(1)**. Cf. DDRF, TDRG. *Luat oile-n pornealã Să le duc la păşunealã.* I. CR. II, 162.
— Pl.: *păşuneli.*
— **Păşuni** + suf. *-eală.*

PĂŞUNÉLE s. f. pl. (Regional) Pacişă. [Ouăle] *se şterg cu o cîrpă, otreapă, buci sau pacişele (păşunele) moi de cinepă.* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 188.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a c i ş e l e.

PĂŞUNÉT s. n. Păşune **(1)**. Com. din TRANSILV.
— Pl.: *păşuneturi.*
— **Păşune** + suf. *-et.*

PĂŞUNÍ vb. IV v. **păşuna.**

PĂŞUNÍT s. n. v. **păşunat.**

PĂŞÚŞ s. n. v. **paşuş.**

PĂŞUŞÉR s. m. v. **pasager.**

PĂŞUŞÓI s. m. (Regional) Proprietar (Demsuş-Haţeg). *Făšea la um păşuşon' numa o zi d'e lucru.* DENSUSIANU, Ţ. H. 115, cf. 328.
— Pl.: *păşuşoi.*
— Etimologia necunoscută.

PĂTÁ vb. I. **1.** T r a n z. şi r e f l. A(-şi) face o pată **(1)**, a (se) umple de pete, de murdărie; a (se) murdări, a (se) mînji **(1)**. Cf. ANON. CAR., LB, POLIZU. *Lat e cîmpul celei lupte... plin de sînge ce-l pătează.* ALECSANDRI, P. II, 18. *De grindă groasă, din mijlocul tavanului, atîrna un crîmpei de aţă, pătat de muşte.* DELAVRANCEA, T. 46. *Pămîntul în sine pare-a plînge, Că-l tot udăm cu lacrimi şi-l tot pătăm cu sînge.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 55. *Îl primise el, într-o hăinuţă de casă pătată şi arsă în mai multe locuri de fel de fel de acide.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 170. *Vro doi oameni cu hainele ude, pătate de tină.* AGÎRBICEANU, A. 372. *Pieptul şi poalele cămăşii erau pătate de sînge.* REBREANU, I. 46. *Şi-mi pătează covorul cu toată apa care curge din el.* C. PETRESCU, C. V. 147. *Să frigă bine pastrama aia, că e pătată de muşte.* CAMIL PETRESCU, O. III, 170. *A pus peste rochie un şorţ albastru cu picăţele albe ca să nu-şi păteze rochiţa.* V. ROM. decembrie 1954, 69. *Nu mănînc brînză, scrîşni Niculaie, ştergîndu-şi obrajii pătaţi de lacrimi.* PREDA, M. 26. *Şoferul îi întinse cu mîna lui pătată de ulei... mărul înjumătăţit.* BARBU, P. 70. *Degetul mijlociu pătat de cerneală.* s iunie 1960, 8. (R e f l. p a s.) *S-o petat* [haina]. ALR SN IV h 1 221/172. ◇ F i g. *În loc să povăţuiască tinereţea către bine, o împinge la vîlturi şi pătează haina cea curată a nevinovăţiei.* NEGRUZZI, S. I, 323. *Trecutul este tare: îl vei vedea îndată Pe faţa unor oameni de urma lui pătată.* BOLINTINEANU, O. 138. *Duşmanul neamului lor... apucase cu mîinile sale pătate de sînge topuzul stăpînitorului.* IORGA, L. II, 619. ✦ T r a n z. (Rar) A stropi (făcînd pete, murdărînd). *Cu parfum de brad pătat-am dantela pernelor curate.* MINULESCU, V. 48.

2. T r a n z. A face să constituie, a determina, a realiza o porţiune de altă culoare pe un fond mai mult sau mai puţin omogen colorat; a împestriţa, a smălţa. *Raza lunei alb pătează umbra verde din cărare.* EMINESCU, O. IV, 120, cf. ANGHEL, PR. 25. *Pîlcuri de papură deasă, de nepătruns, îi întrerupeau* [ghiolului] *lucirea argintată pătînd-o cu umbre negre.* CAZABAN, V. 166. *Omătul tîrziu Pătează aleele mute.* TOPÎRCEANU, B. 80. *Lîngă peretele burduşit şi lepros, dormea un om cu gura căscată cu faţa pătată de penumbră.* BRĂESCU, O. A. I, 243. *Tufişuri dese ca peria... pătau cîmpia sură.* SADOVEANU, O. I, 156. *Două puncte negre pătau banda netedă de nisip auriu.* BART, E. 168. ◇ R e f l. p a s. *Albastrul limpede al cerului adînc... se pătează de cîte un punct negru dar trecător: e un vultur.* HOGAŞ, DR. I, 18. *Drumul mare se pătează de bluze albastre şi de fuste uşoare.* SADOVEANU, O. I, 405.

3. T r a n z. F i g. A aduce prejudicii (morale) numelui, reputaţiei, cinstei etc. cuiva; a pîngări, a profana; a dezonora. *În destul ne-au pătat prin amăgiri răii bîrfitori.* MUMULEANU, C. 57/11. *Suflet josnic... Să pătezi al nostru nume.* CONTEMPORANUL, I, 686. *Cît de mare ar fi fost gloria acestui poet de n-ar fi uneori pătat!* ODOBESCU, S. I, 49. *Sînt fără inimă... Pe orice pun mîna, pătează.* DELAVRANCEA, T. 41. *Incendiul în braţele-i de pară Va stinge lumea de păcat pătată.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 24. *Fata e dintr-o familie pe care necinstea lui ar păta-o.* BASSARABESCU, V. 107. *Ce-i rătăceşte pe oameni, ce le pătează gloria?* CAMIL PETRESCU, T. III, 367. *Vă rog, domnilor,... să nu-mi pătaţi trecutul.* BRĂESCU, M. B. 145. *N-am să pătez cu vorbe ce mi-i drag.* BENIUC, C. P. 50. ◇ R e f l. p a s. *Cinstea cînd să pătează nu să mai poate spăla.* PANN, E. I, 92/20.
— Prez. ind.: *pătez.* — Şi: (regional) **petá** vb. I.
— V. **pată.**

PĂTÁC subst. v. **pitac**[1].

PĂTÁCICĂ s. f. v. **pataşcă**[2].

PĂTÁR subst. (Regional; cu sens neprecizat, probabil) Cuvertură pentru pat[1] (Hurdugi—Huşi). Cf. H VI 143.
— Pl.: ?
— **Pat**[1] + suf. *-ar.*

PĂTÁRE s. f. **1.** Acţiunea de a (s e) p ă t a şi rezultatul ei; mînjire. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

2. Nume generic dat unor boli ale plantelor provocate de ciuperci, bacterii şi virusuri, care se manifestă prin pete de diferite forme, mărimi şi culori apărute pe părţile atacate ale plantei. Cf. LTR[2], DER.
— Pl.: *pătări.* — Şi: (regional) **petáre** s. f. LM.
— V. **păta.**

PĂTÁŞCĂ s. f. v. **pataşcă**[1].

PĂTÁT, -Ă adj., s. m. **I.** Adj. **1.** Cu pete **(1)**, cu murdărie; murdar **(1)**, mînjit, (învechit şi popular) picat[2] **(2)**, (regional) perceat **(1)**; (despre pielea oamenilor) care este pigmentat diferit (şi inestetic) pe unele porţiuni. *Mîndrele m-or supărat Că mi-s negru şi pătat.* DOINE, 85. *De streină ce-am rămas, Numa-s neagră pe obraz, Numa-s neagră şi pătată Şi prin străini depărtată.* ŞEZ. III, 153. ✦ (Argotic; despre femei) Gravidă. Cf. BUL. FIL. V, 191. ✦ (Despre animale şi despre plante sau despre părţi ale lor) Care are porţiuni de altă culoare pe un fond mai mult sau mai puţin omogen colorat, (regional) p i c a t[2] **(3)**; p. e x t. bălţat, pestriţ. *Şi năştea oile albe şi împistrite şi în feliul cenuşii pătate.* BIBLIA (1688), 22[2]/15, cf. POLIZU, DAMÉ, T. 48. *Un copoi frumos, negru pătat cu alb, se răsturnă ţiptînd în ţărînă.* SADOVEANU, O. I, 159. *Grupe de vaci pătate negru şi alb... pasc abia mişcîndu-se.* id. O. IX, 218. *În privinţa culorii sînt* [oi] *albe, seine, pătate şi negre.* H II 60, cf. 131, 207, X 535. *Busuioc roşu pătat, Cine, foc, te-a sămănat?* RETEGANUL, TR. 52. [Hîrciogul e] *cît un miţ petat cu galbin şi alb.* ALR II 4 969/250, cf. ALRM SN I h 179.

3. Fig. Pîngărit, profanat; compromis; dezonorat. *Amară trebuie să fie...* [moartea] *pentru omul cu cugetul patat.* NEGRUZZI, S. I, 243. *Tristețea lor neprihănită Altt e de chinuitoare, Că pune-n suflete pătate O mistică tnfiorare.* PETICĂ, O. 134. *Altfel, onoarea lor rămîne pătată.* STANCU, R. A. I, 273. *Moralmente a rămas pătat.* T februarie 1962, 21. *Mai bine sărac și curat, decît bogat și pătat.* ZANNE, P. V, 566.

II. S. m. **1.** (Iht.; regional) Păstrăv[1] **(I 1)** *(Salmo trutta fario).* Cf. BĂCESCU, P. 44.

2. (Bot.; regional; la pl.) Dediței de pădure *(Anemone silvestris).* Cf. CIHAC, II, 248, DDRF, BARCIANU, JAHRESBER. V, 325, BORZA, D. 19.

— Pl.: *pătați, -te.* — Și: (regional) **petát,-ă** adj.

— V. **păta.**

PĂTÁVĂȚ subst. (Regional) Bărbătuș (la războiul de țesut) (Borșa-Vișeu de Sus). Cf. ALRM SN I h 305/362.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută.

PĂTĂCHÍE s. f. (Regional) **1.** Par[1] **(1),** ciomag. *A pus mîna pe o pătăchie și a tnceput pe spinarea nevestei.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 106. *Și: harșt! harșt! rumânu c-o pătăchie pe spinarea țiganului.* I. CR. III, 222, cf. COMAN, GL. *Îl iau cu pătăchia dacă vine.* CV 1950, nr. 4, 44. *I-a dat o pătăchie-n cap și l-a dat jos.* ib. 1951, nr. 11, 38, cf. L. ROM. 1959, nr. 2, 54, UDRESCU, GL. ✦ (Prin vestul Munt.) Nuia **(1)** groasă. *Mă duc la pădure să iau cîteva pătăchii, numai ca să am material de coșuri.* CV 1952, nr. 2, 37. ✦ Pătăchir (Turcinești-Tîrgu Jiu). GL. OLT.

2. (Regional) Epitet dat unei femei urîte (Larga-Tîrgu Ocna). Cf. I. CR. VII, 154.

— Pl.: *pătăchii.*

— Etimologia necunoscută.

PĂTĂCHÍR s. n. (Regional) Împletitură de nuiele cu care se înalță pereții teascului de struguri; (regional) pătăchie (Bumbești-Tîrgu Jiu). GL. OLT.

— Pl.: *pătăchire.*

— Cf. p ă t ă c h i e.

PĂTĂLEÁȚĂ s. f. (Regional) Par[1] **(1),** ciomag. *Pătăleața pe care o ținea în mînă căzu alături.* GALACTION, O. A. I, 281.

— Pl.: *pătălețe.*

— Cf. p ă t ă c h i e.

PĂTĂRÁMĂ s. f. v. **pataramă.**

PĂTĂRÁNIE s. f. **1.** (Popular) Pățanie, întîmplare (neplăcută). Cf. CIHAC, II, 685. *De-ar avea codrul ista gură să spuie cîte a văzut, cumplită pătăranie ne-ar mai auzi urechile.* CREANGĂ, O. 282. *Împăratul... știa de pătărania celei dintîi fete.* ISPIRESCU, ap. DDRF. *Zîmbi moș Niculce de pataranta ce spunea un popă.* CONTEMPORANUL, V_1, 105. *Diaconul trebuia să povestească fiecăruia toată pătărania de la-nceput.* ib. VI_2, 302. *După ce-și ma vine în fire, tncepe a istorisi despre pătăraniile cîte le-a avut cu baba.* MARIAN, Î. 210. *Ni povestea... pătăraniile moșilor și strămoșilor.* SBIERA, F. S. 5. *Începu să istorisească toată pătărania.* D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 177, cf. ALEXI, W., TDRG. *Nu mai spunea nimănui despre pătărania asta.* CIAUȘANU, R. SCUT. 38, cf. MIRONESCU, S. 619. *Să tmpărtășească nevestelor ultima pătăranie a domnului primar.* C. PETRESCU, O. P. I, 207. *Aflase tot satul de pataranta popii.* SADOVEANU, O. I, 255. *Beșcu, de cînd cu pătărania, s-a lăsat de băutură.* STANCU, D. 122. *Spuntndu-i toată pătărania cum s-au fost întîmplat.* SBIERA, P. 52. *Dacă vede că nevasta nu-i mai răsare de nicăiri, spune lui Făt-Frumos pătărania.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 226. *Ț-oi spune și eu o pataranie.* GRAIUL, I, 545. *Povești băietanului pătăraniile ce avusese cu matahala.* PAMFILE, S. T. 164. *Și-i povestește popa toată pătărania.* VASILIU, P. L. 261. *De la pataranta din dealul Balaurului, Scarlat n-a mai umblat la vînătoare.* Com. din PIATRA NEAMȚ. *I-a spus toată pataranta cu ciobanul.* CANDREA, F. 131.

2. (Regional) Scandal, ceartă; zarvă. *Ba, eu ts popă... — D-apoi tu? Și-ncep fiecare pataranie, cam cu jumătate de gură.* PAMFILE, D. 98, cf. 126. *A făcut o pătaranie numai ca ea.* Com. din FRATA-TURDA.

— Pl.: *pătăranii* și *pătărănii.* — Și: (prin metateză) **tăpăránie** s. f. CONV. LIT. XX, 1 019, DR. III, 380.

— **Păți** + suf. *-ăranie.* Cf. p a t a r a m ă.

PĂTĂRÎNGĂ s. f. **1.** (Prin nord-estul Olt. și vestul Munt.) Par[1] **(1),** ciomag sau nuia **(1)** lungă. *Să-l iai cu pătărînghia cînd o mai veni la tine.* TOMESCU, GL., cf. CV 1950, nr. 3, 36, LEXIC REG. 83. *Cînd ți-oi da o pătărîngă o ții minte și pe lumea ailaltă.* UDRESCU, GL.

2. (Regional) Penis. Cf. PASCU, C. 187.

— Pl.: *pătărîngi.* — Și: **(1) pătărínghie** s. f.

— Etimologia necunoscută. Cf. m ă t ă r î n g ă.

PĂTĂRÍNGHIE s. f. v. **pătărîngă.**

PĂTĂRNÍCHE s. f. v. **potîrniche.**

PĂTĂROÁNCĂ s. f. (Regional) Numele unui pește lat, asemănător cu carasul, nedefinit mai de aproape (Sîrbești-Dr. Petru Groza). Cf. BĂCESCU, P. 184.

— Pl.: *pătăroance.*

— Etimologia necunoscută.

PĂTĂTÚRĂ s. f. (Regional) **1.** Pată **(1).** Cf. ALR SN IV h 1 222/848. *Să patază jirebd'iile cîn le ptrluim și ramîn pataturi pu iele, ts patal'e.* TEAHA, C. N. 250.

2. Pată **(2).** *Sclepiții ts mîntnței și vărgați cu pătături cenușii și gălbii.* ap. MARIAN, INS. 353.

— Pl.: *pătături.*

— **Păta** + suf. *-ătură.*

PĂTCÉAN s. n. v. **pătucean.**

PĂTCÉL s. n. v. **pătucel.**

PĂTEÁC s. n. **1.** (Prin Olt. și Munt.) Pătuț. Cf. PASCU, S. 205, RĂDULESCU-CODIN.

2. (Regional) Postament de scîndură pe care se așază finul sau snopii în stog; (regional) pătiuc (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83.

3. (Regional) Claie, căpiță (de fîn) (Rîmnicu Vîlcea). Cf. LEXIC REG. 83. ✦ (Prin nord-estul Olt. și vestul Munt.) Glugă de coceni (clădită între ramurile unui copac). Cf. TOMESCU, GL., LEXIC REG. 83, II, 30.

— Pl.: *păteacuri.* — Și: **peteác** (LEXIC REG. II, 30; pl. *peteace,* ib.), **petiác** (TOMESCU, GL.) s. n.

— **Pat**[1] + suf. *-eac.*

PĂTELÁT s. n. v. **potilat.**

PĂTIÁC s. n. v. **pătuiac.**

PĂTIÁG s. n. v. **pătuiac.**

PĂTÍC s. n. (Prin Munt.) Pătuț. Cf. ROSETTI, L. R. III, 76, RĂDULESCU-CODIN, UDRESCU, GL.

— Pl.: *pătice.*

— **Pat**[1] + suf. *-ic.*

PĂTICÁR s. m. v. **poticar.**

PĂTICÁREȘ s. m. v. **poticarăș.**

PĂTÍCĂ s. f. v. **potică**[2].

PĂTICĂRÍȚĂ s. f. v. **poticăriță.**

PĂTICEÁN s. n. (Învechit) Pătuț. *Slobozîră pre el cu păticeanul în mijloc.* BIBLIA (1688), 793[r]/22. *Se culcă... tn păticeanul ei, ce îl gătisă numai pentru dînsa.* GORJAN, H. I, 23/30, cf. TDRG, PASCU, S. 304.

— Pl.: *păticene.*
— **Pătic** + suf. *-ean.*

PĂTICÚȘ s. m. (Regional) Farmacist (Rugi-Caransebeș). L. COSTIN, GR. BĂN. II, 148. *Păticușul mi-a dat niște leacuri pentru femeia mea.* id. ib.
— Pl.: *păticuși.*
— Din magh. **patikus.**

PĂTIEȘÉLE s. f. (pl.) v. **pacișele.**

PĂTILÁT s. n. v. **potilat.**

PĂTIMÁ vb. I v. **pătimi.**

PĂTIMÁȘ, -Ă adj. **1.** (Învechit și regional) Chinuit, torturat (de suferințe fizice sau morale); p. ext. nenorocit **(1)**, nefericit. *Ocrotire să-i arătăm, asemenea pătimași și nenorociți socotindu-ne că putem ajunge.* C. CANTACUZINO, CM I, 47. *Mult pătimașul al său trup, al lui Macarie (că așa chema pre acel mucenic) fu îngropat în Solun.* ANON. CANTAC., CM I, 90. *Asămănîndu-ne celui ce bine s-au vestit și mult pătimașului mîntuitoriu* (a. 1703). GCR I, 348/11. *În loc de viața cea fericită și nemuritoare îl făcu să fie pătimaș și chinuitoriu.* VARLAAM-IOASAF, 143r/19, cf. DRLU. *Comorile lor să vor răvărsa și asupra omenirei cei pătimașe.* MARCOVICI, D. 66/25, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Frunzuliță de trei nuci, Cuce, cuce, tu te duci, Da pă mine cui mă lași, Stngurel și pătimaș?* ȘEZ. V, 45. ◇ (Substantivat) *Oarecarii dintr-acei pătimași de rău... au mărsu de-au jăluit la vizirul.* NECULCE, L. 266. *Toți ibovnicii și pătimașii dragostii Helgii într-acest chip... și-au jucat jocul.* CANTEMIR, IST. 107. *Natura voiește să ne silească a petrece împreună ca niște frați și a ajuta pe pătimași.* MARCOVICI, C. 25/17. *Dintre toți pătimașii, cel mai mult în osîndire este omul care-ți scrie.* CONACHI, P. 99.

2. (Învechit și regional) Bolnav, suferind. *Sărdăreasa Profira... merge peste graniță la băile din Transilvania, aflîndu-se pătimașă.* CR (1830), 81²/15, cf. POLIZU. *Și Luluța-i bolnavă..., pătimașă..., are toane de nebunie.* ALECSANDRI, T. I, 197. *Oamenii pătimași de asemenea boală fac tot ce se poate de aduc apă.* ISPIRESCU, L. 126. *Era ger, el era cam subțire îmbrăcat ș-a tremurat toată noaptea... De-atunci a rămas pătimaș.* VLAHUȚĂ, N. 21. *L-a dus d-a dreptul în gazdă la mătușa lui, țațaia Cuța, o bătrînă pătimașă, slabă.* BASSARABESCU, V. 16. ◇ (Substantivat) *La această vreme să se ferească pătimașul de răceală.* PISCUPESCU, O. 294/7, cf. 71/21, 157/21. [Locul] *unde, spre tămăduire, pătimașii merg anume.* CONACHI, P. 85. *Însuflînd hlorofo[r]mul..., pătimașii cădeau într-un somn adînc și liniștit.* CR (1848), 11³/13, cf. PANN, P. V. III, 140/14. *Bolnavul, pătimașul fără mijloace personale de ajuns, are drept... la îngrijirile de tot felul.* KOGĂLNICEANU, S. A. 80. *Nu departe de aici sînt apele minerale... Pătimașul nu numai că nu găsește îndemînările trebuitoare, dar e nevoit să-și facă și casă de locuit.* NEGRUZZI, S. I, 192. *Bunul pătimaș îl crede, Doctorul vreme nu pierde, Ci-l unge c-o alifie.* ALEXANDRESCU, O. I, 309. *Nu știam să fie acuma și-n Berlin pătimași care vin să se caute la băile din Iași.* CARAGIALE, O. II, 160, cf. III, 86. *Pătimașul slăbește strașnic.* N. LEON, MED. 153. *Crezînd că pătimașul e răcit, încălzi cărămizi.* STĂNOIU, C. I. 165. *Dorul tău cum mă trudește, Dintr-un așternut mă scoală Ca pe-un pătimaș de boală.* SEVASTOS, C. 115. *Pătimașul, mai bun doctor.* ZANNE, P. II, 668.

3. Cuprins, stăpînit, copleșit de o patimă **(4)**, pasionat **(2)**; p. ext. părtinitor **(1)**. *Iară de voi fi greșit, și eu om pătimaș sînt* (a. 1737). BV II, 53. *Și cei înțălepți în urmă sînt oameni pătimași.* BUDAI-DELEANU, Ț. 379, cf. LB. *Numai omul, singur omul, pătimaș fără rușine, Inventează mii sistemuri să sugrume pe alt sine.* ASACHI, S. L. I, 224. *Eu văd că este peste putință a organiza cevași și a face cevași cu atîția oameni pătimași și invidioși.* BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 566. *Noi sîntem prea pătimași că să judecăm ca dumnealui.* BOLINTINEANU, O. 421. *Pricepu ce dor fierbinte, ce chinuri adînei ar lăsa în sufletu-i pătimaș răpirea iubitei sale.* ODOBESCU, S. I, 125. *Pătimaș și îndărătnic, s-o iubești ca un copil.* EMINESCU, O. I, 157. *Eu mă tem de dînsul. E om pătimaș.* SLAVICI, O. II, 105. *Deveni aproape tot așa de pătimaș în jocul de cărți ca și în scoaterea aurului.* AGÎRBICEANU, A. 360. *Mireasma-ți de femeie pătimașă.* CAMIL PETRESCU, V. 93. *Colecționar pătimaș, iubitor de antichitate, doctorul adunase și îngrămădise... o mare varietate de vechituri și obiecte de artă.* BART, E. 172. *Și el e vînător pătimaș.* SADOVEANU, O. VIII, 405. *Fata... e pătimașă după dans.* STANCU, R. A. II, 408. *Poate să vorbească pînă diseară, pătimaș cum e cînd e vorba de o idee.* DEMETRIUS, A. 337. *O văzu pătimașă ca altă dată, cu buzele resfrînte și ochii verzi cu luciri iuți de foc.* V. ROM. iulie 1962, 25. (Prin lărgirea sensului) *Se silea a-și răspîndi întristarea sa cu privirea la acei pomi minunați... și cu mîngîioasele cîntări a celor mai pătimașe păsări.* GORJAN, H. I, 4/31. *Lupii, de singiuri pătimași, Să-mi sfîrtice cadavrul.* COȘBUC, P. II, 179. ◇ (Substantivat) *Aici legea și vrășmașii Amorul ne-a turburat, Nelăsînd ca pătimașii Să se iubească curat.* MUREȘANU, P. 18/15. *Din ceasul acela pătimașul se dezvață de năravul beției.* GOROVEI, CR. 20. ✦ Care exprimă, trădează patimă **(4)**, determinat de patimă; pasionat **(1)**, (învechit) pătimitor **(1 3)**. *Pornirea pătimașă trece crescînd din om în om.* SLAVICI, O. II, 16, cf. 218. *Apoi începu un duo pe coarda a treia ș-a patra, prelung, naiv, sfîrșind cu o vijelie pătimașă.* DELAVRANCEA, T. 47, cf. 242. *Nu mai țipă nici o voce pătimașă.* MACEDONSKI, O. I, 28. *Ochii lui scînteie de focul unei bețiii pătimașe.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 219. *Oricît de genial tăiate ar fi formele unei statui, ea niciodată nu ne va putea reda acele linii moi, pătimașe, calde, cari caracterizează un trup frumos viu.* GHEREA, ST. CR. II, 50. *Zelul cu care apără teoria darvinistă a selecțiunii naturale și aplicarea sa... au stîrnit un interes pătimaș în Anglia.* PETICĂ, O. 480. *În odaia din dreapta, aceleași doamne cu figuri pătimașe, în care nu mai era nimic femenin, jucau maus.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 163. *Nu cunoștea nimic — afară de convorbirile pătimașe despre aur.* AGÎRBICEANU, A. 133, cf. 357. *Îmbrățișări pătimașe.* GÎRLEANU, N. 240. *Răsună în văzduh zgomotul puternic al unei pătimașe sărutări.* HOGAȘ, DR. I, 167. *Se desprinse ușor din înlănțuirea lui pătimașă.* REBREANU, Î. 105, cf. 362. *Rosteam în gînd vorbe pătimașe.* SADOVEANU, O. II, 575. *Solomon primi cu o satisfacție pătimașă, însetat de răzbunare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 648. *Petreceau ceasuri întregi... într-o atmosferă apăsătoare de discuții pătimașe.* T. POPOVICI, S. 247. *Cu toate că dîrză și pătimașă, argumentația lui Alecsandri nu e mai puțin șubredă.* VARLAAM-SADOVEANU, 225. ◇ (Adverbial) *Irina se lăsă moale în brațele tînărului și-și prinse pătimaș gura de gura lui.* DELAVRANCEA, T. 159. *Cine știe, femeile-n oraș sînt altfel! Poate ele iubesc mai pătimaș!* COȘBUC, S. 74. *Iubea însă pătimaș copilul.* REBREANU, I. 334. [Procesul] *a sfîrșit printr-o achilare, pătimaș comentată.* CAMIL PETRESCU, U. N. 9. *Se întoarse către el țiganca, pătimaș.* SADOVEANU, O. XIII, 140.
— Pl.: *pătimași, -e.*
— **Patimă** + suf. *-aș.*

PĂTIMÍ vb. IV. (Învechit și popular) **1. Tranz.** (Complementul indică chinuri, dureri, necazuri, neplăceri etc. fizice sau morale) A suferi, a îndura, a răbda. *Ne bucurăm de alții unde se muncesc rău și ne pare mîngîiare a avea de ale sale reale, pentru chinul ce pătimește cu rău altul.* CORESI, EV. 327. *Acea teamere și spaimă mare vor pătimi oamenii aceia carii n-au întru inema sa frica lui Dumnezeu.* CHEIA ÎN. 99r/12. *Grecii, acelea pătimind, de supărare... grăiesc pe alții de rău.* C. CANTACUZINO, CM I, 47, cf. 90. *Pătimesc multe răotăți și nenumărate primeajdii.* VARLAAM-IOASAF, 55r/26. *Numai atîta perdere pătimind că Veticarei ... s-au răpit de viitorile rtului.* ȘINCAI, HR. II, 127/27. *Românii... pătimise necazuri.* MAIOR, IST. 208/17. *Sărac omenire obidită!... Nu-ți ajung, destul să pătimești,*

Slăbiciunile lale fireşti? BUDAI-DELEANU, Ţ. 367. *Pe femei şi pe nevrîstnici ajută pravila ca să nu pătimească păgubire.* PRAVILA (1814), 1/23. *S-au ţînguit, cu mare plîngere, că pătimesc o mare strîmbătate* (a. 1816). URICARIUL, II, 23/3, cf. DRLU. *Relele ce-ai pătimit... ţi s-au trimis din cer.* MARCOVICI, D. 15/23. *Aceşti oameni... au pătimit atîtea primejdii.* DRĂGHICI, R. 23/9. *O ruga să-i proorocească, ce va să mai pătimească.* BĂRAC, A. 68/6. *Chinul morţii pătimesc.* I. VĂCĂRESCUL, P. 61/4. *Multe rele de-aluncea am suferit... Multe am pătimit.* ALEXANDRESCU, O. I, 149. *Am pătimit o sută de şotii ş-o mie.* ALECSANDRI, T. 69. *După aceasta, împărăteasa povesteşte soţului său cîte a pătimit ea.* CREANGĂ, P. 101, cf. 141. *D-ta eşti vinovat... de toate cîte am pătimit.* CARAGIALE, O. II, 276, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Povestea ce a pătimit de la jandarmi.* REBREANU, R. I, 126. *Toţi hangiii au pătimit asemenea năprasnice întîmplări.* SADOVEANU, O. VII, 359, cf. V, 310. *Cîte mi-au fost date să le văd şi să le pătimesc.* STANCU, R. A. I, 25. *Tu să pătimeşti osteneală şi trudă.* POP., ap. GCR II, 357. *Toate acestea le pătimeşte numai pentru dînsul.* SBIERA, P. 77. *Multe pătimesc în lume, Mai mult rele decît bune.* MARIAN, SA. 20. *Omul trăind... multe trebuie să mai pătimească.* RETEGANUL, P. I, 24. *Am pătimit şi eu o dată o nevoie de la ea.* ŞEZ. I, 60, cf. 37. *Acuş te veştejeşti, Mare rău să pătimeşti.* ALEXICI, L. P. 99. *Apoi m-am dus de bună voie şi am spus ce am pătimat.* T. PAPAHAGI, M. 170. *Omul cît trăieşte Multe pătimeşte.* BARONZI, L. 51. *Ce este scris omului trebuie să pătimească.* ROMÂNUL GLUMEŢ, 10. (Prin lărgirea sensului) *Au aflat toate locurile adaugirilor ca să nu pătimească limba niciodată lipsuri.* MOLNAR, RET. 10/23. (Rar; construit cu pron. „o", cu valoare neutră) *O singură dată s-a lăsat tîrît de nebunia colectivă şi... a pătimit-o rău.* BRĂESCU, A. 116. ◇ Intranz. *Şi-l lăsă în turn fără pîine, fără apă, de pătimea cu munca foamiei.* FL. D. (1680), 53^{v}/15. *Şi pe gura aceluia, mulţi pătimea.* NECULCE, L. 300. *Inima milostivă... cu cel pătimaş împreună pătimeşte.* CANTEMIR, IST. 210. *Vai mie, cum pătimeşti.* MINEIUL (1776), 197^{r1}/30. *Mai mulţi pătimesc în sărăcie.* VARLAAM-IOASAF, 108^{v}/7. *Nu i-ar fi ei aşa jale ca şi cînd de la prietenul şi vecinul său pătimeşte.* ŢICHINDEAL, F. 2. *Nu puţin norod de lăcuitori pătimea după vreme de năvăliri despre neamuri streine* (a. 1817). URICARIUL, IV, 327/7. *Sufletul meu pătimeşte.* BELDIMAN, O. 6/1, cf. 27/25. *Să nu pătimească de foame acest om.* I. IONESCU, C. 211/20. *Nu cumva să se-ntîmpte ceva iar să pătimesc.* PANN, Ş. I, 7/11, cf. id. E. I, 45/13. *Experienţa-nvaţă pe cel ce-a pătimit.* BOLLIAC, O. 133. *Nu pot să nu pătimesc cînd mă văd lepădat ca un vătrar în lunile de vară.* ALECSANDRI, T. 92. *Ai pătimit de păsul fiului tău.* ODOBESCU, S. I, 168, cf. CREANGĂ, A. 9. *Aşa am fost noi ursiţi să pătimim.* ISPIRESCU, L. 217. *Vai, născut eşti să trăieşti, Nencetat să pătimeşti.* MACEDONSKI, O. I, 41. *Din suflet îl iubesc Şi tu ştii că pătimesc.* COŞBUC, P. II, 211. *Multe năvăliri ale duşmanilor... făceau să pătimească mai înainte de oricine pe negustorii mari şi mici.* N. A. BOGDAN, C. M. 45. *Biata mama a pătimit prea mult de pe urma unora.* VLASIU, A. P. 242. *Pătimea... din pricina vorbelor care alergau prin sat.* SADOVEANU, O. III, 28. *Popor ce pătimeai de veacuri, Acum eşti liber să trăieşti.* FRUNZĂ, Z. 43. *Săracă ţară bogată, greu ai pătimii odată.* DEŞLIU, M. 52. *Se pare că şi dumneata ai avut de pătimit.* T februarie 1962, 36, cf. ALEXICI, L. P. 98. *Ferice de cin'te ţine: Trăieşte cu drag pe lume, Nu pătimeşte ca mine!* CIAUŞANU, V. 26. *Pe cel ce pătimeşte, mîngîie-l cu vorbe dulci.* ZANNE, P. VIII, 438. (Prin lărgirea sensului) *Folosul ce a izvorît din cărţile bisericeşti întru ceea ce priveşte relegea şi morala e netăgăduit, dar gramatica mult pătimi.* NEGRUZZI, S. I, 258.

2. Intranz. (De obicei urmat de determinări care indică natura bolii sau organul bolnav) A fi bolnav; a zăcea. *De pătimeaşte un mădulariu, împreună pătimesc toate mădularile.* BIBLIA (1688), 871^{2}/31, cf. ANTIM, P. 1. *Dimcea... pătimeşte de ochiul sting* (a. 1813). URICARIUL, VII, 69. *Ar fi pătimind de obşte de scorbut.* PISCUPESCU, O. 63/18. *Robinson... pătîmea de grele friguri.* DRĂGHICI, R. 137/18. *Eu în tot cursul călătoriei mele am fost sănătos, numai am pătimit de ochi.* KOGĂLNICEANU, S. 11. *Vitele... pătîmesc de mai puţine boale.* I. IONESCU, C. 4/26, cf. POLIZU. *Ce-o năpăsluieşti şi tu de-i zici că pătimeşte de cataroi ca babele?* ALECSANDRI, T. 998. *Eu am pătimit zilele astea de dinţi.* CARAGIALE, O. VII, 87. *Lîncezeala de care pătimeşte mie nu-mi prea place.* ISPIRESCU, L. 126, cf. DDRF, GOROVEI, CR. 89. *Cînd nu-ţi sună-n buzunare, Pălimeşti de gălbinare.* ZANNE, P. III, 16. ◇ (Ironic) *Are talent acest tînăr, dar pătimeşte de două boale, ca şi mine, de neavere şi de lene.* BOLINTINEANU, O. 320.

— Prez. ind.: *pătimesc.* — Şi: (regional) **pătimá** vb. I.

— V. **patimă.**

PĂTIMĂRÉŢ, -EÁŢĂ adj. (Gram.; învechit; despre diateze, conjugări, forme verbale) Pasiv **(I 1).** Cf. BUDAI-DELEANU, în SFC IV, 88.

— Pl.: *pătimăreţi, -eţe.*

— **Pătimi** + suf. *-ăreţ.*

PĂTIMICIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) **1.** Care pătimeşte **(1).** Cf. DRLU.

2. Dureros. *Umflătura devine pătimicioasă.* CUPARENCU, V. 18.

— Pl.: *pătimicioşi, -oase.*

— **Pătimi** + suf. *-cios.*

PĂTIMÍND, -Ă adj. (Învechit, rar) **1.** Chinuit, torturat (de suferinţe fizice sau morale). *Mărturiseau nenumărate aşezăminte în favorul omenirei pătiminde.* ASACHI, S. L. II, 87.

2. În care se petrec suferinţe, necazuri, nenorociri etc. *Mai multe ore trecură în astă situaţiune pătimindă, cînd ceriul se acoperi de nori.* ASACHI, S. L. II, 67.

— Pl.: *pătiminzi, -de.*

— V. **pătimi.**

PĂTIMÍRE s. f. **1.** Faptul de a p ă t i m i; suferinţă fizică sau morală, d u r e r e, c h i n, p a t i m ă **(2).** *Suferind mucenicii multe fealuri de cazne, au căştigat multe daruri de biruinţă pentru pătimiri.* MINEIUL (1776), 75^{r1}/17, cf. 94^{v2}/1. *Pătimirea sf[î]nlului mucenic Varlaam bătrînului* (a. 1809). GCR II, 204/8. *Acele grele pătimiri din vremea războiului* (a. 1814). URICARIUL, I, 40, cf. 198, LB. *Alergaţi la aceste lăcaşuri ale pătimirei.* MARCOVICI, C. 23/9, cf. DRĂGHICI, R. 66/17. *Pătimirile şi lacrimile tale sînt mai puternice decît ferul tiranului ce mă ameninţă.* ASACHI, S. L. II, 59, cf. 51. *Nu cumva... dup-atîta pătimire să mă dai şi tu uitării.* CONACHI, P. 103, cf. 101. *Eu viaţa toată aş da, Numai ca să poci afla Pătimirea ce-l mîhneşte.* PR. DRAM. 307. *Eu sufer de moartea-i, d-a lui pătimire.* ALEXANDRESCU, O. I, 112. *Am sosit acasă, după multă pătimire de căldură.* CARAGIALE, O. VII, 169, cf. DDRF. *Doreşti să ne-asculţi pătimirile noastre Şi să cunoşti... zvîrcolirea din urma-a cetăţii.* COŞBUC, AE. 29, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Încheagă-şi glasul de aramă: Cîntarea pătimirii noastre.* GOGA, P. 7. *Iar de sărăcie, au de pătimire, au de defăimarea oamenilor să nu te scîrbeşti.* STĂNOIU, C. I. 150. *Lui Coşbuc îi lipsea temperamentul vulcanic al lui Goga, „cîntăreţul pătimirii noastre".* CONTEMP. 1966, nr. 1 040, 1/3. *Sionu să i se-nchine Că vine spre pătimire.* ŞEZ. VIII, 45.

2. (Învechit) Boală. *Am cercetat dar cu de-amănuntul... spitalele pentru deosebitele pătimiri.* KOGĂLNICEANU, S. A. 105. *Pătimirea lui Alexandru se arătă nevindecabilă.* ASACHI, S. L. II, 95.

3. (Învechit, rar) Patimă **(4)**; p. e x t. părtinire **(1).** *Scriind noi pentru lucrurile patriii cu totului tot de la noi să ne despărţim, şi de toată a sufletului pătimire care veri din ură, veri din dragoste a ieşi iaste obici-*[n]*uită.* CANTEMIR, HR. 109, cf. id. IST. 29, 86.

— Pl.: *pătimiri.*

— V. **pătimi.**

PĂTIMÍT, -Ă adj. **1.** (Învechit şi regional) Chinuit, torturat (de suferinţe fizice sau morale). *Să ştie... în ce chip să aperdisească strigările norodului ce acum să află foarte pătimit* (a. 1837). DOC. EC. 672. *Corbea la roşul trăgea Şi din gură că gemea, De pătimit ce era.* PĂSCULESCU, L. P. 227. ✦ (Substantivat, f.) Suferinţă, chin. *Suplicanţii roagă pe împărăteasa în genunchi,... pentru pătimitele lui Is. Christos, ca să-i fie milă de acest popor.* BARIŢIU, P. A. I, 415.

2. (Învechit) Păţit[2] **(2).** *La aceasta te sfătuiesc ca unul ce sînt pătimit.* KOGĂLNICEANU, S. 204.

— Pl.: *pătimiţi, -te.*

— V. **pătimi.**

PĂTIMITÍV, -Ă adj. (Gram.; învechit; despre diateze, conjugări, forme verbale) Pasiv **(I 1).** Cf. SFC IV, 92.

— Pl.: *pătimitivi, -e.* — Şi: **pătimiţív, -ă** adj. SFC IV, 92.

— **Pătimitor,** cu schimbare de suf.

PĂTIMITÓR, -OÁRE adj. (Învechit) **I. 1.** Chinuit, torturat (de suferinţe fizice sau morale). *Fecioară muceniţă mult pătimitoare.* MINEIUL (1776), 25[v1]/31, cf. DRLU, LB. *Numai al lui Erotocrit suflet mult pătimitor Nu putea să se mîngîie.* PANN, E. I, 74/11, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ◇ (Substantivat) *Podoabă pătimitorilor te-ai arătat.* MINEIUL (1776), 121[r1]/2. ✦ Care produce chin, suferinţă. *Au contenit prin acea pătimitoare însătare şi obidă care era... din lipsa apelor* (a. 1806). URICARIUL, IV, 108/18.

2. Bolnav, suferind. *Lumea învăţată şi cea pătimitoare înalţă cuvinte de mirare şi de mulţumire doctorului.* CR (1848), 21[1]/5. ✦ Bolnăvicios; şubred. *Sănătatea lui, struncinată prin ostenelele războlui, din zi în zi se făcu mai pătimitoare.* ASACHI, S. L. II, 11.

3. Pătimaş **(3).** *Unii pentru pizmă şi pătimitoare vrăjmăşie ce au către... clironomi, aferosesc parte din averea lor pentru ca să rămîie lipsiţi acei... clironomi* (a. 1764). URICARIUL, I, 315.

II. (Gram.; despre diateze, conjugări, forme verbale) Pasiv **(I 1).** Cf. ROSETTI-CAZACU, I.L.R.I, 430, 431, DDRF.

— Pl.: *pătimitori, -oare.*

— **Pătimi** + suf. *-tor.*

PĂTIMIŢÍV, -Ă adj. v. **pătimitiv.**

PĂTIMÍV, -Ă adj. (Gram.; învechit; despre diateze, conjugări, forme verbale) Pasiv **(I 1).** Cf. SFC IV, 88,101.

— Scris şi: *pathimiv.* Cf. SFC IV, 88. — Pl.: *pătimivi, -e.*

— **Patimă** + suf. *-iv.*

PĂTIŞÓR s. n. (Rar) Păţuţ. Cf. ANON. CAR. *Să ne facem... un pătişor, ca să avem unde ne odihni.* MARIAN, Î. 49, cf. DDRF, PASCU, S. 163. *Moşneagul se aşează pe un pătişor, lîngă sobă.* SADOVEANU, O. I, 80. *Cugetam o clipă că oamenii mari nu pot dormi într-un pătişor, de aceea se aşază într-un jîlţ.* id. ib. XII, 622, cf. V, 441.

— Pl.: *pătişoare.*

— **Pat**[1] + suf. *-işor.*

PĂTIÚC s. n. (Prin Mold. şi Transilv.) Postament de scîndură pe care se aşază finul sau snopii în stog; (regional) păteac **(2).** Cf. PAMFILE, A. R. 164.

— Pl.: *pătiucuri.*

— **Pat**[1] + suf. *-iuc.*

PĂTÎNGÉLE s. f. pl. v. **pătlăgea.**

PĂTÎRNÍCĂ s. f. v. **potîrniche.**

PĂTÎRNÍCE s. f. v. **potîrniche.**

PĂTLÁGENĂ s. f. v. **pătlaginǎ.**

PĂTLÁGINĂ s. f. **1.** Numele mai multor plante erbacee cu frunzele dispuse în formă de rozetă, din mijlocul căreia ies lujerele spicelor de flori şi care cresc pe cîmp, mai ales în locuri umede: **a)** plantă mică cu frunzele ovale, late, cu unul sau cu mai multe lujere care poartă spicele de flori de culoare roz, şi care are întrebuinţări în medicina populară; (regional) minciună **(III 1),** pindanică, iarbă-de-cale, iarba-bubei, iarbă-grasă-de-grădină, iarbă-mare, limba-boului, limba-oii, mama-ploaie (v. **m a m ă III),** plăcinţica-vacii *(Plantago major).* Cf. COTEANU, PL. 15, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, LM, BRANDZA, FL. 414, BARCIANU, GRECESCU, FL. 491, N. LEON, MED. 56, BIANU, D. S., ŞĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 210, DS, BUJOREAN, B. L. 388, DM, BORZA, D. 132, H XVIII 159, VICIU, GL., CANDREA, Ţ. O. 51; **b)** plantă mică cu frunze ovale, cu florile roz grupate în spice scurte şi cu fructele mici capsule; (regional) limba-oii *(Plantago gentianoides).* Cf. BRANDZA, FL. 414, GRECESCU, FL. 492, PĂCALĂ, M. R. 18, PANŢU, PL., BORZA, D. 132; **c)** (şi în sintagmele *pătlagină moale,* GRECESCU, FL. 492, PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 132, *pătlagină bună,* GRECESCU, FL. 492, PANŢU, PL., BORZA, D. 132, *pătlagină mică,* BORZA, D. 132) plantă cu frunzele slab dinţate, cu un lujer lung, terminat printr-un spic scurt de flori care au staminele albăstrui şi sînt plăcut mirositoare şi care este întrebuinţată în medicina populară în afecţiunile pulmonare; (regional) iarbă-de-cale, limba-mînzului, limba-oii *(Plantago media).* Cf. BRANDZA, FL. 415, GRECESCU, FL. 492, PĂCALĂ, M. R. 18, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 211, BORZA, D. 132; **d)** (şi în sintagma *pătlagină îngustă,* PANŢU, PL., CADE, BORZA, D. 132) plantă cu frunzele lanceolate folosită în medicina populară pentru proprietăţile ei astringente, contra tusei sau la răni; (regional) căruţele, limbariţă, coada-şoricelului, iarba-tăieturii, limba-oii, limba-bălţilor, limba-broaştei, limba-şarpelui *(Plantago lanceolata).* Cf. LM, BRANDZA, FL. 415, GRECESCU, FL. 541, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 18, PANŢU, PL., SIMIONESCU, FL. 211, BORZA, D. 132, com. MARIAN. *Iar din alte-i face scăldătoare: ... Plătagină, sovtrv cu cicoare.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 210. *Untul-de-sunătoare nu e aşa de bun pentru bube, tăieturi şi zgaibe, ca pătlagina.* DELAVRANCEA, S. 265. *Patlagina este recunoscută de mult ca cel mai bun leac pentru a vindeca tăietura, bubele, rănile.* N. LEON, MED. 56. *Se plămădeşte în rachiu rădăcină de osul-iepurelui, rădăcină de patlagină şi izmă, apoi se dă bolnavului să bea.* GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 156, cf. 134, PAMFILE, J. II, 159. *Să pască slobodă patlagina, troscotul şi chirul colbăit de pe marginea drumului.* HOGAŞ, DR. I, 159. *Pătlagina, ca şi foaia de varză, lecuieşte în adevăr bubele.* VOICULESCU, L. 243. *Cu ceafa-n iarba rece voinicul doarme dus... Cu cizmele-n patlagini.* ARGHEZI, VERS. 333. *Unele specii de pătlagină au calităţi expectorante, precum şi o acţiune favorabilă asupra cicatrizării rănilor.* DER, cf. H I 19, II 26, 243, III 399, IV 9, 52, 84, 268, VI 104, VII 148, IX 49, 153, 265, 338, 405, X 20, 464, XI 311, XIV 416, XVI 103, XVII 226. *În contra acestei boale se recomandă... platagina şi clocotişu.* ŞEZ. IV, 25. *Pentru durere de burtă, se caută coada-şoarecelui...,* *podbeal, plătăgină.* ib. IX, 125. *Ţăpi de orz şi frunză de pătlagină să le pisezi la un loc şi cu scumpie, cu apă fierbinte să fiarbă.* ib. X, 62. *Patlagina sau platagina, plătangina, se mai numeşte şi limba-oaiei.* ib. XV, 102. *Frunză di plătanger.* ALR SN III h 650/346. ◇ *Pătlagină de apă* sau *pătlagina apei* (ori *bălţilor*) = limbariţă *(Alisma plantago aquatica).* Cf. LB, POLIZU, LM, DDRF, DAMÉ, T. 189, BRANDZA, FL. 434, BARCIANU, GRECESCU, FL. 541, PANŢU, PL., DM, BORZA, D. 14. *Pătlagină maritimă* = mică plantă cu frunze lungi şi înguste şi flori albe argintii, care creşte în sărăturile de pe malul mării *(Plantago maritima).* Cf. BRANDZA, FL. 416, SIMIONESCU, FL. 300.

2. (Regional) Podbal *(Tussilago farfara).* Cf. ALR I 1 918/79, 122, 695, 856, 865.

— Pl.: *pătlagini.* — Şi: **patlăginǎ,** (regional) **pătlăgenă** (H IV 9), **pătlăgniţă** (BORZA, D. 132), **pă-**

tlánginâ (ALR SN III h 650/353), **pătlăgínă** (BORZA, D. 132, H IV 84, VII 148), **pătlăgíne** (CIHAC, I, 208, BORZA, D. 132), **pătrăgínă** (PĂCALĂ, M. R. 18), **pădlăgină** (COTEANU, PL. 15, ALR SN III h 650/192), **pălăgină** (COTEANU, PL. 15, PĂCALĂ, M. R. 18), **pălăgínă** (BORZA, D. 132), **pârlăghie** (id. ib.), **pârlăghină** (id. ib.), **pârlăgină** (id. ib., ALR SN III h 650/728), **padlăgină** (ALR SN III h 650/182), **palăgină** (BORZA, D. 132, H XVII 266), **parlágină** (BORZA, D. 132), **patlageá** (id. ib.), **patlágine** (id. ib.) s. f., **patlánjer** (id. ib.) s. n., **pîrlághină** (LEXIC REG. 93), **pîrlăgină** (ALR SN III h 650/172), **pîrlángină** (BORZA, D. 132), **plantageá** (id. ib.), **plantágină** (BRANDZA, D. 338, 339, 340, BARCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 132), **platágină, platángină** (BORZA, D. 132, com. din ZAGRA-NĂSĂUD), **platárniță** (BORZA, D. 132) s. f., **plătăgen** (id. ib.) s. n., **plătágină** s. f., **plătángen** (CANDREA, Ț. O. 51), **plătánger** s. n., **plătángină, plătágină, plătăgíne** (CIHAC, I, 208), **plîtángină** (BRANDZA, FL. 414), **plotágină** (VICIU, GL.), **plotájniță** (ALR SN III h 650/95) s. f., **plotánger** (BORZA, D. 132) s. n., **plotángină** (ALR SN III h 650/219), **plotoájnă** (ib. h 650/102), **potăjniță** (ib. h 650/95), **potlágină** (ib. h 650/228), **potlájniță** (ib. h 650/29, 36), **protágină** (BORZA, D. 132), **batlágină** (id. ib.) s. f.

— Lat. **plantago, -ginis.**

PĂTLÁGNIȚĂ s. f. v. **pátlagină.**

PĂTLÁNGINĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂTLĂGEÁ s. f., s. m. **I.** (Bot.) **1.** S. f. (Și în sintagmele *pătlăgea vînătă*, regional, *pătlăgea neagră*, BORZA, D. 161, *pătlăgea siniec*, id. ib.) Plantă de cultură din familia solanaceelor, cu tulpina ramificată, cu frunzele mari, ovale și alungite, cu florile violete și cu fructe comestibile, ovale, mari și cărnoase de culoare violetă, neagră sau roșiatică; vînătă, (regional) godină, tomadele *(Solanum melongena)*; p. restr. fructul acestei plante. *Patlageanele să le curi de coaja lor cea mohorîtă supțirel* (a. 1749). GCR II, 43/28, cf. POLIZU. *Grădinarii seamănă mai cu osebire varză, ceapă, ... patlagele vinete.* I. IONESCU, M. 357, cf. BARONZI, L. 140, CIHAC, II, 604, LM. *Să coci ceva ardei și pătlăgele vinele; o să mîncăm acasă.* DELAVRANCEA, T. 143, cf. DDRF, BRANDZA, FL. 342, BARCIANU, GRECESCU, FL. 423, ALEXI, W., TDRG, PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U., SIMIONESCU, FL. 347, DS. *Rămîn tartinele nefăcute, ouăle nefierte, salata de patlagele netocată.* SADOVEANU, O. IX, 72, cf. X, 385. *Ați mîncat voi pătlăgele vinete cu scorțișoară?* CĂLINESCU, E. O. II, 94. *Pătlăgelele vinete necesită multă căldură, lumină și apă; culturile trebuie în general irigate.* LTR [2], cf. BORZA, D. 161. (Fig.) *I se făcuse nasul pipăruș și obrazul pătlăgea vînătă.* ALECSANDRI, T. 47. ✧ (Regional) *Pătlăgică de dalac* = lăsnicior *(Solanum dulcamara)*. Cf. N. LEON, MED. 57, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 161. ✦ (Regional) *Zîrnă (Solanum nigrum)*. Cf. BORZA, D. 161.

2. S. f. (Și în sintagmele *pătlăgea roșie*, regional, *pătlăgea galbenă*, BORZA, D. 102, *pătlăgea de paradis*, id. ib.) Plantă de cultură din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mari, penate, adesea asimetrice, cu flori galbene și fructe comestibile, bace de culoare roșie (rar, galbenă), zemoase și bogate în vitamine; roșie, tomată, (regional) paradaisă **(1)**, gălățană *(Lycopersicum esculentum)*; p. restr. fructul acestei plante. *Patlagelele-n roșu îmbrăcate.* PANN, P. V. I, 125/5, cf. POLIZU, CIHAC, II, 604. *N-ați gîndit niciodată la căsătorie! — La căsătorie? am răspuns, făcîndu-mă roșu ca o pătlăgică.* I. NEGRUZZI, ap. DDRF, BRANDZA, FL. 342, BARCIANU, GRECESCU, FL. 423, ALEXI, W., TDRG. *Patlagelele sau dumatele.* PAMFILE, A. R. 197. *O econoamă harnică se sileșle de cu vara să adune... părădăi sau parmangele (patlagele).* PĂCALĂ, M. R. 116, cf. PANȚU, PL., ȘĂINEANU, D. U. *Tîrguise pătlăgele roșii.* BASSARABESCU, V. 44. *Cîteva tufe de pătlăgele roșii dau saful casei.* SIMIONESCU, FL. 346, cf. VOICULESCU, L. 245, DS, BUJOREAN, B. L. 388. *Mi s-a făcut capul cît o oboroacă! ... Nasul cît o pătlăgea roșă.* SADOVEANU, O. II, 506. *Urma după aceea un cîmp larg de pătlăgele, cu tulpinile dobortte subt greutatea legumelor grase și roșii.* V. ROM. mai 1955, 41, cf. BORZA, D. 102. *Patlagelele le mănîncă numai unii săteni din partea răsăriteană a județului.* ȘEZ. VIII, 36, cf. VICIU, GL. *Printre castraveți se pun și ardei iute și parmangele verzi.* CHEST. VIII 78/18. *Castraveți, platagele, ardei, morcovi, țelină.* ALR I 756/805. *Murători cu varză, țelină, ardei, pottrnaci, pătlăgene.* ib. 756/810, cf. A IX 2, 4, 5, LEXIC REG. II, 71. ✧ Fig. *Pe cine aș fi putut eu să cuceresc cu nasul meu de pătlăgea?* GALACTION, O. A. I, 38. ✦ Epitet depreciativ pentru o femeie mică și grasă. Cf. COMAN, GL.

3. S. m. (Învechit și regional; în formele *pătlăgean, pitlingean, pitlijan*) Rodiu *(Punica granatum)*. Cf. LB, POLIZU, DDRF, ȘIO II$_1$, 287, PANȚU, PL.

4. S. f. (Învechit și regional) Rodie. Cf. POLIZU, ȘIO II$_1$, 287, BARCIANU, ALEXI, W.

5. S. f. pl. (Prin Ban.) Pătrunjel **(I 1)** *(Petroselinum hortense)*. Cf. DR. I, 361, BORZA, D. 126.

6. S. f. (Regional) Varietate de grîu nedefinită mai de aproape (Dracea-Turnu Măgurele). Cf. H XIV 84.

II. S. f. (Regional; în forma *pătlăgică*) Numele unui dans popular (Găvănești-Buzău). Cf. H II 82.

— Pl.: — *pătlăgele.* — Și: **pătlăgícă** s. f., (regional) **pătlăgeán** (POLIZU, BORZA, D. 102) s. m., **pătlăgeánă** s. f., **pătingéle** (GL. OLT.) s. f. pl., **pălăgeán** (LEXIC REG. 43) s. m., **păltăgeá** (DDRF), **părlăgícă** (BORZA, D. 102, COMAN, GL.), **parlageá** (UDRESCU, GL.), **parlagícă** (COMAN, GL., BUL. FIL. V, 182), **parmageá** (BORZA, D. 102, H XVII 226, LEXIC REG. II, 62) s. f., **parmangéle, patláge** (BORZA, D. 102) s. f. pl., **patlageá, patlageánă, patlagícă** (BARONZI, L. 135, ALEXI, W., PAMFILE, A. R. 197, VOICULESCU, L. 245, BUJOREAN, B. L. 388, BORZA, D. 102) s. f., **patlăgeán** (ȘIO II$_1$, 287) s. m., **patrangéle** (BORZA, D. 161) s. f. pl., **pitlingeánă** (POLIZU, ȘIO II$_1$, 287) s. f., **pitlijân** (LB), **pitlingeán** (ib.) s. m., **pitlingeánă** (LM) s. f., **pînpăjéle** (VICIU, GL.) s. f. pl., **platageá, platagícă** (LEXIC REG. II, 71), **plătăgeá** (GRECESCU, FL. 423, BORZA, D. 161, GR. S. V, 122, LEXIC REG. 55) s. f., **plătăgeán** (GL. OLT.) s. m., **plotajére** (A III 1), **plotogéle** (N. REV. R. VIII, nr. 6, 87), **nătlăgéle** (BORZA, D. 102) s. f. pl.

— Din tc. **patlıcan.**

PĂTLĂGEĂN s. m. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGEĂNĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGÍCĂ s. f. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGÍNĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂTLĂGÍNE s. f. v. **pătlagină.**

PĂTLĂGINÍU, -ÍE adj. (Învechit și popular) Violet închis, vînăt. *Iarna găsește o petrecere de artist... văpsind cu culoare patlaginie urechile și nasurile omenești.* GHICA, S. 339. *Un june... încins cu un șal pătlăginiu.* FILIMON, O. I, 138. *Era îmbrăcată cu o rochie de catifea pătlăginie.* id. ib. 228, cf. MARIAN, CH. 51, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, ȘĂINEANU, D. U. *În anteriu de mătase pătlăginie..., așezat turcește..., trăgea din ciubuc.* CAMIL PETRESCU, O. II, 290.

— Pl.: *pătlăginii.* — Și: **patlageníu, -íe** (TDRG), **patlaginíu, -ie** adj.

— Din tc. **patlıcanî.**

PĂTLĂJÍ vb. IV. Tranz. (Regional) A face un patlaj. Cf. podlaș. Cf. ARVINTE, TERM. 159.

— Prez. ind.: *pătlăjesc.*

— V. **patlaj.**

PĂTPĂDÁC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PĂTPĂDĂC interj., s. m. v. **pitpalac.**

PĂTPĂDÚCHE interj., s. m. v. **pitpalac.**

PĂTPĂDÚCHI[1] interj., s. m. v. **pitpalac.**

PĂTPĂDUCHÍ[2] vb. IV v. **pitpălăci.**

PĂTRÁ[1] vb. I. Tranz. (Învechit, rar; complementul indică o acțiune, o faptă reprobabilă) A făptui, a săvîrși, a comite. *Cum că Vladislav... au fost foarte mare tiran, nu se poate tăgădui, dară să fie pătrat atîtea... încă nu poci crede.* ȘINCAI, HR. II, 42/24. *Au trecut de la dînsul în partea craiului Ferdinand I și toate relele le-au pătrat asupra lui.* id. ib. 176/11. *Să nu patre și alții unele ca acestea.* id. ib. 326/38, cf. 27/23, I, 148/10, 149/16, POLIZU. ◇ Refl. pas. *Sfădzile... să încete și mai mult să nu se patre.* ȘINCAI, HR. II, 34/32.
— Prez. ind.: *pătrez* și *pátru.*
— Din lat. **patrare.**

PĂTRÁ[2] vb. I. Tranz. (Învechit, rar) A împărți în patru[1]. Cf. POLIZU.
— Prez. ind.: *pătrez.*
— V. **patru**[1].

PĂTRAHÍL s. n. v. **patrafir.**

PĂTRALIÓM s. n. v. **petrol.**

PĂTRÁR, -Ă adj., s. n. **1.** Adj. (Învechit și regional; despre cai) Care are sau urmează să împlinească patru ani. *8 cai patrari* (a. 1588). CUV. D. BĂTR. I, 208/11. *Cal tretin, pătrar în vară* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 230. *2 armăsari pătrari* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 208. *54 de iepe mari cu mînzi, 14 pătrare, 20 tretine.* I. IONESCU, D. 370, cf. ȘĂINEANU, D. U., H I 34, VI 171, XII 274.
2. S. n. (Învechit și popular; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Sfert, pătrime. Cf. ANON. CAR., ȘINCAI, ÎNV. 102. *Pătrariu de cerc.* EGT 7[r], cf. DRLU. *Într-un pătrariu de ceas am ajuns nevătămați la țărmurile numitei cetăți.* AR (1829), 50[1]/47. *Pătrariul de cerc sau cvadrantu.* ASACHI, ap. URSU, T. Ș. 182. *Din pătrariu în pătrariu de ceas, tunurile răsuna.* GT (1841), 3[2]/37. *Va fi într-un pătrariu de ceas cu mult mai ostenit.* VASICI, M. II, 19/8. *Ei fac o năvală mare și izbutesc a împinge pe ai noștri cu un pătrar de milă înapoi.* BĂLCESCU, M. V. 119. *Trimise... să-l cheme pe un pătrariu de oră.* BARIȚIU, P. A. III, 111. *Un pătrar de veac aproape au trecut de atuncea.* RUSSO, S. 32, cf. POLIZU. *După cinci patrare de oară am ajuns la sehăstrie.* NEGRUZZI, S. I, 317. *În primul pătrar al secolului XIV un întins teritoriu transilvan aparținea unei puternice familii săsești.* HASDEU, I. C. I, 21. *Trecu un pătrar de oară.* F (1869), 212, cf. DDRF. *Două oare făr-un pătrar.* BARCIANU, cf. ALEXI, W., TDRG. *Merserăm ca un pătrar de oră.* HOGAȘ, DR. I, 21, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Calendarele lui... au desfătat o țară mai mult de un pătrar de veac.* SADOVEANU, O. VI, 333. *Tăie cu o ață mămăliga în pătrare.* id. ib. VIII, 99, cf. X, 19. *Într-un pătrar de ceas, cele mai multe mese rămăseseră goale.* CAMIL PETRESCU, O. II, 597. *Pe aceeași stradă am mers și eu o dată, Acum aproape doi pătrari de veac.* V. ROM. decembrie 1954, 146. *De un pătrar de veac, s-au luminat milioane de oameni.* BENIUC, M. C. I, 204. *La vreme de un pătrar de ceas, soba duduia.* CAMILAR, N. II, 304. *În mai puțin de trei pătrări de oară ajunseră într-o cîmpie largă.* MARIAN, T. 46, cf. ȘEZ. III, 84. *Trî ș-um... pătrariu.* ALR SN III h 757/172. *On fărtai sau om pătrari d'e kilă.* ib. IV h 1 024/334. *Om pătrari liter.* ib. h 1 029/334, cf. A V 14, 33, 35, VI 26. ✦ P. ext. (Regional) Bucată (mare) din ceva. *Nu-și îngăduie de a rupe cu mîna din patrarul de pîne neagră.* HOGAȘ, DR. II, 116, cf. CHEST. VIII 19/9, A V 17. ✦ (Sens curent; de obicei cu determinări ca „de lună", „a lunii" etc.) Fiecare dintre cele două faze ale lunii cînd aceasta, aflîndu-se în creștere sau în descreștere, apare luminată numai pe jumătate; perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii. *În pătrariul (fîrlaiul) dintîi va fi ploaie.* CALENDARIU (1814), 79/7, cf. POLIZU. *Luna, intrată în al doilea pătrar, se ridicase.* SLAVICI, O. II, 99, cf. GULIANU, C. 262, 263, BARCIANU. *Luna era în pătrarul din urmă.* GALACTION, O. A. II, 155. *Calul îl ducea în galop prin lumina slabă a unui patrar de lună.* SADOVEANU, O. I, 13. *Luna, în pustiul tăcutelor aleie, Declină printre ramuri spre ultimul pătrar.* PILLAT, P. 41. *Și ostenind pietrarul, Adoarme, pe cînd luna-și urca prin brazi pătrarul.* ARGHEZI, VERS. 168. *Era o lună în primul pătrar.* CAMIL PETRESCU, O. II, 137. *Puneam o candidă cunună Ce-am făurit-o pentru tine Din cei dintîi pătrar de lună.* BENIUC, C. P. 55, cf. 53. *La primul pătrar partea luminată* [a lunii] *crește, iar la ultimul pătrar această parte scade.* DER.
3. S. n. (Regional) Cantitate de cereale, de lichide etc. egală cu o pătrare (**1**). *Cumpărînd pe banii primiți un pătrar (baniță) de grîu.* FRÎNCU-CANDREA, M. 293.
— Pl.: (**1**) *pătrari, -e,* (**2—3**) *pătrare* și (rar, m.) *pătrari,* (regional, m.) *pătrări.* — Și: (învechit și regional) **pătrăriu** s. n.
— **Patru**[1] + suf. *-ar.*

PĂTRÁRE s. f. **1.** (Învechit și regional) Măsură de capacitate (pentru cereale) care variază, după regiuni, de la un sfert de baniță pînă la două banițe; vas, recipient care are această capacitate. Cf. LB. *Un coș rotund în forma unei pătrări făcut din scoarță de tei.* MARIAN, O. II, 149. *Au trimis la popa... să li facă bine cu pătrarea.* SBIERA, P. 4, cf. com. MARIAN, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI și din fostul județ BIHOR, ALR I 1 604/388, ALR SN I h 182/386, LEXIC REG. 62. *Două pătrari fac o litră.* MAT. DIALECT. I, 84, cf. GLOSAR REG. ✦ Cantitate de cereale, de lichide etc. egală cu această măsură. *Li-am făcut bini cu doauă pătrări de săcară* (a. 1706). IORGA, S. D. XI, 94. *Le ia cîte 2 pătrări de grăunțe de păpușoi de tot pogonul* (a. 1776). URICARIUL, XXI, 215. *Cine nu e în stare să facă și să ducă colaci, acela duce în locul lor una sau două pătrări de grîu.* MARIAN, NA. 293, cf. id. S. R. II, 151. *Să ia crușală (coajă) de arin negru și se oparește într-un ciubăr (1 căuș de tort, 2 pătrari la 10 torturi).* PAMFILE-LUPESCU, CROM. 125. *Au și venit fratele la dînsul cu o pătrare de galbini.* SBIERA, P. 97, cf. 256. *Asta-i mîndra mîndrelor... Pînă țes-un cot de pînză, Mănînc-o vadră de brînză Și-o pătrare de grăunțe.* MARIAN, SA. 27, cf. id. T. 110. ✦ (Regional) Bucată (mare) din ceva (Boiu Mare-Baia Mare). *O pătrare d'e slănină.* ALR SN IV h 1 126/272.
2. (Regional; în loc. adv.) **De-o pătrare** = în vîrstă de patru ani. *Dar mi-i murgu de-o pătrare, Nu ne duce doi calare.* SEVASTOS, C. 123.
— Pl.: *pătrare* și (m.) *pătrari, pătrări.*
— **Patru**[1] + suf. *-are.*

PĂTRÁRIU s. n. v. **pătrar.**

PĂTRÁT, -Ă s. n., adj. **I. 1.** S. n. Patrulater cu laturile egale și unghiurile drepte. *În mijlocul cfadratului.* AMFILOHIE, G. F. 29[v]/6, cf. TEM. GHEOM. II, 3[r]/17. *Ce este pătratu?* LAZĂR, A. 6[r]/12. *Se va sluji de cvatraturi, împărțind surfața modelului în linii trase ușor în lung și în lat.* DESEN ARH. 7/9. *Cînd cîte patru laturile unui dreptunghi sînt d-o potrivă între dînsele, atunci figura se numește pătrat.* CONV. GEOM. 74/3, cf. DDRF, MELIK, G. 29, BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., DS. *S-a iscat din morți poetul Ca un cerc dintr-un pătrat.* ARGHEZI, VERS. 349, cf. SCL 1954, 37, GEOMETRIE VIII, 95. ◇ (Învechit) *Pătrat lungăreț* = dreptunghi. Cf. LAZĂR, A. 8[v]/6. (Rar) *Pătrat de tipografie* = pătrișor. Cf. DM. ✦ *Pătratul logic* = schemă (construită în cadrul unui pătrat **1**) destinată reprezentării și memorizării raporturilor dintre judecățile de contrarietate, de subcontrarietate, de contradicție și de subalternare. Cf. DER.

2. Adj., s. n. (Obiect) care are formă de pătrat **(I 1)** sau, p. ext., de cub, de paralelipiped. Cf. DRLU. [Turnul] *este pătrat, de o circonferință de 12 stînjini.* NEGRUZZI, S. I, 311, cf. POLIZU. *O mulțime de cutiuți rotunde, cuadrate, octogene.* ALECSANDRI, S. 131. *Un turn pătrat, cu ferestrui de meterez.* ODOBESCU, S. I, 125. *O odaie pătrată.* DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Un pătrat de pînză.* ANGHEL, PR. 172, cf. TDRG. *Un cleric trunchios, cu fața pătrată.* AGÎRBICEANU, A. 36. *Conacul, o clădire informă cu un turn pătrat.* REBREANU, R. I, 70. *Spital tăcut, Cu scările tocite Și sălile pătrate.* MINULESCU, V. 79. *Zăcea pînă mai deunăzi în rafturile mele un pac pătrat.* GALACTION, A. 119. *E un bărbat ca de șaizeci de ani, îndesat, cu capul pătrat.* CAMIL PETRESCU, T. I, 183. *Se mai afla și un pătrat de zahăr.* C. PETRESCU, C. V. 130. *Furierul i-a aruncat priviri speriate peste capul pătrat al colonelului.* SAHIA, N. 71. *O fereslruie mică, pătrată, de ghișeu.* SEBASTIAN, T. 188. *Un om scund, cu capul mare și obrazul pătrat.* SADOVEANU, O. XI, 572. *A rămas curată O batistă pătrată.* ARGHEZI, VERS. 194. *Un parter scund, ale cărui geamuri pătrate erau acoperite cu hîrtie.* CĂLINESCU, E. O. I, 8. *O tabacheră neagră, pătrată.* STANCU, R. A. V, 226, cf. DEMETRIUS, A. 277. *Peste pînza pătrată, înconjurată de un chenar negru de carton, se lasă o cortină.* BARBU, P. 179. ◇ *Metru* (sau *centimetru, kilometru, milă, stînjen* etc.) *pătrat* = unitate de măsură pentru suprafețe, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru (sau de un centimetru, de un kilometru etc.). *O milă cvadrată.* ȘINCAI, ÎNV. 140. *Mile cfădrati.* AMFILOHIE, G. F. 121[r]/2. *810 miluri cvadrate.* NAPOLEON, 11/18. *5000 de mile pătrate.* CR (1829), 35 [2]/16. *Trei stînjeni cuadrați de grădină.* NEGRUZZI, S. I, 71. *Camera despre care vorbim era... de un stînjin pătrat.* FILIMON, O. I, 102. *O sută cincizeci de metri pătrați.* SADOVEANU, O. V, 247. *Primarul... ridică un monument de ciment de doi metri pe un teren de un metru pătrat.* PREDA, M. 220. ◇ Expr. (Familiar) **Cap pătrat** = om mărginit, cu vederi înguste. Cf. DL, DM.

3. S. n. Șir, grup de obiecte, de ființe etc. care sînt astfel așezate încît formează un pătrat **(I 1)**; careu. *Trupa unui profesor de gimnastică... își continua reprezentațiile în curtea unui pătrat de case.* BRĂESCU, O. A. I, 20. *Magistratul... își întocmise pătratul lui de jandarmi.* POPA, V. 213.

II. (Mat.) **1.** S. n. (Adesea urmat de determinări în genitiv) Produs obținut prin înmulțirea unui număr cu el însuși; număr ridicat la puterea a doua. *Cvadratul rădăcinii.* AAT 12[v]/3. *Puterea 2 se numește și pătrat.* HELIADE, A. 11/24. *A doilea putere sau pătratul rădăcinii.* POENARU, E. A. 97/1. *Forța centrifugă crește cu pătratul vitezei.* DRĂGHICEANU, C. 74. *Patratul sumei a două cantități.* CULIANU, A. 27. *Potența a doua a unui număr poartă numele de patratul acelui număr.* CLIMESCU, A. 159. *Cos patrat de x.* SEBASTIAN, T. 173, cf. LTR [2]. *Pătratul unei catete.* GEOMETRIE IX, 85. *Pătratul unui număr care nu e divizibil cu 3.* ALGEBRA X, 78. (Adjectival) *Ce este numărul pătrat?* LAZĂR, A. 4[v]/6. ◇ *Pătrat perfect* (sau, învechit, *complet*) = număr întreg și pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg. *Se zice că numărul dat este un patrat complect sau perfect.* CLIMESCU, A. 162, cf. LTR [2].

2. Adj. (În sintagma) *Rădăcină* (sau *rădăcina*) *pătrată (a unui număr)* = număr sau expresie algebrică care, înmulțită cu sine însăși, reproduce numărul dat sau expresia algebrică dată; (învechit) rădăcină pătratică. *Rădăcină cvadrată.* ASACHI, G. 76[r]/19, cf. id. ALGHEBRA, 45[r]/22. *Rădăcină pătrată.* LAZĂR, A. 4[v]/7. *7 este rădăcina pătrată lui 49.* HELIADE, A. 12/1, cf. POENARU, G. 7/16. *Să se scoată rădăcina pătrată din 1156.* A. TEODORESCU, A. 119/17. *Rădăcina a doua din „a" sau rădăcina patrată din „a".* CULIANU, A. 3, cf. DDRF. *Rădăcina pătrată dintr-un număr negativ.* ALGEBRA VIII, 277. *Extrage rădăcina pătrată dintr-un număr.* ALGEBRA X, 150.

— Pl.: *pătrați, -le* și (învechit, **I 1** și) *pătraturi.* — Și: **patrát, -ă,** (învechit) **efadrát, -ă, efădrát, -ă, cuadrát, -ă, cvadrát, -ă, cvatrát, -ă** s. n., adj.

— De la **patru** [1], după lat. *quadratus,* it. *quadrato,* germ. *Quadrat.*

PĂTRÁTIC, -Ă adj. **1.** (Învechit; în sintagma) *Rădăcină pătratică* = rădăcină pătrată, v. pătrat **(II 2)**. Cf. LAZARINI, M. 185/21.

2. (În sintagma) *Sistem pătratic* = mod de cristalizare în care cristalele au formă de prismă cu baza pătrată. Cf. PONI, CH. 15, LTR [2]. *Sînt șapte sisteme de cristalizare... 1) sistemul cubic; 2) sistemul pătratic; 3) sistemul hexagonal...* GEOLOGIA, 11.

— Pl.: *pătratici, -ce.* — Și: **patrátie, -ă** adj. LAZARINI, M. 185, PONI, CH. 15.

— **Pătrat** + suf. *-ic.* Cf. fr. quadratique, germ. quadratisch.

PĂTRĂGÍNĂ s. f. v. **pătlagină.**

PĂTRĂIÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **pătrărel.**

PĂTRĂJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRĂMĂȘÍ vb. IV v. **potromoci** [1].

PĂTRĂMĂȘITÓR, -OÁRE s. m. și f. (Prin Bucov.) Persoană foarte cheltuitoare, risipitoare. Cf. LEXIC REG. 114.

— Pl.: *pătrămășitori, -oare.*

— **Pătrămăși** + suf. *-tor.*

PĂTRĂNGÁI s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRĂNJÉI s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRĂNJÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRĂNJÉNI s. m. pl. v. **pătrunjel.**

PĂTRĂNTÁȘ s. n. v. **patrontaș.**

PĂTRĂOÁNE s. f. v. **patron** [2].

PĂTRĂÓN s. n. v. **patron** [2].

PĂTRĂRÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj., subst. **1.** Adj. (Învechit și regional; mai ales despre cai) Diminutiv al lui pătrar **(1)**. *Erau tot călușei rotunzi, ... aleși tot pătrărei și cincărei.* ODOBESCU, S. I, 161, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CONTRIBUȚII, I, 116. *Cînd la grajd el ce zărea... Un căluț cam pătrărel.* ALECSANDRI, P. P. 79. *Trece hireș voinicel Cu cal negru, pătrărel.* BUD, P. P. 5. *Și nemică nu pușcară, Făr-on cerbuț pătrăiel.* ARH. FOLK. VI, 80.

2. Subst. (Regional) Lemn tăiat în formă de dreptunghi. *De ce nu m-aș legăna... C-o pus stăpînul de gînd Să mă taie la pămînt, Să mă facă pătrărele.* CARDAȘ, C. P. 41, cf. 187.

— Pl.: *pătrărei, -ele.* — Și: **pătrăríeă** adj., s. f., (regional) **pătrăiél, -eá, -íeă** adj.

— **Pătrar** + suf. *-el.*

PĂTRĂRÉȘTE adv. (Regional) În patru [1] părți, în sferturi (Ieud-Vișeu de Sus). BÎRLEA, B. 19. *Fac legea unui berbece; Tot îl taie pătrărește Și la voinici se-mpărțește.* id. ib.

— **Pătrar** + suf. *-ește.*

PĂTRĂRÉȚ subst. (Regional) Vas pentru lapte (servind și ca măsură de capacitate) (Nimăești-Beiuș). Cf. CHEST. V 126/51.

— Pl.:?

— **Pătrare** + suf. *-eț.*

PĂTRĂRÍCĂ [1] adj., s. f. v. **pătrărel.**

PĂTRĂRÍCĂ[2] s. f. (Regional) Diminutiv al lui p ă t r a r e **(1)** (Vicovu de Sus-Rădăuți). Cf. GLOSAR REG.
— **Pătrare** + suf. *-ică*.

PĂTRĂRÍȚĂ s. f. (Transilv.) Diminutiv al lui p ă t r a r e **(1)**. Com. din FRATA-TURDA, cf. ALR II 5 230/316, ALR SN IV h 1 029/260, MAT. DIALECT. I, 84.
— Accentuat și: *pătrăríță*. ALR II 5 230/316. — Pl.: *pătrărițe*.
— **Pătrare** + suf. *-iță*.

PĂTRĂȘCÁN, -Ă adj. (Prin estul Olt.) Prost, nătărău **(1)**. Cf. I. CR. XIII, 82.
— Pl.: *pătrășcani, -e*.
— Etimologia necunoscută.

PĂTRĂȘÍ vb. IV v. **potroși**.

PĂTRĂTÚRĂ s. f. v. **cvadratură**.

PĂTRĂȚEÁ s. f. v. **pătrățel**.

PĂTRĂȚÉL s. n. Diminutiv al lui p ă t r a t **(I)**. *Vîlcencele se îmbracă... în negru simplu, cu dungi sau cu pătrățele mai deschise.* IORGA, ap. CADE. *Paginile cu liniatură de pătrățele violete.* C. PETRESCU, Î. II, 162. *Orășelul, împărțit în pătrățele regulate, prin străzi drepte.* BRĂESCU, O. A. II, 300. *Un domn... în straie cenușii cu pătrățele.* V. ROM. februarie 1954, 37. *Trei-patru fete... jucau ceva sărind într-un picior printre niște pătrățele și semne zgîriate în pămînt.* PREDA, M. 296, cf. id. R. 268. *Se împăturește foaia în patru și se taie pătrățele de un centimetru.* S. MARIN, C. B. 40. ✦ Mic obiect în formă de cub sau de paralelipiped. *Netnvățat să se poarle în lume, băga cuțitul în gură, tăia ptnea în pătrățele.* C. PETRESCU, C. V. 98. *Primi din degetele bătrînului o pătrățică de zahăr.* SADOVEANU, O. VIII, 452.
— Pl.: *pătrățele*. — Și: **pătrățeă, pătrățică** s. f.
— **Pătrat** + suf. *-el*. — **Pătrățea** < **pătrat** + suf. *-ea*. — **Pătrățică**: cu schimbare de suf.

PĂTRĂȚÍCĂ s. f. v. **pătrățel**.

PĂTRĂÚLĂ[1] s. f. (Regional) „Trasul de seară al clopotului și clopotul care se trage" (Valea Bistrei-Caransebeș). Cf. COMAN, GL.
— Etimologia necunoscută. Cf. p a t r u l ă.

PĂTRĂÚLĂ[2] s. f. v. **patrulă**.

PĂTREJÉL s. m. v. **pătrunjel**.

PĂTRÉNEȘ num. card. (În formulele de eliminare la jocurile de copii) Patru[1] **(I 2)**. *Uneș, doneș, treneș, pătreneș.* ȘEZ. XIII, 67.
— De la **patru[1]**.

PĂTRICA num. card. (În formulele de eliminare la jocurile de copii) Patru[1] **(I 2)**. *Unica-donica-trînica-pătrica.* PĂCALĂ, M. R. 214.
— De la **patru[1]**.

PĂTRÍM, -Ă adj. (Învechit) Îngrozitor, înspăimîntător; teribil. *Este rea a sufletului boală, decît a trupului mai pătrimă.* CANTEMIR, ap. TDRG.
— Pl.: *pătrimi, -e*.
— Etimologia necunoscută.

PĂTRÍME s. f. A patra parte dintr-un întreg; sfert, (învechit și popular) pătrar (2), (regional) pătriță. *Vom lua trilmea, patrimea a înmulțitului.* ASACHI, E. I, 28/21, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *O frunte netedă și largă se ivea în trei pătrimi de sub căciula lui mare.* HOGAȘ, DR. I, 127, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Purta o pălărie cu marginile atît de largi încît acoperea o pătrime din masa noastră.* VLASIU, A. P. 52. ✦ S p e c. (Muz.) A patra parte dintr-o notă întreagă; p. e x t. notă care are valoarea unui sfert dintr-o notă întreagă. Cf. CADE.
— Pl.: *pătrimi*.
— **Patru[1]** + suf. *-ime*.

PĂTRINJÉL s. m. v. **pătrunjel**.

PĂTRIȘÓR s. n. Piesă metalică, cu secțiunea pătrată, folosită în tipografie la spațierea cuvintelor sau la completarea rîndurilor nescrise pînă la capăt; (rar) pătrat de tipografie. Cf. CADE, DM, LTR[2], DER.
— Pl.: *pătrișoare*.
— **Patru[1]** + suf. *-ișor*.

PĂTRÍȚĂ s. f. (Regional) Pătrime. *De cînd eu m-am măritat, Șapte mierți am adunat, Șapte mierți ș-o pătriță De cînd am fost copiliță.* POP., cf. ALR SN IV h 938/365.
— Pl.: *pătrițe*.
— **Patru[1]** + suf. *-iță*.

PĂTRÎNÍCHE s. f. v. **potîrniche**.

PĂTRÎNÍCHIE s. f. v. **potîrniche**.

PĂTRÎNJÉI s. m. v. **pătrunjel**.

PĂTRÎNJÉL s. m. v. **pătrunjel**.

PĂTRÎNJÍCĂ s. f. v. **pătrunjică**.

PĂTRÎNTÁȘ s. n. v. **patrontaș**.

PĂTRÎNTÁȘCĂ s. f. v. **patrontașcă**.

PĂTROÁNĂ s. f. v. **patron[2]**.

PĂTROLÁ vb. I v. **patrula**.

PĂTRÓN s. n. v. **patron[2]**.

PĂTRONTÁȘ s. n. v. **patrontaș**.

PĂTRÓS subst. (Bot.; regional) Specie de osul-iepurelui *(Ononis arvensis)* (Șinca Nouă-Codlea). Cf. BORZA, D. 120.
— Pl.:?
— Etimologia necunoscută.

PĂTRUJÉI s. m. v. **pătrunjel**.

PĂTRUJÉL s. m. v. **pătrunjel**.

PĂTRÚLĂ s. f. v. **patrulă**.

PĂTRUNCHIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit și regional) **1.** Grosolan, bădăran. Cf. LB, CIHAC, I, 289, DDRF, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
2. Prost, tont, nătărău. Cf. LB, BARCIANU, V.
3. Poznaș; glumeț. Cf. GHEȚIE, R. M.
— Pl.: *pătrunchioși, -oase*. — Și: **petrunchiós, -oásă** adj. LB, BARCIANU, V.
— Etimologia necunoscută.

PĂTRÚNDE vb. III. **1.** T r a n z. și i n t r a n z. A trece prin ceva (pînă în partea opusă), a s t r ă b a t e, a s t r ă p u n g e, a r ă z b a t e, (livresc) a p e n e t r a **(1)**; a perfora, a găuri. *Picătura, de va pica de pururea pre piatră, încă o pălrunde.* MOXA, 381/27. *I-au pătruns spinarea ... cu frigări arse.* MINEIUL (1776), 123[v2]/3. *Sufletul ei cel supărat și cu dureare întristat i l-au pătruns sabia* (a. 1801). GCR II, 186/27. *Soarele... pătrunde norul cel ce e înaintea lui.* CALENDARIU (1814), 77/4. *Cu sulița... voia ca să pătrundă pe înprotivnicul său.* BELDIMAN, N. P. I, 22/18. *S-a revărsat Preste noi uda tărie, Pintre care, pînă-n fund, Numai razele pătrund.* ASACHI, S. L. I,

182, cf. 142. *Braţul românului încă va fi ştiut să facă a vibra săgeata aripată, să pătrunză cu lancea cuiraţi de fer.* CR (1848), 18 ²/22. *Mai vrednic de jale era viteazul urs, De două coarne groase în inimă pătruns.* ALEXANDRESCU, O. I, 216. *O ghirlandă de flori, în al căreia mijloc era o inimă pătrunsă de două săgeţi.* FILIMON, O. I, 185. *Razele soarelui pătrund prin stofă şi se înfig în pelea noastră ca nişte ace.* ALECSANDRI, O. P. 349. *Plumbul său pătrunse gura ursului.* BOLINTINEANU, O. 331. *Hangerul îi pătrunse coastele şi ieşi stîngerat prin spate.* ODOBESCU, S. I, 102. *Lună, tu,... În cîte mii de case lin pătruns-ai prin ferești.* EMINESCU, O. I, 130, cf. 56, 103, id. N. 57, 65. *O lumină vie pătrundea prin uşa deschisă.* DUNĂREANU, CH. 47. *Soarele... blînd pătrundea prin straşina de paie.* GOGA, P. 27. *Lumina de afară nu fu în stare să pătrundă întunericul grîiciului pînă la fund.* HOGAŞ, DR. II, 28. *Amurgul Pătrunde-ncet prin geamuri.* BACOVIA, O. 43. *Nici o rază nu pătrunde prin perdelele lăsate.* TOPÎRCEANU, B. 73. *El tresare tot, ca pătruns de un cuţit.* CAMIL PETRESCU, T. III, 148. *Dintr-o izbitură, pătrunse cu paloşul pieptul moşneagului.* SADOVEANU, O. I, 353. *Au pus obloane la uşă De nu mai pătrunde-afară Nici un fir de rază rară.* ARGHEZI, VERS. 254, cf. LABIŞ, P. 414. *Sula de aur zidiurile pătrunde Şi lăcomia îşi vinde neamul şi moşia.* CANTEMIR, IST. 104. (Fig.) *Pătrunde cu frica ta trupurile noastre* (a. 1702). GCR I, 345/24. *Pătrundea aerul de a sale strigări* (a. 1794). id. ib. II, 152/36. ◇ Refl. pas. *Ca cu o săgeată pătrunzîndu-să sufletul lui, după puţineale zile au murit* (a. 1812). id. ib. 208/32. *Luminiş de lîngă baltă, Care-n trestia înaltă Legănîndu-se din unde, În adîncu-i se pătrunde Şi de lună şi de soare Şi de păsări călătoare.* EMINESCU, O. I, 215. *Ca un copil să trăiască, i se pătrunde urechea pe care se naşte.* GOROVEI, CR. 340. ✦ (Despre sunete, zgomote etc.) A se propaga prin spaţiu (pînă la un anumit punct), a ajunge pînă la..., a se face auzit. *Glasul serafimicesc Prin pămînt în jos pătrunde* (a. 1802). GCR II, 192/23. *Un glas de jele urechea-i pătrunse.* BUDAI-DELEANU, T. V. 122. *Un plăcut lin murmuriu, În tăcerea cea adîncă, la urechea sa pătrunde.* ASACHI, S. L. I, 210. *Şi urlet de glasuri de fiară Pătrunde prin noaptea de groază.* NECULUŢĂ, Ţ. D. 61. *Murmurul din dealuri pătrunde Prin văi, şi din vale-n păduri.* COŞBUC, P. II, 9. *Zgomotul pătrundea greu, înfundat prin cele două rînduri ae geamuri.* BASSARABESCU, V. 87. *În tăcere, pătrunse sunetul cald al unei vioare.* C. PETRESCU, Î. I, 237. *Prin uşa deschisă pătrunse un glas puternic.* SADOVEANU, O. I, 215. *Prin geamul închis nu pătrundea decît un zumzet stins.* T. POPOVICI, S. 372. ✦ Tranz. A privi cu atenţie (încercînd să vadă clar, în ciuda dificultăţilor); a scruta. *Îşi iveşte capul numai cîte-o clipă Şi pătrunde casa şi s-ascunde-n pripă.* COŞBUC, P. I, 253. *Făcu ochii mici să pătrundă întunericul sur de afară.* GÎRLEANU, N. 63. *Caută să pătrundă cu ochii întunericul.* SADOVEANU, O. I, 508. *Şoimaru căuta să pătrundă depărtarea.* id. ib. V, 679. ✦ Tranz. (Învechit, rar) A băga; a introduce. *Îşi taie din urechi puţintel şi tunde părul şi-şi încruntează nasul şi obrazul şi pătrunde sigeţi prin mîna stîngă.* HERODOT (1645), 299.

2. Intranz. (De obicei cu determinări locale) A izbuti să ajungă, să intre, să străbată undeva, a intra (cu greu), a ajunge undeva; a-şi face loc, a se infiltra, a răzbi undeva (răspîndindu-se şi făcîndu-se simţit). *Au pătruns de trii ori pînă în mijlocul gvardiei craiului.* IST. CAROL XII, 27ʳ/7. *Bulgarii au pătruns pînă în părţile Trachiei. Şincai,* HR. I, 101/38. *Trecu munţii şi pătrunse în Ardeal.* BĂLCESCU, M. V. 139, cf. 36. *Am putut pătrunde în lagărul leşesc, fără a fi cunoscută.* ALECSANDRI, T. II, 39, cf. id. POEZII, 18. *Cobori în jos, luceafăr blînd, Alunecînd pe-o rază, Pătrunde-n casă.* EMINESCU, O. I, 168, cf. id. G. P. 25. *O cetate în care se poate pătrunde mai uşor.* CARAGIALE, O. III, 29. *După o aşteptare de două ceasuri... Andrei pătrunsese la ministru.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 189, cf. id. Î. 5. *Intră apoi sub bolţi de frunze, pe urmă prin hrube adînci de verdeaţă, pînă ce pătrunde în inima întunecată ca un iad a pădurii.* GÎRLEANU, N. 248. [Operele lui Alecsandri] *atunci începeau să pătrundă mai bine în Ardeal.* REBREANU, I. 68, cf. 11. *În chimir nu pătrunsese ploaia.* GALACTION, O. 81. *Nimeni nu are voie să pătrundă la închisoare decît autorizat.* CAMIL PETRESCU, T. II, 482. *Am încercat să pătrund pînă la dumneata de nenumărate ori.* C. PETRESCU, C. V. 147. *Muncitorii pătrund înăuntru şi baraca de lemn se clatină.* SAHIA, N. 42, cf. 29. *Pătrunse în pridvorul mic.* SADOVEANU, O. IX, 80. *Nu se cădea să-i scrie în chipul acela care dovedea că pătrunsese în odaia ei.* CĂLINESCU, E. O. I, 160, cf. II, 68. *Calul de lemn, cu care grecii au izbutit să pătrundă între ziduriie necăzute ale Troiei.* BOGZA, C. O. 49. *Pătrundeau în clădire şi le auzeam paşii... pe coridor.* STANCU, R. A. I, 184, cf. III, 115. *Pătrunseră pe rînd... în căsuţa de pe dîmb.* V. ROM. decembrie 1954, 91. *Cînd pătrunse în cazarmă... îşi simţi începutul de bună dispoziţie evaporat.* PAS, Z. III, 20. *Galerii întunecoase, scunde, În care doar pe brînci puteam pătrunde.* BENIUC, V. A. II, 105. *De obicei sufixele de origine străină pătrund într-o limbă prin intermediul unor derivate gata făcute.* GRAUR, E. 16. *Pătrundem tăcuţi în muzeu.* BANUŞ, P. 246. *Pătrunse în grădina lui Iancu.* PREDA, D. 199. *Pătrunse în mica bucătărioară de alături.* BARBU, P. 364. *Simte nevoia să justifice încercarea de a pătrunde într-un domeniu rareori abordat de el.* S mai 1960, 78. *Lărgirea orizontului cultural implică lărgirea ariei în care vor pătrunde tot mai mult operele noastre literare.* V. ROM. iulie 1962, 152. *Şi dacă-aş avea noroc Să pătrund în acel loc Şi să văd pe mîndra mea.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 136. ◇ (Prin lărgirea sensului; despre abstracte) *A pătrunde nu poate acolo poftă străină Într-alt chip făr' cu sabia în mînă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 158, cf. ASACHI, S. L. I, 80. *Spaima şi groaza... intrară şi în Constantinopole şi pătrunseră pînă şi în saraiul unde trăia... desfrînatul sultan.* BĂLCESCU, M. V. 77. *O expresie de moliciune melancolică, care s-a răspîndit în cînturi, în obiceiuri şi a pătruns în tot spiritul naţional.* ODOBESCU, S. I, 24. *Prin norii rupţi trece luna Şi-n sufletu-mi dor a pătruns.* EMINESCU, O. IV, 99. *Pătrunde timidă tristeţea-nserării Pe mobile negre şi triste de nuc.* MINULESCU, V. 237. *Pătrunsese în el înţelegerea că războiul era un prilej unic şi aspru să-şi limpezească tot ce aflase.* C. PETRESCU, Î. I, 261. *Glasul lui, în care pătrundea o jale amară, umplea odaia.* SADOVEANU, O. I, 164, cf. V, 66, VIII, 161. *O dată cu Tudor Arghezi, pătrunde sau revine în literatura noastră conştiinţa artistului meşteşugar.* VIANU, A. P. 265. *Spaima a pătruns în mine ca un şarpe negru.* STANCU, R. A. I, 13. *De urît te poţi ascunde, Dar de dragoste n-ai unde, Că ori unde te-ai ascunde, La inimă tot pătrunde.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 9.

3. Tranz. A pune stăpînire (pe cineva sau pe ceva), a cuprinde, a copleşi, a domina, (livresc) a penetra **(2)**; a umple; spec. a îmbiba. *Să pleacă către pămînt, pătrunşi de ruşine pentru că... m-au înşălat* (a. 1750). GCR II, 49/1. *De necaz mintea turburată, De jele, de dor, inima pătrunsă.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 137. *Fiicele ce vezi stînd Pătrunse de-a lor dureri şi-nainte-ţi tremurînd.* BELDIMAN, O. 18/9. *Pătrunzîndu-l setea, au fost silit ca să se scoale şi să caute... un izvor.* DRĂGHICI, R. 40/5. *Pătruns era de mîhniciune pentru lipsa hrănii sale.* id. ib. 57/4. *Fu pătruns de mirare.* GORJAN, H. II, 111/23. *Un suflet şi o tristă inimioară Pătrunse de-a iubirei şi de-a dorului tău pară.* CONACHI, P. 99. *Mă duc, viu, plin d-întristare şi d-o jale sînt pătruns.* PR. DRAM. 100. *Pătruns de recunoştinţă, Lionel se aruncă în braţele lui Enric.* CR (1848), 8¹/59. *Tînărul... stînd pătruns de mîhniciune.* NEGRUZZI, S. I, 32. *În spaima nespusă ce-atunci mă pătrunse, Văzui trecînd moartea pe palidu-i cal.* ALEXANDRESCU, O. I, 90. *Polonii, pătrunşi de spaimă, nu ştiau cum să mulţumească.* HASDEU, I. V. 52. *Mă simt pătrunsă, Gallus, de-o veselă uimire.* ALECSANDRI, T. II, 259. *O crudă durere adînc m-a pătruns.* BOLINTINEANU, O. 178. *Ei fură pătrunşi de o mustrare de cuget adîncă.* ODOBESCU, S. I, 21, cf. 193. *Pătrunde pacea tristele-mi gîndiri.* EMINESCU, O. IV, 243. *Aerul...*

dimineții îmi pătrundea pieptul. id. G. P. 103. *Frigul ud mă pătrundea.* CARAGIALE, O. I, 144. *Nu puteți să-mi alinați durerea care-mi pătrunde sufletul.* ISPIRESCU, L. 12. *Jelesc pătrunși la oase de spaimă.* DELAVRANCEA, S. 202. *Arabul atuneea, pătruns de simțire, Pe brînci se tîrăște s-ajungă la el.* MACEDONSKI, O. I, 16. *Ploaia curgea mereu și vîntul rece te pătrundea la oase.* DUNĂREANU, CH. 30. *Țăranii se opriră și se sfătuiră pînă ce îi pătrunse frigul.* REBREANU, R. I, 269. *Îi pătrundea frigul.* C. PETRESCU, Î. I, 258. *Căpitanul, pătruns de o speranță nelămurită,... o luă încet, inconștient, spre cazarmă.* BRĂESCU, O. A. I, 128. *Se cunoștea că e pătruns de fiorii luptei așteptate.* SADOVEANU, O. I, 292, cf. II, 402, XI, 209. *Pătruns parcă de un presentiment, se opunea cu îndîrjire.* BART, S. M. 105. *O nerăbdare mă pătrunde.* BLAGA, P. 114, cf. BENIUC, P. 145. *Se ținea în fața lor dreaptă și prevenitoare, pătrunsă de rolul de gazdă de țară.* VINEA, L. II, 306. *Un vînt de bucurie mă pătrunse.* LABIȘ, P. 137. *Eu mă plec, floarea-mi răspunde Căci o jale mă pătrunde, Arde sufletu-mi și geme.* ALECSANDRI, P. P. 232. *Mă pătrunde-o mare frică.* TEODORESCU, P. P. 110. ✦ Refl. A se lăsa sau a fi cuprins, copleșit, dominat. *Pătrunzîndu-se de rușine, cîtăva vreme au rămas ca un mut fără glas.* DRĂGHICI, R. 13/13. *Căută a se pătrunde de acest amor himeric.* CR (1848), 31[1]/66. *Poetul s-a pătruns de acea mîndrie de vînător.* ODOBESCU, S. III, 81. *Vă pătrundeți... de acea evlavie pe care trebuie s-o aibă drept-credinciosul înaintea zeului său.* GHEREA, ST. CR. III, 115. *Ne pătrundeam de suflul trecutului contemplîndu-i vestigiile sublime.* M. I. CARAGIALE, C. 39. ◇ Fig. *Pătrunsu-s-a abisul d-o mistică ardoare.* HELIADE, O. I, 357. *Umbra nopții de pe vale Se pătrunde de-a ei jale.* ALECSANDRI, P. II, 190. *Urechea sufletului se pătrunde de răsunetul lor.* ODOBESCU, S. I, 187. *Grădina sta într-o încremenire desăvîrșită ca și cum se pătrundea de-un farmec.* SADOVEANU, O. VIII, 281. ✦ A impresiona (puternic), a emoționa, a mișca **(II 3)**; a tulbura. *Blîndețile domnilor pătrund inimile nărodului.* N. COSTIN, L. 177. *Mă pătrund cele ce-mi zici.* BELDIMAN, O. 37/13, cf. 35/10. *Cu ce mărime, putere și strășnicie-mi vorbea Și glasul său al meu suflet ca tunetul pătrundea.* HELIADE, O. I, 444. *Fie ca cîntările mele să pătrundă inima ta.* MARCOVICI, C. 50/6. *Asemene sarcasme... foarte m-a pătruns.* ASACHI, S. L. I, 217, cf. 148. *Acest răvaș mă pătrunsă ca un trăsnet.* DACIA LIT. 279/25. *Sînt pătruns de bunătatea cu care mă primiți.* ALECSANDRI, T. 286, cf. 436. *Acea frumusețe pătrunse pe toți.* ODOBESCU, S. I, 77. *Acesle vorbe ieșite din gura bătrînului tată mă pătrunseră fără voie.* GANE, ap. CADE. *A rămas pătruns de dulceața chipului ei și i-a fost dragă.* SADOVEANU, O. XII, 244, cf. IX, 402. ◇ Absol. *Mă tem că mi-ai răspunde Cu-al tău glas care pătrunde.* ALECSANDRI, P. I, 211. ◇ Refl. *Tot norodul se pătrunde de privelîștea aceasta.* BELDIMAN, N. P. II, 22/10.

4. Tranz. Fig. A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă; a afla; a înțelege, a pricepe, a intui; (livresc) a penetra **(3)**. *Pătrunzînd gîndul morții inima lui se împle de groază.* MAIOR, P. 32/21. *Anais, pătrunzînd cu cunoștința cinstea ce avea către părintele ei, le-au arătat mulțămire.* BELDIMAN, N. P. II, 91/12. *Fiecare ar voi să pătrundă măcar o parte a soartei sale, dar aceasta zace nevăzută întru întunerecul viitorului.* MARCOVICI, D. 3/21. *Sîntem neputincioși de a pătrunde cu înțelegire lucrurile lui Dumnezău.* DRĂGHICI, R. 37/20. *Și un plan a încheiat, Să pătrundă acel secret.* ASACHI, S. L. I, 177. *Omule,... de... pătrunzi tainele firei — nu te-ngîmfa.* CONACHI, P. 109. *Acest secret mintea omenească nu-l poate încă pătrunde.* BĂLCESCU, M. V. 3, cf. 13. *Această scrisoare... o reciti de cîteva ori pînă cînd îi pătrunse bine sensul.* CR (1848), 33[1]/54. *Cu lesnire gîndul lor îl pătrunde.* ALEXANDRESCU, O. I, 344. *Undit-ai cu a ta minte în cugetu-i ascuns?... Pătrunsu-l-ai?* ALECSANDRI, T. II, 158. *Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost, O să-și bată alții capul s-o pătrunză cum a fost?* EMINESCU, O. I, 134, cf. 132. *Am primit... laconica ta scrisoare. Am citit-o de sute de ori și încă o mai citesc, tot mi se pare că nu i-am pătruns bine înțelesul.* CARAGIALE, O. VII, 522. *Doamna i-a pătruns cuvîntul.* COȘBUC, P. I, 211. *Veșnica lor preocupare de a pătrunde sufletul rusesc.* PETICĂ, O. 334. *Cerea să pătrundă pentru ce stăpînea răceală între aceste două familii.* AGÎRBICEANU, A. 265. *Cîți hîrtia... apoi, ca și cînd n-ar fi pătruns-o îndeajuns, o mai cîți o dată.* REBREANU, I. 149, cf. 362. *Nenorocirea asta groaznică m-a făcut să pătrund mai adînc viața și oamenii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 108. *Feciorul cu purtările greu de pătruns.* C. PETRESCU, A. 397. *Totdeauna m-am mirat... de repeziciunea cu care pătrunzi treburile politicești.* SADOVEANU, O. X, 148, cf. XI, 261. *Ca un om de știință, el pătrunsese multe secrete ale lumii înconjurătoare.* OPRESCU, S. 130. *Pătrunsese foarte bine sufletul Otiliei.* CĂLINESCU, E. O. II, 139. *În cîteva rînduri îl provocă la discuții, anume ca să-l poată pătrunde.* VORNIC, P. 9. *Sufletul tău nu-i ascuns... Totuși deplin i-am pătruns cea mai intimă cămară?* LABIȘ, P. 71. ✦ Refl. A cunoaște, a afla; p. ext. a se convinge, a se încredința. *Oclrmuirea... s-au adresat la cîteva persoane... spre a se pătrunde de opinia publică* (a. 1848). URICARIUL, X, 8/6. *Să căutăm, zice d-sa, a ne pătrunde acum de adevăratul adevăr.* KOGĂLNICEANU, S. A. 146. *Fiecare să se pătrundă de ce vorbesc.* BOLLIAC, O. 162. *Mulțimea nu este încă pătrunsă de ideea că libertatea unora nu trebuie să împiedice libertatea celorlalți.* GHICA, S. 187. *De-al obștii bine era pătruns.* ALEXANDRESCU, O. I, 227. *De-atunci m-am pătruns de adevărul acestui proverb.* ALECSANDRI, O. P. 48. *S-a pătruns că graba strică treaba.* CARAGIALE, O. II, 300. *Să presupunem că tînărul s-a pătruns de însemnătatea acestei povețe.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 215. *Cînd te vei pătrunde adînc de știința dreptului, numai atunci ai să înțelegi.* C. PETRESCU, C. V. 94. *Pătrunde-te de adevărul pe care îl ai înaintea ochilor.* ARGHEZI, P. T. 13. *Era întîi nevoie să te pătrunzi că nu Le birui neclintirea de nu te-nvingi și tu.* id. VERS. 379. *Aurica privi țintă în dușumea, pătrunsă de argument.* CĂLINESCU, E. O. I, 285. *Ascultați și vă pătrundeți, fraților..., spunea jalba.* PAS, L. I, 133.

— Prez. ind.: *pătrund* și (învechit și popular) *pătrunz.*

— Lat. **pertundere.**

PĂTRÚNDERE s. f. Acțiunea de a (se) pătrunde și rezultatul ei.

1. (Astăzi rar) Străpungere, străbatere; perforare, găurire; (învechit, rar) pătrunsătură. Cf. pătrunde **(1)**. *Și crucea și moartea au răbdat și pătrunderi de cuie.* MINEIUL (1776), 31[r1]/25. *Suferi de voie pălmuirile obrazului... și pătrunderea coastei.* ib. 123[v1]/3, cf. DRLU, LB, POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *S-a văzut diferite boale de piele provenite din pătrunderea urechilor.* BIANU, D. S. 152, cf. ȘĂINEANU, D. U.

2. Cf. pătrunde **(2)**. *Pătrunderea milioanelor de femei... în toate domeniile muncii.* SAHIA, N. 105. *Constatăm... pătrunderea termenilor maghiari în limba română.* SCL 1950, 88, cf. LTR[2]. *Pătrunderea oamenilor în cosmos este pe deplin posibilă.* GEOLOGIA, 7. ✦ Fig. (Rar) Întrepătrundere; legătură, comuniune. *Doi frați... departe depărtați... însă după a sufletelor de nemică cevaș oprită pătrundere... pururea nedepărtați.* CANTEMIR, ap. GCR I, 323/26. *Între cele două vieți nici o pătrundere nu e îngăduită.* C. PETRESCU, Î. I, 255.

3. Înduioșare, impresionare; emoție. Cf. pătrunde **(3)**. *Despre pătrunderea inimii și despre darul superior al înduioșărilor cucernice... maica Evlampia n-avea nici o știință.* GALACTION, O. 315. *După această izbucnire, se așază pe un scaun și-mi zice cu pătrundere: — Știi mata, domnule căpitan, cine-i muierea asta?* SADOVEANU, O. VII, 288.

4. Fig. (Și în sintagma *pătrundere cu mintea*, POLIZU, CANELLA, V. 186) Capacitate de a înțelege, de a aprofunda ceva; agerime de minte, perspicacitate; iscusință, pricepere, competență; (rar) penetrație **(3)**, (învechit, rar) pătrunzătate. Cf. pătrunde **(4)**. *Osăbite asupriri... cercetîndu-le cu pătrundere* (a. 1839). URICARIUL, V, 10/4. *Ochii însă îi scînteia de spirit,*

de pătrundere și de răutăție. CR (1846), 29¹/10. *Cu lot talentul de o rară pătrundere și uneltire, fu învins.* ib. (1848), 13²/6. *În județăți să aibă pătrundere-nțeleaptă.* NEGRUZZI, S. II, 262. *Cu pătrundere cercetînd..., au găsit trei cazuri ce au pustiat zisul ospital* (a. 1862). URICARIUL, I, 118/41. *Tot studiul e de o remarcabilă pătrundere.* MAIORESCU, L. 181. *Ți-a rămas totuși o lecuță de simțire estetică și de pătrundere obiectivă.* CARAGIALE, O. III, 50. *Aici pătrunderea fără seamăn și neghiobia fără pic de înțeles pot prididi.* DELAVRANCEA, T. 117, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ar fi trebuit pătrunderea unui mare arheolog ca să reconstruiască acest document insultat de vremuri.* HOGAȘ, DR. I, 99. *N-am pierdut nimic din puterea mea de pătrundere.* GALACTION, A. 389. *Vrei să fiu mîndru de puterea de pătrundere a minții mele?* CAMIL PETRESCU, T. II, 312. *N-aveau nevoie de multă pătrundere ca să-i ghicească meseria.* C. PETRESCU, Î. I, 24. *Îmi dădu dovadă că puteam avea încredere în... puterea lui de pătrundere.* SADOVEANU, O. X, 503, cf. XI, 392. *Manifesta istețime și pătrundere psihologică.* VIANU, A. P. 57, cf. 369. *Nimeni... n-a analizat mai cu îndemînare și cu o mai ascuțită pătrundere ceea ce ascunde o fizionomie de femeie.* OPRESCU, S. 149. ◆ Convingere, încredințare; tărie. *Acest da era spus cu atîta pătrundere și nevinovăție.* BASSARABESCU, V. 14. *Mă costă o avere! declară cu pătrundere pan Zubovski.* SADOVEANU, O. VII, 83.

— Pl.: *pătrunderi.*

— V. **pătrunde.**

PĂTRUNGÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRUNÍCĂ s. f. v. **potîrniche.**

PĂTRUNÍCE s. f. v. **potîrniche.**

PĂTRUNÍCHE s. f. v. **potîrniche.**

PĂTRUNJÉI s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRUNJÉL s. m. **I. 1.** (Și, regional, în sintagma *petrinjei de casă*, BORZA, D. 126) Plantă erbacee bienală din familia umbeliferelor, cu tulpină înaltă și foarte ramificată, cu frunze adînc dințate și lucioase și cu flori mici, de culoare verde-gălbuie, care este cultivată pentru rădăcina ei pivotantă, conică sau tronconică, și pentru frunzele ei aromate, întrebuințate în alimentație și în medicina populară; (regional) petersil, găgăuț, pătlăgele (v. p ă t l ă g e a **I 5**), pătrunjică **(1)** *(Petroselinum hortense)*; p. r e s t r. frunzele sau rădăcina acestei plante. Cf. GCR I, 356/14. *Să iai busuioc, pătrănjăi..., cucunari curați și pisați* (a. 1749). id. ib. II, 45/8, cf. 44/20, KLEIN, D. 395, 398. *Ceapă,..., pătrinjăl..., morcovi* (a. 1801). BUL. COM. IST. IV, 135. [Legumele se împart] *în cele rădăcinoase, precum sînt: sfeclile, morcovii, napii, petrinjeii.* ECONOMIA, 124/16. *Zece rădăcini de pătrunzel* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 257. *Cunupide, varză..., morcovi, selină, pătrănjel* (a. 1808). IORGA, S. D. VIII, 44. *Petrijăl, ceapă* (a. 1818). BUL. COM. IST. IV, 143. *Dintră alte creșteri în grădini... napii, radicile,... pătrujeiul.* TOMICI, C. A. 33/13, cf. DRLU. *Rădăcina de obște precum este gulia, napii..., sfecla, morcovii, țelina, pătrunjelul... întăresc trupul.* PISCUPESCU, O. 194/11. *Nici să am în lume parte-n ochii mei De nepoții morcovi și de pătrunjei.* PANN, P. V. I, 124/10. *Grădinarii seamănă mai cu osebire și în mare cantitate varză și ceapă..., praz, ardei, petrungel, rădichi.* I. IONESCU, M. 357, cf. BARONZI, L. 141. *I-am învățat... să pună cartofi, fasole, morcovi și pătrinjel.* SLAVICI, N. I, 156. *Să puie* [în borș] *piperi și pitrinjel.* CONTEMPORANUL, III, 261. *La sloveni, mireasa mai poartă usturoi și pentrijel pentru a îndepărta diavolul.* SEVASTOS, N. 237, cf. LIUBA-IANA, M. 182, N. LEON, MED. 58. *La țară, pătrunjelul este bine cunoscut ca diuretic.* BIANU, D. S. *Pătrînjelul numit și pătrunjel, petrînjel, petrinjel, pătrînjei..., dă frunze și, mai tîrziu, rădăcină, bună în bucate.* PAMFILE, A. R. 197, cf. BL I, 22, SIMIONESCU, FL. 355. *Bărbați care nu știu să deosebească mărarul de pătrunjel.* BRĂESCU, O. A. II, 352. *Dar bine, te-ai uitat la zarzavatul ăsta din oală? Morcovi, pătrunjel și păstîrnac?* SEBASTIAN, T. 354, cf. DS, BUJOREAN, B. L. 388. *Un caiet de-al lui... ajunsese acum aici, pe bufetul din bucătărie, în vecinătatea unui borcan cu untură și a unei legături de pătrunjel.* V. ROM. iunie 1954, 162. *Pătrunjelul e rezistent la ger și la secetă, însă are nevoie de multă lumină.* LTR², cf. BORZA, D. 126. *Pătrunjelul se cultivă pentru rădăcinile și frunzele sale aromate, bogate în vitamine.* DER. *Ierburi și flori sînt:... mărar, pătrunjel, leuștean.* H IV 84. *Să pună* [în oală]... *cîte o coadă de mărari, de cimbru și de pintrejel.* SBIERA, P. 14. *Frundzi verdi pitrenjăl, Am să scriu on răvășăl.* ȘEZ. II, 181. *Vai, săracii cei feciori..., Veghetori la pătrejei, O rămas tot mărunței.* MAT. FOLK. 1 000. *Sî-ți scriu un răvășăl Pi-o frundzi de petrinjăl.* ib. 1 349. *Pitrinjeii pisați, muiați în oțet și încălziți la foc.* ȘEZ. XV, 102. *Scrie, bade, mîninței, Ca frunza de petringel.* ANT. LIT. POP. I, 137. *Două șire d'e petrinjăl.* ALR I 843/218, cf. 843. *Nu te amesteca ca pătrunjelul în toate bucatele.* ZANNE, P. IV, 70. ◇ (Glumeț) *Vrednic sînt de spînzurat Pe pociump de pătrînjei Cu funii de tăieței.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 137. *Să mă puște puștele, Cu gloanțe de pătrînjei Să mor în brațele ei.* DOINE, 265. ◇ E x p r. (Familiar) **Vinde pătrunjel,** se spune despre fetele care, nefiind invitate la dans, sînt nevoite să stea și să privească. BUL. FIL. V, 210.

2. C o m p u s e: (regional) **petrunjelul-broaștelor** = mărăraș **(1 2)** *(Oenanthe phellandrium).* Cf. GRECESCU, FL. 246, BIANU, D. S., PANȚU, PL., BORZA, D. 119; **pătrunjel-de-cîmp** = **a)** numele a două specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu frunzele situate la baza tulpinii, cu flori albe sau trandafirii, a căror rădăcină este întrebuințată în medicină; (regional) petrinjelaș, pimpinelă, buruiana-sărăciei, rădăcina-sărăciei, pătrunjel-sălbatic **(b)** *(Pimpinella saxifraga* și *major).* Cf. COTEANU, PL., LB, BRANDZA, FL. 223, DAMÉ, T. 186, BARCIANU, PĂCALĂ, M. R. 22, PANȚU, PL., CADE, BUJOREAN, B. L. 388, 389, BORZA, D. 130; **b)** plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina striată, cu flori galbene dispuse în umbele compuse, folosită în medicina populară; (regional) somnoroasă, chimionul-porcului, cucută-mică, scaunul-ălor-bune, pătrunjel-sălbatic **(c)**, pătrunjelul-cîinelui **(b)** *(Peucedanum oreoselinum).* Cf. BORZA, D. 127; (regional) **pătrunjel-sălbatic** = **a)** rușinătoare *(Caucalis lappula).* Cf. id. ib. 42; **b)** pătrunjel-de-cîmp **(a)** *(Pimpinella saxifraga* și *major).* Cf. id. ib. 130; **c)** pătrunjel-de-cîmp **(b)** *(Peucedanum oreoselinum).* Cf. id. ib. 127; **pătrunjelul-cîinelui** sau **pătrunjel-cîinese** = **a)** plantă erbacee otrăvitoare din familia umbeliferelor, cu frunza ca de mărar și cu flori albe; (regional) pătrunjică **(2)**, buciniș, cucută-mică *(Aethusa cynapium).* Cf. LM, BRANDZA, FL. 226, DAMÉ, T. 186, BARCIANU. *Pătrunjelul-cînelui... o plantă foarte veninoasă.* BIANU, D. S., cf. PANȚU, PL., BORZA, D. 12, H XVII 91; **b)** (regional) pătrunjel-de-cîmp **(b)** *(Peucedanum oreoselinum).* Cf. BORZA, D. 127; (regional) **pătrunjel-de-munte** = îngerea *(Selinum carvifolia).* Cf. BARCIANU, BORZA, D. 159.

II. (Prin Mold.; art.; în forma *pătrungelul)* Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D.

— Pl.: *pătrunjei* și (regional) *pătrunjeli* (ALR I 843/898, 984), (n.) *pătrunjăluri* (ib. 843/900). — Și: (învechit și regional) **pătrunjéi** (ANON. CAR., BORZA, D. 126), **pătrunzél, pătrănjél, pătrejél, pătrinjél, petrănjél, petrinjél,** (învechit) **pătrujéi, pătrănjéi** (GCR I, 356/14), **petrijăl,** (regional) **pătrungél** (VARONE, D.), **pătrujéi** (ALR I 843/159), **pătrăjél** (H XI 50), **pătrăngăi** (LIUBA-IANA, M. 102) s. m., **pătrănjéni** (BORZA, D. 126) s. m. pl., **pătrînjéi, pătrînjél** (pl. și, n., *pătrînjele,* A IX 5), **păntrijăl** (ALR I 843/530), **păntrîjăl** (ib. 843/420), **patrînzăl** (ib. 843/840), **patrunjél** (H XI 5, ALR I 843/75), **pentrijél, pentrujél** (BUL. FIL. V, 343), **petrenjél** (TDRG, BORZA, D. 126), **petringél, petrinjéi** (BORZA, D. 126, ALR I 843/339, 355), **petrinjîu** (ALR I

843/295, 302), **petrînjél** (pl. şi, n., *petrînjele*, A IX 4), **petrungél, petrunjél** (ALR I 843/69, 77, 243), **pintrajél** (H XI 50), **pintrejél, pintrijél** (BORZA, D. 126), **pitrenjél, pitrinjél, pîntrijál** (ALR I 843/530), **prunjál** (ib. 843/595) s. m.

— Din lat. **petroselinum**. Cf. magh. p e t r e z s e l y e m, ceh. p e t r (u) ž e l.

PĂTRUNJÍCĂ s. f. (Bot.; regional) **1.** Pătrunjel **(I 1)** *(Petroselinum hortense)*. Cf. BIANU, D. S.

2. Pătrunjelul-cîinelui *(Aethusa cynapium)*. Cf. PANŢU, PL., BORZA, D. 12.

— Pl.: ? — Şi: **pătrînjícă** (BORZA, D. 12), **petrîngícă** (id. ib.), **petrînjícă** (PANŢU, PL.), **petrunjícă** (BORZA, D. 12) s. f.

— **Pătrunj(el)** + suf. *-ică*.

PĂTRÚNS, -Ă adj. **1.** Străpuns, împuns; p. e x t. străbătut, răzbătut, răzbit; copt, fript, fiert etc. foarte bine, în toată masa sa. Cf. LB, POLIZU, BARCIANU, DDRF, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Aduce o pîine mare, coaptă, pătrunsă, dulce.* STANCU, R. A. I, 115. ✦ (Regional; despre grîu) Copt în grabă; pripit (Ponoarele-Vaşcău). TEAHA, C. N. 250.

2. Cuprins, plin. Cf. POLIZU, DDRF. ✦ Emoţionat, mişcat[2]. *Nu te duce..., zicea blînda copiliţă cu ochi plînşi, cu glas pătruns.* ALECSANDRI, P. I, 50, cf. id. O. P. 42, ŞĂINEANU, D. U. *Vă mulţumesc, fraţilor, spuse el pe ton pătruns.* S martie 1960, 37.

3. F i g. Gîndit, judecat; aprofundat. *O idee bine pătrunsă.* MAIORESCU, CR. II, 89. ✦ Convins, încredinţat. *Se lăsă să cază în genunchi, ca o viţă ce-şi pleacă sub lovitura din urmă grumazul, pătrunsă că de acum ea însăşi trebuie să se părăsească pe ea însăşi.* CARAGIALE, O. I, 65, cf. DDRF. *Părea aşa de pătruns de halul lui de beţie, încît nici nu încerca să se clatine.* D. ZAMFIRESCU, R. 193. *Eram straşnic pătruns de datoria mea.* SADOVEANU, O. II, 403.

— Pl.: *pătrunşi, -se.*

— V. **pătrunde.**

PĂTRUNSĂTÚRĂ s. f. (Învechit, rar) Pătrundere **(1)**. Cf. ANON. CAR.

— Pl.: *pătrunsături.*

— **Pătruns** + suf. *-ătură*.

PĂTRUNTÁŞ s. n. v. **patrontaş.**

PĂTRUNZÁR subst. (Prin Transilv.) Dorn, priboi. Cf. ALRM SN I h 365.

— Pl.: ?

— **Pătrunde** + suf. *-ar*.

PĂTRÚNZĂCIÓS, -OÁSĂ adj. (Învechit, rar) **1.** Pătrunzător **(1)**. Cf. GHEŢIE, R. M.

2. Pătrunzător **(4)**. Cf. GHEŢIE, R. M.

— Pl.: *pătrunzăcioşi, -oase.*

— **Pătrunde** + suf. *-ăcios*.

PĂTRUNZĂTÁTE s. f. (Învechit, rar) Pătrundere **(4)**. Cf. BARCIANU.

— **Pătrunde** + suf. *-ătate*.

PĂTRUNZĂTÓR, -OÁRE adj. **1.** Care străpunge, străbate, răzbate; (livresc) penetrant, (învechit, rar) pătrunzăcios **(1)**. *S[u]fl[e]t[u]l neoprit şi prin toate pătrunzitoriu iaste.* CANTEMIR, ap. GCR I, 323/27, cf. DRLU, LB. *Vremea înarmată cu pătrunzătoarea-i coasă laie fără milostivire.* MARCOVICI, C. 17/20, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. ✦ (Despre ochi, privire) Care exprimă, trădează, dovedeşte agerime; ager; scrutător, iscoditor; (rar) penetrabil **(2)**. *Singulara mobilitate a fizionomii şi raza pătrunzătoare a căutăturei l-ar fi făcut a se remarca.* CR (1848), 32 [2]/61. *Are minte coaptă şi ochi pătrunzători.* ALECSANDRI, T. II, 98. *Ochii ei asupră-i cad pătrunzători.* BOLINTINEANU, O. 41. *Ochii săi mici, vioi şi pătrunzători.* ODOBESCU, S. I, 133. *Era brună..., cu ochii mici şi pătrunzători.* DELAVRANCEA, T. 72. *Avea nişte ochi negri atît de pătrunzători că-ţi scormoneau sufletul.* REBREANU, R. I, 81. *Pentru ochiul pătrunzător, seamănă cu mine.* GALACTION, O. A. I, 45, cf. II, 18. *Madala plecase ochii sub privirea... pătrunzătoare a Ruxandei.* C. PETRESCU, A. 399. *Era un om mare şi plin, cu ochii mititei, foarte pătrunzători.* SADOVEANU, O. X, 530, cf. XII, 32. *Îşi expunea cazul, roşind din cînd în cînd de ochii prea pătrunzători ai tînărului.* CĂLINESCU, E. O. I, 271. *Privirile i se aţintiră pătrunzătoare spre întunecimile salcîmilor.* MIHALE, O. 505. ✧ (Adverbial) *Privea... pătrunzător în juru-i.* SADOVEANU, O. III, 432. ✦ (Substantivat, n.; învechit) Diametru. Cf. URSU, T. Ş. 188.

2. Puternic, tare, intens; viu; copleşitor. *M-am deşteptat de sunetul cel pătrunzător al clopotului de îngropare.* MARCOVICI, C. 16/7. *Auzind oarecare ţipete pătrunzătoare, aleargă pe malul rîului.* ASACHI, S. L. II, 19. *După dezbateri pătrunzătoare oamenii ajunseră la un concluz, pe care istoria nu poate să-l treacă cu vederea.* BARIŢIU, P. A. III, 418, cf. II, 30. *Un miros nu aşa plăcut, cît era de pătrunzător.* FILIMON, O. I, 186. *Radule! strigă ea cu glas pătrunzător.* ODOBESCU, S. I, 141. *Căldura acestuia e mai... pătrunzătoare.* DELAVRANCEA, T. 96. *Strigătul ascuţit şi pătrunzător al vînzătorilor de fragi.* PETICĂ, O. 325. *Se cutremură bătrînul auzind deodată un răcnet mai pătrunzător.* REBREANU, I. 310. *Frig pătrunzător.* ŞĂINEANU, D. U. *Un pătrunzător miros de mucegai.* GALACTION, O. A. II, 211, cf. id. A. 19. *Un miros pătrunzător de parfum ieftin o neliniştea.* BRĂESCU, O. A. I, 7, cf. 209. *Miros pătrunzător de peşte şi dohot s-amesteca în fumul luminărilor de ceară.* SADOVEANU, O. VII, 336. *Un miros pătrunzător de oţet aromatic se amesteca cu o duhoare neplăcută.* CĂLINESCU, E. O. I, 301. ✧ (Adverbial) *Un glas strigă pătrunzător.* REBREANU, I. 126. *Strigă tuturor pătrunzător.* GALACTION, O. 199. *În cameră mirosea pătrunzător a pudră şi parfumuri.* CĂLINESCU, E. O. I, 32. *Calul... nechează din nou, pătrunzător şi sălbatic.* PREDA, R. 269. (Legat de un adjectiv prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ) *Un vînt pătrunzător de răce din miazănoapte.* HOGAŞ, DR. I, 105.

3. Care emoţionează, care impresionează; emoţionant, mişcător **(I 4)**, impresionant. Cf. BELDIMAN, E. 98/6. *Adunînd în giurul său pe căpitenii şi stegari, le făcu un cuvînt pătrunzătoriu arătîndu-le strîmbătatea şi insulta suferită.* ASACHI, S. L. II, 99, cf. I, 212. *Era pătrunzător, după cuvintele aceste, de a privi feţele desperate ale tuturora.* F (1876), 233. *Plîngînd cu glas dulce şi pătrunzător.* ODOBESCU, S. I, 8, cf. 185. *Nimic mai pătrunzător de auzit decît aria străveche a horei.* GANE, N. I, 66. *Aud un cîntec pătrunzător şi sufletul meu se înalţă o dată cu el.* S ianuarie 1960, 3.

4. F i g. Care aprofundează, pătrunde **(4)**, care demonstrează pătrundere **(4)**; perspicace; iscusit, priceput, competent; adînc, profund; (învechit, rar) pătrunzăcios **(2)**. *Toţi la un loc am intrat în pătrunzătoare cercetare* (a. 1823). URICARIUL, V, 56/9. *Pătrunzător, activ, pasionat ca un jucător de cărţi.* CR (1848), 31 [2]/68. *Părerile şi dorinţele descoperite de către membri le va lua cît mai curînd în consideraţiune pătrunzătoare.* BARIŢIU, P. A. III, 16. *Un tînăr pătrunzătoriu.* MUREŞANU, P. 179/9. *Cît de adîncă şi pătrunzătoare era fineţea spiritului ei!* FILIMON, O. I, 132. *Traducerea... supusă unei reviziuni pătrunzătoare* (cca 1868). CAT. MAN. II, 585. *Aceste... îndatoriri... le-au îndeplinit cu spiritul cel mai pătrunzător şi mai fin.* ODOBESCU, S. I, 31. *Observaţiile psihice sînt adevărate şi pătrunzătoare.* GHEREA, ST. CR. II, 137, cf. 34. *Această schimbare de judecată a pătrunzătorului critic.* PETICĂ, O. 393. *Harnici şi dezgheţaţi cum sînt, plini de vioiciune, pătrunzători, au multe lucruri cu care se pot mîndri.* SADOVEANU, O. IV, 260. *Ideile şi sentimentele explosive... ale unuia dintre cei mai pătrunzători observatori.* OPRESCU, S. 222. *Avea duh foarte ascuţit şi foarte pătrunzător.* VORNIC, P. 222. *Afirmă, în pătrunzătoarea sa analiză, că Cehov este cel mai mare scriitor al genului scurt.* S ianuarie 1960, 22.

— Pl.: *pătrunzători, -oare.*
— Din **pătrunde** + suf. *-ător.*

PĂTRUNZÉL s. m. v. **pătrunjel.**

PĂTRUNZÍBIL, -Ă adj. (Învechit, rar) Permeabil. Cf. STAMATI, F. 6/18.
— Pl.: *pătrunzibili, -e.*
— **Pătrunde** + suf. *-ibil.*

PĂTRUPÓP s. m. v. **protopop.**

PĂTRUPÓPA s. m. v. **protopop.**

PĂTRÚȚ s. m. (Ornit.; regional) Pitulice **(I 1 b)** *(Troglodytes troglodytes)* (Răşinari-Cisnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 30.
— Pl.: *pătruți.*
— Etimologia necunoscută.

PĂȚȚEÁN subst. (Învechit, rar) Pătuț. *Se aşează sultanul într-un pățțean frumos împodobit.* GORJAN, H. IV, 26/26.
— Pl.: ?
— **Pătuț** + suf. *-ean.*

PĂTÚC s. n. Diminutiv al lui p a t[1] **(1)**; s p e c. pat[1] de copil; pătuț, (rar) pătişor, pătuleț[2], (popular) pătucean, (învechit şi regional) pătucel, (învechit) păticean, (regional) păteac **(1)**, pătic, pătui[1], (învechit, rar) pățțean. *Şi-şi aducea aminte nopțile de veghe, aplecările peste pătucul lui ca să-i asculte răsuflarea.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 127. *Casa... şi cu pătucul lui Pupuşor.* GALACTION, O. A. I, 54. *Păşind în vîrful picioarelor, ca lîngă pătucul lui de copil, cînd nu se îndurau să-i deştepte somnul.* C. PETRESCU, Î. II, 81. *Cineva mi-a împrumutat un pătuc de campanie în care dormeam bine.* VLASIU, D. 169. *Mergînd în vîrful picioarelor, la pătucul lui, constată... că temperatura scăzuse.* CĂLINESCU, S. 517, cf. PODARIU, FL. 12.
— Pl.: *pătucuri.*
— **Pat**[1] + suf. *-uc.*

PĂTUCEÁN s. n. (Popular) Pătuț. *Venea o porumbiță de zbura pregiur pătceanul lui.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 23[r]/19. *În camera în care am intrat, un tînăr... şedea pe marginea unui pătucean de scînduri.* GHICA, S. 679. *Duse* [copilul] *la chilioara lui şi-l puse în pătuceanul său.* ISPIRESCU, L. 135. *A stat mult aşa cuminte în pătceanul ei.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 29, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Ceru să i se aducă repede cupeul, să plece, dornic să ajungă negreşit acasă diseară, la pătuceanul lui în care să-şi odihnească oboselile drumului.* REBREANU, I. 480, cf. ŞĂINEANU, D. U. *Un copil e gol în albie şi ceilalți doi într-un pătucean din colț.* GALACTION, O. A. II, 315. *Pe un pătucean de scînduri, acoperit cu o cergă de lînă, sta fata.* VLASIU, D. 90, cf. FD II, 87.
— Pl.: *pătucene.* — Şi: **pătceán** s. n.
— **Pătuc** + suf. *-ean.*

PĂTUCÉL s. n. (Învechit şi regional) Pătuț. Cf. KLEIN, D. 395, LB, ALEXI, W., DR. I, 326. *Omul meu...* [stătea] *ghemuit pe un păcel.* AGÎRBICEANU, D. Ț. 90, cf. PAMFILE, J. II, 158, PASCU, S. 149. *Pe urmă m-am întins în păcel şi m-am întors cu faţa la perete... Am simțit cînd s-a apropiat* [copilul] *de pat.* LĂNCRĂNJAN, C. III, 153. *Prinde puica cea moşată... Şi mi-o ad-o la păcel.* MAT. FOLK. 988, cf. VICIU, GL., com. din SĂLIŞTE-SIBIU şi din ŞUGAG-SEBEŞ, LEXIC REG. II, 101, MAT. DIALECT. I, 25. ✦ S p e c. (Regional) Un fel de pat[1] construit din scînduri puse pe două capre de lemn, pe care se aşază şi se păstrează zestrea şi hainele de sărbătoare (Răşinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 411. *O casă fără păcel şi culme e de obicei considerată ca o casă neharnică.* id. ib. 412. ✦ (Regional) Locul de pe cuptor, unde dorm de obicei copiii (Cornești-Tîrnăveni). CHEST. II 325/283.
— Pl.: *pătucele* şi (învechit, m.) *pătucei* (LB). — Şi: **păteél, păcél** s. n.
— **Pătuc** + suf. *-el.*

PĂTÚI[1] subst. (Regional) Pătuț. Cf. JAHRESBER. VII, 86, PASCU, C. 188.
— Pl.: ?
— **Pat**[1] + suf. *-ui.*

PĂTUÍ[2] vb. IV. T r a n z. (Învechit) A tortura, a chinui. *Întîi i-au bătutu-i piroane în picioare şi fu mucinit... Îl spînzoară şi-l pătuiră* (text marginal: c ă z n i r ă) *... îl băgară într-un cuptoriu înfocat.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 175[v]/18. ✦ (Suspect) A necăji. Cf. DDRF.
— Prez. ind.: *pătuiesc.*
— **Pat**[1] + suf. *-ui.*

PĂTUÍ[3] vb. IV. T r a n z. (Prin Mold. şi Bucov.; complementul indică lemnele dintr-o stivă, de la o plută etc.) A aşeza, a aranja, a potrivi. Cf. ARVINTE, TERM. 159, A V 15.
— Prez. ind.: *pătuiesc.*
— Cf. p a t[1].

PĂTUIÁC s. n. **1.** (Regional) Pătul[1] **(I 1 a)**. *Deasupra odăii noastre, ca un fel de pătuiag la care se poate ajunge pe o scară de lemn...* STANCU, D. 353. *Crama mică cu pătuiag deasupra, unde dormeam vara şi de unde păzeam via.* PLOPŞOR, C. 144.
2. (Popular) Pătul[1] **(I 1 b)**. *Cei ce au fîn mai mult îl pun în stoguri; iar cei ce au mai puțin în pătuiege.* I. IONESCU, M. 403. *Fînul strîns cu îngrijire şi aşezat în pătuiace.* VLAHUȚĂ, R. P. 53. *Pe malul Oltului... fiecare copac sau pom mai mare e un pătuiac.* PAMFILE, A. R. 225, cf. PASCU, S. 192, ŞĂINEANU, D. U. *Am adus... fînul... aci de mi-am făcut pătuiegele şi clăile... pentru nevoile vitelor mele.* AL LUPULUI, P. G. 181, cf. H IX 84, CONV. LIT. XXXIX, 428, VÎRCOL, V. 97, GR. S. V, 122, CIAUŞANU, GL., CHEST. II 70/19, 414/73, ALR I 934/815, ALR II 5 283/848. *Fînul îl băgăm în fînărie sau îl punem pe pătiag.* ALR SN I MN h 133/812, cf. ib. h 118/848, LEXIC REG. 49, GL. OLT. *Am un pătuiag de fîn în patru resteie* (Oile). ŞEZ. VII, 119. *Patru oameni, poartă toți o căciulă (Pătuiacul* cu fîn). GOROVEI, C. 277.
3. (Prin Olt.) Pătul[1] **(I 2 b)**. Cf. CHEST. II 432/44, ALR I 1 001/850.
4. (Regional) Pătul[1] **(I 2 c)**. Cf. CHEST. II 433/90, 92, 127, 128, 131, ALR II/I h 265/791.
5. (Regional) Pătul[1] **(I 2 g)** (Fîntîna Banului-Calafat). Cf. CHEST. II 35/24.
6. (Prin Munt.) Pătul[1] **(I 3 b)**. *Aşteptam cu picioarele întinse pe pătuiac.* VISSARION, FL. 100. *Mi-am făcut un pătuiac pe sala jigniții.* UDRESCU, GL.
— Pl.: *pătuiace* şi *pătuiece.* — Şi: (regional) **pătuiág, pătiác** (VÎRCOL, V. 97, CHEST. II 414/73, ALR I 934/808), **pătiág** s. n.
— **Pătui**[1] + suf. *-ac.*

PĂTUIÁG s. n. v. **pătuiac.**

PĂTUIÉŞ s. n. (Regional) Pat[1] (1) cu două picioare la un capăt şi cu celălalt capăt sprijinit de vatră (Feneş-Alba Iulia). ALR II/102.
— Pl.: *pătuieşe.*
— **Pătui**[1] + suf. *-aş.*

PĂTÚL[1] s. n. **I. 1.** Nume dat mai multor construcții rudimentare, improvizate de obicei în formă de platformă situată la înălțime, şi care au diverse întrebuințări:
a) Un fel de postament din scînduri, din crengi etc. fixat pe pari[1] sau într-un copac, care serveşte ca loc de observație (pentru paznici, pentru vînători etc.); (regional) pătuiac **(I)**. *Părăsi-se-va... ca o colibă într-o vie şi ca un pătul într-o grădină cu castraveți.* BIBLIA (1688), 455 [2]/28. *Mîni, în zori de zi, începem*

goana. Pătulul e gata. SADOVEANU, O. I, 52, cf. STOICA, VÎN. 19, LTR [2]. *Un pat de iarbă făcut sus într-un pom, unde stă cel care păzește o vie sau o grădină, se numește pătul.* CHEST. V/23, cf. V/53, A V 19. ◇ Expr. (Regional) **A face pătul** = a sta la pîndă, a se aține. HEM 2 086.

b) (Popular) Postament de scînduri, de crengi, de pari[1] etc. așezat pe stîlpi, pe furci sau în copaci (pornind de la baza coroanei), pe care se clădește o claie de nutreț (pentru a o feri de vite, de umezeală etc.); p. ext. claie de nutreț (clădită pe o astfel de construcție sau direct într-un copac); (popular) pătuiac **(2)**. *Frunza dintr-un copac tăiată și așezată între ramurile aceluiași copac se mai numește și pătul.* DIACONU, VR. XLIV, cf. LTR [2], H XVII 95, VICIU, GL., DENSUSIANU, Ț. H. 328, TODORAN, GL. *Pătul este o claie sus pentru a fi apărată de vite.* CHEST. II/4, cf. V/12, 61, 69, 76, 94, ALR SN I h 118/762, ib. h 138, A II 7, III 1, 12, 18. ✦ (Prin nord-vestul Transilv.) Cantitatea de fîn rămasă dintr-o căpiță după ce s-a încărcat carul; fînul care nu mai încape pe car. TEAHA, C. N. 250.

c) (Regional) Leasă de nuiele sau poliță sprijinită pe furci înalte, pe care se pune cașul să se scurgă; (regional) comarnic. *Comarnicul, care se mai numește și pătul sau pătulă și slujește la uscarea cașilor.* PRECUP, P. 12. *Cașul fermentat se pune pe pătul.* CHEST. V/40. *Strecurătoarea, ca să se scurgă zerul, se pune pe pătul.* ib. V/90, cf. V/2, 61. *Cașu să dosk'ește pi pătul.* ALR I 1 811/532.

d) (Regional) Un fel de podeț construit pe stîlpi, la suprafața unei ape, de pe care se pescuiește (noaptea). *Pătulele sînt niște paturi făcute pe pari în mijlocul apei.* ȘEZ. IV, 117. *Noaptea stau pe pătule pescarii.* ib. *O laviță înaltă de scînduri așezată pe patru țăruși, numită pătul.* ANTIPA, P. 139. *Două din picioarele pătulului formează stîlpii la marginea deschizăturii gardului în care se așază sîrnicul.* id. ib., cf. CADE, LTR [2], CHEST. V/15.

2. Nume dat mai multor construcții acoperite (și închise), uneori așezate pe pari sau în copaci, și care au diverse întrebuințări:

a) Construcție cu pereții din șipci, din nuiele împletite etc., ridicată puțin de la pămînt pentru a lăsa să circule aerul pe dedesubt și care servește la păstrarea porumbului, (regional) porumbar; p. ext. hambar pentru cereale, (regional) mogtar; coșar. *În coșere, după cum le numesc moldovenii, sau în pătule, după cum le numesc muntenii, se păstrează popușoii.* I. IONESCU, C. 164/16. *Ploile au fost multe... cășuntnd stricăciune... porumbului în pătule.* id. M. 354. *Pînea în girezi și în coșăre (pătule) s-a păstrat foarte bine.* id. D. 296. *Pîrvu dăduse foc pătulului lui Dragomir.* CARAGIALE, O. II, 306. *Pătulele, hambarele gemeau de pline.* DELAVRANCEA, S. 17. *Trece vara, vine toamna..., coșările (porumbar, pătul, leasă) mai slăbesc... și greutatea porumbului le pleacă spre pămînț.* SEVASTOS, N. 26. *În interiorul oborului și al curții se găsesc coșare..., cotețuri ..., porumbare (coșare) sau pătule, depozite de nutreț.* MANOLESCU, I. 16. *Porumbul adus acasă se descarcă în grădină sau în pătul.* DAMÉ, T. 62. *Femeia a fugit speriată dîndu-se după pătulul de porumb.* SANDU-ALDEA, U. P. 186. *Pătulele unde se păstrează popușoii sînt de nuiele; se așază pe furci ori în podul casei.* PAMFILE, A. R. 221. *Îți lăsă pogoane-n deal..., apoi scule, apoi căruță și de-ale casei și bucate-n pătul.* PETICĂ, O. 204, cf. BL I, 23. *Ți-ar otrăvi odrasla și ți-ar pune Foc în pătul, în staul și pridvor.* ARGHEZI, VERS. 252. *Boierul vrea să-și ridice, lîngă conac, în curtea din spate, un pătul nou.* CAMIL PETRESCU, O. I, 26. *Ograda întinsă, cu hambare pentru grîne, cu pătule pentru porumb.* STANCU, R. A. II, 43, cf. H IV 282, XVI 11. *Paparudă, rudă, Vino de te udă... Să sporească grînele, Să umple pătulele.* TEODORESCU, P. P. 210. *N-ai care ferecate Și pătute cu bucate.* ȘEZ. V, 46, cf. XVIII, 174, GRĂIUL, I, 34, TOMESCU, GL., CHEST. II 435, V/3, ALR II 5 319/876, 5 320/723, 784, 791, 812, 836, 848, 872, 876, 886, 899, 928. *Și cu porcul gras în bătătură și cu porumbi în pătul nu se poate,* se spune despre cel ce vrea să aibă două lucruri contradictorii în același timp. Cf. ZANNE, P. III, 21. ✦ P. ext. (Prin Munt. și Olt.) Podul casei folosit uneori în loc de hambar pentru a păstra cerealele. Cf. CHEST. II/17, 69.

b) (Popular) Coteț (construit pe pari[1] sau într-un copac) pentru păsările de curte; (regional) poiată, cotineață, pătuiac **(3)**. *Pot să prind șerpele din culcuș, cum ai prinde d-ta un pui de găină din pătul.* CREANGĂ, O. 284. *Unele găini, răzbite de foame, zburară din pătula lor deschisă.* SBIERA, F. S. 88, cf. LTR [2]. *Veniți, alergați... În coștireața gîștelor, În pătulul găinilor.* MARIAN, V. 196. *Cînd se suie cucoșul devreme în pătul (la cuibar) și cîntă, are să se schimbe vremea.* ȘEZ. II, 197, cf. TODORAN, GL., CHEST. II 432/8, 107, 117, 155, 158, 174, 183, 438/156, ALR I 1 001/516, 571, 588, 684, 730, ALR II/I h 264. ✦ (Regional) Stinghie, culme de lemn fixată sus, în interiorul cotețului, sau pusă în copac, pe care se urcă și dorm găinile. Cf. PAMFILE, I. C. 430, CHEST. II 438/184. [Găina] *se suie pe pătul să să culce.* ALR II 5 719/574, cf. GLOSAR REG. ✦ (Transilv.; cu valoare de interjecție; adesea repetat) Strigăt cu care se îndeamnă păsările de curte să intre în coteț. Cf. VICIU, GL., TODORAN, GL. *Galițele... cînd sînt mînate în coteț, li se zice „pătul-pătul"!* CHEST. II 432/61.

c) Coteț pentru porumbei (așezat pe un par[1] sau pe pari[1]); (regional) porumbar, hulubărie, pătuiac **(4)**. *Se gîndeau la micii prieteni ce aveau în curtea casei de peste drum și la pătulele lor de porumbei.* MACEDONSKI, O. III, 94, cf. CHEST. II 433/13, 18, 74, 77, 79, 83, 117.

d) (Mold. și prin Transilv.) Grajd; spec. staul. Cf. CANDREA, F. 351, CHEST. II 429/210, 252, IV/393, V/33, 44, 46, 49, ALRM SN I h 263/605.

e) (Prin Olt.) Șopron pentru unelte, căruță etc. Cf. CHEST. II 434/71, 81.

f) (Mold. și prin Transilv.) Colibă ciobănească (la stînă); (regional) pat[1] **(7)**. Cf. H III 4, X 5, CHEST. V/22, 49, 63, 66, 67, 75, ALR II/551.

g) (Mold. și prin Transilv.) Adăpost format de obicei dintr-un acoperiș susținut pe pari[1] (la cîmp sau la stînă); (regional) pătuiac **(5)**. *Locul unde stau ciobanii de mulg se numește pătul.* H XIII 482. *Văcarii își fac pătula pentru a avea unde se adăposti la amiază de soare.* CHEST. V/49, cf. V/26, A VI 9.

h) (Regional) Chioșc; frunzar. *După ce se săvîrși cununia, se întinse o masă lungă într-un pătul înalt, acoperit cu verdață.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 7.

3. a) (Regional) Postament improvizat din lemne, din crengi etc. așezat direct pe pămînt sau, rar, pe țăruși scunzi, pe care se clădește un stog sau o claie (pentru a le feri de umezeală), se pune cînepa, fructele etc. la uscat, se așază stupii etc.; (regional) podină. V. pat[1] **(6 c)**, păteac **(2)**, pătiuc. *Se adună mănunchile de in și cînepă și se clădesc în pop pe pătul de scîndură.* I. IONESCU, C. 155/10, cf. T. PAPAHAGI, M. 228. *Pătulul înseamnă o podeală mai ușoară pe care se pun mere, pere... dacă în pivniță iese apă.* CHEST. II 432/61, cf. V/46, 99, ALR SN I h 134, A V 15, GLOSAR REG.

b) (Popular) Culcuș improvizat din frunze, din paie, din fîn etc. (în aer liber sau într-o încăpere), care servește pentru dormit; p. ext. pat[1] **(1)** rudimentar (și de dimensiuni mici); (regional) pătuiac **(6)**. *Vine seara, tot necazul Uită-l și cată repausul; Un pătul e preparat, De țînțari înconjurat.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 11. *Alături cu focul, stătea lungit pe-un pătul de frunze uscate Ioan, cu picioarele goale-ntinse spre foc.* EMINESCU, G. P. 138. *Baba ședea tolănită într-un pătul jilav de papură și jupoia niște broaște pentru masă.* SĂM. I, 191. *Peste chilia de cremene năvăliră viscolele iernii. Ani și ani, în pătulul ei de cetină, ... fata petrecuse iarna fără ca să-și deie sama.* SADOVEANU, O. VII, 584. *Mitrea doarme acolo, cu boii, pe un pătul de paie.* id. ib. XVII, 189. *M-am lăsat și eu în pătulul de stuf, mîngîiat de adierea plăcut mirositoare a pădurii.*

CONTEMP. 1954, nr. 421, 3/1, cf. T. PAPAHAGI, M. 228, TODORAN, GL., CHEST. V/66, 67, 82, 83. ✦ (Regional) Cuib; cuibar (unde ouă păsările de curte). Cf. MARIAN, O. II, 118. *Pătul se zice şi la locul unde se ouă găinile.* CHEST. II 433/116. *Am luat 5 ouă din pătul.* ib., cf. V/14, 66, 67. ✦ (Regional) Aşternut pentru vite (format dintr-un strat de paie, de fîn etc.); (regional) pat [1] **(1)**. Cf. CHEST. V/34, 66, ALR I 646/194, GLOSAR REG. ✦ (Regional) Strat de gunoi (de grajd) pus peste pămîntul unei răsadniţe (pentru a ţine cald semănăturilor), (regional) p a t [1] **(9)**; p. e x t. răsadniţă. Cf. LTR [2], CHEST. V/34, ACR SN I h 188/76.

c) (Regional) Postament de piatră sau de cărămidă pe care este clădit cuptorul de pîine (Rebrişoara-Năsăud). CHEST. II 321/260.

4. Nume dat unor obiecte sau unor ustensile (întrebuinţate în gospodărie):

a) (Transilv.) Raft cu poliţe suprapuse pe care sînt aşezate fructele sau unele legume care trebuie păstrate pentru iarnă. *Locul unde se păstrează fructele se numeşte... pătul.* CHEST. II 439/51, cf. 439/4, V/9, 29, 30.

b) (Prin Munt., Olt. şi prin nordul Transilv.) Corlată (la car). Cf. ALR II 5 231/791, 876, 899, 928, ALR II/349.

c) (Prin Mold. şi Bucov.) Cursă pentru prins animalele sălbatice, care constă dintr-o groapă adîncă acoperită, pentru a nu fi observată, cu frunziş. Cf. CHEST. V/45, 89, A V 4, 16, 25.

d) (Prin vestul Olt.) Băţ special, care se acoperă la unul dintre capete cu mămăligă, iar cu capătul celălalt se înfige în pămînt, pe fundul apei, servind ca nadă pentru peşti. *O dată pătulul instalat, pescarul se depărtează cam 12 m şi-şi aruncă de-acolo bijuica.* BĂCESCU, P. 149. *La pătul trage şi ştiucanul..., dar mai mult burtăşeii.* id. ib.

II. (Art.; regional) Numele unui dans popular jucat de căluşari (Segarcea Deal-Turnu Măgurele). PAMFILE, S. V. 68. *La sfîrşit căluşarii fac horă. Se iau de ciomege şi joacă pătulul.* id. ib.

— Pl.: *pătule* şi *pătuluri*. — Şi: (regional) **pătúlă** s. f., **pitúl** (ALR II/I h 264, ALRM II/I h 349) s. n.

— Cf. lat. *p a t u b u l u m (în loc de p a t i b u l u m).

PĂTÚL [2], -Ă adj. (În sintagma) *Măr [1] pătul* = varietate de măr [1] răspîndită mai ales în Transilvania şi care produce fructe de calitate superioară, cu coajă subţire, de culoare galbenă-verzuie şi roşie pe partea expusă la soare, cu miezul zemos, dulce-acrişor; p. r e s t r. fructul acestui măr [1]. *De la un timp nu te mai încîntă florile... te fac a dori... merele pătule... şi gustoase de la noi.* CODRU-DRĂGUŞANU, C. 178. *Dintre mere, mai răspîndite sînt următoarele soiuri: pătule..., vinete, posape..., curcubătoase.* PĂCALĂ, M. R. 279, cf. DR. II, 705, DER. *Cîteva numiri de mere: pătule, posape, domneşti.* H XVII 226, cf. TODORAN, GL.

— Pl.: *pătuli, -e*. — Şi: **batúl, -ă** adj.

— Din germ. **Batullen** [apfel], **Batullen** [baum].

PĂTULÁŞ s. n. (Regional) Diminutiv al lui p ă t u l [1].

1. Cf. p ă t u l [1] **(I 2 c)**. Cf. CADE, CHEST. II 433/28, 29, 31, 32, 76, 78, 81, 82, 87, 90, ALR II/I h 265/886.

2. Cf. p ă t u l [1] **(I 3 b)**. *Pe la lăsatul de sec Făcea lelea un băiet Şi naş nu i se găsea. D-apoi leica ce făcea? Se sui pe pătulaş Şi i se găsi un naş.* ŞEZ. XII, 144.

3. Coş din nuiele împletite. Cf. p ă t u l [1] **(I 4 b)**. Cf. I. CR. V, 374.

— Pl.: *pătulaşe*.

— **Pătul [1]** + suf. *-aş*.

PĂTULÁT [1], -Ă adj. (Regional; în sintagma) *Măr [1] pătulat* = varietate de măr [1] cu fructe mari, de culoare albă, cu gust dulce-acrişor; p. r e s t r. fructul acestei varietăţi de măr. *Soiuri de mere: pătulate, dungate, sarbede.* H VI 237, cf. 40, VÎRCOL, V. 97.

— Pl.: *pătulaţi, -te*.

— De la **pătul [2]**.

PĂTULÁT [2], -Ă adj. v. **pătulit**.

PĂTÚLĂ s. f. v. **pătul [1]**.

PĂTULEÁG s. n. (Prin Olt.) Claie de fîn sau glugă de coceni clădită pe un suport. V. p ă t u l [1] **(I 1 b)**. *Faşem patuleag sau claie.* GL. OLT.

— Pl.: *pătulege*.

— **Pătul [1]** + suf. *-eag*.

PĂTULÉŢ [1] s. n. (Regional) Diminutiv al lui p ă t u l [1].

1. Cf. p ă t u l [1] **(I 2 a)**. Cf. POLIZU.

2. Cf. p ă t u l [1] **(I 2 c)** (Frînceşti-Tîrgu Jiu). CHEST. II 433/44.

— Pl.: *pătuleţe*.

— **Pătul [1]** + suf. *-eţ*.

PĂTULÉŢ [2] s. n. (Rar) Pătuţ. Cf. POLIZU, SCRIBAN, D., DL, DM.

— Pl.: *pătuleţe*.

— **Pat [1]** + suf. *-uleţ*.

PĂTULÍ vb. IV. **I.** T r a n z. (Popular) **1.** (Complementul indică cereale, produse agricole) A strînge, a depozita în hambare, în pătule [1] **(I 2 a)**. Cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U.

2. A apăsa, a bate, a bătători (cu lingura sau cu un alt instrument) ca să se aşeze bine, ca să se netezească; (regional) a păturи **(2)**. *Femeia însărcinată să nu pătulească mămăliga, că va naşte un copil chel.* CANDREA, F. 238, cf. 36. ✦ R e f l. A se aşeza în straturi; a se tasa, a se îndesa. [Fînul] *să fie uscat bine mai înainte de a-l pune în căpiţi spre a se pătuli.* I. IONESCU, C. 110/8.

3. A călca în picioare (culcînd la pămînt), (regional) a p ă t u r i **(3)**; p. e x t. a turti, a strivi, a presa. Cf. CIHAC, II, 723, BARCIANU, ALEXI, W., MIRONESCU, S. 619, BL IV, 93. *O pătul'it iarba.* ALR SN V h 1 360/260. *Văru şi cu vara Pătulesc săcara.* ZANNE, P. IV, 679. ✦ R e f l. (Despre iarbă, semănături etc.) A se apleca, a se culca la pămînt (din cauza vîntului, a ploii etc.). *În acest pămînt, plantele cresc înd repede, buiecesc... şi de multe ori se pătulesc la pămînt.* ap. TDRG. *Grînele se culcă ori se pleacă sau se pătulesc de vînt cu ploaie.* I. CR. III, 225, cf. DM.

II. I n t r a n z. (Prin vestul Transilv.) A trăi, a o duce. *Cum mai pătuleşti?* FRÎNCU-CANDREA, M. 104.

— Prez. ind.: *pătulesc*.

— V. **pătul [1]**.

PĂTULÍRE s. f. (Popular) Acţiunea de a (s e) p ă t u l i. Cf. p ă t u l i **(3)**. *Pe morcovi, ceapă, arpacică, marole, după ce le va sămăna, să le calce; fără de această pătulire nici o sămînţă mică nu răsare bine.* I. IONESCU, C. 48/14. *Grînele căzute se seceră anevoie, se iau, după cum vine şi pătulirea, în răspăr.* I. CR. II, 225.

— Pl.: *pătuliri*.

— V. **pătuli**.

PĂTULÍT, -Ă adj. (Popular; despre iarbă, flori, semănături etc.) Călcat în picioare; culcat la pămînt. *Miroasă iarba pătulită a stnztiană ş-a sulcină.* ANGHEL, P. 16. *Grăunţele... provenite din pînea huicită sau pătulită cad între vraiul nou şi între pleavă.* PAMFILE, A. R. 25. *Mă dusei în cea grădină, Văzui iarba pătulită Şi pe mîndra adormită.* RETEGANUL, TR. 114, cf. ŞEZ. VIII, 28, COMAN, GL., ALR II 5 200/514. ✦ P. e x t. F i g. (Regional; despre umeri) Lăsat în jos, căzut (Cetea-Alba Iulia). Cf. VICIU, GL. *Pe Ion nu-l iau cătană, că-i prea pătulit la umeri.* id. ib.

— Pl.: *pătuliţi, -te*. — Şi: (regional) **pătulát, -ă** adj. COMAN, GL.

— V. **pătuli**.

PĂTURĂ vb. I v. **pături.**

PĂTURÁR s. m. (Rar) Muncitor care lucrează la confecționarea păturilor (II). Cf. NOM. PROF. 35.
— Pl.: *păturari.*
— **Pătură** + suf. *-ar.*

PĂTURĂ s. f. **I. 1.** (Învechit și regional) Foaie (de obicei, de hîrtie). Cf. LB. *Cîteva pături de hîrtie lipite una peste alta cu său de lumînare topit pe lîngă foc.* CREANGĂ, O. 234. *Am o pătură: cînd o trîntesc de pămînt, nu se rupe și cînd o trîntesc în apă se rupe* (Hîrtia). GOROVEI, C. 186. ✦ (Regional) Bucată, parte **(I 1)**, șuviță (Cristești-Botoșani). ALR SN IV h 1 126/414. *O păturî di slănînt.* ib.

2. (Regional) Foaie (de aluat, pentru plăcintă, tăiței etc.). Cf. ARH. FOLK. VI, 298, ALR SN IV h 1 080, A I 13. *Dacă socoți plăcinta din cîte păturî îi, n-o mai mănînci,* se spune despre oamenii leneși, fricoși sau zgîrciți, care din aceste cauze ezită să facă ceva. Cf. ZANNE, P. IV, 88. ✦ (Regional) Plăcintă făcută din mai multe foi suprapuse sau dintr-un aluat care se desface în mai multe foi (Crivobara-Lipova). Cf. VICIU, GL.

3. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Strat dintr-o substanță, dintr-o materie (care acoperă ceva în mod uniform); fiecare dintre straturile suprapuse care alcătuiesc un tot. *Sînt feliurile de munți ci se alcătuiesc de păturî seau straturi schimbătoare a feliuri de pămînturi și pietre.* AR (1830), 3²/46. *Scînteie marea lină și placele ei sure Se mișc-una pe alta ca păturî de cristal.* EMINESCU, O. I, 63. *După ce bătătorîră bine și ultima pătură de pămînt în jurul crucii..., se depărtară repede.* N. REV. R. I, nr. 2, 83. *De pe pereții-ngălbeniți Se dezlipește-n păturî varul.* GOGA, P. 19. *Pîrîul-Alb și Pîrîul-Negru; și apele unuia, într-adevăr sînt albe și ale celuilalt aproape negre, după felul, pe cît se pare, al păturilor de pămînt peste care curg.* HOGAȘ, DR. I, 23. *În locul așternutului moale de foi de trandafir, mă mulțumii cu o pătură groasă de iarbă mirositoare, cosită în ajun.* id. ib. 48. *A căzut o brumă groasă, ca o pătură lată de zahăr alburiu.* CAMIL PETRESCU, U. N. 342. *Ceața... trîndăvea în păturî rare, prin funduri de văi.* BRĂESCU, O. A. I, 209. *Călca... pe pătura de gheață acoperită cu noroi.* SADOVEANU, O. I, 441. *Învățații... or fi dînd o explicație acestui fenomen, punîndu-l în legătură cu deosebirea de temperatură a păturilor de aer.* id. ib. IX, 481. *Pătura imaculată a zăpezii... rămînea pînă primăvara pură.* ARGHEZI, B. 101. *Electrodul pozitiv este o pătură de mercur, peste care stă o altă pătură, de sulfat mercuros.* CIȘMAN, FIZ. II, 302. *Pătură de roci.* LTR², cf. DER. *O pătură de pămînt.* Com. MARIAN. *Puse... o piele de bivol și-o pătură de rășină, apoi un rînd de fuioare... și tot așa pînă le-ncărcară toate pe cal.* RETEGANUL, P. III, 22. *Era datina de a se pune într-o odaie... pe o masă, o pătură de fîn, deasupra o față de masă și pe ea mici farfurii cu feluritele mîncări ce se obișnuiesc la această dată.* ȘEZ. XII, 21. (Fig.) *Numele lui... a putut să răzbată prin pătura veacurilor pînă la noi.* GANE, N. III, 6. *Îți trebuia răbdare, credință și putere, Să-nlături așternutul de păturî de mistere.* ARGHEZI, VERS. 379. ◇ *Pătură vie* = totalitatea plantelor de dimensiuni mici (arbuști, ierburi, mușchi) care cresc într-o pădure. Cf. DS 220, LTR². *Pătură moartă* = stratul format din resturile vegetale (descompuse) care acoperă suprafața solului în pădure sau sub o vegetație bogată de fineață; litieră. Cf. DS 220, LTR². (Bot.; învechit) *Pătură cu semințe* = cotiledon. *Păturile cu semințe, cotyledones, ce sînt cele întîi înformătoare de frunze.* STAMATI, M. 27/24. ◇ (Adverbial; mai ales la pl., repetat) *A pune pătură-pătură.* ap. DDRF. *Fumul de tutun... lăsa un fel de ceață care plutea printre mese păturî, păturî.* ap. TDRG. *În odaia îmbîcsită de mirosul hîrtiilor vechi, ce se odihnesc acolo de ani, în rafturi, păturî-păturî..., primarul... își sfîrșește în liniște mucul de țigară.* GÎRLEANU, N. 109. ✦ Spec. Semifabricat produs în filaturile de bumbac, care se prezintă ca un strat gros de material fibros. *Fiecare mașină în parte nu produce tot timpul panglică de aceeași grosime, din cauză că pătura... nu e riguros uniformă.* IONESCU-MUSCEL, FIL. 143. *Pătura are o lățime fixă și o anumită greutate pe metrul linear, numărul său de fineță fiind luat în considerație în planul de filare.* LTR². ✦ (Prin Transilv. și Maram.) Fel de mîncare preparat din mămăligă și brînză aranjate în straturi succesive. Cf. VICIU, GL., GLOSAR REG.

4. Fig. (Urmat de determinări care arată rolul, calitatea) Categorie, treaptă sau clasă socială; p. ext. oamenii care alcătuiesc o asemenea categorie, treaptă sau clasă socială. *Noi, cei din păturile de sus, am pus o grozavă greutate în spinarea țăranului român, o întreagă alcătuire socială.* GHEREA, ST. CR. II, 178. *Faimoasa teorie a păturilor suprapuse.* IBRĂILEANU, SP. CR. 177. *Pretutindeni... păturile suprapuse și îmbuibate sînt aceleași și se poartă la fel.* SADOVEANU, O. IX, 524. *Mulțimea aceea răbdătoare și cinstită... lucrează numai pentru o mică pătură conducătoare.* BART, S. M. 25. *Această clasă pe care-o reprezintă Tudor e boierimea mică și pătura negustorească care începe să se ridice la începutul secolului al XIX-lea.* OȚETEA, T. V. 91. *După prefect, medicul de județ ia cuvîntul. În fraze alese el își manifestă dragostea nemăsurată ce o poartă păturii țărănești.* ULIERU, C. 21. *Acest tablou arată... cît de numeroase sînt păturile populare care sînt pentru o politică a libertății, muncii și păcii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2 384. *Lupta pentru revendicări economice e strîns legată în țările coloniale... de lupta pentru eliberare națională și pentru pace, la care participă păturî din ce în ce mai largi ale populației.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 54. *Îi plăcea să afirme cu modestie... că el singur își frînează succesul, care, altminteri, ar fi cuprins toate păturile sociale.* VINEA, L. I, 337. *Unii dintre termenii noi circulau în lexicul păturilor mai cultivate, iar alții pătrunseseră în vorbirea unor cercuri mai largi.* CONTRIBUȚII, I, 43. *Mai sînt încă păturî sociale neglijate de scriitor.* S mai 1960, 52, cf. V. ROM. noiembrie 1962, 154.

5. (Regional) Îndoitură; cută, pliu (la haine). Cf. COMAN, GL. [Fața de masă] *s-o strînjim îm păturî.* ALR SN V h 1 447/414, cf. ib. IV h 1 206/76. *Că la mine poți umbla Pînă te vei sătura, Tot cu poale în păturî, Că nu li-i lovi de stoguri.* FOLC. TRANSILV. I, 125. ✦ (Regional; la pl.) Riduri (pe frunte) (Secășeni-Oravița). ALRM II/I h 10/29.

II. Bucată dreptunghiulară dintr-o țesătură (deasă și groasă) de lînă, de fire sintetice, de bumbac, care servește mai ales la învelit. V. pled, cergă, velință, țol, plocat. *Lîngă acest dulap era un mizerabil pat de scînduri, acoperit cu o pătură de lînă albastră.* FILIMON, O. I, 102. *Importul este cîteodată din grîu..., tutun, vite..., păturî de Brașov.* I. IONESCU, M. 725, cf. BARONZI, L. 95. *Mii de sănii trase de cîte doi cai fugători și acoperiți de pînze albe, păturî și clopoței, lunecau ca niște umbre zgomotoase.* BOLINTINEANU, O. 390. *Lucruri de bumbac, pînzărie groasă, obele, pază, păturî, țoluri.* JIPESCU, O. 69. *Ridică... pătura, ca să-și dezvelească piciorul.* SLAVICI, N. I, 274. *Se sculă de pe pătura sură.* DELAVRANCEA, S. 168. *După ce-au făcut focul, pun lîngă dînsul unul sau mai multe scaune, pe care așternă păturî.* MARIAN, S. R. II, 271. *Aceste perine stau în zestre, care... se compun din păturî de lînă, negre cu alb sau cenușiu.* PAMFILE, I. C. 319. *Cumpănește pe samare O gospodărie-ntreagă: Maldăr de tărhaturi grele Cu dăsagi, căldări și păturî.* TOPÎRCEANU, B. 20. *Punea floarea și cele cîteva țigări pe marginea păturii și pleca repede.* C. PETRESCU, Î. II, 71. *În curte, mormane de saltele și păturî, rufe întinse la uscat.* BRĂESCU, O. A. I, 64. *Dacă fiecare s-ar întinde după cum vrea... nu ne-ar ajunge nici păturile.* SAHIA, N. 114. *Au așezat cu grijă pe prîcălab în lung, înfășurîndu-l strîns în păturî.* SADOVEANU, O. XI, 375. *Bătrînul cu nădragi de stambă și cu pătura pe umeri... ținea strîns, la subțioară, cutia de tinichea cu bani.* CĂLINESCU, E. O. II, 183. *L-am*

găsit. Alb ca varul. Lungit într-un pat. Era acoperit cu o pătură. STANCU, R. A. I, 22. *Privi un timp pătura de pe pat și observă o gaură de mărimea unui bănuț.* V. ROM. aprilie 1955, 121. *Leagănul se mai mișca, iar un copilaș gîngurea în el... acoperit cu o bucată de pătură militară.* BENIUC, M. C. I, 39, cf. LTR [2]. *Băiatul încremeni sub pătură cînd auzi ceea ce spunea tatăl său.* PREDA, M. 42. *Ieși încet de sub pătura în care îl înfășurase, cu grijă, brigadierul.* MIHALE, O. 187. *O rănită este azvîrlită înăuntru. Apoi o mască de gaze, un bidon și-o pătură.* S mai 1960, 35. *Mi-am pus jos o pătură și m-am întors pe spate ca să mă prăjească sfîntul soare.* VLASIU, A. P. 49. *Feluri de țesături sînt:... scoarțe..., pături.* H IV 75, cf. II 31, 168, V 461, IX 270, XII 174. *Și-i mai cere zestre, cere, Cere pe negrul din grajd Înfrînat și înșeuat Cu șeaua moldovenească, Cu pătura tătărească.* TEODORESCU, P. P. 88. *Cîtă cenușă-i în vatră, Tătă-i la voi în păturі băgată.* ARH. FOLK. VI, 171, cf. ALR I 1 119/708, ALRM II/I h 402, A III 17, IV 5. *Pe cît ț-e pătura, atît te-ntinde.* PANN, P. V. II, 73/7, cf. ZANNE, P. II, 590. *De aici și pîn'la munte Numai păturі așternute* (Holdele). PAMFILE, C. 24. ◇ Fig. *Hoitul de sub piatra mea Și-a dus viața pe saltea. Toate păcatele grele I-au fost păturі și saltele.* ARGHEZI, VERS. 343. ◇ Expr. (Regional) **A lua cu pătura** (pe cineva) = a certa pe cineva, a lua la rost; a goni. *Să nu vă mai prindă p-unul p-aici, că vă ia cu pătura.* IOVESCU, N. 254. ✦ (Prin Ban.) Cearșaf. MOLIN, R. B. 287. ✦ (Regional) Scoarță (de pus pe perete) (Săcele). Cf. ALRM II/I h 365/182. ✦ (Regional) Sul de pînză (Leleşti-Beiuș). A I 21.

— Pl.: *păturі* și (regional) *pătură* (ALR I 1 119/708).

— Lat. * **pittula** (diminutiv de la *pitta*).

PĂTURÉLE s. f. pl. (Într-o poezie populară) Pătuțuri. V. pătuț. *De ce nu m-aș legăna... C-o pus stăpînul de gînd Să mă taie la pămînt, Să mă facă pătrărele Să mă puie-n coligeli, Să mă ducă-n țingureli, Să mă facă pătureli.* CARDAȘ, C. P. 41.

— **Pat** [1] + suf. *-urel.*

PĂTURÍ vb. IV. Tranz. **1.** (Popular) A împături. *Nevasta cea tînără își pătureșle rochia de mireasă și celelalte straie cu care a fost mireasă și le așterne pe fundul lăzii.* SEVASTOS, N. 340. *Cînd dau să se culce, păturesc straiele, le așază sub cap.* MARIAN, S. R. I, 190. *Lua rochiile una cîte una, le desfăcea, pe urmă le păturea bine și le punea la loc.* GÎRLEANU, N. 163. *Micii mei prieteni,... adunau cu mare grijă cîte un petec de ziar din jurul casei noastre, îl pătureau și-l puneau în sîn.* GALACTION, A. 492. *Ordonanța... întinse pe iarbă... o coajă de săpun, prosopul păturit cu îngrijire, oglinda și briciul.* BRĂESCU, O. A. II, 230. *Un turc care-ți pătureșle... hainele și rufele te îmbracă într-un cearșaf...,* ȚI *pune papuci moi.* TEODOREANU, M. U. 178. *Își păturі blana pe banchetă și se așeză deasupra ei.* SADOVEANU, O. VIII, 192. *Își apăsa mereu, cu podul palmei, vraful hîrtiilor păturite în buzunarul de la piept.* C. PETRESCU, A. R. 9. *Păturise manifestul asigurîndu-se că nu-l observă nimeni și... îl vîrîse sub tutunul din tabacherea de tablă.* V. ROM. august 1955, 18, cf. ALR SN V h 1 447. ◇ Refl. pas. *Se ia o bucată de hîrtie, se pică pe dînsa o picătură de cerneală,... se păturesc ambele părți urmărind chipul cum se împrăștie dedesubt cerneala.* PAMFILE, J. I, 56. ✦ (Complementul indică obiecte de îmbrăcăminte) A aranja, a potrivi; a îndrepta, a netezi. *Se ridică în picioare, își păturі pe ea catrința.* SADOVEANU, O. X, 527, cf. I, 587.

2. (Regional) A pătuli (**I 2**). *Păturesc mămăliga cu lopoțica.* PAMFILE, J. II, 12. ◇ Refl. pas. *Părul scărmănat se pătureșle (bate) cu palmele.* id. I. C. 3. ✦ Refl. (Prin Olt.) A se așeza în straturi; a se tasa, a se îndesa. *Lași* [fînul]... *cît'eva zile să poată s-să păturească; după ce s-a păturit, îl cari cu... caru.* GL. OLT.

3. (Regional) A călca în picioare (culcînd la pămînt) Mircești-Pașcani). ALR SN V h 1 360/537. *N'i-o păturit arba tăll.* ib.

— Prez. ind.: *păturesc.* — Și: **pătură** vb. I. CADE.

— V. **pătură.**

PĂTURÍCĂ s. f. Diminutiv al lui pătură.

1. (Regional) Bucată subțire de lemn; scîndurică. Cf. pătură (**I 1**). *Plopule, plopuțuli, Cî ți legini far de vînt?... — Da cum nu m-oi legana... Cî ma tai patureli Și ma duci-n țîrgureli.* ȘEZ. IV, 223, cf. VASILIU, C. 141.

2. Cf. pătură (**I 3**). *Bagă-le... în apă rece și se va lua ceara tot păturele de pre despicături.* TOMICI, C. A. 174/13.

3. Cf. pătură (**I 5**). *Cămeșuica-ți... Mămuca ți-a spălat-o Și-oi usca-o-n gîndurele Și mi-oi sîrîngе-o păturele.* MARIAN, Î. 128. [Cearșaful] *îl sîrînși gramadă, păturiel'e.* ALR SN V h 1 447/551.

4. Cf. pătură (**II**). Cf. TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, A III 16. ✦ P. ext. (Rar) Preș pentru șters picioarele. V. ștergătoare. Cf. SCRIBAN, D.

— Pl.: *păturele.*

— **Pătură** + suf. *-ică.*

PĂTURÍRE s. f. Acțiunea de a păturі.

1. (Popular) Cf. păturі (**1**). *Păturirea unui ziar.*

2. (Regional) Cf. păturі (**2**). *Păturirea nu trebuie să se facă cu apă ori cu mîinile ude, căci atunci mingea nu ține mult,... îi curge părul.* PAMFILE, I. C. 3.

— Pl.: *păturіri.*

— V. **păturі.**

PĂTURÍT, -Ă adj. (Popular) Împăturit. *Șeful se opri și tamponă cu batista păturită fruntea brobonată de sudoare.* BART, S. M. 88.

— Pl.: *păturіți, -te.*

— V. **păturі.**

PĂTURNEÁ s. f. v. **potîrniche.**

PĂTURNÉL s. m. (Rar) Potîrnic. Cf. MARIAN, O. II, 218, BL I, 32.

— Pl.: *pălurnei.*

— **Păturnea** + suf. *-el.*

PĂTURNÍC s. m. v. **potîrnic.**

PĂTURNÍCĂ s. f. v. **potîrniche.**

PĂTURNÍCE s. f. v. **potîrniche.**

PĂTURNÍCHE s. f. v. **potîrniche.**

PĂTURNICHIÓI s. m. v. **potîrnichioi.**

PĂTURNICÓI s. m. v. **potîrnichioi.**

PĂTURNÍTĂ s. f. v. **potîrniche.**

PĂTURÓS, -OÁSĂ adj. (Geol.; învechit; despre terenuri, roci, minereuri) Stratificat. Cf. pătură (**I 3**). *Piatră păturoasă.* LB. *Asbestul lemnos... sînt bucăți vîrtoase și păturoase de color castaniu deschis.* J. CIHAC, I. N. 368/20. *Sare de piatră seau proprie... se află în exaedre seau păturoasă și firoasă.* STAMATI, M. 11/20. *Cărbune păturos, a cărui structură lespedoasă e sau mare, și atunci e bogat cu materii pămîntoase, sau fină, tare lucitoare.* F (1882), 227, cf. BARCIANU, ALEXI, W.

— Pl.: *păluroși, -oase.*

— **Pătură** + suf. *-os.*

PĂTÚȚ s. n. Diminutiv al lui pat [1] (**1**); spec. pat [1] de copil; pătuc, (rar) pătișor, pătuleț [2], (popular) pătucean, (învechit și regional) pătucel, (învechit) pătican, (regional) păteac (**1**), pătic, pătui [1], (învechit, rar) pățțean. Cf. LB, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 154. *Pornii către casă la ceasul cînd*

alți copii de seama mea dormeau în pătuțuri poleite. I. BOTEZ, ȘC. 25. *Fiecare* [copil] *are un pătuț mic,... cu somieră.* SAHIA, U.R.S.S. 135. *Dormea liniștită în pătuțul ei.* SADOVEANU, O. III, 464. *Cum îi lelea cățelușă Cu pătuțul după ușă.* ȘEZ. IV, 237. *Tu, Aniță, Crîșmăriță, Numa tu de-ai avea Un pătuț De trei drăguț Și-un grăsduț De trei murguț.* T. PAPAHAGI, M. 87, cf. A III 27.

— Pl.: *pătuțuri.*

— **Pat**[1] + suf. *-uț.*

PĂȚ subst. (Prin sud-vestul Munt.) Pățanie. *Împăratu ce striga: — Ce păț mare c-ați văzut, De la mine c-ați venit?* MAT. FOLK. 98.

— Pl.: ?

— Derivat regresiv de la **păți.**

PĂȚÁNIE s. f. Întîmplare (neplăcută) ieșită din comun, experiență neașteptată sau neobișnuită pe care o trăiește cineva, (popular) p ă t ă r a n i e **(1)**, p ă ț e a l ă, (învechit și regional) p ă ț i r e, p a t a r a m ă **(1)**, p ă ț i t u r ă, (regional) p ă ț, p ă ț ă u, p ă ț i t a n i e, p a ț i l ă, o r o g a n i e, o p r a v ă; p. ext. (la pl.) peripeții, aventuri (prin care trece cineva). *Pe cînd Abu-Hasan își povestea foarte aprins pățaniile, negustorul a pufnit de rîs.* CARAGIALE, O. II, 276. *Ar fi voit să se puie și el la ptndă și apoi se gîndea la pățeniile celor ce păzise înaintea lui.* ISPIRESCU, L. 234. *Fie ca pățania d-sale să slujească de lecție cititorilor noștri.* GHEREA, ST. CR. III, 66, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Ea știa din pățăniile bătrînilor, că de multe ori băile de aur cele mai bune lăsaseră săraci lipiți pe proprietari.* AGÎRBICEANU, A. 215, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Pavel Tunsu expuse cu mutră amărîtă și glas plîns pățania copilașului său.* REBREANU, R. II, 94. *Le povestește pățanii năzdrăvane, de pe vremea cînd slujea pe împăratul.* id. N. 197. *Drumuri lungi, pățanii multe.* EFTIMIU, Î. 30. *M-am înfiorat, gîndindu-mă la copilul din căruță, care privea de acolo la pățania lui tată-său!* GALACTION, A. 418. *Cu de-amănuntul îți povesti prietenului toată pățania cu popa Ghiță.* STĂNOIU, C. I. 36. *Urmărind în închipuire pățaniile fătului-frumos, rămîneam cu ochii ațintiți în piclele depărtărilor.* SADOVEANU, E. 100. *Voiam să-ți spun că alaltăieri, înainte de pățania ta, veni aci, la conac, frate-tău Ghiță.* id. M. C. 46. *Anton Pann știe să stîrnească hazul istorisind pățaniile nerodului care spunea tuturora ce nu se potrivea.* V. ROM. noiembrie 1954, 143. *Știți cu toții pățania greierului din poveste.* CONTEMP. 1954, nr. 418, 6/4. *Povestea cu mult cinism această pățanie.* BENIUC, M. C. I, 109. *Multe din pățaniile evocate în acest film sînt impresionante.* V. ROM. noiembrie 1962, 152. *Spuneți-vă fiecare pățăniile.* RETEGANUL, P. I, 29. *Circiumile erau toate pline de oameni, unii beau vin, alții vinars, și mîncau la mîncăruri scumpe și-și povesteau pățeniile.* id. IB. III, 44, cf. ȘEZ. VI, 61, GRAIUL, I, 144, 208, ALR SN V h 1 392.

— Pl.: *pățanii* și (popular) *pățănii.* — Și: (regional) **pățénie** s. f.

— **Păți** + suf. *-anie.*

PĂȚĂCHÍNĂ s. f. v. **pațachină.**

PĂȚĂTÚRĂ s. f. v. **pățitură.**

PĂȚĂU s. n. (Prin Munt.) Pățanie. *Numai eu știu de pățău!* COMAN, GL. *Din pățăuri, prinde minte omul.* UDRESCU, GL.

— Pl.: *pățăuri.*

— **Păți** + suf. *-ău.*

PĂȚEÁLĂ s. f. (Popular) Pățanie. *Un fenomen, o credință, un joc de cuvinte, — și iată o legendă; un basm, o pățeală, — și iată un proverb.* HASDEU, ap. DDRF. *Progresul n-ar fi fost posibil dacă omul n-ar fi avut darul să învețe din pățeala altuia.* CARAGIALE, O. II, 18. *De ce să-ți încurci tu o viață întîrzie cu păți trecute, să iei o femeie cu gînduri vechi?* id. IB. VI, 260, cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U. *Vecină, prietina mea, Nu ți-am spus pățala mea.* BÎRLEA C. P. 274. *Floricică de pă coastă, Eu am scris pățala noastră.* T. PAPAHAGI, M. 55, cf. ALR SN V h 1 392/334.

— Pl.: *păți* și (regional) *pățele* (ALR SN V h 1 392/334).

— **Păți** + suf. *-eală.*

PĂȚÉNIE s. f. v. **pățanie.**

PĂȚÍ vb. IV. T r a n z. **1.** (Învechit și popular; complementul indică chinuri fizice sau morale, dureri, necazuri, neplăceri etc.) A suferi, a îndura, a răbda; a trece prin... *Așa-s și făcătorii de rău, că în multe chipure pat muncă.* CORESI, EV. 70. *În naștere, mare durere păția.* PALIA (1581), 143/11. *De va păți de altulu această curviie.* PRAV. GOV. 32[r]/14. *Ucenicii era în corabie pre mare și păția nevoie mare de furtună și de valuri.* VARLAAM, C. 198. *De noroc era Pătru Vodă de a păți rea nevoi dispre vrăjmașii săi, că bine de una nu să curățea, alta sosea.* URECHE, L. 147. *Începu a învăța pre ei că trebuie fiiului omenesc multe a păți.* BIBLIA (1688), 780[2]/38. *În cîteva rînduri s-au întîmplat grecilor de au pățit necinste și răutate.* NECULCE, L. 91. *Laslău într-atîta arșiță și sete ce să afla... să-i fie răspuns, precum el și toată oastea lui aceeași nevoie pate și precum ce să-i trimiță de băut nu are.* CANTEMIR, HR. 141, cf. id. IST. 193. *Multă nevoie au pățit pă cale; că au flămînzit, și ei, și caii lor.* R. POPESCU, CM I, 269, cf. GCR II, 122/35. *Trăind eu pă astă lume Multe pății și bune și rele.* BUDAI-DELEANU, Ț. 80. *Apafi făcu știre turcului de învingerea ce Sinan pățise la Călugăreni.* BĂLCESCU, M. V. 179, cf. POLIZU. *Dacă dumnia-ta știai românește și ascultai la basmul meu, nu erai să pați atîtea nevoi.* ODOBESCU, S. III, 193. *Nu pot trage nici un folos intelectual din cîte nenorociri pățesc.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 227. *A cugetat... cum ar face... ca să scape și el de rușinea cea mare ce o pățea în toată ziua de la oaspeții lui.* SBIERA, P. 296. *Moșnegii aceia pe care nu i-a miluit el, aceia l-au cumpănit să pață astă pagubă.* RETEGANUL, P. IV, 78. (Prin lărgirea și atenuarea sensului) *Cea mai de frunte scurtare va pricinui drumul ce e și isprăvit de la Țernavoda... Prin acest drum... și porturile românilor și Sulina rușilor pate schimbare.* GT (1839), 174[2]/44. ◇ I n t r a n z. *Prietenu lui pate rău de perș.* HERODOT (1645), 286. *Mult am pățit astăzi în somn pentru el.* N. TEST. (1648), 37[r]/22. *Îi părea bine, bucurîndu-se că pate pentru adevăratul Dumnezău.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 168[v]/33. *Acmu oamenii noștri pat rău pentru oi* (cca 1672—1682). IORGA, D. B. I, 22. *Mărioară... De știam Cît o să pat într-un an, Nu mă mai amurezam... Căci dragostea de la tine M-a prăpădit, vai de mine.* TEODORESCU, P. P. 324. *Vai de mine, rău îmi păt, Pentru badea cînd îl văd.* HODOȘ, P. P. 134. (Prin lărgirea sensului) *Dar ce vinuiesc eu vremea, care Nu lucrează, fără numai pate, Martoră fiind și mustrătoare Faptelor noastre prea rușinate!* BUDAI-DELEANU, Ț. 240.

2. A i se întîmpla, a-i surveni cuiva ceva (neplăcut) ieșit din comun, a da peste ceva neașteptat (și neplăcut). *L-au întrebat ce-au văzut și ce au pățit.* NECULCE, L. 28. *Și-aducea aminte ce pățise.* C. CANTACUZINO, CM I, 26. *Pentru nu ca... să pată rău vreodată Valahia se-nchină... de bună voie.* VĂCĂRESCUL, IST. 255. *Să culeze însă cineva a-i numi pe nume și va vedea ce pate.* HELIADE, O. II, 55. *Cele ce le povestea ei că a pățitără pe marea.* GORJAN, H. II, 14/14. *Pe loc se dezbrăcă, se aruncă-n baltă, Negîndind nerodu c-o să pață ș-altă.* PANN, P. V. I, 87/18. *De-i și păți una, numai tu să știi unde te strînge ciubota.* NEGRUZZI, S. I, 251. *Celebrul pictor nu era să pață aceea ce a pățit cu Leon X.* FILIMON, O. I, 316. *Eu să mă pun la masa boierească, ca să pat vro pacoste? Ba, leliță, ba.* ALECSANDRI, T. 669. *Mămucă, mămucă, uite ce-am pățit noi! Mare foc și potop a căzut pe capul nostru!* CREANGĂ, O. 15. *Numa d-ta ești de vină pentru toate cîte le-am pățit.* CARAGIALE, O. II, 281. *Își spuse istoria și ce păți pînă să ajungă la dînsele.* ISPIRESCU, L. 8. *Iar nevestele? Vădite Cu virtutea-n*

fața lumii, Făceau haz, că d-aslă dată A pățit rușine Rumi. COȘBUC, P. I, 76. *Din partea căruței, cred că nu putem păți nimic.* AGÎRBICEANU, A. 65. *Muierea asta... nu-i zi lăsată de Dumnezeu s-o întîlnesc și să nu pat cîte-o boroboață.* HOGAȘ, DR. I, 303. *Poate nici nu pățea ce-a pățit.* REBREANU, I. 130. *Văzuse el și pățise multe.* GALACTION, O. A. I, 263. *A căzut ieri de pe cal... dar n-a pățit nimic.* CAMIL PETRESCU, T. I, 28. *Sînt și de aceștia, dar ai văzut ce pat.* C. PETRESCU, Î. II, 87. *Vină și te ia la trîntă cu mine, ca să vezi ce ți-or păți oasele.* SADOVEANU, E. 221. *Numai să nu pați acum vreun pocinog cu șeful administrativului!* V. ROM. ianuarie 1954, 113. *Să stai cu noi, că n-ai să pați nimic.* T. POPOVICI, SE. 191. *A mai pățit un prieten de-al meu ceva cam la fel.* BARBU, P. 335. *Vai de sufletu meu, ce-a pățit fata mea?* T martie 1962, 22. *A doua zi s-a pornit bietul Petrea... închingîndu-și calul cu putere ca nu cumva să pată ceva.* SBIERA, P. 28. *Dar ce mi-ai pățit, cucoane?* MARIAN, SA. 175. *Drag mi-i jocul românesc, Și nu știu cum să-l pornesc. Că de nu l-oi porni bine, Minten oi păți rușine.* FOLC. TRANSILV. I, 132. *De-ar și omul ce-ar păți, dinainte s-ar păzi.* CREANGĂ, P. 277. (Expr.) **A o păți** = a avea neplăceri, a intra într-un bucluc, într-o încurcătură (mare); a da peste o belea, a i se înfunda. *Tu știi că am pățit-o, cînd am cercat a spune Că versuri schilogite nu crez să fie bune.* ALEXANDRESCU, O. I, 182. *Vai de noi și de noi! ziseră atunci dracii, scărmănînd-se de cap în toate părțile. Așa-i c-am pățit-o?* CREANGĂ, P. 309. *Au pățit-o altele.* SLAVICI, O. II, 230. *Fata de împărat află că era s-o pată.* ISPIRESCU, L. 57. *Soarele iarăși face ce a făcut și tot așa o pate într-una cu stîn Toader și cu stîn Nicoară.* MARIAN, S. R. II, 35. *Cît pe ce s-o pățească tovarășul meu din pricina mușteților.* HOGAȘ, DR. I, 131. *Mă așteptam că ai s-o pățești o dată cu lecțiile d-tale.* REBREANU, R. I, 242. *O fi glumit, cinstite părinte, nu zic că nu, dar o pat eu de pe urma glumelor sfinției sale?* STĂNOIU, C. I. 115. *Așa a fost s-o pat și eu în cetatea Mizilului.* I. BOTEZ, B. I, 95. *Nu vă lăudați dinainte, ați mai pățit-o la șaptezeci, am răspuns paraponisit.* BRĂESCU, O. A. II, 130. *Era s-o pățim. Turcul auzise poate ceva.* SADOVEANU, O. II, 92. *O s-o pată și ăștia. N-am nici o grijă.* STANCU, R. A. I, 62. *O mai pățiseră și alți jandarmi.* VORNIC, P. 209. *Dacă te prind cumva că mișți, o pățești!* S ianuarie 1961, 34. *Și de-i zice „lasă-mă să te las", O s-o pățești și într-un ceas.* TEODORESCU, P. P. 184. **A o păți cu cineva** = a întîlni pe cineva care îți (poate) produce (mari) neplăceri, încurcături, a suferi (mari) neplăceri din cauza cuiva, a-și găsi beleaua cu cineva. *Îți spun prietenește că cu mine ai s-o pățești urît de tot.* PREDA, M. 299. *Avea această manie și odată o pățise cu cineva.* id. R. 163. (Familiar) **Ce-ai pățit ?** = ce ți s-a întîmplat ?; cum se explică ?; ce te-a apucat ?, ce ți-a venit ? *Ce este, cucoană Chiriță?... Ce-ai pățit?... — Îmi vine să plesnesc..., na!* ALECSANDRI, T. I, 158. *Dar ce-ai pățit, măi pahonțule, de te-ai sculat cu noaptea-n cap?* CREANGĂ, P. 309. *Leliță Iano, dar ce ai pățit să lași, pe peretele alb ca laptele..., o pată de pămînt galben?* DELAVRANCEA, T. 137, cf. ALEXI, W. **Din pățite** = din (proprie) experiență, trecînd prin multe încercări. DICȚ. ◇ Intranz. *Teodora-i blăstemă și amîndoi să pată ca Teoctist.* MOXA, 387/33. *Așijderea va să pată și cela ce... va afla cartea aceasta și nu o va cumpăra* (a. 1642). BV I, 127. *O casă a unui grec, carile... au pierit, pățind pre cale.* HERODOT (1645), 510. *Să aibă hiecare săldați apă gata la războiu, să nu pată ca la Stănilești.* NECULCE, L. 259. *Nici romanilor acea bătaie, măcar de au și izbîndit, nesîngeroasă și fără de mare pagubă n-au fost. Că și de atuncea și din ceea ce în mai trecutele zile pățise..., s-au aflat și de ei periți 210 000.* C. CANTACUZINO, CM I, 77. *Așa pate bărbatul acela, carele se prea încrede muierii.* CALENDARIU (1814), 115/17, cf. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 111. *Nu știu eu ce mă legași Vrînd, nevrînd în lanțul tău, Sînt din robi-ți drăgălași Sau din cei carii pat rău?* I. VĂCĂRESCUL, P. 309/9. *La cîte pate omul, Să nu mînie pe Domnul, Ci să zică în gîndul său: Doamne ferește de mai rău.* PANN, P. V. II, 40/5. *Astfel păți și cioara, în rîs ea fu luată.* ALEXANDRESCU, O. I, 120. *Ia așa pățesc de cîte ori gîndesc că am fete de măritat; îmi pierd mințile.* ALECSANDRI, T. I, 131. *Vezi să nu pați și tu ca simigiul.* ODOBESCU, S. III, 10. *Așa pățești, dacă te iei cu niște bicisnici.* CREANGĂ, O. 113. *Păzește-te în viața ta de a nu mai pofti lucruri peste puterea ta, căci nu vei păți bine.* ISPIRESCU, L. 80. *Întotdeauna pățea așa.* GÎRLEANU, N. 79. *Așa pățim și noi de multe ori în viață.* GALACTION, O. A. I, 41. *Mere-oi, că n-am încătrău, De n-oi mere-oi păți rău.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 302.

— Prez. ind. : *pățesc* și (popular) *pat, pați*, (regional) *păt.*

— Lat. **pati.**

PĂȚÍRE s. f. (Învechit și regional) Faptul de a păți; pățanie. *Cîntă-ne, de o știi, pățirea jeloasă A lui Arghir și-a Ilenii frumoasă.* BUDAI-DELEANU, T. V. 98. *Dînșii, prin chiară dovadă A multor pățiri triste, văzură Că prin vorbă multă și prin sfadă Numa cît s-aștiță vrajbă ș-ură.* id. Ț. 337, cf. DRLU. *Experiența este pățirea sau cercarea a multor lucruri.* MARCOVICI, C. 65/23. *Groaza domni în Constantinopole cînd se auzi de pățirea lui Sinan.* BĂLCESCU, M. V. 180, cf. POLIZU. *Pățirile vă vin grămadă în minte în minutul acesta.* BOLLIAC, O. 239, cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., BARCIANU.

— Pl. : *pățiri.*

— V. **păți.**

PĂȚÍT[1] s. n. (Rar) Faptul de a păți; întîmplare sau șir de întîmplări (neplăcute) pe care le trăiește cineva. Cf. păți **(2)**. *Asta mi-a folosit: umblatu și pățitu, că acum pot zice că nu mă tem de nime pe lume.* C. PETRESCU, R. DR. 180.

— V. **păți.**

PĂȚÍT[2], **-Ă** adj. **1.** (Învechit) Care suferă, care îndură chinuri (fizice); chinuit, torturat. Cf. păți **(1)**. *Coconul mieu zace în casă slab, iute pățit.* CORESI, ap. DHLR II, 464. *Pentru noi pățitul D[o]mn și răstignit și-ngropat s-au sculat din mormînt cu putearea dumnădzăirii sale.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 179[v]/2.

2. Care a trecut prin multe încercări în viață, care a văzut și a trăit multe; p. ext. cu experiență, încercat, experimentat; (învechit) pătimit **(2)**. Cf. păți **(2)**. *Fiind tracii niște oameni pățiți rău.* HERODOT (1645), 237, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 233. *Era om ascuțit la minte, în lucrurile oștii foarte pățit și știut.* C. CANTACUZINO, CM I, 78, cf. LB. *Nici unii nici alții nu-și au locul în chibzuiri de oameni maturi și pățiți* (a. 1849). ap. GHICA, A. 666, cf. POLIZU. *Crede-mă pe mine, cumătre, că-s mai bătrîn, mai pățit.* ALECSANDRI, T. 1 558. *Mult mai încoace de timpii fabuloși ai pățitului amant al Euridicei,... muzica a fost prefuită ca o neapărată auxiliară a petrecerilor vînătorești.* ODOBESCU, S. III, 101. *Într-o lungă noapte de iarnă, nu poate fi mai frumoasă petrecere decît să stai la taifas... cu un om pățit, care să-ți știe povesti întîmplări interesante din viața lui.* CARAGIALE, O. IV, 91, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Lacom tot mînca și bea pățitul Ulise.* MURNU, O. 105, cf. ȘĂINEANU, D. U. *M-am gîndit și eu, ca omul pățit și cuminți de necazuri: nu mă duc de-a dreptul... să nu spăimîntez oamenii.* SADOVEANU, O. VII, 291. *Ar fi vrut să-și ia banii îndărăt, dar potca de negustor, mai pățit, a înțeles și s-a pierdut în lume.* ARGHEZI, B. 107. *Oamenii priveau scena atenți ..., prudenți și pățiți.* CĂLINESCU, S. 289. *Dascălul se ținea drept om pățit, trecut prin multe.* GALAN, Z. R. 239. *Oamenii cei bătrîni, pățiți și îmblați prin lume, se pricep cîte la una, alta.* SBIERA, P. 302. *Novac e mare drac, Nu-i călugăr de-al sînțit, Ci e omul cel pățit.* ȘEZ. II, 38. ◇ Expr. **(A fi) Stan pățitul** = (a fi) om cu experiența vieții, încercat. *Eu însă, Stan pățitul, îți voi spune numai atît...* GANE, N. III, 98. *Ia... nu-mi tot spuneți cai verzi pe pereți, că eu sînt Stan pățitul!* CREANGĂ, P. 179. *La orice treabă, Pe Stan pățitul întreabă.* PANN, P. V. II, 4/6. *E de pe vremea lui Stan pățitul,* se spune despre cineva care știe multe, care are multă

experiență. Cf. ZANNE, P. VI, 321. ◇ (Substantivat) *Priceputul și pățitul Semnul Domnului zărea Și din gură-așa grăia.* ALECSANDRI, P. P. 90. *Tot pățitu-i priceput.* SADOVEANU, O. I, 643, com. din PIATRA NEAMȚ.
— Pl.: *pățiți, -te.*
— V. **păți.**

PĂȚITÁNIE s. f. (Regional) Pățanie. Cf. DDRF, BARCIANU, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SFC II, 103.
— Pl.: *pățitanii.*
— **Păți**[1] + suf. *-anie.*

PĂȚITÚRĂ s. f. (Învechit și regional) Pățanie. Cf. ANON. CAR., PASCU, S. 59. *Tăt'e păfîturile.* ARL SN V h 1 392/279.
— Pl.: *pățituri.* — Și: (regional) **pățătúră** s. f. PASCU, S. 59.
— **Păți** + suf. *-tură.*

PĂȚOÁNCĂ s. f. (Bot.; Dobr.) Floarea-soarelui *(Helianthus annuus).* Cf. H XIV 444, ALR I 1 904/679, 684.
— Pl.: ? — Și: **paționcă** s. f. H XIV 444.
— Etimologia necunoscută.

PĂȚÓC s. m. v. **poțoc.**

PĂȚÓG s. m. v. **poțoc.**

PĂUCĂLĂU adj. (Prin sud-estul Olt.; despre oameni) Zănatic, smintit. Cf. CV 1951, nr. 5, 26.
— Pl.: *păucălăi.*
— Etimologia necunoscută. Cf. h ă b ă u c.

PĂUCĂLÍE s. f. (Prin sud-estul Olt.) Om zănatic, smintit. Cf. CV 1951, nr. 5, 26.
— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută. Cf. p ă u c ă l ă u.

PĂUCÉNIE s. f. v. **poucenie.**

PĂUIOÁRĂ s. f. v. **păunioară.**

PĂUJEÁLĂ s. f. (Prin vestul Munt.) Bunăstare; chiverniseală. Cf. TOMESCU, GL.
— Pl.: *păujeli.*
— **Păuji** + suf. *-eală.*

PĂUJÍ vb. IV. **1.** T r a n z. (Vestul și nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) A purta de grijă; a îngriji (bine). *Nu știa să păujească atîtea lighioni lăsate... pe pămînt.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 6. *El m-a crescut ca copil de suflet și m-a păujit atîta timp!* id. ib. 32, cf. TOMESCU, GL. *Păojește vitele.* LEXIC REG. II, 16. *E păujit la mine calul cum nu se poate mai bine; n-ai nici o grijă!* UDRESCU, GL. ✦ R e f l. A se cruța. *Prea se păujește, prea se ferește să nu dea în greu!* UDRESCU, GL.

2. R e f l. (Prin vestul Munt.) A avea grijă să-și asigure, să-și agonisească cele necesare. V. c h i v e r n i s i. *Să păujăște el dă toate ce-i trebuie.* TOMESCU, GL. *Păujiți-vă, că io nu mai văz de voi.* id. ib.
— Prez. ind.: *păujesc.* — Și: **păoji** vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

PĂULÁ vb. I. **1.** T r a n z. (Transilv.) A suferi, a îndura. *Vai și amar de zilele mele,... ce păulez eu cu el!* RETEGANUL, ap. CADE. *Multe a mai păulat și biata N. cu herhuiul ei.* VICIU, GL. *Nu știu ce-oi mai păula.* Com. din ZAGRA-NĂSĂUD, cf. DR. I, 301, 302.

2. I n t r a n z. (Regional) A trăi, a o duce (Vîlcele-Turda). Cf. MAT. DIALECT. I, 84. *Cum mai păulați? — Rău am păulat, că mi-o perit on iosag.* id. ib.
— Prez. ind.: *păulez.*
— Etimologia necunoscută.

PĂÚN s. m. **1.** Pasăre domestică mare, din ordinul galiformelor, avînd (la mascul) penajul strălucitor, viu colorat, albastru-verzui cu reflexe metalice sau, rar, alb, cu coada foarte lungă pe care o poate ridica și răsfira în formă de evantai *(Pavo cristatus). Toată pasărea curată veți mînca. Și dentr-aceastea să nu mîncați den iale vulturul... și hărețl și păun.* BIBLIA (1688), 137[1]/6, cf. LEX. MARS. 234. *Stăpînește această planetă... boi, cerbi, capre, păuni.* CALENDARI (1733), 14/8. *Finixul... este mai mare decît păunul* (a. 1777). GCR II, 109/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Peunii adeseori noaptea cu glas tare țipă.* CALENDARIU (1814), 85/8. *Peunul au început a-și lăți penele sale.* ȚICHINDEAL, F. 154/3, cf. DRLU. *Se laudă păunul cu penele-i plăcute.* NEGRUZZI, S. II, 297. *Atunci însă, deodată, Un păun i se arată.* ALEXANDRESCU, O. I, 300. *Tot aci se află păsări ornate de cele mai frumoase pene... păunii.* DRĂGHICEANU, C. 115. *Barba argintie A unchețului străbun Se tîrte pe cîmpie, Ca o coadă de păun.* ALECSANDRI, POEZII, 358. *Zîna Dochia cu glasu-i cheam-o pasăre măiastră, Ce zburînd prin aer vine cu-a ei pene de păun.* EMINESCU, O. IV, 127. *Femeiușca păunului se numește de către popor păună.* MARIAN, O. II, 263. *Mă-ntrebați de nun? Ei! nunul, Soare-ntr-adevăr: Dumnealui, mă rog, păunul! Nună mare a fost gaița, Stete-acasă păunița, Că-i murise-un văr.* COȘBUC, P. II, 35, cf. ALEXI, W. *Păunul văduv..., neavînd cui să-și arate strălucirile și podoabele, tînjea și protesta în graiul lui strident de cîte ori avea prilejul.* ANGHEL, PR. 93, cf. TDRG. *Individul poartă un cap de animal cu bot sau de pasere cu cioc..., un cocor, un cocoș, un păun.* PAMFILE, CR. 169. *Păunii sub arcade, vistnd plîngeau în somn.* PETICĂ, O. 71. *Omul învîrtește o dată pălăria, apoi îi netezește pana de păun.* GÎRLEANU, N. 132. *Costumul ginerelui nu prezintă nimic deosebit față de cel românesc de pe Tîrnave. Înainte doar, el purta în pălărie o pană de păun, spun bătrînii.* DR. V, 25, cf. NICA, L. VAM. 188, ȘĂINEANU, D. U. *Atît pe aripile de dinainte... cît și pe aripile dindărăt,* [fluturele] *are cîte o pală cu multe colori, asemenea cu ochii de pe penele din coada păunului.* SIMIONESCU, F. R. 373* *Flăcăii..., cu pene de păuni la pălărie, cu haine largi, cu cizme încrețite, fumau cu patimă, strînși grămadă.* BRĂESCU, O. A. II, 251. *Mozaicurile înfățișau vulturi și păuni neclintiți.* SADOVEANU, O. XII, 98, cf. BĂCESCU, PĂS. 124. *Am văzut, odată, de vînzare un păun.* ARGHEZI, B. 106. *Mii de păuni sălbatici își resfirau cozile lor aurite în coroana acestor copaci.* CĂLINESCU, S. 837. *O hoțomană de cotofană, vecină de cabină cu un păun, țipa!* V. ROM. octombrie 1954, 159. *Își cumpărase niște păuni.* BARBU, P. 50. *Păunul este comun în India.* ZOOLOGIA, 156, cf. DER. *Pe aice se zice... păunul țipă.* H III 17. *Peană mîndră de păunu, Iubește numai pe unu; Foaie verde de trifoi, Nu-i iubi pe amîndoi.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 249, cf. BIBICESCU, P. P. 54. *Îmi văzu... un păun cu coada verde.* PĂSCULESCU, L. P. 51. *Păunu-i peste tot numai frumusețe și podoabă.* ȘEZ. XVIII, 27, cf. PODARIU, FL. 86, ALR I 1 019, A II 9, 12, III 16, 18, MAT. DIALECT. I, 85. *Zbor de fete și neveste, De boieri și de cucoane. Dar, în urma zborului, Un păun cu coada verde.* FOLC. MOLD. I, 256. *Păunul, pene frumoase, dar picioare urîte.* ZANNE, P. I, 585. ◇ (Ca termen de comparație, cu aluzie la penajul frumos al păsării, la lipsa ei de inteligență etc.) *Ca păunul se mîndrește și Tot cu laude trăiește.* PANN, P. V. I, 162/5. *Dacă nu mi-ai părea prost ca un păun, aș putea lua asta drept obrăznicie.* CAMIL PETRESCU, T. II, 193. *Copiii..., cînd apar dumineca pe ulițele satului, sînt atît de împodobiți încît par niște păuni.* BOGZA, C. O. 280. *Badea trecea pe drum... Gata ca ș-un păun.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 231. *Nouă sute bani din pungă La doftori să nu-ți ajungă, Șase boi ca păunii Să ți-i mînce doftorii.* BIBICESCU, P. P. 54. *Ea fîntîna și-o găsea... turburată De trei juni ca trei pehuni.* DR. V, 38. *Hai, bade, să ne iubim, Că noi bine ne văjim... Și pă ochi și pă cătat, Ca și doi păuni la sfat.* FOLC. TRANSILV. I, 119. ◇ F i g. *Luna-și mînă lin păunii.* ARGHEZI, VERS. 59. ◇ E x p r. **A se îmbrăca** (sau **a se împodobi**) **cu pene de păun** = a se lăuda cu meritele altuia, a se împăuna. Cf. ZANNE, P. I, 585. ✦ Epitet dat unui tînăr frumos, mîndru, voinic. *Și luni trecut-au după luni, Și-a fost de*

veste lumea plină, Că steagul turcului se-nchină; Şi mîndrii codrului păuni, Românii-au isprăvit războiul, Că s-au bătut nebuni. COŞBUC, P. II, 100. *Ai făcut o pasiune pentru zoologie, bunico. — Da, păunule.* H. LOVINESCU, C. S. 30. ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Neculae, pui păun, Chica ta toată-i inele.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 21.

2. Pană[1] **(I 1)** (din coada) de păun **(1)**. *Călăreţi turci... cu coif poleit şi împodobit... cu coadă invoaltă de păun.* ODOBESCU, S. I, 133. *Sirieni cu forme clasici, copilandri prin etate,... Peste masa largă mişcă evantalii de păun.* MACEDONSKI, O. I. 104. ✦ (Popular; mai ales la pl.) Podoabă făcută din una sau din mai multe pene[1] de păun **(1)**, pe care flăcăii o poartă la pălărie; p. ext. buchet de flori naturale sau artificiale purtat ca podoabă la pălărie. V. p a n ă[1] **(I 6)**. *Podobeam o pălărie Cu păun şi cu hîrtie.* MARIAN, O. II, 267. *Aveau păuni, mărgele şi oglingioare la pălărie.* SADOVEANU, O. VIII, 290. *Duc flăcăi la cătunii Cu păuni la pălării.* ŞEZ. IV, 135. *Am pus păuni în pălărie.* ALR I 1 021/186, cf. ib. 1 021/255, 268, 289, 290, 360, 370, 382, 420, 710, ALR SN IV h 1 160. *La Orăştie să pun păuń.* A III 17. ✦ (Prin Bucov. şi estul Transilv.) Motiv ornamental (în formă de floare) pentru broderii, ţesături etc., (regional) p a n ă[1] **(I 6)**; motiv ornamental asemănător cu penele[1] de păun **(1)**. [Vipera este] *şerpe drept cu paun la ureche.* ALR I 1 184/576, cf. A V 20.

3. (Regional; pl.) Tuleie (în barbă, pe faţă) (Răcăşdia-Oraviţa). Com. NOVACOVICIU. ✦ (Prin Transilv.; la pl.) Perciuni. Cf. ALR II/I h 9/235, MAT. DIALECT. I, 286.

4. (Bot.; regional) Orz *(Hordeum vulgare)*. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

5. (Bot.; prin Transilv.) Colilie *(Stipa pennata)*. Cf. BORZA, D. 165, ALR SN III h 648/260.

— Pl.: *păuni*. — Şi: (învechit şi regional) **peún**, (regional) **pehún**, **peúne** (ALR I 1 019/49, 61, 87, 90, 186, 305, 878) s. m.

— Lat. **pavo, -onis.**

PĂUNÁ vb. I v. **păuni.**

PĂUNÁR s. n., s. m. **1.** S. n. (Astăzi rar) Loc unde se ţin sau se cresc păunii **(1)**. Cf. BARONZI, L. 116, DDRF. *Ioana, sora soarelui Ş-a găsit-o Şi-a luat-o În celar că mi-a băgat-o, În celar, în păunar.* TEODORESCU, P. P. 20, cf. REV. CRIT. I, 3.

2. S. m. (Rar) Persoană care creşte, păzeşte sau vinde păuni **(1)**. Cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W.

3. S. m. (Regional) Epitet dat unui jandarm. Com. din STRAJA-RĂDĂUŢI.

— Pl.: **(1)** *păunare*, **(2, 3)** *păunari*.

— **Păun** + suf. *-ar*.

PĂUNÁŞ s. m. **1.** Diminutiv al lui p ă u n **(1)**; păunel, (rar) păunior **(1)**, (regional) păuniţ. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U. *Parc-a ştiut pofta duduiei... să aibă un păunaş alb.* C. PETRESCU, Î. I, 138. *Pe deasupra unui sat Trece-un păunaş rotat.* MARIAN, O. II, 265. *Leliţă,... Mută-ţi casa lîngă drum, Că m-oi face-un păunaş Ş-oi veni să-mi dai sălaş!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 74, cf. MÎNDRESCU, L. P. 94, RETEGANUL, TR. 106. *Şi-mi văzu d-un păunaş, D-un păun cu coada verde.* PĂSCULESCU, L. P. 51, cf. PODARIU, FL. 48. ◇ (Ca termen de comparaţie) *Tu umblai în jurul ei ca un păunaş.* SADOVEANU, O. XI, 229. *Haide, mîndro,... să fugim... Că noi bine ne lovim Şi la ochi şi la sprîncene Ca doi păunaşi la pene!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 57. ✦ Epitet dezmierdător dat unui tînăr frumos, mîndru, voinic. *Trebuie să vie acuş, păunaşul tatii.* ALECSANDRI, T. I, 352, cf. DDRF, BARCIANU, ŞĂINEANU, D. U., CADE. *Păunaş de pe căruţă, N-ai văzut pe-a mea drăguţă?* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 135. *Potera... întreba de Gheorghiţă Gheorghilaş, Tînăr, mîndru păunaş.* PĂSCULESCU, L. P. 277. ◇ *Păunaşul codrilor* = haiduc tînăr, frumos, voinic. Cf. ŞĂINEANU, D. U. *Povesteau... despre feţi frumoşi, despre păunaşii codrilor, precum şi despre voinicii şi vitejii cei mai vestiţi.* MARIAN, T. 92. *Pe noi ne-a-ntîmpina, Păunaşul codrilor, Voinicul voinicilor.* ALECSANDRI, P. P. 24. ✦ (Rar) Epitet dat unui om înfumurat şi prost. Cf. ALEXI, W.

2. (Art.; regional) Numele unui cîntec popular. *Cînd eram flăcău... cîntam... doina, păunaşu, cosaşu.* JIPESCU, O. 91.

— Pl.: *păunaşi*. — Şi: (regional) **peunáş** s. m. MÎNDRESCU, L. P. 94, PODARIU, FL. 48.

— **Păun** + suf. *-aş*.

PĂÚNĂ s. f. (Rar) Păuniţă **(1)**. Cf. MARIAN, O. II, 263, DDRF, BARCIANU, CADE, ALR I 1 020/93, 103, 116, 174, 578, A II 12, III 12, 17. ✦ (Regional) Epitet dat unei femei frumoase. Cf. DDRF, CADE.

— Pl.: *păune*. — Şi: (regional) **peúnă** s. f. ALR I 1 020/103, 116, 174, A II 12.

— **Păun** + suf. *-ă*.

PĂUNĂRÍE s. f. (Rar; cu sens colectiv) Mulţime de păuni **(1)**. *Ce de-a păunărie!* MARIAN, O. II, 266.

— **Păun** + suf. *-ărie*.

PĂUNEÁSĂ s. f. (Rar) Păuniţă **(1)**. Cf. CIHAC, I, 199, MARIAN, O. II, 266, ALR I 1 020/45, A III 18.

— Pl.: *păunese*. — Şi: (regional) **peuneásă** s. f. A III 18.

— **Păun** + suf. *-easă*.

PĂUNÉL s. m. Diminutiv al lui p ă u n **(1)**; păunaş **(1)**, (rar) păunior **(1)**, (regional) păuniţ. Cf. MARIAN, O. II, 265, DDRF, ŞEZ. VI, 113. *Pană de păunel.* ALR II 5 746/812. ✦ Epitet dezmierdător dat unui tînăr frumos, mîndru, voinic. Cf. MARIAN, O. II, 265. *Prin desiş cu frunza verde, Unde urma nu se vede..., Şade-un mîndru păunel, Nu te-ai întîlnit cu el?* ALECSANDRI, P. P. 399.

— Pl.: *păunei*.

— **Păun** + suf. *-el*.

PĂUNÉSC, -EÁSCĂ adj. (Rar) De păun **(1)**, privitor la păuni, ca de păun. Cf. DRLU, CIHAC, I, 199, MARIAN, O. I, 266.

— Pl.: *păuneşti*.

— **Păun** + suf. *-esc*.

PĂUNÍ vb. IV. R e f l. **1.** (Popular) A se îngîmfa, a se fuduli, a se împăuna. *Oamenii în minteni, cu mînicile suflecate, cu cordele la pălării filfîind în vînt, se păunesc prin ograda măturată.* RUSSO, S. 103. *Eu nu pot citi românește. — Cum? apoi dar ce înveţi tu? — Elineşte, am răspuns păunindu-mă.* NEGRUZZI, S. I, 4, cf. BARONZI, L. 100, MARIAN, O. II, 266, DDRF, BL VI, 68.

2. (Învechit, rar) A se ridica, a se înălţa într-o funcţie nemeritată. *Îi vezi deodată păunîndu-se pe treptele cele mai 'nalte.* BOLLIAC, ap. DDRF.

— Prez. ind.: *păunesc*. — Şi: **păună** vb. I. SCRIBAN, D.

— V. **păun.**

PĂUNÍCĂ s. f. (Regional) Păuniţă **(1)**. Cf. POLIZU. *Femeiuşca păunului se numeşte de către popor păună,... păunică.* MARIAN, O. II, 263, cf. DDRF, TDRG, ALR I 1 020/45, 186, 229, 388, 735.

— Pl.: *păunici*. — Şi: **peunícă** s. f. ALR I 1 020/229.

— **Păun** + suf. *-ică*.

PĂUNIOÁRĂ s. f. (Regional) Păuniţă **(1)**. Cf. DDRF. *În tot locul să căutaţi, În celar să nu umblaţi Că... de-o scăpa vreo păuioară, Iau pe sor'sa soţioară.* TEODORESCU, P. P. 20.

— Pl.: *păunioare*. — Şi: **păuioáră** s. f.

— **Păun** + suf. *-ioară*.

PĂUNIÓR s. m. **1.** (Rar) Păunaş **(1)**. Cf. BL III, 19.

2. (Ornit.; regional) Florinte *(Chloris chloris)*. Cf. MARIAN, O. I, 387, DDRF, BARCIANU, TDRG, CADE, DOMBROWSKI, P. 98, BĂCESCU, PĂS. 124.

— Pl.: *păuniori*.

— **Păun** + suf. *-ior*.

PĂUNÍRE s. f. (Popular) Faptul de a se păuni (1); îngîmfare, fudulească, împăunare. Cf. MARIAN, O. II, 266, DDRF.
— Pl.: *păuniri.*
— V. **păuni.**

PĂUNÍȚ s. m. (Transilv. și Maram.) Păunaș (1). Cf. TDRG, BL VII, 136. *Mîndre semne mi d-afla: La picioare Iarbă mare, Pe la brîu Holdă de grîu, Din buzuță Schinteuță, Din guriță Tămîiță, Din ochiți Doi păuniți.* MARIAN, Î. 353, cf. BÎRLEA, B. 69.
— Pl.: *păuniți.*
— **Păun** + suf. *-iț.*

PĂUNÍȚĂ s. f. 1. Femela păunului (1); (rar) păună, păunească, (regional) păunioară, păunică, păunoaie, păunoaică, peunariță. Cf. DRLU, LB. *Nună mare-a fost gaița, Stele-acasă păunița, Că-i murise-un văr.* COȘBUC, P. II, 35. *Nu ne-a pierit nici un pui și prințesa (prințesa era păunița) ne-a scos unul alb.* C. PETRESCU, Î. I, 138. *Își cumpărase niște păuni. Vreo șapte sau opt, cu păunițe.* BARBU, P. 50. *Cînd te văd mîndră-n portiță, Parcă văd o păuniță.* MARIAN, O. II, 264. *Păunița... numai la cap are un zmocușor de pene frumoase.* ȘEZ. XVIII, 27. *Știu că nu ești porumbiță, Nici păun, nici păuniță.* T. PAPAHAGI, M. 39, cf. ALR I 1 020/85, 87, 98, 100, 107, 109, 112, 131, 136, 138, 140, 148, 249, 251, 385, 420, 556, 730, A III 16. ◇ (Ca termen de comparație) *Are badea o drăguță, Mîndră ca o păuniță.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 230. *Iese nana pe uliță, Gata ca o păuniță.* FOLC. TRANSILV. I, 415. *Mîndră ca o păuniță, Grasă ca o prepeliță.* ZANNE, P. I, 586. ✦ Epitet dat unei fete tinere, frumoase, iubite. V. porumbiță, puiculiță. Cf. BUL. FIL. I, 213.

2. (Entom.; regional) Numele mai multor specii de libelule. *Libelula albastră se numește pe la noi păuniță, pentru că aripile ei seamănă cu ale păunului.* MARIAN, INS. 560. *Căluțul zis și păunița, un fel de libelulă.* SIMIONESCU, F. R. 257. *Erau libelule dintre acele cărora, pe alocuri, li se spune păuniță.* SADOVEANU, A. L. 200.

3. (Bot.; regional) Numele a două mici plante erbacee: a) horști *(Luzula luzuloides).* BORZA, D. 102; b) mălaiul-cucului *(Lusula pilosa),* v. **mălai (I 5).** PANȚU, PL., cf. BORZA, D. 102.

— Pl.: *păunițe.* — Și: (regional) **peuníță** s. f. LB, ALR I 1 020/85, 87, 98, 100, 107, 109, 112, 131, 136, 138, 140, 148.
— **Păun** + suf. *-iță.*

PĂÚNJĂN s. m. v. **păianjen.**

PĂÚNJEN s. m. v. **păianjen.**

PĂUNOÁICĂ s. f. (Regional) Păuniță (1). Cf. ALR I 1 020.

— Pl.: *păunoaice.* — Și: (regional) **peunáică** s. f. ALR I 1 020/190.
— **Păun** + suf. *-oaică.*

PĂUNOÁIE s. f. (Transilv.) Păuniță (1). Cf. ALR I 1 020/160, 280, 337, 343, 347, A I 13.
— Pl.: *păunoaie.* — Și: **peunoáie** s. f. ALR I 1 020/160.
— **Păun** + suf. *-oaie.*

PĂUNÓI s. m. (Regional) Păun (1) mascul (Stupinii-Zălău). ALR I 1 019/283.
— Pl.: *păunoi.*
— **Păun** + suf. *-oi.*

PĂUNȘÓR subst. (Regional) Numele unei cusături în desen stilizat, care se lucrează pe umărul mînecii de la ie (Rășinari-Cisnădie). PĂCALĂ, M. R. 518. *Păunșor de 5 împunsuri.* id. ib.
— Pl.: ?
— **Păun** + suf. *-șor.*

PĂURÉSC, -EÁSCĂ adj. (Prin Ban.) Țărănesc; plugăresc. Cf. CADE.
— Pl.: *păurești.*
— **Paur** + suf. *-esc.*

PĂURÉȚ subst. (Regional; cu sens colectiv) Cîlți (Bîrsana-Sighetul Marmației). Cf. T. PAPAHAGI, M. 228. *Cu barba d'e păureț.* id. ib.
— Etimologia necunoscută.

PĂURÍ vb. IV. Intranz. (Prin Ban. și sud-vestul Transilv.) A practica agricultura, a lucra pămîntul (în calitate de plugar); (popular) a plugări. Com. din SÎNTANA-ARAD, cf. LEXIC REG. II, 41.
— Prez. ind.: *păuresc.*
— V. **paur.**

PĂURÍE s. f. (Prin Ban.) 1. Agricultură; plugărie. Cf. CADE.
2. (Cu sens colectiv) Țărănime; plugărime. *Împărate, nu te bate, Că-s cătane nenvățate, Cătane din păurie, La pușchiță ei nu știe.* CĂTANĂ, ap. CADE.
— **Paur** + suf. *-ie.*

PĂURÍȚĂ s. f. (Ban. și prin sud-vestul Transilv.) Țărancă; soție de plugar. Cf. MOLIN, R. B. 418, ALR II 2 874/2, 29, 36, 105, com. din TIMIȘOARA, LEXIC REG. II, 41.

— Pl.: *păurițe.* — Și: **păoríță** (MOLIN, R. B. 418, ALR II 2 874/36, com. din TIMIȘOARA), **peoríță** (ALR II 2 874/29) s. f.
— **Paur** + suf. *-iță.*

PĂÚȘ s. m. v. **păușă.**

PĂUȘÁLĂ s. f. v. **paușal.**

PĂÚȘĂ s. f. (Prin Olt. și vestul Munt.) Fiecare dintre prăjinile care, legate împreună la unul dintre capete, se așază pe vîrful stogului (de fîn) pentru a-l apăra de vînt; (regional) panză. V. martac (1 e), păianjen (3), păuză (1). Cf. CADE, UDRESCU, GL.
— Pl.: *păuși.* — Și: **păúș** s. m. CADE.
— Etimologia necunoscută.

PĂUZÁ vb. I. Intranz. (Latinism învechit, în Transilv. și Bucov.) 1. A se odihni (1), a se repauza; a poposi. Cf. BUDAI-DELEANU, T. V. 161, DRLU. *De la Bistrița, unde a pauzat în 11 și 12 iuniu, împăratul scrie guvernatorului.* BARIȚIU, P. A. I, 471, cf. BARCIANU. *Păzește cînd va fi soarele cruce amiazăzi și atunci te răpede iute de rumpe o smicea, căci numai atuncea păuzează mărul-dulumărul cu ramurile sale.* SBIERA, P. 30. ◇ Tranz. fact. *Comandantele general decise ca în acea zi să pauzeze toate trupele.* BARIȚIU, P. A. II, 467.

2. A se odihni (4). *O fierbinte încai varsă-mi lăcrămioară Și zi: lin oasă-ți păuzeze, Arghire, Ce cu tot te-ai jertvit pentru mine!* BUDAI-DELEANU, T. V. 102.

— Pronunțat: *pă-u-.* — Prez. ind.: *păuzez.* — Și: **păuzí** vb. IV. DRLU.
— Din lat. **pausare.**

PĂUZÁRE s. f. (Învechit, în Transilv. și Bucov.) 1. Odihnă (1), repaus. Cf. păuza (1). *Nu trecusă un ceas și jumătate De cînd tabăra în somn apucasă, Cînd iacă vin din părțile toate Vaiete, strigări cu larmă... Prea lina păuzare le rumpe.* BUDAI-DELEANU, Ț. 272, cf. DRLU.

2. Pauză (I 1). *După șapte ani de păuzare, ne aflăm încă tot în plină sesiune congresuală.* SBIERA, F. S. 336.

— Pronunțat: *pă-u-.*
— V. **păuza.**

PĂÚZĂ s. f. 1. (Prin Olt., nordul Munt. și sudul Transilv.) Fiecare dintre prăjinile care, legate împreună la unul dintre capete, se așază pe vîrful stogului (de

fîn) sau pe acoperişurile din paie, pentru a le apăra de vînt; (regional) martac (1 e). V. păianjen (3), panză, păuşă. Cf. CADE, MUSCEL, CHEST. II 258/49, 65, ALR SN I h 137. ✦ (Prin nordul Munt.) „Un fel de jalon pentru îndreptarea hotarelor". RĂDULESCU-CODIN.

2. (Prin Olt. şi nordul Munt.) Momîie, sperietoare (de păsări). *Acele sperietori sau chipuri de oameni se numesc şi momîi sau păuze.* PAMFILE, A. R. 169. *Iei sămînţa şi o semeni şi o păzeşti de păsări cu păuze.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 315.

— Pl.: *păuze.*

— Etimologia necunoscută. Cf. panză, păianjen.

PĂUZÍ vb. IV v. **păuza.**

PĂVĂŢÁŞ s. m. (Învechit, rar) Soldat înarmat cu pavăză (1). *Purtători de arme ridicînd scuturi şi suliţe în pămîntul Judei 300 şi în pămîntul lui Veniamin păvăţaşi şi arcaşi 200.* BIBLIA (1688), 317[1]/26.

— Pl.: *păvăţaşi.*

— **Pavăţă** + suf. *-aş.*

PĂVĂZÁR s. m. (Învechit, rar) Meşter care făcea paveze (1). *Să se strîngă meşterii toţi: faorii, croitorii, păvăzarii.* ALEXANDRIA (1794), 41/12. *Să facă faorii coifuri... şi păvăzarii paveze.* ib. 41/17.

— Pl.: *păvăzari.*

— **Pavăză** + suf. *-ar.*

PĂVÍŢĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui pavă[1]; (regional) păvuţă. Cf. palhă[2]. *Cămaşa... e croită cu clini, atîrnaţi subsuoară cu pave sau păviţe.* FRÎNCU-CANDREA, M. 12, cf. TDRG.

— Pl.: *păviţe.*

— **Pavă**[1] + suf. *-iţă.*

PĂVUÍ vb. IV. Refl. (Regional; despre pămînt) A se surpa (Şoimuş-Tîrgu Mureş). ALR I 395/150.

— Prez. ind. pers. 3: *păvuieşte.*

— De la **povoi.**

PĂVÚŢĂ s. f. (Regional) Păviţă. Cf. ALEXI, W., com. din ZAHAREŞTI-SUCEAVA. *Femeile au susuară pavă; bărbaţii au păvuţă, iar sub păvuţă au clin.* ALR SN IV MN h 1 168/141.

— Pl.: *păvuţe.*

— **Pavă**[1] + suf. *-uţă.*

PĂZARLÍU s. m. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) Tîrgoveţ. *Oi Galaţi, Gheorghe păzarliul* (cca 1683). IORGA, S. D. XVI, 224.

— Pl.: *păzarlii.*

— Etimologia necunoscută. Cf. tc. pazarli „tîrgoveţ".

PĂZÁŞ s. m. (Regional) Cantonier la calea ferată (Glimboca-Caransebeş). ALR SN III h 872/27.

— Pl.: *păzaşi.*

— **Păzi** + suf. *-aş.*

PĂZĂTÓR s. m. v. **păzitor.**

PĂZĂTÚRĂ s. f. v. **păzitură.**

PĂZEÁLĂ s. f. **1.** (Prin Olt.) Pază (I 1). *Avea vo trei sute oi luate în păzală.* GL. OLT.

2. (Prin Transilv.; în expr.) **A-i fi** (cuiva) **de păzală** = a fi grăbit. Cf. păzi (III). *Hai, bărbate, la mîncare, Că mn-i de pădzală tare.* ARH. FOLK. I, 166. *Iute, iute că mn-i de pădzală.* ALR I 1 986/341.

3. (Prin Transilv.) Mîncare gătită; (regional) păzitură (II). Cf. păzi (IV). Cf. CV 1952, nr. 4, 33. ✦ Spec. Rîntaş. *A făcut o păzală bună.* CV 1952, nr. 4, 33. *Bună păzală ai făcut la supa asta.* Com. din LUPŞA-TURDA.

— **Păzi** + suf. *-eală.*

PĂZÍ vb. IV. **I. 1.** Tranz. A fi însărcinat sau a-şi propune să supravegheze ca (ceva sau cineva) să fie în siguranţă, să nu fugă, să nu fie luat, să nu dispară etc. V. străjui. *Şi lega el cu lanţuri de fier şi căile păzea şi rumpea lanţurile: gonit era de dracul înlăuntru, în pustie.* CORESI, EV. 372. *Deaca auzi Nemitor că e grea, puse de o păzea, pînă cînd născură doi geameni.* MOXA, 355/13. *Pre dînşii... i-au lăsat să păzască acee tabără a lor.* HERODOT (1645), 251. *De să va afla vreun viiar, sau vreun grădinar să fie furînd la locul ce păzeaşte el, acela să-ş piardză simbria.* PRAV. 9. *Porunceaşte să păzească mormîntul, pînă a treia zi.* N. TEST. (1648), 38[v]/18. *Vede pre stratocamil păzindu-ş oauole şi căutînd la dînsele.* NEAGOE, ap. GCR I, 168/3. *Şi puseră trei steaguri de lefecii moldoveni... de-o păzle pe dînsa şi pe feciorul ei... să nu fugă la ginere-său, la nemţi.* NECULCE, L. 103. *50 000 de ostaşi d-abia marginile Dunării le păzea.* C. CANTACUZINO, CM I, 13. *Ostaşul... au poruncit cînelui să păzască casa şi pre copil* (a. 1802). GCR II, 189/27. *Dar cînd ajunge neştine Nevasta ca să-şi pîndească, Iepurii din crîng mai bine Să apuce să-i păzească.* PANN, P. V. II, 83[2]/8, cf. NEGRUZZI, S. I, 251. *Deşi Duduca mea este foarte înţeleaptă şi n-am simţit pînă acum nimic despre dînsa..., pentru mai mare siguranţă, te-am ales pe tine ca să o păzeşti.* FILIMON, O. I, 125. *De ce nu vă păziţi viţeii?* ALECSANDRI, T. I, 170. *O mică parte de locuitori rămîne* [iarna] *... ca să păzească satele, iar ceilalţi... se duc ca să cîştige viaţă şi să strîngă stări însemnate.* ODOBESCU, S. I, 227. *Nu l-au păzit cumsecade şi l-au lăsat să scape.* CARAGIALE, O. II, 11. *În cale se întîlnirâ cu trei roabe de ale zmeului, cari păzeau pe Ileana Simziana.* ISPIRESCU, L. 24. *Reghimentul... şi alte trupe au primit poruncă să păzească cetatea.* GALACTION, O. A. I, 261. *Am fost chiar slugă Şi-am păzit o turmă de rîmători.* TOPÎRCEANU, P. O. 120. *A rămas acasă să păzească lucrurile. Cică să nu i le fure nimeni.* C. PETRESCU, C. V. 298. *Sus mîinile! Sînt procurorul. Banii pe masă!... Păziţi intrările.* BRĂESCU, O. A. I, 205. *Ne împrietenisem cu copiii care păzeau cireada.* VLASIU, A. P. 22. *Să-l păziţi ca ochii din cap! Bagă de samă, mă, că-i dezertor!* SADOVEANU, O. III, 553. *Darius fu legat în lanţuri de aur şi păzit bine.* CĂLINESCU, S. 830. *Se lovi de omul care îl păzea.* STANCU, R. A. III, 39. *Femeile abia mai puteau fi ţinute între baionetele celor ce le păzeau.* BARBU, P. 304. *Asta nu se învaţă păzind gîştele şi porcii pe maidane.* T februarie 1962, 21. *Şade omul acasă şi păzeaşte cu mare grije ceale căştigate.* POP., ap. GCR II, 358. *A păzi o turmă.* H I 170. *Dar acolo ce-mi vedea? Că el singur nu era, Ci... mi-l păzea Sluga lui de Necula.* TEODORESCU, P. P. 566. *Subt cea poală de dumbravă Mare cînd de oi să-mi pază... Da le pază, cin'le pază? Da-le, Gheorghe, bun voinic.* BIBICESCU, P. P. 251. *Nu păzăsc caii.* A III 16. *Frica păzeşte pepenii.* PANN, P. V. III, 53/28, cf. BARONZI, L. 53, CREANGĂ, P. 230, SLAVICI, N. I, 11, DELAVRANCEA, T. 151, BRĂESCU, O. A. I, 343. *N-am păzit porcii împreună,* se spune cuiva care-şi permite o prea mare şi nejustificată familiaritate faţă de cineva. Cf. ZANNE, P. I, 611 (Prin lărgirea sensului) *În nisipul fierbinte se scaldă cîteva găini, păzite de un cocoş mic.* REBREANU, I. 10. *Îl primi cu exclamaţii groase de veselie şi-l păzi pînă ce-şi scoase şoşonii.* CĂLINESCU, E. O. I, 178. (Fig.) *La poartă, doi paltini mari păzesc intrarea.* BASSARABESCU, V. 101. *Pe verdele colinelor, în terase, se înălţau chiparoşii negri care păzeau cimitirele turceşti.* BART, E. 44. (Expr.; familiar; cu nuanţă de mustrare sau de reproş) **Ce păzeşti (aici)?** = ce urmăreşti? ce faci? cu ce-ţi pierzi timpul? ce ai de gînd?; (familiar) ce paşti (aici)?, v. paşte[3] (3). *Deaca rumînii scot domnii şi pun domnii, dar noi ce sîntem aici şi ce păzim aici?* IST. Ţ. R. 11. *Apoi ce păzeşti tu alta, dacă nu ştii nici măcar ceea ce vorbesc muritorii?* CREANGĂ, O. 58. *Noi ce mai păzim aici? S-a înserat, toată lumea a plecat.* REBREANU, I. 31. *Ce-aveţi de gînd? întrebă Miuleţ din nou. Ce-aţi păzit voi pînă acum?* PREDA, D. 157. ◇ Refl. pas.

Averi nenumărate, comorile domnești. În preajmă-le ard focuri căci ele se păzesc De iesme, tauri negri, ce iadul locuiesc. ALEXANDRESCU, O. I, 69. ◇ Intranz. *Venea îngerul și păzea pre pământ în toate dzile* (sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 422. *Spărtura e destul de mare, ca, ruptînd din nuiele, să ieșim cîte unul. Dorobanții nu păzesc într-acolo.* BOLINTINEANU, O. 448. *Strejile ce păzeau împrejur o prinseră.* ODOBESCU, S. I, 17. *Da ptndări pe cine-au pus? Un june c-o față mare... Ei păziră cît păziră, De la o vreme se iubiră.* HODOȘ, P. P. 72. ✦ (Regional) A priveghea (un mort). *Noapța-l păzăsc. Să ședă, fac comedăii, măcar că-i mort.* ARH. FOLK. III, 57, cf. ALR II/I h 169.

2. Tranz. A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau de ceva); a îngriji; a supraveghea. *Legă ranele lui... Duse el în casa de oaspeți și-l păzea.* CORESI, EV. 388. *Să-i aducă vreun vraci bun, să-l păzască.* PRAV. 93. *Păzind lemnul bine, adică cîrma, nici cum frică nu le este* (cca 1800). GCR II, 182/1. *Ba nu, Guliță... mata șezi cu Luluța de o păzește să nu facă vro nebunie.* ALECSANDRI, T. I, 208. *Bine, maică, strigă ea, așa păziți d-voastră copiii?* SLAVICI, O. II, 13. *Aveau numai o fată și o păzeau ca lumina ochilor.* ISPIRESCU, L. 120. *Vîntul este nevăzut. Numai copilul pînă la șapte ani îl poate vedea, dacă însă este păzit și nu i se dă să mănînce ceapă și usturoi.* PAMFILE, VĂZD. 28. *Au pus degrabă altă carne la foc și o păzi... ca să fiarbă.* SBIERA, P. 82. *Colo jos, la fîntînioară, Trage-un voinicel să moară... Cine, focu-i, mi-l păza?* HODOȘ, P. P. 138. (Expr.) **A (-și) păzi gura** (sau, învechit, **limba**) = a vorbi cu prudență; a nu spune ce nu trebuie, a-și măsura cuvintele; a tăcea. *Cine păzește limba-și păstrează capul.* BARONZI, L. 61. *Ia mai bine păziți-vă gura și dați de știre împăratului c-am venit noi.* CREANGĂ, O. 44. *Știu că înveți carte, dar de ce nu-ți păzești gura?* DELAVRANCEA, T. 217. *Ei, ce zici lelică, să spun ce știu eu? — Ba mai bine păzește-ți gura.* SEVASTOS, N. 332. *Dușmanii, dușmancele Nu-și mai păzesc gurile.* TEODORESCU, P. P. 317. ◇ Refl. pas. *Sa cul se păzește de la gură.* ZANNE, P. III, 340. ◇ Refl. (Învechit) *Să vă păziți a face în ce chip au poruncit ție D[o]mnul... tău, să nu vă abateți în direapta nice în stînga.* BIBLIA (1688), 130 1/23. ◇Refl. impers. *La îngrășatul vitelor trebuie a se păzi cu mare îngrijire ca hrana să li se deie regulat.* I. IONESCU, C. 3/9. ◇ Intranz. *Cela ce va răni pre altul nu cu rană de moarte iară el să va leni și nu va păzi curund să să tămăduiască... și să va fi obrintit și dentr-acia i să va fi tîmplat de va fi murit, cela ce l-au rănit nu să va certa.* PRAV. 88. *Ascultă, Israile, și păzească să faci, ca bine să fie ție.* BIBLIA (1688), 130 1/42. *Domnul țărăi să păzască, ca să nu să facă nimărui strîmbătate.* N. COSTIN, L. 577. *De vreme ce te-ai grăbit de l-ai bătut, nu-l lăsa viu. Păzește de-l omoară.* NECULCE, L. 110. *Să păziți Să vă înmulțiți... Și să stăpîniți pămîntul Cu toate cîte sînt pre dînsul.* ȘEZ. XVIII, 13. ✦ (Învechit și popular; complementul este focul) A întreține, a alimenta; a înteți. *O căldare mare cu uncrop herbînd și supt căldare foc mult ardea, păztndu-l cu leamnele.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 142r/22. *Au început a socoti cu ce chip ar păzî focul în viitorime, ca să nu să mai stingă.* DRĂGHICI, R. 76/12. *Păziți voi focul să se facă jăratic, că eu mă sui în pod.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 89.

3. Tranz. A apăra, a feri (de o primejdie); a lua sub protecția, sub ocrotirea sa, a ocroti, a proteja. *Cu cît mai vîrtos pre carii se apropie și se spăsesc păzească-i și-i întărească.* CORESI, EV. 489. *Iată, eu îngerul voiu tremeate, care tine în cale să pădzască și tine să ducă pre acel loc care eu am gătit.* PALIA (1581), ap. CIPARIU, C. 74/15. *Doamne, pre îngerul tău păzitoriu mie tremite-mi-l acoperindu-mă și păzindu-mă de toată răutatea.* PARACLIS (1639), 250. *Eretrianii sfătuiră să nu să bată afară, numai cetatea di vor pute să o păzască și așa să închisără în cetate.* HERODOT (1645), 343. *Țara să cade să-ș socotească* (păzească MUNT.) *și să-și priască și să acopere de asupreale pre oamenii pămîntului său.* PRAV. 123, cf. 63. *Această jiganie... își dă tot trupul spre uciderea... iar capul și-l păzește, și-l ferește.* NEAGOE, ap. GCR I, 167/8. *În sfînta și de Dumnezeu păzita mitropolie a scaunului Bucureștilor... am așezat... tipografie, adecă tipariu.* CHEIA ÎN., ap. GCR I, 236/26. *Să-i ziceți că nu mă rog de alt, fără cît mă rog să păzească viața copilașului micu.* IST. Ț. R. 57. *Munții să-i păzească de haiduci să nu facă stricăciuni turcilor sau tătarilor ce se ducea pă uscat la Beligrad.* ib. 61. *Ferman s-au făcut ca să să întoarne măria sa înapoi la scaunul său, să-și păzească țara.* R. GRECEANU, CM II, 150. *Cetatea, întărită fiind, îi va păzi pre ei* (a. 1700). GCR II, 23/20. *Dar această biruință... nu fu decît zorile de zi. La altele și mai mari... dumnezeiasca pronie îl păzea* (cca 1770). ARHIVA R. I, 44/20. *L-au păzit mumă-sa dă foc.* BUDAI-DELEANU, Ț. 237. *Pacea lui Dumnezeu va păzi inimile voastre și cugetele voastre.* MARCOVICI, D. 1/9. *Mihai Vodă nu se privește în Ardeal decît ca un guvernator spre a administra țeara și a o păzi de năvălirile dușmanilor.* BĂLCESCU, M. V. 413. *Cînd ar voi femeile să știe... că sînt lăsate ca să ne păzească de rău.* NEGRUZZI, S. I, 56. *Domnu lup, ministru ce ne-ai dat, În loc de a ne păzi, de tot ne-a-mpuținat.* ALEXANDRESCU, O. I, 199. *De-aș avea un copilaș... Tot la sinu-mi l-aș păzi!* ALECSANDRI, P. I, 80. *Ți-o las în samă, Mi-o păzește Ca de foc!... Cu capul mi te pune.* COȘBUC, P. I, 135, cf. PAMFILE, DUȘM. 45. [Viile] *să fie roditoare, păzite de grindină.* GOROVEI, CR. 20. *Ciobanul îl păzește de cîni.* SADOVEANU, O. I, 509. *Fîntînă cu trei izvoară, Cine-a bea din ea să moară, De va bea iubitul meu, Să-l păzească Dumnezeu!* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 119. *Să nu mai am bani cu sume, Să-i număr și să-i tot frec, De rugină să-i păzesc.* RETEGANUL, TR. 39. *Înger bun, păzește-mă, Cruce dulce-adoarme-mă.* MARIAN, NA. 184.◇(Glumeț) *E chiabur, se scaldă-n averile sale... — Ba, l-a păzit sfîntul, n-are cinci parale!* PANN, P. V. I, 164/26. ◇ Fig. *Bradul către tei grăia:... Pe mine mă cioplesc... Și șindilițe croiesc, Pe biserici mă tocmesc, Biserica s-o păzesc.* JARNÍK-BÎRSEANU, D. 508. ◇ Expr. (Familiar) **A-și păzi cojocul** (sau **pielea**) = a se teme de bătaie; a se feri (de frică, din prudență) să facă un anumit lucru. Cf. ZANNE, P. III, 126. (Absol.) **Doamne păzește (și apără)** sau **păzească** (ori **păzit-a) sfîntul!** = **a)** (ca invocare religioasă) Dumnezeu să ne ferească de rău!; (astăzi cu valoare de exclamație) vai de mine! Doamne ferește! *Cum o să lăsăm pe oameni singuri la masă? Ei, Doamne păzește și apără! zise închinîndu-se coloneleasa.* BRĂESCU, O. A. I, 41. *Doamne păzește, cine-a mai văzut așa boală?* VLASIU, A. P. 182. *Doamne păzește, ... pe gura femeii ieșea o pară (flacără) roșie!* ȘEZ. I, 247; **b)** (folosit ca negație) nicidecum, cu nici un preț, de loc. *Hai acolo, să vezi cum stă socoteala, îi ceruse Ilie. — Oleu! ce să caut eu între oameni! Doamne păzește! se împotrivise ea.* PREDA, D. 66.

4. Refl. A se feri, a se apăra (de o primejdie, de un neajuns etc.); a căuta să scape; a fi cu băgare de seamă (să nu...); a evita, a ocoli. *Să vă păziți* [de turci] *cum știți mai bine* (a. 1521). HURMUZAKI, XI, 843. *Păziți-vă de oameni, zice, că da-vă-vor la săboară și în gloate și vor răni pre voi.* CORESI, EV. 203. *Oamenii lui Alixandru Vodă le-au spus să nu să încreză, ci să să păzească.* URECHE, L. 80, cf. ST. LEX. 168/1. *Trebuiește să ne păzim de lăcomie.* CHEIA ÎN. 38r/2. *Nu știe nemică de acea voroavă, dar ave minte de să păzie.* NECULCE, L. 203. *Dar înțeleptul domnu... mai dinainte păzindu-se dă una ca aceasta, au fost dat bani pă cîtăva sumă dă ptine.* R. GRECEANU, CM II, 190. *De ape să să păzească.* CALENDARI (1733), 57/11. *În tot chipul i să cade să să păzească ca să nu facă întărîtarea pedeapsii* (cca 1750). GCR II, 51/28. *Se păzea să-și ia ziua bună de la veziriul și să vină în țară.* ȘINCAI, ap. GCR II, 205/34. *Trebuie să să păzască... Ca, dînd pă noi vreo străină gloată, Să nu steie cu gura căscată.* BUDAI-DELEANU, Ț. 237. *Să vă păziți de a face mai mult asemene rău.* DRĂGHICI, R. 153/20. *Ne păzim de străini mai bine.* CR (1848), 1 1/23. *De mulțimea de șoareci ce în case se-nbulzea, Ca de niște hiare crude,*

cu ciomege se păzea. PANN, P. V. II, 60/18. *Alelei! fecior de om viclean ce te găseşti; tocmai de ceea ce te-ai păzit n-ai scăpat.* CREANGĂ, O. 89. *Vrăjmaşul se păzea şi el destul de bine.* ISPIRESCU, L. 18. *Am căutat adesea să-l întîlnesc, dar m-am păzit grozav să nu mă mai prindă la el acasă în zi de sărbătoare.* VLAHUŢĂ, O. A. I, 193. *Fată hăi, păzeşte-te... Ia-l pe Mitru, dar să ştii că o să ai cu mine de-a face.* GÎRLEANU, N. 17. *Păzeşte-te de răceală.* BASSARABESCU, V. 8. *M-am păzit să scot volumele din rafturi.* SADOVEANU, O. VI, 262. *Scotocea peste tot... în căutare de trape misterioase, păzindu-se chiar de Olimpia.* CĂLINESCU, E. O. II, 195. *N-ai ştiut să te păzeşti, Oroş! Şi te-ai lăsat prins.* STANCU, R. A. III, 217. *Îţi spun să te păzeşti, să fii cu ochii în patru.* PREDA, R. 200. *De voinici ca neşte zmei, Vă păziţi prin codrul verde.* RETEGANUL, TR. 50. *Păziţi-vă foarte tare, Că vă vine-o oaste mare.* FOLC. TRANSILV. I, 433. *Cînd ar şti omul ce-ar păţi, dinainte s-ar păzi.* Cf. CREANGĂ, P. 31, 277. *Cine e muşcat de şerpe se păzeşte şi de şopîrlă.* ZANNE, P. I, 653. ✦ (La imperativ, adesea cu valoare de interjecţie, şi de obicei cu suprimarea pronumelui reflexiv; popular şi familiar, în forma *păzea)* Dă-te la o parte! fereşte-te! atenţie! *Păzea, don'locotenent! striga un sergent, aruncîndu-se la pămînt.* D. ZAMFIRESCU, R. 265. *Păzea! Păzea, că trece-n goană, Aleargă, Vîjîie ca vîntul.* TOPÎRCEANU, P. O. 79. *Păzea, flăcăi, că ne vin şi nouă plocoane!* SADOVEANU, O. II, 20. *Păzea, Achime! striga... Niculaie.* PREDA, M. 115. *Păzeşte, că vine maşina.* DL. *Vino, bade, de mă trece Preste Dunărea cea rece Şi păza să nu mă-neci.* HODOŞ, C. 61. ◇ Expr. (Familiar) **A lua** (pe cineva) **la trei păzeşte** = a mustra, a certa (pe cineva); a lua la zor, a lua la trei parale. Cf. I. CR. III, 219, com. din ŢEPEŞ VODĂ-CERNAVODĂ. (Familiar) **A o lua la trei păzeşte** = a o lua la fugă. *Dolofanul cu ochi bulbucaţi şi sfrijitul cu ţăcălie îşi primeau partea cuvenită* [de lovituri], *iar apoi, scăpaţi în înghesuială, o luau la trei păzeşte.* PAS, L. I, 256. (Familiar) **Să te păzeşti, Pîrleo !** = ţine-te bine! acum e acum! *Rupînd-o d-a fuga, să te păzeşti, Pîrleo, că îi sfîrtia călcîile de iute ce se ducea.* ISPIRESCU, L. 361. ✦ (Învechit, rar) A se ascunde cu grijă. *Au scos de la judecată dorobanţi ca să-l prindă şi el s-au păzit, şi apucîndu-l noaptea au ieşit cum au putut.* BĂRAC, T. 30/29.

5. Tranz. (Folosit şi absol.) (Învechit şi regional) A prinde, a urmări, a iscodi; a aştepta să i se ivească (prilejul, momentul etc.). *Păzea luna cînd e plină.* CORESI, EV. 212. *Varda... păzea de în zi în zi ca să-l poată piarde.* MOXA, 388/17, cf. 394/21, 400/2. *Tătarii... îi păzea pre perşi cînd mergea la bucate.* HERODOT (1645), 248. *Să puie... să păzească pre vrăjmaşul său, cînd va treace.* PRAV. 310. *Să iei aminte... cel rîmlean ... alta nemică nu păzeşte, numai ş-au pus pre împărăţia ta ochii.* M. COSTIN, ap. GCR I, 200/19. *Preotul păzi gura ei... Buzele ei să clătea şi glasul ei nu se auzea.* BIBLIA (1688), 194²/46. *Gligorii Vodă, di aice din ţară, nu s-au lăsat cu atîta, ce-au tot păzit de-au scris cu taină la Mihai Vodă.* NECULCE, L. 339. *Iar turcii din Hîrşova încă ieşiră cu oaste împotriva Predii spătarul şi a Radului comisului. Păzîră de să lovîră cu turcii şi fură biruiţi turcii.* ANON. CANTAC., CM I, 123. *Scîrba-n casă mă păzeşte, Jelea nu mă-ngăduieşte.* T. PAPAHAGI, M. 10. *Ştii că doru mă păzea.* id. ib. 45. *Mă duc să-l păzesc unde e pitit.* ALR I 1 428/768, cf. ALR SN III h 673. *De-ai fi, mîndră, în vecini, Te-aş păzi sara cînd cini.* FOLC. TRANSILV. I, 236. (Expr.) **A păzi** (sau **a ţine**) **calea** (sau **drumul** ori, regional, **pala**) **cuiva** = **a)** a aştepta trecerea cuiva (pentru a i se adresa, pentru a-l ataca, pentru a-l prinde etc.), a ieşi în calea cuiva. *Într-o zi ti păzi pala cînd venea de la apă.* ŞEZ. I, 282; **b)** (regional) a avea necaz pe cineva, a-i purta pică. Cf. ALR II 4 410/705. (Învechit) **A păzi vreme** = a aştepta momentul prielnic (pentru a acţiona). *Frate-său, sultan Amurat, păzind vreame, au trecut fără veaste la Brusa.* R. POPESCU, CM I, 243. *Să apăra cu pavăza... Cu ochii tot păzea vreme... Să dea cu sabia.* PANN, E. II, 70/9. *Viziriul.., păzindu-i vreme l-a-ntrebat.* id. P. V. III, 74/2. (Cu schimbarea construcţiei) *Fliondor veni numaidecît, căci îşi păzea neconţenit ceasul şi porunca în odaia lui de sus.* SADOVEANU, O. X, 179. ◇ Intranz. *Era trist de jale, cum va face. Păzea cu ochii pre mare... unde venea feciorul... cu teascul în mînă* (a. 1675). GCR I, 223/17. ✦ (Prin Transilv.) A se ţine (tot timpul) după cineva, a nu lăsa în pace, a urmări cu perseverenţă. (Fig.) *Dacă-oi merge-n satu meu, Mă păzi, doruţ, cît de rău; Dacă-oi merge-n ţara mea, Mă păzi, doruţ, cum îi vrea.* FOLC. TRANSILV. I, 478.

II. Tranz. **1.** (Învechit şi popular; complementul indică porunci, dispoziţii, angajamente, hotărîri etc.) A respecta, a ţine, a nu încălca; a îndeplini, a urma; a se ţine de..., a se ocupa (numai) cu... *O, amar cela ce nu păzeşte praznicele şi posturile* (a. 1550). CUV. D. BĂTR. II, 464/20. *Legăturile dragostei să le păzească nesparte şi nevătămate.* CORESI, EV. 93. *Tot preutul să stea în toate zile slujba Domnului să o păzească.* id. L. 560/4. *Mihail elu-şi păzea jocurile şi berile şi mîncările.* MOXA, ap. GCR I, 61/26. *Învăţăturile bisearecii... să le păzeşti.* PRAV. GOV. IV^{r}/17. *Aceastea toate le-am păzit den tinereţele meale.* N. TEST. (1648), 54^{v}/9. *Giudeaţele-ţi sînt, Doamne, direapte... Pentru aceaea şerbul tău le ţine, Păzîndu-le întregi cum să vine.* DOSOFTEI, PS. 59/8, cf. id. V. S. februarie 69^{v}/8. *Iar o sută şi patruzeci şi patru de mii de oameni însemna pre oamenii aceia carii păzesc curăţia fecioriei.* CHEIA ÎN. 90^{r}/29. *Să fie aşa inima lor... ca să să teamă de mine şi să păzească poruncile meale.* BIBLIA (1688), 130¹/15, cf. 410²/52. *Aceastea toate, precum vedeţ că vă să dă poruncă, aşa să le păziţi* (a. 1702). GCR I, 346/24. *Ion Cantacuzino... n-au păzit hotărîle jurămîntului.* R. POPESCU, CM I, 233. *Adevărată creştinătate... să stea în hotărîle sale: să păzească legăturile, să fie mulţămită întru ceale ce are.* ANTIM, ap. GCR II, 7/8. *Cizmarii să-şi păzească cizmăria... să nu aibă voie a lucra... iminii sau opinci* (a. 1766). URICARIUL, XIV, 4. *A fost iscălit... că va păzi pacea şi prieteşiugul de-a pururea.* VĂCĂRESCUL, IST. 256. *Să nu greşim niceodată în laude, în sfătuiri... ci să păzim întru toate potrivirea.* MOLNAR, RET. 10/15. *August nu prea păzea ortografia cea de gramatici întocmită.* MAIOR, IST. 248/17. *Căci nu rabdă năstîlnica zînă Ca rînd bun oamenii să păzască.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 74. *Nici prieteşug păzesc, Nici rudenia cinstesc.* MUMULEANU, C. 88/1. *Eu totdeauna mi-am păzit făgăduinţa la orişice lucru.* DRĂGHICI, R. 109/4. *Să aibă un untdelemn mai bun şi mai ieftin în posturile ce sînt datori a păzi.* I. IONESCU, C. 10/6. *Începu dar să păzească sfatul cel prietenesc.* PANN, E. I, 15/4. *Nu păziţi posturile.* NEGRUZZI, S. I, 234. *Se plînge că turcii nu păzesc neutralitatea.* GHICA, A. 339. *El ţinea minte ce-i spusese lătînă-său şi se silea să-i păzească cuvintele.* ISPIRESCU, L. 42. *Cade-se a voastre porunci cu drept a păzi, o, zeiţă.* MURNU, I. 9. *Crezi că regele m-a făcut ministru al justiţiei ca să păzesc legea? Nu... Regele m-a făcut pe mine ministru ... să calc legea ori de cîte ori interesele palatului o vor cere.* STANCU, R. A. V, 58. *Organele de stat au datoria... de a păzi cu strictеţe legalitatea populară.* LUPTA DE CLASĂ, 1953, nr. 11, 27. *Cele mici de vei păzi, mai mari vei dobîndi.* ZANNE, P. VIII, 434. (Expr.) **A-şi păzi treaba** = a se preocupa numai de ceea ce îl priveşte direct, a nu se amesteca în treburile altora, a-şi vedea de treabă; a fi prudent, rezervat. *Stolnicul i-au scris... să-ş păzească treaba şi grija ţării sale.* NECULCE, L. 164. *Ba, păzeşte-ţi treaba juptneşică; şezi binişor unde şezi, că bine şezi.* CREANGĂ, O. 290. *Dumneata sameni cu Napoleon?... Păzeşte-ţi treaba; nu crede nimic.* SADOVEANU, O. XI, 573. *Mulţumindu-i frumos vînătorii şi-au păzit şi de acuma treaba lor.* SBIERA, P. 69. **A-şi păzi calea** (sau **drumul**) = a-şi continua, a-şi urma drumul, a-şi vedea (neabătut) de drum. *Craiul... ş-au păzit calea spre codrul Cozminului.* URECHE, L. 104. *Luat-aţ banii, luaţi-vă şi ptinea şi mă lăsaţ să-mi păzesc calea.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76^{v}/33, cf. id. PS. 46/9. *Nu e chip să-i faci cu buna Să-şi păzească drumul lor. Rîd şi sar într-un picior.* COŞBUC, P, I, 226. *El nu*

s-au uitat îndărăt, ci ş-au păzit drumul drept şi au scăpat aşa! SBIERA, P. 27. *Să-l lăsăm dormind, iar noi să ne păzim drumul.* RETEGANUL, P. V, 32. ◇ Refl. pas. *Au săpat slove; voia lui Dumnezău şi învăţătura lui şi prorociile prin care să păzeşte cuvîntul lui Dumnezău.* N. COSTIN, L. 55. *Fieştecare boierie se păzea şi se cinstea la rînduiala sa.* GHEORGACHI, LET. III, 292/8. *Orînduiala ce se cade a se păzi între stăpînii moşiilor şi locuitorii ce să hrănesc pe dînsele* (a. 1775). URICARIUL, I, 133/10. *Totdăuna are să să păzască Răgula noastră ţigănească.* BUDAI-DELEANU, Ţ. 109. *Dreptăţile..., mărturisiri a credinţilor, să vor păzi întru deplina lor tărie şi slobozenie* (a. 1818). GCR II, 219/19. *Au întărit-o* [dania] *după formele ce se păzesc* (a. 1838). URICARIUL, XIV, 40. *Pe viitor, acele pravili şi obiceiuri... să se păzească în toată întregimea* (a. 1845). id. ib. V, 359/6. *Între lup şi miel credinţă nu se păzeşte.* ZANNE, P. I, 513. ◇ Intranz. (Învechit) *Fiii lui Ephrem... Nu păzirâ Dzeului Şi în leagea lui nu vrură să îmble.* CORESI, PS. 208/8.

2. (Învechit) A păstra, a menţine (în aceeaşi stare); a întreţine; a conserva. *Vrea să ungă trupul lui, ca cu miroseală bună să fie şi neputred, că mirul are oarece tărie şi usucă şi răvneala trupului suge-o şi-l păzeaşte şi-l ţine neputred.* CORESI, EV. 139, cf. 48. *Că de nu ai sta tu înainte rugîndu-te pentru noi... Cine ne-ar fi păzit până acum slobozi?* PARACLIS (1639), 244. *Celuia ce-i vor fi dat vreun lucru să-l socotească* (păzească MUNT.) *şi i le au furat, îi vor da giurămînt ca să arate.* PRAV. 63, cf. 119. *Ieremia luă cheile besearicii şi... le aruncă naintea soarelui şi dzisă: ia-le aceastea şi le păzeaşte până la zuu.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 255/5. *Obiceiele nesmentite şi nebetejite şi le-au păzit.* CANTEMIR, HR. 107. *Mare minune iaste cum şi până astăzi să află păzindu-şi şi limba şi nişte obiceaie ale lor.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. *Cum îm voiu da stăpînirea, care am putut să o păzăsc într-atîţia ani?* (a. 1750). GCR II, 46/30. *Darul învăţăturii... pre om şi numele lui... în viaţa aceasta fericit îl păzeşte* (a. 1765). URICARIUL, I, 272/16. *Ţinerea aminte sau memoria ţine şi păzeaşte în minte cîte au aflat ritorul.* MOLNAR, RET. 22/20. *Întru naştere fecioria ai păzit.* CALENDARIU (1814), 32/14. *Care e nevoit a sluji, el să nu să schimbe... şi cînd îi este bine la un loc, acel bine să-l păzească.* ŢICHINDEAL, F. 105/21. *Naţii cu care mărirea sa păzeşte relaţii de prieteşug.* AR (1829), 46 1/3. *Dă slavă cerului că am păzit respect legii.* GORJAN, H. IV, 153/7. *Cresc... Făpturile... Păzind în a lor sporire dreptăţile cumpănite.* CONACHI, P. 260. *Ne spuse... că leşii sînt rău cu ţeara nemţească. Ş-avînd legături cu turcii ar dori să le păzească.* HASDEU, R. V. 128. (Calc după fr. *garder*) *De mii de ani* [aştrii] *păzesc între dînşii aceeaşi depărtare.* MARCOVICI, C. 12/24. *Vizitiul... mîna* [caii] *păzind un aer grav, vrednic de un magistrat.* NEGRUZZI, S. I, 37. (Loc. vb.) **A păzi tăcerea** = a tăcea; a trece sub tăcere, a nu pomeni. *Istoricii străini au păzit tăcerea... asupra a două lupte de la Războieni.* ARHIVA R. I, 95/15. *Amîndoi păzeam tăcerea gîndind, el la Olga, eu... la toaleta pentru balul de la club.* NEGRUZZI, S. I, 46. ◇ Refl. pas. *Cît este de greu . . . în mijlocul biruinţelor a se păzi smerenia!* ARHIVA R. I, 49/16. ◇ Refl. *Ai urît pre cei cu-nşelăciune, Ce să păzăsc în deşărtăciune.* DOSOFTEI, PS. 101/8. *Pe apriga nevastă O mîndrie îngîmfată Îndeamnă... să se păzească curată.* CONACHI, P. 285. ✦ (Prin Bucov.) A nu ceda, a nu se lăsa cu nici un preţ; a persista, a persevera, a o ţine una şi bună. *În deşert se încercară unii, alţii s-o mîngîie, căci ea păzea tot una a ei, că ce-a face şi cum va trăi ea singură cu atîţia copii.* SBIERA, F. S. 13. *Ţiganul... au început... a bate mătanie... şi a striga: Dumnezeu să-l ierte! Dumnezeu să-l hodinească! şi tot aşa o păzea.* id. P. 289, cf. 144.

3. (Învechit şi regional) A sta (mereu) într-un loc; a se duce des (pe la cineva sau undeva), a frecventa. *După cum avea obicină a păzi beseareca, mearsă într-una de dzile la o besearecă.* VARLAAM, Ç. 365. *Iară carii păzescu curvele nu numai în ceaea lume să muncesc de veaci, ce şi aici cu rea răutate au perit* (a. 1691). GCR I, 291/24. *Acest Nicolai Alexandru Vodă... era cinsteş om... şi om dumnezeiesc. Păzea tare biserica.* N. COSTIN, LET. II, 98/7. *Bărbatul în cîmp coseşte, Nevasta crîşma păzeşte.* MARIAN, SA. 135. *Gruie, dragu tatii... Crîşmele nu le păzi, C-acolo moartea ţ-aşi.* T. PAPAHAGI, M. 106.

III. Refl. şi intranz. (Învechit şi regional) A se grăbi; a se strădui. *Teofil păzi de noi* [= înnoi] *acea spărtură de cetate.* MOXA, 386/12. *Păzi de se pogorî şi-l primi cu bucurie.* VARLAAM, C. 344. *Le-au găsit, le-au arătat domnului acelui loc şi s-au păzit* (s e - a u grăbit MUNT.) *de-au ocrămit.* PRAV. 291. *Cuconaşul ei de şapte ai... depărtîndu-să în laturi căzu în puţ. Iară cinstita femiaie văzu şi nimică nu să turbură pentru cucon, ce păzi de acoperi puţul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 72ᵛ/1. *Nu vt-i dată să ştiţi d-aceste Ce păziţi-vă nainte Şi trecînd locul cu frică sosîm la cîmpie.* id. ib. 80ʳ/14. *Armaşul... n-au păzit să mă înece, ci m-au îngăduit pînă te-ai desmăniat măria-ta.* N. COSTIN, LET. II, 26/1. *Turci... au poroncit să dea foc casei, iar şvezii ce era înlăuntru păzea de stingea.* AXINTE URICARIUL, ap. GCR II, 19/23, cf. VAIDA, VICIU, COL. 203, ŢIPLEA, P. P. 114. *Feciorii, dacă văd că fetele nu să păzăsc să iasă odată din casa miresei, apoi zic aşa...* T. PAPAHAGI, M. 68, cf. 18. *Iute, iute că mă păzăsc.* ALR I 1 986/125, cf. ib. 1 986/217, 269, 595, 898. *M-am păzit şi am sămănat mălai pea* [= prea] *devreme.* ALR II 3 552/334, cf. ib. 3 552/310, 346. *Nu te păzi aşă tare, că rămîi de tine.* ALR II/I MN 46, 2 243/346. *Mă păzesc să ajung mai iute.* LEXIC REG. II, 112, cf. GLOSAR REG.

IV. Tranz. (Transilv. şi Ban.; complementul indică mîncarea) A pregăti, a găti. Cf. ANON. CAR., VICIU, GL., ALR II/250, LEXIC REG. II, 78, MAT. DIALECT. I, 84, com. din LUPŞA-TURDA.

— Prez. ind.: *păzesc* şi (regional) *pazăsc* (ALR-II 5 722/2, 762, A III 16), pers. 3 şi (regional) *păzâ*; imper. sg. şi: (popular şi familiar) *păzeá*, (regional) *pázt-te* (ALR II 4 773/272, 325, 353), *pázâ-te* (ib. 4 773/362), *păzi*.

— Din v. sl. пазити.

PĂZÍRE s. f. Acţiunea de a (s e) păzi.

1. (Învechit) Pază **(I 1)**, străjuire, supraveghere. *Întărîră toate căile cu străji şi cu păziri pre multe şi tari.* VARLAAM-IOASAF, 105ᵛ/13.

2. (Învechit şi popular) Respectare, îndeplinire a unei legi, a unei porunci, a cuvîntului dat. *Unde zice Hristos... „să veniţi după mine", iaste lucrul legiei lui şi păzirea.* CORESI, EV. 68. *Cu păzire, pe lîngă aceasta, a celor vechi privileghii a Moldaviei* (a. 1818). GCR II, 220/1. *Oricine să va însărcina cu contractu poştiilor i să va socoti drept zălog, spre păzirea condiţiilor şi asigurarea statului, totalu cailor şi al furajului ce va avea prin toate stănţiile prinţipatului.* CR (1833), 101²/18. *Fericiţi strămoşii noştri, prin păzire-acestei legi.* ASACHI, S. L. I, 51.

3. (Popular) Întreţinere; menţinere **(1)**, păstrare **(2)**. *Bătîndu-să cu gîndul ca să afle vreun chip pentru păzirea... focului.* DRĂGHICI, R. 78/24.

— Pl.: *păziri*.

— V. **păzi**.

PĂZÍT¹ s. n. (Rar) Pază **(I 1)**, străjuire; pîndă. *Ceilalţi s-au înapoiat la păzitul vitelor, la plug şi la seceră.* GALACTION, A. 28, cf. DDRF, DM.

— V. **păzi**.

PĂZÍT², **-Ă** adj. **1.** Care este supravegheat (ca să fie în siguranţă, să nu fie luat, să nu dispară, să nu fugă etc.). Cf. păzi **(I 1)**, Cf. DRLU, DDRF, ALEXI, W., DM.

2. Apărat, ocrotit, ferit de... Cf. păzi **(I 3)**. Cf. DM.

3. (Învechit, rar) Prevăzător, prudent, grijuliu; suspicios. Cf. păzi **(I 4)**. *Alţi istornici, mai păziţi,*

zic că au fost un prea mic număr de crai. IST. AM. 35ᵛ/12.

4. (Învechit) Păstrat, menținut, conservat. Cf. p ă z i **(II 2)**. Cf. DDRF.

5. (Regional) Grăbit. Cf. p ă z i **(III)**. (Libotin-Baia Mare). LEXIC REG. II, 112.

6. (Regional; în sintagma) *Salce păzită* = băutură preparată dintr-o anumită specie de salcie tînără, exotică, fiartă în apă sau în vin și care se folosește în popor ca medicament. *Salcea se dă bolnavilor în două feluri: ori cu apă, ori cu rachiu; uneori se dă și cu vin. Cînd salcea se dă cu apă ori cu vin, se zice „salce păzită".* ȘEZ. IV, 182.

7. (Regional) Bolnav (Roșia-Beiuș). ALR II 4 224/310. *Splina păzită treabă-mpunsă de-a direapta.* ib.

— Pl.: *păziți, -te.*

— V. **păzi.**

PĂZITÓR, -OÁRE subst., adj. **I.** Subst. **1.** S. m. și f. (Rar la f.) Persoană (sau ființă) care are sarcina d e a p ă z i **(I 1)** pe cineva sau ceva; paznic[2] **(1)**. V. s t r ă j e r, s u p r a v e g h e t o r. *De frica lui cutremură-se păzitorii și fură ca morții.* TETRAEV. (1574), 253. *Așa-l iubea boiarii, cît îmbla și zua și noaptea fără păzitori și fără arme.* MOXA, 358/9. *Neamțu... au dzis păzitorilor să spuie mumei lui Ștefan Vodă să-l sloboadă de la închisoare, din temniță, pre dînsul, că el va mîntui cetatea de acel greu.* NECULCE, L. 9. *Ai lui Costandin ostași, fiind la Solon păzitori, acolo l-au ucis.* C. CANTACUZINO, CM I, 22. cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 198. *Cine au văzut întăi pre H*[risto]*s cînd s-au născut? — Păzitorul oilor* (a. 1750). GCR II, 65/32. *O călărime de tineri... încunjura la mijloc ca niște păzitori a trupului pre mai marele privitorilor* (a. 1773). GCR II, 90/3, cf. DRLU. *Ce-m pasă mie, zisă croitoriul, să se ducă păzitoriul.* BĂRAC, T. 11/23. *Și-n cele* [albinele] *Stau păzitoare și-opresc la-ntrare pe trîndavii trîntori.* COȘBUC, AE. 21. *Copacul crescuse acuma înalt, își rolise crengile, și părea păzitorul locului lăsat acum în părăsire.* GÎRLEANU, N. 141. *Păzitoarele de capre de prin văile Chedronului năzuiau la treapta de sfinte mucenice.* HOGAȘ, DR. I, 250, cf. NOM. PROF. 62, 66. *Păzitorul pragului era mai bine îmbrăcat decît stăpînul locului.* TEODOREANU, M. U. 22. *Păunii... păreau și ei păzitori ai tăcerii de sară.* SADOVEANU, O. XII, 98, cf. STOICA, VÎN. 19. *Păzitor de barieră.* LTR[2]. *Tata, înrobit de greutăți, mă făcu păzitor la bostana turcului.* s ianuarie 1961, 42, cf. H XI 410. *Să sfătuiră locuitorii să puie pe apropiatul delușor un păzător.* ȘEZ. V, 77. *Cine-și sgornește ctinele din casă, își pierde pă păzitor.* ZANNE, P. I, 374. *Vulpea păzitor găinilor,* se spune despre un paznic rău ales, interesat și necinstit. Cf. id. ib. 706. ◇ (Învechit) *Păzitor de bani* = casier. *Banii ce se vor strînge să-i deie la unul din epitropi, pe care ceilalți epitropi-l vor alege păziloriu de bani* (a. 1775). URICARIUL, I, 76. ◇ F i g. *Ileana... trece-n dulce nepăsare Prin lunci cu flori și doarme-n văi, Iar păzitor pe vînt îl are.* COȘBUC, P. I, 122. *Aceleași mîini și brațe care-au cioplit în stîncă, Și Sfinxul, păzitorul nisipurilor, încă.* ARGHEZI, VERS. 384. ◇ (Adjectival) *Rînduiește apoi împrejur străji păzitoare, Ca vrăjmașul să nu-l împresoare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 270. *Lupi-s nepretenii din afară, Cîni-s ostașii cei păzitori.* id. ib. 364. *Păzitorii cîni de stînă, cu dulăi și-ogari urla.* ASACHI, S. L. I, 264. *Ceata păzitoare nu mai avea veselia de data trecută și păziră pe bătrîn în tăcere.* CĂLINESCU, E. O. II, 280.

2. S. f. S p e c. (Învechit) Gardă, strajă. *Gardă, adecă goardie, va să zică păzitoare, căci era obicinuiți domnii a ține o seamă de ostași aleși pentru paza sa.* BUDAI-DELEANU, Ț. 153.

3. S. m. pl. (Învechit) Închisoare. *În grei păzitori va hi ținut, cu acealea lanțuje va hi legat și-i va hi cea de apoi mai amără decît cea dintăiu.* VARLAAM, C. 208. [Alergînd] *la loc unde era sv*[î]*ntul Dimitrie în păzitori, cădzîndu-i la picioare, dzisă.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 89ᵛ/7.

4. S. m. și f. (Învechit) Ocrotitor. Cf. p ă z i **(I 3)**. *Că tu ești păzitoriu sufletelor și trupurelor noastre.* PARACLIS (1639), 250. *Îl astrucară cu mare pofală, păzitoriu și socotitoriu patronilor.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 184ᵛ/11. *Viu domnul și blagoslovit păzitoriul mieu.* BIBLIA (1688), 238 ²/54. ◇ (Adjectival) *Dumnezeiasca pronie... necontenit iaste păzitoare celui ce nădăjduiaște într-nea.* R. GRECEANU, CM II, 178. ◇ *Înger păzitor* v. î n g e r.

5. S. m. (Regional; în forma *păziloriu*; la jocul de copii „de-a puia-gaia") Nume dat primului jucător din șir care îi apără pe ceilalți să nu fie prinși de gaie; cloșca (Mihăileni-Miercurea Ciuc). Cf. ALR SN V h 1 298/574.

6. S. m. (Învechit; în sintagma) *Păzitor de stele* = astrolog. Cf. p ă z i **(I 5)**. *El era păzitor de steale.* CORESI, EV. 501.

7. S. m. (Învechit) Persoană care respectă, nu încalcă o lege, un obicei etc. Cf. p ă z i **(II 1)**. *Moarte n-au a vedea în veaci păzitorii ce-au păzit tare dumnezeiasca învățătură.* CORESI, EV. 348. *Pravoslavnicul întru dascali diacon și păzitoriul de toată pravila și canoanele marii besearici, chir Alexie Rodinu* (a. 1652). GCR I, 159/5. *Ceasornicul domnilor... arată viața cea ocărmuitoare întru ale stăpîniei și a celor păzitori de dreptate.* N. COSTIN, ap. GCR II, 8/34.

8. S. m. (Învechit, prin Transilv. și Ban.) Bucătar. Cf. p ă z i **(IV)**. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 197.

II. Adj. (Învechit) **1.** Care știe să păstreze o taină; discret. *Oamenii carii să nasc într-această planetă sînt... păzitori de lainî.* CALENDARI (1733), 5/12.

2. (În sintagma) *(Mai) înainte păzitor* = prevăzător, prudent, precaut; suspicios. *Mănule cînd sînt păroasă îl arată mai nainte păzitoriu și necredincios așijderea și cinstit om* (a. 1785). GCR II, 145/13.

— Pl.: *păzitori, -oare.* — Și: **păzătór** s. m.

— **Păzi** + suf. *-tor.*

PĂZITORÍȚĂ s. f. (sg.) (Regional) Femeie de serviciu la primărie (Sibiel-Sibiu). LEXIC REG. II, 62.

— **Păzitor** + suf. *-iță.*

PĂZITÚRĂ s. f. **I.** (Învechit, rar) **1.** Ocrotire **(1)**; protecție. *Țineamu-ne supt păzitura legiei.* N. TEST. (1648), 253ᵛ/12.

2. Respectare (a unei legi, a unei porunci, a cuvîntului dat). *Porîncile D*[o]*mnului dreapte, veseliloare inimiei... și în păzitura acelora iaste plată multă* (a. 1651). GCR I, 154/30.

II. (Transilv. și Ban.) Mîncare gătită, (regional) p ă z e a l ă **(3)**; s p e c. mîncare preparată din legume (fără carne); mîncare preparată cu smîntînă și cu făină; ciorbă sau supă. Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 192, 203, 205, LB, CONV. LIT. XX, 1 014, CABA, SĂL., ȘEZ. VII, 182, VAIDA. *Păzitura... este orice fel de ciorbă.* DR. IV, 1 017, cf. GR. S. V, 194, com. BENIUC, CHEST. V/66, VIII/27, ALR I 728/355. *Păzitură înăcrită.* ALRM SN III h 913/284, cf. LEXIC REG. 24, 71, MAT. DIALECT. I, 84, TEAHA, C. N. 250, com. din LUPȘA-ABRUD.

— Pl.: *păzituri.* — Și: **(II) păzătúră** s. f. VICIU, GL., GR. S. V, 194.

— **Păzi** + suf. *-tură.*

PĂZMĂ s. f. v. **pozmă.**

PĂZÚI subst. (Regional) Deal; pisc; culme (Lăunele de Sus-Ocnele Mari). UDRESCU, GL. *La mîndruța din păzui, Geaba vii, geaba te sui, Nu-i acasă, nu-i!* id. ib.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. p ă z i.